OPVS CATECHISTICVM, SIVE DE SVMMA DOCTRINAE CHRISTIANAE, D. PETRI CANISII THEOLOGI SOCIETATIS IESV, PRAECLARIS DIVINAE SCRIPTVRAE TESTIMONIIS, SANCTORUMQUE PATRUM SENTENTIIS SEDULO ILLUSTRATUM

OPVS CATECHISTICVM,
SIVE
DE SVMMA
DOCTRINAE CHRISTIA-
NAE, D. PETRI CANISII THEO-
LOGI SOCIETATIS IESV, PRAECLARIS
DIVINAE SCRIPTVRAE TESTIMONIIS, SANCTO-
rumque Patrum sententijs sedulò illustratum opera D. PETRI
BVSAEI Nouiomagi, eiusdem Societatis IESV Theologi,
nunc verò primùm accessione noua locuple-
tatum atque restitutum.

EDITIO ALTERA MVLTIS IN LOCIS AVCTIOR atque correctior, cui & Epistola præliminaris ad Reuerendiss. & Illustriss. Episcopum Herbipolensem accessit.

De huius operis ac vniuersæ doctrinæ quæ in illo tractatur distributione, folium abhinc decimumquintum cum sequenti indicabit.

Cum duplici INDICE, *vno quidem Scripturarum explicatarum, altero verò rerum & sententiarum, ad calcem adiectis.*

COLONIAE,
Apud Geruinum Calenium, & hæredes Iohannis Quentelij.

ANNO M. D. LXXVII.

Cum gratia & priuilegio summi Pontificis, ac Romanorum Imperatoris in Decennium.

[redacted]

II. AD TIMOTHEVM III.

Omnis ſcriptura diuinitùs inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonũ inſtructus.

B. AVGVSTINVS TRACTATV II. IN EPIST. B. IOANNIS.

Omnia quæ leguntur in ſcripturis ſanctis, ad inſtructionem & ſalutem noſtram, intentè oportet audire: maximè tamen memoriæ commendanda ſunt, quæ aduersùs hæreticos valent plurimùm, quorum inſidiæ infirmiores quoſque & negligentiores circunuenire non ceſſant.

ORIGENES TRACTATV XXIX. IN MATTHAEVM.

Qvoties Hæretici canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus conſentit & credit, videntur dicere: Eccè in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſì quemadmodùm per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis.

VINCENTIVS LIRINENSIS IN LIBELLO ADVERSVS prophanas omnium Hæreſeon nouationes.

Necesse eſt profectò omnibus Catholicis, qui ſeſe Eccleſię matris legitimos filios probare ſtudent, vt ſanctæ ſanctorũ Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: prophanas verò prophanorum nouitates deteſtentur, horreſcant, inſectentur, perſequantur.

ITEM.

Hos in Eccleſia diuinitùs per tempora & loca diſpenſatos, quiſquis in ſenſu Catholici dogmatis vnum aliquid in Chriſto ſentientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum.

D. AVGVSTINVS LIBRO II. CONTRA IVLIANVM Pelagianum in epilogo.

Qvod inuenerunt in Eccleſia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiſcum apud illos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos ſententias recitamus: nondùm vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.

APPROBATIO HVIVS LIBRI.

OPVS hoc Catechiſticum, anteà quidem typis excuſum, recèns verò noua acceßione locupletatum ac recognitum, magno cum fructu denuò euulgandum cenſeo

Ego frater THEODORICVS BVSCODVCENSIS,

Sacræ Theologiæ apud Colon. profeſſor, &

Apoſtolicus Inquiſitor.

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI, AC ILLVSTRISS. PRINCIPI, DOMINO IVLIO EPISCOPO HERBIPOLENSI, ET ORIENTALIS FRANCIAE DVCI, PATRONO BENIGNISSIMO, PETRVS CANISIVS IN CHRISTO IESV S. P. D.

NTER Christianos Cæsares, quorum virtus & pietas maiorem in modum iam olìm effulsit, Præsul amplissime, duo Theodosij, senior & iunior, vtì vulgò dicuntur, singularẽ laudem inprimìs promeruerunt. Ego verò de priore tantùm dicam, quem Augustinus, Orosius, Diaconus meritò celebrant, & cui poëta Claudianus ob lętissimũ rerum successum haud temerè accinit:

O nimiùm dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Hic ipse multis quidem argumẽtis prodidit, se vnà cum coniuge valdè religiosum esse, & benè merendi de Ecclesia studio & amore cumprimìs exarsit. Imperium eius in difficilia tempora incidit, quibus ob excitatas nouas in fide dissensiones gliscentesque sectas populares animi passìm distrahebantur, doctis interìm acerrimè inter se concertantibus, vt si fieri posset, in errorem, aut certè quidem in dubitationem etiam inducerentur electi. Etenim Eunomius electum Sathanæ organum, sua tum zizania dominico tritico inspergebat, & Nouatianum serpebat virus, suasque copias augebant Macedoniani, & Arriani quidem Catholicos vel maximè diuexabant. Quid hîc ageret Theodosius? magno cum animi dolore tristissimam Ecclesiæ faciẽ spectans, præsertìm cùm publicę pacis & Ecclesiasticę vnitatis, sicut optimũ principem patremq; patrię decebat, studio & amore incredibili teneretur, sed qui ad ista funesta doctorum dissidia componenda nullum satìs idoneũ remedium inueniret. Accersit igitur Nectarium episcopum Constantinopolitanum, & ab eo sciscitatur, quid facto sit opùs ad concordiã scissæ Ecclesię restituendam, priusquàm grauiores ordinum fierent distractiones, motusque magìs exitiales ex hisce altercationibus & sectis in Christianam Rempub. effunderentur. Ecclesiam enim fidei vnitate cõseruari atque stabiliri, discordia verò religionis lacerari atque subuerti rectissimè iudicauit. Nectarius verò cùm non haberet quod ex tempore Cæsari responderet, de re tanta censet deliberãdum, ac interìm Agelium, licèt Nouatianorum episcopum, consulit, vt eius sententiam audiat, priusquàm redeat ad Imperatorem. Agelius tunc fortè Sisinnium lectorem habebat, hominem nõ mediocriter eloquentem, in sacris etiam literis & philosophiæ cognitione probè versatum, qui præterea iudicio & rerum agendarum dexteritate polleret. Is iussus dicere, quid roganti Cæsari respondendum putaret, in hunc modum disseruit: Concordiam Christianæ religionis frustrà sperari, quandiù libertas disputandi partibus nouam doctrinæ formam inducentibus proposita & relicta esset: immò verò præsentia schismata, non solùm hac disputandi libertate non tolli, sed augeri, grauioresque indè lites ac pugnas irreconciliabiles expectari oportere, quibus vigentes nunc hæreses & opiniones nouæ magìs magisque corroborarẽtur: aliam igitur ineundæ concordię, quæ solida esset, viam ineundã esse,

 nimi-

nimirùm vt præsentes controuersiæ ex veterum Patrum, qui Ecclesiæ calculo approbati forent, traditione iudicarentur. Sic enim futurum, vt via contentiosis prçcluderetur, nè quisque pro sui cerebri intemperie Dei verbum interpretaretur, & suum illi sensum, prout causę commodum putaret, affingeret, suamque sententiam iudicio Patrum simulque Ecclesię publico anteferret. Vndè Imperatorem rectè facturum, si prçcipuos sectarum magistros interrogādos curaret, velint'ne veterum Ecclesiæ doctorum iudicio stare, qui ante natam modò contentionem & diuisionem cum gloria floruissent, nullique præsenti vel parti, vel sectæ vnquàm fuissent addicti: ac propterea vt minimè suspectos controuersæ nunc doctrinæ censores & arbitros iure agnoscendos ac recipiendos esse. Quòd si hos arbitros admittere detrectārent, postulandum ab illis videri, disertis vt verbis pronunciarent, sibi damnari Patrū authoritatem. At si rursùs hanc damnationis legē ferre nollent, ex hac sola tergiuersatione non obscurè constare, quantum fidei mererentur noui de fide disputatores, vtpotè tam arrogantes, vt sese tot tantisq; probatis Patribus vel æquare, vel anteponere non erubescerent, & idcircò nulla illos venia dignos, sed pro falsis doctoribus veræque Ecclesiæ pestibus iure habendos atque profligandos esse. Catholicorum verò munus manere proprium, vt quam doctrinam profiterentur, veterum Theologorum scriptis consentaneam esse probarent, & suam religionem illorū testimonijs bona fide prolatis defenderent ac illustrarent. Quid multis? Placuit hæc sententia Nectario, qui statìm ad Theodosium Cæsarem regressus, consilium Sisinnij aperit, suaque authoritate confirmat. Cæsar verò, vt erat prudentissimus Princeps, Lectoris consiliū diligenter expendit, & hanc ineundæ concordiæ rationem approbat, reque ipsa probandum censet, quod Sisinnius proposuisset. Itaque sectarum principes ad disputandum armati & instructi conuocantur, ac præter expectationem omnem à Cæsare interrogantur, quo in precio magistros Ecclesiarum habeant & habere velint, eos nempe qui ante noua hæc diuisionis tempora extitissent, an eosdem recipere & approbare deliberatum haberent. Hìc primùm illi modestiā præ se ferre, & de Patribus honorificè loqui, quasi præceptores illos agnoscerent, seque illorum discipulos faterentur. Theodosius iterùm sciscitatur, sit'ne illis constitutum, Patrum testimonia eo habere loco, vt per illa cùm de alijs Christianæ doctrinæ partibus, tū de subortis nupèr controuersijs iudicetur, omneque iudicium terminetur. Hìc illi hærent suspensi, alijs aliud obtendentibus, & eiusdem etiam sectæ socijs inter se mutuò altercantibus, quid quantumque scriptis & authoritati veterum esset largiendum. Quidam Cæsaris institutum probare, sed plures veterum sententias defugere visi sunt, facilè subodorati periculum de causa cadendi, si ex antiquorum Patrum iudicio præsentes ipsorum controuersiæ dirimerentur. Vbì nouæ discordiarum flammæ mox eruperunt, vt si anteà vnquàm, nunc potissimùm sectæ inter se dissectæ viderentur, non dissimiles quidem priscis illis gigantibus, ac alijs Babylonicæ turris stolidis ædificatoribus, quorū & linguæ diuisæ, & conatus frustrati, & impēsę omnes absumptæ hoc vnum effecerūt, vt optatus ædificij progressus in pudendum prorsùs exitum commutaretur. Igitur non malè cessit Theodosio, quòd in Sisinnij consilio acquieuerit, eoque facto memorandum toti posteritati reliquit exemplum, vt quod anteà Tertullianus docuerat, nunc re ipsa probatū esse cernamus. Tractans enim ille Pauli sententiam, Hæreticum hominem post vnam aut alteram correptionem deuita, seriò admonet, nè Catholici cum hæreticis de sacris literis disputaturi in arenam descendant, sed potiùs vt ad maiorum traditionem prouocent, & ex illa germanam Scripturæ intelligentiam, omnemque de

propo-

propositis fidei quæstionibus veritatem petant atque confirment. Sicut & Origenes pronunciauit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica traditione discordat.

VISUM est autem hanc repetere narrationem, quam Cassidorus in historia, vti vocant, tripartita recenset, eamque magni esse momēti, & nostro tum seculo, tum instituto quadrare quiuis facilè animaduertat. Rogant multi atque mirantur, qua de causa tot colloquia, disputationes & conatus qui ad controuersias in religione componendas nostra ætate partìm in Germania, partìm in Gallia instituti fuerunt, adeò malè infeliciterque successerint, vt maiores etiam in religione distractiones ac turbæ consecutæ videantur. Nimirùm à dicto Sisinnij consilio discessum est, & pietas abfuit Theodosiana, qua nouis doctoribus veteres cum authoritate opponerentur. Hoc nisì fiat, tot hæresum monstra, quot nunc passìm in Europa nata cernimus, facilè & summa cum Ecclesiæ pernicie grassari pergent, semperque impedient, quo minùs ad amabilem Ecclesiæ concordiam tandèm redeatur. Ac interìm prorsùs verendum est, nè post longas contentiones funestus exitus æquè Germanos àc Græcos opprimat & perdat, vt nostrates è schismaticis vel Mahumetanos, vel atheos euasisse vel serò doleamus. Deindè hanc veterem narrationem libuit inserere, vt nostri seculi stultitia, immò impietas rectiùs perspiciatur, quando infimæ sortis, ac planè crassi rudesque homines de Patribus vt prorsùs indignè sentiunt, ità scurriliter quoquè loquuntur, illorumque dicta & facta petulanter arrodunt, sæpè & vanæ superstitionis & execrandæ idololatriæ sine vllo pudore condemnant. De Patribus dico, quorum eximia vitæ integritas, & in diuinis literis doctrina sapiētiaque tot modis effulsit, diuino Spiritu in illis mirabiliter operante, & Christianam Ecclesiam tot seculis corroborante. Hi electa diuini Spiritus organa Christi fidem nō ore tantùm professi sunt, sed & sanctissima vita, multisque sæpè miraculis nec rarò sanguine profuso testati sunt, nullus vt eos pro dignitate celebrare, & sacros eorum labores religionis ergò susceptos & exantlatos satìs efferre posse videatur. Quibus tanto maior fides authoritasque debetur, quo magìs in vnum eundemque sensum conspirant, quoque consonantiùs de Christianæ doctrinæ partibus testificantur, vt quasi cor vnum & anima vna, immò & spiritus vnus in illis inesse, nobisque loqui videatur. Atque hoc illorum consensu, tanquàm certo inhabitantis spiritus indicio, depręhendimus, nō solùm in Apostolis, sed etiam in Apostolicis doctoribus sanctisque Patribus hanc præclaram Christi promissionem impleri, Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Quocircà non temerè ad hoc referri potest, quod Regum ille sapientissimus Salomon docet, nè quis terminos antiquos à patribus positos transgrediatur, quodque monet Ecclesiasticus, vt sapientibus presbyteris, eorumq; doctrinę nos adiungamus, qui disciplinam à patribus traditam acceperunt, vel sicut Paulus loquitur, qui depositum bona fide custodiunt. Vndè vox Basilio Magno digna, & à verè Catholicis omnibus vsurpanda extat: ἀλλ᾽ ἅπερ παρὰ τῶν ἁγίων πατρῶν δεδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς διαγγέλλομεν. hoc est, Quę à sanctis Patribus edocti sumus, ea interrogātibus nos annunciamus. Tum Athanasius Ecclesiæ fortissimus propugnator, breuem & expeditam rationem, qua hæreticorum artes & fraudes omnes elidantur, hisce verbis ostendit: Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ εἰπεῖν ἀρκεῖ, ὅτι οὐκ ἐστὶ ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ ταῦτα πατέρες ἐφρόνησαν. Hoc, inquit, solummodò respondere ad talia, & dicere sufficit, quòd ista non sunt Catholicæ Ecclesiæ, neque ista Patres nostri senserunt. Et sanè cum his Ecclesiæ magistris non sapere, omninò est desipere. Extra hunc saltare chorū,

vt ità dicam, est primas insaniæ partes arripere. Ab his Ecclesiæ columnis auelli, est regiam veritatis viam deserere. Sine his Christi oculis & Ecclesiæ luminibus, in diuino illo Scripturarum prato versari, est perindè àc in tenebris dominicū agrum colere, vel in mari cum Petro nocte piscari. Damnatos ab his errores amplecti, est cum Ecclesiæ ludibrio hæreticorum deliria confirmare. Horum deniquè sensum & consensum negligere, diuino est repugnare oraculo, quod credentibus omnibus per Prophetam intonat: Hæc dicit Dominus: State super vias vestras, & videte & interrogate de semitis antiquis, quę sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

QVAE omnia idcircò mihi præfanda duxi, Antistes illustriss. præsens vt opus, quod è collectis grauissimorum Patrum sententijs constat, maiore in precio ab æquis censoribus habeatur, tuæque inprimis Celsitudini sit commendatius. Prodit enim nunc iterùm noster Catechismus, nec solùm nitidiùs, sed etiam animosiùs prodit, quandoquidē inter medios velut satellites, immò duces & coryphæos probè stipatus incedit, vt minùs publicū conspectum vereatur, & corā minacibus aduersarijs se perstare posse confidat. Adest enim illi inuictus bellator Spiritus sanctus, suoque gladio, quod est verbum Dei, hunc quanuìs exilem partum munire dignatur. Adsunt & generosi Christi Regis æterni milites, qui suis quasi armis nouum hospitem circuncingunt, ornant, muniunt atque defendunt. Quare si anteà vnquàm hic liber placuit bonis, cùm solus ac velut inermis appareret, haud dubia mihi spes est fore, vt idem maiore nūc fauore & applausu multorū excipiatur, tot præsertìm patronorū, qui sunt omni exceptione maiores, suffragijs atque sentētijs vndiquè corroboratus. Hos Christianæ doctrinæ testes ac vindices quisquis contemnit vel negligit, nos etiam librumq; nostrū & cōtemnat ac negligat licet, quandoquidem in eadem cum illis naui manemus, ac tantispèr manere constitutum habemus, donec & ipsi superatis infesti procellosique huius pelagi tempestatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem salutis portum, quem illi nunc felices obtinent, Christo nauclero fauente tandèm securi perueniamus.

VBI de præsentis instituti ratione plura dicturus, de prima nostri Catechismi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cæsar FERDINANDVS Viennæ de manibus nostris extorsit, & ante XXVI. annos edi voluit sua authoritate, me quidem nomen tunc meum supprimente, minùs vt inuidiosum esset opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniam hoc nostrum seculum, vt nullum ferè aliud, contentionum flammis pascitur, multique ad calumniandum præcipites nulla ferè minùs, quàm orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit, quin aliqui catechistico labore nostro offenderentur, & hanc qualemcunque Christianæ doctrinæ summam arroderent ac insectarentur. Cuiuscemodi Ecclesiæ hostibus tanto maior insectandi libido creuit, quo minùs inuidi homines ferre potuerūt, opus hoc summi Principis authoritate comprobatum, à multis auidè legi, passìm circunferri, in scholarum vsum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in maximis gymnasijs celebrari, nec solùm Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoquè Philippo, alijsque magistratibus Catholicis ità probari, hunc vt Catechismum prę cęteris studiosè complecterentur, ac eundem suis populis tum ad docendum, tum ad discendum publicè traderent, serioque commendarent. Quod ego certè sine arrogantia dictum velim, nè honori nominique diuino quicquam subtraham, quum soli bonorum omnium fonti lætum rerum successum asscribi, & ad illius gloriam syncerè cuncta referri deceat, nulla vt vnquàm eius dicti subrepat obliuio, Non nobis Domine, non

nobis,

nobis, sed nomini tuo da gloriam. At ego rem multis hodiè notam commemoro, & de veritate constare cupio posteritati, vt rectiùs omnes de aduersarijs iudicent, qui nescio quo spiritu ducti, aut potiùs æmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguum Catholicæ doctrinę testimonium, compendium, pręsidium in Germania superesse. Igitur Euangelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatìm instructi, nullum hodiè Catechismum æquè àc nostrum tam petulanter appetere, tam rabiosè conuellere, tamque atrociter damnare voluerunt. Posteà verò cùm de eiusdem libri authore iam rumor increbuisset, ac opus ipsum Catholicis exteris magìs magisque innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diù celaueram, me inscio adscripserunt, idque ante annos decem publicè testatum volui, cùm opus idem reconditũ Coloniensi Senatui nũcuparem. Accessit deindè Petrus Busęus Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterũ monumentis probè versatus, qui amicorũ hortatu, & ob publicam vtilitatem, sicut ipse in sua meminit præfatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sanè difficilem & laboriosam, vt prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturæ Patrumque consonantia loca, quorum nos in ipso contextu mentionem frequentem feceramus, quęque ad libri marginem breuiter fuerãt adscripta, & his etiam plura vndequaquè collegit, ex ipsisque fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cum ipsa libri textura tam dextrè cõiunxit, vt quiuis sine negocio depręhendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchrè congruere, quantunuìs infesti & infensi oblatrent calumniatores. Qui sanè Busæi labor Hispanis, Italis, multisque alijs pergratus accidit, eámque commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, vt ad manum habeant selecta, bonaque fide notata, nec omnibus obuia veterum testimonia, quibus ad vniuersa ferè doctrinæ sacræ capita tum intelligenda, tum in scholis templisque tractanda & explicanda vti expeditissimè possint. Ex quo factum est, vt Typographus Coloniensis prioris editionis exemplaria breuì distraxerit, vtque Veneti hoc opus sibi recudendũ putârint, quod Romæ & alibì non modò commendari, sed etiam à multis passìm desiderari certò intelligebant. Intereà dum Coloniæ noua editio apparatur, huc pręsertim Geruino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendę perquàm studiosus est, bonam nostri operam nauârunt, vt opus idem recognosceretur, in eoque multa partìm restituerentur, partìm adiungerentur, partim meliorem in ordinem reuocarentur. Et quoniam prior editio in quatuor partes seorsim excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, longè commodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnum quasi corpus conflatum, atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Hæc ego de huius operis ratione & instituto dixerim, quod ex grauissimis maximorum Patrum sententijs collectum, ac nunc etiam restitutum, tuæ inprimìs sapientiæ & æquitatis calculo, Illustriss. Princeps, cupit approbari.

Caeterum si de suscepti operis Catechistici argumento àliquid addendum est, mihi sanè persuadeo, sapientes veræque pietatis amantes omnes boni consulturos, immò & sponte sua probaturos esse, quod nos in hoc Catechisticæ doctrinæ genere ac labore, quicquid alij sentiant, multũ sępè olei operęque ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis, quam summo Deo gratam, maximorum hominum exemplo consentaneam, Catholicę Ecclesiæ salutarẽ, Christianę iuuentuti necessariam, & nostrę demùm professioni congruentem esse certis-

certissimè constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodammodò suscepit atque sustinuit, quum præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosanćto vel tradidit, vel confirmauit? Excusent alij suas occupationes, ad sublimiores ac maiori quęstui seruientes Ecclesiæ functiones adspirent, vile autem & æquè laboriosum hoc ministerium iudicent, callidéque subterfugiant, nè cum pueris quodammodò repuerascere velle videantur. Atqui non veretur ipsa Dei sapientia Christus se paruulis perquàm familiarem exhibere, hos ad se iubet adduci, venientes vltrò amplectitur, & amanter osculatur, his suas ipse manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat, hos demùm cælestis regni ciues & præ alijs hæredes quasi proprios facit. Qui preterea pœnam illi grauissimam interminatur, si quis vnum è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus fortè scandalizet: qui demùm in paruulos collatum beneficium adeò sibi gratum fore pronunciat, vt quicunque ipsius nomine paruulum susceperit, Christum ipsum suscipiat, habeatque perpetuum debitorem. Tanti refert, si Christo Domino, eiusque sacro Euangelio credimus, de paruulis benè mereri, ac instituendis illorum ad pietatem animis operam dare, quemadmodùm probi faciunt Catechistæ, non Christianum modò, sed etiam Angelicum, vt sic loquar, munus administrantes. Quo minùs ego miror, eximios illos Patres, Origenem, Basilium, Ambrosium, Augustinum, Cyrillum ab hoc docendi genere non abstinuisse, sed huius viæ duces se nobis præbuisse, vt in fidei doctrina rudes ac veluti paruulos non grauatim catechizemus, & eis tanquàm matres lac spirituale cupidè & alacriter subministremus. Videbant enim sapientissimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quàm spirituales, paruulos quàm viros atque perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnamque semper esse turbam, non solùm ætate, sed etiam spiritu imbecillium atque pusillorum, quibus Euangelicæ doctrinæ panem frangere conueniat, donèc illi solidiorem cibum admittant, & in Christo ipso grandescant atque proficiant. Quòd si nihil aliud, certè aduersariorum improbus labor, ac indefessa cura huc nos extimulare debebat ac impellere, vt quod studiũ illi suæ sectæ per Catechismum propagandæ animisque per illum corrumpendis noctes ac dies impendunt, id nos ad Catholicos rectè pieque instituẽdos pari diligentia, sed meliore fide, ac purioris Catechismi doctrina impigrè conuerteremus. Quid alioquin turpius, quid ab officio Catholico magìs alienum videri queat, quàm vigilante Iuda, in re tanti momenti dormire Petrum, & vndiquè grassante lupo pastorem sui gregis curam abijcere, ac huius demùm seculi, immò tenebrarum filios in sua generatione magìs, quàm in Christi regno lucis filios, sapere & prudentiores esse? Quocircà Tridentini Concilij Patres, vt alia multa de religione Catholica vindicanda optimè constituerunt, sic illud etiam sanctissimè sanxerũt, Parochi vt omnes diebus festis non solùm habendis ad populum concionibus vacarent, sed etiam tradendo post prandium Catechismo incumberent, ac in fide rudiores omnes edocerent. Quæ lex si vsquàm alibì, tum in Italicis Ecclesijs iam obtinet, magnoque cum populi fructu, nec minore bonorum parochorum laude hoc tempore obseruatur. Atque hactenùs de Catechismi commoditate, præstantia & necessitate, quantum hic quidem locus ferre potest.

Ad extremam epistolæ partem accedo, quæ Patronum operi necessarium postulat accersiri, vt noua hæc editio non solùm apud æquos & candidos rerum æstimatores suam habeat gratiam, verùm etiam aduersùs iniquos & inuidos obtrectatores maiore polleat authoritate. Vbi Celsitudo tua Illustriss. Princeps, se

com-

commodè nobis offert, cuius tutelæ hunc librum reuerenter commendare cupiã, ac vnicè nuncupare decernam. Primùm enim inter Germanos antiſtites ac Principes Catholicos, qui hoc ſeculo prædicantur, multorum iudicio ſublimem & illuſtrem locum tenes, his nimirùm animi dotibus inſtructus & ornatus, quæ non modò ſapientem præclaræ huius D. CHILIANI vineæ cuſtodem, ſed & generoſum bellicoſæ Francorum gentis moderatorem ac Imperij principem decẽt. Deindè ſingulari Catholicæ pietatis ſtudio flagras, qui indè ab initio ſuſcepti muneris effeciſti, vt Clerus ditioni tuæ ſubiectus, ad ſacras preces quotidiè ſummo Deo recitandas grauiter extimularetur, ſerioque reuocaretur. Accedit & zelus in domo Dei repurganda neceſſarius, ac tali Epiſcopo dignus, qui Apoſtolicum canonem ad ſe pertinere meminerit, Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Igitur ad Catholicam religionem & diſciplinam Eccleſiæ reſtituendam adijcis animum, paſtores hæreticos amoues, & pœnas immorigeris infligendas proponis. Ad hæc quod rarum & egregium Mecœnatem decet, doctos & ſtudioſos homines magno fauore proſequeris, atque idcircò gymnaſium publicum excitare pergis, quod non modò Franconibus, ſed etiam exteris haud minori præſidio quàm ornamento eſſe poſſit. Seminarium verò nupèr magnificè erectum, & numero alumnorum & multis coemptis ædificijs amplificas. Neque noſtros homines negligis, ſed eorum Collegium non ità pridèm Herbipoli excitatum amanter complecteris, ac ſtudioſè foues, tota vt hæc IESV ſocietas immortales gratias Patrono humaniſſimo debeat, ac pro illo ſua vota Deo ſummo faciat perlubenter. Nec ignoro, Eccleſiæ veſtræ, quam honoris gratia nomino, multa & præclara in me merita poſſe commemorari, quæ indè à primis Collegij noſtri fundamẽtis Herbipoli iactis, cùm iſthic adeſſem, & ſacris cõcionibus operã, darem, equidẽ ſum frequẽter expertus. His ergò cauſis, ac aliorum etiam conſilijs incitatus facere non potui, quin per huius operis occaſionem aliquid ſcriberem, ac vetus erga Celſitudinem tuam eiusque Eccleſię obſeruantiæ meę ſtudium qualicunque teſtimonio publicè comprobarem. Precor demùm à Chriſto Opt. Max. vt Herbipolenſem vrbem & Franconiam omnem, hoc difficili tempore propitius tueatur, vtque pios Amplitudinis tuæ conatus in ſuam æternam gloriam benè fortunet, neque ſolùm huius operis, ſed etiam Collegij tantum patronum diù ac feliciter nobis ſupereſſe concedat. Oenipontianno poſt Chriſtum natum M. D LXXVI.

b PIVS

PIVS PAPA V. DILECTO FILIO GERVINO CALENIO, TYPOGRAPHO COLONIEN.

DILECTE Fili Salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm tu, sicut accepimus, nonnullos de probatis Sanctorum historijs à dilecto filio Laurentio Surio optima fide collectis, nec non alios Tomos seu libros dilecti filij Petri Canisij presbyteri seu religiosi Societatis IESV *de doctrina siue Institutione Christiana inscriptos, vnà cum certis Annotationibus nondùm impressos, tua impensa imprimi facere desideres: Nos tibi, quem in excudendis huiusmodi Tomis seu libris graues impensas subire necesse est, nè ex beneficio omnibus Christi fidelibus collato detrimentum aliquod sentias, opportunè prouidere, ac te in tuo laudabili & Reipublicæ Christianæ perutili proposito confouere volentes, & à quibusuis Excommunicationis, suspensionis & interdicti, alijsq; Ecclesiasticis sentẽtijs, censuris & pœnis à iure vel ab homine quauis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibèt innodatus existis, ad effectum præsentiũ duntaxàt consequendum, harum serie absoluentes, & absolutũ fore censentes: Motu proprio non ad tuam vel alicuius pro te nobis super hoc oblatæ petitionis instantiã, sed ex certa scientia & mera deliberatione nostris tibi Tomos seu libros præfatos per te vel alium seu alios imprimendi, & impressos vendendi licentiam & facultatem plenã & liberam Apostolica authoritate per præsentes concedimus: Necnon omnibus & singulis impressoribus, librarijs, & mercatoribus tam in Italia quàm extra Italiam constitutis, in virtute sanctæ obediẽtiæ & sub Excommunicationis sententiæ, necnon in terris sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediatè vel immediatè subiectis, sub amißionis Tomorum seu librorum huiusmodi, ac mille ducatorum auri de Camera, pro vna Cameræ Apostolicæ, & altera medietatibus tibi, tuisq; hæredibus & successoribus irremißibiliter loco damnorũ applicandorum pœnis, per alios absq; tuî & hæredum vel successorum tuorum expresso mandato aut licẽtia habita excudentes, seu imprimentes, aut vendentes, toties quotiès id fecerint, eo ipsò incurrendis, nè eosdem Tomos seu libros infra decennium proximè futurum ab illorum impreßione computandum, in quibusuis literarũ characteribus, aut parua, mediocri, seu magna, vel alia quacunque forma alicubi imprimere, neque per alios impressos vendere absq; expressa tuî vel hæredum & successorum præfatorum licentia vel consensu audeant vel præsumant, & ità per quoscunq; iudices & commissarios quauis authoritate fungentes, sublata eis & eorũ cuilibet quauis aliter iudicandi, interpretãdi facultate & authoritate, iudicari & diffiniri debere: Ac quicquid secùs super his à quoquam quauis authoritate scienter vel ignoranter attentari cõtigerit, irritum & inane decernimus: Mandantes nihilominùs Motu simili sub interdicti Ecclesiastici & ingressus ecclesiarũ Venerabilibus Fratribus nostris Coloniens. & quorumuis aliorum ciuitatum & locorum Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filijs illorum vicarijs seu officialibus, legatis, vel Vicelegatis, ac sub primò dictis pœnis, Gubernatoribus, Potestatibus, & alijs quibusuis Iudicibus quibuscunq; authoritate & officio fungentibus, quatenùs quotiès pro parte tua, & successorum tuorum, vel alicuius eorum huiusmodi fuerint requisiti in præmissis, efficacis defensionis præsidio aßistentes, faciant authoritate nostra inhibitionem præfatam inuiolabiliter obseruari: ac te, tuosque hæredes & successores præfatos huiusmodi, illorumque singulos concessione pacificè frui & gaudere: Ac impressores, librarios, mercatores, fautores, scientes & non reuelantes, quos inhibitioni præfatæ contrauenisse eis constiterit, excommunicationis & alias sententias, censuras & pœnas huiusmodi incurrisse declarent, ac pro talibus publicè nunciari mandent, & faciant contradictores quoslibet & rebelles per easdem censuras & pœnas, appellatione postposita, compescendo: inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis: Non obstantibus Constitutionibus & Ordinationibus Apostolicis, Priuilegijs quoquè, Indultis, & literis Apostolicis super imprimendorum Tomorum facultate quibusuis personis cuiuscunq; dignitatis & præeminentie existentibus etiam motu & scientia similibus, ac sub quibusuis tenoribus & formis, necnon clausulis & decretis conceßis: Quibus omnibus etiamsi de illis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & indiuidua: non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expreßio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, illorũ tenores, àc si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro expreßis habentes, illis aliâs in suo robore permansuris, hac vice duntaxàt specialiter & expresse derogamus: Aut si impressoribus, librarijs, & mercatoribus præfatis, vel quibusuis alijs, communiter vel diuisim ab Apostolica sit Sede indultum, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non poßint per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Volumus autem & eadem authoritate decernimus præsentium literarum transcripta in ipsis Tomis impressa in iudicio & extra sufficere, & plenam fidem facere, regula contraria non obstante. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die* XXIIII. *Septembris, M. D. LXIX. Pontificatus nostri anno quarto.*

Cæ. Glorierius.

DE

DE HVIVS OPERIS RATIONE AC VTILITATE

PRAEFATIO PETRI BVSAEI NOVIOMAGI.

MICVS quidam noster prudentia ac dignitate præstans, cùm hunc Catechismū Doctoris Petri Canisij diù ac multùm euoluisset, maiorem in modum optauit, vt quæ varijs ex Patribus in illo collecta, breuiterque tradita continentur, aliquanto fusiùs, præsertim in rudiorum gratiam explicarentur. Nec enim satis fore putauit, ex alijs Catechismis, qui non pauci & vtcunquè elaborati circunferuntur, huc lucem maiorem adferre: sed hoc postulauit maximè, vt ad verbum libro adscriberētur, quę partìm ex sacris literis, partìm ex Patrum monumentis petita, circa marginem duntaxàt, vt fit, succinctè indicabantur. Neque ille verò temerè cogitauit, hac quidem ratione, & testimoniorū, quæ diximus, adiecta luce, fieri posse, vt quod opus multorum nunc manibus teritur, maiorem quoquè fructum, & plerisque singularem commoditatem exhiberet. Primùm enim ità consulitur Catechistis, qui siue Catechismum Romanum ex decreto Tridentini Concilij editum, siue hanc doctrinæ Christianę Summam explicent, graui leuantur labore in conquirendis Authorum sententijs: pręsertim cùm nec suppetant omnibus tot libri Patrum atque Theologorum. Deindè non potest ex harum sententiarum collectione non aliqua tum vtilitas, tum voluptas consequi, cùm lector luce clariùs videt, veteris quidem Ecclesiæ sensum atque consensum huic libro tam pulchrè fauere atque patrocinari. Grauis est enim authoritas Patrum: quos omninò qui cōtemnunt vel negligunt, næ illi nō intelligunt, quantoperè contristent & offendant in suis electis organis Spiritum sanctum, qui etiam nunc in Patrum scriptis viuit ac loquitur cōtinenter, magnumque lumen & robur necessarium præbet Ecclesiæ Dei, tum in scripturarū interpretatione, tum in Catholicæ fidei doctrina confirmanda ac propugnanda. Quam enim aliam potissimùm ob causam arbitramur post Apostolos, Prophetas & Euangelistas, diuinitùs per tempora & loca datos constitutosque esse Pastores & Doctores: nisi, vt Apostolus ait, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, [Ephes. 4.] in ædificationem corporis Christi, vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris? Quo quidem officio ac munere suo dum etiam postquàm è vita excesserint, funguntur, relictis clarissimis literarum monumentis, in quibus testatas consignatasque animorum suorum sententias prodiderunt: si eos, tanquàm qui errent ipsi, audire contemnimus: an non Deum ipsum aspernamur, cuius concessu ac munere illos habemus? An non eundem fraudis ac mendacij arguimus, qui pro luce tenebras, pro viæ ducibus & doctoribus veritatis, errorum magistros atque authores dederit, quique falsis promissis Ecclesiam sponsam suam miserè deluserit? Etenim si Patres in aliquo fidei dogmate cōsentientes & quasi conspirantes, lapsi fuerint, vniuersam Ecclesiam aliquandò in fide, quæ basis & fundamentum est reli- [Heb. 11.] gionis, errâsse consequetur. Aberrante siquidem Pastore, necessarium est & oues aberrare: & quò oculi dirigunt corpus, eò pariter reliqua membra deferri mouerique necesse est. Quo tandèm igitur pacto Deus constare sibi, ac in promissis suis consentire poterit? Quæ fides, [Ioan. 14. & 16.] quæ authoritas diuinę pollicitationis de perpetua Spiritus sancti & Christi Domini præsen- [Matth. 28. Esaiæ 59.] tia, ac in veritatis fideique doctrina stabilitate & constantia, quam Ecclesię promissam diui- [Matth. 16.] næ literę planè & perspicuè testantur? [Lucæ 22.] Quomodò Christum Dei sapientiam à stultitiæ nota vindicabimus, qui & domum suam super arenam ædificâsse, & non ad columnam & firma- [Matth. 7.] mentum veritatis, vti debebat, sed ad erroris ducem atque magistram consulendam atque [1. Timoth. 3. Matth. 18.] audiendam ablegâsse videri posset? Quare summa reprehensione digni sunt audacissimi simul & arrogantissimi homines, qui Patres omnes in doctrina consentientes præ se contemnunt, illorumque grauissima iudicia in vulgi contemptionem adducunt: tum de horum erroribus & næuis ad arbitrium libidinemque garriunt impudenter. Nam quis ignorat has voces, quas Luterum inconditè fundere, ac temerè superbeque effutire non puduit: In [a] omnium Patrum scriptis multos inueniri errores, sæpè in oratione secum ipsos pugnare, sæpè inter se dissentire, diuinas scripturas torquere: Augustinum solùm disputare, definire nihil:

[a] In prologo assertionis articulorum damnatorum à Leone decimo.

a De seruo arbitrio ad Erasm.
b Aduersùs Henricũ Regem Angliæ.

hil: Hieronymum in Commentarijs ferè nihil asserere, [a] ipsumque & Origenem tam ineptè sacras literas tractâsse ac explanâsse, vt nemo propemodùm, suo quidem iudicio, ineptiùs id fecisse videatur. Atque insolentiùs sese efferens, [b] certum se gloriatur, improbeq; iactat, dogmata sua, quantunuìs impia, habere se de cælo: adeò vt nihil curet, si mille Augustini, mille Cypriani, ipsi quàm maximè aduersentur atque reclament: Deum errare, decipi & fallere non posse: Augustinum & Cyprianum, sicut omnes electos, errare potuisse, sæpiusque errâsse. Melanchthonis verò, qui modestior videri voluit, quàm intolerabilis arrogantia? dum in suo de Locis communibus rerum Theologicarum libello, quem Luterus inuictum [c] appellauit, & non tantùm immortalitate, sed canone quoquè Ecclesiastico dignum censuit, sic [d] ait: Scripsêre de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris quos aduersùs Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus nõ est similis suî. Sunt hac de re etiam apud Græcos quædam, sed sparsìm. EGO quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponã, quam ferè obscurârunt Authores tum veteres tum noui: quia sic interpretabantur Scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri, &c. Quem libellũ his tandèm verbis concludit: Censeo non aliter atquè pestem fugiendos hominum commẽtarios in rebus sacris, quòd doctrina spiritus purè nisi è scripturis hauriri non possit. Hanc tamen suam de libero arbitrio sententiam posteà [e] non modò ipse reuocauit, sed etiam velut Stoicorum opinionem, & Manichæorum delirationes insaniasque cõfutauit. Nec minor illa Thrasonis Gallici in suis Institutionibus [f] superbiloquẽtia: Parùm, ait, me mouent, quæ in veterum scriptis de satisfactione passìm occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam simpliciter, omnes ferè quorum libri extant) aut in hac parte lapsos esse, aut nimìs asperè ac durè locutos. Quid hoc, quæso, est aliud, quàm in præstantissimos viros, cum quibus nec vitæ sanctimonia, nec solida perfectaque eruditione conferri possunt Rabini isti, scelerata procacitate insultare, atque adeò veterem religionem, hoc est, Catholicam veramque doctrinam, impiè nequiterque irridere, & sacra omnia conuellenda & pessundanda permittere populo, qui vel sponte ad omnem huiusmodi licentiam & sacrorum neglectum præceps fertur? Neq; enim eo vno solùm Patribus magnam authoritatẽ tribuimus, quòd fuerint omni doctrina & virtute ornatissimi, quos constat Spiritu sancto, qui est Spiritus veritatis, permotos atque incitatos, non adumbratam quandam eruditionis imaginem, vt isti nouatores, sed synceram, solidam, atque expressam doctrinam, diuinarumque literarum, quæ ob eodem Spiritu profectæ sunt, rectam intelligentiam consecutos esse, semperque tenuisse: sed vel maximè ob eam etiam causam, quòd ex eorum præclaris ac fide dignis testimonijs perspicuè intelligamus, quænam ipsorum temporibus sententia & doctrina fuerit Ecclesiæ Catholicæ, quæ columna est & firmamentum veritatis. Quod quàm magni faciendum sit, aduersariorum studium atque institutum haud obscurè declarat. Quotiescunquè enim suam doctrinã Patrum authoritate stabilire sibi posse videntur, id quidem & summa voluntate, & libenter studioseque faciunt: sed qua fide, non ignorant eruditi: ac tunc quidem & sancti & docti habentur, nec sine plausu lætitiaque eorum laudes celebrantur: vbì verò, vt fit, ab ipsis dissentiunt, statìm exploduntur, & in numerum hominum, qui errare possunt, reijciuntur. Proindè nouus hic labor cùm ad alia, tum ad conuincendos & redarguendos etiam eos nõ parùm conferet, qui in hunc Catechismum scribere, ac virus acerbitatis suæ euomere, eumque petulanti lingua & insano studio non desinunt insectari: Nec sanè mirum. Malè habet hostes coniuratos Ecclesiȩ hoc qualecunq; doctrinæ Catholicæ compendium: illis est velutì sudes in oculis id omne, in quo sentiunt ad veteris religionis confirmationem & illustrationẽ magna inesse momenta. Hinc illæ lachrymæ, hinc odia & furores aduersariorum, in libri huius Authorem ità debacchantium, vt omnis modestiæ, charitatis & pietatis Euangelicæ prorsùs oblíti esse videantur. Aegrè ferunt inuidi homines, optimum Cæsarem in Austria hoc opus primùm publicâsse, tum Reges, Principes ac Magistratus maximos pro sua quidem authoritate curâsse sedulò, vt hic Cæsareus Catechismus publicè doceatur: & in varias quoquè linguas traductus, magno bonorum consensu simul & applausu passìm excipiatur. Pergant igitur isti, si secùs fieri non potest, pergant inquam latrare atque mordere: rideant & contemnant, quod in Curijs prudẽtissimi Magistratus, & in Gymnasijs viri eruditissimi comprobârunt. Quòd si non vni credunt operis huius Authori, saltem Patribus, quos ille duces de consulto sequitur, aut certè quidem Ecclesiæ matri, quam Christus audire præcepit, fidem & authoritatem velint concedere. Alioquin cæci sunt & obstinatè præfracti, nî videãt & admittant Scripturæ Patrumque testimonia, quæ bona fide collecta proponuntur. Inspiciant suos ipsi codices, adeant fontes, & conferant omnia quæ hìc è Patribus adducuntur: deindè iudicent, sed ità, vt venerandæ antiquitatis potiùs, quàm profanæ nouitatis se studiosos esse decla-

c De seruo arbitrio ad Erasmum.
d In locis cõmunibus ad Tilmannum Plettenerum anno 21. cap. de hominis viribus & libero arbitrio.
e In loc cõm. ad Henricum Regem Angl. ann. 36. ca. de causa peccati & contingentia. & cap. de humanis viribus, seu de libero arbitrio. Item in editionibus alijs sequentium annorum.
f In institut. suis lib. 3. c. 4. sectio. 33.
De SS. Patrũ authoritate vide D. Augustini & Lirinensis sentẽtiam infrà quęst. II. de præceptis Ecclesiæ, pag. 146. & seq.
I. Tim. 3.
Matth. 18.

declarent. Iam verò si communis est Patrum sententia, si firma & certa Ecclesiæ doctrina, quam hic liber repetit atque cōfirmat, iniquè profectò faciunt, qui hoc vni Authori crimen exprobrant: quod si omninò crimen habendum est, non magìs in illo vno, quàm in Catholicis omnibus erat repræhendendum. Sed hac nimirùm arte & fraude libentet vtuntur Sectarij, vt quemadmodùm Rhetores docent, ad odium inuidiamque conflandam nihil non congerant, variosque hominum impotentium concitent affectus vociferando, vt si nō prudentium, at populi saltem iudicio vincere & triumphare videantur. Cui passìm non modò populares, sed etiam doctiores quique noui Euangelij pręcones, fallacissimè sese venditare & mentiendo persuadere solent, ea quæ in Catholica Ecclesia obseruantur, nupèr nata, & paucis antè annis, nescio quorum Pontificum, aut Monachorum, aut Sophistarum ingenijs reperta, atque in Ecclesiam inuecta esse. Neque enim, vt exempli causa aliqua commemorem, Melanchthonem ab hac calumnia, apertisque mendacijs pudor reuocauit, Neminem [a] videlicet ante Gregorium Magnum ex veteribus scriptoribus, Inuocationis Sanctorum mentionem fecisse: In veteri Ecclesia morem consuetudinemque seruatam, [b] vt post diuortium personæ innocenti, coniuge superstite, alteri nubere liceret: Sacramenti Eucharistiæ [c] oblationem pro mortuis, Augustini ætate nondùm vsurpatam fuisse. Sed nec Brentius scribere dubitauit, Apparet, inquit, [d] veteri Ecclesię ignotam fuisse Transubstantiationem: Eucharistiam non creditā fuisse olìm, Sacrificium esse propitiatorium, aut ex se ad remissionem expiationemque peccati institutum: Nihil quod definitum sit aut certum, Augustinum de Purgatorio posteris prodidisse. Caluinus verò quid? Neminem [e] vsque ad Gregorij tempora vidisse quòd Matrimoniū pro Sacramēto datum fuerit: Veteres, [f] cùm de Sacramentis propriè loquuntur, ac pręsertim Augustinum, non plura duobus, Baptismo nimirùm & Eucharistia, agnouisse: Omnes [g] veteres vna voce clamare, nullam penitùs voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum: eosque nulla dubitatione vbiquè docere, ea, quæ vocamus Euangelica consilia, Christum non consuluisse duntaxàt, sed iussisse: Confessionem [h] (quam vocat auricularem) multis post Christum seculis inauditam fuisse atque inusitatam. Hæc atque id genus mendacia, quibus velutì flosculis corū conciones & libri exornati sunt, ex hoc opere nullo negocio planè aperteque redarguūtur. Postremò habent hîc ad manum Parochi & Concionatores, quo ad Catechismum alijs tradendum paratiores accedant, vndè minori etiam negocio colligant cætera, quæ suscepto argumento & auditorum captui magìs accommodata esse videbuntur. Plurimùm verò refert, eos qui docent alios de Religione, ex Cathechismo semper aliquod sibi caput excerpere, quod auditoribus tradant, & obseruata Methodo expediant luculenter. Vtantur ergò & fruantur hoc labore boni omnes, siue magistri, siue discipuli. Habeant sanè, vndè se & suos in præcipuis Catholicæ doctrinę capitibus, locisque multis Theologicis, de quibus nunc maximè disceptatur, commonefaciant, & solida veritatis testimonia petant confirmentque. Benè vale in Christo lector, & hunc laborem nostrum boni consule. Coloniæ Agrippinæ Idibus Augusti, Anno Domini M. D. LXIX.

a In Apologia Augustanæ Confessionis, cap. de Inuocatione Sanctorum.
b In examine ordinandorū anno 54. Vuitembergæ tradito, & in Appēdice locorū Commu. posterioris editiō c. de Coniugio.
c In libello de Eccl. authoritate & veterum scriptis.
d In Confessione Vuirtēbergensi.
e In institut. lib. 4. cap. 19. sectio 34.
f Lib. 4. c. 19. sect. 3. & 12.
g Lib. 4. c. 13. sect. 12.
h Lib. 3. inst. c. 4. sect. 18.

ADMONITIO AD LECTOREM.

RIVSQVAM ad hoc opus euoluendum candide lector accedas, de quibusdam te ad-
monendum & informandum duximus. Ac primùm quidem, quid sibi velint alphabeti
literæ, quæ singulis paragraphis quæstionum Catechismi adscriptæ sunt: tum, quid in
citationibus Scripturarum & sanctorum Patrum obseruandum sit: demùm, vndè Patrũ
testimonia, de quibus ambigi posset, descripta sint. Quòd igitur ad literas attinet, eas
apposuimus, vt faciliùs authoritates quæ ad marginẽ citantur, inueniri possint. Nam ex-
empli causa, ea testimonia quæ in paragrapho A citantur, eodem ordine posteà subscri-
pta reperiuntur, adiectis numeris: qui quidem numeri hoc pręstant, vt si alio in loco ea-
dem testimonia producantur, possint citra difficultatem reperiri: Nimirùm si qua D.
Augustini authoritas, quæ vno in loco citata est, repetatur & alibì: hoc compendio inueniri possit, cùm dictur,
Vide suprà quæstione 9. B 2. quod significat authoritatem secundam paragraphi B.

Circa testimoniorum & authoritatum descriptionem hæc ferè indicanda videbantur. Primùm mirari
neminem debere, quòd numeros librorum & capitum non Arithmeticis notis, vt fieri solet, sed integris dictio-
nibus expresserimus. Ad quod faciendum hæc nos causa commouit, vt scilicet lectorem qui his authoritati-
bus & sententijs vtetur, magìs securum reddamus. Neque enim raròaccidit, & nos ipsi non semel obseruaui-
mus, vt ea quæ ab ipsis authoribus rectè per numeros annotata fuerant, vel exscribẽtium, vel typographorum
incuria permutarentur: nec sanè mirum, cùm facilimè contingat, vt numerus alius pro alio substituatur, aut
propter formarum similitudinem, aut sola figurarum inuersione facta. Itaque vt nè errores eiusmodi incide-
rent tum in scribendo siue imprimendo, tum si necesse fuerit, aliâs recudendo, maluimus integris dictionibus
vti, quas commutare non ità facile foret. Fecimus id ob eam etiam causam, vt ex hoc libro faciliùs restitui &
corrigi loca possint, quæ in ipsius Catechismi margine annotantur, si in eo sępiùs imprimendo, errores in nu-
meris committerentur. Alterum est, de quo admonendus videbare, ordinem testimoniorum in hac editione
mutatum esse: non enim, vt olìm factum fuit, seorsìm primò Sacrarum literarum authoritates, & pòst Patrum
testimonia simul collocata sunt: sed ità permiscuimus, sicut in margine hęc ab authore Catechismi citata sunt:
partìm quo faciliùs singulas authoritates ab authore Catechismi adiectas reperias, & ad vnius dogmatis con-
firmationem citatas, tum Scripturæ sacræ, tum Patrum sentẽtias in vnum locum collectas habeas: partìm vt vi-
deas quis sit genuinus Scripturarum citatarum sensus, is nimirùm quem sancti Patres immediatè subiecti ex-
presserunt. Tertium verò est, vt si animaduertas in Scripturæ verbis quędam aliter legi, quàm in nonnullis
Biblijs vulgatæ editionis habeatur, memineris nos in ijs describendis Louaniensium Theologorum castigatio-
nem ad vetustissima exemplaria factam, secutos esse. Postremum deniquè est, quòd non ignoremus plerosq;
fore qui sententiarum & authoritatum longitudinem ægrè ferent. Verùm cùm è diuerso sint nõ pauci, qui mâ-
lint integras Patrum sententias, quàm ità breuiter adductas: non potuimus vtrique parti commodiùs satisfa-
cere, quàm si viam mediam teneremus, vt ea solùm proferrentur, quæ ad rem ipsam potissimùm facere vide-
bantur: quanquàm vereamur nè alicubì longiores aut æquo breuiores fuerimus: cuius errati facilè, vt spero,
veniam dabis. Vtut est, meo quidem iudicio, sanctorum Patrum sententiæ faciliùs intelliguntur, quando &
antecedentia & consequentia simul ponuntur ob oculos: vt taceam, quòd non raròquando verba longiùs ad-
notantur, simul etiam rationes & argumenta lectori suppeditentur, partìm ex Scripturis sacris, partìm aliundè
petita. Neque enim nudè simpliciterq; de rebus fidei suam sententiam exponunt Patres, sed nonnunquàm ex
professo eam probant & confirmant. Iam quis dubitet, quin eorum argumenta multo maiorem authorita-
tem fidei Catholicæ confirmandę roburq; tribuant, quàm si simpliciter asseuerarẽt quod sentiunt? Nunc ad
illud veniamus, de quo tertio loco dicẽdum erat. Sunt authores multi tum Græci tum Latini, qui partìm à di-
uersis translati, partìm ab alijs atque alijs correcti, distinctis locis & temporibus editi fuêre, in quibus editio-
nibus sępenumerò, præsertim quòd ad numeros capitum assignandos attinet, reperire est magnam varietatem.
Vt igitur certiora nostra sint omnia, operępretium erit indicare, quos interpretes Gręcorum, quasq; editiones
Latinorum, aut correctiones vtrorunque, secuti simus, non quidem in omnium Patrum libris, sed eorum tan-
tùm, quorum mentionem facere, necessarium arbitramur: nè quis arbitretur nos mala fide egisse, si cum suis
codicibus hæc fortè testimonia non per omnia conueniant, aut capita capitibus minùs respondeant. Igitur vt à
Gręcis sumamus initium, Secuti sumus translationem Ambrosij Camaldulensis in Dionysio Areopagita, vete-
rem in Ignatio, Gelenij in Iosepho: quanquàm in libris antiquitatum retineamus numeros capitum, qui in edi-
tione veteri habebantur, & in Gelenij translatione ad marginem adscripti sunt. In Iustino Philosopho & Mar-
tyre Perionium, in historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Theodoreti & Euagrij, nec Ruffinũ, nec
Musculum, sed Ioannem Christophorsonum Anglum, Cicestrensem Episcopum (nec id quidem sine causa) in-
terpretem sequimur: ac proindè mirari non debes, si capitum numerus qui in hoc opere notatur, cum editioni-
bus aliorum non conueniat. Citamus Athanasium iuxta versionem Nannij, Basilium iuxta editionem & cor-
rectionem Godefridi Tilmanni Parisiensem: quanquàm Cornarij numeros in citatione capitũ non raròetiam
adiũxerimus. Nazianzenum ex noua Abbatis Billij conuersione: Nyssenum ex editione partìm Basileensi, quæ
habet conuersionem Laurentij Sifani, partìm Parisina anni 1573. in qua pleraque à Gentiano Herueto, & Pe-
tro Francisco Zino sunt translata: Chrysostomum & Theophylactũ ex correctione Philippi Montani, Oecu-
menium deniquè, prout is è Græco in Latinum conuersus est ab Hentenio. Quòd ad Latinos spectat, Roma-
norum Pontificum epistolas & Conciliorum canones ex tomis Conciliorum secundùm postremam Laurentij
Surij editionem descripsimus: in epistolis tamen Leonis Magni retinuimus eum numerũ, qui est in ipsius ope-
ribus, non autem eum, qui in tomis Conciliorum. In Cypriano citando sequimur editionem Manutij Roma-
nam, & correctionem Pamelij Antvuerpianam: in Epistolis autem citandis, ordinem illum sequimur, in quem
à Pamelio digestę sunt: ità tamen, vt ad marginem etiam iuxta Manutij & antiquam editionem libri & Episto-
læ numerus notetur: In Ambrosio partìm Basileensem iuxta correctionem Costerij, partìm nouissimam Pari-
siensem Ioannis Gillotij Campani. In Hieronymi epistolis Romanam editionem, & Mariani Victorij Rea-
tini emendationem: In Augustino & Gregorio Magno Parisiensem: quod admonemus, nè mireris in libris
Moralium aliam nos sequi capitum distinctionem, quàm habeat editio Basileensis: In Isidoro & Rabano Co-
lonien-

lonienſem ex poſtrema recognitione Melchioris Hittorpij: in Proſpero, Lanfranco, & Guittmundo atq; Iuone, Louanienſem. Supereſt, vt de ijs libris Patrum dicamus, qui ſeparatìm excuſi, aut etiam alijs Patribus inſerti atque adiuncti, non tam facilè à quouis inueniuntur: inter quos ſunt libri Paſchales Theophili Alexandrini, qui reperiuntur in Antidoto contra diuerſas omniũ ferè ſeculorum hæreſes, Baſileæ edito anno 1528. & in fine operum Diui Hieronymi Pariſienſis editionis, quanquàm illic Hieronymi epiſtolæ ad eundem Theophilum ſcriptæ, præfixæ non ſint. Didymus Alexandrinus operibus Diui Hieronymi adiectus eſt. Cyrilli Alexandrini epiſtolam ad Caloſyrium Arſinoitam, vt à Bonauentura Vulcanio nunc primùm edita eſt, citamus: Baſilij verò epiſtolam ad Cęſaream Patritiam, in operibus eius non inuenimus, ſed quę à doctiſſimo viro Cutheberto Tonſtallo Dunelmenſi Epiſcopo, in libro de veritate corporis & ſanguinis Domini Græcè & Latinè ex ea citantur, annotauimus. Petri Laodicenſis, & Germani Patriarchæ Conſtantinopolitani expoſitiones in Orationem Dominicam, Petrus Morellus è Gręcis recèns Latinas factas, Gregorij Nyſſeni Catechetico maiori adiunxit, & Pariſijs imprimi curauit in octaua anno 1568. Ruffini expoſitio in Symbolum, præterquàm quòd in quarto tomo operum Diui Hieronymi reperiatur, extat etiam inter Diui Cypriani opuſcula. Chryſoſtomi liber de Virginitate, vt ex verſione Iulij Pogiani primùm in Italia, deindè Dilingæ ſeparatìm, & demùm ſimul cum operibus eius Pariſijs excuſus eſt, citatur: nam Ioannis Liuinei interpretatio poſt abſolutum ferè opus primùm prodijt. Reliqua verò Chryſoſtomi hìc citata, quæ in eius operibus non reperiuntur, inuenies apud Metaphraſten in tomis Aloyſij Lipomani, & Laurentij Surij de Vitis Sanctorum. Liturgię beati Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi ſimul editę ſunt per Claudium Sainctęſium Theologum Pariſienſem: attamen Baſilij & Chryſoſtomi Liturgiæ, eorum operibus in Pariſienſi editione etiam adiunctæ ſunt. Beſſarionis ſcripta quędam de Euchariſtia, in eodem opuſculo continentur. Damaſceni libri tres de imaginibus, à Godefrido Tilmanno in Latinum conuerſi, ſeorsùm prodierunt. Si qui ſunt eius generis authores alij in Catechiſmo citati, quorũ ſcripta haud ità nota ſunt, ea vel ſeparatìm impreſſa extant: vel in ijs voluminibus inueniuntur, in quibus diuerſorum authorum ſcripta collecta ſunt: cuius generis ſunt octo tomi Aloyſij Lipomani de Vitis Sanctorum, Μικροπρεσβύτικον, Antidotum contra diuerſas hæreſes, Panoplia Euthymij: vel denique locus vbi quærenda ſit authoritas, ſimul annotatus eſt.

Hæc ſunt, de quibus te candide lector admonere voluimus. Tu interìm hoc labore fruere, ac humaniſſimo conſultiſſimoq; Iuriſprudentiæ Licentiato D. Geruino Typographo diligentiſſimo & valdè Catholico gratias habe, qui pro ſua prompta iuuandę Eccleſiæ & promouendorum ſtudiorum theologicorum voluntate, operã ſuam in hac re fideliter præſtitit. Atque vt alia permulta eximia opera ad doctrinam Catholicam illuſtrandam & propagandam politè & nitidè typis mandauit, atque in lucem emiſit: ità & in hoc opere ſuam in imprimendo induſtriam declarat, quòd & eleganter & emendatè excudere voluit. Si qui errores inter imprimendum obrepſerunt, quod vitari vix poteſt, eos tales eſſe exiſtimamus, qui ab vnoquoque facilè corrigi poſſint. Quòd ad ſententias ipſas attinet, dedimus ſanè operam, vt facta collatione diuerſorum exemplarium, quæ nanciſci poteramus, quàm emendatiſſimè prodirent. Qua in re non parùm nobis profuit, & veluti ſtimulos addidit ſingularis diligentia Bartholomæi Laurentis ac Vuilibaldi Menzelij correctorũ officinę Quentelianæ. Neque enim facilè patiebantur, vt quæ mendum aliquod redolebant, licèt ex ipſis fontibus deſcripta eſſent, typis committerentur, priuſquàm alijs codicibus inſpectis, quoàd eius fieri poterat, caſtigarentur. Ea quę in ſententijs Patrum potiſſimùm obſeruanda videbantur, & Scripturarum quæ ab ijs adducũtur, loca, breuiter in ſtudioſorum gratiam, ad marginem adſcripſimus. Quæ ſicubì non omninò ęregionè locata ſunt, ducta linea ad ſuum locum facilè referri poterunt. Subijcimus etiam Chronologiam Eccleſiaſticam, ſiue Catalogum Summorum Pontificum & Imperatorum, per Centurias diſtinctum, vt quo tempore Concilia celebrata, & Scriptores Eccleſiaſtici, quorũ teſtimonijs vtitur hic Catechiſmus, floruerint, intelligatur, adiecta etiã ſerie Hęreticorum. Vbì notandũ venit, in ſecunda claſſe, quæ Concilia complectitur, & quarta, qua Scriptores Eccleſiaſtici recẽſentur, quę tenuioribus diuerſiq; generis typis excuſa ſunt, eorum in hoc opere mentionem non fieri: reliquorum autem omnium teſtimonia allata depręhendi. Encomia item quorundam Patrum ex veteribus excerpta ſubſequuntur, vt, in quanto honore apud Maiores noſtros fuerint, cognoſci queat: habeantq; Concionatores & alij profeſſores epitheta, quibus vtantur dum eorum teſtimonia producunt. Iterùm vale.

CHRO-

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Ann. Dñi	PONTIF. SVMMI.	CONCIL. & PERSECVT.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	Ante annos
Ann⁹ Dñi	IESVS CHRISTVS. S.Petrus Apoſtolus & martyr. S.Clemens martyr. S.Linus martyr. S.Cletus martyr. S.Anacletus martyr. S.Euariſtus martyr.	Hieroſolymitanũ Conciliũ. Prima pſecutio ſub Nerone. Secunda perſecutio ſub Domitiano.	Auguſtus. Tiberius. Caius Caligula. Claudius. Nero. Galba, Otho, & Vitellius. Veſpaſianus. Titus. Domitianus. Nerua. Traianus.	Philo Iudæus. S.Martialis. S.Dionyſius Areopagita Epiſcopus & martyr. Ioſephus Iudæus. S.Ignatius Epiſcopus & martyr.	Simon Magus. Iudaizantes. Nicolaus Antiochenus. Cerinthus. Ebion. Menander. Saturninus.	1400
100	S.Alexãder I. martyr. S.Sixtus I. martyr. S.Teleſphorus mart. S.Higinus martyr. S.Pius I. martyr. S.Anicetus martyr. S.Soter martyr. S.Eleutherius mart. S.Victor I. martyr. S.Zephyrinus mart.	Tertia perſecutio ſub Traiano. Quarta perſecutio ſub Marco Antonino.	Adrianus. Antoninus Pius. M. Antoninus Verus cum fratre L. Aurelio Commodo. Commodus M. Antonini Veri filius. Ælius Pertinax. Seuerus.	S.Iuſtinus Philoſophus & martyr. *Hermes frater Pij Pontificis.* *S.Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus.* *S.Polycarpus martyr. Egeſippus.* S. Irenæus martyr. *Athenagoras.* Clemens Alexandrinus. Tertullianus.	Baſilides. Gnoſtici à Carpocrate. Chiliaſtæ. Cerdon. Archontici. Marcion. Caini vel Caiani. Valentinus. Tatianus, à quo Encratitæ. Apelles. Bardeſanes. Montanus, à quo Cataphrygæ, & Pepuſiani. Seueriani à Seuero. Blaſtus. Quartodecimani. Valeſij. Berillus. Apoſtolici. Melchiſedechiani. Florinus.	Ante annos 1300
Ann⁹ Dñi 200	S.Calixtus I. martyr. S.Vrbanus I. martyr. S.Pontianus martyr. S.Anterus martyr. S.Fabianus martyr. S.Cornelius martyr. S.Lucius I. martyr. S.Stephanus I. mart. S.Sixtus II. martyr. S.Dionyſius I. mart. S.Felix I. martyr. S.Eutychianus mart. S.Caius martyr. S.Marcellinus mart.	Quinta perſecutio ſub Seuero. Sexta perſecutio ſub Maximino. Septima perſecutio ſub Decio. Octaua perſecutio ſub Valeriano & Galieno. *Antiochenum Concil. contra Samoſatenum.* Nona perſecutio ſub Aureliano. Decima pſecutio ſub Diocl.	Antoninus Caracalla. Macrinus. M.Antoninus Heliogabalus. Alexander. Maximinus. Balbinus & Pupienus. Gordianus. Philippus cum filio Philippo. Decius cum Decio filio. Gallus cum Voluſiano. Valerianus cum Galieno. Claudius. Aurelianus. Tacitus, & poſt eum Florianus. Probus. Carus cum filijs Carino & Numeriano. Diocletianus cum Maximiano.	Origenes. *Ammonius Alexandrinus.* *Minutius Felix.* *Iulius Africanus.* S. Hippolytus Portuenſis Epiſcopus & martyr. S.Cyprianus Epiſcopus & mart. *S.Gregorius Neocæſarieſis Epiſcopus, Thaumaturgus dictus.* *Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus.* *S.Pontius Diaconus B.Cypriani.* *S. Victorinus Epiſcopus Pictauienſis martyr.* *S.Pamphilus presbyter & martyr.* Arnobius. *S.Methodius Tyri Epiſcopus.*	Helchiſitæ, ſeu Helcheſaitæ. Nouatus, à quo Nouatiani & Cathari. Sabellius, à quo Patripaſſiani. Paulus Samoſatenus. Nepos Chiliaſta. Hierachas, à quo Hierachitæ, ſeu Hierarchitę. Manes Perſa, vndè Manichæi.	Ante annos 1200
Ann⁹ Dñi 300	S.Marcellus I. mart. S.Euſebius martyr. S.Melchiades mart. S.Syluester I. S.Marcus. S.Iulius I. S.Liberius. S.Felix II. martyr.	*Sinueſſanũ in cauſa Marcellini.* Ancyranum I. Neocæſarienſe I. I. SYNODVS GENERALIS NICENA I. Patrũ 318. aduersùs Ariũ, ſub Syluestro. Romanum. Elibertinum. Arelatenſe I. & 2. Gangrẽſe. Carthaginenſe I. *Romanum. Colonienſe.* *Syrmienſe.* Antiochenum. Sardicenſe.	Conſtantius & Galerius. CONSTANTINVS MAGNVS. Conſtantinus II. Conſtans, & Conſtantius fratres.	Lactantius. Reticius Auguſtodunenſis. Euſebius Cæſarienſis. *S.Antonius Abbas.* Iuuencus presbyter. *Lucifer Caralitanus.* S.Athanaſius. *Victorinus Afer Rhetor.* S. Hilarius Pictauenſis Epiſcopus. Ioannes Climachus. Optatus Mileuitanus. Chromatius Aquileienſis Epiſc. S.Didymus Alexandrinus. S.Pacianus Barcilonenſis.	Meleti⁹, à quo Meletiãi. Donatus, vndè Donatiſtæ. Arius, à quo Ariani. Euſtachius Sebaſtienſis Epiſc. Aceſius Nouatianus. Aſterius Sophiſta. Audeus Syrus, vndè Anthropomorphitæ. Metangiſmonitæ. Macedoniani, ſeu Pneutomachi à Macedonio. Photinus. Luciferiani. Bonoſus. Acatiani ab Acatio. Aërius. Eunomius, à	Ante annos

quo

	PONTIF. SVMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.	
		Laodicenum.	Iulianus Apostata. Iouinianus. Valentinianus I. cum fratre Valēte.	S.Basilius Magnus. S. Gregorius Nazianzenus & Nyssenus. S.Ambrosius. Prudentius. S.Ephręm.	quo Anomæi. Patriani. Paterniani. Rhetorius. Pattalorinchitæ. Agapetæ.	
	S.Damasus.	Valentinum. Aquileiense. II. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA I. Patrum 150. cōtra Macedonium sub Damaso. *Romanum contra Apollinarium.*	Gratianus cum Valentiniano II. & Theodosio I.	S.Hieronymus. Theophilus Alexandrinus. Ruffinus. S.Chrysostomus. S. Epiphanius.	Apollinaristæ ab Apollinario. Aëtius. Seleuciani. Proclianitę. Priscillianus. Iouinianus. Messaliani, seu Euchitę, vel Enthusiastæ. Vigilantius. Collyridiani.	
	S.Siricius.	Carthaginense 2.3.4.& 5. *Taurinatense.*	Arcadius & Honorius.	S.Cyrillus Hierosolymitanus. *Palladius. Euagrius monachus.* S. Amphilochius. *Eutropius. Gaudentius Brixiensis Episcopus.*	Heluidius, vndè Antidicomarianitæ. Sabbatius, vndè Sabbatiani. Dorotheus, à quo Psatiriani.	
Ann⁹ Dñi	S.Anastasius.			*Philastrius.*	Abeliani.	1100
400	S.Innocentius I.	Toletanum. Mileuitanum.	Theodosius II. seu iunior,	S. Augustinus. Seuerus Sulpitius. *Seuerianus Gabalensis.* S. Paulinus. Possidonius. *Orosius. Lucianus presbyter. S.Eucherius Lugdunensis.*	Pelagiani, à Pelagio. Cælestius. Vincentiani. Prædestinati.	
	S.Sozimus. S.Bonifacius I. S.Cælestinus I.	Telēse. Carthaginēse 6.& 7. Aphricanum. III. GENERALIS Synodus EPHESINA 200. Episcoporum contra Nestorium sub Cęlestino.	& cum eo Valentinianus III. in Occidente.	S. Maximus Taurinensis. *Iunilius. Euodius. Primasius.* Victor Vticēsis. Cassianus. *Marcus Eremita.* Cyrillus Alexandrinus. Vincentius Lirinensis. Socrates. Sozomenus. Theodoretus.	Nestorius, vndè Nestoriani.	
	S.Sixtus III. S.LEO MAGNVS.	Regiense. Agathense, vel sub Symmacho potiùs. Arausicanum 1.&2. Vasense 1.&2. Carpenctoratense.		S. Prosper. S.Petrus Chrysologus. *S.Proclus Constantinopolitanus. S.Vigilius Tridentinus Episcopus. Sedulius. Palladius. S.Nilus monachus.*	Eutyches & Dioscorus.	Ante annos
		IIII. GENERALIS Synodus CHALCEDONENSIS Episcoporū 630. contra Eutychen & Dioscorum sub Leone. *Arelatense 3. Veneticum.*	Marcianus.	*Claudianus Mamertus Viennensis Episcopus. Saluianus Massiliensis. Hilarius Arelatens. Salonius Viennensis Episcopus. S. Eugenius Carthaginensis Episcopus. Cerealis Episcopus.*	Acephali à Seuero Antiocheno Episcopo.	
			Leo I.	*Antoninus Constantiniensis Episcopus.*		
	S.Hilarius. S.Simplicius.	Turonense I. *Romanum.*	Zeno.	*Sidonius Apollinaris.* Gennadius. S.Fulgentius Ruspensis Episcopus. Petrus Diaconus.	Petrus Cnaphæus, vndè Theopaschitæ. Theodorus Mopsuestiensis.	
	S.Felix III. alijs II. S.Gelasius I. Anastasius II.	Epaunense.	Anastasius I.	*S Boetius martyr. Faustus Regiensis Episcopus.*	Xenaias, seu Philoxen⁹ Persa, primus Iconomachus.	
Ann⁹ Dñi	S.Symmachus.	*Romana Concilia sex. Ilerdense. Valentinum.*		*Alcimus Auitus Viennensis Episcopus.*		1000
500	S.Hormisda. S. Ioannes I. martyr.	Aurelianense I. *Tarraconense. Gerundense.* Cęsaraugustanū.	Iustinus I.	*Ferrandus Diaconus Carthaginensis. S.Paschasius Diaconus Romanus. Iornandes, Procopius, Agathias historiographi.*	Seuerus, vndè Seueriāi.	
	S.Felix IIII. alijs III. Bonifacius II. S.Ioannes II. S.Agapetus.	Toletanum. 2. *Constantinopolitanum.* Aurelianense 2.&3. Aruernense.	Iustinianus I.	Cassiodorus Senator Romanus. *Arator Subdiaconus Romanus.* Eusebius Emisenus Gallus, cuius habētur homiliæ, hoc fortè tempore claruit. qui verò Euangelia explicauit, post Gregorium Magnum scripsit.		
	S.Siluerius martyr. Vigilius.	V. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 2. Episcoporum 165. contra Anthimum & Theodorū sub Viglio. Aurelianense 4.5.		*Dionysius Romanus exiguus. S.Benedictus Abbas. Iustus Orgelitanus Episcopus.* Andreas Hierosolymitanus Cretensis Episcopus. *Fortunatus Pictauiensis Episcopus. Rusticus Diaconus hoc fortè tempore contra Acephalos scripsit.*	Anthimus. Monothelitæ. Chrystolitæ. Agnoitæ, à Themistio Diacono. Aphthartodocitæ.	Ante annos
	S.Pelagius I. S.Ioannes III.	*Parisiense 1. & 2.* Turonense 2.	Iustinus II.			
	S.Benedictus I. S.Pelagius II.	Hispalense I. Matisconense 1.&2. *Lugdunense 1. & 2. Valentinum 2.* Toletanum 3.	Tiberius II. Mauritius.	*S. Venātius* Honoratus. *Eugipius Abb.* Euagrius Epiphanensis. *Michael Syngelus. Leander Hispalensis Episcopus.*	Sadducæorum à Petro Apameæ Episcopo. Eutychius Costantinop. Ioannes Philoponus, à quo Monophysitæ, & Theopaschitæ.	
Ann⁹ Dñi	S.GREGORIVS MAG.	*Romanum. Lateranense.*		Gregorius Turonensis Episcopus. Isichius Episcopus Hierosolymitanus, qui in Leuiticum scripsit, teste Glossa ordinaria.		900

	Pontif. Svmmi.	Concilia.	Imperatores Romani.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	
600	Sabinianus. S.Bonifacius III. S.Bonifacius IIII. S.Deusdedit. Bonifacius v. Honorius I. Seuerinus. Ioannes IIII. Theodorus I. S.Martinus I.martyr. Eugenius I. Vitalianus. Adeodatus. Domnus I.vel Domnio. Agatho. S.Leo II. Benedictus II. Ioannes V. Cuno,vel Conon. Sergius I.	*Lucense.* Antisiodorense. Toletanum 4.5.&6. Hispalense 2. Bracarense 1.&2. Toletanum 7. *Lateranense contra Monothelitas.* Toletanum 8. Cabilonense I. Toletanum 9.10.&II. *Anglicanum.* Bracarense 3. *Anglicanum.* VI. Generalis Synodus Constantinopolitana 3. Episcoporum 290. contra Monothelitas sub Agathone. Toletanum 12. Toletanum 13.	Phocas. Heraclius. Constantinus III. Heraclij filius. Heracleonas. Constans II. Constantinus IIII. Iustinianus II. Leontius, siue Leo II. Tiberius III.	Leontius Neapoleos Cypri Episc. *Paterius Rom. Ecclesiæ Notarius.* Sophronius. S.Isidorus Hispalensis Episcopus. Georgius Alexandrinus, author vitæ S.Ioannis Chrysostomi. *S.Maximus Confessor.* *Ionas Monachus.* *Theodorus Cantuariensis Archiepisc.* *S.Cæsarius Arelatensis Episcopus.* *S.Audoënus Rothomagensis Episcopus.* *S.Aldhelmus.* *S.Iulianus Pomerius Toletanus Archiepiscopus.*	Iulianus Halicarnassę⁹, vndè Aphtardocitæ. Iacobitę, à Iacobo Syro Armenij. Heicetæ. Gnosimachi. Chazinzari. Sergius Mahometi præceptor. Tnethopsychitæ. Theocatagnostæ. Mahometani. Monothelitæ instaurati. Ethnophrones. Patermeneutæ. Lampetiani.	Ante annos 800
Ann⁹ Dñi 700	Ioannes VI. Ioannes VII. Sisinnius. Constantinus. S.Gregorius II. Gregorius III. Zacharias I. Stephanus II. Stephan.III.dict⁹II. Paulus I. Steph.IIII.dict⁹III. Adrianus I. Leo III.	Constantinopolitanum in Trullo, editi in eo 102. canones nomine VI. Synodi. *Romanum.* Francicum. *Suessionense.* *Vernense sub Pipino.* VII. Generalis Synodus Nicena II. cōtra Iconomachos, Episcoporū 350. sub Adriano. *Francfordiense.* *Foroiuliense.*	Iustinianus II. iterùm. Philippicus Bardanes. Anastasius II. Theodosius III. Leo III. Isaurus Iconomachus cum filio Constantino V. Copronymo. Leo IIII. Constantius VI. cum matre Irene.	Venerabilis Beda. S.Ioannes Damascenus. *Cosmas Maiumensis Episcopus.* *S.Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus.* S. Germanus Constantinopolitanus Patriarcha. Paulus Diaconus. Alcuinus. Vsuardus Monachus. Paulinus Aquileiensis.	Agonychitæ. Iconomachi. Felix Vrgelitanus, à quo hæresis Feliciana. Elifandus Toleta. Pauliciani. Albanenses. Baiolēses, seu Bagnolēses. Concordenses, seu Cozocenses.	Ante annos 700
Ann⁹ Dñi 800	Stephanus V. dictus IIII. Paschalis I. Eugenius II. Valentinus. Gregorius IIII.	*Concilium apud Theodonis Villā celebratum.* Turonense 3. Cabilonēse 2. Moguntinum. Rhemense. *Arelatense* 4. Aquisgranense I. Parisiense. Moguntinum.	Imperatores Romani: Carolvs Mag. primus post trāslatum Imperium ad Germanos. Ludouicus I. Imperatores Constantinop.: Nicephorus I. & Stauratius Imperatores Constantinopolitani. Michael I.& Theophylactus. Leo V. Armenius. Michael II. Balb⁹ Theophilus.	*Turpinus. Eginhardus.* Ionas Aurelianensis. *Hilduinus Abbas. Amularius Treuirēsis.* *Angelomus.* Haymo Halberstattēsis Episcopus. Rabanus Maurus Moguntinus Archiepiscopus. *Freculphus Lexouiensis Episcopus.* *Strabus Fuldēsis author Glossæ ordinar.* *Walafridus Strabo Augiensis Abbas.*	Claudius Taurinensis Iconomachus.	Ante annos

	Pontif. Summi.	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	
	Sergius II.	Aquisgranense 2. *Meldense.*	Lotharius.	Michael III. Theophili filiꝰ, primò cum matre Theodora, deinde solꝰ.	*Aimoinus monachus.* *Wandelbertus.*		
	Leo IIII.	*Concil. apud S. Medardum in suburbio Suessionensi.*			*Hincmarus Remensis Archiepiscopus.* *Anastasius Bibliothecarius.* *Ansegisus Lobiensis Abbas.*		
	Benedictus III.	*Valentinum.* *Ticinense.*			*Christianus Druthmarus.*	Godeschalcus presbyter Gallus.	
	Nicolaus I.	Wormatiense.	Ludouicus II.		Photius Cōstantinop. Patriarcha. Ioannes Diaconus Romanus. Remigius Antisiodorensis.		
	Adrianus II.	VIII. GENERALIS Synodus CONSTANTINOPOLITANA 4. Episcoporū 300. contra Photium Patriarchā Cōstantinop. sub Adriano 2.		Basiliꝰ I. Macedo.	Theophylactus. *Hucbaldus monachus.*		
	Ioannes VIII.		Carolus II. Caluꝰ. Ludoui. III. Balbꝰ Carolꝰ III. Crassꝰ				
	Martinus II. vel Marinus I.						
	Adrianus III.						
	Steph. VI. dictus V.	*Coloniense.* *Moguntinum.*					
	Formosus.	*Metense.*	Arnulphus.	Leo VI. Philosophus.	*Paschasius Ratbertus.* *Ericus, seu Hericus monachus.*		
	Bonifacius VI.						
	Stephanus VII. dictus VI.	Triburiense. Nannetense. fortè hoc tempore habitū.					
	Romanus.						
	Theodorus II.						
Annꝰ Dñi	Ioannes IX.						
	Benedictus IIII.		Ludouicus IIII.		*Ambrosius Ansbertus.*		600
900	Leo V.				*Odo Cluniacensis Abbas.*		
	Christophorus I.				*Ado Viennēsis. Regino Prumiēsis Abbas.*		
	Sergius III.			Alexander.			
	Anastasius II.			Cōstantinus VII.			
	Lando.		Conradus I.				
	Ioannes X.		Henricus I. Auceps.				
	Leo VI.						
	Steph. VIII. dic. VII.				*Ratherius Belga Episcopus Veronensis, pòst Leodiensis.*		
	Ioannes XI.						Ante annos
	Leo VII.						
	Steph. IX. dictꝰ VIII.		Otto Magnus.				
	Martinus III. siue Marinus II.				*Windichinus Corbeiensis Monachus,*		
	Agapetus II.				*Luitprandus Ticinensis, historiographi.*		
	Ioannes XII.			Romanus.	*Radulphus Flauiacensis.*		
	Leo VIII.			Nicephorꝰ II. Phocas.	*Rathbodus Episcopus Traiectensis.*		
	Ioannes XIII.				*Herigerus Lobiensis Abbas.*		
	Domnꝰ II. vel Donꝰ			Ioannes Zimisces	*Smaragdus Abbas.* *Fridegodus Diacon.*		
	Benedictꝰ V. dic. VII		Otto II.		*Rosuita sanctimonialis.*		
	Bonifacius VII.						
	Benedic. VI. dic. VI.			Basilius Iunior, & Constātinus VIII.			
	Ioannes XIIII.		Otto III.				
	Ioannes XV.						
	Ioannes XVI.				*Abbo Floriacensis Abbas.*		
Annꝰ	Gregorius V.						
Dñi	Syluester II.						500
1000	Ioānes 17. aliis 18.		S. Henric. II. Claudus, aliis I.		*Radulphus Ardens.* *Fulbertus Carnotensis Episcopus.*		
	Ioannes 18. al. 19.						
	Sergius IIII.				Buchardus Wormatiensis Episcop.		
	Benedictꝰ 7. dic. 8.	Salegunstadiense.			*Berno Augiensis Abbas.* *Bruno Herbipolensis Episcopus.*		
	Ioānes XIX. al. XX.		Conradus II.				
	Benedictꝰ 8. dic. 9.			Romanus Argyrꝰ.	*Hermannus Contractus Comes Veringensis Monachus historicus.*		
			Henricus III. Niger, al. II.	Michael IIII. Paphlago.	S. Petrus Damianus.		
				Michael V. Calaphates.			
	Gregorius VI.			Constantinus IX. Monomachus.	*Vmbertus, seu Humbertus Cardinalis.*		
	Clemens II.					Berengarius Sacramentarius.	Ante annos
	Damasus II.				S. Lanfrancus. Guitmundus.		
	Leo IX.	Romanū & Vercellense contra Berengarium sub Leone 9.			Algerus. *Rogerius Monachus.*		
	Victor II.	Turonense contra eundem sub Victore 2.		Theodora Augusta			
			Henricus IIII. filiꝰ superioris. al. III.	Michael VI. senior Stratioticus.			
	Steph. X. dictus IX.			Isaacius I. Com	*Osbertus Clarentius Monachus Anglus.*		

Ann° Dñi	Pontif. Svmmi.	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	
Ann° Dñi	Nicolaus II. Alexander II. Gregorius VII. Victor III. Vrbanus II. Paschalis II.	Romanum contra eundem Berengariũ, sub Nicolao 2. Romanum contra eundem, sub Gregorio 7.		mnenus. Constantinus X. Ducas. Eudoxia cũ quatuor filijs. RomanusDiogenes. Michael VII. Parapinaceus. Constantinus XI. Ducas, & Nicephorus III. Botoniates. Alexius I. Comnenus.	S. Anselmus Cantuariẽsis Archiep. Oecumenius. *Marianus Scotus.* *Anselmus Lucensis Episcopus.* S. Iuo Carnotensis Episcopus. *Hildebertus Cenomannensis Episcopus.* *S. Bruno Carthusianus.* *Lambertus Schafnaburgensis.* *Dodequinus S. Disybodi Abbas.* *Guilhelmus Malmisberiensis.*	Basilius author sectæ Bogomilorum.	400
1100 Ann° Dñi	Gelasius II. Calixtus II. Honorius II. Innocentius II. Cælestinus II. Lucius II. Eugenius III. Anastasius III. Adrianus IIII. Alexander III. Lucius III. Vrbanus III. Gregorius VIII. Clemens III. Cælestinus III. Innocentius III.	Lateranense sub Alexãdro 3.	Henricus V. filius præcedẽtis, al. IIII. Lotharius II. Conradus III. Fridericus I. Barbarossa. Henricus VI. Friderici filius. Philippus Henrici frater. Otto IIII.	Ioannes Comnenus. Manuel I. Cõnenus. Alexius II. Cõnenus. Andronicus Comnenus. Isaacius II. Angelus. Alexi° III. Angel° frater Isaacij.	*Sigebertus Gemblacensis.* *Zacharias Chrysopol.* *Anselmus Laudunensis author Glossæ interlinearis.* Ioãnes Zonaras. Georgi° Cedren°. *Theodoricus S. Trudonis Abbas.* *Glycas.* Rupert° Tuitiẽsis. Guilelm° Abb. *Honori° Augustodunẽs. Frãco Hafflegini.* S. Bernardus Clareuallensis Abbas. Hugo de S. Victore. Gratianus. Petrus Lombardus. *Richardus de S. Victore.* *Petrus Venerabilis Cluniacensis Abbas.* *S. Hildegardis Abbatissa.* *Petrus Comestor.* Euthymius. *Otto Frisingẽsis Episcop.* *Arnoldus Boneuallis Abbas.* *Robertus Montensis Abbas.* *Hugo Eterianus.* *Petrus Blesensis.* *Robertus Lincolniensis.* *Leo Tuscus.* *Petrus de Riga Remensis.* *Eckebertus S. Florini Abbas.* *Godefridus Viterbiẽsis.* *Ioachim Abbas.* *Theodorus Balsamus.* *Helmoldus.* *Guericus Igniacensis Abbas.* *Guilelmus Tyrius Archiepiscopus.* Nicetas Choniates. *Saxo Grammaticus.* *Richardus Cluniacensis.*	Taudemus. Durandus de waldach. Petrobrusiani, à Petro de Bruis. Henriciani. Petrus Abailardus. Arnaldistæ, ab Arnaldo de Brixia. Pseudoapostolici. Cathari, siue Patareni. waldo Lugdunensis, à quo waldẽses, seu Pauperes de Lugduno. Eudo. Correrij, seu Coterelli.	Ante annos 300
1200	Honorius III. Gregorius IX. Cælestinus IIII. Innocentius IIII. Alexander IIII. Vrbanus IIII. Clemens IIII. Gregorius X.	Lateranensis Synodus Magna Episcoporũ 470. ac in vniuersum 1285. Patrũ, sub Innocentio 3. *Alemanicum.* *Oxoniense.* Lugdunẽse sub Gregorio 10.	Fridericus II. Henricus VII. Guilelmus. Conradus IIII. Richardus, & Alfonsus. Rodolphus I.	Alexi° IIII. Angel° filius Isaacij. Alexius V. Ducas Murzuflus. Balduinus I. Flãdrensis. Henricus frater eius. Pet. Antisiodorẽs. Robertus. Balduinus II. Michael VIII. Palæogus.	*Helinandus Montisfrigidi monachus.* *Ioannes Beleth.* *Petrus Cantor.* *Conradus à Lichtenau Vrspergẽsis Abb.* *Cæsarius Heisterbacensis.* *Iacobus de Vitriaco Cardinalis.* *Hugo Carensis Cardinalis S. Sabinæ.* *S. Antonius de Padua.* *Raymundus de Pennaforti.* *Guilelmus Antisiodorensis.* *Guilelmus Pariensis Episcopus.* *Ioannes Friburgensis.* *Alexander de Ales.* *Vincentius Belluacensis.* *Albertus Magnus Ratisponensis Episcop.* *Matthæus Parisius, seu Paris.* *Henricus Cardinalis Hostiensis.* *Humbertus Generalis Dominican.* S. Thomas Aquinas. *S. Bonauentura.* *Thomas Cantipratensis.* *Ioannes Valeis Galensis.*	Almaricus. Albigenses. Dauid Dinantius. Petrus Ioannis, discipulus Abbatis Ioachim. Guilelmus de sancto Amore. Flagellantes.	Ante annos

Anni	Pontif. Summi.	Concilia.	Romani Imp.	Constant. Imp.	Scriptores Ecclesiastici.	Haeretici.	Ante annos
Annꝰ Dñi	Innocentius v. Adrianus v. Ioãnes xx. al. xxi. Nicolaus iii. Martinus iiii. Honorius iiii. Nicolaus iiii. S. Cælestinus v. Bonifacius viii.		Adolphus. Albertus i.	Andronicꝰ Senior Palæologus, cũ filio Michaele.	Guilel. Durãdi Mimatensis Episc. *Vdalricus Argentinensis.* *Henricus Gandauus. Ægidius Romanus Bituricensis Archiepiscopus.* *Richardus de Mediauilla.* *Iacobus de Voragine Episc. Genuensis.* *Georgius Pachymerus Historiographus.* *Marcus Paulus Venetus.* *Ioannes Duns Scotus. Aitonus seu Haitonus Armenus.*		200
1300	Benedic. ix. dic. xi. Clemens v. Ioãnes xxi. al. xxii. Benedictꝰ x. dic. xi. Clemens vi. Innocentius vi. Vrbanus v. Gregorius xi. Vrbanus vi. Annꝰ Dñi Bonifacius ix.	Viennense sub Clemente v.	Herricꝰ viii. Lutzenburgensis. Ludouicus iiii. Bauarus. Carolus iiii. Venceslaus.	Andronicꝰ Iunior Palęologus. Ioannes Palæologus, cũ Ioãne Cantacuzeno. Manuel ii. Palęologus.	Nicephor. Callistꝰ. *Alanꝰ de Insulis.* *Albertus Patauinꝰ. Iacobus Viterbiẽsis.* *Petrus Paludanus. Bartholomæus Vrbinas Episc. Petrus Aureolus. Guido Perpinianus Carmelita. Nicolaus Lyranꝰ.* *Augustinus Anconitanus.* *Martinus Polonus. Frãciscus Maronis.* *Nicephorus Gregoras. Ockam. Aluarus Pelagius. Guido de mõte Rotherij. Lupoldus Bebenburgius. Henricus de Vrimaria. Ludolfus Carthusianus.* *Simon de Cassia. Robertus Holkot.* *Ioãnes Bachon. Gregorius Ariminensis.* *Thomas de Argẽtina. Frãcis. Petrarcha.* *Petrus Berthorij. Marsilius de Ingen.* *Matthæus Westmonasteriensis.* *Ioannes Maronis.* *Paulus Venetus.* *Nicolaus de Gorran.*	Begardi. Fraticelli ab Hermãno. Beguini. Dulcinus, à quo Dulcinistæ. Lolhardi, à Gualtero Lolhardo. Michael de Cesena. Marsilius Patauinus. Bertholdꝰ de Rorbach. Turelupini. Ioannes Wiclef.	Ante annos 100
1400	Innocentius vii. Gregorius xii. Alexander v. Ioannes xxii. dictus xxiii. Martinus v. Eugenius iiii. Nicolaus v. Calixtus iii. Pius ii. Paulus ii. Sixtus iiii. Innocentius viii. Alexander vi. Annꝰ Dñi	Synodus Constantiensis. Basileense. Synodus Florentina sub Eugenio 4.	Robertus Bauarꝰ Sigismundus. Albertus ii. Austriacus. Fridericus iii. Maximilianus i.	Ioannes Palæologus. Constãtinus xii. Palęologus, vltimus Cõstantinopolitanus Imperat. Christianus.	*Henricus Lãgenstein, dictus de Hassia.* *Thomas de Kempis. S. Laurentius Iustinianus. Bartholomæus Vrbinas.* *Ioãnes Capreolꝰ. Petrꝰ de Aliaco Card.* *Thomas Waldensis. Ioannes Gerson.* *Alfonsus Tostatus Abulensis Episcopus.* *S. Vincentius Valentinus.* *Nicolaus Dinckelspule. Ioãnes Nider.* *Ambrosius Camaldulẽs. Abb. Blondus.* *S. Antoninus Florentinus Archiepiscopus.* *S Bernardinus Senẽsis. Bessarion Cardi.* *Nicolaus Siculus Abbas, Panormitanus Archiepiscopus. Palmerius.* *Ioannes de Turrecremata Cardinalis.* *Dionysius Rickel Carthusianus.* *Nicolaus Dorbellus, seu de Orbellis.* *Ioãnes de Indagine Carthusianus.* *Nicolaus Cusanus.* *Platina.* *Marsilius Ficinus.* *Ioan. Keiserspergius. Albertus Krãtziꝰ.* *Sabellicus. Gabriel Byel.* *Ioan. Trithemius Spanheimensis Abbas.* *Ioannes Nauclerus. Iacobus Philippus Bergomensis.*	Ioannes Hus. Hieronymus Pragensis. Petrus Dresensis. Piccardi, à Piccardo Adamita. Thaboritæ. Orebitæ. Petrus Dresensis. Nicolaus Galecus. Rochezana. Iohannes Behaim. Germannus Rissuich.	Ante annos
1500	Pius iii. Iulius ii. Leo x. Adrianus vi. Clemens vii. Paulus iii. Iulius iii. Marcellus ii. Paulus iiii. Pius iiii. Pius v. Gregorius xiii.	Lateranense sub Iulio 2. & Leone 10. *Senonense.* *Coloniensia duo.* *Treuirensia duo.* *Augustanum. Moguntinum.* Tridentina Synodus contra Lutheranos, Zuinglianos, Caluinistas &c. sub Paulo 3. Iulio 3. & Pio 4.	Carolus v. Ferdinandus. Maximilianus ii. Rodolphus ii.		*Baptista Mãtuanus. Robertus Gaguinꝰ. Albertus Pius Carporũ Princeps. Volaterranus Ioannes Eckius. Emserus. Iudocus Clichtoueus. Syluester Prierias. Thomas Morus. Ioannes Roffensis. Ioannes Cochleus. Iacobꝰ Latomus. Barthol. Latomus. Ioãnes Gropperus. Reginaldus Polus. Hoffmeisterus. Bernardus Lutzenburgens. Thomas Caietanus. Aloysius Lipomanus. Ludo. Blosius. Ruardus Tapper. Ioãnes Driedo. Ioãnes Hessels. Staphylus. Ioãnes Dietenbergius. Alfonsus à Castro. Petrus & Dominicus à Soto Frãciscus Victoria. Gaspar Contarenus. Iacobus Sadoletꝰ. Stunica. Francisc. Titelmannꝰ. Albert. Pighiꝰ. Sasbout. Iudoc. Tiletãus. Sasgerꝰ. Smytheus. Ioẽs Faber Viennẽs. & cęt. innumerabiles.*	Martinus Luterꝰ. Zuinglius. Balthasar Pacimõtanus Anabaptista. Muntzerus. Oecolampadius. Musculus. Osiãder. Stancarus. Bucerus. Dauid Georgius. Amsdorfius. Caluinus. Seruetꝰ. Melãchthõ. Maioristę. Castalio. Schueckfeldius. Ochinus. Brentius. Beza. Pet. Martyr. Bullingerus. Puritani. Vbiquetarij. Trinitarij. Illyricus. Kemnitius. & infiniti alij.	

ENCOMIA QVORVNDAM PATRVM, QVORVM TESTIMONIA CREBRIVS IN HOC OPERE CITANTVR.

DE DIONYSIO AREOPAGITA.

RIGENES homilia secunda in diuersos Euangelij locos: Omnia quæ per verbum sunt facta, in ipso viuunt, & vita sunt. In ipso enim, vt os loquitur diuinum, viuimus, mouemur & sumus: & vt ait magnus Dionysius Areopagita, esse omniũ est supessentia & diuinitas.

De cælesti hierarch cap 4. & cap. 5. de diuinis nominibus.

IOANNES Damascenus in oratione de dormitione sanctissimæ dominæ nostrę Deiparę, apud Simeonem Metaphrasten: Tunc autem aderant cum Apostolis sanctissimus Timotheus Apostolus, & primus Episcopus Ephesiorum, & Dionysius Areopagita: sicut hic ipse magnus testatur Dionysius in ijs, quæ de beato Hierotheo, qui ipse quoquè tũc aderat, conscripsit ad dictum Apostolũ Timotheum, sic dicens: Nam etiam apud ipsos à Deo afflatos sacrorum antistites quando nos quoquè, sicut ipse nôsti, & multi ex sacris nostris fratribus ad spectaculum corporis, quod vitæ principium dedit & Deum suscepit, cõuenimus: (aderat autem & Domini frater Iacobus, & Petrus suprema & antiquissima Theologorum summitas) & postquàm eam vidissemus, visum fuit vt omnes sacerdotes hymnos canerent, &c.

De diuinis nominibus c. 3.

IDEM Damascenus libro secundo Orthodoxæ fidei, capite tertio: Quemadmodùm autē sanctissimus sacerrimusq; & *Deiloquentissimus Dionysius Areopagita inquit, omnis diuinus sermo sacra videlicet scriptura, cælestes substantias nouem nominauit.

*θεολογικώτατος

De cælesti hierarch. cap. 6.

ET in sermone, Quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorũ beneficijs multùm iuuentur. Quocircà profundus ille & exercitatus in diuinis Dionysius, vbì de defunctis arcana consideratione ait (vt interìm ex diuinis & venerandis illius verbis ad manifestiorem nostrorum demonstrationē aliquid adaptemus) inquit, Sanctorum preces etiam in ista vita, & non tantùm post mortem prodesse ijs solis, qui digni sunt vt pro ijs sanctæ preces fiant, nempe fidelibus.

Ecclesiasticæ hierar. cap. 7.

GREGORIVS Magnus homilia trigesimaquarta in Euangelia: Fertur verò Dionysius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis Pater, dicere, quòd ex minorum angelorum agminibus, foràs ad explendum ministerium vel visibiliter vel inuisibiliter mittuntur, &c.

De cælesti hierarch cap. 7. 9. & 13.

VIDE plura apud Nicephorum libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: vbì inter cætera, eius scripta enumeraturus, sic ait: Quæ autem ille scripta sublimi rerum diuinarum contemplatione sententijs & elocutione admiranda prorsùs & excellentia, longéque ab ijs, quæ pro hominum captu edita sunt, dissita composuerit, sic habent: Primum quidem opus de diuinis nominibus conscripsit, &c. Vide etiam Michaëlem Syngelum, & Hilduinum in eius vita.

DE CLEMENTE I. PONTIFICE.

CONCILIVM primum Vasense canone sexto: Ex epistola sancti Clementis, vtilia quæque præsenti tempore ecclesijs necessaria, sunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis recipienda. Ex quibus, quod specialiter placuit propter venerandam antiquitatem, statutis præsentibus roboramus, quod supradictus beatus martyr de beatissimi Petri Apostoli constitutione commemorat.

DE CYPRIANO.

AVGVSTINVS libro secundo de doctrina Christiana, capite quadragesimo: Nónne adspicimus, quãto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus?

ITEM libro secundo de bono perseuerantiæ, capite decimonono: Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyr gloriosissimus & doctor lucidissimus potuit, &c. Et libro secundo contra Iulianum: Audiamus victoriosissimum martyrem Cyprianum &c. O Doctor præclarissime & testis gloriosissime, sic docuisti, sic eminuisti, sic te audiendum imitandumq; præbuisti. Meritò finitis alijs omnium cupiditatũ certaminibus, sanatisq; vulneribus, cũ extrema & omniũ maxima vitę huius cupiditate pro Christi veritate pugnâsti, & eius in te gratię largitate vicisti. Secura est corona tua, victoriosa est doctrina tua, in qua & istos vincis qui confidunt in virtute sua.

DE ATHANASIO.

GREGORIVS Nazianzenus in oratione de laudibus beati Athanasij: Tantum nobis præsidij in Athanasio, egregio inquam Ecclesiæ columine erat, quandiù nobiscum versabatur &c. IBIDEM: Cùm autē eum vitæ cursum tenuisset, atque ità institutus esset, aliosq; instituisset, vt & vita ipsius morumq; ratio Episcopatus norma esset, & ipsius dogmata pro fidei Orthodoxæ lege haberentur, &c.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Accedit ad hos Athanasius ille vita & sermone circunspectus, ecclesiæq; Dei fundamentum.

RVFFINVS libro primo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimoquarto: Sed huius tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc dictũ videatur quod scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones coniuratus vniuersus orbis, & commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coiērant aduersùs eum. Ille autem diuinum illud conseruabat eloquium, dicens: Si cõsistant aduersùm me castra, nõ timebit cor meum: si insurgat in me prę-lium, in hoc ego sperabo: &c.

Actor. 9.

Psal. 26.

DE HILARIO.

HIERONYMVS in epistola centesima quadragesimaprima ad Marcellã: Tantum virum, & temporibus suis disertissimum repræhendere nõ audeo: qui & confessionis suæ merito, & vitæ industria, & eloquentiæ claritate, vbicunquè Romanum nomen est, prædicatur, &c.

IDEM in prooemio secundi libri Commentariorùm in epistolã ad Galatas: Hilarius Latinæ eloquentiæ Rhodanus &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo: Ecclesiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defensorem, venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? ET libro secundo: Catholicus loquitur, insignis Ecclesiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur.

DE BASILIO MAGNO.

GREGORIVS Naziahzenus in epistola ad Basilium, quæ inter ipsius Basilij epistolas est vigesimasexta:

sexta: An vel nos vel teipsum non agnoscis, cùm oculus sis orbis, magnifica vox ac tuba, regiusq; dicendi splendor? Anni tempestates vêre vno, & astra sole vno decorantur, cælũ vnum complectitur omnia: ità vox tua omnes vna superat.

IDEM in oratione de laude Basilij: Quis seipsum magis spiritui purgauit, atq; ità præparauit, vt dignus esset qui oracula diuina explicaret? Quis rursùs scientię luce vberiùs collustratus est, & profunda spiritus prospexit, ac cum Deo, quę Dei sunt perquisiuit? Laudatur apud Dauidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & cursus, & pernicitas, & vis ac facultas. Basilio itidèm pro pulchritudine virtus fuit, pro magnitudine Theologia, pro cursu perpetua virtutis agitatio, continuisq; incrementorum gradibus ad Deum ferẽs, pro viribus deniquè doctrinę semen ac distributio, adeò vt nihil sit, cur mihi dicere verendum sit, in omnẽ terram sonum illius exijsse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum.

Psal. 18. 103, 106. 11. — Psal. 18.

THEODORETVS libro quarto Ecclesiasticę historiæ, capite decimoseptimo: Valentis tempore Basilius pręclarum orbis terrarum luminare Ecclesiæ Cęsareensis antistes fuit.

GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri: Cęsaream Cappadociæ diuino spiritu ductus, ipse os Ecclesiæ, auream illam doctrinæ lusciniam Basilium vidit.

AMPHILOCHIVS Iconiensis in vita Basilij: Ephræm cùm esset in eremo in ecstasi factus, vidit columnam ignis, cuius caput pertingebat ad cęlũ, & vocem desupèr dicentẽ audiuit: Ephrẽm, Ephrẽm, quemadmodùm vidisti columnam istam ignis, talis & Magnus est Basilius. Et paulopòst: Magno autem Basilio sacros libros legẽte, vidit S. Ephrẽm linguam igneam loquentem per os eius. Et dicit sanctus Archidiacono: Vade, & dic ei: Domine Ephrẽm, iuberis intrare sanctum presbyteriũ. Obstupuit ergò in istis S. Ephrẽm, glorificans Deum, & genu flectens, respondit dicens: Verè Magnus Basilius, verè columna ignis, verè Spiritus sanctus loquitur per os eius.

DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Nam vt inquit * Deifer & magnus in diuinis Basilius &c.

* ὁ θεηγόρος

DE GREGORIO NAZIANZENO THEOLOGO.

HIERONYMVS in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: Gregorius Nazianzenus Episcopus vir eloquentissimus pręceptor meus, quo scripturas explanante didici &c.

IDEM in Apologia secunda aduersùs Ruffinum: Nunquid in illa epistola Gregorium virum eloquentissimum non potui nominare, qui sui apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior & exulto? Et in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Gregorius Nazianzenus vir valdè eloquens & in scripturis apprimè eruditus solebat dicere &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianũ, capite secundo: Non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiã de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ etiam in linguam Latinam translata vsquequaquè claruerunt.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Post hunc item Gregorius ille diuino eloquio potens, adeò vt inter alios & Theologi nomen sortitus sit &c.

DE EPHRAEM SYRO.

HIERONYMVS in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: Ephrẽm Edessenæ Ecclesię diaconus, multa Syro sermone composuit: & ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitentur. Legi eius de Spiritu sancto Gręcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat: & acumen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui.

NICEPHORVS libro nono Ecclesiasticę historię, capite decimoquarto: Multi deniquè alij aliter spectati viri eisdem annis viguêre, atque in Ecclesijs Dei enituêre: inter quos pręcipuè eruditione & eloquẽtia floruit Eusebius Emisenus Episcopus, Titus Bostrensis &c. Videtur autem omnes hac in parte gloria præcellere, atque Ecclesiam vniuersalem exornare Ephraim Syrus. Et capite decimosexto: Eadem hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidem longo interuallo omnes præcessit: & tantum in lingua Syrorũ profecit, vt cùm pietatis exercitio ad summũ contemplationis peruenerit, tum splendore, facilitate & suauitate verborum, necnon densitate & grauitate sententiarum, etiam pręclarissimos quosque Gręcorum, qui eloquentia antiquitùs excelluissent, superauerit. Mirũ quidem auditu est, eundem & Græcè & Syriacè legi. Quam ob causam magnus ille & oratione & virtute Basilius, qui Cappadocum metropolim Episcopatu suo exornauit, summoperè virum est admiratus, eundemq; eruditionis nomine beatum censuit, vt tãti viri tam certo testimonio manifestũ sit, communiter quoquè à Græcis, qui tunc clarum in eloquentia obtinuêre nomen, pręstantissimum omnium Ephraim iudicatum esse. Vox sanè Basilij talis non temerè prolata esse existimanda est. Eadem habet Sozomenus libro tertio Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto.

DE AMBROSIO.

BASILIVS Magnus in epistola quinquagesimaquinta ad Ambrosium Episcopum Mediolanensem: Glorificauimus Deum nostrum, qui olìm quidem ex pastoribus ouium populo suo principem excitauit, & Amos de grege caprarum sumptũ, spiritu suo instruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc verò virũ ex vrbe regia, cui totius gentis principatus concreditus erat, sapientia sublimem, generis claritate, vitæ splendore, orandi facultate & rebus secularibus illustrem, ad gregum Christi pasturam traxit, qui proiectis huius vitæ opibus vniuersis, proq; damno habitis, vt Christum lucrifaceret, commissa sibi magni ac præclari nauigij, Ecclesiæ videlicet Dei, in fide Christi, gubernacula accepit. Age igitur ô homo Dei, quandoquidem non ab hominibus accepisti aut doctus es Euangelium Christi, sed ipse te Dominus è medio Iudicum terræ desumptum, ad pręsidentiam Apostolicã transtulit: certa bonum certamen, &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo: Sed adhuc vidi aliũ excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrẽ. in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi: beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Et libro secundo contra eundem: Et quis hæc dicit? Homo Dei Catholicus, & Catholicæ veritatis aduersùs hæreticos vsque ad periculum sanguinis defensor Ambrosius.

CASSIODORVS Senator in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimo: Sanctus quoquè Ambrosius lactei sermonis emanator, cum grauitate acutus, peruiolenta persuasione dulcissimus, cui fuit æqualis doctrina cum vita, quãdo ei non paruis miraculis gratia diuinitatis arrisit.

DE CHRYSOSTOMO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Deindè post illum Ioannes, cui ab auro cognomen, (verè enim aurea verba loquitur, qui & misericordiæ in pauperes, & pœnitentiæ dux & doctor fuit pręcipuus) in diuinis illis commentarijs epistolarum ad Philippẽs & Galatas, ait, &c.

AVGVSTINVS libro secũdo contra Iulianum Pelagianũ: Sanctus verò Ioannes Constantinopolitanus

nus episcopus, quantum &c. Et paulò pòst: Meritò idem beatus Ioannes.

INNOCENTIVS primus Pontifex in epistola ad Archadium Imperatorem, quæ est apud Nicephorum libro decimotertio Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoquarto: Eiecisti è throno suo, re non iudicata, magnum totius orbis doctorem, & vnà cum eo Christum persecutus es. Neq; de illo ità queror, (sortem enim seu hæreditatem cum sanctis Apostolis in Dei & seruatoris nostri Domini Iesu Christi regno consecutus est) quanuis intolerabilis iactura ea sit: sed affligor propterea, quòd primùm de animarũ vestrarum salute, deindè de eis qui sapientissima, spirituali & diuina doctrina & institutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, sum solicitus. Non enim Ecclesia tantùm Constantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturam fecit, sed & orbis sub sole totus ad orbitatem redactus est, viro tam diuino amisso, persuasione vnius mulieris, fabulam hanc & spectaculum exhibentis.

NICEPHORVS Callistus libro decimotertio Ecclesiasticæ historię, capite secundo: Ego verò supra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadam suauitate diffluentes. Iam enim indè ab adolescentia amore eius flagraui, atque in illius perindè atquè Dei ipsius vocibus acquieui. Atque si quid mihi est eruditionis, id ei acceptum fero.

DE HIERONYMO.

AVGVSTINVS lib. 1. aduersùs Iulianum Pelagianum, cap. 2. Nec sanctum Hieronymum, quia presbyter fuit, contemnendũ arbitreris, qui Gręco & Latino, insupèr & Hebręo eruditus eloquio, ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis atque in literis sacris vsque ad decrepitam vixit ętatẽ. Hic omnes vel penè omnes qui ante illum ex vtraque parte orbis de doctrina Ecclesiastica scripserant, legit. ET lib. 2. contra eundem: De illo sancto Presbytero Hieronymo qui secundùm gratiam quę data est ei, sic in Ecclesia laborauit, vt eruditionem catholicam multùm in Latina lingua, multis & necessarijs literis adiuuaret, &c. IDEM libro 18. de Ciuitate Dei, capite 43. Quanuis non defuerit temporibus nostris presbyter Hieronymus homo doctissimus, & omnium triũ linguarum peritus, qui non ex Gręco, sed ex Hebręo in Latinum eloquium easdem scripturas conuerterit, &c. ITEM Epistola 19. ad Hieronymũ: Quanquàm secundùm honorum vocabula, quę iam Ecclesiæ vsus obtinuit, Episcopatus presbyterio maior sit: tamen in multis rebus Augustinus Hieronymo minor est. ET ad eundem epistola decimaquarta: Tantæ mihi in literis tuis, quæ in manus nostras venire potuerant, apparent res, vt nihil studiorum meorũ mallem, si possem, quàm inhærere lateri tuo. Quod ego quia non possum, aliquem nostrorum in Domino filiorũ erudiendum ad te mittere cogito. Nam neque in me tantum scientiæ scripturarum diuinarum est, aut esse iam poterit, quantum inesse tibi video.

SEVERVS Sulpitius libro de virtutibus Orientalium monachorum, qui est tertius de vita S. Martini: Igitur deindè digressus, Bethlehem oppidum petij. Ecclesiam loci illius Hieronymus presbyter regit: vir propter fidei meritum, dotémque virtutum, non solùm Latinis atque Græcis, sed & Hebręis etiam literis institutus est, vt se illi in omni sciẽtia nemo audeat cõparare. Apud eum sex mensibus fui: cui iugis aduersùs malos pugna, perpetuúmque certamen. Conciuit odia perditorum, oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non desinit: oderunt eum clerici, quia vitam eorum insectatur & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur & diligunt. Nam qui eum hæreticum esse arbitrantur, insaniunt. Verè dixerim, catholica hominis scientia, sana doctrina est. Totus semper in lectione, totus in libris est: non die, non nocte quiescit: aut legit aliquid semper: aut scribit.

DE AVGVSTINO.

HIERONYMVS epistola octogesima ad Augustinum, quæ est vigesimaquinta inter epistolas Augustini: Omni quidem tempore beatitudinem tuam eo quo decet honore veneratus sum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem: & nunc, si fieri potest, cumulo aliquid addimus, & plenè complemus, vt absque tui nominis mentione ne vnam quidem horã præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perstitisti. Macte virtute in orbe celebraris: Catholici te conditorem antiquæ rursùm fidei venerantur atque suscipiunt, & quod signum maioris gloriæ est, omnes hæretici detestãtur, & me pari prosequuntur odio, vt quos gladijs nequeunt, voto interficiant. Incolumem & meĩ memorem te Christi Domini clementia tueatur, Domine venerande & beatissime Papa.

PAVLINVS Episcopus Nolanus in epistola prima ad Augustinum, quæ in operibus Augustini est trigesimaprima: O verè sal terræ, quo pręcordia nostra, nè possint seculi vanescere errore, condiuntur. O lucerna dignè supra candelabrum Ecclesię posita, quę latè Catholicis vrbibus de septiformi lino pastum oleo lętitiæ lumen effundens, dẽsas licèt hæreticorum caligines discutis, & lucem veritatis à confusione tenebrarum splẽdore clarifici sermonis enubilas &c. Os enim tuum fistulam aquæ viuæ & venam fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitę aquæ salientis in vitam ęternam Christus effectus est, cuius desiderio sitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit.

SEVERVS Sulpitius in epistola ad Augustinũ, quę est trigesimaseptima inter ipsius Augustini epistolas: O verè artificiosa apis Dei, construens fauos Domini nectaris plenos, manantes misericordiam.

PROSPER Episcopus Rhegiensis libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimoprimo: Sanctus Augustinus Episcopus acer ingenio, suauis eloquio, secularis literaturę peritus, in Ecclesiasticis laboribus onerosus, in quotidianis disputationibus clarus, in omni sua actione compositus, in expositione sua fidei nostræ Catholicus, in quęstionibus absoluendis acutus, in reuincẽdis hęreticis circunspectus, & in explicandis scripturis canonicis cautus.

CAELESTINVS Pontifex in epistola prima ad quosdam Galliarum Episcopos, capite secundo: Augustinum sanctę recordationis virum, pro vita sua atque meritis in nostra cõmunione semper habuimus, nec vnquàm hunc sinistræ suspicionis saltem rumor adspersit, quem tantæ sciẽtię olìm fuisse meminimus, vt inter magistros optimos etiam à meis semper prædecessoribus haberetur.

CASSIODORVS Senator in prologo super Psalterium: Est enim literarum omnium egregius magister, & (quod in vbertate rarum est) cautissimus disputator. Decurrit quippe tanquàm fons purissimus, nulla fęce pollutus: sed in integritate fidei perseuerãs, nescit hæreticis locum dare, vndè sese possint aliqua colluctatione defendere. Totus Catholicus, totus Orthodoxus inuenitur: & in Ecclesia Domini suauissimo nitore resplendens, superni luminis claritate radiat.

IDEM in libro de diuinis lectionibus, capite vigesimosecundo: Ipse Doctor eximius beatiss. Augustinus, debellator hæreticorum, defensor fidelium, & famosorum palma certaminum, &c.

VENERABILIS Beda de sex mundi ætatibus, siue in Chronico suo: B. Augustinus Hipponensis episcopus, omnium Doctor eximius ecclesiarum, &c. IDEM libro secundo de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite tertio: Augustinus omnia quæ fidem turbare poterant, hæreticorum venena euacuat.

REMIGIVS Antissiodorẽ Episcopus, in Commenta-

mentario super posteriorem ad Corinthios: Sicut sol in lumine excedit omnes Planetas, ità Augustinus omnes excessit in exponendo sacras scripturas.

BERNARDVS sermone octogesimo super Cantica: Augustinus est validissimus malleus hæreticorum.

IN Concilio Florentino sessione septima Andreas Præsul Colossen pro Romana Ecclesia respondés: Sed nunc, inquit, sanctorũ Doctorum authoritates in medium afferamus, ac in primis Augustini illustrissimi Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus consecrauit. Vide etiam Concilium Toletanum octauum, canone secundo.

DE CYRILLO ALEXANDRINO.

EVAGRIVS Scholasticus Epiphanen lib. 1. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 7. Cyrillus præco verbi insignis, & strenuus veræ ac salutaris doctrinę antesignanus, laude & prędicatione celebratur.

NICEPHORVS libro decimoquarto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquarto: Cælestinus autem Romæ Episcopus, propter nauigationis pericula, ipse synodo (Ephesinę) adesse detrectauit: ad Cyrillũ tamen, vt locum ibi suum obtineret, scripsit. Ex quo tempore, fama est, mitram illum & Papæ apellationẽ, atque vt orbis vniuersi iudex appellaretur, accepisse: quæ deindè omnia per successionem ad eos etiam peruenerint, quibus forte Alexandrinæ Ecclesiæ thronus legitimè obuenisset, sacros episcopos. Et libro decimoquarto, capite trigesimosexto: Cyrillus veluti quædam Ecclesię tuba fines terræ personans, & propugnator Ecclesiæ fortissimus ab omnibus celebratur, & omnibus in ore est.

DE LEONE MAGNO.

THEODORETVS Cyrensis Episcopus in epistola ad Leonem Romanum Pontificem: Deus nunc quoquè Petri & Pauli sedem claram insignemq; reddidit, cùm vestram sanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.

SOPHRONIVS Patriarcha Hierosolymitanus in epistola ad Sergiũ Patriarcham Constantinopolitanum, quæ recitata est actione vndecima sextæ Synodi generalis Constantinopolitanæ: Tanquàm sacram & cohonorandam suscipio, rectęq; fidei propagatricem & à Deo condonatam, atque à Deo inspiratam epistolam Magni atque præclari Leonis sanctissimi Romanę Ecclesię, immò omnium quæ sub sole erunt luminarij: quam diuino manifestè permotus spiritu contra Eutychen maledictum, & Deo odibilem desipientémque Nestorium, ad Flauianum laudabilem scripsit regiæ vrbis Episcopum: quam & firmamentum rectæ fidei appello atque definio, hos qui ità eam optimè definiêrunt, sanctos patres assequens, vtpotè omnẽ quidem rectitudinem fidei nos instruentem, omnem verò prauitatem hęreticam perimentem, & ab à Deo custoditis atrijs nostræ sanctę Catholicæ Ecclesię effugantem: cum qua diuina syllaba & scriptura, & cunctas eius epistolas & dogmata, tanquàm prolata ex ore Petri Principis Apostolorum, amplector & perosculor & veneror & anima tota complector. Vide plura in Synodo Chalcedonensi, actione tertia.

DE GREGORIO MAGNO.

DAMASCENVS in sermone de defunctis: Gregorius, qui Dialogos à nostris dicitur, veteris Romæ Episcopus, vir (quod testantur omnes) sacrarum disciplinarum intelligentia celebris, cui etiam (vt ferunt) sacra facienti angelus socium se addidit &c.

CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo: Beatus etiam Papa Gregorius, & vitæ meritis honorandus, atq; in ethicis assertionibus penè cunctis meritò pręferendus, &c.

AVGVSTINI PRO AVTHORE CATECHISMI AD OPPVGNATORES DOCTRINAE IN EO TRADITAE, SACRARVM INPRIMIS LITErarum, deindè sanctissimorum simul & vetustissimorum Patrum testimonijs confirmatæ, RESPONSIO.

Libro 1. cōtra Iulianū ca. 2.

Pro Catholico dogmate ab Augustino sententiā pronūciaturi Patres introducti. Idem in hoc opere factum.

V qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas intuere. Non quidem omnium de hac re (loquitur de peccato originali, idem de reliquis hoc libro cōfirmatis articulis intellige) sentētias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necessè esse non arbitror, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere, & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. Irenæus Lugdunensis Episcopus, non longè à temporibus Apostolorum fuit, de eadem fide beatissimus martyr & Episcopus Cyprianus (scribit). Reticium ab Augustuduno Episcopum magnæ fuisse authoritatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo pręsidente, cum alijs iudex interfuit, Donatumq; damnauit, qui prior author Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesię Carthaginensis absoluit. Olympius Hispanus Episcopus, vir magnæ in Ecclesia & in Christo gloriæ (extitit). Ecclesiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defensorem venerandū quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Hunc virum tanta in Episcopis catholicis laude præclarum, tanta notitia famaque conspicuum, de peccato originali (aut alijs fidei catholicæ articulis) aude si quid tibi frontis est criminari. Sed adhuc audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem, in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi, beatū loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, cōstantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. (Post prędictorū verò de peccato originali propositas sentētias, ità subijcit): I nunc & mihi obijce originale peccatum, (immò dogma vllum catholicum hîc confirmatum) dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant, & sanctæ Ecclesiæ tot tantosque doctores, qui vita optimè gesta, debellatisque suorum temporum erroribus, gloriosissimè de hoc seculo, antequàm vos ebulliretis exierunt, velut eis non visis, in me impetum faciens, & velut nesciens, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquam securus insulta. Crederem te, fateor, quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, sed imprudentiæ tuæ tribuerem, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti. Crederem te, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem, nisi in eo libro cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, apertissimum testimoniū de sancti Ambrosij disputatione posuisses. (cuilibet etiam vestrum hoc dicitur, qui Patres ipsos vos legere in scriptis vestris profitemini.) Cernis nempe cum quibus tua maledicta sustineā, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla consideratione sobria pulsare calumnijs & expugnare conaris? Cernis quàm tibi perniciosum sit, tam horribile crimen (hæreseos) obijcere talibus, & quàm mihi gloriosum sit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis cerne, & tandèm tace, Pelagianam (Caluinianam, Luteranam) linguam tot linguis catholicis deprime, tot venerandis oribus proterua ora submitte. Si scholam Xenocratis sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrâsses, nō tanta quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberes verecundia coerceri. Hîc enim certè tanto maior debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapientia. Tanto ampliùs reuerēdi sunt tot memorabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Cùm te viderem in libris tuis non antelucano conuiuio temulentum, sed insano conuicio turbulentum, introduxi te sedandum atque sanandum, non in alicuius philosophi auditorium, sed in sanctorum Patrum pacificum honorandumque conuentum. Sit operæprecium obsecro te, aspice illos quodammodò aspicientes te, & mansuetè, ac leniter dicentes tibi, Itáne nos fili Iuliane (Illyrice, Kemniti, &c.) Manichæi sumus (aut à fide Catholica aberramus)? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta succurrent? Quæ Aristotelis categoriæ, quibus vt in

Irenæus Lug. Cyprianus Carthag. Reticius Augustudunen.

Olympius Hispanus.

Hilarius Gallus.

B. Ambrosius

Tale nè quid fingere Caluiniani ac Luterani possint, ante illorum oculos, quid hi per omnes ętates senserint, proponitur.

An nō idē de Caluinianis & Luteranis æstimare oportet, qui Patres ꝓ se stare videri volunt.

Verecundiam quis talē meritò in Caluinianis Luteranisque desideret.

In sanctorum Patrum pacificum honorandum conuentum & in hoc opere introducimur.

vt in nos velut artifex disputator insilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugiēt, nudumque destituent? An fortè dicturus es, neminem illorum te in isto crimine nominâsse? Et quid facies cùm tibi dixerint, tolerabiliùs dente maledico nomina concideres nostra, quàm fidem nostram, cuius merito in cælo nomina scripta sunt nostra? An fortè dices eis, nec fidem vestram vllo tali crimine violaui? Sed qua confidentia id dicere audebis homo, qui dicis Manicheum esse sensum, confiteri ex Adam trahere nascentes originale peccatum, quod isti confessi atque professi sunt, quod in Christi Ecclesia suorum rudimentorum tempore didicerūt, quod Christi Ecclesiam suorum bonorum tempore docuerunt, qui per Spiritum sanctum tam multa peccata omnibus quos baptizare potuerunt, tam multis paruulis sola originalia remiserunt? Iterùm te admoneo, iterùm rogo, aspice tot ac tales Ecclesiæ Catholicæ defensores atque rectores, vide quibus tam grauem, tamque nefariam irrogâris iniuriam. An ideò contemnendos putas, quia occidentalis Ecclesiæ sunt omnes, nec vllus in eis est cōmemoratus à nobis Orientis Episcopus? Quid ergò faciemus, cùm illi Greci sint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primum Apostolorum suorum voluit Dominus gloriosissimo martyrio coronare. Cui Ecclesię presidentem beatum Innocentium si audire voluisses, iam tunc periculosam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuisses. Quid enim potuit vir ille sanctus Africanis respondere concilijs, nisi quod antiquitùs Apostolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia? Et tamen eius successorem crimine pręuaricationis accusas, quia doctrinæ Apostolicæ & sui decessoris sententię noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animum tuum, quem sanare potiùs cupio, quàm irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocentio vide quid respōdeas, qui nihil aliud de hac re sapit, quàm quod isti in quorum te conuentum, si tamen prodest aliquid, introduxi, cum his etiam ipse considet, etsi posterior tempore, prior loco? Non est ergò cur prouoces ad Orientis antistites, quia & ipsi vtiquè Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, quia & fides ista Christiana est, & te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti quando in eius membra venisti? Sed non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiam de partibus Oriētis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vsquequaquè claruerunt. Sedeat ergò cum istis Patribus etiam sanctus Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patiatur inuidiam, dum tamen cum eis contra nouitiam pestem vestram medicinalem proferat & ipse sententiam. Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide id ipsum dicere, & hanc esse catholicam fidem non dissonante contestatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Episcoporum orientalium videtur authoritas? Est quidem tanta persona, vt neque ille hoc nisì ex fide Christiana omnibus notissima diceret, nec illi eum tam clarum haberent atque venerandum, nisì hæc ab illo dicta ex regula notissimæ veritatis agnoscerent. Si vis addimus huic & sanctum Basiliū, immò vel nolis addendus est. Quod credunt, credo: quod tenent, teneo: quod docent, doceo: quod prædicant, predico. Istis cede, & mihi cedes. Acquiesce istis, & quiescis à me. Postremò si mihi per eos amicus fieri non vis, saltem peto nè per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodò nō efficieris, si in isto errore permāseris? Quanto ergò melius vt his accedas, ab illo recedas? Tantúmne apud te possunt Pelagius & Celestius (Caluinus, Lutherus) vt à solis Ortu vsque ad Occasum tot ac tantos catholicæ fidei doctores & defensores antiquos, & nostrę ætati contiguos, dormientes & manentes, non solùm deserere, verumetiam Manichęos audeas appellare? Miror si hoc aliquādo ex tuo poterit ore procedere, quod te tamen clamare prauitas tua compellit erroris. Sed mirum si in facie hominis tantū interuallum est inter frontem & linguam, vt in hac causa frons nō comprimat linguā. Sed quid mussites, noui. Dic iam dic, audiamus, in extremo tui operis, de quo nunc agimus, id est, in quarti libri parte nouissima est. Sanctus Ioannes, inquis, Constantinopolitanus negat esse in paruulis originale peccatum. Itáne ista verba sancti Ioannis Episcopi audes tanquàm econtrariò tot taliumque sententijs collegarum eius opponere, eumque ab illorum concordissima societate seiungere, & eis aduersarium constituere? Absit, absit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Absit, inquam, vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorum, eorumque à paterni chirographi liberatione per Christum tot ac tantis coëpiscopis suis, maximeque Romano Innocētio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanēsi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicę defensores, salua fidei compage non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vndè nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta. Nunc primùm perspicis hoc didicisse

Patres vt nòminatìm non perstringant hæretici, eorū tamen fidem impetunt.

Occidentalis & Latini orbis consentiens de fide doctrina Catholico homini sufficere potest, debetq;.

Ad eam Catholici Luteranos Caluinianosq; cū Augustino reuocamus.

Oriētales Patres pro Catholico dogmate pronunciantes introducti. Gregorius.

Patrum vna & consentiens de fide sententia.

Basilius. Huiusmodi Christiano hōmini vox conuenit.

Cogita hic simili impudētia calumniāque hoc facere Luterum, Caluinū, Bezam &c. cùm Patrū aliquē p suis erroribus producunt.

In fidei fundamento Patres cōsentiūt, nec sibi contraria scribunt.

se

Existimēt Luterani Caluinianique sic se etiam post perlectas hîc Patrum sententias vrgeri, & (quod Deum rogamus) resipiscant.

En quàm venerandus Patrum cœtus, quem etiam præsens opus exhibet.

se & docuisse tot sanctos, quod & nos didicimus & docemus: muta iam istam mentem, obliuiscere huius erroris, & propemodùm furoris, quo in tot ac tales Patres Manichæum iaculabaris opprobrium. Si nesciens hoc fecisti, cur non miseram respuis imperitiam? Si sciens, cur non sacrilegam deponis audaciam? Conuinceris vndiquè, luce clariora sunt testimonia tanta sanctorum. In quorum conuentum te introduxerim, conspice. Hîc est Mediolanensis Ambrosius, quem magister tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit, vt diceret in libris eius præcipuè fidem lucere Romanam, qui Scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituit, ità vt eius fidem & purissimum in scripturis sensum repræhendere nec inimicus auderet. Hîc est & Constantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac sanctorum excellentissimum in hac ipsa tua cui respondeo disputatione posuisti. Hîc est Basilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus putâsti aliquid adiuuari. Hinc sunt & cæteri quorum te mouere debet tanta consensio. Non est ista, sicut stylo maledico scribis, conspiratio perditorum.

Patrum elogia.

In Ecclesia catholica doctrinę sanè studijs claruerunt, spiritalibus armis muniti & accincti, strenua contra hæreticos bella gesserūt, perfuncti fideliter suę dispensationis laboribus, in pacis gremio dormierūt. Vnū dicis egressum, meipsum significās, qui in se summā prelij sitam optat intelligi. Eccè nō ego vnus, sed tot ac tanti sancti eruditique doctores, tibi pro me vel mecū proq; omnium nostrū & tua ipsius si sapis salute respondent.

Ecclesiastici scriptores nō tantum filij, verum patres etiā Ecclesiæ. Psal. 44.

Sed eccè quò te introduxi, cōuentus sanctorū istorum non est multitudo popularis, nō solùm filij, sed & patres Ecclesiæ sunt. Ex illo numero sunt, de quibus prædictum est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super oēm terram. Ex qua filij regenerati sunt, vt hæc discerēt: eius patres facti sunt, vt docerēt. Quid est quod vos gaudere iactas, quòd ista veritas, quam tu errorē putas, vel putari cupis, de tanta multitudine assertorem nō potest inuenire, quasi parua sit eius assertio, quòd in hoc fidei firmissimo & antiquissimo fundamēto ipsa toto orbe diffusa non à se discrepat multitudo? Si autem assertores eos

Adest sanè etiam in hoc opere & exhibetur is consessus consensusque.

flagitas, quorum aliquid etiam literarum inueniri potest, illustrisque doctrina est: en adest assertorum eius memorabils & venerabilis consessus atque consensus. Itáne tuum sic amabis errorem, in quem iuuenili confidentia & humano lapsu incautiùs decidisti, vt ab istis catholicæ vnitatis & veritatis sacerdotibus, ex diuersis orbis terrarum partibus tanta inter se fidei concordia congruentibus, in tam magna causa, vbì Christianæ religionis summa consistit, non solùm dissentire, sed eos audeas Manichęos insupèr nuncupare? Quòd si hoc non facis, nec mihi hoc iustè facis, quem cernis in eadem causa disputationibus meis, quibus aduersùs me ferociter irritaris, illorum secutum fuisse vestigia. Si autem me solum tali aspergis opprobrio, non ob aliud, nisì quia de peccato primi hominis quod sentiunt, sentio: quod te-

Sic sanè hodie Luterani, ac Caluiniani dū in Catholicos debachātur, Patres eadē sentientes condemnant.

nent, teneo: quod prædicant, prædico: quis te non videat in me apertum iactare conuicium, de illis occultum quidem, sed tamen simile habere iudicium? Ego quidem pro dilectione, quæ mihi est erga te, quam Deo propitio quibuslibet conuitijs absit vt de medullis mei cordis extirpes, mallem fili Iuliane, vt iuuentute meliore atque fortiore te vinceres, & animositatem quid aliud quàm humanam, qua cupis tuam qualiscunque sit, quoniam tua iam facta est, præualere sententiam, potentiore pietate superares. Et sicut Polemo luxuriæ coronis sensim capite detractis, eisque abiectis, manum pallio subdidit, os & vultum formauit ad verecundiam, ad extremum totum se illi, ad quem deridendum venerat, discipulum tradidit, sic & tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximeque Episcopo Ambrosio in integritate catholicæ fidei, etiam tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & Episcopis Basilio & Ioanne, quos tu quoquè in sanctis eruditis veridica attestatione posuisti, tanquàm coronas

En quid hæreticum hominem retineat nè resipiscere possit.

Vtinàm & nostri Caluiniani Luteranique Patribus se erudiendos traderent, & in his Christo

ebriosorum abijceres laudes Pelagianorum, quibus tanquàm magnus eorum defensor extolleris, & stylum, vt mitiùs dixerim, contumeliosum, non tanquàm pallio pudoris absconderes, sed tanquàm manu emendatiore confringeres, tuumq; pectus veritate complendum, nō Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, vel potiùs in eis ipsi Domino Christo, non velut qui nunc primùm veneris, traderes, sed velut qui recesseras, redderes. Quòd si tibi consilium meum displicet, age vt placet. Ego enim & si correctus fueris, in quo maiora vota mea sunt, abundantiùs cumulatiusque gaudebo: & si quod abominor, in hac prauitate permanseris, ex opprobrijs tuis fructuosum habebo & pro me cælestis mercedis augmentum, & de te misericordis doloris aculeum.

In Catechismo idē præstitum.

Libro 2. in Epilogo.

Proposuimus hîc authoritatis molem sanctorum, qui Episcopi ante nos, non solùm sermone cùm hîc viuerent, verumetiam scriptis, quę posteritati relinquerent, fidem catholicam strenuè defenderunt, vt vestra argumenta confringerent. Hoc autem probauimus catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque (immò omnia quæ in Catechismo docuimus) esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundùm catholicam fidem, quæ vbiquè toto

orbe

orbe diffunditur,& hoc,& illa vera esse cõfirmant,vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola authoritate conteratur illorum,prætarquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. At ego vbicunquè sis,vbicunquè ista legere poteris,te ante istos in tuo corde constituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquo abs te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores. Nec eos qui nunquàm fuerunt,aut non sunt,aut quorum sententiæ de hoc quod inter nos disputatur incertæ sunt, inani cogitatione confinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis alijsque huiuscemodi,vel Græcis vel Latinis,quanquàm & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatìm, sicut oportebat, expressi, eorumque sententias, quantum sufficere videbatur,sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando eos nemo potest dicere perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nondùm enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictũ. Nondùm enim eratis qui diceretis,quod in libris tuis ponis,quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Celestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum.Certè ipse dixisti,quòd omnes iudices ab odio,amicitia,inimicitia,ira vacuos esse deceat,pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambrosium,aliosque collegas eius, quos cum illo commemoraui,tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas & inter partes cognitas, cùm híc viuerent,suo iudicio definiêrunt,ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt,nullas nobiscum,vel vobiscum amicitias attenderunt,vel inimicitias exercuerunt. Neque nobis neque vobis irati sunt,neque nos neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia,tenuerunt: quod didicerunt,docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos,nec vos eis noti fueramus,& eorum pro nobis latas cõtra vos sententias recitamus:nondùm vobiscum certabamus,& eis pronunciantibus vicimus. Dicis me si sub potestate iudicum premerer, quales tibi ipsi componis, non habiturum fuisse quid facerem,quò confugerem, cùm tuis argumentationibus vndè occurrerem, reperire non possem. Ego planè haberem quod facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim (Lutheranis,Caluinianis) tenebris ad hęc tam clara catholica lumina prouocarẽ,quod & nunc iam facio. Tu ergò responde,quid facias,dic quò confugias. Ego à Pelagianis ad istos,tu ab istis ad quos? An quia non numerandas, sed ponderandas censes esse sententias, & addis,quod quidem & ego verum esse consentio, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cęcorum, etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit imis summa longus dies,vsqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videãt Pelagius, Celestius,Iulianus, (Lutherus, Caluinus) & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunque homo sis,tamen quia homo es,videre mihi videor verecundiã tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis,& quodammodò audio vocem tuam: respondes, Absit vt audeam cęcos istos viros vel cogitare,vel dicere. Eorum ergò appende sententias. Nolo esse plures,vt eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues,vt eas dedigneris appendere, immò tam sunt graues,vt te videam sub earũ onere laborare. Nunquid & de istis dicturus es, me imbellem tibi opinionem consortis opponere, & velut consternatũ metu, conscios nominare? Isti Episcopi sunt,docti,graues,sancti,veritatis acerrimi defensores aduersùs garrulas vanitates,in quorum ratione,eruditione,libertate,quę tria bona iudici tribuisti, non potes inuenire quod spernas. Si Episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facilè sedere tot,quia nec isti vno tempore fuerunt. Sed fideles & multi,excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates,temporum locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaque de alijs atque alijs temporibus, atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, nòn in locum quo nauigare cogantur homines,sed in librum,qui nauigare possit ad homines. Quanto tibi essent isti iudices optabiliores,si teneres catholicam fidem, tãto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem,quam in lacte suxerunt,quam in cibo sumpserunt,cuius lac & cibum paruis magnisque ministrauerunt,quam contra inimicos etiam vos tunc nondùm natos,vndè nunc reuelamini,apertissimè ac fortissimè defenderunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit,& cauta ac sobria ex admonitione Apostolica, nè sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & mens eius corrumperetur à castitate quę est in Christo, catholicę fidei virginitati insidias vestri dogmatis surrepentis exhorruit, & tan-

Patres optimi & æquissimi controuersiarum de religione cognitores.

In Catechismo Patrum sententię quibus nostras controuersias deciderunt digestæ.

Quæ in æquo iudice requirere possis, illa in Patribus inuenias.

Patres tradiderunt nobis suis filijs qđ ipsi à suis patribus acceperunt.

Iudicibus Patribus vincimus Catholici.

Hæreticorum præiudicijs grauati Catholici, Patres appellamus.

Mirum si hoc nostri Caluiniani Luteranique profiteri audeãt.

Quæ in iudicẽ requiruntur, in Patribus est inuenire.

En tibi in hoc opere talem Patrum cœtũ.

Hæretici quia Catholicam fidem oppugnant, Patrũ iudiciũ subterfugiunt.

Patres post Apostolos Ecclesię plantatores &c.

2. Cor. 11.

quàm caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquijs & tanta authoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem videt qui faciat: aut si quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraueris, non tu iudices quęsiturus es, vbì causam tuam purges, sed vbì tot sanctos doctores egregios, atq; memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cęterosque socios ac participes eorum, insupèr & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

INDEX, TOTIVS CATECHISMI ORDINEM ET SVMMAM COMPLECTENS: INDICANS ITEM CONTROVERSIAS, QVAE IN HOC LIBRO PER ANTIQVORVM PATRVM ET SRCIPTVRAE SACRAE TESTIMONIA DECIDVNTVR.

IIII. DE

IIII. DE SACRAMENTIS.

V. DE IVSTITIA CHRISTIANA.

II. Vir-

Ad Christianæ doctrinæ totius summam vnico ceu verbo compræhendendam, Ecclesiastici sententia notatu digna est, qui ait:

Eccli 1. *Fili concupiscens Sapientiam, conserua Iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.*

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

CAPVT PRIMVM DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I

Quis dicendus est [a] Christianus? — a Actor.11.d 1.Pet.4.d

QVI IESV CHRISTI veri DEI & hominis salutarem doctrinam in eius [b] ECCLESIA profitetur.

B. Omnes proindè cultus & sectas, quæ extra CHRISTI doctrinam & ECCLESIAM vbiuis Gentium reperiuntur, vt est, Iudaica, Ethnica, Mahometica, Hæretica, damnat & detestatur penitùs, qui verè Christianus est, & in ipsa CHRISTI doctrina firmiter acquiescit.

b Athanas. contra Arrian. orat. 2. Cyptian. epist. 52. & de simplicita. Prælator. Ignatius ad Magnesian. Aug. Tract. 113. in Ioan. & ser. 181. de temp. c. 12. Item in Enchir. cap. 5. Tertul. lib. de Pudicitia, & de præscrip. hæret.

TESTIMONIA QVAE AD MARGINEM CITATA SVNT.

1. A. ACTORVM vndecimo capite: Profectus est autem (Barnabas) Tarsum, vt quæreret Saulum: quem cùm inuenisset, perduxit Antiochiã. Et annum totum conuersati sunt ibi in Ecclesia: & docuerũt turbam multam, ità vt cognominarẽtur primùm Antiochiæ Discipuli, Christiani.

2. PRIORIS epistolæ diui Petri quarto capite: Nemo autem vestrûm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.

3. ATHANASIVS in oratione secunda cõtra Arrianos: Nunquàm populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris, ministrisq; Euangelij Saluatoris nostri, appellationes adepti non sumus, sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliundè originem suæ fidei deducunt, meritò authorum suorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ se ferunt. Quapropter, quum omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansêre, Christiani titulum retinuerunt: qui verò secuti sunt Marcionem, non iam indè Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ità quoquè Valentinus, Basilides, Manichæus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula impartiêrunt, indeq; factum, vt alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Manichæi, alij Simoniaci, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocati sint. Ità Melitius eiectus à Petro & Episcopo & Martyre, suos, qui ipsum sequebantur, non Christianos posteà, sed Melitianos denominauit. Eàdem iterùm ratione B. Alexandro Arrium eijciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: illi verò, qui vnà cum Arrio recesserunt, nomen Saluatoris nostri Alexandro cum suis relinquẽtes, Arriani deincèps appellati sunt. Et paucis interiectis: Qui ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim trãsitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arrianorum vocabulo induuntur, quasi non ampliùs fidem Christi retineãt, sed Arrianæ insaniæ gregales habentur. Quomodò igitur Christiani fuerint, qui nõ Christiani, sed Ariomanitæ appellantur? aut quomodò de numero Ecclesiæ Catholicæ habeãtur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & nouarum pestium inuentores se præbent?

Christiani à Christo nomen habent.

Hæretici nomen sumunt ab inuentoribus hæreseõ.

Arriani non sunt Christiani.

lib.4.epist.2. 4. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianũ: Quisquis ille est, & qualiscunq; est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

Qui in ecclesia non est, Christianus non est.

5. IDEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de Vnitate Ecclesiæ: Non pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam nõ potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.

Ecclesiã matrẽ agnoscat, qui vult Deũ habere patrẽ.

6. IGNATIVS epistola ad Magnesianos: Dignos nos exhibeamus cognomento quod accepimus: qui enim alio nomine appellatur præter istud, hic non est Dei: non suscipit prophetiam illam, quæ nobis ait, Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupabit eum: & erit populus sanctus. Quod & impletum est primò in Syria: nam in Antiochia discipuli, Christiani appellati sunt, Paulo & Petro Ecclesiam fundantibus.

Christianorũ nomẽ nouũ. Esa.62. Act.11.

7. AVGVSTINVS tractatu centesimo decimotertio in Ioannem: In negatione Apostoli Petri, debemus aduertere, non solùm ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis: sed, me negabis: negauit ergò ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum.

Christianũ se negãs, Christum negat.

8. IDEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunq; ille est: Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

Christianus nõ est, qui in Christi Ecclesia nõ est.

9. ITEM in Enchiridio ad Laurentiũ capite quinto: Certum verò propriumq; fidei Catholicæ fundamentum Christus est. Fundamentum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Neque hoc ideò negandum est proprium fundamentum esse fidei catholicæ, quia putari potest, aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune. Si enim diligenter quæ ad Christum pertinẽt, cogitentur: nominetenus inueniatur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re verò ipsa non est apud eos. Quod ostendere nimis longum est, quoniam commemorandæ sunt omnes hæreses, siue quæ fuerunt, siue quæ sunt, siue quæ potuerunt esse sub vocabulo Christiano, & etiam quàm sit hoc verũ, per singulas quasque monstrandum.

1.Cor.3. Hæretici, veri Christiani non sunt.

10. TERTVLLIANVS in libro de Pudicitia: Quis propriè Christianus, & grex Domini ecclesię populus, & pastor bonus Christus: & ideò Christianus non intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege aberrauerit.

Christiani nõ sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant.

 11. IDEM

Hæretici nequeunt esse Christiani.

11. IDEM in libro de præscriptionibus aduersùs hæreticos: Si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo quod de sua electione sectati, hæreticorum nomen admittunt.

II

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

a Eccli 1.d — b Lib.2.Retr. cap.63.& Enchi.c.2.&3. — c 1.Cor.13.d — d Prosp. sen. 98.ex August. — e Psal. 33.c & 36.c 1.Pet.3.b

VT nimirùm Christianus ea nôrit & obseruet, quæ tum ad [a] Sapientiam, tum ad Iustitiam spectant. Sapientia, vt Augustinus [b] ostendit, circa virtutes versatur Theologicas, [c] Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & DIVINITÙS infunduntur, & cùm in hac vita purè maximeque excoluntur, beatos homines DIVINOSQUE reddũt. Iustitia verò [d] duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, absoluitur. Huc enim spectat, quod Propheta inquit Regius: [e] *Diuerte à malo, & fac bonũ.* Iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet & Iustitiæ, non difficulter hauriuntur cætera, quæcunque Christianæ quidem Institutioni atque disciplinæ congruunt.

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI primo capite: Fili, concupisces sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

2. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimotertio: Scripsi librum de fide, spe, & charitate, cùm à me, ad quẽ scriptus est, postulâsset, vt aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum. Quod genus Græci Enchiridion vocant. Vbi satis diligenter mihi videor esse cõplexus, quo modo sit colendus Deus, quam sapientiã esse hominis vtiquè veram Diuina scriptura definit.

Sapientia Christiani hominis cõsistit in recto Dei cultu.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: Nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini, Eccè pietas est sapiẽtia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græco reperies θεοσέβειαν, qui est Dei cultus.

Iob 28. secũdùm LXX.

4. ITEM ibidèm capite tertio: Hîc si respondero, (ad hanc videlicet quæstionem, quonam modo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

Colitur Deus fide, spe, & charitate.

5. PRIORIS epistolæ ad Corinthios capite decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas.

6. PROSPER in sentẽtijs ex libris Augustini decerptis, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitię ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona. cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Iustitia Christiana in duobus consistit.

7. PSALMO trigesimotertio: Diuerte à malo &c.

8. ET trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonũ, & inhabita in seculum seculi.

9. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: Coërceat linguam suam à malo, & labia eius nè loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum.

III

Quid primùm traditur in doctrina Christiana?

Rom. 10.c Heb.11.a August. serm. 38. de tẽp. & ser.1. de verb. Apost. Leo ser. 4. de Natiuit. Dom. — a Heb. 11.b — b Mar. 16.c — c Ioan.3.b

FIDES, ianua illa nostræ salutis, sine qua DEUM inuenire & inuocare, DEO seruire & placere nullus in hac vita potest. [a] *Credere enim oportet accedẽtem ad Deum,* inquit Apostolus: *qui* [b] *verò non crediderit, condemnabitur, &* [c] *iam iudicatus est,* ex Christi sententia.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimo: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

2. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

3. AVGVSTINVS sermone trigesimooctauo de tempore: Constat, neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides nanque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Idem habet in initio sermonis centesimi octogesimiprimi de tempore.

Fides quàm necessaria.

4. IDEM sermone primo de verbis Apostoli: Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quàm est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas, & cõiugales casto pudore conseruat: clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus pręparat, in ęterna hæreditate cum angelis sanctis communicat. Eandem sententiam ijsdem verbis repetiuit sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo.

Fides Catholica [illegible]

5. LEO Magnus sermone quarto in solennitate natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omniũ, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac pręceptis Domini deseruite, quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit.

Fides nisi integra & vna sit, fides non est. — Ephe. 4.

6. AD Hebręos vndecimo, vt in textu & testimonio secundo.

7. MAR-

7. MARCI decimosexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

8. IOANNIS tertio: Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij DEI.

IIII

Quid fidei nomine intelligitur?

A. DEI [a] donum & lumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur atq; adhæret ijs, quæ vt credantur, sunt diuinitùs reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita.

a Ephes. 2.b Heb. 11.a Basil. in serm. de fidei confess. Bernar. epist. 190. August. contra epist. Fundamenti. cap. 5.

B. CVIVSMODI sunt, Deum esse trinum & [b] vnum, è nihilo [c] creatum mundum, Deum factum esse hominem, & pro nobis mortem sustinuisse, Mariam [d] & virginem, & DEI matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu sancto regenerari, totũ Christum [e] in Eucharistia contineri, & id genus alia Religionis nostræ veneranda mysteria: quæ diuinitùs reuelata, non humani [f] sensus captu compræhendi, sed fide duntaxàt percipi possunt.

b 1. Ioan. 5.b
c Genes. 1.a Ioan. 1.b Lucæ 2.a Rom. 5.b
d Concil. Ephes. cano. 13. Luc. 1.c 1. Corin. 15.g Ioan. 3.b
e Constantien. Florentin. Triden. Concil.
f Eccli 3.c 2. Cor. 10.b

C. VNDE Propheta: [g] *Nisi credideritis*, inquit, *non intelligetis*. Non enim spectat fides naturæ ordinem, non sensuum fidit experientiæ: non potentia aut ratione humana, sed virtute & authoritate diuina nititur, illud planè certum habens, summam æternamq; veritatem, quæ DEVS est, nec falli posse vnquàm, nec fallere.

g Esa. 7.b secundùm LXX. Basil. in Psal. 115. & in Moralibus, regula 80. cap. 21. Gregor. homil. 26. in Euangel. Chrysost. in 1. ad Cor. hom. 4.

D. QVAMOBREM id fidei vel maximè proprium est, vt [h] in captiuitatem redigat omnem intellectum in obsequium Christi, apud quem non est difficile, nedùm impossibile [i] omne verbum. Hæc [k] fides lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ.

h 2. Cor. 10. b
i Lucæ 1. e Hiere. 32. d
k Euseb. Emise. hom. 2. de symb. Cyrill. catech. 5. illum. Chrysost. ser. de fide, spe, & charitate. Cyril. lib. 4. in Ioan. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A. AD Ephesios secundo capite: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est.

2. AD Hebræos vndecimo capite: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

3. BASILIVS in sermone de fidei confessione, siue de vera ac pia fide in Asceticis: Est igitur fides, eorum quæ dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitatione, cum animi persuasione, de eorum veritate quæ Dei munere sunt prædicata.

Fides est firmus assensus reuelatæ veritatis.

4. BERNARDVS in epistola centesima nonagesima ad Innocẽtium pontificem, contra Petrum Abailardum: In primo limine Theologiæ (vel potiùs stultilogiæ suæ) fidem definit æstimationem: quasi cuiq; in ea sentire & loqui, quæ libeat, liceat, aut pendeant sub incerto in vagis ac varijs opinionibus nostræ fidei sacramenta, & non magis certa veritate subsistant. Nónne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergò martyres nostri, sustinẽtes tam acerba propter incerta, nec dubitantes sub dubio remunerationis præmio, durum per exitum diuturnum inire exiliũ. Sed absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid, vt is putat, dubia æstimatione pendulum, & non magis totum quod in ea est, certa ac solida veritate subnixum, oraculis & miraculis diuinitùs persuasum, stabilitum & consecratum partu virginis, sanguine redemptoris, gloria resurgentis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minùs, ipse postremò spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Quomodò ergò fidem quis audeat dicere æstimationem, nisi qui spiritum istum nondùm accepit, quive Euangelium aut ignoret, aut fabulam putet? Scio cui credidi, & certus sum, clamat Apostolus: & tu mihi subsibilas, fides est æstimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius? Sed Augustinus aliter, fides, ait, non coniectando vel opinando habetur in corde in quo est, ab eo cuius est, sed certa sciẽtia, acclamãte cõsciẽtia. Absit ergò, absit, vt hos fines fides habeat Christiana. Academicorum sint istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego verò securus in magistri gentium sententiam pergo, & scio quoniam non cõfundar. Placet mihi, fateor, illius de fide definitio, etsi iste etiam ipsam latenter insimulet. Fides est, ait, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Substantia, inquit, rerum sperandarum, non inanium phantasia coniecturarum. Audis substantiam, non licet tibi in fide putare vel disputare pro libitu, nõ hac illacq; vagari per inania opinionum, per deuia errorũ. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixumq; præfigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Nõ enim est fides æstimatio, sed certitudo. IDEM in eadẽ epistola: Quid magis contra rationem, quàm ratione rationem conari transcendere? Et quid magis cõtra fidem, quàm credere nolle quicquid non possit ratione attingere? Deniquè exponere volens illud Sapientis, Qui credit citò, leuis est corde. Citò credere est, inquit, adhibere fidem ante rationẽ, cùm hoc Salomon nõ de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nam illam quæ in Deum est fidem, beatus Papa Gregorius negat planè habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentum. Laudat autem Apostolos, quòd ad vnius iussionis vocem sequuti sunt redemptorem. Sit nimirùm pro laude dictum: In auditu auris obediuit mihi. increpatos e regione discipulos, quòd tardiùs credidissent. Deniquè laudatur Maria quòd rationẽ fide præuenit, & punitur Zacharias quòd fidem ratione tentauit. Et rursùm Abraham commendatur, qui contra spem in spem credidit.

Fides non est æstimatio aut opinio.
Fidei certitudo.
Psal. 92.
Rom. 8.
2. Tim. 1.
Fides nihil habet ambiguum.
Heb. 11.
Paulina definitio fidei explicatur.
Fides ratione metiẽda non est.
Eccli 19.a
Hom. 26. in Euang.
Psal. 17.
Marc. 16.
Luc. 1.
Rom 4.

5. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Si inueneris

Ecclesiæ authoritas Augustinũ commouit ad credẽdum Euangelio.

aliquem, qui Euangelio nondùm credit, quid faceres dicenti tibi, non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisì me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

1. B. PRIMAE epistolæ Ioannis quinto capite: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. & hi tres vnum sunt.

2. GENESEOS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

3. IOANNIS primo capite: Et verbũ caro factum est, & habitauit in nobis.

4. LVCAE secundo: Et peperit filium suum primogenitum. Et paulò pòst: Natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid.

5. AD Romanos quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est.

6. CONCILIVM Ephesinum canone decimotertio: vide infrà quæstione decima, A. testimo. decimotertio.

7. LVCAE primo: Quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius DEI.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Oẽs quidèm resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

9. IOANNIS tertio: Amen amen dico tibi, nisì quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum DEI.

10. CONCILIVM Constantiense, Florentinum & Tridentinum: vide infrà de Sacramento Eucharistiæ, quæstione octaua G. testimo. nono, & vndecimo, & H. testimo. sexto.

11. ECCLESIASTICI tertio: Altiora te nè quæsieris, & fortiora te nè scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius nè fueris curiosus. non est enim tibi necessarium, ea quæ abscondita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curiosus. Plurima enim super sensum hominum ostẽsa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

12. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.

1. C. ESAIAE septimo iuxta translationẽ Septuaginta interpretum: Nisì credideritis, non intelligetis.

Fides à demonstratione non pendet.

2. BASILIVS in psalmum cẽtesimum decimumquintum, in ea verba, Credidi propter quod locutus sum, &c. Sacrorum quæ de Deo sunt, eloquiorũ prædux esto fides planè, non item demonstratio: fides, inquam, animam inuitans, immò & persuadens ad consensionem præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas necessitates vocitant: sed animis nostris se insinuat efficaci operatione spiritus sancti. Et nonnullis interiectis: In quocunque tandèm humanarum artium exercitio (id modò via & ordine ad præstitutum sibi progrediatur finem) impossibile est primarum propositionum inquirere demonstrationes: Immò necesse est, vt quum admiseris earum artiũ quæ certa ratione nituntur, principia vt confessa, nec proindè vllam requirentia demonstratiuam probationem, id demùm inspicias, quicquid ex præsuppositis ordine consequitur. Nihilo seciùs & Theologiæ mysterium requirit

Simplex assensus.

assensum, nulla præuia inquisitione nitentem. Sanè ait Apostolus: Credere enim oportet, quia Deus est, non

Heb.11.

item in quæstionem vocare, aut controuersim opponere illud: Quid est Deus? Atq; adeò in vniuersum, fides si substantia earum est, quę sperantur, rerum, & eorum quæ non videntur, argumentum: nè mihi tu anxius contendas videre iam, quæ longiore seposita sunt interuallo, neu quæ speras te olim consecuturum, in ambiguam reuoces dubiámve partẽ, quòd ad ea nondùm potueris certa notione pertingere. Heb.11.

3. IDEM in Moralibus regula octogesima, capite vigesimoprimo: Quid propriũ fidei? Certissima animi expletio de diuinorum verborũ veritate, quæ nulla, neque à naturali necessitate inducta ratione, neque ad verę pietatis simulationem conformata vllo modo possit labefactari. Quid propriũ fidelis? Vt cùm eiusmodi certa animi expletione veram esse illorum vim credat, quæ dicta sunt in scriptura, nihilq; reijciat, aut nouum statuere audeat.

4. GREGORIVS Magnus homilia vigesimasexta in Euangelia: Sciendũ nobis est, quòd diuina operatio, si ratione comprehenditur, non est admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio prębet experimentum. Et quibusdam interpositis, Cùm Paulus Apostolus dicat: Est autem fides sperandarũ substantia rerum, argumentum non apparentium: profectò liquet, quia fides illarum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt. Quæ etenim apparẽt, iam fidem non habẽt, sed agnitionem. Dum ergò vidit Thomas, dum palpauit, cur ei dicitur: Quia vidisti me, credidisti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine diuinitas videri non potuit. Hominem ergò vidit, & Deum confessus est.

Fides quę experientia nititur, meritoria non est.

Heb.11.

Ioan.20.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in priorem epistolam ad Corinthios: Quæ humanam excedunt rationem, fide duntaxàt indigent.

1. D. POSTERIORIS ad Corinthios decimo, vt paulò superiùs B. testimo. duodecimo.

2. LVCAE primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

3. HIEREMIAE trigesimosecundo: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nunquid mihi impossibile erit omne verbum?

4. EVSEBIVS Emisenus homilia secũda de Symbolo: Fides religionis catholicæ, lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ. Quicunq; hac derelicta, velut pessimum ducem proprium sequitur intellectum, quicunque per sapientiæ suæ sensum, ad mysteriorum cælestium se putat posse peruenire secretum: sic facit, quomodò si absque fundamento ædificet domum, aut si prætermisso ostio velit introire per tectum: vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Hanc ergò nobis fidem velut magnam lampadẽ, Christus adueniens, errantibus viam monstraturus exhibuit, per quem possit Deus ignotus requiri, quæsitus credi, creditus inueniri.

Catholicę fidei encomiũ & necessitas.

Similitudo elegans.

5. CYRILLVS Hierosolymorum Archiepiscopus Catechesi quinta illuminatorum: Oculus omnem illuminans conscientiam est fides, & intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta: Nisì credideritis, non intelligetis. Isaiæ 7.

6. CHRYSOSTOMVS in sermone de fide, spe, & charitate: Fides est origo iustitiæ, sanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentũ. Nullus vnquàm sine hac Dominum promeruit: nullus sine illa fastigium sublimitatis ascendit. Est enim fides innocens ac pura credulitas: qua ad Deum accedimus, qua præceptis insistimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promissa consignat. Hanc qui tenet, felix est: qui deseruerit, miser. Hæc in Ecclesia signa ostendit, virtutes exercet, charismata complet.

Commendatio.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite nono, in hæc verba scribẽs, Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam: Ianua & via in vitam fides est, & recursus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem. Ioan.6.

V

V.

Est'ne breuis aliqua fidei complexio, ac summa omnium nobis credendorum?

EST illa, quam duodecim Apostoli suo symbolo tradiderunt, quamque in sectiones seu articulos duodecim aptè distinxerunt. Dignum sanè opus his[a] authoribus, qui post Christum Dominum Christianæ fidei præcipui & sanctissimi fundatores extitêre. Quod quidem symbolum velut illustris nota est, qua Christiani ab impijs, qui vel nullam, vel non rectam Christi fidem profitentur, discernendi ac internoscendi sunt.

[a] Clemens epist. 1. ad frat. Do. Ambr. epist. 81. & ser. 38. Augu. ser. de temp. 18. Rufi. in symb. Iren. lib. 1. cap. 2. & lib. 3. cap. 4. Hieron. epist. 61. ad Pammach. aduersus errores Ioã. Hierosol. Leo ser. 11. de pass. & epist. 13. ad Pulcheriam. & ser. cont. Eutychetem. Maximus hom. de traditione symb.

TESTIMONIA.

Apostoli cur & quãdo cõdiderũt symbolum.

Nominis interpretatio

1. CLEMENS epistola prima ad fratrem Domini: Christo resurgente & ascendente in cælum, misso sancto Spiritu, collata Apostolis scientia linguarũ, adhuc in vno positi, symbolum, quod fidelis nunc tenet Ecclesia, vnusquisque quod sensit dicendo, condiderunt, vt discedẽtes ab inuicem, hanc regulã per omnes gentes prædicarent. Et post pauca: Symbolum enim Græcè, Latinè collatio dicitur. Et hoc prædicti sancti Apostoli inter se per Spiritum sanctum salubriter (vt dictum est) condiderunt. Dicitur & indicium, quòd per hoc, qui rectè crediderit, indicatur.

Symbolum Apostolicum Rom. ecclesia intemeratum seruat. *al. iteratũ.

2. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syriciũ Papã: Credatur symbolo Apostolorũ, quod Ecclesia Romana* intemeratũ semper custodit & seruat.

Clauis est.

3. IDEM sermone trigesimooctauo: Arbitror Apostolicam fidem duodecim artificum operatione conflatam. Duodecim enim Apostolorum symbolo fides sancta concepta est, qui velut periti artifices in vnum conuenientes, clauem suo consilio conflauerunt. Clauem enim quandam ipsum symbolum dixerim, per quod referantur diaboli tenebræ, vt lux Christi adueniat: aperiuntur conscientiæ clausa peccata, vt iustitiæ fulgeant opera manifesta. Igitur hæc clauis ostendenda est fratribus nostris, vt & ipsi tanquàm discipuli Petri, inferna sibi reserare, cælos aperire consuescant.

Matth. 16.

Duodecim sententijs Apostoli fidei regulam compræhenderunt.

Quandò & quomodò Apostoli Symbolum cõposuerint.

4. AVGVSTINVS sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, qui est sermo primus in vigilia Pentecostes in præfatione: Sancti Apostoli certam regulam fidei tradiderunt, quam secundùm numerũ Apostolicum, duodecim sententijs compræhensam, symbolum vocauerunt, per quam credentes Catholicam tenerent vnitatem, & per quam hæreticam conuincerẽt prauitatem. Symbolum ergò tali ratione institutum maiores nostri dixerunt. Tradũt enim, quòd post ascẽsionem Domini & Saluatoris nostri ad Patrẽ, cùm per aduentũ Spiritus sancti discipuli eius inflammati, linguis omnium loquerẽtur, ad singulas quasq; nationes, vt Dei verbum prædicarent, ituri ac discessuri ab inuicèm, normam priùs sibi futuræ prædicationis in commune statuerunt, nè localiter ab inuicèm discedentes, diuersum vel dissonũ prædicarent his qui ad fidẽ Christi inuitabantur. Omnes igitur in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue suæ prædicationis indicium conferendo in vnum, quod sentiebat vnusquisque computabat, atque hanc ità credentibus dandam esse regulam instituerunt. Symbolum breue est verbis, sed magnum est sacramentis: quicquid enim præfiguratum est in Patriarchis, quicquid denunciatum in scripturis, quicquid prædictum est in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo in Deum nato, vel de Spiritu sancto, vel de suscipiendo omni sacramento, vel de morte Domini, resurrectionisq; eius mysterio, totum breuiter hoc symbolum continet, & continendo habet & confitendo. Discat ergò quisque fidem Apostolicam professus per ora gestantium in baptismo, cùm ad annos intelligibiles venerit.

Magnũ est sacramentis symbolum.

Symbolum quod in baptismo sumus professi per ora gestãtium, edifcendum est.

5. RVFFINVS in expositione in symbolum Apostolorum: Tradũt maiores nostri, q; post ascensionem Domini, cùm per aduentum sancti Spiritus super singulos quosq; Apostolos igneæ linguę sedissent, vt loquelis diuersis varijsq; loquerẽtur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguę barbaries inaccessa videretur & inuia, pręceptum eis à Domino datũ ob prædicandum Dei verbum ad singulas quenq; proficisci nationes. Discessuri itaque ab inuicèm, normam prędicationis in cõmune constituũt, nè fortè alius ab alio abducti, diuersum aliquid his qui ad fidem Christi inuitabantur, exponerent. Omnes ergò in vno positi, & Spiritu sancto repleti, breue istud futurę sibi, vt diximus, prædicationis indicium, cõferendo in vnũ quod sentiebat vnusquisq;, cõponunt, atq; hanc credentibus dandam esse regulam statuũt. Symbolũ autẽ hoc multis & iustissimis ex causis appellare voluerunt. Symbolum enim Græcè, indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apostoli in his sermonibus, in vnũ conferendo vnusquisq; quod sensit. Indicium autẽ vel signũ idcircò dicitur, quia illo tempore, sicut & Paulus Apostolus dicit, & in Actis Apostolorum multi ex circuncisis Iudæis simulabãt se esse Apostolos Christi, & lucri alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiscebantur, nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcircò ergò istud indicium posuêre, per quod agnosceretur is, qui Christum verè secundùm Apostolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt: quoniã & armorũ habitus par, & sonus vocis idem, & mos vnus est, atque eadem instituta bellandi, nè qua doli subreptio fiat, symbola discreta vnusquisq; dux suis militibus tradit, quę Latinè vel signa, vel indicia nominantur: vt si fortè occurreret quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolũ prodat, si sit hostis, an socius. Idcircò deniq; hęc non scribi chartulis atq; membranis, sed retineri cordibus tradiderunt, vt certũ esset neminem hęc ex lectione quę interdũm peruenire etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorum traditionę didicisse sufficeret. Discessuri ergò, vt diximus, ad prædicandũ, istud vnanimitatis & fidei suę indiciũ Apostoli posuêre, non sicut filij Noë discessuri ab alterutrum, turrem ex latere cocto & bitumine construentes, cuius cacumen pertingeret vsq; ad cælũ, sed munimẽta fidei, quæ starent aduersùm faciem inimici, ex lapidibus viuis & margaritis dominicis ædificantes, quæ neq; venti impellerent, neq; flumina subuerterent, neq; tempestatũ ac procellarum turbines permouerent. Meritò ergò illi ab inuicèm separandi, turrem superbię ædificantes, linguarum cõfusione damnati sunt, vti nè vnusquisq; posset aduertere proximi sui loquelã. Isti verò qui turrem fidei cõstruebant, omnium linguarum scientia & agnitione donati sunt, vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

Cur & quomodò Apostoli Symbolum cõdiderunt.

Appellationis ratio.

2. Cor. 11.

Symbolũ nõ est ab Apostolis scripto traditum.

Gen. 11.

6. IRENAEVS aduersùs hæreses Valentini & similium, libro primo capite secundo: Ecclesia per vniuersum orbem vsq; ad fines terræ seminata, & ab Apostolis, & à discipulis eorum accepit eam fidem, quę est in vnum Deum, patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, &c.

Ab Apostolis symboli capita profecta sunt.

7. IDEM libro tertio capite quarto. Quid autem si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quã tradide-

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

diderunt ijs, quibus committebant ecclesias? cui ordinationi assentiũt multæ gentes Barbarorum, eorũ qui in Christũ credunt, sine charactere vel atramẽto scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionẽ diligenter custodiẽtes, in vnum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ, & omniũ quę in eis sunt, per Christum IESVM Dei filium.

8. HIERONYMVS ad Pammachium aduersùs errores Ioãnis Hierosolymitani, epistola sexagesima prima: In Symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionem Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur.

Symbolum fidei ab Apostolis traditum, & cordibus Christian. inscriptum.

9. LEO Magnus sermone vndecimo de Passione Domini: Hac fidei regula, dilectissimi, quam in ipso exordio symboli per authoritatem Apostolicæ institutionis accepimus, Dominum nostrum Iesum Christum, quem filium Dei Patris omnipotentis vnicum dicimus, eũdem quoq; de spiritu sancto natum ex Maria virgine confitemur.

Apostolicæ institutionis est.

10. IDEM in epistola decimatertia ad Pulcheriam Augustam: Ipsius Catholici symboli breuis & perfecta confessio, duodecim Apostolorum totidem est signata Sententijs tanquàm instructa sit munitione cælesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari. Cuius symboli plenitudinem si Eutyches puro & simplici voluisset corde cõcipere, in nullo à decretis sacratissimi Niceni Concilij deuiaret, & hoc à sanctis Patribus intelligeret constitutum, vt contra Apostolicam fidem, quæ non nisi vna est, nullum se ingenium, nullum eleuaret eloquium.

Duodecim Apostolis duodecim articuli respondent.

Symboli perfectio.

Apostolica fides non nisi vna est.

11. IDEM in sermone seu tractatu contra Eutychetem: Fraterna vos & paterna solicitudine commonemus, vt inimicos Catholicæ fidei, hostes Ecclesiæ, incarnationis Dominicæ negatores, & instituto à sanctis Apostolis Symbolo repugnantes, in nullum recipiatis consensionis affectum.

Institutũ ab Apostolis Symbolum.

12. MAXIMVS Taurinẽsis Ecclesiæ Episcopus in homilia de traditione symboli & expositione eiusdẽ: Cùm apud Patres nostros, sicut liber Iudicum refert, quædam Israëliticæ tribus ciuili aduersùm se prælio decertarent, nec propter consimilem populi vnius habitum inter bellantes posset esse discretio: tribus illa, cuius iustior erat causa pugnandi, quia meritò per Dei auxilium victoriam præsumebat, signũ sibi certo in sermone constituit, vt quos vna armorum facies confundebat, secretioris verbi distingueret sacramentum. Quod beati Apostoli, vt ego reor, exemplũ sequentes, Ecclesiæ Dei, quam aduersùm militiam diabolici furoris armabant, mysterium symboli tradiderunt, vt quia sub vno Christi nomine credentiũ erat futura diuersitas, signaculum symboli inter fideles perfidósque secerneret, & alienus à fide atque hostis appareret Ecclesiæ, aut tanquàm baptizatus nescisset, aut tanquàm hæreticus corrupisset.

Symbolũ cur ab Apostolis cõpositum. Iudic. 12.

VI

Qui sunt Symboli huius articuli?

Symbolum explicàrũt Cyrillus in Catechesibus Illum. Chrysost. hom. 1. & 2. in symb. Ruffin. in symb. August. in Enchiridio ad Lauren. Item in libris 4. de symb. ad catech. In lib. de fide & symb. Serm. 115. 119. 123. 125. 131. 181. 192. 193. 194. de temp. Euseb. Emisс. homil. 1. & 2. in Symb. Chrysolog. serm. 57. 58. 59. 60. 61. 62. Maximus homil. 1. de diuersis.

I. CREDO in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ.
II. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum.
III. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.
IIII. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.
V. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.
VI. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.
VII. Indè venturus est iudicare viuos & mortuos.
VIII. Credo in Spiritum sanctum.
IX. Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.
X. Remissionem peccatorum.
XI. Carnis resurrectionem.
XII. Vitam æternam. Amen.

VII

Quò maximè spectant hæc Symboli verba?

Hiere. 9. f Ioan. 17. a 1. Cor. 2. a 1. Pet. 1. b Sap. 13. a

A. Eò certè, vt veram Dei diuinarumque rerum cognitionem, quæ ad benè beatéque viuendum est cuique necessaria, succinctè compræhensam habeamus.

B. Vbi primum & precipuum habet locum agnitio & confessio sanctissimæ Trinitatis, nè vllo modo dubitetur, Deum, quo nihil aut [a] maius, aut melius, aut sapientius potest excogitari, in essentia quidem seu natura diuina vnum & simplicem, in [b] personis verò tribus esse distinctum, vt alius [c] Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus esse, ante omnia certò credatur. Pater est, qui suum ab [d] æterno filiũ generat, fons & opifex rerum: Filius ex Patris genitus substantia, mundi redemptor est, ac Saluator: Spiritus sanctus, qui & [e] Paracletus dicitur, Ecclesiæ seu Christi fideliũ est administrator. Iam [f] hi tres vnum sunt: hoc est, vnus, verus, æternus, immensus & incompræhensibilis Deus.

a Aug cõfes. lib. 1. cap. 4. b Aug. lib. de fide & symb. cap. 9. c Matth. 28. d Athã. in sym. d Psal. 109. a Hebr. 1. a 1. Ioan. 4. c e Ioan. 15. d 16. b 14. b d f 1. Ioan. 5. b 1. Tim. 1. d 6. d Hiere. 32. c d

C. Pulchrè igitur huic sanctissimæ simul & indiuiduæ Trinitati partes Symboli tres præcipuæ respõdent: Prima nimirùm de creatione, secunda de redemptione, tertia de sanctificatione.

TESTI-

TESTIMONIA.

1 A. HIEREMIAE nono capite: Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me.

2. IOANNIS decimoseptimo: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum Deũ verum, & quẽ misisti Iesum Christum.

3. PRIORIS ad Corinthios capite secundo: Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum: & quę sequuntur.

4. PRIORIS Petri primo capite: In quem nunc quoq; non videntes creditis: credentes autem, exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportãtes finem fidei vestrę salutem animarum.

5. SAPIENTIAE decimotertio capite: Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quę videntur bona, non potuerũt intelligere eum qui est, neq; operibus attendẽtes, agnouerunt quis esset artifex.

Dei maiestas 1. B. AVGVSTINVS libro primo Confessionũ, capite quarto: Quid es ergò Deus meus? Quid, rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum? Summe, optime, potentissime, omnipotentissime, misericordissime, & iustissime, secretissime, & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incompræhensibilis, immutabilis mutans omnia, nunquàm nouus, nunquàm vetus, innouans omnia, & in vetustatẽ perducens superbos, & nesciunt. Semper agens, semper quietus, colligens & non egens, portans & implens & protegens, creans & nutriẽs & perficiẽs, quærens cùm nihil desit tibi, amas nec æstuas, zelas & securus es, pœnitet te & non doles, irasceris & tranquillus es, opera mutas, nec mutas consilium, recipis quod inuenis, & nunquàm amisisti. Nunquàm inops & gaudes lucris, nunquàm auarus & vsuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta, aut quid dicit aliquis, cùm de te dicit? & væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt.

Personarum distinctio in sanctiss. Trinitate. Deut. 6. 2. IDEM libro de fide & symbolo, capite nono: Ista Trinitas vnus est Deus: non vt idem sit Pater, qui est filius & spiritus sanctus, sed vt Pater sit Pater, & Filius sit Filius, & Spiritus sanctus sit Spiritus sanctus: sed hęc Trinitas vnus Deus, sicut scriptum est, Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Tamẽsi interrogemur de singulis, & dicatur nobis, Deus est Pater? respondebimus, Deus. Si quęratur, vtrùm Deus sit Filius, hoc respondebimus. Nec si fuerit de Spiritu sancto talis interrogatio, aliud esse eũ debemus respõdere, quàm Deum, vehementer cauentes sic accipere, Psal. 81. 1. Cor. 8. quomodò de hominibus dictũ est, Dij estis. Non enim sunt naturaliter dij, quicunque sunt facti atque conditi ex Patre per Filium dono Spiritus sancti. Ipsa enim Rom. 11. significatur Trinitas, cùm Apostolus dicit, Quoniam ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia. Quodcunque ergò de singulis interrogati, respondeamus Deum esse de quo queritur, siue Patrẽ, siue Filium, siue Spiritum sanctum, vt tamen non tres doceri à nobis coli quisquam existimauerit. Nec mirum, quòd hæc de ineffabili natura dicuntur, cùm in ijs etiam rebus, quas corporeis oculis cernimus, & corporeo sensu dijudicamus, tale aliquid accidat. Nam cùm de fonte &c.

3. MATTHAEI vigesimooctauo: Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

4. ATHANASIVS in symbolo suo: Fides autẽ Catholica hæc est, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur: Neque confundentes Personarum distinctio & earundem conuenientia. personas, neque substantiam separantes. Alia est enim persona Patris, alia Filij, alia Spiritus sancti: sed Patris & Filij & Spiritus sancti vna est Diuinitas, ęqualis gloria, & coæterna maiestas: Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus sanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus sanctus. Immensus Pater, immensus Filius, immensus Spiritus sanctus. Aeternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus sanctus: & tamen nõ tres æterni, sed vnus æternus: sicut non tres increati, nec tres immensi, sed vnus increatus, & vnus immensus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus sanctus: & tamen nõ tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. ità Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: & tamẽ non tres Dij, sed vnus est Deus: ità Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus: & tamen non tres Domini, sed vnus est Dominus. Quia sicut singulatìm vnãquanque personam Deum aut Dominũ cõfiteri Christiana veritate compellimur, ità tres Deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus: Filius à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: Spiritus sanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Vnus ergò Pater, non tres Patres: vnus Filius, non tres Filij: vnus Spiritus sanctus, non tres Spiritus sancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut posterus, nihil maius aut minus, sed totę tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales. Ità vt per omnia, sicut iam suprà dictum est, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda sit. Qui vult ergò saluus esse, ità de Trinitate sentiat.

5. PSALMO cẽtesimonono: Tecum principiũ in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

6. AD Hebræos primo: Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quẽ fecit & secula. Qui cùm sit splendor gloriæ & figura substantię eius, portansq; omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciẽs, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: tantò melior angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquandò angelorum, Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filiũ? Et cùm iterùm introducit primogenitum in orbẽ terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filiũ autem, Thronus tuus Deus in seculum seculi: virga æquitatis virga regni tui. Dilexisti iustitiam, &c.

7. PRIMAE Ioannis quarto: Pater misit filium suũ Saluatorem mundi. Et paulò antè: Ipse dilexit nos, & misit filium suum propitiationẽ pro peccatis nostris.

8. IOANNIS decimoquinto: Cùm autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritũ veritatis, qui à Patre procedit &c.

9. ET capite decimosexto: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos.

10. ITEM capite decimoquarto: Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum. Et paulò pòst: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

11. PRIMAE Ioãnis quinto: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.

12. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem seculorũ immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

13. ET capite sexto: Quem suis temporibus ostẽdet beatus & solus potens, rex regũ & dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternũ, Amen.

14. HIEREMIAE trigesimosecundo: Eccè tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorũ eorum post eos. Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituũ nomen tibi. Magnus consilio, & incompręhensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius. Qui posuisti signa & portenta in terra Aegypti vsque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies hęc &c. Et factum est verbum Domini ad Hieremiam, dicens: Eccè ego Dominus Deus vniuersę carnis, nunquid mihi difficile erit omne verbum?

VIII

Quid sibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

Deut.6.a Matth.6.b 1. Timoth.1.d Genes.1.a Esaiæ 53.a Iob 37.a d Eccles 3 b Luc.1.c Hier.32.e
a Sap.16.b 1. Reg. 2.a

A. OSTENDIT nobis primùm, Deum vnum, & in Deitate primam personam esse Patrem cælestem, æternum, potentia maiestatéque summum, cui nihil factu impossibile sit vel difficile: qui vitæ ac mortis [a] potestatem omnem obtinet.

b Psal.2.b Heb.1.b Roman.8.c d
c Psal.32.b Colos.1.b. Matth.6.d Heb.13.b 1.Timoth.4.c.& 6.d Rom.11.d
d Iacob.1.c 2.Cor.1.a Act.14.c
e Luc.12.a Gen.17.a b Psal.26.a.90.a 124.a Iob 41.a 1.Cor.10.c Eccli 33.a

B. Is ipse Pater Filium [b] ex omni æternitate genuit, & nos hoc tempore gratiæ in filios sibi adoptauit. Eius tanta vis est, vt verbo [c] solo tam visibilia quàm inuisibilia produxerit ex nihilo, producta verò vsq; conseruet atque gubernet summa cum bonitate ac sapientia, à quo & ad quem omnia. Ipse [d] Pater luminum, apud quem non est transmutatio, Pater misericordiarum, & DEVS totius consolationis: talis demùm ac tantus, vt ad [e] nutum illius supera, terrestria, infera subitò pareant: quo duce ac protectore, nos in summis etiam malis atque periculis illæsi ac tuti conseruamur.

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII sexto: Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est.

2. MATTHAEI sexto: Pater noster qui es in cęlis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum.

4. GENESIS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

5. ESAIAE quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est?

6. IOB trigesimoseptimo: Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & non inuestigabitur, cùm audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. Qui præcipit niui vt descendat in terram, & hyemis pluuijs & imbri fortitudinis suę. Qui in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua. IBIDEM: Dignè eum inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

7. ECCLESIASTAE tertio: Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus quod operatus est Deus ab initio vsq; ad finem.

8. LVCAE primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

9. HIEREMIAE trigesimosecundo: Domine Deus, eccè tu fecisti cælum & terram in fortitudine magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Item: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incompræhensibilis cogitatu. Ibidem: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis, nunquid mihi difficile erit omne verbum?

10. SAPIENTIAE decimosexto: Tu es Domine qui vitæ & mortis habes potestatẽ, & deducis ad portas mortis & reducis.

11. PRIMI Regum secundo capite: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Domini sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.

1. B. PSALMO secundo: Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodiè genui te.

2. AD Hebræos primo: Cui enim dixit aliquandò angelorum, Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?

3. AD Romanos octauo: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritũ adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater). Ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & cõglorificemur. Et nos ipsi primitias spiritus habẽtes intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

4. PSALMO trigesimosecundo: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

5. AD Colossenses primo: In ipso condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia per ipsum & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

6. MATTHAEI sexto: Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregãt in horrea, & pater vester cælestis pascit illa. Considerate lilia agri, quomodò crescunt: non laborant, neq; nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in

omni

omni gloria sua coopertus est sicut vnũ ex illis. Si autem fœnum agri, quod hodiè est, & cràs in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magìs vos minimæ fidei?

7. Ad Hebræos decimotertio: Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Nõ te deseram, neque derelinquam, ità vt cõfidenter dicamus, Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

8. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est saluator omnium hominum, maximè fidelium.

9. ET capite sexto eiusdem epistolæ: Quem (Iesum Christum) suis tẽporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominãtium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. cui honor & imperium sempiternum.

10. AD Romanos vndecimo: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

11. IACOBI primo capite: Omne datum optimũ, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

12. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

13. ACTORVM decimoquarto: Annunciãtes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, & mare & omnia quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluuias & tẽpora fructifera, implẽs cibo & lætitia corda nostra.

14. LVCAE duodecimo: Ostendam vobis quem timeatis: timete eum, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

15. GENESIS decimoseptimo capite: Ego Dominus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus. daboq́ tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternã, eróque Deus eorum.

16 PSALMO vigesimosexto: Dominus illuminatio mea & salus mea. quem timebo? Dominus protector vitæ meæ. à quo trepidabo?

17. ET nonagesimo: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cæli cõmorabitur. Dicet Domino, susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium & à verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis. Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c.

18. ITEM centesimo vigesimoquarto: Qui confidunt in Domino sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. Quia non relinquet Dominus virgã peccatorum super sortem iustorum, vt non extẽdant iusti ad iniquitatem manus suas.

19. IOB quadragesimoprimo: Quis resistere potest vultui meo? Quis antè dedit mihi, vt reddã ei? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.

20. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

21. ECCLESIASTICI trigesimotertio capite: Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conseruabit, & liberabit à malo.

IX

Quid habet secundus Articulus, Credo in Iesum Christum?

A. Commonstrat secundam in Deitate personam Iesum Christum verum Deum, & verum hominem: dictum quidem Iesum, hoc est, saluatorem populi sui: & Christum, id est, vnctum Spiritu sancto, ac [a] plenũ omni gratia & veritate, Messiam, Regem, & Pontificem nostrum, qui primatum tenet in omnibus, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis.

1. Ioan. 5. d Luc. 1. c 2. b c Matth. 1. d Esa. 9. a 61. a Luc. 4. c Psal 44. b 88. c e Acto. 4. e & 10. f 1. Reg. 10. 16. a c

a Ioan. 1. b f Apo. 17. d 19. c Heb. 3. a 5. b 1. Pet. 2. d Coloss. 1. c 2. b

B. Ostendit eundem [b] esse filium DEI vnicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, consubstantialem, & ei prorsus æqualem secundùm Diuinitatem: Dominum verò nostrum, & omnium in ipsum credentium, vt quos ipse [c] perditos ex seruitute Satanæ vltrò liberauit, quosq́; iugo peccati & damnationis obnoxios liberalissimè redemit.

b Ephe. 1. a d Ioan. 10. e Hebr. 1. a Apoc. 1. d Matth. 28. d Dan. 7. d Phil. 2. a b

c Luc. 15. b f & 11. c Rõ. 8. a 1. Cor. 6. d 1. Pet. 1. c

C. IS impijs quoq; dominatur: oṁia enim [d] pedibus eius subiecta sunt. Tum verò maximè Dominum [e] dominantium, & Regẽ regum se improbis ac [f] vniuerso mundo palàm declarabit, cùm hostes ad vnũ omnes, quanuìs inuitos, suæ subijciet potestati, ac velutì [g] paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noster Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomen est sub cælo [h] datum hominibus, in quo nos saluos fieri oporteat.

d Psal. 8. b Rom. 14. b

e Apoc. 19. c 17. d

f Matth. 25. c 1. Cor. 15. d Psalm. 109. a

g Luc. 3. d e Matth. 3. c d Luc. 20. b Matth. 17. a 1. d Esa. 7. c

h Actor. 4. b

TESTIMONIA.

1. A. PRIMAE Ioannis quinto capite: Et scimus quoniã filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

2. LVCAE primo capite: Eccè concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. hic erit magnus, & fili⁹ altissimi vocabitur. Et paulò pòst: Ideóq́, & quod nascetur ex te Sanctũ, vocabitur fili⁹ Dei.

3. ET capite secundo: Eccè enim euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo: quia natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et paulò pòst: Vocatum est nomen eius IESVS, quod vocatum est ab angelo, priusquàm in vtero conciperetur.

4. MATTHAEI primo capite: Pariet autem filium, & vocabis nomẽ eius IESVM. ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.
5. ESAIAE nono capite: Paruulus enim natus est nobis,& filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius: & vocabitur nomen eius, admirabilis,consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.
6. ET capite sexagesimoprimo: Spirit⁹ Domini super me,eò ꝙ vnxerit Dominus me: ad annunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde &c.
7. LVCAE quarto capite: Spiritus Domini super me,propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me,&c.
8. PSALMO quadragesimoquarto: Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiȩ præ consortibus tuis.
9. ET octogesimooctauo: Inueni Dauid seruũ meum: oleo sancto meo vnxi eum. Semel iuraui in sancto meo,si Dauid mentiar: semen eius in æternum manebit. Et thronus eius sicut sol in conspectu meo,& sicut luna perfecta in æternum, & testis in cælo fidelis.
10. ACTORVM quarto capite: Cõuenerũt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuũ IESVM, quem vnxisti,Herodes & Pontius Pilatus, cum Gẽtibus & populis Israel, facere quæ manus tua & cõsilium tuum decreuerunt fieri.
11. ET capite decimo: Vos scitis &c. IESVM à Nazareth quomodò vnxit eũ Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.
12. PRIMI Regum decimo capite: Tulit autẽ Samuel lenticulam olei,& effudit super caput Saulis, & deosculatus est eum,& ait: Eccè,vnxit te Dominus super hæreditatem suam in principem,& liberabis populum suum de manibus inimicorum eius qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signum, quia vnxit te Deus in principem.
13. ET capite decimosexto: Tulit ergò Samuel cornu olei,& vnxit Dauid in medio fratrum eius: & directus est spiritus Dñi à die illa in Dauid,& deinceps.
14. IOANNIS primo capite: Et verbum caro factum est,& habitauit in nobis,(& vidimus gloriam eius,gloriam quasi vnigeniti à patre) plenũ gratiæ & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. IBIDEM: Inuénimus Messiã, quod est interpretatum, Christus.
15. APOCALYPSIS decimoseptimo capite: Hi cum Agno pugnabunt,& Agnus vincet illos,quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum.
16. ET decimonono capite: Et habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium.
17. AD Hebræos tertio capite: Cõsiderate Apostolum & Pontificem confessionis nostræ IESVM, qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo eius.
18. ET capite quinto: Christus non seipsum clarificauit vt Pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu: ego hodiè genui te. Quemadmodùm & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedec. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesq́ ad eum, qui possit illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi,causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex iuxta ordinem Melchisedec.
19. PRIORIS Petri secundo capite: Eratis sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad Pastorem & Episcopum animarum vestrarum.
20. AD Colossenses primo capite: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens: quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.
21. ET secundo capite: In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis.
1.B AD Ephesios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali &c. in laudem gloriæ gratiæ suæ,in qua gratificauit nos in dilecto filio suo &c. Non cesso gratias agens pro vobis, memoriã vestrî faciens in orationibus meis, vt Deus, Domini nostri Iesu Christi Pater, gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & reuelationis &c. suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, supra omnem principatum & potestatem & virtutem & dominationem &c.
2. IOANNIS decimo capite: Ego & pater vnum sumus. Quem pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, Quia blasphemas, quia dixi, Fili⁹ Dei sum? Pater in me est, & ego in Patre.
3. AD Hebræos primo capite: Multifariàm multisq́ modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem vniuersorum, per quem fecit & secula. Qui cùm sit splendor gloriæ,& figura substantiæ eius.& quæ sequuntur.
4. APOCALYPSIS primo capite: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & eccè sum viuens in secula seculorũ, & habeo claues mortis & inferni.
5. MATTHAEI vigesimooctauo capite: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.
6. DANIELIS septimo capite: Aspiciebam in visione noctis, & eccè cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit:& in conspectu eius obtulerũt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem,& regnum,& omnes populi, tribus, & linguȩ ipsi seruient: potestas eius, potestas ȩterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.
7 AD Philippenses secundo capite: Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualẽ Deo, sed semetipsum exinaniuit &c. propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV omne genu flectatur, cælestiũ, terrestriũ,& infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei Patris.
8. LVCAE decimoquinto: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quȩ perierat,&c. Ibidem: Dixit autem pater ad seruos suos: Citò proferte stolam primam,& induite illum, & date annulum in manum eius,& calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum saginatum,& occidite: & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et paulò pòst: Frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.
9. ET vndecimo capite: Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.
10. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secũdùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitȩ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.
11. PRIORIS ad Corinthios sexto: Empti estis precio magno. Glorificate & portate Deũ in corpore vestro.
12. PRIORIS Petri primo capite: Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra con-

conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incõtaminati.

1.C. PSALMO octauo: Omnia subiecisti sub pedibus eius.

2. AD Romanos decimoquarto: In hoc Christus mortuus est & resurrexit, vt & mortuorum & viuorũ dominetur.

3. APOCALYPSIS decimonono: Rex regum & Dominus dominantium.

4. ITEM capite decimuseptimo: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est & Rex regum.

5. MATTHAEI vigesimoquinto: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedẽ maiestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicèm &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnũ Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & potestatem & virtutem. Oportet autem illum regnare, donèc ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissima autem, inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cùm autem dicat, Omnia subiecta sunt ei: sine dubio, præter eũ, qui subiecit ei omnia. Cùm autem subiecta fuerint illi omnia, tunc & ipse filius subiectus erit ei qui subiecit sibi omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.

7. PSALMO cẽtesimonono: Dixit Dñs Domino meo, sede à dextris meis: donèc pouam inimicos tuos scabellum pedũ tuorũ. Virgã virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorũ tuorũ.

8. LVCAE tertio capite: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam: & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et paulò pòst: Et vox de cælo facta est: Tu es Filius meus dilectus, in te complacuit mihi.

9. MATTHAEI tertio: Cuius vẽtilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et post pauca: Et eccè vox de cælis, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

10. LVCAE vigesimo: Dixit autem Dominus vineæ, Quid faciam? Mittam filium meum dilectũ: Forsitan, cùm hunc viderint, verebuntur.

11. MATTHAEI decimoseptimo: Et eccè vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.

12. ET primo: Eccè virgo in vtero habebit & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, Nobiscum Deus.

13. ESAIAE septimo: Et vocabitur nomen eius Emmanuel.

14. ACTORVM quarto: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Et non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

X

Quid credendum proponit tertius articulus, Conceptus est de Spiritu sancto?

A. Eundem testatur Dominum, qui iam indè ab æterno genitus à Deo Patre sine matre fuit, propter nos de cælis descẽdisse, & humanam assumpsisse [a] naturam, qua temporaliter & conceptus sit in Nazareth, & sub Cesare Augusto in Bethleem natus sine patre ex illibata Virgine, operante scilicet in illa sic Spiritus sancti virtute, vt (quod admirationem omnem excedit) VERBVM [b] caro & DEVS homo fieret, atque MARIA simul DEI mater & [c] virgo esset.

Mich.5.a Ioan.1.a 16.f Esa.53.c Ioan.6 f.
a Galat.4.a Rom.1.a Matth.1.c d Luc.1.c d 2.a Esa.7.c Hiere.31.d
b Concil. Ephes. cano.13.
c Hieron. in Heluidium. Ambros. in epist.81. Ezechiel.44 a

B. HAEC filij Dei temporalis conceptio & generatio, humanæ salutis ac redemptionis [d] primordia continet, nostræque est forma regenerationis. Qua fit, vt maledicti Adæ filij de immundo semine [e] concepti, & iræ filij nati, purificemur, tum vt è carnalibus spirituales ac planè filij Dei efficiamur in Christo, cui Pater æternus cõformes fieri voluit electos, vt sit ipse, quemadmodùm [f] Paulus ait, in multis fratribus primogenitus.

d Ioan.3.a 1.Pet.2.a 3.d Heb.2.a 7.d Tit.3.b
e Iob 14.a Ephe.2.a Rom.6.a 8.a
f Rom.8.f

TESTIMONIA.

1.A. MICHEAE quinto capite: Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio, à diebus æternitatis.

2. IOANNIS primo capite: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbum: Hoc erat in principio apud Deum.

3. ITEM capite decimosexto: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterùm relinquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei discipuli &c. In hoc credimus quia à Deo exîsti.

4. ESAIAE quinquagesimotertio capite: Generationem eius quis enarrabit?

5. IOANNIS sexto: Hæc est voluntas patris mei qui misit me. Item, Nõ quia Patrem videt quisquam, nisi is qui est à Deo, hic vidit Patrem. Item, Ego sum panis viuus qui de cælo descendi.

6. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium factũ ex muliere, factũ sub lege.

7. AD Romanos primo: Quod antè ꝓmiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundùm carnem.

8. MATTHAEI primo: Cùm esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequàm conuenirent, inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto &c. Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum.

9. LVCAE primo: Missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galileæ, cui nomẽ Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Et ait angelus ei: Nè timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum: Eccè concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum &c.

10. Et capite secũdo: Exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis &c. Ascendit aũt & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæã ciuitatem Dauid quę vocatur Bethleem, eô quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnãte. Factũ est autẽ cùm essent

sent ibi, impleti sunt dies vt pareret: & peperit filium suum primogenitum.

11. ESAIAE septimo: Eccè virgo concipiet & pariet filium.

12. IEREMIAE trigesimoprimo: Creauit Dominus nouum super terrã, Fœmina circundabit virũ.

13. CONCILIVM Ephesinum canone decimotertio: Non dicimus, quòd Dei natura cõuersa vel immutata facta sit caro: nec q in totum hominem, qui est ex anima & corpore, transformata sit: sed illud magis, q carnem animatam anima rationali sibi copulauerit Verbum substantialiter, & ineffabiliter & indeprænsibiliter factus sit homo, & nuncupatus sit etiam filius hominis, non nuda tantũmodò voluntate, sed nec assumptione sola personæ, sed quòd diuersæ quidem naturæ in vnum conuenerint. Vnus tamẽ ex ambabus Christus & filius, non euacuata aut sublata diuersitate naturarum per coniunctionem, sed quia simul nobis effecerunt vnum Dominum & Christum & filium, id est, diuinitas & humanitas, per arcanam illam ineffabilemq; copulationem ad vnitatem.

14. HIERONYMVS in libello aduersùs Heluidium, ex professo egregiè defendit virginitatem perpetuam beatæ Mariæ.

15. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syriciũ Papam: Sed de via peruersitatis produntur dicere: Virgo cõcepit, sed nõ virgo generauit. Quæ potuit ergò virgo cõcipere, potuit virgo generare, cũ semper conceptus præcedat, partus sequatur. Sed si doctrinis nõ creditur sacerdotũ, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorum dicentium: Quia non est impossibile Deo omne verbum. Credatur symbolo Apostolorum, quod Ecclesia Romana* intemeratũ semper custodit & seruat. Audiuit Maria vocem Angeli, & quæ antè dixerat: Quomodò fiet istud? non de fide generationis interrogans, respondit posteà: Eccè ancilla Domini, cõtingat mihi secundùm verbum tuum. Hæc est virgo, quæ in vtero concepit, virgo quæ peperit filium. Sic enim scriptum est: Eccè virgo in vtero accipiet & pariet filium. Nõ enim concepturam tãtummodò virginem, sed & parituram virginem dixit. Quæ autem est illa porta sanctorum, illa exterior ad Orientem, quæ manet clausa, & nemo, inquit, pertransibit per eam, nisì solus Deus Israel? Nónne est hęc porta Maria, per quam in hunc mundũ redemptor intrauit? Hæc porta iustitiæ, sicut ipse dixit: Sine nos implere omnem iustitiam. Hæc porta est beata Maria: de qua scriptum est, quia Dominus pertransibit per eam, & erit clausa post partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile, si contra vsum originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quando contra vsum naturæ mare vidit & fugit, atque in fontem suum Iordanis fluenta remeârunt? Non ergò excedit fidẽ, quòd virgo peperit, quandò legimus, quòd petra vomuit aquas, & in montis speciem màris vnda solidata est: Non ergò excedit fidem, quòd homo exiuit de virgine, quando petra profluxit, scaturiuit ferrum super aquas, ambulauit homo super aquas. Ergò si hominem vnda portauit, non potuit hominem virgo generare: atque hominem de quo legimus, Et mittet illis Dominus hominẽ qui saluos faciet eos, & notus erit Dominus Aegyptijs?

De Mariæ virginitate perpetua.
Luc. 1.
* iteratum
Esa. 7.
Ezech. 44.
Matth. 3.
Psalm. 113.
Num. 20.
Exod. 14.
4. Reg. 6.
Matth. 14.
Esa. 19.

16. EZECHIELIS quadragesimoquarto capite: Dixit Dominus ad me, Porta hæc clausa erit, non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.

1. B. IOANNIS tertio: Nisì quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei.

2. PRIORIS Petri secũdo capite: Deponentes igitur omnem malitiam & omnẽ dolũ, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

3. ET capite tertio eiusdem epistolæ: Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma.

4. AD Hebræos secundo capite: Quomodò nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem, quæ cùm initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis qui audiêrunt, in nos confirmata est, cõtestante Deo signis, & portentis, & varijs virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundùm suam voluntatem.

5. ET capite septimo: Saluare in perpetuum potest accedens per semetipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis.

6. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorẽ nostrum.

7. IOB decimoquarto capite: Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nónne tu qui solus es?

8. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatẽ suam qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia saluati estis, & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. AD Romanos sexto: Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

10. ET capite octauo: Nihil ergò nunc damnationis est ijs qui sunt in CHRISTO IESV, qui nõ secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Nã quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui nõ secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum. Et paulò pòst: Ergò fratres debitores sumus nõ carni, vt secundùm carnem viuamus: si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicũque enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei &c. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

11. IBIDEM: Quos præsciuit, & prædestinauit cõformes fieri imaginis filij sui, vt ipse sit primogenitus in multis fratribus.

XI

Quid continet articulus quartus, Passus sub Pontio Pilatò?

A. Ostendit CHRISTVM, cùm præclarè docendi & miracula patrandi finem fecisset, suum pro nobis, qui perieramus, redimendis agonem tandèm absoluisse. Itaque licèt Agnus esset absque macula innocẽtissimus, immò & Deus simul immortalis, tamen vt charitatẽ erga nos suã maximã declararet, passus est ille[a] volẽs à scelestissimis extrema & acerbissima quęque: vndè nec iudicium impij Iudicis Pilati, quanuìs iniquissimum, neque crucem

Actor. 10. f Matth. 27. f Marc. 15. c Esa. 50. c 53. a b c Ioan. 1. d Heb. 7. d 1. Pet. 1. c 2. d, Apoc. 1. d 1. Tim. 6 c d Rom. 5. b Ioan. 15. b
a Ioan 18. a 19. b 3. b 12. c
Matt. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Act. 13. d

cem[b] probrosissimũ supplicij genus defugit, mortem pro nobis crudelissimam adiens, & sepulturam in alieno etiam monumento delatã non recusans, totum vt se viuens moriens donaret atq; impénderet mortalibus.

b Sap.2.d Heb.12.a Phil.2.b Rom.5.b Matt.27.g Tit.2.d Gal.1.a Esa.53.d

B. Quæ CHRISTI passio, [c] sanguis, crux, vulnera & mors, peccatoribus consolationẽ, sanitatem, virtutẽ & vitam continuè exhibent, si tamen paremus, & [d] compatimur capiti, vt ità simul & conglorificemur. [e] *Consummatus enim factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.*

c 1.Pet.1.e 1.Ioann.1.c Apoc.1.b Ephes.1.b

d Rom.8.c 2.Cor.1.b 2.Tim.2.b

e Heb.5.c

TESTIMONIA.

1. A. ACTORVM decimo capite ait B. Petrus: Vos scitis quod factũ est verbum per vniuersam Iudęã: incipiens enim à Galilęa, post baptismum quod pręedicauit Ioannes, Iesum à Nazareth, quomodò vnxit eum Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo: quem occiderunt suspẽdentes in ligno.

2. MATTHAEI vigesimoseptimo: Iesus autẽ iterùm clamans voce magna, emisit spiritum.

3. MARCI decimoquinto: Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius, &c.

4. ESAIAE quinquagesimo: Corpus meum dedi percutiẽtibus, & genas meas vellentibus: faciẽ meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus. Dominus Deus auxiliator meus, ideò nõ sum confusus. ideò posui faciem meam vt petram durissimã, & scio quoniam non confundar.

5. ITEM quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro, & brachiũ Domini cui reuelatum est? Et ascendet sicut virgultũ coram eo, & sicut radix de terra sitienti: non est species ei neq; decor: & vidimus eum, & nõ erat aspectus, & desiderauimus eum: Despectum & nouissimum virorum, virum dolorũ & scientẽ infirmitatem: & quasi absconditus vultus eius & despectus, vndè nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: & nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatũ. Ipse aũt vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suã declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omniũ nostrûm. Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suũ: sicut ouis ad occisionẽ ducetur, & quasi agnus corã tondente se obmutescet, & nõ aperiet os suũ. De angustia & de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum. Et dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: eò quòd iniquitatem non fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus orauit.

6. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientẽ ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

7. AD Hebręos septimo: Talis enim decebat vt nobis esset Põtifex, sanctus, innocẽs, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cęlis factus, q nõ habet necessitatẽ quotidiè (queẽadmodùm sacerdotes) priùs pro suis delictis hostias offerre, deindè pro populi.

8. PRIORIS Petri primo capite: Redempti estis precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

9. ET secundo capite: Qui peccatũ non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cùm malediceretur, nõ maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat aũt iudicãti se iniustè: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignũ: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus: cuius liuore sanati estis.

10. APOCALYPSIS primo: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & eccè sum viuẽs in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.

11. PRIORIS ad Timotheum sexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem: vt serues mandatum sine macula, irrepræhensibile vsq; in aduentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem &c.

12. AD Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tẽpus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitã quis audeat mori. Commendat aũt charitatẽ suam Deus in nobis, quoniã cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magìs nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magìs reconciliati salui erimus in vita ipsius.

13. IOANNIS decimoquinto: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. ITEM decimooctauo: Iesus itaq; sciens omnia, quæ vẽtura erant super se, processit, & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei, IESVM Nazarenum, &c.

15. ET decimonono capite: Non habentes potestatem aduersùm me vllam, nisi tibi datum esset desupèr.

16. CAPITE tertio: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ità exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in ipsum, nõ pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundũ, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.

17. ITEM capite duodecimo: Ego si exaltatus fuero, à terra, omnia traham ad meipsum: hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus.

18. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et vinctũ adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Et dimisit illis Barrabam: Iesum autem flagellatũ tradidit eis, vt crucifigeretur.

19. MARCI decimoquinto: Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

20. LVCAE vigesimotertio: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium & seditionẽ missus fuerat in carcerem, quem petebant: Iesum verò tradidit voluntati eorum.

21. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

22. ACTORVM decimotertio: Nullã causam mortis (inquit Paulus) inuenientes in eo, petiêrunt à Pilato, vt interficerẽt eum. Cumq; cõsummâssent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento.

23. SAPIENTIAE secundo: Dixerũt impij, cogitantes apud se nõ rectè: Circunueniamus iustũ, quoniã inutilis est nobis, & cõtrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in

nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquàm nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à vijs nostris tanquàm immunditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergò si sermones illius veri sint, & tentemus quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorũ. Cõtumelia & tormẽto interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excæcauit enim illos malitia eorum.

24. AD Hebræos duodecimo: Aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini animis vestris deficientes. Nondùm enim vsq; ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes.

25. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

26. AD Romanos quinto, vt suprà, testimo. duodecimo.

27. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: & posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra.

28. AD Titum secũdo: Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorẽ bonorum operum.

29. AD Galatas primo: Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundùm voluntatem Dei & Patris nostri.

30. ESAIAE quinquagesimotertio: Ipse peccata multorum tulit.

1. B. PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra cõuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

2. PRIMAE Ioannis primo: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce: societatem habemus adinuicèm, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

3. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

4. AD Ephesios primo: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionẽ peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

5. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones, &c.

6. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

7. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Ideò omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu cum gloria cælesti. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

8. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

XII

Quis vsus & fructus in eo est, quòd crucem Christi digitis efformamus, & ea frontem consignamus?

A. Hunc sanè ritum & [a] veterum pietas & constans Ecclesiæ consuetudo nobis commendat. Ac primùm hinc excitamur ad gratam memoriam summi mysterij atq; beneficij, quod nobis in cruce peractum ac amplissimè donatum fuit.

B. Deindè prouocamur ad veram sanctamque gloriam & totius salutis nostræ ancoram in cruce Domini nostri defigendam.

C. Est hoc præterea testimonium, nos cum inimicis crucis Christi Iudæis ac Ethnicis nihil habere commune, sed contra hos omnes liberè profiteri quem colimus, Dominum Iesum & hunc crucifixum.

D. Hoc etiam signaculo ad patientiæ studiũ incitamur, vt si æternæ gloriæ cupidi sumus, (esse verò debemus omnes) crucẽ quam colimus, & viam crucis [b] duce Christo non grauatim amplectamur.

E. Neq; minùs arma hinc victricia petimus [c] aduersùs Satanam olim crucis virtute prostratum, immò & contra omnes nostræ salutis aduersarios ità communimur.

F. Demùm, vt auspicatiùs [d] ordiamur, & maiorem in rebus gerendis successum experiamur, hoc crucis illustre trophæum arripimus, & in hoc signo [e] victuri, sæpè dicere non dubitamus: *In nomine* † *Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

a Tertul. de coron. militis. Basil. de Spiritusancto, cap. 27. August. de Catech. rud. cap. 20. & tract. in Ioan. 118. Nazian. orat. 1. in Iulian. Hieron. ad Eusto. de custo. virg. epist. 22. & ad Fabiol. de veste sacerd. epist. 128. & in ca. 9. Ezech. Chryso. hom. 55. in Matt. Trip. hist. lib. 6. cap. 1. Effræm in lib. de vera pœn. c. 3. Orig. hõ. 8. in diuers. euang. Ruff. lib. 2. eccles. hist. c. 29. Niceph. lib. 18. ca. 20. Cyril. catech. 4. & 13. illum. Chrysost. in demonst. aduersùs Gentiles, quòd Christus sit Deus.

b Matth. 16. d Luc. 9. c 1. Pet. 3. c 2. d

c Athan. in vita B. Anton. Hiero. in vita B. Hilarionis. Ignat. ad Philip.

d Ambros. serm. 43.

e Euseb. lib. 1. & 2. de vita Constantini. Niceph. lib. 8. cap. 3. & lib. 7. ca. 47. & 49.

TETSI-

TESTIMONIA.

Ex tradit. nõ scripta, Crucis signaculo frontem terebant antiqui Christiani ad oẽm actionẽ.

1. A. TERTVLLIANVS de Corona militis traditiones non scriptas enumerans: Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos cõuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.

Crucis signo consignantur Christiani ex tradit. Apost.

2. BASILIVS Magnus in libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, Traditiones Apostolicas non scriptas in medium adducturus, Quod genus est, (inquit) vt eius quod primum est & vulgatissimum, primo loco commemorem: vt signo crucis eos, qui spem collocârunt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

3. AVGVSTINVS in libro de Catechizandis rudibus, capite vigesimo: Christi passionis & crucis signo in fronte hodiè tanquàm in poste signandus es, omnesq; Christiani signantur.

Sine Crucis signo Sacramenta ritè nõ perficiuntur.

4. ET tractatu centesimo decimooctauo in Euangelium Ioannis: Quid est quod omnes nouerunt, signum Christi, nisi crux Christi? Quod signũ nisi adhibeatur siue frontibus, siue ipsi aquæ qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur.

5. GREGORIVS Nazianzenus in oratione prima contra Iulianum Imperatorem apostatam: Quod à pluribus commemoratur, nec à Iuliani moribus abhorret, oratione persequar. Descendebat in quoddam adytum plerisq; inaccessum & horrendum, comitem eum habens, qui multis adytis dignus erat, hoc est, hominem huiusmodi rerum sapientia siue sophistica instructum. Vt autem egregium virum progredientem terrores adoriri cœperunt, ac subindè plures & formidolosiores (sonos quosdam insuetos aiunt tetrosq; odores atque ignea spectra, ac nescio quas nugas & deliramenta) re inopinata perculsus, (harũ enim rerum studium serò amplexus fuerat) ad crucem vetusq; remedium confugit, eoq; se aduersus terrores consignat, eumq;, quem persequebatur, in auxilium ascíscit. Ac quæ sequuntur, magis tremenda. Valuit signaculum, cedunt dæmones, pellũtur timores. Quid deindè? Reuiuiscit malum, rursùs ad audaciam redit, rursùs aggreditur, rursùs ijdem terrores vrgent: rursùs obiecto signaculo dæmones conquiescunt, perplexusq; hæret discipulus. Ac sacrorum antistes & magister ipsius lateri hærere peruersè veritatem exponit. Abominationi illis fuimus, inquit, non terrori: vincit quod peius est. Hæc enim loquitur, & locutus persuadet, persuasumq; discipulum ad perditionis barathrum ducit.

Iulianus Apostata territus à dæmõibus, Crucis signo eos profligat.

Ad omnem actũ manus pingat crucẽ.

6. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.

Exod 28. Signum crucis olim præfiguratum. Ezech.9. Psal.4.

7. IDEM ad Fabiolam de veste Sacerdotali, epistola centesima vicesimaoctaua: Quod olìm in lamina monstrabatur, in signo ostenditur Crucis. Tunc signũ, iuxta Ezechielis vocẽ, gementibus figebatur in fronte: nunc portantes Crucem, dicimus: Signatum est super nos &c.

Thau Hebræum formam crucis habet.

8. IDEM Hieronymus in caput nonũ Ezechielis, super ea verba: Omnem autem super quem videritis Thau, nè occidatis: Antiquis (inquit) Hebræorum literis, quibus vsque hodiè vtuntur Samaritani, extrema Thau litera, crucis habet similitudinẽ, quę in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.

Per crucem consummantur omnia, quæ ad salutẽ conducũt.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Sed velutì coronam, sic læto animo crucem Christi circunferamus. Omnia enim quæ ad salutem nostram conducunt, per ipsam consummãtur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adest: cùm sacratissimo alimur cibo, cùm in ordine consecrandi statuimur, vbiquè ac semper id victoriæ insigne nobis assistit: quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoquẽ ac mente magno studio crucem inseramus. Id enim salutis nostræ, id communis libertatis, id mansuetudinis atque humilitatis Domini signum est. Quando igitur cruce te signas, vniuersam tecum crucis causam verte, & iræ ac reliquarum passionum incendia extingue: quando te cruce signas, magna tuam frontem arma fiducia, libertate animum munias: nec enim latet vos quænam sint, quibus libertate donati sumus. Paulus enim cùm ad capessendam veram hanc libertatem nos hortaretur, ad crucis & sanguinis Dominici memoriam reduxit, dicens: Precio empti estis, non sitis serui hominum. Precium autem hìc crucem appellauit, quam nõ simpliciter digito in corpore, sed magna profectò fide in mente priùs formare oportet. Nam si hoc modo eam faciei tuę impresseris, nullus scelestorũ dæmonum, cùm hastam videat, qua letale vulnus suscepit, congredi tecum audebit. Nam si cùm solummodò loca, in quibus capite damnati pœnas persoluunt, videmus, ingenti horrore concutimur: quid passurum putas diabolum, si mucronem tenere te viderit, quo vires eius Christus dissoluit, & quo caput draconis magno ictu rotauit? Noli ergò tanto tu bono verecundari, nè, quando in maiestate sua veniet Christus, de te verecundetur. Tunc enim signum hoc super radios solis coruscans, ante Christum videbis. Hoc signum & priscis & nostris temporibus, clausas ianuas reserauit, hoc venenorum vires extinxit, hoc feroces bestias repressit, hoc letales serpentum morsus curauit. Etenim si portas inferni perfregit, si cælorum ostia reclusit, si paradisi renouauit ingressum, si diaboli neruos recidit: quid mirum, si pestifera venena, atroces bestias, aliaq; huiusmodi superauit? Hoc igitur in mente tua insculpe, & animarũ amplectere salutẽ &c.

Fronti, parietibus, & fenestris imprimitur.

In formatiõe crucis quid cogitandum.

1.Cor.6.

Dæmones signum Crucis timent.

De Cruce nõ verecundandum.

Virtus signi Crucis.

10. HISTORIAE Tripartitæ libro sexto, capite primo: ex historia Ecclesiastica Theodoreti, lib. tertio, capite tertio: Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrẽ discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat responsa reddentes, consulens an ad suum imperium perueniret, inuenitq; virum, qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repentè disparuerũt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eò quòd videntes hoc signum dæmones euanuissent. Porrò Magus: Non hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse sicut ais, sed abominati hoc signum potiùs, abscesserunt. Et ità capiens miserũ, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Iulianus apostata Crucis signo dæmones fugat.

11. EPHRAEM Syrus in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Nos Christiani à Gentilibus ac Iudæis declinemus, postesq; nostros preciosa ac viuifica Cruce coronemus, dicẽtes cum Apostolo Paulo: Mihi absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi. Pingamus in ianuis, atq; in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum. Armemur insuperabili hac Christianorum armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, paradisi reseratrix, profligatrix hæresum, monachorum adminiculum, firmamentum fidei, magna salutarisq; custodia, & gloria perpetua Orthodoxorum in æternum. Hanc ô Christiane armaturã diebus singulis & noctibus, horis atq; momentis in omni loco circunferre non desinas, nihilq; sine ipsa perficias: sed siue dormias, siue iter agas, siue euigiles, siue operi insistas, siue manduces, siue bibas, siue maria nauiges, siue transmittas flumina, hac te lorica circuntege, mem-

Postes Cruce coronandi.

Gal.6.

Signum crucis in omnibus membris pingendum.

Crucis commendatio.

Armatura.

ge, membraq; tua omnia salutari signo exorna, atque circunsepi, & non accedent ad te mala. Hoc enim signo conspecto, aduersariæ potestates conterritæ, trementesq; recedunt. Crux ipsa Christi veraciter sanctificauit orbem, fugauit tenebras, lucemq; reuexit. Hęc eliminauit errores, viamq; monstrauit. Hæc ab Ortu solis & Occasu, à Septêtrione & Meridie, collegit gentes, atq; in vnam Ecclesiam, in vna fide, sub vno capite in charitate connexuit. Hæc Orthodoxorum inexpugnabilis murus est.

Fugat dæmones.

12. ORIGENES homilia octaua in diuersos euangelij locos: Filij Dei humilitas, nostra sublimitas est: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, noster triumphus. Gaudentes leuemus hoc signum, in humeris nostris victoriarum vexilla portemus. Immortale lauacrum portemus in frontibus nostris. cùm dæmones viderint, contremiscent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptra regalia, & purpuras Cæsarum & dapes, Christiani sordes & ieiunia pertimescunt. Deniq; in Ezechiele Propheta cùm omnes qui missus fuerat Angelus occidisset, & interfectio cœpisset à sanctis, illi tantùmmodò sospites reseruantur, quos T tau literæ, id est, crucis pictura signauerat. Exultemus itaq;, fratres charissimi, & ad crucis similitudinê sanctas in cælum leuemus manus: cùm sic nos Dęmones armatos viderint, opprimêtur. Quandò Moyses erectas habebat manus, vincebatur Amalech. Si paululùm illę conciderant, inualescebat. Antennæ nauium, velorum cornua, sub figura nostræ crucis volitant. Aues quoq; ipsæ quandò in sublimiora obuoluuntur, & pendent per aëra extensis alis, imitantur crucê. Sed & trophęa ipsa & victoriæ triumphorum ornatæ, cruces sunt: quas non solùm in frôtibus, sed & in animabus quoquè nostris habere debemus: vt cùm sic fuerimus armati, calcemus super aspidem & basiliscum in Christo Iesu.

Dæmões crucem timent frontibus impressam.

Ezech. 9.

Thau crucis figurâ refert.

Exod. 17.

Crucis figurâ homines, naues & aues repræsentât.

Psalm. 90.

13. RVFFINVS libro secundo Ecclesiasticę historiæ, capite vigesimonono: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quòd etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiã ac fenestris erant, ità abscissi sunt omnes & abrasi, vt ne vestigium quidem vsquàm, vel nominis appellatio, aut ipsius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret: sed pro his crucis Dominicæ signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisq; depingeret. Quod cùm factum esse hi qui superfuerant ex Paganis, viderent, in recordationem rei magnæ ex traditione sibimet antiquitùs commendata venisse perhibentur. Signum hoc nostrum Dominicę Crucis inter illas quas dicunt ἱερατικάς, id est, sacerdotales literas habere Aegyptij dicuntur, velut vnum ex cæteris literarũ, quæ apud illos sunt, elementis. Cuius literæ seu vocabuli hanc esse asserunt interpretationem, VITA VENTVRA. Dicebant ergò hi, qui tunc admiratione rerum gestarum conuertebantur ad fidem, ità sibi ab antiquis traditum, quòd hæc quæ nunc colũtur, tam diù starent, quàm diù viderent signũ istud venisse, in quo esset vita. Vndè accidit, vt magis hi qui erant ex Sacerdotibus vel ministris templorum, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum pręstigiæ & deceptionum machinę delectabant.

Crucis dominicę signũ in postibus, fenestris, parietibus & columnis.

Signũ hoc inter Sacerdotales literas habebant Aegyptij.

14. NICEPHORVS libro decimooctauo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: Turcos quos Chosroës Constantinopolim miserat stigmaticos, liquato atramento cruces in frontibus impressas Imperator habere videns, interrogauit, quãnam gratia quę non colerent circunferrent signa? Illi grauem ante plures annos in Perside & patria sua pestem coortam esse dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Christianos quosdam, qui ibì fuêre, hominibus, si hoc fecissent, saluti suæ consulturos esse, regionemq; eam à lue tali intactam liberatamq; fore persuasisse: Idq; ità esse ab eis factum.

Pestis in Persia signo crucis frôti Turcorũ impresso repellitur.

15. CYRILLVS Archiepiscopus Hierosolymitanus Catechesi quarta illuminatorum: Multi quidem aliàs quoq; crucifixi sunt, sed cuius alterius crucifixi inuocatio dęmones expulit? Non pudeat itaq; nos crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte, vt dęmones signum regis videntes, trementes procùl fugiant. Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens, & sedens, & stans, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo negocio.

Dæmones fugiunt signum Crucis.

In omni negocio, eo vtêdum.

16. IDEM in catechesi decimatertia illuminatorum: Insitum igitur est lignum vitę in terra, vt maledicta terra deinceps frui posset benedictione, & vt liberentur, viuificenturq; mortui. Non pudeat igitur nos, crucifixum confiteri, sed in fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus crux fiat: In panibus comedendis & in poculis bibendis, & in egressu & ingressu, ante somnũ, recumbendo & surgêdo, eundo & quiescendo. Magna hęc est custodia, quę propter pauperes gratis datur: sine labore propter infirmos, cùm à Deo sit hęc gratia, signũ fidelium, & timor dęmonum: Triumphauit enim de illis in hoc signo. Ostenta illud audacter. Quandò enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neq; propterea quòd est gratuitum, contemnas hoc signaculum: sed ideò magis venerare benefactorem.

Fronti crux imprimenda, eaq; in omni actione vtendum.

Signum fidelium & timor Dæmonum.

17. CHRYSOSTOMVS in demonstratione aduersùs Gentiles, quòd Christus sit Deus: Veruntamen hoc maledictum, hoc abominabile, hoc extremi supplicij symbolum, crux, diadematibus & coronis clarius factum est. Neque enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce, quæ omni cultu dignior: & quam omnes priùs abhorrebant, eius figurã tantoperè quærunt: atque adeò vbiquè ea inuenitur apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos: subindè omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostrum. In fronte enim nostra, quasi in columna quotidiè figuratur. Sic in sacra mensa, sic in sacerdotum ordinationibus, sic iterùm cum corpore Christi, in mysticis cœnis fulget. Hanc vbiquè celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs & insulis, in lectis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposijs, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à dæmonibus obsessis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorum choreis, in monachorum ordinibus: adeò certatim donum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc gratia, nullus confunditur, nullus erubescit, cogitans quòd maledictæ mortis symbolum fuerit: sed omnes ipso magìs ornãtur, quàm diadematum coronis, vel multis gêmatis monilibus & torquibus. Et non solùm nõ fugitur, sed & desideratur & adamatur, & oẽs de ea soliciti sunt, & vbiq; fulget, & sparsa est in parietibus domorum, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitãtur, & quę non habitantur. Et paulò pòst: Ipsum ergò hoc lignum, in quo positũ sanctum corpus Domini & crucifixũ, quarenam habere totus orbis ità contêdit, vt qui paruum quiddam ex illo habent, hoc auro includant, tam viri quàm mulieres, & ceruicibus suis aptent, hinc valdè honestati & magnifici, & muniti & protecti, licèt condemnationis fuerit lignum?

FiguraCrucis quàm frequens apud Christianos.

Particulas ligni Crucis quantoperè desiderabant olim Christiani. Auro inclusas de collo protectionis causa suspendebant.

1. D. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam, & sequatur me.

2. LVCAE nono: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

3. PRIORIS Petri tertio: Si quid patimini propter iustitiam, beati. Melius est enim vt benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes: quia & Chri-

& Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem spiritu.

4. ET secundo capite eiusdē epistolæ: Hęc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deū. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

1. E. ATHANASIVS in vita beati Antonij, ità refert Antonium ad dęmones dixisse: Si quid valetis, si vobis in me potestatem Dominus dedit, ecce prestò sum, deuorate cōcessum. Si verò non potestis, cur frustrà nitimini? Signū enim crucis & fides ad Dominū, inexpugnabilis nobis murus est. Itē in concione quam ad fratres suos habuit: Solēt nocte veniētes dęmones, angelos Dei se fingere, laudare studiū, mirari perseuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos quàm domos vestras crucis armate signaculo, & confestim soluentur in nihilū: quia metuunt illud trophęum, in quo Saluator aëreas expolians potestates, eas fecit ostentui.

Murus aduersùs Dęmones inexpugnabilis fides est & signum Crucis. Armatura contra Dæmones.

2. HIERONYMVS in vita beati Hilarionis: Quadam nocte cœpit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierū, leonum rugitus, murmur exercitus, & rursùs variarum portenta vocū, vt antè sonitu, quàm aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Christi crucē signauit in fronte. Taliq; armatus casside, & lorica fidei circundatus, iacens fortiùs prçliabatur, amodò videre desiderans, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illucq; circūspiciēs. Cùm interim ex improuiso splendente luna, cernit rhedam feruentibus equis super se irruere: cumq; inclamâsset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Ibidèm: Ea tempestate terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursùm Deus diluuium minaretur, vel in antiquū chaos redirent omnia, naues ad prærupta de latere montium pependerunt. Quod cùm viderent Epidauritani, frementes scilicet fluctus, & vndarū moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verētes quod iam euenisse cernebāt, nè oppidum funditùs subuerteretur, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cùm tria crucis signa pinxisset in sabulo, manusq; contrà tenderet, incredibile dictu est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit, ac diù fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatìm in semetipsum relapsum sit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vsq; hodiè prædicat, matresq; docent liberos suos, ad memoriam in posteros transmittendam.

Crucis Christi signū fronti imprimit Hilariō contra Diaboli præstigias.

Miraculum.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Crucis signum trophæum est contra principis mundi virtutem: quod videns, expauescit, & audiens timet.

Princeps mūdi expauescit Crucis signū.

1. F. AMBROSIVS sermone quadragesimotertio: Debemus ergò surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nónne cùm adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere? Quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, scito quia in vno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur æternę. Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cælum vsq; perueniet.

In vno signo Christi, omnium rerū tuta prosperitas.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de vita Constantini Magni, capite vigesimosecundo: Imperatori precanti visio quædam diuina, & inprimis admirabilis apparuit: quam si quis fortè alius dixisset, non tam facilè hominibus potuisset persuaderi: verùm cùm Imperator ipse victor, nobis ipsis, qui hanc historiam iam literis persequimur, longo tempore pòst, cùm notitia eram⁹ & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonem iureiurando confirmaret, cui dubium esse poterit, quin sit rei ità commemoratæ fides omninò adhibēda: prçsertim cùm tempus posteà consequutum, ratum orationi testimonium dederit? Cùm iam sol ad medium cælum ascenderat, die in pomeridianum tempus paulatìm inclinante, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratū, in ipso cælo soli imminēs manifestò oculis aspexisse, inq; eo inscriptionem cōsignatam, quæ hæc verba complectebatur, IN HOC VINCES. Admiratio ingens ipsum & totum exercitum, qui eum quopiā iter facientē comitabatur, atq; adeò huius prodigij spectator factus erat, incessit. ET capite vigesimotertio: Se dubitatione admodùm intra se distrahi, quid tandèm istud ostensum sibi vellet, asseruit. Atque eum diù multumq; de eo cogitantem oppressit nox. Ibì ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, prçcepisseq;, vt exemplari ad imitationē illius signi, quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tanquàm prçsidio in prælijs cum hostibus committendis vteretur. ITEM capite vigesimoquarto: Ille, simulatq; dies illuxit, surgens, primùm arcanum illud visum amicis exponit: deindè artificibus, qui aurum & lapides preciosos affabrè sculpere nôrant, accersitis, medio inter illos locò assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus preciosis imitatione adumbrare mandat. Quam quidem effigiem, contigit, vt nos oculis olìm contemplaremur: Ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. Deindè capite vigesimoquinto ponitur descriptio vexilli instàr crucis fabricati, quod nunc Romani LABARVM appellant. Ac deindè: Isto igitur salutari signo (inquit) Imperator tanquàm hostilis cuiusq; & infestæ violentiæ propugnaculo semper vsus est. Cuius expressæ similitudines mandauit, vt vniuersum exercitum perpetuò antecederent. ET eiusdem libri capite trigesimotertio: In vrbe media, quæ præ cæteris principem locum facilè obtinet, (Romam intelligit) ingens istud trophæum contra hostes erexit: & hoc salutare signum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorum, aliorumq; omnium imperio subiectorum propugnaculum esse demonstrauit, palamq; omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile, ad formam crucis in manum propriæ imaginis in statua expressæ insertum, Romæ in loco celebri ac multùm à populo frequentato, locatum fuit, hanc inscriptionem Latino sermone in eo mandat incidere: *Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberaui, & S.P.Q.R. in libertatem vindicans, pristinæ amplitudini & splendori restitui.*

Constātinus videt in cælo crucis signū.

In Crucis signo victoria Constantini.

Christus iubet signū crucis fabricari, in præsidium cōtra hostes.

Crucis effigies auro & lapidibus preciosis adumbrata.

Labarum.

Propugnaculum.

Propugnaculum Romani imperij.

Romæ signū crucis erectū.

3. IDEM EVSEBIVS libro secundo de vita eiusdem Constantini, capite septimo: Atque adeò iam salutari Seruatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa consecutus est. Nam in qua parte istud crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere, victores persequi. Qua re intellecta Imperator, sicubì partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibì salutare illud vexillum tanquàm quoddam subsidium ad victoriam obtinēdam locari mandauit. Cuius adiumentis extemplò parta est victoria: quippe dimicantium vires Diuina quadam potentia fuère admodùm confirmatæ. DEINDE capite octauo refert quinquaginta viros ad portandum Crucem delectos. CAPITE nono verò, quòd de cruciferis quidā cùm fugisset, interfectus sit: qui verò fideliter permanserat, seruatus sit illæsus. Atque istud (inquit) omnē planè superat admirationem, tum quòd tela ab hostibus iacta sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eodem fixa hærescerent: tum quòd ille qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret. Immò verò vt

Vexillū Crucis in exercitu quid effecerit.

Nota de Cruciferis.

qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodive aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris, qui præter alias res, hanc etiam nobis coràm memorauit.

4. NICEPHORVS Callistus Ecclesiasticæ historiæ libro octauo, capite tertio, refert idem quod Eusebius de signo crucis in cælo à Constantino Imperatore viso, cùm bellum gereret aduersùs Maxentium.

5. ET libro septimo, capite quadragesimoseptimo narrat Constantinum denuò vidisse signum crucis in cælo cum eadem inscriptione: *In hoc ipso signo hostes omnes vinces*: idq; in bello aduersùs Byzantios gesto.

6. ET capite quadragesimonono, tertiò crucē Constātino apparuisse, cū aduersùs Scythas bellū gereret. Tertiò signū Crucis vidit Constātinus.

XIII

Quid credendum profert quintus articulus, Descendit ad inferos, & resurrexit?

Psal.15.b Zach.9.c 1.Pet.3.d Col.2.c Eccli 24.d Act.2.d Oseæ 13.d Iren. lib.5. in fin. Aug. epist.99. & 57.& lib.20.de ciui. Dei, cap.15. Item serm.137.de temp. Hiero in cap.4.ad Eph.& in Ose.13. Matt.12.c Heb.2.d Mar.16.b c Apoc. 1.b d Ioan.2.d Colos.1.c 1. Cor.15.a c

A. Christum docet, postquàm mortuus esset in cruce, secūdùm animam quidem ad inferos vsq; penetrâsse, tum vt mortis ac satanæ deuictorē, tum vt Patrum in limbo sedentium liberatorem sese declararet: secundùm corpus autē, quo iacuerat in sepulcro, tertio pòst die, cùm Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam sua vi immortalem ac gloriosum, primogenitum ex mortuis resurrexisse.

B. Quo admirabili opere consolatur ac docet, electos de potestate satanæ, mortis & inferni liberari, eamq; resurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, vt verè credentes in Christum, de vitijs[a] ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine[b] porrò seculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem resurgant. *Nam qui[c] suscitauit* IESVM, *& nos cum* IESV *suscitabit.*

a Rom.6.a Col.3.a b Philip.3.d Ephes.4.e 1.Pet.1.a
b 1.Corinth.15.c
c 2.Cor 4.d 1.Thess.4.c d

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO decimoquinto: Insupèr & caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

2. ZACHARIAE nono: Tu quoquè in sanguine testamēti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

3. PRIORIS Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidē carne, viuificatos autem spiritu. In quo & his qui in carcere erant, * spiritu veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabāt Dei patientiam in diebus Noë cùm fabricaretur arca.

* (aliàs spiritibus)

4. AD Colossenses secundo: Delens quod aduersùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit cōfidenter, palàm triumphans illos in semetipso.

5. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

6. ACTORVM secundo: Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniā &c. Dauid prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neq; derelictus est in inferno, neq; caro eius vidit corruptionem.

7. OSEAE decimotertio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

8. IRENAEVS libro quinto aduersùs hæreses in fine: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodùm Propheta ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui antè dormiērunt in terram stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus: Quemadmodùm, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans, dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quæ se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondùm enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum. Si ergò Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiam diem in inferioribus terræ, pòst deindè surgēs in carne, vt etiam figuras clauorū ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodò non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum qui sit secundùm nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hic corpus, in supercælestem ascendere locum? Cùm enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, pòst deindè corporaliter resurrexit, &c.

Christus apud mortuos commoratus est vsque ad diem tertium.
Matth.12.
Ephe 4.
Psalm.85.
Ioan.20.
Ioan.20.

9. AVGVSTINVS epistola nonagesimanona ad Euodium: Et Dominum quidem carne mortificatum venisse in infernum satis constat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quæ dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quod, nè aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorum idem Petrus exponit: vel eiusdem Petri illis verbis, quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergò nisì infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quòd si mouet aliquem, quemadmodùm accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores. Neque enim cœperat in ijs esse tanquàm in vinculis: & sic eos soluit, tanquàm si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus, facile est intelligere sic eos solutos, quemadmodùm solui possunt laquei venantium nè teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eum soluisse credamus, quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Et paulò pòst: Si causa quæritur, cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omninò

Christum in infernum descendisse cōstat.
Psalm.15.
Actor.2.
Nemo nisi infidelis negat Christum apud inferos fuisse.
Dolores inferni quomodò soluti dicantur.

Psalm.87.

omninò non poterat, quia erat, vt scriptum est, inter mortuos liber, in quo princeps & præpositus mortis non inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptum est: Solutis doloribus inferni, non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ipsa liberatione iudicabat. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidem soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est, vndecunquè hoc traditum sit, etiam si canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas.

Adamum ex inferno liberatum credit Ecclesia.

10. IDEM in epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, exponens illud, Hodiè mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus IESVS, sed in inferno secundùm animam, in sepulcro autem secundùm carnem. Et de carne quidem quòd eo die in sepulcro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illa anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prædicat: quandoquidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vndè tam citò remeauit. Istud de corpore, quod in sepulcro corrumpi celeri resurrectione non potuit. Sed in sepulcro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundùm hominem dictum est: Hodiè mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secundùm humanam animam Christus.

Christus secundùm animam in inferno, secundùm corpus in sepulcro.

Actor.2.

Psalm.15.

Paradisus in quo cũ Christo latro futurus erat.

11. ET libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donèc eos indè sanguis Christi, & ad ea loca descensus erueret: profectò deinceps boni fideles effuso illo precio iam redêpti, prorsùs inferos nesciunt, donèc etiã receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.

Animæ piorum ex inferno per Christi descensum liberatæ.

12. ITEM sermone centesimo trigesimoseptimo de tempore: Nulla necessitate, sed propria voluntate in ligno se suspendi permisit, clauis corpus suum perforari non renuit, animam ponendo mortem sustinuit, carnem in sepulcro posuit, & comitante secum anima, ad inferna descendit. Per hanc electi, qui quanuìs in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad Paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia traham ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtiquè electa. Neque enim infideles quosque & pro suis criminibus æternis supplicijs deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vndè rectè etiam per Osee dicitur: Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne. Id nanque quod occidimus, agimus vt penitùs non sit. Ex eo autem quod mordemus, partem abstrahimus, partémque relinquimus. Quia ergò in electis suis fũditùs occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partẽ abstulit, & partem reliquit, non occidit funditùs, sed momordit infernũ. Ait ergò, Ero mors tua ô mors: àc si apertè dicat, Quia in electis meis te funditùs perimo: Ero morsus tuus inferne, quia sublatis meis, te in parte transfigo. Tunc etenim Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum & mortis principem colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vectes ferreos confregit, omnes iustos qui originali peccato adstricti tenebantur, absoluit, captiuos in libertatem pristinam reuocauit, peccatorum tenebris obcæcatos splẽdida luce perfudit. Eccè audîstis, quòd

Anima Christi ad inferos descendit & electos indè liberauit.

Ioan.12.

Impios nõ liberauit ab inferis.

Oseæ 13.

Morsus inferni.

Principẽ tenebrarũ alligauit.

Vectes ferreos confregit. Psal.106.

defensor noster vltionis Dominus liberè egisse describitur. Postquàm enim exaltatus, id est, à Iudæis in cruce suspensus est, vt hæc breuiter cuncta perstringam, mox vt spiritum reddidit, vnita suæ diuinitati anima, ad inferorum profunda descendit. Cumq; tenebrarum terminum quasi deprædator splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ ac tartaricæ legiones, territæ ac trementes inquirere cœperunt, dicentes: Quisnam est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? Nunquàm noster talẽ excepit tartarus, nunquàm in nostram cauernam talem euomuit mundus. Inuasor iste, non debitor, exactor est, non peccator: iudicem videmus, non supplicem: venit iubere, non succumbere: eripere, non manere, &c. ad longũ pulcherrimè.

Psal.93.

Vnita diuinitati anima ad inferos statim descẽdit.

Terror & querimonia Dæmonum.

13. HIERONYMVS in caput quartum ad Ephesios: Inferiora terræ infernus accipitur: ad quem Dominus noster Saluatórque descendit, vt sanctorum animas, quæ ibi tenebantur inclusæ, secum ad cælos victor abduceret. Vndè & post resurrectionem eius, plurima corpora iustorũ in sancta ciuitate visa sunt. Quòd autẽ infernus in inferiori parte terræ sit, & Psalmista testatur, dicẽs: Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super cõgregationẽ Abyron. Et ipsum in Numerorum libro pleniùs explicatur. Alio quoquè loco legimus: Veniat mors super eos, & descendat in infernum viuentes.

Ephes.4.

Animas ex inferno Christus abduxit.

Matth.27.

Infernus est in inferiori parte terræ.

Psal.105.

Num.16.

Psal.54.

14. IDEM in caput decimumtertium Oseæ: Liberauit omnes Dominus, & redemit in passione crucis, & effusione sanguinis sui: quando anima eius descendit in infernum, & caro eius non vidit corruptionem: & ad ipsam mortem atq; infernum locutus est: Ero mors tua ô mors. Idcircò enim mortuus sum, vt tu mea morte moriaris. Ero morsus tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

Anima Christi in infernũ descendens, pios liberauit.

Oseę 13.

15. MATTHAEI duodecimo: Quomodò potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi priùs alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet?

16. AD Hebræos secundo: Vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperiũ, id est, diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitã obnoxij erant seruituti.

17. MARCI decimosexto: Surrexit, non est hîc. Surgẽs autem Iesus manè prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ &c.

18. APOCALYPSIS primo capite: A Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus mortuorũ. Ibidèm: Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & eccè sum viuens in secula seculorũ, & habeo claues mortis & inferni.

19. IOANNIS secundo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis sui.

20. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principiũ, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatũ tenens: quia in ipso complacuit omnẽ plenitudinẽ inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificãs per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt.

21. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, secundùm scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die, secundùm scripturas: & quia visus est Cephæ, & post hoc vndecim. Deindè visus est plus quã quingẽtis fratrib⁹ simul: ex quibus multi manẽt vsq; adhuc, quidam aũt dormiêrunt. Deindè visus est Iacobo, deindè Apostolis omnibus. Nouissimè aũt omnium tanq̃ abortiuo visus est & mihi. Si resurrectio mortuorũ non est, neq; Christus resurrexit. Si autẽ Christus non resurrexit, inanis est ergò prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimoniũ diximus aduersùs Deum, quòd susci-

tauerit Christum quem non suscitauit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergò & qui dormiêrunt in Christo, periêrunt. Si in hac vita tantùm in Christo sperãtes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

1. B. AD Romanos sexto: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortẽ, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà nõ seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Si autẽ mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiã viuemus cum Christo: scientes quòd Christus resurgens ex mortuis, iam nõ moritur: mors illi vltrà nõ dominabitur. Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ità & vos existimate, vos mortuos quidẽ esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Sed neq; exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

2. AD Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursùm sunt sapite, non quæ super terrã. Mortificate ergò membra vestra quę sunt super terram: fornicationem, immunditiam &c. Nunc autem & deponite vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiã, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ &c.

3. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vndè etiam Saluatorẽ expectamus Dominum nostrũ Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem qua etiam possit subijcere sibi omnia.

4. AD Ephesios quarto: Deponite vos secundùm pristinam conuersationem veterem hominẽ, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendaciũ, loquimini veritatem &c. Estote autem inuicèm benigni &c.

5. PRIORIS Petri primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnã regenerauit nos in spem viuam per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam & immarcescibilem, conseruatam in cælis &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur. Vnusquisq; autem in suo ordine, primitiæ Christus: deindè ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Scientes quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Si credimus quòd Iesus mortuus est, & resurrexit: ità & Deus eos qui dormiêrũt per Iesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormiêrunt. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

XIIII

Quid adfert sextus articulus, Ascendit ad cælos?

Psal. 67. c d 46. a 8. a Mar. 16. d Ioann. 3. b Act. 1. b Ephes. 4. b 2. b 1. c Col. 3. a Heb. 1. b 1. Pet. 2. a 1. Ioan. 2. a Ioan. 20. d

A. Absoluto humanæ redemptionis opere, Dominum IESVM ostendit, postquàm rediuiuus ille suis apparuisset, multisq; argumentis resurrectionis suæ veritatem confirmâsset, demùm quadragesimo die in cælum ascendisse, vt secundùm naturam humanam super omnia exaltaretur, & vnus omnium maximè ab omnibus celebraretur. [a] Sedet igitur Dominus IESVS in cælis ad dexteram virtutis Dei, parem cum Patre potestatem exercẽs, gubernans omnia, diuinaq; maiestate resplendens penitùs: quod [b] est nimirùm ad Patris sedere dexteram.

a Psal. 109. a Act. 7. g Luc. 22. g 1. Cor. 15. d Ephes. 1. d Matth. 28. d
b Aug. lib. de fide & symb. cap. 7.

B. Hæc læta CHRISTI ascensio, nostræ fidei ac Spei certitudo est, vt quò caput præcessit, prostratis semel hostibus, eodèm membra etiam, si capiti [c] modò pareant & inhæreant suo, peruentura esse maximè confidamus. *Vado,* [d] inquit, *parare vobis locum.*

c Heb. 5. c Rom. 8. c 2. Timoth. 2. b Ioan. 15. a
d Ioan. 14. a

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO sexagesimoseptimo: Regna terræ cantate Deo: psallite Domino, psallite Deo, qui ascendit super cælum cęli ad Orientem. Ibidèm, Ascẽdisti in altum, cepisti captiuitatem, accepisti dona in hominibus. Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. Præuenerũt principes coniuncti psallentibus in medio iuuencularum tympanistriarum.

2. ITEM quadragesimosexto: Ascendit Deus in iubilo, Dominus in voce tubæ.

3. ET octauo: Eleuata est magnificẽtia tua super cęlos.

4. MARCI decimosexto: Et Dominus quidem Iesus postquàm locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

5. IOANNIS tertio: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.

6. ACTORVM primo: Primum quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quę cœpit Iesus facere & docere, vsq; in diem qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: quibus

bus & præbuit seipsum viuum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et videntibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

7. AD Ephesios quarto: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quòd autem ascēdit, quid est, nisi quia descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascēdit supra omnes cælos, vt impleret omnia.

8. ET capite secundo: Cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & cōresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in CHRISTO IESV.

9. ITEM capite primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur nō solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

10. AD Colossenses tertio: Igitur si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

11. AD Hebræos primo: Sedet ad dexterā maiestatis in excelsis, tāto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Ad quē autem Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis?

12. PRIORIS Petri secundo: Ad quem accedentes, lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum.

13. PRIMAE epistolæ Ioannis secūdo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrē Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

14. IOANNIS vigesimo: Vade ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrū, Deum meum & Deum vestrum.

15. PSALMO centesimo nono: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donèc ponam inimicos &c.

16. ACTORVM septimo: Cùm autem Stephanus esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et ait, Eccè video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei.

17. LVCAE vigesimosecundo: Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

18. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Oportet autem illum regnare, donèc ponat omnes inimicos sub pedibus eius.

19. AD Ephesios primo: Suscitans illū à mortuis, & constituens ad dexterā suā in cælestibus, &c. vt suprà

20. MATTHAEI vigesimooctauo: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra.

21. AVGVSTINVS in libro de fide & symbolo, capite septimo: Credimus, quòd sedet ad dexteram Dei Patris: nec ideò tamen, quasi humana forma circūscriptum esse Deum Patrem, arbitrandū est, vt de illo cogitantibus dextrum aut sinistrū latus animo occurrat: aut id ipsum, quòd sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est, nè illud incidamus sacrilegium, quo execratur Apostolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinē corruptibilis hominis. Rom. 1. Tale enim simulacrū Deo nefas est Christiano in templo collocare: multo magis in corde nefarium est, vbi verè est templū Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dexteram ergò intelligendum est, dictum esse in summa beatitudine, vbi iustitia & pax & gaudium est: sicut ad sinistram hœdi constituūtur, id est, in miseria, propter iniquitates & labores atque cruciatus. Sedere ad dexterā quid sit. Matth. 25. Sedere ergò quòd dicitur Deus, non membrorum positionem, sed iudiciariam significat potestatē, qua illa maiestas nunq̃ caret, semper digna dignis tribuendo: quanuìs in extremo iudicio multò manifestiùs inter homines vnigeniti filij Dei iudicis viuorum atq; mortuorum claritas indubitata fulsura sit.

1. B. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset filius Dei, didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperātibus sibi, causa salutis æternæ.

2. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

3. POSTERIORIS ad Timotheū secundo: Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & cōuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

4. IOANNIS decimoquinto: Si quis in me non māserit, mittetur forās sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

5. ITEM decimoquarto: In domo Patris mei māsiones multæ sunt. Si quo minùs, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum.

XV

Quid credendum exhibet septimus articulus, Indè venturus est iudicare?

A. Proponit extremum iudicij diem, quando Christus in humana carne rursùs à summo cælo descendet, ac tremendum aget iudicem totius orbis, & palàm vnicuique reddet secundùm opera sua. Iudicabit [a] igitur in sede Maiestatis suæ ad vnum omnes probos ac improbos, siue quos iudicij dies illa viuos adhuc in carne, vel anteà mortuos offendet.

Psal. 96. a Esa. 3. c 66. d Ioann. 5. d e Soph. 1. c Malac. 4. a b Ioel. 3. a e

a Matth. 25. c 24. b c d Luc. 21. e Actor. 10. f 1. Thess. 4. d 5. a 1. Cor. 15. g 2. Thess. 2. a b 2. Pet. 3. c

B. Vndè admonemur eo cautiùs rectiusque nobis viuendum esse, quo certiùs persuasum habemus, nostras actiones, [b] cogitationes, & vitæ rationes omnes ob oculos cuncta cernentis & æquissimè iudicantis DEI vsque versari. Etenim æquus & iustus est scrutator [c] ille cordium & vindex iniquitatū, ante cuius tribunal manifestari nos omnes oportet, vt vnusquisq; prout gessit suo in corpore, siue bonum, siue malum, ab illo recipiat. Qui nec boni [d] quicquam in hac vita gestum, suo præmio defraudabit, nec perperàm facta vlla impunè sinet abire.

b Matth. 12. c Sap. 1. c Esa. 66 f Eccles 12. d Rom. 2. c Apoc. 20. d Basil. epist. ad virginem elapsam.

c Hier. 17. b Heb. 4. d Gal. 6. b 1. Thess. 4. b Eccles 12. d 2. Cor. 5. b Rom. 14. b

d Matth. 10. d Iob 24. b

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO nonagesimo sexto: Nubes & caligo in circuitu eius, iustitia & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet, & inflãmabit in circuitu inimicos eius. Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderũt omnes populi gloriam eius.

2. ESAIAE tertio: Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius. Stat ad iudicandum Dominus, & stat ad iudicandos populos.

3. ET sexagesimosexto: Eccè Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

4. IOANNIS quinto: Neque enim pater iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificãt patrem. Et paulò pòst: Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso: & potestatem dedit ei etiam iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei.

5. SOPHONIAE primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimìs: vox diei Domini amara, tribulabitur ibì fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora: sed & argentum eorum, & aurũ eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cũctis habitantibus terrã.

6. MALACHIAE quarto: Eccè enim dies veniet succensa, quasi caminus: & erunt omnes superbi & omnes facientes impietatem, stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios cùm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Mementote legis Moysi serui mei, quam mãdaui ei in Horeb ad omnem Israël prę-cepta & iudicia. Eccè ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, nè fortè veniam & percutiam terram anathemate.

7. IOELIS tertio: Eccè in diebus illis & in tempore illo, cùm conuertero captiuitatem Iuda & Hierusalem, congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibì super populo meo & hæreditate mea Israël, quos dispersẽrunt in nationibus, & terram meam diuiserũt. Et paulò pòst: Consurgant & ascendant Gentes in vallem Iosaphat: quia ibì sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu.

8. MATTHAEI vigesimoquinto: Cùm autẽ venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicèm, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erũt, Venite benedicti patris mei &c.

9. ET vigesimoquarto: Et multi pseudoprophetæ surgent &c. Et prædicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio. Surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Eccè in deserto est: nolite exire. eccè in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & pâret vsque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Statìm autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suũ, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsq; ad terminos eorum. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisì solus pater. Sicut autẽ in diebus Noë, ità erit & aduentus filij hominis. sicut enim erant in diebus ante diluuium comedẽtes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donèc venit diluuium, & tulit omnes: ità erit & aduentus filij hominis, &c.

10. LVCAE vigesimoprimo: Et erunt signa in sole & luna & stellis: & in terris pressura gẽtium prę confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superueniẽt vniuerso orbi. nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis veniẽtem in nube cum potestate magna & maiestate. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donèc omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquàm laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quę futura sunt, & stare ante filium hominis.

11. ACTORVM decimo: Et præcepit nobis prædicare populo & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos qui dormiẽrunt. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce Archangeli & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicèm in verbis istis.

13. ET capite quinto: Dies Domini sicut fur in nocte, ità veniet. Cùm enim dixerint, Pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris, vt vos dies illa tãquàm fur comprahendat.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Eccè mysterium vobis dico. Omnes quidẽ resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur.

15. POSTERIORIS ad Thessalonicenses secundo: Nõ citò moueamini à vestro sensu, neq; terreamini, neq; per spiritũ, neq; per sermonẽ, neq; per epistolã tãquã per nos missam, quasi instet dies Dñi. Nè quis vos seducat vllo modo, quoniã nisì venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis,

onis, qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ità vt in tẽplo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dñs Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduẽtus sui eũ, cuius est aduẽtus secũdùm operationẽ Satanæ in omni virtute, & signis & prodigijs mẽdacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs qui pereunt, eò quòd charitatem veritatis non receperũt, vt salui fierent. Ideò mittet illis Deus operationẽ erroris, vt credãt mendacio: vt iudicentur oẽs qui nõ crediderũt veritati, sed cõsenserunt iniquitati.

16. POSTERIORIS Petri tertio: Hoc primùm scientes, quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias cõcupiscentias ambulantes, dicentes: Vbi est promissio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormiêrunt, omnia sic perseuerãt ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant priùs, & terra, de aqua & per aquam, consistens Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus perijt. Cæli autem qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Nõ tardat Dominus promissionem suam sicut quidã existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur: terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint: quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properãtes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos verò cælos & nouam terrã secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

1. B. MATTHAEI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis & ex verbis tuis condemnaberis.

2. SAPIENTIAE primo: Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latére, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Sermo obscurus in vacuum non ibit.

3. ESAIAE sexagesimosexto: Ego autem opera eorum & cogitationes eorum venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.

4. ECCLESIASTAE duodecimo: Cuncta quę fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.

5. AD Romanos secundo: Cùm enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quę legis sunt faciũt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddẽte illis conscientia ipsorum, & inter se inuicèm cogitationum accusantium aut etiam defendentium, in die cùm iudicabit Deus occulta hominũ.

6. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi thronũ magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus nõ est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundùm opera ipsorũ. Et dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnũ ignis. Hæc est mors secunda. & qui non est inuentus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

7. BASILIVS Magnus in Epistola ad virginẽ elapsam: Reuoca in memoriam diuinam Danielis visionem: Fluuius ignis decurrebat ante ipsum, mille millia ministrabant ipsi, centena millia adstabant ipsi, iudicij locum cõstituit, & libri aperti sunt. Bona, mala, manifesta, occulta, res, verba, cogitatus, omnia aceruatìm, vt ab omnibus angelis ac hominibus exaudiri possint, manifestè reuelabuntur. Ad hæc quales necessè est esse eos qui malè vixerunt? Dan. 7.

8. IEREMIAE decimoseptimo: Prauum est cor hominis & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor & probans renes: qui do vnicuiq; iuxta viam suam, & iuxta fructũ adinuentionũ suarũ.

9. AD Hebræos quarto: Viuus est sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsq; ad diuisionẽ animæ ac spiritus, cõpagum quoq; ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autẽ nuda & aperta sunt oculis eius.

10. AD Galatas sexto: Vnusquisque onus suum portabit. Quæ seminauerit homo, hæc & metet. Quoniã qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

11. PRIORIS ad Thessalonicẽses quarto: Nè quis supergrediatur, neque circunueniat in negocio fratrẽ suum, quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

12. ECCLESIASTAE duodecimo: Cuncta quæ fiunt &c. vt suprà.

13. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

14. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

15. MATTHAEI decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicẽ aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

16. IOB vigesimoquarto: Deus inultum abire non patitur.

XVI

Quæ summa est articulorum de secunda in Deitate persona?

A. HAEC summa est, Christum verum Deum & hominem esse, qui mirificum Redemptionis humanæ opus sit aggressus atque perfecerit, vt idem sit ipse nobis [a] Via, Veritas, & Vita, per quem vnum, cùm perijssemus omnes, saluati & liberati, Deoque Patri reconciliati sumus. Ioan. 1. a b 1. Ioan. 5. d Ephe. 1. b a Ioan. 14. a Rom. 5. b Apoc. 1. b 1. Tim. 2. b Rom. 3. d

B. De cuius quidem Redemptionis beneficio ac vero vsu ità scriptum est: [b] *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secu-* b Tit. 2. d

& secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operũ. Sic Apostolus Paulus. Et [c] alibi: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in Christo IESV in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.* Atq; iterùm, [d] *Pro omnibus mortuus est Christus,* inquit, *vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.*

c Ephe. 2.b
d 2.Cor. 5.c

C. Quarè cauendus illorum est error maximè, qui Christũ non integrè, sed veluti mutilatum confitentur, dum solùm [e] Mediatorem illum & Redemptorem cui fidamus, agnoscunt: nec simul recipiunt eum & [f] legislatorem, cuius iussis obtemperemus, & virtutum exemplar omnium, quod imitemur, & iustum iudicem, qui debitum cuiusque [g] operi præmium aut supplicium certò rependat.

e 1.Tim. 2.b Rom. 3.d
f Esa. 33.d Iacob. 4.c Ioan. 13.b d 1.Ioan. 2.b 1.Pet. 2.d
g 2.Tim. 4.b Rom. 2.b

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS primo: In principio erat verbũ, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et paulò pòst: Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.
2. PRIMAE epistolæ Ioannis quinto capite: Scimus quoniam filius Dei venit: & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.
3. AD Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo: in quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.
4. IOANNIS decimoquarto: Ego sum Via, Veritas, & Vita: nemo venit ad patrem nisi per me.
5. AD Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secũdùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nã pro bono forsitan quis audeat mori. Cõmendat autẽ charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magìs nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, recõciliati sumus DEO per mortem filij eius: multo magìs reconciliati, salui erimus in vita ipsius.
6. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.
7. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominũ homo Christus IESVS, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.
8. AD Romanos tertio: Iustificati gratìs per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum.

1. B. AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris &c. vt in textu.
2. AD Ephesios secundo: Ipsius enim sumus factura &c. vt in tex.
3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Pro omnibus mortuus est Christus &c. vt in tex.

1. C. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus Deus &c. vt suprà hac eadem quæstione A. testimo. septimo.
2. AD Romanos tertio, vt sup. Ibidèm testimon. octauo.
3. ESAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.
4. IACOBI quarto: Vnus est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.
5. IOANNIS decimotertio: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodùm ego feci vobis, ità & vos faciatis. Ibidèm: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicèm.
6. PRIMAE Ioannis secundo: Qui dicit se in ipso manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Charissimi, non mandatum nouum scribo vobis, sed mandatum vetus quod habuistis ab initio.
7. PRIORIS Petri secundo: Quæ est enim gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benè facientes, patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.
8. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.
9. AD Romanos secundo: Secundùm duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei: qui reddet vnicuique secundùm opera eius: Ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione, & qui nõ acquiescunt veritati, credũt autem iniquitati, ira & indignatio: Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco.

XVII

Quid docet octauus articulus, Credo in Spiritum sanctum?

Symb. Cõstantinop. & Cõcil. Florentin.
Gene. 1.a Psal. 103.d Iob 24.b Matth. 28.d Ioan. 1.e 14.b d 16.c 1.Ioan. 5.b Rom. 8.bc 2.Cor. 3.d 1.Cor. 6.d & 3.c Psal. 50.c Esa. 11.a Gal. 5.d Rom. 5.a

A. Subiungit tertiam in Deitate personam, Spiritum sanctum: qui ex Patre filioque procedens, verus, vtrique coæternus, coæqualis, consubstantialis Deus existit, & eadem fide parique cultu & honore colendus est.

B. Hic ille Paracletus & Doctor veritatis, qui corda credentium gratia sua

ſuiſque donis illuſtrat, purificat, ſanctificat, & in omni ſanctitate confirmat. Hic eſt[a] pignus hæreditatis noſtræ, qui adiuuat infirmitatem noſtram, & ſingulis prout vult, varias donationes ſuas diſtribuit impertitque.

a Ephe. 1. e Rom. 8. e 1. Cor. 12. b

TESTIMONIA.

1. A. SYMBOLVM Concilij Conſtantinopolitani, quod eſt ſecundum generale: Credimus in Spiritũ ſanctum, Dominũ & viuificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: qui locutus eſt per Prophetas.

2. CONCILIVM Florentinũ in literis vnionis: Definimus vt hæc fidei veritas ab omnibus Chriſtianis credatur & ſuſcipiatur: ſicq; omnes profiteantur, quia Spiritus ſanctus ex Patre & Filio æternaliter eſt, & eſſentiam ſuam, ſuumq; eſſe ſubſiſtens habet ex Patre ſimul & Filio, & ex vtroque æternaliter, tanquàm ab vno principio & vnica ſpiratione procedit. Definimus inſupèr explicationem verborum illorum, FILIOQVE, veritatis declarandæ gratia & imminente tunc neceſſitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuiſſe appoſitam.

3. GENESIS primo: Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.

4. PSALMO centeſimotertio: Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

5. IOB vigeſimoquarto: Ipſi fuerunt rebelles lumini, neſciêrunt vias eius.

6. MATTHAEI vigeſimooctauo: Baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

7. IOANNIS primo: Vidi ſpiritum deſcendentẽ quaſi columbam de cælo, & mãſit ſuper eum. Ibidem: Hic eſt qui baptizat in ſpiritu ſancto.

8. ET decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & aliũ paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere. Apud vos manebit, & in vobis erit. Et paucis interpoſitis, Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

9. ITEM decimoſexto: Si non abiero, paracletus nõ veniet ad vos: Et cùm venerit ille, arguet mũdum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. Cùm venerit ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura ſunt, annunciabit vobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

10. PRIMAE Ioannis quinto: Tres ſunt qui teſtimonium dãt in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

11. AD Romanos octauo: Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Quòd ſi ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra propter inhabitãtem ſpiritum eius in vobis. Quicunq; ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei. Nõ enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei.

12. POSTERIORIS ad Corinthios tertio: Dominus autem ſpiritus eſt: vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas.

13. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis, quoniam membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?

14. ET capite tertio: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis autẽ templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templũ enim Dei ſanctum eſt: quod eſtis vos.

15. PSALMO quinquageſimo: Cor mundũ crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Nè proijcias me à facie tua, & ſpiritum ſanctum tuum nè auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

16. ESAIAE vndecimo: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis. Et replebit eũ Spiritus timoris Dñi.

17. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.

18. AD Romanos quinto: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

1. B. AD Epheſios primo: In Chriſto credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitionis, in laudem gloriæ ipſius.

2. AD Romanos octauo: Similiter autem & ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.

3. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Nemo poteſt dicere, Dominus IESVS, niſi in Spiritu ſancto. Diuiſiones verò gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Et diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus. Et diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritum: alteri fides in eodem ſpiritu: alij gratia ſanitatum, in vno ſpiritu: alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonũ. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult.

XVIII

Quid addit articulus nonus, Credo Eccleſiam ſanctam Catholicam?

A. Oſtendit Eccleſiam, id eſt, cunctorum Chriſti fidelium[a] viſibilem congregationem, pro qua Dei filius hominis natura ſuſcepta, cuncta & fecit, & pertulit.

B. Eamque docet primùm,[b] vnam eſſe & conſentientem in fide fideíque doctrina, & adminiſtratione Sacramentorum, quæque ſub vno capite ſuo Chriſto, vnóque vices eius in terris gerente[c] Pontifice Maximo regitur, ac in vnitate conſeruatur.

C. Deindè hanc ſanctam[d] eſſe prædicat, quia per Spiritum ſanctum à Chri-

a Matth. 5. b Eſa. 60. a c & 2. a Pſal. 18. a Aug. tract. 1. in epiſt. Ioan. & de vnita. eccle. cap. 14. & in Pſal. 30. conc. 2. Chryſ. homil. 4. de verbis Eſaiæ.

b Ioan. 11. g 10. c 17. b Cant. 6. c 1. Cor. 1. b 12. b d Ephe. 4. a Cypr. de ſimp. prælat. Iren. lib. 1. cap. 3. Hier. ad Ageruch. epiſt. 11. Chryſ. homi. 1. in 1. Corinth.

c Cypr. de ſimp. & Epiſt. 55. & 69. Iren. lib. 3. ca. 3. Hier. ad Damaſ. epi. 57. & 58. Leo epiſt. 89. ad Vien.

d Ephe. 5. e Cant. 4 b 1. Pet. 2. b Auguſt. in ench. c. 56. & in Pſal. 85. Bernar. ſer. 3. in vigil. nat. Greg. lib. 35. mor. c. 6. Iren. lib. 3. cap. 40.

D

à Christo vsquè sanctificatur, vt sancti homines, & sanctæ leges nunquàm in illa desint. Nec vllus extra huius consortium, sanctitatis particeps esse potest.

c Actor.1.b Gen.22.d Marc.16.d Luc.24.g Mat.28.d 16.c Aug.epist. 170.& 166.Cont.epis.fund. cap.4. lib.de vera religiõe cap.7. Pacianus epist.1.ad Sympron. Vincent.Lirin. Hieron.cont.Lucif. Beda in 6. cap. Cant.

D. Tertiò esse [c] Catholicam, id est, vniuersalem, adeò, vt per orbem longè lateque diffusa, omnes omnium temporum, locorum ac nationũ homines, qui modò in Christi fide ac doctrina conueniunt, vno quasi materno sinu excipiat, concludat ac saluet.

f Eph.4.c d Psal.118.h Coloss.1.b Philip.1.a 2.Cor.8.c 1.Ioan.1.b Rom.12.b 1.Cor.12.b August.tract. 32. in Ioan.

E. Quartò esse in eadem Ecclesia sanctorum communionem, vt qui [f] in Ecclesia, veluti domo Dei familiaque versantur, societatem quandam inter se & vnionem seruent indiuiduam, & sicutì vnius corporis membra, mutuis officijs, meritis & orationibus se inuicèm iuuent. Apud hos est vnitas fidei, doctrina consentiens, conformis vsus Sacramentorũ: qui etiam, [g] qualescunque demùm quorundam errores aut dissensiones incidant, soliciti sunt * seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. In qua quidem communione non modò sancti Ecclesiæ militantis in terra peregrinantes, verùm etiam beati omnes Ecclesiæ cum Christo in [h] cælis felicissimè triumphantis, ac insupèr piorum animæ, quæ ex hac vita egressæ, nondùm [i] tamen illam beatorum felicitatem sunt consecutæ, simul compræhenduntur.

g Euseb.eccl.hist.lib.7.ca. 19. Aug.2.cont.Dona.c.6. & epist.19. Item de vera relig.cap.6.
*Ephe.4.a

h Aug.de temp. serm.181. cap.13. In Ench.cap.56.

i Aug. lib.20. deciuit.Dei, cap.9. Greg.lib.4.dialog. cap.39.

F. Extra hanc Sanctorum communionem (sicut extra [k] Noë arcam) certum quidem exitium, nulla verò salus mortalibus: non Iudæis aut Ethnicis, qui fidem Ecclesiæ nunquàm receperunt: non hæreticis, qui receptam deseruërunt vel corruperunt: non schismaticis, qui pacem & vnitatem Ecclesiæ reliquerunt: postremò neque [l] excommunicatis, qui qualibet alia graui de causa id meruerunt, vt ab Ecclesiæ corpore ceu perniciosa quædam membra præscinderentur ac separarentur. Atque istiusmodi omnes, quoniam ad Ecclesiam eiusque sanctam communionem non pertinent, Diuinæ gratiæ [m] & salutis æternæ non possunt esse participes, nisì Ecclesiæ, à qua suo illi vitio sunt semel auulsi, primùm reconcilientur atque restituantur. Certa est enim [n] Cypriani & Augustini [o] regula: Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

k Gen.7.d 1.Pet.3.d Esa. 60.b August.epi.50.& 152. Itèm de vnit. eccl. ca.4.& 16. Fulgen.de fide ad Petrũ ca.37.38.& 39. Pacian.epist. 2.ad Sympro. Iren. lib.4.c. 43. Gregor.14.mor.cap.2. Chrys. ho.11.in ep.ad Eph. Conc.Later. can.1. 1.Ioan. 2.c Ioan.6.g 13.c Iudæ c

l 1.Cor.5 a 1.Tim.1.d Num.12.d Matth.18.b 2.Ioan.c d 2.Thess.3.b d Cypr.epist.62. Augu.lib.1. contra aduers. leg. & prophet.cap.17.

m Aug.serm.181.de temp. ca.12. & in Psal. 88.conc.2. Item epist.204. Cyp.epist. 57. & 52.

n De simplic. prælatorũ.

o lib.4. de Symb.ad catechu. cap.10.

TESTIMONIA.

ECCLESIAM ESSE VISIBILEM

1. A. MATTHAEI quinto: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra mõtem posita: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est.

2. ESAIAE sexagesimo: Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia eccè tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Et venient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt te, & adorabũt vestigia pedum tuorũ omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te ciuitatem Domini, Sion Sancti Israël. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam seculorum &c.

3. ET capite secundo: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montiũ, & eleuabitur super colles: & fluẽt ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem.

4. PSALMO decimooctauo: In omnem terram exiuit sonus eorũm, & in fines orbis terræ verba eorũ. In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo.

5. AVGVSTINVS tractatu primo in epistolam Ioannis: Nónne ille lapis (de quo apud Danielem) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nunquìd digito ostendimus istum montem, quomodò ostenditur hominibus noua luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouã, dicunt: Eccè luna, eccè vbì est: Et si sunt ibì qui non valeant intendere aciem, & dicãt, vbì? Intenditur illis digitus vt videant: aliquando, dum erubescunt, nè cæci putentur, dicunt se vidisse quod non viderunt. Nunquìd sic ostendimus Ecclesiam fratres mei?

Dan. 2.

Ecclesia aperta est & manifesta.

mei? nónne aperta est? nónne obtinuit omnes gentes? nónne impletur quod ante tot annos promissum est Abrahæ, in semine eius benedici omnes gẽtes? Vni fideli ꝓmissum est, in millibus fideliũ mundus impletus est. Eccè mons implens vniuersam faciem terræ: eccè ciuitas de qua dictum est, Non potest ciuitas abscõdi super montem constituta. Illi offendunt in montem: & cùm eis dicitur, Ascendite: non est mons, dicũt, & faciliùs illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculũ quærunt. Erit (inquit Esaias) in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestũ, quàm mons? Sed sunt & montes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrûm nouit Olympum montem? Quomodò ibi qui habitant, Giddabam nostrum non nouerunt. In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic, quia impleuit vniuersam faciem terræ: & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omnium montium. Et cõgregabuntur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? qui frangit faciem offendendo in illum, qui ignorat ciuitatem super montem constitutam. Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis qui oderũt fratres, quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum.

Genes. 22.
Matth. 5.
Esa. 2. a
Ecclesia ab hæreticis ignoratur.

6. IDEM in libro de vnitate Ecclesiæ contra epistolam Petiliani Donatistæ, capite decimoquarto: Nõ est Ecclesia operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est, Non potest ciuitas abscõdi super montem constituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe esse demonstrant, & mâlunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere, qui cùm esset lapis præcisus de monte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram.

Matth. 5.
Ecclesia aperta est, & tamẽ hæreticis est velut operta.
Matth. 5.
Dan. 2.

7. IDEM in Psalmum trigesimum cõcione secunda, super illum versum, Qui videbant me, foràs fugerunt à me: Illud est magis gemendum, illud omninò intolerabile, quia multi qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exiêrunt foràs, & hæreses & schismata contra ecclesiam fecerunt. Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foràs fugerunt à me. Obscuriùs dixerũt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia: puto propterea, quia videbãt in spiritu contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futuræ erant, planiùs prædictum & apertiùs prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt & foràs fugerũt. Et paulò pòst: Et penè vbiq; Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à Prophetis: Ecclesia apertè, vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleretur in ijs ista nequitia, quã prædixit Psalmus: Qui videbant me, foràs fugerunt à me. Ex nobis exiêrunt, sed non erant ex nobis. Hoc Apostolus Ioannes de illis dixit.

Prophetæ cur apertiùs de Ecclesia, q̃ de Christo prophetârũt.
Psalm. 30.
1. Ioan. 2.

8. CHRYSOSTOMVS homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ecclesia radices in cælo fixas habet potiùs quàm in terra. Verũ fortassis ethnicus meam despicit arrogantiam, sed maneat donèc harum rerum probationem attulero, discatq; vim veritatis, quo modo facilius est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

Facilius est solem extingui, q̃ Ecclesiam obscurari.

VNAM.

1. B. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm erat Pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente: & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

2. ET decimo: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocẽ meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

3. ITEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: vt sint vnum, sicut & nos.

4. CANTICORVM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

5. PRIORIS ad Corinthios primo: Fidelis Deus, per quem vocati estis in societatem Filij eius Iesu Christi Domini nostri. Obsecro autẽ vos fratres per nomen Domini nostri IESV CHRISTI, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

6. ET capite duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnũ corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus. Et paulò pòst: Sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, vt non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicem solicita sint membra. Et si quid patitur vnũ membrum, compatiũtur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidẽ posuit Deus in Ecclesiã, primùm Apostolos &c.

7. AD Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrûm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Vnam esse Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc Ecclesiæ vnitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedrã Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? quãdo & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum vnitatis ostendat, dicens: Vnũ corpus & vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus? Quam vnitatem firmiter tenere & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoquè ipsum vnum atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatẽ perfida præuaricatione corrumpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna est, quę in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur: quo modo solis multi radij, sed lumen vnũ: & rami arboris multi, sed robur vnum, tenaci radice fundatum: & cùm de fonte vno riui plurimi defluũt, numerositas licèt diffusa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen seruatur in origine. Auelle radium Solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit: ab arbore frange ramum, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumen est, quod vbiq; diffunditur, nec vnitas corporis separatur: ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latiùs expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Illius fœtu nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: vnam domũ nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat &c.

Cant. 6.
Vnitas Ecclesiæ.
Super cathedram Petri, fundata Ecclesia.
Ephe. 4.

9. IRENAEVS libro primo aduersùs hæreses, ca-

pite tertio: Hanc prædicationē cùm acceperit, & hāc fidem, quemadmodùm prædiximus, Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit ijs, videlicet quasi vnam animam habens & vnum cor, & consonāter hæc prædicat & docet & tradit quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamē virtus traditionis vna & eadem est. Et neq; hæ quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neq; hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ quæ in Celtis, neque hæ quæ in Oriente, neque hæ quæ in Aegypto, neque hæ quæ in Libya, neque hæ quæ in medio mundi sunt cōstitutæ: sed sicut sol creaturæ Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen prædicatio veritatis vbiquè lucet, & illuminat omnes homines, qui volūt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valdè præualet in sermone ex ijs qui præsunt Ecclesijs, alia quàm hæc sunt, dicet. Nemo enim supra magistrum est: neque infimus in dicendo, deminorabit traditionem. Cùm enim vna & eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere, amplius: neque is qui minus, deminorat.

Vt Ecclesia, ità & eius fides per vniuersum mundum vna est.

Ecclesiȩ Germaniæ non aliter credūt quàm Hispaniȩ &c.

10. HIERONYMVS ad Ageruchiam siue Gerontiam de Monogamia, epistola vndecima: Erūt duo in carnem vnam, nō in duas nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: certè non vxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert & ad Ecclesiam: vt primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus sit. Sit vna Eua, mater cunctorum viuentium: & vna Ecclesia, parens omnium Christianorum. Sicut illam maledictus Lamech in duas diuisit vxores: sic hanc hæretici in plures Ecclesias lacerant: quæ iuxta Apocalypsim Ioannis, synagogæ magìs diaboli appellandæ sunt, quàm Christi conciliabula.

Matth. 19. Ephe. 5. Ecclesiā vnā in plures lacerant hæretici. Gen. 4. Apoc. 2. Hæreticorū Ecclesiȩ sunt synagogȩ diaboli.

11. CHRYSOSTOMVS homilia prima in priorem epistolam ad Corinthios: Ecclesiam Dei appellat Apostolus, vt ostendat in vnum eam redigi oportere. Nam si Dei est, vna est, nō Corinthi solùm, sed vniuersi orbis. Nam Ecclesiæ nomen non separationem, sed vnionem & consonantiam significat.

Ecclesia si Dei est, vna est.

12. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Videns inimicus idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos. Hæreses inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet vnitatem. Rapit de ipsa Ecclesia homines, & dum sibi appropinquâsse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit: &c. Hoc eò fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina seruatur. Quæ si quis consideret & examinet, tractatu longo atque argumentis opùs nō est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorū non vincent eam. Tibi dabo claues regni cælorum: & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis. Et eidem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas. Super illum vnum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mādat oues suas. Et quanuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat: Sicut misit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum sanctum: Si cui remiseritis peccata, remittentur illi: si cui tenueritis, tenebuntur: tamen vt vnitatem manifestaret, vnam cathedram constituit, & vnitatis eiusdem originem ab vno incipientem sua authoritate disposuit. Hoc erant vtiquè & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur. Primatus Petro datur, vt vna CHRISTI Ecclesia & cathedra vna monstretur: & pastores sunt omnes, sed grex vnus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus vnanimi consensione pascatur. Quam vnam Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, &c. vt suprà hac eadem quæstione B. 8.

Facilis ratio dijudicandi vbi sit vera fides & vera Ecclesia. Matt. 16. Ioan. 21. Ioan. 20. Petrus caput & princeps Apostolorū, licèt omnes in Apostolatu pares fuerint. Cant. 6.

13. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè quòd sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur. cui si secundùm magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post Diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim nouam conderet. Ibidem: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Et paulò pòst: Petrus tamen, super quem ędificata ab eodem Domino fuerat Ecclesia, vnus pro omnibus loquens, & Ecclesiæ voce respondens, ait: Domine, ad quem ibimus? Verbum vitę æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui: significans scilicet & ostendens, eos qui à Christo recesserint, culpa sua perire: Ecclesiam tamen quæ in CHRISTVM credat, & quæ semel id quod cognouerit teneat, nunquàm omninò ab eo discedere, & eos esse Ecclesiam, qui in domo Dei permanēt. Et multis interiectis: Post ista adhuc insuper pseudoëpiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram atque ad Ecclesiam principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides, Apostolo prædicante, laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

lib. 1. epist. 3. Hæreses ortȩ ex summi Pontificis & Christi vicarij contēptu. Cur Heretici Ecclesiȩ præpositum potissimùm oppugnent. Super Petrū ędificata Ecclesia. Ioan. 6. Ecclesia nunquàm à Christo recedit. Romanæ Ecclesiȩ primatus & in fide constantia. Rom. 1.

14. ET epistola sexagesimanona ad Florentium siue Puppianū: Nec hæc iacto, sed dolens profero, cùm te iudicem Dei constituas & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit. Et qui reijcit vos, me reijcit, & eum qui me misit. Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur. Et paulò pòst: Dominus quoquè in Euangelio, cùm eum loquentem discipuli derelinquerent, conuersus ad duodecim, dixit: Nunquid & vos vultis ire? Respondit ei Petrus, dicens: Domine, ad quem imus? verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Loquitur illic Petrus, super quem ædificata fuerat Ecclesia, Ecclesiæ nomine, docens & ostendens, quia etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vndè scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo: & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus DEI non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt: quandò Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohærentium sibi inuicèm sacerdotum glutino copulata.

lib. 4. epist. 9. Luc. 10. Hæreses ex summi Sacerdotis contemptu oriuntur. Ioan. 6. Super Petrū ædificata Ecclesia. Qui cū Episcopo non sunt, in Ecclesia non sunt. Sacerdotum sibi inuicèm cohærentium glutino copulata Ecclesia.

15. IRE-

Rom. Ecclesiæ principatus.

15. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses, capite tertio: Ad hanc Ecclesiã (Romanam) propter potentiorem principalitatem, necessè est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles, in qua semper ab his qui sunt vndiquè, conseruata est ea quę est ab Apostolis traditio.

Hieronymus Romano Põtifici adhęret. Matth. 16. Exod. 12. Gen. 7. Extra Ecclesiam Rom. nõ est salus.

16. HIERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesimaseptima: Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuę, id est, cathedrę Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunq; extra hanc domũ agnum comederit, prophanus est. Si quis in arca Noë nõ fuerit, peribit regnante diluuio. Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

17. ITEM ad eundem Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Ego interìm clamito, si quis cathedræ Petri iungitur, meus est.

18. LEO MAGNVS epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciam constitutos: Diuinæ cultum religionis quem in omnes gentes omnésque nationes, Dei voluit gratia coruscare, ità Dominus noster Iesus Christus humani generis Saluator instituit, vt veritas quę anteà legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem vniuersitatis exiret, sicut scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. (Psalm. 18.) Sed huius muneris sacramentum ità Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, vt in beatissimo Petro, Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret, vt ab ipso quasi quodam capite, dona sua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini, qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium indiuiduæ vnitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: (Matth. 16.) vt æterni ędificatio templi, mirabili munere gratię Dei in Petri soliditate consisteret, hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, vt illam nec humana temeritas posset appetere, nec portę contra illam inferi prǣualerent. Cui Petro cùm prę cęteris soluẽdi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mandata est. Cui quisquis principatum æstimat denegãdum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Petrus à Christo caput Ecclesiæ constitutus est.

Petri præ cæteris Apostolis priuilegiũ. Matth. 16. Ioan. 21. Principatui D. Petri detrahentes quò se demergant.

SANCTAM.

1. C. Ad Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiã, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

2. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquandò non populus, nunc autẽ populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiã consecuti.

Ecclesia domus est, templũ & ciuitas S. Trinitatis.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurẽtium capite quinquagesimosexto: Rectus confessionis ordo poscebat, vt Trinitati subiũgeretur Ecclesia, tanquàm habitatori domus sua, & Deo templum suum, & conditori ciuitas sua.

Ecclesia quo modo sancta.

5. IDEM in Psalmum octogesimumquintum super ea verba, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: Audeat & corpus Christi, audeat & vnus ille homo clamans à finibus terrę, cum capite suo & sub capite suo dicere, sanctus sum. Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum. Dicat & vnusquisque fidelium, sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio non ingrati. Dic Deo tuo, sanctus sum, quia sanctificâsti me. Si enim Christiani omnes & fideles & baptizati in illo, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis: (Rom. 6.) si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt.

6. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Hodiè scietis, quia veniet Dominus. (Exodi 16.) Verba hæc quidem suo loco & tempore in scriptura posita sunt, sed non incongruè illa vigiliæ Dominicæ natiuitatis Ecclesia mater aptauit. Ecclesia, inquam, illa quę secum habet consilium & Spiritum sponsi & Dei sui, cui dilectus inter vbera commoratur, ipsam cordis sui sedem principaliter possidens & cõseruans. Nimirùm ipsa est quæ vulnerauit cor eius, (Cant. 1.) & in ipsam abyssum secretorum Dei, oculũ contemplationis immersit, (Cant. 4.) vt & illi in suo, & sibi in eius corde, perennem faciat mansionem.

Ecclesia in terris secũ habet cõsilium & Spiritum sponsi.

Sacrificiũ Ecclesię Catholicæ tantum Deo acceptũ.

7. GREGORIVS libro trigesimoquinto Moralium, capite sexto: Sola Ecclesia Catholica est, per quã sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quę pro errantibus fidutialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foràs. (Exodi 12.) In vna nanque domo agnus comeditur: quia in vna Catholica Ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foràs prohibet: quia dari sanctum canibus vetat. Sola est, in qua opus bonum fructuosè peragitur, vndè & mercedem denarij non nisì qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola est, quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vndè & aqua diluuij arcam quidem ad subliomiora sustulit, (Genes. 7.) omnes autem quos extra arcam inuenit, extinxit. Sola est, in qua superna mysteria veraciter contemplemur. Vndè & ad Moysen Dominus dicit: Est locus apud me, & stabis supra petram. (Exod. 33.) Et paulò pòst: Tollam manum meam, & videbis posteriora mea. Quia enim ex sola catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se esse locum Domìnus perhibet, de quo videatur.

Opus bonum fructuosè tãtùm in Ecclesia peragitur.

Veritas ex sola Cathol. Ecclesia cõspicitur.

8. IRENAEVS libro tertio aduersùs hęreses, capite quadragesimo: In Ecclesia posuit Deus Apostolos, prophetas, Doctores, & vniuersam reliquam operationem spiritus: cuius non sunt participes omnes, qui non concurrunt ad Ecclesiam. Vbi Ecclesia, ibì & spiritus: & vbì spiritus Dei, illic Ecclesia & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore CHRISTI procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, (Hiere. 2.) & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesię, nè traducantur, reijcientes verò Spiritum, vt non erudiantur. Alienati verò à veritate, dignè in omni volutantur errore &c.

In Ecclesia Spiritus sanctus & veritas.

CATHOLICAM.

1. D. ACTORVM primo: Et eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsq; ad vltimum terræ.

2. GENESIS vigesimosecundo: Benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedîsti voci meæ.

3. MARCI decimosexto: Euntes in mundum vniuersum, prędicate Euangelium omni creaturæ. Illi autem profecti, prædicauerunt vbiquè, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

4. LVCAE vigesimoquarto: Sic oportebat Chri-

ſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma.

5. MATTHAEI vigeſimooctauo: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Et eccè ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.

6. ET capite decimoſexto: Super hanc petram ędificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

7. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſeptuageſima ad Seuerinum conſanguineum ſuum: Perſpicis quàm ſit dolendum, vt qui ſecundùm carnem fratres ſumus, in Chriſti corpore non vna ſocietate viuamus: præſertim quia facile tibi eſt, attendere & videre ciuitatem ſupra montem conſtitutam, de qua Dominus ait in Euangelio, quòd abſcondi non poſſit. Ipſa eſt enim Eccleſia Catholica: Vndè καθολικὴ Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet, ideò ſecundùm verbum Domini noſtri Ieſu Chriſti, abſcondi non poteſt.

Eccleſia facilè videri poteſt. Matth. 5. Catholica cur dicatur. Nulli licet ignorare Eccleſiam.

8. IDEM in epiſtola centeſima ſexageſimaſexta ad Donatiſtas: In ſcripturis didicimus Chriſtum, in ſcripturis didicimus Eccleſiam. Has ſcripturas communiter habemus: quarè non in eis & Chriſtum & Eccleſiam communiter retinemus? Nos vbì agnouimus eum, de quo dicit Apoſtolus: Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones & ſemini eius: non dicit, & ſeminibus tanquàm in multis, ſed tanquàm in vno, & ſemini tuo quod eſt Chriſtus: ibì agnouimus Eccleſiam, de qua dicit Deus ad Abraham, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Vbì agnouimus Chriſtum in Pſalmo de ſe prophetante: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodiè genui te: ibì agnouimus Eccleſiam in eo quod ſequitur, Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Vbì agnouimus Chriſtum in eo quod ſcriptum eſt, Et ipſe tanquàm ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendum viam: ibì agnouimus & Eccleſiam in eo, quod paulò ſuperiùs dicitur: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In ſole poſuit tabernaculum ſuum: Ipſa eſt Eccleſia in ſole poſita, hoc eſt, in manifeſtatione omnibus nota vſq; ad terminos terrę. Adfert deindè plura ex ſcripturis teſtimonia, velutì ex pſalmo vigeſimoprimo, Conuertentur ad Dominũ vniuerſi fines terræ &c. Ex pſalmo centeſimoſexto, Exaltare ſuper cælos Deus, & ſuper omnem terrã gloria tua. Ex pſalmo ſeptuageſimoprimo, Et dominabitur à mari vſque ad mare, &c. Item ex Danielis ſecundo capite, Lapidem creuiſſe, & factum montem magnum, & repleuiſſe omnem terram. Ex Abacuc tertio, Et laudis eius plena eſt terra. Ex Eſaiæ quinquageſimoquarto capite, Lætare ſterilis quæ non paris &c. Ex pſalmo quadrageſimonono, Et vocauit terram à ſolis ortu vſque ad occaſum. Et ex Sophoniæ ſecundo capite, Adorabunt eum viri de loco ſuo, omnes inſulæ gentium.

In ſcripturis vt Chriſtus, ità & Eccleſia demõſtratur. Galat. 3. Geneſ. 22. Pſalm. 2. Pſalm. 18. Eccleſia in ſole poſita.

9. IDEM contra epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Vt omittam ſynceriſſimam ſapientiam, multa ſunt alia quæ in Catholicæ Eccleſiæ gremio me iuſtiſſimè teneant. Tenet conſenſio populorum atque gentium, tenet authoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata. Tenet ab ipſa ſede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio ſacerdotum. Tenet poſtremò ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hęreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe Catholicos dici velint: quærenti tamen peregrino alicui, vbì ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere.

Auguſtinum quæ in Eccleſia Catholica teneant. Ioan. 21.

10. IDEM libro de vera religione, capite ſeptimo: Tenenda eſt nobis Chriſtiana religio, & eius Eccleſiæ communicatio quæ Catholica eſt, & Catholica nominatur, non ſolùm à ſuis, verùm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolint've ipſi quoquè hæretici, & ſchiſmatum alumni, quando non cum ſuis, ſed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim poſſunt intelligi, niſì hoc eam nomine diſcernãt, quo ab vniuerſo orbe nuncupatur.

Catholica nominatur ab vniuerſo orbe.

11. PACIANVS Barcilonenſis epiſcopus epiſtola prima ad Sympronianum Nouatianum de Catholico nomine, ipſum alloquens Sympronianũ ait: Sub apoſtolis, inquies, nemo Catholicus vocabatur. eſto, ſic fuerit, vel illud indulge. cùm poſt apoſtolos hæreſes extitiſſent, diuerſiſq; nominibus columbam Dei, atq; reginã lacerare per partes & ſcindere niterentur: nónne cognomen ſuũ plebs apoſtolica poſtulabat, quæ incorrupti populi diſtingueret vnitatem, nè intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra laceraret? nónne appellatione propria decuit caput principale ſignari? Ego fortè ingreſſus populoſam vrbem hodiè, cùm Marcionitas, cùm Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & cæteros eiuſmodi comperiſſem, qui ſe Chriſtianos vocarẽt, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoſcerem, niſì Catholica diceretur? Agè, quis cæteris plebibus nomina tãta largitus eſt? ipſe ille, qui Catholicum nomen interrogat, cauſam ſui nominis neſciet, ſi requirã, vndè mihi traditum eſt. Certè non eſt ab homine mutuatum, quod per ſecula tanta non cecidit. Catholicũ iſtud nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum ſonat, nec hęreticos ſumit authores. Multa nos Spiritus ſanctus edocuit: quem paracletum apoſtolis & magiſtrum Deus miſit è cælis. Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus verò cognomen. illud me nuncupat, iſtud oſtendit: hoc probor, indè ſignificor. Et ſi reddenda poſtremò Catholici vocabuli ratio eſt, & exprimenda de Græco interpretatione Romana: Catholicus vbiq; vnum, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum ſcilicet Dei. Ergò qui Catholicus, idem obediens: qui obediens, idem eſt Chriſtianus: atq; ità Catholicus Chriſtianus eſt. Quare ab hæretico nomine noſter populus hac appellatione diuiditur, cùm Catholicus nuncupatur.

Catholici nomen inuentũ vt plebs apoſtolica, ab hęretica ſecerneretur. Quid ſignificet.

12. VINCENTIVS Lirinenſis in libello aduerſùs profanas omniũ hæreſeon nouationes: Ille eſt verus & germanus Catholicus, qui veritatẽ Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuſpiam authoritatem, non amorẽ, non ingenium, non eloquentiam, non philoſophiam: ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus & ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitùs Eccleſiam Catholicã tenuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendũ credendumq; decernit. Quicquid verò ab aliquo deincèps vno, pręter omnes, vel contra omnes ſanctos, nouum & inauditum ſubinduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Et ſub libri principiũ: In ipſa Catholica Eccleſia magnoperè curandum eſt, vt id teneamus, quod vbiquè, quod ſemper, quod ab omnibus creditum: hoc eſt etenim verè proprieq; catholicum, quod ipſa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia verè vniuerſaliter compræhendit. Sed hoc ità demùm fit, ſi ſequamur vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. Sequemur autem vniuerſitatem hoc modo: Si hanc vnam fidem veram eſſe fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Eccleſia: Antiquitatem verò ità, ſi ab his nullatenùs ſenſibus recedamus, quos ſanctos Maiores ac patres noſtros celebrâſſe manifeſtum eſt: Conſenſionem quoquè itidèm, ſi in ipſa vetuſtate, omnium vel certè penè

Verus Catholicus quis ſit. Catholicum quid propriè dicatur. Vniuerſitas. Antiquitas. Conſenſus.

penè omnium sacerdotum pariter & magistrorũ definitiones, sentẽtiasq́; sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersalis fidei cõmunione præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptoq́; membro sanitatẽ vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantùm, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhęreat, quæ prorsùs iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error depræhendatur? Tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter antiquitùs vniuersalis* Concilij decreta præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorum consulat interrogetq́; sententias, eorum duntaxàt, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicæ cõmunione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, sed omnes pariter vno eodemq́; consensu, apertè, frequenter, perseuerãter, tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoquè intelligat absq́; vlla dubitatione credendum.

* aliàs Ecclesiæ.

13. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos: Breuem tibi apertamq́; animi mei sentẽtiam proferam: in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Sicubì audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquã alio nuncupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit.

In qua Ecclesia permanendum.

Antichristi synagoga.

1.Tim.4.

14. BEDA in sextum caput Canticorũ: Sicut vnus Dominus, vna fides, vnum baptismum, vnus Deus & pater omniũ, ità est vna Catholica electorũ omnium multitudo, per omnia & mundi loca, & tempora seculi, eidem vni Deo & patri subiecta.

Catholicum ex personarũ locorum & temporum vniuersitate dicitur.

1. E. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi &c. vt crescamus in illo per omnia, qui est caput, Christus: ex quo totum corpus compactũ & connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundùm operationẽ in mensuram vniuscuiusq́; membri, augmentum corporis facit in ędificationem suî in charitate.

In eadẽ esse SANCTORVM COMMVNIONEM.

2. PSALMO centesimo deciomooctauo: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientiũ mandata tua.

3. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarũ, & trãstulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem.

4. AD Philippenses primo: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestrî, (semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens) super communicatione vestra in Euangelio Christi, à prima die vsq́; nunc.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat ęqualitas, sicut scriptum est: Qui multũ, non abundauit: & qui modicum, non minorauit.

Exodi 16.

6. PRIMAE Ioannis primo capite: Vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius Iesu Christo.

7. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ità multi vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes, secundùm gratiam quæ data est nobis, differentes, siue prophetiam secundùm rationem fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet in doctrina, &c.

8. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnũ est & membra habet multa, &c. Et si quid patitur vnum membrũ, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrũ, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

9. AVGVSTINVS tractatu trigesimosecundo in Euangeliũ Ioannis: Ecclesia est corpus Christi, in hoc corpore membrum es: cùm ergò membrum sis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim membrorum charitate concordat, & ipsa vnitas loquitur, quomodò tunc vnus homo loquebatur. Datus est spiritus ad manifestationem: quia alij datur per spiritum sermo sapientiæ &c. sed tu forsitan eorum omnium quæ dixi, nihil habes. Si amas, non nihil habes: si enim amas vnitatem, etiam tibi habet quisquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuum est quod habeo: tollam inuidiam, & meum est quod habes: liuor separat, charitas iungit. Oculus solus videt in corpore, sed nunquid soli sibi oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt: non enim si aliquis ictus in pedem veniat, auertit se oculus indè, vt non præcaueat: &c.

1. Cor. 12.

Communio fideliũ membris humani corporis respondet.

10. EVSEBIVS Cæsareensis Ecclesiasticæ historię libro septimo, capite decimonono, vbi agit de Nepote Episcopo & eius schismate, refert ex Dionysio Alexandrino, quemadmodùm ille Presbyteros hæresi Chiliastarũ infectos instituerit: eosq́; valdè paratos & promptos fuisse ad assentiendum veritati perceptæ, & schismati atq́; errori abrenunciandum.

11. AVGVSTINVS libro secundo de baptismo contra Donatistas, capite sexto: Vos itaque Donatistæ quid ad hæc dicitis? Si nostra sententia de baptismo vera est, omnes qui aliter sapiebant Cypriani temporibus, non sunt ab ecclesiæ vnitate separati, donèc illud quod aliter saperẽt Deus illis reuelaret. Vos ergò quarè separatione sacrilega pacis vinculũ dirupistis? Deindè, quantum crimen sit schisma facere, his verbis explicauit: Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber ira regis contemptoris incensus, & schisma tẽtatum: & idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde & peregrina captiuitate, schisma hiatu terræ sepultis authoribus viuis, & cæteris cælesti igne consumptis: quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, quod est grauiùs vindicatum?

Schisma quã graue peccatum.

Exod. 32. Ierem. 36.

Num. 16.

12. IDEM epistola decimanona ad Hieronymum scribens, ostendit se salua charitate ab eo dissentire circa repręhensionem, qua aduersùs S. Petrum vsus est B. Paulus.

13. ITEM in libro de vera religione, capite sexto de bonis Christianis loquens, ità ait: Sæpè finit diuina prouidentia per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum seditiones expelli de congregatione Christiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel iniuriam suam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque vllas nouitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines, quàm vero affectu, & quanta synceritate charitatis Deo seruiendum sit: talium ergò virorum propositũ est, aut sedatis remeare turbinibus: aut si id non sinantur, vel eadem tempestate perseuerante, vel nè suo reditu talis aut sæuior oriatur, tenent voluntatẽ consulendi etiam eis ipsis, quorum motibus perturbationibusq́; cesserunt,

Pacem Ecclesiæ quanti faciant boni Christiani.

cesserunt, sine vlla conuenticulorum segregatione vsque ad mortẽ defendentes & testimonio iuuantes eam fidem, quam in Ecclesia Catholica prędicari sciunt. Hoc coronat in occulto pater in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exẽpla non desunt: immò plura sunt, quàm credi potest. Ità omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarum curationem & ad institutionem spiritalis populi vtitur diuina prouidentia.

14. AD Ephesios quarto: Obsecrò vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

15. AVGVSTINVS sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite decimotertio: Sanctorum communionem: id est, cum illis sanctis, qui in hac quam suscepimus fide defuncti sunt, societate & spei communione teneamur. Si igitur cum sanctis in æterna vita communionem habere volumus, de imitatione eorum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid recognoscere de suis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino supplicare.

Ad sanctorũ communionem etiam defuncti pertinent.

Sãcti pro nobis in cælo supplicant.

16. ET in Enchiridio, capite quinquagesimosexto: Ecclesia tota hìc accipienda est, non solùm ex parte qua peregrinatur in terris, à solis ortu vsque ad occasum laudans nomen Domini, & post vetustatis captiuitatem cantans canticum nouum: verùm etiam ex illa quæ in cælis semper ex quo condita est, cohęsit Deo, nec vllum sui casus malum experta est. Hæc in sanctis angelis beata persistit, & suæ parti peregrinanti sicut oportet opitulatur: quia vtraque vna erit consortio æternitatis, & nunc vna est vinculo charitatis, quæ tota instituta est ad colendum vnum Deum.

Ecclesia triũphãs militãti opitulatur.

17. ITEM libro vigesimo de ciuitate Dei, capite nono: Neque piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnum Christi. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi: nec aliquid prodesset ad eius in periculis baptismum currere, nè sine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, si fortè per pœnitentiam malámve conscientiam quisque ab eodem corpore separatus est. Cur enim fiunt ista, nisi quia fideles etiam defuncti, membra eius sunt?

Piorũ animæ defunctorum ad Ecclesiam pertinent, & communionem eius.

18. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite trigesimonono: De quibusdam leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credẽdus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto Spiritu blasphemiam dixerit &c. vt infrà de Sacramento Pœnitentię, quęstione nona, B. testimo. duodecimo.

Purgatorius ignis. Matth. 12.

EXTRA ECCLESIAM non est salus.

1. F. GENESIS septimo: Deleuit omnẽ substantiam quæ erat super terram ab homine vsq; ad pecus, tam reptile, quàm volucres cæli: & deleta sunt de terra: remansit autem solus Noë, & qui cum eo erant in arca.

2. PRIORIS Petri tertio: In diebus Noë cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluę factę sunt per aquam.

3. ESAIAE sexagesimo: Gens & regnum quod non seruierit tibi, peribit.

4. AVGVSTINVS epistola quinquagesima ad Bonifacium Comitem: Multi vnum corpus sumus in Christo. Ac per hoc nemo poterit esse iustus, quàm diù fuerit ab vnitate huius corporis separatus. Quemadmodum enim membrum, si præcidatur ab hominis viui corpore, non potest tenere spiritum vitæ: sic homo qui præciditur de Christi iusti corpore, nullo modo potest spiritum tenere iustitiæ, etiam si figuram membri teneat quam sumpsit in corpore. Et sub finem eiusdem epistolæ: Ecclesia Catholica sola corpus est Christi, cuius ille caput est, Saluator corporis sui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus sanctus: quia sicut ipse dixit Apostolus, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Non est autem particeps diuinæ charitatis, qui hostis est vnitatis. Non habent itaque spiritum sanctum, qui sunt extra Ecclesiam. De illis quippe scriptum est: Qui seipsos segregant, animales, spiritum non habẽtes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus est in ecclesia: quoniã & indè scriptum est: Sanctus enim spiritus disciplinæ effugiet fictum. Qui ergò vult habere spiritũ sanctum, caueat foris ab Ecclesia remanere, caueat in eam simulatè intrare: Aut si iam talis intrauit, caueat in eadem simulatione persistere, vt veraciter coalescat arbori vitæ.

1. Cor. 12. Extra ecclesiam nemo iustus, aut iustitiæ spiritum tenere potest.

Spiritus sanctus nõ viuificat nisi mẽbra ecclesiæ. Rom. 5.

Vnitatis hostis charitatẽ non habet. Iudas in epist.

Sap. 1.

5. ITEM epistola centesima quinquagesimasecunda ad Donatistas: Quisquis ergò ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantùlibèt laudabiliter se viuere existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitatę disiunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Ira Dei manet super oẽs ab Ecclesia auulsos.

6. IDEM libro de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Quicunque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Et paulò pòst: Quicunque credunt quidem, quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eádem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, &c. sed tamẽ ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non fit cum toto quacunq; diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Catholica Ecclesia.

Non sufficit de Christo rectè sentire, nisi etiã Ecclesiæ vnitati communicemus.

7. ET capite decimosexto eiusdem libri: Ad ipsam salutem ac vitam æternam nemo peruenit, nisi qui habet caput Christum. Habere autem caput Christum nemo poterit, nisi qui in eius corpore fuerit, quod est Ecclesia.

Extra ecclesiam nulla salus.

8. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigesimoseptimo: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnẽ extra Ecclesiam Catholicã baptizatum, participẽ fieri non posse vitę æternę, si antè finem vitæ huius, Catholicę non fuerit redditus atque incorporatus Ecclesiæ. Quia si habeã, inquit Apostolus, omnem fidem, & nouerim omnia sacramenta, charitatem autem non habeam, nihil sum. Nam & in diebus diluuij neminem legimus extra arcam potuisse saluari.

Extra ecclesiam nemo potest fieri particeps vitæ æternæ.

1. Cor. 13.

Gen. 7.

9. DEINDE, capite trigesimooctauo eiusdem libri: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudęos, Hęreticos, atq; Schismaticos, qui extra ecclesiam Catholicã præsentem finiũt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Extra ecclesiam manẽtes, damnabũtur.

10. ET capite trigesimonono eiusdem libri: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, quẽlibet Hęreticum siue Schismaticum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti baptizatum, si Ecclesię Catholicę non fuerit aggregatus, quantascunque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit, nullatenùs posse saluari. Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicę non tenet vnitatem, neque baptismus, neque eleemosyna quamlibèt copiosa, neque mors pro nomine Christi suscepta proficere poterit ad salutem, quàm diù in eo hęretica vel schismatica prauitas perseuerat, quæ ducit ad mortem.

Martyriũ extra ecclesiam non saluat.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola secunda ad Sympronianum Nouatianum: Nouatianus martyrium nunquàm tulit, nec ex verbis beatissimi Cypriani auditum istud, aut lectũ est. habes eius epistolas, quibus Cornelium vrbis episcopum, cui tunc Nouatianus inuiderat, inimicis principibus resistentem, sępè confessum, sępè vexatum refert, plurimis confessoribus, plurimis quoquè martyribus ducem factum, & cum plurimis gloriosissimè coronatum, viuente tunc Nouatiano, etiamq; securo. nam & ideò ab ecclesia Christi recesserat, nè illum labor confessionis

sionis vrgeret. Porrò etiamsi passus est aliquid Nouatianus, non tamen etiam occisus: etiam si occisus, non tamen coronatus. Quid ni? extra ecclesiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, qui martyr est. Audi Apostolum: Et si habuero omnem fidem, ità vt montes transferam, charitatem non habeam, nihil sum. Et si in cibos pauperum diuisero omnem substantiam meam, & si tradidero corpus meum ad comburendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Extra ecclesiam nō potest esse martyr. 1.Cor.13.

12. IRENAEVS libro quarto aduersùs hęreses, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris obaudire oportet, his qui successionem habēt ab Apostolis, sicut ostendimus, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum, secundùm placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione, & quocunq; loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malę sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, aut rursus vt hypocritas, quæstus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes. Omnes autem hi decidunt à veritate: Et hęretici quidem alienum ignem afferentes ad altare Dei, id est, alienas doctrinas, à cælesti igne comburentur, quemadmodùm Nadab & Abiu. Qui verò exurgunt contra veritatem, & alteros adhortantur aduersùs Ecclesiā Dei, remanēt apud inferos, voragine terræ absorpti, quemadmodùm qui circa Chore, Dathan, & Abyron. Qui autem scindunt & separāt vnitatem Ecclesiæ, eandem quam Ieroboam pœnā percipiunt à Deo.

Hæreticorum & Schismaticorum pœna & interitus. Leuit.10. Num.16. 3.Reg.4.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium, capite secundo: Sancta vniuersalis ecclesia prędicat, saluari veraciter nisi intra se non posse, asserens quòd omnes qui extra ipsam sunt, minimè saluabuntur.

Extra ecclesiam nemo saluatur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolam ad Ephesios: Nihil ità Deū irritat, sicut Ecclesię diuisio. Et si innumera bona operati fuerimus, non minores tamē pœnas dabimus, quàm qui corpus ipsius prosciderunt, si plenitudinem & integritatem Ecclesiasticam discerpserimus. Illud enim lucro quidem factum est totius orbis, tametsi nō eo animo, si reprobos illos respexeris. Istud verò nihil vspiàm commodi habet, sed plurimum nocumenti. Ista mihi non ad Ecclesiæ primores duntaxàt dicuntur, sed & ad subditos. Vir quidam sanctus † quippiam dixit, quod audaciam sapere videtur, attamen dixit. Quid autem est istud? Peccatum videlicet istud ne martyrij quidē sanguine deleri. Dic enim, quæso, quam ob causam martyrium subis? An non propter Christi gloriam? Quo itaq; pacto, qui animā pro Christo exponis, Ecclesiam oppugnas, pro qua animam suam tradidit Christus? Audi Paulum ipsum: Non sum, inquit, dignus, vt vocer Apostolus, quoniā Ecclesiam Dei persecutus sum, ac vastaui illam. Et interiectis quibusdam: Dico & obtestor, Ecclesiam scindere non minus esse peccatum, quàm in hæresim incidere.

Schismatis peccatum. Cyprianum intelligit. Martyrij sanguine nō deletur peccatū Schismatis. 1.Cor. 15.

15. CONCILIVM LATERANENSE magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Vna est fidelium vniuersalis ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur.

Nemo saluatur extra Ecclesiam.

16. PRIMAE Ioannis secundo: Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit, nunc Antichristi multi facti sunt: vndè scimus, quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt, sed non erāt ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiquè nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniā non sunt omnes ex nobis.

17. IOANNIS sexto: Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retrò, & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergò Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire?

18. ET decimotertio: Cùm ergò accepisset Iudas buccellam, exiuit continuò. Erat autem nox.

19. IVDAS Apostolus in epistola Canonica: In nouissimis temporibus venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes.

20. PRIORIS ad Corinthios quinto: Omninò auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gētes, ità vt vxorem patris aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrûm qui hoc opus fecit. Ego quidē absens corpore, pręsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum. Auferte malum ex vobisipsis.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander: quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare.

22. NVMERORVM duodecimo: Respōdit Dominus Moysi: Separetur septem diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaq; Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donèc reuocata est Maria.

23. MATTHAEI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te nō audierit, adhibe tecum adhuc vnū vel duos: vt in ore duorum vel trium testiū stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcūq; alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cęlo.

24. IN secunda epistola Ioannis: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam nō adfert, nolite recipere eum in domū, nec Aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Aue, communicat operibus eius malignis.

25. POSTERIORIS ad Thessalonicēses tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionē quam acceperunt à nobis. Quòd si quis nō obedit verbo nostro, per epistolā hunc notate: & nè commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

26. CYPRIANVS epistola sexagesima secūda ad Pomponium: Interfici Deus iussit Sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quādo adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia eijciuntur. Neq; enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

Lib.1.epist.11. Deut.17. Excommunicatio est gladius spiritalis. Foris viuere nequeunt.

27. AVGVSTINVS libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimoseptimo: Claues regni cælorum sic dedit Christus Ecclesiæ, vt non solùm diceret, Quæ solueritis super terram, erunt soluta & in cælis: vbi apertissimè bonum, non malum, pro malo reddit Ecclesia: verùm & adiungeret, Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo: quia bona est & vindicandi iustitia. Illud enim quod ait, Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: grauius est quàm si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subigeretur. Nam ibi quoquè subiunxit, Amen dico vobis, quæ ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: vt intelligeretur, quanto grauius sit punitus, qui velut

Matt.16.&18. Matth.18. Excommunicatio quantū timenda.

relictus est impunitus. Hic dicat iste, si placet, Siccine mandata Saluatoris accipimus iubentis, Nemini reddideritis malum pro malo: sed si quis vos percusserit in vnam maxillam, præbete & alteram, & dimittite iniurias fratribus vestris? Ecce ab hominibus non reddentibus malum pro malo, alligatur homo amariùs & infeliciùs ecclesiæ clauibus, quàm quibuslibet grauissimis & durissimis, ferreis vel adamantinis nexibus.

Matth.5. Nota pro excommunicatione.

28. IDEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est. Sola quippe est per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vndè etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foràs. In vna nanque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina iussio efferri foràs prohibet, quia dari sanctum canibus vetat. Sola est in qua opus bonum fructuosè peragitur: vndè mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerant acceperũt. Sola est quæ intra se positos valida charitatis cõpage custodit, &c. vt Gregorius suprà, litera C.

Extra ecclesiam Christianus non est, & nihil Deo acceptum est. Exod.12. Matth.20.

29. ITEM in Psalmum octogesimumoctauũ, concione secunda: Amemus Dominum Deum nostrum, amemus ecclesiam eius: illum sicut patrẽ, istam sicut matrem: illum sicut Dominum, hanc sicut ancillam eius, quia filij ipsius ancillæ sumus. Sed matrimoniũ magna charitate compaginatur. Nemo offendit vnũ, & promeretur alterum. Nemo dicat, ad idola quidem vado, arreptitios quidem & sortilegos consulo, sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo, Catholicus sum: tenens matrem, offendis patrem: alius item dicit, Absit à me, non consulo sortilegum, non quæro arreptitium, non quæro diuinationes sacrilegas, nec eo ad adoranda dæmonia, non seruio lapidibus, sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest non offensus pater, qui offensam vindicat matrẽ? Quid prodest, si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, filium eius agnoscis, sedentem ad dexteram patris confiteris, & blasphemas ecclesiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidiè obsequereris, cuius limina seruiendo contereres, quem quotidiè non dico salutares, sed & adorares, cui impenderes fidelia obsequia, si vnum crimen de eius coniuge diceres, nunquid domum eius intrares? Attendite ergò charissimi, tenete omnes vnanimiter Deum patrem & matrem Ecclesiam.

Ecclesia amanda est tanquàm mater. Non prodest Deum colere & agnoscere, si Ecclesiam eius blasphemes. Simile.

30. ET epistola ducentesimaquarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Foris autẽ ab ecclesia constitutus, & separatus à cõpage vnitatis & vinculo charitatis, æterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine viuus incendereris.

Martyriũ extra ecclesiam inutile.

31. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima: Inimicus & hostis ecclesiæ, quos alienauit ab ecclesia & foràs duxit, vt captiuos & vinctos contemnit & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christũ cernit habitare. Quanquàm etsi aliquis ex talibus fuerit appræhẽsus, non est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cùm constet si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potiùs esse perfidiæ.

lib.1. epist.1. Pœna perfidiæ.

32. IDEM epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum in fine: Apostatę verò & desertores, vel aduersarij & hostes, & Christi ecclesiam dissipantes, nec si occisi pro nomine foris fuerint, admitti secundùm Apostolum possunt ad ecclesię pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiæ tenuerunt vnitatem.

lib.4.epist.2. Admitti nequeunt ad ecclesię pacem. Ephe.4.

33. ITEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur. Nec perueniet ad Christi prẽmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est: Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquam, qui extra arcam Noë fuit: & qui extra Ecclesiam foris fuerit, euadit. Stare tu & viuere putas posse de Ecclesia recedentem, sedes sibi alias & diuersa domicilia condẽrem? cùm dictum sit ad Raab, in qua præformabatur Ecclesia, Patrem tuum & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam: & erit, omnis qui exierit ostium domus tuæ foràs, reus sibi erit. Item sacramentum Paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quàm vt agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo vna edatur. Caro Christi & sanctum Domini eijci foràs non potest, nec alia vlla credentibus præter vnam Ecclesiam domus est. An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam, quæ regnatura est, derelinquit. Cum Deo manere non possunt, quia esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari nõ potest. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersùs sacerdotes CHRITI facit? qui se à cleri eius & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordiæ glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum discidio compaginis separari, diuulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid à matrice discesserit, seorsum viuere & spirare non poterit, substantiam salutis amittit.

Deum patrẽ non habebit, qui Ecclesiã non habet matrem. Extra Ecclesiam non est salus. Iosue 2. Exod.12. Ne martyrio quidem schismatis macula deletur. Pœna perfidiæ. A matrice separatum viuere nequit.

34. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite decimo: Huius conclusio sacramenti per sanctam Ecclesiam terminatur, quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihilq; ei valebit quòd credidit vel fecit tanta bona sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis, Ecclesia sponsa Christi est, gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totũ possidet quod à viro suo accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet, concubina est, non matrona. Cùm respexerit ille sponsus, eijcieris tu vt ancilla cum filijs tuis, quoniam nõ erunt hæredes filij ancillę cum filijs liberæ.

Extra Ecclesiam constituti. Mater Ecclesia. Hæretici sunt filij concubinæ, & foràs eijciendi. Gen.21.

XIX

Quid proponit articulus decimus?

A. Remissionem peccatorum, qua sine iustus & saluus esse nullus potest. Hunc autem verè diuitem thesaurum Christus[a] nobis acerba morte, suoq; precioso sanguine comparauit, totus vt mundus peccatis eorumq; pœnis perpetuis liberaretur.

a Esai.53.d Matth.1.d & 9.a Apoc.1.b Luc.24.g Act.10.g Heb.9.d 1.Ioan.1.c Ephes.1.b Col.1.b Heb.1.a

B. Cuius

B. Cuius quidem thesauri per Christi gratiam participes duntaxat fiunt ij,[b] qui se Fide & Baptismo ad Christi adiungunt Ecclesiam, & in eius vnitate obedientiaque persistunt. Deindè qui de commissis post Baptismum peccatis [c] pœnitentiam seriò agunt, & ijs aduersùs peccata pharmacis quæ CHRISTVS instituit, hoc est, Sacramentis, conuenienter vtuntur.

b Act.2.f 8.b g Mar.16.d Ioan.3.a August.in En h. cap. 65. & de verbis Domi. serm.11.
c 2. Cor.12.f Acto. 8. d Ioan. 20.e Apoc. 2.b

C. Atque huc spectat potestas, vt vocant, [d] Clauium, quam Christus ad remittenda peccata ministris Ecclesiæ, & inprimis Apostolo [e] Petro eiusque successoribus legitimis, vtpotè summis Ecclesiæ rectoribus, commendauit.

d Hier. epist 1.ad Heliod. Aug.hom.49.& 50.cap.10. Chryso.li.3.de sacerd. Cyprian.epist.54. Luc.10.f Matth.18.b Ioann. 20.e
e Matth. 16.c Ioann. 21.e Hilar.can.16.in Matt. Bernar.lib.2.de consid. cap.8. Concil.Florent.

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos, &c. Populus qui habitat in ea (Hierusalē), auferetur ab eo iniquitas.

2. MATTHAEI primo: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

3. ET nono: Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.

4. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

5. LVCAE vigesimoquarto: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

6. ACTORVM decimo ait B. Petrus: Præcepit nobis prędicare populo & testificari, quia ipse est qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.

7. AD Hebræos nono: Christus assistens Pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magìs sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? &c.

8. PRIMAE Ioannis primo: Sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

9. AD Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius (remissionem peccatorum) secundùm diuitias gratiæ eius.

10. AD Colossenses primo: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum.

11. AD Hebræos primo: Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

1. B. ACTORVM secundo: His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrū & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

2. ITEM octauo: Cùm verò credidissent Samaritani Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Ibidèm: Et cùm irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Eccè aqua, quis prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens, ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currū, & descenderunt vterquè in aquam, Philippus & Eunuchus: & baptizauit eum.

3. MARCI decimosexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

5. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurētium, capite sexagesimoquinto: Quia plerunquè dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab ijs qui Ecclesiæ pręsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritumsanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam. (Psalm.37.) (Extra Ecclesiam non est peccatorum remissio.)

6. IDEM sermone vndecimo de verbis Domini: Remissio peccatorum quoniam non datur nisi in Spiritusancto, in illa Ecclesia tantūmodò dari potest, quæ habet Spiritum sanctum. Et paulò pòst: Ideò remissio peccatorum, qua in se diuisi spiritus euertitur & expellitur regnum, ideò societas vnitatis Ecclesiæ Dei, extra quam non fit ipsa remissio peccatorum, tanquàm proprium opus est Spiritussancti, Patre & Filio cooperantibus, quia societas est quodammodò Patris & Filij ipse Spiritus sanctus. Et nonnullis interiectis: In lectione secundùm Matthęum multo manifestiùs aperuit Dominus quid hîc vellet intelligi: id est, quòd ipse dicat verbum contra Spiritum sanctū, qui vnitati Ecclesiæ corde impœnitenti resistit, vbi in Spiritusancto remissio fit peccatorum. Hunc enim Spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi Sacramenta portantes atque tractantes, ab eius congregatione seiuncti sunt. (Extra vnitatē Ecclesiæ non est remissio peccatorum.) (In Spiritum sanctum peccant, qui corde impœnitenti vnitati Ecclesiæ resistunt.)

7. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo nè fortè cùm venero, non quales volo inueniā vos, &c. nè iterū cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

8. ACTORVM octauo: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, (inquit Petrus ad Simonem Magum) & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primã reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrũ tuum de loco suo, nisi pœnitentiã egeris.

Sacerdotes corpus Christi conficiunt, & ante diem iudicij quodãmodo iudicãt ex Clauium potestate.

1. C. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quicquã sinistrũ loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiũt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cęlorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

2. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictũ est, Quę solueritis in terra, soluta erãt in cęlo? Ergò sine causa sunt datæ claues Ecclesię Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat?

Matth. 18. Ecclesię datæ sunt claues ad remittenda peccata.

Claues Ecclesiæ.

3. ET homilia quinquagesima eiusdem libri, capite decimo: Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorũ, detractat aut differt aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesię, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cęlo, & audet sibi post hanc vitã, quia tantùm Christianus dicitur, salutẽ aliquam polliceri? Deindè vndecimo capite: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, nè cùm iam non poterit, etiam pręter voluntatẽ à Domino iudicetur. Et cùm in se protulerit seueriſsimæ medicinę sententiã, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur, & tanquàm bonus incipiens iam esse filius, maternorum membrorũ ordine custodito, à prępositis sacrorum accipiat satisfactionis suę modum. Deniquè capite decimosexto: Certiores sunt claues Ecclesiæ quàm corda regia. Quibus clauibus quodcunq; in terra soluitur, etiam in cęlo solutum esse promittitur. Et multò est honestior humilitas qua se quisq; humiliat Ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur.

Satisfactiõis modus à sacerdotibus accipiendus.

Mors æterna vitatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Qui terrã incolunt atq; in ea versantur, ijs cõmissum est vt ea quę in cęlis sunt, dispensent: ijs datũ est vt potestatem habeant, quam Deus optimus neq; angelis neq; archangelis datã esse voluit: neq; enim ad illos dictum est, Quęcunq; alligaueris in terra, erunt alligata & in cęlo: & quæcunq; solueris in terra, erunt soluta & in cęlo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporũ solùm. Id aũt quod dico Sacerdotum vinculũ, ipsam etiam animam contingit, atq; ad cęlos vsq; peruadit: vsque adeò vt quęcunq; infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorũ sententiã Dominus confirmet. Etenim quidnã hoc aliud esse dicas, nisi omnẽ rerum cęlestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunq; enim, ait, peccata retinueritis, retẽta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam. Et paulò pòst: Nostris sacerdotibus nõ corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsùs concessum est.

Sacerdotum potestas etiã angelis denegata. Mat. 10. & 18.

Sacerdotum vinculum ad cęlos peruadit.

Quanta eorũ potestas.

Matth. 28.

Animæ leprã purgant.

5. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Corneliũ: Nec enim fas erat aut permittebat paterna pietas & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes, sine communicatione & pace ad Dominũ dimitterentur, quando permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hîc priùs in Ecclesia soluerentur.

lib. 1. epist. 2.

In Ecclesia militante remissio peccatorum obtineri potest.

6. LVCAE decimo: Altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe, & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

7. MATTHAEI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunq; solueritis super terrã, erunt soluta & in cælo.

8. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritumsanctum: quorum remiseritis &c.

9. MATTHAEI decimosexto: Et tibi dabo (ait Dominus ad Petrũ) claues regni cęlorũ. Et quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

10. IOANNIS vigesimoprimo: Dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plus his? Dicit ei: Etiã Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? Et dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce oues meas.

11. HILARIVS Pictauorum Episcopus canone decimosexto in Matthęum: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues ęterni aditus tradũtur, cuius terrestre iudicium præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Petrus Ecclesiæ petra.

Petri arbitrio Claues cæli traduntur.

12. BERNARDVS libro secundo de consideratione ad Eugeniũ pontificem maximũ, cap. 8. Agè indagemus adhuc diligẽtiùs quis sis, quam geras videlicet pro tempore personã in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporũ, tu hęres Apostolorũ, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abrahã, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditę sunt. Sunt quidem & alij cęli ianitores, & gregum pastores: sed tu tanto gloriosiùs, quãto & differentius vtrunq; præ cæteris nomẽ hęreditâsti. Habẽt illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omniũ pastor. Vndè id probem quęris? Ex verbo Dñi. Cui enim nõ dico Episcoporũ, sed etiam Apostolorũ sic absolutè & indiscretè totæ cõmissę sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius, vel illius populos ciuitatis, aut regiõis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui nõ planũ, non designâsse aliquas, sed assignâsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et fortè præsentes cæteri condiscipuli erant, cùm committẽs vni vnitatẽ omnibus commendaret in vno grege, & vno pastore, secundũ illud: Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem, recedentes ab vnitate. Indè est quòd alij singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Deniq; Iacobus qui videbatur columna Ecclesiæ, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatẽ cedens. Pulchrè verò ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, vbi occisus est ille. Nam dictus est frater Domini. Porrò cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prærogatiuæ? Ergò iuxta canones tuos alij in partem solicitudinis, tu in plenitudinẽ potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipsos qui potestatem super alios acceperunt. Nónnè si causa extiterit, tu episcopo cælum claudere, tu ipsum ab Episcopatu deponere, etiã & tradere satanæ potes? Stat ergò inconcussum priuilegium tuum tibi tam in datis clauibus, quàm in ouibus commendatis. Accipe aliud quod nihil ominùs prærogatiuam confirmat tibi. Discipuli nauigabãt, & Domi-

Romani Pontificis quanta authoritas.

Pastorum pastor. Probat ex sacris literis Bernardus Rom. pontificis authoritatem. Ioan. 21.

Cant. 6.

Galat. 2.

Ioan. 21.

Dominus apparebat in littore: quodq; iucũdius erat, in corpore rediuiuo. Sciẽs Petrus quia Dñs est, in mare se misit: & sic venit ad ipsum, alijs nauigio peruenientibus. Quid istud? Nempe signum singularis Pontificij Petri, per quod non nauim vnam, vt cæteri quiq; suã, sed seculum ipsum susceperit gubernandũ. Mare enim seculũ est: naues, Ecclesiæ. Indè est q̃ altera vice instàr Domini gradiens super aquas, vnicũ se Christi vicarium designauit, qui non vni populo, sed cunctis præesse deberet. Siquidem aquæ multæ, populi multi. Ità cùm quisq; cæterorũ habeat suam, tibi vna commissa est grandissima nauis facta ex omnibus ipsa vniuersalis Ecclesia toto orbe diffusa.

Matth. 14.
Apoc. 17.

13. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Diffinimus sanctam Apostolicã sedem & Romanum Pontificem, in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanũ successorẽ esse beati Petri principis Apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusq; Ecclesię caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditã esse, quẽadmodùm etiã in gestis œcumenicorũ Cõciliorũ, & in sacris canonibus cõtinetur.

Rom. Pontifex in vniuersum orbem primatum tenet.
In Petro plena ei potestas tradita.

XX

Quid habet vndecimus articulus?

A. Carnis resurrectionem, quæ in nouissimo die bonis, malisque continget. Nam corpus hoc quod fragile, caducum, multisq; morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & post mortem quoq; vermibus exedendum circunferimus, tum reuiuiscet, cùm in extremo illo die mortui omnes, Christo vocante iudice, simul ad vitam & iudicium excitabuntur. Igitur ante Christi [a] tribunal in carne cuncti aapprebunt, vt citra exceptionem vnusquisque, prout gessit in corpore suo, quod illi reddetur integrum, siue bonum, siue malum recipiat. [b] *Procedent autem, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionẽ iudicij, &* [c] *in supplicium æternum.*

B. Hac fide vir bonus & patiens in ærumnis se vel maximis consolatur, vt in supremo etiam vitæ agone dicat, [d] *Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouißimo die de terra surrecturus sum, & rursùm circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* Prudẽtes illi sanè, qui terrena hæc & moribunda membra, in iustitiæ ac [e] virtutis seruitutem redigunt, quique corpus hoc, veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati.

Esa. 26.d Iob 19.d Eze. 37.a 1. Cor. 15.g 1. Thess. 4. d Ioan. 11. c. 5. e Matth. 22. c Dan. 12. a Philip. 3. d Hier. ad Minerium & Alexand. epist. 152. & epist. 61. ad Pammach. aduersus error. Ioan. Hieros. Grego. lib. 14. Moral. cap. 30. & sequentib. August. in Enchir. cap. 84. & sequent. Item de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 12. & sequentibus.
a 2. Cor. 5 b Rom. 14. b
b Ioan. 5. e Matth. 13. d f
c Matth. 25. d 13. g
Athanas. in symb.
d Iob 19. d
Coloss. 3. a 1. Pet. 3. c
e 1. Cor. 9. d Rom. 6. b c d 1. Cor. 15. f

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE vigesimosexto: Viuent mortui tui, interfecti mei resurgẽt: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere.

2. IOB decimonono: Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursùm circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & nõ alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

3. EZECHIELIS trigesimoseptimo: Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. Et circunduxit me per ea in gyro: erant autẽ multa valdè super faciem campi, siccaq; vehementer. Et dixit ad me: Fili hominis, putásne viuent ossa ista? Et dixi, Domine Deus, tu nôsti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis, & dices eis: Ossa arida, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his, Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos neruos, & succrescere faciã super vos carnes, & superextendã in vobis cutem: & dabo vobis spiritũ, & viuetis: & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui sicut præceperat mihi. Factus est autem sonitus prophetante me, & eccè commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodq; ad iuncturã suã. Et vidi, & eccè super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in ijs cutis desupèr, & spiritum nõ habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum, Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant. Et prophetaui sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus: steteruntq; super pedes suos exercitus grandis nimis valdè, &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouissima tuba (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Ipse Dominus in iussu & in voce archangeli & in tuba Dei descendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: Deindè nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiàm Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo: Dicit ei Martha, Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

7. ET capite quinto: Amen amen dico vobis, quia venit hora & nunc est, quando mortui audiẽt vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Et paulò pòst: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

8. MATTHAEI vigesimosecundo: In illo die accesserunt ad eum Saducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus vxore ducta defunctus est: & non habens semen, reliquit vxorem suam fratri suo. Similiter secundus & tertius vsque ad septimũ. Nouissimè aũt omniũ & mulier defuncta est. In resurrectiõe ergò cuius erit de septẽ, vxor? omnes enim habuerũt eam.

Deut. 25.

Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicēte vobis, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

Exod. 3.

9. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vndè etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem qua etiam possit subijcere sibi omnia.

11. HIERONYMVS in epistola centesima quinquagesimasecunda ad Minerium & Alexādrum: Quæritis quo sensu dictum sit, & quo modo in prima ad Corinthios epistola Pauli Apostoli sit legendum: Omnes quidem dormiemus, non autē omnes immutabimur. An iuxta quædam exemplaria, non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrunque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deindè adducēs veterum super ea re explicationes & sentētias, hæc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, sed verbis in Origenis transiens sententiam, contraria via graditur. Eccè mysteriū vobis loquor: Oēs quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Quod ità disseruit: Si non indigeret resurrectio interprete, nec obscuritatem haberet in sensibus: nunquàm Paulus post multa, quæ de resurrectione locutus est, intulisset: Eccè mysterium vobis dico: Omnes quidem dormiemus, id est, moriemur: non omnes autem, sed soli sancti, immutabimur. Scio quòd in nonnullis codicibus scriptum sit: Nō quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed considerandum an ei, quod præmissum est, Omnes immutabimur, possit conuenire, quod sequitur: Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Si enim oēs immutabuntur, & hoc commune cum cæteris est, superfluum fuit dicere, Et nos immutabimur. Quamobrem ità legendum est: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio est: omnes ergò dormiemus, siue moriemur. Dormit autem iuxta idioma scripturarum, qui mortuus est spe resurrectionis futuræ: Omnisq; qui dormit, vtiquè expergiscitur, si tamen non subita vis mortis eum oppresserit, & mors somno fuerit copulata. Cumq; omnes ità dormierint lege naturæ, soli sancti & corpore & anima in melius mutabūtur: ità vt incorruptio omnium resurgētium sit, gloria autem atque mutatio propriè sanctorum. Et paulò pòst Acacij Cæsareensis episcopi expositionem adfert, quem in hæc verba scripsisse ait: Dicamus primùm de eo quod magis in plurimis codicibus inuenitur: Eccè mysterium dico vobis: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Dormitio mortem istam, quæ communis est omnium, significat: vndè rectissimè posuit, quòd omnes dormiamus, id est, moriamur, sicut suprà dixit: Quo modo in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Cùm ergò omnes morituri sint, audite sacramenta, quæ dico: Omnes quidem moriemur, sed non omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutandus & sancti sunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis est omnium, quia in eo miserabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui sint, & non mortali & corruptibili corpore dissoluantur. Legimus in eadem epistola, Apostolo differente, sacratam diuersitatem resurrectionis nō in natura corporum, sed in varietate gloriæ: dum alij resurgunt ad pœnas perpetuas, alij ad gloriam sempiternam. Alia enim caro volatilium, alia piscium, alia iumentorū, & corpora cælestia, & corpora terrestria. Sic, inquit, erit & resurrectio mortuorum. Cui sententiæ magis acquiescit Ecclesia, vt omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam: iuxta illud quod Daniel scribit, Multi dormientes in terræ puluere resurgent: alij in gloriam æternam, alij in confusionem & opprobrium sempiternum. Qui enim resurgent in opprobrium & cōfusionem sempiternam, non resurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo sunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ità concludit: Illud autē in fine breuiter commoneo: hoc quod in Latinis codicib⁹ legitur: Omnes quidem resurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus non haberi, sed vel, Oēs dormiemus, non autem omnes immutabimur: vel, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: quorum quis sensus sit, suprà diximus.

1.Cor. 15.

1. Thess. 4.
Ioan. 11.

1. Cor. 15.

1.Cor. 15.

Ecclesiæ sententia est oēs morituros, sed non oēs ad gloriam immutādos.

Dan. 12.

12. ET epistola sexagesimaprima ad Pammachium aduersùs errores Ioannis Hierosolymitani, qui Origenem secutus, corporis quidem resurrectionem futuram confitebatur, sed non item carnis & eorundem membrorum: Mihi crede, inquit, nō est simplex silentium tuum, quòd in expositione fidei tuæ ad decipiendas aures ignorantium, nouiès corpus, & ne semel quidem carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio est. Omnis caro est corpus, non omne corpus est caro. Caro est propriè, quæ sanguine, venis, ossibus, neruisq; cōstringitur. Corpus quāquàm & caro dicatur, interdùm tamen æthereum vel aëreū nominatur, quod tactui visuiq; non subiacet, & plerunquè visibile est & tangibile. In symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditum, non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionem Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum, carnis resurrectione concluditur. Et tu intantùm in corporis, & iterùm corporis, & tertiò corporis, & vsque nouiès corporis vel sermone vel numero immoraris: nec semel nominas carnem, quod illi semper nomināt carnem, corpus verò tacent. Et verba Iob adducens, Rursùm circundabor pelle mea: Vbi hìc, inquit, corpus æthereum? vbì aëreum, & spiritui & auræ simile? Certè vbì pellis & caro, vbì ossa & nerui & sanguis & venæ, ibì carnis structura, ibì sexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deum. Quando omnis caro videbit salutare Dei, id est, Iesum Deū, tunc & ego videbo redemptorem & saluatorem & Deum meum: videbo autem in ista carne quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ dolore distillat. Quem visurus sum ego ipse &c. Is si nō in sexu suo resurrecturus est, si non eisdem membris quæ iacuēre in stercore, si non eosdem oculos aperiat ad videndum Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbì erit ergò Iob? Ego liberè dicam, fidem Ecclesię apertissimè confitebor. Resurrectionis veritas catholicæ, sine carne & ossibus, sine sanguine & membris intelligi non potest. Vbi caro & ossa & sanguis & membra sunt, ibì necessè est vt sexus diuersitas sit: vbì sexus diuersitas est, ibì Ioannes Ioannes, Maria Maria. Mea rusticitas sic credit, & sic intelligit sexum confiteri sine sexuum operibus: homines resurgere, & sic eos angelis adæquari. Nec statim superflua videbitur membrorum resurrectio, quæ caritura sint officio suo, cùm adhuc in hac vita positi, nitamur opera non implere membrorum. Et paulò pòst: Quid potentiam calumniaris? qui potest de medulla illa & de seminario vestro interiori, non carnes tātùm de carnibus, sed corpus educere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id est, de vilitate carnium, preciosa & aërij corporis vina mutare: potest vtiquè eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus est, reddere quæ fuerunt: quia multo

Iob 19.

Luc. 3.

In eadem carne & ijsdem membris resurgemus.

Potentia diuina circa corpora.

multo minus est restituere quod fuerit, quàm facere quod non fuit. Miraris si de infantibus & senibus in perfecti viri ætatem resurrectio fiat, cùm de limo terræ, absque vllis ætatum incrementis, consummatus homo factus sit? Resurrectionem carnis omniumq; membrorum si velim probare, & ad singula testimonia explanationes adiungere, multis libris opùs erit. Profert deindè multa scripturæ testimonia, quibus eam sententiam probat.

Resurrectionis demonstratio per similitudines rerum naturalium.

13. GREGORIVS libro decimoquarto moralium in Iob, capite trigesimo: Quid enim quotidiè, nisi resurrectionem nostram in elementis suis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipsa temporalis quasi moritur, dum superueniẽtibus noctis tenebris, ea quæ aspiciebatur, subtrahitur: & quasi quotidiè resurgit, dum lux ablata oculis, suppressa iterùm nocte, reparatur. Per momenta quoq; temporum cernimus arbusta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione cessare: & ecce subitò quasi ex arescenti ligno, velut quadam resurrectione veniente videmus folia erumpere, fructum grandescere, & totam arborem rediuiuo decore vestiri. Indesinenter cernimus parua arborum semina terræ humoribus commendari: ex quibus non lõgè pòst aspicimus magna arbusta surgere, folia pomaq; proferre. Quid ergò mirum, si tenuissimum puluerem, vel à nostris oculis in elementis redactum, cùm vult, in hominem reformat, qui ex tenuissimis seminibus immẽsa arbusta redintegrat? Quia ergò rationales sumus conditi, spem resurrectionis nostræ ex ipsa debemus rerũ specie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis sensus torpuit rationis, accessit in exemplum gratia redemptoris. Venit nanque conditor noster, suscepit mortem, ostendit resurrectionem: vt qui resurrectionis spem ex ratione tenere noluimus, hâc ex eius adiutorio & exemplo teneremus. Et quisquis resurrectionis virtutẽ in se fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, & penset quanto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc nõ credit suam, qui iam resurrectionem Domini cognouit factam: si & ille suam credidit, qui adhuc Domini Iesu sperabat esse faciendam.

Christus futuræ resurrectionis exemplar.

Iob intellige

Corpus nostrũ erit post resurrectionẽ palpabile.

14. ET capite trigesimoprimo: In illa resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. In illa cælestis regni gloria caro secundùm naturam erit, sed secundùm passionum desideria non erit, qui deuicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

15. ITEM capite trigesimotertio: Si post resurrectionem corpus palpabile non erit, profectò alius surgit quàm moritur: quod dictu nefas est credere, quia ego morior, & alius resurgat.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimoquarto: Resurrecturam carnẽ omnium quicunque nati sunt hominũ atque nascentur, & mortui sunt atque moriũtur, nullo modo dubitare debet Christianus.

17. CAPITE octogesimoquinto, & octogesimosexto de abortiuis fœtibus disputat, an resurrecturi sint.

Quisquis vixit & mortuus est, resurget.

18. AIT autem capite octogesimosexto: Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtiquè iam mori potest. Mortuus verò, vbicunquè illi mors potuit euenire, quomodò ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum.

Monstra sine vlla deformitate naturæ resurgent.

19. CAPITE octogesimo de monstrosis fœtibus ità ait: Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quamlibèt citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ità vitiata resurrectura credenda sunt, ac non potiùs correcta emendataq; natura.

Materia carnis humanæ nõ perit Deo, quanuis varijs formis subijciatur.

20. CAPITE octogesimooctauo: Non perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus aurasq; diffugiat, in quãcunque aliorum corporum substantiam vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunq; animalium etiam hominum cibum cedat carnemq; mutetur, illi animæ humanæ punctò temporis redit, quæ illam primitùs, vt homõ fieret, cresceret, viueret, animauit. Vide ista latiùs libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimo.

Nihil indecorum.

21. CAPITE nonagesimo in Enchiridio: Indecorum aliquid ibì non erit, sed quicquid futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Nihil vitij aut deformitatis in Sanctorum corporibus.

22. CAPITE nonagesimoprimo: Resurgent sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animam, & ad vitia quibus caro aduersùs spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus. Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionem corpus Christi caro appellatũ est. Sed ideò ait Apostolus: Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificãte spiritu subditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ità nec intùs nosipsos patiamur inimicos.

Caro vera erit sine carnali tamen concupiscentia.

1.Cor.15.

23. IDEM libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infideliũ contra resurrectionem proponit.

24. CAPITE decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. CAPITE decimoquarto: Infantes (inquit) nõ in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui: sed quod eis tardiùs accessurũ erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celerrimo recepturi.

Aetas & statura resurgentium.

26. CAPITE decimoquinto: Restat ergò vt suam recipiat quisque mensuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamsi senex est mortuus: vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. Atque illud quod commemorauit Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi, si de resurrectione corporum dictũ est, sic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam resurgãt corpora mortuorum: sed in ea ætate & robore, vsque ad quam Christũ hìc peruenisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definiérunt esse etiam seculi huius doctissimi homines iuuentutẽ.

Ephe. 4.

In eodem sexu.

27. CAPITE decimoseptimo: Mihi meliùs sapere videntur, qui vtrunque sexum resurrecturum esse nõ dubitant: non enim libido ibì erit, quæ confusionis est causa, &c. Qui ergò vtrunq; sexũ instituit, vtrunq; restituet.

Decor & pulchritudo.

28. CAPITE decimonono: Nulla erit deformitas, quam facit incongruẽtia partium, vbì & quę praua sunt, corrigentur: & quod minus, quàm decet, vndè creator nouit, indè supplebitur: & quod plus est, quàm decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quanta erit, vbì iusti fulgebũt sicut sol in regno patris eorum? Quæ claritas in Christi corpore cùm resurrexit, ab oculis discipulorũ potiùs abscondita fuisse, quàm defuisse credenda est. Nõ enim eam ferret humanus aspectus, quandò ille à suis ità deberet attendi, vt posset agnosci.

Matth. 13.

Claritas.

Cicatrices martyrum.

29. CAPITE vigesimo: Nescio quo autem modo sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: & fortassè videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quædam, quanuis in corpore, nõ corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideò tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt mẽbra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum: quibus dictum est, Capillus capitis vestri non peribit. Sed si hoc decebit in illo nouo seculo, vt indicia gloriosorum vulnerum in illa immortali carne cernantur: vbì membra vt præciderentur, percussa vel secta sunt, ibì cicatrices: sed tamen ijsdem membris

Membra amputata restituentur.

Matth. 10.

bris redditis, non perditis, apparebũt. Quanuis itaq; omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non sunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Absit autem vt ad resuscitanda corpora, vitæq; reddenda, non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumpsit: vel in puluerem cinerémve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Absit, vt sinus vllus, secretumq; naturæ ità recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, vt omnium creatoris aut lateat cognitionẽ, aut effugiat potestatem. Et post quædam: Etsi omnibus perijsset modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remansisset, vndè vellet, eam repararet omnipotens.

Potentia creatoris in restituendis cineribus.

30. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

31. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi, & vnusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

32. IOANNIS quinto, vt suprà testim. septimo.

33. MATTHAEI decimotertio: In tempore messis dicam messoribus, Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburũtur: sic erit in consummatione seculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentiũ. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti. Quam, cùm impleta esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foràs miserũt. Sic erit in consummatione seculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus & stridor dentium.

34. ET vigesimoquinto: Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

35. ATHANASIVS Alexandrinus episcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habẽt cum corporibus suis, & redditури sunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerũt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum.

1.B. IOB decimonouo: Scio quòd redemptor &c. vt in textu.

2. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, &c.

3. PRIORIS Petri tertio: Mortuus est iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidẽ carne, viuificatos autem spiritu.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo. Sicut exhibuistis mẽbra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ità nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Seminatur in corruptiõe: surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate: surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale.

XXI

Quis est postremus articulus?

1.Cor.2.c Ioan.17.a Matt. 19.b d 25.d Apoc. 2.b c g 3.c d 7.d 21.b 22.a e. Rom. 2.b Tit. 1.a 2.d 3.b 2.Tim. 4.b 1.Ioan. 2.d 3.a 1.Pet.1.a Rom.6.d

A. De vita æterna, quam electis post mortem superesse minimè dubitemus. Atq; hic fructus & finis est fidei, spei, patientiæ & exercitationis Christianæ. Cuius vitæ consequendæ causa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbus, nullum in agendo patiendoque tempus diuturnum ac molestum verè credenti debet existimari. Quòd si vita hac, quæ calamitatis alioquin plena est, nihil dulcius ac optabilius ducitur: quanto illa demùm potior habenda est, [a] quæ ab omni malorum sensu & metu procùl abest, quæ cælestibus & ineffabilibus sine fine gaudijs, delicijs ac voluptatibus omni ex parte semper abundat?

a Auguſt. de ciuit. Dei, lib. 22. ca. 29. & 30. & lib. 3. de lib. arbit. ca. vlt. Item ferm. 64. de verb. Dom. & lib. 3. de Symb. ad Catec. cap. 11.

B. De qua vita Christus, [b] *Nolite timere pusillus grex*, inquit, *quia complacuit Patri vestro dare vobis regnum.* Qui & in extremo iudicij die dicet electis: [c] *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum à constitutione mundi.* Impijs verò in hunc modum loquetur: [d] *Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.* Id quod [e] non solùm ad Ethnicos, Hæreticos, Schismaticos & palàm flagitiosos pertinet: verùm etiam ad Christianos, quos in mortali peccato [f] mors opprimit, est referendum.

b Lucæ 12. d

c Matth. 25. c

d Ibidem. d

e Fulgentius in lib. de fide ad Petrum Diaconum, cap. 38. & 40.

f Eze. 18. a 33. b Rom. 6. d Sap. 1. d 1. Cor. 6. b

C. Adijcitur demùm clausula isthæc [g] *Amen*, vt fidei & confessionis huius Christianæ testimoniũ apud nos indubitatũ esse ac solidum demõstretur.

g Hieron. ad Marcellam epist. 137.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed sicut scriptum est, (Esaiæ sexagesimoquarto scilicet) Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs qui diligũt illũ.

2. IOANNIS decimoseptimo: Hęc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. MATTHAEI decimonono: Et sunt Eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Si vis ad

ad vitam ingredi, serua mandata. Diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Omnis qui reliquerit domum vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

4. ET vigesimoquinto: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. &c. Et ibũt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

5. APOCALYPSIS secũdo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vincenti dabo manna absconditum, &c. Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatẽ super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

6. ITEM tertio: Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foràs nõ egredietur ampliùs: & scribam super eum nomẽ Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hierusalẽ, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouũ. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.

7. ET septimo: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esurient neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

8. IBIDEM vigesimoprimo: Vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. & audiui vocem magnam de throno dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis, & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymã ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neq; dolor erit vltrà, quæ prima abiêrunt. Qui vicerit, possidebit hæc: & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autẽ & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mẽdacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Et paulò pòst: Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatẽ sanctam Hierusalem descendẽtem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen eius simile lapidi precioso, &c. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceãt in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

9. ET capite vigesimosecundo: Et ostendit mihi fluuium aquæ viuæ, splendidum tãquam crystallum, procedentem de sede Dei & agni. In medio plateę eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddẽs fructũ suum. Et folia ligni ad sanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit ampliùs: & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbũt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum. Et dixit mihi, Hęc verba fidelissima sunt & vera. &c. Eccè venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secũdùm opera sua.

10. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: ijs quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam. Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.

11. AD Titum primo: Paulus Apostolus secundùm fidem electorum Dei & agnitionem veritatis, quæ secundùm pietatem est in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia.

12. ET capite secundo: Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, &c.

13. ITEM capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ ęternæ.

14. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

15. PRIMAE epistolæ Ioannis secundo capite: Et hæc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

16. ET capite tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondùm apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicutì est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

17. PRIORIS epistolæ Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundùm misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis.

18. AD Romanos sexto: Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

19. AVGVSTINVS libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono: Propter quod ait Apostolus: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Præmium itaque fidei nobis visio ista seruatur, de qua & Ioannes Apostolus loquens: Cùm apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicutì est. Facies autẽ Dei, manifestatio eius intelligenda est, non aliquod tale membrorum, quale nos habemus in corpore, atque isto nomine nuncupamus. Disputat deindè, an corporeis oculis Deum visuri simus.

1.Cor 13.
1.Ioan. 3.

20. ET capite trigesimo eiusdem libri: Quãta erit illa felicitas, vbì nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbì neque vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur, nescio. Admoneor etiam sancto Cantico, vbì lego vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Omnia membra & viscera incorruptibilis corporis, quæ nũc videmus per vsus necessitatis varios & motus distributa, quoniam tunc non erit ipsa necessitas, sed plena, certa, secura, sempiterna felicitas, proficiẽt in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam sum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinsecùs & extrinsecùs per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, quæ ibì magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succendent. Certè vbì volet spiritus, ibì protinùs erit corpus: nec volet aliquid spiritus, quod nec spiritũ possit decere, nec corpus. Vera ibì gloria erit, vbì laudãtis nec errore quisquã, nec adulatione laudabitur. Verus honor, q nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: sed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbì nullus permittetur esse, nisì dignus. Vera pax ibì est, vbì nihil aduersi, nec à seipso, nec ab alio quisquã patietur. Pręmiũ virtutis erit ipse qui virtutem dedit, & qui seipsum,

Vitæ æternæ felicitas quãta.
1. Cor. 15.
Psal. 83.

quo melius & maius nihil possit esse, promisit. Quid est enim aliud quod per prophetam dixit, Ero illorũ Deus,& ipsi erũt mihi plebs: nisi,ego ero vndè satientur? ego ero quæcunque ab omnibus honestè desiderantur, & vita,& salus,& victus,& copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnibus. Ipse finis erit desideriorum nostrorum,qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur,sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus,sicut ipsa vita æterna,communis. Cæterùm qui futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarũ, quis est idoneus cogitare,quanto magis dicere? Quòd tamen futuri sint, non est ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori vllus inferior inuidebit,sicut nunc nõ inuident archangelis angeli cæteri.

Hiere.31.

1.Cor.15.

Præmiorum in cælo diuersitas.

21. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigesimoquinto,eoq; vltimo: Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis atque sapientiæ, vt etiamsi non liceret ampliùs in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni huius vitę plenì delicijs & circumfluentia temporalium bonorũ, rectè meritoq; contemnerẽtur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est: Quoniam melior est dies vnus in atrijs tuis super millia.

Nota de gaudijs regni cælestis.

Psal. 83.

22. ITEM sermone sexagesimoquarto de verbis Domini: Non magnum est diù viuere aut semper viuere, sed magnum est beatè viuere. Amemus vitam æternam, & ex eo nouerimus, quantum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amatores præsentis vitæ tẽporalis atque finiendæ, sic pro illa laborare, vt quando venerit metus mortis, quidquid possunt faciant, non vt auferant, sed vt differãt mortem. Quantum laborat homo quando mors imminet, fugiendo,latendo,quidquid habet dando & se redimendo, laborando, cruciatus molestiasq; sustinendo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo potest? Faciliùs inuenimus in vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit.Tantum valet quantum habes.Te da,& habebis illam. Non ibi erit lassari & dormire,non ibi erit esurire & sitire, non ibi erit crescere & senescere. Eccè quanta retuli, & nondùm dixi quid ibi erit: Eccè iam vita est, iam incolumitas est, iam nulla pœna, nulla fames, nulla sitis, nullus defectus, nihil horum: & tamen nondùm dixi,quod oculus nõ vidit,nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.

Quàm diligenter laborandum pro vita æterna.

In vita æterna quid non sit, facilius explicatur, quàm quid in ea sit.

1.Cor. 2.

23. ET libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite vndecimo,eoq; vltimo: Faciliùs possumus dicere in illa vita æterna quid ibi non sit, quàm quid ibi sit. Non est ibi mors, non est ibi luctus, non est ibi lassitudo, non est infirmitas,non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœstitia, nulla tristitia. Eccè diximus quid ibi nõ sit. Quid autem ibi sit, vultis nôsse? Hoc nec oculus vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis ascendit,quę præparauit Deus diligentibus se. Si in cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat: mundetur cor ab omni immunditia, vt possit portare Deũ, qui est vera sempiternaq; iustitia.

Quid non sit in ea.

1.Cor.2.

1.B. LVCAE duodecimo, vt in textu.

2. MATTHAEI vicesimoquinto, ibidèm, & suprà A.testimo. quarto.

3. FVLGENTIVS in libro de fide ad Petrũ Diaconum,capite trigesimooctauo: Firmissimè tene & nullatenùs dubites, non solùm omnes Paganos, sed etiam omnes Iudæos, hæreticos atque schismaticos, qui extra ecclesiam catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum ituros, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Hæretici & Schismatici extra Ecclesiam defuncti, damnantur.

4. ET capite quadragesimo: Firmissimè tene & nullatenùs dubites, non omnes qui intra Ecclesiã Catholicam baptizantur, accepturos esse vitam æternã: sed eos qui percepto baptismate, rectè viuunt. Regnum enim cælorum sicut infideles hæretici atq; schismatici non habebunt, sic Catholici criminosi possidere non poterunt.

Soli probi catholici saluantur.
Matth. 25.

5. EZECHIELIS decimooctauo: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.

6. ET capite trigesimotertio: Impius in iniquitate sua morietur.

7. AD Romanos sexto: Stipendia peccati, mors.

8. SAPIENTIAE primo: Iniustitia est mortis acquisitio: impij autem manibus & verbis accersiêrunt illam.

9. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neq; fornicarij,&c. neque fures,neq; auari,neq; ebriosi,neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

C. HIERONYMVS ad Marcellã epistola centesima trigesimaseptima: Amen, Aquila πεπισωμένως exprimit: quod nos, fideliter, possumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta γένοιτο, id est, fiat: vndè & in fine librorum (in quinque siquidem volumina psalterium apud Hebræos diuisum est) fiat fiat, transtulerunt: quod in Hebraico legitur, Amẽ amen, quo scilicet ea verè dicta quæ sunt suprà, confirmentur. Vndè & Paulus asserit,non posse aliquem respondere Amen,id est, confirmare, quę prædicata sunt, nisi intellexerit prædicationem.

Amen quid designet.

1.Cor.14.

XXII

Est'ne satis Christiano ea sola credere, quæ complectitur Symbolum?

Heb.5.d 6.a 1.Pet.3.c

a Ambr. lib.3. de virginib. Aug lib.1.de symb. ad Catechu.cap.1.& lib.2.cap.1.

A. Primùm & maximè quidem ea, quæ Symbolo traduntur Apostolico, cuius credenda, & apertè [a] profitenda sunt. Ea verò explicatiora fiunt ex collatione tum Symboli Patrum, tum eius quod Athanasio inscribitur.

b 2.Pet.1.d Rom.15.a 2.Tim.3.d

c Toleta.1.can.21. August. serm.129.& 191. de tempo. Hier.in sym.ad Damasum. Aug.contra epist.fun.ca.5. Trident. sess.4.

B. Secundò Christianus quæcunq; scriptura [b] diuina seu Canonica complectitur, credat necessè est. Certos verò & [c] legitimos scripturæ libros nõ aliundè, quàm ex Ecclesiæ iudicio & authoritate, petere fas est.

d Matth.22. c

C. Tertiò huc illa pertinent, quæ partìm ex Symboli articulis, partìm ex scripturis, velut diuinis fontibus necessariò [d] deducuntur.

e Cyril.epist. 10. ad Nesto. Irenæ.lib.3.ca.4.& li.4. ca. 45.& 63. Hiero.cont.Lucif. Vincen. Lirinen. con.nouatores.

D. Quartò demùm pro sacrosanctis habenda firmissimaque fide complectenda sunt, quæ Spiritus sanctus credenda nobis reuelat pronunciatq; per [e] Ecclesiam,siue scripto illa, siue viuæ vocis traditione nobis commen-

dentur. Qua de re posteà commodiùs differetur.

E. Circa hæc igitur omnia fides orthodoxa versatur, qua [f] sine Sectarij omnes frustrà sibi ac alijs gratiam & salutem in Christo pollicentur. Leo serm. 4. de Nati. Do.

TESTIMONIA.

1. A. AD Hebræos quinto: Etenim cùm deberetis magistri esse propter tempus, rursùm indigetis vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opùs sit, nō solido cibo.

2. ET sexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursùm iacientes fundamentum pœnitētiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptismum doctrinæ, impositionis quoquè manuum, ac resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. PRIORIS Petri tertio: Dominum autē Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

4. AMBROSIVS libro tertio de Virginibus: Symbolum quoquè specialiter debemus tāquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere: quò etiam cùm horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramento miles in tentorio, bellator in prælio? (Symbolum quotidiè recensendum. Militiæ sacramentum.)

5. AVGVSTINVS libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei quod Symbolum dicitur, & cùm acceperitis, in corde scribite, & quotidiè dicite apud vos: antequàm dormiatis, antequàm procedatis, vestro symbolo vos munite. (Symbolum quotidiè dicendum.)

6. IDEM libro secundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluêrit aduersarius insidiari, nouerit redemptus, cum Symboli sacramento & crucis vexillo ei debere occurri. (Cum Symboli sacramēto & Crucis vexillo diabolo occurrendū.)

1. B. POSTERIORIS Petri primo: Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. AD Romanos decimoquinto: Quæcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientiæ & solatij det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundùm Iesum Christū: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

3. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Tu verò permane in ijs, quæ didicisti & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: & quia ab infantia sacras literas nôsti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendū, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

4. CONCILIVM primum Toletanū, canone vigesimoprimo in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit vel crediderit, alias scripturas, præter eas quas Ecclesia Catholica recipit, in authoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit. (Canonicæ scripturæ ex Ecclesiæ iudicio æstimādæ.)

5. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimonono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas Ecclesia Catholica recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

6. IDEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus testamētum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

7. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

8. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta in decreto de Canonicis scripturis: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens cōtempserit, anathema sit. Vide latiùs infrà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimasexta, A. testimo. duodecimo.

C. MATTHAEI vigesimosecūdo: Erratis, nescientes scripturas, neq; virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neq; nubētur: sed sunt sicut angeli Dei in cęlo. De resurrectione autem mortuorū non legistis, quod dictum est à Deo dicente vobis, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Nō est Deus mortuorum, sed viuentium. (Exo. 3.)

1. D. CYRILLVS Alexandrinus vnà cum Alexandrina synodo, epistola decima ad Nestorium: Non sufficiet pietati tuæ, si symbolum tantùm fidei, quod olim à sancta & magna synodo in Nicea in spiritu sancto congregata est expositum, nobiscū confiteare. Nō enim rectè illud intelligis & interpretaris, sed magis peruersè, licèt dictione illius voce cōfitearis: sed conueniet, vt & scripto & iureiurando confiteare, cùm quòd scelesta tua & ꝓphana dogmata anathematizes, tum quòd sensurus sis & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidente Episcopi & doctores, & populorum præsides. Subiecimus verò hisce literis nostris cùm quæ sentire debeas ac docere, tum à quibus abstinere conueniat. Est enim hæc Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ fides, quam probant omnes tam occidentis, q̄ orientis Orthodoxi episcopi. (Non satis est, Symbolum patrū verbis profiteri. Docēdum & sentiendum quod episcopi & Ecclesię doctores.)

2. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses, capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli quasi in depositorium diues, plenissimè in ea contulerint omnia, quæ sint veritatis, vtì omnis quicunque velit, sumat ex ea potū vitæ. Hæc est enim vitæ introitus, omnes autem reliqui fures sunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & appræhendere veritatis traditionem. Quid si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem sequi traditionis, quā tradiderunt ijs quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c. (Ab Ecclesia petenda veritas. Traditiones Apostolicæ non scriptæ.)

3. IDEM libro quarto, capite quadragesimoquinto: Paulus ait, Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secūdò Prophetas, tertiò doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis, Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. Hi enim & eam, quæ est in vnum Deum qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium Dei, dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & scri- (Ephe. 4. Vndè veritas petenda.)

pturas sine periculo nobis exponunt.

4. ET capite sexagesimotertio eiusdem libri: Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, & charactere corporis Christi, secundùm successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quę peruenit vsque ad nos custodita sine fictione, scripturarũ tractatione plenissima, neque ablationem recipiens lectio sine falsatione, & secundùm scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuũ dilectionis munus, quod est preciosius quàm agnitio, gloriosius autem, quàm prophetia: omnibus autem reliquis charismatibus supereminens.

5. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos, vbi Lucifer ità ait: Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hãc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatẽ sibi scriptæ legis vsurpauerunt. Cui sententiæ Orthodoxus assentit. *Totius orbis consensus.*

6. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas omnium hæreseon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadã & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatẽ ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper respõsum ab omnibus ferè retuli: quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgẽtium hæreticorum fraudes depræhendere, laqueosque vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adiuuante deberet: Primò scilicet diuinæ legis authoritate, tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hìc forsitan requirat aliquis: cùm sit perfectus scripturarũ canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opùs est, vt ei ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non vno eodemque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ ërui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cęlestius, aliter postremò Nestorius. Atquì idcircò multùm necessè est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea, secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa item Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditũ est: &c. *Catholica doctrina ab hęretica quomodò discernenda.* *Fides munienda scripturarum & Ecclesiæ authoritate.* *Cur sola scriptura non sufficiat.*

7. LEO magnus sermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuũ. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ità etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. *Fidei commendatio, & q̃ ea sit necessaria.* *Ephe. 4.* *Heb. 10.* *Abac. 2.* *Ioan. 17.*

CAPVT SECVNDVM DE SPE ET ORATIONE DOMINICA.

I

Quid est spes?

VIRTVS est diuinitùs infusa, per quã certa cum fidutia nostræ salutis & æternæ vitæ bona à Deo expectantur. Parùm est alioquin Deo Deique verbo fidem habere, ac diuina, quæ in Ecclesia prædicantur, dogmata profiteri, nisì Christianus Dei bonitate percepta, spem indè concipiat ac fidutiam consequendæ gratiæ & salutis æternæ. Quæ spes tantoperè iustum fulcit in summis [a] ærumnis, vt etiam si mundi præsidijs omnibus destituatur, intrepidè tamen dicat: [b] *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* Et, [c] *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* [d] *Deus meus in te confido, non erubescam.*

Auguft. in Enchir. cap. 8. 1.Cor.13.d Rom.5.a & 8.d Tit.2.d 3.b 1.Pet.1.a 1.Ioã. 5.c Iac.1.a Ioã.14.b 15.a c 16.d Mar.11.c Psal.26.d 129.b 72.d 61.b 1.Tim.4.c 1.Theff.5.b Ephe.6.c Heb.10.g 6.d

a Eccli 34.b Rom.8.g Psal.30.d Pro.23.a
b Iob 13.b
c Psal.55.a
d Psal.24.a

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem sperari potest, quod non creditur? Porrò etiam aliquid quod nõ speratur, credi potest. Quis nanque fidelium pœnas nõ credit impiorum, nec sperat tamen? Est itaque fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarum. Item fides & suarum rerum est, & alienarum. Spes autem non nisì bonarum rerum est, nec nisì futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. Quæ cùm ità sint, propter has causas distingueda erit fides à spe: sicut vocabulo, ità & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, siue quæ credũtur, siue quæ sperantur, fidei speique commune est. Cùm bona bonis futura esse credũtur, nihil aliud quàm speratur. *Aliqua creduntur quæ non sperãtur* *Discrimẽ inter fidem & spem.* *Fidei & spei communio.* *Credere aliquãdo significat sperare.*

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem

autem horum est charitas.
3. AD Romanos quinto: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, sciẽtes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autẽ probationem, probatio verò spem, spes autẽ non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris &c.
4. ET octauo: Spe salui facti sumus. Spes autẽ quæ videtur, non est spes. Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.
5. AD Titum secundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.
6. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hęredes simus secundùm spem vitæ æternæ.
7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauit nos in spem viuam &c.
8. PRIMAE Ioannis quinto: Et hæc est fidutia quã habemus ad Deum: quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.
9. IACOBI primo: Probatio fidei vestrę patientiã operatur &c. Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autẽ in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur: non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.
10. IOANNIS decimoquarto: Quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.
11. ET decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunq; volueritis petetis, & fiet vobis. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: vt quodcunq; petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.
12. ITEM capite decimosexto: Amen amẽ dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.
13. MARCI vndecimo: Omnia quęcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.
14. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.
15. ET centesimo vigesimonono: Sustinuit anima mea in verbo eius: sperauit anima mea in Domino. A custodia matutina vsq; ad noctem, speret Israel in Domino. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.
16. ITEM septuagesimosecundo: Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.
17. ET sexagesimoprimo: In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternũ. Nolite sperare in iniquitate &c.
18. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium.
19. PRIORIS ad Thessalonicẽses quinto: Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricã fidei & charitatis, & galeam spem salutis.
20. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Et galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.
21. AD Hebręos decimo: Nolite amittere confidentiam vestrã, quę magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.
22. ET capite sexto: Fortissimum solatiũ habemus, qui confugimus ad tenẽdam propositam spem, quam sicut ancoram habemus animę tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis.
21. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Spes timentium Deum in salutẽ &c. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius.
24. AD Romanos octauo: Quis ergò nos separabit &c. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.
25. PSALMO trigesimo: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.
26. PROVERBIORVM vigesimooctauo: Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.
27. IOB decimotertio, 28. PSALMO quinquagesimoquinto, 29. ET psalmo vicesimoquarto, vt in textu.

II

Qua ratione hanc spem licet consequi?

A. Primùm huc pertinet ardens & frequens ad [a] Deum precatio. Deindè nutrienda Spes est & excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum [b] Dei, illorũ præsertim, quæ CHRISTVS Dominus pro immensa in nos charitate sua præstitit ac promisit vel immerentibus. Demùm conscientiæ [c] puritas coniungenda venit, eaque pijs operibus & inuicta in aduersis patientia semper est [d] comprobanda. Nam quibus bonæ conscientiæ testimonium, aut melioris vitæ propositum deest, hi spem quam oportet, non adferunt, sed [e] præsumptionem potiùs, & vanam omninò fiduciam temerè iactant, quantumuis de Christi meritis Deique gratia glorientur.

a 1.Thess.5.c Luc.11.b 18.a Matth.7.b Eccli 18.c
b Ephes.2.a Tit.3.a Rom.5.f Ioann.3.c 1.Ioan.4.b Heb.10.d Tit.1.a Rom.5.b d 8.d
c Pro.15.b 1.Ioan.3.d Augus. lib.1.de doctri.Christ. cap.37.& 40.& lib.3.ca.10. & in præfat. Psal.31.
d 2.Cor.1.b Heb.3.b 10.g 1.Ioan.3.a Col.1.c 2.Pet.1.b
e 2.Pet.2.d Eccli 5.ab Greg.33.Moral.cap.15.

B. *Spera*, inquit [f] Propheta, *in Domino, & fac bonitatẽ*. Idemq; rursus: *Subditus esto Domino, & ora eum*. Et alius, [g] *Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quæ*

f Psalm.36.a
g Thren.3.c

h Greg. lib. 6. epist. 22. ad Gregoriam. Bern. de festo Magdal.
i Psalm. 146. b

mæ quærenti illum. Quam spem ab omni timore[h] disiungendam non esse, satis illud ostendit: [i] *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.*

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate.
2. LVCAE vndecimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.
3. ET decimooctauo: Oportet semper orare, & nō deficere.
4. MATTHAEI septimo: Petite, & dabitur vobis &c. vt in Luca.
5. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare semper.
6. AD Ephesios secundo: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiā charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cęlestibus in Christo Iesu, vt ostenderet in seculis superuenientibus abundātes diuitias gratiæ suę, in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, (& hoc non ex vobis, Dei enim donum est) non ex operibus, vt nè quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ pręparauit Deus, vt ambulemus in eis.
7. AD Titum tertio: Eramus aliquandò & nos insipientes, increduli, &c. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit &c.
8. AD Romanos octauo: Nam quos pręsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: vt ipse sit primogenitus in multis fratribus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodò non etiam cum illo omnia nobis donauit?
9. IOANNIS tertio: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret &c.
10. PRIMAE Ioannis quarto: In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deū, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris.
11. AD Hebręos decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus inuicèm in prouocationem charitatis & bonorum operum.
12. AD Titum primo: In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus.
13. AD Romanos quinto: Commendat charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est, &c. Si in vnius delicto mors regnauit per vnū: multò magìs abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Vbi abundauit delictum, superabundauit gratia: vt sicut regnauit peccatū in mortem, ità & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam, per Iesum Christum Dominum nostrum.
14. ET capite octauo: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quę reuelabitur in nobis.
15. PROVERBIORVM decimoquinto: Secura mens quasi iuge conuiuium.
16. PRIMAE Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non repræhenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.
17. AVGVSTINVS libro primo de doctrina Christiana, capite trigesimoseptimo: Si à fide quisque ceciderit, à charitate etiam necesse est cadat. Porrò si & credit & diligit, benè agendo & præceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiam speret se ad id quod diligit, esse venturum.

Spes vt formata sit, charitatē requirit & bonam consciētiam. Vide D. Tho. 1.2. q. 62. art. 4. & q. 65 art. 4.

18. ET capite quadragesimo: Cùm diceret Apostolus, Finis pręcepti est charitas: addidit, de corde puro: vt nihil aliud quàm id quod diligendum est, diligatur. Conscientiam verò bonam subiunxit, propter spem. Ille enim se ad id quod credit & diligit, peruenturum esse desperat, cui malæ conscientiæ scrupulus inest. Tertiò, & fide (inquit) non ficta: Si enim fides nostra mendacio caruerit, tunc & non diligimus quod non est diligendum, & rectè viuendo id speramus, vt nullo modo spes nostra fallatur. 1. Tim. 1.
19. ITEM libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Spes sua cuique est in conscientia propria, quemadmodùm se sentit ad dilectionem Dei & proximi cognitionemq́; proficere.
20. IDEM in pręfatione enarrationis Psalmi trigesimiprimi: Ipsa charitas benè operātis, dat ei spem bonæ conscientiæ: spem enim gerit bona cōscientia. Quomodò mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Finis (inquit Apostolus) pręcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiā gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisì damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. 1. Tim. 1.
21. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Siue autem tribulamur, pro vestra exhortatione & salute: siue exhortamur, pro vestra exhortatiōe & salute, quæ operatur tolerātiam earundem passionum quas & nos patimur: & spes nostra firma est pro vobis, scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.
22. AD Hebræos tertio: Christus verò tanquàm filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem firmam retineamus.
23. ET capite decimo: Nam & vinctis cōpassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.
24. PRIMAE Ioannis tertio: Videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.
25. AD Colossenses primo: Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos & immaculatos, & irrepræhensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati & stabiles, & immobiles à spe euangelij quod audistis.
26. POSTERIORIS Petri primo capite: Quapropter fratres magìs satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.
27. IBIDEM capite secundo: Hi sunt fontes sine aqua, &c. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.
28. ECCLESIASTICI quinto: Nè dixeris, peccaui,

caui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

29. GREGORIVS Magnus libro trigesimotertio Moralium in Iob, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perpetrare quisque timeat, quod, si dignè deflere possit, ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ità confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiã morsum timoris: vt ad corrigẽda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcẽtis inuitat.

Spes timori coniungẽda.

1. B. PSALMO trigesimosexto, 2. THRENORVM tertio, vt in textu.

3. GREGORIVS libro sexto epistolarum, epistola vigesimasecunda ad Gregoriã cubiculariam Augustæ: Quòd verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, Importunã se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatũ, quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilẽ etiam & inutilẽ postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quę dies quousq; veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam in tertium cælum ascenderat, in paradisum quoquè ductus fuerat, arcana verba audiuerat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans dicebat: Castigo corpus meum & seruituti subijcio, nè fortè alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult, qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligẽs reddaris: Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necessè est vt tremor teneat, quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

Securitas de remissione peccatorum periculosa est in hac vita.

2. Cor. 12. 1. Cor. 9. Mater negligentiæ securitas. Pro. 28. Psalm. 2.

4. BERNARDVS in sermone de festo beatę Mariæ Magdalenæ: Pedes isti sunt misericordia & iudicium: quorum alterum sine altero osculari vel temeraria securitas est, vel desperatio fugienda. Quis enim Dei misericordiam indesinenter attendens, non statìm tepidioris vitæ quietem exoptet? Cùm enim recogitat vniuersitatis Dominum formam serui pro seruis suscipere, triginta & tribus annis operari salutem nostram in medio terrę huius, capi, ligari, lanceari, crucifigi, & hoc totum pati pro filijs hominũ: statìm deceptoria spe sibi blanditur & alludit, gaudet obseruari in misericordia & miserationibus, iudicium nescit, ignorat iustitiam, & punienda æstimat non puniri. Fallitur qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de misericordiæ pede pręsumit, hoc solum ad salutẽ sufficere credens, quòd credit. Nec est iudicij pedi morosiùs incumbendum, nè pietatis intuitum ferocia iudicantis excludat.

Fugienda securitas & desperatio. Deceptoria spes, solã Dei misericordiã attendere. Præsumptio ex sola fide.

5. PSALMO centesimo quadragesimosexto, vt in textu.

III

Quæ bona sub spem cadunt, & Christiano speranda sunt?

PRAECIPVE quidem [a] bona illa regni cęlestis, quæ homines beant, nec sinunt vlla ex parta miseros esse. Tum illa quæcunq; mortalibus in hac vita [b] conducibilia, rectè à Deo desiderantur atque petuntur, in bonis sperandis & expectandis debent haberi. Ea verò præcipuè relucent in Dominica Oratione, vtpótè quam Christus Dominus [c] ore sacro prodidit, & admirabili sapientia præscripsit omnibus, qui spem suam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

a Tit. 2. d 3. b
b Heb. 4. d August. in Enchir. cap. 114.
c Matth. 6. b Luc. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Titum secundo: Expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei.

2. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternę.

3. AD Hebreos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ, capite centesimo decimoquarto: De ijs omnibus quæ fideliter sunt credenda, ea tantùm ad spem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur. Maledictus est enim omnis, sicut diuina testatur eloquia, qui spem ponit in homine: ac per hoc in semetipso qui spem ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideò non nisi à Domino Deo petere debemus, quicquid speramus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.

Quicquid sperandũ est, oratione Dominica continetur. Hiere. 17.

5. MATTHAEI sexto: Sic ergò vos orabitis: Pater noster qui es in cælis &c. Panem nostrũ supersubstantialem &c.

6. LVCAE vndecimo: Et factum est, cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum: Adueniat regnum tuum: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: & dimitte nobis peccata nostra, si quidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

IIII

Quæ forma est Dominicæ Orationis?

HAEC est, *Pater noster qui es in cælis,*

Orationem Dominicã explicat Tertull. lib. de Orat. Cypr. ser. 6. de orat. Dom.

Cyrill. Catech. 5. Mystagog. Chrysost. hom. de orat. Domi. & in ca. 6. Matt. Hiero. Theoph. Euthym in Matth. Ambr. li. 5. de sacramēt. ca. 4. Aug. epist. 121. ad Probā, ca. 11. Idē li. 2. de ser. Do. in mōte. Et hō. 42. ex 50. & ser. de tēp. 126. 135. & 182. Chrysost. ser. 67. & seq. Innocēt. 3. lib. 5. de myst. Missæ, c. 17. & sequentib. Petrus Laodicensis, & Germanus Patriarcha Constantinop. in expos. oratiōis Dominicæ.

1. *Sanctificetur nomen tuum,*
2. *Adueniat regnum tuum,*
3. *Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra,*
4. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè,*
5. *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,*
6. *Et nè nos inducas in tentationem,*
7. *Sed libera nos à malo. Amen.*

V

Quæ summatìm in Dominica Oratione tractantur?

a Aug. in Enchi. ca. 115. & lib. 2. de ser. Dom. in mōte, cap. 19. b Aug. epist. 121. ad Probā, cap. 12.

A. Septem [a] in ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes [b] omnium orationum species & formæ possunt ac debent, siue pro expetendis bonis, siue pro delendis peccatis, siue pro auertendis malis quibuslibet diuinam opem imploremus.

B. In prioribus autem tribus petitionibus, quæ propriè ad æterna pertinent, ordine poscuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quæ & ipsa propter æterna consequenda sunt nobis necessaria.

TESTIMONIA.

Septem petitiones, & earū distinctio.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoquinto: Apud Euangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria.

2. IDEM libro secūdo de sermone Domini in monte, capite decimoseptimo: Harum septem petitionum consideranda & commendāda distinctio est. Nam cùm vita nostra temporaliter nunc agatur, atque speretur æterna: & cùm æterna priora sint dignitate, quanuis temporalibus priùs actis ad illa transeatur, trium primarum petitionum impetrationes in hac vita, quæ in isto seculo agitur, exordiū capiunt. Reliqua verò quatuor quæ petimus, ad temporalem istam vitam pertinere mihi videntur.

Dominica oratione omnis recta precatio continetur.

3. ITEM in epistola centesima vigesimaprima ad Probam, capite duodecimo: Quamlibèt alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequēdo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non illicitè orat, carnaliter orat, quod nescio quemadmodùm non dicatur illicitè: quandoquidem spiritu renatos, non nisì spiritaliter decet orare. Et si per omnia precationū sanctarum verba discurras, quantū existimo, nihil inuenies, quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberum est, alijs atque alijs verbis, eadem tamen, in orando dicere: sed non debet esse liberum, alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitatiōis orāda sunt: quanuìs alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur, aut extollat affectus.

Alijs verbis precari licet, sed non alia.

VI

Quid sibi vult initium Orationis, Pater noster qui es in cælis?

Exod. 15. a b Esa. 42. b. 63. d Malach 1. b 2. Cor. 1. a Philip. 4. d Apoc. 4. d Rom. 8. c Galat. 4. a 1. Pet. 3. d Leo ser. 6. de Natiuit. Do. a Cyprian. in serm. de ora. Domin. b Lucæ 11. b Iacob. 1. a

A. Præfatiuncula est, & nos memores reddit summi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa maiestas, in cælis perbeatè regnans, nos recepit in gratiam, & propter CHRISTVM filium in suos quoquè filios & regni cælestis hæredes per Spiritum sanctum adoptauit.

B. Quæ tantorum beneficiorum memoria non solùm [a] attentionem excitat, sed etiam ad redamandum Patrem, illique obtemperandum prouocat filios, neque minùs orandi impetrandique illis [b] auget fidutiam.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI decimoquinto: Quis similis tuî in fortibus Domine? Quis similis tuî, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

2. ESAIAE quadragesimosecundo: Hæc dicit Dominus Deus creans cælos, & extendens eos, firmās terram, & quæ germinant ex ea: dans flatum populo qui est super eam, & spiritum calcantibus eam: Ego Dominus, hoc est nomen meum: gloriā meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus.

3. ET sexagesimotertio: Attende de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo & solio gloriæ tuæ: vbì est zelus tuus & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum? Tu Domine pater noster, redemptor noster, à seculo nomen tuum.

4. MALACHIAE primo: Filius honorat patrem, & seruus dominum suum. Si ergò Pater ego sum, vbì est honor meus? Et si Dominus ego sum, vbì est timor meus, dicit Dominus exercituum?

5. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater

ter misericordiarum, & Deus totius consolationis.

6. AD Philippenses quarto: Deus autem meus impleat omne desiderium vestrũ secundùm diuitias suas in gloria, in Christo Iesu. Deo autem & Patri nostro gloria in secula seculorum. Amen.

7. APOCALYPSIS quarto: Procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam & honorẽ & virtutem, quia tu creâsti omnia,

8. AD Romanos octauo: Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, Pater. Ipse enim spiritus testimoniũ reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hȩredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

9. AD Galatas quarto: Misit Deus filium suum factũ ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorũ reciperemus. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritum filij sui in corda vestra, clamantem, Abba, Pater. Itaque iam non es seruus, sed filius. Quòd si filius, & hæres per Deum.

10. PRIORIS Petri tertio: Deglutiens mortem, vt vitæ æternȩ hæredes efficeremur.

11. LEO Magnus sermone sexto de natiuitate Domini: Magnum est, dilectissimi, huius muneris sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem. Deum nominare patrem, quàm sit eximium.

1. B. CYPRIANVS in sermone de oratione Dominica: Quando stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solum cogitet, quod precatur. Quæ autem segnitia est, alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis cùm Dominum deprecaris? quasi sit aliud, quod magìs debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris. Quomodò te à Deo audiri postulas, cùm te ipse non audias? Vis esse Deũ memorem tuî cùm rogas, quando tu ipse memor tuî non sis? Attentio inter orandum.

2. LVCAE vndecimo: Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magìs pater vester cælestis de cȩlo dabit spiritũ bonum petentibus se?

3. IACOBI primo: Postulet autem in fide, nihil hȩsitans.

VII

Quis est sensus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

A. In nobis, quemadmodùm in omnibus alijs, promoueri semper & augeri petimus, quicquid ad gloriam summi optimique Patris nostri spectat. Matth. 5. b 1. Pet. 2. c 4. c 1. Cor. 10. g Coloss. 3. c Rom 15. b Eccli 36. a

B. Id verò fit maximè, cùm verȩ fidei confessio, Spes etiã & charitas, ac simul Christianæ vitæ sancta [a] conuersatio suam in nobis lucem ac vim exerit, vt spectantes [b] alij quoquè glorificent Patrem. a Luc. 1. g 1. Pet. 1. c 3. c Philip. 2. b b Matth. 5

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videât opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

2. PRIORIS Petri secũdo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, &c. conuersationem vestram inter Gentes habentes bonam, vt in eo quòd detrectant de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

3. Et capite quarto: Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tãquàm ex virtute quã administrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum.

4. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

5. AD Colossenses tertio: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

6. AD Romanos decimoquinto: Vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

7. ECCLESIASTICI trigesimosexto: Immitte timorem tuum super Gentes, quæ non exquisiêrunt te: vt cognoscant quia non est Deus nisì tu, vt enarrent magnalia tua. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnifica beris in eis: vt cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniã non est Deus prȩter te Domine. Glorifica manum & brachium dextrum &c.

1. B. LVCAE primo: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

2. PRIORIS Petri primo: Secundùm eum qui vocauit vos, sanctum, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis, quoniam scriptũ est, Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Leuit. 11. g 19. a 20. b

3. ET capite tertio: Cum modestia & timore conscientiam habentes bonam: vt in eo quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conuersationem.

4. AD Philippenses secundo: Vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine repræhensione in medio nationis prauæ & peruersæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

5. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra &c. vt in A. testimonio primo.

VIII

Quid continet secunda petitio, Adueniat regnum tuum?

A. Petimus, vt per gratiam & iustitiam suam regnet in Ecclesia Deus, immò & in mundo vniuerso, eiectis hinc aduersarijs potestatibus, & cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis. Matth. 6. d Rom. 14. c Psal. 22. a 79. a Luc. 1. c 17. e 1. Cor. 3. c 4. d Ephe. 1. d Matt. 13. f 1. Cor. 15. c d Coloss. 1. b Psalm. 67. a

a Philip.1.d Heb.11.c 1.Pet.2.b Iob 7.a 2.Cor.5.a b Sap.5.c Apoc.22.a Matth.8.b

B. Tum optamus & precamur, vt ex hoc mundo, velutì è graui [a] peregrinatione militiaque vocati, quamprimùm transferamur ad regnum gloriæ & felicitatis æternæ, vt cum Christo & Sanctis eius in sempiternum regnemus.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI sexto: Quærite primùm regnũ Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis.

2. AD Romanos decimoquarto: Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudiũ in Spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

3. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit.

4. ET septuagesimonono: Qui regis Israel, intẽde: qui deducis velut ouem, Ioseph: Excita potentiam tuam, & veni vt saluos facias nos.

5. LVCAE primo: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

6. ET decimoseptimo: Interrogatus autem à Pharisæis, quando venit regnum Dei: respondit eis, & dixit: Non venit regnum Dei cum obseruatione: neque dicent, eccè hîc, aut eccè illic. Eccè enim regnum Dei intra vos est.

7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

8. ET capite quarto: Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

9. AD Ephesios primo: Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quę diuitię glorię hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credimus, secundùm operationem potẽtiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, &c. Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

10. MATTHAEI decimotertio: In consummatione seculi mittet filius hominis angelos suos, & colligẽt de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem.

11. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis, cùm tradiderit regnũ Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatũ & potestatem & virtutẽ. Oportet autem illum regnare, donèc ponat inimicos sub pedibus eius &c.

12. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo & Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, &c. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principiũ, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatum tenens, &c.

13. PSALMO sexagesimoseptimo: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius: Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

1. B. AD Philippenses primo: Desiderium habens dissolui & esse cum Christo.

2. AD Hebręos vndecimo: Iuxta fidẽ defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

3. PRIORIS Petri secũdo: Obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs.

4. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius.

5. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Audentes igitur semper, & scientes, quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

6. SAPIENTIAE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideò accipient regnũ decoris & diadema speciei de manu Domini, quoniam dextera sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos, &c.

7. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Et videbunt faciem eius, & nomẽ eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernę, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.

8. MATTHAEI octauo: Dico vobis, quòd multi ab oriẽte & occidente venient, & recũbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij autẽ regni eijcientur in tenebras exteriores.

IX

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

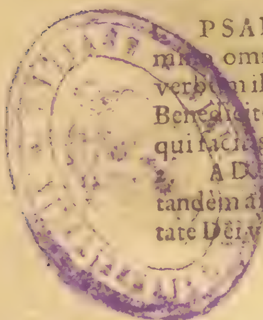
Psal.102.d Rom.1.b Acto.9.a 21.c Deu.12.a Heb 13.d Iac.4.d Luc.22.e 1.Pet.4.a Act.5.c Iob.1.d 1.Pet.5.c

a Gen.3.d Matth.22.d Bern.serm.3.de Resurrect.

b Ioan.4.e.5.e 6.d 1.Reg.3.d

Rogamus, vt sicut in cælo Angeli & Beati omnes, nos quoquè in terris, quanuìs imbecilles & exigui, exactam Deo præstemus obedientiam, nihil habentes prius, quàm vt diuinæ voluntati tum in prosperis, tum in aduersis libenter nos subijciamus, & nostra [a] quæ ad malum prona est, voluntate reiecta, in [b] diuina semper acquiescamus.

TESTIMONIA.

1. PSALMO centesimosecundo: Benedicite Domino omnes angeli eius: potentes virtute, facientes verbum illus, ad audiendam vocem sermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius.

2. AD Romanos primo: Obsecrans si quo modo tandèm aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

3. ACTORVM nono: Domine, quid me vis facere?

4. ACTORVM vigesimoprimo: Et cùm ei suadere nõ possemus, quieuimus, dicẽtes: Domini volũtas fiat.

5. DEVTERONOMII duodecimo: Non facietis ibi quæ nos hîc facimus hodiè, singuli quod sibi rectum videtur.

6. AD Hebræos decimotertio: Deus pacis aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem.

7. IA-

7. IACOBI quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut craſtino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibì quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, (qui ignoratis quid erit in craſtino) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

8. LVCAE vigeſimoſecundo: Pater, ſi vis, transfer calicem iſtum à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.

9. PRIORIS Petri quarto: Qui paſſus eſt in carne, deſijt à peccatis: vt iam non deſiderijs hominũ, ſed voluntati Dei quod reliquum eſt in carne viuat temporis. Sufficit enim præteritũ tempus ad voluntatem Gentium conſummandam.

10. ACTORVM quinto: Obedire oportet Deo magìs quàm hominibus.

11. IOB primo: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ità factum eſt. Sit nomen Domini benedictum.

12. PRIORIS Petri quinto: Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis.

13. GENESIS octauo: Senſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.

14. MATTHAEI vigeſimoſexto: Vigilate & orate, vt nõ intretis in tentationem. Spiritus quidẽ promptus eſt, caro autem infirma.

15. BERNARDVS in ſermone tertio de reſurrectione Domini: In corde duplex eſt lepra, propria voluntas, & proprium conſilium. Lepra vtraque nimis peſsima, eoq; perniciosior, quo magìs interior. Voluntatem dico propriã, quæ non eſt communis cum Deo & hominibus, ſed noſtra tantùm, quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, ſed propter noſmetipſos facimus, non intendẽtes placere Deo & prodeſſe fratribus, ſed ſatisfacere proprijs motibus animorum. Huic contraria eſt rectà fronte charitas, quæ Deus eſt. Hæc enim aduerſus Deum inimicitias exercẽs eſt, & guerram crudeliſſimam. Quid enim odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille deſęuiet, niſi in propriam voluntatem? Etiam nunc cùm frigus aut famẽ, aut aliquid tale patimur, quid læditur niſi propria voluntas &c? Porrò voluntas propria quo furore Dominũ maieſtatis impugnet, audiant & timeãt ſerui propriæ voluntatis. Primò nanque ſeipſam ſubtrahit, & ſubducit eius dominatui, cui tanquàm authori ſeruire iure debuerat, dum efficitur ſua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quòd in ſe eſt, omnia quoquè quæ Dei ſunt tollit & diripit. Quem enim modum ſibi ponit humana cupiditas? Nónne qui per vſuram acquirit pecuniam modicam, ſimiliter mundum lucrari conaretur vniuerſum, ſi non deeſſet poſſibilitas, ſi ſuppeteret voluntati facultas? Dico fiduтialiter, nemini qui ſit in propria voluntate, poſſet vniuerſus mundus ſufficere. Sed vtinàm vel rebus iſtis eſſet contenta, nè in ipſum (horribile dictu) deſęuiret authorem. Nunc autem & ipſum (quantùm in ipſa eſt) Deum perimit voluntas propria. Omninò enim vellet, Deum peccata ſua aut vindicare non poſſe, aut nolle, aut ea neſcire. Vult ergò eum non eſſe Deum, quæ quantùm in ipſa eſt, vult eum aut impotentem, aut iniuſtum eſſe, aut inſipientem. Crudelis planè & omninò execranda malitia, quæ Dei potentiam, iuſtitiam, ſapientiam perire deſiderat. Hęc eſt crudelis beſtia, fera peſſima, rapaciſſima lupa, & leæna ſæuiſſima. Hęc eſt immundiſſima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum qui non venit facere voluntatem ſuam. Vndè & in paſſione, Non mea, inquit, voluntas, ſed tua fiat. Lepra verò proprij conſilij eo perniciosior eſt, quo magìs occulta: & quãto plùs abundat, tanto ſibi quiſque ſanior eſſe videtur. Hęc illorum eſt, qui zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam, ſequentes errorem ſuum, & obſtinati in eo, ità vt nullis velint conſilijs acquieſcere. Hi ſunt vnitatis diuiſores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placẽtes ſibi, & magni in oculis ſuis, ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere. Et quæ maior ſuperbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium ſuum præferat, tanquàm ipſe ſolus habeat ſpiritum Dei? Idololatriæ ſcelus eſt, nõ acquieſcere: & quaſi peccatum ariolandi, repugnare.

[Margin: Propria voluntas quæ ſit, & quàm perniciosa & execrabilis. — 1. Ioan. 4. — Ceſſet voluntas propria, & infernus non erit. — Deum maximè impugnat volũtas propria. — Ioan. 6. — Matth. 26. — Propriũ conſilium quàm perniciosum ſit. — Rom. 10. — Rom. 10. — 1. Reg. 15.]

16. IOANNIS quarto: Meus cibus eſt, vt faciã voluntatem eius qui miſit me, vt perficiam opus eius.

17. ET quinto: Non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.

18. ITEM ſexto: Deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.

19. PRIMI Regum tertio: Et reſpondit Heli, Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat.

X

Quid habet quarta petitio, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè?

Ab omnis boni authore ac fonte nos, velutì pauperes & mendici, ea deſideramus, quæ ad hanc vitam corporis quotidiè ſuſtentandam ſunt ſatìs, victum ſcilicet & veſtitum: prætereà quæ ad vitam animæ promouendam faciunt, nimirùm [a] verbum Dei, animæ ſpirituale pabulum, ſacroſanctam [b] Euchariſtiam, panem illum cæleſtem, cæteraque ſalutifera Eccleſiæ Sacramenta ac Dei dona, quæ ad benè beateque viuendum paſcunt, curant, confirmant hominem interiorem.

[Margin: Iac. 1. a c Pſal. 39. d Deut. 10. d Gen. 28. d 1. Tim. 6. b Prouer. 30. a Pſal. 144. c — a Matth. 4. a Amos 8. c Eccli 15. a Pro. 9. b — b Matt. 26. c 6. b Ioan. 6. d Hiero. in 6. ca. Matt. Cypr. in ſer. de orat. Dom. Amb. lib. 5. de ſacr. ca. 4. Aug. lib. 2. de ſer. Do. in monte, c. 12.]

TESTIMONIA.

1. IACOBI primo: Si quis veſtrùm indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & nõ improperat. Omne datum optimum & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum.

2. PSALMO trigeſimonono: Ego autem mendicus ſum & pauper: Dominus ſolicitus eſt meî.

3. DEVTERONOMII decimo: Dominus Deus iudicium facit pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque veſtitum.

4. GENESIS vigeſimooctauo: Vouit Iacob votum, dicens: Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panẽ ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſusq; fuero proſperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, cunctorumq; quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

5. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus.

6. PROVERBIORVM trigeſimo: Mendicita-

tem & diuitias nè dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria: nè fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus, furer, & periurem nomen Dei mei.

7. PSALMO centesimo quadragesimoquarto: Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manũ tuam, & imples omne animal benedictione.

8. MATTHAEI quarto: Scriptum est (Deuteronomij octauo): Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

9. AMOS octauo: Eccè dies veniunt, dicit Dominus, & emittam famem in terram: non famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

10. ECCLESIASTICI decimoquinto: Cibabit illum pane vitę & intellectûs, & aqua sapientiæ salutaris potabit illum.

11. PROVERBIORVM nono: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

12. MATTHAEI vigesimosexto: Hoc est corpus meum.

13. ET capite sexto: Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodiè.

14. IOANNIS sexto: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.

15. HIERONYMVS in caput sextum Matthæi: Quod nos supersubstantialem expressimus, in græco habetur ἐπιούσιον: quod verbum Septuaginta interpretes περιούσιον frequentissimè transferunt. Considerauimus ergò in Hebræo, & vbicũque illi περιούσιον expresserunt, nos inuenimus SEGVLAH, quod Symmachus ἐξαίρετον, id est, præcipuum vel egregium, transtulit: licèt in quodã loco peculiare interpretatus sit. Quando ergò petimus, vt peculiarem vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, illum petimus, qui dicit: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Possumus supersubstantialem panem & aliter intelligere: qui super omnes substantias sit, & vniuersas superet creaturas.

Supersubstãtialis panis. *Ioan. 6.*

16. CYPRIANVS in sermone de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est. Hunc autem panẽ dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separèmur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ qui de cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est, pro seculi vita. Quando ergò dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communicationis accipiunt: ità contrà timendum est & orandum, nè, dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procùl remaneat à salute, comminante ipso & dicẽte: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

Eucharistia. *Ioan. 6.* *Ioan. 6.*

17. AMBROSIVS libro quinto de sacramentis, capite quarto: Memini sermonis mei, cùm de Sacramẽtis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam nõ panis dicitur, sed corpus appellatur. Quarè ergò in oratione Dominica, quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantiam. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ ęternæ, qui animę nostræ substantialem fulcit. Ideò grecè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panẽ quotidianum dixit, quem gręci dicũt aduenientem. Quia Gręci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem. Ergò quod Latinus dixit & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? &c.

Supersubstãtialis. *Quotidianus.*

18. AVGVSTINVS libro secũdo de sermone Domini in monte, capite duodecimo: Panis quotidianus aut pro ijs omnibus dictus est, quę huius vitæ necessitatem sustentant: aut pro sacramẽto corporis Christi, quod quotidiè accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo Dominus dicit, Operamini escã quę non corrumpitur. Et illud, Ego sum panis vitę qui de cęlo descẽdi.

Ioan. 6. *Ibid.*

XI

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita nostra?

A. Hîc petimus, à labe peccati, quo nihil fœdius, nihil animæ pestilentius esse potest, clementer expurgari, & ea ipsa quę peccando contraximus, debita relaxari.

Thren. 4. b 1. Cor. 10. b Leuit. 26. c Num. 5. a c Exo. 32. f g Luc. 7. g Tob. 12. c Sap. 16. b Psalm. 50. a

B. Nè verò frustranea sit precatio, animo in proximum perperàm affecto, illud addimus, nos vindictæ [a] cupiditate ac simultate posita, cum proximis in gratiam redijsse, & cuiuis ex animo noxam condonâsse. Hoc est enim, quod Christus alibi voluit, cùm diceret: [b] *Dimittite, & dimittemini.* Et iterùm: [c] *Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

a Rom. 12. d Coloss. 3. b Luc. 23. c Act. 7. g Mar. 11. c Ephes. 4. g

b Luc. 6. f

c Matth. 6. b 18. d e Eccli 28. a Aug. in Ench. cap. 74.

TESTIMONIA.

1. A. THRENORVM quarto: Denigrata est super carbones facies eorum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupièrunt: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: Neq; fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt vna die vigintitria millia. Neq; tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus periẽrunt. Neq; murmuraueritis, sicut quidã eorum murmurauerunt, & periẽrunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.

3. LEVITICI vigesimosexto: Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt nõ faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui cõficiat oculos vestros, & cõsumat animas vestras. Frustrà seretis sementẽ, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponã faciem meã cõtra vos, & corruetis corã hostibus vestris, & sub-

& subijciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequẽte. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplùm propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Dabóque vobis cælum desupèr sicut ferrum, & terram æneam. & cætera quæ sequuntur.

4. NVMERORVM quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quæ solẽt hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, &c. Si declinâsti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumq́ cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumẽs vterus tuus disrumpatur: Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuũ, & vtero tumescente putrescat femur.

5. EXODI trigesimosecundo: Hęc dicit Dominus Deus Israël, Ponat vir gladium super femur suũ, (inquit Moyses ad filios Leui, cùm Israëlitæ adorâssent vitulum) & occidat vnusquisque fratrẽ, & amicum, & proximũ suum. Feceruntq́ filij Leui iuxta sermonem Moysi, cecideruntq́ in die illa quasi trigintatria millia hominum. Qui peccauerit mihi, (inquit Dominus) delebo eum de libro meo. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.

6. LVCAE septimo: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.

7. TOBIAE duodecimo: Qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

8. SAPIENTIAE decimosexto: Homo occídit per malitiam animam suam.

9. PSALMO quinquagesimo: Et secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatẽ meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo mũda me. Asperges me Domine hysopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Auerte faciem tuã à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

1. B AD Romanos duodecimo: Nulli malum pro malo reddentes. Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuã, dicit Dominus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Deut. 32.

2. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem &c. Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiã, supportantes inuicèm, & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos.

3. LVCAE vigesimotertio: Pater, dimitte illis, nõ enim sciunt quid faciunt.

4. ACTORVM septimo: Domine, nè statuas illis hoc peccatum.

5. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec Pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

6. AD Ephesios quarto: Estote inuicèm benigni, misericordes, donãtes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

7. LVCAE sexto: Dimittite, & dimittemini.

8. MATTHAEI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

9. ET decimooctauo: Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusquè redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Et paulò antè: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vsque septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septiès: sed, vsque septuagiès septiès.

10. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruãs seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluẽtur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quęrit medelã? In hominem similem sibi nõ habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquarto: Quisquis roganti & peccati sui pœnitenti nõ ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest: Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est. Matth. 6. Tonitruum magnum.

XII

Quid continet sexta petitio, Nè nos inducas in tentationem?

Quoniam præsens hæc vita perindè àc militia est super terram, dum varijs tentationibus semper impugnamur, grauiterque cum mundo, carne, & Satana conflictamur, idcircò piè soliciti di uinam opem imploramus, nè huiusmodi aduersariorum impugnationibus succumbamus, atque succumbendo damnemur, sed vt in hac perpetua pugna durantes, Deique dextera nitentes, potestati Satanę resistamus fortiter, contemnamus mundum, castigemus carnem, atq; ità demùm velut inuicti milites Christi, post victoriam coronemur. [a] *Neque enim coronabitur*, Apostolo teste, *nisì qui legitimè certauerit.*

Iob 7.a Iudith 8.c Tob.3.d 12.c Matth.4.a b 26.d Heb.2.d 2.Thess.3.a 1.Ioã. 2.c 5.a Matt.16.d 1.Cor.9.d 10.c Iac.4.b 1.b 1.Pet.5.c 2.Pet.2.b Ephe.6.b c Colos.3.a Apocal.2.b c g 2.Tim.4.b

a 2.Tim. 2.a

TESTIMONIA.

1. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram.

2. IVDITH octauo: Memores sint, quia tentati sunt Patres nostri, vt probarentur, si verè colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodò pater noster Abraham tẽtatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transiẽrũt fideles. Illi autem qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus periẽrunt. Et nos ergò non vlciscamur nos pro his quæ patimur: sed reputan-

putantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse, flagella Domini, quibus quasi serui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostram euenisse credamus.

3. TOBIAE tertio (ait Sara): Hoc pro certo habet omnis qui te colit, quòd vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in corruptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem tranquillum facis, & post lachrymationem & fletum, exultationem infundis.

4. ITEM capite duodecimo ait Raphaël ad Tobiam: Quia acceptus eras Deo, necessè fuit vt tentatio probaret te.

5. MATTHAEI quarto: Ductus est Iesus in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.

6. ET capite vigesimosexto: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

7. AD Hebræos secũdo: In eo in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur, auxiliari.

8. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Fidelis autem Dominus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

9. PRIMAE Ioannis secundo: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum: Nolite diligere mũdum &c. quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

10. ET capite quinto: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum. Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra.

11. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

12. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Ibidèm: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.

13. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Tentatio vos non appræhendat, nisi humana. Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

14. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunque ergò voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

15. ET primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligẽtibus se. Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

16. PRIORIS Petri capite quinto: Aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærẽs quem deuoret. Cui resistite fortes in fide. Deus autẽ omnis gratiæ, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

17. POSTERIORIS Petri secundo: Nouit Dominus pios de tentatione eripere.

18. AD Ephesios sexto: Induite vos armaturã Dei, vt possitis stare aduersùs insidias diaboli: quoniã non est nobis colluctatio aduersùs carnem & sanguinem: sed aduersùs principes & potestates, aduersùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cęlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare &c.

19. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam.

20. APOCALYPSIS secundo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincẽti dabo manna absconditũ. Qui vicerit & custodierit vsq; in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes &c.

21. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonũ certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

22. ET capite secundo: Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicat se negocijs secularibus, vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit.

XIII

Quid est in septima & postrema petitione, Libera nos à malo?

3.Reg.8.d Prou.10.d Eccli 23.a Hier.2.c Tob.1.d 2.c Eccli 27.a Apoc.3.b Psal.24.c d Psal.30.a b c Psal.33.a b d

A. Precamur ad extremum, vt huius seculi calamitatibus, quibus exercentur etiam pij, non sinat nos Deus perdi & euerti cum impijs, sed vt benignitate sua nos liberet, quatenùs saluti nostræ conuenit, atque ab omni malo cùm corporis, tum animæ, siue in hac vita, siue in futura propitius tueatur. Nam & ipse ità promisit, [a] *Inuoca me in die tribulationis, ěruam te, & honorificabis me.*

a Psal.49.c

B. Demùm totam precationem hac vna voce, [b] Amen, claudimus, vt nostram in orando simul & impetrando fiduciam comprobemus, tum propter Christi, qui non fallit, promissionem, [c] *Petite, inquit, & dabitur vobis*: tum propter Patris erga nos immensam clementiam & propensam in omnes misericordiam, vt hinc Ioannes dixerit, [d] *Quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos.*

b 2.Cor.1.d Amb. in Psal. 40. Hieron. in c.6. Matth.

c Matt.7.b Luc.11.b Ioann.16.d

d 1.Ioan.5.c

TESTIMONIA.

1. A. TERTII Regum octauo: Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos, (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac, exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Israël, & reduces eos in terrã quam dedisti patribus eorum.

Si

Si clausum fuerit cælum,& non plucrit propter peccata eorum,&c. Ità Salomon in oratione sua.

2. PROVERBIORVM decimo: Quasi tempestas transiens non erit impius: iustus autem quasi fundamentum sempiternum. Expectatio iustorum, lætitia: spes autem impiorum peribit. Fortitudo simplicis, via Domini: & pauor his qui operantur malũ. Iustus in æternum non commouebitur: impij autem nõ habitabunt super terram.

3. ECCLESIASTICI vigesimotertio: Nè incidam in conspectu aduersariorum meorum,& gaudeat inimicus meus. Domine pater & Deus vitæ meæ, nè derelinquas me in cogitatu illorum. Extollẽtiam oculorum meorum nè dederis mihi, & omne desiderium auerte à me. Aufer à me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentiæ nè appræhendant me, & animæ irreuerenti & infrunitæ nè tradas me.

4. IEREMIAE secundo: Nunquid seruus est Israël aut vernaculus? quarè ergò factus est in prædam? Super eum rugiẽrunt leones, & dederunt vocem suam, posuerunt terram eius in solitudinem: ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui habitet in eis. Nunquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

5. TOBIAE primo: Cùm rex Sennacherib iratus multos occideret ex filijs Israël, Tobias sepeliebat corpora eorum. At vbi nunciatum est regi, iussit eum occidi, & tulit omnem substantiam eius. Tobias verò cum filio suo,& cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Post dies verò quadragintaquinq;, occiderunt regẽ filij ipsius, & reuersus est Tobias in domũ suã, omnisq; facultas eius restituta est ei.

6. ET secundo: Contigit autem vt quadam die fatigatus à sepultura, veniens in domum suam, iactâsset se iuxta parietem,& obdormîsset: & ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos eius, fieretq; cæcus. Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob. Nam cùm ab infantia sua semper Deum timuerit,& mandata eius custodierit, non est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis euenerit ei: sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nam sicut beato Iob insultabant reges, ità isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicẽs: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

7. ECCLESIASTICI vicesimoseptimo: Propter inopiam multi deliquerunt. Si nõ in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis.

8. APOCALYPSIS tertio: Quoniam seruâsti verbum patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem vniuersum tentare habitantes in terra. Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.

9. PSALMO vigesimoquarto: Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me, & miserere meî, quia vnicus & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis ẽrue me. Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Custodi animam meam, & ẽrue me: non erubescam, quoniã speraui in te. Innocentes & recti adhæserunt mihi, quia sustinui te. Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

10. ET trigesimo: Inclina ad me aurem tuam, accelera vt ẽruas me. Educes me de laqueo hoc quẽ absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus. Saluâsti de necessitatibus animam meam. Nec conclusisti me in manibus inimici. statuisti in loco spatioso pedes meos. Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequentibus me. Illustra faciem tuam super seruum tuum, saluum me fac in misericordia tua.

11. ITEM trigesimotertio: Exquisiui Dominum, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationibus eius saluauit eum. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum,& eripiet eos. Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxtà est Dominus ijs qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu saluabit. Multæ tribulationes iustorũ: & de omnibus his liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum: vnum ex his non conteretur. Mors peccatorum pessima: & qui oderunt iustum, delinquent. Redimet Dominns animas seruorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

12. ET psalmo quadragesimonono, vt in textu.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Ideò & per ipsum, Amen Deo, ad gloriam nostram.

2. B AMBROSIVS in Psalmum quadragesimũ super ea verba, Fiat, fiat: In Hebræo habet, Amẽ, amen: vt asseruerunt qui librum legerunt in Hebraicis literis scriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο, γένοιτο dixit: quod est, fiat, fiat. Quod verbum diuersas significationes habet, vt sit interdùm imperantis, interdùm precantis, interdùm confirmantis aliquid. Imperantis est, cùm superior inferiori statuit, quid faciendum sit vel sequendum. Precantis est sicut illud, Fiat voluntas tua. Non enim Deo quis imperat, sed precem fundit. Confirmantis est, cùm benedicit Propheta, vel sacerdos, vel sanctus aliquis, & populus respondet, Fiat, Fiat. Sicut enim cùm sacerdos benedicit, populus respondet, Amen, confirmans benedictionem sibi, quã plebi sacerdos à Domino deprecatur: ità in Psalmo responsum est, Fiat, fiat, quasi, Amen, amen. Amen autẽ confirmationis verbum euidenter ostenditur in Euangelio, vbi Dominus confirmans sermonem suum, dicit: Amen dico vobis. Maior autem vis est, vbi repetitus est sermo: quod in libro Euangelij secundùm Ioãnem frequentiùs inuenimus: quia maximè de cælestibus & profundis mysterijs est locutus. Indicium quoq; est libri finiti, Fiat, fiat. Nam in quinque libros diuisum videtur esse Psalterium.

Fiat, fiat. Matth.6. Amen. Matt.18.& 19. Ioan.3. 6, 10.

3. HIERONYMVS in caput sextum Matthæi: Amẽ signaculum orationis Dominicæ est: quod Aquila interpretatur, fideliter: nos, verè, possumus dicere.

4. MATTHAEI septimo, 5. LVCAE vndecimo, vt in textu.

6. IOANNIS decimosexto: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.

7. PRIMAE Ioannis quinto, vt in textu.

XIIII

Quæ est summa orationis Dominicæ?

A. Formulam absolutam continet non solùm orandi ac postulandi bona, verùm etiam deprecandi ac fugiendi mala quælibet.

B. Inter bona verò primum est illud expetendum, vt Pater cælestis ab omnibus

bus semper & vbiq; glorificetur: deindè verò, vt illius regni participes efficiamur: tum vt ea nobis adminicula suppetant, quibus ad regnum Dei commodè peruenitur. Quale est ex parte quidem animæ nostræ, voluntati diuinæ conformari, ex parte verò corporis, victum habere necessarium.

C. Quæ autem secundo loco ad finem vsque totius precationis adduntur, affectum exprimunt mala deprecantis, vt Dei gratia & virtute aut penitùs illa remoueantur, peccata nimirùm bonorum omnium corruptelæ, & reliquorum lernæ malorum, aut eadem sic temperentur, nè sua vi saluti consequendæ officere possint. Eiusmodi sunt variæ in hoc mundo tentationes, & quælibet tum præsentis, tum futuræ vitæ calamitates.

D. RELIQVA de Oratione tractanda, in eum reseruabuntur locum, qui bonorum operum genera triplicia declarabit.

DE SALVTATIONE ANGELICA.

XV

Quæ salutatio dici Angelica solet?

Luc.1.c e Chryso. & Iacob. in Liturgijs. Aug. ser. 2. de Annunci. Ambr. in c.1. Luc. Chry. sol. serm. 140. & seq. Bern. Hom. 3. super Missus est. Fulgent. in ser. de laude B. Virginis.

EA, quæ sanctissimæ Virgini Deique matri his verbis defertur: *Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vẽtris tui IESVS: Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ. Amen.*

TESTIMONIA.

1. LVCAE primo: Et ingressus angelus, ad eam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audîsset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Nè timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum. Eccè concipies in vtero, & paries filium: & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodò fiet istud, quoniã virum non cognosco? Et respondens Angelus, dixit ei: Spiritus sanctus supueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideóq; & quod nascetur ex te Sanctũ, vocabitur filius Dei. Et paulò pòst: Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth, & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vndè hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Eccè enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.

Intercessio B. Virginis & Sanctorum aliorum.

2. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, siue in Missa sua: Precibus Domine eius quæ genuit te Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sanctarum omnium potestatum spiritualium, preciosi prophetæ præcursoris ac Baptistæ Ioannis, sanctorum gloriosorum Apostolorum, & sancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miserere & serua nos. Ibidèm sæpiùs: Sanctissimæ, incontaminatæ, super omnes benedictæ, gloriosæ Dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ cum omnibus sanctis memoriam agentes, nosipsos, & inuicèm, & omnem vitam nostram Christo Deo nostro commendemus. Iterùm: Precibus sanctissimæ Deiparæ seruator serua nos. Et paulò pòst: Dominus dabit verbum euangelizãtibus virtute multa, per preces dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sancti & gloriosi Apostoli & Euangelistæ huius. Et quibusdam interpositis: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam & semper beatissimam, & penitùs incontaminatam matrem Dei nostri &c. vt infrà quæstione decimanona. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam saluatorem animarum peperisti nostrarum. Rursùm: Intercessione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ dignum me fac, vt sine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum in remissionem peccatorum, &c. Iterùm: Dirige nostram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, custodi vitam nostram, stabili nostros gressus, precibus & supplicationibus sanctæ Deiparæ, & semper virginis Mariæ, & omnium sanctorum.

Preces Deiparæ. Psalm. 67. Preces Mariæ & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Intercessio Dominæ nostræ.

Preces & supplicationes Mariæ & omnium sanctorum.

3. IACOBVS Apostolus & frater Domini in Liturgia siue Missa sua: Commemorantes sanctissimam, immaculatam, gloriosissimam Dominã nostram matrem Dei, & semper virginem Mariam, cum omnibus sanctis & iustis, nosipsos, & inter nos, & omnem vitam nostram Christo Deo commendemus. Ibidèm: Commemorationem agamus sanctissimæ, immaculatæ, gloriosissimæ, benedictæ Dominæ nostræ matris Dei, & semper virginis Mariæ, ac omnium sanctorũ & iustorum, vt precibus atque intercessionibus eorũ omnes misericordiam cõsequamur. Et post quædam: Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vẽtris tui, quia saluatorem peperisti animarum nostrarum. Dignum est, vt te verè beatam dicamus Deiparam semper beatam, & omnibus modis irreprænhensam, & matrem Dei nostri, honorabiliorem quàm Cherubim, & gloriosiorem quàm Seraphim, quæ sine corruptione Deum verbum peperisti, te reuerà Deiparam magnificamus. Tibi ô plena gratiæ, vniuersa creatura gratulatur, Angelorum cœtus, & hominum genus, quæ es templum sanctificatũ, paradisus spiritalis, virginum gloria, ex qua Deus carnem assumpsit, & puer factus est Deus noster, qui est ante secula. tuũ enim vterum thronum fecit, & tuum ventrem latiorem ac ampliorem cælis ipsis reddidit. tibi ô gratiæ plena, vniuersa creatura gratulatur: gloria tibi.

Preces & intercessiones B. Virginis & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Laudes Deiparæ.

Vniuersa creatura Mariæ gratulatur.

4. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica, qui est sermo decimusoctauus de sanctis:

sanctis: Descendit Angelus de cælo, missus à patre Deo in nostræ redemptionis exordium, ad beatam salutando Mariã: Aue, ait, gratia plena, Dominus tecum. Impleta est ergò gratia, & Euæ vacuata est culpa. Maledictio Euæ, in benedictionem mutatur Mariæ. Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Tecum Dominus in corde, tecum in ventre, tecum in vtero, tecũ in auxilio. Gratulare beata virgo: Christus rex è cælo suo incarnatur in vtero tuo, ex sinu Patris in vterum dignatur descendere matris. Benedicta tu, inquit, in mulieribus, quæ vitam & viris & mulieribus peperisti. Mater generis nostri pœnam intulit mundo: genitrix Domini nostri salutem attulit mundo. Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria. Eua occidẽdo obfuit, Maria viuificando profuit. Illa percussit, ista sanauit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia compensatur. Et post quædam: O beata Maria, seculum omne captiuum tuum deprecatur assensum, te apud Deum mundus suæ fidei obsidem fecit. Noli morari virgo, nuncio festinanter responde verbum, & suscipe filium: da fidem, & senti virtutem. Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secũdùm verbum tuum. Nec mora, reuertitur nuncius, & virginalem thalamum ingreditur Christus. Efficitur subitò prægnans beata Dei genitrix, & cuncta per secula prædicatur felix. Quid mirũ si sine corruptione nascitur, qui de sanctificatione concipitur? Non enim decebat, vt ille qui nobis afferebat salutem, matri præriperet integritatis dignitatem. Nam qui terrã, mari, cæloq; non capitur, intra vnius corpusculi membra suscipitur. Hæc est illa nouitas, Hieremiæ Prophetæ vaticinio prænunciata: Faciet, inquit, Dominus nouum super terram, fœmina circundabit virum. O fœmina super fœminas benedicta, quæ virum omninò nõ nouit, & virum suo vtero circundedit. Circundat virum Maria, Angelo fidem dando: quia Eua perdidit virum, serpenti consentiendo. O beata Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarum ac laudum præconia rependere, quæ singulari tuo assensu mundo succurristi perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persoluat, quæ solo tuo commercio recuperãdi aditum inuenit? Accipe itaque quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarũ actiones: & cùm susceperis vota, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excusa quod timemus: quia tu es spes vnica peccatorum, per te speramus veniam delictorum, & in te beatissima nostrorum est expectatio præmiorũ. Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles: &c. vt infrà quæstione decimanona. Assiste parata votis poscentium, & repende omnibus optatum effectũ. Sint tibi studia assiduè orare pro populo Dei, quæ meruisti benedicta redemptorem ferre mundi.

[Margin: Expositio Salutationis Angelicæ. — Comparatio cum Eua. — Lucæ 1. — Felix per cũcta secula. — Hier. 31. — Inuocatio B. Virginis. — Spes vnica peccatorum post Christũ.]

5. AMBROSIVS in caput primum Lucæ: Maria benedictionis nouã formulã mirabatur, quæ nusquàm lecta est, nusquàm antè comperta. Soli Mariæ hæc salutatio seruabatur. Benè enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur authore. Ibid. Nec mirum si Dominus redempturus mundum, diuinã operationem suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructũ salutis hauriret ex pignore. Rursùs: Et meruit audire, Beata quæ credidisti. Et verè beata, quæ sacerdote præstantior: cùm sacerdos negãsset, virgo correxit errorem.

[Margin: Salutatio antè inaudita. — Gratiã, quã nulla alia meruit, consecuta est. — Luc. 1.]

6. PETRVS Chrysologus Archiepiscopus Rauennas, sermone centesimo quadragesimo & sequentibus, exponit Euangelium de Annunciatione Dominica, atque inter cætera sermone centesimo quadragesimo sic ait: Facta est verè nunc mater viuentium per gratiam, quæ mater antè extitit morientium per naturam. Quantus sit Deus, satis ignorat ille, qui huius virginis mentem non stupet, animum non miratur: pauet cælum, tremunt angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit: & vna puella sic Deum in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospitio, vt pacem terris, cælis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum cælestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium pro ipsa domûs exigat pensione, pro ipsius vteri mercede conquirat, & impleat illud Prophetæ: Eccè hæreditas Domini filij, merces fructus ventris. Deindè sermone centesimo quadragesimo secundo: Agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua angelus egerat de ruina. Ante causam dignitas virginis annunciatur ex nomine: nam MARIA Hebræo sermone, Latinè domina nuncupatur. Et sermone centesimo quadragesimotertio: Aue gratia plena. Quia singulis gratia se est largita per partes, MARIAE verò simul se totam dedit gratiæ plenitudo. Omnes, inquit Euangelista, de plenitudine eius accepimus. Verè benedicta, quæ fuit maior cælo, fortior terra, orbe latior: nam Deum quem mundus non capit, sola cepit. Portauit Deum, qui portat orbem: genuit genitorem suum, nutriuit omnium viuentium nutritorem.

[Margin: Psalm. 126. — MARIA. — Ioann. 1.]

7. BERNARDVS homilia tertia de laudibus Virginis matris, super Euangelium, Missus est Angelus Gabriel: vbi explicat Angelicã salutationem, atq; inter cætera ità scribit: Legimus in Actibus Apostolorum & Stephanum plenum gratia, & Apostolos fuisse repletos spiritu sancto: sed longè dissimiliter à Maria. Alioquin nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodùm in Maria: nec illi conceperũt de spiritu sancto, quomodò Maria. Quid mirum si gratia plena erat, cum qua Dominus erat? Præuenit suũ nunciũ ad virginẽ quam amauerat, quam sibi elegerat, cuius decorẽ concupierat. Meritò autem concupiuit rex decorem virginis. Fecerat enim quicquid longè anteà præmonita fuerat à patre suo Dauid, dicente sibi: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuã, & obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Et si hoc feceris, concupiscet rex decorem tuum. Inclinauit aurem suam ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populum suum & domum patris sui: quia nec populum suum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit hæredẽ: sed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est vt stercora, vt Christum lucrifaceret. Nec fefellit eam intentio, quando & Christum sibi filium vendicauit, nec propositum pudicitiæ violauit. Benè igitur gratia plena, quæ & virginitatis gratiam tenuit, & insuper fœcunditatis gloriam acquisiuit. Nõ dixit, Dominus in te: sed, Dominus tecum. Deus enim qui vbiquè æqualiter totus est, per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis, quàm in cæteris, & ipsarum aliter in bonis, quàm in malis est per efficaciam. Ità sanè est in irrationabilibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergò bonis ità est, vt etiã sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Sed cùm ità sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua vtiquè tanta ei consensio fuit, vt illius non solùm voluntatẽ, sed etiam carnem sibi coniungeret, àc si de sua virginisq; substantia vnum Christum efficeret, vel potiùs vnus Christus fieret: qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei & totus virginis esset: nec duo filij, sed vnus vtriusq; filius. Nec tantùm Dominus filius tecũ, quem carne tua induis: sed & Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus Pater, qui genuit, quem concipis. Non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideò tu be-

[Margin: Actor. 6. — Plena gratia. — Psalm. 44. — Philip. 3. — Dominus tecum. — Benedicta.]

Benedictus fructus. benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoquè accepisti cum cæteris, etsi differentiùs à cæteris. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. Ex cuius benedictione benedicta etiam tu in mulieribus: quia non potest mala arbor fructum facere bonum. Benedicta inquam tu in mulieribus, quæ illam generalem maledictionem euasisti, qua dictum est: In tristitia paries filios: & nihilominùs illam, qua secutum est, Maledicta sterilis in Israël: ac singularem consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneas, nec cum dolore parturias. O virgo prudens, ô virgo deuota, quis te docuit, Deo placere virginitatem? Tu non dicam præceptum, sed nec consilium habes, nec exemplum, nisi quòd vnctio docebat te de omnibus, ac sermo Dei viuus & efficax antè tibi factus est magister, quàm filius: priùs instruxerit mentem, quàm induerit carnem. Christo ergò deuoues te exhibere virginem, & nescis quòd ipsi exhiberi te oportet etiam matrem. Eligis in Israël esse contemptibilis, & vt illi placeas cui te probâsti, maledictum incurrere sterilitatis: & eccè maledictio benedictione commutatur, sterilitas fœcunditate recompensatur.

Matth. 7.

Gene. 3.

Maria virginitatem vouit.

8. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria, fenestra cæli, quia per ipsam Deus, &c. vt infrà quæstione decimanona. Tria deniquè mala Euę, à tribus bonis Mariæ probantur exclusa. Nam Euę dictum est: In doloribus & tristitia paries, & ad virum conuersatio tua, & ipse dominabitur tuî. Tribus ergò his malis se subiugant fœminæ, quæ Mariam non sequuntur, dolori, tristitiæ, seruituti. Maria autē econtrariò, quàm præclarissimis tribus bonis sublimetur, ausculta: Salutationis Angelicæ, benedictionis diuinę, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eam legitur salutâsse: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cùm dixit, Aue, salutationem illi cælestem exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, ostendit ex integro iram exclusam primæ sententiæ, & plenam benedictionis gratiam restitutam. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictum fructum expresit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quæcunque perseuerauerit virgo: maledicta enim Eua fuerat, quā nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeâsse. Venite virgines ad virginem, venite concipientes ad concipientem, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactentes ad lactentem, venite iuuenculæ ad iuuenculā. Ideò omnes istos cursus naturæ virgo Maria in Domino nostro IESV CHRISTO suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret, & sic restauraret & omne genus fœminarum ad se venientium, noua Eua seruando virginitatem, sicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus IESVS CHRISTVS.

Comparatur cum Eua. Gen. 3. Ad se confugientibus subuenit.

XVI

Vndè hic modus Deiparam virginem salutandi profluxit?

A. Primùm ex Euangelicis verbis & exemplis nata est hæc salutatio, quando nos a Lucæ 1. c e
ità docent afflati diuino spiritu magnus Gabriel Archangelus, [a] & præcursoris Domini mater sancta Elisabetha.

B. Deindè confirmat nobis hanc salutandi formulam vsus & consensus Ecclesię perpetuus, quem sancti Patres [b] & maiores in hunc vsque diem religiosissimè obseruârunt, ac obseruari à nobis voluerunt.

b Athanas. in Euang. de sanctiss. Deipara, & plures alij.

LVCAE primo, vt suprà quæstione præcedenti, testimo. primo.

ATHANASIVM, pluresq́; alios, vide quæstione decimaoctaua & decimanona sequentibus.

XVII

Quid prodest huiusmodi salutatione vti?

A. His præclaris verbis admonemur primùm summi beneficij, quod per Mariam Deiparam æternus Pater inchoare voluit in Christo, & humano generi redimendo clementer exhibere.

Galat. 4. a

B. Tum insignis hæc est commendatio sacrosanctæ & admirandæ virginis, quam nobis Deus inuentricem gratiæ ac vitæ genitricem esse decreuit.

Lucæ 11. d 1. c

C. Quarè nihil mirum si post pia vota, quæ in precatione Dominica Deo commendauimus, hîc acceptæ per Christum gratiæ memores, non modò Christi matrem, sed etiam Deum Patrem in eadem virgine Deipara laudemus, & collætantes angelis, eandem reuerenter, & sæpè quidem, salutemus.

TESTIMONIA.

A. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

1. B. LVCAE vndecimo: Factum est autem cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & hubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimmò.

2 ET primo: Et ait angelus ei: Nè timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum, eccè concipies in vtero, &c.

XVIII

Quis est huius salutationis sensus?

A. Primis quidem verbis iure gratulamur, & gratulando prædicamus eam, quæ

Andreas Hierosol. Archie-

quæ nobis Euam ſecundam, eamque felicem præſtitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Væ maledictionis, hæc ſuo ſalutifero partu ſuſtulit, ipſamque maledictionem filiorum Adæ, benedictione perpetua commutauit.

piſc. Cretenſis in ſalutatiõnem angel. Iren. lib. 3. ca. 31. & 33. Hier. ad Euſtoch. de cuſtod. virg. epiſt. 22. Innocent. 3. ſer. 2. de Aſſumptione. Bern. hom. 2. ſuper Miſſus eſt. Aug. ſerm. 2. de Annunciat.

B. Digna quidem illa, quæ gratia plena prædicetur, vt quæ plena Deo, plena virtutibus, ſola (nam Ambroſij verbis vtemur) gratiam quam nulla alia meruerat, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur authore. Et quis potuit in eius anima vel corpore locus eſſe vitiorum, quando ſancti ſanctorum eſt templum effecta?

Amb. in 1. ca. Luc. vide Bernardum ſer. 9. ex paruis.

C. Additur porrò, *Dominus tecum*: quia & virtus Patris illi ſingulariter [a] obumbrauit, & Spiritus ſanctus cumulatiſſimè ſuperuenit, & [b] verbum caro factum ex illa, tanquàm ſponſus de thalamo ſuo, admirabiliter proceſſit.

a Lucæ 1. d
b Ioan. 1. a Pſalm. 18. a

D. Ad hæc, *benedicta in mulieribus*, quia *virginitate ſpõſa ſimul & fœcunditate mater exiſtit, quam proindè ſummo iure [c] beatam dicunt, ſemperq; dicent omnes generationes. Mulier tota [d] pulchra & immaculata, virgo ante partum, in partu, & poſt partum, [e] ſemper incorrupta, ab omni [f] peccati labe libera, ſuper cælos omnes exaltata, quæ nec minùs viuificando profuit, quàm infelix Eua obfuit mortalibus occidendo.

*Eſa 7. c Ezech. 44. a
c Lucæ 1. e
d Cant. 4. b
e Ambr. epiſt. 81. Hier. in Heluid. & in apolo. pro lib. aduerſus Iouin.
f Aug. de nat. & grat. ca. 36. Con. Trident. ſeſſ. 5. Item ſeſſ. 6. canone 23.

E. *Et benedictus fructus ventris tui* IESVS, vt qui ex MARIA radice [g] velut flos aſcendens, & ipſe quodammodò terræ fructum ſe præſtitit, & æternæ ſalutis fructum ità membris ſuis, ſicut vitis [h] palmitibus ſuccum & vigorẽ ſuppeditat. Verè [i] beatus venter, qui te portauit & edidit mundo Saluatorem: verè beata vbera, quæ de cælo plena, filium Dei lactauerunt.

g Eſa. 11. a
h Ioan. 15. a
i Lucæ 11. d

F. Et additur demùm ab Eccleſia, [k] *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis noſtræ*. Quippe ſanctorum [l] Patrum veſtigijs inſiſtentes, non modò laudabilem & admirabilem illam virginem, quæ ſicut liliũ [m] eſt inter ſpinas, ſalutamus, ſed & eam virtute Dei auctam eſſe tanta credimus atque profitemur, vt poſſit prodeſſe, fauere, annuere miſeris mortalibus, dum hi præſertim ſe ſuaque vota illi commendant, ac diuinam gratiam matris interceſſione ſupplices expetunt.

k Vide antiquum Breuiarium Rom. & nouum ex edicto Cõcilij Trident. editũ.
l Ephræm de laudib. Mariæ & in orat. ad eãdem. Itẽ in lament. B. virg. Iren. lib. 5. Nazian. in Cyprianũ. & in Tragœ. Chriſtus patiens. Fulgen. in ſerm. de laudib. B. virg. Anſelmus de excellẽtia B. virginis, ca. 12. Bern. ſerm. 2. Dom. 1. poſt octau. Epiph. & ſerm. 1. & 4. de Aſſumpt.
m Cant. 2. a

TESTIMONIA.

Lucæ 1. Dominus tecum.

1. A ANDREAS Hieroſolymitanus Archiepiſcopus Cretẽſis, in ſalutationem Angelicam: Aue, inquit, gratia plena: Dominus tecum. Qui eſt ante te, hodiè tecum eſt, & paulò pòſt erit ex te. Illud quidem ab omni æternitate, hoc autem in tempore. O immenſam humanitatem, ô benignitatem incredibilem. Non fuit ſatìs gaudium indicâſſe, niſì ipſum gaudij authorẽ ineſſe Virgini ſignificaret. Illud enim, Dominus tecũ, perſpicuè Regis præſentiã declarat, qui ſic ex ipſa corpus aſſumit humanum, vt à propria gloria non recedat. Aue gratia plena, Dominus tecũ. Gaude lætitiæ inſtrumentum, per quod triſtis execrationis ſententia in lætum gaudij iudicium commutatur. Gaude verè benedicta, gaude virgo præclariſſima, gaude ornatiſſimum diuinæ gloriæ templum. Gaude ſacroſanctum regis palatiũ, gaude thalame, in quo ſibi Chriſtus humanitatem ſponſam adiunxit. Gaude electa à Deo antequàm genita. Gaude diuinum inter Deum atq; homines conciliationis perfugium. Gaude theſaure vitæ immortalis, gaude cælum, in quo ſol gloriæ ſplendet: domicilium cælo præſtantius. Gaude vnicum illius, qui nuſquàm capitur, ampliſſimum habitaculum. Gaude ſancta terra virginea, ex qua nouus Adam formatur, qui veterem Adam ſeruet. Gaude fermentum ſanctum ac Deo gratum, ex quo totius generis humani maſſa fermentatur, & in vnius corporis Chriſti panem euadit, & admirabili ratione coaugmentatur. Gaude gaudij mater ſempiterni, gaude noua Dei arca, in qua Dei Spiritus conquieſcit. Arca, in qua noſter Noê Chriſtus humanitatem ſeruauit: arca, in qua nouæ gloriæ ſanctificatio, & qui natura ſanctus eſt, in virginea naturæ officina corpus ſibi ratione mirabili fabricatus eſt, non deponens id quod erat: eſt enim immutabilis: ſed aſſumens id quod non erat: eſt enim benignus & hominum amantiſſimus. Gaude vrna aurea, quæ contines illum, qui dulce manna & mel è petra ingrato populo ſubminiſtrauit. Gaude Seraphica myſtici carbonis ardentis forceps. Salue ſpiritale pręcognitionis perſpicuæ ſpeculum, per quod Prophetę infinitam erga nos Dei ſubmiſſionem myſticè vaticinati ſunt. Gaude ſpeculũ, per quod iuſtitiæ ſolẽ veniẽtem è cælo ſuſpicientes ij qui denſis in tenebris peccati verſabãtur, illuſtrati ſunt. Salue Prophetarũ & Patriarcharũ omniũ decus, & clariſſima arcanæ præcognitionis humanæ tuba. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vẽtris tui. Et meritò benedicta: benedixit enim te Deꝰ tabernaculũ ſuũ, quoniã paternę glorię plenũ Chriſtũ Ieſum, hominẽ eundẽ & Deũ in ijs ex quibus, & in quibus naturis conſiſtit, admirabili ratione in vtero tuo geſſiſti. Benedicta tu in mulieribus, quæ cæleſtem theſaurum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei reconditi, in ſacro virgini-

Eximiæ laudes B. virgin.
Perfugium conciliationis inter Deum & homines.
Figura B. Virginis. Gen. 7. Exod. 37.
Exod. 16. Heb. 9. Pſalm. 80. Eſaiæ 6.
Benedicta in mulieribus.
Coloſſ. 2.

tatis tuæ penu, fine angustia comprӕhendisti. Tu verè benedicta es, cuius vterus areæ cumulus est: quia benedictionis fructum, immortalitatis spicam Christum, sine semine, sine cultoris labore multiplicẽ frugum innumerabilium messem * nostræ salutis Agricolæ produxisti. Tu verè benedicta, quæ sola ex omnibus matribus creatori tuo mater electa es, & quod est matrum omnium proprium ignoras: cuius quoquè excellentia virginitatis, maternis doloribus corrupta non est, virgineo germine tuo signa tuæ castitatis integra conseruãte. Tu verè benedicta, quæ sola sine viri coniunctione filium genuisti, qui cælos condidit, & terram virginitate tua cælis exæquauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ sola benedictionem suscepisti, quã Deus per Abraham gentibus omnibus promisit. Tu verè benedicta, quæ sola benedicti filij Iesu Christi & Saluatoris nostri declarata es mater, per quam clamãt gentes: Benedictus qui venit in nomine Domini: &, Benedictum nomen gloriæ eius in secula: &, Implebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat. Benedicta tu in mulieribus, quam beatam dicũt omnes generationes: quam reges honorant, principes venerantur, diuites populi obsecrant, virgines quæ vel præcesserunt vel sequuntur, in templum Regis comitantur. Benedicta tu in mulieribus, quã Esaias oculis propheticis aspiciens, prophetissam, & virginem, & laterem, & locũ, & caput libri obsignatum arcana ratione nominauit. Benedicta tu verè, quam Ezechiel auroram, & portã conclusam, per quam solus Deus ingressus est, & rursum cõclusam appellauit. Tu sola verè benedicta, quã vir desideriorum Daniel montem vidit, & Abacuc admirabilis montem opacum. Montem quoquè Dei, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo placitum est Deo habitare, te tuus ille progenitor atq; rex propheticè decãtauit. Benedicta tu in mulieribus, quam Zacharias rerum diuinarum inspector eximius candelabrum aureum vidit septem lucernis, & septem infusorijs, id est, septem Spiritus sancti muneribus exornatum. Tu verè benedicta, quæ tanquàm paradisus intra te contines ipsius Eden plantatorem Christum: qui infinita virtute ex almo vtero tuo prodiens instar fluuij, quatuor principijs per Euangelium rigat faciem vniuersæ terræ. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Fructus, ex quo protoplastus Adam vescens, euomet veterem illam potionem, per quam fraudis venenũ hausit. Fructus, ex quo ligni amaritudo dulcescit: qui expurgat humanitatem, qui vero Israeli fontes vberrimos præbet in solitudine, qui aquas amaras efficit dulces, & nouũ panis ac cibi imbrẽ emittit. Benedictus fructus, qui ex incorrupta virginei vteri planta maturus racemos extulit. Benedictus fructus, ex quo fontes emanant aquæ salientis in vitam æternam. Fructus, ex quo vitalis panis Dominici corporis, & salutare immortalitatis poculum conficitur. Benedictus fructus, quẽ omnis lingua cęlestium, terrestrium & infernorum celebrat trigua plici sanctitate, in vna diuinitate trinitatem indicans personarum.

*[Margin: for. * nostræq; salutis agricolam. — Psal. 117. & 71 — Luc. 1. — Diuites Mariam obsecrant. — Esa. 8. — Ezech. 44. — Dan. 2. Abac. 3. Psalm. 67. — Zach. 4. — Gen. 2. — Gen. 3. — Exod. 15. 16. & 17. — Benedictus fructus Ioann. 4. — Philip. 2.]*

2. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreses, capite trigesimoprimo: Quemadmodùm protoplastus ille Adam de rudi terra & adhuc de virgine (nondùm enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terrã) habuit substantiam, & plasmatus est manu Dei, id est, verbo Dei: omnia enim per ipsum facta sunt: & sumpsit Dominus limum à terra, & plasmauit hominem: Ità recapitulans in se Adam ipse verbũ existens ex Maria, quę adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrem hominem, & ex semine viri natus est, meritò dicerent & secundum Adam ex Ioseph esse generatum. Si autem ille de terra quidem sumptus est, & verbo Dei plasmatus est, oportebat id ipsum verbum recapitulationem Adæ in semetipsum faciẽs, eiusdem generationis habere similitudinem.

[Margin: Adam ex terra adhuc virgine formatus. Gen. 2. Ioann. 1. Gen. 2.]

3. ET capite trigesimotertio: Sicut Eua inobediẽs facta, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est mortis: sic & Maria habens prædestinatum virum, tamen virgo obaudiens, & sibi & vniuerso generi humano causa facta est salutis. Euæ inobedientiæ nodus solutionem accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo Maria soluit per fidem.

[Margin: Comparatur cum Eua. — Vniuerso generi humano facta est causa salutis.]

4. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Virga, mater est Domini, simplex, pura, syncera, nullo extrinsecùs germine cohærente, & ad similitudinem Dei vnione fœcunda. Virgæ flos, Christus est, dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Qui & in alio loco lapis prædicatur abscissus de monte sine manibus: significante Propheta, virginem nasciturum esse de virgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarũ. In doloribus iugiter Eua parturiebat: postquàm verò virgo concepit in vtero, & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, Deũ, fortem, patrem futuri seculi: soluta maledictio est. Mors per Euam, vita per Mariam. Ideoq; & ditius virginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina.

[Margin: Esa. 11. Maria virga. — Cant. 2. Dan. 2. Maria mons est. — Esa. 9. — Vita per Mariam.]

5. INNOCENTIVS tertius sermone secundo de Assumptione Mariæ virginis: Oportebat, vt sicut per fœminam mors intrauit in orbem, ità per fœminam vita rediret in orbem: & ideò quod damnauit Eua, saluauit Maria, vt vndè mors oriebatur, indè vita resurgeret. Illa consensit diabolo, & vetitum pomum comedit, secundùm illud: Tulit de fructu, & comedit, deditque viro: Ista credidit angelo, & filium promissum concepit, secundùm illud: Eccè concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Ista concepit filium ad salutem, sicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Iesum: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, secundùm illud: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in dolore paries. Ista generauit in gaudio, secundùm illud: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Illa fuit de solo viro producta, quoniam ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierẽ: sed produxit virum & fœminam. Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, sed solum virum produxit: Quia nouum fecit Dominus super terram, fœmina circundedit virum gremio vteri sui. Illa dicta est Eua, huic dictum est Aue: quia per hanc mutatum est nomen Euæ: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Quasi diceret: Illa fuit plena peccato, sed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, sed benedicta tu in mulieribus. Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, sed fructus ventris tui erit benedictus IESVS. Et sub finem: Ipsa est ergò aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, sol in die. Nox autem est culpa, diluculum pœnitẽtia, dies gratia. Qui ergò iacet in nocte culpæ, respiciat lunam, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium cor eius ad compunctionem illustret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchræ dilectionis & sanctæ spei. Qui verò ad diluculum pœnitentiæ surgit, respiciat auroram, deprecetur Mariam: vt ipsa per filium cor eius ad satisfactionem illuminet. Quis enim deuotè inuocauit eam, & non est exauditus ab ea? Ipsa est mater pulchrę dilectionis & sanctæ spei. Quia verò militia est vita hominis super terrã, (nam mũdus positus est in maligno: caro cõcupiscit aduersùs spiritũ, oculus deprędatur animam, mors ingreditur per fenestras: nec est nobis colluctatio tantùm aduersùs carnem & sanguinem:

[Margin: Confertur cum Eua. — Gen. 3. — Luc. 1. — Gen. 2. — Matth. 1. — Gene. 3. — Lucæ 2. — Gene. 2. — Hier. 31. — Eua in Aue mutatum. — Lucæ 1. — Cant. 6. — Peccator deprecetur Mariam. — Eccli 24. — Pœnitẽs deprecetur Mariam. — Iob 7. 1. Ioann. 5. Galat. 5. Thren. 3. Hier. 9. Ephe. 6.]

nem: sed aduersùs spiritualia nequitiæ in cælestibus, aduersùs rectorem tenebrarum harum. Aduersarius enim noster diabolus tanquàm leo rugiẽs circuit, quęrens quem deuoret) quicunque sentit impugnationem ab hostibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, respiciat castrorum aciem ordinatam, deprecetur Mariam, vt ipsa per filium mittat auxilium de sancto, & de Sion tueatur.

1.Pet.5. Qui tentãtur, Mariam inuocent. Psalm.19.

6. BERNARDVS homilia secunda de laudibus Virginis Matris super Euangelium, Missus est: Curre Eua ad Mariam, curre mater ad filiam. filia pro matre respondeat, ipsa matris opprobrium auferat: ipsa patri pro matre satisfaciat: quia eccè si vir cecidit per fœminam, iam non erigitur nisì per fœminam. Quid dicebas ô Adam? Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba malitiæ sunt hæc, quibus magìs augeas quàm deleas culpam. Veruntamen sapientia vicit malitiam: cùm occasionem veniæ, quam à te Deus interrogando elícere tentauit, sed non potuit, in thesauro indeficientis suæ pietatis inuenit. Redditur nempe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro superba: quæ pro ligno mortis, gustũ tibi porrigat vitę, & pro venenoso cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Muta ergò iniquæ excusationis verbum in vocem gratiarũ actionis, & dic: Domine, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, & comedi, & dulce factum est super mel ori meo, quia in ipso viuificâsti me. Eccè enim ad hoc missus est angelus ad virginem. O admirandam & omni honore dignissimam virginem, ô fœminam singulariter venerandam, super omnes fœminas admirabilem, parentum reparatricem, posterorum viuificatricem. Missus est, inquit, angelus ad virginem. Virginem carne, virginem mente, virginem professione, virginem deniquè qualem describit Apostolus, mente & corpore sanctam. Nec nouiter, nec fortuitu inuentam, sed à seculo electam: ab altissimo præcognitam & sibi præparatam, ab angelis seruatã, à Patribus præfiguratam, à Prophetis promissam. Scrutare scripturas, & proba quæ dico. Vísne vt & ego aliqua ex his testimonia hîc inferã? Vt pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam prædixisse Deus videtur, quãdo ad serpentem ait: Inimicitias ponam inter te & mulierem? Et si adhuc dubitas, an de Maria dixerit: audi quod sequitur, Ipsa conteret caput tuum. Cui hæc seruatã victoria est, nisì Mariæ? Ipsa proculdubiò caput contriuit venenatum, quæ omnimodã maligni suggestionem tam de carnis illecebra, quàm de mẽtis superbia deduxit ad nihilum. Quam verò aliam Salomon requirebat, cùm dicebat: Mulierem fortem quis inueniet? Et multis testimonijs alijs in medium productis, ità concludit: Vides quàm pulchrè & concorditer sanctorum mira facta, & mystica dicta sibi inuicèm concinunt? Vides quàm stupendum sit hoc vnum de virgine, & in virgine factum miraculum, quod tot miracula præuenerunt, tot miracula promiserunt? Vnus nimirùm fuit Spiritus prophetarum: licèt diuersis modis, signis & temporibus eandem rem diuersi non diuerso spiritu & præuiderũt & prædixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, hoc apertè Salomon præuidit in forti muliere & eius precio, apertiùs Hieremias præcinit de fœmina & viro, apertissimè Esaias declarauit de virgine & Deo. Et in fine sermonis: Loquamur pauca & super hoc nomine (Maria) quod interpretatum, maris stella dicitur: & matri virgini valdè conuenienter aptatur. Ipsa nanque aptissimè sideri cõparatur: quia sicut sine suî corruptione sidus suum emittit radium, sic absque suî læsione virgo parturit filium. Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiam perlustrans, & calefaciens magìs mentes, quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipsa inquam est pręclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessariò subleuata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in huius seculi profluuio magìs inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare: nè auertas oculos à fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiæ vndis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis: respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculã concusserit mentis, respice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiæ, desperationis abysso: cogita Mariam. In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens, non deuias: ipsam rogans, non desperas: ipsam cogitans, non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non defatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, Et nomẽ virginis Maria.

Maria restauratrix Euæ. Gen.3. Sapien.7. Laus B. Virginis. 1.Cor.7. Vaticinationes de ea. Gene.3. Prouer.31. Exod.3. Num.17. Iud.6. Prou.31. Hiere.31. Esa.7. Mariæ nomẽ maris stellã significat, atque ipsa stellæ cõparatur. Num.24. Micat meritis. Inuocanda Maria in tentatione & periculis. Vt impetres eius orationis suffragiũ, non deseras conuersationis exemplum.

7. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica, vt suprà, quæst. decimaquinta, testimonio quarto.

1. B. AMBROSIVS in primum caput Lucæ: Benè sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiã, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratię repleretur auctore. Gratiã, quam nulla alia meruerat, cõsecuta est.

2. BERNARDVS sermone nono ex paruis: Christus qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, de sinu patris ad nos veniens, ædificauit sibi domum, ipsam scilicet matrẽ suam Virginem Mariam: in qua septem columnas excidit. Quid est in ea septẽ columnas excidere, nisì ipsam dignum sibi habitaculum fide & operibus pręparare? Nimirùm ternarius numerus ad fidem propter sanctam Trinitatem, quaternarius pertinet ad mores, propter quatuor principales virtutes. Quòd autẽ in beata Maria sancta Trinitas fuerit (fuerit dico per præsentiam maiestatis) vbi solus filius erat per susceptionem humanitatis: testatur nuncius cælestis, qui ei arcana mysteria reserans, ait, Aue gratia plena, Dominus tecum. & post pauca, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ecce habes Dominum, habes Virtutem altissimi, habes Spiritum sanctum, habes Patrem & Filium & Spiritum sanctum. &c. Et post pauca: Vtrùm autem & quatuor principales virtutes tanquàm quatuor columnas possederit, inquisitione dignum videtur. Primùm ergò videamus an fortitudinem habuerit. Quæ nimirùm virtus quomodò illi abesse potuit, quæ abiectis secularibus pompis, spretisq; voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate viuere proposuit? Nisì fallor, hæc virgo est quæ apud Salomonem legitur: Mulierem fortem quis inueniet? Quę adeò fortis fuit, vt illius serpentis caput cõtereret, cui à Domino dictum est: Inimicitias ponã inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum. Porrò quòd temperans, prudens, & iusta fuerit, ex angeli collocutione, & sua ipsius responsione luce clarius comprobamus. &c. Et paulò inferiùs: Fuit ergò beata Virgo Maria, fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.

1.Cor.1. Prouer.9. Habitaculum S.Trinitatis. Possedit quatuor virtutes cardinales. Prouer.31. Genes.3.

1. C. LVCAE primo: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi.

2. IOANNIS primo: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

3. PSALMO decimooctauo: Et ipse tanquã sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius.

1. D. ESAIAE septimo: Eccè virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

2. EZECHIELIS quadragesimoquarto: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritq; clausa principi.

3. LVCAE primo: Respexit humilitatem ancillæ suæ: eccè enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est.

4. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

5. AMBROSIVS in epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: vt suprà de symbolo, quæst. decima, A. testimo. decimoquinto.

6. HIERONYMVS aduersùs Heluidium probat perpetuam virginitatem Mariæ, & argumenta contraria refutat ex professo.

7. IDEM in Apologia ad Pammachium pro libris aduersùs Iouinianum: Christus virgo, mater virginis nostri virgo perpetua, mater & virgo. Iesus enim clausis ingressus est ostijs: & in sepulcro eius, quod nouum & in petra durissima fuerat excisum, nec anteà quis, nec posteà positus est. Hortus conclusus, fons signatus: de quo fonte ille fluuius manat, iuxta Ioël, qui irrigat torrentem vel funium, vel spinarum: funium peccatorum, quibus antè alligabamur: spinarum, quæ suffocant sementem Patrisfamiliâs. Hæc est porta orientalis, vt ait Ezechiel, semper clausa & lucida, operiens in se vel ex se proferens sancta sanctorum, per quam sol iustitiæ & pontifex noster secundùm ordinem Melchisedek ingreditur & egreditur. Respondeant mihi, quo modo Iesus ingressus est clausis ostijs, cùm palpandas manus, & latus considerandum, & ossa carnémque monstrauerit, nè veritas corporis phantasma putaretur: & ego respondebo, quo modo sancta Maria sit & Mater, & Virgo: virgo post partum, mater antequàm nupta. Igitur vt dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusq; sexus virginitatem dedicauêre.

[Ioann. 20. Luc. 23. — Cant. 4. Ioel 3. — Ezech. 43. 44. & 46. — Ioann. 20. Luc. 24. — Vt ianuis clausis ingressus, ità ex matre virgine natus. — Virginitatis vtriusq; sexus dedicatio.]

8. AVGVSTINVS libro de natura & gratia, capite trigesimosexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionē: Vndè enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem cōstat nullum habuisse peccatū: Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hîc viuerent, congregare possemus, & interrogare vtrùm essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? vtrùm hoc quod Pelagius dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamâssent, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

[Maria sine peccato. — 1. Ioan. 1.]

9. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta in decreto de peccato Originali: Declarat tamen hæc ipsa sancta synodus, non esse suæ intentionis compræhendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginē Mariam, Dei genitricem, sed obseruandas esse constitutiones fel. rec. Xisti Papæ IIII. sub pœnis in eis cōstitutionibus contentis, quas innouat.

[Conceptio B. Virginis.]

10. ET sessione sexta, canone vigesimotertio: Si quis hominem semel iustificatum, dixerit ampliùs peccare non posse, neq; gratiam amittere: atq; ideò eum, qui labitur & peccat, nunquàm verè fuisse iustificatum, aut contrà, posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, nisì ex speciali Dei priuilegio, quemadmodùm de beata Virgine tenet Ecclesia: anathema sit.

[Maria sine peccato veniali.]

1. E. ESAIAE vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eam spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectûs, &c.

2. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis, vos palmites. qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructū multum: quia sine me nihil potestis facere.

3. LVCAE vndecimo: Factum est autem cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & hubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimmò: Beati qui audiūt verbum Dei, & custodiunt illud.

1. F. EPHRAEM in oratione de laudibus sanctissimæ Dei matris: Intemerata prorsusq; pura virgo Deipara, regina omnium, spes desperantium, domina mea gloriosissima, eademq; optima, sublimior cælicolis, purior solis radijs & splēdoribus, honoratior Cherubim & Polyommatis, id est, multoculis spiritibus, sanctior Seraphim, & nulla cōparatione cæteris omnibus superis exercitibus gloriosior, spes Patrum, gloria Prophetarum, Apostolorum præconium, & honor Martyrum, sanctorum lætitia, & lumen studiosorum Abraham, Isaac & Iacob, decus Aaron, Moysis splēdor, & Gedeonis vellus, Hierarcharum cœtus, & omnium sanctorum ac virginum corona, ob fulgorem inaccessa. Acerra aurea, lucerna micantissima, vrna cæli manna gestans, tabula scriptam legem ferens mortalibus, arca vera, charta diuinissima, omnium princeps, circunspecta & lucifera virgo, consolatio sanctissima, & omnium dux, sacratissima puella. O rube incombuste, & patens prædium, & viridans Aaron illius virga. Virga profectò extitisti, & flos filius tuus. E radice Dauid & Salomonis germinauit Christus noster creator, Deus & Dominus omnipotēs, altissimus & solus. Tu quo ad corpus, Deum & verbum genuisti, virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partū. Per te recōciliati sumus Christo Deo meo filio tuo. Tu peccantiū & auxilio destitutorum adiutrix. Tu portus procella vexatorum, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix celeberrima. Tu orphanorū susceptio, tu captiuorum redemptio, tu ægrotantium exultatio, & omnium salus. Tu solitariorum stabilimentum, & spes mundanorum. Tu virginum decus, corona, & gaudium. Sub alîs tuis custodi me & protege. Miserere meî, qui sum luto inquinatus, qui sceleribus quamplurimis creatorem Deum meum & Iudicem offendi, nè aduersùs me glorietur satanas exitiosissimus. Non mihi alia fiducia ô virgo syncera. Tu enim meus portus ô virgo inuiolata, & præsens auxiliatrix. Deniq; sub tutela & protectione tua totus sum. Crebris lachrymis te ô celeberrima mater imploro, & aduoluor tibi domina mea suppliciter clamans, nè dulcis filius tuus, & vitæ omniū dator, ob multa quæ patraui scelera, tollat me de medio &c. Dignare virgo te tuum seruum laudare, & dicere: Aue Dei splendidissimum & luculentissimum vas: aue domina Maria, gratia plena: aue in mulieribus virgo beatissima: aue stella fulgentissima, ex qua Christus prodijt: aue illustrissima lux, mater & virgo: aue quæ mirificè regem omnium peperisti: aue per quam nobis sol præclarissimus illuxit: aue domina cunctis sublimior: aue canticum Cherubim, & hymnus angelorum: aue pax, gaudium, & salus mundi: aue generis humani lætitia: aue Patrum præconium, & prophetarum decus: aue Martyrum pulchritudo, & corona sanctorum: aue piorum gloria, & in solitudine degentium hymnus: aue præclarissimum hierarcharum cælestium ornamentum: aue præstantissimum orbis terræ miraculum: aue lignum vitæ, gaudium & voluptas: aue vallum fidelium, & mundi salus: aue tranquille portus, & à fluctibus agitatorum liberatrix: aue nostra periclitantium auxiliatrix: aue flos gratiæ & consolationis: aue refugium peccatorum, & hospitium: aue spes omnium proborum aduersis casibus afflictorum: aue conuersorum refugiū: aue virorum iuxtà mulierumq; regina & tutela: aue mundi mediatrix gloriosissima: aue vniuersi terrarum orbis auxiliatrix: aue domina, sceptrū fidelibus tuis impetrās: aue porta cælorum, ascensus omnium: aue reseramentum portarum

[Laudes B. Virginis. — Spes desperantium. — Iudic. 6. — Exod. 29. Heb. 9. — Exod. 3. Num. 17. Esa. 11. — Per Mariam Christo reconciliati. — Adiutrix, portus, liberatrix, redēptio, salus, spes post Deum Maria. — Implorat auxilium B. Virginis. — Nota Mariæmastix. — Salutat B. Virginem. — Pax, gaudiū, salus mundi. — Liberatrix & auxiliatrix. — Refugium, spes, tutela. — Mūdi mediatrix & consiliatrix.]

Per B. Virginis & Sanctorum preces misericordiam flagitat à Deo.

tarum paradisi: aue quę mœrores sedâsti, adornatrix omnium: aue clauis cęlorum & regni Christi &c. Precibus Dei genitricis semper virginis, & exercitus cęlestium, ac cœtus angelorũ, Cherubim, Seraphim, Prophetarum, Martyrum, Hierarcharum, sanctorum studiosorum intercessionibus, & omnium beatorum supplicationibus, miserere tuę creaturę Deus mi clementissime. A dextris in hora iudicij colloca humiles seruos tuos. Nè ô Domine vitę author ad opera, quę nos mortales legem pręuaricati commisimus, aspexeris: quin potiùs aspice ad mitissimam humanitatem & misericordiam tuam. Amen.

Oratio ad B. Virginem.

Vnica spes desperatorũ: subsidiũ, auxilium, profugiũ pręsentissimum ad quiduis à filio impetrandum.

2. IDEM in oratione ad sanctissimam Dei genitricem: Immaculata, impolluta, incorrupta, pudica virgo, Dei sponsa, domina nostra, vnica spes desperatorũ, oppressorum subsidium, & ad te currẽtium auxilium præsentissimum, omnium deniquè Christianorũ profugium: meam sordidissimã, indignisq; labijs expressam orationem, admitte, nec non tuum quidẽ filium, meum autem herum & Deum, materna tua liberalitate volens exora, vt mihi quoq; mitissima illa suæ pietatis viscera reseret, & posthabitis innumerabilibus peccatis meis, ad pœnitentiam me conuertat, probeq; sua complere mandata cõcedat. Adsis mihi semper virgo misericors, clemens, & benigna, in pręsenti quidem vita feruens protectrix & auxiliatrix, hostiles impetus repellens, & me deducẽs ad salutem, ac in supremo vitæ momento miseram meam animã conseruans, & tenebrosos malorum dęmonum aspectus ab ea procùl abigẽs: in terribili autem die iudicij ab æterna damnatione me liberans, postremò inaccessæ tui filij & Dei gloriæ me hęredem efficiẽs. Quam per intercessionem fauoremq; tuum domina mea sanctissima, Dei mater, te etiam atq; etiam oro, assequi valeam gratia, miseratione, & humanitate vnigeniti tui filij Domini, & Dei, ac Saluatoris nostri Iesu Christi, cui conuenit omnis gloria, honor, & veneratio cum æterno eius Patre, & sanctissimo optimoq; vitæ authore spiritu nũc & semper, & in secula seculorum, Amen.

Protectrix & auxiliatrix, pręsertim in hora mortis & iudicij.

Per intercessionem eius gloriã æternam cõsequi exoptat.

Oratio ad B. Virginem.

Spes desperantium. Luc. 1.

Conciliatrix & aduocata.

Spes Christianorum apud Deum.

3. ITEM in Threno seu lamentatione sanctissimæ Dei genitricis, quę dicitur sancta & magna parasceue: Nos te ô immaculata & benedicta filij tui Deiq; omniũ mater inculpata, pura, integra, sacrosanctissima, desperantium spes & damnatorum, collaudamus: benedicimus tibi, vt gratia plena quæ Christum genuisti, omnes tibi aduoluimur, omnes te imploramus. Erue nos ô intemerata à cunctis diaboli tentationibus. Esto nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: & tui filij gloria virgo nos dignare. Tu nanque es spes apud Deum Christianorum sanctissima, cui honor in secula seculorum. Amen.

4. IRENAEVS libro quinto aduersùs hęreses: vt infrà, quęst. sequenti in textu A.

5. GREGORIVS Nazianzenus in oratiõe in laudem S. Cypriani martyris: Virgo quędam erat patritio genere nata, honestisque moribus pędita. Huius amore magnus Cyprianus captus est: solicitabat ergò eam Cyprianus, atq; ad huiusmodi lenociniũ non aniculam quandam ad hos vsus accommodatam, sed dęmonem quendam libidinis ac voluptatis amantẽ asciscit. At puella simulatq; vim mali persensit, atque insidias intellexit, deploratis omnibus alijs remedijs, ad Deum confugit, atq; aduersùs nefariũ & execrandum amorem, sponsum suum patronũ ac defensorem assumit, qui & Susannam mortis periculo liberauit, & Teclam seruauit, illam à sæuis presbyteris falso crimine circumuentã, hanc à tyranno ipsius proco, patreq; magìs tyrãnico: quem tandèm sponsum illum intelligo? Christum, qui & spiritus increpat, & pessùm euntes subleuat, & per mare iter pedibus facit, & spirituũ legionem in profundum mittit. Hęc atq; his plura commemorans, Virginemq; Mariam supplex obsecrans, vt periclitanti virgini auxilium ferret, ieiunij atq; humi cubationis pharmaco sese communit: partim vt formæ venustatem tanquàm insidiosam obscuraret, sicq; flammę materiam subtraheret, ac libidinis facem absumeret: partim vt humilitate sua propitiũ sibi Deum & exorabilem redderet. Neq; enim vlla re perindè, atq; corporis animiq; afflictatione conciliatur Deus: lachrymisq; misericordia vicissim rependi solet. Virgo superat, dæmon superatur: ad amantem accedit tentator, victum se recessisse indicat, eamq; ob causam ab eo contemnitur.

Dan. 13.

Luc. 9.

Matth. 14.

Virgo B. Mariam inuocauit, & exaudita fuit.

6. IDEM in tragœdia, quę inscribitur, Christus patiens: vt in quęst. sequenti in textu E. & ibidem in testimonio.

7. FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris, vt suprà, quæstione decimaquinta, testimonio 8.

Inuocatio B. virginis.

8. ANSELMVS Archiepiscopus Cantuariensis in libro de excellentia gloriosissimę virginis Mariæ, capite duodecimo: Rogamus te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenùs id apud ipsum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratię, quam meruisti, in nobis sic operetur, quò participium beati pręmij nobis eius misericorditer quandoq; cõdonetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, vt quemadmodùm ipse dignatus est consors fieri nostrę humanitatis, sic nos mereamur consortes fieri suę diuinitatis. Intende ergò domina pijssima, vt nobis ad effectũ proueniat, propter quod Deus noster ex tuo castissimo vtero factus homo inter homines venit: nec sis quæsumus exoratu difficilis, quia proculdubiò idem benignissimus filius tuus Dominus noster Iesus Christus erit ad concedendũ quicquid voles promptissimus & exaudibilis. Tantummodò itaque velis salutem nostram, & verè nequaquàm salui esse nõ poterimus. Quid igitur stringet larga misericordię tuę viscera Domina contra nos, vt nolis saluare nos? Certè Deus noster (teste Propheta) misericordia nostra est, & tu eiusdem Domini nostri absque dubio vera mater. Si tu ergò quæ Dei mater es, & eò reuerà misericordię mater & gratiæ, denegas nobis effectum misericordię, cuius tam mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cùm idem filius tuus aduenerit cunctos ęquo iudicaturus iudicio? Subueni ergò nobis domina pijssima, & non considerata peccatorum nostrorum multitudine, velle tuum ad miserendum inflecte. Cogita quæso & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed ad saluãdum peccatores conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque non iuuabis nos peccatores, quando propter nos in tantam celsitudinem es leuata, vt te dominam habeat & veneretur omnis pariter creatura? Ab initio renouationis humanæ omnibus sub tuum præsidium confugientibus hucusquè succurristi, & idcircò præ omni creatura, omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eia succurre, oramus, vt laus quam per tot secula dignè possedisti, continua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo perdito subuenisti. Tibi ergò nos commendamus, tu procura nè pereamus: effice potiùs, vt salus nostra de die in diẽ multiplicetur, & filio tuo Domino nostro Iesu Christo vita nostra iugi deuotione famuletur.

Christus ad concedẽdum facilis quicquid Maria postulauerit.

Psal. 58. & 143.

Mater misericordiæ recte dicitur Maria.

Sub eius præsidiũ confugiẽtibus semper succurrit.

9. BERNARDVS sermone secundo Dominicæ primæ post octauas Epiphaniæ: Quotiès mihi necesse est, fratres, post lachrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordiæ, vt suggerat suo benignissimo filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si piè à nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ: quoniam misericors est, & mater misericordiæ. Nam si compassa est verecundiæ illorum, à quibus fuerat inuitata: multò magìs compatietur nobis, si piè fuerit inuocata. Placent enim illi nuptiæ nostrę, & pertinent ad eam multò ampliùs illis, nimirùm de cuius vtero tanquàm è thalamo suo cęlestis sponsus processit.

Mariæ inuocatio.

Mater misericordiæ.

Psalm. 18.

10. IDEM

10. IDEM sermone primo in Assumptione beatæ Mariæ: Præcessit nos regina nostra, præcessit, & tam gloriosè suscepta est, vt fiducialiter sequantur dominam seruuli clamantes, Trahe nos post te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Aduocatam præmisit peregrinatio nostra, quæ tãquàm iudicis mater, & mater misericordiæ suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit. Ascendens ergò in altum virgo beata, dabit ipsa quoquè dona hominibus. Quidni daret? Siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina cælorum est, misericors est. Deniq; mater est vnigeniti filij Dei. Nihil enim sic potest potestatis eius seu pietatis magnitudinem commendare: nisì fortè aut non creditur Dei filius honorare matrem, aut dubitare quis potest omninò in affectum charitatis transisse Mariæ viscera, in quibus ipsa quæ ex Deo est charitas nouem mensibus corporaliter requieuit.

Cantic. 1. Aduocata. Mater misericordiæ. Regina cælorum. Cur Mariæ tãta sit pietas seu potestas.

11. ITEM sermone quarto in eadem solennitate: Sileat misericordiam tuam, virgo beata, si quis est, qui inuocatam te in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potiùs nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulciùs, misericordiam amplectimur chariùs, recordamur sæpiùs, crebriùs inuocamus. Hæc est enim, quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam, cui dictum est: Nè timeas Maria: Inuenisti gratiam, vtiquè quam quærebas. Quis ergò misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinẽ, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius vsq; in diem nouissimum inuocantibus eam subuenit vniuersis. Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoq; misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in tenebris & in vmbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim cælũ repletum, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Hierusalem, expectãtibus miseris vita perdita data. Sic potentissima & pijssima charitas & affectu compatiendi, & subueniendi abundat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad hunc igitur fontem sitibunda properet anima nostra, ad hũc misericordiæ cumulum tota solicitudine miseria nostra recurrat. Sit pietatis tuæ ipsam quam apud Deum gratiam inuenisti, notam facere mundo: reis veniam, medelam ægris, pusillis corde robur, afflictis consolationem, periclitantibus adiutorium & liberationem sanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoquè die solennitatis & lætitiæ dulcissimum Mariæ nomen cum laude inuocantibus seruulis, per te regina clemens gratiæ suæ munera largiatur IESVS CHRISTVS filius tuus Dominus noster: qui est super omnia DEVS benedictus in secula.

Maria inuocata nemini deest. Luc. 1. Mariæ in oẽs beneficia. Rom. 9.

12. CANTICORVM secundo: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

XIX

Patrum de Maria Virgine testimonia.

Lib. 5. contra hæres. A. IRENAEVS: Sicut Eua seducta est, vt effugeret Deum, sic Maria suasa est obedire Deo, vtì virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: & quemadmodùm adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam.

In Liturgia. B. CHRYSOSTOMVS: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam & semper beatissimam & penitùs incõtaminatam matrem Dei nostri, honoratiorem Cherubim, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperisti: verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui,* quoniam saluatorẽ animarum nostrarum peperisti.

Lib. 2. de virginibus. C. AMBROSIVS: Sit nobis tanquàm in imagine descripta virginitas vitaque beatæ Mariæ, de qua velut speculo refulget species castitatis & forma virtutis. Quid nobilius Dei matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea, quæ corpus sine corporis contagione generauit? Talis fuit Maria, vt eius vnius vita omnium disciplina sit.

In Euang. de sanc. nostra Deipara. D. ATHANASIVS: Quandoquidẽ ipse Rex est, qui natus est ex virgine, idemq; Dominus & Deus: eapropter & mater quæ eum genuit, & Regina & Domina, & Deipara propriè & verè censetur. Ista noua Eua mater vitæ appellatur, variegataque permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterùm atque iterùm & semper & vndequaquè beatissimã. Ad te clamamus, recordare nostrì sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permansisti. *Aue gratia plena, Dominus tecum:* beatam te prædicant omnium angelorum & terrestrium hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.

In trag. Christus patiens. E. GREGORIVS NAZIANZENVS:

O ter beata mater, ô lux virginum,

Quæ

Quæ templa cæli lucidiſſima incolis,
Mortalitatis liberata ſordibus,
Ornata iam immortalitatis es ſtola:
Meis benignam ab alto aurem exhibe verbis,
Measq́ virgo ſuſcipe, obſecro, preces.

Ser. 2. de Annun. Domini.

F. AVGVSTINVS: Sancta Maria, ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refoue flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo ſexu: ſentiant omnes tuum iuuamen, quicunque celebrant tuam commemorationem.

Serm. de laudib. Mariæ.

G. FVLGENTIVS: Facta eſt Maria feneſtra cæli, quia per ipſam DEVS verum fudit ſeculis lumen. Facta eſt Maria ſcala cæleſtis, quia per ipſam Deus deſcendit ad terras, vt per ipſam homines aſcendere mereantur ad cælos. Facta eſt Maria reſtauratio fœminarum, quæ per ipſam à ruina primę maledictionis probantur eſſe ſubtractæ.

Ser. 2. de aduẽtu. Lege eundẽ hom. 2. ſuper, Miſſus eſt. & in illud Apoc. Signũ magnũ apparuit. Item in ſer. de natiuitate Virginis.

H. BERNARDVS: Virgo regia ipſa eſt via, per quam Saluator aduenit, procedens de ipſius vtero tanquàm ſponſus de thalamo ſuo. Per te acceſſum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater ſalutis, vt per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis.

TESTIMONIA.

A. IRENAEVS libro quinto contra hęreſes: Sicut Eua ſeducta eſt, &c. vt in textu.

B. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, vt in textu, & ſuprà quęſtione decimaquinta, teſtimo. ſecundo.

C. AMBROSIVS libro ſecundo de virginibus: Sit vobis ô ſanctę virgines, tanquàm in imagine deſcripta virginitas vitaq́; beatę Mariæ, de qua velut in ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis & forma virtutis. Hinc ſumatis licet exempla viuendi, vbì tanquàm in exemplari magiſteria expreſſa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, oſtendunt. Primus diſcendi ardor, nobilitas eſt magiſtri. Quid nobilius

Marię virtutes, & quæ viuendi ratio fuerit.

Dei matre? Quid ſplendidius ea, quam ſplendor elegit? quid caſtius ea, quę corpus ſine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non ſolùm corpore, ſed etiã mente: quę nullo doli ambitu ſyncerũ adulteraret affectũ. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parcior, legendi ſtudioſior. non in incerto diuitiarum, ſed in prece pauperis ſpem reponens. Intẽta operi, verecunda ſermone: arbitrum mentis ſolita non hominem, ſed Deum quęrere. Nullum lędere, benè velle omnibus, aſſurgere maioribus natu, ęqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem ſequi, amare virtutẽ. Quando iſta vel vultu lęſit parentes? quando diſſenſit propinquis? quando faſtidiuit humilem? quando deriſit debilem? quando vitauit inopem? Eos ſolos ſolita cœtus virorum inuiſere, quos miſericordia non erubeſceret, neq; pręteriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum. Non geſtus fractior, non inceſſus ſolutior, non vox petulantior: vt ipſa corporis ſpecies ſimulacrum fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipſo veſtibulo debet agnoſci, ac primo prætendat ingreſſu, nihil intùs latere tenebrarum: vt mens noſtra nullis retinaculis corporalibus impedita, tanquàm lucernæ lux intùs poſita, foris luceat. Quid ego exequar ciborum parſimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam ſuperfuiſſe, alterum penè ipſi naturæ defuiſſe? Illic nulla intermiſſa tempora, hinc congeminatos ieiunio dies:

Ieiunia Mariæ.

Et ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet voluntas, cibus plerunquè obuius, qui mortem arceret, non delicias miniſtraret. Dormire non priùs cupiditas, quàm neceſſitas fuit: & tamen cùm quieſceret corpus, vigilare animus, qui frequenter in ſomnis aut lecta repetit, aut ſomno interrupta continuat, aut diſpoſita gerit, aut gerenda pronunciat. Prodire domo neſcia, niſì cùm ad Eccleſiam conueniret, & hoc ipſum cum parentibus, aut propinquis. Domeſtico operoſa ſecreto, forenſi ſtipata comitatu, nullo meliore tamen ſuî cuſtode, quàm ſeipſa: quæ inceſſu affatuq́; venerabilis, non tam veſtigium pedis tolleret, quàm gradum virtutis attolleret. Vt tamen alios habeat virgo membrorum cuſtodes ſuorum: morum autem ſuorum ſe habeat ipſa cuſtodem. Plures erunt, de quibus diſcat, ſeipſa ſe doceat, quæ virtutes magiſtras habet: quia quicquid egerit, diſciplina eſt. Sic Maria intendebat omnibus, quaſi à pluribus moneretur: ſic implebat omnia virtutis officia, vt non tam diſceret, quàm doceret. Talem hanc Euangeliſta monſtrauit, talem angelus reperit, talem Spiritus ſanctus elegit. Quid enim in ſingulis morer? vt eam parentes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit, ex qua Filius Dei naſceretur? Hæc ad ipſos ingreſſus angeli Luc. 1.
inuenta domi in penetralibus ſine comite, nè quis intentionem abrumperet, nè quis obſtreperet. Neque enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quinetiam tum ſibi minùs ſola videbatur, cùm ſola eſſet. Nam quemadmodùm ſola, cui tot libri adeſſent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Deniquè & Gabriel eam, vbì reuiſere ſolebat, inuenit: & angelum Maria quaſi viri ſpecie mota trepidauit, quaſi non incognitum audito nomine recognouit. Ità peregrinata eſt in viro, quæ non eſt peregrinata in angelo: vt agnoſcas aures religioſas, oculos verecundos. Deniquè ſalutata obmutuit, & appellata reſpondit: ſed quæ primo titubauerat aſpectu, poſteà promiſit obſequium. Quàm verò religioſa in propinquas fuerit, ſcriptura diuina ſignificat. Luc. 1.
Nam & humilior facta eſt, vbì ſe à Deo cognouit electam: & ſtatim ad cognatam ſuam in montana proceſſit, non vtiquè vt exemplo crederet, quæ iam crediderat oraculo. Beata enim, inquit, quæ credidiſti. Et tribus cum ea menſibus manſit. Tanti autem interuallo temporis non fides quæritur, ſed pietas exhibetur. Et hoc, poſteaquàm in vtero parentis exiliens puer matrem Domini ſalutauit, priùs compos deuo-

tionis, quàm naturę. Indè tot sequentibus signis, cùm sterilis pareret, virgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Simeon, sidera nunciauerent Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum, conseruabat, inquit, hęc omnia in corde suo. Quanuis mater Domini, discere tamen præcepta Domini desiderabat: & quæ Deum genuerat, Deum tamen scire cupiebat. Quid, quòd annis quoquè omnibus ibat in Hierusalem solenni die Paschæ, & ibat cum Ioseph? Vbiq; in virgine comes singularū virtutum est pudor. Hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. Nec ad templum igitur Maria sine pudoris sui custode processit. Hæc est imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium disciplina fit. Si igitur author non displicet, opus probemus, vt quæcunque sibi eius exoptat pręmium, imitetur exemplum. Quantę in vna virgine species virtutum emicant? Secretum verecundiæ, vexillum fidei, deuotionis obsequium: virgo intra domum, comes ad ministerium, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret: quantas complexa ad Dominum trahet, dicens: Hęc torum filij mei, hęc thalamos nuptiales immaculato seruauit pudore. Quemadmodùm eas ipse Dominus commendabit Patri, nimirùm illud repetens suum: Pater sancte, istæ sunt quas seruaui tibi: in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto vt vbi ego sum, & ipsæ sint mecum. Sed non solùm sibi debent prodesse, quæ non solę vixerunt sibi. Hæc parentes redimat, hęc fratres. Pater iuste, mundus me non cognouit: istę autem me cognouerunt, & mundum cognoscere noluerunt. Quæ pompa illa, quanta angelorum lætitia plaudentium, quòd habitare mereatur virgo in cęlo, quæ cæleſtem vitam vixit in seculo? Tunc etiam Maria tympanum sumens, choros virginales excitabit, cantantes Domino, quòd per mare seculi, sine secularibus fluctibus transierunt. Tunc vnaquęque exultabit, dicens: Introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui lętificat iuuentutem meam. Immolo Deo sacrificium laudis, & reddo altissimo vota mea. Neque enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidiè pro redemptione corporis Christus immolatur. Nam si corpus virginis Dei templum est, animus quid est, qui tanquàm membrorum cineribus excitatis, sacerdotis æterni redopertus manu, vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ virgines, quæ tam immortali spiratis gratia, vt horti floribus, vt templa religione, vt altaria sacerdote. Ergò sancta Maria disciplinam vitæ informet.

Matth. 2. Luc. 2. Luc. 2. Marię vita, omnium disciplina est. Ioan. 17. Exod. 15. Psal. 42. & 49.

D. ATHANASIVS in sermone super Euágelium de sanctissima nostra Deipara: Quandoquidem ipse rex est, qui natus est ex virgine &c. vt in textu.

E. GREGORIVS Nazianzenus in fine Tragœdię suæ, quæ inscribitur, CHRISTVS patiens:

Inuocat B. Virginem.

O ter beata mater, ô lux virginum, &c. vt in textu.
Measq; virgo suscipe, obsecro, preces:
Nam solus est honor hic tibi à mortalibus,
Quæ facta verbi mater es diuinitùs:
Confisus vndè verba persoluo tibi,
Plexamq; de prato coronam florido
Tibi offero regina, quòd me plurimis
Dignata quondàm gratijs, varijs adhuc
Me liberas semper calamitatibus,
Multisq; defensas ab aduersarijs,
Tam qui videntur, quàm videri qui haud queunt.
Me flecte tandem, quomodò in vita auctior
Virtute fiam, teq; semper præsidem
Vitæ meæ, ac demum benignam ac sedulam
Habeam aduocatam filio coram tuo,
Cum cæteris charis Deo virgunculis.
Nè me ergò tradier sinas tortoribus
Aut perditori hominum fieri ludibrio:
Adsiste, & à tenebris & igne libera:
Fac vt fide tuaq; saluer gratia.
Per te ex Deo nobis profecta est gratia.
Quarè hunc tibi hymnum pango charisterion:
Salue puella gratiosa, mater &
Virgo omnium castissima ac pulcherrima,
Exercitibus præstantior cælestibus,
Regina mundi, gaudium mortalium,
Semper benignam te exhibe mortalibus,
Mihiq; sis salus vbiquè maxima.

Marię auxilium & beneficia. Pręses vitæ & aduocata. Regina mūdi

F. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica: Sancta Maria, succurre miseris, &c. vt in textu, & suprà in quęstione decimaquinta, testimonio quarto.

G. FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria fenestra cæli, &c. vt in textu, & suprà, quęstione decimaquinta, testimonio octauo.

1. H. BERNARDVS sermone secundo in Aduentu Domini: Virgo regia ipsa est via, per quam Saluator aduenit, procedēs ex ipsius vtero, tanquàm sponsus de thalamo suo. Tenentes ergò viam, studeamus & nos dilectissimi ad ipsum per eam ascendere, qui per ipsam ad nos descēdit, per eam venire in gratiā ipsius, qui per eam in nostram miseriam venit. Per te accessum habeamus ad filium ô benedicta inuentrix gratię, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te nos suscipiat, qui per te datus est nobis. Excuset apud ipsum integritas tua culpam nostrę corruptionis, & humilitas Deo grata nostræ veniam impetret vanitati. Copiosa charitas tua nostrorum cooperiat multitudinem peccatorum, & fœcunditas gloriosa fœcunditatem nobis conferat meritorū. Domina nostra, mediatrix nostra, aduocata nostra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos cōmenda, tuo nos filio repręsenta. Fac ô benedicta per gratiam quam inuenisti, per pręrogatiuam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti: vt qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis & miserię nostrę, te quoquè intercedente, participes faciat nos gloriæ & beatitudinis suę Iesus Christus filius tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

Oratio ad B. Virginem. Domina, mediatrix, & aduocata nostra. Rom. 9.

2. IDEM sermone secūdo de laudibus virginis matris super Euangelium, Missus est: Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationis: respice stellam, voca Mariam: &c. vt suprà, quęstione decimaoctaua, A. testimonio sexto.

3. ET in sermone de verbis Apocalypsis, Signū magnum apparuit in cęlo: Et quidem sufficere poterat Christus, siquidē & nunc omnis sufficientia nostra ex eo est: sed nobis bonū non erat, esse hominem solum: Congruum magis, vt adesset nostrę reparationi sexus vterq; quorū corruptioni neuter defuisset. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominū homo Christus Iesus, sed diuinam in eo reuererētur homines maiestatē. Non sola illi cātatur misericordia, cātatur pariter & iudicium: quia etsi didicit ex his quę passus est, compassionem, vt misericors fieret, habet tamē & iudiciariam potestatē. Opùs est mediatore ad mediatorē istum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria. Crudelis nimirùm Eua, per quam serpēs antiquus pestiferū etiam ipsi viro virus infudit: sed fidelis Maria, quę salutis antidotū & viris & mulieribus propinauit. Illa enim ministra seductionis, hęc propitiationis. Illa suggessit pręuaricationem, hęc iniecit redemptionē. Quid ad Mariā accedere trepidet humana fragilitas? Nihil austerū in ea, nihil terribile, tota suauis est, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentiùs euágelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid fortè increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cæterò suspectam habeas & accedere

Apoc. 12. 2. Cor. 3. Psal. 100. Heb. 12. Opùs est mediatore ad mediatorem Christum. Maria benigna mediatrix.

cedere verearis. Quòd si (vt verè sunt) plena magis omnia pietatis & gratiæ, plena mansuetudinis & misericordię, quæ ad eam pertinent inueneris: age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectũ. Deniq; omnibus omnia facta est, sapiẽtibus & insipiẽtibus copiosissima charitate debitricẽ se fecit, omnibus misericordię sinum aperit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi: captiuus redemptionem, ęger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiã, angelus lętitiam: deniq; tota Trinitas gloriã, Filij persona carnis humanę substantiam, vt non sit, qui se abscondat à calore eius. Ipsa est quondàm à Deo promissa mulier, serpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis versutijs insidiatus est, sed sine causa. Sola enim contriuit vniuersam hæreticam prauitatem. Alius non de substantia carnis suę Christum edidisse dogmatizabat, alius paruulum non peperisse, sed reperisse sibilabat: alius (vel post partũ) viro cognitam blasphemabat: alius Dei matrem audire non sustinens, magnum illud nomen theotocos, impijssimè sugillabat: sed contriti sunt insidiatores, conculcati supplantatores, confutati derogatores, & beatam eã dicunt omnes generationes. Amplectamur Marię vestigia, fratres mei, & deuotissima supplicatione beatis illius pedibus prouoluamur. Teneamus eam, nec dimittamus, donèc benedixerit nobis. Potens est enim. Nempe vellus est mediũ inter rorem & aream, mulier inter solem & lunam, Maria inter Christum & Ecclesiam constituta. Et quibusdam interiectis: Quis stellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactum est? Supra hominem est coronę huius rationem exponere, indicare compositionem. Nos tamen pro modulo nostrę exiguitatis abstinentes à periculoso scrutinio secretorum, non incongruè forsitan duodecim stellas istas, duodecim prærogatiuas gratiarum intelligere videamur, quibus Maria singulariter adornatur. Siquidem inuenire est in Maria pręrogatiuas cæli, prærogatiuas carnis, pręrogatiuas cordis: & si fuerit ternarius iste per quaternarium multiplicatus, habemus fortè stellas duodecim, quibus Reginæ nostræ diadema pręfulgeat vniuersis. Mihi sanè singularis rutilat fulgor, primò quidem in Mariæ generatione: secundò in angelica visitatione: tertiò in spiritus superuentione: quartò in filij Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoquè sidereum planè irradiat decus, quòd virginitatis primiceria, quòd sine corruptione fœcunda, quòd sine grauamine grauida, quòd sine dolore puerpera. Nihilominùs etiam speciali quodam splendore in Maria coruscant mansuetudo pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Et in fine sermonis: Iam te mater misericordię per ipsum syncerissimæ tuę mentis affectum, tuis iacens prouoluta pedibus luna, mediatricem sibi apud solem iustitiæ constitutam deuotis supplicationibus interpellat, vt in lumine tuo videat lumen, & solis gratiam tuo mereatur obtentu, quam verè amauit præ omnibus, & ornauit, stola gloriæ induens, & coronam pulchritudinis ponens in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cęlesti, innixa super dilectum, delicijs affluens. Ciba hodiè pauperes tuos domina, ipsi quoquè catelli de micis edant, nec puero Abrahę tantùm, sed & camelis potum tribuas de superaffluenti hydria tua, quia tu verè puella es præelecta & pręparata altissimi filio tuo, qui est super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

[Margin: 1. Cor. 9. — De Marię plenitudine accipiunt vniuersi. — Psal. 18. — Maria contriuit caput serpentis. — Genes. 3. — Cũctas hæreses interemit. — Luc. 1. — Mariæ pedibus procidendum. — Potẽtia eius. — Media inter Christum & Ecclesiam. — Stellę duodecim in corona B. Virginis, sunt 12. priuilegia. — Ecclesiæ oratio ad matrẽ misericordiæ & mediatricẽ apud solẽ iustitiæ. — Cantic. 8. — Matth. 15. — Genes. 24. — Rom. 9.]

4. IDEM in sermone de natiuitate Mariæ: Altiùs ergò intueamini, quanto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: vt proindè si quid spei in nobis est, si quid gratiæ, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare, quæ ascendit delicijs affluens. Hortus planè deliciarum, quem non modò afflauerit veniens, sed & perflauerit superueniens auster ille diuinus, vt vndiquè fluant & effluant aromata eius, charismata scilicet gratiarum. Tolle corpus hoc solare, quod illuminat mundum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, maris vtiq; magni & spatiosi, quid nisi caligo inuoluens, & vmbra mortis, ac densissimæ tenebrę relinquuntur? Totis ergò medullis cordium, totis pręcordiorum affectibus, & votis omnibus Mariam hanc veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam: hæc inquam voluntas eius est, sed pro nobis. In omnibus siquidem & per omnia prouidens miseris, trepidationem nostram solatur, fidem excitat, spem roborat, diffidentiam abigit, erigit pusillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere, solo auditu territus ad folia fugiebas. Iesum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur vtiquè pro reuerentia sua: Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipsum? Frater tuus est & caro tua, tentatus per omnia absque peccato, vt misericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit: sed forsitan & in ipso maiestatem vereare diuinam, quòd licèt factus sit homo, manserit tamẽ Deus. Aduocatum habere vis & ad ipsum? Ad Mariam recurre. Pura siquidem humanitas in Maria, non modò pura ab omni contaminatione, sed & pura singularitate naturæ. Nec dubius dixerim: exaudietur & ipsa pro reuerentia sua. Exaudiet vtiq; matrem filius, & exaudiet filium pater. Filioli, hęc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potest'ne filius aut repellere, aut sustinere repulsam? non audire, aut non audiri filius potest? Neutrum planè. Inuenisti (ait angelus) gratiam apud Deum. Feliciter. Semper hęc inueniet gratiam, & sola est gratia qua egemus. Prudens virgo non sapientiam sicut Salomon, non diuitias, non honores, non potentiam, sed gratiam requirebat. Nimirùm sola est gratia qua saluamur. Quid nos alia concupiscimus fratres? Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus: quia quod quærit inuenit, & frustrari non potest. Et in fine sermonis: Cæterùm quicquid illud est quod offerre paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratię gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus & sine hoc aquę ductu (scilicet Maria) infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenę, aut infectę muneribus, quòd nõ eas ab omni munere excussisti. Ideoq; modicũ istud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Marię manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirùm candidissima quędam lilia sunt, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud sit quod inter Mariæ manus inuenerit.

[Margin: Honorari Mariam voluit Deus. — Cantic. 8. — Cantic. 4. — Psal. 103. — 1. Tim. 2. — Heb. 5. — Nota. — Maria aduocata ad Christum. — Scala peccatorũ à Maria ad filium, & à Filio ad Patrem. — Luc. 1. — Per Mariam quærenda gratia.]

CAPVT TERTIVM DE CHARITATE ET DECALOGO.

I

Est'ne satis Christiano, in fidei ac spei doctrina institui?

REFERT summoperè, illum qui fidem ac spem est consecutus, Charitate quoquè præditum esse. Nam de his tribus coniunctìm docet Paulus: *Nunc manent,*[a] inquit, *Fides, Spes, Charitas, tria hæc: maior autem horum est Charitas.* Magna certè Fides, quæ satìs esse [b] queat ad montes transferendos, & patranda miracula: magna etiam Spes, salutis quædam [c] galea & ancora, quæ proposita Dei bonitate & præmij magnitudine, tum efficacem consolationem laborantibus, tum fidutiam singularem precantibus suggerit. Maxima verò Charitas, [d] virtutum omniũ princeps, quæ modum finemque nescit, nec morientes deserit, morte ipsa fortior, qua sine Fides & Spes Christiano quidem inesse, sed ad benè beateque viuendum [e] sufficere minimè possunt. Vndè à Ioanne dictum est: [f] *Qui non diligit, manet in morte,* quanuis interìm credat ac speret ille, vt fatuæ virgines in [g] Euangelio nobis exemplo esse possunt.

a 1.Cor.13.d
b 1.Cor.13.a Mar.11.c Matth.7.c
c 1 Thess.5.b Ephes.6.c Heb.6.d
d Prosper li.3.de vita contempla.ca.13.& 15. Aug. in Psalm.47. Idem tract.5. in epist.Ioan. Item in Ench. cap.117.& ser.53.de tẽpore.
e Aug.15.de Trinit.cap.18.
f 1.Ioan.3.c
g Matth.25.a Aug.ser.23. de verbis Domini.

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc manent fides, spes, charitas, &c. vt in textu.

2. IBIDEM: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ità vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

3. MARCI vndecimo: Habete fidem Dei. Amen dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti, Tollere & mittere in mare, & non hesitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat: fiet ei.

4. MATTHAEI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cęlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dęmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto capite: Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricã fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

6. AD Ephesios sexto: In omnibus sumẽtes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Dei.

7. AD Hebræos sexto. Confugimus ad tenendã propositam spem, quam sicut ancoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, &c.

8. PROSPER Regiensis Episcopus libro tertio de vita contemplatiua, capite decimotertio: Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia quæ carnaliter diligũtur excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinę contemplationis auida, in omnibus semper inuicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cælestiũ præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languentes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseuerantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omninò fidelibus: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium seruit, ex qua quicquid est boni operis, viuit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est via, quæ ducit per se ambulãtes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: ità sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

Laus charitatis.
1.Timoth.1.
Causa meritorum bonorum.
Nullus sine ea Deo placuit, & cũ illa nemo peccare potuit.
1.Cor.12.

9. ET capite decimoquinto: Ergò si charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facilè peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia quæ difficilia sunt humanæ fragi-

1.Tim.1.
Quàm perfectos nos faciat charitas.

Deut. 6. Matth. 22. Luc. 10. Marc. 12.

fragilitati, vel aspera, etiam cum delectatione perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minùs diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vndè peccati desiderijs seruiamus. Et quid est diligere Deũ, nisì illi * occupare animum, concipere fruendæ visionis eius affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligendum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minùs diligenda plùs diligũt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plùs quàm seipsos fortè non diligunt. Sed de mundo, quòd diligi omninò non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioannem Apostolum vox est dicentis: Nolite diligere mundũ. Corpus autem nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligẽdum, vt saluti eius ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenùs spiritui ordinatè subiectum, ad æternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perueniat: non suis voluptatibus diffluendo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatem polluat, & totam dignitatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, nõ propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tãtùm, quòd sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia non eos sicut nosipsos amamus, quando propter illa superiùs dicta diligimus. Neque enim ideò proximũ tanquàm seipsum diligit quisque, quia sibi frater aut soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantùm proximi nostri credẽdi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines, naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros quanuis incompositos, turpes, ac malè moratos, plùs quàm quoslibet sanctos, quos à nobis secundùm sanguinem vocamus extraneos, diligamus: non solùm carnaliter diligimus, sed etiam grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proindè secundùm nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus, quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus: & sicut nobis subueniri optamus, ità eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, vt bonũ, quod tibi cõferri vis, velis & proximo: & malum quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi verò plùs, quàm se, diligunt Deum, qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus proprijs, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filijs suis renunciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corporis mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libẽter excipiunt, ambiẽtes à corporis sui vita magis, quàm à Deo vita vitę suæ discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud, quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum in ipso ea, quæ diligenda sunt, tantum quãtum ipse præcipit, diligamus. Ipse enim præcipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & ipsum plùs diligere, quàm nos debeamus: ità sanè, vt eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, si eos fama nõ reprobat, & vita commendat, nos ampliùs impendamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de aliorum peccatis, tanquàm de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergò possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfectè diligũt Deum. Et illi perfectè Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolendo quod non vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, acquiescunt: & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligendas & habendas extẽdunt. Hi sunt, qui omnia bona quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter credũt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis asscribũt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, vt possint, iugiter petunt: cùm potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint consecuti, etiam alijs conferri socialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse, quod ipsi sunt.

*aliàs copulari animo.

Ordo dilectionis à quibus peruertatur. Vide Aug. li. 1. de doctrina Christ. ca. 27.

1. Ioann. 2. Corpus quomodò diligendum.

Proximum quando diligamus sicut nosipsos.

Proximi nostri quinam sint.

Diligentes Deum plùs quàm seipsos

Ordo dilectionis. Cant. 2.

Leuit. 19. Matth. 22.

Perfectè qui Deũ diligãt.

10. AVGVSTINVS in Psalmum quadragesimũseptimũ: Intellige vim charitatis. Ipsa est virtus quã nemo vincit. Huius ignem nulli fluctus seculi, nulla flumina tentationis extinguunt. De hac dictum est: Valida est sicut mors dilectio. Quomodò enim mors quando venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es: sic contra violentiã charitatis mundus nihil potest. Ecõtrariò enim similitudo data est de morte. Quomodò enim mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violentissima est ad saluandum. Per charitatẽ enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent Deo. Hac charitate accensi martyres, non simulati, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum est: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: sed tales, quos verè Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sæuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flentium suorum, quàm persecutiones insectantium. Quàm multos enim tenebant filij, nè paterentur: quàm multorum genibus prouoluebantur vxores, nè viduæ relinquerentur: quàm multos parentes filij prohibebãt mori, sicut nouimus & legimus in passione beatæ Perpetuæ. Facta sunt ista, sed lachrymæ quantælibet, & quantolibet impetu fluerent, quomodò ardorem charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibì dicitur: Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis: Annunciate in turribus eius, ponite corda vestra in virtute eius.

Cant. 8. Quomodò charitas valida sicut mors.

1. Cor. 13.

Psalm. 122.

11. IDEM tractatu quinto in epistolam beati Ioannis, super ea verba, In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli: Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum: Certè iam manifestatum est vndè dicat, & qui non diligit, inquit, fratrẽ suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi; Respondeant omnes, Amen: Cantent omnes, Halleluia: Baptizentur omnes, intrent omnes Ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei à filijs diaboli, nisì charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex Deo: qui non, non sunt nati ex Deo: Magnum iudicium, magna discretio. Quicquid vis, habe: hoc solum non habeas, nihil tibi prodest: alia si non habeas, hoc habe, & implẽsti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: Et plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quę habebat, & emit eam. Hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris, quam si solam habeas, sufficit tibi.

1. Ioann. 3. Charitas separat filios Dei à filijs diaboli.

Sola charitas sufficit, & sine ea nihil.

Rom. 13.

Matth. 13.

21. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoseptimo: Charitas, quam fide ac spe maiorem dixit Apostolus, quanto in quocunque maior est, tanto melior est in quo est. Cùm enim quæritur, vtrũ quisq; sit homo bonus, nõ quæritur quid credat aut speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter

1. Cor. 13.

Homo bonus esse iudicatur non

ter credit, etiamsi sunt vera quæ credit. Inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere quæ sperat, nisi & hoc credat ac speret, quòd sibi petenti donari possit, vt amet.

ex fide aut spe, sed ex charitate.

13. ITEM sermone quinquagesimotertio de tempore: Charitas omnium arx est virtutum, promissio regni, præmium summum sanctorum in cælo, quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei. Quem quia præsentem vidēt, suauiùs diligunt, & dulciùs fruuntur ipso bono. In omnibus præceptis Dei charitas obtinet principatum, sine cuius perfectione nihil Deo placere posse Paulus Apostolus testatur, quia nec martyriū, nec seculi contemptum, nec eleemosynarum largitionem sine charitatis officio quicquam proficere posse ostendit.

Charitatis laus. *1. Cor. 13.*

14. ET libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum est isto Dei dono excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergò tantum impertiatur cuique Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transfertur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui non habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorum, sonans æramentum est & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, &c. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducūt? Ipsa verò dilectio siue charitas, nam vnius rei est vtrunque nomen, si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiā, nec omnia scit sacramenta, omnémque scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tentatio est, perducit ad regnum, ità vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed nō & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, In Christo, inquit, Iesu, neque circuncisio, neque præputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur: sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiscunt. Dilectio igitur quæ ex Deo est, & Deus est, propriè spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocircà rectissimè spiritus sanctus cùm sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligenda est, quę perducit ad Deum, & sine quo quodlibet aliud donum Dei non perducit ad Deum?

Excellentia & necessitas charitatis. *1. Cor. 13.* *Fidem vtilē sola charitas facit. Sine charitate fides esse potest, sed nō prodesse. Galat. 5.* *Iaco. 2.* *Rom. 5.*

15. PRIMAE Ioannis tertio: Qui non diligit, manet in morte.

16. MATTHAEI vigesimoquinto: Nouissimè veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens, ait: Amē dico vobis, nescio vos.

17. AVGVSTINVS de verbis Domini sermone vigesimotertio: Intentum me fecit Euangelium sanctum. Etiam ipsas virgines & ipsas ferentes lampades, alias dixit prudentes, alias stultas. Vndè intuemur, vndè discernimus? De oleo. Aliquid magnum significat oleum, valdè magnum: Putas non charitas est? Quærendo dicimus, non sententiam præcipitamus. Vndè mihi videatur oleum charitas significari, dicam vobis: Apostolus dicit: Adhuc supereminentiorem vobis viam demonstro. Supereminentiorem viam quam demonstrat? Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æramentū sonans, aut cymbalum tinniens. Ipsa est supereminens via, id est, charitas, quæ meritò oleo significatur. Omnibus enim humoribus oleum supereminet. Mitte aquam, & superinfunde oleum, oleum supereminet. Mitte oleum, superinfunde aquam, oleum supereminet. Si ordinem seruaueris, vincit: si ordinem mutaueris, vincit: Charitas nunquàm cadit. Ibid. Sapientium lampades ardebant de oleo æterno, de conscientiæ securitate, de interiore gloria, de intima charitate.

Matth. 25. *Oleum charitas. 1. Cor. 12.* *1. Cor. 13.*

II

Quid verò est Charitas?

Matth. 22. d Luc. 10. e Mar. 12. c August. lib. 3. de doct. Christ. cap. 10.

A. Virtus infusa diuinitùs, qua sincerè diligitur propter se Deus, & propter Deum proximus.

a Bernar. in tractatu de diligendo Deo. *b 1. Cor. 10. g Coloss. 3. c* *c August. hom. 38. ex 50.* *d August. in Psal. 118. concione 8. Item serm. 53. & 59. de tempore.*

B. Diligendus enim præcipuè est Deus in omnibus,[a] & super omnia, & propter se solùm, vt qui vnus summum æternumque bonum existit, quod solùm nostros explet animos: cuius amor &[b] honor nostræ tum voluntatis, tum actionis omnis initium & scopus esse debet.

C. Deindè propter[c] Deum amandus proximus, hoc est, citra discrimen[d] homo quilibet, quando inter nos omnes proximi, maximaque propinquitate coniuncti sumus, secundùm eandem scilicet naturam humanam filijs Adæ communem, & ob diuinam gratiam æternamque gloriam cunctis, qui velint, communicabilem.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI vigesimosecundo: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximū & primum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ.

2. LVCAE decimo: Et eccè quidam legisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodò legis? Ille respondens, dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum sicut teipsum. Dixitq́ illi: Rectè respondisti. hoc fac, & viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? * Suspiciens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, &c. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

** alias Suscipiens*

3. MARCI duodecimo: Interrogauit eum vnus de scribis, quod esset primum omnium mandatum.

Iesus

IESVS autem respondit ei: Quia primum omnium mandatũ est, Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi, Diliges proximum tuum tanquàm teipsum. Maius horum aliud mãdatum non est. Et ait illi Scriba: Benè Magister, in veritate dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum, & vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tanquàm seipsum, maius est omnibus holocautomatibus & sacrificijs. Iesus autem videns quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

Charitas quid sit.

4. AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo propter Deum.

Causa & modus diligẽdi Deum.

1. B. BERNARDVS in tractatu de diligẽdo Deo: Vultis à me audire, quarè & quomodò diligendus sit Deus? Et ego: Causa diligendi Deum, Deus est: Modus, sine modo diligere. Ob duplicem autem causam Deum dixerim propter seipsum diligẽdum: siue quia nihil iustius, siue quia nil diligi fructuosiùs potest. Meretur amari propter seipsum Deus, & ab infideli: qui etsi nesciat Christum, scit tamen seipsum. Proindè inexcusabilis est omnis etiam infidelis, si nõ diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat nempe intùs ei innata & nõ ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat, &c. Et quibusdam interpositis: Hìc primùm vide, quo modo, immò quàm sine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prior ipse dilexit nos tantus & tantùm, & gratis tantillos & tales. Et cùm dilectio quæ tendit in Deũ, tendat in immensum, tendat in infinitum, (nam & infinitus Deus est, & immensus (quisnam quæso debeat finis esse nostri vel modus amoris? Quid quòd amor ipse noster non iam gratuitus impenditur, sed rependitur debitus? Amat ergò immensitas, amat æternitas, amat supereminens scientiæ charitas, amat Deus, cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientiæ non est numerus, cuius pax exuperat omnem intellectum, & vicem rependimus cum mensura. Non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmij intuitu diligendus sit. Vacua nanque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est. Quippe non quærit q̃ sua sunt. Affectus est, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirit. Spontè afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non euangelizat vt comedat, sed comedit vt euangelizet, eò quòd amet non cibum, sed Euangelium. Verus amor præmium non requirit, sed meretur. Præmium sanè necdùm amanti proponitur, amanti debetur, perseueranti redditur. Posteà verò, vt perfecta iustitia sit diligere proximum, Deum in causa habere necessè est. Alioquin proximum purè diligere quomodò potest, qui in Deo nõ diligit? Porrò in Deo diligere non potest, qui Deum nõ diligit. Oportet ergò Deum diligi priùs, vt in Deo diligi possit & proximus. Facit ergò etiam se diligi Deus, qui & cætera bona facit. Et in fine: Quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necessè est, vt cupiditas nostra vel amor noster à carne incipiat, quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandèm consummabitur: quia non priùs quod spirituale, sed quod animale, deindè quod spirituale. Et priùs necessè est portemus imaginẽ terrestris, deindè cælestis. In primis ergò diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cùmque se videt per se non posse subsistere, Deũ quasi necessariũ incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaq; in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter Deum. At verò cùm ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo: quadam huiuscemodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato, quàm suauis est Dominus, transit ad tertiũ gradum, vt diligat Deum non iam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu diù statur: & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprehenditur, vt se scilicet diligat homo tantùm propter Deum.

Quomodò Deus amari mereatur.

Psal. 144 & 146.
Philip. 4.

Deus sine præmij intuitu diligẽdus, nec tamen sine prẽmio diligitur.
1.Cor. 13.

1.Cor. 9.
Verus amor meretur præmium.
Nota.
Proximi dilectio pura non est, nisì propter Deũ fiat.

Proximi dilectio non est sine Dei dilectione.

Quibus gradibus amoris ad verã charitatem ascẽdatur.
1.Cor. 15.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

3. AD Colossenses tertio: Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

1. C. AVGVSTINVS homilia trigesimaoctaua ex libro quinquaginta homiliarum: Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine nisì Deum: videat enim charitas vestra primũ, amicitiæ amor qualiter debeat esse gratuitus. Non enim propterea debes habere amicum vel amare, vt aliquid tibi præstet. Si propterea illum amas, vt prẽstet tibi vel pecuniam vel aliquod commodum temporale, non illum amas, sed illud quod præstat. Amicus gratis amãdus est, propter sese, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitiæ regula, vt gratis diligas: quàm gratis amandus est Deus, qui iubet vt hominem diligas? Nihil delectabilius Deo. Nam in homine sunt quæ offendant, per amicitiam tamen cogis te, vt etiam illa quæ offendũt, in homine toleres propter amicitiam. Si ergò non debes propter quædam toleranda dissoluere hominis amicitiam, Dei amicitia quibus rebus debet cogi vt dissoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non est qui te offendat, si tu eum non offendas, nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius. Sed dicturus es mihi, Non illum video, quomodò sum amaturus quẽ non video? Et quomodò dicis amare quem non vides? Modò ostendo vndè coneris videre, quod istis oculis non potes videre. Eccè amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed fortè amicus iste tuus, vt alia omittam, senex homo est. Fieri enim potest vt habeas amicum senem. Quid amas in sene? Incuruum corpus, album caput, rugas in fronte, cõtractam maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ senectute: & tamen aliquid amas, & corpus quod vides non amas, quia deforme est: vndè vides quod amas? Si enim quæram à te, quarè amas? responsurus es mihi, homo est fidelis. Ergò fidem amas. Si fidem amas: quibus oculis videtur fides, ipsis oculis videtur Deus. Incipe ergò Deum amare, & amabis hominem propter Deum. Ibidèm: Si omnis qui amat, saluum vult habere quod amat, si intelligat quæ sit vera salus, incipit illam amare in se, & ipsam cogitùr verам amare & in amico.

Gratuitus amor.

Dei amicitia dissolui non debet.

2. IDEM in psalmum centesimum decimumoctauum, concione octaua: Omnis homo est omni homini proximus: nec vlla cogitanda est longinquitas generis, vbì est natura communis: quanquàm nec proximum nouerat qui Domino ait, Et quis est mihi proximus? quando illi est propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones, cui proximum non fuisse nisì qui cum illo fecit misericordiam, ipse qui interrogauerat, iudicauit: patuitq; in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximum. Et post pauca: Vt sciamus diligere Deum, sciendus est Deus: & vt sciat homo diligere proximũ tanquàm seipsum, priùs debet diligendo Deum diligere seipsum. Quod vndè poterit scire, si nescit Deum, si nescit & seipsum?

Omnis homo ꝓximus.
Lucæ 10.

3. ET

3. ET sermone quinquagesimotertio de tempore: Si fortè quislibet quærat, quis sit proximus, sciat omnē Christianum rectè proximum dici, quia omnes in baptismo filij Dei sanctificamur, vt fratres simus spiritaliter in charitate perfecta. Nobilior est generatio spiritalis quàm carnalis, de qua in Euangelio ipsa veritas ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. Qui autem taliter intelligens proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenebit.

Proximi nostri sunt oēs Christiani.

Ioann.3.

4. ITEM sermone quinquagesimonono de Tempore: Sic autem diligendus est inimicus, non inquantùm inimicus, sed inquantùm homo est, vt ei hoc velis prouenire quod tibi, id est, vt ad regnum correctus reuocatusq; perueniat. Proximus est autē omnis homo. Omnes proximi sumus conditione terrenæ natiuitatis & mortalitatis, & etiam spe cælestis hæreditatis: quia nescimus quis quid futurus sit, quoniam aut Iudæus aut hæreticus aut paganus: fortè enim per misericordiam Dei cōuertetur ad Deum, & inter sanctos primum locum habere merebitur.

Inimicus quatenùs diligendus.

Proximus est omnis homo.

III

Quot sunt Charitatis præcepta?

A. Duo quidem summaria, quorum primum de diligēdo Deo, sic [a] in veteri nouaque lege proponitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est primum & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pēdet & Prophetæ.*

B. Hæc charitas est [b] plenitudo legis & summa iustitiæ. hoc est [c] vinculum perfectionis: charitas, inquam, [d] de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

a Deut.6.a Matth.22.d Marc.12.c Luc.10.e Greg. lib.10.Moral. cap.6.&7.

b Rom. 13.c
c Coloss. 3.c
d 1. Tim. 1. a

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII sexto: Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc, quę ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ.

2. MATTHAEI vigesimosecundo, 3. MARCI duodecimo, 4. LVCAE decimo, vt suprà, quæstione præcedenti, A. testimonio primo, & sequentibus.

5. GREGORIVS Magnus libro decimo Moralium in Iob, capite sexto: Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligi conditor iubetur. Qua in re notādum est, quòd diuinus sermo cùm Deū diligi præcipit, non solùm narrat ex quo, sed etiā informat ex quanto, cùm subiungit, ex toto: vt videlicet qui perfectè Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autē dilectio ad duo præcepta deriuatur, cùm & per quendam iustū dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, vide nè tu alteri facias. Et per semetipsam veritas dicit: Quæ vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusque testamenti mandatis, per vnum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: vt malum quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocendi opere: & rursùm bonum quod sibi fieri appetit, impendens, erga vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate.

Tob.4.
Matth.7.

6. DEINDE capite septimo eiusdē libri: Benè ergò lex Dei multiplex dicitur: quia nimirùm cùm vna eademq; sit charitas, si mentem plenè ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius restringendo numeremus. Hæc nanq; primùm per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium non reluctando tolerauit. Hæc Enoch & inter homines spiritaliter viuere docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Hęc Noë, despectis omnibus, solum Deo placabilē ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere exercendo seruauit. Hæc per Sem & Iaphet humiliter verenda patris erubuit, & superiecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. Hæc Abrahæ dextram quia ad mortem filij obediendo extulit, hunc prolis innumeræ, gentiū patrem fecit. Hæc Isaac mentem quam semper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ud videnda longè pòst ventura dilatauit. Hæc Iacob compulit & amissum bonum filium medullitùs gemere, & prauorum filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. Hæc Ioseph docuit à fratribus venundatum, libertate animi infracta seruitium perpeti, & eisdem pòst fratribus mente non elata principari. Hæc Moysen, delinquente populo, & vsque ad petitionem mortis in precibus strauit, & vsque ad interfectionem populi per zeli studium erexit: vt & pro pereunte plebe sese morti objceret, & contra peccantem protinùs vice Domini irascentis sæuiret. Hæc Phinees brachium in vltionem peccantium erexit, vt arrepto gladio coēuntes trāsfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc Iosue exploratorem docuit, vt & priùs contra falsiloquos ciues veritatem verbo defenderet, & hāc postmodùm gladio contra hostes allegaret. Hæc Samuel & in principatu humilem præbuit, & integrum in deiectione seruauit: qui cùm persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen ex quo deiectus est, non amauit. Hæc Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate repleuit ad veniam: qui persecutorem suum & timendo fugit vt dominum, & tamen cùm potestatem feriendi reperit, nō agnouit inimicum. Hæc Nathan & contra peccantem Regem in authoritatem liberæ increpationis sustulit, & cùm Regis culpa deesset, in petitione humiliter strauit. Hæc per Esaiam nuditatem carnis in prędicatione non erubuit, & subducto carnali velamine, superna mysteria penetrauit. Hæc Heliam, quia feruoris zelo viuere spiritaliter docuit, ad vitam quoquè & corporaliter abstraxit: Hæc Helisæum, quia magistrum simpliciter diligere instituit, magistri spiritu dupliciter impleuit. Per hanc Hieremias, nè in Aegyptum populus descenderet, restitit: sed tamen & inobedientes diligens, quò descendi prohibuit, & ipse descendit. Hæc Ezechielem, quia priùs à terrenis desiderijs sustulit, pòst per cincinnū capitis in aëre librauit. Hæc in Daniele quia à regijs dapibus gulam compescuit, ei & esurientium ora leonum clausit. Hæc tribus pueris

Virtus charitatis multiplex.

Gen.4.
Gen.5.
Gen.7.
Gen. 9.
Gen. 22.
Gen. 27.
Gen. 37.
Gen. 42.
Exo.32.
Num.25.
Iosue 9.
1.Reg.3.
1.Reg.24.
2.Reg. 12.
Esa. 20.
4.Reg.2.
Ibidem.
Ierem. 43.
Ezec.8.
Dan.14.

pueris, quia in tranquillitate positis incẽdia vitiorum subdidit, tribulationis tẽpore & flammas in fornace temperauit. Hæc in Petro & minis terrentium principum fortiter restitit, & in circuncisione submouenda, minorum verba humiliter audiuit. Hæc in Paulo & manus persequentium humiliter pertulit, & tamen in circũcisionis negocio longè se imparis prioris sensum audenter increpauit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata congruit, & causis se variantibus non variata coniungit.

Dan. 3. Actor 15. Galat. 2.

1. B. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Nõ occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum: in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.

2. AD Colossenses tertio: Induite viscera misericordiæ, benignitatem, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

IIII

Quo indicio se prodit syncera Charitas?

A. Probatio [a] dilectionis seu charitatis, exhibitio est operis, & Diuinorum obseruatio mandatorum. Vndè & Ioannes Christo dilectus inquit: [b] *Hæc est vera charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt.* Et rursum: [c] *Qui dicit se nôsse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus, quoniam in ipso sumus.*

a Greg. ho. 30. in Euang. b 1. Ioan. 5. a c 1. Ioan. 2. a

B. Quinetiam Christus ipse docet: [d] *Si diligitis me, mandata mea seruate. Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.*

d Ioã. 14. b c

TESTIMONIA.

A. GREGORIVS homilia trigesima in Euangelia? Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Probatio ergò dilectionis, exhibitio est operis. Hinc in epistola sua idem Ioannes dicit: Qui dicit, diligo Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Verè enim diligimus, si ad mandata eius à nostris nos voluptatibus coarctamus. Nam qui adhuc per illicita desideria diffluit, profectò Deum non amat: quia ei in sua voluntate contradicit.

Ioan. 14. 1. Ioã. 2. & 4.

Reliqua testimonia habes in textu.

V

Quæ sunt mandata Dei, ad Charitatem præcipuè spectantia?

Decem Dei verba primùm per Moysen Iudæis tradita, & deindè per Christum & Apostolos [a] Christianis omnibus commendata, quæ & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ità recensentur:

Ego sum Dominus Deus tuus.

I. *Non habebis Deos alienos coram me. Nõ facies tibi sculptile,* [b] *vt adores illud.*

II. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

III. *Memento vt diem Sabbati sanctifices.*

IIII. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

V. *Non occides.*

VI. *Non mœchaberis.*

VII. *Non furtum facies.*

VIII. *Non loquèris contra proximum tuum falsum testimonium.*

IX. [c] *Non concupisces vxorem proximi tui:*

X. *Non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.*

a Exod. 20. a b 34. d Leuit. 19. a b Deu. 4. a b 5. a b 10. a Matt. 19. c 5. c 22. b Mar. 10. & 12. c Luc. 18. d & 10. c Rom. 2. b 13. c 7. b Gala. 5. c Iac. 2. b 1. d. 4. c 1. Tim. 1. b Concil. Triden. sess. 6. can. 19. 20. & 21. b Leuit. 26. a Exponũt Decalogũ Orig. in Exod. hom. 8. Aug. qst. 71. in Exod. & serm. 95. de temp. & de 10. chordis. c Deuter. 5. e

TESTIMONIA.

1. EXODI vigesimo: Locutúsque est Dominus cunctos sermones hos: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Nõ habebis deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neque coles: Ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, vi-

 sitans

ſitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Non aſſumes nomē Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit inſontem Dominus eum, qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtrà. Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo: idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non loquêris contra proximum tuum falſum teſtimonium, Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis vxorem eius, nō ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinū, nec omnia quæ illius ſunt.

2. ET capite trigeſimoquarto: Dixit Dominus ad Moyſen, Scribe tibi verba hęc, quibus & tecū & cum Iſraël pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem. Cumq; deſcenderet Moyſes de monte Sinai, tenebat duas tabulas teſtimonij, & ignorabat quòd cornuta eſſet facies ſua ex cōſortio ſermonis Domini.

3. LEVITICI decimonono: Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Iſrael, & dices ad eos: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Vnuſquiſque patrem ſuum & matrem ſuam timeat. Sabbata mea cuſtodite. Ego Dominus Deus veſter. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus veſter. Non facietis furtum, Non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſq; proximum ſuum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomē Dei tui. Ego Dominus. Et in fine capitis: Cuſtodite omnia præcepta mea & vniuerſa iudicia, & facite ea. Ego Dominus.

4. DEVTERONOMII quarto: Et nunc Iſraël audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te, vt faciens ea, viuas, & ingrediens poſſideas terram, quam Dominus Deus patrum veſtrorum daturus eſt vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ab eo: cuſtodite mandata Domini Dei veſtri, quę ego præcipio vobis. Scitis quòd docuerim vos præcepta atq; iuſtitias, ſicut mandauit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis in terra ea, quam poſſeſſuri eſtis, & obſeruabitis, & implebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audiētes vniuerſi præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens & intelligens, gens magna. Nec eſt alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut Dominus Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias, iuſtaq; iudicia, & vniuerſam legem, quā ego proponam hodiè ante oculos veſtros? Cuſtodi igitur temetipſum & animam tuam ſolicitè. Nè obliuiſcaris verborum quæ viderunt oculi tui, & nè excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diem in quo ſtetiſti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus eſt mihi, dicens: Congrega ad me populum, vt audiant ſermones meos, & diſcant timere me omni tempore quo viuunt in terra, doceántque filios ſuos. Et acceſſiſtis ad radices montis qui ardebat vſque ad cælum: erantq; in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutúſque eſt Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audiſtis, & formam penitùs non vidiſtis, & oſtendit vobis pactum ſuum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis. Mihiq; mandauit in illo tempore, vt docerem vos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis in terra quā poſſeſſuri eſtis. Cuſtodite igitur ſolicitè animas veſtras.

5. ET capite quinto: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos in conſpectu meo. Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinem omnium, quæ in cælo ſunt deſupèr, & quæ in terra deorsùm, & quæ verſantur in aquis ſub terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim ſum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, & faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me, & cuſtodientibus præcepta mea. Non vſurpabis nomen Domini Dei tui fruſtrà, quia non erit impunitus, qui ſuper re vana nomen eius aſſumpſerit. Obſerua diem Sabbati, vt ſanctifices eum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati eſt, id eſt, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quicquā operis, tu & filius tuus & filia, ſeruus & ancilla, & bos, & aſinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui eſt intra portas tuas: vt requieſcat ſeruus tuus & ancilla tua, ſicut & tu. Memento quòd & ipſe ſeruieris in Aegypto, & eduxerit te indè Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obſeruares diem Sabbati. Honora patrem tuum & matrem, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè ſit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi. Non occides, Neque mœchaberis. Furtúmque non facies. Nec loquêris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces vxorem proximi tui, non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt. Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem multitudinem veſtram in monte dè medio ignis, & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens ampliùs, & ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

6. ITEM capite decimo: In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, ſicut priores fuerunt, & aſcende ad me in montem, facieſq; arcam ligneam, & ſcribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas antè confregiſti, poneſq; eas in arca. Feci igitur arcam de lignis ſetim. Cùmque dolâſſem duas tabulas lapideas inſtàr priorum, aſcendi in montem, habens eas in manibus. Scripſitq; in tabulis iuxta id quod priùs ſcripſerat, verba decem, quæ locutus eſt Dominus ad vos in mōte de medio ignis, quando populus congregatus eſt, & dedit eas mihi. Reuerſuſq; de monte deſcendi, & poſui tabulas in arcam quā feceram, quæ hucuſquè ibi ſunt, ſicut mihi præcepit Dominus.

7. MATTHAEI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi, Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falſum teſtimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Ad Chriſtianos etiā Decalogum pertinere.

8. ITEM capite quinto: Nolite putare, quoniam veni ſoluere legem aut Prophetas, &c. vt infrà quæſtione ſequenti, A. teſtimonio ſeptimo.

9. ET vigeſimoſecundo, vt ſuprà quæſtione ſn cunda, A. teſtimonio primo.

10. MARCI decimo: Procurrens quidam genuflexo ante eum, rogabat eum: Magiſter bone, quid faciam, vt vitam æternam percipiam? Ieſus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi vnus, Deus.

Deus. Præcepta nôsti. Nè adulteres, Nè occídas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. IESVS autem intuitus eum, dilexit eum.

11. ET capite duodecimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio tertio.

12. LVCAE decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus, Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus: Mandata nôsti: Non occídes, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem.

13. ET decimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio secundo.

14. AD Romanos secundo: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

15. ET capite decimotertio: Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicèm diligatis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occídes, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.

16. ITEM capite septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces, &c. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum, &c.

17. AD Galatas quinto: Vos in libertatem vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem seruite inuicèm. Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximũ tuum sicut teipsum.

18. IACOBI secundo: Si tamen legem perficitis regalem secundùm scripturas, Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis. Si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege, quasi transgressores. Quicunque autem totam legem seruauerit, offendit autem in vno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis: dixit &, Non occídes. Quòd si non mœchaberis, occídes autem: factus es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes iudicari.

19. ET capite primo: Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

20. ET capite quarto: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem, non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.

21. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis autem præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. A quibus quidã aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur.

22. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone decimonono: Si quis dixerit nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera: aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit. *Præcepta euangelica.*

23. ET canone vigesimo: Si quis hominem iustificatum, & quantumlibèt perfectum, dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei & Ecclesiæ, sed tantùm ad credendum: quasi verò Euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ sine conditione obseruationis mandatorum, anathema sit. *Mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruãda.*

24. ITEM canone vigesimoprimo: Si quis dixerit CHRISTVM IESVM à Deo hominibus datum fuisse vt redemptorem cui fidant, non etiam vt legislatorem cui obediant, anathema sit. *Christus legislator.*

25. LEVITICI vigesimosexto: Non facietis vobis idólum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum.

26. DEVTERONOMII quinto: Non loquéris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces vxorẽ proximi tui, nõ domũ, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, nõ asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

VI

Quid sibi vult hoc exordium, Ego sum Dominus Deus tuus?

A. Decalogum exorditur Deus à notitia sui, & ab insinuatione Maiestatis suæ, vt cognitum Legislatorem magìs reuereamur, eiusque propositis mandatis maior apud omnes authoritas cõstet. Nempe tam seriò nobiscum agitur, vt si vnquàm [a] salui esse velimus, hîc velut in clarissimo speculo diuinæ maiestatis voluntatem, omnemque rectè viuendi rationem certò contemplemur, agnitamque legem illam sanctissimam, [b] adiuuante Christi spiritu, accuratè seruemus.

Deut. 6. a d. 4. d 10. d Malach. 1. b d Hier. 32. c Psal. 46. a

a Mat. 5 c 19. c 28. d Heb. 5. c Psal. 118 a c 1. Ioan. 3 d Aug. quæst. 140. super Exodum.

b Rom. 8. c Ioã. 1. c Phil. 4. c

B. Nec enim præcipit solùm, sed [c] benedictionem quoquè promittit & opem tribuit noster Legislator. [d] *Spiritum meum*, inquit, *ponam in medio vestri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini.*

c Psal. 83. b Deut. 28. a b Leuit. 26. a b

d Ezech. 36. f & 11. d

C. Quarè cùm Christus [e] etiam præcepisset, *Tollite iugum meum super vos*, nè quis causaretur difficultatem, adiecit: *Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue*, ijs videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

e Matt. 11. d 1. Ioan 5. a Concil. Trid. sess. 6 cap. 11. & can. 18. Chrysost. lib. 1. de compunct. cordis. Basil. quæst. 176. in regulis breuioribus. Aug. de nat. & gra. cap. 43. & 69. Item ser. 61. & 191. de temp. Hieron. in symb. ad Damas.

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII sexto: Hæc sunt præcepta & cęremoniæ atq; iudicia, quę mãdauit Dominus Deus vester vt docerem vos, & faciatis ea in terra ad quam transgredimini possidendam, vt timeas Dominum

minum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filijs ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui. Audi Israël, & obserua, vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & benè sit tibi, & multipliceris ampliùs, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est, &c. Non ibitis post deos alienos &c. quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tuî: nè quando irascatur furor Domini Dei tui cōtra te, & auferat te de superficie terræ. Et in fine capitis: Præcepitq; nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, vt benè sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodiè. Eritq; nostrì misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius corā Dño Deo nostro, sicut mandauit nobis.

2. ET capite quarto: Caue nè quando obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum; & facias tibi sculptam similitudinem eorū, quæ fieri Dominus prohibuit, quia Dominus Deus tuus ignis cōsumens est, Deus æmulator. Ibid. Scito ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse est Deus in cælo sursùm, & in terra deorsùm, & non sit alius. Custodi præcepta eius atque mandata quæ ego præcipio tibi: vt benè sit tibi, & filijs tuis post te, & permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

3. ITEM capite decimo: Circuncidite igitur præputium cordis vestri, & ceruicem vestram nè induretis ampliùs, quia Dominus Deus vester ipse est Deus Deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum. & vos ergò amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in terra Aegypti. Dominum Deum tuum timebis, & ei seruies: ipsi adhærebis, iurabisq; in nomine illius. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hęc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

4. MALACHIAE primo: Magnificetur Dominus super terminum Israël. Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergò pater ego sum, vbì est honor meus? & si Dominus ego sum, vbì est timor meus? dicit Dominus exercituū. Et in fine: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

5. HIEREMIAE trigesimosecundo: Non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potēs, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprænhensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorū Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructū adinuentionum eius.

6. PSALMO quadragesimosexto: Quoniā Dñs excelsus, terribilis, Rex magnus super omnē terram.

7. MATTHAEI quinto: Nolite putare quoniam veni soluere legē aut prophetas. Nō veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergò soluerit vnū de mādatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plùs quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audîstis quia dictum est antiquis, Non occîdes. qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit cōcilio. Qui autem dixerit, Fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Audîstis quia dictum est antiquis, Nō mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Dictum est: Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit &c. Iterùm audîstis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autē Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neq; per cælum, quia &c. Audîstis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum iudicio cōtendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Audîstis quia dictum est, Diliges proximum tuū, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefâcite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quā mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciūt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

8. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

9. ET capite vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritûs sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

10. AD Hebræos quinto: Et consummatus, factus est omnibus obtēperantibus sibi, causa salutis ęternę.

11. PSALMO cētesimo decimooctauo: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tu mandâsti, mandata tua custodiri nimis. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

12. PRIMAE Ioannis tertio: Et hoc est mādatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrùm, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo. Et in hoc scimus quoniam manet in nobis, de spiritu quem dedit nobis.

13. AVGVSTINVS quæstione centesima quadragesima super Exodum: Cùm tam multa locutus sit Deus, duę tātùm tabulæ dātur Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futurę in arca. Nimirùm omnia cætera quę præcepit Deus, ex illis decem pręceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærantur & benè intelligantur: quomodò hæc ipsa rursùs decem præcepta, ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ.

Ex Decalogo pendent omnia Dei præcepta.

Matth. 22.

14. AD Romanos octauo: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

15. IOANNIS primo capite: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

16. AD Philippenses quarto: Omnia possum in eo qui me confortat.

1. B. PSALMO octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutē.

2. DEVTERONOMII vigesimooctauo: Si audîeris vocem Domini Dei tui, vt facias atq; custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus quæ versantur in terra. Veniéntque super te vniuersæ benedictiones istæ, & appræhendent te: si tamen

tamen precepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuę, fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuę. Benedictus eris ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos qui consurgũt aduersùm te, corruentes in conspectu tuo: per vnam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarũ: benedicetque tibi in terra quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iurauit tibi, si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in vijs eius. Videbuntque omnes terrarum populi, quòd nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumẽtorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam iurauit Dominus Patribus tuis, vt daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cęlum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cũctis operibus manuum tuarum, & fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam, & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quę ego pręcipio tibi hodiè, & custodieris & feceris, ac non declinaueris ab eis, nec ad dextram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

3. LEVITICI vigesimosexto: Si in pręceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Appræhendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proijcietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestrî, & non abijciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælum desupèr sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra: immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed & ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersus incedam, & percutiam vos septiès propter peccata vestra. inducámque super vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestrî, & trademini in manibus hostium, postquàm confregero baculum panis vestri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ità vt comedatis carnem filiorum vestrorum, & filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorũm vestrorum, & abominabitur vos anima mea, in tãtum vt vrbes vestras redigam in solitudinem: & deserta faciam sanctuaria vestra, nec recipiam vltrà odorem suauissimum. Disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. Vos autem dispergam in gentes, & euaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & ciuitates vestræ dirutæ. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ità fugient quasi gladium: cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrũm inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumet. Quòd si & de ijs aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur: donec confiteantur iniquitates suas, & Maiorum suorum, quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum.

4. EZECHIELIS trigesimosexto: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestrî, & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestrî &c. vt in textu. Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponã vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri: vt non portetis vltrà opprobrium famis in Gentibus.

5. ET capite vndecimo: Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in pręceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

1. C. MATTHAEI vndecimo: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

2. PRIMAE Ioannis quinto: In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuìs iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa & à patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei pręcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia: nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis: & adiuuat, vt possis. Cuius mandata grauia non sunt, cuius iugum suaue est, & onus leue. Qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipse testatur, seruant sermones eius. Quod vtiquè cum diuino auxilio pręstare possunt. licèt enim in hac mortali vita quantumuìs sancti & iusti in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoquè

Iustificati adstringũtur ad obseruationẽ pręceptorum.

Dei mandata non impossibilia.

1. Ioan. 5. Matth. 11.

Ioan. 14.

Peccata venialia iustitiam non tollunt.

quę cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est & humilis & verax: Dimitte nobis debita nostra. quo fit, vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeat, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiā istam. Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hęredem esse constitutum, hęreditatemq́ consecuturum, etiamsi Christo non cōpatiatur, vt & conglorificetur. nam & Christus ipse, vt inquit Apostolus, cùm esset filius Dei, didicit ex ijs quę passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternę. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicens: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vndè constat, eos orthodoxę religionis doctrinę aduersari qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, vt inprimis glorificetur Deus, mercedem quoquè intueantur ęternam: cùm scriptum sit: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. & de Moyse dicat Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.

[Matth. 6. Luc. 11. Rom. 6. Tit. 2. — Deus neminē prior deserit. — Rom. 8. Heb. 5. — 1. Cor. 9. — 2. Pet. 1. — Iustus nō peccat in quocunque opere. — Mercedē etiā intueri operantes possunt. Psal. 118. Heb. 11.]

4. ITEM canone decimooctauo: Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iustificato & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia, anathema sit.

[Dei mandata non impossibilia.]

5. CHRYSOSTOMVS in libro primo de Compunctione cordis: Reuerà ipse pronunciauit de præceptis suis, quòd nihil in eis laboriosum fit & nihil onerosum, dicens: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Et nos econtrà grauia efficimus, quæ ille leuia constituit: & quæ ille suauia posuit, nos facimus amara peccando. Quòd si laboriosum aliquid esset in pręceptis, decenter & meritò virtutem labor comitaretur: prêmia enim proposita sunt post laborem. Nunc verò infelix anima ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt sileat & quiescat, nè ad præuaricationem laborando perueniat, quanuis sint aliqua in quibus paululùm laboris est adhibendum, in his duntaxàt, in quibus Paulus dicit: Nam quod in pręsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum immensum æternę glorię pondus operatur in nobis. Vides ergò etiam quidquid in præsenti est, leue esse, etiam si tribulatio sit. Quo modo leue? Quia immensum pondus futuræ glorię leuem facit præsentis temporis tribulationem, etiam si sensibus nostris grauius videatur. Deniq; & ipse causas in consequētibus exposuit, vt omne id duci leue debeat, quicquid passio pręsentis temporis intulerit. Ait enim: Non respicientibus nobis quæ videntur, sed quę non videntur. Quę enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

[Facilia sunt Dei pręcepta. — Matth. 11. — 2. Cor. 4.]

6. BASILIVS in regulis breuioribus, siue concisiùs disputatis, interrogatione cētesima septuagesimasexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepisset hoc qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem qua id faceremus, fuisset largitus.

[Matth. 5. Deus, quia bonus & iustus, impossibilia non iubet.]

7. AVGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Non igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet & facere quod possis, & petere quod non possis.

[Nota.]

8. ET capite sexagesimonono: Valdè bona sunt pręcepta, si legitimè his vtamur. Eo quippe ipso quo firmissimè creditur, Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse pręcipere, hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est, aut ea vna est sarcina ipsa quę leuis est: secūdùm hoc dictum est, Et præcepta eius grauia non sunt: vt cui grauia sunt, consideret non potuisse diuinitùs dici, grauia non sunt, nisi quia potest esse cordis affectus, cui grauia non sunt, & petat quo destituitur, & impleat quod iubetur: Et quod dicitur ad Israel in Deuteronomio, si piè, si sanctè, si spiritaliter intelligatur, hoc idem significat, quia vtiquè cùm hoc testimonium commemorâsset Apostolus, Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: In corde enim sunt spiritales manus: Hoc est, inquit, verbum fidei quod prędicamus. Conuersus ergò quisq;, sicut ibi pręcipitur, ad Dominum Deum suū ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatum Dei nō habebit graue. Quomodò est enim graue, cùm sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideò graue est: aut diligit, & graue esse non potest.

[Quia bonus & iustus est, impossibilia pręcipere nō potuit Deus. — Omnia facilia charitati. — Matth. 11. 1. Ioan. 5. — Deut. 30. — Rom. 10. — Nota.]

9. IDEM sermone sexagesimoprimo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu econtrariò respondes, non posse. Considera nunc, vtrùm tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri nō potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominē pro eo, quod nō potuit vitare, qui pius est.

[Iustitię & pietati diuinę repugnat, dicere, Impossibilia nobis pręcepta esse.]

10. ITEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicūt impossibile aliquid homini à Deo esse pręceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari.

[Blasphemia est execrabilis.]

11. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, &c. vt Augustinus.

[Iterùm.]

VII

Quid complectitur in se primum præceptum?

A. Prohibet ac damnat idololatriam, obseruationes superstitiosas, vsum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ.

[Deut. 12. à 4. b c 18. b 1. Reg. 28. a Psalm. 133. b c Leuit. 19. f 20. a e Eccli 34. a]

B. Docet etiam atque exigit, vt nullam prorsus [a] creaturam, quantumuìs excellentem, pro Deo habeamus, sed solum vnum verum, æternum, immensumque Deum credamus & confiteamur, eique vni sacrificium & singularem

[a Aug. lib. 10. de ciuit. Dei. cap. 1. & epist. 49. ad Deogratias, quæst. 3.]

gularem summumque [b] cultum, quem Græci λατρείαν appellant, exhibeamus.

b Aug. 10. de ciuit. Dei, ca. 1. & 4. Contra Faustum lib. 15. cap. 9. & lib. 20. cap. 21.

C. Hoc fit, vt super [c] omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud æternumque bonum, Optimum Maximum Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, vnum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorem.

c Ioã. 4. c Rom. 10 c 1. Ioan. 4. b c Matth. 4. b Luc. 4. b Esai. 43. a b 1. Timoth. 6. c Rom. 9. b Psal. 83. d

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERONOMII duodecimo: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt omnes gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras earum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina earũ de locis illis.

2. ET capite quarto: Locutusq; est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audîstis, & formam penitùs non vidistis. Custodite igitur solicitè animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminę, similitudinem omnium iumentorum quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: nè fortè eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cęli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quę sub cælo sunt.

3. ITEM capite decimooctauo: Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue nè imitari velis abominationes illarum gentium. Nec inueniatur in te qui lustret filiũ suum aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia atq; auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neq; qui pythones consulat, nec diuinos, & quęrat à mortuis veritatem. Omnia enim hęc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. Perfectus eris & absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

4. PRIMI Regum vicesimooctauo: Saul abstulit magos & ariolos de terra: & interfecit eos, qui pythones habebant in ventre.

5. PSALMO centesimo decimotertio: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent & non videbunt. Aures habent & non audient: nares habent & non odorabunt. Manus habent & non palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

6. LEVITICI decimonono: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos. ego Dominus Deus vester.

7. ET capite vigesimo: Anima quę declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi sui. Et in fine capitis: Vir siue mulier, in quibus pythonicus vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur: lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

8. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verũ dicetur? Diuinatio erroris, & auguria mẽdacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

Latriæ cultus. 1. B. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quę λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus: sed ea qua colimus Deũ, vel quę θρησκεία Græcè, Latinè autem Religio dicitur: sed ea quę nobis est erga Deum, vel quam illi θεοσέβειαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultũ possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitq; suos cultores Deos. Quicunq; igitur sunt in cęlestibus habitationibus immortales & beati, si nos nõ amãt, nec beatos esse nos volũt, colendi vtiq; non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, profectò indè volunt, vndè & ipsi sunt: an aliundè ipsi beati, aliundè nos? Soli Deo debetur.

2. ET epistola quadragesimanona ad Deogratias, quęstione tertia: Neq; illinc excusant impij sua sacrilega sacra & simulacra, quòd eleganter interpretãtur quid quęq; significent. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, non ad creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quæ vno nomine Latria Græcè appellatur. Latria. Nec nos dicimus terram, maria, cęlum, solem, lunam, stellas, & quasdam non in promptu sitas cęlestes potestates, esse dęmonia: sed cùm omnis creatura partìm corporalis sit, partìm verò incorporalis, quam etiam spiritalem vocamus, manifestum est, id quod à nobis piè ac religiosè fit, à voluntate animi proficisci, quę creatura spiritalis est, & omni corporali pręponẽda. Vndè colligitur, corporali creaturæ non esse sacrificandum. Corporali creaturę non sacrificandũ. Restat spiritalis, quę vel pia, vel impia est. Pia scilicet in hominibus & angelis iustis & Deo ritè seruientibus: Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec spiritali, quanuìs iustæ, creaturæ sacrificandum est. Nec spiritali. Quoniam quanto magìs pia est & subdita Deo, tanto minùs se tali honore dignatur, quem scit non deberi nisì Deo. Quanto ergò perniciosius est sacrificare dęmonijs?

3. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Nunc videndum ac differendum est, quantũ Deus donat, immortales ac beati in cælestibus sedibus, dominationibus, principatibus, potestatibus constituti, quos isti deos, & ex quibus quosdam vel bonos dęmones, vel nobiscũ angelos nominant, quomodò credendi sint velle à nobis religionem pietatemq; seruari, hoc est, vt apertiùs dicam, vtrùm etiam sibi, an tantũ Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis vt sacra faciamus, & sacrificemus, vel aliqua nostra seu nosipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressiùs dicendũ est, deitati debitus cultus, propter quem vno verbo significandum, quoniam satis mihi idoneum non occurrit Latinũ, Gręco, vbi necessè est, insinuo, quid velim dicere. Latino nomine destituimur ad cultũ soli Deo debitum significandum. Latriã quippe nostri, vbicunq; sanctarum scripturarũ positum est, interpretati sunt seruitutem. Seruitus. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secũdùm quam pręcipit Apostolus, seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine Gręcè nuncupari solet. Ephe. 6. Dulia. Latria verò secũdùm consuetudinem qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter vt penè semper, ea dicitur seruitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proindè si tãtummodò cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur. Cultus. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione vel præsentia frequentamus. Nec solùm ea, quibus nos religiosa humilitate subijcimus, sed quędam etiam quæ subiecta sunt nobis,

nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolę vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadã notione verbi huius verissimum est. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideò Latinè vno verbo significari cultus Deo debitus non potest. Nam & ipsa religio, quanuis distinctiùs non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur: vndè isto nomine interpretati sunt nostri eã, quę Græcè θρησκεία dicitur: tamen quia Latina loquendi consuetudine, non solùm imperitorum, verùm etiã doctissimorum & cognationibus humanis atq; affinitatibus, & quibusq; necessitudinibus dicitur exhibenda religio: non eo vocabulo vitatur ambiguum, cùm de cultu deitatis vertitur quęstio: vt fidẽter dicere valeamus, religionem non esse nisi Dei cultum: quoniam videtur hoc verbum à significanda obseruantia propinquitatis humanę insolenter auferri. Pietas quoquè propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci εὐσέβειαν vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordię frequentatur: quod ideò arbitror euenisse, quia hæc fieri pręcipuè Deus mandat, eaq; sibi vel pro sacrificijs, vel præ sacrificijs placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, vt & Deus ipse dicatur pius: quem sanè Græci nullo suo sermonis vsu εὐσεβῆ vocant, quanuis εὐσέβειαν pro misericordia illorum etiam vulgus vsurpet. Vndè in quibusdam scripturarum locis, vt distinctio certior appareret, non εὐσέβειαν, quod ex bono cultu, sed θεοσέβειαν, quod ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, nos vno verbo enunciare non possumus. Quę itaq; λατρεία Græcè nuncupatur, &c. vt paulò antè in hac quæstione.

Religio.

Pietas.

4. ITEM capite quarto eiusdem libri decimi: Huic (vni Deo Deorum) nos seruitutem, quæ latria Græcè dicitur, siue in quibusq; sacramentis, siue in nobisipsis debemus. Huius enim templum simul omnes & singuli templa sumus, quia & omnium concordiam & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus quàm in singulis maior, quoniã nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cùm ad illum sursùm est, eius est altare cor nostrum: eius vnigenito cum sacerdote placamur: ei cruentas victimas cædimus, quando vsq; ad sanguinem pro eius veritate certamus: & suauissimũ adolemus incensum, cùm in eius conspectu pio sanctoq; amore flagramus: ei dona eius in nobis, nósque ipsos vouemus, & reddimus: ei beneficiorum eius solẽnitatibus festis & diebus statutis dicamus sacramusq; memoriam, nè volumine temporum ingrata subrepat obliuio: ei sacrificamus hostiã humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis. Ad hunc videndum sicut videri poterit, eiq; cohærendũ, ab omni peccatorum & cupiditatũ malarum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potiùs religentes, amiseramus enim negligentes: hunc ergò religentes, vndè & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, vt perueniendo quiescamus: ideò beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum, de cuius fine inter Philosophos magna contẽtio est, nullum est aliud, quàm illi cohęrere, cuius vnius anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur fœcundatúrque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus & à quibus diligimur, duci: & quos diligimus, ducere. Sic complẽtur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ: Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: & diliges proximum tuum tãquàm teipsum. Vt enim homo sese diligere nôsset, constitutus est ei finis, quò referret omnia, quæ ageret vt beatus esset. Non enim qui se diligit, aliud esse vult quàm beatus. Hic autem finis est, adhærere Deo. Iam igitur scienti diligere seipsum, cùm mandatur de proximo diligendo sicut seipsum, quid aliud mandatur, nisi vt ei quantùm potest, commendet diligendũ Deum. Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantùm Deo debita seruitus. Quæcunq; igitur immortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut seipsam, ei vult esse subditos, vt beati simus, cui & ipsa subdita beata est. Si ergò non colit Deum, misera est, quia Deo priuatur: si autem colit Deum, non vult se coli pro Deo. Illi enim potiùs diuinæ sententiæ suffragatur, & dilectionis viribus fauet, quia scriptũ est: Sacrificans dijs eradicabitur, nisi Domino soli. Nam vt alia nunc taceam, quę pertinent ad religionis obsequium, quo colitur Deus, sacrificium certè nullus hominum est, qui audeat dicere deberi, nisi Domino soli. Multa deniq; de cultu diuino vsurpata sunt, quę honoribus deferuntur humanis: siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ità tamen, vt quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò sacrificandum cẽsuit, nisi ei, quem Deũ aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Quàm porrò antiquus sit in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel satis indicant, quorum maioris Deus reprobauit sacrificium, minoris aspexit.

Latria.

Dies festi cur instituti.

Matth.22.

Dei cultus.

Exod.22.

Sacrificium soli Deo debetur.

Gen.4.

5. ET Augustinus libro decimoquinto contra Faustum Manichęum, capite nono: Adonai, verbum Hebręum est, & interpretatur Dominus, eo modo quo solus Deus dicitur Dominus: sicut latria, quod verbũ Gręcum est, & interpretatur seruitus, non quæcunq;, sed illa, qua tantummodò Deo seruitur.

Latria.

6. ITEM libro vigesimo contra eundem, capite vigesimoprimo: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrũ, quanuis in memorias martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorũ cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. At illo cultu, quę Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici nõ potest, cùm sit quędam propriè diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnũ Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vndè idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo: & quisquis in hunc errorem delabitur, corripitur per sanam doctrinam, siue vt corrigatur, siue vt caueatur. Ipsi enim sancti vel homines vel angeli exhiberi sibi nolũt, quod vni Deo deberi nôrũt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta sunt, Lycaonij tanquàm dijs immolare voluerunt: conscissis enim vestimentis suis, confitentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in Apocalypsi angelum se adorare prohibentem, ac dicentem adoratori suo, Conseruus tuus sum & fratrũ tuorum. Ista sibi planè superbi spiritus exigunt, diabolus & angeli eius, sicut per omnia templa & sacra gentilium. Et post pauca: Longè minoris peccati est ebrium * derideri à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memorijs martyrum: quod frequentissimè facimus illo duntaxàt ritu, quo

Soli Deo cõstituuntur altaria, quanuis in memorias martyrum.

Latria. Sanctis non offeruntur sacrificia.

Martyres & Sancti quomodo colantur.

Latria, diuinitati debita seruitus.

Nulli creaturæ sacrificatur.

Act.14.

Apo.19.&22.

Dæmones expetunt sacrificia.

* aliâs, redire

Deo in memorijs Martyrum sacrificatur.

quo sibi sacrificare noui testamẽti manifestatione pręcepit: quod pertinet ad illum cultum, qui latria dicitur, & vni Deo debetur.

1. C. IOANNIS quarto: Venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quęrit, qui adorẽt eum. Spiritus est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

2. AD Romanos decimo: Dicit enim scriptura, Omnis qui credit in illũ, non confundetur. Non enim est distinctio Iudęi & Gręci: nam idẽ Dominus omniũ, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

3. PRIMAE Ioannis quarto: Omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deũ. Qui nõ diligit, non nouit Deum: quoniã Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filiũ suum propitiationem pro peccatis nostris. In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testificamur, quoniam Pater misit filium suum Saluatorem mũdi.

4. MATTHAEI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

5. LVCAE quarto: Respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

6. ESAIAE quadragesimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Israel: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: Meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel Saluator tuus. Ante me nõ est formatus Deus, & post me non erit. Ego sum, ego sum Dominus, & nõ est absq; me Saluator. Ego annunciaui, & saluaui. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud?

7. PRIORIS ad Timotheum sexto: Pręcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem: vt serues mandatum sine macula, irrepręhensibile vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest, cui honor & imperium sempiternum, Amen.

8. AD Romanos nono: Ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

9. PSALMO octogesimotertio: Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriã dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutũ, beatus homo qui sperat in te.

VIII

Quomodò præter Deum Sanctos colimus & inuocamus?

A. De sanctis, hoc est, sanctificatis & in Christo renatis omnibus hoc loco non agimus, sicut [a] Paulus hoc nomen ad Christianos omnes crebrò refert: sed eos intelligimus, qui vera suæ sanctitatis [b] in cælo præmia sunt consecuti. De quibus idem Paulus testatur, quòd [c] *per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, & adepti repromissiones.*

a Rom. 1. a 2. Cor. 1. a Philip. 4. d Colos. 1. a Philem. b

b Apoc. 7. c d

c Heb. 11. f

B. Ac hi verè quidem sancti & immaculati, sine macula & ruga, hæc præstantiora Ecclesiæ membra, & electa prorsùs organa diuini spiritûs, in quæ peccatum ac malum iam nullum cadere potest. Qui sancti partìm ex Angelica, partìm ex humana natura constãt, creaturæ quidem illæ omnium nobilissimæ ac beatissimæ, quibus datum est, vt summis & æternis in cælo bonis affluant, & cum [d] Christo Domino semper coniunctissimè viuant.

Ephes. 5. f Apoc. 5. c 7. c d 21. a g 22. a Ephes. 4. f 1. Cor. 6. d

d Philip. 1. c 2. Cor. 5. a b Grego. 4. moral. cap. 32.

C. Igitur & illius gratia, quæ apud nos in terris geruntur, possunt [e] intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam absentes charitate flagrant, salutis nostræ cura [f] tanguntur, nobis perpetuò fauent & optant quæque salutaria, tantoque studiosiùs causam nostram agunt, quô sunt minùs de seipsis soliciti, quoque maiorem sinceræ [g] charitatis ac virtutis omnis, quæ beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

e Greg. lib. 12. moral. cap. 13. & lib. 4 dial. ca. 33. Aug. de cura pro mort. cap. 15. & 16. Orig. cõtra Celsum lib. 8. 4. Reg. 5. g 6. b 1. Cor. 14. e

f Dan. 10. c d Matth. 18. b Heb. 1. d Tob. 12. c Luc. 15. b Act. 5. d 12. a Apo. 5. b 8. a Cyprian. de mortalit.

g Hiero. in Vigilant. Bernar. in vigil. Pet. & Paul. & & ser. 2. in fest. eorundem. Item ser. 2. de S. Victore.

D. Est igitur cur hæc cæli lumina & Ecclesiæ firmamenta, simul & ornamenta post Deum maxima [h] veneremur: est cur sanctos hos præ cæteris mortalibus quantumlibèt excellentibus magni faciamus, prædicemus, imitemur, & amemus plurimùm: est cur eosdem tanta taliq; dignitate iam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro nostra quidem exiguitate: est deniquè cur eos ipsos pro Christiana pietate compellemus siue [i] inuocemus, non sanè vt per se largiantur, sed vt apud Deum omnis boni largitorem nobiscum precentur, sintque vel immerentibus fauentes & efficaces intercessores.

h Damasce. lib. 4. orthod. fid. cap. 16

i Basil. in 40. mart. & in Mamantem. Nazian. in Cypria. Athan. Basilium. Chrys. in serm. de catenis & gladio S. Petri. Amb. de viduis, & de fide resur. & in ca. 22. Luc. Chrysos. hom. 66. ad pop. Ephræm de laud. mart. Hiero. in epitaph. Pau. epist. 27. Aug. de cura pro mort. ca. 4. & li. 7. cõt. Donat. c. 1. Berna. ser. 66. in Cantic. Theod. li. 8. gręcar. aff. & in Philotheo. Prudẽtius in li. Perì stephanõ. 7. Syn. actiõ. 6. Vide etiã suprà in Salut. Angelicã. Gen. 48. c. Iob 5. a Gen. 32. f Oseæ 12. a Zach. 1. c Hiere. 15. a

E. Cuiuſmodi cultus & inuocatio, ſi rectè fiat, nimirùm vt ſummus ille [a] cultus & honos ſummo Deo debitus, quem λατρείαν diximus, integrè conſtet, nihil ſanè habet incommodi, neque cum ſcriptura [b] pugnat, ſed firmis Eccleſiæ teſtimonijs comprobatur, multumque affert vtilitatis.

a Aug.lib.10.de ciuit.Dei,c.1.& lib.20.contra Fauſt.c.21. Item li. 8.de ciuit.Dei, cap.27.

b Rom.15.g Heb.13.c Epheſ.6.c Coloſ.4.a 1.Theſſ.5.d 2.Theſſ. 3.a Luc.7.a Iob 42.b c

F. Quòd autem hunc in modum ſanctos colimus, & cum Eccleſia inuocamus, adeò Chriſti Saluatoris & Domini noſtri gloriam [c] non obſcurat, vt etiã magìs illuſtret, amplificet, augeatque. Hîc enim Chriſti Redemptoris virtus eximia ſplendeſcit ac gloria, quòd is non quidem in ſe tantùm, ſed in ſanctis [d] etiam ſuis eſt apparetque potens, glorioſus, mirabilis: quòd eoſdem [e] honorat ipſe, nimiſque [f] honorari vult in cælo & in terra: quòd per eos itidèm, & propter [g] eos multa largitur, & parcit ſæpè immerentibus. Nec enim obſcurũ eſt, quòd [h] Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Hieremias, quanquàm defuncti, viuis tamen profuiſſe legantur.

c Trident. Concil. ſeſſione 25.

d Pſalm.67.g Ioann.14.b

e Ioan.12.d Matt.19.d Luc.19.c Apoc.2.g 3.d

f Pſalm.138.d

g Chryſoſt.hom.2. in Pſalm.50. & hom.27.in Matth.& 42.in Gene. Item ſer.de virtutib. & vitijs.

h Gene.26.a e Exod.32.c 3.Reg. 11.b.t 15.a Eſa.37.g 4.Reg.19 g & 20.a 2.Machab.15.b c

G. Vndè Patres cùm de Sanctis loquuntur, [i] ſuffragatores eos & interceſſores patronoſque noſtros frequenter appellant. Nec immeritò ſanè, quòd Sanctorum fida ſuffragia, cùm humiliter & piè in CHRISTI nomine implorantur, experientia teſte, multis opitulentur.

i Amb.de viduis.& in cap.21.Luc. Leo ſer.1.& 2.de Pet.& Pau. Et in ſermonib. de anniuerſar.Pontif. Paulinus ad Cytherium & de B.Felice. Maximus de Taurinenſ.martyrib. Baſil. in 40.mart. Aug. quæſt.108. in Exod. Euſeb.de præpar.euang.lib.13.cap.7.

H. Quare iam pridèm damnati ſunt [k] Vigilantiani, qui Sanctos & horum [l] Reliquias ſacras ſuis fraudant honoribus, quos illis Eccleſia tribuit Orthodoxa.

k Hiero.contra Vigilant. & in epiſt.53. ad Riparium & in cap.65. Eſaiæ. 2.Synodus Nicen.& Gangrenſ.

l 4.Reg.13.d Auguſt.22. de ciuit.Dei, cap.8. Damaſc.lib.4.cap.16. Baſil in Pſalm.115. Chryſoſt.in Iuuent.& Max. Item in Babylam.& in ſerm.de catenis & gladio S.Petri. Amb. epiſt.85.& ſer. 91.& 93. Trident.ſeſſ.25. Act.19.b 5.c Luc.8 f Matth.14.d

I. Nec audiendi etiam calumniatores, qui fingunt diuinum honorem in homines [m] hac ratione transferri, Sanctos pro DIJS adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè ſecùs rem habere, cùm alia multa conuincunt, tum vetus & ſolennis illa teſtatur ſupplicatio, quam Litaniam vocant. Vbì Deus diuinæque perſonæ primùm, ac multò quidem ſublimiùs quàm [n] Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur & inuocantur.

m Gen.19.a 23.a 33.a b 42.b Ioſue 5.d 1.Reg.2.g 25.d 4.Reg.2.c 1.Para.29.e

n Bern.ſerm.de 4.modis orandi. Victor lib.3.de perſecut.Vuandal.

K. Hinc & illæ de Sanctis inſtitutæ feriæ, quas Auguſtinus aduerſùs Fauſtum Manichæum ſcribens [o] ità defendit: Populus Chriſtianus, inquit, memorias Martyrum religioſa ſolennitate cõcelebrat, & ad excitãdam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atq; orationibus adiuuetur.

o Lib.20.cont.Fauſt.cap.21. In Pſalm. 88.conci.3.& ſerm.47.de Sanctis. Bernar.in vigil.Pet.& Pau. Iſido. lib.1. de offi.eccl.cap 34.& 35.

TESTIMONIA.

Sancti dicuntur Christiani.

1.A. AD Romanos primo: Omnibus qui ſunt Romæ dilectis Dei, vocatis ſanctis.

2. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater: Eccleſiæ Dei quę eſt Corinthi, cum omnibus ſanctis, qui ſunt in vniuerſa Achaia.

3. AD Philippenſes quarto: Salutate omnem ſanctum in CHRISTO IESV. Salutant vos omnes ſancti.

4. AD Coloſſenſes primo: Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater: eis qui ſunt Coloſſis, ſanctis & fidelibus fratrib9 in Chriſto Ieſu. Audientes fidem veſtram in Chriſto Ieſu, & dilectionem quam habetis in ſanctos omnes.

5. AD Philemonem: Gaudium magnum habui & conſolationem in charitate tua, quia viſcera ſanctorũ requieuerunt per te frater.

Sancti in cælo regnant.

6. APOCALYPSIS ſeptimo: Poſt hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus, & populis, & linguis, ſtantes ante thronum & in conſpectu Agni, amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabãt voce magna, dicentes: Salus Deo noſtro qui ſedet ſuper thronum, & Agno. Et omnes angeli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum & quatuor animalium: & ceciderunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſecula ſeculorum. Amen. Et reſpondit vnus de ſenioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt & vndè venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerũt eas in ſanguine Agni: ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiũt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos. Non

eſurient,

esurient, neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus, quoniam Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitę fontes aquarum, & absterget Deus omnē lachrymam ab oculis eorum.

7. AD Hebræos vndecimo: Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones.

1. B. AD Ephesios quinto: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habētem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

2. APOCALYPSIS quinto: Quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum: & cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua, & populo & natiōe, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorū in circuitu throni & animalium & seniorum, & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

3. IBIDEM capite septimo, vt paulò antè hac eadē quæstione citatum.

4. ET capite vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cęlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatā viro suo. Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymā ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neq; luctus, neq; clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiērunt. Ac in fine: Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: & reges terræ afferēt gloriam suam & honorem in illā. Et portę eius non claudentur per diem. nox enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

5. ET capite vigesimosecundo: Et omne maledictū non erit ampliùs, & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernę, neq; lumine solis, quoniā Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.

6. AD Ephesios quarto: Nolite contristare spiritū sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritûs sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? *Migratio ad Christum.*

8. AD Philippēses primo: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus: desideriū habēs dissolui & esse cum Christo, multo magìs melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactā æternam in cęlis &c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. (per fidem enim ambulamus, & nō per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magìs peregrinari à corpore, & pręsentes esse ad Dominum.

10. GREGORIVS libro quarto Moralium, capite trigesimosecundo: Postquàm de corporibus transeunt prędicatores Ecclesię, nequaquàm per morarum spatia, sicut antiqui Patres, à cælestis patrię perceptione differūtur. *Patres noui testamēti nō differuntur à patria cælesti post mortē.* Mox quippe vt à carnis colligatione exeunt, in cęlesti sede quiescunt, Paulo attestāte, qui ait: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ędificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. *2.Cor.5.* Priùs autē quàm redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam qui cælestis patrię vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdùm intercessio mediatoris aduenerat, ab ingressu regni, reatus primę culpæ prohiberet. Vndè iuxta eiusdem redemptoris nostri testimonium, diues qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarū contemplatur. *Luc.16.* Qui profectò si adhuc in imis nō essent, hos ille in tormentis positus non videret. Vndè & idem redemptor noster pro nostrę culpæ debito occumbēs, inferna penetrat, vt suos qui ei inhęserant, ad cælestia reducat. Sed quò nunc homo redemptus ascendit, illuc profectò si peccare noluisset, etiam sine redemptione pertingeret.

1. C. IDEM libro duodecimo Moralium, capite decimotertio: Sicut hi qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeātur, ignorant: ità mortui vitam in carne viuentium, post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia & vita spiritûs, longè est à vita carnis: & sicut corporea atq; incorporea diuersa sunt genere, ità etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intùs omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia forìs sit aliquid quod ignorent. *Animæ sanctorū omnia, in Deo vidēt, quæ scilicet ad eorū gloriā & nostrā salutem cōducunt.* Sed carnales quiq; quia amorem pręcipuum filijs impendunt, hoc eos B. Iob nescire postmodùm asserit, quod hîc vehementer amauerūt: vt siue nobiles siue ignobiles sint filij, nesciant, quorū eos semper cura fatigabat. *Iob 14.*

2. ET libro quarto Dialogorum, capite trigesimotertio: Quia in illa æterna hæreditate omnes communi claritate Deum conspiciunt, quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? *In Dei claritate omnia sciunt.*

3. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite decimoquinto: Proindè fatendum est, nescire quidem mortuos quid hîc agatur, sed dum hîc agitur: posteà verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt. Non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. *Quot modis mortui possint ea quæ hic geruntur, cognoscere.* Possunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hîc, pręstò sunt, audire aliquid mortui, quód vnumquenq; illorū audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. Nisi enim essent angeli, qui possent interesse & viuorū & mortuorum locis, non dixisset Dominus Iesus, Contigit autē mori inopem illum, & ferri ab angelis in sinum Abrahæ. *Luc.16.* Nunc ergò hîc, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illuc quem Deus voluit abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua quę hîc aguntur, quę necessarium est eos nôsse, & quę necessarium non est eos non nôsse, non solùm prę terita vel præsentia, verumetiam futura spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hîc viuerent, cognoscebant nec ipsi omnia, sed quę illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicârat. *Spiritū Dei reuelante.* Mitti quoq; ad viuos aliquos ex mortuis, sicut econtrariò Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina scriptura testatur. *2.Cor.12.* Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam regi futura prædixit, quanuìs nonnulli non ipsum fuisse qui potuisset magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem, illius existiment similitudinem figurâsse: *1.Reg.28.* cùm liber Ecclesiasticus, quem Iesus Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullam similitudinem Salomonis pronunciatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiam mortuus *Eccl.46.*

prophetauerit. Sed si huic libro ex Hebræorum, quia in eo non est, canone contradicitur, quid de Moyse dicturi sumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cum Helia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus?

Deut.34. Matth.17. 4 Reg.2.

4. ET capite decimosexto: Alij sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quę naturaliter, alia quę mirabiliter fiunt. Quanuis & naturæ Deus adsit vt sit, & miraculis natura non desit. Non igitur ideò putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdā sanandis vel adiuuandis Martyres adsunt: sed ideò potiùs intelligendū est, quòd per Diuinam potentiā martyres viuorū rebus intersunt, quoniā defuncti per naturam propriam, viuorū rebus interesse non possunt. Quanquàm ista quęstio vires intelligentiæ meæ vincat, quemadmodùm opituletur martyres ijs quos per eos certum est adiuuari: vtrùm ipsi per seipsos adsint vno tempore tam diuersis locis, & tāta inter se longinquitate discretis, siue vbi sunt eorū memorię, siue præter suas memorias vbicunq; adesse sentiuntur: an ipsis in loco suis meritis congruo ab omni mortalium conuersatione remotis, & tamē generaliter orantibus pro indigētia supplicantiū, sicut nos oramus pro mortuis, quibus vtiq; non præsentamur, nec vbì sint vel quid agant scimus, Deus omnipotens qui est vbiq; pręsens, nec concretus nobis, nec remotus à nobis, exaudiens martyrū preces, per angelica ministeria vsquequaquè diffusa, pręb eat hominibus ista solatia, quibus in huius vitę miseria iudicat esse præbenda: & suorum merita martyrum vbì vult, quando vult, quomodò vult, maximeq; per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ędificandam fidem Christi, pro cuius illi confessione sunt passi, mirabili atque ineffabili potestate ac bonitate commendet.

Quanuis Sācti viuorum rebus intersint, non oēs tamen mortui interesse possunt.

Augustini dubitatio de modo quo in diuersis locis adsunt.

Oratio pro mortuis.

5. ORIGENES libro octauo cōtra Celsum: Vnus est nobis placandus Deus vniuersorū Dominus, vnius fauor ambiendus per pietatē virtutesq; cęteras. Si vult pręter hunc placari etiā alios, cogitet quòd sicut moto corpore vmbra quoquè ipsius mouetur, ità cùm aliquis Deum habet propitium, sequitur vt amicos habeat omnes eius angelos, animas & spiritus. Sentiunt enim qui sint digni fauore cælestis numinis, quibus nō solùm ipsi benè volunt, verumetiam dant operam, vt Deum ei seruire volentibus, concilient, & vnà nobiscū precantur: vt quotquot eum colimus, audeamus dicere, hominibus bonę voluntatis precantibus vltrò se adiungere innumera sanctorum angelorum millia, & intercedere pro mortali nostro genere, & (vt ità loquar) laborare nobiscum in hoc certamine.

Angeli & sanctorū animæ nostra nōrūt, ac pro nobis & nobiscum precantur.

6. QVARTI Regū quinto capite: Et dixit Eliseus: Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquàm. At ille ait, Nónne cor meū in pręsenti erat, quādo reuersus est homo de curru suo in occursū tui?

Cognitio sanctorum.

7. ET capite sexto: Rex autem Syriæ pugnabat contra Israël, consiliumq; inijt cum seruis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias. Misit itaque vir Dei ad regem Israël, dicens: Caue nè transeas in locum illū: quia ibì Syri in insidijs sunt. Misit itaque rex Israël ad locum quem dixerat ei vir Dei, & pręoccupauit eum, & obseruauit se ibì non semel neque bis. Conturbatūq; est cor regis Syriæ pro hac re, & conuocatis seruis suis, ait: Quare non indicatis mihi, quis proditor meì sit apud regem Israël? Dixitq; vnus seruorum eius: Nequaquàm Domine mi rex, sed Eliseus propheta qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba quęcunque locutus fueris in conclaui tuo.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si oēs prophetēt, intret aūt quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta cordis eius manifesta fiun:: & ità cadēs in faciem, adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis sit.

9. DANIELIS decimo: Et ait ad me (vir lineis vestitus &c.) Noli metuere Daniel, quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in cōspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego véni propter sermones tuos. Princeps autē regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus: & ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibì iuxta regem Persarum. Véni autem, vt docerem te quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniā adhuc visio in dies &c. Nunquid scis quare venerim ad te? & nūc reuertar, vt pręlier aduersùm principem Persarū. Cùm ergò egrederer, apparuit princeps Gręcorū veniens. Veruntamen annunciabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michaël princeps vester.

Cura & auxilium.

10. MATTHAEI decimooctauo: Videte nè contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cęlis semper vident faciem patris mei qui in cælis est.

11. AD Hebręos capite primo: Nónne omnes (angeli) sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hęreditatem capient salutis?

12. TOBIAE duodecimo: Quando orabas cum lachrymis & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Et nunc misit me Dominus vt curarem te, & Saram vxorem filij tui à dęmonio liberarem. Ego enim sum Raphael angelus vnus ex septē, qui astamus ante Dominum.

13. LVCAE decimoquinto: Dico vobis quòd ità gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiā agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui nō indigent pœnitentia.

14. ACTORVM quinto: Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius.

15. ET capite duodecimo: Et eccè angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoq; latere Petri &c.

16. APOCALYPSIS quinto, vt suprà hac eadem quęstione, B. testimonio secundo.

17. ET capite octauo: Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulū aureum: & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum: quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorū de orationibus sanctorum de manu angeli coram Deo.

18. CYPRIANVS in sermone de mortalitate: Patriam nostrā paradisum cōputamus, parentes patriarchas habere iā cœpimus: quid nō properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentū, fratrum, filiorū: frequens nos & copiosa turba desiderat, iā de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita. Ad horum conspectum & complexum venire, quāta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quàm summa & perpetua felicitas? illic Apostolorum gloriosus chorus, &c.

Sācti nos expectant, & de nostra salute sunt soliciti.

19. HIERONYMVS aduersùs Vigilantiū: Mortuum (Samuelem) suspicaris, & idcircò blasphemas. Lege Euangeliū: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuorū. Si ergò viuunt, honesto iuxta te carcere non clauduntur. Ais enim, vel in sinu Abrahę, vel in loco refrigerij, vel subter arā Dei, animas Apostolorū & martyrū consedisse, nec posse suis tumulis, & vbì voluerint, adesse pręsentes. Senatorię videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas teterrimo carcere, sed in libera honestaq; custodia in fortunatorum insulis, & in campis Elysijs recludantur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula

Sācti nō sunt appellandi mortui. Marci 12. Lucæ 16. Apoc.6. Sanctos non posse viuis adesse, hæresis est Vigilātij.

Sancti sunt cum agno. Apoc. 14.

cula inijcies, vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo? De quibus scriptũ est: Sequuntur agnum quocunque vadit. Si agnus vbiq; ergò & hi, qui cum agno sunt, vbiquè esse credendi sunt. Et cùm diabolus,& dæmones toto vagentur orbe, & celeritate nimia vbiquè præsentes sint: martyres, post effusionem sanguinis sui, arca operientur inclusi, & indè exire non poterunt? Dicis in libello tuo, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: postquàm autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio: præsertim cùm martyres, vltionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiuerint. Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quãto magis post coronas, victorias, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcẽtis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: &, postquàm cùm Christo esse cœperint, minùs valebũt? Paulus Apostolus ducentas septuagintasex sibi dicit in naui animas condonatas: & postquàm resolutus, esse cœperit cum Christo, tũc ora clausurus est, & pro ijs, qui in toto orbe ad suum Euangelium crediderũt, mutire non poterit? Meliorq; erit Vigilantius canis viuens, quàm ille leo mortuus? Rectè hoc de Ecclesiaste proponerem, si Paulum in spiritu mortuum confiterer. Deniquè sancti non appellantur mortui, sed dormiẽtes. Vndè & Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus vetat Thessalonicenses de dormientibus contristari.

Non minùs q̃ dæmones nobis adesse possunt.

An tantũ viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis orare possunt. Apoc. 6. Responsio pulchra. Exod. 32. Actor. 7. Actor. 27. Eccles. 9. Sancti dormientes appellantur. Ioan. 11. 1. Thess. 4.

20. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum: Tria sunt quæ in festiuitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus: auxilium sancti, exemplum eius, confusionem nostram. Auxilium eius, quia qui potens in terra, potentior est in cælis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hic viueret, misertus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto ampliùs, quãto veriùs agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patria charitatem eius non immutauit, sed augmentauit. Neque enim quia impassibilis omninò, ideò & incõpassibilis factus est: sed nunc potiùs induit sibi viscera misericordiæ, cùm ante fontem misericordiæ existit. Est & alia causa quę magis vrget sanctos, vt soliciti sint de nobis, quia iuxta vocem Apostoli, Deus prouidet pro nobis, nè sine nobis consummentur, sicut ait sanctus Dauid: Me expectant iusti donèc retribuas mihi. Debemus etiam attendere exemplum eius: quia quandiù in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, non declinauit ad dexteram, neque ad sinistram: sed viam regiam tenuit donèc veniret ad illum qui dicit: Ego sum via, & veritas, & vita. Sed & diligentiori intuitu confusionem nostram inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodẽ luto formatus, ex quo & nos. Quid est ergò quod non solùm difficile, sed & impossibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, & sequamur vestigia eius? Sic ergò in sanctorum festiuitatibus & gaudere & confundi debemus: gaudere, quia patronos præmisimus: confundi, quia eos imitari non possumus. Quid illis potentius dum fuerũt in terris? quorum alteri traduntur claues regni cælorum, alteri magisterium gentium: alter Ananiam & Sapphirã occidit in verbis oris sui, alter donat quidquid donat in persona Christi, & cùm infirmatur, tũc fortior est & potens. Quàm potentiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exempla, quàm illi qui in fame & siti, in frigore & nuditate, & in omnibus illis quæ Paulus enumerat, iugiter sunt afflicti, & demũ felici martyrio regna cælestia conscenderunt? Verè nobis rubor confusionis sunt, quos vix audemus respicere, nè dicã imitari. Oremus ergò eos, vt ipsi propitiũ nobis reddant amicum suum, iudicem nostrum.

In ferijs sanctorum tria cõsideranda. Sanctorũ in cælis oratio & potentia. Charitatis incrementũ in cælo. Psal. 141. Ioan. 14. Patroni potentes. Matth. 16. Acto 9. & 5. 2. Cor. 2. & 12. Heb. 11. Orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant.

21. IDEM sermone secundo in die Apostolorũ Petri & Pauli: Si in terra adhuc positi omnia poterãt: nõ quidem in se, sed in Christo: quid non poterunt hodiè viuentes in æterna felicitate cum ipso? Mortales adhuc & morituri imperium vitæ & mortis videbantur habere: solo nimirùm verbo mortificantes viuos, & mortuos suscitantes: quanto magìs nunc cùm honorati sunt nimìs, nimis confortatus est principatus eorum?

Sanctorum nunc maior virtus, quàm cùm viuerent in terris. Acto. 5. & 9. Psal. 138.

22. ITEM sermone secundo de sancto Victore: Factus de medio, appropiauit Deo, vt multo plures eius intercessione saluentur. Habet ex hominibus cui hominũ peccata donet, misericors & miserator Dominus. Habet tempus & locum intercedendi pius & misericors aduocatus. Equidem locum quietum & tempus feriatum. In terris visus est, vt esset exemplo: in cælum leuatus est, vt sit patrocinio. Hîc informat ad vitam, illic inuitat ad gloriam. Factus est mediator ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi iam postulãs nihil, totum in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi qui nullius eget? Dominus conseruat eum & viuificat eum, & beatum facit eum in gloria, nihil illi deerit in loco pascuæ collocato. Introiuit in potẽtias Domini: gaudeamus, quia nunc potentior est ad saluandum. Hodiè Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu glorię videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetrauit in sancta, similis factus in gloria sanctorũ. Anima eius in bonis demorabitur. Quæris vbi? Cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorũ. Ità cum talibus, & tali in loco sibi sedet: Sedet excelsa & fulgida, sedet lætabunda & laudans. Sedet delicata & ornata monilibus, stipata malis, fulcita floribus. Sedet inquam sibi vacua curis, delicijs affluens, abundans ocij & quietis ad vacandum sapientiæ. Quæ sedit & fleuit super flumina Babylonis, sedet modò ad fontem vitæ &c. Sedet media angelorum, digna planè eorum consortio, quorũ desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos vir Apostolicæ gratiæ: nec est quod se abscondat à cuneo prophetarum: quem illi prædixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neque se putat victoriosis martyrum choris Victor noster arcendum, qui duro & diuturno martyrio viuentem sui corporis hostiam immolauit. Sedet veteranus miles debita iam suauitate & securitate quietus. Securus quidem sibi: sed nostrî solicitus. Non enim cum putredine carnis simul se exuit visceribus pietatis: nec sibi sic induit stolam gloriæ, vt nostræ pariter miseriæ suæq; ipsius misericordiæ obliuionẽ indueret. Nõ est terra obliuionis, quã anima Victoris inhabitat, non terra laboris, vt occupetur in ea, non deniq; terra, sed cælum est. Nunquid cælestis habitatio animas quas admittit indurat, aut memoria priuat, aut spoliat pietate? Fratres, latitudo cæli dilatat corda, nõ arctat: exhilarat mentes, non alienat: affectiones non contrahit, sed extendit. In lumine Dei serenatur memoria, non obscuratur. In lumine Dei discitur, quod nescitur: non quod scitur, dediscitur. Superni spiritus illi qui ab initio cælos inhabitant, nunquid quia incolunt cælos, despiciunt terras, & non magìs eas visitant & frequentant? Nunquid quòd semper videt faciem patris, ministerium euacuant pietatis? Omnes nihilominùs administratorij spiritus sunt, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Quid ergò? Discurrunt angeli, & succurrunt hominibus: & qui ex nobis sunt, nesciunt nos? nec nôrunt iam compati, in quibus passi sunt & ipsi? Qui dolores nesciunt, sentiunt tamen nostros: & qui venerunt de magna tribulatione, non recognoscunt iam in quo fuerunt? Scio qui dixit, Me expectant iusti donèc retribuas mihi. Iustus est Victor etiam, expectans nostram proculdubiò retributionem. Non est ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiam retinuit sibi, prophetæ sui pariter

Aduocatus. Mediator ad regnum, de nobis tãtùm solicitus. Psal. 40. & 22. Potentior ad saluandum. Psal. 24. Matth. 8. Animæ sanctorum in cęlis degunt cũ Angelis. Cant. 2. Psal. 136. Soliciti de nobis Sancti. Non inhabitant terram obliuionis. In cælo augescit charitas, pietas & memoria. Matth. 18. Hebr. 1. Sancti non minùs nostri cura tanguntur q̃ Angeli. Psal. 141. Genes. 40.

riter & captiui minimè recordatus. Minister Christi est, Christum sequitur. Non est ille oblitus suę promissionis, nec socio passionis regni consortium denegauit. Non est discipulus contra magistrum, non potest Victor quicquam facere, nisi quod viderit magistrum facientem. Opera quæ ille fecit, & iste fecit similiter. Iam cælos ingressus quos & antè apertos beatis oculis suspiciebat, verè nunc reuelata facie speculatur gloriam Dei, absorptus quidem, sed non oblitus clamorem pauperum. Beata visio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquàm à Domini spiritu. O victrix anima, quę sicut passer transuolans, mundi laqueos euasisti: respice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, vt tuo patrocinio eruamur. O miles emerite, qui Christianæ militiæ duris laboribus angelicæ felicitatis requiem commutâsti: respice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hostiles gladios & spiritales nequitias, tuis laudibus occupamur. O victor inclyte, qui & de terra & de cælo gloriosissimè triumphâsti, illius gloriam nobiliter superbus despiciens, & huius regna piè violentus diripiens, respice de cælo ad vinctos terræ, vt hæc sit tuorum consummatio triumphorũ, si & nobis demùm vicisse te sentiamus. Nam si ex re nomen tibi, perfecta veritas nominis ex nostra liberatione censebitur: & certè deest interpretationi quàm diù nos qui tui sumus, minimè liberamur. Quàm pium, quàm dulce, quàm suaue ô Victor in hoc loco afflictionis & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari? Nomen tuum & memoriale tuum fauus distillans in labijs captiuorum, mel & lac sub lingua eorum, qui tuî memoria delectantur. Eià ergò fortis athleta, dulcis patrone, aduocate fidelis: exurge in adiutorium nobis, vt & nos de nostra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris. Omnipotens pater, peccauimus tibi facti filij alieni, sed appropiauimus in Victore, qui dum vicit cupiditatem suam, vincat & iram tuam, nos quoque in gratiam potenter restituat. O victor IESV, te in nostro Victore laudamus, quia te in illo vicisse cognoscimus. Da ei pijssime IESV sic de sua in te victoria gloriari, vt non subeat obliuio nostrî. Fili Dei, immitte ei, nostrî semper in conspectu tuo memorem esse, nostram in tuo tremendo iudicio suscipere & agere causam.

[Inuocat S. Victorem.] [Cantic. 4.] [Patronus, aduocatus.] [Oratio ad Deũ Patrem.] [Oratio ad Christum.]

1. D. IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimosexto: Honorare decet sanctos vt amicos Christi, vt filios & hæredes Dei: quemadmodùm ait Deiloquus Ioannes Euangelista: Quicunque autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: quarè non ampliùs sunt serui, sed filij. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autẽ Christi. Et Dominus in sacris Euangelijs Apostolis dicit: Vos amici mei estis, non etiam vos vocaui seruos: nam seruus nescit quid facit dominus eius. Si autem & rex regnantium, & Dominus Dominantium, & Deus Deorum, conditor omnium & Dominus dicitur, omninò & sancti, dij & domini & reges. Nam horum Deus, qui Deus & Dominus & rex est & dicitur. Ego enim sum (inquit Moysi) Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Et Deum Pharaonis fecit Deus Moysen. Deos autem dico & reges, & dominos, non natura, sed vt affectus regentes, illorum dominantes, & diuinæ imaginis similitudinem (secundùm quam geniti fuerunt) inobliteratam custodiẽtes. Nam & dicitur rex, regis imago, qui vniti sunt Deo secundùm voluntatem, quiq; illum suscipiunt inhabitatorem, & qui id participatione sunt effecti gratia, quod ipse est natura. Quomodò igitur nõ honorandi sunt, qui cultores & amici & filij Dei existunt? Nam honor erga gratos & benignos conseruos, beneuolentiæ erga communem Dominum indicium est. Hi promptuarium Dei & pura habitacula facti sunt. Inhabitabo enim eos, dicit Dominus, & inambulabo, & ero eorum Deus. Et quòd iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos mors, dicit diuina scriptura. Nam mors sanctorum, dormitio magìs est, quàm mors: Laborauerunt enim in præsenti seculo, & viuunt in æternum. Et preciosa in conspectu Domini, mors sanctorum eius. At quid preciosius, quàm in manu Dei esse? Vita enim est Deus & lux: & qui in manu Dei sunt, in vita & lùce existunt. Quòd autem per mentem corpora eorũ inhabitauerit Deus, dicit Apostolus: Nescitis quia corpora vestra Spiritûs sancti habitantis in vobis templum est? Dominus autem spiritus est, & si quis templum Dei corruperit, corrumpet & illum Deus. Quomodò igitur non honoranda sunt animata templa Dei & animata tabernacula? Hi viuentes in fidutia Deo assistunt.

[Sancti honorandi tanq̃ amici & filij Dei.] [Ioan. 1.] [Gal. 4.] [Rom. 8.] [Ioann. 15.] [Exod. 3.] [Exod. 7.] [Itẽ tanq̃ Dei templa.] [2. Cor. 6.] [Sap. 3.] [Psalm. 115.] [1. Cor. 6.] [1. Cor. 3.]

2. BASILIVS homilia vigesima in quadraginta Martyres: Hi sunt qui nostram obtinentes regionem, quasi quædam turres contra aduersariorum incursum refugium exhibent: Nec vno in loco sese clauserunt, sed in multis locis hospitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamen separati, sed inter se commixti: si in singulos ipsos diuiseris, proprium numerum non excedunt: si verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominùs erunt, ac ità vt ignis natura permanent: nam ille & ad progrediẽtem transit, & totus est apud habentem: sic hi quadraginta sunt vnum, & omnes apud singulos. Beneficiũ igitur hoc, fratres dilectissimi, gratiam hanc minimè deficientem ex Deo obtinemus. Paratũ est hîc Christianis auxilium, ecclesia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam dedistis, sæpè laborâstis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis: quadraginta sunt hi, vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibì Deus est. Vbi vero quadraginta fuerint, quis dubitet Deum esse præsentem? Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursùs lætatur, hos oret: hic vt à malis liberetur, ille vt duret in rebus lætis. Hîc mulier orãs pro filijs auditur: peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti verò salutem implorat. Cùm his ergò martyribus nostras effundamus preces. Et paulò pòst: O sanctum chorum, ô sacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precum ac votorum inuicèm suffragatores, legati apud Deum potẽtissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. Vos non terra contexit, sed cælum excepit. Apertæ sunt vobis paradisi portæ, dignum profectò exercitibus angelorum, Patriarchis, Prophetis, & iustis omnibus spectaculum.

[Refugiũ contra aduersariorum incursum.] [Quadraginta sunt omnes apud singulos.] [Christianorũ auxilium.] [Orant sancti pro nobis.] [Matth. 18.] [Inuocandi sunt martyres.] [Custodia generis humani.] [Suffragatores & legati apud Deũ potentissimi: quos cęlum excepit.]

3. IDEM in homilia vigesimasexta de martyre Mamante: Memores estote martyris, quotquot illo per somnia potiti estis, quotquot in hoc loco constituti, adiutorem ipsum ad precandum habuistis, quibuscunque ex nomine aduocatus ipsis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoscunq; sanitati restituit, quibuscunq; pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus, ex communi symbolo martyri encomium construite. Conferte inter vos mutuò, quæ quisque nouit, illa subministret ignoranti quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ità quasi ad conuiuium quod quisque habet conferentes, nostræ ignoscite imbecillitati. Ista nanque demùm sunt martyris encomia, spiritualium charismatum diuitiæ. Et pòst pauca: Ad Martyris verò memoriam & tota regio mota est, & ad illius festum diem vrbs vniuersa immutata gestit. Neque cognati diuitum ad Maiorum suorum sepulcra declinant, sed omnes ad pietatis locum tendunt. Et in fine: Deus Ecclesiam hanc immotam ac magnis martyrum turribus munitam conseruet, & omnes furentium hæreticorum insidias & incursus in tranquillitate ac silentio auertat.

[Sancti martyris in homines beneficia.] [Ad festum diem & memoriam martyris cõfluũt.] [Turres sunt quibus muniuntur Ecclesiæ.]

4. GRE-

Inuocat S. Cyprianum & eius auxilium implorat.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione in laudem S. Cypriani martyris: Tu nos è cælo benignus aspicias, sermonesq; nostros & vitam gubernes, sacrũ hunc gregem pascas, aut pascentem adiuues, cùm in cæteris rebus, quoàd eius fieri poterit, eum ad optima quæq; dirigens, tum graues lupos, syllabarum verborumq; captatores amoliens, sanctæq; Trinitatis, cui nunc adsistis, pleniorem clarioremq; splendorem nobis concilians, quam adoramus, &c. Et paulò antè: Quanquàm Cypriani nomen apud omnes non modò Christianos, verùm eos quoquè qui doctrinæ nostræ aduersantur, clarissimum ac celeberrimum esset, corpus tamen obscurum erat: atque hic thesaurus apud mulierem quandam acri atq; ardenti pietate præditã occultabatur, idq; perdiuturno tempore: siue hoc eò fieret, quòd Deus piam mulierculam honoraret, ac propereà illa Martyrem complexu suo teneret: siue etiam vt desiderij nostri periculum faceret, atque experiretur, num hac iactura discruciaremur, acerbissimeq; ferremus nos sacrosanctis reliquijs defraudari. Ea verò posteaquàm ille martyrum Deus commune omnium bonum alicui priuatim concedere, ac singulari erga illam gratia publicis commodis detrimentũ adferre minimè sustinuit: per reuelationem corpus in apertum profert, atq; hunc rursus honoremq; probæ cuidam mulieri confert: vt mulieres ex eo quoq; sanctificentur, quòd quemadmodùm Christum antè pepererunt, resurrectionisq; ipsius nuncium discipulis attulerunt,ità nunc etiam Cyprianum, hoc est, publicum orbis bonum, partìm nunciàrunt, partìm tradiderunt. Atq; hæc etiam eò disseruimus, vt debito illi honoris officio vtcunquè defungeremur. Vestræ jam partes sunt, ea quæ restant, à vobismetipsis adiungere, vt nonnullum ipsi quoq; Martyri munus offeratis, dæmonum profligationem, morborum depulsionem, futurarum rerum præscientiam: quę quidem omnia vel cineres ipsi Cypriani, modò fides adsit, efficiunt, quemadmodùm nôrunt, qui huius rei periculum fecerunt, ac miraculum ad nos vsq; transmiserunt, eiusdemq; memoriam posteris quoquè traditurì sunt. Quin potiùs ità vos comparate, vt his maiora offeratis, qualiaq; vos offerre decet, qui eum veris honoribus afficere instituerint, corporis nimirũ extenuationem, animi subuectionẽ, vitij fugam, virtutis incrementum.

S. Trinitati adsistit Cyprianus.

Reliquiarum S. Cypriani thesaurus.

Cypriani potestas, & cinerum eius virtus.

Sanctos laudãs, virtutem & Deum ipsum laudat.

5. IDEM in oratione de laudibus Athanasij Magni Archiepiscopi Alexandrini: Athanasium laudans, virtutem laudabo. Idem enim est illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniã virtutes omnes complexu suo tenebat: vel vt veriùs loquar, tenet. Deo etenim omnes viuunt, qui secundùm Deum vixerũt, etiamsi ex hac vita migrârint. Vndè & Deus, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, nõ mortuorum. Virtutem autem laudans, Deũ laudabo, à quo virtus ad homines promanat: cuiusq; beneficio nobis contingit, vt ad eum per cognatam illuminationem euehamur, vel potiùs reuehamur. Et sub finem: At vir mihi chare, & sacrosancte, nos vtinàm ipse benignus è cælis aspicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filij & Spiritûs sancti contemplatione percipitur & colitur, adoratorem: meq;, siquidem res pacatæ futuræ sint, in vita retinens, gregemq; mecum pascas: sin autem Ecclesia bellis flagratura est, reducas, aut assumas, tecumq; & cum tuî similibus colloces, tametsi magnum sit quod postulo, in Christo Domino nostro.

Deo viuunt sancti. Matth. 22.

Nazianzenus inuocat S. Athanasium.

6. ET oratione funebri in laudẽ Basilij Magni: Sed rerum quidem nostrarum status, quò Dei volũtas tulerit, feratur: vtinàmq; illius precibus in melius feratur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis est, illicq;, vt opinor, sacrificia pro nobis offert: ac pro populo preces fundit, (neque enim ità nos reliquit, vt prorsus reliquerit) sed nec vobis, qui ab illo doctrina sacra imbuti estis, quidquam aliud cõsuluerim, quàm vt eam vobismetipsis semper proponatis, ac tanquàm ipse & vos videat, & à vobis videatur, spiritu instauremini. Tu verò sacrum & diuinum caput, nos cælitùs inspicias, carnisq; stimulum à Deo nobis ad disciplinã datum, aut precibus tuis sistas, aut persuadeas, vt forti animo perferamus, omnem vitã nostram ad id, quod maximè cõducibile est, dirigas: nosq; posteaquàm ex hac vita migrauerimus, illic tabernaculis tuis excipias, vt simul viuentes, & sanctam ac beatã Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginẽ accepimus, puriùs perfectiùsque conspicientes, desiderijs nostris finem statuamus, atque eorum bellorum quæ gessimus vel pertulimus, hoc præmium accipiamus.

Basilius in cælis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur.

Inuocat sanctum Basiliũ.

7. CHRYSOSTOMVS sermone in adorationẽ venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesię petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, qui catenas has instàr scelerati alicuius hominis pertulisti, & curationum fontem illas reddidisti: tu, quæso, adesto hodiè misertus nostrî, & hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuario, quod sancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerandas catenas tuas, vt thesaurum quendam, reponi voluisti. His catenis nostrarum animarum vulnera, quæso, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reseces, & diuinis medicamentis eas cures. His vt scuto bonæ volũtatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te veneranti hostiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fidelissimum Imperatorem nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, munias, custodias, victorijs ac trophæis corones, hostibus terribilem, & subiectis benignum atq; optabilem facias. &c.

Petrus Ecclesię petra, Apostolorũ vertex. Nota.

S. Petrum inuocat.

8. AMBROSIVS in libro de viduis: Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent, habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoq; muneribus appropinques. Proximus est enim, qui misericordiam facit. Fac tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergò propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedãt cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Et post pauca: Habetis ergò viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergò rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinàm existat aliquis, qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè iste qui pro socru rogat Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim q, magno peccato obnoxia, minùs idonea sit quæ pro se precetur, certè quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Aegri enim, nisi ad eos aliorum precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorũ vinculis impedita, ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigiũ. Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuumq; nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.

Lucæ 4.

Martyres & Apostoli prò nobis orant.

Lucæ 10.

Peccatis obnoxij adhibere debẽt alios simul precatores.

Obsecrandi Angeli & Martyres.

Præsules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores sunt Martyres.

9. IDEM oratione de fide resurrectionis, in fine: Quòd si in hoc erro, quia angelis me post mortem sociari mâlo quàm bestijs, libenter in hoc erro: neque vnquàm hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar.

Quid

Quid enim mihi superest solatij, quàm quòd me citiùs ad te frater spero venturum, nec digressûs tui inter nos lõga diuortia fore, tuisq; intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citiùs desiderantem tuî aduoces?

Intercessiones Satyri.

10. ITEM in caput vigesimumsecundũ Lucæ: Vndè te euocem, Petre, vt doceas me quid flẽs cogitaueris? Vndè, inquam, te euocem? De cælo, vbì iam choro insertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia non putas iniuriam & ibì esse, vndè Dominus resurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.

Inuocat B. Petrum.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimasexta ad populum Antiochenũ: Christus tunc omnem terrarum orbem ad se traxit adorandum, cùm mortuus fuisset. Et quid de Christo loquor, cùm & discipulos postquàm obiêrunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos? Nam & eorum loca & sepulcra simul & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verò mihi sepulcrum ostendas Alexandri, & profer diem quo vitam finiuit. Sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt & exterminata: Christi verò seruorum & sepulcra clara sunt, regiam assecuta ciuitatem, & dies notissimi mundo festam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij nesciunt, horum autem sciunt & barbari: Et seruorum crucifixi sepulcra regijs aulis sunt clariora, nõ magnitudine & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem superant) sed quod multo maius est, conuenientium studio. Nam & ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulcra, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæso, horum Dominum nuncupare mortuum, cuius serui vel mortui terrarum orbis regum sunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romæ fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hìc Cõstantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges: & illi quidem vt domini loca tenent interiora, hi verò tanquàm inquilini & vicini, aulæ ianuam sibi gratum habuêre deputari, & infidelibus ex his ostendentes, quòd in resurrectione maior erit piscatoribus dignitas. Si hìc enim ità in sepulcris, multo magìs & in resurrectione ordo commutatus est. Reges quidem ministrorum, subditi verò regum vicem induerunt, quinimmò & splendidiorem. Et quòd hoc nõ assentatio fit, ipsa veritas ostendit. Ex illis enim & hi illustres facti sunt. Multo nanq; cæteris regalibus sepulcris hæc monumenta sunt clariora. Nam illic quidem magna solitudo, hìc autẽ magnus concursus. Quòd si velis & regalibus aulis monumenta comparare, rursum & hic victoria: nam illic quidem multi deterrentes, hìc verò multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, seruos, liberos. Illic magnus timor, hìc inexplicabilis voluptas. Sed dulce spectaculum est, regem aureis indutum & coronatum spectare, & adstantes duces & principes, ductores, tribunos & militũ magistros: verùm hæc tanto sunt illis honestiora & magis reuerenda, vt illa fabulæ sint & ludicra. Simul àc enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locus transmiserit, & ad supernum regem & illum angelorum exercitum & sublimem thronum, & inaccessibilem gloriam. Et hìc quidem regnans alicui subiecto præcipit, vt hunc quidem soluat, illum verò liget: sanctorum autem ossa non hanc habent miserabilem & abiectam potestatem, sed illa multo maiorem. Dæmonas enim sistunt & torquent, & vinctos ab illis soluunt sæuissimis vinculis. Quid hoc foro magìs reuerendum, cùm videatur nemo, nemo dæmonis instet lateribus, voces sentiuntur & lacerationes, flagella, tormentáque, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone nõ ferente? Et corpus induti, incorporeas opprimũt potestates. Et cinis & ossa, & fauilla inuisibiles illas potestates dilaniant. Itaque quò regias quidem aulas videat, nullus vnquàm peregrinatus fuerit: multi verò reges plerunquè huius spectaculi gratia peregrinati sunt. Futuri nanque iudicij vestigia & signa sanctorũ ædes exhibent, vbì dæmones flagellantur, corriguntur homines & liberantur.

Sepulcra & natalitia Apostolorum clara sunt.

Imperatores Sãctis supplicant, vt pro se apud Deũ intercedant.

Protectores Imperatorũ.

Reliquiæ Sãctorum dæmonas torquent.

Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra.

12. EPHRAEM in sermone de sanctis martyribus: Precamur beatissimi martyres, qui pro Domino saluatore, próque illius charitate spontè & impigrè tormenta subîstis, atque ideò familiariùs Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris & peccatoribus, & negligentiæ squalore sordentibus Dominum interpellare dignemini, vt superueniat in nos gratia Christi, quę corda nostra radio sanctæ charitatis illustret, vt ipsum toto corde diligere possimus. Vos nempe verè beati atque gloriosi estis, quos angeli & homines pari consensu beatos prædicant. Et circa finem: Nunc igitur ô beatissimi viri, ô gloriosissimi martyres Dei, me miserum vestris iuuate precibus, vt in illa hora misericordiam consequar, quando manifesta erunt occulta hominum. Et post pauca: Ego item imbecillis accepto vestris meritis ac precibus robore, cecini tota deuotione animi ante sanctas reliquias vestras hymnum vestræ laudis & gloriæ. Pro me igitur misero ante thronum maiestatis adsistite, vt vestris precibus saluari merear, ac vobiscum æterna beatitudine perfrui.

Oratio ad sanctos martyres, vt eorum precibus adiuuetur.

1. Cor. 4.

13. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ viduæ, ad Eustochium epistola vigesimaseptima: Non mœremus quòd talem amisimus, sed gratias agimus quòd habuimus, immò habemus. Deo enim viuunt omnia: & quidquid reuertitur ad Dominum, in familię numero computatur. Quanquàm amissio illius, cælestis domûs habitatio sit: quæ quandiù in corpore fuit, peregrinata est à Domino. Et posteà describens eiusdem peregrinationem per terram sanctã, Indè diuertens, inquit, vidit duodecim Patriarcharum sepulcra & Sebasten, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibì siti sunt Elisæus, & Abdias Prophetę, &, quo maior inter natos mulierum non fuit, Ioannes Baptista. Vbì multis intremuit consternata mirabilibus: Nanque cernebat varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulcra Sãctorum vlulare homines more luporum, vocibus latrare canum, fremere leonum, sibilare serpentum, mugire taurorum, alios rotare caput, & post tergum terram vertice tangere: &c. miserebatur omnium, & per singulos effusis lachrymis Christi clementiam deprecabatur. Et in fine: Vale ô Paula, & cultoris tui vltimã senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant: præsens, faciliùs quod postulas, impetrabis.

Deo viuunt Sancti.

2. Cor. 5.

Apud sepulcra sanctorũ dæmones torquentur.

Inuocat Paulam Hieronymus.

Præsens Christo, faciliùs impetrabit.

14. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbì sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video, quæ sunt adiumenta mortuorum, nisì ad hoc, vt dum recolunt vbì sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare nõ possent. Cùm itaque recolit animus, vbì sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectã commendat recordantis & precantis affectus.

Defunctorũ animæ sanctis commẽdantur tanquàm patronis.

15. IDEM libro septimo de baptismo contra Donatistas, capite primo: Beatus Cyprianus quidem iam corpore quod corrumpitur, nõ aggrauante animam,

Sap. 9.

nec

Inuocat S. Cyprianū B. Augustinus.

nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantem, serenius perspicit veritatem, quam meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaque nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tanquàm in caliginosa nube laborantes, vt donāte Domino, quantùm possumus, bona eius imitemur.

Hæretici Catholicos etiamnū hodiè irridēt quòd baptizēt infantes, orent pro mortuis, & Sanctorum postulent suffragia.

Psal. 94.

Psal. 129.

16. BERNARDVS sermone sexagesimo sexto in Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd Sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroq; sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, indè verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Porrò mortuos viuentiū fraudantes auxilijs, viuentes nihilominùs Sanctorum qui decesserunt, suffragijs spoliantes. Absit: Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud Deum redemptio. Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem precij? Se magìs precio fraudant, qui ipsum euacuare conantur. Et paulò pòst: Vincentium preces & hostias mortui qui opùs habebunt & digni erunt, mediantibus percipient angelis: & eorum qui iam peruenerunt, viuentibus adhuc nequaquàm solatia deerunt per Deum, qui vbiquè est, & in Deo nusquàm affectu charitatis absentium.

Beatorum solatia viuis nō deerunt.

Martyres sunt hominū duces, propugnatores & custodes.

Tēpla martyrum, q̄ sunt illustria, & quo modo à fidelibus frequententur.

17. THEODORETVS Cyrensis Episcopus de Græcarum affectionum curatione libro octauo, qui est de Martyribus: Hi sunt igitur verè hominum duces, principes, propugnatores, custodes, per quos à nobis infortunia auertuntur, proculq; arcentur, quæ à dæmonibus inferuntur mala. Et sub finem: Martyrum templa cōspicua cernuntur, magnitudineq; præstantia, omni prætereà ornatûs genere variata, splendoremq; quodammodò pulchritudinis suæ latè fundentia. Neq; verò ad hæc per annum semèl, aut bis, aut quinquiès aduentamus: sed in eis sæpenumerò dies festos peragimus, sæpè diebus singulis eorū martyrum Domino laudes hymnosq; cantamus. Quiq; homines prospera sunt valetudine, conseruari eam sibi à martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, sanitatem exposcunt. Insupèr & steriles viri & mulieres, dari sibi filios petunt: Qui verò parentes sunt, integra sibi & propria custodiri quæ consecuti sunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiscuntur, petunt martyres sibi comites esse in via, vel potiùs itineris duces. Qui verò iam sospites rediêrunt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes. Nō qui se ad deos accedere arbitrētur, sed qui orent Dei Martyres tanquàm diuinos homines, intercessoresq; sibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fideliterq; precatos ea maximè consequi quæ desiderāt, testantur illa, quæ votorum rei dona persoluunt, manifesta nimirùm adeptæ sanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedum, alij porrò manuum simulacra suspendunt ex argento auróve confecta. Gratissimè nanq; accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona: nec exigua, nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hæc itaque omnium spectaculo exporrecta, testātur morborum depulsionem, cuius ipsa certissima signa sunt, à sanitatem consequutis allata. Hæc inquam sepultorum ibi Martyrum quæ sit virtus, ostendunt. Martyrum autem virtus, quem ipsi coluerunt Deum, verum esse Deum declarat.

Implorantur à fidelibus auxilia martyrum.

Non inuocātur martyres tanq̄ dij, sed tanq̄ aduocati & intercessores.

Nota vsum suspendendi ad memorias martyrum imagúculas, accepta beneficia significantes.

Virtus Sanctorum, Dei gloriam illustrat.

Theodoretus Sanctorum preces postulat, quorum vitas scripturus est.

18. IDEM Theodoretus in Philotheo siue in historia sanctorum Patrum, vita prima, quæ est Iacobi Nisibensis: Hoc mihi quoquè in præsentia opùs est auxilio, qui conor eorum vitam scribere sanctorum, qui parùm ante nos & nostris temporibus claruêre, & velutì quasdam leges ijs qui imitari volent, velim proponere. Horum ergò sunt preces inuocandæ, & incipiendum est narrare. Et in fine: Hæc cùm de viro diuino recensuerim, ad aliam transibo narrationem, rogans vt consequar eius benedictionem. DEINDE in vita secunda, quæ est Iuliani Sabæ, in fine: Ego autem hîc de eo sistens orationem, transibo ad alium, rogans sanctos qui in hanc ingrediūtur narrationem, per suam intercessionem mihi supernam conciliare beneuolentiam. ITEM vita tertia, quæ est Martiani, in fine: Rogo & quæso, vt per horum omnium intercessionem diuinum consequar auxilium. SIMILITER vita quarta, quæ est Eusebij, in fine: Rursus est addenda, quæ illinc capitur, vtilitas, cùm horū magnorum virorum benedictionis rogauerimus vt simus participes. ET in fine quintæ vitę, quæ est Publij: Planè scio, quòd si eorum memoriam fecero in hominibus, futurum sit, vt ij quoquè mei meminerint apud Deum vniuersorum. ITERVM in calce vitæ sextæ, quæ est Simeonis Prisci: Ego autem nunc oro, vt quam dare potest, eius consequar intercessionem: & scio me consecuturum. Omninò enim dabit petitionem, imitans Domini benignitatem. RVRSVS in vita septima, quæ est Palladij: Mihi autem quoq; detur consequi auxilium, qui eorum memoria linguam sanctificaui. PRAETEREA in octaua, quæ est Aphraatis: Oro quoquè, vt eius consequar intercessionem. ITERVM in vita nona, quæ est Petri: Ego autem, cuius, dum adhuc esset superstes, percepi benedictionem, ea vt nunc quoquè fruar, precatus, finem imponam huic narrationi. ITEM in decima, quæ est Theodosij: Rogo, vt eius quoquè consequar benedictionem. ET in vndecima, quæ est Romani: Cùm hinc itaque benedictionem mihi conciliauero, aliorum quoquè athletarum res gestas narrabo. RVRSVS in vita duodecima, quæ est Zenonis: Ego autem cùm eum, vt pro me ad Dominum intercedat, orauero, me ad aliam conuertam narrationem. IN decimaquarta, quæ est Mæsymæ: Cuius ego vtinàm ad aliquam saltem partem exiguam sustollar, eorum adiutus precibus. IN decimaquinta, quæ est Acepsemæ: Cuius verbis & operibus instructi, vtinàm eius etiam precibus adiuti, cælesti vocatione digni efficiamur in Christo Domino nostro. IN decimaoctaua, quæ est alterius Eusebij: Ego autem rogo, vt illam consequar intercessionem, quam hucusquè percepi, dum esset adhuc superstes. Credo enim eum viuere, & habere puriorem ad Deum fiduciam. ITEM vigesima vita, quæ est Maris: Cùm itaque nunc orauero, vt eius consequar auxilium, imponam finem narrationi. ET in vigesimaprima, quæ est Iacobi alterius: Nostram imbecillitatem sustentet ac suffulciat suis orationibus, vt confirmati, multas quas alij in nos consecuti sunt victorias, eis eripiamus, & victores è vita excedamus. ET in vigesimaseptima Baradati: Mihi autem detur, vt eorū suffultus precibus, non sim procùl ab hoc mōte, sed paulatim conscendam, & me eorum contemplationis voluptate expleam. DEINDE in vigesimaoctaua Thalelæi: Horum sanctorum martyrum concedatur intercessionibus, vt nos ab his adiuti, simus vehementes amatores certaminum philosophiæ. DEMVM in trigesima & vltima, quæ est Domninæ: Eos obsecro, quorum vitam conscripsi, nè me despiciant procùl degentem ab illorum spiritali chorea: sed trahant infrà iacentem, & ad virtutis tollāt altitudinem, & suo choro coniungant, vt non solùm laudem alienas diuitias, sed ipse etiam habeam aliquam laudis occasionem, & facto & verbo & cogitatione glorificans seruatorem vniuersorum.

Iacobum inuocat.

Iulianū Sabā inuocat, ac in sequentibus vitis reliquos

Sancti viuūt, & puriorem habent ad Deum fiduciam.

19. PRVDENTIVS in libro qui inscribitur περὶ στεφάνων, siue de Coronis, hymno primo, in Hemiterium & Cheledonium Calagurritanos:

Illitas cruore sancto nunc arenas incolæ
Confrequentant, obsecrantes voce, votis, munere.
Exteri, necnon & orbis huc colonus aduenit:

Peregrinatio ad martyrum sepulcra.

Patroni mũdi.

Impetrantur postulata.

Fama nam terras in omneis præcucurrit proditrix,
Heic patronos esse mundi, quos precantes ambiăt.
Nemo puras heic rogãdo frustrà cõgessit preces:
Lætus hinc tersis reuertit supplicator fletibus.
Omne, quod iustum poposcit, impetratũ sentiens.
Tanta pro nostris periclis cura suffragantiũ est,
Non sinant, inane vt vllus voce murmur fuderit:
Audiunt, statimq; ad aurem Regis æterni ferunt.

Sancti audiunt preces nostras.

Indè larga fonte ab ipso dona terris influunt.
Supplicum causas petitis quæ medelis irrigant.
Nil suis bonis negauit Christus vnquàm testibus.

IDEM in eodem libro, hymno secundo in diuum Laurentium, sub finem:

Rogatus annuit Laurentius.

Quæ sit potestas credita,
Et muneris quantum datum,
Probant Quiritum gaudia,
Quibus rogatus annuis.

Impetrant orantes quod postulant.

Quod quisque supplex postulat,
Fert impetratum prosperè:
Poscunt, litantur, indicant,
Et tristis haud vllus redit.
Ceu præstò semper adsies,
Tuósque alumnos vrbicos
Lactante complexus sinu,
Paterno amore nutrias.

Inuocat S. Laurentium.

Hos inter, ô Christi decus,
Audi poëtam rusticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem sua.

Per patronos martyres ij qui indigni sunt à Christo audiri, medelã consequuntur.

Indignus, agnosco & scio,
Quem Christus ipse exaudiat:
Sed per patronos martyres
Potest medelam consequi.
Audi benignus supplicem
Christi reum Prudentium,
Et seruientem corpori,
Absolue vinclis seculi.

ET in hymno tertio eiusdem libri in Eulaliam virginem Lusitanam:

Ista comantibus è folijs
Munera virgo, puérque date:
Ast ego serta choro in medio
Texta feram pede dactylico,
Vilia, marcida, festa tamen.
Sic venerarier ossa libet,
Ossibus altar & impositum:
Illa Dei sita sub pedibus
Prospicit hæc, populósque suos
Carmine propitiata fouet.

Sãcti prospiciunt nostra.

ITEM hymno quarto in decem & octo Cæsaraugustanos:

Veniam precantur martyres nostris lapsibus.

Hæc sub altari sita sempiterno,
Lapsibus nostris veniam precatur
Turba, quam seruat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date, perluamus
Marmorum sulcos, quibus est operta
Spes, vt absoluam retinaculorum
Vincla meorum.

Inuocatio.

Sterne te totam generosa sanctis
Ciuitas mecum tumulis: deindè
Mox resurgenteis animas, & artus
Tota sequeris.

DEINDE hymno quinto in Vincentium Cæsaraugustanum:

Inuocat S. Vincentium.

Adesto nunc, & percipe
Voces precantum supplices,
Nostri reatûs efficax
Orator ad thronum Patris.
Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincla, flammas, vngulas,
Per carceralem stipitem.
Per fragmen illud testeum,

Quo parta creuit gloria,
Per quem trementes posteri
Exosculamur lectulum:
Miserere nostrarum precum,
Placatus vt Christus suis
Inclinet aurem prosperam,
Noxas nec omneis imputet.
Si ritè solennem diem
Veneramur ore & pectore,
Si sub tuorum gaudio
Vestigiorum sternimur:
Paulisper huc tu illabere,
Christi fauorem deferens,
Sensus grauati vt sentiant
Leuamen indulgentiæ.

ITEM hymno nono in Cassianum Forocornelianũ:

Suggere, si quod habes iustum vel amabile votum,
Tibi si qua spes est, si quid intùs æstuas.
Audit, crede, preces martyr prosperrimus omneis,
Ratásque reddit quas videt probabileis.

Audit preces nostras.

Pareo, complector tumulũ, lachrymas quoq; fundo:
Altar tepescit ore, saxum pectore.
Tunc arcana mei percenseo cuncta laboris:
Tunc, quod petebam, quod timebam, murmuro:
Et post terga domum dubia sub sorte relictam,
Et spem futuri sorte nutantem boni.
Audior, vrbem adeo, dextris successibus vtor,
Domum reuertor, Cassianum prædico.

PRAETEREA in eodem libro Peristephanon, hymno decimo in Romanum Antiochenum:

Romane Christi fortis assertor Dei,
Elinguis oris organum fautor moue:
Largire comptum carmen infantissimo:
Fac vt tuarum mira laudum concinam:
Nam scis & ipse posse mutos eloqui.

Inuocat Romanum.

Et post medium:

Puerum poposcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata est fletibus: tantùm osculum
Impressit vnum. Vale, ait, dulcissime,
Et cùm beatus regna Christi intraueris,
Memento matris iam patrone ex filio.

Puerum iam iam martyrio coronandum orat mater vt ei patronus fiat.

In fine verò:

Vellem, sinister inter hœdorum greges
Vt sum futurus, eminùs dignoscerer,
Atque hoc precante, diceret rex optimus:
Romanus orat: transfer hunc hœdum mihi:
Sit dexter agnus, induatur vellere.

Sanctorum intercessio.

IN Hippolytum ad Valerianum Episcopum, hymno vndecimo:

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida prosperitate iuuat.
Heic corruptelis animíque & corporis æger
Oraui quotiès stratus, opem merui.
Quòd lætor reditu, quòd te venerande sacerdos,
Complecti licitum est, scribo quòd hæc, eadem,
Hippolyto scio me debere: Deus cui Christus
Posse dedit, quod quis postulet, annuere.

Precãtes exaudit Hippolytus ex Christi munere.

IN Cyprianum Carthaginensem, hymno decimotertio eiusdem libri περὶ στεφάνων:

Desine flere bonum tantum. tenet ille regna cæli,
Nec minùs inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe:
Differit, eloquitur, tractat, docet, instruit, prophetat.
Nec Libyæ populos tantùm regit, exit vsq; in ortum
Solis, & vsque obitũ. Gallos fouet, imbuit Britannos,
Præsidet Hesperiæ, Christum serit vltimis Iberis.
Deniq; doctor humi est, idẽ quoq; martyr in supernis.
Instruit heic homines, illinc pia dona dat patronus.

Sancti in cælo degentes, nostris etiam rebus intersunt.

Ex cælo dona dat patronus.

IN eodem libro, hymno decimoquarto in Agnetem virginem Romanam:

Agnis sepulcrum est Romulea in domo
Fortis puellæ, martyris inclytæ.
Conspectu in ipso condita turrium,
Seruat salutem virgo Quiritium.
Necnon & ipsos protegit aduenas,

Auxilium & beneficia S. Agnetis.

Puro

Innocat Agnetem.

Puro ac fideli pectore supplices.
ET sub finem:
O virgo felix, ô noua gloria,
Cælestis arcis nobilis incola,
Intende nostris colluuionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse soli Cunctiparens dedit,
Castum vel ipsum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, nostrum si iecur impleas.
Nil non pudicum est, quod pia visere
Dignaris, almo vel pede tangere.

Postulanda intercessio B. Virginis, Angelorum, & omniū Sanctorum.

20. SEPTIMA Synodus generalis, quæ est secunda Nicena, actione sexta, in fine: Cum timore DEI omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparæ & semper virginis Dominæ nostræ Mariæ, item sanctorum angelorum, omniumq; sanctorū, Salutantes & venerandas illorū reliquias, vt nos sanctitudinis eorum fiamus participes. Sic enim reddemur perfecti in omne opus bonum in Christo Iesu Domino nostro.

Reliquiæ Sāctorū honorandæ.

Inuocatio.

21. GENESIS quadragesimooctauo ait Iacob: Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis, & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoquè patrum meorum Abraham & Isaac.

22. IOB quinto: Voca ergò si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.

23. GENESIS trigesimosecundo: Et eccè vir luctabatur cum eo vsque manè. Qui cùm videret, quòd eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitq; ad eum, Dimitte me: iam enim ascendit aurora. Respondit, Nō dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergò: Quod nomen est tibi? Respondit: Iacob. At ille, Nequaquàm, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocauitq; Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Dominum facie ad faciē, & salua facta est anima mea.

24. OSEAE capite duodecimo: In vtero supplantauit fratrem suum, & in fortitudine sua directus est (Iacob) cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus est: fleuit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eum.

25. ZACHARIAE primo capite: Et respōdit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, vsquequò tu non misereberis Ierusalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus Angelo qui loquebatur in me, verba bona, verba consolatoria.

Oratio.

26. IEREMIAE decimoquinto: Et dixit Dominus ad me, Si steterit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.

E.1. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: vt suprà quæstione septima, B. testimonio primo.

2. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà eodem in loco, testimonio sexto.

Martyribus non sacrificamus aut diuinos honores tribuimus.

3. ITEM libro octauo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Nec tamen nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certârunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisq; cōuictis: quod etiam si qui anteà sentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fidelium, stâtem sacerdotem ad altare etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumq; constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane,

Cur eorum memorias honoramus.

Sacrificium Missæ nō offertur Sāctorum cuiquā.

cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & homines & martyres fecit, & sanctis suis angelis cęlesti honore sociauit: vt ea celebritate, & Deo vero de illorū victorijs gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur? Quæcunq; igitur adhibentur religiosorū obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, non sacra vel sacrificia mortuorum tanquàm deorum. Quicunque etiam epulas suas eò deferūt, quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisq; terrarum nulla est talis consuetudo: tamen quicunq; id faciunt, quas cùm apposuerint, orant, & auferunt, vt vescantur: vel ex eis etiam indigentibus largiātur, sanctificari ibì eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Non autem ista esse sacrificia martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo illic offertur, sacrificium Christianorum.

Honor martyrum.

Sanctificatur cibus per merita martyrū.

Sacrificium Christianorum.

Viuentiū intercessio.

4. AD Romanos decimoquinto: Obsecrò ergò vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per charitatem sancti Spiritûs, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deū, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa &c.

5. AD Hebræos decimotertio: Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam consciētiam habemus, in omnibus benè volentes cōuersari. Ampliùs autem deprecor vos hoc facere, quò celeriùs restituar vobis.

6. AD Ephesios sexto: Vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fidutia, notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena, ità vt in ipso audeam, prout oportet me loqui.

7. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Fratres, orate pro nobis.

9. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Decæterò fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat & clarificetur, sicut & apud vos, & vt liberemur ab importunis & malis hominibus.

10. LVCAE septimo: Centurionis autem cuiusdam seruus malè habens, erat moriturus: qui illi erat preciosus. Et cùm audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret & saluaret seruum eius. At illi cùm venissent ad Iesum, rogabant eum solicitè, dicentes ei: Quia dignus est vt hoc illi præstes: &c.

11. IOB quadragesimosecundo: Dixit Dominus ad Elipaz Themaniten, Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite ergò vobis septem tauros & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta, sicut seruus meus Iob. Abiêrunt ergò Elipaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites: & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Iob. Dominus quoquè conuersus est ad pœnitentiam Iob, cùm oraret ille pro amicis suis.

Ecclesiæ perpetuus vsus.

Sanctorū intercessio.

1.F. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquijs sanctorum, & sacris imaginibus: Mandat sancta Synodus omnibus Episcopis, & cæteris docendi munus curamq; sustinentibus, vt iuxta Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ vsum à primæuis Christianę religionis temporibus receptum, sanctorúmque Patrum consensionem, & sacrorum Conciliorum decreta, in primis de Sanctorum intercessione, inuocatione, Reli-

Inuocatio. Implorare eorum auxilium.

quiarum honore, & legitimo imaginum vsu, fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos vnà cum Christo regnãtes, orationes suas pro hominibus Deo offerre: bonum atq; vtile esse suppliciter eos inuocare: & ob beneficia impetranda à Deo per filiũ eius Iesum Christum Dominum nostrũ, qui solus noster redemptor & Saluator est, ad eorum orationes, opem, auxiliumq; confugere: illos verò qui negant Sanctos, æterna felicitate in cælo fruentes, inuocandos esse: aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, vt pro nobis etiam singulis orent, inuocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, aduersaríque honori vnius mediatoris Dei & hominum Iesu Christi: vel stultum esse, in cælo regnantibus voce vel mente supplicare: impiè sentire, &c. Si quis autem his decretis contraria docuerit, aut senserit, anathema sit.

Impiè sentiunt illi, qui intercessionẽ & inuocationem Sanctorum negant.

Anathema Hagiomachis.

2. PSALMO sexagesimoseptimo: Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israël ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ.

Honor illis à Deo impensus & potestas.

3. IOANNIS decimoquarto: Amen amen dico vobis: qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado.

4. ITEM duodecimo: Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbì ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum Pater meus.

5. MATTHAEI decimonono: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël.

6. LVCAE decimonono: Venit autem primus, dicens: Domine, mna tua decem mnas acquisiuit. Et ait illi: Eugè bone serue, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates.

7. APOCALYPSIS secundo: Qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

8. ET capite tertio: Eccè sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno eius.

9. PSALMO centesimo trigesimooctauo: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum.

Merita Sanctorum.

10. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in Psalmum quinquagesimum: Videtis charissimi, quanta est pœnitentiæ virtus, & conuersionis ad Deum ab operibus malis? Hic enim sanctus Dauid non solùm cùm in corpore esset, placuit Deo: sed & post mortem suam viuis inuenitur præstitisse grande solatiũ. Contigit nanque Ezechiæ regi, inimicas in temporibus Iudæorum gentes circunuallâsse Hierosolymam. Et cùm esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum: & prostratus, lachrymis deprecabatur, vltionem de aduersarijs postulans. Venit ad eum Esaias propheta, & dicit: Nè putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens. Quid ergò dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruum meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: homo mortuus viuo patrocinatur: ô iustorum & post consummationem inexpugnabilis pugna virorum.

Sancti post mortem viuentibus prosunt.

4.Reg.19.

Esa.37.

Dauidis mortui merita vigent.

11. IDEM homilia vigesimaseptima in Matthæũ: Adeò post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ità mundum effecit animũ, vt vel mortuus peccantibus posteris suis succurrerit: & quod de Abrahã, id quoq; de Dauid Deũ dixisse scriptura testatur, immò verò multò magìs de Dauid. De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamẽti mei quod erat ad Abraham: hìc verò non dicit testamenti, sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc.

Mortuus Dauid peccantibus succurrit.

Exod.6. 4.Reg.19. Esa.37.

12. ITEM homilia quadragesimasecunda in Genesim: Aliorum virtus multorũ tegere valet malitiam. Multa enim Domini bonitas est, & sæpè solet etiam propter paucos multis dare salutem. Et quid dico, propter paucos iustos? Sæpè quando non inuentus est in præsenti vita iustus, propter defunctorum virtutẽ, viuẽtium miseretur & curam habet: vndè clamat, dicens: Protegam ciuitatem hãc propter me, & propter Dauid puerum meum. quasi diceret: Licèt ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem: verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad miserandum promptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meum Dauid: & qui ante tot annos è vita migrauit, hic author fit salutis his qui sua sese perdiderant desidia.

Propter defunctos misereatur Deus viuentium.

4.Re.19.& 20.

13. ET in sermone de virtutibus & vitijs: Quando Deus viuos homines, quibus loquẽdi fiducia sit, quiq; peccatores restituere possit, nullos prorsus inuenerit, tum verò ad mortuos ille profugiens: per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei causa, qui ab hac iampridèm vita decessit. Aspice Sanctorum quanta sit virtus. Neque enim sua verba tantùm aut corpora, sed ipsa etiam corporis tegmina, semper omni sunt possessione augustiora. Heliæ siquidem leonina pellis Iordanem discindere fecit. Trium puerorum calcei per ignes ambulârunt. Elisęi lignum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustinere cogit. Moyses virga mare rubrum dehiscere iussit, petram disrumpere valuit. Pauli vestes morbos fuderunt, Petri vmbræ mortem fugârunt. Sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Summa igitur cum potestate omnia faciunt, sicut Helias.

Propter mortuos iustos miseretur Deus. 4.Re.19.& 20.

Sanctorũ virtus etiam in vestibus, reliquijs, & alijs rebus, quibus vsi fuère, elucescit.

4.Re.2. Dã.3. 4.Reg.6. Exo.14.& 17. Acto.19.& 5.

Cinis Martyrum dæmones expulit.

14. GENESIS vigesimosexto ait Dominus ad Isaac: Ero tecum, & benedicam tibi. tibi enim & semini tuo dabo vniuersas regiones has, complens iuramentum quod spopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, dabóque posteris tuis vniuersas regiones has, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legésque seruauerit. Et nonnullis interpositis: Apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui: noli timere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter seruum meum Abraham.

Merita propter quę multa facit Deus post Sanctorum mortẽ.

15. EXODI trigesimosecũdo: Moyses orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu robusta? Nè quæso dicant Aegyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abrahã, Isaac, & Israel seruorũ tuorum, quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. Placatúsque est Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduersùs populum suum.

16. TERTII Regum vndecimo: Dixit Dominus Salomoni: Disrũpens scindã regnũ tuũ, & dabo illud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis nõ faciã propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui scindam illud, nec totum regnum auferam, sed tribum vnã dabo filio tuo

tuo propter Dauid seruum meum & Ierusalem quam elegi. Ibidem: Ait Ahias Silonites propheta ad Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porrò vna tribus remanebit ei propter seruum meum Dauid, & Ierusalem ciuitatem quam elegi ex omnibus tribubus Israel, eò quòd dereliquerit me, & cæt. Nec auferam omne regnum de manu eius, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter Dauid seruum meum quem elegi, qui custodiuit mandata mea, & præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus coram me in Ierusalem ciuitate quam elegi, vt esset nomen meum ibi.

17. ET decimoquinto: Ambulauítque (Abiam) in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Ierusalem, vt suscitaret filium eius post eum, & statueret Ierusalem: eò quòd fecisset Dauid rectum in oculis Domini, & non declinâsset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis diebus vitæ suæ.

18. ESAIAE trigesimoseptimo: Hęc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & nō mittet in circuitu eius aggerem. In via qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc nō ingredietur, dicit Dominus. Et protegam ciuitatem istā, vt saluem eam propter me, & propter Dauid seruum meum. Egressus est autem angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia.

19. QVARTI Regum octauo: Noluit autem Dominus disperdere Iudam, propter Dauid seruū suum, sicut promiserat ei, vt daret illi lucernam, & filijs eius cunctis diebus.

20. ET decimonono: Protegamq; vrbem hanc, & saluabo eam propter me & propter Dauid seruum meum.

21. IBIDEM capite vigesimo: Addam diebus tuis (ait Dominus per Esaiam ad Ezechiam) quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum.

22. SECVNDI Machabęorū decimoquinto: Machabęus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturū, & hortabatur suos nè formidarent. Singulos autem illorum armauit non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod vniuersos lætificauit. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam qui fuerat summus sacerdos, virum bonū & benignū, verecūdum visu, modestum moribus & eloquio decorū, & qui à puero in virtutib^9 exercitatus sit, manus protendentē orare pro omni populo Iudęorū: Post hoc apparuisse & alium virum ætate & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Respondentem verò Oniam dixisse, hic est fratrum amator & populi Israel: hic est qui multùm orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extendisse aūt Ieremiam dextram, & dedisse Iudæ gladium aureū, dicentem: Accipe sanctū gladiū munus à Deo, in quo deijcies aduersarios populi mei Israel. Et post quædam: Iudas verò, & qui cum eo erāt, inuocato Deo, per orationes, congressi sunt, manu quidē pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostrauerunt non minùs trigintaquinq; millia.

1. G. AMBROSIVS in libro de viduis, vt suprà hac eadem quęstione, D. testimonio octauo.

Martyres patroni Regum supplicantiū.

2. IDEM in caput vigesimumprimum Lucę: Mortuis regibus, in perpetuum Martyres regnum cælestis gratię honore succedūt: & illi fiūt supplices, hi patroni.

3. LEO Magnus sermone primo in natali Apostolorum Petri & Pauli: Sicut & nos experti sumus, & nostri probauêre Maiores, credimus atq; confidimus, inter omnes labores istius vitæ ad obtinendam misericordiam Dei, semper nos specialium patronorum orationibus adiuuandos, vt quantùm proprijs peccatis deprimimur, tantum Apostolicis meritis erigamur.

Experientia de Sanctorū auxilio & beneficijs.

4. ET sermone secundo de eisdem: Post resurrectionem suam Dominus beato Petro Apostolo post regni claues, ad trinam æterni amoris professionem, mystica insinuatione ter dixit: Pasce oues meas. quod & nunc proculdubiò facit, & mādatum Domini pius pastor exequitur, confirmans nos exhortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est, vbiquè protēdit, quanto magìs alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud quos in sacro dormitionis toro eadē qua præsedit, carne requiescit?

Ioan. 21.

B. Petrus adhuc officium pastoris auxilio & oratio-nibus exercet.

Romanæ Vrbis curam gerit specialem.

5. IDEM sermone primo in anniuersario die assumptionis suæ ad Pontificatum: Nec abest, vt confido, ab hoc cœtu etiam beatissimi Apostoli Petri pia dignatio & fida dilectio: nec vestram deuotionem ille deseruit, cuius nos reuerentia congregauit. De vestro itaq; & ipse gaudet affectu, & in consortibus honoris sui obseruātiam Dominicæ institutionis amplectitur, probans ordinatissimam totius Ecclesiæ charitatem, quæ in Petri sede Petrum suscipit, & à tanti amore pastoris nec in persona tam imparis tepescit hæredis.

B. Petri præsentia.

6. ITEM in sermone secundo: Petrus nunc pleniùs & potentiùs ea, quæ sibi commissa sunt peragit, & oēs partes officiorum atque curarum in ipso & cum ipso, per quem est glorificatus, exequitur. Si quid itaque à nobis rectè agitur recteq; discernitur, si quid à misericordia Dei quotidianis supplicationibus obtinetur, illius est operum atq; meritorum, cuius in sede sua viuit potestas & excellit authoritas.

Petri merita, cura, & auxilium in administratione Pontificiæ dignitatis.

7. ET sermone tertio in eodem anniuersario: Iesus Christus tantam potentiam dedit ei, quem totius Ecclesiæ principem fecit: vt si quid etiam nostris temporibus rectè per nos agitur, rectéque disponitur, illius operibus, illius sit gubernaculis deputandum, cui dictum est: Et tu conuersus, confirma fratres tuos. Et cui post resurrectionem suam Dominus ad trinam æterni amoris professionem mystica insinuatione ter dixit: Pasce oues meas. Quod nunc quoquè proculdubiò facit, & mandatū Domini pius pastor exequitur, confirmans nos cohortationibus suis, & pro nobis orare non cessans, vt nulla tentatione superemur. Si autem hanc pietatis suæ curam omni populo Dei, sicut credendum est, vbiquè prętendit, quanto magìs nobis alumnis suis opem suam dignatur impendere, apud quos in sacro beatę dormitionis toro eadem qua resedit, carne requiescit.

B. Petri cura & auxilium.

Luc. 22.

Ioan. 21.

Orare non cessat.

8. PAVLINVS Nolanus in carmine ad Cytherium de naufragio Martiniani, dum refert quemadmodùm beatus Felix eundem à graui periculo liberauit:

In ora lapsus, ora non lędit sua:
In saxa fusus & rubos,
Nec sente vultum, nec lapide artus contudit,
Felicis exceptus manu.
Qui iam propinquantem ædibus fratrem suis,
Non passus occursu mali
Suis periculum in finibus capessere,
Hostem remouit inuidum,
Et hunc fidelis compotem voti, suis
Confessor induxit locis.
Nostrisq; iuxtà sedibus gratum intulit
Felix patronus hospitem.

B. Felix Nolanus ciui suo opem tulit.

9. IDEM Paulinus in vita & miraculis S. Felicis martyris Nolani, q̄plurima habet, quę tū ad sanctorū inuocationē, intercessionē, venerationem, & potesta-

tem stabiliendam faciunt, tum ad reliquiarum sanctarum honorem & commendationem: ex quibus pauca subijcimus. Ait igitur in natali secundo:

Et maria intraui duce te, quia cura pericli
Cessit amore tui: nec te sine: nam tua sensi
Præsidia, in Domino superans maris aspera Christo
Semper * eo, & terris te propter tutus & vndis.
Sis bonus ô felix tuis, dominumq; potentem
Exores: liceat placati munere Christi
Post pelagi fluctus, mundi quoq; fluctibus actis
In statione tua placido consistere portu.
Hoc benè subductam religaui littore classem:
In te compositæ mihi fixa sit ancora vitæ.

* ego

Inuocat S. Felicem Paulinus.

ET in natali tertio:

Nunc precor æterna nobiscum pace serenum
Posce diem: hoc iterùm liceat gaudere reuerso,
Annuaq; hîc & vota tuis & carmina festis,
Reddere placati tranquillo nomine CHRISTI.
Hic amor, hic labor est nobis: hæc vota tuorum
Suscipe, commendaq; Deo, vt cùm sedula cura
Seruitium nostrum longo tibi penderit æuo,
Tunc demùm placidos pietate laboris alumnos
Absoluas mittente manu, positasq; tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare paterno
Nè renuas gremio, Domini fulgentis ad ora:
Quem bonitate pium, sed maiestate tremendum,
Exora, vt precibus plenis meritisq; redonet
Debita nostra tuis: cùm tu quoq; magna piorum
Portio, regnantem Felix comitaueris agnum:
Posce ouium grege nos statui, vt sententia summi
Iudicis hoc quoq; nos iterùm tibi munere donet,
Nè malè gratatis lęuos adiudicet hœdis,
Sed potiùs dextræ positos in parte salutis,
Munifico pecori laudatis aggreget agnis.

Inuocatio eiusdem.

IN natali sexto:

Eccè vides tumulum sacra martyris ossa tegentem,
Et tacitum obtento seruari marmore corpus.
Membra latent positi, placida caro morte quiescit,
In spem non vacuam rediuiuæ condita vitæ.
Vndè igitur tantus circunstat limina terror?
Quis tantos agit huc populos? quęnā manus vrget
Dęmonas? inuitosq; rapit? frustraq; rebelli
Voce reclamantes compellit adusq; sepulcrum
Martyris, & sancto quasi fixos limine sistit?

Reliquiarum virtus & honos.

ET quibusdam interiectis:

Præsidet ipse suis sacer ossibus: ossaq; sancti
Corporis in tumulo non obsita puluere mortis,
Arcano æternę sed prędita semine vitæ,
Viuificum spirant animæ victricis odorem,
Quo medicina potens datur exorantibus ægris.
Quanta resurgentis virtus & gloria cinget,
Coniectare licet, cùm gratia tanta sepultos
Ambiat: & quanto rediuiua decore micabunt
Corpora, in obscuris cùm sit lux tanta fauillis?
Quid nobis minimis horum prętare coronæ
Sufficiunt, quorum & cineres dant cōmoda viuis?
Cernere sępè iuuat varijs spectacula formis
Mira salutantum, & sibi quęque accommoda votis
Poscentum. videas etiam de rure colonos
Non solùm gremio sua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu sępè introducere secum,
Et sancto quasi conspicuo mandare licenter:
Moxq; datam sua confisos ad vota medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere sana,
Et verè plerunquè breuì sanata sub ipso
Limine, læta suis iumenta reducere tectis.

Præsidet suis reliquijs.

Reliquiarum virtus.

Pecora ægra ad Sāctorum sepulcra induci solita.

RVRSVM in natali octauo:

Concurramus ad hunc spe conspirante patronum,
Suscipiat nostras placida pietate querelas,
Et dum natalem ipsius celebramus ouantes,
Ille preces nostras meritis pius adseret altis,
Inq; vicem flebit nobis, quia mente dicata
Nos lætamur ei. non est cura hæc noua sanctis,
Exorare Deum pro peccatoribus ægris.

Refugium ad sanctos.

Non est insolitum sanctis, orare pro peccatoribus

Viq; boni meriti meritum superare sinistrum.

ET paulò pòst:

Sancte Deo dilecte, Dei tu dextera Felix,
Esto precor nobis tu munitissima turris.

Inuocat S. Felicem.

DENIQVE natali nono:

Ergò tuos etiam Felix imploro parentes,
Hîc quoq; ades mihi nūc, poscas & adesse vocatos,
Qui colitis lætos Paradisi cælitùs hortos,
Quiq; sub excelsa Domini requiescitis ara,
Pulcher Apostolici chor⁹ agminis, & Patriarchûm
Gēs prior, ambo chori procerū, quos agmine bino
Per duodena Deus signauit nomina Patres,
Gentibus & populis regnum ad cęleste vocandis.
Vos etiam sancti supplex deposco Prophetæ,
In nostra qui carne Deum fore præcinuistis:
Vos quoquè corporibus cæsis & sanguine fuso
Occisum & viuum testati martyres Agnum,
Omnes diuinis à fontibus vna propago,
Quos pius Abraham, sacer Isac, leuis Iācob
Progenuêre Deo per non numerabile semen,
Et bifidum meritis cælestibus atq; caducis
Aequantes his astra poli, his telluris arenam.
Credo equidem vos officio pietatis ad istum
Vndiquè conuenisse diem Felicis amore,
Vt confessoris socij celebretis honorem.

Inuocat patriarchas, Apostolos, Prophetas, & Martyres.

10. MAXIMVS Episcopus Taurinensis, in natali sanctorum Taurinorum martyrum, Octauij, Aduentitij, & Solutoris: Cùm omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus, tum pręcipuè eorum solennitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domicilijs proprium sanguinem profuderunt. Nam licèt vniuersi sancti vbiq; sint, & omnibus prosint: specialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulêre pro nobis. Et paulò pòst: Cuncti igitur martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus. illi enim nos orationibus adiuuant, isti etiam adiuuant passione. cum his autem nobis familiaritas est. semper enim nobiscū sunt, nobiscum morantur. hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt: hîc nè peccatorum nos labes assumat, ibì nè inferni horror inuadat. Nam ideò hoc à Maioribus prouisum est, vt sanctorū ossibus nostra corpora sociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarū caligo diffugiat. Cum sanctis ergò martyribus quiescentes euadimus inferni tenebras eorum proprijs meritis, attamē consocij sanctitate.

Vide Ambro. ferm. 77.

Natalitij dies sanctorum celebrandi.

Sancti vbiq; sunt, & omnibus prosunt, & pro nobis orant: maximè verò sancti patrij.

Nota.

Cur sepeliantur Christiani apud sepulcra sanctorum.

11. BASILIVS homilia vigesima in quadraginta martyres, vt suprà hac eadem quęstione, D. testimonio secundo.

12. AVGVSTINVS quęstione centesima octaua in Exodum: Iubet vela cooperiri pellibus arietinis rubricatis. Aries aūt rubricatus, cui non occurrat Christus passione cruentatus? Significantur his etiam martyres sancti, quorū orationibus propitiatur Deus peccatis populi sui.

Exod. 26.

Martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi.

13. EVSEBIVS Pamphili Cæsareensis Episcopus, in libro decimotertio de pręparatione euangelica, capite septimo: Sed videamus quid de his dicat Plato, qui pro defensione patriæ magno animo militantes, mortui sunt: Nónne igitur, inquit, eos qui militię fortiter pro patria facientes interiêrunt, aurei generis fuisse dicemus? Omninò, inquit. Credemus igitur Hesiodo, postquàm aurei generis homines mortui sunt, à multis homines angustijs semideos factos liberare, mortaliumq; omnium esse custodes: ac in posterum quasi deos colemus, eorumq; adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes, qui pręclarè vixerunt, quoque modo mortui sunt, honorabimus. Hæc nos quotidiè factitamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoquè illorum accedimus: vota quæ ipsis facimus, tanquàm viris sanctis,

Christianorū consuetudo Constantini tempore in precandis sanctis.

ctis, quorũ intercessione ad Deum non parùm iuuari profitemur. Hæc à Platone collegimus, vt ostenderemus Hebraica illum philosophia munitũ, nostris consentanea scripsisse.

Plato pleraq; sua ex doctrina Iudæorum hausit.

De Reliquijs. Vigilãtij hæresis contra sanctorũ reliquias, & accēsos cereos.

H. 1. HIERONYMVS contra Vigilantiũ: Galliæ vernaculum hostem sustinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis vinculis alligandum, sedentem cernunt in Ecclesia, &, inter cætera verba blasphemiæ, ista quoquè dicentem: Quid necessè est, te tanto honore non solùm honorare, sed etiam adorare illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Et rursum in eodem libro: Quid puluerem, linteamine circundatum, adorando oscularis? Et in consequentibus: Propè ritum gentilium videmus sub prætextu religionis introductum in ecclesias, sole adhuc fulgente moles cereorum accendi, & vbicunquè puluisculũ nescio quod, in modico vasculo precioso linteamine circundatum, osculantes adorare. Magnum honorē præbent huiusmodi homines beatissimis martyrib⁹, quos putant de vilissimis cereolis illustrãdos: quos Agnus, qui est in medio throni, cum omni fulgore maiestatis suæ illustrat. Quis enim, ô insanum caput, aliquando martyres adorauit? quis hominē putauit Deum? Nónne Paulus & Barnabas cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hostias immolare, sciderunt vestimenta sua, & se homines esse dixerunt, non quòd meliores non essent olìm mortuis hominibus Ioue atque Mercurio, sed quòd sub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur. Quod & de Petro legimus, qui Cornelium se adorare cupientē manu subleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo sum. Et audes dicere, Illud nescio quid, quod in modico vasculo transferendo colis? Quid est illud, nescio quid, scire desidero. Expone manifestiùs, vt tota libertate blasphemes. Puluisculum, inquit, nescio quod in modico vasculo precioso linteamine circundatũ. Dolet martyrũ reliquias precioso operiri velamine, & nõ vel pannis vel cilicio colligari, vel proijci in sterquiliniũ, vt solus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo sacrilegi sumus, quando Apostolorũ basilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei transtulit Constantinopolim, apud quas dæmones rugiũt, & inhabitatores Vigilantij, illorum se sentire præsentiam confitentur? Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Archadius, qui ossa beati Samuelis longo pòst tēpore de Iudęa trãstulit in Thraciã? Omnes Episcopi non solùm sacrilegi, sed & fatui iudicandi, qui rem vilissimam & cineres dissolutos, in serico & vase aureo portauerunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis reliquijs, & tanta lętitia, quasi presentem viuentemq; prophetam cernerent, susceperũt, vt de Palæstina vsq; Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Christi laudem vna voce resonarent? Videlicet adorabant Samuelem, & non Christũ, cuius Samuel & Leuita & prophetes fuit? Et quibusdam interpositis: Causabantur quondàm & Apostoli, quòd periret vnguentum, sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum; & tamē illa mulier in honore Christi hoc fecit, deuotioq; mētis eius recipitur: & quicunq; accendunt cereos, secundùm fidem suam habent mercedem, dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundet. Idololatras appellas huiusmodi homines? Non diffiteor omnes nos qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse. Non enim nascimur, sed renascimur Christiani: & quia quondàm colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, nè similis cum videamur cũm idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcircò detestandũ est: hoc fit martyribus, & idcircò recipiendum est. Nam & absq; martyrum reliquijs per totas Orientis Ecclesias, quãdo legendum est Euangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non vtiquè ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vndè & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas: & ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundùm nos ossa veneranda, secũdùm te vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Et non solùm vnius vrbis, sed totius orbis errant Episcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur basilicas mortuorum, in quibus puluis vilissimus & fauilla nescio quæ, iacet linteamine conuoluta, vt polluta omnia polluat, & quasi sepulcra Pharisaica foris dealbata sint, cùm intùs immundo cinere iuxta te, immunda omnia oleant atq; sordeant. Et post hęc de barathro pectoris tui cœnosam spurcitiam euomens, audes dicere: Ergò cineres suos amãt animæ martyrum & circunuolant eos, semperq; præsentes sunt, nè fortè si aliquis precator aduenerit, absentes audire non possint? O portentum in terras vltimas deportandum. Rides de reliquijs martyrum, & cum authore huius hæreseos Eunomio Ecclesijs Christi calumniam struis: nec tali societate terreris, vt eadē contra nos loquaris, quæ ille contra Ecclesiam loquitur? Omnes enim sectatores eius, basilicas Apostolorum & martyrum nõ ingrediuntur, vt scilicet mortuum adorent Eunomium. Argumentatur contra signa atque virtutes, quæ in basilicis martyrum fiunt: & dicit eas incredulis prodesse, non credentibus: quasi nunc hoc queratur, quibus fiant, & non, qua virtute fiant. Nolo mihi dicas, Signa infidelium sunt: sed responde, quo modo in vilissimo puluere, & fauilla nescio qua, tanta sit signorum virtutumq; præsentia. Sentio, sentio infelicissime mortaliũ, quid doleas, quid timeas. Spiritus iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpè hoc vilissimo tortus est puluere, immò hodieq; torquetur, & qui in te plagas dissimulat, in cæteris confitetur. Nisi fortè in morem gentilium impiorumq; Porphyrij & Eunomij, has præstigias dæmonum esse confingas, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormēta. Do consilium: ingredere basilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos socios tuos, & nequaquàm cereis martyrum qui tibi displicent, sed flammis inuisibilibus combureris: & tunc fateberis, quod nunc negas.

Apoc.21. — Respōsio Hieronymi, non adorari martyres, tanquã Deum. — Actor.14. — Actor.10. — Reliquijs sanctorum exhibitus honor. Dæmones apud eas rugiunt. — Martyres nõ indigēt cereorum lumine, sicut nec Christus vnguento. — Matth.26. — Rom.14. — Idololatras appellabat Vigilatius eos, qui accēdunt cereos ad honorem martyrum. — Cur interdiũ accendantur luminaria.

Matth.25. — Luc.12. — Ioan.5. — Psalm.118. — Ossa apostolorum veneranda. — Tumuli sanctorum sunt Christi altaria. — Matth.23. — Absentes audire possunt. — Eunomij hæresis. — Miracula martyrum. — Vigilantius à dæmone impellitur ad impugnãdum reliquias sanctas.

2. IDEM in epistola quinquagesimatertia ad Riparium Presbyterum aduersùs Vigilantium: Ais, Vigilantium, qui κατ' ἀντίφρασιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectiùs diceretur, os fœtidum rursum aperire, & putorem spurcissimum contra sanctorum martyrum proferre reliquias, & nos qui eas suscipimus, appellare Cinerarios & idololatras, qui mortuorum hominum ossa veneremur. O infelicem hominē, & omni lachrymarum fonte plangendum, qui hæc dicens, non se intelligat esse Samaritanum & Iudæum, qui corpora mortuorum pro immundis habent, & etiam vasa, quæ in eadem domo fuerint, pollui suspicantur, sequentes occidētem literam, & non viuificantem spiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias, sed ne solem quidem & lunam, non angelos, nõ archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in præsenti seculo & in futuro, colimus & adoramus: nè seruiamus creaturę potiùs, quàm Creatori, qui est benedictus in secula. Honoramus autem reliquias martyrũ, vt eum cuius sunt martyres, adoremus. Honoramus seruos, vt honor seruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui vos suscipit, me suscipit. Ergò Petri & Pauli immũdę sunt reliquiæ? ergò Moysi corpusculum, immundum erit, quod, iuxta Hebraicam veritatē, ab ipso sepultum est Domi-

Dormitãtius Reliquiarum sanctarum oppugnator. — Idololatras & Cinerarios nos appellat Vigilantius. — Non adoramus martyrũ reliquias. — Honor Sanctorum redundat in Dominum — Matth.10. — Immunda esse mortuorũ corpora asserit Vigilãtius. — Deut.34.

Domino? Et quotiescunque Apostolorum & Prophetarum, & omnium martyrum basilicas ingredimur, toties idolorum templa veneramur? accensique ante tumulos eorum cerei, idololatriæ insignia sunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in authoris caput, & insanum cerebrũ, vel sanet aliquando, vel deleat, ne tantis sacrilegijs simplicium animæ subuertantur. Ergò & Domini corpus in sepulcro positum, immundũ fuit: & angeli qui candidis vestibus vtebantur, mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias, vt post multa secula Dormitantius somniaret, immò eructaret immundissimam crapulam, & cum Iuliano persecutore, Sanctorum basilicas aut destrueret, aut in templa conuerteret? Si non sunt honorandæ reliquiæ martyrum, quomodò legimus: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius? Si ossa mortuorũ polluunt contingentes, quo modo Eliseus mortuus mortuũ suscitauit, & dedit vitam corpus, quod iuxta Vigilantiũ iacebat immundum? Ergò omnia castra Israelitici exercitus & populi Dei fuêre immunda, quia Ioseph & Patriarcharum corpora portabant in solitudine, & ad sanctam terram immundos cineres pertulerunt? Ioseph quoquè qui in typo præcessit Domini Saluatoris nostri, sceleratus fuit: qui tanta ambitione Iacob in Hebron ossa portauit, vt immundum patrem auo & atauo sociaret immundis, & mortuum mortuis copularet. O præcidẽdam linguam à medicis, immò insanum curandum caput, vt qui loqui nescit, dicat aliquando reticere. Iterùm dicam: Ergò martyrum immundæ sunt reliquiæ? & quid passi sunt Apostoli, vt immũdum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederẽt, vt facerent ei planctum magnum, vt eorum luctus in gaudium nostrum verteretur?

(Deut.34. Mat.16. Psalm.115. 4.Reg.13. Exod.13. Iosue 24. Genes.50. Act.8.)

3. ET in caput sexagesimumquintum Esaiæ: Nihil fuit sacrilegij quod Israel populus prætermitteret, non solùm in hortis immolans, & super lateres thura succendens: sed sedens quoque vel habitans in sepulcris, & in delubris idolorũ dormiens, vbi stratis pellibus hostiarum incubare soliti erãt, vt somnijs futura cognoscerent &c. Et intantùm procacitatis ac superbiæ augmenta capiebant, vt quicunque non simili duceretur errore, eum arbitrarentur immundum, contactumque eius fugerent: quemadmodùm Samaritani & Iudæi nobis faciũt, omnesque hæretici: quales nupèr sub magistro cerebroso in Gallia pullulârunt, qui basilicas martyrum declinantes, nos qui ibi orationes ex more celebramus, quasi immundos fugiunt. Hoc autẽ non tam illi faciunt, quàm habitantes in eis dæmones, fortitudinem & flagella sancti cineris non ferentes.

(Hæretici & Vigilantiani fugiunt Christianos, qui Martyrũ basilicas orandi causa ingrediuntur. Nota quorũ impulsu id faciant.)

4. SECVNDVM Concilium Nicenum actione septima, in definitione ipsius S. Synodi: Qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut quicquam de consecratis in Ecclesia abijcere, Euãgelij inquam depictum codicem, aut figuram Crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martyrum, quas sciuerint esse germanas & veras, aut cõtra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit cõtra constitutionem Ecclesiasticam: aut vti tanquàm communibus, sacratis Deo, repositis preciosis, aut monasterijs reuerendis: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si monachi aut laici, communione priuantor. IN eádem Synodo, actione tertia, lecta est epistola Orientalium Episcoporum ad Tharasium Constantinopolitanum Archiepiscopum, quam Sancta Synodus approbauit, vbi hęc verba leguntur: Apostolicas Ecclesiæ Traditiones, quibus veneratio culturaque Sanctorũ docetur, recipimus & veneramur. Eos autem vt ministros, amicos, & filios Dei existentes, honoramus. Honor enim qui à conseruis idem sentientibus inuicẽm exhibetur, indicium est beneuolẽtiæ erga Dominum. Sunt enim promptuaria Dei & pura Christi habitacula, Spiritusque sancti immaculata specula. Quin etiam animæ eorũ in manu Dei existũt, vt scriptum est. Deus enim vita existens, cùm Sancti in Dei manu sint, in vita & lumine necessum est vt existant. Et ob id preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Hi viuentes, in libertate Deo adstiterunt. Seruator noster Christus fontes salutares, Sanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguentum redolentis suauitatis scaturientes. Et vt inquit magnus Doctor, cui ab immortalitate nomen est, martyrum ossa morbos fugant, infirmis medicantur, cæcis visum impartiunt, lepras emundant, tẽtationes & mœrores soluunt. Atque id per Christum, qui in ipsis habitat. Benè etiam Psalmographus cecinit: Mirabilis Deus in sanctis suis. Et iterùm: Sanctus in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipsis.

(Imagines crucis & Sanctorum, & Reliquiæ. Traditio Apostolica de Sanctorum veneratione. Cur Sanctos veneramur. Sap.3. Psalm.115. Reliquiæ fontes sunt salutares & multa beneficia præstant. Athanasium intelligit. Psalm.67. Psalm.15.)

5. CONCILIVM Gangrense in prooemio: Quoniam sancta Episcoporum synodus inuenit multa fieri indecenter ab his, qui Eustathium secuti sunt, necessariò statuit palàm omnibus factis, amputare vniuersa quæ ab eodem malè commissa sunt. Loca sanctorum martyrum vel basilicas contemnere, & omnes qui illuc conueniunt, repræhendere inuenti sunt. ET canone vigesimo: Si quis arrogantia vtens, & martyrum congregationes abhorrẽs, & sacra quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuset, sit anathema.

(Eustathiani hæretici loca Martyrum contemnunt.)

6. QVARTI Regum decimotertio: Quidam autem sepeliẽtes hominem, viderunt latrũculos, & proiecerunt cadauer in sepulcro Elisei. Quod cùm tetigisset ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

7. AVGVSTINVS libro vigesimosecũdo de ciuitate Dei, capite octauo: Miraculum quod Mediolani factum est, cùm illic essemus, quando illuminatus est cæcus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis est ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenso populo teste res gesta est, concurrente ad corpora Martyrum Protasij & Geruasij. Quæ cùm laterẽt & penitùs nesciretur, Episcopo Ambrosio per somniũ reuelata, reperta sunt, vbi cæcus ille depulsis veteribus tenebris diem vidit. Narrat ibidem inter alia miracula Augustinus, de quodam orationis loco à Tribunitio viro ipsius Augustini permissu ædificato, in quo terra sancta de Hierosolymis allata, reuerentiæ causa locata seruabatur: quòd cùm eò fuisset iuuenis quidam paralyticus allatus, orauerit, atque indè continuò (inquit) pedibus suis saluus abscessit. Et post alia quędam commemorata miracula, nonnulla de beati Stephani reliquijs narrat: quorum primum verbis huiusmodi recenset: Ad aquas Tibilitanas, inquit, Episcopo afferente Proiecto, reliquias martyris gloriosissimi Stephani, ad eius memoriam veniebat magnæ multitudinis concursus & occursus. Ibi cæca mulier, vt ad Episcopum portantẽ pignora sacra duceretur, orauit, flores quos ferebat, dedit: recepit, oculis admouit, protinùs vidit. Stupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, & viæ ducem vlteriùs non requirens. Ibidem aliud hisce verbis recenset: Memorati memoriã martyris, quæ posita est in castello Synicensi, quod Hipponensi coloniæ vicinum est, eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atque subsequente, portabat: fistula, cuius molestia iam diù laborauerat, & familiarissimi sui medici, qui eam secaret, opperiebatur manus, illius piæ sarcinæ vectatione, vbi sanctas attigit reliquias, repentè sanata est. Nam deincèps eam in suo corpore non inuenit. Et pluribus alijs miraculis, quæ per eiusdem sancti reliquias Dominus operatus est, enumeratis, ità subiungit: Si miracula sanitatum, vt alia taceam, modò velim scribere, quæ per hũc martyrem, id est, gloriosissimum Stephanum, facta sunt in colonia Calamensi, & in nostra, plurimi conficiendi sunt libri, nec tamen omnia colligi poterunt: sed tantùm de quibus libelli dati sunt qui recitarentur in populis. Refert deindè de fratribus septem & tribus sororibus, eos per maledictionem matris tali pœna diuinitùs

(Miracula Geruasij & Protasij. Ex terra sancta. Ad reliquias S. Stephani conueniens multitudo. Miracula.)

nitùs mulctatos, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum, & quôcunque irent, omnium in se aspectum converterent. Venisse autem ex his duos, fratrem & sororem, ad beati Augustini ciuitatem, & cùm memoriam gloriosissimi martyris Stephani frequentâssent, eos, omni populo Deum glorificante, ante loci sancti cancellos sanitatem recepisse.

Reliquiarum virtus & beneficia. Exod. 17. Num. 20.

8. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo sexto: Fontes nobis salutares dominator Christus præbuit sanctorum reliquias, multimoda beneficia scaturientes, vnguentum suauitatis emanantes: & nullus discredat. Si enim ex rupe & firmo saxo aqua in eremo prosiluit, volente Deo, & ex maxilla asini Samsoni sitienti, ex martyrum reliquijs vnguentum suauè olens emanare incredibile est? nullo pacto profectò eis qui sciũt Dei virtutem, & ab ipso sanctorum honorem. In lege omnis qui tangebat mortuum, immundus efficiebatur. Verùm ij non mortui: nam ex quo ipsa vita, is qui vitæ causa est, inter mortuos computatus est, eos qui in spe resurrectionis & fide quæ in ipso est, dormiêrunt, non mortuos appellamus. Mortuum enim corpus quomodò miracula operari potest? Quomodò igitur per eos dæmones abiguntur, infirmi curantur, cæci vident, leprosi mundantur, tentationes & tristitiæ soluuntur? Omne donum bonum à Patre luminum, per eos ijs qui inhæsitabili fide petunt, descendit. Quantùm sanè laborares, vt inuenires adiutorem, qui ad mortalem regem te adduceret, & pro te ad ipsum sermones faceret? Adiutores ergò totius generis, Deo pro nobis supplicationes porrigentes, non honorandi sunt? certè honorandi. Templa à nobis Deo erigenda sunt in ipsorũ nomine: fructus afferendi illorum memoriam venerantibus, & in ipsis lætantibus spiritu, vt propria inuocantium lætitia fiat, nè nos non colere tentati, è conuerso ipsos iritemus. Nam ijs à quibus Deus colitur, & eius serui delectantur: & quos despicit Deus, & eius despiciunt clientes. In psalmis, & hymnis, & odis spiritualibus, cùm compunctione & misericordia indigeamus, sanctos fide veneremur, à quibus maximè Deus colitur. Statuas illis erigamus, & visibiles imagines: & nosipsi animatæ statuæ & imagines ipsorum, virtutum imitatione efficiamur. Deiparam, vt propriè & verè Dei matrem, honoremus: Præcursorem Ioannem, vt prophetã & baptistam, & missum, & martyrem. Neque enim inter natos mulierum surrexit maior Ioanne, vt Dominus dixit, & regni eius primus præco factus est. Apostolos vt fratres Domini & inspectores & ministros in passionibus eius. Quos præsciens, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui Deus & pater, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò pastores & doctores. Martyres verò Domini ex omni ordine delectos, vt milites Christi, & qui eius biberunt calicem, tunc viuificæ eius mortis baptismate baptizati, vt communicantes passionibus eius & gloriæ. Quorum dux exercitus est protodiaconus Christi, & missus, & protomartyr Stephanus. Et sanctos Patres nostros exercitatores, qui diuturniore martyrio conscientiæ certauerũt, qui circuiêrunt in melotis, in pellibus caprinis, egeni, tribulati, afflicti, in solitudinibus errantes, & montibus & speluncis & cauernis terræ, quibus non erat dignus mundus. Prophetas ante gratiæ tempus, Patriarchas iustos, qui prænunciauerunt Christi aduentũ. Horum omnium attendentes conuersationem, æmulamur fidem, bonitatem, spem, zelum, vitam, tolerantiam passionum, & sustinentiam vsque ad sanguinem, vt & corona gloriæ cum ipsis participemus.

Iud. 15. Num. 19. Sanctos non appellamus mortuos. Iac. 1. Adiutores nostri sunt, & idcircò honorandi. Statuas Sanctis erigamus. Cur singulorum ordinum Sancti honore prosequẽdi sint. Matth. 11. Rom. 8. Heb. 11. Heb. 12.

9. BASILIVS homilia in Psalmum centesimum decimumquintum: Pro legis Iudaicæ ritu, si qui moriebantur, horum morticinia habebantur abominationi. Contrà mors si cuipiam irrogatur pro Christi nomine, pretiosæ censentur reliquiæ sanctorum eius. In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazaræis illud: Non contaminabitur super vllo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadauer, immundus erit. Et hoc, Lauabit vestimenta sua. Nunc è diuerso martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem fit quadantenùs sanctificationis particeps. Quare pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Leuit. 21. Num. 6. & 19. Tangẽtes reliquias sacras, fiũt quodammodò sanctitatis participes.

10. CHRYSOSTOMVS sermóne in Iuuentinũ & Maximum martyres: Illos non indignum fuerit & columnas, & scopulos, & turres, & candelabra, & tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnæ sustinent: sicut turres muniũt: & sicut scopuli, omnes vndarum assultus repulerũt, multam interìm ipsi seruantes tranquillitatem, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri, anima promptitudineque eadem, suaue Christi iugum traxêre. Idcircò sæpè eos inuisamus, tumulos adornemus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, vt indè benedictionẽ aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera, quæ in prælijs sibi inflicta, regi monstrãtes fidenter loquuntur: ità & illi in manibus absecta capita gestantes, & in medium afferentes, quæque voluerint, apud regem cælorũ impetrare possunt. Proindè magna fide promptitudineque huc veniamus, quô & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmijs, indè varios thesauros vndiquaquè colligamus: & per præsentem vitam ità iuxta voluntatem Dei transeamus, vt in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri regno cælorum in Christo Iesu Domino nostro.

Martyres sunt turres & columnæ. Tumuli eorũ inuisendi, & magna fide reliquiæ contingendæ benedictionis consequendæ gratia. Quæ voluerint, impetrare possunt.

11. IDEM in libro contra gentiles, de vita sancti Babylæ Antiocheni episcopi ac martyris: Atquì poterat Babylas vel exemplo Enoch transferri, vel Heliæ modo rapi, vt qui vtriusque æmulator fuerat. At Deus, qua est in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis salutis nostræ occasiones dedit, & hanc quoquè viam nobis à se munitam esse voluit, idoneum ad virtutem capessendam stimulum, relictis scilicet interìm apud nos sanctorum reliquijs. Nam post sermonis facultatem ipsa certè sanctorũ sepulcra proximum locum obtinent, ad animas hominum in ipsos sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationẽ excitandas. Ac sicubì quis huiusmodi conditorijs adstat, suum statìm sensum ab hac, quam dico, vi correptum animaduertit. capsulæ enim aspectus in animam inuadens, ipsam percellit & exuscitat, ac perindè afficit, quasi qui illic mortuus iacet, preces simul fundat, præsensque adesse cernatur: deindè fit, vt qui se sic affectum sentit, mira alacritate gestiẽs, aliusque prorsùs quodam modo effectus, ità ex eo loco decedat. Quisquis porrò animum aduertere velit ad eos, qui mortuos luctu prosequuntur, probe indè edocebitur, imaginationem de mortuis conceptam solere ex ipsis locis in animos insinuare: qui vbì mortuorum sepulcris adstiterunt, protinùs quasi ibidèm sepultos corã stantes contueantur, sic eosdem in ipso statìm vestibulo inclamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquũ vitæ tempus ad demortuorũ monumenta habitare sibi in animum induxerunt. Id quod nequaquàm fecissent, nisì à locorum aspectu consolationem aliquam cepissent. Et quid hic de locis ac sepulcris verba facio? quum & sæpè vestis sola mortuorum visa, & verbum vnum in mentem influens, animum nostrum excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias Deus reliquit. Et nonnullis interiectis: Ea est enim sanctorum potestas, vt illorum superstitum dæmones ne vmbras quidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum & loculos quoquè reformident.

Sanctorum reliquiæ ad quid à Deo relictæ. Sepulcra Sanctorum quid nobis prosint. Dæmones reformidant Sanctorum loculos.

12. IDEM Chrysostomus sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Petrus magnum illud orbis terrarum miraculũ, omni cælesti & humana laude, omni præconio dignissimus: cuius si vmbra & lintei morbos profugabant, certè catenæ, quæ venerandum apostoli

Catenæ S. Petri vim miraculorum habent ex propiori contactu. Act. 5.

N

stoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorũ vim participârunt: catenæ, inquam, illæ omninò venerandæ ac preciosæ, quæ apostolicum illud ac beatum corpus colligârunt, quæ manus illas miraculorum effectrices, adstrinxerunt, quæ diuina gratia ab ipsis repletæ sunt, ex quibus miracula abũdè scaturiũt, quę ęgrotos homines à morbis liberant, quæ homines illos sanctos efficiunt, qui cũ fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculę mystico quodam modo expurgantur, & morbidę influentiæ reprimuntur: quæ deniquè in aëream celsitatem extensæ, & vsq; ad cælos ipsos peruenientes, à Dominico illo & diuino solio tãquàm ab ancora quadã, extenduntur.

Diuina gratia repletæ sunt.

Sanctos efficiunt accedentes cum fide.

Diabolus eas exhorret & fugit.

Has catenas potentiarũ, quę à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiã exhorret, ac multo cũ timore illas subterfugiẽs comprimitur. Has aërea spirituũ multitudo metuẽs ac tremens, iaculisq; indè immissis percussa, longiùs profugatur. Non enim ferre potest Spiritus sancti gratiã, has ipsas catenas obumbrantẽ, neq; scintillas ex diuino illarum igne exiliẽtes sustinet: sed ab ipsis incẽditur atq; comburitur. Has cõposuit Dei patris verbũ, eiusdem æternitatis & principij particeps, vt eius de Deo cõfessionis pręmiũ essent: Illas ignitas reddidit carbo ille, ab Esaia anteà visus, & ad Deum intuendũ efficacissimus. Spiritus sanctus paracletus suo afflatu ignẽ, è carbone illo exilientem, ad opus perficiendũ maximè idoneum reddidit. Quãobrem licèt ferreæ sint naturę, diuina tamẽ gratia & potentia plenę sunt.

Esaiæ 6.

Diuina potentia plenæ sunt.

Ab his dęmonum praui spiritus illigati enecantur. Ab his princeps mundi huius pertractus, captiuus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab ijs, qui anteà peccatorum laqueis cõstricti, soluti & liberati sunt, & mortis retibus anteà circundati, ad vitã transiẽrũt. Hæ diuinæ hęreditatis terminos cingẽtes, & vndiquè munientes, faciũt nè ab hostibus expugnari possint. Eędẽ Christianorum vertices coronãtes, ab illorum hostiũ insidijs, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos seruant. His & nunc sanctissima, omniq; ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tãquàm splẽdido monili, & aureo quodã ornatu induta, velut corona quadã ex intactis floribus cõtexta, decorata est, & ad dexterã sui sponsi partẽ assistit.

Christianos ab hostium insidijs intactos seruant, & ecclesiam ornant.

Eas Christiani amplexantur, mẽbrisq; singulis admouentes sanctitate implentur.

Has, inquã, catenas & nos copiosissimus Christi populus hodierno die amplexamur. Has reuerentes veneramur & colimus, & pro animarum emendatione habemus. His omnẽ sensum & membrũ admouentes, illarum sanctitate implemur, & per mentis intelligentiã sancti Spiritus gratiã in animos ipsos admittimus. Deceret certè, deceret, nõ solùm catenas, quę manus adstrinxerũt, magnoperè venerari: sed etiã indicia omnia, ad quę Apostoli membra accesserũt, singulatìm amplecti ac reuereri, & in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare. Et nonnullis interiectis: Gladius etiã eius vt res quędam preciosa, & omninò veneranda, Apostolicisq; manibus deseruiẽs, ac eas tangens, eodem honore & veneratione, qua & catenæ ipsæ in regali palatio, vbi Apostolo Petro sacrum templum erectum est, velut sacratus quidã & cælestis thesaurus, in intimo loco repositus seruatur, vt scimus: qui fidelibus Imperatoribus & fidelium virorum multitudini ad sanctitatem proponi solet.

S. Petri gladius vt res quædam veneranda, & tanquàm cælestis thesaurus asseruatur in templo S. Petri.

Eius vis.

Cælestem enim gratiam confert, variarum curationum copiã suppeditat, suì cultores salutariter custodit, seq; amplectentes erigit, animas ipsorum eleuans. Quòd si breuis & informis videtur gladius ille, non est proptereà despiciendus. Apostolicam enim miraculorum vim & potentiam secum continet. Nam hunc Apostolus, vt potentis Dei frameam possedit, & vt ancipitem gladium cognouit. Sic & aliæ Apostolicæ vestes atq; indumenta, multùm illa quidẽ vilia sunt atq; abiecta: sed si quis eorum decorem & magnificentiam, quæ mente comprehenditur, inspexerit, diuina & cęlesti gratia repleta esse, & apostolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perindè valet, cùm quis hæc ipsa recordatur, à c si Apostolum inuocet.

Cùm quis hęc ipsa recordatur, per- indè est, àc si Apostolũ inuocet.

Carcer apostoli omni veneratiõe plenus est, & solum in quo decubuit.

Ego & carcerem ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni pręconio dignũ cẽseo, quippe qui omni veneratiõe plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantum sanctitatis domiciliũ intra se acciperet. Ego & solum illud, in quo decubuit, & vinctus dormiuit, sanctitate decorũ existimo, & apostolica gratia refertũ. Sed dubitat aliquis, nũ hęc ità se habeant: neq; hęc tanti esse credit, vt gratiã illam, quę in Apostolo fuit, participârint. Persuadeat huic vmbra ipsa, & semicinctia: quorũ illa quidẽ ex corporis oppositione ad solis lucẽ cõposita, & ab Apostolorũ principis tactu longè distãs: hęc aũt à Pauli corpore delata, & diuinã ex illo gratiã participãtia, pari & miraculorum effectrici potẽtia repleta sunt: quodq; admirabilius est, per secundã participationis consecutionem, & gratiarũ translationẽ, sibi adhęrẽtibus impertita, eandem miraculorum potentiã, & nihilo minorẽ abundè suppeditat.

Nota.

Act. 5. & 19.

Chrysostomus etiã sandalia & vestes videre cupit.

Si quis aũt mihi daret, vt & sandalia & vestes, quibus ab Angelo se induere iussus est, ipse videre possem, illa certè apertis vlnis exciperẽ atq; amplecterer, & vt cęleste donũ in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur sacratũ gladiũ cum sacris & Apostolicis catenis connectẽtes, Petrũ ipsum mente inspicere nobis videmur: & vtraq; tangẽtes, Apostolum à nobis tãgi existimamus, neq; vllo modo ambigimus, eò quòd hęc loco ab Apostolo ipso disiuncta sint: sed & hęc, & illum mente formãtes, & per fidem ipsam in vnum copulãtes, ad eum ipsum qui per hęc passus est, totum referimus. Hęc amplectentes, illum videre nos credimus: atq; illum cogitantes, hæc, quæ illius fuerunt, videre nos arbitramur.

Videntes & tangẽtes catenas & gladium S. Petri, ipsum videmur Apostolum videre & tangere.

S. Petrus Romæ est sepultus.

Itaque non omninò ipsius gratiarum expertes constituti sumus. Nam etsi in vetere vrbe Roma diuersatur per corporis sepulturam, quam vrbs illa sortita est: non tamen à nobisipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adest enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus continentes, ab eius coniunctione non separantur: sed cùm vna eadémque sit gratia, quę per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præsens sit in singulis.

Eadẽ est gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes, & gladium miracula operatur.

13. AMBROSIVS epistola octogesimaquinta ad sororem suam de inuẽtione corporum sanctorũ Geruasij & Protasij: Respexit sanè humilia Dominus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum, suæ Ecclesiæ reuelauit, quorum anima in cælo, corpus in terrą, suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem, quos videtis vt eos cum principibus populi sui collocârit. Principes populi quos alios, nisi sanctos martyres æstimare debemus? quorum iam in numerum diù antè ignorati Protasius Geruasiusq; proferuntur, qui sterilem martyribus Ecclesiam Mediolanensem, iam plurimorum matrem filiorum, lætari passionis proprię fecerint & titulis & exemplis.

Reuelatio reliquiarũ Sanctorum.

Psalm. 112.

Et post pauca: Cognouistis, immò vidistis ipsi multos à dęmonijs purgatos, plurimos etiam vbì vestem sanctorũ manibus contigerunt, ijs quibus laborabant debilitatibus absolutos. Reparata vetusti corporis miracula, quo se per aduẽtum Domini Iesu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam sanctorum corporum plerosque sanatos cernitis. Quãta oraria iactitantur? quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcuntur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit.

Miracula ad Sanctorum reliquias.

Oraria & vestimenta reliquijs admota medicamentum pręstant.

Gratias tibi Domine Iesu, quòd hoc tempore tales nobis sanctorũ martyrum spiritus excitâsti, quo ecclesia tua pręsidia maiora desiderat. Cognoscãt oẽs, quales ego propugnatores requiram, qui propugnare possint, impugnare non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui prosint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia sunt. Iterùm post pauca: Patronos habebamus, & nesciebam? Succedant victimæ triũphales in locũ vbì Christus hostia est. Sed

Propugnatores, defensores, & patroni.

est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prędestinaueram mihi. Dignum est enim, vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consueuit. Sed cedo sacris victimis dexteram portionē, locus iste martyribus debebatur. Cōdamus ergò reliquias sacrosanctas & dignis ædibus inuehamus, totúmque diem fida deuotione celebremus.

Reliquię martyrum sub altaribus recondi solent.

14. IDEM sermone nonagesimoprimo de inuentione corporum sanctorum Geruasij & Protasij: Celebritati vestræ, qui solent, inuident. Et quia celebritatem vestram inuidis animis ferre non possunt, causam celebritatis odêre, atque amentię in tantum prodeūt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dęmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est incredulorum perfidia, vt tolerabilior sit diaboli confessio. Dicebat enim Diabolus: Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? Et cùm hęc audirent Iudæi, ipsi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audîstis clamantes dæmones & confitentes martyribus, quòd pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis, vt ante tempus nos tam grauiter torqueatis? Et Arriani dicunt: Non sunt isti martyres, nec torquere diabolum possunt, nec aliquem liberare: cùm tormenta dæmonum, ipsorum voce probentur: & beneficia martyrum, remedijs cæcorum & absolutorum indicijs declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille non negat se sanatum. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veste martyrum, qua sacrę reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit. Et paulò pòst: Sed quæro, quid non credant, vtrùm à martyribus possint aliqui visitari, hoc est, Christo non credere. Ipse enim dixit: Et maiora his facietis: an ab istis martyribus, quorum merita iam dudùm vigent, corpora dudùm reperta sunt? Quæro hîc, vtrùm mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident quod meum non est? Si martyribus, (restat enim vt si mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam, quam isti non habent, iudicarent. Fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant. Non accipio à diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia supprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Arriani. Dicebant hodiè & superiore die vel nocte dæmones: Scimus quia martyres estis. Et Arriani dicunt: Nescimus, nolumus intelligere, nolumus credere. Dicūt dęmones martyribus: Venistis perdere nos? Arriani dicunt: Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi. hoc nemo vnquàm fingere potuit, vt dęmoniacum se esse simularet.

Arriani negant martyrū merita, quæ dæmones confitentur.

Matth. 8.

Cæco restitutus aspectus ex fimbriæ contactu.

Martyrū miracula negantes, Christo non credunt.

Ioan. 14.

Martyres alterius fidei fuêre quàm hæretici: & idcircò eis inuident.

Arriani dicebant esse ficta tormenta dæmonum.

15. ET sermone nonagesimotertio in Natali sanctorū martyrū Nazarij & Celsi, qui in Basileensi editione est nonagesimussecundus: Exultant felices singularū vrbium populi, si vnius saltem martyris reliquijs muniantur. Eccè nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cęlestium militum, & tantarū parens fœcunda virtutum. Beatum itaque Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis Ecclesia, licèt totum corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione transmisit. Hæc est enim sanctorum martyrum gloria, quorum etsi per vniuersum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Et sub finem: Licèt hic tantus Christi testis preciosus confessione, preciosior sanguine, crudeli vulnere preciosior, & tincta veste candidior, licèt hic Mediolanensium peculiaris putetur priuilegio sepulcri, sed omnium est communione suffragij. Neque enim istius vrbis charitas proflua & fides auara tantum huic martyri derogauerit dum sibi arrogat, vt solùm ęrga mœnia sua, patrocinij illius beneficia affutura esse crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocâsti vbiquè martyrem, vbiquè te exaudit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua, & dispensat munera sua, intātùm vicina præsentia efficacis prębebitur aduocati, inquantùm fuerit fides deuota suscepti. Et paulò pòst: Honoremus beatos martyres principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, cohæredes Dei. Quòd si dicas mihi, quid honoras in carne iam resoluta atq; consumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et vbi est illud, charissimi, quod ipsa veritas loquitur per prophetam? Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterùm, Mihi autem valdè honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergò in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confessionem Domini sacratos cineres, honoro in cineribus semina æternitatis, honoro corpus quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autē non honorent corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in supplicio, sed glorificāt in sepulcro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cælo.

Reliquiæ sanctorum muniunt ciuitates.

Martyrū merita & suffragia multis communia.

Honorandi martyres tanquàm intercessores mundi.

Psalm. 115. & 138.

Psalm. 33.

Veneratio Reliquiarū.

16. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquijs Sanctorum, & sacris imaginibus: Sanctorum quoque martyrum, & aliorum cum Christo viuentium sancta corpora, quæ viua membra fuerunt Christi & templum Spiritûs sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, doceant Episcopi & cęteri docendi munus sustinentes, à fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia à Deo hominibus præstantur: ità vt affirmantes, Sanctorum reliquijs venerationem atq; honorem non deberi, vel eas aliáve sacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa sanctorum memorias frustrà frequentari: omninò damnandos esse, prout iam pridèm eos damnauit, & nunc etiam damnat Ecclesia. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

Reliquiarum veneratio & beneficia.

Anathema.

17. ACTORVM decimonono: Virtutes nō quaslibet faciebat Deus per manum Pauli, ità vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria vel semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

18. ET capite quinto: Magìs autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierū: ità vt in plateas eijcerent infirmos, & ponerēt in lectulis ac grabbatis: vt veniēte Petro, saltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarētur omnes ab infirmitatibus suis, &c.

19. LVCAE octauo: Accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti eius: & confestim stetit fluxus sanguinis eius.

20. MATTHAEI decimoquarto: Et cùm cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habētes: & rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent. Et quicunq; tetigerunt, salui facti sunt.

1. I. GENESIS decimonono: Veneruntq; duo angeli Sodomam vesperè, sedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiàm eis: adorauitq; pronus in terram, & dixit: Obsecro domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi.

Adoratio.

2. ET capite vigesimotertio: Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth.

3. ITEM capite trigesimotertio: Et ipse (Iacob) progrediens adorauit pronus in terram septiès, donec appropinquaret frater eius. Et appropinquantes ancillæ & filij earum, incuruati sunt. Accessit quoquè Lia cum pueris suis: & cùm similiter adorâssent, extremi Ioseph & Rachel adorauerunt.

4. CAPITE quadragesimosecundo: Cumq; adorâssent Ioseph fratres sui, & agnouisset eos, &c.

5. IOSVAE quinto: Cùm autem Iosue esset in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem contra se, euaginatum tenentem gladium, perrexitq; ad eum, & ait: Noster es, an aduersariorum? Qui respondit: Nequaquàm, sed sum princeps exercitûs Domini, & nunc venio. Cecidit Iosue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est. Fecitq; Iosue vt sibi fuerat imperatum.

6. PRIMI Regum vigesimo: Surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad austrum, & cadēs pronus in terram, adorauit tertiò, & osculantes se alterutrùm, fleuerunt pariter (Dauid & Ionathas).

7. ET capite vigesimoquinto: Cùm autem vidisset Abigail Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius.

8. QVARTI Regum secundo: Videntes autem filij prophetarum qui erant in Iericho econtrà, dixerūt: Requieuit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum eius, adorauerunt eum proni in terram.

9. PRIMI Paralipomenon vigesimonono: Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum, & inclinauerunt se, & adorauerunt Deū, & deindè Regem (Dauid scilicet).

10. BERNARDVS in sermone de quatuor modis orandi: Sunt quos adhuc peccati conscientia terret & cruciat, nondùm accepta resistendi virtute, tunc scilicet cùm primùm ipsos in peccatorum cœno iacentes spiritus veritatis irradiat, & excitans erubescere facit & timere Deum, dum vident immanitatē criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem coram se gehennam expauescentes, quoniam in seipsis boni nil inueniunt, aliundè appræhendunt vndè tegantur. Sciunt enim quòd non sit tutum in conspectu Domini Dei sui vacuos apparere contra legis præceptum, & multo minùs id præsumere plenis stercore manibus audent. Quia ergò timent, & meritò timent per seipsos accedere, student quasi per alios supplicare. Tale est illud orationis genus, quo solemus vti, dicentes: Sancte Petre, ora pro nobis, & similia. Maximè verò illud obsecratio est manifesta: Per passionem tuam, libera nos Domine, & cætera in hunc modū. Huic ergò minimè expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangere, si quam inuenerit eius fimbriam, hoc est, eum considerare hominem, quem humiliorem viderit, & extremum in Ecclesia quæ est vestis Christi: eum inquā, qui elegit abiectus esse in domo Dei, oportet considerare, quoniam is verè est fimbria posita in ora vestimenti, ad quam vtiquè spiritualis vnguenti descendens à capite copia tota decurrit. Hunc si beneficijs aliquibus seu prece humili, aut confessione pura tetigerit, vt affectum eius erga se moueat ad compatiendum sibi, habeat fidem, & sine dubitatione sanabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non à se, sed à Christo exijsse virtutem, qui & tangi se protestatur in fimbria.

Exo.23.&34.

Litaniarum precationes, Sancte Petre, ora pro nobis: & Per passionem tuam libera nos Domine, quibus potissimùm conueniant.

Psalm.132.

11. VICTOR Africanus libro tertio de persecutione Vuandalorum circa finem: Adestote Angeli Dei mei, qui nunquàm deestis, constituti in ministerio vestro propter eos qui hereditatem capessuri sunt æternæ salutis, & videte Africam totam dudùm tantarum Ecclesiarum cuneis fultam, nunc ab omnibus desolatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modò sedentem viduam & abiectam. Deprecamini patriarche, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in terris. Orate sancti prophetæ, cognoscentes afflictam, quā anteà vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem ascendente in vobis Domino, vt equi velocissimi cursitâstis. Precipuè tu Petre beate, quarè siles pro ouibus & agnis, à communi Domino magna tibi cautela & solicitudine cōmendatis? Tu sancte Paule gentium magister, qui ab Hierusalem vsq; ad Illyricum prædicâsti Euangeliū Dei, cognosce quid Vuandali faciunt Arriani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem, quomodò sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iā filijs, quia & Christus orauit etiam pro inimicis Iudæis. Sufficiant castigationi que iustè illata sunt nobis, & iam iamq; delinquentibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manum tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorum nostrorum scelera procurâsse, aberrantibus à mandatis Dei, & in lege eius nolētibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores.

Inuocat angelos, patriarchas, Prophetas, Apostolos.

1. K. AVGVSTINVS libro vigesimo cōtra Faustum Manicheum, capite vigesimoprimo: vt in textu, & suprà, questione septima, B. testimonio sexto.

De festis Sanctorum.

2. IDEM in Psalmum octogesimumoctauum, concione secunda in fine: Natalitia sanctorum cum sobrietate celebrate, vt imitemur eos qui præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat fiat.

Natalitia sanctorum celebranda.

3. ET sermone quadragesimoseptimo de Sanctis: Quotiescunquè fratres charissimi sanctorum martyrum solennia celebramus, ità ipsis intercedentibus expectemus à Domino consequi temporalia beneficia, vt ipsos martyres imitando accipere mereamur æterna. Ab ipsis enim sanctorum martyrum in veritate festiuitatum gaudia celebrātur, qui ipsorum martyrum exempla sequuntur. Solennitates enim martyrum, exhortationes sunt martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Sed nos volumus gaudere cum sanctis, & tribulationem mundi nolumus sustinere cum ipsis. Qui enim sanctos martyres, in quātùm potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinē non poterit peruenire: sic & Paulus Apostolus prædicat, dicens: Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum: & Dominus in Euangelio, Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Recusat esse in corpore, qui odiū non vult sustinere cum capite.

Festi dies sanctorum qua vtilitate celebrantur.

Imitatio Sanctorum necessaria.

Ioan. 15.

4. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum, vt suprà in hac eādē questione, C. testimonio vicesimo.

5. ISIDORVS libro primo de Ecclesiasticis officijs, capite trigesimoquarto: Festiuitates Apostolorū, seu in honore martyrum solennitates, antiqui patres in venerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel vt meritis eorum consociemur, atq; orationibus adiuuemur: ità tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quanuis in memorijs martyrū constituamus altaria. Quis enim antistitū, in locis sanctorum corporū assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quò ex ipsorum locorum amore maior affectus exurgat ad augēdam charitatem, & in illis, quos imitari possumus, & in illo quo adiuuante possimus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societa-

Festa Sanctorum cur ad celebrandum instituta.

Eadem habet Rabanus lib. 2. de instit. cler. cap. 41.

Ex B. Aug. li. 20. cont. Faust. c. 21. & li. 8. de Ciuit. Dei, cap. 27.

tis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotiùs, quãto securiùs post certamina omnia superata, quanto etiam fidentiore laude prædicamus iam in illa vita feliciores victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes.

6. ET capite trigesimoquinto: Omnes festiuitates pro varietate regionum, diuersaq́; in honorem martyrum tempora, ideò à viris prudentibus instituta sunt, nè fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergò dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & lætitia maior oriatur.

Cur dies festi Sanctorũ instituti.

Eadem habet Rabanus lib. 2. de instit. cler. cap. 45.

IX

Pugnátne cum hoc primo præcepto vsus receptus imaginum Christi atque Sanctorum?

A. Haudquaquàm, quia non, sicut Ethnici solent, adoramus sculptilia, ligna, lapides, perindè ac [a] DEOS quosdam, (id enim hoc præcepto cauetur maximè) sed more Christiano ac mente pia Christũ ipsum & Sanctos illic veneramur, vbi per imagines propositas nobis [b] repræsentantur.

B. Ità tum præsens, tum vetus [c] Ecclesia summo consensu docet, commendans nobis pias & venerandas Imagines: vt quarum vsum Apostolica etiam traditione commendatum acceperimus, & sacrosancta Patrũ Synodo approbatum retineamus. Immò & veteri [d] Synagogæ suas Deus imagines dedit.

C. Quapropter damnatus [e] est error Iconoclastarum, vt qui inter simulacra deorũ & imagines Christi atque Sanctorum discrimen nullum constituerent: neque rationem temporis gratiæ seu nouæ Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginem similitudinemque [f] suam initiò à se creatam ipse induit, atque in ea se repræsentauit. Neque solùm imperitus error, sed etiam nefandus istorum [g] furor est, qui sacris è locis imagines ipsas & in his Dominicam quoq; crucem eijciunt, ac sacrilegis manibus sacra ferè omnia, vbi possunt, demoliuntur.

Baruch 6. d Deut. 4. e 5. a Psal. 113. b & 134. c Sap. 14. b c d 1. Cor. 10. b 8. b

a Leuit. 26. a Tertullianus lib. 2. aduersùs Marcionem.

b Basil. de spir. sanct. c. 18. Damasc. lib. 4. c. 17. orthod. fid. Athan. ser. 4. contra Arrianos.

c 7. synod. Item 8. synod. can. 3. Aug. lib. 1. de cons. euang. c. 10. Damasus in vita Siluestri. Athã. de pass. imag. c. 4. Greg. l. 9. epist. 9. & l. 7. indict. 2. epist. 53. & 109. Damas. lib 4. c. 17. ortho. Euse. l. 7. eccl. hist. c. 14. Sozo. li. 5. c. 20. Nicep. l. 2. c. 7. & 43. & li. 6. c. 16. Nicetas de imperio Manuelis Comneni li. 5. & Ioannis Comneni. Ionas Aurelian. de imag. cultu. & Damascenus in tribus lib. de imagi.

d Exod. 25 b 37. a Num. 7. g & 21 b 3. Reg. 6. c d

e 2. Syno. Nic. act. 7. & Syn. 8. can. 7. Niceph. li. 16. c. 27. Greg. l. 9. epist. 9. ad Serenum Massilien. Trid. sess. 25.

f Gen. 1. d Phil. 2. a

g Paulus Diacon. li. 6. de gestis Lõgobar. ca. 14. & lib. vlt. de gestis Roman. in fin. Ioan. Patriarcha Hieros. in vita Damasceni.

TESTIMONIA.

1. A. BARVCH sexto capite, multis verbis hortatur Ieremias Iudæos, vt sibi caueant ab idololatria Babyloniorum: ostẽdens à plurimis effectibus imbecillia esse idola, penitusq́; sensu carentia ac vanissima, vbi inter cætera sic ait: Lapidibus de monte similes sunt dij illorum, lignei & lapidei & aurei & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur &c.

2. DEVTERONOMII quarto: Nõ vidistis aliquam similitudinem in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: nè fortè decepti, faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumentorũ quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volãtium, atq; reptiliũ quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: nè fortè eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cęli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quę sub cælo sunt.

3. ET capite quinto: Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium quæ in cælo sunt desupèr, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non coles.

4. PSALMO centesimo decimotertio: Simulacra gentiũ, argẽtum & aurũ, opera manuũ hominum. Os habent & non loquentur: oculos habent & non videbunt. Aures habent & non audient: nares habent & nõ odorabunt. Manus habent & nõ palpabunt: pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

5. ET centesimo trigesimoquarto: Simulacra gentium argentum & aurum, &c. Neque enim est spiritus in ore ipsorum.

6. SAPIENTIAE decimoquarto: Initium fornicationis, est exquisitio idolorum: adinuentio illorum, corruptio vitæ est. Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum hæc adinuenit in orbem terrarũ. & ideò breuis illorum finis est inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filij fecit imaginem: & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquàm Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deindè interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tãquàm lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos in palàm homines honorare non poterant, propter hoc quòd longè essent, è longinquo figura eorum allata, euidentem imaginem regis quem honorare volebant, fecerunt, vt illum qui aberat, tanquàm præsentem colerent sua solicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquàm homo honoratus fuerat, nunc DEVM æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectui aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et non suffecerat errâsse eos circa Dei scientiã, sed & in magno viuentes inscientiæ

entiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant. Et paulò pòst: Infandorum idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium & finis. Aut enim dum lætantur, insaniunt: aut certè vaticinantur falsa, aut viuũt iniustè, aut peierant citò. Dum enim confidunt in idolis quæ sine anima sunt, malè iurantes noceri se nõ sperant. Vtraque ergò illis euenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & iurauerunt iniustè, in dolo contemnentes iustitiam. Non enim iurantium est virtus, sed peccantium pœna perambulat semper iniustorum præuaricationem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidã ex ipsis: quemadmodùm scriptum est, Sedit populus mãducare & bibere, & surrexerunt ludere.

Exod. 32.

8. ET capite octauo eiusdem epistolæ: De escis autem quæ idolis immolãtur, scimus quia nihil est idolum in mũdo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra, (siquidem sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus, pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus Christus, & nos per ipsum.

9. LEVITICI vigesimosexto: Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester.

10. TERTVLLIANVS libro secundo aduersùs Marcionem: Proindè & similitudinem vetans fieri omnium quæ in cælo & in terra & in aquis, ostendit & causas, idololatriæ scilicet substantiã cohibentes. Subijcit enim, Non adorabitis ea, neque seruietis illis. Serpentis autem ænei effigies posteà præcepto Moysi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpentibus infestabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arcæ figuratum exemplum, certè simplex ornamentum, accommodata suggestui, longè diuersas habendo causas ab idololatriæ conditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinum prohibitarum legi refragari, non in eo similitudinis statu deprehensa, ob quem similitudo prohibetur.

Nõ absolutè phibita sunt sculptilia, sed quæ ad idololatriam eriguntur.
Num. 21.
Exod. 25.

11. BASILIVS Magnus libro de spiritu sancto ad sanctum Amphilochium Iconij Episcopũ, capite decimooctauo: Rex dicitur regis imago, non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodùm autem principatus ac potestas nobis dominãs, vna est: sic & glorificatio quam illi deferimus, vna est, non multæ. Itaque imaginis honor ad exemplar primum refertur.

Honor imaginis ad primum exemplar refertur.

12. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Quia nõnulli nobis exprobrant, quòd adoramus & veneramur Saluatoris nostri, & reginæ nostræ Deiparæ imaginem, insupèr & reliquorum sanctorum & famulorum Christi: audiant quòd à principio Deus hominem ad suam imaginem fecerit. Cuius igitur gratia inuicèm adoramus, nisi quatenùs ad imaginem Dei facti sumus? Nam, vt inquit Deifer & magnus in diuinis Basilius, imaginis honor ad exemplaris transfertur honorem. Exemplar autem est, quod imaginem efformat, & ex quo, quod deducitur, fit. Cuius gratia Mosaicus populus tabernaculum in circuitu adorabat, imaginem & formam gerens cælestium, magìs autem & totius creaturæ. Dixit igitur Deus Moysi: Vide feceris omnia secundùm formam tibi ostensam in monte. Et Cherubim obumbrantia propitiatorium, nõnne opera sunt manuum hominum? Quid autem in Hierosolymis celebratissimum templum, nõnne manufactũ est, & hominum arte constructum? Diuina autem scriptura accusat adorantes sculptilia, ac etiam sacrificantes dæmonibus: sacrificabant autem Græci, sacrificabãt & Iudæi: sed Græci dæmonibus, Iudæi verò Deo. Et detestabile erat Græcorum sacrificium, & damnabile: Iudæorum autẽ Deo benè acceptabile. Sacrificauit enim Noë, & odoratus est Deus odorem suauitatis, bonæ voluntatis & beneuolentiæ ad ipsum suauitatem suscipiens. Sic Græcorum sculptilia, quia dæmoniorum erant simulacra, detestabilia & interdicta sunt. Ad hęc, inuisibilis & incorporei, incircunscriptibilis & infigurabilis Dei quis potest facere repręsentationem? Insipientiæ igitur & extremæ impietatis est, figurare diuinitatem. Hinc in antiquo testamento tritus non fuit imaginum vsus. At verò posteaquàm Deus per viscera misericordiæ suæ secũdùm veritatem factus homo est propter nostram salutem, vt non Abrahæ, visus est in specie hominis, nõ vt prophetis, sed secũdùm substantiam veraciter factus homo est, diuersatus in terra, & cum hominibus cõuersatus est, miracula operatus est, passus est, crucifixus est, sepultus est, resurrexit, assumptus est. Et hæc omnia secundùm veritatem gesta sunt, & visa ab hominibus, & scripta nobis ob memoriam & doctrinam sunt, cùm præsentes non essemus: vt cùm non viderimus, audientes & credentes, adipiscamur beatitudinẽ Dei. Et quia non omnes literas nôrunt, neque lectioni incumbunt, patres nostri consenserunt, veluti quædã trophæa, hæc in imaginibus repræsentare ad promptam memoriam. Siquidem ob negligentiam frequenter cogitatione non tenentes passionem Christi, imaginem transfixionis Christi videntes, in Saluatoris passionis memoriam redimus, & procidentes adoramus, non materiã, sed imagine repræsentatum: vt neque materiam, ex qua scriptum est euangelium: sic neque crucis materiam adoramus, sed quod typo figuraq; exprimitur: nam quid refert crux à materia, si non habet Christi repræsentationẽ? Identidèm & de Dei matris imagine: nam honor ad ipsam, in illum, qui ex ea incarnatus est, reuocatur. Similiter autem & Sanctorum fortia facta præparant nos ad fortitudinem, & zelum, & imitationem virtutis illorum, & gloriam Dei. Vt enim diximus, honorem qui exhibetur benignis gratìsque conseruis, beneuolentiæ ad communem Dominum præ se ferre indicium: sic & imaginis honor ad prototypum, id est, exemplar, imaginisq; veritatẽ transfertur. Est autem hæc traditio non scripta, perindè ac adorationis ad Orientem, adorare scilicet crucem, aliáque plurima, ijs quæ dicta sunt, similia. Fertur autem & quædam historia, quòd Dominus Abagaro Edessenorum ciuitatis regi, qui pictorem miserat, vt Domini similem pingeret imaginem: nõ valente autem pictore ob resplendentem faciei suæ claritatem, ipse vestimentum suæ faciei diuinæ & viuificæ applicans, in vestimento suijpsius imaginem abstersit, & sic desideranti misisse Abagaro. Quòd autem plurima sancti Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus gentium Apostolus: Eccè fratres state, & tenete traditiones nostras, quas edocti estis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios: Laudo autem vos fratres, quia per omnia mei meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones tenete.

Disputat aduersùs eos q reprahendũt Imaginum Christi & Sãctorum venerationem.
Gen. 1.
Basil. cap. 18. lib. de Spiritu sancto.
Exod. 33.
Exod. 25.
Nõ tam quid fiat, q̃ cui & quo animo fiat, videndũ.
Gen. 8.
Sculptilia quatenùs dęmonũ simulacra erant, prohibebantur. Itẽ quia diuinitatem per ea exprimere conabantur.
Deut. 4.
Gen. 18.
Baruch 3.
Imagines, librorum loco sunt.
Imago crucifixi, memoriam passionis intuentibus renouat.
Adorantes imaginẽ, non materiã, sed quod repræsentatur, adoramus.
Imagines sanctorum nos excitant ad ipsorum imitationẽ.
Honor imaginis ad prototypũ transfertur.
Traditio non scripta, est cultus & vsus Imaginum.
Eiusdẽ historiæ & imaginis meminit Nicep. eccle. hist. l. 2. c. 7. & li. 17. c. 16. Euagrius eccles. hist. l. 4. c. 26.
Septima Synodo actiõ. 5. Constãtinus Porphyrogen. apud Metaphrasten 16. Augusti.
Apostolicæ Traditiones non scriptæ.
2. Thess. 2.
1. Cor. 11.

13. ATHANASIVS sermone quarto contra Arrianos: In imagine regia species regis & forma appáret, & in rege imaginis species: sine enim omni discrepantia vultus regis in imagine expressus est, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & vicissìm, qui regem intueatur, agnoscat illum ipsum eundem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterùm quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regem videre, huic ad eum modum ità imago iure loqueretur: Ego & rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id quoquè in eo animaduertas: & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem, quippe cùm ipsa imago nihil aliud sit, quàm regis forma ac species.

Adorãs imaginem regis, ipsum regem adorat.

1. B. SECVNDA Synodus Nicena, quæ est septima generalis trecentorum quinquaginta Episcoporum,

rum, celebrata est contra eos qui imagines Christi & sanctorum ex Ecclesijs ejciunt, ac earum venerationem improbant. Constat verò septem actionibus. IN secunda actione recitatur epistola synodica Adriani primi Pontificis Romani, ad Constantinum Imperatorem & Irenen eius matrem: in qua inter cætera hunc in modum ait: Hi principes Apostolorum sunt, (Petrum & Paulum intelligit) qui Catholicam Orthodoxam fidem auspicati, per scripta quidem velutì legibus latis fidem suam seruandam præceperunt: omnibus scilicet, qui in sedes illorum successuri erãt, & in fide eorum vsque ad cõsummationem seculi permansuri, atque ità nostra seruat Ecclesia, & sanctas eorum figuras veneratur. vndè in hũc vsque diem venerandis horum imaginibus Ecclesiæ nostræ ornatæ ac conspicuæ sunt. Quemadmodùm sanctissimus & beatissimus Papa Syluester in principio Christianorum nostrorum orthodoxa fide testatur. Deindè recitata historia, quomodò Constantinus Magnus per beatum Petrum & Paulũ nocte admonitus, à beato Syluestro in fide eruditus fuerit, & ad baptismum suscipiẽdum inuitatus, ità subiungit: Postquàm finem narrationis fecisset, quæsiuit Imperator, qualesnam arbitraretur esse Deos Petrum & Paulum, quos viderat? Respondit Pater, nequaquàm esse Deos, sed seruos & discipulos Domini nostri Iesu Christi, quos in hoc elegisset, vt omnes gentes conuerterent, vt crederent in eum. Hæc cùm audiuisset Imperator, percontatus est, num alicubi essent historiæ illorum: mox beatus Syluester per Diaconos adferri, quas habebat, Apostolorũ imagines iussit, quas cùm Imperator aspexisset, clara voce proclamauit: Hi sunt quos per visum cõspexeram, neque ampliùs incredulus sum: paretur lauacrum in meam salutem. Cõstructo autem lauacro, cùm sacro rore tinctus esset, confestìm est sanitati pristinæ restitutus. Deindè non immemor accepti beneficij, Ecclesias Dei exędificare cœpit, columnas eorum passìm sacris imaginibus in memoriã incarnationis Domini nostri Iesu Christi, omniumq́ue sanctorum reuerentiam exornauit: nec alia de causa, quàm vt Christianismum in lucem & veritatem, Deiq́ue cultum proueheret, & omnes gentes à cultu idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Quemadmodùm etiam Diuus Pater Gregorius Apostolorum successor prædicauit, ob id depingi in templis Euangelicas historias, vt homines illiterati, & qui sacros libros legere nequeunt, (quorum sanè maxima pars est) conspectis illis, redderent Deo gloriam, & reducerent in mentem, quæ in carne conuersatio Domini nostri Iesu Christi fuisset: Vt taceam interìm Orthodoxos alios & Christianissimos Imperatores, cum sacerdotibus omnibus & honestis viris Deum colentibus, simul etiam cum vniuerso Christiano populo, qui omnes iuxta antiquã sanctorum Patrum traditionem, venerãdas imagines & receperũt & tenent, & in memoriam & compunctionem cordis conseruant, & in hunc vsque diem venerantur. Neque aliter fiebat in partibus & regionibus istis, donèc proauus vester ex impiorum quorundam instructione venerãdas imagines abstulit. Ex quo tempore magnus error Græciam istam inuasit, vndè non contemnendum scandalum in mundo factum est. Sed væ illis, per quos scandala in mundum irrepserunt. In eadem epistola nonnullis scripturæ exemplis & testimonijs adductis, illud ex Gregorio Nysseno subiecit: Vidi (inquit ille, de Patriarcha Abraham sermonem faciens) non infrequenter passionis figuram, neque sine lachrymis eiuscemodi picturam transij, cùm scilicet opus artificij in personam significatam demonstratum esse viderem. Quinetiam in epistola Diui Basilij, qua in Iulianum desertorem inuehitur: Confiteor filij incarnatam οἰκονομίαν: deindè sanctam Mariam quæ secundùm carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam sanctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me apud Deum supplicãt, quò per

Ex epist. Synodica Adriani 1. in eadẽ 2. actione ab vniuersa Synodo recepta & approbata.

Ecclesia Rõ. ab Apostolis edocta, veneratur Sanctorum imagines.

Syluester habebat D. Petri & Pauli Imagines.

Eadẽ de ijs imaginibus refert Nicepho. lib. 7. cap. 33.

Cõstantinus Magnus Ecclesias imaginibus exornauit.

Ad Serenum Massiliẽsem lib. 9. epist 9. & ad eũdem epist. 109. lib. 7. indictiõe 2.

Oẽs orthodoxi sunt in eadẽ sententia.

Leo Isaurus Icõomachus Imperator.

Matth. 18.

Gregorij Nysseni testimonium.

Pictura immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas commouit.

Basilij Magni testimonium.

Sancti pro nobis supplicant.

illorum mediationem propitius mihi sit Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palàm adoro. Hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non est prohibendum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum historias erigimus. Adfert deindè Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij, & beati Stephani episcopi Bostrensis testimonia: ex quo Stephano hæc citat: Omnis imago, siue Angelorum, siue Prophetarum, aut Apostolorũ, aut Martyrum, aut alioqui iustorum virorum, in nomine Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignũ honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur contemplandum: atque ità per recordationem veneratio exhibetur. Omnes enim principes, etiamsi pessimi sint peccatores, adoramus & reuerenter salutamus. quid vetat igitur, quò minùs non liceat & sanctos Dei ministros venerari, & in memoriam eorum imagines statuere & erigere, nè in obliuionem perpetuam veniant? Hanc autem Adriani epistolam vniuersa Synodus in eadem actione secunda recepit & approbauit.

2. IN actione tertia ab eadem Synodo approbantur literæ Orientalium Episcoporum ad Tharasium Patriarcham Constantinopolitanum: in quibus inter cætera sic scribunt: Sanctas imagines reueremur, principiò adorantes Dei verbi, propter nos incarnati, Domini nostri & Seruatoris Iesu Christi, qui formam serui adsumpsit, imaginem. Veneramur etiam & adoramus imaginem Deiparæ, & Dominæ nostræ irrepræhensibilis, immaculatæ, & inexplicitæ castitatis matris, quæ illum peperit. Quinetiam sanctorum Apostolorum, Prophetarum, & victorum Martyrum, sanctorúmque & beatorum, veluti amicorum Dei imagines colimus, non in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis adeò, quorum typum imagines gestant, debemus impartientes: cùm sciamus, iuxta Basilij Magni sententiam, quòd imagini honor exhibitus, ad ipsum prototypum referatur.

3. IN actione quarta adducuntur multa testimonia scripturæ sacræ, & sanctorum patrum, ac historiæ nonnullæ de pio & vtili vsu imaginum: quæ longum esset perscribere: Inter cætera verò ex beato Chrysostomo in encomio in Meletium refertur, quòd in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, & vbiquè sanctam Meletij imaginem multi pinxerint. Deindè in oratione, quòd veteris & noui testamenti vnus sit Legislator: Ego, inquit, & ex cera fusilem picturam pietate plenam amaui. Prætereà ex oratione beati Gregorij Nysseni de deitate Filij & Spiritus, & in Abraham: Vidi sæpiùs inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Procumbit enim ante aram Isaac genibus innixus, circunductas ferens in tergo manus. Ibidem recitatus est Diui Athanasij libellus, de Christi imagine, quam Iudæi in Beryto transfixerant. Prætereà lecta est in ea actione beati Patris Nili epistola ad Olympiodorum proconsulem, qui constituerat ędificare templum: Debet esse firmæ & virili sententiæ genuinum, in sacro loco ab Oriente sanctissimi templi, vnicam & solam effigiari crucem. Per solam enim salutiferam crucem, genus humanum liberatum est. Pérque hanc desperabundis vndiquè spes annunciatur. Verùm noui & veteris testamenti historijs hincindè parietes templi repleri doctissimi pictoris opera velim, quò scilicet hi qui literas non nôrunt, neque sacram scripturam legere queunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant, quinam germanè vero illi Deo per fortia facta seruiẽrunt, atque in certamen excitentur gloriosorum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terram commutãrunt, venerantes scilicet per contemplationem ea quæ non viderunt.

Honorat imagines S. Basilius ex Apostolorum traditione.

Stephani Bostrensis testimonium.

Nõ honoratur lignũ aut materia.

Vide Panopliam Euthymij. tit. 19.

Nota.

Approbatio huius epistolæ.

Ex epistola Orientalium Episcoporũ à Synodo approbata & recepta.

Imagines Christi & Sãctorũ venerãtur Orientales Episcopi.

Nõ in materia aut coloribus honorẽ constituunt.

In Figuratum honor redundat.

Ex B. Chrysostomo.

Imagines Meletij Antiocheni episc.

Vide eadem apud Nicep. lib. 12. ca. 14.

Fusilẽ picturam amauit Chrysost.

Ex Nysseno, Genes. 22.

Ex Athanas. de passione imaginis.

In templis imago crucis ad Oriẽtem.

In parietibus historiæ sacræ depingendæ.

4. ET

Approbat S. Synodus imaginum venerationem.

4. ET in fine actionis quartæ sancta Synodus dixit: Venerandas imagines veneramur. Nos veteri Ecclesię legislationi insistamus, Nos statuta patrum conseruemus. Nos, qui addunt aut auferunt aliquid de Ecclesia, anathematizamus. Nos nuperam Christianorum accusatorum inuentionem anathematizamus. Nos venerandas imagines salutamus. Nos, qui sic nolũt, anathemati subijcimus: Christianorũ accusatoribus, videlicet Iconoclastis, anathema &c.

Anathema Iconoclastis.

Conciliabulum Cõstantinop. de tollendis imaginibus.

5. ACTIO sexta continet refutationem hæreticorum, qui in Cõstantinopolitano conciliabulo sub Leone hæretico Imperatore imagines damnauerãt: quorum argumenta & sententiæ referuntur per Gregorium quendam Neocæsariensem, qui iam resipuerat: & per Epiphanium Diaconum, nomine sanctæ Synodi egregiè refelluntur. Distributa est hęc actio per sex tomos. In quarto autẽ tomo ità legimus: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Ecclesia obseruãtur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditum est, de imagine maximè hæmorrhoissæ, quã multis scriptoribus confirmare possumus. Huiusmodi autẽ cum ipso Domino imago in statuam conflata est. Contingit autem ipsa fimbriam statuæ Dominicæ, quemadmodùm in Euangelio traditum est, vndè etiam salutem consequuta est, atque hæc in libris multorum Ecclesiasticorum scriptorum reperire licet. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fines resonant, in diuersis opusculis suis mentionem imaginum facit. Gregorius etiam illius & carne & spiritu frater, Nyssensium Præsul, in sermone in Abraham, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur, assentit. & Ioannes, qui os auro splendidius & lucidius consecutus est, in oratione funebri in Meletium Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, quòd veteris & noui testamenti vnus sit legislator. Cyrillus item expiator Nestorianæ hæresis, in epistola ad Acacium Episcopum Scythopoleos, Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim sancti patres nostri imagines receperunt. Quam ob causam mendaces deprædẽduntur in hoc, quòd dicunt, non esse patrũ traditionem.

Ab Apostolis perdurans Traditio ab historijs & patribus approbata. Matth. 9.

Basilius.

Greg. Nyssenus.

Naziãzenus.

Chrysostomus.

Cyrill. Alex.

Anastasius.

Sophronius.

Maximus.

Omnes Patres imagines receperunt.

6. ACTIONE septima demùm in definitione sanctæ, magnæ, & vniuersalis in Nicea Synodi secũdę: Fatemur vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio, vt quæ historiæ Euangelicæ promissionis concinat, ad credulitatem veræ & non phantasticæ incarnationis Dei, & ad vtilitatem similitudinis, quam nobis exhibet, vtiliter inuentam. His sic se habentibus, regiam viam incedentes, & sanctorum nostrorum & diuinorum Patrum doctrinæ insistentes, & Catholicę ecclesiæ, in qua sanctus Spiritus inhabitat, traditionẽ obseruantes: definimus cum omni diligentia & cura, venerandas & sanctas imagines ad modũ & formam venerandæ & viuificantis crucis è coloribus & tessellis, aut alia quauis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis sanctis Dei collocandas, habendasq; tum in sacris vasis & vestibus, tum in parietibus & tabulis, in ædibus priuatis, in vijs publicis: maximè autem imaginem Domini & Dei Seruatoris nostri Iesu Christi, deindè intemeratæ Dominæ nostræ Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deindè sanctorum virorum. Quò scilicet per hanc imaginum pictarum inspectionem, omnes qui contemplãtur, ad prototyporum memoriam & recordationem & desiderium veniant, illisq; salutationem & honorariã adorationem exhibeant, non secundùm fidem nostram, veram latriam, quæ solùm diuinæ naturæ competit: sed quẽadmodùm typo venerandæ & viuificãtis crucis, & sanctis euãgelijs, & reliquis sacris oblationibus suffitorum & luminariũ reuerẽter accedimus, quemadmodùm veteribus piè in consuetudinem hoc adductum est. Imaginis enim honor in prototypum resultat: & qui adorat imaginem, in ea adorat quoquè descriptum argumentum. Sic enim sanctorũ nostrorum patrum obtinet disciplina, vel traditio Catholicæ Ecclesiæ, quæ à finibus vsque ad fines Euangelium suscepit. Paulo ergò sic in Christo loquenti, omniq; Apostolico cœtui & patribus sanctis idem sentientibus inhærentes, seruamus traditiones quas suscepimus. Et subscriptione facta, sancta Synodus exclamauit: Oẽs sic credimus, omnes idem sapimus, omnes approbantes subscripsimus. Hæc est fides Apostolorum, hęc est fides Patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit: Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur.

Traditio ecclesiastica de Imaginibus.

Synodi definitio de honorãdis imaginibus.

Vtilitas Sanctarum imaginum.

Qualis veneratio ijs debeatur.

Hæc est fides Apostolorũ & Orthodoxorum.

7. OCTAVA synodus generalis, Constantinopolitana, canone tertio: Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro sanctorum Euangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quæ in libro feruntur, salutem consequuntur omnes: ità per colorum imaginariam operationem & sapientes & idiotæ cuncti, ex eo quod in promptu est, perfruuntur vtilitate. Quæ enim in syllabis sermo, hæc & scriptura quæ in coloribus, prædicat & commẽdat. Dignũ est enim, vt secundùm congruẽtiam rationis & antiquissimam traditionem, propter honorem, quia ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorẽtur, & adorentur, vt sanctorum euangeliorum sacer liber, atque typus preciosæ crucis.

Imagines venerandæ.

8. AVGVSTINVS libro primo de cõsensu Euãgelistarum, capite decimo de ijs loquens, qui se Christi libros ad Petrum & Paulum scriptos legisse, & in eis magicam artem descriptam inuenisse mentiuntur: Cùm vellent (inquit) tale aliquid fingere Christũ scripsisse ad discipulos suos, cogitauerunt, ad quos potissimùm scribere potuisse facilè crederetur, tãquàm ad illos qui ei familiariùs adhæsissent, quibus illud quasi secretum dignè committeretur, & occurrit eis Petrus & Paulus. Credo quòd pluribus locis simul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem, celebriùs & solenniter Roma commendat.

S. Petrus & D. Paulus cũ Christo simul pingi olim solebant.

9. DAMASVS Papa libro Pontificali in vita Syluestri: Huius temporibus fecit Constantinus Augustus basilicas istas, quas & ornauit: Basilicam Cõstantinianam, vbi posuit dona ista: Fastigium argenteum, habens in fronte Saluatorem sedentem in sella quinq; pedum, pensantem libras * centum viginti. Et duodecim Apostolos, habentes singuli quinos pedes, pensantes libras nonaginta, cum coronis ex argento purissimo. Item à tergo respicientem in absîde Saluatorem, sedentem in throno in pedibus quinque ex argento purissimo, pensantem libras cẽtum quadraginta. Et angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui pensant singuli libras cẽtum quinq; cum gemmis Alabandenis. Et infrà: Annexum ex stipa Ammianti in labro fontis agnum ex auro purissimo, fundentem aquam, pensantem libras triginta. Ad dexteram agni, Saluatorem ex argento purissimo, in pedibus quinq;, pensantem libras cẽtum septuaginta. In læua agni, beatum Ioannem Baptistam ex argento, in pedibus quinque, tenentem titulum scriptum, qui hoc habet: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi, pensantem libras centum. Ibidèm: Super corpus beati Petri, super os quo conclusit illud, fecit crucem auream purissimam, pensantem libras centum quinquaginta. Sed & crucem auream super locum beati Pauli Apostoli posuit, pensantem libras centum quinquaginta.

Cõstantinus Magnus collocauit in tẽplo argẽteas statuas Saluatoris & 12 apostolorũ.

aliâs * 310. Vt quid perditio hęc, dicat fortè cum Iuda Iconomachus aliquis.

Angelorum quatuor imagines argenteæ.

Agni.

Saluatoris.

Ioannis Baptistæ.

Ioann. 1.

Crux aurea.

10. ATHANASIVS in libello de passione imaginis Domini nostri IESV CHRISTI, qualiter crucifixa est in Syria, in vrbe Beryto, capite quarto:

Post-

Lectus est hic libellus in septima synodo generali, actione 4.

Postquàm curati sunt (perunctione sanguinis qui ex imagine fluxerat) cuncti, qui ægritudine detinebãtur, cucurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum sanctæ Ecclesiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi & Metropolitanum inuenerunt. Cuius prouoluti vestigijs, se peccâsse, se grauiter deliquisse, magnis vocibus fatebantur. Is cùm ab eis perquireret omnem rei gestæ veritatem, sanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonstrantes, annunciauerunt cuncta, quæ in ea exercuerant: & qualiter ab ictu lanceæ sanguis & aqua emanauit ex latere ipsius, nec non & de mirabilibus ab ea ostensis ipsi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipsa ab eis fuisset reperta, & si ab aliquo eam accepissent. At illi retulerunt ei, quòd quidam Christicola per obliuionem in cellula synagogæ proxima dimisisset eandem iconam, dum se ad alium locum transferret hospitandi gratia. Qui statim iubetur inquiri: & repertus, in præsentia Domini Metropolitani statuitur. Cúmque ab eo studiosissimè fuisset interrogatus, quomodò icona apud se deuenisset, vel à quo tam mirabiliter posita esset, respõdit dicens, quòd Nicodemus, qui ad IESVM nocte venerat, proprijs manibus eam composuisset, & moriens Gamalieli tradidisset. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli magister, cùm diem sibi cerneret adesse extremum, Iacobo eam reliquit, & Iacobus Symeoni, & Symeon Zachæo, & sic per successiones temporum in Hierosolyma perdurauit, vsquequò subuersio illius vrbis patrata est quadragesimo & tertio anno post ascensionem Domini Saluatoris ad cælos. Sed biennio antequàm Titus & Vespasianus eandem subuerterent vrbem, admoniti sunt à Spiritu sancto fideles, atque discipuli Christi, vt relicta vrbe, ad regnum se transferrent Agrippæ Regis, quia ipse tunc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egressi ab vrbe, omnia quę ad cultum nostræ religionis vel fidei pertinere videbantur, secum auferentes, in has regiones se transtulerunt. Quo tempore etiam icona cum cæteris rebus Ecclesiasticis deportata, vsque hodiè in Syria permansit, quam ego ipse à parentibus ex hac luce migrantibus, mihi traditam, iure hæreditario vsque nũc possedi. Hæc certa & manifesta ratio est de icona sancta Domini Saluatoris, qualiter de Iudæa in Syrię partes deuenit.

A Nicodemo facta Christi imago, posteris relicta. Ioan. 3. Acto. 22.

11. GREGORIVS libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenum Massiliensem Episcopum: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconsiderato zelo succensus, sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, nè adorari debuissent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuisses, omninò laudauimus, fregisse verò repræhendimus. Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te non debuit reuocare, nè despectis alijs fratribus, solum te sanctum & esse crederes sapientem? Aliud est enim, picturam adorare: aliud, per picturę historiam, quid sit adorandum, addiscere. Nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa etiam ignorantes vident quod sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt. Vndè & præcipuè gẽtibus pro lectione pictura est. Quod magnoperè à te, qui inter gentes habitas, attendi debuerat, nè, dum recto zelo incautè succenderis, ferocibus animis scandalum generares. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Ecclesijs, sed ad instruendas solummodò mẽtes fuit nescientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus sanctorum depingi historias non sine ratione vetustas admisit, si zelum discretione condijsses, sine dubio & ea quæ intendebas salubriter obtinere, & collectum gregem nõ dispergere, sed potiùs dispersum poteras congregare: vt pastoris in te meritum nomen excelleret, non culpa dispersoris incumberet.

Episcopus qui imagines sanctorũ nè adorentur confregerat, repræhenditur.

Pictura idiotarum libri.

Imagines nõ sunt in Ecclesijs propositæ ad adorãdum, scilicet latriæ cultu.

12. ET libro septimo, indictione secunda, epistola quinquagesimatertia ad Secundinum: Imagines quas tibi dirigendas per Dulcidum diaconum rogâsti, misimus. Vndè valdè nobis tua postulatio placuit, quia illum toto corde, tota intentione diligis, cuius imaginem præ oculis habere desideras. Ab re non facimus, si per visibilia inuisibilia demonstramus. Sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amans videre conatur, si contigerit eam ad balneum, aut ad Ecclesiam ire, statim per viam incedenti se præparat, vt de visione eius hilaris recedat. Scio quidem, quòd imaginem Saluatoris nostri non ideò petis, vt quasi Deum colas, sed ob recordationẽ filij Dei in eius amore recalescas, cuius te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante diuinitatem ante illã prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, sed & in throno sedentem recordamur. Et dum nobis ipsa pictura quasi scriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideóque direximus tibi surtarias duas, imaginẽ Dei Saluatoris, & sanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorúmque Apostolorum Petri & Pauli continentes, per supradictum filiũ nostrum, & vnam crucẽ, clauim etiam pro benedictione à sanctissimo corpore Petri Apostolorum principis, vt per ipsum à maligno sis defensus, per cuius signum munitum te esse credis: & ex eo te protegat, qui iuuenilia semper suggerit recordari: vt in bonis actibus perseuerans, alios in eius amore accendas, propter quem te fecisti haberi, vt vitæ huius mala quæque inimicus suggerit retroacta mentis prouentibus quasi faciliùs inardescas, pro cuius amore vitam etiam velis finire. Ipse quoque te protegat vsque in finem, qui cunctum mundum dignatus est redimere Iesus Christus.

Imagines deuotionem excitant.

Ante imaginẽ non quasi ante diuinitatẽ prosternimur.

Transmittit Gregorius imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli.

13. IBIDEM epistola centesimanona ad Serenum Massiliensem Episcopum: Indico dudùm ad nos peruenisse, quòd fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores aspiciens, easdem Ecclesiæ imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos, nè quid manu factum adorari possit, habuisse laudamus: sed frangere easdem imagines non debuisse iudicauimus. Idcircò enim pictura in Ecclesijs adhibetur, vt hi qui literas nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent.

Repræhendit imaginum confractorẽ.

Picturæ cur in Ecclesijs adhibeantur.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: vt suprà hac eadẽ quæstione, A. testimonio duodecimo.

15. EVSEBIVS Cæsareensis libro septimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Quoniam in huius ciuitatis (Cæsareæ Philippi, quam Paneadem vocant) mentionem incidi, operæprecium arbitror, historiam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ ad posteritatem commẽdemus. Mulierem illam sanguinis profluuio afflictatã, quam sanctorum Euangeliorum testimonio à Seruatore nostro morbi remedium inuenisse cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiúsque domum ibi ostendi, & admirabilia quædam Seruatoris in eam beneficij monumenta & quasi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus instàr supplicantis, in anteriorem partem extensis, super editũ lapidem collocatam: huic eregionè viri erectam imaginem, ex eadem materia conflatam, vestitu ad talos demisso decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem, ad cuius pedes in ipsa basi peregrinam quandam & inusitatam herbæ speciem enasci: quam quidem, vbi ad ænei vestitus fimbriam excreuerit, morbis cuiusque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc statuam, effigiem IESV exprimere dicunt: quam ad nostram vsque ætatem manentem, ipsi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos, qui ex gentilibus prognati, à Seruatore dum inter homines viuebat, beneficijs affecti fuissent, ista effecisse, cùm & nos Petri & Pauli Apo-

Hæc eadem refert Nicep. l. 6. hist. eccl. cap. 15. Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8.

Mulier in euangelio cõmendata à Christo, eius imaginẽ erexit.

Miraculum.

Eusebius eã imaginem oculis conspexit.

Imagines Petri & Pauli

stolorum, & Christi etiam ipsius, imagines in picturis colorum varietate expressas, conseruatasque aspeximus.

16. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticæ libro quinto, capite vigesimo: Illud porrò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidem, vt Christi potentiam planè indicat, ità iram diuinam aduersùs Imperatorem accensam euidenter ostendit. Cùm certior factus esset Cæsareæ Philippi (est ea quidem vrbs Phœnicea, quam Paneadem vocant) præclaram esse Christi statuam, quam mulier quæ sanguinis profluuio laborabat, cùm esset morbo liberata, ibi collocauerat, eam deturbauit, suamque in eius loco posuit. Quo facto, ignis violentus de cælo delapsus, statuam illam circiter pectus persecuit, caputque vnà cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, quæ fuerat à pectore diuulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem atra tanquàm fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent. at Christiani posteà eius fragmenta cùm collegissent, in Ecclesia posuerunt, vbi etiam adhuc custoditur. Ex basi supra quam hæc statua locata erat, herba quædam, vti narrat Eusebius, quæ morbis cuiusque generis mederi solet, enascebatur: quæ quidem cuius generis esset, nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi, vel experientia, omninò nouit.

Iulianus apostata statuam illam Christi deturbauit.

Apostatę imago de cælo tacta est.

Fragmenta imaginis Christi in Ecclesia custodita.

Eusebius vt suprà.

17. NICEPHORVS Callistus libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite septimo: Postquàm Augarus scripto suo persuadere Christo quod voluisset (vt scilicet ad se veniret, ipsumque quo iamdudùm affligebatur, inueterato morbo liberaret) non potuit, desperato Iesu, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet consilij incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio, perculsus, pictorem eximium ad eum misit, eique vt diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret, imaginémque pro desiderato illo sibi adferret, imperauit. Et ille quidem venit, atque in loco sublimiori stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur. Quum verò cœptum opus non succederet, (diuinus quippe splendor & gratia in vultu eius coruscans, impedimento erat) re ea cognita Saluator textum lineum petit, in eóque priùs loto faciem suam exprimit, & ad * Augarum mittit. Dicitur quoquè Persarum rex, manu ingenióque promptum pictorem misisse, & per hunc feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quę eū diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepisse. Atque hæc quidem ex tabularijs & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conscripti hæc quoquè complectebantur, ex Syrorum lingua translata.

Huius imaginis Edessenæ suprà meminit Damascenus.

Alij eum Abagarum, alij Abgarū nominant.

18. ET eiusdem libri capite quadragesimotertio: Fertur Lucas quoquè primus Christi, & quæ eum ità vt Deum decebat genuit, matris, atque item principū Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrâsse, vndè in omnem deindè habitabilem orbem tam venerandum & pretiosum opus est illatum.

Lucas primus pinxit imagines Christi, B. Virginis, & principum Apostolorum.

19. IDEM libro sexto, capite decimosexto: Sanctorum Apostolorū Petri & Pauli, ipsiusque adeò, Christi, & quæ eum supra naturæ captū mirificè genuit virginis matris, coloribus adumbratas imagines plurimas ad hunc vsque diem conseruatas esse nouimus. Ac Lucas quidem Apostolus ipsas accuratè, opus id exorsus, manibus suis depinxit: deindè verò ex veteribus alij quoquè viri, pro eo atquè par erat, veluti seruatores suos in signis & picturis seruantes, idem fecère.

Imagines Christi, B. Mariæ, Petri & Pauli, à S. Luca depictæ.

20. NICETAS Choniates libro quinto de rebus gestis Manuelis Comneni Imperatoris: Pannonijs superatis, Imperator tanta victoria lætus & exultans, Deo gratijs actis, statim rei benè gestæ nuncios in vrbem mittit: ac post dies aliquot & ipse Constantinopolim ingressus, triumphum ducit ab Orientali porta, quæ ad arcem patet, eúmque ob insignem & incruentam victoriam quàm splendidissimè & magnificentissimè adornat. Expansæ sunt omnes purpureæ & auratæ vestes: & ciues alij aliundè ad pompā illam confluentes instàr torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes, templa, officinas, & loca omnia vrbis amplissimæ deferuerunt. Sunt & captiui in triūpho ducti. Platea illa vtrinque suggesta habuit ad binas & ternas contignationes educta, tecta quoquè omnia spectatoribus referta fuerunt. Imperatorem quadrigæ argenteæ auratæ cum equis niue candidioribus precedebant: quibus imposita erat imago inuictæ adiutricis & insuperabilis commilitonis matris Dei. Eum currum Imperatoris propinqui atque amici, senatus, viri magistratibus & dignitatibus insignes, ponè sequebantur. Deindè ipse Imperator prodijt equo feroci insidens, vir inclytus & maximus, ornamentis illustribus insignis.

Imago B. Virginis inuictæ adiutricis, in curru triumphali constituta.

21. IDEM de Imperio Ioannis Comneni: Illud insignem eius pietatem testatur: Cùm Romanæ phalanges vrgentibus hostibus, & audaciùs se inferentibus laborarent, imaginem Dei genitricis cum gemitu & miserabilibus gestib⁹ intuēs, lachrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat, neque id frustrà. Statim enim cælesti robore armatus, Scythicam aciem profligat: quemadmodùm olìm Moyses extensione manuum Amalechiticas turmas dissipauit.

Imperator ante imaginē B. Virginis lachrymas fundit non frustrà.

Exod. 17.

22. IONAS Aurelianensis episcopus, scripsit libros tres imperāte Ludouico, de cultu imaginum aduersùs Claudiū Taurinensem episcopū, discipulū Felicis episcopi Vrgelitanensis, in Cōcilio Francofordiensi, sub Adriano primo & Carolo Magno celebrato, damnati: qui non solùm picturas sanctarum rerū gestarum, (vt ipse Ionas ait in principio libri primi) verùm etiā cruces materiales, quibus ob honorem & recordationem redemptionis suæ sancta consueuit vti Ecclesia, à cunctis parochiæ suæ basilicis dicitur deleuisse, euertisse, & penitùs abdicâsse.

Claudius Taurinensis Iconoclasta ab Iona Aurelianensi confutatur.

23. DAMASCENVS scripsit libros tres aduersùs eos, qui sanctas imagines traducunt & criminantur, præcipuè verò aduersùs Imperatorem Leonem Isaurum Iconomachum: in quibus doctissimè confutat argumenta Iconoclastarum, & veterem Ecclesiæ traditionem de vsu & cultu sanctarū imaginum propugnat ac defendit, multis etiam antiquorum Patrum testimonijs, & historiarū exemplis adductis, quæ nimìs longum foret asscribere.

Damascenus Imperatorē Iconoclastā oppugnat.

24. EXODI vigesimoquinto: Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero. Vtrunque latus propitiatorij tegant, expandentes alas & operientes oraculum, respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium, quo operienda est arca, in qua pones testimonium quod dabo tibi. Indè præcipiam & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonij, cuncta quæ mandabo per te filijs Israël.

Imagines veteris testamenti.

25. RVRSVM capite trigesimoseptimo: Duos etiā Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex vtraque parte propitiatorij, Cherub vnū in summitate vnius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorij, extendentes alas, & tegentes propitiatoriū, seque mutuò & illud respicientes.

26. NVMERORVM septimo: Cumque ingrederetur Moyses tabernaculū fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vndè & loquebatur ei.

27. ET capite vigesimoprimo: Orauit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergò Moyses serpētem æneum,

um, & posuit eum pro signo. Quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.

28. TERTII Regum sexto: Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decẽ cubitorum altitudinis. Quinque cubitorum ala Cherub vna, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id est, decem cubitos habentes à summitate alæ vnius vsque ad alæ alterius summitatem. Decem quoquè cubitorum erat Cherub secundus: in mensura pari, & opus vnũ erat in duobus Cherubim, id est, altitudinẽ habebat vnus Cherub decem cubitorum, & similiter Cherub secundus. Posuítque Cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas Cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala Cherub secundi tangebat parietem alterum: alę autem alteræ in media parte templi se inuicèm cõtingebant. Texit quoquè Cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit varijs cęlaturis & torno: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete & egredientes. Sed & pauimentum domûs texit auro intrinsecùs & extrinsecùs. Et in ingressu oraculi fecit duo ostiola de lignis oliuarũ, postesq; angulorum quinque. Et duo ostia de lignis oliuarum, & sculpsit in eis picturam Cherubim, & palmarum species, & anaglypha valdè prominentia, & texit ea auro: & operuit tam Cherubim, quàm palmas & cætera auro. Fecítque in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos, & duo ostia de lignis abiegnis altrinsecùs: & vtrunque ostium duplex erat, & seipsum tenens aperiebatur. Et sculpsit Cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuítque omnia laminis aureis.

Fides Apostolorum & Orthodoxorũ.

1. C. SECVNDA Synodus Nicena, actione septima, in definitione: Sancta Synodus exclamauit: Hęc est fides Apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui secùs agunt, anathemate percelluntor. Qui sic non sentiunt, ab Ecclesia depelluntor. Nos antiquæ Ecclesiæ legislationi insistimus, nos decreta Patrum custodimus, nos adijcientes aliquid aut auferentes Ecclesiæ anathematizamus. Nos venerandas imagines suscipimus. Nos, qui secùs faxint, anathemate percellimus. Quicunque sententias sacræ scripturę de idolis, contra venerãdas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Christiani vt deos adorent, anathema. Qui scientes communicant cum illis, qui contra venerandas imagines sentiunt, aut eas dehonestãt, anathema. Qui audent Ecclesiam Catholicam dicere idola aliquando suscepisse, anathema.

Anathemate feriuntur à sancta synodo omnes Iconomachi, & eorũ falsa doctrina.

Eadem anathemata etiã in fine actionis 4. & 5. ꝓlata à synodo fuêre.

Anathema ijs qui scripturas de idolis, contra imagines citant, aut eas idola appellant.

2. SYNODVS octaua generalis canone septimo: Valdè proficuum est & venerabiles imagines pingere, sed & proximos disciplinas diuinæ ac humanæ sapientiæ docere. Non autem bonum est, nec omninò proficuum, ab indignis horũ aliquid fieri. Huius rei gratia nequaquàm imagines operari in sacris templis, sed neque in quouis loco docere anathematizatos ab hac sancta & vniuersali synodo, definimus & promulgamus, * vsque à propria seductione ac malitia conuertantur. Quisquis ergò post hanc definitionẽ ad picturæ sanctarum imaginũ in Ecclesijs, aut doctrinæ actionem quoquo modo eos admiserit, si quidem clericus fuerit, proprio gradu periclitetur: si laicus, communione priuetur.

* videtur legendum, quousquè

3. NICEPHORVS libro decimosexto historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimoseptimo: Xenaias quidam erat (Philoxenum Græca lingua rectè vocet) genere Persa, & fortuna seruus, peridoneus satanæ minister. qui sub Calandionis Episcopatu, quum ab hero suo profugisset, ad Ecclesiam Dei accessit, clericũ se esse affirmans, quum quidem nondùm diuino regenerationis lauacro initiatus esset. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo maleuolentiam ex signis & coniecturis quibusdam cognouit, ab Ecclesia eum proscripsit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus successit, Xenaiam ille non solùm recepit: verumetiam nondùm baptismo initiatum, vicinæ Hierapolis Episcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandèm se episcopatum viro nondùm baptizato mandâsse intellexit, dixisse fertur, sufficere ei pro baptismo consecrationem. Xenaias iste primus (ô audacem animam, & os impudens) vocem illam euomuit: Christi & eorum qui illi placuêre, imagines venerandas non esse. Itaque impietatis istud mancipium magno cum tumultu multis sibi ex prima Syrorum gente ascitis, & non exigua ex Cynegetico siue Venatico monasterio multitudine assumpta, vnà cum innata sibi improbitate, in vrbẽ peruenit: & Flauiano vim maximã intentauit, vt Chalcedonẽsem synodum & Leonis tomũ ille anathemate damnaret.

Prophanus Xenaias primus linguã laxauit cõtra imagines sanctas.

4. GREGORIVS libro nono epistolarum, epistola nona ad Serenum Massiliensem episcopum, vt suprà in hac quæstione, B. testimonio vndecimo.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, in decreto de Inuocatione, veneratione & reliquijs Sanctorum & sacris imaginibus: Doceant imagines Christi, Deiparæ virginis, & aliorum sanctorum, in templis præsertim habendas & retinendas, eísque debitum honorem & venerationem impertiendam: non quòd credatur inesse aliqua in ijs diuinitas vel virtus, propter quam sint colendę: vel quòd ab eis sit aliquid petendum, vel quòd fiducia in imaginibus sit figenda, velutì olìm fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quę illæ repræsentant: ità vt per imagines quas osculamur, & coram quibus caput aperimus & procumbimus, Christum adoremus, & Sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præsertim verò secũdæ Nicenæ synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum. Illud verò diligenter doceant Episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis vel alijs similitudinibus expressas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assiduè recolendis: tum verò ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solùm quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt: sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subijciuntur: vt pro ijs Deo gratias agant, ad Sanctorúmque imitationem, vitam morésque suos componant: excitentúrque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

Imagines sanctorũ retinẽdę, & quo modo aut quo fine honorandę.

Per imagines quas osculamur, & corã quibus procumbimus, Christũ adoramus, & sãctos veneramur.

Nicena 2. synodus.

Pictę historię sacrę quid vtilitatis adferant.

Anathema Iconomachis

6. GENESIS primo: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostrã, & præsit piscibus maris, &c. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum.

7. AD Philippenses secundo: Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

8. PAVLVS Diaconus de gestis Longobardorum libro sexto, capite decimoquarto: Hac tempestate Leo Imperator apud Constantinopolim Sanctorum imagines depositas incendit. Romano quoq; Pontifici idem facere, si imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed Pontifex id facere contempsit. Omnis quoquè Rauennẽsis exercitus & Venetiarum, talibus iussis vno animo restitêre, & nisi eos Pontifex prohibuisset, Imperatorem super se constituere aggressi fuissent. Per idem tempus Leo Imperator ad peiora progressus est, ità vt compelleret omnes Constantinopoli habitantes tam vi, quàm blandimentis, vt

Leonis Imperatoris furor.

Refert tamen Zonaras eũ à Gregorio Rom. Pontif. synodico anathemate obstrictum.

Incẽdi mandat impius Leo imagi-

nes Saluatoris & Sanctorum. vt deponerentur vbicunquè haberētur imagines tam Saluatoris nostri, quàm eius sanctæ Genitricis, & omnium sanctorum, easque in medio vrbis incendio concremari fecit. Et quia pleriq; ex populo tale scelus fieri præpediebant, aliquot ex eis capite truncati, alij alia parte corporis mulctati sunt. Cuius errori Germanus Patriarcha nō consentiēs, à propria sede depulsus est, & eius loco Anastasius presbyter ordinatus est.

Martyrio affecti p imaginibus.

9. IDEM libro vltimo de gestis Romanorum, in fine eadem ad verbum repetit.

10. IOANNES Patriarcha Hierosolymitanus, in vita sancti Ioannis Damasceni: Ingruerant vniuerso orbi nox horrida atque profundæ tenebræ, ità vt obscurarentur venerabilium imaginum præclaræ figuræ. Illarum author fuit, non à triuio aliquis ac plebeius, qui in exigua tantùm parte orbis, malitiam suam disseminaret, sed vir ille (vt sic dicam) manu fines orbis complectens, Romanorum videlicet princeps. Is potentia inflatus, vi summa nitebatur, vt ad vnam venerandas imagines omnes, & locis in omnibus, demoliri posset. Et eapropter imaginū cultores partìm dilaniari faciebat, sicut leo rapiens & rugiens, verè tam animo quàm corpore leo: partìm in diuersa rugitu suo fugabat, atque adeò sæuiebat, vt fidelium pleriq; in subterraneis speluncis sese occulerent, existimarentque tutius, leonibus ac draconibus conuenire, quàm cum illo illiúsque familiaribus habitare. Nonnulli etiam metu perterriti, vsque in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipso inquam, quasi à conspectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non leonina feritate, sed gratia nomen sortitus, spiritalíque gratia plenus, aduersùs singularem hunc serpentem, vt stomachari & exardescere cœpit, (ità autem stomachabatur, vt rectè & virtutem, & zelum dixeris stomachationem) nō ad Sauromatas cum Thracibus, neque ad columnas Herculis cum Constantinopolitanis profugit, neque ad desertiora loca ex palatijs transijt propter rugitum Leonis. Sed & cùm versaretur Damasci, & cùm monasticam in solitario Palæstinę loco exerceret, strenuus & impauidus aduersùs Leonem pugnabat. Quanuìs autem ille strenuissimus meus athleta, tanto locorum interuallo abesset à tyranno, libris tamen & sermonibus cor illius dissecabat, veluti tricuspidibus hastis, quas igne spiritus sancti fabricabat, vitali aqua solidans. In eadem historia refert, quomodò ipsi Damasceno per beatā virginem manus restituta sit, quam propter imaginum defensionem amiserat.

Crudelitas Imperatoris in imaginum cultores.

Plura de huius Imperatoris Leonis crudelitate, filiorumque eius Constātini Copronymi & Leonis Copronymi, vide apud Ioannem Zonaram, annaliū tomo 3.

Damasceni libertas & constantia.

Scripta Damasceni in defensionem imaginum sanctarum.

X

Quid nobis præscribit secundum præceptum?

Exod.20.b Leuit.19.c 5.a b Eccli 23.b 27.b Zach.5.a b & 8.c Leuit.24.c Matth.5.f

a 8.Tolet.can.2.

b Matth.5.f Iac.5.c

A. Prohibet abusum diuini nominis & irreuerentiam, quæ committitus à periuris, blasphemis, & per Deum, Sanctos, vel sacra [a] temerè iurantibus, contra illud: [b] *Nolite iurare: sit sermo vester, est est, non non.*

Psal. 33.a Ier.4.a Psal.14.b & 75.b Eccles 5.a 1.Tim. 5.b Deut. 23.d

c Psal.49.c 2.Cor.2.d 4.a Trident.syno.sess.4.

B. Deindè requirit, vt iuxta rectum linguæ vsum ingentem reuerentiam diuino nomini exhibeamus, iuramenta seruemus, vota Deo & Ecclesiæ facta non violemus, deniquè vt verbum [c] Dei tractemus reuerenter.

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigesimo: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: Nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà.

2. LEVITICI decimonono: Nō periurabis in nomine meo, nec polles nomen Dei tui. Ego Dominus.

3. ET quinto capite: Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisq; fuerit quòd aut ipse vidit, aut conscius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima quæ iurauerit & protulerit labijs suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramēto aut sermone firmauerit, oblitaq; posteà intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnum siue capram, orabitq; pro ea sacerdos & pro peccato eius.

4. ECCLESIASTICI vigesimotertio: Iurationi non assuescat os tuum. Multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assiduè, à liuore non minuitur: sic omnis iurans & nominans, in toto à peccato nō purgabitur. Vir multùm iurans, implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Et si frustrauerit, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulauerit, delinquit dupliciter: & si in vacuum iurauerit, non iustificabitur. Replebitur enim retributione domus illius. Indisciplinatæ loquelæ nō assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati. Homo assuetus in verbis improperij, in omnibus diebus suis non erudietur.

5. ET capite vigesimoseptimo: Loquela multū iurans, horripilationem capiti statuet, & irreuerentia ipsius obturatio aurium.

6. ZACHARIAE quinto: Ego video volumen volans. Et dixit ad me (angelus scilicet): Hæc est maledictio quæ egreditur super faciē omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibì scriptū est, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & consumet eum, & ligna eius, & lapides eius.

7. ITEM capite octauo: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo &c. & iuramentum mendax nè diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

8. LEVITICI vigesimoquarto: Educ blasphemum (inquit Dominus ad Moysen) extra castra, & ponant omnes qui audiêrunt, manus suas super caput eius, & lapidet eū populus vniuersus. Et ad filios Israel loqueris: Homo qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi, siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomē Domini, morte moriatur.

9. MATTHAEI quinto: Audîstis quia dictum est antiquis, Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis nō iurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Hierosolymam, quia ciuitas est magni regis: neq; per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere aut nigrum. Sit sermo aūt vester, est, est: non, non: quod autem his abundantiùs est, à malo est.

10. CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo, multa differit de incautis iuramentis. Ac inter alia quidē docet, iuramenta resolui non posse, quia scriptum sit, Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Cæterùm iuramenta illicita seruanda non esse, ex beati Ambrosij testimonio, qui libro primo Officiorum hunc in modum loquitur: Est etiam contra

Exod.20.

lib.1. cap.50. offi. Incauta iuramenta an ser-

[uanda sint, ex B. Ambrosij sententia.] officium nonnunquàm, soluere promissum, & sacramentum custodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam [Matth.14.] quicquid petitura esset, daret filiæ Herodiadis: & necē [Iud.11.] Ioannis præstitit, nè promissum denegaret. Nam de Iephte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ sibi victori primùm occurrerat, quò votum impleret, quod spoponderat, vt quicquid sibi primum occurrisset, offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promissum soluere parricidio. Itē in libro ter[lib.3. cap.12.]tio: Purum ergò ac syncerum oportet esse affectum, vt vnusquisq; simplicem sermonem proferat, vas suū in sanctitate possideat, nec fratrem circunscriptione verborum seducat. Nihil promittat inhonestum. At si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quàm facere quod turpe sit. Sępè plerique constringunt se iurisiurandi sacramento, & cùm ipsi cognouerint promittendum non fuisse, sacramenti tamen con[Matth.14. Mar.6.]templatione faciūt, quod spoponderint. Sicut de Herode suprà scripsimus, qui saltatrici pręmium turpiter promisit, crudeliter soluit: Turpe est, quòd regnū pro saltatione promittitur: crudele, quòd mors prophetæ pro iurisiurandi religione datur. Quanto tolerabilius tale fuisset periuriū sacramento? Et post pau[aliâs miserabilis,]ca de Iephte disputās: Mirabilis, inquit, necessitas, quę [Iud.11.] soluitur parricidio. Melius est non vouere, quàm vouere id quod sibi is, cui promittitur, nolit exolui. Et post paululum: Non semper igitur promissa soluenda [Ionæ 3.] omnia sunt. Deniq; ipse Deus, sicut scriptura indicat, frequenter mutat suam sentētiam. Hæc ibi ex Ambro[Ex Isidor. lib. 2. sentēt. siue de summo bono, cap.31. Vide Gratianū 22. quæst. 3. & 4.]sio. Deindè ex Isidoro: Non est conseruandū sacramentum, quod malè & incautè promittitur, velut si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum, quàm permanere in stupri flagitio. Similiter ex Synonymis: In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, nō facias. Impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Ibidèm sic aiunt eadē de re Concilij Patres: Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodò maculamus. Cùm verò noxia promissa cōplemus: & Dei iussa superbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nosipsos crudeliori gladio trucidamus.

11. MATTHAEI quinto, vt in textu.

12. IACOBI quinto: Ante omnia, fratres mei, nolite iurare, neque per cęlum, neque per terram, neque aliud quodcunque iuramentum. Sit autem sermo vester, est, est: non, non: vt non sub iudicio decidatis.

1. B. PSALMO trigesimotertio: Benedicam Dominum in omni tēpore: semper laus eius in ore meo.

2. IEREMIAE quarto: Si reuerteris Israel, ait Dominus, ad me conuertere. Et iurabis, Viuit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicēt eum gentes, ipsumq; laudabunt.

3. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui iurat proximo suo, & non decipit.

4. ET septuagesimoquinto: Vouete & reddite Domino Deo vestro.

5. ECCLESIASTAE quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio. Sed quodcunque vóueris, redde: multoq; melius est non vouere, quàm post votū promissa non reddere.

6. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatę fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

7. DEVTERONOMII vicesimotertio: Cùm votum vóueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absq; peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

8. PSALMO quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Ibidèm: Peccatori autem dixit Deus, Quarè tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuū?

9. POSTERIORIS ad Corinthios secūdo: Non sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei, sed ex synceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur.

10. ET capite quarto: Abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neq; adulterantes verbū Dei, sed in manifestatione veritatis, commendātes nosmetipsos ad omnē conscientiam hominū coram Deo.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta, in decreto de editione & vsu sacrorum librorū: Posthæc temeritatem illam reprimere volens sancta synodus, qua ad profana quæq; conuertuntur & torquentur verba & sententiæ sacræ scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, sortes, libellos etiam famosos: mandat & præcipit, ad tollēdam huiusmodi irreuerētiam & contemptum, nè decæterò quispiam quomodolibèt verba scripturæ sacræ ad hæc & similia audeat vsurpare: vt omnes huius generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Episcopos coerceantur. [Verba sacræ scripturę non licet ad prophana conuertere.]

XI

Quid imperat tertium præceptum?

A. Postulat Sabbatum seu diem festum in Ecclesia, pijs operibus transigi. Vult igitur, vt animus tunc adsit curis vacuus, qui se liberè transferat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, spe, & charitate præstandum. Vult vt expediti, Diuina meditemur beneficia, tractemus sacra, oremus & adoremus Deū cùm priuatim, tum publicè cum alijs in [a] spiritu & veritate.

[Exod.20.b 31.c Deut. 5.b Leuit.23.a Hier.17.d Esa. 56.b Apoc.1.c Acto.20.b 1.Corinth.16.a Aug. ad Ianua. epist.119. cap. 2. & 13. & epist.118. ca.1. Item ser. 154. de temp. Leo epist.81. ad Dioscor. cap.1. a Ioan.4.c]

B. Prohibet autem diebus festis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum esse profanis, nimirùm vt ocio sancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Ecclesiæ sacrum seu Missam, & statam concionem, quemadmodùm hoc præceptum obseruare pij consueuerunt.

[Deu 5.b Num.15.d Leuit. 23.e Ignat. ad Philip. Leo ser.3. de quadrages. Greg. lib.11. ep.3. Hiero. in ca.4. ad Galat. Aug. cont. Adimantū, cap.16. & ser.251. de temp. Conc. Mogunt. can. 36.2. Matis. can.1. Agathen, can.21. & 47.]

TESTIMONIA.

1. A. EXODI vigesimo: Memento vt diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fe-

cit Dominus cælum & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requieuit in die septimo: idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificauit eum.

2. ET capite trigesimoprimo: Videte vt Sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos. Custodite Sabbatum meum, sanctũ est enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui. Sex diebus facietis opus: in die septimo Sabbatum est, requies sancta Domino. omnis qui fecerit opus in die hac, morietur. Custodiant filij Israel Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum inter me & filios Israel, signumq; perpetuum: sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessauit.

3. DEVTERONOMII quinto: Obserua diem Sabbati, vt sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, & bos, & asinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas, vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memento quòd & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te indè Dominus Deus tuus in manu forti & brachio extento. Idcircò præcepit tibi, vt obserues diem sabbati.

4. LEVITICI vigesimotertio: Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filijs Israel, & dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia Sabbati requies est, vocabitur sanctus: omne opus nõ facietis in eo: Sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris. Hę sunt ergò ferię Domini sanctę, quas *Festa Iudæorum.*
1. celebrare debetis temporibus suis. Mẽse primo, quar-
tadecima die mensis ad vesperum, phase Domini est:
& quintadecima die mensis huius, solennitas azymo-
rum Domini est. Numerabitis ab altero die Sabba-
ti in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem
hebdomadas plenas, vsque ad alteram diem expletio-
2. nis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies, &
sic offeretis sacrificium nouum Domino ex omni-
3. bus habitaculis vestris. Mẽse septimo, prima die men-
sis erit vobis Sabbatum memoriale clangentibus tu-
bis, & vocabitur sanctum: Omne opus seruile non fa-
cietis in eo, & offeretis holocaustum Domino. Deci-
4. cimo die mensis huius septimi dies expiationum erit
celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisq; ani-
mas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino.
Omne opus seruile nõ facietis in tempore diei huius:
quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Do-
minus Deus vester: Omnis anima quæ afflicta nõ fue-
rit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quip-
piam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergò
operis facietis in eo: legitimum sempiternũ erit vobis
in cunctis generationibus, & habitationibus vestris.
Sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras
5. die nono mensis. A quintodecimo die mensis huius se-
ptimi, erũt feriæ tabernaculorum septem diebus Do-
mino. Dies primus vocabitur celeberrimus atq; san-
6. ctissimus: omne opus seruile non facietis in eo. Et se-
ptem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quo-
què octauus erit celeberrimus atque sanctissimus, &
offeretis holocaustum Domino: est enim cœtus atq;
collectæ: omne opus seruile non facietis in eo. Hæ
sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque
sanctissimas: &c.

6. HIEREMIAE decimoseptimo: Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die Sabbati: nec inferatis per portas Ierusalem. Et nolite eijcere onera de domibus vestris in die Sabbati, & omne opus non facietis: sanctificate diem Sabbati, sicut pręcepi patribus vestris.

6. ESAIAE quinquagesimosexto: Quia hęc dicit Dominus Eunuchis, Qui custodierint Sabbata mea, & elegerint quę ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternũ dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhęrẽt Domino, vt colant eum, & diligant nomẽ eius, vt sint ei in seruos: omnem custodientem Sabbatum, nè polluat illud, & tenentem fœdus meum: Adducam eos in montem sanctum meũ, & lętificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

7. APOCALYPSIS primo: Fui in spiritu in Dominica die.

8. ACTORVM vigesimo: Vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis: &c.

9. PRIORIS ad Corinthios decimosexto: De collectis autem quæ fiũt in sanctos, sicut ordinaui Ecclesijs Galatiæ, ità & vos facite. Per vnã Sabbati vnusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant.

10. AVGVSTINVS epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite duodecimo: Ideóque inter omnia illa decem præcepta solum ibi quod de Sabbato positum est, figuratè obseruandũ pręcipitur: quam figuram nos intelligendam, non etiam per ocium corporale celebrandam, suscepimus. Cùm enim Sabbato significetur spiritalis requies, de qua dictũ est in Psalmo: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, & quò vocantur homines ab ipso Domino, dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Cætera tamen ibi præcepta propriè sicut pręcepta sunt, sine vlla figurata significatione obseruamus. Nam & idola non colere manifestè didicimus, & non accipere in vanum nomen Domini Dei nostri, & honorare patrem & matrem, & non mœchari, non occidere, non furari, non falsum testimoniũ dicere, non concupiscere vxorem proximi, non concupiscere vllam rem proximi, non figuratè aliud prętendunt & mysticè aliud significant, sed sic obseruantur, vt sonant. Obseruare tamen diem Sabbati non ad literam iubemur secundùm ocium ab opere corporali, sicut obseruant Iudæi: & ipsa eorum obseruatio, quia ità pręcepta est, nisi aliam quandam spiritalẽ requiem significet, ridenda iudicatur. Vndè non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandum, quo ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in scripturis dicuntur, quandoquidem non solùm id in decalogo figuratè pręcipitur, vbi requies commendatur, quæ vbiq; amatur, sed in solo Deo certa & sancta inuenitur.

Præceptũ de colendo Sabbato quò ad Christianos pertineat. *Psalm. 45.* *Matth. 11.* *Exod. 20. Deut. 5.*

11. DEINDE capite decimotertio: Dies tamẽ Dominicus non Iudæis, sed Christianis resurrectione Domini declaratus est, & ex illo habere cœpit festiuitatẽ suam. Animæ quippe omnium sanctorum ante resurrectionem corporis sunt quidem in requie, sed in ea non sunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionẽ significat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiem, sed glorificat. Non enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante resurrectionem Domini, quãuis sanctos Patres plenos spiritu prophetico octauæ sacramentum nequaquàm lateret, quo significatur resurrectio: Nam & pro octaua Psalmus inscribitur, & octauo die circuncidebantur infantes. Et in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationem dicitur: Illis septem, & illis octo reseruatum est: tamen illis

Dies Dominicus in locũ Sabbati successit apud Christianos. *1. Cor. 15.* *Eccles. 11.*

Rom.6. illis est occultatum, & solum celebrandum sabbatum traditum est, quia erat anteà requies mortuorum. Resurrectio autem nullius erat donèc veniret Christus, qui resurgens ex mortuis, iam nō moreretur, & mors illi vltrà nō dominaretur. Sed postquàm facta est talis resurrectio in corpore Dominico, vt præiret in capite Ecclesię, quod corpus Ecclesiæ speraret in fine, iā etiā dies Dominicus, id est, octauus, qui & primus, inciperet celebrari, ipsa etiā causa intelligitur, cur obseruandum Pascha, vbi agnum occidere & comedere iubentur, quod manifestissimè passionē Domini pręfigurat, nō eis ità pręceptū, vt attenderent occurrere Sabbatū, & cum mense nouorū & tertiam lunæ hebdomadam concurrere, vt eundem quoquè diem Dominus potiùs sua passione signaret, qui etiam Dominicū, id est, octauum, qui & primus est, declaraturus aduenerat.

Anniuersarię solennitates Christianorū ab Apostolis institutæ, vel à plenarijs Concilijs.

12. ITEM epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quę quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs cōcilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti, quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælū, & aduentus de cęlo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebrātur. Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunquè se diffundit Ecclesia.

Diei Dominicæ commendatio.

13. IDEM sermone cētesimo quinquagesimoquarto de tempore: Venerabilis est hæc dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus est, & dies clarus, in quo visa est prima lux, in quo trāsgressi sunt filij Israel mare rubrum siccis pedibus, & in quo pluit manna filijs Israel in deserto, & quo Dominus baptizatus est in Iordane, quo vinum de aqua in Cana Galilęæ factum est: Quo benedixit Dominus quinque panes, quibus satiauit quinque millia hominū: In quo resurrexit Dominus à morte: Quo intrauit Dominus in domus clausas, vbi erāt discipuli cōgregati propter metū Iudęorū: In quo spiritus sanctus descendit in Apostolos: Et in quo speramus Dominum nostrum Iesum Christum ad iudiciū venturū: In quo die omnis creatura reformabitur in melius, vt sol & luna septuplum lumen accipiant, & sancti homines vitam æternā propter merita bonæ obedientiæ recipiant à Deo.

Gen.1. Exod.14. Exod.16. Matth.3. Ioann.2. Matth.14. Ioan.20. Actor.2. Esa.30.

Dominicæ diei excellentia.

14. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum, capite primo: Dies resurrectionis Dominicæ tantis diuinarum dispositionum mysterijs est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium: in hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prędicādi omnibus gentibus Euāgelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mūdo sacramentum regenerationis accipiūt. In hac (sicut beatus Ioannes Euangelista testatur) congregatis in vnū discipulis, ianuis clausis, quū ad eos Dominus introijsset, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorū detinueritis, detenta erunt. In hac deniquè promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit.

Gen.2. Marc.16. Matth.28. Ioan.20. Ioan.14.&16. Acto.2.

15. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nam & Pater tales quęrit, qui adorēt eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

1. B. DEVTERONOMII quinto: Obserua diē Sabbati, &c. vt suprà, hac quęstione, A. testimo. tertio.

2. NVMERORVM decimoquinto: Factū est autem, cùm essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerūt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitq; Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste. obruat eū lapidibus omnis turba extra castra. Cumq; eduxissent eum foràs, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est sicut pręceperat Dominus.

3. LEVITICI vigesimotertio: vt suprà, hac quęstione, A. testimonio quarto.

4. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

5. LEO Magnus sermone tertio de Quadragesima: Si rationabile & quodammodò religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mentis ostēdere, si ipsam quoquè orationis domū propensiore tunc cura & ampliore cultu, quātùm possumus, adornamus: nónne dignū est, vt anima Christiana, quæ verū viuumq; Dei templum est, speciem suam prudenter exornet, & redemptionis suæ celebratura sacramētum, omni circunspectione pręcaueat, nè vlla eam macula iniquitatis obfuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nā quid prodest honestatis formam pręferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quæ animi puritatem & speculum mentis obnubilant, abstergenda sedulò, & quadam elimatione radenda sunt. Scrutetur quisque conscientiam suam, seq; ante se statuat proprij censura iudicij &c. Vndè quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbiquè prætendere, & tunc maximè aduersùs Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad Paschale festum quadraginta dierum continentia se pręparet.

Diebus festis sicut ornātur corpora & tēpla, ità & anima suis ornamentis exornanda est & à vitijs purganda.

Ad festū Paschæ celebrādum quadragesimali ieiunio præparamur ex Spiritus sancti doctrina.

6. GREGORIVS libro vndecimo epistolarum, epistola tertia ad Romanos ciues: Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omnimodò orationibus insistendum, vt si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diem resurrectionis Dominicæ precibus expietur.

Die Dominico quid agendum.

7. HIERONYMVS in caput quartum ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos: nos quoquè simile crimē incurrimus, quartam sabbati obseruātes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschę festiuitatem, & Pentecostes lętitiam, & pro varietate regionum diuersa in honore martyrū tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet, Nō eosdē Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorū pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morē Israel numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et nè inordinata congregatio populi fidē minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus.

An Paulus prohibeat quosuis dies obseruari à Christianis.

Iudaica festa non celebrātur à Christianis.

Cur dies festi instituti sint.

8. AVGVSTINVS in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimosexto: Nos quoquè & Dominicum diem & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierū festiuitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, nō tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.

Solennitates Christianorū

9. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimoprimo de tempore: Sciendum est, fratres charissimi, quòd ideò à sanctis patribus nostris constitutum est Christianis & mandatum, vt in solennitatibus Sanctorum, & maximè in Dominicis diebus, ocium haberēt, & à terreno negocio vacarent, vt paratiores & promptiores essent ad diuinum cultum, cùm non haberent, quod eos indè retardaret incommodū, relinquerētq; eo tempore terrenam solicitudinem, quò faciliùs possent Dei intendere voluntatem. Indè ipse Dominus per prophetam dicit: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus. At hi qui diuersis curis ac negocijs implicati, hanc sententiam Dei spernūt, & diuinæ contemplationi vacare nolunt, timeo quòd in futuro iudicio illis ianuā Domini pulsantibus atque aperiri poscentibus,

Cur à terrenis negocijs Christiani feriātur, diebus festis & Dominicis.

Psal.45.

Luc.13. bus, Dominus respondeat, Amen dico vobis, nescio vos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ. Et qui modò Deum quęrere negligunt, ab ipso tunc respuuntur. Idcircò fratres mei, non sit vobis molestum, in Dominicis diebus & in Natalitijs Sanctorũ, diuino studere cultui. Dominicum ergò diem Apostoli & Apostolici viri ideò religiosa solennitate habendũ sanxerunt, quia in eodem redemptor noster à mortuis resurrexit. Quiq; ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abstinentes, tantùm diuinis cultibus seruiamus, dãtes scilicet diei huic honorem & reuerentiã propter spem resurrectionis nostrę, quam habemus in illa. Nam sicut ipse Dominus Iesus Christus & saluator resurrexit à mortuis, ità & nos resurrecturos in nouissimo die speramus. Appáret autem hunc etiam in scripturis sanctis esse solennem. Ipse enim est primus dies seculi, in ipso formata sunt elementa mundi, in ipso creati sunt angeli, in ipso quoquè à mortuis resurrexit Christus, in ipso de cœlis Spiritus sanctus super Apostolos descendit, manna in eodem, in eremo primùm de cœlo datũ est. His enim speciebus ac talibus indicijs Dominica dies extát insignis. Ac ideò sancti doctores Ecclesię decreuerunt omnẽ gloriam Iudaici Sabbatismi in illã transferre, vt quod ipsi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies nostra vera, quãdo resurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore simul perfecta. Obseruemus ergò diem Dominicam fratres, & sanctificemus illam, sicut antiquis præceptum est de Sabbato, dicente Legislatore, à vespera vsque ad vesperam celebrabitis Sabbata vestra. Videmus nè ocium nostrum vanum sit, sed à vespera diei Sabbati vsq; in vesperam diei Dominici, sequestrati à rurali opere & ab omni negocio, soli diuino cultui vacemus. Sic quoquè sanctificamus ritè Sabbatum Domini, dicente Domino: Omne opus non facietis in eo. Veniat ergò, cuicunq; possibile sit, ad vespertinã atq; nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuẽtu Ecclesię pro peccatis suis Deum. Qui verò hoc non posfit, saltem in domo sua oret, & non negligat Deo soluere votũ, ac reddere pensum seruitutis. In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neq; ociosus quis domi remaneat, cęteris ad Ecclesiam pergentibus, neq; in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagando campos & syluas, clamorem & cachinnũ ore exaltans, non gemitũ nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens.

[Margin: Cur dies Dominicus ex Apostolorum institutione celebratur. — Matth.28. — Die Dominico quæ præclarè acciderint. — Genes.1. — Act 2. — Exod.16. — Sabbati celebratio abrogata. — Exod.20. — Leuit.23. — Quibus studijs vacandũ in diebus festis.]

10. CONCILIVM Moguntinum canone trigesimosexto, 11. SECVNDVM Matisconense canone primo, 12. ET Agathense canone vigesimoprimo, 13. ET quadragesimoseptimo: vide infrà in tractatu de pręceptis Ecclesiæ, quęstione decimaquarta.

XII

Quæ summa est horum trium præceptorum?

A. Hæc tria priora quidem præcepta, quæ sunt [a] primæ tabulæ, nos eò instituunt, vt verum Deo cultum pręstemus, interiorem scilicet & exteriorem corde, ore, & opere, priuatìm & publicè.

[Margin: a Aug. quęst. 71. in Exodũ, & in Psal 32. concione 1.]

B. Reliqua septem, quæ porrò sequuntur, præcepta secundæ tabulæ dicuntur, in hoc addita, vt nostrum erga proximum officium explicent.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS quæstione septuagesimaprima super Exodum: Quęritur, decem præcepta legis quemadmodùm diuidenda sint: vtrùm quatuor sint vsque ad pręceptũ de Sabbato, quæ ad ipsum Deũ pertinent: sex autem reliqua, quorum primum, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potiùs illa tria sint, & ista septem. Qui enim dicunt, illa quatuor esse, separant quod dictum est, Non erunt tibi dij alij pręter me: vt aliud præceptum sit, Non facies tibi idolum & cętera: vbi figmenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt esse, Non concupisces vxorem proximi tui: &, Non concupisces domũ proximi tui, & omnia vsq; in finem. Qui verò illa tria esse dicunt, & ista septem, vnum volunt esse, quicquid de vno colendo Deo præcipitur, nè aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autem extrema pręcepta in duo diuidunt, vt aliud sit pręceptum, Non concupisces vxorem proximi tui: & aliud, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quęcunque illius sunt. Decem tamen esse præcepta neutri ambigunt, quoniam hoc scriptura testatur. Mihi tamen videntur congruentiùs accipi tria illa, & ista septem, quoniam Trinitatem videntur illa quæ ad Deum pertinent, insinuare diligentiùs intuentibus. Et reuerà quod dictum est, Non erunt tibi dij alij pręter me: hoc ipsum perfectiùs explicatur, cùm prohibentur colenda figmenta. Concupiscentia porrò vxoris alienæ, & concupiscentia domus alienæ, tantùm in peccando differunt, vt illi quod dictum est, Non concupisces domum proximi tui, adiuncta sint & alia, dicente scriptura: Neque agrum eius, neq; seruũ eius, neq; ancillã eius, neq; boues eius, neque subiugalẽ eius, neque omne pecus eius, neque quæcunq; proximi tui sunt. Discreuisse autem videtur concupiscentiã vxoris alienæ, à concupiscentia cuiuslibet rei alienæ, quando vtrunque sic cœpit, Non concupisces vxorem proximi tui: &, Non concupisces domum proximi tui: & hinc cœpit cætera adiungere. Non aũt cùm dixisset, Non concupisces vxorẽ proximi tui: huic cõnexit alia, dicẽs, Neq; domũ eius, neq; agrũ eius, neque seruum eius, &c. sed omninò appárent hæc esse cõiuncta, quæ in vno præcepto videntur cõtineri, & discreta ab illo, vbi vxor nominata est. Illud aũt vbi dictũ est, Non erũt tibi dij alij præter me: appáret huius rei diligentiorem executionem esse in ijs quæ subiecta sunt. Quò enim pertinet, Non facies tibi idolum, neque vllum simulacrum: quæcunque in cælo sunt sursùm, & quæcunque in terra deorsùm, & quæcunque in aqua sub terra, non adorabis ea, neque seruies illis: nisi ad id quod dictum est, Non erunt tibi dij alij pręter me? Et paulò pòst: In illis duobus præceptis, non mœchandi, & non furandi, ipsa opera notata sunt: in his verò extremis, ipsa concupiscentia: quę tantum differũt, vt aliquando mœchetur, qui non concupiscit vxorem proximi, cùm alia aliqua causa illi misceatur: aliquando autem concupiscat, nec ei misceatur, pœnam timens: & hoc forsitan lex ostendere voluit, quòd vtraque, peccata sint. Et in fine eiusdẽ quęstionis: Si furti nomine benè intelligitur omnis illicita vsurpatio rei alienæ: non enim rapinã permisit, qui furtũ prohibuit, sed vtiquè à parte totũ intelligi voluit, quicquid illicitè rerũ proximi aufertur: profectò & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Et quod dictum est, Non occides: non putandum est fieri contra hoc præceptum, quan-

[Margin: Quot sint primæ tabulæ præcepta, & quot secũdæ. — Augustinus existimat potiùs tria constituenda primę tabulę, & secundę septẽ pręcepta. — Deut.5. Exod.20. secundùm lxx. — Quomodò differant sextum & septimum mãdatum à nono & decimo. — Nomine furti & mœchię quid intelligatur. — Quinti pręcepti explicatio.]

quando lex occidit, vel occidi aliquem Deus iubet. Ille enim facit qui iubet, quando ministeriũ negare non licet.

2. IDEM in Psalmum trigesimumsecundum, concione prima: Cùm attendis superiora dona DEI, quid tibi contulerit præceptorum, quia doctrina cælesti te imbuerit, quid tibi desupèr ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad Psalterium, & psalle Domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem sunt. In decem præceptis legis habes psalterium. Perfecta res est. Habes ibì dilectionem Dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. Et vtiquè nôsti Domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Dicit tibi Deus desupèr, quia Dominus Deus tuus Deus vnus est. Habes vnam chordam. Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui: habes alteram chordam, Obserua diem Sabbati, non carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Meliùs enim vtiquè tota die foderent, quàm tota die saltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatum, seruus est peccati: vtinàm hominis, & non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Est enim quædam voluntas in Domino, vbì verum sabbatum, vera requies. Vndè dicitur, Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas Dei, in septem alijs charitas proximi, nè facias alij quod pati non vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filijs tuis. Non mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam post te vis. Non occides: quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas: quia odisti aduersùm te falsum testimonium dicentem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei sunt, sapientia donante data sunt, desupèr sonant. Tange psalterium, imple legem, quam Dominus Deus tuus nõ venit soluere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteras.

Deut. 5. Dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proximi verò, septem. Matth. 22. Deut. 6. Deut. 5. Ibidèm. Minùs malũ esset in die festo fodere, quàm saltare. Psalm. 35. Tob 4. Matth. 7. Deut. 5. Matth. 5.

XIII

Quid proponit & iniungit quartum præceptum?

A. Docentur hîc filij, quid suis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter sunt educati. Docentur & [a] subditi, suum deferre officium maioribus, id est, omnibus qui dignitate & potestate quadam siue in politicis, siue in Ecclesiasticis magistratibus gerendis precellunt.

B. Debent autem & illi parentibus, & hi maioribus suis tum interiorem, tum exteriorem [b] quandam reuerentiam & obseruantiam, [c] opem itidèm & obedientiam.

C. Vetatur prætereà, nè quacunque ratione vel [d] offendamus, vel contristemus personas eiusmodi sublimiores, siue verbis aut signis, siue factis id committatur.

Deu. 5. b Colos. 3. d Ephe. 6. a Eccli 3. a b Prou. 23. c Tobiæ 4 a
a Rom. 13. a b Hebr. 13. c Tit. 5. a 2. c 1. Tim. 2. a 6. a 1. Pet. 2. c 5. b Ephes. 6. a Coloss. 3. d
b Leu. 19. g 1. Pet. 2. c Genes. 43. f 1. Tim. 6. a Eccli 4. a Act. 10. d
c 1. Timoth. 5. c 1. Cor. 9. b Matth. 10. b 22. b Luc. 10. b Ambros. li. 5. hexaem. c. 16.
d Matth. 15. a Hebr. 13. c Exod 21. c 22. d Leu. 20. b Deut. 21. d 27. c Prou. 20. c 28. d 30. b c Eccli 3. b

TESTIMONIA.

1. A. DEVTERNOMII quinto: Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè sit tibi in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

2. AD Colossenses tertio: Filij, obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

3. AD Ephesios sexto: Filij, obedite parentibus vestris in Domino. Hoc enim iustum est. Honora patrẽ tuum & matrem tuam: (quod est mandatum primum in promissione) vt benè sit tibi, & sis longæuus super terram.

4. ECCLESIASTICI tertio: Filij sapientiæ, Ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & sic facite, vt salui sitis. Deus enim honorauit patrem in filijs: & iudiciũ matris exquirens, firmauit in filios: sicut qui thesaurizat, ità & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi Dominus seruiet his qui se genuerũt. In opere, & sermone, & omni patientia honora patrẽ tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorũ, maledictio autem matris eradicat fundaméta. Nè glorieris in contumelia patris tui: nõ est enim tibi gloria, sed confusio. Gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & nè spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonũ, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulatiõis commemorabitur tuî: & sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.

5. PROVERBIORVM vigesimotertio: Audi patrem tuum qui genuit te: & nè contemnas cùm senuerit mater tua. Iterùm: Gaudeat pater tuus & mater tua, & exultet quæ genuit te.

6. TOBIAE quarto: Igitur cùm Tobias putaret orationem suam exaudiri vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suum, dixitq; ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamétum construe. Cùm acceperit Deus animam meã, corpus meũ sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitę eius. Memor enim esse debes, quę & quãta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cùm aũt & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas nisi à Deo. Quę autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt, nam principes non sunt timori boni operis, sed mali.

Vis autem non timere potestatem? bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonũ. Si autem malum feceris, time. nõ enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote: non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa prȩstatis: Ministri enim Dei sunt, in hocipsum seruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatib⁹ subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare.

10. ET capite secundo: Seruos hortare dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes: non fraudantes, sed in omnibus fidem bonã ostendentes, vt doctrinam Saluatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omniũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũ actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & trãquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Saluatore nostro Deo.

12. ITEM capite sexto: Quicunq; sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: nè nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui aũt fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magìs seruiãt, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

13. PRIORIS Petri secundo capite: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue regi, quasi præcellẽti: siue ducibus, tanquàm ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudẽ verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominũ ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiȩ libertatẽ, sed sicut serui Dei. Omnes honorate, fraternitatẽ diligite, Deum timete, regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

14. ET capite quinto: Similiter adolescentes subditi estote senioribus.

15. AD Ephesios sexto: Serui, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placẽtes, sed vt serui Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus, sciẽtes quoniam vnusquisq; quodcunq; fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

16. AD Colossenses tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placẽtes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

1. B. LEVITICI decimonono: Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum.

2. PRIORIS Petri secundo: Subiecti estote &c. vt paulò ante, A. testimonio decimotertio.

Reuerentia. 3. GENESIS quadragesimotertio: Ingressus est Ioseph domũ suam, obtuleruntq; ei munera, tenentes in manibus suis, & adorauerunt proni in terram.

4. PRIORIS ad Timotheũ sexto: Quicunq; sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrẽtur: nè nomẽ Domini & doctrina blasphemetur.

5. ECCLESIASTICI quarto: Presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. ACTORVM decimo: Et factũ est cùm introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius: & prócidẽs ad pedes eius, adorauit.

7. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua. Sustentatio.

8. PRIORIS ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendijs vnquàm? Quis plantat vineã, & de fructu eius nõ edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secũdùm hominẽ hæc dico? An & lex hȩc non dicit? Scriptũ est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos vtiq; dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quarè non potiùs nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Christi: Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit ijs, qui Euangeliũ annunciant, de Euangelio viuere.

9. MATTHAEI decimo: Nolite possidere aurũ, neque argentum, neq; pecuinam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam. dignus est enim operarius cibo suo.

10. ET capite vigesimosecundo: Reddite ergò quȩ sunt Cȩsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

11. LVCAE decimo: In eadẽ domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. In quancunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

12. AMBROSIVS libro quinto hexaemeron, capite decimosexto: Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidem rationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longȩuum senectutis plumarũ tegmine alarumq; remigio nudatos, circunstans soboles pennis proprijs fouet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturȩ dispẽdia, vt hinc atq; indè subleuantes senem fulcro alarũ suarũ ad volandum exerceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrûm leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senẽ suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, non hoc seruulis mãdat obsequium? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate, sub terrore pœnarũ pleriq; hominum recusârunt. Aues nõ scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo prȩcepto conueniũt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis: quod eò vsque frequenti testificatione percrebuit, vt congruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorũ vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatũ dicitur, hoc istȩ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum priùs oportuit iudicio prȩdicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaq; ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur. Ciconiarum pietas in parentes.

1. C. MAT-

1. C. MATTHAEI decimoquinto: Ipse autẽ respondẽs, ait illis: Quarè & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem: & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunq; dixerit patri vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

Rebelles parentibus.

2. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. hoc enim non expedit vobis.

3. EXODI vigesimoprimo: Qui percusserit patrem suum, aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur.

4. ET vigesimosecundo: Dijs nõ detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.

5. LEVITICI vigesimo: Qui maledixerit patri suo aut matri, morte moriatur. Patri matriq; qui maledixerit, sanguis eius sit super eum.

6. DEVTERONOMII vigesimoprimo: Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portã iudicij, dicentq; ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriç atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestrì, & vniuersus Israel audiens pertimescat.

7. ET capite vigesimoseptimo: Maledictus qui nõ honorat patrem suum & matrem: & dicet omnis populus, Amen.

8. PROVERBIORVM vigesimo: Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.

9. ITEM vigesimooctauo: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidç est.

10. ET capite trigesimo: Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ nõ benedicit, &c. Ibidèm: Oculum qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

11. ECCLESIASTICI tertio: Fili, suscipe senectam patris tui, & non cõtristes eum in vita illius, &c. vt suprà.

XIIII

Quid includit quintum præceptum?

A Non solùm externam prohibet cædem & vim omnem quæ corpus & vitam proximi lædit, sed etiam iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, & quosuis internos affectus ad proximi læsionem propensos, amputat.

Genes. 9. a Leui. 24. c 16. d Deut. 5. b Exod. 20. c 21. c Matth. 5 c Iac. 2. b 1 Ioan. 3. c Ephes. 4 g Coloss. 3. b Psal. 4. a Rom. 12. c d Deut. 32. e Eccli 28 a b Heb. 10. f 12. d

B. Requirit verò [a] animi mansuetudinem, humanitatem, clementiam, comitatem, beneficentiam: nimirùm vt iniuriarum facilè obliuiscamur, nec vindictam expetamus, sed ità condonemus inuicèm offensas, sicut in Christo Deus [b] nobis donauit.

a Ephes. 4. a Coloss. 3. b Rom. 12. c d 1. Pet. 3. b Eph. 6. b Philip. 4. b Matth. 6. b 5. g 18. c d Luc. 6. f Marc. 11. c Prouerb. 24. d

b Ephes. 4.

TESTIMONIA.

1. A. GENESIS nono: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis: de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunq; effuderit humanum sanguinẽ, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

2. LEVITICI vigesimoquarto: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium suorum, sicut fecit, sic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit hominem, punietur.

3. ET capite decimonono: Nõ eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum. Non quęras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

4. DEVTERONOMII quinto: Non occides.

5. EXODI vigesimo: Non occides.

6. ET vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur &c.

7. MATTHAEI quinto: Audistis quia dictum est antiquis, Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs recõciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

8. IACOBI secundo: Qui dixit, Non mœchaberis: dixit &, Non occides.

9. PRIMAE Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniã omnis homicida non habet vitam ęternam in semetipso manentem.

10. AD Ephesios quarto: Irascimini, & nolite peccere. Sol non occidat super iracundiam vestram. Ibidèm: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

11. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

12. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.

13. AD Romanos duodecimo: Nulli malũ pro malo reddentes: Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum iræ. scriptum est enim: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus.

14. DEVTERONOMII trigesimosecũdo: Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore.

15. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruãs seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi, peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quęrit medelã? In

hominem similem sibi non habet misericordiam: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna siluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suam, exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur. vtraque ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. AD Hebręos decimo: Scimus qui dixit, Mihi vindictam, ego retribuam.

17. ET capite duodecimo: Contemplantes, nè quis desit gratiæ Dei: nè qua radix amaritudinis sursùm germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

1. B. AD Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

2. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicèm: & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquē habet querelā: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos. Super omnia autem hęc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore.

3. AD Romanos duodecimo: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.

4. PRIORIS Petri tertio: In fide autem, omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto: sed econtrariò, benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

5. AD Ephesios sexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia & illorum & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum.

6. AD Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. Decæterò fratres, quęcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonę famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hęc cogitate. Quę & didicistis, & accepistis, & audîstis, & vidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiscum.

7. MATTHAEI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

8. ET capite quinto: Audîstis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo alia duo. Qui petit à te, da ei, & volenti mutuare à te, nè auertaris. Audîstis quia dictum est, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

Exod. 21. Deut. 19. Leuit. 19.

9. ITEM decimooctauo: Accedēs Petrus ad eum, dixit: Domine, quotiès peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsq; septiès? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsq; septiès, sed vsque septuagiès septiès. Ibidèm: Nónne ergò oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tuî misertus sum? &c.

10. LVCAE sexto: Dimittite, & dimittemini.

11. MARCI vndecimo: Dum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem, vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddā vnicuique secundùm opus suum.

13. AD Ephesios quarto: Estote inuicèm benigni, misericordes, donātes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

XV

Quid habet sextum præceptum?

Leuit. 20. b 19. f Deut. 22. c 23. c Matth. 5. b Eccli 41. d 1. Cor. 6. b d Eph. 4. d 5. a Prou. 6. d Iudæ b c d

A. Prohibet fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

a Coloss. 3. b Ephes. 5. a 2. Pet. 2. b c

B. Caueri prætereà & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant ac fouent, vt sunt [a] obscœna verba, cantilenę inhonestæ, gestus impudici.

b 1. Thess. 4. a Hebr. 13. a Tob. 4. b 1. Cor. 7. a b c Tob. 3. c Matth. 15. b D. n. 13. b. f d 1 Timo. 5. b Eccli 9. a b Iob 31. a b Prou. 6. c d Genes. 9 d Deut. 25. c Gen. 38. b 1. Tim 2. c 1. Pet. 3. a Esa. 3. c d Amos 6. b Iac. 5. a Rom. 13. d Ezech. 16. f 1. Tim. 5. a d

C. Requirit ex aduerso fidem [b] in coniugio, tum pudicitiam omnem siue [c] cordis in cogitationibus & desiderijs, siue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demùm habitu cultuque exteriore, vt siue soli, siue cum alijs viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notā effugiamus, verumetiam modestiam, frugalitatem, continentiamque sedulò exerceamus.

1.A. LEVITICI vigesimo: Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, &c. & post plura alia enormia peccata ità subijcitur: Custodite leges meas atque iudicia, & facite ea: nè & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

2. ITEM capite decimonono: Nè prostituas filiam tuam, nè cōtaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. DEVTERONOMII vigesimosecundo: Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israel. Et paulò superiùs: Quòd si verum est quod obijcit, & non est in puella inuenta virginitas: eijcient eam extra fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius: & morietur, quoniam fecit nefas in Israel vt fornicaretur in domo patris: & auferes malum de medio tuî. & similia multa in eodem capite.

4. ET capite vigesimotertio: Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filijs Israël. Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrūque apud Dominum Deum tuum.

5. MATTHAEI quinto: Audîstis quia dictum est antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad cōcupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

6. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo capite: Erubescite à patre & à matre de fornicatione: à respectu mulieris fornicariæ. Nè respicias mulierem alieni viri, & nè scruteris ancillam eius, neque steteris ad lectum eius.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, &c. regnum Dei possidebunt. Nescitis quoniā corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est. Fugite fornicationem: Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis precio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

8. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectū, alienati à vita Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatē cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.

9. ET quinto capite: Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquiū, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magìs gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. PROVERBIORVM sexto: Quia mandatū lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, Vt custodiāt te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum, nè capiaris nutibus illius: precium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri preciosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, vt non cōburantur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eā. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt esurientem impleat animam: depræhensus quoquè reddet septuplū, & omnem substantiam domus suæ tradet. Qui autem adulter est, propter cordis inopiā perdet animā suam: turpitudinem & ignominiam cōgregat sibi, & opprobrium illius non delebitur, quia zelus & furor viri nō parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

11. IVDAS in epistola sua canonica: Subintroiērunt quidā homines (qui olìm præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Sicut Sodoma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeūtes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidē maculant, dominationem autem spernunt, maiestatē autem blasphemant. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, &c. Et in fine: Alijs autem miseremini in timore, odientes & eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.

1.B. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Et paulò superiùs: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immūditiam, libidinem, concupiscentiā malā, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Fornicatio autē & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquiū, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magìs gratiarum actio.

3. SECVNDAE Petri secundo capite: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Lot oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim & auditu iustus erat, habitās apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos: magis autem eos qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemq; contemnunt, audaces, sibi placentes: sectas nō metuunt introducere blasphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem, in his quæ ignorant, blasphemantes, in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem iniustitiæ, voluptatem existimantes diei, delicias coinquinationis & maculæ: delicijs affluentes, in conuiuijs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti.

1.C. PRIORIS ad Thessalonicēses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisque vestrūm vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & Gentes quæ ignorant Deum.

2. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

3. TOBIAE quarto: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deū: & caue nè aliquando peccato con-

sentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo: Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatem nõ habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis ieiunio & orationi. Et nonnullis interiectis: Ijs autẽ qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem nõ dimittat, &c.

5. TOBIAE tertio: Tu scis Domine (ait Sara) quia nunquàm concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia. Nunquàm cum ludentibus miscui me: neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

6. MATTHAEI decimoquinto: Quæ autẽ procedunt de ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ coinquinant hominẽ.

7. DANIELIS decimotertio: Videbant eam (Susannam) senes quotidiè ingredientẽ & deambulantem, & exarserunt in concupiscentiam eius, & euerterunt sensum suum, & declinauerũt oculos suos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt sibi vicissim dolorem suum: erubescebãt enim indicare sibi concupiscentiam suam &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

8. PRIORIS ad Timotheũ quinto capite: Adolescentiores viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationẽ, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & ociosæ discunt circuire domos, nõ solùm ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

9. ECCLESIASTICI nono: Nè respicias mulierem multiuolam, nè fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice nè assiduus sis: nec audias illam, nè fortè pereas in efficacia illius. Virginem nè conspicias, nè fortè scandalizeris in decore illius. Nè des fornicarijs animam tuam in vllo: nè perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunspicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciẽ tuam à muliere compta, & nè circunspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi periẽrũt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt. Colloquiũ enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere nè sedeas omninò, nec accumbas cum ea super cubitum: & non alterceris cum illa in vino, nè fortè declinet cor tuũ in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

10. IOB trigesimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelsis? Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum: scortũ alterius sit vxor mea, &c. Hoc enim nefas est, & & iniquitas maxima.

11. PROVERBIORVM sexto capite: Vt suprà, hac eadem quæstione, A. testimonio decimo.

12. GENESIS nono: Cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nunciauit duobus fratribus suis foràs. At vero Sem & Iaphet pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesq; eorum auersæ erant, & patris virilia nõ viderunt. Euigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dixitq;, Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan seruus eius. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanaan seruus eius.

13. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Si habuerint inter se iurgiũ viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volensq; vxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritq; manum, & appræhenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flectèris super eam vlla misericordia.

14. GENESIS trigesimooctauo: Dixit ergò Iudas ad Onan filium suum, Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens non nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebãt in terram: nè liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum secundo: Volo ergò viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato: cum verecundia & sobrietate ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: vt & si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conuersationem vestram. Quarum non sit extrinsecùs capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples, &c.

17. ESAIAE tertio: Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorũ ibant, & plaudebant: ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebãt: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murænulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendẽtes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitium, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoquè viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebũt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

18. AMOS sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui canitis ad vocem psalterij: Sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium: & auferetur factio lasciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus exercituum, Detestor ego superbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis iram in nouissimis diebus. Epulati estis super terram, & in luxurijs enutrîstis corda vestra in die occisionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, &c. sed induimini

imini Dominum Iesum Christum, & carnis curā nè feceritis in desiderijs.

21. EZECHIELIS decimosexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes corā me: & abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificâsti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergò & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratiùs agens ab eis: iustificatæ sunt enim à te: ergò & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iustificâsti sorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quæ (vidua) in delicijs est, viuens mortua est. Teipsum castum custodi.

XVI

Quid docetur in septimo præcepto?

A. Prohibetur omnis rei alienæ illicita contrectatio & vsurpatio per furtum, rapinam, simoniam, vsuras, lucra iniusta, dolum malū, & quosuis contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circunuenitur. Leuit.19.b c g Ephe.4.f 1.Cor.6.b Luc.6.e Act.8.d 4.Reg.5 f.g Deut.25.c Pro.11.a 20.b Eccli.10.a 1.Thess.4.b

B. Exigit eregionè hoc præceptum, vt in omni negocio seu commercio inuiolata seruetur æquitas, & proximi vtilitas, sicubì sese offerat occasio, quacunque ratione ac ope nostra promoueatur. Psal.14.a b Luc.6.d Eze.18.a b c d Rom.13.b Matth.5.f g

TESTIMONIA.

1.A. LEVITICI decimonono: Non facietis furtum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mēsura. Statera iusta & ęqua sint pondera, iustus modius, æquúsque sextarius.

2. AD Ephesios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magìs autem laboret, operando manibus suis quod bonū est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Iam quidem omninò delictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quarè non magìs iniuriam accipitis? quarè non magìs fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnū Dei non possidebunt? Nolite errare. Neq; fornicarij, &c. nêque fures, neque auari, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. LVCAE sexto: Si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere, quæ gratia est vobis? Nā & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil indè speranres: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

5. ACTORVM octauo capite: Quū vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum, daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, vt cuicunque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donū Dei existimâsti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominū, vt nihil veniat super me horum quæ dixistis.

6. QVARTI Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei, Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cùm vidisset ille currentem ad se, desilijt de curru in occursum eius, & ait: Recténe sunt omnia? Et ille ait: Rectè. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filijs prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices, &c. Et dixit Elisæus, Vndè venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quoquàm. At ille ait, Nónne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tuí? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas & oues & boues & seruos & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

7. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum qui facit hæc, & auersatur omnē iniustitiam.

8. PROVERBIORVM vndecimo: Statera dolosa abominatio est apud Deum, & pondus æquum voluntas eius.

9. ET capite vigesimo: Pondus & pondus, mensura & mēsura, vtrunque abominabile est apud Deum.

10. ECCLESIASTICI decimo: Nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nè quis supergrediatur neque circunueniat in negocio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

1.B. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in mōte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatē in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum, &c. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentem non accepit: qui facit hæc, nō mouebitur in æternum.

2. LVCAE sexto: Ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

3. EZECHIELIS decimooctauo: Vir si fuerit iustus,

stus,& fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comederit, &c. & hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, ad vsuram non accommodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam,& iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit,& iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, &c. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, ad vsuram dantem, & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet: cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: virum non cõtristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam nõ rapuerit: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet, &c.

4. AD Romanos decimotertio: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis: nisi, vt inuicem diligatis.

5. MATTHAEI quinto: Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, &c. & ei qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuare à te, nè auertaris. Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequẽtibus & calũniantibus vos: vt sitis filij patris vestri q in cęlis est.

XVII

Quid in octauo præcepto compræhensum est?

Leuit 19.b c Exod. 23.a Deut. 5.c 16.d 19.c 27.c Pro 12.c 4.d 24.c 25.c Iac. 4.c 1. Pet. 2.a Eph 4.f g Pro. 17.a b c d 18.a b 19.a Rom. 1.d Psal. 5.a Apo. 21.b 22.c Iac. 3.a b c

A. Prohibemur eo falsum dolosúmve testimonium in quenquam proferre, & quoquo modo proximi causam in iudicio subuertere, vel etiã extra iudicium famam illius lædere: quod sanè fit à susurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus & adulatoribus. Breuiter omne mendacium, & omnis linguæ contra proximum abusus hîc interdicitur.

Matth. 12.c Coloss. 3.b Ephes. 4.g Pro. 15.a Eccli 6.a

B. Docemur interìm de proximo benè & commodè loqui, nempe ad illius defensionem & vtilitatem sine fuco, simulatione, insidijs ve.

TESTIMONIA.

1. A. LEVITICI decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non facies calumniã proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non maledices surdo. Non facies quod iniquum est, nec iniustè iudicabis. Iustè iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec susurro in populo, &c.

2. EXODI vigesimotertio: Non suscipies vocem mendacij: nec coniungas manum tuam vt pro impio dicas falsum testimonium. Nõ sequéris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoquè nõ misereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mẽdacium fugies. Insontem & iustum non occides: quia auersor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subuertunt verba iustorum.

3. DEVTERONOMII quinto: Non loquéris contra proximum tuum falsum testimonium.

4. ET capite decimosexto: Iudices & magistros cõstitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: vt iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba iustorum. Iustè quod iustum est persequéris: vt viuas, & possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

5. ITEM capite decimonono: Nõ stabit testis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testiũ stabit omne verbum. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cumq; diligentissimè perscrutantes, inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malũ de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquàm talia audeant facere. Non misereberis eius.

6. RVRSVM capite vigesimoseptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus, Amen.

7. PROVERBIORVM duodecimo: Qui quod nouit loquitur, iudex iustitiæ est: qui autem mẽtitur, testis est fraudulentus. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ: lingua autem sapientiũ sanitas est. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

8. ET capite quarto: Remoue à te os prauũ, & detrahentia labia sint procùl à te.

9. ITEM capite vigesimoquarto: Time Dominũ, fili mi, & regem: & cum detractoribus nõ commiscearis: quoniam repentè consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Cognoscere personam in iudicio, non est bonum. Qui dicũt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabũtur eos tribus. qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respõdet. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labijs tuis. Nè dicas, Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundùm opus suum.

10. ET capite vigesimoquinto: Iaculum & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur cõtra proximum suum falsum testimonium.

11. IACOBI quarto capite: Nolite detrahere alterutrùm fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi, & iudicat legem.

12. PRIORIS Petri secundo: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac concupiscite.

13. AD Ephesios quarto: Propter quod deponẽtes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniã sumus inuicèm mẽbra: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus

bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labijs mendacibus. Qui despicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent stultum verba composita, nec principem labium mentiens. Qui celat delictũ, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultũ. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum. Qui vertit linguam, incidet in malũ. Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicij. Non est bonum, damnum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat.

15. ET capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat. Os stulti contritio eius, & labia ipsius ruina animæ eius. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniunt vsque ad interiora ventris.

16. ITEM decimonono capite: Testis falsus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

17. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ nõ conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

18. PSALMO quinto: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Ibidèm: Quoniam non est in ore eorũ veritas: cor eorum vanum est. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, iudica illos Deus. Décidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.

19. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis &c. & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

20. ET capite vigesimosecundo: Beati qui lauant stolas suas: vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.

21. IACOBI tertio: Si quis in verbo nõ offendit, hic perfectus est vir. Potest etiam freno circunducere totum corpus. Si autẽ equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, etiam omne corpus illorum circunferimus. Et eccè naues, cùm magnæ sint, & à vẽtis validis minentur: circunferuntur autem à modico gubernaculo vbì impetus dirigentis voluerit. Ità & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Eccè quantus ignis quàm magnam syluam incendit. Et lingua, ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum & volucrum & serpentium & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana. Linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malũ, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & patrẽ: & in ipsa maledicimus homines qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ità fieri. Nũquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nunquid potest fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa, dulcem potest facere aquam. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari & mendaces esse aduersùs veritatem: non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. Vbì enim zelus & contentio, ibì inconstantia & omne opus prauum.

1. B. MATTHAEI duodecimo: Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autẽ vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiã, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm. Ibidèm: Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia: docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

3. AD Ephesios quarto: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni.

4. PROVERBIORVM decimoquinto: Respõsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorẽ. Lingua sapientum ornat scientiam: os fatuorũ ebullit stultitiam. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Labia sapientum dissem inabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

5. ECCLESIASTICI sexto: Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua * eucharis in bono homine abundat. *gratiosa

XVIII

Duo postrema præcepta quid continent?

A. Vetant concupiscentiam vxoris ac rei alienæ: vt non solùm ab vxore aliena, illicitis commercijs, & externa apertaque iniustitia nos abstineamus, sed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus.

Deut. 5. c Eccli 25. d Matth. 5. d Rom. 13. c 1. Thess. 4. b Iac. 1. a Esa. 1. f Eccli 5. a 18. d Psal. 9. c 61. c Actor. 20. g

B. Igitur hoc vtrunq; præceptum cordis sinceritatem & beneuolentiam erga omnes integram esse vult, vt quæ in rem & salutem proximi cedunt, optemus ex animo, neque cupiditati vnquàm cum leui alterius iniuria consentiamus.

Iob 31. a b 1. Cor. 10. f Tob. 9. d 10. d Gen. 24. g 1. Tim. 6. b

Q TESTI.

TESTIMONIA.

1.A. DEVTERONOMII quinto: Non cōcupiſces vxorem proximi tui: Non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt.
2. ECCLESIASTICI vigeſimoquinto: Nè reſpicias in mulieris ſpeciem, & non concupiſcas mulierem in ſpecie.
3. MATTHAEI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcēdum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.
4. AD Romanos decimotertio: Nō adulterabis &c. non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatū, in hoc verbo inſtauratur, Diliges ꝓximū tuū ſicut teipſum.
5. PRIORIS ad Theſſalonicēſes quarto: Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrūm vas ſuum poſſidere in ſanctificatione & honore: non in paſſione deſiderij, ſicut & Gentes quæ ignorant Deum: & nè quis ſupergrediatur in negocio fratrem ſuū, quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.
6. IACOBI primo: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Deindè concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.
7. ESAIAE primo: Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicāt, & cauſa viduæ nō ingreditur ad illos.
8. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad poſſeſſiones iniquas, & nè dixeris, Eſt mihi ſufficiens vita, nihil enim proderit in tēpore vindictæ & obductionis. Nè ſequaris in fortitudine tua concupiſcentiam cordis.
9. ET capite decimooctauo: Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à volūtate tua auertere. Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudiū inimicis tuis.
10. PSALMO nono: Exacerbauit Dominū peccator &c. Inſidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.
11. ET ſexageſimoprimo: Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere.
12. ACTORVM vigeſimo: Argentum & aurum, aut veſtem nullius concupiui.
1.B. IOB trigeſimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarē quidē de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus deſupèr, & hæreditatem Omnipotens de excelſis? Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtiū amici mei inſidiatus ſum, &c. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima.
2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius.
3. TOBIAE nono: Fleuit Gabelus, benedixítque Deum, & dixit: Benedicat te Deus Iſrael, quia filius es optimi viri, & iuſti, & timentis Deum, & eleemoſynas facientis: & dicatur benedictio ſuper vxorē tuam, & ſuper parētes veſtros: & videatis filios veſtros, & filios filiorum veſtrorum vſque in tertiam & quartam generationem: & ſit ſemen veſtrum benedictum à Deo Iſrael, qui regnat in ſecula ſeculorum.
4. ET capite decimo: Raguel Tobiam ſaluum atq; gaudentem dimiſit à ſe, dicens: Angelus Domini ſanctus ſit in itinere veſtro, perducatq; vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes veſtros, & videant oculi mei filios veſtros priuſquàm moriar.
5. GENESIS vigeſimoquarto: Dimiſerunt ergò eam & nutricem illius, ſeruumq; Abraham & comites eius: imprecantes proſpera ſorori ſuæ, atque dicentes: Soror noſtra es, creſcas in mille millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorum ſuorum.
6. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia & nociua, quę mergūt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes, errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

XIX

Quò demùm referenda ſunt mandata Decalogi omnia?

a Exod. 32.b & 34.a

A. Ad Charitatem, quam nobis geminam duæ illæ [a] tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inſcripta fuēre commendant. Docent enim primæ mandata, quæ ad Charitatē Dei: mandata verò ſecundæ Tabulæ, quæ ad Charitatē proximi ſpectāt.

B. Igitur ex his decem duo quidem priora id faciunt, vt quæ vitia cultui honorique Dei maximè aduerſantur, Idololatria ſcilicet ac periuriū, inprimìs caueamus. Tertium porrò mandatum admonet, verum purumque cultum corde, ore, ac opere fideliter exhibendum eſſe. Quod ſanè vbì rectè obſeruatur, ſolus vtiquè Deus in omnibus & ſuper omnia diligitur ac honorificatur.

b Tob. 4. c
c Matth. 7. b Luc. 6. d

C. Iam ſumma Præceptorum, quæ ad proximum diligendum pertinent, vel hoc vno conſtat, [b] *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.* Cui reſpondet illa Chriſti ſententia: [c] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex & Prophetæ.*

TESTIMONIA.

1.A. EXODI trigeſimoſecūdo: Reuerſus eſt Moyſes de monte, portās duas tabulas teſtimonij in manu ſua, ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini: ſcriptura quoquè Dei erat ſculpta in tabulis.
2. ET capite trigeſimoquarto: Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtàr priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerūt tabulæ quas fregiſti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales anteà fuerant: & de nocte conſurgens, aſcendit in montem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas.
1.C. TOBIAE quarto: Quod ab alio oderis fieri tibi, vide nè tu aliquando alteri facias.
2. MATTHAEI ſeptimo: Omnia quæcunque &c. vt in textu.
3. LVCAE ſexto: Prout vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

XX

Quæ sunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

A. De his Paulus ità disserit: *Charitas patiens est, benigna est. Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non est ambitiosa: Non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum: non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.* 1. Cor. 13.b Greg. lib. 10. Moral. ca. 8.

B. Christus verò, vt seipsum nobis veræ perfectæque charitatis exemplum præbeat, in postrema illa cœna, quam præclaris suæ charitatis indicijs mirè condiuit, tam seriò dixit: [a] *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicèm.* Ac iterùm: [b] *Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos.* Quod tanti est sanè momenti, vt Paulus affirmet, [c] *Qui diligit proximum, legem impleuit.* Ioan. 13.a Luc. 22.b a Ioan. 13.d b Ioan. 15.b c Rom. 13.c

C. Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino absoluamus, [d] *Elige vitam, vt & tu viuas, & semen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas. Ipse enim est vita tua, & longitudo dierum tuorum.* d Deut. 30. d

D. Tum nè quisquam dubitet, Euāgelicam Christi doctrinam hac in parte cum Lege quadrare, dictum illud à Christo meminerimus: [e] *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et alibì post commendata Charitatis præcepta & opera, idem hæc verba subiunxit: [f] *Hoc fac, & viues.* [g] *Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.* e Matth. 19.b f Luc. 10.c g Rom. 2.b

E. Ex hisce factoribus [h] erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos scriptura iustos apud Deum fuisse testatur, vt qui opere & veritate Deum proximumque diligerent. h Gen. 6.b 7.a In oratione Manassis. Sap. 10.b c Matt. 23.d 1.c Iob 13.c Luc. 1. a 2. d Iac. 2.d

F. Quarè Dauid inter eos haud postremus & sanctè gloriabundus canit, [i] *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum:* [k] *Dilexi, seruaui, custodiui mandata tua & testimonia tua:* [l] *In custodiendis illis retributio multa.* [m] *Maledicti, qui declinant à mandatis tuis.* i Psal. 118.d k Psal. 118.x l Psal. 18.d m Psal. 118.c

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimotertio, vt in textu.

2. GREGORIVS libro decimo Moralium, capite octauo: Legis multiplicitatem benè Paulus enumerat dicens: Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, non inflatur, non agit perperàm, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, nō irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Patiens quippe est charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna verò est, quia pro malis bona largiter ministrat. Nō æmulatur: quia per hoc, quòd in præsenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis successibus nescit. Nō inflatur: quia cùm præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus nō exaltat. Nō agit perperàm: quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intùs ad sua satagit, foris nullatenùs aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta, quæ hîc transitoriè possidet, velut aliena negligit: cùm nihil sibi esse proprium, nisi quod secū permaneat, agnoscit. Non irritatur: quia & iniurijs lacessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cùm pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malū: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odiū radicitùs eruit, versari in animo quod inquinet nescit. Non gaudet super iniquitate: quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati: quia vt se cæteros diligens, per hoc quod rectum in alijs conspicit, quasi de augmento proprij profectus hilarescit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ contra vniuscuiusque culpæ iaculum, quod perimendam mentem impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circunfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1. Cor. 13.

Charitas quomodò patiens sit, benigna, &c.

1. B. IOANNIS decimotertio: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2. LVCAE vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, & ait illis: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequàm patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit: & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem, &c.

3. IOANNIS decimotertio: Mandatum nouum do vobis &c. vt in textu. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicèm.

4. ET decimoquinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis, vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicèm, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo ha-

Q 2 bet,

bet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicèm.
5. AD Romanos decimotertio: Nemini quicquam debeatis, nisi, vt inuicèm diligatis. qui enim diligit proximum, legẽ impleuit. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo legis est dilectio.
C. DEVTERONOMII trigesimo: Elige vitã, &c. vt in textu.
1. D. MATTHAEI decimonono, 2. LVCAE decimo, 3. AD Romanos secundo, vt in textu.
1. E. GENESIS sexto: Noë vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cũ Deo ambulauit.
2. ET septimo: Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac.
3. IN oratione Manassis: Tu igitur Domine Deus iustorũ, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, & Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt.
4. SAPIENTIAE decimo: Propter quod cùm aqua deleret terram, sanauit iterùm sapiẽtia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu superbiæ, cùm se nationes extulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filijs misericordiam fortem custodiuit. Hæc iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum deprimebant. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, &c.
5. MATTHAEI vigesimotertio: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terrã, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ.
6. ET capite primo: Ioseph autem vir eius cùm esset iustus, &c.
7. IOB decimotertio: Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar.
8. LVCAE primo: Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen illius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini sine querela.
9. ET capite secundo: Et eccè homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.
10. IACOBI secundo: Abrahã pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filiũ suum super altare? &c.
1. F. PSALMO centesimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Superbi iniquè agebant vsquequaquè: à lege autem tua nõ declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua. A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. Multi qui persequúntur me, & tribulant me: à testimonijs tuis non declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autẽ tuam dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehemẽter. Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in cõspectu tuo.
2. ET decimooctauo: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa: Desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum: & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.
3. ITEM centesimo decimooctauo: Increpâsti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

DE PRAECEPTIS ECCLESIAE.

I

Sunt'ne præter Decalogum alia præcepta Christianis obseruanda?

a Iaco. 4 c / b Matth. 23. b / c Matth. 19. c — A. SVNT vtiquè, quando [a] Legislator & [b] Magister noster Christus non solùm docuit [c] præcepta Decalogi, sed etiam in vniuersum præcepit, quæ ad obedientiam Apostolicis & Ecclesiasticis mandatis præstandam spectant.

d Ioan. 20. e & 17. c / e Luc. 10. e / f Matth. 18. c / g 3. Reg. 8. b / h hom. 61. in Matth. & Basil. ca. 30. cõstitu. monast. Item Theophylact. & Euthymius in cap. 18. Matt. — B. Hinc extant Euangelicæ illæ sententiæ: [d] *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* [e] *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* [f] *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Vbi summum atq; extremum iudicium Christus defert, deferrique iubet ad Ecclesiam, [g] id est, ad Ecclesiæ Præpositos & Rectores, sicut Chrysostomus [h] interpretatur, & verba Euangelij mox sequentia declarant atque conuincunt.

i Actor. 15. g & 16. a — C. Proindè nec frustrà scriptum est de Apostolo Paulo: [i] *Perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.*

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. A. IACOBI quarto capite: Vnus enim est legislator & iudex, qui potest perdere & liberare.
2. MATTHAEI vigesimotertio: Magister vester vnus est, Christus.
3. ET decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi adolescens: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam: Diliges proximũ tuum sicut teipsum.
1. B. IOANNIS vigesimo, 2. ET decimoseptimo, 3. LVCAE decimo, 4. MATTHAEI decimooctauo, vt in textu.
5. TERTII libri Regum octauo capite: Conuer-

titq; rex faciē ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſrael. Omnis enim eccleſia Iſrael ſtabat.

6. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſimaprima in Matthęum: Si autem eos non audierit, dic Eccleſiæ: præſulibus ſcilicet atque præſidentibus.

7. BASILIVS capite trigeſimo Conſtitutionum monaſticarum: Sin arcanò curari noluerit, adhibendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur præſtare: quemadmodùm eſt in ſacroſancto Euangelio: Si autem te non audierit, &c. (Matth. 18.) quòd ſi ne ipſis quidem auſcultauerit, tum demùm ad Antiſtitem ipſum animi ipſius morbum deferre oportebit.

8. THEOPHYLACTVS in caput decimumoctauum Matthæi: Quòd ſi te non audierit, & cum duobus vel tribus teſtibus argueris, nè graueris tunc Eccleſiæ Pręſidibus inuulgare peccatum.

9. EVTHYMIVS in idem caput Matthęi: Eccleſiam nunc vocat Pręſides fidelium Eccleſiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortaſsè illi immutabūt eum, veritum dignitatem ipſorum.

1. C. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus eſt, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & ſeniorum.

2. ET capite decimoſexto: Cūm autem pertranſirent ciuitates (Paulus ſcilicet & Silas) tradebāt ijs cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.

II

Cuiuſmodi porrò ſunt Apoſtolorum Seniorumque præcepta, quæ Paulus cuſtodire iuſsit?

A. Pauli diſcipulus Dionyſius Areopagita [a] teſtatur, duplicis ea generis, vtpotè partìm ſcripta, partìm non ſcripta eſſe. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euangeliſta: [b] *Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: in hoc cognoſcimus Spiritum veritatis, & ſpiritum erroris.*

B. Ac primum quidem genus, quod literis mandatur, ſcriptiſque legibus conſtat, ſatìs eſt perſpicuum: quia libris canonicis conſtat.

C. Poſterius verò circa præcepta & inſtituta ea verſatur, quæ vno Traditionum nomine compræhendi, & à Patribus [c] nuncupari ſolent. Non enim ſcripto, vtì ſuperiora, ſed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos tranſmiſſa, Eccleſiæque commendata retinentur.

a Eccleſ. Hierar. c. 1. Et Baſil. de Spiritu ſancto, ca. 27. Euſeb. li. 1. demonſt. euāg. ca. 8. Epipha. hær. 61. contra Apoſto. Tertul. de corona militis.
b 1. Ioan. 4. b
c Cypr. de ablut. pedum. Hiero. contra Lucifer. Chryſoſt. in 2. ad Theſſ. hō. 4.

TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS ſcriptis & non ſcriptis.

1. A. DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite primo: Primi illi noſtri ſacerdotalis muneris duces, in ijs quæ nobis ſunt familiaria, ſumma illa & ſuperſubſtantialia, partìm ſcriptis, partìm non ſcriptis inſtitutionibus ſuis (iuxta quod ſacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.

(Partìm ſcripta, partìm non ſcripta Apoſtolorum dogmata.)

2. BASILIVS in libro de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo: Dogmata quæ in Eccleſia prædicantur, quædā habemus è doctrina ſcripto prodita, quædam rursùs ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habēt ad pietatem, nec his quiſquam contradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura Eccleſiaſtica. Nam ſi conſuetudines quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquàm haud multum habentes momenti, conemur reijcere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euāgelio neceſſaria ad ſalutem habentur: immò potiùs ipſam fidei prædicationē ad nudum nomen contrahemus. Quod genus eſt, (vt eius, quod primum eſt & vulgatiſſimum, primo loco commemorem) vt ſigno crucis eos, qui ſpē collocauerunt in Chriſtū, ſignemus, quis ſcripto docuit? Vt ad Orientem verſi precemur, quæ nos docuit ſcriptura? Inuocationis verba, quum oſtēditur panis Euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in ſcripto nobis reliquit? Nec enim his cōtenti ſumus, quę commemorat Apoſtolus aut Euangeliū: verùm alia quoquè, & antè & pòſt dicimus, tanquàm multum habentia momenti ad myſteriū, quę ex Traditione citra ſcriptum accepimus. Conſecramus autem aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, præterea ipſum qui baptiſmum accipit, ex quibus ſcriptis? Nonne à tacita ſecretaq; Traditione? Ipſam porrò olei inunctionē quis ſermo ſcripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vndè eſt traditum? Reliqua item quæ fiunt in baptiſmo, velutì renunciare Sathanæ & angelis eius, ex qua ſcriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac Traditione? Nónne ex doctrina, quam patres noſtri in ſilētio, quod curioſos & ocioſos ſummouet, ſeruârunt? Pulchrè quidem illi, nimirùm docti arcanorum venerationē ſilētio cōſeruari. Nam quę nec intueri fas eſt nō initiatis, quî conueniebat, horū doctrinam publicitùs circunferri ſcripto? Aut quid tandèm ſibi voluit magnus ille Moyſes, qui non omnia quæ erant in templo, paſſus ſit omnibus eſſe peruia: ſed prophanos extra ſacros cancellos ſtatuit, ſed priora atria purioribus permittens, Leuítas ſolos dignos cenſuit, &c. Addit deindè: Ad eundem profectò modū, & qui in primordijs Eccleſiæ certos ritus præſcripſerunt Apoſtoli & Patres, in occulto ſilentioq; myſterijs ſuam ſeruauêre dignitatem. Neque enim omninò myſterium eſt, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hęc eſt ratio, cur quædam citra ſcriptum tradita ſunt, nè dogmatum cognitio propter aſſuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud autem eſt dogma, aliud edictum. Nam dogmata ſilentur, edicta verò publicantur.

(Parem vim ad pietatem habent.)
(Nota.)
(Enumerātur aliquot Traditiones non ſcriptæ. Crucis ſignū. Orare versùs Orientem. Verba inuocationis ſub Miſſæ ſacrificio.)
(In Sacrificio plura dicūtur quàm quæ in euangelio & Apoſtolo habentur.)
(Cæremoniæ Baptiſmi.)
(Cur multa ſcribi non debuerint.)

3. EVSEBIVS libro primo de demonſtratione Euangelica, capite octauo: Cæterùm Moyſes in tabulis inanimatis, Chriſtus autem in mentibus vita præditis, perfecta noui teſtamenti documenta deſcripſit: eius verò diſcipuli ad magiſtri ſui nutū, auribus multorum doctrinam ſuam commodantes, quæcunq; quidem velutì vltra habitum progreſſis, à perfecto ipſorum magiſtro præcepta fuerant, ea ijs qui capere poterant, tradiderunt: quæcunq; verò ijs conuenire ar-

Partim literis, partim sine illis nonnulla seruāda commēdārūt Apostoli.

bitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisque indigentes, ea ipsi, ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis quasi iure quodam non scripto, seruanda commendârunt.

In Scriptura sacra non omnia expressè cōtinētur, sed ex Apostolorū Traditione nōnulla habentur. 1. Cor. 11. 14. & 15.

4. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Oportet autem & Traditione vti. Non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. & alibi, Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis.

Consuetudinis Ecclesiasticæ vis.

5. TERTVLLIANVS de corona militis: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodò enim vsurpari quid potest, si traditum priùs non est? Etiam in traditionis obtētu exigenda est, inquis, authoritas scripta. Ergò quæramus, an & traditio non scripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quas sine vllius scripturæ instrumento, solius Traditionis titulo, exindè consuetudinis patrocinio vindicamus. Deniquè vt à Baptismate ingrediar, Aquam adituri, ibidèm, sed & aliquanto priùs, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo & pompæ & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, ampliùs aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè suscepti, lactis & mellis cōcordiam prægustamus. Exque ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus. Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & in omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quàm præsidentium, sumimus. Oblationes pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus. Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate, à die Paschæ in Pentecosten vsque, gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuti in terram, anxiè patimur. Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conuersatio exercet, frontem CRVCIS signaculo terimus. Harū & aliarum eiusmodi disciplinarū, si legem expostules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætendetur authrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix, &c. Et paulò pòst: His igitur exemplis renunciatum erit, posse etiam non scriptam Traditionem in obseruatione defendi, confirmatam cōsuetudine, idonea teste probatæ tunc Traditionis ex perseuerātia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cùm deficit lex.

Traditiones aliquot non scriptæ enumerantur. Cæremoniæ Baptismi. Communio Eucharistiæ. Oblationes pro defūctis. Stationes. Eucharistiæ custodia. Crucis signaculum. Consuetudo.

6. PRIMAE Ioannis quarto, vt in textu.

Traditionum Apostolicarū vis & authoritas.

1. C. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedum: Sicut par est, spiritui sancto & Christo diuinitas, ità in suis institutis æqua est authoritas & potestas: nec minùs ratum est, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quòd ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio omnium: nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari.

Act. 8. 19. Totius orbis consensus instar præcepti. Traditiones quædam recensentur. Cæremoniæ Baptismi. Stationes.

2. HIERONYMVS in Dialogo aduersùs Luciferianos, ità Luciferum dixisse refert: An nescis Ecclesiarum hunc esse morem, vt baptizatis posteà manus imponantur, & ità inuocetur spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per Traditionē in Ecclesijs obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerūt: velutì in lauacro ter caput mergitare: deindè egressos lactis & mellis prægustare cōcordiam, ad infantiæ significationem: die Dominico & per omnem Pentecosten, nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere: multaque alia scripta non sunt, quæ rationabilis sibi obseruatio vindicauit. Cui Orthodoxus respondet: Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiārum cōsuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti spiritus, manū impositurus, excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?

Confirmationis sacramentum.

Non omnia Apostoli literis mādārūt. Eadē fide digna & scripta & nō scripta. Traditio Ecclesiastica.

3. CHRYSOSTOMVS in secundum caput posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, homilia quarta, super hęc verba: State & tenete Traditiones &c. Hinc patet, quòd non omnia per epistolam tradiderint, sed multa etiam sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa quàm ista. Itaque traditionem quoquè ecclesiæ fide dignam putamus. Traditio est, nihil quæras ampliùs.

III

Est'ne vtrunque hoc præceptorum genus obseruatu necessarium?

a 2. Thess. 2. d & ibid. Chrysost. ac Theophylact.
b 1. Cor. 11. a
c 2. Thess. 3. b

A. Est planè, si Doctorem Paulum sequimur ità præcipientem: [a] *State & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vndè laudat hoc nomine Corinthios, quòd Apostolica [b] præcepta, quæ viua voce tradita iam acceperant, sedulò custodirent. Tum admonet Thessalonicenses, [c] vt ab omni se fratre subducant, qui inordinatè, & non secundùm traditionem ab Apostolis acceptam, ambulat.

d 2. Nicæa cōtra Iconomachos, actione 7. Item 8. Synod. can. 1.
e De ablut. pedum.
f Ibidèm.

B. Atque hoc est, quod sacrosancta Synodus Nicena [d] diuinæ scripturæ consonans, verbis tam luculentis expressit: Oportet nos ecclesiasticas Traditiones, siue scripto, siue consuetudine in Ecclesia retentas, vnanimiter & inuiolabiliter obseruare. Et apud Cyprianum [e] legimus, non minùs ratum esse, quod dictante spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod Christus ipse tradidit. [f] Sicut enim par est Spiritui sancto & Christo Diuinitas: ità vtriusque in suis institutis æqua est authoritas & potestas.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDAE ad Thessalonicenses secundo: State, & tenete &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundam ad Thessalonicenses, vt suprà, quæstione secunda,

cunda, C. testimonio tertio.

3. THEOPHYLACTVS in caput secundũ secundæ ad Thessalonicenses, super ea Apostoli verba, Itaq; fratres state,&c. Vel hinc etiam perspicuum est, quòd pleraq; etiam sine scriptis per sermonem, id est, viua voce tradiderint, non solùm per epistolam. Similiter autem & hæc & illa fide digna sunt. Itaq; & Ecclesiæ traditionem fide dignam existimemus. Traditio est, nihil ampliùs quæras.

Apostolicarũ Traditionum dignitas.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia meî memores estis: & sicut tradidi vobis, pręcepta mea tenetis. Et ibidèm: Cętera autem, cùm venero, disponam.

5. SECVNDAE ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.

1. B. CONCILIVM secundum Nicenum actione septima in ipsa definitione: Si quis Traditionẽ Ecclesiæ, siue scripto, siue consuetudine valentem nõ curauerit, anathema. Et paulò antè: Fatemur autem vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle: quarum de numero est imaginum effiguratio. Item infrà: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire, aut docere, aut more impiorum hęreticorum Ecclesiasticas Traditiones contaminare, aut cõtra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem ecclesiasticam: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si Monachi aut Laici, communione priuantor.

Traditio scripta & non scripta.

Imaginum figuratio.

Hæretici Ecclesiasticas traditiones contaminare solent.

2. OCTAVA synodus generalis Constantinopolitana canone primo: Regulas, quæ sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ, tam à sanctis famatissimis Apostolis, quàm ab Orthodoxorum vniuersalibus, necnon & localibus Concilijs, vel etiam à quolibet deiloquo Patre ac magistro, Ecclesiæ traditę sunt, seruare atque custodire profitemur: his & propriam vitam, & mores, Regentes, & omnem sacerdotij catalogum, atque omnes qui Christiano censentur vocabulo, pœnis & damnationibus, & è diuerso receptionibus & iustificationibus, quę per illas prolatę sunt atque definitę, canonicè subijci decernentes. Tenere quippe traditiones quas accepimus, siue per sermonem, siue per epistolam sanctorum qui anteà fulserunt, Paulus apertè admonet. 2.Thess.2.

Traditiones Ecclesiasticæ suscipiuntur.

3. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedũ, vt suprà quęstione secunda, C. testimonio primo.

IIII

Quomodò cognoscemus, quæ sint Apostolicæ & probatæ in Ecclesia Traditiones?

A. De his nobis regulam obseruatu dignam Augustinus [a] præscribit: Illa, inquiens, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe seruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri. Sic idem [b] contra Donatistas, immò hęreticos omnes disserens, hoc grauiter admonet, Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditum rectissimè creditur.

B. Cui Leo ille Magnus [c] consonans, ait: Dubitandum non est, quicquid in Ecclesia in consuetudinem est deuotionis retentum, de Traditione Apostolica, & de sancti Spiritus prodire doctrina.

a In epist.118. ad Ianuariũ, cap.1.

b lib. 4. cap. 24. & lib.2.c. 7. Item lib. 5. cap.23.

c Serm.2. de Ieiunio Pentecostes.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita & cæt. vt in textu: sicuti quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur: Et si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa quacunquè se diffundit Ecclesia.

Festorũ quorundã dierũ obseruatio ex Apostolica traditione descendit.

2. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Quod vniuersa tenet Ecclesia &c. vt in textu.

3. ITEM libro secundo, capite septimo: Multa non inueniuntur in literis Apostolorum, neque in Concilijs posteriorum: & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, nõ nisi ab ipsis tradita & commendata creduntur.

Apostolicæ Traditiones.

4. SIMILITER libro quinto contra Donatistas, capite vigesimotertio: Sunt multa quæ vniuersa tenet Ecclesia, & ob hoc ab Apostolis pręcepta benè creduntur, quanquàm scripta non reperiantur.

B. LEO Magnus sermone secundo de ieiunio Pentecostes: Dubitandum non est, &c. vt in textu.

V

Cuiusmodi sunt traditiones Apostolicæ, quæ Christianis veniunt obseruandæ?

A. Exempla satìs multa apud Patres extant, & eos quidem, qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirùm secundùm Traditionem [a] Origenes & [b] Augustinus docent, paruulos esse baptizandos.

B. [c] Dionysius & [d] Tertullianus ostendunt, precationes & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

C. Hinc [e] Hieronymus & [f] Epiphanius statas Ecclesię ieiunatiões, prę sertim

a In cap.6.epist.ad Rom.

b Lib.10. de Gen. ad lit. c. 23. & cõt.Donat.li.4.c.24.

c De ecclesi.hierar.cap.7.

d In exhortatiõe ad castitatẽ, & de corona militis.

e Ad Marcellam cõtra errores Montani epist.54.

f Cõtra Aerium hæresi 75.

tim

tìm Quadragesimæ, obseruandas esse commonstrant.

g In officio Medilanēsi. h In Liturgia. i Li.4.de Orthod. fide ca. 17.& in libris de imaginib. k Actio.6.tō. 4.& actiōe 7. l Lib. de Spiritu sancto, cap.27.

D. Sic etiam [g] Ambrosius & [h] Chrysostomus eorum dignitatem adstruunt, quæ in sacro Missæ officio solenniter peraguntur.

E. Tum præter [i] Damascenum Patres, quos Nicena Synodus secunda [k] citat, eadem ratione testantur, quòd Christi & Sanctorum eius Imagines deceat venerari.

F. Demùm, vt cæteros omittamus, Magnus ille [l] Basilius ob Traditionem retineri vult sacrum Chrisma, aliásque solennes cæremonias, quæ Sacramentis sanctissimis adhibentur.

m Ibidem.

G. Et addit [m] Basilius: Si instituta consuetudinesque non scriptas tanquàm in eis vis magna non insit, semel repudiare aggrediemur, clàm ac pedetentim ratas ipsas Euangelij sententias improbabimus, aut potiùs ad inane nomen eius prædicationem contrahemus. Sed Apostolicum existimo [n] ait, ijs etiam Traditionibus, quæ scriptæ non sunt, inhærere.

n cap.29. eiusdem libri.

TESTIMONIA.

Baptismus paruulorū ex Apostolorum traditione.

1. A. ORIGENES in caput sextum epistolæ ad Romanos: Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare.

2. AVGVSTINVS libro decimo de Genesi ad literam, capite vigesimotertio: Consuetudo matris Ecclesiæ in baptizandis paruulis nequaquàm spernenda est, neq; vllo modo superflua deputanda, nec omninò credenda, nisi Apostolica esset Traditio.

Consuetudo vniuersalis indicat Apostolicam traditionem.

3. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Si quisquam in hac re (de baptizandis paruulis) authoritatem diuinam quęrat, quanquàm quod vniuersa tenet Ecclesia, nec concilijs institutum, sed semper retentum est, non nisi authoritate Apostolica traditū rectissimè creditur: tamē veraciter conijcere possumus, quid valeat in paruulis baptismi sacramentum, ex circuncisione carnis, quam prior populus accepit, &c.

Oratur pro defunctis ex Apostol. traditione.

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica Hierarchia, capite septimo: Quęnam verò de huiusmodi prece, quam super defuncto peragit pręsul, ex diuinis ducibus nostris Traditio peruenit, ad nos, operæprecium est vt dicamus &c.

Pro vxore defuncta postulatur & oblationes fiunt.

2. TERTVLLIANVS in exhortatione ad castitatem: Et iam repete, apud Deū pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas.

Oblationes pro defunctis

3. ITEM in libro de corona militis, loquēs de Traditionibus non scriptis: Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus.

Obseruatio Quadragesimæ, secūdùm tradit. Apost.

1. C. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta, ad Marcellam contra errores Montani: Nos vnam Quadragesimam secundùm Traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo ieiunamus.

Abstinentia feriæ 4.& 6.

Vide Clemētem li.5. constit. Apostol. cap.16.& 19.

2. EPIPHANIVS contra Aërium hæresi septuagesimaquinta: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarū regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est in ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt, quarta & prosabbato ieiuniū per omnia, excepta Pētecoste: & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiūt nihil omninò accipere, quàm panem & salem & aquam, &c. manifestum est. Deindè verò si non de eodem argumēto quartarum & prosabbatorū, ijdem Apostoli in Constitutione dixissent, etiam aliter vndiquè demonstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribunt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est, antequàm esset Aërius, & qui ab ipso appellantur Aëriani.

Consuetudo vniuersalis ante exortos hęreticos.

1. D. AMBROSII Missæ ritus & ordo, extat etiā in Liturgicis Latinis à D. Iacobo Pamelio collectis, tomo primo.

2. CHRYSOSTOMI Liturgia siue officiū Missæ, quod Græcè ipse post S. Basilium & B. Iacobū conscripsit, extat. Quo pacto autem noui testamenti nouam oblationem docuerit Christus, eamq; ab Apostolis Ecclesia accipiens, in vniuerso mūdo offerat Deo, videatur latiùs infrà in quæstione septima de Eucharistia, B. C.

Imaginū veneratio ex Apost. tradit. Orare versùs Orientem. Crucis veneratio.

1. E. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Imaginis honor ad prototypum, id est, exemplar, imaginisq; veritatem transfertur. Est autem hæc Traditio non scripta, perindè àc adorationis ad Orientem, adorare scilicet crucem, & alia plurima, ijs quæ dicta sunt, similia. Quòd aūt plurima sancti Apostoli tradiderint sine scripto, scribit Paulus Gentium Apostolus: Eccè fratres, state, & tenete Traditiones nostras, quas edocti estis siue per sermonem, siue per epistolam nostrā. Et ad Corinthios: Laudo autem vos fratres, quia per omnia meî meministis, & sicut tradidi vobis, Traditiones tenetis.

Traditiones non scriptas aliquas esse, sacrę literæ docent. 2.Thess.2. 1.Cor.11.

Imaginū veneratio à Patribus comprobata.

2. IDEM in libris tribus de imaginibus, plurimorū patrum antiquorum testimonia citat de veneratione Imaginū: vt Dionysium Areopagitā, Basilium, Chrysostomum, Leontium, Seuerianum, Sophroniū, Ambrosium, Gregorium Nyssenum, Theodoretū, Athanasium, Cyrillum, Gregorium Nazianzenum, Eusebium Pamphili, Stephanum Bostrensem, Cyrillum Hierosolymitanum, & plures alios.

Ab Apostolorum temporibus viguit vsus & veneratio Imaginum. Vide suprà de Decalogo quęst.9.

3. IN secunda Synodo Nicena, actione sexta, tomo quarto: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus latè per historias traditum est, de imagine maximè hæmorrhoissæ, quam multis scriptoribus cōfirmare possumus. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fines resonant, in diuersis opusculis suis mentionem imaginum facit. Gregorius etiam illius & carne & spiritu frater, Nyssensium pręsul, in sermone in Abrahā, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à Theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur, assentit. Et Ioannes, qui os auro splendidius & lucidius consecutus est, in oratione funebri in Meletium Episcopum Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, Quòd veteris & noui Testamenti vnus sit legislator. Cyrillus item expiator Nestorianę hęresis, in epistola ad Acacium Episcopū Scythopoleos. Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus: Omnes enim sancti Patres nostri imagines receperunt.

Imagines receptæ ab omnibus Patribus.

4. ITEM actione septima: Fatemur autem &c. in Decalogo quæstione nona, B. testimo. primo. Quibus addit sancta Synodus: Igitur qui ausi fuerint aliud sentire,

sentire aut docere, aut more impiorum hæreticorũ Ecclesiasticas traditiones contaminare, aut nouã quandã vaniloquentiam inducere, aut contra ista vafrè & improbè aliquid excogitare, quod sit contra constitutionem Ecclesiasticã: si fuerint Episcopi aut Clerici, deponuntor: si Monachi aut Laici, cõmunione priuãtor.

1. F. BASILIVS libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina &cæt. vide suprà quæstione secunda, A. testimonio secundo, Reliqua habentur in textu.

VI

Quantùm hodiè circa Traditiones Apostolicas & Ecclesiasticas aberratur?

A. Plurimùm, dum eas plerique contemnunt, alij negligunt, aut certè pluris non faciunt, quàm Politicorum [a] magistratuum constitutiones: & hæc instituta esse hominum fingunt, quæ vel obseruare, vel omittere liberum sit, exiguęque, aut nullius omninò frugis: ipsi ἀδιάφορα vocant. [a] Rom. 13. a

B. Sunt qui vniuersas ferè Traditiones eiusdem esse ponderis volunt, atque adeò fœdè commiscent scripturæ loca, perindè àc idem sit iudicium de Traditionibus [b] Pharisaicis & Apostolicis, de [c] Iudaicis & [d] Ecclesiasticis, de priuatis seu particularibus, [e] & ijs quæ totius Ecclesiæ consensu receptæ, communique piorum vsu tot seculis comprobatæ, ac veluti per manus ad nos transmissæ vbique ferè gentium comperiuntur.

[b] Matth. 15. a c Colos. 2. b d Mar. 7. a b d 2. Thes. 2. d Act. 15. c 16. a e August. in Episto. ad Ianuar. 118. cap. 1. & 2. Itẽ epi. 86. ad Casula.

TESTIMONIA.

A. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autẽ sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistũt, ipsi sibi damnationem acquirũt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? bonum fac: & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: nõ enim sine causa gladium portat.

1. B. MATTHAEI decimoquinto: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. & paulò antè: Quarè & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Quicunq; dixerit patri vel matri, Munus quodcunq; est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

2. AD Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominũ, secundùm elementa mundi, & non secũdùm Christum. Et in fine: Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquàm viuentes in mundo decernitis? Nè tetigeris, neque gustaueris, neque contrectaueris: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundùm præcepta & doctrinas hominum: quæ sunt rationem quidẽ habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. MARCI septimo: Pharisæi & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non manducant, tenẽtes traditionem Seniorum: & à foro venientes, nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum & vrceorum & æramentorum & lectorum.

4. SECVNDAE ad Thessalonicenses secũdo: State, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.

5. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò, electo Sila, profectus est, traditus gratię Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiẽs custodire præcepta Apostolorum & Seniorum.

6. CAPITE decimosexto: Cùm pertransirent ciuitates (Paulus & Silas) tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus qui erant Hierosolymis.

7. AVGVSTINVS in epistola ad Ianuarium, centesima decimaoctaua, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, &c. vt suprà quęstione quarta, A. testimonio primo.

8. IBIDEM capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarum regionesq; variantur, sicuti est quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibì nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibì Sabbato tãtùm & Dominico, alibì tantùm Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas * habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentiq; Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum inter quos viuitur societate seruandum est. Credo te aliquando ex me audîsse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam Sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari & fluctuare quid ageret, cùm ego talia nõ curabam, sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosiũ. respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret: quia si meliùs nôsset, id potiùs obseruaret. Cùmque ego putâssem, nulla reddita ratione, authoritate sola sua nos voluisse admonere, nè Sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno Sabbato: cùm hîc sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam nõ vis esse scandalo, nec quenquam tibi. Hoc cùm matri renunciâssem, libẽter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atq; etiam cogitãs, ità semper habui, tanquàm eam cælesti oraculo susceperim.

Traditiones & Consuetudines particulares quantũ ab vniuersalibus differãt.

* Liberæ sunt, quia licuit ijs Ecclesijs quæ ea susceperũt nõ suscipere, & susceptas vel retinere, vel authoritate publica emẽdare, aut etiã abrogare

Nota. Ieiuniũ Sabbati.

9. IDEM in epistola octogesimasexta, ad Casulanum presbyterum, idem hoc repetit B. Ambrosij responsum.

VII

Quid verò de ijs iudicandum, qui Ecclesiæ Traditiones repudiant, ac pro nihilo habent?

a 2.Theſſ.2.d 1.Cor.11.a
b Matth.18.c
c Acto.15.c 16.a
d Rom.13.a Matth.22.c
e Matth.23.a Luc.10.c
f 1.Pet.2.c
g Rom.13.a
h Tit.3.a
i Heb.13.c
k Matth.23.a

A. Hos verbum Dei redarguit ac damnat, cùm Traditiones[a] obſeruandas eſſe decernit, cùm iubet[b] Eccleſiam audire, & Apoſtolorum Seniorumque[c] præcepta cuſtodire. Verbum Dei eſt quod ſubijcit nos Magiſtratibus cùm[d] Politicis, tum[e] Eccleſiaſticis, modeſtis[f] iuxtà & dyſcolis propter[g] conſcientiam: vult illorum legibus & reuerentiam[h] & obedientiam deferri maximam. *Obedite*, inquit, [i]*præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis: Omnia*[k] *quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere.*

l 1.Theſſ.4.b 1.Cor 14.g
m Ioan.20.c 17.c Luc.10.c
n Cypria.epiſt.69. ad Florentium Puppianum. Baſil. cap. 23. conſtit. monaſticarum.
o Rom.13.a

B. Quapropter iſti non tam homines ſpernunt,[l] quàm Deũ ipſum Opt. Max. quem in[m] Apoſtolis, eorumque[n] ſucceſſoribus audire ac reuereri ſanè oportebat. Igitur planè verbo Dei reſiſtunt, dum poteſtati & ordinationi Dei reſiſtunt, & hinc ſibi damnationem acquirunt, ſi Paulo[o] credimus.

p Baſil. de Spir. ſanc. cap. 27. Aug. lib.4. contra Donat. cap.24. & lib.2. cap.7. lib.5. cap.23. & 26. Epiph. Hæreſ.55. Euſeb. lib.3. Eccleſ. hiſt. cap.30.

C. Nimirùm diuina eſt iſthæc ordinatio, quæ nec aboleri poteſt humana authoritate, vt certis legibus, ijſque partìm ſcriptis, partìm non ſcriptis, quas[p] Apoſtolica nobis commẽdat traditio, Eccleſia regatur, dogmata conſeruentur, religio vindicetur, alatur concordia, diſciplina retineatur.

TESTIMONIA.

1. A. SECVNDAE ad Theſſalonicenſes ſecundo: State, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres, quòd per omnia meì memores eſtis, & ſicut tradidi vobis, pręcepta mea tenetis.

3. MATTHAEI decimooctauo: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus.

4. ACTORVM decimoquinto: Paulus, electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmãs Eccleſias: præcipiens cuſtodire pręcepta Apoſtolorum & Seniorum.

5. ET capite decimoſexto: Cùm pertranſirent ciuitates, tradebãt eis cuſtodire dogmata, quę erãt decreta ab Apoſtolis & ſenioribus qui erant Hieroſolymis.

6. AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo: quæ autẽ ſunt, à Deo ordinata ſunt.

7. MATTHAEI viceſimoſecundo: Reddite quæ ſunt Cęſaris, Cęſari: & quæ ſunt Dei, Deo.

8. ET capite viceſimotertio: Super cathedrã Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi. Omnia ergò quæcunq; dixerint &c.

9. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.

10. PRIORIS Petri ſecundo capite: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue Regi, quaſi præcellenti: ſiue ducibus, tanquàm ab eo miſſis, ad vindictam malorum, laudem verò bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei, vt benè facientes, obmuteſcere faciatis imprudentium hominum ignorãtiam. Quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatẽ, ſed ſicut ſerui Dei. Deum timete, Regem honorificate. Serui, ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis.

11. AD Romanos decimotertio: Ideò neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideò enim & tributa pręſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributũ, tributũ: cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorem: cui honorem, honorem.

12. AD Titum tertio: Admone illos Principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe.

13. AD Hebręos decimotertio: Obedite prępoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

14. MATTHAEI, vt in textu, & teſtimo. octauo.

1. B. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Itaq; qui hęc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit ſpiritum ſuum ſanctum in nobis.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata.

3. IOANNIS viceſimo: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos.

4. ITEM decimoſeptimo: Sicut tu me miſiſti in mundum, ità & ego miſi eos in mundum.

5. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.

6. CYPRIANVS Epiſtola ſexageſimanona ad Florentium Puppianum: Nec hęc iacto, ſed dolens profero, cùm te iudicem Dei conſtituas & Christi, qui dicit ad Apoſtolos, ac per hoc ad omnes Præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me miſit: & qui reijcit vos, me reijcit, & eũ qui me miſit. lib.4. epiſt.9. Quę Apoſtolis dicta, ad Succeſſores eorum pertinent. Luc.10.

7. BASILIVS in conſtitutionibus monaſticis, capite vigeſimotertio: Quod Apoſtolis dixit, Qui vos audit &c. intelligendus eſt in commune legem ſanxiſſe in poſteros, qui aliorum futuri erant moderatores, id ex multis ijſdemq; certiſſimis diuinarum literarũ teſtimonijs, manifeſtiſſimiſq; argumẽtis probari poteſt. Matth.10. Luc.10.

8. AD Romanos decimotertio: Itaq; qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtũt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.

1. C. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu ſancto, capite viceſimoſeptimo: vt ſuprà quæſtione ſecunda, A. teſtimonio ſecundo.

2. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatiſtas, capite viceſimoquarto, 3. ET libro ſecundo, capite ſeptimo, 4. ITEM libro quinto, capite viceſimotertio, vt ſuprà quęſtione quarta, A. teſtimonio ſecundo & ſequentib.

5. IDEM libro quinto contra Donatiſtas, capite vigeſimoſexto: Quòd autem nos admonet Cyprianus,

Ad Apostolicam Traditionem confugiendum. nus, vt ad fontem recurramus, id est, ad Apostolorum Traditionem, & indè canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione faciendum.

Apostolorum Traditiones. Successio doctrinę. 6. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta contra Melchisedechianos: Termini nobis positi sunt, & fundamenta, & ædificatio fidei, & Apostolorũ Traditiones, & scripturæ sanctę, & successiones doctrinæ, & vndiquaquè veritas Dei munita est.

7. EVSEBIVS libro tertio Ecclesiasticæ historię, capite trigesimo: Ignatius cùm iter per Asiam faceret, licèt attentissima cura à satellitibus, qui illum ductabant, obseruaretur, Ecclesias tamẽ cuiusque ciuitatis, ad quã fortè proficisceretur, familiaribus colloquijs pijsq; hortationibus confirmauit: ac primùm, vt hæreses, quæ iam tum primò nasci & emergere cœperũt, maximè pręcauerent, sedulò admonuit. Deindè hortatus est, vt Apostolorum Traditioni mordicùs adhærescerent: quam quidem asseueranter testificatus, quò tutiùs posteritati reseruaretur, necessariò scriptis mandandum existimauit. Traditioni Apost. mordicùs adhęrendum. Ignatius eam scriptis mandauit.

VIII

Quid Patres hac de re iudicârunt?

A. Origenes, qui celebris & peruetustus est author, in hæc verba scripsit: [a] Hæreticus nobis habendus est omnis ille, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habeat definitio Traditionis Ecclesiasticæ. Tum idem alibi: [b] Illa sola credenda est veritas, inquit, quę in nullo ab Ecclesiastica discordat Traditione.

a In caput 3. epistolę ad Titum, teste Pamphilo in apologia pro Origene. Vide etiam Irenæum lib. 4. cap. 23.
b Lib. 1. Periarchõ in procemio.

B. Et Hieronymi verbum est: [c] Ego illud te breuiter admonendum puto, Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ità obseruandas, vt à Maioribus traditæ sunt.

c Ad Lucinium epist. 28.

C. Augustinus verò ità [d] docet: Si quid diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non est dubitandum, quin ità facere debeamus vt legimus: similiter etiam, si quid per orbem frequentet Ecclesia. *Nam hoc* quin ità faciendum sit, disputare, insolentissimæ insanię est. Ac rursùs idem: [e] In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Et [f] sicut pręuaricatores diuinarum legum, ità contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coërcendi sunt.

d Epist. 118. cap. 5.
e Ad Casulanum epist. 86.
f Dist. 11. cap. In his.

D. Demùm Tertullianus, doctissimus & antiquissimus Ecclesiæ scriptor, toto libro [g] aduersùs eos disputat, qui nihil quod literis sacris non sit expressum, admittũt, grauiterque contendit, Traditiones & obseruationes quasdam Ecclesiasticas esse non scriptas, quæ non possint nisi ab Hæreticis repudiari. *Si quis autem videtur contentiosus esse,* (vt Paulinis [h] verbis vtamur) *nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.*

g Lib. de prę scriptionibus aduersùs hęreticos.
h 1. Cor. 11 c

TESTIMONIA.

Qui Presbyteri audiendi. A. IRENAEVS libro quarto contra hęreses, capite quadragesimotertio: Obaudire oportet Presbyteris Ecclesiæ, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundùm placitum Patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione & quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes: aut rursùs vt hypocritas, quæstus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes.

Reliqua habentur in textu.

IX

Agè verò quid est Ecclesia?

A. Ecclesia est omnium Christi fidem atque doctrinam profitentiũ vniuersitas, quam Princeps Pastorum Christus tum Petro Apostolo, tum huius [a] successoribus pascendam tradidit atque gubernandam.

Roman. 12. b 1. Cor. 12. b 1. Pet. 5. b Ioã. 21. c Matth. 16. c
a Chrysost. lib. 2. de sacerdotio. Concilium Florentinum. Bern. lib. 2. de Consid. ad Eugenium, cap. 8.

B. Quarè nomen Ecclesiæ non merentur, sed [b] falsò arrogant sibi Hæretici & Schismatici omnes, qui etsi fidem atque doctrinam Christi profiteri videntur, tamen summi Pastoris ac Pontificis, quem Christus ouili Ecclesiæ loco suo præfecit, & perpetua [c] successione in Romana Ecclesia vsque conseruauit, oues esse detrectant.

b Hier. cõtra Lucifer. Cyprian. epist. 69.
c Iren. lib. 3. cap. 3. Optat. lib. 2. Aug. epist. 165. & 42. & in Psal. contra partem Donati. & lib. 2. contra literas Petilia. cap. 51.

C. Hanc Petri Cathedram, hunc Ecclesię primatum qui negant & oppugnant,

* Matth.16.c Ioã.21.e Luc.22.c Matth.10.a Ioan.1.f Matth.17.d Act.1.c

gnant, primùm illi quidem Christi magnificas promissiones * Petro factas, & mysticas regni cælestis claues illi vni traditas, aliaque multa de Petro Apostolorum [d] principe, ore, vertice scripta non intelligunt: Deindè pacem Ecclesiæ, ordinemque certum manifestè perturbant, quæ absque summo Antistite & huius præcellenti authoritate nec ritè gubernari, neque in vnitate atque contra portas inferorum soliditate necessaria diù cōtineri posset. Postremò Patribus, horumque Synodis & scriptis de hac illustri Ecclesiæ [c] nota consentientibus, immò & totius orbis Christiani consonæ voci, detrahunt impudenter.

d Cypr. de simpl. prælat. In ca. 16. Matth. Hilarius, & Hieron. idem lib. 1. in Iouinia. Cyril. in Ioan. li. 2. cap. 12. August. in Ioan. tract. 56. & 124. Orig. hom. 2. in diuers. euang. & tract. 6. in Matth. Basil. de pœnit. Chrys. hom. 57. in Ioã. & 55. in Matth. item 9. de pœnit. & serm. de cate. & gladio S. Petri. item hom. in SS. Petrum & Eliam. Leo Magnus serm. 5. de anniuers. Pontif. & epist. 89. ad Episc. Viennensis prouin.

c August. contra epist. Fundam. cap. 4. Item de vtilitate credendi, cap. 17. & 11. contra Faust. cap. 2.

f Ad Damas. epist. 58. & ad eundē epist. 57.

g Lib. 2. contra Donat.

h Epist. 162. 90. 92. 93. & 165.

l Epist. 55. & 69. Item Hier. contra Luciferia. & Leo epist. 84. ad Anast. Thessalonic. cap. 11.

k Lib. 3. de Sacram. cap. 1. & de obitu Satyri.

D. Agnouit hanc Ecclesiam, eiusque dignitatē Hieronymus, cuius hæc verba [f] sunt: Qui Petri Cathedræ iungitur, meus est. Agnouit Optatus [g] Afer, qui Petri Cathedram inter veras Ecclesiæ notas primam esse testatur. Agnouit Augustinus, [h] qui apertè scribit, in Romana Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ principatum viguisse. Agnouit [i] Cyprianus, qui omnium hæresum & schismatum pullulantium causam in eo statuit, quòd vni & summo sacerdoti ac iudici vice Christi nō obtemperatur. Agnouit Ambrosius, [k] vt dixerit se in omnibus cupere Romanam sequi Ecclesiam.

E. His autem omnibus antiquior, & Apostolicorū temporū vicinus, vereq; Apostolicus vir Irenęus, [l] tale tribuit elogium Ecclesię Romanę: Ad hanc, inquit, Ecclesiam propter potentiorē principalitatem, necessè est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles: in qua semper ab ijs qui sunt vndiquè, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio.

l Lib. 3. cap. 3. Tertul. de præscrip. hæret. Cyprian. epist. 45. & 46. Theod. lib. 2. hist. cap. 4. Bernar. epist. 190. ad Innocent. & lib. 2. de Consid. cap. 8. Concil. Chalcedo. act. 3 Anaclet. epist. 1. & 3. Marcel. epist. 1. Synod. Alexandrina ad Felicem.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nō eundem actum habent: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

2. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autē membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos, in vnum corpus baptizati sumus.

3. PRIORIS Petri quinto capite: Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

DE PASTORE VNIVERSALIS ECCLESIAE.

4. IOANNIS vigesimoprimo: Cùm ergò prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plùs his? Dicit ei: Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiã Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simō Ioãnis, amas me? Cōtristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? & dixit ei: Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues meas

5. MATTHAEI decimosexto: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus: & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam, & portę inferi non pręualebunt aduersùs eam. Et tibi dabo claues regni cælorū. Et quodcunque ligaueris super terrā, erit ligatum & in cęlis: & quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Ioan. 21. Nota: tū Petro, tū successoribus curā ouium commissam.

6. CHRYSOSTOMVS libro secundo de Sacerdotio: Quanā de causa idē ille sanguinē effudit suum? certè vt pecudes eas acquireret, quarū curam tum Petro, tum Petri successoribus cōmittebat. Iure igitur ac meritò sic loquebatur Christus: Quisnā fidelis seru⁹ & prudens, quem Dominus super familiā suā constituit? Matth. 24. Luc. 12.

7. CONCILIVM Florentinū, vt suprà de Symbolo, quęstione decimanona, C. testim. decimotertio.

8. BERNARDVS libro secundo de consideratione ad Eugenium Pontificem Maximum, capite octauo: Agè indagemus adhuc diligentiùs quis sis, quā geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es: Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hęres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditę, cui oues creditę sunt. Sūt quidem & alij cęli ianitores, & gregū pastores, sed tu tanto gloriosiùs, quanto & differentius vtrunque præ cæteris nomē hæreditâsti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Vndè id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolutè & indiscretè totæ cōmissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, nō designâsse aliquas, sed adsignâsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et cæterà, vt suprà de Symbolo, eadem quæstione, C. testimonio duodecimo.

Rom. Pontificis quanta dignitas & authoritas. Nota. Matth. 16. Ioan. 21. Pastorum omnium pastor. Ex Scripturis probat. Ioan. 21.

1. B. HIERONYMVS in dialogo contra Luciferianos: Breuem tibi apertamq; animi mei sententiam proferam: In illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt putà Marcionistas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam: ex hoc enim ipso quòd posteà instituti sunt,

In qua Ecclesia permanendum. Hæreticorum Ecclesia est Antichristi synagoga.

sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prenunciauit. Nec sibi blandiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt, cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.

Scripturarum citatio non semper rectè fit.

lib. 4. epist. 9. 2. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Etsi contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo nō recedit: & illi sunt Ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vndè scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in episcopo: & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blādiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt: quando Ecclesia quæ Catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtiquè connexa, & cohærentium sibi inuicē sacerdotum glutino copulata.

Sine episcopo & summo Sacerdote nō est Ecclesia.

Qui cum Episcopo nō est, in Ecclesia non est.

Sacerdotum connexio.

SVCCESSIO ROMA. PONTIFICVM.

Successio Rō. Pontificum.

3. IRENAEVS aduersùs hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romę fundatæ & constitutæ Ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum peruenientē vsq; ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo vel per sui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam prę terquàm oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam propter potentiorē principalitatē, necessè est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndiquè fideles: in quo semper ab his qui sunt vndiquè, conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, Traditio. Fundantes igitur & instruentes beati Apostoli ecclesiam, Lino episcopatum administrandæ Ecclesiæ tradiderūt. Succedit autē ei Anacletus: post eum tertio loco ab Apostolis Episcopatum sortitur Clemens, qui & vidit ipsos Apostolos, & contulit cum eis, cùm adhuc insonantem prædicationem Apostolorum & traditionem ante oculos haberet: Huic autem Clementi succedit Euaristus, & Euaristo Alexander, ac deincèps sextus, ab Apostolis cōstitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissimè Martyrium fecit, ac deincèps Higinus, pòst Pius, post quem Anicetus. Cùm autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab Apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & successione, ea quæ est ab Apostolis in Ecclesia traditio, & veritatis prę coniatio peruenit vsq; ad nos. Et est plenissima hæc ostensio, vnam & eandem viuificatricem fidem esse, quæ in Ecclesia ab Apostolis vsque nunc sit conseruata, & tradita in veritate.

Fides in successione perpetuò cōseruata, cōfundit hæreticos.

Ecclesiæ Rō. dignitas & cōstantia in fide Apostolica.

Romani Pōtifices ex ordine numerantur vsque ad Irenæi ætatē.

Irenæi ætas.

Rectæ fidei indicium.

4. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse ecclesiam Catholicam, quæ sit in toto terrarum orbe diffusa. Eius iam commemoranda sunt ornamenta: & videndū vbi sint quinque dotes, quas tu sex esse dicis, inter quas Cathedra est prima: Vbi nisi sederit episcopus, coniungi altera dos non poterit, qui est annulus: videndum est, qui & vbi prior Cathedra sederit. Si ignoras, disce: si nôsti, erubesce. Ignorantia tibi adscribi non potest. Restat ergò vt noueris. Sciētem errare, peccatum est. Nam ignorantibus nōnunquàm solet ignosci. Igitur negare non potes, scire te in vrbe Roma Petro primò Cathedram Episcopalem esse collatam: in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: vndè & Cephas appellatus est: in qua vna Cathedra, vnitas ab omnibus seruaretur, nè cæteri Apostoli singulas sibi quisque defenderēt: vt iam schismaticus & peccator esset, qui contra singularem cathedram, alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quæ est prima de dotibus, sedit prior Petrus. Cui successit Linus, Lino successit Clemens, Clementi Anacletus &c. Iulio Liberius, Liberio Damasus, Damaso Siricius hodiè, qui noster est socius, cum quo nobis totus orbis commercio formatarum, in vna communionis societate concordat. Vestræ Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vindicare.

Primaria nota Ecclesiæ.

alias, in quo vno cathedrę vnitas. vel, quo in vna Cathedra, vnitas.

Successio Rō Pōtificū vsq; ad ætatem Optati.

Hæretici originem suæ cathedrę reddere nequeunt.

5. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certiùs & verè salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eā. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, &c. Damaso Siricius, Siricio Anastasius. In hoc ordine successionis nullus Donatista episcopus inuenitur. In illum autem ordinem Episcoporū qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, etiam si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesię & innocētibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpositis malis: Quę dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. vt certa sit spes fidelis, quæ non in homine, sed in Domino collocata, nunquàm tempestate sacrilegi schismatis dissipetur.

A Petro vsq; ad Augu. ętatē Rom. Pot. in eadem doctrina fidei cōsentientes. Matth. 16.

Cōt. Rō. Pōt. hostes Augu. responsio.

Matth. 23.

6. ITEM in epistola quadragesimasecunda ad Madaurēses: Videtis certè multos præcisos à radice Christianæ societatis, quæ per sedes Apostolorū & successiones episcoporū certa per orbē propagatione diffunditur, de sola figura originis, sub Christiano nomine, quasi arescētia sarmenta gloriari, quas hæreses & schismata nominamus. Præuisa, prædicta, scripta sunt oīa.

Ecclesiæ propagatio per sedes Apostolorum & successiones Episcoporum.

7. IDEM in Psalmo contra partem Donati: Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede: & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa est Petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

Petri sedes, & continuata in ea Rō. Pontif. successio, petra est insuperabilis.

8. ITEM libro secundo cōtra literas Petiliani Donatistæ, capite quinquagesimoprimo: Veruntamen si omnes per totum orbem tales essent, quales vanissimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, & in qua hodiè Anastasius sedet? Quarè appellas cathedrā pestilentiæ, cathedram Apostolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nūquid Dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: Dicunt & non faciunt, cathedræ in qua sedebant, vllam fecit iniuriam? Nónne illam cathedram Moysi commēdauit, & illos, seruato cathedræ honore, redarguit? Ait enim: Cathedram Moysi sedent: quæ dicūt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Hęc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicam cui nō communicatis. Sed quid est aliud, quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere?

Petrus sedit in cathedra Ecclesiæ Rō.

Not. cōt. Rō. Pontificū vituperatores. Matth. 23.

Matth. 23.

DE PRIMATV PETRI.

1. C. MATTHAEI decimosexto, 2. ET Ioannis vigesimoprimo: vide suprà hac eadem quæstione, A. testimonio quinto & quarto.

3. LVCAE vigesimosecundo: Ait autem Dominus Simoni: Simon, eccè Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. Ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

4. MATTHAEI decimo: Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc: Primus Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius &c.

5. IOANNIS primo: Intuitus autem eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas: quod interpretatur Petrus.

6. MATTHAEI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester nō soluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel

censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamũ: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

7. ACTORVM primo: In diebus his exurgens Petrus in medio fratrum, dixit: Viri fratres, oportet impleri scripturam &c.

8. CYPRIANVS in tractatu de simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ, vt suprà de Symbolo, quæstione decimaoctaua, B. testimo. duodecimo.

9. HILARIVS in caput decimumsextum Matthæi: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium, præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Petrus Ecclesiæ fundamentum.

Petri potestas.

Matth. 16.

10. HIERONYMVS in decimumsextũ caput Matthæi: Sicut ipse lumen Apostolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteraq; ex Domino sortiti sunt vocabula: ità & Simoni, qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. Ac secundùm metaphoram petræ, rectè dicitur ei, Aedificabo Ecclesiã meam super te. Ibidèm: Prudens lector inquirat, quomodò post tantam beatitudinẽ, Beatus es Simon Bariona &c. nunc audiat, Vade retro me Satana, scandalũ mihi es. Aut quæ sit tam repentina conuersio, vt post tanta præmia satanas appelletur. Sed si consideret qui hoc quærit, Petro illã benedictionem & beatitudinem ac potestatem, & ædificationem super eum Ecclesiæ in futuro promissam, non in præsenti datam, intelliget. Aedificabo, inquit, super te Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam, & dabo tibi claues regni cælorum: omnia de futuro. Quæ si statim dedisset ei, nunquàm in eo prauæ confessionis error inuenisset locum.

Multa sua nomina Christus Apostolis etiã cõmunicauit. Matth. 5.

Petrus petra dicitur.

Super Petrum ædificata Ecclesia. Matth. 16.

Apud Matthæum promissa est ædificatio Ecclesiæ super Petrum.

In Petro error habere locum nõ potuit, nisi ante Primatum acceptum.

11. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum: At dicis, super Petrum fundatur Ecclesia, licèt idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cęlorum accipiant, & ex ęquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur: tamẽ proptereà inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio.

Matth. 18. Ioann. 20. Petro principatus datur ad cauẽdum schisma.

12. CYRILLVS Alexandrinus libro secundo in Ioannem, capite duodecimo: Nec Simon fore iam nomen sibi, sed Petrus prædicit, vocabulo ipso commodè significans, quòd in eo tanquàm in petra lapidéque firmissimo, suam esset ædificaturus Ecclesiam.

Ioann. 1. Petrus quid significet. Aedificanda Ecclesia in Petro.

13. AVGVSTINVS tractatu quinquagesimosexto in Euangelium Ioannis: Quis enim nesciat, primum Apostolorum esse beatissimum Petrum?

Petrus Apostolorum primus.

14. IDEM tractatu centesimo vigesimoquarto: Hoc agit Ecclesia spe beata in hac vita ærũnosa, cuius Ecclesiæ Petrus Apostolus propter Apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quòd enim ad ipsum propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus idemq; primus Apostolus: sed quando ei dictum est, Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis: vniuersam significabat Ecclesiam, quæ in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibusq; quatitur, & non cadit: quoniam fundata est super petram, vndè & Petrus nomen accepit. nõ enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo vocatur.

Propter Apostolatus sui primatum, Ecclesiam repræsentabat.

Petrus primus Apostolus. Matth. 16.

Petro ad Ecclesiæ vtilitatem cõmunem claues datæ sunt.

Petrus à petra dictus.

15. ORIGENES in diuersos Euangelistas homilia secunda: Nemo nos existimet Petro Iohannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis esset altior Apostolorum illo, qui est & dicitur vertex eorum?

Apostolorum vertex.

16. IDEM tractatu sexto in Matthæum: Non modica differentia est, quòd Petro quidem datæ sunt claues non vnius cæli, sed multorum cælorum, vt quæcunque ligauerit super terram, sint ligata nõ tantùm in vno cælo, sed in omnibus cęlis: & quæ soluerit super terram, sint soluta non solùm in vno cælo, sed in omnibus cælis. Ad eos autẽ, qui multi sunt ligatores & solutores in terra, sic dicit, vt soluant & alligent nõ in cælis, sicut Petrus: sed in vno cælo, quia non sunt in tanta perfectione, sicut Petrus, vt alligent vel soluãt in omnibus cælis.

Petro datæ claues non cæli, sed cælorum. Matth. 16.

Apostoli cæteri ligant & soluunt in cælo, non in omnibus cælis.

17. BASILIVS Magnus in homilia de pœnitẽtia, quæ est inter homilias variorum argumentorum vltima: Petrus tertiò abnegauit, & collocatus est in fundamento. Petrus dixerat iam anteà, & beatus pronunciatus fuerat: dixerat, Tu es filius Dei excelsi: & vicissim audierat, se esse petram, ità laudatus à Domino: Licèt enim petra esset, non tamen petra erat vt Christus. Vt Petrus petra erat. Nam Christus verè est immobilis petra. Petrus verò propter petram. Axiomata nanq; sua IESVS largitur alijs. Largitur autem ea non euacuatus, sed nihilominùs habens. Lux est: Vos estis lux mundi, inquit. Sacerdos est, & facit sacerdotes. Ouis est, & dicit: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporũ. Petra est, & petram fecit. Quæ sua sunt, largitur seruis suis. Argumentum hoc est opulenti, habere videlicet, & alijs dare.

Petrus in fundamento collocatus. Matth. 16.

Aliter Petrus petra, aliter Christus.

Ioann. 8. Matth. 5.

Matth. 10.

18. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Ioannem, in ea verba, Simon Ioannis, diligis me? Quid tandèm alijs omissis de his duntaxàt Petrum affatur? Os erat Apostolorum & princeps & vertex ipsius cœtus, proptereà & Paulus eum præter alios visurus ascendit: simul vt ei ostenderet iam sibi fiduciam habendam: tanquàm enim negationis obliuisceretur, fratrũ curam ei committit, neque negationis meminit. Et paulò pòst: Nam cùm magna Christus Petro cõmunicâsset, orbis terrarum curam demandâsset, martyrium prædixisset, &c.

Os & princeps Apostolorum: quem ob eam causam etiã Paulus inuisit. Galat. 1.

Cura fratrum Petro commissa.

Orbis terrarum cura ei demandata.

19. ITEM homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Quid igitur Petrus, omnium Apostolorum os, vertex consortij totius? cùm omnes interrogati essent, ipse solus respondet. Ibidèm: Ecclesiæ futuræ pastorem constituit. Et paulò pòst: Quæ Deus concedere solus potest, peccatorum scilicet remissionem, & vt Ecclesia tot tantisq; fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput, piscator homo atq; ignobilis, terrarum orbe reluctãte adamantis naturam firmitate superet: hæc inquam omnia quæ solius Dei sunt, se pollicetur daturum.

Os & vertex Apostolici consortij.

Ecclesiæ pastor & caput & adamantinum fundamentum.

20. IDEM homilia nona de pœnitentia: Petrũ cùm dico, petram nomino indelebilem, non se: crepidinem immobilem, Apostolum magnum, primum discipulorũ, primum vocatum, & primum obedientem.

Petra & crepido immobilis.

21. ET Sermone in adorationem venerabiliũ Catenarum & gladij sancti & Apostolorum principis Petri: Sanctum ac iustum est summis & meritis honoribus Apostolum prædicari, in quo & suam Ecclesiam pro diuinæ illius vocis præmio, qua ipsum Dei filium esse prædicauit, ædificaturum se prędixit Dei filius, & cælorum claues eius in

In Petro se Ecclesiam suam Christus ædificaturum prædixit.

in se fidei arrhabonem se illi daturum, & eorum, quæ ab ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in cælis sententiam confirmaturum promisit. Et nõnullis interiectis ad ipsum Petrum sermonem dirigens: Vbinam sunt claues regni cælorum? Vbinam appellatio, qua Ecclesiæ firmamentum nominaris? Et iterùm: Hunc cælestes angelorũ ordines collaudârunt, & Apostolorum chorus valdè admiratus, tanquàm os suum, amplexatus est ac celebrauit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem & magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad cælum vsque peruenientem, & valdè illustrem spiritualis Israelis columnam, & animarum in perfidiæ pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Verè hic est Apostolorum firmamentum, & sacratus cælorum magister: Petrus deniquè magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiæ iactatio, discipulorum decus, Theologorũ pulchritudo, Christi os &c. Et sub finem: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, adesto hodiè misertus nostrî &c. vt suprà quæstione octaua de Decalogo, D. testimonio septimo.

Ecclesię firmamẽtum appellatur.

Spiritualis Israelis columna.

Ecclesiæ petra, & firmamentum.

22. ITEM homilia in sanctos Petrũ Apostolum & Eliam Prophetam: Petro Apostolo orbis terrarum Ecclesiæ, & populorum multitudines eius fidei committendæ erant, vel potiùs creditæ sunt illi claues regni cælorum. Quid enim ait illi Dominus? Quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cælo. Sed vide cuiusmodi peccato permisit subijci Petrum illum, talem ac tantũ virum, Apostolorum verticem, fundamentum immobile, petram stabilem, & quæ frangi non posset, Ecclesię principem, portum inexpugnabilem, turrim firmam, & quæ non posset concuti. Petrus, inquam, illa Ecclesiæ columna ac propugnaculum, puellæ vnius, non minas, sed vnicũ verbum non sustinuit. Verbum puellæ processit, & columna illa concutiebatur. Illa locuta est, & propugnaculum fluctuauit. Permissus est peccare is, cui Ecclesia credenda erat, illa videlicet Ecclesiarum columna, & portus fidei: Petrus orbis terrarum magister peccare permissus fuit ob eam maximè causam, quòd populorũ multitudo illi credenda erat, nè seuerus & innocẽs, à venia proprijs fratribus impartienda esset alienus.

Petro orbis Ecclesię, & populorum multitudines committendę.

Matth. 16.

Apostolorum vertex, fundamentum, petra stabilis, Ecclesię princeps & columna.

23. LEO Magnus sermone tertio in anniuersario pontificatûs sui: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisq; Ecclesiæ patribus præponatur, vt quanuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multiq; pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Ibid. Et ego, inquit Christus, dico tibi: hoc est, Sicut meus pater tibi manifestauit diuinitatem meam, ità & ego tibi notam facio excellẽtiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoq; petra es, quia mea virtute solidaris: vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Eandem sententiam de duplici petra ijsdem verbis repetiuit sermone secũdo in natali Apostolorum Petri & Pauli.

Vnus Petrus Apostolis & omnibus Ecclesię patribus præponitur.

Primarius omniũ pastor Christus, secundarius verò omniũ pastor Petrus.

Matth. 16.

Nota quomodò Christus & quomodò Petrus petra sit.

Ephe. 2.

1. Cor. 3.

24. IDEM epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciam constitutos: Cùm Petro præ cæteris soluendi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialiùs mandata est. Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem, sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Petri priuilegia.

Petro principatum adimentes, seipsos ad inferna demergunt.

25. AVGVSTINVS contra epistolam Manichęi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Tenet me in Ecclesia Catholica, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascẽdas oues suas post resurrectionẽ Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum, successio sacerdotum.

Augustinus quanti faciat successionem Episcoporũ in sede B. Petri primi pastoris ouium Christi.

26. IDEM in libro de vtilitate credendi ad Honoratum, capite decimoseptimo: Cùm igitur tantũ auxilium Dei, tantum profectum fructumq; videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustrà hæreticis circunlatrantibus, & partìm plebis ipsius iudicio, partìm Conciliorum grauitate, partìm etiam miraculorum maiestate damnatis, culmẽ authoritatis obtinuit? cui nolle primitias dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

Cui Ecclesię adhærẽdum.

Successiones episcoporum Apostolicæ sedis.

Nota.

27. ET libro vndecimo contra Faustum Manichęum, capite secundo: Vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Successionis perpetuitas.

DE ROMANA ECCLESIA.

1. D. HIERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Quorsùm ista tam longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adspicias, vt diues pastor morbidam non cõtemnas ouem. Et paulò pòst: Ego igitur, vt anteà iam scripsi, Christi vestem in Romana vrbe suscipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor. Et nè putes alterius hãc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse constitui. Verùm vt ait gentilis poëta: Cælum, non animum, mutat, qui trans mare currit. Ità me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidijs fulta mundi, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat. Monachorum circà manentiũ antiqua in me surgit authoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcircò obtestor beatitudinem tuã, per Crucem Domini, per necessarium fidei nostrę decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito: ità in solio cum duodecim iudicaturus sedeas: ità te alius senem cum Petro cingat, ità municipatum cæli cum Paulo cõsequaris, vt mihi literis tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

Quanta cum reuerentia sanctissimus & doctissimus Hieronymus Rom. pontificem compellat.

Communionem cũ Romana Ecclesia quanti faciat Hieronymus.

Apostolos honore sequitur Rom. Pontifex.

2. IDEM epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Quoniam vetusto Oriẽs inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, & desupèr textam, minutatim per frusta discerpit, & Christi vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficilè, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: Ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam, indè nunc meæ animæ postulãs cibum, vndè olìm Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis & interiacens longitudo terrarum, me à preciosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruatur hæreditas. Ibì cespite terra fœcundo, Dominici seminis puritatẽ centeno fructu refert. Hic obruta sulcis frumẽta, in lolium auenasq; degenerãt. Nunc in Occidẽte sol iustitiæ oritur: in Oriente aũt Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronũ suũ. Vos estis lux mũdi, vos sal terræ, vos aurea vasa & argẽtea: hîc testacea vasa vel lignea virgã ferreã & æternũ operiuntur incendiũ. Quãquàm igitur tuî me terreat magnitu-

Ioan. 19.
Cant. 2.
Hiere. 2.
Cant. 4.

Ad fidẽ Rom. Ecclesiæ hæresibus grassantibus cõfugit Hieronymus.

Rom. 1.

Luc. 17.

In Rom. Ecclesia fides incorrupta.

Esa. 14.
Matth. 5.

Nota Hieronymi erga Rom. pontificẽ reuerentiam, quẽ &

pastorem suũ agnoscit, & B. Petri successorem. Romanę Ecclesię communio. Super cathedrã Petri ędificata Ecclesia. Matth. 16. Exod. 12. Extra Rom. Ecclesiæ cõmunionẽ nõ est salus. Rom. Põ. non cõmunicantes, ad Antichristum pertinent.

gnitudo, inuitat tamẽ humanitas. A sacerdote victimã salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequẽs, beatitudini tuę, id est, cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Et post pauca: Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in fine: Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem: vt mihi epistolis tuis, siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur authoritas. Et nè fortè obscuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagriũ presbyterum, quem optimè nôsti, dignare scripta transmittere: simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiũt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicã, &c. vt suprà hac eadem quæstione, B. testimonio quarto.

4. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimasecunda ad Episcopos Donatistarum: Erat Carthago transmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vndè non mediocris vtiquè authoritatis habebat Episcopum, qui posset non curare conspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris vndè Euãgelium ad ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum: vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur.

In Rom. Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.

5. IDEM cum Patribus Concilij Carthaginensis, in epistola nonagesima ad Innocentium Pontificẽ Romanum: Si ergò Pelagius episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ venerationi iustè visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas, quæ tam multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiam authoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Et paulò superiùs: Hoc itaque gestum, domine frater sanctè, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostrę mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.

Apost. sedis authoritas in heresib. anathematizandis.

Petitur Concilij cõfirmatio à Roman. pontifice.

6. IDEM cum Patribus Mileuitani cõcilij epistola nonagesimasecunda ad eundem Innocentium: Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuo munere in sede Apostolica collocauit, talemq; nostris temporibus præstitit, vt nobis potiùs ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam venerationem, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Christi pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimiùm perniciosa tempestas surgere inimicorum gratiæ Christi cœpit.

Rom. pontificis authoritas imploratur ad sedandam tempestatem Pelagianæ heresis.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres concilij Mileuitani: Diligenter & congruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem præter illa quæ sunt extrinsecùs, solicitudo manet omnium Ecclesiarũ, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia: antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nôstis esse seruatam. Verùm hæc missa facio: neque enim hoc vestram credo latere prudentiam. Quid etiam actione firmâstis, nisi scientes, quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent? præsertim quotiès fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coëpiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundũ possit omnibus Ecclesijs in commune prodesse.

Solicitudo omnium Ecclesiarum incumbit Rom. pontifici, ad res dubias decidendas.

In fidei negocijs iudex est.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, &c. vt suprà litera B. testimonio quinto.

9. CYPRIANVS Epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium Romanum Episcopum: Neq; enim aliundè hæreses obortę sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secũdùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placẽs ac tumens, seorsum foris hæresim nouam cõderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Ibidèm: Post ista adhuc insupèr Pseudoëpiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedram atq; ad Ecclesiam principalem, vndè vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides Apostolo prædicante laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

lib. 1. epist. 3. Sũmi pontificis contemptus hęresum & schismatũ causa est.

Petri Cathedra & Ecclesia principalis. Rom. 1. Ad Rom. Ecclesiam perfidię nullus accessus.

10. ITEM Epistola sexagesimanona ad Puppianũ Florentium: Indè enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

lib. 4. epist. 9. Heresum & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

11. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes.

Ex dignitate summi sacerdotis pendet ecclesię salus.

12. LEO Magnus epistola octogesimaquarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, capite vndecimo: Hæc connexio totius quidem corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit cõcordiam sacerdotum. Quibus cùm sit dignitas communis, nõ est tamẽ ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis: & quum omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret. De qua forma, Episcoporũ quoquè est orta distinctio: & magna dispositione prouisum est, nè omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursùs quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem: per quos ad vnam Petri sedẽ vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vsquàm à suo capite dissideret.

Inter Apostolos discretio potestatis. Episcoporũ inter se distinctio. Penès Petri sedẽ vniuersalis Ecclesię cura.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò nè fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

Rom. Ecclesiæ formã in omnibus sequi cupit Ambrosius.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllã veram putauit, nisi veræ fidei gratiã, percontatusq; ex eo est, vtrúmnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Roma-

Episcopi Catholici cum

Rom. Ecclesia conueniunt.

Romana Ecclesia cōueniret,& fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat: Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat.

1. E. IRENAEVS libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiam &c. vt in textu.

2. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos: Agè iam qui voles curiositatem meliùs exercere in negocio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romā, vndè nobis quoq; authoritas præstò est. Felix Ecclesia, cui totā doctrinā Apostoli cum sanguine suo profuderūt: vbi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioānis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquàm in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

Apostolorū cathedræ.

Romanæ Ecclesiæ commendatio.

lib. 4. epist. 8.

Ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana.

3. CYPRIANVS Epistola quadragesimaquinta ad Cornelium: Nos singulis nauigātibus, nè cum scandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ radicē & matricem agnoscerent ac tenerent.

lib. 3. epist. 11.

Episcopus Ecclesiæ Catholicæ est Romanus Pontifex.

4. IDEM Epistola quadragesimasexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuersi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electum à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deū esse, vnum Christum esse Dominum, quem cōfessi sumus, vnum Spiritum sanctū, vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.

Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

5. THEODORETVS historiæ Ecclesiasticæ libro secundo, capite quarto: Athanasius, intellectis insidijs, clàm se subduxit Alexādria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit Ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasium confinxerāt, per literas certiorem fecerant. Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasiū, quô pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accersitus, eò maturè contendit. Tragœdię autem authores Romam ideò nō sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore depræhensa.

Rom. Pōtifex Episcoporū causas examinat.

Hæreticorū ingenium.

6. BERNARDVS epistola centesima nonagesima, ad Innocentium Papam: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum nanque arbitror ibi potissimùm resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectū. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est, Ego pro te rogaui Petre, vt nō deficiat fides tua? Ergò quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando cōuersus, confirma fratres tuos. Id quidem modò necessarium. Tempus est vt vestrum agnoscatis pater amantissime principatum, probetis zelum, ministeriū honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & sedem, si vestra admonitione corda in fide fluctuantia cōfirmatis, si vestra authoritate conteritis fidei corruptores.

Ad Rom. Pōt. controuersiæ de fide referendæ sunt.

In Rō. Eccl. & sede nō potest fides deficere.

Luc. 22.

Rō. Pontificis est, fidei corruptores cōterere.

7. IDEM libro secundo de cōsideratione ad Eugenium, capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt &c. vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C, testimonio duodecimo.

Pōtificis Rō. quāta dignitas & authoritas.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonensi, actione tertia, offeruntur libelli Theodori Diaconi, Ischyrionis diaconi, Athanasij Presbyteri, & Sophronij Christiani contra Dioscorum scripti ad Leonem Papam & Concilium: in quibus appellant Leonem vniuersalem Archiepiscopum & Patriarcham magnæ Romæ. Cuius legati in eadem actione dicuntur in Concilio primatum Leonis tenere: & primi sententiam aduersùs Dioscorum pronunciāt in hæc verba: Vndè sanctissimus & beatissimus Archiepiscopus magnæ & senioris Romæ Leo, per nos & præsentem sanctam Synodum vnà cum ter beatiss. & omni laude digno beato Petro Apostolo, qui est petra & crepido Catholicæ Ecclesiæ, & ille qui est rectæ fidei fundamentum, nudauit eum tam Episcopatūs dignitate, quàm etiam ab sacerdotali alienauit ministerio. In fine autem eiusdem actionis in relatione sanctæ Synodi Chalcedonensis ad beatum Papam Leonem de gestis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ità dicitur: Hæc sunt quæ tecum, qui spiritu præsens eras, & complacere tāquàm fratribus deliberâsti, & qui penè per tuorum vicariorum sapientiam videbaris à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quędam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum definiuimus firmitatem, sciētes quia & vestra sanctitas addiscens, & probatura & confirmatura est eadem. Et sub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium: & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Vniuersalis Archiepiscopus.

Per Legatos præest Concilio.

Petrus petra & crepido Ecclesiæ Catholicæ.

Petitur confirmatio Cōcilij Chalcedonensis generalis à Rō. Pontifice.

9. ANACLETVS Pontifex epistola prima ad omnes Episcopos, & cunctos fideles: Quòd si difficiliores ortæ fuerint quæstiones, aut Episcoporū vel maiorum iudicia, aut maiores causæ fuerint, ad sedem Apostolicam (si appellatum fuerit) referantur, quoniam Apostoli hoc statuerūt iussione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quęstiones semper ad sedem referantur Apostolicam, super quam Christus vniuersam construxit Ecclesiam, dicente ipso ad beatum principem Apostolorum Petrum: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.

Causæ maiores ad Sedem Apostolicam referendæ ex iussu & instituto Apostolorum.

Matth. 16.

10. IDEM epistola tertia ad omnes Episcopos & sacerdotes: Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super vniuersas Ecclesias, ac totum Christiani populi gregē assecuta est, sicut ipse beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, &c. Adhibita est etiam societas in eadem Romana vrbe beatissimi Apostoli Pauli vasis electionis, qui vno die, vno quoquè tempore gloriosa morte cum Petro, sub principe Nerone agonizans coronatus est, & ambo sanctam Romanam Ecclesiam consecrârunt, alijsq; omnibus vrbibus in vniuerso mundo, eam sua præsentia atque venerando triumpho prætulerūt. Et licèt pro omnibus assidua apud Deum omnium sanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatissimus Apostolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Testis enim est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio filij eius, quòd sine intermissione memoriā vestrī facio semper in orationibus meis. Prima ergò sedes est cælesti beneficio Romanæ Ecclesiæ, quam (vt memoratum est) beatissimi Petrus & Paulus suo martyrio consecrârunt. Sic Roma quæ priùs erat cacodæmonis artificio omnium errorum mater & altrix, excussis tenebris, & vanis superstitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto sole iustitiæ, facta est copiosa propagatrix. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati Petri nomine à Marco eius discipulo atq; Euangelista consecrata est, quia ipse & in Aegypto primùm verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & gloriosum suscepit martyrium. Cui venerabilis successit Abilius. Tertia autem sedes apud Antiochiam, eiusdem (id est, beati Petri) Apostoli nomine habetur honorabilis, &c. Indè nanque & beati Apostoli inter se statuerunt, vt Episcopi singularum scirent gentium, quis inter eos primus esset, quatenùs ad eum potior eorum solicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apostolos quædam fuit discretio. Et licèt omnes essent Apostoli, Petro tamen à Domino est con-

Primatū Ecclesia Romana à Christo obtinet.

Matth. 16.

Petrus & Paulus vno eodemq; tēpore Romę passi, Romanam Ecclesiā consecrârunt.

Rom. 1.

Prima sedes Romana.

2. Sedes Alexandrina.

3. Antiochena.

Inter Apostolos distinctio.

concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput, & principium teneret Apostolatus: Qui & eandem formam suis successoribus, & reliqui Apostoli Episcopis tenendam tradiderunt. Et non solùm hoc in nouo testamento est constitutum, sed etiam in veteri fuit. Vndè scriptum est: Moyses & Aaron in Sacerdotibus eius, id est, primi inter eos fuerunt. Et quamuis ità ordinatum fuerit, nemo tamen quod suũ est quærat, sed quod alterius. Vndè ait beatus Apostolus Paulus: Vnusquisque placeat proximo suo in bonum ad ædificationem. Et sicut ipse Saluator suis ait Discipulis: Qui maior est vestrûm, erit minister vester, &c. Si quæ verò causæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius sanctæ Sedis apicem eas, quasi ad caput referte, vt Apostolico terminentur iudicio: quia sic Dominũ velle, ab eóque ità cõstitutum esse, antedictis testimonijs declaratur. Hæc verò Apostolica sedes, cardo & caput (vt prætactum est) omnium Ecclesiarum, à Domino, & non alio est constituta. Et sicut cardine ostium regitur, sic huius sanctæ sedis authoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente reguntur.

Episcoporũ discrimen.

Psal. 98.

Rom. 15. Matth. 20. Mar. 10.

Cardo & caput omnium Ecclesiarum à Christo cõstituta est Apostolica sedes.

11. MARCELLVS Pontifex in epistola prima ad Episcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omnium Ecclesiarum iuxta Apostolum circunferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores esse debemus, qui nos per dignationis suæ misericordiam, ob hoc ad fastigium Sacerdotale prouexit, vt mandatis ipsius inhærentes, in quadam Sacerdotum eius specula constituti, prohibeamus illicita, & sequenda doceamus. Vndè directis per Bonifacium Diaconum nostrum literis, admonemus, vt quæ malè pullulát, abscindantur, & malefacta corrigantur, atque bona sectentur, & Patrum nostrorum exempla & statuta imitentur. Rogamus ergò vos fratres, vt non aliud doceatis neque sentiatis, quàm quod à beato Petro Apostolo, & à reliquis Apostolis & Patribus accepistis. Ab illo enim primò instructi estis: ideò non oportet vos proprium derelinquere patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Eccclesiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & super hãc petram ædificabo Ecclesiam meam. Eius sedes primitùs apud vos fuit, quæ posteà (iubente Domino) Romam translata est, cui (adminiculante diuina gratia) hodierna præsidemus die. Nec ab eius dispositione vos deuiare oportet, ad quam cuncta maiora Ecclesiastica negocia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, à qua sumpsêre principia. Si vestra verò Antiochena, quæ olìm prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est quæ eius non subiecta sit ditioni, ad quam omnes quasi ad caput, iuxta Apostolorum eorúmque successorum sanctiones, Episcopi qui voluërint, vel quibus necessè fuerit suffugere, eámque appellare debent, vt indè accipiant tuitionem & liberationem, vndè acceperunt informationem atque consecrationem. Quod omnibus minimè conuenit denegare Episcopis, sed absque vlla custodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione liberè ire concedatur. Simúlque ijdem (inspirante Domino) constituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiusdem Sedis authoritatem: nec vllus Episcopus, nisi in legitima Synodo, suo tempore Apostolica authoritate conuocata, super quibuslibet criminibus pulsatus, audiatur vel iudicetur: quia (vt paulò superiùs prælibatum est) Episcoporum iudicia, & summarum causarum negocia, siue cuncta dubia, Apostolicæ sedis authoritate sunt agenda & fienienda. Et omnia comprouincialia negocia, huius sanctæ vniuersalis & Apostolicæ Ecclesiæ sunt retractanda iudicio, si huius Ecclesiæ Pontifex præceperit. Nec cui liceat sine præiudicio Romanæ Ecclesiæ (cui in omnibus causis debet reuerentia custodiri) relictis his Sacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei Ecclesias nutu diuino gubernant, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Episcoporum iudicium experiri vel pati: sed omnibus eiusdem prouinciç Episcopis congregatis, iudicium authoritate huius sedis terminetur: quod tamen (vt præfatum est) per eius vicarios, si libuerit, erit tractandum: & quicquid iniustè actum est, reformandum.

2. Cor. 11.

Petrus totius Ecclesiæ caput. Matth. 16.

Petri sedes ab Antiochia Romã translata iubente Domino.

Maioris momẽti negocia eò referẽda.

Episcoporum refugiũ & appellatio ad sedem Rom.

Consecratio Episcoporum vndè.

Apostoli instituêre, vt sine huius Sedis authoritate Concilia non celebrẽtur, dubiaque ad eam referantur, &c.

12. SYNODVS Alexandrina ad Felicem secundum: Domino beatissimo & honorabili sancto patri Felici sanctæ sedis Apostolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanasius & vniuersi Aegyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Episcopi, in sancta Alexandrina Synodo gratia DEI congregati, vestro sancto suggerimus Apostolatui, vt nostrî more solito solicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòst: Ideò pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à vestra Apostolica sede auxilium hausimus, & nostrî vos curam habere agnouimus, præfatam Apostolicam & summam expetimus iuxta canonum decreta sedem, vt indè auxilium capiamus, vndè prædecessores nostri ordinationes & dogmata atque subleuationes ceperunt. Ad eam quoquè, quasi ad matrem recurrimus, vt eius vberibus nutriamur, quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidiè facere moliuntur, & apprçhendere, aut ferris nos constringi minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod nequaquàm, vobis inconsultis, agere præsumimus: canonibus quippe iubentibus, absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere pontifice. Ideóque ad propositum recurrentes, & ad brauium properantes, vestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia (vt credimus) non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessorésque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniúmque Ecclesiarum eis curam habere prçcepit, vt nobis succurratis, nósque tuentes, cui omne Episcoporum iudiciũ est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis. Nam scimus in Nicena magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia, concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licèt hæc & alia quàm plura necessaria, ab hæreticis qui nos quotidiè infestant & perdere nituntur, vt faciliùs nos capere possint, sint synodica capitula incensa, nobisq; sublata. Et paulò inferiùs: Vos ergò (vt semper vestræ sedi sanctç consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigite, taliaq; prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, citò ad victoriã iudicium perducere valeat nostrũ, nosq; (Apostolorũ principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interiectis: Similiter & à supradictis Patribus est definitum consonanter, vt si quisquam Episcoporum, aut Metropolitanum, aut Comprouinciales, vel iudices suspectos habuerit, vestram sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso Domino potestas ligãdi ac soluẽdi speciali est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentũ à Deo fixũ & immobile percepit, quoniam ipsam formam vniuersorum titulorum lucidissimam Dominus Iesus Christus vestram Apostolicã constituit sedem. Ipsa est enim sacer vertex, in quo omnes Ecclesiæ vertuntur, sustentantur, releuantur. * Et sicut in Christo Christiani, & in Petra (id est, Christo) Petrus, Petri renouantur Ecclesiæ. Tu es enim (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum, Ecclesiç columnç, id est, Episcopi, qui Ecclesiã sustinere, & proprijs

Vide Lector q̃ honorificè in hac epistola sentiat B. Athanasius cũ tota Synodo de Rõ. Põtificis & Apostolicæ sedis authoritate.

Ad Rom. sedẽ tanq̃ ad matrem confugiunt. Esa. 49.

Sine ea in causis fidei nihil decernendum vel innouandũ.

Omniũ Ecclesiarum cura.

Nicena synodus quid de Rom. Põti. authoritate decreuerit.

Idem adstruit Iulius 1. in rescripto contra Orientales: Verba Canonis habentur c. 2. eius rescripti.

Arriani Canones Nicenos de Rom. Pontifice combusserunt.

Vide Iulium in eodẽ rescripto, ca. 3.

Matth. 16.

Apostolicæ sedis authoritas.

* Legẽdũ videtur, Et sicut in Christo Christiani, ità & in Petra, id

est, Petro, renouantur Ecclesiæ. prijs humeris portare debent, tibi sunt confirmatæ, tibiq; claues regni cælorum commisit, atque ligare & soluere potestatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis sunt, promulgauit. Tu profanarum hæresium & impetitorum, atque omnium infestantium depositor, vt princeps & Doctor, caputq; omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur nè despicias, pater, tuorum patrum pietatem bonamq; intentionem. Et sicut illi, patres & prædecessores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustijs, ità nos liberare digneris. Nam fuit semper vestræ sanctæ & Apostolicæ sedi licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos, potestatiuè sua authoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris & anterioribus cognouimus actum temporibus. Porrò & ipsi primates, qui Episcoporum & summorum Ecclesiasticorum negociorum causas suscipere debēt, in præfixa Nicena synodo sunt dinumerati, nè in posterum contentio ex hoc oriretur. O sanctissime pater patrum, abscinde blasphemias, & iactantiam vaniloquorum & insidiantium infestationes, nos & fratres nostros opprimentium atq; perdere volentium, qui ad vos, quasi ad caput confugimus, vt vestro suffulti auxilio liberemur, & vobis nobisq; commissas Christi oues, à luporum ore, Domino adminiculante, antequàm deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas est, supplicũ Apostolicę sedis scripto aut sine scripto preces oblatas despicere: sed (vt condecet, & priuilegium vestræ sedis est) & nos & illi canonicaliter conuocemur, & ante vos de nostris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, sicut prædecessores nostri penès vestros fecerũt antecessores, & sicut canonica in prædicta sancta synodo docent instituta, & veluti palliati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenã purgationem in communi consistẽtes auditorio, de maturis & enutrientibus Catholicæ Ecclesiæ dogmatibus, quæ confirmãt cor hominis, per participationem paternarum consequamur institutionum. Antiquis enim regulis sancitum est, vt quicquid quanuìs in remotis aut longinquis positis prouincijs super Episcoporum querelis aut accusationibus ageretur, nõ priùs tractandum vel accipiendum esset, quàm ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductũ, vt huius authoritate iusta, quę fuisset pronunciatio infirmaretur, aut firmaretur: indeq; sumerent normam, vndè Ecclesiæ sumpsēre prædicationis exordium, nè passim ab insidiatoribus columnæ euerterentur Ecclesiæ. Vestrum est, nobis manum porrigere, quia vobis commissi sumus. Vestrum est nos defendere atque liberare, nostrúmque est à vobis auxilium expetere, vestrísque parere iussionibus. Scimus enim (vt semper vestræ sedis præsules primò Apostoli, deindè successores eorum fecerunt) vos vniuersalis Ecclesiæ, & maximè Episcoporum, qui oculi, propter contemplationem & speculationem, vocantur Domini, curã gerere, ac de releuatione & lege nostra assiduè cogitare debere, sicut scriptum est: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte.

Episcopi columnæ Ecclesiæ.
Rom. Põtifex hæresium & errorum repurgator.
Iniustè dãnatos restituit.
Examinare Episcoporum causas.
Nota.
Psal. 1.

VERBA canonis decimioctaui Nicenæ synodi (teste Iulio primo, capite secundo in Rescripto contra Oriẽtales pro Athanasio & cæteris) hæc sunt: Omnes Episcopi, qui in quibusdã grauioribus pulsantur vel criminantur causis, quotiès necessè fuerit, liberè Apostolicam appellent sedem, atque ad eam quasi ad matrem confugiant, vt ab ea (sicut semper fuit) piè fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius dispositioni omnes maiores Ecclesiasticas causas & Episcoporũ iudicia, antiqua Apostolorum eorúmque successorum atque canonum authoritas reseruauit. Quoniam culpantur Episcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiusdem sedis Papæ fieri placuerit.

Canon 18. Nicenus de Romanæ sedis authoritate: qui in nostris exẽplaribus non habetur.
Appellatio.
Refugiũ tanq̃ ad matrem.
Ex Apostolica institutione.

CANONIS autem siue capituli deciminoni (eodem Iulio teste, capite tertio eiusdem Rescripti) hæc sunt verba: Placuit, vt accusatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet & adeat Apostolicę sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio Pontifex causam suam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Episcopus: Quoniam quanquàm à comprouincialibus Episcopis accusati causam pontificis scrutari liceat, non tamen definiri, inconsulto Romano Pontifice, permissum est, cùm beato Petro Apostolo, & non ab alio, quàm ab ipso dictum sit Domino: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cęlis. Subijcit verò tandèm Iulius capite vigesimonono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora scire voluerit, in sacro nostræ Ecclesiæ sedis scrinio & ea quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixisse, testis est diuinitas.

Canon 19. de eadem.
Matth. 16.
Romæ asseruati integri canones Nicenę synodi.

X

Quænam Ecclesiæ dignitas est, atque authoritas?

A. Multis & eximijs sanè dotibus, promissionibus ac beneficijs illustrat Deus Ecclesiam suam, qua nil habet in terris charius. Hanc vsquè ornat, conseruat, defendit, vindicat.

1. Cor. 12. d Ephe. 5. f Ioan. 14. 16. 17. Matth. 28. d & 16. c Psal. 120. b

B. Hanc porrò constituit esse [a] domum suam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur.

a 1. Tim. 3. d Psal. 22. a Ioan. 10. c

C. Voluit esse [b] columnam & firmamentum veritatis, vt de illius nõ dubitemus doctrina, quæ tanquàm magistra, custos, & interpres veritatis, fidẽ atque authoritatem obtinet inuiolabilem.

b 1. Tim. 3. d Augist. lib. 1. contra Crescon. cap. 33. & lib. 2. cap. 32.

D. Præterea fundatam esse [c] supra firmam petram decreuit, vt certi essemus, eam immobilem inconcussamque stare, atque inferorum etiã [d] portis, hoc est, grauissimis aduersariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere.

c Matth. 16. c 7. d Ephe. 2. d Psal. 86. a & 47. c August. in Psal. 47.
d Matth. 16. c

E. Demùm vult eam sanctissimam quandam [e] esse ciuitatem supra montem positam, omnibusque conspicuam, atque aditu facilem: nè quis, ea relicta, pestiferas hæreticorum speluncas latebrasque cõsectetur, & falsis illis

e Apoc. 21. a Matth. 5. b Esa. 2. a Mich. 4. Mala. 1. c Act. 1. b Psal. 21. f 1. Ioã. 2. c

S 2 voci-

f Matth. 24. b & ibid. Orig. trac. 29. & 30

g Cant. 4. b & 6. b

h Ephe. 5. e

i Ioan. 11. f Col. 1. c d Ephe. 4. c 1. d

k Ioan. 17. c Lucæ 22 e Matth. 16. e

l Ioan. 14. b d 15. d 16. c

m Acto. 2. a

n Ioan. 14. d

o Ibidem b

p Ioan. 16. c Aug. in tract. 97. in Ioan.

cibus: *Eccè [f] hìc est Christus, eccè illic*, fortè perculsus, ab ea diuertat aut dimoueatur.

F. Hæc est, quam scriptura nobis proponit atque commendat, Christi [g] amica, soror & sponsa vnica: pro qua [h] redimenda, mundanda, sanctificanda, [i] congreganda, & prorsùs adiungenda sibi, filius Dei nihil non fecit ac pertulit, vt corpus etiam sanguinemque suum sacrosanctum illius amore tradere non dubitârit.

G. Pro hac [k] rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquàm.

H. Huic [l] promisit, fideliterque [m] transmisit & reliquit doctorem, præsidem, ac rectorem spiritum sanctum. *Ille*, [n] inquit, *docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis*: [o] *ille manebit vobiscum in æternum*: *ille docebit vos omnem veritatem*: quæ videlicet scitu creditúque est necessaria.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS epistolæ ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidē posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

2. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugā, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Et paulò pòst: Nemo vnquàm carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo patrē, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscū in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eū, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. ET capite decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnē veritatem.

5. ITEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum, sicut & nos. Et paulò pòst: Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mūdum, & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum, vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui crediturì sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint, vt credat mundus quia tu me misisti.

6. MATTHAEI vigesimooctauo: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

7. ET decimosexto: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebūt aduersùs eam.

8. PSALMO centesimo vigesimo: Eccè nō dormitabit neque dormiet, qui custodit Israël. Dominus custodit te, &c.

1. B. PRIORIS epistolæ ad Timotheum tertio capite: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, &c.

3. IOANNIS decimo: Et alias oues habeo quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor.

1. C. PRIORIS ad Timotheum tertio: vt paulò antè, B. testimonio primo.

2. AVGVSTINVS libro primo contra Cresconium Grammaticum, capite trigesimotertio: Quanuis huius rei (de baptismo hæreticorum loquēs) certè de scripturis canonicis non proferatur exemplū, earundem tamē scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiā de illa cōsulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Ecclesiæ iudicium sequendum in re cōtrouersa, scripturis nō expressa.

3. ITEM libro secundo contra eundem, capite trigesimosecundo: Nunc verò quoniam canonicum non est quod recitas, ea libertate ad quam nos vocauit Dominus, eius viri cuius laudē consequi non valeo, cuius multis literis mea scripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatē miror, cuius martyrium veneror, hoc quod aliter sapuit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizādis hæreticis & schismaticis beatus Cyprianus sensit, quia hoc Ecclesia non accipit: pro qua beatus Cyprianus sanguinem fudit.

B. Cyprianū intelligit.

Cypriani sententiam non recipit Augustinus, quia eam non recipit Ecclesia.

1. D. MATTHAEI decimosexto: Super hanc petram &c. suprà hac eadem quæstione, A. testimonio septimo.

2. ET capite septimo: Aedificauit (vir sapiens) domum suam super petram: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

3. AD Ephesios secundo: Ergò iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum, ipso summo angulari lapide Iesu Christo.

4. PSALMO octogesimosexto: Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei.

5. ET quadragesimoseptimo: Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eam in æternum.

6. AVGVSTINVS in psalmū quadragesimumseptimum: Non insultent hæretici per partes cōcisi, nō se extollant qui dicunt: Eccè hìc est Christus, eccè illic. Qui dicit, eccè hìc est, eccè illic, ad partes inducit. Vnitatem promisit Deus, reges in vnum collecti sunt, nō per schismata dissipati sunt. Sed fortè ista ciuitas quæ mundum tenuit, aliquando euertetur? Absit: Deus fundauit eam in æternum. Si ergò eam Deus

Hæretici per partes cōcisi Matth. 24.

Ecclesia stabilis est.

fundauit in æternum, quid times nè cadat firmamentum?

1. E. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouam descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

2. MATTHAEI quinto: Vos estis lux mundi. Nō potest ciuitas abscondi supra montem posita.

3. ESAIAE secundo: Erit in nouissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles: & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. MICHEAE quarto: In nouissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montiū, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multę, & dicent: Venite, &c.

5. MALACHIAE primo: Ab ortu solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. ACTORVM primo: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

7. PSALMO vigesimoprimo: Apud te laus mea in Ecclesia magna, vota mea reddā in conspectu timentium eum. Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gētium. Quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium.

8. PRIMAE epistolæ Ioannis secundo capite: Ex nobis prodiêrunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiquè nobiscum: sed vt manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis.

9. MATTHAEI vigesimoquarto: Tunc si quis vobis dixerit, Eccè hîc est Christus, aut illic: nolite credere. surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Eccè in deserto est, nolite exire: eccè in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & páret vsque in Occidentem: ità erit & aduentus filij hominis. Vbicunquè fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

Matth. 24. Interpretatur illud Euangelij: Eccè hîc, eccè illic. Hæreticis scripturas citantibus credendum non est.

10. ORIGENES tractatu vigesimonono in Matthæum: Vide ergò, si ad hęc dicere possumus quod ait, Eccè hîc, eccè illic: quoniam eccè hîc, eccè illic, non extra scripturam foràs adspiciendum est. Dicet enim qui seducere voluerit nos, & defendere cōtraria veritati: Eccè hîc Christus, demonstrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet: Eccè hîc Christus, offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mēdacij illius verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis, & Apostolis profert vnusquisq; quæ videntur defendere mendacium illud, vtpotè veritatem. Vel sic impletur quod ait: Eccè hîc Christus, eccè illic, ostendens non Christum, sed aliquem fictum eiusdem nominis, vt puta secundùm Marcionis doctrinam, & secundùm traditiones Valentini, aut Basilidis longam fabulositatē, aut secundùm Apellis aduersùs Paulū testimonium falsum. Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis scripturis, cōiungentes eis suum propriuṁ sensum: Eccè hîc est Christus, eccè illic. Si autem dixerint vobis, eccè in solitudine, nolite exire: eccè in domibus, nolite credere. Quidam enim secreta proferētes, dicunt: Eccè in solitudine. Quando enim secretas & non vulgatas scripturas proferunt ad confirmationem mendacij sui, videntur dicere: Eccè in solitudine verbum est veritatis. Secretæ enim scripturę, rectè solitudines appellātur, in quibus aut pauci sunt credentes, aut nullus. Quotiès autem canonicas proferūt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videtur dicere, Eccè in domibus verbū est veritatis. Sed nos illis credere nō debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodū per successionē Ecclesiæ Dei tradiderūt nobis. Vel sic: Eorum verborū falsorum professores, quidā quidem nec ab initio simulant scripturas, & sic fallere tentant. Ideò (existimo) eos sermones qui sunt omninò extra scripturam, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, eccè in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad schisma simulant diuinas scripturas, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, eccè in domibus, nolite credere. Quodcunque professi fuerint de scripturis, & de mysterijs quę sunt in eis ad demonstrationem, nolite credere quæ dicuntur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab Oriente, & apparēti vsque ad Occidentem. Qualis est veritas Ecclesiæ Dei: ab ea enim sola sonus in omnē terram exiuit, & in fines orbis terrę verba eorum, & velociter currit sola verè veritas Dei.

Non exeundum à traditione Ecclesiastica & doctrina per successionem accepta.

Scripturas citantibus hæreticis non credendum.

Psal. 18.

11. IDEM tractatu trigesimo in Matthęū: Propterea non debemus attendere eis qui dicunt, Eccè hîc Christus: non autem ostendunt eum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentē, quæ plena est lumine vero, quæ est columna & firmamentum veritatis, in qua tota totus est aduētus filij hominis, dicentis omnibus, qui vbiquè sunt: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi.

Solùm in Ecclesia inuenitur Christus.

1. Tim. 3.

Ecclesiæ laus & commendatio.

Matth. 28.

1. F. CANTICORVM quarto: Tota pulchra ès amica mea, & macula non est in te. Vulnerâsti cor meum, soror mea sponsa. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

2. ITEM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

3. AD Ephesios quinto: Mundās eam lauacro aquæ in verbo vitæ, &c.

4. IOANNIS vndecimo: Prophetauit Caiphas quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum.

5. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principiū, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Ibidèm: Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia.

6. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. in ædificationem corporis Christi.

7. ET capite primo: Omnia subiecit sub pedibus eius, & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

1. G. IOANNIS decimoseptimo: Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mundus quia tu me misisti.

2. LVCAE vigesimosecundo: Simon, eccè Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autē rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. MATTHAEI decimosexto: Portæ inferi non præualebunt aduersùs eam.

1. H. IOANNIS decimoquarto, vt suprà hac quęstione, A. testimonio tertio.

2. ITEM decimoquinto: Cùm venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

3. ET decimosexto, vt suprà hac quæstione, A. testimonio quarto.

4. ACTORVM secundo: Et repleti sunt omnes spiritu sancto.

5. AVGVSTINVS tractatu nonagesimoseptimo in

in Euangelium Ioannis: Ipse spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere, & spiritualia eorum pectora desiderio maiore succẽdit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret, ità vt ea quoquè ipsa, quę nunc quomodocunquè cognoscit, nondùm se scire sciat, sicut scienda sunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. 1. Cor. 2.

XI

Per quos tandèm nos docet spiritus in Ecclesia veritatem?

Act. 20. f 1. Tim. 3. a Heb. 13. c Ephes. 4. c 1. Cor. 12. d

A. Per eos planè, quos Apostolus testatur à Spiritu sancto, vt Ecclesiam regant, esse constitutos: quales vocat Episcopos, Præpositos, Pastores itidèm atque Doctores. Et hi post[a] Apostolos fuêre semper, ac etiamnùm sunt, primarij Dei Ecclesiæque ministri, & summi[b] dispensatores mysteriorum Dei.

a Augúst. in Psal. 44.
b 1. Cor. 4. a

B. Horum verò authoritas cùm in alijs, tum in sacris[c] Synodis quàm maximè cernitur, vbi de fide ac religione illi non modò definire quædam, sed suo etiam iure, ac pro authoritate Apostolica contestari possunt ac dicere: *Visum est Spiritui sancto, & nobis*, sicut ex Actis constat primi Concilij[d] Hierosolymis celebrati. Certè olìm nefas erat, & extremo[e] supplicio expiabatur crimen, si quis iudicio summi sacerdotis, qui Moysi regebat[f] Cathedrã, non obtemperâsset.[g] Atquì haudquaquàm inferiorem nunc habet Ecclesia, quàm tunc Synagoga, in regendo, iudicando, ac decernendo authoritatem. Quod ius obediendi manebat Iudæis, etiam Christianis incumbit, vt Sacerdotum præcellenti dignitate præstantium[h] iudicia de his quæ ad religionem pertinent, recipiantur, approbentur atque obseruentur.

c Can. Apo. 38. Concil. 1. Nice. Sozom. lib. 6. cap. 7. Theodos. Imp. apud Cyrill. episto. 4. Basil. Imp. in 8. syn. act. 10. Athan. in epist. ad solit. vit. agentes. Ruffi. lib. 1. eccles. hist. cap. 5.
d Act. 15. e
e Deut. 17. b c
f Matth. 23. a
g Cypr. epist. 55. ad Cornel. & epist. 62 ad Pomponium.
h Greg. lib 1. epist. 24. ad Patriar. & lib. 2. indict. 11. epist. 10. ad Sauin. Niceph. lib. 16. hist. cap. 33.

C. Quapropter magno se illi crimine contaminant, qui Magistratibus Ecclesiasticis authoritatem & obedientiam adeò non deferunt, vt etiã conuellere & oppugnare palàm audeant, iam quidem sacras summorum Pontificum[i] sanctiones, penès quos de sacris definiendi[k] suprema semper potestas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium constitutiones, quorum in Ecclesia, vt[l] Augustinus loquitur, saluberrima est authoritas: iam demùm certas Patrum de fide sententias, quorum in re vna communis sensus atque[m] consensus, firmum est testimonium Christianæ veritatis. Illud præclarè dictum est à pijs Imperatoribus,[n] Iniuriam facit iudicio Synodi, si quis semel iudicata & rectè disposita, reuoluere & publicè disputare contendit.

i 3. Concil. Tolet. can. 1. Dist. 19. & 9. quęst. 1. Patet. & sequen.
k Hier. ad Damas. epist. 57. & 58. Chalced. syn. act. 3. in epis. ad Leo. 6. Syn. act. 4.
l Epist. 118. cap. 1. & lib. 1. contra Donat. cap. 18. Greg. vt suprà.
m Vin. Lirin. contra nouato. Aug. lib. 1. & 2. cõtra Iulian. Pacianus epist. 1. ad Sympronia.
n In act. 3. con. Chalc. Gelas. in epist. ad Epis. Dard. Leo ep. 43. & 50. ad Martiã. & 78. ad Leonem Augustũ.

TESTIMONIA.

1. A. ACTORVM vigesimo capite: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irrepræhensibilem esse, &c. doctorem.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris.

4. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos, &c. alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia &c. tertiò doctores &c. nunquid omnes doctores?

6. AVGVSTINVS in Psalmũ quadragesimumquartum: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi prędicauerũt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, Cupio dissolui & esse cum Christo, multò magìs optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Dixit hoc quidem, sed quandiù hîc manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsque in posterum? Ergò illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodiè enim Episcopi qui sunt per totũ mundum, vndè nati sunt? Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.

Philip. 1.
Psal. 44.
Episcopi apostolorum successores in ecclesia.

7. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

1. B. CANON Apostolorum trigesimusoctauus, vel iuxta nouam translationem trigesimussextus: Bis in anno Episcoporum concilia celebrentur, vt inter se inuicèm dogmata pietatis explorẽt, & emergentes ecclesiasticas contentiones amoueant.

In Concilijs episcoporum dogmata explorantur, & negocia ecclesiastica cõponuntur.

2. CONCILIVM primum Nicenũ, canone quinto: Visum est per singulos annos in singulis prouincijs bis in anno Episcoporum concilium fieri, vt simul in vnum

Concilia episcoporũ cur celebrentur.

vnum conuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quæstiones, vt ità demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque in communi, vel ipsi episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam. Fiant autem concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ, vt omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum & solenne Deo munus possit offerri. Secundum verò agatur circa tempus Autumni.

Quadragesimæ dies.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. SOZOMENVS libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite septimo: Vbi verò decessit Constantinopoli Valentinianus, per Thraciam Romam versùs iter fecit, Episcopi Hellesponti & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se legatum Hypacianum Heracleæ, quod est oppidum Perinthi, episcopum, oratū vt sibi de doctrina fidei ritè cōstituenda in vnum conueniendi potestas permitteretur. Qui cùm venisset ad Valentinianum, & Episcoporum postulata ei exposuisset, respondit ille, sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negocijs interponere: & ideò Sacerdotes & episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsùm per se, vbicunque ipsis lubitum fuerit, in vnum conueniant.

Sacerdotū & Episcoporum est de negocijs fidei & Ecclesiasticis iudicare: non autem principum secularium.

4. THEODOSIVS Imperator in epistola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ est quarta inter ipsius Cyrilli epistolas: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes, & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicādæ præfici oportet eos, qui circūquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores & sumus, & posthàc erimus.

Doctrinę dijudicandæ præfici oportet Episcopos.

5. BASILIVS Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratiōe ad Synodū ipsam: De vobis laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitùs resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hęc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cælestes adepti sunt claues: non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantęcunque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donèc laicus est, ouis vocari non desinet. Rursùs Episcopus quantacunque sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donèc Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergò nobis ratio est in ordine ouiū constitutis? Pastores verborum subtilitatem discutiendi, & ea quæ super nos sunt, quærendi & ambiendi habēt. Oportet nos ergò cum timore & fide syncera hos audire, & facies eorum vereri, (cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant) & nihil amplius, quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quòd pedes sint, minimè cogitantes, legem ponere velint oculis, (non vt natura se habet) sicut ipsi cupiunt, & singuli ad accusandum quidē maiores, semper existunt promptissimi: ad corrigendum autem ea, in quibus accusantur & criminantur, pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes qui tales sunt, vt maledictum & alternum odium auertentes, & iudicare iudices desinentes, attendant sibi, & secundùm diuinam voluntatem conuersari contendant. Nam non quiescet supernum iudicium, sed contra diffidentes diuinus furor stillabit, & iustam vltionem opere cunctis ostendet. IN EADEM synodo canone decimoseptimo: Illud autem tanquàm perosum ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquàm sacri canones, conuenire seculares principes in concilijs, sanxerint, sed solos Antistites. Vndè nec interfuisse illos synodis, exceptis cōcilijs vniuersalibus, inuenimus.

Egregia Basilij Imperatoris ad Laicos tam priuatos quā in dignitate constitutos exhortatio, vt sui ordinis memores, desināt se ecclesiasticis negocijs interponere, & non pastores, sed oues se cogitent, quantūuis sapientes & pij.

Episcopus catholicus, quātuis malus, pastoris dignitatem nō amittit.

Attendāt laici, qui tam prompti sunt ad reprehendendum suos prælatos.

Principū præsentia non est in conciliorū celebratione necessaria.

6. ATHANASIVS in epistola ad solitariam vitā agentes, recitat hoc respōsum Hosij Cordubensis Episcopi ad Constantium Imperatorem: Desine, quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: nè te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere pręcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus Imperium commisit: nobis, quę sunt Ecclesiæ, concredidit: & quemadmodùm qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ità & tu caue, nè quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimine obnoxius fias. Date (scriptum est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quę Dei, Deo. Ibidèm de eodem Constantio loquens: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium: sed interim facit quod illi volupe est. Verùm nè ità quidem latére potest, cùm in proximo sit, quod eius vafriciem patefaciat. Nam si istud est iudicium Episcoporū, quid commune cum eo habet Imperator? sin cōtrà, ista minis Cæsaris conflantur, quid opùs est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditū est? quando iudicium Ecclesię authoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quādo vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimę antehàc synodi fuêre, multa iudicia Ecclesiæ habita. Sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cęsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Et non paucis interpositis: Grauia sunt ista, & plus quàm grauia, sed tamen istiusmodi, quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem se facere Episcoporū, & pręsidere iudicijs Ecclesiasticis, non meritò dicat illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prędicta est? Nam cùm circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibì consistens deuastet Ecclesias, abrogans canones, vi cogens vt sua obtineāt, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse, & non potiùs persecutionem esse?

Ecclesiasticis negocijs nè se misceāt seculares Principes.

Matth. 22.

Cum iudicio episcoporum nil commune habet Imperator.

Philip. 4.

Antichristo eos Principes seculares cōparat Athanasius, qui Ecclesiasticis iudicijs præsidere contendunt.

Matth. 24.
Dan. 9.

7. RVFFINVS libro primo Ecclesiasticæ historiæ, capite quinto: Defertur ad Constātinum sacerdotalis concilij sententia. Ille tanquàm à Deo prolatam veneratur. Cui si quis tentâsset obniti, velut contra diuina statuta venientem, in exilium se protestatur acturum.

Concilij Nicæni sententiam Cōstantinus tāquàm à Deo prolatam veneratur.

8. ACTORVM decimoquinto: Et quidam descendentes de Iudæa, docebant fratres: Quia nisi circuncidamini secundùm morē Moysi, non potestis saluari. Facta ergò seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersùs illos, statuerunt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs, ad Apostolos & Presbyteros in Hierusalem, super hac quæstione. Conuenérúntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere &c. Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere iugum super ceruices discipulorum, &c? Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quāta Deus fecisset signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquàm tacuerunt, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribere ad eos, vt abstineant se &c. Tunc placuit Apostolis & senioribus cum omni Ecclesia, eligere

viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba: Iudam qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros primos in fratribus, scribentes per manus eorũ: Apostoli & seniores fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem, &c. Visum est enim Spiritui sancto & nobis, nihil imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos &c. Et paulò pòst: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire precepta Apostolorum & Seniorum. ET capite sequenti: Cùm autem pertransirent ciuitates, tradebat eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus qui erant Hierosolymis.

9. DEVTERONOMII decimoseptimo: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudicum inter portas tuas videris verba variari: surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesq́ue ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit illo tempore, queresq́ue ab eis: qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq́ue sententiam eorum. Nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctúsque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.

10. MATTHAEI vigesimotertio: Super cathedrã Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

lib.1.epist.3. 11. CYPRIANVS Epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Quomodò possunt censuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt nõ solùm fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tãtus de Dei dignatione cõceditur, vt quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hîc iudicanti non obtemperaret, statim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit: & non agent impiè etiam nunc. Item ad Samuelem, cùm à Iudæis sperneretur, Deus dicit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et Dominus quoquè in Euangelio: Qui audit vos, inquit, me audit, & eum qui me misit: & qui reijcit vos, me reijcit: qui me reijcit, reijcit eum qui me misit. Et quum leprosum mundâsset, Vade, inquit, & demonstra te sacerdoti. Et cùm posteà tempore passionis alapam accepisset à seruo sacerdotis, cúmque ei dixisset: Sic respondes Pontifici? Aduersùs Pontificem Dominus contumeliosè nihil dixit, nec quicquam de sacerdotis honore detraxit, sed innocentiam suam magìs asserens & ostendens, Si malè, inquit, locutus sum, exprobra de malo: si autem benè, quid me cædis? Item in Actibus Apostolorũ: Postmodùm beatus Apostolus Paulus cùm ei dictum esset, Sic insilis in sacerdotem Dei maledicendo? quanuìs Domino iam crucifixo, sacrilegi, & impij, & cruenti illi esse cœpissent, nec iam quicquam de sacerdotali honore & authoritate retinerent: tamen ipsum quanuìs inane nomen & vmbram quandam sacerdotis cogitans Paulus, Nesciebã fratres, inquit, quia pontifex est. Scriptum est enim: Principi plebis tuæ non maledices. Cùm hęc tanta ac talia & multa alia exempla precedant, quibus sacerdotalis authoritas & potestas de diuina dignatione firmatur, quales putas esse eos qui sacerdotũ hostes & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hęreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quòd sacerdoti Dei nõ obtemperatur: nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus Iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegiũ quicquam moueret: nemo post diuinum iudiciũ, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam nõ episcopi, sed Dei faceret: nemo discidio vnitatis, Christi Ecclesiã scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsùm forìs hęresim nouam conderet, nisì si ità est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet sine Dei iudicio fieri sacerdotem, cùm Dominus in euangelio suo dicat: Nónne duo passeres asse veneunt, & neuter eorum cadit in terram sine patris voluntate? Cùm illa nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non permittente Deo, in Ecclesia Dei fieri, & sacerdotes, id est, dispensatores eius, nõ de eius sententia ordinari? Et paulò pòst: Appáret quis impugnet, nõ scilicet Christus, qui sacerdotes aut constituit aut protegit, sed ille qui Christi aduersarius, & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ Prępositũ sua infestatiõe persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Sacerdotum honor & dignitas.
Deut.17.
1.Reg.8.
Luc.10.
Matth.8.
Ioan.18.
Act.23.
Exod.22.
Hæreses & schismata ex inobedientia & contemptu summi sacerdotis nascuntur.
Sacerdotes non fiunt sine iudicio.
Matth.10.
Impugnatores sacerdotũ quales sint, & quò tendant.

12. IDEM Epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Nec putent sibi vitæ aut salutis constare rationem, si Episcopis & Sacerdotibus obtemperare noluerint, cùm in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut iudicem quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Interfici Deus iussit sacerdotibus suis non obtemperãtes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autẽ quia circuncisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eijciuntur. Neque enim viuere forìs possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisì in Ecclesia possit.

lib.1.epist.11. Episcopis nõ obediẽtes extra viam salutis versantur.
Deut.17.
Excommunicatio.
Extra Ecclesiam non est salus.

13. GREGORIVS Magnus libro primo epistolarum, epistola vigesimaquarta ad Patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum: Sicut sancti euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor: Nicenũ scilicet, in quo peruersum Arrij dogma destruitur. Constãtinopolitanum quoquè, in quo Eunomij & Macedonij error conuincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorij impietas iudicatur. Chalcedonense verò, in quo Eutychetis Dioscoríque prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio, quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit. Et cuiuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamẽ extra ædificium iacet. Quintum quoquè Conciliũ pariter veneror, in quo epistola quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur: in quo Theodorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantijs separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur, & in quo scripta quoquè Theodoreti, per quæ beati Cyrilli fides repræhenditur, ausu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos religant, aut ligare quos soluunt. Quisquis ergò aliud sapit, anathema sit.

Cõcilia 4. generalia vt 4. Euangelia S. Gregorius veneratur.
Similiter quintum, idq́ue vltimum ante sua tempora celebratum.
Concilia vniuersalia quos damnant, damnandi sunt.

14. IDEM libro secundo, Indictione vndecima, epistola decima ad Sauinum subdiaconum: Sic quatuor Synodos sanctæ vniuersalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Euangelij recipimus.

Rursus vt 4. euangelia.

15. NI-

15. NICEPHORVS Callistus historiæ Ecclesiasticæ libro decimosexto, capite trigesimotertio: Et tum quidem Sabbam & Theodosium illi aduersarij Chalcedonensis Synodi vi adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atq; vbi animos eorum tentârunt, preclarus ille virtute Theodosius suggestum conscêdit, ac veluti dux quidam & Imperator pro concione monastica phalange aduocata, postquàm multitudini silentium manu designauit, voce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morem detonuit: Si quis quatuor Synodos quatuor Euangelijs nô exequat, anathema. His verbis dictis, perindè atque angelus quidam, multitudine in stuporem côiecta, cum silentio omnibus inspectantibus, per mediam turbam processit, & homines omnes cum animi consternatione viri eius tanquàm egregij in bello ducis consilium factúmque, quo sanctas quæ dictæ sunt synodos sacris libris accensendas esse, veluti lege lata statuit, admirati sunt. Et literas ad Imperatorem dantes, certamen se de eis ad sanguinem vsque subituros, neque etiamsi quid accidat, se vllo modo à Patrû traditionibus discessuros esse, indicârunt atque confirmârunt.

Vt 4. euangelia.

Pro Conciliorum decretis ad sanguinem decertare parati.

1. C. TERTIVM Concilium Toletanum canone primo: Permaneant in suo vigore Conciliorû omniû constituta, simul & synodicæ sanctorum presulum Romanorum epistolæ.

Rom. Pontificum decretales epistolæ in vigore permaneant.

2. DISTINCTIONE decimanona apud Gratianum, inter reliquos citatur NICOLAVS Papa in epistola ad Archiepiscopos & Episcopos per Galliam constitutos: Si, inquit, Romanorum pontificum decreto, cæterorum opuscula Tractatorum approbâtur vel reprobantur, ità vt quod verè Sedes Apostolica probauit, hodiè teneatur acceptum, & quod illa repulit, hactenùs inefficax habeatur: quanto potiùs ea quæ ipsa pro Catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro varijs & multifarijs Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus diuerso tempore scripsit, omni honore debêt præferri, & ab omnibus prorsùs in quibuslibet necessitatibus vel opportunitatibus discretione vel dispensatione magistra reuerenter assumi. In qua Epistola adducit etiam testimonium beati Leonis Magni & Gelasij. LEO itaq; Magnus sic ait: Nequid verò sit, quod prætermissum à nobis fortè credatur, omnia decretalia côstituta, tam beatę recordationis Innocêtij, quàm omnium decessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ità vestram dilectionem custodire debere mandamus, vt si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps nouerit denegari. GELASIVS verò in decreto cû septuaginta Episcopis habito, de apocryphis scripturis hunc in modum habet: Item decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Romana pro diuersorum patrum consolatione dederunt, venerabiliter recipiendas decernimus.

Scripta & côstitutiones Apostolicæ Sedis in honore habêda.

In epist. 1. ad Episcopos per Campaniam, Tusciâ & vniuersas prouincias constitutos, cap. 5.

Canones & decreta Pontificum.

Decretales epistolæ Pontificum Rom. approbâtur.

3. CAVSA nona, quæstione tertia apud eundem Gratianum adducitur Nicolai Pontificis primi testimonium in hæc verba: Patet profectò, Sedis Apostolicæ, cuius authoritate maior non est, iudicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt: Ab illa autem nemo sit appellare permissus. Iuxta quod & Bonifacius atque Gelasius sanctissimi præsules, non suis adinuentionibus, sed Ecclesiæ Romanę côsuetudinem non ignorantes, dicunt: Bonifacius quidem Rufo & cæteris episcopis per Thessaliam & alias prouincias constitutis scribens: Nemo, ait, vnquàm Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractare, manus obuias audacter intulit. Nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Gelasius autem in commonitorio, Fausto magistro fungenti legatione Constantinopolim dato: Nobis, inquit, opponunt canones, dum nesciunt quid loquantur. Contra quos hoc ipso venire se produnt, quòd primæ Sedi sana, rectaq; suadenti parére fugiunt: Ipsi sunt canones qui appellationes totius Ecclesię, ad huius Sedis examen voluêre deferri. Ab ipsa verò nusquàm prorsùs appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium. Nec de eius vnquàm preceperunt iudicio iudicare, sententiamq; illius constituerunt non oportere dissolui, cuius potiùs sequenda decreta mandârunt. In eadem epistola sic ait idem NICOLAVS Pontifex: Animaduertendum est, quia non Nicena, non deniquè vlla synodus quicquam Romanæ contulit Ecclesiæ priuilegij: quæ in Petro nouerat eam totius iura potestatis pleniter meruisse, & cunctarum Christi ouium regimen accepisse, sicut beatus præsul Bonifacius attestatur, vniuersis Episcopis per Thessaliam constitutis scribens: Institutio vniuersalis nascentis Ecclesiæ de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimê eius & summa consistit. Ex eius enim Ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias, religionis iam crescente cultura, fons emanauit. Nicenæ synodi non aliud præcepta testantur, adeò, vt non aliquid super eam ausa sit constituere, cùm videret nihil supra meritum suum posse conferri. Omnia deniquè huic nouerat Domini sermone concessa: Si omnia, ergò nihil defuit quod illi non cesserit. Et paulò antè idem NICOLAVS ait: Ecclesiæ Romanæ priuilegia, Christi ore in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitùs obseruata, & à sanctis vniuersalibus Synodis celebrata, atque à cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenùs possunt minui, nullatenùs infringi, nullatenùs commutari. Quoniam fundamentum quod Deus posuit, humanus non valet amouere conatus: & quod Deus statuit, firmum validúmque consistit. Illéque potissimùm peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia, inquam, istius sedis vel Ecclesię perpetua sunt, diuinitùs radicata atque plantata sunt: impingi possunt, transferri non possunt: trahi possunt, euelli non possunt. ANTERVS etiam Pontifex & martyr, in eadem quęstione tertia à Gratiano adducitur, qui in hunc modum ait: Facta subditorum iudicantur à nobis, nostra verò iudicat Deus. Citatur rursùs in eadê quæstione Gelasius Pontifex, ità scribens: *Cuncta per mundum nouit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententijs ligata Pontificum, sedes beati Petri Apostoli ius habet resoluendi, vtpotè quæ de omni Ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellare voluerunt, ab illa autem nemo sit appellare permissus. Et paulò pòst: Sed nec illa præterimus, quòd Apostolica sedes frequenter, vt dictum est, more Maiorum, etiam sine vlla Synodo præcedente, & soluêdi, quos Synodus iniquè damnauerat, & damnandi, nulla existête synodo, quos oportuit, habuerit potestatem. Sanctæ memoriæ quippe Athanasium Synodus Orientalis addixerat, quem tamen exceptû sedes Apostolica, quia damnationi Græcorum non consensit, absoluit. Sanctæ memoriæ nihilominùs Ioannem Constantinopolitanum synodus etiam Catholicorû presulum certè damnauerat, quem simili modo Sedes Apostolica etiam sola, quia nô consensit, absoluit. Itemq; sanctum Flauianum, pontificû Græcorum congregatione damnatû, pari tenore, quoniam sola Sedes Apostolica non côsensit, absoluit, potiusq; qui illic receptus fuerat, Dioscorû secundę sedis præsulê sua authoritate damnauit, & impiâ synodum non côsentiendo sola submouit, & authoritate, vt synodus Chalcedonensis fieret, sola decreuit. In qua ergò, vt sola ius habuit absoluêdi eos, quos synodica decreta perculerant: sic etiam sine synodo in hac eadem causa plurimos etiam Metropolitanos damnâsse cognoscitur.

In epistola ad Michaelê Imperatorê Côstantinopolitanum.

Sedis Apostolicę authoritas.

Appellatio ad sedê Rom.

Ex eadê epi. Nicolai quædâ alia à Gratiano non citata.

Priuilegia Romanæ Ecclesiæ vndê profecta.

Bonifacij primi testimonium adducit.

Perpetua Rô. Ecclesiæ priuilegia.

Rursùs ex Gratiano.

In epi. ad Episcopos Bæticæ & Toletanæ prouincię.

* In epist. ad Episcopos Dardaniæ.

Sedis Apostolicę authoritas circa Episcoporum negocia exemplis ostenditur.

Athanasij,

Chrysostomi,

Flauiani.

4. HIERONYMVS epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Obtestor beatitudinem tuam per cru-

Ad Rom Pontificis iudiciû

& sententiam confugit Hieronymus in re dubia.

crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseōn detur authoritas. Simul etiam, cui apud Antiochiam debeā communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hęreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestrę fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prędicét. Reliqua vt suprà, quęstione nona, D. testimonio secundo.

5. ET quinquagesimaoctaua ad Damasum, vt suprà, ibidèm testimonio primo.

6. CHALCEDONENSIS synodus actione tertia in relatione ad Leonem pontificē de omnibus gestis: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrū honora iudicium, & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Confirmatio decretorū Cōcilij Chalcedonensis petitur à Rom. Pontifice.

7. IN actione quarta sextæ synodi generalis recitatur epistola Agathonis Pontificis ad Constantium, Heraclium, & Tiberiū Augustos, in qua inter cętera sic habetur: Beatus Petrus spiritales oues ecclesię ab ipso redemptore omnium terna commendatione pascendas suscepit: cuius adnitente pręsidio, hæc Apostolica eius Ecclesia nunquàm à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est: cuius authoritatem, vtpotè Apostolorū omniū principis, semper omnis Catholica Christi ecclesia, & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnesq́ venerabiles Patres Apostolicam eius doctrinam amplexi, per quam & probatissima Ecclesię Christi luminaria claruerunt, & sancti quidem Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum odijs insecuti. Et paulò pòst: Hæc est veræ fidei regula, quam & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi Imperij Apostolica Christi ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquàm errâsse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianę percepit ab authoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet, secundùm ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Euangelijs fatus est: Petre, Petre, inquiens, ecce satan expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit: quod Apostolicos pontifices meæ exiguitatis prędecessores, confidéter fecisse semper, cunctis est cognitum: quorum & pusillitas mea, licèt impar & minima, pro suscepto tamen diuina dignatione ministerio pedissequa cupit existere.

Ioan. vlt.

Rom. ecclesia nunquàm errauit in fide.

Synodi generales & S. Patres doctrinam Apostolicæ Sedis secuti sunt: hæretici verò eam oppugnare sunt soliti.

Nunquàm errauit Rom. Ecclesia in fide.

Eadem habet Lucius Pōtifex & martyr in epistola ad episcopos Galliæ & Hispaniæ, & post eum Marcus papa in rescripto ad Athanasium & Episcopos Aegypti.

Ex pollicitatione diuina.

Luc. 22.

IN eadem actione recitatur epistola Agathonis & Romanæ synodi centum vigintiquinque Episcoporum, ad eosdem Imperatores: Credimus, quia quod paucis raróque concessum est, à Deo coronato vestro imperio diutinitùs concedetur, & per ipsum Catholicæ atque Apostolicæ veræ nostrę fidei splendidissimum in omnium mentes emicet lumen, quod ex veri luminis fonte, tanquàm de radio viuifici fulgoris, per ministros beatos Petrum & Paulum apostolorū principes, eorúmque discipulos & Apostolicos successores, gradatìm vsque ad nostram paruitatem, Dei opitulatione seruatum est, nulla hęretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falsitatis nebulis confœdatum, nec intermixtis hęreticis prauitatibus velut caliginosis nebulis perumbratum, immune atque syncerum, & suis radijs perlustratum, pijssimis conatibus conseruare cupit vestrum à Deo coronatum fastigium. In hoc enim tam Apostolicæ Sedis, quámque nostri exigui famulatus prædecessores vsque hactenùs non sine periculis desudârunt: nunc decretali commonitione cum Apostolicis Pontificibus consulentes, nunc synodali definitione, quæ veritatis regula continebat, omnibus innotescentes: & terminos quos transgredi nefas est, vsque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blanditijs, non periculis territi, vt illam in Euangelijs Domini nostri sententiam operibus demonstrarent, qua sententialiter præcepit, dicens: Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. & subsequenti pœna deterret, quia seueriter comminatur: Qui me negauerit &c. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari, sicut nec ipse veritatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus.

Hæc epistola siue suggestio synodica, vna cum pręcedenti approbata est ab ipsa Synodo, actione 8. & 17.

Doctrina Apostolica, syncera & immaculata ab omnibus hæresibus in Apostolica sede seruata est.

Summorum pontificū conatus in conseruāda tuendaq́; vera fide.

Prouerb. 22.

Matth. 10.

Vera fides nō mutatur secundùm tempora.

Mal. 3.

8. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruātur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atq; statuta retineri.

Conciliorum Generalium saluberrima authoritas.

9. IDEM libro primo contra Donatistas, capite decimooctauo: Illis temporibus antequàm plenarij concilij sententia quid in hac re sentiendum esset, totius Ecclesię consensio confirmâsset, visum est Cypriano, &c.

Conciliū plenarium totius Ecclesiæ consensio ab Augustino appellatur.

10. GREGORIVS libro primo, epistola vigesimaquarta &c. vt suprà in hac eadem quęstione B. testimonio decimotertio & sequenti.

11. VINCENTIVS Lirinensis in libello suo aureo aduersùs prophanas omnium hæreseōn nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina pręstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicę fidei veritatem ab hæreticę prauitatis falsitate discernere, eiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: Quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hęreticorum fraudes depręhendere, laqueósque vitare, & in fide sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam, Domino adiuuante, deberet. Primò scilicet, diuinæ legis authoritate: tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitan requirat aliquis: Cùm sit perfectus Scripturarum canon, sibíque ad omnia satìs supérque sufficiat, quid opùs est, vt ei Ecclesiasticę intelligentię iungatur authoritas? Quia videlicet Scripturam sacram pro ipsa suî altitudine non vno eodémque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur: vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ érui posse videantur. Aliter nanq́ illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cęlestius, aliter postremò Nestorius. Atq́ idcircò multū necessé est propter tātos tam varij erroris anfractus, vt Propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normā dirigatur. In ipsa Catholica ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est etenim verè, proprieq́ Catholicum, quod ipsa vis nominis ratioq́ declarat, quę omnia verè vniuersaliter compręhēdit. Sed hoc itá demùm fit, si sequamur vniuersitatem, antiquitatem, cōsensionem. Sequemur autem vniuersitatem hoc modo: si hanc vnam fidem veram

Optima ratio ab hæresibus sibi cauendi.

Cur solis scripturę testimonijs omnia transigi nequeant.

Scripturarum alia atq; alia apud hæreticos, eaque sæpè contraria expositio.

Tenendum, quod vbiquè, quod semper, quod ab omnibus creditum est.

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensio.

ram esse fateamur, quam tota per orbem terrarũ confitetur ecclesia: Antiquitatem verò ità, si ab his sensibus nullatenùs recedamus, quos sanctos Maiores ac patres nostros celebrâsse manifestum est: Consensionem quoquè itidèm, si in ipsa vetustate, omnium, vel certè penè omnium, sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiasq́ sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua ecclesię particula ab vniuersalis fidei cõmunione prӕciderit? Quid itaq́, nisi vt pestifero corruptoq́ membro sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantùm, sed totã pariter ecclesiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhęreat, quę prorsùs iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam prouinciæ alicuius error depræhendatur? Tunc omninò curabit, vt paucorũ temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter antiquitùs vniuersalis * Concilij decreta, præponat. Quid si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter se Maiorum consulat interrogetq́ sententias, eorum duntaxàt, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicę cõmunione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, sed omnes pariter, vno eodemq́ cõsensu, apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoquè intelligat absq́ vlla dubitatione credendum. Ibid. post multa: Quę cùm ità sint, ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicę fidei nihil pręponit, nõ hominis cuiuspiam authoritatem, non amorẽ, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hęc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitùs Ecclesiã Catholicã tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum, credendumq́ decernit. Quicquid verò ab aliquo deincèps vno, pręter omnes, vel cõtra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id nõ ad religionem, sed ad tentationẽ potiùs intelligat pertinere. Et post quædam: Profanas, inquit Paulus, vocum nouitates deuita. Quid est profanas? Quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesię penetralibus, quę est templum Dei, penitùs extraneas. Profanas, inquit, vocum nouitates. Vocum, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quę sunt vetustati, quæ antiquitati cõtrarię. Quę si recipiantur, necessè est vt fides beatorum patrũ aut tota, aut certè magna ex parte violetur: Necessè est vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tanta Confessorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis per catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tãto seculorum tractu ignorâsse, errâsse, blasphemâsse, nescisse quid crederet, pronuncietur. Profanas, inquit, vocum nouitates deuita, quas recipere atque sectari nunquàm catholicorum, semper verò hæreticorum fuit. Et reuerà, quæ vnquàm hęresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore ebulliuit? Quis vnquàm hęreses instituit, nisi qui se priùs ab Ecclesiæ Catholicæ vniuersitatis & antiquitatis consensione discreuerit? Et post pauca: Hoc apud omnes ferè hęreses quasi solenne est ac legitimum, vt semper profanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientię à fide naufragent. Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnare profanas nouitates, & sicut dixit atque iterùm pręredixit Apostolus: Si quis annunciauerit pręterquàm quod acceptum est, anathemare. Et aliquibus interpositis: Sed dicet aliquis: Si diuinis eloquijs, sentẽtijs, promissionibus, & diabolus & discipuli eius vtuntur, quorum alij sunt Pseudoapostoli, alij Pseudoprophetæ, & Pseudomagistri, & omnes ex toto hæretici: quid facient Catholici homines, & matris Ecclesiæ filij? quonam modo in scripturis sanctis veritatem à falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnoperè curabũt, quod in principio Commonitorij istius sanctos & doctos viros tradidisse nobis scripsimus, vt diuinum canonem secundùm vniuersalis Ecclesiæ Traditiones, & iuxta catholici dogmatis regulas interpretentur, in qua item Catholicę Apostolicęq́ Ecclesiæ sequantur necessè est vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Et si quando pars contra vniuersitatem, nouitas cõtra vetustatem, vnius vel paucorum errantium dissensio contra omnium vel certè multò plurium catholicorum consensionem rebellauerit, præferant partis corruptioni vniuersitatis integritatem: in qua eadem vniuersitate nouitatis profanitati, antiquitatis religionem: itemq́ in ipsa vetustate vnius siue paucissimorum temeritati primùm omnium generalia si qua sunt vniuersalis Concilij decreta præponant, tunc deindè si id minus est, sequãtur quod proximum est, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum: quibus, adiuuante Domino, fideliter, sobriè, solicitè obseruatis, non magna difficultate noxios quosque exurgentium hęreticorum deprӕhendemus errores. Hìc iam consequens esse video, vt exemplis demonstrem, quonam modo profanæ hæreticorum nouitates, prolatis atque collatis veterum magistrorum concordantibus sibimet sententijs, & deprӕhendantur & condemnentur: quæ tamen antiqua sanctorum patrum consensio, non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solùm certè præcipuè in fidei regula, magno nobis studio & inuestiganda est & sequenda. Sed neque semper, neque omnes hæreses hoc modo impugnandæ sunt, sed nouitiæ recentesq́ tantummodò, cùm primùm scilicet exoriuntur, antequàm infalsârint vetustæ fidei regulas, ipsius temporis vetentur angustijs, ac priusquàm manante latiùs veneno, maiorũ volumina vitiare conentur. Cæterùm dilatatæ & inueteratæ hæreses nequaquàm hac via aggrediendę sunt, eò quòd prolixo temporum tractu longa ijs furandę veritatis patuerit occasio. Atque ideò quascunque illas antiquiores vel schismatum, vel hæreseωn profanitates, nullo modo nos oportet, nisi aut sola, si opùs est, scripturarum authoritate conuincere, aut certè iam antiquitùs vniuersalibus sacerdotum catholicorum concilijs conuictas damnatasq́ vitare. Itaque cùm primùm mali cuiusq́ erroris putredo erumpere cœperit, & ad defensionem sui quædam sacra legis verba furari, eaq́ fallaciter & fraudulenter exponere: statìm interpretando canoni Maiorum sententiæ congregandæ sunt, quibus illud quodcunque exurget nouitium, ideóque profanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnetur. Sed eorum duntaxàt Patrum sententiæ conferendę sunt, qui in fide & communione catholica sanctè, sapienter, constanter viuentes, docentes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, vt quicquid vel omnes, vel plures vno eodémque sensu, manifestè, frequenter, perseueranter velut quodam cõsentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratóque habeatur: Quicquid verò, quanuis ille sanctus & doctus, quanuis Episcopus, quanuis Confessor & martyr, pręter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias & occultas & priuatas opiniunculas à communis & publicę ac generalis sententię authoritate secretum sit, nec cum summo æternę salutis periculo, iuxta sacrilegam hęreticorum & schismaticorũ consuetudinem, vniuersalis dogmatis antiqua veritate

Catholicorũ officium dum nouæ hęreses emergunt.

Concilium vniuersale. *aliàs Ecclesiæ

Patrum consensus.

Verus & germanus catholicus quis est.

1. Tim. 6.

Profanæ nouitates nouaque in fide dogmata si suscipiantur, quæ & quanta incommoda sequẽtur.

Hęreticorum proprium, nouitates profanas sectari.

Catholicorũ proprium est, damnare nouitates & depositum seruare.

Matth. 4.

Scripturæ quemadmodum interpretandæ.

Concilij vniuersalis decreta: ac deindè Patrum consentiẽtes sententiæ sequendæ.

Nouarum hęresum confutatio ex sententijs antiquorum Patrum.

Antiquarum hæresum quo modo instituenda confutatio.

Consensus Patrum.

tate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Quorum beatorum Patrum sanctum catholicúmque consensum nè quis sibi temerè contemnendum fortè arbitretur, ait in prima ad Corinthios Apostolus: Et quosdam quidē posuit Deus in ecclesia, primùm Apostolos, quorum ipse vnus erat: secundò prophetas, qualem in Actibus Apostolorum legimus Agabum: tertiò Doctores, qui Tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apostolus etiam Prophetas interdùm nuncupat, eò quòd per eos prophetarum mysteria populis aperiantur. Hos ergò in Ecclesia Dei diuinitùs per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed DEVM: à quorum veridica vnitate nè quis discrepet, impensiùs obtestatur idem Apostolus, dicens: Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Quòd si quis ab eorum sententiæ communione desciuerit, audiat illud eiusdem Apostoli: Non est Deus dissensionis, sed pacis.

1.Cor.12. Actor.21. Contemnens patrum in fide cōsensum, Deum contemnit. 1 Cor.1. 1.Cor.14.

IBIDEM: Diximus in superioribus hanc fuisse semper & esse hodieq; catholicorum consuetudinem, vt fidem verā duobus his modis approbent: Primùm diuini canonis authoritate, deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione: non quia canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quia verba diuina pro suo plerique arbitratu interpretantes, varias opiniones erroresq; concipiant. Atque ideò necessè sit, vt ad vnam Ecclesiastici sensus regulam scripturę cęlestis intelligentia dirigatur, in his duntaxàt pręcipuè quęstionibus, quibus totius catholici dogmatis fundamenta nituntur. Item diximus in ipsa rursùs Ecclesia vniuersitatis pariter & antiquitatis consensionem spectari oportere, nè aut ab vnitatis integritate in partem schismatis abrumpamur, aut è vetustatis religione in hęreseōn nouitates pręcipitemur. Item diximus, in ipsa Ecclesiæ vetustate duo quædam vehementer studioseq; obseruanda, quibus penitùs inhęrere deberent, quicunque hęretici esse nolint. Primùm, si quid esset antiquitùs ab omnibus Ecclesię catholicæ sacerdotibus vniuersalis concilij authoritate decretum. Deindè, si qua noua exurgeret quęstio, vbi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias eorum duntaxàt, qui suis quique temporibus & locis in vnitate communionis & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid vno sensu atque consensu tenuisse inuenirentur, id Ecclesię verum & catholicum absque vllo scrupulo iudicaretur. ET in fine: Necessè est profectò omnibus deincèps catholicis, qui sese Ecclesiæ matris legitimos filios probare student, vt sanctę sanctorum patrum fidei inhęreant, adglutinentur, immoriantur: profanas verò profanorum nouitates detestentur, horrescant, insectentur, persequantur.

Sūmaria repetitio eorū quæ dicta sunt. Fidei sanctorum Patrū inhęrendum.

12. AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite secundo, adducturus testimonia sanctorum Patrum de originali peccato, sic ait: Sed tu qui tàm crebrò nobis Manichęorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores, tam execrabili criminatione appetere audeas, si euigilas, intuere. Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimìs longum est, & necessè esse non arbitror, sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. ET posteà in eodem capite: Absit vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate paruulorū, eorumq; à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tantis coepiscopis suis, maximeq; Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ catholicę defensores, salua fidei compage, non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem vndè nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta.

Augustinus oppugnat Pelagianos sanctorum Patrū sententijs. Sancti Patres in quibus rebus aliquādo dissentiant.

13. IDEM aduersùs eundem libro secundo in epilogo ipsius libri: Hoc, inquit, probauimus catholicorum authoritate sanctorū, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non esse consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundùm catholicam fidē, quę vbiquè toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse cōfirmant, vt vestra fragilis & quasi argutula nouitas sola authoritate conteratur illorū, pręterquàm quòd ea dicunt, vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. Et post nonnulla: At ego vbicunquè sis, vbicunquè legere ista poteris, te ante istos in tuo corde cōstituo, quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partē gratia propendentes, aliquo abs te merito tuę offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores. Nec eos qui nunquàm fuerunt, aut non sunt, aut quorum sententię de hoc quod inter nos disputatur, incertę sunt, inani cogitatione confinxi, sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres Antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis, alijsq; huiusmodi, vel Gręcis vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatìm sicut oportebat expressi, eorumq; sententias, quātùm sufficere videbatur, sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas nō ipsos, sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando in eos nemo potest dicere, perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nondùm enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictum. Nondùm enim eratis, qui diceretis, quod in libris tuis ponis, quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Cęlestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certè ipse dixisti, quòd omnes Iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat, pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambrosium aliósque collegas eius, quos cum illo commemoraui, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hìc viuerent, suo iudicio definiērunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt. Neque nobis neq; vobis irati sunt, neq; nos, neq; vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerūt: quod dicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperūt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiscum apud istos Iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondùm vobiscum certabamus, & eis pronūciantibus vicimus. Et paulò pòst: Et addis, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeò tenebrę lux, & lux tenebrę esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cęlestius, Iulianus: & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunq; homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiā tuam, si tamen nō in te spes est omnis emortua sanitatis, & quodammodò audio vocem tuā: respondes, Absit vt audeam cæcos istos viros vel cogitare, vel dicere. Et sub finem: Talibus post Apostolos sanctæ Ecclesiæ plātatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritorib' creuit. Ideò ꝓfanas voces vestrę nouitatis expauit, &c. His igitur eloquijs & tāta authori-

Argutula nouitas hæreticorū, Sanctorum Patrū authoritate cōteritur. Antiqui Patres sunt integri & incorrupti iudices in dirimēdis controuersijs posteà exortis. Patres docuerunt quod in Ecclesia inuenerunt, & à Maioribus acceperunt. Hodiè benè audet quidā.

authoritate ſanctorũ, profectò aut ſanaberis Dei miſericordia donãte: quod quantùm tibi optem, videt qui faciat: aut ſi, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur ſapiētia, & eſt magna ſtultitia, perduraueris, nõ tu iudices quæſiturus es, vbi cauſam tuam purges, ſed vbi tot ſanctos doctores egregios atq; memorabiles catholicæ veritatis accuſes, Irenæũ, Cyprianũ, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambroſium, Baſilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymũ, cæterosq; ſocios ac participes eorum, inſupèr & vniuerſam Chriſti Eccleſiam, cui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter miniſtrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

Patres quos Auguſtinus citauerat aduersùs Pelagianos.

14. PACIANVS Barcilonenſis epiſcopus in epiſtola prima ad Sympronianũ Nouatianũ, de Catholico nomine: Quid? parua nobis de Apoſtolicis viris, parua de primis ſacerdotibus, parua de beatiſſimo Cypriano martyre, atq; doctore currit authoritas? An volumus docere doctorem? an ſapientiores illo ſumus, & ſpiritu carnis inflamur aduersùs eum, quem æternum Dei teſtē nobis cruor, & clariſſima paſſionis corona produxit? Quid tot earum partium ſacerdotes, quos per totum orbem cum eodē Cypriano pax vna ſolidauit? Quid tot annoſi Epiſcopi, tot martyres, tot confeſſores? Agè, ſi illi vſurpando nomini huic (Catholicum intelligit) authores idonei non fuerunt: nos idonei erimus negãdo? & noſtrã potiùs authoritatem patres ſequentur, & emendanda ſanctorum cedet antiquitas, & iam putreſcentia vitijs tēpora canos Apoſtolicæ antiquitatis eradent?

Vide quanti faciat Patrũ authoritatē.

Coloſſ. 2.

STABILITAS DECRETORVM GENERALIS CONCILII.

15. ACTIONE tertia Concilij Chalcedonēſis, in Edicto ſiue legibus Valentiniani & Martiani Imperatorum, quas quidē leges beatiſſimus Papa Leo in ſuis cõfirmauit epiſtolis: quibus interdicũtur prohibenturq; diſputationes de fide corã vulgo, & confirmãtur Chalcedonēſis Cõcilij decreta atq; ſtatuta, hæc leguntur verba: Ceſſet iam profana contentio. Nam verè impius atq; ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotũ ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandũ relinquit. Extremæ quippe dementię eſt, in medio & perſpicuo die commentitiũ lumē inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam, aliquid vlteriùs diſcutit, mēdacium quærit.* Nemo itaq; vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet cõditionis, de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & audiētibus, tractare conetur in poſterũ, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionē requirens. Nã iniuriã facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita reuoluere & publicè diſputare cõtendit, cùm ea quæ nũc de Chriſtiana fide ſtatuta ſunt, iuxta Apoſtolicas expoſitiones & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorũ decē & octo, & centũ quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in cõtemptores huius legis pœna nõ deerit, quia non ſolùm contra fidē benè cõpoſitam veniunt, ſed etiã Iudæis & paganis ex huiuſcemodi certamine prophanãt veneranda myſteria. Igitur ſi clericus erit qui publicè tractare de religione auſus fuerit, à conſortio clericorum remouebitur: ſi verò militia præditus ſit, cingulo ſpoliabitur. Cæteri etiã huius criminis rei, de hac ſanctiſſima vrbe pellētur, pro vigore iudiciario etiam cõpetentibus ſupplicijs ſubiugãdi. Cõſtat enim, hinc hæreticę inſaniæ exordia fomitemq; præberi, dum publicè quidã diſputãt atq; cõtendũt. Vniuerſi ergò, quæ à ſancta ſynodo Chalcedonenſi ſtatuta ſunt, cuſtodire debebunt, nihil poſteà dubitaturi. Hoc itaque noſtræ commoniti Serenitatis edicto, abſtinete à prophanis vocib⁹, & vlteriùs deſinite de diuinis diſputare, quod nefas eſt: Quia non ſolùm diuino iudicio peccatũ hoc (prout credimus) punietur, verumetiam legum & iudicum authoritate coërcebitur.

Qui ſemel in Concilio generali definita, in dubium vo[c]ãt aut retractãt, impij & ſacrilegi ſunt.

* L. Nemo. C. de ſumma Trin. & fide Cath.

16. GELASIVS Pontifex in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ: Quapropter ſtultitiam reſpuentes, inanium querelarum, perquirere vos oportet ab ipſis beatis Apoſtolis, & conſiderare prudenter, quoniam patres noſtri, catholici videlicet, doctiq; pontifices, in vnaquaq; hæreſi quolibet tempore ſuſcitata, quicquid ꝓ fide, ꝓ veritate, pro cõmunione catholica atq; Apoſtolica ſecundũ ſcripturarũ tramitē, prędicationemq; Maiorũ facta ſemel cõgregatione ſanxerunt, incõuulſum voluerint deinceps firmumq; conſtare: nec in eadem hac cauſa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recenti præſumptione permiſerint: ſapiētiſſimè peruidentes, quoniam ſi decreta ſalubriter, cuiquam liceret iterare, nullum contra ſingulos quoſq; prorsùs errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ conſtitutũ, ac ſemper eiſdē furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiã præfixis poſitarum ſemel ſynodaliũ regularũ, nõ ceſſant eliſæ peſtes reſumptis certaminibus contra fundamentum ſeſe veritatis attollere, & ſimplicia quæque corda percutere: quid fieret, ſi ſubindè fas eſſet perfidis inire cõcilium, cùm quamlibèt illa manifeſta ſit veritas, nunq̃ deſit, quod pernicioſa depromat falſitas, tametſi ratione vel authoritate deficiens, ſola tamen contentione non cedens? Quæ Maiores noſtri diuina inſpiratione cernentes, neceſſariè præcauerunt, vt quod contra vnamquanq; hæreſim coacta ſemel ſynodus, pro fide, cõmunione, & veritate Catholica atq; Apoſtolica promulgâſſet, non ſinerent nouis poſt hæc retractationibus mutilari, nè prauis occaſio præberetur, quæ medicinaliter fuerant ſtatuta, pulſandi: ſed authore cuiuslibet inſaniæ ac pariter errore damnato, ſufficere iudicârunt, vt quiſquis aliquando huius erroris cõmunicator exiſteret, principali ſententia damnationis eius eſſet obſtrictus, quomodò manifeſtè quilibet vel profeſſione ſua, vel communione poſſet agnoſci.

Semel definita in Eccleſia, non reuocanda in dubium aut retractanda.

17. LEO Magnus in epiſtola quadrageſimatertia ad Martianũ Auguſtum: Obteſtor & obſecro clementiam veſtram, vt in præſenti ſynodo fidem, quã beati patres noſtri ab Apoſtolis ſibi traditã prædicãrunt, nõ patiamini quaſi dubiam retractari, & quæ olìm maiorum ſunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Illudq; potiùs iubeatis, vt antiquæ Nicenæ ſynodi conſtituta, remota hæreticorũ interpretatione, permaneant.

Semel in cõcilio definita, non in dubium reuocanda.

18. IDEM in epiſtola quinquageſima ad eundem: Compreſſa vel remota inquietudine ac prauitate paucorũ, facilè firmabitur probanda concordia, ſi in eam fidem, quam Euangelicis & Apoſtolicis prædicationibus declaratam, per antiquos patres noſtros accepimus & tenemus, omnium corda cõcurrant, nulla penitùs diſputatione cuiuſquam retractationis admiſſa, nè per vanam fallacemq; verſutiam, aut infirma videantur aut dubia, quæ in ipſo lapide angulari Chriſto fundata ſunt, & ſine fine manſura.

Retractatio non admittēda in negocijs fidei ſemel definitis ab Eccleſia.

19. ET in epiſtola ſeptuageſimaoctaua ad Leonem Auguſtum: De rebus & apud Niceam & apud Chalcedonã (ſicut Deo placuit) definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquàm dubia vel infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit authoritas.

Aliorũ Conciliorum generalium de fide decreta, non vocanda ſunt in dubium.

XII

Quorſùm verò ſpectat diuina iſthæc ordinatio, vt Paſtores & Doctores in Eccleſia conſeruentur?

A. Non parùm vtilis ac ſalutaris eſt nobis diuina hæc ordinatio, qua poteſtas & hierarchia Eccleſiaſtica Politicos magiſtratus omnes longè antecellit. Eſt enim

a Chryſoſt. lib. 3. de ſacerdot. Idem homi. 4. & 5. de ver. Eſaię.

 pote-

Ignatius ad Smyrnenses. Ambr. in exhortat. ad virgines, & lib. de dignita. sacerd. cap. 2.

potestas hæc spiritualis, qua Christianus populus ad spiritualia æternaque bona consequenda maximè promouetur.

b Ephe. 4. c — c Coloss. 1. d — d 1. Thess. 4. b 2. Tim. 3. d 2. Cor. 13. d

B. Prodest in primis, vt Pauli verbis [b] vtamur, *ad cōsummationem sanctorum*, hoc est, vt qui illa potestate funguntur, exhibeant [c] omnem hominem perfectum in Christo, sicut idem Paulus alibì loquitur, suoque studio fideles ad sanctitatis, in quam vocati sunt, [d] perfectionem adducant.

e Actor. 20. f Heb. 13. c Cypria. epist. 66. ad Furnenses.

C. Prodest etiam *in opus ministerij*, vt qui sunt & dicuntur ministri præcipui Ecclesiæ, habeant quod [e] vigilent, ac curent semper pro concrediti sibi summi muneris ratione.

*Ephe. 4. c — f 1. Cor. 3. b — g Ephe. 1. d Coloss. 1. c d Ephe. 2. d — h 1. Cor. 3. c

D. Prodest prætereà * *in ædificationem corporis Christi*, vt nôrint hi spirituales & sapientes [f] architecti circa [g] corpus Christi mysticū, quod singularem in ædificando contentionem requirit, continēter sibi esse versandum, vt iam veræ fidei fundamenta iaciant ac confirment, iam reliqua fidelibus ad perfectam iustitiam necessaria [h] superstruant.

i Ephe. 4. d 1. Cor. 14. d Rom. 15. a Acto. 14 d 1. Thes. 3. a 4. a Ezech. 34. a — k Matth. 7. d — l Acto. 20. f Ezech. 33. b 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. c — m 2. Pet. 2. a 3. a Rom. 16. c Iudæ f Matth. 7. c — n Ephe. 4. d

E. Prodest demùm, *vt [i] nō simus paruuli fluctuantes, ac circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum.* Hoc est, propter imbecilliores, qui semper in Ecclesia sunt plurimi, necessarium est munus Antistitum Ecclesiasticorum, præsertim hæresum ventis ac persecutionum [k] procellis in Ecclesiæ domum irrumpentibus. Tum enim opùs est præsenti eorum præsidio, qui pro authoritate velint & possint [l] arcere lupos, oues defendere, zizania extirpare, & sana cōfirmare dogmata, nè simplices alioquin fallaciū ac [m] perditorum hominum verbis, scriptis, & exemplis à via veritatis regia seducantur, quin potiùs vt omnes veritatem non modò cognoscentes, sed etiam facientes, in illo qui caput est Christus, grandescant atque proficiant, vt idem Paulus [n] adiunxit.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, postquàm de tremendo Missæ sacrificio locutus esset, ità subiungit: Nam si quis consideret quantum id sit mysterium, vt is scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, ijs´que inuocare ac sanguine etiamnum constans, ijs´que inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quāto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritus sancti gratia dignata fuerit.

Sacerdotum quanta dignitas.

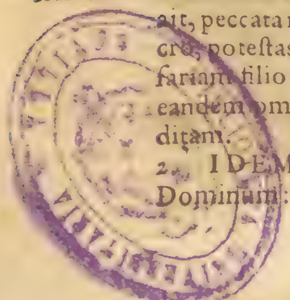
Operantibus enim illis, tum sacra hæc quę dico, initiantur perficiunturq́; : tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisq́; nostrę rationem spectant. Etenim qui terram incolunt, atque in ea versantur, ijs commissum est vt ea quæ in cęlis sunt, dispensent: ijs datum est vt potestatem habeant, quam Deus optimus neque angelis, neque Archangelis, datam esse voluit: Neque enim ad illos dictum est: Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo.

Matth. 16. & 18.

Excedit potestas eorum potestatem principum.

Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsqueadeò vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorū sententiam Dominus cōfirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisì omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam.

Ioann. 20.

2. IDEM homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Ozias cùm esset rex cinctus diademate, quoniam erat iustus, elatus est animo, maiore spiritu concepto, quàm pro dignitate, ingressus est templum. Et quid dicit Esaias? Ingressus est sancta sanctorum, aitq́;, volo adolere incensum. Rex cùm esset, sacerdotij principatum vsurpat. Volo, inquit, adolere incensum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos: alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quæ vidētur, hîc declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus est, debet æstimari rex. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda: cæterùm sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hîc sunt, commissa sunt, mihi cęlestia: mihi cùm dico, sacerdotē intelligo. Itaque cùm víderis sacerdotem indignum, nè traducas sacerdotium. Nō enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quādoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Regi corpora commissa sunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorū. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic cōsilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est aduersùs dæmones. Maior hic principatus: propriereà rex caput submittit manui sacerdotis: & vbiquè in veteri scriptura, sacerdotes inungebant reges.

2. Para. 26.

Sacerdotij dignitas regia dignitate præstat.

Matth. 18.

Propter malos non est traducēdum sacerdotium.

1. Re. 10. & 16.

3. IDEM homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Sacerdotium principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres purpurā, neque diadema, neq; vestes aureas: vmbræ sunt isthęc

Esa. 40. 1.Pet.1. omnia, vernísque flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiamsi ipsam gloriam regalem dixeris. Nè, inquam, mihi narres ista: sed si vis videre discrimen, quantùm absit rex à sacerdote, expende modum potestatis vtrique traditæ, videbis sacerdotem multò sublimiùs rege sedentem. Quãquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo cinctus est: tamen rerum terrenarũ administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc prætereà quicquã habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negocijs pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorum rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cęlis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc veniẽtia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eóque Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est illo maior. Siquidem id quod minus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantius est.

Sacerdotum maior, quàm regum potestas.

Matth. 18.

Heb. 7.

4. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Honorate Deum vt authorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquàm principem sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundùm Deum, sacerdotium verò secundùm Christum, & post hunc honorare etiam oportet Regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute: neque regi quis similis est in exercitu, pacem & beneuolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo: & qui inhonorauerit eum, à Deo inhonorabitur. Si enim quis contra regem insurgens, damnatione dignus est, quomodò vltionem euadere poterit qui præter Episcopum aliquid egerit? Sacerdotium enim summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat & Dominum Iesum Christum primogenitum totius creaturæ, & solum natura principem sacerdotem Dei. Omnia benè vobis ordinate, quæ mandata sunt in Christo: Laici Diaconis subditi sint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse Patri.

Nullus Episcopo honorabilior in Ecclesia.

Coloss. 1.

5. AMBROSIVS in exhortatione ad virgines: Habemus nos sacerdotes nostram nobilitatem, præfecturis & consulatibus præferendam: habemus, inquam, fidei dignitates quæ perire non nôrunt.

6. IDEM in libro de sacerdotali dignitate, capite secundo: Honor & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori cõpares, & principum diademati, longè erit inferius quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cùm videas Regũ colla & Principum submitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dextris, orationibus eorum credent se cõmuniri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui non solùm præferri à Domino meruit, sed vt eam quoquè iure tueatur patrio, præceptis imperatum est Euangelicis? Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur: Petre, amas me? Et ille: Tu scis Domine quia amo te. Et cùm tertiò fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset subsequutus, repetitum est à Domino tertiò, Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregem non solùm tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscũ eas suscepit, & cum illo eas nos suscepimus omnes. Vndè regendæ sacerdotibus cùm traduntur, meritò rectoribus suis subdi dicuntur.

Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis adæquatur.

Ioan. 21.

1. B. Ad Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdã quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad cõsummationem sanctorũ in opus ministerij, in ędificationẽ corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus.

2. AD Colossenses primo: Docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu: in quo & laboro, certando secundùm operationem eius, quam operatur in me in virtute.

3. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

4. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimotertio: De cætero fratres, gaudete, perfecti estote, &c.

1. C. ACTORVM vigesimo capite: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

3. CYPRIANVS epistola sexagesimasexta ad Furnenses: Singuli diuino sacerdotio honorati, & in clerico ministerio constituti, non nisi altari & sacrificijs deseruire, & precibus atque orationibus vacare debent. Scriptum est enim: Nemo militans Deo, obligat se molestijs secularibus, vt possit placere ei, cui se probauit. Quod cùm de omnibus dictum sit, quantò magis molestijs & laqueis secularibus obligari non debet, qui Diuinis rebus & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare nõ possunt? Cuius ordinationis & religionis formam Leuitæ priùs in lege tenuerunt, vt cùm terram diuideret, & possessiones partirẽtur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ tẽplo, & altari, & ministerijs Diuinis vacabat, nihil de illa diuisionis portione perciperet, sed alijs terram colentibus, illa tantùm Deum coleret, & ad victum atque alimẽtum suum ab vndecim tribubus de fructibus qui nascebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de authoritate & dispositione Diuina, vt qui operationibus diuinis insistebãt, in nulla re auocarentur, nec cogitare aut agere secularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Ecclesia Domini ordinatione clerica promouẽtur, in nullo ab administratione Diuina auocentur, nè molestijs & negocijs secularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquàm decimas ex fructibus accipiẽtes, ab altari & sacrificijs non recedant, & die & nocte cælestibus rebus & spiritualibus seruiant.

lib. 1. epist. 9. Sacerdotum officium, est sacrificijs & orationibus vacare.

1. Tim. 2.

Num. 18.

1. D. AD Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundùm gratiam Dei quæ data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat, &c.

3. AD Ephesios primo: Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. AD Colossenses primo: Et ipse est caput corporis

poris Ecclesiæ, &c. Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia: cuius factus sum ego minister secundùm dispensationem Dei, quæ data est mihi in vobis, vt impleam verbum Dei.

5. AD Ephesios secundo: Estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Iesu Christo: in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in Domino.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis autē superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit &c.

1.E. AD Ephesios quarto, vt suprà B. testim. primo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote.

3. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisq; vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationem.

4. ACTORVM decimoquarto: Cumq; euangelizâssent Paulus & Barnabas ciuitati illi, (Derbę) & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt permanerent in fide, &c.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses tertio: Misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Euangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: vt nemo moueatur in tribulationibus istis.

6. ET capite quarto: De cætero ergò fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Iesu, vt quemadmodùm accepistis à nobis quomodò oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, vt abundetis magìs. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Iesum.

7. EZECHIELIS trigesimoquarto: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos: nónne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat, occidebatis: gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit, non consolidâstis: & quod ægrotum, non sanâstis: quod confractum est, nō alligâstis: & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia. Et dispersæ sunt oues meæ, eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.

8. MATTHAEI septimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam super petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenam: & descēdit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

9. ACTORVM vigesimo: Attēdite vobis & vniuerso gregi &c. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobisipsis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, &c.

10. EZECHIELIS trigesimotertio: Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritq; gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonē, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris, non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium, vt à vijs suis conuertatur, non fuerit cōuersus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberâsti.

11. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita: sciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

12. IBIDEM capite quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto.

13. AD Titum primo: Oportet Episcopū sine crimine esse, &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui, & seductores, maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

14. SECVNDAE Petri secundo: Fuerunt verò & Pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erūt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negant, superinducētes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur, quibus iudicium iam olìm non cessat: & perditio eorum nō dormitat.

15. ET capite tertio: Scientes quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes.

16. AD Romanos decimosexto: Rogo autem vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentum.

17. IVDAS Apostolus in epistola sua canonica: Vos autem charissimi, memores estote verborū quę prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in nouissimis temporibus venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Et in principio epistolæ: Subintroiērunt quidam homines (qui olìm præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Et paulò pòst: Hi autē quæcunque quidē ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter, tanquàm muta animalia, nôrunt, in his corrūpuntur. Hi sunt in epulis suis, maculæ, conuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circunferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, &c. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundùm desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa.

18. MATTHAEI septimo: Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrin-

trinsecùs autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.

19. AD Ephesios quarto, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

XIII

Quo pacto insignes hos fructus consequemur?

A. Ità nimirùm, si non altè, sed sobriè [a] sapiamus, soliciti semper [b] seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt nosmet oues Christi humiles, obedientesque præstemus.

B. Quarum sanè ouium illud est proprium, [c] lupos fugere: nec alienos, sed suos pastores sequi: illis velut ordinarijs ouilis Dominici præfectis sese [d] submittere, in illis audire [e] Spiritum veritatis.

C. Is est, qui per [f] malos etiam Præpositos Dominicum gregem docere, pascere & conseruare dignatur: quique per eosdẽ tum Dei Patris, tum Ecclesiæ matris præcepta nobis his verbis commẽdat: [g] *Audi fili mi disciplinam patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.* Et rursùs idem inculcans, *Conserua,* [h] inquit, *fili mi præcepta patris tui, & nè dimittas legem matris tuæ.*

a Rom. 12.a
b Ephe. 4.a Ioan. 10.a & 21.e
c Ioan. 10.a Tit. 3.a Heb. 13.e Matth. 10.c
d Bernar. de pręcep. & dispens. cap. 12.
e Ioan. 15.d 14.b 16.c
f Matth. 23.a Philip. 1.b Ioann. 11.g Matth. 18.c Deut. 17.b c
g Prouer. 1.a Epiphan. hęres. 75.
h Prouer. 6.c

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos duodecimo: Dico enim per gratiam quę data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, nõ plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.

2. AD Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis.

3. IOANNIS decimo: Qui intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatìm, & educit eas. Et cùm proprias oues emiserit, ante eas vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.

4. ITEM vigesimoprimo: Pasce oues meas.

1. B. IOANNIS decimo, vt paulò antè A. testimonio tertio.

2. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: Ipsi enim peruigilãt quasi rationem pro animabus vestris redditur: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

4. MATTHAEI decimo: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.

5. BERNARDVS in libro de pręcepto & dispensatione, capite duodecimo: Quid interest, vtrùm per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubijs percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui cõscius nõ es, pręsertim cùm teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum est? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit. de huiusmodi quippe nec præceptor expectãdus, nec prohibitor auscultãdus est: sed quod ità latére aut obscurum esse cognoscitur, vt in dubium venire possit, vtrúmnam Deus sic aut aliter fortè velit, si non de labijs custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo deniquè diuina potiùs consilia requirerentur, quàm ab illo cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proindè quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

In Superioribus auditur Deus.
Obiectio.
Solutio.
Malach. 2.
Superiores tanquàm Deus audiendi sunt in ijs, quę non sunt apertè contra Deum.

6. IOANNIS decimoquinto: Mittam vobis à patre Spiritum veritatis.

7. ET capite decimoquarto: Ego rogabo patrem, & alium paracletũ dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Ibidèm: Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

8. ITEM capite decimosexto: Cùm autem venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

1. C. MATTHAEI vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergò quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

2. AD Philippenses primo: Quidam quidẽ & propter inuidiam & contentionem: quidam autẽ & propter bonam voluntatem Christũ prædicant. Quidam ex charitate &c. quidam autem ex contentione Christum annunciant non syncerè &c. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

3. IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente.

4. MATTHAEI decimooctauo: Si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.

5. DEVTERONOMII decimoseptimo, vt suprà, quæstione vndecima.

6. PROVERBIORVM primo, vt in textu.

7. EPIPHANIVS hæresi septuagesimaquinta contra Aërium, de quibusdam traditionibus loquẽs: Ecclesia, inquit, necessariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermonem patris tui, & nè repudies statuta matris tuę: ostẽdens per hoc quòd & in scriptis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & benè se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursùs etiam hic seductor.

Prouer. 1.
Matris Ecclesiæ statuta dissolui non possunt.

8. PROVERBIORVM sexto, vt in textu.

XIIII

Quæ sunt præcepta Ecclesiæ?

Præcipua quinque numerantur, cuique Chriſtiano & ſcitu & obſeruatu certè neceſſaria.

a Conc. Lugd. apud Iuonẽ, p. 4. cap. 14. 2. Matiſ. c. 1. Mogũt. can. 36. & 37. Trib. can. 35. Ignat. ad Philippen.
b Conc. Agath. c. 47. & 21. Tribur. c. 35. Item 1. Aurel. cap. 28.
c Canõ. Apo. 68. Gangren. can. 19. Ignat. ad Phil. Mogunt. cã. 34. & 35. Salegũſt. can. 1. & 2. Bern in vigil. S. Andreę. Vide Burchar. lib. 13. & Iuonem p. 4.
d Tert. li. 2. ad vxorem, & in Apologe. c. 2.
e Syn. Laterã. can. 21. Trid. ſeſſ. 14. can 8.
f Lateran. & Triden. ſeſſ. 13. can. 9.

I. [a] *Statutos Eccleſiæ feſtos dies celebrato.*

II. [b] *Sacrum Miſſæ officium diebus feſtis reuerenter audito.*

III. [c] *Ieiunia certis diebus, temporibusq́ue indicta obſeruato*, vt in Quadrageſima, Quatuor anni temporibus, & Feſtorum quorundam ſolennium pridianis diebus, quos Maiores noſtri, quòd iiſdem temporibus in templis noctù peruigilaretur, Vigilias [d] appellârunt.

IIII. [e] *Peccata tua Sacerdoti proprio annis ſingulis confitetor.*

V. [f] *Sacroſanctam Euchariſtiam ad minimum ſemel in anno, idq́ue circa feſtum Paſchæ, ſumito.*

TESTIMONIA.

DE FESTIS DIEBVS CELEBRANDIS.

1. I. CONCILIVM Lugdunenſe capite tertio, vt eſt apud Iuonem parte quarta, capite decimoquarto, & apud Gratianum de cõſecratione diſtin. tertia: Pronunciandum eſt laicis, vt ſciant tempora feriandi per annum, id eſt, omnem Dominicam, à veſpera vſque ad veſperam: nè Iudaiſmo capiantur. Feriandi verò per annum iſti ſunt dies: Natale Domini, ſancti Stephani, ſancti Ioannis Euangeliſtæ, Innocentum, ſancti Syluestri, octauæ Domini & Theophania, Purificatio ſanctæ Mariæ, ſanctum Paſcha, cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Aſcenſio Domini, ſancti dies Pẽtecoſtes, ſancti Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, maximè ſanctorũ Petri & Pauli, qui mundum ſua prædicatione illuminârunt, ſancti Laurentij, Aſſumptio ſanctæ Mariæ, Natiuitas eiuſdem, Dedicatio baſilicę ſancti archangeli Michaëlis, Dedicatio cuiuſcunque oratorij, & omnium Sanctorum, & ſancti Martini: & illæ feſtiuitates, quas ſinguli Epiſcopi in ſuis epiſcopatibus cum populo collaudauerint, quæ vicinis tantùm circummorantibus indicendæ ſunt, nõ generaliter omnibus. Reliquæ verò feſtiuitates per annum non ſunt cogendæ ad feriandũ, nec prohibendæ. Indictum verò ieiunium quando fuerit denunciatum, ab omnibus obſeruetur.

Feriarum tempora.

Ieiunia indicta.

2. SECVNDVM concilium Matiſconenſe capite primo: Cuſtodite diem Dominicam, quæ nos denuò peperit, & à peccatis omnibus liberauit. Nullus veſtrûm litium fomitibus vacet: nullus cauſarũ actiones exerceat: nemo ſibi talem neceſſitatem exhibeat, quæ iugum ceruicibus iumentorum imponere cogat. Eſtote omnes hymnis & laudibus Dei animo corporeq; intenti. Si quis veſtrûm proximam habet Eccleſiam, properet ad eandem, & ibì Dominico die ſemetipſum precibus lachrymiſq; afficiat. Sint oculi manuſq; veſtræ toto illo die ad Deum expanſæ: ipſe eſt enim dies requietionis perpetuus, ipſe nobis per ſeptimæ diei vmbrã inſinuatus noſcitur in lege & prophetis. Iuſtum igitur eſt, vt hãc diem vnanimiter celebremus, per quam facti ſumus, quod non fuimus. Fuimus enim antè ſerui peccati, ſed per eam facti ſumus filij iuſtitiæ. Exhibeamus Domino liberam ſeruitutem, cuius nos nouimus pietate de ergaſtulis liberatos erroris: non quia hoc Dominus noſter à nobis expetit, vt corporali abſtinentia diem Dominicam celebremus, ſed quærit obedientiã, per quam nos, calcatis terrenis actibus, ad cælum vſque miſericorditer prouehat. Si quis itaque veſtrûm hanc ſalubrem exhortationem parui penderit, aut contemptui tradiderit, ſciat ſe pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deincèps ſacerdotali quoquè iræ implacabiliter ſubiacere. Si cauſidicus fuerit, irreparabiliter cauſam omittet: ſi ruſticus aut ſeruus, grauioribus fuſtium ictibus verberabitur: ſi clericus aut monachus, menſibus ſex à conſortio ſuſpẽdetur fratrum.

Diei Dominicæ religioſa obſeruatio.

Gene. 1.

3. CONCILIVM Mogũtinum ſub Carolo Magno celebratum, canone trigeſimoſexto: Feſtos dies in anno celebrare ſancimus, hoc eſt, diem Dominicũ Paſchæ, cum omni honore & ſobrietate venerari. Simili modo tota hebdomada illa obſeruari decreuimus, diem Aſcenſionis Domini pleniter celebrare. Item Pentecoſten ſimiliter, vt in Paſcha. In natali Apoſtolorum Petri & Pauli diem vnum, Natiuitatem ſancti Ioannis Baptiſtæ, Aſſumptionem ſanctæ Marię, Dedicationem ſancti Michaëlis, natalem ſancti Remigij, ſancti Martini, ſancti Andreæ, in Natali Domini dies quatuor, octauas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationem ſanctæ Mariæ, & illas feſtiuitates martyrum vel confeſſorum obſeruare decreuimus, quorum in vnaquaque parochia ſancta corpora requieſcunt. Similiter etiam dedicationem templi.

Feſtorum dierum deſignatio.

4. ITEM canone trigeſimoſeptimo: Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decreuimus obſeruare, & à ſeruili opere abſtinere, & vt mercatus in eis minimè fit, nec placitum, vbi aliquis ad mortem vel ad pœnam iudicetur.

Dominicæ diei celebratio.

5. CONCILIVM Triburieſe ſub Arnulpho Imperatore, canone trigeſimoquinto: Secundùm Sanctorum ſtatuta Patrum, in hoc ſancto præiudicamus Concilio, vt nullus comes, nullusq; omninò ſecularis diebus Dominicis vel Sãctorum in feſtis, ſeu Quadrageſimæ aut ieiuniorum, placitum habere: ſed nec populũ illo præſumat coërcere: Quia indè iraſcitur Deus, cùm tantùm ſuo ſancto ſeruitio debet populus deſudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus verò Dominicis & Sanctorum feſtis, vigilijs & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cũ oblationibus eſt currendũ, & tantũmodò Deo vacandũ. Diebus Quadrageſimæ & ieiuniorũ, ſumma deuotione ieiunandum, & omni intentione eſt orandum, atq; vnicuique pro facultatibus ſuis eleemoſynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ. Arguit enim eos qui contentiones & lites tempore ieiuniorum, & qui à debitoribus debita exigũt, Dominus per prophetam, dicens: Eccè in diebus ieiuniorum veſtrorũ inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis: eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè.

Diebus Dominicis & feſtis quid agẽdum, & à quibus abſtinendum.

Ieiuniorum dies.

Eſa. 58.

6. IGNATIVS in epiſtola ad Philippenſes: Dies feſtos nolite inhonorare.

Feſti dies tẽpore Ignatij celebrati.

DE AVDIENDO MISSAE SACRIFICIO.

1. II. CONCILIVM Agathenſe canone quadrageſimoſeptimo: Miſſas die Dominico ſecularibus totas audire, ſpeciali ordine præcipimus, ità vt ante benedictionem ſacerdotis egredi populus nõ præſumat. Quod ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur.

Miſſæ integrę audiẽdæ.

2. IBIDEM canone vigeſimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus eſt, ordinariuſq; conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis feſtiuitatibus, vt ibì Miſſas teneat propter fatigationem familiæ, iuſta ordinatione permittimus. Paſcha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Aſcenſione

sione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habẽtur, non nisi in ciuitatibus aut parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittẽte Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à cõmunione pellãtur.

3. CONCILIVM Triburiense canone trigesimoquinto, vt suprà in I. præcepto Ecclesiæ de festis, testimonio quinto.

Ante benedictionem non egrediendũ.

4. CONCILIVM primum Aurelianense canone vigesimooctauo: Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus nõ antè discedat, quàm Missæ solennitas compleatur: & vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

DE IEIVNIIS ECCLESIASTICIS.

Ieiuniũ quadragesimę, ferię quartę & sextæ antiquitùs obseruatum.

1. III. CANON Apostolorum sexagesimusoctauus: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cãtor sanctam Paschæ quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquàm si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Anathema communia ieiunia ecclesiæ dissoluentibus.

2. CONCILIVM Gangrense canone decimonono: Si quis eorum qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Rursùs ieiuniũ Quadragesimę, feriæ quartæ & sextæ.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei cõuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Quatuor tẽporum ieiunia.

4. CONCILIVM Mogũtinum sub Carolo Magno, canone trigesimoquarto: Constituimus vt quatuor tẽpora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur, id est, mense Martio, hebdomada prima. Et feria quarta & sexta & sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum litanijs ad Missarum solennia.

Litanię.

Similiter in mense Iunio, hebdomada secunda, feria quarta & sexta & sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembrio, hebdomada tertia, & in mense Decembrio, hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliã Natalis Domini, sicut est in Romana Ecclesia traditũ.

Indicta ieiunia violãtes.

Can. 19.

5. IDEM canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur: vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Peculiaris quędam in Germania abstinentiæ obseruatio in Iunio.

6. CONCILIVM Salegunstadiense canone primo: Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ in abstinentia sint carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediente, aut alicuius festi solennitate, quæ in illo Episcopio celebris habetur, intercedente. Et ante natiuitatem Domini similiter, & in vigilia Epiphaniæ, & in omnium vigilijs Apostolorum, & in vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ, & in vigilia sancti Laurentij, necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum: adijcientes prædictis vigilijs vnam horam refectionis, excepta infirmitate: & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia vti velit.

Ieiunia vigiliarum.

Votum maioris abstinentię.

Ieiuniũ quatuor tempo. rum, & eius inueniendi ratio difficilior, quàm ea quę est nostri tẽporis.

7. IDEM canone secundo: De incerto autem ieiunio quatuor temporum, hanc certitudinem statuimus, vt si calendæ Martij in quarta feria, siue anteà euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Si autem calendæ Martij in quintam feriam aut sextã aut sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoquè modo si calendæ Iunij in quartam feriam aut anteà euenerint, in subsequente hebdomada ieiunium celebretur. Et si in quintam feriam aut sextam aut sabbatum contigerit, ieiunium in tertiã hebdomadam reseruetur. Et hoc sciendum est, quòd si quando ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes, secundùm prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes: & tunc propter solennitatem spiritus sancti, Diacones Dalmaticis induantur, & Alleluia cantetur, & flectamus genua, non dicatur. Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, vt si calẽdæ Septembris in quarta feria euenerint, aut anteà, ieiuniũ in tertia hebdomada celebretur: & si in quinta aut sexta aut sabbato contigerint, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obseruandum erit, vt proximo sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia si vigilia in Sabbato euenerit, simul vigiliam & ieiuniũ celebrare non conuenit.

Cur ieiunia Sanctorũ festis premittantur.

Abstinentia purificamur.

8. BERNARDVS in vigilia sancti Andreæ Apostoli: Sanctorum festa præcipua Patrum sanxit authoritas votiuis præuenienda ieiunijs. Vtiliter planè, & nõ ad insipientiam nobis, si affuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidiè peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omninò est, celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximęq; eas quę maximæ sunt, nisi priùs abstinẽtiæ purificatione præmissa, quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Et paulò pòst: Non modò tamen præparatio est ad proximam celebritatem, obseruatio præmissa ieiunij, est & admonitio quædam, eruditioq; non parua. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiunijs solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solẽni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinẽtiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animã tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni Sabbati quod præstolamur. Nec causaberis vigiliam longiorem, si æternitatem festiuitatis attendas.

Acto. 14. Nota.

9. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus libro decimotertio decretorum, 10. ET Iuo Carnotensis episcopus parte quarta decreti, quos Patres, & quę decreta citẽt de ieiunio Ecclesiastico, vide infrà de bonis operibus, quæstione quarta, A. testimonio vigesimoquarto & sequentibus.

Statio.

Ieiuniorum obseruatio, tempore Tertulliani.

Vigiliæ.

11. TERTVLLIANVS libro secundo ad vxorẽ: Sed viderit qualiter viro infideli officia pendat mulier fidelis. Domino certè non potest pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum procuratorẽm Domini sui ad impediẽnda fidelium studia & officia: Vt si statio facienda est, maritus (infidelis) de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquàm magis familiæ occupatio adueniat. Quis enim sinat coniugem suam visitandorum fratrũ gratia vicatim aliena & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ità oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? quis deniquè solennibus Paschæ abnoctantẽ securus sustinebit?

Cœtus antelucani ad canendũ Christo.

12. IDEM in apologetico aduersùs Gentes, capite secundo: Plinius Secundus cùm Prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, consuluit Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationẽm non sacrificãdi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum & Christo & Deo, & ad cõferendam disciplinam, homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidẽ non esse, oblatos verò puniri oportere.

DE CONFESSIONE ET COMMVNIONE IN PASCHATE.

Confessio & communio annua.

1. IIII. CONCILIVM Lateranense magnũ sub Innocẽtio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusq; sexus fidelis, postq; ad annos discretionis peruene-

rit,

omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi fortè de consilio proprij sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viués ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequenter in Ecclesijs publicetur, nè quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

Pœna non communicantium.

Nō nisi proprius sacer. dos, siue ordinarius superior, & qui ab eo cōmissionē habent, possunt absoluere à peccatis.

2. CONCILIVM Tridētinum sessione decimaquarta, canone octauo: Si quis dixerit confessionem omnium peccatorū, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem & traditionem humanam à pijs abolendā: aut ad ea non teneri omnes & singulos vtriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Cōcilij Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore quadragesimæ, anathema sit.

Vt minimū semel in anno confitendum.

1. V. CONCILIVM Lateranense, vt paulò antè in IIII. Ecclesiæ præcepto, testimonio primo.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone nono: Si quis negauerit omnes & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cùm ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ, Anathema sit.

Communicandum in Paschate.

XV

Quem fructum adfert horum præceptorum obseruatio?

A. Hæc & eiuscemodi reliqua Ecclesiæ tum instituta, tum præcepta, tot seculis recepta, magnoque piorum consensu & vsu confirmata, pietati atque rationi valdè consentanea, insignes secum adferunt commoditates.

B. Sunt enim fidei, humilitatis, & obedientiæ Christianæ salutaria exercitia: honestam [a] disciplinam & concordiam popularem promouent: religionis pulchra existunt symbola, notas præbent demùm & indicia interioris nostræ pietatis, quibus ad [b] ædificationem & bonis collucere, & malis prælucere oporteat.

C. Breuiter hæc eò nos promouent, vt Apostolicus ille canon, [c] *Omnia honestè, & secundùm ordinem fiant in vobis*, ad vnguem obseruetur.

a Philip. 4. b 1. Cor. 14. e f.
b Matth. 5. b Rom. 15. a Phil. 2. a c
c 1. Cor. 14. g

TESTIMONIA.

1. B. AD Philippenses quarto: De cætero fratres quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcūque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Cùm cōuenitis, vnusquisque vestrûm Psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsin habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis loquitur: secūdùm duos aut vt multùm tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Quòd si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare, vt omnes discant, & omnes exhortentur. Et spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesijs sanctorum doceo. Mulieres in Ecclesijs taceant, &c. Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.

3. MATTHAEI quinto capite: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Romanos decimoquinto: Vnusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonū ad ædificationē.

5. AD Philippenses secundo: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi inuicèm arbitrantes: non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Ibidèm: Omnia facite sine murmurationibus & hæsitationibus: vt sitis sine querela & simplices filij Dei, sine repræhensione in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

C. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto, vt paulò antè, A. testimonio secundo.

XVI

Vbi necessaria est nobis Ecclesiæ authoritas?

A. Primùm in eo quidem, vt scripturas Canonicas & veras ab adulterinis certò [a] discernamus. Vndè testatur Hieronymus: [b] Nouum & vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas. Et [c] Augustinus: Ego verò, inquit, Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

B. Deindè, vt constet de vero Scripturæ [d] sensu & apta interpretatione: nè alioquin sine fine dubitemus ac disceptemus de verborum sententia. Omnes enim hæretici, vt scripsit idem [e] Augustinus, ex sacris scripturis falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere. Atquì non in legendo, sed in intelligendo scripturæ consistunt, Hieronymo [f] teste.

C. Ter-

a Gal. 2. a 1. Tolet. can. 21. August. serm. 129. de tempo. Idem lib. 13. cont. Faust. c. 4. & 5. Item lib. 28. c. 2. & 4.
b In symb. ad Damasum. & Aug. ser. 191. de temp. Con. Laod. can. 59. Con. 3. Car. can. 47. Concil. Trid. sess. 4.
c Cōtra epist. Manich. ca. 5.
d Esa. 59. d Aug. lib. 1. c. 33. contra Crescon. & de vnitate Ecclesiæ, cap. 19. Trid. sess. 4. Vincent. Lirin. contra nouatores.
e Li. 1. de Trinit. c. 3 Hilar. lib. 2. ad Constantium. Vincent. Lirinen.
f Cont. Luciferianos. & in cap. 1. ad Galat. Hilar. 2. de Trinit.

C. Tertiò, vt in grauioribus de fide quæstionibus atque [g] controuersijs, quæ possunt incidere, iudex [h] adsit, atque legitima illius authoritas interponatur. Vt enim verissimum est, quod contra hæreses docet [i] Epiphanius, à diuina scriptura non posse accipi omnia: ità rectissimè [k] Augustinus affirmat, in re dubia ad fidem & certitudinem plurimùm valere authoritatem Ecclesiæ Catholicæ. Non enim deesse potest Ecclesiæ spiritus, qui ipsam in omnem ducat veritatem, sicut Christus [l] ipse promisit.

g Deut. 17. b
h Act. 15. b c
i Hæresi 61. cont. Apostolicos.
k Lib. 11. cont. Faustum, cap. 2. & lib. 7 cont. Donatist. cap. 53. Item in Psal. 57.
l Ioan. 14. b d & 16. c

D. Rursùs, vt pro ratione personarum, locorum, & temporum Canones [m] constituantur, disciplina integra conseruetur, ac iura dicãtur. Dedit enim hanc potestatem Deus Ecclesiæ [n] ad ædificationem, & non ad destructionem.

m Canõ Apost. 38. & Syno. 1. Nicen cap. 5. Lateran. can. 6.
n 2. Cor. 10. b 13. d

E. Præterea, vt quam [o] Christus instituit coercendi & excommunicandi potestatem, qua Paulus * etiam est vsus, peruicaces sentiant, ipsaque corrigantur & comprimantur. Hinc [p] Augustinus, Eis, inquit, per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinæ, aduersùs improbos aut nefarios exercendæ.

o Matth. 18. c & ibidèm Hieronymus.
* 1. Cor. 5 b 1. Tim. 1. d
p Lib. de fide & operibus cap. 5. Idem lib. 3. contra Parmenianum, ca. 2. Greg. hõ. 26. in Euangelia. Chrysost. lib. 3 de sacerdotio.

F. Igitur in his omnibus, vt cætera omittamus, Ecclesiæ authoritatem nõ solùm vtilem, sed etiam necessariam esse constat, vt sine illa quidem nihil aliud Christiana respublica, quàm confusio Babylonica possit existimari. Proindè sicut scripturæ propter testimoniũ diuini spiritus in illa [q] loquentis credimus, adhæremus, ac tribuimus maximam authoritatem: sic Ecclesiæ fidem, reuerentiam, obedientiamque debemus, quòd eo ipso [r] spiritu à Christo capite, sponsoque suo informata, dotata simul & confirmata sit: vt non possit non esse quod dicitur, [s] *columna & firmamentum veritatis.*

q 2. Pet. 1. d 2. Timoth. 3. d Matth. 18. c Ioan. 14. b d & 16. c
r Act. 2. a Ephes. 4. a
s 1. Tim. 3. d

TESTIMONIA.

1. A. AD Galatas secundo: Deindè post annos quatuordecim, iterùm ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangeliũ quod prædico in Gentibus, seorsum autem ijs qui videbantur aliquid esse, nè fortè in vacuum currerem aut cucurrissem.

Ecclesia veras scripturas à falsis discernit.

2. CONCILIVM primum Toletanum canone vigesimoprimo in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit vel crediderit alias scripturas, præter quas Ecclesia catholica recipit, in authoritate habendas vel esse venerandas, anathema sit.

3. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimonono de tempore: Si quis aliquas scripturas præter eas quas catholica Ecclesia recepit, vel in authoritate habẽdas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

Scripturæ authoritatẽ recipiũt ab Ecclesiæ testimonio.

4. IDEM libro decimotertio contra Faustum Manichæum, capite quarto: Si aũt alios, quos dicat Apostolorum nostrorum, codices protulerit, quomodò eis ipse authoritatem dabit, quam per Ecclesias Christi ab ipsis Apostolis constitutas non accepit, vt indè ad pastores firmata commendatione transcurreret? Quomodò ille, cui nõ credo, profert mihi scripturas, quibus de illo credam: & eis ipse conatur dare authoritatem, cùm ego ipsi non credam?

Canonicarũ Scripturarum approbatio vndè.

5. ET capite quinto: Quid ergò respondetis? Cuinam de Christo credideritis, quibus testes alienigenæ non placent? Nostrorum porrò librorum authoritas, tot gentium consensione, per successiones Apostolorum, Episcoporum, Conciliorumque roborata, vobis aduersa est.

6. ITEM libro vigesimooctauo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Cùm cœpero Matthæi Euangelium recitare Apostoli Iesu, vbi narratio natiuitatis eius tota contexitur, continuò dices illam narrationem non esse Matthæi, quam Matthæi esse dicit vniuersa Ecclesia, ab Apostolicis sedibus vsque ad præsentes Episcopos, certa successione perducta. Tu mihi quid contrà lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Iesus negatur esse natus ex virgine. Sicut ergò ego credo illum librum esse Manichæi, quoniam ex ipso tempore, quo Manicheus viuebat in carne, per discipulos eius certa successione præpositorũ vestrorum, ad vestra vsque tempora custoditus atque perductus est: sic & istum librũ crede esse Matthæi, quem ex illo tempore, quo Mattheus ipse in carne vixit, non interrupta serie temporum, Ecclesia certa connexionis successione, vsque ad tempora ista perduxit. Et dic mihi, cui libro potiùs credere debeamus, eiúsne Apostoli, qui Christo, cùm adhuc in terra esset, adhæserat, an nescio cui Persæ, qui tanto pòst natus est? Sed alium fortè profers librum, qui nomẽ habeat alicuius Apostoli, quem à Christo constat electum, & ibi Christum natum ex Maria non esse lecturus es. Cùm ergò necessè sit alterum horum librorum esse mẽdacem, cui nos potiùs censes fidem accommodare debere? eíne quem illa Ecclesia ab ipso Christo inchoata, & per Apostolos prouecta certa successionum serie, vsque ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & conseruatum agnoscit atque approbat: an ei quem eadem Ecclesia incognitum reprobat, cùm etiam proferatur ab hominibus ità veracibus, vt Christum laudent esse mentitum?

Scripturæ ab Ecclesia approbatæ, sunt approbandæ: ab ea verò reprobatæ, reijciendæ.

7. ET capite quarto: Aut si etiã de Mattheo, vtrùm ipse ista scripserit, dubitat, de ipso quoquè Matthæo non potiùs id credat, quòd inuenit in Ecclesia, quæ ab ipsius Matthæi temporibus vsque ad hoc tempus certa successionum serie declaratur: & credat nescio cui, ex transuerso de Perside, post ducẽtos vel ampliùs annos

Ecclesiæ potius credendum quàm hæreticis pòst exortis.

nos venienti, & suadenti vt illi potiùs, quid Christus dixerit feceritq;, credatur: cùm ipse Apostolus Paulus post ascensionem Domini de cælo vocatus, si non inueniret in carne Apostolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Euangelium, eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omninò non crederet? Sed cùm cognouisset eum hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorum communione atque vnitate viuentem, accedentibus etiam per eum talibus signis, qualia & illi operabantur, ità eum Domino commendante, meruit authoritatem, vt verba illius hodiè sic audiantur in Ecclesia, tanquàm in illo Christus, sicut ipse verissimè dixit, locutus audiatur. Et putat Manicheus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra scripturas tanta & tam ordinata authoritate firmatas, per quas ei præcipuè commendatum est, vt quisquis illi annunciauerit præterquàm quod accepit, anathema sit.

Paulo nõ crederetur, nisi euangelium suum contulisset cũ Ecclesiæ præfectis. Galat. 2. 1. Cor. 14. Galat. 1.

8. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Nouum & vetus Testamentum &c. vt in textu.

9. AVGVSTINVS sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus Testamentũ recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

Ecclesię iudicium in recẽsendis diuinarum literarum libris.

10. CONCILIVM Laodicenum canone vltimo libros canonicos noui & veteris Testamenti enumerat, qui tunc temporis certam authoritatem obtinebant.

11. CONCILIVM tertium Carthaginense canone quadragesimoseptimo: Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorũ libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hesther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamẽti, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorum liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdẽ ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iudę Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioãnis liber vnus. Huic Concilio interfuit Diuus AVGVSTINVS, qui in libro secundo de Doctrina Christiana, capite octauo, eundem habet canonicarum scripturarum catalogum.

Libri Canonici veteris & noui Testamẽti tempore B. Augustini ijdem sunt cum nostris.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicę sedis legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, vt sublatis erroribus puritas ipsa Euangelij in Ecclesia conseruetur: quod promissum antè per prophetas in scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primùm promulgauit: deindè per suos Apostolos tanquàm fontem omnis & salutaris veritatis, & morum disciplinę, omni creaturę prędicari iussit: perspiciensq; hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptę, aut ab ipsis Apostolis spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt: orthodoxorum patrum exempla sequuta, omnes libros tã veteris quàm noui testamenti, quum vtriusq; vnus Deus sit author, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinẽtes, tanquàm vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem huic decreto asscribendum censuit, nè cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur: sunt verò infrà scripti: Testamenti veteris quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Iudith, Hesther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta Psalmorũ, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus & secundus. Testamenti noui, quatuor Euangelia, secundùm Matthęum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apostolorum à Luca Euangelista conscripti: quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebręos: Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna: & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis aũt libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prędictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Veritas morumq; disciplina partim scriptis libris, partim non scriptis traditionibus continetur.

Pari reuerentia Traditiones Apostolicæ cum sacris literis recipiuntur.

Catalogus librorũ sacrorum vtriusq; testamenti in Tridentina Synodo promulgatus.

Vetus vulgata editio approbatur.

Traditionum cõtemptores anathemate feriuntur.

13. AVGVSTINVS contra epistolam Manichęi, quam vocant Fundamenti, capite quinto: Quæro ergò, quis sit ille Manichæus? Respondebitis, Apostolus Christi. Non credo. Iam quid dicas aut facias, non habebis: promittebas enim scientiam veritatis: & nunc quod nescio cogis vt credam. Euangelium fortè mihi lecturus es, & indè Manichæi personam tentabis asserere. Si ergò inuenires aliquem, qui Euangelio nondùm credit, quid faceres dicenti tibi, Non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ cõmoueret authoritas. Quibus ergò obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio: cur eis nõ obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichęo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede Catholicis: ipsi me monent, vt nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credens, nisi tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere: non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichæi fidem, quia ipsi Euangelio, catholicis prædicantibus, credidi.

Euãgelio Augustinus non crederet, nisi authoritate Ecclesię permotus.

1. B. ESAIAE quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

2. AVGVSTINVS libro primo, capite trigesimotertio contra Cresconium grammaticum: Quanuìs huius rei (non rebaptizandos esse hęreticos) certè de scripturis canonicis nõ proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura falle-re non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

In rebus dubijs ac Ecclesiæ iudicium confugiendũ.

3. IDEM de vnitate Ecclesię contra epistolam Petiliani, capite decimonono: Dicat mihi nunc hæreticus, Quomodò me suscipis? Citò respondeo, Sicut suscipit Ecclesia cui Christus perhibet testimoniũ. Nunquid tu meliùs potes nôsse quomodò suscipiẽdus sis, quàm saluator noster medicus vulneris tui? Hîc fortè dices, Lege ergò mihi quemadmodùm Christus suscipi iusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc apertè atque euidenter nec ego lego, nec tu. Nunc verò cùm in scripturis non inueniamus aliquos ad Ecclesiam transisse ab hęreticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis esse susceptos, puto si aliquis sapiens

Ecclesię cui Christus testimonium perhibet ritus sequendus.

piens extitisset, cui Dominus Iesus Christus testimonium perhibet, & de hac quęstione consuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere quod ille dixisset, nè non tam ipsi, quàm Domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem testimonium Christus Ecclesię suę. Quomodò ergò suscipit ista Ecclesia per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem remotis omnibus ambagibus & tergiuersationibus, sic suscipiendus es. Quod si non vis, non mihi, aut cuiquã homini, qui vult ità suscipere, sed ipsi saluatori contra salutem tuam perniciosissimè reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere, quemadmodùm suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commendat ille, cui fateris nefarium esse non credere.

Cui qui repugnãt, non homini, sed Christo contra suam salutem aduersatur.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Ad coërcenda petulantia ingenia sacrosancta Synodus decernit, vt nemo suę prudentię innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinę Christianę pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra vnanimem consensum Patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat: etiamsi huiusmodi interpretationes nullo vnquàm tempore in lucem edendę forent. Qui contrauenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur.

Scripturarum interpretatio quemadmodùm fieri debeat.

Ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ.

5. VINCENTIVS in libello aduersùs profanas Hęreseõn nouationes, vt suprà quęstione vndecima, C. testimonio vndecimo.

6. AVGVSTINVS libro primo de Trinitate, capite tertio: Nec ipsis sanctis Diuinorum librorum authoritatibus vllo modo quisquam rectè tribuerit tam multos & varios errores hęreticorum, cùm omnes ex eisdem scripturis, falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere.

Hęretici scripturis suas opiniones conantur defendere.

7. HILARIVS Pictauensis in libro secundo ad Constantium Augustum, quem ipse ei tradidit: Memento neminem hęreticorum esse, qui se nunc non secundùm scripturas prædicare ea quibus blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellius, verbum Dei cùm legit, nescit. Hinc Photinus &c. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, fidem sine fide prętendunt. Scripturę enim non in legendo sunt, sed in intelligendo, neque in prępuaricatione sunt, sed in charitate.

Hæretici scripturas sine sensu crepãt.

Scriptura nõ in legẽdo, sed in intelligendo consistit.

8. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas hæreseon nouationes: Hîc fortassè aliquis interroget, an & hęretici diuinę scripturę testimonijs vtantur? Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quęq; sanctę legis volumina, per Moysi, per Regnorum libros, per psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue alienos, siue priuatìm, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuijs, siue in plateis, nihil vnquàm penè de suo proferunt, quod nõ etiam scripturę verbis adumbrare conẽtur. Lege Pauli Samosateni opuscula, Priscilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarumq; pestium: cernas infinitam exemplorum cõgeriem, propè nullam omitti paginam, quę non noui aut veteris testamenti sententijs fucata & colorata sit. Sed tanto magìs cauẽdi & pertimescẽdi sunt, quanto occultiùs sub Diuinę legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcircò eos cęlestis eloquij velut quodam aromate adspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quędam temperaturi pocula, priùs ora melle circunlinunt, vt incauta ætas cùm dulcedinem pręsenserit, amaritudinem non reformidet. Idem deniquè & Saluator clamabat: Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, ab intùs autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium, nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quę ijdem ouili quadam synceritate, agno illi immaculato qui tollit peccatum mundi, tanquàm vellera quędã texuerunt? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hęreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant? Sed vt faciliùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententijs, velut quibusdam velleribus obuoluunt: vt cùm quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquàm aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos, id est, cùm cœperint Diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiam exponere, nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebãt Apostoli diuinę legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli psalmorum authoritates, proferebãt & illi: proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominùs proferebant. Sed cùm ea quę similiter protulerant, interpretari nõ similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis: Non est ergò magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ. Ergò secundùm Apostoli Pauli magisterium, quotiescunquè vel Pseudoapostoli, vel Pseudoprophetæ, vel Pseudodoctores diuinæ legis sententias proferunt, quibus malè interpretatis errores suos adstruere conẽtur, non dubium est, quin authoris sui callida machinamenta sectentur: quæ ille nunquàm profectò comminisceretur, nisi sciret omninò nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prętendatur authoritas. Sed dicet aliquis: Vndè probatur quòd sacrę legis exemplis diabolus vti soleat? Legat Euangelia in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum Saluatorem: & statuit illum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quòd angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis: In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hîc faciet misellis hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis scripturarum testimonijs adpetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? scriptum est enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto euangelicæ authoritatis exemplo, quãdo aliquos Apostolica, seu prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolũ per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ità nunc quoquè membra membris loquuntur: mẽbra scilicet diaboli membris Christi: perfidi fidelibus: sacrilegi religiosis: hæretici postremò catholicis. Sed quid tandèm dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est, filius esse vis Dei, & hæreditatem regni cælestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hęreticorum sibi talia persuadẽtem, vndè probas, vndè doces, quòd Ecclesiæ Catholicæ vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeam? statim ille: Scriptũ est enim. Et

Crebra apud hęreticos diuinarum literarũ citatio, etiam in conuiuijs & plateis.

Cur scripturis vtantur.

Matth. 7.

Hęretici scripturis tanquàm ouium vestimentis, lupum tegũt.

Fructus, ex quibus cognoscendi, sunt nouitiæ interpretationes, Ecclesiæ doctrinæ aduersantes.

2. Cor. 11. Hæretici citantes scripturas, transfigurant se in Apostolos Christi.

Dæmonis astutiam imitantur.

Diabolus etiã citauit scripturas. Matth. 4.

Psal. 90.

Diabolus per eos loquitur, qui scripturas contra Catholicam fidẽ proferunt.

Suadet dęmõ per hæreticos, vt antiquam Ecclesię fidem deseramus.

Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille authoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreseos barathrum infelix anima præcipitetur.

9. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: Nec sibi blandiantur Marcionitæ, Valentiniani, &c. si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. Alioquì si literam sequimur, possumus & nos quoquè nouum nobis dogma componere: vt asseramus in Ecclesiam non recipiendos qui calceati sint, & duas tunicas habeant.

Matth. 4. Scripturę nō in legēdo, sed in intelligendo cōsistunt. Matth. 10. Luc. 10.

10. IDEM in caput primum ad Galatas: Marcion & Basilides & cæterę hæreticorum pestes non habent Dei Euangelium: quia non habent spiritum sanctum, sine quo humanum fit Euangelium quod docetur. Nec putemus in verbis scripturarum esse Euangelium, sed in sensu: Non in superficie, sed in medulla: Non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: Sermones eius boni sunt cum eo. Tunc scriptura vtilis est audientibus, cùm absque Christo non dicitur, cùm absque Patre non profertur, cùm sine spiritu non eam insinuat ille qui prædicat. Alioquin & diabolus qui loquitur de scripturis, & omnes hęreses secundùm Ezechiel indè sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersę ætatis. Et post pauca: Grande periculum est in Ecclesia loqui, nè fortè interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium, aut quod peius est, diaboli.

Euangelium nō est in verbis scripturarum, sed in sensu. Michęæ 2.

Ezech. 13. Euangelium Christi fit hominis aut diaboli, quando ex proprio cerebro interpretatur.

11. HILARIVS libro secundo de Trinitate: Extiterunt plures, qui cælestium verborum simplicitatem pro voluntatis suę sensu, non pro veritatis ipsius absolutione susciperēt, aliter interpretantes, quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen.

Hęresis non tam de scriptura quàm de intelligentia est.

1. C. DEVTERONOMII decimoseptimo: Si difficile & ambiguum &c. vt suprà quęstione vndecima, B. testimonio nono.

ECCLESIAE AVTHORITAS EXTRA SCRIPTVRAM.

2. ACTORVM decimoquinto: vt suprà, ibidèm testimonio octauo.

3. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Oportet autē & Traditione vti. Non enim omnia à Diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibì: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesijs. Et, Si continetis, nisì fruſtrà credidistis.

Scriptura nō omnia continet.

1. Cor. 11. 14. 15.

4. AVGVSTINVS libro vndecimo contra Faustum, capite secundo: Vsqueadeò inuicta sunt quę aduersùs vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud quod dicatis, nisì eos esse falsatos. Quę authoritas literarum aperiri, quis sacer liber euolui, quod documentum cuiuslibet scripturæ ad conuincendos errores exeri potest, si hæc vox admittitur, si alicuius ponderis æstimatur? Et paulò pòst: Quid si alius simili insania, sed tamen qua tua duritia confringatur, existat & dicat, Immò illud quod pro te sonat, falsum est: hoc autem quod contra te est, verum est: quid acturus es, nisì fortè alium librum prolaturus, vbi quicquid légeris, secundùm tuam sententiam possit intelligi? Hoc si feceris, non de aliqua eius particula, sed de toto audies contradicentem & clamantem, Falsus est. Quid ages? quò te conuertes? quam libri à te prolati originem, quam vetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Nam si hoc facere conaberis, & nihil valebis: & vides in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Heretici scripturis conuicti, dicunt eas falsatas.

Ecclesiæ Catholicæ authoritas in approbatione sacrorum librorum.

5. IDEM libro septimo contra Donatistas, capite quinquagesimotertio: Sed nobis tutum est, in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quę nullo in Catholico regionali Cōcilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt: id autem sit cura securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & saluatoris Iesu Christi, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.

Securè asseritur, quod Ecclesiæ Catholicæ consensione roboratum est.

6. ITEM in Psalmū quinquagesimumseptimū: In ventre Ecclesię, veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesię separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, inquā, vt falsa loquatur, qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excussit.

Veritas in Ecclesia.

7. IOANNIS decimoquarto, 8. ET decimosexto, vt suprà quęstione decima, A. testimonio tertio & quarto.

1. D. CANON Apostolorum trigesimusoctauus, vel iuxta nouam translationem trigesimussextus: Bis in anno Episcoporum Concilia celebrentur, vt inter se inuicèm dogmata pietatis explorent, & emergentes Ecclesiasticas contentiones amoueant.

Canones condere. Concilia cur celebrentur.

2. PRIMA synodus Nicena canone quinto: Visum est, per singulos annos in singulis quibusque prouincijs, bis in anno Episcoporum Concilia fieri, vt simul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quęstiones, vt ità demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati similiter habeātur, quousq; in communi, vel ipsi Episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam.

3. CONCILIVM Lateranense magnum, canone sexto: Sicut olìm à sanctis patribus noscitur institutū, Metropolitani singulis annis cū suis Suffraganeis prouincialia non omittāt concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus & moribus reformandis, præsertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum.

4. SECVNDAE ad Corinthios decimo: Nam etsi amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram &c.

5. ET capite decimotertio: Vt non præsens duriùs agam secundùm potestatē, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

1. E. MATTHAEI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

Excommunicandi authoritas.

2. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Matthęi: Quia dixerat, Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, & poterat contemptoris fratris hæc occulta esse responsio, vel tacita cogitatio: si me despicis, & ego te despicio: si tu me condemnas, & mea sententia condemnaberis: potestatem tribuit Apostolis, vt sciant qui à talibus condemnantur, humanam sententiam diuina sententia roborari: & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo.

Matth. 18.

In excommunicatione humana sententia, diuina roboratur.

3. PRIORIS ad Corinthios quinto: Ego quidem absens corpore, pręsens autem spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare.

5. AV-

Potestas excommunicādi in ecclesia.

5. AVGVSTINVS libro de fide & operibus, capite quinto: Cùm eis per quos Ecclesia regitur, adest salua pace potestas disciplinæ aduersùs improbos aut nefarios exercēdæ, tunc rursùs, nè socordia segnitiaq; dormiamus, alijs aculeis preceptorum, quę ad seueritatem coërcionis pertinent, excitandi sumus, vt gressus nostros in via Domini ex vtrisque testimonijs illo duce atque adiutore dirigentes nec patientiæ nomine torpescamus, nec obtentu diligentiæ seuiamus. Et capite tertio: Non omittendam censuit Christus Ecclesiæ disciplinam: immò verò admonuit adhibendam, quando ait, Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si autem nō audierit te, assume tecum vnum vel duos, vt in ore testiū duorum vel trium stet omnē verbum. Quòd si nō audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus. Deindè ipsius seueritatis terrorē grauissimum adiecit, etiā eo loco, dicens: Quę solueritis in terra, soluta erunt & in cælo: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in cælo. Prohibet etiam sanctum dare canibus. Nec contrarius est Apostolus Domino, quia dicit: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant: cùm ille dicat, Corripe eum inter te & ipsum. Vtrunque enim faciendum est, sicut & infirmitatis diuersitas admonet eorum, quos vtiquè non perdendos, sed corrigendos, curandosq; suscepimus, & alius sic, alius autē sic sanandus est: ità etiam est ratio dissimulandi & tolerandi malos in Ecclesia: & est rursùs ratio castigandi & corrigendi, non admittendi, vel à communione remouendi.

Matth.18.

Seueritatis terrorē grauissimum adiecit Dominus.

Matth.7.
1.Tim.5.

Excommunicatio sit discreta.

Quando fieri nō debeat excommunicatio.

6. ET libro tertio contra epistolam Parmeniani, capite secundo: Cùm quisque fratrum, id est, Christianorum intùs in Ecclesiæ societate cōstitutorum, in aliquo tali peccato fuerit depræhēsus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum schismatis nullum est, atque id cum ea dilectione, de qua ipse alibi pręcipit, dicens, vt inimicum non eum existimetis, sed corripite vt fratrem. Non enim estis ad eradicandum, sed ad corrigendum. Quòd si se non agnouerit, neque pœnitēdo correxerit, ipse foràs exiet, & per propriam voluntatem ab ecclesię vnitate dirimetur. Nam & ipse Dominus cùm seruis volentibus zizania colligere, dixit, Sinite vtraque crescere vsque ad messem: præmisit causam, dicēs, nè fortè, cùm vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum. Vbi satis ostendit, cùm metus iste non subest, sed omninò de frumentorū certa stabilitate, certa securitas manet: id est, quando ità cuiusq; crimē notum est omnibus, & omnibus execrabile appáret, vt vel nullos prorsùs, vel nō tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinæ, in qua tāto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior * confirmatio charitatis. Tunc autem hoc sine labe pacis & vnitatis, & sine lęsione frumentorum fieri potest, cùm congregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine quo anathematizatur, aliena est. Tunc enim adiuuat præpositum potiùs corripientem, quàm criminosum resistentem.

2.Thess.3.

Matth.13.

*aliàs conseruatio

Episcopi apostolorum locum tenent in Ecclesia.

7. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia: Apostolorum profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent: ligandi atque soluendi authoritatem suscipiunt qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue pondus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitę fiat alienæ. Et plerunquè contingit, vt hic iudicij locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proindè sępè agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus soluat. Sępè in soluendis ac ligandis subditis suę voluntatis motus, non autē causarum merita sequitur &c. Causę ergò pensandę sunt, & tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda: videndum est, quæ culpa, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpam: & quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sentētia absoluat. Tunc enim vera est absolutio pręsidentis, cùm æterni arbitriū sequitur iudicis. Et nonnullis interiectis: Sed vtrùm iustè an iniustè obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, nè is qui subest, & cùm iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiā ex alia culpa mereatur. Pastor ergò vel absoluere indiscretè timeat vel ligare. Is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel iniustè: nec pastoris sui iudicium temerè repręhendat, nè etsi iniustè ligatus est, ex ipsa tumidę repræhensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat.

Sententia pastoris, licèt iniusta, timēda est.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animā contingit, atque ad cęlos vsque peruadit: vsque adeò vt quęcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiā Dominus cōfirmet. Plura testimonia vide suprà de Symbolo, quęstione decimanona, C. testimonio quarto.

Vinculū sacerdotum ipsam attingit animam.

Seruorū sententiā Dominus cōfirmat.

1. F. POSTERIORIS Petri primo capite: Et habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui benè facitis attendentes, quasi lucernę lucenti in caliginoso loco, donèc dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: Hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio capite: Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

3. MATTHAEI decimooctauo: Dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, &c.

4. IOANNIS decimoquarto, 5. ET decimosexto, vt suprà quęstione decima, A. testimonio tertio & quarto.

6. ACTORVM secundo: Et cùm complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repentè de cęlo sonus, tanquàm aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domū vbi erāt sedentes. Et apparuerunt illis dispertitę linguæ tanquàm ignis, seditq; super singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

7. AD Ephesios quarto: Vnum corpus & vnus spiritus, &c. vt in Symbolo quęstione decimaoctaua, B. testimonio septimo.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia DEI viui, columna & firmamentum veritatis.

XVII

Quis est doctrinæ totius de Ecclesiæ præceptis & traditionibus vsus ac fructus?

A. Ingens profectò est ac varius. Atque primus quidem, vt intelligamus, nos solis literis seu scripturis diuinis minimè alligari. Quid enim (vt Irenæi [a] verbis vtamur) si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinem

[a] Lib.3.ca.4. Epi.hęres.61.

dinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias?
b Lib. de ſpiritu ſancto, cap. 27.
Itaque luculenter dixit[b] Baſilius: Dogmata quæ in Eccleſia ſeruantur ac prędicantur, quędam habemus è doctrina ſcripto prodita: quædam rursùs ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occultò tradita, recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem: nec his quiſquam contradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura Eccleſiaſtica.

c Ioan. 20. g & 21. f Aug. epiſt. 108. ad Seleucianã. d Philip. 4. b
B. Neque dubiũ eſſe poteſt, quin Chriſtus[c] & Apoſtoli multa tum egerint, tum docuerint, quæ etſi ſcripta quidem non ſint, ad nos tamẽ poſterosq́ue maximè pertineant. De quibus generatìm[d] Paulus admonens: *De cætero fratres*, inquit, *quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunq; amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiſcum.*

e Gal. 5. b 2. Pet. 2. d
Aug. epiſt. 118.
f 1. Pet. 1. c Rom. 6. d Gal. 3. b & 4. d Rom. 8. a g Pſal. 53. b Col. 3. d Luc. 1. g 2. Cor. 3. d Rom. 6. c 1. Cor. 9. c 1. Pet. 1. d 2. d Luc. 21. d Matt. 4. c 16. d h Gal. 5. b
C. Proximus eſt, rectè vti Chriſtiana libertate, quam homines ocio luxuq́; capti, ſi vnquàm aliâs, nunc maximè dant in occaſionem carnis, vt Apoſtolus[e] loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatibus inſeruiunt, & quidquid ferè libet, etiã circa Religionis inſtituta mutanda, id licere ſibi arbitrantur. Atquì ab iſta prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuentur, deterrent Apoſtolica & Eccleſiaſtica dogmata ſimul & inſtituta: quæ frænum inijciunt humanæ licentiæ, docentq́; conuenienter vti Chriſtiana libertate: ità nimirùm, vt nos à[f] iugo peccati & à ſeruitute veteris legis per Chriſtum liberi effecti,[g] vltrò libenterque præſtemus Chriſtianum officium, ſeruiamus Deo in iuſtitia & ſanctitate, ducem ſequamur ſpiritum in lege charitatis, iuſtitiæ ſerui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patiẽtiæ cuſtodes, pœnitentiæ & crucis amatores. *Vos*, inquit[h] Apoſtolus, *in libertatem vocati eſtis fratres: tantùm nè libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem ſpiritus ſeruite inuicèm.* Ad quam ſpiritus charitatem ſanctæ ſeruitutis obſequio, & alendam & conſeruandam cùm honeſta cuncta proſunt, tum ingens pondus adferunt piè obſeruatæ Eccleſiæ traditiones.

i Vincen. Lir.
k Prou. 22. d Eccli 8. b Deut. 32. a Hiere. 6. d
D. Poſtremus eſt, vt verũ inter legitimos & nothos Eccleſiæ filios, ſeu inter Catholicos & hæreticos diſcrimen indè accipiamus.[i] Illi enim ſimpliciter in doctrina Eccleſiæ, ſiue ſcripto ea, nempe biblicis literis tradita ſit, ſiue Patrũ traditione comprobata, acquieſcunt. Sequuntur enim verbum Dei:[k] *Nè tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt Patres tui.*

l Tit. 3. c
m Ad Pompeium.
E. Hi verò qui ſunt hæretici, ab hac ſimplicitate fidei, & à venerãdæ matris Eccleſiæ, ſanctorumq́ue Patrum probata ſententia diſcedunt, nimiumq́ue ſibi vel deſertoribus Eccleſiæ fidunt, adeoque ne moniti quidem reſipiſcunt. Quare Paulus de ijs tam ſeriò ſanxit, dum ait:[l] *Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt, qui huiuſmodi eſt.* Atq; vt cum[m] Cypriano concludamus, Quiſquis ab Eccleſiæ vnitate diſceſſerit, cum hæreticis neceſsè eſt inueniatur.

TESTIMONIA.

1. A. IRENAEVS libro tertio aduersùs hæreſes Valentini, capite quarto: vt ſuprà de Symbolo, quæſtione viceſimaſecunda, D. teſtimonio ſecundo.

2. EPIPHANIVS hęreſi ſexageſimaprima contra Apoſtolicos, vt ſuprà, quęſtione decimaſexta de præcep. Eccle. C. teſtimonio tertio.

3. BASILIVS libro de ſpiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo, vt ſuprà ibidèm, quęſtione ſecunda, A. teſtimonio ſecundo.

1. B. IOANNIS vigeſimo: Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.

2. ET vigeſimoprimo: Sunt autẽ & alia multa quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros.

3. AVGVSTINVS epiſtola centeſimaoctaua ad Seleucianam, vbì cùm diſputaret quando Apoſtoli baptizati ſint: Sed nõ omnia, inquit, quę facta ſunt, etiam ſcripta inueniuntur. Non omnia ſcripta.

4. AD Philippenſes quarto, vt in textu.

1. C. AD Galatas quinto, vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri ſecundo: Libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.

3. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, vt ſuprà quęſtione quarta, A. in textu, & teſti. primo, & quęſtione octaua, C. in textu.

4. PRIORIS Petri primo capite: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed precioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti & incontaminati.

5. AD

5. AD Romanos sexto: Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et paulò pòst: Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finẽ verò vitam æternã.
6. AD Galatas tertio: Christus nos redemit de maledicto legis.
7. ET capite quarto: Itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberę: qua libertate Christus nos liberauit.
8. AD Romanos octauo: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.
9. PSALMO quinquagesimotertio: Voluntariè sacrificabo tibi.
10. AD Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.
11. LVCAE primo: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorũ liberati, seruiamus illi: In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.
12. SECVNDAE ad Corinthios tertio: Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas.
13. AD Romanos sexto, vt suprà C. testimo. quinto.
14. PRIORIS ad Corinthios nono: Cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.
15. PRIORIS Petri primo: Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore simplici, ex corde inuicem diligite attentiùs.
16. ET capite secundo: Si benè facientes, patienter sustinetis: hęc est gratia apud Deum.
17. LVCAE vigesimoprimo: In patientia vestra possidebitis animas vestras.
18. MATTHAEI quarto: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.
19. ET decimosexto: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.
20. AD Galatas quinto, vt in textu.
1. D. VINCENTIVS Lirinensis aduersùs prophanas nouationes hęreticorũ: Cunctis satis euidenter perspicueq; monstratur, hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne esse ac legitimum, vt semper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ, à fide naufragẽt: Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnare prophanas nouitates. Hæreticorum propriũ, gaudere nouitatibus.
2. PROVERBIORVM vigesimosecũdo, vt in textu.
3. ECCLESIASTICI octauo: Non te prętereat narratio seniorũ: ipsi enim didicerunt à patribus suis. Quoniam ab ipsis disces intellectũ, & in tempore necessitatis dare responsum.
4. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi: Maiores tuos, & dicent tibi.
5. HIEREMIAE sexto: Hęc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.
1. E. AD Titum tertio, vt in textu.
2. CYPRIANVS ad Pompeium, vt in textu.

XVIII

Quæ demùm est summa omnium superiorum?

A. Quæ à principio quidem hucusquè tractata sunt de summa Christianæ doctrinæ, eò spectant, vt vera Christiani hominis sapientia constituatur: quæ tribus illis [a] virtutibus, [b] *Fide, Spe, & Charitate* compræhenditur. Et Fide quidem veritati Dei firmiter [c] assentitur, eique innititur anima. Spe autem propiùs [d] adhuc appræhendit bonitatem Dei, Fide iam cognitam atque conceptam: Charitate [e] demùm Deo, proximoque propter Deum coniungitur & vnitur. a Aug. lib. 2. Retract. c. 36. b 1. Cor. 13. d 2. Tim. 2. d c Heb. 11. a d Galat. 5. a e Rom. 8. g Ioan. 14. c Rom. 13. c Aug. in Enchir. cap. 7.

B. Cæterùm de Fide nos docet Symbolum Apostolicum, dum ea proponit, quę maximè sunt credenda & profitenda Christiano. De his verò quæ sperãda & desideranda, precatio nos instituit Dominica. Ad Charitatem verò spectant, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

C. Pręclarè igitur [f] Origenes: Puto, inquit, quòd prima salutis initia, & ipsa fundamenta Fides est: profectus verò & augmenta ædificij Spes: perfectio autem & culmen totius operis Charitas. f In c. 4. epist. ad Rom.

D. Illi ergò beati, qui audiunt [g] & custodiunt verbum Dei, quique voluntatem Patris cognoscunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Christo ambulantes & perseuerantes. g Lucæ 11. d Rom. 2. b Lucæ 6. g Matth. 7. c d 19. c 25. d Ioan. 15. a Matth. 10. c & 24. b

E. Et hactenùs pro instituti quidem nostri ratione, satìs de summis illis virtutibus: quæ cùm diuinitùs infundãtur, ac diuinos mortales faciant, iurè quidẽ Theologicæ nuncupantur, recteque ad sapientiam Christianam referuntur.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimotertio, vt suprà de fide & symbolo, quęstione secunda, testimonio secundo.
2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hęc: Maior autem horum est charitas.
3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Sectare verò iustitiam, fidem, spem, & charitatẽ.
4. AD Hebręos vndecimo: Est autem fides, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.
5. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide spẽ iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neq; pręputium: sed fides quæ per charitatem operatur.
6. AD Romanos octauo: Certus sum quia neque

mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

7. IOANNIS decimoquarto: Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

8. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit.

B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ, capite septimo: Propheta ait, Et omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit: propter hoc Dominica oratio. Sed Apostolus cùm ad ipsam gratiam commendandam hoc propheticum commemoràsset testimonium, continuò subiecit: Quomodò autem inuocabunt, in quẽ non crediderunt? propter hoc Symbolum. In his duobus tria illa intuere. Fides credit, Spes & Charitas orant. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc & fides orat. Propterea quippe dictum est: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

Ioel. 2.

Rom. 10.

C. ORIGENES in caput quartum epistolæ ad Romanos, vt in textu.

1. D. LVCAE vndecimo: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

2. AD Romanos secundo: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

3. LVCAE sexto: Quid autem vocatis me, Domine Domine, & non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum &c. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento, &c.

4. MATTHAEI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit volũtatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, &c. Omnis ergò qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti &c. Et omnis qui audit verba mea hęc, & non facit ea, similis erit viro stulto &c.

5. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

6. ET vigesimoquinto: Esuriui, & dedistis mihi manducare &c.

7. IOANNIS decimoquinto: Omnem palmitem in me non ferentẽ fructum, tollet eum (pater meus).

8. MATTHAEI decimo, 9. ET vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

XIX

An'ne aliud quicquam ad doctrinam Christianam spectat?

A. Etiam: huc enim planè spectat doctrina de Sacramentis, vt nôrint Christiani, quibus veluti instrumentis diuinitùs institutis habeant opùs[a] ad Fidem, Spem, & præcipuè Charitatem, accipiendam, exercendam, augendam, conseruandam, ac etiam reparandam.

a Aug. in Ioã. tract. 120

B. Adde, quòd neque Sapientia, neque Iustitia Christiana constitui ac retineri absque Sacramentis potest, vt sine quibus [b] Religionem vniuersam extingui prorsùs necessè sit. Habent igitur ea sublimem in doctrina Christiana locum, & necessariam quoquè tractationem.

b Aug. lib. 19. cont. Faust. c. 11. & de vera relig. cap. 17. Item epist. 118. cap. 1.

TESTIMONIA.

A. AVGVSTINVS in Ioannem tractatu centesimo vigesimo: Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt non diceret, Latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud: sed, aperuit, vt illic quodammodò vitæ ostium panderetur, vndè sacramenta Ecclesiæ manauerunt, sine quibus ad vitam quę vera vita est, non intratur.

Ioan. 19.

Sine Sacramentis Ecclesiæ non intratur ad veram vitam.

1. B. IDEM libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis seu verũ, seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sacramẽtorum visibilium consortio colligentur.

Sacramentis in religione colligãtur homines.

2. ET in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Nunc verò quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tempore seruitutis in veteri lege, multis sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quæ per prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipsa Dei sapiẽtia homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis continerent.

In veteri lege plura Sacramenta quàm in noua.

Sacramentis nouæ legis iisq; saluberrimis societas Christiani populi continetur.

3. ITEM epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Primò itaque tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euangelio loquitur, leni iugo suo nos subdidisse, & sarcinæ leui. Vndè sacramentis numero paucissimis, obseruatione facillimis, significatione pręstantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur, exceptis iis quæ seruitutem populi veteris pro congruentia cordis illorum & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moysi leguntur.

Matth. 11.

Societas noui populi paucissimis & pręstantissimis sacramentis colligata, cuiusmodi sunt exempli gratia, Baptismus & Eucharistia.

CAPVT

CAPVT QVARTVM DE SACRAMENTIS.

I

Cur de Sacramentis docendi sunt Christiani?

VIA Sacramentorum cognitio & vsus facit, vt illi accepta ex IESV CHRISTI meritis gratia, quæ per [a] Sacramenta ipsa confertur, legitimè exerceantur, & conseruentur, atque promoueantur in Diuino cultu.

a. Tit.3.b Ioan.3.a 6.f & 20.f

TESTIMONIA.

1. AD Titum tertio capite: Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

2. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

3. ET capite sexto: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hūc panem, viuet in æternum.

4. ITEM vigesimo capite: Insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: Quorū remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

II

Quid & quotuplex est cultus Diuinus?

A. Cultus diuinus dicitur, quem Christianus tanquàm præcipuū ac summum [a] obsequiū debet ac præstat Creatori ac Saluatori suo Deo Opt. Max.

a August. lib. 10. de ciuit. Dei, cap.1.

B. Neque enim est dubium, hominem ea potissimùm [b] causa, vt Deum purè integreque colat, & initio conditum, & posteà redemptum, atque ad id omninò destinatum esse.

b Prouer.16.a Gene.1.d 2.Corin.5.c 1. Thess.5.b 1.Pet.3.b

C. Diuinus autē cultus est duplex, interior & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum Deo [c] coniungimur, Fide, Spe & Charitate, vt anteà dictum est, perficitur. Exterior est professio quædam cultus interioris, quem [d] externis quibusdā & visibilibus signis ritibusque declaramus. Deus enim, qui bonorum nostrorum [e] non eget, quippe beatus per se totusque perfectus, tamen sicut totum ipse hominē tum corpore tum animo constare voluit, sic eundem [f] quoquè totum, hoc est, secūdùm omnem suì partem reposcit, à quo syncerè studioseque colatur, anima quidem secūdùm interiorem, vtì docuimus, corpore [g] verò secundùm exteriorē cultum cum interiore coniunctum: quod multis sanè modis, sed vel maximè & saluberrimè per vsum Sacramentorum præstatur.

c August. in Enchir. cap.2. & 3.
d Matth.5.b Rom.12.d 2.Cor.8.d 1.Cor.14.g
e Psal.15.a 1.Tim.6.d Matth.5.g Gen.2.b
f Prouer.16.a Luc.10.e Matth.22.d Deut.6.a
g 1.Cor.6.d Psal.83.a

D. Sic enim diuinæ visum est Sapientiæ, mortalium se imbecillitati accommodare, suamque virtutem per quasdam [h] externas res & signa, quæ sensibus percipiuntur, exercere. Animus quippe noster immortalis, in hoc obscuro & caduco corpore velut carcere quodam inclusus, sensuum ministerio plurimùm vtitur, neque citra [i] hoc adminiculū ad diuina capessenda solet assurgere. Itaque tum in veteri tum in noua lege Sacramenta multaque ad cultum externum pertinētia instituit Deus, ac Dei populus semper obseruauit.

h Aug. in Psal.73. & lib.19. contra Faustū, cap.11. Item lib.3 de doct. Christ. cap.9. Quęst.84. super Leui. & 33. super Numeros. Tertul. de resur. carnis. Gregor. in 1. Regum lib.6. cap.3.
i Chrysosto. hom. 60. ad pop. Antioc. & 83. in Matt.

TESTIMONIA.

λατρεία seruitus qua Deus colitur.

A. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum, vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autem religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quā illi θεοσέβειαν, nos vero non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitq; suos cultores deos.

1.B. PROVERBIORVM decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

2. GENESIS primo: Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram. Et creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Et pro omnibus mortuus est Christus, vt & qui viuũt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

4. PRIORIS ad Thessalonicenses capite quinto: Non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Iesum Christũ, qui mortuus est pro nobis: vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus.

5. PRIORIS Petri cap. tertio: In hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

Hominis sapientia pietas est. Iob 28. iuxta Septuaginta.

1. C. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: Nam ibi legitur quòd ipsa sapientia dixerit homini: Eccè pietas est sapientia. Si autem quæras quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græco reperies θεοσέβειαν, qui est Dei cultus. Dicitur enim Græcè pietas, & aliter idem εὐσέβεια, quo nomine significatur bonus cultus, quanuis & hoc præcipuè referatur ad colẽdum Deum. Sed nihil est commodiùs illo nomine, quo euidenter Dei cultus expressus est, cùm quid esset hominis sapiẽtia, diceretur. An hoc ipsum tibi fortassè desideras breuiter aperiri, atque in sermonem colligi breuem, quonam modo sit colendus Deus?

Fide, Spe, Charitate Deus colendus est.

2. CAPITE tertio: Hic si respondero, Fide, Spe, Charitate colendum Deum: profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

3. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Romanos duodecimo: Prouidẽtes bona nõ tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.

7. PSALMO decimoquinto: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

8. PRIORIS ad Timotheũ sexto: Beatus & solus potens, Rex regum & Dominus dominãtium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem.

9. MATTHAEI quinto: Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

10. GENESIS secundo: Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem.

11. PROVERBIORVM decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

12. LVCAE decimo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.

13. MATTHAEI vigesimosecundo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

14. DEVTERONOMII sexto: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

15. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt spiritus sancti qui in vobis est? Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

16. PSALMO octogesimotertio: Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Sacramenta nouæ legis præstantiora sacramentis veteris testamenti.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmũ septuagesimũtertium: Si discernimus duo testamenta, vetus & nouum, non sunt eadem Sacramenta, nec eadem promissa, eadem tamen pleraque præcepta. Videamus quare præcepta eadem: quia secundùm hæc Deo seruire debemus. Sacramenta non eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui testamenti dant salutem, Sacramenta veteris testamenti promiserunt saluatorem. Mutata sunt Sacramenta: facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Dãt salutem.

2. IDEM libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis seu verum seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorum vel Sacramentorum visibilium cõsortio colligentur: quorum Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm: & ideò contempta Sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas.

Vis sacramẽtorum inexplicabilis. Contempta sacrilegos facit.

3. ITEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Hoc verò tempore posteaquàm Resurrectione Domini nostri Iesu Christi manifestissimũ indicium nostræ libertatis illuxit, nec eorum quidem signorũ quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus: sed quædam pauca pro multis, eademque factu facilima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse Dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est baptismi sacramẽtum, & celebratio corporis & sanguinis Dominĩ.

Sacramenta nouæ legis vndè profecta sint, & quantæ dignitatis.

4. RVRSVS quæstione octogesimaquarta super Leuiticum: Quomodò ergò & Moyses sanctificat, & Dominus? Non enim Moyses pro Domino, sed Moyses visibilibus sacramẽtis per ministerium suum: Dominus autem inuisibili gratia per spiritum sanctum, vbi est totus fructus etiam visibilium sacramentorũ. Nam sine ista sanctificatione inuisibilis gratiæ, visibilia Sacramenta quid prosunt? Et post pauca: Proindè colligitur, inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse, atque profuisse sine visibilibus Sacramẽtis, quæ pro temporum diuersitate mutata sunt, vt alia tũc fuerint, & alia modò sint: visibilem verò sanctificationẽ, quæ fieret per visibilia Sacramenta, sine ista inuisibili posse adesse, non posse prodesse. Nec tamen ideò Sacramentum visibile contemnendum est: nam cõtemptor eius inuisibiliter sanctificari nullo modo potest. Hinc est quòd Cornelius & qui cum eo erãt, cùm iam inuisibiliter infuso sancto spiritu sanctificati apparẽrent, baptizati sunt tamen: nec superflua iudicata est visibilis sanctificatio, quã inuisibilis iam præcesserat.

Sacramentorum effectus est inuisibilis gratiæ sanctificatio.

Contemnere non licet visibile Sacramentum. Actor. 10.

5. IDEM quæstione trigesimatertia super Numeros: Eadem quippe sunt in veteri & nouo: ibi obumbrata, hic reuelata: ibi præfigurata, hic manifestata. Nam non solùm Sacramenta diuersa sunt, verùm etiam promissa ibi videntur temporalia proponi, quibus spiritale præmium occultè significetur: hic autem manifestissimè spiritalia promittũtur & æterna.

Discrimẽ Sacramentorũ veteris & nouæ legis.

6. TERTVLLIANVS in libro de resurrectione carnis: Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima consecretur. Caro signatur, vt & anima muniatur. Caro manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

Virtus Sacramentorum.

7. GREGORIVS libro sexto, capite tertio in primum Regum, siue in caput decimumsextum libri primi Regum: Foris sacramenta percipimus, vt intùs sancti spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, Deus intùs operatur, & nõ homo. Foris nanque homo surgit, intùs se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intùs robur sancti spiritus.

Per Sacramẽta confertur gratia.

8. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & homilia octuagesimatertia in Matthæum: Nihil sensibile nobis Christus tradidit, sed res quidem sensibiles, omnes autem intelligibiles. Itidèm & in Baptismate, per rem, nempe sensibilem aquam, donum confertur: intelligibile verò quod

Vis spiritualis per sensibilia Sacramenta præbetur.

quod perficitur, generatio & renouatio. Si enim incorporeus esses, nuda & incorporea tibi dedisset ipsa dona: sed quoniam anima corpori conserta est, in sensibilibus intelligibilia tibi præbet.

III

Quid est Sacramentum?

A. Est[a] diuinæ & inuisibilis gratiæ externum & visibile signũ à Christo institutũ, vt per id quisq; Dei gratiã accipiat, atque sanctificationem.

B. Quare non quæuis signa sunt, quæ Ecclesiæ Sacramenta dicuntur, sed certa, sacrosancta & efficacia signa, Christianis ex Diuina institutione & promissione commendata.

C. Signa[b] quidem idcircò, quoniam externa quadam specie & similitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipsa Deus nobiscum inuisibiliter atque spiritualiter agit.

D. Certa[c] verò, sacrosancta simul & efficacia signa, quoniam indubiè quam gratiam significant, etiam continent, conferuntque ad nostram sanctificationem. Sacramenta enim, quãtùm in se est, (vt[d] Cyprianus loquitur) sine propria esse virtute non possunt, nec vllo modo diuina se absentat maiestas mysterijs, quanuìs etiam ab indignis[e] administrentur.

E. Vt, exempli causa, in Sacramento Baptismi exterior ablutio, quæ sordes corporis purgat, efficax est symbolũ[f] interioris ablutionis, vtpotè testimonium præbens indubitatum, quòd spiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ visibiles & externæ, vt oleum, panis, viniq; species, quarum in Sacramentis necessarius est vsus, aptè nobis constituuntur tum ad significandum, tum ad conferendum homini diuinam gratiam, animæq; salutem, modò ad hæc non indignè[g] accedatur.

F. Per Baptismum[h] etenim regeneramur & renouamur: per Confirmationem augemur & roboramur: per Eucharistiam nutrimur & reficimur: per Pœnitentiam restituimur & sanamur in vita spirituali: in qua per reliqua itidèm Sacramenta, pro sua cuiusque ratione iuuamur atque prouehimur, vt suo deindè loco aperiemus.

a Bern. ser. de Cœna Domini. Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 5. & lib. 3. de doct. Christ. cap. 9. Ambr. lib. 4. de Sacramen. cap. 4. Conc. Florentinum, & Trident. sess. 7.

b August. epist. 23. & de catechizandis rudib. cap. 26.

c Aug. in Psal. 73. & 77. & lib. 19. contra Faustum, cap. 11. 13. & 16.

d Serm. de cœna Domini.

e Aug. lib. 3. contra Donatistas, cap. 10. & lib. 5. ca. 19.

f Tit. 3. b Rõ. 6. a 1. Cor. 6. c Tertullian. in lib. de resurrect. carnis.

g Prosper sentẽ. 69. ex August. in psal. 142.

h Concil. Floren. Ioan. 3. a Tit. 3. b Actor. 8. c 1. b Luc. 24. g Ioan. 6. f Ioan. 20. f

TESTIMONIA.

Etymologia nominis Sacramenti.

1. A. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Sacramentum dicitur sacrum signum, siue sacrum secretum. Et paulò pòst: Appropinquãs passioni Dominus, de gratia sua inuestire curauit suos, vt inuisibilis gratia signo aliquo visibili præstaretur. Ad hæc instituta sunt omnia sacramenta. Diuisiones gratiarum, diuersis sunt traditæ sacramentis.

Sacramenta sunt signa ad inuisibilem gratiam cõferendam instituta.

2. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite quinto: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum est.

Sacramẽtũ, i. sacrum signũ.

3. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono: Pauca quædam signa pro multis, eademque factu facilima &c. vt suprà, quæst. secunda, D. testimonio tertio.

4. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Author sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus? De cælo ista sacramenta venerunt.

Christus Sacramentorũ author.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Sacramenta veteris legis non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant. Hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Continent & cõferunt gratiam Sacramenta.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta: aut esse plura vel pauciora, quàm septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiã, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimoniũ: aut etiam aliquod horum septem non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit. CANONE secundo: Si quis dixerit ea ipsa nouæ legis sacramenta à sacramẽtis antiquæ legis nõ differre, nisi quia cæremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi, anathema sit. CANONE sexto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam significant: aut gratiam ipsam nõ ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantũ externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel iustitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit. CANONE septimo: Si quis dixerit nõ dari gratiam per huiusmodi Sacramenta semper, & omnibus, quantùm est ex parte Dei, etiam si ritè ea suscipiant, sed aliquando, & aliquibus, anathema sit. ET canone octauo: Si quis dixerit, per ipsa noua legis Sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem diuinæ promissionis ad gratiã cõsequendam sufficere, anathema sit.

A Christo instituta. Sunt septem.

A veteris legis sacramẽtis differunt.

Continẽt & conferunt gratiam.

Ex opere operato.

1. C. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium: Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum quarum sacramenta sunt, non haberẽt, omninò sacramenta non essent.

Signa sunt earum rerũ, quarum sunt Sacramenta.

2. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimosexto: Cùm ei benè commẽdatum fuerit, signacula quidem rerum diuinarum esse visibilia, sed res ipsas inuisibiles in eis honorari &c.

1. D. IDEM in psalmum septuagesimumtertium:

Sacramenta nouę legis dãt salutem.

Alia sunt sacramenta dantia salutem, alia promittentia saluatorem. Sacramenta noui testamenti dant salutem, sacramenta veteris testamenti promiserũt saluatorem. Mutata sunt sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora.

Gratia est Sacramentorũ virtus.

2. IDEM in psalmum septuagesimumseptimum: Et cùm essent omnia communia sacraměta, non communis erat omnibus gratia, quæ sacramentorum virtus est.

Vis sacramẽtorum.

3. ET libro decimonono cõtra Faustum Manichæum, capite vndecimo: Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm: & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo nõ potest perfici pietas.

Virtute maiora & vtilitate meliora Sacraměta nouę legis.

4. CONTRA eundem eiusdem libri capite decimotertio: Prima Sacramenta ideò ablata, quia impleta: & alia sunt instituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

Virtus Sacramentorũ manet, licet actio & prolatio verborum transeat.

5. ET capite decimosexto: Quid enim sunt aliud quæque corporalia Sacramenta, nisi quædã quasi verba visibilia, sacrosancta quidem, veruntamen mutabilia & temporalia. Deus etenim æternus est, nec tamen aqua & omnis illa actio corporalis quæ agitur, cùm baptizamus, & fit. & transit, æterna est: vbi rursùs etiam illæ syllabæ celeriter sonantes & transeuntes, cùm dicitur Deus, nisi dicantur, non consecratur. Hæc omnia fiunt & transeunt, sonant & transeũt: virtus tamen quæ per ista operatur, iugiter manet: & donum spiritale, quod per ista insinuatur, æternũ est.

6. CYPRIANVS in sermone de Cœna Domini, vt in textu.

Ministri mali Sacramentis suam vim nõ adimunt.

7. AVGVSTINVS libro tertio contra Donatistas, capite decimo: Baptismus Christi verbis euangelicis cõsecratus, & per adulteros, & in adulteris sanctus est, quanuis illi sint impudici & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest, & sacraměto suo diuina virtus assistit, siue ad salutem benè vtentium, siue ad perniciem malè vtentium. An verò Solis vel etiam lucernæ lux, cùm per cœnosa diffunditur, nihil indè sordium contrahit, & baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari?

Simile.

Sacramentis nõ nocet ministrorũ improbitas.

8. IDEM libro quinto contra eosdem, capite decimonono: Si Deus adest Sacramentis & verbis suis, per quaslibet administrětur: & Sacraměta Dei vbique recta sunt, & mali homines quibus nihil prosunt, vbiquè peruersi sunt.

1. E. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum.

2. AD Romanos sexto: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et paulò pòst: Qui mortuus est, iustificatus est à peccato.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Neque fornicarij &c. regnum Dei possidebunt. Et hæc quidě fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

4. TERTVLLIANVS in libro de Resurrectione carnis: Caro abluitur, vt anima emaculetur &c. vt suprà, quæstione secunda, D. testimonio sexto.

Malè vtentes Sacramentis.

5. PROSPER sententia sexagesimanona, ex Augustino in psalmum centesimum quadragesimumsecundum desumpta: Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Benè enim esse nõ potest malè accipienti quod bonum est.

Singula Sacramenta quid efficiãt.

1. F. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Horum septem Sacraměntorum, quinque prima ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimě multiplicationémque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur: Spiritualiter etiam & corporaliter (prout animę expedit) per extremam Vnctionem. Per Ordině verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur.

2. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei.

3. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt suprà E. testimonio primo.

4. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli qui erant in Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei &c. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum.

5. ET capite primo: Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

6. LVCAE vigesimoquarto: Ego mitto promissum patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate, quoadusquè induamini virtute ex alto.

7. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

8. ET capite vigesimo: Quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt.

IIII

Quibus partibus constat vnumquodque Sacramentum?

a Conciliũ Florentinũ. Aug. tractat. 80. in Ioannem.

A Verbo [a] & elemento. Per verbum hîc intellige certa quædam & determinata verba, in quibus ipsa consistit forma, quam vocant Sacramenti. Per eleměntum accipe res externas, quæ vera materia sunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, vinum, & eiusmodi.

b Tridět. syn sess. 7. canon. 10. & 11. de Sacramentis in genere. Item Florẽtina.

B. Iam his partibus perfectè sumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiusque Sacramenti tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, videlicet institutio Diuina, [b] minister idoneus, intentio recta in ministro. Fides in suscipiente, & si quæ sunt huius generis alia.

TESTIMONIA.

Materia, Forma, Minister, Intentio, necessaria sunt ad vnũquodque Sacramentum.

1. A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquàm materia, verbis tanquàm forma, & persona ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum.

2. AVGVSTINVS tractatu octogesimo in Ioannem:

Ex verbo & elemēto cōstat Sacramentum. Ioan. 13.

nem: Detrahe verbum, & quid est aqua nisì aqua? accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, etiam ipsum tanquàm visibile verbum. Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisì faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur: nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

Virtus manens.

1.B. TRIDENTINA Synodus sessione septima, canone decimo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

Non quiuis Christianus est Sacramētorum minister.

2. ET canone vndecimo: Si quis dixerit, in ministris dum Sacramenta conficiunt & conferunt, nō requiri intentionem saltem faciendi quod facit Ecclesia, anathema sit.

In ministris requiritur intentio faciēdi quod facit Ecclesia.

3. FLORENTINVM, vt suprà A. testimonio primo.

V

Quot sunt Sacramenta?

A. Septem,[a] quæ à Christo per Apostolos accepta conseruauit, ac fideliter dispensauit hucusquè Christi[b] sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc:[c] Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

B. Nec refert sanè, si eiusmodi vocabula in scripturis nō extent omnia, modò de re ipsa constet, ac Sacramentorum veritas & virtus Diuinis testimonijs approbetur. Quanquàm[d] ea quæ vniuersalis Ecclesia ex Apostolorum traditione retinet, atque conseruanda commendat, etiamsi in scriptura diuina non reperiantur, plenam apud nos fidē, vt anteà docuimus, habere merentur. Ac de singulorum quidem Sacramentorum institutione posteà suo loco.

C. Vis autem eorum, vt fidissimus Scripturæ interpres Augustinus[e] inquit, inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Atque vt idem alibì[f] docet: Contemptor visibilis Sacramenti, inuisibiliter sanctificari nullo modo potest.

a Conc. Floren. Constant. sess. 15. Et Tridentin. sess. 7. can. 1.

b Cantic. 4. c 1. Tim. 3. d

c Matth. 28. d Acto. 8. c Matth. 26. c Ioan. 20. f Iacob. 5. c 1. Tim. 4. d Ephe. 5. g

d Aug. lib. 4. cont. Donat. cap. 24. Et lib. 2. ca. 7. lib. 5. ca. 23. Item epist. 118. cap. 1. Chrysost. in 2. ad Thessalo. hom. 4.

e Li. 19. cont. Faust. cap. 11. & 16. Item tract. 80. in Ioannem.

f Super Leuit. quæst. 84. & lib. 32. contra Faustū, ca. 14.

TESTIMONIA.

Septem sunt Sacramenta.

1.A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Nouæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Cōfirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Sacerdotes catholici quāuis mali, fideliter sentiunt de 7. Sacramentis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Constantiense Sessione decimaquinta, hunc articulum octauum Ioannis Hus damnauit, Sacerdotes quomodolibèt criminosè viuentes, sentiunt infideliter de septem Sacramētis Ecclesię.

Nō plura nec pauciora q̃ septem, sunt verè & propriè Sacramenta nouæ legis à Christo instituta.

3. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura aut pauciora quàm septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitētiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimoniū: aut etiam aliquod horum septē non esse verè & propriè Sacramentum, anathema sit.

4. CANTICORVM quarto: Vulnerâsti cor meum soror mea sponsa.

5. PRIORIS ad Timotheū tertio: Vt scias quòmodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. MATTHAEI vigesimooctauo: Eūtes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti.

7. ACTORVM octauò: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

8. MATTHAEI vigesimosexto: Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit: deditq; discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini &c.

11. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam quæ in te est: quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.

12. AD Ephesios quinto: Sacramētum hoc magnū est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

1.B. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto, 2. ITEM libro secundo, capite septimo, 3. ET libro quinto, capite vigesimotertio, 4. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo, quæ habeat, vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione quarta, A. partim in textu, partìm testimonio primo, tertio, & quarto.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secūdum caput posterioris ad Thessalonicenses, vt suprà ibidèm, quæstione secunda, C. testimonio tertio.

1. C. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo, 2. ET decimosexto: suprà, quæstione tertia, D. testimon. tertio & quinto.

3. IDEM tractatu octogesimo in Ioannem: Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat:

4. ITEM super Leuiticum quæstione octogesimaquarta, vt suprà, quæstione secunda de Sacramentis, D. testimonio quarto.

5. IDEM libro trigesimosecundo contra Faustū, capite decimoquarto: Quisquis illa tunc etiam opera, quæ ad significandum agi iubebantur, non obseruabat, pœnas diuinitùs constitutas rectissimò iudicio persoluebat, sicut nūc si quis Sacramenta noui testamenti pro temporis ratione distincta, fuerit ausus sacrilega temeritate violare.

Sacramentorum violatores pœnas luent.

VI

Quare instituta sunt Sacramenta?

A. Primùm, vt sint præsentissima remedia contra peccatum, quod lethalis est [a] animæ morbus, ac nisi hoc tempore curetur, perpetuam adfert damnationem. Quamobrem hæc longè [b] præstant legis antiquæ Sacramentis, virtute vtiquè maiora, vtilitate meliora, numero pauciora, intellectu augustiora, obseruatione faciliora, significatione prestantiora, quę preterquàm quòd significant, etiam sanctificant ac salutem dant: vt è Scripturis Augustinus [c] optimè colligit.

a Sapien. 16.b Eccli 21.a Rom.6.d
b Florent. Conc. Trident. Seff.7.can.2.& 4.de Sacramentis in genere.
c Li.19.contra Faust. ca.13. lib.3.de doctri. Christiana, cap.19. Epist.118. cap.1.

B. Secundò, vt habeamus certa efficaciaque signa Diuinæ erga nos gratiæ & voluntatis, quæ dum in sensus externos incurrunt, non solùm excitant fidem in Christum, Deique [d] misericordiam & bonitatem, verumetiam viuifica sunt instrumta, per quæ visum est Deo, [e] salutem nostram efficaciter operari. Vt præclarè dictum sit [f] iam olìm, per seipsum quoquè Sacramentum multùm valere.

d Rom.9.e
e Tit.3.b Ioan. 6. f & 20. e
f August. li. 4. contra Donat. ca.24.

C. Tertiò, vt [g] extēt velutì symbola & externæ notæ Christianæ professionis, quibus Dei & Ecclesiæ filij se mutuò agnoscant: vtque in vnione, humilitate & obedientia se fructuosè exerceant & contineant, atque ità vnius religionis necessarijs quasi nexibus & fœderibus inter se inuicèm maneant colligati. Alioquin sine Sacramentis nec constare, nec discerni satìs vlla religio potest.

g Idem lib.19. contra Faustum ca.11. & ca.17. de vera religione. Basil. homi.13. in exhortatiōe ad Baptismū.

TESTIMONIA.

1.A. SAPIENTIAE decimosexto: Homo per malitiam occídit animam suam.

2. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Quasi à facie colubri fuge peccatum.

3. AD Romanos sexto: Stipendia peccati, mors.

4. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sacramenta veteris legis non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dādam figurabant: Hæc verò nostra & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Præstant Sacramētis veteris legis.

5. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone secundo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis Sacramenta à Sacramentis antiquæ legis non differre, nisì quia cęremoniæ sunt alię, & alij ritus externi, anathema sit.

Inter se quid differant.

6. ET canone quarto: Si quis dixerit, Sacramenta nouę legis nō esse ad salutem necessaria, sed superflua: & sine eis aut eorum voto per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci, licèt omnia singulis necessaria non sint, anathema sit.

Ad salutem necessaria quomodò sunt.

7. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum Manichæum, capite decimotertio, vt suprà quæst. tertia, D. testimonio quarto.

8. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, vt suprà quæst. secunda, D. testimon. tertio.

9. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo: Dominus noster Iesus Christus Sacramētis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis societatem noui populi colligauit: sicutì est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, Communicatio Corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur.

Præstantiora Sacramentis veteris legis.

1.B. AD Romanos nono: Vt ostenderet diuitias glorię suæ in vasa misericordię quę præparauit in gloriā.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

3. IOANNIS sexto: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

5. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto, volens ex circuncisione ostendere quid valeat in paruulis Baptismus: Cur, inquit, præceptum est Abraham, vt omnem deindè infantem masculum octauo die circuncideret, qui nondùm poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisì quia & ipsum per seipsum sacramentum multùm valebat? &c.

Ipsum per se Sacramentū plurimùm valet.

1.C. AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis &c. vt suprà, quæstione secūda, D. testim. secūdo.

2. IDEM in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Vbì venit gratia Dei quæ per prophetas ventura canebatur, pauca Sacramēta saluberrima cōstituta sunt, quæ societatē Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis continerent.

Vinculum fidelium.

3. BASILIVS in exhortatione ad baptismū, quæ est homilia decimatertia ex homilijs variorum argumentorum ad populum: Tesseram duces sub se militantibus dant, vt amici faciliùs inuicèm se noscentes exhortentur, & si cum hostibus commisceantur, eo faciliùs discerni ac separari possint. Quòd si fortè commilitonum separatio fiat, nemo te, quarum, nostrarum an aduersarij, partium sis nouerit, nisì mysticis signis familiaritatem præ te feras, nisì signatum sit super te lumen vultus Domini: nisì characterem in te agnoscat angelus, quonam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodò, inquā, dices, Dei sum, signa nō ostendens? An ignoras quemadmodùm signatas domos in Aegypto exterminator præterijt, in non signatis verò primogenita peremit? Thesaurus non obsignatus, furibus facilè patebit.

Signa Christianorum. Psal. 4.

VII

Quid verò sentiendum de Sacramentorum ministris?

A. Ità planè sentiendum est de illis, tanquàm [a] ministris Christi & dipensatoribus

a 1. Cor.4.a

bus mysteriorũ Dei, qui [b] portant vasa Domini, Tabernaculoq́; deseruiũt, qui & sacris ex professo præsunt, eaque iure quodam administrant. Non enim omnibus [c] indifferenter, sed sacerdotibus & Episcopis incumbit, ac diuinitùs iniunctum est, Sacramẽta conficere, dispensare vel administrare.

B. At nè putemus vnquàm ex vita & probitate ministrorum [d] Sacramenta pendére, hanc nobis regulam præscribit [e] Augustinus: Non ideò veriora & sanctiora sunt Sacramenta, quia per meliorem ministrãtur: illa nanq; per se ipsa vera & sancta sunt, propter verũ & sanctum Deum, cuius sunt. Et rursùs: [f] Memento Sacramentis Dei obesse nihil mores malorum hominum, quô illa vel omninò non sint, vel minùs sancta sint. Suffragatur his [g] Ambrosij illa sententia: Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum: putà in administratione Sacramentorum. Nam & per [h] indignos consueuit Deus operari, & nihil propter Sacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chrysostomo [i] teste.

b Esa.52.c Num.1.g 3.Reg. 8.a

c Num.16.a 2.Reg.6.b 2.Para.26.c Conciliũ Nicenum, can.14. Tridẽ. sess. 7. de Sacramen. in genere, can.10.

d 1.Cor.1.b 3.b Cõc. Trid. sess.7. de Sacramẽ. can.12. Nazian. oratione in sanctũ Baptisma.

e Contra Cresconium lib. 4. cap 20. Et lib.4 cõt Donatistas, cap.4.

f Contra literas Petiliani, lib.2. cap.47. Idem tractatũ 5. in Euang. Ioan.

g De his qui mysterijs initiantur, cap.5.

h Ioan.11.g Matth.23.a

i Homil.8. in 1. Corinth.

TESTIMONIA.

1.A. PRIORIS ad Corinthios capite quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. ESAIAE quinquagesimosecundo: Mundamini qui fertis vasa Domini.

3. NVMERORVM primo: Cuncta vasa tabernaculi, & quicquid ad cæremonias pertinet, Leuitæ portabunt. Cùm proficiscendum fuerit, deponẽt Leuitæ tabernaculum. Quisquis externus accesserit, occidetur.

4. TERTII Regum octauo capite: Tulerunt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa sanctuarij quæ erãt in tabernaculo: & ferebãt ea sacerdotes & Leuitę.

5. NVMERORVM decimosexto: Cùm stetissent aduersùs Moysen, (Core, Dathan atque Abiron) dixerunt: Sufficiat vobis quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus &c. Dixitq́; Moyses ad Core: Audite filij Leui: Num parùm est, quòd separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? &c.

6. SECVNDI Regum sexto: Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusq́; est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

7. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto capite: Sed cùm roboratus esset Ozias, eleuatũ est cor eius in interitum suũ, & neglexit Dominũ Deũ suum: ingressusq́; templũ Domini, adolere voluit incẽsum super altare thymiamatis, statimq́; ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Dñi octoginta viri fortissimi, restiterũt Regi atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiuscemodi ministerium. Egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusq́; Ozias & tenens in manu thuribulum, vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cumq́; respexisset eum Azarias pontifex & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum, sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eô quòd sensisset ilicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diẽ mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

8. PRIMA synodus Nicena canone decimoquarto: Peruenit ad sanctũ Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neq; regula, neq; consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatẽ, his qui offerunt, corpus Christi porrigant, &c.

Sacramentã ministrare nõ est omnium.

9. TRIDENTINA synodus sessione septima de Sacramentis in genere, canone decimo: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus Sacramẽtis administrandis habere potestatem, anathema sit.

1.B. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Nũquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?

2. ET capite tertio: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuiq; sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione septima de Sacramentis in genere, canone duodecimo: Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existẽtem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum aut conferendum pertinẽt, seruauerit, non conficere aut conferre Sacramentum, anathema sit.

Ministrorũ improbitas nihil derogat Sacramentis.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione in sanctum Baptisma: Nè dicas, Baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus aut Hierosolymitanus, (non enim locorum dignitas sed Spiritus sanctus gratiam affert) isq; etiam claro & nobili genere ortus, (acerbũ enim fuerit, nobilitatem meam baptistæ obscuritate dedecorari) aut si presbyter, saltem qui cęlibatum amplexus sit, qui continẽtiæ laude atque angelica viuendi ratione floreat. Pergraue enim fuerit, si in ipso purgationis tempore inficiar atque sordescam. Noli concionatoris aut baptistæ dignitatem excutere. Alius horum iudex est, rerũmque obscurarum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tu verò neminem non satis dignum atque idoneum ad baptistæ munus obeundum existima: qui modò inter pios censeatur, ac non apertè condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curationis indiges, de iudicibus tibi iudicium arrogare noli, nec eorum, à quibus purgaris, dignitates preciáque anxiè & morosè disquire, nec progenitorum delectum habe. Sit sanè alius alio præstantior, vel inferior: ac certè omnes te superiores sunt. Sic tecum reputa. Sint duo annuli, alter aureus, alter ferreus: atque eorum vterque eandem Imperatoris imaginem insculptam habeat, ac deindè ceram imprimat. Quid tandèm hoc signum ab illo signo differet? Nihil.

Ministri conditio nihil baptismo confert.

Similitudine docet eandẽ esse baptismi vim, à quocũque fideli cõferatur.

Materiam in cera agnosce, quālibet animi solertia valeas. Dic vtrum è duobus signis aureo annulo, vtrum ferreo, expressum sit, quoq; modo vnum idémque signum existat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoquè omnes qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quanuis enim alius alium vitæ probitate antecellat, eadem tamen vtriusque baptismi vis est. Omnes citra vllum discrimen vim perficiēdæ animæ habere existima, qui modò eadem fide sint informati.

5. AVGVSTINVS contra Cresconium Grammaticum libro quarto, capite vigesimo: Non ideò veriora &c. vt in textu. Et ideò fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat à quo facilè baptizetur, alium eligat quem salubriter imitetur. Certus est enim sanctum esse Sacramentum Christi, etiam si per minùs sanctum vel nō sanctum hominem ministratum est: se autem eiusdem ipsius sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit.

6. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite quarto: Si per vim Sacramēti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus: Si per vitæ meritum, nec iste nec ille.

7. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimo septimo: Memento Sacramentis Dei &c. vt in textu.

8. ET tractatu quinto in Euangelium Ioannis: Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim tale est, qualis est ille in cuius potestate datur: nō qualis est ille per cuius ministerium datur. Quid tibi facit minister malus vbi bonus est Dominus? Sint ministri iusti, si volunt: si autem noluerint, securum me facit magister meus, de quo Spiritus eius dixit: Hic est qui baptizat. (Ioan. 1.) Quomodò securum me fecit? Scribæ, inquit, & Pharisæi super cathedram Moysi sedent: quæ dicūt, facite: quę autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. (Matth. 23.) Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros. Qui verò fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit, purum est. (Baptismus non cōtaminatur, dum per ministrū malum confertur.) Baptisma quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Christi est, & quod datum est à Iuda, Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatum est post Iudam: (Acto. 19.) dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem: quia si datum est à Iuda, baptismum Christi erat: quod autem à Ioanne datum est, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis etiā per manus Ioannis dato rectè præponimus. (Baptismati Ioannis præfertur baptismus per Iudam ministratus.) Etenim dictum est de Domino antequàm pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes. (Ioan. 4.) Deindè subiunctum est, Quanuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius: ipse, & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Ergò baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergò quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptisma Christi erat, Christus baptizauit. (Christus baptizauit, quos Iudas baptizauit.) Non timeo adulterum, non ebriosum, nō homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. (Ioan. 1.)

9. AMBROSIVS in libro de his qui mysterijs initiantur, capite quinto: Non merita personarum &c. vt in textu.

10. IOANNIS vndecimo: Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, &c. Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit quòd Iesus moriturus erat pro gente &c.

11. MATTHAEI vigesimotertio: Super cathedrā Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere, dicunt enim & non faciunt.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in priorem ad Corinthios: Nihil propter sacerdotis vitā &c. vt in textu.

VIII

Quid iudicandū de cæremonijs, præcipuè quarū solennis est vsus in Sacramentis?

A. Cæremoniæ ab Ecclesia probatæ, ritus[a] quidam sunt externi religiosè ac decenter instituti: Primùm, vt signa, testimonia, & exercitia sint cultus interioris, quem[b] Deus in primis requirit.

B. Deindè, vt viua extent religionis incitamenta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad sacra mysteria tum capessenda, tum retinenda velutì manu ducatur.

C. Postremò, vt quæ ad cultum diuinum promouendum, & ad disciplinam[c] concordiamque conseruandam publicam pertinent, honestè ac decenti quodam[d] ordine, sicutì Apostolus iubet, in Ecclesia peragantur.

D. Eæ verò cæremoniæ, quarum est vsus in Sacramentorum administratione, quasque velutì per manus traditas & commendatas nobis[e] à patribus[f] accepimus, ingēti præcipuè studio retineri & obseruari debent. Nam prætereq̃ quòd decorē illę Sacramētis afferūt, & reuerentiā quandā conciliant, singulari quoquè[g] antiquitatis cōmendatione nobis sunt venerandæ.

E. Tum præter institutionem vetustissimam & Apostolicam, habēt fœcunditatem mysteriorum grauitate atque dignitate plenam, vt sanctissimi doctissimique[h] Patres annotârunt. De his demùm alijsque id genus, præclarè ità[i] Damascenus: Quæ Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat inconcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutique nostræ conducibilia plurimùm.

a Ioan. 9. a 11. d e f 20. e Luc. vlt. g Marc. 7. d 8. c 10. b Matth. 8. a 14. b
b Ioan. 4. c Matth. 15. b Esa. 1. c
c Leo epist. 81. ad Dioscor. Innocen. ad Decent. Eugubi. epist. 1. Concil. 4. Tolet. can. 2.
d 1. Cor. 14. g Phil. 4. a b
e Hiere. 6. d Prouer. 22. d
f Basil. de spiritusanct. ca. 27. Triden. Concil. can. 13. de Sacr.
g Tertulli. de corona militis. Dionysius de ecclesi. Hierarch. per totum.
h Ambros. de initiād. myst. August. & alij passim. Vide Isidorum de offic. eccles. & plures alios.
i In sermone de defunctis.

F. Rident

F. Rident interìm Sectarij cæremonias, quæ Sacramentis adhibentur: sed ipsi magìs ridendi, aut potiùs deplorandi, quòd cæco iudicio & hostili odio (pessimis consultoribus) freti, aduersùs veritatem clarissimam bellum gerant. Certè de Baptismi Ceremonijs vel antiquissimi Theologi nobis testantur, [k] Dionysius, [l] Clemens, [m] Tertullianus, [n] Origenes, [o] Cyprianus, [p] Basilius, [q] Chrysostomus, [r] Cyrillus.

G. Nugentur licèt ac blasphement impij: magno quidem Patres illi consensu commendant abrenunciationem, exorcismos, aquam benedictam, sacrum chrisma, crucis signaculum. Ante annos bis sexcentos ferè scripsit Basilius [s] in hunc modum: Consecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis, & præterea eum qui baptismum accipit.

H. Verùm de Cæremonijs, quæ Sacramentis omnibus adiunguntur, sigillatìm admonere, vt longum est, ità difficile, & huic quidē instituto haud necessarium. Quin & apertè fatetur Origenes, in [t] ecclesiasticis huiusmodi obseruationibus esse nonnulla, quæ omnibus quidem facere necessè sit, rationem autem eorum, cur ità fiant, nondùm satìs esse compertam.

k Diony. c. 2. eccle. hierar.
l Clem. epist. 3.
m Tertull. de coro. milit.
n Orig. hom. 12. in Nume.
o Cypria. epist. 70.
p Basil. de spiritusan. c. 27.
q Chrys. hom. de Adam & Eua.
r Cyril. Hier. Catech. 1. 2. 3. & 4. mystago.
s Basil. ibid. Vide Rabanū de instit. cler. lib. 1. cap. 27. 28. & Isidor. lib. 2. de offic. eccles. cap. 20. Ambro. lib. 1. 2. & 3. de Sacramentis. & de ijs qui myst. initiantur. August. lib. 1. de nupt. cap. 20. & lib. 2. cap. 18. & 29. & li. 4. de Symb. ad Catechu. cap. 1.
t Homil. 5. in Nume. Item Diony. cap. 1. & vlt. eccles. hierarch. & August. lib. de doctr. Christ. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS nono capite: Liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë, quod interpretatur, Missus. Abijt ergò, & lauit: & venit videns.

2. IDEM vndecimo capite: Iesus ergò vt vidit Mariā plorantem, & Iudęos qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit &c. Et paulò pòst: Iesus ergò rursùm fremens in semetipso, venit ad monumentum &c. Et rursùm pòst: Iesus autem eleuatis sursùm oculis, dixit &c. Hęc cùm dixisset, voce magna clamauit: Lazare, veni foràs. Et statim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Iesus. Soluite eum, & sinite abire.

3. ITEM vigesimo: Hæc cùm dixisset, insufflauit: & dicit eis, Accipite spiritum sanctum.

4. LVCAE vltimo: Eduxit autem eos foràs in Bethaniam, & eleuatis manibus suis, benedixit eis.

5. MARCI septimo: Et adducunt ei surdum & mutum, & deprecabantur eum vt imponat illi manū. Et appræhendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas eius: & expuens tetigit linguam eius: & suspiciens in cęlum, ingemuit, & ait illi &c.

6. ITEM octauo capite: Adducunt ei cęcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et appræhensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impositis manibns suis, interrogauit eum, si quid videret, &c. Deindè iterùm imposuit manus super oculos eius, & cœpit videre.

7. IBIDEM capite decimo: Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

8. MATTHAEI octauo: Extendēs Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo, Mundare.

9. IBIDEM decimoquarto: Acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in cælum, benedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

10. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales quærit, qui adorēt eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

11. MATTHAEI decimoquinto: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.

12. ESAIAE primo: Solennitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinēs. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

1. C. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum: Non ergò patimur, vt cùm vnius nos esse corporis & fidei fateamur, in aliquo discrepemus, & alia doctoris, alia discipuli instituta videantur, Petri scilicet Apostoli, & Euangelistæ Marci.

Concordia in diuino cultu, Romæ & Alexandriæ.

2. INNOCENTIVS primus ad Decentium Eugubinum epistola prima: Si instituta Ecclesiastica, vt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum vnusquisque non quod traditū est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, indè diuersa in diuersis locis vel ecclesijs aut teneri aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis: qui dum nesciūt traditiones antiquas humana prēsumptione corruptas, putāt sibi aut ecclesias nō cōuenire, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris contrarietatem inductā. Quis enim nesciat aut non aduertat id quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nūc vsq; custoditur, ab omnibus debere seruari?

B. Petri instituta & Rom. Ecclesiæ obseruanda.

3. CONCILIVM quartum Toletanum canone secundo: Vnus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur: vnus modus in Missarum solennitatibus, vnus in vespertinis officijs, nec diuersa sit vltrà in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continetur & regno.

Concordia in diuinis officijs celebrandis.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.

5. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et paulò pòst: De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quęcunque sancta, quęcunqne amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

1. D. HIEREMIAE sexto: Hęc dicit Dominus: State super vias & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis refrigerium animabus vestris.

2. PROVERBIORVM vigesimosecundo: Nē transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

3. BASILIVS de Spiritusancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata quæ in Ecclesia prędicantur, quæ-

dam habemus è doctrina ſcripto prodita, quædã rurſùs ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quiſquam cõtradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura eccleſiaſtica. Reliqua vide ſuprà de pręceptis Eccleſię, quęſtione ſecunda, A. teſtimonio ſecundo.

4. TRIDENTINVM concilium canone decimotertio de Sacramentis in genere, ſeſſione ſeptima: Si quis dixerit, receptos & approbatos Eccleſiæ Catholicæ ritus, in ſolenni Sacramentorum adminiſtratione adhiberi conſuetos, aut contemni, aut ſine peccato à miniſtris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque eccleſiarum paſtorem mutari poſſe, anathema ſit.

Cæremoniarũ obſeruatio pręcipitur.

5. TERTVLLIANVS de corona militis: Habentes obſeruationem inueteratam, quæ pręueniendo ſtatum fecit &c. vt ſuprà de pręceptis Eccleſiæ, quæſtione ſecunda, A. teſtimonio quinto.

6. DIONYSIVS Areopagita de eccleſiaſtica hierarchia, in ſingulis propè capitibus tractat de cæremonijs in antiqua Eccleſia vſitatis. Et primùm quidẽ in ſecundo capite, de cæremonijs Baptiſmi: in tertio de cęremonijs circa Sacrificium Miſſæ & ſacram ſynaxim obſeruari ſolitis: in quarto circa conſecrationem Chriſmatis & vnguenti: in quinto de ritu ſacrorum ordinum: in ſexto de conſecratione monachorum: in ſeptimo deniquè de ijs cęremonijs quæ circa mortuos adhibentur.

E. DAMASCENVS, vt in textu.

DE CAEREMONIIS BAPTISMI.

1. F. DIONYSIVS Areopagita capite ſecundo Eccleſiaſticę hierarchiæ: Porrò qui tam ſublimium ac tam cæleſtium munerũ ſacro fuerit deſiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, oratꝗ vt ſe ad pontificem ducat: ſequuturum omnia quęcunque ſibi tradentur, penitùs atque ex toto animo ſpondens: precaturꝗ tum vt ſe adducat, tum vt reliquæ deincèps regendæ vitæ ſuę ſuſcipiat curam. Illum, etſi ſalutis eius ſacro amore ſuccenditur, celſitudinem tamẽ rei humanamꝗ infirmitatem metientem, continuò horror & anguſtia difficultatis inuadit. Poſtremò tamen facturum quod ille poſtulat, benigniſſimè pollicetur. aſſumensꝗ hominem ad pontificem ducit. ille magna cum lætitia (non ſecùs quàm ouem perditam) in humeris virum ſuſcipiens, primùm quidem ſecretiùs ex corde gratias agit, tum in orãtis quoquè habitum ſternitur, adoratꝗ ſupplex atque veneratur ſummum illud beneficumꝗ principium, à quo & vocanda vocantur, & ſaluanda ſaluantur. Deindè ſacros omnes gradus, vt ſibi cooperentur, ac pro ſalute viri ſimul congaudeant, agantꝗ diuinę clementię gratias, in ſanctam eccleſiam cogit: atque initiò quidem hymnum aliquem ſacris libris inſertum, ſimul cum omnibus eccleſiæ ordinibus canit. Poſt hęc deoſculatis ſanctis altaribus, ad virum adſtãtem proficiſcitur, percontaturꝗ ab eo, quidnam volens eò venerit. Illo autem (iuxta quod à ſuſceptore ſuo fuerat edoctus) impietatem & veri boni ignorantiam accuſante, ac diuinę vitæ opere tam diù ſe fuiſſe deſtitutum ingemiſcente, atꝗ orante, vt eius ſacratiſſimo munere ac prece Deo diuinisꝗ myſterijs frui mereatur: conteſtatur ei, oportere ex integro totóque corde accedere ad Deum, per cuncta perfectum & immaculatum. Tum diuinæ quoquè conuerſationis ac vitæ illi explicans rationem, an ità velit deincèps viuere, ſciſcitatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, conſignánſque illum ſacerdotibus mandat, vt virum ſuſceptoremꝗ deſcribant. Poſteà verò quàm illi deſcripſêre, ſacram effundit precem, quam cùm omnis ſecum Eccleſia terminauerit, diſcingit quidem ipſum ac miniſtrorum manibus exuit: deindè Occidentem versùs illum ſtatuens intendentem, manusꝗ impingentem ad eandem regionem conuerſas, inſufflare illum ter Satanam iubet, ac pręthereà abrenunciationem profiteri. Et cùm poſt trinam abrenunciationis conteſtationem tertiò ſe ille abrenunciare profeſſus fuerit, ad Orientem illum traducit, aſpicientemꝗ in cęlum, atque intendentem manus, Chriſto, ſacrisꝗ omnibus diuinitùs traditis conſentire iubet. Poſtquàm verò & hoc ille fecerit, rurſùs ter illum profiteri monet. Trina verò ea confeſſione peracta, rurſùs ille orans benedicit, eiꝗ manus imponit. Et cùm illum miniſtri perfectè exuerint, deferunt ſacerdotes ſanctum vnctionis oleum. At verò pontifex trino crucis ſanctæ ſignaculo vnctionem inchoans, inungendum iam ſacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipſe ad adoptionis matrem proficiſcitur, eiusꝗ aquas ſancta prece ac inuocatione ſanctificans, terꝗ in eas ad crucis effigiem ſanctiſſimum fundens vnguentum, illasꝗ hoc ritu perficiens, terꝗ ad numerum ſacrę effuſionis carmen (quod prophetæ Dei pleni diuinitusꝗ afflati cecinêre) pronũcians, ſemel ſcilicet per ſingulos ſancti vnguinis iactus, iubet adferri hominẽ, & cùm illum eiusꝗ ſuſceptorem quiſpiam ſacerdotum ex deſcriptione celſa voce prędicauerit, ille quidẽ à ſacerdotibus ſe tenentibus in aquam ducitur ad pontificis manum. Pontifex autem ſupernè adſtans, cùm rurſùs per aquas ſub pontificis manu ſacerdotes eius qui initiatur inclamauerint nomen, ter illum pontifex mergit, hac trina illius merſione & emerſione tres beatitudinis diuinæ perſonas inclamans. Aſſumẽtes autem illum ſacerdotes, ſuſceptori ſuiꝗ acceſſus duci conſignant, & vnà cũ ipſo illum veſtem baptizati munditię congruam induunt: ſicꝗ indutum rurſùm ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorſùs vnguento virũ ſignans, ſacratiſſimæ communionis participem facit. Ita quidem velutì in ſignis, ſanctę ac diuinę regenerationis conſummatio eſt. Quę profectò nihil habet in ſe indecens, nihil vel ex ipſis carnalibus imaginibus fœdũ: ſed adſunt illi digniſſimę intelligentię ſigna, naturalibus & humanis ac decentiſſimis ſpeculis informata. Subiungit verò paulò pòſt ſingularum cęremoniarum & rituum prędictorum explicationem myſticam.

Baptizandus ſuſceptorem eligit.
Luc. 15.
Rom. 9.
Interrogatio Epiſcopi.
Heb. 6.
Catechiſmus
Manus impoſitio.
Conſignatio.
Nominum inſcriptio.
Ad Occidentem cõuerſio
Exorciſmus.
Abrenunciatio.
Ad Orientem conuerſio.
Fidei profeſſio.
Manuum impoſitio.
Inunctio cum ſigno Crucis.
Fontis benedictio cũ infuſiõe ſacri vnguẽti ad crucis formam.
Citatio nominis.
Trina immerſio in aquam.
Suſceptor vel patrinus.
Candida veſtis.
Inunctio epiſcopalis poſt baptiſmum.
Communio.

2. CLEMENS in epiſtola tertia ad vniuerſos, de officio ſacerdotis & clericorum: Si quis ergò fidelis voluerit exiſtere, & deſiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus hęres bonorũ cæleſtium ex geſtis proprijs fiet. Accedat autẽ qui vult ad ſacerdotem ſuum, & ipſi det nomen ſuum, atque ab eo audiat myſteria regni cęlorum, ieiunijs frequentibus operam impẽdat, ac ſemetipſum in omnibus probet, vt tribus menſibus iam conſummatis, in die feſto poſſit baptizari. Baptizetur autem vnuſquiſꝗ in aquis perennibus, nomine Trinę beatitudinis inuocato ſuper ſe, perunctus primò oleo per orationem ſanctificato, vt ità demùm per hęc conſecratus, poſſit percipere locum cum ſanctis.

Dare nomen.
Catechiſmus.
Baptiſmus in nomine Trinitatis.
Inunctio.

3. TERTVLLIANVS de corona militis: Aquam adituri, ibidèm, ſed & aliquanto priùs in Eccleſia ſub antiſtitis manu conteſtamur nos renunciare diabolo & pompę & angelis eius: dehinc ter mergitamur, amplius aliquid reſpondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè ſuſcepti, lactis & mellis concordiam pręguſtamus.

Abrenunciatio.
Immerſio triplex.

4. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnuſquiſque fidelium, cùm primùm venit ad aquas baptiſmi, cùm ſignacula fidei prima ſuſcepit, & ad fontem ſalutaris acceſſit, quibus ibì tũc vſus ſit verbis, & quid denunciauerit diabolo, non ſe vſurum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò ſeruitijs eius ac voluptatibus pariturum.

Abrenunciatio.

5. CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſima ad Ianuarium & cæteros: Oportet verò mundari & ſanctificari aquam priùs à ſacerdote, vt poſſit baptiſmo ſuo peccata hominis qui baptizatur, abluere. Et paulò pòſt: Sed & ipſa interrogatio quæ fit in Baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam cùm dicimus, Credis in vitam æternã,

lib. 1. epiſt. 12.
Aquæ ſanctificatio.
Fidei profeſſio.

& re-

Inunctio post baptismum.

& remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari. Vngi quoquè necessè est eum, qui baptizatus sit, &c.

Aquæ sanctificatio & olei. — Inunctio. — Trina immersio. — Abrenunciatio.

6. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vicesimoseptimo: Consecramus autem aquam Baptismatis, & oleum vnctionis, prętereà ipsum qui Baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nónne à tacita secretaq; traditione? Ipsam porrò olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vndè est traditum? Reliqua item, quæ fiunt in Baptismo, veluti renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac traditione? Nónne ex doctrina quam patres nostri in silentio, quod curiosos & ociosos submouet, seruârunt?

Exorcismus. — Psal. 67. — Ephe. 4.

7. CHRYSOSTOMVS in homilia de Adam & Eua: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: Quòd cùm ad regenerationis veniunt Sacramentum, non priùs fontem vitæ ingrediũtur, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, & deincèps vasa eius eripiantur, in possessionem translata illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Versùs Occidẽtem fit renunciatio. — Ad Orientem conuersio. — Professio fidei.

8. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi prima mystagogica: Primùm ingressi estis in porticum domus baptisterij, & stantes versùs Occidentem, mandari vobis audîstis, vt protensa manu, tanquàm præsenti Satanæ renunciaretis. Veruntamen audis, quòd nutu manus, tanquàm ad præsentem dicitur: Renuncio tibi Satana. Doceris mox & alteram renunciationis partem addere, Et omnibus tuis operibus. Posteà dicis, Et omni pompæ illius. Dicis prætereà, Et omni tuo cultui. Cùm itaq; Satanę renunciaueris, & omne cum illo pactũ rescideris, aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad Orientem plantauit. Et huius rei symbolum est, cùm ab occasu conuerteris ad ortum, quæ lucis est regio. Tum admonebaris vt diceres: Credo in Patrem & Filium & Spiritum sanctum, & in baptisma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo gesta sunt: in sequentibus verò mysticis instructionibus, in sancta sanctorum ingrediemur.

Inunctio. — Vis exorcismi & insufflationis. — Olei exorcizati virtus. — Professio fidei. — Trina immersio.

9. IDEM Catechesi secunda mystagogica: Statìm igitur, vt ingressi estis, vestem exuistis: Deindè verò iam exuti, exorcizato oleo à summis capillis ad infimos vsque peruncti estis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Iesu Christi. Illud ergò exorcizatum oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobiscum communicatæ, & quòd omne vestigiũ diabolicę operationis in nobis deletum sit. Nam vt insufflationes sanctorum & nominis Dei inuocatio, tanquàm vehementissima quædam flamma vrit dęmones, & in fugã conuertit: sic & exorcizatum hoc oleum per orationem Deiq; inuocationem, tantam virtutem consequitur, vt non modò ardẽtia peccatorum vestigia expurget, verumetiam omnes inuisibiles dęmones repellat. Posteà deducebamini ad sanctum diuini Baptismi lauacrum: atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen Patris, & Filij, & Spiritussancti: & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aqua, rursùs emersistis.

Chrismatis inunctio post baptismum. — Esa. 16. — Luc. 4. — Transsubstantiatio. — Chrismatis dignitas & virtus.

10. ITEM Catechesi tertia mystagogica: Nobis postquàm ex aquis sacri lauacri ascendimus, datum est chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & beatus Esaias in sua prophetia, ex persona Domini locutus est: Spiritus Domini super me, quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus misit me. Cæterùm vide, nè illud esse putes vnguentũ tantùm. Quemadmodùm enim panis Eucharistię, post sancti spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est Corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non ampliùs est vnguentum nudum, neq; (si quis ità appellare malit) commune, postquàm iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu spiritus sancti, per ipsius diuinitatem, energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur, & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur, anima verò sancto viuificoq; spiritu sanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abstergat à vobis pudorẽ, quem primus homo transgressor perpetuò circũferebat: simulq; efficiat, vt possitis vultu nõ velato gloriam Domini intueri. Deindè verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina mysteria aures accipiatis, de quibus dicebat Esaias: Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum. Et Dominus in Euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Posteà nares: Vt diuinum recipientes vnguentum, dicatis: Christi gratus odor est Deo in his qui saluantur. Tum verò & pectus inungitur: vt induti thoracem iustitiæ, fortiter aduersùs insultus diaboli consistatis. Vt enim saluator post Baptismum, & illum sancti spiritus aduentum, egressus in prælium deuicit aduersarium: sic & vos post sacrũ baptisma & Chrisma mysticum, induti armis sancti spiritus, aduersùs oppositam vobis potestatem consistitis, & præliamini, dicentes: Omnia possum in eo qui me confortat, Christo, &c.

Frontis inunctio. — Aurium. — Esa. 50. — Matth. 13. — Narium. — 2. Cor. 2. — Pectoris. — Matth. 4. — Philip. 4.

Candida vestis.

11. DENIQVE Catechesi quarta mystagogica: Exutis vestibus antiquis, & ijs quæ sunt secundùm spiritum albæ indutis, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideò dicimus, quasi alba te semper vestimenta habere sit necessè, sed quòd his quæ verè alba, splendida & spiritalia sunt, vestiri te oporteat.

1. G. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vt paulò antè, F. testimonio sexto.

Ordo catechizandi. — Abrenunciatio. — Eph. 4. — Tit. 2. — Professio fidei. — Ephes. 4. — Exufflatio. — Consignatio. — Sal benedictum. — Exorcismus. — Narium & aurium attactus cum saliua.

2. RABANVS Maurus Moguntinensis archiepiscopus libro primo de institutione clericorum, capite vigesimoseptimo: Catechizandi ordo hic est: Primùm interrogatur paganus, si abrenunciat diabolo & omnibus damnosis eius operibus, atque fallacibus pompis: vt primùm respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitq; iuxta Apostolum, deponere veterẽ hominem secundùm pristinam conuersationem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris, abnegans impietatem & secularia desideria: Deindè apostolicæ fidei ostenditur ei symbolum, & exquiritur ab eo, si credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, & in Spiritum sanctum, vnum Deum in Trinitate & Vnitate: si confiteatur vnam esse sanctam Ecclesiam Catholicam, & si credat remissionem peccatorum, & carnis resurrectionẽ. Hæc ergò omnia si se verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui secũdùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis: quo tamen plenè induitur, quãdo per Baptismi lauacrum regeneratur. At postquàm se per confessionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris possessoris se alienauerit seruitio, exufflatur ab eo sæua potestas, vt per pium sacerdotis ministeriũ spirituisancto cedat fugiens spiritus malignus: signatúrque in se homo signaculo crucis tam in fronte, quàm in corde, vt ipse apostata diabolus, in vase suo pristino suæ interemptionis cognoscẽs signũ, iam sibi deincèps sciat illud esse alienum. Exindè iam dicuntur super eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei sal benedictum in os, vt per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltrà putrefiat, sed magìs illęsus seruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterùm exorcizatur diabolus, vt suam nequitiam agnoscens, & iustum super se iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte sua subuertere, nè Baptismum consequatur, sed magìs honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo. Posteà tanguntur ei nares & aures cum saliua, & dicitur ei illud ver-

verbum Euangelicum, quod Iesus, quãdo surdum & mutum sanauit, tangens cum sputo linguam eius, & mittens digitos suos in auriculas eius, dixit, Epheta: *Mar.7.* quod est, adaperire. Hoc enim Sacramentum hîc agitur, vt per saliuam typicam sacerdotis & tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendũ odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi & aures ad audiendum mandata Dei, sensuq́ intimo cordis reponendũ. Deindè benedictione sacerdotali munitur, vt ad sacrũ Baptismum cum fide accepta custodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo sanctificato cum inuocatione sanctæ Trinitatis, vt nullę reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide sanctę Trinitatis mens eius conforteur. Vngetur & inter scapulas de eodem oleo, vt vndiquè muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboretur.

Olei sanctificati inunctio in pectore & inter scapulas.

3. ET capite vigesimooctauo: Post hæc consecratur fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit, & sic in nomine sanctæ Trinitatis trina submersione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginem sanctæ Trinitatis conditus est, per inuocationem sanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id est, consensu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per gratiam resurget ad vitã. Potest & hęc trina mersio triduanam Domini sepulturam significare, maximè cùm dicit Apostolus: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quomodò surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. & reliqua. Oportet ergò cum inuocatione sanctæ Trinitatis sub trina mersione baptismum confici, vt secundùm personarum differentiam mysterium baptismi celebretur, & secundùm vnitatem substantiæ, vnum baptisma fiat. vndè dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. & reliqua. Postquàm enim ascẽderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequẽte simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ità: Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua, & eccè aperti sunt cęli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam & venientem supra se. Benè quidem baptismo continuatur chrismatis vnctio: quia spiritus sanctus, qui per illud chrisma suæ virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus folijs, significans vtiquè quòd spiritus sanctus per chrismatis vnctionem in baptismate virorem confert fidelibus cælestis gratiæ.

Consecratio fontis. *Cur in nomine S. Trinitatis baptizetur trina mersione.* *Rom.6.* *Ephes.4.* *Vnctio in vertice, quid designet.* *Matth.3.* *Genes.8.*

4. ISIDORVS Hispalensis episcopus libro secundo de officijs ecclesiasticis, capite vigesimo: Exorcizantur autem catechumeni primùm, deindè salem accipiunt, & vnguntur. Exorcismus autem sermo increpationis est contra immundum spiritum in energumenis siue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia vel violenta incursio, expulsa fugetur. Quod significabat lunaticus ille, quẽ increpauit Dominus Iesus, & exijt ab illo dęmonium. Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, vt ei renuncient, atque eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini per Sacramentum baptismatis transferãtur. Quod quia paruuli per se renunciare nõ possunt, per corda & ora gestantium adimpleatur. Sal autem in ministerio catechumenis dãdus, à patribus ideò est institutus, vt eius gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque desipiant à sapore Christi: nec sint fatui, & retrò respiciãt sicut vxor Loth.

Exorcismus quid. *Matth.17.* *Paruuli per ora gestantiũ renunciant.* *Sal cur adhibeatur.* *Gen.19.*

5. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite primo: Ergò quid egimus sabbato? Nẽpe apertionẽ: quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbũ est, & Latinè dicitur, adaperire. Ideò ergò tibi sacerdos auers tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sit in te fidei deuotionisq́ plena fragrantia. DEINDE CAPITE SECVNDO: Venimus ad fontem, ingressus es. Occurrit tibi Leuita: occurrit presbyter: vnctus es quasi athleta Christi. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui &c. CAPITE TERTIO: Deindè accessisti propiùs, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontem. ET CAPITE QVINTO: Forma Baptismatis & vsus hoc habet, vt antè fons consecretur, & tunc descendat qui baptizandus est. Nam vbi primùm ingreditur sacerdos, exorcismũ facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem, posteà & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit pręsentia Trinitatis æternæ.

Aurium & narium attactus *Mar.7.* *Inunctio.* *Abrenunciatio.* *Fontis consecratio.* *Exorcismus.*

7. IDEM libro secundo de Sacramentis, capite quinto: Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocat Patris nomen, pręsentiam Filij & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cęlestia verba quæ sunt? quòd baptizemur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. ET capite septimo: Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo. & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterùm interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo. & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo. tertiò mersisti. Ergò mersisti, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitq́ tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternã.

Forma baptismi. *Fidei professio.* *Inunctio post baptismum qua verborũ forma fiat, & in qua parte.*

7. PRAETEREA libro tertio de Sacramentis, capite primo: Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Ascendisti de fonte, quid secutum est? Audisti lectionem, succinctus est summus sacerdos. Licèt enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus inquam summus sacerdos, pedes tibi lauit. Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formã. Vide ergò nè fortè propter multitudinem declinauit. ET secundo capite: Sequitur spiritale signaculũ, quia post fontẽ superest, vt perfectio fiat &c. Post hęc quid sequitur? venire habes ad altare &c.

Lotio pedum in Ecclesia Mediolanen.

8. IDEM in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite primo: Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramẽtorum carpite: quod vobis significauimus, cùm apertionis celebrantes mysterium, diceremus: Effeta, quod est, Adaperire. Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, sicut legimus, cùm mutum curaret & surdum. CAPITE SECVNDO: Post hęc reserata tibi sunt sancta sanctorum: ingressus es regenerationis sacrariũ. Repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciâsti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac voluptatibus. Vidisti illic Leuitam, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Ingressus vt aduersarium tuum cerneres, cui renunciandum mox putares, ad Orientem conuerteris. Qui enim renunciat Diabolo, ad Christum conuertitur, illum directo cernit obtutu. DEINDE CAPITE TERTIO: Aqua sine prædicatione Dominicę crucis, ad nullos vsus futuræ salutis est. Cùm verò salutaris fuerit

Aurium attactus. *Marci 7.* *Abrenunciatio.* *Ad Orientem conuersio.* *Aquæ baptismalis benedictio.*

rit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritalis lauacri & salutaris poculi temperatur. CAPITE SEXTO: Post hæc vtiquè ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. Nónne illud quòd ait Dauid: Sicut vnguentum in capite? Omnes enim in regnum Dei & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. Etenim Dominus noster Iesus in Euangelio lauit pedes discipulis suis &c. CAPITE SEPTIMO: Accepisti post hęc vestimenta candida, vt esset indicium quòd exueris inuolucrum peccatorum, indueris innocentiæ casta velamina. Et in fine capitis: Repete quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus &c. DENIQVE CAPITE OCTAVO: His abluta plebs diues insignibus, ad Christi contendit altaria &c.

Inunctio. Psal. 132. Ioan. 13. Lotio pedū. Candida vestimenta. Confirmatio. Esaiæ 11. Communio.

9. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate, nō in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestātium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferātur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur donèc eruātur indè per Sacramentum Baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

Exorcismus quid facit in paruulis.

10. IDEM libro secūdo de nuptijs & concupiscentia, capite decimooctauo: In Ecclesia toto orbe diffusa vbiq; omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi vt ab eis princeps mundi mittatur foràs, à quo necessè est vasa iræ possideantur.

Cur exufflantur in toto orbe paruuli baptizandi.

11. ET capite vicesimonono: Hos iste audeat dicere Manichæos, (Ambrosium & Cyprianum intelligit) & antiquissimam Ecclesiæ traditionem isto nefario crimine adspergat, qua exorcizantur & exufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarū, hoc est, diaboli & angelorum eius, eruti transferantur.

Exorcismus & exufflatio paruulorum, antiquissima Ecclesiæ traditio.

12. ITEM libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquens catechumenos: Omnia sacramenta quæ acta sunt & aguntur in vobis per ministerium seruorū Dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus, hæc omnia, vt dixi, escæ sunt, quę vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos exhibeat mater Christo. Accepistis & Symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis.

Exorcismi. Orationes. Insufflatiōes. Cilicium. Inclinatio. Symbolum.

1. H. ORIGENES homilia quinta in librū Numerorū: Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt nōnulla huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necessè est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conuersi orationem fundimus, non facilè cuiquā puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicandę, vel eorum quę geruntur in baptismo verborum, gestorumq;, & ordinum atque interrogationum ac responsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ità implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice atq; eius filijs tradita & commendata suscepimus. Cuncta hæc ergò & horum similia congerimus, nec tamen eorum assequimur rationem; leuamus humeris nostris, & portamus adoperta & obtecta diuina mysteria: Nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aaron, quibus ista cōceditur nuda & reuelata perspicere. Ità tamen conceditur, vt sciant sibi velanda hæc & operiēda, vbi cæteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit.

Ratio multarū cæremoniarum obscura est.

2. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite primo: Necessariò itaq; primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, cùm ex summa supersubstantialiq; deitate ipsi sancti muneris plenitudinē percepissent, & idipsum deinceps proferre & propagare à diuina bonitate missi essent, ipsiq; (vt qui transissent in Deum) posteros ad diuina prouehere affatim cuperēt, visibilibus signis cælestia Sacramenta texerunt, varietateq; ac multitudine quod vnicum est collectum, tradiderunt: & in humanis imaginibus res diuinas, materialibusq; figuris spiritualium maiestatem, atq; in ijs quę nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt: non modò profanæ multitudinis causa, cui ne ipsa quidem fas est signa cōtingere, verùm ob id quoquè, quòd hæc nostra sacratissima functio significatiua est, plenáque (vt dixi) signis pro modo & ratione captus nostri, indigétque visibilibus figuris, quibus velutì adminiculis ad eorum augustiorem intelligētiam subuehamur.

Apostoli cur signis visibilibus & externis cæremonijs vsi.

3. IBIDEM capite vltimo: Plurima ex his quæ ignoramus, causas habent dignissimas, nobis quidem ignoratas, verùm pręstatioribus ordinibus cognitas. Complura item summas illas altissimásque substātias latent: solíque sapientissimæ, ac sapientiæ doctori, diuinitati nota sunt.

Multarū cæremoniarū & rituū significatio nobis obscura.

4. AVGVSTINVS libro tertio de Doctrina Christiana, capite nono: Sub signo seruit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet. Qui verò aut operatur, aut veneratur vtile signum diuinitùs institutum, cuius vim significationémq; intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potiùs, quò talia cuncta referenda sunt. Qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur seruitute. Melius est autem vel premi incognitis, sed vtilibus signis, quàm inutiliter ea interpretando, à iugo seruitutis eductam ceruicem laqueis erroris inserere.

Signorum ignotorum veneratio.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I

Quid est Baptismus, & an cunctis necessarius?

EST hoc nouæ legis primum & maximè necessarium Sacramentum, in ablutione corporis exteriore, & legitima verborum enunciatione, iuxta Christi institutionem, consistens.

Act. 2. f Mar. 16. d Ioan. 3. c 4. a Tit. 3. b Matth. 28. d Ephes. 5. f 1. Pet. 3. b

B. Necessarium inquam Sacramentum, non solùm [a] adultis, sed etiam [b] paruulis, ac simul eis efficax ad salutem ęternam consequendam. Nascuntur omnes iræ [c] filij: opùs igitur habent etiam paruuli emundatione peccati, nec possunt absque [d] hoc Sacramento mundari,

a Triden. sess. 6. cap. 4. & sess. 7. can. 5. de baptismo. August. tract. 13. in Ioan. Ambros. de myster. init. ca. 4. Clemens epistola 4. ad Iulium.
b Concil. Latera. can. 1. & Mileuit. can. 2. Dionys. Eccles. hierar. cap. 7. Cyprian. epist. 59. Chrysost. hom. de Adam & Eua.
c Ephes. 2. a Trident. sess. 5.
d August. epist. 28. & lib. 3. de anima & eius orig. cap. 9. Item lib. 1. de pec. mer. cap. 23.

dari, & in filios Dei regenerari. nam & generatim legislator edixit: [e] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei.* Alibi verò: [f] *Non est voluntas ante Patrem, qui in cælis est, vt pereat vnus de pusillis istis.* Perirent [g] autem non baptizati etiam paruuli, sicut olim in Synagoga Hebræorum pueri [h] incircuncisi.

C. Iam cùm sit vnum [i] Baptisma Christi fidelium, hoc semel acceptum, nefarium est [k] prorsus iterare, quicquid demùm prętexant iam olim [l] damnati Anabaptistæ: Cum Synodo Constantinopolitana dicendum est: Confiteor [m] vnum baptisma in remissionem peccatorum. Et cum Augustino: [n] Rebaptizare hæreticum hominem, omninò peccatum est: rebaptizare autem Catholicum, immanissimum scelus est: quod idcircò Cæsareis etiam [o] legibus prohibetur.

e Ioan.3.b Augustin.lib.3.de pec. mer. cap.4.& 12.
f Matth.18.b Bernard.serm.66.in cantic. & epist. 140.ad Hildefons.
g Aug.de nupt. & concup. lib.1. c.20.& lib.2.c.17. Item ser.14.de verb.Apost.
h Genesis 17.b
i Ephes.4.a Basil.de Spir.sanc. cap.15.
k Hebr,6.a Clemens constitut. apost. lib.6.cap.15. Damasc.lib.4.cap.10.
l in Concil.Cartha.1.can.1.& Viennen. Trident. sess.7. can.9. de Sacrament. & 13.de Baptis. August. tract.11. in Ioann. Beda in 3.cap.Ioan.
m In Symbolo fidei.
n Epist.103.& in lib.de vnico bapt.contra Petil. cap.13. Leo epist.79. ad Nicetam, cap 7. & 37.ad Leonem Rauen.
o C.lib.1. Nè sanctum bapt.iteret.

TESTIMONIA.

1. A. ACTORVM secundo: Petrus verò ad illos, Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.

2. MARCI decimosexto capite: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

3. IOANNIS tertio: Post hæc venit Iesus & discipuli eius in Iudæam terram: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.

4. ET capite quarto Quanquàm Iesus non baptizaret, sed discipuli eius.

5. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hęredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

6. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis.

7. AD Ephesios quinto: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiã, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

8. PRIORIS Petri tertio capite: In arca pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit Baptisma, nõ carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite quarto: Iustificatio est translatio ab eo statu in quo homo nascitur filius primi Adę, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secũdum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum: quæ quidẽ translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: Nisi quis renatus fuerit &c.

Iustificatio non fit sine baptismo aut eius voto.

Ioan.3.

2. ITEM sessione septima, canone quinto de Baptismo: Si quis dixerit Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.

Baptismus necessarius ad salutem.

3. AVGVSTINVS tractatu decimotertio in Ioannem: Quantumcunque catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suę portat: non illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum.

Baptismi necessitas.

4. AMBROSIVS in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite quarto: Credit catechumenus in crucem Domini Iesu, qua & ipse signatur: sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

5. CLEMENS epistola quarta ad Iulium & Iulianum: Nec putetis, quòd etiam si omnem pietatem colatis, omnemque iustitiam, baptismum verò non accipiatis, spem possitis habere apud Deum: immò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non benè operati estis. Confertur enim meritum homini ex bonis gestis, sed si ità gerantur, sicut Deus iubet. Deus autem iussit omnem colentem se, Baptismo cõsignari. Quod si vos renueritis, vt vestræ voluntati magis, quàm Dei obtemperetis, contrarij sine dubio & inimici estis voluntati eius. Sed dicitis fortassè: Quid confert aquę baptismus ad Dei cultum? Primò quidem, quia quod Deo placuit, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis & Deo renato, fragilitas prioris natiuitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ità demùm peruenire poteritis ad salutem. Aliter impossibile est. Sic enim nobis cum sacramento verus Propheta testatus est, dicens: Amen amen dico vobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua viua, non introibit in regnum cælorum. Et ideò accelerate. Est enim in aquis istis misericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur super eas: & agnoscit eos, qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donum quoddam offerens Deo animas per baptismum consecratas. Confugite ergò ad aquas istas: solæ sunt enim quę possint vim futuri ignis extinguere. Ad quas qui moratur accedere, constat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas properare, quæ salutem conferunt. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismus ei per omnia necessarius est: Iusto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo: iniusto verò, vt peccatorum quæ gessit, remissio concedatur.

Quàm necessarius baptismus.

Matth.28. Ioan.3.

Ioan.3.

6. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Sacramentum Baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesię à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem &c.

Paruulis & adultis necessarius Baptismus.

7. CONCILIVM Mileuitanum canone secundo: Item placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur, vndè fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, nõ verè, sed falsè intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodùm Ecclesia catholica, vbiquè diffusa semper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in

Paruuli baptizãdi propter peccatũ originale.

Rom.5.

in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Eundem canonem repetiuit Concilium Tridentinum sessione quinta.

Apostoli voluerunt paruulos baptizari.

8. DIONYSIVS Areopagita de ecclesiastica hierarchia capite septimo: Verùm ea de re ista quoquè dicimus, quæ sancti præceptores nostri ex pristina traditione edocti, ad nos deriuârunt. Aiunt enim quod est verissimum, infantes (si sancta lege formentur) ad sacrum peruehendos habitum, omni errore liberos & vitę exortes impurę. Istud cùm pijssimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerũ vni ex fidelibus tradant pręclaro diuinarum rerũ magistro, sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, sanctæq; salutis alumno. Hunc itaque pręsul spondentem, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidemq; confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) alium pro alio imbuit sacris. Neq; enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei sacramenta profiteor. sed ità puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerũ inducturum, cùm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs omninò, profiteaturq; & peragat diuina quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignum est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens pręceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorumq; seruet immunem.

Patrinus seu susceptor & sponsor paruuli.

Quomodò puer per susceptorem abrenunciat & fidem profitetur.

lib.3.epist.8.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum: Quantùm verò ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium diē quo nati sint constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse legem circuncisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum qui natus est baptizādum & sanctificandum non putares, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed vniuersi potiùs iudicauimus nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in euangelio suo dicat, Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed saluare: quantùm in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Et paulò pòst: Deus vt personam non accipit, sic nec ætatem, cùm se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate librata præbeat patrem. Quòd autem in Iudaica circuncisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramētum est in vmbra atque in imagine antè præmissum, sed veniente Christo veritate completum. Quæ imago cessauit superueniente postmodùm veritate, & data nobis spiritali circuncisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendum esse ea lege, quę iam statuta est, nec spiritalem circuncisionem impediri carnali circuncisione debere, sed omnem omninò hominem admittendum esse ad gratiam Christi, quando & Petrus in Actibus Apostolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit, neminem communem dicendum & immundum. Cæterùm si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos & prouectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multùm antè peccantibus, cùm posteà crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atque à gratia nemo prohibetur: quanto magìs prohiberi non debet infans, qui recèns natus nihil peccauit, nisi quòd secundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso faciliùs accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et idcircò frater charissime, hæc fuit in concilio nostra sentētia, à baptismo atq; à gratia Dei, qui omnibus misericors & benignus & pius est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuersos obseruandum sit atque retinendum, tum magìs circa infantes ipsos & recèns natos obseruandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur, quòd in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud faciunt, quàm deprecantur.

Genes.17.

Paruulos primùm natos baptizari posse.

Luc.9.

Galat.2.

Act.10.

Originale peccatum in infantibus.

Cōcilij Carthaginensis sententia de non arcendis à baptismo infantibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia de Adam & Eua: Prædicat Ecclesia Catholica vbiquè diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum. Et paulò pòst: Quia ipsa conceptio sine carnis cupiditate non fit, ideò dixi de transgressione peccati: venio in originale cupiditatis, vt baptismus paruulorum abluat omne originale peccatum. Et post nonnulla: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: quòd cùm ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ ingrediūtur, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum &c. vt suprà, quęstione octaua, de Sacramētis in genere F. testimonio septimo.

Paruulos baptizādos propter originale peccatum Ecclesia Catholica prędicat.

Exorcismi & exufflatiões.

11. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de peccato originali: Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti: aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necessè sit expiari ad vitam æternam consequendam. vndè fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendũ est id quod dicit Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors, & ità in omnes homines mors pertrāsijt, in quo omnes peccauerũt: nisi quemadmodùm Ecclesia Catholica vbiquè diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam paruuli &c. vt Concilium Mileuitanum suprà testimonio septimo.

Paruuli baptizandi propter originale peccatum.

Rom.5.

Ex Apostolorum traditione.

13. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymum: Item quisquis dixerit quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt: hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat ecclesiam, vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Qui autem non viuificatur in Christo, restat vt in eadē damnatione maneat, de qua dicit Apostolus: Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.

Sine baptismo non saluantur paruuli.

Rom.5.

14. IDEM libro tertio de anima & eius origine, capite nono: Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes, antequàm baptizentur, morte pręuentos, peruenire posse ad originaliũ indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.

Ante baptismum decedētes paruuli, nō liberantur à peccato originali.

15. ITEM de peccatorum meritis & remissione libro primo, capite vigesimotertio: Nulla ex nostro arbitrio præter baptismũ Christi, salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit scriptura diuina, humanis omnibus ingenijs pręferenda.

Solo baptismo saluãtur paruuli.

16. IOANNIS tertio, vt in textu.

17. AVGVSTINVS libro tertio de peccatorum meritis & remissione, capite quarto: Vndè fit consequens, vt quoniam nihil agitur aliud, cùm paruuli baptizantur, nisi vt incorporentur Ecclesiæ, id est, Christi corpori membrisq; socientur: manifestum fit, eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere: non autem damnari possent, si peccatum vtiquè non haberent.

Per baptismũ incorporãtur Ecclesiæ.

Ad damnationem pertinent, nisi baptizentur.

18. CAPITE duodecimo ea verba exponens prioris ad Corinthios septimo: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt: Illud tamen (inquit) sine dubitatione tenendum est, quæcunque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos,

Propria infantum sanctificatio fit per Baptismum.

atq; ad

atq; ad dimittenda peccata, nisi Christiana & ecclesiastica institutione & sacramentis efficiatur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis & iustis coniugibus hęreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire compellit: nec paruuli de quibuslibet sanctis iustisq; procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptizati: pro quibus tanto impensiùs loqui debemus, quanto pro se ipsi minùs possunt.

19. MATTHAEI decimooctauo, vt in textu.

20. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica: Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quia baptizamus infātes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorū suffragia postulamus. In omni genere hominum atq; in vtroq; sexu festināt proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis. Hinc quidē infantibus ex impossibilitate naturę, indè verò adultis ex difficultate continentiæ pręscribētes. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sāguinis fratris sui, & talis fratris, clamat ad Deū de terra? Adstat & clamat nihilominùs mater ecclesia. Quid tamen infans? Nónne & ipse videtur tibi inhiare quodāmodò de fontibus saluatoris, vociferari ad Deū, suísque vagitibus clamitare, Domine, vim patior, responde pro me? Flagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ità ergò clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et clamatur ad patrē. Porrò pater seipsum negare non potest, pater est. Nemo mihi dicat quia nō habet fidem, cui mater impertit suam, inuoluens illi in sacramento, quousquè idoneus fiat proprio non tantùm sensu, sed assensu euolutam puramq; percipere. Nunquid breue pallium, vt non possit ambas cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nunquid minor fide Chananeæ mulieris, quam constat & filiæ sufficere potuisse & sibi? ideò audiuit: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut petisti. Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul & corporis obtinuêre salutem? Deniq; habes: Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et paulò pòst: Tolle grabatum tuum, & ambula. Qui hęc credit, facilè huic persuadebitur, meritò ecclesiā præsumere non solùm paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiam interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quę cùm ità sint, nullum pręiudiciū sustinebunt regenerati de eo quod dictum est, Sine fide impossibile est placere Deo: cùm sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiā perceperunt. Sed neq; de eo quod item dictum est: Qui verò nō crediderit, condemnabitur. Quid enim credere est, nisi fidem habere? Itaq; & mulier saluabitur per generationem filiorum, si permāserit in fide cum lenitate, & infantibus per lauacri regeneratione succurretur, & adulti qui cōtinere non poterūt, coniugij tricesimo fructu se rediment. Christus propter hoc mortuus est, & resurrexit, vt viuorum dominaretur & mortuorum. Propter hoc quoquè & infans natus est, & per singulos ætatum gradus profecit in virū, vt nulli deesset ætati.

Hæretici Catholicos irrident propter infantum baptismum.
Gen.4.
Esa.36.
Mater Ecclesia fidem suā paruulo communicat.
Fides aliena alijs prodest.
Matth.15.
Matth.9.
Heb.11.
Paruuli baptizati non sunt omninò sine fide.
Marc.16.
1.Tim.2.
Rom.14.

21. IDEM in epistola ducētesima quadragesima ad Hildefonsum comitem, de Henrico hæretico scribēs: Paruulis Christianorum, Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, saluatore licèt piè clamāte pro eis: Sinite, inquit, paruulos venire ad me. Ergóne qui homines & iumenta saluauit, quemadmodùm multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocētes non patitur eandem tam multam misericordiā peruenire? Quid, quęso, quid inuidet paruulis saluatorem paruulum qui natus est eis? Inuidia hęc diabolica est: inuidia hac mors intrauit in orbem terrarū. An putat paruulos saluatorē nō egere, quia paruuli sunt? Si ità est, ergò gratis magn' Dominus factus est paruus: vt omittam quòd flagellatus est, quòd sputis illitus, quòd cruci affixus, quòd denique mortuus est. Non est hic homo à Deo, qui sic cōtraria Deo & facit & loquitur. Prô dolor: auditur tamen à pluribus, & populum qui sibi credat, habet. O infelicissimum populum. Ad vocem vnius hęretici siluerūt in eo omnes propheticę & apostolicæ voces, quę de conuocando in vna Christi fide è cūctis nationibus Ecclesia, vno veritatis spiritu cecinerūt. Ergò fefellerūt diuina oracula, fallūtur omniū oculi & animi: qui quod legunt prædictum, intuētur impletum. Quam certè manifestam omnibus veritatem solus iste, stupenda & prorsus Iudaica cæcitate, aut non videns, aut inuidēs adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto & insipiēti, de re manifesta nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros, totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri, & ad solos quos decipit, totas miserationum Dei diuitias & vniuersitatis gratiam peruenisse. Et nunc huius rei gratia, licèt in multa corporis infirmitate, iter arripui ad has partes, quas potissimùm singularis ferus depascitur, dum non est qui resistat, neque qui saluum faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatus malitia, has solas sibi inuenit expositas, in quibus fiducialiter sub tuo dominatu in gregem Christi toto furore bacchatur. Quod tuóne honori congruat, princeps illustris, ipse iudicato. Nec mirum tamen, si serpens ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitùs abnegauit.

Matth.19.
Inuident hæretici salutē paruulis.

22. AVGVSTINVS de nuptijs & concupiscentia libro primo, capite vigesimo: Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est, à potestate diaboli & angelorū eius quisquis erui, cùm baptizantur, negauerit paruulos, ipsorum Ecclesię sacramentorum veritate conuincitur, quæ nulla hæretica nouitas in Ecclesia Christi auferre vel mutare permittitur, regente atque iuuante capite totum corpus suum, pusillos cum magnis. In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donèc eruantur indè per sacramentum baptismatis Christi, quid est nisi peccatum?

Per baptismū eruūtur à potestate dæmonis.
Exorcismi veritas in paruulis.
Abrenunciāt per ora gestātium.

23. ITEM libro secundo de nuptijs & concupiscentia, capite decimoseptimo: Inquantùm homines sunt paruuli, bonum est naturæ, cuius author est Deus: inquantùm autem cum peccato nascuntur, perituri, si non renascantur, ad semen pertinent maledictum ab initio illius antiquæ inobedientiæ vitio. Ab hac fide Apostolica atque Catholica verissima atque fundatissima, cum Pelagianis iste Iulianus discedens, non vult nascentes esse sub diabolo, nè paruuli portentur ad Christum, vt eruantur à potestate tenebrarum, & in regnum ipsius transferantur.

Perituri, si nō renascantur.

24. IDEM sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Nos dicimus paruulos aliter salutem & vitam æternam non habituros, nisi baptizentur in Christo. Ibidèm: Vbi ponis paruulos baptizatos? Profectò in numero credentium. Nam ideò & consuetudine Ecclesia antiqua canonica fundatissima, paruuli baptizati fideles vocantur. Et sic de his quærimus, Iste infans Christianus est? Respondetur, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis vtiquè à fide. fides à credendo. Inter credentes igitur, baptizatos paruulos numerabis, nec iudicare vllo modo aliter audebis, si non vis esse apertus hæreticus. Ergò ideò habent vitam æternam, quia qui credit in filium, habet vitam æternam. Noli eis sine ista fide, & sine isto sacramento huius fidei promittere vitam æternam. Et post nonnulla: Absit vt ego dicam non credentes infantes. Iam superiùs disputaui, credit in altero, qui peccauit in altero. dicitur, credit & valet, & inter fideles baptizatos

Sine baptismo non saluantur.
Paruuli baptizati in numero fidelium credentium ponuntur.
Credit in altero, qui peccauit in altero.

zatos computatur. Hoc habet authoritas matris Ecclesiæ, hoc fundatus veritatis obtinet canon: cōtra hoc robur, contra hunc inexpugnabilē murum quisquis arietat, ipse confringitur. Ergò prodest Christus aliquid infantibus baptizatis, & sicut ego doceo, & sicut mecum tota Ecclesia dicit, credentibus prodest. Et pòst pauca: Credunt & infantes. Vndè credūt? Quomodò credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Posteà verò: Multi modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Quomodò ergò sanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit nisi baptizetur: sic filij fidelium, etsi ad quēdam modum sanctificati sunt, pereunt tamen, si non fuerint baptizati.

Ab Ecclesiæ authoritate.

1. Cor. 7. Pereunt fidelium filij, si non fuerint baptizati.

25. GENESIS decimoseptimo: Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

1. C. AD Ephesios quarto: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

2. BASILIVS in libro de Spiritusancto, capite decimoquinto: Vnum nouimus salutiferum baptisma, quandoquidem vna est pro mundo mors, & vna ex mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma.

Vnicum baptisma.

3. AD Hebræos sexto: Impossibile enim est, eos qui semel sunt illuminati, gustauerūt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerūt nihilominùs bonum Dei verbum, virtutésque seculi venturi, & prolapsi sunt: rursùs renouari ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

4. CLEMENS pōtifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarū, capite decimoquinto: Veruntamen initiatos iterùm baptizare tentantes, crucifigunt Dominum: iterùm eum interimunt, derident diuina, eludunt sancta, insultant spiritui, sanguinem sanctum veluti communem contemnunt, peccant in mittentem, in passum, & in testificantē. Et paulò pòst: Baptizate quoquè puerulos vestros, & educate eos in disciplina & præceptis Dei. Sinite enim, inquit, paruulos venire ad me, & nolite eos prohibere.

Rebaptizantes crucifigūt Dominum.

Paruulorum Baptismus.

Marc. 10.

5. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo: Confitemur autem vnū baptisma in remissionem peccatorum, & in vitā æternam. Baptisma siquidem Domini mortem insinuat: consepulti enim sumus Domino per baptisma, vt inquit diuinus Apostolus. Quemadmodùm igitur semel completa est Domini mors, sic semel oportet baptizari iuxta Domini verbum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. Quicunque igitur in Patre, & Filio, & Spiritu sancto baptizati sunt, & vnam naturam diuinitatis in tribus hypostasibus edocti, & rursùs rebaptizantur, illi iterùm crucifigunt Christum, vt inquit diuinus Apostolus: Impossibile nanque est, eos qui semel illuminati sunt, renouari in pœnitentiam, iteratò crucifigentes sibijpsis Christū, & ludibrio subijcientes. Quicunque verò in sancta Trinitate baptizati non fuerint, illos rebaptizari oportet.

Vnum Baptisma.

Rom. 6.

Rebaptizati iterùm crucifigunt Christum.

Heb. 6.

6. PRIMVM Concilium Carthaginense canone primo: Illicitas esse sancimus rebaptizationes, & satis esse alienum à syncera fide & catholica disciplina.

Damnatur anabaptismus.

7. CONCILIVM Viennense sub Clemēte quinto: Baptisma vnicum baptizatos omnes in Christo regenerās, est (sicut vnus Deus & fides vnica) ab omnibus fideliter confitendum. Quod celebratum in aqua in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, credimus esse tam adultis quàm paruulis communiter perfectū remedium ad salutem.

Vide in Clementinis, tit. de summa Trinit. & fide Catholic.

8. CONCILIVM Tridētinum sessione septima, canone nono, de sacramentis in genere: Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vndè ea iterari non possunt, anathema sit.

Character Baptismi, Confirmationis, & Ordinis.

9. ITEM in eádem sessione, canone decimotertio de Baptismo: Si quis dixerit paruulos, eò quòd actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cùm ad annos discretionis peruenerint, esse rebaptizandos: aut prę- stare omitti eorum baptisma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiæ, anathema sit.

Paruuli inter fideles numerandi.

Paruuli baptizati non rebaptizandi posteà.

10. AVGVSTINVS tractatu vndecimo in Ioannem: Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem spiritus. Quicunque tibi dixerit, vt spiritaliter iterùm nascaris, responde quod dixit Nicodemus: Nunquid potest homo iterū in ventrem matris suę intrare, & nasci? Iam natus sum de Adam, non me potest iterùm generare Adam: iam natus sum de Christo, non me potest iterùm generare Christus. Quomodò vterus nō potest repeti, sic nec baptismus. Ibidèm: Plùs vos persequuntur (Donatistæ) qui vos illudendo seducunt, Veni veni, baptizare hîc, hîc habes verum baptismum. noli ludere, vnus est verus. Ille lusus est, seduceris, & ista persecutio grauis tibi erit. Isti etiam audent dicere, quia persecutionem solent pati à catholicis regibus, aut à Catholicis principibus. Quam persecutionem tolerant? afflictionem corporis. Quomodò passi sunt persecutionem, quam faciunt grauiorem? Caue quando vult ludere Ismael cum Isaac, quādo tibi blanditur, quando offert alterum baptismum: responde, habeo iam baptismum. Si enim verus est iste baptismus, quisquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ persecutorem. Et paulò pòst: Mirantur quia commouentur potestates Christianæ aduersùs detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergò mouerentur, & quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, vndè spiritaliter nati sunt. Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affligūtur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & tēporales se perpeti conqueruntur.

Baptismus repeti nō potest, vt nec carnalis natiuitas.

Gen. 21.

Anabaptistæ sunt illusores

Rectè persequuntur hæreticos Catholici principes.

Pro mortibus sempiternis mortē temporalem patiuntur.

11. BEDA in caput tertium euangelij secūdùm Ioannem: Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiam de spiritali est regeneratione sentiēdum: nequaquàm videlicet eam, postquàm semel expleta fuerit, posse repeti. Siue enim hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille quidem qui ità baptizatus est, à nobis Catholicis rebaptizari, nè confessio vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

Non magis repeti potest spiritalis, quàm carnalis natiuitas.

12. SECVNDA synodus generalis, quæ est prima Constantinopolitana, in Symbolo: Cōfitemur vnum baptisma in remissionem peccatorum.

13. AVGVSTINVS epistola ducentesima tertia ad Maximinum Episcopum: Rebaptizare igitur hæreticum hominem &c. vt in textu.

14. IDEM in libro de vnico baptismo contra Petilianum, capite decimotertio: Ego autem vt quod de hac re sentio breuiter dicam, rebaptizare hæreticos, quod illi (Cyprianus scilicet & eius socij) fecisse dicūtur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.

Anabaptismus est diabolicæ præsumptionis.

15. LEO Magnus epistola septuagesima nona ad Nicetam Episcopū Aquileiensem, capite septimo: Hanc regulam (vt scitis) seruandā in omnibus Ecclesijs prędicamus, vt lauacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicēte Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed (vt diximus) sola sanctificatio sancti spiritus inuocanda est, vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis sacerdotibus consequatur.

Baptismus non iterandus.

Ephe. 4.

16. IDEM epistola trigesima septima ad Leonē Rauennatem Episcopum: Scimus quidem inexpiabile esse facinus, quotiès iuxta hæreticorum damnata à sanctis patribus instituta, cogitur aliquis lauacrum,

Inexpiabile facinus est rebaptizatio. Ephe. 4. Agit de eorũ baptismo, de quibus non cõstat an sint baptizati.

quod regenerandis semel tributũ est, bis subire, Apostolica reclamante doctrina, quæ nobis vnicam prædicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confessionem, vnum in baptismate Sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in iterationis crimen deuenire, quod factum esse omninò nescitur.

17. IVSTINIANVS in Codice, libro primo, titulo sexto, Nè sanctum baptisma iteretur, L. secunda Imperatorum Honorij & Theodosij: Si quis rebaptizare quempiam de ministris Catholicæ sectæ fuerit detectus, vnà cum eo qui piaculare crimẽ commisit, (si tamen criminis per ætatem capax sit) & hic, cui persuasum sit, vltimo supplicio percellatur.

II

Quæ circa hoc Sacramentum præcipuè sunt notanda?

A. Elementum abluens, eiusque significatio, verbum, minister, & effectus baptismi.

a Ioan. 3. b Ephe. 5. f Acto. 8. g 10. g Tridẽ. can. 2. de Bapt. & Florent. Chrysost. homil. 24. in Ioan. b Tit. 3. b Act. 2. f 1. Cor. 6. c

B. Elementum est [a] aqua simplex, materia ad hoc necessaria, quæ natura sua sordes corporis abluere solet. Cui hæc pulchrè respondet significatio, Baptismo animam [b] emundari peccatis, & hominem, vtì dicemus, iustum effici.

c Cõc. Lateran & Florent. Aug. li. 6. cont. Donat. c. 25. Didymus li. 2. de spir. san. d Matth. 28. d Ambr. de ijs qui myst init. cap. 4. e Aug. cont. Parmenia. li. 2. cap. 13. Et de vnic. bapt. c. 9. Cõt. Donat. li. 3. c. 15. & li. 7. ca. 53. Hilar. in psal. 67. Con. Later. cã. 1. Florent. & Triden. can. 4. de bapt.

C. Verbum quo [c] Sacramenti forma consistit, ex Christi præcepto sic habet: [d] *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

D. Et quãquàm sit Sacerdotum munus, baptismum administrare, tamen vbì necessitas vehementer vrget, baptizare possunt alij [e] quoquè, ne impijs quidem & hæreticis exceptis, modò à forma Ecclesiæ & eius verbis conceptis non recedatur.

TESTIMONIA.

1. B. IOANNIS tertio: Nisì quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnum Dei.

2. AD Ephesios quinto: Vt Ecclesiam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

3. ACTORVM octauo: Dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus, Eccè aqua, quid prohibet me baptizari? Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum.

4. ET decimo: Nunquìd aquã quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos?

5. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone secũdo de Baptismo: Si quis dixerit, aquã veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa Domini nostri IESV CHRISTI, Nisì quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit. (Materia baptismi. Ioan. 3. b)

6. CONCILIVM Florentinũ in doctrina dé Sacramentis Ecclesiæ: Materia huius Sacramenti, est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida.

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in Ioannem: Nam quòd pernecessaria sit aqua, vel indè perspicuum est, quòd cùm antè aquam spiritus inspirâsset, in hoc tamen non quieuit Apostolus, sed ad aquæ necessitatem ostendendam ait: Nunquìd aquã quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritum sanctum acceperunt, sicut & nos? Quænam ergò aquæ necessitas? Iam absconditum vobis mysteriũ aperiam. Sunt & alia, nunc verò ex omnibus vnum exposuisse sufficiat. Primùm diuina in hoc cõsummãtur indicia, sepultura, mortificatio, resurrectio, vita, & hæc simul omnia. In aqua enim tanquàm in sepulcro caput immergentibus vetus homo sepelitur & submergitur, deindè nobis emergentibus nouus resurgit indè. Vt facile nobis est immergi, & emersos respirare: ità Deo veterem sepelire hominem, & nouum induere. Prætereà ter istud fit, vt hinc Patris & Filij & Spiritus sancti virtutem hæc omnia implere intelligas. Quod nè coniectura à me, sed vero sensu dictum intelligas, audi Paulum: Consepulti, inquit, sumus cum illo per baptismum in mortẽ. Et iterùm: Noster vetus homo simul crucifixus est. Et iterùm: Complantati facti sumus similitudini mortis eius. (Aqua ad baptismũ perficiendum necessaria. Actor. 10. Ter repetita ablutio. Coloss. 2. Rom. 6. Ibidẽm.)

8. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis.

9. ACTORVM secundo: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine IESV CHRISTI in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum spiritus sancti.

10. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri IESV Christi, & in Spiritu Dei nostri.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis, videlicet Patris & Filij & Spiritus sancti, consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

2. ET Concilium Florentinum: Forma huius Sacramenti est: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Non tamen negamus, quin & per illa verba, Baptizetur talis seruus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vel, Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, verum perficiatur baptisma: quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas: instrumentalis autem sit minister, qui tradit exteriùs Sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum. (Forma Baptismi Latinorũ & Græcorũ.)

3. AVGVSTINVS de baptismo contra Donatistas libro sexto, capite vigesimoquinto: Certa illa Euangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valẽt, vt per illa sic euacuentur, quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodùm dæmonium Christi nomine excluditur. Et paulò pòst: Si autem ipse malus est atq; peruersus, si precem integram dicat, & nulla ex parte fidei catholicæ aduersam, non ideò ipse rectus est, quia illa recta est: & si in aliquibus peruersam precem afferat, Deus adest verbis Euangelicis suis, sine quibus (Certa Baptismi forma necessaria.)

bus baptismus Christi consecrari non potest, & ipse sanctificat Sacramentum suum, vt homini siue anteq baptizetur, siue cùm baptizatur, siue posteà quandoq ad se veraciter conuerso, idipsum valeat ad salutem, quod ad perniciē, nisi conuerteretur, valeret. Cæterùm quis nesciat nō esse baptismum Christi, si verba Euangelica quibus symbolum cōstat, illic defuerint? Sed faciliùs inueniuntur hæretici, qui omninò nō baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.

4. DIDYMVS Alexandrinus libro secundo de Spiritu sancto: Quis non ex ipsa cogetur veritate suscipere indifferentiam sanctæ Trinitatis, dum vna sit fides in Patre, & Filio, & Spiritu sancto: & lauacrum detur atque firmetur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti? Non arbitror quenquam tam vecordem atque insanum futurum, vt perfectum baptisma putet id, quod datur in nomine Patris & Filij, sine assumptione Spiritus sancti: aut rursùs in nomine Patris & Spiritussancti, Filij vocabulo prætermisso: aut certè in nomine Filij & Spiritus sancti, non præposito vocabulo Patris. Licèt enim quis posset existere saxei (vt ità dicam) cordis, & penitùs mentis alienæ, qui ità baptizare conetur, vt vnum de præceptis nominibus prætermittat, videlicet cōtrarius legislator Christi, tamen sine perfectione baptizabit: immò penitùs à peccatis liberare non poterit, quos à se baptizatos existimauerit.

Forma mutilata esse non debet.

Singularum personarum S. Trinitatis nomina exprimenda sunt.

5. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.

6. AMBROSIVS in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite quarto: Catechumenus nisi baptizatus fuerit in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire.

1. D. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio: Si laicus aliqua pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cùm ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio an piè quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est: si autem necessitas vrgeat, aut nullum aut veniale delictum est. Et paulò pòst: Et hæc quidem alia quæstio est, vtrùm & ab ijs qui nunquàm fuerunt Christiani, possit baptismus dari: nec aliquid temerè indè affirmandum est sine authoritate tanti concilij, quantum tantæ rei sufficit. De ijs verò qui ab Ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin & habeāt, & dare possint, & quin perniciosè habeant, perniciosèq tradant extra vinculum pacis. Hoc enim iam in ipsa totius orbis vnitate discussum, consideratū, perfectum atque firmatum est.

Minister in necessitate.

Non baptizati, an baptizare possint.

Hæretici verum baptismum conferunt.

2. IDEM in libro de vnico baptismo, capite nono: Quisquis extra Ecclesiam fuerit ab hæreticis vel schismaticis, tamen Christi baptismate consecratus, cùm ad Ecclesiam venerit, non est negandum Sacramentum veritatis quo imbutus est, sed adijcienda est pietas vnitatis, à qua separatus est, & sine qua illud inesse illi possit, prodesse non possit. Hoc facimus, hoc à Maioribus traditum accepimus, hoc in Catholica Ecclesia, quæ toto orbe diffunditur, cōtra omnes falsitatis nebulas custodimus.

Verus baptismus etiā extra Ecclesiā confertur.

3. ITEM libro tertio contra Donatistas, capite decimoquinto: Quamobrem si euāgelicis verbis, in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, Marcion baptismum consecrabat, integrum erat sacramentū, quanuis eius fides sub ijsdem verbis aliud opinantis quàm catholica veritas docet, non esset integra, sed fabulosis falsitatibus inquinata. Nam sub ijsdem verbis, id est, in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, non solùm Marcion aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, sed ipsi carnales paruuli Ecclesiæ, quibus dicebat Apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, si possent singuli diligenter interrogari, tot diuersitates opinionum fortassis, quot homines, numerarentur. Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Nūquid tamen ideò non integrum sacramentum accipiunt?

Hæreticorū baptismus verum est Sacramentū, si debitam formam seruāt.

1. Cor. 3.

1. Cor. 2.

4. ET libro septimo, capite quinquagesimotertio contra Donatistas: Veruntamen si quis fortè me in eo concilio constitutum, vbi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus quorum sententias sequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipse sentirem, si eo modo affectus essem quo eram cùm ista dictarem, nequaquàm dubitarem habere eos baptismū, qui vbicunquè & à quibuscunque illud verbis euangelicis consecratum, sine sua simulatione & cum aliqua fide accepissent, quanquàm eis ad salutem spiritalem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ insererentur Ecclesiæ. Si enim habeam, inquit, fidem vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum: sicut iam præteritis Maiorum statutis, non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanuis fallaciter id accipiant in ecclesia, tamen accipiunt, vel vbi putatur esse Ecclesia ab eis, in quorum societate id accipitur, de quibus dictum est, Ex nobis exiêrunt. Vbi autem neque societas vlla esset ità credentium, neque ille qui ibi acciperet, ità crederet, sed totū ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrùm approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinū iudicium per alicuius reuelationis oraculum concordi oratione, & impensis supplici deuotione gemitibus implorandum esse censerem, ità sanè, vt post me dicturos sententias, nè quid iam exploratum & cognitum adferrent, humiliter expectarem: quanto magìs ergò nūc, sine præiudicio diligētioris inquisitionis vel maioris authoritatis, istud dixisse accipiendus sum?

Baptismus quando verū Sacramentū fit.

1. Cor. 13.

1. Ioann. 2.

Per ludum & iocum baptizati.

5. HILARIVS Pictauorum episcopus in Psalmū sexagesimumseptimum, loquens de Eunucho Candaces reginæ Aethiopum: Eccè aqua, inquit, quis prohibet me baptizari? Sacramentum ipsum Baptismi adeò impatientis desiderij cupiditate præueniens, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret.

Actor. 8. Apostolorum officium erat baptizare.

6. LATERANENSE Concilium magnum sub Innocentio tertio celebratum, canone primo: Sacramentum baptismi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis quàm adultis in forma Ecclesiæ à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem.

A quocunque pōtest conferri.

7. CONCILIVM Florentinum: Minister huius Sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare: in causa autem necessitatis, non solùm sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immò etiam paganus & hæreticus, baptizare potest, dūmodò formam seruet ecclesiæ, & facere intendat quod facit ecclesia.

Minister ordinarius Baptismi, est sacerdos.

In causa necessitatis quis homo.

8. CONCILIVM Tridētinum sessione septima, canone quarto de baptismo: Si quis dixerit baptismū, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptisma, anathema sit.

Ab hæreticis collatus baptismus quādo verus.

III

Quem fructum & effectum præstat Baptismus?

A. Eum planè, quem docente Christo, ac testibus Apostolis Petro & Paulo discimus, nimirùm per Baptismum [a] & peccata remitti, & spiritum dari, quo

a Marc. 16. d Acto. 2. f 22. d 1. Pet. 3. d Ezech. 36 e 1. Cor. 6. c Rō. 6. a b Basil. homil. 13. in ex-

horta. ad bapti. & lib. de Spirit. sanct. cap. 15. August. lib. 1. cōtra 2. epist. Pelag. cap. 13. & li. 3. ca. 3. In enchir. ca. 64. Beda in ca. 3. Ioan. Damasc. lib. 4. ca. 10. Grego. lib. 9. epist. 39. Hieron. ad Ocean. epist. 83. Nazian. in sanct. Baptisma. Clem. Alexan. lib. 1. pædag. cap. 6. Chrysost. ad Neoph. & ad baptizandos. b 1. Cor. 6. c Ambro. lib. 1. de Sacrament. cap. 4. Conc. Floren. & Triden. sess. 5. can. 5. c Tit. 3. b August. epist. 23. & Quæst. 33. super Numer. Lib. 4. confess. cap. 4. Lactāt. lib. 3. diuin. instit. c. 25. Cypria. epist. 2. d Ephe. 5. f e Gal. 3. d Rom. 6. a

quo & vetus homo aboleatur, & noua fiat in Christo creatura. Quippe susceptus ritè baptismus non hoc modò largitur, vt impio plenè peccata omnia condonentur atque tollantur, sed etiam vt baptizatus planè innouetur, ac vereinnocēs, iustus, sanctus & cælesti gloria dignus in Christo efficiatur: vt iure à Paulo dictum sit omnibus baptizatis: [b] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* Atque alibì testatur [c] idem, Baptismum esse lauacrū regenerationis & renouationis Spiritus sancti: [d] Lauacrum etiam aquæ in verbo vitæ. Et rursus ille scribit: [e] *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

f Serm. in Cœn. Domini. Vide Cyprian. de bapt. Christi, & ablut. ped. Orig. in c. 6. ad Romā. Reticium Augustodu. apud Augustinum lib. 1. contra Iulianū, cap. 2.

B. Scitè [f] Bernardus ac breuiter Sacramenti huius effectus præcipuos cōplectitur: Lauamur in baptismo, inquit, quia deletur chirographum damnationis nostrę, & gratia hęc nobis confertur, nè iam nobis cōcupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus.

g Iac. 1. b Rom. 6. b 7. b Triden. sess. 5. can. 5. Aug. lib. 1. de nupt. & concupis. ca. 23. & 25. & lib. 1 contra 2. epist. Pelag. c. 13. Item lib 1. retract. c. 15. & lib. 13. de Trin. ca. 16. de pec. mer. lib. 1. cap. 39. & lib. 2. ca. 33. & 34.

h Rom. 8. a

i Col. 3. b Ephe. 4. e

k 2. Cor. 4. d

l Rom. 6 a

C. Quæ [g] concupiscentia in renatis manens, non per se peccatum est, sed vt Theologi appellant, fomes peccati, ad agonem relictus, vt baptizati hac occasione vigilantiùs Dei gratiam quærant, virtutes studiosiùs exerceant, fortiusque certando maiorem sibi gloriam parent. Itaque vt Paulus docet, [h] *Nihil damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem, sed secundùm spiritum ambulant,* [i] quique secūdùm Pauli doctrinam & exemplum, veterem hominem exuentes, de die in diem secundùm [k] interiorem hominem renouantur: id quod proprium est [l] baptizatorum.

TESTIMONIA.

1. A. MARCI decimosexto: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

2. ACTORVM secundo: Baptizetur vnusquisq; vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donū Spiritus sancti.

3. ET vigesimosecundo: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipsius, inquit Ananias ad Paulum.

4. PRIORIS epistolæ Petri capite tertio: Cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.

5. EZECHIELIS trigesimosexto: Et effundam super vos aquam mundam, & mūdabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idolis vestris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouū, & spiritum nouum &c.

6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

7. AD Romanos sexto: An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cū illo per baptismum in mortem, vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Et paulò pòst: Ità & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu.

8. BASILIVS Magnus in exhortatione ad baptismum, quæ est decimatertia inter homilias variorū argumentorum: Baptismus est captiuorum & æris alieni remissio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus splendens, character indeprænhensibilis, cæli iter, regni cælestis conciliatio, adoptionis gratia.

Effectus baptismi.

9. IDEM in libro de spiritu sancto, capite decimoquinto: Tribus demersionibus, ac totidem inuocationibus, magnum baptismatis mysterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorum qui baptizantur.

Purgatur animus.

10. AVGVSTINVS libro primo cōtra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicimus baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterùm resecanda peccata.

Omniū peccatorum indulgentia in baptismo. Aufert crimina, & non radit.

11. ITEM libro tertio, capite tertio: Baptismus abluit quidem peccata omnia, prorsùs omnia, factorum, dictorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt, sed non aufert infirmitatem cui regeneratus resistit, quando bonum agonem luctatur.

Abluit prorsùs omnia peccata.

12. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquarto: Excepto baptismatis munere, qùod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoquè peccata quæcunque corde, ore, opere cōmissa inuenerit, tollit. Hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus &c.

Baptismus & originale peccatū & actiua omnia tollit.

13. BEDA in caput tertium Ioannis: Spiritalis generatio tota inuisibiliter agitur. Nam videtur quidē qui baptizatur, in fontem descendere, videtur aquis intingi, videtur de aquis ascendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè potest videri. Sola autem fidelium pietas nouit, quia peccator in

Effectus baptismi inuisibilis.

in fontem descendit, sed purificatus ascendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit. Sola hoc ecclesia mater, quæ generat, nouit. Cæterùm oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totumq; ludus esse quod agitur.

Remissio peccatorũ æqualis, gratia nõ item.

14. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimo: Peccatorum remissio omnibus æquè per baptismum donata est, gratia verò spiritus sancti, secundùm proportionẽ fidei & puritatis. Nũc igitur per baptisma primitias spiritus sancti accipimus: & initium alterius vitæ fit in nobis, id est, primitiæ regenerationis, & signaculum, & tutela, & illuminatio, & sanctificatio.

Peccata prorsùs dimitti in baptismo.

15. GREGORIVS Magnus libro nono, epistola trigesimanona ad Theotistam patritiam: Si qui sunt qui dicunt peccata in baptismate superficietenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius, in qua ipsum fidei Sacramentum festinant soluere? in quo principaliter ad cælestis munditiæ mysterium anima ligatur: vt absoluta radicitùs à peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Psalmista ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Certè enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes à tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes qui in sancto baptismate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur, quia eis velut Aegyptij hostes à tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes inuenimus, quia dum in hac vita viuimus, priusquàm ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendentibus iter intercludere festinãt. Qui ergò dicit peccata in baptismate funditùs non dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Aegyptios veraciter mortuos, fateatur necessè est peccata in baptismate funditùs mori: quia nimirùm plus valet in absolutione nostra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Si igitur peccata in baptismate funditùs minimè dimittuntur, quomodò is qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remãsit. Sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergò ei de peccati sui contagione remanet, quem totum fatetur mundum ipse qui redemit.

Psal. 72. Exod. 14. Ioan. 13.

Omnia crimina condonata.

16. HIERONYMVS in epistola octogesimatertia ad Oceanum: Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam, iudicis est metuenda seueritas, dicente Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt: benè & fideliter. Et paulò pòst: Quãtam vim habeat baptisma & aqua in Christo sanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdùm sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei in aurigæ modum super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat &c. Peccat mundus, & sine aquarum diluuio non purgatur. Statimq; colũba spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ità ad Noë quasi ad Christũ in Iordane deuolat: & ramo refectionis ac luminis, pacem orbi annunciat. Pharao cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de Aegypto, in typo baptismatis suffocatur. Et plura alia ex scripturis copiosè.

1.Cor. 6. Gene. 1. Figuræ baptismi. Gen. 7. & 8. Exod. 14.

Baptismi vis admirabilis.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione in sanctum Baptisma: Baptismus splendor est animarum, vitæ in melius mutatio, cõscientiæ ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitatis nostræ adiumentũ. Baptismus carnis est abiectio, Spiritus assectatio, Verbi participatio, figmenti instauratio, peccati diluuium, lucis communicatio, tenebrarum depulsio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ cõmutatio, seruitutis abrogatio, vinculorũ solutio, compositionis & coagmentationis nostræ in meliorem statum conuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omniũ Dei beneficiorum præclarissimum est, & præstantissimum. Vt enim quædã Sancta sanctorum vocantur, & Cantica cãticorum, quòd scilicet latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuamq; dignitatem habeant: eodẽ modo Baptismus quoq; illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate præcedat. Porrò quemadmodùm Christus huius muneris author multis ac diuersis nominibus appellatur, ità ipsum quoquè munus varia nomina sortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiã accidat, (fit enim ferè vt qui erga rem aliquam ardenti amore feruntur, nomina quoquè ipsa libẽter commemorent) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas multas quoquè appellationes nobis pepererit. Donum vocamus, gratiam, baptismum, vnctionem, illuminationem, immortalitatis indumentum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac deniquè excellentissimo quoq; nomine appellamus. Donum dicitur, quia ijs qui nihil priùs contulerunt, datur. Gratia, quia etiam pœnæ obnoxijs. Baptismus, quia peccatũ aqua obrutum sepelitur. Vnctio, quia sacrosanctus & regius. Huiusmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio, quia splendor & claritas. Indumẽtum, quia ignominiæ nostræ velamen est. Lauacrum, quia abluit. Sigillum, quia conseruatio est, ac dominij significatio. Et paulò pòst: Atq; hæc Baptismi gratia & facultas est, non orbem terrarum vt olìm aquis obruens, sed vniuscuiusque hominis peccatum purgans, easq; obstructiones vel maculas, quæ vitio cõtrahuntur, prorsùs abstergens. Quoniam porrò duabus partibus, hoc est, animo & corpore constamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorũ sensum fugit: duabus quoquè rebus constat Baptismus, aqua scilicet ac spiritu, illa visibiliter & corporaliter accepta, hoc verò incorporeo & inuisibili modo concurrente: illa figurali, hoc verò & penitissimos animi sinus purgante. Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, absq; igne nos rursus conflans, & absque confractione rursus effingens. Nam, vt compendio dicam, nihil aliud esse vim & facultatem Baptismi existimare debemus, quàm secundæ vitæ, puriorisq; & præstantioris instituti pactum cum Deo initum. Ibidẽm post multa: Excessit à te impurus & crassus spiritus, per Baptismũ eiectus ac profligatus. Disrumpitur se in fugam coniectum, discruciatur se domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquosa, diuinaq; influxione minimè perfusa: illic commorari gestit, vagatur, quærens requiem, non inuenit, animas Baptismo consignatas offendit, quarum vitia lotione obruta sunt: aquam perhorrescit, lustricis aquis, non secùs àc legio æquoreis fluctibus, suffocatur.

Baptismi varia nomina. Cur dicatur donum. Gratia. Baptismus. Vnctio. Illuminatio. Indumentũ. Lauacrum. Sigillum. Peccata singulorũ purgat, & maculas vitiorum prorsùs abstergit. Aqua & spiritu constat. Matth. 12. Matth. 8.

Effectus baptismi.

18. CLEMENS Alexandrinus libro primo pædagogi, capite sexto: Qui tingimur, abstersis peccatis, quæ diuino spiritui instàr caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omniq; impedimento vacuum, & lucidum habemus spiritus oculum: quo quidem solo quod diuinum est intuemur, cælitùs influente nobis sancto spiritu. Et paulò antè: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum. Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illam & salutarem lucem intuemur, hoc est, per quam id quod est diuinum perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei desit

Psal. 81. Nomina baptismi.

desit qui Deum nouit? Est enim reuerà absurdum Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta, & vndequaquè plena. Qui est autem perfectus, perfecta vtiquè largietur. Nec lógè pòst: Illuminatione tenebras deleri necessè est. Tenebræ autem sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem hallucinantes. Cognitio ergò est illuminatio, quæ delet ignorationem, & perspicacem videndi facultatem infert. Quinetiam eorum quæ sunt deteriora, reiectio, est meliorum reuelatio. Quę enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè resoluit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidē fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptismo. Omnia ergò peccata eluimus, & euestigiò mali non sumus ampliùs. Vna est hæc gratia illuminationis, quòd nō sint ijdem mores, qui erant antequàm lauaremur.

Decem baptismi munera.

19. CHRYSOSTOMVS in homilia ad neophytos: Ecce libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur pauloantè captiui: & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerūt in confusione peccati. Non enim sunt tantùm liberi, sed & sancti: nō tantùm sancti, sed & iusti: nec solùm iusti, sed & filij: nec solùm filij, sed & hæredes: nec solùm hæredes, sed & fratres Christi: nec tantùm fratres Christi, sed & cohæredes: nō solùm cohæredes, sed & membra: non membra tātùm, sed & templum: nec tantùm templum, sed organa spiritus. Vides quot sint baptismatis largitates? Sed multis quidem videtur, cælestem gratiam in peccatorum tantùm remissione consistere: nos autem honores computauimus decē. Hac de causa & iam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint omnes, vt spiritus habitatio fiat.

Non sola peccatorum remissio.
Paruuli cur baptizantur.

Nomina Baptismi varia.
Lauacrum regenerationis.
Tit. 3.
Illuminatio.
Heb. 10. & 6.

20. IDEM in homilia ad baptizandos: De ipsius mysticæ purificationis vocabulo dicamus: non enim ei vnum vocabulum est, sed multis & diuersis nominibus nuncupatur. Nam hæc expurgatio Lauacrū iterùm regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apostolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Dicitur & Illuminatio: ità & illud Paulus Apostolus nuncupauit. Recōmemorate nanque, ait, priores dies, quibus illuminati multam colluctationem sustinuistis passionum. Et iterùm: Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum cæleste &c. Vocatur & Baptisma: Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Vocatur & Sepultura: Consepulti enim, ait idem, sumus per baptismum in mortem. Vocatur Circuncisio: In quo, inquit, & circuncisi estis circuncisione nō manufacta in expoliationem corporis peccatorū carnis. Vocatur Crux: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus est, vt conuertatur corpus peccato. Est & alia vocabula multa proferre, sed ad priùs dictum nomen redeamus. Sordes corporis Iudaicum lauacrum emundabat: Diuinæ autem gratiæ lauacrum non corporis, sed animæ maculam sordesque mundare cōsueuit. Non enim eos qui mortua corpora tetigerūt, sed eos qui operibus mortuis prægrauantur, efficit mundos.. Etsi mollis, etsi fornicator, etsi idolis seruiens, etsi quid aliud huiusmodi gerens quispiam reperiatur, etsi omni humana detestabilitate fuerit prægrauatus, etsi totiùs malitiæ nodis adstrictus: cùm ad illam natatoriam venerit, cùm illius fontis diuinos senserit riuos, Solis radijs mundior eleuatur. Et nè putes ambitionis gratia hæc verba proferri, audi Paulum de huius lauacri virtute dicentem: Nolite errare, nec hi qui idolis seruiūt, nec fornicatores, nec adulteri, &c. Et hæc, inquit, quidē eratis &c. Nos quidem pollicemur vobis ostendere totius malitiæ vinculis absolui, & omni immunditia liberari eos, qui hoc lauacrum promerentur: Verùm ratio longè maiora declarat. Non enim mundos tantùm, sed & sanctos & iustos effectos ostendit. Non enim dixit, lauati estis tantùm, sed & sanctificati & iustificati. Nam si Imperatoris præceptio paucis conscripta literis multorum criminum reos liberare consueuit, alijs quoque præstare culmina dignitatum: multò magis Dei spiritus sanctus & cuncta potens, omni vos malitia liberabit, & multam iustitiam largietur. Et sicut scintilla ignis exigua in profundi maris pelagus cadens aquarum copia non paulatim, sed statim extinguitur, & ilicò nihilum esse demonstratur: ità & omnis humana malitia quando ad natatoriam cælestium fontium valuerit peruenire, illius scintillæ faciliùs extinguitur ardore. Et ob quam causam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remissionis peccatorum dicitur, nec lauacrum purificationis, sed lauacrum regenerationis? Quia non nobis simpliciter peccata concedit, nec simpliciter nos purificat malis actibus implicatos, sed tanquàm è cælo generatos efficit. Nec multò pòst: Vt statuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo & puluere & æruginis sordibus coinquinatam, cùm artifices manus acceperint, renouant fornacis ardore, & splendidam nobis lucidámque demonstrant: ità & nostram naturam Deus æruginatam mole peccati, & malorum gestorum fumo violatam, & omni pulchritudine, quam primò ei donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquàm in purgatorium mittit: & pro flamma spiritus gratiam subministrat, & exindè rudes effectos, etiam Solis radijs eleuat clariùs lucentes, veterem hominem conterens, nouum autem ostendens longè meliorem.

Baptismus. Gal. 3.
Sepultura. Rom. 6.
Circuncisio. Coloss. 2.
Crux. Rom. 6.
Mundat omnia Baptismus.
Solis radijs mundior, recens baptizatus.
1. Cor. 6.
Comparatio pulchra, qua peccata omnia deleri & iustitiā conferri docet.
Simile.
Omnis humana malitia extinguitur.
Cur potiùs dicatur lauacrum regenerationis, quàm purificationis.
Tit. 3.
Simile.

21. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

Quid præstat Baptismus.

22. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite quarto: Cæterùm qui per hunc fontē transit, transit à terrenis ad cælestia: hoc est enim Pascha, id est, transitus eius, trāsitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

Effectus Baptismi.

23. CONCILIVM Florentinum, in doctrina de Sacramentis: Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis & actualis: omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungēda est satisfactio: sed morientes antequàm culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perueniunt.

Gratia baptismi omnino tollitur quicquid propriā peccati rationem habet.

24. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de originali peccato, canone quinto: Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat: aut etiam asserit non tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari, anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis ijs, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem, qui non secundùm carnem ambulant: sed veterem hominem exuentes, & nouum qui secundùm Deū creatus est induētes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.

Rom. 8. 6.
Coloss. 3. Ephe. 4.
Rom. 8.

25. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt in textu.

Sacramentū baptismi quid operetur.

26. AVGVSTINVS ad Bonifacium epistola vigesimatertia: Aqua exhibens forinsecùs sacramentum gratiæ, & spiritus operans intrinsecùs beneficiū gratiæ, soluens vinculum culpæ, reconcilians bonū naturæ, regenerat hominē in vno Christo, ex vno Adam generatum.

Num. 19. Mundat baptismus.

27. IDEM super Numeros quæstione trigesimatertia: Qui sacramento baptismi rectè abluitur, quod illa aspersionis aqua figurabatur, mundatur spiritaliter,

ter,

ter, id est, inuisibiliter in carne & in anima, vt sit mundus & corpore, & spiritu.

Baptismus ægri mentē mutat.

28. ET libro quarto confessionum, capite quarto, de quodam suo amico loquēs: Cùm laboraret ille febribus, iacuit diù sine sensu in sudore lethali: & cùm desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante, & præsumente id retinere potiùs animam eius quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longè autē aliter erat: nam recreatus est & saluus factus. Statímque vt primùm cum eo loqui potui: potui autem mox vt ille potuit, quoniam non discedebā, & nimis pendebamus ex inuicèm: tentaui apud illum irridere, tanquàm & illo irrisuro mecum baptismum quem acceperat, mente atque sensu absentissimus: sed tamen se iam accepisse didicerat. At ille ità me exhorruit vt inimicum, admonuitque mirabili & repentina libertate, vt si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerē. Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos &c.

29. LACTANTIVS libro tertio diuinarum institutionum, capite vigesimoquinto, vel in alijs exemplaribus capite vigesimosexto: Dei præcepta quia & simplicia & vera sunt, quantùm valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virum qui sit iracundus, maledicus, effrenatus: paucissimis Dei verbis tam placidum, quàm ouem reddam. Da cupidum, auarum, tenacem: iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mortis: iam cruces & ignes, *taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentem, iam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem: continuò & æquus, & prudens, & innocens erit: vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum non mercede, non libris, non lucubrationibus opùs est. Gratis ista fiunt, facilè, citò, modò pateant aures, & pectus sapientiam sitiat. Nemo vereatur nos: aquam non vendimus, nec solem mercede prestamus. Dei fons vberrimus ac plenissimus patet cunctis, & hoc cæleste lumen vniuersis oritur, quicunque oculos habent. Num quis hæc philosophorum aut vnquàm præstitit, aut præstare, si velit, potest.

*al. periculū ōmne &

Lauacro Baptismi omnis malitia abolетur.

lib. 2. epist. 2.

30. CYPRIANVS epistola secunda ad Donatum: Cùm in tenebris atque in nocte cæca iacerem, cúmque in salo iactantis seculi nutabundus ac dubius vestigijs oberrantibus fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsùs ac durum pro illis tunc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset: vtq; in nouam vitam lauacro aquę salutarias nimatus, quod priùs fuerat exponeret: corporis licèt manente compage, hominem animo ac mente mutaret. Quî possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repentè ac perniciter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, vel vsurpatū diù senio vetustatis inoleuit? alta hæc & profunda penitùs radice sederunt.

Baptismus hominē animo ac mente mutat.

31 AD Ephesios quinto: Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

32 AD Galatas tertio, vt in textu.

33. AD Romanos sexto, vt antè, A. testimonio septimo.

1. B. BERNARDVS in sermōe de Cœna Domini: Dixi vobis sæpiùs, nec mēte excidere debet: quoniam in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super aceruum lapidum & in luto: Vndè non solùm inquinati, sed etiam vulnerati & grauiter quassati sumus. Lauari quidem citò possumus, ad sanandum verò opùs est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiscentia noceat: si tamen à consensu abstineamus: atque ità tanquàm sanies inueterati hulceris remouetur, dum tollitur damnatio & responsum mortis, quod priùs indè manabat.

Lauamur, à damnatione liberamur, & gratiam accipimus.

2. CYPRIANVS in sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis: Bonis sæpè malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redemptoris, & licèt plenam non habeat virtutem, suscipit tamen CHRISTVS baptisma Ioannis. Præparabat viam Domino Ioannes lauando exteriùs corpora, vt præcederet exterius lauacrum sequuturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur.

Baptismus Ioannis, alius à baptismo Christi.

Animarū ablutio & remissio peccatorum.

3. IDEM de ablutione pedum: Ornata & honorata est Ecclesia quasi paradisus, in amplitudinis suæ vmbilico fontem continens gratiæ singularis, flumina creans in vitam æternam salientia, viuam habens originem & decursum perennem. Hinc egredientia quatuor euangelij flumina, per vniuersum mundum secum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & secretissimo Spiritus sancti munere huius gratiæ liquor emanat, sic lauans quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis nec originalis macula, aliqua suî post ablutionem illam vestigia derelinquat. Præteritis lotis, vita deincèps arbitrio est proprio deducenda, ità tamen, vt actualibus aliquando recrudescentibus iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius sit, cui semel illa sunt in baptismo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abijci & exterminari meruerat: sed quia non erat voluntas in culpa, prouidit Deus generali damnationi remedium, & suæ sententiam iustitiæ temperauit, hæreditarium onus à sobole remouens, & misericorditer ablutione & vnctione medicinali, corruptionis primitiuæ fermentum expurgans.

Gen. 2.

Ioan. 4.

Originale & actualia peccata planè tollit.

4. ORIGENES in caput sextum epistolæ ad Romanos: De hoc etiam paruulorum peccato Dauid dixisse credendus est illud, quod suprà memorauimus, quia in peccato concepit me mater mea. Secundùm historiam enim nullum matris eius declaratur peccatū. Pro hoc & Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorum, quia essent in omnibus genuinæ sordes peccati, quæ per aquam & spiritum ablui deberent.

Psal. 50.

Traditio Apostolica.

Paruuli per baptismū ab Originali peccato liberantur.

5. RETICIVS Augustudunensis Episcopus de Baptismo loquens, apud Augustinum libro primo contra Iulianum, capite secundo: Hanc esse principalem in Ecclesia indulgentiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantiæ nostræ facinora prisca delemus, vbì & veterem hominem cum ingenitis sceleribus exuimus. Audis (subiungit Augustinus) antiqui criminis pondus, audis prisca facinora, audis cum sceleribus ingenitis hominem veterem: & audes aduersùs hæc ruinosam construere nouitatem?

Omne pondus antiqui criminis exponimus.

CONCVPISCENTIA.

1. C. IACOBI primo: Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

2. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius.

3. ET capite septimo: Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de Originali peccato, canone quinto:

Concupiscētia cur in baptizatis manet.

Manere in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, hæc sancta Synodus fatetur & sentit, quæ cùm ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus non valet: quinimmò qui legitimè certauerit, coronabitur. Hāc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus peccatum appellat, sancta Synodus declarat Ecclesiam Catholicam nunquàm intellexisse Peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

2. Timoth. 2.

Rom. 7.

Impropriè vocatur peccatum.

Concupiscētia nō est peccatum in regeneratis.

5. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & cōcupiscētia, capite vigesimotertio: Cōcupiscentia quæ solo Sacramento regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione traijcit in posteros, nisi ab illo & ipsi regeneratione soluantur. Nam ipsa quidem concupiscentia iam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur, atque vt ea perpetrent, à regina mente membra non dantur, vt si non fit quod scriptum est, Non concupiscas: fiat saltem quod alibì legitur, Post concupiscentias tuas non eas. Sed quia modo quodam loquendi peccatum vocatur, quòd peccato facta est, & peccatum, si vicerit, facit reum, reatus eius valet in generato. Quem reatum Christi gratia per remissionem omnium peccatorum in regenerato, si ad mala opera ei quodammodò iubenti non obediat, valere non sinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum, sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itémque sic vocatur peccatum, quia peccatum, si vincit, facit: sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat.

Exodi 20.

Eccli 18.

Quomodò peccatum appelletur.

6. ET capite vigesimoquinto: Si quæritur, quomodò ista concupiscentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuersorum facta est remissio peccatorum, quandoquidem per ipsam seminatur, & cum ipsa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati: aut certè si in parente baptizato potest & esse, & peccatum non esse, cur eadem ipsa in prole peccatum sit: Ad hæc respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, non vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Quanuis autem reatu suo iam soluto, manet tamen donèc sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diem, cùm exterior induerit incorruptionem: non enim substantialiter manet, sicut aliquod corpus aut spiritus, sed affectio est quædam malæ qualitatis sicut languor. Non ergò aliquid remanet, quod non remittatur, cùm fit, sicut scriptum est, Propitius Dominus omnibus iniquitatibus nostris, sed donèc fiat & quod sequitur, Qui sanat omnes languores tuos, qui redimet de corruptione vitam tuam: manet in corpore mortis huius carnalis concupiscentia. Cuius vitiosis desiderijs ad illicita perpetranda non obedire præcipimur, nè regnet peccatum in nostro mortali corpore. Quæ tamen concupiscentia quotidiè minuitur in proficientibus & continentibus: accedente autem senectute, multò maximè. Qui verò ei nequiter seruiunt, tantas in eis vires accipit, vt plerunquè iam ætate deficientibus membris, ijsdémque partibus corporis ad illud opus iam moueri minùs valentibus, turpius & procacius insanire non desinat.

Quomodò concupiscentia dimittitur in Baptismo.

1. Cor. 4.

Psal. 102.

Rom. 6.

7. IDEM libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Concupiscentia carnis, etiamsi vocatur peccatum, non vtiquè quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur, sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit: peccata autem sunt, quæ secundùm carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanquàm tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Ex quibus tamen si filios carnaliter gignunt, rursus trahitur, rursúsque & nocitura nascentibus, nisì eadem forma renascentibus remittatur, & insit nihil obfutura vitæ futuræ, quoniam reatus eius generatione tractus, regeneratione dimissus est. Et ideò iam non sit peccatum, sed sic vocetur, siue quòd peccato facta sit, siue quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei, vincente delectatione iustitiæ, non consentiatur. Nec propter ipsam cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus cùm ab eo quodlibet vincitur quod placet, siue cùm per ignorantiam malum quasi bonum placet.

Cur aliquādo peccatum appelletur.

Peccati descriptio.

Matth. 6.

8. ITEM libro primo Retractationum, capite decimoquinto: Sed hoc peccatum, de quo locutus Apostolus, ideò peccatum vocatur, quia peccato factum est, & pœna peccati est: quandoquidem hoc de concupiscentia carnis dicitur, quod aperit in consequentibus, dicens: Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Perfectio quippe boni est, vt nec ipsa concupiscentia peccati sit in homine, cui quidem quando benè viuitur, non consentit voluntas, veruntamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia, cui repugnat voluntas, cuius concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet, cui donèc sanetur, omnis fidelis qui benè proficit, studiosissimè reluctatur.

Rom. 7.

Cur ab Apostolo peccatum appelletur.

Reatus soluitur, infirmitas manet.

9. ET libro decimotertio de Trinitate, capite decimosexto: Quanuis & ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamen bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et ideò non solùm ipsa, sed omnia seculi huius mala, dolores laborésque hominum, quanquàm de peccatorum & maximè de peccati originalis meritis veniant, vndè facta est & ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen & remissis peccatis remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vndè exerceretur virtus fidelium: vt nouus homo per testamentum nouum, inter mala huius seculi nouo seculo præpararetur, miseriam, quam meruit vita ista damnata, sapienter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans: beatitudinem verò, quam liberata vita futura sine fine habitura est, fideliter & patienter expectans.

Remisso originali peccato, multæ infirmitates quare maneant.

10. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimonono: In paruulis certè gratia Dei per baptismum eius, qui venit in similitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt in ipsa viuente carne concupiscentia conspersa & innata, repentè absumatur & non sit, sed nè obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eámque adiuuante Deo superet, si non inuacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc præstatur in baptismo, nisì fortè miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, vt lex peccati, quæ inest in membris repugnans legi mentis, penitùs extinguatur & non sit, sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum est, cùm eidem concupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò soluto reatus vinculo, quo illam diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrum castigamus, & seruituti subijcimus, vel

Baptismus, quicquid propriè peccati rationem habet, tollit.

ad

ad vsus licitos & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda.

11. ITEM libro secundo, capite trigesimotertio: Non intelligũt quomodò res, quarum reatum, nè post hanc vitam obsint, Deus soluit, tamen eas ad certamen fidei sinit manere, vt per illas erudiantur & exerceantur, proficientes in agone iustitiæ.

12. ET capite trigesimoquarto: Verùm quia & tales nõ desunt, quemadmodùm eis hac quęstione proposita respondemus, dicentes, ante remissionem esse illa supplicia peccatorum, post remissionem autẽ certamina exercitationesq; iustorum: ità & illis, quos de morte corporis similiter mouet, respõdere debemus, vt eam & peccato accidisse fateamur, & post peccatorum remissionem, vt magnus timor eius à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse nõ dedignemur. Et paulò pòst: Mirandum non est, & mortem corporis non fuisse euenturam homini, nisi præcessisset peccatum, cuius etiam talis pœna consequeretur, & post remissionem peccatorũ eam fidelibus euenire, vt in eius timore vincendo exerceretur fortitudo iustitiæ. Et infrà: Sicut illi primi homines posteà iustè viuendo, vndè meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerũt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortẽ non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem propheta cùm missus esset, eiq; propter peccatũ quod cõmiserat, euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, cõfessione peccati veniam meruit, respondente propheta, quòd illud ei flagitium facinusq; remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio. Quarè & hîc non dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato, quod erat minatus impleuit, nisi quia rectissimè, si sic dictum fuerit, respondebitur remissionem illam peccati factam, nè homo à percipienda vita impediretur æterna: subsecutũ verò illius comminationis effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atq; probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem, propter exercendam iustitiam non ademit.

Remisso originali peccato, multæ pœnæ relinquũtur.

2. Reg. 12. Pœna post dimissam culpã luenda restat nõnunquàm.

13. AD Romanos octauo, vt in textu.

14. AD Colossenses tertio: Expoliantes vos veterẽ hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginẽ eius qui creauit illum.

15. AD Ephesios quarto: Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.

16. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Propter quod non deficimus: sed licèt is qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is qui intùs est, renouatur de die in diem.

17. AD Romanos sexto: Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortẽ &c. vt sup. A. test. septimo.

IIII

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

A. Primùm à nobis summam postulat & assiduam animi gratitudinem, vt prædicemus, amemus & celebremus eum[a] *qui secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum hoc regenerationis & renouationis Spiritus sancti: quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Dominum nostrũ, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.*

B. Deindè sic huius sacramenti mysterium[b] rememorandum est, vt identidèm seipsum quisq; admoneat pręclaræ illius suæ spõsionis & Christianę professionis, quam in sacro lauacro per[c] sponsores edidit. Cogitet igitur Christianus, illic se ex iræ filio & Satanæ seruo,[d] Dei filium Christiq; membrum & cohæredem, viuumque[e] templum Spiritus sancti factum esse.

C. Ingressus es regenerationis sacrariũ, inquit[f] Ambrosius: repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciâsti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac voluptatibus.[g] Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Et præclara Pauli baptizatos omnes adhortantis vox est:[h] *An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.*

a Tit. 3. b

b Orig. hom. 12. in Numeros.

c Dionys. Areopag. cap. 7. eccl. hierar. Aug. de nupt. & concup. lib. 1. c. 20. Item lib. 1. de pec. mer. cap. 19. & lib. 4. contra Donat. ca. 24.

d Rom. 8. a. c Galat. 4. a d

e 1. Cor. 6. d

f Ambr. de initian. myst. c. 2. Chrysost. hom. 21. ad populum Antioch. Aug. lib. 4. de Symb ad Catechu. c. 1.

g Amb. lib. 1. de sacramen. cap. 2. Cyrill. Hieros. catech. 1. mystago.

h Rom. 6. a Galat. 3. d Aug. de fide & oper. c. 26.

TESTIMONIA.

A. AD Titum tertio, vt in textu.

1. B. ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium, cùm primùm venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima suscepit, & ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid denunciauerit diabolo: non se vsurum pompis eius, neque operibus eius, neq; vllis omninò seruitijs eius ac voluptatibus pariturũ.

Memoria abrenunciationis factæ in baptismo.

2. DIONYSIVS Areopagita capite septimo Ecclesiasticæ Hierarchiæ: Cùm pijssimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati paruuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant, præclaro diuinarum rerum magistro, sub quo iam puer sit, quasi sub patre diuino, sanctæq; salutis alumno. Hunc itaque præsul spondentem, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidemq; confiteatur: non (vt illi ridentes aiunt) alium pro alio imbuit

Puer in baptismo abrenunciationes facit per sponsores.

buit sacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei sacraméta profiteor, sed ità puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerum inducturum, cùm ad sacram intelligentiam venerit, sedulis abhortationibus meis, vt abrenunciet contrarijs omninò, profiteaturq́ & peragat diuina quę pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignum est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctũ habens pręceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorumq́ seruet immunem.

Per corda & ora gestantiũ renunciant.

3. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis: eiq́ renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Per verba gestantium fidé profitētur, & diabolo ac mundo renunciant.

4. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimonono: Si propterea rectè fideles vocātur, quoniam fidem per verba gestantiũ quodammodò profitentur, cur non priùs etiam pœnitentes habentur, cùm per eorundem verba gestantiũ diabolo & huic seculo renunciare monstrantur? Totum hoc in spe fit vi sacramenti & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesię.

Responsio aliorum pro infantibus valet.

5. ITEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Cùm alij pro infantibus respōdent, vt impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet vtiq́ ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo qui respōdere potest, alius respondeat, non itidèm valet. Ex qua regula illud in Euangelio dictum est, quod omnes, cùm legitur, naturaliter mouet: Aetatem habet, ipse pro se loquatur. Ioan. 9.

6. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secũdùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis. Et paulò pòst: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba, (Pater) Ipse enim spiritus, testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

7. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factũ ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij Dei, misit Deus spiritũ filij sui in corda vestra clamantem: Abba, pater. Itaque iam non es seruus, sed filius: quòd si filius, & hæres per Deum. Ibidèm: Nos autem fratres, secũdùm Isaac promissionis filij sumus. Itaque fratres non sumus ancillę filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberauit.

8. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

1. C. AMBROSIVS in libro de his qui mysterijs initiantur, capite secundo: Ingressus es regenerationis sacrarium &c. vt in textu.

Abrenunciationis voce frequenter vtendum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quam, dum sacris initiareris, emisisti: Abrenuncio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum insania, est pompa satanica. Aurum enim cepisti, non vt corpus vincias, sed vt pauperes soluas & enutrias. Dic igitur continuè, Abrenuncio tibi Satana. Nihil hac tutius voce [illegible] per opera exhibeamus: hanc & vos, initiandi, discere censeo. Et sub finem: Sicut sine calceamentis vel vestimentis vestrũm nemo in forum descendere eligeret: ità sine verbo hoc nunquàm in forum prodeas, sed cùm es ianuæ vestibula transgressurus, hoc priùs loquere verbum: Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christe. Nè vnquàm absque hac voce exeas: hęc erit tibi baculus, hæc armatura, hęc turris inexpugnabilis. Cũ hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim non tantùm homo occurrens, verùm nec ipse diabolus te quicquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbiquè apparentem.

Baptizandi Deo & angelis cōscribentibus dicunt, Renũcio diabolo.

3. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo: Diabolo vos renunciare professi estis: in qua professione non hominibus, sed Deo & angelis eius conscribentibus dixistis, Renuncio. Renunciate non solùm vocibus, sed etiã moribus, non tantùm sono linguæ, sed & actu vitæ: nec tantùm labijs sonantibus, sed operibus pronunciantibus. Scitote, vos cum callido, antiquo & veternoso inimico suscepisse certamen: non in vobis post renunciationem inueniat opera sua, non iure vos attrahat in seruitutem suam. Deprȩhenderis enim & detegeris Christiane, quando aliud agis, & aliud profiteris: fidelis in nomine, aliud demonstrans in opere, non tenens promissionis tuæ fidem. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciâsti? Quid tibi cum pompis diaboli amator Christi? Noli te fallere, odit enim tales Deus, nec inter suos deputat professores, quos cernit viæ suæ desertores.

Abrenunciatio quæ fit in baptismo, in mentem reuocanda est.

4. AMBROSIVS libro primo de sacramentis, capite secundo: Quando te Leuita interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenũcias seculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adstrictus, & reluctantem te fœnerator adstringit: si recusas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris, considera, vel quibus promiseris. Leuitam vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrare. Ergò chirographum tuum tenetur non in terra, sed in cælo.

5. CYRILLVS Hierosolymitanus Archiepiscopus catechesi prima mystagogica, de abrenunciatione baptizandorum agens: Istud, inquit, nō ignores, quòd quæcunq́ dicit, illa præsertim formidabili hora, scripta sunt in libris Dei absconditis: vt si quid deincèps aduersùs illa pronunciata patraueris, tanquàm prȩuaricator iudiceris.

6. AD Romanos sexto, vt in textu.

7. AD Galatas tertio: Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

Post baptismum bona vita est necessaria.

8. AVGVSTINVS de fide & operibus, capite vigesimosexto: Sancto baptismo consona sit vita Christiana, nè cuiquam homini, si vtrumlibet defuerit, vita promittatur æterna. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnũ cælorum: ipse etiam dixit, Nisi abundauerit iustitia vestra super Scribarum & Pharisæorum, nō intrabitis in regnum cælorum. De illis quippe ait: Scribæ & Pharisæi super cathedrã Moysi sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Ergò iustitia eorum est, dicere & non facere: ac per hoc nostram esse voluit abundantem super illorum, dicere & facere: quæ si non fuerit, non intrabitur in regnum cælorum. Ioan. 3. Matth. 5. Matth. 23.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

I

Quod est alterum à Baptismo Sacramentum?

CONFIRMATIO, quæ Sacramentum est nouæ legis æquè sacrosanctum, vt Augustinus [a] inquit, ac ipse Baptismus: quod baptizatis confertur cum impositione manuum Episcopalium, & sacri Chrismatis inunctione.

[a] lib. 2. cont. lit. Petilian. c. 104. Conc. Elib. c. 38. Aurel. c. 3. Laod. can. 48. Mel. c. 6. Florent. Constantien. sess. 15. Trident. sess. 7. can. 1. Bernar. in vita Malach. episc. Pet. Damian. serm. 1. de dedicatione Ecclesiæ. Isidor. de eccles. offic. lib. 2. cap. 25. & 26. Raban. de instit. cler. lib. 1. cap. 30.

TESTIMONIA DE SACRAMENTO Confirmationis.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite centesimoquarto: Caput est ipse saluator corporis. Per barbam non incongruè fortitudo intelligitur. Ergò ad eos qui sunt fortes in ecclesia eius, & adhærent oræ eius vt sine timore prædicent veritatem, ab ipso Christo tanquàm à capite sanctum descendit vnguentum, id est, sanctificatio spiritalis. Per oram vestimenti, significantur perfecti fideles in Ecclesia. Et post pauca: In hoc vnguento sacramentum chrismatis vult interpretari, quod quidē in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est sicut ipse Baptismus. Psal. 132.

2. CONCILIVM Elibertinum vel Eliberinum canone trigesimooctauo: Peregrè nauigantes, aut si Ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem (qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus) baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ità vt, si superuixerit, ad Episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

3. AVRELIANENSE Concilium capite tertio, teste Gratiano, de consecratione distinctione quintà: Vt ieiuni ad Confirmationem veniant perfectæ ętatis, vt moneantur confessionem facere priùs, vt mūdi donum spiritus sancti valeāt accipere: & quia nunquàm erit Christianus, nisi in Confirmatione episcopali fuerit chrismatus. *Quomodò ad hoc sacramētum sit accedendum.*

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos post baptismū sacratissimum chrisma percipere, & cælestis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldense capite sexto, apud Gratianum de consecratione distinctione quinta: Vt Episcopi non nisi ieiuni per impositionem manuum spiritum sanctum tradant, exceptis infirmis & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, pascha videlicet & pentecoste, à ieiunis celebrari debet baptismus: ità etiam traditionem spiritus sancti à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum est Confirmatio &c.

7. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, in condemnatione octaui articuli Ioannis Hus, meminit septem Sacramentorum.

8. CONCILIVM Tridentinū sessione septima, canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit Confirmationē baptizatorum ociosam ceremoniam esse, & non potiùs verum & proprium Sacramentum, aut olìm nihil aliud fuisse, quàm catechesin quandā, qua adolescentiæ proximi, fidei suæ rationem coram Ecclesia exponebant, anathema sit.

9. BERNARDVS in vita Malachiæ Episcopi Hiberniæ: Malachias vsum saluberrimum Confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo instituit. *Confessionis, Confirmationis, & Coniugij sacramentum.* Cùm autem esset illi studium & zelus maximus circa cultum diuinorum, & venerationem sacramentorum: nè fortè de his aliquid constitueret vel doceret secùs quàm ritus haberet vniuersalis Ecclesiæ, subijt animum, adire episcopum Malchum, qui se pleniùs de omnibus informaret. Hic erat senex plenus dierum & virtutum: & sapientia Dei erat in illo. Is puerum mente captum ex his quos lunaticos vocāt, inter confirmandum sacra vnctione sanauit. *Miraculum per Confirmationem.*

10. PETRVS Damianus sermone primo de dedicatione ecclesiæ: Secundum est sacramentum Confirmationis. In baptismate spiritus datur ad veniam, hîc ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hîc virtutibus pręmunimur. *Differētia baptismi & Confirmationis.* Nónne in superliminari fronte domus nostrę terrestris, consecrata manus sacri chrismatis imprimit vnctionem? Nec quilibet tanti mysterij legitur executor, sed solus episcopus, super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius ditioni sacerdotalis subditur multitudo. Baptismi gratiā omni homini, vel omni sexui tradidit authoritas antiquorū: Confirmationis autem insigne, sola pontificalis personæ suæ vendicat dignitati. *Episcopus huius sacramenti minister.* Indè est, quòd decretales paginæ & sanctorum patrum instituta decernunt, non esse differendam post baptismū sacramenti huius virtutem, nè nos inermes inueniat fraudulentus ille contortor, à quo nemo vnquàm nocendi inducias extorsit. *Cur nō sit facilè differenda huius sacramenti susceptio.* Delibuti igitur vtriusque roris vnguento, illo sanati, confortati isto, securiùs descendamus ad singulare certamen. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo moueat staturalis, quia nobiscum est magnus Dominus Deus noster, & magna virtus eius, appræhendens arma & scutum, vt exurgat in adiutorium nobis. 1. Reg 17. Psal. 34.

11. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite vigesimoquinto: Chrismatis vnguentum Moyses primùm in Exodo, iubēte Domino, composuit & confudit, quo primi Aaron & filij eius in testimonium sacerdotij & sanctitatis peruncti sunt. Exod. 30. Deindè quoquè & reges eodem chrismate sacrabantur, vndè & Christi nuncupabantur, sicut scriptū est: Nolite tangere Christos meos. *Chrisma.* Psal. 104. Eratq; eodem tempore in regibus & sacerdotibus tātùm mystica vnctio, qua Christus figurabatur: vndè & ipsum nomē à chrismate ductum est. Sed postquàm Dominus noster verus rex & sacerdos æternus, à Deo patre cælesti mystico vnguento est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis Ecclesia vnctione chrismatis consecratur, pro eo quòd membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergò quia genus regale & sacerdotale sumus, ideò post lauacrum vngimur, vt Christi nomine censeamur. 1. Pet. 2.

12. ET capite vigesimosexto: Sed quoniam post baptismū per Episcopos datur spiritus sanctus cum manuum impositione, hoc in Actibus Apostolorum fecisse meminimus Apostolos. Sic enim legitur: Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus &c. Acto. 19. Item alio in loco: Cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli &c. Acto. 8. Spiritū autem sanctum accipere possumus, dare autem non possumus: sed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potissimùm fiat, (quemadmodùm Papa sanctus Innocentius scribit) subijciam: dicit enim non ab alio *Innocen. 1. ad Decentium.*

quàm

quàm ab episcopo fieri licere: Nam presbyteri licèt
sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem nõ habent.
Ministerhuius sacramẽti. Hoc autem solis pontificibus deberi, vt vel consignẽt,
vel paracletum spiritum tradant, quod non solùm ec-
clesiastica consuetudo demonstrat, verùm & superior
Actor. 8. illa lectio Apostolorum, quæ asserit Petrum & Ioan-
nem esse directos, qui iam baptizatis traderent spiri-
tum sanctum.

13. RABANVS archiepiscopus Moguntinus de in-
stitutione clericorum libro primo, capite trigesimo:
Nouissimè autẽ à summo sacerdote per impositionem
manus, paracletus traditur baptizato spiritus sanctus,
vt roboretur per spiritum sanctum ad prædicandum
alijs idem donum, quod ipse in baptismate cõsecutus
est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim
Chrismate cur & à sacerdote in summitate capitis, & ab episcopo in frõte baptizati signentur. baptizatus cum chrismate per sacerdotem in capi-
tis summitate, per pontificem verò in fronte: vt prio-
ri vnctione significetur spiritus sancti super ipsum de-
scensio ad habitationem Deo consecrandam, in secun-
da quoquè, vt eiusdem spiritus sancti septiformis gra
tià cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & vir-
tutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipse
spiritus sanctus post mũdata & benedicta corpora atq;
animas, libens à patre descendit, vt vas suum sua visi-
tatione sanctificaret & illustraret: & nunc in hominẽ
ad hoc venit, vt signaculum fidei quod in fronte susce-
Confirmationis effectus. pit, faciat eum donis cælestibus repletum: & sua gra-
tia confortatum, intrepidè & audacter coram regi-
bus & potestatibus huius seculi portare, ac nomen

Christi libera voce prædicare. Et paulò pòst: Benè Materia huius sacramẽti.
quippe conuenit, vt per sacrum chrisma & per pin-
guedinem oliuæ gratia spiritus sancti tribuatur: quia
in psalmo scriptum est de ipso saluatore, quòd vnxerit
eum Deus pater oleo lætitiæ præ consortibus suis. & Psal. 44. &
item de nobis, quòd exhilaret faciem nostram in oleo. 103.
χρίσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius no- Chrisma.
mine & Christus dicitur, & ex ipso homo post lauacrũ
sanctificatur. Nam sicut in baptismate peccatorum re-
missio datur ad veniam, ità per vnctionem sanctifica-
tio spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de pristina
vnctione tractum est exemplum, qua vngi in sacerdo-
tium & regnum solebant antiqui: vndè & Aaron & fi- Exod. 29.
lij eius post lauacrũ à Moyse vncti sunt, vt sacerdotes
Domini fierent. Et Dauid & Salomon & cæteri reges
per prophetas & sacerdotes perfusi sunt cornu olei, vt
regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit,
spiritaliter proficit, quomodò & ipsa baptismi gra-
tia visibilis actus est, quòd in aqua mergimur: sed spi-
ritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus
ergò & ipsam olei naturam, si quid in ea huic signifi-
cationi conueniens possit intelligi. Oleum nanque ar- Olei proprietates.
dens illuminat, & medicãs sanat, & aquis infusum per-
spicuas eas reddit: quod benè gratiam spiritus sancti
potest demõstrare. Ipse enim flãma charitatis & splen-
dore sapientiæ animas illuminat. Ipse medicamine cle-
mentiæ suæ, per veniam peccatorum vulnera sanat.
Ipse admixtione virtutis suæ, aquas baptismi ad effu-
gandas peccatorum tenebras veraciter illustrat.

II

Vndè nobis comprobatur hoc Sacramentum?

a Cypr. epist. 70. Aug. lib. 5. contra Donat. cap. 19. & 20. Item trac. 6. in epis. Ioã. b Act. 8. c & 19. a Cypr. ad Iubaianum. c Ibidèm.

A. Testimonium habet à diuina scriptura secundùm Patrum & [a] Ecclesiæ con-
cordem sententiam atq; interpretationem. Huc enim spectat, quod Lucas [b] Euan-
gelista semel atque iterùm scribit de Apostolis, qui super baptizatos manus impo-
suerunt: hoc signo vtentes visibili, diuinitusque instituto, quòd Christo iam ini-
tiatis noua & amplior Spiritus sancti gratia conferretur. Quare cùm Apostoli ma-
nus illis imposuissent, acceperunt, vt [c] Lucas de ijsdem baptizatis refert, Spiritum
sanctum, cum accessione scilicet ac exuberantia quadam gratiæ spiritualis.

d Hier. cõtra Luciferianos. e Ser. de vnctione chrismatis.

B. Nunc verò, vbì Apostolorum vicem Episcopi gerunt, & locum tenent, non
fraudat Deus Ecclesiam suam hac tam salutari gratia, sed per eosdem episcopos [d] in
hoc Sacramento efficaciter operatur, vt adsit, Cypriano [e] teste, & veritas signo, &
spiritus Sacramento.

f Vrban. põt. & martyr, qui anno 227. vixit, in epis. ad omnes Christianos.

C. Atque huc pertinet veteris Ecclesiæ canon: [f] Omnes fideles per manus im-
positionem episcoporum Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, vt
pleni Christiani inueniantur, quia cùm Spiritussanctus infunditur, cor fidele ad
prudentiam & constantiam dilatatur.

TESTIMONIA.

lib. 1. epist. 12. 1. A. CYPRIANVS epistola septuagesima ad Ia-
nuarium & cæteros: Vngi quoquè necessè est eum, qui
Baptizati Chrismate inungendi. baptizatus sit, vt accepto chrismate, id est, vnctione,
esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit.
Porrò autem eucharistia est, & vndè baptizati vngun-
Oleum in altari sanctificatum. tur, oleum in altari sanctificatum.

2. AVGVSTINVS libro quinto de baptismo con-
Olei benedictio. tra Donatistas, capite decimonono: Quomodò aquam
mundat & sanctificat homicida? Quomodò benedicũt
Sacramentis Deus adest, etiãsi per malos ministrẽtur. oleum tenebræ? Si autẽ Deus adest Sacramentis & ver-
bis suis, per qualeslibet administrentur, & Sacramen-
ta Dei vbiquè recta sunt, & mali homines quibus ni-
hil prosunt, vbiquè peruersi sunt.

3. ET capite vigesimo: Cur autem ad verba quæ
procedunt ex ore homicidæ, possit tamen Deus oleum
sanctificare, & in altari quod hæretici posuerunt, non

possit, nescio: nisì fortè cor hominis quem fallaciter
conuersum intùs non impedit, lignum fallaciter posi-
tum impedit forìs, quo minùs sacramentis suis adesse
dignetur, nullis hominum falsitatibus impeditus. Si Ioan. 9.
ergò ad hoc valet, quod dictum est in Euangelio, Deus
peccatorem non audit: vt per peccatorem sacramen-
ta non celebrentur: quomodò exaudit homicidam de- Sacramenta quatuor commemorat.
precantem, vel super aquam baptismi, vel super oleũ,
vel super eucharistiam, vel super capita eorum qui-
bus manus imponitur? Quæ omnia tamen & fiunt &
valent, etiam per homicidas, id est, per eos qui oderũt
fratres etiam in ipsa intùs Ecclesia. Cùm dare nemo
possit quod non habet, quomodò dat homicida Spiri-
tum sanctum? Et tamen ipse intùs etiam baptizat.
Deus ergò dat etiam ipso baptizante, Spiritum san-
ctum.

4. IDEM

4. IDEM tractatu sexto in epistolam B. Ioannis: Primis temporibus cadebat super credentes spiritus sanctus: loquebantur linguis quas non didicerant, quomodò Spiritus dabat eis pronunciare. Signa erāt tempori opportuna. oportebat enim ità significari in omnibus linguis spiritum sanctum, quia Euangelium Dei per omnes linguas cursurum erat toto orbe terrarum: significatum est illud, & transijt. Nunquid modò quibus imponitur manus vt accipiant Spiritū sanctum, hoc expectatur vt linguis loquātur? Aut quando imposuimus manū istis infantibus, attendit vnusquisque vestrûm vtrùm linguis loquerentur? Et cùm videret eos linguis non loqui, ità peruerso corde aliquis vestrûm fuit vt diceret, Non acceperunt isti spiritum sanctum: nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodùm tunc factum est? Si ergò per hæc miracula modò testimonium præsentiæ spiritus sancti non fit, vndè cognoscit quisque accepisse se spiritū sanctum? Interroget cor suum: si diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo: videat, probet seipsum coram oculis Dei: videat si est in illo dilectio pacis & veritatis, dilectio Ecclesiæ toto terrarum orbe diffusæ.

Manuū Episcopaliū impositione infantes & alij accipiūt Spiritum sanctū; licèt linguis non loquantur.

5. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli, qui erant Hierosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannē. Qui cùm venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum: nondùm enim in quenquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebāt Spiritum sanctum.

6. ET decimonono: His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Iesu. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7. CYPRIANVS in epistola ad Iubaianum de hæreticis baptizandis: Idcircò quia Samaritani legitimum & Ecclesiasticum baptismum consecuti fuerāt, baptizari eos vltrà non oportebat: sed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factum est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita, inuocaretur & infunderetur super eos Spiritus sanctus. Quod nunc quoquè apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, præpositis Ecclesię offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consummentur.

Actor. 8.

Manuū Episcopaliū impositione Spiritum sanctū consequūtur baptizati.

1. B. HIERONYMVS aduersùs Luciferianos: An nescis (inquit Luciferianus) etiam Ecclesiarū hunc esse morem, vt baptizatis posteà manus imponantur, & ità inuocetur Spiritus sanctus? Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare, &c. ORTHOD. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus manum impositurus excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas, & virginis integritatem, per meretricum lupanaria patiaris spurcari? Episcopus si imponit manum, ijs imponit qui in recta fide baptizati sunt: qui in patre & filio & spiritu sancto tres personas vnā substantiam crediderunt. Arrianus verò cùm aliud nihil crediderit, (claudite quęso aures qui audituri estis, nè tantę impietatis vocibus polluamini) nisi in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu sancto vtriusque seruo: quomodò spiritum sanctum ab Ecclesia recipiet, qui necdùm remissionem peccatorum consecutus est? Spiritus quippe sanctus, nisi mundam fidem non incolit: nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet veram fidem. Quòd si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: disce hanc obseruationem ex ea authoritate descendere, quòd post ascēsum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.

Actor. 8. & 19.

Minister Cōfirmationis Episcopus.

Actor. 2.

2. CYPRIANVS de vnctione chrismatis & alijs Sacramentis: Hodiè in Ecclesia cum cæteris vnctionibus ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis & nominis, sacrum chrisma conficitur: in quo mixtum oleo balsamum, regię & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitùs est vnctio instituta. Et paulò pòst: Hodiè, vt diximus, vnguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrantia adolescentulæ & nouellæ animæ, accedentes ad fidem, illectæ delectantur, & exinanitiōis eius suauitate delibutę, diligūt & sequuntur aromatum largitorem, & vsque ad regis accubitū spiramine illo trahuntur, & post odorem illum vbiquè desiderio sancto perurgente sitibundæ discurrūt. Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quę secundùm quasdam naturales rationes emollit & temperat spissamenta humorum, quos solet intrinsecùs adstringere siccitas aliqua, vel corruptio conglobare. Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentiùs operatur, sed adest veritas signo, & spiritus sacramento: vt & ipsis rerum efficientijs gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur authoritas deiformi conuersatione & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitùs sacerdotes sacrabantur & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi volebant sacris mysterijs inesse pinguedinē. Et sicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet superfertur, ità excellentia sacerdotalis & regiæ dignitatis secundùm formam Dei & Christi sub se omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuę vitę obtinet: & ex hoc humore cōstat descēdere oēs gratiarū diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius vnctionis beneficio & sapientia nobis & intellectus diuinitùs datur, consilium & fortitudo cælitùs illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritalibus nequitijs colluctamur, nec fœtoribus spurijs imbui possumus, qui balsami spiritalis odore fragramus. Hoc oleum &c. Et quibusdam interiectis: Nec tamen cessantibus his quę ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Christiano circuncisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana contempsit: sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo: vt sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentię oleo vnxerit eum Deus, ità & participes eius quotquot sunt, cōsortes sint tam vnctionis quàm nominis, & dicantur à Christo Christiani, vt sint sui Christo duce rectores & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimonię sacerdotes.

In die cœnæ Domini chrisma conficitur.

Chrisma vndè conficiatur.

Chrisma quātum ab alijs liquoribus distet.

Effectus vnctionis.

Actor. 2. Septem dona Spiritus sancti. Esa. 11.

Christus à Chrismate dictus. Psal. 44.

C. VRBANVS primus Pontifex & martyr in epistola ad omnes Christianos, vt in textu.

III

Quæ necessaria sunt ad conficiendum hoc Sacramentum?

A. Tria præcipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma, & minister idoneus.

B. Materia ex oleo & [a] balsamo mixta est, quæ ab episcopo consecrata, sacri [b] Chrismatis nomen iam olìm obtinuit, & in hoc Sacramento fronti solenni ritu illinitur.

C. Forma verborũ hæc præscripta est, [c] Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris & Filij & Spiritussancti.

D. Minister Sacramenti huius solus est Episcopus, [d] vt Apostolorum exemplum, forma & traditio retineatur. Qua de re iam olìm ità sancitum accepimus: [e] Manus impositionis Sacramentum magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisì à summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab alijs, quàm ab ipsis [f] Apostolis legitur aut scitur esse peractum.

a 2. Conc. Braccar. cap. 4. Cypr. de vnct. chris. Greg. in 1. cap. Cantic. Fabian. epist. 2. cap 1. & Conc. Flor. b Cyprian. vt sup. & epist. 70. Basil. de Spiritu sanct. cap. 27. Fabia. qui vixit anno 241. epist. 2. c Concil. Florent. 2. Cor. 1. d Ephes. 1. c Ambros. de his qui mystc. initi. cap. 7. & lib. 1. de. Spir. sanct. ca. 6. d Act. 8. c Clemens epist. 4. Vrban. Melchiad. Dama. epist. 4. Leo. episto. 88. ad Episc. Ger. & Gall. Concil. Vuorm. can. 8. Florent. & Trident. can. 3. e Euseb. Pont. & mart. qui vixit anno 310. episto. 3. ad Episc. Tuscię & Campanię. Innoc. 1. epi. 1. ad Decent. cap. 3. f Actor. 8. c & 19. a

TESTIMONIA.

1. B. CONCILIVM secundũ Braccarense canone quarto: Placuit vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per Ecclesias datur, quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil vlteriùs exigatur: nè fortè quod pro salute animarũ per inuocationem Sanctispiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia voluit emere, ità nos venundantes, damnabiliter venundemur.

Balsamũ pro salute animarum per sancti Spiritus inuocationẽ consecratur. Actor. 8.

2. CYPRIANVS in sermone de vnctione Chrismatis & alijs Sacramentis, vt suprà, quęstione pręcedenti, B. testimonio secundo.

3. GREGORIVS Magnus in caput primum Canticorum: In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti spiritus exprimuntur.

Chrisma ex oleo & balsamo constat.

4. FABIANVS epistola secunda ad omnes Orientales Episcopos, capite primo: Literis vestris inter cætera insertum inuenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos à vestro nostroq; ordine discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere, sed duos aut tres annos confectionem sancti chrismatis semel actam cõseruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balsamum per singulos annos posse reperiri, nec necessè fore per singulos annos chrisma conficere: sed dum vna confectio chrismatis abundat, aliam fieri necessè non habere. Errant enim, qui talia excogitãt, & mẽte vesana potiùs quàm recta sentientes, hæc dicunt. In illa enim die Dominus Iesus, postquàm cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisq; reliquerunt) chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum nostrum significat baptismum, quando sancti chrismatis vnctione perficitur atq; cõfirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ità ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agẽda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradẽda: quia nouum sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis Ecclesijs cremandũ. Ista à sanctis Apostolis & successoribus eorum accepimus, vobisq; tenenda mandamus. Hæc sancta Romana Ecclesia & Antiochena à tempore Apostolorum custodit; Hęc Hierosolymorum & Ephesianorum tenet. In quibus Apostoli pręsidentes, hæc docuerunt, & vetus chrisma incendi, & non ampliùs quàm vno anno vti permiserunt, atque deincèps nouo frui, & non veteri, iubentes docuerunt.

Chrismatis renouatio singulis annis fieri debet.

Christus in vltima cœna Chrisma conficere docuit.

Vetus chrisma cremandum. Apostolica traditio.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Materia Confirmationis est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ: & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedictum.

Materia Confirmationis.

6. CYPRIANVS de vnctione Chrismatis, vt suprà, quæstione secunda, B. testimonio secundo.

7. ET epistola septuagesima, ibidèm, A. test. primo.

8. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vbi enumerat Traditiones nõ scriptas: Benedicimus aquam baptismatis & oleũ vnctionis &c. vide suprà de præceptis Ecclesię, quęstione secunda, A. testimonio secundo.

9. FABIANVS pontifex & martyr epistola secunda ad Orientales, vt suprà in hac eadem quęstione, testimonio quarto.

1. C. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Forma aũt est, Consigno te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine patris &c. vt in textu.

2. SECVNDAE ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

3. AD Ephesios primo capite: In quo (scilicet Christo) & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostrę.

4. AMBROSIVS de his qui initiantur mysterijs, capite septimo: Repete quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis atq; pietatis, spiritum sancti timoris, & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Signaculum spiritale. Esaiæ 11

Signauit te Pater, confirmauit te Christus. 2. Cor. 1.

5. IDEM libro primo de Spiritu sancto, capite sexto: In Spiritu viuimus, & ipse est pignus hæreditatis nostræ. Sicut & Apostolus scribens ad Ephesios ait: In quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto. Sancto igitur spiritu signati sumus, non natura, sed à Deo, quod scriptum est: Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Signati ergò Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur vt renascamur, ità etiam Spiritu signamur, vt splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtiquè spiritale signaculum. Nam etsi Spiritu signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem. Et paulò inferiùs: Atque vt sciamus cordis nostri magìs hoc quàm corporis signaculum, docet Propheta, qui dicit, Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo.

Cap. 1.

2. Cor. 1.

Spiritu signamur, vt possimus gratiam tenere.

Etsi signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur.

Psal. 4.

1. D. ACTORVM octauo: Miserunt ad eos Petrum & Ioannem, &c. vt suprà, quęstione secunda, A. testimonio quinto.

2. CLEMENS pontifex & martyr in epistola

quarta ad Iulium & Iulianum. Vide infrà, quæstione quinta, A. testimonio quarto.
3. VRBANVS, vt suprà, quæst. secunda, C. in textu.
4. MELCHIADES, vt infrà, quæstione quinta, A. testimonio secundo.
5. DAMASVS epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare &c. quæ omnia solis pontificibus deberi, tam ex superioribus quàm ex alijs patrum constitutis aut sacris canonibus edocti estis.

Soli Pōtifices Chrismate frontes baptizatorum vngunt.

6. LEO Magnus epistola octogesima octaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, de Chorepiscopis loquēs: Nec erigere eis altaria &c. nec Chrisma conficere, nec Chrismate baptizatorum frontes signare licet. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, & solis deberi summis pontificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi pontificis demonstretur.

Solis pontificibus licet.

7. CONCILIVM Vuormatiense canone octauo, eadem habet verba, quæ Leo.
8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ordinarius minister est Episcopus. Et cùm cęteras vnctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur (quorum vicem tenent episcopi) quòd per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodùm Actuum Apostolorum lectio manifestat. Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquādo, per Apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & vrgente admodùm causa, simplicem sacerdotem chrismate per Episcopum confecto, hoc administrâsse Confirmationis Sacramentum.

Ordinarius minister. Actor. 8.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, canone tertio de Confirmatione: Si quis dixerit sanctæ Confirmationis ordinarium ministrum, non esse solum Episcopum, sed quemuis simplicem sacerdotem, anathema sit.

Minister ordinarius.

10. EVSEBIVS pontifex & martyr epistola tertia ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ: Manus impositionis sacramentum magna veneratione &c. vt in textu: neque ab alijs quàm ab illis qui eorum locum tenent, vnquàm perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter ecclesiastica vnquàm reputabitur Sacramenta.

Apostolorum locum tenentes, soli ministri sunt. Inter Ecclesiastica sacramenta.

11. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum, capite tertio: De consignandis verò infantibus manifestum est, non ab alio, quàm ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri licèt sint sacerdotes, pōtificatus tamen apicem non habent. Hæc autem pontificibus soli, deberi, vt vel consignent, vel paracletum spiritum tradant, non solùm consuetudo ecclesiastica demonstrat, verùm & illa lectio Actuum Apostolorum, quę asserit Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderēt Spiritum sanctum. Nam presbyteris, seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizant, Chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum. Verba verò dicere non possum, nè magis prodere videar, quàm ad consultationem respondere.

Actor. 8. Baptizatos chrismate vngunt presbyteri, sed non in frōte, quod solis episcopis debetur. Formam prodere nō vult.

12. ACTORVM octauo, vt quęstione pręcedenti, A. testimonio quinto.
13. ET decimonono, ibidèm testimonio sexto.

IIII

Cur autem baptizati sacro Chrismate inunguntur?

A. Quia per Spiritum sanctum sic nobis Apostoli tradiderunt, sicuti [a] Clemens, & [b] Dionysius, Petri Paulique Apostolorum discipuli probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipso vtiquè acceperāt, de Chrismate conficiendo, vt grauis est testis [c] Fabianus, idem & Christi martyr & pontifex Ecclesiæ.

Basil. de Spiritu sancto, cap. 27.
a Epist. 4. ad Iulium & Iulian.
b De eccl. hierar. cap. 4. & 2.
c in epist. ad Orientales Episcopos.

B. Sacrosanctę etiam [d] Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos post Baptismum sacratissimum Chrisma percipere, & cælestis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus [e] reddit hanc, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, Christianus esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit, teneatque sanctitatem.

d Synod. Laod. can. 48. Corn. ad Fabium Antioch. apud Eus. lib. 6. hist. cap. 35. Theodoret. de hæret. fabul. in Nouato.
e Epist. 70. & de vnctio. chrism. Orige. hom. 9. in Leuit. Cyrill. Hierosf. catech. 3. mystag.

C. Atque vnguentum hoc visibile, quo Ecclesia baptizatos vngit, vt [f] Augustinus docet, significat inuisibilis gratiæ donum, quo Spiritus sanctus Christum inprimìs, qui & à [g] Chrismate nomen suum trahit, ac deindè Christianos omnes interna vnctione imbuit atq; confirmat. Vndè pulchrè [h] Tertullianus velutì ad olei naturam alludens, ità de hoc Sacramento scripsit: Caro vngitur, vt anima consecretur: Caro signatur, vt & anima muniatur: Caro manuum impositione adumbratur, vt anima Spiritu illuminetur.

f Lib. 15. de Trinit. cap. 26. Pacianus Barcilonen. de Baptis. & epist. 1. ad Sympronian.
g In sententijs Prosperi 342. ex Aug. tract. 33. in Ioan. & serm. 47. de verb. Domini. Rabanus lib. 1. cap. 30. Isidor. lib. 2. cap. 25.
h Lib. de carnis resurrect. Item in lib. de baptis. Theodoret. in c. 1. Canticorum.

D. Vndè qui sacrum Chrisma reijciunt, magnum illi imperitiæ suæ argumentum præbent, vt qui apertè antiquissimam & vetustissimam Apostolorum institutionem negent, ac perpetuum Ecclesiæ vsum ac traditionem temerè damnent.

Dionys. Clemens, Tertul. Fabian. Cornel. Cypria. Orige. Cyrillus Hierosf. Basil. Pacianus, Amphiloch. in vita Basilij. Optat. lib. 2. cont. Donat. &c. Conc. Roma. sub Syluest. can. 5. Itē Carth. 2. cā. 3. 3. can. 36. & 4. can. 36. 1. Tolet. can. 20. 1. Vasense can. 3. Trident. sess. 7. can. 2.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Consecramus aquā baptismatis & oleum vnctionis &c. vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quęstione secunda, A. testimonio secundo.

2. CLEMENS pontifex epistola quarta ad Iulium & Iulianum discipulos suos, vt infrà quæstione quinta, A. testimonio quarto.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quarto: Sed enim alia est huius finitima veneranda confectio vnguenti: consecrationem eam vocant præceptores nostri. Huius itaq; partes &c. Deindè docens mysteriū confectionis vnguenti, Iuxta eundem (inquit) synaxis modum, eorum qui necdùm initiati sunt, absoluuntur ordines, vbi scilicet præcessit pontificis circum omnem phani ambitū redolens thure profectio, psalmorumq; modulatio, & lectio scripturarum diuinarum. Sumptum deindè vnguentum pontifex sacris imponit altaribus, duodecim sacris alis circuntectum, resonantibus omnibus voce sanctissima melos sacrum, quod diuinitùs afflati prophetæ didicerunt. Completaq; oratione super eo solenni in sanctissimis eorum, quę sacrantur, consummationibus, eo vtitur ad omnem fermè sacerdotalis officij functionem. Et paulò pòst: Est igitur, vt dixi, quod nunc laudatur à nobis sacro sanctum mysterium eius ordinis atq; virtutis, vt sacerdotalia cuncta perficiat. Atque ideò sancti pręceptores nostri istud quasi æquali ordine atq; officio sacro synaxeos coniunxêre mysterio, eisdem imaginibus vt plurimùm & distinctionibus mysticis, & eloquijs subnixū sacris. Ibidèm: Dicimus igitur vnguenti compositionem collectionē esse quandam spirantium suauiter materiarū, habentem in se affatim odoratas qualitates, cuius qui participes sunt, pro quantitate eius, quæ in illis fit, fragrantis participationis, odoris suauitate replētur. Nec longè à fine: Sed & ipsi qui sacratissimo regenerationis mysterio consecratur, aduentum sancti spiritus consummans inunctio largitur vnguenti &c. Vndè, vt opinor, iuxta sacratiorem sensum, traditione diuina sancti nostræ sacerdotalis functionis duces, honestissimū istud vnguenti consecrādi munus, teleten ab effectu rei, quę in eo perficitur, nominant.

Vnguēti confectio in primitiua Ecclesia. — *Chrisma adhibetur in omni ferè episcopali functione.* — *Chrismatis excellentia.* — *Materia compositionis vnguenti.* — *Chrismatis inunctio post baptismum quid cōferat.* — *Apostoli perfectionem vocārunt.*

4. ET capite secundo, vt infrà, quęstione quinta, B. testimonio primo.

5. FABIANVS, vt suprà, quæstione tertia, B. testimonio quarto.

1. B. SYNODVS Laodicena canone quadragesimooctauo: Oportet baptizatos &c. vt in textu.

2. CORNELIVS pontifex & martyr in epistola ad Fabium Antiochenum, teste Eusebio Cæsareensi libro sexto historiæ ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto, de Nouato loquēs: Vbi Exorcistarum (inquit) pręsidio spiritu illo malo esset liberatus, & pòst in tā grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidisset, in lecto in quo decumbebat, aqua circunfusus baptismum accepit, si modò talem hominem baptismū accepisse dicēdum sit: verùm morbo tandèm elapsus, neque cætera quibus post baptismum secundùm Ecclesiæ canonem imbui oportuerat, acquisiuit, neq; Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit. Quo quidem neutiquàm potitus, quo modo quæso Spiritum sanctum adeptus est?

Secundū Ecclesiæ canonē ab episcopo baptizati cōsignantur.

3. THEODORETVS in compendio hæreticarum fabularum libro tertio de Nouato: Pœnitentiam à suo conuētu arcent penitùs, ijsq; qui ab ipsis tinguntur, sacrum Chrisma non prębēt. Quocircà eos etiam qui ex hac hęresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti Patres vngi iusserunt.

Nouatiani sacrū chrisma baptizatis nō præbent.

4. CYPRIANVS epistola septuagesima, vt suprà, quæstione secunda, A. testimonio primo.

5. IDEM in sermone de vnctione Chrismatis, vt suprà, eadem quęstione secunda, B. testimo. secundo.

6. ORIGENES homilia nona in Leuiticū: Quicunque vnguento sacri Chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut Petrus ad omnem dicit Ecclesiam: Vos autem estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta.

Chrismatis vnguentum. — *1. Pet. 2.*

7. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi tertia mystagogica: Et nobis postquàm similiter ex aquis sacri lauacri ascendimus, datū est Chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus. De quo & B. Isaias in sua prophetia, ex persona Domini locutus est: Spiritus Domini super me: quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus misit me. Oleo enim aut vnguento corporali, Christus ab hominibus vnctus non est: sed pater saluatorem illum mundi totius constituens, vnxit eum sancto spiritu. Cęterùm videnè illud esse putes vnguentum tantùm: quemadmodùm enim panis Eucharistiæ, post sancti spiritus inuocationē, nō ampliùs est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, non ampliùs est vnguentum nudum, neque (si quis ità appellare malit) commune, postquàm iam consecratum est: sed est Charisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem isto visibili vnguento perungitur: anima verò, sancto viuificoq; spiritu sanctificatur. Huius sancti chrismatis dono accepto, meritò appellamini Christiani: veram efficiens appellationem in ipsa regeneratione: antequàm enim hęc gratia vobis donata esset, nō eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes eò vsq; progressi estis vt efficeremini Christiani. Nè ignoretis, in veteri lege huius Chrismatis symbolum pręcessisse. Moyses enim &c. Sed hęc quidem in figura contingebant illis, nobis verò non in figura, sed in veritate. Est enim hoc sanctum, ad protegendum corpus spiritualiter, & ad salutem animæ.

Chrisma datur post baptismum. — *Esa. 61.* — *Trāssubstantiatio.* — *Chrismatis dignitas.* — *Propter acceptū chrisma Christiani propriè dicimur.*

1. C. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite vigesimosexto: Neq; aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Deniquè & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait: Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuicunq; inquit, imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctum. Quia neque scriptura superiùs dixerat, Videns autem Simon quòd Apostoli darent Spiritum sanctū: sed dixerat, Videns autem Simon quòd per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum, non solùm dedit vt Deus, sed etiam accepit vt homo, propterea dictus est plenus gratia. Et manifestiùs de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: Quoniam vnxit eum Deus spiritu sancto. Non vtiquè oleo visibili, sed dono gratię, quod visibili significatur vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit: tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam præfigurare dignatus est, in qua pręcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum.

Act. 8. Episcoporum munus, imponere manus baptizatis. — *Act. 10. Visibile vnguentum significat dona gratiæ.*

2. PACIANVS Barcilonensis Episcopus de Baptismo: Recipiendus est Christus, vt generet: quia sic Ioannes Apostolus dicit: Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc autem compleri aliàs nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & Antistitis sacramento. lauacro enim peccata purgantur, Chrismate sanctus spiritus superfunditur: vtraq; verò ista, manu & ore Antistitis impetramus.

Ioan. 1. — *Chrismate sanctus spiritus perfunditur.*

3. IDEM in epistola prima ad Sympronianum: Si ergò & lauacri & Chrismatis potestas, maiorum longè charismatum, ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, & ligandi quoquè ius adfuit atque soluendi.

Chrismatis conferendi potestas.

4. PROSPER in sententijs Augustini, sententia trecentesima quadragesimasecunda: Christi nomē à chrismate est, id est, ab vnctione: Quia ideò omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Christi nomē à chrismate.

5. AV-

5. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem: Christi nomen à chrismate dictū est. Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nuncupatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. *Ad luctam Christiani vnguntur.*
6. ET sermone quadragesimoseptimo de verbis Domini, eadem habet ad verbum.
7. RABANVS Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione clericorum, capite trigesimo. vide suprà, quæstione prima de Confirmatione, testimonio decimotertio.
8. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite vigesimoquinto, vt suprà ibidem, testimonio vndecimo.
9. TERTVLLIANVS in libro de carnis resurrectione, vt in textu.
10. IDEM in libro de Baptismo: Exindè egressi de lauacro, perungimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotio solebant. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, vndè Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis: Collecti sunt enimuerò in ista ciuitate aduersùs sanctum filium tuū, quem vnxisti. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodò & ipsius Baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur: spiritalis effectus, quòd delictis liberamur. Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum. *Exod. 29. Christus à chrismate. Acto. 4. Visibilis vnctio spiritualiter operatur. Manus impositio.*
11. THEODORETVS in primum caput Canticorum: Sacri baptismatis recordare: in quo qui initiantur, post Satanæ abnegationem & Dei confessionem, velutì signo ac nota quadam regia spiritalis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie inuisibilē sanctissimi Spiritus gratiā suscipiunt. *Inuisibilem SS gratiam suscipiunt inuncti Chrismate.*
1. D. DIONYSIVS Areopagita, 2. CLEMENS, 3. TERTVLLIANVS, 4. FABIANVS, 5. CORNELIVS, 6. CYPRIANVS, 7. ORIGENES, 8. CYRILLVS Hierosolymitanus, 9. BASILIVS, 10. PACIANVS, vt suprà tum in hac, tum in superioribus quæstionibus.
11. AMPHILOCHIVS Iconiensis Episcopus in vita D. Basilij Magni: Admiratus quoquè Maximinus Episcopus Basilij in Deum dilectionem, oransq; vestiuit eum resurrectionis Christi indumento. Baptizauit autem & Eubulum, atque vngens eos sancto chrismate, tradidit illis viuificam communionem. *Chrismate inunctus Basilius ab Episcopo.*
12. OPTATVS Mileuitanus libro secundo cōtra Donatistas: Ampullam quoquè Chrismatis per fenestram, vt frangerent, Donatistæ iactauerunt. Et cùm casum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spiritali subuectione deduceret: proiecta casum sentire non potuit. Deo muniente, illæsa, inter saxa consedit. *Miraculū factum in ampulla chrismatis.*
13. CONCILIVM Romanum sub Syluestro canone quinto: Constituit etiā clara voce Syluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyterorum Chrisma conficeret, dicēs: quoniam Christus à Chrismate vocatur. *Chrisma cōficere solus Episcopus debet.*
14. CONCILIVM secundum Carthaginense canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. *Chrismatis cōfectio quorum non sit.*
15. CONCILIVM tertium Carthaginense canone trigesimosexto: Vt presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret: Chrisma verò nunquàm conficiat.
16. CONCILIVM quartum Carthaginense canone trigesimosexto: Presbyteri qui per diœceses ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis: nec per iuniorem clericum, sed aut per seipsos, aut per illum qui sacrarium tenet, ante Paschæ solennitatem Chrisma petant. *Chrisma vndè petendū.*
17. CONCILIVM primum Toletanum canone vigesimo: Quanuis penè vbiq; custodiatur vt absque Episcopo Chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouincijs presbyteri dicuntur Chrisma conficere, placuit ex hac die nullum aliū nisi Episcopum Chrisma conficere, & per diœcesin destinare, ità vt de singulis Ecclesijs ad Episcopum ante diē Paschæ diaconi destinētur aut subdiaconi, qui confectū Chrisma ab Episcopo destinatum, ad diem Paschæ possint ad tempus deferre. *Chrismatis confectio.*
18. CONCILIVM primum Vasense canone tertio: Per singula territoria presbyteri vel ministri ab Episcopis, nō prout libitum fuerit, à vicinioribus, sed à suis proprijs per annos singulos petant Chrisma, appropinquante solēnitate paschali: nec per quemcunq; ecclesiasticum, sed si qua necessitas, aut ministrorū occupatio est, per subdiaconum, quia inhonorum est, inferioribus summa committi. *Vndè petendum.*
19. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, de Confirmatione canone secundo: Si quis dixerit iniurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Cōfirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit. *Chrismati virtutem adimentes.*

V

Quis Sacramenti huius est vsus & fructus?

A In Baptismo [a] regeneramur ad vitam: post Baptismū autē in hoc Sacramento confirmamur ad pugnam. In Baptismo abluimur, hoc verò post Baptismum roboramur, vt regeneratis custos & consolator & tutor adsit Spiritus sanctus. Hæc summi & Pontificis & martyris Melchiadis est doctrina. Nec dissentit ab eo quod [b] Clemens testatur, se ab Apostolis ipsis accepisse: Cùm regeneratus, inquiens, quis fuerit per aquam, postmodùm septiformis Spiritus gratia ab Episcopo confirmetur, quia aliter perfectus Christianus esse nequaquàm poterit. *Ioan. 3. b. a Melchiades ad Hispan. Episcopos. vixit anno 311. Concil. Florentin. b Epist. 4. ad Iulium & Iulianum. vixit Apostolorum tempore. Amb. lib. 3. de sacrament. ca. 2. & de ijs qui myst. initian. cap. 7.*

B. Prodest igitur hoc [c] Sacramentum mirificè, vt qui fidei mysterijs initiati sunt, sicut geniti [d] modò infantes & adhuc imbecilles, in Christo adolescant atque corroborentur. *c Diony. de Eccle. hierar. cap. 2. d 1. Pet. 2. a*

C. Hos ceu Christianæ militiæ tyrones Episcopus admonet inunctione, vt aduersùs tot hostes & quotidiana pericula [e] Spiritu principali confirmentur. Consignat illis Cruce [f] frontem, quæ pudoris est sedes, vt con- *e Psal. 50. c f Augu. in Psal. 141. Luc. 9. c Matth. 10. d 1. Pet. 2. d Lu. 21. d Mat. 5. f Act. 4. & 5.*

 stanter

stanter & intrepidè nomen Domini confiteantur: impingit & alapam, vt Christianam militiam inuicta patientia exercendam & ornandam esse, sibi perpetua memoria retineant.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit, &c. vt quæstione prima de Baptismo, B. in textu.

2. MELCHIADES Pontifex & Martyr, quem alij Melciadem, nonnulli Miltiadem vocant, in epistola ad Hispaniæ Episcopos: De his verò, super quibus rogitâstis vos informari, id est, vtrùm maius esset Sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus: scitote vtrunque magnum esse Sacramentū. Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ità & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ità coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicèm, nisi morte præueniente, nullatenùs possint segregari, & vnū sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum (præueniente morte) saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vndè scriptum est: In diebus illis, dicit Dominus, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc spiritussancti descensio in credentiū populos, donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & confirmatio, ad Baptismi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Christo est, cōfirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysteriū Confirmationis? Aut quantùm video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ità dilectissimi. Attēdat charitas vestra: Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator, quemcunq; in militum receperit numerum, nō solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ità in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatē, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Christo, custos & cōsolator & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat, qui custodit eam. Ergò Spiritussanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinē tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentū præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo, tota ætate victuris, inter inuisibiles hostes & pericula gradiēdum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt Cōfirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: Confirmatio autem armat & instruit, ad agones huius mundi & prælia, reseruandos. Qui autem post Baptismum cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hìc, si fortè illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduētus spiritus sancti, ipse Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non potestis ea portare modò: Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm spiritussanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur? Itaque ante descensionem spiritussancti, vsque ad negationem Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsque ad martyrium contemptu salutis armantur. Secundùm hoc per Christum redimimur, per spiritum verò sanctum, dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consummamur, vt illam spiritus sancti vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam in via hac, qua gradieris. De spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. De spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonum malumq; discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris, & fœdis indignísque cupiditatibus, resistamus. De spiritu sancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitùs, erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus.

Collatio Baptismi cum Confirmatione. — *Ioel. 2.* — *Psal. 126.* — *Effectus confirmationis & baptismi quomodò differant.* — *Ioan. 16.* — *Spiritussanctus quid cōferat nobis.* — *Psal. 31.* — *1. Cor. 2.*

3. CONCILIVM Florentinum: Effectus autem huius Sacramenti est, quia in ea datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, vt Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideóque in fronte, vbi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, nè Christi nomen confiteri erubescat, & præcipuè crucem eius quæ Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia, propter quod signo crucis signatur.

Confirmationis effectus. Actor. 2. — *Cur in fronte vngamur.* — *1. Cor. 1.*

4. CLEMENS pontifex & martyr epistola quarta ad discipulos suos Iulium & Iulianum: Omnibus festinandum est, sine mora renasci Deo, & demùm consignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiam spiritussancti percipere, quia incertus est vniuscuiusque exitus vitæ. Quum autem regeneratus fuerit per aquam, & postmodùm septiformi spiritus gratia ab Episcopo (vt memoratum est) confirmatus, quia aliter perfectus esse Christianus nequaquàm poterit, nec sedem habere inter perfectos, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit, (vt à beato Petro accepimus, & cæteri sancti Apostoli, præcipiente Domino, docuerunt) & demùm ex operibus bonis ostendat in se similitudinem eius, qui eum genuit, patris.

Septiformis gratia in Cōfirmatione percipitur. — *Perfectus Christianus non est, qui confirmatus non fit.* — *B. Petri & Apostolorū doctrina.*

5. AMBROSIVS libro tertio de Sacramentis, capite secundo: Sequitur spiritale signaculum quod audîstis hodiè legi, quia post fontem superest vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm consilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ità timor Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quando consignaris. Nam vt ait Apostolus sanctus, Quia multiformis est, inquit, sapientia Domini nostri, & multiformis sapientia Dei, ità multiformis est spiritussanctus, qui habet diuersas variásque virtutes. Vndè & Deus virtutum dicitur: quod aptari potest patri & filio & spiritui sancto.

Spiritussancti dona conferuntur. — *Esa. 11.* — *1. Cor. 12.*

6. IDEM de ijs qui mysterijs initiantur, capite septimo: Vndè repete quia recepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Dona spiritussancti. Esa. 11. — *2. Cor. 5.*

1. B. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica

astica hierarchia, capite secundo: Assumentes autẽ baptizatum sacerdotes, susceptori suiq; accessus duci cõsignant, & vnà cum ipso illum vestem baptizati munditiæ congruam induũt: sicq; indutum, rursùs ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsùs vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Et sub finem capitis: Enimuerò illa perficiens vnctio facit ità perfectum, fragrantia suauissimi odoris insignem, quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio, diuino spiritui quæ fuerint perfecta, coniungit. Porrò aduentum illum secretissimũ spiritus, qui intelligibiliter odore suaui fragrantes facit ac perficit, cùm sit prorsùs ineffabilis, spiritaliter intelligendum dimitto, qui diuini spiritus sanctam ac deificam societatem in anima sua percipere meruerũt. In fine autem omnium, pontifex ità perfectum, ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum cõmunionem deificã tradit.

Confirmatio baptismi per inunctionem. Perficiens vnctio.

2. PRIORIS Petri secundo: Sicut modò geniti infantes, rationabiles, & sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

1. C. PSALMO quinquagesimo: Redde mihi lætitiã salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

2. AVGVSTINVS in Psalmum centesimũ quadragesimumprimum: Vsqueadeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nôstis, ore accipimus: quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubescitur, ille qui dixit: Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo qui in cælis est, ipsam ignominiam quodammodò & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Audis hominem insultare impudenti & dicere, frontem non habet. Quid est, frontem non habet? Impudens est: non habeam nudam frontem, tegat eam crux Domini mei.

In fronte cruce consignamur.

3. LVCAE nono: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum.

4. MATTHAEI decimo: Omnis ergò qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis est.

5. PRIORIS Petri secundo: Quæ enim est gloria, si peccantes & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes, patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: qui peccatum non fecit, &c.

6. LVCAE vigesimoprimo: Ego dabo vobis os &c. Trademini autem à parentibus &c. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

7. MATTHAEI quinto: Ego dico vobis, nõ resistere malo: sed si quis te percusserit in dexterã maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.

8. ACTORVM quarto: Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & Seniores, si nos hodiè dijudicamur in benefacto hominis infirmi &c. notum sit omnibus vobis &c. Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quòd homines essent sine literis &c. Ibidèm: Si iustum est in conspectu Dei vos potiùs audire &c. At illi comminantes dimiserunt eos. Et paulò pòst: Et cùm orâssent, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fidutia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimoniũ resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.

9. ET quinto: Et iniecerunt manus in Apostolos, & posuerũt eos in custodia publica &c. Et paulò pòst: Obedire oportet Deo magìs, quàm hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum quem vos interemistis &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè omninò loquerentur in nomine Iesu: & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudẽtes à conspectu Concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

I

Quid significat nomen Eucharistiæ?

SVmmum illud [a] & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius, salubriúsve, hoc vno nomine designatur.

B. Et rectè quidem Eucharistia, tanquàm bona [b] gratia, seu gratiarum actio dicta est, quia præcipuum & maximũ [c] Dei donũ, ipsumq; omnis gratiæ fontem & authorem continet: summorumq; nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem & gloriam summam Deo summo debemus. Maius enim beneficium optare non potuissemus, quàm quòd Christus Iesus Dominus noster de virgine natus, cruci affixus, & in gloriam [d] assumptus, se nobis totum ità largiatur, vt etiam nunc corpus eius sanguinemq́ue verè sumamus, illiq́ue per hoc diuinum Sacramentum prorsùs [e] incorporemur.

a Dionys. Eccle. Hier. cap. 2. & 3. Concil. Triden. sess. 13. cap. 2. & 3.

b Ambr. lib. 5. de Sacrament. cap. 3. Cyprian. de lapsis. Orig. contra Celsum lib. 8.

c Chrysost. hom. 60. ad popul. & 83 in Matth. Item 45. in Ioan. & 61. ad popu. Antiochenum.

d Chrysost. lib. 3. de sacerdot. & hom. 2. ad pop. Antioch. & 3. ad Ephes.

e Cyril. in Ioan. li. 4. ca. 16. & 17. lib. 10. cap. 13. lib. 11. cap. 26. & 27. Hilarius de Trinit. lib. 8. Iren. lib. 5. Cyril. Hiero. catech. 4. mystag. Chrysost. hom. 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antiochenum.

TESTIMONIA.

1. A. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite secundo: In fine autem omniũ, pontifex ità perfectum ad sacratissimam Eucharistiã vocat, atque consummantium illi sacramẽtorum communionem Deificam tradit.

2. IBIDEM capite tertio: Est enim iuxta inclytum præceptorem nostrum Sacramentorum cõsummatio. Et paulò pòst: Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisì diuinum istud Eucharistiæ augustissimumq; sacramentum compleat. In eodem capite vocat sacrosancta & augustissima mysteria.

Sacramentorum cõsummatio.

Augustissimũ Sacramentũ.

Eucharistiæ donũ quàm excellens. Psal. 110. 1.Cor.11. Cibus animæ. Ioan.6. Antidotum. Pignus. Ephe. 2. Symbolum vnitatis. Rom.12. 1.Cor.1.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Ergò Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamq; annunciare mortem, donèc ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc tanquàm spiritalem animarum cibũ, quo alantur & confortentur viuentes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquàm antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus prætereà id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquàm membra arctissima fidei, spei & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, neq; essent in nobis schismata.

Excellit reliqua Sacramẽta, quòd ante vsum contineat authorẽ sanctitatis. Concomitantia. Rom. 6. Totus Christus sub vtralibet specie, & sub quauis parte continetur.

4. IBIDEM capite tertio: Cõmune hoc quidem est sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramentis, symbolum esse rei sacræ, & inuisibilis gratiæ formam visibilem: verùm illud in ea excellens & singulare reperitur, quòd reliqua Sacramenta tunc primùm sanctificandi vim habent, cùm quis illis vtitur. At in Eucharistia ipse sanctitatis author ante vsum est: nõdùm enim Eucharistiã de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamẽ ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus verumq; eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere: sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamq; sub vtraque, vi naturalis illius cõnexionis & cõcomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis resurrexit, nõ ampliùs moriturus, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illã eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub altera specie, atquè sub vtraque contineri. Totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

Eucharistia dicitur gratia Christi.

1.B. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite tertio: Venisti ad altare, accepisti gratiam Christi.

Eucharistia vocatur gratia salutaris.

2. CYPRIANVS de lapsis cùm retulisset nõnulla miracula de Eucharistia: Documento, inquit, vnius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur: nec immerentibus ad salutẽ prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiẽte, mutetur.

Per precationem panis fit corpus Christi. Symbolum gratiarum actionis.

3. ORIGENES libro octauo cõtra Celsum: Nos qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus & gratiarum pro beneficijs acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precationem factos sanctum quoddã & sanctificans, vtentes eo cum sano proposito. Ibidèm posteà: Hoc cauemus nè ingrati erga Deum habeamur. Habemus etiam eius gratiarum actionis symbolum, panem qui Eucharistia vocatur.

Simpliciter & sine ambiguitate credendum corpus Christi in Eucharistia. Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. 1.Cor. 11. Ipsum vides, tangis, comedis. Ea re alimur, quam tremũt angeli. In vnam cũ illo massam reducimur. Psal. 105. Oues suis membris nutrit. Proprio corpore alit. Singulis per Eucharistiam se coniungit. Quanto desiderio ad cõmunionẽ accedendum.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & octogesimatertia in Matthæum: Credamus vbiquè Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspiciẽtes, sed verba quoq; eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpiùs atque sæpiùs fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditũ nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit, insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquã, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur: quod autem in ea conficitur, regeneratio scilicet ac renouatio, intelligibile quiddam est: nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicũt, vellem formam & speciẽ eius, vellem vestimenta ipsa, vellem calceamenta videre. Ipsum igitur vides, ipsum tangis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras videre, ipse verò seipsum tibi tradit, non vt videas solũ, verumetiam vt tangas & in te habeas. Et paulò pòst: Veniat in mentem tibi quo sis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli videntes, tremunt, nec absque pauore propter fulgorem qui indè resilit, adspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam reducimur. Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquàm membris suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partum alijs nutricibus infantes dederunt, quod ipse facere noluit, sed proprio corpore nos alit, & sibi coniungit atque conglutinat. Cõsideremus autem, ex nostra generatus est substantia: Sed nihil hoc, inquies, ad omnes pertinet. Immò ad omnes. Nam si ad naturam nostram descendit, patet quoniã ad omnes: quòd si ad omnes, & ad vnumquenque profectò. Sed quomodò non omnes indè lucrum consecuti sunt, inquies? Id certè non illius causa, qui maximè hoc optat, accidit: sed eorũ culpa qui eum suscipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc mysterium se coniungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, sed ipse studiosissimè alit, hac etiam re tibi persuadẽs carnem illam tuam assumpsisse. tanta igitur charitate atq; honore affecti, non torpeamus. Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoq; ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus papillam: immò verò maiore desiderio quasi lactentes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spiritali priuamur.

Per Eucharistiam re ipsa in Christi carnem conuertimur. Singularis in nos amor his relucet. Iob 31. Permittit se tangi, mãducari, & dẽtes carni suæ infigi. Sua carne nos alit. Sãguis Christi quẽ in Sacramento sumimus, quã efficaciam habeat.

5. IDEM homilia quadragesimaquinta in Ioannẽ, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Vt autem non solùm per dilectionem, sed re ipsa in illam carnem conuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus est. Cùm enim suum in nos amorẽ indicare vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, & in vnum nobiscum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amãtium maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabatur, qui suum amorem præ se ferẽtes dicebant: Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur? Quod Christus fecit, vt maiori nos charitate adstringeret, & vt suum in nos ostenderet desiderium, non se tantùm videri permittens desiderantibus, sed & tangi, & manducari, & dentes carni suæ infigi, & desiderio suî omnes impleri. Et post paululùm: Parentes sæpenumerò liberos suos alijs alendos dederũt, ego autem mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris spem præbeo. Qui in hac vita ità se nobis exhibet, multò magis in futura. Vester ego frater esse volui, & communicaui carnem propter vos & sanguinem: & per quæ vobis coniunctus sum, ea rursùs vobis exhibui. Hic sanguis facit, vt imago in nobis regia floreat: hic sanguis pulchritudinem atque nobilitatem animæ, quam semper irrigat & nutrit, languescere non finit. Sanguis enim à cibo non fit repentè, sed priùs aliud quiddam: hic quàm primùm irrigat animam, eamq; vi quadam magna imbuit. Hic mysticus san-

ſanguis dæmones procùl pellit, angelos & angelorum Dominum ad nos allicit. Dæmones enim cùm Dominicum ſanguinem in nobis vident, in fugã vertuntur, angeli autem concurrunt. Hic ſanguis effuſus, vniuerſum abluit orbem terrarum, de quo multa Paulus ad Hebræos proſecutus eſt. Hic ſanguis abdita & ſancta ſanctorum purgabat. Quòd ſi eius figura tantam habuit vim in templo Hebræorum, in media Aegypto liminibus adſperſus, longè magìs veritas.

Exod. 12.

6. ITEM libro tertio de ſacerdotio: O miraculum, ô Dei benignitatem: qui cum patre ſursùm ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti. Fit autẽ id nullis præſtigijs, ſed apertis ac circunſpicientibus circunſiſtentium omnium oculis. Num tibi iſta cõtemptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut eiuſmodi, vt poſſit quis contra ea attolli atq; inſurgere? Ponito ob oculos Heliam illum &c. Hoc ergò myſterium omnium maximè horrẽdum verendumq;, quis tandem qui inſanus idẽ minimè ſit, quiq; è poteſtate non exierit, faſtidire ac deſpicere poterit?

Qui ſursùm ſedet, hic à nobis eodem temporis articulo pertractatur.

Sacrificium Miſſæ myſterium maximè horrẽdũ verendumq; non niſi ab inſanis deſpicitur.

7. HOMILIA item ſecunda ad populum Antiochenum: Tanquàm maximam hæreditatem Heliſæus meloten ſuſcepit: etenim verè maxima fuit hæreditas, omni auro precioſior. Et erat poſthàc duplex Helias ille, & erat ſursùm Helias, & deorsùm Helias. Noui quòd iuſtũ illum beatum putatis, & velletis quiſque eſſe vt ille. Quid igitur, ſi vobis demonſtrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes ſacris myſterijs imbuti recepimus? Helias nempe meloten diſcipulo reliquit. Filius autem Dei aſcendens, ſuam nobis carnem dimiſit: ſed Helias quidem exutus, Chriſtus autem & nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit. nè igitur animo concidamus, neque lamẽtemur, neq; temporum difficultatem timeamus. Qui enim ſanguinem ſuum pro nobis effundere non recuſauit, & carnẽ ſuã, & rursùm ipſum ſanguinem nobis communicauit, nihil pro ſalute noſtra recuſabit.

Carnem ſuã nobis dimiſit, quã eandẽ habens aſcẽdit.

8. ET homilia tertia in epiſtolam ad Epheſios, & ſexageſimaprima ad populũ Antiochenum: De corpore nobis ſermo eſt, & quidem de eo, quod ab iſto nihil differat, nec diſtet. Quotquot in corpore Chriſti communicamus, quotquot ſanguinem illius deguſtamus, cogitemus quòd illius corpus & ſanguinem guſtamus, qui in cæleſtibus ſedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè conſiſtit immortali Dei potentiæ. Hei, quot nobis ad ſalutem viæ ſunt? Corpus ſuum nos fecit, corpus ſuum nobis tradidit, & tamen nihil horum à malis nos auertit. O tenebras, & multã profunditatem, ô ſtupiditatem omni dolore vacuam.

Eius corpus deguſtamus, qui in cæleſtibus ſedet, & ab angelis adoratur.

9. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimoſexto: Mannæ alimentum non æternam vitam, ſed breue famis remedium adferebat. Non ergò erat cibus verus, id eſt, panis de cælo. Sanctum verò CHRISTI corpus, ad immortalitatem & vitam æternam nutriens cibus eſt: ità inquit, Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur indè lucrati ſunt, qui mortui fuerunt? non erat igitur potus ille verus, ſed verus potus eſt ſanguis Chriſti, quo radicitùs mors euertitur atque deſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis eſt, ſed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus eſt. Propterea corpus & membra CHRISTI ſumus: quia per hanc benedictionem myſterij ipſum filium Dei ſuſcipimus.

Præfertur hoc Sacramentũ mannæ & aquæ de petra fluenti.

In Euchariſtia ipſum filium Dei ſuſcipimus.

10. ET capite decimoſeptimo: Quoniam res ardua eſt, & fide magìs, quàm alio modo recipitur: ideò multis atque varijs modis mirabilem eius vtilitatem exponit, fundamentum & baſim fidẽ eſſe confirmans. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit ſanguinem meum: in me manet, & ego in illo. Sicuti enim ſi quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commiſceat: neceſsè eſt, ſi quis carnem & ſanguinem Domini recipit, cum ipſo ità cõiungatur, vt Chriſtus in ipſo, & ipſe in Chriſto inueniatur. Simile quodãmodò apud Matthæum comperies: Simile eſt, inquit, regnum cælorum fermẽto, quod acceptũ abſcondit mulier in farinæ ſatis tribus. Quid igitur fœmina ſit, & quæ ſatorum trinitas, aut omninò ſatum quid ſit, loco ſuo dicetur: nũc autem de fermento ſolùm dicamus. Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam maſſam fermẽtat: ſic paruula benedictio totum hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet: & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto. Verè enim totum fermentum in totam maſſam pertranſit.

Ioan. 6.

Simile.

Chriſto per Euchariſtiã cõiungimur.

Matth. 13.

1. Cor. 5.

11. IDEM libro decimo in Ioãnem, capite decimotertio: Non tamen negamus rectã nos fide, charitateq; ſincera Chriſto ſpiritaliter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundùm carnem cum illo eſſe, id profectò pernegamus, idq; à diuinis ſcripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit Chriſtum etiam ſic vitem eſſe, nos verò palmites, qui vitam indè nobis acquirimus? audi Paulum dicẽtem: Quia omnes vnum corpus ſumus in Chriſto. Quia etſi multi ſumus, vnũ tamen in eo ſumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortaſsìs putat (aduerſarius Chriſti) ignotam nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoq; facit cõmunicatione carnis Chriſti, Chriſtũ in nobis habitare? cur enim membra fideliũ membra Chriſti ſunt? Neſcitis, inquit, quia mẽbra veſtra, mẽbra ſunt Chriſti? membra igitur Chriſti, meretricis faciam membra? abſit. Saluator etiam: Qui mãducat carnẽ meam, ait, & bibit ſanguinẽ meũ, in me manet & ego in eo. Vndè conſiderandum eſt, non habitudine ſolùm, quæ per charitatẽ intelligitur, Chriſtũ in nobis eſſe, verumetiam & participatione naturali. Nam quemadmodùm ſi quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ ſimiliter liquefactæ ità miſcuerit, vt vnum quid ex vtriſq; factũ videatur: ſic communicatione corporis & ſanguinis Chriſti, ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo. Nõ poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatẽ & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicẽti: Chriſto (obſecro te) fidem præbe. Amẽ amen, inquit, dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam, & ego ſuſcitabo eum in nouiſſimo die. Audis apertè clamantem non habituros vitam, niſi ſanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In vobis autem ipſis dicit, id eſt, in corpore veſtro. Vita autẽ, iurè ipſa vitæ caro intelligi poteſt: hæc enim nos in nouiſſimo die ſuſcitat. Et quo modo, dicere non grauabor. Caro vitæ facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta eſt: nõ poteſt igitur morte ſuperari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abeſt ab ea vnigenitus Dei filius. Vndè quia vnus eſt cum carne ſua: ego, inquit, ſuſcitabo eum. Cur igitur ſecundùm carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenienter dici poteſt, vitem, humanitatẽ eius eſſe, & nos palmites propter identitatem naturæ? eiuſdem enim naturæ vitis & palmites ſunt. Ità & ſpiritaliter & corporaliter nos palmites, & Chriſtus vitis eſt.

Non tantùm fide & charitate cũ Chriſto coniungimur, ſed etiã ſecundùm carnem.

Ioan. 15.

1. Cor. 10.

Incorporamur Chriſto per hoc Sacramentum.

1. Cor. 6.

Ioan. 6.

Participatione naturali in nobis eſt.

Ioan. 6.

Ioan. 15.

12. ITEM libro vndecimo in Ioannem, capite vigeſimoſexto: Conſiderandum eſt, ſi ad vnitatem conſenſus & voluntatis, naturalem etiam inuenire poſſumus, per quã nos inter nos, & omnes Deo colligemur: fortaſsìs enim etiam corporali vnione coniungimur, licèt adeò diſſeparati ſimus, vt vnuſquiſq; ſeorsùm & ſubſiſtat, & circunſcribatur. Nam ſi Petrus & Paulus vnum vnitate in Chriſto ſint, Petrus tamen Paulus nõ eſt. Agè igitur cùm Trinitas vnum natura ſit, conſideremus quomodò etiã nos ipſi inter nos corporaliter, & cum Deo ſpiritaliter vnum ſumus. Ex Dei patris ſubſtantia vnigenitus prodiens, & totum in ſua natura

ra genitorem possidens, caro factus secundùm scri-
pturã est, seq́ꝫ ipsum naturæ nostræ ineffabiliter con-
iunxit atque vniuit. Qui enim natura Deus est, verè
homo factus est, non theophorus, id est, Deum in se
per gratiam habens, vt mysterij vim ignorantes con-
tendunt: sed verus Deus simul & homo est. Sic quæ
inter se plurimùm secundùm naturã distant, in vno se-
ipso coniunxit, & diuinæ naturæ participes nos effe-
cit: Communicatio enim spiritus, & (vt ità dicam)
mansio, primùm in Christo fuit, & ab eo in nos pene-
trauit: cùm homo factus, ipse templũ suum proprio
spiritu perunxit atque sanctificauit. Origo igitur &
via, qua spiritu sancto participamus, & Deo vniti su-
mus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo san-
ctificamur. Vt igitur inter nos & Deum singulos vni-
ret, quanuìs corpore simul & anima distemus, mo-
dum tamen adinuenit, cõsilio patris & sapientiæ suæ
congruentem: suo enim corpore credentes, per com-
munionem mysticam benedicens, & secum & inter
nos vnum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui vni-
us sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt,
ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes
vnum panem manducamus, vnum omnes corpus ef-
ficimur: diuidi enim atque seiungi Christus non pa-
titur. Idcircò etiam Ecclesia corpus Christi facta est,
& nos singuli membra Christi secundùm Paulum. Vni
enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam
in nobis illum qui est inuisibilis, accepimus, ipsi po-
tiùs quàm nobis mẽbra nostra accommodãtur. Quòd
autem Ecclesia corpus à singulis hominibus tãquàm
membris compositum, saluator verò caput sit, Pau-
lus ostendit, dicens: Vt in charitate crescamus in illo
per omnia, qui est caput Christus, ex quo totum cor-
pus compactum & connexum per omnem iuncturam
subministrationis secundùm operationem in mensu-
ram vniuscuiusque membri, augmẽtum corporis fa-
cit in ædificationem suî in charitate. Quòd autem cor-
poralis hæc vnio ad Christum participatione carnis
eius acquiritur, ipse rursùs Paulus de mysterio pieta-
tis differens, testatur: Quod alijs, inquit, generationi-
bus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reue-
latum est sanctis Apostolis eius & prophetis in spiritu,
esse gentes cohæredes & concorpores & compartici-
pes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos
in Christo vnum sumus corpus, nec inter nos solùm,
verùm etiam cum eo qui per carnem suam ad nos trãs-
iuit: quomodò vniuersi & inter nos, & in Christo
vnum non erimus? Christus enim est huius vnionis
vinculum, qui Deus simul & homo est. Sed de vnio-
ne corporali satìs.

Per communionem mysticam vnum nos corpus secum efficit.

Ephe. 5.

Ephe. 4.

Corporalis vnio ad Christum.

Ephe. 3.

13. ET capite vigesimoseptimo: Corporaliter fili-
us per benedictionem mysticam nobis vt homo vni-
tur, spiritaliter autem vt Deus, sui spiritus gratia, no-
strum ad nouam vitam, & diuinæ naturæ participati-
onem, spiritum redintegrans. Nexus igitur vnionis
nostræ ad Deum patrem Christus est: nobis quidem
vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter vni-
tus. Non erat enim possibile, corruptioni subiectam
hominis naturam ad immortalitatem conscende-
re, nisì natura immortalis atque incommutabilis ad
eam descendisset, ac communione participationéque
suî à mortalitatis nostræ terminis ad suum bonum re-
formatos eleuaret. Consummati ergò sumus, redu-
ctiq́ꝫ ad vnionem Dei patris mediatione saluatoris, id
est, Christi. Filium enim Dei natura patri vnitũ, cor-
poraliter substantialiterq́ꝫ (vt dictum est) accipientes,
clarificamur glorificamúrque, supremæ facti naturę
participes.

Corporaliter nobis vnitur per communionem mysticam.

Corporaliter substantialiterque accipientes filium Dei.

14. HILARIVS Pictauiensis Episcopus libro
octauo de Trinitate: Eos nunc qui inter patrem & fi-
lium voluntatis ingerunt vnitatẽ, interrogo, vtrúmne
per naturæ veritatem hodiè Christus in nobis sit, an
per concordiam voluntatis? Si enim verè verbũ caro
factum est, & nos verè verbum carnem cibo Domini-
co sumimus, quomodò non naturaliter manere in no-
bis existimãdus est, qui & naturam carnis nostræ iam
inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam
carnis suæ ad naturam æternitatis sub sacramento no-
bis communicandæ carnis admiscuit? Ità enim omnes
vnum sumus, quia & in Christo pater est, & Christus
in nobis est. Quisquis ergò naturaliter patrem in Chri
sto negabit, neget priùs non naturaliter vel se in Chri-
sto, vel Christum sibi inesse, quia in Christo pater, &
Christus in nobis, vnum in his esse nos faciunt. Si ve-
rè igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit,
& verè homo ille, q̃ ex Maria natus fuit, Christus est,
nosq́ꝫ verè sub mysterio carnẽ corporis sui sumimus,
& per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in
nobis, quomodò voluntatis vnitas asseritur, cùm na-
turalis per sacramentum proprietas, perfectæ sacra-
mentum sit vnitatis?

Per naturæ veritatẽ Christus in nobis est, quia verè verbum carnẽ cibo Dominico sumimus.

Sub mysterio verè sumimus carnem corporis Christi.

15. IRENAEVS libro quinto aduersùs hæreses
Valentini & similium: Vani sunt omnimodò, qui vni-
uersam dispositionem contemnunt, & carnis salutem
negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes nõ
eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autẽ secun-
dùm hæc videlicet, nec Dominus sanguine suo rede-
mit nos, neq́ꝫ calix Eucharistiæ communicatio sangui-
nis eius, neque panis quem frangimus, communica-
tio corporis eius est. Sanguis enim non est nisì à ve-
nis & carnibus, & à reliqua quæ est secundùm homi-
nem substantia, qua verè factum verbum Dei sangui-
ne suo redemit nos. Quéadmodùm & Apostolus eius
ait: In quo habemus redemptionẽ per sanguinem ei-
us, & remissionem peccatorum. Et quoniam membra
eius sumus, & per creaturam nutrimur. Creaturam
autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, &
pluens quemadmodùm vult. eum calicem qui est cre-
atura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget
corpora. Quando ergò & mixtus calix, & factus panis
percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & cor-
poris Christi, ex quibus augetur & cõsistit carnis no-
stræ substantia. Quomodò carnem negant capacem es-
se donationis Dei, qui est vita æterna, quæ sanguine
& corpore Christi nutritur, & membrum eius, quem-
admodùm & Apostolus ait in ea quæ est ad Ephesios
epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de
carne eius, & de ossibus eius: non de spiritali aliquo
& inuisibili homine dicens hæc. Spiritus enim neque
ossa neque carnes habet: sed ea dispositione quæ est se-
cundùm hominem, quę ex carnibus & neruis & ossi-
bus consistit, quæ de calice, qui est sanguis eius, nu-
tritur, & de pane, qui est corpus eius, augetur.

Resurrectio probatur per veram participationem carnis & sanguinis Christi.

1. Cor. 10.

Ephe. 1. & 5.

Ephe. 5.

Luc. 24.

16. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi
quarta mystagogica: Sub specie panis datur tibi cor-
pus, & sub specie vini datur sanguis, vt sumpto cor-
pore & sanguine Christi, efficiaris ei comparticeps
corporis & sanguinis. Χριϛόφοροι γινόμεθα. Sic Christo-
phori erimus, hoc est, Christum ferentes, cùm eius
corpus & sanguinem in membra nostra receperimus:
atque ità, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ con-
sortes efficiemur.

Comparticipes corporis & sanguinis.

Diuinæ consortes naturæ.

2. Pet. 1.

17. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesi-
maquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad popu-
lum Antiochenum, vt hac eadem quæstione, B. testi-
monio quinto.

II

Quæ in hoc Sacramento præcipuè continentur?

A. Tria[a] continet Eucharistia, species visibiles, veritatem[b] corporis,
&

a Cyrill. Hierosol. catech. 4. myst.
b Matth. 26. c Mar. 14. c Luc. 22. b
1. Cor. 11.

& sanguinis Dominici, & spiritualis gratiæ virtutem.

B. Quod enim oculis nostris appáret, [c] species sunt visibiles, panis videlicet ac vini. Quod autem sub speciebus iisdem Fides nostra, non [d] sensus ac ratio comprehendit, id verum corpus & sanguis est Christi Saluatoris.

C. Cæterùm quod participatione Sacramenti huius consequimur, [e] eximia quædã est Spiritus sancti gratia, fructus nimirùm & effectus, vt ostendemus, salutaris Eucharistiæ.

c Theophylact. in Mar. 14. ca. & Matth. 26. ac in Ioã 6. Cyrill. ad Calos. Amb. lib. 4. de Sacra. c 4. & lib. 6. c. 1.
d Damasc. lib. 4. cap. 14.
e Aug. tract. 26. in Ioan. & alij posteà citandi.

TESTIMONIA.

Contra negantes veritatem corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

1. A. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoquè confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat non esse illius sanguinem? Aquã aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & nõ erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutâsset? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus stupendum miraculum operatus est, & non multo magis corpus & sanguinem suũ filijs sponsi dedisse illũ confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus. Nam sub specie panis datur tibi corpus: & sub specie vini datur sanguis. Et paulò pòst: Nè ergò consideres tanquàm panem nudum & vinum nudũ: corpus enim est & sanguis Christi, secundùm ipsius Domini verba. Quáuis enim sensus hoc tibi suggerit, tamen fides te cõfirmet, nè ex gustu rem iudices, quin potiùs habeas ex fide pro certissimo, ità vt nulla subeat dubitatio, esse tibi donata corpus & sanguinem. Et post pauca: Hoc sciens & pro certissimo habens, panem hunc qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi. Et vinum quod à nobis conspicitur, tametsi sensui gustus vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem esse Christi.

Ioan. 2.

Sub specie panis datur corpus, & sub vini specie sanguis.

Nullo modo dubitandum de veritate, etiamsi sensus aliter iudicet.

Non esse panem nec vinum, sed corpus & sanguinem.

2. MATTHAEI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

3. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite. Hoc est corpus meum. Et accepto calice, gratias agens, dedit eis. & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamẽti, qui pro multis effundetur.

4. LVCAE vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

5. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, quoniã Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicẽs: Hic calix, nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite, quotiescunquè bibetis, in meam cõmemorationem. Quotiescunquè enim manducabitis panẽ hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donèc veniat. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autẽ seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, &c.

1. B. THEOPHYLACTVS in Marci decimumquartum caput: Hoc est corpus meum, hoc inquam, quod sumitis. Non enim figura & exemplar quoddã Dominici corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meæ, sed caro mea est. Et iterùm: Nisi ederitis carnem filij hominis. Et quomodò, inquis, caro non videtur? O homo, propter nostram infirmitatẽ istud fit. Quia enim panis quidẽ & vinum ex his sunt quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem verò propositum & carnem videntes, nõ ferremus, sed abhorreremus: idcircò misericors Deus nostræ infirmitati condescendens, speciem quidem panis & vini seruat, in virtutem autẽ carnis & sanguinis transelementat. Sanguinem verò noui testamenti dixit, opponendo veteri. Habebat enim & vetus testamentum sanguinem, quo aspergebantur & populus & liber legis.

Panis nõ figura est corporis Christi, sed in Christi corpus conuertitur.

Ioan. 6.

Cur Christi caro nobis sub aliena specie præbeatur.

Transelemẽtatio.

Exod. 24.

2. ITEM in Matthæi caput vigesimumsextũ: Porrò dicens: Hoc est corpus meũ, ostendit quòd ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi vobis videatur panis: quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideò panis quidem appáret, sed reuerà caro est. Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Sicut vetus testamentum immolationẽ habebat & sanguinem, ità & nouum testamentum sanguinem habet ac immolationem.

Nõ figura, sed corpus & caro Dñi est, etiam si videatur esse panis.

Transformatur.

Cur sub aliena specie.

Immolatio.

3. ET in Ioannis caput sextum: Attende autẽ quòd panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis: sed, Caro mea est. Trãsformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem & accessionem sancti spiritus, in carnem Domini. Et nèquem conturbet, quòd credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodò (inquit) non appáret nobis caro, sed panis? Vt nõ abhorreamus ab eius esu. Nam si quidem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga cõmunionem. Nunc autẽ condescendẽte Domino nostræ infirmitati, talis appáret nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

Nõ figura tãtũ carnis, sed ipsa caro Domini.

Transformatur panis.

Cur sub specie aliena.

4. CYRILLVS Alexandrinus in libro ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neq; enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus im-

Insaniũt qui Eucharistiæ sanctitatẽ in solo vsu cõstituunt.

immutatur, sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

5. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur: sed fit sanguis consecratione verbi cælestis. Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ità etiam similitudinem preciosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergò quia quod accipis, corpus est Christi.

Cur sub aliena specie.

6. IDEM libro sexto de Sacramentis, capite primo: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodùm homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ità vera caro, sicut ipse dicit, quam accepimus: & verus eius sanguis est potus. Sed fortè dicas, quod dixerũt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. Fortè dicas: Quomodò vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare & conuertere genera instituta naturæ. Deindè vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audiẽtes quòd carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Nè igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideò in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutémque consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cælo descendi. Sed caro non descẽdit è cælo, hoc est, carnẽ in terris assumpsit ex Virgine. Quomodò ergò descẽdit panis è cælo & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus cõsors est & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis eius carnem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento.

Ioan. 6.
Sermõe Christi cõuertuntur & mutantur instituta naturæ.
Ioan. 6.
Cur tribuantur corpus & sanguis sub aliena specie, ea tamen quę rei contineat similitudinẽ.
Diuinitatis participes efficimur.

7. DAMASCENVS libro quarto orthodoxæ fidei, capite decimoquarto: Si igitur verbum Dei viuens est & efficax, & omnia quæcunque voluit Dominus fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est: Fiat firmamentum, & factum est: si verbo Dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua, ignis & aër, & omnis ornatus eorũ, verbo Domini perfecta sunt, & homo ipse vbiq; diuulgatum animal: si volens ipse Deus verbum, factus est homo, & ex sanctæ virginis purissimis & illibatissimis sanguinibus in seipso sine semine carnem sustentauit, non potest panem suî ipsius corpus facere, & vinum & aquam sanguinẽ? Dixit in principio: Producat terra herbam virentem: & vsque nunc pluuia facta producit germina, diuino coadiuta & vigorata præcepto. Dixit Deus, Hoc est corpus meum: &, Hic meus est sanguis: &, Hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius præcepto, donèc veniat efficitur. Sic enim dixit, Donèc veniat: & fit pluuia nouæ huic agriculturæ per inuocationem Spiritus sancti, obumbrans virtus. Nam quemadmodùm omnia quæcunque fecit Deus, spiritu sancto operante fecit: sic & nunc spiritus sancti operatione hæc super naturam operatur, quæ non potest capere nisi sola fides. Quomodò fiet mihi istud, dicit sancta Virgo, quoniam virum non cognosco? Respondet Gabriel Archãgelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & nũc interrogas, quomodò panis fit corpus Christi, & vinum & aqua sanguis Christi? Respondeo tibi & ego: Spiritus sanctus obumbrat, & hæc operatur super sermonem & intelligentiam: panis autem & vinum * transsumũtur: nouit enim Deus humanam infirmitatem, quòd complura vsu non trita auersatur molestè ferens. Assueto igitur condescensu vsus, per consueta naturæ ea facit, quæ sunt super naturam. Et quemadmodùm in Baptismate, quia consuetudo hominibus est aqua lauari, & oleo vngi, coniunxit oleo & aquæ gratiam Spiritus sancti, & fecit illud lauacrum regenerationis: hunc in modum, quia mos hominibus est panẽ manducare, & vinum & aquam bibere, coniunxit his ipsis suam diuinitatem, & fecit hæc suum corpus & sanguinem, vt per assueta, & quæ sunt secundùm naturam, in ijs quæ sunt super naturam, collocemur. Corpus enim secundùm veritatem coniunctum est diuinitati, quod ex sancta virgine corpus est: non quòd ipsum corpus assumptum, ex cælo descenderit, sed quòd ipse panis & vinum * transmutatur in corpus & sanguinem Dei. Si autem modum requiris, quonam pacto fiat: sat sit tibi audire, quoniam per Spiritum sanctum, quemadmodùm ex sancta Deipara, seipso & in seipso Dominus carnem sustentauit. Et nihil ampliùs cognoscimus, quàm quòd verbum Dei verum est & efficax & omnipotens, modus autem inscrutabilis. Neque & hoc etiam dictu promptum, quomodò naturaliter per comestionem panis, & vinum & aqua per potionem, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutatur, & non fit aliud corpus præter id quod priùs erat ipsius. Sic & propositionis panis, vinúmque & aqua, per inuocationem & aduentum Spiritus sancti supernaturaliter * transmutatur in corpus & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem. Fit igitur ijs qui fide dignè assumunt, in remissionem peccatorum, & in vitam æternam, & in custodiã animæ & corporis: ijs autem qui in infidelitate indignè participant, in punitionẽ & supplicium. Quemadmodùm & Christi mors, credentibus facta est vita & incorruptibilitas in fruitionem sempiternæ beatitudinis: infidelibus autem & Domini interfectoribus, in supplicium & pœnã sempiternam. Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus Domini deificatum, ipso Domino dicẽte: Hoc est meum (non figura corporis, sed) corpus: & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternã. Caro mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Et rursùs: Qui manducat me, viuet. Proindè omni cum timore & conscientia pura, & indubitabili fide accedamus, & omninò fiet nobis queadmodùm credimus non dubitantes, & veneremur ipsum omni puritate animi & corporis. Accedamus ei desiderio ardenti, manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus, & apponentes oculos & labia & frontem, diuinum carbonem concipiamus, vt ignis in nobis desiderij assumens eo ex carbone ignitionem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis igniamur, & deificemur. Carbonem vidit Esaias: carbo autem simplex non est, sed vnitus igni. Sic panis communionis, nõ panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Et corpus vnitum diuinitati, non vna ac eadem illi natura est, sed vna corporis, & vnitæ diuinitatis altera. Quare amborum simul non vna natura est, sed duæ. Pane & vino suscepit Melchisedec Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mensa hãc mysticam præfigurauit mensam: velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figurã præ se ferebat & imaginem. Tu es (inquit) sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedec. Hunc panem, panes figurabant propositionis. Hæc est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum ipsi offerri per prophetam Dominus loquitur, corpus videlicet & sanguis CHRISTI, in stabilimentum animæ nostræ & corporis, inconsumptum & incorruptum, non in secessum iens, (absit enim) sed in nostram substantiam & conseruationem, omnimodi nocu-

menti

Verbi Dei efficacia in rerum productione & cõmutatione. Gene. 1.
Ioan. 1.
Gene. 1.
Verba consecrationis ex institutiõe & precepto vim habent.
Non nisi fide capitur Trãsubstantiatio. Luc. 1.
*παραλαμβάνεται

Cur sub specie panis & vini institutũ hoc Sacramentum.
*μεταποιοῦνται
Panis & vinũ transmutatur in corpus & sanguinem Domini.
Modus inscrutabilis.
Simile.
*μεταποιοῦνται
Non sunt nuda figura corporis & sanguinis Christi, sed corpus & sanguis.
Ioan. 6.
Quomodò ad Communionem sacrã accedendũ.
Effectus.
Esa. 6.
Gene. 14. Figuræ sanctissimi Sacramenti.
Psal. 109. Leuit. 24.
Malac. 1.

menti reparatio, sordis omnis purgatio. Si quidem aurum offendat adulteratum, per iudicialem correptoriámque ignitionem purgat, vt non in futuro cum mundo condemnemur. Curat enim morbos & omnimoda damna, quemadmodùm dicit Apostolus: Si nosipsos iudicaremus, nõ vtiquè iudicaremur: cùm iudicamur autem, à Deo corripimur, vt non cum mundo condemnemur. Et hoc est quod dicit: Quare qui participat corpus & sanguinem Christi indignè, iudicium sibijpsi manducat & bibit. Per illud purgati, vnimur corpori Domini & spiritui eius, & efficimur corpus Christi. Iste panis est primitiæ futuri panis, qui est Supersubstantialis. Supersubstantiale enim, ostendit aut eum qui futurus est, id est, venturi seculi: aut eum qui ad cõseruationem nostræ sumitur substantiæ. Siue igitur hoc, siue illo modo, Christi corpus accommodatè dicetur. Nam spiritus viuificans est caro Domini, quia ex viuificante spiritu concepta est: Quod enim natum est ex spiritu, spiritus est. Hoc autem dico, non auferens corporis naturam, sed viuificationem & diuinitatem eius ostendere volens. Etsi quędã * exemplaria corporis & sanguinis Domini, panem & vinum vocauerunt, vt deifer vocauit Basilius, non tamen post sanctificationem dixit, sed priusquàm sanctificaretur ipsa oblatio, ità vocabant. † Participatio etiam dicitur: nam per ipsam, Iesu diuinitatem participamus. Dicitur & ‡ communio, & est reuerà: quia communicamus per ipsam Christo, & participamus eius carne & diuinitate: & quia communicamus & vnimur inuicèm per illam. Nam quia ex vno pane participamus omnes, vnum corpus Christi, & vnus sanguis, & inuicèm membra efficimur, concorporati Christo existentes. Exemplaria autem futurorum dicuntur, non vt non existentia verè corpus & sanguis Christi, sed quoniam nunc quidem per ipsa participamus Christi diuinitate, tunc autem intellectualiter per solam visionem.

1. Cor. 11.

Panis supersubstantialis.

Ioan. 3.

* ἀντίτυπα. Nomina aliquot Eucharistiæ.

† μετάληψις

‡ κοινωνία.

1. Cor. 10. Concorporati Christo.

Cur dicantur futurorum ἀντίτυπα, hoc est, exemplaria, cùm tamẽ adsit ipsa veritas.

C. AVGVSTINVS tractatu vigesimosexto in Euangelium Ioannis: Et nos hodiè accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud est virtus sacramenti. Quàm multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur. Vndè dicit Apostolus: Iudicium sibi manducat & bibit. Nónne buccella Dominica venenum fuit Iudæ? & tamen accepit: & cùm accepit, in eum inimicus intrauit: non quia malum accepit, sed quia bonum malè malus accepit.

Aliud est Sacramentum, aliud virtus vel effectus sacramenti.

1. Cor. 11. Ioan. 13.

III

Quæ sunt præcipua de hoc Sacramento capita scitu necessaria?

Ea quinque potissimùm sese offerunt: Primum [a] de veritate Eucharistiæ. Alterum de panis & vini transubstantiatione. Tertium de adoratione eius. Quartum de eiusdem oblatione & sacrificio. Postremum de sumptione ipsius sub altera vel vtraque specie. De his enim præcipuè hac quidem tempestate scire, magnum est operæprecium.

a De veritate Eucharistiæ extãt patrum testimonia apud Roffensem lib. 4. aduersùs Oecolampadium. Itẽ apud Tonstallũ, Gropperum & Garetium.

IIII

Quid igitur de veritate Eucharistiæ sentiendum?

A. Id planè, vt cum tota Ecclesia contra omnes [a] Capharnaitas certò credamus, sub speciebus panis & vini veram Iesu Christi [b] carnem, ac verum eius sanguinem in Eucharistia exhiberi, ministerio quidem Sacerdotis, virtute autem ac potentia Domini nostri Iesu Christi, apud quem impossibile [c] non est omne verbum. [d] *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.*

B. Dixit autem in cœna illa pridiè quàm pateretur, instructa, cùm panem primùm [e] ac deindè calicem suis manibus appræhendisset, cumque de huius Sacramenti tum institutione, tum veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquam planissimè: [f] *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Dixit: [g] *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur.* De qua institutione dixit & anteà: [h] *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Dixit: [i] *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* [k] *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

C. Nec obscura sunt alia tum Euangelistarũ, tum [l] Apostoli Pauli testimonia, quæ nobis hanc fidem euidenter adstruunt, nè quis [m] dubitare possit, Christum in Eucharistia totum secundùm diuinam humanamque naturam existere, & nobiscum manere vsq; ad [n] seculi consummationem.

D. Igitur [o] eandem planè Christi carnem in templis habemus & sumimus, quæ olìm in Palæstina coràm [p] cernebatur: sed ea nec sensibus hìc patet, nec transmutationi & corruptioni est obnoxia: vtpotè

a Ioan. 6. f & ibid. Cyrill. August. tract. 27. in Ioan. Cypria. de cœna Domini.
b Conc. Ephes. Nicenum 2. actio. 6. Lateranen. can. 1. Constantien. sess. 8. Florent. Trident. sess. 13. cap. 1. & 3. Ignatius ad Smyrnenses, teste Theor. in dialo. 3. Tertul. de resur. carnis, & de idolo. Cypria. de lapsis. Hesych. in cap. 22. Leuit. Optatus lib. 6. Leo serm. 7. de Passio. & epist. 23. Theodor. dialo. 2.
c Luc. 1. d Marc. 10. d
d Psal. 148. a Damasc. lib. 4. de Orthod. fide c. 14. Amb. lib. 4. de Sacramen. ca. 4. & 5. Cyrill. lib. 4. in Ioan cap. 13.
e Luc. 22. b Mar. 14. c Matth. 26. c 1. Corinth. 11. e Iustin. Apol. 2. Irenæus lib. 4. cap. 32. & 34. Iuuencus lib. 4. Euang. histor.
f Luc. 22. b
g Marc. 14. c Matth. 26. c
h Ioan. 6. f Vide Hilar. 8. de Trinit. Cyrill. in Ioan. lib. 4. cap. 16. Origen. hom. 7. in Num. Emise. hom. 5. de Pascha. Leo ser. 6. de ieiu. septi. mens. 2. Cabilo. c. 46.
i Ibid. Vide Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. 15.
k Ibid. Vide Cyril. lib. 4. ca. 12. & Theophylact. in c. 6. Ioan. & in 14. Marci.
l 1. Corinth. 10. 11. c
m Epiphan. in Ancorato. Cyrill. Hierosol. cath. 4. mystag. Chryso. homil. 83. in Matth. Leo serm. 6. de ieiu. septi. mens.
n Matth. 28. d Concil. Viennen. in Clementin. tit. de reliq. & venerat. Sanct.
o Aug. in Psal. 98. & 33. Prosper. de promis. & prædict. p. 2. cap. 25.
p Chrysost. hom. 2. in poste. ad Timo. & 24. in 1. Cor. Presbyteri Achaiæ in histo. S. Andreæ.

potè inuisibilis, impassibilis, immortalis, summa & diuina resplendés gloria, quam solis fidei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perspiciunt incredibili cum voluptate.

q 2. Syno. Nicen. acti. 6. tō. 3. Rom. Vercell. sub Leōe 9. Turon. sub Vict. 2. Romã. sub Nicol. 2. Roman. sub Greg 7. Constantiē sess. 8. in artic. 3. Ioã. Vuicleff. Trident. sess. 13. can. 1.

E. Et sunt adhuc Sacramentarij, (ô horrendam q sæpeque damnatam impietatem) qui adorandum hoc magìs, quàm inuestigandum mysterium, dum sensu suo assequi non possunt, etiam negare audent, Euangelij verba quanuìs luculenta mirè deprauantes. Quod nihil est aliud sanè, quàm velut è mundo solem tollere, summoq; sponsi thesauro sponsam Ecclesiam spoliare, & panem vitæ fidelibus eripere: nè sit demùm, vndè exules illi in hoc mundi deserto pascantur atque sustententur.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS sexto: Litigabant ergò Iudæi ad inuicèm, dicentes: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergò eis Iesus &c. Hæc dixit in Synagoga docens in Capharnaum. Multi ergò audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite vigesimosecundo, super ea verba, Hoc vos scandalizat? Si ergò videritis filium hominis ascendentem vbi erat priùs: Ex imperitia, inquit, multi qui Christum sequebantur, verba ipsius non capientes, perturbabantur. Nam cùm audissent, Amen amen dico vobis, nisì comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitrabantur, incitariq; vt vellent crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bibere: quæ vel auditu horribilia sunt. Nondùm enim mysterij huius formam & dispensationem pulcherrimam cognouerant. Illud etiam adhęc cogitabant, quomodò caro huius hominis æternã nobis vitam largietur? aut quomodò ad immortalitatẽ adducere poterit? Quę quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda sunt atque aperta, alia eos re mirabili ad fidem impellit: Frustrà, inquit, ô vos, propter verba mea conturbamini: Quòd si credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari: quid facietis quando in cælum volare me conspicietis? Non enim ascensurum me solummodò in cælũ profiteor, nè rursùs quomodò id fieri possit quæratis: sed oculis etiam ità fieri vestris cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An non erit hoc magnum dementiæ vestræ argumentum? si enim putatis carnem meam vitam vobis adferre nõ posse, quomodò tanquàm volucris in cælum ascẽdet? quomodò per aëra volabit? hoc enim similiter generi humano impossibile est. Quòd si præter naturam caro mea in cælum conscendet, quid prohibet, nè similiter præter naturam viuificet? Nam qui terrestre hoc corpus, cæleste cõfecit, is etiam viuificum reddidit, quanuìs natura suî corruptibile fuerit.

Ioan. 6.

Capharnaitæ quàm crassè Christi verba intellexerint.

Heb. 4.

3. AVGVSTINVS tractatu vigesimoseptimo in euangelium Ioannis: Caro non prodest quicquam: sed quomodò illi intellexerunt: carnem quippe sic intellexerunt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodò spiritu vegetatur. Vide eundem Aug. in Psalmum nonagesimumoctauũ, hac eadem quæst. D. testimonio primo.

Capharnaitarũ & discipulorũ quorundã crassa imaginatio de edẽda Christi carne.

4. CYPRIANVS de Cœna Domini: Orta fuerat aliquando, sicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæstio: & ad doctrinam mysterij huius obstupuerant auditores, cùm diceret Dominus: Nisì manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendum eis & nefarium videbatur vesci carne humana: existimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel assam, sectamq; membratìm edere docerentur, cùm illius personæ caro, si in frusta partiretur, non omni humano generi posset sufficere, qua semel consumpta, videretur interisse religio, cui nequaquàm vlteriùs victima superesset. Sed in cogitationibus huiusmodi caro & sanguis non prodest quidquam: quia sicut ipse magister exposuit, verba hęc spiritus & vita sunt: nec carnalis sensus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, nisì fides accedat.

Ioan. 6.

Quomodò Capharnaitæ & discipuli intellexerint verba Christi de edenda ipsius carne.

Caro nõ prodest quidquã. Ioan. 6.

Verba Spiritus & vita esse quomodò dicantur.

5. CONCILIVM Ephesinum primum in epistola synodica ad Nestorium: (quam Alexandrino Concilio tribuunt, lectam tamen & approbatam in Ephesina synodo:) Necessariò igitur & hoc adijcimus: Annunciantes enim, sicut secundùm carnem, mortẽ vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius & in cęlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi omnium nostrûm redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, (quod absit) nec vt viri sanctificati, & verbo coniuncti secundùm dignitatis vnitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed vt verè viuificatricem, & ipsius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus existens, quia propriæ carni vnitus est, viuificatricẽ eam esse professus est. Et ideò, quanuìs dicat ad nos: Amen amen dico vobis, nisì manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non tamen eam, vt hominis vnius ex nobis, existimare debemus: quomodò enim iuxta naturam suam viuificatrix esse caro poterit hominis? sed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & vocatus.

Incruentum sacrificium.

Percipimus verè viuificatricem carnem.

Ioan. 6.

6. SECVNDA synodus Nicena actione sexta, tomo tertio: Nemo vnquàm sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus sancti, aut gloriosorum patrũ nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius suæ dispensationis factũ, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, sic non dicit aut confitetur, sed audiunt eum sic dicentem Euangelicè: Nisì comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non intrabitis &c. & qui manducat &c. Et cùm accepisset panem & gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, & dixit: Accipite & edite: Hoc est corpus meum. Et accepto calice cùm gratias egisset &c. Non autem dixit, Sumite, edite imaginẽ corporis mei. Quin etiam Paulus diuinus Apostolus, è sacris Domini verbis hauriens, dixit: Ego accepi à Domino quod & tradidi &c. Legas quousquè voles, nunquàm inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neq; Patres, incruentum illud sacrificium, quod à sacerdote offertur, imaginem dixisse, verùm ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamen ante sanctificationis consecrationem quibusdam patribus piè sanè visum est, ἀντίτυπον, hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ insanię expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum

Nec Apostoli nec Patres dixerunt Eucharistiã esse imaginẽ corporis Christi, sed ipsum verum corpus.

Ioan. 6.

Matth. 26.

Exẽplar siue ἀντίτυπον nonnulli appellarunt, sed ante consecrationem.

tum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur: hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: Edite meum panem & bibite vinũ, quod commiscui vobis, hæc, inquit: Per panem & vinũ ἀντίτυπα membrorum corporalium Christi prædicat. Ille verò ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mystæ cognoscunt, in precatione diuinæ anaphoræ (ità Græci Missæ partem vocant) sic alibì legit: Confidētes tuo sacro altari appropinquamus, & proponentes ἀντίτυπα sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deincèps sequuntur, sententiã patris ampliùs confirmant, quòd ante sanctificationem ἀντίτυπα vocauerint: post consecrationem autem, corpus Domini & sanguinem Christi, atque ità esse creduntur. Sed generosi isti, sacrarum imaginum cupientes contemplationem obscurare, aliam scilicet imaginem introduxerunt, quæ sanè non imâgo est, sed corpus & sanguis. Verùm vafritia & improbitate confusi, falsò sophismate seipsos subuertunt, hanc sacrã oblationem positione fieri dicentes. Verùm quemadmodùm istud dicere, aperta insania est: sic & imaginē asserere corpus & cruorem Domini, eiusdem est dementiæ. Et præter id quod est singularis ruditatis opus, impietatem quoquè admixtam habet.

Prouerb. 9.

Iconoclastas intellige.

Insania, dementia & impietas est, corpus Domini imaginem asserere.

7. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, capite primo: Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur, in qua idem ipse sacerdos & sacrificiũ Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continētur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtiquè sacramentum nemo potest conficere, nisì sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis & eorum successoribus Iesus Christus.

Veritas corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini.

Transubstantiatio.

Soli sacerdotes possunt consecrare.

8. CONCILIVM Constantiense sessione octaua, damnat hos tres primos articulos Ioannis Vuicleff: 1. Substantia panis materialis & similiter substantia vini materialis, manet in Sacramento altaris: 2. Accidentia panis non manēt sine subiecto in eodem Sacramento: 3. Christus non est in eodem Sacramento identicè, & realiter in propria præsentia corporali.

Transubstantiatio.

Accidentia sine subiecto.

Christi præsentia in sacramento.

9. CONCILIVM Florentinum: Forma Sacramenti Eucharistiæ sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum: Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramētum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoquè parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus.

Verbis Christi conficitur à sacerdote.

Transubstantiatio.

Totus sub vtralibet specie & particulis.

10. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimatertia, capite primo: Principiò docet sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium cõtineri. Neque enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cælis assideat, iuxta modum existendi naturalem, & vt multis nihilominùs alijs in locis Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existēdi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo cogitatione per fidē illustrata assequi possumus, & constantissimè credere debemus. Ità enim Maiores nostri oēs quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerũt, apertissimè professi sunt, hoc tam admirabile Sacramentum in vltima cœna Redemptorem nostrum instituisse, cùm post panis viniq; benedictionem se suum ipsius corpus illis prębere, ac suum sanguinē, disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo posteà repetita, cùm propriam illam & apertissimam significationem præ se ferant, secundùm quam à Patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitium est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesię sensum detorqueri: quæ tanquàm columna & firmamentum veritatis, hæc ab impijs hominibus excogitata commēta, velut Satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficiũ agnoscens.

Quomodò Christus in Eucharistia præsens.

In cælis esse, & nihilominùs in altari.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11.

Aperta est verborũ Christi significatio.

Commentitij & imaginarij tropi hæreticorum.

1. Tim. 3.

11. ET capite tertio: Et semper hęc fides in Ecclesia Dei fuit, statìm post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumq; eius sanguinem sub panis & vini specie vnà cum ipsius anima & diuinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: Ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinē sub specie panis, animamq; sub vtraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi Domini, qui iam ex mortuis surrexit, nõ ampliùs moriturus, inter se copulantur. Diuinitatem porrò propter admirabilem illam eius cum corpore & anima hypostaticam vnionem. Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atquè sub vtraque contineri. Totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit.

Ex vi verborũ quid adsit, & quid ex concomitantia naturali.

Rom. 6.

Totus sub vtralibet specie & quauis eius parte.

12. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, teste Theodoreto in dialogo tertio Eranistis seu Polymorphi: Eucharistias & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiã esse carnem Seruatoris nostri Iesu Christi, quę pro peccatis nostris passa est, quam pater sua benignitate suscitauit.

Eucharistia est caro Seruatoris nostri.

13. TERTVLLIANVS in libro de resurrectione carnis: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

Caro corpore & sanguine Christi vescitur.

14. IDEM libro de idololatria: Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianũ ab idolis in ecclesiã venire, de aduersaria officina in domum Dei venire, attollere ad Deum Patrē manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersùs Deum adorantur, eas manus admouere corpori Domini, quæ dęmonijs corpora conferunt: nec hoc sufficit. Parùm sit si ab alijs manibus accipiant quod contaminant, sed etiam ipsæ tradunt alijs quod contaminauerunt. Adleguntur in ordinem ecclesiasticũ artifices idolorum. Prô scelus. Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidiè corpus eius lacessunt. O manus præcidēdę. Viderint iam an per similitudinem dictum sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eam. Quæ magis amputandę, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

Manus quibus idola facta sunt, tangunt corpus Christi.

Corpus Christi quotidiè lacessunt.

Matth. 18.

15. CYPRIANVS libro de lapsis: Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis промrociam turbulentam stabili congressione fregerunt, &cęt. Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana contagia & idolorum reliquias respuerũt. Et post multa: A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & nidore infectis manibus accedunt, &c. vt infrà quęstione decima, D. testimonio tertio. Et quibusdam interiectis: Tumens animus & superbus, nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non statìm Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ô tuam nimiam furiose dementiam. Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuũ sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis.

Ora sanctificata post corpus & sanguinem Domini respuerũt quę erant idolis immolata.

Domini corpus inquinatis manibus, aut ore polluto Domini sanguinē accipere.

16. HE-

16. HESYCHIVS in caput vigesimum secundum Leuitici, tractans ea verba, Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, &c. Sancta (inquit) sanctorum sunt propriè Christi mysteria, quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad Virginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideò quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur filius DEI. Sed & Esaias, Sanctus Dominus, & in altis habitat, in sinu videlicet Patris. Ab hoc enim non solùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificij prohibuit, sed nec per ignorantiam percipere pręcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundùm veritatē, sed mysteria quidem percipit, nescit autem mysteriorum virtutē. Ad quem Salomon dicit, vel magis spiritus, qui in eo est: Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te. Apertè & ipse compellens, & cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiliter diuina & mystica facit. Quid sit autem quinta, ipsa te verba legislatoris docere possunt, ait enim: Addet quintam partem cum eo quod comedit. Et quomodo eius, quod iam comedit & consumpsit, addere quis quintam potest? neque enim aliud, aut aliundè, sed de ipso, & cum eo, vel sicut LXX. super ipsum, iubet addi quintam. Ergò quinta eius super ipsum, sermo est, qui prolatus est ab ipso Christo, super Dominicum mysterium: Ipse enim liberat nos ab ignorantia, remouetq; nos additus, carnale quippiam & terrenum de sanctis arbitrari, sed diuinè ea & spiritualiter accipi sancit, quod quinta propriè nominatur: quia qui in nobis est diuinus spiritus, & sermo quem tradidit, qui in nobis sunt, componit sensus, & non solum nostrum gustum producit ad mysterium, sed & auditum & visum, & tactum, & odoratum, ità vt nil in eis minori rationi & infirmæ menti proximum, de his videlicet, quę valdè superna sunt, suspicemur. Quicunque ergò sanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem, sicut diximus: Addet quintā eius super eo, & dabit Sacerdoti in sanctuarium. Sanctificationem enim mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationē, siue commutationem, ei qui verus est sacerdos, videlicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum ab eo verbū, quę videntur, tam sanctificata sunt, quàm cunctum carnis excedunt sensum.

Eucharistia est ipsū Christi corpus, de quo Gabriel &c. Luc. 1. Esaiæ 6. Per ignorantiam Eucharistiam percipit, qui nescit quòd sit corpus & sanguis Christi secundùm veritatē. Prouer. 23. Leuit. 22. Verba Christi prolata super mysteriū, nil sinūt nos terrenum de Eucharistia cogitare. Verbi Christi virtute sanctificantur & cōmutantur, panis & vinum.

17. OPTATVS libro sexto cōtra Donatistas: Iam illa ostendenda sunt, quæ crudeliter ac stultè vos fecisse, negare minimè poteritis. Quid enim est tam sacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquādo obtulistis) frangere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Christi portata sunt: Quò Deus omnipotens inuocatus sit, Quo postulatus descendit Spiritus sanctus: vndè à multis pignus salutis æternæ, & tutela fidei, & spes resurrectionis accepta est. Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iussit Saluator poni, nisi quæ essent de pace condita. Depone, inquit, munus tuum ante altare, & priùs cōcorda cum fratre tuo, vt possit pro te sacerdos offerre. Quid est enim altare, nisi sedes & corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et paulò pòst: Si liuoris iudicio nos vobis sordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari consueuerat? Quid vos offenderat Christus, cuius illic per certa momenta corpus & sanguis habitabat? Quid vos offendistis etiam vos ipsi, vt illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum spatia, sanctè (vt arbitramini) obtulistis? Dum impiè persequimini manus nostras illic, vbi corpus Christi habitabat, feristis & vestras. Hoc modo Iudęos estis imitati. Illi iniecerunt manus Christo in cruce: à vobis percussus est in altari. Si Catholicos illic insectari voluistis, vel vestris illic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modò superbus inuetus es, vbi iam dudùm humilis offerebas? Ibi libenter peccas, vbi pro multorū peccatis orare consueueras. Hoc faciendo in numerū sacrilegorum sacerdotū libenter intrâstis, sociati sceleribus prophanorum. De quibus apud Dominū Helias propheta querelam deponit. His enim locutus est verbis, quibus & vos inter alios ab ipso accusari meruistis: Domine, (inquit) altaria tua confregerunt. Dum dicit, tua, indicat quia res est Dei, vbi Deo aliquid à quocunque oblatum est. Sufficeret insaniæ vestræ, quòd membra laniâstis Ecclesiæ, quòd Dei populos iam dudùm in vnitate positos, vestris seductionibus diuisistis. Inter hæc omnia vel altaribus parceretis. Cur vota & desideria hominum cum ipsis altaribus euertistis? Illàc ad aures Dei ascendere populi solebat oratio. Cur concidistis precibus viam? & nè ad Deum supplicatio de more solito ascensum haberet, impia manu quodammodò scalas subducere laborâstis? Et post pauca: Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos posteà mutâsse consilium, & altaria à vobis iam non frangi sed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ priùs facta sunt iudicatis, quia fieri minimè debuerunt à vobis. Hoc tamē immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores: Quorum species reuocâstis in massas, mercem nefarijs nundinis procurantes, ad quā nec emptores eligere voluistis sacrilegi, dum incōsideratè vendidistis. Passi etiam estis comburi manus vestras, quibus ante nos, eosdem calices tractabatis. Eam rem tamen passim vendi iussistis. Emerunt forsitàn in vsus suos sordidę mulieres. Emerunt Pagani, facturi vasa, in quibus incenderent idolis suis. O scelus nefarium, ô facinus inauditum: auferre Deo, quod idolis præstes. Subducere Christo, quod proficiat sacrilegio.

Sacrilegū est altaria Dei frangere, in quibus Christi membra sunt portata. Matth. 5. Altare est sedes corporis & sanguinis Christi, in eō que per certa momenta habitat. 3. Reg. 19. Calices Christi sanguinis portatores frangere, immane facinus.

18. LEO Magnus sermone septimo de passione Domini: Diuino intelligimus dispositum fuisse consilio, vt sacrilegi Iudæorum Principes, & impij Sacerdotes, qui sæuiendi in Christum occasiones sępè quęsiuerāt, non nisi in solennitate paschali, exercendi furoris sui acciperent potestatem. Oportebat enim vt manifesto implerentur effectu, quæ diù fuerant figurato promissa mysterio, vt ouem significatiuam ouis vera remoueret, & vt vno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa quæ de immolatione agni diuinitùs per Moysen fuerāt pręstituta, Christum prophetârant, & Christi occisionē propriè nunciârant. Vt ergò vmbrę cederent corpori, & cessarent imagines sub pręsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam trāsit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Et nonnullis interiectis: Diligentes pōtifices & soliciti sacerdotes seditiones turbarū fieri in pręcipua solēnitate metuebant, non vt populus nō peccaret, sed nè Christus euaderet. At Iesus consilij sui certus, & in opere paternę dispositiōis intrepidus, vetus testamentū consummabat, & nouū pascha cōdebat. Discumbentibus enim secū discipulis ad edēdam mysticam cœnam, cùm in Caiphæ atrio tractaretur, quomodò Christus posset occidi: ille corporis & sanguinis sui ordinās sacramentū, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore submoto, vt ostenderetur nulla iniuria exasperatus, qui in voluntaria erat impietate perstiturus.

Vno sacrificio variæ expletæ sunt victimæ legis veteris. Hostia hostiam excludit &c. Christus ordinans corporis & sanguinis sui sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri.

9. IDEM epistola vicesimatertia ad clerum & plebem Constantinopolitanæ vrbis: (quę in Tomis Conciliorum est vigesimasecunda) Extra donum diuinæ gratiæ, & extra sacramentum habendi sunt salutis humanæ, qui negantes naturam nostræ carnis in Christo, & Euangelio contradicunt & Symbolo reluctantur. Nec sentiunt se in hoc præruptum sua obcæcatione deduci, vt nec in passionis Dominicæ, nec in resurrectionis

ctionis veritate conſiſtant: quia vtrunque in Saluatore vacuatur, ſi in eo noſtri generis caro non creditur. In quibus iſti ignorantiæ tenebris, in quo hactenùs deſidiæ torpore iacuêre, vt nec auditu diſcerent, vel lectione cognoſcerent, quod in Eccleſia Dei in omnium ore tam conſonum eſt, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & ſanguinis Chriſti inter communis ſacramenta fidei taceatur? Quia in illa myſtica diſtributione ſpiritualis alimoniæ hoc impartitur, hoc ſumitur, vt accipiētes virtutem cęleſtis cibi, in carnē ipſius, qui caro noſtra factus eſt, tranſeamus.

Veritas corporis & ſanguinis in ſacramento Chriſti tā nota eſt in Eccleſia, vt & infantes eā fateantur.

Tranſimus in Chriſti carnē ſumētes hunc cibum.

20. THEODORETVS dialogo ſecundo, qui inſcribitur Inconfuſus. Orthodoxus: Dic ergò, myſtica ſymbola, que Deo à Dei ſacerdotibus offerūtur, quorúmnā dicis eſſe ſymbola? Eraniſtes: Corporis & ſanguinis Domini. Orth. Corporis quod verè eſt, vel verè nō eſt? Eran. Quod verè eſt. Orth. Optimè, oportet enim imaginis eſſe exemplar archetypū. Etenim pictores imitantur naturā, & eorū quæ videntur depingunt imagines. Eran. Verū. Orth. Si ergò diuina myſteria corpus quod verè eſt repręſentant: ergò corpus etiā nunc Domini quoquè corpus eſt, nō in natutā diuinitatis mutatū, ſed impletū diuina gloria. Eran. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis myſterijs. Nam vel ex eo ipſo tibi oſtendā corpus Domini in aliā mutari naturam. Reſponde ergò ad mea interrogata. Orth. Reſpondebo. Eran. Quid appellas donum quod affertur, ante inuocationē ſacerdotis? Orth. Nō oportet aptè dicere, eſt enim veriſimile adeſſe aliquos myſterijs non initiatos. Eran. Reſpondeatur ęnigmaticè. Orth. Id quod fit ex huiuſmodi ſeminib9 nutrimentū. Eran. Aliud aūt ſignum quomodò nominamus? Orth. Commune etiā hoc nomē, quod potus ſpeciē ſignificat. Eran. Poſt ſanctificationē aūt quomodò ea appellas? Orth. Corpus Chriſti, & ſanguinē Chriſti. Eran. Et credis te fieri participē Chriſti corporis & ſanguinis? Orth. Ita credo. Eran. Sicut ergò ſymbola Domini corporis & ſanguinis, alia quidē ſunt ante inuocationem ſacerdotis, ſed poſt inuocationē mutātur, & alia fiunt: ità etiā corpus Domini poſt aſſumptionē mutatur in diuinā ſubſtantiam. Orth. Quę ipſe texuiſti retibus captus es. Neq; enim ſigna myſtica poſt ſanctificationem recedūt à ſua natura. Manent enim in priore ſubſtantia, & figura, & forma, & videri, & tangi poſſunt, ſicut & priùs: intelliguntur aūt ea eſſe, quæ facta ſunt, & creduntur, & adorantur, vt quę illa ſint quæ creduntur. Confer ergò imaginem cum exemplari, & videbis ſimilitudinem. Eran. Atquì ſymbolum myſticum priorem mutat appellationē, neq; enim ampliùs nominatur, quod priùs vocabatur, ſed corpus appellatur. Oportet ergò etiam veritatē, Deum, & non corpus vocari. Orth. Ignarus mihi eſſe videris, nō enim corpus ſolùm, ſed etiam panis vitę nominatur, ità Dominus ipſe appellauit.

Euchariſtia à ſacerdotibus Deo offertur.

Ex veritate Euchariſtiæ docet Chriſtum habere verū corpus.

Poſt ſanctificationem appellatur corpus & ſanguis Chriſti.

Manet eadē ſubſtantia nō numero vel ſpecie, ſed genere: alioquin quomodò ſunt facta ea quæ intelliguntur & adorantur? Sunt illa quæ creduntur.

Nominatur corpus Chriſti & Panis vitæ. Ioan.6.

21. LVCAE primo: Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

22. MARCI decimo: Omnia poſſibilia ſunt apud Deum.

23. PSALMO cēteſimo quadrageſimo octauo: Ipſe dixit, & facta ſunt, &c. vt in textu.

24. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimoquarto: Si igitur verbū Dei viuens eſt & efficax, & omnia quęcunq; voluit Dominus fecit &c. vt ſuprà, quęſtione ſecunda, B. teſtimo. ſeptimo.

25. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Tu fortè dicis: Meus panis eſt vſitatus: ſed panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorum: vbì acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti. Hoc igitur adſtruamus. Quomodò poteſt qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? Conſecratione. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. * Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbì venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergò ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentū. Quis ſermo Chriſti? Nempe is quo facta ſunt omnia. Iuſſit Dominus, & factum eſt cælum: iuſſit Dominus, & facta eſt terra: iuſſit Dominus, & facta ſunt maria: iuſſit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergò, quàm operatorius ſit ſermo Chriſti? Si ergò tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe quæ non erant: quantò magìs operatorius eſt, vt ſint quę erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergò tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem: ſed poſt conſecrationem dico tibi, quòd iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt: ipſe mandauit, & creatum eſt. Tu ipſe eras, ſed eras vetus creatura: poſteaquàm conſecratus es, noua creatura eſſe cœpiſti. Vis ſcire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Chriſto noua creatura. Accipe ergò, quemadmodùm ſermo Chriſti creaturā omnem mutare cōſueuerit, & mutat quando vult inſtituta naturæ. Quomodò requiris: Accipe, & primò omnium de generatione eius ſumamus exemplum. Conſuetudo eſt, vt non generetur homo, niſì ex viro & muliere, & conſuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit ſacramētum, & de Spiritu ſancto & Virgine natus eſt Chriſtus, hoc eſt, mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Vides ergò quia contra inſtituta & ordinem homo eſt natus ex Virgine. Accipe aliud: Vrgebatur populus Iudęorum ab Aegyptijs, interclu ſus erat mari, diuino imperio virga Moyſes tetigit aquas, & ſe vnda diuiſit: non vtiq; ſecundùm ſuæ naturæ conſuetudinem, ſed ſecundùm gratiam cæleſtis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad fontem, amarus erat fons. Miſit lignū ſanctus Moyſes in fontē, & factus eſt dulcis fons qui amarus erat, hoc eſt, mutauit conſuetudinem naturæ ſuæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartū exemplum: Ceciderat ferrum ſecuris in aquas: quaſi ferrū, ſua conſuetudine demerſum eſt. Miſit lignū Helizęus, ſtatìm ferrum eleuatum eſt, & aquis ſupernatauit, vtiq; contra conſuetudinem ferri. Eſt enim materies grauior, quàm aquarum eſt elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur ſermo cęleſtis? Ergò didiciſti &c. vt ſuprà quęſt. ſecūda, B. teſtimo. quinto.

Ante cōſecrationem panis eſt, poſt eam vero caro eſt Chriſti.

Conſecratio fit verbis Chriſti.

*Ibi, * Nam per*

Geneſ. 1.

Quàm efficax ſit ſermo Chriſti tū in producendis tum in tranſmutandis rebus.

Pſal.148.

Adhibet exempla. Primum.

Secundum, Exodi 14.

Tertium, Exodi 15.

Quartum, 4.Reg.6.

26. ET capite quinto: Vis ſcire quia verbis cæleſtibus cōſecratur? Accipe quæ ſunt verba. Dicit ſacerdos: Fac nobis hanc oblationem acſſriptam, rationabilem, acceptabilem: quod eſt figura corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pridiè quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cęlum, ad te ſancte pater omnipotēs æterne Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractumq; Apoſtolis ſuis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc eſt enim corpus meū, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicē, poſtquàm cœnatum eſt, pridiè quàm pateretur, accepit, reſpexit ad cęlum, ad te ſancte pater omnipotēs ęterne Deus, gratias agens: benedixit, Apoſtolis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes. hic eſt enim ſanguis meus. Vide ſingula. Qui pridiè, inquit, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panē. Antequàm cōſecretur, panis eſt: vbì aūt verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Deniq; audi dicentem: Accipite & edite ex eo oēs: hoc eſt enim corpus meū. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquę plenus. Vbì verba Chriſti operata fuerint, ibì ſanguis efficitur qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potēs eſt ſermo Chriſti vniuerſa cōuertere. Deindè ipſe Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quòd corpus ſuū accipiamus & ſanguinē. Nunquìd debemus de eius fide & teſtificatione dubitare? Iam redi mecum ad propoſitionem meam. Magnū quidē & venerabile, quod manna Iudæis pluit è cęlo. Sed intellige: Quid eſt amplius?

Adducit verba Canonis Miſſæ.

Ante Cōſecrationem panis eſt, poſt non item.

Efficacitas verborum Chriſti.

Non eſt dubitandum de veritate corporis Chriſti.

manna de cęlo, an corpus Christi? Corpus Christi vtique, qui author est cęli. Deindè manna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternũ. Ergò non ociosè cùm accipis, tu dicis, Amen: iam in spiritu confitens quòd accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

Præfertur Mannæ.

27. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimotertio: Animus malignus quæcunq; non intelligit, statim tanquàm friuola falsaq; per arrogantiam eijcit, nulli cedens, nec aliquid supra ipsum esse existimans: quales Iudæos fuisse comperiemus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem, signorum miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere: & si qua difficilia videbantur, eorum solutionem quærere: contrà omninò faciunt: Et quomodò potest hic carnem suam nobis dare? De Deo non sine magna impietate conclamãt, nec in mentem venit nihil esse impossibile apud Deum. Nam cùm animales essent (vt ait Paulus) spiritalia intelligere nõ poterant. Sed fatuitas quædam tam magnum sibi videtur mysterium: sed nos magnum quæso à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem mysterijs adhibentes, nunquàm in tam sublimibus rebus, illud Quomodò, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbũ est, & extremi supplicij causa. Ideò Nicodemus etiam cùm diceret: Quomodò hæc fieri possunt? meritò audiuit: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Aliorum igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum DEVS operetur, non quæramus quomodò, sed operis sui viam atque scientiam illi soli concedamus. Nam quemadmodùm, quanuis nulli concedamus. Nam quemadmodùm, quanuìs nullus nouit quidnam secundùm naturam Deus sit, iustificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quęrentibus eum: sic etsi operũ eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illũ posse nõ dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia cõsequetur. Ità profectò nos affici per prophetã Esaiã Dominus ipse hortatur: Non enim sunt consilia mea, inquit, vt consilia vestra, nec sicut viæ vestrę viæ meæ sunt, dicit Dominus: sed sicut exaltatur cęlum à terra, sic exaltatæ sunt vię meæ à vijs vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Qui aũt sapientia & virtute adeò excellit, quomodò nõ operabitur ità miraculosè, vt operũ suorum ratio mentẽ nostrã effugiat? Nónne vides quid sępenumerò mechanici faciũt? Incredibilia videntur nobis nonnunquàm enarrare: sed tamẽ quia similia ipsos fecisse vidimus, posse peragi ab ipsis facilè credimus. Quomodò igitur summis cruciatibus digni nõ erunt, qui rerũ omnium opificẽ Deum ità contemnunt, vt Quomodò, in operibus suis dicere audeant? quẽ totius sapientiæ largitorẽ esse non ignorant: quẽ omnia posse scriptura nos docuit. Si verò tu ô Iudęe, quomodò, etiã nunc clamas: hanc tuã imperitiam ego quoquè secutus, libenter quomodò ex Aegypto exiuisti rogabo: quomodò in serpentem Mosaica fuit virga cõuersa? quomodò legra manus affecta, vno momẽto temporis in pristinũ statum restituta iterùm fuit? quomodò in naturã sanguinis aquę transierunt? quomodò patres tui per media maria, vt per aridã effugerunt? quomodò per lignũ amaritudo aquarum in dulcedinẽ recidit? quomodò è lapide fontes aquarum fluebant? quomodò stetit Iordanis? quomodò solo clamore inexpugnabilis Hierico cecidit? innumerabilia sunt, in quibus si quomodò quęris, vniuersam euertere tibi scripturã necessè erit, prophetarũ doctrinam & ipsius Moysis scripta contemnenti. Quarè credidisse Christo potiùs vos oportuit, & si quid arduũ videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare: Quomodò potest hic nobis suam carnem dare? Nónne videtis, quia quum hęc dicatis, statim cum ista voce arrogantia magna significatur?

Ioan.6.
Nihil apud Deum impossibile.
1.Cor.2.
Illud Quomodò, Iudaicum verbum, hic ne cogitandũ quidem.
Ioan.3.
Esaiæ 55.
Operatur Deus miraculosè ità vt operis ratio mentem nostram effugiat.
Matth.19.
Non esse quęrendũ, Quomodò, in Dei operibus exemplis ostendit.

1. B. LVCAE vigesimosecundo, 2. MARCI decimoquarto, 3. MATTHAEI vigesimosexto, 4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt suprà, quęst. secunda, A. testimonio quarto, tertio, secũdo, & quinto.

5. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secũda pro Christianis, ad Antoninũ Piũ Imperatorẽ: Nos aũt posteà quàm ità abluimus, expiauimusq; eũ, qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locũ, quo conuenerunt comprecandi causa, contentis animis & pro se & pro eo qui illustratus est, omnibusq; alijs qui vbiquè sunt, vt & veritatis discipuli, & re ipsa bonæ sanctęq; vitæ cultores, & pręceptorũ custodes possimus inueniri, vt ęternam salutẽ adipiscamur. Sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deindè ei qui prępositus est fratribus, panis offertur, & poculũ aqua & vino temperatũ, quę cùm accepit, laudẽ & gloriã oĩm Parẽti Filij Spiritusq; sancti nomine tribuit, gratiásque diù agit, quòd ab eo his dignus sit habitus: quib9 ritè perfectis, precibus & gratiarũ actioni, populus omnis qui adest, benedicit, dicens: Amen. Amen aũt Hebraico sermone, idẽ quod fiat, significat. Posteà quàm & is qui præest, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicũtur, dant vnicuiq; eorũ qui adsunt, percipiendũ panem, vinũ & aquam, quæ cũ gratiarũ actione cõsecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt. Atq; cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionẽ peccatorum regenerationemq; datur, & ità viuit, vt Christus tradidit. Neque enim hæc communẽ vsitatumq; panem, vsitatamq; potionẽ capimus, sed quemadmodùm per Dei Verbũ homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnẽ & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnésque nostræ communione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in cõmentarijs suis, quæ Euangelia dicũtur, ità sibi Christum pręcepisse tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam meĩ, Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibiq; solis dedisse. Nos autem posteà deinceps hæc inter nos semper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egẽtibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus. In omnibus quibus vtimur, Parentem omniũ per filium suum Iesum Christum, Spiritumq; sanctum laudamus. Die, qui Solis dicitur, omnes qui in oppidis vel agris morantur, vnum in locum conueniũt, commentariaq; Apostolorum vel Prophetarum scripta leguntur quandiù hora patitur: deindè vbi is qui legit, destitit, is qui præest, admonet & hortatur, vt ea quæ lecta sunt, bona imitemur: tum surgimus omnes & comprecamur, conclusisq; nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinumq; & aqua offeruntur, tumq; is, qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumq; actionem pro virili mittit, populusq; benedicit, dicẽs, Amen. & ijs quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat, eademq; ad eos qui absunt, diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ij si volunt, suo quisque arbitratu quod vult largitur: quodq; colligitur & cogitur, apud eum qui pręest, reponitur: isq; pupillis & viduis, iisque quos morbus aliáve causa inopes fecit, & ijs qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninoq; omnibus qui aliqua indigentia premũtur, subuenit. Die aũt Solis omnes publicè cõuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cùm mutãsset, mundũ effecit: & quòd eodem die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridiè enim Saturni eum in crucem sustulerũt, & postridiè Saturni, qui Solis dies est, cùm Apostolis discipulisq; suis apparuisset, hęc illis tradidit, quę vobis quoquè cõsiderãda permittimus.

Modus celebrãdi officiũ Missæ Iustini tempore.
Gratiarum actio.
Post Consecrationẽ factam commũnicabant.
Deferebatur ad absentes Eucharistia.
Eucharistia dicitur hoc Sacramentũ.
Nõ est panis communis.
Est caro & sang. Christi.
Luc.22.
1.Cor.15.
Matth.26.
Mar.14.
Diebus Dominicis cõueniebãt Christiani ad lectiones Scripturarum & conciones audiendas.
Ad orandum.
Ad audiendũ officiũ Missę.
Ad communicandum.
Diaconi perferunt communionem absentibus.
Ad colligendas eleemosynas.
Cur dies Dominicus celebris habeatur & apud Christia nos.

6. IRENAEVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecundo: Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quę est secundùm nos, suum sanguinem confessus est: & noui testamenti nouā docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiēs, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerū in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu Solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo & sacrificiū purum: Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hęc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum: nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Id quod anteà panis erat, cōfitetur esse corpus suum. Noui testamēti noua oblatio.

Malach. 1.

7. IDEM libro quarto, capite trigesimoquarto: Quomodò autem cōstabit eis, eum panem in quo gratię actę sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filiū dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, & dat primùm quidem fœnum, pòst deindè spicam, deindè plenum triticum in spica. Quomodò autem rursùs dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quę à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quę prędicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistię, & Eucharistia rursùs confirmat sentētiam nostram. Offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habētia. Offerimus autem ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Veritas corporis Domini & sanguinis in Sacramento.

Caro nostra alitur corpore & sanguine Domini.

Non est communis panis post cōsecrationem, sed licèt specie terrena constet, cōtinet tamē rem cælestē, scilicet corpus Domini.

8. IVVENCVS Presbyter libro quarto Euangelicæ historię:

Hęc vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem
Diuisumq; dehinc tradit, sanctumq; precatus
Discipulos docuit proprium se dedere corpus.
Hinc calicem sumit Dominus, vinoq; repletum
Gratis sanctificat verbis, potumq; ministrat,
Edocuitq; suum se diuisisse cruorem.
Atque ait: Hic sanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum: nam (veris credite dictis)
Post hac non vnquàm vitis gustabo liquorem,
Donèc regna patris melioris munere vitæ,
In noua me rursùs concedent surgere vina.

Christus docet se tradere propriū corpus & sanguinem.

9. IOANNIS sexto: Caro mea &c. vt in textu.

10. HILARIVS Pictauensis libro octauo de Trinitate: Non est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque imprudētem prędicationem cælestium dictorum sanitati alienæ, atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quę scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisì ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus: ipse enim ait: Caro mea vera est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinē meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus. nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An'ne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergò in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est.

De veritate carnis & sanguinis nō est relictus ambigendi locus.

11. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimosexto: Caro mea verè est cibus &c. Distinguit rursùs inter mysticam benedictionem & manna, & aquarum fluenta ex lapide, & calicis sancti communicationem.

Eucharistia à māna differt.

12. ORIGENES homilia septima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus sicut priùs, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ priùs in ænigmate designabantur, nunc in specie & veritate complentur. Anteà in ænigmate fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autē in specie caro verbi Dei est verus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

1. Cor. 10.

Caro Verbi nunc non in ænigmate est cibus.

Ioan. 6.

13. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum &c. vide infrà quæst. quinta, A. testimonio decimoseptimo.

14. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis. vt infrà hac eadem quęstione, C. testimonio quarto.

15. CONCILIVM Cabilonense secundum capite quadragesimosexto: In perceptione corporis & sanguinis Dominici, magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, nè si nimiùm in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Iuxta eiusdem ergò Apostoli documentum, probare se debet homo, & sic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animamq; suam, pręparet se ad percipiendum tantum sacramentum exemplo Dauid, qui nisi se fassus fuisset abstinuisse ab opere coniugali ab heri & nudiustertiùs, panes propositionis nequaquàm à sacerdote accepisset.

Communio sacra non nimium differenda.

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

Pręparatio ad communionem.

1. Reg. 21.

16. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoquinto: Ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego enim, dixit (id est, corpus meū quod comedetur) resuscitabo eum. Non enim alius, ipse est q̄ caro sua: nō id dico, quia natura non sit alius sed quia post incarnationē in duos se diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meā carnem in nouissimo die comedentes resuscitabo. Et paulò pòst: Et quemadmodùm si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum indè ignitum necessariò fiet: sic Verbum Dei tanquàm scintilla in naturam nostram immissum, totam indè inflammauit, atque ad vitam, interitu penitùs destructo, reduxit.

Resuscitabimur virtute corporis Christi, quod in sacramēto manducamus.

Simile.

17. ET capite duodecimo, in ea verba, Panis quem ego dabo &c. Dedit pro vita omnium corpus suum Dominus, & per illud rursùm vitam in nobis immittit: & quomodò, dicam breuiter pro viribus meis. Nam quum viuificans Dei filius in carne habitauerit, ad suum bonum eam, id est, ad vitam reformauit, & totus (vt ità dicam) toti ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantem ipsam effecit: quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat: eijcit enim mortem ab eijs, & interitum penitùs expellit.

Participantes hæc caro viuificat.

18. THEOPHYLACTVS in caput sextum Ioannis, 19. ET in caput decimumquartum Marci, vt suprà quęstione secunda, B. testimonio tertio & secundo.

1. C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio

sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, * omnes qui de vno pane * participamus. Et paulò pòst: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

* nam oẽs de * & de vno calice.

2. ET capite vndecimo, vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

3. EPIPHANIVS in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas, velutì Euangeliũ habet, quòd surrexit in cœna, & accepit hęc, & vbì gratias egisset, dixit: hoc meum est, hoc & hoc. Et videmus quòd non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamẽtis membrorum. Hoc enim est rotũdæ formæ, & insensibile, quantùm ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum est: hoc & hoc: & nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, is excidit à gratia & salute: Quod autem audiuimus, id credimus quod est ipsius. Dominum verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitiuum, totũ Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incompræhensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

Eucharistiæ forma rotunda.

A gratia & salute excidit, qui non credit in Eucharistia verum corpus Christi contineri.

4. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atq; dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deincèps audeat dubitare? Ac eodem quoquè confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat non esse illius sanguinem?

Quis audeat dubitare?

5. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthęum, & sexagesima ad populum Antiochenum: Credamus itaque vbiquè Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus & præcipuè in mysterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspicientes, sed verba quoquè eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpiùs atq; sæpiùs fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus, &c. vt suprà quęstione prima, B. testimonio quarto.

Credendum dicenti, Hoc est corpus meum, etiãsi sensui absurdum videatur.

Mar.14.

6. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsùs de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis: Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: frustrà ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

Ioan.6.

Nihil prorsùs de veritate corporis & sanguinis ambigendum.

7. MATTHAEI vigesimooctauo: Et eccè ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

8. CONCILIVM generale Viennense sub Clemente quinto celebratum, approbauit Clementinas constitutiones. In vna verò earum Constitutionũ, quę habetur titulo de Reliquijs & veneratione Sanctorum, recitantur & approbantur literæ Apostolicæ Vrbani quarti de celebratione festi Corporis Christi: vbì inter cætera quæ pulcherrimè de venerabili Eucharistiæ Sacramento ab Vrbano differuntur, ità dicitur: In hac verò sacramentali Christi commemoratione Iesus Christus præsens sub alia quidem forma, in propria verò substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cælum, dixit Apostolis, & eorum sequacibus: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi, benigna ipsos promissione confortans, quòd remaneret & esset cum eis etiam pręsentia corporali.

Christus corporalem pręsentiã promisit Ecclesiæ vsque ad consummationẽ seculi.

1. D. AVGVSTINVS in Psalmũ nonagesimumoctauum: Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hìc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit. Et paulò pòst: Durum illis visum est quod ait: Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit vitam æternam: acceperunt istud stultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quòd præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo.

Caro in qua ambulauit, nobis ad mãducandũ data est.

Adoratio Eucharistię.

Ioan.6.

Capharnaitarum sentẽtia.

2. IDEM in Psalmum trigesimumtertium, concione prima, mysticè de Christo exponẽs illud quod primi Regum vigesimoprimo scriptum est de Dauid, Immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum &c. pro quo ipse legit, Et ferebatur in manibus suis. Ait igitur Augustinus: Hoc verò, fratres, quomodò posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodò intelligatur in ipso Dauid secundùm literam, non inuenimus: in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. ET concione secunda: Quomodò ferebatur in manibus suis? Quia cùm commendaret ipsum corpus suum & sanguinẽ suum, accepit in manus suas, quod nôrunt fideles, & ipse se portabat quodammodò, cùm diceret, Hoc est corpus meum.

Christus in vltima cœna tulit seipsum manibus suis.

Matth.26.

3. PROSPER Rhegiensis Episcopus in parte secunda, capite vigesimoquinto, de promissionibus & prædictionibus: Portatus est quippe & IESVS Dominus in manibus suis, dum suũm corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. De quibus mysterijs, qui etiam illud nôsse desiderat, quomodò sit Dauid saltans ante arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt CHRISTVM crucifixum præsentibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini Episcopi dicta inspiciat, quibus latiùs in his peruagatus penè omnia compræhendit.

Gestauit se manibus suis.

1.Cor.11.

2.Reg.6.

4. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in posteriorem epistolam ad Timotheum: Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoquè conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus qui illam antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoquè pronunciant: ità & oblatio eadem est.

Eadẽ oblatio hodiè cum ea quã Christus dedit discipulis in vltima cœna.

Ijsdem verbis fit cõsecratio quibus vsus est Christus.

5. IDEM Chrysostomus homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios, de communione corporis Christi loquens: Cum honore & munditia omni ad Deum accedamus: & quando id propositum videris, dic tecum: Propter hoc corpus non ampliùs terra & cinis ego sum: non ampliùs captiuus, sed liber. Propter hoc, cęlũ & quę in eo bona sunt, me accepturum spero: Propterea immortalem vitam, angelorũ sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victũ non est. Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est & petræ, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatum, lancea vulneratũ, fontes sanguinis & aquæ vniuerso orbi salutares scaturiuit. Et paulò pòst: Christus medio draconis vẽtre rupto atque discerpto, ex adytis clarissimus euasit, & radios nõ ad hoc vsq; cęlũ, sed ad ipsum supernũ thronũ dimisit. Illuc nanq; ipsum extulit quod etiã nobis exhibuit, & vt teneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signũ est. Quos enim amamus, non-

Idem corpus quod à nobis sumitur, crucifixum fuit &c.

Matth.27.

In cælũ sustulit idem illud quod nobis exhibet.

Singularis in nos amor.

nonnunquàm etiã morsu petimus. Quare Iob vt seruorum in se amorem ostenderet, dicebat illos sępenumerò nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur?

Iob 31.

Ità & Christus suã carnẽ dedit nobis, vt ea saturaremur, quo nos in plurimũ suî amorem allexit.

Nota.

Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò non in præsepi id, sed in altari, non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Et post pauca: Neque angelos, neque archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omniũ tibi Dominum ostendo. Animaduertis quonam pacto, quod omnium maximum est atque præcipuum in terra, non conspicaris tantùm, sed tangis: neque solùm tangis, sed comedis, & eo accepto domũ redis.

Nota.

6. PRESBYTERI Achaiæ, in historia sancti Andreæ Apostoli: Omnipotenti Deo (inquit Andreas) ego omni die sacrifico, non thuris fumum, nec hircorum sanguinem, nec taurorum mugientium carnes, sed immaculatum agnum quotidiè in altari crucis sacrifico: cuius carnes posteaquàm omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinẽ biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus, & cùm verè sacrificatus sit, & verè carnes eius manducatæ sint à populo, verè sanguis eius sit haustus, tamen (vt dixi) integer permanet, & immaculatus & viuus.

Agnus immaculatus quotidiè immolatur & sumitur, nec sumptus consumitur.

Verè manducantur eius carnes.

1. E. SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio: vt suprà, in eádem hac quæstione, A. testimonio sexto.

2. DE Synodo Vercellensi sub Leone nono, item de Turonensi sub Victore secũdo, & Romana sub Nicolao secundo, in quibus hæresis Berẽgarij damnata est, ità scribit Guitmundus Archiepiscopus Auersanus, in libro primo de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: Aucupatis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neq; enim vlla vnquàm hæresis sine aliqua verisimilitudine rationis inualescere potuit) adhibitis quoquè paucis malè intellectis à se capitulis scripturę sacræ, quæ multis errantibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per alimoniam qua sustentabat eos, & per suos dulces sermones corruptos, quaquauersùm potuit, clanculò huius tanti mali nefandissimum virus effudit. Si qui autem prætereà aliquo modo receperint eum, hi sunt qui ex Apostolorũ sententia territi, (qua dicitur, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit) cõmunionem sacram, quam pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mâllent aut nullam, aut non tantam esse, quàm eius metu se à flagitijs aliquatenùs temperare. Ità igitur & per tales execranda pestis paululùm adoleuit. Mox ergò incipientibus his palàm audiri, catholici viri grauiter commoti, atque intolerabiliter ferentes, præsidente per semetipsum beatissimæ memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo post diligentissimam de corpore & sanguine Domini rationem, Berẽgarium & omnes eius in hac hæresi fautores perpetuo anathemate, nisi resipiscerent, damnauerunt. Cumq; iam defunctum sanctum Leonem Papam, & sanctos viros qui interfuère Concilio, maledicis verbis & scriptis lacessere nõ desineret, sanctissimum illud ac reuerendissimum Ecclesiæ Dei speculum, summum nõ pontificem, sed pompificem atq; pulpificem vocans, eumq; infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis adunâsse blasphemãs: Turonis item generali aggregato concilio, præsenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio Domini nõ vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propriæ manus sacramento, confirmauit. Indè postmodùm desipiscens, itidèm Romæ in generali Concilio conflictu rationis reuictus, libellos suos propria manu sub præsentia felicis memoriæ Papæ Nicolai, coram omni synodo cremauit, errorem anathematizauit, confessionemq; bonam, quam Turonis fecerat, præstito identidèm propriæ manus sacramento, renouauit his verbis: Ego Berengarius indignus Diaconus ecclesiæ sancti Mauritij Andagauensis, cognoscens veram, catholicam, & Apostolicam fidẽ, anathematizo omnẽ hæresim, præcipuè eam de qua hactenùs infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post cõsecrationem solummodò Sacramentum & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: nec posse sensualiter nisi in solo Sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis Dominicæ mensæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus & hæc sancta synodus authoritate Euangelica & Apostolica tenendam tradidit, mihiq; firmauit: scilicet panem & vinũ quę in altari ponuntur, post consecrationẽ non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter non solùm sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: iurãs per sanctam & homoousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Euangelia. Eos verò qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio.

Ex Guitmundo.

Berengarianæ hæresis principium.

1. Cor. 11.

Vercellense conciliũ contra Berengarium sub Leone 9.

Nota veterẽ hæreticorum morem.

Turonense Conciliũ sub Victore 2. Palinodia Berengarij.

Romanũ sub Nicolao 2.

Rursùs palinodiam cantat & suos libros comburit.

Cõfessio Berengarij Catholica.

Eandem eisdem verbis refert Lanfrancus in libro cõtra Berengarium, & Gratianus, de Consecr. dist. 2.

Fides Ecclesiæ Rom. & sedis Apostolicæ de venerabili Sacramento.

Sacramentarij nostri à proprio patre anathemate æterno digni pronunciantur.

3. DE ijsdem synodis iam dictis, & primùm de Romana quæ sub Leone nono celebrata est, ità scribit Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis in libro de Eucharistiæ sacramento aduersùs Berengarium: Tempore sancti Leonis Papæ delata est hæresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cùm synodo præsideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersiq; ordinis à diuersis regionibus religiosarum personarũ: iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini literas transmisisti. Portitor quippe earum legatus tuus, me in Normannia nõ reperto, tradidit eas quibusdam clericis. Quas cùm legissent, & contra vsitatissimam Ecclesiæ fidem scriptas animaduertissent: zelo Dei accensi, quibusdam ad legendum eas porrexerũt, plurimis earum sententias verbis exposuerunt. Itaq; factum est, vt non deterior de te, quàm de me fuerit orta suspicio, ad quem videlicet tales literas destinaueris: putantibus multis me fouere quæ à te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuerà ità esse indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemensi clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei aduersa sentires: promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius communione satagebas. Post hæc pręcepit Papa vt ego surgerem, praui rumoris à me maculam abstergerem, fidem meam exponerem: expositam, plùs sacris authoritatibus quàm argumentis probarem. Itaque surrexi, quod sensi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli displicuit. Dehinc declarata est synodus Vercellensis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præsidẽte Pontifice, est celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non venisti. Ego autem præcepto ac precibus præfati Pontificis vsque ad ipsam synodum secum remansi. In qua in audientia omnium qui de diuersis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est ac damnatus, sententia tua exposita ac damnata: fides sanctæ Ecclesiæ, quam ego teneo ac tenendam adstruo, audita, & cõcordi omnium assensu confirmata. Duo clerici qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statìm aditu defecerunt & capti sunt. Ab hac senten-

Ex Lanfrãco.

Romana synodus sub Leone 9. aduersùs Berengarium.

Vercellensis synodus sub Leone 9. cõtra eundem Berengariũ.

Non illius Franciscani qui pòst vixit.

tia nunquàm discessit S. Leo in omnibus suis Concilijs, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quę per legatos suos in diuersis prouincijs cōgregari instituit. Quæ sententia non effugit successorem quoquè suum felicis memoriæ Papam Victorē. Sed quicquid de hac re seu cæteris ipse statuit, statuíve pręcepit: hoc etiam iste sua atq; omnium Conciliorum suorum authoritate firmauit. Deniquè in cōcilio Turonensi, cui ipsius interfuêre ac præfuêre legati, data est tibi optio defendendi partem tuam. Quam cùm defendendam suscipere non auderes, confessus corā omnibus communem Ecclesiæ fidem, iurâsti te ab illa hora ità crediturum, sicut in Romano Concilio te iurâsse (posteà) est superiùs compræhensum. Porrò quid de hac re tempore Nicolai gestum sit, breuiter suprà referaui. Et cętera quidem (inquit paulò antè Lanfrancus) à beatæ memoriæ Nicolao totius Christiani nominis summo Pontifice, & à centum tredecim episcopis Romæ audita, examinata atque damnata sunt. Tu quoquè inclinato corpore, sed non humiliato corde, ignem accendisti, librosq; peruersi dogmatis in medio sancti Concilij in eum coniecisti: iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius est, fidē à patribus, qui præsentes erant, traditam, inuiolabiliter te seruaturum, veteremq; doctrinam tuam de corpore & sanguine Domini ab illa die alijs non prædicaturū. Huius propositi sacrilegus violator, contra præfatā synodum, contra catholicam veritatem, contra omnium Ecclesiarum opinionem scriptum posteà condidisti.

Turonensis synodus sub Victore 2. aduersùs Berēgarium.

Palinodia prima Berēgarij

Synodus Romana sub Nicolao 2.

Cōburit Berengarius libros suos, & suā hæresim abiurat secundò.

Inconstantia Berengarij.

4. DE Romana synodo celebrata sub Gregorio septimo aduersùs Berengariū, ità scribit Thomas Vualdensis tomo secūdo de Sacramentis, capite quadragesimotertio: Berēgarius sub Leone accusatus condēnatur: recidiuat: sub successore eius Victore accusatus condēnatur. Successit Victori Stephanus, Stephano Benedicto Nicolaus, sub quo Romæ vincitur, condemnatur coram Concilio generali celebrato Romæ in Ecclesia Constantiniana. Iterùm desipit: succedit Nicolao Alexander, Alexandro Gregorius septimus: qui anteà dictus est Hildebrādus, qui priùs deuicit eum Turonis cùm fungeretur ibi legatione Papæ Victoris, & iam vltimatè confutauit eum Romę in Ecclesia Saluatoris, sicut acta formata declarant eiusdem concilij: & ea repperi in annoso libro Decretorum Pontificum sub Decreto eiusdem. In quibus sic scriptum: Anno ab incarnatione sempiterni principij millesimo septuagesimonono, mense Februarij, indictione secunda, pontificatûs verò domini Gregorij Papæ septimi sexto anno, ad honorem Dei & ædificationem Ecclesiæ sanctæ, salutem quoq; tam corporum quàm animarum, ex præcepto sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi & diuersarum prouinciarū Archiepiscopi, Episcopi, religiosæq; personæ, vt sanctā synodum celebrarent: Omnibus igitur in Ecclesia Saluatoris congregatis, habitus est sermo de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: Et paulò pòst: Deniquè Berēgarius huius erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem errâsse se coram Concilio frequenti confessus, veniamq; postulans & orans, ex Apostolica clementia meruit. Iurauitq; sicut nunc in sequentibus continetur: Ego Berengarius corde credo & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis & verba nostri redemptoris, substantialiter conuerti in veram ac propriam & viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit: & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinem Domini nostri Iesu Christi, qui de latere eius nō tantùm per signum & virtutem Sacramenti, sed etiam in proprietate naturæ & veritate substantiæ, sicut in hoc breui cōtinetur: & ego legi, & vos intelligitis: sic credo. Nec contra hanc fidem vlteriùs docebo: sic me Deus adiuuet, & hæc sacra Euangelia.

Ex Thoma Vualdensi.

Inconstantia Berengarij.

Synodus Romana sub Gregorio 7.

Secunda cōfessio Berengarij facta in synodo Romana sub Gregorio 7.

Substantialiter conuerti in veram & viuificatricē carnem.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnauit hunc articulum tertium Ioannis Vuicleff: Christus non est in Sacramento altaris identicè & realiter propria præsentia corporali.

Adest identicè & realiter propria præsentia corporali.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit in sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento contineri verè, realiter & substantialiter corpus & sanguinem vnà cum anima & diuinitate Dñi nostri Iesu Christi, ac proindè totum Christum: sed dixerit tantummodò esse in eo vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

Non adest in signo vel figura aut virtute tantùm.

V

Quid verò de transubstantiatione?

A. Hîc duo in primis animaduertēda, eaque apertè profitenda sunt: alterum, sacerdotem [a] qui conficiat Eucharistiam, legitimè ordinatum esse oportere: alterum, tantam inesse vim in [b] verbis illis arcanis & consecratorijs, quibus idem Sacerdos Christi vice panem & vinum in altari consecrat, vt panis quidem in Corpus, vinum autem in Sanguinem Domini subitò [c] transmutetur.

B. Verè stupenda, solaque fide metienda transmutatio, quæ omnipotente Christi virtute per ea ipsa verba operāte fit: nec immeritò à sancta Catholica Ecclesia [d] Transubstātiatio appellata est, quòd panis viniquе substātia in Corpus Sanguinemq; Christi certò conuertatur.

C. Si enim valuit tantum sermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret, non valebit Christi sermo (sic enim colligit [e] Ambrosius) vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, [f] *Ipse dixit, & facta sunt: Ipse mandauit, & creata sunt.* Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod nō erat, non potest

a Concil. Lateranen. can. 1. Chrysost. lib. 3. de sacerdo. Hieron. ad Heliod. epist. 1. & 85. ad Euagrium.

b Iustin. apolog. 2. Iren. li. 5. Amb. lib. 4. de sacramē. cap. 4. & de his qui myst. init. c. 9. Aug. ser. 28. de verb. Domi. Cypr. de cœna Domini. Chrysost. homil. 2. in 2. ad Timoth. & de prod. Iudæ. Vide Bessarionem hac de re. & Nyss. in Orat. cateche. ca. 37. & Orat. de sancto baptism. Prosper de consecr. dist. 2. cap. Nos autem.

c Eus. Emis. hom. 5. de pasch. Cyprian. serm. de cœna Dom. Cyril. Hiero. Cate. 1. 3. & 4. mystag. Amb lib. 5. de Sacram. c. 4. & lib. 4. ca. 4. & 5. Item lib. 4. de fide ca. 5. Chrysost. in Matt. homil. 83. & de Encæn. Damas. lib. 4. cap 14.

d Concil. Lateran. can. 1. Triden. sess. 13. cap. 4. & can. 2. Vide & Rom. sub Greg. 7. Constan. sess. 8. art. 1. & 2. Item Florent. Concilium. Et Lanfranc.

e Ambr. de ijs qui myst. initian. cap. 9. Et lib. 4. de Sacram. cap. 4.

f Psal. 148. a

potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Atquì Christi sermone nihil apertius, dum ait, [g] *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus*: vt nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem panem & vinum in Eucharistia manere.

g Matth.26.c Marc. 14.c & ibidē Theophylactus atq; in 6.cap.Ioannis. Vide etiã Greg.Nysse.orat. catechet. cap.37. & Guitmundum lib. 3.

TESTIMONIA.

Sacerdos ritè ordinatus, solus hoc Sacramentum conficit.

1.A. CONCILIVM Lateranense magnum canone primo: Hoc Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis & eorũ successoribus Iesus Christus.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis consideret quãtum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, ijsq; inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus-sancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiãtur perficiunturq;: tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutísque nostræ rationem spectant.

Operantibus sacerdotibus perficiuntur sacræ Eucharistiæ mysteria.

3. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

Presbyteri Christi corpus sacro ore conficiunt.

4. IDEM epistola octogesimaquinta ad Euagriũ: Quis patiatur mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguísque conficitur?

Ad preces presbyteri corpus sanguisq; Christi conficitur.

5. IVSTINVS Apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesq; nostræ communione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus &c. vt suprà quæstione quarta, B. testimonio quinto.

Eucharistia verbis Christi consecratur.

6. IRENAEVS libro quinto aduersùs hæreses: Quando & mixtus calix, & factus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi &c. vt suprà quæ. prima, B. testim. decimoquinto.

Virtute verborum fit Eucharistia.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramẽtis, capite quarto: Cõsecratio igitur qbus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. * Nã reliqua omnia quæ dicũtur, laus Deo defertur: Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Vide suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquarto.

for. * Nã per

Verbis Christi fit consecratio.

8. IDEM in libro de his qui mysterijs initiantur, capite nono: Quantis vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: &c. Et nonnullis interiectis: Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina &c. vt infrà hac eadem quæstione, C. testimon. primo.

Eadē sunt verba S. Ambro. l.5. de Sacra. ca.4. quæ habentur c 2. de Spe, q̄st. 10. test. penult.

9. AVGVSTINVS sermone vicesimooctauo de verbis Domini: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Memini sermonis mei, cùm de Sacramẽtis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica quæ postea sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialẽ. Non iste panis qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò ergò Græcè ἐπιούσιον dicitur.

Post Christi verba prolata, nō panis, sed corpus Christi appellatur.

Luc. 22.

10. CYPRIANVS de cœna Domini. Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem &c. vt infrà quæst. septima, M. testim. primo. Et non ità multò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro.

Omnipotentia verbi, panis natura mutatur in carnem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in secundam epistolam ad Timotheum: Quemadmodùm verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ità & oblatio eadem est. Reliqua vide suprà quæst. quarta, D. 4.

Isdē verbis nunc consecrant quibus Christus.

12. IDEM in homilia de proditione Iudæ: Et nunc ille præstò est Christus, qui illam ornauit mẽsam, ipse istam quoquè consecrat. Nõ enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dicit, Crescite & multiplicamini & replete terram: semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ità & vox illa semel quidẽ dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernum diem, & vsque ad eius aduentum præstat sacrificio firmitatem.

Christus consecrat.

Quibus Christi verbis cōsecratio fiat.

13. BESSARION Archiepiscopus Constantinopolitanus in libro de Sacramento Eucharistiæ, & verbis quibus consecratio peragitur: Enimuerò nemo est, quem lateat, queãdmodùm panis & vini in corpus & sanguinem Christi in instãti facta transubstantialitas humanam omnem facultatẽ excedit, ingensq; opus est & certè diuinum, ità etiam huius Sacramenti efficientia verba instàr ipsius Sacramenti, eximiæ cuiusdam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potencius, nihil efficacius esse posse manifestum est. Quamobrem fateri necessè est, Dominicis illis verbis, & nullis alijs, diuinũ hoc Sacramentum confici posse. Nec enim diuinissima per diuinam potentiam confici negauerit quispiã, nec verbis Christi nihil omninò efficacius esse, cùm nõ modò homo, verùm etiam Deus sit, creatorq; omnium, qui solo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos suscitauit, cæteraq; miracula fecit, quæ in Euangelijs recitantur. Prætereà humanæ preces tunc facilimè quod orant consequuntur, cùm id meritæ sint, & à benè meritis effundãtur. Atquì panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem, tanquàm per instrumentũ quoddam efficitur. Vndè non minùs ab indignis sacerdotibus atq; peruersis, quàm à bonis sanctisq; consecratur. Ex quo manifestũ est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum proprijs suis verbis à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humanæ preces hoc possent, potiùs bonorum virorum preces, etsi non sacerdotum, quàm prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atqui indecens esset, atque ab humana salute alienum, existimare tantum Sacramentũ à re dubia depẽdere: quippe dubium atque ambiguum est, an preces & supplicationes nostræ Deo acceptæ sint futuræ: ex quo fieret, vt & salus à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod nè accidat, immò salus nostra, quam dignè participantibus hoc Sacramentum præbet, certa atque indubia sit, necessè est Dominicis verbis duntaxàt, & nullis alijs, tantum confici sacramentum &c. Panis & vini substantia in sua permanet natura, donèc omnia illa, quæcunque sunt quæ Sacramentum

Quòd solis verbis Christi fiat consecratio, multis argumentis probat.

Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

mentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox cõsecratio fit, transubstantialitas perficitur, consummatur Sacramẽtum. Præter hæc omnia, cùm hoc immaculatum sacrificium in suî memoriam fieri iusserit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meá commemorationem: certè expressior eius memoria fit, cùm illius verba ex sacratissimo illo ore prolata repetimus, quàm si alia quæcunque referamus. Quod cõfirmat Apostolus Paulus, dum dicit, Domini mortem in hoc sacrificio annunciari. Quo enim modo annunciari expressiùs potest, quàm dum corpus & sanguis eius, proprijs eius verbis quàm quibusuis alijs, tantum conficitur Sacramentum. Veruntamen concurrere Patrem ac Spiritumsanctum Filio, in hoc diuino opere transubstantialitatis panis & vini in corpus & sanguinem Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati communia sunt, nihilq; fit omninò, nisi creante Filio, beneplacito Patris, & Spiritussancti voluntate. Est autem ad hæc necessarius, & idoneus, & sufficiẽs minister. Sufficiens autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur: immò verò nihil omninò possunt, nisi à sacerdote proferantur. Eius rei ratio est, quòd ità Deo placitum est, ità ordinauit, hanc tulit legem. Transgressori igitur legis & voluntatis eius, dignum paratum est meritum, nè quid facere possit. Oportet enim sacerdotem cum debita intẽtione ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt sciamus corpus eius & sanguinem (instrumentaliter ipsi facientes cùm hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quælibet, quibus existimet huiusmodi Sacramentum confici, pronunciet, non ad ea quæ dicta sunt intendens, séque id agere, quod ille iussit, arbitretur, nihil omninò agit: sed suo frustratus desiderio, fallitur. Materiam prætereà ad hæc aptam & conuenientem esse necessè est: oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum debita intentione, vel ipsa verba Domini, & alia quæcunque pronunciet, vanus est omnis labor: nec enim vnquàm ex hordeo milióve, aut alio seminum genere panis factus, neq; sicera aut lac aut mel, in corpus & sanguinem Domini trãsmutaretur. Hoc canones Apostolorum, hoc posteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc? Quoniam ille opifex rerum ità voluit, ità constituit: transgredi autem, & vitare quicquam eorum, quę ille ordinauit, nefas est. Hæc ergò ad sacri mysterij cõsummationem necessaria prorsùs sunt, & sine quibus nihil omninò fieri potest. Vide alia multa copiosiùs ibidèm.

Nonum.

1. Cor. 11.

Vndecimum.

14. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Hic panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedẽs ad corpus Verbi, (*id est, non quia comeditur eo progrediens, vt Verbi corpus euadat. Sic enim in Panoplia Euthymij titulo 21. vertit Franciscus Zinus*) sed à verbo, queadmodùm dictum est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meum. &c. infrà hac eadem quæstione, C. testimon. octano.

1. Tim. 4.

Non fit Christi corpus sumptiõe nostra, sed virtute verborũ Christi.

Matth. 26.

15. IDEM in oratione de sancto Baptismate: Panis initio est panis communis, sed vbi eum mysterium sacrificauerit, corpus Christi & dicitur & est, eodẽ modo vinum: cùm sint res exigui precij ante benedictionem, post sanctificationem, quæ à spiritu procedit, vtrunque eorum excellenter operatur.

Panis & vinũ per benedictionem fiũt corpus & sanguis Christi.

16. PROSPER, siue Augustinus in libro sententiarum Prosperi, vt citat Gratianus de consecratione distinctione secunda: Nos autem in specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnẽ & sanguinem honoramus: nec similiter comprẽhendimus has duas species quemadmodùm ante cõsecrationem comprẽhendebamus: cùm fideliter fateamur, ante cõsecrationem panem esse & vinum quod natura formauit, post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.

Honoramus carnẽ & sanguinem.

Ante consecrationẽ panis est, benedictio verò facit vt sit caro Christi.

17. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in preciũ: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie: nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Vndè meritò cælestis confirmat authoritas: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui author est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate cõuertit, ità dicens: Accipite & edite: hoc est enim corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite: hic est sanguis meus. Ergò sicut ad nutum præcipientis Domini repentè ex nihilo substiterunt excelsa cęlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus Sacramentis verbo præbetur virtus, & rei seruit effectus. Quanta itaque & quàm celebranda beneficia vis diuinæ Benedictionis operetur, attende: & vt tibi nouum & impossibile nõ debeat videri, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga.

Ioan. 6.

Recedat omne infidelitatis ambiguum.

Conuertit in substantiam corporis & sanguinis sui.

Matth. 26.

Vis diuinę benedictionis.

In Christi substantiam cõmutantur.

18. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum corporibus: ideóque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quàm spiritali transitione Christo nos vniri. & paulò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ità Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.

Panis in carnẽ & sanguinem mutatus.

Visibilibus Sacramentis inest vitæ æternæ effectus.

Panis non effigie, sed natura mutatus, factus est caro.

19. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi mystagogica prima: Panis & vinum Eucharistiæ, ante sacram inuocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum: peracta verò inuocatione, panis quidem fit corpus Christi: vinum autem sanguis Christi.

Panis fit corpus Christi, & vinum fit sanguis.

20. ET catechesi mystagogica tertia: Panis Eucharistiæ post Sancti spiritus inuocationem, non ampliùs est panis communis, sed est corpus Christi.

Non est ampliùs panis.

21. IDEM catechesi mystagogica quarta: Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutâsset? &c. vt suprà quęstione secunda, A. testimonio primo.

Vt aquam in vinum mutauit, ità & vinum in sanguinem trãsmutat.

22. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite quarto: Dixi vobis quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbì Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

Post cõsecrationem non est ampliùs panis.

23. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Vbì accesserit consecratio, de pane fit caro CHRISTI. Et pòst pauca: Si tanta vis est in sermone Domini IESV, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magìs operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquinto.

Per consecrationem de pane fit caro Christi.

24. ET capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus

stibus &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquinto.

25. IDEM Ambrosius libro quarto de fide ad Gratianum Augustum, capite quinto: Nos autem quotiescunque sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus.

Sacramenta transfigurantur in carnē & sanguinē.

26. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Nō sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipse nunc quoquè operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Latius suprà quæstione prima, B. testim. quarto.

Non humanæ virtutis opera.

Christus est qui transmutat.

27. IDEM in sermone de Eucharistia in encænijs: Num vides panem? num vinum? num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Nè sic cogites. Quemadmodùm enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic puta mysteria consumi corporis substantia.

Mysteria cōsumūtur corporis substātia.

28. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio septimo. vbì hos habet loquendi modos: Panis & vinum transumuntur. Fecit hæc corpus & sanguinem suum. Panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei. Panis vinumque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi.

Transmutantur in corpus & sanguinem Domini.

1.B. CONCILIVM Lateranense magnum canone vel capite primo: IESV CHRISTI corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c.

Transubstantiationis nomen.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quarto: Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis, in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transubstantiatio est appellata.

Cōuersio totius substātiæ panis & vini.

Transubstantiationis nomeū conueniens est.

3. ITEM canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore & sanguine Domini nostri IESV CHRISTI: negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxàt speciebus panis & vini: quam quidem conuersionem catholica Ecclesia aptissimè transubstantiationem appellat, anathema sit.

Cōuersio mirabilis tótius substantiæ panis & vini.

Aptissimum transubstantiationis nomen.

4. CONCILIVM Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berengarij, vt suprà quæstione quarta, E. testimonio quarto. vbì hac verborum forma vtitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi.

Substantialiter conuertuntur.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnat hunc articulum Ioannis Vuicleff: 1. Substantia panis materialis & vini materialis manent in Sacramento altaris. Item hunc: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento.

Substantia panis non manet.

6. CONCILIVM Florētinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramētum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur.

Substātia panis & vini conuertuntur.

7. LANFRANCVS in libro de Sacramento Eucharistiæ: Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandum proponi in altari: sed inter sacrandum incompræhensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari. Et rursùs in eodem libro: Credimus igitur terrenas substantias quæ in mensa Dominica per sacerdotale ministerium diuinitùs sanctificantur, ineffabiliter, incompræhensibiliter, mirabiliter operante superna potentia, conuerti in essentiam Dominici corporis, reseruatis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam alijs qualitatibus, nè percipientes cruda & cruenta horrerent, & vt credentes fidei præmia ampliora perciperent: ipso tamen Dominico corpore existente in cælestibus ad dexteram Patris immortali, inuiolato, integro, incontaminato, illæso, vt verè dici possit & ipsum corpus quod de virgine sumptum est, nos sumere, & tamen non ipsum: Ipsum quidem, quantùm ad essentiam, veræque naturæ proprietatem, atque virtutem: non ipsum autem, si spectes panis vinique speciem, cæteráque superiùs compræhensa. Hanc fidem tenuit à priscis temporibus, & nunc tenet Ecclesia, quæ per totum diffusa orbem, Catholica nominatur.

In substantiā carnis & sanguinis commutari.

Conuerti in essentiā Dominici corporis.

Fides Ecclesiæ catholicæ.

1.C. AMBROSIVS in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite nono: Considera nunc, vtrùm præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ vtiquè corpus est vitæ. Manna illud è cælo, hoc supra cælum: illud cæli, hoc Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione: Quod quicunque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo: Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit: tu cùm biberis, sitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra est: quantum istud est, cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra est, quæ apud Patres facta est. Bibebant, inquit, de consequente eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitū est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figurā facta sunt nostrî. Cognouisti præstantiora? potior est enim lux, quàm vmbra: veritas, quàm figura: corpus authoris, quàm māna de cælo. Fortè dicas: Aliud video, quomodò tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: maioremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursùs apprǽhendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis & virgæ? Currebāt Aegypti flumina puro aquarū meatu, subitò de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rursùs ad prophetæ preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circunclusus vndiquè erat populus Hebræorum, hinc Aegyptijs vallatus, indè mari clausus. Virgam leuauit Moyses, separauit se aqua, & in murorum speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsùm conuersus, contra naturam in sui fontis conuertitur exordium. Nónne claret, naturam vel maritimorum fluctuū, vel fluuialis fluctus esse mutatam? Sitiebat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquìd non præter naturam operata est gratia, vt aquam vomeret petra, quam nō habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, vt sitiens populus bibere non posset. Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subitò gratia temperauit. Sub Helisæo propheta vni ex filijs Prophetarum ex- cussum

Eucharistia præfertur mannæ.

1. Cor. 10.

Potior veritas quàm figura.

Exēplis probat naturarū mutationem. Exod. 7.

Exod. 14.

Iosue 3.

Num. 20.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

cussum est ferrum de securi, & statim mersum est. Rogauit Helisæum qui amiserat ferrum, misit etiam Helisęus lignum in aquam, & ferrum natauit: vtiq; & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarũ liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam, quàm naturam, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quòd si tantum valuit humana benedictio vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare, naturas. Sed quoàd argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisq; exemplo adstruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cùm Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur quòd præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hîc quęris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus IESVS partus ex virgine? Vera vtiquè caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: verè ergò carnis illius Sacramentum est. Ipse clamat Dominus IESVS: Hoc est corpus meũ. Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur esse, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

[Left margin:] Benedictione diuinà hoc Sacramentũ conficitur.

[Left margin:] Species siue naturæ elementorum mutantur. Psal. 148.

[Left margin:] Corpus quod cōficimus, ex virgine est.

[Left margin:] Ante benedictionē nominatur alia species, panis scilicet, & vinũ: post cōsecrationem corpus & sanguis appellatur.

2. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto, vt suprà quæstione quarta, A. testimonio vicesimoquarto.

3. PSALMO centesimo quadragesimooctauo, vt in textu, A. quæstionis quartæ.

4. MATTHAEI vicesimosexto, ibidèm B. testim. tertio.

5. MARCI decimoquarto, ibidèm testimonio secundo.

6. THEOPHYLACTVS in decimũquartum Marci, 7. ET in sextum caput Ioannis, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio primo & tertio.

8. GREGORIVS Nyssenus in oratione Catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Quærebatur quemadmodùm quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturã, in quibus est fides, omnibus distributum, & ipsum minimè diminutum. Fortasse ergò nō procùl absumus à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia seu consistentia est ex alimento: id autem est cibus & potus, est autem in cibo panis: in potu autem aqua vino condita. Dei autem verbum, sicut priùs est definitum, quod est Deus & verbum, humana est natura contemperatum, & cùm esset in nostro corpore, nō aliquam aliam humanæ naturæ innouauit constitutionem: sed per ea quæ sunt consueta & congruentia, suo corpori dedit permansionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodò ergò in nobis, sicut iam sæpè dictum est, qui panem videt, humanum corpus videt quodammodò, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit: ità illic quoque quod Deum suscepit corpus, cùm panis alimentum accepisset, quadam ratione idem erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoquè pro certo & constanti est in illa carne, nempe quòd illud quoq; corpus pane continebatur. Corpus autem, Dei verbi inhabitatione ad diuinam transmutatum est dignitatem. Rectè ergò nunc quoquè Dei verbo sanctificatũ panem in Dei verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione verbi, quod tanquàm in tabernaculo habitauit in carne. Igitur vndè in illo corpore transmutatus panis, trãsit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nam & illic verbi gratia sanctum fecit corpus, cui ex pane erat substantia & quodammodò ipsum quoquè erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potũ procedēs ad corpus verbi, sed à verbo, queadmodùm dictũ est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meũ. Cùm autem omnis caro alatur etiã per humorē, neq; enim, nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit: Quomodò autem per durum & solidum alimētum soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus: eodem modo etiam humori adiungimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutandi in calidum. Quoniam ergò hanc quoq; partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei constitutionem: manifestatum autem verbum propterea se admiscuit interitui obnoxiæ hominũ naturæ, vt communione diuinitatis simul etiam deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem se per carnem inserit omnibus credentibus, commistus & contemperatus corporibus credentium, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cum eo quod est immortale, fit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat virtute benedictionis, in illud trãselementata eorum quæ apparent natura.

[Right margin:] Dei verbo panis sanctificatus in Christi corpus transmutatur.

[Right margin:] 1. Tim. 4.

[Right margin:] Non quia comeditur, sed per verbum Christi corpus fit.

[Right margin:] Immortalitatis efficimur participes ex coniunctione carnis Christi.

[Right margin:] Virtute Benedictionis panis & vini natura transelementatur.

9. GVITMVNDVS archiepiscopus Auersanus libro tertio de Sacramento Eucharistiæ aduersùs Berengarium, cùm refutâsset eorum sententiam, qui negant veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sic ait: Hæc interim contra vmbraticos dicta sint. Nunc contra illos habenda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt substantiam corporis CHRISTI cibo inesse Dominico: panem tamen & vinum per verba Saluatoris, in carnem eius & sanguinem verti nequaquàm credentes, sed Christũ pani & vino commiscentes, tanquàm subtiliori ratione hæresim alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quasi alio errore detentos: Nam aliàs idem sunt. Nam primùm quidem, apud quos possunt, quantumcunque possunt, nihil de corpore & sanguine Domini substantialiter sacramentis inesse contendunt: Sed indè (vt diximus) pulsi, confugere mâlunt ad hanc impietatem, quàm synceram tenere cum alijs hominibus humiliter veritatem. Et eorum rationibus confutatis, Quapropter, inquit, cùm & istæ causæ nihil valeant, nec alias ipsi afferant: quæ insania est, vt CHRISTVM, vt ità dixerim, sua authoritate impanent & inuinent? Et quidem CHRISTVM incarnari humanæ redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factum CHRISTVS ostendit, Apostoli prædicauerunt, mundus credidit. At impanari vel inuinari CHRISTVM, nulla (sicut ostēdimus) expetit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Christus ostendit, nec Apostoli prædicauerunt, nec mundus, exceptis his paucissimis hæreticis, credidit. Vndè igitur eos malus error iste peruasit? Totus mundus concinit: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ità Deus & homo vnus est Christus. Nemo dicere audet: ità Deus & homo, & panis & vinum, vnus est Christus. Vndè igitur istis hæc noua companatio?

[Right margin:] Vmbratici.

[Right margin:] Contra eos qui veritatē Dominici corporis in Eucharistia admittũt, sed Transubstantiationē negant.

[Right margin:] Impanari vel inuinari Christum, quàm absurdum sit.

Companatio

panatio? Deindè productis Patrũ testimonijs de conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem, ità subijcit: Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cùm accipiens panem, gratiásque agens ac benedicens, ait: Hoc est corpus meum. Non ait, In hoc latet corpus meum: Nec dixit, In hoc vino est sanguis meus: sed dixit, Hic est sanguis meus &c.

Impanatores verbis Christi confutantur.

Equidem ego de hac impanatione mecum etiam atque etiam retractans, non satis verbis exprimere possum, quantùm super istorum stultissima audacia, & insanissima præsumptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas authoritates humana ratione incedere, id quidem insanum: sine ratione autẽ, id longè insanius. At verò & sine ratione, & contra rationem aduersùs Deũ semper latrare, id prorsùs suprà quàm dici possit, insanissimum. Isti enim nequiores nequissimis, fratres suos vmbraticos præ se iustificauerunt. Illi quippe iudicium sensuũ transcendere non valentes, tanquàm ex infirmitate errâsse videri possunt. Hi verò neque ex sensibus, neque ex vlla ratione, neque scriptura aliqua causas erroris sui mutantes, sola penitùs superbia vesanire videntur, dum reclamãte natura, quam tantoperè defensitare solent (quomodò enim in solido corpore panis, alterum corpus latére possit, videri non potest) reclamante, inquam, natura, reclamantibus scripturis sacris, nullo sanctorum Patrum testimonio, nullo diuino oraculo, nullo miraculo fulti, munitã vndiquè Catholicam pietatem, bestialiter obstinati, ob hoc tantùm oppugnare videntur, nè ab ea victi esse videantur.

Stupiditas negantium Transubstantiationem, & tamen ipsam Christi præsentiam in Sacramento profitentiũ.

VI

Est'ne venerandum nobis, adorandúmque Sacramentum?

A. Est, [a] maximè sic postulante à nobis officio Religionis, vt quem adesse in Eucharistia credimus, cultu quoquè debito prosequamur, creaturæ Creatorem, serui Dominum atque Redemptorem Optimũ Maximum.

B. De quo scriptura [b] ipsa ꝓnunciat: *Adorẽt eũ omnes Angeli Dei.* Et rursùs, [c] *Adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes seruient ei.* Tum alibì diuinus Propheta, cùm hoc sacramentum, eiusque magnitudinem contemplatur, non sat habet dicere, [d] *Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Dominum:* sed hoc etiam addit, *Adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium.* Item: *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.*

C. Laudantur sanè [e] Magi, similesque nonnulli apud Euangelistas, quòd Christo adhuc in carne mortali honores diuinos exhibuerint, coram eo procidentes, eúmque adorantes. Atquì nobis idem nunc est Christus in Euchristia: non [f] mortalis, sed immortalis, omni gloria & virtute prorsùs admirabilis. Quam nos fidem religioso corporis animique cultu iure [g] testamur, dum Christianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa, semperque reuerenda Dei Maiestate [g] venerabundi ac supplices exhibemus.

a Auguſt. in Pſal. 98. Amb. lib. 3. de ſpiritusancto, c. 12. Matth. 4. b Apoc. 14. b 19. b 22. b Triden. seſſ. 13. cap. 5. & can. 6.

b Heb. 1. b Pſal. 96. b

c Pſal. 71. b

d Pſal. 21 f Vide ibidẽ Euthy. Euseb. in cathena, Auguſt. expoſit. prima, & epiſtol. 120. ad Honoratum. cap. 24. & 27.

e Matth. 2. b Chryſ. hõ. 24. in 1. ad Corint. & hom. 8. in Matth. Ioan. 9. g Matt. 14. d 9. c & 28. d Luc. 24. g

f Rom. 6. b Pſal. 94. a

g Chryſoſt. hõ. 61. ad pop. hom. 3. in epiſt. ad Epheſ. Item lib. 6. de sacerd. hõ. 1. de verbis Esaiæ. hõ. 3. & 4. cõtra Anomœ. Amb. orat. 1. præpar. ad Miſſam. Nazian. in Gorgoniam. Greg. 4. dialog. c. 58. Orig. hom. 1. in diuersos euang. locos.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in psalmũ nonagesimumoctauum, in ea verba: Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον, dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt suppedaneum. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergò terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quòd sit scabellum pedum Dei? Et quomodò adorabimus terram, cùm dicat apertè scriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hîc dicit, Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum, timeo adorare terram, nè damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hîc, & inuenio quomodò sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit, inuentũ est quẽadmodùm adoretur tale scabellum pedũ Domini, & nõ solùm nõ peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cùm de ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideò & ad terram quamlibet cùm te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras: ideò & hîc subiecit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Esa. 66.

Matth. 4. Deut. 6.

Quomodò adoretur scabellum pedũ Dei.

Nemo Christi carnẽ mãducat, nisi priùs adorauerit.

Peccamus nõ adorãdo.

Ioan. 6.

2. AMBROSIVS libro tertio de Spiritu sancto, capite duodecimo: Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibì: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus IESVS in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro CHRISTI, quam hodiè quoquè in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino IESV (vt su-

Esa. 66.

Caro Christi in mysterijs adoratur.

(vt suprà diximus) adorârunt. Neque enim diuisus CHRISTVS, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquàm Dei filius, natus ex Maria negabatur.

3. MATTHAEI quarto: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

4. APOCALYPSIS decimoquarto: Adorate eum qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, & fontes aquarum.

5. ITEM decimonono & vigesimosecundo: Deum adora.

Latriæ cultus huic Sacramento debetur.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quinto: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideò minùs est adorandum, quòd fuerit à CHRISTO Domino, vt sumatur, institutum. Nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei: quem Magi procidentes adorauerunt, quem deniquè in Galilæa ab Apostolis adoratum fuisse scriptura testatur. Declarat prætereà sancta Synodus piè & religiosè admodùm in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, vt singulis annis peculiari quodam & festo die præcelsum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solennitate celebraretur, vtq; in processionibus reuerenter & honorificè illud per vias & loca publica circunferretur. Aequissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cùm Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem Dominum & Redemptorem, pro tam ineffabili & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria & triumphus repræsentatur. Ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, vt eius aduersarij in conspectu tanti splendoris, & in tanta vniuersæ Ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi, aliquando resipiscant.

Heb.1. Psal.96. Matt.2. & 28.

Festum sanctissimi Sacramenti.

Circunferenda Eucharistia in processionibus.

Anathemate feriuntur adorationem & deportationē negantes.

7. IN eadem sessione canone sexto: Si quis dixerit, in sancto Eucharistiæ Sacramento CHRISTVM vnigenitum Dei filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorandum: atque ideò nec festiua peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundùm laudabilem & vniuersalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem solenniter circungestandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores esse idololatras, anathema sit.

1.B. AD Hebræos primo: Et cùm iterùm introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.

2. PSALMO nonagesimosexto: Adorate eum omnes angeli eius. audiuit & lætata est Sion.

3. ET septuagesimoprimo: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi.

4. ITEM vigesimoprimo: Edent pauperes & saturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum &c. Et adorabunt in conspectu eius vniuersę familiæ gentium.

5. EVTHYMIVS in Psalmum vicesimumprimum: Edent pauperes & saturabuntur &c. Pauperes sunt, veri omnes Christiani: qui tamē spiritualem cibum Euangelicæ comedunt doctrinæ, qua verè alitur atq; augescit anima. Vel aliter: Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & sanguinem eius bibent: & saturabuntur, sancto nimirùm repleti spiritu, hymnisq; & laudibus in mensa illa Deum extollent: ità vt versiculus superior, non solùm prophetiam contineat de Euangelio, sed de mystico etiam mensæ illius sacramento. Viuent corda eorum in seculum seculi. Ait enim Dominus in Euangelio: Ego sum panis vitæ. & rursùs: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, custodiens videlicet pariter mandata. Per cor autem totū hominem intelligit, eò quòd illa pars cæteris omnibus partibus in quouis animante vitæ sit magìs particeps. Licèt moriantur, inquit, resurgent tamen in vitam æternam.

Fideles Christi corpus comedent & cū eo sanguinē eius bibent.

Ioan.6.

6. EVSEBIVS in catena Doctorum Græcorum in Psalmos, circa eundem versum: Modò (inquit) Edent, paulò verò pòst dicet, Comederunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Verùm cùm comedissent, pingues facti sunt. Priusquàm verò comederent, pauperes appellabantur. quibus pollicetur vt cibo à se exhibendo vtantur. Sed quis ex comestione fructus? Viuent corda eorum in seculum seculi: nam panis vitæ ab illo exhibitus immortalitatem parit, & vitam æternam. Inquit enim: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi, & vitam mundo affero. Et rursùs: Si quis manducauerit ex pane meo, viuet in æternum. & reliqua. Cernis quomodò hęc Psalmo congruant: Edent pauperes & saturabuntur. Et, Viuent corda eorum in seculum seculi.

Panis vitæ immortalitatem parit. Ioan.6.

7. AVGVSTINVS in psalmum vigesimumprimum, expositione prima: Manducauerunt corpus humilitatis Domini sui etiam diuites terræ, nec sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt.

Adoratio.

8. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite vigesimoquarto: Vota mea reddam coram timentibus eum. Vota sua, sacrificium vult intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum. Ideò cùm dixisset, Vota mea reddam coram timentibus eum, continuò subiunxit, Edent pauperes & saturabuntur. Ipsi enim saturabuntur pane qui de cælo descendit, qui ei cohærentes & eius pacem dilectionémque seruantes, imitantur eius humilitatem. Ideò pauperes in hac paupertate & saturitate præcipuè Apostoli claruerunt.

Vota sacrificium corporis Christi, fidelium sacramentum intelligit.

9. ET capite vicesimoseptimo: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Diuites terræ, superbos intelligere debemus, si rectè superiùs pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Neque enim frustrà ità distincti sunt, vt de pauperibus suprà diceretur, Edent pauperes & saturabuntur: Hìc verò, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam CHRISTI, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantùm, non etiam saturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur esse pauperes: quia CHRISTVS pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Veruntamen quòd humiliauit semetipsum, factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore, non magnitudine: infirmitate ergò, non sanitate. Sed quia ergò Deus excitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine IESV flectatur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum, fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in Ecclesia vsquequaquè diffusa, permoti & ipsi veniunt ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam.

Matth.5. Psal. 21. 1.Pet.2. Philip.2.

Superbi etiã adorãt Christũ in Eucharistia.

1.C. MATTHAEI secundo: Et intrantes domū, inuenerunt puerum cum Maria matre eius: & procidentes, adorauerunt eum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præsepe reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerūt. Imitemur igitur saltē barbaros nos, qui cęlorum ciues sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium

Matth.2.

rium tantùm, neq; eorum quicquam quæ tu nunc intueris, viderent, summa accesserunt reuerentia & horrore. Tu verò non in præsepe id, sed in altari: non mulierem quę in vlnis teneat, sed sacerdotem pręsentem, & spiritum perabūdè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex vt illi corpus intueris, sed & eius potentiam & omnem cognoscis administrationē, & nihil eorum quę per ipsum facta sunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrescamusq;, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non simpliciter neque frigidè accedentes vehementiori igni caput objiciamus. Hæc autem non dico, vt non accedamus, sed nè temerè accedamus.

Vt Magi cum summa reuerentia adorārunt Christū in vlnis matris, ità nobis in altari adorandus.

3. IDEM homilia octaua in Matthęum: Imitemur nos saltem deuotionem Magorum, & alacres & prompti ad pueri accurramus domum. Etsi Rex, etsi populus, etsi Tyrannus huius velint cursum itineris impedire, nequaquàm tamē accensi desiderij extinguamus ardorem, quoniam & illi nisi vidissent puerum, nec periculum, quod intentabatur à Rege, vitâssent. Priùs enim quàm puerum cernerent, vndiquè illis opponebantur timores, conturbationes atq; discrimina: postquàm verò adorârunt, securitas, & tranquillitas subsequuta est]: nec iam stella eos, sed Angelus suscipit, quia scilicet adorando, facti fuerant sacerdotes, cum supplicatione etiam muneribus oblatis. Et tu itaque in Bethlehem festinus accurre, ac domum spiritualis panis ingredere. Etsi Magus fortè sis, nihil te ad hunc Regem introire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei filium, & non quasi conculcaturus aduenias: modò vt honorem ipsum cum gaudio ac tremore offeras: possunt enim vtraque hęc pariter conuenire. Sed caue nè Herodi efficiaris similis, & dicas, Vt & ego veniens adorem eum: cumq; veneris, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè abutuntur communione mysterij. Reus est enim, inquit, iste corporis & sanguinis Domini. Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, à regno Christi iugiter inuidentem, longè sanè Herode illo nequiorem, mammonam scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suósque cultores simulat, & mittit ad Christum, vt specie quidem adorare videantur: quantum verò in ipsis est interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, nè quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere verò existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cuncta proijciamus è manibus. Si habuerimus aurum, offeramus ipsi. Quis vestrûm, qui innumeris estis Christi beneficijs obligati, tam longinquæ propter eum arripuit expeditionis laborem, quàm illi barbari, immò sapientiores profectò sapientibus? Verùm quid ego de spatio loquor itineris lōgioris, cùm plurimæ fœminarum tanta iam animi mollitudine resoluantur, vt nisì aduectæ mulis, quālibet exiguo spatio à domibus suis venire nequeant ad videndū Dominum in præsepio spiritali? Sed ex his quoquè qui certè ambulandi laborem ferunt, alij secularium negociorum tumultus, alij theatrales turbas sanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquàm Christum viderent, tam longam propter ipsum exuperauerunt viam, tu verò nec posteaquàm videris, illos probaris imitari. Nam & cùm eum videris, ità eum relinquis, vt post illum curras ad theatra, ac mimum potiùs & videre, & audire desideres. Atque vt eadem rursùs attingam quæ anteà sum insectatus, Christum quidem in spiritali situm præsepio derelinquis, properas verò iacentem in scena spectare meretricem, Hoc autem quibus tandem putamus dignum esse supplicijs? Responde obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, & ostenderet tibi illum vndiquè coruscantem, atque inter varios pompæ suæ ornatus sedentem, putásne theatrale spectaculum aulicæ pręponeres dignitati, cùm certè ne hinc quidem tibi aliquod commodum quęreretur? At verò ex hac mensa spiritualium fons emanat bonorum, & hanc tu statìm relinquens curris ad theatrum, vt natantes fœminas, & sexum illum publicis oculis intuearis expositū, vt (inquam) istud aspicias, sedentem iuxta donorum cælestium fontem relinquis. Non aquam de hoc nobis fonte largitur, sed sanguinem viuū, qui quāquàm ad mortis Dominicæ testimonium sumitur, nobis tamen causa fit vitæ. Tu verò relinquis huius sanguinis fontem calicemq; reuerendum, & ad diabolicū illum fontem festinus accurris.

Magorum exemplo ad pueri domū accurramus.

Magi adorando oblatis muneribus facti sunt sacerdotes.

Accede adoraturus & honoraturus Dei filium.

Herodi similes, qui cōmunione mysterij abutuntur. 1. Cor. 11.

Nō debemus gerere speciē adorantium, opere verò inimici esse.

Christus in spiritali situs præsepio, alius scilicet.

Sanguinem Christus viuū largitur, qui nobis causa fit vitæ. Calix reuerendus.

4. IOANNIS nono: Tu credis in filium Dei? &c. & prócidens, adorauit eum.

5. MATTHAEI decimoquarto: Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicētes: Verè filius Dei es.

6. ET capite nono: Eccè princeps vnus accessit, & adorabat eum.

7. ITEM vigesimooctauo: Vndecim autem discipuli abiêrunt in Galilęam, in montem vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt.

8. LVCAE vigesimoquarto: Et ferebatur in cęlū, & ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem.

9. AD Romanos sexto: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltrà non dominabitur.

10. PSALMO nonagesimoquarto: Venite, exultemus Domino, &c. quoniam Deus magnus Dominus & rex magnus super omnes Deos, quia in manu eius sunt fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare, &c.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum, & homilia tertia ad Ephesios: Cogitemus quòd illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Considera quęso, mensa regalis est apposita, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Dum profertur sacrificium, & Christus immolatur & ouis dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter, cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descenderē.

Degustamus eum, qui sursum est & ab angelis adoratur.

Adora & cōmunica.

12. IDEM libro sexto de Sacerdotio: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cęlestium potestatū vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olìm quendam audiui, cùm diceret senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrâsse, se tali olìm visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus derepentè angelorū multitudinem conspexisse (quatenùs humanus adspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: deniquè sic capite inclinatorum, vt si quis milites pręsente rege stantes videat: id quod facilè mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audijsset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritum efflaturi, ab angelis illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cælum abducuntur.

Tempore sacrificij Missæ pręsens est angelorum multitudo magna

Visum de angelorum pręsentia.

Alterum.

13. ITEM homilia prima de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerentia angelicam glorificationē resonare, cumq; terrore confessionem reddere conditori, ac per hanc delictorum veniam postulare. Tu verò mimorum & saltatorum mores huc inducis, dum indecēter manus iactas, pedibus subsultas, totoq; circumageris corpore.

re: Et qui fit, vt non metuas, neque horrescas, hęc audens aduersùs talia eloquia? Non cogitas ipsum hîc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuscuiusque motum metitur, & conscientiæ rationem habet? Non cogitas, quòd angeli huic stupendę assistunt mēsę, cumque reuerentia hanc circumuallant? Verùm tu ista non cogitas.

Angeli sacrā mensam cum reuerētia circumuallant.

14. ET homilia tertia de incompręhensibili Dei natura contra Anomœos: Ingentem, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quę modò affluxit, tantaque cum attentione sermonem audit meum, sæpenumerò tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquàm videre potui, atque ità me vehemens cepit suspirium, quòd cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propiùs adsit, frequentes ad finem vsque dicendi patientissime perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & Dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est, vacua desertaque ecclesia redditur. Et nonnullis interiectis: Tempore illo mi frater charissime, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiàm angeli Domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt: eoque arboris genere misericordiam commemorāt & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolâsti. Agitatos quoquè ob eam rem diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium.

Christus semet in sacris mysterijs ostendit.

Tēpore sacrificij etiā angeli Domino genu flectūt, & archangeli rogant, habētes sacrā oblationem in fauore.

Angelorū corpus Domini protendentiū oratio pro genere humano ad Christum.

Energumeni cur tunc à diacono adducātur, iussi caput inclinare.

15. IDEM Chrysostomus homilia quarta contra eosdem Anomœos: Gratiam reddam, si vos docuero, quamobrē illa præ cęteris oratio solet fieri, & cur homines dęmone agitatos, & furore accitos teterrimo, adduci tempore illo & capita inclinare iubet diaconus. Qua de causa igitur agitur ità dicam. Vincula perquàm praua & grauia agitatio dęmonum est: vincula enim ferro validiora. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est: custodes carceris, homines quos in vinculis tenent, oēs carcere educunt, & pro cancello septisque fori collocāt squalentes, sordentes, coma expletos nimia, pannis miserrimè obductos: sic patres statuerant, vt quum breuì Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisque sacramentis apparere futurum esset, homines dæmone agitati illi tanquàm vinculis quibusdam retenti adducerentur, non vt rerum quas cōmisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luerēt pœnas, & supplicio afficerentur: sed vt populo vniuersáque ciuitate pręsente communes pro his fierent supplicationes, vt omnes iugi concordia Dominum communem orarēt pro his, & quòd misereretur, magno clamore contenderent. Cæterùm vt his tunc succensui, qui orationem huiusmodi negligerent, forísque tempore eo versarentur: sic impręsentiarùm his qui intùs constant, succensendum vtiquè reor, non quia intùs manent, sed quòd cùm eo quo debent, maneant loco, nihilo meliùs afficiuntur, quàm qui foris euagantur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractant tempore illo perhorrendo. Et paulò pòst: Haud illa diaconi exhortatio erecti constantisque frustrà & sine causa instituta sancitáque est: sed vt nostras repentes humì cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proximè stas, quibuscum inuoces Deum, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cum omnibus cæli virtutibus: animaduerte quos habeas socios: satis hoc tibi sit ad sobrietatē, cùm recordaris te corpore constantem, & carne coagmētatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omnium Dominum.

Cur tempore sacrificij adducantur dæmoniaci.

Quia tūc Christus velut pro tribunali sessurus, & in Sacramēto pręsens futurus est, pro illis eum vniuersus populus orat.

Cum angelis Deum illic adoramus.

16. AMBROSIVS oratione prima pręparatoria ad Missam inter alia sic orat: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctùm mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidiè in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atque vnius tuæ summæque diuinitatis participes efficimur: quatenùs des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona conscientia ad Altare tuum accedam, ità vt hęc cælestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita: Et qui manducat me, vita viuet propter me: ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Panis dulcissime, sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleâtur viscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, mādùcet te peregrinus homo pro modulo suo, nè deficere possit in via tali recreatus viatico. Panis sancte, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descēdisti de cælo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animam meam: sana & sanctifica me interiùs & exteriùs. Esto tutamentum & perpetua salus corporis & animę meę. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procùl à præsentia tua: vt foris & intùs per te munitus recto tramite perueniam ad tuum regnum: vbi non mysterijs, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cùm tradideris regnum Deo patri, & erit DEVS omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate mirabili: vt nec esuriam, nec sitiam in æternum.

Ioan.6.

Adorat Ambrosius Christum in Eucharistia.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione in laudem sororis suæ Gorgoniæ: Aegro erat corpore (soror videlicet) pessimeque affecto, ac morbus insolens erat & prodigiosus &c. Desperatis aliorum omnium auxilijs ad mortalium omnium Medicum confugit noctísque intempesta caligine obseruata, cùm leuiùs aliquantò morbus vrgeret, ad Altare cum fide procumbit, eúmque, qui super illud colitur, cum magno clamore obtestans, omnibúsque nominibus appellās, atque omnium rerum, quas vnquàm mirificè gesserat, commonefaciens (nam vtriusque Testamenti historias callebat) tandèm pia & pręclara quadam impudentia effertur. Eam quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quídque fecerit, audite. Caput cum pari clamore vberrimísque lachrymis (muliercule illius instar, quę olìm Christi pedes irrigârat) altari admouēs nec se antè ab eo discessurā minitans, quàm sanitatē consecuta sit, ac deindè hoc suo pharmaco totum corpus perungens, ac sicubì quidpiam signorum preciosi corporis aut sanguinis manus condiderat id lachrymis admiscēs (ô rem admirandam) protinùs liberatam se morbo sentit, atque & corpore & animo & mente leuis abscedit, hanc spei mercedem consecuta, vt quod sperauerat obtineret, animęque firmitate corpori firmitatem compararet.

Ad altare in quo asseruabatur sacrā Eucharistia procubuit Gorgonia petitura sanitatem.

Matth.9.

Luc.7.

18. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocē cęlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quoquè ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

Angelorum chori adsunt in immolationis hora.

19. ORI-

19. ORIGENES homilia quinta in diuersos Euangelij locos: Quando sanctum cibum illudq; incorruptum accipis epulum, quando vitę pane & poculo frueris, mãducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum.

Cum Centurione dicendum, Domine, non sum dignus. Matth. 8.

VII

Quid porrò de altaris Sacrificio credendum est?

A. Id proculdubiò, institutam esse Eucharistiam non in eum vsum tantùm, vt à Christianis velut alimentũ salutare sumatur: vndè [a] cibus, potus, viuus ac vitæ panis dicitur: sed etiam vt tanquàm summum & proprium noui testamenti sacrificium [b] offeratur: vt hinc iam olìm nomen acceperit hostiæ, sacrificij, victimæ, oblationis, holocausti.

a Ioan. 6.f 1. Cor. 10.c 11.f Prouer. 9.a

b Dionys. Eccles. hierar. cap. 3. & epist. 8. Ignat. ad Smyrnen. Iustin. in dial. cum Tryph. Basil. ser. 2. de Baptis. cap. 2. Tertull. de oratio. August. epist. 23. & lib. 20. contra Faustum, cap. 21. Fulgen. lib. 2. ad Monimum, cap. 2. & 5. Theodor. histor. sanctor. cap. 20.

B. Offertur autem in iugem * passionis Dominicæ memoriã, & gratiarum actionem, atque vt credentibus prosit ad [c] huius & futuræ vitæ mala depellenda, bonaque impetranda: neque solùm viuis, sed etiam defunctis prosit in remissionem peccatorum, sicut è scriptura diuina, & traditione [d] Apostolica grauissimi Patres asseuerant.

* Chrysost. homil. 17. ad Hebr.

c Iacobus, Basilius, & Chrysostomus in Liturgijs. August. 22 de ciuitate, cap. 8. Chrysost. homil. 77. in Ioan. & 18. in Act. Gregor. 4. dial. cap. 57. Beda lib. 4. Anglic. histor. cap. 22.

d Clemens epist. 3. Iren. lib. 4. cap. 32. Chrysost. hom. 3. ad Philip. & 69. ad popul. Damasc. in serm. de defunct.

C. Hoc est eximium illud & incomparabile sacrificium, quod Christus in extrema cœna sub panis & vini specie [e] instituens, suis Apostolis, vt primis noui Testamenti sacerdotibus, horumque successoribus, vt offerrent, his [f] verbis demandauit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

e Iren. lib. 4. cap. 32. Euseb. lib. 1. ca. 10. demonst. euang. Cypr. epist. 63. Aug. 10. de ciuita. cap. 20. lib. 20. cont. Faust. ca. 21. In psal. 33. concione 2.

f Luc. 22.b Chrysost. hom. 83. in Matth. & 24. in priorem ad Corinth. Martial. ad Burde. cap. 3. Areop. cap. 3. Eccle. hierar. Clemens lib. 5. constit. Apost. c. 20.

D. Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorum naturæ [g] & legis tempore similitudines [h] figurabatur, vtpotè quę bona omnia per illa tum significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

g Gen. 4.a 8.d & 14.d Exodi 12.a

h August. lib. 10. de ciuit. cap. 20. & lib. 6. cont. Faust. cap. 5.

E. Hoc illud est iuge sacrificium, quod non nisì ad finem mundi [i] abolendum, Daniel [k] testatur.

i Hippol. de consum. mundi. Chryso. hom. 49. operis imperfec.

k Daniel 12.d 9.g

F. Ad hoc spectat Sacerdotium [l] secundùm ordinem [m] Melchisedech, quod etiam Dauid in Christo futurum & permansurum prædicat.

l Psal. 109.b Hebr. 7 a b Gen. 14.d

m Cypria. epist. 63. Euseb. lib. 5. de demonst. cap. 3. Hieron. ad Marcellã epist. 17. & 126. ad Euagr. Aug. in psal. 33. concione 2. Epiphan. hæres. 55. Damasc. lib. 4. cap. 14.

G. Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas, vel malitia offerentium inquinare possit: quæ Iudaicæ legis [n] Sacrificijs quamplurimis vnicè [o] succedens, apud gentes in omni loco, id est, toto [p] orbe terrarum ad celebrandum Dei & redemptoris nostri nomen offertur atque sacrificatur, vt apud Malachiam legimus.

n Nume. 28. & 29.

o August. 17. de ciuit. cap. 20.

p Malach. 1. Vide Martial. ad Burd. cap. 3. Iustin. in dial. cum Tryph. Iren. lib. 4. cap. 32-33. & 34. Chrys. in psal. 95. August. 19. de ciuit. cap. 23. & lib. 18. cap. 35.

H. Hæc est Missæ oblatio, Sacrificium, * Liturgia, cui testimoniũ omni exceptione maius præbent Canones & Traditiones [q] Apostolorum, sanctæ [r] Synodi, magnus consensus & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ [s] & Latinæ, Orientalis & Occidentalis.

* Actor. 13. a

q Can. 3. & 9. Apostol. Clemens lib. 6. constitut. Apost. cap. 23.

r Nicen. 1. ca. 14. Laod. ca. 19. & 58. Ephe. in epi. ad Nesto. &c. Trid. sess. 22. cap. 1.

s Vide Liturgiam Iacob. Basil. Chrysost. Ambros. Gregor. &c.

I. Quod Missæ [t] Sacrificium, si rem omnem æquè perpendimus, est reuerà Dominicæ passionis, & illius cruenti Sacrificij, quod in cruce pro nobis est oblatum, sancta quidem & viua repræsentatio, atque simul incruenta & efficax oblatio.

t Missę nomen habet Alex. 1. epist. 1. Telesph. Felix 1. episto. 2. Higin. & Soter apud Grat. Euaristus apud Iuonem & Fabian. in cod. decretor. 16. librorum. Damasus in Alexan. Sixto 1. Telesph. & Felice 1. Item epi. 4. Carthag. 2. ca. 3. Agathen. ca. 21. Ambros. epist. 33. Augustin. ser. 91. 237. & 251. de temp. Item in Concil. Mileuit. can. 12. & 4. Carth. can. 84. Leo epist. 81. ad Dioscor. & 88 ad episco. Gal. & Ger.

K. Ex qua fit primùm, vt memoria, fides & gratitudo nostra in Redemptorem ipsum viuida quotidiè excitetur, confirmeturque, secundùm illud, [u] *Hoc facite in meam commemorationem.* Quorum verborum Ecclesia tam sedula interpres fuit, vt omnẽ incruenti huius

u Luc. 22.b 1. Corinth. 11.e

Sacri-

a De cæremon. Missæ Dionys. de Eccle. hierar. cap. 3. Isidorus, Alcuinus, Remig. Rabanus, Tuirien. Innocen. 3. &c. Concil. Triden. sess. 22. cap. 5. & can. 7. Chrysost. hom. 3. & 4. ad Ephes. Pruden. in Periste. hym. 2. Optatus lib. 6. Hier. ad Theoph. ante libros eius paschales. Cyrill. cate. 5 mystag. Clemens epist. 2. ad frat. Dom. Bed. lib. 1. hist. Angl. cap. 29.

Sacrificij externum ornatum,[a] vestes sacras, vasa, ritus actionesque omnes ità instituerit, vt ob oculos circunstātium nihil aliud, quàm commemoratio illa sancta obuersetur, tantique Sacrificij maiestas magìs commendetur, ac mentes fidelium his tum signis, tum adminiculis exterioribus ad meditationem rerum diuinarum, quæ in hoc Sacrificio latent, faciliùs sustollantur, & velutì manu ducantur.

b Cypria. epist. 66. Chrys. homil. 41. in 1. Cor. & 21. in Act. Damasc. in serm. de defunct. August de cura. cap 1. & serm. 34. de verb. Apost. Item lib. 9. confess. cap. 11. 12. & 13. Epiphan. contra Aerium hæresi 75.

c Serm. de cœna Domini. Vide Iacob. in Liturg. Basil. & Chrysost.

d Ad Burdegal. cap. 3. Vide Hierony. in cap. 1. ad Titum. Ambros. 1. offic. cap. 48. & in Psal. 38. Alexan. epist. 1. & 2. Naziā. orat. 1. in Iulian. August. serm. 4. de Innocent. 3. Braccar. can. 1. Gregor. hom. 37. in Euang. Trident. cap. 2. sess. 22.

L. Hinc fit etiam, vt oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus, nobis, atque credentibus itidèm omnibus tam[b] defunctis, quàm viuis, applicetur.

M. Quare Cyprianus[c] hoc Sacramentum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates tum medicamentum, tum holocaustum esse testatur. Martialis verò[d] Apostoli Petri discipulus, ità scribit: Quod Iudęi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, id causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstādam, & mortem effugandā. Omittimus interìm eiusdem fidei & sententiæ testes Patres alios, vt instituta nobis breuitas retineatur.

e Concil. Ephes. in epist. ad Nestor. 2. Synod. Nicen. Act. 6. tom. 3. Aug. contra Faust. lib 20. cap. 21.

f Ephes. 5. a Heb. 10. c

g Exod. 12. a b Marc. 14. b

h Euseb. lib. 1. demonst. Euang. cap. 10. Naziā. orat. 2. in Iulian. & ad episcopos. Item ad Constantinopol. sacerd. Nysse. orat. 1. in resurrect. Christi.

i Epist. 10. ad Nestor. & interp. Anat. 11.

k Gen. 14. d Heb. 7. a Psal. 109. a Hieron. in cap. 26. Matth. Oecumen. in cap. 5. ad Hebræos.

N. Ex quibus liquidò constat, Christum dici & esse nobis Sacrificium duplici modo, cruento videlicet ac[e] incruēto. Nam in cruce cruentum ille Sacrificium pro nobis obtulit[f] sese, vt typo paschalis agni, qui apud Iudæos[g] immolabatur, verus ipse agnus sine macula, id est, figuræ veritas, responderet. In cœna verò,[h] sicut & in altari, modo cultuq; incruēto, quemadmodùm & Cyrillus[i] vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchisedech,[k] qui panē vinúmque obtulit, consummationem suam acciperet, maneretque verus Sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, ac eius sacerdotium esset in æternum, nullo vnquàm alio succedente.

l Hebr. 9. g 10. c

m Chry. homil. 17. in epist. ad Heb. Aug. epist. 23. Theoph in ca. 5. 7. & 10. ad Heb. Item Oecumen. & Photius.

n Malach. 1. c

O. Illic semel[l] & vno duntaxàt in loco Iudææ peregit Sacrificiū, de quo Paulus Hebręis scribens disserit: hìc[m] verò sæpiùs, & omni in loco, nempe per omnem passìm Ecclesiā sacrificatur, vt Malachias[n] cōfirmat. Illic in mortem offertur, hìc in mortis illius iugem viuamque recordationem, & salutiferam eius, quæ indè velut à capite ad membra dimanat participationem, vt nimirùm illius in cruce oblati Sacrificij fructus ac efficientia hoc Missæ sacrificio quotidiè nobis exhibeatur atque applicetur.

TESTIMONIA.

1. A. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Item: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Item: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Rursùs: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est?

3. ET capite vndecimo: Quotiescunquè manducabitis panem hunc &c.

4. PROVERBIORVM nono: Sapientia immolauit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam. Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem & ad mœnia ciuitatis. Si quis est paruulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

5. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Inspiciamus per singula mysterij sanctissimi ritum, exactissimámque confectionem: & quid spiritaliter signet, indagare pergamus. Itaque pontifex quidem vbì orationem sanctam supra diuinum altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoans, omnem phani ambitum circuit. Demùm ad sanctum altare iterùm rediens, psalmorum incipit melos, concinentibus secum sacra carmina omnibus ecclesiastici ordinis gradibus: deindè ministrorum officio, sanctarum scripturarum lectio suo ordine recitatur. Post hęc extra delubrum catechumeni fiunt, & cum ipsis energumeni, & ij quoquè, qui in pœnitentia sunt. Manent autem intùs soli, qui diuina spectare merētur atque percipere. Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus adstāt, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius ordinis præcipui sunt, vnà cum

Ritus sacrificij tempore Dionysij, hoc est, ætate Apostolorum.

cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem, sacrosanctis altaribus imponunt, cùm antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque confessio. Ad hæc venerandus antistes orationem sanctissimam peragens, pacem sanctam omnibus nunciat, & cùm se mutuò omnes salutauerint, mystica sanctorum recitatio fit. Vbi verò manus tum antistes tum sacerdotes aqua lauerunt, pontifex ad medium diuini assistit altaris: circunstant autem soli cum sacerdotibus electi quique ex ministrorum numero. At verò pontifex cùm diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis operta atque abdita signis, in conspectum agit, diuináque munera reuerenter ostendens, ad sacrá illorum communioné & ipse conuertitur, & reliquos vt cómunicent hortatur. Sumpta demùm atque omnibus tradita communione diuina, gratias referens, finé mysterijs imponit. Ac multi quidem sola in signa diuina prospiciunt: Ipse autem semper diuino spiritu ad excelsa signorum initia, felicibus & intelligibilibus intuenda luminibus, pótificia dignitate ac merito, munditiáque singulari diuini capaciorísque sensus, attollitur. Explicat deindè latiùs singulorum rituum causas & significationes mysticas.

Ostensio vel eleuatio Eucharistiæ.

6. IDEM in epistola octaua ad Demophilum monachum: Cùm aliquádo in Cretam venissem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra fermè omnes aptissimus. Deniquè nunquàm sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi priùs inter eas preces (quæ anteà consummantur) sacra illi ac propicia visio apparuisset.

Sanctus Carpus sancta mysteria celebrat.

7. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Non licet sine Episcopo, neque offerre, neque † sacrificium immolare, neque Missas celebrare.

Sacrificium immolare.

8. IVSTINVS philosophus & martyr in dialogo cum Tryphone aduersùs Iudæos: Deus ipse testis est qui ait, In omni loco in Gentibus hostias acceptas gratásque immolari. Neque verò à quoquam hostias Deus accipit, nisi à suis sacerdotibus. Itaque omnia sacrificia quę suo nomine facienda Iesus Christus tradidit, id est, in Eucharistia panis & poculi, quæ in omni loco à Christianis fiũt, pręoccupatione vsus Deus, sibi grata esse testatur. Quæ autem à vobis vestrísque illis sacerdotibus fiunt, improbat his verbis: Sacrificiáque vestra è manibus vestris non accipiam &c.

Malach. 1.

Sacrificium Eucharistiæ suo nomine Christus faciendum tradidit.

Ibidèm.

9. BASILIVS sermone secundo de Baptismo capite secundo: An periculosum non sit, si quisquã corde à conscientia aut praua, vel immunditia aut inquinamento non repurgato, sacerdotio fungatur? Moses per ea quæ tunc in lege à Deo data posuit, typũ quendam ad nostrí exhortationem præfigens, scribit: Et dixit Dominus ad Mosen, Loquere ad Aaron, dicens: Homo ex stirpe tua, in generationibus vestris, habens in seipso maculam, non accedat ad offerẽdum dona Deo ipsius &c. Dominus verò dicit, Templo maior est hic, instruit nos tanto scelestiorem & impium magìs esse eum qui cùm impurus sit, corpus Domini administrare audet, qui seipsum pro nobis oblationem & hostiã Deo in odorem bonæ fragrantiæ dedit, quanto corpus vnigeniti filij Dei excellentius est arietibus ac tauris. Excellentius dico non collationis natione: est enim excellentia incomparabilis. At maculam & vitium iam in nouo testamento, non referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes Euangelicæ pietatis. Quando videlicet pręceptum Dei vel non plenè, vel mutilè, vel non ità fit, vt Deo placere possit, & quasi tuber vel lepra quædam humani sensus illi infigitur. Necessarium itaque semper quidem est, maximè verò tanti ac talis mysterij celebrandi tempore, seruare præceptum Apostoli dicentis: Cùm has itaque promissiones habeamus dilecti, repurgemus nosipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei, nec vllam aliqua in re dantes offensionem, nè vituperetur ministeriũ, sed in omnibus commendemus nos ipsos tanquàm Dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificandum mysterium Domini, secundùm Euangelium Dei.

Periculosum esse vt immũdus fungatur sacerdotio nouæ legis.

Leuit. 21.

Tanto magìs impiũ est offerre corpus Domini impuro corde, quãto corpus filij Dei excellentius est arietibus & tauris.

1. Cor. 7.

2. Cor. 6.

Dignus quomodo fiat quis ad sacrificádum mysterium Domini.

10. TERTVLLIANVS in libro de oratione: Similiter de stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergò deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magìs Deo obligat? Nónne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato vtrunque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.

Sacrificiorũ orationibus oportet interesse.

Ad aram Dei stare.

Sacrificij participatio.

11. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtiquè mentitur qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent. &c.

In sacramẽtò quotidiè populis immolatur.

12. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichęum, capite vigesimoprimo: Quis enim Antistitum in locis sanctorũ corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorũ admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Ibidèm: Longè quippe minoris peccati est, ebrium * redire à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memorijs martyrum: quod frequentissimè facimus illo duntaxàt ritu, quo sibi sacrificari noui testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. Sed quid agam, & tantæ cæcitati istorum hæreticorum quando demonstrabo, quam vim habeat, quod in Psalmis canitur: Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum? Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur.

Assistẽtes altari antistites Deo offerũt, & sacrificant in memorijs martyrum.

* derideri.

Frequentatur apud Christianos sacrificium à Christo institutum & præceptum.

Psal. 49.

Huius sacrificij caro & sanguis præfigurata.

13. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro secundo ad Monimum, capite secundo: Dicis à nonnullis te interrogatum de sacrificio Corporis & Sanguinis Christi, quod plerique soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hęreticorum esse quasi palmarem interrogationem. Sed nouum non est, vt hęretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatem superaturos arbitrentur, quibus facillimè superantur. Gloria namque in confusione ipsorũ est, qui terrena sapiunt. &c. Quomodò Dei filiũ non oderunt, quem vnigenitum quidẽ verbis negare non possunt, sed eum à natura Patris inconsiderata peruersitate discernunt? Aut quomodò in animas suas impiè nõ faciunt, qui Dei vnigeniti filium, Deum scilicet verũ, nec glorificare cum Patre consentiũt, nec vno eodémque sacrificio pariter honorari permittunt. CAPITE deindè tertio & quarto probat Patriarchas, Abraham, Isaac & Iacob non solùm Patri, sed & filio sacrificâsse, ac proindè etiam modò in Ecclesia filio offerri sacrificium.

Sacrificiũ corporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolatur.

Philip. 3.

Sacrificio vno eodemq; Pater & Filius honoratur.

14. ET capite quinto: Vnum de prophetis testimonium proferemus, quo possit euidenter ostendi, prophetas sanctos diuinitùs inspiratos, certo fidelissimoque vaticinio prędixisse, Noui quoquè tempore testamenti spiritales hostias, non patri tantùm, sed etiam filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimonium de sacrifi-

crificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimonium &c. quia tunc transferam super populos linguam in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei sub iugo vno, à transflumine Aethiopiæ suscipiam obseruantes me, qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hîc tenebrosæ obstinationis latibulum hæretica potest infidelitas reperire, quo possit lumen tantæ manifestationis effugere? &c. Ecce ille, qui se expectandum in die resurrectionis suæ præcepit, ipse sibi hostias ab omnibus gentibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod communiter patri & filio supplex offert fidelium puráque deuotio. Et paulò pòst: Si qui Catholici fideles, huius sacramenti nunc vsque videbantur ignari, deinceps scire debent omne cuiuslibet honorificentiæ & sacrificij salutaris obsequium, & Patri & Filio & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi: In cuius vtiquè vno nomine manifestum est sanctum quoquè Baptisma celebrari. Neque enim præiudicium Filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personam precatio ab offerente dirigitur. Cuius consummatio, dum Filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostendit nullũ esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius Patris personam honoris sermo dirigitur, benè credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cùm ad Patrem litantis destinatur intẽtio, sacrificij munus omni Trinitate vno eodemq; offertur litãtis officio. Nos itaq; dũ Trinitati, quę vnus & verus est Deus, vnũ sacrificium offerimus, vanis hęreticorum non moueamur obiectis: Cùm ad hoc sequendum, ac robustissimè retinendũ, & diuinitùs promulgatis instruamur oraculis, & pręcedentiũ sanctorum firmemur exemplis.

Testimoniũ Sophoniæ de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur. Sopho. 3.

Sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhibetur.

Non fit præiudicium alijs personis, dũ ad Patrẽ oratio ab offerente dirigitur.

Dum ad Patrem litantis destinatur intentio, sacrificium vno litantis officio offertur Trinitati.

15. THEODORETVS capite vigesimo sanctorũ Patrum historiæ in vita sancti Maris: Cùm lõgo tempore diuinus Maris desiderâsset videre offerri spiritale & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iussi sacra vasa afferri, pagus cùm haud longè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus, mysticum, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille autem omni spiritali implebatur voluptate, & existimabat seipsum cælum videre: dicebátque se nunquàm tantam cepisse lætitiam. Ego autem cùm ab eo valdè fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriam esse facturũ, si non etiam mortuum laudauerim, & alijs, si non hanc optimam philosophiam eis proposuerim imitandam?

Desiderabat videre offerri mysticum sacrificium.

Diaconorum manibus pro altari vsus obtulit Theodoretus diuinũ sacrificium.

1. B. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in epistolam ad Hebræos: Quid ergò nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodò vna est, & nõ multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorũ: hoc autem sacrificium exemplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina aliũm, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificium, hac ratione: Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquàm, sed vnus vbiquè est Christus, & hìc plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiquè offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quę tunc oblata quidẽ, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meã commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magìs autem recordationem sacrificij operamur. Sed quia sacrificij huius mentionem feci, volo pauca ad vos initiatos dicere. Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij sæpiùs, &c.

Quotidiè vnã hostiam offerimus in memoriam mortis Christi.

Eundem semper agnũ offerimus vbiq;.

Eandem offerimus hostiã quam Christus obtulit.

Luc. 22.

Operamur sacrificij recordationem.

2. IACOBVS, Basilius, & Chrysostomus in Liturgijs suis, vt infrà, M. testimonio secundo, tertio, & quarto. PRO VIVIS.

3. AVGVSTINVS libro vigesimosecũdo de ciuitate Dei, capite octauo: Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundũ *Cubedi appellatum, vbì cùm afflictione animaliũ & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorũ vim noxiam perpeti comperisset, rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum illò pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibì sacrificium corporis Christi, orans quantùm potuit, vt cessaret illa vexatio: Deo protinùs miserante, cessauit.

* Zubedi

Sacrificio corporis Christi dæmonis vexatio tollitur.

4. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesimaseptima in Ioannem: Ideò in mysterijs inuicèm salutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes pro nõ initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terræ & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.

Sacrificamus pro terræ fructibus.

5. IDEM homilia decimaoctaua in Acta Apostolorum: Ac fora quidem ac balnea faciunt multi, ecclesias autem non item, & omnia magìs quàm has. Ideò oro ac supplico, & gratiã peto, immò & legem pono, vt nullus qui habet villam, appareat carere ecclesia. Nè mihi dixeris: propè est, in vicinia est, magnus est sumptus, nõ magnum commodum: si quid habes insumendum in pauperes, illuc insume: meliùs illuc, quàm ibi: educa magistrum, educa diaconũ & sacerdotalem ordinem. Quasi ducta vxore vel sponsa, vel data virgine, sic erga ecclesiam affectus sis: dotem inscribe illi: ità tibi benedictionis prædium multiplicabitur. Quid enim non erit illic bonorum? Parúmne est, oro, torcular benedici: parúmne est, Deũ ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem ac decimas accipere? Ad pacem agricolarum hoc vtile. Venerabilis erit & presbyter posteà, & ad securitatem agri conducet. Preces illic perpetuę propter te, laudes & synaxes propter te, oblatio per singulos dies Dominicos. Quid magis mirandum, quòd alij extruunt clara sepulcra, vt posteri audiant quòd ille construxit, an quòd tu ecclesias excitas? Cogita quòd vsque ad Christi aduentum mercedẽ habiturus sis, qui altare Dei excitaturus es. Et paulò pòst: Parùm est, dico, oro, in sanctis oblationibus nomen tuum semper referri, & quotidiè pro villa preces ad Deum fieri?

Oblatio per singulos dies Dominicos, propter eum qui in villis suis Ecclesiã construit.

In sanctis oblationibus.

6. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoseptimo: Hoc quoquè quod audiuimus, quendam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificium offerre cõsueuerat, qui longo pòst tempore ad cõiugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: eiusq; coniunx illos fuisse dies inquibus pro eo sacrificium offerebat, recognouit. Ex alia etiã re, quę nobis ante annos septem gesta est, certissimè cõfirmatur: Agathus enim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atq; testantur, cùm beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset vt Romã veniret, vim nimiæ tẽpestatis pertulit, ità vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nunc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, post nauem carabum regebat, ruptóque fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repentè disparuit. Nauis autem cui Episcopus præerat, tandèm post multa pericula ad Osticam insulam fluctibus quassata peruenit. Cúmque die tertio Episcopus nautam qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparére, vehementer afflictus, mortuum credidit, sed per obsequium charitatis viuo vnum, quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti Deo pro absolutione eius animæ offerre sacrificiũ victimæ salutaris iubet:

Vi sacrificij oblati vincula soluta.

Oblatio sacrificij victimæ salutaris pro

anima nautæ, & eiusdē mirabilis efficacia.

bet: quo oblato, restaurata naue, perrexit ad Italiam. Cúmque ad Romanum portum venisset, illic nautam reperit quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eū, qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo viuere potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quotiès in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cū illo vndis pleno natauerat, & quotiès eo à superiori parte deorsùm verso ipse carinæ eius superfederat, adiungens cùm diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, iamq; eius virtus funditùs ex fame simul & labore cecidisset, quo eum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Etenim quod etiam nunc vsque testatur, dicens: Laborans in fluctibus atque deficiens, subitò mentis pondere sum grauatus, ità vt neque vigilare me crederem, neq; depressus somno essem: & eccè in eodem medio mari me posito quidā apparuit, qui mihi panem ad refectionē detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi, nec longè pòst nauis transiens affuit, quę me ab illo vndarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Ostica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolauit.

Hostia sacræ oblatiōis immolata pro nauta.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite vigesimo secundo: In pręfato autem pręlio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquàm silentio prętereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius, iuuenis vocabulo Huma, qui cùm die illo & nocte sequente inter cadauera occisorum similis mortuo iaceret, tandèm recepto spiritu reuixit, ac residens, sua vulnera, prout potuit, ipse alligauit. Deindè modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sicubì amicos, qui suî curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum, Comitem videlicet Edilredi Regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potiùs & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbì sanari cœpit, nocte eum, nè aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox vt abiêre, qui vinxerant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & abbatem monasterij in ciuitate, quæ hactenùs ab eius nomine Tumiacestir cognominatur. Qui cùm eum in pugna peremptū audiret, venit quærere, si fortè corpus eius inuenire posset: inuentumq; alium illi per omnia simillimum, putauit ipsum esse, quem ad monasterium suum deferens, honorificè sepeliuit, & pro absolutione animæ eius sæpiùs Missas facere curauit. Quarum celebratione factum est, quod dixi, vt nullus posset eum vincire, quin cōtinuò solueretur. Intereà Comes qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an fortè literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, per quas ligari non posset? At ille respondit, nihil talium artium nôsse. Sed habeo fratrē, inquit, presbyterum in mea prouincia, & scio quia ille me interfectum putās, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibì anima mea per intercessiones eius solueretur à pœnis. Dumq; aliquanto tempore apud Comitem teneretur, animaduertunt, qui eum diligentiùs considerabant, ex vultu & habitu, & sermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo, vt dixerat, sed de nobilibus. Tunc secretè aduocans eum Comes, interrogauit intentiùs vndè esset, promittens nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respōdit: Et ego per singula tua respon-

Virtute sacrificij vincula captiui soluuntur.

Missarū celebratio pro anima eius quē defunctū putabat.

Per Missas crebras & orationes anima soluitur à pœnis.

sa cognoueram, quòd rusticus non eras. Et nunc dignus es morte, quia omnes fratres & cognati mei in illa sunt pugna interempti, nec tamen occidam, nè fidē, quam promisi, præuaricem. Vt ergò conualuit, vendidit eum Londoniæ Fresoni cuidam, sed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, vllatenùs potuit alligari. Verùm cùm alia atque alia vinculorum genera hostes imponeret, cúmque vidisset qui emerat, eum vinculis non potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimendi, si posset. A tertia autem hora quando Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Canticam ad Regem Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, qui & ipse quondàm eiusdem reginæ minister fuerat, petijtq; & accepit ab eo precium suæ redemptionis, ac suo domino pro se, vt promiserat, misit. Qui post hæc patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta quæ sibi aduersa, quæ in aduersis sòlatia prouenissent, cognouitq; referente eo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solennia. Sed & alia quæ periclitanti ei commoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitùs sibi fuisse donata intellexit. Multiq; hęc à præfato viro audientes, accensi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum, vel eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domini victimas sacrę oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim quòd sacrificium salutare ad redemptionem valeret & animæ & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiêre, narrârunt: Vndè eam qui aliquando comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi.

Rursum vincula eiusdem Sacrificij virtute soluuntur.

Per oblationē hostiæ salutaris multa cōmoda & prospera contingunt.

Sacrificiū salutare valet ad redemptionem animæ & corporis sempiternā.

TRADITIO APOSTOLICA.

8. CLEMENS pontifex & martyr epistola tertia de officio sacerdotum & clericorum: Hìc ergò, hoc est, in præsenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbì & agendi & sacrificandi est locus: quoniam in alijs locis sacrificare & Missas celebrare non licet, nisì in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda, docente nos nouo & veteri testamento. Hæc Apostoli à Domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hęc nos docemus, vobisq; & omnibus absq; repræhensione tenere & docere, quibus agendum est, mandamus.

Sacrificare & Missas celebrare in certis locis.

Ex Apostolorum traditione.

9. IRENAEVS aduersùs hæreses libro quarto, capite trigesimosecundo: Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, nō quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secūdùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiēs in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Math. 26. Christus noui testamenti nouā docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens vbiq; offert.

Malach. 1.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerādorum mysteriorum

Apostolorum decretum de memoria mortuorum in Sacrificio.

rum memoria fiat eorũ qui discesserũt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis, &c.

Iterùm.

11. ITEM homilia sexagesimanona ad populũ Antiochenum, vbi eadem habet: sic enim inquit: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremẽdis mysterijs defunctorum agantur commemoratio. Sciunt enim indè illis multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalis plenitudo, & tremendũ proponatur sacrificium, quomodò Deum non exorabimus pro his deprecantes?

Ab Apostolis sancitum.

12. IOANNES Damascenus in sermone de defunctis, siue, quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorum beneficijs multùm iuuentur. Diui Apostoli discipuli saluatoris qui totum mundi circulum viuum cepêre prædicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis & impollutis vitalibusq; Sacramẽtis, memoriam eorum qui fideliter obdormiêrunt, habendam edixerunt, &c. vt infrà, B. testimonio quarto.

Apostolorum institutum de mortuorum commemoratione in Sacrificio.

INSTITVTIO.

1. C. IRENAEVS libro quarto contra hæreses, capite trigesimosecundo, vt suprà, B. testimo. nono.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de demonstratione Euangelica, capite decimo: Itaque post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiumq; eximium patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiúsque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Hoc etiam prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat, spiritu suo diuino præuiderat, vaticinatus est, vbi ait: Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & sustulit me de lacu miseriæ & de luto fæcis, & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro. Quod porrò sit hoc nouum canticum, declarat deincèps, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta & pro peccato non probâsti, tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem Deus voluntatem tuam, volui. & adiungit: Annunciaui iustitiam in Ecclesia magna. Sic planè docens pro antiquis sacrificijs & holocaustis, Christi aduentum per assumptionem humani corporis, eiúsque corpus perfectum, Deo oblatum esse, ipsúmq; hoc Ecclesiæ suæ nunciat cum gaudio tanquàm ingens mysterium, quod prophetica voce in capite libri propositum, expressúmque fit. Quum ergò huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporísque item illius, salutarisque sanguinis, vt noui Testamenti institutum habet, acceperimus, rursus à propheta Dauid instruimur ad dicendum: Parâsti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me: Pingue fecisti in oleo caput meum, & calix tuus inebrians quàm præstantissimus. Palàm igitur in his mysticam significat vnctionẽ & odorum afferentiã, mensæ Christi sacrificia, quibus operantes, incruentas & rationales, eiq; suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminentissimum omnium ipsius pontificem, edocti sumus. Hoc ipsum magnus quoquè propheta Esaias mirabiliter diuino spiritu indicante prouidit, & antequàm fieret prædicauit. dicit igitur sic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res mirabiles. Et quænam hæ sint res mirabiles, planè deincèps ostendit, dicens: Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus: bibent lætitiam, bibẽt vinum, vngentur vnguento, trade hæc omnia gentibus. Consilium enim hoc in omnes gentes. Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabilia, quę bonæ cuiusdam fragrantiæ, vnguentiq; vnctionẽ, non Israel, sed omnibus gẽtibus promittebãt, ex quo nõ immeritò propter vnguẽti vnctionẽ Christianorũ appellationẽ consecutæ sunt, sed vini quoquè lætitiã gentibus vaticinatur in eo: noui testamenti, quod à Christo conditũ est, mysterium

Christus hoc Sacrificium instituit.

Psal. 39.

Psal. 22.

Incruẽtas victimas in mẽsa Domini offerre edocti sumus à Christo.

Esaiæ 25.

subobscurè significans, quod sanè apud omnes gentes in pręsenti tempore perspicuè celebratur. Et paulò antè cùm de Gentibus & Iudęis ad Christum conuersis ageret, Meritò sanè, inquit, quando illius memoriam, corporisq; eiusdem & sanguinis recordationem quotidiè celebrant, & ad longè præstantius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquius fuerit.

Mysteriũ noui testamenti apud omnes gentes celebratur.

3. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cęcilium: Si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse summus sacerdos Dei patris, & sacrificium patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri in suî commemorationem pręcepit, vtiquè ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum & plenũ tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre secũdùm quod ipsum Christum videat obtulisse. Et paulò pòst: At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicẽ obtulit Dominus. Nunquid ergò Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij ostenderet occasum & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptum est: Et occident illum omne vulgus synagogæ filiorum Israel ad vesperam. Et iterùm in Psalmis: Adleuatio manuũ mearum sacrificium vespertinum. Nos autẽ resurrectionem Domini manè celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus, (passio est enim Domini, sacrificiũ quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. scriptura enim dicit: Quotiescunq; enim ederitis panem istum, & calicem istũ biberitis, mortem Domini annunciabitis quoadusq; veniat. Quotiescunquè ergò calicem in commemorationem Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse, faciamus.

lib. 2. epist. 3. Seipsum primus obtulit, & hoc fieri in suî cõmemorationẽ præcepit.

Cur Christus post cœnam obtulerit hoc sacrificiũ, nos autem manè offeramus.

Exod. 12.

Psal. 140.

1. Cor. 11.

4. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: Vndè verus ille mediator, inquãtùm formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus, cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cũ quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere, nè vel hac occasione quisquam existimaret, cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificiũ, cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaq; signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnũ per multa figuraretur, tãquàm verbis multis res vna diceretur, vt sine fastidio multùm commendaretur. Huic summo veroq; sacrificio cũcta sacrificia falsa cesserũt.

1. Tim. 2.

Christus est offerẽs & oblatio. Sacrificium Ecclesiæ.

Figuræ huius sacrificij.

Huic summo veroque sacrificio cuncta falsa cesserũt.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichęum, capite vigesimoprimo, vt suprà, A. testimonio duodecimo.

6. ET in Psalmum trigesimumtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutauit vultum suũ, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificiũ secundùm ordinem Aaron, & posteà ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech.

Christus de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundum ordinẽ Melchis.

Psal. 109.

7. LVCAE vicesimosecundo, vt in textu.

HOC FACITE. Luc. 22.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthęum: Hac de causa, desiderio desideraui, inquit Dominus, hoc pascha vobiscum comedere, hoc est, tradere vobis res nouas & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoquè bibit ex eo, nè auditis verbis illis dicerent: Quid igitur sanguinem bibimus & carnem comedimus? ac ideo perturbarentur. Nam & quando priùs de his verba fecit, multi solummodò propter verba scandalum passi sunt. Nè igitur tunc id quoquè accideret, primus ipse hoc fecit, vt trãquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quid porro vetus quoquè illud, inqes, facere oportet? Minimè: ideò enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret,

Christus bibit sanguinẽ suum in Cœna.

Dicẽs, hoc facite, veteris agni sacrificium abrogauit.

ret. Prætereà si remissionem hoc peccatorũ facit, sicut certè facit, superuacaneum illud omninò est. Sed sicut in veteri, eodem hîc modo in beneficio reliquit, & memoriam mysteriorum colligauit, etiam hinc hæreticorum ora frænando. Nam quando dicunt, vndè patet immolatum Christum fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorum cõsuimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum aut signum hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quoniam Marcion, Valentinus, Manichæus, eorúmque sequaces negaturi erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper ità reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ità per sacratissimã istam mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorũ omnium est.

Per oblationẽ huius incruenti sacrificij, cruentũ contra quosdam hæreticos defenditur.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorẽ epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebãt sanguinem, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hîc autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Et paulò pòst: Sed quare addit, quem frangimus? Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autem minimè, sed omninò contrà: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus nõ est, id in oblatione patitur propter te: frangi sustinet, vt omnes satiet.

Cur Christus sanguinem sumpserit.

Pro brutorũ cæde seipsum offerendum præcepit. Exod. 12. Num. 9.

Fractio Eucharistiæ.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Dum altaria dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Domini Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentatis: Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus cõprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, non homini, neque angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbiquè offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritusancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in suì commemorationem. Nam de sacrificijs idolorum notum vobis à me factum est, quia ea maximè de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio viui Dei est vobis vita, sic participatio mensæ simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimiæ tribulationes huius seculi.

Altare ad cõsecrationem reseruatum dedicatur.

Sacrificium Deo offertur in ara sanctificata.

Christi corpus & sanguinẽ offerimus Ioan. 4.

Hoc remedio vita præstatur & mors effugatur.

Christus iussit in suì memoriam hoc Sacrificium offerri.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Hinc iam venerandus antistes diuinis altaribus adstans, sancta & diuina laudat IESV opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in spiritusancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, venerandaq́; ipsorum intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria in signis celebranda progreditur, idq́; ex traditione diuina. Quocircà reuerenter simul & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem (quę supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decẽter exclamãs, Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tãto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, vt & sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participent: sicq́; veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subijcit, in signis sanctè propositis.

Christus cũ dixit, hoc facite &c. hostiam salutarem litari iussit.

12. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto constitutionum Apostolicarum, capite vicesimo: Domino crucifixo & suscitato, illucescente die Dominico, impleta est scriptura quæ dicit, Exurgã, dicit Dominus, fiducialiter agam in eo: &, Tu Domine miserere meî, suscita me, & retribuam eis. Quare vos quoq́;, suscitato Domino, offerte sacrificiũ vestrum, de quo vobis præcepit per nos, dicens: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè ieiunium soluite læti, & festum diem agentes, quoniam pignus resurrectionis nostræ Iesus Christus à mortuis est excitatus: idq́; sit vobis legitimum solenneq́; in perpetuum, vsque ad consummationem seculi, quoàd venerit Dominus.

Psal. 11. Psal. 40.

Offerendum sacrificiũ de quo Christus per Apostolos præcepit, vsque ad cõsummationẽ seculi. Luc. 22.

FIGVRAE.

1. D. GENESIS quarto: Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis sui & adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.

2. ITEM capite octauo: Aedificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare: odoratusq́; est Dominus odorem suauitatis.

3. ET decimoquarto capite: At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit Abraham, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso qui creauit cælum & terram &c.

4. EXODI duodecimo: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absq́; macula, masculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum. Et seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mensis huius: immolabitq́; eum vniuersa multitudo filiorũ Israel ad vesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super vtrunque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Aegypti.

5. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: vt suprà, C. testimonio quarto.

6. IDEM libro sexto cõtra Faustum Manichęum, capite quinto, de sacrificijs veteris testamenti loquẽs: Et ipsa, inquit, figuræ nostræ fuerunt, & omnia talia multis & varijs modis vnum sacrificium, cuius nũc memoriam celebramus, significauerũt. Vndè isto reuelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt: sed in significandi authòritate manserunt.

Figuræ nostri sacrificij.

1. E. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr in oratione de consummatione mũdi & Antichristo: Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instàr erunt, preciosumq́; corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis: liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur: Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ.

IVGE SACRIFICIVM.

In diebus Antichristi auferetur liturgia.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimanona operis imperfecti in Matthæum, in ea verba, Cùm ergò videritis abominationem: Et sic prophetę verba significant magìs de consummatione mundi: prophetia tamen, sicut docet Christus, ad vtrunque est dicta. Sunt autem verba illa sic: In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio de-

Dan. 9.

solationis stabit in loco sancto, vsque ad consummationem temporis, & consummatio dabitur super solitudinem. Illic exercitus Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus fuerat Iudaicum cultum: hîc autem Antichristus dicitur abominatio desolationis, quia multorum Christianorum animas facturus est desolatas à Deo. Nam antequàm caperent Romani Hierusalem, in dimidio hebdomadis Christus per suam doctrinā tulit de medio iuge sacrificium Iudæorum. Nam dicitur tribus annis & sex mensibus docuisse, qui numerus facit dimidium septem annorum, vt illud sacrificium quod iugiter fuerat in vsu, tolleretur de medio, & offerretur sacrificium laudis in voce, & sacrificium iustitiæ in operibus, & sacrificium pacis per Eucharistiam. Vsque ad finem autem seculi tumultus est, quia Iudaica consuetudo de sacrificijs offerendis nunquàm est reparanda. Itē in medio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus, hoc sacrificium Christianorum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit, qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

Sacrificium Christianorū ab Antichristo tollēdum.

3. DANIELIS duodecimo: Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationē: dies mille ducenti nonaginta.

4. ET capite nono: Et post hebdomadas sexagintaduas occidetur Christus &c. *Confirmauit autē pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

** confirmabit*

MELCHISEDECH.

1. F. PSALMO cētesimo nono: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.

2. AD Hebræos septimo: Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei. Et paulò pòst: Si ergò consummatio per sacerdotium Leuiticū erat, quid adhuc necessarium fuit secūdùm ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & nō secundùm ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necessè est vt legis translatio fiat.

3. GENESIS decimoquarto, vt suprà, D. testimonio tertio.

lib. 2. epist. 3.

4. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nam cùm dicat Christus, Ego sum vitis vera: sanguis CHRISTI non aqua est vtiquè, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo CHRISTI sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Genesi circa sacramentum Noē hoc idem præcurrisse, & figuram Dominicæ passionis illic extitisse, quòd vinum bibit, &c. Item in sacerdote Melchisedech sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundùm quod scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchisedech typum CHRISTI portaret, declarat in Psalmis Spiritussanctus, ex persona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Qui ordo vtiquè hîc est, de sacrificio illo veniens & indè descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster IESVS CHRISTVS? qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem. Et paulò pòst: Vt ergò in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit antè imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet constituta: quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem Spiritussanctus typum Dominici sacrificij antè præmonstrat, immolatæ hostiæ & panis & vini, sed & altaris & Apostolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, ædificauit sibi domū, & subdidit columnas septem: Mactauit suas hostias, miscuit in cratera vinum suum, & parauit mensam suam: Et misit seruos suos, conuocās cum excelsa prædicatione ad craterem, &c.

Mixtio vini & aquæ in calice. Ioan. 15.

Genes. 9.

Genes. 14.

Psal. 109.

Sacrificium Melchised. nostri sacrificij typus est.

Christus sacrificium obtulit secundùm ordinē Melchisedech in vltima cœna.

Prouer. 9.

5. EVSEBIVS libro quinto de demonstratione Euangelica, capite tertio: Et sanè oraculi exitus admirabilis ei qui contempletur, quemadmodùm Saluator noster IESVS, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodùm ille qui sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ità sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster: deindè qui ab ipso profecti sunt, sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundùm ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant, quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem, protulit panes & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abraham.

Per ministros suos administrat Christus sacrificium secundùm ordinē Melchisedech.

Figuræ oblationis nostræ.

6. HIERONYMVS in epistola decimaseptima ad Marcellā, sub nomine Paulæ & Eustochij, vt commigret Bethlehem: Recurre ad Genesim, & Melchisedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis: qui iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christiannm in saluatoris sanguine & corpore dedicauit.

Melchisedech in typo Christi panē & vinum obtulit.

7. IDEM ad Euagriū epistola cētesima vigesima sexta: Sic & Melchisedech, eò quòd Chananeus fuerit, & non de genere Iudæorū, in typū præcessisse sacerdotis filij Dei, de quo dicitur in cētesimo nono psalmo: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quòd solus & rex fuerit & sacerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio: vt non gentes ex Iudæis, sed Iudæi à gentibus sacerdotium acceperint, neq; vnctus oleo sacerdotali, vt Moysi præcepta constituunt, sed oleo exultationis & fidei puritate: neq; carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorū animalium sanguinem dextra susceperit, sed pane & vino simplici puroq; sacrificio, Christi dedicauerit sacramentum, & multa alia quæ epistolæ breuitas non recipit.

Leuit. 8.

Panis & vini puro sacrificio, Christi sacramētum dedicauit.

8. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumtertium, concione secunda: Coram regno ergò patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificium secūdùm ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificiū secundùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentē Iudæorum, & venit ad gentes. Quid est ergò, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quàm misericordia Domini nostri Iesu Christi?

Instituit sacrificium de corpore & sanguine suo secundùm ordinē Melchisedech.

9. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta Melchisedechianorum: Obtulit ipsi Abraham panes & vinum &c. quandoquidem ex ipso ex circuncisione futurū erat sacerdotiū, vt omnis altitudo quę se effert cōtra cognitionē Dei, per cognitionē Dei destrueretur, ad hoc vt nè se iactās circūcisio de sacerdotio,

tio, contradicere possit sacerdotio sanctæ ecclesiæ. Abrahã enim obtulit ipsi Melchisedech decimã. Qui verò ab Abrahamo descenderũt, ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem cùm rursùs esset sacerdotium ex circuncisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim à generatione Leui, septimam verò à successione Aaron: natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas nè constituatur, verùm ad id quod ante Leui & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo & hucusq; dum non ampliùs semen secundùm successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur. Primum enim sacerdotium in præputio per Abel perficitur: sed & deinceps per Noë: tertium verò per Melchisedech. Et paulò pòst: Quando Abraham fuit annorum octoginta octo aut nonaginta plùs minùs, tunc Melchisedech ipsi obuiàm venit, & proposuit ipsi panes & vinum, mysteriorũ ænigmata præfigurans & exẽplaria: quum Dominus noster dicat: Ego sum panis viuens: & exemplar sanguinis ipsius, qui ex latere ipsius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & respersionem ac salutem animarum nostrarum.

Panis & vinũ Melchisedech erant mysteriorum exemplaria. Ioann. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cęde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mensa hãc mysticam præfigurauit mensam, velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figurã præ se ferebat & imaginem. Tu es, inquit, sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Hunc panem panes figurabãt propositionis. Hæc est pura scilicet hostia & incruenta, quam ab ortu vsq; ad occasum ipsi offerri per prophetam Dominus loquitur, corpus videlicet & sanguis Christi.

Mensa Melchisedech nostram significabat.

Psal. 109. Leuit. 24. Mala. 1. De nostra hostia incruẽta prædixit Malachias.

1. G. NVMERORVM vigesimooctauo: Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis, agnos anniculos immaculatos duos quotidiè in holocaustũ sempiternũ: vnum offeretis manè, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin. holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorẽ suauissimum incensi Domini: & libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in sanctuario Domini. Alterumq; agnum similiter offeretis ad vesperã, iuxta omnẽ ritũ sacrificij matutini & libamentorũ eius, oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba quæ ritè funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum &c. vbi de oblationibus singularũ solennitatum agitur.

2. CAPITE verò vigesimo nono de oblationibus & sacrificijs solennitatum septimi mensis.

3. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite vigesimo, exponẽs illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hîc certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum sibi ædificâsse corpus humanum, & huic tanquàm capiti membra Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolâsse, mensam in vino & panibus pręparâsse. vbi appâret etiam sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, insipientesq; & inopes sensu vocâsse: quia sicut dicit Apostolus, Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod sequitur, dicit: Derelinquite insipientiam, vt viuatis: & quærite prudẽtiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator

Prouerb. 9.

Psal. 109. 1. Cor. 1.

Prouer. 9.

Eccl. 9.

testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris testamenti, quæ immolabãtur in vmbra futuri, propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo & nono eiusdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.

Sacrificium Melchisedechicũ successit alijs sacrificijs typicis. Psal. 39. Pro omnibus alijs sacrificijs offertur corpus Christi.

9. MALACHIAE primo: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

OBLATIO MVNDA.

5. MARTIALIS apostolus Galliæ ad Burdegalenses, capite tertio, vt suprà, C. testimonio decimo.

6. ITEM Iustinus philosophus & martyr aduersùs Iudæos in dialogo cum Tryphone habito, vt suprà, A. testimonio octauo.

7. IRENAEVS libro quarto aduersùs hæreses, capite trigesimosecundo, vt suprà, B. testimonio nono.

8. ITEM in eodem libro quarto, capite trigesimotertio: Quoniam nomen filij proprium patris est, & in Deo omnipotente per IESVM CHRISTVM offert Ecclesia, benè ait secundùm vtraque, & omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificiũ purum. Incensa autem Ioannes in Apocalypsi, orationes ait esse sanctorum.

Mala. 1. Apoc. 5. & 8.

9. ET capite trigesimoquarto: Igitur Ecclesiæ oblatio, quã Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificiũ, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et genus oblationum reprobatum est: oblationes enim & illic, oblationes autem & hîc. Sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia. Sed species immutata est tantùm, quippe cùm iam non à seruis, sed à liberis offeratur. Et pòst: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sententia pura & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum quæ sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationẽ Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hæreticorum loquens, ait: Quomodò autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filiũ dicãt, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, defluunt fontes: & dat primùm quidem fœnum, pòst deindè spicam, deindè plenum triticũ in spica. Quomodò autem rursùs dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursum confirmat sentẽtiam nostram. Offerimus enim ei, quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prędicantes carnis & spiritus. Quemadmodùm enim qui est à terra panis percipiẽs vocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Ecclesiæ oblationẽ Dominus offerri docuit in vniuerso mũdo.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistiæ.

10. CHRY-

10. CHRYSOSTOMVS in homilia super psalmum nonagesimumquintum, illud Malachiæ citãs, Non est mea voluntas &c. Vide quàm luculenter, quamq; dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui à terrenis radicibus sumitur, sed qui à puro corde exhalatur. Vides vt vbique locorum concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circunscriptum neque altare, neque canticum? In omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica mensa, cælcste summeq; venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorum differentia, &c. vbi cùm explicâsset multa alia esse noui testamẽti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud salutare donum: secundum, martyrum: tertium, deprecationis: quartum, iubilationis: quintum, iustitiæ: sextum, eleemosynæ: septimũ laudis: octauum compunctionis: nonum humilitatis: decimum prædicationis: tametsi quiddam prætermisi, quum animo nouem enumerârim, putaui me tradidisse decem. Quodnam igitur sacrificij genus prætermissum est? Est decimum sacrificium, fructificationis.

Malach. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificium.

Summè venerandũ sacrificium.

Varia sacrificiorum genera apud Christianos, inter quæ primum est hoc nostrum.

11. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite vigesimotertio: Dei præclarissimum atque optimum sacrificium nos ipsi sumus. Hæc est ciuitas eius, cuius rei mysterium celebramus oblationibus nostris quæ fidelibus notæ sunt. Cessaturas enim victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi: & vnum sacrificium gentes à solis ortu vsque ad occasum, sicut iam fieri cernimus, oblaturas per prophetas Hebræos oracula increpuêre diuina.

Malach. 1. A Malachia prædictum.

12. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite trigesimoquinto: Malachias prophetans Ecclesiam, quam per Christũ iam cernimus propagatam, Iudæis apertissimè dicit ex persona Dei: Non est mihi voluntas in vobis &c. Ab ortu solis &c. Hoc sacrificium per sacerdotium Christi, secundùm ordinẽ Melchisedech, cùm in omni loco à solis ortu vsque ad occasum Deo iam videamus offerri: sacrificium autem Iudæorum, quibus dictum est: Non est mihi voluntas in vobis, nec accipiam &c. cessâsse negare nõ possunt: quid adhuc expectant alium Christum, quum hoc quod prophetatum est legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, nisi per ipsum?

Cap. 1.

Sacerdotium Christi secundùm ordinẽ Melchisedech à Malachia prædictum.

1. H. ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenẽsis, & Manahen qui erat Herodis collactaneus, & Saulus. Ministrantibus (in Græco est, λειτουργούντων) autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit, Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod assumpsi eos.

2. CANON tertius Apostolorum: Si quis episcopus, aut presbyter, præter ordinationẽ Domini, alia quædam in sacrificio offerat super altare, id est, aut mel, aut lac: aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra constitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

3. ITEM Canon nonus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non communicauerit, aut causam dicat, vt si rationabilis fuerit, veniam consequatur: aut si non dixerit, communione priuetur, tanquàm qui populo causa læsionis extiterit, dans suspicionem de eo, qui sacrificauit, quòd rectè non obtulerit.

4. CLEMENS põtifex & martyr libro sexto constitutionum Apostolicarum, capite vigesimotertio: Christus circũcisionem sustulit, cùm eam in se explêsset. Baptismum, sacrificium, sacerdotium, localem adorationem alio modo mutauit: Pro quotidiano baptismo, vnum solum baptismum instituit, qui in eius mortem perficitur: Pro vna tribu, de qualibet natione præcepit optimos deligi, nec corporum integritatem spectari, sed religionem ac vitam: Pro sacrificio cruento, rationale & incruentum, ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortẽ Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur: Pro adoratione locali, ab ortu solis vsque ad occasum, in omni loco imperij sui nomen suum celebrari statuit. Quare non sustulit à nobis legem, sed vincula.

Instituit Christus incruentum & mysticum sacrificium.

Malach. 1.

5. CONCILIVM primum Nicenum canone decimoquarto: Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant.

Offerendi sacrificij potestatem non habent Diaconi.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimonono: Quoniam Catechumenorum orationem separatim & priùs post tractatum Episcoporum oporteat celebrari. Quibus egressis orent etiam hi, qui in pœnitentia sunt constituti, & post manus impositionem his quoquè abscedentibus, tũc fideles orare debebũt. Quorum tres orationes fiant, vna quidem (id est, prima) per silentiũ, secunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demùm osculo pacem dari debere. Et posteaquàm presbyteri episcopo pacẽ dederint, tunc etiam laicos dare. Et sic oblatio offeratur. Solis autem ministris altaris liceat ingredi ad altare, & ibidèm communicare.

7. ET canone quinquagesimooctauo eiusdem Cõcilij: Non oportet in domibus oblationes ab Episcopis siue presbyteris fieri.

8. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt suprà quæstione quarta, A. testimonio quinto.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite primo: Quoniam sub priori testamento, teste Apostolo Paulo, propter Leuitici sacerdotij imbecillitatem consummatio non erat: oportuit, Deo patre misericordiarum ità ordinante, sacerdotem alium secundùm ordinem Melchisedech surgere, Dominũ nostrum Iesum Christũ, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noster etsi semel seipsum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium eius extinguendum non erat: in cœna nouissima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ sponsæ suæ Ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruẽtum illud semel in cruce peragendum repræsentaretur: eiusq; memoria in finem vsque seculi permaneret: atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidiè committuntur, peccatorum applicaretur: sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech se in æternum constitutũ declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit: ac sub earundem rerum symbolis, Apostolis, quos tunc noui testamenti sacerdotes constituebat, vt sumerent tradidit: & eisdem eorumq; in sacerdotio successoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vtì semper catholica Ecclesia intellexit, & docuit. nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat, nouum instituit Pascha, seipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, eripuitq; de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest: quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gẽtibus, in omni loco mundam offerendam prædixit, & quam non obscurè

Doctrina Cõcilij de sacro sanctæ Missæ sacrificio.

Heb. 7.

Psalm. 109.

Christus in cœna obtulit tanquàm sacerdos secundùm ordinem Melchisedech.

Luc. 22.

Exo. 12.

Coloss. 1.

Per Malachiã prædictum. Cap. 1.

1.Cor. 10. à B.Paulo insinuatum. — *Per sacrificia alia significatum.* — *In Missa offertur verum & proprium sacrificium.* — *Per, hoc facite, sacerdotes instituit Apostolos.*

scurè innuit Apostolus Paulus Corinthijs scribens, cùm dicit: Non posse eos qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sint, mensæ Domini participes fieri: per mensam, altare vtrobiq; intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum, naturæ & legis tempore, similitudines figurabatur: vtpotè, quæ bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur. In eadem sessione canone primo de Sacrificio Missæ: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificiũ: aut quòd offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit. Et canone secundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes: aut non ordinâsse, vt ipsi, alijq; sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, anathema sit.

10. IACOBVS, Basilius, Chrysostomus, in Liturgijs, vt infrà M. testimo. secundo, & sequentibus.

MISSAE NOMEN.

Missarum solennia. — *Panis & vinũ aqua permixtum, offerẽdum in sacrificio.* — *Matth. 26.*

1. ALEXANDER primus in epistola prima ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorũ quoque oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ità vt repulsis opinionibus superstitionum, panis tãtùm & vinum aqua permixtum, in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed vtrunque permixtum, quia vtrunque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Ipsa verò Veritas nos instruit, calicẽ & panem in sacramento offerre, quando ait: Accepit Iesus panem, & benedixit &c.

Missas celebrare. — *Luc. 2.* — *Missarum celebrationes.* — *Mar 15.* — *Acto. 2.* — *Missarum solennia.*

2. TELESPHORVS pontifex & martyr in epistola ad omnes Episcopos, capite secundo: Nocte verò sancta Natiuitatis Domini saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo pastoribus nunciatus est, sicut ipsa veritas testatur, dicens: Pastores erant in &c. Reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horã diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos spiritus sanctus descẽdisse legitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in Missarum solennijs celebrandus est, atque solenniter recitandus.

Super memorias Martyrũ Missæ celebrentur.

3. FELIX primus pontifex & martyr in epistola secũda ad Episcopos Galliæ: Nos verò ad supplementum vestrum fratres & coëpiscopos nostros vocauimus ampliùs quàm septuaginta, cum quibus hæc quæ subtèr habentur inserta, regulariter tractando decreuimus &c. Et posteà: Quapropter in præfata constituimus synodo, vobisq; & omnibus Ecclesijs tenendum & agendum mandamus, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, nè memoriæ eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi.

Cum Missa.

4. HIGINVS pontifex & martyr apud Gratianũ de consecratione distinctione prima: Omnes Basilicæ cum Missa debent semper consecrari. vbi autem plures sunt &c.

A Sacerdotibus Missarũ tempore sacra mysteria consecrãtur. — *Missas facere.* — *Missarum solennia celebrare.*

5. SOTER pontifex & martyr, apud eundem Gratianum de consecratione, distinctione prima, capite, vt illud: Censuimus ergò conuenire, vt cùm à sacerdotibus Missarum tempore sacra mysteria consecrantur, si ægritudinis accidat quilibet euentus, quo cœptum nequeat expleri mysterium, sit liberum episcopo vel presbytero vel alij, vt consecrationem expleat officij cœpti. Et post pauca: Nullus post cibum potumq; siue quodlibet minimum sumptum Missas facere præsumat. Ibidèm: Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus &c.

Cum Missa.

6. EVARISTVS pontifex & martyr, apud Iuonem parte tertia, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigesimoseptimo: Omnes basilicæ cum Missa debent semper consecrari.

In Missa.

7. FABIANVS pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum sexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundùm ritum implere non potest.

Missæ celebrantur.

8. DAMASVS pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipsius vita, sic ait: Hic passionem Domini miscuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur.

Missarum actio.

9. DEINDE de Sixto primo: Et constituit, vt Missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

Missas celebrare.

10. ITEM de Telesphoro: Hic fecit vt in natali Domini nostri Iesu Christi noctù Missæ celebrarẽtur, cùm omni alio tempore ante horæ tertię cursum nullus præsumeret Missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem. & vt ante sacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo.

Missas celebrari.

11. ET de Felice primo: Hic constituit supra sepulcra aut memorias martyrum, Missas celebrari.

In Missa.

12. IDEM Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, &c. nec publicè quidẽ in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, &c.

In publica Missa.

13. CONCILIVM Carthaginense secundum canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliare quenquam in publica Missa, presbytero non licere, hoc omnibus placet.

Missas tenere. — *Missas facere.*

14. AGATHENSE Concilium capite vicesimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusq; conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus: Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali S.Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habẽtur, non nisi in ciuitatibus, aut in parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Missam facere cœpi. — ** nè cuius*

15. AMBROSIVS epistola trigesimatertia ad Marcellinam sororem suam, de tradendis basilicis: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atq; tractatum, dimissis catechumenis, symbolum aliquibus competentibus in baptisterijs tradebam basilicæ. Illic nunciatum est mihi, cõperto quòd ad Portianam basilicam de palatio decanos misissent, & vela suspenderent, populi partem eò pergere. Ego tamẽ mansi in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, * nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè vt meus sanguis pro salute nõ solũ populi, sed etiam pro ipsis impijs effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui iniurię virum.

Ad Missas.

16. AVGVSTINVS sermone nonagesimoprimo de tempore: In lectione quæ nobis ad Missas legenda est, fratres charissimi, audituri sumus, quòd filij Israël post transitum maris rubri venerunt, &c.

Fit Missa catechumenis.

17. IDEM sermone ducentesimo trigesimoseptimo de tempore: Eccè post sermonem fit Missa catechumenis, manebunt fideles, venietur ad locum orationis. Scitis quò accessuri sumus, quid priùs Deo di-

ꝺuri ſumus? Dimitte nobis debita noſtra &c.

18. ET in ſermone ducẽteſimo quinquageſimoprimo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, neque ocioſus quis domi remaneat, cæteris ad Eccleſiã pergentibus: neque in venatione ſe occupet, & diabolico mancipetur officio, circunuagando campos & ſyluas, clamorem & cachinnum ore exaltans, non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoquè quod deteſtabilius eſt, ad Eccleſiam aliqui venientes non intrant, non inſiſtũt precibus, non expectant cum ſilẽtio ſanctarum Miſſarum celebrationem, ſed quando lectiones diuinæ intùs leguntur, tunc ipſi foris aut cauſas dicere, aut diuerſis ſtudent calumnijs impugnare, aut videlicet in alea vel in iocis inutilibus inſudare.

Miſſarum celebratio.

Sanctarum Miſſarum celebratio.

19. CONCILIVM Mileuitanum, cui Auguſtinus interfuit, canone duodecimo: Placuit etiam & illud, vt preces vel orationes ſeu Miſſæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, ſiue præfationes, ſiue commendationes, ſeu manus impoſitiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omninò dicantur in Eccleſia, niſi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, nè fortè aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus ſtudium ſit compoſitum.

Miſſæ nõ niſi approbatæ celebrentur.

20. CONCILIVM quartum Carthaginenſe, cui etiam interfuit Auguſtinus, canone octogeſimoquarto: Vt Epiſcopus nullum prohibeat ingredi Eccleſiã, & audire verbum Dei, ſiue gentilem, ſiue hæreticum, ſiue Iudæum, vſque ad Miſſam catechumenorum.

Miſſa catechumenorũ.

21. LEO Magnus epiſtola octogeſimaprima ad Dioſcorum Alexandrinum: Vt autem in omnibus obſeruantia noſtra concordet, illud quoquè volumus cuſtodiri, vt quum ſolennior feſtiuitas conuentum populi numeroſioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere baſilica ſimul vna non poſſit, ſacrificij oblatio indubitanter iteretur, nè his tantùm admiſſis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui poſtmodùm confluxerint, non recepti: cùm plenum pietatis atque rationis ſit, vt quotiès Baſilicam, in qua agitur, præſentia nouæ plebis impleuerit, totiès ſacrificium ſubſequens offeratur. Neceſsè eſt autem, vt quædam pars populi ſua deuotione priuetur, ſi vnius tantùm Miſſæ more ſeruato, ſacrificium offerre non poſſint, niſi qui prima diei parte cõuenerint. Studioſè ergò dilectionẽ tuam & familiariter admonemus, vt quod noſtræ cõſuetudini ex forma paternæ traditionis inſedit, tua quoquè cura non negligat, vt per omnia nobis & fide & actibus congruamus.

Sacrificij oblatio iterari præcipitur in eodem die & templo.

Vnius Miſſę.

22. IDEM epiſtola octogeſimaoctaua, ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidem in Miſſa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epiſtolas mittere Chorepiſcopis vel presbyteris licet.

Publicè in Miſſa.

CAEREMONIAE.

1. & LVCAE vigeſimoſecundo, 2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt in textu.

3. DE cæremonijs Miſſæ vide Dionyſium Areopagitam libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite tertio, vt ſuprà A. teſtimonio quinto. Scripſerunt de ijſdem cæremonijs & ritibus quamplurimi alij: atque ij pręſertim qui libros edidêre de diuinis vel eccleſiaſticis officijs, vt Iſidorus Hiſpalenſis, Vualafridus abbas S. Galli, Alcuinus, Amalarius archiepiſcopus Treuirenſis, Angelomus, Rabanus archiepiſcopus Moguntinus de inſtitutione clericorum, Remigius Altiſiodorenſis, Herigerus abbas Lobienſis, Berno abbas Augienſis de officio Miſſæ, Bernoldus Conſtantienſis presbyter, Iuo Carnotenſis in ſermonibus de rebus Eccleſiaſticis, Hildebertus Cenomannẽſis, Anſelmus Cantuarienſis, Honorius Auguſtodunenſis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitienſis, Innocentius tertius in libris de officio Miſſæ, Guilielmus Altiſiodorenſis, Ioannes Beleth, Thomas Aquinas opuſculo de expoſitione Miſſæ, & in tertia parte quæſtione octuageſimatertia, Guilhelmus Durandus epiſcopus Mimatenſis, Micrologus, & plures alij.

Vide Trit. de Script. Eccle. Itẽ Ordinem Rom. cũ adiunctis Scriptoribus, per Melchiorem Hittorpium Coloniæ editum anno 1568.

4. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaſecunda, capite quinto: Cumq́; natura hominum ea ſit, vt non facilè queat ſine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem ſuſtolli: proptereà pia mater Eccleſia ritus quoſdã, vt ſcilicet quædam ſummiſſa voce, alia verò elatiore, in Miſſa pronunciarentur, inſtituit. Cæremonias itẽ adhibuit, vt myſticas benedictiones, lumina, thymiamata, veſtes, aliaq́; id genus multa, ex Apoſtolica diſciplina & traditione, quo & maieſtas tanti ſacrificij commendaretur, & mentes fidelium per hæc viſibilia religionis & pietatis ſigna ad rerum altiſſimarum, quæ in hoc ſacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cur Eccleſia ritus & cæremonias Miſſæ inſtituerit, ex traditione Apoſtolica.

5. IBIDEM canone ſeptimo: Si quis dixerit, cæremonias, veſtes, & externa ſigna, quibus in Miſſarum celebratione Eccleſia Catholica vtitur, irritabula impietatis eſſe magis, quàm officia pietatis, anathema ſit.

Contemnentes cæremonias & ritus Miſſæ, anathemate feriuntur.

6. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epiſtolam ad Epheſios: Oro te, an voles manibus illotis ad oblationem accedere? Non arbitror, ſed malles vtiquè potiùs omninò non accedere, quàm ſordidis accedere manibus. Cùm ergò in modico adeò ſis religioſus, audes accedere & contrectare, cùm animã habeas ſordidam? Atquì manibus quidem ad tempus continetur, in illam verò totus reſoluitur. Cur non vaſa vides ita vndique lota, ità ſplendida? Illis debebant nobis animæ & puriores & ſanctiores atque illuſtriores eſſe. Quamobrem? Quoniam illa propter nos talia fiunt. Illa non ſunt participes illius quem in ſe habent, non ſentiunt illum: nos verò planè. Nunc verò ſordido vaſe nolles vti, anima verò ſordida accedis? Multam video huius rei inæqualitatem. Eadem habet homilia ſexageſimaprima ad Antiochenos.

Vaſa ſplendida adhibentur, vt illis ſplendidiores diſcamus habere animas.

7. ET homilia decimaquarta in eãdem epiſtolam: Tu cùm Cherubim apud thronũ regis cõſtitutus conuiciaris fratrem? Non vides ſacra illa vaſa? Non ad vnum ſemper illa vſurpantur? Audétne quiſquam illis ad aliud quicquam vti? Iam tu vaſis iſtis ſanctior es, idq́; multò. Cur itaque teipſum ſordidũ reddis & pollutum?

Vaſis ſacris nemo ad propria vti audet.

8. PRVDENTIVS in Peri Stephanon hymno ſecundo. Præfectus ità beatum Laurẽtium alloquitur.

Hunc eſſe veſtris Orgijs
Morémque, & artem proditum eſt:
Hanc diſciplinam fœderis,
Libent vt auro antiſtites.
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem,
Auróque nocturnis ſacris
Adſtare fixos cereos.

Auro libant antiſtites, & argẽteis ſcyphis, adſtantibus aureis candelabris.

Cui ſic deinde reſpondet ſanctus martyr:

Eſt diues, inquit, non nego,
Habétque noſtra Eccleſia
Opúmque & auri plurimum,
Nec quiſquam in orbe eſt ditior.
Is ipſe tantum non habet
Argenteorum ænigmatum
Auguſtus, arcem poſſidens,
Cui nummus omnis ſcribitur.

9. OPTATVS Mileuitanus libro ſexto contra Donatiſtas: Si ſuffecerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frangere, raſiſſe peccatum eſt. Quæ eſt iſta noua & ſtulta ſapientia, nouitatem quærere in viſceribus maieſtatis, & remota quaſi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quaſi alteram quærere: Vndè cùm aliquid fuerit ablatum, minui poteſt, mutari non poteſt. Raſiſti equidem quod tibi viſum eſt: ſed adhuc ibi eſt quod odiſti? Quid, quòd ſi ſic coniuràſtis, vt quæ à nobis in nomine Dei in ipſo myſte-

mysterio facta sunt, immunda viderentur: Quis fidelium nescit in peragendis mysterijs ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, nō lignum. Aut si tactu possit penetrari velamen, ergò penetrantur & ligna. Si penetrari possunt ligna, penetratur & terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quæ subter est, fodiatur. Altā facite scrobem, dum pro vestro arbitrio quæritis puritatem. Sed obseruate nè veniatis ad inferos, & illic inueniatis Core, Dathan, & Abiron schismaticos, magistros scilicet vestros. Ergò & fregisse vos & rasisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos posteà mutâsse consilium, & altaria à vobis iam non frangi, sed radi tantūmodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ priùs facta sunt iudicatis, quia minimè fieri debuerūt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores &c. vt suprà quæstione quarta, A. testimonio 17.

Altaria tempore sacrificij linteamine cooperiuntur.

Numer. 16.

Calices Christi sanguinis portatores.

10. HIERONYMVS in epistola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paschales: In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrósque calices & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda.

Reuerenter tractandi sacri calices &c.

11. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quinta mystagogica: Vidistis diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti &c. Deindè clamat diaconus longè pòst: Complectimini & osculemini vos inuicèm: atque tunc mutuo nos osculo salutamus. Posteà clamat sacerdos: Sursum corda. Vos deindè respondetis: Habemus ad Dominum. Deindè dicit sacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos subijcitis: Dignū & iustum est. Facimus deindè mentionem cæli & terræ & maris, Solis & lunæ, & siderum ac vniuersæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam istius quæ videtur, quàm illius quæ sub aspectum nostrum non cadit: angelorū, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, potestatum, thronorum & Cherubim, faciem operientium, quasi diceremus illud Dauidis: Magnificate Dominum mecum. Cōmemoramus etiam illa Cherubim, quæ in spiritusancto cernebat Esaias, circunstantia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia, atque dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hanc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cælesti hymnodia, cum supramundana militia cōmunicemus: atque sic per eiusmodi hymnos nosipsos sanctificantes, Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita, sanctum spiritū emittat, vt panem quidem faciat corpus Christi, vinum verò sanguinem Christi. Omninò enim quod attigerit spiritussanctus, hoc sanctificatur & transmutatur. Deindè verò postquàm confectum est illud spirituale sacrificiū, & ille cultus incruentus super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum, pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis & afflictis, & in summa pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc sacrificium offerimus, posteà facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormierunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarū, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deindè pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis. deniquè pro omnibus oramus, qui inter nos vita functi sunt, maximum esse credētes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Quod exemplo vobis demōstrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo decedentem, etiamsi in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus offensus est, in exilium pepulerit, posteà verò illorum propinqui coronam aliquā conficientes, pro his, qui sunt in supplicio, exulibus, eidem offerent, nónne condonationem aliquam suppliciorum ipsis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quamuis sint peccatores, non quidem coronā plectimus, sed Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis & illis eum qui est benignissimus, propitium reddamus. Posteà dicitis illam orationem, quā Saluator suis discipulis tradidit, cum pura consciētia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noster qui es in cælis &c. Sacerdos autē posteà dicit: Sancta sanctis. Vos deindè respōdetis: Vnus sanctus, vnus Dominus Iesus Christus. Audîstis deinceps diuina quadam melodia psallentem, atque ad sacrorum mysteriorum communionem vos adhortantem: Gustate & videte, quòd Christus est Dominus &c.

Quæ fiant & dicantur in Sacrificio Missæ.

Cultus incruentus.

Memoria sanctorum in Missa.

Memoria defunctorum.

Maximū animarum iuuamen.

Sacrificium propitiatorium.

Psal. 33.

12. CLEMENS pontifex & martyr epistola secunda ad fratrem Domini: De vasis sanè sacris ità gerendum est: Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quoniam non licet ea, quæ in sanctuario fuerint, malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoquè eorum in baptisterio inferantur, vbi nullus transitum habeat, aut in pariete, aut in fossis pauimentorum iactentur, nè introeuntium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credat obuoluendum, aut Diaconus scapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certè quæ data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quasi nihil & negligenter habuerit diuina mysteria, Diaconus triennio, sexq; mensibus à Dominico alienus erit altari, graui percussus anathemate. Quòd si clericum presbyter non commonuerit, decē annis & quinque mensibus excommunicatus sit, propterea quòd de Dominicis sacramentis subiecta sibi non commonuerit ministeria, & posteà cum grandi humilitate matri reconcilietur Ecclesiæ. Pallas verò & vela, quæ in sanctuarij sordidata fuerint ministerio, diaconi cum humilibus ministris iuxta sacrarium lauent, non eijcientes foras à sacrario velamina Dominicę mensæ, nè fortè puluis Dominici corporis malè decidat à sindone foris abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcircò intra sacrarium ministris præcipimus, hæc sancta cum diligentia custodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipsa peluis velis apponatur lauandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultum pertinēt. Pallæ altaris solæ in ea lauentur, & in alia, vela ianuarum. De velis autē ianuarum, cura sit Ostiarijs ex admonitione Maiorū, nè quis negligens aut ignarus, ad velum ianuæ domus Domini, manus inconditè tergat: sed statim coercitus, discat omnis homo, quia velum atrij domus Domini sanctum est.

Quanta in veneratione habenda ea, quibus vtitur Ecclesia in altari.

Puluis Dominici corporis.

13. BEDA libro primo historiæ Anglicanæ, capite vigesimonono: Præterea idem Papa Gregorius Augustino Episcopo, quia suggesserat ei multam quidem sibi esse messem, sed operarios paucos, misit cum prędictis legatarijs suis plures cooperatores ac verbi ministros: in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Iustus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuersa, quæ ad cultum erant ac ministerium Ecclesiæ necessaria, vasa videlicet sacra, & vestimenta altarium: ornamenta quoquè ecclesiarum, & sacerdotalia vel clericalia indumenta, sanctorum etiam Apostolorum ac martyrum reliquias, necnon & codices plurimos. Misit etiam literas, in quibus significat se ei pallium direxisse, simul ei insinuat qualiter Episcopos in Britannia constituere debuisset.

Necessaria ad ministerium Ecclesiæ mittit in Angliam B. Gregorius.

Pallium Episcoporum.

lib.1. epist. 9.

1.L. CYPRIANVS epistola sexagesimasexta ad Clerum & plebem Furnitanorũ: Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nupèr in concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum seruetur à nobis: simul & cæteris fratribus detur exemplum, nè quis sacerdotes & ministros Dei, altari eius & Ecclesiæ vacãtes, ad seculares molestias deuocet. obseruari enim decæterò poterit, nè vltrà hoc fiat circa personã clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatũ.

Sacrificiũ altaris pro defunctis.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator sanè, gaudere decet, peccata impedita esse, & non accumulatum malum, nitiq; quantùm fieri potest, vt iuuetur non lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit, inter horrenda mysteria clamat, Pro omnibus in Christo dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquàm ista fiant, neque hæc dicantur, si pro illis commemorationes non fierent. Neq; enim scena iam ampliùs nostra sunt, sed spiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipsis faciamus. Nam si Iobi illius liberos patris victima purgauit: quid dubites, è nobis quoquè, si pro dormientibus offeramus, solatij quiddam illis accessurum? Gratificari Deus propter alios alijs solet, quod Paulus hîc ostẽdit: Vt ex multis, inquit, personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Nè defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipsis offerendo: communis totius orbis victima preces sunt. Hinc pleni fidutia, pro toto etiã orbe supplicamus, inter martyres, inter confessores, inter sacerdotes mortuos recensemus. Vnum enim corpus omnes sumus, sint membra licet alia alijs illustriora, vndiquè veniam ipsis impetrare licet, precibus pro ipsis effusis, muneribus datis, consortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergò doles? quid lachrymaris? cùm impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Iuuantur oblationibus.

Memoria mortuorum in sacris mysterijs.

Iob 1.

Solatiũ mortuorum ex oblatione. 2.Cor.1.

Communis totius orbis victima.

3. IDEM homilia vigesimaprima in Acta Apostolorum: Non frustrà oblationes pro defunctis fiunt, nõ frustrà preces, non frustrà eleemosynæ. Hæc omnia spiritus disposuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum, contemptis opibus inductus es ad faciendũ aliquid generosum: & tu illi salutis, & ipse tibi eleemosynę factus est author. Nè dubita, quia erit aliquis fructus suauis. Non temerè diaconus clamat: Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Non diaconus est qui talem illam vocem emittit, sed spiritus: non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt benè ordinata, adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei, cum tanto horrore adstãt omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temerè hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

Oblationes, preces & eleemosynæ pro defunctis.

4. IOANNES Damascenus in sermone, Quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorum beneficijs multùm iuuentur: Diui autẽ Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepêre prædicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis & impollutis vitalibusq; sacramentis memoriam eorum qui fideliter obdormiêrunt, habendam edixerunt. Quod adhuc firmiter atque adeò sine contradictione obseruat Apostolica & catholica Ecclesia Christi & Dei, à finibus vsq; ad fines terræ, ab eoq; tempore vsque in præsens, & in finem mundi vsque. Omninò hoc neque vanè, neque absurdè, neque temerè, fortuitòve ordinatũ est. Quæ enim Christiana religio erroris nescia suscipit, & in tot secula seruat incõcussa, minimè vana sunt, sed vtilia, Deo placita, salutiq; nostræ conducibilia plurimùm. Ibidèm posteà: Insupèr & Athanasius in sermone illo vndecunquè concinno, quem in eos, qui obdormiêrunt, scripsit, scitè dicit: Si quis diem obierit, licèt in aërem deponatur inhumatus, nè omiseris oleum & ceram, inuocato Christo Deo, ad sepulcrum accendere. Accepta enim Deo sunt, plurimamq; secum referunt retributionem. Oleum enim & cera, holocaustum est: incruentæ autem hostiæ oblatio, propitiatio est. Quod verò in pauperes collocatur beneficium, omnis bonæ retributionis augmentum. Itaque pro defuncto oblaturus &c. Apostoli enim Dei prædicatores & magistri sacrificiorum curatores, alijq; patres sacro afflati numine, & participes virtutis animum excedere facientis, secundùm quod fas erat & acceptum Deo, diuino ore annunciârunt, operationes sacras (siue Missarum oblationes) & preces, & psalmos anniuersariasq; defunctorum memorias, & quæcunque vsque in hodiernum diem gratia benignissimi Dei augentur, incrementumq; accipiunt, ab ortu Solis vsque ad occasum, & à septentrione & meridie in gloriam & laudem Dei Domini dominorum, & regis regnantium.

Memoria mortuorũ in Missa ab Apostolis profecta.

Nota.

Athanasij eidem de re testimonium.

5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabæorum libris legimus oblatũ pro mortuis sacrificiũ. Sed & si nusquàm omninò in scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

2. Mach. 12.

Nota.

6. ITEM de verbis Apostoli, sermone trigesimoquarto, vel secundùm alios trigesimosecundo: Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta cõstructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificiũ loco suo commemorantur, oretur, ac pro illis quoquè id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur?

Sacrificio salutari nõ dubitandũ adiuuari mortuos.

Nota.

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et moxambobus, (mihi & fratri meo) Ponite (inquit Monica) hoc corpus vbicunquè, nihil vos eius cura conturbet. Tantùm illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis.

Memoria defuncti ad altare.

8. ITEM capite duodecimo, de eâdem matre sua Monica loquens: Cùm eccè corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus quas tibi fudimus, cùm offerretur pro ea sacrificiũ precij nostri, iam iuxta sepulcrũ posito cadauere, prius-

Pro Monica sacrificium precij nostri oblatum.

priusquàm deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram.

Memoriã suî ad altare fieri petijt. 9. PRAETEREA capite decimotertio: Non ista mandauit nobis, sed tantummodò memoriam suî ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vndè sciret dispensari victimã sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis, computãs delicta nostra, & quærens quid objciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus. (Colos. 2.)

10. EPIPHANIVS contra Aërium, hæresi septuagesimaquinta: Deindè, qua ratione post mortem nominatis (inquit Aërius) nomina mortuorum? Orat enim, inquit, viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omninò preces eorum, qui hîc sunt, prosunt illis qui isthic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orẽt pro ipso, vt nè quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. (Argumenta Aerij hæretici.) Ad quę postea respondens Epiphanius, ità ait: De eo verò, quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magìs fuerit vtile? quid hoc commodius & magìs admiratione dignum? quod credunt pręsentes, quòd hi qui decesserunt, viuunt, & nõ sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prędicationẽ recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus velut qui in peregrinatione sint. (Respõsio Epiphanij.) Prosunt autẽ & preces pro ipsis fientes, etiamsi totam culpam non abscindant. Verum enimuerò eô quòd nos sæpè dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum volũtariè, quo id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorãtes, pro iustis verò & Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistis, martyribus ac confessoribus, Episcopisque & Anachoretis, & pro vniuerso ordine, vt Dominum Iesum Christum ab hominum ordine separemus, per honorem, quem ipsi exhibemus, & vt adorationem ipsi pręstemus, illud mente voluentes, quòd Dominus non est alicui homini adæquatus, etiãsi millies, & vltra, in iustitia degat vnusquisq; homo. (Pro peccatoribus memoria fit in sacro) Et post pauca: Deindè verò rursùs ad propositi argumẽti consequentiam deueniam, quòd Ecclesia necessariò hoc perficit, traditione à Patribus accepta. (Ex Traditiõe à patribus accepta pro mortuis ista præstantur.) Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legẽ patris? velut Salomon dicit, Audi fili sermonem patris tui, & nè repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc quod & in scripturis & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & vnigenitus, & spiritussanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaq; ordinata sint in ecclesia statuta, & benè se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursùs etiam hic seductor. Sed & hoc relicto, velut scarabæo, aut cantharide, aut buprestì animalculo, per ecclesiasticum fundamentũ & Dei potentiam conculcato, ad reliquas consequenter procedamus, Deum auxiliarium inuocantes.

PROPITIATORIVM. 1. M. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationẽ, hæc est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescunquè his verbis & hac fide actum est, panis iste substantialis & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis vitam salutémque proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates & purgandas iniquitates existens. (Luc. 22.) (Vtilitas huius sacrificij.)

2. IACOBVS in sua Liturgia: Nostras animas sanctifica, corporaq; & spiritus, necnon cogitationes nostras ad pietatem conuerte, vt pura cõscientia tibi dona offeramus, munera, fructuum oblationes, vt ea deleantur delicta, quæ admisimus, & vt toti populo tuo sis propitius. Ibidèm: Vt tibi grato & diuino oblato sacrificio, digni abs te habeamur vita æterna. Item: Nè auerseris nos peccatores, verendum hoc & incruentum sacrificium attrectantes. (Propitiatoriũ sacrificiũ pro viuis.) Supplicamus & imploramus bonitatẽ tuam, nè mysterium hoc quod ad salutem nobis dispensatum est, in condemnationem populo fit: sed in abolitionem peccatorum, ac animarũ & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad sanctum tuum altare, secundùm multitudinem misericordiæ tuæ, vt digni simus, qui offeramus tibi munera, & sacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ populus per ignorantiam admisit: dáque nobis, Domine, vt tibi cum omni metu, ac pura conscientia hoc sacrificium spiritale atq; incruentum offeramus, quod vbi admiseris in sanctum, supercæleste, ac intellectuale tuum altare, in odorem suauitatis spiritalis, vicissìm mitte nobis gratiam spiritus tui sanctissimi. ô Deus, respice in nos, & ad nostrum hoc rationale obsequium intuere, ídque accipe, vt Abel dona accepisti, Noë sacrificia, Moysis & Aaronis sacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incensum: vt de manu Apostolorum tuorum verum hunc cultum accepisti, ità quoquè è manibus nostris qui peccatores sumus, recipe munera hęc proposita per tuam benignitatem: & fac vt oblatio nostra grata & acceptabilis sit, per spiritum sanctum sanctificata, in propitiationem peccatorum nostrorum, & eorum quæ populus per ignorantiam admisit, & in requiem animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & nos abiecti, & peccatores, & indigni serui tui, digni habiti, qui sine dolo ministremus sancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium dispensatorũ, gratiamq; inueniamus & misericordiam in die illa tremenda retributionis tuæ iustæ & bonæ. (Pro defunctis.) Et nonnullis interiectis: Miserere nostrî: quandoquidem veremur ac tremimus, cùm tuum sanctum altare nobis accedendum est, & offerendum sacrificium hoc verẽdum & incruentum pro nostris peccatis, & pro ijs quę populus per ignorantiam admisit.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia sua: Da Domine & pro omnibus nostris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & susceptibile fieri sacrificium nostrum in conspectu tuo. (Propitiatoriũ pro viuis.) Ibidèm: Suscipe nos appropinquantes sancto altari tuo, secũdùm multitudinem misericordiæ tuæ, vt simus digni offerre tibi rationabile istud, & absq; sanguine sacrificiũ pro nostris peccatis & populi ignorantia.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia sua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & supplicationes, & sacrificia immaculata pro populo tuo. Et post pauca: Ministrare tibi, magnũ ac formidandum etiam supercælestibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem & immensam tuam humanitatem intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & summus pontifex noster. Sacrificiorum ritum instituisti, ac solẽnis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis tradidisti, tanquàm Dominus omnium. Respice ad me peccatorem, vt assistam sanctæ tuæ huic mensæ, consecrem sanctum & immaculatum tuum corpus & preciosum sanguinem. Tu enim es qui offers, & offerris, & accipiens, & dans, Christe Deus noster. Et nonnullis interiectis: Domine Deus omnipotens, solus sanctus, qui suscipis hostiam laudis ab ijs qui te inuocant in toto corde, suscipe preces nostras, & offer sancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & sacrificium spiritale pro nostris peccatis, atque ignorantijs populi, & præsta, vt inueniamus gratiam in conspectu tuo, vt fiat acceptabile sacrificium nostrum, & inhabitet spiritus gratiæ tuæ bonus super nos, & super hæc apposita sacramenta, & super omnem populum. (Pro quibus offeratur.) Et nonnullis interpositis: Ampliùs obtulimus tibi hanc rationabilem hostiã, pro orbe, pro sancta catholica & apostolica Dei Ecclesia, & ijs qui casta in conuersatione ac sobria degunt. Pro fidelissimis & Deo dilectis Imperatoribus nostris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

5. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Quod Iudæi per inuidiam &c. vt suprà, C. testimonio decimo.

6. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populiq; peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas?

Pro suis & populi peccatis offert episcopus.

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadragesimooctauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cælestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hîc in imagine, ibì in veritate, vbì apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hîc ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbì plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

Offertur vt peccata dimittat. Intellige de aliena specie

8. IDEM in psalmum trigesimumoctauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamē ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Sacerdotum est pro populo offerre sacrificium. Christi corpus in terris offertur.

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, &c. vt suprà, I. testimonio primo. Ac deindè: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificijs delentur. Idcircò & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpiùs recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest, quàm corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hęc omnes pręcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda. Et sicut potior est cęteris, ità potiùs excoli & venerari debet.

Matth. 26. Crimina delentur.

Placabitur Dominus, & peccata ingētia dimittet.

10. IDEM epistola secunda ad omnes Episcopos: Quos in ordine Apostolatus constitui voluit, ipsi pro populo interpellant, & populi peccata comedūt, quia precibus suis & oblationibus ea delent atque consumunt.

Oseæ 4.

11. GREGORIVS Nazianzenus oratione prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quēadmodùm narrant, qui ipsius arcanis gloriantur (Proh superi in quos sermones incurrere cogor?) impuro & nefario sanguine lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio: manusq; suas profanat, vt nimirùm eas ab incruento illo sacrificio, per quod nos Christo ipsiusq; passionibus & diuinitati cōmunicamus, elueret & repurgaret.

Incruento sacrificio Christi passionibus & diuinitati communicamus.

12. AVGVSTINVS sermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut sciptum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altario iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbì etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quasi pro quodam consortio ibì martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidiè celebratur, sicut ipse ait: Quotiescūque hæc feceritis, mortem meam annunciabitis, donèc veniam, scilicet, vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub sacramenti eius mysterio requiescant.

Psal. 109.

Pro peccatoribus in altari Christi sanguis effunditur.

1. Cor. 11.

13. TERTIVM concilium Braccarēse, capite primò: Cùm omne crimen atque peccatum, oblatis Deo sacrificijs deleatur, quid decęterò pro delictorum expiatione Domino dabitur, quādo in ipsa sacrificij oblatione erratur?

Omne crimē deletur.

14. GREGORIVS homilia trigesimaseptima in Euangelia: Singulariter nanque ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterùm patitur. Nam quotiès ei hostiam suæ passionis offerimus, totiès nobis ad absolutionem nostram, passionē illius reparamus. Multos, vt arbitror, vestrûm, fratres charissimi, contigit nôsse hoc, quod volo ad memoriam vestram narrando reuocare. Non longè à nostris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cumq; diù teneretur in vinculis, eum vxor sua, cùm ex eadem captiuitate nō reciperet, extinctum putauit. Pro quo iam velut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre. Cuius totiès vincula soluebantur in captiuitate, quotiès ab eius coniuge oblatæ fuissent hostiæ pro animæ eius absolutione. Non longo pòst tempore reuersus, admirans valdè, suæ indicauit vxori, quòd diebus certis hebdomadibus singulis eius vincula soluebantur. Quos videlicet dies eius vxor atque horas discutiens, tunc eum recognouit absolutū, cùm pro eo sacrificium meminerat oblatum. Hinc ergò, fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra quantùm in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

Applicatur nobis sacrificium cruentum.

Vide etiā lib. 4. dial. ca. 57.

Vincula soluta per oblationē sacrificij.

Soluit ligaturam cordis.

15. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite secundo: Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit: docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumq; fieri, vt, si vero corde & recta fide, cum metu ac reuerentia, contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit. vna enim eadémque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidem oblationis, cruentæ inquam, fructus per hanc incruentam vberrimè percipiuntur: tantum abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solùm pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo nondùm ad plenum purgatis, ritè, iuxta Apostolorum traditionem, offertur. Ibidèm, canone tertio: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantùm esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti: neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere, anathema sit.

Propitiatorium est.

Quomodò crimina & ingentia peccata deleat.

Fructus huius Sacrificij.

Propitiatorium.

INCRVENTVM.

1. N. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt suprà, quęstione quarta, litera A. testimonio quinto.

2. SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio, vt suprà ibidèm, A. testimonio sexto.

3. AVGVSTINVS contra Faustum libro vigesimo, capite vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, A. testimonio duodecimo.

4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiā Deo in odorem suauitatis.

5. AD

5. AD Hebræos decimo: Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos.

6. EXODI duodecimo, vt suprà, D. testimonio quarto.

7. MARCI decimoquarto: Et primo die azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli.

8. EVSEBIVS de demonstratione euangelica, libro primo, capite decimo, vt suprà, C. testimonio secundo.

Psal. 105.

9. GREGORIVS Nazianzeuus oratione secũda in Iulianum Imperatorem: Non iam filios suos & filias suas dæmonijs immolabunt, quod olim Israeli à Prophetis obijciebatur. Sed quid hęc colligo? Ad præsentem rerum nostrarum statum orationẽ conuertamus. Non iam sacrosanctis nostris ædibus oculos flagitiosos inijcient: non iam altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia scelesto sanguine fœdabũt: nec impijs altaribus loca non adeunda dedecorabunt. Non iam sacrilega manu donaria diripient & profanabunt, impietatem auaritia cumulantes. Non iam presbyterorum caniciem, diaconorum grauitatem, virginum pudorem contumelia afficient.

Altaria à purissimo & incruento sacrificio nomen habentia.

10. IDEM in carminibus ad Episcopos: O sacerdotes incruenta sacrificia mittentes, ô illustres animarum custodes, ô magni Dei figmentum in manibus vestris gestantes, ô Deũ hominibus conciliantes. O mundi fundamẽta, vitæ lumina, Christianę fidei columina, immortalis vitæ doctores, Christiferi, claris subsellijs insidentes.

Sacerdotes mittentes incruenta sacrificia.

11. ITEM ad Constantinopolitanos Sacerdotes, & Vrbem ipsam: O Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes, vnitatisq́; magnæ in Trinitate cultores.

Sacerdotes incruenta sacrificia mittentes.

12. GREGORIVS Nyssenus in Christi Resurrectionem oratione prima: Qui potestate sua cuncta disponit, non ex proditione sibi impendentem necessitatem, non Iudęorum quasi prædonum impetum, non iniquam Pilati sententiam expectat, vt eorum malitia sit communis hominum salutis principium & causa, sed consilio suo anteuertit, & arcano sacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, seipsum pro nobis hostiam offert, & victimam immolat, sacerdos simul existens, & agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præstitit? cùm corpus suum discipulis congregatis edendum, & sanguinem bibendum præbuit, tunc apertè declarauit agni sacrificium iam esse perfectum. Nam victimæ corpus non est ad edendum idoneum, si animatum sit. Quare cùm corpus edendum & sanguinem bibendum discipulis exhibuit, iam arcana, & non aspectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipsius mysterium peragentis potestati collibuerat. Et anima in illis erat, in quibus eadem ipsa potestas illam disposuit, simulque cum diuina virtute, quę cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis versata est. Itaque si quis indè tempus incipiat dimetiri, cùm sacrificium Deo factum est à Magno illo principe Sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perspici potuit, se ipsum pro communi hominum salute tanquàm agnum obtulit, non recedet à veritate. Erat enim vespera, cùm sacrum illud corpus comederunt, quam quidem vesperam nox, quæ parasceuen antecedit, excepit.

Arcano sacrificij genere Christus seipsum pro nobis hostiã offert in vltima cœna.
Idem sacerdos & victima.
Matth. 26.
Cùm corpus edendum discipulis exhibuit, iam erat immolatum arcana ratione.
Obtulit in cœna pro cõmuni hominum salute, corpus suum tãquàm agnum.

13. CYRILLVS Alexandrinus epistola decima ad Nestorium: Dum vnigeniti filij Dei, hoc est, IESV Christi, mortem secundum carnem & resurrectionem ex mortuis annunciamus, assumptionémque in cælos confitemur, incruentum in Ecclesijs perficimus cultum, atque ità ad mysticas accedimus benedictiones ac sanctificamur, participes facti sanctæ carnis preciosiq́; sanguinis seruatoris nostri omnium Iesu Christi, nec vt communem carnem accipimus, &c.

Vide 1. tom. Concil.

14. IDEM in declaratione anathematismi vndecimi: Sanctum ac viuificum incruentumque in Ecclesijs celebramus sacrificium, non hominis alicuius nobis similis & communis corpus: consimiliter & preciosum sanguinem esse, quod proponitur, credentes, sed magis tanquàm proprium viuificantis verbi corpus & sanguinem accipimus. Communis enim caro viuificare non potest. Et hoc ipse seruator testatur, dicens: Caro non prodest quicquam. spiritus est qui viuificat. Quoniam enim verbi facta est propria, ob eam causam intelligitur, & est viuifica, sicut seruator dicit: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, etiam ille viuet propter me. Quia verò Nestorius, & qui cum illo sentiunt, mysterij huius virtutem temerè dissoluunt, proptereà, idq́; meritò, constitutus est hic Anathematismus.

Incruentum in Ecclesijs sacrificiũ celebratur, & quale sit illud.
Ioan. 6.
Ibidèm.

15. GENESIS decimoquarto, vt suprà, D. testimonio tertio.

16. AD Hebræos septimo. vt suprà, F. testimonio secundo.

17. PSALMO centesimo nono, ibidèm testimonio primo.

18. HIERONYMVS in caput vigesimumsextum Matthæi: Postquàm typicum Pascha fuerat impletũ, & agni carnes cum Apostolis comederat: assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum, vt quomodò in præfiguratione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panẽ & vinum offerens fecerat, ipse quoquè veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret.

Christus secundùm ordinem Melchisedech, in vltima cœna obtulit.
Genes. 14.

19. OECVMENIVS in caput quintum epistolæ diui Pauli ad Hebræos, super ea verba, Tu es sacerdos in ęternum &c. Neque enim de ea, quę semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset, In æternum, sed respiciens ad pręsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur: qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

Christus per Sacerdotes exercet perpetuò sacerdotium Melchisedech.

REPETITIO OBLATIONIS.

1. O. AD Hebręos nono: Neque vt sępè offerat semetipsum quemadmodùm Pontifex &c. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nũc autem semel in consummatione seculorum ad destructionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic Christus oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

2. ET capite decimo, vt suprà, N. testimonio quinto.

3. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in epistolam ad Hebræos: Imperauit semper offerri, propter infirmitatem, vt & memoria peccatorum fieret: Quid ergò nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multæ. Quomodo vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc aũt sacrificium exemplar est illius, idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eũdem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquàm, sed vnus vbiquè est Christus, & hìc plenus existens, & illic plenus, vnũ corpus. Sicut enim qui vbiquè offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ità etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quę tũc oblata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed idipsum semper facimus: magìs autem recordationem sacrificij operamur.

Eadem est hostia in hoc sacrificio cũ ea quæ in cruce immolata est.
Vnũ est sacrificiũ idemq́; semper.
Luc. 22.

4. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium Episcopum: Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solùm

[Omni die immolatur.] lùm per omnes Pasche solennitates, sed omni die populis immolatur: nec vtiquè mentitur qui interrogatus eum responderit immolari?

5. THEOPHYLACTVS in capitis quinti ad Hebræos hęc verba scribens: Tu es sacerdos in æternum &c. Dicant igitur Iudęi nobis, quisnā fuerit alius sacerdos secundùm ordinē Melchisedech pręter Christum? Nónne omnes sub lege fuerunt? Nónne omnes sabbatum celebrabant, & victimas offerebant? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est. solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perinde àc Melchisedech. [Genes.14.] Quî verò dixit, In æternum? Quoniam etiamnùm vnà cum corpore quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit &c. Vel quia quæ in singulos dies fit & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. [Per ministros in perpetuū offert Christus.] Quotiès enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur. [1.Cor.12.]

6. IDEM in eiusdem epistolæ capitis septimi illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Dicimus Christum cùm æternus sit & immortalis, reuerà semper esse sacerdotem. Nam & nunc quidem semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

7. ITEM in caput decimum ad Hebræos: Suboritur hîc quæstio, Num & nos hostias incruentas offeramus? Cui respondemus, omninò: cęterùm memoriā facimus mortis Domini, estq́; vna ipsa, non multæ, quandoquidem semel oblatus est. Nam eundem semper offerimus, immò potiùs memoriam illius oblationis facimus, qua se ipse obtulit, ceu iam nūc facta sit. [Nō repugnat nostra oblatio vnicæ isti oblationi quę semel in cruce peracta est] Proindè vnum est sacrificium. Nam quod ad quęstionem attinet, postquàm multis in locis offertur, num igitur multi Christi erunt? nequaquàm, sed vnus est [Vnum est sacrificium.] vbiq; & hîc plenus, & illic plenus & perfectus, vnūq́ corpus. Quemadmodùm enim in multis locis oblatus Christus vnum corpus est, & non multa corpora, sic & vnum sacrificium. Nam illam hostiam offerimus, quæ tum est oblata: illic autem alius erat qui herì oblatus erat, agnus fortassè, à victima quæ hodiè offertur, nec veluti commemoratio erat hesternæ oblationis, quę hodiè offerebatur agnus, sed ipse per seipsum sacrificium perficiebat. [In veteri legē erat semper alia hostia.]

8. OECVMENIVS in quintum caput epistolæ ad Hebræos, vt suprà, N. testimonio decimooctauo.

9. PHOTIVS apud Oecumenium in eundem locum: Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deindè postmodùm suum ipsius etiam corpus: propterea aptè dictum est, Christum esse sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech. [Cur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech.]

10. IDEM Oecumenius in caput septimum super illa verba, Manet sacerdos in perpetuū: Eo modo perpetuitatem accipito, quo & cætera: Aut quòd etiā modus sacerdotij Melchisedech (nôsti autem quid dicam) in perpetuum maneat.

11. ITEM in eiusdem epistolæ caput decimum: Qui multas, inquit Apostolus, & easdem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundùm legem conuersantur. Quid ergò? An'ne nos semper offerimus hostias sanguine carentes? Sed vnius eiusdemq́; mortis Christi memoriam facimus, & vnū Christi corpus semper edimus. [Nostra hostia eadem.] Non enim nunc quidem vnius Christi, aliàs verò alterius, sed semper eiusdem: Iudæorum verò hostię varias habebant victimas, nempe oues, boues, capras: ideò multæ sunt hostiæ: nostræ verò quanquàm actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

12. MALACHIAE primo, vt suprà, G. testimonio quarto.

VIII

Est'ne sub altera tantùm, panis scilicet, an verò sub vtraque panis ac vini specie, sumenda Eucharistia?

A. De Sacerdotibus quidem, seu sacrificātibus constat, ambas Sacramenti species illis esse sumendas, sine quibus neque ritè consecrare, neque offerre possent Eucharistiam. Cuius rei causam ex sacrificio ipso pendentem reddere, hîc iam necessè non est.

B. De alijs verò fidelibus non sacrificantibus, illud fatēdum est, nullo eos Diuino præcepto ad Eucharistiæ Sacramentum sub specie vtraque sumendum adstringi, sed ad salutem illis esse satìs, alterius speciei communionem. Igitur si veteris Ecclesiæ statum repetimus,[a] nunc vnā tantùm, nunc vtranque speciem fidelibus dispensatam fuisse comperiemus. Si verò Scripturā sacram consulimus,[b] sic illa de hoc Sacramento disserit, vt modò panis & calicis, modò solius quidem panis soleat meminisse. Vbì enim legimus,[c] *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* legimus etiam, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* Et qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam:* dixit etiam,[d] *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Et rursùs idem qui affirmauit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo:* affirmauit & illud,[e] *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum:* vt omittamus quæ [f] Lucas de fractione solùm panis adducit.

C. Neque Christi nobis hîc deest exemplum, qui primùm in extrema illa cœna[g] sub vtraque specie hoc instituit ac Apostolis tradidit Sacramentum. Deindè verò in Emaus cum duobus discipulis agens, sub vna solùm specie

a Tertul. lib. 2. ad vxorem. Cypria. sermo, 5. de lapsis. Orig. hom. 13. in Exod. Basil. ad Cæs. pa. Hiero. apologia pro libro contra Iouinianum.
b 1. Cor. 10. d 11. e Actor. 2. g
c Ioann. 6. f
Ibidèm.
Concil. Trident. sess. 21. cap. 1.
d Ibidèm.
e Ibidèm.
f Luc. 24. e Act. 2 g 20. b 27. f Aug. epist. 86. ad Casula. & Chrysost. hom. 17. operis imperfecti.
g Matth. 26. c Marc. 14. c Luc. 22. b 1. Cor. 11. c

ſpecie [h] porrexit illis Euchariſtiam, ac poſteà ſtatìm illinc ſeſe ſubduxit, ſicut Euangelicum hunc locum Patres interpretantur.

h Luc. 24.e & ibidẽ Theoph.& Beda.Chry.in Matt. operis imperfecti, hom.17. & Auguſt.lib.3. de conſenſu Euang.cap.25.

D. Proindè damnandi non ſunt ſiue qui nunc vnicà contenti ſpecie, ab vſu calicis abſtinent, & multis ab hinc ſeculis [i] abſtinuiſſe legũtur, ſiue qui olìm cùm ità probaret Eccleſia, vtranque ſpeciem in vſu publico habuêre.

i Euſeb.lib.6. eccleſ. hiſt. cap.36. Auguſt.hom.26. ex homilijs 50. & ſer. 252. de tempore. Ambroſ.in Satyrũ. Paulinus in vita S.Ambroſij. Amphyloch.in vita Baſilij. Beda Anglicanę hiſto. lib.4 c.14.& 24. Theodoretus in Philotheo, in vita 26. quę eſt Simeõis. Euagrius lib.4. eccle.hiſt.cap.35. Gregor.Turon. lib.1.in gloriam Martyr.cap.86..& Guiliel.abbas in vita S.Bernar.lib 1.cap.11.

E. Verùm magiſter rerum vſus paulatìm docuit, maiore cum populi commoditate, ac minore periculo, multiſque de cauſis frugiferè fieri, vt omiſſo calicis vſu, alterius tantùm ſpeciei communio retineatur. Atque ità faciendum iamdiù decreuit Eccleſia, non diſcedens illa quidem à ſponſi ſui inſtituto pręceptóve (columna enim [k] & firmamentum veritatis eſt, & myſteriorum Dei fida [l] diſpenſatrix) ſed poteſtatem à ſponſo acceptam in diſpenſandis myſterijs ad [m] ædificationem communemque fidelium vtilitatem conuertens, prout temporum hominumque conditio, quæ nonnulla etiam in ſacris immutari cogit, poſtulare videtur.

k 1.ad Timoth.3.d
l 1.Cor.4.a
m 2.Cor.10.e 13.d Concil.Triden.ſeſſ.21.cap.2.

F. Nam & Euangelij nobis verba [n] declarant, Chriſtum in cœna cum illis egiſſe, quibus poteſtatem fecit non ſumendę modò, ſed etiã conſecrandæ offerendæque Euchariſtiæ, immò [o] & ordinandæ & adminiſtrandæ totius Eccleſiæ. Horum iudicio, prudentiæ, & authoritati reliquit, cùm de alijs pleriſque ad rem Chriſtianam ſpectantibus, tum de modo ordineque diſpenſandę fidelibus Euchariſtiæ, ius in poſterum conſtituendi, atque pro ratione temporum ritè diſponendi. Id probat etiam [p] ex Paulo [q] Auguſtinus, & multis Apoſtolorum inſtitutis euinci facilè poteſt.

n Matth.26.c Marci 14.e Luc.22.b Iuſtin.in apolo.2.ad Antonin.
o Act.20.f 1.Pet.5.a Luc.10.c Epheſ.4.c
p 1.Cor.11.g
q Ad Ianuarium, epiſt.118. cap.6.

G. Nec eſt cur Laicis iniuria irrogari vlla putetur, ſi vt in pleriſque itidèm alijs, hac in parte non æquantur Sacerdotibus. Nam in confeſſo eſt, Chriſtum non eſſe diſſectum in partes duas ſecundùm duo Sacramenti huius ſigna, ſed tam ſub vna, quàm ſub vtraque ſpecie, immò ſub vnius etiam hoſtiæ conſecratæ [ſ] particula, Chriſtum totum exhiberi atque ſumi, videlicet ſecundùm carnem, animam, ſanguinem, diuinitatem. Vbi autem Chriſtus totus ac integer ſumitur, illic deeſſe non poteſt integer quoquè fructus & efficax gratia tanti Sacramenti. Quapropter nulla hìc laici vtilitate fraudantur, ſiue rem ipſam in Sacramento contentam, Chriſtum ſcilicet Deum & hominem, ſpectes: ſiue [t] fructum & gratiam, quæ Euchariſtiam ſumentibus, ad animarum ſalutem donatur, quæras: ſed tantum hi ſub altera accipiunt, quantum ſub vtraque, ſi liceret, ſpecie eſſent percepturi.

r Matth. 18.c Ioann. 20.f 1.Tim.3.a b c & 4.d ad Titum 1.b
ſ Baſilius ad Cęſar.patrit. Cyrill. ad Caloſyrium, & in Ioan.lib.4.cap..4. Concil.Florent. Euſeb.Emiſenus homil 5.de paſch. Trident. ſeſſ. 13. cap.3. Et de Conſec.diſt 2.c. Qui manducat, &c. Singuli.
t Ioan.6.e f 1.Cor.10.d

H. Qua de re [a] ambigendi, vel diſceptandi ampliùs nullus iam relictus eſt locus, poſteaquàm Spiritusſanctus, qui iuxta promiſſionem [b] Chriſti docet ac regit Eccleſiam, certam nobis & explicatam ſententiam edidit, editamq́; ſemel ac iterùm ſacroſanctæ [c] Synodi non violanda authoritate confirmauit. Vndè perſpicuè colligi poteſt, hanc ſub altera ſpecie cõmunicandi conſuetudinem præcepto diuino haud aduerſari, Eccleſiæ legitima authoritate fulciri, temporis longæuitate magnoque populorum fidelium conſenſu comprobari, ratione ac vtilitate certa cõmendari: ac demùm pro lege, quam ſola mutare poſſit Eccleſia, certò habendam eſſe.

a Auguſt. ad Ianuar.epiſt.118.cap.5.
b Luc 22.c Ioan.14.b d & 16.b Eſa.59.d
c Syno.Conſtãtienſis ſeſſ.13.Baſil.30.Trident.ſeſſ.21.

I. Sed nec aduerſarij, quantumuìs hìc obſtrepant, eiuſmodi in communicando ritus initium vllum poſſunt demonſtrare: Vt mirum ſit adhuc reperiri, qui priuatæ pietatis ſpecie ducti, aliter ſibi perſuadeant, & hac in parte cum nouis Eccleſiæ contemptoribus [d] aduersùs venerandam totius Eccleſię [e] authoritatem conſpirent. His verendum eſt ſanè, nè, dum externa Sacra-

d 1.Tim.3.d Matth.18.c
e Auguſt. contra Creſcon. lib.1.cap.33.

menti ſigna tantoperè vrgent,& contentioni ſeruiunt, Sacramẽti fructum internũ, adeoq́ue Chriſtum totum amittant: vt ab omni vſu Sacramenti præſtet eos penitùs abſtinere. Quandoquidem neque [f] Fides, neque Sacramenta vllis, niſi perſiſtentibus in Eccleſiæ vnitate, ſunt ſalutaria. Vt hinc Auguſtinus [g] dixerit, omnia Sacramenta Chriſti non ad ſalutem, ſed ad iudicium habentur ſine charitate vnitatis. Ac iterùm, [h] Quid prodeſt homini vel ſana fides, vel ſanum fortaſsè fidei Sacramentũ, vbi lethali vulnere Schiſmatis perempta eſt ſanitas charitatis? Nec dubium ſanè, quin grauiter in Chriſtum ipſum peccent, qui hoc vnitatis ſanctiſſimo [i] Symbolo ad ſchiſmaticæ diuiſionis Symbolum audent abuti.

f August. de vnit. Eccleſ. cap. 4.
g Lib. 3 cont. literas Petili. cap. 40.
h De baptiſ. cõtra Donat. lib 1. cap. 8.
i Aug. 21. de ciuit. cap. 25. Trident. seſſ. 13. cap. 2. & 8.

TESTIMONIA.

VNA SPECIES. Domì olìm ſub ſpecie panis cõmunicabant.

1. B. TERTVLLIANVS libro ſecundo ad vxorem: Non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes. Et ſi ſciuerit panem, non illum credit eſſe qui dicitur. Et hęc ignorans quiſque, rationem ſimpliciter ſuſtinebit, ſine gemitu, ſine ſuſpicione panis an veneni? Suſtinent quidem, ſed vt inculcent &c.

Miraculũ circa corpus Domini in arca, cõmunionis cauſa reſeruatum.

2. CYPRIANVS ſermone quinto de lapſis: Et cùm quędam arcam ſuam, in qua Domini ſanctũ fuit, manibus indignis tentâſſet aperire, igne indè ſurgente deterrita eſt, nè auderet attingere. Et alius qui & ipſe maculatus de ſacrificio à ſacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere, ſanctum Domini edere & contrectare non potuit, cinerem ferre ſe apertis manibus inuenit. documento vnius oſtenſum eſt, Dominum recedere, cum negatur: nec immerentibus ad ſalutem prodeſſe quod ſumitur, quando gratia ſalutaris in cinerem, ſanctitate fugiente, mutetur.

Gratia ſalutaris.

Diligens corporis Dominici cõſeruatio, nè qua particula dilabatur in terram.

3. ORIGENES homilia decimatertia in Exodũ: Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis: nôſtis qui diuinis myſterijs intereſſe conſuêſtis, quomodò cùm ſuſcipitis corpus Domini, cum omni cautelâ & veneratione ſeruatis, nè ex eo parùm quid decidat, nè conſecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid indè per negligentiam decidat. Quòd ſi circa corpus eius conſeruandũ tanta vtimini cautela, & meritò vtimini: quomodò putatis minoris eſſe piaculi verbum Dei neglexiſſe, quàm corpus eius?

Tẽpore perſecutionis ſolebãt fideles ſecum domũ deferre corpus Domini, atque illic cõmunicare.

4. BASILIVS Magnus in epiſtola ad Cæſariã Patritiam (quæ Gręcè extat): Illud autem, in perſecutionis temporibus neceſſitate cogi quempiam, nõ præſente ſacerdote aut miniſtro (id eſt, Diacono) communionem propria manu ſumere, nequaquàm eſſe graue, ſuperuacaneum eſt demõſtrare, proptereà quòd longa conſuetudine, hoc ipſo rerum vſu confirmatũ eſt. Omnes enim in eremis ſolitariam vitam agentes, vbì non eſt ſacerdos, communionem domì ſeruantes, à ſeipſis communicant. In Alexandria verò & in Aegypto, vnuſquiſque eorum qui ſunt de populo, vt plurimùm habet communionem in domo ſua. Semel enim ſacrificium ſacerdote conſecrante & diſtribuente, meritò participare & ſuſcipere, credere oportet. Etenim & in Eccleſia ſacerdos dat partem, & accipit eam is qui ſuſcipit cũ omni libertate, & ipſam admouet ori propria manu. Idem igitur eſt virtute, ſiue vnam partem accipiet quiſquam à ſacerdote, ſiue plures partes ſimul.

Cõmunio domì ſeruata.

Eiuſdem virtutis eſt vnã pars cũ multis.

Quotidiana cõmunio corporis Chriſti Romæ.

5. HIERONYMVS in Apologia ad Pammachiũ pro libris aduersùs Iouinianum: Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, vt fideles ſemper Chriſti corpus accipiant, quod nec repræhẽdo, nec probo. Vnuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundat. Sed ipſorum conſcientiam conuenio, qui eodem die poſt coitum communicant: & iuxta Perſium, noctem flumine purgant: quare ad martyres ire non audent? quare non ingrediuntur eccleſias? An alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt? Quod in eccleſia non licet, nec domì licet. Nihil Deo clauſum eſt, & tenebræ quoquè lucent apud Deum.

Communio domeſtica Romæ.

6. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini eſt?

7. ET capite vndecimo: Quotieſcũquè enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis &c. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat.

8. ACTORVM ſecundo: Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

9. IOANNIS ſexto, vt infrà, G. teſtimonio decimoquarto.

10. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaprima, capite primo: Sed neque ex ſermone illo, apud Ioannem ſexto, rectè colligitur, vtriuſque ſpeciei communionẽ à Domino præceptam eſſe, vtcũquè iuxta varias ſanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: dixit etiam, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Et deniquè qui dixit, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominùs, Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

Ioannis ſexto non minùs approbatur communio vnius ſpeciei, quàm vtriuſque.

Ioan. 6.

11. LVCAE vigeſimoquarto: Et factum eſt, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipſe euanuit ex oculis eorũ, &c. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via: & quomodò cognouerunt eum in fractione panis.

12. ACTORVM ſecundo, vt ſuprà, teſtimonio octauo.

13. ITEM vigeſimo: Vna autem Sabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis &c.

14. ET vigeſimoſeptimo: Et cùm hæc dixiſſet, ſumens panem, gratias egit Deo in conſpectu omnium: & cùm fregiſſet, cœpit manducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipſi ſumpſerunt cibum.

15. AVGVSTINVS epiſtola octogeſimaſexta ad Caſulanum: Dies reſurrectionis Domini, prima ſabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus vna ſabbati dicitur: quem conſtat eum eſſe, qui Dominicus poſteà appellatus eſt. Aut ergò poſt peractum diem ſabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtiquè nox iam ad diem Dominicum, hoc eſt, ad vnam ſabbati pertinebat: & ità eadem nocte fracturus panem, ſicut frangitur in ſacramento corporis Chriſti, produxit ſermonem vſque ad medium noctis, vt poſt ſacramenta celebrata, rurſùs vſque ad diluculum alloquens congregatos, quoniam multùm feſtinabat, luceſcẽte proficiſceretur Dominico die. Aut certè &c.

Matth. 28. Mar. 16. Luc. 24. Ioan. 20. Dominicus dies.

Fractionem panis, de qua Act. 20. de cõmunione interpretatur Auguſtinus.

16. CHRY-

16. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum: Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterū sanctificare non potest, quanuis ipsum sit sanctum: Vtputà signas panem tuum, quem manducas, sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: sanctificâsti eum, nō fecisti sanctificationē. Quod aūt sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatū est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc nō solum datur, quod videtur, sed etiā illud quod intelligitur. De sanctificato ergò pane licet & animalibus iactare & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientem. Si aūt tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vndè & Dominus in via non solùm benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigans nō solùm benedixit panem, sed de manu sua porrexit Lucæ & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum: quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

1. Tim. 4. — *Luc. 24.* — *Act. 27.* — *In Emaus cōmunicârunt discipuli. Itē in naui Paulus, Lucas & discipuli.*

1. C. MATTHAEI vigesimosexto: Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicē, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus &c.

2. MARCI decimoquarto: Et manducātibus illis, accepit Iesus panem, &c. Et accepto calice, gratias agēs dedit eis. & biberunt ex illo omnes &c.

3. LVCAE vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit, &c. Similiter & calicem, postquàm cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum &c.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Similiter & calicem, &c. vt suprà quæstione secunda, A. testimonio quinto.

5. LVCAE vigesimoquarto. vt suprà, B. testimonio vndecimo.

6. THEOPHYLACTVS in vigesimumquartū caput Lucæ: Insinuatur autem & aliud quiddam, nempe quòd oculi eorum qui benedictū panem assumunt, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim & indicibilem vim habet caro Domini.

Communio in Emaus.

7. BEDA in vigesimumquartum caput Lucę: Certi mysterij causâ factū est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum nō nisi in fractione panis agnoscerent, nè quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtiquè ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento quo tenebātur nè agnoscerēt. Non autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à satana fuisse nè agnosceretur Iesus, sed tamē à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

Ex Augustino sumptum. — *1. Cor. 10.*

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum, vt suprà, B. testimonio decimosexto.

9. AVGVSTINVS libro tertio de consensu Euangelistarum, capite vigesimoquinto: Oculis eorum acciderat aliquid, quod ità manere permissum est vsq; ad fractionem panis, certi mysterij causâ, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mentis eorum adhuc ignorantis quòd oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud quàm res est opinantibus: nè quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps nō est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorū, & agnoscerēt eum. Et paulò pòst: Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à satana factum fuisse, nè agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad sacramentū panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus possit agnosci.

1. Cor. 10.

1. D. EVSEBIVS Cæsareensis historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc citat historiam: Erat, inquit, quidā Serapion apud nos fidelis senex, qui licèt magnam vitæ partem integrè & incorruptè transegisset, tempore tamen persecutionis præ imbecillitate animi lapsus est. Hic sæpenumerò in Ecclesiam denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificâsset, eius postulatiōi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus & absque sensu vixit: quarto autem die paululùm releuatus, nepotem ad se accersit: sicq; alloquitur: Quousquè, fili, me detinetis? properate, obsecro, & me ocyùs dimittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterùm fit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorum mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè si anteà dum integra valetudine erāt supplices petiuissent) participes fierent, sicq; cum pace dimissi, & bona spe confirmati ex hac luce decederent, puero exiguā quandam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, redijt. Cui iam appropinquanti, priùs quàm cum eo quod gestabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? Tametsi presbyter non potest venire, tu tamen præsta, quod tibi in mandatis dederit, & dimitte me abire. Particulam igitur puer, quam apportârat, madefactam in os senis infundit. Atque ille, simul atquè eam pedetentìm per fauces demiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

Morituri cōmunicabant. — *Communicat Serapion sub vna specie.*

2. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimasexta: Quanta solicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat: tanta solicitudine obseruemus, nè verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat: Quia non minùs reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

Solicitudo circa corpus Dominicum, nè quid ex eo in terram decidat.

3. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecundo de tempore: Mulieres quomodò nitidū exhibent linteolum vbi corpus Christi accipiāt: sic corpus castum ac cor mundum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant.

Linteolo corpus Christi accipiebant.

4. AMBROSIVS in oratione funebri de excessu fratris sui Satyri: Quid igitur obseruantiam eius erga Dei cultum prædicem? Qui priusquàm perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cùm ea qua veheretur nauis scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque indè fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed nè vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit: non vt curiosos oculos insereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxiliū. Etenim ligari fecit in orario, & orarium

Corpus Christi, nauigātes Christiani, se cum habebāt.

rium inuoluit in collo, atque ità se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniã fidei solius arma quæsierat. Itaque his se tectum atque munitum satis credens, alia auxilia non desiderauit. Nec deseruit spes, nec fefellit opinio. Denique primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis euectus, præsulem suum cui se crediderat, recognouit: statimq; vbi etiam cæteros seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amissa desiderãs, Dei ecclesiam requisiuit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendæ gratię maius esse officium.

5. PAVLINVS in vita sancti Ambrosij: Honoratus sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cùm in superiori domo se ad quietem composuisset, tertiò vocem vocantis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina: quia modò est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto (Ambrosio) Domini corpus. Quod vbi accepit, emisit spiritũ, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute esca anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum vitam vixit in terris, & Heliæ societate lętetur.

Ambrosius moriturus, corpus Domini sumpsit tã-quàm viaticum.

6. AMPHILOCHIVS episcopus Iconiensis in vita Basilij Magni: Diuidens (Basilius cùm sacris operaretur) panem in tres partes, vnam quidem communicauit timore multo, alteram autem reseruauit consepelire secum: tertiam verò imponens columbæ aureę quæ pependit super altare. Et sub finem: Et circa horã nonam stetit magnus pater noster Basilius ad ministerium Missæ in sancta ecclesia simul cum cleri & ciuitatis capitaneis: & iterùm cum ipsis panem sumens, dimisit eos, instruens & osculans eos in osculo sancto, & nouum Christi militem commendans etiam & omnes Domino, atque dispositam sibi cõsepelire sumpsit tertiam partem, quæ à Domino data fuit ei communiotiam partem... quæ à Domino data fuit ei communionis: & recumbens in lecto, gratias egit extensè Domino & Deo nostro, in peregrinatione à corpore, & fide medici, & adhuc gratiæ cùm essent in ore eius, reddidit Domino spiritum.

Conseruatio corporis Dominici.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historię, capite decimoquarto, de puero ægrotante loquens: Credidit verbis pueri presbyter: vocatísque fratribus, parari prandium, Missas fieri, atq; omnes communicare, more solito præcepit, simul & infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicę oblationis particulã deferri mandauit. Quibus ità gestis, non multò pòst eadem ipsa die puer defunctus est.

Missas fieri.

Communio sub vna specie.

8. ITEM capite vigesimoquarto: Rogauit ergò Cedmon ministrum suum vespere, incumbẽte nocte, qua de seculo esset trãsiturus, vt in ea sibi locũ quiescẽdi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquàm adhuc moriturus esse videbatur, fecit tamẽ quod dixerat. Cúmque ibidèm positi vicissìm aliqua gaudente animo vnà cum eo qui ibidèm anteà inerãt, loquerentur, ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit, si Eucharistiã intùs haberent. Respondebant: Quid opùs est Eucharistia? Neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum velut sospes loqueris. Rursùs ille: Et tamẽ, ait, afferte mihi Eucharistiam. Qua accepta in manu, interrogauit, si omnes placidum erga se animum, & sine querela controuersiæ ac rancoris haberẽt. Respondebant oẽs, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni ira remotã habere: eumq; vicissìm rogabãt, placidam erga ipsos mentẽ habere. Qui confestim respondit: Placidam ego mentẽ, filioli, erga oẽs famulos Dei gero. Sicq; se cælesti muniens viatico, vitæ alterius ingressui parauit, & interrogauit, quàm propè esset hora, qua fratres ad dicendas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebant: Non longè est. At ille: Benè, ergò expectemus horam illam. Et signans se signo sanctæ Crucis, reclinauit caput ad ceruical, modicumq; obdormiens, ità cum silentio vitam finiuit.

Eucharistiam moriturus afferri iubet, eamq; manu tenẽs sumpsit.

9. THEODORETVS Cyri Episcopus in Philotheo, siue in historia sanctorum patrum, in vita vigesimasexta, quæ est Simeonis: Moysis & Heliæ diuinorũ virorum exemplo, quadraginta dies ieiunare decreuit. Quare Bassum, qui ea tempestate oppidorum presbyteris præfectus, multa loca circuibat, rogat, vt nulla re intra domunculam relicta, fores ipsos cęmentis obstrueret. Qui rei difficultate proposita, ab huiusmodi incepto deterrebat, violentamq; sibi mortẽ consciscere quenquã, non esse virtutem, sed vitium, & primum & maximum admonebat. His acceptis, vir Dei, depone, inquit, ô pater hîc decem panes, & aquę lagenam. nam si corpus cibi indigere sensero, sumam illũ. Rectè, inquit ille. Mox pane & aqua deposita, fores obstruxit, vt iusserat. Post quadraginta dies reuersus Bassus, dirutis foribus ingreditur, panumq; numerum & aquæ lagenam ità, vt reliquerat, certè: at illum exanimem, atq; mutum, & immobilem inuenit. Quare accepta spongia labra illius primùm madefacit, mox diuinorum mysteriorum symbola imposuit: quibus ille refectus, surrexit, ac cibi aliquantulum sumpsit, lactucas scilicet, cicoria, aliaq; huiusmodi, quas dẽtibus non admodùm confectas dimittebat in stomachum. Quam rem admiratus Bassus, in proprium gregem se recepit, magnumq; hoc miraculũ suis enarrauit, quos plusquàm ducentos habebat: illos tamen neq; iumentum, neque molas possidere, neque allatas pecunias accipere, neque monasterij foribus, aut ad res necessarias parandas, aut ad amicos inuisendos egredi, sed intùs manere, & id tantùm, quod Spiritussancti gratia sibi missum fuisset, accipere volebat.

Simeon 40. diebus ieiunare decreuit

Communicat Simeon sub vna specie.

10. EVAGRIVS Scholasticus ecclesiasticæ historiæ libro quarto, capite trigesimoquinto: Epiphanio mortuo in sede Constantinopolitana successit Mẽnas: cuius temporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, vt si quando multæ admodùm particulę puri & immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerserentur, easq; manducarent. Quod cùm factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitrarij, vnà cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percontantibus ab eo causam moræ, respondit, vtì res se habuit, seq; cũ alijs pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore, & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum conijcit. Postquàm verò mater puerum quæritans, reperire non potuit, passìm per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autem pòst, ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter diuexata, nomine puerum compellat. Puer, matris vocem vt agnouit, è clibano responsum dat. Mater, effractis foribus, intrò irrumpit: videt puerum in medijs carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illęsus mansisset, Mulier, inquit, veste amicta purpurea crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua carbonũ flammas corpus ambientes extinguerem: cibum deniq; dedit, quotiès esuriebã. Qua re ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingẽdos decernit: patrem aũt pueri, qui recusauit in numerum Christianorum asscribi, in Sycis cruci suffigendum curauit.

Eandẽ historiã repetit Nicephorus lib. 17. hist. Eccl. cap. 25. addẽs se reliquias corporis Domini ad eundem modum cùm puer esset, edisse frequenter.

Miraculum.

B. virginem intelligit.

11. GREGORIVS episcopus Turonẽsis libro primo de gloria Martyrum, capite octuagesimosexto: Recolo quod in adolescentia mea gestũ audiui. Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, & in Ricomagensi vico ciuitatis Aruernæ eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passione cũ reliquis lectionibus, quas canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificiũ offerendum aduenit: acceptaq; turre diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostiũ, ingressusq; templũ vt eam altari superponeret, elapsa de manu eius ferebatur in aëra, & sic ad ipsam aram accedens, nunquàm eam manus diaconi potuit asse-

Tempus offerendi sacrificium.

Turris in qua erat corpus Domini.

assequi: quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat in conscientia. Sæpiùs enim ab eodem adulteria ferebantur admissa. Vni tàtùm presbytero & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat, hæc videre licitum fuit, cæteri non viderunt. Aderam, fateor, & ego tunc temporis huic festiuitati, sed hæc videre non merui.

12. GVILHELMVS Abbas sancti Theodorici, in vita sancti Bernardi libro primo, capite vndecimo: Agebatur solennitas quædam præcipua, & frater aliquis quem pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspenderat, notari timens, & ruborem nō sustinens, ad manum eius cum cæteris nimiùm præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tàta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaq; sumens homo Eucharistiam nō poterat ad interiora traijcere, & diù multumq; conatus cùm nullo modo præualeret, anxius & tremebūdus clausam ore seruabat. Expleta deniq; hora orationis sexta, patrem sanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis quod patiebatur aperuit, & aperto ore ipsam quoq; Eucharistiam ostēdebat. Increpans autē eum, confitentē absoluit, & sine difficultate recepit Dominica sacramēta.

Cōmunicabant tempore D. Bernardi sub vna specie apud altare.

Aperto ore Eucharistiam ostendebat.

1. E. PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

3. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram, non erubescam.

4. ET capite decimotertio: Ideò hæc absens scribo, vt non præsens duriùs agam secundùm potestatē, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

5. CONCILIVM Tridentinum, sessione vigesimaprima, capite secūdo: Prętereà declarat sancta Synodus, hanc potestatem perpetuò in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire iudicaret, id autem Apostolus non obscurè visus est innuisse, cùm ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. atque ipsum quidē hac potestate vsum esse satis constat, cùm in multis alijs, tum in hoc ipso Sacramento, cùm ordinatis nonnullis circa eius vsum, Cætera, inquit, cùm venero disponam. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione Sacramentorum authoritatem, licèt ab initio Christianæ religionis non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset: tamen progressu temporis, latissimè iam mutata illa consuetudine, grauibus & iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit: quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ authoritate pro libito mutare non licet. IBIDEM canone secundo: Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis & rationibus adductam fuisse, vt laicos atque etiam Clericos non conficientes sub panis tàtummodò specie cōmunicaret, aut in eo errâsse, anathema sit.

1. Cor. 4.
2. Cor. 6.
1. Cor. 11.

1. F. MATTHAEI vigesimosexto: Vespere autem facto, discūbebat cum duodecim discipulis suis, &c. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, &c.

2. MARCI decimoquarto: Vespere autem facto, venit cum duodecim, &c. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c.

3. LVCAE vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo, &c. Et accepto pane, gratias egit.

4. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Apostoli in commentarijs suis quæ Euangelia dicuntur, ità sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam meî, Hoc est corpus meū: dixisse etiam, accepto poculo, cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibiq; solis dedisse. Luc. 22. Marc. 14. Matth. 26. 1. Cor. 11.

5. ACTORVM vigesimo: Attēdite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritussanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

6. PRIORIS Petri quinto: Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, &c.

7. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

8. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vēto doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris.

9. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Cætera autem, cùm venero, disponam.

10. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Nanque saluator quo vehemētiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimū hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit, quo deincèps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum.

1. G. MATTHAEI decimooctauo: Amē dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, &c.

2. IOANNIS vigesimo: Quorū remiseritis peccata, &c.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irrepræhensibilem esse, &c. Diaconos similiter pudicos, &c. Qui enim benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, &c.

4. ET capite quarto: Dum venio, attende lectioni, exhortationi doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi &c.

5. AD Titum primo: Constituas per ciuitates presbyteros.

6. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam, vt suprà, B. testimonio quarto.

7. CYRILLVS Alexandrinus ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionē nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur: sed benedictionis vis ac facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

Reliquię corporis Dominici ad sanctificationē vtiles.

8. IDEM libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Sicut parùm (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertransit.

Paruulæ Eucharistiæ partes quā vim habeant.

9. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Christus cōtinetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub qualibet quoquè parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta totus est Christus.

Sub qualibet parte hostiæ totus Christus continetur.

10. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Eucharistiæ sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute consistit. Quod corpus sacerdote

 dispen-

Tantum est in exiguo, quantum in toto.

dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cùm ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ità integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multa, non abundabit: & qui modicum, non minorabit. Si fortè panes esurientibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos: quia particulatìm & minutatìm pro portione sua quisq; præsumeret. De hoc verò pane cùm assumitur, nihilo minus habent singuli, quàm vniuersi: totum vnus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi.

Nihil minus habent singuli quàm vniuersi.

11. CONCILIVM Tridētinum sessione decimatertia, capite tertio: Verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atquè sub vtraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item sub vini specie, & sub eius partibus existit. Ibidèm canone tertio: Si quis negauerit, in venerabili sacramento Eucharistiæ sub vnaquaq; specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta, totum Christum contineri, anathema sit.

Tantum sub alterutra, quantum sub vtraque specie contineri.

Sub singulis partibus totus.

12. APVD Gratianum de Consecratione distinctione secunda, capite, Qui manducat. & apud Bedam in caput decimum prioris epistolæ ad Corinthios, ex sermone Augustini de verbis Euangelij: Manducetur Christus. Viuit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & nôrunt fideles quemadmodùm manducent carnem Christi. Vnusquisque accipit partem suam. Vndè & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cęlo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in virginem: impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent: manebat integer apud patrem, vt Angelos pasceret.

Per partes manducatur, & manet integer totus.

13. APVD eundem Gratianum eadem distinctione ex Hieronymo, in sermone Dominicæ quintę post Epiphaniam: Singuli autem totum accipiunt Christum Dominum: & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur: sed integrum se in singulis præbet. Et apud eundem Gratianum in eadem distinctione, ait Hilarius Papa: Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit: de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, habuit minus: non enim est quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

Exod. 16. 2. Cor. 8.

14. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto: & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et paulò pòst: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinē, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuēs pater, & ego viuo propter patrē: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna: & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

15. PRIORIS ad Corinthios decimo, vt suprà, B. testimonio sexto.

1. H. AVGVSTINVS in epistola centesima decimaoctaua, ad Ianuarium, capite quinto, respondens quibusdam quæstionibus de ieiunio & tempore oblationis: Ad hæc, inquit ità respondeo, vt quid horum sit faciendū si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandum quin ità facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodò faciendum, sed quomodò sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequētat ecclesia. Nam hoc quin ità faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.

Insaniæ est disputare, an sit faciēdum quod vniuersa obseruat Ecclesia.

2. LVCAE vigesimosecundo: Simon, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo patrē, & alium paracletū dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus nō potest accipere: quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidèm: Paracletus autem spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis.

4. ET decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò: quum autem venerit spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatē.

5. ESAIAE quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus. Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsq; in sempiternū.

6. SYNODVS Constantiensis sessione decimatertia: Cùm in nonnullis mundi partibus, quidā temerariè asserere præsumant, populum Christianum debere sacramentum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere: & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent, etiam post cœnam vel aliàs nō ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ cōsuetudinem rationabiliter approbatā, quam tanquàm sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Cōstantiense, in spiritu sancto legitimè congregatum, aduersùs hūc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura pluriū Doctorum tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & definit, quòd licèt Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraq; specie panis & vini hoc venerabile sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonū authoritas, laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sic hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, posteà à conficientibus sub vtraque, & à Laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, cùm firmissimè credendum sit, & nullatenùs dubitandum, integrū Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vndè cùm huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorū, tanquàm hæretici arcēdi sunt & grauiter puniendi per diœcesanos locorū seu officiales eorum, aut inquisitores hęreticę prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus cōtra hoc decretū aliqd fuerit forsan attentatū aut præsumptū, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones in

Concilij Cōstantiensis doctrina de cōmunione vnius speciei. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 24.

Non debet confici hoc sacramentū post cœnam, aut sumi à nō ieiunis.

Integer Christus sub vna specie continetur.

Pro lege habenda cōsuetudo cōmunicandi sub vna specie, nec sine Ecclesiæ authoritate mutanda.

in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos & eorũ fautores, salubriter adinuẽtas. Item ipsa sancta Synodus decernit & declarat super ista materia, reuerendissimis in Christo patribus & Dominis, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & eorum in spiritualibus vicarijs vbilibèt constitutis, processus esse dirigendos, in quibus ijs committatur & mandetur authoritate huius sacri Cõcilij sub pœna excommunicationis, vt effectualiter puniant eos contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum sub vtraque specie panis & vini exhortati fuerint, & sic faciendum esse docuerint: & si ad pœnitentiam redierint, ad gremium Ecclesię suscipiantur, iniuncta eis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Qui verò ex illis ad pœnitentiam redire non curauerint animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos vt hæretici sunt coërcendi, inuocato etiam ad hoc (si opùs fuerit) auxilio brachij secularis.

Puniendi, qui docent communicãdum populum sub vtraque specie.

7. CONCILIVM Basileense sessione trigesima: Vt lucidiùs videatur pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum sacrorumq́ canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarũ, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, considerati͛sq́ omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadẽ sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici communicantes, & nõ cõficientes, nõ adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistiæ sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodò ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autẽ sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secundùm ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenùs ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tãtùm, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoquè consuetudo communicãdi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenùs diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum atq; canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

Nõ cõficientes non adstringũtur ex Christi præcepto ad cõmunionem sub vtraque specie. Matth. 28.

Totus sub alterutra specie Christus.

Pro lege habenda hæc consuetudo.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima: Cùm de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramẽto varia diuersis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circunferantur, ob quæ in nonnullis prouincijs multi à Catholicæ Ecclesiæ fide, atque obedientia videantur discessisse: censuit ea sacrosancta Synodus, quæ ad Communionem sub vtraque specie, & paruulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, nè posthàc de ijs aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est his decretis explicatum atque definitum. IBIDEM capite primo: Itaque sancta ipsa Synodus, à spiritu sancto, qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis, edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto Laicos, & Clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum: neque vllo pacto, salua fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamẽ illa institutio & traditio eò tendũt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtranque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusq́ speciei Communionem à Domino præceptam esse, vtcunquè iuxta varias sanctorum Patrũ & Doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoquè, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum &c. vt suprà B. testimonio decimo. ITEM capite secundo, vt suprà, E. testimonio quinto. Deindè capite tertio: Insupèr declarat, quanuìs Redemptor noster, vt anteà dictum est, in suprema illa cœna hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum, verumq́ Sacramentum sumi, ac proptereà, quòd ad fructum attinet, nulla gratia, necessaria ad salutem, eos defrandari, qui vnam speciem solam accipiunt. Ibidèm canone primo: Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtranque speciem sanctissimi Eucharistiæ Sacramẽti sumere debere, anathema sit. Canone secundo, vt suprà, B. Canone tertio: Si quis negauerit, totum & integrum Christum, omnium gratiarum fontem & authorem, sub vna panis specie sumi, quia, vt quidam falsò asserunt, non secundùm ipsius Christi constitutionem sub vtraque specie sumatur, anathema sit.

Nõ docendũ aut credendũ aliter.

Esai. 11.

Nullo præcepto adstringi non conficientes ad cõmunionem vtriusque speciei. Matth. 26.

Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Ioan. 6.

Matth 26. Marc. 14. Sub altera specie totus Christus continetur.

Anathema.

1. I. PRIORIS ad Timotheum tertio, vt suprà, E. testimonio primo.

2. MATTHAEI decimooctauo: Si Ecclesiam nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

3. AVGVSTINVS contra Cresconiũ Grammaticum libro primo, capite trigesimotertio: Quanuìs huius rei (scilicet de Baptismo hæreticorum) certè de scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarũ commendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiã de illa cõsulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Scripturã sequitur quisqs Ecclesiæ sententiam amplectitur.

In difficilibus quæstionibus Ecclesia consulenda.

4. ET in libro siue epistola contra Petiliani epistolam, de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Totus Christus caput & corpus est. Caput vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursùs, Quicunque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non cõmunicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut non in corpore ipso resurrexisse in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtiq́ sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarũ scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimonijs contradicunt. Itẽ quicunque credunt quidem quòd Christus Iesus, ità vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne in qua natus & passus est, resurrexit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum & cum patre vnum, & incommutabile verbũ patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ità dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum

Vnitati Ecclesiæ nõ cõmunicantes non sunt in Ecclesia.

Ephe. 5.

Non satis est de Deo & Dei filio rectè sentire, nisi etiã ab Ecclesia non dissentiamus

festum est eos non esse in Catholica Ecclesia.

5. IDEM libro tertio contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimo: Omnia sacramenta &c. vt in textu.

6. ITEM libro primo de Baptismo cõtra Donatistas, capite octauo: Quid prodest homini, &c. vt in tex.

7. ET libro vigesimoprimo de Ciuitate Dei, capite vigesimo quinto: Hæretici & schismatici ab huius vnitate corporis separati, de quo ait Apostolus, Vnus panis, vnum corpus multi sumus: possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi vtile, immò verò etiam noxium, quo iudicentur grauiùs, quàm vel tardiùs liberentur. Non sunt enim in eo vinculo pacis, quod in illo exprimitur sacramento. 1.Cor.10.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Pignus præterea hoc Sacramentum esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos, tanquàm membra arctissima, fidei, spei, & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata. Ephe. 2. 1.Cor. 11. Ephes.5. Rom.12. 1.Cor.5.

9. ET capite octauo: Demùm verò paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, vt omnes & singuli, qui Christiano nomine censentur, in hoc vnitatis signo, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tãdem aliquãdo cõueniant, & cõcordẽt.

IX

Quem fructum exhibet ritè sumpta Eucharistia?

A. Plurimum sanè maximumq; præbet. Hoc enim sacrum est conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria * Passionis eius, mens impletur [a] gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: vt præclarè horum fructuum sensu experientiaque excitata decãtat Ecclesia.

B. Hic est [b] panis, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo, nostrosque animos in vita spirituali sustentat atque confirmat.

C. Hæc sacra synaxis, siue cõmunio, [c] quæ fideles tanquàm eiusdem corporis membra inter se iungi, ac sanctorum piorumque omnium meritis associari significat atque præstat: tum quod augustius est, eosdem capiti suo Christo [d] arctissimè vnit, vt in eo illi [e] maneant, & ipse in illis, atque ità vitam æternam consequantur.

D. Hoc est [f] viaticum nostræ peregrinationis, quod in huius vitæ deserto militiaque versantibus, & hinc ad cælestem Hierusalem contendentibus, veluti Manna [g] Patribus datum, affert consolationem, delectationem, virtutem & gratiam longè efficacissimam.

E. Ac præcipuè quidem duo (vt egregiè docet [h] Bernardus) in nobis operatur hoc Sacramentum, vt & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò consensum. Si quis vestrûm non tam sæpè modò, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniã virtus Sacramenti operatur in eo, & gaudeat quòd pessimum vlcus accedat ad sanitatem. Et idem [i] alibì: Hoc corpus Christi ægris medicina, peregrinantibus via: quod debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat. Per hoc homo mansuetior efficitur ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

F. Quare nihil mirum à magno Ignatio [k] scribi, vt ad Eucharistiam Deique gloriam, sicut ille appellat, frequenter & properè accedamus. Quando enim assiduè hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satanæ, qui actus suos in sagittas ad peccatum ignitas conuertit. Medicamentum est panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, sed in Deo per Iesum Christum viuendi.

*Basil.serm.1. de Baptis.cap.3.

a Ambro.in Psal.118.ser.15.vers.4. Concilium Trident.sess.13.cap.2.

b Ioan.6.d e f.& ibidem Theophylactus, & Cyrillus.

c 1.Cor 10.d Concil.Florentinum.

d Chrysost.hom.45.in Ioan.& 61. ad popul. Hil.lib.8.de Trinit. Leo serm.14.de pass.Domini. Cyrillus lib.11.in Ioan. cap. 26.l.20. c.13. & l.4.c.17. Nyssen.orat. catech.c.37.

e Ioan.6.f

f 1.Nice.conc.can.12. 2.Arel.can. 12.3.Aurel.can.24. Chrysost.lib.6. de sacerd. Paulin. in vita Ambros. Euseb.l.6.hist. eccle.c.36.Niceph. l.8.cap.31.& l.13.c.37.Cedrenus in Mauritij & Phocæ imperio. Greg. hom.4.in Euang.

g Exod.16.d f Deut.8.a Sap.16.c Ioan.6f.

h Serm.de cœna Domini. Lége Cyrillum lib.4. in Ioannẽ cap.17. & l.3.cap.37.

i Citatur à B. Thoma opusculo 59. cap.5.Vide etiam Chrysost.homil. 24.in 1.Cor.& 51.in Matth.

k Ad Ephesios. Vide Basilium ad Cæsariam Pat. Ambr.lib 5.de Sacramentis, cap.4. Chrysost. hom. 61.ad Antioch. Cyprian.serm.6.de oratione Domin. Hieron.ad Lucinium epist.28. Cyril lib.3. in Ioannem, cap.37.

TESTIMONIA.

1. A. BASILIVS sermone primo de Baptismo, capite tertio, Quòd qui per Baptismum regeneratus est, participatione deinceps diuinorum mysteriorum nutriri debeat: Circa finem Euangeliorum scriptum est, Acceptum igitur Iesus panem, gratijs actis, fregit ac dedit discipulis & dixit, Accipite, edite, hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Et acceptum quoque pocu- Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

poculum, gratijs actis, dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis ille meus, sanguis noui testamenti qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in meî rememorationem. (1.Cor.11.) Attestatur istis & Apostolus dicens: Ego enim accepi à Domino &c. Quid itaque vtilitatis habent hæc verba? Vt edentes ac bibentes perpetuò memores simus eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, atq; ità instruamur necessariò custodire in conspectu Dei ac Christi eius traditum ab Apostolo dogma, quo dicit, Charitas enim Dei constringit nos iudicantes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuos esse. Et pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, iam non ampliùs sibi ipsis viuant, sed ei qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Et quibusdam interiectis: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini, ad rememorationem eius qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, non solùm purum esse à quouis inquinamẽto carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat, sed & euidenter ostendere & exprimere memoriã eius qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo, quòd & mortificatus est peccato, mundo, ac sibi ipsi, & Deo viuit in Christo Iesu Domino nostro.

(Sumentes Eucharistiam memores simus Christi pro nobis mortui. 2.Cor.5.)

(Quomodò accedentem ad Eucharistiam oporteat esse memorem mortis Christi.)

2. AMBROSIVS in Psalmum centesimum decimumoctauum, sermone decimoquinto, versu quarto: Habes Apostolicum cibum, mãduca illum, & non deficies. Illum antè manduca, vt posteà venias ad cibum Christi, ad cibum corporis Dominici, ad epulas sacramẽti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiam induat de remissione peccati, curas seculi huius, metũ mortis, solicitudinesq; deponat. Hac ergò ebrietate corpus non titubat, sed resurgit: animus non confunditur, sed consecratur.

(Effectus sacramenti.)

3. CONCILIVM Tridẽtinum sessione decimatertia, capite secundo: Saluator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos suî memoriam præcepit, suamq; annunciare mortẽ, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentũ hoc, tanquàm spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes in vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquàm antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus prætereà id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoq; symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuiq; nos tanquàm membra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

(Summi amoris significatio. Passionis memoria. Cur sumi voluerit. Ioan. 6. Pignus futuræ gloriæ. Symbolum vnitatis. 1.Cor. 11. Rom.12. Ephe. 5. 1.Cor. 1.)

1.B. IOANNIS sexto: Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est qui de cęlo descendit, & dat vitam mundo. Ego sum panis vitæ. Murmurabant ergò Iudæi de illo quia dixisset: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Ego sum panis vitæ. Hic est panis de cælo descẽdens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. THEOPHYLACTVS in caput sextum Ioannis: Manifestè nobis hoc loco de mystica communione corporis sui dicit: Nam panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. (Ioan. 6.) Attende autẽ quòd panis qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam &c. vt suprà quæstione secunda B. 3. Et paucis interpositis, Nõ nudi hominis caro est quæ mãducatur, sed Dei & quæ deificare valet, vtpotè contemperata deitati.

3. CYRILLVS Alexandrinus in caput sextum Ioannis: vt suprà quæstione prima, B. testimonio nono & decimo. & quæstione quarta, B. testimonio vndecimo, decimosexto, & decimoseptimo.

4. ET libro quarto in Ioannẽ, capite decimoquarto: Nisi mãducaueritis, inquit, carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitã in vobis. (Ioan. 6.) Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticã benedictionem Iesum nõ susceperũt. Vita enim secũdùm naturã ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minùs corpus quoque suum viuificat. (Corpus Christi viuificat.) Coniunctũ enim ineffabiliter est filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcircò corpus suum dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absq; diuisione vlla, præterquàm quòd Dei Patris verbũ, & templũ à virgine sumptum idem natura nõ sunt. Nõ enim est eiusdem substantiæ verbo Dei homo assumptus: vnus tamen cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniã igitur saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, cõiuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tũc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. (Quando carnem verbi viuificantẽ edimus, vitã in nobis habemus.) Hac de causa in exuscitãdis mortuis nõ solummodò verbo atque imperio, vt Deus vtebatur: verùm etiam carnem suam quasi cooperatricem nonnunquàm adhibebat: vt reipsa ostenderet, carnem quoq; suã, quoniam sibi cõiuncta est, viuificã esse, atq; fideles doceret suũ, nõ alterius corpus esse. (Cur carnem suam Christus in excitandis mortuis adhibuerit.) Nã quando synagogæ principis filiolam suscitabat, manum eius appræhendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella, surge: ità vt Deus & verbo & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine operationem producens. (Matth.9.) Quãdo etiam in ciuitatem Naim vocatam, ingrediebatur, & offerebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescẽs, tibi dico, surge. (Luc.7.) Non ergò verbo solùm semper (vt diximus) verùm etiã tactu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoq; suum viuificare posse. quòd si solo tactu suo corrupta redintegrantur: quomodò non viuemus qui carnem illã gustamus & manducamus? (Si tactu solò corrupta redintegrãtur, multò magis viuemus, qui carnem illã mãducamus.) reformabit enim omninò ad immortalitatẽ suam participes suî. Nec velis Iudaicè Quomodò quærere, sed recordare quanuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quanuis propter naturã carnis corruptibiles simus, participatione tamẽ vitæ ab imbecillitate nostra reuocati, ad ꝓprietatẽ illius ad vitã reformamur. Oportuit enim certè, vt nõ solùm anima per spiritũ sanctũ in beatam vitã ascẽderet, verũ etiã vt rude atq; terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suę Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentiùs quærit, hocipsum à Mosis temporibus per figurã semper factitatum fuisse. (Figura.) Quid enim Maiores eorũ ab ira Aegyptiorum liberauit, quando mors in primogenita Aegypti sæuiebat? nónne palàm est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes mãducârunt, ac postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortem ab eis diuertisse? (Exod. 12.) pernicies nanq;, id est, carnis huius mors, aduersùs genus humanum propter primi hominis trãsgressionem furebat. Terra enim es, & in terrã reuerteris, propter peccatum audiuimus. (Gen. 3.) Verùm quoniã per carnem suã Christus atrocẽ hunc euersurus erat tyrannũ, propterea id mysteriũ apud priscos obumbrabatur, & ouinis carnibus atque sanguine sanctificati (Deo ità volẽte) perniciem effugiebant. Cur igitur ô Iudæe turbaris, præfiguratam veritatẽ iam videns? cur inquam turbaris, si Christus dicit: Nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis sanguinẽ eius, non habebitis vitã in vobis, quum oporteret te Mosaicis legibus institutũ, & priscis vmbris ad credẽdum perdoctum, ad intelligenda hęc mysteria paratissimum esse?

1.C. PRIORIS ad Corinthios decimo: Quoniã

vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus.

Effectus Sacramenti Eucharistiæ.

2. CONCILIVM Florentinum: Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumentis, est adunatio hominis ad Christū. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vniatur, cōsequens est, quòd per hoc sacramentū in sumētibus dignè gratia augeatur: omnemq; effectū, quem materialis cibus & potus, quo ad vitā agunt corporalem, sustentando, augēdo, reparādo & delectando, sacramentū hoc quo ad vitā operatur spirituale: in quo gratā Saluatoris nostri recēsemus memoriā, à malo retrahimur, cōfortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannē, & sexagesimaprima ad populum Antiochenū, vt suprà quęstione prima, B. testim. quinto.

4. HILARIVS libro octauo de Trinitate, ibidèm testimonio decimoquarto.

5. LEO sermone decimoquarto de passione Domini: Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, q̄ vt in id quod sumimus, trāseamus: & in quo mortui, & sepulti, & conresuscitati sumus, ipsum per omnia & spiritu & carne gestemus, dicēte Apostolo: Mortui enim estis, & vita vestra abscōdita est cum Christo in Deo. Cùm enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.

In id quod sumimus, trāsimus.

Coloss. 3.

6. CYRILLVS libro vndecimo in Ioannē, capite vigesimosexto: Item libro decimo, capite decimotertio: Et libro quarto, capite decimoseptimo: vt suprà quæstione prima, B. testimonio nono & sequent.

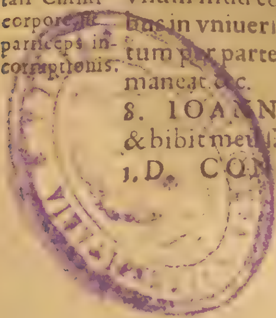
7. GREGORIVS Nyssenus in oratiōe catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Quoniam homo est duplex, vt qui sit cōpositus ac contemperatus ex anima & corpore, necessè est vt qui seruantur, sequātur eum qui ducit ad vitā. Ergò anima quidem cum ipso contēperata per fidē, hinc salutis habet occasionem. Nam vnio cum vita, vitæ habet societatem. Corpus autē alio modo venit ad participationē & contemperationē eius quod dat salutem. Quo modo enim qui venenū sumpserūt dolo & ex insidijs, alio medicamēto extinguūt vim quę affert interitū. Oportet autē sicut exitiale, ità etiā salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, vt per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Ità cùm id gustauerimus quod nostrā dissoluit naturam, rursùs necessè est vt opus habeamus eo quod cogit ac conciliat id quod erat dissolutum: vt cùm intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditū, per contrariā repellat affectionem. Quid hoc ergò est? Nihil aliud quàm illud corpus, quod & morte ostensum fuit esse potētius, & nostræ vitę fuit initium. Quomodò autem parum fermenti, vt dicit Apostolus, sibi assimilat totam cōspersionem, ità corpus à Deo morte affectum, cùm fuerit intra nostrum, totū ad se trāsmutat & transfert. Quomodò enim cùm quod est exitiale mistū fuerit cū sano, quidquid est contemperatū, simul redditur inutile: ità etiā corpus immortale, cùm fuerit intra eū qui sumpsit, vniuersum quoq; transmutat in suam naturā. Sed fieri non potest vt sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potionē misceatur visceribus. Cùm autem solum illud corpus quod Deum suscepit, hanc gratiā acceperit, ostensum sit autē aliter fieri nō posse, vt nostrū corpus sit in immortalitate, nisi per cōmunionem cum immortali factū sit particeps incorruptionis: oportet considerare, quomodò fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarū semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoq;, & ipsum in se totum maneat &c.

Corpus per Eucharistiam quomodò veniat ad contēperationē cum eo quod dat salutem.

Medicamentum expellēs veneni damnū est Eucharistia.

1. Cor. 5. Corpus Christi cùm fuerit intra nostrū, illud totum ad se transmutat.

Corpus nostrum per cōmunionem cum immortali Christi corpore fit particeps incorruptionis.

8. IOANNIS sexto: Qui mādùcat meam carnem, & bibit meū sanguinem, in me manet, & ego in illo.

1. D. CONCILIVM Nicenū primū, canone duodecimo: De his verò qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiā nunc, ità vt si fortè quis recedat ex corpore, vltimo & necessario vitę suę viatico non defraudetur. Quòd si desperatus aliquis, accepta cōmunione superuixerit, sit inter eos qui sola oratione cōmunicant, donèc statutū tēpus cōpleatur. De omnibus tamen his qui à corpore recedunt, & Eucharistiam postulant, in tradenda eis communione cura & probatio sit Episcopi.

Viaticū morientium.

2. CONCILIVM Arelatense secundum, canone duodecimo: De his qui in pœnitentia positi vitam excesserunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti, sed pro eo, quòd honorauit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur.

3. CONCILIVM Aurelianense tertium, canone vigesimoquarto: Si quis pœnitentiæ benedictione suscepta ad secularem habitum militiamq; reuerti præsumpserit, viatico concesso, vsque ad exitum excommunicatione plectatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro sexto de Sacerdotio: Quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse & audijsset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda consciētia fuerint participes, spiritum efflaturi, ab angelis, illorū corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cælum abducuntur.

5. PAVLINVS in vita B. Ambrosij, vt suprà in pręcedenti quæstione, D. testimonio quinto.

6. EVSEBIVS historiæ Ecclesiasticæ libro sexto capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabiū Antiochenum, hanc habet historiam: Erat quidam Serapion &c. vt suprà quæstione octaua, D. testimonio primo.

7. NICEPHORVS libro octauo Ecclesiasticæ historiæ capite tricesimoprimo: De Luciano martyre illud est decantatū: moriturum eum, quum vis tyrannica neq; templi neq; sacrarij copiam faceret, & vincula quoq; atq; plagæ motum prorsus denegarent, in suo ipsius pectore discūbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eumq; modum & ipsum participâsse de immaculato sacrificio, & alijs vt itidèm communicarent, suasorem fuisse. Sacrū id in carcere perficiebatur, & ecclesiæ specimen sacer ille chorus, qui eum iam morientem stipabat, repræsentabat.

Lucianus martyr moriturus, in carcere Eucharistiam immolato sacrificio communicat, & reliquos ad cōmunionem hortatur.

8. IDEM libro decimotertio capite trigesimoseptimo, scribens de exilio S. Ioannis Chrysostomi: Pityuntem, inquit, cùm duceretur, & iam ad Deum migraturus esset, noctù ei oranti, qui vitæ eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: eiq; cùm aduersùs dæmones victoriā, tum postremò migrationē ad Deum, & quæ eum exceptura essent bonorū perceptionem cum lætitia annunciârunt. Dein cælesti & ineffabili eum esca pauerūt: ex quo tēpore nihil posteà cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secū versantibus cōcredidit. Ad Comanenos autē Armeniæ quum venisset, ad templū Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomediæ martyrij certamen obijsse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioannes frater, vtrunq; crastina dies cōiunget. Ille etiam custodi templi vt locum Ioanni pararet, præcepit. Ex eo loco cùm triginta stadiorum iter confecissent, præter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaq; cùm res suas disposuisset, linguā ad docendum mouisset, lætiùs se ità vt calceos quoq; indueret, vestibus suis ornâsset, & per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignato, beatā illā ingressus est profectionē, cum Christo viuens & regnās, pro quo labores lōgos pertulit, suo quidē nomine per migrationē talē felix & beatus: eis autē qui eū cognouerūt, & vel mediocriter

Chrysostomo morituro, & noctù oranti SS. Petrus & Ioannes apparēt, eumq; cælesti cibo pascunt.

S. Basiliscus, eidem apparet, mortemq; prædicit.

Per cōmunionem diuinā Chrysostomus moriturus sanctificationē percepit.

ocriter mellitā eius doctrinā deguſtârūt, deplorâdus.

9. GEORGIVS Cedrenus in hiſtoriarum compendio deſcribēs imperiū Mauritij: Experrectus Mauritius, ſtatim accubitorem ſuum miſit, qui Philippicū adduceret. Qui deſperata ob id vita, priùs cōmunionē ſacrā expetijt, eaq; percepta ad Imperatorē abijt, vxorem relinquens, quæ ſaccum induta & cinere conſperſa eiulabat.

Philippicus deſperata vita communionem ſacram percepit.

10. ET in imperio Phocæ: Fama obtinet, Theodoſiū Mauritij F. ad Choſroen legatū, miſſis à Phoca miniſtris Niceæ captū, iuſſumq; necari, cùm ad locū, cui nomen eſt Leucactæ, perueniſſet. Theodoſiū porrò petiuiſſe, vt priùs, q̄ necaretur, diuinis impertiri poſſet myſterijs. Quod poſtq; impetrauerit, actis Deo gratijs, lapidē à terra ſuſtuliſſe, eoq; ter pectus ſuū percuſſiſſe, ità orantē: Domine Ieſu Chriſte, tu ſcis me nulli hominū iniuriā feciſſe, nūc ergò mihi eueniat, vt tua iubet potentia. Hæc fato, caput fuiſſe amputatum.

Theodoſij Mauritij filius necandus priùs ſacram petit, & impetrat communionem.

11. GREGORIVS homilia quadrageſima in Euāgelia: Romula ea, quā Græco vocabulo paralyſim medici vocant, moleſtia corporali percuſſa eſt, multiſq; annis in lectulo decūbens, penè omniū iacebat membrorum officio deſtituta, nec tamē hęc eadē eius mentem ad impatientiā flagella perduxerant. Nā ipſa ei detrimenta membrorū facta fuerāt incrementa virtutū. Et nōnullis interiectis: Nocte igitur quarta Redemptā magiſtrā ſuā vocauit, qua veniēte, viaticū petijt & accepit. Necdū verò eadem Redēpta vel alia eius diſcipula à lectulo iacentis diſceſſerat, & eccè ſubitò in platea ante cellulæ eiuſdē oſtium duo chori pſallentium conſtiterunt, & ſicut ſe dicebant ſexus ex vocibus diſcreuiſſe, pſalmodiæ cantus dicebant viri, & fœminæ reſpondebant. Cumq; ante fores cellulæ exhiberentur cæleſtes exequiæ, ſancta illa anima carne ſoluta eſt.

Eadem habet libro quarto dialogorum capite decimoquinto.

S. Romula moritura viaticum petijt & accepit.

12. EXODI decimoſexto: Veſpere comedetis carnes, & manè ſaturabimini panibus, &c. Manè quoquè ros iacuit per circuitū caſtrorū. Cumq; operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum, & quaſi pilo tuſum, in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. Quod cùm vidiſſent filij Iſraël, dixerunt ad inuicem, Man hu. (quod ſignificat, Quid eſt hoc?) Ignorabant enim quid eſſet. Quibus ait Moyſes: Iſte eſt panis quem dedit Dominus vobis ad veſcendū. Hic eſt ſermo quē præcepit Dominus: Colligat vnuſquiſq; ex eo quantū ſufficit ad veſcendū: gomor per ſingula capita, iuxta numerū animarū veſtrarū quæ habitant in tabernaculo, ſic tolletis. Feceruntq; ità filij Iſraël: & collegerūt, alius plus, alius minus. Et mēſi ſunt ad menſuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: ſed ſinguli iuxta id quod edere poterāt, congregauerūt. Et paulò pòſt: Appellauitq; domus Iſraël nomen eius Man, quod erat quaſi ſemen coriandri album, guſtuſq; eius quaſi ſimilæ cum melle. Filij autem Iſrael comederūt Man quadraginta annis, donèc venirent in terram habitabilē: hoc cibo aliti ſunt, vſquequò tangerent fines terræ Chanaan. Gomor autem, decima pars eſt ephi.

2.Cor.8.

13. DEVTERONOMII octauo: Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt oſtenderet tibi q̄ nō in ſolo pane viuat homo, ſed in omni verbo, quod egreditur de ore Dñi.

14. SAPIENTIAE decimoſexto: Angelorū eſca nutrîſti populū tuū, & paratū panēde cælo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentū in ſe habentem & omnis ſaporis ſuauitatem. Subſtantiam enim tuam & dulcedinem tuam quam in filios habes, oſtendebas: & deſeruiēs vniuſcuiuſque volūtati, ad quod quiſq; volebat, conuertebatur.

15. IOANNIS ſexto: Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto: & mortui ſunt. Hic eſt panis de cælo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.

1.E. BERNARDVS in ſermone de cœna Domini: Cecidimus ſuper aceruum lapidum, & in luto: vndè non ſolùm inquinati, ſed etiam vulnerati, & grauiter quaſſati ſumus. Lauari quidem citò poſſumus, ad ſanandum verò opùs eſt curatione multa. Lauamur igitur in baptiſmo, quia deletur chirographū damnationis noſtræ: & gratia hæc nobis confertur, nè iam nobis concupiſcētia noceat, ſi tamen à cōſenſu abſtineamus: atque ità tanquàm ſanies inueterati vlceris remouetur, dum tollitur damnatio, & reſpōſum mortis, quod priùs indè manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis pruritum vlceris huius ferre queat? Confidite quia & in hoc gratia ſubuenit, & vt ſecuri ſitis, ſacramenti Dominici corporis & ſanguinis precioſi inueſtituram habetis. Duo enim illud ſacramentum operatur in nobis: vt videlicet & ſenſum minuat in minimis, &c.

Baptiſmo ſordes peccati abluuntur.

Euchariſtiæ virtute concupiſcentiæ motus minuuntur.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoſeptimo: Pias quæſo cogitationes ſuſcipias, ſtudioſè ſanctéque viuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) non mortem ſolùm, verùm etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat Chriſtus, ſæuientem membrorum noſtrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit. Ibid. Sicut parū fermēti (vt Paulus ait) totam maſſam fermentat, ſic paruula benedictio totū hominem in ſeipſum attrahit, & ſua gratia replet: & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto.

Morbos depellit, concupiſcentiā ſedat, pietatem corroborat &c.

1.Cor. 5.

Totum hominem in ſe ipſum attrahit, & ſua gratia replet.

3. IDEM libro tertio in Ioannē, capite trigeſimoſeptimo: Sciant baptizati homines, & diuinæ gratię participes facti, ſi rariùs in Eccleſiam proficiſcantur, & longo temporum ſpatio propter ſimulatam religionē myſticè communicare Chriſto recuſent, ab æterna ſe vita procul depellere: quippe recuſatio huiuſmodi quamuis ex religione proficiſci videatur, & ſcandalum facit, & laqueos inſtruit: quare oportet omnibus viribus à peccato mundari, & rectè viuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia ad ſumendam vitā concurrere. Sed variæ ſunt diaboli multipliceſq; ad decipiendum inſidiæ. Nam primùm ad viuendum turpiter inducit: deindè cum malis onerati fuerint, tūc abhorrere à Chriſti gloria perſuadet, qua poſſent à turpitudine voluptatis, quaſi ab ebrietate reuocari. Quare demus operam, oro, vt vinculis eius abruptis, & iugo ſeruitutis peccatorum excuſſo, in timore Domino ſeruiamus. Et vt carnis voluptate per continentiam ſuperata, ad cæleſtē gratiā accedamus, corporiſq; Chriſti participes efficiamur. Sic enim, ſic inquam, diabolum fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad vitam & incorruptibilitatem aſcendemus.

Incommoda & damna rarò communicantium.

4. BERNARDVS, teſte D. Thoma Aquinate in opuſculo quinquageſimonono capite vel prædicamēto quinto, Corpus Chriſti &c. vt in textu.

5. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaquarta in priorem epiſtolam ad Corinthios: Quemadmodùm frigida acceſſio periculoſa eſt, ità nulla myſticę illius cœnæ participatio, peſtis eſt & interitus. Ipſa nanque menſa animæ noſtræ vis eſt, nerui mentis, fiduciæ vinculum, fundamentum, ſpes, ſalus, lux, vita noſtra. Si hinc hoc ſacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia ſanctum aſcendemus veſtibulum, tanquàm aureis quibuſdam veſtibus vndiq; contecti. Et quid futura commemoro? Nam dum in hac vita ſumus, vt terra nobis cælum ſit, facit hoc myſterium.

Communionis intermiſſio.

Per dignam communionem fit vt terra nobis cælum ſit.

6. IDEM homilia quinquageſimaprima in Matthęum: Tangamus ergò etiam nos fimbriā veſtimenti eius, vel potiùs, ſi volumus, ipſum totum habemus. non enim veſtis ſolùm, ſed corpus ipſius nobis propoſitum eſt, vt non tangamus ſolummodò, ſed vt comedamus & ſaturemur. Adeamus igitur Chriſtum ſinguli ægrotantes magna cum fide. Nam ſi qui fimbriam veſtimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quanto magìs corroborabimur, ſi totum in nobis habebimus? Cum fide autem accedere, non eſt vt tantummodò propoſitum corpus recipias, verumetiam multò magìs, vt mundo corde tangas, vt ſic ad-

Adhortatio ad communionem.

Matth. 14.

eas quemadmodùm ad ipsum Christum. Quid enim si vocem eius non audis? nónne vides iacētem, immò verò & loquentem per Euangelistam ipsum audis? Credite igitur omnes, quia etiam nunc illa cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe interest inter illā & hanc. Nō enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur, sed & hanc & illam ipse efficit.

Cœna ipsa in qua Christus recumbebat, etiam nūc celebratur.

1. F. IGNATIVS in epistola ad Ephesios, vt in tex.

2. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam: Cōmunicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrū est & valdè vtile, ipso manifestè dicente: Qui mādūcat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternā. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio, nihil aliud sit, quàm pluribus modis viuere? Nos idcircò quater in singulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua memoria fuerit sancti alicuius. &c. vt suprà quæstione octaua, de Eucharistia, B. testimonio quarto.

Ioan. 6. Frequens cōmunio quid sit.

3. AMBROSIVS libro quinto de sacramentis, capite quarto: Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica quæ posteà sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panē quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientē. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν aduenientem diem. Ergò quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodùm Græci in Oriente facere consuêrunt? Accipe quotidiè, quod quotidiè tibi prosit. Sic viue, vt quotidiè merearis accipere. Qui non meretur quotidiè accipere, non meretur post annum accipere: quomodò Iob sanctus pro filijs suis offerebat quotidiè sacrificiū, nè fortè aliquid vel in corde vel in sermone peccâssent. Ergò tu audis quod quotiescunquè offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum: & panem istum vitæ non quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est, cæleste & venerabile sacramentū. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Quotidiè si accipis, quotidiè tibi hodiè est. Si tibi hodiè est Christus, tibi quotidiè resurgit. Quomodò? Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

Eadem habet B. August. ser. 28. de verb. Domini.

Panis supersubstantialis.

Rara communio repræhenditur.

Iob 1.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenū: In alijs quidem temporibus, cùm puri frequenter sitis, nō acceditis: (*ad sacram scilicet communionem, nam de ea loquitur*) in Pascha verò, licèt sit aliquid à vobis patratum, acceditis. O consuetudinem, ô præsumptionem, sacrificium frustrà quotidianum. Incassum assistimus altari, nullus qui communicetur. Hæc non vt temerè communicemini, dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es hostia dignus, vel communione, igitur nec oratione. Adstantem audis præconem, atque dicētem: Quotquot estis in pœnitentia omnes orate. Quicunquè non participes fiunt, in pœnitentia sunt. Quid stas, si es in pœnitentia? sumere non debes: qui nanquè non communicat, est ex pœnitentibus. Cur itaquè dicit, Abite qui non potestis orare? Tu verò stas impudens. At ex his non es, sed ex his qui possunt esse participes, & nihil curas, aut magnum opus censes. Considera quæso, mensa regalis est apposita, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Per singulos dies venit discumbentes visurus, omnes alloquitur. Et nunc in conscientia dicet: Socij, quomodò adestis hîc, nō habentes vestem nuptialem? Non dixit, quare discubuistis? Sed ante reclinationem & ingressum semetipsum indignum esse fatetur. Non enim dixit: Quare recubuisti? sed, quid intrâsti? Hæc etiam nunc nobis omnibus loquitur, impudenter & procaciter adstātibus. Omnis enim qui mysteriorum participio non fruitur, impudens & procax est, si adstat. Propterea qui sunt in peccatis, priores eijciūtur. Sicut enim ad mensam veniente domino seruos qui dominum offenderunt adesse non oportet, sed procùl arceantur: ità scilicet & hîc dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter: cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælū aperiri cogita, & angelos descendere. Sicut itaquè prophanorum fas est adesse neminem, ità nec vllum sacratorum quidem ac sordidorum. Dic mihi, si quis in cōuiuium vocatus, manus ablueret, & recumberet, & mēsæ parātus adesset, postmodùm nihil gustaret, non afficit contumelia vocantem? Nónne melius huiusmodi nec venisse? Ità scilicet & tu, venisti, cecinisti Deo laudem, cum omnibus es confessus de dignis esse, cum indignis non secedendo: quomodò mansisti, nequè participas de mensa? Indignus sum, inquit. Igitur & illa quæ per preces fit cōmunione. Non enim per proposita tantùm, verùm per illa cātica spiritus semper descendit. Nónne vides ministrum spongia mensam circunlinientem, & expurgantem domum, & tabellas ponentem? Hoc per preces efficitur, per præconis vocem. Sicut spongia circunlinimus Ecclesiam, vt in Ecclesia munda proponantur omnia, ne qua sit macula, ne qua ruga. Indigni sunt & oculi peccatorum hisce spectaculis, indignæ sunt & aures. Si enim bestia, inquit, tangat montem, lapidabitur. Ità nec ascensu digni fuerunt, licèt post hæc & accesserint, & viderint vbi Deus constiterat: post hæc accedere licet & videre. Cùm adest quidem, abi: non tibi magis adstare licet, quàm Catechumeno. Alioquì par non est, nondùm attigisse mysteria: & postquàm attigeris, offendisse, cōtempsisse, & se gratia indignum constituisse. Poterant & plura terribiliora què commemorari, sed nè mentem vestram grauemus, hæc quoquè sufficiant. Qui enim his nō emendantur, nequè pluribus. Ne maius itaquè vobis iudicium faciamus, vos exhortamur, nō vt accedatis, sed vt præsentia vos & accessu dignos constituatis. Dic mihi, si quis rex statuisset atquè dixisset: Si quis hoc facit, mensæ meæ sit particeps: nónne propter hoc omnia fecissetis? In cælum vos vocauit, ad magni regis mensam & admirabilis, & retrocedimus, & cessamus, & nō festinamus, nec ad rem accurrimus: & quæ nobis est salutis spes? Nō vacat imbecillitatem accusare, non naturā, sola nos negligentia facit indignos. Hæc quidem à nobis dicta sunt. Qui verò corda cōpungit, qui compunctionis dat spiritum, corda nostra compungat, & in profundo semina ponat, & ab ipso timore concipiat, & pariat spiritū salutis, & cum fiducia accedat. ait ei, Filij tui, sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nihil vetus, immite nihil, nihil crudele: tales enim nouellæ sunt ad fructum idoneæ, fructum mirabilem oliuæ dico. Et fortes, ità vt omnes fiant in circuitu mensæ. Et nec temerè, nec à casu huc conueniat, sed cum metu & timore. Sicut autem cibus cùm sit nutritiuus, si à crudo sumatur, omnia perdit & corrumpit, & fit morbi causa: ità scilicet & horrēda mysteria.

Sacrificium quotidianū.

Raro communicantes arguuntur, præsertim Ecclesiastici.

Mensa regalis apposita est, angeli ministrant, ipse adest rex

Adora & cōmunica.

Matth. 22.

Dum profertur sacrificiū, & Christus immolatur, & ouis Dominica, peccatores eijciuntur e loco sacrificij.

Cecinisti Deo laudem.

Peccatorum oculi indigni sunt videre oblationem sacrificij, item aures &c.

Exod. 19.

Psal. 127.

Indigne cōmunicantes.

5. CYPRIANVS sermone sexto de oratione Dominica: Panē nostrū vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius cōtingimus) panis est. Hūc autem panem dari nobis quotidiè postulamus, nè qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidiè ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & nō cōmunicantes à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicāte & monēte: Ego sum panis vitæ qui de cælo descēdi. Si quis ederit

Separari à cōmunione Eucharistiæ, quàm graue.

Ioan. 6.

rit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est pro mũdi vita. Quando ergò dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane: vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & eucharistiam iure communicationis accipiunt: ità contrà timendum est & orandum, nè, dum quis abstentus separatur à Christi corpore, procùl remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisì ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christũ dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione eius & corpore non recedamus.

Ibidèm.

6. HIERONYMVS in epistola vigesimaoctaua ad Luciniũ: De sabbato quod quæris, vtrùm ieiunandum sit: & de eucharistia, an accipiẽda quotidiè, quod Romanæ ecclesiæ & Hispaniæ obseruare perhibentur: scripsit quidẽ & Hippolytus vir disertissimus, & carptìm diuersi scriptores è varijs authoribus edidêre. Sed ego illud te breuiter admonendũ puto, traditiones ecclesiasticas (præsertìm quæ fidei nõ officiant) ità obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt: Nec aliorũ consuetudinem, aliorum contrario more subuerti. Atquì vtinàm omni tempore ieiunare possimus, quod in Actibus Apostolorũ diebus Pentecostes, & die Dominico, Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. Nec tamen Manichęæ hæreseos accusandi sunt, cùm carnalis cibus præferri non debuerit spirituali: Eucharistiam quoquè absque condemnatione nostrî, & pungente conscientia, semper accipere, & Psalmistam audire dicentem: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus: & cum eo canere, Eructauit cor meum verbum bonum.

Quotidiana communio olim in vsu Romæ & in Hispanijs fuit.

Act. 13. 20. 27.

Vtinàm possimus semper Eucharistiam dignè percipere.

Psal. 33. & 44.

7. CYRILLVS libro tertio in Ioãnem, capite trigesimoseptimo, vt suprà hac quæstione, E. testimonio tertio.

X

Quæ nam ad Eucharistiam dignè sumendam, eiusq; fructus consequendos requiruntur?

A. Expedita est Apostoli responsio: [a] *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat:* quemadmodùm & Augustinus [b] dixit: In Christi corpore vita nostra consistit: mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam.

B. Hæc autem probatio suî, & vitę mutatio in quatuor potissimùm rebus versatur, videlicet vt adsit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Christiani hominis habitus decens.

C. Fides hoc postulat, nè [c] de his quę diximus, alijsque similibus ad hoc mysterium pertinentibus quicquam dubites. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia [d] Ecclesię, vt est sanè necessarium, per omnia acquiescas.

D. Pœnitentia, [e] de qua mox plura dicemus, peccatorum detestationem & explicatam coram Sacerdote confessionem, impetratamque absolutionem exigit.

E. Animus deindè [f] præsens accedat opùs est, qui se per meditationes & precationes [g] pias ad hoc tantum Sacramentum seriò conuertat.

F. Postremò decens habitus & compositio postulat, ad sacram Synaxim neminem, nisì castum, [i] ieiunum, modestum, humilem, [k] supplicem, minimeque sordidum accedère.

G. Qui verò sacram Ecuharistiam indignè sumunt, non vitam, sed iudicium sibi sumunt, & [l] rei sunt corporis & sanguinis Domini, Apostolo teste: quales cum Iuda & Iudæis sanguinarijs Christi hostibus grauissimè condemnabuntur.

a 1. Cotin. 11. f & ibidèm Theophylact. & Anselmus. Item Greg. in 1. Reg. lib. 2. cap. 1. Nyssen. de perfecti Christia. hominis forma.
b Sermone 1. de temp.
c Basil. quæst. 172. in regulis breuiorib. siue cõpend. explicatis.
d 1. Timoth. 3. d
e Basil. ser. 1. de baptis. ca. 3. & ser. 2. cap. 3. Cypria. de lapsis. Concil. Triden. sess. 13. cap. 7. Hesych. in cap. 26. Leuit. Chrysost. hom. 30. in Gen. & hom. 10. in Matth.
f Chrys sto. homilia 83. in Matth. & 3. ad Ephes. 60. & 61. ad pop. Antiochenum.
g Ambros. in oratione ante Missam.
h August. ferm. 2. & 252. de tempore.
i Aug. ad Ianuarium, epist. 118. cap. 6.
k Orig. homil. 5. in diuers. euangelij locos.
l 1. Cor. 11. f Chrysost. homil. 45. in Ioã. & 61. ad popul. Antioch. Basil. ser. 2. de bapt. cap. 3 Theodoret. in 1. Corinth. cap. 11.

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Itaque quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans Corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt nõ cum hoc mundo damnemur.

2. THEOPHYLACTVS in caput vndecimũ prioris ad Corinthios: Non aliũ tibi iudicẽ attribuo, verùm teipsum tibi ipsi cõmendo. Iudica igitur & explora conscientiã tuam, & sic accede, nõ quando fuerint feriæ, sed quando purum teipsum ac dignũ inueneris.

Exploranda conscientia ante communionem.

3. ANSELMVS in eundem locum: Nemo pręsumat accedere indignus, sed homo, id est, rationabiliter agens, probet, id est, discutiat & examinet priùs seipsum, qui etiam ex eo quòd homo est, sine peccato nõ est. Probet anteà seipsum, id est, vitam suam inspiciat & consideret, an dignè possit accedere, vel non. Raró enim potest inueniri quisquam ità magnus & iustus, vt in eo per discussionem nõ inueniatur aliquid, quod debeat eum à corpore & sanguine Domini retardare, nisì confessus fuerit illud, & per pœnitentiã deleuerit. Probet se, & sic, id est, postquàm se probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideò priùs se discutiat & purget, quia qui manducat & bibit indignè, id est, sine sui examinatione, iudicium sibi manducat & bibit. Indignè manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commisit, &

Probatio quæ fit ante cõmunionem quomodò intelligenda.

Confessio & pœnitentia.

Indignè quis communicet.

 non

confitetur ea priusquàm ad communionem accedat.

4. GREGORIVS libro secundo, capite primo in librũ primum Regum: Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid enim est hoc loco se probare, nisi euacuata peccatorum nequitia, se probatum ad Dominicam mensam, & purum exhibere? De repletis etiam subdit: Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat, & bibit. Qui ergò quotidiè delinquimus, quotidiè ad pœnitentiæ lamenta curramus, quia ipsa sola virtus est, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc verè famelici saturantur, quia quo studiosiùs mundamur lamento pœnitentiæ, eo vberiorem diuinæ gratię fructum recipimus in spiritali refectione.

Probatio qualis.

1. Cor. 11.

Pœnitentiæ vis.

5. GREGORIVS Nyssenus de perfecti Christiani hominis forma ad Olympium monachũ: Si aliquis etiam ad mysterium respiciens dicat cibum & potum propriè Dominum nominari, ne id quidẽ à germana significatiõe recesserit, verè enim caro ipsius est cibus, & sanguis eius verè est potus. Atq; in hac quidem significatione omnibus, vt eius participes sint, facultas datur. ipsa enim talis alimenti & potionis communicatio, fit accipientiũ sine discrimine cibus & potus. Cùm tamen Apostolus ità definiuerit: Probet autem, inquit, seipsum quisq;, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim indignè manducat & bibit, iudiciũ sibi manducat & bibit. Huc autem respiciens Euangelista planè videtur eandem significationem confirmâsse. Cùm mysticæ passionis tempore nobilis ille Senator immaculata, mundaq; sindone inuoluẽs Domini corpus, in nouo & puro monumẽto posuit. Quamobrem & Apostoli præcepto, & Euãgelistę obseruatione commonemur, vt sanctum Domini corpus pura conscientia suscipiamus: quòd si aliqua peccati macula infecta sit, eam aqua lachrymarũ abluamus & expurgemus.

1. Cor. 10.

Ioan. 6.

1. Cor. 11.

Matth. 27.

Pura consciẽtia Christi corpus sumendũ exemplo Ioseph.

6. AVGVSTINVS sermone primo de tempore: Quantùm possumus cum Dei adiutorio laboremus, vt cum syncera & pura conscientia & mundo corde, & casto corpore ad altare Domini possimus accedere, & corpus & sanguinem eius non ad iudicium, sed ad remedium animæ nostræ mereamur accipere. In Christi enim corpore vita nostra consistit, sicut ipse dixit: Nisi mãducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur quàm sanetur, magis occiditur quàm viuificetur.

Pura consciẽtia accedendum & casto corpore.

Ioan. 6.

Vitæ mutatio necessaria est

1. C. BASILIVS Magnus quæstione centesima septuagesima secunda, ex quæstionibus compendiò explicatis: siue, in regulis breuioribus, interrogatione eadem: Quanto cum timore, qualíve cum animi persuasione, affectionéve corpus & sanguinem Christi communicemus? Resp. De timore quidem habemus Apostolum, qui dicit, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Fidem autem faciũt verba Domini, qui dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem: & testimonium etiam Ioannis, qui cùm gloriã verbi priùs posuisset, pòst confestim modum assumptæ humanitatis adiecit, cùm dixit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriã eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. itemq; Apostoli, apud quem scriptum est, Quòd cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuẽtus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortẽ autem crucis. Quotiescunquè igitur animus, fide his atq; huiusmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maiestatis tantæ gloriæ, qua verò incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiæ admiratus fuerit, quòd videlicet ille talis ac tantus patri obediens fuerit vsq; ad mortem pro vita nostra: prorsùs in eo charitatem arbitror excitari erga Deum patrem, qui proprio filio non pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit: similiterq; impelli ad diligendum vnigenitum filium, qui obediens fuit vsque ad mortem pro redemptione & salute nostra: atque ità assentiri Apostolo potest, qui quidem ijs qui sani sunt, quandã veluti regulam exponit, eam videlicet, quę in his bona est conscientia, cùm ait, Charitas Christi vrget nos, æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Hoc modo animo affectus, & paratus esse debet, qui panem & calicem communicat.

1. Cor. 11.

1. Luc. 22.

Fides de veritate corporis Dñici & maiestate ac bonitate eius ante communionẽ est in primis necessaria.

Ioan. 1.

Philip. 2.

Vndè charitas excitetur.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

1. D. BASILIVS Magnus sermone, vel libro primo de baptismo, capite tertio: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinẽ Domini, vt suprà quæstione nona, testimonio primo.

2. IDEM sermone, siue libro secundo de baptismo, capite tertio: Grauissimum supplicium in lege Deus aduersùm eos decreuit, qui cùm sint immundi, sancta cõtingere non verentur. Typicè nanq; illis quidẽ, nobis verò admonitionis gratia, scriptũ est ad hunc modum: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Dic Aaroni & filijs eius: Abstineant à sanctis filiorũ Israel, nec polluant nomen meũ sanctum, quæcunq; illi mihi sanctificant. Ego Dominus: Dic illis, in generationibus ipsorum: Quisquis hominũ ab omni vestro semine, ad sancta, quæcunq; filij Israel Domino sanctificãt, in immunditia sua cõstitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego Dominus. Si tales minæ aduersùm eos positæ sunt, qui temerè ad sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicendũ est de eo, qui in tantũ ac tale mysteriũ temerarius est? Quãto enim maius aliquid is est templo, secundùm Domini vocẽ, tanto grauius & terribilius est, in animę impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes vel tauros, dicẽte Apostolo: Itaq; qui edit panẽ aut bibit poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: immò vehementius ac terribilius iudicium per repetitionẽ exprimente, cùm dicit: Probet aũt quisq; seipsum, & sic de pane hoc edat & de poculo bibat. Qui nanq; manducat & bibit indignè, iudiciũ sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quòd si in immunditia tantùm cõstitutus (Immunditiæ verò proprietatẽ typicè ex lege discimus) tam terribile iudicium habet, quanto magis, qui cùm in peccato sit, corpus Domini cõtingere audet, grauius sibi accersit iudiciũ? Mundemus itaq; nos ab omni inquinamento, (differẽtia verò inquinamẽti & immũditiæ, sapientibus est manifesta) atq; ità ad sancta accedamus, vt iudiciũ eorum qui Dominum occiderunt, effugiamus: proptereà quòd quisquis ederit panẽ, & biberit poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Habebim⁹ autẽ vitam æternã, sicut promisit, qui mentiri nequit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus, si edentes ac bibentes memores fuerimus eius qui pro nobis est mortuus, & sententiam Apostoli seruauerimus, dicẽtis: Dilectio nanque Dei nos constringit, iudicãtes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuos esse. Et pro omnibus mortuum esse, vt qui viuunt, iam non ampliùs sibijpsis viuant, sed ei qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, quod & in baptismate professi sumus ac polliciti.

Immundi qui ad sancta accesserũt, quomodò à Deo puniti sint.

Leui. 21. & 22.

Quàm periculosum sit indignè cõmunicare, & q grauẽ peccatum.

1. Cor. 11.

Iudicium eorum qui Dominum occiderunt, incurritur.

2. Cor. 5.

3. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Cõtra euangelij vigorem & Dei legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipiẽtibus profutura. Nõ quærunt sanitatis patientiam, nec veram de satisfactione medicinam. Pœnitentia de pectoribus excussa est, gra-

grauiſſimi extremíque delicti memoria ſublata eſt. Operiuntur morientium vulnera: & plaga letalis altis & profũdis viſceribus infixa, diſſimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad ſanctum Domini ſordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructãtes, exhalantibus etiam nunc ſcelus ſuum faucibus, & contagia funeſta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrat ſcriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mũdus manducabit carnem, & anima quæcunq; manducauerit ex carne ſacrificij ſalutaris, quod eſt Domini, & immunditia ipſius ſuper ipſum eſt, peribit anima illa de populo ſuo. Apoſtolus item teſtatur & dicit: Non poteſtis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum: non poteſtis menſæ Domini communicare & menſæ dæmoniorum. Idem cõtumacibus & peruicacibus comminatur & denũciat, dicens: Quicunque ederit panem aut biberit calicẽ Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, vis infertur corpori eius & ſanguini: & plùs modò in Dominum manibus atq; ore delinquunt, quàm cùm Dominũ negauerunt. Ante expiata delicta, ante exomologeſin factã criminis, ante purgatam conſcientiam ſacrificio & manu ſacerdotis, ante offenſam placatam indignãtis Domini & minantis, pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant.

Leuit. 22.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

Vis infertur corpori & ſanguini Domini.

Ante expiata delicta & exomologeſin factam criminis.

4. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimatertia, capite ſeptimo: Si non decet ad ſacras vllas functiones quempiã accedere, niſì ſanctè: certè, quo magìs ſanctitas & diuinitas cæleſtis huius Sacramenti viro Chriſtiano comperta eſt, eo diligentiùs cauere ille debet, nè abſque magna reuerentia & ſanctitate ad id percipiendum accedat, præſertìm cùm illa plena formidinis verba apud Apoſtolum legamus: Qui manducat & bibit indignè, iudiciũ ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare volenti reuocandum eſt in memoriam eius pręceptũ: Probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariã eſſe, vt nullus ſibi cõſcius mortalis peccati, quantumuis ſibi contritus videatur, abſq; præmiſſa ſacramentali Confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat. quod à Chriſtianis omnibus, etiam ab ijs ſacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc ſancta Synodus perpetuò ſeruandum eſſe decreuit, modò nõ deſit illis copia confeſſoris. quòd ſi, neceſſitate vrgente, ſacerdos abſq; præuia cõfeſſione celebrauerit, quamprimùm confiteatur. Ibidèm canone vndecimo: Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtię Sacramentum, anathema ſit. Et nè tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem & cõdemnationem ſumatur, ſtatuit atque declarat ipſa ſancta Synodus, illis, quos conſcientia peccati mortalis grauat, quantumcunquè etiã ſe contritos exiſtiment, habita copia confeſſoris, neceſſariò præmittendam eſſe confeſſionem ſacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publicè diſputando defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat.

Cum reuerẽtia cur accedendum.

1. Cor. 11.

Qualis probatio neceſſaria.

Notent ſacerdotes.

Sola fides nõ eſt ſufficiens præparatio.

Confeſſio Sacramentalis communioni pręmittenda.

5. HESYCHIVS presbyter Hieroſolymorum, in caput vigeſimumſextum Leuitici: Sanctuarium Domini paueamus, vt nec corpus noſtrũ polluamus, neq; ad corpus Chriſti, in quo eſt omnis ſanctificatio, (in ipſo enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) ſine ſubtili dijudicatione noſtrî, temerè accedamus, ſed priùs noſmetipſos probemus, reminiſcentes eius qui dixit: Quicunque comederit panem aut biberit calicẽ Domini indignè &c. Probet autem &c. Qualem probationem dicit? Id eſt, vt in corde mundo atque conſcientia, & pœnitentiam eorum quæ olìm deliquit, intendenti, participetur ſanctis, ad ablutionem peccatorum ſuorum.

1. Cor. 11.

Pœnitẽtia ad probationem pertinet.

6. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſima in Geneſim: Eccè tandèm ad finem ſanctæ Quadrageſimę venimus, & ieiunij nauigationem perfecimus, appulimusq; Dei gratia in portum. Verùm non ideò negligentes ſimus, ſed hac de cauſa iterùm maius ſtudium, maiorem diligentiam, maioremq; vigilantiam exhibeamus. Et paulò pòſt: Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè & ieiunij curſus intendendus, & magìs cõtinuandæ ſunt preces, faciendaq; diligens & pura peccatorum confeſſio, & in bonis operibus ſedulitas, eleemoſyna larga, ęquitas, manſuetudo, aliæq; virtutes: vt talibus ornati virtutibus, vbì in diem Dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur.

Inter cæteras præparatiões faciẽda pura peccatorum confeſſio.

7. ITEM homilia decima in Matthæum: Tempus quidem confeſſionis æquè & lotis baptiſmate, & illotis prophanisq; incumbit: illis quidem, vt poſt patentia criminum vulnera pœnitentia interueniẽte curentur, & ad ſacra myſteria redire mereantur: his verò, vt ablutis in baptiſmo maculis, ad Dominicam menſam munda iam conſcientia accedant. Abſiſtamus igitur ab hac fluida diſſolutaq; vita.

Cur confeſſio peccatorũ ſacram communionẽ præcedere debeat.

1. E. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſimatertia in Matthęum, & in homilia ſexageſima ad populum Antiochenum: Nemo igitur nauſeans accedat, nemo remiſſus, ſed excitati, incenſi ac feruẽtes omnes accedant. Nam ſi Iudæi ſtantes, calceati, & baculos in manibus habentes cum feſtinatione comedebant, quanto magìs nobis vigilandum eſt? Nam illi ab Aegypto in Palæſtinã erant profecturi, & ideò viatoris habitũ habebant: tu de terra in cælum aſcenſurus es. Vigilandum igitur eſt: non enim paruum ſupplicium indignè communicantes expectat. Et poſt pauca: Qua igitur re mundiorem eſſe non oportet eum, qui hoc ſacrificio participaturus eſt? quos radios ſolares non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem pertractat, os quod igne impletur ſpiritali, lingua quę cruentatur hoc admirabili ſanguine? Veniat in mentem tibi quo ſis honore honoratus, qua menſe fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt, nec abſq; pauore propter fulgorem, qui indè reſilit, adſpicere poſſunt, & nos in vnam cum illo maſſam reducimur: Chriſti corpus vnum, & caro vna facti ſumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis paſtor vnquàm membris ſuis oues ſuas nutriuit? Et paucis interiectis: Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiũt? qua preſſione papillis infigũt labia? Non minore cupiditate nos quoquè ad hanc menſam, & ad huius calicis ſpiritalẽ accedamus papillam: immò verò maiore deſiderio quaſi lactentes pueri, gratiam ſpiritus ſugamus: vnus ſit nobis dolor, vna mœſtitia, ſi hoc alimento ſpiritali priuamur.

Animo præſenti ad communionẽ accedendum, & magno deſiderio.

Pſal. 105.

Similitudo pulchra.

Vnus ſit nobis dolor, ſacra cõmunione priuari.

2. IDEM homilia tertia in epiſtolam ad Epheſios, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenũ: Quotquot in corpore Chriſti communicamus, quotquot ſanguinem illius deguſtamus, cogitémus quòd illius corpus & ſanguinem guſtamus, qui in cæleſtibus ſedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè conſiſtit immortali Dei potentiæ. Et quibuſdam interpoſitis: Adſtat menſa regia, adſunt angeli menſæ huius miniſtri, adeſt rex ipſe, & tu oſcitabundus adſtas? Sordidis indutus es, & nihil curas? Sed veſtibus es mũdis? Recumbe itaque & communica. Quotidiè venit, vt diſcumbentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiã in conſcientijs dicit, &c.

Quid cogitandum.

3. AMBROSIVS habet in tomo quarto poſt librum de dignitate ſacerdotali duas precationes ad Miſſam præparantes. Prior ſic incipit, Summe Sacerdos & vere Põtifex Ieſu Chriſte &c. Altera verò, Summa & incompræhenſibilis natura &c.

1. F. AVGVSTINVS ſermone ſecundo de tempore: Inuitati ſumus ad mẽſam, vbì non inuenitur cibus hominum, ſed panis ponitur Angelorum. Et ideò

quotiescunquè aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates adueniunt, sicut frequenter admonui, ante plures dies non solùm ab infelici concubinarum consortio, sed etiam à proprijs vxoribus abstinete.

Casto corpore accedendum.

2. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimo secundo de tempore: Qui ad istud altare casto corpore & mundo corde cum munda & secura conscientia venit, ad illud altare quod in cælis est, felici transmigratione perueniet. Ad extremũ, fratres charissimi, nõ est graue nec laboriosum quod suggero: hoc dico quod vos frequenter facere adspicio. Omnes viri quando communicare desiderant, lauãt manus suas: & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiãt. Non est graue quod dico, fratres: quomodò viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauent conscientias suas. Similiter & mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castũ & cor mundum exhibeãt, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant. Rogo vos fratres, nunquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis non mittitur preciosa, qua fronte in anima quæ peccatorum sordibus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur?

Casto corpore & mundo corde.

Müditia etiã externa.

3. ITEM epistola centesima decima octaua ad Ianuarium, capite sexto: Liquidò apparet, quando primùm acceperũt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamẽ propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quòd à ieiunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neq; enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum cõuenire debẽt, aut sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Nanque Saluator quo vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinẽ, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locũ. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variàsset.

In vniuersa ecclesia à ieiunis corpus Christi accipitur.

1. Cor. 11. Cur Christus post cœnam corpus & sanguinem Apostolis porrexerit.

Ordinem & modum communicãdi reliquit Ecclesiæ & Apostolis.

4. ORIGENES in diuersos euangelij locos, homilia quinta: Quando sanctum cibum illudq; incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane & poculo frueris, mãducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum.

Centurionis verbis vtendum in communione. Matth. 8.

1. G. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt suprà, A. testimonio primo.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima-quinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Si purè accesseris, ad salutem accessisti: sin praua consciẽtia, ad pœnam & supplicium. Qui enim manducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Nam si qui regiã purpuram coinquinant, haud secùs, quàm qui scindunt, puniuntur: quid mirum si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idem supplicium subeant, quod qui eum clauis cruci affixerunt? Vide quàm formidandam pœnam his minetur Paulus: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?

1. Cor. 11.

Siuppliciũ idẽ cum ijs qui cruci Christũ suffixerunt. Heb. 12.

3. BASILIVS Magnus sermone seu libro secundo de baptismo, questione vel capite tertio, vt suprà, in hac questione, D. testimonio secundo.

4. THEODORETVS in caput vndecimũ prioris ad Corinthios: Illud autem, Reus erit corporis & sanguinis, hoc significat, quòd quemadmodùm tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultàrunt, & eum probris & conuicijs affecerunt Iudæi, ità eum ignominia & dedecore afficiũt, qui sanctissimum eius corpus immundis manibus accipiũt, & in pollutum & incestum os immittunt.

Iudæ & sanguinarijs Iudæis comparãtur indignè communicantes.

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

I

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

Triden. sess. 14. cap. 1. & cã. 1. Item sess. 6. cap. 14. & can. 29. Floren. & Constantiẽse sess. 15. Nysse. in vita Moysis. Bernar. in vita Malach.

EST, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestatus riteque confessus quis fuerit, impenditur.

B. Quam absoluendi potestatem vt in Ecclesia certam haberemus, diuina promissio [a] Sacerdotibus facta hæc fuit: [b] *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt.* Tum alio in loco, *Amen dico vobis*, inquit [c] Dominus, *quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

a Trident. sess. 14. cap. 6. & can. 10. Amb. lib. 1. de pœniten. cap. 2. & 7. Item lib. 2. cap. 2.
b Ioan. 20. f Ibidèm Cyrill. lib. 12. cap. 56. Gregor. homil. 26. in Euang. Chrysost. hom. 85. in Ioan.
c Matth. 18. c Cypri. epist. 54. ad Cornel. Hilar. cã. 16. in Matth. Pacian. epist. 1. ad Sympro. Hiero. ad Heliod. epist. 1. August. lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 9. Chrysost. hom. 5. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

C. Ex quibus liquidò cernitur, præstantem & consolationis plenam Sacramenti huius efficaciam esse, vt quo remittantur quæcunque peccata fœdissimè perpetrata, & soluantur indiscriminatìm, qui coram Deo reas habẽt conscientias: idque Sacerdotum ministerio ex diuina Christi institutione. Quare Sacerdotum potestas & authoritas nunc longè quàm [d] olìm, est excellentior plurisque facienda, vt quibus non corporis lepram, verùm animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est,

d Leuit. 4. e f g 5. b d 6. a 13. a 14. a Matth. 8. a Lucæ 17. d

[e] Chry-

[e]Chrysostomo teste. Et Augustinus: [f]Quid facit Ecclesia, inquit, cui dictũ est, quæ solueritis, soluta erunt? nisì quod ait Dominus ad discipulos: [g]*Soluite illum, & sinite abire?*

e Chrys. li. 3. de Sacerdotio. f August. de verbis Domini sermó. 8. Vide etiam ser. 44. & in Ioan. tract. 49. Itẽ homil. 27. ex 50. & in Psal. 101. cõnc. 2. g Ioan. 11. f

TESTIMONIA.

Cur institutũ sit Pœnitẽtiæ Sacramẽtum.

1. A. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento pœnitẽtiæ, capite primo: Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, vt iustitiam in Baptismo ipsius beneficio & gratia susceptam, cõstanter tuerentur, nõ fuisset opùs, aliud ab ipso Baptismo Sacramẽtum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam aũt Deus, diues in misericordia, cognouit figmentum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui sese posteà in peccati seruitutem, & Dæmonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post baptismum, beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem Pœnitentia vniuersis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinâssent, quouis tempore ad gratiam & iustitiam assequendam necessaria, illis etiam qui Baptismi Sacramẽto ablui petiuissent, vt peruersitate abiecta & emendata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. vndè Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & nõ erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Nisì pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et princeps Apostolorum Petrus peccatoribus baptismo initiandis, pœnitentiã commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm. Porrò nec ante aduentum Christi Pœnitentia erat Sacramentum, nec est post aduentum illius cuiquam ante baptismum. Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipuè instituit, cùm à mortuis excitatus, insufflauit in discipulos suos, dicens: Accipite spiritumsanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles, post baptismum lapsos, Apostolis, & eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, vniuersorum patrum consensus semper intellexit. Et Nouatianos, remittẽdi potestatem olìm pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia Catholica, tanquàm hæreticos explosit atque condemnauit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum sancta hæc Synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatẽ prædicandi verbum Dei, & Christi Euangelium annunciandi, contra huiusmodi sacramenti institutionem falsò retorquent.

Psal. 102.

Pœnitentia semper fuit necessaria ad gratiam & iustitiam assequendam.

Ezech. 18.

Luc. 13.

Actor. 2.

Quãdo sacramentum institutum. Ioan. 20.

Verè & propriè sacramentũ à Christo institutũ.

2. ET canone primo: Si quis dixerit, in catholica ecclesia Pœnitentiam non esse verè & propriè Sacramentum, pro fidelibus, quotiès post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, à Christo Domino nostro institutum, anathema sit.

3. ITEM sessione sexta, capite decimoquarto: Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursùs iustificari poterunt, cùm excitante Deo per pœnitentiæ Sacramentum, merito Christi amissam gratiam recuperare curauerint. hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti Patres aptè nuncupârunt. Etenim pro ijs qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit Pœnitentiæ, cùm dixit: Accipite spiritumsanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Vndè docendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum, multò aliam esse à baptismali, eáque contineri non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalem confessionem saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itémque satisfactionem per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali: quæ, vt sacræ literæ docent, non tota semper, vt in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati spiritumsanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua scriptum est: Memor esto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterùm: Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Et rursùs: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Secunda post naufragium tabula.

Institutum à Christo sacramentum. Ioan. 20.

Pœnitẽtia ante baptismum differt ab ea quæ post baptismum requiritur.

Satisfactio fit pro pœna tẽporali.

Num. 14. 2. Reg. 12. & 24. Ephe. 4. 1. Cor. 3.

Apoc. 2.

2. Cor. 7.

Matth. 3. & 4. Luc. 3.

4. ITEM canone vigesimonono: Si quis dixerit, eum qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiã resurgere, aut posse quidẽ, sed sola fide amissam iustitiam recuperare sine sacramento Pœnitentiæ, prout sancta Romana & vniuersalis Ecclesia, à Christo Domino & eius Apostolis edocta, hucusquè professa est, seruauit, & docuit, anathema sit.

Sine sacramento Pœnitentiæ nõ recuperatur amissa iustitia.

5 CONCILIVM Florentinum: Quartum sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi Materia, &c.

6. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta, damnat octauum articulum Ioannis Huss, qui ità habet, Sacerdotes quomodolibèt criminosè viuentes infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ.

7. GREGORIVS Nyssenus libro de vita Moysis, siue de vita perfecta: Moyses rursùs per lapidem inundare aquis erimum fecit: quæ res, quantum qualeq; sit pœnitentiæ sacramentum, docet. Nam qui postquã semel biberunt è lapide, quanuis ad ventrẽ & Aegyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnentur: possunt tamẽ virtute pœnitentiæ, lapidem, quem dereliquerunt, inuenire, ac fontes quos delinquendo obserârunt, pœnitendo reserare.

Pœnitentiæ sacramentũ.

8. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ episcopi Hyberniæ: Vsum saluberrimum confessionis, sacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum: quæ omnia aut ignorant, aut negligebant, Malachias de nouo instituit.

Trium sacramentorum vsum restituit in Hybernia Malachias.

1. B. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimaquarta in doctrina de sacramento Pœnitentiæ, capite sexto: Circa Ministrum aũt huius sacramenti, declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euãgelij penitùs alienas doctrinas oẽs, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos & sacerdotes, Clauiũ ministerium perniciosè extendunt, putantes verba illa Domini: Quæcunq; alligaueritis super terrã, erunt alligata & in cælo: & quæcunq; solueritis super terram, erũt soluta & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscuè, contra institutionem huius sacramẽti, ità fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, cuicunq; factam. Docet quoquè, etiã sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem spiritussancti, in ordinatione collatam, tãquàm Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere, eosq; prauè sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatẽ non esse contendunt. Quanuìs aũt Absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solùm nudũ ministerium, vel annunciandi Euangeliũ, vel declarandi

Minister huius sacramẽti quis sit.

Matth. 18.

Ioan. 20.

Etiã mali sacerdotes habent ministerium Clauiũ.

Actus iudicialis instar.

remissa esse peccata, sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso velut à iudice sententia pronunciatur, atque ideo nō debet pœnitēs adeò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus seriò agendi, & verè absoluendi, desit, putet tamen se, propter suam solam fidem, verè & coram Deo esse absolutum. nec enim fides sine pœnitentia remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absoluentem cognosceret, & non alium seriò agentem, sedulò requireret.

2. IBIDEM canone decimo: Si quis dixerit, sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: & quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt: quorum verborum virtute quilibet absoluere possit peccata, publica quidem per correptionem duntaxàt, si correptus acquieuerit, secreta verò per spontaneam confessionem, anathema sit.

Matth.18. Ioan.20.

3. AMBROSIVS libro primo de Pœnitentia, capite secundo: Sed aiunt se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Immò nulli maiorem iniuriā faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, detenta erunt: quis est ergò qui magìs honorat, vtrùm qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suámque sententiam sua damnat sententia. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergò qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ità istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodò igitur potest alterum licere, alterum non licere? Quibus donatum est vtrunque, aut vtrunque licere manifestum est, aut vtrunque non licere certum est: Ecclesiæ autem vtrunque licet, hæresi vtrunque non licet. Ius enim hoc solis permissum sacerdotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia vindicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vindicare non potest, quæ sacerdotes Dei non habet. Non vindicando autem ipsa de se pronunciat, quòd cùm Sacerdotes non habeat, ius sibi vindicare nō debeat sacerdotale: Ità in impudēti contumacia pudentē cernimus confessionem. Spectat etiā illud, quoniam qui spiritumsanctum accepit, & soluendi peccati potestatem, & ligandi accepit. Sic enim scriptum est: Accipite spiritumsanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur: & quorum retinueritis, detenta erunt: Ergò qui soluere non potest peccatum, non habet spiritumsanctum. Munus enim spiritussancti est officium sacerdotis: ius autem spiritussancti in soluendis ligandísque criminibus est: Quomodò igitur munus eius vindicant, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid, quòd insolentiores sunt? Nam cùm ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolunt: quod nolle, hoc agunt: cùm vindicare iudicis sit, remittere misericordis. Tolerabiliùs igitur Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi * parcus vsurpares, aliud quasi ærumnæ compassus ignosceres. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, nè ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem nō facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret & pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ità nec Nouatianus probatur, qui veniam interclusit omnibus: nec vos eius discipuli, imitatores eiusdē & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autem ista peruersitas est, vt vobis vindicetis possibilia concessu, Deo (vt ipsi dicitis) impossibilia reseruetis? hoc est, sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam sæuiendi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris? Vt cognoscamus igitur Deum misericordiæ magìs indulgentem esse quàm seueritatis tenacem, ipse ait: Misericordiam mâlo, quàm sacrificium.

Nouatianorū hæresim quæ sacerdotibus adimebat potestatē remittēdi crimina, impugnat. Ioan.20.

Par ius ligādi & soluēdi sacerdotibus à Christo concessum.

Ioan.20.

* aliàs, parte

Maiora crimina maioribus fletibus abluuntur.

Rom.3. Psal.50. Osee 6.

4. ET capite septimo: Vult Dominus plurimùm posse discipulos suos, vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Deniquè ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cùm ipse Saulo reddere posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulū suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi quos amiserat. Petrum quoquè secum in mari iussit ambulare: & quia titubauit, reprehendit ilicò, eò quòd dona gratiarum fidei pauxillitate minuisset. Dedit enim discipulis, vt lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia descensurus esset è cælo & in cælum ascensurus, Eliam ad cælum leuauit, indè eum terris placito redditurus tempore. Baptizaturus quoquè in spiritusancto & igni, per Ioannē baptismatis sacramēta præmisit. Omnia deniquè donauit discipulis suis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eijciēt &c. Omnia ergò dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergò manus imponitis, & benedictiōis opus creditis, si quis fortè reualuerit ægrotus? Cur præsumitis aliquos à collunione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtiquè remissio peccatorum omniū est. Quid interest, vtrùm per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? vnum in vtroque ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? nónne Dei nomen operatur? Quid ergò? vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem sordidatorum.

Suā potestatem Deus hominibus cōmunicauit. Ioan.14. Actor.9. Matth.14. Matth.5. Ioan.8. 4.Reg.2. Matth.3. Mar.16. Contra Nouatianos.

Idem ius sacerdotibus in sacramento Baptismi & pœnitentiæ.

5. IDEM libro secundo de pœnitētia, capite secundo: Possem quidē etiam illud dicere ei, qui hoc quod scribitur ad Hebræos, de pœnitētia dictum putat, quia quæ impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus, quādo vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et ideò quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nā & impossibile videbatur, vt peccatum ablueret aqua. Deniquè Naaman Syrus leprā suam mundari per aquā posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantā nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus

Heb.6. 4.Reg.5. Ab Apostolis ad sacerdotū officia transmissa potestas remittendi peccata.

ſtus Apoſtolis ſuis, quod ab Apoſtolis ad ſacerdotum officia tranſmiſſum eſt. Factum eſt igitur poſſibile, quod impoſſibile videbatur.

6. IOANNIS vigeſimo: Accipite Spiritum ſanctum, &c. vt in textu.

An B. Thomas etiã abſens accepit ſpiritum ſanctum & poteſtatẽ remittẽdi peccata.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro duodecimo in Ioannem, capite quinquageſimoſexto: Quomodò igitur (dicet quiſpiam) ſi tunc aberat Thomas, quando Chriſtus ſufflans dixit, Accipite ſpiritumſanctum, ſpiritus ipſe particeps factus eſt? Dicimus igitur virtutem ſpiritus ex intentione dantis Chriſti, in omnes diſcipulos pertranſiſſe: non enim quibuſdam, ſed omnibus diſcipulis dedit. Quare libertate dantis, non ſolùm præſentes, ſed etiam abſentes Apoſtoli ſpiritumſanctum acceperunt. Quòd autem non violenta, ſed tuta veráque iſta ratio ſit, authoritate ſanctæ ſcripturæ monſtrabimus. Iuſſit Deus quõdàm Moyſi ſeptuaginta ſeniores Iudæorum eligere. Dixit autem de ſpiritu, qui erat in Moyſe, ablaturum ſe atque impoſiturum in illis. Quum verò duo Heldad & Medad de ſeptuaginta, &c. Et quibuſdam interiectis: Qua igitur ratione, diuinę naturæ dignitatem ac poteſtatem diſcipulis ſuis ſaluator largitus eſt? quia certè abſurdum non eſt peccata remitti poſſe ab illis, qui ſpiritumſanctum in ſeipſis habeant. Nam cùm ipſi remittunt aut detinent, ſpiritus qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autẽ id per eos duobus, vt arbitror, modis: primùm baptiſmo, deindè pœnitentia. Nam aut credentes, & vitæ ſanctimonia probatos homines, ad baptiſmum inducunt, & indignos indè diligenter expellunt: aut eccleſiæ filios peccantes quidem increpãt, pœnitentibus autem indulgẽt. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, vt ſpiritus eius ſaluaretur: recepítque rurſùs, nè maiore ſubmergeretur dolore. Quum igitur ſpiritus Chriſti habitans in hominibus, veri Dei operationem efficiat, quomodò non erit natura Deus, qui naturaliter poteſtatem diuinæ naturæ ac dignitatem poſſidet, quum in diuinam legem eximiam habeat authoritatem?

Num. 11.

Sacerdotes per ſacramẽtum baptiſmi & pœnitentię peccata condonant.

1. Cor. 5.

8. GREGORIVS homilia vigeſimaſexta in Euangelia, in ea verba, Quorum remiſeritis peccata &c. Eccè non ſolùm de ſemetipſis ſecuri fiunt, ſed etiã alienæ obligationis poteſtatem relaxationis accipiunt: principatúmque ſuperni iudicij ſortiuntur: vt vice Dei, quibuſdam peccata retineant, quibuſdam relaxent. Sic ſic eos à Deo decebat erigi, qui tantũ pro Deo conſenſerant humiliari. Eccè qui diſtrictum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnant vel liberãt, qui ſemetipſos damnari metuebãt. Horum profectò nunc in Eccleſia Epiſcopi locum tenent. Ligandi atque ſoluendi authoritatem ſuſcipiũt, qui gradum regiminis ſortiuntur. Grandis honor, ſed graue pondus iſtius eſt honoris. Durum quippe eſt, vt qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, iudex vitę fiat alienæ.

Principatus ſuperni iudicij.

Animarũ iudices Apoſtoli & Epiſcopi conſtituti.

Ioan. 20.

Poteſtas & gratia ſpiritalis ad remittenda peccata Apoſtolis donata eſt.

9. CHRYSOSTOMVS homilia octogeſimaquinta in Ioannem: Non dixit, Accepiſtis: ſed, Accipite Spiritum ſanctum. Non tamen quiſpiam erraret, ſi tunc Apoſtolos poteſtatem quandam & gratiã ſpiritualem accepiſſe diceret, non tamen vt mortuos ſuſcitarent, & virtutes oſtenderent, ſed vt peccata dimitterent: differentes enim ſunt gratiæ ſpiritus: quare addidit, Quorumcunque remiſeritis peccata, remiſſa ſunt: oſtendens quod virtutis genus largiatur. Poſt quinquaginta autem dies, ſignorum operationem acceperunt, ideò inquit: Accipietis virtutem venientis in vos Spiritus ſancti, & eritis mihi teſtes: Per ſigna ſcilicet. Eſt enim inenarrabilis ſpiritus gratia, & multiplex donum.

Actor. 1.

10. MATTHAEI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis, &c. vt in textu.

Lib. 1. epiſt. 2.

11. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaquarta ad Cornelium: Ipſe legem dedit, vt ligata in terris etiam in cælis ligata eſſent: ſolui autem poſſent illic, quæ hîc priùs in Eccleſia ſoluerentur.

12. HILARIVS canone decimoſexto in Matthęũ: O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata authoritas ſit in cælo, vt quæ in terris aut ligata ſunt aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cælo.

Iudicium terreſtre præcedit cæleſtem ſententiam.

13. PACIANVS Epiſcopus ad Sympronianum Nouatianum epiſtola prima: Nunquàm Deus nõ pœnitenti comminaretur, niſi ignoſceret pœnitẽti. Solus hoc, inquit, Deus poterit. Verũ eſt: ſed & quod per ſacerdotes ſuos facit, ipſius poteſtas eſt. Nam quid eſt illud quod Apoſtolis dicit: Quę ligaueritis in terris, ligata erũt & in cęlis: & quęcunq; ſolueritis in terris, ſoluta erunt & in cęlis? Cur hoc, ſi ligare hominibus ac ſoluere nõ licebat? an tantũ hoc ſolis Apoſtolis licet? Ergo & baptizare ſolis licet, & ſpiritum ſanctum dare ſolis, & ſolis gentiũ peccata purgare: quia totũ hoc nõ alijs, quàm Apoſtolis, imperatũ eſt? Quòd ſi vno in loco, & reſolutio vinculorũ, & ſacramẽti poteſtas datur: aut totũ ad nos ex Apoſtolorũ forma & poteſtate deductum eſt, aut nec illud ex decretis relaxatũ eſt. Ego, inqt, fundamẽtum poſui: alius aũt ſuperędificat. Hoc ergò ſuperędificamus, quod Apoſtolorũ doctrina fundauit. Deniquè & Epiſcopi, Apoſtoli nominãtur: ſicut de Epaphrodito Paulus ediſſerit. Fratrẽ & commilitonem, inquit, meũ, veſtrum aũt Apoſtolum. Si ergò & lauacri, & chriſmatis poteſtas, maiorũ lõgè chariſmatum, ad Epiſcopos indè deſcẽdit: & ligãdi quoquè vis adfuit, atq; ſoluẽdi. Quod etſi nos id ob noſtra peccata temerariè vindicamus, Deus tamen illud, vt ſanctis & Apoſtolorũ cathedrã tenentibus, nõ negabit, qui Epiſcopis etiã vnici ſui nomẽ indulſit. Nemo Epiſcopum hominis cõtemplatione deſpiciat. Recordemur, quòd Petrus Apoſtolus Dominũ noſtrũ Epiſcopũ nominârit: Sed cõuerſi, inquit, modò ad Epiſcopũ, & paſtorẽ animarũ veſtrarum. Quid Epiſcopo negabitur, in quo Dei nomẽ operatur? Reddet quidẽ ille rationẽ, ſi quid perperàm fecerit, vel ſi corruptè & impiè iudicârit. Nec præiudicatur Deo, quò minùs mali ædificatoris opera reſcindat: intereà, ſi pia illa adminiſtratio eſt, adiutor Dei operũ perſeuerat. Eccè Apoſtolus ad laicos ſcribit: Si cui quid donatis, & ego. nã & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti, vt non poſſideatur à Satana. non enim verſutias eius ignoram9. Si aũt quod laici donãt, Apoſtolus donâſſe ſe dicit: quod Epiſcopus fecerit, qualiter reſpuetur? Ergò nec chriſma, nec baptiſma, nec criminum remiſſio, nec innouatio corporis ſanctæ poteſtati eius indulta eſt: quia nihil propria vſurpatione mandatum eſt, totumq; id ex Apoſtolico iure defluxit.

Quod Deus per ſacerdotes ſuos facit, in remiſſione peccatorum, ipſius poteſtas eſt.

Matth. 16.

Nõ ſolis Apoſtolis conceſſa eſt ea poteſtas.

1. Cor. 3.

Epiſcopi vocantur Apoſtoli.

Philip. 2.

Chriſmatis poteſtas ab Apoſtolis ad Epiſcopos deſcendit.

Etiam malis Epiſcopis facultas dimittendi peccata eſt conceſſa.

1. Pet. 2.

2. Cor. 2.

Poteſtas omnis Epiſcoporum ex Apoſtolico iure defluxit.

14. HIERONYMVS epiſtola prima ad Heliodorum: Abſit vt de his quidquam ſiniſtrum loquar, qui Apoſtolico gradui ſuccedentes, Chriſti corpus ſacro ore conficiunt: per quos & nos Chriſtiani ſumus. Qui claues regni cęlorum habẽtes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui ſponſam Domini ſobria caſtitate conſeruant.

Sacerdotes ante iudicij diẽ quodammodò iudicant.

15. AVGVSTINVS libro vigeſimo de ciuitate Dei, capite nono, ea verba Apocalypſis exponẽs, Et vidi ſedes & ſedentes ſuper eas, & iudiciũ datum eſt: Nõ hoc putandũ eſt de vltimo iudicio dici, ſed ſedes præpoſitorum, & ipſi prępoſiti intelligẽdi ſunt, per quos Eccleſia nunc gubernatur. Iudicium aũt datum, nullũ meliùs accipiendũ videtur, quàm id quod dictum eſt: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt & in cælo: & quę ſolueritis in terra, ſoluta erũt & in cælo. Vndè Apoſtolus: Quid enim mihi eſt, inquit, de his, qui foris ſunt iudicare? Nónne de his qui intùs ſunt, vos iudicatis?

Apocal. 20.

Iudicium in Eccleſia.

Matth. 18.

1. Cor. 5.

16. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de verbis Eſaiæ, Vidi Dominum: Quanquàm nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo obcinctus eſt: tamen rerum terrenarũ admini-

ministrationem sortitus est, nec vltra potestatem hãc præterea quidquam habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cęlis collocatus est, & de cęlestibus negocijs pronunciãdi habet authoritatẽ. Quis hæc dicit? Ipse cælorum rex: Quæcunq; ligaueritis super terrã, erũt ligata & in cęlis: & quęcunq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cũ hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruum, & quidquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in supernis comprobat.

De cęlestibus pronunciãdi authoritas. Matth.18.

Cælum iudicandi authoritatem sumit à terra.

1. C. LEVITICI quarto: Si peccauerit princeps, & fecerit vnum è pluribus per ignorãtiam, quod Domini lege prohibetur: & posteà intellexerit peccatum suum, offeret hostiã Domino, hircũ de capris immaculatum. Ponetq; manum suã super caput eius: cumq; immolauerit eum in loco vbi solet mactari holocaustum corã Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitũ in sanguine hostię pro peccato, tangẽs cornua altaris holocausti, & reliquũ fundẽs ad basim eius. Adipẽ verò adolebit supra altare, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd si peccauerit anima per ignorãtiam de populo terræ, vt faciat quicquã de his quæ Domini lege prohibentur, atq; delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam. Ponetq; manus super caput hostię quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tolletq; sacerdos de sanguine in digito suo: & tangẽs cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem aũt adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorẽ suauitatis Domino: rogabitq; pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ouem scilicet immaculatam: ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco vbi solent cædi holocaustorũ hostiæ. Sumetq; sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoquè adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini: rogabítque pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

2. DEINDE capite quinto: Anima quę iurauerit, & protulerit labijs suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramẽto & sermone firmauerit, oblitaq; posteà intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue capram, orabitq; pro ea sacerdos & pro peccato eius: sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitq; eos sacerdoti. Qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas, ità vt collo adhæreat, & nõ penitùs abrumpatur. Et asperget de sanguine eius parietem altaris. quicquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. Alterum verò in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabítque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Et paulò pòst: Anima si præuaricans cæremonias, per errorem in his quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret prp delicto suo arietẽ immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsumq; quod intulit damni restituet, quintam partem ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerẽs arietem, & dimittetur ei. Anima si peccauerit per ignorãtiam, feceritq; vnum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatẽ suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mẽsuram æstimationemq; peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorẽ deliquit in Domino.

3. ITEM capite sexto: Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & insuper inficiãs insupèr peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, cõuicta delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insupèr partẽ domino, cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem mensuramq; delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis, quæ faciendo peccauit.

4. ET decimotertio: Locutúsque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorũ eius. Qui cùm viderit leprã in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamq; speciẽ lepræ humiliorẽ cute & carne reliqua, plaga lepræ est, & ad arbitriũ eius separabitur. Sin autẽ lucens candor fuerit, &c. Et post pauca: Quòd si rursùm caro versa fuerit in alborẽ, & totũ hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. Iterùm: Porrò si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatũ esse, & confidenter eum pronunciet mundum.

5. ITEM capite decimoquarto: Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus leprosi quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem, qui egressus de castris cùm viderit lepram esse mundatam, pręcipiet ei qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinũ, vermiculumq; & hyssopũ. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autẽ viuum cum ligno cedrino & cocco hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo adsperget illũ qui mundandus est, septiès, vt iure purgetur: & dimittet passerem viuum, vt in agrum auolet, &c. Rogabitq; pro eo sacerdos coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato. tunc immolabit holocaustum, & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo ritè mundabitur, &c.

6. MATTHAEI octauo: Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyses, in testimonium illis.

7. LVCAE decimoseptimo: Ite, ostendite vos sacerdotibus: Et factum est, dum irent, mundati sunt.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Corporis lepram purgare, seu veriùs dicã, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animę sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, contemnuntq;, multo sceleratiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum suis omnibus.

Nõ tam probant purgatã animæ leprã Sacerdotes, quàm purgãt.

9. AVGVSTINVS de verbis Domini sermone octauo: Quis peccatorem mortuum in peccatis resuscitabit, nisi qui remoto lapide, clamauit, dicens: Lazare, prodi foràs? Quid est autem foràs prodire, nisi quod occultum erat foràs prodere? Qui confitetur, foràs prodit. Foràs prodire nõ posset, nisi viueret. Viuere non posset, nisi resuscitatus esset. Ergò in confessione suî accusatio, Dei laudatio est. Dicit ergò aliquis, Quid prodest Ecclesia, si iã confessor voce Dñica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo? Ipsum Lazarum attẽde, Cum vinculis prodit, iam viuebat confitendo, sed nondùm liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergò facit Ecclesia, cui dictum est, Quæ solueritis, soluta erunt, nisi quod ait

Ioan.11. Comparatur peccator pœnitens cũ Lazaro resuscitato, & Ecclesia cum Apostolis eũ soluentibus.

Matth.18.

ait Dominus continuò ad discipulos, Soluite illum & finite abire.

10. ITEM de verbis Domini, sermone quadragesimoquarto: Opùs est ergò vt qui reuixit soluatur, & ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solueritis in terra, soluta sunt & in cælo. (Matt. 18.)

11. ET tractatu quadragesimonono in Ioannē: Quid est procedere, nisi ab occultis velut exeundo te manifestare? Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando: ideò cùm processisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus, vt soluerētur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus, Soluite illum & finite abire. Quid est, soluite & finite abire? Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. (Matth. 18.)

12. RVRSVM in libro quinquaginta homiliarū, homilia vigesimaseptima: Eleuatus est Lazarus, processit tumulo, & ligatus erat, sicut sunt homines in cōfessione peccati agētes pœnitentiam. Iam processerūt à morte. Nam nō cōfiterentur, nisi procederēt. Ipsum confiteri, ab occulto & tenebroso procedere est. Sed quid Dominus Ecclesiæ suæ inquit? Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo. Proindè Lazaro procedente, quia impleuit Dominus misericordiæ suæ bonum, perducere ad confessionem mortuorum latentem, pœnitentem, iam cætera implet Ecclesiæ mysteria, Soluite illum & finite abire. (Ioan. 11.) (Matt. 18.)

13. IDEM in psalmum centesimum primum concione secunda: Quid prodesset Lazaro, quia processit de monumento, nisi diceretur, Soluite eum & finite abire? Ipse quidem voce de sepulcro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenā molem terreno sepulcro impositā vicit, & processit ille vinctus. Non ergò pedibus proprijs, sed virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominē pœnitere peccatorum suorum, iam reuixit: cùm audis hominem confitendo proferre conscientiam, iam de sepulcro reductus est, sed nondùm solutus est. Quando soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, inqnit, in terra, erunt soluta & in cælo. Meritò per Ecclesiam dari solutio peccatorum potest, suscitari autē ipse mortuus non nisi intùs clamante Domino potest. Hæc enim Deus interiùs agit. (Ioan. 11.) (Vide etiam Ambrosium lib. 2. de pœnitētia, ca. 7.) (Matth. 18.)

14. IOANNIS vndecimo, vt in textu.

II

Cur opùs est pœnitentiæ Sacramento?

A. Vt homo post baptismū relapsus, & inimicus Dei factus, per hoc Sacramentum remissione peccatorū accepta, Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impioque iustus efficiatur.

B. Vndè patres [a] pœnitentiam nō temerè secundam post naufragiū Tabulam vocant, qua scilicet ex vortice mortalis peccati tāquàm è naufragio subuehi, & in gratiam amicitiamque Dei transferri vnusquisque possit, quantumlibèt multis magnisque criminibus prægrauatus.

(Amb. lib. de pœnitentia 1. & 2. Aug. lib. 1. de adul. cōiug. ca. 28. & lib. 2. c. 16. Cōcil. Lateran. can. 1. Triden. cap. 2. sess. 14. Item Floren. Hier. lib. 2. aduersus Pelag.)

(a Pacian. epist. 1. ad Sympr. Hiero. in cap. 3. Esa. & epi. 8. ad Demetriad. de seruan. virg. Ambros. ad virgin. lapsam cap 8. Triden. sess. 6. cap. 14. & sess. 14. can. 2. Tertull. de pœniten. Ezechiel 18. g & 33. c)

TESTIMONIA.

1. A. AMBROSIVS scripsit duos integros libros de pœnitentia, de quibus ità loquitur in psalmum tricesimum septimum scribens, in præfatione: De pœnitentia duos iamdudùm scripsi libellos: & iterùm scribendum arbitror. Primùm, quia vtile est vel quotidiè veniam delictorum precari: deinde, quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus est, si geratur: nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum est. Nihil enim prodest agere, nisì ità agatur vt oportet. (Nihil prodest agere pœnitentiam, nisì ità agatur vt oportet.)

2. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite vigesimooctauo: Quæ autem baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arra suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia. (Vt non regeneratis baptismus, ità lapsis hoc sacramentū necessariū est.)

3. IDEM libro secundo, capite decimosexto: Si autem accusando adulteram occiderit, hoc peccatum quoniam transactum est, & in eo non permanetur, & si à catechumeno factum est, baptismate abluitur: & si à baptizato, pœnitentia & reconciliatione sanatur. (Homicidium à baptizato commissum, reconciliatione sanatur, sicut à nō baptizato per baptismum abluitur.)

4. CONCILIVM Lateranēse magnum canone primo: Si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiā semper potest reparari.

5. CONCILIVM Tridentinum capite secundo, sessione decimaquarta: Cæterùm hoc sacramentum multis rationibus à baptismo differre dignoscitur. Nā præterquàm quòd materia & forma, quibus sacramēti essentia perficitur, longissimè dissidet: constat certè, baptismi ministrum iudicem esse non oportere: cùm ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non priùs in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. Quid enim mihi, inquit Apostolus, de ijs qui foris sunt iudicare? Secùs est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lauacro baptismi sui corporis membra semel effecit: nam hos, si se posteà crimine aliquo contaminauerint, nō iam repetito baptismo ablui, cùm id in Ecclesia Catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquàm reos sisti voluit, vt per sacerdotum sententiam non semel, sed quotiès ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est prætereà baptismi, & alius pœnitētiæ fructus. Per baptismum enim Christum induētes, noua prorsùs in illo efficimur creatura, plenam & integrā peccatorum omnium remissionē consequentes: ad quam tamen nouitatem & integritatem, per sacramentū pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus & laboribus, diuina id exigēte iustitia, peruenire nequaquàm possumus, vt meritò pœnitentia, laboriosus quidam baptismus à S. patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramētum pœnitentiæ lapsis post baptismum ad salutem necessarium, vt nondùm regeneratis ipse baptismus. (Pœnitentiæ sacramentū à baptismo quid differat.) (Prima differentia.) (Secunda.) (1. Cor. 5.) (Tertia, ex parte effectus.) (Laboriosus baptismus pœnitentia.) (Damas. lib. 4. cap. 10.) (Lapsis hoc sacramentum necessarium ad salutē, vt non regeneratis baptismus.)

6. CONCILIVM Florentinum: Effectus huius sacramenti est absolutio à peccatis.

7. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Pelagianos, affert multa scripturæ testimonia, quibus pœnitentia ab effectu suo commendatur.

1. B. PACIANVS epistola prima ad Sympronianum Nouatianum: Pigeat sanè peccare, sed pœnitere non pigeat: pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. Quis naufrago tabulam, nè euadat, eripiet? quis sanandis vulneribus inuidebit? (Pœnitentia comparatur tabulæ quam naufragus amplectitur.)

2. HIERONYMVS in caput tertium Esaiæ: Secunda enim post naufragium tabula, pœnitentia est: & consolatio miserarū, impietatē suam abscondere. (Pœnitētia est secunda post naufragium tabula.)

3. IDEM epistola octaua ad Demetriadem de seruanda virginitate: Pœnitentia quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in virgine, integra seruetur nauis. (Secunda tabula.)

4. AMBROSIVS ad virginē lapſam capite octauo: Pœnitudo neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quanta putas & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Pœnitentia non verbis agenda eſt, ſed & actu. Cùm animo conceperis, non aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quàm pœnitentiæ ſolatium, quantamuis afflictionem, quantũuis laborem & indecorem ſubire eſto contenta: dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Et poſt pauca: Sed tu quę iam ingreſſa es agonem pœnitentiæ, inſiſte miſera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, ſperans per ipſam te de profundo criminum liberari.

Inhærendum pœnitētiæ vt naufragus tabul.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta capite decimoquarto: Lapſi reparationem ſecundā poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti patres aptè nuncupârunt.

Tabula ſecūda deperditæ gratiæ poſt naufragium.

6. ITEM ſeſſione decimaquarta, canone ſecundo: Si quis ſacramenta confundens, ipſum baptiſmū pœnitentiæ ſacramentum eſſe dixerit, quaſi hæc duo ſacramenta diſtincta non ſint, atque ideò pœnitentiam non rectè ſecundam poſt naufragium tabulam appellari, anathema ſit.

7. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia: Nemo idcircò deterior ſit, quia Deus melior eſt, totiès delinquendo quotiès ignoſcitur. Cæterùm finē vtiquè euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euaſimus ſemel, * hactenùs periculoſis noſmetipſos inferamus, & ſi iterùm euaſuri videmur. Pleriq; naufragio liberati, exinde repudium & naui & mari dicunt, & Dei beneficium, ſalutē ſuam ſcilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam, nolunt iterùm diuinę miſericordiæ oneri eſſe: formidant videri inculcare, quod cōſecuti ſunt: bona certè ſolicitudine iterùm experiri vitant, quod ſemel didicerunt timere. Ità modus temeritatis, teſtatio eſt timoris. Timor autem hominis, Dei honor eſt. Sed enim peruicaciſſimus hoſtis ille, nunquàm malitiæ ſuæ ocium facit. Atqui tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè ſentit liberatum: tunc plurimùm accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiſcat neceſsè eſt venia peccatorū permiſſa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò ſuę eraſos. Dolet quòd ipſum & angelos eius, Chriſti ſeruus ille peccator iudicaturus eſt. Itaque obſeruat, oppugnat, obſidet, ſi qua poſſit aut oculos concupiſcentia carnali ferire, aut animum illecebris ſecularibus irretire, aut fidem terrenæ poteſtatis formidine euertere, aut à via certa peruerſis traditionibus detorquere: nō ſcandalis, non tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus, clauſa licèt ignoſcentiæ ianua & intinctionis ſera obſtructa, aliquid adhuc permiſit patére. Collocauit in veſtibulo pœnitentiam ſecundā, quæ pulſantibus patefaciat: ſed iam ſemel: quia iam ſecundò: ſed ampliùs nunquàm, quia proximè fruſtrà. Non enim & hoc ſemel ſatis eſt? Habes quod iā nō merebaris, amiſiſti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accōmodat vndè reſtituas quod amiſeras, iterato beneficio gratus eſto, nedùm ampliato: maius eſt enim reſtituere, quàm dare, quoniam miſerius eſt perdidiſſe, quàm omninò non accepiſſe. Verū non ſtatìm ſuccidendus ac ſubruendus eſt animus deſperatione, ſi ſecundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat ſanè peccare rursùs, ſed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, ſed non iterùm liberari. Neminem pudeat: Iteratæ valetudinis iteranda eſt medicina: gratus in Dominum extiteris, ſi quod tibi Dominus offert, non recuſaueris: offendiſti, ſed reconciliari adhuc potes.

Non ideò peccandum, quia Deus ad ignoſcendum pœnitētibus facilis eſt.

for. * deeſt, ne

Poſt baptiſmum ſupereſt pœnitentiæ remediū tanquā altera ianua ad indulgentiam.

8. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitētiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, in quibus pręuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum & ſpiritū nouum: & quare moriemini domus Iſrael? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

9. ET apud eundem trigeſimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus, nolo mortem impij, ſed vt cōuertatur impius à via ſua, & viuat. Conuertimini à vijs veſtris peſſimis, & quare moriemini domus Iſrael? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunquè die conuerſus fuerit ab impietate ſua, & iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacunque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto, quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem: omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua quam operatus eſt, in ipſa morietur. Si autem dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritq; iudicium & iuſtitiam, & pignus reſtituerit ille impius, rapinamq; reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniuſtū: vita viuet, & nō morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, nō imputabūtur ei: iudicium & iuſtitiā fecit, vita viuet.

III

Quando hoc Sacramentum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

Concil. Flor. & Trid. ſeſs. 14. cap. 3. & can. 4.

A. Cùm is, qui remiſſionem peccatorum implorat, tres illas partes ſeu actiones adhibet, Contritionem, Confeſſionem & Satisfactionem, quæ totam hominis ad Deū conuerſionē, pœnitentis officium & renouationem cōplectuntur. De quibus ità Chryſoſtomus: [a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorē omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore confeſſio, in opere tota humilitas. Hanc eſſe frugiferam pœnitentiam Chryſoſtomus aſſerit, vt quibus modis Deum offendimus, offendimus autem corde, ore, ac opere, iiſdem recōciliemur Deo, corde quidem per contritionē, ore per confeſſionem, ac opere per ſatisfactionem.

a Sermon. de pœnitentia. 2. Reg. 16. c Pſa. 50. d a 6. b 37. b d 101. a b 2. Reg. 12. d 24. b 3. Reg. 21. g Ionæ 3. d

B. Ad Contritionem pertinet illud, [b] *Sacrificium Deo ſpiritus cōtribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.*

b. Pſal. 50. d

C. Confeſſionem his verbis Lucas indicat: [c] Multi credētium veniebant, confitentes & annunciantes actus ſuos. Et [d] Iacobus Apoſtolus docet: *Confitemini alterutrùm peccata veſtra.*

c Act. 19. d Num. 5. a d Iac. 5. d & ibid Beda.

D. Ad Satisfactionem porrò ſpectāt digni [e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes baptiſta

e Matth. 3. b Luc 3. b. Act. 26. f

baptista postulat, inter quos & eleemosynæ. De his autē Daniel propheta: [f] *Peccata tua, inquit, Eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Grande scelus grandem habet necessariam Satisfactionem, ait [g] Ambrosius.

f Dan.4.c

g Ambr ad virg.lapsam cap.8.

E. Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthijs deplorandis, quandoquidem super immunditia, fornicatione, & impudicitia quam gesserāt, pœnitentiam necdùm egissent.

h 2.Cor.12.g

TESTIMONIA.

1.A. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum est Pœnitentia, cuius quasi materia sunt actus Pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato cōmisso cum proposito non peccandi de cætero. Secunda est oris cōfessio, ad quā pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis secundùm arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium & eleemosynam. Forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quæ sacerdos profert, cùm dicit: Ego te absoluo &c.

Materia huius Sacramenti.

Forma.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quasi materia huius Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe cōtritio, confessio, & satisfactio. Qui quatenùs in pœnitente, ad integritatem sacramenti, ad plenamq; & perfectam peccatorū remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidèm: Docet præterea sancta Synodus, sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse, Ego te absoluo, &c. Quibus quidem de Ecclesiæ sanctę more preces quædam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquàm spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ.

Materia.

Forma.

3. IN eadem sessione canone quarto Si quis negauerit, ad integram & perfectam peccatorū remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

Tres actus in pœnitēte requiruntur.

4. CHRYSOSTOMVS in sermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitentia cogit &c. vt in textu, & infrà quæstione decima A. testimo. nono.

5. SECVNDI Regum decimosexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim: & eccè egrediebatur indè vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera: procedebatq; egrediens, & maledicebat. Mittebatq; lapides contra Dauid, & contra seruos vniuersos regis Dauid: omnis autem populus & vniuersi bellatores à dextro & sinistro latere regis incedebant. Itá autē loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul &c. Et paulò pòst: Dimittite eū, ait rex, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonū pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaq; Dauid & socij eius per viam cum eo: Semei autem per iugum montis ex latere, contra illū gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersùm eum, terramq; spargens.

6. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Ibidèm: Quoniā iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET psalmo sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meū, lachrymis meis stratum meum rigabo.

8. ET trigesimoseptimo: Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Quoniā lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea. &c. Quoniā ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM psalmo centesimoprimo: Ossa mea sicut cremium aruerūt. Percussus sum vt fœnū, &c. Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potū meum cum fletu miscebam.

10. SECVNDI Regū duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: Non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbū hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.

11. ET capite vigesimoquarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum, Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimìs. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetā & Videntem Dauid, dicēs: Vade, & loquere ad Dauid, Hęc dicit Dominus, Trium tibi datur optio: elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumq; venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

12. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: cōcitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est in tãtùm, vt sequeretur idola quę fecerāt Amorrhęi, quos consumpsit Dominus à facie filiorū Israel. Itaq; cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitq;, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est meî causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferā malum domui eius.

13. IONAE tertio capite: Et clamauit & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & cōuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quę est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat, vt faceret eis, & non fecit.

B. PSALMO quinquagesimo, vt in textu, & suprà testimo. sexto.

1. C. ACTORVM decimonono: Multi credentium &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir siue mulier cùm fecerint ex omnibus peccatis quę solẽt hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebũtur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintámque partem desupèr ei in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrùm &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintũ epistolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam iuxta legem sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

1. D. MATTHAEI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.

2. LVCAE tertio: Facite ergò fructus dignos Pœnitentiæ.

3. ACTORVM vicesimosexto inquit Paulus: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, aliqua Pœnitentiæ opera facientes.

4. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemosynis &c. vt in textu.

5. AMBROSIVS in libro ad virginẽ lapsam capite octauo, vt infrà, quęst. octaua, D. testim. tertio.

E. SECVNDAE ad Corinthios duodecimo: Timeo nè iterùm cùm venero, humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex ijs qui antè peccauerunt, & non egérunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia, quam gesserunt.

IIII

Quid est contritio?

Tridẽt. cap. 4. sess. 14. Florentin. August. ser. 3. in Natali Domini, & cap. 2. de pœnitentiæ medicina, seu homil. 50 ex 50. Ibidẽ cap. 15. Fulg. lib. 1. de remissio. peccat. cap. 12.

A. Est animi dolor, & quæ de peccatis propter DEVM offensum concipitur detestatio, cum proposito vitæ in melius commutandæ coniuncta.

a Chrysost. in Psal. 50. & de compun. cord. lib. 1. & 2. August. de pœnitent. medi. cap. 9. Amb. cap. 8. ad Virg. lapsam. Trident. sess. 14. can. 5.

b Heb. 9. g Sophon. 1. d Matth. 25. d Marc. 9. f. g

B. Hæc Contritio [a] paratur, si quis peccatorum suorum fœditatem, magnitudinem ac multitudinem sedulò intueatur: si de summa bonitate offensa, de Dei gratia, cæterisque donis amissis solicitè cogitet: si mortis incertæ ineluctabilem [b] necessitatem, futuri iudicij horrẽdam seueritatem, ac paratas etiam peccatoribus pœnas sempiternas expendat atque pertimescat.

c Esaiæ 38. c

d Psal. 118. p

e Psal. 37. b

f Ibidèm d

C. Huc pertinet illud Ezechiæ: [c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidis, [d] *A iudicijs tuis timui.* Et quod idem gemens orat, [e] *Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.* Nec multò pòst: [f] *Iniquitatem meam annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.*

g Apoc. 2. b 2. ad Cor. 12. g & 7. c

h Luc. 12. a Matth. 10. d

k Amb. lib. 1. de pœnit. ca. 1.

l Aug. de pœnit. med. c. 11. & in Enchir. c. 65. Ambr. in Psal. 37. & ca. 8. ad Virg. lap.

D. Quin & manifesta Dei vox est ad peccctorem: [g] *Charitatem tuam primam reliquisti: memor esto itaque vndè excideris, & age Pœnitẽtiam.* Sed & Christus in Euangelio, [h] *Timete eum,* inquit, *qui postquàm occiderit, habet potestatẽ mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Iam verò Contritionis hic dolor ità demùm ad remissionem peccatorũ nos præparat, si cum [k] fiducia diuinæ misericordiæ, votoque præstãdi ea, quæ ad [l] Pœnitentiæ Sacramentum spectant, coniungatur.

TESTIMONIA.

Contritio generalis quid sit.

1. A. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quarto: Contritio, quæ primũ locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Cõtritionis motus necessarius, & in homine post Baptismũ lapso ità demùm pręparat ad remissionem peccatorũ, si cum fiducia diuinæ misericordiæ & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requirũtur. Declarat igitur sancta Synodus hanc Contritionem, non solùm cessationem à peccato, & vitæ nouæ propositum & inchoationẽ, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum & spiritum nouũ. Et certè qui illos Sanctorum clamores cõsiderauerit: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: & alios huiusmodi generis: facilè intelliget, eos ex vehemẽti quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manâsse. Docet prætereà, etsi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemq́; Deo reconciliare, priusquàm hoc Sacramentum actũ suscipiatur, ipsam nihilominùs reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam verò Contritionem imperfectã, quæ Attritio dicitur, quoniã vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatẽ peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat, non solùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritûs sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed etiam mouentis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiã parat. Et quanuis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorẽ nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit. Hoc enim timore vtiliter concussi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationẽ, plenam terroribus, pœni-

Vt est pars huius Sacramenti, quid requirat.

Ezech. 18.

Psal. 50.

Psal. 6.

Esa. 38.

Votũ Sacramenti in Cõtritione includitur.

Attritio donum Dei est, disponens ad gratiã suscipiendam in Sacramento.

Ion. 3. Matth. 12. Luc. 11.

pœnitentiam egerũt, & misericordiam à Domino impetrârunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, absque bono motu suscipientium, gratiam conferre: quod nunquàm Ecclesia Dei docuit, nec sensit: sed & falsò docent, Cõtritionem esse extortam & coactam, non liberam & voluntariam.

Ad Contritionem quæ pertineant.

2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitẽs de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero.

3. AVGVSTINVS sermone tertio in natali Domini, qui est septimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita, & quod te priùs oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: iam tunc benè ingemiscis ad Deum, & dicis, Tibi soli peccaui, & malũ coram te feci. Benè, tibi soli peccaui, quia nullus hominum sine peccato: & ideò tibi soli peccaui, quia nullus est sine peccato. Da Domine misericordiã misero, qui tam diù pepercisti criminoso. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccatoris. Dic illi in fletu cordis: Adspice ad infelicem pietas immensa, respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro: serua pietatem mansuetudinis, qui tam diù suspendisti gladiũ vltionis: dele numerositatem criminum multitudine misericordiarũ. Ista est, filioli, vera pœnitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur: quando sic pœnitet, vt non repetat. Et paulò pòst: Aperiant aures suas ad præcepta Christi, quæ fortaßè patuerunt hucusquè ad audienda ludibria. Aperiant oculos suos ad nitorem, qui hucusquè ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucusq; transpũxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quem vitia prostrauerunt. Aperiant medicamento nares suas, qnibus illis fœteat consuetudo peccati.

Psal. 50.

Pœnitentia veteris vitæ necessaria est.

4. IDEM in libro de Pœnitentiæ medicina, capite secundo, siue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite tertio: Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare.

Psal. 50.

5. IBIDEM capite decimoquinto: Quid autẽ Dauid obtulit Domino, vndè illũ propitiaret sibi? Quoniam si voluisses sacrificiũ, dedissem vtique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus nõ spernit. Non solùm ergò deuotè obtulit, sed etiam ista dicendo, quid offerri oporteret, ostendit. Non enim sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Non enim dictũ est, vt tantùm abstineatis à peccatis, sed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittatur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Christo & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præsumentẽ accusatum, timentem vulneratum, flentem sanatum. Iam etiam post aduentum de cælo Spiritus sancti, quidam Simon pecunia voluit eundem Spiritum sanctum emere, sceleratißimum & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Christo: & tamen pœnitentię consilium ab ipso Petro correptus accepit. Dicit etiam Apostolus Paulus, qui vtiquè fidelibus mittebat epistolas, Nè iterùm cùm venero ad vos, humiliet me Deus, vt lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egérunt pœnitentiam super immũditia & luxuria & fornicatione, quã gesserunt. Circunstant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantùm rectè facientium, sed etiam ad recipiendam salutem pœnitentium, quę fuerat amissa peccando.

Ad verã pœnitentiã quæ requirantur.
Matth. 5.
Eccli. 21.
Matth. 26.
Actor. 8.
2. Cor. 12.

6. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro primo de remißione peccatorum ad Euthymium, capite duodecimo: Nonnulli scelerum suorum consideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem suis in oratione gemunt, nec tamẽ ab iniqua operatione discedunt. Fatentur se malè fecisse, nec vllum finem volunt malis factis suis imponere. Accusant humiliter in conspectu Dei peccata, quibus tenentur oppreßi, & eadem peccata quę humilitate sermonis accusant, corde peruerso contumaciter cumulant. Indulgentiam, quam lachrymosis gemitibus poscunt, ipsi sibi prauis operibus adimunt. Medelam postulant à medico, & in perniciem suam subrogant adiutorium morbo. Tales nunquàm diluunt gemendo peccatum, quia nõ desinunt peccare post gemitum.

Non satis est dolere de malis cõmissis, sed oportet habere propositum deinceps ab illis abstinẽdi in posterum.

1. B. CHRYSOSTOMVS in Psalmũ quinquagesimum duas habet homilias, in quarum posteriore sic ait: Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratũ tuum, & neminẽ infestũ pateris, anteq̃ veniat tibi somnus, profer in mediũ codicẽ conscientiã tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccâsti. Hoc enim dicit Propheta: Irascimini, & nolite peccare, quę dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris cõpungimini. Et post pauca: Dicito in corde tuo & in anima tua: Expendimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati sumus? Et si quid boni fecisti, gratias age Deo: si quid mali, de cætero nè facias. Et rursùs paulò pòst: Propone tibi timorem gehennæ, superducito ei secturæ ictum non habentem dolorem. Iudiciũ facito tibimetipsi terribile, leuiorem præpara confeßionem cogitatuum tuorum, vt non in futuro die ignauior sis ad perscrutanda peccata.

Examen conscientiæ vespertinum.
Psal. 4.

2. IDEM in libro primo de Compunctione cordis, sub finem: Quid, dic mihi, corporis viribus opùs est, cùm cor conterere debeamus? Hoc solum est, quod exposcitur à nobis, vt semper recordemur & ad animum reuocemus mala nostra, & conscientiã gestorũ nostrorum habeamus ante oculos, vt pro his supplicemus Deo, vt gehennã ponamus in conspectibus nostris, & angelos, qui in die iudicij vbiquè discurrũt, & cõgregant de omni orbe terrarũ eos qui trudẽdi sunt in gehennã ac supplicijs tradẽdi. Ponamus etiã & illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proijci à regno cælorũ, quod vt mihi videtur, grauius est ipsa gehẽna. Nam & si ignis ille nõ arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solùm q̈ alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Quòd si non sufficiũt hæc ad erigendas animas, & incitandas ad spem: illud saltem ad memoriã reuocemus exemplum, quod de virginibus refertur, quę exclusę à thalamo sponsi sunt propter olei defectum. Ponamus nosmetipsos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quę pœna sit, si cogitemus eadẽ posse & nos pati, si negligimus.

Gehenna ob oculos ponenda.
A regno cælorum separari quàm luctuosum.

3. ET libro secundo circa finem: Tantũ boni confert meminisse frequẽtiùs hominẹ peccati sui, vt etiã Paulũ Apostolũ videamus, ea quę abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in mediũ: & cùm culpã de præsentibus nõ haberet, tamen quoniã recordationes peccatorũ, & luctũ gemitumq; sciebat animę prodesse, etiã illa cõmemorat, quę per ignorantiam cõmissa, gratia baptismi & confeßio fidei aboleuerat. Et post pauca: Oportet ergò recordari nos priora delicta, etiã ea pro quibus veniã cõsecuti sumus, vt intuentes q̃ ingentẽ modũ debiti remisit nobis Deus, & ampliùs eum diligere poßimus, & verecundiã pudoremq; concipere, atq; ex his corde compungi: considerantes, q̈ nisi miseratio ipsius subuenisset, tantum illud peccatorũ pondus sine dubio in imis nos inferni pœnis supplicijsq; preßisset. Paulus etiã illa meminerat, quę peremerat

Peccatorum memoria q̃ fructuosa sit.
1. Tim. 1.

rat indulgentia: nos verò nec iſta recordamur, quæ poſt baptiſmum commiſimus, in quibus vtiquè periculum nobis ſaluum eſt, & reos nos atque in vinculis poſitos tenet. Quòd ſi aliquando ad recordationẽ venerimus, & viſi fuerimus paululùm inde cogitare & eſſe ſoliciti, ſtatìm effugit cogitatio, & tranſimus ad alia: & nec integra quidem hora patimur animam noſtram afflictione mœroris huius adſtringi. Hæc igitur cauſa eſt, quòd malis addimus mala, dum priorũ memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conſcientia delicti. Hinc eſt, vndè nec ad confeſſionem accedimus. Quomodò enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et ſic conſuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus eſt, faciliùs ſuperuenientibus malis locum damus. Quòd ſi omnis ex anima ſtimulus auferatur, & cuncta ei ſecuritatis fræna laxentur: quis eam poſt hæc tenebit, aut quis eam de præcipitijs reuocabit? Quid prohibet vbì nihil metuitur, vbì nihil verecũdiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in oẽs perditionis foueas demergatur?

Contra eos qui peccatorum fœditatem & dãna animæ nolũt expendere.

4. AVGVSTINVS libro de Pœnitentiæ medicina, capite nono, vel eodẽ capite in homilia quinquageſima ex quinquaginta: Aſcendat homo aduersùm ſe tribunal mentis ſuæ, ſi timet illud, ꝙ oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, vt illud recipiat vnuſquiſque quod per corpus geſſit, ſiue bonum ſiue malum: cõſtituat ſe ante faciem ſuam, nè hoc ei poſteà fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens: Arguam te, & ſtatuam te ante faciem tuam. Atque ità conſtituto in corde iudicio, adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Indè quidem ſanguis animæ confitentis per lachrymas profluat. Poſtremò ab ipſa mente talis ſententia proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione corporis & ſanguinis Domini: Vt qui ſeparari à regno cælorum timet per vltimam ſentẽtiam ſummi iudicis, per eccleſiaſticam diſciplinam à ſacramento cæleſtis panis interim ſeparetur. Verſetur ante oculos imago futuri iudicij, vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipſe non accedit, cogitet quàm ſit contremiſcenda illa pœna, qua percipientibus alijs vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

Tribunal mẽtis aſcendendum ad comparãdam cõpunctionem. 2.Cor. 5. Pſal. 49. Accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Matth. 25.

5. AMBROSIVS ad virginẽ lapſam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agẽda eſt, ſed & actu. Hæc autẽ ſic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas poſitam tenebras exteriores, vbì erit fletus oculorũ, & ſtridor dentiũ ſine fine. Cùm hæc certa fide, ſicut eſt, animo conceperis, quia neceſsè eſt præuaricatricem animam tartareis pœnis & gehẽnæ ignibus tradi, nec aliud remedium conſtitutũ eſſe poſt baptiſmũ, ꝙ̃ pœnitentiæ ſolatium, quantũuis afflictionẽ, quantunuis laborẽ & indecorem ſubire eſto contenta, dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergò hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimenda tibi eſt, & quaſi mortuã te exiſtimãs, ſicut es, quomodo poſſis reuiuiſcere cogita. Deindè lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Reliqua vide infrà, quæſt. octaua, D. teſtimonio tertio.

Quarum rerũ cogitatione contritio cõparetur. Matt. 8. Nõ aliud remedium poſt baptiſmum, quàm pœnitentiæ ſolatium. Cõtritio quõ paratur.

6. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam contritionem, quę paratur per diſcuſſionẽ, collectionem, & deteſtationem peccatorum, qua quis recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorũ ſuorũ grauitatẽ, multitudinem, fœditatem, amiſſionẽ æternæ beatitudinis, & æternę damnationis incurſum, cum propoſito melioris vitę, non eſſe verum & vtilẽ dolorem, nec pręparare ad gratiam, ſed facere hominem hypocritã & magìs peccatorem, demùm, illam eſſe dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema ſit.

Eſa. 38.

7. AD Hebræos nono capite: Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium.

8. SOPHONIAE primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulatiõis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubę & clangoris ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſos.

9. MATTHAEI vigeſimoquinto: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & angelis eius.

10. MARCI nono: Bonum eſt tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbì vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur.

1. C. ESAIAE trigeſimooctauo, 2. PSALMO cẽteſimodecimooctauo, 3. ET trigeſimoſeptimo, vt in tex.

1. D. APOCALYPSIS ſecũdo: Angelo Epheſi eccleſiæ ſcribe, &c. Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaq; vnde excideris: & age pœnitentiã, & prima opera fac. ſin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſì pœnitentiam egeris.

2. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo, nè iterũ cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeã multos ex ijs, qui antè peccauerunt, & nõ egérunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione, & impudicitia quam geſſerunt.

3. ET capite ſeptimo: Nunc gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundùm Deũ, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitẽtiam in ſalutem ſtabilẽ operatur: ſeculi autem triſtitia mortem operatur.

4. LVCAE duodecimo, & MATTHAEI decimo: Timete eum qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.

5. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo poteſt benè agere pœnitentiam, niſì qui ſperauerit indulgentiam.

Spes veniæ

6. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiæ medicina, capite vndecimo, vel eodẽ capite in homilia quinquageſima ex quinquaginta: Iudicet ergò ſeipſum homo in iſtis voluntate dum poteſt, & mores conuertat in melius, nè cùm iam nõ poterit, etiã pręter voluntatem à Dño iudicetur. Et cùm in ſe protulerit ſeueriſſimę medicinæ ſententiã, veniat ad antiſtites, per quos illi in Eccleſia claues miniſtrantur, & tanꝙ̃ bonus incipiens iam eſſe filius, maternorũ membrorũ ordine cuſtodito, à præpoſitis ſacrorũ accipiat ſatisfactionis ſuę modũ, vt in offerendo ſacrificio cordis cõtribulati deuotus & ſupplex, id tamen agat, quod non ſolùm illi proſit ad recipiendã ſalutem, ſed etiã cęteris ad exemplum: Vt ſi peccatũ eius nõ ſolùm in graui eius malo, ſed etiã in ſcandalo eſt aliorũ, atq; hoc expedire vtilitati Eccleſiæ videtur antiſtiti, in notitia multorũ, vel etiã totius plebis agere pœnitentiã nõ recuſet, non reſiſtat, non letali & mortiferę plagæ per pudorẽ addat tumorem. Meminerit tamen ſemper, ꝙ ſuperbis Deus reſiſtit, humilibus autẽ dat gratiã. Quid eſt enim infelicius, q̃d peruerſius, ꝙ̃ de ipſo vulnere quod latére nõ poteſt, non erubeſcere, & de ligatura illius erubeſcere?

Ad claues eccleſiæ poſt cõtritionem cõfugiendũ, & ſatisfactionis modus accipiendus. Iacob. 4. 1. Pet. 5 Infelices qui de ligatura erubeſcunt, & non de vulnere.

7. IDEM in Enchiridio ad Laurentiũ, capite ſexageſimoquinto: Sed neq; de ipſis criminibus quamlibèt magnis remittẽdis in ſancta Eccleſia, Dei deſperãda eſt miſericordia agentibus pœnitentiã ſecundũ modũ ſui cuiuſq; peccati. In actione autẽ pœnitẽtię, vbì tale crimen commiſſum eſt, vt is qui cõmiſit, à Chriſti etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Verùm quia plerunq; dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia ſigna procedit, cùm ſit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non eſt abſconditus: rectè conſtituuntur ab ijs

Pſal. 50. Pſal. 37.

Præsides Ecclesię tempora pœnitentiæ constituunt.

ijs qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nanque propriè spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittūtur vlla peccata, ità vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam.

8. AMBROSIVS in psalmum trigesimum septimum: Qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam, vt hîc puniatur à Domino, nō ad supplicia ęterna seruetur. Ibidem: Plurimùm suffragatur reo verecunda confessio, & pœnam quam defensione euitare non possumus, pudore subleuamus. Et sub finem: Vt febres in alto sitæ non queunt mitigari: cùm forâs eruperint, spem adferunt desinendi: ità peccatorum morbus dum tegitur, inardescit: si cōfessionibus proditur, euaporat.

9. IDEM ad virginē lapsam capite octauo, vt suprà B. testim. qnto, & infrà qſt. octaua, D. testim. tertio.

V

Est'ne Confessio necessaria.

A. Est vtiquè: non solùm autem, vt quidā falsò autumant, interior illa quæ coram Deo [a] quotidiè facienda est Dauidis exemplo, qui ait: [b] *Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino:* Verùm etiam hæc exterior, quæ apud [c] sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quæ post examinatam sedulò cōscientiam in mentē homini veniūt.

B. Ità de hominibus Ecclesię primitiuæ scriptum est: [d] *Multi credentium veniebant confitentes & annunciantes actus suos.*

C. Quam confitendi rationē esse necessariam, non Ecclesiæ [e] modò sacra iura & Patrum [f] veneranda scripta confirmant, sed etiam Christi diuina verba cōcludunt, declarantque, cùm ait: [g] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorū retinueritis, retenta sunt.* Atquì remittere vel retinere peccata (cùm iudicis hæc sint officia) nullus rectè potest Sacerdos, nisì peccantis causam, de qua iudicandum est, probè anteà cognitam habuerit atque perspectam. Quæ causæ cognitio priùs haberi non potest, quàm is, qui expendendū se sacerdoti, vt [h] Iudici ac [i] medico suo, absoluendumque tradit, spontanea confessione vulnera sua sigillatìm detegat, atque ità aperiat, vt Sacerdos, vbì peccata soluenda & vbi liganda sint, explicatè cognoscere queat.

a Chrysost hom. 42. in Matth.
b Psal. 31. b
c Orig. in psal. 37. hom. 1. & homil. 2. in Leuitic. Chrysost. lib. 3. de sacerd. Nyssen. orat. in eos qui alios acerbiùs iudicant.
d Act. 19. d
e Concil. Lateran. can. 21. Florent. & Trident sess. 14. cap. 5.
f Clemens epist. 1. ad fratrē Dom. Dionys. epist. 8. ad Demoph. Tertul. de pœnit. Orig. in psal. 37. hom. 1. & 2. & hom. 2. in Leuit. Cypr. de lapss. Pacianus in parænesi ad pœnit. Hieron. in cap. 10. Ecclesiastæ. Chrysost. hom 30. in Gen. & 10. in Matt.
g Ioan. 20. c
h August lib. 20. de ciuit. Dei cap. 9. Greg. hom. 26. in Euan. Chrysost. lib. 3. de Sacerd. & hom. 5. de verb. Esaiæ. Hieron. ad Heliod. epist. 1.
i Cōcil. Lateran. can. 21. Vuormatien. cap. 25. Orig. homil. 1. & 2. in psal. 37.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima secunda in Matthæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à teipso rationem & correctionē, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctionis gemitus redde, humilimus sis, laboribus ac vigilijs teipsum afflige, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, nec quātus sit, ab alio cognoscitur, nisì ab eo qui cōpunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri: nec est nescius, quātus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiā Deus huic pœnitentiæ in præmiū proposuit, dicens: Dic tu priùs peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, nō est insufficiens ad emendandum via, si cùm omnia secundū speciē in vnū peccata collegeris, assiduè animo deindè ipsa verses, ac de ipsis cōtinuè mediteris & cogites.

Peccata per species singulas recolēda.

Esaiæ 43. secundum lxx.

Omnia peccata secundùm speciem in vnum colligere.

2. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

3. ORIGENES homilia prima in psalmum trigesimum septimū: Christus quidem erat archiatros, qui posset curare omnem languorem & omnem infirmitatem: Discipuli verò eius Petrus vel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibusq; curandorum vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarū, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius expectat.

Medici animarum in Ecclesia.

4. IDEM homilia secunda in Leuiticū: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum. In Euangelio est ista prima &c. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiā remissio peccatorum, cùm lauat peccator lachrymis stratum suū, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte: cùm nō erubescit sacerdoti Domini indicare peccatū, & quærere medicinā, secūdùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersùm me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei.

Laboriosa per pœnitentiam remissio. Psal. 6.

Nō erubescit sacerdoti indicare peccatum & quærere medicinam. Psal. 31.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt suprà quæst. prima C. testimonio octauo.

6. GREGORIVS Nyssenus oratione ad eos qui duriùs & acerbiùs alios iudicāt, atq; cōdemnant, quiq; cōuersione indigent, & pœnitētia, siue in mulierē peccatricem: Afflictionis participē, & sociū sume sacerdotem, vt patrē, quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atq; adamantino animo præditus est, qui non filijs mœrentibus doleat, & gaudentibus lætetur? Sacerdos ità tristatur ob peccatum illius, quē propter religionē habet loco filij, vt Iacob visa tunica Ioseph sanguine cōspersa querebatur, vt Dauid luxit Absalonis interitum, vt Heli Ophnim & Phineem, qui in acie ceciderant, vt Moses impium populum, qui rerū nouarum studiosus vitulū sibi conflauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à qbus corpore procreatus es. Audacter ostende illi, quæ sunt recondita: animi arcana tanquàm occulta vulnera medico retege. Ipse & honoris & valetudinis tuæ rationem habebit. filiorum dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filij. Nam vt filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus vitæ, discessum è vita diligentia prǽuertamus. Absurdum enim est, cùm illi, qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante Caniculæ exortum, nè, quod humidū in illis est, vehemēti ipsius ardore corrum-

Sacerdos cū pater sit pœnitentium, ob eorū peccatum dolet.

Gene. 37.
2. Reg. 18.
1 Reg. 4.
Exod. 32.

Animi arcana vulnera, sacerdoti vt medico retegenda.

Idq; ante vitę incertum terminum faciendum.

rumpatur, & morbos pariat, eos qui animi curã gerunt, incertum mortis diem non anteuertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum comburit, & nullum vnquàm refrigerium admittit. Drachmam Euangelicã, quam acceperas, & qua diues effectus fueras, ignauia tua perdidisti? pœnitentię lucernam accende. Inclinare diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam conquire, inuentam tolle, atq; conserua, vt nos vicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo.

Luc. 15. Pœnitentiæ lucerna.

B. ACTORVM decimonono, vt in textu.

1. C. CONCILIVM Lateranense magnũ sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquàm ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctã sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriẽs Christiana careat sepultura. Vndè hoc salutare statutum frequẽter in Ecclesijs publicetur, nè quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum nõ possit soluere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circunstantias & peccati, per quas prudenter intelligat, quale ille consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtẽdo ad sanandum ægrotum. Caueat autem omninò, nè verbo vel signo vel alio quouis modo prodat aliquatenùs peccatorem, sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione personæ cautè requirat: quoniam qui peccatũ in pœnitentiali iudicio sibi detectũ præsumpserit reuelare, non solùm à sacerdotali officio deponendum decernimus, verumetiam ad agendã perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Confessio annua. Alienus Sacerdos non potest soluere aut ligare. Inquisitio circunstantiarũ peccati & pecatoris. Sigillũ Confessionis. Pœna reuelantis Confessionem.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata quorum memoriã habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter, &c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

Non quiuis Sacerdos huius Sacramenti minister est.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quinto: Ex institutione Sacramẽti Pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse à Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus post baptismum lapsis iure diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascensurus ad cælos, sacerdotes suî ipsius vicarios reliquit, tanquàm pręsides & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quę Christi fideles ciciderint, quo pro potestate clauium remissionis aut retentionis peccatorũ sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potiùs in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarãssent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem suî discussionem conscientiam habent, in confessione recẽseri, etiam si occultissima illa sint, & tãtùm aduersùs duo vltima Decalogi præcepta cõmissa, quæ nõnunquàm animũ grauiùs sauciant, & periculosiora sunt ijs quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei nõ excludimur, & in quæ frequentiùs labimur, quãquàm rectè & vtiliter, citraq; omnem præsumptionẽ in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamẽ citra culpã, multisq; alijs remedijs expiari possunt. Verùm cùm vniuersa mortalia peccata etiã cogitationis, homines iræ filios & Dei inimicos reddãt, necessum est omniũ etiam veniam cum aperta & verecunda confessione à Deo quęrere. Itaq; dum omnia quæ memoriæ occurrunt peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia diuinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui verò secùs faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinę bonitati per sacerdotẽ remittendũ proponũt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea etiã eas circunstantias in confessione explicãdas esse, quæ speciem peccati mutant, quòd sine illis peccata ipsa neq; à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant: & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè censere possint, & pœnam quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere. Vndè alienũ à ratione est, docere circũstantias has ab hominibus ociosis excogitatas fuisse, aut vnã tantùm circunstantiã confitendam esse, nempe peccâsse in fratrem. Sed & impiũ est, Confessionem, quę hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim, nihil aliud in Ecclesia à pœnitentibus exigi, quàm vt postquàm quisq; diligentiùs se excusserit, & conscientię suæ sinus omnes & latebras explorauerit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deũ suũ mortaliter offendisse meminerit: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum, eadem Confessione inclusa esse intelligũtur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa verò huiusmodi Confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri posset, nisi tot tantisq; cõmodis & cõsolationibus leuaretur, quæ omnibus dignè ad hoc sacramentũ accedentibus, per Absolutionem certissimè cõferuntur. Cæterùm quo ad modum cõfitendi secretò apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorũ scelerũ & suî humiliationem, cùm ob aliorũ exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ędificationẽ, delicta sua publicè confiteri possit: non est tamen hoc diuino præcepto mandatũ, nec satis consultò humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præsertim secreta, publica essent cõfessione aperienda. Vndè cùm à sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno vnanimiq; consensu, secreta Cõfessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta vsa est, & modò etiã vtitur, fuerit semper commendata: manifestè refellitur inanis eorũ calũnia, qui eam à diuino mandato alienã, & inuentũ humanũ esse, atq; à Patribus in Cõcilio Lateranẽsi cõgregatis, initiũ habuisse, docere nõ verẽtur. neq; enim per Lateranẽse Cõciliũ Ecclesia statuit, vt Christi fideles cõfiterẽtur, quod iure diuino necessariũ & institutũ esse intellexerat: sed vt præceptũ Cõfessionis, saltẽ semel in anno, ab omnibus & singulis, cùm ad annos discretionis peruenissent, impleretur. vndè iam in vniuersa Ecclesia, cũ ingenti animarũ fideliũ fructu, obseruatur mos ille salutaris cõfitendi sacro illo & maximè acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maximè probat & amplectitur, tanquàm pium & meritò retinendum.

Integra peccatorum confessio à Christo instituta, & ad salutem lapsis necessaria. In specie & sigillatim peccata cõfitenda. Vniuersa mortalia peccata quæ memoriæ post diligens examen occurrunt, cõfitenda necessario. Circunstantiarum confessio. Cõfessio sacramentalis non est impossibilis, aut carnificina conscientię. Psal 18. Cõfessio aliquando publica esse potest. Secreta Confessione Sacramentali vsa est ab initio Ecclesia. De annua confessione præceptum Ecclesiæ renouatur.

4. CLEMENS epistola prima ad fratrem Domini: Quòd si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum ex his quæ superiùs memorauimus, latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, vt ab ipso per verbum Dei & consilium salubre curetur, quò possit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ vitę præmia peruenire. Et infrà: Instruebat B. Petrus actus suæ vitæ omni hora custodire, & omni loco Deum respicere: firmiter scire, cogitationes malas, cordi suo aduenientes,

Nõ erubescat confiteri peccator huic qui præest. Sacerdotibus cogitationes malas patefaciẽdas docuit D. Petrus.

entes, mox ad Christum allidere, & sacerdotibus Domini manifestare.

Consuetudo vt peccatores sacerdoti prociderent sua peccata confessuri.

5. DIONYSIVS Areopagita epistola octaua ad Demophilum: Tu verò procidentem sacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem nescio quo pacto contra disciplinæ ordinem adstans calce abiecisti ac repulisti. Cùm ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur se ad peccatorum remedia quærenda venisse: neq; exhorruisti insupèr & sacerdotem optimum lacerare conuicijs, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem atque impium iustificâsset.

De vtilitate Confessionis & satisfactionis.

6. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia: Tantum releuat confessio delictum, quātum dissimulatio exaggerat. Confessio enim, satisfactionis consiliū est: dissimulatio, contumaciæ. Huius igitur pœnitentiæ secundæ & vnius, quāto in arcto negocium est, tanto operosior probatio, vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum confitemur, non quidem vt ignaro, sed quatenùs satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordię illicē.

Satisfactiōis opera.

De ipso quoquè habitu atque victu mandat, sacco & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit, tristi tractatione mutare: cęterùm, pastum & potum pura nôsse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerunquè verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuū, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere.

Presbyteris aduolui.

Hæc omnia exomologesis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatoré ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm squalidum facit, magìs mundatum reddit: cùm accusat, excusat: cùm condemnat, absoluit. In quantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus, crede, parcet.

Cōtra eos qui ob pudorē & verecundiam refugiūt confiteri peccata & satisfacere.

Plerosq; tamen hoc opus vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, pręsumo, pudoris magìs memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis cōtracta vexatione, conscientiam medentium vitant, & ità cum erubescentia sua pereunt. Intolerandum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expandens frontē, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimēto eius acquiro, cùm ipse hominem quodammodò exhortatur: Nè me respexeris, dicens, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc si fortè onerosum est, cùm penès insultaturos in risiloquio consistit, vbì de alterius ruina alter attollitur, vbì prostrato superscenditur. Cæterùm inter fratres atque conseruos, vbì communis spes, metus, gaudium, dolor, passio (quia communis spiritus de communi Domino & patre) quid tuos aliud, quàm te opinaris? Quid consortes casuum tuorū, vt plausores fugis? Non potest corpus de vnius membri vexatione lętum agere: condoleat vniuersum & ad remedium conlaboret, necessè est. In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergò cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Aequè illi cùm super te lachrymas agūt, Christus patitur, Christus Patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod filius postulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proindè & Deum celabimus. Adcóne existimatio hominum & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latére, quàm palàm absolui? Miserum est sic ad exomologesin peruenire. Et posteà: Si de exomologesi retractas, gehennā in corde considera, quam ibi exomologesis extinguit: & pœnæ priùs magnitudinem imaginare, vt de remedij adoptione non dubites.

Exomologesis gehennam extinguit.

Iterùm post pauca: Igitur cùm scias aduersùs gehennam post prima illa intinctionis Dominicę monimenta, esse adhuc in exomologesi secūda subsidia, cur salutem tuam deseris? Cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitùs attributas in tempore agnoscūt.

Post baptismum in exomologesi sūt secunda subsidia.

Ceruus sagitta transfixus, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendū. Hirundo si excęcauerit pullos, nouit illos oculare rursùs de sua chelidonia. Peccator restituēdo sibi institutā à Domino exomologesin sciens, pręteribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Diù enim pœnitentiā Domino immolârat, septenni squalore exomologesin operatus, vnguium leoninū in modum efferatione, & capilli incuria horrorē aquilinum pręferente. Proh malæ tractationis: Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat.

A Domino instituta exomologesis.

Dani. 4.

Contrà aūt Aegyptius imperator, qui populū Dei aliquādo afflictū diù Domino suo denegatum persecutus, in præliū irruit, post tot documēta plagarum, discidio maris, quod soli populo peruium licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim & ministeriū eius exomologesin abiecerat. Quid ego vltrà de istis duabus humanę salutis quasi Pharis, styli potiùs negociū, quàm officiū conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarū cùm sim, nec vlli rei nisì pœnitentiæ natus, non facilè possum super illa tacere, quam ipse quoquè & stirpis humanę & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacet.

Exodi 14.

7. ORIGENES homilia prima in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà hac eadem quæstione, A. testimo. tertio.

8. IDEM homilia secunda in Psalmum eundem: Omnibus igitur flagellis emendari, verberariq; paratus sum, & nihil horū recuso, tantùm vt supplicia ęterni ignis effugiam. Ego in flagella paratus sum, & dolor meus coram me est semper. Ante oculos meos habeo dolorem meum, vt futuros pœnarū dolores, pręsentibus possim doloribus compensare. Quoniā iniquitatem meam pronuncio. Pronunciationē iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentiùs diximus.

Psal. 37.

Vide ergò quid edocet nos scriptura diuina, qa oportet peccatum nō celare intrinsecùs. Fortassis enim sicut ij, qui habent intùs inclusam escam indigestam, aut humoris vel phlegmatis stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ità etiam hi qui peccauerunt, si quidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecùs vrgentur, & propemodùm suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autē ipse suî accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam.

Confessionis peccatorum necessitas. Egregia similitudo.

Tantummodò circunspice diligētiùs, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba priùs medicum, cui debeas causam lāguoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam: vt ità demùm si quid ille dixerit, qui se priùs & eruditum medicum ostenderit & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris: si intellexerit, & pręuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassìs & cæteri ædificari poterūt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius cōsilio procurandum est.

Qualis Confessarius quęrendus sit.

Confessionē aliquādo publicam esse conuenit.

9. IDEM homilia secunda in Leuiticum, vt suprà A. testimo. quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu vel sermone de lapsis: Deniquè quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quanuìs nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt,

Confessio apud Sacerdotes.

runt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciũt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirũt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Iterùm paulò pòst:

Galat. 6.

Confiteantur singuli, quęso vos fratres, delictum suũ, dum adhuc qui deliquit, in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est. Conuertamur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam criminis, veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur.

Remissio per Sacerdotes fit in hac vita.

11. PACIANVS in parenesi ad pœnitentiam, siue in libello de pœnitentia & confessione: Vos primùm appello fratres, qui criminibus admissis, pœnitentiam recusatis, vos inquam post impudentiã timidos, post peccata verecundos: qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri. Et paulò pòst: Eccè iterùm Apostolus ad Sacerdotem: Manus citò nulli imponas, nec cõmunices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis Sacerdotem? qui aut ignorãtem fallis, aut non ad plenum scientem probandi difficultate confundis? Rogo ergò vos, fratres, etiam pro periculo meo per illũ Dominum, quem occulta non fallunt, definite vulneratam tegere conscientiã. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecunda membrorũ non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate durâsse, & quantum est illud, quod homines præstiterũt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? & habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An sic illi melius est perire, nè tu, pudore timidus, sine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quòd si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorum timere nolite. Nullũ corpus membrorum suorum vexatione lætatur, immò pariter dolet, & ad remediũ conlaborat: In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus, atque ideò qui fratribus peccata sua nõ tacet, Ecclesiæ lachrymis adiutus Christi precibus absoluitur. Nunc ad eos sermo sit qui benè ac sapienter vulnera sua pœnitẽtię nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerũt: similesq́ʒ sunt illis, qui plagas quidem aperiunt ac tumores, medicisq́ʒ etiam adsidentibus cõfitentur: sed admoniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt.

Contra eos qui confiteri erubescunt.

1. Tim. 5.

In eos qui fictè aut nõ integrè cõfitentur Sacerdoti

Simile.

Cõtra eos qui rectè quidem confitentur, sed satisfactionem impositã refugiũt, aut Sacerdotis consilia negligunt.

12. HIERONYMVS in caput decimum Ecclesiastæ super ea verba, Si momorderit serpens in silẽtio: Si quem Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri: magister qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

Eccles. 10.

Peccati venenum per cõfessionẽ euomendum.

Quod ignorat medicina non curat.

13. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim, & homilia decima in Matthæum, vt suprà, quæst. decima de Eucharistia, D. testimonio sexto & septimo.

14. IOANNIS vigesimo, vt in textu.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de Ciuitate Dei, capite nono, vt suprà, quęstione prima, B. testimonio decimoquinto.

16. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia, vt suprà, ibidèm, B. testimo. octauo.

17. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, & homilia quinta de verbis Esaię, ibidèm, C. testimo. octauo, & B. testimonio decimosexto.

18. HIERONYMVS ad Heliodorum, ibidèm, B. testimo. decimoquarto.

19. CONCILIVM Lateranense canone vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, C. testimo. primo.

20. CONCILIVM Vuormatiense capite vigesimoquinto: Pœnitentibus, secundùm differentiã peccatorum, sacerdotis arbitrio pœnitentiæ decernũtur. Debet itaque Sacerdos in pœnitentia danda singulorũ causas singulatìm considerare, originem quoquè, modumq́ʒ culparum, & affectus gemitusq́ʒ delinquẽtium diligenter examinare, manifesteq́ʒ cognoscere: temporum etiam & personarum, locorum quoquè & ętatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorum, ætatum vel temporũ, seu pro qualitate delictorum atq́ʒ gemituum vniuscuiusq́ʒ delinquentis, à sacris regulis oculos non reflectat.

Confessarij officium.

21. ORIGENES homilia prima & secũda in Psalmum trigesimumseptimum, vt suprà, A. testimo. tertio, & C. testimo. septimo.

VI

Quomodò Patres de Confeßione scribunt?

A. Hi certè non modò confitendi vtilitatem & vsum, qui semper in Ecclesia fuit, sed ius etiam atque necessitatem nobis magno consensu commendant comprobantque.

B. Vt verò è plurimis paucos & probatissimos illos testes producamus, sic habet in primis Magnus ille Basilius: [a] Necessarium videtur his quibus dispensatio Mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & hi, qui antiquitùs pœnitebant, inueniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua.

a Quæst. 288. in regulis breuiorib. Vide etiam quæst. 229. & in epist. 3. canonica ad Amphilochiũ, can. 73.

C. Tum Cyprianus [b], Confiteantur, inquit, singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui delinquit, in seculo est, dum admitti eius confessio potest, dum Satisfactio cuiusque & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est.

b De lapsis, vide eundem epist. 10. & 55.

D. Accedit his Augustini sententia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitentiam qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, Occultè ago, apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictum est: *Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo?* Ergò sine causa sunt

Homil. 49 ex 50. Item homil. 41. & 50. c. 10. 11. & 16.

Matth. 18. Ioan. 20.

ſunt claues datæ Eccleſiæ Dei? Fruſtramus Euangelium Dei, fruſtramus verba Chriſti? Promittimus vobis, quod ille negat? Nónne vos decipimus? Tum alibi, [d] Sunt, inquit, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumãt, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet conſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcunt ſiue dedignantur ſe oſtendere Sacerdotibus, quos tamen inter lepram [e] & lepram diſcernere per legiſlatorem conſtituit Dominus. Sed nolo, vt ipſa decipiaris opinione, quatenùs confundaris confiteri coram Domini Vicario, vel tabeſcens præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione. Nam ipſius ſimiliter ſubeundum eſt iudicium, quem Dominus ſibi non dedignatur Vicarium.

d Lib. 2. de viſit. infirmo. cap. 4.

e Leuit. 13. & 14. a Luc. 17. d Matt. 8. a

E. Nec minùs eſt euidens, quod Leo ille Magnus ſcriptum reliquit: [f] Multiplex miſericordia Dei ità lapſibus ſubuenit humanis, vt non ſolùm per Baptiſmi gratiam, ſed etiam per Pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ reparetur æternæ, vt qui Regenerationis donum violâſſent, proprio ſe iudicio condemnantes, ad remiſſionem criminum peruenirent: ſic diuinæ bonitatis præſidijs ordinatis, vt indulgentia Dei, nisì ſupplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediaſor enim [g] Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS, hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus Satisfactionem pœnitentiæ darent, & eadem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.

f Epiſt. 91. ad Theodorum Foroiulieſem Epiſ. Vide eũdem epiſt. 80. ad Epiſcop. Campaniæ.

g 1. Tim. 2. b

TESTIMONIA.

1. B. BASILIVS in regulis breuioribus, ſiue quæſtionibus compendiò explicatis, quæſtione ducenteſima octogeſimaoctaua: Neceſſarium videtur &c. vt in textu.

2. IDEM quæſtione ducenteſima vigeſimanona compendiò explicata: Interrogatio. Nunquìd flagitiosè facta, abiecta omni verecũdia, enunciari apud oẽs debeant, an apud aliquos tantummodò? & ſi hoc, apud quos, & cuiuſmodi? Reſponſio: Omninò in peccatorum confeſſione eadem ratio eſt, quę etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquàm quibuſuis temerè homines aperiunt, ſed ijs tantummodò, qui rationem, qua ea curanda ſunt, teneãt: eodem modo etiam peccatorum confeſſio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea poſſint curare: conſentaneũ in modum illi, quod ſcriptum eſt, Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmiorum portate. hoc eſt, tollite diligentia & cura veſtra.

Non quibuſuis confitendum.

Roma. 15.

3. IDEM in epiſtola tertia canonica ad Amphilochium, canone ſeptuageſimotertio: Sin autem vnuſquiſq; eorum qui in prædictis peccatis fuêre, confeſſus bonus euaſerit, & is cui à Dei benignitate ligãdi & ſoluẽdi credita eſt poteſtas, ſi ſit clemẽtior, vidẽs ſummam eius qui peccauit confeſſionem ad diminuendũ pœnarum tempus, non eſt dignus damnatione, cùm quæ eſt in ſcripturis, nobis hiſtoria ſignificet, quòd qui cum maiori labore cõfitentur, Dei miſericordiam celeriter appræhendant.

Confeſſio.

Matth. 18. Ioan. 20.

1. C. CYPRIANVS in tractatu vel ſermone de lapſis: Confiteantur ſinguli &c. vt in textu. & ſuprà, quæſt. quinta, C. teſtimo. nono.

2. IDEM epiſtola decima ad Presbyteros & Diaconos: Hæc qui ſubtrahit fratribus noſtris, decipit miſeros, vt qui poſſunt agentes pœnitentiam veram Deo patri miſericordi precibus & operibus ſuis ſatiſfacere, ſeducantur, vt magìs pereant, & qui erígere ſe poſſent, plùs cadant. Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitẽtiam iuſto tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordinem ad exomologeſim veniant, & per manus impoſitionẽ Epiſcopi & cleri, ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore perſecutione adhuc perſeuerante, nondùm reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondùm pœnitẽtia acta, nondùm exomologeſi facta, nondùm manu eis ab Epiſcopo & clero impoſita, Euchariſtia illis datur, cùm ſcriptum ſit: Qui ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

Lib. 1 epi. 14.

Precibus & operibus ſatiſfacere.

Exomologeſis.

1. Cor. 11.

3. ET epiſtola quinquageſimaquinta ad Corneliũ: Honor ergò datur Deo, quãdo ſic Dei maieſtas & cenſura contemnitur, vt cùm ſe ille indignari & iraſci ſacrificantibus dicat, & cùm pœnas æternas & ſupplicia perpetua comminetur, proponatur ſacrilegis atq; dicatur, nè ira cogitetur Dei, nè timeatur iudicium Domini, nè pulſetur ad Eccleſiã Chriſti, ſed ſublata pœnitentia, nec vlla exomologeſi criminis facta, deſpectis Epiſcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur, nè lapſi ſurgant, aut forìs poſiti ad Eccleſiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non ſatìs fuit ab euãgelio receſſiſſe, ſpem lapſis ſatisfactionis & pœnitentiæ ſuſtuliſſe, fraudibus inuolutos, vel adulterijs commaculatos, vel ſacrificiorum funeſta contagione pollutos, nè Deum rogarent, nè in Eccleſia exomologeſin criminum facerent, ab omni & ſenſu & fructu pœnitentiæ remouiſſe, nisì forìs ſibi extra Eccleſiam, & contra Eccleſiam conſtituiſſet conuenticulum perditæ factionis, cùm malè ſibi conſciorum & Deum rogare ac ſatisfacere nolentium caterua conflueret.

Lib. 1. epiſt. 3.

Criminis exomologeſis.

In Eccleſia exomologeſim criminũ facere.

Satisfacere nolentium caterua.

1. D. AVGVSTINVS homilia quadrageſimanona ex libro quinquaginta homiliarum: Agite pœnitentiam &c. vt in textu.

2. IDEM homilia quadrageſimaprima ex libro quinquaginta homiliarum: Non ſolùm poſt pœnitentiam ab iſtis vitijs ſe homo ſeruare debet, ſed & ante pœnitentiam, dum ſanus eſt: quia ſi ad vltimum vitæ ſteterit, neſcit ſi ipſam pœnitentiam accipere, ac Deo & ſacerdoti peccata ſua confiteri poterit.

Eadem verba habet Ambr. in exhortatione ad pœnitentiam.

Deo ac ſacerdoti peccata confiteri.

3. ET homilia quinquageſima ex libro eodem, capite decimo: vel in libro de pœnitentiæ medicina, capite decimo: Quiſquis poſt baptiſmum aliquorum priſtinorum malorum opere obligatus tenetur, vſqueadeò ſibi inimicus eſt, vt adhuc dubitet vitam mutare

tare, dum tempus est, cùm ità peccat, & viuit. Nā vtiquè quòd ipse perseuerās peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo: & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri?

Rom.8.

Peccatorū vinculis implicatus, ad claues Ecclesiæ confugere debet.

Matth.16.

4. IBIDEM capite vndecimo: Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius, nè cùm iam non poterit, etiā præter voluntatē à Domino iudicetur, &c. vt suprà, quæstione quarta de pœnitentia, D. testimo. septimo.

5. ET capite decimosexto: Sed fac incertum esse, vtrùm ignoscat Deus. Quid pdit cùm supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauerit, cùm offenderet Deum? Quis enim certus est, quòd etiam Imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transmeantur, procellarum incerta subeūtur, & penè vt mors vitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deindè per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, quum sit dubium quo fine proueniant, & tamen certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regia. Quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum esse promittitur. Et multo est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei, & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Matth.16.

6. MATTHAEI decimooctauo, vt suprà quęstio. prima, B. in textu.

7. IOANNIS vigesimo, ibidèm.

8. AVGVSTINVS in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Sunt quidam qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, &c. Et quibusdam interpositis: Ergò ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarū tuarū penitùs participem. Non seducat te somniantium illa superstitio, quę in visitando cōfirmat, quia saluat sacerdote inconsulto ad Deum peccatorum confessio. Nos autem nō abnegamus, quin sit ad Deum frequenter referenda confessio peccatorum. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos vel maximos suos ad petram. Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illud sana doctrina, nè tibi applaudentium faueas auribus, quoniam priùs eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuū, salubri iudicio: alioquin & sub lege, & sub gratia: Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinū quomodò cōsummaretur? Cōfitemini alterutrùm peccata vestra, quomodò compleretur? Ergò cicatricum tuarum arbiter Dei vice, Dominus adhibeatur presbyter, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Deindè capite quinto ità subiungit: Adstantem coram te sacerdotem angelum Dei existima. Labia quidem sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum & angelum eius decet reuerentia, Dei ministrum affare: Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te nō puduit forsitan coram multis & cum multis facere: nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergò quæ mentem grauiùs exacerbant facinora, Dei angelo manifesta, nihil obscurum dicens, culpā nullis ambagibus inuoluens, nullis circumitionibus quod verum est operiens. Designanda etiā sunt in quibus peccâsti loca, si recordaris & tempora, cum quibus peccâsti personis, non nomina ipsarum, etiam vt à peccato desistant secretò corrigēda familiaritas, in qua peccâsti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrùm semel, an ex consuetudine, vtrùm necessitate, an ex voluptate cecidisti. His enim omnibus sua instant iudicia &c. Hæc autem omnia si taceantur, vel dicta callidè pallientur, animam iugulāt. Si denudentur, cum pœnitentia euanescunt. In nihilum redigenda ordine competenti prosequere, sine circunlocutione edissere peccata pro viribus, immò viriliter extirpare contende. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquàm erubuisti? Melius est coram vno aliquantulum ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot millibus hominum graui repulsa denotatum tabescere. Confitere igitur chare mi nominetenus quę te remordent flagitia, detege specialiter quæ scis specialia: quotidiana de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali appone, sicq; ex indulgentia confide.

Nō soli Deo, sed & sacerdoti cōfitendum.

Psal.136.

1.Cor.10.

Luc.17.

Iaco.5.

Malach.2.

Modus confitendi.

9. LEVITICI decimotertio, vt suprà quæst. prima C. testimonio quarto.

10. ET decimoquarto, 11. LVCAE decimoseptimo.

12. MATTHAEI octauo, ibidèm testimo. quinto, & sequentibus.

1. E LEO epistola nonagesimaprima ad Theodorum Foroiuliensem Episcopum: Sed vt quoquo modo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitentium statu Ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei, & cætera, vt in textu, per ianuam reconciliationis admitterent. Cui vtiquè operi ipse Saluator interuenit, nec vnquàm ab his abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicens: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationē seculi: vt si quid per seruitutem nostram bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per spiritum sanctum nobis fuisse donatum. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo, à munere indulgentiæ præsentis exciderit, & priusquàm ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne, non poterit. Nec necessè est nobis, eorum, qui sic obierint, merita actúsque discutere, cùm Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt compræhendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ iustitiæ reseruauerit: ità potestatem suam timeri volens, vt hic terror omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multùm enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibì: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Et iterùm: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas, gemitúsque negligere, cùm ipsam * pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Nè fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscāt à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatē. Vndè oportet vnumquenque Christianum conscientiæ suæ habere iudicium, nè conuerti ad Deum de die in diē differat: nè cùm satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituit, quia periculosè hac se cōditione fragilitas & ignorantia humana cōcludit, ad paucarum horarū se reseruet incertum: & cùm possit pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inueniat spatium aut confessio pœnitētis, vel reconciliatio sacerdotis. Verùm (vt dixi) etiam talium neces-

Matth.28.

Quàm periculosū, mori sine absolutiōe sacramētali.

Satisfactio.

Ezech.18.

Esa.43.

Psal.129.

* pœnitendi affectionem.

2.Tim.2.

Non differenda conuersio & satisfactio.

Recōciliatio sacerdotis.

necessitati ità auxiliandum est, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam, etiam amisso vocis officio per indicium integri sensus quærere probentur. Quòd si aliqua vi ægritudinis ità fuerint aggrauati, vt quod pauloantè poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant: testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficiũ consequantur, seruata tamẽ regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum, à fide discedendo, peccârunt.

2. IDEM epistola octogesima ad Episcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutos, capite secundo: Illam etiam contra Apostolicam regulam præsumptionẽ, quam nupèr agnoui à quibusdam illicita vsurpatione committi, modis omnibus constituo submoueri, (de pœnitentia videlicet, quæ ità à fidelibus postulatur) nè de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio publicè recitetur, cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quanuìs enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamẽ quia non omnium huiusmodi sunt peccata, vt ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, remoueatur tam improbabilis consuetudo, nè multi à pœnitentiæ remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut metuũt inimicis suis sua facta referare, quibus possent legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, quæ primùm Deo offertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentiũ precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Confessio secreta apud sacerdotes sufficit, nec expedit publicam facere.

VII

Quid porrò de Satisfactione sentiendum est?

A. Id videlicet, quòd alia CHRISTI Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium communis sit satisfactio. Illa semel [a] in corpore CHRISTI crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est, vt qui natura sunt [b] iræ filij, DEO reconcilientur: Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitẽtes post Confessionem ea quæ Sacerdos absoluens iniunxit, perficimus, aut cùm vltrò quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus anteactæ vitæ errata siue commissa aliqua saltem ex parte compensemus.

Gregorius in cap. 9. libri 1. Regum. Basilius quæst. 12. in regulis breuiorib.

a Hebr. 9. g Ephe. 1. a f. 4. g 1. Ioan. 2. a Ioan. 1. d

b Ephe. 2. a 2. Cor. 5. d. Cyprianus epist. 59. & 10 Tertul. de pœnitentia Concil. Triden sess. 14. cap. 8. & 9. de sacramento pœnitẽtiæ.

B. Hæc [c] vindicatoria simul & emendatoria quædam est Satisfactio, & Redemptoris CHRISTI beneficium atque Satisfactionem adeò non obscurat, vt magìs etiam commendet, illustretque. Illa enim præeunte, ac præcipuè [d] cooperante, iuxta diuinam scripturam iudicium [e] facimus & iustitiam, delicta nostra contra nosipsos vindicantes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes atque promerentes: deniquè hac ratione testantes, nos CHRISTI Crucem libenter amplecti, [f] abnegare nosipsos, mortificare carnem, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conniti, dum aduersùs deprauati animi motus ardenti zelo fortiterque certamus.

c Exod. 32 g Nume. 12. d 14. d e f & 20 b d Psal. 5.. b 2. Reg. 12. c d August. lib. 2. de pecca. meri cap. 34. & lib. 22. contra Faustũ cap. 67. Gregor. lib. 9. Moral. c. 27. 2. Reg 24. c Prouerb 11. d Eccli 5. Augus. tract. 124. in Ioan.

d Chrysost. homil. 80. ad pop.

e Esa. 56. a Ezech. 18. e f Hiere. 22. a 2. Corinth 7. c Psal. 50. a & Chryso. ibid. & in 3. cap. Matth.

f Luc. 9. c Matth. 16. d Roma. 6. a Ephe. 4. c Colos. 3. b

C. Quo quidem pacto Satisfactioni operam dabant [g] Dauid, Niniuitæ, & alij, quos in cilicio, cinere, gemitu, luctu, ieiunijs, alijsque afflictionibus pœnituisse constat, qui & hinc DEO grati & approbati fuisse leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmans, nobisque commendans clamat: [h] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Et alibì: [i] *Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Et quidem Paulus [k] docet, tristitiam quæ secundùm Deum est, operari vindictam: & generatìm admonet: [l] *Si nosipsos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur à Domino.*

g 2. Reg. 12. d 1. Paral. 21. c Psal. 34. b 98. b Ion. 3. b 3. Reg 21. g 1. Mach. 2. b 3. f 2. Machab. 3. d Matth. 11. c Luc. 10. c Iudith 4. b c d 7. a 8. a 9. a Ioel. 2. c Dan. 9. a Iob 42. b Hier. 6. g 4 c 25. g 48. f 49. a Ezech. 7. e Thren. 2. c.

h Ioel. 2. c

i Ezech. 18. g

k 2. Cor. 7. c

l 1. Cor. 11. g

D. Eapropter non est, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus est perquàm familiare, disceptemus, cùm in Scripturis res ipsa perspicuè proponatur.

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS in caput nonum libri primi Regum in illa verba, dixit Samuel coco &c. Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remãsit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat, qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quasi dicat, quod expleuit Christus, nõ valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet. Hinc beatus

Præter Christi satisfactionem necessaria est etiam nostra satisfactio &c.

2. Tim. 2.

1.Pet.2. tus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo. Colos.1.

Deus quantū in ipso est nobis omnia cōdonauit. sed tamen pœnitentia nostra opus est.

2. BASILIVS quæstione duodecima in regulis breuioribus seu compendiò explicatis quæstionibus: Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito filio suo, quantùm in ipso est, ea antè iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiā & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustū, necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab apostolis, suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei, & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum. Psal.100.

3. AD Hebræos nono: Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodùm pontifex intrat in sancta, per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit: Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

4. AD Ephesios quinto: Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiā Deo in odorem suauitatis. Ibidèm: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro, &c.

5. ET capite quarto: Donantes inuicē, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

6. PRIMAE Ioannis secundo: Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autē tantùm, sed etiam pro totius mundi.

7. IOANNIS primo: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

8. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. POSTERIORIS ad Corinthios qnto: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christū: & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum recōcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergò legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

Lib.3. epist.8. 10. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum presbyterum: Legimus literas tuas, frater charissime, quibus significâsti de Victore quodam presbytero: quòd ei antequàm pœnitentiam plenam egisset, & Domino Deo, in quem deliquerat, satisfecisset, temerè Therapius collega noster immaturo tempore, & præpropera festinatione pacem dederit. Quæ res nos satis mouit, recessum esse à decreti nostri authoritate, vt ante legitimum & plenum tempus satisfactionis, & sine petitu & conscientia plebis, nulla infirmitate vrgente, ac necessitate cogente, pax ei concederetur.

Deo faciēda satisfactio.

Lib.3. epi.14. Precibus & operibus Deo satisfacere.

11. IDEM epistola decima ad Clerum: Agētes pœnitentiam veram, possunt Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere.

Satisfacere Domino.

12. TERTVLLIANVS libro de Pœnitentia: Ità qui per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, &c. Et aliquibus interiectis: Non statìm succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secūdæ quis pœnitētiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, sed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iterāda medicina est: gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris: offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentē: id si dubitas, euolue quæ spiritus ecclesijs dicat: Desertā dilectionem Ephesijs imputat, stuprum & idolothytorū esum Thyatirenis exprobrat, Sardios non plenorum operum incusat, Pergamenos docentes peruersa reprǽhendit, Laodicenos fidentes diuitijs obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, sub comminationibus quidem. Non comminaretur autē non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Ibidèm: Satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Vide plura suprà, quæstione quinta de Pœnitentia, C. testimonio sexto.

Satisfactio. Apoc.2.&3.

Satisfactio coufessione disponitur. Pœnitentia Deus mitigatur.

Satisfactio hodiè maximè impugnatur.

13. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite octauo de Pœnitentiæ Sacramento: Demùm, quo ad Satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodùm à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ità vna maximè nostra ętate, summo pietatis prętextu, impugnatur ab ijs, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegârunt: sancta Synodus declarat, falsum omnmò esse, & à verbo Dei alienū, culpam à Domino nunquàm remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis exempla reperiuntur, quibus, præter didiuinam traditionem, hic error quàm manifestissimè reuincitur. Sanè & diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiàtur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter verò, qui semel à peccati & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, sciētes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, nè ità nobis absque vlla Satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij & contumeliosi Spirituisancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coërcent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautiorésque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt, medentur quoquè peccatorum reliquijs, & vitiosos habitus, malè viuendo comparatos, contrarijs virtutū actionibus tollunt. Neq; verò securior vlla via in Ecclesia Dei vnquàm existimata fuit ad amouendam imminentem à Domino pœnam, quàm vt hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequētent. Accedit ad hæc, quòd dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimam quoquè indè arrham habentes, quòd si compatimur, & conglorificabimur. Neque verò ità nostra est Satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. nam qui ex nobis, tanquàm ex nobis, nihil possumus, eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus: ità non habet homo, vndè glorietur: sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus: facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre. Debent ergò sacerdotes Domini, quantùm spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & conuenientes satisfactiones iniungere: nè, si fortè peccatis conniueant, & indulgentiùs cum pœnitētibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiātur. Habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponunt, non sit tantùm ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed

Culpa remittitur aliquādo sine vniuersæ pœnæ cōdonatione. Num 14. 2.Re.12.&24. 1.Par.21.

1.Cor.3. Ephes.4.

Rom.2. Satisfactoriarum pœnarum vtilitas.

2.Cor.4. Rom.8.

2.Tim.2.

Philip.4. 1.Cor.15. 2.Cor.3.

Quales satisfactiones iniungendæ.

sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. nam Claues sacerdotum nō ad soluendum duntaxàt, sed & ad ligandū concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent. nec propterea existimârunt, Sacramentum Pœnitentiæ esse forum irę vel pœnarum, sicut nemo vnquàm Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Nouatores intelligere nolunt, ità optimam pœnitentiam nouam vitam esse docent, vt omnē Satisfactionis vim & vsum tollant.

Claues Sacerdotum etiam ad ligandum valent.

Nostra satisfactio nō minuit Christi satisfactionē.

14. ITEM capite nono: Docet prætereà, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solùm pœnis spontè à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.

Pœnæ diuinitùs inflictæ, quando vim satisfaciendi habeant.

1. B. EXODI trigesimosecūdo capite: Reuersusq; (Moyses videlicet) ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, feceruntq; sibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergo Dominus populum pro reatu vituli quem fecerat Aaron.

2. NVMERORVM duodecimo capite: Iratusq; Dominus contra eos (Aaron scilicet & Mariam) abijt: nubes quoquè recessit, quæ erat super tabernaculum: & eccè Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumq; respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatū, quod stultè commisimus, ne fiat hęc quasi mortua, & vt abortiuum quod projjcitur de vulua matris suæ. eccè iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauitq; Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & posteà reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

3. ET capite decimoquarto: Et ait Moyses ad Dominum, Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secundùm magnitudinem misericordię tuę, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto, vsq; ad locum istum. Dixitq; Dominus, Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt terram, pro qua iuraui patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circuiuit, & semen eius possidebit eam. Quoniā Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam Maris rubri. Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Vsquequò multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audiui. Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurâstis cōtra me, non intrabitis terram super quam leuaui manum meā, vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros, de quibus dixistis, quòd prædæ hostibus forent, introducam: vt videant terram quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebūt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerâstis terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam: quoniam sicut locutus sum, ità faciam omni multitudini huic pessimæ quæ consurrexit aduersùm me: in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur oēs viri quos miserat Moyses ad cōtemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerāt contra eum omnem multitudinē, detrahentes terræ quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terram. Locutusq; est Moyses vniuersa verba hęc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimis.

4. ITEM capite vicesimo: Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, cōgregata multitudine ante petram, dixitq; eis: Audite rebelles & increduli, Num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cúmque eleuâsset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressę sunt aquę largissimæ, ità vt populus biberet & iumenta. Dixitq; Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israël, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Et paucis interiectis: Locutus est Dominus ad Moysen, Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram quam dedi filijs Israël, eò quòd incredulus fuerit ori meo ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cúmque nudaueris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium eius, & Aaron colligetur, & morietur ibì. Fecit Moyses vt præceperat Dominus, & ascenderunt in montem Hor, coram omni multitudine. Cúmque Aaron spoliâsset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

5. PSALMO nonagesimooctauo: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia eius, & pręceptū quod dedit illis. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum.

6. SECVNDI Regum duodecimo capite: Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israël, Ego vnxi te in regem super Israël, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dediq; tibi domum Israël & Iuda: & si parua sunt ista, adijciam tibi multo maiora. Quare ergò contempsisti verbum Domini, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & vxorem eius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus, Eccè, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti abscondité: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu Solis huius. Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino, &c. vt infrà hac eadem quæstione, C. testimonio primo.

7. AVGVSTINVS libro secundo de peccato-

rum meritis & remissione, capite tricesimoquarto: Sicut primi homines posteà iustè viuendo, vndè meritò credũtur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, nõ tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Propheta cùm missus esset, eiq; propter peccatum quod commiserat euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quòd illud ei flagitium facinusq; remissum sit, & tamen consecuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio.

2. Reg. 12.

Dauid etsi cõfessione peccati veniam meruit, tamẽ pœnã nõ euasit.

8. IDEM libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæum, capite sexagesimoseptimo: Quid aliud quàm cordis eius (Dauidis nempe) profunda cernebat spiritus Dei, quando correctus per prophetam dixit, Peccaui: continuoq; ad hoc vnum verbum audire meruit, quòd acceperit veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo secundùm Dei comminationẽ flagelli paterni disciplina, vt & cõfessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obedientis animi indiciũ, cùm audisset à propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen quæ fuerat comminatus, consequẽter euenissent, non se dicere prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare aduersùs Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animã suam, nisi Dominus esset confitenti pœnitentiq; propitius, quantum pœnarũ æternarum eius essent digna peccata: pro quibus cùm temporalibus emendationibus vteretur, videbat erga se & manere veniam, & non negligi medicinam.

2. Reg. 12.

Quare Dauid post acceptã veniã peccatorum, adhuc pœnas luerit.

Pœna post veniam culpæ, emẽdatio est, & medicina.

9. GREGORIVS libro nono Moralium in Iob, capite vicesimoseptimo, tractãs ea verba capitis noni, Sciens quòd non parceres delinquenti: Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cùm à delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti non parcit? Quia cùm delicta plangimus, nequaquàm iam delinquẽtes sumus. Sed quid est quòd Petrus, cùm negat, respicitur, & redemptoris negati respectu, ad lachrymas vocatur? Quid quòd Paulus cùm Redemptoris nomẽ in terra conaretur extinguere, eius verba de cælo meruit audire? Sed tamen culpa in vtroq; punita est: quia & de Petro, teste Euangelio scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: & egressus foràs, fleuit amarè. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, veritas dicit: Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquenti ergò Dominus nequaquàm parcit, quia delictũ sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquã igitur peccato parcitur, quia nullatenùs sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. Et tamẽ multis pòst cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parẽtis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoquè adhuc carnaliter obimus. Benè ergò dicitur: Sciens quòd non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare.

Iob 9.

Lucæ 22.

Actor. 9.

Lucæ 22.

Actor. 9.

Deus delinquenti nõ parcit, quia delictum sine vltione non deserit.

2. Reg. 12.

Salutis vnda à peccato originali absoluimur, sed pœnas adhuc quasdam luimus.

Iob 9.

10. SECVNDI Regum, capite vicesimoquarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam, & videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cúmque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicẽs: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad, Coarctor nimis: sed melius est, vt incidam in manus Domini, (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitq; Dominus pestilentiam in Israël de manè vsque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersa-bee septuaginta millia virorum. Cúmque extendisset manum suam angelus Domini super Ierusalem, vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionẽ, & ait angelo percutienti populũ, Sufficit: nunc contine manum tuam. erat autem angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Dixitque Dauid ad Dominum, cùm vidisset angelum cædentem populum, Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.

11. PROVERBIORVM vndecimo capite: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

12. ECCLESIASTICI quinto capite: Nè sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui. & nè dixeris, Quomodò potui? aut quis me subijciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neq; adijcias peccatum super peccatum.

13. AVGVSTINVS tractatu cẽtesimo vicesimoquarto in Euangelium Ioannis: In malis quæ quisque patitur, non in bonis quibus fruitur, opùs est patiẽtia: hanc itaque vitam de qua scriptum est, Nunquid non tentatio est vita humana super terram? in qua quotidiè clamamus ad Dominum, Libera nos à malo: cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quanuis vt in eam veniret miseriam, primùm fuerit causa peccatum: productior est enim pœna quàm culpa, nè parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiã quem iam ad damnationẽ sempiternam reum non detinet culpa.

Iob 7.

Matth. 6.

Productior est pœna, quã culpa, nè parua putetur culpa.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima ad populum Antiochenum: Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitentiam egero, saluabor? & maximè. Vndè constat? Ex Domini clementia. Nè tuæ confidas pœnitentiæ: Tua nanque pœnitentia tanta nequit peccata delere. Si sola foret pœnitentia, iure timeres: sed postquàm cum pœnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuam vincit nequitiam: multùm enim est misericors Deus, & tantùm clemẽs, vt neque filio pepercerit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas, Nimiùm peccaui, & quomodò possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus: & ità delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. In corporibus quidem hoc non licet, quin etiã si millies medicus elaboret, & imponat vulneri remedia, vulnus quidem tollit, cicatrix verò permanet, vulneris circunferens argumentum, adspectus deformitatem. Et licèt in infinitum medicus contendat, non tamen cicatricem delere potest. Ipsa nanque naturæ repugnat imbecillitas, & artis impotentia, vilitasq; medicamentorum. Deus autem cùm delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigium,

Pœnitẽtia nostra Dei misericordia nititur.

Ità penitùs delentur peccata, vt ne vestigium quidem remaneat.

gium, sed cum sanitate pulchritudinem quoquè restituit: cum liberatione à pœna, dat & iustitiam, & præuaricatum non præuaricato similem reddit. Si nanque vel infinita quis habens vulnera, pœnitentiam egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium.

15. ESAIAE quinquagesimo sexto: Hæc dicit Dominus: Custodite iudicium, & facite iustitiam: quia iuxtà est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur.

16. EZECHIELIS decimooctauo: Si autē impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiā: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Ibidèm: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudiciū & iustitiam, ipse animam suam viuificabit.

17. HIEREMIAE vigesimo secundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiam, &c.

18. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deū tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortē operatur. Eccè enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationē, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negocio.

19. PSALMO quinquagesimo: Miserere meî Deus secundùm magnam misericordiam tuam. Et secundùm multitudinem miserationū tuarum dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

20. CHRYSOSTOMVS in Psalmū quinquagesimum, multa habet de pœnitentia Dauid.

21. ITEM in caput Matthæi tertium scribens, homilia decima sic ait: Agamus pœnitentiam, etiam si indulgentiæ modū peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verumetiam præmiorū gloria perfruemur. Pœnitentiam verò dico, nō solùm vt à malis prioribus desistamus, verumetiam vt bonorum operum fructibus impleamur. Facite, inquit, fructus dignos pœnitentia. Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtiquè peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam & propria. Longo es tempore fornicatus? à legitimo quoque vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sæpiùs paucorum dierum castitate meditare. Iniuriam vel opere cuiquā, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuicijs: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicijs antè & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrunque compensa: cura vt detrimētum, quod ex anteactis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienū decorem oculis? fœminā iam omninò nè videas, maiore tactus cautione, quo tutior post vulnera.

Matth. 3.

Egregia similitudo.

22. LVCAE nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

23. MATTHAEI decimo sexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

24. AD Romanos sexto: Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? Et paulò pòst: Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

25. AD Ephesios quarto: Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem veterem hominē, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est &c.

26. AD Colossenses tertio: Nolite mētiri inuicēm, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induētes nouum eum qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius qui creauit illum, &c.

1. C. SECVNDI Regū duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulū, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

2. PRIMI Paralipomenon vigesimo primo: Leuansque Dauid oculos suos, vidit angelū Domini stantem inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & versum contra Hierusalem: & ceciderūt tam ipse quàm maiores natu vestiti cilicijs proni in terram, &c.

3. PSALMO trigesimo quarto: Ego autem, cùm mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meam: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximum & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

4. ET sexagesimo octauo: Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentum mem cilicium: & factus sum illis in parabolam.

5. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clamēt ad Dominum in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quę est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & nō peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala; & misertus est Deus super malitia quā locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

6. TERTII Regum vigesimo primo: Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauítque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Heliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est meî causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malū domui eius.

7. PRIMI Machabæorū secundo, postquàm Mathathias deplorâsset cum filijs suis desolationē Hierusalem, sic de eo dicitur: Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filij eius: & operuerunt se cilicijs, & planxerunt valdè.

8. EODEM libro, capite tertio: Et cõgregati sunt (Iudæi cùm aduersùs eos missus esset exercitus à Lysia) & venerunt in Maspha contra Hierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israël. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerũt capiti suo, & disciderũt vestimenta sua, &c.

9. SECVNDI Machabæorum capite tertio: Accinctæq; mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant.

10. MATTHAEI capite vndecimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, Tyro & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis.

11. LVCAE decimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent.

12. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerũt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israël vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminiũ, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq; est eos, dicens: Scitote quoniã exaudiet Dñs preces vestras, si manentes permãseritis in ieiunijs & orationibus in cõspectu Dñi. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentẽ in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit: sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominũ, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs offerrẽt sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

13. ITEM capite septimo: Filij autem Israel, vt viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, vnanimes orantes, vt Deus Israel misericordiã suam ostenderet super populum suum.

14. CAPITE octauo: Et in superioribus domus suæ (vidua Iudith) fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter Sabbata, & neomenias, & festa domus Israel. Et nonnullis interiectis: Sed quia patiens Dominus est, (inquit Iudith ad presbyteros Chabri & Charmi) in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. Non enim quasi homo, sic Deus comminabitur: neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideò humiliemus illi animas nostras: & in spiritu cõstituti humiliato, seruientes illi dicamus flentes Domino, vt secundùm voluntatem suam sic faciat nobiscum citò misericordiam suam.

15. ET capite nono: Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternẽs se Domino, clamabat ad Dñm.

16. IOELIS secundo: Magnus dies Domini & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Nunc ergò, dicit Dominus, conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum. Congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes: congregate paruulos, & sugentes hubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabũt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.

17. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere.

18. IOB quadragesimosecũdo: Idcircò ipse me repræhendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

19. HIEREMIAE sexto: Filia populi mei, accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.

20. ITEM capite quarto: Accingite vos cilicijs, plangite & vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à vobis.

21. ET capite vigesimoquinto: Vlulate pastores & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis.

22. CAPITE quadragesimooctauo: Omne enim caput caluitium, & omnis barba rasa erit, in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

23. ITEM quadragesimõnono: Accingite vos cilicijs, plangite.

24. EZECHIELIS septimo: Accingent se cilicijs, & operiet eos formido.

25. THRENORVM secundo: Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion, consperserunt cinere capita sua, accincti sunt cilicijs, abiecerunt in terram capita sua virgines Hierusalem.

26. IOELIS secundo, vt paulò antè, C. testimonio decimosexto.

27. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam &c. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

28. POSTERIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà B. testimo. decimooctauo.

29. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Si nosipsos &c. vt in textu.

VIII

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias.

A. Cyprianus ille, sanctissimus Martyr & testis grauissimus, in hunc modum docet:[a] Deus quantum patris pietate indulgens est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensiùs, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis occupare lamentationibus, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus. Idemque rursus: Rogãdus est Deus, &

[a] De lapsis. Idem epist. 55. ad Corneliũ. & epist. 10. ad Clerũ.

[b] De lapsis. Vide eundem de eleemos.

us, & satisfactione nostra placandus, delicta nostra reputanda, actus nostri & animi secreta voluenda, cõscientiæ merita põderanda. Nec multò pòst: Pœnitẽtiæ iter quod ostendit antistes, amplectamur: remedia vitalia, quæ de scripturis cælestibus ille depromit, assumamus, & ex vulneribus etiã occultis, quorum exomologesin fecimus, exponentes apud eum cõscientiæ nostræ pondus, salutarem medicinam exquiramus: nec cessemus in agenda pœnitentia atque in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

B. Et [c] Augustinus clarissimè dixit: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

c Homil. 50. ex homilijs 50. cap. 15. Vide etiã in Enchiridio, cap. 70. 71. & 65.

C. Tum apud Hieronymum [d] legimus in hunc modum: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs: longus risus perpeti compensandus est fletu: mollia linteamina & serica preciosissima, asperitate cilicij commutanda.

d In Epitaphio Paulæ ad Eustoch. epist. 27. & Chrysosto. homil. 10. in Matth.

D. Eodèm spectans Ambrosius: [e] Qui agit pœnitentiam, inquit, non solùm diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendatioribus factis operire & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatũ. Atque idem alibì: [f] Grandi plagæ alta & prolixa opùs est medicina. Grande scelus grandem necessariam habet satisfactionem. Ità demùm Gregorius: [g] Cogitandum est summoperè, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere, quatenùs per hoc conditori suo satisfaciat.

e Lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. Item lib. 1. cap. 16.

f Ad virg. lap. cap. 8. Similiter lib. 1. de pœnitẽt. ca. 2

g Homil. 34. in Euangelia. Vide Emisenum ad monachos, hom. 5. & 10. Itẽ Theodoretum in epitome diuinorũ decret. cap. de pœnitentia, & lib. 4. hæreticarum fabularũ de Audianis.

TESTIMONIA.

1. A. CYPRIANVS in sermõe vel tractatu quinto de lapsis: Deus quantùm patris pietate indulgens est &c. vt in textu.

Lib. 1. epist. 3. 2. IDEM epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium loquens de hæreticis: Super hæc nõ indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt, nè rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt, nè exoretur precibus & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare profitetur. Nos in ipso persecutionis tẽpore de hoc ipso literas misimus, nec auditi sumus: cõcilio frequẽter acto, non cõsensione tantũ nostra, sed & cõminatione decreuimus, vt pœnitentiã fratres agerẽt, vt pœnitentiã nõ agentibus nemo temerè pacẽ daret. Et illi cõtra Deũ sacrilegi, cõtra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiã parricidalia arma tollẽtes, elaborant (vt opus suum diaboli malitia consumment) nè vulneratos diuina clementia in Ecclesia sua curet: miserorum pœnitentiam mendaciorum suorum fraude corrumpũt, nè Deo indignanti satisfiat, nè Christum Dominũ suum, qui Christianus esse vel erubuit antè, vel timuit, postmodùm quærat: nè ad Ecclesiam, qui de Ecclesia recesserat, redeat: Datur opera, nè satisfactionibus & lamentationibus iustis delicta redimantur, nè vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falsæ pacis mẽdacio tollitur: salutaris sinus matris, nouerca intercedente, præcluditur, nè de pectore atque ore lapsorum fletus & gemitus audiatur.

Precibus & satisfactionibus exoratur Christus.

Hæretici dãt operam, nè Deo indignãti satisfiat.

Nè satisfactionibus delicta redimantur.

Lib. 3. epi. 14. 3. IDEM epistola decima ad Clerum, vt in superiori quæstione, A. testimon. vndecimo.

4. RVRSVS in sermone seu tractatu de lapsis: Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est. Delicta nostra reputemus, actus nostros & animi secreta reuoluentes, conscientæ merita ponderemus. Redeat in cor nostrum, non ambulâsse nos in vijs Domini, & abiecisse legem Dei. Tumens animus & superbus nec quia victus est, fractus est. Iacẽs stantibus, & integris vulneratus minatur: & quod nõ statìm Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ô tuã nimiam furiose dementiam. Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse non sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, & cùm sis ipse implacabilis ad Antistites & sacerdotes Dei, putas circa te Dominum posse placari? Accipe potiùs & admitte quæ loquimur. Quid surdæ aures salutaria præcepta non audiũt, quæ monemus? Quid cæci oculi pœnitentiæ iter non vident, quod ostẽdimus? Quid perculsa & alienata mens remedia vitalia nõ percipit, quæ de scripturis cælestibus & discimus & docemus? Et post quædam: Quàm multi quotidiè pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immundis spiritibus adimplentur: quàm multi vsq; ad insaniam mentis excordes, dementiæ furore quatiuntur? Quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quanuis nullo sacrificij aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam paruis licèt & modicis vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Et paulò pòst: Nec cesset in agenda pœnitentia, atq; in Domini misericordia deprecanda, nè quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

Nostra satisfactione placandus Dominus.

Galat. 6.

Satisfactio neglecta, cumulat peccata.

5. IDEM in sermone vel tractatu de opere & eleemosynis, monet vt peccata nostra eleemosynis redima-

Eleemosynis purgantur peccata.

mus: atque inter cætera hos loquendi modos vsurpat: Sordes quascunque contrahimus, eleemosynis abluamus. Sicut lauacro aquæ salutaris, gehennæ ignis extinguitur, ità eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Emundandis purgandísque peccatis nostris, medelis spiritualibus vulnera nostra curemus. Dedit Dominus curandis sanandisq; vulneribus remedia salutaria, Satisfacere pro delictis. Quid deberent facere peccãtes, magisteria diuina docuerũt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordię meritis peccata purgari.

Pro delictis satisfacere.

1.B. AVGVSTINVS homilia quinquagesima in libro quinquaginta homiliarum, capite decimoquinto: vel, in libro de Pœnitentiæ medicina, capite decimoquinto: Non sufficit mores in melius commutare, &c. vt in textu.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, nè quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidiè perpetrãda & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodò, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quanuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

Gala. 5.
1. Cor. 6.
Eccli 15.
Si non negligatur cõgrua satisfactio.

3. EODEM libro, capite septuagesimoprimo: De quotidianis autem breuibus leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorũ est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritusancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra, quoniam nõ desunt quę dimittantur: ità veraciter dicatur, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Satisfactio pro leuibus peccatis & pœnis dimissa culpa restantibus.

4. EODEM libro, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibèt magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitentiam secundùm modum sui cuiusque peccati. In actione autem pœnitẽtiæ, vbi tale crimen commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non spernit. Verùm quia plerunq; dolor alterius cordis occultus est alteri, neq; in aliorum notitiam per verba vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: Extra eam quippe non remittuntur. Ipsa nanque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo nõ remittuntur vlla peccata, ità vt quibus dimittũtur, consequantur vitam æternam.

Psal. 50.
Psal. 37.

1.C. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, epistola vigesimaseptima: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia decima in Matthæum, vt in superiori quęstione, B. testimo. vigesimoquinto.

1.D AMBROSIVS libro secundo de pœnitentia, capite quinto: Qui agit pœnitentiam, &c. vt in textu.

2. IDEM libro primo de pœnitentia, capite decimosexto: Volo veniam reus speret: petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus: vt ignoscatur, obsecret: & cùm secundò & tertiò fuerit dilata eius communio, credat remissiùs se supplicã sse, fletus augeat miserabilior, posteà reuertatur, tene-

Pœnitentiæ opera.

at pedes brachijs, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus Iesus: Remissa sunt peccata eius multa, quoniã dilexit multùm. Cognoui quosdã in pœnitentia sulcâsse vultum lachrymis, exarâsse cõtinuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido, mortis speciem spiranti in corpore prætulisse.

Luc. 7.

3. IDEM ad virginem lapsam capite octauo: Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxurię præstiterunt. Defluant oculi lachrymas, qui masculũ simpliciter non adspexerunt. Pallescat facies, quę quondàm viruit impudicè. Deniquè totum corpus incuria maceretur: cinere adspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquescens sicut cera ieiunijs, inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis cùm haberet dominationem, malo cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit perseuerans, audebit sperare etsi non gloriam, certè pœnæ vacuationem. Dicit enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini ex toto corde vestro, in ieiunio & fletu, in planctu: dirumpite corda vestra, & non vestimentum, quoniam pius & misericors sum. Sic cõuersus magnus ille Dauid, iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem sibi euasit interitum. Peccator ergò si sibijpsi nõ pepercit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & prolixa opùs est medicina. Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Nam non est dubium, leuius esse crimen, vbi peccatum suũ vltrò homo confitetur, & pœnitet. At vbi celans mala sua, inuitus detegitur, & nolens publicatur, illud grauius scelus est, quod tibi vtiquè prouenisse negare nõ poteris. Et ideò fortiùs est dolẽdum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerent homines peccatores, quale iudicium imminet mundo, sensus humanus nõ dispergeretur vanitate seculari, si nõ infidelitate grauaretur. Quantúmuis & qualémuis cruciatum longior vita duceret optarent, dummodò in illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentię vsq; ad extremum vitæ.

Opera pœnitentiæ.
Psal. 118.
Zach. 1.
Ioelis 2.
2. Reg. 12.
Ionæ 3.
Compensate pœnas perpetuas.
Grandior satisfactio quãdo adhibẽda.
Inhære pœnitentiæ tanq; naufragus tabulæ.

4. ITEM libro primo de Pœnitentia, capite secundo: Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus.

5. GREGORIVS homilia trigesimaquarta in Euangelia: Cogitandum est summoperè &c. vt in tex.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta ad Monachos: Non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opùs est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquàm sagittę quædam de conscientia debellentur. Non sufficit summis labijs dicere: Peccaui, parce, remitte. Et Saul dicebat, Peccaui: sed nõ obtinuit illã veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. & hoc quare? Quia confessionem illã nuda magis verba, quàm veri gemitus, exprimebant: Quia non compensabat magnitudinem criminis, lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendũ est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors ęterna debetur: nec transitoria opùs est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

Pœnitẽtia vera quemadmodum agatur.
1. Reg. 15.
2. Reg. 12.

7. IDEM homilia decima ad monachos: Hęc itaq; principalia mala ingẽti rugitu, gemitu, & fonte indigent

Psal. 37. Psal. 6. Psal. 101.

gent lachrymarum, eiq; pòst lachrymandum est cum propheta: Rugiebam à gemitu cordis mei, lauabo per singulas noctes lectum meum. & iterùm: Ego autem cinerem sicut panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Nemo despiciat hanc humilitatem. Summus rex erat, qui ista dicebat: summus rex erat, qui ista faciebat. Oportet itaq; sicut supra mortuum conclamatum, ità magnos supra extinctã animã dare planctus: & quomodò solet mater orba super amissione vnici sui fracto pectore lamentari, ità conuenit super vnicam suam, sed cum spe reparationis, affligi. De qua vnica sermo propheticus dicit: Eripe à framea animam meam, & de manu canis vnicã meã. Quare vnicam dixit? Siue quia tãquàm vnica diligenda est, siue quia ipsa sola & singula ante tribunal cæleste rationem, remotis omnibus solatijs, redditura est: ità inquam necessè est super hanc vnicam criminum mucrone confossam totum pondus doloris effundi, si fortè possit lachrymarũ viuificata fontibus, calore fidei suscitari. Ac condenda est cõpunctio, corroborandæ sunt preces futuri recordatione iudicij, misericordiarum operibus adiuuandæ. Audienda est prophetæ sententia, sed audienda obedientiæ aure, dicentis: Accipe (inquit) ô rex consilium meum, & peccata tua eleemosynis redime.

Psal. 21.

Dan. 4.

8. THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum, capite de Pœnitentia: Sunt ergò medicabilia, etiam quę post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olìm per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Nolite, inquit, dare sanctum canibus, nec margaritas porcis. Has habet Ecclesia leges de pœnitentia.

Remissio post baptismum laboriosior.

Pœnitentia quantitati peccati commoderata.

Matth. 7.

9. IDEM libro quarto hæreticarum fabularum, de Audianis: Hi se iactãt peccata remittere. Postquàm enim sacros libros vnà cum adulterinis bipertitò diuiserint, eos enim mirandum in modum arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus posuerint, iubent vnumquenq; inter eos transire, & quæ à se peccata sunt, confiteri. Deindè confessis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quod agitur ludum esse, vera quidem peccata celant, quædã autem parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, nisi eàdem qua ipsi, amentia laboraret.

Audiani hæretici remittunt peccata sine imposita satisfactiõe.

Nota.

IX

Est'ne etiam Satisfactioni post mortem locus?

A. Ad hoc explicandum, varia morientium conditio est obseruanda. Horum enim alij gratiam Dei, vitæque innocentiam ad finem vsque conseruant. Ad quos pertinet Manassis [a] dictum, Iustis & ijs qui non peccauerunt, vt Abraham, Isaac, & Iacob, pœnitentiam non esse positam. Alij peccauerunt quidem, & ex accepta Dei gratia exciderunt, sed criminum sordes dignis pœnitentiæ fructibus in hac vita expiârunt: vt [b] Dauid, [c] Ezechias, [d] Petrus, [e] Magdalena. Vtrunque hoc genus nulla post mortem eget satisfactione, sed ab ea prorsùs est liberum.

a In oratione Manassis pœnitentis.

b 2.Reg.12.d Psal.6.b
c Esa.38.c
d Matth.26.g
e Luc.7.f

B Atlongè plures sunt homines medij generis morientes, nec valdè mali, vt [f] Augustinus indicat, qui peccatorum suorum pœnitentiam in vita perfectam non præstiterũt: ideoque per ignem [g] saluandi, vt quod satisfactioni pro hac vita cõuenienti defuit, in altero seculo iustitiæ diuinæ persoluatur. [h] *Nihil* enim *coinquinatum, intrabit in sanctam illam ciuitatem.*

f In Enchir.cap.110. Beda in cap.11.Prouerb.

g 1.Cor.3.c Sic interpretatur eum locum idem Augustinus in Psal.37.lib.21. de ciuit. Dei, cap.26.de fide & oper.cap.16. & in psal.80. Orige. homil.12. & 13.in Hiere. 25. in Num.& 6. in Exod.Greg.lib.4.dialog.ca. 39. Beda in 3. cap. Lucæ.

h Apoc.21.g Psal.14.a & 23.a

C. Huiusmodi ergò defunctis, vt ad quæstionem propositam respondeamus, subeunda est quædam, & grauis illa profectò post mortem satisfactio. Quam interìm Deus pro ingenti clementia sua relaxare [i] consueuit, pietate viuorum intercedẽte, vt defuncti, suorum in Ecclesia fratrum, adeoque membrorum adiuti suffragijs, à peccatis, horrendisque peccatorum pœnis releuentur. Et huc spectat, quod sacræ scripturæ tradit authoritas, [k] *Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Vndè laudatus est Iudas ille Machabæus, quòd singulari religione ductus, pro mortuorum peccatis, non preces modò, sed etiam Sacrificium [l] offerri solicitè atque sumptuosè curârit.

i August.vt suprà. & lib.21. de ciuit.cap.24.hom.16. ex 50. & serm.41.de sanctis. Greg.4.dialog.cap.39 Bernard.de obitu Humberti. Damasc.in serm.de defunctis. Cõcil. Florent.Trident.sess.6.can.30. & sess.25. part.1.

k 2.Mac.12.g Vide etiam 1.Re. 31.d & ibid. Bedã. Item 2.Reg. 1.b 3.f g Tob.4.c. Eccli 7.d 17.c 38.c Hier.16.b 2.Tim.1.d 1.Io. an.5.d

l Ibidèm.

D. In hanc sententiam concedunt venerandę [m] Synodi & Patres, qui veram Ecclesiæ doctrinam tradiderunt. Ex quibus vt vnus pro multis, idemque fide dignissimus testis [n] Augustinus proferatur: In Machabeorum libris (inquit) legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed et-

m Concil.4.Carthag.can.79.& 95. Toleta.11.can.12. Triburiense can.31. Bracaren.1.can. 34.Florent.Tridentin.ses.25.& sess.22.cap.2.& can.3.

n In Lib de cura pro mortuis gerenda, cap.1.

Nota. si nusquàm omninò in scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Et rursùs alibi: [a] Purgatorias pœnas nullas futuras opinandum est, nisì ante illud vltimum tremendumque iudicium. Et quid illis verbis luculentius? [b] Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum (defunctorum) spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm peccata eorum meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuersa obseruat Ecclesia. Sic Augustinus ante MCC. annos, vt interìm eo vetustiores etiam, [c] Cyprianum, [d] Origenem, [e] Dionysium, [f] Clementem, in hac doctrina maximè consentientes, prætermittamus.

a De ciuitate Dei, lib. 21. cap. 16. Vide Matth. 12. c 5. d Malac. 3. a Philip. 2. b Apoc. 5. a d

b August. de verb. Apost. serm. 34. Similiter Isidorus lib. 1. de officijs Ecclesf. ca. 18. Rabanus lib. 2. de institutione Cler. cap. 44.

c Epist. 52. & 66.
d Vt suprà.
e De Ecclesf. hierarch. cap. 7.
f Epist. 1. & lib. 6. Constit. Apostol. cap. 30.

E. Quocirca [g] Chrysostomus palàm hortatur, vt pro viribus & ipsi defunctos iuuemus, & alios qui pro ipsis orent, commonefaciamus. Non enim temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis indè multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Ità Chrysostomus.

g Homil. 3. in epist. ad Philip. & 41. in 1. Cor. & 69. ad pop. Damasc. in orat. de defunctis. Athanasius & Nyssenus apud Damascenum.

F. Hoc est demùm, quod aduersùs [h] Aërianos Ecclesia fida Scripturę interpres vsquè docuit, ignem [i] esse quendam purgatorium seu emendatorium, vt Augustinus [k] appellat, eoque pœnas peccatorum, quas hîc pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in CHRISTO fidelibus luendas & expiandas esse, nisì, prout Augustinus [l] loquitur, viuentium suorum pietate illi releuentur.

h Epiphan. hęresi 75. & August. hæresi 53. Item Damasc. de hæresib.
i Triden. sess. 25. & 6. Vide & concilium Florentinum.
k In Psal. 37. & lib. 2. de gen. contra Manich. cap. 20. Greg. in 3. psal. pœnitential. & lib. 4. dialog. cap. 39. Bernard ser. 66. in Cantica.
l In Enchir. cap. 110. Et de cura pro mortuis gerenda, cap. 1. 4. & 18.

TESTIMONIA.

1. A. MANASSES rex Iuda in oratione cùm captus teneretur in Babylone: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, Isaac, & Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem.

2. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid (repræhensus à Nathan ob commissum homicidium & adulterium) ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathan ad Dauid, Dominus quoquè transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini: propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatúsque est Dauid Dominum pro paruulo, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsùm, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum, vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

3. PSALMO sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meū, lachrymis meis stratum meum rigabo &c.

4. ESAIAE trigesimooctauo: Recogitabo tibi (inquit Ezechias) omnes annos meos in amaritudine animę meæ.

5. MATTHAEI vigesimosexto: Tunc cœpit detestari & iurare, quia non nouisset hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foràs, fleuit amarè.

6. LVCAE septimo: Et eccè mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuisset in domo Pharisęi, attulit alabastrum vnguenti: & stans retrò secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiquè quæ & qualis est mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere, &c. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minùs diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt, qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

1. B. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimodecimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cùm viuerent, vt hæc sibi posteà prodesse possent, meruerunt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursùs talis in

Animæ defunctorū sacrificio mediatoris & eleemosynis iuuantur.

Triplex morientium genus.

in malo, vt nec his valeat, cùm hęc vita transiērit, adiuuari. Quocirca hîc omne meritum cōparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam, vel grauari. Nemo autē se speret quod hîc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista, quę pro defunctis cōmendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est, Omnes enim adstabimus &c. quia etiā hoc meritū sibi quisq; cùm in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quā quisque gessit in corpore? Cùm ergò sacrificia, siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio. Hæc ibi. Eadē etiam hæc verba omnia & eodem modo citat, & hinc se ea desumpsisse affirmat, libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secunda. Habet similia libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto.

1.Cor.3.

2. BEDA presbyter in caput vndecimum Prouerbiorum: Notandum autē, quòd etsi impijs post mortem spes veniæ non est: sunt tamen qui de leuioribus peccatis, cū quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui: vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, eleemosynis, Missarum celebrationibus absoluti: sed hæc quibuscunque fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus fiunt erratis.

Suorum precibus, eleemosynis & Missarū celebrationibus absoluuntur.

3. PRIORIS ad Corinthios tertio: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positū est: quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autē saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

4. AVGVSTINVS in Psalmum trigesimumseptimum: Domine, nè in indignatione tua arguas me &c. Non sim inter illos, quibus dicturus es, Ite in ignē æternum. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talem me reddas, cui iam emendatorio igne non opùs sit, propter illos, qui salui erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hîc ædificāt supra fundamentum ligna, fœnum, stipulam? Si ędificarent autem aurum, argentum, lapides preciosos: & de vtroque igne securi essent, non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios: sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, cōtemnitur ille ignis. Ità planè quanuis salui per ignem, grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Et nôstis, quāta hîc passi sunt mali, & quāta possunt pati, tamen tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quisque maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in confessione Christi? Ista ergò quæ hîc sunt mala, multo faciliora sunt, & tamē videte queādmodùm ea homines nè patiantur, quicquid iusseris faciunt. Quanto melius faciunt quod iubet Deus, nè illa grauiora patiantur?

Matth.25.

Ignis emendatorius. 1.Cor.3.

Grauitas ignis purgatorij.

5. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimosexto: Verùm qui has necessitudines (vxorem, patrem, filios, &c.) sic amat carnaliter, vt tamen eas Christo Domino non præponat, malitq; ipsis carere, quàm Christo, si ad hunc fuerit articulū tentationis adductus, per ignem saluus erit, quia ex earum amissione tantum necessę est vrat dolor, quantū hæserat amor.

Tantum vrit dolor, quantum hæserat temporalium rerum amor.

6. ITEM libro de fide & operibus, capite decimosexto, exponens illum locum, Fundamentum aliud &c. Ecce ille qui quæsiuit à magistro bono, quid boni faceret, vt haberet vitam æternam, & audiuit, si ad vitā venire vellet, seruanda sibi esse mādata. Et cùm quęreret, Quæ mandata? dictum est ei, Non occides &c. &, Diliges proximū tuum tanquàm teipsum: vt hęc faciens, fidem Christi teneret, & proculdubiò fidem, quæ per dilectionem operatur. Porrò si faceret etiam, quod Dominus addidit, dicens, Si vis perfectus esse &c. ædificaret super illud fundamentum aurum, argentum, lapides preciosos: non enim cogitaret, nisi quæ sunt Dei, quomodò placeret Deo: & hæ cogitationes sunt, quantum existimo, aurum, argentum, lapides preciosi. Porrò si circa diuitias suas quodā carnali teneretur affectu, quanuis ex eis multas eleemosynas faceret: nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæq; moliretur, aut earum minuēdarum vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiúmve laberetur, alioquin iam se isto modo ab illius fundamenti stabilitate subtraheret: sed propter carnalem, vt dixi, quem in ijs habebat affectum, talibus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud fœnum, ligna, stipulam, maximè si & vxorem sic haberet, vt etiam propter ipsam cogitaret ea quæ sunt mundi, quomodò placeret vxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non sine dolore amittuntur, propterea qui sic ea habent, cùm habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, neque huic ista vlla ratione vel cupiditate præponant, in eorum amissione passi detrimentum, per ignē quendam doloris perueniunt ad salutem. A quo dolore atq; detrimento tanto est quisque securior, quanto ea vel minùs amauerit, vel tanquàm non habens habuerit. Hæc ibi, quæ eadē ex hoc loco petita repetit de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione prima.

1.Cor.3. Matth.19. Gal.5. Quid sit ædificare aurum &c. 1.Cor.7. 1.Cor.3. Aedificantes fœnum, stipulam. 1.Cor.7.

7. ET in Psalmum octogesimū: Nemo super fundamentum hoc ædificās adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurum per ignem, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula, sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentū regni cælorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse saluus erit per idoneum fundamentum.

Ardebit amor temporalium.

8. ORIGENES homilia duodecima in Hieremiam: Et vide si non vera sit ratio. Quis enim peccata non recipit? Nempe ille, qui post credulitatem aut baptismum audierit Dominum dicētem, dimissa sunt tibi peccata, nec vltrà peccauerit. Si autem post lauacrum & veniam delictorum, rursùs ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigijs recedentes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat consideremus: vtrum'ne egredientes de præsenti seculo si habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quę sciētes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus prēmia pro virtutibus. Sed neutrum hoc verum est, quia & pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia quæ meremur. Si enim post fundamentum IESV CHRISTI non solùm in tuo corde aurum, & argentū, & lapidem preciosum (si tamen habes aliquid auri vel argenti) superædificaueris, verùm & ligna, fœnum, & stipulam, quid tibi vis fieri, cùm anima seiuncta fuerit à corpore: vtrum'nam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, vt polluas regnum Dei? an propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide precioso nihil mercedis accipere? Sed neq; hoc æquum est. Quid igitur sequitur, nisi vt primū propter ligna ignis tibi detur, qui consumat fœnum, lignum, vel stipulam? &c. Et pau-

Et pro peccatis torquebimur, & pro iustitia recipiemus præmia. 1.Cor.3.

Cum lignis, fœno & stipula non intrabitur in regnum cælorum.

cis interiectis: Primùm quippe propter iniustitias tormenta perpetimur: deindè propter iustitiam coronamur.

Apoc. 10. 1.Cor. 3.

9. IDEM homilia decimatertia in Hieremiam: Si quis seruauerit lauacrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primæ parte communicat. Si quis verò in secunda resurrectione seruatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, vt quicquid habuerit lignorũ, fœni & stipulæ, ignis consumat. Quamobrem cùm talia post mortem nobis residere videamus, scripturas diligenter simul recitantes, reponamus eas in cordibus nostris, & iuxta earũ viuere præcepta nitamur, vt ante excessionis diem, si fieri potest, peccatorum sordibus emundati, cũ sanctis valeamus assumi.

1.Cor. 3. 2.Tim. 2.

10. ITEM homilia vigesimaquinta in Numeros: Tempus igitur belli nobis est in hoc mũdo, pugna aduersùs Madianitas est, siue aduersùm vitia carnis nostræ, siue aduersùm contrarias potestates. Spectat nos angelorum chorus, virtutum cælestium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodò de hoc prælio reuertamur, quid vnusquisque nostrûm manubiarum reportet: & intuentur curiosiùs ac soliciti̇ùs perscrutantur, quis nostrûm auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quísve lapides deferat preciosos. Requirunt etiam, si quis æs deferat, aut ferrum, aut plumbum, sed & vas ligneum si fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiusmodi magnæ domus vsibus necessarium. In magna enim domo non sunt tantummodò vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia. Requiritur ergò diligenter, cùm abierimus illuc, quid vnusquisq; nostrûm deferat: & secundùm ea quæ detulerit, secundùm quod labor eius pro contemplatione exuuiarũ probatur, etiã mansionis ei meritũ deputabitur. Probatur tamen omnia hęc: quæ per ignẽ, per ignem: quæ per aquã, per aquã. Vniuscuiusque enim opus, quale sit, ignis probabit. Propterea ergò ait: Hæc est iustificatio legis, quam constituit Dominus Moysi: præter aurum, & argentum, & æramentum, & ferrum, & plumbum, & stannum, & omnis res quæ trãsit per ignem, traducite per ignem, & mundabitur. Sed & in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quæcunque non trãseunt per ignem, transibunt per aquam, & lauabitis vestimenta vestra die septima, & mundi eritis, & post hæc introibitis in castra. Vides quomodò purificatione indiget omnis qui exierit de prælio vitæ huius? &c.

1.Cor. 3. Eccli 27. Mala. 3.

11. ET homilia sexta in Exodum: Triplex est benè agendi via: nihilominùs enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim significat & Apostolus, cùm dicit: Qui autem ædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos: triplicem bonorum indicans viam. Subiungit nihilominùs triplicem etiã malorũ, cùm dicit, ligna, fœnum, stipulam. Et paulò pòst: Idcircò igitur qui saluus fit, per ignem saluus fit, vt si quid fortè de specie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat & resoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius bonum esse dicitur, quam habituri sunt sancti, & sicut fornax probat aurum, sic homines iustos tentatio. Veniendũ est ergò omnibus ad ignem, veniendum est ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cùm venitur, si quis multa opera bona, & parùm aliquid iniquitatis attulerit: illud parùm tanquàm plumbum, igne resoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et si quis plus illuc plumbi detulerit, plùs exuritur, vt ampliùs decoquatur, vt etsi parùm aliquid sit auri, purgatum tamen resideat. Quòd si aliquis illuc totus plũbeus venerit, fiet de illo hoc quod scriptum est: Demergetur in profundum tanquàm plumbum in aqua validissimum.

Ioan. 12. Esa. 49. 2.Cor. 6. Eccles 9. Psal. 117. Probat B. Gregorius Purgatorium esse. Matth. 12. 1.Cor. 3. Ligna, fœnu, stipulæ.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, respondens ad quæstionem, An post mortem purgatorius ignis sit: sic ait, In Euangelio Dominus dicit: Ambulate dum lucem habetis. Per prophetam quoquè ait: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Quod Paulus Apostolus exponens dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Salomon quoq; ait: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos quò tu properas. Dauid quoq; ait: Quoniam in seculum misericordia eius. Ex quibus nimirùm sententijs constat, quia qualis hinc quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur. Sed tamen de quibusdam leuibus culpis esse ante iudicium purgatorius ignis credendus est, pro eo quod veritas dicit: Quia si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neq; in futuro. In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam verò in futuro posse laxari. Quod enim de vno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen vt prædixi, hoc de paruis minimisq; peccatis fieri posse credendum est: sicut est assiduus ociosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantiæ: quæ cuncta etiam post mortem grauant, si adhuc in hac vita positis minimè fuerint relaxata. Nam cùm Paulus dicat, Christum esse fundamentũ, atque subiungat: Si quis superædificauerit &c. ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quamuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum per ignem dixit posse saluari, non qui super hoc fundamentum ferrum, æs vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & idcircò duriora, atque tunc iam insolubilia: sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minuta atque leuissima, quæ ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

Purgatorij ignis baptisma. 1.Cor. 3. Ex Gregorio.

13. BEDA in tertium caput Lucæ, in ea verba: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni: Sunt qui ità exponunt, quòd in præsenti in spiritu, & in futuro baptizemur in igni: Vt videlicet sicut nunc in remissione omnium peccatorum, ex aqua & spiritu renascimur, ità & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quæ hinc nobis euntibus adhæserint, Purgatorij ignis ante vltimum iudicium baptismate permundemur, dicente Apostolo: Si quis superædificauerit super hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod quamuis & de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum dixit posse per ignem saluari, non qui super fundamentum Christi, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora & duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignũ, fœnum, stipulam, id est, peccata minima atque leuissima, quæ ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est, quòd illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

14. APOCALYPSIS vigesimoprimo, in fine: Non intrabit in eam (ciuitatem cælestem) aliquod coinquinatum, aut abominationẽ faciens & mendaciũ, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

15. PSALMO decimoquarto: Dñe, quis habitabit in

in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam, &c.

16. PSALMO vigeſimotertio: Quis aſcendet in montem Domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui nõ accepit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo.

Quibus defũctis proſint orationes viuentium.

1. C. AVGVSTINVS libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite vigeſimoquarto: Nam pro defunctis quibuſdã, vel vt dicitur pro mortuis, vel eccleſiæ, vel quorundam piorum exaudiri orationem eius, licèt qui in Chriſto renati nõ adeò ità malè vixerint in corpore, vt tali miſericordia habeantur indigni: nec ijdem ſic benè, vt inueniantur tali miſericordia non egére. Tales etiam conſtat ante iudicij diẽ per pœnas temporales, quas eorum ſpiritus patiuntur, purgatos, receptis corporibus, æterni ignis ſupplicijs nõ tradendos. Ibidèm: Ipſius quippe Eccleſiæ, vel quorundã piorum exauditur oratio, ſed pro his quorũ in Chriſto regeneratorum nec vſq; adeò vita in corpore malè geſta eſt, vt tali miſericordia iudicẽtur digni nõ eſſe: nec vſqueadeò benè, vt talem miſericordiam reperiantur neceſſariam non habere. Sicut etiam facta reſurrectione mortuorum non deerunt, quibus poſt pœnas, quas patiuntur ſpiritus mortuorũ, impertiatur miſericordia, vt in ignem non mittantur ęternum. Neq; enim de quibuſdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc ſeculo, neque in futuro, niſì eſſent, quibus etſi non in iſto, tamen remitteretur in futuro.

Spiritus patiuntur pœnas temporales.

Matth. 12.

2. IDEM homilia decimaſexta in libro quinquaginta homiliarum: Hi verò qui temporalibus pœnis digna geſſerunt, de quibus Apoſtolus dicit: Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem: per fluuium igneum, de quo Propheticus ſermo commemorat, Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruẽtibus globis horrẽda tranſibũt. Quanta fuerit peccati materia, tãta & pertrãſeundi mora. Quantum exegerit culpa, tantũ ſibi ex homine vendicabit quędam flammæ rationabilis diſciplina. Et quantum ſtulta iniquitas ſuggeſſerit, tantum ſapiens pœna deſęuiet. Et quia ſermo diuinus quodam loco æneæ ollæ animã peccatricem comparat, dicens: Pone illam ſuper prunas vacuam, donèc concaleſcat æs eius, & omne * ſtagnum eius defluat: illic ſermones ocioſi, & cogitationes iniquæ vel ſordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic ſtagnum vel plumbum diuerſorũ ſubrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obſcurauerant, conſumentur: quæ omnia hîc ab anima ſeparari per eleemoſynas & lachrymas compendioſa tranſactione potuiſſent. Eccè ſic exigere habet ab homine rationem, qui ſeipſum pro homine dedit, & confixus clauis, legi mortis ſe iunxit.

1. Cor. 3.

Danie. 7.

Quanta pertranſeundi mora.

Ezech. 24.

for. * ſtannũ

Peccata venialia illic expiabuntur.

3. ET ſermone quadrageſimoprimo de ſanctis; qui eſt ſermo quartus de animabus defunctorum: Fundamentum enim aliud &c. Multi ſunt, qui lectionem iſtam malè intelligentes, falſa ſecuritate decipiuntur, dum credunt, quòd ſi ſupra fundamentum Chriſti capitalia crimina ædificẽt, peccata ipſa per ignem tranſitorium poſſint purgari, & ipſi poſteà ad vitam perpetuã peruenire. Intellectus iſte, fratres chariſſimi, corrigendus eſt: quia ipſi ſe ſeducunt, qui taliter ſibi blandiuntur. Illo enim tranſitorio igne, de quo dixit Apoſtolus, Ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignẽ: non capitalia, ſed minuta peccata purgantur. Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in ſe dominari cognouerit, niſì dignè ſe emendauerit, & ſi habuerit ſpatium, longo tempore pœnitentiã egerit, & largas eleemoſynas erogauerit, & à peccatis ipſis abſtinuerit, illo tranſitorio igne, de quo dixit Apoſtolus, purgari non poterit, ſed æterna illũ flamma ſine vllo remedio cruciabit. Ità peccata ipſa in hoc ſeculo purgantur, vt in futuro illo ignis purgatorius aut nõ inueniat, aut certè parùm inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipſi tam diù in illo purgatorio igne moras habebimus, quàm diù ſupradicta peccata minuta tanquàm ligna, fœnum, ſtipula, conſumãtur. Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me, quandiù moras habeam, ſi tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres chariſſimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, (vt & ſuprà in pſalmum trigeſimumſeptimũ) quàm quid poteſt in hoc ſeculo pœnarum videri, aut cogitari, aut ſentiri. Et cùm de die Iudicij ſcriptum ſit, quòd erit dies vnus tanquàm mille anni, & mille anni tanquàm dies vnus, vndè ſcit vnuſquiſq;, vtrùm diebus, an menſibus, an fortè etiam & annis per illum ignem ſit tranſiturus? Et quibuſdam interpoſitis, Et ideò quotiès in lectione apoſtolica audieritis: Si quis ſupra fundamentum Chriſti ſuperædificat aurum, argentum, lapides precioſos, de ſanctis & perfectis Chriſtianis accipite, qui velut aurum purgatum merebuntur ad æterna præmia peruenire. Illi verò, qui ſuperædificant ligna, fœnum, & ſtipulam, de bonis Chriſtianis, ſed negligentibus minuta peccata purgare, intelligite: quæ peccata ſi nec diuina iuſtitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnuſquiſq; eleemoſynarum largitate redemerit, non ſine grandi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apoſtolus: Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem.

Qualia peccata illic expiabũtur, qualia non item: & quàm graui pœna.

Pſal. 89.

4. GREGORIVM habes ſuprà, in hac quæſtione, B. teſtimo. decimotertio.

5. BERNARDVS in ſermone de obitu Humberti monachi: Illud ſcitote, quia poſt hanc vitã in purgabilibus locis centupliciter, quæ fuerint hîc neglecta, redduntur vſque ad nouiſſimum quadrantem.

Neglecta cẽtupliciter redduntur in locis purgabilibus.

6. DAMASCENVM in ſermone de defunctis, ſiue in ſermone, Quòd qui hinc migrârunt, ſacris operationibus & viuorum beneficijs multùm iuuentur: habes ſuprà in tractatu de Sacramento Euchariſtiæ, quęſtione ſeptima, L. teſtimo. quarto.

7. CONCILIVM Florẽtinum in literis vnionis: Item definimus, ſi verè pœnitentes in Dei charitate deceſſerint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint & omiſſis, eorum animas pœnis purgatorijs poſt mortẽ purgari. Et vt à pœnis huiuſmodi releuẽtur, prodeſſe eis fidelium viuorum ſuffragia, Miſſarũ ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri conſueuerunt, ſecundùm Eccleſiæ inſtituta: illorumq́; animas, qui poſt baptiſma ſuſceptum nullam omninò peccati maculã incurrerunt, illas etiã quæ poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus, vel eiſdem exutæ corporibus (prout ſuperiùs dictum eſt) ſunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipſum Deum trinum & vnũ, ſicuti eſt, pro meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectiùs. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernũ deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas.

Propter neglectam ſatiſfactionem in hac vita, purgatoriæ pœnæ ſuſtinentur.

Modi quibus releuantur.

Quorum animæ ſtatim ad cęlũ euolent, aut in infernum deſcendant.

8. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, canone trigeſimo: Si quis poſt acceptam iuſtificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ità culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ vel in hoc ſeculo, vel in futuro in Purgatorio, antequàm ad regna cælorum aditus patére poſſit, anathema ſit.

Pœna nõnunquàm reſtat exoluenda in Purgatorio.

9. IDEM Concilium Tridentinum ſeſſione vigeſimaquinta, parte prima, in decreto de Purgatorio: Cũ Catholica Eccleſia, Spiritu ſancto edocta, ex ſacris literis & antiqua Patrum traditione, in ſacris Concilijs, & nouiſſimè in hac œcumenica ſynodo docuerit, Purgatorium eſſe, animáſque ibì detentas, fidelium ſuffragijs, potiſſimùm verò acceptabili altaris ſacrificio iuuari: præcipit ſancta Synodus epiſcopis, vt ſanam de

Doctrina Eccleſiæ Catholicæ de Purgatorio & ſuffragijs viuorum.

Purgatorio doctrinā, à sanctis Patribus & sacris Concilijs traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & vbiquè prædicari, diligenter studeant. Apud rudem verò plebem difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæq; ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunq; nulla fit pietatis accessio, à popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, euulgari ac tractari non permittant. Ea verò quæ ad curiositatem quandam, aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquàm scandala & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem Episcopi, vt fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, aliaq; pietatis opera, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus defunctis fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta, piè & deuotè fiant; & quę pro illis ex testatorum fundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctoriè, sed à sacerdotibus & ecclesiæ ministris & alijs, qui hoc præstare tenentur, diligenter & accuratè persoluantur.

Opera quibus animæ iuuantur.

10. SECVNDI Machabæorum duodecimo: At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis vidētes quæ facta sunt, pro peccatis eorum qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificiū, benè & religiosè de resurrectione cogitans. (nisi enim eos qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat, quòd hi qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergò & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

11. PRIMI Regum capite trigesimoprimo, eóque vltimo: Cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quęcunque fecerant Philistijm Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerūt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntq; Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerunt ossa eorum, & sepeliērunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

12. BEDA expositionum allegoricarum in Samuelem libro quarto, capite decimo, in ea verba vltimi capitis libri primi Regum, Et ieiunauerunt septē diebus: Rectè, inquit, & ad literam pro mortuis, vt ad requiem peruenire valeant, septem diebus ieiunatur.

13. SECVNDI Regum primo: Apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesq; viri qui erāt cum eo: & planxerunt & fleuerunt & ieiunauerūt vsq; ad vesperam super Saul & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domum Israel, eò quòd corruissent gladio.

14. ET capite tertio: Dixit autem Dauid ad Ioab, & ad omnem populum qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur feretrum. Cumq; sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner: fleuit autem & omnis populus. Plangensq; rex & lugens Abner, ait: Nequaquàm vt mori solent ignaui, mortuus * est Abner. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui nō sunt compedibus aggrauati: sed sicut solent cadere coram filijs iniquitatis, sic corruisti. Congeminansq; omnis populus fleuit super eum. Cumq; venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panē vel aliud quidquam. Omnisq; populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi.

al. * es

15. TOBIAE quarto: Panem tuum & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.

16. ECCLESIASTICI septimo: Gratia * datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo nō prohibeas gratiam.

* dati

17. ET capite decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuiq; in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

18. ITEM capite trigesimooctauo: In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

19. HIEREMIAE decimosexto: Hæc enim dicit Dominus, Nè ingrediaris domum conuiuij, neq; vadas ad plangendum, neq; consoleris eos: quia abstuli sti pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. Et morietur grandes & parui in terra ista: non sepelientur, neq; plangentur, & nō se incident, neq; caluitium fiet pro ijs. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

20. POSTERIORIS ad Timotheū primo: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sępè me refrigerauit, & catenam meam non erubuit. sed cùm Romam venisset, solicitè me quęsiuit, & inuenit. Det illi Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die.

21. PRIMAE Ioannis quinto: Qui scit fratrem suū peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortē: non pro illo dico, vt roget quis. Omnis iniquitas peccatum est: & est peccatum ad mortem.

1. D. CONCILIVM quartum Carthaginense (cui interfuit D. August.) canone septuagesimonono: Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequūtur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorū & orationibus & oblationibus commendetur.

Orationes & oblationes pro mortuis.

2. ITEM canone nonagesimoquinto: Qui oblationes defunctorum aut negant ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tanquàm egentium necatores excommunicentur.

Egentium necatores.

3. CONCILIVM Toletanum vndecimum, canone duodecimo: De his autem, qui accepta pœnitentia, antequàm reconcilientur, ab hac vita recesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in ecclesijs commendetur, & oblatio pro eorum delicto à Presbyteris recipiatur.

Oblatio pro mortuorum delicto.

4. TRIBVRIENSE, canone trigesimoprimo: Si quis inuentus fuerit furtum aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortē meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare: & eleemosyna pro eo data, in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis sordescat.

5. CONCILIVM Braccarense primum, canone trigesimoquarto: Placuit, vt qui aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut suspendiū, aut quolibet modo violētam sibiipsis inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorū cadauera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

6. CONCILIVM Florentinū in literis vnionis, vt suprà, hac quæstione, C. testimo. septimo.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, vt suprà, hac quæstione, C. testimonio nono.

8. IDEM sessione vigesimasecunda, capite secūdo, & canone tertio, vt suprà, quęstione septima de Eucharistia, M. testimo. decimoquinto.

9. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo, volēs respondere ad quæstionē, vtrùm prosit cuiq; quòd post mortē corpus eius apud sancti

ſancti alicuius memoriam ſepeliatur: Dicis (inquit) videri tibi, non eſſe inanes motus animorum religioſorum atque fidelium pro ſuis iſta curantium. Adiungis etiam vacare non poſſe, quòd vniuerſa pro defunctis Eccleſia ſupplicare conſueuit, vt hinc & illud conijci poſſit, homini prodeſſe poſt mortē, ſi fide ſuorum humādo eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam iſto modo quæſita ſanctorum. Sed cùm hæc ità ſint, quomodò huic opinioni contrarium nō ſit, quod dicit Apoſtolus, Omnes enim adſtabimus ante tribunal Chriſti, vt ferat vnuſquiſq; ſecundùm ea quæ per corpus geſſit, ſiue bonū, ſiue malum: non te ſatis videre ſignificas. Hæc quidem Apoſtolica ſentētia, ante mortem admonet fieri, quod poſſit prodeſſe poſt mortem: non tunc quando iam recipiendum eſt, quod quiſque geſſerit ante mortē. Verùm hæc ità ſoluitur quæſtio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dū in hoc corpore viuitur, vt aliquid adiuuent iſta defunctos: ac per hoc ſecundùm ea, quæ per corpus geſſerūt, eis quæ poſt corpus religioſè pro illis facta fuerint, adiuuantur. Sunt enim quos nihil omninò adiuuant iſta: ſiue pro eis fiant, quorum tam mala ſunt merita, vt neque talibus digni ſint adiuuari: ſiue pro eis, quorū tam bona, vt talibus non indigeant adiumētis. Genere igitur vitæ quod geſſit quiſque per corpus, efficitur vt proſint vel nō proſint, quęcunque pro illo piè fiunt, cùm reliquerit corpus. Nam meritū per quod iſta proſint, ſi nullum comparatum eſt in hac vita, fruſtrà quæritur poſt hanc vitā. Ità fit, vt neque inaniter Eccleſia, vel ſuorum cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat: & tamē ferat vnuſquiſque ſecundùm ea, quæ per corpus geſſit. Vt enim hoc quod impenditur, poſſit ei prodeſſe poſt corpus, in ea vita acquiſitū eſt, quam geſſit in corpore. (Hucuſquè hæc citat in libro de octo Dulcitij quæſtionibus, quæſtione ſecunda.) Poterat inquiſitioni tuæ ſufficere mea breuis iſta reſponſio: ſed quia alia mouent, quibus reſpondendum exiſtimo, parum pèr attēde. In Machabæorum libris legimus oblatū pro mortuis ſacrificiū. Sed etſi nuſquàm in ſcripturis veteribus omninò legeretur, non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine claret, authoritas: vbì in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum ſuum habet etiam commendatio mortuorū. Hæc ibì. De conditione ſepulturæ, & ijs quorum corpora apud memoriam ſanctorum ſepeliuntur, capitibus ſequentibus differit.

2. Cor. 5.

Varia moriētiū genera, ex quibus vnum eſt cui proſunt viuorum opera.

2. Mach. 12.

Vniuerſæ Eccleſiæ authoritas.

10. IDEM libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite decimoſexto: Tanta eſt Dei miſericordia in vaſa miſericordiæ, quæ parauit in gloriam, vt etiam prima hominis ætas, id eſt, infantia, quæ ſine vllo reniſu ſubiacet carni, &c. & ſecunda, quæ pueritia nuncupatur, vbì nondùm ratio ſuſcepit hanc pugnam, & ferè ſub omnibus vitioſis delectationibus iacet, &c. Si ſacramenta mediatoris acceperit, etiamſi hanc in eis annis vitam finiat, non ſolùm pœnis non præparetur æternis, ſed ne vlla quidem poſt mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim ſola ſpiritalis regeneratio, nè poſt mortē obſit, quod carnalis generatio cum morte cōtraxit, &c. Quiſquis igitur cupit pœnas euadere ſempiternas, non ſolùm baptizetur, verùm etiam iuſtificetur in Chriſto, ac ſic verè tranſeat à diabolo ad Chriſtum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, niſi ante illud vltimum tremendúmque iudicium.

Rom. 9.

Pueri baptizati ante rationis vſum mortui, ſine purgatorio ſaluantur.

11. MATTHAEI duodecimo: Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autē blaſphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbū contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neq; in hoc ſeculo, neque in futuro.

12. ET capite quinto: Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in via cum eo, nè fortè tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies indè, donèc reddas nouiſſimum quadrantem.

13. MALACHIAE tertio: Eccè venit (Dominator,) dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum: & ſedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurū, & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia.

14. AD Philippenſes ſecundo: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris.

15. APOCALYPSIS quinto: Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque ſubtus terram aperire librum, neque reſpicere illum. Ibidèm: Et omnem creaturam quæ in cælo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes, Sedēti in throno, & Agno benedictio & honor & gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum.

16. AVGVSTINVS de verbis Apoſtoli, ſermone trigeſimoquarto, vel ſecundùm alios trigeſimoſecundo: Pompa funeris, agmina exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, monumentorum opulenta conſtructio, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia, non adiutoria mortuorum. Orationibus verò ſanctæ Eccleſiæ & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis quæ pro eorū ſpiritibus erogantur, nō eſt dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis miſericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniuerſa obſeruat Eccleſia, vt pro eis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, oretur, ac pro illis quoquè id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum cauſa opera miſericordiæ celebrātur, quis eis dubitet ſuffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omninò ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus qui ità vixerint ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide quæ per dilectionem operatur, eiuſq; ſacramentis de corporibus exiērunt, fruſtrà illis à ſuis huiuſmodi pietatis impenduntur officia &c. Non ergò mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid impendunt ſui, ſed eorum præcedentibus conſequentia iſta redduntur. Non enim dictum eſt niſi cùm hîc viuerent, vt eos hæc aliquid adiuuarent, cùm hîc viuere deſtitiſſent. Et ideò iſtam finiens quiſque vitam, niſi quod meruit in ipſa, nō poterit habere poſt ipſam. Permittantur itaque pia corda charorum de ſuorum mortibus contriſtari dolore ſanabili, & conſolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas citò reprimat fidei gaudiū, qua credunt fideles, quando moriuntur, paululùm à nobis abire, & ad meliora tranſire &c. Sit pro viribus cura ſepeliēdi & ſepulchra conſtruendi, quia & hæc in ſcriptis ſanctis inter bona deputata ſunt. Nec ſolùm in corporibus Patriarcharum aliorumq; ſanctorum, & humanis cadaueribus quorunq; iacentium, verùm etiam in ipſius Domini corpore prędicati atque collaudati ſunt, qui iſta fecerunt. Impleant ergò hæc homines erga ſuos officia poſtremi muneris, & ſui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuēt ſpiritus defunctorum oblationes, orationes, erogationes, multo pro eis obſeruātiùs, inſtantiùs, abundantiùs impendant, qui ſuos carne, non ſpiritu mortuos, non ſolùm carnaliter, ſed etiam ſpiritaliter amant.

Quibus operibus certo iuuētur mortui.

Quibus proſint.

Gal. 5.

Cura ſepulchra conſtruendi.

Ioan. 19.

Spiritus defunctorum vt iuuandi.

17. ISIDORVS libro primo de officijs eccleſiaſticis, capite decimooctauo: Sacrificium pro defunctorum fideliū requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem cuſtoditur, credimus quod ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. Hoc enim vbiq; Catholica tenet Eccleſia, quæ niſi crederet fidelibus defunctis dimitti

Traditio Apoſtolica, orare & ſacrificare pro mortuis.

mitti peccata, non pro eorum spiritibus vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificium offerret. Nam & cùm Dominus dicit, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò in quodã loco à sancto Augustino dictum est, Defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium offertur, vel eleemosynæ fiunt: si tamen aliquod sibi quisque meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo ista prosint, quæcunque pro illo fiunt. Nam nõ omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Nam pro valdè bonis gratiarum actiones sunt, pro non valdè malis propitiationes sunt: pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque consolationes viuorum sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt sit plena remissio peccatorum: aut certè, vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.

Matth.12.

Purgatorius ignis.

In enchiridio ad Laurent. cap.110.

18. RABANVS Maurus libro secundo de Institutione Clericorum, capite quadragesimoquarto: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim vbiquè Catholica tenet Ecclesia: quæ nisi crederet, fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus eleemosynam faceret, vel sacrificium Deo offerret. Nam & cùm dicit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei in hoc seculo, neque in futuro: demonstrat, quibusdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò vt in libris dialogi sanctus Gregorius narrat, & Beda magister in gestis Anglorũ, frequenter exemplo ostensum, seu visione reuelatum est, animabus defunctorũ multùm prodesse oblata pro eis sacrificia. Et in quodam loco dictum est à sancto Augustino, defunctorum animas sine dubio pietate suorum viuentium releuari, &c. vt ex eodem refert Isidorus.

Apostolica traditio.

Matth.12.

Lib.4.dial.c.55.& sequentib.Lib.5.Angl.hist.cap.13.

19. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda, ad Antonianũ scribens: Floret Ecclesia tot virginibus coronata, & castitas ac pudicitia tenorem gloriæ suæ seruat: nec quia adultero pœnitentia & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud est ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud, missum in carcerem, non exire indè, donèc soluat nouissimum quadrantem: aliud, statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud, pro peccatis longo dolore cruciatũ emundari, & purgari diù igne: aliud, peccata omnia passione purgâsse: aliud deniquè, pendêre in die iudicij ad sententiam Domini: aliud, statim à Domino coronari.

Lib.4.epist.2

Matth.5.

Nonnulli nõ exeunt carcerẽ, donèc soluerint nouissimum quadrantem.

1.Cor.3.

20. IDEM epistola sexagesimasexta ad plebem & Clerum Furnitanorum: Quod Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt, nè quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei mereretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nupèr in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequẽtetur, vt sacerdotum decretum religiosè & necessariè factum, seruetur à nobis.

Lib.1.epist.9.

Sacrificij celebratio pro dormitione fidelium.

21. ORIGENEM habes suprà in hac quæstione, B.testimo.octauo, & sequentibus.

22. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite septimo: Coacto sancto cœtu, venerandus antistes (si quidem sacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormiuit) ante sanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autem aut honestissimis monachis, aut sanctæ plebi insertus erat, ad venerandum sacrarium ipsum ante sacerdotum reclinat ingressum, deindè precem cum gratiarum actione peragit Præsul. Deincèps verò ministri diuinis inserta eloquijs, verissima de nostra resurrectione promissa recitãtes, consentanea, tantundemq́; valentia canunt psalmorum cantica: deindè ministrorũ primus dimittit Catechumenos, sanctósque iam defunctos concelebrat, cum quibus & nupèr vita functum pari laudatione prosequitur: hortatúrque omnes, vt sibijpsis identidèm postulent beatam in Christo consummationem. Posteà accedens venerabilis Præsul, precem super eo sacratissimam peragit: & post orationem ipse quoquè Pontifex defunctum salutat, & post illum qui adstant omnes. Vbi verò cuncti consalutauerunt, super defuncto fundit oleum Pontifex, & oratione pro omnibus facta, honesto in loco ponit corpus cum æqualibus alijs corporibus sanctis. Postea verò explicans Dionysius precationem Antistitis, inquit: Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto: eumq́; in lucẽ statuat, & regione viuorum, in sinibus Abrahæ, Isaac & Iacob, in loco vndè aufugit dolor, & tristitia, & gemitus. Et paulò pòst: Ac fortassè inquies, ista quidem rectè à nobis dici, verùm ambigere, cuius rei gratia Præsul diuinam precatur clementiam, defuncto peccatorum veniam postulans, & æqualem sanctis ac lucidissimam sortem. Si enim eorum quæ in vita gessit, bonorum aut malorum à diuina iustitia percipiet præmia: perfecit autem actiones suas in vita defunctus, quænam hunc oratio Præsulis ad aliam (præter illam quam meruit vitæ hìc actæ respondentẽ) transferet requiem? Non ignoro quidẽ & ego diuinis eloquijs accedens, singulis reddendam pro meritis sortem. Quòd autem & iustorũ preces etiam in vita ista, & nedùm post mortem, (nedùm, id est, quanto magìs, teste Damasceno in sermone de defunctis) ijs solis prosint qui digni sunt, scripturæ nos edocet sacrosancta traditio. Quid enim Sauli profuit Samuelis oratio? &c. Itaque scripturæ sacræ acquiescens, vtiles in hac vita esse dixerim sanctorũ preces, hoc modo scilicet, si quis sanctorum munerum desiderio incensus, ad eáque percipiẽda piè affectus, paruitatis tamen propriæ conscius, quempiam sanctorum virorum adeat, oretq́; sibi adiutorem & precatorem accedere, capiet ex hoc omninò vtilitatem commoda cuncta excedẽtem, &c. Hanc si quis spernat sacrosanctam disciplinam, atque infelici elatione seductus, dignum se diuina arbitretur familiaritate, sanctosq́; despiciat: hic certè si petitiones indignas Deo, neque sacras postulârit, intentóque careat diuinorum desiderio, sibiq́; ipsi cõsentaneo, imperita postulatione per seipsum nunquàm potietur. Quænam verò de huiusmodi prece, quã super defunctus peragit Præsul, ex diuinis ducibus nostris traditio peruenit ad nos, operæprecium est vt dicamus: Didicit igitur de scripturis diuinitùs traditis, vt his qui piè vixerunt, lucidissima, diuinàque vita pro merito ab æquissimis lancibus redditur, non recordante diuina bonitate per summam clementiam maculas, quæ illis ex humana infirmitate adhæserunt. Nullus enim (inquit) est mundus à labe. Ista quidem nouit Pontifex promissa à sanctis eloquijs: petit autem ea fieri, donariq́; eis qui piè vixerunt, prẽmia sacra &c. Neque enim vnquàm peteret Pontifex diuinæ iustificationis prædicator, quæ Deo sciret non esse gratissima, & quæ largiturum se ille nequaquàm promisisset. Quocirca prophanis vita functis non ista imprecatur. Et paulò pòst: Cæteros verò ità pontificibus oportet animum intendere, quæcunque illi gesserint, tanquàm à Deo agitatis. Qui enim (inquit) vos spernit, me spernit.

Ritus sepeliendi, Dionysij & Apostolorum tempore.

Oratio pro defunctis.

Orat põtifex pro peccatorum remissione, & pro quiete æterna.

Obiectionis solutio.

Apostolos intelligit.

Hierem.25. Matth.16. Sũma orationis, quã pro mortuo facit præsul.

Iob 14. à iuxta LXX.

Luc.10.

23. CLEMENS epistola prima, ad Iacobum fratrem Domini scribens: Instruebat D. Petrus actus suę vitæ omni hora custodire, & c. mortuos sepelire, & diligenter

B. Petrus docuit orãdum esse pro defunctis.

functis & eleemosynas dandas.

ligenter eorum exequias peragere, pro eisq; orare, & eleemosynas facere.

24. IDEM libro sexto Constitutionum Apostolicarum, capite trigesimo: Sine vlla exceptione conuenite in cœmeteria, sacros libros in ijs legentes, & psallentes pro ijs, qui dormiêrunt, Martyribus, atq; omnibus sanctis qui à seculo fuerunt, (in eorum honorē scilicet) proq; fratribus nostris, qui in Domino obiêrunt: Et antitypum regalis corporis Christi, acceptabilemq; Eucharistiā offerte in Ecclesijs & cœmeterijs vestris. Atque in exitu mortuorum psallentes, eos deducite, si fideles fuerint in Domino. Preciosa enim in conspectu Domini mors sanctorū eius. Et iterùm: Reuertere anima mea in requiem tuam, quoniam Dominus benefecit tibi. Dicit enim Dominus Sadducæis de resurrectione mortuorum: Non legistis quod scriptū est, Quoniam ego Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuorum: omnes enim in ipso viuunt. Igitur eorum qui in Deo viuunt, nec reliquiæ sine honore manent. nam Helisęus Propheta post discessum è vita, mortuum quendam excitauit interfectum à piratis Syriæ. attigit enim corpus eius Helisæi ossa, atque excitatus vixit, quod factum non esset, nisi Helisæi corpus sanctum fuisset.

Eucharistia pro defunctis offerenda.

Psal.115.

Psal.114.

Mat.12.

4.Reg.13.

1. E. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Lugeamus peccatores nō solùm mortuos, sed & viuentes. Gaudeamus propter iustos, non solùm viuentes, sed & mortuos. Iterùm posteà: Deplorato eos, qui in diuitijs mortui sunt, & nihil consolationis suis ipsorū animabus ex diuitijs suis procurârunt: eos qui cùm potestatem abluendorum peccatorum habuissent, noluerunt. Hos inquam non vnum aut alterū deploremus diem, sed omnem nostrā vitā. Non sunt absurdi affectus hæ lachrymæ, sed magni amoris. Defleamus istos, iuuemus istos pro viribus: procuremus illis aliquid auxilij, modici quidē, attamen iuuemus eos. Quomodò, quáve ratione? Precantes. Adhortemur & alios, vt pro illis orēt: pauperibusq; indefinēter pro illis eleemosynas demus. Habet res ista nōnihil consolationis. Audi quippe, quid Deus dicat: Protegam ciuitatē istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxàt iusti tantum valuit, quando & opera pro tali fiunt, quid non poterunt? Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multū hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cælos extendente, cœtu itē sacerdotali, verendoq; posito sacrificio, quomodò Deū nōn placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abcesserunt: Catechumenos verò neq; isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destituti sunt auxilio, vno quodā dempto. Quónam illo? Pauperibus illorum nomine dare licet, vndè illis nonnihil refrigerij accedit. Nam ità vult Deus, vt nos inuicèm mutuò iuuemus.

Precibus & eleemosynis iuuandi defuncti.

4.Reg.19.

Ab Apostolis instituta est commemoratio mortuorū sub Missæ sacrificio.

2. IDEM homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit peccator sanè, gaudere decet peccata impedita esse, & non accumulatum malum, nitiq; quantum fieri potest, vt iuuetur, nō lachrymis, sed prece, supplicationibus, eleemosynis, oblationibus. Non est temerè hoc excogitatum, nec frustrà memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacentē & peccata mundi tollentem deprecātes, sed vt his consolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari assistit &c. Vide reliqua in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæstione septima, L. testimo. secundo.

Prece, eleemosynis, oblationibus iuuandi. Memoria mortuorū in celebratione mysterij altaris.

3. IDEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum habet eadē quæ paulò antè ex homilia tertia in episto. ad Philippenses allata sunt.

4. DAMASCENVM in oratione de defunctis, sique, Quòd qui in fide hinc migrârūt &c. habes in septima quęst. de Sacramēto Eucharistię, testimo. quarto.

5. ATHANASIVM habes ibidèm, à Damasceno citatum.

6. GREGORIVS Nyssenus, teste Damasceno in eadem oratione: Nihil, inquit, absque ratione & vtilitate à prædicatoribus & discipulis Christi traditum, & in omnibus Ecclesijs Dei prædicatum. Res aūt modis omnibus vtilis & Deo in primis grata, in diuinis præclarisq; diuinis operationibus eorum qui in recta fide decesserunt, facere memoriam.

A Christi discipulis traditum, & vbiq; prædicatum.

1. F. EPIPHANIVS contra hæreses, hæresi septuagesimaquinta, vt suprà, quęstione septima, de Sacramento Eucharistię, L. testimo. decimo.

2. AVGVSTINVS libro de hęresibus ad Quoduultdeum, hęresi quinquagesimatertia: Fertur Aërius propria quoquè dogmata addidisse nonnulla, dicens, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia.

Aërij hęresis.

3. DAMASCENVS in libro de hæresibus, de Aërio scribens sic inquit: Cumq; sibi Episcopatum denegatum videret, multa contra Ecclesiā docere instituit, Arianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum pro mortuis.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, & vigesimaquinta, vt suprà in hac quęstione, C. testimo. octauo & nono.

5. FLORENTINVM vide ibidèm, C. testimo. septimo.

6. AVGVSTINVM in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà in hac quæstione, B. testimonio quarto.

7. IDEM libro secundo de Genesi, contra Manichęos, capite vigesimo: Qui coluerit agrum suum interiùs, & ad panem suum quanuìs cum labore peruenerit, potest vsque ad finem vitæ huius hunc laborem pati: post hanc autem vitam non est necessè vt patiatur. Sed qui fortè agrū non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in vita maledictionē terrę suę in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ità nemo euadit istam sententiam, quę prolata est in Adamum, Maledicta terra &c. Sed agendum est, vt saltem in hac tantùm vita sentiatur.

Ignis purgationis.

Genes.3.

8. GREGORIVS in tertium psalmum pœnitentialem, super primum versum, Domine nè in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quasi dicat: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeāt damnationis. Sed quia illum transitorium ignē omni tribulatione æstimo præsenti intolerabiliorem, non solùm in furore æternæ damnationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari.

Psal.6.37.

Flāmis purgatorijs nōnulli expiantur.

Acerbitas pœnarum purgatorij.

9. EVNDEM in libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, habes hac quæstione, B. testimo. duodecimo.

10. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irridēt nos quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis & paruulis, in viuis & mortuis, &c. Mortuos viuentiū fraudantes auxilijs: viuentes nihilominùs sanctorum qui decesserunt, suffragijs spoliantes. Et paulò pòst: Non credunt autem ignem Purgatorium restare post mortem, sed statìm animam solutam à corpore vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quærant ergò ab eo qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remitteretur: cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatióve peccati?

Catholicos irrident hæretici, quòd pro mortuis orēt.

Vide epistol. Petri venerabilis Abbatis Cluniacensis contra Petrobrusianos hęreticos.

Purgatorium post mortem restare nō credebāt antiqui hæretici.

Matth.12.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite centesimodecimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis

Oo sacri-

sacrificium Mediatoris offertur, &c. Reliqua posita sunt initio huius quæstionis, B. testimo. primo.

12. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: Nam dicis videri tibi nō esse inanes motus animorum religiosorum atq; fidelium pro suis ista curantium. Ibidem: Ità fit, vt neque inaniter Ecclesia vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit, religionis impendat. &c. Totum hunc locum habes suprà, hac quęstione, D. testimo. nono.

13. IN eodem libro, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanę est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requirūtur, quibus eorum pius in suos animus appareat, nō video quæ sunt adiumenta mortuorum: nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sint posita eorum quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos tanquàm patronis susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Deindè explicans, quare sepulcra vocentur monumenta, (quòd nimirùm mentem moneant) subiungit: Cùm itaq; recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animā dilectam commendat recordantis & precātis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cùm in corpore viuerēt, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Verùm etsi aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari nulla data facultate permittat, non sunt prętermittendę supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus, quorunq; sub generali cōmemoratione suscepit Ecclesia: vt quibus ad ista desunt parentes aut filij, aut quicunque cognati vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istę supplicationes, quę fiunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum, quamlibèt in locis sanctis exanima corpora ponerentur.

Sanctis tanquàm patronis mortui cōmendātur. *Commendat animam Martyri.* *Supplicādum pro Spiritibus mortuorum.*

14. ET capite decimooctauo eiusdem libri: Quæ cùm ita sint, non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quòd pro eis siue altaris, siue orationum, siue eleemosynarū sacrificijs solenniter supplicamus: quanuis nō pro quibus fiunt, omnibus prosint, sed ijs tantùm, quibus, dum viuunt, comparatur vt prosint. Sed quia non discernimus, qui sint: oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prętermittatur, ad quos hæc beneficia possint aut debeant peruenire. Melius enim supererūt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prosunt. Diligentiùs tamen facit hæc quisque pro necessarijs suis, quòd pro illo fiat similiter à suis.

Sacrificiū altaris, orationum & eleemosynarum pro defūctis. *Regeneratis omnibus hęc beneficia cur præstanda sunt.*

X

Quæ commendatio ac dignitas est Pœnitentiæ?

Matth. 3. b 4. c Mar. 1. a b Luc. 15. b Matth. 7. b Matthæi 11. b

A. Hæc est Euangelicæ prædicationis exordium, Angelorum in cælis gaudium, via in terris arcta, & angusta porta, per quam fideles ad vitam contendunt, & violenti rapiunt regnum cælorum. [a] Hæc lapsos erigit, saucios curat, imbecilles roborat, mortuos viuificat, perditos restituit: omnia demùm quæ peccatum vitiat, Pœnitentia in nobis redintegrat. Hac veteris vitæ odium, nostrique contemptum & omnem submissionem testamur: hac ipsa duce lugentes [b] consolationem, saucij curationem, humiles verò exaltationem reportamus.

a Lib. de verā & falsa pœnitētia, cap. 1. Basil. in homilia de vera pœnitentia. Chrysost. in homilijs & sermone de pœnitentia.

b Matth. 5. a

B. Hæc est, qua Dæmones & vitiorum pestes superamus: qua meritas [c f] pœnas auertimus, Dei placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam æternam comparamus.

c Hier. 18. a Ezech. 18. e f g & 33. c d, Ionæ 3. b Matt. 3. b 2. Cor. 7. c Actor. 11. c.

C. Hinc illæ Christi voces in Euangelio: [d] *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* [e] *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* [f] *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At is demùm veram pœnitentiam agit, vt Cypriani verbis hęc omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis præceptis obediens, & obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur.

d Matth. 4. c *e Luc. 5. f* *f Luc. 13. a* *Cyprian. epist. 14.*

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI tertio: In diebus autē illis venit Ioannes Baptista, prædicans in deserto Iudęæ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnū cælorum. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam, dicentem: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Hierosolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Pharisæorum & Sadducæorum, venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis vobis demōstrauit fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

2. ET capite quarto: Exindè cœpit Iesus prædicare & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

3. MARCI primo: Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prędicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Ibidèm: Venit Iesus in Galilæā, prędicans Euangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite Euangelio.

4. LVCAE decimoquinto: Dico vobis (inquit Saluator ad Pharisæos & Scribas) quòd ità gaudiū erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouē iustis, qui non indigent pœnitentia. Aut quę mulier habēs drachmas decē, si perdiderit drachmam vnam, nónne accendit lucernam, & euertit domum, & quærit diligenter, donèc inueniat eam? Et

Et cùm inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmam, quam perdideram. Ità, dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

5. MATTHAEI septimo: Intrate per angustã portam: quia lata porta & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem: & multi sunt qui intrãt per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam.

6. ITEM vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. (inquit Saluator ad turbas.)

Pœnitentiæ virtus.

7. AVGVSTINVS in libro de vera & falsa pœnitentia, capite primo: Quantùm sit appetenda gratia pœnitentiæ, omnis authoritas declarat, omnis bonorum vita conatur ostendere: languores enim sanat, leprosos curat, mortuos suscitat, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia satiat, omnia redintegrat, omnia lætificat, sanitatem auget, quam conseruat. Claudis gressum, aridis copiam, cæcis restituit visum. Temperat successus, cõstringit impetus, moderatur excessus. Ignorans se, per hanc se recognoscit: quęrens se, per hanc se inuenit. Hæc est, quæ homines ad angelos ducit, & creaturã reddit creatori. Ista ouem perditam monstrauit quęrenti, & decimam drachmam obtulit anxianti. Hęc dissipatorem filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus custodi curandũ reseruauit. In hac omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conseruatur: fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia ipsa ignis consumens.

Luc. 15. Ibidèm. Luc. 10.

8. BASILIVS scripsit homiliam vnam de pœnitentia, quæ est vltima inter homilias variorum argumentorum ad populum.

Ex sermone de pœnitẽtia Tomo. 5.

9. CHRYSOSTOMVS scripsit decem homilias admodùm egregias de Pœnitentia, quæ habentur in Tomo quinto: post quas sequitur sermo de pœnitentia, vbi sic habet: O pœnitentia quæ peccatum miserante Deo remittis, & paradisum reseras: quæ contritum sanas hominem, & tristem exhilaras: vitam de interitu reuocas, statum restauras: honorem renouas, fiduciam das: & reformas vires, gratiámque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata tu soluis, omnia soluta reseras, omnia aduersa tu mitigas: omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro, splendidior sole, quam non vincit peccatum, nec defectio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat superbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre: si violentus quærat quę habet, non vetat: si vestem dirimat, non refragatur: percutienti maxillam præbet alteram. Iam angariatus vltrò adijcit, castigatus gratias agit, prouocatus tacet, exasperatus blanditur: superiori supplex est, inferiori subiacet: in corde eius contritio est, in ore eius confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta & fructifera pœnitudo. Sic pœnitenti præstò est Deus, esurienti nutritor, sitienti potator. Sapienti quod stultum putatur, sapit: quod triste est, placet: quod molle est, displicet: quod fluxũ est, horret. O pœnitentia misericordiæ mater, & magistra virtutum, magna opera tua, quibus reos resoluis, ac reficis delinquẽtes, lapsos releuas, recreas desperatos. Per te nobis Christus regnum cælorum appropiatum designat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Ità & baptista clamat: Facite fructus dignos pœnitentiæ, quoniam eccè adest regnũ Dei. Per te subitò rapuit latronem Christus ad regnũ: per te Dauid post flagitium felix iterùm recepit spiritum sanctum: per te Manasses post cruenta facinora eccè meruit fieri acceptabilis: per te Petro Apostolo, postquàm ter negauit, data est indulgentiæ dextera: per te filius prodigus regressus ad patrem, non solùm amplexum osculúmque paternum, sed etiam epulum vituli saginati, vestémque insignem promeruit adipisci: per te mulier fornicaria vberes stillauit lachrymas, fontéque sui baptismi protinùs lauit pedes Christi, crinéque detersit: per te Niniue ciuitas magna, populúsque integer barbarorum subitò Deum sapuit, virtutem tuam sensit, odorem tuum accepit, saporem tuum strinxit, dulcedinem tuam gustauit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, gemitum tuum suspiriúmque persensit, fructúsque vbertatis tuæ abundanter exhibuit: & sic per opera tua non solùm decretæ mortis discrimen euasit, sed etiam vitæ incognitæ coronam accepit. Cuius similitudini pœnitentiam comparemus? Sic est quo modo ager fructifer, aut vinea fœcunda, aut etiam arbor fructifera: fructus eius edit peccator famelicus, proficit in fiducia Dei, acceptáque remissione pinguescit in vita.

Pœnitentiæ vis.

Matth. 4. Matth. 3. Luc. 23.

Mar. 14. Matth. 26. Luc. 15. Lucæ 7. Ionæ 3.

10. MATTHAEI quinto: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

1. B. HIEREMIAE decimooctauo: Ait Dominus, Eccè sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israël. Repentè loquar aduersùm gentem & aduersùs regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersùs eam, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei: Et subitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud.

2. EZECHIELIS decimooctauo: Si aũt impius egerit pœnitẽtiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia pręcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quã operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meę est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Et paulò pòst: Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis. In iniustitia quam operatus est, morietur. Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiã, ipse animam suam viuificabit. Considerans enim & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Iterùm ibidèm: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & nõ erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus pręuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

3. ET capite trigesimotertio: Tu ergò fili hominis, dic ad domum Israel: Sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: quomodò ergò viuere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego, dicit Dominus Deus: Nolo mortem impij, sed vt cõuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs vestris pessimis: & quare moriemini domus Israel? Tu itaq; fili hominis, dic ad filios populi tui: Iustitia iusti nõ liberabit eum, in quacunq; die peccauerit: & impietas impij nõ nocebit ei, in quacũq; die cõuersus fuerit ab impietate sua. Et iustus nõ poterit viuere in iustitia sua, in quacunq; die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, oẽs iustitiæ eius obliuioni tradẽtur: & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritq; iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ am-

ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei. Iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

4. IONAE tertio, vt suprà quęstione septima, de Pœnitentia, C. testimo. quinto.

5. MATTHAEI tertio: Progenies viperarũ, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

6. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quę enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

7. ACTORVM vndecimo: Glorificauerunt Deum, dicentes: Ergò & gentibus pœnitentiã dedit Deus ad vitam.

1. C. MATTHAEI quarto, 2. LVCAE quinto, vt in textu.

3. LVCAE decimotertio: Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. Et respondens Iesus, dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilęis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiã habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decẽ & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hierusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam nõ habueritis, omnes similiter peribitis. Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborẽ fici habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quęrẽs fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorẽ vineæ: Eccè anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac: & non inuenio. Succide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondẽs, dixit illi: Domine, dimitte illã & hoc anno, vsq; dum fodiam circa illam, & mittã stercora: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

4. CYPRIANVS epistola decimaquarta ad Clerum: Pœnitentiam aũt ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur. Lib. 3. epi. 14. Operibus Deum promeremur.

DE SACRAMENTO
EXTREMAE VNCTIONIS.

I

Quid de Sacramento extremæ Vnctionis credendum est?

a Concil. Cõstantien. sess. 15. & Florent. & Trident. sess. 14. Innocẽtius I. epist. 1. ad Decentium Eugub. c. 8. Petrus Damia. ser. 1. in Dedicatione ecclesiæ. Ber. in vita Mala. episcopi. Cõcil. Vuorma. can. 72.

ID IPSVM nempe, quod Catholica[a] Ecclesia constanter docet, signum hoc esse sacrum, in consecrato oleo institutum, vt per illud cęlestis virtus ad salutem, non animæ solùm, sed & corporis, applicetur ægrotis ex diuina institutione.

Iaco. 5. d & ibid. Beda.

B. Cui Sacramento testimonium longè clarissimũ prębet Iacobus Apostolus, cùm in hæc verba scribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngẽtes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.*

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta damnat articulum octauum Ioannis Hus, qui sic habet: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ. *Septem Sacramenta.*

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quintum sacramentum est extrema Vnctio, cuius Materia est oleum oliuæ per Episcopũ benedictum. Hoc sacramentũ nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est: in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramẽti est hæc: Per istam vnctionem, & suam pijssimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid peccâsti per visum &c. Et similiter in alijs membris: Minister huius sacramenti est sacerdos: Effectus verò est mẽtis sanatio: inquantùm autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit Beatus Iacobus Apostolus: Infirmatur quis in vobis? &c. *Sacramẽtum quintum. Materia. Qui sint inungẽdi, & in quibus partibus. Forma. Minister. Effectus.*

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremę Vnctionis: Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de Pœnitentia adiungere ea quę sequuntur de Sacramento extremę Vnctionis: quod non modò pœnitentię, sed & totius Christianę vitæ, quę perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à Patribus. Primùm itaque circa illius institutionem, declarat & docet, quòd clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remedijs aduersùs omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis alijs præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint: ità extremæ Vnctionis sacramento finem vitæ tanquàm firmissimo quodam præsidio muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullũ tamen tempus est, quo vehemẽtiùs ille omnes suę versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitùs, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendére nobis exitum vitæ perspicit. CAPVT primum: Instituta est autem sacra hęc Vnctio infirmorum, tanquàm verè & propriè Sacramentum noui testamenti, à Christo Domino nostro apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrũ, & effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. nam vnctio aptissimè spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotãtis inungitur, repręsentat. *Cur institutũ sit hoc Sacramentum. Mar. 6. Apud Marcũ insinuatũ, & à Iacobo fidelibus commendatum & promulgatũ: sed à Christo institutum. Iaco. 5. Materia.*

Forma. tat. Formam deindè esse illa verba, Per istam vnctionem, &c. CAPVT secūdum: Effectus. Res porrò & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est spiritussancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuiùs fert, & Gen. 3. tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdùm, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. CAPVT tertium: Iam verò quòd attinet ad præscriptionē eorū, qui & suscipere & Minister. ministrare hoc sacramentum debent, haud obscurè fuit illud etiā in verbis prędictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios huius sacramēti ministros esse ecclesiæ presbyteros. quo nomine eo loco non ętate seniores aut primores in populo intelligēdi veniūt, sed aut episcopi, aut sacerdotes ab ipsis ritè ordinati 1. Tim. 4. per impositionem manuum presbyteri. Qui inungendi. Declaratur etiam, esse hanc vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decumbunt, vt in Repetitio huius sacramenti. exitu vitæ constituti videantur: vndè & sacramentum exeuntium nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptā hāc vnctionem cōualuerint, iterùm huius sacramenti subsidio iuuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ Hæreses de hoc sacramento. discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam, docent hanc Vnctionē, vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptū, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessâsse asserūt, quasi ad gratiam curationum duntaxàt in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt ritum & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramēti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse: & deniquè qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quantùm ad ea quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nō contēnitur hoc Sacramentū sine spiritussancti iniuria. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius spiritussancti iniuria esse posset. Hæc sunt quæ de Pœnitentiæ & extremæ Vnctionis sacramentis hæc sancta œcumenica Synodus profitetur & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inuiolabiliter seruandos esse tradit, & asserentes contrarium, Institutum à Christo. perpetuò damnat & anathematizat. IN eadem sessione canon primus de extrema Vnctione: Si quis dixerit, extremam Vnctionem non esse verè & propriè sacramentum à Christo Domino nostro institutum, & à Gratiam conferre. beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus, ac figmētum humanū, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit sacrā infirmorum Vnctionem nō conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos, sed iam cessâsse, quasi olim tantùm fuerit gratia curationū, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, extremæ Vnctionis ritum & vsum, quē obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideoq́ue eum mutandum, posséque à Christianis Minister. absque peccato contemni, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quauis communitate, ob idq́ue proprium extremæ Vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum episcopum, capite octauo: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cælestinus diaconus in epistola sua, esse à tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in Iacob. 5. nomine Domini: & oratio fidei saluabit laborantem, & suscitabit illum Dominus: & si peccata fecit, remittet ei. Exponit locū Apostoli Iacobi de hoc Sacramento. Quod non est dubium, de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, Materia. quo ab episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate inungendo. Qui inungi possunt. Cęterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere dubiū non Minister. est. Nam idcircò de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus alijs impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, Genus Sacramenti est hęc infirmorum vnctio. cuius est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi nō potest, quia genus est sacramēti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnū genus putatur posse concedi?

5. PETRVS Damianus in sermone primo in Dedicatione ecclesiæ: Tertium sacramentum est vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis assistit, & recordatus est quoniam puluis sumus. Ait enim Diuus Iacobus: Infirmatur quis in Iacob. 5. vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittētur ei. Effectus extremæ vnctionis. Solennis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, immittitur timor Domini. Vidésne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissima mitiget vnctione? Vndè & sancti patres hanc vnctionem sacramentum esse sanxerunt. Sacramentū.

6. BERNARDVS in vita sancti Malachię Episcopi: Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorensis Monasterij. Cuius vxor cùm infirmaretur ad mortē, rogatus Malachias vt descenderet priusquàm moreretur, infirmam vncturus oleo: descendit, & intrauit ad eam. Quo viso exultat illa, spe animata salutis. Et cùm pararet vngere eam, visum est omnibus differendum potiùs vsque manè. Erat enim vespera. Acquieuit Malachias, & data benedictione super ęgram, exiuit cum his qui secum erant. At verò post modicū subitò clamor factus est, planctus & strepitus multus per totam domum, siquidem insonuit quòd mortua esset. Accurrit Malachias tumultu audito: & secuti sunt eum discipuli eius. Luget Malachias, quod mulier fraudata gratia Sacramenti huius expirârit. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expirâsse, consternatus est animo, sibi imputans, quòd fraudata gratia sacramenti obierit. Et eleuatis in cælum manibus, Obsecro Domine, (inquit) insipienter egi, ego peccaui qui distuli, non ista, quæ voluit. Hæc dicens, contestatus est in audientia omnium, nullam se recepturum consolationem, nullam daturum requiem spiritui suo, nisi quam tulerat, liceret restituere, gratiam. Et stans super eam, tota nocte laborabat in gemitu suo: & pro oleo sancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipse quidem sic. Ad suos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in psalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt peruigilem. Et manè facto, exaudiuit Dominus sanctum suum, quia spiritus Domini erat postulans pro eo, qui postulat pro sanctis gemitibus inenarrabilibus. Miraculum. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt solent, qui de graui somno euigilant, fricans sibi manibus frontem &

& tempora, super lectũ se erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè salutat eum. Et verso luctu in gaudium, stupor appræhendit omnes, & qui viderunt, & qui audierunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominùs, sciens in hoc sacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei saluet infirmum. Post hæc abijt ille, & illa conualuit, & viuens incolumis tempore aliquanto, vt gloria Domini manifestaretur in ea, peracta pœnitentia quã sibi Malachias iniunxerat, in bona Cõfessione iterùm obdormiuit, & migrauit ad Dominum.

Hoc Sacramento remittuntur peccata.

TANDEM describens mortem Malachiæ, sic ait: Nec longè aberat dies ipsa, cùm talia loqueretur Malachias. Intereà iubet se sacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrum vt solenniter fieret, nõ sustinuit vt ad se ascenderent: ipse descendit ad eos. Iacebat siquidem in solario, domo superiori. Vngitur, & sumpto viatico, fratrum se orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

Malachias se sacro oleo inungi iubet.

Ex Innocentio.

7. CONCILIVM Vuormatiense Canone septuagesimosecundo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, &c. Pœnitentibus istud fundi nõ potest, quia genus est Sacramenti. nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodò vnum genus putatur concedi?

Sacramentũ est.

1.B. IACOBI quinto, vt in textu.

2. BEDA in caput quintum Iacobi, Vngentes eum oleo &c. Hoc & Apostolos fecisse in Euangelio legimus, & nunc Ecclesiæ consuetudo tenet, vt infirmi oleo consecrato vngantur à presbyteris, & oratione comitante sanentur. Nec solùm presbyteris, sed, vt Innocentius Papa scribit, etiam omnibus Christianis vti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate vngendo. Quod tamen oleum non nisi ab episcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, significat oleum consecratum in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomẽ Domini super eum inuocare debent. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vndè Apostolus Corinthijs, qui corpus Domini percipere indignè soliti erant, ait: Ideò inter vos multi & infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis sint, & hęc presbyteris ecclesię confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare fategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis peccata queunt dimitti.

Infirmi etiã Bedæ tempore oleo sacro inungebantur.

Oleum consecratum.

Peccata remittuntur.

1. Cor. 11.

II

Quid his verbis docet Apostolus?

a In c. 6. Mar. & in 8. Luc. & c. 5. Iacob. Innocen. 1. vt sup. Concil. Melden. can. 1. apud Burch. li. 4. cap. 75. & Iuonem par. 1. ca. 269.
b Theophy. in c. 6. Marci.

A. Primùm Sacraměti huius ostendit elementum, seu materiam oleum esse, Pontificali benedictione (vt rectè ait [a] Beda) consecratum. Significat autem [b] hilaritatem animi & confirmationem internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

c Chrysost. lib. 3. de sacerd. & Orig. hom. 2. in Leuitic.
d Marc. 6. b & ibid. Theophy. & Beda.

B. Deinde per Apostolum designatur Sacramenti minister proprius, nimirùm [c] Sacerdos, qui sacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec frustrà de Apostolis est scriptum: [d] *Vngebant oleo multos ægrotos, & sanabant.*

C. Prætereà qui suscipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo dicti sunt infirmi: quoniam, vt Ecclesiæ mos est, in grauibus & periculosis infirmitatibus tantùm sacra isthæc vnctio celebratur.

TESTIMONIA.

1.A. BEDA in caput sextũ Marci super ea verba, Dęmonia multa eijciebant, & vngebãt oleo multos ęgrotos, & sanabãtur: Dicit Apostolus Iacobus, Infirmatur qs in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orẽt super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Vndè patet, ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni vel alij quilibet ægroti vngantur oleo, pontificali benedictione consecrato.

Apud Marcũ insinuatũ fuit hoc Sacramentum.

2. IDEM in caput octauum Lucæ: Quidam vicinus mihi presbyter retulit, se quandam sanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quandiù res latebat, nihil apud eã proficere potuisse. Confesso autem quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisq; quæ oportebat purificationũ generibus effugâsse, & eiusdem fœminę corpus ab vlceribus quę dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curâsse. Sed dum vnum de vlceribus, quod altiùs lateri infixũ repererat, nullatenùs posset quin cõtinuò pãderetur obducere, ab eadem ipsa quam sanare volebat, cõsilium quo sanaretur accepisse. Si (inquit) oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento adsperseris, sicq; me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondàm per spiritum in quadam longiùs posita ciuitate, quam nũquàm corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa suggesserat, statimq; vlcus remedium, quod antè respuerat, accipere consensit.

Salis benedicti vis.

Oleum pro infirmis consecratum, & eius virtus.

3. ET in caput quintum Iacobi, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. secundo.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decẽtium Eugubinum capite octauo, vt suprà quęst. prima, A. testimo. quarto.

5. CONCILIVM Meldense canone primo, teste Burchardo libro quarto, capite septuagesimoquinto, & Iuone parte prima, capite ducentesimo sexagesimonono: Presbyter in Cœna Domini ampullas tres secum deferat, vnã ad chrisma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiã ad infirmos iuxta sententiam Apostolicam, vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiæ &c.

Chrisma, oleum catechumenorum, & infirmorum oleum consecrantur in die cœnæ Domini.

6. THEOPHYLACTVS in caput sextũ Euangelij secundùm Marcum: Quòd vnxerint oleo Apostoli, solus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatq; misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, ac gaudium, hilaritatémque spiritalem accipimus.

Iacob. 5.

Olei significatio mystica.

1.B. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio:

Sacerdotes sunt huius Vnctionis ministri. Iacob.5.

dotio: Sacerdotes non solùm, quum nos regenerant, sed posteà etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eũ, vngentes eum oleo &c.

2. ORIGENES homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum. In euangelio est ista prima, qua baptizamur in remissionẽ peccatorum: secunda remissio est in passione martyrij, &c. Est adhuc & septima, licèt dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte: quum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersũ me iniustitiam meam, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ &c.

Psal. 6. Psal. 41. Psal. 31.

3. MARCI sexto, vt in textu.

4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput sextum Euangelij secundùm Marcum, vt suprà A. testimonio sexto, & primo.

III

Quis est Sacramenti huius fructus & effectus?

A. Confert primùm ad remissionem [a] peccatorum, quæ quidẽ ab ægroto Pœnitentiæ remedijs non sunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum suorum onere ac morbo in primis leuetur.

B. Deindè prodest ad corporalem infirmitatem vel [b] depellendam, vel alleuiandam, quatenùs expedit eam ægroto recuperare.

C. Postremò ad consolationem & fidutiam subministrandam valet, qua sanè in supremo illo agone, exituque animæ opùs est maximè, quando & cum doloribus acerbissimis, & cum horrendis dæmonibus [c] morituro est grauissimè confligandum. Vndè licèt salus corporis ægroto non restituatur, vt qui post acceptam hanc vnctionem moritur sæpè, tamen gratia in hoc sacramento peculiaris præbetur ad morbi vim, molestiasque constantiùs perferendas, & ad mortem ipsam faciliùs excipiẽdam. Atque hoc est, quod per Apostolum suum Deus promisit: *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remittentur ei.* (Iacob.5.)

D. Ad quos quidem designandos effectus, etiam olei natura, seu natiua vis pulchrè congruit, vt explicat [d] Theophylactus. Quocirca retinendum est prorsùs quod saluberrimè monet [e] Augustinus: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est, impleatur in eo: [f] *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

a Bernardus in vita S. Malach. episcopi. Concil. Triden. vt suprà.
b Ibid Bernard.
c Cyrill. Alex. in ora de exitu animæ. Grego. lib. 24. Moral. c.17. & 18. hom.39. in Euang. Climacus gradu 6. Euseb. Emisen. hom.1. ad monach. Seuer. Sulpit. de transitu S. Martini.
d In c.6. Mar.
e Serm.215. de temp. Vide etiam de rect. cath. conuer. Et de visitat. infirmorũ, lib. 2. cap. 4. item in speculo.
f Iacob.5.d

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS in vita Malachiæ episcopi, vt suprà quæst. prima, A. testimo. sexto.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de hoc Sacramento, capite secundo & canone secundo, vt suprà quæst. prima, A. testimon. tertio.

1. C. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulẽtam timeo gehennã, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris. Paueo tenebras, quoniam nihil admittũt lucis. Formido pestiferũ vermem, quoniam est perennis. Vereor angelos in iudicio, quoniam sunt immisericordes. Terreor mente, concipiens illius diei rigidum & immotum iudicium, horrendum tribunal, iudicem seuerum. Consternit me fluuius igneus ante forum illud incitatus, flammisq; furentibus crepitans &c. Et post interiecta quędam: Quis terror, quis tremor, quod certamẽ, quæ vis animam manet à corpore secedentem? Quandoquidem nos adeunt cælestes exercitus & potestates, ex aduersis verò copijs, tenebrarum rectores, nequitiæ domini, telonarchę exigendis tributis pręfecti, logothetę, rationũ cõditores, atq; actionum calculatores, in aére agentes, necnõ homicida diabolus ille princeps improbitatis, cuius lingua perindè quasi acuta nouacula, de quo propheta: Sagittę, inquit, potentis acutæ cũ carbonibus desolatorijs, insidiatur tanq̃ leo in spelũca sua, draco magnus, apostata, orcus os suũ expãdens, imperator noctis, damnator mortis, & vt vindex animam coercens, cõferens, supputansq; cunctos actus meos, rebus, verbis, scientia, ignorantia, cõmissos reatus ac flagitia ab adolescentia in eam vsque diem, qua sum compræhensus. Exindè quanta formidine & tremore arbitraris animã die illa percelli horribiles intuentem, atroces, impios, & aduersos dæmones, æquè atquè æthiopes caliginosos adstantes, ità vt forma ipsa quouis tormento sit grauior. Quos nimirùm adspiciens anima subsultat, conturbatur, affligitur, exterretur, cõtrahitur, ad cęlestes angelos confugiens, à quibus excepta subit aërem, & sublime petens offendit telonia, conscendentes animas obseruantia & remorãtia. Siquidem vnumquodq; teloniũ peculiaria quędã crimina profert. Primum quidem loquacitatis, quæcunque per os & linguam ex mendacio, iureiurãdo, periurio, ociosos item sermones, nugaces, vanos, gulæ ingluuies, abusus vini, profusiores crapulas, immodicos pariter risus atq; dede-

Dan.7. Tremor & certamen animæ à corpore recedentis. Psal.119. Psal.9. Aspectus dæmonum horrendus. Reddenda est ratio.

dedecentes, cum suauijs impudicis, & fœdis ac meretricijs cantionibus. Cõtrà verò sacrosancti angeli animam vnà deducentes, proponunt & ipsi quænam bona ore & lingua sumus locuti, orationes, gratiarum actiones, psalmos, odas, hymnos, & cantus spirituales, scripturarumq; lectiones, & quæcunque bona anteacto tempore ad Deum ore linguaq; fudimus. Alterum telonium quæcunque visu commisimus exigit, adspectus indecoros, superuacaneos, infrænes, & nutus dolosos. Tertium auditus, & quæcunque per huiusmodi sensum spiritus immundos introducunt. Quartum est olfactus, suaueolentię vnguentorum, tetriq; odoratus, quibus mulierculæ, mimæ & meretrices gaudent. Quintum coarguit quæcunque noxia tactu manuum improbarum sunt perpetrata. Sunt & alia vitiorũ telonia, liuoris, æmulationis, nimię gloriæ, inanis fastus, crudelitatis, excandescentiæ, iracundiæ, furoris, scortationis, adulterij, mollitiei, inuidẽtiæ, veneficij, cæterarumq; detestabilium ac Deo inuisarum actionum. Breuiter vnumquodque vitiũ & scelus suos ità deincèps telonas obtinet, id est, publicanos ac portitores. Hæc ergò atque his maiora & plura spectans anima, quibus terriculamentis, quanta trepidatione corripi censenda, quoad lato iudicio libera euadat? Illa est hora dolorosa, periculosa, luctuosa, inconsolabilis, donèc ei pateat exitus: Stant nanque ex aduerso malorum spirituum, diuinæ potestates, actus ipsius animæ studiosos ac meritorios depromentes, facta, dicta, cogitationes, & conceptus hauriunt. Itaque in medio stans anima meticulosa & trepidans, quousquè ob actiones, dicta, factaq; sua, vel damnata in vincula conijciatur, vel iustificata liberetur. Suorum enim quisque peccatorum catenis adstringetur, &c.

Animæ terror & trepidatio. — *Prouer. 5.*

2. GREGORIVS libro vigesimoquarto Moralium, capite decimoseptimo: Sæpè ergò electis etiam nolentibus in cogitatione surripitur, quod in se quidem solerter inspiciunt, & ante Dei oculos quanti sit reatus attendunt, & cùm de his omnibus semper iudicia districta pertimescant, tunc tamen hæc vehementer metuunt, cùm ad soluendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici appropinquare se cernunt. Et fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc trãsuolat de phantasmate cogitationis: quia subductis è medio omnibus, se & illum tantummodò considerant cui appropinquant. Crescit pauor vicina retributione iustitiæ, & vrgẽte solutione carnis, quantò magìs districtum iudicium iamiamq; quasi tangitur, tanto vehementiùs formidatur. Et si ea quæ sciunt, nunquàm se prætermisisse meminerunt, formidant tamen illa quæ nesciũt: quia videlicet semetipsos dijudicare & comprehendere omninò nõ possunt, atq; vrgente exitu subtiliore terrentur metu. Vndè redemptor noster solutioni carnis appropinquans, & membrorum suorum seruãs speciem, factus in agonia, cœpit prolixiùs orare. Quid enim pro se ille cùm in agonia esset, peteret, qui in terra positus, cælestia cũ potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quandã terroris ac formidinis patimur, cùm per solutionẽ carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuslibet anima immeritò terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in æternũ mutare nõ possit.

In hora mortis quõ etiã iusti metuãt. — *Luc. 22.*

3. ET capite decimooctauo: Consideramus quippe, quòd viam vitæ præsentis nequaquàm sine culpa transire potuimus: consideramus etiam, quia nec hoc quidem sine aliquo reatu nostro est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate iudicemur. Quis enim nostrûm vitam præcedentium patrum valeat vel superare, vel assequi? Et tamen Dauid dicit: Nè intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Paulus cùm diceret, Nihil mihi conscius sum: cautè subiunxit, Sed nõ in hoc iustificatus sum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus omnes. Ioannes dicit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quid ergò facient tabulæ, si tremũt columnæ? Aut quomodò virgulta immobilia stabunt, si huius pauoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergò carnis appropinquans, nonnunquàm terrore vindictæ etiã iusti anima turbatur. Cui etsi quid tranquillum in hac vita sapere potuit, mortis articulo interueniente concutitur, vt iurè dici debeat: Abominabilis fit ei panis in vita sua, & animæ eius cibus antè desiderabilis. Vel certè propter pauoris pœnam hoc quod illic subditur: Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.

Psal. 142. — *1. Cor. 4.* — *Iacob. 3.* — *1. Ioan. 1.* — *Etiam iusti anima in morte turbatur.* — *Iob 33.*

4. IDEM homilia trigesimanona in Euãgelia: Cogitandum valdè est, quantùm nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, qui pauor mentis, quanta tũc omnium malorum memoria, quæ obliuio transactæ felicitatis, quæ formido & consideratio iudicis. Tunc maligni spiritus, egrediente anima, sua opera requirunt. Tunc mala quæ suaserunt, replicant, vt sociã ad tormenta trahant. Sed cur hoc de peruersa solummodo anima dicimus, cùm ad electos quoquè egredientes veniant, & suum in illis, si præualeant, aliquid requirant. Vnus autem in hominibus extitit, qui ante passionem suam libera voce dixit: Iam non multa loquar vobiscum: venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quia enim hunc mortalem hominem vidit, suum in illo mundi princeps aliquid inuenire posse credidit. Et paulò pòst: Vndè curandum nobis est, & cum magnis quotidiè fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis sua in nobis opera requirens in die nostri exitus princeps huius mundi veniat, si etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæsiuit, in quo suum inuenire nihil potuit. Quid tamen nos miseri dicturi, quid acturi sumus, qui innumera mala commisimus? Quid requirenti aduersario, & multa sua in nobis inuenienti dicemus, nisì solum quod nobis est certum refugium & solida spes quia vnum cum illo facti sumus, in quo princeps huius mundi, & suum aliquid requisiuit, & inuenire minimè potuit? Sed quid prodest quòd eidem redemptori nostro per fidem iungimur, si ab eo moribus disiungamur? Ipse enim dicit: Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Recta ergò opera, rectæ fidei iungenda sunt.

Pauor in hora mortis. — *Dæmonũ importunitas.* — *Ioan. 14.* — *Matth. 7.*

5. IOANNES Climacus, in libro de triginta gradibus, gradu septimo: Stephanus quidam hoc in loco habitans, solitariam & quietam vitam adamauerat. Hic cùm annos plurimos in monastico certamine egisset, ieiunijsq; maximè & lachrymis esset ornatus, alijsq; prætereà virtutum priuilegijs floreret, cellulã ad radicem mõtis, in quo sacram illam, diuinamq; visionem speculatus olim fuerat Helias, sibi construxerat. Hic igitur tam venerandus moribus, intentione maioris laboriosiorisq; pœnitentiæ, profectus est ad Anachoretarum locum, cui Fides nomen erat. Quo in loco quũ annos aliquot arctissimo vitæ instituto peregisset, (erat enim hic locus ab omni consolatione mortali penitùs remotus, omnibusq; ferè hominibus inuius: septuaginta enim ferè millibus passuum, ab omni humana habitatione disiunctus erat) rursùs extremo vitæ tempore redijt, cupiens in cellula sua priore sancti illius montis habitare. Erant enim ibì duo ex Palę stina discipuli admodùm religiosi, qui etiã priùs obseruabant cellulam senis. In qua cùm paucos egisset dies, languorem incurrit, ex quo & mortuus est. Igitur ante vnum exitus sui diem repentè animo obstupuit, apertisq; oculis ad dexteram atque ad sinistrã partem lectuli circunspiciebat, & quasi rationem quidam à se exigerent, cunctis qui adstabant audientibus, aiebat, aliquando quidem: Ità fanè: Sic reuerà est, sed pro hoc tot annis ieiunaui. Aliquãdo verò, Non certè, sed mentimini,

Ab eremita Stephano iam morituro rationem accuratã reposcunt.

timini, hoc non feci. Deindè rursus: Ità verè est: Hoc ità est: sed fleui, sed ministraui. Ac rursus: Verè me accusatis. In quibusdam etiam aliquando aiebat: Ità sanè, & quidem ad hæc quid dicam, non habeo, ideò misericordia opùs est. Et erat profectò spectaculum horrendum ac terrificum, inuisibile illud, sæuissimúmque iudicium, in quo etiam (quod terribilius est) & quod non fecerat, illi obijciebât (me miserum) quietis ac solitudinis sectatori. In nonnullis verò peccatorum suorum, quid ad ea respondere posset, se non habere dicebat, qui iam ferè quadraginta annos monachus fuerat, & lachrymarum gratiam habuerat. Quidam verò mihi veraciter affirmauerunt, quòd hic dum esset in eremo, leopardum quoque ex manu sua nutriebat. Hic ipse tamen, cùm adeò infestè ratio à se exigeretur, carne solutus est.

Obijciunt dæmones ea quæ non perpetrauimus.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia prima ad Monachos: Paratos nos inueniat extrema necessitas, quæ sæpè præuenit imparatos. Certam nobis imponat solicitudinem incerta conditio: quotidianus sit illius periculi metus, cuius nescitur incursus. Quàm tardè misera anima malorum suorum pœnitebit, cùm die vltimo superueniente, separari se à corpore suo viderit, cùm sibi in fine claudenti oculos nigrescere & horrescere sempiterna nox cœperit: cùm iacere ante se vacuum salutis ac lucis infelicem commilitonem suum viderit incentorem pariter ac deceptorem, cum quo de arena mundi huius per flagitium suum victa discessit: Cùm cœperit ab eodem iam diuulsa immanes & inanes dare super eum planctus, & dicere: Vbi sunt animositates & cupiditates tuæ, quibus hucusquè impatienter arsisti, & arsura iugiter congregâsti? Eccè transiêrunt illa omnia tanquàm vmbra, abiêrunt oblectamenta, & sola in perpetuum opprobria & crimina remanserunt. Væ mihi ò anima, ad tam perditum vas, velim nolim, reditura sum, & propter fugitiuas voluptates nunquàm effugiendis cum eo vaporibus concremanda. Quid inter hæc, cùm eam cœperit ad definitam sententiam & immobili lege defixam, importunus depositi exactor abstrahere, & hincindè insultare & insistere infernalium diræ facies ministrorum? Quid erit, cùm ab apparitoribus mortis per hunc vastum aërem separari, & per semitas tenebrarum abduci trâs diem cœperit, & nequaquàm remeabile iter agere per fines illos vbi ipsa lux deficit, cùm peregrina vbiq; anima, comitante malorum suorum tristi agmine, viderit se per extremas mundi oras in illud inane ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum chaos, quod vitæ mortísque regionem discernit, intrare, & vitales auras naturæ ipsius exul amittere? Cùm rebus humanis Vale vltimum dicens, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum & vix oculis attingendum pertrahetur profundum, diuersis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantum perdidit precium, tantum exceptura supplicium?

Anima alloquitur corpus.

Diræ facies [illegible] ministrorum.

7. SEVERVS Sulpitius de transitu sancti Martini: Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere. Quid hîc, inquit, adstas cruenta bestia? Nihil in me funeste reperies: Abrahæ me sinus recipiet. Cum hac ergò voce, fatigatum Diuinis operibus spiritum cælo reddidit.

Martinus videt assistentē dæmonem.

8. IACOBI quinto, vt in textu.

1. D. THEOPHYLACTVS in caput sextum Marci: Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significátque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudiū hilaritatemq; spiritalem accipimus.

Olei natiua vis & significatio.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo decimoquinto de tempore: Quotiès aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & indè (siue deindè) corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis? inducat presbyteros &c. Videte fratres quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorū indulgentiam merebitur obtinere.

Aegroti inungendi post communionem sacram.

Iacob. 5.

3. IN tractatu de rectitudine Catholicæ conuersationis: Quotiès aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non diuini, non sortilegi, non carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceantur, sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleúmque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vndè corpus suum vngatur, & secundùm Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebitúrque in illo, quod Dominus in Euangelio promisit, dicēs: Omnia quæcunque petieritis patrem in nomine meo in oratione, credentes accipietis.

Aegroti quid agere debeant.

Matth. 21.

4. ITEM in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo sancto in nomine IESV: & oratio fidei saluabit infirmum. Ergò sic roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per apostolum suum Dominus: ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum, suscipere fili mi non renuas. viaticum tibi erit saluberrimum.

Iacob. 5.

5. IDEM in Speculo in præfatione: Quis ignorat, in scripturis sanctis, id est, legitimis, Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis, authoritate canonica prę ditis, quædam sic esse posita, vt tantùm scirentur & crederentur: quædam verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita nè fierent? Horū autem quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt Sacramentorum velata mysterijs, quæ multa veteris testamenti populo illi facienda mandata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requiruntur atque tractantur. Alia verò etiam nunc facienda suut, si facienda præcepta sunt: nec facienda, si prohibita. De his igitur quæ ità sunt posita in literis sacris, vel iubendo, vel vetando, vel sinendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui testamenti ad vitam piam exercendam morésque pertineant, hoc opus quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantùm me Deus adiuuat, omnia talia de canonicis libris colligam, atque vt facilè inspici possint, in vnum tanquàm speculum congeram. Cùm itaque Augustinus paulò ante finem speculi sui sententias adferat ex B. Iacobi epistola, inter cæteras ponit & istam: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.

Vtrùm omnia quæ in sacris literis vtriusque testamenti continentur, ad Christianos, & quo modo pertineant.

Iacobi Apostoli præceptū de infirmorum inūctione, ex Augusti. sententia ad Christianos oēs pertinet.

6. IACOBI quinto, vt in textu.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

I

Quid est Ordinis Sacramentum?

Auguſt. lib. 2. contra epiſt. Parme. c.13.& de bono coniug. c.24.& lib. 1. cont. Donatiſt. cap.1. Leo epi.81. ad Dioſco. Grego. in cap.10. & 16. lib.1. Regum. Nyſſen. Oratione de ſancto Baptiſmate. Conc. Florent. Triden. ſeſ.23. Ambr. in 12. cap.1. ad Corin. Theophylac. in cap. 19. Luc. a 1.Cor.4.a Malach.2.b 1.Timoth. 3.a b 5.c Epheſ.4.c 1.Corinth.14. a b d & 12. d

EST, quo ſingularis gratia ac poteſtas ſpiritualis quibuſdam traditur, vt munus in Eccleſia ex profeſſo gerant.

B. Hoc eſt, Sacramentum per quod, velut oſtium, neceſſariò intrant legitimi diſpenſatores[a] myſteriorum & eloquiorum Dei, miniſtri CHRISTI & Eccleſiæ, Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demùm in Eccleſiaſticis munijs obeundis ritè & cum authoritate verſantur.

b Heb.5.b Acto.1.d Cyprian. epiſt. 52. Tertulli. de præſcrip. Hæretic. Concil. Latera. cap.3. Innoc.3. ad Metenſes ca. Cùm ex iniuncto, tit. de Hæreticis.

c Matth. 10.a Luc. 9.a Mar. vlt. d Ioan.20.f.17.c. Acto.13.a. Tit.1.b

C. [b] Nemo enim, vt ſcriptura teſtatur, ſibi ſumit aut ſumere debet honorem, exercendorum videlicet miniſteriorum Eccleſiæ, nisì qui vocatur à Deo, tanquàm Aaron: hoc eſt, nisì Sacramento viſibilis Ordinationis initiatus, & ab Epiſcopo legitimè ordinatus, miſſusq́; [c] fuerit ad opus certi miniſterij, quod in Eccleſia pro ſuo ſtatu gerat iuxta leges diuinæ & Apoſtolicæ Traditionis.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimotertio: Nam illud quod quidã eorũ veritate cõuicti dicere cœperant, Baptiſmum quidẽ nõ amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet fruſtrà & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtẽditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmũ amittere nõ poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrunq; enim ſacramentũ eſt, & quadã conſecratione vtrunq; homini datur: illud cùm baptizatur, iſtud cùm ordinatur: ideóque in Catholica vtrunq; nõ licet iterari. Nam ſi quãdo ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore, ſuſcepti ſunt: etſi viſum eſt opùs eſſe vt eadẽ officia gererẽt q̃ gerebãt, nõ ſunt rursùs ordinandi: ſed ſicut baptiſmus in eis, ità Ordinatio manſit integra, quia in præciſiõe fuerat vitiũ, quod vnitatis pace correctũ eſt, nõ in ſacramentis, quæ vbicunq; ſunt, ipſa vera ſunt. Et cùm expedire hoc videatur Eccleſię, vt præpoſiti eorũ venientes ad Catholicã ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrẽt: non eis tamen ipſa ordinationis ſacramenta detrahũtur, ſed manẽt ſuper eos. Ideóq; nõ eis in populo manus imponitur, nè non homini, ſed ipſi ſacramẽto fiat iniuria. Etſi quãdo ignoranter fit, nec animosè defenditur factũ, ſed corrigitur cognitũ, venia faciliùs impetratur. Deus enim noſter, nõ eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: nec Eccleſiæ eius Sacramenta in eis qui ab Eccleſia receſſerunt, ſed ipſi qui receſſerunt, inimici ſunt. Sicut autem habent in baptiſmo quod per eos dari poſſit: ſic in ordinatione ius dandi, vtrunq; quidẽ ad perniciẽ ſuã, quãdiù charitatem nõ habẽt vnitatis. Sed tamen aliud eſt prorsùs nõ habere, aliud ſalubriter habere, aliud perniciosè habere, aliud ſalubriter habere. Et paulò pòſt: Sed ſi nos malè facimus, ipſi explicẽt, quomodò ſacramentũ baptizati nõ poſſit amitti, & Sacramentum ordinati poſſit amitti: quoniã dicunt, recedens ab Eccleſia, baptiſmũ non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunq; ſacramentũ eſt, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri ſacramento iniuria facienda eſt.

Ordo eſt Sacramentum, quemadmodùm & Baptiſmus: & vtrũque iterare non licet.

Ordinationis Sacramentũ.

1. Cor. 14.

Sacramentũ ordinati, & baptizati.

Vtrunq; Sacramentũ eſſe nemo dubitat.

2. IDEM in libro de bono coniugali, capite vigeſimo quarto: Quemadmodùm ſi fiat ordinatio cleri ad plebẽ congregandã, etiã ſi plebis cõgregatio non ſubſequatur, manet tamen in illis ordinatis ſacramentum ordinationis: & ſi aliqua culpa quiſquã ab officio remoueatur, ſacramento Domini ſemel impoſito nõ carebit, quanuis ad iudicium permanente.

In Ordinatis manet Sacramentum Ordinationis.

3. ET libro primo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite primo: Sacramentũ baptiſmi eſt, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptiſmi eſt, quod habet qui ordinatur. Sicut autẽ baptizatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum baptiſmi non amittit: ſic etiam ordinatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentũ dandi baptiſmi nõ amittit. Nulli enim ſacramento iniuria facienda eſt: ſi diſcedit, à malis vtrunq; diſcedit: ſi permanet, in malis vtrunq; permanet. Sicut ergò acceptatur baptiſmus quem non potuit amittere, qui ab vnitate diſceſſerat: ſic acceptandus eſt baptiſmus quẽ dedit ille, qui ſacramentũ dandi, cùm diſcederet, non amiſerat. Nam ſicut redeuntes qui priusq̃ recederent, baptizati ſunt, nõ rebaptizãtur: ità redeuntes qui priusq̃ recederent, ordinati ſunt, nõ vtiq; rursùs ordinantur: ſed aut adminiſtrãt quod adminiſtrabãt, ſi hoc Eccleſiæ vtilitas poſtulat: aut ſi non adminiſtrant, ſacramentum ordinationis ſuæ tamen gerũt, & ideò eis manus inter laicos nõ imponitur. Nam neq; ſacramentum baptiſmi, neq; ſacramentũ dandi baptiſmi, quando ab eis cum Maximiniano diſceſſit, Felicianus amiſit. Nũc enim eum ſecum habent, cum eiſipſis, quòd cùm forìs eſſet, in Maximiniani ſchiſmate baptizauit.

Sacramẽtum dandi baptiſmũ ſiue Ordinatiõis nõ amittitur, vt nec Baptiſmi Sacramentũ.

4. LEO Magnus epiſtola octogeſimaprima ad Dioſcorum Alexandrinum: Quod ergò à Patribus noſtris propenſiore cura nouimus eſſe ſeruatũ, à vobis quoq; volumus cuſtodiri, vt nõ paſsim diebus omnibus ſacerdotalis vel leuitica ordinatio celebretur, ſed poſt diẽ ſabbati eius noctis, quę in prima ſabbati luceſcit, exordia deligantur, hoc eſt, ſub lege diuini officij ſubſtituantur, in quibus his, qui conſecrandi ſunt, ieiunis, & à ieiunantibus ſacra benedictio conferatur. Quod eiuſdem obſeruantię erit, ſi manè ipſo Dominico die, continuato ſabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt: quam ad diem reſurrectionis, ſicut etiam in Paſcha Domini declaratur, pertinere non dubium eſt. Nam præter authoritatem conſuetudinis, quam ex Apoſtolica

Ordinatio ſacerdotalis & leuitica fieri nõ debet quouis tempore.

Ieiuni conſecrandi.

lica nouimus venire doctrina, etiã sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabã ex præcepto Spiritussancti ad Euangeliũ gẽtibus mitterẽt prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus quanta & dantiũ & accipientium deuotione curandũ sit, nè tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletũ. Et ideò piè & laudabiliter Apostolicis morẽ gesseris institutis, si hãc ordinandorũ sacerdotum formã per ecclesias, quibus Dñs præesse te voluit, etiã ipse seruaueris, vt his qui cõsecrandi sunt, nunquàm benedictiones, nisi in die resurrectionis Dñicæ tribuãtur, cui à vespera sabbati initiũ cõstat asscribi, & tantis diuinarũ dispositionũ mysterijs est cõsecrata, vt quicquid est à Dño insignius constitutum, in huius diei dignitate sit gestũ. In hac mundus sumpsit exordiũ, in hac per resurrectionem Christi & mors interitũ, & vita accepit initiũ. In hac Apostoli à Dño prædicandi omnibus gentibus euangelij tubam sumũt, & inferendũ vniuerso mundo sacramentũ regenerationis accipiũt. In hac (sicut beatus Ioãnes Euãgelista testatur) congregatis in vnũ discipulis, ianuis clausis, quum ad eos Dominus introijsset, insufflauit & dixit: Accipite spiritũ sanctũ: quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac deniq; promissus à Domino Apostolis spiritussanctus, aduenit: vt cælesti quadam regula insinuatum & traditum nouerimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium benedictionũ, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.

Actor. 13.

Sacramentũ benedictionis sacerdotalis.

Ioan. 20.

Ioan. 14. & 16.

5. GREGORIVS in caput decimum libri primi Regũ: Samuel Saul in principẽ vnxit, Deus autẽ ei cor aliud immutauit: quia sacrorũ Ordinũ sacramenta ab Ecclesiæ doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotẽte Deo interiùs roboramur. Virtus verò sacramenti, gratia est spiritus septiformis. Quã certè gratiã qui accipiunt, quasi alio accepto corde immutantur: quia quos gratia sua sanctus spiritus roborat, esse eos facit protinùs quod non erant.

1. Reg. 10.

Sacrorũ Ordinum Sacramenta.

Virtus Sacramenti Ordinis.

6. ET in caput decimumsextũ libri primi Regũ: Dauid in medio fratrum vngitur: quia electus doctor de eo, quòd singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquã gloriatur. Et quia per ministerium hominũ spiritualia in electis rectoribus dona cumulãtur, adiunctum est: Et directus est spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquũ. Spiritus quippe Domini post vnctionem dirigitur, quia foris Sacramenta percipimus, vt intùs sancti spiritus gratia repleamur. Foris nanq; homo, intùs Deus operatur, & nõ homo. Foris nanq; homo surgit, intùs se spiritus dirigit quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intùs robur sancti spiritus. Foris ordo cõmittitur, vt quę Dei sunt, agere debeat: intùs dirigitur spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat. Magnũ quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tãtum quia debili committitur, dirigitur spiritus, vt debilis roboretur, & magnũ onus tanto gratius ferat, quanto ipsum omnipotẽs spiritus fortiùs ad ferendum iuuat.

1. Reg. 16.

Sacramenta foris percipimus, vt intùs Spiritus sancti gratia repleamur.

Foris cõmittitur ordo, vt quæ Dei sunt agat: intùs datur spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione de sancto Baptismate: Eadẽ item verbi vis etiam sacerdotem augustũ & honorandũ facit, nouitate benedictionis à cõmunitate vulgi segregatũ. Quum enim herì ac tempore superiori vnus è multitudine ac plebe esset, repẽtè redditur preceptor, prẽses, doctor pietatis, mysteriorum latentiũ præsul, eaq; cõtingunt ei, cùm nihil vel corpore, vel forma mutatus, sed quòd ad speciẽ externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadã vi ac gratia, inuisibilem animam in melius transformatã gerẽs.

Benedictio facit sacerdotem, per quam anima inuisibili gratia in melius mutatur.

8. CONCILIVM Florentinũ in doctrina de Sacramentis: Sextũ sacramentũ est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionẽ confertur Ordo, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionẽ: Diaconatus verò per libri Euangeliorũ dationẽ: Subdiaconatus, per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de alijs per rerũ ad ministeria sua pertinẽtium assignationem. Forma sacerdotij, talis est: Accipe potestatẽ offerendi sacrificiũ in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine patris & filij & spiritus sancti. & sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius sacramenti, est episcopus.

Sacramentũ Ordinis, & eius materia.

Forma Sacerdotij.

Minister.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite primo: Sacrificiũ & sacerdotiũ ità Dei ordinatione cõiuncta sunt, vt vtrunq; in omni lege extiterit. Cùm igitur in nouo testamento sanctũ Eucharistiæ sacrificium visibile ex Dñi institutione catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet, in ea nouũ esse visibile & externũ sacerdotiũ, in quod vetus translatũ est. Hoc autẽ ab eodẽ Dño Saluatore nostro institutum esse, atq; Apostolis, eorumq; successoribus in sacerdotio, potestatẽ traditã cõsecrandi, offerẽdi, & ministrandi corpus & sanguinẽ eius, necnõ & peccata dimittendi, & retinendi, sacrę literæ ostendũt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. CAPITE secũdo: Cũ autem diuina res sit tam sancti sacerdotij ministerium, consentaneum fuit, quo digniùs & maiori cum veneratiõe exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures & diuersi essent ministrorũ ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirẽt, ità distributi, vt, qui iam clerici tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderẽt. Nam non solùm de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacrę literę apertã mentionẽ faciũt, & quę maximè in illorũ Ordinatione attendẽda sunt, grauissimis verbis docẽt: & ab ipso Ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atq; vniuscuiusq; eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorcistę, Lectoris, & Ostiarij in vsu fuisse cognoscuntur, quanuis non pari gradu. Nam Subdiaconatus ad maiores ordines à Patribus, & sacris concilijs refertur, in quibus & de alijs inferioribus frequẽtissimè legimus. CAPITE tertio: Cùm scripturæ testimonio, Apostolicã traditione, & Patrũ vnanimi cõsensu perspicuũ sit, per sacram Ordinationem, quę verbis & signis exterioribus perficitur, gratiã cõferri: dubitare nemo debet, Ordinẽ esse verè & propriè vnũ ex septẽ sanctæ Ecclesiæ sacramẽtis. inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiã Dei, quę est in te per impositionẽ manuũ mearũ. non enim dedit nobis Deus spiritũ timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. CAPITE quarto: Quoniã verò in Sacramento Ordinis, sicut & in Baptismo & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest, meritò sancta Synodus damnat eorũ sententiã, qui asserunt noui Testamenti sacerdotes temporariã tantummodò potestatẽ habere, & semel ritè ordinatos, iterùm Laicos effici posse, si verbi Dei ministeriũ nõ exerceãt. Quòd si qs omnes Christianos promiscuè noui Testamẽti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali prẽditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quàm Ecclesiasticam hierarchiam, quæ est vt castrorũ acies ordinata, confundere, perindè àc si cõtra beati Pauli doctrinã, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euãgelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proindè sacrosancta Synodus declarat, præter cęteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorũ locũ successerunt, ad hunc hierarchicũ Ordinem præcipuè pertinere, & positos, sicut idẽ Apostolus ait, à Spiritu sancto, regere Ecclesiã Dei, eosq; presbyteris superiores esse, ac Sacramentũ Cõfirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse: quarum functionum potestatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Docet insupèr sacrosancta Synodus, in Ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum Ordinũ nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationẽ siue authoritatem ità requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potiùs decernit, eos qui tantum-

Sacerdotium externũ noui testamẽti.

Luc. 22.

Ioan. 20.

Diuersi ministrorum Ordines.

1. Tim. 3.

Actor. 6.

Minores Ordines.

1. Tim. 4.

Ordo vnum est ex VII. Sacramentis.

2. Tim. 1.

Characterem imprimit: & idcircò repeti sacramentum non potest.

Non omnes Christiani sunt sacerdotes.

1. Cor. 12.

Ephe. 4.

Episcopi presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica.

Acto. 20.

A seculari potestate aut à populo ordinati, fures & latrones habendi. Ioan.10.

tũmodò à populo, aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti, ad hæc ministeria exercẽda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumũt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones, per ostiũ non ingressos, habẽdos esse. Hæc sunt, quæ generatìm sacræ Synodo visum est Christi fideles de Sacramento Ordinis docere. His autem contraria certis & proprijs canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, vt omnes, adiuuante Christo, fidei regula vtentes, in tot errorum tenebris Catholicam veritatem faciliùs agnoscere & tenere possint. CANON primus: Si quis dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile & externum: vel nõ esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittẽdi & retinendi: sed officium tantùm & nudum ministerium prædicandi Euangelium: vel eos qui non prædicant, prorsùs non esse sacerdotes, anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios Ordines, & maiores & minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tẽdatur, anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, Ordinem siue sacram ordinationem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum: vel esse figmẽtum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis: aut esse tantùm ritum quendam eligẽdi ministros verbi Dei & Sacramentorum, anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, per sacram Ordinationem nõ dari spiritum sanctum, ac proindè frustrà Episcopos dicere, Accipite Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem: vel eum, qui Sacerdos semel fuit, Laicũ rursùs fieri posse, anathema sit. CANON quintus: Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta Ordinatione vtitur, non tantùm non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias Ordinis cæremonias, anathema sit. CANON sextus: Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, & ministris, anathema sit. CANON septimus: Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores: vel non habere potestatem Confirmandi & Ordinandi: vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem: vel Ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse: aut eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate ritè ordinati, nec missi sunt, sed aliundè veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros, anathema sit. CANON octauus: Si quis dixerit, Episcopos qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos & veros Episcopos, sed figmentum humanũ, anathema sit.

Sacerdotium externum & visibile noui testamenti.

Ordinum distinctio & gradus diuersi.

Propriè Sacramentũ est ordinatio sacra.

Effectus.

Character.

Vnctio sacra quæ in hoc sacramento adhibetur.

Cæremoniæ.

Hierarchia Ecclesiastica.

Episcopi presbyteris superiores.

Missi à seculari potestate

10. AMBROSIVS in duodecimum caput prioris ad Corinthios, super ea verba, Diuisiones gratiarũ sunt: In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtiq; propriam, sed Ordinis per efficaciam spiritussancti.

Gratia ordinatorum.

11. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonum Lucæ: Dominus dedit seruis decẽ minas. Serui autem illi sunt hi, quibus in Ecclesia ministerium concreditum est, decemuiriq; dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticæ præsidentiæ. Ordo enim in Ecclesia perfectam præsidentium dispositionẽ habet, & neq; plures oportebat esse, neq; pauciores: vt exẽpli gratia: Tria hæc videmus esse in Ecclesia, purgationẽ, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt Ordines. Diaconi purgant per instructionem & doctrinam, presbyteri illuminant per baptismum, episcopi sacerdotales Ordines constituunt & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides Ordines cum operationibus, & neque plures, neque pauciores præsidentium Ordines. Illis igitur seruis distribuit decem minas, hoc est, dona, quæ vnicuiq; data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque concredita est præsidentia, etiamsi indignus fuerit, donum habet ex vnctione sua, id quod magnum diuinæ misericordiæ sacramentum est.

Hierarchia ordinis ecclesiastici tribus potissimis partibus constat. Vide Dionys. Areopag. in Ecclesiast. hierarch. cap. 5. & 6.

Donum ex vnctione.

1. B. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. MALACHIAE secundo: Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legẽ requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irrepræhensibilem esse, & Diaconos similiter pudicos &c.

4. ET capite quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.

5. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & doctores ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo. Nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem, &c. Et paulò pòst: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quàm decẽ millia verborum in lingua. Ibidèm: Mulieres in ecclesijs taceãt.

7. ET capite duodecimo: Et quosdam quidẽ posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? nũquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? &c. Nunquid omnes interpretantur?

1. C. AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

2. ACTORVM primo: Tu Domine qui corda nôsti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerij huius & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas, vt abiret in locum suum. Et dederũt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum. Vide infrà quæstione quinta, D. in textu. Lib. 4. epist. 2.

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum, vt infrà quæstione septima, C. in textu.

5. LATERANENSE Concilium sub Innocentio tertio, capite tertio: Quia nonnulli sub specie pietatis virtutẽ eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, authoritatem sibi vendicant prædicãdi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodò prædicabunt nisi mittantur? omnes qui prohibiti vel non missi præter authoritatẽ ab Apostolica sede vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè vel priuatìm prædicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantocyùs resipuerint, alia competenti pœna plectantur.

Tit. 2. Rom. 10. Nullus prædicare audeat, nisi mittatur, & authoritatem à sede Apostolica, vel episcopo habeat.

6. INNOCENTIVS tertius in epistola ad vniuersos Christi fideles, tam in vrbe Metensi quàm in eius diœcesi constitutos, titulo de hæreticis, capite Cùm ex iniuncto: Cũ ex iniuncto nobis Apostolatus officio, sumus secundùm Apostolũ sapiẽtibus & insipientibus debitores: pro vniuersorũ salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitijs, & bonos in virtutibus

Rom. 1.

tutibus foueamus. Tunc aũt opùs est discretione ma-
iori, cùm vitia sub specie virtutũ occultè subintrẽt, &
2.Cor.11.
angelus Sathanę se in angelũ lucis simulat & transfor-
mat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster
Episcopus Metensis per literas suas, quòd tam in vrbe
Laici prædicare præsumentes arguũtur.
Metensi, quàm in diœcesi laicorũ & mulierũ multitu-
do non modica, tracta quodãmodò desiderio Scriptu-
rarum, Euãgelia, Epistolas Pauli, Psalterium, moralia
Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone
conuerti: translationi huiusmodi adeò libenter, vti-
nàm autem & tam prudenter, intendẽs, vt secretis con-
uentionibus talia inter se laici & mulieres eructare
præsumant, & sibi inuicèm prædicare: qui etiam eorũ
aspernantur consortium, qui se talibus non immiscẽt,
& à se reputant alienos, qui aures & animos talibus nõ
apponunt. Quos cùm aliqui parochialium sacerdo-
tum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem
restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis,
Sacerdotũ suorum simplicitatem fastidicantes.
quòd non ab his debent penitùs inhiberi. Quidã etiam
ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt, &
cùm ipsis per eos verbũ salutis proponitur, se meliùs
habere in libris suis, & prudentiùs se posse id eloqui
submurmurant in occulto. Licèt autem desiderium in-
telligendi diuinas scripturas, & secũdùm eas studium
adhortandi repræhendendum non sit, sed potiùs com-
Nõ in occultis conuẽticulis hæreticorũ, sed in Ecclesijs prædicandum est.
mendandum: in eo tamen apparent quidam laici me-
ritò arguendi, quòd occulta conuenticula celebrant,
officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdo-
tum simplicitatem eludũt, & eorum consortiũ asper-
Ioan.1.
nantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux ve-
Mar.vlt.
ra, quæ omnem hominem venientem in hunc mundũ
illuminat: in tantum odit opera tenebrarum, vt Apo-
stolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Eu-
angeliũ omni creaturę missurus, eis pręceperit apertè
Matth.10.
dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem:
& quod in aure auditis, super tecta prædicate. Per hoc
manifestè denuncians, quòd Euangelica prædicatio,
non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt,
Ioan.3.
sed in Ecclesijs iuxta morem Catholicum est publicè
proponẽda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis
qui malè agit, odit lucem, & ad lucẽ non venit, nè eius
opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad
Ioan.18.
lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt
facta. Propter quod cùm pontifex interrogâsset Ie-
sum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit:
Ego palàm locutus sum mundo, ego semper docebam
in synagoga & in templo, quo omnes Iudęi conueniũt,
Matth.7.
& in occulto locutus sum nihil. Porrò si quis obijciat
quòd secundùm præceptum Dominicum, non sit san-
ctum dandum canibus, neq; margaritæ mittendę sunt
Matth.13.
ante porcos: cùm & ipse Christus nõ omnibus, sed so-
lis Apostolis dixerit: Vobis datum est noscere myste-
rium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Intelligat
Canes & porci qui vocentur a Christo.
canès & porcos non eos qui gratanter accipiũt, & mar-
garitas libenter acceptãt, sed illos qui sanctum dilace-
rant, & margaritas contemnunt: quales sunt qui Eu-
Tit.3.
angelica verba, & ecclesiastica sacramenta, non vt Ca-
tholici venerantur, sed abominantur potiùs, vt hære-
tici, oblatrantes semper & blasphemantes, quos Pau-
Arcana fidei non passim omnibus exponenda sunt.
lus Apostolus, post primam & secundam admonitio-
nem docet esse vitandos. Arcana verò fidei sacramen-
ta non sunt passim omnibus exponenda, cùm non pas-
sim ab omnibus possint intelligi: sed eis tantùm, qui
1.Cor.3.
ea fideliter possint concipere intellectu: propter quod
simplicioribus, inquit Apostolus, quasi paruulis in
Hebr.5.
Christo, lac potum dedi vobis, non escam. Maiorum
enim est solidus cibus, sicut alijs ipse dicebat: Sapien-
1.Cor.2.
tiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil
iudicaui me scire nisi Iesum Christum, & hunc cruci-
Sacra Scriptura difficilis intelligentia doctis
fixum. Tanta est enim diuinæ Scripturæ profunditas,
Psal.63.
vt non solùm simplices & illiterati, sed etiam pruden-
tes & docti non plenè sufficiant ad illius intelligentiã
indagandam. Propter quod dicit Scriptura, quia mul-
ti defecerunt scrutãtes scrutinio. Vndè rectè fuit olim

in lege diuina statutum, vt bestia quæ montem tetige- Exodi 19.
rit, lapidetur: nè videlicet simplex aliquis & indoctus
præsumat ad subtilitatem sacræ Scripturæ pertingere.
Scriptũ est enim: Altiora te nè quæsieris. propter quod Eccli 3.
dicit Apostolus: Non plùs saperè quàm oportet sape-
re, sed sapere ad sobrietatem. Sicut enim multa sunt Rom.12. 1.Cor.12.
membra corporis, omnia verò non eundem actum ha-
bent: ità multi sunt ordines in Ecclesia, sed nõ omnes
Multi sunt ordines in Ecclesia.
idem habent officium: quia secundùm Apostolũ alios
Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autẽ
Doctores. Cùm igitur Doctorum ordo sit quasi pręci- Ephes.3.
puus in Ecclesia, non debet sibi quisquis indifferenter
Prædicare solùm debent, qui mittũtur.
prædicationis officiũ vsurpare. Nam secundùm Apo-
stolum, Quomodò pręedicabunt, nisì mittantur? Et ve-
ritas ipsa pręcepit Apostolis: Rogate Dominum mes- Rom.10.
sis, vt mittat operarios in messem suam. Quòd si fortè Matth.9.
quis argutè respondeat, q̃a tales inuisibiliter mittũtur
Visibili opùs est missione. nec sufficit inuisibilis.
à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cùm
inuisibilis missio multò sit dignior, quàm visibilis: &
diuina longè sit melior, quàm humana, potest rationa-
biliter respõderi, quòd cùm interior illa missio sit oc-
culta, non sufficit cuiquã nudè tantùm asserere, quòd
ipse sit missus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus adse-
ueret: sed oportet, quòd adstruat illam inuisibilẽ mis-
Hæretici oẽs se à Deo missos esse dicũt
sionem per operationem miraculi, vel Scripturæ testi-
monium speciale. Vndè cùm Dominus vellet mittere
Moysen in Aegyptum ad filios Israel, vt crederent ei,
quòd mitteretur ab ipso, dedit ei signum, vt conuerte- Exodi 4.
ret virgam in colubrum, & virgam iterùm reforma-
ret. Ioannes quoquè Baptista speciale suæ missionis te-
stimonium protulit de Scriptura, dicẽs: Ego vox cla-
mantis in deserto, dirigite viam Domino, sicut ait Ioan.1.
Esaias propheta. Non est ergò credendum ei, qui dicit Cap 40.
se missum à Deo, * cùm sit missus ab homine, nisì de se
* for. cùm nõ sit
speciale proferat testimonium de Scripturis, & eiusdẽ
miraculum operetur. Nam de his qui missi leguntur à
Deo, Euangelista testatur, quòd ipsi profecti prædica- Marci vlt.
uerunt vbiquè Domino cooperãte & sermonem con-
firmante sequentibus signis. Licèt autẽ scientia sit val-
Sacerdotibus etiã imperitis, nõ est detrahendum.
dè necessaria sacerdotibns ad doctrinã, quia iuxta ver-
bum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scien-
tiam, & legem exquirunt ex ore eius: non est tamẽ sim- Malach.2.
plicibus sacerdotibus etiam scholasticis detrahendũ,
cùm in eis sacerdotale officium debeat honorari: pro-
pter quod Dominus in lege præcepit: Dijs non detra- Exodi 22.
Sacerdotes Dij vocantur.
hes: sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam
ordinis, & officij dignitatem deorum nomine nun-
cupantur. Iuxta quod alibì dicit de seruo volente Exodi 21.
apud dominum remanere, vt dominus offerat eum
dijs. Cùm enim iuxta verbum Apostoli seruus suo do- Roma.14.
Sacerdos ab Episcopo, nõ à populo debet repręhendi.
mino stet aut cadat, profectò sacerdos ab Episcopo,
cuius correctioni est subiectus, debet in mãsuetudinis
spiritu castigari, non autem à populo, cuius est corre-
ctioni pręepositus, in spiritu superbiæ repręhendi, cùm
iuxta verbum Dominicum pater & mater non debent Exodi 21.
maledici, sed potiùs honorari, quod de spirituali pa-
tre multò fortiùs debet intelligi, quàm carnali. Nec
quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defen-
dat exemplo, quòd asina legitur repræhendisse Pro- Nume.22.
phetam: vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet Ioan.8.
me de peccato? Cùm aliud sit fratrem in se peccantem
occultè corripere, (quod quisq; tenetur efficere secun-
dùm regulam Euangelicã, in quo casu sanè potest in- Matth.18.
telligi, quòd Balaam fuit correptus ab asina) & aliud
est fratrem suum delinquẽtem repræhendere manife-
stè, quod vtiquè nulli licet, secundùm Euangelicã ve-
ritatem. nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit ge- Matth.5.
hennę ignis. Rursùs aliud est, quòd prælatus spontè de
sua confisus innocentia subditorum se accusationi sup-
ponit, (in quo casu pręmissum Domini verbum debet
intelligi) & aliud est, quòd subditus non tam animò re-
præhendendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in
prælatũ, cùm ei potiùs incumbat necessitas obsequen-
di. Quòd si fortè necessitas postularet, vt sacerdos tan-

Ad officium episcopi tam institutio, quàm destitutio sacerdotũ pertinet.

quàm inutilis & indignus à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinatè apud Episcopum, ad cuius officium, tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere.

5. MATTHAEI decimo: Conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituũ immundorum, &c. Hos duodecim misit Iesus, præcipiens eis, dicens: In viam gentium nè abieritis, & in ciuitates Samaritanorũ nè intraueritis, sed potiùs ite ad oues, quę periêrunt, domus Israel. Euntes autem prædicate, dicentes, quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate &c.

6. LVCAE nono: Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

7. MARCI vltimo: Euntes in mundũ vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

8. IOANNIS vigesimo: Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

9. ET capite decimoseptimo: Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

10. ACTORVM decimotertio: Ministrãtibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritussanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq́; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abiêrunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.

11. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, &c.

II

Nonne omnes Christiani ex æquo sunt Sacerdotes?

a Apoc. 1. b 5. c 1. Pet. 2. b

b 1. Pet. 2. a b Roma. 12. a Psal. 49. d 50. d Philip. 4. d Heb. 13. c Vide Basil. ser. 2. de Baptis. cap. 8. August. 20. de ciuit. cap. 10. Leo. ser. 3. in anniuer. Põtificatus. Ambro. lib. 4. de Sacramẽt c. 1.

A. Dici quidem [a] ità possunt hactenùs, quòd sicut Sacerdotes externa quædam sacrificia & ministeria sacra exercere solent, sic quotquot sint in Christo renati, spiritualia quædam [b] Sacrificia, nimirùm orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationem, & id genus alia quotidiè possint ac debeant offerre, seduloque exercitare: Vt hinc spirituales corã Deo Sacerdotes, & spirituales offerre hostias in scriptura dicantur.

c Ignatius ad Heronem. Chrysost. lib. 3. & 6. de sacerd. & homil. 60. ad pop. Hiero. ad Heliodorũ epist. 1. & aduersùs Luciferianos. Idem ad Euagrium epist. 85. Victor lib. 2. de persecutione Vvandalica. Cypria. epist. 54.

d 1. Timoth. 5.

B. Verùm si propriè nomen hoc sacerdotij accipimus, non sunt promiscuè Sacerdotes omnes, sed hi duntaxàt, quibus authoritas Ecclesiæ, vt Sacramentorum [c] propriè sint ministri, demandauit, atque ad consecrandum, offerendum, dispensandumque sacram Eucharistiam, & ad peccata hominum tum remittenda, tum retinenda ius contulit.

e 1. Timoth. 2. c 1. Cor. 14. f Tertul. de præscript. Epiphan. hæresi 42. & 40.

f Leo epist. 62. ad Maximũ Antiochenum.

g Ioan. 10. b c 21. e 1. Pet. 5. a & 2. c d Hebr. 13. c Roma. 13. a Matth. 23. a Luc. 10. c 1. Ioan 4. b

C. Ac de his quidem nouæ legis sacerdotibus seu presbyteris ità Paulus: *Qui benè [d] præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Id quod certè congruere non potest mulieribus, [e] quas in Ecclesia idem Apostolus docere vetat, ac tacere iubet: neq; omninò [f] plebeijs conuenit, quorum est ouium more pasci, non [g] pascere: regi, non regere: nec se præferre, sed subijcere & subiacere præpositis, & quæcunque hi, siue boni, siue mali, in Cathedra sedentes dixerint, audire, seruare, & facere, vt verbo Dei præceptum legimus.

h Ephes. 1. d Coloss. 1. c Daniel. 7. c Dionys. de cælesti hierar. c. 10.

i 1. Timoth. 3. d Cant. 6. c Anaclet. epist. 1. 2. & 3. Isidor. lib. 2. de Eccles. offic. cap. 5. & sequentibus.

k Hebr. 5. a 8. a & 13. c 2. Corinth. 5. d

D. Quapropter sicut in Ecclesia triumphante Angeli sunt [h] ordine ac potestate differentes, qui iniuncta sibi munia decenti quadam obseruata dispositione obeunt, ac fideliter exequuntur: sic militans etiam Ecclesia, [i] quæ domus Dei, & velut castrorum acies quædam ordinata est, ministros habet sibi peculiares, à reliquis Christianis seiunctos, & pulchro ordine inter se dispositos ad publica & communia Ecclesiæ ministeria in terris peragenda, nimirùm vt pro Christiano populo in his, [k] quæ ad Deum salutemque animarum spectant, suas illi operas ex professo ac pro dignitate præstent.

TESTIMONIA.

1. A. APOCALYPSIS primo: Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo.

2. ET capite quinto: Fecisti nos Deo nostro regnũ & Sacerdotes, & regnabimus super terram.

3. PRIORIS Petri secundo: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis.

4. IBIDEM: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spiritales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.

5. AD Romanos duodecimo: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

6. PSALMO quadragesimonono: Sacrificiũ laudis honorificabit me.

7. ET quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

8. AD Philippenses quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quę misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

9. AD Hebræos decimotertio: Per ipsum ergò offeramus hostiam laudis semper Deo: id est, fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficentię autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

10. BASILIVS sermone vel libro secundo de Baptismo, capite octauo: Si verò quisquã obijciat, Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit adorandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis posthàc, neque in monte isto adorabitur pater? Hoc dicendum est, quòd illud, in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusq; immundis & prophanis deputati sunt: sed dilatat ac diducit adorationem Dei ab arcto Hierosolymæ ambitu in omnem totius orbis locum. Et secundùm prophetiam hostiæ, eum qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propensus est, Deo dicare oportet. Nam etiamsi audiamus prophetam dicentem, Vos autē omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neq; alius alij datam gratiam licitè potest ad se rapere, sed quisquis fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad omnes quidem dicit: Obsecro autē vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. Et per mutuam illam membrorum corporis rectam dispositionem, quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem necessariam habent, normam nobis præscribit, quàm commodè ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Christi Iesu & charismatum differentia dispositi esse debeamus.

1.Tim. 2. — Ioan. 4. — Nõ quiuis locus orationi accommodatus est. — Malach. 1. — Esaiæ 61. — Nõ omnes sumus sacerdotes proprij nominis. — Rom. 12.

11. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimo, exponens illud Apocalypsis: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: non vtiquè de Episcopis & presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes: sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum Chrisma: sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.

Apoc. 20. — Nõ eadem significatione dicuntur Episcopi & presbyteri sacerdotes qua oēs Christiani. — 1.Pet. 2.

12. LEO Papa sermone tertio in anniuersario die assumptionis suę ad Pontificatum: Licèt vniuersa Ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, vt ex diuersis membris sacrati corporis subsistat integritas: nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu vnum sumus, nec quisquã ab alterius ità est diuisus officio, vt non ad connexionem pertineat capitis, cuiuslibet humilitas portionis. In vnitate igitur fidei atque baptismatis, indiscreta nobis societas, dilectissimi, & generalis est dignitas, secundùm illud beatissimi Petri Apostoli, sacratissima voce dicentis: Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini in domos spiritales, sacerdotium sanctum, offerentes spiritales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et infrà: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges: sancti verò spiritus vnctio consecrat sacerdotes, vt pręter istam specialem nostri ministerij seruitutem, vniuersi spiritales & rationabiles Christiani agnoscãt, se regij generis & Sacerdotalis officij esse consortes. Quid enim tam regiũ, quàm subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam puram, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Quod cùm omnibus per Dei gratiam commune sit factum, religiosum tamen nobis atque laudabile est, de die prouectionis nostrę quasi de proprio honore gaudere, vt vnum celebretur in toto Ecclesiæ corpore Pontificij sacramentum, quod effuso benedictionis vnguento, copiosiùs quidem in superiora profluxit, sed non parcè etiam in inferiora descendit.

1.Cor. 12. — 1.Pet. 2. — Oēs Christiani sunt quadã ratione reges & sacerdotes. — [illegible] confi[illegible] sacerdo[illegible] Christia[illegible]norum. — Psal. 132.

13. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite primo: Sed fortè dicás: Quid hoc ad populum, si virga Sacerdotis aruerat & refloruit? Populus ipse qui est nisì sacerdotalis? Quibus dictum est: Vos autē genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, vt ait Apostolus Petrus. Vnusquisq; vngitur in sacerdotiũ, vngitur in regnum. Sed spiritale regnum est, & sacerdotium spiritale. In secundo quoquè tabernaculo est thymiamaterium. Thymiamaterium est quod bonum odorem fragrare consueuit. Ità & vos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris.

Num. 17. — 1.Pet. 2. — Spirituale est regnũ & sacerdotiũ Christianorum. — 2.Cor. 2.

1. B. IGNATIVS in epistola ad Heronem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Sine episcopis nihil agas, sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotum. illi enim baptizant, sacerdotium agunt, ordinant, manus imponunt: tu verò eis ministras, sicut sanctus Stephanus Iacobo & cæteris presbyteris in Hierosolymis.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio, vt inferiùs, quæstione sexta, testimonio secundo.

3. ITEM libro sexto de Sacerdotio: Eum qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? immò verò pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorq; est apud Deum, vt hominum omnium, nõ viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis pro propicius fiat: qualem quęso esse oportet? &c. Quum autem ille & Spiritum sanctũ inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenissimũ perfecerit, communi omniũ Domino manibus assiduè pertrectato: quęro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? quantam aũt ab eo integritatem exigemus? quantam religionē? considera enim, quales manus illas administrantes esse oporteat: qualem linguã, quę verba illa effundat: qua deniq; re non puriorē sanctiorem've esse cõueniat animam, quæ tantum illum, támque dignum spiritũ receperit. Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio quod tum peragitur, &c. vt superiùs quæstione sexta de Eucharistia, C. testimo. duodecimo.

Sacerdos pro mortuorum peccatis orat. — Sacrificiũ tremendum administrat.

4. IDEM homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & octogesimatertia in Matthæum: Non sunt humanæ virtutis opera proposita: qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nũc quoquè facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est. Nullus itaquè Iudas assistat, nullus auarus, &c. Hæc ad communicantes dico, & ad vos ministrantes. Nam & ad vos sermonē conuertere necessariũ est, vt multo cum studio hęc dona distribuatis. Et paulò pòst: Verùm & tu laice (quæ etiã habet homilia quinquagesimaprima in Matthæum) cùm sacerdotē videris offerentem, nè vt sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris, ipse te nõ baptizat, sed Deus est, qui tuũ caput inuisibili potentia continet: & nec angelus, nec archangelus, nec vnus alius accedere & tangere audet: ità nunc quoquè cùm Deus regenerat, ipsius est solius donum.

Sacerdotes sunt ministri cõsecrationis & communionis: Christus verò pręcipua omniũ causa est. — Sacerdotes offerunt, tanquàm ministri, & baptizant vt ministri.

5. HIERONYMVS in epistola prima ad Heliodorum: Absit vt de his quicquam sinistrũ loquar: qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui

Christi corpus sacro ore conficiunt. — Matt. 16. & 18.

qui claues regni cęlorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant.

6. IDEM in dialogo contra Luciferianos: Hilarius cùm diaconus de ecclesia recesserit, solúsque vt putat, turba sit mundi, neque Eucharistiam conficere potest, episcopos & presbyteros non habens, neque baptisma sine Eucharistia tradere. Et cùm iam homo mortuus sit, cum homine pariter interijt & secta: quia post se nullum clericum diaconus potuit ordinare. Ecclesia autem non est, quæ non habet sacerdotes. Sed omissis paucis homunculis, qui ipsi sibi & laici sunt & episcopi, ausculta quid de omni Ecclesia sentiendum sit &c.

Diaconus Eucharistiã cõficere non potest, nec ordinariè baptisma tradere, aut ordinare clericos.

7. IDEM in epistola octogesimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur, mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorũ preces Christi corpus sanguisq; conficitur?

Ad sacerdotũ preces Christi corpus & sanguis conficitur.

8. VICTOR Aphricanus libro secundo de persecutione Vuandalica: Quãtæ tunc multitudines de diuersis regionibus & ciuitatibus, ad visendos Dei Martyres occurrerint populorũ, testantur viæ vel semitę: quæ cùm agmina venientium nequaquàm caperẽt, per vertices montium & vallium concurrens turba fidelium inæstimabilis descendebat, cereos manibus gestantes: suosq; infantulos vestigijs martyrum proijcientes, ista voce clamabant: Quibus nos miseros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi sunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos peccatorum vinculis soluturi? quia vobis dictum est, Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? à quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus? vobiscum & nos licebat pergere, si liceret vt tali modo filios à patribus nulla necessitas separaret.

Presbyteri & sacerdotes sunt ministri Sacramentorum.
Matth.18.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Episcopatus nostri honor grandis & gloria est, pacẽ dedisse martyribus, vt sacerdotes qui sacrificia Dei quotidiè celebramus, hostias Deo & victimas præparemus.

Lib.1.epist.2.
Sacerdotes sacrificia Dei quotidiè celebrant.

1. C. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt, &c. vt in textu.

2. ET capite secundo: Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neq; dominari in virum, sed esse in silentio.

3. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Mulieres in ecclesijs taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut & lex dicit. Si quid autẽ volũt discere, domi viros suos interrogẽt. Turpe est enim mulieri, loqui in ecclesia. An à vobis verbũ Dei processit? aut in vos solos peruénit?

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hæreticos, vt infrà, quæstione septima, C. in textu.

5. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda contra Marcionistas: Dat (Marcion) permissionẽ mulieribus, vt baptismum dent. Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud, quàm etiam mysteria coram his qui instituuntur atque initiantur in sacris, perficere audeant.

Mulieres apud Marcionistas baptizant.

6. ITEM quadragesimanona, contra Pepuzianos: Episcopi quoquè apud ipsos sunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. In Christo enim Iesu neq; masculus, neque fœmina.

Apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres episcoporum & presbyterorũ munia.
Galat.3.

7. LEO epistola sexagesimasecunda ad Maximum episcopum Antiochenum: Illud quoquè dilectionem tuam conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi ius docendi & prædicãdi audeat vendicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius sciẽtiæ nomine glorietur. Quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesiæ filij, quæ recta & sana sunt, sapiant: non tamen permittendum est, vt quisquã extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, quum in Ecclesia Dei omnia ordinata esse cõueniat, vt in vno Christi corpore & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.

Officium docendi & prædicandi quibus commissum sit.
1.Cor.14.

8. IOANNIS decimo: Ego sum Pastor bonus: Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum Ouile, & vnus pastor.

9. ET capite vigesimoprimo: Pasce agnos meos. Pasce oues meas.

10. PRIORIS Petri quinto capite: Pascite qui in vobis est gregem Dei, &c. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam.

11. ET capite secundo: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquàm ab eo missis, &c. Omnes honorate, fraternitatem diligite, &c. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Et post pauca: Eratis enim sicut oues errantes, sed conuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

12. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

13. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autẽ sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirũt. Et post pauca: Ideò necessitate subditi estote: non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

14. MATTHAEI vigesimotertio: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

15. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autẽ me spernit, spernit eum qui misit me.

16. PRIMAE Ioannis quarto: Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris.

1. D. AD Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum & potestatem & virtutem & Dominationem, & omne nomen quod nominatur non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro.

2. AD Colossenses primo: Quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue Dominationes, siue principatus, siue potestates: Omnia per ipsum, & in ipso creata sunt.

3. DANIELIS septimo: Millia millium ministrabant ei, & deciès milliès centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò antè: Adspiciebam donèc throni positi sunt, & antiquus dierum sedit.

4. DIONYSIVS Areopagita de cælesti hierarchia, capite decimo: Sunt autem & angeli omnes ità instituti, vt inferiores superioribus obaudiant, eorúmque nutus enuncient: ac primi illi quidem vt summi Dei se monentis, consilia & voces exponant: reliqui verò proportione debita, eorum qui à Deo monentur, exprimant voces. Intantùm enim summa illa omnium & supereminens congruentia, quorumlibet rationalium ac spiritaliũ sacro decori & ordinatissimo instituto prospexit, vt ipsis quoquè distinctionibus sacris ordines decentissimos poneret. Denìquè hierarchiam omnem cernimus in primas & medias, extremasq; virtutes distributam, immò & ipsas quoquè singulas (vt propriè dixerim) distinctiones ità discreuit, vt in eisdem conuenientiæ pulchritudo seruetur.

Hierarchia angelorum in cælo.

uetur. Quocirca & ipsa sacratissima Seraphim, alterũ ad alterum clamâsse Theologi aiunt, apertissimè per hoc (vt reor) indicantes, quòd diuinarum rerum notiones prima sequentibus tradunt.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. CANTICORVM sexto: Quæ est ista quę progreditur quasi aurora consurgẽs, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata?

Epistola 1. ad fratrem Domini.

Ecclesia naui cõparatur, & eius ministri ministris nauticis.

7. ANACLETVS pontifex & martyr in epistola prima ad omdes episcopos & omnes fideles: Nam (vt ait B. Clemens antecessor noster) similis est omnis Ecclesiæ status naui magnæ, quæ per vndosum pelagus diuersis è locis & regionibus viros portat, ad vnã potentis regni vrbem properare cupientes. Sit ergò nauis author huius, Dominus ipse omnipotẽs Deus: gubernator verò sit Christus: tum deindè proretæ officium Episcopus impleat: Presbyteri nautarum, Diaconi dispensatorum locum teneant: hi qui catechizãt, nautologis conferantur: Epibatis autem, totius fraternitatis multitudo sit similis. Ipsum quoquè mare hic mundus habeatur.

Sediũ episcopalium in ecclesia distinctio vndè profecta sit

8. IDEM epistola secunda ad vniuersos episcopos in Italia constitutos, capite quarto: Prouinciæ autem multo ante Christi aduẽtum tempore diuisæ sunt maxima ex parte, & posteà ab Apostolis & beato Clemente prædecessore nostro ipsa diuisio est renouata. Et in capite prouinciarum, vbì dudùm primates legis seculi erant, ac prima iudiciaria potestas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis necessè erat, qui ad aulam Imperatoris vel regum confugere non poterant, vel quibus permissum nõ erat, confugiebãt pro oppressionibus vel iniustitijs suis: ipsosq́; appellabant, quotiès opùs erat, sicut in lege eorum præceptum erat: ipsis quoquè in ciuitatibus vel locis nostris, Patriarchas vel Primates, qui vnam formã tenent, licèt diuersa sint nomina, leges diuinæ & Ecclesiasticæ poni & esse iusserunt, ad quos episcopi (si necessè fuerit) confugerent, eósque appellarent, & ipsi Primatum nomine fruerentur, & non alij. Reliquę verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant, (licèt maiores comitibus essent) haberent Metropolitanos suos, qui prædictis * iustè obedirent Primatibus, sicut & in legibus seculi olìm ordinatum erat, qui non Primatum, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerentur. Et licèt singulæ Metropoles ciuitates suas prouincias habeãt, & suos Metropolitanos iudices habere debeant Episcopos, sicut priùs Metropolitanos iudices habebant seculares, Primates tamen (vt præfixum est) & tunc, & nunc habere iussæ sunt, ad quos post sedem Apostolicã summa negocia conueniant, vt ibidèm quibus necessè fuerit, releuentur & iustè restituantur, & hi qui iniustè opprimuntur, iustè reformentur atq; fulciantur, Episcoporumq́; causæ, & summorum negociorum iudicia (salua Apostolicæ Sedis authoritate) iustissimè terminentur. Hæc ab antiquis, hæc ab Apostolis, hæc à sanctis Patribus accepimus, vobisq́; (vt postulâstis) rimanda, & futuris tenẽda temporibus mittimus, & reliquis fratribus prædicanda, ac cunctis fidelibus tradenda mandamus.

Patriarchæ vel Primates.

Metropolitani seu Archiepiscopi.

* iure

Sedes Apostolica.

Ab Apostolis accepta.

Primates vel Patriarchę instituti ab Apostolis, ordinante Domino.

9. ITEM epistola tertia ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, capite tertio: Episcoporum verò ordo vnus est, licèt sint primates illi qui primas ciuitates tenent, qui & in quibusdam locis Patriarchæ à nõnullis vocantur. Illi autem, qui in Metropoli à beato Petro Apostolo ordinante Domino, & à prædecessore nostro prædicto sancto Clemẽte, seu à nobis constituti sunt, non oẽs primates vel Patriarchæ esse possunt, sed illæ vrbes, quæ præfatis & priscis temporibus primatum tenuêre, Patriarcharum aut Primatum nomine fruantur: reliquæ verò Metropoles, Archiepiscoporum aut Metropolitanorũ & nõ Patriarcharum aut Primatum vtantur nominibus: quia hæc eadem & leges seculi in suis continent principibus: aliæ autem primæ ciuitates, quas vobis cõscriptas in quodã tomo mittimus, à sanctis Apostolis, & à beato Clemente, siue à nobis, primates prędicatores acceperũt. Hæc verò sacrosancta Romana & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Saluatore nostro primatum obtinuit, &c. vt suprà, quæstione nona de Præceptis Ecclesiæ, E. testimo. decimo.

Metropolitani seu Archiepiscopi.

10. ISIDORVS Hispalensis Episcopus, libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite quinto: Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorũ, eorumq́; originem singulariter demonstremus, quod est sacerdotij fundamentnm, vel quo authore Pontificalis ordo adoleuit in seculo. Initium quidem sacerdotij Aaron fuit, quanquàm & Melchisedech prior obtulerit sacrificium, & post hunc Abraham, Isaac, & Iacob. Sed isti spontanea voluntate, non sacerdotali authoritate ista fecerunt. Cęterùm Aaron primus in lege sacerdotale nomen accepit, primusq́; põtificali stolã indutus, victimas obtulit, iubẽte Domino ac loquẽte ad Moysen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad ostium tabernaculi testimonij: cúmque láueris patrem cum filijs, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali, & rationali, quod constringes balteo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes super caput eius, atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoquè illius applicabis, & indués tunicis lineis, cingésque balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eius mitras, erúntque Sacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron summum sacerdotem, id est, Episcopum fuisse. Nam filios eius, presbyterorum figurã præmonstrâsse. Fuerunt enim filij Aaron, & ipsi sacerdotes, quibus meritò adstare debuissent Leuitæ, sicut summo sacerdoti. Sed hoc fuit inter summum sacerdotem Aaron, & filios eiusdem Aaron, qui & ipsi sacerdotes fuerũt, quòd Aaron super tunicam accipiebat podérem, stolam sanctam, coronam auream, mitram, & zonam auream, & superhumerale, & cætera quæ suprà memorata sunt. Filij autem Aaron super tunicas lineas cincti tantummodò & tiarati ità abstabant sacrificio Dei. Sed forsan quęritur & hoc, cuius figurã faciebat Moyses? Si enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron summi sacerdotis, id est, Episcopi, Moyses cuius? indubitanter Christi. Et verè per omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deũ & hominem, Iesus Christus, qui est dux populorum, verus princeps sacerdotum, & Dominus Pontificum, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen. Hactenùs de primordijs sacerdotalibus in veteri testamento. In nouo autem testamento post Christum Sacerdotalis ordo à Petro Apostolo cœpit, ipsi enim primus datus est põtificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi nõ præualebunt aduersùs eam: & tibi dabo claues regni cęlorum. Hic ergò ligandi soluendiq́; potestatem primus accepit, primusq́; ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit: siquidem & cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi, Euangelium prædicauerunt, quibusq́; decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum: qui iam non ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut priùs, secundùm ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque vita meritóque, quomodò in eum Dei gratia contulerit, sicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dixi, domus tua & domus patris tui permanebunt coram me vsque in æternum: & nunc dicit Dominus: Nequaquàm, sed glorificãtes me glorificabo: & qui me spernit, spernetur. Quatuor aũt genera sunt Apostolorũ: Vnum à Deo tantùm, vt Moyses:

Sacerdotium vndè cœperit.

Gen. 14. 22. 26. & 35.

Exodi 29.

Aarõ Episcopi formam referebat: Filij Aaronis, presbyterorum.

Moyses Christi figuram gessit.

1. Tim. 2.

Petrus primus pontifex & summus sacerdos noui testamenti.

Matth. 16.

Apostolis Episcopi successerunt.

1. Reg. 2.

ses: alterum per hominem & Deum, vt Iosue: tertium tantùm per hominem, sicut his temporibus fauore populi & potestatum in sacerdotium subrogantur. Quartum autem genus ex se est, sicut pseudoprophetæ & pseudoapostoli. Quid sit autem nomen Apostolorum, Apostoli in Latina lingua missi interpretantur, quia ipsos misit Christus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Episcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque indè ductum vocabulum, quòd ille qui superefficitur, superintēdit, curam scilicet subditorum gerens. Scopus quidem intentio est. Ergò episcopos Latinè superintendentes possumus dicere, vt intelligat, non se esse Episcopū, qui non prodesse, sed præesse dilexerit. Quòd verò per manus impositionem à præcessoribus Dei sacerdotibus Episcopi ordinantur, antiqua institutio est. Isaac enim patriarcha sanctus, ponēs manum suam super caput Iacob, beenedixit ei: similiter & Iacob filijs suis, sed & Moyses super caput Iosue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israel. Sic & superimpletor legis & prophetarū, Dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucæ scriptū est, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eos. Et in Actibus Apostolorū ex præcepto spiritussancti Paulo & Barnabæ ab Apostolis manus imposita est in Episcopatum, & sic missi sunt ad euangelizandum.

Manus impositio. Gen.27.49. Num.27. Lucæ vltimo. Actor.13.

11. CAPITE autem sexto agit de Chorepiscopis: septimo, de presbyteris: octauo, de Diaconibus: nono, de custodibus sacrorum: decimo, de Subdiaconibus: vndecimo, de lectoribus: duodecimo, de Psalmistis: decimotertio de Exorcistis: & decimoquarto capite, de Ostiarijs. Vide horum nonnulla inferiùs, in quæstione quarta, D. testimo. secundo & sequentibus, & E. testimo. secundo & sequentibus.

12. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

13. ET capite octauo: Omnis enim pontifex, ad offerendum munera & hostias constituitur.

14. ITEM capite decimotertio: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

15. SECVNDAE ad Corinthios quinto: Pro Christo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Et paulò antè: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis.

III

Quo loco scriptura testimonium huic Sacramento præbet?

A. Illic scilicet, vbi de Apostolis docet, quòd in Ecclesiæ ministris deligendis, instituendis atque ordinādis, vsi sunt [a] manuum impositione. Hoc enim veluti symbolo certo & efficaci præsentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur & [b] accipitur, Sacramentum illud nobis est commendatum.

B. Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & acceptæ in hoc Sacramento gratiæ illum admonens: [c] *Noli*, inquit, *negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.* Et rursùs ad eundem: [d] *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

C. Quoniam verò permagni [e] refert, quales in Ecclesia quibuscunque munijs præficiantur, & ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: [f] *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.*

Tit. 1. b
a Actor.6. c & 13. a 14. d 1. Timoth.4. d 5. d 2. Timoth.1. b
b Ambros. lib. de digni. sacerd. cap. 5. Niceph. lib. 12. cap. 14.
c 1. Timoth. 4. & ibidem Theophyl. & Haymo.
d 2. Timoth. 1. b & ibidem Theophylactus.
e Leo in episto. 87. ad episcopos Mauritaniæ. Syno. Roman. sub Syluestro, cap. 11. Trident. sess. 23. cap. 7. & 12. Reformationis.
f 1. Timoth. 5. d

TESTIMONIA.

1. A. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

2. ACTORVM sexto: Et elegerunt Stephanum, &c. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes, imposuerunt eis manus.

3. ITEM decimotertio: Tunc ieiunantes & orātes, imponentesq́ eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi (Saulus & Barnabas) à spiritusancto, abiērunt Seleuciam.

4. ET capite decimoquarto: Et cùm constituissent illis (Paulus scilicet & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros (vbì Græcè dicitur χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους,) & orāssent cum ieiunijs, commendauerūt eos Domino in quem crediderunt.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere &c. vt in textu, B.

6. ET capite qnto: Manus citò nemini imposueris.

7. POSTERIORIS ad Timotheum primo: Admoneo te &c. vt in textu, B.

8. AMBROSIVS libro de dignitate sacerdotali, capite quinto: Quis dat, frater, episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes, sine dubio, Deus: sed tamen per hominem dat Deus: Homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera: Episcopus initiat Ordinem, & Deus tribuit dignitatem.

Gratia confertur per impositionem manuū in ordinatione.

9. NICEPHORVS libro duodecimo Ecclesiasticæ historię, capite decimoquarto: Martyrius porrò: At tu vir beate, ait (ad Nectarium) nupèr admodùm per baptismū oēm labem abluisti, cùm etiā episcopalē dignitatem es cōsequutus. Vtrunq́ verò & sacrum lauacrum & munus episcopale, delictorum esse remedium & expiationem ex sacris nouimus cōstitutionibus. Ac tu quidem nūc nihil mihi differre videris à recèns genito infante. Ego verò iamdudùm diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subijt iugum.

In ordinatione Episcopali cōfertur remissio peccatorum.

1. B. PRIORIS ad Timotheum quarto, vt in textu.

2. THEOPHYLACTVS in prioris epistolę ad Timotheum capitis quarti illa verba, Nè negligas donum quod in te est, quod datū est tibi per prophetiam: Doctrinæ donū hîc intelligit, quod accepit Episcopus factus per prophetiam, hoc est, imperante spiritu, vt suprà commemoratum est. Cum impositione manuum presbyterij: Hoc est, Episcoporum. non enim presbyteri Episcopum ordinabant. Vide autem hor-

Impositio manuum Episco

horrendum, quantum possit impositio sacerdotalium manuum. *pallium in ordinatione quid efficiat.*

3. HAYMO Episcopus Halberstattensis in eadem verba: Noli negligere gratiam &c. Gratiam appellat hîc fidem, & sapientiam, atque remissionem peccatorum, & gratiam episcopatus, quæ per prophetiã data est illi, quia prophetiæ spiritu reuelãte cognouit beatus Paulus Timotheũ dignum esse episcopali honore. *Effectus sacramenti Ordinis.*

4. POSTERIORIS ad Timotheum primo, vt in textu.

5. THEOPHYLACTVS in posterioris epistolę ad Timotheum caput primum: ea verba exponẽs, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei: Quia, inquit Apostolus, nôui te non simulatam habere fidem, excito te, vt gratiam spiritus quam accepisti ad præfecturam ecclesiæ, ad signorum operationem, & simpliciter ad omnem quæ episcopum deceat virtutẽ, vt hanc semper exuscites, ac virentem & floridam facias. Quemadmodùm enim ignis lignis indiget, hunc ad modum gratia spiritus opus habet promptitudine, & attentione, & sobria mente, vt semper ferueat. nã nisi hæc præstò sint, extinguitur. quẽadmodùm & alio in loco dicit, Spiritum nolite extinguere. Quæ in te est per impositionem manuum mearum: In te quidem habitat ipsa gratia, quam accepisti cùm imponerem ego tibi manus, quando episcopum te seligebam & consecrabam. Atquì ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbum, fiducia libertateq; imple ac fortitudine, staq; ingenuè. *Gratia spiritus sancti in ordinatione accepta.* *1.Thess.5.*

1. C. LEO Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos per Mauritaniam Cęsareensem cõstitutos, capite primo: Quid est citò manus imponere, nisì ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisì talẽ effici Ordinantem, qualis ille est, qui non meruit Ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet in eligendo sacerdote iudicium: ità grauì semetipsum afficit damno, qui ad suę dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cuiusquam persona prætermittendum est, quod institutis generalibus continetur, nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit de præuaricatione collatus. Et paulò pòst: Meritò beatorum patrum venerabiles sanctiones, cùm de sacerdotum electione loquerentur, eos demùm idoneos sacris administrationibus censuêre, quorũ omnis ætas, à puerilibus exordijs vsq; ad prouectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, vt vnicuiq; testimonium prior vita præberet: nec posset de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris, indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuant: quàm diligens & quàm prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum & cælestium dignitatum, nè in aliquo Apostolica & canonica decreta violentur? *Manus citò imponere quid sit.* *Quales Ordinandi sint.*

2. SYNODVS Romana sub Syluestro, capite vndecimo: Vt nullus ex laica persona ad honorem acolyti vsq; ad Episcopatum subleuaretur, nisì priùs fuisset lector annis triginta, deindè vno die exorcista, & posteà caperet onus acolyti, & faceret in eodem ordine acolyti annos decem, vt acciperet onus subdiaconi, & in subdiaconatu esset annos quinque. Deindè ad diaconatus honorem pertingeret fixus rogantibus triginta presbyteris examẽ, vt esset subdiaconus cardinalis: quia à prima sede erat constitutum, vt seruiret annos septem. Hoc enim quòd si quis desideraret Ordinem presbyterij, ità exigeretur, vt in septem annis à cuncto clero Romano probaretur doctrinæ, natiuitatis, generositatis, & consilio non expetens prædam à quoquam opinione clara, firmarent omnes presbyteri, declararent & firmarẽt, & sic ad Ordinem presbyterij accederet, & faceret in eodem ordine annos tres. *Olim quãdiù in minoribus Ordinibus probabantur.*

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite septimo reformationis: Quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes qui ad sacrum ministeriũ accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur, ad ciuitatem euocentur. Episcopus autem sacerdotibus, & alijs prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inuestiget & examinet. *Examen Ordinandorum.*

4. ITEM capite duodecimo: Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem ante vigesimumsecũdùm, ad diaconatus ante vigesimumtertium, ad presbyteratus ante vigesimumquintum ætatis suæ annum promoueatur. Sciant tamen episcopi non singulos, in ea ætate constitutos debere ad hos ordines assumi, sed dignos duntaxàt, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoquè nec in minori ętate, nec sine diligẽti episcopi examine ordinentur: priuilegijs quibuscunque, quo ad hoc, penitùs exclusis. *Aetas ordinandorum & qualitas.*

5. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

IIII

Quot gradus in se continet hoc Sacramentum?

A. Generatìm quidem minores Ordines, maioresque continet: minores scilicet [a] quatuor, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempe Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorùm. Ex presbyteris porrò alij maiores, alij minores à [b] Christo instituti inueniuntur.

B. Maiores enim presbyteri, Apostoli sunt, eorũq; successores [c] Episcopi, magna sanè potestate & reuerẽda dignitatis prerogatiua excellẽtes. Nam horum est, [d] (Scriptura teste) attendere sibi & vniuerso gregi, quem à Spiritu sancto curandum pascendumq; accipiunt, regere Ecclesiam, ea quæ desunt corrigere, per ciuitates item presbyteros constituere.

C. Minores verò presbyteri sub episcopis, sicut septuagintaduo [e] illi discipuli sub Apostolis, in ecclesiæ ministerio deseruiunt, dona ac sacrificia [f] pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquàm [g] operarij, secundùm illos existunt.

a Concil. Carthag. 4. can. 6. & sequẽ. Itẽ Laod. cã. 24. & Trident. sess. 23 Ignat. ad Antioch. Dion. ecclesi. hierar. cap. 3. Euseb. hist. lib. 6. cap. 35. ex epistola Cornelij ad Fabium.
b Luc. 9. a 10. a & ibidèm Beda. Clemens episto. 1. Anaclet. epist. 2. & 3.
c Hieron. ad Marcellam epist. 54. Cypria. epist. 69. & 65. Ignat. ad Phila. Aug. in Psal. 44.
d Act 20. f 1. Pet. 5. a Heb. 3 c. ad Tit. 1. b Actor. 14. d
e Luc. 10. a Leo epist. 88. ad Episc. Gall. & Germa. Innoc. 3. lib 1. de myste. alta. cap. 6.
f Hebr. 5. a 8. a
g Matth. 9. d Lucæ 10. a

D. Ac minorum quidem quatuor ordinum clerici hoc proprium habeant [h] munus, vt sacerdotibus & episcopis multis in rebus præstò sint, vt ad sacra conuenientem populum ordinent, vtque paulatìm ipsi velut quibusdam gradibus ad maiora munia in Ecclesia obeunda ritè instituantur atque præparentur.

h 4. Carthag. can. 6. & sequent. Isido. lib. 2. de offic. eccles. cap. 11. & sequent. & lib. 7. Etymo. c. 12. Rabanus lib. 1. de institutione cleric. cap. 9. & sequent. Concil. Aquisgran. 1. sub Ludouico Pio, cap. 2. & sequen. Rom. sub Syluest. cap. 3. 6. & 9.

E. Cæteri verò maiores [i] tres ordines, cùm in alijs, tum in sacris Eucharistiæ mysterijs maiorem conferunt potestatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis iam mysterijs tanquàm administri adesse, ipsisque sacerdotibus proximi esse possunt. Et quanquàm quòd ad Ordinis Sacramentum ac sacrificandi authoritatem attinet, discrimen inter Episcopos & Sacerdotes non sit, [k] tamen sunt illi sacerdotibus multo excellentiores, si Ecclesiæ gubernandæ, si pascendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi, & Clericos ordinandi potestatem consideremus.

i 4. Carthag. can. 3. & seq. Isido. lib. 2. de offic. eccles. cap. 7. & seq. Raban. lib. 1. cap. 6. & seq. Aquisgran. cap. 6. & sequent.

k Damasus epistola 4. Isido. lib. 2. de offi. eccl. cap. 7 Hieron. contra Luciferianos. Leo epist. 88. ad episco. Galliæ & Germaniæ. Conc. Hispal. 2. cap. 7. Epipha. hæres. 75. Aerianor.

F. Verùm præsentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones & leges præscriptæ sint, enucleare. Illud sanè constat, magno in precio cunctos Ordines habendos, ac sedulò retinendos esse. Firmum enim testimonium illi præbet sacra Traditionis Apostolicæ, Ecclesiasticæque obseruationis disciplina, quæ ad nos vsque transmissa perdurat.

l Ambros. in cap. 4. epist. ad Ephes.

TESTIMONIA.

Acolytus quomodò ordinatur.

1. A. CONCILIVM Carthaginense quartum, cui beatus Augustinus interfuit, canone sexto: Acolytus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.

Exorcista quomodò ordinatur.

2. ET canone septimo: Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellũ, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi Episcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum siue catechumenum.

Lector.

3. CANON octauus sic habet: Lector quum ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post hæc spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis qui verbum Dei ministrauerunt.

Ostiarij Ordinatio.

4. CANON nonus: Ostiarius quum ordinatur, postquàm ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat cõuersari, ad suggestionem Archidiaconi, tradat ei Episcopus claues ecclesiæ de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus quæ his clauibus recluduntur.

Lectores, Exorcistæ, Ostiarij.

5. LAODICENVM Concilium canone vigesimoquarto: Quòd non oportet sacratum à presbytero vsq; ad Diaconum, & deincèps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel ostiarios, vel exercitatorum ordinis in cauponam ingredi.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite & canone secundo, vt suprà, quęstione prima, A. testimo. nono.

Ordines Minores tempore Ignatij.

7. IGNATIVS in epistola ad Antiochenses: Saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores.

Cleri distinctio Dionysij ætate.

8. DIONYSIVS Areopagita libro Ecclesiasticæ hierarchiæ, capite tertio: Porrò ministrorũ alij quidem pro clausis templi foribus adstãt, alij proprij aliquid muneris agũt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt, cùm antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque Confessio.

9. CORNELIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, teste Eusebio libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto: Istum igitur lepidũ Euangelij patronũ, Nouatum, omninò præterijt, scilicet vnũ solùm Episcopũ oportere esse in hac Ecclesia catholica: in qua tamẽ nõ ignorabat (quo modo enim poterat?) Presbyteros esse quadragintasex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytos quadragintaduos, Exorcistas & Lectores vnà cum Ostiarijs quinquagintaduos, viduas & alios morbo atque egestate afflictatos mille & quingentos: quos oẽs Domini gratia & benignitas abũdè sustentat.

Ecclesiæ Romanę presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, & minorum ordinum clerici tempore Cornelij & Cypriani.

10. LVCAE nono: Conuocatis autẽ Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dęmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

11. ET capite decimo: Post hæc autẽ designauit Dominus & alios septuagintaduos: Et misit illos binos ante faciem suam, in omnem ciuitatem & locum, quò erat ipse venturus.

12. BEDA in caput decimum Lucæ: Sicut duodecim Apostolos formam Episcoporũ exhibere simul & pręmonstrare nemo est qui dubitet, sic & hos septuagintaduos figurã presbyterorũ, id est, secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est. Tametsi primis Ecclesiæ temporibus, vt Apostolica scriptura téstis est, vtriq; presbyteri, vtrique vocabãtur Episcopi. Quorum vnum sapientiæ maturitatem, alterum industriã curæ pastoralis significat.

Episcopi locũ tenẽt Apostolorum & Presbyteri 72. discipulorum.

13. CLEMENS Pontifex & Martyr epistola prima ad fratrem Domini: Episcopos vicem Apostolorũ gerere, S. Petrus Dominum docuisse dicebat, reliquorum discipulorum vicem tenere presbyteros debere insinuabat.

Christus teste D. Petro idem docuit.

14. ANACLETVS Pontifex & Martyr epistola secunda ad vniuersos Episcopos Italiæ, capite secundo: In nouo testamento, post Christum Dominũ à Petro sacerdotalis cœpit ordo, quia ipsi primo Pontificatus in Ecclesia Christi datus est, dicente Domino ad eũ: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc Petrã ædificabo Ecclesiã meã, & portę inferi nõ prȩualebũt aduersùs

Matth. 16.

sùs eam : & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi atque soluendi potestatem primus accepit à Domino, primúsque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri verò Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt, ipsumq; principem eorum esse voluerunt. Qui etiam, iubente Domino, in toto orbe dispersi Euangelium prædicauerunt: Ipsis quoq; decedentibus, in locum eorum successerunt Episcopi, quorum ordinatio prætacto fieri debet ordine & modo: quos qui recipit & verba eorum, Deum recipit: qui autem eos spernit, eum à quo missi sunt, & cuius funguntur legatione, spernit, & ipse indubitanter spernetur à Domino. Videntes autem Apostoli messem esse multã, & operarios paucos, rogauerunt Dominum messis, vt mitteret operarios in messem suam. Indè electi sunt ab eis septuagintaduo discipuli, quorum typum gerunt presbyteri, atque in eorum locum sunt constituti in Ecclesia.

[Matth. 10. Marci vltimo. Episcopi apostolis successere. Luc. 10. Matth. 9. Luc. 10. Septuagintaduorũ discipulorum locum tenent presbyteri.]

15. IDEM epistola tertia ad omnes Episcopos & Sacerdotes, capite primo: Sacerdotum ordo bipartitus est, & sicut Dominus illum cõstituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apostolos esse electos & constitutos, & posteà per diuersas prouincias ad prædicandum dispersos. Cùm verò messis cœpisset crescere, videns paucos esse operarios, ad eorum adiumentum septuagintaduos eligi præcepit discipulos. Episcopi verò, Domini Apostolorum: Presbyteri quoquè, septuagintaduorum discipulorum locũ tenent.

[Bipartitus ordo Sacerdotum. Luc. 10.]

1.B. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellam aduersus Montanum: Apud nos Apostolorum locum Episcopi tenent: apud eos Episcopus tertius est.

[Apostolorum locum Episcopi tenent. Lib. 4. epi. 9.]

2. CYPRIANVS epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Christus dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui vos audit, me audit &c. Indè enim schismata & & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, superba quorundam præsumptione contemnitur &c.

[Luc. 10. Apostolis vicaria ordinatione succedant Episcopi.]

3. ITEM epistola sexagesimaquinta ad Rogatianũ: Meminisse Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & præpositos Dominus elegit: diaconos autem post ascensum Domini in cælos, Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Quòd si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit: possunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt.

[Lib. 3. epist. 9. Episcopi in Apostolis electi. Acto. 6.]

4. IGNATIVS in epistola ad Philadelphienses: Principes subditi estote Cæsari, milites principibus, Diaconi presbyteris, vt sacrorum administratoribus. Presbyteri verò & diaconi, atque omnis clerus simul cum omni populo, & militibus atque principibus, sed & Cæsares, obediant episcopo. Episcopus verò Christo, sicut Patri Christus: & ità vnitas per omnia seruatur.

[Episcopo oẽs obediant.]

5. AVGVSTINVS in psalmũ quadragesimumquartum: Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodiè enim Episcopi qui sunt per totum mundum, vndè nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: De prole tua tibi creuit paternitas: Pro patribus nati sunt tibi filij.

[Pro Apostolis constituti sunt Episcopi. Psal. 44.]

6. ACTORVM vigesimo: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritussanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

7. PRIORIS epistolæ Petri quinto: Seniores ergò qui in vobis sunt, obsecro &c. Pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè, secundùm Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo: & cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronã.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant quasi rationẽ pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes. Hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum primo: Huius rei gratia relíqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

10. ACTORVM decimoquarto: Et cùm constituissent illis (Paulus & Barnabas) per singulas Ecclesias presbyteros, & oràssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

1.C. LVCAE decimo, vt suprà hac eàdem quæst. A. testimo. octauo.

2. LEO epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, enumeratis officijs Episcoporũ: Hæc, inquit, omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum & formam septuaginta discipulorum esse noscuntur, vel presbyteris qui eandem gestant figuram: quoniam quanquàm consecrationem habeant, pontificatus tamen apicẽ non habent. Quæ omnia solis deberi summis põtificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstretur.

[Presbyteri formam habent 70. discipulorum.]

3. INNOCENTIVS tertius libro primo de mysterio altaris siue de mysterijs Euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ, capite sexto: In nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim Apostolos, & septuagintaduos discipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locũ quò erat ipse venturus. Sicut enim Pontifices summos Moyses regendis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. (Nã in Eleazaro & Ithamar filijs Aaron paternæ transfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutares & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per septuaginta virorum prudentium mentes Moysi spiritum propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facilè gubernaret) Sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaq; vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi: Discipulorum verò, minores, id est, Presbyteri.

[Maiorum & minorum sacerdotum institutio. Exo. 28. & 29. Num. 11.]

4. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

5. ET octauo capite: Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur.

6. MATTHAEI nono, 7. ET Lucæ decimo: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergò Dominum messis, vt emittat operarios in messem suam.

1.D. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexto & sequentibus, vt suprà, hac quæstione, A. testimo. primo.

2. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Officijs Ecclesiasticis, capite vndecimo: Lectorum Ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sunt lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocẽ tuam. Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuersatione Episcopus verbum facit ad populum. Deniquè coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbum annunciandum. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensuumq; ac verborum scientia ornatus, ità

[Lectores. Esa. 58.]

vt in distinctionibus sententiarum intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur &c.

Exorcistæ. 3. IBIDEM capite decimotertio: In primo ordine & ministerio Ecclesiæ esse Exorcistas secundùm officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæque posteriùs sunt ab Esdra dispartita, inuenimus: eosque quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei &c. Hi cùm ordinantur, sicut ait Canon, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos siue catechumenos. (1. Esdræ 2. 4. Carth. cã. 7.)

Ostiarij. 4. ITEM capite decimoquarto: Ostiarij sunt, qui in veteri testamento ianitores templi vocabantur, qui prǣerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas omnia interiora templi vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & iniquum discernentes, eos tantùm in ecclesia, qui sunt fideles, recipiunt. Intrare enim templũ nisi per eos non possumus: habent enim in potestate tam bonos recipiendi, quàm reijciendi indignos. (1. Para. 23. & 2. Para. 8. & 23)

Acolyti. 5. IDEM libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo: Acolyti Græcè, Latinè ceroferarij dicũtur, à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium aut sacrificium offerendum. Tũc enim accenduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. (Ioan. 1.)

Acolyti. 6. RABANVS Maurus Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione Clericorum, capite nono: ἀκόλυτοι Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur à deportandis cereis &c. vt Isidorus: Quorum typum præferebant illi, qui Domini mandata in tabernaculo lucernas quotidiè accendebant super candelabrũ positas. (Leuit. 24.)

Exorcistæ. 7. IDEM capite decimo: ἐξορκισαί, ex Græco in Latinum, Adiurantes seu increpantes vocantur. Inuocant super Catechumenos, vel super eos qui habẽt spiritum immundum, nomen Domini IESV, adiurãtes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus regem Salomonem excogitâsse, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlteriùs reuerti nõ sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ità dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Iudæis exorcistis inuocare nomen Domini IESV, & cętera, vt Isidorus. (Lib. 8 antiquit. Iudaic. cap. 2. Acto. 19.)

Lectores. 8. ITEM capite vndecimo: Lectores à legendo, Psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi prædicãt populis quid sequantur: isti canunt, vt excitent ad compunctiones animos audientium. Et paulò pòst: Lectorum ordo formam & initiũ à Prophetis sumpsit. Sunt ergò lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, nè cesses, &c. vt Isidorus. (Esaiæ 58.)

Ostiarij. 9. ET capite duodecimo: Ostiarij sunt, qui & ędituì & Ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebręos in Veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, quique ordinati per vices suas omnia interiora tẽpli vel exteriora custodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem Ostiarij, quod præsint ostijs templi: ipsi enim tenẽtes clauem, omnia intùs ex vtraque parte custodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudiciùm, fideles recipiunt, respuunt infideles. (2. Paral. 8.)

10. CONCILIVM Aquisgranense primum sub Ludouico Pio, capite secundo: Ostiarij sunt, &c. vt Isidorus capite decimoquarto, vt suprà hac quęstione, D. testimo. quarto. CAPITE tertio: Lectorũ ordo, &c. vt Isidorus capite vndecimo. CAPITE quarto: de Exorcistis, vt Isidorus capite decimotertio. CAPITE quinto: Acolyti Græcè, vt Isidorus libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo, vt suprà D. testimo. quinto.

11. CONCILIVM Romanum sub Syluestro, capite primo: Syluester Episcopus Vrbis Romæ, congregans fratres compresbyteros & Coëpiscopos vel Diaconos suos ciues Romanos, collegit in gremio sedis suæ ducentos octoginta quatuor Episcopos, quibus Augustus Constantinus vehicula & annonas præstari præcepit, & alij quinquaginta septẽ Episcopi partis Rinocoruris, quorũ chirographus in eorum concilio declaratur, centum quadragintaduo Presbyteri Vrbis Romæ, & diacones sex, Subdiacones sex, Acolyti eius concilio facti quadragintaquinque, Exorcistæ vigintiduo, Lectores vrbis Romæ nonaginta, quorũ præsentes parentes audiebant. Notarij Ecclesię quatuordecim, qui gesta diuersorum martyrum suscipientes,* ordinatè narrabant. (Presbyteri, Diacõi, Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectores. *vel, ordine renarrabant.)

12. CAPITE tertio: Posteà autem fecit gradus in medio synodi, vt nõ Presbyter aduersùs Episcopum, non Diaconus aduersùs Presbyterum, non Subdiaconus aduersùs Diaconum, non Acolytus aduersùs Subdiaconum, non Exorcista aduersùs Acolytum, nõ Lector aduersùs Exorcistam, non Ostiarius aduersùs Lectorem, non Laicus det accusationẽ aliquam. Et paulò pòst: Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector, nisi &c. (Ostiarius reliquis annumeratur.)

13. DEINDE capite septimo: Ità tamen Syluester clara voce dicebat ad coëpiscopos, vt à Subdiacono vsque ad Lectorẽ, omnes subditi essent Diacono Cardinali vrbis Romæ, in Ecclesia repræsentantes tãtùm: Pontifici verò Presbyteri, Diaconi, Subdiacones, Acolyti, Exorcistas, Lectori in omni loco repræsentantes obsequiũ, siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ tantùm Pontifici. (Diaconus Cardinalis vrbis Romæ. Subdiaconi, Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Lector, Ostiarius, Acolytus.)

14. CAPITE nono: Nullus Lector vel Ostiarius vasa sacrata cõtingeret, nullus acolytus rem sacratam à presbytero iam alio porrigeret, nisi tantùm supportaret, quod ei sacerdos imponeret suo ore benedictũ.

1. E. CONCILIVM quartum Carthaginense canone tertio: Presbyter quũ ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenẽte, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant. (Presbyteri ordinatio quõ fiebat ætate Augustini.)

2. QVARTO: Diaconus quum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur. (Diaconus quomodò ordinatur.)

3. QVINTO: Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de Episcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum. De manu verò Archidiaconi, vrceolum cum aqua & mantile & manutergium. (Subdiaconus)

4. ISIDORVS libro secundo de Officijs ecclesiasticis, capite septimo: Presbyterorum Ordo exordium sumpsit à filijs Aaron, vt dictum est: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri testamento, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotũ, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate, Græci presbyteros vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorũ Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis, consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter authoritatem summo Sacerdoti Clericorum Ordinatio & Consecratio reseruata est, nè à multis Ecclesiæ disciplina vendicata, concordiam solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè Sacerdotes, sub nomine Episcoporum ità asseuerat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia reliqui te Cretæ, vt ea quę desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quemadmodùm ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, (Presbyterorum ordo & officium. Quomodò cũ Episcopis cõueniant, & quomodò ab ijs differant. Tit. 1.)

ne est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, nō in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit presbyterum etiam sub Episcopi nomine taxari. Vndè & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de presbyteris omninò tacuit, quia eos in Episcopi nomine comprӕhendit. Secundus enim & penè coniunctus gradus est, sicut ad Philippenses episcopis & Diaconibus scribit, cùm vna ciuitas plures Episcopos habere non possit. Et in Actibus Apostolorum presbyteros Ecclesiæ, Hierosolymā iturus, congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregem, in quo vos spiritus sanctus Episcopos ordinauit. Vndè etiam tales in Ecclesia presbyteros cōstituendos esse sicut Episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur. Presbyteros autē merito & sapientia dicit, non ætate. Nam & Moysi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vndè & in Prouerbijs dicitur: Gloria senū canicies. Quæ est hæc canicies? haud dubiè quin Sapientia, de qua scriptum est: Canicies hominum prudentia est. Cumq; nongentos & amplius annos ab Adam vsque ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham: qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Nō ergò propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si itá est, miror cur insipiētes constituantur.

[1.Tim.3. — Philip.1. — Actor.20. — Presbyteri vocabulum. — Num.11. — Prouer.20. — Sapien.4.]

5. ET capite octauo: Diaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis, & filiorū eius, rursùs Leui tribus in diuini cultus ministerijs ordinarentur & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsiq; gestarent arcam & tabernaculū & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerent, rursùs ipsi componerent. A viginti-quinque annis & supra, in tabernaculo seruire mādatum est: quā regulam constituerunt sancti Patres & in nouo testamento. In Euangelio autē primordia eorum in Actibus Apostolorum itá leguntur: Conuocantes autem duodecim Apostoli multitudinē discipulorum, dixerunt: Non placet, nos relinquere verbū Dei, & ministrare mensis, &c. Ex hinc iam decreuerūt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa aram Christi, quasi columbæ altaris assisterent, & nō sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canētes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum præconis admonent cunctos, siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis: ipsi etiā, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipsi quoq; euangelizāt: sine ipsis Sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in Sacerdote consecratio, itá in ministro dispensatio Sacramenti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispēsat. Ipsis etiam Sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicē, nisi eis traditus sit à Diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt mensam Domini, Leuitæ operiūt arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorū, quæ operiuntur à Leuitis, nè videant qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quiq; proptereà altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeāt, candidiq; ad hostias immaculati accedāt, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potiùs eminentia castitatis splendeant. Quales enim Diaconi ordinentur,

[Ordo Diaconorum. — Num.3.& 8. — Cōcil.3.Arel. can.1. — Actor.6. — Diaconi altaris assistunt. — Apoc.1.& 8. — Officia reliqua Diaconi. — Sunt indicio ... scilicet]

Apostolus Paulus plenissimè scribit ad Timotheum. Nam cùm præmisisset de Sacerdotum electione, continuò subiunxit: Diaconi similiter irreprӕhensibiles, hoc est, sine macula, sicut Episcopi, pudici vtiquè, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet, nè conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, nè de cælesti ministerio lucra terrena sectentur. Est quoquè turpis lucri appetitio, plùs quàm de æternis, de præsentibus cogitare. Post hæc autem subiecit: Hi autem probentur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtiq; sicut Episcopi ante ordinationem probari debent, si digni sunt, & sic ministrare.

[1.Tim.3.]

6. CAPITE decimo: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, in Esdra inueniuntur, appellantúrque ibi Nathinnæi, id est, in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina proditione commonitus, Saluatorem meruit confiteri: quiq; etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Eccè verè Israëlita, in quo dolus non est. Deniq; isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediūt officijs Leuitarū, isti quoq; vasa corporis & sanguinis Christi, Diaconibus ad altarium offerūt. De quibus quidem placuit Patribus, vt quia sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immūditia sint liberi, iuxta quod illis, Propheta dicēte, iubetur: Mundamini qui fertis vasa Domini. Hi igitur cùm ordinantur, sicut Sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm & calicē de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphū aquæ cum aquamanili & manutergium accipiunt.

[Subdiaconi & eorum officium. — 1.Esd.8. — Ioan.1. — Continentia subdiaconorum. — Esa.52. — 4. Carthag. can.5.]

7. RABANVS capite sexto libri primi de institutione Clericorum: Presbyterorū ordo exordium sumpsit à filijs Aaron &c. vt suprà Isidorus hac quæstione, E. testimo. quinto.

8. ET capite septimo: Leuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramenti mysteria explebantur. Præcepit enim Dominus &c. vt Isidorus ibidèm testimo. quinto.

9. CAPITE octauo: Hypodiacones Græcè, quos nos Subdiacones dicimus, qui ideò sic appellantur, quia subiacent præceptis & officijs Leuitarū: Oblationes in templo Dei à fidelibus ipsi suscipiunt, & Leuitis supponēdas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnæi vocantur, vt liber Paralipomenon & Esdræ testatur: quod interpretatur, In humilitate Domino seruientes &c. vt Isidorus ibidèm testimo. sexto.

[Exod.29.]

1. CONCILIVM Aquisgranense capite sexto: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocātur, vt paulò antè Isidorus. Capite septimo: Diaconorum ordo à tribu Leui accepit exordium, vt suprà Isidorus. Capite octauo: Presbyterorum ordo exordium sumpsit, vt idem suprà.

11. DAMASVS Pontifex epistola quarta de Chorepiscopis, vbi cùm dixisset Chorepiscopos septuaginta discipulorum vice fungi, itá postmodùm subiungit: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec Diaconos aut Subdiacones, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere aut sacrare, nec Ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentē reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populum benedicere, nec ante episcopū in baptisterio aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere aut signare, nec pœnitentem sine præceptione Episcopi sui reconciliare, necnon præsente, nisi illo iubente, sacramentum corporis & sanguinis Christi cōficere, nec eo corā posito populum docere aut saluare, nec plebē exhortari: quæ omnia solis pontificibus deberi, tam ex superioribus quàm

[Episcoporum officia alijs sacerdotibus non communia.]

STINVS primus epistola tertia, capite secundo, ad omnes orthodoxos: Rursùs ex Leone, rudibus & imperitis gubernacula Ecclesiæ committenda non esse. Vide ibidem plura.

7. DISTINCTIONE sexagesimasecunda & sexagesimatertia agitur de electione Ecclesiasticorum.

8. DISTINCTIONE verò sexagesimaquarta, sexagesimaquinta, & sequentibus agitur de eorum ordinatione.

1. C. CAIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Felicem Episcopum: De Episcoporum verò & Presbyterorum, Diaconorumque & sequentium clericorũ ordinationibus, sanctos Apostolos & successores eorũ, & præcipuè Anacletum & prætereà alios, sufficienter statuisse cognoscimus, & idcircò non est necessè, nunc replicari, nisi quod illi non statuerunt. Illud tamẽ nos statuentes, vobis & omnibus seruare mandamus, vt ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordinari merentur, id est, si quis episcopus esse meretur, sit primò Ostiarius, deindè lector, &c. vt in textu.

2. DAMASVS in Pontificali: Caius constituit, vt omnes ordines in Ecclesia sic ascenderent: Si quis Episcopus fieri meretur, &c. vt in textu.

Lib. 4. epi. 2. 1. D. CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum, vt in textu.

2. SOZIMVS Pontifex epistola prima ad Hesychium episcopum Salonitanum: Hoc autem specialiter & sub prædecessoribus nostris, & nupèr à nobis interdictum constat, nè quis penitùs contra patrum præcepta, qui Ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, & temporis approbatione diuinis stipendijs eruditus, nequaquàm ad summum ecclesiæ sacerdotiũ adspirare præsumeret: & non solùm in eo ambitio inefficax haberetur, verumetiam in ordinatores eius, vt carerent eo ordine, quem sine ordine contra præcepta patrum crediderant præsumendum. Et paulò pòst: Obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbiæ & arrogantiæ venienti. Tecum faciũt præcepta patrum, tecum Apostolicæ sedis authoritas. Si enim officia secularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt: quis ille tam arrogans, tam impudens inuenitur, vt in cælesti militia, quæ propensiùs ponderanda est, & sicut aurum repetitis ignibus exploranda, statìm dux esse desideret, cùm tyro antè non fuerit: & priùs velit docere, quàm discere. Assuescat in Domini castris, in Lectorũ primitùs gradu diuini rudimenta seruitij: nec illi vile sit, Exorcistam, Acolytum, Subdiaconum, Diaconũ per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorum ordinatione temporibus. Iam verò ad Presbyterij fastigium talis accedat, vt & nomen ætas impleat, & meritum probitatis stipendia anteacta testentur. Iure indè summi pontificis locum sperare debebit. Et paulò pòst: Hæc autem in singulis gradibus obseruãda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministerijs nomen dederit, inter Lectores vsque ad vicesimum ætatis annum, continuata obseruatione perduret: Si maior iam & grandæuus accesserit, ità tamen, vt post baptismum statìm se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas quinquennio teneatur: exindè Acolytus, vel Subdiaconus quatuor annis: & sic ad benedictionem diaconatus (si meretur) accedat: in quo ordine quinque annis, si inculpatè se gesserit, hærere debebit. Exindè suffragantibus stipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, Presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quo loco (si eò illũ exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege seruata, vt neque digamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus, ad hos gradus possit admitti. Sanè, vt etiam defensores ecclesiæ qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus.

Vide & Syricium epist. 1. ad Hymeriũ Tarraconensem cap. 9. & seq.

Paulatim ad altiores gradus ascendendum.

Ordinum gradus.

Quot annis olim in singulis ordinibus hærebatur.

Bigami aut viduarũ mariti, non sunt promouẽdi.

1. E. DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto: Præsul igitur vbi sacrandus offertur, vtroque genu posito ante altare, supra caput habet à Deo tradita Euangelia, manumque pontificis: atque hoc modo à consecrante pontifice castissimis imprecationibus consummatur. Sacerdos verò coram sancto altari ponens vtrunque genu, in capite habet pontificis dexteram, & in hunc modum à sacrante præsule sanctissimis inuocationibus cõsecratur. At verò minister altero tantùm coram sanctis altaribus posito genu, sacrantis se pontificis dexteram in capite præfert, atque ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Cuilibet autem ipsorum à benedicente pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra prædicatio nominis, cõsummansque consalutatio fit, cunctis sacri ordinis viris, ipsoque sacratore pontifice, eum salutantibus, qui ad aliquem sacrorum (quos diximus) ordinum ea fuerit consecratione promotus.

Modus consecrandi episcopos, sacerdotes & reliquos ministros tẽpore Dionysij.

2. IDEM epistola octaua ad Demophilum monachum: Neque enim sancta sanctorũ simpliciter omnibus sunt inaccessa: verùm his appropinquat magìs pontificum sacra distinctio, deindè sacerdotum ordo, quos deincèps & ministrorum sequitur gradus. Porrò ijs qui cultores sunt ordinati, adytorum portæ segregatæ sunt, iuxta quas & initiantur & adstant, non ad custodiam, sed vt ordinem recognoscant suum, suntque ipsi populo propinquiores, quàm hi qui sacra administrant, & quàm populus ipsis quoquè sacerdotibus magìs accedentes. Vndè & sacrorum sanctus ordo, sacerque principatus, eos diuina percipere sacrè instituit: alijs quidẽ qui intra adytorum valuas sunt, sacrorum administrationem cõcedens. Nam hi qui diuinum (vt expressiùs dixerim) altare circunstant, diuina intuentur, atque audiũt apertè sibi reuelata: procedentesque benignissimè ad exteriora sacrorum velaminum, subiectis cultoribus & sacro populo, & ijs qui purgantur ordinibus, sacra mysteria pro meritis pandunt.

Ordines ecclesiastici.

3. ANACLETVS Pontifex & martyr epistola secunda ad omnes Episcopos ac reliquos Christi sacerdotes, scribit de bipartito ordine sacerdotum: de ordinatione & constitutione Episcoporum ac presbyterorum: de discretione Episcoporum & ciuitatum, quæ aliqua ex parte suprà annotata sunt, quæstione secunda, D. testimo. octauo, &c.

4. IGNATIVS in epistola ad Antiochenos, vt suprà quæstione quarta, A. testimo. quarto.

VI

Quis est ordo in Ecclesia magìs celebratus?

Presbyterorum Ordo, siue Sacerdotiũ: de cuius ingenti semperque reuerenda dignitate Chrysostomus & Ambrosius libros integros ediderũt. De quo magnus etiam ille Ignatius,[a] Sacerdotiũ, inquit, summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum IESVM Christum primogenitum totius cre-

a Epist. ad Smyrnenses. Vide & Chrysost. lib. 3. de sacerdo. Item homil. 4. & 5. de verbis Esa. Vidi Dominum.

creaturæ, & solum natura principem Sacerdotem Dei. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Diuinum oraculum: [b] *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est.* Et rursùs: [c] *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.* Hinc & Apostolus iubet: [d] *Aduersùs presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Idque ad Timotheum Ephesiorum episcopum scribitur, sicut & illud iam antè citatum: [e] *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.*

[b] Malach. 2. b Aggæi 2. b Greg. curæ past. par. 2. c. 4.
[c] Deut. 17. c Et Cypr. epist. 55. & 65. Greg. lib. 12. epi. 31. ad Felicem.
[d] 1. Tim. 5. d Vide 2. epist. Fabiani.
[e] 1. Tim. 5 c

TESTIMONIA.

1. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, vt in textu. & suprà de præceptis Eccles. quæst. duodecima, A. testimonio quarto.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Sacerdotium ipsum in terra quidē peragitur, sed in rerum cælestium classem ordinemq; referēdum est. Atq; id perquàm meritò: quippe nō mortalis quisquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiamnùm in carne manentibus author fuit, vt angelorum ministerium animo conciperent. Idcircò necessè est Sacerdotem sic esse purum, vt si in ipsis cælis collocatus inter cælestes illas virtutes medius staret. Et paulò pòst: Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, vt is scilicet qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnùm constans, ijsq; inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate spiritussancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc quæ dico, initiātur perficiunturq;: tum etiā alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisq; nostræ rationem spectant. Etenim qui terram incolunt atque in ea versantur, ijs commissum est, vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: ijs datum est vt potestatem habeant, quam Deus Opt. neque Angelis, neque Archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est, Quæcunque alligaueris in terra, erūt alligata & in cælo: & quæcunq; solueris in terra, erūt soluta & in cælo. Habēt quidem & terrestres principes vinculi potestatē, verùm corporum solùm. Id autem quod dico sacerdotum vinculum, ipsam etiam animā contingit, atque ad cęlos vsque peruadit: vsqueadeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam filio potestatem dedit: cęterùm video ipsam eādem omnifariam potestatem à Deo filio illis traditam. Nam quasi iam in cælum translati, ac supra humanam naturam positi, atque nostris ab affectibus exempti, sic illi ad principatum istum perducti sunt. Et paulò pòst: Insania enim manifestaria, despicere tantum istum principatum, sine quo neque salutis, neque promissorum bonorum compotes fieri possimus. Nam si non potest quis in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regeneratus fuerit: &, Qui non manducat carnem Domini, & sanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quàm per sacrosanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, Sacerdotum: quì fiet, vt citra illarum opem aut gehennæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cælo coronæ præmia assequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tum concreditę sunt spirituales parturigines, tum etiā baptismatis partus à Deo est commissus: per hos ipsos Christum induimus, vnà cum Dei filio sepelimur, beatæ carnis illius membra efficimur: quo nomine sacerdotes meritò non modò plùs vereri debemus, quàm vel Principes vel Reges, verumetiam maiori honore quàm parētes proprios honestare. Hi enim ex sanguinibus & volūtate carnis nos genuerunt: illi verò authores nobis sunt natiuitatis eius quam à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atque adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei sumus effecti. Corporis lepram purgare, seu veriùs dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Iudęorum sacerdotibus solis licebat: neque nescis, quanta cum ambitione, quāto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animę sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsùs cōcessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, contemnúntque, multò sceleratiores ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum suis omnibus. Et paucis interiectis: Neque in puniendo solùm, sed & in benè merendo maiorem Deus potestatem sacerdotibus largitus est, quàm naturalibus nostris parentibus: quos inter vtrosque tantum est sanè interiectum interuallum, quātum vitam inter pręsentem & æternam. Parentes enim nos in præsentem, sacerdotes in vitam æternam generant: &c.

Sacerdotij dignitas.
Matt. 16. & 18.
Ioan. 20.
Matth. 28.
Ioan. 3. Ioan. 6.
Rom. 6.
Sacerdotes magìs honorandi q̃ principes aut parentes.

3. IDEM in homilia quarta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij: Hoc regnum illo maius est. Neque enim ex his quę videntur, hìc declaratur rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus est, debet æstimari rex. Ille quidem ea quę sunt in terris, sortitus erat administranda: cęterùm sacerdotij ius è supernis descendit: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hìc sunt, commissa sunt, mihi cælestia: mihi quum dico, sacerdotem intelligo. Itaq; cùm videris sacerdotem indignum, nè traducas sacerdotium. Non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm nō ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus: nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur nè sacerdotiū vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtētem. Et paulò pòst: Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille necessitate, hic consilio. Ille habet arma sensibilia, hic arma spiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum est aduersùs dæmones. Maior hic principatus, propterea rex caput submittit manui sacerdotis: & vbiquè in veteri scriptura, sacerdotes inungebant Reges.

Sacerdotes regibus dignitate præstant.
Matth. 16.
Propter malos sacerdotes non est traducēdum Sacerdotiū.

4. ET homilia quinta: Sacerdotium, principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac maius. Nè mihi narres

Sacerdotij principatus regno maior

& præstantior. narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas. vmbræ sunt isthæc omnia, vernisq́ꝫ flosculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiam si 1. Pet. 1. ipsam gloriã regalem dixeris. Nè, inquam, mihi narres ista, sed si vis videre discrimen, quantùm absit rex à sacerdote, expende modum potestatis vtriꝗ traditę. videbis sacerdotem multò sublimiùs Rege sedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurũ quo obcinctus est: tamen rerum terrenarum administrationem sortitus est, nec vltra potestatem hanc prætereà quicquam habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cęlis collocatus est, & de cælestibus negocijs pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorum Rex: Matth. 18. Quæcunque ligaueritis super terram, erũt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erũt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cęlum. Nam iudex sedet in terra. Dominus sequitur seruum: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in supernis comprobat. Itaque medius stat sacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & nostras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtriꝗ naturæ, nos qui offendimus, eripiens ex illius manibus. Eoꝗ Deus ipsum regale caput sacerdotis manibus subiecit, nos erudiens, quòd hic princeps est illo Heb. 7. maior. Siquidem id quod minus est, benedictionem accipit ab eo quod præstantius est.

6. MALACHIAE secundo: Labia sacerdotis &c. vt in textu.

7. AGGAEI secundo: Interroga sacerdotes legẽ.

8. GREGORIVS curæ Pastoralis parte secunda, capite quarto, docens ex sacris literis quomodò sacerdos & cõcionator loqui & prædicare debeat cum discretione, inter cætera sic ait: Præconis officiũ suscipit, quisquis ad sacerdotium accedit.

9. DEVTERONOMII decimoseptimo, vt in textu.

Lib. 1. epist. 3. Sacerdotes honorandi. 10. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium: Quo modo possunt censuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non solùm fratribus, sed & sacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quisquis sacerdoti eius, & ad tempus hîc iudicanti non obtemperet, staDeut. 17. tìm necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in superbia, vt non exaudiat sacerdotem aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et quæ fusiùs sequuntur suprà De præceptis Ecclesiæ, quæstione vndecima, B. testimo. vndecimo.

Lib. 3. epist. 9. Deut. 17. Sacerdotum veneratio Scripturæ testimonijs & exemplis cõprobatur. 11. ET epistola sexagesimaquinta ad Rogatianum: Dominus Deus in Deuteronomio dicit: Et homo quicunque fuerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et vt sciamus hanc Dei vocem, cum vera & summa maiestate processisse ad honorandos ac vindicandos sacerdotes suos, cùm aduersùs Aaron sacerdotem tres de ministris Num. 16. Chore, Dathan & Abiron, ausi sunt superbîsse, & ceruicem suam extollere, & sacerdoti præposito se adæquare, hiatu terræ absorpti ac deuorati, pœnas statìm sacrilegæ audacię persoluerunt. Nec soli illi, sed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad Sacerdotum iniuriam vindicat Deus. audaciam fuerunt, prorumpente à Domino igne consumpti sunt: vt probaretur, sacerdotes Dei ab eo qui sacerdotes facit, vindicari. In libro quoquè Regnorum cùm Samuel sacerdos à Iudæorum populo ob se1. Reg. 8. nectutem, sicut tu modò, contemneretur: exclamauit iratus Dominus, & dixit: Non te spreuerunt, sed me spreuerunt. Et vt hoc vlcisceretur, excitauit eis Saul regẽ, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas superbum populum calcaret & premeret, vt contemptus sacerdos, de superbo populo vltione diuina vindicaretur. Sed & Salomon in spiritu sancto constitutus, testatur & docet, quæ sit sacerdotalis authoritas & potestas, dicẽs: Ex tota anima Eccli 7. tua time Deũ, & sacerdotes eius sanctifica. Et iterùm: Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes eius. Quorum præceptorũ memor beatus Apostolus Paulus, secundùm quod in Actibus Apostolorũ Act. 23. legimus, cùm ei diceretur: Sic insilis in sacerdotẽ Dei maledicendo? respondit, & dixit: Nesciebam fratres quia pontifex est: scriptum est enim, Principem po- Exod. 26. puli tui non maledices. Dominus etiam noster ipse Iesus Christus Rex & Iudex & Deus noster, vsque ad passionis diem seruauit honorem põtificibus & sacerdotibus, quanuis illi nec timorẽ Dei, nec agnitionem Christi seruâssent. Nam cùm leprosum emundâsset, dixit ei: Vade, & monstra te sacerdoti, & offer donũ. Matth. 8. Humilitate ea qua nos quoꝗ esse humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quẽ sciebat esse sacrilegũ. Item sub ictu passionis cùm alapam accepisset, & ei diceretur: Sic respondes pontifici? nil ille contumelio- Ioan. 18. sè locutus est in personam pontificis, sed magis innocentiam suam tuitus est, dicens: Si malè locutus sum, exprobra de malo: si autẽ benè, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideò facta sunt humiliter atque patiẽter, vt nos humilitatis ac patientię haberemus exemplũ. Docuit enim sacerdotes veros legitimè & plenè honorari, dum circa falsos sacerdotes ipse talis extitit. Et paulò pòst: Hæc sunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus schismaticorum malè cogitantium, vt sibi placeant, vt Præpositum superbo tumore contemnant. Sic de Ecclesia receditur, sic altare prophanum foris collocatur, sic contra pacem Christi & ordinationem atque vnitatem Dei rebellatur.

12. GREGORIVS libro duodecimo epistolarum, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopum Sicilię: Si Dauid Regum iustissimus in Saul, quem 1. Reg. 24 & 26. constabat iam à Domino reprobatum & abiectum esse, manum mittere non præsumpsit: quanto magis cauendum est, nè manum detractionis aut vituperationis, siue indiscretionis aut dehonorationis, quidam mittant in vnctum Domini, vel in prædicatores sanctę Ecclesiæ? quia eorum vexatio, siue detractio ad Chri- Sacerdotum vexatio & detractio ad Christum pertinet. stum pertinet, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur. Vndè summoperè cauendum omnibus fidelibus, nè clanculò aut publicè Episcopũ suum, id est, vnctum Domini detractionibus aut vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quia Num. 12. pro eo quòd Moysi famulo Dei propter Aethiopissam Psal. 104. detraxit, immunditia lepræ mulctata sit, & illud Psalmistę: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis Exod. 22. meis nolite malignari. Et in lege diuina legitur: Dijs non detrahes, & populi tui principi nõ maledices. Vndè valdè prouidẽdum est subditis, tam Clericis quàm laicis, nè Episcoporum, nè pręposítorum vitam temerè reprehendant, si quid eos fortasse agere reprehensibiliter vident: nè vndè mala redarguũt, indè per elationis impulsum in profundiora mergantur. Admonendi sunt etiam, nè cùm culpas prępositorum suorum considerant, contra eos audaciores fiant. Sed sic eorum praua apud semetipsos considerent, vt diuino timore constricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent, quoniam facta suorum Episcoporum vel pręposítorum oris gladio non sunt ferienda, etiam cùm rectè reprehendenda videntur.

13. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in tex. Contra obtrectatores suorum prælatorum.

14. FABIANVS Pontifex & martyr in epistola secunda ad episcopos Orientales: In omni iudicio quatuor personas necesse est semper adesse, id est, iudices electos, & accusatores, ac defensores, atque testes. vide factũ Cõstãtini Magni Impera. apud Ruffi. lib. 1. hi. Similiter statuentes, Apostolica authoritate iubemus, nisi nè pastorem suum oues, quæ ei commissæ fuerant, nisi in

flor. Eccle. c. 2. Theodore. lib. 1. ca. 11. Et Niceph. lib. 8. cap. 16. Matth. 10. Luc. 16. Genes. 9.

in fide errauerit, reprǽhēdere audeant: quia facta prępositorum, oris gladio ferienda non sunt, neque potest esse discipulus super magistrum, dicente veritatis voce: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Et paulò pòst: Exemplo Cham filij Noë, damnantur qui patrum suorum culpas in publicum produnt, aut eos accusare vel detrahere præsumunt. Si enim à fide deuiauerit Episcopus, erit corrigēdus priùs secretè à subditis suis. Quòd si incorrigibilis (quod absit) apparuerit, tunc erit accusandus ad primates suos, aut ad sedem Apostolicam. Pro alijs verò actibus suis, magìs est tolerandus ab ouibus & subditis suis, quàm accusandus, aut publicè derogandus: quia quum in eis à subditis delinquitur, eius ordinationi obuiatur, qui eos eis prætulit, dicente Apostolo: Dei ordinationi resistit, qui potestati resistit. &c. Rom. 13.

VIDE similia in prima, secunda, & tertia epistola Anacleti, & in epistola Telesphori ad omnes Episcopos.

VII

Quid verò de malis Sacerdotibus est sentiendum?

A. Diuina isthæc est ordinatio, quæ non potest aboleri, vt non boni modò, sed mali quoquè Sacerdotes in Ecclesia [a] honorētur. Vult enim in suis ministris agnosci, recipi, audiri atque obseruari ille qui dixit: [b] *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm autem eorum opera nolite facere. dicunt enim, & non faciunt.*

B. Cæterùm inter malos delectus quidam habendus est, vt quod ad munus autoritatemque docendi spectat, illis tantùm fidem obedientiamque deberi intelligamus, qui ab Episcopis legitim ordinati ac missi, sanam ecclesiæ doctrinam profitentur: ab ali js verò vt hostibus & pestibus sedulò caueamus.

C. Qua de re sapientissimè monet, atque hunc in modum docet antiquissimus Irenęus: [c] Ijs qui in Ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, & qui successionem habent ab Apostolis, & qui cum Episcopatus successione charisma veritatis acceperunt: Reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos. Nec multò [d] pòst: Ab omnibus talibus absistere oportet: adhærere verò his qui Apostolicam, sicut prædiximus, doctrinam custodiunt, & cum presbyterij Ordine sermonem sanum, & conuersationē sine offensa præstant, ad confirmationem & correctionem reliquorum. Hæc Irenæus ille, qui sancti Ioannis Euangelistæ discipulum Polycarpum præceptorem audiuit. Nec aliter Tertullianus [e] docet, qui hæreticis hoc exprobrat, dicens: Ordinationes eorum temerariæ, leues, & inconstantes. Nunc Neophytos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc Apostatas nostros: vt eos gloria obligent, quia veritate non possunt. Nusquàm faciliùs proficitur, quàm in castris rebellium, vbì ipsum esse illic, promereri est. Itaq; alius hodiè Episcopus, cràs alius: hodiè Diaconus, qui cràs lector: hodiè presbyter, qui cràs laicus. Nam & laicis [f] sacerdotalia officia iniungunt. Hucusquè Tertullianus, perpulchrè nobis depingens non suæ tantùm, sed huius etiam ætatis præposteros mores, & prophanos in turbandis sacris ordinandisque ministris conatus sectariorum ostendens.

a Eccli 7. d Matth. 10. d Luc. 10. c Ioā. 13. c Chrysost. homi 2. in 2. Tim. & 65. in Genes. Orig. homil. 7. in Ezech. Bern. ser. 66. in can. Aug. epi. 137.

b Matth. 23. a Augu. ser. 49. de verbis Domini. Chryso. hō. 85. in Ioā. c

c Lib. 4. c. 43. Vide eundem lib. 3. c. 2. & 3.

d ca. 44. li. 4.

e Lib. de pręscriptionibus aduersùs hęreticos.

f Vide & Epiphan. hæres. 24. & 49.

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI septimo: In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit, & ministros eius nè derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes.

2. MATTHAEI decimo: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit.

3. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum qui misit me.

4. IOANNIS decimotertio: Amen amē dico vobis, qui accipit si quem mísero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in epistolam secundam ad Timotheum: Obedite præpositis vestris, & subditi estote illis, scientes quoniam ipsi vigilant pro animabus vestris quasi rationem reddituri. Nam dic, oro, ipse tanto periculo tuî gratia subditus est: tu illi obtemperare detrectes in his, quæ tibi vtilia sunt? Etsi enim ille sua omnia ritè disponat, quandiù tu minùs rectè vales, angoris vacuus esse non potest, cùm duplex ab eo ratio sit exigenda. Iam verò considera, quantum periculi sit, per singulos subditorum discuti, rationemq; pro omnibus reddere. Quantumuis illi honoris impēdas, quantumlibet obsequij deferas, nihil his periculis referre par poteris. Nam etsi animam ponas, ipse hoc pro te iugiter facit: etsi id minùs hac in vita facit, quòd persecutionis non adsit tempus, eam tamen periculo æternæ mortis exponit. Tu contrà, neque ad verba vsque illi subijci vis. Hoc

Cōtra eos qui obedire Sacerdotibus quanuis malis, recusant.

nempe est malorum omnium causa, quòd rectorum authoritas perijt, nulla ijs reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obaudite, inquit, præpositis vestris, & subditi estote illis. At nunc peruersa & confusa sunt omnia. Neque istud præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantùm obtemperantes habebunt, idq; pro vtilitate nostra? Hi enim licèt honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationem indè suscipiunt. Etsi patiātur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt immò & meritorum illis accedit cumulus, atq; defensio. Nostrî deniq; causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc
1.Reg.2. illis fieri iubet, quemadmodùm dicebat Heli: Assumpsi te de domo patris tui: Siue iniurijs afficiantur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est: non ergò hæc illorum gratia, sed vestrî causa dico. Qui honorat sacerdotem, Deū quoquè honorat: qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iu-
Num.16. dæi Deum spernere didicerunt, qui Moysen contempsêre: quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè sacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit sacerdos quispiam, attendit Deus, quòd suî gratia illum etiam, qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseq; tibi præmia ex-
Matth.10. oluet. Si enim qui prophetā in nomine prophetę suscipit, mercedem prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat sacerdoti, mercede sua non destituetur. Nam si vbì de hospitalitate agitur tantùm, vbì quem suscipis ignoras, tantum præmiorum accipis: si ei subijciaris cui imperat Deus, non multò magìs mer-
Matth.23. cede donaberis? Super Cathedram, inquit, Moysi sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergò quæcūq; dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorum
Malach.2. nè faciatis. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus vtiq; Domini est. Non ex seipso loquitur: si despicis, nō illum despicis, sed Deum qui illum ordinauit. Sed vndè, inquies, cōstat Deum fuisse illius ordinationis authorem? Nempe nisì tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorū particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergò Christianus es. Quid ergò? Deus omnes ordinat, etiā indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, non il-
Num.22. lorum intuēs merita. Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestum hominem, populi causa locutus est: multò magìs loquitur per sacerdotē, plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem nō operatur? Si enim per Iudā ope-
Psal.6. ratus est, & per prophetas quibus dicturus est, Nō no-
Matth.7. ui vos, discedite à me qui operamini iniquitatē: perq; illos qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magìs per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Nanque si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoq; ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superiùs pedes, inferiùs verò sit caput.
1.Cor.4. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo est,
Rom.14. vt à vobis iudicer, aut ab humano die. & iterùm: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minùs magistrum? Nam si quidē hoc statuit Deus, benè facis, peccásque nî facias: sin verò cōtraria præcepit, noli pręsumere, neq; ea coneris quæ
Num.16. super te sunt. Insurrexerunt aduersùs Aaron post vituli formatā effigiem Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergò: Nónne illi periêre? Quilibet, quæ ad se pertinēt,
Si fidei dogma peruertant, non audiendi. solicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiamsi Angelus sit, obaudire noli: sin verò rectè docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulū verbis te operibusq; moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vndè tibi id constat? Noli illum culpare, antequàm discas. Obtrectatoribus respondet.
Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: Descēdens videbo, si secundùm clamorem suum Genes.18.
consummantur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinâsti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinē: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, nō Dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, nè eius quoquè criminis reus tenearis, quo illū accusare præsumis. Et quo modo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: nam si illi obtemperas, mercede priuaris: Christus hęc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circunferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisq; discutiat, vitamq; dijudicet suā. At debet ille, inquies, melior esse quàm ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quidnam habet ille ampliùs quàm tu? non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisì sit melior, teipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vndè enim nôsti illum te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vndè hoc nôsti, ô homo? cur teipsum per præcipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quanuìs id scias, aurem obruis: & si arguere possis, protinùs resilis, téque scire dissimulas, nolens gratìs subire periculum. Quid ergò hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Non carent reatu hęc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbū quod- Matth.12.
cunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magìs, ac pectus tundis, atque in humum respicis, imitando felicem publicanum? Etsi melior sis, hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es? tace, vt persistas esse melior: quod si loquaris, omnia exinanîsti. Si te putas esse, desisti: si nō putas, multùm sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat, vbì confessus est, iustificatus descendere meruit: qui peccator non est, & esse se putat, quid (oro) non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adijciet commodis? Vitam tuam diligentiùs Galat.6.
discute. Audi quid dicat admonens Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso Egregia similitudo.
tantùm habebit gloriā, & non in altero. Nam dic, oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percontaris, vulnus ille habeat nécne? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisq; sanum illū esse oportuit, medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus nō est, abscedo, vulnus mecum insanabile referēs? Nunquìd enim si sacerdos malus sit, indè solatium capiet subditus? Nihil minùs. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia Eccli 3.
conteget. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria quàm probrum est. Et si sensum amiserit, veniam habe: longè hęc magìs in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illū, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegit, tuî gratia exornat domū, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tuî causa preces exoluit, pro te apud illum religio cultusq; & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hęc ergò, atque considera, accede ad ea summa cum reue- Deus per malos etiā operatur.
rentia. At malus ille est, & hoc ad te quid? Nunquìd enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina Nota.
largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neq; noce-

1.Reg.6.

nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuisset? Non possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratię. Huius tãtùm munus, aperire os: cęterùm cuncta Deus operatur. symbolum iste tantummodò implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum intersit, & audi dicentem Ioannem: Ego opùs habeo à te baptizari. &, Non sum dignus soluere ipsius corrigiã calceamenti. Sed tamen cùm tantum intersit, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes. De plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus. Priùs tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neq; Ioannes illum descendere fecit. Cur ergò istud fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodò. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamẽ spiritus, vt discas Deũ omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neq; turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadẽ est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoquè conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoquè pronunciant: ità & oblatio eadem est, eadémque baptismi ratio est: adeò omnia in fide cõsistunt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia priùs ipse alacritatem voluntatis ostenderat, fidemq; plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur.

Matth.3. Luca.3. Ioan.1. Ioan.1. Actor.10.

6. IDEM homilia sexagesimaquinta in Genesim: Hoc mandatum posuit Aegyptijs Ioseph, vt ità tributum penderent Pharaoni, excepta sola Sacerdotũ terra. Audiant qui nunc viuunt, quantam olìm sacerdotum Idolorum curam habuerint, & discãt, vt vel saltẽ parem habeant honorem his, quibus * omniũ Dei ministerium creditũ, & sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi, & tantam idolorum curam habẽtes, quia ex hoc putabant idola magìs coli, si ità eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultum? An nescitis, quòd honor ad Deum ipsum pertinet? Nè igitur respicias eum cui honor confertur. Non enim propter illum debes quod tuum est facere, sed propter illum cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vbertìm accipias. Et paulò pòst: Nè igitur simus deteriores infidelibus, qui propter idolorum errorem adhuc tantum cultum exhibent illorũ famulis: sed quantum distat error & veritas, tantum distant & illorum, & Dei sacerdotes. Tam excellẽtem igitur & honorem impendere debemus, vt multò plures è supernis nobis retributiones accrescant.

Genes.46.

Idololatræ quantum honorem detulere sacerdotibus suis. for. * omne

7. ORIGENES homilia septima in Ezechielem: Plùs hi qui sunt in medio, oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorũ. Omnia, vt diximus, Diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona, nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersùm humanam commentatur animã. Vndè qui curam habet vitæ suæ, neq; mansuetudine hęreticorũ capitur, ad consentiendum doctrinæ eorum, neq; meis delictis qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur: sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet secundùm pręceptum Domini, qui ait: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia quæcunq; vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippe & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super Cathedram Moysi quasi scriba & pharisæus. Præceptum tibi est, ô popule, si non habueris accusationem doctrinę pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meam culpabilẽ vitam, atque peccata, vt non habeas iuxta dicentis vitam tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullũ imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & prophetarũ gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quęrimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus, ille docet, & his quæ docet, facit ipse contraria: aduersùm præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magìs considerari debere, quàm vitas.

Cur diaboli opera tanto... impu... illi, ... alijs præ... & popu... docent.

Matth.23.

Malæ vitæ doctores audiẽdi, nõ imitãdi sunt, sed Christus & sancti.

8. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica: Iam verò qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesię detrahunt, si instituta non recipiunt, si sacramenta contemnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis nec accipiendis idonei sacramentis. Nunquàm verò duo ista cõuenient, Episcopũ esse, & peccatorem? Falsum est. Episcopus erat Caiphas, & tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiã? Si neges Episcopũ, arguet te testimonium Ioannis, qui eum in testimoniũ sui pontificatus etiam prophetãsse refert. Apostolus erat Iudas, & licèt auarus & sceleratus, electus à Domino. An tu de illius Apostolatu dubitas quem Dominus elegit? Nónne ego, inquit, vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Audis eundem electum Apostolum, & extitisse diabolum, & negas posse esse Episcopũ qui peccator est? Super Cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisęi, & qui non obedierunt eis tanquàm Episcopis, inobedientiæ rei fuerũt etiam in ipsum Dominum pręcipientem & dicentem: Quæ dicũt, facite. Patet, quanuìs scribę, quanuìs pharisęi, quãuìs videlicet maximi peccatores, propter Cathedram tamen Moysi ad eos quoquè nihilominùs pertinere quod item dixit: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

Episcopi & presbyteri mali suã auctoritatem & dignitatẽ retinent.

Ioan.11. Actor.1. Ioan.6.

Matth.23.

Luc.10.

9. AVGVSTINVS epistola centesima trigesimaseptima ad Hipponenses: Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi vt quisquis Episcopus vel clericus vel monachus vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, sed non omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proijciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cùm autem de aliquibus qui sanctũ nomen profitentur, aliquid criminis vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Et post pauca: Hæretici non habendo quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominũ crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactãt, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbiquè diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus & fingere quicquid in mentem venerit, possunt. Vos aũt non ità didicistis Christum, si tamen illum audîstis, & in illo docti estis. Ipse quippe fideles suos securos fecit etiã de dispensatoribus malis, mala sua facientibus, & bona eius loquentibus, vbi ait: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Orate quidem pro me, nè fortè alijs pręedicãs, ipse reprobus inueniar. Veruntamen cùm gloriamini, non in me, sed in Domino gloriemini. Quantumlibèt enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo: nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit, quàm arca Noë, vbi tamen inter octo homines, reprobus vnus inuentus est. Aut melior sit quàm

Quia aliqui Episcopi, clerici, monachi aut sanctimoniales mali sunt, oẽs tales esse credi volunt maleuoli homines

Nota veterẽ Hęreticorum artem diligenter.

Christus suos fecit securos de malis dispẽsatoribus.

Matth.23.

1.Cor.9.

Vbiquè mali cum bonis coniuncti. Gen.9.

quàm domus Abrahæ, vbì dictum est, Eijce ancillam & filium eius: Aut melior sit quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autē odio habui: Aut melior sit quàm domus ipsius Iacob, vbì lectū patris filius incestauit: Aut melior sit quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore concubuit, cuius alter filius contra patris tam sanctam mansuetudinem rebellauit: Aut melior quàm cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamẽsi inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superiùs commemoraui, Foris pugnæ, intùs timores: nec diceret, cùm de sanctitate & fide Timothei loqueretur: Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit. Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni, perfidum & furem Iudam tolerauerunt: Aut melior sit postremò quàm cælum, vndè angeli ceciderunt.

Genes. 21. Malach. 3. Gen. 49. 2. Reg. 13. & 15. 2. Cor. 7. Philip. 2. Ioan. 12. Esaiæ 14. Apoc. 12.

10. MATTHAEI vigesimotertio: Super Cathedram Moysi, &c. vt in textu.

11. AVGVSTINVS quadragesimono sermone de verbis Domini: Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cauendus est latro. Sunt homines in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, qui ex occasione euangelizant, quærentes ab hominibus commoda sua, siue pecuniaria, siue honorū vel laudis humanę. Quomodolibet volentes accipere munera euangelizant, & non tam salutem eius quærunt cui annunciant, quàm commodum suum. Ille autem qui audit salutē ab eo, qui nō habet salutem, si ei crediderit quem ille annunciat, neque in illo spem posuerit, per quem illi annunciatur salus: qui annunciat, habebit detrimentum: cui annunciatur, habebit lucrum. Habes Dominum dicentem de pharisæis, Cathedram Moysi sedent. Non eos solos significabat Dominus, quasi verò eos qui crederent in Christum, ad Iudęorum scholam mitteret, vt ibì discerent, quemadmodùm iter sit ad regnū cælorum? Nónne ideò Dominus venit, vt instrueret Ecclesiam, ipsosq; Iudæos benè credentes, & benè sperantes, & benè diligentes segregaret, tanquàm frumenta à paleis, & faceret vnum parietem circuncisionis, cui coniungeretur alius paries ex præputio gentium, quibus duobus parietibus de diuerso venietibus esset ipse lapis angularis? Et post pauca: Sed nomine Pharisæorum & scribarum significauit quosdam in ecclesia sua futuros, qui dicerent, & non facerent. Se autem figurauerat in persona Moysi: Etenim personam eius gerebat Moyses. Iterùm post pauca: Laicus qui vult benè viuere, cùm attenderit clericum malum, quid sibi dicit? Dominus dixit, Quæ dicunt, facite: quæ faciūt, facere nolite. Ambulabo viā Domini, non sequar eius mores. Audiam ab illo, non verba ipsius, sed Dei. Sequar Deum, sequatur ille cupiditatē suam. Quia si voluero apud Deum sic me defendere, vt dicam: Domine, vidi malè viuentem illum Clericum tuum, & ideò malè vixi: nónne mihi dicturus est, Serue nequam, nō à me audieras, Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite? Malus autem laicus infidelis, non pertinens ad gregem Christi, non pertinens ad frumentum Christi, qui tanquàm palea in area toleratur, quid sibi dicit, quādo cœperit illum arguere verbum Dei? Exi: quid mihi loqueris? Ipsi Episcopi, ipsi Clerici non illud faciunt, & me cogis vt faciam? Quærit sibi nō patronum ad causam malam, sed comitem ad pœnam. Nam nunquàm eum ille defensurus est in die iudicij, quemcunque malum voluerit imitari. Quomodò enim Diabolus omnes quos seducit, non seducit cum quibus regnet, sed cum quibus damnetur: sic omnes qui sequuntur malos, comites sibi ad gehennam quærunt, non patrocinia ad regna cælorum.

Philip. 1. Matth. 23. Cathedram Moysi qui tenere dicātur. Ephes. 2. Boni laici officium. Matth. 23. Malorum laicorum consuetudo.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaquinta in Ioānem: Magna dignitas Sacerdotum. Quorumcunque remiseritis, inquit, remissa sunt peccata. Quamobrèm Paulus dicebat, Obedite Pręposìtis vestris, & subiacete eis, vt maximum ipsis habeatis honorem. Tu enim rem tuam curas: quam si benè ordināris, nulla tibi alia solicitudo impendet. Sacerdos si vitam disposuerit, tuam autem nō diligenter curauerit, cum impijs in gehennam detrudetur: & nonnunquàm non proprijs actionibus, sed nostris damnatur, nisi omnia quæ ad se spectāt, efficiat. Cùm igitur periculi magnitudinem videatis, multa eos beneuolentia prosequamini: quod & Paulus significauit, dicens: Ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: idcircò maximè colendi sunt. Quòd si eis insultabitis, neque vestra benè disponetis. Intellige quid de Iudæis inquit Christus: Super Cathedrā Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quęcunq; dixerint vobis vt faciatis, facite. Nunc non est dicendum, super Cathedrā Moysi, sed super Cathedram Christi sederunt sacerdotes. Eius enim acceperūt doctrinam. Quare Paulus inquit: Pro Christo legatione fungimur, tāquàm Christo exhortante per nos. Nónne videtis seculi principibus omnes subesse, & sæpè genere, vita, & prudentia potioribus deteriores præponi? Nihilominùs principis, qui eos pręposuit reuerentiā, nihil, quales illi sint, cogitant. Quòd si homo aliquem constituerit, tantus subit metus: si Deus quem constituit, despicimus, maledicimus, innumeris afficimus contumelijs: & cùm fratres nostros iudicare prohibeamur, contra Sacerdotes linguam acuimus. Quánam hæc digna excusatione, cùm in oculo nostro trabem non videmus, festucam in proximi oculo acriùs censemus? Nescis grauius te tibi iudicium præscribere, cùm ità alium iudicas? Hæc dico, non quòd indignos ad Sacerdotium assumi probem, sed miserescens, & lachrymans. Non tamen propterea à subditis iudicādi sunt, etiāsi malè & vitiosè viuant. Tu autem si tibi consules, nihil in his quæ illis à Deo commissa sunt, damni accipies. Nam si asinum loqui fecit, & per vatem benedictiones spiritales largitus est, & in muto ore, & lingua immunda Balaam, propter offendentes Iudæos operatus est: multò magis propter vos fideles, etiam si praui sint sacerdotes, Deus omnia per eos perficiet, & mittet Spiritum sanctum.

Ioan. 20. Hebr. 13. Sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta. Ibidèm. Matth. 23. Super Cathedram Christi sedent Sacerdotes, & audiēdi, quāuis sint mali. 2. Cor. 5. Matt. 7. Lu. 6. Num. 22. & sequent.

1. C. IRENAEVS contra hæreses libro quarto, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris &c. vt in textu.

2. IDEM libro tertio, capite secundo: Cùm autem ad eam iterùm traditionem quæ ab Apostolis, quę per successiones presbyterorū in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos qui aduersantur Traditioni, dicent se nō solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, synceram inuenisse veritatem.

3. ET capite tertio, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B. testimo. tertio.

4. ITEM libro quarto, capite quadragesimoquarto: Ab omnibus igitur talibus absistere oportet &c. vt in textu.

5. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum: Ordinationes eorum, &c. in textu.

6. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda & quadragesimanona, vt suprà, quęstione secunda, C. testimonio quinto & sexto.

VIII

Quæ virtus est huius Sacramenti, & quis effectus?

A. Eximia certè virtus est, & effectus multiplex. Nam qui septem his Ordinibus, quos

quos diximus, ritè initiantur, Dei consequuntur gratiam[a] & potestatem spiritualem, vt quæ ad Ordinum ipsorum functiones proprias pertinent, salubriter exequantur, ac inter Deum Deique populum idonei ministri sint constituti. Vndè Ambrosius: [b] In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtiquè propriam, sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

a Concil. Florent. & Trident. & August. lib. 2 contra epistolam Patmeniani, cap. 13. & Gregor. in cap. 10. lib. 1. Reg.

b In cap. 12. 1. ad Corinth.

B. Habent prætereà ijdem[c] ordinati certum ex eo & illustre testimoniũ, quo se ministeriaque sua cõmendent, & cõprobent alijs. Ità fit, vt ijs Ordinibus insigniti, & in ministerium Ecclesiæ segregati, rectè cognoscantur, & suo in loco habeantur, meritoque honorentur. Væ autem[d] ijs, quos non Aaronis à Deo vocati exemplum impellit, sed nouandarum rerum studiũ ac animi tumor ad instar Oziæ Regis, ad Sacerdotalis dignitatis munera quomodocunquè occupanda ac arripienda præcipitat. In quos Diuinus ille sermo rectè competit: [e] *Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.*

c Acto. 6. b c 13. a 14. d 15. a g 1. Timoth. 4. d Tit. 1. b Cyprian. epist. 76.

d Numer. 16. c Hebr. 5. b 1. Paralip. 13. c 2. Reg. 6. a b 2. Par. 26. c d

e Hierem. 23. d 14. c 27. e 29. b

C. Et hos non Ecclesiæ ministros habendos, sed vtì[f] fures, latrones, vulpes, canes & lupos cauendos esse scriptura monet: quoniam illi nõ per ostium ingrediuntur, sed aut propria temeritate, aut propter[g] magistratus duntaxàt ciuilis vel turbæ[h] popularis fauorem, ecclesiastica munia sibi sumunt, absque legitima quidem vocatione & ordinatione in sacra illa munia inuolantes. * *Quomodò autem prædicabunt, nisi mittantur?* vt[i] segregatus ille in ministerium Paulus inquit.

f Ioan. 10. a Cantic. 2. d Actor. 20. f Matth. 7. c

g Trident. sess. 23. cap. 4.

h Laod. can. 13.

* Rom. 10. c

i Actor. 13. a

D. Certè Ordine[k] confuso, & sublato Sacerdotio, Ecclesiastica corrueret Hierarchia, quæ tum ex Presbyteris & alijs ministris, tum verò ex Episcopis rectè ordinatis constat: nec esset Ecclesia, quod dicitur, castrorũ acies[l] ordinata, nec veri & legitimi Ecclesiæ ministri internoscerentur: prætereà docendi munus & authoritas vilesceret, Sacramentorum dispensatio infidè præpostereque curaretur, ac vana etiam foret: functiones demùm Ecclesiasticæ perturbarentur, atque sicut res nunc ipsa nimiùm docet, nouæ, falsæque doctrinæ per nouos istos falsosque sponsæ ministros gliscerent: vndè grauibus etiam & exitialibus motibus, quos experimur, identidèm Ecclesia concuteretur. Quapropter Apostolus Paulus[m] non modò gradus ministrorum in Ecclesia diuersos posuit, verùm etiam quàm salutares ac necessarij essent, adiunxit, vt affirmet[n] diuinitùs eos esse datos Ecclesiæ, quemadmodùm anteà dictum fuit, *Ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, & vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris.*

k Vide Leonem epist. 87. ad episcopos Africanos, & Gregorium lib. 4. epist 52. Dionys. in lib. de eccl. hierarch. cap. 5.

l Cant. 6. a

m 1. Cor. 12. d

n Ephes. 4. c

E. Et est profectò illustris hæc nota Ecclesiæ, multoq; certissima, quòd videmus perpetuam illam, nullaque hactenùs ætate interruptam Episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionem, quos Deus in ea ad huius regni sui gubernationem integram collocauit. Eoque magìs ministrorum isthæc institutio, tanquàm nexus firmissimus[o] Ecclesię, & conseruandæ vnitatis pulcherrimum vinculum, sedulò retinenda, & in malis etiã Ecclesiæ ministris (vt diximus) propter Diuinam ordinationem est vsquè honoranda. Quod Augustinus intelligens, [p] In illum, inquit, ordinẽ Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset,

o Irenæ. lib. 3. c. 3. & lib. 4. ca. 43. Optatus lib. 2. contra Donat. August. epist. 165. & 42. Item contra epist. Fundamen. cap. 4. Et in Psal. cõtra partem Donati. Tertullian. de pręscrip. hæret.

p Epist. 165. Vide eundem lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 51.

 nihil

nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus proui-
q Matth.23.a dens, ait de Præpositis malis: [q] *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* Hæc Augustinus.

TESTIMONIA.

1. A. CONCILIVM Florentinum: Effectus Sacramenti Ordinis, est augmentum gratiæ, vt quis sit idoneus minister.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite tertio & canone tertio, vt suprà quæstione prima, A. testimo. nono.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolã Parmeniani, vt suprà ibidèm, testimo. primo.

4. GREGORIVS Magnus in caput decimum libri primi regum.

5. ET Ambrosius in duodecimum prioris ad Corinthios, vt suprà, quæstione prima, A. testimo. quinto & decimo.

1. B. ACTORVM sexto: Elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippũm, & Prochorũ, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes, imposuerunt eis manus. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa multa in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia & Asia, disputantes cum Stephano. Et non poterant resistere sapientiæ & spiritui qui loquebatur.

2. ET capite decimotertio: Ministrantibus autẽ illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentésque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abièrunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum. & cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.

3. ITEM decimoquarto: Reuersi sunt (Paulus & Barnabas scilicet) Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animos discipulorum. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orãssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

4. ET decimoquinto: Facta ergò seditione nõ minima Paulo & Barnabæ aduersùs illos, statuerunt vt ascenderẽt Paulus & Barnabas, & quidam alij ex alijs, ad Apostolos & Presbyteros in Ierusalem super hac quęstione. Ibidèm: Perambulabat autem (Paulus) Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum & seniorum.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam quę in te est, quę data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

6. AD Titũ primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

Lib.1.epist.6. 7. CYPRIANVS epistola septuagesimasexta ad Magnum: Si apud Nouatianũ est Ecclesia, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter sacerdotij honorem, martyrio quoquè Dominus glorificauit, Nouatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Euangelica & Apostolica traditione contempta nemini succedens, à seipso ortus est: habere nanque aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. Foris enim non esse Ecclesiam, nec scindi aduersùm se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque indiuiduæ domus vnitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ fides, cùm de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sit: In domo vna comedetur, nõ eijcietis de domo carnem foràs. Quod item circa Raab, quę ipsa quoquè typum portabat Ecclesiæ, expressum videmus, cui mandatur & dicitur: Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foràs, reus sibi erit. Quo sacramento declaratur, in vnam domum solam, id est, in Ecclesiam, victuros, & ab interitu mundi euasuros, colligi oportere. Quisquis autẽ de collectis foràs exierit, id est, si quis quanuìs in Ecclesia gratiam cõsecutus recesserit, & ab Ecclesia exierit, reũ sibi futurum, id est, ipsum sibi quòd pereat imputaturum. Quod Apostolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum vitandum esse, vt peruersum & peccatorem, & à semetipso damnatum. Hic est enim qui reus sibi erit, non ab Episcopo eiectus, sed spontè de Ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et idcircò Dominus insinuans nobis vnitatem, de Diuina authoritate venientem ponit & dicit: Ego & pater vnum sumus: ad quam vnitatem redigens Ecclesiam suam, denuò dicit: Et erunt vnus grex & vnus pastor. Si autem grex vnus est, quomodò potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quomodò potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succidanea præsidente) nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus fit & prophanus, Dominicæ pacis ac diuinæ vnitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id est, in Ecclesia Dei, in qua non nisi concordes atque vnanimes habitant? loquente in Psalmis Spiritu sancto & dicẽte: Deus qui habitare facit vnanimes in domo. Ibidèm: Quòd verò eundẽ quem nos Deum Patrem, eundẽ Filium Christũ, eundem Spiritum sanctum nôsse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore & Dathan & Abiron cum sacerdote Aaron & Moyse eundem Deum nouerant, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocabant. Tamẽ quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicauerunt, diuinitùs percussi pœnas statìm pro illicitis conatibus penderunt, nec potuerunt rata esse & proficere sacrificia, irreligiosè & illicitè contra ius diuinæ dispositionis oblata. Thuribula quoquè ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, nè in vsu de cætero essent sacerdotibus, sed potiùs indignationis & vltionis diuinæ memoriam corrigendis posteris exhiberent, iussu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundùm quod loquitur scriptura diuina: Memoriale, inquit, filijs Israel, vt non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Dominum, vt non sit sicut Chore. Et tamẽ illi schisma non fecerãt, nec foràs egressi contra Dei sacerdotes imprudenter atque hostiliter rebellauerant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atque vnitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vendicare conantur. Quo modo perficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur? &c. Atque vt magìs intelligi posset contra huiusmodi audaciam, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solùm duces & authores, sed & participes pœnis destinari, nisì se à communione malorum separauerint. præcipiẽte per Moysen Domino & dicẽte: Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omni-

Marginal notes: Nemini succedẽs Nouatus à seipso ortus est. — Exod.12. — Iosue 2. — Tit.3. — Ioan.10. — Ibidèm. — Ordinatio succidanea. — Psal.67. — Non est satis de Deo idem sentire quod Ecclesia. — Num.16. — Alieno officio sese immiscentes. — Exod.28. — Num.16.

omnibus quæ sunt eis, nè simul pereatis in peccato eorum, & quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, impleuit, vt quisquis se à Chore & Dathan & Abiron non separâsset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes & culpæ & pœnę futuros, qui se schismaticis contra prępositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiam per Osee Prophetam Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquàm panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur. Docens scilicet & ostendens, omnes omninò cum authoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorũ peccato contaminati. Quæ ergò apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitùs irrogantur?

Oseæ 9.

8. NVMERORVM decimosexto, de seditione Chore loquens: Dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. descenderuntq; viui in infernum, operti humo. & periêrunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntiũ, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebãt incensum.

9. AD Hebręos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquàm Aaron.

10. PRIMI Paralipomenon decimotertio: Congregauit Dauid cunctum Israel, à Sihor Aegypti vsq; dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcã Dei de Cariathiarim. Et ascendit Dauid & omnis vir Israel ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda, vt afferret indè arcã Domini Dei sedentis super Cherubim. vbi inuocatum est nomẽ eius. Imposueruntq; arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Abinadab. Oza aũt & fratres eius minabãt plaustrum. Porrò Dauid & vniuersus Israel, ludebant corã Deo omni virtute, in canticis & citharis, & Psalterijs, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cùm autem peruenissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum suam, vt sustentaret arcẽ. bos quippe lasciuiens, paululùm inclinauerat eam. Iratus est itaq; Dominus contra Ozam, & percussit eum, eò quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibì coram Domino.

11. SECVNDI Regum sexto: Postquàm autẽ venerunt ad aream Nachor, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusq; est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibì iuxta arcam Dei.

12. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto: Cùm roboratus esset (Ozias) eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suũ: ingressusq; templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. statímque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, & dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleat incensum Domino: sed sacerdotum, hoc est, filiorũ Aaron, qui consecrati sunt ad huiusmodi ministerium: egredere de sanctuario, nè contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusq; Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incẽsum, minabatur sacerdotibus. Statimq; orta est lepra in fronte eius coram sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. Cumq; respexisset eũ Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eò quòd sensisset ilicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini.

13. IEREMIAE vigesimotertio, vt in textu.

14. ET capite decimoquarto: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacẽ, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15. ITEM vigesimoseptimo: Non misi eos: & ipsi prophetant in nomine meo mẽdaciter: vt eijciãt vos, vt pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

16. IDEM capite vigesimonono: Falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo, & non misi eos, dicit Dominus.

1. C. IOANNIS decimo: Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliundè: ille fur est & latro. Fur nõ venit, nisì vt furetur & mactet & perdat. Lupus rapit & dispergit oues.

2. CANTICORVM secundo: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

3. ACTORVM vigesimo: Ego scio (inquit Paulus ad maiores natu Ecclesiæ Ephesinę) quoniã intrabunt post discessiouem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobisipsis exurgẽt viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se.

4. MATTHAEI septimo: Attendite vobis à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouiũ, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorũ cognoscetis eos.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite quarto, vt suprà quæstio. prima, A. testimo. nono.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimotertio: Turbis non esse permittẽdum, eorum qui sunt in sacerdotio constituendi, electionem facere.

7. AD Romanos decimo: Quomodò audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt, nisì mittantur?

8. ACTORVM decimotertio: Segregate mihi Saulum & Barnabam &c.

1. D. LEO Magnus in epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos, per Mauritaniam Cęsareensem constitutos: Quòd si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus prouidenter scienterq; curandum est, vt in Dei domo nihil sit inordinatum, nihilq; prępposterũ: quanto magìs elaborandum est, vt in electione eius qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? nam totius familiæ Domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.

2. GREGORIVS Magnus libro quarto epistola quinquagesimasecunda ad Episcopos Galliarum: Ad hoc diuinę dispensationis prouisio gradus diuersos & ordines constituit esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent: vna concordiæ fieret ex diuersitate contextio, & rectè officiorum gereretur administratio singulorum: Neque enim vniuersitas alia poterat ratione subsistere, nisì huiusmodi magnus eam differentiæ ordo seruaret. Quia verò creatura in vna eademq; qualitate, gubernari vel viuere non potest, cęlestium militiarũ exemplar nos instruit: quia dum sint Angeli, sint Archangeli, liquet quòd nõ ęquales sunt: sed in potestate & ordine, sicut nôstis, differt vnus ab altero.

Hierarchia ecclesię.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto in initio, vbì de sacris ordinibus tractationem instituit: Tempus iam admonet, post diuina istiusmodi munia, ipsos exponere sacros Ordines, ac distributiones, virtutésque ipsorum, & actiones atque consummationes, subiectamq; illis trinitatem excellentium ordinum: vt ostendatur sacerdotij nostri perfunctio, inordinata omnia & incomposita atque confusa ab se arcere semper atque cohibere: ornatum verò atque ordinem & grauitatem, in proportionibus sanctorum ordinum suorum exhibere. Et quidem hierarchiam omnem cur in trinitatis distribuerimus numerum, in libro de cælesti hierarchia congruè satis (reor) exposuimus, dicentes, (vt habet

Inordinata & incomposita arcet Sacerdotium Christianæ legis.

sacra nostra traditio) omnem sacrorum ordinum functionem, in sanctissimas teletas diuidi, & in eos qui diuina probè callent, aliosq; sacratiùs imbuunt, inq; eos qui ab his sanctissimè promouentur. ET quibusdam interiectis: Ostensum est igitur, Antistitum ordinem perficientem esse, & perfectionis authorem: sacerdotum verò, illuminantem atque ad lucem promouentē: porrò ministrorum, purgantem atque discernentem. Videlicet pontificalis ordo non perficere solùm, verùm & illuminare & purgare nouit. Sacerdotum verò virtus, in se cum illuminante habet purgantem quoquè scientiam. Verùm quæ inferiores sunt, ad prestantiora transire nequeunt, propterea quòd fas illis non est, ad istiusmodi prosilire superbiam. Porrò sacratiores virtutes vnà cum suis, inferiores quoquè sua ipsa perfectione scientias sacras nequaquàm ignorāt. Quia tamen diuinarum actionum imagines sunt sacerdotales distinctiones, ornatissimi atque inconfusi diuinarū operationum ordinis insitos sibi fulgores indicantes: in primas, ac medias, & vltimas sanctas actiones atque ordines pontificali discretione distributæ sunt, insinuantes (vt dixi) in seipsis diuinas actiones ordinatas esse atque impermixtas. Quia enim summa illa diuinitas, eos (quibus se insinuat) spiritus purgat primò, consequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiē perficit: meritò sacerdotalis diuinas imagines præ se ferens æmulatio, discretos seipsam in ordines, virtutesq; distribuit, apertè indicans, diuinas actiones in castissimis purissimisq; ordinibus constanter atq; inconfusè persistere.

Ordinata graduum in Ecclesia distinctio quid designet.

4. CANTICORVM sexto: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Ierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidē posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò Doctores, deindè virtutes, exindè gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nūquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiā habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

6. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdā quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum, &c.

1. E. IRENAEVS aduersùs hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarū enumerare successiones, maximæ & antiquissimæ & omnibus cognitæ à gloriosissimis duobus Apostolis Petro & Paulo Romę fundatæ & cōstitutæ ecclesię, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per successiones episcoporum peruenientem vsque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per suî placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam sententiam præterquàm oportet colligunt, &c. vt suprà de præceptis ecclesiæ, quęst. nona, B. testimo. tertio.

2. ET libro quarto, capite quadragesimotertio, vt suprà, quæstione septima, C. testimo. primo.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testimo. quarto.

4. AVGVSTINVS epistola centesimasexagesimaquinta ad Generosum, vt ibidèm, testimonio quinto.

5. IDEM epistola quadragesima secunda ad Madaurenses, ibidèm testimo. sexto.

6. ITEM contra epistolam Manichæi quam vocāt fundamenti, capite quarto, vt suprà de Fide & Symbolo, quæstione decimaoctaua, D. testimo. nono.

7. IDEM Augustinus in psalmo contra partē Donati, vt suprà de Pręceptis Ecclesiæ, quæst. nona, B. testimo. septimo.

8. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersùs hęreticos, vt suprà ibidèm, E. testimo. secundo.

9. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta: In illum ordinem Episcoporum &c. vt in textu.

10. IDEM libro secundo cōtra literas Petiliani, capite quinquagesimoprimo, vt suprà de Præceptis Ecclesię, quæst. nona, B. testimo. octauo.

11. MATTHAEI vigesimotertio, vt in textu.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I

Quid est Matrimonium?

MATRIMONIVM [a] est legitima viri fœminæque coniunctio, ad consuetudinem vitę indiuiduam inter ipsos coniuges transigendam diuinitùs instituta.

B. Legitima, inquam, vt mutuus amborum [b] cōsensus accedat, & gradus, quos vocāt, [c] consanguinitatis & affinitatis, aliaq; id genus matrimonium vel prohibentia, vel dirimētia, minimè intercedant.

C. Cuius quidem coniugalis coniunctionis si primarium authorem quęris, [d] Deus est Opt. Max. qui primos coniuges & humani generis parentes in ipso paradiso coniunxit, suaq; benedictione cohonestauit. Sin finem institutionis spectas, est humani generis [e] ad Dei gloriam propagatio, & coniugum inter se familiaris fidusque [f] conuictus, ac prætereà [g] fornicationis in hac naturæ corruptæ imbecillitate deuitatio

a Aug. in lib. de fide & operib. cap. 7. & lib. 1. de nupt. & concu. cap. 10. & 21. Lib. de bono coniu. cap 24. Ambros. in cap. 5. Ephe. Petrus Damia. ser. 1. de dedicat. Lucius 3. in 5. decretal. tit. 7. c. 9. Constantien. Concil. sess. 15. artic. 8. Trident. sess. 24. can. 1.

b Gen. 24. g Tob 7. c d Ambros. de instit. virginis, cap 6.

c Calixtus 1. epist. 2. Lateran. can. 50. Trident. sess. 24. can. 3. & 4 & de refor. matrimon. cap. 2. & sequent.

d Gen. 2. d Matth. 19. a 1. Corinth. 7. a Ephes. 5. e f g.

e Genes. 2. d Fulgent. epist. 1. cap. 3. Isidorus lib. 2. offic. ecclesiast. cap. 19.

f Chrysost. hom. 50. in epist. ad Ephes. in morali exhortat. hom. 5. in 1. ad Thessal. Basilius de vera virginitate.

g 1. Cor. 7. a Aug lib. 9 de Gene. ad lit. cap. 7. Chrysost. in Psal. 43. & hom. 3. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite septimo: Hoc si semper nesciat, nunquàm ex hoc erit adultera: si autem sciat, iam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum tam diù quisque bonę fidei possessor rectissimè dicitur, quàm diù se possidere ignorat alie-

alienum: cùm verò ſcierit, nec ab aliena poſſeſſione receſſerit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc iuſtè iniuſtus vocatur. Abſit ergò vt ſenſu nō humano, ſed planè vano ſic doleamus cùm flagitia corrigūtur, tanquàm connubia dirimantur, maximè in ciuitate Domini, in monte ſancto eius, hoc eſt, in Eccleſia, vbi nuptiarum non ſolùm vinculum, verumetiam ſacramentum ità commendatur, vt non liceat viro vxorem ſuam alteri tradere: quod in republica tunc Romana, non ſolùm minimè culpabiliter, verumetiam laudabiliter Cato feciſſe perhibetur.

Vinculum & ſacramentū nuptiarum.

2. IDEM libro primo de nuptijs & concupiſcentia, capite decimo: Quoniam ſanè nō tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole eſt, nec tantùm pudicitia, cuius vinculum eſt fides, verumetiam quoddam ſacramentum nuptiarum commēdatur fidelibus coniugatis. Vndè dicit Apoſtolus: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam: huius proculdubiò ſacramenti res eſt, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiù viuunt, inſeparabiliter perſeuerent, nec liceat excepta cauſa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim cuſtoditur in Chriſto & Eccleſia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio ſeparetur. Cuius ſacramenti tanta obſeruatio eſt in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti quibuſque fidelibus coniugatis, qui ſine dubio membra ſunt Chriſti, vt cùm filiorum procreandorum cauſa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec ſterilem coniugem fas ſit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod ſi quiſquam fecerit, non lege huius ſeculi, vbi interueniente repudio, ſine crimine conceditur, cum alijs alia copulare connubia, quod etiam ſanctū Moyſen Dominus propter duritiam cordis illorum Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur, ſed lege Euangelij reus eſt adulterij, ſicut etiam illa, ſi alteri nupſerit. Et vſqueadeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potiùs ſint inter ſe coniuges, qui ab alterutro ſeparati ſunt, quàm cum his, quibus alijs adhæſerunt. Cum alijs quippe adulteri non eſſent, niſi ad alterutrùm coniuges permanerent. Denique mortuo viro cum quo verū connubium fuit, fieri verum connubium nō poteſt, cum quo priùs adulterium fuit. Ità inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: ſicut apoſtata anima velut de cōiugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, ſacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubiò redeunti, ſi amiſiſſet abſcedens. Habet autem hoc qui receſſerit, ad cumulum ſupplicij, nō ad meritum præmij.

Sacramentū nuptiarum. Ephe. 5. Col. 3.

Pſal. 47.

Matt. 19.

Lege Euangelij adulterij rei ſunt, qui coniuge viuente contrahunt cum alia perſona.

Vinculū coniugale ſeparatio auferre nequit.

3. ITEM capite vigeſimoprimo eiuſdē libri: Reſpondebit etiam connubij ſacramentum, De me ante peccatum dictum eſt in paradiſo: Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quod magnum ſacramentū dicit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergò eſt in Chriſto & in Eccleſia magnū, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabile ſacramentum.

Connubij ſacramentum. Gen. 2. Ephe. 5. Coniunctionis inſeparabile Sacramentum.

4. IDEM de bono cōiugali, capite vigeſimoquarto: Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines, in cauſa generandi eſt & in fide caſtitatis. Quòd autem ad populum Dei pertinet, etiam in ſanctitate ſacramenti, per quam nefas eſt, etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuit, nec ſaltem ipſa cauſa pariendi. Quæ cùm ſola ſit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non ſubſequente propter quam fiunt, ſoluitur vinculum nuptiale niſi coniugis morte. Quemadmodùm ſi fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam ſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamen in illis ordinatis ſacramentum ordinationis: & ſi aliqua culpa quiſquā ab officio re-

Sanctitas Sacramenti facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere.

Confertur cum Sacramento Ordinis.

moueatur, Sacramento Domini ſemel impoſito nō carebit, quanuis ad iudicium permanente. Generationis itaque cauſa fieri nuptias, Apoſtolus ità teſtis eſt: Volo, inquit, iuniores nubere. Et quaſi ei diceretur, vt quid? continuò ſubiecit, filios procreare, matresfamiliàs eſſe. Ad fidem autē caſtitatis illud pertinet, Vxor nō habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. Similiter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. Ad ſacramenti ſanctitatem illud, Vxorem à viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari: & vir vxorē nō dimittat. Hæc omnia bona ſunt, propter quę nuptiæ bonæ ſunt, proles, fides, ſacramentum. Nec prolem autem carnalē iam hoc tempore quęrere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atque vni viro Chriſto ſpiritualiter ſubdi, melius eſt vtiquè & ſanctius: ſi tamen ea vacatione ſic vtantur homines, quomodò ſcriptum eſt, vt cogitēt quæ ſunt Dei, quomodò placeant Deo.

Proles. 1. Tim. 5. Fides. 1. Corinth. 7. Sacramentū. Cælibatus matrimonio præſtat. 1. Cor. 7.

5. AMBROSIVS in caput quintum epiſtolæ ad Epheſios: Myſterij ſacramentum grande in vnitate viri & fœminæ eſſe ſignificat. Nec hoc prodit, ſed aliam cauſam quæ non diſcordet à memorato myſterio, flagitat, quam ſcit ad profectum humani generis pertinere, hoc eſt, Eccleſiæ & Saluatoris, vt ſicut relictis parētibus, homo vxori ſuæ adhæret, ità & relicto omni errore, Eccleſia adhæreat & ſubijciatur capiti ſuo, quod eſt Chriſtus.

6. PETRVS Damianus in ſermone primo de dedicatione, agens de nuptiarum ſacramēto, ità ait: Hoc magnum eſt, ait Apoſtolus, & Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrē, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quid magis vnū, quàm illi, quibus eſt vna caro, vna menſa, vnus torus, hæreditas vna? Honorabile coniugium (dicit vas electionis) torus immaculatus. Hoc deſtruuntur inceſtuoſa coniugia, & legitimorum hæredum digna progenies propagatur.

Matth. 19. Heb. 3.

7. LVCIVS tertius libro quinto decretaliū Gregorij, titulo ſeptimo de hæreticis, capite nono, Ad abolendam: Vniuerſos qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu de peccatorum confeſſione, Matrimonio, vel reliquis eccleſiaſticis ſacramentis aliter ſentire aut docere non metuunt, quàm ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſeruat: & generaliter quoſcunq; eadem Romana Eccleſia vel ſinguli epiſcopi per diœceſes ſuas, cum conſilio clericorum, vel clerici ipſi ſede vacante, cum conſiſio (ſi oportuerit) vicinorum Epiſcoporum hæreticos iudicauerint: vinculo perpetui anathematis innodamus.

Sacramento baptiſmi, Cōfeſſionis, & cæteris annumeratur Matrimonij ſacramentum. Romanæ Eccleſiæ doctrina de Sacramentis, amplectēda eſt.

8. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione decimaquinta damnat hunc articulum octauum Ioannis Huſs: Sacerdotes crimïnosè viuentes, infideliter ſentiunt de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ, &c.

9. TRIDENTINVM ſeſſione vigeſimaquarta, canone primo: Si quis dixerit, Matrimonium nō eſſe verè & propriè vnum ex ſeptem legis Euangelicæ ſacramentis à Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in *Eccleſia inuentum, neque gratiam conferre, anathema ſit.

aliâs *in Eccleſiam inuectum,

1. B. GENESIS vigeſimoquarto: Et dixerūt Laban & Bathuel: Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem. Cumq; vocata (Rebecca) veniſſet, ſciſcitati ſunt: Vis ire cum homine iſto? Quę ait, Vadam.

2. TOBIAE ſeptimo: Et appræhendens (Raguel) dexteram filiæ ſuæ (Saræ,) dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe coniungat vos, impleatq; benedictionem ſuam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conſcriptionem cōiugij. Et poſt hæc epulati ſunt, benedicentes Deum.

3. AMBROSIVS de inſtitutione virginis, capite ſexto: Cùm initiatur coniugium, tunc cōiugij nomen

ascisscitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cùm iungitur puella, coniugium est, non cùm virili admixtione cognoscitur.

Pactio coniugalis facit coniugium.

4. CALIXTVS primus epistola secunda, capite quarto: Coniunctiones consanguineorum fieri prohibentur, quando has & diuinæ & seculi prohibent leges. Leges ergò diuinæ hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non solùm eijciunt, sed & maledictos appellant. Leges ergò seculi, infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos verò sequentes Patres nostros, & eorum vestigijs inhærentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt adspersi. Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges seculi reijciunt, suscipere debemus. Quis enim dubitat leges humanas, rationi & honestati non repugnantes, esse amplectendas, præsertim vbi vel publicæ cõsulunt vtilitati, vel Ecclesiasticæ dignitatis authoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur? Eos autem consanguiueos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum ac Romanorum atque Græcorum leges cõsanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt.

Sanguine iūctorum coniugia prohibentur.

5. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentto tertio, capite quinquagesimo: Non debet repræhensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum, statuta quandoq; varientur humana, præsertim cùm vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm igitur prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducãt, & aliquando periculum pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, præsenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes decætero liberè copulentur. Prohibitio quoquè copulæ coniugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum decætero non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus, iam non potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius enim numerus benè cõgruit prohibitioni cõiugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, quod cõstat ex quatuor elementis. Cùm ergò iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ità esse volumus perpetuam, non obstantibus constitutionibus super hoc dudùm editis, vel ab alijs vel à nobis, vt si qui contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum: cùm diuturnitas temporum non minuat peccatum, sed augeat: tantóque grauiora sint crimina, quanto diutiùs infelicem detinent animam alligatam.

Quartum cõsanguinitatis & affinitatis gradū nè excedat prohibitio coniugalis.

6. CONCILIVM Tridẽtinum sessione vigesimaquarta, canone tertio: Si quis dixerit, eos tantũ consanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum: nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, vt plures impediant & dirimant, anathema sit.

Leuit. 18. Dispensatio Ecclesiæ circa gradus cõsanguinitatis.

7. ITEM Canone quarto: Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimẽta matrimonium dirimentia, vel in ijs constituendis errâsse, anathema sit.

Impedimenta matrimoniū dirimentia.

8. IN eadem sessione in decreto de Reformatione Matrimonij, capite secundo: Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multotiès in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaq; sancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis spiritalis impedimento incipiens, statuit vt vnus tantùm, siue vir siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus & vna, baptizatum de Baptismo suscipiant: inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizatiq; patrem ac matrem, tantùm spiritualis cognatio cõtrahatur. Parochus antequàm ad Baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant, & eum vel eos tantùm ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat: doceatq; eos, quam cognationẽ cõtraxerint, nè ignorantia vlla excusari valeant. Quòd si alij, vltra designatos, baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant: constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Si Parochi culpa vel negligentia secùs factum fuerit, arbitrio ordinarij puniatur. Ea quoq; cognatio quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illius patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omninò sublatis.

Spiritualis cognatio inter quos contrahatur.

9. ITEM capite tertio, Iustitiæ publicę honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacunque ratione valida non erunt, sancta Synodus prorsùs tollit: vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedãt: quoniam in vlterioribus gradibus iam nõ potest huiusmodi prohibitio absque dispendio obseruari.

Sponsalia.

10. ET capite quarto: Prætereà sancta synodus, ijsdem & alijs grauissimis de causis adducta, impedimentum quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium posteà factum dirimit: ad eos tantùm, qui in primo & secundo gradu cõiunguntur, restringit. In vlterioribus verò gradibus statuit, huiusmodi affinitatem matrimoniũ posteà contractum non dirimere.

Affinitas ex fornicatione contracta.

11. ITEM quinto: Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis cõsequendæ careat: idq; in eo multò magìs locum habeat, qui nõ tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solennitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subijciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Si verò solennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod posteà subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit, tunc faciliùs cum eo & gratìs dispensari poterit. In contrahendis matrimonijs vel nulla omninò detur dispensatio, vel raro: idq; ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquàm dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam.

Intra gradus prohibitos contrahẽtes.

1.C. GENESIS secũdo capite: Immisit ergò Dominus Deus soporem in Adam: cumq; obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitq; Adam: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrẽ relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

2. MATTHAEI decimonono: Accesserunt ad eum Pharisæi, tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa? Qui respondens, ait: Non legistis, quia qui fecit ab initio, masculum & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit,

iunxit, homo non separet. Dicũt illi: Quid ergò Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicèm, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm reuertimini in idipsum, nè tentet vos Satanas propter incontinẽtiam vestram. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secũdùm imperium. Et post pauca: Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

4. AD Ephesios quinto: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir est caput mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse, saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ità & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugã, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ità & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquàm carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

5. GENESIS secundo, vt paulò antè, C. testimo. primo.

6. FVLGENTIVS epistola prima de coniugali debito, & voto continentiæ à coniugibus emisso, capite tertio: Iustitia vtendi coniugij hæc est, vt nõ explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis nanq; bonis quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ congruit, quæ nõ hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non seritur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, eiq; imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati, naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergò quæri debet ex nuptijs fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocircà si coniugalis vsus eatenùs temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouẽtum nascituræ prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendam celeriùs spiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum carnis indulta commixtio: quia & coniugalis seruat confœderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcũditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus, reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere priùs formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit authorem. Coniugatus ergò si fornicetur, damnabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxàt vsu aliquantulùm intemperatus excedat, non solùm scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citiùs benè operanti atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Etsi nuptialis in vxore modestia non tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione disceditur.

Iustitia vtendi cõiugij est propter prolem eo vti.

...libidinẽ casta coniugia non affectãt, sed tolerant.

...prolem citò ...baptizari... culpa in ...bus cõ... ...us po... ...e carnis cõmix-... ...cõiu-... ...fidẽ ...uatã, ...modò di-... luatur: præsertim si adsint opera misericordiæ, vt cap.4. docet.

7. ISIDORVS libro secundo de ecclesiasticis officijs capite decimonono: Illæ sunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirũt: neq; enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiãt, sed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsæ dotales tabulæ causam indicant procreandorũ liberorum. Quando ergò quisque luxuriosè ampliùs viuit, quàm necessitas procreandorum liberorũ cogit, iam peccatum est. Vndè necessum est, vt quotidianis eleemosynis ac precibus intercedãt, qui thori cõiugalis pudicitiam frequentiùs per incontinentiam commaculant.

In nuptijs nõ libido, sed proles quærenda.

8. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam Pauli ad Ephesios, in morali exhortatione, multa pulchra habet de pacifico coniugum conuictu.

9. IDEM homilia quinta in priorem epistolam ad Thessalonicenses: Propter vitæ communionẽ & puerorum procreationem puella adiuncta viro est, non turpitudinis risusq; gratia, vt domum administret, vt & virum ad honestatem & castitatem erudiat, non vt illi fornicationis incitamenta porrigat.

Propter vitæ communionem & puerorum procreationem [illegible] matrimonium.

10. BASILIVS in libro de vera atq; integerrima virginitate: Tunc legitimum constat esse connubium, & secundùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisq; causa fuerit huiusmodi facta cõiunctio. Ità fiunt honorabiles nuptiæ, quandò rationem coniugij non pręit obscœna voluptas: sed iacto secundùm leges diuinas sancto fundamẽto, matrimonium necessariò sequi voluptas ipsa cõcubitus, vnamq; carnem duas facere depręhenditur. Quia enim præcedẽs animæ ratio, animas apertè necessitatis ratione cõiunxit, meritò ità vnitas carnis quoquè, cui alligatę sunt, vnitas sequitur. Porrò si animæ initio aliud proponãt, & caro postmodùm ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atq; animas sibi alligatas, vt affectiõi suę obsequantur, inducat: carnis tunc vitiũ secutæ animæ huiusmodi cõgressum execrabilẽ reddũt. Quod enim opus neque ratio, quæ animę inest, neq; lex iusta præcessit, id profectò vt iniquum à cõscientia damnatur. Idcircò mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: sin verò mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat, tantùm in Domino. Vide quòd nõ simpliciter dixerit, nubat, sed adiecit, in Domino tantùm. Nam & quæ per mortem viri, liberam consequitur nubendi facultatem, nõ tamen ea libertate posita, vtcunquè nubere debet: sed tantùm in Domino. Quid est autem in Domino nubere? Non vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi, sed iudicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideò enim & matrimonij necessitatem creator in natura constituit.

Secundũ diuina iura est institutũ connubium, cùm causa adiumenti & prolis fit cõiunctio.

Heb.13.

Alium sibi finem proponentes, congressum reddunt execrabilem.

1. Cor. 7.

Nubere in Domino, est non voluptate carnis, sed iudicio, & cõmodioris vitæ ratione eò pertrahi.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt superiùs C. testimo. tertio.

12. AVGVSTINVS libro nono de Genesi ad literam, capite septimo. Deniquè vtriusq; sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum, vt quod sanis possit esse officium, sit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideò connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: immò verò non propter illud malũ culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum, veniale est illud malũ: quoniã id quod bonum habent nuptiæ, & quòd bonæ sunt nuptiæ, peccatum esse nunquàm potest. Hoc autem tripartitum

Matrimoniũ remediũ infirmitatis.

Tripartitum

bonum Matrimonij. Fides, Proles, Sacramentũ. Coniugij indissolubilis nexus.

partitum est, fides, proles, sacramentum: In fide attenditur, nè præter vinculum cõiugale, cum altera vel altero cõcumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In sacramento autem, vt coniugium non separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur. Hæc est tanquàm regula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinentię regitur prauitas. Vndè quia satis disseruimus in eo libro, quem de bono coniugali nupèr edidimus, vbi & continentiam vidualem, & excellentiam virginalem pro suorum graduum dignitate distinximus, diutiùs hîc noster stylus non est occupandus.

13. CHRYSOSTOMVS in psalmum quadragesimumtertium: Qui Dei opus tanta affecit ignominia, quid tandèm patietur? & maximè quando qui hæc facit, habet vxorem. Nè mihi enim dixeris naturæ cupiditatem. Propterea enim permissum fuit matrimonium, nè vltra proprios terminos progredereris. Vide enim quanto dignus eris supplicio. Nam Deus tuæ quieti & honori prospexit, vt & naturæ rabiẽ per vxorem compesceres, & hoc absque vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine & dedecore liberareris. Tu autem eum, qui tantam tuî curam gerit, ex redundanti quadam & exuberanti copia, iniuria afficis.

Ad euitandã fornicationẽ permissum matrimoniũ.

41. IDEM homilia tertia de verbis Esaiæ, Vidi Dominum &c. Si quis templum Dei violat, perdet hunc Deus. Hîc non est probrum aut repræhensio, sed pœna grauissima. Nouit & Salomon peccatorum discrimen, qui furtum cum adulterio conferens, sic alicubì loquitur: Non est mirum si quis depręhendatur in furto, furatur enim, vt animam expleat esurientem: Sed adulter, ob inopiam sensus, exitium animæ suæ conciliat. Et illud, inquit, peccatum est, sed alterum minus, alterum maius: quòd alteri præbuerit occasionem peccandi fames, alteri omnis adempta sit excusatio. Verùm hic quoque, dixerit aliquis, compellitur naturali concupiscentia. At non permittit elabi vxor quæ illi forte obtigit, sed instat eripiẽs illi veniã. Ob id enim matrimoniũ & huius legitimus vsus permittitur, ne quid horum excusare possit maritus. Hâc ob causam data est illi mulier adiutrix, vt efferuescentem naturam coërceat, vt concupiscentię fluctus sedet. Itaque quemadmodùm gubernator in portu faciens naufragium, haudquaquàm vllam impetraret veniã: sic nec is cui quum per coniugium concessum sit quô lapsum effugiat, tamẽ aliena perfodit matrimonia, aut qui quamcunq; fœminam curiosis aspicit oculis, habere quicquam posset quo semet excuset, nec apud homines, nec apud Deum, etiamsi deciès milliès allegârit naturæ voluptatem.

1.Cor.3.

Prou. 6.

Adulter omni caret excusatione.

Matrimonij legitimus vsus permittitur, vt vitetur fornicatio.

II

Qua ratione Matrimonium est Sacramentum?

a Ambr. in c. 5. Ephe. Aug. vt suprà. Isidor. lib. 2. offic. Ecclesiast. cap. 19. Cõc. Florent. Triden. sess. 24. in doctrin. de Sacramẽto Matrimonij.

A. Quatenùs [a] ea coniunctio, quæ inter virum & vxorem arctissima intercedit, congruum & sacrum est signum diuinitùs institutum, quo Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ coniunctio sanctissima firmissimaque designatur.

b Tob. 3. c. 6. c 8. b Euaristus epist. 1. Trident. cap. 1. reform. matrimon.
c Chrys. hom. 20. in epist. ad Ephe. Amb. li. 1. de Abraham. cap. 7.
d Genes. 2 d

B. Hoc ipsum signum Christianis coniugibus, quando Matrimonium ritè [b] auspicantur, ad gratiam Dei prodest accipiendam. Quæ gratia coniugibus naturalem [c] perficit amorem, & indissolubilem vnitatem confirmat, eosque sanctificat, vt non modò duo sint [d] maneantque in carne vna secundùm suam vocationem, verùm etiam vt mutuam inter se fidem, pacem, dilectionem & consensionem maximam vsquè conseruent. Atque ità in eis efficitur, quod Apostolus docet, [e] *Honorabile connubiũ in omnibus, & torus immaculatus.*

e Heb. 13. a Fulgent. epist. 2. cap.

f Ephe. 5. Ambro. ibid. Leo epist. 92. ad Rusticũ Narbo.

g Lib. 1. de nuptijs & concupisc. c. 10. & 21.

C. Proindè Paulus [f] idem, vbì coniunctionis eiusmodi tractat mysterium, perspicuè dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNVM EST, *ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Sic & Augustinus: Non tantùm, [g] inquit, fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vndè dicit Apostolus: [h] *Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et [i] rursùs: In nuptijs plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

h Ephe. 5. f

i Aug lib. de bono coniugali, cap. 18.

TESTIMONIA.

1.A. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprà quęstione prima, A. testimo. quinto.

2. AVGVSTINVS, vt in priore quæstione, A. testimo. primo & sequentib.

3. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officijs capite decimonono: Nuptialia bona tria sunt, proles, fides, sacramentum. In fide attenditur, nè præter vinculum cõiugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium nõ separetur, neq; causa prolis alteri coniungatur. Sacramentum autem ideò inter coniugatos dictũ est, quia sicut non potest Ecclesia diuidi à Christo, ità nec vxor à viro. Quod ergò in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusq; viris atq; vxoribus coniunctionis inseparabile Sacramentum est. Vndè & Apostolus: Præcipio, inquit, nõ ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere &c. vt infrà quæstione tertia, B. testimo. sexto.

Bona coniugij tria, fides, proles, & sacramentum.

Cur matrimonium sit sacramentũ.

Ephes. 5.

1.Cor. 7.

4. CONCILIVM Florentinum: Septimum est sacramentũ Matrimonij, quod est signũ coniunctionis Christi & Ecclesię, secundùm Apostolũ dicentẽ, Sacramentum hoc magnũ est &c. Causa efficiens Matrimonij regulariter est mutuus cõsensus, per verba de præsenti expressus. Assignatur aũt triplex bonũ Matrimonij.

Causa efficiens matrimonij.

Triplex Ma-

Matrimonij bonum.

nij. Primum, proles suscipienda & educanda ad cultũ Dei. Secundum est fides, quam vnus coniugum alteri seruare debet. Tertium indiuisibilitas Matrimonij, propter hoc quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ.

Matrimonij indissolubilitas.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta in doctrina de sacramento Matrimonij: Matrimonij perpetuum indissolubilemq; nexum primus humani generis parens diuini spiritus instinctu pronunciauit, cùm dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erũt duo in carne vna. Hoc autem vinculo duos tantũmodò copulari & coniungi, Christus Dominus apertiùs docuit, cùm postrema illa verba, tanquàm à Deo prolata, referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. statimq; eiusdem nexus firmitatem ab Adamo tantò antè pronunciatã, his verbis confirmauit: Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Gratiã verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesq; sanctificaret, ipse Christus, venerabilium Sacramentorũ institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit, quod Paulus Apostolus innuit, dicens: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: mox subiungẽs, Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Cùm igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus connubijs per Christum gratia præstet, meritò inter nouę legis Sacramenta annumerandũ sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt: aduersùs quam impij homines huius seculi insanientes, non solùm perperàm de hoc venerabili sacramento senserũt, sed de more suo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducẽtes, multa ab Ecclesiæ Catholicæ sensu, & ab Apostolorũ temporibus probata consuetudine aliena scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fideliũ iactura: quorum temeritati sancta & vniuersalis Synodus cupiens occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, nè plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminãdos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumq; errores decernens anathematismos.

Indissolubilis nexus Matrimonij. Genes. 2.

Matrimoniũ inter duos tantùm contrahitur. Matth. 19.

Gratia huius sacramenti.

Ephes. 5.

Inter Sacramenta nouæ legis numerandum.

1. B. TOBIAE tertio: Tu scis Domine (inquit Sara filia Raguelis) quia nunquàm concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concupiscentia. Nunquàm cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea, consensi suscipere.

2. ET capite sexto: Tũc angelus Raphael dixit Tobiæ: Audi me, & ostendam tibi, qui sunt quibus præualere potest dæmonium. Hi nanque qui coniugium ità suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ità vacent, sicut equus & mulus quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos. Tu autẽ cùm acceperis eam, &c. accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris.

3. ITEM octauo capite: Dixitq; Tobias: Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum.

Quomodò inchoandum sit piè matrimonium.

4. EVARISTVS Pontifex & martyr epistola prima ad omnes Episcopos Aphricanos: Similiter custoditum & traditum habemus ab Apostolis, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimum (vt à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis, eorumq; successoribus traditum inuenimus) non fit cõiugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus aut propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tẽpore sacerdotaliter (vt mos est) cũ precibus & oblationibus, à sacerdote benedicatur, & à paranymphis (vt consuetudo docet) custodita & consociata, à proximis tempore congruo petita, legibus dotetur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiãt, vt bonæ soboles generentur, & Dño in actibus suis placeãt. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi & merito illustres, fide catholica suffragante, ità peracta, legitima scitote esse connubia.

Benedictio sacerdotalis.

5. CONCILIVM Tridentinum in decreto de reformatione matrimonij, capite primo: Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiù Ecclesia ea irrita non fecit: & proindè iure damnandi sint illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negãt, quiq; falsò affirmant, matrimonia à filijs familiâs sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominùs sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. Verùm cùm sancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas propter hominum inobediẽtiam iam non prodesse: & grauia peccata perpendat, quæ ex eisdem clandestinis coniugijs ortum habent: præsertim verò eorum qui in statu damnationis permanent, dum priore vxore, cum qua clàm cõtraxerant, relicta, cum alia palàm contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cùm ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur: idcircò sacri Lateranensis concilij sub Innocentio tertio celebrati vestigijs inhærendo præcipit, vt in posterũ, anteq̃ matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentiũ parocho tribus cõtinuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solennia publicè denuncietur, inter quos matrimonium sit contrahendum: quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentũ, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur: vbi parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris & Filij & Spiritussancti: vel alijs vtatur verbis, iuxta receptũ vniuscuiusque prouincię ritum. Quòd si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium maliciosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tũc vel vna tantùm denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus matrimonium celebretur: Deindè ante illius consummationẽ denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsunt impedimenta, faciliùs detegantur: nisi Ordinarius ipse expedire iudicauerit, vt prędictę denunciationes remittantur: quod illius prudentię & iudicio sancta Synodus relinquit. Qui aliter quàm præsente parocho vel alio sacerdote, de ipsius Parochi seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. Insupèr Parochum, vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero, & testes, qui sine parocho, vel sacerdote huiusmodi contractui interfuerint, necnon ipsos contrahentes grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Præthereà eadem sancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo nõ cohabitent: statuitq; benedictionem à proprio Parocho fieri, neque à quoquam nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiã ad prædictã benedictionẽ faciendã alij sacerdoti concedi posse: quacunq; consuetudine, etiã immemorabili, quæ potiùs corruptela dicẽda est,

Hactenùs fuerunt Clandestina, vera matrimonia.

Cap. 51.

Matrimoniũ contracturi denunciari publicè debent.

Parochi præsentia dũ matrimonio cõiunguntur.

Clandestina matrimonia deincèps irrita facit Cõcilium Tridentinum.

Benedictio sacerdotalis.

vel priuilegio, non obstante. Quòd si quis Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiamsi id sibi ex priuilegio, vel immemorabili cõsuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos sine illorum Parochi licentia matrimonio cõiungere, aut benedicere ausus fuerit: ipso iure tam diù suspensus maneat, q̃ diù ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur. Habeat parochus librum, in quo coniugum & testium nomina, diemq́ & locũ contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Postremò sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequàm contrahant, vel saltem triduò ante matrimonij consummationem sua peccata diligenter confiteãtur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ alijs, vltra prædictas, laudabilibus consuetudinibus & cæremonijs hac in re vtuntur, eas omninò retineri sancta Synodus vehementer optat. Nè verò hæc tam salubria præcepta quenquam lateant, ordinarijs omnibus præcipit, vt cùm primùm poterunt, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in singulis suarum diœcesum parochialibus Ecclesijs, idq́ in primo anno q̃ sępissimè fiat, deindè verò quotiès expedire viderint. Decernit insupèr, vt huiusmodi decretũ in vnaquaq́ parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in ea dẽ parochia factæ, numerandos.

Confessio & Cõmunio sacra ante matrimonij cõtractum præcedant.

Promulgatio huius noui decreti.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam ad Ephesios: Reuerà nanq́, reuerà inquam, mysterium est, & magnum mysterium, relicto parente eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis qui tanta beneficia præstiterũt, quibuscum consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ anteà neq́ visa sit, neque aliquid commercij cum illo habuerit, atq́ hanc etiam omnibus præferre. Verè mysteriũ est. Et parentes quidẽ, etiam cùm ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expensis quoquè pecunijs ac sumptu facto lætantur. Magnum reuerà mysterium, & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud suprà præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Veruntamen nõ propter ipsum solum ità dictum est. Sed quid? vt vxorem scilicet tanquàm propriam carnem foueat, quemadmodùm & Christus Ecclesiam, vxor verò vt reuereatur virum.

Amor cõiugum.

Ephe.5.

7. AMBROSIVS libro primo de Abraham, capite septimo: Nulli licet scire mulierem præter vxorem. Ideò coniugij tibi datum est ius, nè in laqueũ incidas, & cũ aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori? noli quærere solutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuã, crimẽ est adulterij. Et paulò pòst: Cognoscimus velut præsulem custodemq́ coniugij esse Deũ, qui non patiatur alienum torum pollui. Et si qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam soluat. Et ideò quia in Deum peccat, sacramenti cælestis amittit consortium.

1.Cor.7.

Marc.6.

Præsul custosque coniugij Deus.

8. GENESEOS secũdo, vt suprà quæstione prȩcedenti, C. testimo. primo.

9. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.

10. FVLGENTIVS epistola secunda ad Gallam de statu viduali, capite quinto: Sancta sunt Christianorum coniugia, quia & coniugalis ibì castitas custoditur in corpore, & puritas fidei seruatur in corde. Nam & Apostolica dicit authoritas, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Non est ergò connubium ex colluuione peccati, sed ex institutione Dei: & in eo quod sibi coniuges inuicèm carnis debitum reddunt, in quantum id modestè faciũt, Christi præcepta custodiunt: quia nullatenùs à coniugali charitate & castitate discedunt. Execratur autem adulterinos concubitus castitas coniugalis, & honestatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque se vni tantùm legitimè debere cognoscit.

Matrimonia Christianorũ cur sit sanctũ.

Heb.13.

1.C. AD Ephesios quinto, vt suprà quæstione præcedenti, C. testimonio quarto.

2. AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimo. quinto.

3. LEO Magnus epistola nonagesimasecũda ad inquisitiones Rustici episcopi Narbonẽsis, capite quarto: Non omnis mulier iuncta viro, vxor est viri: quia nec omnis filius hæres est patris. Nuptiarum autẽ fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales, multò priùs hoc ipsum Domino constituente quàm initium Romani iuris existeret. Itaque aliud est vxor, aliud concubina: sicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apostolus ad manifestãdam harum personarum discretionẽ, testimoniũ ponit ex Genesi, vbi dicitur Abrahę: Eijce ancillã & filiũ eius. Nõ enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Vndè quũ societas nuptiarũ ità ab initio constituta sit, vt præter sexuum coniunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ sacramentum: dubium non est, eam mulierem nõ pertinere ad matrimonium, in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium.

Galat.4. Gen.21.

Habet in se Christi & ecclesiæ sacramentum.

4. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscẽtia, capite decimo & vigesimoprimo, vt in quæstione præcedenti, A. testimo. secundo & tertio.

4. IDEM libro de bono coniugali, capite decimooctauo, vt in tex. & in quæst. sequẽti, B. testimo. tertio.

III

An dirimi vnquàm potest Matrimonium?

A. Matrimonium dirimi non posse, sed illius nexum indissolubilem esse, primi hominis verba illa demonstrant, [a] *Relinquet homo patrem suũ & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.* Quam rem [b] Christus quoquè confirmauit, cùm Adæ verba veluti diuina repeteret, illud etiã adiungens, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Atque alibì docet, [c] *Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.* Hanc porrò Dei legem & inuiolabilem ordinationem de perpetua coniugalis nexus firmitate Paulus illustrans, *His,* ait, [d] *qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorẽ non dimittat.* Ac posteà [e] subijcit: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit.*

a Genes. 2.d

b Matth.19.a Marc.10.b Orig.tract.7.in Matth.

c Luc.19.d Marc.10.b Rom.7.a Can. Apost.48. Ambr.in cap.16. Luc.

d 1.Cor.7 b August.de adult.coniug. lib 2. ca 5. & 9. Item homil.49.ex 50. Concil.Mileuit.ca.17.

e Ibid.g & Rom.7.a

B. Etsi

B. Etsi igitur nulla etiam ſperetur [f] proles, & quælibet vitæ incommoda, duriſſimique caſus accedant, tamen contractum ſemel matrimonium valet, adeoque ratum & firmum eſt, ſi præſertim ſit conſummatum, vt vſque indiſſolubile in omni vita perſeueret. Vndè non poteſt alter coniugum ab altero in vniuerſum diuertere, niſì fortè priuſquàm inter coniuges carnale commercium interceſſerit, religioſæ vitæ * inſtitutum ſuſcipiatur. Vbì verò cauſę quædam offerunt ſeſe, ob quas aliquando coniuges ſeparentur, non idcircò vinculum ſoluitur, [g] ſed tori & cohabitationis communitas, quæ anteà fuit, impeditur.

f Auguſt. de bono coniuga. ca. 7. 15. 18. 24. Hier. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum epiſt. 30 Iſidor. lib. 2. offic. Eccleſiaſt. cap. 19.

*Decre. lib. 3 tit. 32. ca. 2. & 14. Triden. ſeſs. 24. can. 6.

g Concil. Floren. Trid. ſeſs. 24. can. 7. & 8. Auguſt. lib. 1. de adulter. coniug. cap. 11.

C. Cuius rei cauſam in Chriſto ipſo ſtatuemus, qui ſumma, perpetua & inſeparabili prorsùs vnione [h] Eccleſiam, ſponſam illam vnicam, ſemperq́; chariſſimam, ſibi adiunxit atque copulauit. Neq; ſolùm hæc ipſa, quæ inter virum & vxorem eſt, coniunctio, vinculi coniugalis habet firmitatem, verùm etiam omnem indè polygamiam, [i] nè vni videlicet viro plures nubant, aut vna pluribus detur maritis, penitùs excludit. Quarè Chriſtus, vt Matrimonium & certiùs confirmaret, & ad puriorem primæuumque illum ſtatum reuocaret, ſignificanter dixit: [k] *Erunt duo in carne vna.* Et rursùm: *Iam non ſunt duo, ſed vna caro.*

h Epheſ. 5. f g Cant. 5. a b c

i Iſido. lib. 3. de Offi. Eccle. cap. 19. Tridentin. ſeſſi. 24. can. 2.

k Gene. 2. d Matth. 19. a Marc. 10. b

TESTIMONIA.

1. A. GENESEOS ſecundo, vt ſuprà quæſtione prima, C. teſtimo. primo.

2. MATTHAEI decimonono: Non legiſtis, quia qui fecit ab initio, maſculum & fœminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna. Itaque iam nō ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non ſeparet.

3. MARCI decimo: Ab initio autē creaturæ maſculum & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc, relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit ad vxorem ſuam, & erūt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non ſeparet.

Scripturæ aduerſatur, cōtrahere Matrimonium viuente coniuge. Rom. 7.

4. ORIGENES tractatu ſeptimo in Matthæum: Scio quoſdam, qui præſunt Eccleſijs, extra ſcripturā permiſiſſe aliquam nubere viro priore viuēte: & contra ſcripturam quidem fecerunt dicentem, Mulier ligata eſt quanto tempore viuit vir eius. Item viuente viro adultera vocabitur, ſi facta fuerit alteri viro. Et nonnullis interiectis: Qua enim ratione adultera eſt mulier, quanuìs legitimè nubere videatur, viro viuente: eádem ratione & vir quanuìs legitimè accipere videatur dimiſſam ab aliquo viro, non accipit legitimè ſecundùm ſententiam Chriſti, ſed magìs mœchatur, quaſi alienam accipiens.

Non accipit ſecundùm ſententiam Chriſti.

5. LVCAE decimoſexto: Omnis q dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur.

6. MARCI decimo: Quicunque dimiſerit vxorē ſuam & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam. Et ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur.

7. AD Romanos ſeptimo: Quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro alligata eſt legi: ſi autem mortuus fuerit vir eius, ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro: ſi autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri: vt non ſit adultera, ſi fuerit cum alio viro.

8. CANON Apoſtolorū quadrageſimusoctauus: Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimiſſam duxerit, communione priuetur.

9. AMBROSIVS in caput decimumſextum Lucæ: Noli vxorem dimittere, nè Deum tuæ copulę diffitearis authorē. Etenim ſi alienos, multò magìs vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: Qui dimittit vxorem, facit eam mœchari. Etenim cui non licet viuente viro mutare coniugium, poteſt obrepere libido peccandi. Itaq; qui author erroris, etiam reus culpæ eſt. Quò cum paruulis fœta dimittitur? quò titubanti veſtigio grandæua detruditur? Durum, ſi excludas parentem, pignora teneas: vt ad contumeliam charitatis, addas etiam pietatis iniuriam. Durius, ſi propter matrem etiam filios ſimul pellas, cùm magìs redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculoſum, ſi fragilē adoleſcentulæ ætatem errori offeras? Quàm impiū, ſi eius deſtituas ſenectutem, cuius defloraueris iuuentutem? Ergò inhonoratum ſtipendijs, & veteranū Imperator dimittat inglorium, atque imperij ſui poſſeſſione detrudat, & ruſticum laboris effœtum agro ſuo propulſet agricola? An quod in ſubditos nefas eſt, in comparem fas eſt? Dimittis ergò vxorem quaſi iure ſine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, ſed diuina prohibet. Qui hominibus obſequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obſequuntur etiam qui leges ferunt: Quæ Deus coniunxit, homo non ſeparet. Sed non ſolùm hîc cæleſte præceptum, ſed quoddam etiā opus Dei ſoluitur. Pateris ne, oro, liberos tuos viuente te eſſe ſub vitrico? aut incolumi matre, degere ſub nouerca? Pone, ſi repudiata non nubat: & hæc viuo viro tibi debuit diſplicere, cui adultero fidem ſeruat? Pone, ſi nubat, neceſſitas illius tuum crimen eſt: & coniugium quod putas, adulterium eſt. Quid enim refert, vtrùm id aperta criminis confeſſione, an mariti ſpecie adulter admittat? niſi quòd grauius eſt legem criminis feciſſe, quàm furtum.

Luc. 16.

Lex diuina prohibet dimiſſionem vxoris. Matth. 19.

Vxoris dimiſſæ cōiugium, adulteriū eſt.

10. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt in textu.

11. AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs libro ſecundo, capite quinto: Sicut manente in ſe Sacramento regenerationis, excommunicatur quis reus criminis, nec illo ſacramento caret, etiamſi nunquàm reconcilietur Deo: ità manente in ſe vinculo fœderis coniugalis, vxor dimittitur ob cauſam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamſi nunquàm reconcilietur viro: carebit autem, ſi mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus ideò nunquàm carebit regenerationis ſacramento, etiam non reconciliatus, quoniā nunquàm moritur Deus. Remanet itaque, vt ſi ſa-

In dimiſſa vxore propter fornicationem, manet adhuc vinculum fœderis cōiugalis.

si sapere secundùm Apostolum volumus, nõ dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, & ideò licere vxori eius alteri nubere. Quanuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de ista morte loquebatur Apostolus, cùm dicebat: Quòd si mortuus fuerit vir eius, cui vult nubat: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quam cauendam esse monstraui, vt & mulier per impudicitiã soluatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideò quod insipientissimè dicitur, non erit adultera, si fuerit cum altero viro, quia per adulterium liberata est à priori viro. Quod si ità est à veritate deuiũ, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat, profectò mulier alligata est, quandiù vir eius viuit. Quod vt apertiùs dicam, quandiù vir eius in corpore est. Pari ergò forma & vir illigatus est, quandiù mulier eius in corpore est. Vndè si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, nè quod in illa culpat, ipse committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copulet alterum: alligata est enim quandiù vir eius viuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.

Mors corporis tantũ dissoluit matrimonij vinculum.
1. Cor. 7.

Ei qui dimittit adulterã, non licet aliam ducere.

12. ET capite nono: Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ conuincuntur esse adulteria? Mulier enim alligata est, quandiù vir eius viuit: Ergò consequenter & vir alligatus est, quandiù mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt alijs coniungi sine adulterina copulatione nõ possint. Vndè necesse est ex duobus coniugibus, quatuor adulteros fieri, si & illa alteri nupserit, & ille alteram duxerit. Quanuis enim sceleratiùs mœchetur, qui non causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus: tamen nõ solùm ipse mœchatur, sed sicuti est apud Marcum, Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliã duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur: & sicuti est apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorẽ suã, & ducit alterã, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. De quibus testimonijs iam satis in libro superiore disserui.

1. Cor. 7.

Ex duobus cõiugibus fiunt quatuor adulteri, si cũ alijs contrahant.
Matth. 19.

Etiã mœchatur, q adulterã dimittens, contrahit.
Mar. 10.
Luc. 16.

13. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona: Nõ vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis, fœminæ, habere viros licet, quorum priores vxores viuũt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere, viuo marito. Solius fornicationis causa licet vxorem adulterã dimittere, sed illa viuente non licet alterã ducere. Et vobis, fœminæ, nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Nõ licet: adulteria sunt, non cõiugia: Cõtemnitur Augustinus? timeatur vel Christus.

Adulterina coniugia non iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, non licet aliã ducere.
Matth. 5.

14. CONCILIVM Mileuitanum Canone decimoseptimo: Placuit, vt secundùm Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neq; dimissa à marito, alteri cõiungantur: sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si cõtempserint, ad pœnitentiam redigantur. In qua causa legẽ imperialem petendam promulgari.

Nec dimissus nec dimissa alteri cõiungi potest.

15. AD Romanos septimo, vt in textu.

1. B. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite septimo: Vsqueadeò fœdus illud initũ nuptiale cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidẽ viuente viro à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit: & ille huius mali causa est qui reliquit. Et paulò pòst: Tantum valet illud sociale vinculum coniugũ, vt cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilẽ vxorẽ, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet & nostris quidẽ iam tẽporibus, ac more Romano nec superducere, vt ampliùs habeat q̃ vnã viuam: & vtiq; relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alterã duceret. Quod tamen si nõ licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quẽ non faciat intentũ, quid sibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaq̃ puto tantum valere potuisse, nisi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam sacramentum adhiberetur, quod deserentibus hominibus atque id dissoluere cupientibus, inconcussum illis maneret ad pœnam. Siquidem interueniente diuortio, non aboletur illa confœderatio nuptialis: ità vt sibi coniuges sint etiam separati: cum illis autem adulterium cõmittant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen nisi in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, talis est causa cum vxore.

Nec ipsa quidem separatione soluitur vinculum

Nec prolium causa viua altero licet contrahere.

Cur hoc vinculum indissolubile.

Solũ in Ecclesia locum habet.

2. IDEM capite decimoquinto: Semel autem initum connubiũ in ciuitate Dei nostri, vbi etiam ex prima duorũ hominũ copula quoddã sacramentũ nuptię gerunt, nullo modo potest nisi alicuius eorum morte dissolui. manet enim vinculũ nuptiarum, etiã si proles cuius causa initũ est, manifesta sterilitate nõ subsequatur: ità vt iam scientibus cõiugibus non se filios habituros, separare se tamen vel ipsa causa filiorum, atq; alijs copulare, non liceat.

Indissolubile vinculum.

3. IBIDEM capite decimooctauo: Sicut duobus pluribúsve seruire, sic à viro viuo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquàm licebit. Apostatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam superstitionem, semper est malum. Nec causa ergò numerosioris prolis fecerũt sancti nostri, quod Cato dicitur fecisse Romanus, vt traderet viuus vxorem etiam alterius domum filijs impleturam. In nostrarũ quippe nuptijs, plùs valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

Non licet ad secundũ coniugium trãsire superstite coniuge.

Sanctitas Sacramenti.

4. ET capite vigesimoquarto: Bonum igitur. Vide suprà quæstione prima, A. testimo. quarto.

5. HIERONYMVS in Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum epistola trigesima: Præcepit Dominus vxorem nõ debere dimitti, excepta causa fornicationis: &, si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris iubetur, hoc consequenter redundat in fœminas. Neq; enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergò & quæ scortatori, impuroq; sociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ sunt leges Cæsarũ, aliæ Christi: aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit. Apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur: & solo stupro atq; adulterio condemnato, passim per lupanaria & ancillulas libido permittitur: quasi culpã dignitas faciat, non voluntas. Apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari conditione censetur. ET paulò pòst: Igitur & Fabiola, quia persuaserat sibi, & putabat à se virum iure dimissum: nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuersa causatio, viuentibus viris, fœminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnũ incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excusare culpam, cuius pœnitentiã ipsa cõfessa est? Quis hoc crederet, vt post mortem secundi viri in semetipsam reuersa, quo tempore solent viduæ negligentes, iugo seruitutis excusso, agere se liberiùs, adire balneas, volitare per plateas, vultus circunferre meretricis: saccum indueret, vt errorẽ publicè fateretur: & tota vrbe spectante Romana, ante diem Paschæ in basilica quondàm Laterani, qui Cæsareano truncatus est gladio, staret in ordine pœnitentium, Episcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submitteret.

Matth. 5.
1. Cor. 7.
Idẽ est de viro & vxore iudicium in matrimonij negocio.
1. Cor. 6.

Aliæ leges Christi, aliæ Cæsarum.

Fabiola ex ignorãtia vigoris Euangelij viuente viro dimisso, alteri nupserat.

Publica eiusdem pro eo peccato pœnitentia.

6. ISI-

6. ISIDORVS libro secūdo de Ecclesiasticis officijs capite decimonono: Pręcipio, inquit Apostolus, nō ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere. Prohibet enim dimitti quacunque ex causa, nè alijs coniungantur secundùm consuetudinē Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicunq; dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum (vt ait Hieronymus) adulterium est quod vxoris vincat affectum. Et paucis interiectis: Quid ergò si sterilis est, si deformis, si ætate vetula, si temulenta, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si fatua, si vaga, si iurgatrix & maledica? tenenda est, velis nolis, & qualiscunque accepta est, habenda. Cùm enim esses liber, spontè te seruituti subiecisti, cúmque habet quis vxorem, (vt ait Lactantius) neque seruam, neque liberam habere poterit, vt matrimonij fidem seruet: neque enim vt iuris publici ratio est, sola mulier adultera est, quæ virū habens, ab altero polluitur, & maritus si alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter sit, quisquis compagem corporis in diuersa distraxerit.

1. Cor. 7. — Matth. 5. & 19. — In caput 19. Matth. scribens. — Tenenda est, velis nolis, & qualiscunque accepta est vxor, habēda. — Lib. sexto Institu. diuinar. cap. 23.

7. IN decretalibus Gregorij libro tertio, titulo trigesimo secundo de conuersione coniugatorum, capite secundo, Verùm. Alexander tertius Salernitano Archiepiscopo scribens, inquit: Verùm post consensum legitimum de præsenti, licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, (sicut quidam sancti de nuptijs vocati fuerunt) dummodò carnalis commistio non interuenerit inter eos: & alteri remanenti, si commonitus continētiam seruare noluerit, licitum est ad secunda vota transire. Quia cùm non fuissent vna caro simul effecti, satìs potest vnus ad Deū transire, & alter in seculo remanere. Vide ibidèm capite septimo, Ex publico, eundem Alexandrum III. scribentem ad Episcopum Brixiensem.

Ante cōsummatū matrimoniū licet Religionem etiā sine coniugis consensu ingredi. — Licet alteri in seculo manenti rursùm cū alio contrahere.

8. IBIDEM capite decimoquarto, Ex parte tua. Innocētius tertius Lugdunensi Archiepiscopo ità scribit: Etsi possit non inconsultè videri, quòd ex quo matrimonium inter legitimas personas per verba de pręsenti contrahitur, illis viuentibus in nullo casu possit dissolui, vt viuente reliquo, alter ad secūda vota transmigret, etiam si vnus fidelium, inter quos est ratū coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia creatoris: nisi fortè secùs fieret ex reuelatione diuina, quæ superat omnem legem, sicut à quibusdam sanctis legitur esse factum: Nos tamē nolentes à prædecessorum nostrorum vestigijs declinare, qui respondēre consulti, antequàm matrimoniū sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugum, reliquo inconsulto, ad religionem trāsire, ità quòd reliquus extunc legitimè poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus obseruandum in articulo prænotato.

Ex diuina reuelatione aliquando facta discessio post consummationem. — Ad religionē transire vni cōiugū, alteri verò rursum cōtrahere licet ante consummationē.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone sexto: Si quis dixerit Matrimoniū ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius coniugum non dirimi, anathema sit.

Per solēnem Religionis professionē dirimitur matrimoniū ratū, non consummatum.

10. CONCILIVM Florentinum: Tertium bonū Matrimonij est indiuisibilitas, propter hoc quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesię. Quanuis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cùm matrimonij vinculū legitimè contracti perpetuum sit.

Ex causa fornicationis licet tori separationem facere, sed non licere aliud matrimoniū. Vinculū perpetuum.

11. TRIDENTINVM sessione vigesimaquarta, canone septimo: Si quis dixerit Ecclesiam errare, cùm docuit & docet iuxta Euangelicam & Apostolicā doctrinam, propter adulterium alterius coniugum matrimonij vinculum non posse dissolui: & vtrunq; vel etiam innocentē, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge viuente, aliud matrimoniū contrahere: mœcharìq; eum, qui dimissa adultera aliā duxerit, & eam quæ dimisso adultero, alij nupserit, anathema sit.

Vinculū matrimonij dissolui nequit etiam ob fornicationem. — Post separationem tori, neutri licet aliud coniugium contrahere.

12. CANONE octauo: Si quis dixerit Ecclesiam erraare, cùm ob multas causas separationem inter coniuges quo ad torum, seu quo ad cohabitationē ad certum, incertúmve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

Separatio quo ad torū & cohabitationem.

13. AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs libro primo, capite vndecimo: Restat vt Matthęum intelligamus à parte totum significare voluisse: eandem tamen tenuisse sententiam, vt dimittens vxorē & alteram ducens, non quidam mœchetur, id est, qui præter fornicationem dimiserit: quidam verò non mœchetur, id est, qui propter fornicationem dimiserit: sed omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alterā, mœchari minimè dubitetur. Nam capite nono eiusdem libri his verbis eam difficultatē explicauerat. Cur ergò (inquis) interposuit Dominus causam fornicationis, & non potiùs generaliter ait: Quicunque dimiserit vxorem &c. si & ille mœchatus est, qui dimissa fornicante muliere, alterā ducit? Credo quia illud quod maius est, hoc Dominus cōmemorare voluit. maius enim adulterium esse quis negat, vxore non fornicante dimissa, alteram ducere: quàm si fornicantem quis dimiserit, & tunc alterā duxerit: non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est, vbì fornicante dimissa, altera ducitur. Nam simili locutione vsus est etiam Iacobus: Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Nunquid ideò non peccatum est illi qui nescit bonum facere, & ideò nō facit? vtiquè peccatum est, sed hoc grauius, si etiam sciat & non faciat. Nec illud ideò nullum, quia minus.

Christi verba apud Matth. quomodò intelligenda, quando causam fornicationis excipit. — Matth. 19. — Iaco. 4.

1. C. AD Ephesios quinto, vt suprà quęstione prima, C. testimo. quarto.

2. CANTICORVM quinto: Veni in hortum meum soror mea sponsa: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea &c. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurâsti nos?

3. ISIDORVS libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite decimonono: Quòd non vnus & multæ, sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitùs facta coniunctio in exemplum est. Nam cùm Dominus hominem figurâsset, eiq; parem necessariā prospexisset, vnā de costis eius mutuatus, vnam illi fœminā finxit, sicq; Adā & mulier Eua, vnà inter se nuptijs iuncti, formam hominibus de originis authoritate & prima Dei voluntate sanxerunt. Itē secundùm spirituales nuptias sicut vnus Christus & vna Ecclesia, ità & vnus vir & vna vxor, tam secundùm generis documentum, quàm secundùm Christi sacramentum. Numerus autē matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quòd & Patriarchæ simul pluribus vxoribus vsi sunt: Ergò propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, sed si qui adhuc typi alicuius futuri sacramenti supersunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus. Melius est enim denuò vni viro nubere, quàm explendæ libidinis causa cum pluribus fornicari: Sæpiùs autem nubendi licentia, iam non est religionis, sed criminis.

Genes. 2. — Contra Polygamiam. — Genes. 4. — Cur patriarchæ plures simul vxores habuerint. — Secundæ nuptię pòst mortem prioris coniugis 1. Cor. 7. — Plures vxores simul habere, criminis est.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone secūdo: Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege diuina esse prohibitum, anathema sit.

Diuina lege prohibitū, vt Christiani simul plures vxores habeant.

5. GENESEOS secundo, vt suprà quæstione prima, C. testimo. primo.

6. MATTHAEI decimonono, 7. MARCI decimo, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimo. secundo & tertio.

IIII

Est'ne permissum omnibus Matrimonium?

a Epiphan. Hæresi 61. contra Apostolicos.

b Hieron. lib. 1. contra Iouinianum. Basil. de virginitate, & episto. ad virginem elapsam.

c In psal. 83. Vide eundem in psal. 75. & de bono viduit. cap. 8. 9. & 11. Oecu. in 1. Cor. 7. Cypr. epist. 62. Chrysost. de virginita. c. 39. Fulgent. epist. 1. c. 6. & 7.

A. Minimè. Tradiderunt enim sancti Apostoli, vt [a] Epiphanius inquit, peccatum esse, post decretam votoq; firmatam virginitatẽ, ad nuptias cõuerti. Idque tale ac tantum esse peccatum asserit Hieronymus [b], vt dicat, Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteras, quàm incestas esse. Et Augustinus [c] ait: Virgo, quę si nuberet, nõ peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco, quò accesserat.

d 1. Corinth. 7. b

e Lib. ad virgin. lapsam, cap. 5. Hieron. lib. 1. in Iouinia. August. lib. 1. de adult. coniug. c. 15. & cap. 8. de bono viduitatis. Oecu. in 1. Cor. 7. Isidor. lib. 2. de offic. ecclesi. c. 17. Leo epist. 92. ad Rust. cap. 14.

f Sozom. lib. 6. hist. c. 3. & Niceph. lib. 10. cap. 39.

g L. si quis. C. de Episc. & Cler. 2. Turon. can. 21.

B. Proindè quod Apostolus habet, [d] *Melius est nubere quàm vri*, prout [e] Ambrosius disertè pronunciat, ad non pollicitam, ad nondùm velatam pertinet. Cæterùm quæ se spopõdit Deo, & sanctum velamẽ accepit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro: & si iam voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambrosius. Vndè semper laudatũ fuit Iouiniani [f] Imperatoris Rescriptum, & à Iustiniano Imperatore in Codicem relatum, [g] quod sic habet: Si quis nõ dicam rapere, sed attentare tantùm iungẽdi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

h Basil. quæst. 14. diff. expl. Item sermo. 1. de instit. Monachorum, & Constitutionum monasticarum c. 22. & epi. ad monach. elapsum. Chrysostom. epist. 6. ad Theodorũ lapsum. Leo epist. 92 ad Rust. cap. 13. 14. & 15. August. in psal. 75. & ser. 1. de cõmuni vita Cler. Chal. syno. c. 16.

i Epiphan. hęresi 59. & in compend. doctrin. Hieron. lib. 1. contra Iouinian. & aduersùs Vigilantiũ. Aug. lib. 2 de coniug. cap. 20 Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Gregor. lib. 3. epist. 34. Leo epist. 92. ad Rust. ca. 3. & epist. 84. cap. 4. Bernard. serm. 0. 65. in Cantic. Trident. sess. 24. can. 9.

k 1. Tim. 5. b Carthag. 4. can. 104. August. de bono viduit. cap. 8. & 9. Isidor. lib. 2. officior. ecclesi. cap. 18.

l 6. decretal. lib. 3. tit. 15.

C. Iam de [h] Monachis, & [i] sacris Ordinibus initiatis eadem ratio, idem iudicium est prorsùs: damnationem enim habent, si laxatis libidini habenis, primam fidem Deo & Ecclesiæ datam fefellerint, seu (vt Apostolus [k] loquitur) irritam fecerint. Qui vltrò se abdicârunt coniugio, dum seruandum perpetuò Cœlibatum aut voto expresè nuncupato firmârunt, aut sacrorum Ordinum susceptione saltem tacitè [l] comprobârunt, atque testati sunt.

m Eccles 5. a

n Ibidèm, & Deuter. 23. d

o Psalm. 75. b

p Luc. 9. g Bern. epist. 2. ad Fulconem. Anselmus epist. 4.

D. Audiant igitur verbum Dei: [m] *Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere.* Et, [n] *Quodcunque voueris, redde.* Tum alibì: [o] *Vouete & reddite Domino Deo vestro.* Quin & Christus ipse docet: [p] *Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.*

TESTIMONIA.

1. A. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima cõtra Apostolicos: Aliqua in scripturis, aliqua in Traditionibus sancti Apostoli tradiderunt: quemadmodùm dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibì: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesijs. Et, si continetis, nisì frustrà credidistis. Tradiderunt itaque sancti Dei apostoli, peccatum esse post decretam virginitatẽ, ad nuptias conuerti. Et scripsit Apostolus: Si nupserit virgo, non peccauit. Quomodò igitur hoc cũ illo concordat? Immò etiam illam virginem dicit quæ non est dedicata Deo, sed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum qui in Christum credebant, necessariò sic fiebat. Et quòd hæc sic se habeât, docet nos idẽ Apostolus, dicens: Iuniores viduas reijce: postquàm enim lasciuiêrunt contra Christum, nubere volũt: habentes iudicium, quòd primam fidem reiecerunt. Si itaque & ea quæ post mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & posteà nupsit, iudicium & condemnationem habebit, quòd primã fidem reiecit: quanto magìs quæ citra mundi experientiã Deo dicata virgo fuit & nupsit, contra Christum lasciuijt, & maiorẽ fidem reiecit, & iudiciũ habebit, velut quæ proprium erga Deum propositum relaxauit?

1. Cor. 11. 14. & 15.

Peccatum est ad nuptias cõuerti post virginitatẽ decretam.

1. Cor. 7. Paulus virginõ dedicatæ Deo, tantũ permittit nuptias.

1. Tim. 5.

Nota argumentum Epiphanij.

2. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum: Si nupserit virgo, nõ peccauit. Nõ illa virgo quę semet Dei cultui dedicauit: harum enim si qua nupserit, habebit damnationem, quia primam fidem irritã fecit. Virgines enim quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.

Virgines sacræ si nubant, damnationẽ habent. Nõ tam adulteræ, quàm incestæ.

3. BASILIVS Magnus in libro de vera virginitate: Cùm virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodùm voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quanuìs ignorantiam simulent: quæ sponsi dexteram & fœdera pręuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quẽ, nequitiæ dans manus, dereliquit: neq; eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubium, & secundùm diuina iura institutũ, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisq; causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Et paulò pòst: Non se fallat qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisq; malum: deindè, quia causa non esset libera: neq; enim est mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuẽte immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem, ob carnis vitia, Domini thalamis intulit.

1. Cor. 5. Virginitatem professæ, stupri scelus honesto cõiugij nomine obtegere cupiunt.

Coniugium illis in peccatum reputabitur.

Adultera censetur.

4. IDEM epistola ad virginem elapsam, quæ alijs est

Professio virginitatis facta corā Deo, angelis & hominibus.

est centesima octogesimaquinta: Reuoca in memoriā honestam professionem, quam professa es coram Deo & Angelis, ac hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorū, & consilium Domini, &c. Ob hæc quis nō luctu commotus dixerit? Quomodò facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Quomodò autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Hieremiæ obambulant, dixerit? Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel? Ego despondi ipsam mihijpsi in fide & integritate, in iustitia & in iudicio, & in misericordia & miserationibus, quemadmodùm per Oseam Prophetam ipsi promisi. Ipsa autem dilexit alienos, & viuente me viro immortali adultera appellatur, & non timet alteri viro commisceri, &c. Sublatis membris Christi, fecisti membra meretricis, &c. Expediret ipsi, vt mola asinaria circa collum ipsius appensa esset, & in mare proiectus esset, potiùs quàm virginem vitiâsset. Quis seruus contumax ad tantam insaniam deuenit, vt herili cubili seipsum inijceret? Quis prædo ad tantam dementiam perductus est, vt ipsa Dei donaria contingeret, non supellectilem inanimatam, sed corpora viuentia, & animam inhabitantem habentia, factam ad imaginem Dei? Quis ab æterno auditus est in media ciuitate, & serena meridie, imagini regiæ formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Si quis humanas nuptias ignominia affecit, citra miserationem coram duobus aut tribus testibus moritur: Quanto peiore supplicio dignus cēsebitur, qui filium Dei conculcauit, & desponsatam ipsi sponsam adulterio contaminauit, & spiritum virginitatis contumelia affecit?

Esa. 1. Hiere. 18. Oseæ 2. In corruptorem sacræ virginis. 1. Cor. 6. Matth. 18.

5. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Vnusquisque autem, fratres charissimi, de loco itineris sui, ad quem proficiendo peruenit, & quem vouit Deo, indè respicit retrò, cùm ipsum dimiserit: verbi gratia, statuit castitatem coniugalem seruare: indè enim incipit iustitia: recessit à fornicationibus & ab illa illicita immunditia, quando se ad fornicationes conuerterit, retrò respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui nō damnaretur, si duxisset vxorem: post votum quod Deo promisit, si duxerit, damnabitur, cùm hoc faciat quod ille qui non promiserat, tamen ille non damnatur, iste damnatur. Quare, nisi quia iste respexit retrò? Iam enim ille antè erat, iste autem illuc nondùm peruenerat. Sic virgo quæ si nuberet, non peccaret: sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Respexit enim retrò de loco quò accesserat.

Qui dicantur retrò respicere. Luc. 9. Votum castitatis. Damnabūtur votifragi. 1. Cor. 7. Sanctimonialis si nubat, Christi adultera efficitur.

6. IDEM in psalmum septuagesimumquintum, super illud, Vouete & reddite Dño Deo vestro: Quisque quod potest voueat, & reddat. Non voueatis, & nō reddatis: sed quisque quod potest voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouendum, non enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumitis: si autem de illo cui vouetis, vouete, securi reddetis. Est quidam modus communis omnibus, furtum non facere: non nubere, castimoniali præcipitur, & nuptæ non præcipitur: adulterium nō facere, omnibus præcipitur &c. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, alius vouet Deo castitatem coniugalem, vt præter vxorem suam nō nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltrà nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & reliquerunt: & isti vouerunt plurimum. Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisq; Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? quia iā vouerat Dño Deo suo. Quid enim dixit de talibus Apostolus Paulus, cùm dicat, Viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamē ait quodam loco, Beatior autem erit si sic permanserit secundùm meum consilium. Ostendit beatiorem, si sic permanserit: non tamen damnandam, si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdam quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationē, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergò positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio, neq; enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, & retrò respexisti. Et post pauca: Quæ autem respexit ad nuptias, nō quia voluit nubere, damnatur: sed quia iam antè recesserat, & fit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri qui potestis, quibus adspirat Deus appræhendere gradus meliores: quia nō ista ideò loquimur, vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Iam quia ista tractauimus, fortè volebas vouere, & modò non vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus, attende. Non dixit, nolite vouere: sed, Vouete & reddite. Quia audîsti, Reddite, non vis vouere? Ergò vouere volebas, & nō reddere? Immò vtrunq; fac: vnum fit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Adspice eum qui te ducit, & non respicies retrò, vndè te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vndè te eduxit, post te est. Ama ducentem, & non te damnat retrò respicientem.

Non sitis pigri ad vouendum. Vota quędam communia, quędam propria singulorum. Votū castitatis cōiugalis, & vidualis. Votum virginitatis. Votum paupertatis & religionis. 1. Tim. 5. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5. Primā fidem irritam faciūt votifragi. Monachi fugitiui. Virgines post votū nubētes, comparantur vxori Loth. Luc. 17. Adhortatio ad vouēdum. Psal. 75. Reddere votū, est ex adiutorio Dei.

7. ITEM de bono viduitatis, capite octauo: Proindè quæ se non continent, nubāt antequàm continentiam profiteantur, antequàm Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit Apostolus: Cùm enim in delicijs egerint in Christo, nubere volunt, habētes damnationem, quoniā primam fidem irritā fecerūt, id est, voluntatē ad nuptias à proposito continētię deflexerūt. Irritā quippe fecerunt fidem quam priùs vouerant, quòd perseuerantia implere noluerunt.

Nubētes post professionem continentiæ, damnantur. 1 Tim 5. Primam fidē irritam fecerūt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt.

8. ET capite nono: Quæ potest ergò capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quę aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio nō timetur. Sed in viduali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur. Qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam nō solùm nō capessere nuptias, sed etiam si nō nubatur, nubere velle, damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cùm in delicijs egerint, in Christo nubunt: sed, nubere volunt: habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: etsi non nubendo, sed tamen volendo.

Adhortatio ad castitatis oblationem. Post voto nūcupatam castitatē nō tātum nubere, sed etiā velle nubere, damnabile est. 1. Tim. 5.

9. ITEM capite vndecimo: Planè nō dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionē Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito: quanto grauiùs offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendū? Et paulò pòst: Post voti professionē perseuerāter frænandum & vincendū est quod libet, quia iam nō licet.

Adulterijs peior est lapsus à voto castitatis.

10. OECVMENIVS in septimi capitis prioris ad Corinthios, hęc verba: Si nupserit virgo, nō peccauit: Virginē hoc loco appellat, nō eam quę Deo cōsecrata est, sed innuptam puellā. Nam quæ Deo cōsecrata est, si nupserit, Christo reddit adulterum eum cui nubit.

11. CYPRIANVS epistola sexagesimasecunda ad Pont- Lib. 1. epist. 11.

Pomponium: Si ſuperueniens maritus ſponſam ſuam iacentẽ cum altero videat, nónne indignatur & fremit? Quid? Chriſtus Dominus & iudex noſter, cùm virginem ſuam ſibi dicatam & ſanctitati ſuæ deſtinatã iacere cum altero cernit, quàm indignatur & iraſcitur? Et quas pœnas inceſtis eiuſmodi coniunctionibus comminatur? Et paulò pòſt: Si autẽ de eis aliqua corrupta fuerit depræhẽſa, agat pœnitentiã plenã: quia quæ hoc crimen admiſit, non mariti, ſed Chriſti adultera eſt.

Inceſtæ coniunctiones.

Chriſti adultera.

12. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite trigeſimonono. Cùm capite præcedẽti citâſſet illud prioris ad Timoth. quinto, Cùm luxuriatæ fuerint in Chriſto, & nubere voluerint, damnationem habebũt &c. Deindè attuliſſet & iſtud prioris ad Corinthios ſeptimo, Dico autẽ innuptis, & viduis, Bonũ eſt illis ſi ſic permanſerint ſicut & ego: quòd ſi ſe non continẽt, nubant &c. ſubijcit ſtatìm capite citato: Sed quamobrem in eam, quam liberam dimiſerat, pœnam deindè conſtituit, &, quod in Domino eſſe inquit connubium, id quaſi contra legem conciliatũ condemnat? nè verearis: non enim id de his ipſis, ſed de alteris vult intelligi nuptijs. Vt enim, cùm dixit virginem, quia nupſerit, non peccare, de ea non eſt locutus, quæ coniugium renunciârit, quippe quam deliquiſſe, & intolerabili ſcelere ſe aſtrinxiſſe perſpicuum eſt omnibus, ſed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum, nihil dum ſtatutum habet, verùm etiam nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura diſtrahitur: ſic & viduam: hoc enim loco de ea omninò loquitur, cui, viro amiſſo, neque dum deliberatum ſit nubere, & integrum, vtrum mâlit, optare: illic verò eam ſignificat, cui, cùm iam in certamen continentiæ deſcenderit, non ampliùs liberum eſt nubere cum aliquo: licet enim, quàm diù id non elegerit, viduam eſſe, neque in viduarum ordinem referri: itaque, inquit ipſe, Vidua deligatur non minùs ſexaginta annorum. nam viduæ omninò, ſi voluerit, poteſtatem nubendi facit: at eam, quæ coniuge mortuo, ſe in reliquũ tempus Deo caſtam fore profeſſa ſit, ſi poſteà nupſerit, vehementer accuſat, vt quæ pacta, quæ cum Deo fecerat, tanquàm oblita neglexerit. non his ergò, ſed illis dixit, Si ſe non continent, nubant: melius eſt enim nubere, quàm vri.

1.Cor.7.

Virgo quæ renunciauit cõiugio, nubens intolerabili ſe aſtringit peccato.

1.Cor.7.

1.Tim.5.

Ibid.

Quæ ſe caſtã fore profeſſa eſt, non poteſt nubere.

1.Cor.7.

13. FVLGENTIVS Epiſtola prima de coniugali debito, capite ſexto: Licitarum rerum vſus licitè cum temperantia geritur, donèc rei licitæ renunciatio non mouetur, & quandiù non tenetur ex vtriuſque, id eſt, ex mariti vxoriſq; cõſenſu, perpetua continentię promiſſio, non eſt illicita coniugalis admixtio. Scriptũ eſt enim: Si duxeris vxorem, non peccâſti: & ſi nupſerit virgo, non peccauit. Veruntamen nõ peccet virgo quæ nubit: inuenitur aliqua virgo peccare ſi nupſerit. Non enim peccat virgo nubens, ſi virginitatem Deo priuſquàm nuberet in corde nõ vouit. Cæterùm ſi, quemadmodùm dixit Apoſtolus, ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde ſuo ſeruare virginitatem ſuam, grauiter poſtmodùm peccat, ſi poſt dicatam virginitatẽ Deo, voluerit humano ſeruire connubio. Nam & viduas quaſdam beatus Paulus vinculo pronunciat damnationis obſtrictas, quia ſcilicet poſt continentiæ profeſſionem, nubendi receptam non abijciunt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum ſic inſtruit, Adoleſcẽtiores autem viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt, habẽtes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur concumbendi licentiã continentiæ promiſſio, nec ſola talibus fornicatio interdicitur, ſed etiam maritalis admixtio prohibetur, & præuaricatricem volũtatem tenet culpabilis nexus, etiam ſi nullus in opere conſequatur effectus. Neque enim fruſtrà ſcriptum eſt: Quia concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum.

1.Cor.7.

Quæ virgo nubens, nõ peccet: quæ verò peccet.

1.Cor.7.

Poſt dicatam Deo virginitatem, volens humano ſeruire cõnubio, grauiter peccat.

1.Tim.5.

Voluntas etiã ſola culpabilis eſt.

Iaco.1.

14. ET capite ſeptimo: Quocircà non ſolùm à virginibus integritas, verùm etiam à viduis atque coniugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore ſeruari. Quia priuſquàm ſit aliquis voti reus, nõ condemnatur, ſiue virgo licitè nubat, ſiue maritus & vxor coniugale ſibi debitum reddant: Poſtquàm verò quiſque meliora conſectans, profeſſione ſeipſum continentiæ ſiue integritatis obſtrinxerit, grauiſſimè delinquit, ſi ſibi deincèps licere putat, quod antè licitum fuerat. In talibus quippe rebus quod vouens Deo ſibi adimit voluntas, nulla deincèps impunè permittitur vſurpare neceſſitas: nec temerator voti excuſationem iuſtam ſuæ pręuaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret.

Poſt votũ continentiæ, nec virginibus nubere, nec cõiugibus debitum cõiugale reddere licet.

1. B. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Dico autem non nuptis & viduis: Bonum eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Quòd ſi non ſe continent, nubant: melius eſt enim nubere, quàm vri. Ijs autem qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, &c.

2. AMBROSIVS in libro ad virginem lapſam, capite quinto: Non es memorata diei ſanctę Dominicæ Reſurrectionis, in quo diuino altari te obtuliſti velandam? In tanto itaq; ſolenni conuentu Eccleſiæ Dei, inter lumina illa ſplendida, inter candidatos regni cæleſtis quaſi regina regi nuptura proceſſeras. Non es memorata qualis allocutio facta eſt illa die ad te: Adſpice filia, & intuere, & obliuiſcere populum tuum & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum, quia ipſe eſt Dominus Deus tuus? Reminiſcere ergò, quantus ad ſponſi tui & Domini nuptias cõuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam ſub tantis teſtibus pollicita es, ſemper cogitare cui virginitatem ſpoponderis. Faciliùs te oportuit ſanguinem cum ſpiritu fundere, quàm perdere caſtitatem tuam. His tunc in illo die conſecrationis tuę dictis, & multis ſupra caſtitatem tuam præconijs, ſacro velamine tecta es, vbì omnis populus dotem tuam ſubſcribens, nõ atramento, ſed ſpiritu, pariter clamauit, Amen. Vincor lachrymis, cùm hæc recordor: compũgor ſtimulis, cùm hęc exempla conſidero. Nam ſi inter decem teſtes confectis ſponſalijs, nuptijs conſummatis, quæuis viro coniũcta mortali, nõ ſine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore, ſi inter innumerabiles teſtes Eccleſiæ, coram angelis, exercitibus cæli facta copula ſpiritalis per adulterium ſoluitur? Neſcio an poſſit digna mors, an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius eſt nubere quàm vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondùm velatam. Cæterùm quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit: iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro. Et iam ſi voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita eſt, quid de illa dicendum eſt, quæ occulta & furtiua turpitudine conſtupratur, & fingit ſe eſſe quod non eſt? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu & in adſpectu.

Velatio & cõſecratio virginũ quanta ſolennitate fieri ſoleat.

Pſal.44.

Seruãda fides quã ſub tantis teſtibus pollicemur.

Adulterium ſpirituale.

1.Cor.7.

Meliùs eſt nubere &c. ad quam virginẽ pertineat.

3. HIERONYMVS libro primo aduerſùs Iouinianum, vt ſuprà hac quæſtione, A. teſtimo. ſecũdo.

4. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite decimoquinto: Illis qui ſe non continent, vtiquè expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerint continẽtiam, nec licet, nec expedit. Porrò diſcedere ab infideli coniuge licet, ſed non expedit.

Poſt votũ nec licet, nec expedit nubere.

5. IDEM in libro de bono viduitatis, capite octauo, vt ſuprà, A. teſtimo. ſeptimo.

6. OECVMENIVS in prioris ad Corinthios ſeptimum caput, vt ſuprà, A. teſtimo. decimo.

7. ISIDORVS libro ſecundo de officijs eccleſiaſticis, capite decimoſeptimo: Illos dicit Apoſtolus nõ peccare, ſi nubant, quę nondùm vouerunt Deo caſtitatem. Cæterùm vel quæ in corde ſuo promiſit, ſi aliud fecerit, habet damnationem, quia primam fidem, ſicut ait idem Apoſtolus, irritam fecit. Quod enim erat per naturam licitum, per votum ſibi fecit illicitum, ſicut Ananias & Saphira, quibus de precio poſſeſſionis ſuæ reti-

1. Cor.7.

1. Tim.5.

Per votum fit illicitũ, quod antè erat licitum.

Act.5.

retinere nihil licuit, ob quam causam & subita morte prostrati sunt.

8. LEO epistola nonagesimasecunda ad Rusticum, capite decimoquarto, vt inferiùs, C. testimonio septimo.

Pœna capitis in eos constituta, qui matrimonio sibi iungere conantur virgines sacras.

9. IN Codice Iustiniani tit. de Episcopis & Clericis, lege quinta, quæ est Iouiniani Imperatoris: Si quis nō dicam rapere, sed attētare tantummodò iungendi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

10. EIVSDEM legis mentionem facit SOZOMENVS libro sexto historię ecclesiasticę, capite tertio. Et NICEPHORVS libro decimo, capite trigesimonono.

11. CONCILIVM secundum Turonicum canone vicesimoprimo: Quia in sententia Papæ Innocentij ad Victriciū Episcopum Rothomagensem lata, legitur scriptū de virginib9, quę Christo spiritaliter nupserūt, & velari à sacerdote meruerunt, si posteà nupserint, quòd vix etiam ad agendam pœnitentiam mereantur accedere, quia sic dicit: Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcunque (viuente viro) alteri nupserit, habeatur adultera: quantò magis & illa damnanda est, quæ antè immortali sponso se coniunxerat, & posteà ad humanas nuptias transmigrauit? Et adiecit: Hæ verò quæ necdùm sacro velamine tectæ sunt, tamen in proposito virginali semper se manere simulauerant, licèt velatæ non sint, si posteà nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum à Deo tenebatur. Nam si inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui, quantò magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta non debet? Post hoc de viduis adiunxit: Nam si Paulus Apostolus, si à proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere damnationem, vbi ait, quia primam fidem irritam fecerūt &c. quis sacerdotum contra decreta talia, quæ à sede Apostolica processerunt, agere præsumat? vel quis (quod peius est) contra sententiam, quam vas electionis Paulus Apostolus (spiritu sancto ministrante) promulgauit, aliud conscribere vlla ratione pręsumat, cùm dicat ipse per spiritum sanctum, Qui prædicauerit præter id, quod prædicaui, anathema sit? Et quorum authorum valere possit prædicatio, nisi quos sedes Apostolica semper aut intromisit, aut apocryphos fecit? Et patres nostri hoc semper custodièrunt, quod eorum præcepit authoritas. Nos ergò hoc sequentes, quod vel Apostolus Paulus, vel Papa Innocentius statuit, in canonibus nostris inserentes statuamus obseruandum, vt nullus sacratam Deo virginem, quæ in honorem Christi vestem mutauit, aut rapere, aut competere, aut sibi coniugem sociare pręsumat: quia etiā lex Romana constituit, vt quicunque sacratam Deo virginem, vel viduam fortassè rapuerit, si posteà eis de coniunctione conuenerit, capitis sententia feriantur. Item si quis non dicam rapere, sed attentare matrimonij iungendi causa, sacram virginem ausus fuerit, capitis sententia feriatur. Cùm etiam in Chronicis habeatur de virginibus Gentiliū tempore, quę se deæ Vestę sacrauerāt, postmisso proposito, & corrupta virginali gratia, legali sententia viuas in terra fuisse defossas. Si prophana colentes, tali sunt sententia condemnatæ: quantò magis, quæ in honorem Redemptoris sui se veste mutauerint, & perseuerare noluerint, vtiq; grauem debent expectare sententiam? sicut in Arelatensi synodo habetur insertum: De puellis quæ se vouerunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, si post 25. præsertim ætatis suæ annum ad terrenas nuptias spontè transierint, id custodiendum esse decreuimus, vt cum his, quibus se alligauerunt, communione priuentur, ità vt eis postulantibus, pœnitentia non negetur, cuius pœnitētiæ communio multo tempore differatur, cùm etiam id in antiquis Mileuitanis canonibus fuerit statutum. Item placuit, vt quicunque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis (cùm vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si aliquo etiam mortis scrupulo periculoso compuncta fuerit, nè non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorū curam pertinet) velauerit virginē, seu velabit intra 25. annos ætatis, non ei obsit concilium, quod de isto annorum numero cōstitutum est. Nos verò quos lex perimi iubet, (si cupiunt audire præcones) volumus vt conuertantur ad vitam. Nam perimendi sunt oris gladio, & à communione priuandi, si relicta sibi decreta seniorum obseruare noluerint, & pastorem suum audire despexerint, & esse separati noluerint. Qui ergò in hac pertinacia perdurare voluerint, & plùs in volutabro malæ conuersationis permanere, quàm se de vetito coniugio separare, perenni excommunicatione damnentur. Et quicunque Episcoporum, aut presbyterorum, vel diaconorum, aut subdiaconorum, eos communicare præsumpserit, vsque ad synodum ab omnibus Episcopis excommunicatus habeatur.

Cap. 12. Virginitatem professæ vix merentur ad pœnitentiam admitti, si nupserint.

Cap. 13.

Pollicitatio quā cum Deo pepigerunt, solui non debet.

1. Tim. 5.

Gal. 1.

Illorum tantùm valere debet prædicatio, quos sedes Apostolica mittit.

Nemo sacratam Deo virginem coniugem sibi sociare præsumat.

L. 5. quis. C. de episc. & clericis.

Vide excommunicandæ.

Cap. 14.

1. C. BASILIVS Magnus quæstione vel regula decimaquarta fusiùs explicata: Cęterùm horum vnusquisque, si posteà quàm intra reliquorum fratrum societatem adscriptus fuerit, factam iam ab se professionem rescíderit, is perindè adspici debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suę testem adhibuerit, cuiq; soléni se voto obligârit. Si verò in Deum quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum Deo semel deuouit, hic si ad aliud deindè vitæ genus transiuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, qui se cōsecrauerat, veluti subterfuratus sit. Porrò huiuscemodi hominibus rationi quidem consentaneum fuerit vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne si prætereuntes quidem ea re modò, vt tecto recipiantur, ad ipsos diuerterint.

Votifragi Religiosi quales habendi.

1. Reg. 2.

Sacrilegij scelus.

2. IDEM sermone primo de Institutionibus monachorum, seu secundùm alios sermone quarto exercitamentorum pietatis: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, néve simili atquè Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri ac vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quò videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret: de precio autē callidè posteà nescio quid interuertit, eiusmodi aduersùm se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuiq;, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communē cum cęteris viuendi morem sequi, sibiq; vxorē adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorū aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudiciū incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursùm communis vitæ contaminet.

Ananias votum paupertatis fecit. Actor. 5.

Post professionem & votum non licet vxorem ducere: alioqui sacrilegium committitur.

3. ITEM in Constitutionibus monasticis capite vicesimosecundo, siue in cōstitutionibus exercitatorijs capite vigesimoprimo: Quemadmodùm igitur membra corporis naturę vinculo cōiugata, à corpore auelli nō possint, aut si auellātur, quæ auulsa sint, ea emortua sint necessè est: * item quoquè monachus, quotiescunquè reliquorum fratrum corpori coniunctus est, & firmiore, quàm sit vinculum naturæ, compage vinctus teneatur, nempe ex pacto quod is cum sancto spiritu contraxit, nullo modo putandus est ab ijs se posse diuellere, quibuscum copulatus sit. Alioquì si hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnà cum ea gratiā spiritussancti, vtpotè qui initum ipso authore fœdus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus aliquos esse vitiosos, (neque enim vniuersos opinor culpabit.

* ità

Pactū cū spiritu contractum, facit vt Religioso nō liceat vitę suę institutū deserere.

Excusatio profugorum Religiosorū.

Neque enim propterea vt vitiosi essent, societatem illi coierunt, vt vnanimiter cuncti improbi essent) sed si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, eiusmodi, qui & temerè officia cuncta peruertant, & honestatem negligant, & couenientem ordini illi contemptim imminuāt disciplinam, ac propterea huiuscemodi hominum societatē relinqui oportere, nequaquàm is idoneam recedendi causam commētus est. Siquidem neque Petrus, neq; Andreas, Ioannes ve propter Iudæ improbitatem se à reliquorum Apostolorū choro submouerunt, neq; alius de Apostolorū numero quispiam hanc ad recedendum ansam arripuit, neque quominùs Christo obtemperans esset, vlla in re illius vitijs retardatus est: sed cōtrà potiùs relicta illius peruersitate, Dominicę disciplinæ seruientes ac morigeri, pietatem virtutemq; magno ipsi studio sectabantur. Et posteà: Omnis igitur prętextus excusandi suî, nimirùm vt rationi dissentaneus, præcisus ei est & ademptus, qui à spirituali cœtu segregare se velit: demonstratumq́; originem istiusmodi consilij, nihil aliud esse, quàm vitiorum intemperantiam, & laborandi fugam, & iudicij corruptelam, instabilitatémque. &c.

Responsio. — *Causam aperit, cur à religionis instituto ferè deficiant.*

4. ET epistola priori, quæ est ad monachū elapsum ac profugum, quæ est alijs centesima octogesimatertia: Gaudium & salutē non præscribimus, quòd in impijs neq; gaudiū sit, neq; salus. Admiror quomodò tanta sapientia absorpta est, quomodò tanta sinceritas dissoluta est, vndè tanta cæcitas circunfusa est, quomodò nulla in totum cōsideratione habita, talem ac tantam animarum perniciem induxisti. Si enim verum hoc est, tradidisti & animam tuam in profundum, & omnium hanc impietatem audientium robur exoluisti, fidem ignominia affecisti, à certamine bono aberrâsti. Quapropter doleo tuî gratia. Quis enim sacerdos propter te non lamentabitur? Quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus non tristis est? quis pietatis exercitator non luget? ferè etiam sol ipse ob ruinam tuam obscuratus est, & virtutes cæli ob interitū tuum commotæ sunt. Lachrymas effuderunt etiam lapides sensus expertes ob tuam insaniam. Plorârunt etiam inimici propter excessum iniquitatis tuæ. O ingentem stupiditatem. O vehementem crudelitatem. Non Deum timuisti? Non homines reueritus es? non homines curâsti, sed simul omnia naufragio amisisti, omnibus simul spoliatus es, &c. Vide igitur nè fortè dum vis pacta aliquorum seruare, transgrediaris pacta erga Deum, quæ professus es coram multis testibus.

Deplorat apostatæ monachi lapsum. — *Tradidit animam suā in profundum.* — *Fidem ignominia affecit.* — *Insania.* — *Excessus iniquitatis.* — *Stupiditas, crudelitas.* — *Vota Deo nūcupata, violāda nō sunt.*

5. IDEM in epistola altera ad alium monachū elapsum, quæ est alijs centesima octogesimaquarta: Reuoca in memoriam, quot ora sanctorum osculo excepisti, &c. Itaque simul etiam periurij perniciosi sponsor fuisti, & corrupto exercitationis charactere, vsque ad Apostolos & ipsum Dominum turpitudinē transmisisti. Dedecore affecisti castitatis gloriationem. Vituperâsti temperantiæ professionem, facti sumus captiuorum tragœdia, &c.

Periurij perniciosi spōsor.

6. CHRYSOSTOMVS epistola sexta ad Theodorum lapsum: Bonum quidem nuptias & ipse confiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societati semel iunctum, illam relinquere & vxoris laqueis implicari, adulterij crimē incurrere est: quanuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamē & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquàm, quod absit, nuptias cogitare, &c. Atque vt illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret? Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatē, sed vir: multò magìs hi qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, conditionem corporis sui habere non possunt.

Heb. 13. — *Adulterij crimen.* — *Nuptiæ monachorū adulterio peiores.* — *Obiectio.* — *Solutio.* — *1. Cor. 7.*

7. LEO Magnus epistola nonagesimasecūda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite decimotertio: Propositū monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptū, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere. Vndè qui relicta singularitatis professione, ad militiam vel ad nuptias deuolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est: quià etsi innocens militia, & honestum potest esse coniugium, electionem tamen meliorem deseruisse, transgressio est.

Monachi an propositum & institutum suū deserere possint. — *Deut. 23.* — *Psal. 49. & 115.* — *Eccles 5.* — *Ionæ 2.*

8. ET capite decimoquarto: Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo iudicio, virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si posteà nuptias eligunt, præuaricantur, etiamsi consecratio nō accessit, cuius vtiquè non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

Puellæ virginitatis propositum abijcientes.

9. ITEM decimoquinto: Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta nō possunt impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?

Crimen magnum admitti, cùm violatur cōsecratio & propositū deseritur.

10. AVGVSTINVS in psalmum septuagesimumquintum super illud, Vouete & reddite: Quisq; quod potest voueat, & reddat, &c. vt superiùs in hac quæstione, A. testimonio sexto. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neq; enim soli qui sunt in monasterio, peruēturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibì non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. De die iudicij cùm Dominus minaretur, quid ait? Memētote vxoris Loth, omnibus dixit: Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita retrorsùm respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatuj, non retrò respiciant. Obijcimus illis quosdā qui retrò respexerūt: illi fatui sunt in se, sed alios condiunt, quando commemorantur, vt illorum exemplū timentes isti, retrò nè respiciant.

Excusatio fugitiuorū monachorum. — *Lucæ 17.* — *Genes. 19.* — *Fatui sunt, qui respiciūt retrò.*

11. IDEM sermone primo de communi vita clericorum: Qui societatem communis vitæ iam susceptā quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet iudicem scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. Et, Melius est non vouere, quàm vouere & non reddere. Virgo & si nunquàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quanuìs esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio & deseruit, & tamen virgo est, dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum. Professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est quàm bonū & iucundū, habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito cecidit, & extrà manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit.

Habetur hic sermo in editiōe Parisiēsi tom. 10. sub fi. & in Concil. Aquisgra. sub Ludouico celebrato anno 816. cap. 112. — *Act. 2. & 4.* — *Deserētes vitā religiosam & communē.* — *Psal. 75.* — *Eccles 5.* — *Virgini sacræ nubere non licet.* — *Clerici religiosi & in cōmuni viuentes.* — *Psal. 132.*

12. CHALCEDONENSIS synodus generalis canone decimosexto: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similiter & monachus, non licere eis iungi nuptijs. Si verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse eis fieri humanitatem, si ità probauerit loci Episcopus.

Nec monachis nec virginibus Deo dicatis licet nuptijs iungi. — *Reliqua testimonia de hoc negocio habes quæst. sequenti.*

DE CAELIBATV SACERDOTVM ET CLERICORVM.

13. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimanona contra Catharos: Reuerà non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter

Qui secundò contraxerunt matrimoniū.

non sunt ad sacerdotium promouendi. Matrimonio antè cõtracto vtētes, nõ suscipiuntur ab Ecclesia ad presbyteratū, diaconatum, aut subdiaconatum.

Vbi sinceri sunt canones Non secundū canonē ecclesiasticū agūt, qui matrimonio antè contracto, vtuntur, in prædictis ordinibus cõstituti.

propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum nõ suscipit, sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere & presbyteros & diaconos & hypodiaconos. At hoc non est iuxta canonem, sex iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum nõ inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per spiritum sanctum benè disposita videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quòd decorum est propter repētina ministeria ac necessitates, vt presbyter & diaconus & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiā populo præcipit sanctus Apostolus, dicens: Vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idē præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandū secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur.

1. Cor. 7.

Ad sacerdotium ferè non nisi virgines promouētur: aut vt minimū cõtinētes aut cælibes. for. * solitariā vitā degētes. Bigami nõ ordinantur.

14. IDEM in Compendiaria vera doctrina fidei Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ: Horum vertex est sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vtplurimùm procedens: Si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò non suffecerint ad ministerium * ad solitariam vitam degentibus, de his qui continēt à proprijs vxoribus, aut ab vnis unptijs viduitatem seruantibus. Nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiamsi is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi & presbyteri, & diaconi & subdiaconi.

1. Tim. 3.

Episcopus qui vxoratus ad Episcopatum venit, si vtatur matrimonio, vt adulter damnabitur.

15. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum: Non dicit Paulus, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem & filios faciat: sed qui vnam habuerit vxorem & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si depræhensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Sed & hoc inferendum, si laicus & quicunque fidelis orare nõ potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerēda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendū matrimonio.

Sacerdoti semper carendū matrimonio.

16. IDEM aduersùs Vigilantium: Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordināt Diaconos, nisi priùs vxores duxerint. Nulli cælibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesq; de vlnis matrū vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ecclesiæ Orientis, Aegypti, & sedis Apostolicæ clericos, non nisi virgines, cælibes, aut continentes admittunt.

17. AVGVSTINVS libro secundo de adulterinis coniugijs, capite vicesimo: Istis qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus nè adulterinis coniugijs hærendo pereant in æternum, solemus proponere etiam continentiā Clericorum: qui plerunquè ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducūt. Dicimus ergò eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini? nónne susceptum castè custodiretis officium, repentè conuersi ad impetrandas vires à Domino de quibus nunquàm anteà cogitâstis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, & vobis timor ampliùs moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustriùs in Christi hæreditate fulgere: quantò magis vos, adulteria cauendo, viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minùs lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

Ad Clericatum inuiti capiebantur, continentiam seruabāt.

Oratione impetratur donum continentiæ.

18. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconū, capite tertio: Coniugium in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Ideóq; serui Dei in eo quòd à carnibus, & à vino abstinent, non tanquàm res immundas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta sectantur. Et in eo quòd coniugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quammaximè tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptijs verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione virtus exoritur, in altera, infirmitas remedio subleuatur. Vndè quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secundas vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna legitimè duntaxàt coniuncti, fidem seruent, vt nec illi mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenùs misceatur. In talibus etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterùm quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiā si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundùm Apostoli sententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergò secundùm Apostoli sententiam, dignum est, vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ità secundùm eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, nè damnationem habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere commixtionem carnis, quam primitùs licitam habuerūt, sed Deo se debere continentiam quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens seipsum, secundùm quod in psalmis dicitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quòd votum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoquè Deus reddet cælestis regni præmia quæ promisit.

Hebr. 13.

Serui Dei à carnibus, vino, & coniugio abstinentes, ista non damnant, sed mūdioris vitæ instituta sectantur.

Matth. 19. 1. Cor. 7.

Matth. 19. Quisquis Deo vouit cõtinentiam, non solùm si fornicetur, verùm etiam si velit cõtrahere matrimoniū, habebit damnationem.

1. Tim. 5. 1. Cor. 7. Ibid.

Semel Deo vouens castitatem, debet illam vsq; in finē seruare, nè habeat damnationem, &c.

1. Tim. 5.

Philip. 3.

Psal. 75.

Vouere quid oporteat.

19. GREGORIVS libro tertio epistolarum, epistola trigesimaquarta: Multorum relatione comperimus hanc apud vos olìm consuetudinem tenuisse, vt subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod nè denuò quisquam præsumeret, à seruo Dei, sedis nostræ diacono ex authoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinerent, aut certè nulla ratione ministrare præsumerent. Et post pauca: De cætero verò fraternitas tua sit omninò solicita, & quos ad hoc iam officium contigerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, nè si vxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur: sed ad similitudinem sedis Apostolicæ, eos cun-

Subdiaconis interdictus vsus cõiugij.

cta obseruare sua nihilominùs districtione constituat.

Ad continentiam adstringuntur nō minùs diaconi & subdiaconi quàm episcopi & presbyteri. 1. Cor. 7.

20. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonēsem Episcopum, capite tertio: Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris: qui cùm essent laici siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerūt. Sed cùm ad prędictos peruenerint gradus, cœpit eis nō licere quod licuit. Vndè vt de carnali fiat spirituale coniugium, oporteret eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quò & salua sit charitas coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.

Subdiaconorum & superiorum ordinū continētia 1. Cor. 7.

21. IDEM in epistola octogesimaquarta ad Anastasium Episcopum Thessalonicēnsem, capite quarto: Quum extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati & procreationi filiorum studere sit liberum, ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem carnale connubium conceditur, vt & qui habent, sint tanquàm non habentes: & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magìs in primo aut secundo tertioꝗ seruandum est, nè aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honori, aut Episcopali excellentiæ quisquā idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdùm frænâsse detegitur?

22. BERNARDVS sermone sexagesimoquinto in Cantica, de hæreticis loquens: Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferūt. Clerici & sacerdotes populis ecclesijsꝗ relictis, intonsi & barbati, apud eos inter textores & textrices plerunquè inuenti sunt. Interrogo vnumquempiam horum: Heus tu bone vir, quæ'nam hæc mulier, & vndè hæc tibi? Vxor'ne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Non soror, non neptis, non aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsùs. Et quomodò tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarum in ijs qui vouêre continentiam, Ecclesia vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, eijce fœminam.

Clericis & Sacerdotibus, quia vouerūt continētiam, vetat cohabitationem mulierum.

Clericorū in sacris cōstitutorum & religiosorum matrimoniū vtrùm validum sit.

Donum castitatis vnde cōquiratur.

23. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus cōstitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimoniū contrahere, contractumꝗ validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto: & oppositum nihil aliud esse, quàm damnare matrimonium: posseꝗ omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum, anathema sit: cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.

24. PRIORIS ad Timotheū quinto: Adolescentiores autem viduas deuita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationē, quia primàm fidem irritam fecerunt: simul autem & ociosæ discunt circuire domos: non solùm ociosę, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

Castitatis præmium.

Viduæ quæ se Deo deuouerūt, & vestem religiosam assumpserūt, habebunt damnationem si nubāt, quia fidem castitatis fregerunt. 1. Tim. 5.

25. CONCILIVM quartum Carthaginense canone cētesimo quarto: Sicut bonum est castitatis prœmium, ità & maiori obseruantia & prœceptione custodiendum est. Vt si quæ viduæ, quantumlibèt adhuc in minoribus annis positę, & matura ętate, à viro relictę, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & ecclesiæ religioso habitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares transiêrunt, secundùm Apostolum, damnationem habebunt, quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritā facere ausæ sunt. Tales ergò personæ sine Christianorū communione maneant, quæ etiam nec in cōuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris suis obnoxię, quanto magìs viduę quę religiositatem mutauerūt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quam Deo spontè, nō coactæ, obtulerūt, libidinosa corruperint voluptate, atꝗ ad * secundas nuptias transitum fecerint? Quæ etsi violentia irruente, ab aliquo præreptæ fuerint, ac posteà delectatione carnis atque libidinis, permanere in cōiugio, raptori vel violento viro cōsenserint, damnationi superiùs comprænhensæ tenebuntur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: Quum luxuriatę fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Crimine adulterij notātur.

* seculares

1. Tim. 5.

26. AVGVSTINVS de bono viduitatis, capite octauo & nono, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimonio septimo & octauo.

27. ISIDORVS libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite decimooctauo: Prædicat Apostolus damnationem habere viduas, quæ post propositum continentiæ nubere cupiunt: Cùm enim, inquit, luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritā fecerūt, id est, quia in eo quod honestè primò vouerunt, nō steterunt. Nec tamen, ait, nubunt, sed nubere volunt. multas enim earum reuocat à nubendo, si non amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideò non nubunt, quia impunè non possunt, hę meliùs non vouerēt, & nuberent, quàm vrerentur, id est, quàm occulta flamma concupiscentiæ vastarētur, quas pœnituisse professionis forma declarat, sed piget confusionis, quæ nisi correctæ cor dirigant, & Dei timore rursùm libidinem vincāt, in mortuis deputandę sunt, si in delicijs agant, (vndè dicit Apostolus: Quę autem in delicijs est, viuens mortua est) siue in laboribus atꝗ ieiunijs nulla cordis correctione, sed magìs ostentationi, quàm emendationi seruientes.

1. Tim. 5. Primam fidē irritam fecerunt, id est, votum non seruauerunt.

Quibus melius sit nubere, quàm vri. 1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

28. IN sexto decretalium, libro tertio, titulo decimoquinto de Voto & voti redemptione: Bonifacius octauus Biterensi Episcopo: Nos attendentes, quòd voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta: matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso & in statu innocentię instituente, vnionem & indissolubilitatem acceperit: præsentis declarandū duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solenne, quantùm ad pòst contractum matrimonium dirimendum, quod solennizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicā approbatis. Reliqua verò vota etsi quandoꝗ matrimonium impediant contrahendum, & quanto manifestiùs sunt emissa, tanto propter plurium scandalum & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamē rescindere possunt matrimonia pòst contracta.

Votū solenne in quo consistat, & quod dirimat matrimonii contrahendum.

Redditur solēne per susceptionē Ordinis sacri & professionem factam in approbata Religione.

1. D. ECCLESIASTIS quinto: Si quid vouisti Deo, nè moreris reddere. Displicet enim ei infidelis & stulta promissio, sed quodcunꝗ voueris redde. multoꝗ meliùs est non vouere, quàm post votū promissa non reddere.

2. DEVTERONOMII vigesimotertio: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absꝗ peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate, & ore tuo locutus es.

3. PSALMO septuagesimoquinto: Vouete &c. vt in textu.

4. LVCAE nono: Factum est autem, ambulātibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocunquè ieris. Dixit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Ait autē ad alterum: Sequere me. Ille autem dixit: Domine, permitte mihi primùm ire & sepelire patrē meum. Dixitꝗ ei Iesus: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade & annūcia regnum

regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine: sed permitte mihi primùm renunciare his qui domi sunt. Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

5. BERNARDVS epistola secũda ad Fulconem: Cur ergò, inquis, singulariter me repræhendis, cùm & in alijs videas quod iustiùs forsitan repræhendere possis? Ad quod ego: propter singularitatem erroris tui, propter immanitatem peccati tui. Nam etsi plerique alij perditè viuunt, etsi inordinati & indisciplinati sunt, nondùm tamen ordinem aut disciplinam professi sunt. Sunt quidem peccatores, sed non præuaricatores. Tu verò quantumlibèt modestè & honestè viuas: si castè, si sobriè, si omninò religiosè te habeas: Deo tamen minùs accepta est tua religio, quã depurpat voti præuaricatio.

Votifragi quã tumuis benè viuant, Deo tamen non placent.

6. ANSELMVS epistola quarta ad quandã Dominam: Si doles, adhuc salutem tuam spero: si autem non doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile nanque est te vllo modo posse saluari, nisì ad habitum & propositum abiectum redieris.

Nisi ad habitum & propositum abiectum redeant, non saluabuntur.

V

Cogit igitur ad Cælibatum quosdam Ecclesia?

A. Non cogit sanè pia prouidaque mater, quæ legem cælibatus nemini imponit: ab ijs verò qui legem eam, vtì dictum est, vltrò receperunt, exigit, [a] nè soluãt religionem, néve conuẽtionem, quam cum Christo & eius Ecclesia sanctè iniuerunt, violent atque rescindant.

B. Meritò igitur vrgentur illi stare promissis, & seruare, quod semel firmiter amplexi sunt, consilium Euangelicum: de quo Paulus: [b] *Et qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit:* (quandiù scilicet voto cælibatus [c] adstricta non est) *& qui non iungit, meliùs facit.* [d] Ac rursùs: *Bonum est homini mulierem non tangere.* Quocircà laudantur à [e] Christo, & in Ecclesia semper apprimè laudati fuerunt [f] Eunuchi Euangelici, siue, vtì Tertullianus [g] vocat, spadones voluntarij, qui seipsos propter Dei regnum castrauerũt, vt sint sancti [h] corpore & spiritu, Deo in carne sine carne militantes.

C. Vbi duplex error nobis est valdè cauendus: alter eorum, qui cum Iouiniano matrimonium sic extollunt, vt aut [i] æquent, aut [k] anteponãt hunc statum cælibatui seu virginitati, cùm Paulus [l] quidem & Patres omnes apertè reclament: alter eorum qui fingunt continentiam & cælibatum ab hominibus Christianis vix posse præstari, ideoque nulli eum facilè suscipiẽdum, aut sanctè promittendum esse contendunt. Nec intelligunt isti Euangelicæ gratiæ vbertatem, quæ talis ac tanta per Christum tot seculis data est, & quotidiè datur credentibus, [m] petentibus, quęrentibus, pulsantibus, vt hi iugum Domini suaue & continentiæ viam non minùs sibi commodam, quàm salutarem experiantur. Inter quos erat & Paulus, palàm affirmans: [n] *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum.* Quamobrem Augustinus, [o] vbi locum illum, Vouete & reddite Domino Deo vestro: explicat, ità scriptum reliquit: Non sitis pigri ad vouendum. Non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis: Si autem de illo, cui vouetis, vouete: securi reddetis. Et idem alibì: [p] Felix necessitas quæ ad meliora compellit.

a Beda li. 2. de taber. & vasis eius ca. 9. & in Lucæ c. 1. Hieron. in cap. 1. ad Titum, & in Apol. pro lib. cõtra Iouinia. Orig. hom. 23. in Numer. Ambr. epist. 82. & lib. 1. offic. cap. 50. Euse. 1. demonst. Euã. cap. 9. Vide Canones distinct. 28. & 82.
b 1. Cor. 7. g
c Theophyla. ibid. Hiero. lib. 1. contra Ioui. Grego. in cap. 15. lib. 1. Reg. Epiphan. hæres. 61.
d Ibidèm a
e Matth. 19. b
f Esaiæ 56. b & ibidèm Hiero. Basil. lib. de virginit. August. de sancta virginit. cap. 24. & 25.
g Libro 1. ad vxorem.
h 1. Cor. 7. f
i Hieron. lib. 1. in Iouinia. August. hæresi 82.
k Triden. sessi. 24. cap. 10.
l 1. Cor. 7. g
m Aug. lib. 6. & 8. Confess. cap. 11. Orig. Hiero. Chryso. in Matth. cap. 19.
n 1. Cor. 10. c
o August. in Psal. 75.
p Epistol. 45.

TESTIMONIA.

DE CAELIBATV SACERDOTVM ET RELIQVORVM ECCLESIASTICORVM.

1. A. BEDA libro tertio de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite nono: Sine illa castimoniæ portione, quæ ab appetitu copulæ coniugalis cohibet, nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si nõ aut virgo permanserit, aut contrà vxoriæ coniunctionis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis nulli per legem Dei necessariò imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offerendũ, dicente ipso de hoc: Non omnes capiunt verbum istud. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos qui possint, inuitat, dicens: Qui potest capere, capiat. Et paulò pòst eisdem qui vel vxorem, vel alios cognatos & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita præmium, & in seculo futuro vitam æternam. Vndè certè gratia distinctionis non Moyses hoc indumento vestiri Aaron & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur: Vestiesq; his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo. Sed facies, inquit, feminalia linea, vt operiant carnem. Ipsi, inquit, operiant carnem turpitudinis suæ, tu feminalia pontifici & filijs eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendum ab vxorio complexu eis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis. Nulli tamen violentum huiusmodi continentiæ iugum

...qua testi- ...nia habes ...t. præce- ...ri.

...n nisi cæ- ...aut cõ- ...tes ad al- ...ministe- ...confe- ...di.

...no inui- ...cogitur ...cælibatum ...eligendũ. Matth. 19.

Ibidèm.

Nulli violētũ continentiæ iugum imponendum: sed cùm sponte susceperint, ferre deinceps debent.

gum impones: sed quicunque sacerdotes fieri ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorum serui esse desistent. Quod vbì perfecerint, & suscepto semel continentiæ proposito ministros se sanctuarij atque altaris fore consentiunt, aderit lex diuina, quæ velut cæterum illius habitũ sacerdotibus congruum imponens, quomodò viuere vel docere debeant, abundanter instituat, congaudénsque spontaneæ ipsorum deuotioni, dignum sacerdotio decus sapientiæ, patientiæ, mansuetudinis, misericordiæ, zeli spiritalis, humilitatis, timoris Domini, cæterorúmque huiusmodi ornamentorum superaddat. Alioquì iniquitatis rei moriuntur. Mortem nanque certissimam incurrit animæ, si quis luxuriosè viuẽs, sacerdotalem sibi vsurpare gradum præsumit.

Certissimam animæ mortẽ incurrunt incontinentes sacerdotes.

2. IDEM in primum caput Lucæ, in ea verba, Et factum est vt implerentur dies officij eius, abijt in domum suam: Hoc est quod dixi, quòd vicis suæ tempore pontifices, templi tantùm officijs mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoq; domorum suarum abstinerent ingressu. Vbì nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nũc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur: consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Exemplum datur Sacerdotibus nostris perpetuæ castitatis.

Semper castitas obseruanda præcipitur.

3. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Si Laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu: quid de episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis populiq; peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus libros Regum, & inueniemus sacerdotẽ Abimelech de panibus ꝓpositionis noluisse priùs dare Dauid & pueris eius: nisì interrogaret, vtrùm mundi essent pueri à muliere, non vtiquè aliena, sed coniuge. Et nisì eos audisset ab herì & nudiustertiùs vacâsse ab opere coniugali: nequaquam panes quos priùs negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes & corpus Christi, quãtum inter vmbram & corpora, inter imaginẽ & veritatem: inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quomodò itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoquè & benignitas præcipuè esse debent in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: Sic & castitas propria &(vt ità dixerim) pudicitia sacerdotalis: vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi & cogitationis errore mens, Christi corpus confectura, sit libera.

1.Cor.7.
Argumẽta B. Hieronymi pro cælibatu ministrorum altaris.
1.Reg. 21.
Panum propositionis & corporis Christi differentia.
1.Tim. 3.
Tit. 1.
Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo.

4. IDEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum: Eccè perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio, sed tamen easdem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immò episcopis & presbyteris & diaconis & vniuerso choro sacerdotali & Leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Ibidèm: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Continentia Sacerdotum & ministrorũ altaris.

Non eliguntur nisi post Sacerdotium in æternum pudici.

5. ORIGENES homilia vigesimatertia in librum Numerorum: Si oratio iusti sicut incensum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum. Dicit autem Apostolus ijs qui in coniugijs sunt: Nolite fraudare inuicèm, nisì fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterùm in id ipsum sitis: certum est quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui cõiugalibus necessitatibus seruiunt. Vndè videtur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati.

Psal. 140.
1.Cor. 7.
Castitati perpetuæ se deuouẽtes, apti sunt ad sacrificandum.

6. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcipit esse, non quò exortem excludat cõiugij, (nam hoc supra legem præcepti est) sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterùm, vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur authoritate. Habentem enim dixit filios, non facientem: neque coniugium iterare. Quod ideò non prætermisi, quia plerique ità argumentantur, vnius vxoris virum dici post Baptismum habitæ, eò quòd Baptismo vitium sit ablutum, quo adferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluũtur omnia, vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla coniugij lege sociauerit, remittãtur ei omnia, sed coniugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, nõ lex, soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideò Apostolus legẽ posuit, dicens: Si quis sine crimine est vnius vxoris vir. Ergò quia sine crimine est vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidẽ non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est: dicamus etiam quid rationis. Sed priùs cognoscamus nõ solùm hoc Apostolum de episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Niceni tractatûs addidisse: Neque clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodò enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruandã marito fidem, quam ipse priori coniugio non reseruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem, si ijsdem adstringerentur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut pręponderat gratia.

1.Tim. 3.
Matrimonio vti in Episcopatu non licet.
Baptismi vis.
Bigamus ad sacerdotium inhabilis.
Tit.1.
Vita Sacerdotis prępõderare debet.

7. IDEM libro primo officiorum, capite quinquagesimo, eoq; vltimo, loquens de ministris altaris: Inoffensum autem exhibendũ & immaculatũ ministerium, nec vllo cõiugali coitu violandũ cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non præterij, quia in plerisque abditioribus locis, cùm ministeriũ gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquàm vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus: Et lauabant vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos atq; Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis.

Sacerdotibus & ministris altaris quãuis coniugatis, seruanda est continentia.
Exod. 19.

8. EVSEBIVS Pamphili libro primo de demonstratione euãgelica, capite nono: Meritò aliquis quæsierit, quænam causa sit, cur prisci in nuptijs & procreatione liberorum plurimum studij posuerint: nos verò hanc partem negligamus. Aduersùs hęc talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicunque ante Moysen de laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initium habente, tuncq; primùm existente vita, fuisse memoranrur: quæ verò ad nos pertinent, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura sobolis incrementũ quæsiuisse, quum per illud tempus & numerus hominũ augesceret, & multiplicaretur, atq; indiès robur acciperet genus humanum: nobis verò non admodùm curæ esse hoc, vtpotè cùm res iam interire ac desinere, atque ad extremũ finem tendere credantur, quando planè dicitur, ante vitę consummationem, Euangelicam in foribus adesse doctrinam, & renouatio ac generatio alterius seculi, quod breuì instet futurum, denunciatur. Vna igitur defensio hæc, altera autem erit huiusmodi: Priscis illis qui remissiorem ac liberiorem vitam agebãt, nihil erat impedi-

Cur in veteri lege maior habebatur cura nuptiarum & procreationis liberorum q̃ in noua lege. Prima causa.
Secunda.

pedimento, nè domui liberisq́ præessent, ac pariter diuinæ quoquè rei vacarent, quando vnà cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni asiduam dare operam poterant, & nusquàm ob vllas res externas à meliore proposito auellebantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecùs premant, & quæ in alienas curas vndiquè trahãt, & ab earum rerum studio quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonstrat, vbi ait: Hoc autem dico, fratres, tempus breue est: Reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquàm non habentes sint: & qui flent, tanquàm non flentes: & qui gaudent, tanquàm non gaudentes: & qui emunt, tanquàm non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquàm non vtentes. Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est de ijs quæ Domini sunt, quomodò placeat Domino. Qui autem cum vxore est, solicitus est de ijs quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori. & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt placeat Domino, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis inijciam, sed ad id quod honestũ est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Palàm igitur in his causam, cur à nuptijs sit abstinendum, proponit, vbi temporum, rerumq́ extrinsecùs ingruentium stoliditatem reprẽhendit, quorum nihil priscis illis accidebat. Ad hæc tertia quoquè ratio adiungi potest, propter quam veteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum studij collocarent. Quum reliqui homines in morum peruersitate maius indiès incrementum accepissent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienam, & planè ferinam vitam relapsi essent, & impium prorsùs omniq́ religioni inimicum morem facilè corruissent: valdè pauci, & facilè numerabiles, qui supererant, ea sectantes, quæ prius à nobis dicta sunt, à multorum consuetudine, & à communi cum reliquis hominibus victu, se amouebant. Porrò autem cùm seorsùm ab alijs gentibus, singularíq́ more viuerent, nouam quandam reip. rationem, vitamq́ studiosam Sapientiæ, vereq́ ipsius Dei cultricem, & reliquis hominibus impermiscuam, instituerunt. Vt igitur posteris quoq́ illorum propriæ religionis, tanquàm scintilla quædam reparandi ignis, ità aliquod semen seruaretur, neque vnà cum ipsorum decessu ipsorum pietas deficeret atque interiret, meritò & generandæ & alendæ sobolis curam introduxêre, vt sic Doctores atque Magistri propriorum liberorum existerent, quippe qui posteris successores pietatis, propriæq́ virtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honestum iudicarent. Hinc sanè Prophetæ innumerabiles & viri iusti, quin ipse quoq́ Saluator ac Dominus noster, eiusq́ discipuli atq́ Apostoli, ab illorum disciplina profecti sunt. Quòd si qui etiam vitiosi ab eisdem prodiêrunt, quasi paleæ simul cum tritico subnascentes, non ob id tamen culpãdi qui genuerint, aut qui enutrierint, quando etiam de discipulis Saluatoris aliquos nouimus libertate voluntatis auersos, à recto aberrâsse. Causa igitur ob quam viri sancti priscis tẽporibus magno cum studio liberos susciperẽt, reddita est: quæ non ampliùs in nobis locum habere dicenda est, quippe quum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, innumerabiles gẽtes & populos, in vrbibus & regionibus & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo festinantes & ad sancta Euangelicæ doctrinæ præcepta concurrentes: quibus quidem satis superq́ sit, si doctores ac prædicatores diuini verbi omnibus & vitæ vinculis, & solicitudinibus liberati, possint sufficere. His autem ipsis maximè in præsentia, vt melioribus studijs vacent liberiùs, seiunctus à re vxoria victus adamatur, veluti ijs

1.Cor.7.

Tertia, eaque efficacior ratio.

...noua lege ... adductæ ... locum ... habent.

qui diuina & incorporea sobole propaganda, occupati teneantur, & non vnius, neque duorum liberorũ, sed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, sanctamq́ disciplinam, ac reliquæ instituendæ vitæ curam susceperint. Postremùm omnium si quis priscorum illorum vitas, de quibus nunc loquimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ætatis, soboli augẽdæ, coniugioq́ vacantes, maturè autem abstinentes atq́ cessantes. Scriptũ est enim, quòd placuerit Enoch Deo postquàm genuit Mathusala. Vbi scriptura planè post genitum filium Deo placuisse illum, de quo loquitur, memorat, neque illi posthàc alios genitos filios prodit. Noë quoq́ vir iustus post susceptionem liberorum, solus cum familia, quum reliqua omnia quæcunq́ essent in terra perijssent, incolumis conseruatus, plurimis posthàc superfuisse annis inducitur, neq́ tamen vsquàm genuisse alios filios. Dicitur & Isaac postquàm ex vna vxore geminę prolis pater factus est, desijsse cum illa cõsuescere. Et Ioseph, quum præsertim apud Aegyptios versatus sit, non plùs quàm duorum filiorum pater extitisse inuenitur, quorum matrem vnam duntaxàt in matrimonio habuerit. Ipse etiam Moyses atque eius frater Aaron, antequàm ipsis Deus apparuerit, filios genuisse memorantur: postquàm autem diuina oracula acceperunt, non ampliùs genitos ab illis filios inuenias. quid porrò de Melchisedech est dicendũ, cuius omninò non filius, non genus, non successio refertur? neq́ item Iesu, qui in Moysi locum successit, neq́ plurimorum aliorum prophetarum. Quum autem de Abraham & Iacob quæri soleat, qui multiplicem sobolem propagauerunt, alibì nos ociosiùs huiusce rei rationẽ reddidimus: vbì de sanctorum veterum virorũ multiplici coniugio, multiplicíq́ sobole disseruimus. Ad quæ scripta nostra in præsenti studiosos lectores remittimus: hoc vnum admonentes, ne noui quidẽ testamenti legibus, quæ ad susceptionem liberorum pertinent, omninò interdici, sed in hoc quoquè ijs consentanea quæ de priscis illis sanctis viris memorantur, instituta haberi. Oportet enim, dicit sermo Diuinus, episcopum vnius vxoris virum esse. Veruntamen eos qui sacrati sint, atq́ in Dei ministerio cultuq́ occupati, continere deincèps seipsos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tantum assumpti sint sacerdotij munus, ijs idẽ sermo diuinus indulget.

Continentia Patriarcharũ veteris testamenti.

Enoch. Genes.5. Eccli 44.

Noë.

Isaac.

Ioseph.

Moyses & Aaron.

Melchisedech.

Iosue.

1.Tim.3. Tit.1.

Episcoporum continentia.

9. APVD Gratianum distinctione vigesimaoctaua sequentes canones & decreta citantur Gregorij & cæterorum. Ex Gratiano

10. GREGORIVS Magnus in epistola ad Petrũ Subdiaconum: Nullum facere Subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se castè victurum promiserit, quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

Habetur lib. 1.epistol.42. Subdiaconorum cõtinentia.

11. INNOCENTIVS secundus: Decernimus vt hi qui in ordine Subdiaconatus & supra vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio atque ecclesiastico beneficio careant. Cùm enim ipsi templum & vasa Domini, & sacrarium Spiritus sancti debeant esse & dici, indignum est eos cubilibus & immunditijs deseruire.

12. CONCILIVM Toletanum quintum: Quando Presbyteri & Diaconi per parochias constituuntur, oportet eos professionem suo episcopo facere, vt castè & purè viuant sub timore Dei: vt dum eos talis professio obligat, vitæ sanctæ disciplinam retineant.

Habes in 4. Tolet.can.26. Presbyterorũ & Diaconorũ professio de seruãda continentia.

13. CONCILIVM Toletanum secundum: De his quos voluntas parentum à primis infantię annis clericatus officio mãcipauerit, id statuimus obseruandum, vt mox detonsi, vel ministerio lectorũ traditi, in domo Ecclesię sub Episcopali pręsentia à præposito sibi debeant erudiri. At vbì octauumdecimum ætatis suę cõpleuerint annũ, coram totius cleri plebisq́ conspectu voluntas eorum de expetendo coniugio ab

Habetur in Conc.2.Toletan.can.1.

Episcopo

Episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis Deo inspirante placuerit, & promissionem castimoniæ suæ absque coniugali necessitate sese spoponderint seruaturos: hi tanquàm appetitores arctissimæ viæ, leuissimo Domini iugo subdantur: ac primùm Subdiaconi ministerium, habita probatione professionis suæ, à vicesimo anno suscipiăt. Quod si inculpabiliter ac inoffensè vigintiquinque annos peregerint, ad Diaconi officium (si adimplere id posse ab Episcopo probantur) promoueri debent. Cauendum est tamen his, nè quando suæ sponsionis immemores, aut ad terrenas nuptias, aut ad furtiuos concubitus vltrò concurrăt. Quod si fortè fecerint, vt sacrilegij rei, ab Ecclesia habeantur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab Apostolo licentiam auferre nō possumus: ità vt cùm prouectæ ætatis in coniugio positi renunciaturos se pari consensu operibus carnis spoponderint, ad sacros ordines adspirent.

Castimoniæ professio apud Clericos ante subdiaconatum.

Sacrilegij rei

1.Cor.7.

14. CONCILIVM Arelatense tertium: Assumi aliquem ad sacerdotium in coniugij vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conuersio. Ex eodem tertio citat & hunc canonem: Præterea placuit, vt deincèps non ordinentur diaconi coniugati, nisi qui priùs conuersionis proposito professi fuerint castitatem.

Est Canon 2. secundi Arelatens. Cōcil. Cōiugati nō promouendi ad sacerdotium nisi promissa continentia.

Nec diaconi.

15. APVD eundem Gratianum distinctione octogesimasecunda, citatur Siricius Papa: Plurimos sacerdotes Christi atq; Leuitas pòst longa cōsecrationis suæ tempora, tam de coniugijs proprijs, quàm etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreâsse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptor vitiorum, si existimat ꝙ in lege Moysi passìm sacris ordinibus à Deo nostro relaxata sunt fræna luxuriæ: cur eos, quibus committebantur sancta sanctorum, præmonet, dicens: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester? Cur etiam procùl à suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, nè vel cum vxoribus possent carnale exercere commercium, vt conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deseruitionis suæ tempore, vxoris suæ vsus solius successionis causa fuerat relaxatus: quia non ex alia nisì ex tribu Leui, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti. Vndè & Dominus Iesus cùm nos suo illustrâsset aduentu, in euăgelio protestatur, quia legem venerit implere, non soluere. Et ideò ecclesiam, cuius sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, vt in die iudicij, cùm rursùs aduenerit, sine macula & ruga eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. Quarum sanctionū sacerdotes omnes atque Leuitæ indissolubili lege constringimur, vt à die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitiæ & corda nostra mancipemus & corpora, dummodò per omnia Deo nostro in his, quæ quotidiè offerimus, sacrificijs placeamus. Qui autem in carne sunt, dicente electionis vase, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Et vbì poterit, nisì in corporibus (sicut legimus) sanctis, Dei spiritus habitare? Et quia aliquanti de quibus loquimur, vt tua sanctitas retulit, ignorantia lapsos se esse deflent, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, vt sine vllo honoris augmento in hoc quo deiecti sunt, quandiù vixerint officio perseuerent, si tamen pòst hoc continentes se studuerint exhibere. hi verò qui illiciti priuilegij excusatione vtuntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum: nouerint se ab omni ecclesiastico honore (quo indignè vsi sunt) Apostolicæ sedis authoritate deiectos, nec vnquàm posse veneranda tractare mysteria, à quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, priuauerūt. Et quia exempla præsentia cauere nos præmonent in futurum, si quilibet Episcopus, presbyter, aut diaconus (quod nō optamus) fuerit talis inuentus: iam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditū intelligat obseratum: quia ferro necessè est vt abscindantur vulnera, quæ fomentorum nō sentiunt medicinam.

Ex epist. 1. Siricij Papæ ad Himerium Tarraconensem episcopū cap. 7.

Excusatio incontinentiū Sacerdotum.

Continentia Sacerdotum veteris legis.

Leuit. 20.

Luc. 1.

Cur vxores habebant.

Matth 5.

Cant. 4.

Psal. 44.

Christus voluit sacerdotes & Leuitas noui testamenti esse continentes.

Ephe. 5.

Rom. 8.

1. Cor. 3.

Ibidem 6.

2. Cor. 6.

Sapien. 1.

Pœna incontinentis clerici.

VIDE eūdem in epistola quarta ad Episcopos Aphricæ, capite nono: Præterea quod dignum & pudicum & honestum est, suademus, vt sacerdotes, & Leuitæ cum vxoribus suis nō coëant, quia in ministerio diuino quotidianis necessitatibus occupantur. Ad Corinthios nanque sic Paulus scribit, dicens: Abstinete vos, vt vacetis orationi. Si ergò laicis abstinentia imperatur, vt possint deprecantes audiri, quātò magìs sacerdos vtiquè omni momento paratus esse debet, munditiæ puritate securus, nè aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est carnali concupiscentia, quid faciet? Excusabit? Quo pudore, qua mente vsurpabit? Qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit, quum dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum. Qua de re hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. * Fortè creditur, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Nō * permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neq; enim integros nō admisit, qui ait: Vellem autem omnes homines sic esse, sicutì & ego. Et apertiùs declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu.

Ex epist. ad Episcopos Africæ, à Gratiano nō citata.

Continentia Sacerdotum & Leuitarū.

1. Cor. 7.

Hæc ijsdé verbis ab Innocentio 1. repetita sunt in epist. 2. ad Victricium Rothomagēsem

Tit. 1.

*Sed fortè licere hoc creditur.

1. Tim. 1.

Tit. 1.

*permanenti

1. Cor. 7.

Rom. 8.

16. IN eadem distinctione octogesimasecunda citatur Innocentius primus, capite primo: Proposuisti, qd de his obseruari debeat, quos in diaconij, ministerio, aut in officio presbyterij positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filij prodiderunt. De his & diuinarum legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Siricij episcopi monita euidentia commeârunt, vt incontinentes, in officijs talibus positi, omni ecclesiastico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad ministeriū, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodùm sacrę legis authoritas, iam indè ab initio custodita, quòd in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes, vt seruientes sacris oblationibus, puros & ab omni labe purgatos, sibi vendicent diuina ministeria: neq; eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale consortium, quia scriptum est: Sancti estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester. Quibus vtiquè propter sobolis successionem vxorius vsus fuerat relaxatus: quia ex alia tribu ad sacerdotiū nullus fuerat præceptus accedere: quantò magìs hi sacerdotes vel Leuitæ pudicitiā ex die ordinationis suæ seruare debēt, quibus vel sacerdotiū vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificijs diuinis, vel à baptismatis officio vacent? Nam si beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scribit, dicēs: Abstinete vos ad tempus, vt vacetis orationi: & hoc vtiq; laicis præcepit: multò magìs sacerdotes, quibus & orandi & sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare vsurpabit, aut qua conscientia, quóve merito exaudiri se credit, quum dictū sit, Omnia mūda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Sed fortassè hoc licere credit, quia scriptū est: Vnius vxoris virum. Non de permanente in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neq; enim integros corpore non admisit, qui ait: Vellem autem omnes sic esse, sicut & ego. Quod & apertiùs declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iam nō estis in carne, sed in spiritu: & habentem filios, nō generantem, dixit. Sed ea planè dispar & diuersa sententia est.

Rursùm et Gratiano.

Habetur in epist. 3 ad Exuperium Tolosanum Episcopum.

Siricij decretum renouatur.

Luc. 1.

1. Par. 24

Leu. 11. & 20.

Num. 18.

Continentia sacerdotum.

1. Cor. 7.

Tit. 1.

1. Tim. 3.

Tit. 1.

1. Cor. 7.

Rom. 8.

tia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab Episcopo Siricio ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, his ignorationis venia remittitur, ità vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ità gradus, in quibus inuenti fuerint, sic retenteant, vt eis non liceat ad potiora conscendere. Quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locũ, quẽ retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam viuendi missam à Siricio detegentur, neque statìm cupiditates libidinis abiecisse, illi sunt modis omnibus submouendi: quia post admonitionem cognitã, præponẽdam arbitrati sunt voluptatem.

Non habet Gratianus.

17. CONCILIVM Agathense, quod Innocentij & Siricij decretum approbauit, capite nono sic habet: Placuit etiam, vt si Presbyteri vel Diaconi coniugati, ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Siricij Episcopi authoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur. Quòd si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ à Siricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ità vt de cætero penitùs incipiant abstinere. Et ità gradus suos, in quibus inuenti fuerint, sic retineant, vt ad potiora eis non liceat ascendere. Quibus in beneficio esse debet, &c. vt Innocentius dixit.

Siricij & Innocentij decretum renouatur.

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu.

2. THEOPHYLACTVS in caput septimũ prioris ad Corinthios: Honor itaque eius est, seruare filiam virginem, eamq́; ob rem laudatur. Benè enim, inquit, facit. Porrò qui elocat nuptum virginem, & ipse benè facit: non enim peccatum est elocare. Omne autem quod non est peccatum, benè fit. Melius verò est nõ elocare, virtus enim est. Et paulò antè: Et si nupserit virgo, non peccauit. Virginem hìc dicit, nõ eam quæ Deo consecrata sit, (ea enim si nupserit, peccauit omninò, vtpotè quæ mœchum superinduxerit sponso suo Christo) sed innuptam dum puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit: nec enim res impura est Matrimonium.

1. Cor. 7.

Virgini quæ Deo cõsecrata est, nubere non licet.

3. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, vt suprà, quæstione quarta, A. testimo. secũdo.

4. GREGORIVS in caput decimumquintum libri primi Regum: Nõnulli continẽtiam professi, dum à carnis concupiscentia superantur, in coniugali vita saluari posse confidunt. Quidam & dum Apostoli licentiam audiunt, Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæq; suum virum: fine discretione personarũ, omnes in hoc præcepto concludi, & sacrorũ ordinum viros coniugali copula vti posse fatentur. Huiusmodi enim sensus, Amalechita camelus est: quia quasi ex ratione incipit, sed ad irrationabilem vitam trahit.

Excusationes & argumẽta incontinentium Religiosorum & Sacerdotum. 1. Cor. 7.

5. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, agens de ijs verbis Pauli: Si quis autẽ turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ità oportet fieri: quod vult faciat, non peccat si nubat. Nunquìd Apostolus eam quæ semel virginitatem Deo seruare decreuit, à proprio cursu detrahere volens, hæc præcepit? Non enim de his sermo est, sed de virginibus quæ nubendi tempus excesserunt, quæ non ob virginitatem in vigore permanserunt, sed quòd viros non habuerunt, qui eas ad nuptias petiuissent.

1. Cor. 7.

Paulus quibus virginibus permittat Matrimoniũ.

6. MATTHAEI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbũ istud, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

7. ESAIAE quinquagesimosexto: Et non dicat Eunuchus, Eccè ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meũ: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

8. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Esaiæ: In Eunuchis intelligendi sunt, de quibus Dominus in Euangelio loquitur, Qui se castrauerunt propter regna cælorum: quales erant & Apostoli, quibus admirantibus, & pro rei difficultate dicentibus, Quis ergò potest saluus fieri? Respondit Saluator: Qui potest capere, capiat. Vndè & Apostolus de huiusmodi Eunuchis, id est, de virginibus, præceptum Domini se non habere testatur: sed dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino, volens omnes esse sicut seipsum. Tempus enim, ait, in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint quasi non habeant. Qui enim liber vocatus est à seruitute & officio coniugali, iste verus est seruus Christi. Et post pauca: Qui sint Eunuchi, suprà diximus, qui solliciti sunt ad ea quæ Dei sunt: de quibus loquitur & sapientia, Beata sterilis immaculata, quæ non cognouit stratum in delicto, habebit fructum in visitatione animarum. Et Eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, neque cogitauit contra Dominum mala. Dabitur enim fidei eius electa gratia, & pars in tẽplo Domini delectabilis. Hæc sterilis virginitate fœcunda est: Hic Eunuchus regno cælorum vim facit, & violenter diripit illud. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquàm faciat opera nuptiarum. Iste elegit quæ Dominus voluit, vt plus offerat quàm præceptũ est: vt nõ indulgentiam Apostoli eius, sed voluntatẽ consideret. Iste tenet fœdus Domini sempiternum, vt nõ ad tempus vacet orationi, & iterùm ad idipsum reuertatur: sed accepturum esse se nouerit in domo Domini, quæ est Ecclesia eius, locum optimum. Multæ enim mansiones sunt apud patrem. Et qui Eunuchus fuerit, ac fecerit vniuersa quæ scripta sunt, habebit in muris eius locum optimum, vt scilicet turris Domini efficiatur, & in sacerdotali consistat gradu: & pro carnis filijs, multos habeat filios spirituales. Talem fuisse Eunuchum quem Iesus amauit plurimùm, euangelistam Ioannem, Ecclesiasticæ tradunt historiæ, qui recubuit super pectus Iesu, qui Petro tardiùs ambulante, elatus virginitatis alis cucurrit ad Dominum: qui in secreta diuinæ se Natiuitatis immergens, ausus est dicere, quod cuncta secula nesciebant: In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.

Eunuchi etiã euangelici commendantur. Matth. 19. 1. Cor. 7. Sapien. 3. Plus offerunt quàm præceptum est. 1. Cor. 7. Ioan. 14. In Sacerdotali gradu cõstituti Eunuchi euangelici filios habent spirituales. Ioan. 13. & 21. Ioan. 20. Ioan. 1.

9. BASILIVS in libro de vera virginitate: Et sunt spadones, qui seipsos absciderunt propter regnum cælorum: qui etiam cæteris præstãtiores sunt, quia quũ neque naturæ ad castitatem tuendam nitãtur auxilio, neque ab hominibus, quorum sub ditione sunt, spe præmij alliciantur, ipsi semet propter regna cælorum ad virginitatis præclarum certamen exercẽt, coniugiumq́; & simul omne seculum eius seruandæ causa contemnunt, regnumq́; cæleste cum sudore, gloriosisq́; laboribus capessunt, &c. Qui seipsum instinctu gratiæ spiritalis abscidit, præcipuumq́; ac singulare opus per continentiam, & ardens ad cuncta exercitium, munus suum fecit, hic suis, non alienis rectè factis, in cælesti regno honestus & clarus est. Eodem in loco interpretatur verba Esaiæ de ijsdem. Et in principio libri hãc habet sententiam: Magnum reuerà quiddam ac præclarum virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo simillimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoquè incorrupta seruantur.

Matth. 19. Spadonum euangelicorum laus. Esaiæ 56. Virginitatis cõmendatio.

10. AVGVSTINVS de sancta Virginitate, capite vigesimoquarto: De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam prophetam, quibus se dicit daturum in domo sua & in muro suo locum nominatũ, meliorem multò quàm filiorum & filiarum: nisi de

Eunuchi euãgelici. Esa. 56.

Matth. 19.

ijs qui seipsos castrant propter regnũ cælorum? Nam illis quibus ipsum virile membrũ debilitatur, vt generare non possint, sicut sunt Eunuchi diuitum & regum, sufficit vtiquè cùm Christiani fiunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt, vt coniuges si possint haberent, cæteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licitè pudicéque susceptam in Dei timore nutriunt, docentes filios suos, vt ponant in Deo spem suam, non autem accipere meliorem locum, quàm est filiorum atque filiarum. Neque enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate non ducunt.

Psal. 77. Esaiæ 56.

11. ET capite vigesimoquinto: Cùm dixisset de spadonibus, Dabo eis in domo mea & in muro meo locũ nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum: nè quis nimiùm carnalis existimaret, in his verbis aliquid temporale sperandum, continuò subiecit: Nomen æternum dabo eis, nec vnquàm deerit. Aeternum hoc nomen quicquid illud est, spadonibus Dei, quod vtiquè gloriam quandam propriam excellentem& significat, non erit commune cum multis, quanuis in eodem regno & in eádem domo constitutis. Nam ideò fortassis & nomen dictum est, quod eos quibus datur, distinguit à cæteris.

Propria quædam gloria in cælo promittitur Spadonibus euãgelicis.

12. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem: Voluntarijs spadonibus pro cupiditate cælesti, saluo matrimonio, abstinentia toleratur: quantò magìs adempto? &c.

13. PRIORIS ad Corinthios septimo: Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mũdi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodò placeat viro. Ibidèm: Qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: &c. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Putò autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

1. C. HIERONYMVS aduersùs Iouinianum libro primo: Dicit (Iouinianus) virgines, viduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem est meriti. Quam eius hæresim eodem libro copiosissimè confutat.

Iouinianus æquabat virginitatẽ matrimonio.

2. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A (Iouiniano) quodam monacho ista hæresis Iouinianistarum, orta est ætate nostra cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec peccare hominẽ lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Mariæ destruebat, dicens eam pariendo fuisse corruptam. Virginitatem etiam sanctimonalium & continentiam sexus virilis in sanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis adæquabat: ità vt quædã virgines sacrę prouectæ iam ętatis in vrbe Roma, vbì hęc docebat, eo audito nupsisse dicantur. Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat vxorem, quod non propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuæ profuturũ, sed propter præsentem prodesse necessitatem, nè homo coniugales patiatur molestias, disputabat. Citò tamen ista hæresis oppressa & extincta est, nec vsque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire.

Hæresis Iouiniani.

Continentiã virginum sacrarum castitati coniugali æquabat: & idcirco quædam Sanctimoniales nupserunt.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, Canone decimo: Si quis dixerit, statum coniugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cælibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quàm iungi matrimonio, anathema sit.

Melius est in virginitate manere aut in cælibatu, quàm matrimonio iungi.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà hac quæstione, B. testimonio primo.

5. AVGVSTINVS libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Putabam me miserum fore nimìs, si fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam nõ cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cùm tam stultus essem, vt nescirem, sicut scriptum est: Neminem posse esse continentem, nisì tu dederis. Vtiquè dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te iactarẽ curã meam.

Sapien. 8. Donum continentiæ petẽtibus largitur Deus & in eum sperantibus.

6. ET libro octauo, capite vndecimo: Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quò transire trepidabam, casta dignitas Continentiæ, serena & non dissolutè hilaris, honestè blandiens vt venirem, neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibì tot pueri & puellæ, ibì iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines anus, & in omnibus ipsa Continentia nequaquàm sterilis, sed fœcunda mater filiorum gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris quod isti & istæ? At verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Proijce te in eum, noli metuere, non se subtrahet vt cadas. Proijce te securus, excipiet te, & saluabit te.

Castitas inuitãs August.

Castitatẽ seruare possumus, nõ tam in nobisipsis, q̃ in Domino Deo nostro.

7. ORIGENES in caput decimumnonum Matthæi tractatu septimo: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est. Quoniam autem quidam calumniantur quod Christus ait, Quibus datum est, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate, non autẽ præualentes. Quibus est respondendum: Si quidem accipimus simpliciter, quod dictum est, sed quibus datum est: non autem attendimus quod alibi dicit: Petite, & dabitur vobis: & omnis qui petit, accipit: aut fideles non sumus, aut scientes scripturas. qui enim vult capax esse verbi, quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet, non dubitãs de illo quod dictum est: Omnis qui petit, accipit. Quis est ergò qui petit? qui credit Christo dicenti: Si steteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit, omnia facere quantùm ad se, vt oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi quod ait: Sine intermissione orãtes. Vtile est autem scire quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. & quod ait: Dico vobis, etsi non dabit ei surgens propterea quòd amicus est eius, tamen propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

Contra eos q̃ dicunt, quosdam castitatem seruare non posse.

Matth. 7. Mar. 1. Petenda est à Domino castitas ardeter & perseueranter. Ibidèm.

1. Thess. 5.

Luc. 11.

8. HIERONYMVS in decimumnonum caput Matthæi: Non omnes capiunt verbũ istud. Nemo putet sub hoc verbo vel fatum, vel fortunam introduci: quòd hi sunt virgines quibus à Deo datũ sit, aut quos quidam ad hoc casus adduxerit: sed his datum est qui petièrunt, qui voluèrunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ibidèm: Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitiæ præmiũ concitantis: Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet ac triumphet.

Quibus datur continentiæ donum. Matth. 7. Luc. 11.

9. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in caput decimumnonum Matthæi: Qui potest capere, capiat. Ità magìs animat atq; incendit, vel quia magnitudinẽ virtutis ostẽdit, vel q̃a inęstimabili misericordia sua noluit rem in necessitatẽ legis concludere. Et ad hęc possibile id esse monstrat, vt eligendi cupiditas crescere possit. Sed si electionis opus est id, inquies, quomodò incipiens statìm dixit: Non omnes capiunt, sed quibus datũ est? Vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt forte datã necessitatẽ suspiceris. His

Qui potest capere, capiat, quid significet.

Quibus datũ sit hoc verbũ. His enim datum est, qui sponte id eligunt: quod ideò dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio esse opus, (quod quidem omnibus illud expetẽtibus paratũ est) si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippe est, quandocunque res ardua proponitur, hoc vti modo dicendi: Vt etiam quando dicebat, Vobis est datum nôsse mysteria regni cælorũ, quod maximè ità esse, præsenti loco approbatur. Nam si supernæ solummodò donationis istud est, ac nihil penitùs qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur: superfluè ipsis regnum cælorũ pollicetur, nec meritò à cæteris ipsos Eunuchis distinguit.

Luc. 8. Matth. 13.

Castitatis cõseruatio non est à solo Deo.

10. PRIORIS ad Corinthios decimo: Fidelis Deus &c. sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

11. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimumquintũ: Non sitis pigri ad vouendum &c. vt in textu.

12. IDEM in epistola quadragesimaquinta ad Armentarium & Paulinam vxorem eius: Priusquàm esses voti reus, liberum fuit, quo esses inferior: quanquàm non sat gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nũc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modò autem tantũ, quod absit, miserior, si fidem Deo fregeris, quãto beatior si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimẽto licuisset. Aggredere itaq; intrepidus, & dicta imple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, q̃ in meliora cõpellit.

Ad eos quos pœnitet vouisse.

VI

Quæ est summaria doctrina superiorum?

A. Quæ pro instituta dicta sunt hactenùs breuitate, eò sunt demùm referenda, vt habeant simplices assertionem Catholicam de septẽ Ecclesiæ Sacramentis. Quæ duplicis quidem esse generis inueniuntur. [a] Alia enim, vt priora quinque, singularem vniuscuiusque fidelis salutem promouent: alia verò, duo videlicet posteriora, multiplicando Dei populo, & Ecclesiæ propagandę deseruiunt. Vtrunque autem illud ex diuina, nobisque necessaria institutione efficiunt.

a Concil. Floren.

B. Enimuerò Baptismus [b] ad spiritualem vitam, quæ in Christo est, regenerat. Confirmatio [c] vires porrò ac robur addit regenerato. Eucharistia [d] cibus, potus ac viaticũ est peregrinanti. Pœnitẽtia [e] præsens aduersùs omnes animi morbos pharmacum, lapsum hominẽ erigit, curatq; vulneratũ. Succedit extrema [f] Vnctio, quæ in postrema cum morte lucta munit atq; consolatur emigrantem. [g] Ordo deindè ministros præbet Ecclesiæ, qui sacris præsint, ac superiora omnia ritè procurent, dispensent, conseruent, & applicent. Denique Matrimonium [h] Christianam gẽtem propagat, & humanæ prouidet incontinentiæ.

b Ioan. 3. b Tit. 3. b
c Actor. 8. c
d Ioan. 6. f
e Ioan. 20. f Ezech. 18. g
f Iaco. 5. d
g Tit. 1. b 1. Cor. 4. a
h Ephe. 5. f g 1. Cor. 7. a

C. Vbi etiam istud discrimen retinendum est, quòd Baptismus, Confirmatio & Ordo semel collata, nunquàm [i] iterentur. Baptismus item necessariò suscipitur [k] ab omnibus. Eucharistia à [l] ratione vtentibus, & à relapsis [m] Pœnitentia. At est arbitrarium vti reliquis, modò nullum contemnas, aut cùm ità fert tempus, contra ius & æquum negligas.

i Concil. Florent. Trident. sess. 7. can. 9. de Sacram. in genere Augu. 2. cõtra epist. Parmen. cap. 13.
k Ioan. 3. b
l Trident. sess. 21. cap. 4.
m Apoc. 2. b

D. Hæc sunt igitur antidota, diuinaque remedia, quæ misericordia plenus ille [n] Samaritanus instituit, & Ecclesiæ præpositis dispensanda concredidit, nimirùm ad probè curandos ægros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoàd illi, si velint, veram perfectamq; sanitatem adipiscantur. Quæ quidem remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atq; fideliter etiam alijs applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est Sapientiæ. De qua cùm satis dictum sit hactenùs, quẽadmodùm præsentis instituti ratio tulit, reliquum est, vt Christo duce ad alteram huius operis partem, quæ CHRISTIANAM IVSTITIAM, continet, porrò transeamus.

n Luc. 10. f 1. Cor. 4. a Ioan. 20. e

ECCLESIASTICI IIII.

SAPIENTIA filijs suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via IVSTITIAE: & qui illam diligit, diligit vitam.

TESTIMONIA.

Septẽ Sacramenta in quẽ finem sint instituta.

A. [a] CONCILIVM Florentinum: Sacramentorũ quinque prima, ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemq; ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur: per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in

fide: Renati autem & roborati, nutrimur Diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinē incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur.

1.B. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis spiritus sancti.

3. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

4. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c.

5. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

6. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiā ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Facite vobis cor nouum & spiritum nouum, &c.

7. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

8. AD Titum primo. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

9. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hîc iam quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur.

10. AD Ephesios quinto: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat.

1.C. CONCILIVM Florentinum: Inter hæc Sacramenta, tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, à cæteris distinctiuum, imprimunt in anima indelebile. Vndè in eadem persona nō reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt. *Character quid sit, & à quot Sacramentis imprimatur.*

2. TRIDENTINVM oncilium sessi one se ptima, canone nono, de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterē in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vndè ea iterari non possunt, anathema sit. *Tria Sacramenta imprimunt characterem.*

3. AVGVSTINVS libro secundo cōtra Epistolam Parmeniani, capite decimotertio, docet de Sacramento Baptismi & Ordinis, quòd non repetantur. vide suprà de sacramento Ordinis, quæstione prima, A. testimo. primo. *Ordo & Baptismus non repetuntur.*

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.

5. TRIDENTINVM Concilium sessione vigesimaprima, capite quarto: Denique eadem sancta Synodus docet, paruulos, vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideò tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt: ità certè, eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est. *Paruuli sine communione S. Eucharistiæ saluari possunt.*

6. APOCALYPSIS secundo: Memor esto itaq; vndè excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrū tuū de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

1.D. LVCAE decimo: Samaritanus autem quidā iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto, 3. ET Ioannis vigesimo, vt suprà, B. testimo. quinto & nono.

CAPVT QVINTVM DE IVSTITIA CHRISTIANA.

I

Quænam pertinent ad Iustitiam Christianam?

SVMMATIM duo, quæ his verbis continentur: [a] *Declina à malo, & fac bonum*: sicut & Esaias docet: [b] *Quiescite agere peruersè, & discite benè facere.* Hoc est, quod Paulus [c] monet, veterem cum actibus suis exuēdum, & nouum hominē in iustitia & sanctitate veritatis induendum esse. Prius est in cognoscendis fugiendisq; peccatis positum, quoniam ea ipsa maxima sunt mala mortalibus: posterius verò in bonis expetēdis atq; consectandis versatur.

Aug. serm. 59. de temp. Chrysost. in psal. 4. & hom. 16. in epist. ad Ephe. Prosper senten. 98. ex August.
a Psal. 36. c 33. c 1. Pet. 3. b Tob. 4. d
b Esa. 1. c Eccli 3. d Rō. 12. e
c Coloss. 3. b Ephe. 4. e f g

B. Vt autem Iustitiæ hoc officium vtrunque [d] præstemus, Dei gratia per Iesum Christum nobis parta & promissa, semperque necessaria est. Ea verò præeunte [e] atque cooperante, efficitur id in nobis, quod Ioannes [f] affirmat: *Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille (Deus) iustus est.* Addit porrò: *Qui facit peccatum, ex diabolo est.*

d Bernar. ser. 1. de Pentecoste.
e Aug. de gratia & lib. arb. ca. 9. 15. & 16. Item in Enchirid. ca. 32. Hier. lib. 2. in Ioui. Concil. Trident. sess. 6. can. 2.
f 1. Ioan. 3. b

TESTI-

Iustitia in quo consistat. 1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimonono de tempore: Iustitia non aliud est, quàm nō peccare: non peccare autem, legis præcepta seruare. Præceptorum autem obseruatio duplici genere continetur, vt nihil eorum quæ prohibentur, facias, & omnia quæ iubentur, implere contendas. Hoc est enim quod Psal.33. Psalmista dicit: Recede à malo, & fac bonum. Si à malo recesseris, & non feceris bonum, transgressor es legis, quæ non tantùm in malorum actuum abominatione, sed in bonorum perfectione completur. Neq; hoc solùm tibi præcipitur, vt vestitum suis non spolies indumentis, sed vt spoliatos operias tuis.

Non satis est à malo abstinere. 2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, super eum versum, Sacrificate sacrificium iustitiæ: Nō sufficit si à malis abstineamus, sed oportet etiam bonorum accedere actiones. Quocircà etiam progrediens admonet, dicens: Declina à malo, & fac bonum. Psal.36. Matth.25. non solùm enim improbitatis actio, sed etiam à virtute cessatio, vt puniamur efficit. Nam & qui esurientem non pauerunt, & sitienti potum non dederunt, & qui nudum non vestiêrunt, non furati sunt, nec auari fuerunt, nec bona aliena ceperunt: sed quia non fecerunt eleemosynam, propterea pœnę immortali dati sunt & supplicio, cuius nullus est finis. Ex quo intelligimus, quòd abstinere à malis, non satìs est nobis ad salutem, nisì adsit etiam bonorū possessio & virtutis actio. Propterea ergò etiā Propheta, cùm & ab improbitate per compunctionem abduxisset, & ad virtutis actionem aptiorē fecisset, & duritiam mentis emollijsset, & eam Psal.4. per compunctionē teneram reddidisset, incipit verba facere de iustitia, & dicit: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iustitiam autem hîc, non singularem aliquam dicit virtutem, sed vniuersam: Iustitiæ nomē generale. quemadmodùm etiam virum iustum vocamus, qui omnem in se virtutem continet.

Non sufficit à malo abstinere. 3. IDEM homilia decimasexta in epistolā ad Ephesios: Non est satìs à malitia liberari, si quidem consequendum sit regnum cęlorum: sed & multo virtutū lucro ac prouentu opùs est. Nam ad hoc quidem vt à gehenna liberemur, opùs est vt abstineamus à malitia: vt verò regnū consequamur, amplectenda & vsurpanda est virtus. Nisì quisquam illud dixerit, quòd & bonum non facere, malitiæ pars quædam sit. Nam ocij istud est & segnitiei: ocium verò, malitiæ pars est: Eccli 33. immò verò non pars, sed causa & mala radix. Omnem quippe malitiam docuit ocium. Itaque cauendum, nè stultè quęstiones istas indagemus & inquiramus: nempe, quem sit habiturus locum, qui nihil boni fecit. Nihil boni facere, est malè facere. Nihil enim boni facere, hoc ipsum est malum facere. Dicas enim velim, si famulum quempiā haberes, qui etsi nec furaretur, nec conuiciaretur, nec cōtradiceret, immò nec inebriaretur, nec reliquorum malorū quicquam designaret: sederet tamen perpetuò ociosus, nec aliquid eorum quæ seruus hero suo præstare debet, faceret: non flagellares illum? non vt peruersum castigares? Dic quæso. Atquì nihil dum mali operatus esset. Itaque hoc ipsum malum est. Producamus autem & ad reliqua vitæ genera sermonem. Sit agricola quisquam, qui nulla in parte lædat nostra bona, nec illis insidietur, nec furtum intētet: duntaxàt consertis domì manibus ociosè sedeat, nec seminans, nec sulcum proscindens, nec boues subiugans, nec vitem colens, nec alium quenquam eorum laborum faciens, qui ad terræ culturam pertinent. An huiusmodi non puniemus? Atquì nihil iniurię intulit, nè culpare talem possimus. Verùm hoc ipso quòd ociosus fuit, iniuriam intulit. Iniuriā enim committit communi ratione, qui, quam debet, vtilitatem suam non pręstat. Itaq; si & in domesticis, & in opificibus, & in toto corpore magna est iniuria, nō solùm mali quicquam facere, sed & bona omittere, multò magìs istud vtiq; in corpore Christi erit.

4. IN libro sententiarum Prosperi ex Augustino, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona: cuius obseruātię inter quaslibet aduersitates forma seruāda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur. Iustitiæ tota ratio in quo sit posita.

5. PSALMO trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum.

6. ET trigesimotertio: Diuerte à malo, & fac bonū: inquire pacem, & persequere eam.

7. PRIORIS Petri tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos: coërceat linguā suam à malo, & labia eius nè loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam.

8. TOBIAE quarto capite: Noli timere fili mi: pauperem quidē vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deū, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.

9. ESAIAE primo, vt in textu.

10. ECCLESIASTICI tertio: Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.

11. AD Romanos duodecimo: Odientes malū, adhærentes bono.

12. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicèm: expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

13. AD Ephesios quarto: Deponite vos, secundùm pristinam cōuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini aūt spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominē, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicèm membra. Irascimini, & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam non furetur: magìs autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

1. B. BERNARDVS sermone primo in festo Pentecostes: Quia mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus quod bonum est, vide quemadmodùm spiritus in vtroque adiuuat infirmitatem nostram. Nam diuisiones gratiarum sunt, idem autē spiritus. Propterea ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Porrò ad faciendum bonum quid in nobis spiritus bonus operatur? Profectò monet, & mouet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, mouet voluntatem. Psal.36. 1 Cor.12. Ad declinandū à malo, & faciendū bonum, quæ in nobis operetur Spiritus sanctus.

2. AVGVSTINVS libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite nono: Quia ipsa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur, quibus corona reddetur. Non enim quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate: ideò liberum arbitrium abstulisse putādus est. Quòd si ità esset, nō superiùs dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, Philip.2. Psal.102. Liberū arbitrium cooperatur gratiæ Dei.

liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideò cum timore & tremore, nè sibi tribuendo quòd benè operantur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Scripturis probatur gratiæ & liberi arbitrij concursus.

3. ET capite decimoquinto eiusdem libri: Nè putetur, nihil ibì facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideò in Psalmo dicitur: Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem, Proijcite à vobis oẽs impietates vestras, quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus: sed conuertimini, & viuetis, Meminerimus Deum dicere: sed conuertimini, & viuetis. cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proijcite à vobis omnes impietates vestras, cùm ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo vobis. Quomodò ergò quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisì quia dat quod iubet, & adiuuat vt faciat cui iubet? Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit, vt sit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, augeatur: & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cùm valdè perfecteq; voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptũ est: Si volueris, conseruabis mandata: vt homo qui voluerit & non potuerit, nondùm se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur: tunc enim vtile est velle, cùm possumus: & tunc vtile est posse, cùm volumus: Nã quid prodest, si quod non possumus, volumus: aut si quod possumus, nolumus?

Psal. 94. Ezech. 18. Psal. 84. Ezech. 18. Volũtas semper libera est, etsi non semper bona. Gratia Dei facit vt bona sit voluntas, & possit implere mandãta. Eccli 15.

Seruamus mandata si volumus.

4. ITEM capite decimosexto: Certum est enim, nos mandata seruare si volumus: sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est, vt tantum velimus, quantum sufficit vt volendo faciamus. Certum est nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est quod paulò antè posui, quòd præparatur voluntas à Domino, de quo dictum est: A Domino gressus hominis dirigentur, & viã eius volet: de quo dictum est, Deus est qui operatur in vobis & velle & operari. Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cùm dicit, Faciã vt faciatis: quid aliud dicit, nisì, Auferam à vobis cor lapideum, vndè nõ faciebatis: & dabo cor carneũ, vndè faciatis? & hoc quid est, nisì, Auferam cor durum, vndè non faciebatis: & dabo cor obediens, vndè faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: hoc est enim dicere, Fac vt ponam custodiã ori meo: quod beneficium Dei iam fuerat consecutus, qui dixit, Posui ori meo custodiam.

Psal. 36. Philip. 2. Deus facit vt faciamus. Ezech. 36. Psal. 140. Psal. 38.

5. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite trigesimosecundo: Restat vt propterea rectè dictum intelligatur, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandã, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrunque legitur in sanctis eloquijs: Et misericordia eius præueniet me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit: volentem subsequitur, nè frustrà velit.

Rom. 9. Psal. 58. Psal. 22. Matth. 6. Gratia præueniens & subsequens.

6. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum: Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin, vbì necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est Deus: non est enim volentis neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt, incentiua & perfectio diaboli.

Liberi arbitrij sumus. Rom. 9.

7. CONCILIVM Tridentinũ sessione sexta, canone secundo: Si quis dixerit, ad hoc solum diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt faciliùs homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen & difficulter possit, anathema sit.

Gratia Dei ad quid necessaria sit.

8. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

II

Quid est Peccatum?

Augustino [a] teste, Peccatum voluntas est retinẽdi vel consequẽdi quod Iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere. Et alibì docet, [b] Peccatum esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambrosius [c] verò, Quid est peccatum, inquit, nisì legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum?

a Lib de duabus animab. c. 11. & lib. 1. Retract. ca. 15. & 13. Lib. de Gene. ad lit. imperfec. cap. 1.
b Lib. 22. cont. Faust. c. 27. lib. 1. cõt. 2. epist. Pela. c. 13.
c Lib. de Paradiso, cap. 8. Aug. lib. 2. de cõsensu Euãgelist. cap. 4. Beda in cap. 3. epist. 1. Ioannis.

TESTIMONIA.

Peccati definitio.

1. AVGVSTINVS libro de duabus animabus contra Manichæos, capite vndecimo: Peccatũ est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimoquinto: Definitio peccati qua diximus, (scilicet in libro iam citato) Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere: propterea vera est, quia id definitũ est, quod tantummodò peccatum est, non quod est etiam pœna peccati. Cur igitur (inquiunt Pelagiani) peccatum dicitis paruulorũ, quorum voluntatẽ non tenetis ream? Respondetur, non eos proprietate voluntatis, sed origine reos teneri. Porrò Adam habebat vtiquè voluntatem, qua voluntate cùm peccâsset, peccatũ per eum intrauit in mundum. Et post pauca: Propterea non perturbat de paruulis quæstio: quia ex illius origine rei tenentur qui voluntate peccauit.

Originale peccatũ quomodò voluntarium sit.

3. CAPITE verò decimotertio sic ait: Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cùm adhuc nõ vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur etiam voluntarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodò hæreditarium. Non itaq; falsum est quod dixi (scilicet in libro de vera religione, capite decimoquarto) vsqueadeò peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.

4. ITEM in libro de Genesi ad literam imperfecto,

capite primo: Catholica fides est, omne quod dicitur malum, aut peccatum esse, aut pœnam peccati: nec esse peccatum, nisi prauum liberæ voluntatis assensum, cùm inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere, id est, nō in rebus istis, sed in vsu earum legitimo. Vsus autem rerum est legitimus, vt anima in lege Dei maneat, & vni Deo plenissima dilectione subiecta sit, & cætera sibi subiecta sine cupiditate aut libidine ministret, id est, secundùm præceptum Dei.

5. RVRSVS libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoseptimo: Peccatū, est factum vel dictum vel concupitum aliquid cōtra æternam legem. Lex verò æterna, est ratio diuina vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans. *Peccatū quid sit.*

6. ET libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Peccata sunt, quæ secundùm carnis concupiscentiam vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur. Quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur.

7. AMBROSIVS in libro de Paradiso, capite octauo: Quid est peccatum, nisi præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum? *Peccatū quid.*

8. AVGVSTINVS libro secundo de consensu Euangelistarum, capite quarto: Denarius tanquàm iustitiæ numerus, in decem præceptis legis ostenditur. Porrò peccatum est legis transgressio.

9. VENERABILIS Beda in caput tertium epistolæ primæ Ioannis super ea verba, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator sum, sed iniquus non sum. Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Virtus huius sententiæ faciliùs in lingua Græcorum, qua edita est epistola, comprænhenditur. Siquidē apud eos iniquitas ἀνομία vocatur, quod significat, quasi contra legem vel sine lege factum. Siquidem lex Græcè νόμος appellatur. Cùm ergò dicit Ioannes, Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, hoc est, ἀνομίαν, & peccatum est iniquitas, manifestè insinuat, quia omne quicquid peccamus, contra legem Dei facimus, iuxta illud Psalmistæ: Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ. Omnes enim qui peccant, præuaricationis rei sunt, hoc est, non solùm illi qui data sibi scriptæ legis scita contemnunt, sed & illi qui innocentiam legis naturalis, quam in protoplasto omnes accepimus, siue infirmitate, siue negligentia, siue etiam ignorantia corrumpunt. Sed & Latinum nomen eidem rationi cōgruit, quòd iniquitas quasi æquitati aduersa nuncupatur, quicq; facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Quia quicunque peccat, contrarius nimirùm æquitati diuinæ legis peccando existit. *Omne peccatum fit cōtra legem Dei. Psal. 118.*

III

Quotuplex verò peccatum est?

A. Triplex, [a] Originale, Mortale, ac Veniale. *a Aug. in enchir. cap. 64.*

B. Primùm, Originale vocamus, [b] quod à primo generis parente Adam transfusum, nobisque in ipsa [c] conceptione cōtractum, per Baptismum in Christo tollitur. De quo Paulus in hunc modum: [d] *Per vnum hominem,* inquit, *peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertrāsijt, in quo omnes peccauerunt.* Et rursùs ad baptizatos loquēs, vt vim Christiani baptismi ad hoc quoquè peccatum expiandum porrigi ostenderet, apertè testatur: [e] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.* *b Tridēt. conc. sess. 5. c Psal. 50. b d Rom. 5. b e 1. Cor. 6. c*

C. Mortale verò, est peccatum (vt vocant) actuale, quod vitam spiritualem eripit, ac mortem adfert animæ peccantis: quę mors & à Deo Deique [f] regno separat, & supplicio æterno dignum facit. Vndè scriptum est, [g] *Stipendia peccati mors.* [h] *Iniustitia, mortis est acquisitio: Impij autem manibus & verbis accersièrunt illam.* *f 1. Cor. 6. b Gal. 5. d Apocal. 21. c g Rom. 6. d h Sapien. 1. d*

D. Demùm, Veniale peccatum est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiusque à Deo venia fidelibus facilè impetratur. De hoc Ioannes dixit: [i] *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Nam & Iacobus apertè fatetur, [k] *In multis offendimus omnes.* Et si Sapienti credimus, [l] *Septiès cadit iustus in die, & resurgit.* *i 1. Ioan. 1. d Aug. lib. 3. cōtra duas epi. Pelagianorū cap. 3. k Iacobi 3. a l Prou. 20. b Eccles 7. c*

E. Iam verò peccatum vnū altero esse [m] grauius cōstat: & quidem grauiori pœnam [n] maiorem deberi, non solùm humanę, sed etiam diuinę est iustitię consentaneum. Proindè Christus inter culpam pœnamque scienter ac ignoranter peccantis ità discreuit: [o] *Ille seruus,* inquit, *qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundùm voluntatem eius, plagis vapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Alibì verò idem de peccato iræ eiusque gradibus loquens, hanc tulit sententiam: [p] *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Vbì per gradus culpæ creuit ordo sentētiæ, vt [q] Gregorij verbis vtamur, dum ira sine voce, Iudicio: ira in voce, Concilio, vbì causę sententia definitur: ira verò in voce atque sermone, Gehennæ ignibus mancipatur. *m Ioan. 19. b n Aug. li. 21. de ciuita. Dei cap. 16. & ser. 18. de verbis Apostoli. o Luc. 12. f p Matth. 5. c q Gregor. 21. Moral. cap. 5. Aug. in lib. 1. de sermone Domini in mōte, cap. 19.*

TESTI-

TESTIMONIA.

A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiū, capite sexagesimoquarto: Per remissionem peccatorum stat Ecclesia, quæ in terris est: per hanc non perit, quod perierat & inuentum est. (Lucæ 15.) Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, (Originale peccatum.) & tamen actiua quoquè peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. (Actiuum peccatum.) Hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus & ingeneratus & additus, ipsa etiam vita cætera iam ratione vtentis ætatis, quantalibet præpolleat fœcunditate iustitiæ, sine remissione peccatorū non agitur. (Veniale peccatum.) Quoniam filij Dei quandiù mortaliter viuunt, cùm morte confligunt. Et quanuis de illis sit veraciter dictum, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei: (Rom. 8.) sic tamen spiritu Dei excitantur, & tanquàm filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam spiritu suo, maximè aggrauante corruptibili corpore tanquàm filij hominum (Sapient. 9.) quibusdam motibus humanis deficiant ad seipsos, & ideò peccent. Interest quidem quantum satis dicitur. Neque enim quia peccatum est omne crimen, ideò crimen est etiam omne peccatum. (Non omne peccatum est crimen.) Itaque sanctorum hominum vitam, quandiù in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus quia non habemus, vt ait sanctus Apostolus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est. (1. Ioan. 1.)

1. B. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, vt infrà in appendice Catechismi de hominis lapsu & iustificatione secundùm doctrinā Concilij Tridentini, capite secundo & tertio.

2. PSALMO quinquagesimo: Eccè enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

3. AD Romanos quinto, vt in textu.

4. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

1. C. IBIDEM: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

2. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, &c. & his similia. Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis & incredulis, & execratis & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

4. AD Romanos sexto, vt in textu.

5. SAPIENTIAE primo, ibidèm.

1. D. PRIMAE Ioannis primo capite: Si dixerimus &c. vt in textu. Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniā non peccauimus, mēdacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis.

2. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite tertio: (Peccata venialia.) Quanuis Diabolus sit author & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei: quoniam si dixerint se nō habere peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est. (1. Ioan. 1.) Sed ea conditione peccant, qua sunt filij adhuc huius seculi. Qua verò gratia sunt filij Dei, non vtiquè peccant, quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat. (1. Ioan. 3.)

3. IACOBI tertio, 4. PROVERBIORVM vigesimoquarto, vt in textu.

5. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet.

1. E. IOANNIS decimonono: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

2. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Nequaquàm negandum est, etiam ipsum æternum ignem pro diuersitate meritorum quanuis malorum, alijs leuiorem, alijs futurū esse grauiorem, siue ipsius vis atq; ardor pro pœna digna cuiusque varietur, siue ipse æqualiter ardeat, sed non æquali molestia sentiatur. (Inæqualitas pœnarum in inferno.)

3. IDEM sermone decimooctauo de verbis Apostoli: Duæ habitationes sunt, vna in igne æterno, alia in regno ęterno. (Alij magis, alij minus torquentur.) Putà quia in igne ęterno aliter ille, aliter ille torquebuntur, vbi erunt: tamen ibi omnes cruciabuntur, minùs ille, plùs ille, (Alij magis, alij minus cruciabūtur.) quia tolerabilius erit Sodomæ in die iudicij, quàm alteri ciuitati. (Matth. 10.) Et quidā circumeunt mare & terrā facere vnum proselytū, quem (Matth. 23.) cùm fecerint, faciūt eum filium gehennæ duplo quàm sint ipsi. Putà quia alij duplo, alij simplo, putà quia alij plùs, alij minùs. Non est regio vbi eligas locum. Quæcunque ibi mitiora tormenta sunt, peiora sunt, quàm quæ formidas in isto seculo.

4. LVCAE duodecimo, 5. MATTHAEI quinto, vt in textu.

6. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moralium, capite quinto: (Gradus iræ & pœnarum debitarum.) Racha in Hebręo eloquio vox indignantis est, quæ quidē animū irascentis ostendit, nec tamen plenum verbum iracūdiæ exprimit. Priùs ergò ira repræhēditur sine voce, postmodùm verò ira cum voce, sed necdùm pleno verbo formata: ad extremū quoquè cùm dicitur, fatue, ira redarguitur, quæ cum excessu vocis expletur etiam perfectione sermonis. Et notandum, quòd in ira perhibet reum esse iudicio: in (Matth. 5.) voce iræ, quod est Racha, reum concilio: in verbo vocis, quod est, Fatue, reum gehennæ ignis. Per gradus etenim culpæ, creuit ordo sententiæ, quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio autem iam causæ sententia definitur: in gehenna verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, sententia expletur.

7. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono: Quid interest inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehennæ ignis? (Matth. 5.) Nam hoc postremum grauissimum sonat, & admonet quosdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donèc ad gehennam ignis veniretur. (Gradus à leuioribus ad grauiora.) Non enim reatus ipse haberet gradus, nisi gradatìm etiam peccata commemorarentur. Et paulò pòst: Gradus itaq; sunt in istis peccatis, (Iræ gradus.) vt primò quisq; irascatur, & eum motum retineat corde conceptum. Iam si extorserit vocē indignantis ipsa commotio nō significantem aliquid, sed illum animi motum ipsa eruptione testantem, qua feriatur ille cui irascitur, plus est vtiquè quàm si surgens ira silentio premeretur. Sin verò non solùm vox indignantis audiatur, sed etiam verbum quo iam certam eius vituperationem in quem profertur, designet & notet, quis dubitat amplius hoc esse, quàm si solus indignationis sonus ederetur? Itaque in primo vnum est, id est, ira sola: in secundo duo, & ira, & vox quæ iram significat: in tertio tria, ira, & vox quæ iram significat, & in voce ipsa certæ vituperationis expressio. (Tres gradus reatus.) Vide nunc etiam tres reatus, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defensioni datur locus. In concilio autem quanquàm & iudicium esse soleat, tamen quia interesse aliquid hoc loco fateri cogit ipsa distinctio, videtur ad concilium pertinere sententiæ prolatio, quando non iam cum ipso reo agitur, vtrùm damnandus sit, sed inter se, qui iudicant, conferunt, quo supplicio damnari oporteat, quem constat esse damnandum. Gehenna verò ignis nec damnationem habet dubiam sicut iudicium, nec damnati pœnam, sicut concilium: in gehenna quippe ignis, certa

certa est & damnatio & pœna damnati. Videntur ergò aliqui gradus in peccatis & in reatu, sed quibus modis inuisibiliter exhibeantur pœnæ meritis animarum, quis potest dicere?

Pœnæ secundùm merita animarum.

IIII

Quare peccatum est fugiendum?

A. Primùm, quia *Deus nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi*, sed [a] *Odit omnes qui operantur iniquitatem*, vt apertè scriptura testatur. Nec est quicquam Deo magis inuisum ac exosum, qui diligit [b] alioquin omnia quæ sunt, & præter peccatum nihil odio atque supplicio persequitur, illudque nec [c] in cælo, nec [d] in terra finit impunitum abire.

Ecclesiastici 15 d
a Psal. 5. a Eccli 2. b Sap. 14. b Prouer. 15. b Exo. 23. a
b Sapien. 11. d
c Esaiæ 14 c 2. Petr. 2. a
d Leuit. 26. c Deute. 28. b

B. Deindè peccatum, nè parùm execrandum videatur, CHRISTO Domino, qui alioquin [e] peccatum non fecit, [f] causam præbuit subeundæ crucis & acerbissimæ mortis perferendæ. Etenim [g] *ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.* [h] *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.* Ac propterea quidem lauit [i] nos à peccatis nostris in sanguine suo, vt quotquot cum ipso per baptismũ [k] in mortem consepeliuntur, hi peccatis [l] mortui, iustitiæ viuant, ac in [m] nouitate vitæ per ipsius gratiam ambulent cõtinenter. Cæterùm qui post acceptam in baptismo CHRISTI gratiam, iterùm voluntariè peccant, in Christum peccant, Christum persequuntur, Christum denuò crucifigũt, quos Christo iusto iudici pœnas non minores quàm sceleratos ethnicos, dare oportebit. Sic enim Paulus docet: [n] *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij.* De quibus & Apostolus Petrus dixit: [o] *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsùm conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato.* Quare qui stat, videat [p] nè cadat. nam cadendo, posteriora prioribus deteriora fiunt.

e 1. Pet. 2. d
f Bernard. ser. 3. de natiuit. Domini.
g Esaiæ 53. b
h 1. Ioan. 2. a
i Apoc. 1. b
k Rom. 6. a
l 1. Pet. 2. d
m Rom. 6. a
n Hebr. 10 c
o 2. Petr. 2. d
p 1 Cor. 10. c Luc. 11 d Matth. 12. d

C. Præstereà [q] *qui faciunt peccatum & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ*, si Raphaeli credimus. Nam [r] *homo per malitiã occidit animã suam. Anima* [s] *quæ peccauerit, ipsa morietur.* Nihil autem ea morte infelicius, qua homo à Sanctorum omnium consortio, ab Angelorum & cælitum gaudio, atq; [t] ab ipso deniquè summo & æterno bono, in cuius cognitione ac fruitione sanè omnis salus & perfecta hominis beatitudo consistit, in æternũ separatur.

q Tobiæ 12 c
r Sapien. 16. b
s Ezech. 18. a Iaco. 1. b Psalm 33. d. Rom. 6. d
t Matth. 7. d 25. d Luc. 13. f Psal. 6. b Chrys. hom. 24. in Matth. & 48. ad pop. Antiochenum. Item epist. 5. ad Theodorum lapsum.

D. Adhæc, ea peccati natura est atque malignitas, vt non solùm à Deo Deique gratia & gloria homines etiam [v] iustos abducat: sed prætereà summis æternisque malis cùm corporis, tũ animæ subijcit: nec [x] solùm in hac, sed etiam in futura vita infelicissimos reddit, vt in potestatem dæmonum redacti, supplicijs grauissimis & malis omnibus perpetuò addicantur.

v Ezech. 18. e f. 33. c d
x Iudith 5. c Exod. 32. f Num. 14. d e Eccli 21. a Psalm. 10. b Lucæ 16. f

E. Hinc notanda sunt in scripturis sacris, quæ passìm de repræhensis ac punitis peccatoribus exempla proferũtur, vt de [y] Cain, [z] Pharaone, [a] Nabuchodonosore, [b] Sodomitis, [c] Aegyptijs, [d] Israëlitis, & cæteris, quorum scelera iustus DEVS miris ac horrendis modis est persequutus. Obseruandæ quoquè sententiæ, quę peccatorum pestes fugiendas & execrandas docent. Vt, [e] *Qui facit peccatum, seruus est peccati. Odio* [f] *sunt Deo impius & impietas eius.* [g] *Miseros facit populos peccatũ. Quasi à* [h] *facie colubri fuge peccata.* [i] *Nõ Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit iuxta te malignus, neque permanebũt iniusti ante oculos tuos. Qui* [k] *in vno peccauerit, multa bona perdet.* [l] *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue nè aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Dei nostri.*

y Gene. 4. b
z Exod. 14. g
a Daniel. 4. f
b Gene. 19. e Ezech. 16 f
c Exod 7. 8. 9. 10. 12. 14
d Deut. 32. c. d Num. 16. e
e Ioan. 8. d
f Sapien. 14. b
g Prouerb. 14. b
h Eccli 21. a
i Psalm. 5. a
k Eccles 9. d
l Tob. 4 a
Vide Chrys. hom. 8. ad pop. Antioch. 17. in Gene. 51. & 57. in Ioan. 28 in epistol. ad Rom. 41. in Acta, & hom. de Iona proph. Basil. hom. in psal. 33. Aug. propos. 42. ex episto. ad Rom.

F. Hæc eò ſpectant, vt æquiſſimum peccatorum vindicem Deum homo cognoſcat, cognoſcendo timeat, timendo caueat ſaluti ſuę, & cauendo pœnas euadat horribiles peccatorum.[m] *Multa enim flagella peccatoris.*

m Pſal. 31. c

TESTIMONIA.

1. A ECCLESIASTICI decimoquinto: vt in textu.

2. PSALMO quinto: Odiſti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.

3. ECCLESIASTICI duodecimo: Altiſſimus odio habet peccatores, & impijs reddet vindictam.

4. SAPIENTIAE decimoquarto: Similiter odio ſunt Deo impius & impietas eius.

5. PROVERBIORVM decimoquinto: Victimæ impiorũ abominabiles Domino: vota iuſtorum placabilia. Abominatio eſt Domino via impij: qui ſequitur iuſtitiam, diligetur ab eo.

6. EXODI vigeſimotertio: Inſontem & iuſtum non occides, quia auerſor impium.

7. SAPIENTIAE vndecimo: Diligis omnia quę ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim odiēs aliquid conſtituiſti aut feciſti.

8. ESAIAE decimoquarto: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, cóncidit cadauer tuum: ſubter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodò cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? Corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In cælum conſcendam: ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detrahéris in profundum laci.

9. SECVNDAE Petri ſecundo: Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos in iudicium reſeruari: Et originali mundo non pepercit, ſed octauum Noë iuſtitiæ præconem cuſtodiuit, diluuium mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigēs, euerſione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi ſunt, ponens: & iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria ac luxurioſa conuerſatione eripuit. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciandos: magis autem eos qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemq́ contemnunt, audaces, ſibi placentes: ſectas non metuunt introducere blaſphemantes. Vbi angeli, fortitudine & virtute cùm ſint maiores, non portant aduersùm ſe execrabile iudicium.

10. LEVITICI vigeſimoſexto: Quòd ſi non audiéritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum, ego quoquè hæc faciam vobis: Viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtrà ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini his qui oderunt vos. Fugietis nemine perſequente. Sin autem nec ſic obediéritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplùm propter peccata veſtra, & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboq́ vobis cælum deſupèr ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur incaſsùm labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis exaduersò mihi, nec volueritis audire me, addam plagas veſtras vſque in ſeptuplum propter peccata veſtra: immittamq́ in vos beſtias agri, quæ conſumant vos & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigāt, deſertæq́ fiant viæ veſtræ. Quòd ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam, ſed & ambulaueritis exaduersò mihi: ego quoquè contra vos aduerſus incedam, & percutiam vos ſeptiès propter peccata veſtra: inducámque ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Cúmque confugeritis in vrbes, mittam peſtilentiam in medio veſtrî, & trademini in manibus hoſtium, poſtquàm confregero baculum panis veſtri: ità vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non ſaturabimini. Sin autem nec per hæc audiéritis me, ſed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ità vt comedatis carnes filiorum veſtrorum & filiarum veſtrarum: deſtruam excelſa veſtra, & ſimulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum, & abominabitur vos anima mea intantùm, vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem, & deſerta faciam ſanctuaria veſtra, nec recipiam vltrà odorem ſuauiſſimum. Diſperdámque terram veſtram, & ſtupebunt ſuper ea inimici veſtri, cùm habitatores illius fuerint. Vos autem diſpergam in Gentes, & euaginabo poſt vos gladium, eritq́ terra veſtra deſerta, & ciuitates veſtræ dirutæ.

11. DEVTERONOMII vigeſimooctauo: Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, & cæremonias quas ego præcipio tibi hodiè, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & appræhendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus ſuper te famem & eſuriem, & increpationem in omnia opera tua quæ tu facies: donèc conterat te, & perdat velociter, propter adinuētiones tuas peſſimas, in quibus reliquiſti me. Adiungat tibi Dominus peſtilentiam, donèc conſumat te de terra. Percutiat te Dominus egeſtate, febri & frigore, ardore & æſtu, & aëre corrupto ac rubigine, & perſequatur donèc pereas. Sit cælum quod ſupra te eſt, æneum: & terra quam calcas, ferrea &c.

1. B. PRIORIS Petri ſecundo: CHRISTVS paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius. qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè. qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus. cuius liuore ſanati eſtis.

2. BERNARDVS ſermone tertio in Natali Domini: Agnoſce ô homo quàm grauia ſunt vulnera, pro quibus neceſsè eſt Dominum Chriſtum vulnerari. Si non eſſent hæc ad mortem, & ad mortem ſempiternam, nunquàm pro eorum remedio Dei filius moreretur.

Peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur.

3. ESAIAE quinquageſimotertio, 4. PRIMAE Ioannis ſecundo, vt in textu.

5. APOCALYPSIS primo: Chriſtus dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

6. AD Romanos ſexto: Qui mortui ſumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis

quia

quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem.

7. PRIORIS Petri secundo: Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.

8. AD Romanos sexto: Vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

9. AD Hebræos decimo, 10. POSTERIORIS Petri secundo, vt in textu.

11. PRIORIS ad Corinthios decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat.

12. LVCAE vndecimo: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se: & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

13. MATTHAEI duodecimo: Tunc vadit, & assumit, &c. vt apud Lucam.

1. C. TOBIAE duodecimo, 2. SAPIENTIAE decimosexto, 3. EZECHIELIS decimooctauo, vt in textu.

4. IACOBI primo: Peccatum cùm consummatum fuerit, generat mortem.

5. PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.

6. AD Romanos sexto: Stipendia peccati mors.

7. MATTAEI septimo: Discedite à me qui operamini iniquitatem.

8. ET capite vigesimoquinto: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

9. LVCAE decimotertio: Discedite à me omnes operarij iniquitatis.

10. PSALMO sexto: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in Matthæum: Qui in gehenna vritur, cælorũ etiam regnum prorsùs amittit: quæ certè pœna maior est, quàm cruciatus ille flammarum. Noui autem quòd plurimi pertimescant tantùm gehennam, ego tamen illius gloriæ amissionem multò amarius, quàm ipsius gehennæ dico esse supplicium. Si verò id non possum sermone monstrare, nihil est omninò mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoquè de eorũ amissione perspicuè scire possimus. Cæterùm Paulus qui ista cognita habebat, certissimè nouit, quoniam excidere à Dei gratia, omnium fit profectò miserrimum. Et post pauca: Intolerabilis quidem res est etiam gehenna: quis nesciat? & supplicium illud horribile: tamen si mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus est, quale est à beatæ illius gloriæ honore repelli, exosumq; esse Christo, & audire ab illo, Non noui vos: atque argui, quòd esurienti & sitienti negauerimus cibum & potum. Est enim satius, mille fulmina sustinere, quàm vultum illum mansuetudinis pietatisq; plenum, nos tamen auersantem, videre, & illos placidissimos oculos nequaquàm nos adspicere sustinentes.

Intolerabilior amissio gloriæ, quàm gehennæ supplicium.

A beata gloria repelli. Matt. 7. & 25.

12. IDEM homilia quadragesimaoctaua ad populum Antiochenum: Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior regni amissio, hoc cogitate.

Regni amissio.

13. ITEM epistola quinta ad Theodorum lapsum: Sunt quidam absurdi iudicij, ij duntaxàt amant effugisse gehennam: contrà ego multò durius esse tormentum quoddam assero, quàm gehenna est: hoc est, non assecutum esse tantam gloriam, & illinc elapsum esse. Nec opinor equidem tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto necessè est casum deplorare, quòd de cælis excidimus, qui est nimirùm cruciatus omnium durissimus.

De cælis excidere.

1. D. EZECHIELIS decimooctauo: Si auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixistis: Non est æqua via Domini. Audite ergò domus Israel: Nunquid via mea non est æqua, & non magìs viæ vestræ prauæ sunt? Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur.

2. ET capite trigesimotertio: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacũque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur.

3. IVDITH quinto: Quotiescunquè (ait dux Achior ad Holophernem) præter ipsum Deum suum alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotiescunquè autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi. Deniquè Chananæum regem, & Iebusæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Hesebon prostrauerunt, & terras eorum & ciuitates eorum ipsi possederunt: & vsquedùm non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona. Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cùm recessissent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati sunt prælijs à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti sunt in terram non suam. Nupèr autem reuersi ad Dominum DEVM suum ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterùm possident Hierusalem, vbi sunt sancta sanctorum.

4. EXODI trigesimosecundo: Respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Ego in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum.

5. NVMERORVM decimoquarto: Omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedièrunt voci meæ, non videbunt terram, pro qua iuraui Patribus eorum: nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Querelas filiorum Israel audiui: Dic ergò eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra.

6. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.

7. PSALMO decimo: Pluet super peccatores laqueos, ignis & sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

8. LVCAE decimosexto: Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius. Et ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

1. E. GENESIS quarto: Dixit Dominus ad Cain: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

2. EXODI decimoquarto: Fugientibus Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuersæq; sunt aquæ, & operue-

runt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare, nec vnus quidem superfuit ex eis.

3. DANIELIS quarto: Vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonosor rex, Regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua: fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te: donèc scias, quòd dominetur excelsus in regno hominum, & cuicunque voluërit, det illud. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum est: donèc capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & vngues eius quasi auium.

4. GENESIS decimonono: Igitur Dominus pluit super Sodomã & Gomorrhã sulphur & ignẽ à Domino de cęlo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionem, vniuersos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.

5. EZECHIELIS decimosexto: Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas, sicut vidisti.

6. EXODI septimo, octauo, nono, decimo, duodecimo, & decimoquarto, horrendæ atque grauissimæ recensentur plagæ decem, quibus Dominus Aegyptios affecit, eò quòd non paruërit Pharao rex Aegypti Domino, vt populum Israël abire fineret ex Aegypto.

7. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabítque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Consumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Foris vastabit eos gladius, & intùs pauor, iuuenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene. Et dixi, Vbinàm sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

8. NVMERORVM decimosexto: Sufficiat vobis, (inquit Core cum suis numero 250.) quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Cur eleuamini super populum Domini? Locutúsque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè disperdam. Et paulò pòst: Surrexítque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Et post pauca: Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. Descenderúntque viui in infernum, operti humo, & periërunt de medio multitudinis. At verò omnis Israël qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebant incensum. Et quibusdam interpositis: Murmurauit autem omnis multitudo filiorum Israël, sequenti die contra Moysen & Aaron dicens: Vos interfecistis populum Domini. Cúmque oriretur seditio, & tumultus incresceret, Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod postquàm ingressi sunt, operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria Domini. Dixítque Dominus ad Moysen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cúmque iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desupèr, pergens citò ad populum, vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga deseuit. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui periërant in seditione Core.

9. IOANNIS octauo, 10. SAPIENTIAE decimoquarto, 11. PROVERBIORVM decimoquarto, 12. ECCLESIASTICI vigesimoprimo, 13. PSALMO quinto, 14. ECCLESIASTIS nono, 15. TOBIAE quarto, vt in textu.

16. CHRYSOSTOMVS homilia octaua ad populum Antiochenum: Talis est peccantium consuetudo: omnia suspecta habent, vmbras tremunt, omnem strepitum timent, & quenque putant contra se venire: & alijs alia inter se differentibus, peccati sibi ipsis conscij, putant illos de se sermocinari. Talis res peccatum est, nullo prodit arguente, nullo cõdemnat accusante, pauidum facit & timidum peccatorem, sicut iustitia cõtrarium. *Peccatum affert metum magnum.* Audi igitur, quo modo & huius pauorem, & illius libertatem scriptura designauit: Fugit impius persequẽte nemine, inquit. Quo modo persequente nemine fugit? *Prouer. 28. Conscientia accusans.* Intùs habet agentem conscientiæ accusatorem, & hunc vbiquè circunfert: & sicut seipsum non potest fugere, sic nec intrinsecùs ipsum agitantem: sed quocunquè abeat, flagellatur, & vulnus habet immedicabile. At non talis iustus: sed qualis, audi: Iustus tanquàm Leo, inquit, confidit. *Ibid.*

17. PRAETEREA homilia decimaseptima in Genesim: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introiërit, non solùm confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui anteà intellectu & sapientia multa præditi fuerant. *Peccatũ insipiẽtes facit.*

18. ET homilia quinquagesimaprima in Ioannem: Nihil peccato sordidius, nihil immundius, cuius naturam Propheta interpretatus, clamabat: Putruerũt, & corruptæ sunt cicatrices meæ. *Peccato nihil immundius. Psal. 37.*

19. ITEM homilia trigesimaseptima in Ioannem super ea verba, Eccè sanus factus es, iam noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: *Ioan. 5.* Res profectò grauis est peccatũ, grauis inquam res, & animi pernicies, vt nonnunquàm vi & exuperãtia sua corpora quoquè inficiat. *Peccatũ etiã corpora inficit.* Breui peccatũ patratur, morbi tormenta diuturna sunt. Si grauem priorum scelerum pœnam dedimus, deindè in eadem inciderimus, dabimus longè maiorem: & meritò sanè. Qui enim supplicio non fit melior, tanquàm stupidus quidem & cõtemptor, grauiorem sibi pœnam præparat. Ipsum nanque peccatũ, semel lapsum, satìs superq; cohibere, & sapientiorem reddere debebat, nè iterùm in idẽ prolaberetur. Quòd si post datas pœnas in eadem iterùm crimina prolapsi, grauiori pœna afficimur: quid his sperandũ est, * qui in ipso supplicio in ijsdem sceleribus pertinaciter perseuerant? ** nullo affecti supplicio,* Et qua gratia, inquies, non omnes puniuntur? Etenim multos videmus, & quidẽ scelestissimos, bona corporis valetudine, & prospera fortuna lasciuientes: nolimus propreteà eos admirari, sed deplorare potiùs: quòd enim in hac vita nihil aduersi patiuntur, maioris in futura supplicij est argumentũ. *Peccantium in hac vita prosperitas, cuius argumentum sit.* Hoc & Paulus his verbis significauit: Dum iudicamur à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. *1. Corint. 11.* Hîc enim correctio est, illic supplicium.

20. IDEM homilia vigesimaoctaua in epistolam ad Romanos: Peccatum dęmone peius eijciamus. *Peccatum dæmone peius.* Dęmon siquidem non omninò spoliat regno cælorum: sed subindè fit, vt & prosit modesto ac vigilanti. Peccatum verò omninò excludit: Volũtarius quippe dęmon est peccatum, spontanea insania. *Peccatum est voluntarius dæmon.*

21. RVRSVS homilia quadragesimaprima in Acta Apostolorum: Non est ità magnum, à dæmone liberari,

Peccati grauitas. liberari, vt eripi à peccato. Dæmon non prohibet regnũ cælorũ assequi, licèt cooperetur, inuitus quidem.

22. ITEM homilia de Iona Propheta: Nihil graue æquè & onerosum inuenies, quàm peccatum. & ideò Zacharias plumbo peccatum figurauit: & Dauid naturam eius describens, ait: Iniquitates meæ superauerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me. Zach. 5. Psal. 37.

23. BASILIVS homilia in Psalmum trigesimumtertium: Omni in Christum credenti angelus assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ custodem abigit multa lachrymarũ adspergine dignum ac graueolens peccatum. Peccatũ abigit custodem angelum.

24. AVGVSTINVS in libro expositionis quarundam propositionũ ex epistola ad Romanos, propositione quadragesimasecunda: Quòd autem ait, Venundatus sub peccato: intelligendum est, quòd vnusquisque peccando animam suam diabolo vendit, accepto tanquàm precio dulcedine temporalis voluptatis. Vndè & Dominus redẽptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus. Rom. 7. Peccãtes, diabolo animã vendũt vilissimo precio.

F. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

V

Quæ via ad peccati foueam ducit?

A. Tribus præcipuè[a] gradibus ad peccatum peruenitur: Suggestione, delectatione, consensu.

B. Suggestione quidem hostis, dum nobis praua ingeritur cogitatio, siue tentatio à mundo, carne vel Satana: delectatione autem nostra, dum animo iam nimiùm adlubescit, quod praua suggessit tentatio: demùm, & proprio consensu, dum in peccatum ipsum voluntas allecta consentit deliberatè: Ex quo sanè consensu peccatum iam[b] consummatur, vt hominem non modò immundum, iniquumq́; faciat, & spiritualiter occidat, verumetiam coram Deo gehennæ obnoxium reddat, etiamsi non semper opere perpetretur. Vndè non temerè dictum[c] est illud: In suggestione semen, in delectatione nutrimentum, in consensu perfectionem inesse peccati.

C. Quòd si exactiùs consideremus, qui soleant gradus esse peccati, inprimìs oritur[d] ex suggestione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione consensus, ex consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex consuetudine desperatio, ex desperatione peccati defensio, ex peccati defensione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Hæc est demùm longa illa & horrenda peccatorum catena: hi[e] funes atque compedes, quibus adstrictum hominem Satanas nunc in omne genus malorum, ac tandèm in tartaream abyssum præcipitat infelicissimè. Atque idcircò plurimùm refert, peccatorum gradus eiusmodi atque propagines, nè fallamur atque periclitemur, studiosè discernere & obseruare.

a Aug. li. 1. de serm. Dñi in mõte cap. 23. & lib. 12. de Trinit. ca. 12. Grego. hõ. 16. in euãg. & li. 4. mora. c. 27.

b Iacob. 1. b & ibidèm Beda. Tob. 4. a Rõ. 6 b Matt. 5. d

c Greg. ad interrogationẽ 11. Augustini Cantuar.

d Vide Gregoriũ Magnũ lib. 4. moralium, cap. 27. & Isidorũ lib. 2. de summo bono, cap. 23.

e Pouer. 5. d Psal. 118. h 2. Reg. 22. a Vide Aug. li. 8. confessionum, cap. 5. Gregor. li. 25. Moral. ca. 12.

TESTIMONIA.

Matth. 5. 1. A. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite vigesimotertio: Sanè considerandum est, quòd non dixit, Omnis qui concupiuerit mulierem: sed, Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam: id est, hoc fine & hoc animo attenderit, vt eam concupiscat: quod iam non est titillari delectatione carnis, sed plenè consentire libidini, ità vt non refrænetur illicitus appetitus, sed si facultas data fuerit, satietur. Nam tria sunt, quibus impletur peccatum, suggestione, delectatione, & consensione. Suggestio, siue per memoriam fit, siue per corporis sensus, cùm aliquid videmus aut audimus, vel olfacimus, vel gustamus, vel tangimus: Quo si frui delectauerit, delectatio illicita refrænanda est. Velut cùm ieiunamus, & visis cibis, palati appetitus assurgit, non fit nisi delectatione: sed huic tamen non consentimus, si eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem consensio facta fuerit, plenum peccatum erit. Notum autem Deo in corde nostro, etiam si facto non innotescat hominibus. Ità ergò sunt isti gradus, quasi à serpente suggestio fiat, id est, lubrico & volubili, hoc est, temporali corporum motu: quia & si qua talia phantasmata intùs versantur in anima, de corpore forinsecùs tracta sunt: & si quis occultus præter istos quinque sensus motus corporis animum tangit, est etiam ipse * temporalis & lubricus: & ideò quanto illabitur occultiùs, vt cogitationem contingat, tanto conuenientiùs serpenti comparatur. Tria ergò hæc, vt dicere cœperam, similia sunt illi gestæ rei, quæ in Genesi scripta est, vt quasi à serpente fiat suggestio & quædam suasio: in appetitu autem carnali, tanquàm in Eua, delectatio: in ratione verò, tanquàm in viro, consensio: quibus peractis, tanquàm de paradiso, hoc est, de beatissima luce iustitiæ, in mortem homo expellitur, iustissimè omninò. Non enim cogit qui suadet. Et omnes naturæ in ordine suo gradibus suis pulchræ sunt, sed de superioribus, in quibus rationalis animus ordinatus est, ad inferiora non est declinandum. Nec quisqam hoc facere cogitur, & ideò si fecerit, sine iusta defensione punitur. Non enim hoc committit inuitus. Veruntamen delectatio ante cõsensionem vel nulla est, vel tam tenuis, vt propè nulla sit. Cui consentire, magnum peccatum est, cùm illicita est. Cùm autem quisque consenserit, committit peccatum in corde suo. Si autem etiam in factum processerit, videtur satiari & extingui cupiditas: Sed posteà cùm suggestio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamen adhuc multò minor est, q̃ illa quæ assiduis factis

Tribus impletur peccatũ.

al. * corporalis

Suggestio cõparatur serpẽti, delectatio mulieri, consensus viro.

Illicitæ delectatiõi cõsentire, magnũ peccatũ est.

factis in consuetudinem vertitur. Hanc enim vincere difficilimum est: & tamen etiam ipsam consuetudinem, si se quisque non deserat, & Christianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore superabit: ac sic in pristinam * potestatem atque ordinem & vir Christo, & mulier viro subijcitur. Sicut ergò tribus gradibus ad peccatum peruenitur, suggestione, delectatione, consensione: ità ipsius peccati tres sunt differentiæ, in corde, in facto, in consuetudine, tanquàm tres mortes. Vna quasi in domo, id est, cùm in corde cōsentitur libidini: altera iam prolata quasi extra portã, cùm in factum procedit assensio: tertia, cùm vi consuetudinis malæ tanquàm mole terrena premitur animus, quasi in sepulcro iam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitâsse, quisquis Euangelium legit, agnoscit. Et fortaßè considerat, quas differentias habeat etiam ipsa vox resuscitantis, cùm alibì dicit: Puella, surge. Et alibì: Iuuenis, dico tibi, surge. Alibì, Infremuit in spiritu, & fleuit, & rursùs fremuit, & pòst deindè voce magna exclamauit: Lazare, veni foràs.

al.* pacem

Matth.9. Luc.7. Ioan.11.

2. IDEM libro duodecimo de Trinitate, capite duodecimo: Cùm huic intentioni mẽtis, quæ in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officium ratiocinandi viuacitate versatur, carnalis ille sensus vel animalis ingerit quandam illecebram fruendi se, id est, tanquàm bono quodam priuato & proprio, non tanquàm publico atque communi, quod est incommutabile bonum: tunc velut serpens alloquitur fœminam: huic autem illecebræ consentire, de ligno prohibito manducare est. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superioris verò authoritate consilij ità membra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma peccato: sic habendum existimo, velut cibum vetitum mulier sola comederit. Si autem in cōsensione malè vtendi rebus quæ per sensum corporis sentiuntur, ità decernitur quodcunque peccatum, vt si potestas sit, etiã corpore compleatur, intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum nō solùm cogitandum suauiter, verùm etiam efficaciter perpetrandum mente decerni, nisì & illa mentis intentio, penès quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & seruiat. Nec sanè cùm sola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & voluens libenter, quæ statìm vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandum non est esse peccatum, sed longè minus, quàm & si opere statuatur implendum. Et ideò de talibus quoquè cogitationibus venia petenda est, pectusq; percutiendum, atque dicendum: Dimitte nobis debita nostra: faciendum quoquè quod sequitur, atque in oratione iungendum, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideò si sola mulier cibum edisset illicitum, sola vtiquè mortis supplicio plecteretur: ità dici potest in homine vno, si delectationibus illicitis à quibus se continuò deberet auertere cogitatio, libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tantùm suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierem sine viro posse damnari: absit hoc credere. Hæc quippe vna persona est, vnus homo est, totusq; damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittuntur.

Serpens quãdo alloqtur fœminam.

Mãducare de ligno vetito.

Dare viro simul edendũ.

Voluntaria oblectatio in cogitatione illicita peccatum est.

Matth.6.

Propter solã volũtatẽ oblectãdi se illicitis cogitationibus, damnamur.

Vide S. Thō. 12.q.74.art.8.

3. GREGORIVS homilia decimasexta in Euangelia: Sciendũ nobis est, quia tribus modis tẽtatio agitur, suggestione, delectatione, & consensu. Et nos cùm tentamur, plerunquè in delectationẽ aut etiam in consensum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobisipsis etiam gerimus vndè certamina toleramus.

Tribus modis peragitur tentatio.

Deus verò qui in vtero virginis incarnatus, in mundum sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. Tentari ergò per suggestionem potuit, sed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atq; ideò omnis diabolica illa tentatio foris, non intùs, fuit.

Matth.4.

4. IDEM libro quarto Moraliũ, capite vigesimoseptimo: Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor consummatur in opere. In corde nanque suggestione, delectatione, consensu, & defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersariũ, delectatio per carnem, consensus per spiritũ, defensionis audacia per elationẽ. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, extollit, & deijciendo eleuat, sed grauiùs eleuãdo supplantat. Vndè & illã primi hominis rectitudinem antiquus hostis his quatuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eua delectata est, Adam consensit: qui etiam requisitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc verò in humano genere quotidiè agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suadet, quia occultus hostis mala cordibus hominum latẽter suggerit: Eua delectata est, quia carnalis sensus, ad verba serpentis mox se delectationi substernit: Consensum verò Adam mulieri præpositus præbuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando à veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequiùs obduratur. Eisdem etiam quatuor modis, peccatum consummatur in opere. Priùs nanque latens culpa agitur: postmodùm verò etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc & in consuetudinem ducitur: ad extremum verò vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur.

Serpẽs suadet. Eua delectatur. Adã cōsentit.

Gradus per quos descendit peccator ad profundũ.

1. B. IACOBI primo: Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

2. BEDA in primum caput Iacobi: Tribus modis tentatio agitur: suggestione, delectatione, consensu. Suggestione hostis, delectatione autem, vel etiam consensu, nostræ fragilitatis. Quòd si hoste suggerente delectari aut consentire peccato nolumus, tentatio ipsa nobis ad victoriam prouenit, qua coronam vitæ mereamur accipere. Si verò & hostis suggestione paulatìm à recta intentione abstrahimur, & vitio incipimus illici, delectando quidem offendimus, sed necdùm lapsum mortis incurrimus. At si delectationem concepti corde facinoris, etiam partus prauæ sequitur actionis, nobis iam mortis reis, victor hostis abscedit. Quod vt adstruamus exemplis, tentatus èst Ioseph verbis Dominæ, sed quia concupiscentiam libidinis non habuit, suggestione tantùm, non etiam delectatione vel consensu, tentari potuit: ideò victor euasit. Tentatus est Dauid visu vxoris alienæ, & quia necdùm carnis appetitum vicerat, à concupiscentia sua abstractus & illectus est. Atque vbì conceptum scelus perfecit, reatum mortis etiam proprio ore iudicatus incidit, quam tamen pœnitendo euasit. Tentatus est Iudas per philargyriam, & quia erat auarus, ab ipsa sua concupiscentia abstractus & illectus, ad interitum consentiendo décidit. Tentatus est Iob multipliciter: sed quia nec possessiones, nec salutem corporis diuino amori præposuerat, tentari quidem suggestione hostili potuit, sed consentire vel saltem delectari peccato nullatenùs valuit. Quod ergò dicitur, Peccatum cùm consummatum fuerit, generat mortem: respicit econtrariò ad hoc, quod suprà dictum est de eo qui suffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Sicut enim ille qui tentatus superat, præmia vitæ meretur: ità nimirùm qui concupiscentijs suis illectus, à tentatione superatur, meritò ruinam mortis incurrit.

Tribus modis agitur tentatio.

Gen.39.

2.Reg.11.

2.Reg.12.

Matth.26.

Iob 1.& 2.

Iacobi 1.

3. TO-

3. TOBIAE quarto: Caue nè aliquādo peccato cōsentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.
4. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis cōcupiscentijs eius.
5. MATTHAEI quinto: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.
6. GREGORIVS Magnus in responsione ad vndecimam interrogationem Augustini Cantuariensis Archiepiscopi: Tribus modis impletur omne peccatū, videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia cùm primam culpam serpens suggessit, Eua velut caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem, & cōsensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mēte, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodò perpetratum non est. Cùm verò caro delectari cœperit, tūc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, In delectatione fit nutrimentum, In consensu perfectio. Et sępè contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cùm caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vndè & ille cælestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quę est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat. Quapropter & captiuus erat, & captiuus non erat, & pugnabat. Igitur legi mentis, lex quæ in membris est, repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Eccè itaque homo est, vt ità dixerim, & captiuus, & liber: Liber, ex iustitia quam diligit: captiuus, ex delectatione quam portat inuitus.

Tribus modis impletur peccatum.

Consensione perficitur peccatum.

Rom. 7.

1. C. GREGORIVS Magnus libro quarto Moralium, capite vigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, A. testimo. quarto.
2. ISIDORVS Episcopus, libro secundo de summo bono, capite vigesimotertio: Istis fomitibus quasi quibusdam gradibus coalescit omne peccatum. Cogitatio nanque praua delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem: sicq; his vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorum tenetur adstrictus: ità vt ab ea euelli nequaquàm valeat, nisi diuina gratia manum iacentis appræhendat. Peccatum admittere, cadere est in puteum: consuetudinem verò peccādi facere, os putei est coangustare, nè is qui cecidit, valeat exire. Sed interdùm etiam tales Deus liberat, dum eorum desperationem ad conuersionem libertatis commutat. Ipso enim miserante peccata dimittuntur: quo protegente fit, nè in deterius peccando eatur. Nequissimum est peccare, peius est peccandi consuetudinem facere. Ab illo facilè, ab hoc cum magno labore resurgitur, dum malæ consuetudini repugnatur. Malè agendi cōsuetudinem, recessum esse Propheta asserit in profundum, cuius vsu quasi quadam lege homo tenetur adstrictus, vt etiam quando non vult, peccatum admittat. A lapsu verò citò resurgere, non est in profundum ire. Apostolus legem peccati dicit esse in membris suis, quæ lex consuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cùm volumus discedimus: quia iam necessitatis vinculo per consuetudinem retinemur.

Gradus peccatorum.

Catena vitiorum.

Peccandi cōsuetudo.

3. PROVERBIORVM quinto: Iniquitates suę capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.
4. PSALMO cētesimo decimooctauo: Funes peccatorum circumplexi sunt me.
5. SECVNDI Regum vigesimosecundo: Funes inferni circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis.
6. AVGVSTINVS libro octauo confessionum, capite quinto: Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & indè mihi catenam fecerat, & cōstrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam sibimet innexis, vndè catenam appellaui, tenebat me obstrictum dura seruitus. Et post nonnulla: Frustrà condelectabar legi tuæ secundùm interiorem hominem, cùm lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in legē peccati, quæ in membris meis erat. Lex enim peccati, est violentia cōsuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.

Catena peccatorum.

Rom. 7. Lex peccati est violentia cōsuetudinis.

7. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium, capite duodecimo: Omne peccatū quod tamen citiùs pœnitendo nō tergitur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatū & pœna peccati: Peccatum nanque quod pœnitētia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit.

Peccatū vnū trahit ad aliud.

VI

Quomodò peccata facilè deuitantur?

A. Primùm quidem, si quę peccatis mala & pericula succedant, prouideamus: deindè, si illorum initijs prauisque suggestionibus, quibus ad peccandum facilè solicitamur, statìm [a] occurramus atque repugnemus fortiter: postremò, si [b] virtutes peccatis contrarias exercitare nitamur, CHRISTO in his omnibus auxiliante.

B. Monet igitur Ecclesiasticus, [c] *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Vndè diuinum etiam oraculum pronunciat: [d] *Nónne si benè egeris, recipies? si autem malè, statim in foribus peccatum aderit: sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Atque hìc locum habet armatura [e] spiritualis, qua vult Paulus CHRISTI milites aduersùs peccatum & insidias omnes diaboli esse munitos, vt peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.

a Psal. 136 b Iacobi 4. b 1. Pet. 5. c Bernard. ser. 5. de Quadragesi. 29. ex paruis, & 49. in Cantica.
b Rō. 12. a b c Eph. 4. a e f g Philip. 4. b
c Eccli 18. d
d Gen. 4. a
e Ephes 6. b e Heb. 12. b

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A. PSALMO centesimo trigesimosexto: Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.

2. IACOBI quarto: Subditi estote Deo: resistite autē diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

3. PRIORIS Petri quinto: Aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

4. BERNARDVS in sermone quinto de quadragesima: Magnum discrimen aduersùs diabolicæ fraudis astutias, tam crebros, imò continuos habere conflictus: quem nec videre quidem possumus, & quem nimìs astutum fecerit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ eius. Veruntamen in nobis est si vinci nolumus, & nemo nostrū in hoc certamine deijcitur inuitus. Sub te est ô homo appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Potest inimicus excitare tentationis motū, sed in te est si volueris dare seu negare consensum. In tua facultate est si volueris inimicū tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Eccè enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodò nè consenseris: & quotiens restiteris, totiens coronaberis. Verùtamen negare non possumus, fratres, molesta sunt hæc, & periculosa, sed & in ipso certamine si viriliter resistimus, quædam pia tranquillitas de cōscientia bona nascitur. Credo etiam, si cogitationes istas quàm citò in nobis aduertimus, non patimur remorari, sed in spiritu vehementi animus aduersùs illas excitatur: quoniam inimicus cōfusus abscedet à nobis: non tam libenter ilicò reuertetur.

In nobis est si vinci à diabolo nolumus. Genes. 4.
Quoties resistimus suggestionibus dęmonis, toties coronamur.
Si statim repellantur, nō tā citò reuertetur.

5. ET sermōe vigesimonono ex paruis sermonibus: Tribus modis prouidentur bona coram Deo, cogitatione, affectione, intentione. Nam & cogitatio debet esse sancta, vndè scriptum est: Cogitatio sancta seruabit te, & affectio pura, & intentio recta. Sunt autem tria ista, id est, cogitatio, affectio, intētio, in anima: sed in ea quoquè proprijs singula locis distincta videntur. Nam cogitatio in memoria, affectio in voluntate, intentio in ratione cōsistit. Atque vt eorum vsum ac differentiam clariùs videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tantùm inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nil ei de sanitate sua ex hoc adimitur. Si ergò carni putredo aliqua vel liuidus tumor insederit, iam nō solùm decor corporis, sed salus quoquè turbatur. Quòd si languor forsitan inualescens, cum ipsa carne ossa quoquè medullitùs occupârit, tunc demùm de vita non immeritò poterit desperari. Eodem modo in anima si peccatum suggeritur memorię per cogitationem, nullum tamen prębuerit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensum: fateor quidem, deformitas est, nec audire interim anima illa meretur: Tota pulchra es amica mea. Cæterùm & si næuus est, sed non morbus. Quòd si voluntas quoq; ipsa iam sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis, infirmatur quidem, sed necdùm moritur anima: clamet tamen necessè est: Sana me Domine, & sanabor. Tunc enim mori dicitur, quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionem curuatur. Hoc nempe est peccatum, de quo dicitur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Hunc triplicem gradum deplorat Dauid, ex persona peccatoris, dicens Domino, Expellēdo de paradiso in latā huius seculi euagationē, Cōfirmâsti super me manū tuā. Et quoniā carnalia desideria sunt peccati pœna: Nō est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ. Iam verò vbi robur deest rationis, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Qui rursùm eosdem gradus ex persona iusti decantat dicens: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum. Delectatus enim dicit per volūtatem, exercitatus per rationem. Nè ergò à memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quę solent effluere tanquàm vilis plebs in atrium: ponatur ad eius portam ianitor cuius nomen est recordatio propriæ professionis, vt cùm turpibus sese cogitationibus senserit animus pręgrauari, increpet se, & dicat sibi: Túne hæc debes cogitare qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor iustitiæ debet in se huiusmodi quicquā admittere? decet seruum Christi, amatorem Dei, tale aliquid vel ad modicum meditari? Hęc dicendo excludes fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis. Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria tanquàm in domo domestica familia, statuatur ostiarius qui vocatur recordatio cęlestis patriæ. Hic enim potest prauum desiderium quasi cuneus cuneum expellere, & ipsum qui ait, Eccè sto ad ostium, & pulso, sine cunctatione recipere. Iam verò ad thalamum rationis talis & tam ferox adhibendus est custos qui nemini parcat, sed quicunq; hostis siue clàm siue palàm ingredi præsumpserit, procùl eum arceat: & hic fit recordatio gehennæ. In cæteris siquidem, id est, memoria & volūtate, nō ità est intolerabile, si vel memoria recipiat quādoque vagam cogitationem, vel voluntas impuram affectionem: Hoc verò grauissimum est & omninò damnosum, si vnquàm ratio perdiderit intentionis rectitudinem.

Tribus modis bona prouidentur coram Deo.
Suggestio.
Canticor. 4. Delectatio.
Hiere. 17. Intentio.
Ezechiel. 18.
Psal. 37. Ibidem.
Psal. 76.
Quomodo resistendum suggerenti peccatum.
Contra delectationem peccati.
Apocal. 3. Cōtra intentionē malā.

6. ITEM sermone quadragesimonono in Cantica: Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoq; sananda, non actio condemnanda. Tantùm non illic resideas iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi, qui nō dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendúmve aliquo modo, magìs autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm nō præualet, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur. Quis sanè sapiens hominē damnet, qui à Domino didicit mitis esse, & humilis corde? Absit vt inueniatur expers salutis imitator Saluatoris sponsi Ecclesiæ Domini nostri.

Non sentire, sed cōsentire peccatū est.
Roma. 6.
Matth. 11.

7. AD Romanos duodecimo: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensûs vestri, vt probetis quę sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus q sunt inter vos, non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nō eundem actum habent: ità multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Odientes malum, adhærentes bono. Charitatem fraternitatis inuicèm diligentes. Honore inuicèm pręuenientes, Solicitudine non pigri. Spiritu feruentes, Domino seruientes. Spe gaudētes, In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectantes. Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Idipsum inuicèm sentientes. Non alta sapientes, sed humili-

milibus cõsentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Nulli malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cũ omnibus hominibus pacem habentes. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

Deut 32. Prou. 25.

8. AD Ephesios quarto: Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicèm in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicèm membra. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, iam nõ furetur: magìs autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patiẽti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

9. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est. Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu. De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, siqua virtus, siqua laus disciplinæ, hęc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audîstis, & vidistis in me.

1. B. ECCLESIASTICI decimooctauo.

2. GENESIS quarto, vt in textu.

3. AD Ephesios sexto: De cætero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersùs insidias diaboli. quoniam non est nobis colluctatio aduersùs carnem & sanguinem: sed aduersùs principes & potestates, aduersùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cęlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergò succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparationem Euangelij pacis: in omnibus sumẽtes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tẽpore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me.

4. AD Hebræos duodecimo: Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes.

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS.

I

Quæ sunt peccata præcipuè animaduertenda?

EA nimirùm, quæ dicuntur Capitalia, quòd sint velutì fontes vel capita reliquorum, & è quibus velut ex corrupta radice, pestiferi planè fructus nascuntur, & longa quasi stirpe omnis generis vitia, turpitudines, scandala, damna, corruptelæ, ac pestes humani generis descendunt, & vi magna profluunt.

II

Quot sunt peccata eiusmodi capitalia?

Septem, quæ sic numerãtur: Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, Acedia. Sed vt hæc maximo semper odio persequenda fugiendaque, sic Virtutes septem, quæ peccatis illis opponuntur, summo quidem studio & amore, si vitam animæ quærimus, sunt consectandæ. Superbiæ contraria est [a] Humilitas, Auaritiæ [b] Liberalitas, Luxuriæ [c] Castitas: cum Inuidia pugnat [d] Charitas, Gulæ opponitur [e] Abstinentia, Iræ [f] Patientia: demùm Acediæ Deuotio, [g] seu pia sedulitas, sedulaque pietas aduersatur.

De his Greg. lib. 31. Moral. cap. 31. & Cassianus collatione 5. Item lib. 5. & sequentib.
a Coloss. 3. b
b 2. Cor. 9. b
c Act 24. g
d 1. Cor. 13. b
e Eccli 31. b d
f Hebr. 01. g
g 1. Cor. 15. g

TESTIMONIA.

1. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordię, benignitatem, humilitatem &c.

2. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Necessarium existimaui rogare fratres, vt perueniãt ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic quasi benedictionem, non tanquàm auaritiam. Hoc autem dico, Qui parcè seminat, parcè & metet. & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo: non ex tristitia aut ex necessitate. hilarem enim datorem diligit Deus.

3. ACTORVM vigesimoquarto: Disputante autem illo (Paulo) de iustitia & castitate &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Charitas patiens est, benigna est, &c.

5. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt nõ cùm manducas multùm, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manum tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum. Aequa vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Vinum multùm potatum, irritationem & iram & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multùm potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.

6. AD Hebræos decimo: Patientia vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

III

Quid est Superbia, & quas gignit filias?

a Vide Chrys. hõ. 43. ad po. Antioch. Bernard. de grad. humil. Greg. 34. Moral. ca. 17. & seq. & lib. 23. cap. 7. Prosp. ad Demetr. Isido. de summo bono, lib. 2. cap. 38. Fulgẽt. epist. 3. cap. 16. & 17.
b Greg. li. 31. Moral. ca. 31. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 2. August. epist. 56. Bernard. ser. 3. ex paruis, & ser. 4. de aduentu.
c Deuter. 17. c Sapient. 5. b Matt. 23. c d Prou. 13 b Gen. 49. a Prou. 6. c 1. Tim. 5. b
d Tob. 4. c
e Eccli 10. b Chrysost. homil. 8. in Ioannem.
f Iacobi 4. b 1. Pet. 5. b
g Eccli 10. a
Ibidèm c
Ibidèm b

A. Superbia [a] est inordinatus appetitus excellentiæ, siue intùs lateat in animo, siue extrinsecùs etiam sese prodat.

B. Hæc vitiorum quidem omnium mater, princeps ac [b] regina est: quæ præcipuè infelicem hanc sobolem gignit, [c] Inobediẽtiam, iactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, curiositatem.

C. Vt autem delictum hoc maximum caueatur, Tobias in hunc modum admonet: [d] *Superbiam nunquàm in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim* [e] *initium sumpsit omnis perditio.* Hinc Apostolica illa doctrina: [f] *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Immò si Ecclesiastico credimus, [g] *Odibilis est coram Deo & hominibus superbia. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Quid ergò superbis terra & cinis?*

TESTIMONIA:

1. A CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimatertia ad populum Antiochenum: Quemadmodùm sæui quidem venti, in tranquillum mare delati, totũ ab imo subruunt, vt & arena cum vndis misceatur: sic & ambitio & turpis quæstus animam subeuntes, omnia subuertunt. Excæcat mentis intuitum, præsertim gloriæ furor: nam pecunias quidem contemnere, volenti satìs est facile: honorem autem à multis collatum despicere, multi laboris indiget, magnæ sapientiæ, angelicæ cuiusdam animæ, ipsum cælestis testudinis verticem tangentis. Cogita, cùm gloriam concupiscis quòd eam sis assecutus, & disce finem, & nihil inuenies. Cogita, quantam ea res habeat iacturam, quot & qualibus bonis priuet. Labores quidem sustinebit atque pericula, fructibus autem priuabitur & certaminum præmijs. Cùm aliquid boni faciens cogites, quòd & hominibus oportet ostendere, & solicitus sis vt videatur: cogita quòd Deus videt, & omnem illam extingues concupiscentiam. De terra recede, & ad illud cæleste respicias theatrum. Homines licèt laudauerint, mox tamen accusant vel inuident, vel carpunt: vel si hoc non fecerint, nihil tamen omninò laudato prosunt. Deus tamen non ità, sed gaudet nostra laudans merita. Dixisti rectè, plausúsq; consecutus es? Si adiuti quidem sunt plaudentes, & mutati, & meliores effecti, prioribus abstinuêre malis, verè gaudendum est, non iam collatis laudibus, sed bona mirabilíq; mutatione: si verè laudantes quidem & tumultuantes perseuérant, nullum autem ex plausibus fructum reportant, dolendum magìs est, quoniam hæc eis in iudicium cedunt & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? Si verè quidem sis pius, & tibi nihil conscius sis mali, oportet gaudere, non quoniam videris, sed quoniam es. Si cùm sis, multorum quidem gloriam concupiscis, cogita quòd non hi nobis iudices erunt in illa die, sed qui latentia perfectè nouit. Si verò tibi peccatorum conscius, apud omnes mundus suspicaris, nõn tantùm gaudere non oportet, verùm & dolere, & amarè gemere, diem continuè cogitantem, in quo omnia reuelantur, in quo absconditæ tenebrarum illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, sciens quòd te debitorem cõstituit. Honorem tibi præbet nemo? & in hoc gaudendum est. Non enim cum alijs & hoc tibi Deus improperabit, quòd honore delectatus es. Hoc saltem lucraris, quòd maiori supplicio non eris obnoxius. Anima nanque cupiens honorem & glorificari, non videbit regnum cælorum. Non meus est hic sermo, sed spiritus sancti. Non videbit, licèt virtutem operetur. ait enim: Receperũt mercedem suam. Non prohibeo optare gloriã, sed veram volo gloriam, quæ est à Deo: cuius laus est, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo. In abscondito simus pij, non multi circundati fastu, & ostentatione, & simulatione. Ouis pellem abijciamus, sed potiùs oues efficiamur. Nihil hominum gloria vilius. Dic enim mihi, si paruulorum videas puerorũ multitudinem, lactentium dico, nunquìd ab eis gloriam concupisces? sic erga cunctos homines disponaris propter gloriam. Idcircò cenodoxia dicitur. Nónne vides personas, quas in scena versantes induuntur, quàm sint pulchræ quidem, quàm verò splendidæ, quàm ad extremam pulchritudinis perfectionẽ effictæ? Potes mihi talem adspectum in veritate monstrare? Nequaquàm. Quia vacuæ sunt, & imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen nõ sunt. Similiter & gloria inanis. Cùm nolis gloriam contemnere, dic: Par Deo fio, si contempsero: & statìm contemnes. Non enim potest gloriȩ seruus homo, non omnium seruus esse, & ipsis seruilior mancipijs. Sicut est modestiæ principium ieiunium, id est, fundamentum & constitutio: sic & peccati superbia: & ab

Modus & ratio vanæ gloriæ cupiditatẽ restringendi.

Matth. 6.

Rom. 2.

Nihil hominum gloria vilius.

Omne genus peccati ex superbia nascitur.

ab ea omne peccatum inchoatur. Ex superbia nascitur pauperum despectus, pecuniarũ concupiscentia, amor principatus, multæ desiderium gloriæ. Elatus, etiam nec à maioribus, nedùm ab inferioribus, cõtumeliam pati sustinet: qui verò cõtumelia non tolerat affici, neque malè pati sustinebit. Qui nouit quòd Dei filius se tantum humiliauit, nõ extollitur. Si Deus contritum diligit spiritum, econtrà superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: nullum itaque malum par elationi: hominem reddit dæmonem, cõtumeliatorem, blasphemum, periurum: cædes facit & homicidia cupere. Elatus, semper in doloribus viuit, semper indignatur, semper mœret. Nihil est quod eius possit explere libidinem: si vel regẽ viderit supplicantem & adorantem, non est satiatus, sed magìs accensus. Sicut enim auari quanto plura ceperint, tanto pluribus egent: itidèm & superbi, quanto maiori funguntur honore, tanto plus concupiscũt. Iam naturæ terminos transcenderunt curiosi, & superflua satagentes, quantumcunque passi fuerint, non sistunt. Igitur quomodò superbiam extinguere possumus? Si Deum agnoscamus. Nam si ex ignorantia Dei nascitur, cùm ipsum agnouerimus, expellitur omnis insolentia. Cogita gehennam, cogita multo meliores te: cogita quòd Deo pœnas debeas. Sed non potes ista facere, es imbecillior: cogita præsentia, ipsam humanã naturam, quàm nihil sit homo. Cùm videris in foro mortuum efferri, orphanos sequentes filios, vxorem viduam plangentem, præsentium rerum vilitatẽ cogita, & quòd ab vmbra somnijsque nihil differunt. Sed non vis hoc: at cogita prædiuites in bellis temerè pereuntes: magnatũ & illustrium domos considera nunc solo prostratas: cõsidera quantum potuerunt, & nũc nec eorum quidem memoria remanet. Per singulos enim dies, si velis, horũ exempla reperies, magistratuum successiones, proscriptiones diuitum. Cogita cùm dormis, quo sis dignus: nónne vel minima bestia te posset interimere? Multis enim à tecto frequenter illata breuis bestiola vel oculum eruit, vel alicuius alterius periculi causam attulit.

Psal. 50. 1. Pet 5. Hominẽ reddit dæmonẽ.

Superbia quomodò comprimatur.

2. BERNARDVS in tractatu de gradibus humilitatis, hos duodecim enumerat superbiæ gradus: Curiositatem, Leuitatem animi, Ineptam lætitiam, Iactantiam, Singularitatem, Arrogantiam, Præsumptionem, Defensionem peccatorum, Simulatam confessionem, Rebellionem, Libertatem peccandi, Cõsuetudinem peccandi.

3. GREGORIVS libro trigesimoquarto Moralium, capite decimoseptimo: Notãdum quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublimè videre describitur: quia videlicet cordis superbia cùm exteriùs vsque ad corpus extenditur, priùs per oculos iudicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, & quo se deprimunt, altiùs extollunt. Nisì enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostẽderet, nequaquàm Deo Psalmista dixisset: Populum humilem saluum facies, & oculos superborũ humiliabis. Et paulò pòst: Vt Leuiathan iste in cunctis quæ superiùs dicta sunt, caderet: sola se superbia perculit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos aresceret, nisì per hanc priùs in radice putruisset. Scriptum est nanque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit. Et post pauca: Sicut enim inferiùs radix tegitur, sed ab illa rami extrinsecùs expanduntur: ità se superbia extrinsecùs celat, sed ab illa protinùs aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicũ prodirent, nisì hæc mentem in occulto constringeret. Hæc est quæ Leuiathan istius sensum feruescere sicut ollam facit. Vndè & humanas mentes in quodam feruore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter concussi animam euertat, ostendit. Intùs nanque priùs ebullit in elatione, quod forìs postmodùm spumat in opere.

Iob 41. Psal. 17. Eccli 10.a Vitiorum radix superbia.

4. ET capite decimooctauo: Alia vitia eas solummodò virtutes impetunt, quibus ipsa destruuntur: vt videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquàm vnius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, & quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit. Et paulò pòst: Quisquis verò eius in se tyrannidem captiua mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quòd clauso cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab alijs benè geruntur, displicent: & sola ei quæ ipse vel prauè egerit, placent. Semper aliena opera despicit, semper miratur quæ ipse facit.

Supbia omnibus virtutibus aduersatur.

Iudicij æquitatẽ peruertit

5. ITEM capite vigesimo: Cunctis superba apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos verò alios importuna: ad ea quæ facere & debet & præualet, ignaua: ad ea autem quæ facere nec debet, nec præualet, parata. Hæc in eo quod spontè non appetit, nulla exhortatione flectitur: ad hoc autem, quod latenter desiderat, querit vt cogatur: quia dum metuit ex desiderio suo vilescere, optat vim in ipsa sua voluntate tolerare.

Externi mores & gestus superborum.

6. CAPITE vigesimosecundo: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis, nõ solùm visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irrisionũ opprobria, passionumque tormẽta tolerauit, vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus.

7. CAPITE vigesimotertio: Quia igitur redemptor noster corda regit humilium, & Leuiathan iste rex dicitur superborum, apertè cognoscimus quòd euidentissimum reproborum signum, superbia est: at contrà, humilitas, electorum. Cùm ergò quam quisque habeat, cognoscitur: sub quo rege militet, inuenitur.

Iob 41. Euidentissimum reproborum signũ est superbia.

8. IDEM libro vigesimotertio Moralium, capite septimo: Quatuor sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cùm bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si sibi datum desupèr credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certè cùm iactant se habere quod non habent, aut despectis cæteris singulariter videri appetunt habere quod habent. A semetipso enim bonum se habere iactabat, cui per Apostolum dicitur: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursùm, nè dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet, dicens: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, vt nè quis glorietur. Qui etiam de semetipso ait: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum. Quibus verbis apertè declarat, quòd gratia non pro meritis tribuatur, dum ex seipso docuit, & quid de malitia meruit, & quid de beneuolentia accepit. Rursùm nonnulli iactant se habere, quod non habent, sicut diuina voce per Prophetam de Moab dicitur: Superbiam eius & arrogantiam eius ego nóui, & quòd non sit iuxta eum virtus eius. Et sicut Angelo Ecclesiæ Laodiceæ dicitur: Quia dicis quòd diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Rursùm nonnulli, despectis cæteris, videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Vndè & Pharisæus idcircò de templo absque iustificatione descendit: quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. Sancti quoquè Apostoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, cùm elati dicerent: Domine, in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: nè de hac

Species superbiæ quatuor.

Prima. 1. Cor. 4. Secunda. Ephes. 2. 1. Tim. 1. Tertia. Hierem. 48. Apoc. 3. Quarta. Lucæ 18. Lucæ 10.

hac miraculorum singularitate gauderent, ilicò eis respondit Dominus, dicens: Videbam Satanam velut fulgur de cælo cadentem. Ipse quippe singulariter elatus dixerat: Super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis: similis ero Altissimo. Et mirè Dominus vt in discipulorum cordibus elationẽ premeret, mox iudicium ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: vt in authore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebrò humanus animus labitur: vt id quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ viciniùs appropinquat: quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior cæteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, & Altissimi similitudinem superbè appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere.

Esaiæ 14.

Superbiæ quarta species hominem diabolo similem facit.

9. PROSPER Regiensis Episcopus in epistola ad virginem Demetriadem: Si quis est, qui aliqua se habere existimat bona, quorum nõ Deus largitor sit, sed ipse sibi author existat: manifestum est, hunc non Dei spiritum habere, sed mundi, & de illa secularis sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Inter omnes lapsus hominũ, inter omnia commissa peccantium, nulla est grauior quàm superborum ruina, maximè cùm ipsa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate excellentiæ singularis omnibus appetunt anteferri: aliter verò intumescunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici virtute contendunt, & spem suam à Domino auferunt, atque ad se transferũt, vt adimpleatur in eis quod scriptum est: Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & à Domino discedit cor eius. Hæc superbia à diabolo sumpsit exordium: qui quoniam sua quam à creatore acceperat, potentia & dignitate sibi placuit, seque authoris sui gloriæ comparauit, cum ijs angelis, quos in consensu impietatis suæ traxerat, à cælesti sublimitate deiectus est. Et ideò primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis per mendacia venenata persuasit, vt meliores se futuros putarent, si in libertate sui arbitrij prosilirent, quàm si in legis datæ custodia permanerent. Siue itaque in lapsu diaboli, siue in præuaricatione hominis, initium peccati superbia est: quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum significat appetitum, qui & suam mensuram concupiscat excedere, & non dignetur diues esse nisi proprijs: tanquàm habeat hoc simile Deo, vt bonorum suorũ ipse sibi fons, ipse sibi sit copia. Et paulò pòst: Quia inter vitia aut nulla est, aut rara iactantia, & facilè spernitur qui de opprobrio gloriatur: malum superbiæ maximè virtutibus est cauendum, quia nullis opportuniùs insidiatur, quàm quibus laus iusta debetur. Multi enim seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs & concupiscentijs, omniumque illecebrarum incentiua domuerunt, non damnis victi, non persecutionibus fracti, non prosperitatibus deprauati, mundum istum nec dilexêre obsequẽtem, nec timuêre terrentem. Tantam itaque firmitatem, & tam sublime propositum qua impugnatione diabolus posset adoriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & indè nouissimè instrueretur tentatio, vndè nocuit prima deceptio? Non itaque desidiosis & tepidis, neque inertibus & incultis, sed magis quibusdam animis sedulis & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepsit humanam: & quos impulsione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidijs. Sed solicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet, dicens: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quanto ergò excellentiùs in mandatis Dei quique proficiunt, tanto maiores habent causas formidinis & tremoris: nè de ipsis probitatis augmentis mens sibi conscia, & laudis auida, in superbiæ rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Si ergò omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit: nihil magìs fugiendum est, quàm appetitus huius concupiscentiæ: quæ virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cùm aliæ cupiditates ea tantùm bona, quibus aduersantur, imminuant: hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cùm itaque totius superbiæ generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat: hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur ijs, quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauiùs corruunt, gaudet princeps superbiæ, eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Et post pauca: Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum superba defensio, possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & sæua supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit, excipiat.

Omnis boni author Deus agnoscẽdus.

1.Cor.1. Isa.29. & 33. iuxta LXX.

Nulla grauior q̃ superborum ruina.

Hierem.17.

Esaiæ 14.

Genes.3.

Superbia virtutibus & ijs qui virtute præditi sunt, maximè insidiatur.

Philip.2.

Superbia omnia bona corrumpit.

10. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite trigesimooctauo: Omnis peccans superbus est, eò quòd faciendo vitia, contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergò initium omnis peccati, superbia: quia nisi præcesserit mandatorum Dei inobedientia, transgressionis non sequitur culpa. Omnis superbia tanto in imo iacet, quanto in altum se erigit: tantoque profundiùs labitur, quanto excelsiùs eleuatur. Qui enim per propriam attollitur superbiam, per Dei iustitiam inclinatur. Qui inflantur superbia, vento pascuntur. vndè & Propheta: Omnes, inquit, pastores tuos pascet ventus, hoc est, superbus spiritus. Qui de suis virtutibus superbiunt, ex ipsis iudicandi sunt operibus, quibus pro virtutibus vtuntur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuerà sine humilitate virtus quælibet & sine charitate, in vitio deputatur. Superbia sicut origo est omnium criminum, ità ruina cunctarum virtutum. Ipsa est enim in peccato prima, ipsa in cõflictu postrema. Hęc enim prima aut in exordio mentem per peccatũ prosternit, aut nouissimè de virtutibus eijcit. Indè & omnium peccatorum est maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibì cadit superbia, vbì & nascitur, vt non sit superbis aliud culpa, aliud pœna, sed ipsa culpa sit illis & pœna. De superbia nascitur arrogantia, non de arrogantia nascitur superbia. Nam nisi præcesserit occulta elatio mentis, non sequitur aperta iactantia laudis. Ità ergò in culpa præponitur superbia arrogantiæ, sicut præfertur ex origine. Vtilius est arroganti in quocunque vitio labi, & humilem, post casum, Deo fieri, quàm per elationem superbire, grauioremque ruinam & damnationem per superbiam sumere.

Omnis peccans, superbus est. Eccli 10.

Hierem.22.

Ruina est omniũ virtutũ, superbia.

11. FVLGENTIVS Epistola tertia ad Probam de virginitate, capite decimosexto: Superbia ideò initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipsa tanquàm de radice pullulare monstretur: quæ multiplici modo miseris inferens mortem, publico certamine carnales deijcit: spiritales verò, si quos incautos inuenerit, occultiore conflictu prosternit. Quis enim nesciat fornicarios, idolis seruientes, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, superbas aduersùs Deum ceruices erigere,

Eccli 10. Superbia cur dicatur omnis peccati initium.

gere, & nequissimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conspectu hominum superbia tanquàm suos demonstrat hostes, & intrinsecùs habet nequissimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iustitia fallaciter ostendatur. Hos Dominus noster sic increpat: Vos estis, qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra. Quos vt superbos euidenter ostenderet, sequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Dominum. Ad eos etiam qui sub Christiana professione viuunt, & Christi pręcepta manifestè peccando contemnunt, sic ipse Christus loquitur: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoquè doctor his verbis obiurgat: Confitentur se nôsse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid potest fides saluare eum? Humilitas ergò (quam docuit Christus, dicens: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.) non in sola consistit fide, sed in fide simul & opere. Nam scriptum est: Quia & dæmones credunt & contremiscunt, qui tamen Deo humiles non sunt. Vndè etiam Apostolus Paulus asserit, quia sapientia carnis inimica est Deo. Legi enim Dei non subijcitur, nec enim potest. Quæ sapientia, secundùm Iacobi sententiam, non est desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica.

Hypocritarũ superbia. — Lucæ 16. — Lucæ 6. — Tit. 1. — Iacobi 2. — Humilitas non in sola fide consistit. — Matth. 11. — Iacobi 2. — Roman. 8. — Iacob. 3.

12. ET capite decimoseptimo: Manifesta igitur superbia deprændenditur, cùm manifestè peccatur. Attamen cùm fuco iustitiæ iniquitas tegitur, illa superbiæ pestilentia venenosiùs serpit, illa periculosiùs irrepit: cùm ab his qui iustitiæ studium gerunt, vel aliorum vita tanquàm indigna despicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus assignatur. Illa deniquè superbia, qua cæteri ab his qui sibi iusti videntur, velut peccatores despiciuntur, in Pharisæo condemnatur. Sicut enim sanctus Euangelista testatur, dicens: Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tanquàm iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, vt orarent, vnus Pharisæus, & alter publicanus &c. In conspectu iudicis misericordis & iusti, non est accepta superba iactatio bonorum operum, sed humilis confessio peccatorum. Illi etiam qui virtutem bonæ voluntatis aut bonæ operationis suis nituntur superbè viribus assignare, ab Apostolo taliter denotantur: Quia ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. In sua igitur iniustitia profectò deficit, qui iustitiæ Dei superba colla non subijcit. In his itaque quatuor superbiæ generibus, quibus diabolus velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miserorum quibus insidet, mortifero cursu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perspicit, alijs duobus animas deijcit, quas de carne volare cognoscit. Istas captiuat delectatione vitiorum: illas circunuenit elatione virtutum. Illarum sic virginitatem præripit, vt se fornicari non dubitent: istas sic constuprat & maculat, vt se conculcari non æstiment.

Manifesta & occulta superbia. — Lucæ 18. — Roman. 10. — Quatuor superbiæ genera.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: Ipsa vitiorum regina superbia cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud septem principalibus vitijs, quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubiò importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quod meliùs ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, vt possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali, superbia est: de qua, scriptura attestante, dicitur: Initium omnis peccati est superbia. Primæ autem eius soboles, septem nimirùm principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet, inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his superbiæ vitijs nos captos doluit, idcircò redemptor noster ad spiritale liberationis prælium, spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor suî, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Quia ergò septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, cùm ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet septem, quinque spiritalia, duóque carnalia sunt. Sed vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima nanque superbiæ soboles, inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirùm dum vani nominis potentiam appetit, nè quis hanc alius adipisci valeat, tabescit. Inuidia quoquè iram generat, quia quantò interno liuoris vulnere animus sauciatur, tantò etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quasi dolens membrum tangitur, idcircò oppositæ actionis manus velut grauiùs pressa sentitur. Ex ira quoquè tristitia oritur: quia turbata mens quo se inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cùm dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hanc nisi ex perturbatione subsequens mœror pascit. Tristitia quoquè ad auaritiam deriuatur: quia dum confusum cor, bonum lætitiæ in semetipso intùs amiserit, vndè consolari debeat, foris quærit: & tantò magis exteriora bona adipisci desiderat, quantò gaudium non habet, ad quod intrinsecùs recurrat. Post hæc verò duo carnalia vitia, id est, ventris ingluuies & luxuria, supersunt. Sed cunctis liquet quòd de ventris ingluuie luxuria nascitur.

Vitiorum regina superbia. — Radix cuncti mali superbia. — Eccli 10. — Omnia capitalia vitia oriuntur ex superbia. — Filiæ inanis gloriæ siue superbiæ speciatim acceptæ. — Filiæ inuidiæ. — Iræ filiæ. — Acediæ filiæ. — Auaritiæ filiæ. — Gulæ filiæ. — Luxuriæ filiæ. — Inter capitalia vitia quędam sunt carnalia, quædã spiritalia. — Quo ordine ex se mutuò generentur.

2. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite secundo: Scriptura diuina immobilem sententiam protulit, dicens: Initium, inquit, omnis peccati superbia. Quid potest apertiùs, quid probabiliùs dici? Initium, inquit, non alicuius, sed omnis peccati, superbia: vt euidenter ostenderet, quòd ipsa sit peccatorum omnium causa: quoniam non solùm peccatum est ipsa, sed etiam nullum peccatum fieri potuit, potest, aut poterit sine ipsa. Siquidè nihil aliud omne peccatum, nisi Dei contemptus est, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei nulla res alia persuadet hominibus, nisi superbia, quæ etiam in ipso diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit causa. Deniquè & ipse sciens se per superbibiam de cælestibus corruisse, & in hũc caliginosi aëris carcerem trusum, homini subuertendo, quem Deus fecerat sine vllo peccato, vitium persuasit serpentina calliditate superbiæ: certus, quòd recepta superbia, quæ est malorum omnium causa, facilè iam peccata omnia, quæ non nisi superbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc est, quòd idem primus homo superbi spiritus elatione corruptus, omnem posteritatẽ suam, quæ in illo radicaliter fuit, necessitati corruptionis ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis & mortalis effectus, corruptibiles mortalesq; generaret, atque

Eccli 10. — Superbia omnium peccatorũ causa. — Esaiæ 14. — Lucæ 10. — Genes. 3.

ità quod in illo egerat punienda superbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam possumus peccato resistere, sicut ille potuit.

3. AVGVSTINVS epistola quinquagesimasexta ad Dioscorum: Nisi humilitas omnia, quæcunque benè facimus, & præcesserit, & comitetur, & consecuta fuerit, & proposita quam intueamur, & apposita cui adhæreamus, & imposita qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu superbia: vitia quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, nè illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur.

Humilitas quàm necessaria sit.

4. BERNARDVS sermone tertio ex paruis sermonibus: Est superbia cordis, superbia oris, superbia operis, superbia habitus. Superbia cordis est, quando homo in oculis suis magnus est. Contra quam sapiens orat, dicens: Extollentiam oculorum meorum nè dederis mihi. Et alibi: Væ qui sapiêtes estis in oculis vestris. Superbia oris vel linguæ, quæ & iactantia dicitur, est quando homo non solùm magna de se sentit, sed etiam loquitur. Vndè psalmista: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, & linguam magniloquam. Superbia operis est, quando homo exteriori quadam superbia, vt magnus appareat, agit. De qua idem psalmista ait: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam. Superbia habitus est, quando homo, vt gloriosus videatur, preciosis se ornat vestibus. Vndè Paulus: Non in veste preciosa. Et Dominus: Qui mollibus vestiuntur, in domibus regũ sunt, vbi superbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ pestis, à Domino rationali animæ sunt posita, locus, corpus, têtatio diaboli, prędicatio Christi, & eius conuersatio. Locus, quia exilium: corpus, quia onerosum: tentatio, quia inquietat: Christi prædicatio, quia ædificat: & eius conuersatio, quia informat. His quasi quinque sensibus Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim anima vita est corporis, ità Deus vita est animæ: & sicut corpus mortuum est, quod per quinque sensus ab anima non vegetatur, ità anima mortua est, quæ per hæc à Domino non humiliatur.

Quadruplex superbia. Cordis. Eccli 23. Esaiæ 5. Oris. Psal. 11. Operis. Psal. 100. Superbia habitus. 1 Timot. 2. Matth. 11. Quinque remedia côtra superbiam.

5. IDEM sermone quarto de aduêtu Domini: Vtile est abscondere magis quàm ostentare, si quid habemus boni: sicut & mendici cùm eleemosynam petũt, non preciosas vestes ostendunt, sed seminuda membra aut vlcera, si habuerint, vt citiùs ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille seruauit multò meliùs Pharisæo: & ideò descêdit iustificatus ab illo, id est, præ illo. Et post pauca: Propter quod & dicebat: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Considera sanè in his verbis, quoniam humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hîc dicitur cordis. Priore cognoscimus quòd nihil sumus: & hanc discimus à nobisipsis & ab infirmitate propria: posteriore calcamus gloriam mundi: & hanc ab illo discimus, qui exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens: qui etiam quæsitus in regnum, fugit: quæsitus ad tanta opprobria, & ignominiosum supplicium crucis, spontè obtulit semetipsum.

Pulchra similitudo. Matth. 11. Duplex humilitas. Philip. 2.

6. DEVTERONOMII decimoseptimo: Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israël: cunctusq; populus audiens, timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.

7. SAPIENTIAE quinto: Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transiêrunt omnia illa tanquàm vmbra, & tanquàm nuncius præcurrens, &c.

8. MATTHAEI vigesimotertio: Qui maior est vestrûm, erit minister vester. Qui autem se exaltauerit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ à foris pârent hominibus speciosa, intùs verò plena sunt ossibus mortuorum & omni spurcitia. sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti, intùs autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.

9. PROVERBIORVM decimotertio: Inter superbos semper iurgia sunt.

10. GENESIS quadragesimonono: Maledictus furor eorum, quia pertinax.

11. PROVERBIORVM sexto: Sex sunt quę odit Dominus, & septimum detestatur anima eius: Oculos sublimes, Linguam mendacem, Manus effundentes innoxium sanguinem, Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes veloces ad currendum in malum, Proferentem mêdacia testem fallacem, Et eum qui seminat inter fratres discordias.

12. PRIORIS ad Timotheum quinto, repræhendens Apostolus viduas quasdam adolescêtiores: Non solùm (inquit) ociosæ, sed & verbosæ & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

1. C. TOBIAE quarto, 2. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

3. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in Ioannem: Cùm Domino eiusdem sis reus criminis, eúmque offenderis, alienis commodis doles & superbis, tanquàm tibi soli sit obnoxius cui gratiam largiatur: hoc profectò non inuidiæ tantùm & arrogantiæ, sed vltimæ dementiæ est, & quantumuìs grauissimis dignum supplicijs. Superbiam nanque malorum omnium in te plantâsti radicem. Idcircò sapiens principium eam peccati, hoc est, radicem fontémque & matrem appellauit. Per hanc primus homo à beata illa paradisi sede deiectus est, per hanc qui eum decepit diabolus à tantæ dignitatis fastigio décidit. Quare cùm versutus ipse atque scelestus huius peccati naturam vimq; intelligat, quòd ex ipso etiam cælo possit creaturam deijcere, hanc viam aggressus est. Cùm Adam è tanta gloria deturbauit, quippe cùm Deo similem eum futurum polliceretur, superbia extulit, & ad ima præcipitem deuoluit. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit. Nihil tam facilè in gehennam intrudit quàm superbiæ insania, sub qua omnis nostra vita immunda est, quanuìs pudicitia, virginitate, ieiunio, orationibus, eleemosyna, quanuìs omni deniquè virtute præstemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis superbus. Coërceamus ergo hanc animi elationem, hunc fastum penitùs tollamus, si mundi esse, & eo, quod diabolo paratum est, supplicio volumus liberari. Quòd enim superbus, eodem quo diabolus cruciatu damnetur: audi Paulum: Non neophytum, nè in iudicium íncidat, & in laqueum diaboli. Quod in iudicium? quem in laqueum? in eandem damnationem, & in idem supplicium. Quonam igitur pactò hoc euitare discrimen poteris? si tecum eius naturam, multitudinem scelerum, tormentorum magnitudinem, & eorum, quæ in hac vita pulchra videntur, fluxum, imbecillitatémque nihil à fœno differentem & vernis floribus languidiorem reputabis. Si hæ frequenter animo insederint cogitationes, & eorum qui rectè vixerint, meminerimus: nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occasionem vllam, aut causam qua nos oppugnet, inuenerit.

Eccli 10. Esaiæ 14. Geneſ. 3. Nil tam alienum à Dei amore hominem reddit atque superbia. 1. Timo. 3. Superbia quomodò vitari possit.

4. IACOBI quarto, 5. PRIORIS Petri quinto, 6. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

IIII

Quid est Auaritia, & quarum filiarum mater?

A. Auaritia[a] est habendi appetitus inordinatus. Auarus enim rectè iudicatur, non solùm qui rapit, sed etiam qui concupiscit aliena, vel cupidè seruat sua.

B. Filiæ[b] sunt huius pessimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, immisericordia, seu inhumanitas, & cordis durities.

C. Damnat hoc vitium Apostolus,[c] vt idolorum seruitutem dixerit: ac præterea ita scribit:[d] *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum Diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas.* Et alibì scriptum habemus:[e] *Auaro nihil est scelestius.* Item, *Nihil est iniquius, quàm amare pecuniam. Hic & animam suam venalem habet.* Et CHRISTVS ipse testatur:[f] *Non potestis Deo seruire & mammonæ.* Et iterùm: *Nolite soliciti esse in crastinum.* Quod Paulus etiam explicatiùs reddens, ità monet:[g] *Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non te deseram neque derelinquam: ità vt confidenter dicamus, Dominus mihi adiutor.*[h] *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.*

a Cõsule Basil. in ditescentes & auaros, homil. 6 & 7. Prosper. lib. 2. de vita contempl. c. 15. & 16. Isidor. de summo bono lib. 2. cap. 41. Aug. lib. 3. de libero arb. c. 17. & sermo. 196. de temp. Ambro. in lib. de Nabuthe Iezraelita.
b Greg. lib. 31. Moral. ca. 31. 2. Timo. 3. a 1. Corinth. 6. b Eccli 11. d Zachar. 8. c Matth. 6. d Prou. 22. d. 21. b
c Col. 3. a Eph. 5. b
d 1. Tim. 6. b Esa. 5. b Marc. 10. d Abac. 2. b Iaco. 5. a Eccli 31. a Baruch 3. b Psal. 48. c d b
e Eccli 10. b Ibidèm.
f Matth. 6. e Chrysost. homil. 7. in Ioan. Ibidèm. d
g Hebr. 13. a Lucæ 12. b
h 1. Timo. 6. b

TESTIMONIA.

Lucæ 12.

Totam hanc homiliã Basilij D. Ambrosius etiã trãstulit: estq; inter sermones eius octogesimus primus.

1. A. BASILIVS homilia in dictum illud Euangelij, Destruam horrea mea, & maiora ædificabo: quæ est sexta inter homilias Basilij variorum argumentorum: Exẽplum accusati diuitis tibi vbiquè occurrat: qui quidem pręsentia custodiens, & de futurorum spe anxiè solicitus, & incertus num esset victurus crastinò, hodiè peccando diem anteuertit crastinum. Nondùm collegit fructus, & iam auaritiæ iudicium & condemnationem accepit. Quando terrena sapis, & Deum habes ventrem, totus quoquè caro effectus, vitiosis affectibus obsequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, sed ipse Dominus indidit: Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent: quæ aũt præparâsti, cuius erũt? Habes, si vis, apothecas ventres pauperum, thesauriza tibi thesauros in cælo. Quæ illic reconduntur, ea neutiquàm depascuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli suppilant prædones. Dixeris: Atquì tum in indigos dispartiar, quum horrea secunda compleuero. Longa tibi vitæ tempora præfixisti: vide nè te illud tempus quod certo ac præstituto termino accelerare solet, fortè corripiat. Et profectò vitam sibi hoc modo confidentiùs polliceri, non bonitatis, sed malitiæ est indicium. Vitam nanque tibi polliceris, non vt posthàc sis liberalior, aut tribuas: sed vt instantem mendicum à te propulses. Esuriens fame absumitur, nudus frigore rigescit. Qui repetitur debitum, vinculis obtorto collo adstringitur: & tu eleemosynam in crastinum differs? Audi Salomonem: Nè dicas, regressus reuertere, & cràs dabo. Ignoras enim quid sequens pariet dies. Quantam te Deo beneficentissimo gratiam habere, quàm hilarem esse te simul & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quòd non ipse pro foribus alienis cogeris obstreperus esse & querulus, sed tuas alij occupãt? Nũc aũt tristis es, & rogatu difficilis. Vnã tantùm nôsti vocem: Non habeo, non dabo: nam & pauper ego quoquè sum. Pauper es profectò, pauper & omnium egens bonorum. Pauper, inquam, charitate pauper, benignitate in indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna spe. Dixeris: Cui facio iniuriã, si mea retineo, cõseruóque? Quę illa, dic mihi, tua? Vndè accepta hæc ad traducendam præsentẽ hanc vitam inuexisti? Perindè enim facis, àc si quis in theatro locum spectandi mox vt anteuertit alijs arripere, cæteros abarceat ingressu, suo vnius vsui adiudicans, quod ad omnium communem vsum proponitur. Tales & diuites existunt. Communia nanque quum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nónne nudus ex vtero matris excidisti? nudusq; rursùs reuertéris ad humum? Hæc tibi præsentia bona vndè? Si à casu dixeris, impius es, eum non agnoscens qui tè condidit, neque ei, qui dedit, rependẽs gratiam. Quòd si ex Deo te illa habere fateris, dic mihi quamobrem hæc sortitus es? Nõ enim iniustus est Deus, qui ea quę sunt ad victum, inæqualiter nobis diuiserit. Cur tu diues es, ille pauper? Profectò non ob aliã causam, nisi vt tu benignitatis ac fidelis administrationis mercedem accipias, ille verò patientiæ maximis pręmijs honoretur. Tu verò insatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas. Quis, quæso, est auarus? Ille, qui eó quod satìs esse debet, non est contentus. Quis verò peculator? Ille, qui ad se vnum transfert, quæ singulorum sunt. Tu ergò non auarus? Non tu peculator, cùm ea quæ ad dispensandum distribuendumq; receperis, tibi propria facis? Esurientis est panis, quem tu retines: nudi est vestis, quam in arca custodis: discalceati calceus, qui apud te marcescit: egentis argẽtum, quod tu terræ infossum possides. Quare tot inurius es hominibus, quot poteras opem conferre. O quãto dignum precio tibi censebitur die iudicij verbum illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Quãta rursùs trepidatio ac sudor, quantæ ob oculos tenebræ se tibi circunfundent, condemnationem audienti? Itè maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis eius. Esuriui, & non dedistis mihi manducare, &c. Non ibì rapax accusatur, sed qui substantiam non communicauerit, condemnatur.

Stulti nomine quínam appellentur.

Matth. 6.

Eleemosyna non differenda in crastinum.

Prouerb. 3.

Auarorum vox, Non habeo, non dabo.

Cur hic diues, ille pauper.

Diuitum bona, sunt pauperũ: intellige, quantùm ad vsum, non autẽ quãtùm ad proprietatem, vt ait S. Thom. 22. q. 32. art. 5.

Matth. 25.

Ibidèm.

2. IDEM in homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorum: Incertum est, inquis, quid futurum sit: necessitati, quæ nos quandoquè vrgere posset, prouidendum est. At longè incertior defossi thesauri vsus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morum manet inhumanitatem.

Vidi ego multos ieiunantes, orantes, præteritorum pœnitentia suspirantes, omnem deniquè sine sumptu pietatem ostendentes, egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodest? Non propterea regnum Dei consequentur. Idcircò inquit Dominus: Difficilius est diuitem intrare in regnum cælorum, quàm camelum per foramen acus.

Matth. 19.

Quid miser iudici respondebis? Parietes vestis, homines non vestis? Equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis, aspernaris? frumentum retinendo perdis, esurientes non respicis? Aurum in terrâ condis, & oppressum nō curas? Quanquàm ad tuas veniunt fores, miseram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis non posse sufficere. Et cùm lingua deieres, manu periurus efficeris. Licèt enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, annulo quem in digito habes, conspicua & illustris. Annulus inquam tuus, quantum æris alieni possit exoluere? Vna tantùm tuarum vestium arcula, totum populum frigore rigentem amicire posset. Verùm sustines inexoratus abs te pauperem reijcere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ se ille pollicitus est hominibus redditurum. Non te miseret? misericordiam non inuenies. Non aperuisti domum tuam? à regno Dei excludéris. Non dedisti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem teipsum dicis. Et ego tecum sentio. Pauper profectò est, qui multis indiget. Pauperes, inquam, insatiabiles concupiscentia reddit.

Auari sunt pauperes, quia semper egēt, & nunquàm satiantur.

Decem talentis totidem addere contendis, deindè viginti coactis, etiam totidem. Nec solùm crescendo non expletur, sed ardentior redditur appetitus. Ex quo anima curis continuò premitur, dum alios superare cōtendunt. Oportebat illos gaudere & gratos esse, quòd tam multis sint opulentiores: illi verò mœrent ac lugent, quòd ab vno & altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditiorem aliquem adæquârunt, mox & alterum à quo superantur, adæquare student: & vbi istum quoquè transiêrunt, ergà alium vltrà adęquandum rapiuntur. Tu te spontè insatiabilem animo reddens, multis damnum facis. Quando miser iam partis vteris? Quando frueris, aut à curis habendi cessabis? Væh qui domui vicinam domum, & agrum agro coniungitis, vt aliquid proximo auferatis.

Esaiæ 5.

Tu verò quid facis? Non innumera causaris, vt quæ proximi sunt auferatis? Domus, inquis, proximi ædes meas obscurat, turbas excitat, aut errones suscipit, aut tale quid aliud quodcunque prætexis, quo vexes & agites, vellas ac laceres vicinum: nec priùs cessas, quàm ille necessitate coactus, aliò migret. Quam ob causam Nabuthas Iezraëlita occisus est? An non propter concupiscentiā Achab, vineam ipsius auferre volentis?

3. Reg. 21.

Mare terminos habet, nox item leges antiquas non egreditur. Solus auarus nullum circunscribit tempus, non terminum nescit. Potentiæ incrementum, fit auaris sceleris occasio maioris. Qui enim mala sub ipsis patiuntur, ijsdem quoquè auxilia ferre inuiti in aliorum iniurias coguntur. O miser, parumpèr quæso à tuo scelere respira, & tuæ conscientiæ recessus aliquâtulùm perscrutare, tecúmque considera. Habes terræ partìm aratro, partìm arboribus vtilis tot iugera: prætereà vineas, montes, campos, saltus, flumina, loca amœna. Quid ergò post hæc? Nónne telluris tres tantùm cubiti te expectant? Nónne paruus lapis ad tui miseri corporis custodiam satis erit? Quibus verbis te curabo? Regnum Dei non curas, gehennam nō times. Infelix homo, pecuniæ naturam aliquantùm inspice. Quid attonitus aurum miraris? Lapis est aurum, lapis argentum, lapis margarita, lapides sunt chrysolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethystus, iaspis. Hæc summa, hi flores opum magnarum. Hos partìm, cùm sint clarissimi, in tenebris abscondis: partìm in digitis micantibus, alijsq; in ornatibus circunfers. Quis pulchritudini formæq; fingendæ studens, vnam vitæ diem sibi prorogare poterit? aut cui mors ob diuitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abstinet? Quousquè igitur opes erunt animarum laqueus, mortis hamus, peccati esca? Ad subsidium vitæ, non malorum incitamentū, pecunia data est: animæ redemptio est, non exitij occasio.

Cur opes diuitibus datæ. Prouer. 13.

Sed, inquis, ob filios necessaria est. Plausibilis est ista auaritiæ excusatio: liberos prætexitis, ac intereà cordibus vestris satisfacitis.

Excusatio auaritiæ studētium propter liberos suos.

Dic, quæso, cùm Deum orâsti, & pro fœcunditate cùm precatus es, vt fieres liberorum pater, addidistíne illud: Da liberos, vt causa sint nè præceptis tuis obediam? Da mihi liberos, nè veniam in regnum cælorū? Prætereà quis tibi sponsor de ipsorum fuerit volūtate ac ingenio, vt rectè datis relictisq; vtantur? Nam multis diuitiæ luxuriæ sunt causa. An nōn audîstis Ecclesiasten dicentem? Vidi stultitiā multam & grauem, Diuitias in malū custodientibus ipsas conuerti.

Eccles 5.

Et rursùs: Relinquo ego homini post me, & quis nouit si sapiens erit aut stultus? Considera itaque, nè cum multis ærumnis opes cumulatas, peccatorum materiam alijs tradas, duplicíq; plectaris postmodùm pœna, & tuorum criminum causa, & aliorum quibus causam dederis. Nónne cunctis liberis coniunctior est tibi anima tua? Huic tu primas da partes diuitis hęreditatis, vitæ videlicet æternæ diuitem materiam, deindè filijs victum tribue. Qui verò liberis carent, quam parsimoniæ causam obijciunt? Nolo, inquiunt, vendere, nolo pauperibus dare, ob vitæ necessarios vsus.

In eos qui liberis carent, & tamē opibus congregandis student.

Non ergò Dominus tibi pręceptor erit, nec euangelium formam vitæ dabit, sed tu tibi ipsi iura dices ac statues. Sed inquis, ego quidem bonis, dum vixero, frui volo: post mortem verò in testamento hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes asscribam. Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur & gratia, si in sepulcro iacens, & in terram conuersus, magnificus ac sumptuosus apparebis. Dic cuius mercedem temporis potissimùm exposces? vitæ'ne, an mortis? Nam si tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac delicijs absumpto, pauperes nequaquàm respexisti: mortuus, cuiúsnam actionis aut operis mercedem petiturus es? Sed quis exitus tui tempus nunciabit? Quis de mortis genere sponsor? Quot videmus repentinò, ac vi casúve extingui, qui præ doloris ac spiritus angustia ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris à sensu alienos facit? Quid igitur tempus expectas, in quo sæpè rationis compos nō eris? Enimuerò nox profunda, morbus grauis, nullus circà adiutor: Immò potiùs qui hæreditati insidiatur, paratus aderit. Et sub finē: Omnibus tuis ornatus hinc discede, fac ornent te tuæ diuitiæ. Habe illas penès te. Crede optimè consulenti, teq; amanti Iesu Christo, qui ob nostram salutē egere voluit, vt ex eius paupertate nos diuites essemus: qui etiam sese pro nobis redimendis precium obtulit æternæ vitæ.

3 PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite decimoquinto: Iubet, ecce, nobis imperiosa cupiditas, vt diuina paruipendētes, possessionum terrestrium damnosa compendia cogitemus: vt in eis totam solicitudinem curamq; ponamus, vt indè nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffusioris elati, fieri pauperes spiritu negligamus. O facinus inauditum: Suaui Christi iugo contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suscipimus, & Domini nostri leui onere, quod subiectos non onerat, sed subleuat, posthabito, plumbeum pondus nostris ceruicibus aggeramus, quod citiùs potest deponi, quàm ferri: quia & ipsa cupiditas, quæ nobis subijci vltrò volētibus hoc pondus imponit, contemni potest faciliùs, quàm expleri: & ideò qui se illi volentes dederint oppugnanti, voluntatem resistendi vlteriùs non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit iusto Dei iudicio, vt qui cupiditati resistere noluimus ingressuræ, iam resistere nequeamus ingressæ. O intolerandū dæmoniacæ cupiditatis im-

Ferreum cupiditatis imperium.

tatis imperium, vt ex hostibus suis quos potest vincere, victores faciat suos: promittit ingentia, & bonorũ temporaliũ pollicitatione deceptos, impellit iam miseros, & miserandos in turpia. Tenet nos lucrorũ pœnaliter dulcium catenis addictos, & in sua ditione captiuos: nec trahit inuitos, sed quod est deterius, quocunquè voluerit, volentes ducit. Vastat in nobis quicquid verecundiæ aut pudoris inuenerit: & quos suis triumphis addixit, adhuc tanquàm resipiscendi suspectos omnibus viribus honestatis exarmat, nè quando contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit nos, ac passim per omnia acquisitionum genera cupidos acquirendi dispergit.

Dãda est opera, vt Deum ipsum possideamus. 4. ET capite decimosexto libri eiusdẽ: Quem possidendi delectat ambitio, Deum qui possidet omnia quæ creauit, expedita mente possideat, & in eo habebit quæcunque in eo sanctè habere desiderat. Sed quoniã nemo possidet Deũ, nisi qui possidetur à Deo, sit ipse primitùs Dei possessio, & efficietur ei Deus possessor & portio. Et quid potest eo esse felicius, cui efficitur cõditor census, & hæreditas eius dignatur esse ipsa diuinitas: si modò eam sanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat: in illo & de illo iugiter viuat, & nihil terrenum cum illo possideat? Quia omnium conditor, cui nihil eorum quæ fecit, valet æquari, nõ dedignatur cum his quę condidit, possideri. Denique quid vltrà quęrit, cui omnia suus cõditor fit? aut quid ei sufficit, cui ipse non sufficit? Hunc possidebat, & ab (Psal.118.) illo possidebatur ille qui dicebat in spiritu: Portio mea (Psal.15.) Dominus, dixi custodire legem tuam. Et, Dominus pars hęreditatis meæ & calicis mei.

Omni peccato peior auaritia. 5. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimoprimo: Omni peccato peior est auaritia & amor pecuniarum. Vndè & per Salomonem (Eccli 10.) dicitur, Nihil est scelestius quàm amare pecuniam: hic enim animam suam venalem facit, quoniam in vita sua proiecit intima sua. (Omnium criminũ materia est cupiditas) Cupiditas omnium criminum materia est. Vndè & Apostolus ait: Radix (1.Tim.6.) omnium malorum cupiditas est: quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Si ergò succiditur radix criminum, non pullulant cęteræ soboles peccatorũ. Multi causa cupiditatis terrenę etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisque tantum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: sicut (3.Reg.21.) Achab qui appetitu cupiditatis suæ, sanguinis expleuit effusionem. Sæpè iniqui mala quæ concupiscunt, assequũtur, quatenùs de affectu mali desiderij fortiùs puniantur. Electos autem suos Deus non dimittit ire in desideriorum malorum perfectionem, sed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia resipiscant, & conuertantur ad Deum, à quo mente recesserunt. Deum ergò sibi propitium nouerit aduersari, qui quod temporaliter concupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt duriùs pereant hi, quorum cupiditatem effectus (Nunquàm satiari nouit.) statìm sequitur actionis. Nunquàm satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget, quantóque magìs acquirit, tantò plus quærit: nec solùm desiderio augendi excruciatur, sed etiam amittendi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerįq; potentes tanta cupiditatis rabie inflammantur, vt de confinijs suis (Esaie 5.) pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus rectè per Prophetam dicitur: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis vsque ad terminum loci. Nunquid soli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id est, dia(Ibidem.)bolum rapere ad perditionem, idem Propheta consequenter annunciat, dicens: Propterea dilatauit infernus animã suam, & aperuit os suum absq; vllo termino, & descendẽt fortes eius & sublimes gloriosiq; eius ad eum. Nec mirum quòd morientes inferni ignibus deputentur, qui viuẽtes flammam cupiditatis suæ minimè extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exæstuant, flatu diabolicæ inspirationis vruntur.

6. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimoseptimo: Auaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in solo argento vel nummis, vn- (Auaritiæ nomen generale est.) dè magis nomen duxisse resonat, argento enim nummi, vel mixto argento frequẽtiùs apud veteres fiebãt: sed in omnibus rebus quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda est, vbicunquè omninò plus vult quisque quàm sat est.

7. IDEM sermone centesimo nonagesimosexto de tempore: Pręcipit nobis veritas quæ non fallitur. Audiamus, timeamus, caueamus. Dico, inquit, vobis, (Lucæ 12.) abstinete ab omni auaritia. Quid est, ab omni? Quare addidit, ab omni? Potest enim & sic dicere: Cauete ab auaritia. Quare hoc dixerit, velut occasio ipsa vndè natus est sermo, apparet in sancto Euangelio. Interpellauit enim eum quidam contra fratrem suum, qui totum patrimonium abstulerat, & fratri suo partem suã non reddebat. Non rapere quęrebat aliena, sed sua à parentibus sibi derelicta quærebat. Causa iusta, causa breuis. Sed audiamus & iudicantem, & dicentem: Homo, ait, quis me constituit diuisorem inter vos? Qui noluit esse diuisor, quis me, inquit, constituit diuisorem inter vos? Petis beneficium, audi consilium. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Fortè, inquit, tu auarum & cupidum diceres, si quæreret aliena. Ego autem dico: Cupidè & auarè non appetas nec tua: hoc est, ab omni. Non leuiter habendum est, fratres mei, quando Dominus noster, Redemptor noster, Saluator noster, qui mortuus est pro nobis, qui sanguinem suum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noster, non est leue quando dicit, Cauete. Nouit ille quantum mali sit, nos non nouimus. Illi credamus. Cauete, inquit. Quid? Vndè? Ab omni auaritia. Meum seruo, non alienum tollo. Cauete ab omni auaritia. Non solùm auarus est qui rapit aliena, (Auarus est etiam qui cupidè seruat sua.) sed ille auarus est, qui cupidè seruat sua. Sed si sic culpatur, qui cupidè cõseruat sua, quomodò iudicaturus est te, cùm nõ solùm seruas tua, sed etiã quęris aliena?

8. AMBROSIVS toto libro de Nabuthe Iezraelita, disserit contra diuites auaros: in cuius capite primo inter cætera sic ait: Quousquè extẽditis diuites in- (Innehitur in auaros.) sanas cupiditates? Nunquid soli habitabitis super terram? Cur eijcitis consortem naturę, & vindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est. Cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quę pauperes omnes generauit. Nudos fudit in lucẽ, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionũ sepulcro includere. Omnes similes creat, oẽs simili gremio claudit sepulcri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, & si cognoscis diuitem, depræhende. Eruderato paulò pòst tumulum, & si cognoscis egentem, argue: nisi fortè hoc solum, quòd cum diuite plura pereunt. Sericæ vestes & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuentium, non subsidia defunctorũ sunt. Hęredes relinques qui litigent cum hęredibus. Si frugi hæredes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hęredes perpetua condemnas solicitudine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnent.

9. CAPITE secundo: O diues, nescis quàm pauper sis, quàm inops tibijpsi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quicquid (Quo plus habent, eo plus appetunt.) acquisieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non restinguitur. Rex Achab sibi egere (3.Reg.21.) visus est, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui cõtentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certè pauper censu videtur, alter pauper est affectu. Affectus diues, egere non

nouit: census abundans, nequit auari pectus explere. Quæ vox alia stipem publicam postulátis, nisi, Da mihi? Hoc est, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi subsidium habere non possum. Hæc quàm abiecta, quàm vilia? Non habent enim humilitatis affectũ, sed cupiditatis incendium.

Da mihi, mẽdicãtium est.

9. CAPITE tertio: Auis auibus se associat: pecus pecori adiungitur, piscis piscibus: nec damnũ ducunt, sed commercium viuendi *, cùm plurimum comitatum capessunt, & quoddam munimentum solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo consortem excludis, includis feras, struis habitacula bestiarum, destruis hominũ. Inducis mare intra prædia tua, nè desint beluæ: producis fines terræ, nè possis habere finitimum.

*cum plurium comitatu

10. CAPITE quarto: Diuites magìs alienũ panem quàm suum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis sumptum exercent suum. Diuites eripitis quidẽ pauperibus vniuersa: pœnam tamen pauperũ vos potiùs diuites sustinetis. Pauperes quidem non habent quo vtãtur, vos autem nec ipsi vtimini, nec alios vti sinitis. Noui ego diuitem in agrum proficiscentem panes breuiores vrbe delatos numerare solere, vt pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum, nè quid de condito minueretur. Panis vnus singulis diebus deputabatur, qui tenacem vix satiare posset. Comperi etiã viri fidem, si quando ei ouum esset appositum, queri quòd pullus esset occisus. Hoc ideò scribo, vt cognoscatis vindicem esse Dei iustitiam, quæ lachrymas pauperũ vestro vlciscatur ieiunio.

Alienum panem auari diuites manducant.

11. CAPITE sexto: Quis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere? Quem diuitię eius ab inferis reuocârunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigauit? Non in abundãtia diuitiarum, inquit, vita eius. Et alibi: Nihil prosunt thesauri iniusti, iustitia autem liberat à morte. Meritò clamat Propheta: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si me à morte liberare non possunt? Quid mihi prosunt, si mecũ post mortem esse non possunt? Hìc acquiruntur, hìc relinquuntur. Somnium igitur loquimur, nõ patrimonium. Vndè benè ait idem Propheta de diuitibus: Dormiêrunt somnum suum, & nihil inuenerũt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere: Nihil inuenerunt in operibus suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Quid est diues, nisì quidã inexplebilis gurges diuitiarũ? Sic Propheta admonet: Qui diligit argentum, non satiabitur argento. Et infrà idem: Equidem hic pessimus languor. Sicut enim fuit, ità & abijt, & abundantia eius laborat in ventũ. Equidem omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabilior conditio seruulorum. Semper in laqueis, semper in vinculis est: nunquàm liber à cõpedibus, quia semper in criminibus. Naturæ ipsius nescit munia, nec somni ipsius nouit vices, aut cibi fungitur suauitate, cuius nullũ est immune seruitiũ. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infœcunda perturbat, solicitat abundantia.

Luc. 24.
Prouerb. 10.
Psal. 61.
Psal. 75.
Eccles 5. iuxta LXX.

12. CAPITE septimo: Nescit auarus bona, nisì ea quæ quæstuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, vt bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergò de bonis facitis mala, cùm de malis bona facere debeatis? Scriptum est enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei ergò qui vti sciat, multa bona sunt: ei qui vti nesciat, rectè mala. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in ęternum. Quid hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deũ quadam pietatis fœneratione cõstituas? Bona sunt, si aperias horrea iustitiæ tuæ, vt sis panis pauperũ, vita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater. Tu verò, quod multis nasci voluit, tibi soli reseruas, immò tibi ipsi adimis. Magìs enim seruares tibi, si dispertires alijs. Bonorum enim fructus munerũ, in eos ipsos qui contulerunt, conuertuntur: & gratia liberalitatis in authorẽ boni operis redit. CAPITE octauo: Adhuc tibi tempora viuedi longa meditaris? Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te. Benè ait, nocte: Nocte enim anima auari reposcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perseuérat. Auaro semper nox est.

Luc. 16.
Psal. 111.
Debitorem Deum constituimus.
Iob 29.

1. B. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Erũt homines seipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinẽtes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magìs quàm Dei: habẽtes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes: Et hos deuita.

3. PRIORIS ad Corinthios sexto: Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neq; fornicarij, neque idolis seruientes, &c. neq; auari, neque ebriosi, neq; maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt.

4. ECCLESIASTICI vndecimo: Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi. Bona in mala cõuertens insidiatur, & in electis imponet maculam. A scintilla enim vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: homo verò peccator, sanguini insidiatur.

5. ZACHARIAE octauo: Vnusquisque malum contra amicum suum nè cogitetis in cordibus vestris: & iuramentum mendax nè diligatis: omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus.

6. MATTHAEI sexto: Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Ideò dico vobis, nè soliciti sitis animæ vestrę quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nónne anima plus est quàm esca? & corpus plus quàm vestimẽtum? Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nónne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrûm cogitãs, potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum? Et de vestimẽto quid soliciti estis? Considerate lilia agri, &c. Nolite ergò soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo cooperiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis. Quęrite ergò primùm regnum Dei & iustitiam eius: & hęc omnia adijcientur vobis. Nolite ergò soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibijpsi: sufficit diei malitia sua.

7. PROVERBIORVM vigesimosecundo: Non facies violentiam pauperi, quia pauper est: neq; conteras egenum in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.

8. ET capite vigesimoprimo: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Ibidèm: Qui congregat thesauros lingua mẽdacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

1. C. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, &c. concupiscentiam malam & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus, propter quę venit ira Dei super filios incredulitatis.

2. AD Ephesios quinto: Hoc scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

3. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu.
4. ESAIAE quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.
5. MARCI decimo: Filioli, quàm difficile est confidentes in pecunijs in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramen acus trāsire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.
6. ABACVC secundo: Væ ei qui multiplicat non sua. Vsquequò & aggrauat contra se densum lutum? Væ qui congregat auaritiam malam domui suæ, &c.
7. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miserijs vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizâstis vobis iram in nouissimis diebus.
8. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Qui aurum diligit, nō iustificabitur. Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurū non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus illum? fecit enim mirabilia in vita sua. Quis probatus est in illo, & perfectus inuētus est, & erit illi gloria ęterna? qui potuit transgredi, & nō est transgressus: ideò stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.
9. BARVCH tertio: Vbi sunt principes gentium, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo confidūt homines, & non est finis acquisitionis eorum? Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.
10. PSALMO quadragesimooctauo: Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cùm benefeceris ei. Introibit vsque in progenies patrum suorum: & vsque in æternum non videbit lumen. Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ibidèm: Et relinquent alienis diuitias suas, & sepulcra eorum domus illorum in æternum.
11. ECCLESIASTICI decimo, 12. MATTHAEI sexto, vt in textu.
13. CHRYSOSTOMVS homilia septima in Ioannem: Nullo pacto fieri potest, vt qui omnia ad præsentis vitæ voluptatem refert, is cęlestibus bonis fruatur: sed necessarium est, qui terrenis rebus inhiat, à cęlestibus decidat. Non potestis, inquit, Deo seruire & mammonę: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoquè ipsa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarū derident cupiditatem, hi maximè sunt qui Dei flagrant desiderio: at contrà qui illas præcipuè admirantur, hi maximè sunt qui in Deū amorem habent remissiorem. Animus enim qui pecuniarum cupiditate distrahitur, non facilè ab his abstinet, quæ Deum ad iram prouocāt: vtpotè qui alterius seruus sit domini, omnia ipsi cōtra diuinas leges præcipientis. Sobrij igitur sitis aliquando, & excitemini, & cui nostrū debeamus seruitium, intelligamus: eiusq; duntaxàt regnum desideremus, clamemus, præterita defleamus tempora, quibus mammonæ seruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Christi iugū & leue & facile subeamus. Nihil enim eorū quę mammona, nobis Christus pręcipit: siquidē illud omnium inimicitias, hic contrà omniū amorem, omnibus salutem dicere. Illud nos luto & terrę affigēs, neq; enim aliud aurum est, ne noctū quidē vel minimū respirare nos finit: hic nos inani & superuacanea cura liberat, iubetq; vt in cælo thesauros sine cuiusquā iniuria, propria iustitia recōdamus. Illud post innumeros sudores atq; miserias, neq; nobis adesse, neque auxilium in necessitatibus præstare potest, quanuìs multa, & grauia perpessi simus, vt eius legibus pareamus, immò vehementiore afficit supplicio: hic etsi nobis iniungat vt calicē aquæ frigidæ demus, nunquàm tamen nos sine mercede dimittit, sed incredibili liberalitate nos donat. Nónne summæ profectò dementię est tā leue, tam gratum imperiū, & tantis redundans bonis, vt ingrato & fœdissimo seruias tyranno, contemnere: cùm nihil neq; in hac, neque in æterna illa vita his qui ipsi parent & seruiunt, afferre possit vtilitatis? Neq; id solùm graue est & molestum, quòd nullum laborum pręmium reddat, verùm quòd innumeris sibi obsequētes, vt iam diximus, malis accumulat: plurimi ex his qui illic cruciantur, eò quòd pecunijs seruiērunt, earumq; cupiditati indigentibus nihil erogârunt, pœnas luunt. Quod nè nobis accidat, dispergamus, demus pauperibus, & noxijs huius vitæ curis, solicitudinibus, & eo quod illic nobis impendet supplicio, animum liberemus, & pro terrenis pecunijs iustitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus thesauros, qui vnà in cęlum nobiscum euadere, & prosilire, & nobis periclitātibus pręstò adesse, & iudicem conciliare possint: quem si nobis propitium, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus se præparauit: quæ vtinàm omnes consequámur.

Lucæ 16.

Amor pecuniæ, Dei amorem tollit.

Mammonæ & Christi pręcepta contraria.

Matth. 10.

Auari plurimi in inferno.

14. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.
15. LVCAE duodecimo: Videte & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quæ possidet. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis huberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc cōgregabo omnia quę nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâsti, cuius erunt? Sic est qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.
16. PRIORIS ad Timotheum sexto, vt in textu.

V

Quid est Luxuria, qualémque sobolem gignit?

A. Luxuria[a] est appetitus inordinatus impuræ ac libidinosæ voluptatis.[b] Gignit autem ex se mentis cęcitatem, inconsiderationem, inconstantiam, præcipitationem, amorem suî, odium Dei, desiderium huius vitæ nimium, mortis futurique iudicij horrorem, ac felicitatis æternę desperationem.

B. Aduersùs hoc peccatum, quod[c] sapientes amentes, & homines penè pecudes facit,ità Paulus:[d] *Fugite fornicationem. Omne enim peccatū, quod-*

a Videatur Prosper de vita contemp. lib. 3. c. 6. Isidor. de summo bono, lib. 2. cap. 39.
b Greg. lib. 31. Moral. c. 31. Oseæ 4. c 2. Reg. 11. c Dan. 13. g Prou. 13. a Sapient. 4. c Psal. 51. a 2. Timoth. 3. a Psal. 20. b Iaco. 4. b Ephes. 4. e
c 3. Reg. 1. a Eccli 19. a Hiero. in c. 4. Oseæ. Amb. lib. 1. de Cain & Abel, ca. 5. & lib. de Noë & arca, cap. 9.
d 1. Cor. 6. d & ibidèm Chrys. Aug de decem chordis, cap. 10. & ser. 16. de verbis Domini.

quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui aũt fornicatur, in corpus suum peccat. Quamobrèm & alibì in hunc modum scribit: [e] *Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent, sed magìs gratiarum actio.* Ac mirum est sanè, ingenti [f] pudore nõ affici Christianos, qui corã Deo & angelis eius fœda se libidine polluunt, cùm corpora membraq; sua Spiritui sancto & Christo Domino velutì [g] templa pura in baptismate consecrârint. Hinc iterùm Paulus: [h] *An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?* Tum rursùs: [i] *Nescitis, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergò membra Christi, faciam membra meretricis?* Ac demùm ità concludit: [k] *Empti estis precio magno: glorificate & portate Deum in corpore vestro:* [l] *Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus.*

e Ephes.5.a & ibidèm Hieron. Vide sextum preceptũ Decalogi.
f Amb. in ca. 4. Luc. Greg. 16. Moral. cap.31.
g 1.Cor.3.d 2.Cor.6.d
h 1.Cor.6.d
i Ibidèm.
k Ibidèm.
l Hebr.13.a 1.Corint.6.b Ephes.5.a Galat.5.d Apoc.21.c

TESTIMONIA.

1. A. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite sexto: Plerosque gula & abundantia vini turpiter in luxuriam soluunt: alios in iniuriam pudicitiæ sordidæ cogitationes incendunt: nonnullos de proposito castitatis occasiones oblatæ deijciunt: quosdam sub impudicitiæ iugum exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conscientiam manifestat: qui priùs inuerecundos sermones aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deindè paulatìm morbo crescente, ab honestate deficiũt, attritoq; pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, passim iam turpibus verbis impudenter insaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod assiduis cogitationibus voluunt. Et in fine: Hæc & his similia de mulieribus colloquentes suggerunt concupiscentiæ suæ materiam. Hæc tamen ideò concupiscunt, quia aut loquuntur libenter, aut audiunt. Qui nisì concupiscentiæ morbo corrupti essent, nunquàm vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos ista corrumpunt, sed corruptos ostendunt. Ac nè me ista veraciter arguentem quisquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuisse decretum, nè qui adolescentium legerent Geneseos librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum cãticorum, & cętera talia, in quibus & generationes, & actus, & nomina quarundã scripta sunt mulierum. Quas licèt secundùm historiã fuisse credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam sicut illæ non solùm viris suis per sanctos mores, sed etiam extianeis sine dispendio sui pudoris ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ità sanctæ virtutes & suos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione suî perstringunt. Hinc est quòd & ipsi qui vitiosè viuunt, virtutes vitijs anteponunt: quia aliud est quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed nè fortè hæc spiritualia secundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ significant, sed ipsas cogitando carnaliter deperirent, consultò iuniores legere sunt illa prohibiti, quæ sicut spiritualiter accepta viuificant, ità carnaliter intelligentibus ipsa carnalis intelligentia occasiones carnalis concupiscentiæ subministrat. Earum quisq; nomina frequenter habet in ore, quarum desideria vulnerato gestat in corde: aut turpitudinem quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus nõ humano iudicio, sed diuino.

Iunioribus cur quorundã sacrę Scripturæ librorũ lectio non permissa fuerit. Vide hac de re Hiero. lib. 1. Cõment. in Ezechielem.

2. ISIDORVS de summo bono libro secũdo, capite trigesimonono: Vnusquisque suæ deputet culpæ quòd cecidit quotiès libidine vincitur: quia nisì præcessisset latens superbia, non sequeretur libidinis manifesta ruina. Luxuriosis atque superbis dęmones plùs fautores existunt, dúmque in cæteris vitijs spiritus maligni deseruiant, his tamẽ maiori familiaritate iunguntur, ijsq; ampliùs iuxta eorum desiderium famulantur. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refrænat libidinosæ suggestionis, non transit ad consensum libidinis. Citò enim resistit operi, qui titillanti consensum non accommodat delectationi. Antequàm perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes sunt auferendæ, & non prorumpunt posteà in opere. Hinc est quòd per Prophetam dicitur: Accingite lumbos vestros super vbera vestra, hoc est, in corde libidines resecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor sub vberibus est, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia nescit habere modum. Nam dum se vitiosus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit, nihilominùs ad alia nefanda scelera suadentibus dæmonibus transit: Deniquè cùm immoderatè metas pudoris excesserit, crimen criminibus adijcit, paulatímque ad deteriora procedit. Non ità suauis est amantium, immò amentium incerta carnis libido, sicut experta: nec ità delectat fornicatio, dum primùm committitur: nam repetita, maiorem delectationem ingerit. Iam verò si in vsum venerit, tanto perditis dulcior fit, vt separare difficile sit. Vndè & sępè ex consuetudine delinquendi, quasi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur: sensusq; nostros contra rectam voluntatem in nobis rebellare sentimus. Inter cætera septem vitia, fornicatio maximi est sceleris: quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Maximè per carnis luxuriam humanum genus subditur diabolo, quàm per cætera vitia. Dæmones scientes pulchritudinem esse animæ castitatem, & per hanc hominem angelicis meritis, è quibus illi lapsi sunt, coæquari: liuore percussi inuidiæ, inijciunt per sensus corporis opus desideriúmque libidinis, quatenùs à cælestibus deorsùm deiectam animam pertrahant, secumq; quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dęmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini iudicij metus, & ęterni tormenta incendij ante oculos proponantur, quia nimirùm omnis pœna, grauioris supplicij formidine superatur. Sicut enim clauus clauum expellit, ità sæpè recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ.

Dęmones sũt maximè familiares luxuriosis & superbis.
Esaiæ 32.
Vsu crescit libido.
Maximi sceleris est fornicatio. 1. Cor. 6.
Remediũ cõtra tẽtationes luxuriæ.

3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, incõstantia, pręcipitatio, amor suî, odium Dei, affectus pręsentis seculi, horror autem vel desperatio futuri, generantur.

Filiæ Luxuriæ.

4. OSEAE quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

5. SE-

5. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab, misitq; per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriam exaduersò belli, vbi fortissimum est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat.

6. DANIELIS decimotertio: Species decepit te, & concupiscentia subuertit cor tuum.

7. PROVERBIORVM decimotertio: Qui inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

8. SAPIENTIAE quarto: Inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum.

9. PSALMO quinquagesimoprimo: Dilexisti omnia verba præcipitationis lingua dolosa.

10. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Hoc autem scito, quòd in nouissimis diebus instabũt tempora periculosa: & erunt homines seipsos amantes, cupidi &c. incontinentes &c. & voluptatũ amatores magis, quàm Dei.

11. PSALMO vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes, & semen eorum à filijs hominum. Quoniam declinauerunt in te mala &c.

12. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi inimica est Dei? Quicunq; ergò voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

13. AD Ephesios quarto: Desperantes tradiderũt semetipsos impudicitiæ, in operationẽ immũditiæ oĩs.

1.B. TERTII Regum vndecimo: Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiã quoquè Pharaonis &c. His itaq; copulatus est Salomon ardentissimo amore. Fueruntq; ei vxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ: & auerterũt mulieres cor eius. Cumq; iam senex esset, deprauatũ est cor eius, vt sequeretur deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. Tunc ædificauit Salomon phanum Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Hierusalem, & Moloch idolo filiorũ Ammon &c.

2. ECCLESIASTICI decimonono: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicarijs, erit nequam: putredo & vermes hæreditabunt illum, & extolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius.

3. HIERONYMVS in caput quartum Oseæ: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor: Sicut enim vinum & ebrietas eum qui biberit, mentis suæ impotem facit: ità & fornicatio ac voluptas peruertit sensum, animumq; debilitat: & de rationabili homine, brutum efficit animal: vt ganeas & lupanaria & libidinum lustra sectetur.

Luxuria facit ex hominibus bestias.

4. AMBROSIVS libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Vini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna viscera, animus ignescit, anima exuritur. Sæuus criminum stimulus, libido est, quæ nunquàm manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert cõsilium, amentes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, potiendo inflammat, vsuq; accẽditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis scelerum sitis, nisi morte amantis extingui non potest. Et ideò ait Apostolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquàm furiosæ dominę declinare sæuitiam, & tetro seruitio exire possimus.

Libidinis fomes ebrietas

Libidinis mala.

1. Cor. 9.

Gen. 39.

5. IDEM de Noë & arca, capite nono: Nihil est quod tam miserè seruituti subijciat hominem, quàm libido, atque eiusmodi cupiditates quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miseram conscientiam, vt se nequeat attollere, vtpotè quæ libertatem innocentiæ amiserit.

Seruituti miserrimæ subijcit hominẽ.

6. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

7. CHRYSOSTOMVS in priorem epistolam ad Corinthios, homilia decimaoctaua: Membra Christi estis, inquit Apostolus, templum estis spiritus. Quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori vestro contumeliam facitis, quia non vestrum corpus est, sed Christi. Hæc autem dixit, simul & humanitatem ostendens, quòd eius corpus nostrum est, & à malorum licentia nos auertẽs. Nam si alienum corpus est, non habetis potestatem, vt alienum corpus iniuria afficiatis, inquit, & maximè cùm sit Domini, neque spiritus sancti templum maculandum est. Nam si quispiam priuatam domum ingressus, & illam ignominia afficiens, vltimum dabit supplicium: qui Regis templum, speluncam latronum fecerit, intelligas velim, quot mala perpetietur? His igitur consideratis, eum qui in nobis habitat reuereare, quippe qui consolator est, & tibi coniunctum & inhærentem timeas.

1. Cor. 6.

8. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite decimo: Noli dicere tibi, quando fortè aliquid luxurianter vis agere, vxorem non habeo, facere possum quod volo: non enim post vxorem meam pecco. Iam nôsti precium tuum, iam nôsti quò accedis, quid manduces, quid bibas, immò quem manduces, quem bibas. Abstine te à fornicationibus. Nè fortè mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad prostitutam eo, nec illud præceptum violo quod dictum est, Non mœchaberis: quia vxorem nondùm habeo, nec post illam aliquid facio: nec illud præceptũ violo, vbi dictum est, Non concupisces vxorem proximi tui. Qui ad publicam vado, in quod præceptũ incurro? Charior factus est tibi homo quàm Deus? Ergò quomodò facio, inquis, ipsi Deo? Corrumpis teipsum. Et vndè iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipsum? Vndè tibi facit iniuriam, qui voluerit fortè lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua est, in domo tua inaniter posita ad vanum honorem tuum, nec sentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te esse contumeliam factam attendis? Cùm verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem accessisti, attendis quia post vxorem tuam nihil fecisti, quia vxorem non habes, & non attendis per libidines illicitas fornicationis, cuius imaginem violâsti. Hoc iussit, hoc præcepit Dominus, nè per illicitas voluptates corruat templum eius, quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audite, Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodò minatur. Non vis corrumpi domum tuam: quare corrumpis domum Dei?

Fornicatio simplex est peccatum.

Exod. 20.

1. Cor. 3. & 6.

9. IDEM sermone decimosexto de verbis Domini: Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modò autem tu ipse es templum Dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agas, vide nè offendas templi habitatorem, nè deserat te, & in ruinam vertaris. Nescitis, inquit, quia corpora vestra (& hoc de fornicatione loquebatur Apostolus, nè contemnerent corporalia peccata) templum in vobis est spiritus sancti, quem habetis à Deo, & nõ estis vestri?

1. Cor. 6.

10. AD Ephesios quinto, vt in textu.

11. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios, super ea verba: Fornicatio autẽ & omnis immunditia &c. Nisi Philosophorum quidam Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis & fluxum seminis ex qualicunque attritu tactúque venientem, in tempore non vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresim consensissent: nunquàm sanctus Apostolus scri-

Mollitiei peccatum approbant Ethnici Philosophi.

Ephe. 5. bens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulâsset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc qua pecuniam cupimus congregare, sed illam de qua suprà diximus: Nè supergrediatur, & auarus fraudet in negocio fratrē suū: Quòd scilicet insatiabilis & inexpletus per omnia turpitudinum genera lasciuiæq; discurrat. Sicut decet, inquit, sanctos. Ex quo sanctus nō potest appellari, quicunq; extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inuenitur. Porrò stultiloquium esse existimo eorum, qui aliqua narrāt turpia, vt risum moueant, & facultate simulata magìs illudant eis, quibus placere desiderant.

Immunditia & auaritia.

Stultiloquiū.

12. AMBROSIVS in caput quartum Lucæ: Febre libido flagrantior est, grauiusq; præcipitat & inflammat: sed vbi quis resipuerit à furore, tunc conscientiæ interioris visus aperitur, factiq; succedit pœnitentia, & pudenda sui vnusquisque facinoris erubescit. Tunc Deus timetur, & peccator cupit se celare, sed non potest. Tunc caro arguitur, diabolus accusatur: Hæc quasi lerna vitiorum, ille quasi author erroris. Patescit deformitas: nudum est enim Deo omne secretum, nec illius ficus folijs, hoc est, tegmine corporali & iactantia seculari flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque diuinum peccati conscia formidat mente iudicium, dicens: Qui super me montes cadant, in quibus me abscondam fissuris petrarum, cùm venerit confringere terram? Tunc tribulos & spinas animo caro, hoc est, curarū morsus solicitudinumq; generat, æstusq; quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circundedit. Etenim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus, & cùm semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficilè in altum potest, vndè descendit, sine Dei fauore reuolare. Actuum enim suorum vincta laqueis, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

Febre libido flagrantior.

Pudor succedit.

Apoc. 6. Esa. 24.

Quàm tenax sit carnalis voluptas.

13. GREGORIVS libro decimosexto Moraliū, capite trigesimoprimo: Potest quoquè apertiùs vermis nomine caro designari: vndè & superiùs dicitur, Homo putredo, & filius hominis vermis. Luxuriosi igitur cuiuslibet, atq; carnis voluptatibus dediti quāta sit cæcitas, demonstratur, cùm dicitur: Dulcedo illius vermis. Quid nanque caro, nisi putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desiderijs anhelat, quid aliud quàm vermem amat? Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulcra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibèt dilecti sui tāgere carnem scaturientem vermibus potest? Caro itaque cùm concupiscitur, pensetur quis sit exanimis: & intelligitur, quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitū valet, quàm vt vnusquisque hoc quod viuum diligit, quale sit mortuum, penset. Considerata enim corruptione carnali, citiùs cognoscitur, quia cùm illicitè caro concupiscitur, tabes desideratur. Benè ergò de luxuriosi mēte dicitur, Dulcedo illius vermis: quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat.

Iob 25.

Cæcitas luxuriosorum. Iob 24.

14. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est: quod estis vos.

15. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Vos enim estis templum Dei viui: sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & inambulabo, & ero illorum Deus: & ipsi erunt mihi populus. Leuit. 26.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto, 17. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

18. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt.

19. AD Ephesios quinto: Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immūdus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.

20. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immūditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

21. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

VI

Quid est Inuidia, & quas procreat filias?

A. Inuidia[a] est tristitia de bono alterius, & odium alienæ felicitatis respectu superiorum, quia eis non æquatur: & respectu inferiorum, nè sibi æquentur: & respectu parium, quia sibi æquantur, vt Augustinus[b] inquit. Filias[c] verò procreat, odium, susurrationē, detractionem, in aduersis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionem.

B. Certè Cain[d] Abel germano fratri, & Saul[e] Dauidi destinato regi generoque suo legitur inuidisse. Hoc[f] execrandū crimen prælerquàm quòd ab omni est charitate & humanitate remotum, homines etiā Dæmonibus persimiles reddit: [g] *Inuidiâ enim Diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Rectè igitur Apostolus monet,[h] *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicèm prouocantes, inuicèm inuidentes.*

a De hoc peccato scribit Cypr. ser. de zelo & liuore. Basil. homil. 11. de Inuidia, & 21. in aliquot scripturæ locos. Chrysost. ad pop. hom. 44. & 45. Prosper lib. 3. de vita cōtemp. cap. 5. & 9. Isido. de summo bono lib. 3. cap. 25.
b Aug. lib. 11. de Gene. ad lit. cap. 14. Prosper sentent. 292.
c Greg. lib. 31. Moral. cap. 31. 1. Ioan. 3. c Rom. 1. d Prou. 17. a 24. b 28. d Eccles 4. a
d Gen. 4. a Iudæ c
e 1. Reg. 18. b
f Nyssenus in vita Moysi. Hier. in c. 5. ad Gal. Greg. 3. par. curę past. admon. 11. Aug. ser. 83. de temp. Bernard. serm. 24. & 49. in Cant. & in ser. de triplici custodia.
g Sap. 2. d Chrysost. homil. 41. in Matth. Greg. 5. Moral. ca. 33. & 34. & lib. 29. Moral. cap 3. August. de sancta virg. cap. 31.
h Galat. 5. d

TESTIMONIA.

1. A. CYPRIANVS in sermone de zelo & liuore: Nihil magìs Christiano cauendum, nihil cautiùs prouidendum, quàm nè quis inuidia & liuore capiatur, nè quis dum zelo in fratris odia cōuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circūueniri & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est is qui decepit? Exindè inuidia grassatur in terris, dum liuore periturus magistro perditionis obsequitur, dum diabolum qui zelat, imitatur, sicut scriptum

Nihil magìs Christiano cauendum q̄ inuidia.

Sapient. 2.
Mali fructus iniustitiæ.

ptum est: Inuidia Diaboli mors introiuit in orbẽ terrarum. Imitantur ergò illum, qui sunt ex parte illius. Latè patet zeli multiplex & fœcunda pernicies. Radix est malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorum. Indè odium surgit, animositas indè procedit. Auaritiam zelus inflammat, dum quis suo nõ potest esse contentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem. Zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies nõ prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis inuidetur, dum quis aut queritur non se potiùs ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Dumq; ab inuidis nunquàm liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habẽt terminum, & quodcunque delinquitur, delicti consummatione finitur. In latrone conquiescit scelus homicidio admisso, & prædoni rapacitatem statuit præda possessa: zelus terminum non habet, permanẽs iugiter malum & sine fine peccatum. Quicunque es inuidus & malignus, víderis quàm sis eis quos odisti insidiosus, perniciosus, infestus: nullius magìs quàm tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est quẽ zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit: tu te nõ potes fugere: vbicunquè fuerit aduersarius tuus, tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intùs inclusa est, ineluctabili catenarum nexu ligatus & vinctus es, zelo dominante captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Perseuerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas fine remedio est, odisse felicem. Et idcircò, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, nè quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cùm eum discipuli interrogarẽt, quis inter illos maior esset: Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationẽ responso suo, omnem causam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abscidit. Discipulo Christi zelare non licet, nõ licet inuidere. Exaltationis apud nos nõ potest esse contentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vndè placeamus. Deniq; & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atq; operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: Nox transiuit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergò opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, tãquàm in die decenter ambulemus: non in comessationibus &c. nõ in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox indè discussa est, si calígo detersa est, si illuminauit sensus tuos splẽdor diei, si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere, qa lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? qd ad diabolum cui renũciaueras, redis? quid Cain similis existis?

Luc. 9.
Discipulo Christi zelare non licet.
Rom. 13.

2. BASILIVS in homilia de Inuidia, quæ est vndecima inter homilias variorum argumentorum: Nihil mortalium animis inuidiæ perturbatione perniciosius contingit: quæ ante omnia ipsi nocet authori, alijs verò quàm minimùm. Quemadmodùm enim venenum ferrum, sic inuidia hos qui eam possident, consumit atque vastat. Magis autem, sicuti viperas dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & inuidia concipientem se animã corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de proximi prosperitate ac rerum successu conceptus. Quapropter animo inuido nunquàm tristitia, nunquàm mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto deniquè eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ dolorísque occasionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Quid hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo viuentibus, demùm ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum Dæmonem ad bellum aduersùs hominem internecinum impulit? Nónne inuidia, per quam & Deo aduersari palàm depræhensus est? Dolens enim ob præclara dona homini concessa, quandò Deo nocere non valuit, ipsum insidijs petijt hominem. Vidit Cain ex Deo honorem fraternum, & exarsit in inuidiam, atque eum qui honoratus erat à Deo, occídit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Quamobrem fratres dilectissimi, inuidiam fugiamus, pugnæ in Deum magistram, homicidij matrem, naturæ confusionem, amicitiæ ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contendis, aut quid eum petis in bonis quibusdam existentem, qui de tuo nihil detrahit aut minuit? Et nonnullis interiectis: Sapiens profectò fuerit quicunque cum inuido minimè congreditur aut conuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus hominis ex socio ipsius. Non enim Aegyptio vir Scytha inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his deniquè coæuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumẽti est vastatio, sic inuidia amicitiæ pestis. Illud autẽ in hoc malo laudauerit quisquã quòd inuidus quanto in proximũ vehementiùs mouetur, tanto sibimet maius parit incommodũ. Quemadmodùm sagittæ magna vi emissæ, si in durũ aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facilè redeunt, sic inuidia proximis tristitiam nequaquàm affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vnquàm in mœrore positus aliquod propterea proximo incõmodum intulit? Sese solum vastat atque cruciat. Malum suscipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserunt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expers inuidiæ. Fugiamus ergò fratres intolerabile malum. Serpentis id est præceptum, diaboli inuentum, inimici satio, punitionis arrhabo, pietatis impedimẽtum, via ad gehennam, regni cælorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Adspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, superciliũ demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Quid ergò faciundum, vt hãc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortassè affecti, facilè liberemur? Primùm quidem, si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non enim in rebus fluxis bonum constituimus, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratûs culmen, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia. Miser est qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna contra inimicos ensem corripiens, in se ac interitum suum conuertit. Omninò autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudémque se conuerterit, multùm abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet esse felicem & æmulandum. Qui verò ità fuerit animatus, vt nihil vsquàm humanum admiretur, huic proculdubiò dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ità gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec secundas facilè patiatur, maximam profectò occasionem causámque inuidiæ dabit. Et post pauca: Sic demùm teipsum

Inuidia ipsi authori ante omnia nocet.
Inuidia quid sit.
Gene. 3.
Gene. 4.
Inuidi familiaritas fugienda.
Inuidia nocet inuidenti.
Vituperatio inuidiæ.
Forma inuidorum hominum.
Remedia aduersùs inuidiam.

teipsum incolumem seruabis, & in bonis longè maioribus claritatè habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab ijs qui ob eam labores subeât, apta possideri. Diuitiarum autem copia, forma corporis, potentiæ fastus intra nos nequaquàm consistit.

3. IDEM homilia in aliquot scripturæ locos, quæ est inter variorum argumẽtorum homilias vigesima-prima: Inuidia proprium est diaboli vitium. Malum hoc est, quod satis exprimi nequit, quod medicinam spernit. Qui caput aut membrum aliquod dolent, medico morbum aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? angunt me proximi bona? nam veritas hæc est: Attamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid quæso te affligit, proprium malum, an alienum bonũ? certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo mansuetos reddimus: inuidum verò & malignum, beneficio nostro deuinciendo longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in ijs quæ recepit bonis: sed tua tristatur felicitate, quòd facultas tibi sit eius vsui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionẽ incidere. Inuidit enim tibi, inuidit in quã quum te è paradiso expulit. Nè sequere illum, néve cum eo commercium suscipe vllum. Bis enim te læsit. Primùm, quum te ab initio eiecit: deindè nunc reditum tuum turbare contendit.

Proprium diaboli vitium.

4. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesima-quarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes sæpenumerò gladios in se conuertunt, itidèm & inuidi, solam inuisi perniciem intuentes, propriam negligũt salutem: hi feris quoquè peiores. Nam illæ quidẽ escæ indigentes, vel à nobis irritatæ, aduersùs nos armãtur: hi verò beneficijs quoq; frequenter allecti, benè meritos maleficijs prosecuti sunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autem pares, fortè peiores & istis. Hi nanque contra nos bellum exercent impacatum, consortibus autem generis nõ insidiantur. Vndè Iudæis quoq; Christus os occlusit, cùm eũ in Beelzebub eijcere dæmonia calumniarentur. Hi verò neq; naturæ communionem reueriti sunt, neq; sibi pepercerunt. Nam antequàm inuisos, animas suas pœnis afficiũt, tumultus omnis & ignobilitatis eas frustrà & incassùm implẽt. Cur enim doles ô homo proximi bonis? Dolere nos oportebat his quæ patimur malis, non in quibus alios probabiles haberi videmus. Proptereà omni venia caret istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendant excusationes. Tu verò quam dices causam rogo? Nullam penitùs nisi tantùm intensam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cùm & diligentes oderimus, quam pœnã luemus? Nam si diligens diligentes, nihilo gentibus meliùs affectus est: nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam? quam excusationem? audi quid Paulus dicat: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quòd autem vbi liuor & inuidia, charitatis opera sublata sint, cuiq; patet. Hoc vitium & fornicatione peius est, & adulterio. Hoc enim in operato tantùm sistit: inuidiæ verò vis totam subuertit ecclesiam, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater est: ità fratrem Cain occidit, ità Iacob Esau, ità Ioseph fratres, ità cũctos homines diabolus. Sed tu nunc non occidis, sed multa cæde facis grauiora, fratrem optans confundi, laqueos vndiquè tendens, sumptos pro virtute dissoluens labores, dolens quòd mũdi placent Domino. Nõ illum itaq;, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis cõtumelia, tuum illius præponens honori: & quod est omnium grauissimum, indifferens peccatum esse videtur, cùm sit omnium atrocissimum. Siue miserearis, siue vigiles, omnium es sceleratissimus, cùm inuideas fratri, & hoc illinc est manifestũ. Quidam olìm apud Corinthios fornicatus est, sed accusatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, sed sanatus nõ est: quin & Deo statim ipsius vlceri curam afferente, magìs intumescebat, & fluctuabatur, & ad cædem properabat. Ità hoc vitium illo peius est, nec medicinæ, quancunq; adhibuerimus, facilè cedit. Funditùs igitur eam vndiquè euellamus, illud pensantes, quòd quemadmodùm offendimus Deum alienis tabescentes bonis, ità placemus gratulantes, & nosmetipsos participes facimus bonorum benè merenti repositorum. Et proptereà Paulus dicit: Gaudete cum gaudẽtibus, & flete cum flentibus. Vtrinquè magnum lucremur emolumentũ. Cogitantes itaque, quòd licèt non laboremus, sed laboranti condelectemur, illius coronarum efficimur participes: omnem eijciamus inuidiã, & in animabus nostris charitatem plãtemus. Graue quid inuidia, graue & simulatione plenum. Hoc mundũ innumeris repleuit malis. Ex hoc morbo litibus plena sunt tribunalia, ex hoc liuores & pecuniarum amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obsidentur, & mare piratas habet: hinc per orbem cædes, hinc genus nostrũ dissipatum est. Quodcunq; malum videris, ex hac radice producitur: iam enim & in Ecclesias debacchata est, & priùs innumera patrauit mala. Hoc auaritiam parit, vitium omnia confundens, & iustitiam corrumpens. Et post nonnulla: Lugeamus itaque non hos tantùm, verũ & inuidos: grauis enim & hic valdè morbus est. Nec aberrauerit quis, hanc diaboli filiam appellans, & post hæc inanis gloriæ fructum, quin & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum sese producere solent.

Feris deteriores sunt inuidi. *Pares aut peiores dæmonibus.* *Matth. 12.* *Omni venia & excusatiõe caret hoc peccatum.* *Nota.* *Matth. 5.* *1. Cor. 13.* *Fornicatione & adulterio quomodò peius.* *Gen. 4. 27. 37.* *Sapien. 2.* *Genes. 4.* *Lucrum eorũ qui benè faciunt alijs.* *Rom. 12.* *Inuidia quãtam malorũ Iliadem inuexit.* *Filia diaboli inuidia.*

5. IDEM homilia quadragesimaquinta ad populum Antiochenum: Talis est inuidiæ malitia, vt priùs se pariẽtem offendat. Et sicut vermis de ligno nascens, ipsum priùs absumit: sic & inuidia illam priùs quę se peperit, animam corrumpit, & inuisum contrarijs, àc vellet, afficit. Nam nè mihi cõsideres inuisorum procemia, sed finẽ respice: & intellige, quòd hæc inuidentium malitia inuisos ad maiorem perducit claritatẽ. Nam hi quidem & Deum in auxilium attrahũt, & cælesti fruuntur fauore: hoc verò carens, omnibus redditur expugnabilis: & antequàm ab externis hostibus, ab ipso obsessus vitio tantùm non consumitur: & tanquàm occultis depastus dẽtibus, ità clanculùm, vt ità dicam, absumptus remanet. Quod sciẽtes, huius quęso vitij pestem fugiamus, & totis viribus ex nostris relegemus animis. Omnium enim vitiorum hoc est perniciosissimum, & ipsam salutem nostram super omnia vastat: Improbi nanque diaboli est inuentum. Et proptereà Sapiens quidam dicebat: Inuidia verò diaboli introiuit mors in orbem terrarum.

Comparatur vermi de ligno nascenti. *Omnium vitiorum perniciosissimum.* *Sapien. 2.*

6. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite quinto: Inuidus certè, qui alienum bonũ, suum facit inuidendo supplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiscentia prouocari, sed tantùm superbiæ morbo vexari. Sed si animi eius pestem, qua præcipitatur incensus, subtiliter alteq; rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & superbiæ malo teneri, quo sibi iugiter ingemiscit meliorem cui inuidet, anteferri. Quis facilè potest, quale sit hoc malum, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis persequitur diuinum munus in homine: quum potiùs armari homo debeat, etiam pro sui meriti sanctitate? Tantos inuidus habet pœna iusta tortores, quantos inuidiosus habuerit laudatores. Siquidem inuidiosum facit excellentia meriti, inuidũ pœna peccati: nec ei ab homine potest remedium adhiberi, cuius est vulnus occultum.

Oritur ex superbia. *Inuidiosi & inuidi discrimen.*

7. ET capite nono: Donante Domino debemus ostendere, qualiter inuidi sanctè viuentium merita, sua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri vel dici à sanctis audierint, aut omninò non credunt, aut res benè gestas in malum malè interpretando conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, statìm, tanquàm si ipsi viderint, credunt. Feraliter

Inuidorũ ingenium egregiè depingitur.

liter eis qui illud verum non esse probare voluerint, contradicunt. Omnia suis æmulis fingunt, eorũ profectu deficiunt, odia intra se abscõdunt, & in suos cruciatus enutriunt, proficientibus inuident, peccãtibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, depræhendi pectoris sui malitiam timent, semper amari, nunquàm certi. Amici diaboli, inimici etiam sui, omnibus odiosi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobiquè dispersi. Inter amicos discordias seminãt: discordantes, ad tempus, si possunt, in dissensione confirmant. Opinionem bonorum mendacijs decolorant: in spiritualibus carnalia laudant, vt spiritualia bona eis deesse persuadeant. Amicitias simulant, vt eos, qui se incautè sibi cõmiserunt, qua possunt arte decipiãt. Odiorum sibi occasiones prauis suspicionibus coacervãt: dæmones, quorum sectantur facta, lætificant. Sanctos viros, quibus sunt noti, contristant, velut amici in obsequio, hostes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi secretorum, tenaces malorum: Prompti suspicionum malarum, inanes bonorum. Pleni sordiũ, præditi fraudibus. Aduersarij corde virtutibus, praui moribus, & insidiosi cunctis secum in simplicitate viuentibus. Hæc & his similia sunt, quæ omnes inuidos bonis voto siue animo inimicos ostendunt. Considerate, obsecro, qualiter inuidos punitura sint mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi isti fieri poterũt boni, qui sunt in bono mali: aut quando benè malis vsuri sunt, qui malè bonis vti non desinunt? Item bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miser execratur abiunctus, animi sui supplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit subuenire, qui se sibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vndè sibi parabit salutem, qui de salutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem? *Inuidus, sui ipsius carnifex.*

8. ISIDORVS de summo bono libro tertio, capite vigesimoquinto: Liuor alieni boni suum punit authorẽ. Nam vndè bonus proficit, indè inuidus contabescit. Homines prauè viuentes, sicut de bonorum lapsibus gratulantur, ità de eorum rectè factis boniꝗ; perseuerantia confunduntur. Inuidus membrum est diaboli, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Sicut & superbus membrum est diaboli, de quo scriptum est: Omne sublime videt, & ipse rex est super omnes filios superbiæ. Nulla est virtus quæ nõ habeat contrarium inuidiæ malum. Sola miseria caret inuidia: quia nemo inuidet misero, cui reuerà non liuor obijcitur, sed sola misericordia adhibetur. Multi & bonos imitari volunt, & de bonorum profectibus inuidiæ liuore tabescunt. Quo fit vt nec illi corrigantur à malo suo: sed per inuidentiam deteriorentur, & bonos à recto studio, quãtùm in ipsis est, si potuerint, deprauare conentur. Quando malos boni proficere vident, non scandalizentur: sed quem sint finem habituri, maximè cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præstat, quod beato Iob Satan pstitit. Nam dum æmulatur prosperitatibus, commouit aduersa. Sed dum credidit eum diabolus posse prosternere, indè eius aucta sunt merita, atque indè claruerunt probabiliora patientiæ documenta. Ità requirunt inuidi aditum malę famæ, per quam bonorum vitam maculent, sicut ostium quærebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirẽt. Illi verò cæcitate erroris percussi, parietes videbant, ostium non inueniebant. Non aliter inuidi videndo velut parietem, virtutes dissimulant: vitia verò perquirunt, per quæ eorum conscientiam vrant. *Sap. 2. Iob 41. Nulla virtus caret inuidia. Sola miseria caret inuidia. Iob 1. & 2. Gen. 19.*

9. AVGVSTINVS libro vndecimo de Genesi ad literam, capite decimoquarto: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò sit odium felicitatis alienæ, quid indè nascatur, satis in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet quòd ei coæquantur: vel inferioribus, nè sibi coæquentur: vel superioribus, quòd eis non coæquetur. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo quisque superbus est. *Inuidia quid sit, & quomodo ex superbia nascatur.*

10. PROSPER in sententijs ex Augustino decerptis, sententia ducentesima nonagesimasecunda: Cùm superbia sit amor excellentiæ propriæ, inuidentia verò sit odium felicitatis alienę, quod vndè nascatur, in promptu est. Amando enim quisque excellentiam suam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur: vel inferioribus, nè sibi coæquẽtur: vel superioribus, quòd eis non coęquetur. Superbiendo ergò quisꝗ; inuidus, non inuidendo superbus est.

11. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. *Inuidiæ filiæ.*

12. PRIMAE Ioannis tertio: Hæc est annunciatio, quam audistis ab initio, vt diligatis alterutrùm. Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suũ. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iusta. Omnis qui odit fratrem, homicida est.

13. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quę non conueniunt: repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, superbos, &c. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt, quoniã qui talia agunt, digni sunt morte: nõ solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. PROVERBIORVM decimoseptimo: Qui in ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

15. ET capite vigesimoquarto: Cùm ceciderit inimicus tuus, nè gaudeas, & in ruina eius nè exultet cor tuum: nè fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Et paulo pòst: Cùm detractoribus nè commiscearis, quoniam repètè consurget perditio eorum, & ruinam vtriusꝗ; quis nouit?

16. ITEM capite vigesimooctauo: Vir qui festinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quòd egestas superueniet ei.

17. ECCLESIASTIS quarto: Contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animaduerti patére inuidiæ proximi. & in hoc ergò vanitas, & cura superflua est.

1. B. GENESIS quarto: Factum est autem post multos dies, vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoquè obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel & ad munera eius, ad Cain autem & ad munera illius non respexit. Iratusꝗ; est Cain vehementer, & cõcidit vultus eius &c.

2. IVDAS Apostolus in epistola sua catholica: Væ illis, qui in via Cain abiêrunt.

3. PRIMI Regum decimooctauo: Præcinebant mulieres, ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis eius sermo iste: dixitꝗ;, Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest nisi solum regnum? Non rectis ergò oculis Saul adspiciebat Dauid à die illa & deincèps. &c. Tenebatꝗ; Saul lanceam, & misit eam, putãs quòd posset Dauid configere cum pariete: & declinauit Dauid à facie eius secundò, &c. Factusꝗ; est Saul inimicus Dauid cunctis diebus.

4. GREGORIVS Nyssenus in vita Moysi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ causa, ignominiæ principium. Inuidia nos longè à paradiso exterminauit: inuidia repulit à ligno vitæ. Inuidia, dico, mortifer stimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenosa, tabes spontè adhibita, telum amarum, figens animam clauus, flamma cordis, intestinorum ignis: hanc qui habet, non suis malis, sed alienis bonis in- *Inuidiæ vituperatio.*

felix est, & contrà non suo bono, sed malis proximi felix est: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluos cadaueribus pasci, & preciosis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura sua ad putridum & putulentum esse affinis: quando verò huic morbo subiectus est aliquis, amicorum commodis quasi vnguento tabescit: & si quid calamitosum incidisse proximo intellexerit, ilicò aduolat, * posito inuadit adunco, quo si qua latent, distrahit atque dissipat, & in medium proponit omnibus.

Miluis comparantur inuidi.

for. * rostro

5. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas: Inuidiam non putemus idem esse quod zelum. Quia zelus & in bonam partem accipi potest, cùm quis nititur ea quæ meliora sunt, æmulari. Inuidia verò aliena felicitate torquetur: & in duplicē scinditur passionem, cùm aut ipse est aliquid in eo, in quo alium esse non vult: aut alium esse videns meliorem, dolet se ei non esse consimilem. Pulchrè quidam de Neotericis, Græcum versum trāsferens, elegiaco metro de inuidia lusit, dicens:

Discrimē inter inuidiam & zelum.

Inuidia in duas passiones scinditur.

Iustius inuidia nihil est: quæ protinùs ipsum
Authorem rodit, excruciatq; animum.

Scripsit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore, valdè optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiam. Inter inuidum autem & inuidiosum hoc interest, quòd inuidus feliciori inuidet: Inuidiosus autem is est, qui ab alio patitur inuidiam.

Inuidi & inuidiosi discrimen.

6. GREGORIVS pastoralis curæ parte tertia, admonitione vndecima: Admonendi sunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis sunt, qui alieno profectu deficiūt, aliena exaltatione tabescūt. Quid istis infelicius, quos dum conspecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit? Aliorum verò bona quæ habere nō possunt, si diligerent, sua facerent. Sic quippe sunt vniuersi consistentes in fide, sicut multa membra vno continētur in hoc corpore, quæ per officium quidem diuersa sunt, sed eo quo sibi vicissim congruunt, vnū fiunt. Vndè fit vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus auriū seruiat, & ad vsum suum auribus oris lingua concurrat, suffragetur venter manibus, ventri operentur manus. Nimis itaque turpe est, non imitari quod sumus. Nostra sunt nimirùm, quæ etsi imitari non possumus, amamus in alijs, & amantium fiunt quęque amātur in nobis. Hinc ergò pensent inuidi, charitas quantę virtutis est, quæ alieni quoquè laboris opera, nostra facit sine labore. Dicendum est inuidis, quia dum se ista intrinsecùs peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur, interimunt. Vndè scriptum est: Vita carniū, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Quid enim per carnes, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur?

Cæcitas & infelicitas inuidorum.

Aliorū bona quomodò nostra fiant.

Prouer. 14.

7. AVGVSTINVS sermone octogesimotertio de tempore: Sicut ęrugo ferrum, ità inuidia ipsam animam, in qua est, interimit & consumit. Et sicut aiunt viperas dilacerato & dirupto illo ipso materno vtero, in quo conceptæ sunt, nasci: ità & inuidię natura illam ipsam animam, à qua concepta est, & consumit & perdit. Qualis hæc animæ tinea est? Quæ cogitationum tabes pectoris? Quanta rubigo zelare in homine donum Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorum gloriam facere pœnam suam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus. Suspiratur semper & ingemiscitur ac doletur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Et quantū ille cui inuidet, successu meliori profecerit, tantum inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardescit: pallor in facie, tremor in labijs, stridor in dentibus. Quisquis ille est quem in zelo suo persequitur inuidus, subterfugere eum forsan poterit & vitare, inuidus verò fugere non valebit. Vbicunquè fuerit, aduersarius suus secum est, hostis in pectore semper inclusus.

Aerugini cōparatur & viperæ.

Miseria inuidorum.

8. BERNARDVS in sermone vigesimoquarto super cantica: Non veniat anima mea in concilio detrahentium: quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: Detractores Deo odibiles. Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodò affirmet: Detrahentem, inquit, secretò proximo suo, hunc persequebar. Nec mirum, cùm id præcipuè vitium charitatem quæ Deus est, & quidem cęteris acriùs, impugnare & persequi cognoscatur, quemadmodùm vos quoquè potestis aduertere. Omnis qui detrahit, primùm quidem seipsum prodit vacuum charitate: deindè quid aliud detrahendo intendit, nisi vt is cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis apud quos detrahit? Ferit ergò charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica: & quantùm in se est, necat funditùs & extinguit: non solùm autem, sed & in absentibus vniuersis ad quos volās verbum fortè per eos qui præsentes sunt peruenire contigerit. Vides quàm facilè & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currēs sermo tabe malitiæ huius inficere possit? Propterea dicit de talibus propheticus spiritus: Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vtiquè tam veloces, quàm velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnum tātùm verbum profert: & tamen illud vnum verbum vno in momēto multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Cor siquidem felle liuoris amarū, per linguæ instrumentum spargere nisi amara nō potest, dicente Domino: Ex abundantia cordis os loquitur. Et sunt species pestis huius dum alij quidem nudè atque irreuerenter vti in buccam venerit, virus euomant detractionis. Alij autem quodam simulatæ verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspiria, sicq; quadam cum grauitate & tarditate, vultu mœsto, demissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his qui audiunt, corde inuito, & magìs condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo quòd diligo eum satis, & nunquàm potui de hac re corrigere eum. Et alius, Mihi quidem, ait, benè compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquàm innotuisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, reuerà ità est. Et addit: Grande damnum. Nam aliâs quidem in pluribus valet, cæterùm in hac parte (vt verum fatear) excusari minimè potest.

Rom. 1.

Contra detractionem.

Psal. 100.

Psal. 13.

Matth. 12.

Species detractionis.

9. IDEM sermone quadragesimonono in Cantica: Metiētes nosmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrūm pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit, alienæ non inuidere virtuti, nedùm gaudere ad illam, nedùm etiam tanto plus quàm ad propriam quenque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Et quomodò (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoquè sananda, non actio condemnanda. Tantùm non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlice. foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, benè ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquì non nocet ambulanti & extendenti se ad meliora, quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendum ve aliquo modo, magìs autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium confi-

De primis motibus inuidiæ.

Rom. 6.

confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior indè ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

10. ITEM in sermone de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis: An non amittunt vitam detractores Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit vita quos odit, & quos vita fugit, mori necessè est. An non & ipse moritur, qui venenũ bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Siquidem furtìm ei dilectionis vita subtrahitur: & dũ nescit, paulatìm in eo fraterna charitas refrigescit. Auditurus est forsitan ipse quoq; cui detrahitur: vndiquè enim verba volant, & multorum priùs ora sermo pertransiens, difficilè fieri potest, quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam prouectus referatur ad eũ, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens & tabescet, eoq; faciliùs extinguetur in eo charitas, quo ampliùs antè viuere videbatur. Si inimicus, ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiquè: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si non desipit, qui sibi nouerit esse detractum: ille, nè veneno inficiatur: iste, nè scandalo perturbetur. Sed quod in se est, tamen lingua maledica, & illius percutiens conscientiam, & istius vulnerans charitatem, secum pariter vtrunque peremit. Nunquid non vipera est lingua ista? Ferocissima planè, nimirùm quæ tam lethaliter tres inficiat flatu vno. Nunquid non lancea est ista lingua? Profectò & acutissima, quæ tres penetrat ictu vno. Lingua, inquit, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, immò triceps est lingua detractoris. Nec verò eiusmodi linguam, ipso etiam mucrone quo Dominicum latus cõfossum est, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoquè Christi corpus, & membrum de membro, nec iam exanime fodit, sed facit exanime fodiendo. Ipsis quoque nocentior est spinis, quas illi tam sublimi capiti furor militaris imposuit: seu etiam clauîs ferreis, quos sanctissimis manibus illis & pedibus consummatio Iudaicæ iniquitatis infixit. Nisì enim huius quod nunc pungitur & transfoditur, corporis sui vitam illius vitæ corporis prætulisset, nunquàm illud pro isto mortis iniuriæ, crucis ignominiæ tradidisset. Et dicimus, Leuis res sermo: tenera, mollis & exigua caro lingua hominis: quis sapiens magni pendat? Leuis quidem res sermo, quia leuiter volat, sed grauiter vulnerat: leuiter transit, sed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, sed nõ leuiter exit: Profertur leuiter, sed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideò facilè violat charitatem.

Contra detractores. — Psal. 54. — Psal. 56. — Lingua detractoris gladius triceps. — Matth. 27.

11. SAPIENTIAE secundo, vt in textu.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaprima in Matthæum: Tale certè malum inuidia est, qua nulla vnquàm malignitas peior inuenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis saltem iniquæ fructũ, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatũ committũt. Inuidi autem & multò antè seipsos, quàm quibus inuident, perturbant & cruciant: & ità in agendo semper inuidendóque sunt, vt nunquàm peccandi afferant finem: sed quemadmodùm sues lutosa immunditia, & dæmones nostris damnis lætantur, sic inuidi calamitate proximorum exultant. Cumq; aliquid triste ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulùm acquiescit, atque respirat inuidus: alienas enim iacturas suos quæstus existimat, & aliorum felicitatem miseriam suam arbitratur: nec magìs considerat quid ipse suaue consequatur, quàm quid proximo calamitosum inferatur. Nónne igitur tales homines lapidibus petendi? Nónne omni cruciatu torquendi sunt? Non aliter profectò quàm canes rabie concitati, infestiq; dæmones, atque furiæ ipsæ. Nam quemadmodùm scarabæi alieno stercore, sic inuidi aduersa aliorum fortuna nutriuntur, cùm sint communes humano generi hostes atque inimici. Et alij quidem homines si animantes rationis expertes crudeliter cædi ac dilaniari viderint, aliquantulùm commiserantur: tu verò cùm salutis beneficium conferri homini cernas, expalles & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conspiras. Et quid hac insania furiosius vnquàm reperietur? His profectò de causis fornicatores ac publicani ad cælos conscendere potuerunt: inuidiæ autem morbo laborãtes, quum intùs essent, à regno cælorum exciderunt: filij autem (inquit) regni eijcientur foràs. Præterea omni prauitate illi ex animis expulsa, ea quæ nunquàm sperãrunt, facilè nacti sunt: Pharisæi autem vel ea quæ retinebant bona, penitùs amiserunt: neque id iniuria. Nam inuidia pestiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immanissimum conuertit. Inuidiâ prima hominis cædes apparuit. Inuidiâ fraterna charitas contempta est. Inuidiâ sanguine hominis terra primò maculata. Inuidiâ deniquè factum est, vt hiatu suo terra Dathan, Chore, Abiron, vniuersumq; illum populum viuos absorpserit. Et paulopòst: Nam vndè Cain fratricida effectus est? Vndè verò Esau fratrem insectabatur? Vndè Laban, vndè Iacob filij, vndè Chore, Dathan & Abiron, vndè Maria atque Aaron inquinati fuerunt? Vndè ipse diabolus calumniæ nomen sortitus est? Adhæc illud etiã tecum semper verte, quia non maiorem illi cui inuides, quàm tibi ipsi facis iniuriã, cùm teipsum versùs mucronem impellas. Quid enim incommodi Cain fratri suo Abel intulit? Nónne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citiùs transmisit, ac seipsum ærumnis inuoluit? Esau verò qua in re mansueto Iacob obfuit, cùm ipse etiam paterna domo excidit, & post insidias illas in aliena vagabatur regione, Iacob verò multis bonis atque diuitijs abundauit? Qua in re fratres sui Ioseph peiorem reddiderũt? Nónne quanquàm vsque ad sanguinem ferè venissent, inediæ malo in extremis periculis fuerunt, cùm ille regia potestate in Aegypto potiretur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tãto maiora illi offers bona, cui inuides. Deus enim qui omnia perspicit, cùm viderit innocentem iniuria circunuentum, extollit multò magìs, clarumq; illum facit, inuidentem autem deprimit.

Quàm execrabile malum inuidia sit. — Rom. — Matth. 8. — Inuidia conuertit homines in dæmones. — Gene. 4. — Nume. 16. — Gen. 4. 27. — Gen. 31. & 37. — Num 16. & 12. — Gene. 4. — Gene. 27. — Gen. 37. & 42.

13. GREGORIVS libro quinto Moralium, capite trigesimotertio: Et paruulum occidit inuidia. Inuidere enim non possumus, nisì eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Paruulus ergò est qui liuore occiditur, quia ipse sibi testimonium perhibet, quòd eo minor sit, cuius inuidiâ torquetur. Hinc est quòd hostis callidus primo homini inuidendo surripuit, quia amissa beatitudine minorem se immortalitate illius agnouit. Hinc est quòd Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia despecto suo sacrificio, prælatum sibi infremuit, cuius Deus hostiam accepit, & quem meliorem se esse exhorruit, nè vtcunquè esset, amputauit. Hinc Esau ad persecutionem fratris exarsit, quia primogenitorũ benedictione perdita, quam tamen pro esu lenticulæ ipse vendiderat, minorem se eo, quem nascendo præibat, ingemuit. Hinc Ioseph fratres sui Ismaëlitis transeuntibus vendiderunt: quia cognito reuelationis mysterio, nè se fieret melior, eius profectibus obuiare conati sunt. Hinc Saul Dauid subditum, lanceam intorquendo, persequitur, quia quem magnis quotidiè augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est qui inuidiâ occiditur, quia nisì ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret.

Iob 5. — Inuidemus nõ nisi illis, quos nobis meliores arbitramur. — Gen. 4. — Gen. 27. — Gen. 37. — 1. Reg. 18.

14. ET capite trigesimoquarto: Sed inter hæc sciendũ est, quia quanuìs per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, & imprimendæ malitiæ pestem mouit. De quo nimirùm scriptum est: Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam cùm deuictum cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoq; exteriora indicant, quàm grauiter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens ac-

Diabolicum vitium. — Sapient. 2. — Exterior species inuidi hominis.

cenditur, & membra frigescunt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumq; in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco tenebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil lætum de proprijs libet, quia tabescêtem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantoq; extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundiùs suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deteriùs ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in alijs actibus, perfecto opere, surrexisse putabatur. Nam inuidia cùm mentem tabefecerit, cuncta quæ inuenerit benè gesta, consumit. Vndè benè per Salomonem dicitur: Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossiũ, inuidia. Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Qui ergò liuoris peste plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit: potest etiam sic non inconuenienter intelligi, Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desiderijs infirmatur.

Prouer. 14.

Remedium contra inuidiam.

Iob 5.

15. ITEM libro vigesimonono Moralium, capite tertio: Eccè alius fratri suo in corde tacitus inuidet, & si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptũ est, Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum?

Inuidi sunt membra diaboli.

Sapient. 2.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite trigesimoprimo: Superbiam sequitur inuidentia, tanquàm filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquàm est sine tali prole atq; comite. Quibus duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

Diabolus præest superbiæ & inuidiæ.

17. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII

Quid est Gula, & quænam illius filiæ?

A. Gula est cibi ac potus appetitus [a] inordinatus. [b] Filias habet, [c] ineptam lætitiam, multiloquium, scurrilitatem, [d] spurcitiem, sensuum & intellectus hebetudinem.

B. Quid verò fœdius, quàm hominem à beluis naturali quadam frugalitate contentis superari, dum ventris, crapulæ, & violentiæ quasi mancipium agit, dum bona dissipat, valetudinem lædit, morbos accersit, ac vitam demùm ipsam abrumpit, eripitque sibi? Nam verè dictum illud, [e] *Propter crapulam multi obiêrunt: qui autem abstinens est, adyciet vitam.* Item, [f] *In multis escis erit infirmitas.* Iubet ergò Christus, [g] *Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate.* Cæterùm ab ebrietate nos reuocans Paulus, [h] *Nolite, ait, inebriari vino, in quo est luxuria.* [i] *Ebriosi regnum Dei non possidebunt*: vt idcircò tam grauiter interminetur quoquè Propheta potatoribus: [k] *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendã ebrietatem.*

a Grego.30. Moral.c.27. Bernar.lib de Passione Domini, cap.42.
b Grego.lib.31. Moral.cap.31.
c Exod.32.b Iob 21.b Prou.10.c Ephe.5.a Greg. 3.parte curæ pastor.admonitione 20. Chrysosto. homil. 57. ad pop.
d Esa.28.b Eccles 10.c Chrysost.hom.44.in Ioan.& 58.in Matth.Hieron.lib.2. cont.Iouin.& in ca.44 Ezech.& in cap.5. ad Gal. Legatur de hoc vitio Basil.hom.in ebrietatem & luxum. August. de temp.serm.231.& 232. Chrysost.in ser.contra luxum & crapulam.& homi.1. ad pop.Antioch. Isido.lib.2.de summo bono, c.42.& 43. Amb.de Helia & ieiunio, ca.12. & seq.
e Eccli 37.d & 31.b Psal. 77.d Num.11.g Deut. 32.c Prouer. 21.c
f Eccli 37.d
g Luc. 21.g Vide Burchar.lib.14.decret. & Iuonem parte 13.cap.68.& sequentib.
h Ephe.5.d Prou.20.a Hier. in cap. 1. ad Tit.& epist.83.ad Oceanũ. Amb. lib.1. de pœnit.ca.14.
i 1.Cor. 6.b Gal.5. d Oseæ 4. c Prouer. 31.a Eccli 19.a
k Esa. 5.c 22 d Prou.23.c d' Amos 6.b Luc.6.d

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS libro trigesimo Moralium, capite vigesimoseptimo: Sciendum est, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando nanq; indigentiæ tempora præuenit: aliquando verò tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratiùs expetit. Aliquando autem & qualitati ciborum & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi, mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnunquàm verò & abiectius est quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deteriùs peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit: quia in gustu mellis constitutum edendi tempus anteceßit. Et ex Aegypto populus eductus, in eremo occubuit: quia despecto manna, cibos carnium petijt, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quòd ex eorum voto sacerdotis puer, non antiquo more, coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratiùs exhiberet. Et cùm ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia: apertè ostenditur, quòd idcircò salutẽ perdidit, quia cum superbiæ vitio mensuram immoderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno æstu desiderij vilem cibum, scilicet lenticulam, concupiuit: quam dum vendendis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neq; enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vndè & lautiores cibos plerunq; sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe, quem diximus, Esau primatum per lenticulam perdidit: & Helias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. Vndè & antiquus hostis quia non cibum, sed cibi cõcupiscentiam, esse causam damnationis intelligit: & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit: & secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quòd plerunquè Adam culpa cõmittitur, etiam cùm abiecta & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus, vt à vetito se pomo suspenderet, præceptũ prohibitionis accepit. Nam cùm alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sentẽtiam vetat. Et dum concupiscentes noxia attingimus, profectò quid aliud q̃ vetita degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit: & non, quæ edendi libido suggerit.

Quinque modis à gula tẽtamur.

1.Reg.14.

Num.11.

1.Reg. 2.

Ezech.16.

Gen.25.

3.Reg.17.

Gene.3.

Matth.4.

2. BERNARDVS in libro de passione Dñi, capite quadragesimosecũdo: Si cõtingat aliquẽ habere virtutem abstinentiæ cũ Ioãne, scilicet vt ipsam mente & opere exerceat: nõ cõdemnet eũ q abstinet cum perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiã prout tempora exigunt & personæ, pro vtilitate vel proprij corporis vel proximi nunc intẽdit, nunc remittit, obseruãs tamen in omnibus omnia quæ circa virtutẽ abstinentiæ sunt

ſunt ſeruanda, vt ſemper vitij abſtinentiæ oppoſiti, (id eſt, gulæ) crimen euitet: cuius vitij abuſiones hoc verſu notantur: Præproperè, lautè, nimìs ardenter, ſtudioſè. Prꝗproperè enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi prꝗueniunt: ſola voluptate, non neceſſitate coacti. Legimus in vitis Patrum de ſanctis patribus, qui hoſpitum ſpiritualiũ charitate deuincti, tempus conſuetum ciborum anticipauerunt: ſed comedendo in charitate, ſe nequaquàm ſoluiſſe ieiunium exiſtimabant: ità vt etiam aliqui poſt talem refectiunculam Miſſarum celebrare ſolennia non timerẽt: quod quanuìs nobis non conueniat trahere in exemplum, vt ſimiliter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimiùm ſeparamur, eos tamen ſine peccato talia feciſſe cõfidimus, quæ nequaquàm niſi ſpiritu ſancto ipſis veraciter reuelãte feciſſent. Lautè comedũt, q delicatis vtũtur cibarijs ſola delectatione attracti, quibus non ſufficit naturalis ſapor carnium ſiue piſcium, quẽ creator illis impoſuit: ſed modis naturæ contemptis quꝗrunt adulterinos ſapores piperis & ſalſamentorum variorum, vt ſibi appetitum faciant comedẽdi, non metuentes optimum omnium creatorẽ vituperare in creaturis ſuis, dum alios illis ſapores ipſi faciunt, quàm creator naturꝗ earũ prꝗſtiterit. O quantũ huiuſmodi alienos ſapores homo Chriſtianus vitare deberet, ſi aduerteret dulciſſimum & ſapientiſſimum Dominum ſuum feciſſe omnia bona valdè, cuius creaturas verè bonas nullus niſi malus alterare conſueuit. Conſueuit dico, quia quandoquè lautioribus vti cibarijs pro infirmitate corporis repellenda, palato non allubente, ſed renitente cibarijs, nulla vel parua culpa eſſet. Ad eorum igitur confuſionem, quorum (vt Apoſtolus ait) deus venter eſt, & gloria in confuſione eorum, quos idem adſerit flendo inimicos eſſe crucis Chriſti, & imitatores illius pauperrimi & miſerrimi diuitis, qui epulabatur non aliquãdo pro ſanitatis remedio, ſed pro * voluntate quotidiè ſplẽdidè, propter quod nec guttam aquæ, cùm in inferno ſepultus eſſet, meruit impetrare vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis ſemper & ſuperfluis fuerat ſaporibus delectata, nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus ſuæ naturæ ſaporem alienauerat: ad horum inquam confuſionem, gentilis hominis memorare ſententiam nõ grauabor, vt erubeſcat nomine Chriſtianus, cùm à meliore ſeipſum ignorante docetur, qui neque creaturas per creaturas per creatorem venerari ſciebat, nec aſperos ſciebat pati ſapores pro Chriſto, quem vel neſciuit, vel non credidit pro ſe in crucis patibulo vinum myrrhatum bibiſſe cum felle mixtum, ſed ſoli naturꝗ conſentiens contra voluptuoſos exclamat,

Gulæ abuſiones quatuor. Præproperè. — Lautè. — Lautioribus cibis quando vti licitũ ſit. — Philip. 3. — Lucæ 16. — for. * voluptate — Lucanus libro 4.

O prodiga rerum
Luxuries, nunquàm paruo contenta paratu,
Et quæſitorum terra pelagóque ciborum
Ambitioſa fames, ô lautæ gloria menſæ,
Diſcite quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus.
Non auro gemmiſq; bibunt, ſed gutture puro
Vita redit, ſatìs eſt populs fluuiuſq; cereſq;,

id eſt, aqua & panis. Hæc ſatìs cõcordant cum illa vſitata ſententia & vera: Panis & aqua, vita hominis. Nec adhuc conteruntur hac confuſione duriſſimæ frontes voratorũ, tãipſius veritatis veriſſimi Ieſu, q̃ Apoſtoli eius, immò ne gentilis quidẽ hominis repræhenſione & eruditione percuſſæ, & dicunt, Chriſtiani ſumus. nõ tamen recipiunt vocem Chriſti in Apoſtolo loquentis & monentis: Curam carnis nè feceritis in deſiderijs. Vndè frequenter euenit, vt cùm adhuc eſcæ eorũ ſint in ore eorum, ira Dei aſcendat ſuper eos: qui vbì duxerunt in bonis dies ſuos, in puncto ad infernũ deſcendunt, vbì vermis comedẽs ipſos non moritur, & ignis non extinguitur, pro delicijs breuibus mala recipientes ſempiterna. Nimìs comedere quid ſit, omnibus notum eſt. Nimìs enim comedit, qui vltrà quàm naturæ ſuæ ſuſtentandꝗ poſſit ſufficere, ſumit alimenta, maximè ſi hoc ſcienter fecerit. Euenit enim non raro, vt homo ſuis laboribus conſideratis plus vilium ſumat alimentorum, vt in labore poſſit ſubſiſtere, & timore deficiendi cogente menſuram refectionis excedat: à quo peccato vix credo aliquem eſſe immunem. Sed talia peccata crebris confeſſionibus intermixtis voluntarijs abſtinentijs ſtatìm vt depræhendũtur, purganda ſunt. In nullo autem genere ciborum illud vitiũ ſuperfluitatis ciborum & potuum excuſatur: cùm etiam legatur quòd peccatum Sodomæ fuit abundantia panis: & diabolus tentaturus Dominum, non de alio aliquo quàm de pane tentauit, ſciens profectò in nimio ſumptu panis peccatum non deeſſe, qui primos parentes, & per ipſos omnes homines vnius pomi comeſtione decepit: quanuìs non ità facilè in cibis vilibus menſura excedatur, vbì ſapor non decipitur, ſicut in cibarijs lautè præparatis, & ſaporibus alteratis. Ardenter comedere, eſt cibos vel potus cum nimio deſiderio ſumere: quod tam in vilibus, quàm in delicatis poteſt cibarijs euenire. Cuius rei exemplum habemus in Eſau, qui vilis cibi delectatione attractus, vltrò vendidit primogenita ſua. Ità enim habet Geneſis, quia veniens Eſau de agro vidit Iacob fratrem ſuũ coquentem lenticulam, cui dixit, Da mihi de coctione tua hac rufa, quia oppidò laſſus ſum. Et facta pactione cũ Iacob de venditione primogenitorum, comedit in voracitate coctionem nimìs deſideratam, & dignitatem primogenitorum amiſit. quia enim nimiùm ardenter deſiderabat lenticulam, En, inquit, morior: quid mihi proderunt primogenita? non eſt dubium quin ardenter comederit acceptum, quod tam ardenter fuerat deſideratum. Miſerere Domine miſericordiſſime IESV, mihi miſerrimo peccatori, qui nullam diem ſine peccato huiuſmodi me ſentio præterire, nè per talem exceſſum fidei tuæ, qua tibi genitus ſum, merear perdere dignitatem. Econtrà & ſanctiſſimos Heliam & Ioannem Baptiſtam carnibus nullis vſos fuiſſe accepimus, & per ſobrietatem temperantiæ eos nullum ex hoc omninò meritum perdidiſſe. Studioſè comedere, eſt in cibis vel in potibus nimìs diù immorari. De hoc expertis loquimur, & vtinàm non eſſemus experti, nec vnquàm experturi. Frequenter ſolet accidere, quòd ſumptis cibarijs quæ ſecundùm conſuetudinem neceſſitati ſumentis poſſent & deberent ſufficere, quædam ſurgat noua delectatio: quæ facit hominem improuidum & inſidias diaboli non cauentem, illi cibo cum tanto ſtudio inhærere, tanquàm nihil antè comederit, vel intra multos dies poſt hoc nil ſit ſumpturus ciborum. Et quia gulæ ſpeciem in ſe deprꝗhendũt, auxiliãte Deo huic facilè poſſũt reſiſtere: quia impetus eius non longiùs durat, quàm dum à menſa ſurgatur, & illius quod tanto ſtudio deſideratur, memoria ſubducatur. Sunt autem plurimi qui tale ſtudium comedendi nec peccatum exiſtimant, nec etiam cuiquam ſuggerenti eſſe peccatum, fidem adhibeant, habentes in conſuetudine damnabili, nulli deſiderio reſiſtere quod poſſit à natura aliqua obũbratione defendi: nec ponũt aliquam metam deſiderio comedendi, donèc tempore deficiant fatigati. Sed Chriſtianus homo comedit vt viuat, non viuit vt comedat, ſicut quidam ait, idq; & illud benè de inutilibus & voracibus, Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati. Chriſtianus aũt non ſic, ſed ſemper ità ſurgat de menſa, vt adhuc habeat appetitum plura ſumendi: & eum qui adhuc eſſet implendus cibarijs, Domino Ieſu pro grato munere conferat appetitum, qui pro noſtra ſalute ſæpiùs eſurire voluit & ſitire.

Eccli 29. — Roma 13. — Pſal. 77. — Iob 21. — Eſaiæ 66. — Marci 9. — Nimìs comedere. — Ezech. 16. — Matth. 4. — Geneſ. 3. — Ardenter comedere. — Geneſ. 25. — Studioſè comedere.

3. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De ventris ingluuie inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam propagantur.

Filiæ Gulæ.

4. EXODI trigesimosecũdo: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere.
5. IOB vigesimoprimo: Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.
6. PROVERBIORVM decimo: In multiloquio non deerit peccatum.
7. AD Ephesios quinto: Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magìs gratiarum actio.
8. GREGORIVS tertia parte curę pastoralis, admonitione vigesima: Gulæ deditos superfluitas locutionis, leuitas operis, atque luxuria comitatur. Nisi enim illos immoderata loquacitas raperet, diues ille qui epulatus quotidiè dicitur splendidè in lingua grauiùs non arderet, dicens: Pater Abrahã, miserere meî, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quibus profectò verbis ostenditur, quia epulando quotidiè, crebriùs in lingua peccauerat, qui totus ardens, refrigerari se in lingua præcipuè requirebat. Rursùm quia gulæ deditos leuitas protinùs operis sequitur, authoritas sacra testatur, dicens: Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Quos plerunquè edacitas vsque ad luxuriam pertrahit: quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Vndè & hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentiam pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, diuina voce dicitur: Pectore & ventre repes. àc si apertè diceretur: Cogitatione & ingluuie super humana corda dominaberis. Quia gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur, qui dum aperta narrat, occulta denunciat, dicens: Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem. Princeps nanque cocorum, venter est, cui magna cura obsequium à cocis impenditur, vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Hierusalem, virtutes sunt animæ, ad desiderium supernæ pacis eleuatæ. Cocorum igitur princeps muros Hierusalem deijcit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriam destruuntur. Admonendi ergò sunt gulæ dediti, nè in eo quòd escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone transfigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mentis leuitas insidietur, adspiciant: nè, dum ventri molliter seruiunt, vitiorum laqueis crudeliter adstringantur. Tanto enim longiùs à secundo parente receditur, quanto per immoderatum vsum dum manus ad cibum tenditur, parentis primi lapsus iteratur. Itaque nè aut gulæ deditos appetitus à mentis statu deijciat, aut abstinentes afflicta caro ex elatione supplantet, audiant illi ex ore veritatis: Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius mundi. Vbi vtilis quoquè pauor adijcitur: Et superueniat in vos repentinus dies ille. Tanquàm laqueus enim veniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Audiant isti: Nõ quæ intrant per os, coinquinant hominem: sed quæ exeũt de ore, illa sunt quæ coinquinant hominem. Audiant illi: Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & hanc destruet. Et rursùm: Non in comessationibus & ebrietatibus. Et rursùm: Esca non commendat nos Deo. Audiant isti: Quia omnia munda mundis, &c. Audiant illi: Quorum deus venter est, & gloria inconfusione ipsorum. Audiant isti: Discedent quidam à fide & veritate. Et paulò pòst: Prohibentium nubere, præcipientium abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus & his qui cognouerunt veritatem. Audiant illi: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neq; in quo frater tuus scandalizatur. Audiant isti: Modico vino vtere propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates. Quatenùs illi discant cibos carnis inordinatè non appetere, & isti creaturam Dei quam non appetunt, non audeant condemnare.

[Margin: Quæ vitia ex gula nascantur. — Immoderata loquacitas. — Lucæ 16. — Leuitas operis. — Exodi 32. — Luxuria. — Genes. 3. — Hier. 52. iuxta LXX. — Lucæ 21. — Ibidèm. — Marci 7. — 1. Cor. 6. — Rom. 3. — 1. Cor. 6. — Tit. 1. — Philip. 3. — 2. Tim. 4. — Rom. 14.]

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaseptima ad populum Antiochenum: Vbi ebrietas, ibi diabolus: vbi turpia verba, vbi saturitas, illic dæmones choreas agunt. Talem habebat mensam diues ille, propterea ne guttæ quidem aquæ dominus fuit.
10. ESAIAE vigesimooctauo: Verùm hi quoquè præ vino nesciêrunt, & præ ebrietate nesciêrũt. Sacerdos & Propheta nesciêrũt prę ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate, nesciêrunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumq́, ità vt non esset vltrà locus. Quem docebit scientiam?
11. ECCLESIASTICI decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.
12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquarta in Ioannẽ: Nihil gula perniciosius, nihil ignominiosius est: hæc obtusum & crassum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cæcat intellectum, nec finit, vt quicquam perspiciat.
13. ITEM homilia quinquagesimaoctaua in Matthæum: Sed sufficit etiam hoc diaboli furorem deprimere, cui nemo magìs amicus est, quàm qui delicijs & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atque origo vitiorum omnium est: Hac via olìm Hebręos in cultum diabolus idolorum iniecit, hac iniquos amores Sodomitarum inflammauit: hæc enim, ait, iniquitas est Sodomæ, in copia & plenitudine panis luxuriabantur: hac deniquè via mille alij gehennæ traditi, periêre. Quid enim deliciarum hæc fœditas mali non inducit? Sues ex hominibus facit, immò verò etiã suibus multo deteriores. Audiui enim multos, cùm insanæ istæ accidunt passiones, dicentes: Vtinàm non esset vinum. O amentiam singularem, ô stoliditatem inauditam. Alij delinquunt, & Dei tui dona criminaris: putas nè à vino hoc factum malum? Non fecit vinũ certè, sed incontinentia eorum qui vino abusi sunt. Dicas, vtinàm non esset ebrietas, non essent deliciæ: si verò dicis, vtinàm nõ esset vinum, ordine paulatìm progrediens, optabis nè sit ferrum propter homicidium, nè sit nox propter fures, nè sit lux propter calumniatores, nè sit fœmina propter adulterium, & sic omnia Dei opera tibi destruentur. Non igitur ità dicas, mentis enim istud est diabolicæ: nec vinum, sed ebrietatem crimineris: & ebrio, cùm in se fuerit reuersus, omni dedecore suo priùs descripto, dicas datum esse vinum ad lætitiam, non ad turpitudinem nostram: datum est vt rideamus, non vt derideamur: vt rectè valeamus, non vt ægrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi deijciamus: honorauit te hoc munere Deus, cur dehonestas propter intemperantiã bibendi teipsum? Audi quid ad Timotheum dicit Paulus: Modico vino vtere propter stomachum tuum, & crebras infirmitates tuas. Quòd si sanctus vir ille morbo depressus, & alternis ægritudinibus laborans, quousquè magister permisit, vino nõ vtebatur: quam veniam nos consequemur, vino ad ebrietatem sani abutentes? Et illi quidem dicebat, Pauco vtere vino propter stomachum tuum: ebrioso verò dicit, Vtaris modico vino propter fornicationes, vt crebra turpiloquia fugias, propter pestiferas cupiditates quas ebrietas parit. Quòd si hæc non persuadent vobis, vt ab his abstineatis, saltem propter dolores & euersiones stomachi abstineatis. Non ad mœrorem, nec ad dolorem, sed ad lætitiam vinum datũ est. Vinum enim, inquit, lætificat cor hominis: quam eius virtutem vos deijcitis. Nam quæ lætitia est, si non es in teipso, si mille doloribus vexaris, si omnia tibi circunferri videatur, si tenebris detentus quasi febricitans, hominibus indigeas,

[Margin: Dæmões choreas agunt apud scurrilia loquẽtes. — Luc. 16. — Quam perniciem adferat gula. — Deliciæ & ebrietas, fons mater & origo vitiorum omnium. — Exodi 32. — Ezech. 16. — Sues ex hominibus facit. — Non vinũ, sed vini abusus damnandus. — 1. Tim. 5. — Curà nimio vino abstinendum. — Psal. 103.]

geas, qui oleo caput tuum perfundant? Hæc nō omnibus dicta esse velim, immò verò dicta sunt omnibus: non quia omnes vino corrumpantur, sed quia nullam de ebriosis curā sobrij habent: idcircò ad sobrios magìs orationē direxerimus, quoniam & medicus, ægrotis omissis, sanos qui ipsis assident, alloquitur. Vos ergò sobrios oro, nè hac turpissima insania vnquàm capiamini, & vt eos qui capiuntur, diligenter sanare curetis. Nolite pati peiores bestijs homines fieri: nihil enim vltrà quàm opùs est, illæ desiderant: isti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis constituuntur. Quanto enim melior asinus ebrioso est, quanto canis præstantior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes sunt, cùm bibunt aut comedunt, vltrà quàm satis est, etiam si mille homines cogerent, nunquàm elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos estis, qui inebriamini, non apud mentis compotes solùm, verumetiam apud vos iudices. Indè nanque manifestum est, canibus atque asinis vestro vos iudicio esse deteriores, & magìs abiectos, quia nullū brutorum supra mensuram comedere aut bibere cogitis.

Turpissima insania est ebrietas.

Asini & canes ebrioso homine præstātiores sunt.

14. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum: Esus carnium & potus vini, ventrisq́; saturitas, seminarium libidinis est. Vndè & Comicus: Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Et paulopòst: Quòd si quis existimat, & abundantia ciborum potionumq́; se perfrui, & vacare posse sapientiæ, hoc est, & versari in delicijs, & deliciarum vitijs non teneri, seipsum decipit. cùm enim procùl ab his remoti sępè capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus: quanto magìs, si circundati retibus voluptatum, esse nos liberos arbitremur? Absque gustu & cibis, impossibile est humanum corpus subsistere: adesse ergò debet ratio, vt tales ac tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ pręgrauetur: quia & comedendū est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & posteà, inflatis venis, incentiua libidinum sustinenda. Luxuriosa res vinū, & tumultuosa ebrietas: omnis qui cum his miscetur, non erit sapiens. Nè tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos, magno partos & perditos labore doleamus: Olerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus est, & arte impendijsq́; coquorum non indiget: & sine cura sustentat humanum corpus, moderatéque sumptus (quia nec auidè deuoratur, quòd iritamenta gulæ non habet) leuiore digestione concoquitur. Nemo enim vno aut duobus cibis, hisq́; vilibus vsque ad inflationem ventris oneratur, quæ diuersitate carnium, & saporis delectatione percipitur. Cùm varijs nidoribus fumant patinæ, ad esum sui, expleta esurie, quasi captiuos trahunt, vndè & morbi ex saturitate nimia concitantur: multiq́; impatientiam gulę, vomitu remediantur: & quod turpiter ingesserunt, turpiùs égerunt. Hippocrates in Aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleuerint, nisì citò ablatione sanguinis imminuantur, in paralysim & pessima morborum genera erumpere, & idcircò necessariam esse demptionem, vt rursùm habeant, in quæ possint crescere: non enim manere in vno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere: nec posse viuere animal, nisì crescendi capax sit. Vndè & Galenus vir doctissimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinę, nec viuere posse diù, nec sanos esse, animasq́; eorum ità nimio sanguine & adipibus, quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleste, sed semper de carnibus & ructu & ventris ingluuie cogitare.

Seminarium libidinis.

Terent. in Eunucho.

Sapientię studiū impeditur saturitate & vinolentia.

Quantū cibi sumendum.

Prouer. 20.

Qualibus cibis vtendum.

Hippocrates.

Galenus.

Nihil cæleste cogitare potest gulæ deditorum animus.

15. IDEM in caput quadragesimumquartum Ezechielis: Perspicuum est, ebrietate & sicera statū mentis euerti: & non plenè nos sapere, quando vini satietate animus occupatur.

Statū mentis euerti ebrietas.

16. ITEM in caput quintum ad Galatas: Quartumdecimum locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebriosi quippe regnum Dei non possidebunt. Et Dominus ad discipulos: Cauete, ait, nè fortè grauentur corda vestra in vino & crapula. Vino hominis sensus euertitur: pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. Vndè Apostolus clamitat: Et vinum in quo est luxuria. Habet vnusquisque suæ sententiæ potestatem: Ego Apostolum sequor: in vino esse luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem & luxuriam, inter carnis opera numerari, nec ille potest negare qui eisdem passionibus vincitur. Et licèt me quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent, quòd dixerim adolescentulas ità vinum debere fugere vt venenum: non me sententię pœnitebit: Opus quippe ibi magìs vini, quàm Dei à nobis creatura damnata est: & licentiam tulimus virgini proprio ætatis calore feruenti, nè sub occasione parùm bibendi, plus biberet & periret: Alioquin sciebamus & in Christi sanguinem vinum consecrari: & Timotheo, vinum vt biberet, imperatum. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo cōficiuntur, potest accidere: ex quo & de sancto dicitur, Vinum & siceram non bibet. Sicera interpretatur ebrietas. Et nè quis vinū non bibens, aliud sibi putaret bibendum: exclusa causatio est, dum omne quod inebriare potest, cum vino pariter aufertur. Quintadecima, quę & extrema inter carnis opera, comessatio est. Manducauit quippe populus & bibit, & surrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta luxuria est. Pulchrè quidā non ignobilis orator, cùm ebriū de somno describeret excitatum, ait: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua sententia expressit, quodammodò nec mortuum eum fuisse, nec viuum.

Galat. 5.

1. Cor. 6.

Lucæ 21.

Vini immoderatè sumpti operatio.

Ephes. 5.

Ad Eustochiū epist. 22.

Vinū in Christi sanguinem consecratur.

1. Tim. 5.

Lucæ 1.

Exod. 32.

1. Cor. 10.

Semper ebrietati iuncta luxuria.

Ebrius de somno excitatus, nec viuus nec mortuus est.

17. BASILIVS Magnus homilia decimaquarta in ebrietatem & luxum: Ebrietas dæmon est voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus. Ebrietas malitiæ mater est, virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni est aduersa, sic vinum immodicum rationem supprimit. Qua in re, dic homo miser, à brutis differs? Nónne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepisti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans, inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisq́; illis videri. Nec solùm eo peiores brutis, quòd mente insani aut ebrij, sed etiam quòd sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod quæso animal ità visu auditu've, atquè ebrius homo, debilitatur? Nónne familiarissimos interdùm ignorant, alienis verò sæpè vt domesticis congrediuntur? An non vmbras sæpenumerò tanquàm sulcos aut loca prærupta transiliunt? Aures terrifico sonitu more fluctuantis maris refertas habent: terra interdùm insurgere, ac in arduum ac rectum erigi, montes verò circummoueri videntur. Quandoquè ab re & pręter modum rident: nunc verò sine consolationis remedio plorant, nunc item audaces & temerarij, mox timidi & ignaui. Lymphatus & malo dęmone captus, misericordia quidem dignus: ebrius verò eadem ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui spontaneo seruit dæmoni. Quis est qui maledictionem Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremit & vacillat per omnem vitam? Naturali nanque firmitate deficiente, necessè est corpus continuò vacillet atque moueatur. Cùm potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius authorem legis diabolum habent: victoriæ verò præmium, peccatum. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ità gloria in ignominia illorum est. Inter se nanque contendunt, & vt in iudi-

Ebrietas, voluntarius dęmon.

Brutis peiores ebriosi.

Maledictionē Cain in se transferunt.

Legis ebriosorū author diabolus.

Ebrietatis malum. cio aliquo defensitant. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea. Quid, quæso, sunt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt: manus paralysi affectas habent, pedes infirmos ac facilè offendentes.

Ebrij sunt veluti idola gentium.

18. AVGVSTINVS sermone ducentesimo trigesimoprimo de tempore: Cùm, fratres charissimi, ebrietatis malum sit graue vitium & Deo odibile, ità per vniuersum mundum à pluribus in consuetudinē missum est, vt ab illis qui Dei præcepta cognoscere nolūt, iam nec putetur nec credatur esse peccatum, intantùm, vt in conuiuijs suis irrideant eos qui minùs bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescunt, vt potum ampliùs accipiant quàm oportet. Qui enim alterū cogit, vt se plùs quàm opùs est, bibendo inebriet: minùs malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per ebrietatem necaret. Et omnes ebriosi tales sunt, quales paludes esse videntur. Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quod ibì nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nascuntur ibì serpentes, sanguisugæ: nascuntur ibì ranæ & diuersa genera vermium, quæ magìs horrorem possunt generare, quàm aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere. Istæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus, aut circa ripas earum nasci solent, nihil vtilitatis habere videntur, intantùm, vt in annis singulis incendio concrementur. Videte, quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Tales enim sunt, sicut iam dixi, omnes ebriosi, quorum prandia ducuntur vsque ad noctem, quorum cœnas lucifer videt, qui stare non possunt, etiam cùm videntur esse ieiuni, quorum sensus tardi, graues, obtusi, & quodammodò iam sepulti. Denique in ipsa frequenter ebrietate nec seipsos nec alios recognoscunt, nec ambulare valent, nec stare: dicere aliquid vel audire quod ad rationem pertineat, omninò nō possunt. Frequenter etiam vsque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, & ad mensuras sine mensura bibere. Maiora enim pocula prouidētur, certa bibendi lege contenditur: qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine. Indè lites & rixæ nascūtur, indè diuersis & horrendis saltationibus membra torquentur, indè adulteria & nonnunquàm homicidia perpetrantur. Et quotiès nimium potum accipiunt, tanquàm in paralysim resoluti, dum suis pedibus ambulare non possunt, fœdissima latura aliorum manibus portantur ad lectum. Et est in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio & dolor capitis, suffusio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis stupor. In talibus impletur quod scriptum est: Cui væ? cui tumultus? cui irę? cui rixæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorū? Nónne his qui morantur in vino, & eis qui inuestigant vbì potus fiunt, & student calicibus epotandis? Sed illi qui tales esse volunt, miserabiliter se excusare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, si quotiès illum ad conuiuium vocauero, potum ei quantū voluerit ipse, non dedero. Et non sit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicū, qui & tuus & suus est inimicus. Si & te & alium inebriaueris, habebis hominē amicum, habebis Deum inimicum. Et ideò sapienter considera, si iustū sit, vt te à Deo separes, dum te ebrioso coniungis. Ad extremum tu eum noli adiurare, noli cogere, sed in potestate illius dimitte, vt quantum sibi placuerit bibat, & si se inebriare voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebriosos & luxuriosos ampliùs quàm oportet cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel vnum calicem dissimulant dare: nec attendunt, quia illud quod luxuriosis videntur ingerere, Christus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Sed qui tales sunt, quādo alios in nimio potu sepeliunt, pauperi eleemosynam petenti dicunt: Vade vade in ante, & dabit tibi Deus. & vtiquè dum ambulauerit homo, ei daturus est. Quid est ergò quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: nisì, Vade ad illum hominem qui habet Deum, quia daturus est Deus? Ac sic ore suo cōfitetur apud se Deū non esse, quo inspirante, possit erogare pauperibus. Rogo, fratres charissimi, diligenter attendite & videte, quia quando animalia ducuntur ad aquam, vbì saturauerunt sitim suam, etiam si supra aquam diutiùs teneantur, repleta siti, bibere nolunt omninò, nec possunt. Considerēt ebriosi, si non peiores animalibus iudicādi sunt. Cùm enim animalia ampliùs quàm eis opùs est bibere nolunt, illi & duplum & triplum, quàm eis expedit, potum accipiunt. Et vndè trium aut quatuor dierum refectionem potuerant rationabilem habere, vno die cum grandi peccato contendunt perdere potiùs, quàm expendere, propter inuidiam aut ebrietatem: atq; vtinàm potū tantummodò perderent, & non etiam ipsi perirent. Et nonnullis interiectis scripturæ testimonijs, ait: Ipsi qui contra coalumnam & amicam suam ebrietatem loquentibus irascuntur, libera à nobis voce audiant, quia quicunq; ebriosus pœnitentiā de ipsa non egerit, sed vsque ad mortem suam in ipsa ebrietate permanserit, in æternum profectò peribit, quia non mentitur Spiritus sanctus, per Apostolum dicens: Neque ebriosi regnum Dei possidebunt. Et ideò quicunque sunt ebriosi, meliùs faciunt vt non nobis, sed sibi potiùs irascantur, & cum Dei adiutorio de luto fæcis se excutiant, vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus pœnitendi est, festinent quanta possunt celeritate, Deo auxiliante, consurgere, & totis animæ viribus cum Propheta supplicantes Domino dicāt, Eripe me de luto, vt non inhæream. Et illud: Non me demergat tempestas aquę, neq; absorbeat me profundū, neque vrgeat super me puteus os suum. Ebrietas enim quasi inferni puteus quoscunq; susceperit, nisì digna subuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit subsecuta, ità fortiter sibi vendicat, vt eosdem ipsos de inferni tenebroso puteo ad charitatis vel sobrietatis lucem redire sine pœnitētia nō permittat. Sed hìc ante omnia intelligere & scire debemus, quia non vna die efficiuntur homines ebriosi, sed cùm paulatìm adiurātibus & cogētibus crudelissimis inimicis potiùs quàm amicis, per singulos dies singulos sibi aut binos calices ad potum consuetudinarium addūt. At vbì hoc in vsum miserint, ità eos ipsius ardor ebrietatis occupat, vt illos semper sitire compellat. Sed qui se de hoc malo desiderat liberare, quomodò sibi interuallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras peruenit, ità paulatìm subtrahendo ad sobrietatis lucem redeat. Qui si semel totum, quod ampliùs accipiebat, subtraxerit, vbì nimia siti cœperit exardescere, cum grandi amaritudine clamat & dicit: Mâlle se mori, quàm sibi bibendi vel inebriandi consuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo quod patitur, liberetur, sicut iam dictū est, per interualla dierum sibi aliquid de nimietate potus subtrahat, quousquè ad rationabilem bibendi consuetudinē redeat. Qui hoc ità, vt diximus, per partes subducere voluerit, & de ebritate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergò, fratres charissimi, dum hæc suggero, me absoluo apud Deum. Quicunq; me audire contempserit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in cōuiuio suo alios adiurare vel cogere voluērit, & pro se & pro illis in die iudicij reus erit.

19. IDEM in sermone ducētesimo trigesimosecundo de tempore: Illud verò quale est, quòd ipsi infelices ebriosi, quando se nimio vino ingurgitant, rident & vituperāt eos, qui rationabiliter hoc tantùm quod sufficit, bibere volunt, dicentes eis: Erubescite, & verecundia sit vobis, quare nō potestis bibere quantùm nos?

Propter consuetudinē putatur ebrietas non esse peccatum. *Cogentes ad nimium potum.* *Ebriosi paludibus comparantur.* *Ebriosi quales sint.* *Mensuras sine mensura bibere.* *Fructus ebrietatis.* *Prou. 23.* *Excusationes ebriosorum.* *Nemo ad bibendum cogendus.* *Nota.* *Matth. 25.* *Animalia bruta præferūtur ebriosis.* *Ebriosi excludētur à regno Dei, nisi resipiscant.* *1. Cor. 6.* *Psal. 68.* *Ibidem.* *Ebrietatis vitium vsu paratur.* *Consuetudo potandi quomodò tollenda.* *Sobrios irridentiū amentia.* *Nota.*

nos? Dicunt enim eos nõ esse viros. Et videte miseriam ebriosorum. Se dicũt esse viros, qui in ebrietatis cloaca iacent: & illos non dicunt esse viros, qui honestè & sobriè stant. Iacent prostrati, & viri sunt: stant erecti, & viri nõ sunt? Victor ebrietatis, vituperatur: & victus ebrietate, laudatur. Irridetur sobrius, qui & se & alios potest regere: & nõ irridetur, immò nõ plangitur ebriosus, qui nec se, nec alios potest agnoscere.

Excusatio ebrietati vacantium. Psal. 140.

Solẽt ebriosi ità se excusare vt dicãt, Persona potens me coëgit vt ampliùs bibã, & in cõuiuio regio non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis, ista prætendimus: & quod implere nolumus, nõ potuisse nos dicimus.

Nota.

Nolle, in culpa est nostra: & nõ posse, prętenditur. Etiam si ad hoc veniretur, vt tibi diceretur: Aut bibas, aut morieris: melius erat vt caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur.

Responsio.

Sed excusatio ista falsò obijcitur. Ipsi enim reges, & quicunq; sunt alij potẽtes, quia Deo propicio & Christiani sunt, & prudentes, & sobrij, & toto corde Deum timentes, si te viderent definîsse, vt eis nõ acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub hora videantur irasci, posteà verò te in grandi admiratione suscipiũt, dicentes: Quantum cum illo egimus, quantis eum minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquàm eum à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam illorũ dabit, qui te, vt ampliùs biberes, videbãtur hortari & cogere. Ille qui ebrietati resistit, si cũ Dei adiutorio perseuerare voluẽrit, & pro ipsa aliquas pertulerit tribulatiões, omnia ei Dominus ad martyrij gloriam reputabit.

Ignorantia ebrietati magnam causam præbet.

Et post pauca: Ideò, charissimi, tanta infelicitate se inebriãt homines, quia putãt ebrietatẽ, aut paruum, aut nullũ peccatũ esse. Sed pro ista ignorantia maximè sacerdotes in die iudicij reddituri sunt rationem, si commissis sibi populis, quæ vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assiduè noluerint prædicare. Qui ergò credit ebrietatem esse paruum peccatũ, si se non emendauerit, & pro ipsa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris & homicidis æterna sine remedio illum pœna cruciabit, secundùm illud, quod ipsi benè nôstis beatum Apostolum prædicâsse:

1. Cor. 6.

Neq; inquit, fornicarij, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neque ebriosi regnum Dei possidebunt. Videte, ebriosos cum fornicatoribus & idolis seruientibus, & masculorum concubitoribus & adulteris iunxit.

Ventri dediti, sæpè inuiti peccant.

20. CHRYSOSTOMVS in sermone contra luxum & crapulam: Eum qui viuit in delicijs, & ebrietati deditus est, & parasitos alit, & adulatores, & carniũ voratione & vini potatione disrumpitur, sæpè & inuitũ & spontè necesse est peccare, & extra huius loci tempus, & cùm illinc recesserit.

Nauibus onerarijs comparantur.

Nam sicut nauis oneraria, quæ supra suam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata, submergitur: ità anima & corporis nostri natura si plures acceperit cibos, q̃ ferat natura sua, impletur, & iniectorum grauitatẽ non amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipsum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur nõ tranquillitas maris, nõ scientia gubernatoris, non nautarũ multitudo, non præparationis studium, non anni pars tempestiua, non aliud quicquã naui, quæ sic in tempestate est, prodest: ità & delicatis euenit, neque cogitationũ multitudo, neque eruditio & admonitio, neque admonitiones & cõsilia, neq; aliud quid, neque timor futurorum, neque pudor, neque accusatio præsentium, neque aliud quid saluare potest sic periclitantem animã: sed inualescit luxus & amentia per omnia: & sub aquas nolens volens eum qui ægrotat, defert, & graue facit naufragiũ. Vndè nihil facile, nihil ad futuram vitam & iustificationes quæ alibì futuræ, affert.

Ad omnia sunt inutiles & inepti.

Sed qui talibus vacat, & ad præsentem vitam inutilis fit, ad nihil accõmodus, & vbiquè ridiculus, tã in publicis quàm in priuatis rebus: & si in tumultu aliquid opùs est fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus, & non solùm periculis & obsidionibus facilè potest rapi: nõ in tranquillitate solùm eũ audire, pauore nõ caret, sed & in arduis, ob immodestiã morũ, se accedenti erit inutilis. Nã ipsum illic, in aduersitatibus loquor, timor & effœminatio, & metus immodicus, & cõsilij inopia appræhendũt: hìc aũt in prosperitate, audacia & ignominia, & intemperantia, & inflatio, & arrogantia plùs inutilem, quàm superiora, efficiunt.

Incommoda animi & corporis.

Sanè talium non solùm corpora sic effecta, & iniucundis & superfluis & fœtidis vndiquè plena sunt, ità vt tolerari nequeãt: sed & anima corpore multo iniucũdior, multo maiores quàm illud morbos in se arripit ex delicijs. Nam sicut corpus non solùm superfluitates emittit naturales, sed multo plures, & vndiquè. Nam & oculi, & aures & os grauedine, muco & corruptione, & his quæ intùs generantur, lutulentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa natura carnis laxior fit, quàm naturalis proportio: fœtidaq; & inutilis, & ad omne bonũ opus inutilis. Etenim & terra, quando à sua abundantia oppressa fuerit, suum innatum perdit calorem: perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationẽ est accõmoda. Hinc aũt incurabilibus & difficilimis implicãtur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt. Nam in tremoribus & palloribus, mirisq; & pedum & manuũ doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles fiunt.

21. IDEM homilia prima ad populum Antiochenum: Non simpliciter Apostolus Paulus dixit, Vinõ vtere: sed, Vino modico: non quòd hac admonitione & cõsilio Timotheus egeret, sed quòd nos indigemus. 1. Tim. 5.

Quantum bibendum.

Idcircò ad illum scribens, nobis bibendi vini mensuram & terminos statuit, tantũ bibere iubens, quantum valetudinem adiuuet, quantũ corpori sanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, q̃ continuatus aquæ potus, sed multo plures & difficiliores animi & corporis morbos immodica vini parit potatio, passionum bellum, absurdarũ cogitationum hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem & solubiliorem efficiens.

Vinolentia quàm malos fructus producat.

Non enim ità terræ natura vexata aquarum superabundantia cõtinuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuò ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinquè intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipsius lasciuias recidendo. Vinum enim à Deo datum est, non vt inebriemur, sed vt sobrij simus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipsum tristitię materiam facis. Psal. 103. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrij, tenebris multis mẽti offusis. Medicina optima est, quãdo cõmensurationem habet optimam. Simpliciores nonnulli postquàm aliquos præ ebrietate se deturpantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicentes: Non sit vinum. Ipsis itaque dicamus, Non sit ebrietas.

Non vinum, sed ebrietas damnanda.

Vinum enim Dei, ebrietas autẽ diaboli opus est: non vinum ebrietatem facit, nè Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Tu verò peccãtem punire & corrigere omittens, benefactorẽ afficis contumelia. Cùm igitur quosdã hęc dicentes audiẽrimus, obmutescere faciamus.

Immodestia ebrietatem facit.

Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datũ est, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtẽs, stultis & impudẽtioribus hominibus occasiones præbere.

Quàm turpis & miserabilis creatura fit ebrius.

Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus: ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniã nõ habens, ruina excusatione carens, cõmune generis nostri opprobrium. Non enim in conuentibus tãtùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negocijs, sed

etiam solo est adspectu omnium grauissimus, fœtores exhalans teterrimos, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorũ insuaues atque molestæ, eos qui spectãt & simul sunt, extremę abominationis implẽt. Et quod malorũ caput est, cœlũ ebrijs inuisum hic morbus efficit, nec ęterna bona assequi pmittit, sed post vitæ huius opprobriũ, & illic tali morbo laborãtes pœna manet æterna. Hanc igitur improbam cõsuetudinem recida-

1.Tim.5.

mus, & Paulum audiamus dicentẽ: Vino modico vtere. Etenim ipsum modicum propter infirmitatem permisit: quòd nisi imbecillitas vexâsset, neque modicũ admittere discipulũ coẽgisset. Necessariũ enim est nobis, traditos cibos & potus temporibus & necessitatibus semper metiri: & nullatenùs necessitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

Temperantia in cibo potúque seruāda.

22. ISIDORVS libro secundo de Summo bono, capite quadragesimosecundo: Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vndè & Propheta Sodomam de satietate panis accusat, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomorũ, superbia, saturitas panis, & abundãtia aquę. Panẽ quippe Sodomitæ immoderatè sumẽtes, in turpitudines defluxêre flagitiorũ, atque indè meruerunt, comitante superbia, cælestibus aduri incẽdijs, ex quo modũ non tenuerũt edacitatis. Vtile est cauere gulam, ciborumq; concupiscentiã. Quid enim tam noxium, quàm vt animus seruiat ventri & escæ, quæ sunt destruenda, testante Apostolo ac dicente: Deus autem & hunc & hanc destruet. Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibì & eorũ quæ circa ventrẽ sunt proxima. In ordine nãque membrorum, genitalia ventri iunguntur. Dumq; vnum ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriã excitatur. Non ad luxuriam vel ad satietatẽ, sed tantummodò vt corpus sustentetur, epulis est vtendũ. Nam vt Philosophi dixerunt, cibandus est venter vt contineat animã, non vt corrumpat. Qui nimiùm cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto ampliùs sensum mẽtis obtundunt. Nam Græci dixerunt, ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse. Nam gulæ saturitas nimia aciem mentis obtũdit, ingeniumq; hebescere facit. Libidinis ignes ciborũ fomite increscunt. Corpus autem quod abstinentia frangit, tentatio non exurit. Vndè & tres pueros abstinentes flamma Babylonij incẽdij, etsi tetigit, non combussit: quia nimirùm etsi desideriorũ carnalium ignis abstinẽtium mentes inflammat vsque ad consensum, tamen concupiscentiæ vel operis, non exurit. Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis intendat supplicium, cuius tãta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hîc epularum fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & sitire nolunt: propterea illic inter flammas sitiens, stillam aquæ quæsiuit, nec meruit. Considerandum quàm vehementer arguantur cõmessatio & sumptuosa conuiuia. Nam per Prophetã comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatem his qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Esaiam Prophetam: Eccè gaudiũ & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donèc moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiã resecantur, ità omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruuntur. Indè est quòd & princeps cocorum muros Hierusalem subuertit, quia & venter, cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi priùs ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cęteris vitijs, nisi priùs ingluuiẽ ventris restrinxerit. Nec quisquam facilè poterit à semetipso spiritus immũdos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes qui extra nos sunt, à nobis fortiùs superantur, quãdo priùs quæ intra nos sunt, vitia extinguũtur. Nam frustrà forìs agit bellum, qui intùs habet periculum. Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatem cauendam. Nam sæpè accuratiùs præparata, sine gulæ concupiscentia degustantur; & sæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate sumuntur. Sicq; fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitio, quod cũ desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionũ in gulæ appetitu, id est, quid, quando, quãtum, & quo modo appetatur. Quid, ad rem ipsam pertinet, quę appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum verò, ad immoderationem refertur. Quo modo, ad impatientiam festinationis asscribitur. Nullus homini tã importunus exactor est quàm venter, qui quotidianam refectionem, quotidiana famis exactione adimplet. Cum cæteris enim vitijs, etsi interdùm nascimur, interdùm tamen cum eis non morimur. Plerunquè voluptas vescendi ità sub obtentu necessitatis subrepit, vt dũ putatur seruiri necessitati, voluptatis desiderio seruiatur: nec facilè discernitur, vtrùm quod accipiatur, gulæ an indigẽtiæ deputetur.

Ezech. 16. — Gene.19. — 1.Cor.6. — Gula ad luxuriã prouocat. — Aciem mẽtis obtundit. — Dan.3. — Lucæ 16. — Esaiæ 22. — Omnes animæ virtutes destruit. — Ierem. 52. iuxta LXX. — Non tam ciborũ qualitas, quàm cupiditas cāuenda. — Quadruplex distinctio in appetitu gulæ. — Nimium importunus exactor, venter est.

23. ET capite quadragesimotertio libri eiusdẽ: Esca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas aũt perturbationem gignit mẽtis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ità mentẽ alienat, vt vbì sit, nesciat. Vndè etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatẽ committitur. Verum est, quòd iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas aufert cor. Vndè in Prouerbijs: Potentes, inquit, qui iracundi sunt, vinum nõ bibant, nè cùm biberint, obliuiscantur sapiẽtiam. Plerisque laus est, multum bibere, & nõ inebriari. Audiant hi aduersùm se dicentem Prophetam: Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatẽ. Vino multo deditos & luxuriosè viuentes, Esaias sic arguit, dicens: Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperum, vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex iuuenis est, & cuius principes manè comedunt. Multi enim à manè vsque ad solis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt, sed consuetudine beluina detenti, luxurię tantùm tota die epulisq; inseruiunt. Clamat Ioël Propheta his qui ebrietati deseruiunt, dicẽs: Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine. Quo testimonio non ait tantùm, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omninò non liceat: sed adiecit, in dulcedine: quod ad voluptuosam pertinet & prodigã effusionem. Nam quantum satìs est necessitati, edocet Timotheũ bibere Apostolus, dicens: Vino modico vtere. Non solùm ex vino inebriantur homines, sed etiam ex cæteris potandi generibus, quæ vario modo conficiuntur. Vndè & Nazaræis, qui se sanctificabant Domino præceptum est, Vinum & siceram non bibere. Vtraque enim statum mentis euertunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoquè carnis vtraque æqualiter gignunt. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ità & aquam cum mensura sumunt, asserẽtes ad castimoniã carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire.

Ebrietatis fructus. — Oseæ 4. — Prou.31. — Multum bibere, nec tamen inebriari. — Esaiæ 5. — Ibidem. — Eccles 10. — Consuetudo beluina. — Ioel.1. — 1.Tim 5. — Nume.6. — Luxuriã gignit vinum & sicera.

24. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite duodecimo: Sicut mater fidei, continentia: ità perfidiæ mater, ebrietas est. In quod facinus non ista præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non habentes, nec sumptum sequẽtis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicant, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donãt, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habent vndè cauponi potus sui precium soluant. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquãtur. Diuites sunt dum inebriantur: mox vbì vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma consurgunt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quàm fortes sibi homines videntur in vino, quàm sapientes, quàm diserti, quàm etiam pulchri ac decori, cùm stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & sanguis ora suffundit. Fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in

Perfidiæ mater ebrietas. — Ebriorum fatuitas.

bari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora sauciorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulētia, vt & molliat, & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ità & vini incēdio etiam superborum hominum cor liquescit. Omnes sibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpotè quia pauperem se esse nescit. Nō infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: sed cùm bibunt, illum regem habent, qui bibendo superauerit viros. Meritoq́; scriptum est, Aequalis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinàm & quod sequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt sis sobrius. Non habes quòd accuses vinum? in iucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si illud moderatè bibas. Immoderatio autem potùs, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed fortè dicas, has esse potationes vulgarium & leuissimorum hominū. Veniamus ergò ad horum potentium & fortissimorum conuiuia.

Eccli 31. iuxta LXX. aut aliã versionem.

Cōpotorum consuetudo.

25. CAPITE decimotertio: Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hęc non sobrietatis est species, sed bibēdi est disciplina. Etenim vt tragœdiarum actores primò sensìm vocem excitāt, donèc viuę vocis aperiant iter, vt posteà magìs possint clamoribus personare: ità isti quoquè in principio prælusorijs se exercent poculis, vt iritēt sitim, nè fortè restinguant eam, & satiati posteà, bibere nō possint. Ergò vbi res calere cœperit, poscunt maioribus poculis, feruor inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, & vbi imminui vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cū ferculis, & inter moras sæpè geminantur. Deindè procedente potu longiùs, contentiones diuersæ, & magna certamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandū fortè vinū putet. Et hæc donèc ad mensas perueniatur secundas. At vbi consummatæ fuerint epulæ, putes iam esse surgendū: tunc de integro potum instaurant suū: & cùm cōsummauerint, tunc inchoare se dicunt: tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. Ac nè immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege delitas, victoriæ premiū culpa: pendet anceps diù & dubius belli euentus. Furor enim illic est præliaris. Et in fine: Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperì cernas etiam à puerulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

Certamen cōbibonum.

Reprehensio eorum qui inuitãt alios ad potum ac cibum immoderatum.

26. RVRSVM capite decimoquarto: Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem. Inuitas ad prādium, efferre vis ad sepulcrum. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætēdis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenū est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infert, caput vexat. Etiam maior vis vini, quàm veneni est. Deniquè venenum vino excluditur, non veneno vinum. Meritò Deus per Moysen non solùm veneno, sed etiā draconū veneno vinum comparauit, dicens: Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis. Et pulchrè additur, insanabilis. Multi enim reliquorum serpentium veneno curātur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiam crimē adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim suprà de alienigenis, qui nescirent Deum: De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Deut. 32.

Ebrietas animo & corpo nocet.

Ibidem.

Ebrietatis detestatio, &

27. CAPITE decimosexto: Sudant vino corpora temulētorum: si leuiùs ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum insaniæ, ebrietas venenum insipientię. Hęc sensus hominū mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes: Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturā vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitātur, vt nullum tēpus præscriptū habeant quod deceat indulgere cōcubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremūt naribus, in furore ardescunt, sensu excedūt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens semesas epulas cū internorum viscerū cruore fundentium. Nam eadem Dominus per Hieremiam locutus est, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non consurgetis. Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vmbras sępè transiliūt sicut foueas. Nutat his cum facie terra: subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timētes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanquàm maris fluctuantis fragor, & resonātia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est: somnus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quantolibet stimulando impulsu petas: nisì resipuerint, euigilare nō possunt. Vndè benè Hieremias huiusmodi hominem tanquàm superfluam creaturam deflendum putat. Quid est homo ebrius, nisì superflua creatura?

quantum detrimenti adferat.

Hierem. 25.

Homo ebrius nihil aliud quàm superflua creatura.

De fœminis temulentis.

28. CAPITE decimooctauo: Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet solcitiorem castitatis sobrietatisq́; adhibere custodiam, vsque ad ebrietatē bibunt? Deindè surgentes, quas etiam inter secreta domûs vel audiri ab alienis non conuenit vel videri, prodire audent in publicum non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiā in Ecclesia iubet, domì viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos viris sub cōspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, iritantes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrū. Inter saltantium lapsus ocello impuro, & contaminato adspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

1. Cor. 14. 1. Tim. 2.

Terra turpi saltatione polluitur.

1. B. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & nō te effundas super omnem escam. In multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obiêrunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.

2. ET capite trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multùm, odio habearis. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis nè extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo nō laborabis ab illo, & non senties dolorem.

3. PSALMO septuagesimoseptimo: Et manducauerunt, & saturati sunt nimìs, & desiderium eorū attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escę eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos, & occídit pingues eorum, & electos Israël impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc.

4. NVMERORVM vndecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuscemodi cibus: & eccè furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimìs. Vocatusq́; est ille locus, Sepulcra concupiscentiæ, ibì enim sepeliêrunt populum qui desiderauerat.

5. DEV-

5. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suũ, & recessit à Deo salutari suo.

6. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

7. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo, vt paulò antè, B. testimonio primo.

8. LVCAE vigesimoprimo: Attendite vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tãquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.

9. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus libro decimoquarto Decretorũ, instituit tractationẽ de crapula & ebrietate, & ex canonibus, Patrũmque ac Pontificũ sententijs ostendit, quæ pœna iniungẽda sit ijs, qui illis vitijs implicantur. Atque inter reliqua hunc adfert canonem ex pœnitentiali Theodori: Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorantiam, septem dies pœniteat in pane & aqua: si per negligentiã, quindecim dies: si per cõtemptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus, secũdùm ordinem, vt scriptum est, ceu & reliqui Clerici, & ministri iuxta ordinẽ, iudicio Sacerdotis pœniteãt. Laici velut vota nõ habentes, si inebriantur, arguantur à Sacerdote, ꝙ ebriosi regnum Dei non possidebunt, & interitus sit ebrietas: & compellat eos pœnitere. Qui cogit hominẽ vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripiatur, & septẽ dies pœniteat: si per contemptum, triginta dies. Nullus Christianus alium Christianũ plus bibere cogat, quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, iuxta id quod in pœnitentiali habetur, pœniteat. ET eiusdẽ libri capite decimotertio ex pœnitẽtiali Romano: Qui per ebrietatem vomitum facit, si presbyter aut diaconus est, quadraginta dies pœniteat. Si monachus, triginta dies pœniteat: si Clericus, viginti dies: si Laicus, quindecim dies. Item capite decimoquarto ex pœnitẽtiali Bedæ: Laicus si per ebrietatem vomitũ facit, tres dies à carne & vino & cereuisia abstineat. RVRSVM capite decimoquinto ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quòd si in consuetudine habuerit, communione priuetur, donèc dignè pœniteat, & emendationem promittat.

Pœnitentia eorum qui se inebriant.

1. Cor. 6.

Pœnitentia eorum qui alios ad ebrietatẽ cogunt.

Vomentes ex ebrietate.

Alios inebriantes.

10. IVO Episcopus Carnotensis tertiadecima parte Decretorũ, à capite sexagesimonono vsque ad octogesimumsextum, habet omnia quę Burchardus in libro decimoquarto: & quæ ex eo antè adducta sunt, apud Iuonem capite septuagesimosexto, octogesimoprimo, octogesimosecundo, & octogesimotertio reperiuntur.

11. AD Ephesios quinto, vt in textu.

12. PROVERBIORVM vigesimo: Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens.

13. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quale est autem, Episcopum videri vinolentum, vt sensũ occupato vel exaltet risum cõtra grauitatis decorẽ, & labijs dissolutis cachinnet, vel si paululùm tristis, cuiusdam rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas? Longũ est ire per singula, & insanias quas ebrietas suggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertẽtes, scyphũ in faciem iacere coniuuæ: alios scissis vestibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare: qui plus biberit, fortior cõputatur: accusationis occasio est, adiuratũ per regẽ frequentiùs non bibisse. Vomũt, vt bibant: bibunt, vt vomant. Digestio ventris & guttur vno occupantur officio. Hoc nunc dixisse sufficiat, ꝙ, secundùm Apostolum, in vino luxuria est. Et vbicunquè saturitas atque ebrietas fuerint, ibì libido dominetur. Specta vẽtrem & genitalia: pro qualitate vitiorum, ordo membrorũ. Nunquàm ego ebriũ castum putabo, qui etsi vino consopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

Quas insanias ebrietas suggerat.

Ephe. 5.

Ebrius nunquàm castus.

14. IDEM in epistola octogesimatertia ad Oceanũ: Vinolentia scurrarum est, & comessatorum: venterꝗ mero æstuãs, citò despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est: ergò qui inebriatur, & mortuus & sepultus est. Noë ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Loth per temulentiam nesciens libidini miscet incestum: & quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt.

Vinolentia scurrarũ est.

Luxuriam parit.

Qui inebriatur, mortuus & sepultus est.

Gen. 9. & 19.

15. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite decimoquarto: Pascitur libido conuiuijs, nutritur delicijs, vino accẽditur, ebrietate inflãmatur. Grauiora sunt his fomenta verborũ. Vbì caro inebriatur, mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

Pascitur libido cõuiuijs.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare, neq; fornicarij &c. neq; ebriosi, neq; malẽdici, neq; rapaces regnum Dei possidebunt. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & has destruet.

17. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immũditia, impudicitia, &c. homicidia, ebrietates, comessatiões, & his similia, quę prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agũt, regnum Dei non consequentur.

18. OSEAE quarto: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor.

19. PROVERBIORVM trigesimoprimo: Noli regibus ô Lamuël, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est, vbì regnat ebrietas: nè fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

20. ECCLESIASTICI decimonono: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguunt sensatos.

21. ESAIAE quinto: Væ qui potẽtes &c. vt in textu.

22. ET capite vigesimosecundo: Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum & ad planctum, ad caluitium & ad cingulum sacci: & eccè gaudium & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibamus, cràs enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum, Si dimittetur iniquitas hæc vobis donèc moriamini: dicit Dominus exercituum.

23. PROVERBIORVM vigesimotertio: Noli esse in cõuiuijs potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola, consumentur, & vestietur pannis dormitatio. Et paulò pòst: Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nónne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Nè intuearis vinum quando flauescit, cùm splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: & dices, Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Quando euigilabo, & rursùs vina reperiam?

24. AMOS sexto: Vę qui opulenti estis in Sion &c. qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici: Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

25. LVCAE sexto: Væ vobis diuitibus, * quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Vę vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.

** qui.*

VIII

VIII

Quid est Ira, & quæ soboles ex illa nascitur?

A. Ira est immoderata cupiditas puniendi eius, à quo læsum se quis arbitratur.[a] Nascuntur ex illa detestandæ filiæ, rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, atque blasphemia.

B. Est[b] hoc animi virus perniciosum, omnem iudicij prudentiæque vigorem, & animi sæpeque corporis sanitatem labefactans. Quare monuit Ecclesiastes:[c] *Nè sis velox ad irascendum, quia ira in sinu stulti requiescit.* Et gentium Doctor præcepit:[d] *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Cæterùm aduersùs iracundos, contentiosos, contumeliosos, iam lata est CHRISTI sententia, valdeque metuenda illa:[e] *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit cõcilio: Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.*

a Greg. lib.31. Moral. c.31. Prouer.29.d Iob 15.a Eccli 19.d Ephes.4.g
b Lege Basil. in hõ. 10. de ira. Chryso ad pop. hõ.29. & sequentib. Itẽ hom.6.in acta.4.& 18.in Matt. Greg. li.5. Moral.c.30.& sequẽt.
c Eccles 7.b Eccli 8.d 28. a b 30.d Prouer.12.c 15.a c 18.a b 22.d 26.c 27.a Iob 5.a Psal.4 a & 30.b
d Eph.4.g Col.3.b Bernard.ser.13.in psal. Qui habitat. Amb.lib.1.off.ca.21. Aug.in psal.4.Itẽ lib.de vera rel.c.45. epist.87.& 149. Greg.li.8.epi.51. ad Leõt. & p.3.curæ past.admon.17.
e Matth.5.c Greg.lib.21. Moral.cap.5. Aug.lib.1.de serm. Domini in monte c. 19. in Enchirid. cap.79.

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moraliũ, capite trigesimoprimo: De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur.

2. PROVERBIORVM vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuior.

3. IOB decimoquinto: Respondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquìd sapiens respõdebit quasi in ventum loquẽs, & implebit ardore stomachum suum? Nunquìd primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Nunquìd consilium Dei audîsti, & inferior te erit eius sapientia? Quid nôsti quod ignoremus? qd intelligis quod nesciamus? Et senes & antiqui sunt in nobis multo vetustiores quàm Patres tui. Nunquìd grande est vt consoletur te Deus? sed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuum, & quasi magna cogitãs, attonitos habes oculos? Quid tumet contra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuscemodi sermones? Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Eccè inter sanctos eius nemo immutabilis, & cæli non sunt mundi in conspectu eius. Quanto magìs abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem, &c.

4. ECCLESIASTICI decimonono: Est correptio mendax in ira contumeliosi: & est iudicium quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo.

5. AD Ephesios quarto: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

1. B. BASILIVS Magnus in homilia de ira, quæ est decima inter homilias variorum argumentorum: Quando semel iræ perturbatio mentem præcipitans, imperium animæ sumpserit, hominem penitùs in feram conuertit, nec hominem qui rationis sit compos, esse finit. *Hominẽ ira in feram cõuertit.* Quod enim venenum virus emittentibus erit, hoc item & furor animo iritatis ac perturbatis. Impetu feruntur, insiliunt, rabie vt canes afficiuntur, punguntur vt scorpij, mordent vt serpentes. Nouit & scriptura eos qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus sese ob peruersitatem similes ac familiares reddiderunt. Nam & canes, & serpentes, & genimina viperarũ, & his similia nominat. Qui enim ad mutua inter se eiusdem generis parati sunt inferenda incommoda, iure feris ac venenatis asscribi possunt, quibus ex natura continuum aduersùs homines odium est. Effrenes linguæ, ora incustodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accusationes, verbera, & alia eiusmodi quæcunque quis enumerare poterit, irę sunt ac furoris fructus. *Iræ fructus.* Ob iram ensis acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter se ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiscuntur. Sed & ante omnia seipsos haud agnoscunt irati, deindè neque quotquot habent necessarios. Quemadmodùm enim torrentes ad curua loca decurrentes, secum obuia quæque trahunt: sic & iratorum impetus violenti & instabiles, omnia similiter percurrunt atque obruunt. Non eis senectus venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, non deniquè quicquid aliud, quanuìs æstimandum, in honore est. Momentanea quedã insania est ira. *Momẽtanea insania.* Quin & maximum se in malum sæpiùs conijciunt, & studio vindicandi, seipsos negligunt. Eorum nanque memoria quibus læsi sunt, velut œstro quodam incitati, & animo exacerbato atque æstuanti, non priùs desinunt, quàm incommodum aliquod infestanti infligant: vel ipsi (si id contingat) accipiant: quemadmodùm sæpè euenit, vt quæ per vim tentata sunt, plus accipiant incommodi, quàm inferant. Quis enim in ea se mala conijceret, quæ ira feruidi homines, quauis occasione vociferantes & exasperati, subeunt atque tolerant? Nam & omni fera venenata impudentiùs ruunt, nec priùs desistunt, quàm aliquo malo magno & intolerabili, ira intumescente, æstuantem exatient animum. Neque enim ensis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumescentem ac furentem satis compescere valebit: non magis quàm à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil nec forma, neque animi affectu differunt. *A dæmonibus vix irati differunt.* Nam ijs qui ad vindictam anhelant, ità quidem circum præcordia sanguis feruet, quasi vi ignis ebulliat & exæstuet. Supernè verò accensa facie, alio adspectu visendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus consueta est & nota, quasi larua quadam, vt in scena fieri solet, prorsùs immutans: oculi consueti non apparent, sed ignei micantesq;, dentes acuunt, veluti sues grassantes: vultu sunt liuenti sanguine suffuso. Oris tumore increbescente, venæ ob turbati intra viscera spiritus angustiam disruptæ. Vox aspera & intensa, sermo inconstans & confusus, ac temerè cadens, nec concinnè, nec significantèr, ne ex parte quidẽ prolatus. Postquàm verò ira sicut flãma sicca materia succensa iritatos inuasit, tũc nec sermone dicenda, neq; referẽda videre licet spectacula.

 Ma-

Manus quidem erectas etiam aduersùs contribules, & per omnes corporis partes distractas, pedes extra omnem ordinem & ab re certatim discurrentes: denique partes corporis omnes, insaniæ instrumenta facta. Si autem pariter aliquem exaduersò concurrentem inueniant, iramq; mutuam inter se exerceant, ea patiuntur, quæ fas est eos pati, qui sub tali dæmone contendũt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmium pugnæ ferunt. Cœpit qui primus manibus iniuriam intulit: alter vlciscitur: Hic instat, ille nõ cedit: corpus obitèr vulneribus petitur. Ira verò facit, vt dolor & incommodum minimè sentiantur. Non enim damna corporis aut sensum curant, cùm omni studio & omnibus viribus sint animo ad vlciscendum commoti & excitati. Nè, fratres dilectissimi, malum malo curate, neu contendite inuicèm calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior est, qui victor est, ac peccatis longè grauior discedit. Ira certamen excitat, certamen verò conuicium, conuicium verbera, verbera demùm vulnera, ex quibus & mortes sæpè sequuntur. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihiliq; te existimauit, tu cogita quomodò ex terra es, & in terram reuertéris. His nanque modis atque rationibus te confirmans, longè leuiora quàm re vera sint, inuenies tibi aduersarij facta iurgiaq;. Sic etiam talionem illi securiùs red: des, ostendesq; quàm sis contumelijs inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam comparabis, dum alterius insaniam, occasionem philosophiæ ac tuorum feceris meritorum. Quamobrem si mihi credis, probra contumeliasq; minimè curabis: obscurum te & inglorium vocauit, nulliusq; æstimationis? terram te ac cinerem esse dicas. Nec tu meliores patre nostro Abraham, qui se eadem vocauit: ignarum, pauperem, ignobilem nominauit? tu vermem te dicas, & è stercore genus ducere, verba Dauid memorans. His etiam Mosis decus adde. Ille ab Aaron & Maria verbis petitus probrosis, non ad Deum aduersùs illos interpellauit, sed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? beatorum hominum & Deo gratorum, an eorum qui spiritu referti sunt maligno? Quando enim verborum contumelia tentaris, illud existima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, seu per iram in aduersarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterum proculdubiò consequéris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo, munitiorem reddes: vel certè si despexeris, acriùs illum vindicabis. Si enim malum est ira, cur malum id non euitas? Si venia dignum, cur irato succenses? Ex quo si secundus venisti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Non enim in certaminibus palæstram priùs prouocans, sed qui superat, coronatur. Quamobrem non solùm is qui facinus aliquod graue priùs tentauerit, sed qui mali ducis ad scelus exemplum fuerit imitatus, omninò mulctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum respuere nequaquàm debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas, si veritatem excedunt, efferri non debes: ità nec ad probra in te non verè iactata, minimè dolere. Nónne vides, quemadmodùm sagittæ si duriora offendant, resultant ac excidunt: in mollibus verò & obedientibus facilè figuntur: ità & in contumelijs euenit: qui eis occurrit ac resistere quærit, illas in se recipit: qui autem mansuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas se præparauerit, omninò excutiet ac euitabit. Quid, miser, angeris pauperis appellatione? Reminiscere quòd quemadmodùm nudus in mundum venisti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperius? Nihil profectò graue audîsti, nisi tibi ipse quæ obiecta sunt, agnoscas. Quis vnquàm ob paupertatem in carcerem ductus est? Nam egére, non turpe quidẽ aut aliquod probrũ fuerit, sed paupertatẽ generosè non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cùm diues esset, nostrî gratia egére voluit. Si verò & stultus & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ à Iudæis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es, & dæmonium habes. Si enim contra hæc maledicta irasceris, iam ea corroborâsti. Quidnam est ira stultius? Si verò quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cùm re ipsa prudentiam modestiamq; ostenderis. Alapa seu pugillo cæsus es? expuit aliquis in faciem? Eadem & Dominns est passus. Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciem auertit. Calumniam pateris? & Dominus. Tua laceratur vestis? Et à Domino quoquè vestis per vim extracta, & super eam missæ sortes. Nondùm condemnatus es, nondùm cruci affixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imitationem peruenias. Talia igitur, & horum similia tibi succurrant, mentisq; tuæ impetum ac iram compescant. Similes nanque præparationes & animi dispositiones, morsus cordis & impulsus facilè delebunt, & animi cogitationes in tranquillum statum deducent. Quomodò igitur iræ incommoda fugiamus? Si eam nullo modo mentem rationemve occupare sinamus. Quamobrem si fortè in cogitationem veniat aut cadat, eam ità retineamus, vt equum iugalem nobis ratione, vt freno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquàm excedentem, & via ingredientem, qua à mentis recto consilio dirigitur. Et paulopòst: Ira, quando oportet & vt oportet, ex ratione dispensata, fortitudinem, patientiam, ac constantiam parit: præter verò rectam rationem tractata, furor & insania efficitur. Idcircò nos Psalmus admonet: Irascimini, & nolite peccare. Ipse nanque Dominus in Euangelio illum qui temerè fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum verò qui tanquàm pharmaco ad ea quæ oportet, ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur nanque: Ponam inimicitiam inter te & serpentem. Et rursùs: Hostes sitis Madianitis. Docentis verba sunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideò Moyses omnium hominum mansuetissimus, vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Vnusquisque, inquit, vestrûm, gladium ad latus teneat, & transite à porta in portam, & flectite per circuitum castrorum, & suum quisque fratrem interimat, & quilibet proximum suum. Et paulopòst Moyses ait: Vestras hodiè manus Deo consecrâstis, quilibet in filio suo, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Quid Phinees iustum reddidit? Nónne iusta contra fornicantes ira, qui alioquì mitis ac mansuetus existens, postquàm stuprum Zambri & scorti Madianitis palàm in populo vidit, adeoq; impudenter admissum, vt nec tam turpe spectaculum occultari vellent: minimè tam indignũ facinus passus, ira vt oportebat vsus, protinùs vtrunque trucidauit. Samuel autem Agag regem Amalech, à Saule contra mandatum Domini seruatum, nónne iusta ira in medium trahens occidit? Sic itaq; fit ira sæpenumerò bonarum actionum ministra. Helias verò zelotes quinquaginta supra quadringentos turpitudinis sacerdotes, & quadringentos viros sacrorum nemorum, comedentes de mensa Iezabel, iusta sapientiq; indignatione, in totius Israel vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit. Tu autem fratri tuo sine causa irasceris. Quomodò autem sine causa? Cùm sit alius qui instigat dæmon, & alius qui instigatur homo, cui tui maledicis: simile quoddam canibus admittens, qui saxa mordere solent, quando iactantes attingere non valent. Instigatus enim ac incitatus, misericordia profectò dignus est. Qui verò incitat, odio maximo est insectandus. In hunc igitur iram transfer hominũ interfectorem, mendacij patrẽ, peccati ministrum. Fratrem verò in te peccantem miserebere. Nam si in peccato vsq; ad extremũ durabit, cum ipso dæmone æterno tradetur igni. Et iterũ post pauca: Si ex Dominico pcepto omnium vltimus esse assueueris, quonam modo maledictis pter dignitatẽ prouocatus, ęgrè ferre aut respõdere poteris?

Marginal notes (left): Iratis homini bus quomodò resistendum, & aduersùs iram remedia. — Genes. 18. — Psal. 21. — Num. 12. — Iob 1.

Marginal notes (right): Lucæ 2. — 2. Cor. 8. — Ioan. 8. — Nihil ira stultius. — Matth. 26. — Esaiæ 50. — Matth. 27. — Ioan. 19. — Iræ incõmoda quomodò vitari queãt. — Ira freno rectæ rationis gubernata, laudabilis est. — Psal. 4. — Matth. 5. — Genes. 3. — Num. 31. — Ira veluti armis vsi sunt Sancti. — Exod. 32. — Num. 25. — 1. Reg. 15. — Bonarũ actionum ministra nonnunquàm est ira. — 3. Reg. 18. — Irascendũ nõ tam homini q̃ dæmoni, à quo ille impellitur.

teris? Nam si paruus puer verbis te contumeliosis peteret, occasionem tibi potiùs ridendi daret. Quòd si phrenesi captus & sensu excidens, verba incomposita & stulta miniméque vera dicat, misericordia potiùs quàm odio dignus erit. Non igitur verba solent tristitiam mouere, sed superbia aduersùs eum qui nos vituperat, & vniuscuiusque de seipso phantasia. Quòd si horum alterutrum menti tuæ exemeris, inanes quidam sonorum strepitus erunt, quæ ab aduersario dicentur. Quamobrem iram omninò sedabis indignationemq́; nè iram illam quæ de cælo supra omnem impietatem & iniustitiam hominum reuelabitur, experiare. Si enim animo sapienti amaram indignationis radicem extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum semina facilè extingues. Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & malignitas, & insidiæ, & audacia, & omnia his similia, huius vitij germina sunt atque appendices. Itaque fratres amantissimi, nè obsecro tãtum nobis malum inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem pessimum nostris animis innatum, incolam quendam impudentem, nostra interiora possidentem, deniquè sancti Spiritûs iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ sunt, contentiones, indignationes, sectæ, nostris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi spiritus mansuetudinis haud requiescit. Quamobrem beati Pauli monitis obtemperantes, omnem à nobis indignationem ac clamorem cum omni malitia abijciamus, ac inuicèm boni ac misericordes existamus, expectantes beatam spem mansuetis omnibus promissam.

Nõ tam alterius verba, q̃ superbia nostra nos ad irã prouocat.

Filiæ iræ.

Egregia descriptio iræ.

Ephe. 4.

Matth. 5.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimanona ad populum Antiochenum: Nihil iracundo homine insuauius, nihil grauius, nihil infestius, turpius nihil: sicut econtrà, nihil nescio irasci iucundius. Feræ potiùs quàm iracundo homini cohabitandum est. Nam illa cùm semèl mansuefacta fuerit, suam seruat legem: hunc autem quotiescunquè mitigaueris, rursùm efferatur, nisi quis in talem habitum ipsum induceret. Sicut enim dies clara & serena, & hyems multæ plena tristitiæ, itidèm & irascentis animus, & mansueti. Quis tortor ità laniare latera poterat? quæ ignita tela corpus ità perforarent? quis furor ex naturalibus ità sensibus excedere facit, sicut furor & iræ consternatio? Nôui multos ex ira morbos incurrisse, & febrium difficilimæ præsertim hæ sunt. Si verò ità corpora læduntur, animas cogita: nè cogites enim quod non vides, sed cogita, si malitiam suscipiens ità læditur, quantum patiens patietur detrimentum. Multi oculos amiserunt, in grauissimum multi morbum inciderunt: generosè quidem ferens omnia, facilè sustinebit. Veruntamen talia tanquàm grauia imperat, & horum nobis mercedem statuit gehennam, & diabolus est, & nostræ salutis inimicus: & magis huic, quàm Christo, paremus, qui saluator est & benefactor & protector, & talia dicit, quæ iucundiora sunt & honestiora, vtilioraq́; ac magis expediunt, & nobis & necessarijs nostris plurimùm prosunt. Nil iracundia peius, charissimi, nil ira intempestiuius. Non opùs est multa dilatione, acutus est morbus. Frequenter ex ira verbum aliquis emisit, ad cuius remedium totius indiget vitæ: & aliquid commisit, quod omnem ipsius vitam subuertit. Hoc enim est difficile, quod in breui tempore, & per solam actionem, & per vnum duntaxàt verbum æternis nos frequẽter exclusit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc feram cohibeatis. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos præcipitemus: sed dum tempus est, equum cohibeamus, nè sessorem subuertamus: iræ amputemus alas, nè ampliùs malum in altitudinem extollatur. Acutum enim est ira vitium, acutum & efficax animas nostras furari: propterea pasìm oportet ei aditum obstruere: absurdum enim est, feras quidem mansuefacere posse, animam verò nostram insolescentem despicere. Ignis est vehemẽs ira, omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animam corrumpit, & reddit insuauem, & in visu quenque turpissimum. Quòd si furoris tempore posset irascens sibimetipsi notus fieri, non alia foret opùs admonitione. Nihil enim irascentis deformius adspectu. Ebrietas quædam est ira, immò verò difficilior ebrietate, & dæmone miserabilior: sed si modestè agere meditemur, optimam philosophiæ viam inueniemus.

Hominis iracundi vituperatio.

Ira corpus lædit, & animũ.

Nihil iracundia peius & intẽpestiuius. Acutus morbus.

Ignis vehemens omnia deuorans.

Dæmone miserabilior.

3. ET homilia trigesima ad populũ Antiochenum: Nõ habitat Spiritus sanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil sani potest emanare, vndè procedit ira. Sicut enim in maris tempestate multus tumultus, clamor magnus, nec ibi quis philosophandi tempus habet: ità nec in ira. Vide dæmonibus pressorum vultus, ebriorum & furentium: Quid inter se differunt? Nónne furoris totum est? Quid enim si hoc ad tempus efficitur? Nam furens ad tempus premitur, hoc autẽ quid peius, quòd & se non confunduntur excusare? Nesciebam, inquit, quid dicerem. Et quare nesciebas hoc, cùm sis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tanquàm effrenis equus furore correptus & impetu? Et excusatio quidem est accusatione digna. Vtinàm enim scísses quæ dicebas. Iræ sunt, inquit, verba, non mea. Quomodò sunt illius? certè vires ira non habet, nisi sumat abs te: quale si quis dicat: manûs sunt, non mea, vulnera. Ab hoc igitur dæmone liberemur, eum corripiamus incipientem, sigillum pectori quasi quoddam frenũ imponamus. Canis est impudens, ira: sed legem audire discat. Multò peiùs, pressis dæmonio sumus, qui peccamus, dispositi. Sed non spumamus, nec oculos cõtorquemus, nec manus. Vtinàm hoc in corpore pateremur, & nõ in anima. Vis tibi demonstrem animam spumantem & immundam? cogita irascentes & ebrios ex ira. Qua spuma nõ emittunt immundiora verba? Verè veluti fœtidam saliuam emanant, & sicut illi præsentium nôrunt neminem, ità nec hi, obtenebrata eis mente, & oculis conuersis, non amicum, non inimicum, nõ venerabilem, non contemnendum, sed omnes similiter adspiciunt. Nónne vides eos trementes, sicut & illos? at non humì sternuntur. Sed eorum anima iacet humì, & palpitans cadit. Si nanque recta stetisset, non passa fuisset ea quæ passa est. An non esse tibi videtur animæ prostratæ & propria spoliatæ solertia, quæ faciunt & dicunt ebrij ira? Est & alia furoris species difficilior. Qualis autem hæc? Cùm nec iram dimittere sustinent, sed proprium malum apud se nutriunt, mali memoriam quasi quendam tortorem. Ipsos enim primos occidit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum esse putas tormentum homini præcordia percusso, quotidiè, qualiter inimicum vlciscatur, consideranti? Priorem semetipsum punit & castigat, intra seipsum tumens, aduersùs se pugnans & exardescens. Nam necesse semper est apud te ignem accensum esse. Et paulopòst: Nec ad vesperam vsque maneat, inquit Paulus: tanquàm enim tabes quædam & tinea mentis nostræ radicem corrodit. Quam tuis visceribus ferã includis? Satius est anguem vel viperam in corde tuo latére, quàm iram & rancorem. Illa nanque nos repentè relinquunt, hęc autem semper remanet, dentes infigens, infundens venenum, graues adducens cogitationes. Non est contemptibilium hominum, ab ira non vinci. Contemptibilium autẽ est, ità timere risum extrinsecùs, vt propterea capiantur, & proprio succumbant vitio, & Deum offendant, seq́ vlciscantur.

Intempesto mari & dæmoniacis cõparantur iracundi.

Ira vires non habet, nisi eas à nobis accipiat.

Canis est impudens.

Dæmoniacis comparantur homines ex ira ebrij.

Iram in corde suo reseruantes.

Ephe. 4.

Satius esset serpentem in cordę latére.

4. IDEM homilia trigesimaprima ad populum Antiochenum: Bestiam cùm maximè efferatur, tũc fugimus omnes: sic & irascentem. Hoc'ne honorem esse censes, quoniam & bestiam honoramus & furentes, cùm declinamus? Nequaquàm. Nota, magìs hæc est contumelia: immò verò neque nota, neque contumelia, sed misericordia & humanitas. Non cernis

Feris cõparatur irascẽtes.

nau-

nautas: cùm vehemens ventus spirauerit, vela demittentes, nè submergatur nauigium? equos, cùm in campum delati, sessorem abripuerint, à sessore non retrahi, nè vires incassùm exhauriat? Ignis est ira, flamma est velox, indigens materiæ. Igni fomitem nè præbeas, & statim malum extinxeris. Non habet ex se fortitudinem ira, nisi sit alter qui nutriat eam. Nulla tibi est excusatio. Ille furore tenetur, & nescit quid agat: tu conspicieus eum cùm in eadem incideris, nec ex illo fueris correctus, quam veniam sperabis? Si quem in conuiuio constitutus ab initio videris ebrium, & turpiter agêtem, Nónne multò magis post illum inebriatus, venia fueris indignus? Itidèm & hîc, quam excusationem esse putamus, dicendo scilicet, Ego non cœpi? Hoc contra nos est, quòd nec illum conspicati, sumus correcti. Vt si quis diceret, Ego priùs non interfeci: propterea nanque puniri dignus es, quoniam nec exemplum intuitus, temetipsum coërcuisti. Si videris vomentem ebrium, distrahi, dissipari, oculos habere distentos, immunditia mensam implere, omnes eum fugere, & postmodùm in eadem incidas: num eris magis odiosus? Talis est & irascens, immò verò vomentis venas intendit, oculos inflammat, distrahit intestina, verba multo illis immundiora cibis eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil: non enim ira permittit, sed sicut illic humorum immoderatio stomachum vexans, vt plurimùm omnia eijcit: itidèm & hîc immodicus feruor animam vexans, ea tegere quæ tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, nō audientes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, sic & ab irascentibus, puluerem eorum inijciamus vomito. Quid agentes? tacentes, canes vocemus, vt ipsa deuorent vomita. Noui, quòd audientes nauseam patimini: sed cùm hæc fieri videtis, hoc volo vos tunc pati, non autem super facto delectari. Cane sordidior est, contumelijs gaudens, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquàm semèl euomuit, destitisset, non esset par illi: si verò rursùm eadem vomit, manifestum est quòd eadem comedit. Quid itaque tali magìs abominabile? Quid autem illo sordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturæ, illud verò minimè: immò verò & hoc præter naturam, & illud. Quo modo? Non enim secundùm naturam est, temerè contumeliam inferre, sed præter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hæc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporum morbus est præter naturam, similiter & hoc. Et quoniam præter naturam est, si in eo moratur diù, paulatim moritur: in eo verò, quod iuxta naturam est, diù commorans non perit. Mallem cum homine cœnum edente mensam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos stercus mandentes? sic & isti. Quid enim fœtidius verbis quæ contumeliosi loquuntur? Studium eis est, nihil sanum eloqui, mundum nihil, sed si quid turpe, si quid deforme, hoc tam facere quàm dicere: & quod grauius est, alios se confundere putant, cùm seipsos dedecore magìs afficiant.

Ignis est ira.

Excusatione caret iracūdi.

Vomentibus comparatur.

Porcis comparantur.

5. ITEM homilia sexta in Acta Apostolorum: Nihil insuauius homine iracundo, nihil onerosius, nihil molestius, nihil fœdius, quemadmodùm scilicet nihil suauius est eo qui nescit irasci: Melius est cohabitare bestiæ, quàm homini tali: nam illa quidem si semèl cicuretur, seruat suam legem: illum autem quotiès placaueris, iterùm exasperatur. Sibi enim habitum quendam talem indidit semèl. Quemadmodùm enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multùm distant, ità etiam iracūdi ac mansueti animæ. Sed nondùm quæ ab illis ad alios veniunt incommoda, sed solùm quæ sibijpsis inferunt, audiuimus. Quanuis & hoc non paruum damnum, alium damno affecisse. Verùtamen nūc hoc cōsideremus: Quis tortor &c. vt suprà ex homilia vigesimanona ad populum Antiochenum, B. testimo. secundo.

Nihil insuauius iracūdo.

Melius est cū bestijs habitare.

6. ET homilia quarta in Matthæum: Ponamus, si placet, iram quoquè bestiam esse quandam: quantum igitur ab alijs erga mitigandum leonem studium commodatur, tantam tu erga iracundiam impende curam, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mansuetam. Siquidem hæc fera & vnguibus sæuissimis armatur, & dentibus: & nisi illam solicitè mansuefeceris, cuncta simul disperdet atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreis quibusdam vnguibus vniuersa confodiens. Neque enim solummodò corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animæ sanitatem: cunctas siquidem eius omninò vires discerpit ac deuorat, eamq; ad omnia inutilem facit. Si enim ij qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profectò adesisq; visceribus: quo modo nos venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quæ omnia interiora hominis depascitur: quid vnquàm sanum aut forte poterimus cogitare aut parere?

Ira velut bestia mitiganda & māsuefacienda.

Qualis bestia sit.

Corpori animoq; nocet.

7. IDEM homilia decimaoctaua in Matthæum: Medici quando iniurijs & calcibus cæduntur furentum, tunc illorum magìs magìsq; miserentur, tum maximè ad reddendam illis sanitatem parantur, scientes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto sententiam, sic tractes iniurios. Illi nanque sunt maximè ægroti, omnemq; violentiam sustinentes. Libera eum à graui isto dolore, & da operam vt iram remittat. Libera eum à sæuissimo dæmone, propriæ scilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dæmone actos videmus, sæpè lachrymamur: non autem agimus, vt ipsi quoquè eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracundi, immò illis longè miseriores, qui vtiquè sensibus adhuc integris insaniunt. Propter quod veniam non meretur istorum dementia. Noli igitur insultare iacenti, quinimmò miserere. Etenim si videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, quiq; etiam malignum humorem vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus huc illucq; iactatum. Et si vestimenta ille nostra polluat, non auersamur, neque abijcimus ægrotum: sed illud tantummodò vnum requirimus, quemadmodùm à tam grandi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga illos faciamus, vt & supportemus vomentes, & confoueamus ægros: nec eos vspiàm relinquamus, priusquàm totam prorsus amaritudinem ponant: & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquidò cognoscet, à quanta illum conturbatione sanaueris. & quid dico, ab illo tibi gratiam referendam? Deus te ilicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrem tuum grauissima ægritudine liberâsti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cuncta miratus.

Iracundi vt ægroti tractandi sunt.

Sæuissimus demon, mentis furor.

Miseriores iracundi insanis sunt.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto Moralium in Iob, capite trigesimo: Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Sciendum nobis magnoperè est, quia quotiès turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem conditoris redire conamur. Nam cùm tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodò scissamq; perturbat, vt sibimetipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat.

Iob 5.

Iræ refrænatio.

9. ET capite trigesimoprimo: Quanta ergò sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo vitiatur. Per iram sapientia perditur: vt quid, quóve ordine agendum sit, omninò nesciatur, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requiescit: quia nimirùm intelligentiæ lucem subtrahit, cùm mentem permouendo confundit. Per iram

Quanta sit iracūdiæ culpa.

Sapiētia perditur per irā.

Eccles 7.

iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes: quia scilicet confusus animus nequaquàm explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: Ira viri iustitiam Dei non operatur: quia dum perturbata mens, iudicium * suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracundo, nè discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Et idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Quia qui se ex humana ratione non temperat, necessè est vt bestialiter solus viuat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos quos incautè ad discordiam prouocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestram: quia cùm menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Per iram, sancti Spiritûs splendor excluditur: quo contrà, iuxta vetustam translationem, scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Cùm enim humilem diceret, quietum protinùs adiunxit. Si ergò ira quietem mentis subtrahit, suam sancto spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & vsque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquàm recognoscuntur noti: Lingua quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iste ab abreptitijs longè est, qui actionis suæ conscius non est? Vndè fit plerunquè, vt vsque ad manus ira prosiliat, & quo ratio longiùs recedit, audacior exurgat: seq; ipsum animus retinere non valet, quia factus est potestatis alienæ, & eo furor membra foris in ictibus exercet, quo intùs ipsam membrorum dominam mentem captiuam tenet. Aliquandò autem manus non exerit: sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris nanque interitum precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitq; vt voto & voce homicidium peragat, etiam cùm à læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit, & quo se foràs per linguam non exprimit, intùs deteriùs ignescit, vt iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nil dicendo, quàm sit auersus, dicat. Et nonnunquàm hæc silentij seueritas per disciplinæ dispensationem geritur: si tamen solicitè in intimis discretionis forma teneatur. Nonnunquàm verò dum accensus animus à consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitùs à proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt: causæq; quæ grauiùs exasperant, oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerunquè ira per silentium clausa, intra mentem vehementiùs æstuat, & clamosas tacita voces format: verba sibi, quibus exasperetur, obijcit: & quasi in causæ examine posita, duriùs exasperata respondet: quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Præstolatio impiorum furor. Sicq; fit, vt perturbatus animus maiorem strepitum sui silentij sentiat, eumq; grauiùs clausa iræ flamma consumat. Vndè benè ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi, vipereæ sunt generationes: mentem comedunt matrem suam.

Iustitia per eandem relinquitur. Iacob.1.

for. * sine ratione

Amittitur humanitas. Prou.22.

Concordia rumpitur. Prou.16.

Lux veritatis amittitur. Ephe.4.

Sancti Spiritus splendor excluditur. Esaiæ 66.

Abreptitijs iracundi similes.

Ira aliquãdo vsque ad manus prosilit.

Ira ad maledicta & imprecationes prosiliens.

Ira in corde conclusa nec extrinsecus se proferens.

Prouer. 10.

10. CAPITE trigesimosecundo: Sciendum verò est, quòd nonnullos ira citiùs accendit, faciliùs deserit. Nonnullos verò tardè quidem commouet, sed diutiùs tenet. Alij nanque accensis calamis similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt: citiùs quidem flammam faciunt, sed protinùs in fauilla frigescunt. Alij autem lignis grauioribus durioribusq; non dispares, accensionem tardè suscipiunt, tamen accensi semel, difficiliùs extinguuntur: & quia se tardiùs in asperitatem concitant, furoris sui diutiùs ignem seruant. Alij autem, quod est nequius, & citiùs iracundiæ flammas accipiunt, & tardiùs deponunt. Nonnulli verò has & tardè suscipiunt, & citiùs amittunt. In quibus nimirùm quatuor modis liquidò lector agnoscit, quia & ad tranquillitatis bonum vltimus plùs quàm primus appropinquat, & in malo secundum tertius superat. Sed quid prodest quòd iracundia quomodò mentem teneat, dicimus, si non etiam, qualiter compesci debeat, exprimamus? Duobus enim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, vt mens solicita antequàm agere quodlibet incipiat, omnes sibi quas pati potest, contumelias proponat: quatenùs redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se præparet. Quæ nimirùm venientia tanto fortiùs excipit, quanto se cautiùs ex præscientia armauit. Qui enim improuidus ab aduersitate deprænhenditur, quasi ab hoste dormiens inuenitur, eumq; citiùs inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per solicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidijs vigilans expectat: & indè ad victoriam valenter accingitur, vndè nesciens deprænhendi putabatur. Solerter ergò animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari: vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quicquid acciderit, prouidus superet: & quicquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cùm alienos excessus adspicimus, nostra quibus in alijs excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter nanque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit quòd fortassè adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cùm surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo sæpè se recolit parcenda peccâsse.

Primum & secundum genus irascentium.

Tertium & quartum.

Comparatio istorũ quatuor inter se.

Bifariàm ira cõprimitur.

Secundus modus.

11. ET capite trigesimotertio: Sed inter hæc solerter sciendum est, quòd alia est ira quam impatientia excitat, alia quam zelus iustitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placâsset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtiò æterni rectoris exarsit. De hac ira per Psalmistam dicitur: Irascimini, & nolite peccare. Quod nimirùm non rectè intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodò, non etiam proximis delinquentibus, volunt. Si enim sic proximos, vt nos, amare præcipimur: restat vt sic eorum erratibus, sicut nostris vitijs, irascamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. De hac iterùm Psalmista ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Ira quippe per vitium, oculum mentis excæcat: ira autem per zelum, turbat: quia quum saltem recti æmulatione concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse nanque zelus rectitudinis quia inquietudine mentem agitat, eius mox aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat, quæ benè priùs tranquilla cernebat. Sed indè subtiliùs ad alta reducitur, vndè ad tempus, nè videat, reuerberatur. Nam ipsa recti æmulatio, æterna post paululùm in tranquillitate largiùs aperit, quæ hîc interim per commotionem claudit: & vndè mens turbatur nè videat, indè proficit, vt ad videndum veriùs clarescat, sicut infirmanti oculo cùm collyrium

Ira duplex, alia bona, alia mala: scilicet, ira per vitium, & ira per zelum.

Psal.4.

Eccles 7.

Psal. 6.

 immit-

immittitur, lux penitùs negatur: sed indè eam post paululùm veraciter recipit, vndè hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquàm verò commotioni contemplatio iungitur, nec præualet mens perturbata conspicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec solis radius cernitur, cùm commotæ nubes cæli faciem obducunt: nec turbatus fons inspicientis imaginem reddit, quam tranquillus propriè ostendit: quia quo eius vnda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. Sed cùm per zelum animus mouetur, curandum summoperè est, nè hæc eadem quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat: sed velut ancilla ad obsequium parata, à rationis tergo nunquàm recedat. Tunc enim robustiùs contra vitia erigitur, cùm subdita rationi famulatur. Nam quantumlibèt ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinùs seruire contemnit, & tanto se impudentiùs dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Vndè necessè est vt hoc ante omnia qui zelo rectitudinis mouetur, attendat, nè ira extra mentis dominium transeat, sed in vltione peccati tempus modumq; considerans, surgentem animi perturbationem subtiliùs retractando restringat, animositatem reprimat, & motus feruidos sub æquitate disponat, vt eo fiat iustior vltrà alienus, quo priùs extitit victor suus, quatenùs sic culpas delinquentium corrigat, vt antè ipse qui corrigit, per patientiam crescat, vt feruorem suum transcendendo diiudicet, nè intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longè à rectitudine aberret. Quia verò, sicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis oculum turbat, rectè nunc dicitur: Virum stultum interficit iracundia. Ac si apertè diceretur: Ira per zelum, sapientes turbat: ira verò per vitium, stultos trucidat, quia illa sub ratione restringitur, hæc verò irrationabiliter deuictæ menti dominatur.

Ira pedissequa, non domina, esse debet.

Job 5.

12. ECCLESIASTIS septimo: Melior est patiens arrogante. Nè sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.

13. ECCLESIASTICI octauo: Cum iracundo non facias rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & vbi non est adiutorium, elidet te.

14. ET capite vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam: & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? in hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? ipse dum caro sit, reseruat iram: & propiciationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit: & secundùm substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illã, extinguetur: vtraq; ex ore proficiscũtur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gẽte in gentem: ciuitates muratas diuitũ destruxit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis. qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.

15. ITEM capite trigesimo: Zelus & iracundia minuunt dies.

16. PROVERBIORVM duodecimo: Fatuus statìm indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.

17. ET capite decimoquinto: Respõsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

18. RVRSVM capite decimooctauo: Labia stulti miscẽt se rixis, & os eius iurgia prouocat. Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

19. ITEM capite vigesimosecundo: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: nè fortè discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.

20. ITERVM capite vigesimosexto: Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.

21. ET capite vigesimoseptimo: Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroq; grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati spiritus ferre quis poterit?

22. IOB quinto: Virum stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

23. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.

24. ET trigesimo: Miserere meî Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter meus.

25. AD Ephesios quarto, vt in textu.

26. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationẽ, malitiam, blasphemiam, turpem sermonẽ de ore vestro. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes inuicèm, & donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ità & vos, &c.

27. BERNARDVS sermõe decimotertio in Psalmum, Qui habitat in adiutorio: Affectio naturalis ira hominũ est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miserãda pernicies. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, nè fortè ad inutilia illicitaq; prorumpat. Ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: nõ ego, sed dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui conuicia inferunt, qui ingerũt fortè supplicia, & post hoc faciũt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci: Irascimini ei quæ sola vobis nocere potest, sola facere, vt omnia illa non prosint. Vultis scire quænam illa sit? Iniquitas propria. Ità dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris non mouetur, magìs & amplectitur ea. Ego (inquit) in flagella paratus sum. Sit damnum, sit conuicium, sit læsio corporalis: paratus sum, & nõ sum turbatus: quoniam dolor meus in cõspectu meo semper. Quidni exteriora omnia paruipendam in huius æstimatiõe doloris? Filius (inquit) vteri mei persequitur me, & conuicianti seruulo indignabor? Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumẽ oculorum meorum: & damna temporalia plangam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirùm non modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat: sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis nõ terreat.

Irascendum est iniquitati propriæ.

Psal. 35.

2. Reg. 16.

Psal. 39.

28. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimoprimo: Caueatur iracundia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati, indignatio est: quæ ità animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, vt morum tranquillitas vsu quodam affectionis proposito in naturam vertatur. Deindè, quoniam ità plerunquè motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque * euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione

De cohibenda ira.

** euinci*

ne reprimatur. Aut si priùs occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, nè occuparetur: meditare quomodò motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ, si potes: cede, si non potes: quia scriptum est: Date locum iræ. Iacob fratri indignanti piè cessit: & Rebeccę, id est, patientiæ instructus consilio, abesse maluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem: & tunc redire, cùm fratrem mitigatum putaret. Et ideò tantam apud Deũ inuenit gratiam. Quibus deindè obsequijs, quantis muneribus fratrem ipsum reconciliauit sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis? Ergò si præuenerit & præoccupauerit mentẽ tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est: Cohibe linguam tuam à malo, & labia tua nè loquantur dolum. Deindè inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide: qua primùm sedato animum: si non præualueris, frænos linguæ impone tuæ: deindè reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuêre libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit. Vitemus ergò, aut temperemus iracundiam, nè sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitijs exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam: nõ inferius, quàm omninò non commoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Noli respondere irato ad iracundiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Citò culpa culpam excutit. Si lapides teras, nónne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, vt in maius omnia verbis extollere solent, Archytæ Tarentini dictum Philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem, quàm te afflictarem, nisi iratus essem. Sed etiã Dauid, & armatam dexteram in indignatione compresserat. Et quanto plus est non remaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersùs Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vndè aduertimus, tempestiuis quoquè intercessionibus non solùm cedere nos, sed etiam delectari oportere: Eousquè autem delectatus est, vt benediceret interuenientem, quòd ab studio vindictę reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus, turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Illi ergò ad iracundiam prouocabant, hic tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum inflectendum magis ratione doctrinæ, quàm extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioquìn non virtus, sed * lenitudo & remissio iudicatur. Irascimini ergò ità, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur, quia citò commotus est, desinit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam probare, plùs inflammatur, & citò in culpam cadit. Melior est autem secundùm Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui vrbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, nè in perturbationes priùs incidamus, quàm animos nostros ratio componat. Exanimat enim mentem plerunquè aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideò præuenire pulchrum est cogitatione, quæ voluendo mentem exerceat, nè repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodã rationis & habenis cõstricta mitescat.

[Margin: Rom. 12. Gene. 27. Gen. 32. & 33. Psal. 33. Archytæ Tarentini dictũ. 1. Reg. 25. Psal. 54. Ibidem. Psal. 4. Irascimini & nolite peccare, variè intelligitur. * lenitudo Prou. 16.]

29. AVGVSTINVS in psalmum quartum: Irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quæ intùs regenerata est secundùm Deum, vt mente seruiamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agite pœnitentiam, id est, irascimini vobisipsis de prętеritis peccatis, & vlteriùs peccare desinite.

[Margin: Psal. 4. Eiusdem interpretatio. Rom. 7.]

30. IDEM in libro de vera religione, capite quadragesimoquinto: Inuicti esse volumus, & rectè: habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à quo ad eius imaginem factus est: sed eius pręcepta erant seruanda, quibus seruatis, nemo nos vinceret. Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter consensimus, domatur dolore pariendi, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus quæ nos commouere ac perturbare potuerunt. Itaque nolumus ab hominibus vinci, & iram non possumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominem hoc esse quod nos sumus, qui tamen & si habeat vitia, nõ est tamen ipse vitium. Quanto igitur honestiùs homo nos vincit, quàm vitium? Quis autem dubitet immane vitium esse inuidentiam, qua necessè est torqueatur & subijciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergò vt homo nos vincat, quàm inuidentia, vel quodlibet aliud vitium. ET deincèps sequẽti capite: Sed nec ab homine vinci potest qui vitia sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cùm ei eripitur ab aduersario quod amat.

[Margin: Ab ira vinci turpius quàm ab homine.]

31. ITEM epistola octogesimaseptima ad Felicitatem & Rusticum: Sicut acetũ corrumpit vas, si diutiùs ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in aliũ diẽ durauerit.

[Margin: Ira perseuerans corrumpit cor.]

32. ET epistola centesima quadragesimanona ad Profuturum: Quàm vigilandum sit, nè cuiusquã odium cordis intima teneat, neq; sinat vt oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersùs ipsum Deum claudat ostium, nôsti optime frater. Subrepit autem dum nulli irascẽti ira sua videtur iniusta. Ità enim inueterascens ira fit odium, dum quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutiùs eam in vase detinet, donec totũ acescat, vasq; corrumpat. Quapropter multo meliùs nec iustè cuiquam irascimur, quàm velut iustè irascendo in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis ista solemus dicere, multo esse melius malum hominem perpeti, quàm forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus nè recipiatur malus. Sed in affectibus animi contrà est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iustè pulsanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere non facilè recessuram, & peruenturam de surculo ad trabem. Audet quippe impudenter etiam crescere citiùs quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cùm super eam sol occiderit.

[Margin: Matth. 6. Inueterascẽs ira fit odium. Præstat etiam iustè nemini irasci.]

33. GREGORIVS Magnus libro octauo, epistola quinquagesimaprima ad Leontium: Quotiès ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipsum. Differ tẽpus furoris, & cùm tranquilla mens fuerit, quod placet, vindica. Ira enim in vindicta malorũ sequi debet rationem animi, non præire: vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & non lasciua ante faciem prorumpat. Aliquando verò ostendenda est, & non exhibenda. Aliquãdo exhibenda est, sed nunquàm sequenda. Quando enim in executione iustitiæ placata mente irascimur, iracundiam & nõ sequimur, & exhibemus. Ira enim quæ animum perturbat, quanta consideratione cauẽda est, monstratur. De qua scriptũ est: Sit omnis homo velox ad audiendũ, tardus aũt ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiam Dei nõ operatur. Hinc rursùm scriptum est: Quis potest habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Hinc iterùm dicitur: Noli esse cum homine iracundo, neq; ambules cum viro furioso: nè fortè discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Contra hanc in-

[Margin: Ira refrenãdã & vitanda. Iacob. 1. Prou. 18. Prou. 22.]

Prou.16. laude patiētiæ dictū eſt: Melior eſt vir qui vincit iram, q̄ qui capit ciuitatem magnam. Hinc Dauid perſonam in ſe infirmorum ſumens, ait: Turbatus eſt pr̨e ira oculus meus. (Pſal.6.) Atq; ex ipſa perturbatiōe quid ſequatur, adiunxit, dicens: Inueteraui inter omnes inimicos meos. Ex ira quippe cùm turbatus fuerit oculus cordis, inter inimicos noſtros ad vetuſtatē reducimur, quia inter malignos ſpiritus ad vetuſti hominis ſimilitudinē reuocamur. Cùm igitur iram qųe cor permouet, ſacra eloquia tot teſtimonijs deteſtentur, perpendamus qua intentione debemus hoc vitium fugere, quod Deo iudice, in teſtimonio illius totiès reprobatur.

34. IDEM in parte tertia paſtoralis curæ, admonitione decimaſeptima: Admonēdi ſunt iracūdi, vt ęmulationi quam ſe habere exiſtimant, manſuetudinē ſubiungāt. (Ira manſuetudine temperanda. Ioan.1. Actor.2.) Idcircò nanq; ſpiritus ſanctus in columba & in igne mōſtratur, quia videlicet omnes quos implet, & columbę ſimplicitate manſuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquàm ergò ſancto ſpiritu plenus eſt, q̄ aut in tranquillitate manſuetudinis feruorem æmulationis deſerit, aut rursùm in æmulationis ardore virtutem māſuetudinis amittit. Sed longè alia eſt ira quæ ſub æmulationis ſpecie ſurripit, alia quæ turbatū cor & ſine iuſtitię p̄textu confundit. (Ira per zelū, & ira per vitium.) Illa enim in hoc quod debet, inordinatè extenditur: hæc aūt ſemper in ijs quæ non debet, inflammatur. Sciendum quippe eſt, quia in hoc ab impatientibus iracundi differunt, quòd illi ab illis illata non tolerant: iſti aūt etiam quæ tolerantur, important. (Impatiens & iracundus quomodò differant.) Nam iracundi ſępè etiam ſe declinantes inſequuntur, rixæ occaſionem commouent, labore contentionis gaudent: quos tamen meliùs corrigimus, ſi in ipſa iræ ſuæ cōmotione declinamus. Perturbati q̄ppe quid audiant, ignorāt: ſed ad ſe reducti, tanto libentiùs exhortationis verba recipiunt, quāto ſe tranquilliùs toleratos erubeſcūt. Menti aūt furore ebriæ, omne rectum quod dicitur, peruerſum videtur: Vndè & Nabal ebrio culpā ſuā Abigail laudabiliter tacuit, quam, digeſto vino, laudabiliter dixit: & idcircò malū quod fecerat, cognoſcere potuit, q̄a hoc ebrius non audiuit. (1.Reg.25.) Cùm verò ità iracūdi alios impetūt, vt declinari omninò non poſſint, nō aperta exprobratione, ſed ſub quadam ſunt cautela reuerentiæ parcendo feriendi.

35. MATTHAEI quinto: Ego aūt dico vobis, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo &c. vt in textu. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibì recordatus fueris q̄a frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibì munus tuum ante altare, & vade priùs recōciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

36. ITEM libro vigeſimoprimo Moralium, capite quinto, vt ſuprà de peccatis in genere, quæſtiōe tertia, E. teſtimo. ſexto.

37. AVGVSTINVS libro primo de ſermōe Domini in monte, capite decimonono, vt ſuprà ibidèm, teſtimo. ſeptimo.

38. ET in Enchiridio ad Laurētium, capite ſeptuageſimonono: Sunt autem quædam peccata quæ leuiſſima putarentur, niſì in ſcripturis demonſtrarētur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri ſuo, fatue, reum gehennæ putaret, niſì veritas diceret? Cui tamen vulneri ſubiecit continuò medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait, Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibì recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te &c. (Matth.5.)

IX

Quid eſt Acedia, & quas gignit filias?

Bernard. ſermon.3. & 6. de Aſcenſ. Domini. Grego.3. parte curæ pa. admon.16. a Grego.31. Moral. cap.31. Eccli 33.d Prou.15.b Eccli 7.a 30.d Prouer.17.d Pſal. 118.d 39.c

A. Acedia eſt remiſſi animi languor ad benè operandum, præſertim verò triſtitia eſt de re ſpirituali. Quę has gignit[a] filias: Malitiam, rancorem, puſillanimitatem, deſperationem, torporem circa præcepta neceſſaria, mentiſq; circa res illicitas euagationem.

b Matth.20.a 22.a c Apocal.3.c Prou.6.a b 10.a d 13.a 18.b 19.c d 20.a 21.d 22.b 24.d 25.c 26.b 28.c Eccli 5.b 7.b 14.a c 22.a Pſal.72.a Hier.48.b Rom.13.c 2.Corinth.7.c Galat.3.a Apocal.2.a d Matt.7.c 3.c 21.b Luc. 13.b Ioan.15.a e Matth.25.a Eccli 6.c Eccles 9.c 2 Theſſal.3.c Gal.6.c Heb.12.d Rom. 12.c Philip.4.a f Marc.13 d Matt.24.d 25.a Ioan.9.a Eph.5.d Apo.3.a g Luc.13.c Matth.7.b 11.b

B. Huic peccato ſunt obnoxij homines[b] ocioſi, inertes, & quos[c] tepidos Scriptura vocat, ac omnes demùm, qui tempus hoc gratiæ diemq; ſalutis rebus ac ſtudijs vanis tranſigunt. Finis autem huius peccati eſt, quem docet in Euangelio CHRISTVS:[d] *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tum alibì:[e] *Inutilem ſeruū eijcite in tenebras exteriores.* Neque tacuit ille, quid interìm à nobis, nè torpeamus, fieri velit:[f] *Videte*, inquiens, *vigilate, & orate: neſcitis enim quando tempus ſit.*[g] *Contendite intrare per anguſtam portam, quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.*

h Pſal.1.a Bernard. ſerm. 35. ex paruis ſermonib.

C. Hæc ſummatìm perſtrinximus, vt qui iuſtitiæ vias ſunt minùs edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas peſtes, quas oſtendimus, non ſolùm cognoſcant & obſeruent, ſed etiam ex præſcripto diuinæ legis, à ſe alijsq; depellere & penitùs arcere conentur. *Beatus* verò *vir*[h] *qui nō abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit*, quemadmodùm Pſaltes canit regius, vt primam iuſtitię ac beatitudinis partem cantico ſuo primo demonſtret.

TESTIMONIA.

1. A. BERNARDVS ſermone tertio de Aſcenſione Domini: Non dubito ego intellectum omnium veſtrûm (qui hîc eſtis) illuminatum eſſe: ſed nō affectum æquè eſſe purgatū, manifeſtis approbabo coniecturis. Omnes quod bonum eſt nōſtis, & viam per quam incedere, & quomodò in ea incedere debeatis, ſed voluntas nō vna eſt. (Voluntas nō vna omnium.) Quidam enim ad omnia viæ & vitę huius exercitia non ſolùm ambulant, ſed & currūt, immò potiùs volant, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & pāni ſuaues, labores nō ſolùm tolerabiles, ſed & appetibiles videantur. Alij aūt non ſic, ſed corde arido & affectione recalcitrāte vix trahūtur ad hæc, vix gehennali timore compellūtur. Quoſdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta eſt, & nolunt erubeſcere. Sunt iterùm multi inter nos qui de vno pane comedūt nobiſcū, dormiunt nobiſcum, cantant nobiſcum, laborant, miſeri & miſerabiles, vtpotè ſocij tribulationis, ſed conſolationis nō ità. Nunquid abbre-

abbreuiata est manus Domini, vt omnibus donare nō possit, qui aperit manum suā, & implet omne animal benedictione? Quid ergò in causa est? Illud omninò, quia non vident Christum cùm tollitur ab eis, id est, non cogitāt quomodò eos orphanos reliquerit, quòd peregrini & aduenæ sint super terram, quòd tam diù fæculenti corporis horrido carcere teneantur, & non sint cum Christo. Huiusmodi autem si diù ità permanserint sub onere, aut opprimuntur & succumbunt, aut quodammodò in inferno sunt, vt nunquàm ad plenum respirent in luce miserationum Domini, nec in libertate spiritus, quæ sola facit iugū suaue, & onus leue. Indè autem tam perniciosa tepiditas emanat, quia affectus, id est, voluntas eorum nondùm purgata est, nec bonum sic volunt sicut nouerunt, à propria concupiscentia abstracti grauiter & illecti. Amant enim in carne sua terrenas consolatiunculas, siue in verbo, siue in signo, siue in facto, siue in aliquo alio: & si hæc interrumpunt aliquando, non tamen penitùs rumpunt. Indè est, quòd rarò affectiones suas dirigunt in Deum, & eorum compunctio non continua, sed horaria est. Impleri autem visitationibus Domini anima non potest, quæ his distractionibus subiacet: & quanto magìs illis euacuabitur, tanto ampliùs istis implebitur: si multùm, multùm: si parùm, parùm. Vel certè si magìs probas, nunquàm istæ illis misceri poterunt in æternum, quia vbi vasa vacua non inuenit, oleum stare necessè est: nec mittunt vinum nouum nisi in vtres nouos, vt ambo conseruentur. Neque enim spiritus & caro, ignis & tepiditas in vno domicilio commorantur, præsertim cùm tepiditas ipsi Domino soleat vomitū prouocare. Si enim Apostoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, quæ sola sancta (quia sancti sanctorum) erat, spiritu sancto repleri nequiuerunt donèc tolleretur ab eis: tu carni tuæ (quæ sordidissima est, & diuersarum spurcitiarum phantasijs repleta) adstrictus & conglutinatus, illum meracissimum spiritū te posse putas suscipere, nisi carneis istis consolationibus funditùs renunciare tentaueris? Reuerà cùm inceperis, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potiùs noua creabitur: vt omnia quæ primò difficilia, immò impossibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine & auiditate. Emitte, inquit, spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciē terræ. Sicut per faciem exterior homo cognoscitur, sic per voluntatem demonstratur interior. Emisso ergò spiritu, creatur & renouatur facies terræ, id est, terrena voluntas fit cælestis, parata ad nutum citiùs obedire. Beati qui tales sunt: quia non solùm malum non sentiūt, sed in mira quadā cordis dilatatione cōmorantur. De illis enim quos suprà commemorauimus, terribiliter ait Deus: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia caro sunt, id est, carnales, & quicquid in eis spiritus fuerat, in carnem euanuit.

Perniciosa tepiditas vnde manet.

Tepidi quales sint.

Tepiditas impedit Spiritus sancti aduentum & præsentiam.

4. Reg. 4. Matth. 9. Marc. 2.

Apoc. 3. Ioan. 16.

Modus profligandi tepotem.

Psal. 103.

Genes. 6.

2. ET sermone sexto: Vtinàm autem hæc vt intellectum admonent, moueāt & affectum, nè sit intùs amarissima contradictio, & diuisio molestissima, dum hinc quidem sursùm trahimur, sed retrahimur indè deorsùm. Nimirùm aduertere potes in omnibus ferè religiosis congregationibus, viros repletos consolatione, superabundantes gaudio, iucundos semper & hilares, feruentes spiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebrò suspicientes in cælum, & puras manus in oratione leuantes, solicitos obseruatores conscientiæ, & deuotos sectatores bonorum operum, quibus amabilis disciplina, dulce ieiunium, vigiliæ breues, labor manuum delectabilis, & vniuersa denique conuersationis huius austeritas refrigerium videatur. Contrà sanè inuenire est homines pusillanimes & remissos, deficientes sub onere, virga & calcaribus indigētes, quorū remissa lætitia, pusillanimis tristitia est, quorum breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida conuersatio: quorum obedietia sine deuotione, sermo sine circunspectione, oratio sine cordis intentione, lectio sine ædificatione, quos deniquè (vt videmus) vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix disciplina coërcet. Non tibi horum vita inferno penitùs appropinquare videtur, dum intellectu affectui, & affectu intellectui repugnante, necessè habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè sustentātur, socij planè tribulationis, sed non consolationis? Exurgamus, obsecro, quicunq; eiusmodi sumus, resarciamus animas, spiritum recolligamus, abijcientes perniciosam tepiditatē, etsi non quia periculosa est, & Deo solet (vt interdùm miserabiliter plāgimus) etiam vomitū prouocare: certè quia molestissima, plena miseriæ & doloris, & inferno planè proxima, vmbra mortis iure censetur. Si quærimus quæ sursùm sunt, etiam sapere & prælibare interim studeamus.

Religiosi feruentes.

Tepidi.

Exhortatio ad tepidos.

Inferno proxima, & vmbra mortis tepiditas censetur.

3. GREGORIVS tertia parte curę pastoralis, admonitione decimasexta: Aliter admonēdi sunt pigri, atque aliter præcipites. Illi nanque suadendi sunt, nè agenda bona dum differunt, amittant: isti verò admonēdi sunt, nè, dum bonorum tempus incautè festinando præueniunt, eorum merita immutēt. Pigris itaque intimandum, quòd sæpè dum opportunè agere quæ possumus, nolumus: paulopòst, cùm volumus, non valemus. Ipsa quippe mentis desidia dum cōgruo feruore non accenditur, à bonorum desiderio funditùs, conualescente furtìm torpore, mactatur. Vndè apertè per Salomonem dicitur: Pigredo immittit soporem. Piger enim rectè sentiendo quasi vigilat, quanuìs nihil operando torpescat. Sed pigredo soporem immittere dicitur, quia paulispèr etiam rectè sentiendi vigilantia amittitur, dum à benè operandi studio cessatur. Vbì rectè subiungitur: Et anima dissoluta esuriet. Nam mens quia se ad superiora stringendo non dirigit, neglectam se inferiùs per desideria expandit. Et dum studiorum sublimium vigore non constringitur, cupiditatis infimæ fame sauciatur, vt quo se per disciplinam ligare dissimulat, eo se esuriēs per voluptatum desideria spargat. Hinc ab eodē rursùs Salomone scribitur: In desiderijs est omnis ociosus. Hinc ipsa veritate prædicante, vno quidem exeunte spiritu munda domus dicitur: sed multipliciùs redeunte, dum vacat, occupatur. Plerunquè piger dum necessaria agere negligit, quædam sibi difficilia opponit, quædam verò incautè formidat: & dum quasi inuenit quod velut iustè metuat, ostendit quòd in ocio quasi non iniustè torpescat. Cui rectè per Salomonem dicitur: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur ei. Propter frigus quippe piger nō arat, dum desidia & torpore constrictus, agere quæ debet bona considerat, & dissimulat. Propter frigus quippe piger non arat, dum parua exaduersò mala metuit, & operari maxima prętermittit. Benè autem dicitur: Mendicabit æstate, & non dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, cùm sol iudicij feruentior apparuerit, quia frustrà regni aditum postulat, nihil accipiens ęstate mendicat. Benè hinc per eundem Salomonem rursùm dicitur: Qui obseruat ventū, non seminat: & qui cōsiderat nubes, nunq̄ metit. Quid enim per ventū, nisi malignorū spirituū tentatio exprimitur? Et quid per nubes quæ mouētur à vento, nisi aduersitates prauorū hominum designantur? A ventis quippe impellūtur nubes, quia immundorū spirituū afflatu praui excitātur homines. Qui ergò obseruat ventū, non seminat: & qui cōsiderat nubes, nunq̄ metit: quia quisquis tentationē malignorum spirituum, quisquis persecutionē prauorum hominum metuit, neque nūc grana boni operis seminat, neque tunc manipulos sanctæ retributionis secat.

Qua de re pigri admonendi sunt.

Prou. 19.

Ibidem. Matth. 12.

Prou. 20.

Eccles 11.

4. IDEM libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio men-

Tristitiæ seu acediæ filiæ.

tio mentis erga illicita nascitur.
5. ECCLESIASTICI trigesimotertio: Multam malitiam docuit ociositas.
6. PROVERBIORVM decimoquinto: Cor gaudēs exhilarat faciē: in mœrore animi deijcitur spiritus.
7. ECCLESIASTICI septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.
8. ET trigesimo: Tristitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipsum in cōsilio tuo. Iucunditas cordis, hæc est vita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis: & exultatio viri est longæuitas. Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine, & congrega cor tuum in sanctitate eius: & tristitiam longè expelle à te. Multos occidit tristitia, & non est vtilitas in illa.
9. PROVERBIORVM decimoseptimo: Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis exiccat ossa.
10. PSALMO centesimo decimooctauo: Dormitauit anima mea præ tædio.
11. ET psalmo trigesimonono: Cor meum dereliquit me.
1. B. MATTHAEI vigesimo: Egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hîc statis tota die ociosi? &c.
2. ET capite vigesimosecundo: Iterùm misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis, Eccè prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abièrunt, alius in villam suam, alius verò ad negociationem suam.
3. APOCALYPSIS tertio: Et angelo Laodiceæ Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Amen, testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ Dei: Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Vtinàm frigidus esses, aut calidus. Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis quòd diues sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.
4. PROVERBIORVM sexto: Discurre, festina, suscita amicum tuum: nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruère quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis. Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorē, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe qđ comedat. Vsquequò piger dormies? quando consurges è somno tuo? Paululùm dormies, paululùm dormitabis, paululùm conseres manus vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.
5. ET capite decimo: Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium, diuitias parat. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum.
6. CAPITE decimotertio: Vult & nō vult piger: anima autem operantium impinguabitur.
7. ITEM decimooctauo: Pigrum deijcit timor: animæ autem effœminatorum esurient. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.
8. ET capite decimonono: Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit viam suam, mortificabitur. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.
9. CAPITE vigesimo: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur illi.
10. ET vigesimoprimo: Desideria occidunt pigrū: noluerunt enim quicquam manus eius operari: tota die concupiscit & desiderat: qui autem iustus est tribuet, & non cessabit.
11. ITEM capite vigesimosecūdo: Dicit piger, Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.
12. CAPITE vigesimoquarto: Per agrum hominis pigri transiui, & per vineam viri stulti: & eccè totum repleuerant vrticæ, & operuērant superficiē eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Quod cùm vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinā. Vsquequò piger dormies? vsquequò de somno consurges? Parùm inquam dormies, modicùm dormitabis: paululùm manus conseres vt quiescas: & veniet tibi quasi cursor egestas tua, & mendicitas quasi vir armatus.
13. ITEM capite vigesimoquinto: Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ità tristitia viri nocet cordi.
14. CAPITE vigesimosexto: Dicit piger, Leo est in via, & leæna in itineribus: sicut ostium vertitur in cardine suo, ità piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suum eas conuerterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.
15. ET capite vigesimooctauo: Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur ocium, replebitur egestate.
16. ECCLESIASTICI quinto: Non tardes conuerti ad Dominum, & nè differas de die in diem. subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.
17. ET capite septimo: Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.
18. CAPITE decimoquarto: Felix qui nō habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.
19. CAPITE vigesimosecundo: In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.
20. PSALMO septuagesimosecundo: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua &c.
21. HIEREMIAE quadragesimooctauo: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter: vel, vt Septuaginta transtulerunt, ἀμελῶς, id est, negligenter.
22. AD Romanos decimotertio: Et hoc sciētes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere.
23. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Seculi tristitia mortem operatur.
24. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?
25. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.
26. MATTHAEI septimo: Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.
27. CAPITE tertio: Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur.
28. ET capite vigesimoprimo: Manè autem reuertens in ciuitatem, esurijt. Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea nisi folia tantùm: & ait illi: Nunquàm ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea.
29. LVCAE decimotertio: Dicebat autem hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Eccè anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac: & non inuenio. Succide ergò illam. vt

quid

quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

30. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est: Omnem palmitē in me, non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plùs afferat.

31. MATTHAEI vigesimoquinto: Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te committere pecuniam meam numularijs, & veniens ego recepissem vtiquè quod meum est, cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decē talenta. Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & stridor dentium.

32. ECCLESIASTICI sexto: Sapientia doctrinæ secundùm nomen est eius, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet vsq; ad conspectum Dei. Audi fili, & accipe cōsilium intellectus, & nè abijcias consilium meum, inijce pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuū. Subijce humerum tuum, & porta illā, & nè acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.

33. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec tēpus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quò tu properas.

34. POSTERIORIS ad Thessalonicēses tertio: Ipsi enim scitis quemadmodùm oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo: sed in labore & in fatigatione nocte & die operantes, nè quem vestrûm grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes inquietè, nihil operātes, sed curiosè agentes. Ijs autem qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cū silentio operantes, suum panem manducent. Vos autem fratres nolite deficere benè facientes.

35. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

36. AD Hebræos duodecimo: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magìs autem sanetur.

37. AD Romanos duodecimo: Solicitudine nō pigri. Spiritu feruentes. Domino seruientes. Spe gaudentes. In tribulatione patientes. Orationi instantes. Necessitatibus sanctorum communicantes.

38. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper: iterùm dico, gaudete.

39. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit, &c. Vigilate ergò, (nescitis enim quando Dominus domus veniat: serò, an media nocte, an gallicantu, an manè) nè cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dicò, Vigilate.

40. MATTHAEI vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniā si sciret paterfamiliâs qua hora fur venturus esset, vigilaret vtiquè, & nō fineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora, filius hominis venturus est.

41. ET capite vigesimoquinto: Vigilate, quia nescitis neque diem, neque horam.

42. IOANNIS nono: Me oportet operari opera eius qui misit me, donèc dies est. Venit nox quando nemo potest operari.

43. AD Ephesios quinto: Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres, quomodò cautè ambuletis, &c. redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

44. APOCALYPSIS tertio: Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mēte ergò habe, qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, veniā ad te tanquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

45. LVCAE decimotertio: Cōtendite intrare &c. vt in textu.

46. MATTHAEI septimo: Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionē, & multi sunt qui intrāt per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam.

47. ET capite vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

1.C. PSALMO primo: Beatus vir qui non abijt &c. vt in textu.

2. BERNARDVS sermone trigesimoquinto ex paruis sermonibus: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum. Pij sunt qui in Deum credūt, & ipsum colunt. Est enim pietas cultus Dei. Hic autem cultus in tribus consistit, Fide, Spe, & Charitate: quæ sunt inuisibilia. His tribus carent impij qui Deum non colunt, & quorum consilium est, visibilia inuisibilibus, terrena cælestibus præponere. Horum caput & princeps est diabolus, qui primus à pietate recessit, & impius factus, etiam homines in paradiso positos, ab eadem pietate fraude sua deiecit, volens eos habere socios sui erroris & participes iniquitatis. Ille enim Euā seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmon suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi inuicèm, Omnium nostrûm sit vnum marsupium. Ponunt ergò in memoria quasi in marsupio quisque obolum suum: Dæmon scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Indè tanquàm de symbolo comparant sibi victum competentem. Caro quidem combustionem, ignem scilicet qui non extinguitur: spiritus malā conscientiam, id est, vermem qui non moritur. Dæmon autem emit vtriusque sanguinem. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditijs. Illis qui seducuntur ignari, est opùs prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quid've reijciendum sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem, quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat, deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudēs debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiā. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendēs non quod licet, sed magìs quod expedit: vitans diuitias & quædam

Psal. 1.

Impij qui sint, & quod eorū caput.

Impiorū cōsiliū quod sit. Prouer. 1.

Quatuor modis itur ad impiorum consilium.

Quibus armis opùs sit ad resistēdū.

quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam qui ex hypocrisi hoc faciũt, additur: propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conseruant, nè amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis: idē est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata. Qui non abijt. Abire, pertinet ad illos qui sunt inconstantes, & leuiter possunt impelli. Quod quidam volentes euitare, fiunt euidenter obstinati, nullius consilio acquiescẽtes, propositum suum immobiliter tenentes: & ideò adiunctum est, & non stetit, scilicet vt nec leuis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria voluntas, quæ est Superbia, ex qua omnia mala: sicut ex communi sunt bona. Et in cathedra pestilentiæ non sedit. Sedet qui docet, exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra hęc & quatuor pedibus subsistit. Primus pes est malitia: secundus, contemptus Dei: tertius, irreuerentia: quartus, astutia. Malitia est, amare malum, & saporem mali habere: & malum, quia malum est, diligere, sicut facit diabolus & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum non timore bono, sed nè incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatum: vt ampliùs fiant mali, contemnunt & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri vt malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitant: ideò ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuereantur. Ad consummationem verò malitiæ adest quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, & melli acetum. Eminens pars cathedræ, cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est qui prædicta habet, tunc plurimùm nocet, vel si potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deindè apponitur puluinar vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auium, significans vanam gloriam & fauorem popularem, quibus homines delectati extolluntur. Scabellum pedibus supponitur, nè terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulant, vt magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans & vastans.

[Marginalia: Via peccatorum. — Cathedra pestilentiæ. Psalm. 1. — Cathedræ pedes. — Eminens cathedræ pars. — Puluinar. — Scabellum.]

DE PECCATIS ALIENIS.

I

Quæ peccata dicuntur aliena?

EA, quæ licèt aliorũ manibus operaque perficiantur, nobis tamen meritò imputantur, nostrasque conscientias damnationis coram Deo reas cõstituunt. Quáobrẽ de his accipi potest, quod Scriptura imperat: [a] *Nè cõmunicaueris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta Regius: [b] *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Eòdem refert Basilius [c] Magnus, quod Ephesijs scriptum est à Paulo, [d] *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud eiusdem Apostoli: [e] *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.*

[Marginalia: a 1. Tim. 5. d Vide Basil. li. de vera dignitate. b Psal. 18. c & ibidē Euthymius. Item Aug. lib. 3. de libero arbit. cap. 10. c Ser. 2. de bap. c 9. Aug. ser. 18. de ver. Do. d Ephe. 5. c e 2. Thes. 3. b]

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

2. BASILIVS Magnus libro de vera virginitate: Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera: cùm plurimi ex his, qui propter doctrinam & conuersationem eius perfecti euasêre, in æternam illum vitam pręcedentes, sudorum pręmia, quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt: alia verò solutum carneis vinculis, & iam cum Christo regnantem vsque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet qui per eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac pręmia præclaro illi duci & pręceptori optimo hinc transmittunt: sic econtrà alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præcessêre, supplicia suæ damnationis authoribus illic paraturi: alia verò etiam sequuntur, eorũ scilicet, qui post ipsorum mortem per summam nequitiam & exempla pessima quæ mundo reliquêre, dum eos imitari pergunt, maximè læduntur. Nam sicut hodiè quoque beatus Dauid ad veram religionem, & Dei cultum prouidentiæq; agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, huic iam ex rectè factis suis consequentes ei transmittunt laudũ voces: ità & Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatem doctrinæ, quam mundo inuexêre, maximè nocent: cũcti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, authores perditionis suæ, etsi dudũ vita functos, atrocioribus illic supplicijs tradunt. Si enim qui scandalizauerit vnũ ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur: profectò qui tã multos per vitã reprobã, ꝙ perniciosorũ operũ mundo exẽpla reliquerit, aut in animarũ perniciem falsa dogmata ingesserit, scandalizat: post mortẽ quoq; omniũ qui sua causa pereũt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur: per singulos eorũ qui suî causa hic seu vulnerantur, seu moriuntur, authore etiã vulnera mortemq; suscipiẽte. Porrò si iuxta hũc sensum alij præcedũt actus, alijq; subsequũtur: & sicut qui ex nequitia sequuntur, maiori supplicio huiusce perditiõis authorẽ per singulos eorũ qui perniciosa vel doctrina, vel vita pereũt, tradũt: qui verò à virtute subsequũtur, maioribus & dignioribus præmijs per singulos eorũ q indè salutis emolumẽta quæsiêrunt, & à sceleribus cõuersi sunt, huiusmodi magistrũ donãt: & virgo igitur habet in alterutrã virtutis vitiorumq; partem actus quosdam partim præcedentes, partim subsequentes. Atque infelix illa quidẽ, quę præter delicti proprij supplicium, ex aliarum etiã ruina, quibus offendiculum ac lubricum posuit, acrioribus semper supplicijs traditur. Sed illa sanè felicissima & beatissima, quæ præter coronas proprias, per singulas earum, quæ *quoniam* ex imitatione eius profecêre: coronantur: ipsa quoque post mortem in æterna vita coronis semper nouis redimitur.

[Marginalia: Opera quędã præcedunt, quędã sequũtur Sanctos. — Malos quædam peccata antecedunt, quædam post mortem sequuntur. — Hæresiarcharũ mortuorũ pœnæ quotidiè augẽtur. — propter falsa dogmata quę post se reliquerunt. — Matth. 18. — Rei mortis sunt omniũ qui per eorũ doctrinam pereunt.]

3. PSALMO decimooctauo, vt in textu.

4. EVTHYMIVS in psalmũ decimumoctauum: In alienis peccatis parce mihi, cùm nouerim Reges, Pontifices, parentes, & dominos, obnoxios esse subditorum, plebium, filiorum & seruorum peccatis: quando nimirùm ob illorum negligentiã deliquerint.

Alienis peccatis obnoxij.

5. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo: Cùm duæ sint origines peccatorum, vna spontanea cogitatione, altera persuasione alterius, quò pertinere arbitror quod Propheta dicit: Ab occultis meis mũda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Vtrunque voluntarium est quidem. Nam sicut propria cogitatione non peccat inuitus, ità dum consentit malè suadenti, nõ vtiquè nisi voluntate consentit. Sed tamen grauius est non solùm nullo suadẽte propria cogitatione peccare, sed etiam peccatum alteri per inuidentiam dolumque suadere, quàm ad peccandum alterius suasione traduci.

Psal. 18.

Alijs suadentes peccatũ, committunt peccatũ alienum.

6. BASILIVS Magnus sermone vel libro secundo de Baptismo, capite nono: Cognito itaque, quomodò & secundùm quid infrugiferas arbores esse cõtingat, caueamus nè quicquam legitimo diuini beneplaciti studio desit: sed in omnibus commẽdemus nos ipsos, tanquàm Dei ministros. Non hoc autem solùm, sed neque communicemus cum talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronunciauit, dicẽs: Nè communicetis infrugiferis tenebrarum operibus. Quod autem subiungit, quin magìs & repræhẽdite, modum docet, quomodò non debeamus illis communicare. Quid verò sit communicare, & quibus id modis fiat, expendamus. Et primùm occurrit illud in parœmijs, Veni nobiscum, consors esto sanguinis: deindè & quod Apostolus dicit, Omnes vos gratiæ mecum consortes existentes. Et, communicantes tribulationi meæ. Et, communicet autẽ qui in doctrina instruitur, ei qui se instruit, de omnibus bonis. Item: Si videbas furẽ, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec recipias propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Suspicaris iniquitatem, nempe, quòd similis tibi futurus sim: arguam te, & stabo contra faciem tuam. Talium communicationem æstimo secundùm opus quidem, quando mutuam quidam operam ad eundẽ scopum in operis perpetratione, inter se conferũt: secundùm animi verò sententiam, quando quis affectui operantis assentitur, & condelectatur. Reliqua communicatio, quæ plerosque latet, exacta diuinæ scripturæ inquisitione manifestatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malum: cognita verò animi illius malitia, vndè quod malum est facit, obticet, & non arguit: quemadmodùm hoc declarãt, cùm quæ suprà sunt scripta, tum quod ab Apostolo Corinthijs est dictum, nempe, quoniam non luxistis vt tolleretur è medio vestrûm qui facinus hoc perpetrauit: quibus subiunxit, Modicum fermẽti totam conspersionem corrumpit. Metuamus itaque, & obtemperemus dicenti: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Quòd si quis autem cooperatur quidem alicui in bono, idque omninò bono, ignorat verò affectus illius malitiam, & operis scopum, communicationis culpam in eo quòd illi cooperatur, non habebit, sed propriam mercedem iuxta proprium laborem recipiet: propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno & præpostero affectu, & seipsum in canone dilectionis erga Deum conseruat, quemadmodùm nobis à Domino nostro Iesu Christo in ijs, qui cùm in eodem molẽdino, tum in eodem lecto cum perituris constituti seruabuntur, declaratum est. Differentia verò inter eos qui fidei meæ concrediti sunt, & qui non sunt, in debita sita est cura, non in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè & peculiariter ijs solis à me debetur, qui fidei meæ commissi sunt. Communicatio verò in malo & operibus infrugiferis in omnibus pariter vetita est.

Ephes. 5. Quibus modis cõmunicatur peccatis alienis. Prouerb. 1. Rom. 15. Galat. 6. Psal. 49. Leuit. 19. Psal. 49. Participatio & cõmunicatio cũ malis, multiplex est. 1. Cor. 5. Ibidèm. Matth. 24. Ephes. 5.

7. AVGVSTINVS sermone decimooctauo de verbis Domini: A malis corde semper disiungimini, ad tempus cautè corpore copulamini, nec tamen negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curam scilicet vestram quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrendo. Quibuscunque modis potestis agite, nè cùm inuenitis in scripturis & in exemplis sanctorum, siue qui ante, siue qui post Domini aduentum in hac vita fuerunt, quòd mali bonos in vnitate non maculant, efficiamini pigri ad corrigendos malos: Duobus modis non te maculat malus, si ei non consentias, & si redarguas: hoc est non communicare, non consentire. Communicatur quippe, quando facto eius consortium voluntatis vel approbationis adiungitur. hoc ergò admonens Apostolus, ait: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite. Et quia parùm erat non consentire, si sequeretur negligentia disciplinæ, Magìs autem, inquit, & redarguite. Videte quemadmodùm vtrunque complexus est. Nolite communicare, magìs autem & redarguite. Quid est, nolite communicare? Nolite consentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid est, magìs aũt & redarguite? Reprehendite, corripite, coërcete. Neque ergò consentientes sitis malis, vt approbetis: neque negligentes, vt non arguatis: neque superbientes, vt insultanter arguatis.

Malorũ consuetudo quãdo non commaculat. Ephes. 5. Quid sit non cõmunicare. Redarguere quid sit.

8. AD Ephesios quinto, 9. SECVNDAE ad Thessalonicenses tertio, vt in textu.

II

Quot numerantur eiusmodi peccata aliena?

Nouem, sicut nouem ferè modis committũtur, vtpotè Cõsilo, Iussione, Consensu, Iritatione, Laudatione seu Adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniuentia vel Indulgentia, Participatione criminis, ac praua Defensione.

III

Quando peccatum alienum consilio perpetratur?

Cùm mali scilicet consilij, quod alij sequuntur, vel sequi possent, ipsi sumus authores & administri. Exemplo sit Caiphas, [a] qui consilio suo Senatum Iudaicum in mortem Christi concitauit atque permouit. Contrà verò laudatur Ioseph ab Arimathæa, & vir bonus iustusque dicitur, quia [b] non consenserat consilio & actibus eorum, Pontificum scilicet & Pharisæorum, in Christi [c] necem impiè conspirantium. Eiusdem classis fuit Demetrius [d] ille, qui cum alijs opificibus,

Eccli 27.d 6.a 8.d 37.a b Iob 5.c 12.c 18.b Esa. 19.b Psal. 7.c 9.c Prou. 26.d Eccles 10.b a Ioann. 11.f b Luc. 23.g Psal. 1.a Gen. 49.a Iob. 21.b c Ioan. 11.g Matth. 26.a d Act. 19.c

2. Reg. 10. a 16. d 17. a c f 3. Reg. 12. c 21. g 2. Paral. 22. a b 25. e f 1. Esdr. 4. a Hest. 5 d Dan. 6. b 1. Machab. 1. b 2. Mach. 1. c 4. e f g Actor. 14. c o Marci 6. c Matth. 14. a

vt suo studeret quæstui, totam penè vrbem Ephesiorum aduersùs Paulum Paulique doctrinam ingenti seditione compleuit. Impegit hîc etiam infamis[e] Herodias, qua rex Herodes per adulterium fœdè abutebatur. Nam illius consilio & suasu instructa saltatrix filia, quod crudeliter appetiuit sanctissimi Ioannis obtruncatum caput, nefariè impetrauit.

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet: & plaga dolosi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimum consilium, super ipsum deuoluetur, & nō agnoscet vndè adueniat illi.

2. ET capite sexto: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & nè facilè credas ei. Est enim amicus secundùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus qui conuertitur ad inimicitiam: & est amicus, qui odium & rixam & conuicia denudabit. Est autem amicus socius mensæ, & nō permanebit in die necessitatis.

3. CAPITE octauo: Cum fatuis consilium non habeas, non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent. Coram extraneo nè facias consilium: nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifestes: nè fortè inferat tibi gratiam falsam, & conuicietur tibi.

4. ET capite trigesimoseptimo: Noli cōsiliari cum socero tuo, & à zelantibus te absconde consiliū. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. A consiliario serua animam tuam: priùs scito quæ sit illius necessitas: & ipse enim animo suo cogitabit: nè fortè mittat sudem in terram & dicat tibi, bona est via tua, & stet ecōtrariò videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum muliere de his quæ æmulatur: cum timido de bello, cum negociatore de traiectione: cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratijs agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de cōsummatione anni, cum seruo pigro de multa operatione, non attendas his in omni consilio: Sed cū viro sancto assiduus esto, quemcunque cognoueris obseruantem timorem Dei, cuius anima est secundùm animam tuam: quicunque titubauerit in tenebris, non condolebit tibi. Et cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo.

5. IOB quinto: Qui appræhendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.

6. CAPITE duodecimo: Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

7. ET capite decimooctauo: Nónne lux impij extinguetur &c. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consiliū suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur plāta eius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam.

8. ESAIAE decimonono: Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens, quomodò dicitis Pharaoni, Filius sapientium ego, filius regum antiquorum. Vbi nunc sunt sapientes tui? Annuncient tibi, & indicent quid cogitauerit Dominus exercituum super Aegyptum. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Aegyptum, angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt Aegyptum in omni opere suo sicut errat ebrius & vomens.

9. PSALMO septimo: Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueā quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

10. ET nono: Infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt. In laqueo isto quem absconderunt, compræhensus est pes eorum.

11. PROVERBIORVM vigesimosexto: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

12. ECCLESIASTIS decimo: Qui fodit foueā, incidet in eam: & qui dissipat sepé, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis, & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

13. IOANNIS vndecimo: Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebāt: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? &c. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam: nec cogitatis quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat &c. Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

14. LVCAE vigesimotertio: Et eccè vir nomine Ioseph qui erat decurio, vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudeæ, qui expectabat & ipse regnum Dei: hic accessit ad Pilatum &c.

15. PSALMO primo: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum &c.

16. GENESIS quadragesimonono: Simeon & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

17. IOB vigesimoprimo: Veruntamē quia nō sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me.

18. IOANNIS vndecimo: Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

19. MATTHAEI vigesimosexto: Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicitur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerent, & occiderent.

20. ACTORVM decimonono: Demetrius quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicū quæstum: quos conuocans, & eos qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis &c. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes, Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, &c.

21. SECVNDI Regum decimo: Cùm venissent serui Dauid in terram filiorū Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quòd propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò, vt inuestigaret & exploraret ciuitatē, & euerteret eam, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitq; dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos &c. Videntes autem filij Ammon, quòd iniuriam fecissent Dauid, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob,

hob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à Rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum. Quod cùm audîsset Dauid, misit Ioab & oēm exercitū bellatorū, &c. Fugeruntq; Syri à facie Israel, & occidit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit, qui statim mortuus est. Videntes autem vniuersi reges qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israel, expauerunt, & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israel. Et fecerunt pacem cum Israel: & seruiêrunt eis, timueruntq; Syri auxiliū prębere filijs Ammon.

22. ET capite decimosexto: Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium, quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad cōcubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: vt cùm audierit omnis Israel, quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergò Absalom tabernaculum in solario, ingressusq; est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israel. Consilium autē Achitophel, quod dabat in diebus illis quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cùm esset cum Dauid, & cùm esset cum Absalom.

23. DEINDE capite decimoseptimo: Dixit ergò Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar Dauid hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cumq; fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam Regem desolatū. Et reducam vniuersum populum, quomodò vnus homo reuerti solet: vnum enim virum tu quæris, & omnis populus erit in pace. Placuítque sermo eius Absalom & cunctis maioribus natu Israel. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat. Cúmque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Huiusmodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus, an non? quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai, Tu nôsti patrem tuum &c. Dixítque Absalom & omnes viri Israel: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel. Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus super Absalom malum. Porrò Achitophel videns quòd non fuisset factum consilium suum, strauit asinum suum, surrexitque, & abijt in domum suam & in ciuitatem suam: & disposita domo sua, suspendio interijt.

24. ET tertij Regum duodecimo: Venit ergò Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat Rex, dicens: Reuertimini ad me die tertia. Respondítq; Rex populo dura, derelicto consilio seniorum quod ei dederant, & locutus est eis secundùm consilium iuuenum, dicēs: Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabath. Videns itaq; populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei, dicens: Quę nobis pars in Dauid? vel quæ hęreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israel, nunc vide domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Misit ergò rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidauit eum omnis Israel, & mortuus est. Porrò rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, recessítq; Israel à domo Dauid, vsque in præsentem diem.

25. ET capite vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intātùm, vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel.

26. SECVNDI Paralipomenon vigesimosecūdo: Quadragintaduorum annorum erat Ochosias cùm regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalem: & nomē matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt impiè ageret. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei cōsiliarij post mortem patris sui, in interitū eius. Ambulauítq; in consilijs eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel in bellum contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth &c.

27. ET vigesimoquinto: Amasias verò post cædem Idumæorum & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incēsum. Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam qui diceret ei, Cur adorâsti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua? Cúmque hæc ille loqueretur, respondit ei, Num consiliarius regis es? quiesce, nè interficiam te. Discedénsque propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisti consilio meo. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ioas filium Ioachaz filij Iehu regem Israel, dicens: Veni, videamus nos mutuò. At ille remisit nuncios, dicens: Carduus qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Dixisti, percussi Edom: & idcircò erigitur cor tuum in superbiā, sede in domo tua, cur malum aduersùm te prouocas, vt cadas & tu & Iudas tecum? Noluit audire Amasias, eò quòd Domini esset voluntas, vt traderetur in manus hostium propter Deos Edom. Ascendit igitur Ioas rex Israel, & mutuos sibi præbuêre conspectus. Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iudæ. Corruitq; Iudas coram Israel, & fugit in tabernacula sua. Porrò Amasiam regem Iuda filiū Ioas filij Ioachaz cepit Ioas rex Israel in Bethsames, & adduxit in Ierusalem: destruxitq; murum eius à porta Ephraim vsque ad portam Anguli, quadringentis cubitis. Omne quoque aurum, & argentum, & vniuersa vasa quæ repererat in domo Dei, & apud Obed Edom, in thesauris etiā domus regiæ, necnon & filios obsidum reduxit in Samariam.

28. PRIMI Esdræ quarto capite: Factum est igitur vt populus terrę impediret manus populi Iudę, & turbaret eos in ędificando. Conduxerunt autem aduersùs eos consiliatores, vt destruerēt consilium eorū omnibus diebus Cyri regis Persarum, & vsque ad regnum Darij regis Persarum.

29. HESTER quinto: Aman dissimulata ira reuersus in domum suam, conuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam: exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorumq; turbam, & quanta eum gloria super omnes principes & seruos suos rex eleuâsset. Et post hæc ait, Regina quoquè Hester nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me: apud quam etiam cràs cum rege pransurus sum. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quandiù videro Mardochæum Iudæum sedentem ante fores regias. Responderuntq; ei Zares vxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelsam trabem, habentē altitudinis quinquaginta cubitos: & dic manè regi vt appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuit ei consilium, & iussit excelsam præparari crucem. ET capite septimo: Dixitq; Harbona, vnus de eunuchis qui stabant in ministerio regis: En lignum quod parauerat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex, Appendite eum in eo. Suspēsusq; est itaq; Aman in patibulo quod parauerat Mardochæo.

30. DANIELIS sexto: Dixerunt ergò viri illi, Nō inueniemus Danieli huic aliquam occasionē, nisi fortè in lege Dei sui. Tunc principes & satrapæ surripuerūt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex, in æternū viue: consilium inierunt omnes principes regni, magistratus & satrapæ, senatores & iudices, vt decretum imperatorium exeat & edictum, Vt omnis qui petierit aliquam petitionem à quocunque deo & homine, vsq; ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacū leonum. Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: vt non immutetur quod statutum est à Medis & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat. Porrò rex Darius proposuit edictum & statuit. Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem, tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebatúrque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantē Deum suū. Et accedentes, locuti sunt regi super edicto: Rex, nunquid non constituisti, &c. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserūt eum in lacum leonum, &c. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusq; est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. Iubente autem rege, adducti sunt viri illi qui accusauerunt Danielem: & in lacum leonum missi sunt ipsi, & filij & vxores eorum: & non peruenerunt vsque ad pauimentum laci, donèc arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

31. PRIMI Machabæorum primo: In diebus illis exiêrunt ex Israel filij iniqui, & suaserūt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamētum cum gentibus quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. Et destinauerunt aliqui de populo, & abiêrunt ad Regem Antiochum: & dedit illis potestatem, vt facerent iustitiam gentium. Et ædificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundùm leges Nationū: & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & iuncti sunt nationibus, & venundati sunt vt facerent malum.

32. SECVNDI Machabæorum primo capite: De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, vtpotè qui aduersùs talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos qui pugnauerunt contra nos & sanctam ciuitatem. Nam cùm in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneę. Etenim cùm ea habitaturus venit ad locum Antiochus & amici eius, & vt acciperet pecunias multas dotis nomine. Cumq; proposuissent eas Sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum phani, clauserunt templum, cùm intrâsset Antiochus: apertoq; occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiserunt membratìm, & capitibus amputatis forâs proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

33. ET capite quarto: Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunū, aurea quædam vasa è templo furatus, donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates. Quod cùm certissimè cognouisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnen. Vndè Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam interficeret. Qui cùm venisset ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quanuìs esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statìm eum peremit, non veritus iustitiam. Ob quam causam non solùm Iudæi, sed etiam aliæ quoquè nationes indignabantur, & molestè ferebant de nece tanti viri iniusta. Sed regressum regem de Ciliciæ locis adiêrunt Iudæi apud Antiochiam, simul & Græci: conquerētes de iniqua nece Onię. Contristatus itaque est animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem & modestiam: accensisq; animis, Andronicum purpura exutum per totam ciuitatem iubet circunduci: & in eodem loco in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vita priuari, Domino illi condignam retribuente pœnam. Multis autem sacrilegijs in templo à Lysimacho commissis Menelai consilio, & diuulgata fama, congregata est multitudo aduersùs Lysimachum multo iam auro exportato. Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus millibus, iniquis manibus vti cœpit, duce quodam Tyranno, ætate pariter & dementia prouecto. Sed vt intellexerunt conatum Lysimachi, alij lapides, alij fustes validos arripuêre: quidam verò cinerem in Lysimachum iecêre. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes verò in fugam conuersi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt. De his ergò cœpit judicium aduersùs Menelaum agitari. Et cùm venisset rex Tyrum, ad ipsum negocium detulerunt missi tres viri à senioribus. Et cùm superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum, quasi refrigerandi gratia, regem adijt, & deduxit à sententia: & Menelaum quidem vniuersæ malitiæ reum, criminibus absoluit: miseros autem qui etiam si apud Scythas causam dixissent, innocētes judicarētur, hos morte damnauit. Citò ergò iniustam pœnam dederunt, qui pro ciuitate & populo & sacris vasis causam prosecuti sunt. Quamobrem Tyrij quoquè indignati, erga sepulturam eorum liberalissimi extiterunt. Menelaus autem propter eorum qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias ciuium.

34. ACTORVM decimoquarto: Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis, lapidantesq; Paulum, traxerunt extra ciuitatem, existimantes eum mortuum esse.

35. MARCI sexto: Quicquid petieris, dabo tibi, (ait Herodes ad filiam Herodiadis) licèt dimidium regni mei. Quæ cùm exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptistæ. Cumq; introisset statim cum festinatione ad regem, petiuit, dicens: Volo vt protinùs des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex. Propter iusiurandum & propter simul discumbētes noluit eam contristare: sed misso spiculatore, pręcepit afferri caput eius in disco, & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

36. MATTHAEI decimoquarto: At illa præmonita à matre sua, Da mihi, inquit, hîc in disco caput Ioannis Baptistæ &c.

IIII

Quando Iussio est peccatum alienum?

2.Reg.22.c Iudith 2.a Hest. 3.c.d Dan.3.a b 6.c 1.Mach. 1.e f g 2.Macha.6.a Mar. 6.d Act.23.a

Cùm ex decreto, mandato, imperio've nostro redit ad proximum iniuria, vel malum quodcunque perpetratur. Sic Dauid Rex innocentem occídit a Vriam, non suis quidem aut seruorum manibus, sed per literas hoc agens, atque

a 2.Reg.11.e

atque demandans, vt in prælio ille occideretur. Et præses[b] Pilatus mortis CHRISTI reus est, quòd illum in Iudæorum gratiam cruci affigendum, etsi inuitus quodammodò authoritate sua adiudicauit ac tradidit. Ità summo se crimine[c] Pharao &[d] Herodes obligârunt, cùm legem tyrannicam de occidendis Hebræorum infantibus ferrent. *Væ*[e] autem illis *qui condunt leges iniquas.*

b Ioan. 19.a Lucæ 23.d
c Exod. 1. cd
d Matth. 2. e
e Esa. 10. a Matth. 15. a Marc. 7. b

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum vigesimosecundo: Dixitq; rex (Saul): Morte morieris Achimelech, tu & omnis domus patris tui. Et ait rex emissarijs, qui circunstabant eum: Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum Dauid est, scientes quòd fugisset, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autē serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. Et ait rex ad Doëg: Conuertere tu, & irrue in sacerdotes Domini. Conuersusq; Doëg Idumæus irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros vestitos Ephod lineo. Nobe autem ciuitatē sacerdotum percussit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemq; & asinum & ouem in ore gladij.

2. IVDITH secundo: Anno tertiodecimo Nabuchodónosor regis, vicesima & secunda die mensis primi, factum est verbū in domo Nabuchodonosor regis Assyriorū, vt defenderet se: vocauitq; omnes maiores natu, omnesq; duces & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui. Dixitq; cogitationē suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictum cùm placuisset omnibus, vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, & dixit ei: Egredere aduersùm omne regnum Occidentis: & contra eos præcipuè qui contempserunt imperium meum. Non parcet oculus tuus vlli regno, omnémque vrbem munitam subiugabis mihi.

3. HESTER tertio: Dixit Aman regi Assuero: Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, & à se mutuò separatus, nouis vtens legibus & cæremonijs, insupèr & regis scita contemnens. Et optimè nôsti, q̄ non expediat regno tuo vt insolescat per licentiam. Si tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. Tulit ergò rex annulum quo vtebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum, dixítque ad eum, Argentum quod tu polliceris, tuum sit: de populo age quod tibi placet. Vocatíque sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertiadecima die eiusdem mensis: & scriptum est, vt iusserat Aman, ad omnes Satrapas regis, & iudices prouinciarum, diuersarúmque gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & literæ signatæ ipsius annulo, missæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias, vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vsque ad senē, paruulos & mulieres, vno die, hoc est, tertiodecimo mēsis duodecimi qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem Epistolarū hæc fuit, vt omnes prouinciæ scirent & pararent se ad prædictum diem. Festinabant cursores qui missi erāt, regis imperium explere. Statímque in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis qui in vrbe erant, flentibus.

4. DANIELIS tertio: Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus & linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ & fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij & symphoniæ, & vniuersi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hæc igitur statim vt audiērunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterij, symphoniæ & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus & linguæ, adorauerunt statuam auream quam constituerat Nabuchodonosor rex. Statímque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi, accusauerunt Iudæos &c.

5. ET capite sexto: Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, inuenerunt Danielem, orantem & obsecrantem Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edicto: Rex, nunquid non constituisti, vt omnis homo qui rogaret quenquam de dijs & hominibus vsque ad dies triginta, nisi te rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo iuxta decretum Medorum atq; Persarum, quod præuaricari non licet. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filijs captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edicto quod constituisti: sed tribus temporibus per diē orat obsecratione sua. Quod verbum cùm audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor vt liberaret eum, & vsque ad occasum solis laborabat vt eruēret illum. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum atque Persarū est, vt omne decretum quod constituerit rex, non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum.

6. PRIMI Machabæorum primo: Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, vt esset omnis populus vnus, & relinqueret vnusquisque legem suam. Et consenserunt omnes gentes secundùm verbum regis Antiochi: & multi ex Israel consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbatum. Et misit rex libros per manus nunciorum in Ierusalem & in omnes ciuitates Iudę, vt sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocausta & sacrificia & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solennes: & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israel. Et iussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircuncisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immunditijs & abominationibus, ità vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei. Et quicunque non fecissent secundùm verbum regis Antiochi, morerentur. Secundùm omnia verba hæc, scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo qui hæc fieri cogerent. Et iusserunt ciuitatibus Iudæ sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini, & fecerunt mala super terram: & effugauerunt populum Israel in abditis, & in absconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno ædificauit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras: & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros legis Dei combusserunt igne, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicunque obseruabant legem Domini, secundùm edictum regis trucidabant eum. In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inueniebā-

niebatur in omni menſe & menſe in ciuitatibus. Et quinta & viceſima die menſis ſacrificabant ſuper aram quæ erat contra altare. Et mulieres quæ circuncidebant filios ſuos, trucidabantur ſecundùm iuſſum regis Antiochi, & ſuſpendebant pueros à ceruicibus per vniuerſas domos eorum: & eos qui circunciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Iſrael definiêrunt apud ſe, vt non manducarent immunda: & elegerunt magìs mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei ſanctam, & trucidati ſunt. & facta eſt ira magna ſuper populum valdè.

7. SECVNDI Machabæorum ſexto: Sed nō poſt multum temporis miſit rex ſenem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos, vt ſe transferrent à patrijs & Dei legibus: contaminare etiam quod in Hieroſolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi qui locū inhabitabant, Iouis hoſpitalis. Peſſima autem & vniuerſis grauis erat malorum incurſio. nam templum luxuria & comeſſationibus gentium erat plenum, & ſcortantium cum meretricibus, ſacratisq; ædibus mulieres ſe vltrò ingerebant, intrò ferentes ea quæ non licebat. Altare enim plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur. Neque autem ſabbatha cuſtodiebantur, neque dies ſolennes patrij ſeruabantur, nec ſimpliciter Iudæum ſe eſſe quiſquam confitebatur. Ducebantur autem cum amara neceſſitate in die natalis regis ad ſacrificia: & cùm Liberi ſacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire. Decretū autem exijt in proximas gentilium ciuitates, ſuggerentibus Ptolemæis, vt pari modo & ipſi aduersùs Iudæos agerent, vt ſacrificarent: eos autem qui nollent tranſire ad inſtituta gentium, interficerent. Erat ergò videre miſeriam.

8. MARCI ſexto: Herodes miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput Ioannis in diſco, & decollauit eum in carcere.

9. ACTORVM vigeſimotertio: Princeps autem ſacerdotum Ananias præcepit adſtantibus ſibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum &c.

10. SECVNDI Regum vndecimo: Factum eſt ergò manè, & ſcripſit Dauid epiſtolam ad Ioab: miſitq; per manum Vriæ, ſcribens in epiſtola: Ponite Vriam exaduersò belli, vbi fortiſſimum eſt prælium: & derelinquite eum, vt percuſſus intereat. Igitur cùm Ioab obſideret vrbem, poſuit Vriam in loco vbi ſciebat viros eſſe fortiſſimos. Egreſſique viri de ciuitate, bellabant aduersùm Ioab, & ceciderunt de populo ſeruorū Dauid, & mortuus eſt etiam Vrias Hethæus.

11. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum, vt crucifigeretur.

12. LVCAE vigeſimotertio: Dimiſit autem illis eum qui propter homicidium & ſeditionem miſſus fuerat in carcerem, quem petebant, Ieſum verò tradidit voluntati eorum.

13. EXODI primo: Dixit autem rex Aegypti obſtetricibus Hebræorum: quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obſtetricabitis Hebræas, & partûs tempus aduenerit: ſi maſculus fuerit, interficite eum: ſi fœmina, reſeruate. Timuerunt autem obſtetrices Deum, &c. Præcepit ergò Pharao omni populo ſuo, dicens: Quicquid maſculini ſexûs natum fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminini, reſeruate.

14. MATTHAEI ſecundo capite: Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valdè: & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis.

15. ESAIAE decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & ſcribentes, iniuſtitiam ſcripſerunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: vt eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die viſitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam veſtram, nè incuruemini ſub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta.

16. MATTHAEI decimoquinto: Ieſus autem reſpondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem. &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri vel matri, Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem ſuum aut matrem ſuam, & irritū feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

17. MARCI ſeptimo: Et dicebat illis, Benè irritum feciſtis præceptum Dei, vt traditionem veſtram ſeruetis. Moyſes enim dixit, Honora patrem tuum & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur: Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri aut matri: Corban (quod eſt donum) quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà non dimittitis eum quicquam facere patri ſuo aut matri, reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram quam tradidiſtis.

V

Conſenſus quando alieni peccati nos reos facit?

Leuit. 20. a Numer. 16. d Iudith 8. b Heſter 14. c d Luc. 11. g a Irenæus lib. 4. cap. 46. b Acto. 7. g c Act. 23. c d Matth. 27. b Mar. 15. a b e Actor. 3. c & 2. d f Rom. 1. d g Epiſto. 31. quæ eſt Cleri Romani ad Cyprianum.

Cùm, quod ab alijs fit nequiter, à nobis quaſi ſuffragium accipit, & ſaltem tacitè [a] approbatur. Ità peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem [b] conſentiens. Peccârunt & viri ex Iudæis plures quadraginta, [c] qui facta etiam voti nuncupatione in Pauli necem armârunt ſeſe. Peccauerunt demùm & ciues [d] Hieroſolymitani, ſuis Magiſtratibus, quô Chriſtus perderetur, ſuffragantes, vt idcircò Petrus illis exprobrans dixerit: [e] *Authorem vitæ interfeciſtis.* Notanda eſt igitur Pauli ſententia: [f] *Non ſolùm qui faciunt mala, ſed etiam qui conſentiunt facientibus, digni ſunt morte.* Et huc referri poteſt, quod apud Cyprianum [g] legimus, Non eſt immunis à ſcelere, qui vt faceret, imperauit: nec alienus à crimine, cuius conſenſu licèt non à ſe admiſſum crimen, tamen publicè legitur.

TESTIMONIA.

1. LEVITICI vigeſimo: Quòd ſi negligens populus terræ, & quaſi paruipendens imperium meum, dimiſerit hominem qui dedit de ſemine ſuo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam

meam super hominem illum & cognationem eius, succidamq; & ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

2. NVMERORVM decimosexto: Locutúsque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituũ vniuersæ carnis, num vno peccante, contra omnes ira tua desæuiet? Et ait Dominus ad Moysen: Præcipe vniuerso populo, vt separetur à tabernaculis Core & Datan & Abiron. Surrexitq; Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cumq; recessissent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorũ cum vxoribus & liberis, omniq; frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio corde ea protulerim: Si consueta hominũ morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus. sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintq; viuentes in infernum, scietis quòd blasphemauerint Dominum. Confestìm igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum: descenderuntq; viui in infernum operti humo, & periêrunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Nè fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros qui offerebãt incensum.

3. IVDITH octauo: Hæc itaque cùm audisset Iudith, quoniã Ozias promisisset quòd transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri & Charmi. Et venerunt ad illã, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, vt tradat ciuitatem Assyrijs, si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? & qui estis vos qui tentatis Dominũ? Non est iste sermo qui misericordiam prouocet: sed potiùs qui iram excitet & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitriũ vestrum diem constituistis ei? Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus &c.

4. HESTER decimoquarto: Et deprecabatur Hester Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus &c. Tu nôsti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircuncisorum & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatem meam, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei, & quòd non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquàm lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham, Deus fortis super omnes &c.

5. LVCAE vndecimo: Væ vobis, qui ædificatis monumenta prophetarum: patres autem vestri occíderunt illos: profectò testificamini quòd consentitis operibus patrum vestrorũ: quoniam ipsi quidem eos occíderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.

6. IRENAEVS libro quarto contra hæreses Valentiniani & similes, capite quadragesimosexto: Et habemus præceptum: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et iterùm ait Apostolus: Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò fieri participes eorum. Et quemadmodùm ibì peccantium damnatio participabat & reliquos, quoniam placebant eis, & vnà cum eis conuersabantur: sic & hîc modicum fermentũ totam massam corrumpit.

1.Cor. 5.

Ephes. 5.

Peccnatium dãnatio participat reliquos.

7. ACTORVM septimo: Saulus autem erat consentiens neci eius.

8. ET vigesimotertio: Facta autem die, collegerũt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se, dicentes, neq; manducaturos, neque bibituros, donec occíderent Paulum. Erãt autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant.

9. MATTHAEI vigesimoseptimo: Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populo, vt peterent Barrabam, Iesum verò perderent.

10. MARCI decimoquinto: Põtifices autem concitauerunt turbam, vt magis Barrabam dimitteret eis &c. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barrabam: & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

11. ACTORVM tertio: Deus glorificauit filium suum Iesum, quem vos quidem tradidistis & negâstis ante faciem Pilati, iudicãte illo dimitti. Vos autem sanctum & iustum negâstis, & petîstis virum homicidam donari vobis, authorem verò vitæ interfecistis.

12. ET capite secundo: Viri Israëlitæ, audite verba hæc, Iesum Nazarenum virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus & prodigijs & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestrî, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes, interemistis.

13. AD Romanos primo: Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea quæ non conueniũt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipiẽtes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: nõ solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. CLERVS Romanus in epistola ad Cyprianũ, quæ apud eũdem est trigesimaprima: Sed etiam aduersùs illos qui acta fecissent, licèt præsentes, cùm fierent, nõ affuissent, cùm præsentiam suam vtiquè, vt sic scriberentur, mandando fecissent. Non est enim immunis à scelere, qui vt fieret imperauit: nec est alienus à crimine, cuius consensu, licèt non à se admissum crimen, tamen publicè legitur.

Est lib. 2. epist. 7.

VI

Quando Iritatione nobis peccatum alienum conflatur?

Cùm scientes alium ad iram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem, aut consimilia vitia, siue dictis id fiat, siue factis, aut quacunque ratione alia, prouocamus. Vt cùm [a] vxor Iob patiẽtissimo viro petulanter insultãs, quantùm in se quidem erat, suasit etiam Deũ blasphemare. Et Tobiæ [b] vxor æquè morosa,

1.Reg. 1.b Psal. 105.c 2.Macha. 14.d Galat. 5.d Ephe. 6.a Coloss. 3.d

a Iob 2.c

b Tob. 2.d & 3.ab

morosa, maritum suis conuicijs frequenter infestans & exasperans, hoc facit, vt vir anxius domesticam iniuriam suspirijs, lachrymis & precibus ad Deum fusis persequi cogatur. Contrà verò monet [c] Ecclesiasticus: *Abstine te à lite, & minues peccata. Homo enim iracundus incēdit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit inimicitiam.* Sic & Salomon [d] dixit: *Semper iurgia quærit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

c Eccli 28.ab Pro. 15. c. 8. a 22. b 26. c 29. d 30. d

d Prou. 17. b 3. Esa. 33. a

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum primo: Affligebat quoquè Annam æmula eius, & vehementer angebat, intātùm vt exprobraret quòd Dominus cōclusisset vuluam eius: sicq; faciebat per singulos annos, cùm redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eam.

2. PSALMO centesimo quinto: Dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum. Et iritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.

3. SECVNDI Machabæorum decimoquarto: Morabatur autem Nicanor Hierosolymis, nihílque iniquè agebat, gregesq; turbarum quæ congregatæ fuerant, dimisit. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauitq; eum ducere vxorem filiosq; procreare. Nuptias fecit: quietè egit, comiterq; viuebant. Alcimus autem videns charitatem illorum adinuicèm & conuentiones, venit ad Demetrium, & dicebat Nicanorem rebus alienis assentire. Iudamq; regni insidiatorem, successorem sibi destinâsse. Itaque rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus iritatus, scripsit Nicanori, dicens grauiter quidem se ferre de amicitiæ conuentione, iubere tamen Machabæum citiùs vinctū mittere Antiochiā.

4. AD Galatas quinto: Nō efficiamur inanis gloriꝗ cupidi, inuicèm prouocantes, inuicèm inuidentes.

5. AD Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

6. AD Colossenses tertio: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros: vt nō pusillo animo fiant.

7. IOB secundo capite: Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, & morere.

8. TOBIAE secundo: Sicut beato Iob insultabāt reges, ità isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ità loqui, quoniam filij sanctorū sumus, & vitam illā expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vndè factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domì. Cuius cùm vocem balātis vir eius audîsset, dixit: Videte nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut cōtingere. Ad hæc vxor eius irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his & alijs huiuscemodi verbis exprobrabat ei.

9. ET capite tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium &c. Eadem die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorū, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occídere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non mādu cauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

10. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Abstine te à lite, & minues peccata, &c. vt in textu. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundū virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundùm substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem, & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiscūtur. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gente in gentem: ciuitates muratas diuitum destruxit, & domos magnatorum effodit. Virtutes populorum concídit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit &c.

11. PROVERBIORVM decimoquinto: Vir iracūdus prouocat rixas: qui patiēs est, mitigat suscitatas.

12. ET capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat.

13. ITEM vigesimosecundo: Eijce derisorem, & ibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ & contumeliꝗ.

14. ET capite vigesimosexto: Sicut qui apprǽhendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est, qui mittit sagittas & lanceas in mortem: ità vir qui fraudulenter nocet amico suo, & cùm fuerit depræhēsus, dicit, Ludens feci. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia conquiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniunt ad intima ventris.

15. ITEM capite vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuis.

16. ET capite trigesimo: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat rixas, producit discordias.

17. PROVERBIORVM decimoseptimo: Semper iurgia quærit malus &c.

18. ET capite tertio: Nè contendas aduersùs hominem frustrà, cùm ipse tibi nihil mali fecerit. Nè æmuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cū simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & māsuetis dabit gratiam. Gloriam sapiētes possidebunt: stultorum exultatio, ignominia.

19. ESAIAE trigesimotertio: Væ qui prædaris, nónne & ipse prædaberis? & qui spernis, nónne & ipse sperneris? cùm consummaueris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemnere, contemneris.

VII

Quando per laudationem, vel adulationē nostram peccato alieno fœdamur?

Cùm aliquem in malefactis, vel de improbitate cōmendamus, vel tanquàm re benè gesta, calcar addimus malè currenti, vt ille in prauo instituto pergat. *Væ*[a] autem *qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas*, vt est apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquàm Ecclesiastici[b] concionatores, & Magistratus malè vulgo blandientes, dum eius licentiæ palàm fauent & applaudunt. Rectè autem Esaias: [c] *Populc meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Vndè Paulus eos iubet vitari Doctores, [d] qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. *Quoniam* enim *laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & iniquus benedicitur, exacerbabit Dominum peccator*, vt[e] Regius Propheta testatur.

Pro. 24.c 27.a 28.d Psal. 140.a Esa.5.e Chrysost. hō. 2. de Dauid & Saule. Cyp. de lapsi. Basil. hom. in psal. 61. August. in psal. 134.

a Ezech. 13. c

b Hierem. 14. c 23. c. d e f 27. b c 28. d 29. b Thren. 2. e Mich. 3. b d 3. Reg. 22. a b c d

c Esa. 3. c 9. c 30. b

d Rom. 16. c 2. Pet. 2. a d Hieron. lib. 1. aduersùs Pelag. & lib. 2. aduersùs Iouinian.

e Psal. 9. c 54. d Prou. 1. a b 16. d. 17. c 29. a Eccle 7. a Hiere. 9. a b c

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus: qui arguunt eum, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & posteà ędifices domum tuam. Nè sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quenquam labijs tuis.

2. ET capite vigesimoseptimo: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

3. ET vigesimooctauo: Qui corripit hominē, gratiam posteà inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

4. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

5. ESAIAE quinto: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

6. CHRYSOSTOMVS homilia secunda de Dauid & Saule, cuius titulus est, Magnum esse bonū non tantùm exercere virtutem, verùm etiam laudare &c. Non oportet expetere modò & æmulari virtutē, verùm etiā eos qui virtutē amplectūtur, laudibus vehere, & admirādos prædicare, nobis fructū aliquem, eúmque haud vulgarem, adfert. Quemadmodùm ex aduerso prauitatem non æmulari tantùm, verùm etiam in ea viuentes laudare, supplicium haud mediocre nobis conciliat: & si fas est quiddam nouum & admirandum dicere, grauius supplicium, quàm manet illos ipsos qui malè viuunt. Id declarans Paulus, posteaquàm omnem malitiæ speciem enumerârat, accusassétque omnes qui leges Dei conculcant, de illis ipsis mox subijcit: Qui cùm Dei iustitiam nôssent, quòd qui talia faciunt, digni sunt morte, non solùm ea faciunt, sed & comprobant illa facientes: demonstrans hoc esse grauius illo. Nam collaudare insupèr delinquentes, quod ad supplicij pertinet æstimationem, longè plus est quàm delinquere. Idq; iure optimo, propter eà quòd hoc suffragium proficiscatur ab animo planè corrupto, & insanabili morbo laborante. Siquidem is qui dum peccat, condemnat interim peccatum suum, poterit aliquando temporis progressu ad se redire: cæterùm qui laudat malitiam, is seipsum priuauit curatione, quam adfert pœnitentia. Proindè meritò Paulus pronunciauit hoc illo esse grauius. Itaque sicuti qui praua non tantùm faciunt, verùm etiam tales collaudant ac prædicant, eandem aut etiam grauiorem pœnam sortiuntur: ità qui bonos laudibus vehunt ac suspiciunt, coronarum illis repositarum fiunt participes. Quod ipsum ità esse, è scriptura licet perspicere. Deus enim ità loquitur Abrahæ: Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.

Laudādi ma-li non sunt.

Rom. 1.

...us est peccantes laudare quàm delinquere.

Probos laudare, fructuosum est.

Gene. 12.

7. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Cùm scriptum sit: Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitas pedum vestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui consilijs fortioribus redarguit simul atque instruit fratrē, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei Sacerdotem non obsequijs decipientibus fallere, sed remedijs salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus inclusum, dum seruat, exaggerat. Aperiēdum vulnus est & secandum, & putraminibus amputatis, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem: gratias aget postmodùm, cùm senserit sanitatem.

Esaiæ 3.

Adulatione nutriūtur delicta.

Apoc. 3.

Simile de cōtrectatione vulnerum.

8. BASILIVS homilia in psalmum sexagesimum primum: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi nanque sunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, & vitia virtutibus vicinis honestare contendunt. Nam scurrilia loquētem, vrbanum ac lepidum: turpiloquum verò, politicum: amarulentum & iracundum, neutiquàm contemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt sobrium dispensatorem commendant: prodigum quoquè, vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtq; semel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtutis. Tales sanè ore quidem benedicunt, corde autem maledicunt ac deuouent. In verborum nanque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducūt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt.

Psal. 61.

Vitia nōnulla quæ virtutum nomine commēdantur.

Approbantes vitia sese damnationis obnoxios reddunt.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum trigesimumquartū: Cogitate & videte, quoniam quicquid aliud laudatis, ideò laudatis, quia bonum est. Insanit, qui laudat quod non est bonum: Si laudes iniquum eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus es? Si laudes furem eo ipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eo ipso quòd iustus est, nónne & tu habes indè partem laudando? Non enim laudares iustum, nisi amares: non amares, si nihil indè haberes.

Insaniūt, qui laudant quod malum est.

10. EZECHIELIS decimotertio: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticina-

re ad prophetas Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipiētibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israël erant. Nō ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel: vt staretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: cùm Dominus non miserit eos: & perseuerauerunt confirmare sermonem. Nunquid non visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cùm ego nō sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium, ideò eccè ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea super Prophetas qui vident vana, & diuinant mendacium: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus: eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax: & non est pax: & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniunt absque temperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desupèr irruentes, & ventum procellæ dissipantem. Siquidem eccè cecidit paries: nunquid non dicetur vobis, Vbi est litura quam linîstis? Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea: & imber inundans in furore meo erit, & lapides grandes in ira in consumptionem. Et destruam parietem quem linîstis absque temperamento: & adæquabo eum terræ, & reuelabitur fundamentum eius: & cadet, & consumetur in medio eius: & scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento, dicámque vobis: Non est paries, & non sunt qui liniunt eum. Prophetæ Israel qui prophetant ad Hierusalem, & vident ei visionem pacis: & nō est pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas, & dic: Hæc dicit Dominus Deus, Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas: & cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei & fragmen panis, vt interficerent animas quę non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: & dirumpam eos de brachijs vestris, & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt vltrà in manibus vestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus. Pro eo quòd mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristaui, & confortâstis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes nō diuinabitis ampliùs, & eruā populum meum de manu vestra, & scietis quia ego Dominus.

11. HIEREMIAE decimoquarto: Prophetæ dicunt eis, Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi. Et populi quibus prophetant, erunt proiecti in vijs Hierusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos: ipsi & vxores eorum, filij & filiæ eorum, & effundam super eos malum suum.

12. ET capite vigesimotertio: Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel. Et in prophetis Hierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum, vt non conuerteretur vnusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas: Eccè ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Hierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum, Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiūt vos: visionem cordis sui loquuntur non de ore Domini. Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit vobis. & omni qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audiuit sermonem eius? Quis considerauit verbum illius, & audiuit? Eccè turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens, super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui. In nouissimis diebus intelligetis consilium eius. Non mittebā prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiquè eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Putas'ne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? Nūquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. Vsquequò istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? Qui volunt facere, vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum quæ narrat vnusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres nominis mei propter Baal. Propheta qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonē meum verè. Quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid nō verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi malleus conterens petram? Propterea eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui furantur verba mea vnusquisque à proximo suo. Eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt linguas suas, & aiunt, Dicit Dominus. Eccè ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus: qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis, cùm ego non misissem eos, nec mandâssem eis: qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens, Quod est onus Domini? dices ad eos, Vt quid vobis onus? Proijciam quippe vos, dicit Dominus. Et propheta & sacerdos, & populus qui dicit, Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domū eius. Hęc dicetis vnusquisque ad proximū & ad fratrem suum, Quid respōdit Dominus? Et quid locutus est Dominus? Et onus Domini vltrà non memorabitur: quia onus erit vnicuique sermo suus, & peruertistis verba Dei viuentis, Domini exercituum Dei nostri. Hęc dices ad prophetam, Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus? Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hęc dicit Dominus, Quia dixistis sermonem istum, Onus Domini: & misi ad vos dicens, Nolite dicere Onus Domini: propterea eccè tollam vos portās, & derelinquam vos, & ciuitatē quam dedi vobis, & patribus vestris, à facie mea. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nunquàm obliuione delebitur.

13. ET vigesimoseptimo: Vos ergò nolite audire prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos qui dicunt vobis: Non seruietis regi Babylonis. Quia mendacium prophetant vobis: vt longè vos faciant de terra vestra, & eijciant vos, & pereatis &c. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis, Non seruietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eijciãt vos, & pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis.

14. ITEM capite vigesimooctauo: Et dixit Hieremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania, non misit te Dominus, & tu cõfidere fecisti populum istum in mendacio. Idcircò hæc dicit Dominus: Ecc è ego mittam te à facie terræ: Hoc anno morieris, aduersùm enim Dominum locutus es. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

15. ET vigesimonono: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant prophetę vestri qui sunt in medio vestrûm, & diuini vestri: & nè attendatis ad somnia vestra quæ vos somniatis. Quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus. Quia hæc dicit Dominus, Cùm cœperint &c.

16. THRENORVM secundo: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent: Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilauerunt, & mouerunt caput suum super filiam Hierusalem.

17. MICHAEAE tertio: Hæc dicit Dominus super prophetas qui seducunt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si quis nõ dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super illum prælium. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione: & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Et cõfundentur qui vident visiones. Et paulò pòst: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant: & super Dominum requiescebant, dicentes: Nunquid non Dominus in medio nostrûm? non venient super nos mala. Propter hoc, causa vestrî, Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa syluarum.

18. TERTII Regum vigesimosecundo: Et ait rex Israel ad Iosaphat: Venies'ne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad? Dixitq; Iosaphat ad regem Israel: Sicut ego sum, ità & tu: populus meus & populus tuus vnum sunt: & equites mei, equites tui. Dixitq; Iosaphat ad regem Israel: Quære, oro te, hodiè sermonem Domini. Congregauit ergò rex Israel prophetas, quadringentos circitèr viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt, Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis. Dixit autem Iosaphat, Non est hîc propheta Domini quispiã, vt interrogemus per eum? Et ait rex ad Iosaphat: Remansit vir vnus, per quem possumus interrogare Dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemla. Cui Iosaphat ait, Nè loquaris ità rex. Vocauit ergò rex Israel Eunuchum quendam, & dixit ei: Festina adducere Michæam filium Iemla. Rex autem Israel, & Iosaphat rex Iuda, sedebant vnusquisque in solio suo vestiti cultu regio, in area iuxta ostium portæ Samariæ, & vniuersi prophetæ prophetabant in conspectu eorum. Fecit quoquè sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donèc deleas eam. Omnèsque prophetæ similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Nuncius verò qui ierat vt vocaret Michęam, locutus est ad eum, dicens: Ecc è sermones Prohetarum ore vno regi bona prædicant: sit ergò sermo tuus similis eorum, & loquere bona. Cui Michæas ait: Viuit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michęa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Dixit autem rex ad eum: Iterùm atque iterùm adiuro te, vt non loquaris mihi, nisì quod verum est, in nomine Domini. Et ille ait, Vidi cunctum Israel dispersum in montibus quasi oues nõ habentes pastorem: & ait Dominus: Non habent isti Dominum: reuertatur vnusquisque in domum suam in pace. (Dixit ergò rex Israel ad Iosaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?) Ille verò addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris: & ait Dominus, Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus, In quo? Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & præualebis: egredere, & fac ità. Nunc igitur eccè dedit Dominus spiritum mendacij in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hîc sunt, & Dominus locutus est contra te malum. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Me'ne ergò dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris in cubiculum, intra cubiculum vt abscondaris. Et ait rex Israel: Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium Amalech, & dicite eis, Hæc dicit rex, Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis & aqua angustiæ, donèc reuertar in pace. Dixítque Michæas: Si reuersus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait, Audite populi omnes. Ascendit itaque rex Israel, & Iosaphat rex Iuda, in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Iosaphat: Sume arma &c. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israel inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigę suo: Verte manum tuam, & eijce me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum. Commissum est ergò prælium in die illa, & rex Israel stabat in curru suo cõtra Syros, & mortuus est vespere: fluebat autem sanguis plagę in sinum currus, & præco insonuit in vniuerso exercitu antequàm sol occumberet, dicens: Vnusquisque reuertatur in ciuitatem & in terram suam. Mortuus est autem rex, & perlatus est in Samariam: sepelièruntq; regem in Samaria, & lauerunt currũ eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbũ Domini quod locutus fuerat.

19. ESAIAE tertio: Popule meus, qui te beatum dicunt, &c. vt in textu.

20. ET capite nono: Longæuus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendacium, ipse est cauda. Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc &c.

21. ITEM trigesimo: Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt Videntibus, Nolite videre: & adspicientibus, Nolite adspicere nobis ea quæ recta sunt: Loquimini nobis placentia, Videte nobis errores, Auferte à me viam, Declinate à me semitam, Cesset à facie nostra sanctus Israel. Pro-

pterea hæc dicit sanctus Israel: Pro eo quòd reprobâstis verbum hoc, & sperâstis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo: propterea erit vobis iniquitas hęc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio eius. Et comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione perualida: & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parùm aquæ de fouea.

22. AD Romanos decimosexto: Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

23. POSTERIORIS epistolæ D. Petri secundo capite: Fuerũt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominũ negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur: quibus iudicium iam olìm non cessat, & perditio eorum non dormitat. Et paulò pòst: Hi verò vt irrationabilia pecora &c. pellicientes animas instabiles &c. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis. A quo enim quis superatus est, huius & seruus est.

24. HIERONYMVS libro primo aduersùs Pelagianos: Si seruus Dei nihil amarũ de suo debet ore proferre, sed semper quod dulce & suaue est: aut sacerdos & doctor serui Dei non erunt, qui fiducialiter debent corripere peccantes, & nulli adulari, sed audacter omnes increpare: aut, si sacerdos & doctor, non solùm serui Dei, sed inter seruos eius principalem tenent locum, frustrà seruis Dei blanditias & dulcedines reseruâsti: Cùm hoc propriè hæreticorum sit, & eorum qui decipere cupiunt audientes, dicente Apostolo: Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Semper insidiosa, callida, blãda est adulatio. Pulchreq́ adulator apud philosophos definitur blandus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correctos. Vndè & Apostolus loquitur: Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus: Obsequium amicos, veritas odium parit. Quapropter & pascha cum amaritudinibus comedimus: & vas electionis docet pascha celebrandum in veritate, & sinceritate. Veritas in nobis sit & sinceritas, & amaritudo ilicò consequetur.

Hæreticorum propriũ, per blãditias decipere. *Rom. 16.* *Adulator blandus inimicus.* *Galat. 4.* *Terent. in Andr.* *Exod. 12.* *1. Cor. 5.*

25. ET libro secundo aduersùs Iouinianum: Nunc restat, vt Epicurum nostrum, subantem in hortulis suis inter adolescentulos & mulierculas, alloquamur. Fauent tibi crassi, nitidi, dealbati. Adde, si vis, iuxta Socraticam irrisionẽ omnes sues & canes, & quia carnem amas, vultures quoq́, aquilæ, accipitres, & bubones. Nunquàm nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscunque formosos, quoscunque calamistratos, quos crine composito, quos rubentibus buccis videro, de tuo armento sunt, immò inter tuos sues grunniunt. De nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius seculi, licèt sermone taceant, habitu loquuntur & gestu: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolongata est: habitaui cum habitantibus Cedar, videlicet in tenebris huius mundi: quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non compræhenderunt. Nè glorieris, quòd multos discipulos habeas. Filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantùm illum Apostoli sequebantur. Torcular, inquit, calcaui solus, & de gentibus vir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoquè erga eum trepidauit constantia: pharisæorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Nõ habemus regem, nisi Cæsarem: id est, vitia sequimur, nõ virtutes: Epicurum, non Christum: Iouinianum, nõ Apostolum Paulum. Quòd multi acquiescant sententiæ tuæ, indicium voluptatis est: non enim tam te loquentem probant, quàm suis fauent vitijs. In circulis platearum quotidiè fictus hariolus stultorum nares verberat, & obtorto fuste dentes mordentiũ quatit: nec tamen deest, qui semper possit induci: & pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehẽnæ succidiæ nutrias? Post præconium tuum & balneas, quæ viros pariter & fœminas lauant, omnis impatientia, quæ ardentem priùs libidinẽ quasi verecundiæ vestibus tegebat, nudata est & exposita: quæ ante in occulto erãt, nũc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos, non fecisti. Hoc profecit doctrina tua, vt peccatum ne pœnitentiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentissimo cõsilio, quod nemo vnquàm legerat nec audierat, de Apostolo docuisti, Melius est nubere, quàm vri. Occultos adulteros in apertos verterunt maritos. non suasit hoc Apostolus, non electionis vas. Virgilianum consilium est: Coniugium vocat, hoc prætexit nomine culpã. Quadringenti fermè anni sunt, quòd Christi prædicatio fulget in mũdo, ex quo innumerabiles hæreses tunicã illius consciderunt. Vniuersus penè error de Chaldæo & Syro, & Græco sermone processerat. Basilides, magister luxuriæ, & turpissimorum complexuum, post tot annos ità in Iouinianum, quasi in Euphorbũ trãsformatus est, vt Latina quoquè lingua haberet hæresim suã. Nulla'ne fuit alia in toto orbe prouincia, quę reciperet præconium voluptatis, in quã coluber tortuosus irreperet, nisi quã Petri doctrina super petram fundauerat Christum, vexillum crucis & prædicationis austeritas, idolorũ templa destruxerat? Eregionè luxuria ventris & gutturis subuertere nititur fortitudinem crucis. Vndè per Esaiam loquitur Deus: Populus meus, qui vos beatificant, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum conturbant. Necnon per Hieremiam: Fugite de medio Babylonis, & seruate vnusquisque animam suam, & nolite credere pseudoprophetis, qui dicunt, pax, pax, & nõ est pax: qui semper ingeminant, templum Domini, templum Domini. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & insipientia. nõ aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent: qui deuorant plebem Dei, vt cibum panis, Deum non inuocauerunt. Hieremias, captiuitatẽ nunciãs, lapidatur à populo. Ananias, filius Azur, frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper Pseudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara est veritas, & qui eam prædicant, replentur amaritudine: in azymis enim veritatis & synceritatis, Domini pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. Egregia fanè vox, & quam audiat sponsa Christi, inter virgines, & viduas, & cælibes, vndè & ipsum nomen inditum est, quòd cælo digni sint, quia coitu careant. Rarò ieiunate, crebriùs nubite: non enim potestis implere opera nuptiarum, nisi mulsum & carnes & nucleũ sumpseritis. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quòd & si cecideritis, redintegrabit vos pœnitẽtia: & qui in baptismate fuistis hypocritæ, eritis in pœnitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putantes inter iustum & pœnitentem aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem veniam, sed coronam tollere: vna est enim retributio: qui ad dexteram steterit, introibit in regna cælorum. His consilijs subulci tui Pastori-

Iouinianus hæreticus abstinentiæ & castitatis hostis quales discipulos habeat. *Psal. 119.* *Ioan. 1.* *Esaiæ 63.* *Lucæ 23.* *Ioan. 19.* *Cur Iouinianus hæreticus multos sectatores habeat.* *Nota.* *1. Cor. 7.* *4. Aeneid.* *Preco voluptatis Iouinianus.* *Esa. 3.* *Hier. 50. 48.* *Hier. 7.* *Thren. 2.* *Psal. 13.* *Hier. 28.* *Pseudoprophetæ semper dulcia pollicentur.* *Amara veritas.* *1. Cor. 5.* *Exod. 12.* *Cælibes quasi cælo digni.* *Iouiniani doctrina.*

storibus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahunt. Equi insanientes in fœminas facti sunt, statìm vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiam suam, prô nefas, scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & non miserabiles, præceptoris sui verba cantantes, Quid enim nisì semen requirit Deus? non solùm pudicitiam, sed etiam verecundiam perdiderunt: maiorique procacitate defendunt libidinem, quàm exercent. Habes prætereà in exercitu tuo plures succēturiatos: habes scurras & velites in præsidijs, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibusque defendant. Tibi cedunt de via nobiles: tibi osculantur diuites caput. Nisì enim tu venisses, ebrij atque ructantes paradisum intrare non poterant. macte virtute, immò vitijs, habes in castris tuis, & Amazonas exerta mamma, & nudo brachio & genu, venientes contra se viros, ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia opulentus paterfamiliâs es, in auiarijs tuis non turtures, sed vpupę nutriuntur, quæ tota fœtidæ voluptatis lustra circumuolent. Me carpe, me dissijce: obijce crimina, quæ volueris: argue luxuriæ & deliciarum: magìs me amabis, si talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed & ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione delêsti: Vrbs potens, Vrbs orbis domina, Vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum. Roma, aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis, iuxta Hebræos. serua quod diceris. virtus te excelsam faciat, non voluptas humilem. Maledictionem, quam tibi saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiam, habēs exemplum Niniuitarum. Caue Iouiniani nomen, quod de idolo deriuatū est. Squalet Capitolium: templa Iouis & cæremoniæ conciderunt, cur vocabulum eius & vitia apud te vigeant? adhuc sub regibus & sub Numa Pompilio faciliùs Maiores tui Pythagoræ continentiam, quàm sub Consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.

Hierem. 5.

Grex Iouinianistarum.

Vrbis Romæ cōmendatio. Rom. 1.

Apo. 17. & 18.

Iouiniani nomen ab idolo deriuatum.

26. PSALMO nono: Quoniam laudatur peccator &c. vt in textu.

27. ET Psalmo quinquagesimoquarto: Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.

28. PROVERBIORVM primo: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustrà: deglutiamus eum sicut infernus viuentem, & integrum quasi descendentem in lacum. Omnem preciosam substantiam reperiemus: implebimus domos nostras spolijs. Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrûm.

29. ET capite decimosexto: Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficit malum.

30. ET capite decimoseptimo: Qui iustificat impium, & qui cōdemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum.

31. ITEM capite vigesimonono: Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus, & iustus laudabit atque gaudebit.

32. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

33. HIEREMIAE nono: Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognouerunt, dicit Dominus. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fidutiam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulēter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: vt iniquè agerent, laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. Proptereà hęc dicit Dominus exercituum: Eccè ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta. in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gentem huiusmodi non vlciscetur anima mea?

VIII

Quando Reticentiæ nostræ culpa peccatum alienum in nos redundat?

Quum intempestiuum nostrum silentium siue subdito, siue cuiuis alteri adfert detrimentum. Exempli causa, si docendi, monendi, corripiendíque fratris aut populi nobis munus incumbit, & in eo interìm, dum prodesse possumus, sine iusta causa cessamus. Vndè per Esaiam testatur Dominus omni euangelizanti: [a] *Clama, nè cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Audi porrò periculum in his, qui non abs re canes [b] muti, latrare non valentes, dicuntur: [c] *Si dicente me ad impium, dicit Dominus, Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.* Adeò necessarium est obseruatu, quod Paulus non sine graui obtestatione postulat, [d] *Prædica verbū, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Tum idem alibì: [e] *Peccantes,* inquit, *coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.*

Bernard. de natiuita. Ioan. Bapt. Gregor. 2. parte curæ pastoral. cap. 4. Aug. epist. 109. & hom. 7. ex 50. Prosp. lib. 1. de vita contemp. cap. 20. Isidor. de summo bono lib. 3. cap. 44. 45. & 46.

a Esa. 58. a Hier. 23. e. 26. a 50. a Ionæ 1 a 1. Cor. 9. c

b Esaiæ 56. b

c Ezech. 3. d e f & 33. a b & ibidèm Hieronymus. Itē Greg. hom. 11. in Ezechiel. Act. 20. e Esa. 6 b Hest. 4. d

d 2. Tim. 4. a Tit. 1. c d 2. d Chrys. hom. 6. in epist. ad Philip.

e 1. Tim. 5. c Leuit. 19. e August ser. 15. & 16. de verb. Domini.

TESTIMONIA.

1. BERNARDVS in sermone de Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Nemo (fratres) vitia palpet: peccata dissimulet nemo. Nemo dicat, nunquid custos fratris mei sum ego? Nemo, quòd in se est, æquanimiter ferat, cùm viderit ordinem deperire, minui disciplinam. Est enim consentire silere, cùm arguere possis: & scimus quia similis pœna facientes maneat & consentientes.

Gen. 4. ... cùm argue- re ... silenti- ... est.

Rom. 1.

2. GREGORIVS in secunda parte curæ pastoralis, capite quarto: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo: nè aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit;

Eadem habet lib. 1. epist. 24. ad Ioan. Constantinop. & reliq.

Discretio in silentio.

trahit: itâ indiscretum silentium hos qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpè nanque rectores improuidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescunt: & iuxta veritatis vocé, nequaquàm iam gregis custodiæ pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc nanque eos per Prophetam Dominus increpat, dicens: Canes muti non valentes latrare. Hinc rursùm queritur, dicens: Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in domo Domini. Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid aliud est quàm tacendo terga præbuisse? qui nimirùm si pro grege se obijcit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hinc rursùm delinquenti populo dicitur: Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnunquàm Doctores vocantur, qui dum fugitiua esse præsentia indicant, quæ sunt ventura, manifestant. Quos diuinus sermo falsa videre redarguit: quia dum corripere culpas metuunt, incassùm delinquentibus promissa securitate blandiuntur: qui iniquitatem peccâtium nequaquàm aperiunt, quia ab increpationis voce conticescũt. Clauis quippe apertionis, sermo correptionis est: quia increpatio culpam detegit, quam sæpè nescit ipse etiã qui perpetrauit. Hinc Paulus ait: Vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, redarguere. Hinc per Malachiam dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Hinc per Esaiã Dominus admonet, dicens: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad Sacerdotium accedit: vt ante aduentum iudicis qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergò si prædicationis est nescius, quã clamoris vocẽ daturus est Præco mutus? Hinc est enim quòd super pastores primos in linguarum specie spiritus sanctus insedit: quia nimirũ quos repleuerit, de se protinùs loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur, vt tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur: vt videlicet voces prædicationis habeat, nè superni spectatoris iudicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: Audiatur sonitus, quãdo ingreditur vel egreditur sanctuarium in cõspectu Domini: & non moriatur. Sacerdos nanque ingrediens vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si sine sonitu prędicationis incedit.

(Contra silentium Pastorũ. — Ioan. 10. — Esaiæ 56. — Ezech. 13. — Thren. 2. — 1. Tim. 3. — Malach. 2. — Esaiæ 58. — Sacerdotes præconis officium suscipiunt. — Actor. 2. — Exod. 28. — Ibidèm.)

3. AVGVSTINVS in epistola centesima nona ad Monachas: Si hanc de qua loquor, oculi petulantiam in aliqua vestrûm aduerteritis, statìm admonete, nè cœpta progrediantur, sed ex proximo corrigantur. Si autem & post admonitionem iterùm, vel alio quocunque die idipsum eam facere videritis, iam velut vulneratam sanandam prodat, quæcunque inuenire potuit hoc: priùs tamen & alteri vel tertiæ demonstratã, vt duarũ vel trium possit ore conuinci, & competenti seueritate coërceri. Nec vos iudicetis esse maleuolas, quando hoc indicatis. Magìs quippe innocentes nõ estis, si sorores vestras, quas indicando corrigere potestis, tacẽdo perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore quod vellet occultari, dum timeret secari, nónne crudeliter abs te sileretur, & misericorditer indicaretur? Quanto ergò potiùs eam debes manifestare, nè perniciosiùs putrescat in corde? Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inueniendis, prohibendis, indicandis, conuincendis, vindicandisque peccatis diligenter obseruetur, cum dilectione hominum & odio vitiorum.

(Matth. 18. — Beneuolentiæ & charitatis officiũ est peccantes apud Superiorem deferre.)

4. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia septima: Si diligenter attenditis fratres charissimi, omnes Sacerdotes Domini, non solùm Episcopos, sed etiam presbyteros & ministros Ecclesiarum, in grandi periculo esse cognoscitis. Ipsis enim contestatur spiritus sanctus, dicens: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Et iterùm, Si non annunciaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. De ipsis etiam Apostolus dicit: Obaudite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim peruigilant tanquàm rationem reddituri de animabus vestris. Si pro se, fratres charissimi, vnusquisque vix poterit in die iudicij rationem reddere, quid de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omnium animæ requirendæ? Et ideò considerantes periculum nostrum, orate pro nobis, vt commissis nobis gregibus ità spiritalia pascua studeamus iugiter prouidere, vt pro eis rationem bonam reddere mereamur. Considerate ergò fratres charissimi, quid sit quod volo vestræ dilectioni suggerere, si tamen orantibus vobis merear, vt adiuuet me, qui terret me. Inter cætera præcepta sua beatus Apostolus hoc etiam ait, Episcopum potentem esse debere in doctrina sana, contradicentes redarguere. Magnũ * opus, sed grauis sarcina. Sperabo tamen in Deum, quoniam adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, liberabit nos de laqueo venantiũ, & à verbo aspero. Nulla enim causa est, quæ magìs faciat dispensatorem Dei pigriorem ad arguendos contradicentes, quàm timor verbi asperi. Dum enim timemus detractiones, irrisiones & opprobria hominum superborum, dúmque ab eis in terrena substantia metuimus prægrauari, timentes perdere temporalia, minùs quàm oportet prædicamus æterna. Et ideò dum per illorum nequitiam aliquid mundanum perdere formidamus, peccatorum eorum vulnera medicamentis spiritalibus curare negligimus. Vndè timendum est, nè & pro nobis & pro illis, quibus pro amore terrenarum rerũ non loquimur dura, rationem in die iudicij reddere compellamur.

(Periculũ pastorum & Ecclesiæ ministrorum. — Esaiæ 58. — Ezech 3. — Hebr. 13. — Tit. 1. — * aliàs, Magnus honor — Psal. 90. — Reticentiæ causa, timor humanus esse solet.)

5. PROSPER libro primo de vita contemplatiua, capite vigesimo: Quid verò dicit Apostolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, benè viuendo se imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisì me fallat opinio, sanctè viuendum est sacerdoti, nè dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat: aut si quod non facit, prędicare præsumpserit. Si autem aliter egerit, nihil apud eos qui eius vitam nouêre, proficit: quia ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, vt non solùm benè viuendo, alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fiducialiter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœna maneat duros, quæ gloria obedientes, ostendat: nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his qui antè peccauerunt, & non egérunt pœnitentiam. Et iterùm: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quapropter sciens, quòd si quibuslibet diuitibus ac potentibus parcat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplum, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quòd ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicunque alius periêrit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sceleris sui dabit: Ille autem cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sanctè viuat, & tamen perditè viuentes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente periêrunt, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, si non hoc Dominus per Ezechielem

(1. Pet. 5. — Cur Ecclesiæ præpositi cõstituti sunt. — 2. Cor. 12. — 1. Cor. 11. — Non satis est rectè viuere, sed malè viuentes etiam arguendi.)

Ezech. 3. & 33. chielem prophetam sub cuiusdam terroris denunciatione loquitur, dicens ad eum: Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Nec hoc transeunter debemus audire, quòd Sacerdotem speculatorem appellat: vt sicut speculatoris est de loco editiori prospicere, & plus omnibus contemplari: ità Sacerdos debet proposita sublimitate celsior cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes instruere. Videamus iam quid diuinus sermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me: vt hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inspirauerit, non quòd præsumptione humani sensus inuenerit. Annunciabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te, mea verba loquéris. Non est quo in eis tanquàm de tuis infleris, Ex me, inquit, eis annũcia. Sed iam quid annũciet, audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morte moriéris: si nõ fueris locutus, vt custodiat se impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expressiùs, quid apertiùs potest dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate sua se custodiat, & ille periérit, sanguinem eius de manu tua requiram. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annunciaueris, si eum non argueris, vt ab impietate sua conuertatur, & viuat: & te qui non increpâsti, & ipsum qui te tacéte peccauit, flammis perennibus perdam. Quis, rogo, tam saxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententiæ isti non credat?

Sacerdos est speculator.

Ibidem.

Flãmis traduntur vnà cum peccante, qui peccantẽ non increpat.

6. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite quadragesimoquarto: Non omnia tempora congruunt doctrinæ, secundùm Salomonis sententiam, dicentis: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Non quidem per timorem, sed per discretionem propter malorum incorrigibilem iniquitatem, nonnunquàm electos oportet à doctrina cessare. Interdùm Doctores Ecclesiæ calore charitatis ardentes conticescunt à docendo, quia non est qui audiat, testante Propheta, qui ait: Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. Qui docendi accepit officium, interdùm ad tempus facta proximi taceat, quę statìm corrigere nequaquàm existimat. Nam si corrigere pòtest, & dissimulat, verum est quòd consensum alieni erroris habeat.

Eccles. 3.

Discretio in docendo adhibenda.

Hier. 13.

Qui dissimulat corrigere cùm possunt, alieno peccato maculãtur.

7. ET capite quadragesimoquinto: Quibus docendi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus veritati resistere voluerint: dũ Propheta Doctorem Ecclesiæ instruat, ad summum vsque iustitiæ peruenire, cùm dicit: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, scilicet vt ità præemineat merito, sicut & gradu. Sequenter, nè fortè debeat à docendo timore restringi, audiat: Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vndè & Hieremiæ ità Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, nè formides à facie eorũ: nec enim timere te faciam vultum eorum. Vndè appáret, quia & non timere, donum Dei est. Qui personam potentis accipit, & veritatem loqui pertimescit, grauis culpæ mulctatur sententia. Multi enim Sacerdotes metu potestatis veritatem occultant. Et habentur rei, qui à bono opere vel à iustitiæ prædicatione rei alicuius formidine aut potestate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor indè metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præsules Ecclesiarum timentes nè amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperum oppressores verentur, non pertimescentes quòd de veritate sint reddituri rationem, pro eo quòd conticescunt de plebibus sibi cõmissis. Quando à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperum palàm arguunt, increpant, excommunicant, minúsque metuunt eorum nocendi insidias, etiam si nocere valeant. Pastor enim bonus animam suam ponit pro ouibus. Sicut peruigil pastor contra bestias oues custodire solet, ità & Dei Sacerdos super gregem Christi solicitus esse debet, nè inimicus vastet, nè persecutor infestet, nè potentioris cuiusquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Praui autem pastores non habent curam de ouibus: sed sicut legitur in Euangelio de mercenarijs, vident lupum venientem, & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis resistere metuunt.

Metus impedire corripiẽtẽ non debet.

Esaiæ 40.

Ibidem.

Hierem. 1.

Vndè timor ille proficiscatur.

Bonorũ præsulũ & Sacerdotũ libertas.

Ioan. 10.

Ibidem.

8. ET capite quadragesimosexto: Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant, testante Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Israel. Si non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua, ille in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli Sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus est: & licèt eos delinquentes admonuerit, sed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci solicitudine vnumquenque probare, iuxta testimonium Domini ad Hieremiam loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum. Sacerdotes studio corrigendi, facta perscrutari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ità iustum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, vt eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut si incorrigibiles existunt, ab Ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiendo peccantes non solùm quia non arguunt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Qui admonitus secretè de peccato, corrigi negligit, publicè arguendus est, vt vulnus quod occultè sanari nescit, manifestè debeat emendari. Manifesta peccata non sunt occulta correptione purganda. Palàm enim sunt arguendi, qui palàm nocent, vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius est enim, vt pro multorum saluatione vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Ità cõtra delinquentes sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur, expostulat salus. Quòd si opùs est aliquam medicamenti asperitatem verborũ prædicatione adspergere, lenitatem tamen corde opùs est retinere. Doctores nonnunquàm duriùs feriunt increpationibus subditos: qui tamen à charitate eorum quos corripiunt, non recedunt. Sæpè Ecclesiæ censura arrogantibus videtur esse superbia: & quod à bonis piè fit, crudeliter fieri putatur à prauis, qui non discernunt recto oculo, quod à bonis recto fit animo.

Damnantur pro iniquitate populi pastores muti. Ezech. 3. 33.

1. Reg. 4. Heli pro filiorũ iniquitate damnatus.

Hier. 6.

Corrigẽdi vt emendentur.

Esa. 9.

Publicè qui corripiendi sint.

Nota.

Lenitas semper in corde retinenda.

9. ESAIAE quinquagesimooctauo: Clama, nè cesses, &c. vt in textu.

10. HIEREMIAE vigesimotertio: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabãt. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiquè eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

11. ET capite vigesimosexto: In principio regni Ioachim filij Iosiæ regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens: Hæc dicit Dominus, Sta in atrio domus Domini, & loquéris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt, vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones quos ego mãdaui tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbum: si fortè audiant, & conuertantur vnusquisq; à via sua mala: & pœniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

12. ITEM

12. ITEM capite quinquagesimo: Verbum quod locutus est Dominus de Babylone,& de terra Chaldæorum in manu Hieremiæ prophetæ: Annunciate in Gentibus,& auditum facite, leuate signum: prædicate,& nolite celare: dicite, Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, cōfusa sunt sculptilia eius, superata sunt idôla eorum.

13. IONAE primo: Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem grandem,& prędica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini,& descendit in Ioppen,& inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit naulū eius, & descendit in eam, vt iret cum eis in Tharsis à facie Domini. Dominus autem misit ventum magnum in mare, &c.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Nam etsi euangelizauero, non est mihi gloria. necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.

15. ESAIAE quinquagesimosexto: Speculatores eius cæci omnes, nesciêrunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

16. EZECHIELIS tertio: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum,& annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impiū, Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si aūt tu annunciaueris impio,& ille non fuerit conuersus ab impietate sua & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu aūt animā tuam liberâsti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit,& fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo: ipse morietur, quia non annunciâsti ei: in peccato suo morietur,& non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris iusto, vt nō peccet iustus,& ille non peccauerit: viuens viuet, quia annunciâsti ei, & tu animam tuam liberâsti.

17. ET capite trigesimotertio: Et factum est verbū Domini ad me, dicens: Fili hominis, loquere ad filios populi tui,& dices ad eos: Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem: & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: Audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se obseruauerit, veneritq; gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit: si autem se custodierit, animam suam saluabit. Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, veneritq; gladius,& tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinē autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicēte ad impium, Impie, morte morieris: non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annūciante te ad impium, vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: Porrò tu animam tuam liberâsti.

18. HIERONYMVS in Ezechielis caput tertiū, super ea verba, Si dicente me ad impium &c. Magnum discrimen est Dei tacere sermones: ob triplicem causam: Vel propter timorem, vel propter pigritiam, vel propter adulationem. Vndè & Esaias: Væ, inquit, mihi misero, quia tacui. Quodq; sequitur, Tu autem animam tuam liberâsti: illud Apostolicū sonat: Si cuius opus arserit, damnum patietur: ipse autē saluus erit, sic tamen quasi per ignem: vt probet vtrùm speculator externus à causa sit mortis eius qui perijt, an reus. Opus enim magistri, salus discipuli est. Notandumq; quòd possit iustus cadere: & si habuerit magistrum, ad meliora conuerti. Et bona igitur opera indigent assiduo præceptore, nè lapsus ab optimo cursu retrahat pedem.

Tribus de causis Dei sermones reticētur: idq; periculo sè admodum. Esaiæ 6.

1. Cor. 3.

19. ET in caput trigesimumtertium super ea verba, Terra cùm induxero &c. Ex quibus verbis discimus, posse hominem quanuìs iniquum & impium, si magistri verba audierit,& egerit pœnitentiam, à sua impietate saluari: nec minùs magistrum subire discrimen, si docere noluerit: vel timore discriminis, vel desperatione peccantis, dum reus est sanguinis eius qui liberari potuit,& de morte erui, nisi magistri silentio concidisset: & in vtroque liberum seruari arbitrium, dum & in magistri voluntate est vel tacere vel loqui: & in auditoris arbitrio vel audire, & facere atque saluari, vel contemnere, & proprio; perire contemptu. Et paulò pòst: Speculator terræ Iudææ, vel rex potest intelligi, vel propheta. Speculator autem Ecclesiæ, vel Episcopus, vel presbyter, quia à populo electus est: & scripturarum lectione cognoscens, & præuidēs quæ futura sint, annunciet populo,& corrigat delinquentem. Vndè magnoperè formidandum est, nè ad hoc officium accedamus indigni: & assumpti à populo, negligentiæ nos demus atque desidiæ: & quod his peius est, delicijs ventriq; & ocio seruientes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium. Siquidem filius hominis non venit ministrari, sed ministrare: & pedes discipulorū lauit, vt ostenderet omnes sordes & vitia à magistris in discipulis debere dilui atque purgari. Nec statim respondeamus, quid prodest docere, si nolit auditor facere quod docueris? Vnusquisque enim ex suo animo atque officio iudicatur: tu, si locutus non fueris: ille, si audire cōtempserit. De magistris negligentibus Salomon loquitur: Sapientia abscondita & thesaurus occultus: quę vtilitas in vtrisque? Tale quid significatur & in Euangelio, quòd qui scandalizârit vnum de minimis Ecclesiæ, expediat ei vt alligetur ad collum eius mola asinaria, & abijciatur in profundum: quàm in specula constitutus, plurimis noceat.

Rei sanguinis sunt magistri qui docere nolunt.

Matth. 20. Ioan. 13.

Dicendū, etiamsi auditor non obtemperet.

Eccli. 20.

Marci. 9.

14. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielem: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & viuat, & ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. In quibus verbis quid nobis notandum est, quid solicitè cogitandum, nisi quia nec subiectus ex culpa præpositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitæ non audiens, ex sua culpa moritur subiectus? Impio etenim mors debetur. Sed & à speculatore via vitæ nuncianda est,& eius impietas increpanda. Si verò speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinem eius Dominus de manu speculatoris requirit: quia ipse hunc occidit qui eum tacendo morti prodidit. In quibus vtrisque pensandum est, quantùm sibi connexa sunt peccata subditorum atque præpositorum: quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergò fratres charissimi, pensate, quia & quòd nos digni pastores non sumus,& iam ex vestra culpa est, quibus tales prælati sumus. Et si quando vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex nostro hoc reatu est, quòd obsistentes atque reclamantes in prauis desiderijs nō habetis. Vobis ergò & nobis parcitis, si à prauo opere cessatis. Vobis & nobis parcimus, quādo hoc quod displicet, nō tacemus. O quàm liber à commissorum sibi sanguine fuerat prædicator egregius,

Ezech. 3.

Cur impius verba Dei nō audiens, moriatur.

Pastor tacens reus mortis pereuntium efficitur.

Acto.20. gius, qui dicebat: Mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis. Si enim non annunciâsset, mundus à sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annunciare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos conuenimur, nos constringimur, nos rei esse ostẽdimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quoquè mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. Cùm verò dicitur, Sanguinem autem eius de manu tua requiram: si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valdè nobis de nostro silentio augetur metus: quia si in subiectis suis is qui prælatus ad speculandum est, & de morte corporis quandoquè morituri tam grauiter reus tenetur, quo reatu de morte animæ subiecti constringitur, quæ potuisset semper viuere, si verba correctionis audîsset? Sed meliùs possunt sanguinis nomine peccata signari. Vndè quidam cùm peccata carnis defleret, dixit: Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis ergò morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi, culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergò quod faciat, vt etiam moriente subdito, se liberũ reddat. Surgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: Discurre, festina, suscita amicum tuum, nè dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuę. Vndè hîc quoquè additur: Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia, ipse quidem in impietate sua moritur, tu autem animã tuã liberâsti. Tunc enim subiectus moritur sine te, quando in causa mortis contradictorẽ pertulerit te. Nã morti cui non contradicis, adiungeris. Et notandum quæ sunt quæ debeant à speculatore prædicari. Nimirũ fides & operatio. Nam ait: Si aũt tu annunciaueris impio, & ille nõ fuerit cõuersus ab impietate sua, & à via sua impia. Impietas quippe ad infidelitatẽ pertinet, via verò impia ad prauam actionẽ. Et omnis speculator hoc habere debet studij, vt priùs ad pietatem fidei, postmodũ ad piam viam, id est, ad bonam actionem trahat. Sed quia de exhortatione sermo se intulit, innotescere breuiter debemus, in ore pastoris quantus esse debeat ordo, atque consideratio locutionis. Pensare etenim doctor debet, quid loquatur, cui loquatur, quãdo loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe est: Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccâsti. Rectè autẽ offerimus, cùm bono studio bonũ opus agimus. Sed rectè non diuidimus, si habere discretionẽ in bono opere postponamus. Sępè verba quæ hunc ad salutẽ reuocant, alium vulnerant. Vndè Paulus quoquè Apostolus, qui Titũ admonet, dicens: Argue cũ omni imperio: Timotheũ exhortatur dicens: Argue, obsecra, increpa cum omni patientia & doctrina. Quid est quòd vni imperium, & alij patientiam præcepit, nisi q̃ vnum lenioris, alterũ verò feruentioris spiritus esse conspexit? Leni per authoritatem imperij iniungenda erat seueritas verbi: is autem qui per spiritum feruebat, per patientiam temperandus fuerat, nè si plùs iusto inferuesceret, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sana vulneraret.

Sacerdos tacẽs quot occidat homines.

Sanguis quid significet.

Psal.50.

Prouer.6.

Duo sunt à speculatore prædicanda, Fides & bona opera.

Discretio in docendo.

Leuit.2.

Tit 2. 2.Tim.4.

Cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat Paulus.

15. ACTORVM vigesimo: A Mileto autem mittens Paulus Ephesum, vocauit Maiores natu ecclesiæ. Qui cùm venissent ad eũ, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiẽs Domino cum omni humilitate & lachrymis, & tentationibus quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudęorum: quomodò nihil subtraxerim vtilium, quò minùs annunciarẽ vobis, & docerem vos publicè & per domos, testificans Iudæis atq; Gentilibus in Deum pœnitentiam & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilinm Dei vobis.

16. ESAIAE sexto: Væ mihi quia tacui.

17. HESTHER quarto: Mardochęus rursùm mandauit Hesther, dicens: Nè putes quòd animam tuam tantùm liberes, quia in domo Regis es præ cunctis Iudæis: si enim nunc siluẽris, per aliam occasionem liberabuntur Iudæi: & tu & domus patris tui peribitis. Et quis nouit, vtrùm idcircò ad regnum veneris, vt in tali tempore parareris?

18. POSTERIORIS ad Timotheũ quarto: Prędica verbum, &c. vt in textu.

19. AD Titum primo: Oportet Episcopũ &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere &c. Dixit quidam ex illis proprius ipsorũ propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.

20. ET capite secundo: Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

21. CHRYSOSTOMVS homilia sexta in epistolã ad Philippẽses: Vellẽ vobis perpetuò de regno differere, de refocillatiõe, de aqua refocillationis, de loco viridis pascuæ. Nã super aquã, inquit, recreationis pauit me, & in loco pascuæ cõmorari me fecit. Vellẽ de loco differere, vbi nec dolor est, nec mœstitia, nec angustia. Vellẽ differere de iucũda Christi præsentia. Quanquã omnẽ superant sermonẽ & omnẽ intellectum: attamen, vt possem, vellem ista differere. Sed quid faciã? Non potest ad febricitantẽ & malè dispositũ de regno dici. Nam intereà, donèc talis est, de sanitate dicendum fuerit. Non licet ad eũ qui obnoxius est pœnæ, de honore differere. Nã anteà quærendũ est, quomodò à pœna & supplicio liberetur. Nisi istud fuerit, quomodò illud esse poterit? Proptereà ista cõtinuè dico, vt ad illa cõfestim perueniamus. Nã & Deus hoc nomine gehennã minatus est, vt nemo in gehennã incidat, vt oẽs regnum consequamur. Et nos ideò continuè gehennæ mentionem facimus, vt ad regnum vos impellamus, vt per timorem emollita mente vestra, quæ regno digna sunt, facere instruamus. Nè sitis igitur ad verborũ istorum grauitatem difficiles. Nam ista verborum grauitas occasionem animabus vestris à peccatis fugiendi parit. Nam & ferrum graue est, & malleus grauis: verùm parant vasa vtilia & argentea, & distorta dirigũt, ità vt nisi grauia & dura essent, distortã materiã vtiq; dirigere non possent. Ad hunc modum potest & grauis noster sermo animum cõponere. Nè fugiamus itaque verborũ grauitatẽ, neq; illorũ verbera. Non inferũtur verbera, vt animum frangant, aut cõterant, sed vt corrigant. Nouimus enim quo pacto per gratiã Dei percutiamus, quo modo verbera inferamus, ad hoc valentia, vt non cõteramus vasculũ, sed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus Domino, vt offeramus illud splendidum, benè excultũ in illã diẽ, in qua fluuius erit igneus, nè opus habeat ferre flammã illic futurã. Nisi enim igne vos hîc examinauerimus, necessè erit omninò, vt illic igne examinemini: nec licet aliter fieri. Dies enim Domini in igne reuelatur. Melius est vt sermonibus nostris exuramini modico tempore, quàm perpetua illa gehennæ flamma. prorsùs enim manifestum est ità futurum.

Psal. 22.

Non expedit semper ea quæ auditu iucũda sunt, docere.

Cur gehennã Christus & concionatores minatur.

Verborũ seueritas & grauitas vtilis est admodũ.

Dan.7.

1.Cor.3.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccãtes, coram omnibus argue &c. vt in textu.

23. LEVITICI decimonono: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, nè habeas super illo peccatum.

24. AVGVSTINVS sermone decimoquinto de verbis Domini: Iam ergò obsecrant pueri indisciplinati & nolunt vapulare, qui sic prescribũt nobis quando volumus dare disciplinam, Peccaui, ignosce mihi. Eccè ignoui, & iterũ peccat. Ignosce, ignoui. Peccat ter

An pueris peccantibus sit septuagies septies ignoscendum.

 tiò,

tio, Ignosce, tertiò ignoui. Iam quartò vapulet. Et ille, Nunquid septuagies septies te fatigaui? Si hac præscriptione seueritas disciplinæ dormiat, repressa disciplina, sæuit impunita nequitia. Quid ergò faciendum est? Corripiamus verbis, & si opus est & verberibus, sed delictũ dimittamus, culpam de corde abijciamus: ideò enim Dominus subdidit, De cordibus vestris, vt si per charitatẽ imponitur disciplina, de corde lenitas nõ recedat. Quid enim tam pium quàm medicus ferens ferramentum? Plorat secandus & secatur, plorat vrẽdus & vritur. Non est illa crudelitas, absit vt sæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo sanetur: quia si vulnus palpetur, homo perditur. Sic ergò ista monuerim fratres mei, vt fratres nostros qui peccauerint, omnimodò diligamus de corde nostro. Charitatem in eos nõ dimittamus, & disciplinã cùm opus est demus, nè per solutionem disciplinæ crescat nequitia, & incipiamus propter Deum accusari, quia recitatum est nobis, Peccantes coram omnibus corripe, vt cæteri timorem habeant. Certè si quis quod solum est verum, distinguit tempora, & soluit quæstionem, verum est. Si peccatum in secreto est, in secreto corripe. Si peccatum publicum est & apertũ, publicè corripe, vt ille emendetur, & cæteri timeant.

Correptio verborum & verberum. Matth. 18.

Disciplina & correctio sit cũ charitate coniuncta. 1. Tim. 5.

Peccata occulta aliter arguenda quàm publica.

Non negligenda sunt proximi vulnera.

25. ET sermone decimosexto: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui seipsum vulnere percussit, tu vulnus fratris tui contemnis? Tu eum vides perire, & negligis? Peior es tacendo, quàm ille conuiciando. Quandò ergò in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis. Nam gloriosum est iniurias obliuisci: sed obliuiscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui. Ergò corripe inter te & ipsum solum, intuens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere peccatum suum, & quem vis correctiorem, facis peiorem. Corripe ergò inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum, quia perierat nisi faceres. Intendite & videte. Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Quare? Quia peccauit in te. Quid est, in te peccauit? Tu scis, quia peccauit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit: secretum quære, cùm corrigis quod in te peccauit. Nam si solus nôsti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Ergò ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa verò corripienda sunt secretiùs, quæ peccantur secretiùs. Distribuite tempora, & concordat scriptura. Sic agamus, & sic agendum est non solùm quando in nos peccatur, sed quando peccatur ab aliquo, vt ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere, in secreto arguere, nè volentes publicè arguere, prodamus hominem.

Occulta peccata occultè, publica verò publicè repræhendẽda.

IX

Quandò nostra Conniuentia alienis criminibus implicamur?

Amb. ser. 8. in psal. 118. Origenes homil. 9 in Hierem. Hieron. ad Riparium epi. 53. Aug. in psal. 50. & ser. 15. de verb. Do. Chrysost. orat. 1. contra Iudæos.

A. Quotiès id, quod facultate vel authoritate nostra emendari vindicarique potest, & debet, nos tamen impunitum & in peius abire sinimus.

a Ro. 13. b Sap. 6. a b Psal. 2. c Aug. 2. Retract. cap. 5. Epist. 48. & 50. & 204. Item tract. 11. in Euang Ioannis. Bernard. serm. 66. in Cant.

b 1. Reg. 15 d. Iudic. 20. b g Num. 25. a b

B. Ità peccant Magistratus, cùm gladium [a] frustrà portant, neque quod dicuntur, ministri Dei sunt, & vindices in iram his, qui agunt sceleratè vel seditiosè. Hoc modo à Rege Saul [b] peccatum fuit, cùm aduersùs Dei mandatum clementior esset, ac parceret hostibus Amalechitis. Peccatum idem ab Achab Rege admissum est, quando Benadab Regem Syriæ in gratiam recepit: vndè nec seueram ità comminantis Prophetæ sententiam effugit: [c] *Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Eodèm referri potest, quod [d] Apostolus Corinthijs præcipit: *Auferte malum ex vobisipsis: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.*

c 3. Reg. 20. g

d 1. Corin. 5. d Exod. 22. c Deuter 13. a b c d 17. c. 18. d 3. Reg. 18. d Hiero. in cap. 5. ad Galat. Grego. lib. 32. episto. 31.

e August. in psal. 50. Greg. 4. dial c. 18. Chrysost. hom. 9. in 1. ad Timoth. Ephe. 6. a Hebr. 12. b Prou. 13. d. 22. c 23. b 29. c Eccli. 7. c 22. a 30. a b

f 1. Reg. 3. c. 4. d 3. Reg. 1. a

C. Secundò hîc peccant [e] Patres & Matres familiâs, Heri & Præceptores, dum sibi concreditos, nimia dissimulatione, & indulgentia quadam in educando perdunt, & negligentia socordiaque sua in discrimen permittunt adduci. Sic paternæ prorsùs indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios [f] Heli, qui idcircò immodicæ lenitatis suæ pœnas graues dedit.

g Prou. 9. b 15. b 24. c. 25. b 27. a 23. d 29. a Eccles 7. a Eccli 7. b. 10. d 11. a 19. b c 20. a Psal. 140. a Coloss. 1. d 1. Thess. 5. c 2. Thes. 3. d 1. Timo. 5. d 2. Tim. 2. d. 4. a Tit. 1. b c 2. d

h Matth. 18. b.

D. Hîc etiam addi potest peccatum, quod vocari solet Omissio fraternæ [g] correptionis, admonitionis, vel repræhensionis. Quandoquidem CHRISTVS quoquè semèl atque iterùm & tertiò corripiendum esse monuit, vt peccantem illum [h] lucrifaciamus. Quanquàm alij distinguunt inter huiusmodi omissionem & priorem, de qua diximus, conniuentiam, vt duos alieni peccati modos ex hisce constituant.

TESTIMONIA.

Misericordia quædam iniusta est. Deut. 19.

1. A. AMBROSIVS sermone octauo in psalmum centesimum decimumoctauum, versu secundo: Est iniusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Deniquè in lege scriptum est de quodam: Non miserebe-ris illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul posteà contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat diuina sententia seruari. At si quis latronis filijs deprecantibus motus, & lachrymis

1. Reg. 15.

Iudicis exemplo.

chrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi adspiret affectus: nónne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè si gladium reprimit, vincula dissoluit, cur laxat exilio? Cur latrocinandi, qua potest clementiore via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deniquè inter duos, hoc est, accusatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum si non probâsset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur: sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori fauet, qui probare non possit, addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Hoc ideò dictum est, vt sciamus secundùm verbum Dei, secundùm rationem dispensandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interiùs inueniat vulneris cicatricem, cùm debeat resecare vlceris vitium, nè latiùs serpat, tamen à secandi vrendiq́ proposito lachrymis inflexus ægroti, medicamentis tegat quod ferro aperiendum fuit: nónne ista inutilis misericordia est, si propter breuem incisionis vel exustionis dolorem corpus omne tabescat, vitæ vsus intereat?

Facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquenti. Exemplo medici.

2. ORIGENES homilia nona in Hieremiā: Verbi gratia dictum sit: Habeat iudex propositum, quietem ciuitati, & pacem genti, cui præsidet, prouidere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, vt senectutis suæ misereatur, & ex alio vxor, nè virum suum interficiat, lachrymabili voce deploret: circunstent & paruuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? miserebitur latronis, an nō? Quid in commune expedit ciuitati? Si misertus fuerit, reuertetur homicida ad pristinum scelus: sin verò in iudiciaria seueritate permāserit, vnus homo interibit, & vniuerso populo prouidebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans eius, noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? quis malorū qui nunc saltem propter supplicia terrentur, nōn inuadet tempus, vt expleat quæcunq́ voluerit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpè accidentia possumus considerare. Peccauit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis sceleribus panditur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, non vt misericors, nec rursùm vt crudelis iudex, sed & quasi vni prouidēs, & de omnium salute pertractans, cōsiderauerit populi damnum in vnius venia, haud dubiū est quin faciat eijci vnum de Ecclesia, vt multos saluet incolumes. Agè nunc, considera mihi & medicum: si cessauerit à sectione eius vulneris quod secandum est, si non vsserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores qui ex talibus remedijs consequuntur, quomodò crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ità dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululùm seueritatis assumpsit, licèt visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Et quomodò vtile fuit peccatum Israël in salutem Gentium, sic vtilis est quorundam pœna aliorum saluti.

Indulgētia & misericordia crudelis in latronem. In peccātes. In sauciatū. Vtilis quorundam pœna saluti aliorum.

3. HIERONYMVS epistola quinquagesimatertia ad Riparium aduersùs Vigilantium: Miror sanctum Episcopum in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgaq́ ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et iterùm: Nónne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Perfectò odio oderam illos. Fatebor tibi dolorem meum: sacrilegium tantum patienter audirè non possum. Legi enim Syromasten Phinees, austeritatem Heliæ, zelum Simonis Cananæi, Petri seueritatē, Ananiam & Sapphiram trucidantis, Pauliq́ constantiam, qui Elymam magum, vijs Domini resistentem, æterna cæcitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vndè & in lege dicitur: Si frater tuus & amicus, & vxor, quæ est in sinu tuo, deprauare te voluërit à veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum: & auferes malum de medio Israël.

In Episcopū tolerantem Vigilantium hæreticum. 1 Cor. 5. Psal. 49. Psal. 100. Psal. 138. Num. 25. 3. Reg. 18. Matth. 10. Act. 1. 5. 13. Pro Deo pietas, non est crudelitas. Deut. 13.

4. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum: Veruntamen charissimi in tanta morum diuersitate, & tam detestabili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodò ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valdè inutiliter, valdè perniciosè sentiet filius patris lenitatem, vt iustè posteà Dei sentiat seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre suo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideò non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An fortè vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisì senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te: sed ætas deseruit, non cupiditas. Maximè fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide genuistis, vt baptizarentur. Sed fortè negligit malus filius vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, Deus de te & de illo exigit suam.

Contra indulgentiam parentum.

5. IDEM in sermone decimoquinto de verbis Domini, vt suprà, quæstione octaua, testimonio vigesimoquarto.

6. CHRYSOSTOMVS in oratione prima contra Iudæos: Verùm quemadmodùm Iudæos culpamus, quòd legem transgrediuntur: ità multò magis vos incusamus, quòd ad transgressores legis concurritis, nec illos tantùm qui eò concurrunt, verumetiam eos, quibus cùm sit authoritas prohibendi suos, nolint tamen id facere. Nè mihi dixeris: Quid mihi cum illo commercij est? Alienus est, ignotus est. Dummodò sit fidelis, dum eorundem particeps mysteriorum, dum eadē iūgatur Ecclesia, & fratribus, & cognatis, & necessarijs, & cæteris ómnibus est propinquior. Proindè quemadmodùm non ipsi tantùm fures dant pœnas, verùm etiam eadem pœna plectuntur ij, quibus cùm esset potestas vetandi, non vetuerunt tamen: ità non solùm qui impiè agunt, verùm etiam illi qui cùm possint ab impietate reuocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolunt, simili cum illis pœna plectuntur. Alioquì talentum illud quod acceperat ac defoderat seruus ille, reddidit integrum: attamen dat pœnas, eò quòd non auxerat lucrum: ità tu quidem etiamsi ipse purus & innocens perseueres, cæterùm non augeas talentum, nec fratrem pereuntem reuoces ad salutem, eadem quæ ille patitur, patieris.

Habentes authoritatē & potestatem prohibendi, culpantur, si non prohibeant mala. Similis eos pœna manet cum peccantibus. Matth. 25.

1. B. AD Romanos decimotertio: Vis non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladiū portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malū agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

2. SAPIENTIAE sexto: Melior est sapiētia, quàm vires: & vir prudens, quàm fortis. Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniā cùm essetis ministri regni illius, nō rectè iudicâstis,

nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudiciũ in his qui præsunt, fiet. Exiguò enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormẽta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquã Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniã pusillũ & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergò reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iustitiam, iustè iudicabũtur: & qui didicerint iusta, inuenient quid respondeant.

3. PSALMO secundo: Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta: Cùm exarserit in breui ira eius.

4. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite quinto: Sunt duo libri mei, quorum titulus est, Cõtra partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere vllius secularis potestatis impetu schismaticos ad cõmunionem violẽter vehementerq; arctari. Quod verè mihi tunc non placebat, quia nondùm expertus eram, vel quantùm mali eorum auderet impúnitas, vel quantùm eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ.

Augustinus nondùm expertus putauerat schismaticos nõ esse vi cogendos.

5. IDEM epistola quadragesimaoctaua ad Vincentium: Non inuenitur exemplum in Euangelicis & Apostolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro Ecclesia, & contra inimicos Ecclesiæ: quis negat non inueniri? Sed nondùm implebatur illa prophetia: Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem psalmo paulò superiùs dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius. Verùntamen si facta præterita in propheticis libris, figuræ fuerunt futurorum: in rege illo qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrunq; tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum & martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando rex memoratus pios & iustos cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammas mittebat. Nũc autem illud impletur, quod paulò pòst in eodem rege figuratum est, cùm conuersus ad honorandũ Deum verum, decreuit in regno suo, vt quicunq; blasphemaret Deum Sidrac, Misac & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergò tempus illius regis, significabat priora tempora regum infidelium, quos passi sunt Christiani pro impijs. Posterius verò tempus illius regis, significauit tempora posteriorum regum iam fidelium, quos patiuntur impij pro Christianis. Et paulò pòst: Multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, & nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardenter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi displicet, occasionibus catholicæ factæ sunt per leges imperatorum, à Constantino, apud quem primùm vestri vltrò Cæcilianum accusauerunt, vsque ad præsentes imperatores, qui iudicium illius quem vestri elegerunt, quem iudicibus Episcopis prætulerunt, iustissimè contra vos custodiendum esse decernunt. His ergò exemplis à collegis meis mihi propositis cessi. Nam mea primitùs sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, nè fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium cõuersa est, quam nunc videmus

Cur in Ecclesiæ principio nõ inuocabatur cõtra hæreticos brachium seculare.

Psal. 2.

In rege Nabuchodonosor figura nascẽtis & iã corroboratæ Ecclesiæ cernitur.

Daniel. 2.

Legibus contra hæreticos latis, factum est vt multæ ciuitates resipuerint.

Prior Augustini sententia per vsum rerum & experientiam emendata.

ità huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquàm fuisse credatur. Ità aliæ multæ &c. Immò verò seruiant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. Et in principio epistolæ: Donatistæ nimiùm inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus &c. Si quisquam inimicum suũ periculosis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nónne tunc potiùs malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripiendum ligandúmque curaret, & tamen tunc ei molestissimus & aduersissimus videretur, quando vtilissimus & misericordissimus extitisset? Sed planè salute reparata, tanto vberiùs ei gratias ageret, quanto sibi eum minùs pepercisse sensisset. Et post pauca: Cùm terrori vtili doctrina salutaris adiungitur, vt non solùm tenebras erroris lux veritatis expellat, verumetiam malæ consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (sicut dixi) salute lætamur, benedicentium nobiscum & gratias agentium Deo, quòd sua pollicitatione completa, qua reges terræ Christo seruituros esse promisit, sic curauit morbidos, sic sanauit infirmos. Non omnis qui parcit, amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

Inquietudo hæreticorum per potestatẽ secularem coërcenda.

Nõ redditur malũ pro malo, quando coërcentur.

Non omnis qui parcit, amicus est. Prou. 27.

6. IDEM epistola quinquagesima ad Bonifacium: Molestus est medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant & perire permittant, ista potiùs mansuetudo falsa, crudelis est. Imperatores quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur benè credentes, & coronantur perseuerantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sæuientes, & corriguntur intelligentes. Quicunque ergò legibus imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Nam & temporibus prophetarum, omnes reges qui in populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt & euerterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex Nabuchodonosor cùm seruus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, vt simulacrum adoraretur: sed eius impiæ constitutioni qui obedire noluerunt, piè fideliterque fecerunt. Idem tamen rex diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate constituit, vt quicunque diceret blasphemiam in Deũ verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitùs interiret. Et paulò pòst: Veri autem martyres illi sunt, de quibus Dominus ait: Beati qui persequutionem patiũtur propter iustitiam. Non ergò qui propter iniquitatem, & propter Christianæ vnitatis impiam diuisionem, sed qui propter iustitiam persequutionem patiũtur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar passa est persecutionem à Sara, & illa erat sancta quæ faciebat, illa iniqua quæ patiebatur. Et nonnullis interiectis: Quod enim dicunt qui contra suas impietates leges iustas constitui nolunt, non petisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo seruiret, quãdo adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt gẽtes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerũt in vnum aduersùs Dominũ, & aduersùs Christũ eius. Nondùm autẽ agebatur, quod paulò pòst in eodem psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino

Mansuetudo falsa & crudelis.

3. Reg. 15. 4. Reg. 10. 12. 14. 15. 18. 23.

Dan. 3.

Non oẽs sunt beati qui persecutionem patiuntur. Matth. 5.

Gen. 16.

Obiectionis dilutio de Apostolorũ tempore.

Psal. 2.

mino

mino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodò ergò reges Domino seruiunt in timore, nisi ea quæ contra iussa Domini fiunt, religiosa seueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim seruit quia homo est, aliter quia etiam rex est. Quia homo est, ei seruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit, leges iusta præcipientes & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo: Sicut seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa quæ contra Dei præcepta fuerant constructa, destruendo. Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut seruiuit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo. Sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danieli dando, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut seruiuit Nabuchodonosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergò seruiunt Domino reges, inquantùm sunt reges, cùm ea faciunt ad seruiendum illi, quę non possunt facere nisi reges. Cùm itaque nondùm reges Domino seruirent temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarentur inania aduersùs eum & aduersùs Christum eius, vt prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtiquè tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potiùs exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Christi, putantes se officium Deo facere, sicut prædixerat Christus: & gentes fremerent aduersùs Christianos, & omnis patientia martyrum vinceret. Posteà verò quàm cœpit impleri quod scriptum est: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi: quis mente sobrius regibus dicat, Nolite curare in regno vestro, à quo tueatur vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse siue religiosus siue sacrilegus, quibus dici non potest: non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus. Cur enim cùm datum sit diuinitùs homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? an fidem non seruare leuius est animam Deo, quàm fœminam viro? Aut si ea quæ non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitiùs vindicanda, nunquid ideò negligenda sunt? Melius est quidem, (quis dubitauerit?) ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pœnæ timore vel dolore compelli: sed non quia isti meliores sunt, ideò illi qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit, quod experimẽtis probauimus, priùs timore vel dolore cogi, vt posteà possint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere sectari. Et quibusdam interpositis: Vbi est quod isti clamare consueuerunt, Liberum est credere vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Eccè habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo priùs cogentem Christum, & posteà docentem: priùs ferientem, & posteà consolantem. Mirum est autem, quomodò ille qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plùs illis omnibus qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit: & quẽ maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foràs misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coegerunt alios vt perirẽt? Et paulò pòst: Maximianus Episcopus Vagiẽsis auxilium petiuit ab Imperatore Christiano, non tam suî vlciscendi causa, quàm tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia meritò culpanda. Neque enim & Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos qui eum occidere conspirauerant, consilium illorum Tribuno vt proderetur, effecit. Vndè factum est, vt eum ad locum quò fuerat perducendus, deduceret miles armatus, nè illorũ pateretur insidias. Romanas etiam leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tũc affligi verberibus non licebat. Itemq; nè Iudæis eum interimere cupiẽtibus traderetur, Cæsaris poposcit auxilium, Romani quidem principis, sed non Christiani. Vbi satis ostendit quid facere deberent posteà Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos periclitante Ecclesia reperirent. Et rursùm: Si aliter non meruit pacem habere domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus, quanuis magna cura mandauerat suis, vt eum, quantùm possent, viuum saluumq; seruarent, vt esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita, suam mœstitiam consolari? Sic ergò Catholica mater bellantibus aduersùs eam &c. Ibidèm: Cogunt multas inuenire medicinas multorum experimenta morborum.

Reges quomodò seruiãt Domino in timore. — *4. Reg. 18.* — *4. Reg. 23. Ionæ 3.* — *Daniel. 14.* — *Daniel. 3.* — *Ioan. 16.* — *Psal. 71.* — *Principũ est Ecclesiam defendere.* — *Ad credendũ Paulus quodam modo compulsus. Act. 9.* — *Eccl. cogit Ecclesia perditos vt redeant.* — *Patientia quædam minimè laudanda. Act. 23.* — *Act. 22.* — *Act. 25. Paulus popõscit auxilium Ethnici Imperatoris.*

7\. IDEM epistola ducẽtesima quarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Displicet tibi quia traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad perniciem traxeris. Quis nesciat nec damnari hominem, nisi merito malę voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibẽdi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israelitæ recusantes & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebãtur? &c. Nondùm fuerat completa illa prophetia: Et adorabũt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vtiquè quanto magìs impletur, tanto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solùm inuitet, sed etiam cogat ad bonum. Vide quemadmodùm de his, qui priùs venerũt, dictum est, Introduc eos: nõ dictum est, Compelle. Ità significata sunt Ecclesię primordia adhuc crescentis, vt essent vires etiam compellendi. Proindè quia oportebat eius iam viribus & magnitudine roborata etiam compelli homines ad conuiuium salutis æternæ, posteaquàm dictum est, Factum est quod iussisti, & adhuc est locus: Exi, inquit, in vias & sepes, & compelle intrare. Quapropter quia per multa mala & sæua quæ in nostros cõmittitis, tanq̃ spinis & asperitate pleni estis, vos tanq̃ in sepibus inuenímus, & intrare cõpellimus.

A malo prohibendi & ad bonum cogẽdi sunt nonnunquàm homines. — *Psal. 71.* — *Ecclesia ad bonũ cogit. Luc. 14.* — *Duo ecclesiæ tempora, per parabolam euangelicam designata.* — *Hæretici in vijs & sepibus inueniuntur.*

8\. ET tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Si quando vult Deus concitare potestates aduersùs hereticos, aduersùs schismaticos, aduersùs dissipatores Ecclesiæ, aduersùs exufflatores Christi, aduersùs blasphematores baptismi, non mirentur: quia Deus concitat vt à Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat ceruicem, quia cùm humiliata discederet à domina sua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid est Agar ancilla Saræ? Cùm conquesta esset de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergò affligitur, vt reuertatur: atque vtinàm reuertatur, quia proles eius sicut filij Iacob, cum fratribus hereditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur potestates Christianæ aduersùs detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergò mouerentur, ecquo modo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, vndè spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones & gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum, miratus est Nabuchodonosor rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem. Et cùm admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudæus, vel circuncisus, ille qui statuam suam erexerat, & ad eam adorandam omnes coegerat, tamen laudibus trium puerorum commotus, vbi vidit maiestatem Dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribubus & linguis in omni terra. Quale decretum? Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrac, Misac & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem.

A Deo concitantur potestates seculi aduersùs hæreticos. — *Gen. 16.* — *Principes rationẽ reddituri sunt, si nõ moueãtur aduersùs dissipatores Ecclesiæ.* — *Daniel. 3. Exemplũ Nabuchodonosor.*

Nota. Eccè quomodò sæuit rex alienigena nè blasphemetur Deus Israel, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt sæuiant reges Christiani quia Christus exsufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus à gehennarum igne liberatur. Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne temporali: nunquid non ipse est Deus Machabæorum, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit, illi in tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mandatis animo permanserunt. Illi apertè liberati sunt, illi occultè coronati sunt. Plus est liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace potestatis humanæ. Si ergò Nabuchodonosor rex laudauit & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum suum: Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrach, & Misach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodò isti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna, quando vident Christum, à quo liberati sunt, exsufflari in Christianis, quando audiunt dici Christiano, dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

2. Mach. 7.

Sempiternas mortes faciũt & de temporali conqueruntur.

9. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica canticorum: Meliùs proculdubiò (hæretici) gladio coercerentur, illius videlicet qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos traijcere permittantur. Dei enim minister ille est, vindex in iram ei qui malè agit. Mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, sed & læti, vt videbatur, ducerentur ad mortem: sed qui minùs aduertunt quanta sit potestas diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda quæ semel permissus possederit. Nónne plus est sibimet hominem inijcere manus, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Deniquè Iudas suspendit seipsum, diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisq; admiror, quòd potuit immisisse in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt semetipsum suspenderet. Nihil ergò simile habent constantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur.

Gladio coerceri hæreticos expedit. Rom. 13.

Diaboli potestas in corda hæreticorum.

Matth. 27.

Constantia martyrũ dissimilis est hæreticorum pertinaciæ.

10. PRIMI Regum decimoquinto: Et pepercit Saul & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea. Quicquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quòd constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Et paulopòst: Et ait Saul ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec: & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæsa sunt, vt immolet Domino Deo suo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare, magìs quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergò quòd abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus nè sis rex. Dixitq; Saul ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Domini & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

11. IVDICVM vigesimo: Conuenitq; vniuersus Israel ad ciuitatẽ (Gabaa Beniamin) quasi homo vnus eadem mente vnoq; consilio, & miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrârunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum Israel audire mandatum, sed ex cunctis vrbibus quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicarent. Inuentiq; sunt vigintiquinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa qui septingenti erant viri fortissimi, ità sinistra vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoquè possent percutere, & nequaquàm in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoquè Israel, absque filijs Beniamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntq; Dominum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester. Statimq; filij Israel surgentes, manè castra metati sunt iuxta Gabaa: & indè procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt &c. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. Quod cùm vidissent, qui remanserant de Beniamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoquè fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cùm vltrà tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, vt omnes qui ceciderunt de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcẽti viri: sederuntq; in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasq; vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

12. NVMERORVM vigesimoquinto: Morabatur autem eo tempore Israel in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt, & adorauerunt deos earum. Initiatúsque est Israel Beelphegor, & iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israel. Dixitq; Moyses ad Iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. Et eccè vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum &c. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione &c. Cessauítque plaga à filijs Israel.

13. TERTII Regum vigesimo: Tunc vir quidam de filijs prophetarum, dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me, &c. Cumq; rex transisset, clamauit ad Regem, & ait: Seruus tuus egressus est &c. Hæc dicit Dominus, quia dimisisti &c. vt in textu.

14. PRIORIS ad Corinthios quinto: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Et in fine: Auferte malum ex vobisipsis.

15. EXODI vigesimosecundo: Maleficos non patieris viuere.

16. DEVTERONOMII decimotertio: Si surrexerit in medio tuî Prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signum atq; portentũ, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: non audies

audies verba Prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat vtrùm diligatis eum, an non, in toto corde & in tota anima vestra. Dominum Deũ vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem eius: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de domo seruitutis: vt errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tuî. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, siue vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clàm dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & patres tui, cunctarum in circuitu gentium quæ iuxtà vel procùl sunt, ab initio vsque ad finem terræ: non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum, sed statìm interficies: sit primùm manus tua super eũ, & post te omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Aegypti de domo seruitutis: vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquàm vltrà faciat quippiam huius rei simile. Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos: Egressi sunt filij Belial de medio tuî, & auerterunt habitantes vrbis suæ, atque dixerunt, Eamus, & seruiamus dijs alienis quos ignoratis, quære solicitè, & diligenter rei veritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statìm percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam, omniaque quæ in illa sunt vsque ad pecora: quicquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ità vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Non ædificabitur ampliùs, & non adhærebit de illo anathemate quicquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tuî, multiplicetque te, sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodiè, vt facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

17. ET capite decimoseptimo: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deincèps intumescat superbia.

18. ITEM capite decimooctauo: Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur. Quòd si tacita cogitatione responderis, Quomodò possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumoré animi sui propheta confinxit, & idcircò non timebis eum.

19. TERTII Regum decimooctauo: Ait Elias ad Achab, Nunc mitte, & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregauit prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Vsquequò claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait rursùs Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal, quadringenti & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cędentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam. Inuocate nomina Deorum vestrorum, & inuocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna & lapides, puluerem quoquè & aquam, quæ erat in aquę ductu, lambens. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Helias ad eos: Appræhendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cùm appræhédissent, duxit eos Helias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

20. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas: Scintilla res parua est, & penè dum cernitur, non videtur: sed si fomitem compræhenderit, & nutrimenta suî quanuìs paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesque consumit. Fermentum quoquè, cuius ad aliam partem in euangelio parabola temperata est, res modica videtur & nihili: sed cùm farinæ conspersum, totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est: ità & doctrina peruersa ab vno incipiens, vix duos aut tres primùm in exordio reperit auditores: sed paulatìm cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies, totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statìm vt apparuerit, extinguenda est: & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum: nè tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quia non statìm oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.

Principijs hæresçôn obsistendum. *Luc. 13.* *1. Cor. 5.* *Secandæ putridæ carnes.* *Arius hæresiarcha scintillæ nô oppressæ côparatur.*

21. GREGORIVS libro duodecimo, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopum Siciliæ: Melius est vt pro multorum salute vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Nec mirum si inter homines hæc ratio custoditur, cùm & inter iumenta hoc fieri persæpè cognouimus, vt ea quæ scabiem aut impetiginem habere videntur, separentur à sanis, nè illorum morbo sana damnentur & pereant.

Vnum pro multorũ salute condemnari pręstat

1. C. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum, vt suprà hac eâdem quęstione, testimo. quarto.

2. GREGORIVS libro quarto Dialogorum, capite decimooctauo: Et si omnes baptizatos infantes, atque in eâdem infantia morientes ingredi regnum cęleste credendum est, omnes tamen paruulos qui scilicet iam loqui possunt, regna cælestia ingredi credendum non est: quia nonnullis paruulis eiusdem regni cælestis aditus à parentibus clauditur, si malè nutriantur. Nam quidam vir cunctis in hac vrbe notissimus ante triennium filium habuit annorum, sicut arbitror, quinque: quem nimìs carnaliter diligens remissè nutriebat: atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante triennium mortalitate percussus, venit ad mortem. Cumque eum suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præsentes fuerunt, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer adspiciens, cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, vt se ab eis in sinu patris absconderet. Quem cùm ille trementem requireret, quid videret: puer adiunxit, dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cùm hoc dixisset, maiestatis nomen protinùs blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipotens Deus ostenderet, pro quo reatu talibus fuisset traditus executoribus, vndè viuenté pater suus noluit corrigere, hoc morienté permisit iterare: vt qui diù per diuinitatis patientiã blasphemus vixerat, quãdoquè

Quibusdam paruulis clauditur aditus regni cęlestis à parentibus. *Terribile exemplum de puero blasphemo.*

doquè per diuinitatis iudicium blasphemaret & moreretur: quatenùs reatum suum pater eius agnosceret, & qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem, gehennæ ignibus nutrîsset.

3. CHRYSOSTOMVS homilia nona in priorem epistolam ad Timotheum: Neque enim parui meriti est, indultos nobis à Deo liberos, ad ipsius exercere militiam, eiq; ab ipsis infantię pannis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmijs: quemadmodùm si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe enim & Heli propter filios perijt: illos quippe cùm acriùs coercere debuisset, verbis tandèm lenibus monuit. Quocircà dum illis molestus esse seuera increpatione recusat, & illos & seipsum vnà perdidit. Audite hæc patres, vestrosq; filios in disciplina & correptione Domini erudite summa cum diligentia. Est enim iuuentus fera, plurimisq; indiget institutoribus, magistris, pædagogis, asseclis, atque nutritoribus. Votiq; res est, post adeò exactam diligentiã, eam continere posse, non secùs, quàm equus quidã indomitus, velutì fera belua. Huiusmodi quippe iuuentus est. Si igitur illi ab ipsis statìm initijs, atque à prima ætate leges optimas imponamus, minimùm posthàc laborabimus: verùm consuetudo ipsa virtutis in legem transiet. Nihil eos agere permittamus ex his quæ noxiè iucunda sunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore & sobrietate seruemus, quippe huic inimica libido omnium maximè huiusmodi turbat ætatem. Et paulò pòst: Admoneamus igitur illos, corripiamus, terreamus, minasq; intentemus, & modò istud, modò illud faciamus. Magnum habemus preciosumq; depositum filios: ingenti illos seruemus cura, atque omnia faciamus, nè fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contrà penitùs facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eumq; fideli viro magno cum studio tradimus, & agasonem atque mulionem, procuratoremq; ac dispensatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterùm quod nobis charissimum omnium est, omninò negligimus: neque curamus, quo pacto filium nostrum fideli cuipiam viro permittamus, qui ipsius tueri ac seruare pudicitiã possit? Et certè nulla nobis possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet: quippe hęc omnia filijs quæruntur. Igitur maior nobis possessionum cura est, quàm eorum, quorum illæ gratia comparantur: quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atq; pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignũ esse doce: ità enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substãtia fuerit, nihilo deteriori in loco erit, quàm hi qui plurima possident. Quòd si malus ille fuerit, etiamsi infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore cõditione fecisti, quàm si ad extremam deuenisset inopiam. Quippe filijs non ritè institutis præstat pauperes esse, quàm diuites. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intrà virtutis limites cõtinet: opes verò ne volentes quidem pudicè, temperanterq; viuere sinunt: verùm exorbitare faciunt, atque peruertunt, malisq; innumeris subiungunt. Matres item, filiarum vobis curam assumite: est ea cura vobis perfacilis. Curate solicitè, vt domi iugiter sint. Ante omnia pias esse, religiosasq; docete, aspernari pecunias, exteriorisq; ornatùs contemptrices esse, atque ità demùm nuptijs tradite: eas si ità institueritis, non ipsas modò seruabitis, verùm & viros qui illas ducturi sunt: neque viros tantùm, sed etiam filios atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeunt firmiores, ac semper in meliora proficiunt, horumq; omnium merces vobis reddenda est. Non igitur tanquàm vnius animæ commodis prospicientes, sed vt plurimis per vnam consulentes, magno cum studio omnia faciamus. Ità nempe paterna domo decet progredi virginem, ac matrimonio iungi, quemadmodùm ex palæstra luctatorẽ, vt omnem diligentissimè rei familiaris peritiam habeat: sitq; velutì fermentum, quod massam omnem in suam transfert pulchritudinem. Filij quoquè adeò verendi sint præmorum honestate, & singulari pudicitiæ laude, vt ab hominibus, & à Deo laudes mereantur. Discant continere ventrem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni magnificentia apparatûs: dispensare sua probè nouerint, pij in parentes sint: subijci, & dicto obtemperantes esse discant: ità enim & parentibus ipsis ingentes præmiorum adijcient cumulos: atque ità omnia in Dei gloriam, salutemq; nostram fient.

Magni meriti est, liberos educare Deo.

1. Reg. 2. & 4. Exemplo Heli monentur parentes.

Quomodò instituendi filij.

Cõtra parentes, qui cùm aliarum rerum diligentem curam, filiorum ferè nullã habent.

Nota.

Filiarũ cura matribus mandata.

Filij quales esse debeant.

4. AD Ephesios sexto: Et vos patres, nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

5. AD Hebræos duodecimo: Quis enim filius, quẽ non corripit pater? Quòd si extra disciplinã estis, cuius participes facti sunt omnes, ergò adulteri, & non filij estis.

6. PROVERBIORVM decimotertio: Egestas & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

7. ET capite vigesimosecũdo: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinę fugabit eam. Et paulò antè: Prouerbium est, Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

8. ITEM vigesimotertio: Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, nõ morietur: tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.

9. ET capite vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, posteà sentiet eum contumacem.

10. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

11. ET capite vigesimosecundo: Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. Filia prudẽs hæreditas viro suo: nam quæ confundit, in cõtumeliam fit genitoris. Patrem & virum confundit audax, & ab impijs non minorabitur: ab vtrisque autem inhonorabitur.

12. ITEM capite trigesimo: Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: Similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis: reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: Lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: nè doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & nè despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: nè fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & ope-

& operare in illo, nè in turpitudinem illius offendas.
13. PRIMI Regum tertio: Et dixit Dominus ad Samuelem: Eccè ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersùm Heli omnia, quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & complebo. Prædixi enim ei, quòd iudicaturus essem domum eius in æternum propter iniquitatem, eò quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcircò iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum.
14. ET capite quarto: Quid actum est fili mi? Respondens autem ille qui nunciabat, Fugit, inquit, Israel coram Philistijm, & ruina magna facta est in populo: insupèr & duo filij tui mortui sunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta est. Cumq; ille nominâsset arcam Dei, cecidit de sella retrorsùm iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus, & ipse iudicauit Israel quadraginta annis.
15. TERTII Regum primo: Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitq; sibi currus & equites, & quinquaginta viros qui currerēt ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?
1. D. PROVERBIORVM nono: Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, nè oderit te. Argue sapientem, & diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere.
2. ET capite decimoquinto: Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Doctrina mala deserentium viam vitæ: qui increpationes odit, morietur. Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur.
3. ET vigesimoquarto: Qui dicunt impio, iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio.
4. ITEM vigesimoquinto: Quæ viderunt oculi tui, nè proferas in iurgio citò: nè posteà emendare non possis, cùm dehonestaueris amicum tuum. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris aurea & margaritum fulgēs, qui arguit sapientem & aurem obedientem.
5. ET vigesimoseptimo: Melior est manifesta correptio, quàm amor abscōditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.
6. RVRSVS capite vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.
7. CAPITE vigesimonono: Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superuenietinteritus: & eum sanitas non sequetur.
8. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiēte corripi, quàm stultorum adulatione decipi.
9. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.
10. ET capite decimo: Seruo sensato liberi seruient: & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.
11. ITEM capite vndecimo: Priusquàm interroges, nè vituperes quenquam: & cùm interrogaueris, corripe iustè.
12. ET capite decimonono: Corripe amicum, nè fortè non intellexerit, & dicat, Non feci: aut si fecerit, nè iterùm addat facere. Corripe proximum, nè fortè non dixerit: & si dixerit, nè fortè iteret. Corripe amicum: sæpè enim fit commissio. Corripe proximum antequàm cominneris.
13. CAPITE item vigesimo: Quàm bonum est arguere, quàm irasci? & confitentem in oratione non prohibere. Quàm bonum est, correptum manifestare pœnitentiam? sic enim effugies voluntarium peccatum.
14. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.
15. AD Colossenses primo: Quem (Christum) nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.
16. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monēt vos: vt habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum. Pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.
17. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Quòd si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate: & nè commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicū existimare, sed corripite vt fratrem.
18. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.
19. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Seruum Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nè quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.
20. ET capite quarto: Prædica verbū, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.
21. AD Titum primo capite: Huius rei gratia relíqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Oportet episcopum &c. amplectentem eum qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi inobedientes, vaniloqui & seductores, maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui, qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.
22. ET capite secundo: Hæc loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.
23. MATTHAEI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ. Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

X

Quid est, Participatione alienum peccatum contrahere?

Id maximè fit, quando in partem lucri cum furibus, siue raptoribus venímus: cùm itidèm bona iniustè parta, vel quouis modo aliena nobis vnà cum alijs scienter vendicamus aut retinemus: cùm insu-

Tob.2.d Prouer.1.b 29.d Numer.16 d Eccli 5.a 2.Paral.20.g Gregor.Turon. in gloriam confessor.c.63.& 71. Itē lib.1. de gloria Marty.c.38.72.& 79.& lib.2.c. 13.14.15.16.17.& 20 Theod.l.3 hist.c 11.& 12. Vict.lib 1. persecut. Vandal. Iof.7.d Dan.5.a f 2.Machab.3.a e g 5.c d 9.a b 1.Machab.6.b

insupèr spolijs alienis ditescimus. Quò pertinere videtur quod psalmographus dixit,[a] cum furibus ipsis currere, & cum adulteris portionem habere. Sic & Esaias obijcit populo Iudaico:[b] *Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Grauiùs adhuc delinquunt, qui lucrum sibi ex aliena[c] turpitudine apertè parant, vt lenones: quíve latronibus, & notæ turpitudinis vel factionis hominibus præbere audent hospitium & locum, quò se illi, aut sua recipiant.

a Psal.49.c Aug.in psal. 129.
b Esaiæ 1.f
c Deut.23.c

TESTIMONIA.

1. TOBIAE secundo capite: Anna vxor eius ibat ad opus textrinũ quotidiè: & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vndè factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domì. Cuius cùm vocem balantis vir eius audîsset, dixit: Videte nè fortè furtiuus sit: reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.

2. PROVERBIORVM primo capite: Fili mi, si te lactauerint peccatores, nè acquiescas eis. Si dixerint, Veni nobiscũ, insidiemur sanguini, &c. Omnem preciosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spolijs. Sortem mitte nobiscum, marsupium sit vnum omnium nostrûm. Fili mi, nè ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.

3. ET capite vigesimonono: Qui cum fure participat, odit animam suam: adiurantem audit, & non indicat.

4. NVMERORVM decimosexto: Surrexítque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominũ impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini in peccatis eorum. Cumq; recessissent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorũ cum vxoribus & liberis, omniq; frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me, vt facerem vniuersa quę cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus. Sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, deglutiat eos &c.

5. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & nè dixeris, est mihi sufficiens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

6. SECVNDI Paralipomenon vigesimo: Post hęc inijt amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israel, cuius opera fuerunt impijssima. Et particeps fuit vt faceret naues quæ irēt in Tharsis: feceruntq; classem in Asion Gaber: Prophetauit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat, dicēs: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæq; sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.

7. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite sexagesimotertio: Leonis Romani Imperatoris filia, cùm ab spiritu vexaretur immundo, & per loca sancta duceretur, assiduè clamabat nequam spiritus: Non hinc egredior, nisì Archidiaconus Lugdunensis adueniat: ac nisì ipse me de hoc vasculo quod acquisiui, eijciat, nullatenùs hinc sum egressurus. Audiens hæc Imperator, dirigit suos in Gallias. Quem illi repertum suppliciter exorant, vt cum eis ad visitandam puellam Romam dignaretur accedere. Ille verò contradicens, & se indignum, per quem Christus miracula ostenderet, esse vociferans: admonitus Episcopi sui consilio, cum eisdem missis iter dirigit. Et ad Imperatorem veniens, cum honore suscipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, se ad basilicam beati Petri Apostoli confert: ibiq; continuato cum vigilijs & orationibus triduano ieiunio, quarta die per inuocationem Domini nostri Iesu Christi & crucis vexillum, immundum spiritum à corpore puellæ depellit. Qua sanata, tria ei centenaria auri Imperator offert: sed ille vir altioris spiritus, caducas diuitias pro nihilo respuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare desideras, illud quod cunctæ proficiat ciuitati, largire: tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede: hoc vtrisque animabus salubre beneficium erit. Aurum verò tuum necessarium non habeo: pauperibus pro tua tuorumq; felicitate dispensa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, & tributum petitum ciuitati concedit. Vndè vsque hodiè circa muros vrbis illius in tertio milliario tributa non redduntur in publico. Post discessum verò beati Archidiaconi, ait Imperator suis: Si iste inquit, Deum plùs quàm pecuniam diligit, dignè Ecclesia illa cuius nobis minister obsequitur, nostris muneribus illustratur. Tunc capsam ad sancta Euangelia recludenda, patenamq; & calicem ex auro puro preciosisq; lapidibus præcepit fabricari. Quod miro perfectum opere, per hominem eruditum dirigit Ecclesiæ: sed nuncius ille inter Alpes positus, qui hęc exhibebat, ad aurificis cuiusdam domum diuertit. Cumq; ab eo artifex sciscitaretur, quid negocij gereret, rem secretiùs ac simpliciter pandit: & ille, Si, inquit, meo consilio conniuentiam præbueris, multa hæc nobis ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille diabolo instigante seductus, & vt fertur inter rusticos sermo vulgatus, quòd inhianti auro ac circunuentionis fallacias inferenti sæpiùs animi coniunguntur, statìm huius consilij effectus est sectator. Tunc ille deceptor fecit similes de argento species, vt nihil aliud quàm aurum purissimum putarentur: & sic opera quæ cum gemmis filisq; aureis fuerant superposita, studiosissimè cum clauis affixit. Veruntamen calicem non comminuit, quia cataclyza in ipso fuerant solidata. Deniquè portitor cum hac fraude Lugdunum aduenit. Oblatisq; muneribus, ab Episcopo muneratur: regressusq; ad socium, aurum de speciebus figuratum recipere flagitat: artifex verò adhuc non esse totum paratum pronunciat: sed sub ipsa expliciturum se nocte pollicetur. Exacta igitur cœna, cùm in cellula qua hæc operabatur, pariter residerent, concussa subitò à terræ motu super eos diruit. Disruptaq; terra sub pedibus eorum, ipsos pariter cum pecunia deglutiuit: descenderuntq; viuentes ac vociferantes in tartarum. Vltusq; est Deus velociter de fraude Ecclesię suę. Ego verò has species in Ecclesia Lugdunensi sæpissimè vidi. Sit hoc populis documentum, vt nullus res Ecclesiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter videbit Dei iudiciũ super se velociter imminere.

Pœna terribilis in sacrilegos.

8. ET capite septuagesimoprimo: Aquensibus est concessus inclytus athleta Metrias, vir in corpore iuxta historiam actionis magnificę sanctitatis: & licèt ditione seruus, liber tamen iustitia: qui, vt ferunt legentes certaminis eius textum, peracto cursu boni operis, à seculo victor abcessit, sæpiùs se in cælis degere virtutibus manifestis ostendens. Tempore igitur quodam cùm Franco Episcopus huius municipij Ecclesiam gubernaret, Childericus qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam eius competit, dicens:

De Metria martyre.

dicens: Quia iniustè ab Aquensi Ecclesia retineretur: & dicto citiùs conuenitur Episcopus. Datisq; fideiussoribus, in præsentia regis adsistit, clamans & obsecrans, vt rex ad huius causæ audientiam præsentiam suam auerteret, nè cælesti iudicio condemnetur: addens, Scio enim virtutem Metriæ viri beati, quòd velociter in peruasorem suum irrogat vltionem. Deniquè coniuncti adiutores causam discutiunt. Insurgit Childericus atque improperans criminibus exacerbatum Episcopum, quòd res fisci ditionibus debitas, iniquo ordine retineret, extrahi eum vi à iudicio iubet: & tantùm ablata per iudicium præsentium villa, trecentis aureis condemnauit. Fauebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem eius audebat decernere, nisi quod eidem libuisset. Deniquè condemnatus spoliatusq; sacerdos, ad vrbem rediјt, atque prostratus in orationem coram sepulcro sancti, dicto psalmi capitello, ait: Non hîc accendetur lumen, neque psalmorum modulatio canetur gloriosissime sancte, nisi priùs vlciscaris seruos tuos de inimicis suis, resq; tibi violenter ablatas, Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum proiecit. Egressusq; clausis ostijs, similiter in ingressu alias collocauit. Nec mora, corripitur peruasor à febre: decumbit lectulo, exhorret cibum, fastidit & potum, profert æstuans iuge suspirium. Cui etiam si ab ardore febris interdùm sitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud, hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum ducit annum: sed mens praua non flectitur. Intereà labitur cæsaries cuncta cum barba, & ità omne caput remansit nudum, vt putares eum olim sepultum, nupèr eiectum fuisse post funera de sepulcro. His & talibus miser afflictus malis, serò recogitat, dicens: Peccaui, eò quòd expoliauerim Ecclesiam Dei, atque Episcopo sancto intulerim iniuriam. Nunc autem ite quantociùs, & reddita villa, sexcentos aureos super tumulum sancti deponite. Est enim mihi spes, quòd res reddita tribuat ægrotanti medelam. Quod audientes homines eius, accepta pecunia, fecerunt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderunt agrum, solidosq; super sepulcrum serui Dei posuerunt: sed cùm hoc fecissent, statìm ille in loco quo erat, spiritum exhalauit: lucratusq; est detrimentum animæ per adeptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit vltionem de inimico Ecclesiæ, quam promiserat futuram per athletæ Dei virtutem.

Pœna eius qui prædia Ecclesiæ abstulit, & Episcopo vim intulit.

Restitutio.

9. ITEM libro primo de gloria Martyrum, capite trigesimooctauo: Quia iugiter mens humana turpibus erubescendisq; cupiditatibus inhiat, subdiaconus quidam viso per fenestram argento, cogitat intra se, quod postero die auaritia impellente compleuit. Nocte enim cōsurgens, ingressus est basilicam sanctorum Chrysanthi & Dariæ: Deindè per fenestram ingrediēs cellulam, ac per obscuritatem noctis palpans manibus, aliquos de vrceis capit: deindè egredi cum præda cupiens, per totam noctem circumiens, nunquàm potuit aditum vndè ingressus fuerat, reperire. Dato verò die, dum opera sua obtegi conscius sceleris voluit, iuxta illud Dominici oraculi dictum, quod, Omnis qui malè agit, odit lucem, vt non manifestentur opera eius, occultauit se in angulo cellulæ tota die nè videretur. Sequenti verò nocte quæsiuit iterùm aditum, sed reperire non potuit: sic per trium noctium curricula fecit. Tertia verò die cùm iam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram; & relicto argento confessus est opus suum, egressusq; est forás cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat, populis qui aderant.

Sacra vasa furto subtrahere cupiēs, punitur diuinitus.

Ioan. 3.

10. ET capite septuagesimosecundo: Dionysius Episcopus Parisiorum vrbi datus est martyr: tempore verò quo Sigibertus rex cum exercitu ad vrbem illam venit, & maximam vicorū eius partem incendio concremauit, quidā de primoribus eius, ad basilicam antedicti martyris properat, non orationis deuotione, sed tantùm vt aliquid fraudaret ab æde: ilicò vbi reserata ostia ac vacuum templum à custodibus reperisset, pallam holosericam auroq; exornatā ex gemmis, quæ sanctum tegebat sepulcrum, temerario ausu diripuit, secumq; sustulit. Veniens autem ad castra, fuit ei necessitas nauigandi. Cumq; puer eius quem tunc creditum habebat, suspensis ad collum ducentis aureis, nauem cum eodem ascendisset, subitò à nullo tactus, de naui ruit, oppressusq; aquis, nunquàm potuit inueniri. Ille quoquè iudicium Dei in se cernens, per pueri amissionem & auri, velociter ad littus de quo digressus fuerat, remeauit: pallamq; sepulcri summa velocitate restituit. Et licèt hoc fecerit, tamen diem in quo hæc admiserat, recurrente anni circulo, non attigit.

Pœna in spoliatorem Ecclesiæ.

11. CAPITE septuagesimonono: Ecclesia Agathensis vrbis, quæ sancti Andreæ Apostoli reliquijs plaudit, plerunquè gloriosis illustratur miraculis, peruasores rerum suarum sæpiùs arguit. Deniquè * Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius peruadit. Tunc Leo Episcopus huius Ecclesię valdè mœstus, concurrit ad eum, dicens: Relinque ô fili, res pauperum quas ordinationi nostræ Dominus commendauit, nè tibi sit noxium, & à lachrymis egentium, qui de fructibus eius ali consueuerant, eneceris. Ille verò quia erat hæreticus, paruipendens de his quæ ab Episcopo dicebantur, rem in sua dominatione retinuit. Interim procedente die, arripitur à febre. Cumq; non modò ardore corporeo, verumetiam animæ vexaretur incommodo, misit ad Episcopum nuncios, dicens: Dignetur pro me sacerdos orationem ad Dominum fundere, & ego dimittam agrum eius. Quo orante, hic à valetudine qua grauabatur, conualuit: factusq; sanus, ait suis: Quid putatis, quid isti nunc Romani dicant? Aiunt enim me ob hoc fuisse febre grauatum, quia tulerim agrum eorum, quod mihi iuxta consuetudinem humani corporis accidit: veruntamen non habebunt eum me viuente. Et dicto citiùs misit qui eum iterùm auferret. Quod cùm Episcopus comperisset, venit ad eum, dicens: Num pœnitet te priùs fecisse benè, quòd hoc iterùm conaris euertere? nè facias, quæso, nè vltioni diuinæ subiaceas. Qui ait ad Episcopum: Sile, sile decrepite: iam infrænatum te loris, circuire vrbem super asinum faciam, vt sis ridiculo omnibus qui te adspexerint. At ille silens ad nota recurrit præsidia: prosternitur in oratione, celebrat vigilias, ac noctem totam in lachrymis & psallentio ducit. Manè autem facto, accedit ad lychnos qui de camera Ecclesiæ dependebant, extendénsque virgam quam tenebat in manu, effregit cunctos, dicens: Non hîc accendetur lumen, donèc vlciscatur Deus de inimicis, & restituat res domus suæ. Hæc eo dicente, protinùs hæreticus ille in rediuiuam febrem corruit. Cumq; in extremis ageret, misit ad Episcopum, dicens, Oret pro me sacerdos ad Dominum vt viuam, & restituam agrum, ac similem eius conferam dominationi. Quibus pontifex respondit: Iam oraui ad Dominum, & exaudiuit me. Misit & alios ac tertios ad eum nuncios. Sed sacerdos in vno responso persistens, non mouebatur ad hæc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, iussit se in plaustro componi, atque ad eundem euehi, ac per se deprecatur Episcopum, dicens: Quia dupla satisfactione restituo agrum quem iniquè peruasi, tantùm vt oret pro me sanctitas tua. Illo quoquè recusante, compulit eum vi, vt abiret ad Ecclesiam: quo discedente, vt Ecclesiam est ingressus, & hic spiritum exhalauit, recepitq; confestìm Ecclesia rem suam.

* alij, Comatharius.

Catholici ab hæreticis Romani appellantur.

Hæreticus ecclesiæ spoliator à Deo punitur.

12. IDEM libro secundo de gloria Martyrum, capite decimotertio: Cùm ob direptionem Aruernorum Theodericus rex festinaret, & ingrediens terminum vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Briuatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante quòd in basilica essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cumq; peruenissent ad locum,

cum, inueniunt multitudinem promiscui sexûs, obseratis ostijs in templo ipso cum proprijs facultatibus residere. Cumque intrare non possent, vnus per effractam ceu fur in altari sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui non intrat per ianuam, hic latro est: dehinc reseratis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectilia cum ministris ipsius basilicæ, reliquumque populum qui infra erat, eductum, foris diuiserunt haud procul à vico. Quæ cùm ad regem delata fuissent, compræhensos ex his aliquos diuersis mortibus condemnauit. Fugiens verò ille qui irrupta æde caput fuit huius sceleris, igne de cælo dilapso consumptus interijt: super quem cùm multi aceruum lapidum congregâssent, à tonitruis & coruscationibus detectus, terrena caruit sepultura. Qui verò de consentaneis latentes regem, in patriam sunt regressi, correpti à dæmone, diuersis exitibus hanc vitam crudeliter finiêrunt. Hæc audiens rex, omnia quæ exindè sunt ablata, reddidit. Præceperat enim nè in septimo à basilica milliario quis vim inferret.

Ioan. 10.

Seueta Dei vltio in Ecclesiæ direptores.

13. ET capite decimoquarto: Sigiualdus cum rege præpotens, cum omni familia sua in Aruernam regionem ex regis iussu migrauit: vbi dum multorum res iniustè competeret, villam quandam quam gloriosæ memoriæ Tetradius Episcopus Biturigensis, basilicæ sancti Iuliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis auidus peruasit: sed mense tertio postquàm aggressus est, correptus à febre & sine sensu effectus, declinauit caput ad lectulum. Cuius vxor dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodã sacerdote commonita est, vt eum si videre vellet incolumem, auferret à villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositoque plaustro, quo eum eueheret, mox vt prædium sunt egressi, protinùs diuina sunt pariter gratia munerati, nam iste sospitatem, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam.

Prædij ecclesiastici inuasor punitur.

14. ITEM capite decimoquinto: Pastor quidam non strenuitate, sed nomine Ingenuus, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris Iuliani iniustè ageret, ad hoc leuitas eius inimico ingrassante conualuit, vt colonias basilicæ concupiscens, quæ agro eius erant proximæ, peruadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cùm aliquos de clericis quasi legatos mitteret, vt accepta ratione quod malè peruaserat, relaxaret, ille quasi contra iniquum hostem telis correptis prosiluit, fugatísque sagittis clericis, res sancti in sua dominatione retinuit. Factum est autem vt in proximo adueniret dies passionis martyris gloriosi, ad quam ille immemor peruasionis suæ atque iniuriæ quam intulerat clericis, ante quinque dies solennitatis ad vicum Briuatensem aduenit: qui cùm in domo hospitalitatis suæ conuiuio cum lætitia & exultatione fungeretur, subitò coruscatione facta tonitruum sonuit. Rursumque iterato, iaculo igneo de cælis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte. Deindè ad exemplum omnium, tanquàm rogus flammeus ardens, paulatìm consumebatur. Ad quod miraculum populus qui ad beati festa conuenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, satisque illi fuit nè de rebus sancti aliquid vltrà contingeret. Quod nè fortuitò actum quis putet, cernat inter multos innoxios vnum interisse sacrilegum.

Vltio diuina in sacrilegũ.

15. CAPITE decimosexto: Quid etiam ad Becconis comitis confutandam superbiam beatus martyr sit operatus, euoluam. Hic cùm actiones ageret publicas, & elatus iactantia multos contra iustitiam aggrauaret, casu contigit vt dimissum accipitrem diù per diuersa vagantem perderet. Similiter vt vnus de seruientibus basilicæ sancti Iuliani, accipitrem alium dum per viam ambularet, quasi vagum inuenit. Erat enim puer ille pincerna in domo basilicæ. Quod cùm ad Becconem peruenisset, quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere: Meus ille erat, inquit, & hic furto eum sustulit. Deindè succedente auaritia, misit illum vinctum in carcerem, deliberans eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc sacerdos mœstus valdè ad sepulcrum sancti properat, reseratisque cum gemitu causis, appræhensis decem aureis per fideles amicos Becconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum iuramento asseruit, nunquàm se puerum dimissurum, nisi exindè aureos triginta acciperet. Quod presbyter desupèr sepulcro sancti accipiens, Becconi transmisit: quos acceptos satiata auri cupiditate, puerum restaurauit incolumem: sed Deus omnipotens qui permanet ante solem, secundùm bonitatis suæ diuitias, humiliauit calumniatorem: Nam ipsius anni transacto curriculo veniens ad sancti festiuitatem cum caterua satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò lectore qui beatæ passionis recenseret historiam, vt reuoluit librum, & in principio lectionis, sancti Iuliani protulit nomen, confestìm Becco voce nescio qua teterrima, ad terram corruit, cruentéque spumans dare voces diuersas cœpit: indè inter suorum manus sublatus à basilica, domum reducitur. Nec fuit dubium pueris eius, hæc ob iniuriam basilicaris famuli euenisse: omnem quoquè ornatum quem super se tunc habuit, tam in auro quàm in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deincèps munera misit, sed vsque ad diem obitûs sui sine sensu durauit.

Propter ministrũ basilicæ martyris iniuria affectum punitus comes.

16. ET capite decimoseptimo: Fuit etiam quidam Diaconus, qui relicta Ecclesia, fisco se publicè iunxit, acceptaque à patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, vt vix posset à vicinis circumpositis sustineri. Accidit autem quadam vice, vt saltus montenses, vbi ad æstiuandum oues abierant, circumiret, atque pascuaria quæ fisco debebantur, inquireret. Cumque diuersos spoliaret iniustè, conspicit eminùs greges, qui tũc sub nomine martyris tuebantur: ad quos leui cursu euolans, tanquàm lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ouium, dicũt ei, Nè quæsumus contingas hos arietes, quia beati martyris Iuliani dominio subiugati sunt. quibus ille hæc irridens respondisse fertur, Putas'ne quia Iulianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quod voluit abstulit, ignorans miser, quòd qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipsis sanctis iniuriã facit, ipso sic Domino protestante, Qui vos spernit, me spernit: & qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet. Contigit autem vt post dies multos non religione, sed casu conferente, ad vicum Briuatensem properaret, proiectusque humo ante sepulcrum, mox à febre corripitur, & tanta vi caloris opprimitur, vt neque consurgere, neque puerum euocare posset: famuli verò cùm vidissent eum extra solitum plùs occumbere, accedentes: Quid tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut deuotio. Ferebant autem de eo, quòd quando quidem in Ecclesia fuisset ingressus, parumpèr immurmurans, nec capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cùm responsum reddere non valeret, ablatus manibus è loco, in cellam quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur inualescente febre proclamat se miserum incendi per martyrem, & quod primò siluêrat, admotis animæ iudicij facibus, crimina confitetur, iactarique super se aquam voce qua poterat deprecabatur. Delatis quoquè cum vasculo lymphis, & in eum sæpè deiectis, tanquàm de fornace ità fumus egrediebatur è corpore. Intereà miseri artus, ceu combusti in nigredinem conuertuntur. Vndè tantus procedebat fœtor, vt vix de adstantibus possent aliquid tolerare. Innuens enim dehinc manu, indicat se esse leuiorem: mox illis recedentibus, hic spiritum exhalauit: de quo haud dubium est, qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit iudicio.

Qui de domibus Sanctorũ aliqd aufert, ipsis Sanctis iniuriã facit.
Luc. 10.
Matth. 10.

Nota Dei vindictam in sacrilegum.

17. ET capite vigesimo: Aduenerat festiuitas sancti Iuliani,

Iuliani, & ecce quidam è populo cōspicatur ornamentis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens non poterat occultare. Igitur discedente populo à basilica, post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicæ reprimens, latitauit: ac dato cunctis nocturnæ quietis silentio, operienteq; vmbrosa caligine mundum, consurgit ab angulo, & nihil dubitans, vtiquè qui à satellite Satana impellebatur, super cancellum beati sepulcri cursu prosilijt rapido, detractamq; à summo vnam gemmis coruscantibus crucem ad terram deiecit, collectisq; vellulis ac palliolis de circuitu parietum pendentibus, vnum voluculū facit, imposuitq; humeris, ac eleuata cruce manu, ad locum vndè discesserat repetit, ac posita capiti sarcina, peccati sopore compressus, obdormiuit. Media verò nocte circumeuntes custodes sanctam basilicam, adspiciunt in angulo vnam gemmam crucis, tanquàm iubar cæleste refulgere: obstupefacti, accedunt cominùs cum timore, admotoq; cereo inueniunt personam cum rebus furatis, quas auferre non potuerat, inibì decubare. Deniquè sub custodia eum illa nocte detentum, manè facto, cuncta quæ fecerat patefecit, asserens se lassum obdormîsse, eò quòd diutissimè circumiens cum fasce basilicam, ostium vndè egrederetur, reperire non poterat.

Crux coruscantibus gemmis.

Ornamenta Ecclesiæ furatus deprehenditur.

18. THEODORETVS Ecclesiasticæ historiæ libro tertio, capite vndecimo: Verùm impij Gentiles, quanquàm hæc ità accidisse pro certo cognoscebant, tamen contra Deum vniuersarum rerum moderatorem, se armare cœperunt. Tyrannus item sacra vasa in ærarium regium inferri, & portas Ecclesiæ, quā Cōstātinus ædificârat, obserari mādat, quò nullus aditus illis, qui in * eo conuentus agere solent, omninò pateret. Hanc Ecclesiam id temporis occupabant Arriani. In sacrosanctum autē templum ad vasa sacra auferenda simul ingrediuntur, Iulianus præfectus Oriētis, Felix regij thesauri quæstor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Comitem Priuatū appellare consueuerunt. Felicem verò & Elpidiū, cùm essent Christiani, quò impio Imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate desciuisse ferunt. Iulianus autem cùm esset in templo, aduersùs sacram mensam minxisse fertur: atque Euzoio eum prohibere conanti colaphum infregisse, dixisséque res Christianorum diuina cura ac prouidentia prorsùs destitutas esse. Felix sacrorum vasorum magnificentiam conspicatus, (Constantinus enim & Constantius splendidè & amplè ea conficienda curauerant) Ecce, inquit, quàm sumptuosis vasis filio Mariæ ministretur.

Sub Imperio Iuliani apostatæ quomodò sacrilegia commissa sunt.

* ea

Iulianus auunculus Imperatoris aduersùs sacram mēsam minxit.

Sumptuosa vasa sacra rideantur à Felice.

19. ET capite duodecimo: Sed isti Tyranni pro his impijs & insanis facinoribus non diù pòst pœnas persoluerunt. Nam Iulianus confestìm in grauem morbum delapsus, visceribus putredine exesis interijt: atque stercus non ampliùs per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri solet, emisit, sed sceleratum eius os, instrumentum blasphemiæ, partis illius ad stercus eijciendum natæ, locum obtinuit. Ferūt eius vxorem, mulierem ob fidei præstantiam egregiè nobilitatam, hæc ad maritum dixisse: Debes meritò mi vir Christum Seruatorem laude prædicare, quòd tibi hac castigatione suam potentiam ostenderit. Nam quem oppugnâsses, planè te præterijsset, nisì consueta sua lenitate vsus, has plagas diuinitùs tibi inflixisset. Miser igitur partìm coniugis oratione, partim cruciatu sibi imposito morbi causam perspiciens, orat Imperatorem, vt ecclesiam his quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc persuasit, & ipse extemplò migrauit è vita. Felix autem derepentè flagello etiam cælitùs impacto oppressus, sanguinem dies noctesq; ex ore fudit: quippe sanguis ex omnibus vndiquè corporis, vt ità dicam, vasis quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerso eius sanguine ad hunc modum exhausto, statìm extinctus est, & æternæ morti traditus. Has quidem pœnas isti pro sua impietate dederunt.

Sacrilegi Iuliani pœna diuinitus inflicta.

Sacrilegi Felicis pœna.

20. VICTOR Episcopus libro primo persecutionis Vuandalicæ: Accenditur propter hęc aduersùs Dei Ecclesiam Geisericus. Mittit Proculum quendam in prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum ministeria diuina vel libros cunctos Domini sacerdotes, vt primò armis nudaret, & ità faciliùs inermes hostis callidus captiuâsset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de pallijs altaris (prô nefas) camisias sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, frustatìm sibi comedens linguā, in breui turpissima consumptus est morte.

Ex ornamentis altaris camisias & femoralia faciens, punitur.

21. IOSVE septimo: Responditq; Achan Iosue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Israël, & sic & sic feci. Vidi enim inter spolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos siclos argenti, regulámque auream quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli & abscondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentúmque fossa humo operui. Misit ergò Iosue ministros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abscondita in eodem loco & argentum simul. Auferentésque de tentorio, tulerunt ad Iosue, & ad omnes filios Israël, proiecerúntque ante Dominum. Tollens itaque Iosue Achan filium Zaræ, argentúmque & pallium, & auream regulam, filios quoquè & filias eius, boues & asinos & oues, ipsúmque tabernaculum, & cunctam supellectilem: (& omnis Israël cum eo) duxerunt eos ad vallem Achor: vbì dixit Iosue, Quia turbâsti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauítque eum omnis Israël, & cuncta quæ illius erant, igne consumpta sunt. Congregauerúntque super eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vsque in præsentem diem. Et auersus est furor Domini ab eis. Vocatumq; est nomē loci illius, Vallis Achor vsque hodiè.

22. DANIELIS quinto: Balsasar rex fecit grande conuiuium optimatibus suis mille: & vnusquisque secundùm suam bibebat ætatē. Præcepit ergò iam temulentus, vt afferrentur vasa aurea & argentea quæ absportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo quod fuit in Hierusalem: vt biberēt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ. Tunc allata sunt vasa aurea quæ absportauerat de tēplo quod fuerat Hierusalem: & biberunt in eis rex & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos & argenteos, æreos, ferreos, ligneósque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & rex adspiciebat articulos manus scribentis. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad se inuicèm collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter, vt introducerent magos &c. Et paulò pòst: Ad quę respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius ostendam tibi. Quando eleuatum est cor Nabuchodonosor patris tui, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria eius ablata est, & à filijs hominum eiectus est, sed & cor eius cum bestijs positum est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoquè vt bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum est: donèc cognosceret quòd potestatem haberet altissimus in regno hominum, & quemcunq; voluerit suscitabit super illud. Tu quoquè filius eius Balsasar, nō humiliâsti cor tuū cùm scires hæc omnia: sed aduersùm Dominatorem cæli eleuatus es: & vasa domus eius allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & vxores tuæ & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoquè argenteos, & aureos, & æreos, ferreos,

ferreos, ligneosq́; & lapideos qui non vident neque audiunt, neque sentiunt, laudâsti: porrò Deum qui habet flatum tuum in manu sua & omnes vias tuas, non glorificâsti. Idcircò ab eo missus est articulus manus, qui scripsit hoc quod exaratum est. Hæc est autem scriptura quæ digesta est: MANE THECEL PHARES. Et hæc est interpretatio sermonis: MANE: numerauit Deus regnum tuum, & compleuit istud: THECEL: appensus es in statera, & inuentus es minùs habens: PHARES: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Eadem nocte interfectus est Baltasar rex Chaldæus. Et Darius Medus successit in regno, annos natus sexagintaduos.

23. SECVNDI Machabæorū tertio: Simon præpositus templi, cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsææ filium, qui eò tempore erat dux Cœlesyriæ & * Phœnicis: & nunciauit ei pecunijs innumerabilibus plenum esse ærarium Hierosolymis, & communes copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile, sub potestate regis cadere vniuersa. Cúmque retulisset ad regem Apollonius de pecunijs quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum qui erat super negocia eius, misit cum mandatis, vt prædictam pecuniam transportaret. Statímque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Cœlesyriam & * Phœnicem ciuitates esset peragraturus, reuerà autem Regis propositum perfecturus. Sed cùm venisset Hierosolymam, & benignè à summo Sacerdote in ciuitate esset exceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum, & cuius rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autem, si verè hæc ità essent. Tunc summus Sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum & pupillorum: quædam verò esse Hyrcani Tobiæ viri valdè eminentis, in his quæ detulerat impius Simon: vniuersa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta: decipi verò eos, qui credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundum honoratur pro sui veneratione & sanctitate, omninò impossibile esse. At ille pro his quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuersam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerunt se, & inuocabant de cælo eum qui &c. Et paulò pòst: Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium, præsens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis euidentiam, ità vt omnes qui ausi fuerant parère ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem & formidinem conuerterentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus: isq́; cum impetu Heliodoro priores calces elisit. qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes, virtute decori, optimi gloria, speciosiq́; amictu: qui circunsteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus cóncidit in terram, eúmque multa caligine circunfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum eiecerūt. Et is qui cum multis cursoribus & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta cognita Dei virtute: & ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni spe & salute priuatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum, & templum quod paulò antè timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum est. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, vt inuocaret Altissimum, &c. Heliodorus autem hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei qui viuere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu repedabat ad Regem. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei. Cùm autem rex interrogâsset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Hierosolymam mitti, ait: Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædam virtus. Nam ipse qui habet in cælis habitationem, visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum, percutit ac perdit. Igitur de Heliodoro & ærarij custodia ità res se habet.

* Phœnices: (margin note)

* Phœnicen (margin note)

24. ET capite quinto: Ausus est etiam (Antiochus) intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor: & scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab alijs regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriam, contrectabat indignè & contaminabat. Ità alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitātium ciuitatem, modicùm Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio, alioquin, nisi cōtigisset eos multis peccatis esse inuolutos, sicut Heliodorus qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim adueniens flagellatus & repulsus vtiquè fuisset ab audacia. Verùm non propter locum, gentem: sed propter gentem, locum Deus elegit. Ideóque & ipse locus particeps factus est populi malorum, posteà autem fiet socius bonorum. & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterùm in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, &c.

25. ITEM capite nono: Elatus autem ira (Antiochus) arbitrabatur se iniuriam illorum qui se fugauerant, posse in Iudæos retorquere: ideóque iussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cælesti eum iudicio perurgente, eò quòd ità superbè locutus est se venturum Hierosolymam, & congeriem sepulcri Iudæorum eam facturum. Sed qui vniuersa conspicit Dominus Deus Israël, percussit eum insanabili & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipsum sermonem, appræhendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta: & quidem satis iustè, quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorum torserat viscera, licèt ille nullo modo à sua malitia cessaret. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negocium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari. Isq́; qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram, in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans: ità vt de corpore impij, vermes scaturirent, ac viuentes in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur: & qui paulò antè sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare. Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionem sui venire, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. & cùm nec ipse iam fœtorem suum ferre posset, ità ait: Iustum est, subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus. Et ciuitatem ad quam festinans veniebat, vt eam ad solum deduceret, ac sepulcrum congestorum faceret, nūc optat liberam reddere: & Iudæos quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed auibus ac feris diripiendos traditurum, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Atheniēsibus facturum pollicetur: tem-

tur: templum etiam sanctum, quod priùs expoliauerat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum &c.

26. PRIMI Machabæorum sexto: Et vocauit Antiochus omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & côncidi & corrui corde pre solicitudine: & dixi in corde meo, In quantam tribulationem deuéni, & in quos fluctus tristitiæ in qua nunc sum, qui iucundus eram & dilectus in potestate mea? Nûc verò reminiscor malorum quæ feci in Ierusalem, vndè & abstuli omnia spolia aurea & argentea quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Iudæam sine causa. Cognoui ergò quia propterea inuenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena.

27. PSALMO quadragesimonono: Peccatori autem dixit Deus, &c. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

28. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimumnonum: Quando portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Planè si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim cõsenserit peccatori, nõ alienis, sed suis grauatur. Consensio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non est quare queraris, ꝙ peccata aliena te premant. dicitur enim tibi, Premũt te, sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc? Pedibus ambulâsti ad furtum, immò mente cõiunxisti te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuum, quia placuit tibi. Psal.49. Furtũ alienũ cui cõsentis, fit tuum.

29. ESAIAE primo: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ nõ ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituũ, fortis Israël, Heu cõsolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et conuertam manum meam ad te, &c.

30. DEVTERONOMII vigesimotertio: Non offeres mercedem prostibuli, nec precium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum.

XI

Quomodò alienum peccatum nostra Defensione committimus?

A. Cùm aut malefactoribus patrocinamur, aut doctrinam alterius, quanuìs peruersam & impiam, tuemur vel spargimus: quũ nostra itidèm cura vel opera, quod contra fas & æquum instituitur, promouere atque propugnare contendimus. Aduersùs hos diuinum intonat oraculum:[a] *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Ac rursùs:[b] *Non sequêris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies.* a Esai. 5. & & 10. a b Exo. 23. a

B. Hæc satis de peccatis, vt vocant, alienis, quæ nunc profectò longè lateque patent, & summa quotidiè licentia, à magnatibus præsertim, perpetrantur. Adeoque vulgò ea non cauentur, vt plerique peccata non esse putent ac floccipendant, etiam si suas & aliorum sæpè conscientias his criminum sordibus conspurcent, ac perpetuis pœnis obligent. Possunt autem dictæ species omnes in tria ferè genera cõijci, breuiterque, vt Magnus Basilius[c] ostendit, compræhendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati societatem incidimus, id fit aut re & opere, aut voluntate certóve animi proposito tantùm, aut supina negligentia, si quando admonendi & emendandi officio nostro alij defraudantur. c Basil. ser. 2. de baptis. cap. 9.

C. Sed longè omnium deterrimum peccandi genus est, quo delinquitur in Spiritum sanctum.

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE quinto: Væ qui dicitis &c. vt in textu.

2. ET capite decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3. EXODI vigesimotertio: Nõ sequêris turbam, &c. vt in textu.

B. BASILIVS libro siue sermone secundo de baptismo, capite nono, vt suprà, quæstione prima de peccatis alienis, testimonio sexto.

DE PECCATIS IN SPIRITVM SANCTVM.

I

Quid est peccatum in Spiritum sanctum?

EST, oblatam Dei munificentiam & gratiam, quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia contemptìm abijcere. Atque hoc est peccare inexpiabiliter, vt iuxta CHRISTI verbum,[a] nec in hoc ipso, neque in futuro seculo talis tantique peccati remissio impetretur. Hac enim lege Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 14. a Matth. 12. c Marc. 3. d. Lucæ 12. b

lege nobiscum agit Deus, vt nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat alijs, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & pręter id bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum. Cæterùm in hisce peccatis abest tum peccati detestatio, tum boni quod sectandum erat, electio, & abijcitur præterea id, quo Spiritus sanctus pro sua gratia hominem à peccando solet reuocare. Hinc fit, vt eiusmodi peccatis implicati, Dei gratiam aut nunquàm, aut raro & ægrè admodùm consequantur. Peccatur enim non ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocant peccare in Patrem Patrisque potentiam, vt in Petro[b] Apostolo CHRISTVM ipsum negante cernimus: neque rursùs ex ignorantia, quod est peccare, vt appellant, in Filium Filijque sapientiam, sicut[c] Saulo accidit Ecclesiam persequenti: sed quod longè grauius est, ex malignitate & peruicacia mentis peccatur: vt exemplum præbent peruersissimi & obstinatissimi illi Pharisæi.

b Matt. 26.5 vide Gregor. li.25. Moral. cap.15.
c 1.Tim.1.c Act.9.a

II

Quot sunt peccata in Spiritum sanctum?

Eiusmodi sex recensentur, vt vulgò quidem recepta sunt eorum hæc nomina: Præsumptio de misericordia Dei, vel de impunitate peccati, Desperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, Fraternæ charitatis inuidentia, Obstinatio, & Impœnitentia. Significantius autem erit, si quis ità numeret:

I. Diuina misericordia confidenter abuti.
II. De gratia Dei vel salute sua prorsùs desperare.
III. Veritatē Religionis aduersùs suā ipsius conscientiā hostiliter oppugnare.
IIII. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienæ salutis & virtutum fraternarum successum.
V. Obfirmato animo in crimine scienter persistere.
VI. Absque pœnitentiæ proposito peruersæ vitæ finem nullum facere.

TESTIMONIA.

Triplex S. Patrū sententia de peccato in Spiritum sanctum.

1. SANCTVS Thomas Aquinas in secunda parte secundæ partis summæ theologicę, quęstione decima-quarta, Articulo primo: De peccato seu blasphemia in Spiritum sanctū tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui enim Doctores, scilicet Athanasius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus & Chrysostomus, dicunt esse peccatum in Spiritum sanctū, quando ad literā aliquid blasphemū dicitur contra Spiritum sanctū, siue Spiritus sanctus accipiatur, secundū quod est nomen essentiale cōueniens toti Trinitati: cuius quęlibet persona & Spiritus, & sanctus est: siue prout est nomen personale vnius in Trinitate personæ. Et secūdùm hoc distinguitur Matthæi 12. blasphemia in Spiritum sanctū, contra blasphemiā in filiū hominis. Christus enim operabatur quędam humanitùs, comedendo, bibendo, & alia huiusmodi faciendo: & quædā diuinitùs, scilicet dæmones eijciendo, mortuos suscitādo, & alia huiusmodi, quæ quidē agebat & per virtutē propriæ diuinitatis, & per operationē Spiritus sancti, quo secundū humanitatē erat repletus. Iudæi aūt primò quidē dixerāt blasphemiā in filiū hominis, cùm dicebant eum voracē, potatorē vini, & publicanorū amatorē, vt habetur Matthæi 11. Postmodùm aūt blasphemauerunt in Spiritum sanctū, dum opera, quæ ipse operabatur virtute propriæ diuinitatis, & per operationē Spiritus sancti, attribuebant principi dæmoniorū. Et propter hoc dicuntur in Spiritum sanctū blasphemâsse. Augustinus aūt in libro de verbis Domini, * blasphemiā vel peccatū in Spiritum sanctū, dicit finalem esse impœnitentiā: quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsq; ad mortē. Quod quidē non solùm verbo oris fit, sed etiā verbo cordis & operis, nō vno, sed multis. Hoc aūt verbū sic acceptum, dicitur esse contra Spiritum sanctū, quia est contra remissionē peccatorū, quæ fit per Spiritū sanctū, qui est charitas & Patris & Filij. Nec hoc Dominus dicit Iudæis, quasi ipsi peccarent in Spiritū sanctū. Nondū enim erant finaliter impœnitentes. Sed admonuit eos, ne taliter loquentes ad hoc peruenirēt, q; in Spiritū sanctū peccarēt. Et sic intelligendum est quod dicitur Marci tertio, vbì postq̄ dixerat, Qui aūt blasphemauerit in Spiritū sanctum, subiungit Euangelista: Quoniā dicebant, Spiritū immundū habet. Alij verò aliter accipiunt, dicentes peccatū vel blasphemiā in Spiritū sanctū esse, quando aliquis peccat cōtra appropriatū bonū Spiritus sancti: Sic enim Spiritui sancto appropriatur bonitas, sicut & Patri appropriatur potentia, & Filio sapientia. Vndè peccatum in Patrē dicunt esse, quando peccatur ex infirmitate: peccatum aūt in Filiū, quando peccatur ex ignorātia: peccatum in Spiritum sanctum, quando peccatur ex certa malitia, id est, ex ipsa electione mali. Quod quidē contingit dupliciter: Vno modo ex inclinatione habitus vitiosi, qui malitia dicitur: & sic non est idem, peccare ex malitia, quod peccare in Spiritum sanctū. Alio modo contingit ex eo, q; per contemptum abijcitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: sicut spes per desperationem, & timor per pręsumptionem: & quædam alia huiusmodi, vt infrà * dicetur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, sunt effectus Spiritus sancti in nobis. Et ideò sic ex malitia peccare, est peccare in Spiritum sanctum.

In caput 12. Matthæi. Prima explicatio.

Secunda.

* Sermo. 11.

Tertia interpretatio.

* Art. sequēt. & q. 20. & 21.

2. ET articulo secundo: Secundùm quod peccatum in Spiritum sanctum, tertio modo accipitur, conuenienter sex species ei assignantur: scilicet desperatio, pręsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quę distinguuntur secundùm remotionē vel contemptū eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri

Quomodò distinguātur species peccati in Spiritū sanctum.

Quæ

Quæ quidem sunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorũ ipsius, vel ex parte ipsius peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati ex consideratione diuini iudicij, quod habet iustitiam cum misericordia: & per spem, quæ consurgit ex consideratione misericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona. Et hæc tollitur per desperationem. Et iterùm per timorem, qui consurgit ex consideratione diuinæ iustitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præsumptionem, dum scilicet aliquis præsumit se gloriã posse adipisci sine meritis, vel veniam sine pœnitẽtia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, sunt duo, quorum vnum est agnitio veritatis, contra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum scilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licentiùs peccet. Aliud est auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum scilicet aliquis non solùm inuidet personæ fratris, sed etiã inuidet gratiæ Dei crescenti in mundo. Ex parte verò peccati duo sunt, quæ hominem à peccato retrahere possunt. Quorum vnum est inordinatio & turpitudo actus, cuius consideratio inducere solet in homine pœnitentiam de peccato commisso. Et contra hoc ponitur impœnitentia, non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vsque ad mortem, sicut suprà impœnitentia accipiebatur: (sic enim non esset speciale peccatum, sed quædam peccati circunstantia) sed accipitur hîc impœnitentia, secundùm quod importat propositum non pœnitendi. Aliud autẽ est paruitas & breuitas boni, quod quis in peccato quærit: secundùm illud Romanorum sexto: Quem ergò fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Cuius consideratio inducere solet hominem ad hoc, quòd eius voluntas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obstinationem, quando scilicet homo firmat suum propositum in hoc, quòd peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Hierem. 8. Nullus est qui agat pœnitẽtiam super peccato suo, dicens: Quid feci? quantùm ad primũ. Omnes conuersi sunt ad cursum, quasi equus impetu vadens ad prælium, quantùm ad secundum.

3. ITEM articulo tertio: Secundùm diuersas acceptiones peccati, peccatum in Spiritum sanctũ, diuersimodè irremissibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum sanctum, finalis impœnitentia: sic dicitur irremissibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale in quo homo perseuerat vsque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundùm autem alias duas acceptiones dicitur irremissibile: non quòd nullo modo remittatur, sed quia quantùm est de se, habet meritum vt non remittatur. Et hoc dupliciter: Vno modo, quãtùm ad pœnam. Qui enim ex ignorantia vel infirmitate peccat, minorem pœnam meretur. Qui autem ex certa malitia peccat, non habet aliquam excusationẽ, vndè eius pœna minuatur. Similiter etiam, qui blasphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nondùm reuelata, poterat habere aliquam excusationem propter infirmitatem carnis, quam in eo adspiciebat: & sic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipsam diuinitatem blasphemabat, opera Spiritus sancti diabolo attribuens, nullam excusationem habebat, vndè eius pœna diminueretur. Et ideò dicitur, secundùm expositionem * Chrysostomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pro eo passi sunt pœnam & in præsenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam Athanasius * inducit exemplum de eorum parentibus, qui primò quidem contra Moysen contenderunt propter defectum aquæ & panis: & hoc Dominus sustinuit patienter. Habebant enim excusationem ex infirmitate carnis. Sed postmodùm grauiùs peccauerunt, quasi blasphemantes in Spiritum sanctum, beneficia Dei, qui eos de Aegypto

[Margin: Quomodò peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile.]
[Margin: *Hom. 43. in Matth.]
[Margin: *In Tract. quē scr. de hoc loco Euang. Matth. 12.16. & 17.]

eduxerat, idolo attribuentes, cùm dixerunt: Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerũt de terra Aegypti. Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quasi trigintatria millia hominũ, & in futuro eis pœnam comminatur, dicens: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Alio modo potest intelligi quo ad culpam: sicut aliquis dicitur morbus incurabilis secundùm naturam morbi per quem tollitur id, per quod morbus potest curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit fastidium cibi & medicinæ, licèt talem morbum Deus possit curare: ità etiam peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile secundùm suam naturam, inquãtùm excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentiæ & misericordiæ Dei, per quam aliquando tales quasi miraculosè spiritualiter sanantur. [Margin: Exod. 32.]

4. MATTHAEI duodecimo: Ideò dico vobis: Omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiæ nõ remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

5. MARCI tertio: Amen dico vobis, quoniã omnia dimittentur filijs hominũ peccata, & blasphemiæ quibus blasphemauerint: qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternũ, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.

6. LVCAE duodecimo: Omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur.

7. MATTHAEI vigesimosexto: Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dicebant Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua te manifestũ facit. Tunc cœpit detestari & iurare quia non nouisset hominem.

8. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium, capite decimosexto: Sciendum est quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et grauiùs quidem infirmitate quàm ignorantia, sed multo grauiùs studio quàm infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cùm dicebat: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concussit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantiæ eò faciliùs tergitur, quòd non studio perpetratur, Paulus qui ignorauit, sciendo correxit: & Petrus motam & quasi arescentem iam radicem fidei lachrymando solidauit. Ex industria verò peccauerunt ij, de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationẽ non habent de peccato suo. Et paulò pòst: Et viderunt & oderunt me & patrem meum. Aliud est enim, bona non facere: aliud, bonorum odisse doctorem: sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen consilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerunquè solet accidere, amare bonum, sed implere non posse. Ex studio verò peccare est, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nonnunquàm grauius est, peccatum diligere quàm perpetrare: ità nequius est odisse iustitiam, quàm non fecisse. Sunt ergò nonnulli in Ecclesia, qui non solùm bona non faciunt, sed etiam persequuntur: & quæ ipsi facere negligunt, etiam in alijs detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur, quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen

[Margin: Tribus modis peccatur.]
[Margin: Ignorantia. 1. Tim. 1.]
[Margin: Infirmitate. Matth. 26.]
[Margin: Ex industria. Ioan. 15.]

possent, ea quæ in se negligunt, saltem in alijs amarēt. Si enim ea ipsi vel solo voto appeterent, facta ab alijs non odissent: sed quia bona eadem audiendo cognoscunt, viuendo despiciunt, animaduertendo persequuntur, rectè dicitur: Qui ex industria recesserunt ab eo. Vndè & aptè subiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Non enim ait, Infirmitate non intelligunt: sed, intelligere noluerunt: quia sæpè quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est, Seruus nesciens volūtatem Domini sui, & faciens digna plagis, vapulabit paucis: & seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi, existimant remedium nesciēdi. Qui nimirùm sola superbiæ caligine tenebrescunt, atque ideò non discernunt, quia aliud est, nescisse: aliud, scire noluisse. Nescire enim, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magìs excusationem non possunt habere quia nesciāt, quanto magìs eis etiam nolentibus opponitur quòd cognoscant.

Iob 14.

Luc. 12.

Aliud est nescire, aliud scire noluisse.

9. PRIORIS ad Timotheū primo: Qui priùs blasphemus fui & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. ACTORVM nono: Saulus adhuc spirans minarum & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum ad Synagogas: vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem.

III

Quænam Præsumptio facit peccatum in Spiritum sanctum?

Gregor. in cap. 3. lib. 1. Regum, & lib. 33. Moral. cap. 15. Item lib. 6. epist. 22. Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Bernar. ser. 38. ex paruis sermonibus.

A. Ea, quæ hominem sola Dei misericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, seposita videlicet ac abiecta omni iustitiæ timorisque diuini ratione.

a Aug. de fide & operibus, cap. 14. & 22. In Enchirid. cap. 67. & hæresi 54. Hieron. in cap 4. Oseæ.
b Ioel. 1. d.
c 2. Pet. 2. d. Eccles 8. c Cōcil. Trident. sess 6. cap. 9. & can. 12. 13. & 14. Hieron. in cap. 4. Danielis.
d Lucæ 3. b 13. a Math. 3. b Act. 26. c Eccli 2. d
e Rom. 2. a Eccles 8. b Eccli 15. d August. tract. 33. in Ioan. & hom. 50. ex 50. cap. 10. Isidor. de summo bono, lib. 2. cap. 13.
f 1. Corinth. 13. a
g Philip. 2. b Psal. 2. c Prouerb. 28. c Rom. 11. c 1. Cor. 4. a 10. c
h Iacobi 2. c d
i Galat. 5. a

B. Et sic sanè peccāt hodiè complures, qui [a] sola fide in Christum sibi blandientes, vel in medijs peccatorum sordibus, [b] vt iumenta, computrescunt, nec sibi solùm, sed alijs itidèm polliceri audēt [c] securitatem, modò meritis Christi & Dei gratiæ per fidem appræhensæ fidant, quantunuìs interim pœnitentiæ [d] fructus negligantur. Horum verò singulis acclamat gentium Doctor in fide & veritate Paulus: [e] *An diuitias,* inquit, *bonitatis Dei & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quamobrem idem Paulus alibi fidē solam [f] adeò iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cum metu [g] ac tremore salutem suam operari: Fidemque commendat, non mortuam & ociosam, vt [h] Iacobus vocat, sed viuam & efficacem, quæ per [i] charitatem legitimè operatur.

k Eccli 5. a b Eccles 9 a Vide August. de perfectione iustitiæ respons. 19. Item de correp. & gratia cap. 13. & hom. 41. ex 50. & ser. 3. de Innocentib. Gregor. lib. 16. Moral. cap. 31.
l Psal. 100. a Bernar. ser. 52. ex paruis, & ser. 6. in cant. Aug. de vtil. pœnit. ca. vlt. in Psal. 98. a

C. Contra hoc enorme peccatum sic Ecclesiasticus clamat: [k] *De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatū. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores ira illius respicit.* Rectè igitur Propheta: [l] *Misericordiam & iudiciū cantabo tibi Domine.* Tum alibì: [m] *Honor Regis iudicium diligit.*

TESTIMONIA.

1. A. GREGORIVS in caput tertium libri primi Regum, super ea verba: Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat. Qui simpliciùs quàm debet, istam Heli responsionem cōsiderat, tam rectè hunc respondisse, quàm humiliter, putat. Sed profectò ista responsionis humilitas si subtiliter inspiciatur, vera humilitas non est. Verè esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui cùm minantem sibi omnipotentem Deum quotidiè de sacro eloquio sentiant, & tamen hominibus displicere trepidant, & diuinæ indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias hominum velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam peccando confidunt. Sed inordinata fiducia apud omnipotētem Deum vindictę locum habere potest, indulgentiam verò obtinere non potest. Incorrepto enim peccatori, & in culpæ suæ proposito perduranti, quid est de mināti sibi Deo dicere, Dominus est, quod bonū in oculis suis, faciat: nisi de ordinatissima Dei misericordia inordinatè confidere? De omnipotentis etenim Dei misericordia ordinatè confidit, qui hoc quod peccādo delinquit, pœnitendo corrigit, flendo tergit. Peccare ergò, & de Dei creatoris clemētia præsumere, pelago iustitiæ eius exponi est. Sic nimirùm peccata perpetrata non tergere pœnitudo, & de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtionis eius offendere est. Dum ergò Heli vita in reproborum prædicatorū forma describitur, non solùm culpæ lapsus ostenditur, sed etiam culpę in præcipitatione securitas. Nam qui timore pœnitentię, diuinę indignationis magnitudinem placare potuit, dum neglexit quod audiuit, incurrit quod meruit. Omnipotens enim Deus etsi æquitate iustus est, abundantiori tamen creditur miseratione pius. Vndè & per Prophetā dicitur: Miserationes eius super omnia opera eius. Hinc est quod per Ionam prophetam Niniuitis minas subuersionis protulit, & tamen pœnā euertendæ ciuitatis pœnitētibus indulsit. Hinc est etiam quòd Ezechiæ regi per prophetæ oraculū mortis pœna promittitur: sed quia rex mori metuens, coram Domino se pœnitentiæ lachrymis afflixit, mortem qua moreretur, apud eum quę timuit, non inuenit. Et suprà quidem

1. Reg. 3.

Inordinata fidutia vindictæ locū habet.

1. Reg. 3.

Inordinatè cōfidentes de Dei misericordia.

Deus misericors.

Psal. 144.

Ionæ 1.

Esaiæ 38.

dem se Dominum locutū fuisse asseruit, vt domus Heli & patris eius in conspectu suo vsq; in sempiternum ministraret: sed qui de bona agente, bona locutus fuerat, de domo reproba iam effecta, sententiam permutauit, dicens: Nunc autem absit hoc à me. Si ergò bona promissa reuocat omnipotens Deus, quia ij quibus promiserat, malè permutantur: quanto magìs minarū effectus retrahit, cùm benè cōuersos eos adspicit, quibus pro admissis iniquitatibus pœnam animaduersionis intimauit? Quid ergò ad hæc dicimus, qui quotidiè delinquimus, atque in reatus nostri obligatione securi sumus? Hoc igitur ipsum quod districtionem diuinæ iustitiæ non timemus, nobis valdè timendum est: quia eccè, qui diuina indignatione proijcitur, pro culpa perpetratæ negligentiæ, nullo timore solicitus fuisse perhibetur.

2. IDEM libro trigesimotertio Moralium, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur: sed perpetrare quisque timeat, quod si dignè deflere possit ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ità iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neq; ità cōfidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitētiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciā veniæ gratia parcētis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem dicitur: Nè dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorum meorum non memorabitur. Pietatem nanque eius protinùs & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim & ira ab illo.

Nec præsumendum, nec desperādum. — *Eccli 5.*

3. ITEM libro sexto Epistolarum, epistola vigesimasecunda, ad Gregoriam cubiculariā Augustę: Quod verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoadusquè scribam mihi esse reuelatum quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiam & inutilē postulâsti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plāgere eadē peccata minimè valebis. Quæ dies quousquè veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cælum ascenderat: in paradisum quoquè ductus fuerat, arcana verba audiuerat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans, dicebat: Castigo corpus meum, & seruituti subijcio, nè fortè alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursùs scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestrā necesse est vt tremor teneat: quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exultet.

Reuelationē expectans de remissione peccatorū, reprehenditur. — *Contra securitatem de remiss. peccatorum.* — *2.Cor.12.* — *1.Cor.9.* — *Mater negligentiæ, securitas.* — *Prou.28.* — *Psal.2.*

4. FVLGENTIVS Ruspēsis Episcopus, de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: In quacunq; homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiā egerit, & vitam suam Deo illuminante correxerit, nō priuabitur indulgentiæ munere: quia Deus, sicut per Prophetam dicit, non vult mortem peccatoris siue morientis, sed magìs vt reuertatur à via sua mala, & viuat anima eius. Veruntamen nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei in suis diutiùs remanere peccatis, cùm etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutiùs ægrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquàm ità præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuersionis tempus, nec beneficium remissionis inueniant. Ideò vnumquenque nostrûm sacra scriptura benignè premonet, dicens: Nè tardaueris conuerti ad Deum, & nè differas de die in diem: subitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus Dauid: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoquè Paulus concordat his verbis: Videte, fratres, nè fortè sit in aliquo vestrûm cor malū incredulitatis discedēdi à Deo viuo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donèc hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obduratus igitur viuit, siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum: siue qui sic misericordiam Dei sperat, vt vsq; in finem vitæ præsentis in suorum criminum peruersitate permaneat. Proindè diligentes misericordiam Dei, metuentesq; iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis: scientes quia illa omnium hominum debita sit exactura æquitas iustissimi iudicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit absoluitque conuersos, ità iustitia repellet punietque obduratos. Ij sunt qui peccantes in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum.

Ezech.33. — *Sub spe misericordię diuinæ non est in peccatis permanendum.* — *Eccli 5.* — *Psal.94.* — *Hebr.3.* — *Obduratus quis viuat.* — *Diligēda misericordia, & metuenda iustitia.* — *Matth.12.*

5. BERNARDVS sermone trigesimooctauo ex paruis sermonibus: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt: Quid dissimulant homines in vita sua agere pœnitentiam, & extrema de confessione præsumunt? Quomodò sub vnius horæ articulo reuocari posse æstimant omnia animæ membra, cuius concupiscentię & desideria per totum mundum sparsa sunt, & vbiquè terrarum, velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium saluem aliquos: potens sum enim in momento omnia reuocare: sed non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, id est, qui in sanguine perseuerāt, donèc multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis antequàm deserant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si benè memini, in toto canone scripturarum vnum inuenies latronem sic saluatum. Noli ergò huic tam periculosæ expectationi credere temetipsum. Et quidem spiritus non modò vbi vult, sed quando vult, spirat: nec ei difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tempore alij consequuntur: sed vndè scis quòd tunc tibi ità subuenire velit, quem tu interìm sic repellis? Benignus quidem est Spiritus sapientiæ, sed non liberabit maledictum à labijs suis. Audi quis ille sit: Maledictus qui peccat in spe.

Psal.15. — *Quā periculosa dilatio conuersionis.* — *Ibidem.* — *Nota.* — *Ioan.3.* — *Sapient.1.*

1. B. AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite decimoquarto: Quare iā illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, nè mala securitate salutem suam perdant, si ad eam obtinēdam sufficere solam fidem putauerint: benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum non intellectis quibusdam subobscuris sententijs Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Lex subintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Quod ideò verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscētiarum recta fide impetrantes, pluribus grauioribúsque delictis etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu compel-

Cōtra eos qui ex sola fide sibi salutē pollicentur. — *Rom.5.*

pellente confugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram: vt diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias iuberentur, secundùm id quod prædictum fuerat in psalmo, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt. Cùm ergò dicit Apostolus, arbitrari se, iustificari hominem per fidem sine operibus legis: non hoc agit, vt præcepta ac professa fide opera iustitiæ contemnantur, sed vt sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Vndè in præsenti opere non opùs est latiùs disputare, præsertim quia modò de hac quæstione prolixum librum edidi, qui inscribitur, De litera & spiritu. Quoniam ergò hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruãt fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam salubrem planéque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vndè illam fidem quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ità nihil prodesse asseuerat, vt dicat, Si habeam omnem fidem, ità vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur. plenitudo enim legis, charitas. Vndè euidenter in secunda epistola Petrus, cùm ad vitæ & morum sanctitatem hortaretur, mundúmque istum transiturum prænunciaret, cælos verò nouos & terram nouam expectari quæ iustis inhabitanda tradetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierent, sciens de Apostoli Pauli quibusdam subobscuris sententijs nonnullos iniquos accepisse occasionem, vt tanquàm securi de salute, quæ in fide est, benè viuere non curarent, commemorauit quædam ad intelligendum difficilima esse in Epistola eius, quæ homines peruerterent, sicut & alias scripturas, ad proprium suum interitum: cùm tamen & ille Apostolus de salute æterna, quæ nisi benè viuentibus non daretur, eadem sentiret quæ cæteri Apostoli. Iacobus autem vehementer infestus est eis qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiã dæmonibus comparet, dicens: Tu credis quoniam vnus est Deus: benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Quid veriùs, breuiùs, vehementiùs dici potuit, cùm & in Euangelio legamus hoc dixisse dæmonia, cùm Christum filium Dei confiterentur, & ab illo corriperentur, quod in Petri confessione laudatum est? Quid proderit, ait Iacobus, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Dicit etiam, quia fides sine operibus mortua est. Quousquè igitur falluntur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur?

Psal. 120. *Rom. 5.* *Psal. 15.* *Rom. 3.* *Quomodò iustificamur per fidẽ sine operibus legis.* *Epistolæ catholicæ cõtra hæresim de sola fide, scriptæ sunt.* *De quali fide agat Paulus.* *Galat. 5.* *1. Cor. 13.* *Rom. 13.* *2. Pet. 3.* *Iaco. 2.* *Marci 1.* *Matth. 16.* *Iaco. 2.*

2. ET capite vigesimosecundo: Nequaquàm ergò mens incauta fallatur, vt se existimet Deum cognouisse, si eum fide mortua, hoc est, sine bonis operibus, confiteatur more dæmonum: & ideò se iam non dubitet ad vitam æternam esse venturam, quia Dominus dicit, Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnũ verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Venire quippe debet etiam illud in mẽtem, quod scriptum est, In hoc cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus. Qui dicit, quia cognouit eum, & mandata eius non seruat, mendax est, & in hoc veritas non est. Et nè quisquam existimet mandata eius ad solam fidẽ pertinere: quanquàm dicere hoc nullus est ausus, pręsertim quia mandata dixit, quæ nè multitudine cogitationes parerẽt, in illis duobus tota lex pendet & Prophetæ; licèt rectè dici posset ad solam fidem pertinere Dei mandata, si non mortua, sed viua illa intelligatur fides, quæ per dilectionem operatur: tamẽ posteà Ioannes ipse aperuit quid diceret, cùm ait, Hoc est mandatum eius, vt credamus nomini filij eius IESV Christi, & diligamus inuicèm. Hoc itaque prodest in Deum rectà fide credere, Deum colere, Deum nôsse, vt & benè viuendi ab illo nobis sit auxilium, & si peccauerimus, ab illo indulgentiam mereamur: non in factis quæ odit securi perseuerantes, sed ab eis recedentes, eiq; dicentes, Ego dixi, Domine miserere meî, sana animam meam, quoniam peccaui tibi: quod nõ habent cui dicant, qui non in eum credunt: & frustrà dicunt, qui cùm tam longè ab illo sint, à gratia mediatoris alieni sunt. Hinc illa verba sunt in libro Sapientiæ, quę nescio quomodo intelligit perniciosa securitas, Et si peccauerimus, tui sumus: quoniam scilicet bonum & magnum Deum habemus, qui velit atq; possit pœnitentium peccata sanare, non qui minimè audeat permanentes in malignitate disperdere. Deniquè cùm dixisset, Tui sumus: addidit, scientes potentiam tuam: vtiquè potẽtiam cui se subtrahere nequeat, aut occultare peccator. Ideoq; secutus adiunxit, Non peccauimus autem, sciẽtes quoniam tui sumus deputati. Quis enim dignè cogitans habitationem apud Deum in qua omnes prædestinatione sunt deputati, qui secundùm propositum vocati sunt, non enitetur ità viuere vt tali habitationi congruat? Quod ergò & Ioannes dicit, Hæc scripsi vobis, vt non peccetis: & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christũ iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris: nõ id ait, vt cum securitate peccemus, sed vt recedẽtes à peccato, si quod admissum est, propter illum aduocatum, quem non habent infideles, minimè de indulgentia desperemus.

Ioan. 17. *1. Ioan. 2.* *Matth. 22.* *Galat. 5.* *Fides viua saluat.* *1. Ioan. 3.* *Psal. 40.* *Cõtra perniciosam securitatem. Sapien. 15.* *1. Ioan. 2.*

3. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam etiam ij qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorum flagitiorumq; diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus: vbi secundùm scripturas sanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus dicens: In Christo enim Iesu neque circuncisio quicquam valet, neque præputium, sed fides quæ benè per dilectionem operatur. Si aũt malè & non benè operatur, proculdubiò secundùm Apostolum Iacobũ mortua est in semetipsa. Qui rursùs ait, Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum quod ait beatus Paulus Apostolus, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus dixit. Nolite, inquit, errare: neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque malèdici, neq; ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebũt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamẽ propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

Cõtra eos qui per purgatorium ignẽ saluandos putãt Christianos malos. *Sola fides saluat, quæ per charitatem operatur.* *Galat. 5.* *Iaco. 2.* *1. Cor. 3.* *1. Cor. 6.*

4. ET in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, heresi quinquagesimaquarta: Aëtiani ab Aëtio sunt vocati, ijdemq; Eunomiani ab Eunomio Aëtij discipulo, quo

quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in Dialectica præualens, acutiùs & celebriùs defendit hanc hæresim, dissimilẽ per omnia Patri asserens Filium, & Filio Spiritũ sanctũ. Fertur etiã vsqueadeò fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quòd nihil cuiq; obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huius quæ ab illo docebatur fidei particeps esset.

Eunomiana hæresis de sola fide.

5. HIERONYMVS in caput quartum Oseæ: De hæreticis facilis intelligentia est, quòd quãto plures fuerint, tanto magis delinquant Deo, & glorientur in populis: & ideircò decipiant infelices, vt peccata populi comedant, & per dulces sermones deuorent domus viduarum. Cùm enim viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus nisi fidei veritatem: quam si custodieritis, non curat quid agatis. Hæc enim dicentes, in iniquitatibus eorũ subleuant animas eorum: vt non solùm non agant pœnitentiam, nec humilientur, sed gaudeant in sceleribus suis, & erecta ceruice gradiantur. Vndè & populus & sacerdos, & hi qui docti sunt, & hi qui docuerunt, pari iudicio constringentur.

Hæreticorũ vox est, Deũ nihil nisi fidem requirere.

6. IOELIS primo: Cõputruerunt iumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ, quoniam confusum est triticum.

7. SECVNDAE Petri secundo: Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur, libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

8. ECCLESIASTIS octauo: Sunt impij, qui ità securi sunt, quasi iustorum facta habeant.

Contra certitudinem Iustificationis.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite nono: Quanuìs autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquàm fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse, dicendum est: cùm apud hæreticos & schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fidutia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminémque à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò credat se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, quasi qui hoc nõ credit, de Dei promissis, déque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, déque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum, suámque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest, cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui nõ potest subesse falsum, se gratiã Dei esse consecutũ.

De propria infirmitate & indispositione formidandum.

10. IN eadem sessione canone duodecimo: Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse, quàm fiduciam diuinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum: vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur, anathema sit.

11. ET canone decimotertio: Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò, & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis, peccata sibi esse remissa, anathema sit.

12. ITEM canone decimoquarto: Si quis dixerit, hominem à peccatis absolui ac iustificari ex eo, quòd se absolui ac iustificari certò credat: aut neminem verè esse iustificatum, nisi qui credat se esse iustificatum: & hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici, anathema sit.

13. HIERONYMVS in caput quartum Danielis super ea verba, Forsan ignoscet Deus delictis tuis &c. Cùm beatus Daniel præscius futurorum de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen sciendum quòd si Nabuchodonosor bona opera facienti venia repromittitur: multo magis alijs promittitur, qui leuiora peccata commiserunt.

Dan. 4.

Temerè quidam promittunt peccatoribus indulgentiam.

14. LVCAE tertio: Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ, Et nè cœperitis dicere, Patrẽ habemus Abraham, Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

15. ET decimotertio capite: Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

16. MATTHAEI tertio: Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ &c. Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

17. ACTORVM vigesimosexto: Sed his qui sunt Damasci primùm, & Hierosolymis, & in omnẽ regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna opera pœnitentiæ facientes.

18. ECCLESIASTICI secundo: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

19. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius, &c.

20. ECCLESIASTIS octauo: Etenim quia nõ profertur citò contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum qui verentur faciem eius. Non sit bonũ impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra transeant, qui non timent faciem Domini.

21. ECCLESIASTICI decimoquinto: Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi. Non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

22. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem: Intendant qui amant in Domino mansuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis est, time quòd rectus est. Tanquàm mansuetus dixit, Tacui: sed tanquàm iustus, Nunquid semper tacebo? Misericors & miserator Dominus. Ità planè. Adhuc adde, longanimis: adhuc adde, & misericors: sed time quod est in nouissimo, & verax. quos enim modò sustinet peccantes, iudicaturus est contemnentes. An diuitias longanimitatis & mansuetudinis eius contemnis? Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera sua. Mansuetus Dominus, longanimis Dominus, misericors Dominus: sed & iustus Dominus, & verax Dominus, largitur tibi spatium correctionis, sed tu plùs amas dilationem quàm emendationem. Malus fuisti heri, hodiè bonus esto: & hodiernum diem in malitia peregisti, vel cras mutare. semper expectas, & de misericordia Dei tibi plurimùm polliceris, quasi ille qui tibi per patientiam promisit indulgentiam, promiserit tibi etiam prolixiorem vitam. Vndè scis quid pariat crastinus dies? Rectè dicis in corde tuo, Quando me correxero, Deus mihi omnia peccata mea dimittet. Negare non possumus, quòd correctis

Deus mãsuetus est: sed tamen etiam iustus est.

Psal. 24.

Esaiæ 24.

Psal. 102.

Rom. 2.

Psal. 102.

Deus promisit pœnitẽtibus indulgẽtiam, sed non prolixiorem vitam.

Prouerb. 24.

atque conuersis indulgentiam Deus promisit: nam in quo Propheta mihi legis, quia promisit correcto indulgentiam, non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Ex vtroque igitur homines periclitantur, & sperando, & desperando: cōtrarijs rebus, contrarijs affectionibus. Sperando qui decipitur? Qui dicit, Bonus est Deus, misericors est Deus, faciā quod mihi placet, quod libet, laxem habenas cupiditatibus meis, impleā desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, māsuetus est Deus: spe isti periclitātur. Desperatione autem, qui cùm inciderint in grauia peccata, putantes sibi non posse iam ignosci pœnitentibus, & statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicūt apud semetipsos, iam damnādi sumus, quare non quod volumus, facimus, animo gladiatorum, ferro destinatorum? Ideò molesti sunt desperati. Iam enim quod timeant non habent, & vehementer timendi sunt. Istos desperatio necat, spes illos. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est nè te occidat spes, & cùm multùm speras de misericordia, incidas in iudicium. Metuēdum est rursùs nè te occidat desperatio, & cùm putas iam tibi non ignosci quæ grauia commisisti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem sapientiam, quæ dicit, Et ego vestræ perditioni superridebo. Quid ergò agit Dominus cum periclitātibus vtroque morbo? Illis qui spe periclitātur, hoc dicit, Nè tardes cōuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tēpore vindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuersus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergò qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum, quando veniat vltimus dies nescis.

Sperādo quidam decipiuntur.

Desperatione decipiuntur alij.

Prouer. 1.

Eccli 5.

Ezech. 18.

Nota.

23. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite decimo: Illud quale est in quo sibi blandiuntur, qui sua se vanitate seducunt, perseuerātes in malitia atque luxurijs suis, cùm audiant Apostolum dicentem: Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt? Audent sibi prēter regnum Dei salutem quam desiderant, polliceri, atque ità inter se loquuntur, dum recusant agere pœnitentiam pro peccatis suis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, sufficit mihi saluum esse. In quo primùm eos fallit, quia eorum nec salus vlla est, quorum iniquitas perseuerat. Quod enim ait Dominus, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescit charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, salutem vtiquè promisit perseuerantibus in charitate, non in iniquitate. Et nonnullis interiectis: Quapropter prēsumere qui audeat de nomine Christiano, & nō cum omni obedientia & timore audiat Apostolum dicentem, Hoc enim scitote, cognoscentes quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorū seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: Propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite itaque fieri participes eorum. Latiùs autem ad Corinthios hæc dicit, Nolite errare: neque fornicatores, neq; idolis seruientes &c. regnum Dei possidebunt. Sed videte quemadmodùm timorem & desperationem salutis abstulerit eis, qui hæc in vita veteri commiserunt. Et hæc quidem, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & spiritu Dei nostri. Quisquis ergò post baptismum aliquorum pristinorum malorum opere obligatus tenetur, vsqueadeò sibi inimicus est, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus est, cùm ità peccat & viuit. Nam vtiquè quòd ità perseuerans peccat, thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo, & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri: nec veridicum illud Dominicæ vocis tonitruum contremiscit, Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum, &c. Quid ad Galatas idem Apostolus, Nónne talia enumerans, eodem fine concludit? Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes, immunditiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.

Galat. 5.

Illorū salus nulla est quorum iniqtas perseuerat.

Matth. 24. Matth. 10. & 24.

Non est satis esse Christianum.

Ephe. 5.

1. Cor. 6.

Rom. 2.

Confugiendum est Christiano peccatori ad claues Ecclesiæ. Matth. 16.

Matth. 7.

Galat. 5.

24. ISIDORVS de summo bono libro secundo, capite decimotertio: Quanuìs quisque sit peccator & impius, si ad pœnitentiam conuertatur, consequi posse veniam creditur. Nullus enim de bonitate Dei dubitat, sed sola accipientium prauitas conferri sibi indulgentiam abnegat. In hac vita tantùm pœnitentiæ patet libertas, post mortem verò nullam correctionis esse licentiam. Vndè & Dominus dicit, Me oportet operari opera eius qui me misit donèc dies est. Veniet autem nox quando nemo potest operari. Hinc & Propheta, Date, inquit, Domino Deo nostro gloriam antequàm contenebrescat, id est, antequàm mors æterna prætieniat. In hac vita dum estis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operantibus Dei miseritordia subuenit. In futuro autem iam non operamur, sed rationem nostrorum operum ponimus. Per id deteriorantur plerunquè iniqui, quòd per patientiam Dei spatium accipiunt emendandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiam, sed ad peccandi vsurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus sibi ad pœnitentiam indultum, ad libertatem praui operis vertit. Festinare debet ad Deum pœnitendo vnusquisque dum potest, nè si dum potest noluerit, cùm tardè voluerit, omninò non possit. Proindè Propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Et vbi inueniri potest, nisi in hac vita, in qua etiam propè est omnibus inuocantibus se? Nam tunc iam longè erit quandò dixerit, Ite in ignem æternum. Modò autem non videtur, & propè est: tunc videbitur, & propè non erit: quia & videri poterit, & non poterit inueniri. Si quando quisque peccare potest, pœnitet, vitámque suam viuens ab omni crimine corrigit, non dubiūm quòd moriens ad æternam transeat requiem. Qui autem prauè viuendo pœnitētiam in mortis agit periculo, sicut eius damnatio incerta est, sic remissio dubia. Qui ergò cupit certus esse in morte de indulgentia, sanus pœniteat, sanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus securitatem citò pollicentur, quibus benè per Prophetam dicitur, Curabāt contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti promittit securitatem. Vndè & sequitur, Confusi sunt quia abominationem fecerunt, id est, confusi sunt non pœnitendo, sed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur: atque aliter qui de malo opere erubescens corrigitur. Ille enim, qui reprehensus est, confunditur: iste, quia se malum fecisse memoratur. Quanuìs per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, sine metu tamen homo esse non debet, quia pœnitentis satisfactio diuino tantùm pensatur iudicio, non humano. Proindè quia miseratio Dei occulta est, sine intermissione flere necessè est. Nequè enim vnquàm oportet pœnitentem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit: negligentia autem sæpè incautum

Peccator si ad pœnitentiam conuertatur, potest veniā consequi.

Ioan. 9.

Hieremi.

Contra procrastinantes conuersionē suam.

Esa. 55.

Psal. 144.

Matth. 25.

Pœnitētia ad mortē vsque dilata, quàm periculosa sit

Securitatem pœnitētibus promittētes.

Hier. 6.

Eccli 5.

Securitas de peccatis nunquàm habenda.

tum ad vitia transacta reducit. Dum per pœnitentiam expulsa fuerint ab homine vitia, si forte post hæc intercedẽte securitate quælibet culpa subrepserit, confestim delectationes pristinæ vitiorum mentem auidiùs irrepunt: pulsantesq; hominem in consuetis operibus grauiùs pertrahũt: ità vt sint nouissima hominis illius peiora prioribus.

25. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem non habeam: factus sum velut æs sonãs, aut cymbalum tinniẽs. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. & si distribuero &c.

26. AD Philippenses secundo: Itaq; charissimi mei (sicut semper obedîstis) non vt in præsentia mei tantũ, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

27. PSALMO secũdo: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.

28. PROVERBIORVM vigesimooctauo: Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

29. AD Romanos vndecimo: Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim &c.

30. PRIORIS ad Corinthios quarto: Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum.

31. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat nè cadat.

32. IACOBI secũdo: Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autẽ frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si nõ habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus? Benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eijciẽns? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ità & fides sine operibus mortua est.

33. AD Galatas quinto: Nam in Christo Iesu neq; circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

1.C. ECCLESIASTICI quinto: Nè dixeris, Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propiciato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & nè differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

2. ECCLESIASTIS nono: Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eò quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti: sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ità & ille qui verum deierat. Hoc est pessimũ inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt: vndè & corda filiorum hominum implentur malitia & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducentur.

3. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ contra Cælestium, responsione decimanona: Nos autem huic respondentes, dicimus ideò secutum esse, Quis gloriabitur castum se habere cor: quoniam præcessit, Cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet nè aliquid in illo quod ipse non videt, inueniatur esse culpandũ, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictũ est: Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castũ se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti qui volunt in sua iustitia, nõ in ipsius iudicis misericordia gloriari.

Prouer. 20.

Homo quantumuìs iustus timere debet

Psal. 18.

4. ET libro de correptiõe & gratia, capite decimotertio: Quis enim ex multitudine fidelium quandiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat, quia id occultari opùs est in hoc loco. vbi sic cauenda est elatio, vt etiam per satanæ angelum, nè extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si manseritis in me: dicente illo, qui illos vtiquè sciebat esse mansuros. Et per Prophetam, Si voluẽritis & audieritis me: cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur propter huius vtilitatem secreti, nè fortè quis extollatur, sed omnes etiam qui benè currunt, timeant, dum occultum est quò perueniant.

Contra eos qui præsumunt se esse prædestinatos.

2.Cor. 12.

Ioan. 15.

Esa. 1.

Prædestinatio quòd sit incerta, vtile est.

5. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimaprima: Qui egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit à ligamento quo erat obstrictus, & à Christi corpore separatus, & benè post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiã viuere debuit, post reconciliationem quandocunquè defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur. Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ, voluẽrit accipere pœnitentiam & accipit, & mox reconciliabitur, & hinc vadit, fateor vobis non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quia benè hinc exit. Non præsumo, non vos fallo, non præsumo: Fidelis benè viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus cùm sanus est, & posteà benè viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vndè securus sum dico, & do securitatem: vndè non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Sed dicat aliquis: bone sacerdos, tu nescire* & nullam securitatem nobis dare posse dicis, si ille saluatur & Christũ adire meretur, cui morienti pœnitentia datur, qui dum vixit, dum sanus fuit, impœnitens fuit: Instrue ergò nos, rogo, quomodò benè viuere post pœnitentiam debeamus. Dico, abstinete vos ab ebrietate, à concupiscentia, à furto, & multiloquio, ab immoderato risu, à verbo ocioso, vndè reddituri sunt homines rationem in die iudicij. Eccè quàm leuia dixi. Omnia tamen grauia & pestifera. Et aliud dico, Non solùm post pœnitentiam ab istis vitijs se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Eccè quarè dixi, quia & ante pœnitentiam benè viuendum est, & post pœnitentiam meliùs. Quod dico, attendite. Debeo illud planiùs exponere, nè me aliquis malè intellexisse intelligat. Nunquìd dico, damnabitur? Nõ dico. Sed dico etiam, liberabitur? Nõ. Et quid dicis mihi? Nescio. Nõ præsumo, nõ promitto, nescio. Vis te de dubio liberare? vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiam dum sanus

Periculosa pœnitentia, quæ ad mortem vsq; differtur.

* te, &

Matth. 12.

Deo & Sacerdoti peccata confiteri.

sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies: curre vt reconcilieris, si sic agis, securus es. Quare securus es? Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam ipsam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vndè scis, inquis, nè fortè Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vndè? Nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerē. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergò tene certū, dimitte incertum.

Currendum vt reconciliemur.

6. ITEM sermone tertio dè Innocentibus, qui est sermo decimus de Sanctis: Si diem mortis suæ cogitare iugiter vellent, animū suum ab omni cupiditate vel malitia cohiberent. Sed quod modò nolūt salubriter cogitare, necessè habent posteà sine vllo remedio sustinere. Veniet enim illis dies nouissima, veniet dies iudicij, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab ęterna morte poterunt redimere: quia percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Moriens obliuiscitur sui, qui in vita oblitus est Dei.

7. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo super ea verba capitis vicesimiquarti, Et vsque ad inferos peccatum illius. Peccatum vsque ad inferos ducitur, quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannē dicitur: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Peccatum nanque ad mortem, est peccatū vsque ad mortem: quia scilicet peccatū quod hìc non corrigitur, eius venia frustrà postulatur. De quo adhuc subditur: Obliuiscatur eius misericordia. Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, posteà inuenire non valet misericordem. Quæ nimirùm sententia non solùm ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deserit: sed etiam qui in fide recta positus, carnaliter viuit, quia vltio æternæ animaduersionis nō euaditur, vtrū in fide, an in opere peccetur. Nam etsi dānationis dispar est qualitas, culpæ tamē quæ nequaquàm per pœnitentiam tergitur, nulla absolutionis suppetit facultas.

1. Ioan. 5.

Peccatum ad mortem.

Iob 24.

Dei misericordia obliuiscitur eius, qui iustitiam Dei obliuiscitur.

8. PSALMO centesimo: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

9. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone quinquagesimosecundo: Tria sunt oscula: primū, pedum: secūdum, manuum: tertium, oris. Cùm primò conuertimur, pedes Domini osculamur. Duo autem sunt pedes Domini: misericordia, & veritas. Hūc vtrunque pedem Deus conuertentium cordibus imprimit, & vtrunq; pedem peccator quisque, si verè cōuertitur, amplectitur. Si enim solam misericordiam sine veritate reciperet, per præsumptionem caderet. Rursùs si veritatem sine misericordia reciperet, nihilominùs per desperationem periret. Sed vt fiat saluus, ad vtrunque pedem humiliter prouoluitur, vt per veritatem peccata damnet, & per misericordiam veniam speret.

Vtrunque pedem Domini, misericordiam & veritatem scilicet, osculari debemus.

10. ITEM sermone sexto in Cantica: Felix mens, cui semel Dominus Iesus vtrunque infixerit pedem. A duobus signis cognoscite eam quæ huiusmodi est, quæ secum necessè est referat diuinis impressa vestigijs. Ipsa sunt timor & spes: ille iudicij, ista misericordiæ repræsentās imaginem. Meritò beneplacitum est Deo super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius: cùm sapientiæ timor initium sit, spes profectus. Nam consummationem sibi charitas vendicat. Quæ cùm ità sint, non paruus fructus est in primo hoc osculo quod ad pedes accipitur: tātùm curato, vt neutro frauderis illorum. Porrò enim si iam dolore peccati & iudicij timore compungeris, veritatis iudicijq; vestigio labia impressisti. Quòd si timorē, doloremq; diuinæ intuitu bonitatis, & spe consequēdæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiæ pedem amplecti te nōueris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit, quia & recordatio solius iudicij in barathrū desperationis præcipitat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatē. Datū est & mihi misero nonnunquàm sedere secus pedes Domini Iesu: & modò hunc, modò illum tota deuotione amplecti, inquantùm me sua benignitas dignabatur admittere. At si quando miserationis oblitus stimulāte conscientia, iudicio paulò diutiùs inhærerem: mox metu incredibili ac miserabili cōfusione deiectus, & tenebroso circunfusus horrore, hoc solum palpitans de profundis clamabam: Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Quòd si eo relicto pedem misericordię plùs tenere cōtingeret, tāta econtrariò incuria & negligentia dissoluebar, vt confestìm & oratio tepidior, & actio pigrior, & risus promptior, & sermo incautior, & omnis deniquè vtriusq; hominis status inconstantior appareret. Proindè magistra instructus experientia, non iudicium iam solum aut solam misericordiam, sed misericordiam pariter & iudicium cantabo tibi Domine. In æternum nō obliuiscar iustificationes istas. Cantabiles mihi erūt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quousq; misericordia superexaltata iudicio, miseria conticescat, ac sola cantet tibi decætero gloria mea, & nō compūgar.

Timor iudicij cum spe misericordiæ iungendus.

Psal. 146.

Prou. 1.

Psal. 89.

Psal. 100. & 118.

Iacob. 2. Psal. 29.

11. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite vltimo: Quomodò re vera auget peccata qui desperauerit, sic potest augere peccata & qui veniam sperauerit, vt dicat sibi, Faciā quod volo: Deus bonus est: quando me conuertero, ignoscet mihi. Ità planè dic tibi: Quando me cōuertero, ignoscet mihi, si crastinus dies certus est tibi. Nónne ad hoc te admonet scriptura, dicens: Nè tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem. subitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te? Eccè ad vtrunque vigilauit pro nobis prouidentia Dei: nè desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursùs, nè sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

Eccli. 5.

Cōtra desperationem institutus pœnitentiæ portus: contra præsumptionem, incerta mortis hora.

12. PSALMO nonagesimooctauo: Honor regis iudicium diligit. Tu parasti directiones: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

IIII

Quomodò peccatur in Spiritum sanctum Desperatione?

August. serm. 58. de tempore, & homil. 21. ex 50. Gregor. lib. 8. Moral. cap. 14. Isidor. lib. 2 de summo bono, cap. 14. Chrysost. hom. 2. in psal. 50. Bernar. ser. 5. de natali Domini.

A. Cùm præsumptioni, de qua dictum est, contrarium prorsùs vitium accesserit, vt omnem spem abijciat homo vel impetrandæ apud Deum veniæ, vel salutis æternæ consequendæ.

B. Hoc modo peccauit desperādo Cain, vt sua ipse voce testatur, cùm inquit: [a] *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.* Peccauit & [b] Iudas Christi proditor, cùm salutis desperatione commotus.

a Genes. 4. b Bernard. serm. 11. in Cantica.
b Matth. 27. a Actor. 1. c Ephes. 4. d 3. Reg. 2. f

tus, vitam laqueo sibi infelix abrupit. Atqui [e] nulla nimis est sera homini pœnitentia, vti [d] Latronis exemplo demonstratur, qui in cruce extremisque vitæ spatijs Christi ingentem gratiam & cælestem gloriã est consecutus.

e Ezec.18.e f g 33.c d 1.Ioan.1.c d 2.a Hiere.3.a Esa.1.e Psal.144.b Eccli 17.d
d Luc.23.f Aug.lib.1.retrac.ca.19. Item de correp. & gra.ca.15.& ser.181.de temp.ca.16. Leo epist 91.ad Theod. Concilium Trident. sess.14.cap.7.

TESTIMONIA.

De indulgentia diuina nemo diffidat.

1. A. AVGVSTINVS sermone quinquagesimooctauo de tempore: Non qui peccauerit, sed qui in peccatis perseuerauerit, odibilis & abominabilis Deo erit. Nam vt de indulgentia diuina nemo diffidat, Dominus per Prophetam velut pater pijssimus consolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die cõuersus fuerit ab impietate sua. Sed ista tam magna misericordia tunc nobis prodest, si non tardamus conuerti ad Dominum, nec crimina criminibus superaddimus. Denique etiam in ipsis vulneribus vel fracturis corporum, infirmitates cognoscere possumus animarum. Si enim alicui pes frangatur aut manus, cum labore solet ad pristinum officium reuocari. Si verò secundò & tertiò, & adhuc frequentiùs in eodem loco membra ipsa frangantur, potest intelligere charitas vestra, cum quantis doloribus vulnera ipsa curanda sunt: & tamen post longas & multas tribulationes vix erit antequàm ad pristinum statum membra ipsa valeant reuocari. Similis ratio in animarum fracturis seu vulneribus esse credenda est. Si semel aliquis vel secundò peccauerit, & sine aliqua dissimulatione ad pœnitentiæ medicamenta confugerit, pristinam incolumitatem sine aliqua mora, & forsitan sine aliqua fœditate recipiet. Si verò peccatis peccata cœperint addi, & animarũ vulnera magis tegendo vel defendendo putrescere, quàm confitendo & pœnitendo curari: timendum est nè in illo impleatur illud quod Apostolus dixit, An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed forte cogitat aliquis tam grauia se admisisse peccata, vt iam Dei misericordiã promereri non possit. Absit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo, quicunque illam peccatorũ multitudinem attendis, cur & omnipotẽtiam cælestis medici non attendis? Cùm enim Deus velit misereri quia bonus est, & possit quia omnipotens est, ipse cõtra se diuinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum sibi misereri, aut non velle, aut non posse credit: eumq; aut bonum aut omnipotentem esse diffidit. Nemo ergò nec post centum peccata, nec post mille crimina de misericordia diuina desperet. Sic tamen non desperet, vt sine vlla mora Deum sibi repropitiari festinet, nè fortè, si consuetudinem peccandi fecerit, etiam si velit, de diaboli laqueis liberari non possit.

Ezec.33.& 18.

Periculũ eorum qui sæpius relabuntur.

Rom.2.

Desperandũ nõ est de Dei misericordia nunquam peccatori quantumuis grauissimo.

Non est desperandum.

2. ET homilia vigesimaprima ex quinquaginta: Si aliquis iam lapsus hæc audit, & nimio sceleris pondere pressus desperare iam cœpit: attendat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici potestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergò dicat, Ego si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum. Deus malis talibus non ignoscit, cur nõ addo peccata peccatis? Fruar seculo in voluptate lasciua, in cupiditate nefaria: iam perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Deus enim noster sicut cautos fecit qui non ciderunt, sic desperatos esse non vult qui ciderunt.

Desperatio inferno comparatur. Psal.6. Prouer.18.

3. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimoquarto: Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: In inferno autem quis confitebitur tibi? Vndè rursùm scriptum est: Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quisquis autem impietati succumbit, vitam profectò iustitiæ moriendo derelinquit. Qui verò etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quàm post mortem in inferni supplicio sepelitur? Benè ergò dicitur: Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet. Quia plerunquè cum perpetratione nequitiæ, etiam desperatio sociatur, & via iam reuersionis abscinditur. Rectè autem corda desperantium nubibus comparantur, quia & caligine erroris obscura sunt, & peccatorum multiplicitate condensa: sed consumpta pertrãseunt, quia claritate extremi iudicij irradiata, dissipantur.

Iob 7.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimoquarto: Non per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur, receditur've à Deo. Neque enim gressu pedum, sed gressu operum vel morum elongamus vel propinquamus ad Deum. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: contemnere pœnitentiam & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergò peccare, ad mortem pertinet: desperare verò, in infernum descendere. Vndè & scriptura ait: Impius dum in profundum malorum venerit, contemnit. Sæpè diabolus eos quos conuerti ad pœnitentiam adspicit, immanitate scelerum percussos ad desperationem deducit: vt subtracta spe veniæ, trahat in diffidentiam, quos non potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed pœnitens præuidere debet callidas contra se hostis insidias, sicq; Dei iustitiam metuat, vt tamen quamuis in magnis sceleribus de misericordia eius confidat. Amplius lætatur Deus de anima desperata, & aliquando conuersa, quàm de ea quæ nũquàm extitit perdita: sicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, de cuius regressu magnum fit gaudium patris. Non aliter coram Deo & angelis copiosius est gaudium de eo quia periculo liberatur, quàm de eo qui nunquàm nouit peccati periculum. Quanto enim contristat res perdita, tanto magis si fuerit inuenta, lætificat: sicut in Euangelio, pastor ille exultat, qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniam, etiam si circa finem vitæ ad pœnitentiam conuertatur. Vnumquenque enim Deus de suo fine, non de vita præterita, iudicat. Hoc quippe & legis testimonio edocetur, quòd homo de suo extremo iustificatur, quando Deus pro asini primogenito ouem iussit offerri, hoc est, immunditiam vitæ prioris mutandam per innocentiam boni finis. Vndè & cauda iubetur offerri in hostiã, id est, vita extrema in pœnitentiam. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad Deum reuertũtur per pœnitentiam, & quæcunque mala gesserunt, quotidianis fletibus purgant, atque in bonis factis mala gesta commutãt, quibus iustè totũ quod deliquerant ignoscitur, quia ipsi quod malè gesserunt, pœnitendo cognoscunt. In vita hominis finis quærendus est: quoniam Deus nõ respicit quales anteà viximus, sed quales circa finem vitæ erimus.

Desperare est ad infernum descendere. Prouer.18.

Pœnitẽs Dei iustitiã metuere, & nihilominus de misericordiã eius confidere debet. Lucæ 15.

In fine vitæ cõuersus, desperare non debet.

Exod.34.

Leuit.7.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in psalmum quinquagesimum: O grandis misericordia Domini. Cùm omnis mundus conclusus in peccatis esset, venit creator vniuersitatis, & principia peccantium euacuauit, vt nullus postmodùm desperaret de sua salute. Si impius es, cogita publicanũ: si immundus es, attende meretricem: si homicida es, perspice latro-

Cõtra desperatione prodest meminisse exẽpla peccatorum qui in gratiã recepti sunt. Luc.18.7.23.

latronem: si iniquus es, cogita blasphemum. Considera
1.Tim.1. Paulum Apostolū prius persecutorem, posteà an-
Actor. 9. 1.Cor. 4. nunciatorem: prius peruasorem, posteà dispensatorem:
ante hoc zizania, post hoc frumētum: anteà lupum, posteà pastorem: anteà plumbum, postmodùm aurum: anteà piratam, posteà gubernatorem: anteà dispersorem ouium, posteà dispensatorem Ecclesiæ: primò euellentem vineam, posteà plantantem: prius dissipantem, & posteà ædificantem. Vidisti multimodam malitiam: sed perspice ineffabilem misericordiā. Vidisti superbiam seruuli: considera beneuolentiam Domini. Nolo mihi dicas, blasphemus sum: nolo dicas, persecutor sum, immundus sum. Habes omnium ostensiones, in quem volueris portum confugito. Vis
2.Reg.11. in nouo, vis in veteri? In veteri Dauid, in nouo Pau-
Actor.9. lus. Nolo excusationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuam prætēdas. Peccâsti, pœnitere. Milliès peccâsti, milliès pœnitere. Hæc assiduè infundo medicamenta, & timorem intercipio. Nóui enim multum
Diabolus desperationis author. conscientiæ cruciatum, scio quanta est desperatio. Stat diabolus gladiū acuens, & dicens in hæc verba: Omnē iuuentutem tuam confudisti: omnem vitam tuā perdidisti: Antè eras in theatro cum amicis, in circo cum sodalibus, in lupanari cum meretricibus: Deindè rapuisti, auaritiæ studuisti, periurâsti, blasphemâsti: quę iam tibi salutis spes est? Perîsti, perîsti: fruere ergò iam vel præsentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba sunt, ista inimici consi-
Cōtra desperationem institutio. lia: sed mea contraria sunt verba. Si lapsus es, poteris surgere: perîsti, sed poteris saluari: fornicatus es, sed poteris continere: mœchatus es, sed poteris liberari: ad spectacula proruebas, sed poteris reuocare pedem: cum malis hominibus versabaris, poteris recedere, & cum bonis esse. In vtranuis partem liberum habes arbitrium, tantùm vel parua incipiat esse conuersio, paululùm pœnitere. Fundāt oculi lachrymam, redi ad cōscientiam tuam, cōsidera temetipsum, propone ante oculos iudicij diem, & paradisi delicias, quæ præparātur sanctis. Occidisti, sed pœnitere: mœchatus es, sed confitere: cecidisti, sed resurge: vulne-
Etiam animā efflans nē desperet. ratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum spiras, etiam in ipso lecto positus, etiā, si dici potest, animam efflans, vt iam de hoc mundo exeas, de hac compede libereris. Pœnitere, non impeditur temporis angu-
Dei misericordia maior est quàm peccatum. stia misericordia Dei. Et paulò pòst: Quid enim est peccatum ad Domini misericordiam? Tela araneæ, quæ vento flante nusquàm comparet. Si Deus voluerit, nullus impediet. Hæc dico, non vt negligentiores vos faciam charissimi, sed vt ad fidem vos salutaris expectationis adducam. Nunquàm desperetis de vobis, sed de Dei misericordia confidite. Desperate potiùs de illo, qui de se desperauerit, qui reuocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit & despicit, & nō se cogitat esse moriturum.

6. BERNARDVS sermone quinto in Natali Do-
2.Cor.1. mini: Benè dicitur Deus pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper & parcere. Sed fortè quis dicat: Quomodò illi proprium est misereri, cui-
Psal 35. Psal. 24. Psal.100. us iudicia abyssus multa? Neque enim dicitur, Omnes viæ eius sola misericordia, sed misericordia & veritas. Non minùs iustus quàm misericors est, cui mi-
Rom.9. sericordia & iudicium decantatur. Verum id quidem:
Deo cur magis propriū misereri q̃ iudicare & condemnare. cui vult miseretur, & quem vult indurat: sed quòd miseretur, proprium illi est. ex se enim sumit materiam, & velut quoddam seminarium miserendi. Nam quòd iudicat & condemnat, nos eum quodammodò cogimus, vt longè aliter de corde ipsius miseratio quàm animaduersio procedere videatur. Ipsum au-
Ezech.18. di dicentem: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus, & non magìs vt cōuertatur & vi-
Non pater iudiciorum, sed misericordiarum Deus. uat? Rectè igitur non pater iudiciorum vel vltionum dicitur, sed pater misericordiarum: nō modò quòd pater videatur misereri potiùs quàm indignari, & quemadmodùm pater filiorum misereatur timentium se: sed eo magìs quòd miserendi causam & ori- 2.Cor.1.
ginem sumat ex proprio, iudicādi vel vlciscendi magìs ex nostro.

1.B. GENESIS quarto: Dixitq; Dominus ad Cain: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram: quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, nō dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixítque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Eccè eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occìdet me.

2. BERNARDVS sermone vndecimo super Gene.4.
Cantica: Hoc freno si infrenatus fuisset Cain, nequa- Maior est Dei
quàm desperando dixisset: Maior est iniquitas mea, pietas, quàm
quàm vt veniam merear. Absit, absit. Maior enim est quæuis iniquitas.
eius pietas, quàm quæuis iniquitas. Prouer.18.

3. MATTHAEI vigesimoseptimo: Tunc videns Iudas qui eum tradidit, q̄ damnatus esset: pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus Sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt, Quid ad nos? Tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit.

4. ACTORVM primo: Oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum qui comprǽhenderunt Iesum: qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera eius, & notum factum est omnibus habitātibus Ierusalem: ità vt appellaretur ager ille, lingua eorū, Haceldema, hoc est, ager sanguinis.

5. AD Ephesios quarto: Hoc igitur dico & testificor in Domino, vt iam non ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorū: qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitię, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Vos autem non ità didicistis Christum.

6. SECVNDI Regum secundo: Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: An ignoras quòd periculosa sit desperatio?

7. EZECHIELIS decimooctauo: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Cùm auerterit se impius ab impietate sua quā operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Cōuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

8. ET trigesimotertio capite: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Si dixero impio, Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, fecerítque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinámque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquam iniustum: vita viuet, & non morie-

moritur. Omnia peccata eius quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium & iustitiam fecit, vita viuet.

9. PRIMAE Ioânis primo: Sanguis IESV Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni initate.

10. ET capite secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustū: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

11. HIEREMIAE tertio: Vulgò dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterū: nunquid reuertetur ad eam vltrà: nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus.

12. ESAIAE primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

13. PSALMO centesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus: patiēs & multùm misericors. Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius.

14. ECCLESIASTICI decimoseptimo: Pœnitentibus dedit Deus viam iustitiæ, &c. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem, &c. Non demoreris in errore impiorum: ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confessio. Confiteberis viuens, viuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius. Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad se?

15. LVCAE vigesimotertio: Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, saluum fac temetipsum & nos. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es. Et nos quidem iustè, nam digna factis recipimus: Hic verò nihil mali gessit. Et dicebat ad IESVM: Domine, memento mei quando veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodiè mecum eris in Paradiso.

16. AVGVSTINVS libro primo Retractationum, capite decimonono: De quocunque pessimo in hac vita constituto, non est vtiquè desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

De nullo viuente desperandum.

17. ITEM in libro de correptione & gratia, capite decimoquinto: Corripiantur itaque à præpositis suis subditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diuersitate diuersis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa quæ damnatio nominatur, quam fecit episcopale iudicium, qua pœna in Ecclesia nulla maior est, potest, si Deus voluērit, in correptionem saluberrimam cedere atque proficere. Neque enim scimus quid cōtingat sequenti die: an ante finem vitæ huius de aliquo desperandum est, aut contradici Deo potest nè recipiat & det pœnitentiam, & accepto sacrificio spiritus contribulati cordísque contriti, à reatu quanuìs iustæ damnationis absoluat, damnatumq́ ipse non damnet?

Excommunicationis pœna.

Non desperandum ante finem vitæ de quoquam.

18. ET in sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite decimosexto: Nunquàm Deus spernit pœnitentiam, si ei syncerè & simpliciter offeratur: suscipit, libenter accipit, amplectitur, facit omnia quatenùs eum ad priorem statum reuocet: quódque est adhuc præstantius & eminentius, etiam si quis non potuerit explere omnē satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen & quamlibet breui gestam non respuit pœnitentiam, suscipit etiam ipsam, nec patitur quanuìs exiguæ conuersionis perire mercedem. Hoc enim mihi videtur indicare Esaias, vbi de populo Iudæorum quædam talia ait: Propter peccatum modicè contristaui te, & percussi te, & auerti faciem meam à te, & contristatus es, & ambulâsti tristis, & consolatus sum te. Hæc igitur habentes exempla pœnitentiæ, nō perseueremus in malis, nec desperemus reconciliationem, sed dicamus, Etiam nos redeamus ad patrem, & approximemus Deo. Nunquàm, crede mihi, auersabitur ad se conuersum. Ipse enim dicit, Deus appropians ego sum, & non Deus de longè. Et iterùm per eundem Prophetam, Peccata, inquit, separant inter me & vos. Si ergò peccata sunt quæ nos separant à Deo, auferamus medium istud obstaculū, & nihil est quod nos prohibeat coniungi Deo. Proptereà enim creauit nos Deus, & esse nos fecit qui nō eramus, vt æterna in nos conferat bona, & præstet regna cælorum. Non enim nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, ignîque perpetuo. Regnum cælorum propter nos, gehenna propter diabolum facta est. Et hæc ità esse, ex Euangelijs doceam. Ipse enim Dominus dicet his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Illis autem qui à sinistris eius erunt, dicet: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si ergò gehenna ignis propter diabolum, propter hominem autem regnum cælorum à constitutione mundi præparatū est: tantùm est, nè nosmetipsos ab ingressu bonorum, persistendo in malis pertinaciter, excludamus. Donèc enim sumus in hac vita, quantacunque nobis acciderint peccata, possibile est omnia ablui per pœnitentiā. Cùm autem abducti fuerimus ab hoc seculo, ibì iam etiam si pœnitebit nos: valdè enim nos pœnitebit, sed nulla erit vtilitas pœnitentiæ: & licèt sit stridor dentium, licèt vlulatus & fletus, licèt fundamus preces, & innumeris obsecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo subueniet, nec extremo quidē digito aquā quis infundet linguæ nostræ positæ in flammis: sed audiemus illud quod diues ille audiuit ab Abrahā, quia chaos magnum firmatum est inter nos & vos, & neq; hinc illuc transire quis potest, neq; indè huc.

Veram pœnitentiam semper suscipit Deus, quanuis breuem.

Esaiæ 54.

Esaiæ 59.

Creati sumus ad salutem, non ad pœnā æternam.

Matth. 25.

Donec viuimus, ablui peccata per pœnitentiā possunt.

Lucæ 16.

19. LEO Magnus epistola nonagesimaprima ad Theodorum Foroiuliensem: Multùm vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem, qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ Dei, nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibì: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Et iterùm: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque Dei donis non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas gemitúsque negligere, cùm ipsam pœnitētiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Nè fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem.

Ijs qui in periculo mortis constituti resipiscunt, non est denegāda recōciliatio.

Vera cōuersio nullas moras patitur.

Ezech. 33.

Esaiæ 43.

Psal. 129.

2. Tim. 2.

20. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite septimo: Hanc delictorum reseruationem, consonum est diuinæ authoritati, nō tantùm in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere. Veruntamen piè admodùm, nè hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atque

Quiuis sacerdos quelibet pœnitentem potest absoluere in articulo mortis, à quibusuis peccatis & censuris.

ideò omnes Sacerdotes quoslibet pœnitêtes à quibusuis peccatis & censuris absoluere possunt: extra quem articulum sacerdotes cùm nihil possint in casibus reseruatis, id vnum pœnitentibus persuadere nitantur, vt ad superiores & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

V

Quando veritatem impugnans peccat in Spiritum sanctum?

Leo epist. 10. ad Flauianum ca. 1. August. de Gen. ad lit. lib 7. cap. 9. & tract. 18. in Euange. Ioan. Item de vtilitate cred. cap. 1. Et lib. 18. de ciuit. Dei ca. 51. & lib. 21. cap. 25.

A. Quum de fidei & religionis negocio veritas non ex ignorantia, sed malitia studiosè oppugnatur, vt hinc veritatis Catholicæ lædatur syncecritas.

a Matth. 12. b: 5. a 21. d 22. b Ioan 7 g 2. b
b Acto. 4. d 5. d
c Psal. 1. a
d 2. Pet. 2. a
e Tit. 3. c
f 2. Tim. 3. b
g 1. Tim. 4. a
h Tit. 3. c
i Acto. 13. b

B. Huic peccato Pharisæi [a] obnoxij erant, quibus vel præcipuè videmus curæ fuisse, tam malignè, quàm falsò, blasphemare Christum, insectari doctrinam Euangelij, testimonium [b] Apostolorum supprimere, idque contra suam ipsorum conscientiam. His non sunt absimiles, qui à Propheta dicuntur sedentes [c] in cathedra pestilentiæ: à Petro [d] autem, magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis: à Paulo [e] demùm vocantur Hæretici, homines [f] corrupti mente, reprobi circa fidem, [g] attendentes spiritibus erroris, subuersi, & suo ipsorum [h] iudicio condemnati. Quibus annumerari potest seductor Elymas, quem Paulus palàm obiurgans, mira cum vehementia dixit: [i] *O plene omni dolo & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas.*

k Matth. 12. c
l Apud Gratianum 25. q. 1. Violatores.

C. Refertur ad hanc quoquè classem [k] blasphemia Spiritus: quod peccatum Christus in Iudæis magnoperè taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque vtinàm modò hic non peccaretur. Nam blasphemant Spiritum sanctum & illi, vt scribit [l] Damasus, qui contra sanctos Patrum canones Spiritus sancti instinctu dictatos, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte cõsentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum: Sic Damasus.

TESTIMONIA.

Contra pertinaciam hæreticorum.

1. A. LEO Magnus epistola decima ad Flauianum, capite primo de Eutychete loquens: Quid iniquiùs, quàm impia sapere, & sapientioribus doctioribusq; non credere? Sed in hãc insipientiam cadũt, qui quum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, nõ ad apostolicas literas, nec ad euangelicas authoritates, sed ad semetipsos recurrunt. Sed ideò magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuêre. Quam enim eruditionem de sacris noui & veteris testamenti paginis acquisiuit, qui nec ipsius quidem Symboli initia compræhendit? Et quod per totum mundũ omnium regeneratorũ voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.

Cur hæretici fiant homines.

2. AVGVSTINVS de Genesi ad literam, libro septimo, capite nono: Neque enim non omnes hæretici scripturas catholicas legũt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quòd eas non rectè intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem peruicaciter asserunt.

Pertinaciter tuentur scripturam malè intellectam hæretici.

3. ET tractatu decimooctauo in Euangelium Ioannis: Neque enim natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ, intelliguntur non benè: & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Itaque, charissimi, valdè cautè hæc audire debemus, ad quæ capiẽda paruuli sumus, & corde pio & cum tremore, sicut scriptum est, hanc tenentes regulam sanitatis, vt quod secundùm fidem, qua imbuti sumus, intelligere valuerimus, tanquàm de cibo gaudeamus: quod autẽ secundùm sanam fidei regulã intelligere nõ poterimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc est, vt etiamsi quid nescimus, bonum tamen & verum esse minimè dubitemus.

Quid agendũ circa ea quæ non intelligimus aut dubitamus in rebus fidei.

Hæreticus, & credens hæreticis, differunt.

4. ITEM de vtilitate credendi, capite primo: Si mihi, Honorate, vnum atq; idem videretur esse, hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua quàm stylo in hac causa conquiescendum mihi esse arbitrarer. Nũc verò cùm inter duo plurimũ intersit: quãdoquidem hæreticus est, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatusq; sui gratia, falsas ac nouas opiniones vel gignit vel sequitur: ille autẽ qui huiusmodi hominibus credit, homo est, imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusus.

Hæreticus quis.

Pertinax defensio erroris facit hæreticum.

5. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimoprimo: Qui ergò in Ecclesia Christi morbidũ aliquid, prauumq; sapiunt, si correpti vt sanum rectumq; sapiant, resistunt contumaciter, suaq; pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt: hæretici fiunt, & foràs exeuntes, habentur in exercentibus inimicis: etiam sic quippe veris illis catholicis membris Christi malo suo prosunt, dum Deus vtitur & malis benè, & diligentibus eum omnia cooperantur in bonum.

6. ET libro vigesimoprimo, capite vigesimoquinto: Debẽt attendere, quàm sit intolerabile atq; à sana doctrina nimis deuium, vt multi ac penè omnes, qui hæreses impias condiderunt exeuntes de Catholica Ecclesia, & facti sunt hæresiarchæ, meliores habent causas, quàm hi qui nunquàm fuerũt Catholici, cùm in

in eorum laqueos incidiſſent, ſi illos hæreſiarchas hoc facit liberari à ſupplicio ſempiterno, quòd in Catholica Eccleſia baptizati ſunt, & ſacramentum corporis Chriſti in vero Chriſti corpore primitùs acceperunt. Cùm peior vtique ſit deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator eius effectus, quàm ille qui non deſeruit, quam nunquàm tenuit.

1. B. MATTHAEI duodecimo: Phariſæi audientes dixerunt: Hic non eijcit dæmones, niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.

2. ET capite decimoquinto: Tunc acceſſerunt ad eum ab Hieroſolymis Scribę & Phariſęi, dicẽtes: Quare diſcipuli tui transgrediuntur traditionem ſeniorũ? Non enim lauant manus ſuas cùm panem manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei &c.

3. ET vigeſimoprimo: Nouiſſimè autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et appręhenſum eum, eiecerũt extra vineam, & occiderunt. Cùm ergò venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit alijs agricolis. Et cùm audiſſent principes ſacerdotum & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut prophetam eum habebant.

4. ITEM vigeſimoſecundo: Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo, &c. Cognita autem Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus &c.

5. IOANNIS ſeptimo: Alij dicebãt, Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant, Nunquid à Galilæa venit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit, quia ex ſemine Dauid, & de Bethleẽ caſtello vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum &c. Reſponderunt ergò miniſtris Phariſæi: Nunquid & vos ſeducti eſtis? nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eũ nocte, qui vnus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi priùs audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Reſponderũt & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilęus es? Scrutare, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit.

6. ET capite duodecimo: Cogitauerunt autẽ principes ſacerdotum, vt & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebãt in Ieſum &c. Phariſæi ergò dixerunt ad ſemetipſos, Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus poſt eum abijt.

7. ACTORVM quarto: Quid faciemus hominibus iſtis? Quoniam quidem notum ſignum factum eſt per eos omnibus habitantibus Ieruſalem: manifeſtum eſt, & non poſſumus negare. Sed nè ampliùs diuulgetur in populum, comminemur eis, nè vltrà loquantur in nomine hoc vlli hominum.

8. ET capite quinto: Iniecerũt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica.

9. PSALMO primo: Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.

10. POSTERIORIS Petri ſecundo: Fuerunt verò & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erũt magiſtri mendaces, qui introducẽt ſectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negant, ſuperducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur. Et in auaritia fictis verbis de vobis negociabuntur. Quibus iudicium iam olim non ceſſat: & perditio eorum non dormitat.

11. AD Titum tertio: Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita: ſciens quia ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus.

12. POSTERIORIS ad Timotheũ tertio: Quemadmodùm autem Iannes & Mambres reſtiterũt Moyſi, ità & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem. Sed vltrà non proficient: inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit, &c. Mali autem homines & ſeductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

13. PRIORIS ad Timotheum quarto: Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam &c.

14. AD Titum tertio, vt paulò antè, B. teſtimonio vndecimo.

15. ACTORVM decimotertio: O plene omni dolo, vt in textu.

1. C. MATTHAEI duodecimo: Dico vobis, omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus: ſpiritus autem blaſphemia non remittetur.

2. DAMASVS apud Gratianum cauſa vigeſimaquinta, quæſtione prima, capite Violatores: Violatores canonum voluntariè, grauiter à ſanctis Patribus iudicantur: & à ſancto Spiritu, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnantur: Quoniam blaſphemare in Spiritum ſanctum non incõgruè videntur, qui contra eoſdem ſacros canones, non neceſſitate compulſi, ſed libenter aliquid &c. vt in textu. Contẽnẽtes canones.

VI

Quomodò Inuidentia fraternæ gratiæ peccatum eſt in Spiritum ſanctum?

A. Quando dolemus ac triſtamur grauiter de ſplendore augmentóve virtutum donorumque Dei, quibus frater eſt conſpicuus. Aug. lib. 1. de ſerm. Domini in monte, ca. 43. & 4. & 1. retract. c. 19.

B. Quod crimen non tam hominis videtur eſſe proprium, quàm Satanæ, [a] qui Dei gratiam in homine tum augeri, tum conſeruari fert impatientiſſimè, & idcircò non modò fratrum [b] accuſator, verumetiam Dei & bonorum omnium implacabilis eſt [c] aduerſarius, qui tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Satanæ filij ex Iudæis fuere, qui naſcentem Euangelij gratiam omninò gentibus inuidebant, vt in [d] Actis Apoſtolicis legimus.

a Sap. 2. d
b Apoc. 12. c
c 1. Pet. 5. c
d Actor. 11. & 13. & Gen. 4.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de ſermone Domini in monte, capite quadrageſimotertio: Peccatum ergò, fratres, ad mortem puto eſſe, cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Domini noſtri IESV Chriſti quiſque oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipſam gratiam, qua reconciliatus eſt Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem eſt, ſi quiſquam non amorem à fratre alienauerit, ſed officia fraternitati debita per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter & Dominus in cruce ait: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt: nondùm enim gratiæ Spiritus ſancti participes facti, ſocietatem ſanctæ fraternitatis inierant: & beatus Stephanus in Actibus Apoſtolorum orat pro eis à quibus lapidatur, quia nondùm Chriſto crediderant, neque aduersùs illam communem gratiam dimicabant. Et Apoſtolus Paulus propterea, credo, non orat pro Alexandro, quia iam frater erat, & ad mortem, id eſt, inuidentiæ facibus fraternitatẽ oppugnando peccauerat. Pro his autẽ qui non abruperant amorem ad mortem, ſed timori ſuccubuerant, orat, vt eis ignoſcatur. Sic enim dicit: Alexander ærarius multa mala mihi oſtẽdit, reddet illi Dominus ſecundùm opera eius: quem & tu deuita: valdè enim reſtitit noſtris ſermonibus. Deindè ſubiungit, pro quibus orat, ità dicens: In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt. non illis imputetur.

Peccatum ad mortem. — Inuidẽtia fraternæ gratiæ. — Luc. 23. — Actor. 7. — 2. Tim. 4.

2. ET capite quadrageſimoquarto: Hoc fortaſsè peccare in Spiritum ſanctum, id eſt, per malitiam & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem poſt acceptam gratiam Spiritus ſancti: quod peccatum Dominus neque hîc, neque in futuro ſeculo dimitti dicit. Vndè quæri poteſt, vtrùm in Spiritum ſanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum dæmonia Dominus expelleret: vtrùm hoc in ipſum Dominum dictum accipiamus, quia de ſe dicit alio loco: Si enim patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt, quanto magìs domeſticos eius? An quoniam de magna inuidentia dixerunt, ingrati tam præſentibus beneficijs, quanuìs nondùm Chriſtiani fuerint, tamen propter ipſam inuidentiæ magnitudinem in Spiritum ſanctum peccâſſe credendi ſunt? Non enim hoc colligitur de verbis Domini. Quanuìs enim in eodem loco dixerit, Quicunque enim dixerit verbum nequam in Filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit verbum aduersùs Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neq; in futuro: tamen videri poteſt ad hoc eos monuiſſe, vt accedant ad gratiam, & poſt acceptam gratiã non ità peccent vt tunc peccauerunt. Nunc enim in filium hominis dixerunt verbum nequam, & poteſt eis dimitti, ſi conuerſi fuerint, & ei crediderint, & Spiritũ ſanctum acceperint: quo accepto, ſi fraternitati inuidere, & gratiam quam acceperant, oppugnare voluẽrint, non eis dimitti neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Nam ſi eos ſic haberet condemnatos, vt nullam ſpem eis reliquiſſet, non adhuc monendos iudicaret, cùm addidit, dicẽs: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Sic itaque accipiatur, diligendos inimicos eſſe, & benefaciendum his qui nos oderunt, & orandum pro his qui nos perſequuntur, vt pro quibuſdam etiam fratrum peccatis intelligatur non preceptum eſſe vt oremus: nè per imperitiam noſtram diuina ſcriptura, quod fieri non poteſt, à ſe diſſentire videatur.

Inuidentia fraternæ charitatis. — Matth. 12. & Marci 3. — Matth. 10. — Matth. 12. — Matth. 12. — Matth. 5.

3. IDEM libro primo Retractationũ, capite decimonono: Loco alio (nimirùm libro primo de ſermone Domini in monte, capite quadrageſimotertio) Peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes Apoſtolus: Non pro illo dico vt roget quis, ità definiui vt dicerem: Peccatum ergò fratris ad mortem puto eſſe, cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti quiſq; oppugnat fraternitatem, & aduersùs ipſam gratiam, qua reconciliatus eſt Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi, ſed tamen addendum fuit, ſi in hac tam ſcelerata mentis peruerſitate finiẽrit hanc vitam: quoniam de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt vtiquè deſperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur.

1. Ioan. 5. — Peccatum ad mortẽ, inuidentia fraternæ charitatis. — De nullo deſperãdum in hac vita.

1. B. SAPIENTIAE ſecundo: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius.

2. APOCALYPSIS duodecimo: Proiectus eſt accuſator fratrũ noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte.

3. PRIORIS Petri quinto: Sobrij eſtote & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

4. ACTORVM vndecimo: Cùm aũt aſcendiſſet Petrus Hieroſolymam, diſceptabant aduersùs illũ qui erant ex circunciſione, dicentes: Quare introîſti ad viros præputium habentes, & manducâſti cum illis?

5. ET capite decimo tertio: Sequenti verò Sabbato penè vniuerſa ciuitas cõuenit audire verbum Dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti ſunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, blaſphemantes. Tunc conſtanter &c.

6. GENESIS quarto: Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autem & munera illius nõ reſpexit: iratúſque eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius.

VII

Quæ obſtinatio facit peccatum in Spiritum ſanctum?

Aug. in Enchir. ca. 83. & in pſal. 58. concione 1. Greg. hom. 11. ſuper Ezech. Bernar. lib. 1. de conſidera. c. 2. & in ſer. de conuerſione ad Clericos, cap. 4.

A. Ea nimirùm, quæ ob firmatum planè animum adfert aduersùs benè monentem, vt nullis quidem rationibus ab inſtituto damnabili ſe deflecti quis patiatur.

B. Fuit hoc peccato inſigniter obſtrictus rex [a] Pharao, qui etſi totiès moneretur à Moyſe, & ſubindè flagellis Dei grauiſſimis affligeretur: tamen in propoſito tyrannico perſtitit, & [b] perijt obſtinatus. Nota eſt Iudæorum inuicta [c] pertinacia, quos ſuis velutì coloribus depingens Stephanus, *Dura ceruice,* inquit, *& incircuncìſis cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis.* Nec ſunt diſſimiles hodiè, qui nouis addicti Sectis, ne audire quidem aut legere ſuſtinent Catholicè docentem, quaſi [e] aſpidum inſtar

a Exo. 7. & deincèps. Auguſt. quæſt. 18. & 24. ſuper Exodum, & ſer. 88. de tempore. Greg. 31. Moral. cap. 11 & lib. 11. cap. 5.
b Exodi 14. g
c Hier. 5. a 8. b Eſa. 48. a Zach. 7. c Geneſ. 49. a
d Actor. 7. f
e Pſal. 57. a

ſtār occluſis illi contra dulcem melodiam, id eſt, ſanam Eccleſiæ doctrinam auribus, dicere videantur: [f] *Recede à nobis, & ſcientiam viarum tuarum nolumus.* Quod nihil aliud eſt, quàm vt Paulus [g] loquitur, ſecundùm duritiam & impœnitens cor theſaurizare ſibi irā in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei. Nam vt Salomon [h] quoquè docet, Viro qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei ſuperueniet interitus, & eum ſanitas non ſequetur.

f Iob 21.b
g Rom.2.a
h Prouer.29.a
Berna.ſer.42. in Cantica.

TESTIMONIA.

Contemnens remiſſionem peccatorum.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogeſimotertio: Qui in Eccleſia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitatem, & in hac obſtinatione mentis diem claudit extremum, reus eſt illo irremiſſibili peccato in Spiritum ſanctum, in quo Chriſtus peccata dimittit.

2. ET in pſalmum quinquageſimumoctauum, concione prima: Ergò non miſerearis omnium qui operantur iniquitatem: Hoc duobus modis intelligi poteſt: Siue quia omninò nulla peccata impunita relinquit Deus, ſiue quòd eſt quædam iniquitas, quam qui operantur, omninò eorum Deus non miſeretur. Secundùm iſtos duos modos breuiter, quantum temporis ſufficit, aliquid loquamur charitati veſtræ. Iniquitas omnis, parua magna'ue ſit, puniatur neceſsè eſt, aut ab ipſo homine pœnitēte, aut à Deo vindicāte. Nā & quem pœnitet, punit ſeipſum. Ergò fratres puniamus noſtra peccata, ſi quærimus miſericordiam Dei. Non poteſt Deus miſereri omnium operantium iniquitatem quaſi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorsùs aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud feciſti quod impunitum eſſe nō poſſit, ſed à te puniatur potiùs, vt facias quod illo pſalmo ſcriptum eſt, Præueniamus faciē eius in confeſſione. Quid eſt, Præueniamus faciem eius in confeſſione? Antequàm ipſe attendat vt puniat, tu præueni confitēdo, & puni. Non ille inueniat quod puniat, quia cùm tu punis iniquitatem, facis æquitatem. Et ideò tuî miſerebitur Deus, quia iam te operantem æquitatem inuenit Deus. Quid eſt, operantem æquitatem? Quia hoc in te odiſti, quod & odit ille, vt incipias placere Deo, dum hoc in te punis quod diſplicet Deo. Nam nō poteſt impunitum relinqui peccatum, quia verum eſt: Non miſerearis omnium qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum, quo hæc ſententia poſſit intelligi. Eſt quædam iniquitas, quam qui operatur, nō poteſt fieri vt miſereatur ei Deus. Quæritis fortè quænam illa ſit? Ipſa eſt defenſio peccatorum. Quando quiſque defendit peccata ſua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod Deus odit. Et videte quàm peruersè, quàm iniquè: Si quid boni fecerit, ſibi vult imputari: ſi quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata ſua ex Dei perſona, quod peius eſt. Quid eſt hoc? Nemo eſt qui audeat dicere, bonum eſt adulterium, bonum eſt homicidiū, bona fraus, bonum periurium: nullus prorsùs hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hæc eſſe quando patiuntur. Omninò ergò non inuenies animam tam peruerſam, tam extorrem à ſocietate generis humani, & à participatione communis ſanguinis ex Adam, cui videatur bonum eſſe adulterium, ſicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodò ea defendunt? Si Deus noluiſſet, non id feciſſem. Quid vis faciam fato meo?

Nulla iniquitas impunita manet.

Pſal.94.

Defendere peccata, quāta ſit iniquitas.

... perni- ... ſum ſit, in ... tis per- ... are.

3. GREGORIVS homilia vndecima ſuper Ezechielem: Diſtricta ſunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorem diù expectat vt redeat, non redeunti atque contemnenti ponit adhuc vbi grauiùs impingat. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum eſt, aut cauſa peccati, ſimul & pœna peccati. Omne enim quod priùs committitur, peccatum eſt. Sed ſi citiùs pœnitendo non tergitur, iuſto iudicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo & corrigēdo noluit mundare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergò quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum ſimul eſt & cauſa peccati: quia ex illo oritur, vndè adhuc peccatoris animus altiùs obligetur. Peccatū verò quod ex peccato ſequitur, peccatum ſimul eſt & pœna peccati: quia exereſcente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, vt quaſi iam quædam ſint in peccatore ſupplicia ipſa incrementa vitiorum. Fit verò nonnunquàm, vt vnum idemq́ peccatum & peccatum ſit, & pœna peccati, ſimul & cauſa peccati. Et paulò pòſt: Hoc autem nobis cum tremore conſiderandum eſt, quomodò iuſtus & omnipotēs Deus cùm præcedentibus peccatis iraſcitur, permittit vt cæcata mens etiam in alijs labatur. Vndè Moyſes ait: Nondùm completa ſunt peccata Amorrhæorum. Dauid quoquè ait: Appone iniquitatem ſuper iniquitatem ipſorum, vt non intrent in iuſtitia tua. Propheta etiam alius dicit: Maledictum & mendacium, & homicidiū, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit. Sanguis enim ſanguinem tangit, quando peccato peccatum additur, vt ante Dei oculos adiunctis iniquitatibus anima cruentetur. Paulus Apoſtolus ait: Vt impleant peccata ſua ſemper. Ioanni quoquè per angelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc. Vndè nūc etiam Dominus dicit: Si conuerſus iuſtus à iuſtitia ſua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum corām eò. Ac ſi apertè dicat: Quia videre pœnitendo noluit vbi iam impingit, iuſto eum iudicio deſerens, ponam ei vt & alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, eſt nequaquàm ad peccandum premere, ſed nolle à peccato liberare: ſicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis Dominus obdurat: ſed obdurare dicitur, cùm ab obduratione non liberat. Miſericors enim Deus tempus nobis ad pœnitentiam relaxat, ſed cùm eius gratiæ patientiam nos ad augmētum vertimus culpæ, hoc ipſum tempus quod ad parcendum piè diſpoſuit, diſtrictiùs ad feriendum vertit, vt quia reuerti quis etiam ſpatio temporis accepto noluerit, per hoc mala ſua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, ſi conuerti voluiſſet. Vndè ſcriptum eſt: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ſecundùm duritiam autem tuam & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei. De benignitate ergò omnipotentis Dei iram ſibi in die iræ reprobus theſaurizat: quia dum ad pœnitentiam tempus accipitur, & ad peccandum exhibetur, ipſum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ. Vndè & omnipotēs Deus qui collata remedia conſpicit ad culpæ augmentum trahi, ipſam benignitatem quam contulit, in iudicij diſtrictionem vertit, vt indè pòſt ampliùs feriat, vndè modò ampliùs expectat. Et quia homo deſerere malū non vult vt viuat, auget vndè moriatur.

Gen.15.

Pſal.68.

Oſeæ 4.

1.Tim.1.

Apoc.vlt.

Ezech.3.

Quomodò Deus dicatur offendiculū ponere.

Exod.4. & 7.

Quomodò Deus obdurare corda dicitur.

Rom.2.

4. BERNARDVS libro primo de Conſideratione ad Eugenium Pontificem maximum, capite ſecundo: Nec pergas quærere quod illud ſit: (cor durum videlicet) ſi non expauiſti, tuum hoc eſt. Solum eſt cor durum quod ſemetipſum non exhorret, quia nec ſentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Ne-

modo duri cordis salutẽ vnquàm adeptus est, nisi quem forte miserans Deus, abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneũ. Quid ergò cor duri? Ipsum est quod nec compũctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, prẹteritorum obliuiscens, prẹsentiũ negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, prẹter solas iniurias, nihil omninò non præterit, prẹsentium nihil non perit, futurorum nulla nisi fortè ad vlciscendum prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.

Ezech.36. *Cordis duri egregia descriptio.*

5. IDEM in sermone de conuersione ad Clericos, capite quarto: At fortè aliquem moueat illud de psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui secundùm duritiam suam & cor impœnitẽs thesaurizat iram in die irẹ? Cęterùm hoc odium tam carnis, quàm animæ, non in affectu, sed in effectu potiùs inuenitur. Sic nimirùm odit & phreneticus carnem suam, cùm sibijpsi manus inferre laborat, rationis deliberatiooe sopita. An verò grauior vlla phrenesis iudicatur, quàm impœnitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias inijcit sibijpsi, nec carnem, sed mentem lacerat & corrodit.

Psal.10. *Rom.2.* *Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis.*

1. B. EXODI septimo hæc summatìm continentur: Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgã vertunt in serpẽtem, & aquam virga percussam in sanguinem, quæ etiam faciũt Magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao magis induratur.

2. OCTAVI capitis summa hẹc est: Secũda Aegypti plaga est ranarum, pro quarum ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia ciniphum, & quarta muscarũ, propter quas rursùm promittit Pharao se filios Israel dimissurum, quod non facit.

3. NONI verò capitis hæc est: Quinta plaga est pestis in iumentis, sexta vlcerum, septima grandinis, ad quam promittit Pharao se dimissurum populum, si cesset: verùm nec id complet: nullus autem filiorum Israel in his malis vllum patitur damnum.

4. ET decimi capitis: Octauum signum est locustarum, quibus ablatis, obduratus Pharao, ne sic quidem iuxta condictum dimittit populum. quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum, propter quas dimittit Pharao, vt exeant, sed protinùs idem denegat, Moysiq; minatur.

5. DVODECIMI summa est: Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, eiusq; sanguine domorum superliminaribus illito, cęsis omnibus Aegypti primogenitis, Israëlitæ cum diuitijs Aegypti egrediuntur: de ritu Phase ac esu azymorum, & tempore habitationis Israel in Aegypto.

6. AVGVSTINVS quæstione decimaoctaua super Exodum: Vt ergò tale cor haberet Pharao quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potiùs ad impietatẽ, vitij proprij fuit: Quòd verò facta sunt ea, quibus cor suo vitio tam malignum resisteret iussionibus Dei: hoc est enim quod dicitur, Induratum, quia non flexibiliter consentiebat, sed inflexibiliter resistebat: dispensationis fuit diuinæ, qua tali cordi non solùm iusta, sed euidenter iusta pœna parabatur, qua timentes Deum corrigerentur. Proposito quippe lucro, verbi gratia, propter quod homicidium committatur, aliter auarus, aliter pecuniæ cõtemptor mouentur: ille scilicet ad facinus perpetrandum, ille ad cauendum: ipsius autem lucri propositio in alicuius illorum non fuit potestate. Ità causę veniũt hominibus malis, quæ non sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inuenerint iam factos proprijs vitijs ex prẹterita voluntate. Videndum sanè est, vtrùm etiam sic accipi possit, Ego indurabo, tanquàm diceret, quàm durum sit demonstrabo.

Quomodò cor Pharaonis induratũ dicitur. *Altera expositio.*

7. ET quæstione vigesimaquarta: Et vidit Pharao quoniam facta est refrigeratio, & ingrauatum est cor eius, & non exaudiuit eos, sicut dixerat Dominus. Hîc appáret, non illas tantùm fuisse causas obdurationis cordis Pharaonis, quòd incãtatores eius similia faciebant, verumetiam ipsam Dei patiẽtiam qua parcebat. Patientia Dei secundùm corda hominum, quibusdam vtilis ad pœnitendum, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseuerandum: non tamen per seipsam inutilis est, sed secundùm cor malum, sicut iam diximus. Hoc & Apostolus dicit, Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiã cordis tui & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Nam & alibì cùm diceret, Christi bonus odor sumus in omni loco: etiam illud adiũxit, & in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt. Non dixit, Christi bonũ se odorẽ esse ijs qui salui fiunt, malum autem ijs qui pereunt, sed tantùm bonum odorem se dixit. Illi verò tales sunt, vt & bono odore pereant secundùm sui cordis, vt sępè dictum est, qualitatem, quæ mundanda est bona voluntate in Dei gratia, vt incipiant ei prodesse iudicia Dei, quæ malis cordibus nocent.

Exod 9. *Causæ obdurationis Pharaonicæ.* *Dei pœnitentia abutẽtes.* *Rom.2.* *2.Cor.2.*

8. ITEM sermone octogesimooctauo de tempore: Primò hoc fideliter & firmiter credat dilectio vestra, quia nũquàm priùs Deus deserit hominem, nisi priùs ab homine deseratur. Cùm enim & semel & secundò & tertiò vnusquisque grauia peccata commiserit: expectat tamen illum Deus, sicut per Prophetam dicit, vt conuertatur & viuat. Cùm verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur. Dum homines negligentes in primis despiciunt peccata sua quia parua sunt, crescentibus minutis peccatis adduntur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergunt. Quod cùm factum fuerit, impletur hoc quod scriptum est, Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. De talibus & Apostolus dicit, Ignoras quòd patientia Dei ad pœnitẽtiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. Et de tali obduratione etiam alibì legimus, Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit præceps. Et iterùm de corrigendo filio scriptura loquitur, vndè ait, Tunde latera filij tui dum infans est, nè induret, & non consentiat tibi. Ista enim testimonia scripturarum ideò charitati vestræ insinuare volui, vt intelligatis quia & obduratio non Dei potentia compellente perficitur, sed Dei remissione vel indulgentia generatur: ac sic Pharaonem non diuina potentia, sed diuina patientia credẽda est obduràsse. Denique quotiès eum Dei plaga percussit, afflictus pœnituit. At vbi ei remissio diuina indulgentiam dedit, iterùm se in superbiam elatus erexit. Hoc ergò definitissimè credite fratres, & hoc intelligite, quia quotiès Dominùs dixit, Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, nisi, ego, inquit, suspendo plagas meas & flagella, vndè eum per indulgẽtiam meam contra me obdurari permitto. Sed fortè aliquis dicat, Quare illum Deus parcendo indurari fecerit, & quare flagella remouerit? Hoc loco securus ego respondeo: Ideò Deus totiès flagella remouit, quia Pharao pro ingenti cumulo peccatorum suorum non tanquàm filius ad emendationẽ meruit corripi, sed tanquàm hostis permissus est indurari. Tantæ enim illius iniquitates prẹcesserunt, & Deum totiès sacrilego ausu contempserũt, vt in illo impleretur quod de talibus Spiritus sanctus dixit, In labore hominũ non sunt, & cum hominibus nõ flagellabuntur: Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & im-

Deus nunquã deserit hominem prior. *Ezech.33.* *Prouerb.18.* *Roma.2.* *Eccli 30.* *Ibidem.* *Pharaonis obduratio vndè.* *Exod.4. & 7.* *Iustè permissus est obdurari.* *Psal.72.*

& impietate sua: Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. Ecce qualiter obduratur, qui ad correctionem castigari à Domino non meretur. De illis autem quos indurari Dei misericordia non permittit, scriptũ est, Flagellat Deus omnem filiũ quem recipit. Et iterùm, Ego quos amo, arguo & castigo. Et iterùm, Quẽ enim diligit Dominus, corripit. De hac obduratione etiam Propheta ex persona populi ad Dominum clamat, dicens: Induràsti cor nostrum nè timeremus te. Quod vtiquè non est aliud, nisi deseruìsti cor nostrum, nè conuerteremur ad te. Quam rem multis præcedẽtibus sacrilegijs in populo Iudæorum impletam esse cognouimus. Nemo ergò cum Paganis aut Manichęis Dei iustitiam repræhendere aut culpare præsumat: sed certissimè credat, quòd Pharaonem non Dei violẽtia, sed propria iniquitas & indomabilis superbia contra Dei præcepta totiès fecerit obdurari. Quid est autem quod dixit, Ego indurabo cor eius, nisi, cùm abfuerit gratia mea, obduret illum nequitia sua? Et vt hoc euidentiùs possit agnosci, aliquam similitudinem de rebus visibilibus charitati vestræ proponimus. Sicut enim quotiès nimio frigore aqua constringitur, solis calore superueniente resoluitur, & discedente eodem sole iterùm obduratur: ità nimirùm peccatorũ frigore refrigescit charitas multorũ, & velutì glacies obduràtur: & cùm eis iterùm calor diuinæ misericordiæ superuenerit, resoluuntur. Ille vtiquè calor de quo scriptum est, Non est qui se abscondat à calore eius. Quod etiã erga Pharaonem impletũ esse cognoscimus, à quo quotiès flagella remota sunt, cõtra Deum se obduratus erexit: quotiès verò afflictus est, humiliter supplicauit.

Heb. 12. Apoc. 3. Prouer. 3. Esaiæ 63. Exod. 4. & 7. Similitudo qua Pharaonis obduratio explicatur. Matth. 24. Psal. 18.

9. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vndecimo: Pharaonis cor Dominus obduràsse describitur, non quòd ipse duritiam contulit, sed quòd exigentibus eius meritis, nulla illud desupèr infusi timoris sensibilitate molliuit.

10. ET libro vndecimo, capite quinto: Ad Moysen dicitur de Pharaone, Ego obdurabo cor eius. Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit. (Exod. 4.)

11. EXODI decimoquarto capite describitur quomodò Pharao Israëlem persequẽs, & mare per siccum post illum ingrediens, cum vniuerso equitatu ac curribus submersus fuerit.

12. IEREMIAE quinto: Quòd si etiã, viuit Dominus, dixerint: & hoc falsò iurabũt. Domine, oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerũt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego aũt dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudiciũ Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viã Domini, iudicium Dei sui. Et eccè, magìs hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

13. ET capite octauo: Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus, Nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus, nõ reuertetur? Quare ergò auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? Appræhenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi & auscultaui: nemo quod bonũ est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens, Quid feci? Oẽs cõuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

14. ESAIAE quadragesimooctauo: Sciui enim quia durus es, & neruus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea.

15. ZACHARIAE septimo: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate: & misericordiam & miserationes facite vnusquisque cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenã, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes: & aures suas aggrauauerunt, nè audirent. Et cor suum posuerunt vt adamantem, nè audirent legem, & verba quæ misit Deus exercituum in Spiritu suo per manum Prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

16. GENESIS quadragesimonono: Simeon & Leui fratres, vasa iniquitatis bellãtia. In cõsilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorũ non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virũ, & in voluntate sua suffoderũt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël.

17. ACTORVM septimo: Dura ceruice, vt in textu.

18. PSALMO quinquagesimoseptimo: Furor illis secundùm similitudinem serpẽtis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.

19. IOB vigesimoprimo: Quare ergò impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq; diuitijs? Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo, recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens, vt seruiamus ei? & quid nobis prodest, si orauerimus illum?

20. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius.

21. PROVERBIORVM vigesimonono: Viro qui corripientem &c. vt in textu.

22. BERNARDVS sermone quadragesimosecundo super Cantica: Quòd si arguero & fecero quod meum est, illa autem increpatio procedens minimè quod suum est faciat, neque id ad quod misi illam, sed reuertatur ad me vacua, tanquàm iaculum feriens & resiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nónne angor? nónne torqueor? Et vt mihi vsurpem aliquid ex verbis magistri, (quia de sapientia non possum) prorsùs coarctor è duobus, & quid eligã nescio, placeré ne mihi in eo quod locutus sum, quoniam quod debui, feci: an pœnitentiam agere super verbo meo, quia quod volui, non recepi? Volui nimirùm perimere hostem, & eripere fratrem: & non feci sic, magìs autem contrarium accidit. Nam læsi animam, & culpam auxi. Siquidem accessit & cõtemptus. Nolunt audire te, inquit, quia nolunt audire me. Vides quæ maiestas contemnitur? Non te putes me solum spreuisse, Dominus locutus est. Et quod dixit Prophetæ, dixit & Apostolis: Qui vos spernit, ait, me spernit. Non sum Propheta, non sum Apostolus: & Prophetæ tamen & Apostoli (audeo dicere) vice fungor: & quibus non æquor meritis, eorum implicor curis. Etsi ad meam multam confusionem, etsi ad grande periculum mihi, super cathedram Moysi sedeo, cuius tamen non vendico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? Num ideò cathedræ non deferetur, quoniam occupata est ab indigno? Etiam si Scribæ & Pharisæi in ea sedeant, inquit, quæ dicunt facite. Plerunquè etiam impatientia contemptui iungitur, ità vt aliquis non solùm non curet corrigi obiurgatus, sed insupèr obiurganti indignetur more phrenetici, manum medici repellentis. Mira peruersitas. Medicanti irascitur, qui non irascitur sagittanti. Est enim qui sagittat in obscuro rectos corde, qui & teipsum nunc sagittauit ad morte, & in illum non cõmoueris? Mihi indignaris qui sanum te fieri cupio? Irascimini, inquit, & nolite peccare. Si peccato irasceris, non solùm minimè peccas, sed & quòd peccàras, exterminas. Nunc verò & peccatum retines medicamentum respuendo, & peccare

Correptionis contemptor quibus gradibus in malitia promoueatur. Philip. 1. Ezech. 3. Lucæ 10. Matth. 23. Contemptui impatientia iungitur quãdoquè. Psal. 10. Psal. 4.

peccare apponis irrationabiliter irascendo, & est supra modum peccans peccatum. Aliquotiès additur & impudentia, vt non modò impatienter ferat quòd corripitur, sed etiam id vndè repræhenditur, impudenter defendat. Hoc planè desperatio. Frons, inquit, mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Et ait: Recessit zelus meus à te, vltrà non irascar tibi. Solo auditu contremisco. Sentis'ne, quanti periculi, quantiq; horroris & tremoris res fit peccati defensio? Dicit iterùm: Ego quos amo, arguo & castigo. Si ergò te zelus deseruit: & amor. Nec eris amore dignus, qui indignus castigatione censeris. Vides quia tunc magìs irascitur Deus, cùm non irascitur? Misereamur impio, inquit, & non discet facere iustitiam. Misericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miseratio ista, sepiens mihi vias iustitiæ. Satius profectò mihi, iuxta Prophetæ consilium, appræhendere disciplinam, nè quãdo irascatur Dominus, & peream de via iusta. Volo irascaris mihi pater misericordiarum, sed illa ira qua corrigis deuium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animaduersio parit, hoc formidolosa nutrit dissimulatio. Nõ enim cùm nescio, sed cùm sentio te iratum, tunc maximè confido propitium. etenim cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Deus, inquit, tu propitius fuisti eis, & vlciscens in oẽs adinuentiones eorum. Moysen loquitur & Aaron atq; Samuelem, quos modò præmiserat, & hoc vocat propitiationem, q, eorum Deus non pepercit excessibus. I nunc tu ergò, atq; hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorẽ, & accusando correptionem. An non istud est malum dicere bonum, & bonum malum? An non ex hac odiosa impudentia pullulabit mox impœnitentia, mater desperationis? Quẽ enim pœniteat super bono quod putat? Væ illis, inquit. Væ illud æternum est. Aliud estquenque tentari à propria concupiscentia abstractum & illectum, & aliud spontè appetere malum tanquàm bonum, ad mortem quasi ad vitam malè securum properare.

Impudentia impatientiæ quandoque iungitur. Ierem. 3. Ezech. 16. Defensio peccati quàm execrabilis. Apoc. 3. Tunc Deus magis irascitur, cùm non irascitur. Esaiæ 26. Psal. 2. Psal. 98. Esaiæ 5. Ex impudentia oritur impœnitentia, mater desperationis. Eccli 31. Iacobi 1.

VIII

Quando peccatum Impœnitentiæ committitur?

A. Cùm homo peccatorum suorum, quæ salutari pœnitentia expianda forent, finem modumq; nullũ facit, ac proponit insupèr se nolle vnquã pœnitentiã agere.

B. Taliũ certè qui deploratè peccatores sunt, ac manere volunt, vita iuxtà & mors [a] pessima est, quum illi si non verbis, at re ipsa dicere videantur: [b] *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Ac de his etiam dictum accipi potest, quod Ioannes testatur, [c] *Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.*

C. Hæc dicta sint hactenùs de peccatis in Spiritum sanctum, grauissimis illis quidem, & quæ aut nunquàm, aut ægrè admodùm à Deo homini remittuntur. Quapropter aduersùs ea sæpè nos ipsos munire, & alios confirmare debemus, vt obseruetur illud: [d] *Nolite contristare, nolite extinguere Spiritũ Dei:* [e] *Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Non* [f] *obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Cor* [g] *enim durum habebit malè in nouissimo.* Nunc porrò ad peccata, quæ & ipsa nõ parùm enormia sunt, & in cælum clamantia dici solent, accedamus.

Aug. de verb. Do. ser. 11. & episto. 50. ad Bonifac. Gelas. in tomo de anathematis vinculo. a Psal. 33. d b Esaiæ 28. d 3. d Psal. 51. a Prouer. 2. c c 1. Ioan. 5. d Aug. de correp. & gratia, ca. 12. & 1. Retrac. cap. 19. d Ephe. 4. g 1. Thess. 5. c e Psal 94. b f Heb. 3. c g Eccli 3. d

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS sermone vndecimo de verbis Domini: Contra hoc donũ gratuitum, (remissionem scilicet peccatorum) contra istam Dei gratiam loquitur cor impœnitens. Ipsa ergò impœnitentia est Spiritus blasphemia, quæ non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro. Contra Spiritum enim sanctum quo baptizantur quorum peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Ecclesia, vt cui dimiserit peccata, dimittãtur ei: verbũ valdè malum & nimìs impium, siue cogitatione, siue etiam lingua sua dicit, quem patientia Dei cùm ad pœnitẽtiam adducat, ipse secundùm duritiam cordis sui & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique iuxta opera eius. Hæc ergò impœnitẽtia: sic enim vno aliquo nomine possumus vtcunque appellare & blasphemiam & verbum contra Spiritum sanctum, quod remissionẽ non habet in ęternum: hæc, inquam, impœnitentia cõtra quam clamabat & præco & iudex, dicentes, Pœnitẽtiam agite, appropinquabit enim regnum cęlorum: contra quã Dominus os Euangelicæ prædicationis aperuit, & contra quam ipsum Euangelium in toto orbe prædicandum esse prædixit: vbì posteaquàm resurrexit à mortuis, ait discipulis, Oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis tertio die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ per omnes gentes, incipiẽtibus ab Hierusalem. Hæc omninò impœnitentia non habet remissionem, neque in hoc seculo neque in futuro: quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quæ valeat in futuro. Sed ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiù quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperãdum est, quandiù patientia Dei ad pœnitẽtiam adducit, nec de hac vita rapit impium, qui non mortem vult impij, quantùm vt reuertatur & viuat. Paganus est hodiè: vndè scis, vtrùm sit futurus crastino Christianus? Iudæus infidelis est hodiè: quid si cràs credit in Christo? Hæreticus est hodiè: quid si cràs sequatur catholicam veritatem? Schismaticus est hodiè: quid si cràs amplectatur catholicam pacem? Quid si isti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquàm desperatissimos damnas, antequàm finiant istam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant verã vitam in futuro? Proindè fratres etiam ad hoc vos admoneat quod ait Apostolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare. Hæc enim blasphemia Spiritus cui nũquàm est vlla remissio (quoniam non omnem, sed quandam intelleximus, eamq; perseuerantem duritiam cordis impœnitentis vel diximus vel inuenimus, vel etiam quantùm existimauimus ostendimus) non potest in quoquam, vt diximus, dum in hac adhuc vita est, depræhendi. Et paulò pòst: Non ergò propterea quicunq; dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, quia in Trinitate maior est Filio Spiritus sanctus, quod nullus vnquàm vel hæreticus dixit: sed quoniam quisquis restiterit veritati, & blasphemauerit veritatem, quod est Christus, etiam post tantam sui prædicationem

Impœnitẽtia est peccatum in Spiritum sanctum. Ioan. 20. Rom. 2. Matt. 3. & 4. Lucæ 24. Impœnitentię peccatum non remittitur. De nullo, quandiù viuit, desperandum. Ezech. 18. 1. Cor. 4. Occurrit dubitationi. Cur blasphemia in Spiritum sanctum grauior iudicatur, quàm

in Patrē aut Filium. Ioan.1. nem apud homines, vt verbum caro fieret, & habitaret in nobis: quod est filius hominis, id est, ipse Christus, si non dixerit verbum illud cordis impœnitentis contra Spiritum sanctum, de quo dictum est, Qui non renatus fuerit ex aqua & Spiritu: & de quo item dictum est, Accipite Spiritum sanctum: si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: id est, si pœnituerit eum, accipiet per hoc donum remissionem omnium peccatorū: simul & huius, quòd verbum dixit contra Filium hominis: quia peccato ignorantiæ siue contumaciæ vel cuiuscunque blasphemiæ, non addidit peccatum impœnitentiæ contra donum Dei & gratiam regenerationis vel reconciliationis, quæ fit in Ecclesia Spiritu sancto.

Ioan 3. Ioan.20.

Impœnitētia repugnat gratiæ baptismi & sacramenti pœnitentiæ.

2. IDEM in epistola quinquagesima ad Bonifacium Comitem: Intelligant ergò nō omne, sed aliquod significatū esse peccatum in Spiritum sanctum, quod omninò non remittetur. Sicut enim cùm dixisset: Si non venissem, peccatum non haberent: vtiquè non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisq; peccatis, sed aliquod proprium peccatū, quod si non haberent, possent illis omnia dimitti quæ habebant: id est, quòd in eum venientem non crediderunt: Hoc enim non haberent peccatum, si non venisset. Sic etiam cùm dixit, Qui peccauerit in Spiritum sanctum, vel qui verbum dixerit aduersùs Spiritum sanctum, non vtiquè omne quod in Spiritum sanctū peccatur facto siue dicto, sed aliquod certum & proprium intelligi voluit. Hoc est autem duritia cordis vsque ad finem huius vitæ, qua homo recusat in vnitate corporis Christi, quod viuificat Spiritus sanctus, remissionem accipere peccatorum. Cùm enim dixisset discipulis, Accipite Spiritum sanctum: continuò subiecit, Si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei: si cui tenueritis, tenebuntur. Huic ergò dono gratiæ Dei quicunque restiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus vsq; in finē huius temporalis vitæ, non remittetur ei, neque in hoc seculo neque in futuro: hoc scilicet tam grande peccatum, vt eo teneantur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo esse commissum, nisi cùm de corpore exierit: Quandiù verò hîc viuit, eum, sicut dicit Apostolus, patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Sed si ipse perseuerantissima iniquitate, sicut consequēter adiungit Apostolus, secundùm duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Isti autem cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi. Adhuc enim sunt in corpore: sed non quærant Spiritum sanctum nisi in Christi corpore.

Ioan.15. Matth.12. Marc.3. Luc.12.

Certa quædā blasphemia in Spiritum sanctum, non remittetur vnquàm. Ioan.20. Rom.2.

3. GELASIVS primus in tomo de Anathematis vinculo: Dixit Dominus, quòd in Spiritum sanctum peccantibus nec hîc esset, nec in futuro seculo remittendum. Quantos autem cognoscimus in Spiritum sanctum delinquentes sicut hæreticos diuersos, Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem catholicam reuertentes, & hîc remissionem suæ percepisse blasphemiæ, & in futurum spem sumpsisse indulgentiæ consequendæ? Nec ideò non vera est Domini sententia, aut putabitur esse vllatenùs resoluta: cùm circa tales, si hoc esse permaneant, nunquàm omninò soluēda persistat, effectis autem non talibus, nō irrogata. Sicut etiam est consequenter & illud B. Ioannis Apostoli: Est peccatum ad mortem: non dico, vt oretur pro eo. Et est peccatum non ad mortem: dico, vt oretur pro eo: Est peccatum ad mortem, in eodem peccato manentibus: est peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo: aut quod, data sibi diuinitùs potestate, desistentibus ab eodem, non possit absoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur: Quæcunque dimiseritis super terram, dimissa erunt & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. In quibuscunque, omnia sunt, quantacunque sint, & qualiacunque sint: veraci nihilominùs eorum manente sententia, quæ nunquàm soluenda esse denunciatur: in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem pòst recedens. Et paulò pòst: Notandum quòd quolibet genere blasphemantibus in Spiritum sanctum, si resipiscant & corrigant, & hîc eis & in futuro seculo remittatur: nec indè possit Domini nutare sententia, quæ circa tales, vtiquè permanentes, permanere dicta est, non circa non tales effectos. Quandiù autem in hoc manent, tales sunt, qualibus non remittendum esse præfixum est. Cùm autem ab hoc recesserint, non tales efficiuntur, qualibus non remittendum esse prædictum est. Et ideò non talibus effectis potest & hîc & in futuro seculo iam remitti. Alioquin (quod absit) frustrà videretur Ecclesia huiusmodi sua reconciliatione suscipere. Quia autem frustrari non potest, hoc intellectu modis omnibus, salua Domini sententia, prædicandum est, quantùm ad nos pertinet, omninò posse.

Matth.12. Marc.3.

Quibus remitti possit Spiritus blasphemia, quibus non possit. 1.Ioan.5.

Ecclesia quę peccata remittere possit pœnitentibus. Matth.16.&18. Ioan.20.

Blasphemantibus in Spiritum sanctū quando peccatum remittatur.

1.B. PSALMO trigesimotertio: Mors peccatorum pessima.

2. ESAIAE vigesimooctauo: Propter hoc audite verbū Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum qui est in Ierusalem. Dixistis enim, percussimus fœdus cū morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm trāsierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

3. ET capite tertio: Ruit Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam reddita sunt eis mala.

4. PSALMO quinquagesimoprimo: Quid gloriaris in malitia, q potēs es in iniquitate? Proptereà Deus destruet te in finem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium.

5. PROVERBIORVM secundo: Cōsilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm mala fecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

6. PRIMAE Ioannis quinto: Qui scit fratrem suū peccare peccatum non ad mortem, petat: & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortē: non pro illo dico vt roget quis.

7. AVGVSTINVS in libro de Correptione & gratia, capite duodecimo: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato quoniam non expressum est, possunt multa & diuersa sentiri: ego autem dico id esse peccatum, fidē quæ per dilectionem operatur, deserere vsque ad mortem.

1.Ioan.5.

Peccatum ad mortem, est fidem viuam vsque ad mortē deserere.

8. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono, vt suprà quæstione sexta, authoritate tertia.

1.C. AD Ephesios quarto: Et nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis.

2. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

3. PSALMO nonagesimoquarto: Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra: sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto.

4. AD Hebræos tertio: Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto, Vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt & viderunt opera mea

ra mea quadraginta annis. Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde. Ipsi autem non cognouerunt vias meas: quibus iuraui in ira mea, Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, nè fortè sit in aliquo vestrûm cor malum, incredulitatis, discedendi à Deo viuo. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies donèc hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus.

5. ECCLESIASTICI tertio: Cor durum habebit malè in nouissimo: & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & prauus corde in illis scandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adijciet ad peccandum.

DE PECCATIS IN CAELVM CLAMANTIBVS.

I

Quæ dicuntur peccata in cælum clamantia?

Aug. in Enchi. ca. 80. & lib. annot. in Iob ca. 30. & lib. 1. locutionis de Gen. cap. 60. & quæst. 5. super Exod. Greg. 3. par. curæ past. admo. 32. & in 2. psalm. pœnitentialem.

EA, quæ præ cæteris insignem & manifestam improbitatem habere noscuntur, diuinamque iram & vltionem insigniter accersunt ijs, à quibus committuntur.

a Gene. 4. b
b Gene 18. c.
c Exod. 22. d
d Deut. 24. c Iacob. 5. a

B. Eiuscemodi quatuor è Scriptura numerantur,[a] Homicidium voluntarium, Peccatum[b] Sodomiticum, Oppressio[c] pauperũ, & Merces[d] operariorum defraudata.

TESTIMONIA.

Clamor in Scripturis quid dicatur.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo: Peccata, quanuis magna & horrenda cùm in consuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur: vsque adeò vt nõ solùm non occultanda, verùm etiam iam prædicãda ac diffamanda videantur, quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desiderijs animę suę, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiam Prophetã de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit aũt iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebãtur illa flagitia, verùm etiã publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris temporibus ità multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare. Vndè cùm exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, Væ peccatis hominum quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò pro quibus abluẽdis filij Dei sanguis effusus est, quanuis tam magna sint, vt omninò claudi contra sese faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nõnulla etiã facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ non poterimus prohibere, faciamus. Sed videro, vtrùm me immoderatus dolor incautè aliquid compulerit dicere.

Psalm. 9. — Esaiæ 5. — Gene. 18. — Galat. 4. — Notã.

2. IDEM in libro Annotationum in Iob, super caput trigesimũ: Qui insurrexerunt super me fures. Qui ad honores indebitos, qui iustorum sunt proprij, per tenebrosas fallacias peruenerunt. Quorũ domus erant cauernæ petrarum, qui concupiscẽtias suas defendebant, & tegebãt quibusdã obscuritatibus diuinorum librorum, & inter arbores clamabant. Manifesta erant peccata eorum, quanuis ea scripturarum obscuritate quasi vmbris arborum tegere conarentur. Hinc est, Clamor Sodomorum ascendit ad me: Et plerisque locis, pro manifestis peccatis clamorem ponit scriptura, vt verbum fit, quicquid corde concipitur: clamor, cùm procedit in factum.

Gene. 18.

3. ET libro primo locutionis de Genesi, capite sexagesimo: Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorũ & Gomorrhæ impletus est, & delicta eorũ magna valdè. Clamorem scriptura solet ponere pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia, nec timore abscondatur. Gene. 18. Clamor in Scripturis.

4. ITEM quęstione quintà super Exodum: Et nũc eccè clamor filiorum Israël venit ad me, non sicut clamor Sodomorum, quo iniquitas sine timore & sine verecundia significatur. Exod. 3. Gene. 18.

5. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione trigesimasecunda: Cùm prauus quisque impudẽter innotescit, quo liberiùs omne facinus perpetrat, eo etiã licitum putat: & quod licitũ suspicatur, in hoc proculdubiò multipliciùs mergitur. Vndè scriptum est: Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt. Peccatum enim suum absconderet Sodoma, si adhuc sub timore peccaret. Sed funditùs frena timoris amiserat, quæ ad culpam nec tenebras requirebat. Vndè & rursùs scriptum est: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est. Peccatũm quippe cum voce, est culpa cũ actione: peccatum verò etiam cum clamore, est culpa cum libertate. Esaiæ 3. Gene. 18. Culpa cum libertate, clamor dicitur.

6. IDEM in psalmum secundum pœnitentialem: Quòd peccatum clamor sit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me. Et iterùm: Descendã videre, vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate. Gene. 18.

1. B. GENESIS quarto: Et ait Dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitq; ad eũ, Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

2. ET capite decimooctauo: Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam, & videbo vtrùm clamorẽ qui venit ad me,

ad me, opere compleuerint: an non est ità, vt sciam.

3. EXODI vigesimosecundo: Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederitis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

4. DEVTERONOMII vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

5. IACOBI quinto: Agite nunc diuites &c. Eccè merces operariorum qui messuerũt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

II

Quomodò scriptura vindicari docet Homicidium voluntarium?

Grauiter sanè, quemadmodùm hisce verbis Deus ostendit, quibus Cain primum increpat homicidam: [a] *Quid fecisti? inquit, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram.* Et alibi vox Diuina testatur: [b] *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Concinit [c] Psaltes Regius: *Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos.* Summum enim hoc scelus est, & atrocissimam proximo iniuriam adfert, qui vitam ei adimit absque legitima [d] authoritate. Vndè à CHRISTO etiam dictum est: [e] *Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

Vide Cõcil. Ancyr. cap. 22. Epaunense cano. 31. Tribuuriense can. 54. & seq.
a Genes. 4. b Ambr. lib 2. de Cain & Abel, cap. 9.
b Genes. 9. a Exod. 21. b c Leuit. 24. c Num. 35. b c d Deuter. 19. a b c 1. Ioan. 3. c
c Psalm. 54. d
d August. lib. 22. contra Faustum, cap. 70.
e Matt. 26. e & Apoc. 13. c

TESTIMONIA.

Pœna veteris Ecclesiæ in homicidas constituta.

1. CONCILIVM Ancyranum capite vigesimosecundo: Qui voluntariè homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidem iugiter se submittant. Circa exitum autem vitæ, communione digni habeantur. Eos verò, qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum pœnitentiam, cõmunioni sociauit secundùm gradus constitutos: Hæc verò humanior definitio, quinquennij tempus tribuit.

2. CONCILIVM Epaunẽse tempore Gelasij primi celebratum, canone trigesimoprimo: De pœnitentia homicidarum, qui seculi leges euaserunt, hoc summa reuerentia de eis inter eos placuit obseruari, quod Ancyritani Canones decreuerunt.

3. CONCILIVM Triburiense canone quinquagesimoquarto: De his qui voluntariè homicidium fecerint, Ancyrano sancto concilio capite * vigesimoprimo legitur: Vt pœnitentiæ quidem iugiter se submittant: perfectionem verò, id est, communionis Christi gratiam, circa exitum consequantur. Instituta canonica & sanctorum Patrum decreta, nostro & omnium orthodoxorum iudicio, inuiolabilem habeant firmitatem. Nobis autem, qui pastores Christi ouium sumus, pro moderni temporis qualitate & hominum fragilitate, bonũ & vtile videtur, vt his qui voluntariè homicidium fecerint, authoritate synodali & iudicio generali & modum castigationis imponamus, & certum ac definitum pœnitentiæ tempus præmonstremus: nè prolixum tempus pœnitẽtiæ, generet fastidium negligentibus: sed cursim exercitatis, accrescat opus salutis.

* secundùm edit. veterẽ.

Relaxatio pœnæ homicidarum.

4. ET canone quinquagesimoquinto: Si quis spontè homicidium fecerit, quadraginta diebus ab ingressu Ecclesiæ arceatur. Et nihil manducet illis quadraginta diebus, præter solum panem & salem, neque bibat nisi puram aquam. Nudis pedibus incedat. Lineis non induatur vestibus, nisi tantùm femoralibus. Secularia arma non portet. Nullo vehiculo vtatur. Ad nullam fœminam, nec ad propriam vxorẽ, his diebus misceatur. Nullã communionẽ illis quadraginta diebus cum alijs Christianis, nec cum alio habeat pœnitente, in cibo vel potu aut vllis rebus. Si verò sint aliqui vitæ suæ insidiatores, vt præ illis non possit dignè pœnitere, interim differatur ei eadem pœnitentia, donèc ab Episcopo proprio pax ei ab illis sit facta. Si enim aliqua corporali infirmitate detentus sit, vt non possit ritè ieiunare, adhibeatur ei misericordia, quousque conualescat, & tunc demùm pœniteat. Si verò longo tempore eadem sit occupatus infirmitate, ad Episcopum pertinebit, vt prudenter pertractet, quomodò infirmum peccatorem curare disponat: quia, vt Gregorius pastorali commemorat libro, Occultiora sunt vulnera mentium, quàm corporum: & * ars est artium, regimen animarum.

Pœnitentia eorum qui voluntariè perpetrarunt homicidium.

* parte 1. cap. 1.

5. ET canone quinquagesimosexto: Post illos quadraginta dies, vnum annum integrum ab introitu Ecclesiæ suspendatur. Et abstineat se à carne & caseo, à vino & medone ac mellita ceruisia, nisi Dominicis diebus & festis, qui per illum Episcopatum publicè celebrantur apud cunctum populum: & nisi vel in hoste, aut in aliquo magno sit itinere, vel longè aut diù ad Dominicam curtem, vel si infirmitate detentus sit: tunc licitum sit ei, tertiam feriam & quintam atque Sabbatum redimere vno denario, vel precio denarij, siue tres pauperes pro nomine Domini pascendo: ità duntaxat, vt vel carne, vel vino, vel medone, id est, de tribus vna re vtatur, non omnibus vescatur. Postquàm autem de itinere domum reuertatur, aut de infirmitate liberetur, prædictas ferias non redimat, sed statuto modo pœniteat. Completo verò vnius eiusdemq; anni curriculo, ità castigatus ritè & ordinabiliter more pœnitentium, introducatur in Ecclesiam.

Abstinentia homicidæ annua qualis.

6. ITEM canone quinquagesimoseptimo: Secundum verò & tertium annum simili modo pœniteat: excepto, quòd prædictas tres ferias redimere ius habeat, vbicunquè est, siue in domo, siue in itinere.

re. Cætera per omnia obſeruet, vt in primo anno faciebat.

7. ET canone quinquageſimooctauo: Quartum enim annum & quintum, ſextum & ſeptimum, iſto modo obſeruet: Ieiunet autem his ſingulis tres quadrageſimas: Vnam ante Paſcha Domini, à caſeo & pinguibus piſcibus, à vino & medone & mellita ceruiſia. Alteram ante natiuitatem S. Ioannis Baptiſtæ. Si verò deſunt quadraginta dies ante natiuitatem, impleantur poſt natiuitatem. Tertiam quadrageſimam ante natiuitatem Domini Saluatoris ieiunet, & abſtineat ſe à carne & cæteris rebus prædictis: & in his quatuor annis, tertia feria & quinta ac ſabbato, manducet & bibat quodcunq; libeat. Et ſecundam atque quartam feriam denario, aut prędicto denarij precio redimere ius habeat. Sextam verò feriā cautè obſeruet. His ſeptem annis ritè expletis, recōcilietur, & more pœnitentium ſacris altaribus & ſanctæ communioni reſtituatur, atque perfectionem conſequatur.

Poſt ſeptennem pœnitētiam homicida ad communionem admittitur.

8. GENESIS quarto: Dixitq; Cain ad Abel fratrem ſuum: Egrediamur foràs. Cumq; eſſent in agro, conſurrexit Cain aduersùs fratrem ſuum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain, Vbi eſt Abel frater tuus? Qui reſpondit, Neſcio: nunquid cuſtos fratris mei ſum ego? Dixitq; ad eum, Quid feciſti? vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus & profugus eris ſuper terram. Dixitq; Cain ad Dominum: Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Eccè eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abſcondar, & ero vagus & profugus in terra: Omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixitq; ei Dominus: Nequaquàm ità fiet: ſed omnis q occiderit Cain, ſeptuplum punietur. Poſuitq; Dominus in Cain ſignum, vt non interficeret eum omnis qui inueniſſet eum. Egreſſusq; Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

9. AMBROSIVS libro ſecundo de Cain & Abel, capite nono: Et benè ait, Vox ſanguinis fratris tui clamat: non, frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipſa morte ſeruat. Non accuſat frater, nè videatur parricida. Non accuſat vox ipſius, non anima eius: ſed vox ſanguinis accuſat, quem ipſe fudiſti. Tuum te ergò facinus, non frater, accuſat. Simul querela criminoſa adimitur. Non poteſt de alieno teſtimonio queri, qui crimen proprio facinore confitetur. Minor eſt ſermo quàm factum: eſt tamen etiam terra teſtis, quæ cepit ſanguinem. Et benè ait, Vox ſanguinis fratris tui clamat de terra: non dixit, de fratris clamat corpore, ſed de terra clamat. Et ſi frater parcit, terra non parcit. Si frater tacet, terra condemnat. Ipſa eſt in te & teſtis, & iudex. Teſtis acrior, quæ adhuc parricidij tui ſanguine madet: iudex aſperior, quæ tanto ſcelere coinquinata eſt, vt aperiret os ſuum, & exciperet ſanguinem fratris tui de manu tua.

Gene. 4. Quomodò vox ſanguinis clamare dicitur.

De terrà clamare.

10. GENESIS capite nono: Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum: & de manu hominis, de manu viri, & de manu fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.

11. EXODI vigeſimoprimo: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius, conſtituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum & per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percuſſerit patrem ſuum aut matrem, morte moriatur.

12. LEVITICI vigeſimoquarto: Qui percuſſerit & occiderit hominem, morte moriatur.

13. NVMERORVM trigeſimoquinto: Si quis ferro percuſſerit, & mortuus fuerit qui percuſſus eſt: reus erit homicidij, & ipſe morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit, ſimiliter punietur. Si ligno percuſſus interierit, percuſſoris ſanguine vindicabitur. Propinquus occiſi, homicidam interficiet: ſtatim vt appræhenderit eum, interficietur. Si per odium quis hominē impulerit, vel iecerit quippiam in eum per inſidias: aut cùm eſſet inimicus, manu percuſſerit, & ille mortuus fuerit: percuſſor, homicidij reus erit. Cognatus occiſi ſtatim vt inuenerit eum, iugulabit. Quòd ſi fortuitò, & abſque odio & inimicitijs quicquam horum fecerit, & hoc audiēte populo fuerit comprobatum, atque inter percuſſorem & propinquum ſanguinis quæſtio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per ſententiam in vrbem ad quam confugerat, manebitq; ibi, donèc ſacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur. Si interfector extra fines vrbiū quæ exulibus deputatæ ſunt, fuerit inuentus, & percuſſus ab eo qui vltor eſt ſanguinis: abſque noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus vſque ad mortem pontificis in vrbe reſidere. Poſtquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram ſuam. Hæc ſempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus veſtris. Homicida ſub teſtibus punietur: ad vnius teſtimonium nullus condemnabitur. Non accipietis precium ab eo qui reus eſt ſanguinis: ſtatim & ipſe morietur. Exules & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes ſuas reuerti poterunt: nè polluatis terram habitationis veſtræ, quæ inſontium cruore maculatur: nec aliter expiari poteſt, niſi per eius ſanguinem, qui alterius ſanguinem fuderit. Atque ità emundabitur veſtra poſſeſſio me commorante vobiſcum. Ego enim ſum Dominus qui habito inter filios Iſrael.

14. DEVTERONOMII decimonono: Hæc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita ſeruanda eſt: Qui percuſſerit proximum ſuum neſciens, & qui herì & nudiuſtertiùs nullum contra eum odium habuiſſe comprobatur: ſed abijſſe cum eo ſimpliciter in ſyluam ad ligna cædenda, & in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manum, ferrumq; lapſum de manubrio amicum eius percuſſerit, & occiderit: hic ad vnam ſupradictarum vrbium confugiet, & viuet: nè forſitan proximus eius, cuius effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus, perſequatur, & appræhendat eum, ſi longior via fuerit, & percutiet animam eius qui non eſt reus mortis: quia nullum contra eum qui occiſus eſt, odium priùs habuiſſe monſtratur. Idcircò præcipio tibi, vt tres ciuitates ęqualis inter ſe ſpatij diuidas. Cùm autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, ſicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam terram quam eis pollicitus eſt, (ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quæ hodiè præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & ſupradictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur ſanguis innoxius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi poſſidendam, nè ſis ſanguinis reus. Si quis autem odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ eius, ſurgensq; percuſſerit eum, & mortuus fuerit, fugeritq; ad vnam de ſupradictis vrbibus, mittent ſeniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradentq; in manu proximi, cuius ſanguis effuſus eſt, & morietur. Non miſereberis eius, & auferes noxium ſanguinem de Iſrael, vt benè ſit tibi.

15. PRIMAE Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſemetipſo manentem.

16. PSALMO quinquageſimoquarto: Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.

17. AVGVSTINVS libro vigeſimoſecundo contra

tra Faustum Manichæum, capite septuagesimo: Hinc erat etiam illud Petri, cùm euaginato gladio volens defendere Dominum, aurem persecutoris abscidit, quod factum Dominus satìs minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium: qui enim gladio vsus fuerit, gladio cadet. Ille autem vtitur gladio, qui nulla superiori ac legitima potestate vel iubente vel concedente, in sanguinem alicuius armatur. Nam vtiquè Dominus iusserat, vt ferrum discipuli eius ferrent: sed non iusserat, vt ferirent.

Matth.26. Quid sit accipere gladiũ.

18. MATTHAEI vigesimosexto: Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

19. APOCALYPSIS decimotertio: Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

III

Quid verò de Sodomitico peccato, eiusque punitione scriptum extat?

A. *Homines Sodomitæ*, inquit[a] Scriptura, *pessimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* Nefandum hoc & flagitiosum peccatum[b] Petrus &[c] Paulus coarguunt: tum natura ipsa execratur: Scriptura verò tanti flagitij magnitudinem his etiam verbis declarat:[d] *Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis.* Vndè ad Loth iustum, & ab infandis[e] Sodomitarum stupris maiorem in modum abhorrentem, sic angeli loquuntur:[f] *Delebimus locum istum, eô quòd increuerit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, vt perdamus illos.*[g] *Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cælo, & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionem.* Neque tacet Scriptura causas, quæ ad hoc pergraue peccatum Sodomitas impulerunt, & alios itidèm permouere possunt. Sic enim legimus apud[h] Ezechielem: *Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant.*

B. Huic autem flagitio nunquàm satìs execrando sunt obnoxij, qui diuinam, immò & naturalem legem in Leuitico scriptam, violare non verentur. Ea sic habet:[i] *Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo.* Quod si fiat, terram ipsam tam tetris ac nefandis libidinibus pollui, ac iram diuinam aduersùs populum maiorem in modum concitari, tum crimen[k] mortis supplicio expiandum esse, eodem[l] loco monemur. Vndè Paulus non semel etiam arguit masculorum[m] concubitores: damnat præterea immundos atq; molles. E quibus vnus erat Onan[n] Iudæ filius, qui præsentem Dei vltionem effugere non potuit, quòd in terram semen funderet, peiorque bestijs, naturæ honestatem ac ordinem vellet perrumpere.

a Gen.13.c
b Petr.2.b e
c Roma.1.d 1.Timoth.1.b Ephes. 5. b c Iudic. 19. e f 20.g
d Gene.18.c
e 2 Petr.2.b
f Gene.19.c
g Ibidèm d & Sapient. 10.b Deutero.29.d Iudæ b Gene. 13.b Vide Grego.14. Moral. c 10. Aug. l.16. de ciuita. Dei ca.30. Tertul. in Apologetico aduersùs gẽtes cap.39.
h Ezech.16.f
i Leuit.18.c Deuter.27. d Vide Chryso. hõ.4. in epist. ad Rom. Tertull. in lib. de pudicit. Aug. li.3. Cõfess. c. 8. & epist.109.
k l. Cùm vir nubit. C. ad legem Iul. de adul.
l Leui.20.b c Exod.22.c Iocl.3.a
m 1 Cor.6.b Rõ.1.d 1.Tim. 1.b Galat.5.d
n Gene.38.b Hiero. in c 5. epi. ad Ephes.

TESTIMONIA.

1. A. GENESIS decimotertio: Homines autem Sodomitæ &c. vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secundo: Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigẽs, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria ac luxuriosa conuersatione eripuit. adspectu enim & auditu iustus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos &c.

3. AD Romanos primo: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. (Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis) qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu fœminę, exarserunt in desiderijs suis inuicèm, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem (quam oportuit) erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, &c.

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Lex iusto non est posita, sed iniustis, & nõ subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, &c. fornicarijs, masculorum concubitoribus &c. Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.

5. AD Ephesios quinto: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

6. IVDICVM decimonono: Illis epulantibus, & post laborem itineris cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius filij Belial, id est, absq; iugo, & circũdantes domum senis, fores pulsare cœpe-

cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes, Educ virum qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Egressusq; est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam: educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestrã libidinem compleatis: tantùm, obsecro, nè scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius &c.

7. ET capite vigesimo: Et sic factum est vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis, essent vigintiquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere potuerunt & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederuntq; in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasq; vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

8. GENESIS decimooctauo: Clamor Sodomorum &c. vt in textu.

9. POSTERIORIS Petri secundo, vt suprà testimo. secundo.

10. GENESIS decimonono: Delebimus locum istum &c. vt in textu.

11. SAPIENTIAE decimo: Sapientia iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, descendente igne in Pentapolim: quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis. Sapientiam enim prætereuntes, non tantùm in hoc lapsi sunt vt ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam, vt in his quæ peccauerunt, nec latére potuissent.

12. DEVTERONOMII vigesimonono: Dicetq; sequens generatio, & filij qui nascentur deincèps, & peregrini qui de longè venerint, videntes plagas terræ illius, & infirmitates quibus eam afflixerit Dominus, sulphure & solis ardore comburens, ità vt vltrà non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum subuersionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subuertit Dominus in ira & in furore suo.

13. IN epistola Catholica Iudæ Apostoli: Sicut Sodoma & Gomorrha & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant &c.

14. GENESIS decimotertio: Eleuatis itaque Loth oculis vidit omnem circà regionem Iordanis, quę vniuersa irrigabatur antequàm subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrham, sicut paradisus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Segor.

15. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium in Iob, capite decimo: Quia per sulphur fœtor carnis accipitur, ipsa sacri eloquij historia testatur, quæ cõtra Sodomam ignem & sulphur pluisse Dominum narrat. Qui cùm carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis notauit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad peruersa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit vt simul igne & sulphure perirent: quatenùs ex iusta pœna discerent, ex iniusto desiderio quid fecissent.

Gene. 19.

Pœna Sodomorum accommodata fuit peccato eorum.

16. AVGVSTINVS libro decimosexto de ciuitate Dei, capite trigesimo: Post hanc promissionem liberato de Sodomis Lot, & veniente igneo imbre de cælo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem versa est, vbi stupra in masculos, in tantam consuetudinem conualuerant, quãtam leges solent aliorum factorum præbere licentiam. Verùm & hoc eorum supplicium, specimen futuri iudicij diuini fuit. Nam ad quid pertinet, quòd prohibiti sunt qui liberabantur ab angelis, retrò respicere, nisi quia nõ est animo redeundum ad veterem vitam, qua per gratiam regenerationis exuimur, si vltimum iudicium euadere cogitamus? Deniquè vxor Lot, vbi respexit, remansit: & in salem cõuersa, hominibus fidelibus quoddam præstitit condimentum, quô sapiant aliquid, vndè illud caueatur exemplum.

Gene. 19.

Supplicium Sodomorũ, specimen diuini iudicij fuit.

17. TERTVLLIANVS in apologetico aduersus Gentes, capite trigesimonono: Nondùm Iudæum ab Aegypto examen Palæstina susceperat, nec iam illic Christianæ sectæ origo consederat, cùm regiones ac fines eius Sodoma & Gomorrha igneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma oriantur oculis tenus, cęterùm contacta cinerescũt.

Tertulliani tempore quæ fuerit facies terræ Sodomorum.

18. EZECIELIS decimosexto: Eccè hæc fuit &c. vt in textu.

1. B. LEVITICI decimooctauo: Cum masculo &c. vt in textu. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus cõtaminatę sunt vniuersæ gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos.

2. DEVTERONOMII vigesimoseptimo: Maledictus qui dormit cũ omni iumento. Et dicet omnis populus, Amen.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in epistolam ad Romanos, de masculorum concubitoribus loquens: Hos equidem ijs etiam, qui sibi ipsi mortem consciscunt, deteriores esse affirmo: præstiterit enim mori, quàm tanta contumelia accepta viuere. nam qui se ipse interimit, is animam à corpore dissociat: at hic animam vnà cum corpore perdit. Quodcunque porrò delictum nominaueris, nullum huic peccato par dixeris: quia si facta sua sentirent, qui patiuntur, sexcentas vtiquè mortes obierint, vt nè hoc paterentur: neque enim est, neq; inquam est hac iniuria alia vlla nec grauior, nec rationis minus habens. Nam si de scortatione Paulus disserens dixit, peccatum omne, quodcunque commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur, eum in proprium corpus delinquere: quid de insania hac dixerimus, quæ ipsa tanto est scortatione deterior, quantum ne verbis quidem exprimere licet? Neq; enim hoc solùm dico, quòd fœmina effectus sis, sed quòd perdideris ipsum hoc, nimirùm virum esse, & quòd neque in hanc transieris naturam, neq; quam haberes asseruaueris, sed cõmunis vtriusque effectus sis proditor, dignus quem tum viri tum fœminæ lapidibus à se exigant, tanquàm qui vtrunque genus iniuria affeceris. Et paulò pòst: Quisquis scortum se facit, hoc nihil esse queat inutilius. neque enim anima solùm, verùm & corpus eius, qui hæc patrat, infame est, ac certè dignum quod vndequaquè exterminetur: quot tandèm, obsecro, gehennæ his plectendis suffecerint? Quòd si audito gehennę nomine, irrides, ac fidem non habes: illum ignem recordare Sodomorum. Vidimus enim, vidimus & in præsenti quoquè vita, gehennæ effigiem. quandoquidem enim multi futuri erant, qui ijs fidem minimè habituri essent, quæ post resurrectionem futura sunt, nunc quum ijdem audiant esse ignem inextinguibilem, à rebus præsentibus illos Deus erudiuit. tale est igitur Sodomorum incendium, & vastatio illa: id quod sciunt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinam, ac cælestium fulminum opus oculis subiecêre. Cogitato quàm graue illud sit peccatum, vt quod ipsam gehennam etiam ante tempus extistere coegerit. Nam posteaquàm permulti verba despicerẽt, illis Deus per ipsa demùm opera, gehennę effigiem ostendit, noua quadam ratione: erat enim præter omnium opinionẽ pluuia illa, quoniam quidem & præter naturam ipsa coitio: atque ea quidem pluuia terram exussit, quoniam & illorum animos desideriũm, ob quod pluuia eadem ferebatur contrà quàm solita ista ac quotidiana ferri soleat: neque enim non excitabat

Masculorum concubitores sunt deteriores homicidis.

Peccatũ grauissimum.

1. Cor. 6.

Insania.

Ignis Sodomorum, effigies gehẽnæ.

citabat modò terræ vterum ad fructuum generationem, sed & ad seminum susceptionem, inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomorum coitio, eiusce-modi corpus inutilius reddens. Quid enim viro corpus suum meretricio more prostituente abominabilius? quid autem scelestius? O insaniam, ô stupiditatem. Vndè, malùm, hæc debacchata est concupiscentia, humanam naturam hostium incommodis, atque adeò tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præstantior est? O vos & brutis insipientiores, & canibus impudentiores: nusquàm enim huiusmodi congressus apud illos: sed agnoscit proprios terminos natura. Vos autem genus vestrum infamius brutorum genere effecistis, & in his, quæ dico, iniurij, & per vos inuicèm iniurij. Vndè igitur mala hęc enata sunt? à delicijs, à Dei ignoratione. quum enim excusserit quis Dei timorem, protinùs bona omnia pessùm eunt.

Canibus impudentiores.

4. TERTVLLIANVS in libro de pudicitia: Reliquas autem libidinum furias impias in corpora & in sexus vltra iura naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Non sunt delicta, sed monstra.

5. AVGVSTINVS libro tertio Confessionum, capite octauo: Itaq; flagitia quæ sunt contra naturam, vbiquè ac semper detestanda atque punienda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quæ non sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cùm eadem natura, cuius ille author est, libidinis peruersitate polluitur.

Vitia contra naturā, semper detestanda ac punienda.

6. IDEM in epistola centesima nona ad monachas: Non carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio. Nam quę faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter & ludendo, non solùm à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito cōstitutis, sed omninò nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt facienda nupturis.

7. IN Codice Iustiniani, libro nono, titulo nono: Ad legem Iuliam de adulterijs & stupro, lege trigesimaprima Constantij & Constantis Imperatorum: Cùm vir nubit, in fœmina viros paritura quid cupiatur, vbì sexus perdidit locum? vbì scelus est id, quod non proficit scire? vbì Venus mutatur in alteram formam? vbì amor quęritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore: vt exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei.

Supplicio afficiendi.

8. LEVITICI vigesimo: Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas: morte moriantur: sit sanguis eorum super eos. Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoquè occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. Et paulò pòst: Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt: & abominatus sum eas.

9. EXODI vigesimosecundo: Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

10. IOELIS tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibì super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserunt sortem: & posuerunt puerum in prostibulum, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent.

11. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, &c. regnum Dei possidebunt.

12. AD Romanos, & 13. PRIORIS ad Timotheum primo, vt suprà A. testimo. secundo & tertio.

14. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Et his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

15. GENESIS decimooctauo: Dixit Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciēs non nasci sibi filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram: nè liberi, fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, eò quòd rem detestabilem faceret.

16. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ D. Pauli ad Ephesios: Nisi philosophorum quidam Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis ex qualicunque attritu tactuq; venientem, in tempore non vitandum: & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem & erubescendam hæresim consensissent, nunquàm sanctus Apostolus scribēs ad Ephesios, ad fornicationem, etiam omnem immunditiam copulâsset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam: non hanc, qua pecuniam cupimus congregare: sed illam de qua suprà diximus, nè supergrediatur & auarus fraudet in negocio fratrem suū: quòd scilicet insatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinum genera lasciuiæq; discurrat.

De peccato mollitiei.

IIII

Quid Scriptura de pauperum Oppreßione proponit?

Aduenam non contristabis, dicit Dominus, [a] *neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ & pupillo non nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli.* Quapropter Aegyptij tot plagis [b] attriti, & cum suo Rege crudelissimoque tyranno Pharaone, qui ne à paruulis [c] quidem Hebræorum occidendis sibi temperauit, submersi [d] demùm fuêre, videlicet ob suā in Israelitas plusquàm barbaricam immanitatem. *Vidi*, inquit [e] Dominus, *afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duritiam eorum qui præsunt operibus: & sciens dolorem eius descendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorum.* Hinc apud Esaiam quoquè interminatur Dominus: [f] *Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.* Et apud eundem Prophetam de inhu-

a Exod. 22. d Deu. 15. b 24. c Eccli 35. c Ierem. 21. d & 22. a Malach. 3. a 2. Re. 12. a
b Exod. 7. & deincèps.
c Exod. 1. c
d Exo. 14. f g
e Exod. 3. b
f Esa. 10 a Deut. 27. c Iob 24 a Matth. 23. b

g Esaiæ 1.c Ierem.5.g Zach.7.c Psal.93.a Amos 5.c h Esa.3.c

inhumanis & iniquis Magistratibus extat hæc querimonia: *Principes* [g] *tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad illos.* Item, *Populum* [h] *meum exactores sui spoliauerunt.* Nec dubium quin ciuitates & prouinciæ hoc execrando peccato, quod à tyrannicis Magistratibus perpetratur, in summum sæpè discrimen adducantur.

TESTIMONIA.

1. EXODI vigesimosecundo: Aduenam &c. vt in textu. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eũ quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

2. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris. Caue nè fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissiõis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat, mutuum commodare: nè clamet cõtra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in eius necessitatibus subleuandis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quę manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum tuam fratri tuo egeno, & pauperi qui tecum versatur in terra.

3. ET capite vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas, sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris locó viduæ vestimentum.

4. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Nõ accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitûs. Nónne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? à maxilla enim ascendunt vsque ad cælum, & Dominus exauditor delectabitur in illis.

5. IEREMIAE vigesimoprimo: Domus Dauid, hæc dicit Dominus, iudicate manè iudicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: nè fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter malitiam studiorũ vestrorum.

6. ET capite vigesimosecũdo: Hæc dicit Dominus, facite iudicium & iustitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis iniquè, & sanguinem innocentem nè effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronũ eius, & ascendentes currus & equos, ipsi & serui, & populus eorum. Quòd si non audieritis verba hæc, in memetipso iuraui, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

7. MALACHIAE tertio capite: Accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimũt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

8. SECVNDI Regũ duodecimo: Misit ergò Dominus Nathan ad Dauid: qui cùm venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues & boues plurimos valdè, pauper aũt nihil habebat omninò præter ouem vnam paruulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius simul, de pane illius comedẽs, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens: eratq; illi sicut filia. Cùm autẽ peregrinus quidam venisset ad diuitem, parcẽs ille sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet conuiuiũ peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & pręparauit cibos homini qui venerat ad se. Iratus autem indignatione Dauid aduersùs hominẽ illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplũ, eò quòd fecerit verbum istud, & non pepercerit.

9. EXODI septimo, & sequẽtibus, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, B. testimo. primo & sequent.

10. ITEM primo capite: Surrexit intereà rex nouus super Aegyptum qui ignorabat Ioseph, & ait ad populum suum: Eccè populus filiorũ Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, nè fortè multiplicetur: & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisq; nobis, egrediatur de terra. Præposuit itaq; eis magistros operum, vt affligerent eos oneribus: ædificaueruntq; vrbes tabernaculorum Pharaoni Phiton & Ramesses. Quantoq; opprimebãt eos, tanto magìs multiplicabantur & crescebant: oderantq; filios Israel Aegyptij, & affligebant, illudentes eis: Atq; ad amaritudinem perducebant vitam eorũ operibus duris luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autem rex Aegypti obstetricibus Hebræorum, quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, pręcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Et post pauca: Præcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quicquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proijcite: quicquid fœminini, reseruate.

11. ET capite decimoquarto: Cùm extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusq; Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuersęq; sunt aquæ, & operuerũt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes, ingressi fuerant mare: nec vnus quidem superfuit ex eis.

12. ET capite tertio: Vidi afflictionẽ &c. vt in textu.

13. ESAIAE decimo: Væ qui condunt &c. vt in textu. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? Ad cuius cõfugietis auxilium: & vbi derelinquetis gloriã vestrã, nè incuruemini sub vinculo, & cũ interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

14. DEVTERONOMII vigesimoseptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. Et dicet omnis populus, Amen.

15. IOB vigesimoquarto: Ab omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos transtulerũt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillorũ abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserũt pariter mansuetos terræ. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum

gum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absq; vestitu & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

16. MATTHAEI vigesimotertio: Væ vobis Scribę & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes. Propter hoc ampliùs accipietis iudicium.

17. ESAIAE primo: Principes tui &c. vt in textu.

18. IEREMIAE quinto: Incrassati sunt & impinguati; & præterierũt sermones meos pessimè. Causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea?

19. ZACHARIAE septimo: Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiã & miserationes facite vnusquisq; cum fratre suo. Et viduam & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malũ vir fratri suo nõ cogitet in corde suo. Et noluerũt attendere, & auerterunt scapulam recedentes: & aures suas aggrauauerunt, nè audirent.

20. PSALMO nonagesimotertio: Vsquequò peccatores Domine, vsquequò peccatores gloriabuntur? Populum tuum Domine humiliauerunt, & hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt, & pupillos occiderunt. Et dixerunt, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite insipiẽtes in populo, & stulti aliquãdo sapite. Qui plantauit aurẽ, nõ audiet? aut q finxit oculũ, non cõsiderat?

21. AMOS quinto: Idcircò, pro eò quòd diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum. Quia cognoui multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes iusti accipiẽtes munus, & pauperes deprimentes in porta.

22. ESAIAE tertio: Populum meum exactores sui spoliauerunt. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius: vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

V

Quid postremò Scriptura docet de mercede operarijs retenta vel imminuta?

A. Apud Iacobũ Apostolum legimus, quàm is grauiter diuitibus exprobret crudelem tenacitatem, summamq; in defraudandis operarijs iniquitatem. [a] *Eccè merces,* inquit, *operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* Ecclesiasticus [b] verò in hunc modum, *Panis egentium,* ait, *vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.*

a Iacob. 5. a
b Eccli 34. d
7. c

B. Itaque lege diuina sancitum est, [c] *Non negabis mercedem indigentis & pauperis fratri tui, siue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: nè clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.*

c Deut. 24. e
Leuit. 19. c
Tob. 4. c
Malach. 3. a

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Eccè merces &c. vt in textu.

2. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Panis egentium &c. vt in textu.

3. ET capite septimo: Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua: non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

1. B. DEVTERONOMII vigesimoquarto: Non negabis &c. vt in textu.

2. LEVITICI decimonono: Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè.

3. TOBIAE quarto: Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statìm ei mercedẽ restitue, & merces mercenarij tui apud te omninò non remaneat.

4. MALACHIAE tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

VI

Quò referenda est omnis hæc de peccatis tractatio, & quis illius vsus?

A. Hæc tractatio ad priorem spectat Christianæ Iustitiæ partem, quæ in malis cognoscendis & fugiendis est posita. Vsus autem ac fructus tractationis est, ea quę verè mala, Deo contraria, hominibus perniciosa sunt, ritè discernere, discreta prorsùs cauere, & si quid horum admissum sit, sedulò expiare.

B. Hinc etiam discimus, quo modo sapiens à stulto, iustus ab impio differat. [a] *Sapiens* enim *timet, & declinat à malo: Stultus verò transilit, & confidit.* [b] *Non* enim *recipit stultus verba prudẽtiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius,* teste Salomone, qui hoc etiam scriptum reliquit: [c] *Iustorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit vsque*

a Prou. 14. b
b Prou. 18. a
c Prou. 4. c

ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant. Plerique certè peccata quæ indicauimus, perniciosas illas animorum pestes, turpiter [d] ignorant: alij vt nôrint maximè, non fugiunt tamen, neque detestantur. Pessimi verò illi sunt, qui peccati consuetudine [e] obduruerunt: de quorum genere dictum est illud: [f] *Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium.* Ea verò inprimìs contemnit, quæ Christiana Iustitia non solùm ad vitiorum obseruationem seu differentiam cognoscendam, sed etiam ad eorum deuitationem & expiationem adhibendam postulat.

d Aug. de gratia & lib. arb. ca. 3. & li. 3. de libe. arb. c. 22. Bernar. epist. 77. ad Hugonem. Chryso. homil. 26. in epist. ad Rom. e Vide sup. de obstinatione & Aug. in Enchirid. ca. 80. f Prouer. 18. a

TESTIMONIA.

1. B. PROVERBIORVM decimoquarto, 2. DECIMOOCTAVO, & 3. QVARTO capite, vt in textu.

Ignorãtia legis diuinæ an excuset. Rom. 2.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite tertio: Nec ipsi sine pœna erunt qui legem Dei nesciunt. Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: qui autem in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apostolus ità dixisse, tanquàm peius aliquid significauerit esse passuros qui legem nesciunt in peccatis suis, quàm illos qui sciunt. Peius enim videtur esse perire, quàm iudicari. Sed cùm hoc de gentibus & de Iudæis loqueretur, quia illi sine lege sunt, isti autem legem acceperunt: quis audeat dicere, Iudæos qui in lege peccant, non esse perituros, cùm in Christum non crediderunt, quandodem de illis dictum est, per legem iudicabuntur? Sine fide enim Christi nemo liberari potest, ac per hoc ità iudicabuntur vt pereant. Nam si peior est conditio nescientium, quàm scientium legem Dei, quomodò verum erit quod Dominus in Euangelio ait, Seruus qui nescit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit pauca: seruus autem qui scit voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multa. (Luc. 12.) Ecce vbi ostendit grauiùs peccare hominem scientem quàm nescientem: nec tamen ideò confugiendum est ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quisque requirat excusationem. Aliud est enim, nescisse: aliud, scire noluisse. Volũtas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere vt benè ageret. (Aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Psal. 35.) Sed & illa ignorantia quæ non est eorum qui scire nolunt, sed eorum qui tanquàm simpliciter nesciunt, neminem sic excusat, vt sempiterno igne non ardeat: si propterea non credidit, quia non audiuit omninò quod crederet, sed fortassìs vt mitiùs ardeat: non enim sine causa dictum, Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. (Psal. 78.) Et illud quod ait Apostolus, Cùm venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum. (2. Thess. 1.) Veruntamen vt habeamus & ipsam scientiam, nè dicat vnusquisque, nesciui, non audiui, non intellexi: voluntas conuenitur humana vbi dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: (Psal. 31.) quanuìs peior appareat de quo dictũ est, Verbis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexerit, nõ obaudiet. (Prouer. 29.) Quando autem dicit homo, Non possum facere quod præcipitur, quoniam concupiscentia mea vincor: iam quidem de ignorantia non habet excusationem, nec Deum causatur in corde suo, sed malum suum in se cognoscit & dolet: cui tamen dicit Apostolus, Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. (Rom. 2.) Et vtiquè cui dicitur, Noli vinci, arbitrium sine dubio voluntatis eius cõuenitur: velle enim & nolle, * propriæ voluntatis est. (*propriè)

5. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigesimosecundo: Non enim quod naturaliter nescit, & naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum: sed quod scire non studuit, & quòd dignam facilitati comparandæ ad rectè faciendum operam non dedit.

Per ignorantiam etiam peccari.

6. BERNARDVS epistola septuagesimaseptima ad Hugonem de sancto Victore: Is fortitan qui asserit non posse peccari per ignorantiam, nunquàm pro suis ignorantijs deprecatur, sed potiùs prophetam irrideat deprecantem & dicentem: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas nè memineris. (Psal. 24.) Forsitan & reprehendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ satisfactionem. Loquitur enim in Leuitico ad Moysen, dicens: Anima si peccauerit per ignorantiam, feceritq́ue vnum ex his quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram æstimationemq́ue peccati. (Leuit. 4.) Et rursùm: Qui orabit pro eo quod nesciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. (Ibidem.) Si ignorantia nunquàm peccatum est, cur dictum est in epistola ad Hebræos, quia in secundo tabernaculo semel in anno solus pontifex intraret non sine sanguine, quem offerret pro sua & populi ignorantia? (Hebr. 9.) Si peccatum ignorantiæ nullum est, non ergò peccauit Saulus quòd persecutus est Ecclesiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. (1. Tim. 1.) Benè itaque faciebat quòd erat blasphemus & persecutor, & contumeliosus, quòd erat spirans minarum & cædis in discipulos Domini, in hoc ipso quippe abundanter æmulator existens paternarum suarum traditionum. (Galat. 1.) Non ergò debuit dicere, Misericordiam consequutus sum: sed, mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, insupèr & æmulatio remunerabilem iudicabat. (1. Tim. 1.) Si, inquam, ignorantia nunquàm peccatur, quid ergò causamur aduersùs occisores Apostolorũ, quoniam quidem non solùm malum esse nesciêrunt interficere illos, sed insupèr quoquè id faciendo arbitrati sunt obsequium se præstare Deo? (Ioan. 16.) Sed & frustrà in cruce Saluator pro suis orabat crucifixoribus, quippe nescientibus (ipso teste) quid facerent, & ità nequaquàm peccantibus. (Luc. 23.) Neque enim fas est, vllatenùs suspicari mentitum fuisse Dominum Iesum, apertè perhibentem eos ignorare quid facerent: & si fortè de Apostolo dubitet quis, quòd carnem suam æmulans, sicut homo mẽtiri potuerit, vbi ait: Si enim cognouissent, nunquàm Dominum gloriæ crucifixissent. (1. Cor. 2.) Nunquid non ex his satis appâret, in quãtis iaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdùm per ignorantiam?

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimasexta in epistolam ad Romanos: Stadium, præsens hæc vita est, & innumeros oculos, quos circunquaquè dirigamus, habere oportet: neque putandum, ad apologiam sufficere ignorantiam: erit enim, erit inquam, quando & ignorantiæ pœnas dabimus, quando scilicet & ipsa ignorantia veniam non habebit. (Quæ ignorantia excusationem non habeat.) Nam & Iudæi ignorârunt, sed ea ignorârunt quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorârunt, sed excusationem non habent. Quòd si ea ignoraueris quæ sciri non possunt, præter culpam eris: si verò quæ scitu & possibilia sunt & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Nisi enim vehementer pigri negligentesq́ue fuerimus, sed quæcunque ad nos pertinent, simul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manũ porriget Deus, id quod & Philippensibus scribit Paulus: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoquè vobis Deus reuelabit. (Deus adiuuat ignorantes, cùm faciunt quod possunt. Philip. 3.) Si verò nihil eorum quæ nostræ sunt potestatis, expedire voluêrimus, neque illius potiemur auxilio.

8. AVGV-

Consuetudo peccandi facit vt de peccato homo etiam glorietur.

8. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octuagesimo: Peccata quanuis magna & horrenda cùm in consuetudinem venerint, aut parua aut nulla esse creduntur: vsqueadeò vt non solùm non occultanda, verumetiã iam prædicãda ac diffamãda videatur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desiderijs animę suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas & clamor vocatur. Sicut habes apud Esaiam Prophetã de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorũ & Gommorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verumetiã publicè velut lege frequentabantur. Sic nostris tẽporibus ità multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquẽ laicum non audeamus, sed nec clericum degradare. Vndè cùm exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco vbi ait Apostolus, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis: exclamare compulsus sum, Væ peccatis hominum, quę sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò, pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quanuis tam magna sint, vt omninò claudi cõtra sese faciant regnũ Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinàm, ô Domine, non omnia quæ nõ poterimus prohibere, faciamus.

Psal. 9. Esaiæ 5. Gene. 18. Gala. 4.

Sola inusitata peccata exhorrescimus.

9. PROVERBIORVM decimooctauo, vt in textu.

DE PECCATORVM EXPIATIONE.

I

Quibus verò modis peccata expiantur?

HIC inprimìs est extra cõtrouersiã, Christũ nobis esse [a] propitiatorẽ, & illũ Dei [b] agnũ, qui tollit peccata mundi, quiq; solus remissionẽ peccatorũ nobis potuerit promereri, & purgationẽ eorũ facere.

B. Deindè certum est, Deũ fide purificare corda, vt Petrus [c] inquit, quòd citra fidẽ (humanæ salutis ostiũ ac fundamentũ) nullus peccatorũ remissionem aut expiationẽ cõsequi aut sperare possit. Fide verò [d] destituuntur, qui cum Ecclesiæ fide non consentientes, vana quadam [e] fidutia peccati remissionẽ & iustificationis gratiam propter Christum sibi alijsque pollicemur.

C. Qui verò in Ecclesiæ fide & eius vnitate persistẽtes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modos [f] ad peccatorum suorũ expiationẽ in Scriptura propositos habent, inter quos principẽ tenet locũ Pœnitẽtiæ Sacramentũ, quo neglecto, [g] frustrà de reliquis lethalium peccatorũ remedijs adhibendis agitur. Hoc enim vt præsens, ità necessarium pharmacum Christus animarum medicus instituit, contra omnem peccati lepram valiturum, idque commendans dixit sacerdotibus: [h] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* I.

D. Secundò purgantur & expiantur eleemosyna: quia scriptum est, [i] *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Monet igitur Propheta: [k] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* II.

E. Tertiò remittuntur peccata, dum quantunuìs læsi, fratri offensam condonamus, dicente Domino: [l] *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater cælestis delicta vestra.* III.

F. Quartò idem fit, cùm peccantem fratrem corripiendo emendamus ac lucrifacimus, sicutì scriptum est: [m] *Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.* IIII.

G. Quintò huc pertinet abundantia synceræ charitatis, ad impetranda & conficienda bona omnia præpotentis: ob quam de Magdalena dicitur: [n] *Remittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm.* [o] *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum.* V.

H. Sextò ad idẽ valet [p] cõtriti cordis sacrificiũ, quod nunquàm despicit Deus, & humilis cognitio suî, cõfessioq; peccatorũ. [q] Respicit enim Dominus in orationẽ humiliũ, & non despicit preces eorũ. Vt hinc etiã Dauid de seipso testetur: [r] *Dixi, cõfitebor aduersùm me iniustitiã meã Domino, & tu remisisti impietatẽ peccati mei.* Ac Ioãnes generatìm oĩbus verè cõfitentibus hãc gratiã VI.

a Concil. Trident. sess. 5. ca. 3. & sess. 6. cap 2. & 7.
a Ro. 3. d 1. Ioan. 2. a 4. b 1. c
b Ioan. 1. d Mat. 1. d 1. Cor. 1. d 1. Timo. 2 a Heb. 1. a 9. c Actor. 4. b
c Act. 15. b Heb. 11. a b Gal. 2. c 3. a Rom. 3. d Lucæ 7. g Eph. 2. b Trid. sess. 6. cap. 8.
d August. tract. 67. in Ioan. Leo ser. 4. de Natiu. Dom.
e Vide suprà de Præsumptione.
f Orig. homil. 2. in Leuit. Augu. lib. 2. cont. Cresc. ca. 12. Chrysost. concione 4. de Lazaro in fin. & homil. 6. in Ioan.
g Vide sup. de Sacramento pœnitentiæ.
h Ioan. 20. c
i Tob. 4. b 12. b Eccli 3. b d Prou. 13. b 15 d 16. a Lucæ 11. f
k Dan. 4. e Esaiæ 1. e Hebr. 13. c. Vide inferius de eleemosyna.
l Matt. 6. b Lucæ 6. e Matt. 11. e Eccli 28. a
m Iaco. 5. d
n Lucæ 7. g
o Pro. 10. b 1. Pet. 4. b
p Psal. 50. d Lucæ 18. c Matth. 18. d Eccli 21 a
q Psal. 101. c
r Psalm 31. b

f 1. Ioan. 1 d — pollicetur: [f] *Si cōfiteamur*, inquit, *peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Igitur [t] Niniuitæ cùm humilitatis & pœnitentiæ operibus sedulò insisterent, præsentem Dei irã placauerunt, & iamiã imminẽs vrbi ac patriæ exitiũ auerterũt. Quare sic de illis scriptũ legimus: [v] *Vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.*

t Ionæ 3. b c Matth. 12. d Lucæ 11 d 3. Reg. 21. g Sap. 11. d Cypr. epi. 40. 8. & 26.

v Ionæ 3. d Nume. 25. c d Psal. 105. e

I. Sic demùm Scriptura teste discimus, his [x] alijsque modis & officijs veræ pietatis Christi gratia editis, hoc effici, vt credentiũ & pœnitentiũ in Ecclesia, sicut diximus, peccata expiẽtur. Eoq; spectans Apostolus, monet: [y] *Has habẽtes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, perficiẽtes sanctificationẽ in timore Dei.* Nec minùs grauitèr Iacobus: *Emundate*, [z] inquit, *manus peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctũ cõuertatur, & gaudiũ in mœrorẽ. Humiliamini in cõspectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim nõ sufficit mores in melius cõmutare & à factis malis recedere, vt Augustini verbis [a] iterùm vtamur, nisì etiã de ijs quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

x Prouerb. 10. a Acto. 8. d 2. Cor. 7. c

y 2. Cor. 7. a 2. Tim. 2 d

z Iaco. 4. c Ezech. 18. f

a Homil. 50. ex 50. cap. 15. Et in Enchir. cap. 70. & Cyprian. de lapsis in fine. & alij vt suprà de Satisfact.

K. Alioquin quisquis de peccatis lethalibus in se aliqua dominari cognouerit, vt idem [b] Augustinus est author, nisì dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tẽpore pœnitentiã egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo trãsitorio igne, de quo dixit [c] Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illũ flãma sine vllo remedio cruciabit. Nõ enim capitalia post hanc vitã, sed minuta peccata purgãtur expiãturque.

b Serm. 41. de Sanctis.

c 1. Cor. 3. c. Idem August. hom 16. ex 50 In Enchir. c. 67. Item de fide & operibus, cap 16. & quæst 1. ad Dulcitium.

TESTIMONIA.

Peccata tollũtur merito Christi mediatoris per Sacramenta applicato.

1. A. CONCILIVM Tridentinũ sessione quinta, canone tertio: Si quis hoc Adæ peccatũ, quod origine vnum est, & propagatione, non imitatione trãsfusum omnibus, inest vnicuique propriũ, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli, q̃ per meritũ vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliauit in sanguine suo, factus nobis iustitia, sanctificatio & redẽptio: aut negat ipsum Christi Iesu meritum, per Baptismi sacramentũ in forma Ecclesiæ ritè collatũ, tam adultis q̃ paruulis applicari: anathema sit, quia nõ est aliud nomẽ sub cælo datũ hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox, Eccè agnus Dei, Eccè qui tollit peccata mũdi. Et illa: Quicunq; baptizati estis, Christum induistis.

1. Tim. 2. Rom. 5. 1. Cor. 1. Acto. 4. Ioan. 1. Galat. 3.

2. ET sessione sexta, capite secundo: Quo factũ est, vt cælestis pater, pater misericordiarũ, & Deus totius consolationis, Christum Iesum, filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratũ ac promissum, cùm venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam appræhenderẽt, atq; omnes adoptionẽ filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidẽ in sanguine ipsius pro peccatis nostris, nõ solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

2 Cor. 1. Galat. 4. Rom. 9. Galat. 4. Rom. 3. 1. Ioan. 2.

Christus meruit nobis iustificationẽ.

3. ET capite septimo eiusdem sessionis: Meritoria causa iustificationis, est dilectissimus vnigenitus suus, Dominus noster, Iesus Christus: qui cùm essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit.

4. AD Romanos tertio: Iustificati gratìs per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi. Vbì est ergò gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non, sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

5. PRIMAE Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustũ: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mũdi.

6. ET capite quarto: In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse dilexit nos, & misit filium suũ propitiationẽ pro peccatis nostris.

7. ITEM capite primo eiusdem epistolæ: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicèm, & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

8. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

9. MATTHAEI primo: Pariet autem filiũ, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

10. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio, vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

11. PRIORIS ad Timotheũ secundo: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hoĩm homo Christus Iesus: qui dedit redẽptionẽ semetipsum pro omnibus: cuius testimoniũ temporibus suis confirmatum est.

12. AD Hebræos primo: Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansq; omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

13. ET capite nono: Christus autem assistens pontifex futurorũ bonorũ, per amplius & perfectius tabernaculũ nõ manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum aut vitulorũ, sed

per proprium ſanguinẽ introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Si enim ſanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ adſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundauit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti?

14. ACTORVM quarto: Hic eſt lapis qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli: & non eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.

1. B. ACTORVM decimoquinto: Cùm autẽ magna cõquiſitio fieret, ſurgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meũ audire Gentes verbũ Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum ſanctum, ſicut & nobis, & nihil diſcreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

2. AD Hebræos vndecimo: Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium. Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo.

3. AD Galatas ſecundo: Scientes autem quòd non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti: & nos in Chriſto Ieſu credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro.

4. ET capite tertio: Prouidens aũt ſcriptura, quia ex fide iuſtificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ, Quia benedicentur in te omnes gentes.

5. AD Romanos tertio, vt ſuprà A. teſtimo. quarto.

6. LVCAE ſeptimo: Dixit autem ad mulierẽ: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace.

7. AD Epheſios ſecundo: Gratia enim eſtis ſaluati per fidem, (& hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt) non ex operibus, vt nè quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ pręparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Rom. 3.
8. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite octauo: Cùm verò Apoſtolus dicit, iuſtificari hominem per fidem, & gratìs: ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ cõſenſus tenuit & expreſſit: vt ſcilicet per fidẽ ideò iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initiũ, fundamentũ, & radix omnis iuſtificationis: ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorũ eius conſortium peruenire: gratìs aũt iuſtificari ideò dicamur, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedũt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur: ſi enim gratia eſt, iam non ex operibus: alioquìn, vt idem Apoſtolus inquit, gratia iam non eſt gratia.

Quomodò per fidem iuſtificari dicamur.

Rom. 11. Epheſ. 2.

9. AVGVSTINVS tractatu ſexageſimoſeptimo in Euangeliũ Ioannis: Proindè reſpuendi ſunt à corde Chriſtiano, qui putant ideò dictum multas eſſe manſiones, quia extra regnum cælorum erit aliquid, vbì maneant beati innocẽtes, qui ſine baptiſmo ex hac vita emigrârunt, quia ſine illo in regnum cælorũ intrare non potuerunt: hæc fides non eſt fides, quoniam non eſt vera & Catholica fides.

Sola Catholica fides, eſt fides.

10. LEO Magnus ſermone quarto de natiuitate Domini: Magnum præſidium eſt fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui poteſt: quia niſì vna eſt, fides non eſt, dicente Apoſtolo, Vnus Dominus, vna fides, vnũ Baptiſma, vnus Deus & Pater omniũ, qui ſuper omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati (dilectiſſimi) inconcuſſis mentibus inhærete, & in hac omnẽ ſectamini ſanctitatem, & in hac pręceptis Domini deſeruite: quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo, & nihil ſine illa ſanctum, nihil caſtum eſt, nihil viuum. Iuſtus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuẽs mortuus eſt. Quia ſicut per fidem iuſtitia, ità etiã per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

Fides niſì integra & vna ſit, fides non eſt.

Epheſ. 4.

Hebr. 11. Abac. 2.

Ioan. 17.

1. C. ORIGENES homilia ſecunda in Leuiticũ: Audîſti quanta ſint in lege ſacrificia pro peccatis: audi nunc quantæ ſint remiſſiones peccatorum. In Euangelio eſt iſta prima, qua baptizamur in remiſſionem peccatorum: ſecunda remiſſio eſt in paſſione martyrij: tertia eſt, quæ per eleemoſynam datur. Dicit enim Saluator: Veruntamen date quæ habetis, & eccè omnia munda ſunt vobis. Quarta nobis fit remiſſio peccatorum, quando & nos remittimus peccata fratribus noſtris. Sic enim dicit ipſe Dominus & Saluator: Quia ſi remiſeritis fratribus veſtris ex corde peccata, & vobis remittet peccata veſtra pater veſter: quòd ſi non remiſeritis fratribus veſtris ex corde, nec vobis remittet pater veſter. Et ipſe in oratione nos dicere docuit: Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debitoribus noſtris. Quinta peccatorum remiſſio, quum conuerterit quis peccatorem ab errore viæ ſuæ. Ità enim dicit ſcriptura diuina: Quia qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluat animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoquè fit remiſſio per abundantiam charitatis, ſicut & ipſe Dominus dicit: Amen dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Et Apoſtolus dicit: Quoniam charitas operit multitudinem peccatorum. Eſt adhuc & ſeptima, licèt dura & laborioſa, per pœnitentiam remiſſio peccatorum, quum lauat peccator lachrymis ſtratum ſuum, & fiunt ei lachrymæ ſuæ panes die ac nocte: quum non erubeſcit Sacerdoti Domini indicare peccatum, & quærere medicinam, ſecundùm eum qui ait: Dixi, Pronunciabo aduerſùm me iniuſtitiam meam, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Iacobus Apoſtolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Eccleſiæ, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergò quum venis ad gratiam Baptiſmi, vitulum offers, quia in morte Chriſti baptizaris: cùm verò ad martyriũ duceris, hircum obtuliſti, quia authorem peccati diabolum iugulâſti. Quum autem eleemoſynam feceris, & erga indigentes affectum miſericordiæ ſolicita pietate impẽderis, altare ſacrum hœdis pinguibus onerâſti. Quòd ſi ex corde peccatum remiſeris fratri tuo, & iracundia, & timore depoſito, mitem intra te & ſimplicem recollegeris animum, immolâſſe te arietem, vel agnum in ſacrificium obtuliſſe cõfide. Porrò autem ſi diuinis lectionibus inſtructus, meditando ſicut columba, & in lege Domini vigilando die ac nocte, ab errore ſuo conuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad ſimplicitatem eum columbæ reuocaueris, atque etiam adhęrendo ſanctis, feceris eum ſocietatem turturis imitari, par turturũ aut duos pullos columbarum Domino obtuliſti. Quòd ſi illa (quæ & ſpe & fide maior eſt) charitas abundauerit in corde tuo, ità vt diligas proximum tuum, nõ ſolùm ſicut teipſum, ſed ſicut oſtendit ille qui dicebat, maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis: panes ſimilagineos in charitatis oleo ſubactos, ſine vllo fermẽto malitiæ & nequitię in azymis ſynceritatis & veritatis te obtuliſſe cognoſce. Si autem in amaritudine fletus fueris, luctu, lachrymis & lamentatione confectus, ſi carnem tuam maceraueris, & ieiunijs ac multa abſtinentia aridam feceris: & dixeris, quia ſicut in frixorio confrixa ſunt oſſa mea: tunc ſacrificium ſimilæ à ſartagine vel craticula obtuliſti. Et hoc modo inueneris tu veriùs & perfectiùs ſecundùm Euangelia offerre ſacrificia, quę ſecundùm legem offerre non poteſt Iſraël.

Varijs modis in noua lege peccata remittuntur. Baptiſmo, martyrio, eleemoſyna. Lucæ 12. Cõdonando offenſam. Matth. 6. Marc. 11. Matth. 6. Cõuertendo proximum. Iacob. 5. Charitatis abundantia. Lucæ 7. 1. Pet. 4. Pœnitentia & cõfeſſione Sacramẽtali. Pſal. 9. 40. & 31. Extrema vnctione. Iacob. 5. Prædicti modi comparantur cũ ſacrificijs & oblationibus veteris teſtamenti, quorũ mentio fit in Leuitico. 1. Cor. 13. Ioan. 15. 1. Cor. 5. Pſal. 101.

2. AVGVSTINVS libro ſecundo contra Creſconium Grammaticũ, capite duodecimo: Ideò vobis nõ videntur

Nõ solùm baptiſmo à peccatis mundamur. videntur mundari, cùm ad nos à vobis tranſeunt, quia nõ denuò baptizantur, quaſi ſolo baptiſmo quem repeti non oportet, cùm idem atque vnus eſt, homines
Verbo. ab errore mundentur. Mundantur & verbo veritatis
Ioan. 15. ab illo qui ait, Iam vos mundi eſtis, propter verbum, quod locutus ſum vobis. Mundãtur & ſacrificio con-
Corde contrito. triti cordis ab illo de quo dictum eſt: Sacrificium Deo
Pſal. 50. ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum
Eleemoſynis Deus non ſpernit. Mundantur & eleemoſynis ab illo
Lucæ 11. qui ait: Date eleemoſynam, & eccè omnia mũda ſunt
Charitatē. vobis. Mundãtur ipſa, quę ſupereminet omnibus, cha-
1. Pet. 4. ritate ab illo, qui per Apoſtolum Petrũ dixit, Charitas cooperit multitudinem peccatorũ: quæ vna ſi adſit, omnia illa rectè fiunt: ſi autem deſit illa, omnia fruſtrà fiunt.

3. CHRYSOSTOMVS concione quarta de Lazaro, in fine: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitámque explicet: cunctiſq; commiſſis diligenter excuſſis, condemnet animam quæ hæc patrauit, puniátque cogitationem, affligat, crucietq; ſuam ipſius men-
Quibus modis expiamus peccata. tem, ſupplicium à ſeipſo exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confeſſionem, per ieiunium, per eleemoſynam, per continentiam ac charitatē, vt poſſimus omnes omni modò hìc depoſitis peccatis, multa cum fiducia illuc proficiſci.

4. ET homilia ſexta in Ioannem: Hac igitur pernicioſa inquirendi cura abiecta, noſtra conteramus corda, peccata deploremus, vt à Chriſto nobis præceptũ eſt, & eorum gratia quæ perperàm & iniquè egimus, compungamur: & ſumma cum diligentia, quicquid ſuperiori tẽpore auſi ſumus, quicquid malignè com-
Confeſſione delētur peccata. miſimus, animo repetamus, atq; abijciamus. Ad quod multas nobis Deus vias aperuit. Dic enim tu primus
Eſaiæ 43. iniquitates tuas, vt iuſtificeris. Et iterùm: Dixi, Pro-
Pſal. 31. nunciabo aduersùm me iniquitatem meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei. Neque enim parùm nobis confert ad magnitudinem peccatorum im-
Cõdonando offenſam. minuendam frequens eorũ memoria & accuſatio. Eſt & alia operoſior, vt nemini qui nos offendit ſuccenſeamus, ſed iniurias omnes magno & generoſo animo
Eleemoſynis obliuioni mandemus. Vis & tertiam? audi Danielem:
Dan. 4. Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum. Accedit & alia, iugis ſcilicet
Oratione aſſidua. oratio, & in deprecationibus ad Deum cum puritate perſeuerantia, quæ non paruam nobis affert conſola-
Ieiunio & charitate. tionem, & à peccatis nos abluit. Ieiunium ad hæc cum proximi charitate, maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem nanque ardentem extin-
Eccli 3. guit aqua, & eleemoſynis purgantur peccata. Decurſis igitur his vijs omnibus & repetitis, in eiſdem aſſiduè perſeueremus: Hoc pacto non modò prȩterita abluemus peccata, ſed in poſterum maximum conſequemur emolumētum: quippe qui nullam dabimus diabolo occaſionem, vt nos in vitę deſidiam, vel in exitialem aliquem affectum pelliciat.

5. IOANNIS vigeſimo: Hoc cùm dixiſſet, inſufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritũ ſanctum: quorum remiſeritis &c. vt in textu.

1. D. TOBIAE quarto: Si multũ tibi fuerit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguũ libenter impartiri ſtude. Prȩmiũ enim bonum tibi theſaurizas in die neceſſitatis, quoniam eleemoſyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit corã ſummo Deo, eleemoſyna omnibus facientibus eam.

2. ET capite duodecimo: Bona eſt oratio cum ieiunio: & eleemoſyna magìs quàm theſauros auri recondere, quoniam eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam & vitam æternam.

3. ECCLESIASTICI tertio: Fili, ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius: & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & nè ſpernas eum in virtute tua. Eleemoſyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris reſtituetur tibi bonũ, & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tuî: & ſicut in ſereno glacies, ſoluentur peccata tua. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis: & Deus proſpector eſt eius qui reddit gratiam.

4. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ.

5. ET capite decimoquinto: Per miſericordiam & fidem purgantur peccata.

6. ITEM decimoſexto: Miſericordia & veritate redimitur iniquitas.

7. LVCAE vndecimo: Verùntamē quod ſupereſt, date eleemoſynã: & eccè omnia munda ſunt vobis.

8. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, conſilium meũ placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperũ: forſitan ignoſcet delictis tuis.

9. ESAIAE primo: Diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus.

1. E. MATTHAEI ſexto: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem nõ dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

2. LVCAE ſexto: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.

3. MARCI vndecimo: Et cùm ſtabitis ad orandũ, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & pater veſter qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos nõ dimiſeritis, nec pater veſter qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

4. ECCLESIASTICI vigeſimooctauo: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur.

F. IACOBI quinto: Fratres mei, ſi quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: ſcire debet, quoniam qui conuerti fecerit &c. vt in textu.

1. G. LVCAE ſeptimo: Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non dediſti: hęc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo intraui, nõ ceſſauit oſculari pedes meos Oleo caput meum non vnxiſti: hæc autem vnguēto vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minùs dimittitur, minùs diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.

2. PROVERBIORVM decimo: Odium ſuſcitat rixas, & vniuerſa delicta operit charitas.

3. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia aũt mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum.

1. H. PSALMO quinquageſimo: Sacrificium Deo, ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum, Deus, non deſpicies.

2. LVCAE decimooctauo: Et publicanus à longè ſtans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus, propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo.

3. MATTHAEI decimooctauo: Tũc vocauit illũ dominus

dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitũ dimisi tibi, quoniam rogâsti me.

4. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Fili, peccâsti? non adijcias iterùm: sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittantur.

5. PSALMO centesimoprimo: Respexit orationẽ humilium, & non spreuit precem eorum.

6. ET trigesimoprimo: Dixi, &c. vt in textu.

7. PRIMAE Ioannis primo: Si confiteamur, &c. vt in textu.

8. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prędicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbũ ad regem Niniuæ: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquã non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?

9. MATTHAEI duodecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabũt eam: quia pœnitentiam egérunt in prædicatione Ionę. Et eccè plus quàm Ionas hîc.

10. LVCAE vndecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia pœnitentiam egérunt ad prædicationem Ionę. Et eccè plus quàm Ionas hîc.

11. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malũ in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantũ vt sequeretur idola quę fecerãt Amorrhęi, quos consumpsit Dominus à facie filiorũ Israel. Itaque cùm audîsset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitq́; & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab corã me? Quia igitur humiliatus est meî causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

12. SAPIENTIAE vndecimo: Misereris omniũ, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominũ propter pœnitentiam.

Lib. 1. epist. 8.

13. CYPRIANVS epistola quadragesima ad plebem de quinque presbyteris schismaticis: Nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione vertérunt, vt ægros, & saucios, & ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minùs idoneos, & minùs solidos, à medela vulneris sui auocent, & intermissis precibus & orationibus, quibus Dominus longa & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis inuitent. Et paulò pòst: Eadem nunc ratio, eadem rursùs euersio, per quinq; presbyteros Felicissimo copulatos, ad ruinam salutis inducitur, vt non rogetur Deus, nec qui negauit Christum, eundem Christum quem negauerat, deprecetur: post culpam criminis tollatur & pœnitentia, nec per Episcopos & sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus cõtra Euangelicam disciplinam noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat.

Precibus longa satisfactione Dominus placãdus est.

Per Episcopos & Sacerdotes Domino satisfaciendum.

Lib. 4. epist. 4.

14. ET epistola octaua ad clerum & plebem: Quanquàm sciam, fratres charissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoquè illic assiduis orationibus & enixis precibus instanter incumberea: dmoneo tamen etiam ipsam religiosam solicitudinem vestram, vt ad placandum atque exorandum Dominum non voce sola, sed & ieiunijs, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Et paulò pòst: Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde & tota mente misericordiam Dei.

Bonis factis Deo placendum, & pro peccatis satisfaciẽdum.

15. ITEM epistola vigesimasexta, quæ est Moysis & Maximi presbyterorum & aliorum ad Cyprianum: Vbi diuinus metus relinquitur, si tam facilè peccantibus venia præstetur? fouendi sunt sanè ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi, & de scripturis sanctis, quàm ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruendi. Nec hoc animentur, quia multi sunt: sed hoc ipso magis reprimantur, quia nõ pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti numerus impudens valere consueuit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas atque subiectio: sed alienum de se expectâsse iudicium, sed alienã de suo actu sustinuisse sententiam. Hoc est quod pœnitentiam probat, hoc est quod impresso vulneri inducit cicatricem: hoc est quod deiectæ mentis ruinas erigit & attollit: quod ardentem delictorum æstuantium vaporem restinguit & finit. Non ea, quæ sanorum sunt corporum, medicus ægris dabit: nè importunis cibis tempestatem valetudinis sæuientis non reprimat, sed accendat: scilicet, nè quod potuisset maturiùs ieiunio attenuante sanari, videatur per impatientiam longiùs pasta cruditate produci. Eluendæ sunt igitur, impio sacrificio manus inquinatæ, operibus bonis: & nefario cibo ora misera polluta, pœnitentiæ sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis, nouellandus & consecrandus est animus: crebri pœnitentiũ gemitus audiantur, & iterùm fideles ex oculis lachrymæ profundantur: vt illi ipsi oculi, qui malè simulacra conspexerunt, qui illicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant.

Lib. 3. epi. 12.

Delicta expiantur & restinguuntur operibus bonis.

16. IONAE tertio: Vidit &c. vt in textu.

17. NVMERORVM vigesimoquinto: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, auertit iram meã à filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcircò loquere ad eum: Eccè do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactũ sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel.

18. PSALMO centesimo quinto: Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio. Et reputatũ est ei in iustitiam, in generatione & generationem, vsque in sempiternum.

1. I. PROVERBIORVM decimo: Nil proderũt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte.

2. ACTORVM octauo: Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse: ait S. Petrus ad Simonem Magum.

3. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quę enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

4. IBIDEM: Has habentes &c. vt in textu.

5. POSTERIORIS ad Timotheũ secundo: Cognouit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autẽ domo non solùm sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædã autem in contumeliam. Si quis ergò emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

6. IACOBI quarto: Emundate &c. vt in textu.

7. EZECHIELIS decimooctauo: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quã operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit.

8. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite decimoquinto: siue

to: siue in libro de pœnitentiæ medicina, capite quinto: Non sufficit mores &c. vt in textu.

9. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, nè quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebūt, quotidiè perpetrāda, & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe vita est mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiādus Deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quanuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

Galat.5.
1.Cor.6.
Per eleemosynas propitiandus Deus de peccatis.

10. CYPRIANVS de lapsis: Orare oportet impensiùs & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum nullum hîc iam velle vestitum, post diaboli cibum mâlle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur. Quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus & victus est. Pro hoste vitāda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus & vendenda. Ad hoc tantùm profuerit quod remansit, vt indè crimen & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam vulneris erogetur: opibus & facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est Dominus, fœneretur. Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit. prompti erant, largi erant, distribuendum per Apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamentationibus & lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicēs: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. Et iterùm: Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum vt reuertatur & viuat. Et Iohel propheta pietatem Domini, Domino ipso monēte, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum vestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersùs malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitenti, operanti, rogar ti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre quicquid pro talibus & petierint martyres, & fecerint Sacerdotes: vel si quis plùs eū suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignātis offensam iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursùm, quibus victus armetur: reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur, Repetet certamen suum miles, iterabit aciem, prouocabit hostem, & quidem factus ad prælium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino: quam contristauerat nupèr, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.

Peccata quibus operibus purgentur, & redimantur.
Act.2.& 4.
Quorum misereatur Deus, & quibus ignoscat.
Ezec. 18. & 33.
Iohel.2.
Satisfactionibus mouetur & placatur Deus.

1. K. AVGVSTINVS sermone quadragesimo primo de Sanctis, qui est sermo quartus de animabus fidelium defunctorum: Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè &c. vt in textu. Latiùs vide suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimo. tertio.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, stipulā, vniuscuiusq; opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus māserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

3. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimasexta, vt suprà de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimo. secundo.

4. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Credūtur autem à quibusdam etiā qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate vel hæresi præcidūtur, in quantislibet sceleribus viuant, quę nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, salui futuri per ignem: licèt pro magnitudine facinorum flagitiorumq; diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus. vbì secundùm scripturas sanctas, quantùm Deo adiuuante potui, demonstraui, eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu neque circuncisio quicquam valet, nec præputium, sed fides quæ (benè) per dilectionem operatur. Si autem malè & non benè operatur, proculdubiò secundùm Apostolum Iacobum mortua est in semetipsa. Qui rursùs ait: Si fidem dicat se quisquā habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendū quod ait B. Paulus Apostolus, Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud, quod idē ipse Paulus dixit: Nolite, inquit, errare. Neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neq; rapaces, regnum Dei possidebūt. Si enim etiā in istis perseuerātes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

Mali catholici non saluabuntur per ignem Purgatorij.
1.Cor.3.
Sola fides vilna saluat.
Galat.5.
Iaco.2.
1.Cor.3.
Iaco.2.
1.Cor.6.

5. ET in libro de Fide & operibus, capite decimosexto, vt suprà de Sacramento Pœnitentiæ, quęstione nona, B. testimo. sexto.

6. ITEM in libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæstione prima, vt ibidèm.

APPENDIX EX IVDOCI RAVESTEYN TILETANI DOCTISSIMI THEOLOGI LOVANIENSIS CONFVTATIONE

Catholica prophanæ Confessionis Ministrorum Antwerpien. Capite VI. vbì confutatur calumniosissima criminatio doctrinæ Iesuitarum.

HAVD temerè in calce tractatus de iustificatione, & fide iustificante, acerbissimam inuectiuam scribunt aduersùs detestandam, ethnicam, & impiam (vt aiunt) Iesuitarum doctrinam, quam in Catechismo illo iussu augustissimi felicis recordationis Cæsaris Ferdinandi olim conscripto, & qui per Belgiā ferè omniū Catholicorum manibus teri solebat, tradunt. Sapiunt sanè, sed vt homines sapiūt huius seculi, quòd eum libellum vel calumniosissimis mēdacijs prorsùs ereptū manibus hominū cupiunt. Optimè enim intelligunt, apud eos, quibus eius Catechismi doctrina cōmendata est, nouam suam & commētitiam doctrinam, fidem reperire non posse. Calumniantur itaq; Iesuitas, viros religiosos, & instaurandæ Ecclesiæ Christi studiosissimos, dum varios modos expiandi peccatū docent, quod summū est religionis & Christianę salutis caput, prorsùs nihil passioni Christi tribuere, & totā iustificationis rationē, in operibus ac meritis, homines prorsùs

sus iustitiæ Christi oblitos, collocare. Animaduerte hic obsecro, lector, calumniosissimam malitiã. Cùm sex modos cõgruos ad expiandum perfectè peccatum collegisset author Catechismi ex scripturis, ac singulos illorũ per subiectam, euidentem & solidã scripturam probâsset, tandem subiecit: His, alijsq; modis & officijs veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mũdemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. An qui hoc scribit, oblitus tibi prorsùs videtur passionis Christi, & iustitiæ eius, cùm officia pietatis in dictis sex modis cõprehensa, disertè scribat præstari in Christo Iesu, siue per meritum ac gratiam Iesu Christi, atq; per virtutem sanguinis eius, qui in singulis officijs dictorum modorum operatur, & per eos operatur peccatorum expiationem, sicut de singulis hoc certissimè testantur scripturæ? Verùm vide calumniosam malitiam. Cùm tam disertè faciat author, in ipsa cõclusione sermonis de sex modis expiationis, mentionẽ Christi Iesu, scriptores isti postremam clausulam (in Christo Iesu) non adscribunt: sed dicentes, &c. dolosè eam reticent. Cùm enim recitâssent verba illa Catechismi: his, alijsq; modis & officijs verę pietatis comparamus atque præstamus, asscribunt &c. nec addũt quòd mox sequitur, etiam in Christo Iesu præstamus: nè si illud fideliter, vt debebant, adderent, malitiosæ calumniæ conuincerentur. Solida est igitur Catechismi doctrina, quæ ex scripturis colligit varios modos expiandi peccatum: quorum tamẽ singuli sanguine Christi nitantur, & sine sanguinis applicatione ad peccati expiationem inutiles essent & inefficaces. Quid enim operari possit vel etiam sacramentum absolutionis & pœnitentię sine sanguine Christi? Quid contritum cor, & spiritus contribulatus, si à sanguine Christi separatus, humanum tantùm opus sit? Sic & de eleemosyna, & alijs recitatis modis sentiendum est. Non est igitur æquum, vt propter huiusmodi malitiosas calumnias, patiantur Christiani homines synceram & breuem institutionem Christianæ religionis, ex manibus excuti: sed ea institutione & doctrina rectè percepta, atque intellecta, animos suos corroborent, atque confirment aduersùs deceptionum & seductionum improbissimarum pericula.

1.Cor.7.

ET IN APOLOGIA seu defensione Catholicæ confutationis contra inanes cauillationes Illyrici in capite sexto de Iustificatione: Postquàm hisce modis & Sophismatibus rectam & sanã de iustificatione, deq; operibus iustificatorum doctrinam procul cauit, (Illyricus videlicet) atq; ad bonorum operũ studium homines languidiores ac frigidiores haud dubiè fecit, eò quòd neque ad salutẽ necessaria ea esse, neq; ad salutis aut iustificationis rationem pertinere, quin potiùs ab ea exclusa esse, mordicùs defendit: Tandem incipit Iesuitarum doctrinam, in Catechismo traditam oppugnare, meq; aduocatum seu patronum eorum, vt ait, acriter inuadit. Cùm Confessio mẽdacissimè & acerbissimè notaret doctrinam in Catechismo traditam de varijs modis expiandi peccata, in capite de expiandis peccatis, tanquàm ethnicam, impiam & detestandam, quòd in explicatione summi religionis & Christianæ salutis capitis, nullam prorsùs Christi, aut Christi sanguinis mentionem facerent: sed totam iustificationis & expiationis peccatorum rationẽ in operibus & meritis hominum collocarent, prorsùs verò nihil Christi passioni tribuere: Prodidi artificiosum mendaciũ, ostendens illum studiosè sententiam Catechismi mutilâsse, ea verba, quę de Christo Iesu potentissimo peccatorum expiatore subiecta erãt, amputãdo. quę sunt hæc: His, alijsq; modis & officijs veræ pietatis pręstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficiẽtes sanctificationem in timore Dei. Hac fraudulentia ac caluomnia patefacta, Illyricus de mendacio aperto conuictus, aliò confugit. 2.Cor.7.

Contentionem mouet de vi & significatione phrasis illius (in Christo Iesu) in scripturis, & dicit eam variè in scripturis accipi. Nam aliquando significare tantùm baptizatum esse, & Christianum vocari. vt cùm Paulus dicit Andronicũ aut Iuniã fuisse ante se in Christo: aliquãdo verò mystico Christi corpori insitum esse. Ipsi sanè, inquit, Iesuitæ non exponunt illam phrasim, quid eis eo loco valeat, & quis eius locutionis propriè sensus sit: In Christo Iesu hæc officia præstamus, aut his modis peccata expiamus. Et rectè, inquit, quis posset dicere, Israelitas fuisse, & sua religionis mysteria egisse in Moyse. sicut Apostolus dicit omnes in Moyse baptizatos esse: non tamen significatur eius sanguine ipsorũ peccata expiari. Quare hæc locutio non potest esse pharmacum, venenata illa dicta corrigens, quòd varijs modis ac operibus homines possint sua peccata expiare. Rom.16. 2.Cor.10.

Sed cùm proposuisset Illyricus phrasin illã in scripturis diuinis varijs modis accipi, cur vnicũ tantũ modum, aut, si velit, duos tantùm cõmemorat? Nam alijs pręterea modis vsurpari indubitatũ est. vt cùm scribit Paulus: Gratia Dei est vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. rursùs: Ità & gratia regnet per iustitiã in vitã æternam per Iesum Christũ Dñm nostrũ. rursùs: Deo aũt gratias, qui semp triũphat nos in Christo Iesu. rursùs: O mnia possum in Christo, qui me confortat. rursùs: In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, hoc est, in Christo Iesu, qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo & circuncisi estis, in quo & resurrexistis. rursùs: Timeo aũt nè sicut serpens Euã seduxit in astutia sua, ità corrumpãtur sensus vestri, & excidãt à simplicitate, quæ est in Christo. & in alijs innumeris scripturę locis. Sanè in his dictis testimonijs sermo ille (In Christo Iesu) non significat esse baptizatum, aut esse Christianũ, aut deniquè esse in mystico corpore Christi: sed designat modò meritum, modò virtutẽ & operationem Christi Iesu in electis. Quam significationẽ ego intelligens in sententia Iesuitarũ, exposui: In Christo Iesu: per meritum, & gratiam, siue virtutem Christi Iesu. Et quomodò ipse scriptor Catechismi intellexerit, liquidò constat ex capite illo, De satisfactione pœnitentium quid sentiendum sit. Ad quam quæstionem respondetur: Id videlicet sentiendũ est, quòd alia sit satisfactio, Christo redemptori propria: alia fidelium pœnitentium communis satisfactio. Illa semel in corpore Christi crucifixi, dũ agnus ille mundi peccata tulit, peracta est: vt qui natura sunt filij iræ, Deo reconcilientur. Hæc verò quę ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitẽtes post confessionẽ, ea quę absoluens Sacerdos iniũxit, faciunt, aut cùm vltrò quidẽ fructus pœnitentiæ edimus. Quæ vindicatoria simul & emẽdatoria est satisfactio, & redemptoris Christi beneficium, atq; satisfactionem adeò non obscurat, vt magis etiam commẽdet, illustrétque. Illa enim pręeũte, ac præcipuè cooperante, iudiciũ facimus & iustitiã, iuxta diuinã scripturam: Delicta nostra contra nos ipsos vindicãtes, & residuas in nobis peccatorũ reliquias diluentes, Deiq; gratiã nobis pleniorem conciliantes, atq; promerẽtes. quæ omnia eodẽ capite per scripturarum testimonia confirmat. Vides Illyrice id quod in capite, quod tu arripis coarguendum, minùs expositum est, in antecedentibus locis fuisse plenissimè & clarissimè dictum? Vides quoquè falsum esse, authorem libelli, sermonẽ illum (In Christo Iesu) per hos modos expiare peccata, non accepisse pro esse vel baptizatum, vel Christianum, aut corpori Christi mystico insitum. quasi hoc tantùm significatum sit: Is qui non est Christianus, aut baptizatus, potest hæc officia præstare, per suã scilicet sufficientiam & potestatem, & rectè viuere, aut deniq; peccata sua expiare: sed intellexisse, quòd Christi Iesu passione seu satisfactione veluti præeunte, atque præcipuè cooperante, possit homo ea officia pręstare, quibus expientur seu mundentur & deleantur peccata. Atque hæc de cauillatione phrasis illius (In Christo Iesu.)

In Christo Iesu, quid significet in scripturis. Rom.6. Ibidem 5. 2 Cor.2. Philip.4. Colos.2. 2.Cor.2. Quæstione 7. de Sacramẽto pœnitẽtię. Esaiæ 16. Ezech.18. 2.Cor.7. Psal.50.

II

Quid verò de minutis peccatis est sentiendum?

A. Id scilicet, quòd eiusmodi leuiora, vtì mentis euagatio, verbum ociosum, risus immoderatus, & consimilia, quæ quotidiana seu venialia peccata dicuntur, & sine quibus hæc vita non ducitur: [a] *In multis enim offendimus omnes*, vt anteà quoquè monuimus, etsi lethalia non sunt, & in speciem minuta videntur, tamen haudquaquàm sunt [b] contemnenda. Siquidem Deo displicent, seu vt Paulus loquitur, [c] contristant Spiritumsanctum, obfuscant conscientiam, Charitatis feruorem imminuunt, virtutumque profectum remorantur, & ad grauiora sæpè vitia periculaque pertrahunt. Vndè scriptum est: [d] *Qui spernit modica, paulatim decidet.* [e] *Qui amat periculum, peribit in illo.* [f] *Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.*

B. Cauendæ sunt igitur, quantùm licet, hæ labes & sordes animæ: quoniam vt legimus, [g] *non intrabit in cælestem Hierusalem aliquid coinquinatum.* Ac nisì in hac vita illæ diluantur, etiam [h] post mortem hominem grauant, nec sine pœnis quidem acerbis Purgatorij ignis expiantur. Qui quidem ignis, etsi perpetuus non sit, tamen, si Augustino [i] credimus, grauior est, quàm quicquid homo in hac vita potest perpeti.

a Aug. in Enchir. cap. 78. 79. & lib. 21. de ciuit. Dei, c. 27. Isidor. lib. 2. de summo bono, cap. 18.
a Iac. 3. a 1. Ioan. 1. d Eccles 7. c Pro. 24. b Psal. 31. b
b August. de decem chordis, cap. 11 & in psal. 129. Sermo. 844. de temp. Item tract. 12. in Ioan.
c Ephes. 4. g Chrysost. homil 87. in Matth. & 8. in 1. Corinth. & in ser. de leuiũ peccator. periculis. Bern. ser. 1. de conuer. Pauli, & in tract de præcepto & dispẽsat. cap. 14.
d Eccli 19. a
e Ibidèm 3. c
f Eccles 9. d
g Apocal. 21. g Psal. 14. a 23. a
h Vide suprà de Satisfactione.
i In Psal. 37. & serm. 41. de Sanctis. Gregor. in 3. Psal. Pœnitentialem.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimooctauo: Quæ sint autem leuia, & quæ grauia peccata, non humano, sed diuino sunt pẽsanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoquè Apostolis ignoscendo fuisse concessa, quale illud est quod venerabilis Paulus coniugibus ait: Nolite fraudare inuicèm, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterũ ad idipsum reuertimini, nè vos tentet satanas, propter incontinentiam vestram. quod putari posset non peccatum, misceri scilicet coniugi non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiã dicere, quò potest, tentante satana, libido pertrahere, incontinentium deuitet infirmitas. Posset ergò (vt dixi) hoc putari non esse peccatum, nisì addidisset: Hoc autem dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Quis iam esse peccatum neget, cùm dari veniã faciẽtibus Apostolica authoritas fateatur? Tale quiddam est vbì dicit: Audet quisquam vestrûm aduersùs alterum negocium habens, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulò pòst, Secularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiã vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Nam & hìc posset putari, iudicium habere aduersùs alterum, nõ esse peccatum, sed tantummodò id extra Ecclesiam velle iudicari, nisì secutus, adiungeret: Iam quidem omninò delictum est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et nè quisquam hoc ità excusaret, vt diceret iustum se habere negocium, sed iniquitatem se pati, quam vellet à se iudicum sententia remoueri: continuò talibus cogitationibus vel excusationibus occurrit, atque ait: Quare non magìs iniquitatem patimini? Quare non potiùs fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluẽrit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos de secularibus rebus cum alijs hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apostolus esse delictum. Tamen cùm sinit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat: manifestum est etiam hìc, quid secundùm veniam concedatur infirmis. Propter hæc atq; huiusmodi peccata & alia, licèt his minora, quæ fiunt verborum & cogitationum offensionibus, Apostolo Iacobo confitente ac dicente, In multis enim offendimus omnes: oportet vt quotidiè crebroq; oremus Dominum, atque dicamus: Dimitte nobis debita nostra: nec in eo quod sequitur, mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Grauiũ & leuium peccatorum discrimen subindè difficile.
1. Cor. 7.
1. Cor. 6.
Matth. 5.
Lucæ 6.
Iaco. 3.
Matth. 6.

2. ET capite septuagesimonono: Sunt autem quædam, quæ leuissima putarentur, nisì in scripturis demonstraremur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisì veritas diceret? Cui tamẽ vulneri subiecit continuò medicinam, præceptum fraternę reconciliationis adiungens. Mox quippe ait: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibì recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te, &c. Aut quis æstimaret, quàm magnum peccatum sit, dies obseruare & menses & annos & tempora, sicut obseruant, qui certis diebus siue mensibus, siue annis volunt vel nolunt aliquid inchoare, eò quòd secũdùm vanas doctrinas hominum, fausta vel infausta existimẽt tempora: nisì huius mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait, Timeo nè fortè sine causa laborauerim in vobis?

Ex Scripturæ quorum peccatorum grauitatẽ cognoscamus.
Matth. 5.
Galat. 4.
Ibidèm.

3. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Sed quis iste sit modus, & quæ sint ipsa peccata, quæ ità impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficilimum est inuenire, difficilimum definire. Ego certè vsque ad hoc tempus cùm indè satagerem, ad eorum indaginem peruenire non potui. Et fortassìs propterea latent, nè studium proficiendi ad omnia peccata cauenda pigrescat. Quoniam si scirentur quæ vel qualia sint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vitæ melioris absumptis intercessio sit inquirenda & speranda iustorum, eis secura se obuolueret humana segnities, nec euolui talibus implicamentis vllius virtutis expeditione curaret, sed tantummodò quæreret aliorum meritis liberari, quos amicos sibi dę mammona iniquitatis eleemosynarum largitione fecisset. Nunc verò dum venialis iniquitatis etiam si perseueret,

Difficultas in distinguendis peccatis grauibus à leuioribus.
Aliorum meritis liberamur à quibus dã peccatis.
Luc. 16.

ret, ignoratur modus, profectò & studium in meliora proficiendi, orationi instando vigilantiùs adhibetur, & faciẽdi de mammona iniquitatis sanctos amicos cura non spernitur.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimooctauo: Multi vitam sine crimine habere possunt, sine peccato non possunt. Nam quamuis in hoc seculo magna iustitiæ quisque claritate resplendeat, nunquàm tamen ad purum peccatorum sordibus caret, Ioanne Apostolo testante, qui ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quædam sunt facta similia peccatis: sed si bono animo fiant, nõ sunt peccata, vtpotè potestas, si non se vlciscendi cupiditate, sed magis corrigendi studio, vlciscatur in reũ qui delinquit. Item sunt peccata leuia, quæ ab incipientibus quotidiana satisfactione purgantur: quæ tamen à perfectis viris velut magna crimina euitantur. Quid autem homines peccatores de magnis sceleribus agere debent, quando etiam perfecti leuia quoque delicta quasi grauissima lugent? Non solùm grauia, sed & leuia sunt cauenda peccata. Multa enim leuia vnũ grande efficiunt: sicut solent ex paruissimis guttis immensa flumina crescere. Numerositas enim in vnum coacta, exundantem efficit copiam. Peccata quæ incipientibus leuia sunt, perfectis viris grauia reputantur. Tanto enim maius cognoscitur esse peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. Crescit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum: & sæpè quod minoribus ignoscitur, maioribus imputatur.

Sine crimine, non tamẽ sine peccato viuitur.

1. Ioan. 1.

Leuia peccata cur vitãda etiam sint.

5. IACOBI tertio: In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir.

6. PRIMAE Ioannis primo: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

7. ECCLESIASTIS septimo: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet.

8. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Septiès in die cadet iustus, & resurget. Impij autẽ corruent in malum.

9. PSALMO trigesimoprimo: Delictũ meũ cognitum tibi feci, & iniustitiã meã non abscondi. Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore oportuno.

10. AVGVSTINVS de decem chordis, capite vndecimo: Si quæ delectationes seculi subrepunt in animã, exercete vos in misericordia: exercete vos in eleemosynis, in ieiunijs, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ non possunt nisi surrepere in animam, propter fragilitatẽ humanam. Noli illa contemnere, quia minora sunt: sed time, quia plura sunt. Attendite fratres mei, minuta sunt, non sunt magna. Non est bestia quasi leo, vt vno morsu guttur frangat: sed bestiæ plerunque minutæ multæ necant. Si proijciatur quisque in locum pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? Non sunt quidẽ maiores: sed infirma est natura humana, quæ etiam minutissimis bestijs interimi potest. Sic & modica peccata attendite, quia modica sunt: & cauete, quia plura sunt. Quã minutissima sunt grana arenæ? si arenæ amplius in nauim mittatur, mergit illã vt pereat. Quàm minutæ sunt guttæ pluuiæ? nónne flumina implent, & domos deijciunt? Ergò ista nolite contemnere. Sed dicturi estis: Et quis potest sine istis? Nè hoc diceres quæ habere nemo potest, Deus misericors videns nostram fragilitatem, posuit contrà remedia. Quæ sunt remedia? Eleemosynarum, ieiuniorum & orationum, ipsa sunt tria. Vt autem verum dicas in oratione, perfectæ implendæ sunt eleemosynæ. Quæ sunt perfectæ eleemosynæ? Vt ex quo tibi abundet, des ei qui nõ habet: & cùm te lædit aliquis, ignoscas illi. Et paulò pòst: Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguam facilè committuntur, vt est verbum durum, aut cùm labitur aliquis in risum immoderatũ, aut in huiusmodi nugas quotidianas. In ipsis cõcessis peccata sunt: Cum ipsa vxore si exceditur concumbendi modus procreandis liberis debitus, etiam peccatum est. Ad hoc enim ducitur vxor: nam id etiam tabulæ indicant, vbì scribitur liberorum procreandorum causa: quando tu vti vxore ampliùs quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, volueris, iam peccatum est: & ipsa talia peccata quotidianæ eleemosynæ mundant. In ipsis alimentis, quæ vtiquè concessa sunt, si fortè excedis modum, & ampliùs accipis q̃ necesse est, peccas. Quotidiana sunt ista quæ dico, sed tamen peccata sunt, & nõ leuia, quia plura. Quia verò quotidiana & plurima, timenda est ruina multitudinis, etsi nõ magnitudinis. Talia peccata dicimus, fratres, quotidianis eleemosynis posse mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestram quotidianã ipsis peccatis scaturientem, minutis ipsis dico.

Quibus operibus purgantur quotidiana peccata.

Leuia peccata cur non spernenda. Vide Thomã 1a.q.88.&89.

Tria potissima remedia contra leuia peccata.

Quotidiana peccata quæ sunt.

11. IDEM in psalmum centesimum vigesimumnonum: Si contemnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine deterrere. Sed dicis, Minora sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Congere minuta, & faciunt ingentem aceruum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt: & guttæ minutæ sunt, & flumina implent, & moles trahunt.

Minuta peccata vitanda.

12. ET sermone ducentesimo quadragesimoquarto de tempore: Sed dicis, peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus quia capitale peccatum est: sed tamen si frequentiùs exerceatur, & ieiunijs vel eleemosynis non redimatur, nimìs immundam animã facit. Noli despicere peccata tua quia parua sunt. Nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis quia paruum peccatum est, velim scire quotiès tale peccatum admittis, si tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? Cùm ergò in corpore tuo plagas, nec in veste tua scissuras, vel maculas fieri acquiescis, qua cõscientia hoc facere in anima tua nõ metuis.

Venialia peccata ieiunijs vel eleemosynis redimenda sunt, & non paruipendenda.

13. ITEM tractatu duodecimo in Ioannem: Quomodò minuta plura peccata si negligantur, occidunt? Minutæ sunt guttæ quæ flumina implent, minuta sunt grana arenæ: sed si multa arena imponatur, premit atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens: paulatìm per sentinam intrat, sed diù intrando & nõ exhauriendo, mergit nauem. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt non obruant peccata, gemendo, ieiunãdo, tribuendo, ignoscendo?

Minuta peccata quõ occidant etiam animã. Vide S. Thomam in 1.2.q.88.artic. 4.

Remedia aduersùs minuta peccata.

Principijs peccatorum obstandum.

14. AD Ephesios quarto: Nolite contristare Spiritum sanctũ Dei, in quo signati estis in die redẽptionis.

15. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Matthæũ: Repellenda igitur malorũ initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progrederentur peccata, nõ esset tamen negligendum: nunc verò per istam incuriam gradatim semper ascendũt: quapropter omni studio atq; opera funditùs principia peccatorum sunt euertenda. Non enim vim delicti solam consideres, nec quia paruum sit, cogites: sed illud præcipuè tene, quia si radicem non euulseris, magnum indè peccatum succrescet. Mirabile quiddam atq; inauditũ dicere audeo. Solet mihi nonnunquàm, non tanto studio magna videri peccata esse euitanda, quãto parua & vilia. illa enim vt auersemur, ipsa peccati natura efficit: hæc autem hac ipsa re, quia parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, nõ potest ad expulsionem eorum animus generosè insurgere. Vndè citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostra. Nemo enim repètè ad extremam improbitatẽ in silijt. Habet quippe insitum quendam anima pudorem atque innatum, quem subitò calcare atque proijcere non potest: sed sensìm atque paulatìm ex negligentia perit. Consideremus autem, si nimiùm quidam ac importunè risit, repræhensus à quopiam est: respon-

Peccata parua non paruipendenda, & quã ob causam.

Risus importunus quæ peccata pariat. det alius, nihil esse id mali. Quid enim est risus, aut quid vnquàm ex risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulispèr scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta est.

16. IDEM in priorem epistolam ad Corinthios, homilia octaua: Etenim corpus si parùm ab ense diuidatur, corrumpitur: & ædificium si parùm fatiscat, dissoluitur: & si vel minimùm palmes à radice abscindatur, inutilis redditur. Itaque id parùm non est, sed ferè totum existimandum. Cùm igitur parùm peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus vt exiguũ despicere. Siquidem id neglectum quamprimùm in immensum euadet: sic & vestis quæ scindi cœperit, neglecta tota discinditur: & tectum paucarũ tegularum casu contẽpto, totam domum diruit. Hæc nos reputantes, nunquàm paruum contemnamus, nè procidamus in maiora. (Non negligẽda minora peccata.)

17. ET in sermone de leuium peccatorum periculis: Neque enim leue dicendum est, quod hominem contemnendo occidit, aut contemptorem transgrediendo decepit, cùm scriptum sit: Qui modica spernit, paulatìm decidit. (Eccli 19.)

18. BERNARDVS sermone primo de conuersione S. Pauli: Ideò Paulus consecutus est misericordiam, quia ignorans in incredulitate hoc fecit. Discite ex hoc fratres, iustum iudicem Deum, non modò quid fiat, sed & quo animo fiat, considerare: & cauete deinceps nè quis parua reputet, quamlibèt parua scienter delinquere conuincatur. Nemo dicat in corde suo, Leuia sunt ista, non curo corrigere: non est magnum, si in his maneam venialibus minimisq; peccatis. Hæc est enim, dilectissimi, impœnitentia: Hæc blasphemia in spiritum sanctum, blasphemia irremissibilis. (1. Tim. 1. — Contemnere peccata venialia, est peccatum in spiritum sanctũ.)

19. ITEM in tractatu de præcepto & dispensatione, capite decimoquarto: Esto: sit crimen, cui pœnalis illa gehenna vel gehennalis pœna assignatur: quale quæso illud definiemus esse crimen, quod veritate iudice reum tantùm facit iudicio? Nec tamen diffitebimur esse reatum, quod vel hactenùs reum statuit. Quòd si reatum, & peccatum. Porrò omne peccatũ, contra Dei mandatum præsumitur. Quod autem contra mandatum præsumitur, inobediẽtia dicitur. Hinc colligitur quòd irasci fratri, & inobedientia sit, & crimen non sit. En vnum inuentum est monacho leue ac veniale peccatum, quodq; non humani, sed diuini mandati statuat transgressorem. In hoc genere sunt transgressionis nonnulla stultiloquia seu vaniloquia, & quæque ociosè dicta, facta, & cogitata. Huiusmodi enim nunquàm nisi contra mandatum, & Dei mandatum vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia non criminalia reputantur, excepto cùm per cõtemptum vertuntur in vsum & consuetudinem: & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, aut impœnitentis obstinatio, in minimis quoq; mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum satis leuem simplicis transgressionis. (Venialia peccata transeũt per contemptum & consuetudinẽ in criminalia.)

20. ECCLESIASTICI decimonono, & 21. TERTIO, & 22. ECCLESIASTIS nono, vt in textu.

1. B. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisì qui scripti sunt in libro vitæ agni.

2. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: qui loquitur veritatẽ in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

3. ET vigesimotertio: Quis ascendet in montẽ Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

4. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumseptimum, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæst. nona, B. testimonio quarto.

5. ITEM sermone quadragesimoprimo de Sanctis, ibid. C. testimo. tertio.

6. GREGORIVS in tertium psalmum Pœnitentialem, ibid. F. testimo. octauo.

III

Quibus autem remedijs peccata leuiora purgantur?

Vt eiusmodi animæ sordes in hac vita diluantur, Ecclesia vetus remedia isthæc [a] agnouit & in vsu habuit, humilem suì accusationem, Dominicam precationem, pectoris tunsionem, & alias id genus pias in Deum ac etiam erga proximum exercitationes, corporisq; afflictiones spontè ac religiosè susceptas. Quæ quidem remedia tanto lubentiùs ac studiosiùs amplectuntur sapientes, quo rectiùs nôrunt & diligentiùs expendunt diuinæ iustitiæ in vindicandis [b] peccatis seueritatem. Quod vel ex illa metuẽda Christi sententia planum fieri potest: [c] *Dico vobis, quoniam omne verbũ ociosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Itemq; ex illo dicto Petri, [d] *Iustus vix saluabitur.* Vt hinc Iob vir alioquin iustus & innocens, dixerit: [e] *Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti.* Et Apostolus Paulus: [f] *Horrendũ est incidere in manus Dei viuentis.* [g] *Quòd si nos ipsos dijudicaremus*, vt idem admonet, *non vtiquè iudicaremur. Beatus* [h] igitur *homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.*

a August. epist. 108. In enchirid. cap. 71. 72. In Ioan. tract. 12. fer. 41. de sanctis. lib. 21. de ciuit. ca. 27. & hom. 50. ex 50. cap. 8. concil. Tolet. 4. can. 9.
b Iob 24. Prosper in sententijs. August. ca. 210. & August. in psal. 58.
c Matth. 12. c
d 1. Pet. 4. d
e Iob 9. c
f Heb. 10. f
g 1. Cor. 11. g
h Prou. 28. b

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS epistola cẽtesima octaua ad Seleucianã: Est etiã pœnitẽtia bonorũ & humiliũ fidelium pœna quotidiana, in qua pectora tũdimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neq; enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa nõ dubitamus in baptismo, sed illa vtiq; q̃ humanæ fragilitati, quanuìs parua, tamen crebra subrepũt. Quæ si collecta cõtra nos fuerint, ità nos grauabũt & opprimẽt, sicut vnũ aliquod grande peccatũ. Quid enim interest ad naufragiũ, vtrùm vno grãdi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatìm subrepẽs aqua in sentinã, & p negligentiã derelicta atq; cõtempta, impleat nauẽ atq; submergat? Propter hęc, ieiunia & eleemosynę & orationes inuigilãt, in quibus cùm

(Pectoris tunsio, & oratio Dominica pro impetrãda remissione venialiũ. Matth. 6. — Remedia quibus purgãtur quotidiana peccata. Matth. 6.)

cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, manifestamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in ijs verbis, humiliãtes animas nostras, quotidianam quodammodò agere pœnitentiam non cessamus.

Oratio Dominica satisfacit de leuibus peccatis. Matth. 6.

2. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoprimo: De quotidianis autem, breuibus, leuibusq; peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorũ est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritusancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium sceleratè etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata, discedit, si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra, quoniam non desunt quæ dimittãtur: ità veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Oratio Dominica delet peccata.

Eleemosynis dimittuntur peccata.

3. ET capite septuagesimosecundo: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

4. IDEM in tractatu duodecimo in Ioannem, vt suprà quæstione præcedẽti, A. testimo. decimotertio.

5. SERMONE quadragesimoprimo de Sanctis, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C. testimo. tertio.

6. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimo. tertio.

7. ITEM libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite octauo, & libro de pœnitentiæ medicina, capite secundo: Piget cuncta colligere, quæ quisque in seipso certus comprehendit atque reprehendit, si diuinarum scripturarum speculum non negligẽter attendat. Quæ quanuìs singula nõ lethali vulnere ferire sentiantur, sicuti homicidium & adulterium, vel cætera huiusmodi, tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necant, & nostrum decus ità exterminant, vt ab illius sponsi speciosi forma præ filijs hominum castissimis amplexibus separent, nisì medicamento quotidianæ pœnitentiæ dissecentur. Quod si falsum est, vndè quotidiè tundimus pectora? Quod nos quoquè antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus, vndè etiã orantes dicimus, quod in tota ista vita oportet dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non enim ea dimitti precamur, quæ iam in baptismo dimissa sunt, & nisì dimissa credimus, de ipsa fide dubitamus: sed vtiquè de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum, ieiuniorum, & ipsarum orationum ac supplicationum quisque pro suis viribus offerre non cessat.

Lethali vulnere singula non feriunt.

Psal. 44. Peccata venialia contaminant etiam. Vide S. Thomam in 1. 2. q. 89. art. 1.

Quibus modis expietur. Vide etiã D. Thom. in 3. par. q. 87. Matth. 6.

8. CONCILIVM Toletanum quartum Canone nono: Sanctus Augustinus dicit: De quotidianis autem, &c. vt suprà testimo. secundo huius quæstionis, ex Enchiridio eius.

9. IOB vigesimoquarto: De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorũ clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

10. PROSPER in sententijs Augustini, sententia vel capite ducentesimo decimo: Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectũtur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere, & eos qui semetipsos iudicant, non iudicare.

Peccata siue minuta, siue magna, impunita esse non possunt.

1. Cor. 11.

11. AVGVSTINVS in psalmũ quinquagesimũoctauum, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, A. testimo. secundo.

12. MATTHAEI duodecimo, 13. PRIORIS Petri quarto, 14. IOB nono, 15. HEBRAEORVM decimo, 16. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, & 17. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.

IIII

An'ne satis est à peccatis abstinere?

A. Iustitia quidẽ Christiana, de qua hucusq; diximus, duas partes proponit, & velut æquè necessarias nobis commendat hisce verbis: [a] *DECLINA A MALO, ET FAC BONVM.* Sic & Paulus docet: [b] *ODIENTES MALVM, ET ADHAERENTES BONO.* Non sufficit igitur, quod [c] Augustinus perspicuè dixit, abstinere à malo, nisì fiat quod bonũ est: & parùm est nemini nocere, nisì studeas multis prodesse.

Bern. ser. 34. ex paruis sermonib. Chrysost. in psalm. 4. & homi 16. in Epist. ad Ephes. August. serm. 59. de temp.
a Psal. 36. e & 33. c & ibid. Augu.
b Rom. 12. c 1. Pet 3. b Tob. 4. d Esaiæ 1. c Eccli. 3. d Coloss. 3. d Eph. 4. e f g Iac 4. d Matt. 3. c 7. e
c In sententijs Prosp. cap. 86 August. lib. 19. de ciuit. Dei cap. 14.

B. Quapropter absoluta vtcunq; Iustitiæ priore parte, quæ mala prohibet, consequens est, vt fauente Christo, de altera porrò, quæ in bonis consectandis est posita, dicere pergamus.

TESTIMONIA.

Perfecta moralitas in duobus est posita.

1. A. BERNARDVS sermone trigesimoquarto ex paruis sermonibus: Integra & perfecta moralitas in duobus præcipuè consistit, in euitandis vitijs, & appetendis virtutibus, quoniam non sufficit à malo abstinere, si non & bonum faciamus. Indè Psalmista: Declina à malo, & fac bonum. Fugiamus ergò vitia, amplectamur virtutes.

Psal. 36.

2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, 3. ET homilia decimasexta in epistolam ad Ephesios, 4. AVGVSTINVS itẽ sermone quinquagesimonono de tempore, vt suprà de peccatis, quæst. prima, A. testimo. secundo, tertio, & primo.

5. PSALMO trigesimosexto, & 6. TRIGESIMOTERTIO, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testimo. quinto & sexto.

7. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumsextum super illum versum: Declina à malo, & fac bonum: Noli tibi putare sufficere, si nõ expoliâsti vestitum: non expoliando enim vestitũ, declinâsti à malo: sed noli arescere & sterilis esse, sic noli spoliare vestitũ, vt vestias nudũ. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid indè habebo, dicturus es? Iam tibi commendauit ille quem fœneras, quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur: Declina à malo, & fac bonum: Et inhabita in secula seculorum.

Psal. 36. Non sufficit à malo abstinere.

8. ET in psalmum trigesimumtertium super versum, Declina à malo: Parùm est, nulli noceas, nullũ occidas, nõ fureris, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimoniũ dicas, declina à malo. Cùm declinaueris, dicis, securus sum, perfeci omnia, habebo vitam, videbo dies bonos. Non solùm declina à malo:

Parùm est à malo abstinere.

à malo: sed & fac bonum. Parùm est vt non expolies vestitum, vesti nudum: Si non expoliaueris, declinâsti à malo: sed non facies bonum, nisi cùm peregrinũ susceperis in domum tuam. Ergò sic declina à malo, vt facias bonum.

9. AD Romanos duodecimo, 10. PRIORIS Petri tertio, 11. TOBIAE quarto, 12. ESAIAE primo, 13. ECCLESIASTICI tertio, 14. AD Colossenses tertio, 15. AD Ephesios quarto, vt suprà quæstione prima de peccatis, testimo. septimo & sequentibus.

16. IACOBI quarto: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

17. MATTHAEI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

18. ET capite septimo: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

19. PROSPER sententia octogesimasexta ex sententijs decerptis ex Augustino: Non sufficit &c. vt in textu.

20. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite decimoquarto: Ordinatæ concordiæ hic ordo est: primùm, vt nulli noceat: deindè, vt etiam prosit cui poterit. Nulli noceas & prosis cui potes.

DE TRIPLICI GENERE BONORVM OPERVM.

I

Iustitia Christiana circa quæ bona versatur?

HAEC Iustitia tam [a] latè patet, vt omnia bona, quæ honestè, iustè ac piè fiunt, in se contineat, nobisque expetenda & consectanda proponat. Vndè ità fideles Apostolus commonefacit: [b] *Ambuletis dignè Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificãtes:* [c] *prouidentes bona non tantùm coram Deo, sed etiã coram omnibus hominibus.* Hic enim nostræ vocationis, & Christianæ iustitiæ per Christum partæ verus est vsus, ac fructus proprius, Petro teste, [d] *vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.* hoc est, quemadmodùm à Paulo explicatum est, [e] *Vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo.* In eundem sensum nobis proponitur Euangelicum illud: [f] *Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.* Nam idcircò redemit nos Christus [g] *ab omni iniquitate, vt mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorẽ bonorum operum.* [h] *Ipsius enim* Dei *sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis: quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.*

a Chrysosto. in psal. 4. & 14. & homil. 23. in Genes.
b Coloss. 1. b
c Rom. 12 d 2. Cor. 8. d Matth. 5. b 1. Pet. 2. c d
d 1. Pet. 2. d
e Tit. 2. d Vide Berna. ser. 2 de resurrec. Domini.
f Luc. 1. g
g Tit. 2. d
h Ephes. 2. b

B. Ità constanter Paulus scribit, omnesq; admonet de obseruãda & colenda semper Iustitia Christiana. Proindè Ioannes etiam prudenter admonet, & absolutè definit: [i] *Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiã, iustus est, sicut & ille iustus est: qui facit peccatum, ex diabolo est.* Et Iacobus constanter docet: [k] *Ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ità & fides sine operibus mortua est.* Tum idem rursùs, [l] *Qui perspexerit in lege perfectæ libertatis,* (siue in legem perfectã quę est libertatis) *& permanserit, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit.* Nec aliud sanè voluit Paulus, cùm diceret: [m] *Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.*

i 1. Ioan. 3. b
k Iac. 2. d Augu. in præfa. in psal. 31. Itẽ de fide & operib. cap. 14. Chrysost. homil. 2. in Genesim.
l Iacob. 1. d
m Rom. 2. b

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt suprà de peccatis, quęstione prima, A. testimonio secundo.

2. IDEM in psalmum decimumquartum: Iustitia cõflatur ex multis virtutibus, & vna virtus actiua nõ facit iustitiam, quemadmodùm nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum.

Iustitia conflatur ex multis virtutibus.

3. ITEM homilia vigesimatertia in Genesim super ea verba, Noë homo iustus: Eccè & aliam maximam præconij speciem, iustus: hac appellatione omnem virtutem complectitur. Hoc enim nomen, iustus, consueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.

Iustus dicitur qui omnigenam virtutẽ exercet.

4. AD Colossenses primo: Ideò & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes, vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali: vt ambuletis dignè Deo, per omnia placẽtes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundùm potẽtiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio gratias agẽtes Deo & Patri.

5. AD Romanos duodecimo, vt in textu.

6. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus enim bona non solùm corã Deo, sed etiã coram hominibus.

7. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

8. PRIORIS Petri secundo: Conuersationẽ vestram

stram inter Gentes habentes bonam, vt in eo de quo detrectāt de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Quia sic est voluntas Dei, vt benè facientes, obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, nō comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. cuius liuore sanati estis.

9. AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei salutatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectātes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mūdaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Tit 2. 10. BERNARDVS sermone secundo de resurrectione Domini: Apostolus ait: Sobriè, & iustè, & piè viuamus. Hæc enim tria sunt cōuersationi nostræ maximè necessaria: quoniam primum debemus nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suum peccat, magno illud priuans honore, & pauēdo addicēs, pudendoq́ dedecori: tollens membrum Christi, & faciēs membrū meretricis. Ego autem non ab ea tantùm quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quam debes tibijpsi. Nemo enim tibi propinquior est. Dehinc adde misericordiam, quam debes proximo: quia cum eo saluandus es. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Vide ergò nè per impatientiam pereas; sed vniuersa pro eo sustine, qui prior pro te maiora sustinuit: & apud quem infructuosa patiētia non erit, sicut ait Propheta: Patientia pauperum non peribit in finem.

1.Cor.6.

2.Tim.3. Actor.14.

Gal.9.

11. LVCAE primo: Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius: Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderūt nos: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti. Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris.

12. AD Titū secūdo, vt paulò antè testimonio nono.

13. AD Ephesios secundo: Ipsius enim, vt in textu.

1.B. PRIMAE Ioannis tertio, 2. IACOBI secundo, vt in textu.

3. AVGVSTINVS in præfatione in psalmū trigesimumprimum: Quid enim scriptura dicit? id est, vndè dicit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autem Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergò ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, sed, ex fide: obseruet illā voraginem, de qua locutus sum. Vides ergò quia ex fide, non ex operibus, iustificatus est Abraham? Faciā ergò quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tantùm credidero in Deum, deputabitur mihi ad iustitiā. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verusq́ intellectus, non solùm periclitantem à periculo liberat, sed & demersum à profundo eleuat. Respōdeo ergò tanquàm cōtra Apostolum, & dico de ipso Abraham, q̄ inuenimus etiam in epistola alterius Apostoli, qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerāt istum Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui nolebant benè operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ operā commēdauit, cuius Paulus fidem. Et nō sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem Abrahæ opus omnibus notum. Abraham filium suum immolandum Deo obtulit. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationē operis, sed video fidei fundamētum. Laudo fructū boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidē rectā faceret Abrahā, nihil illi prodesset, qualecunque illud opus esset. Rursùm si sic teneret fidem Abraham, vt cùm ei Deus imperaret offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum, Non facio, & tamen credo, quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus: fides sine operibus mortua esset, & tanquā radix sine fructu sterilis atque arida remaneret. Quid ergò? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisque dicatur benè operatus? Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quanuìs videantur hominibus laudabilia, inania sunt: ità mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus preter viā. Nemo ergò computet bona opera sua ante fidē: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.

Gen.15. Rom.4. Galat.3.

In voraginē incidunt, qui solam fidem sufficere colligunt ex Paulo.

Iacobus Apostolus scripsit cōtra eos qui Paulum malè intelligebāt. Iaco.2.

Rom.4. Nō aduersantur Paulus & Iacobus Apostoli.

Iacob.2.

Bona opera, ante fidem, sunt veluti cursus extra viam.

4. IDEM in libro de fide & operibus, capite decimoquarto, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione tertia, B. testimo. primo.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secūda in Genesim: Cum rectæ fidei dogmatibus vitā quoquè vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Quantūuis enim teneamus dogmata, si vitam negligamus, nihil nobis ea proderunt. Rursùs si vitæ curam diligentem gesserímus, in fidei autem placitis claudicauerimus, neque sic nobis aliquid lucri fuerit.

Fides sine operibus mortua est, & contrà.

6. IACOBI primo, 7. AD Romanos secundo, vt in textu.

II

Quem fructum pariunt opera Iustitiæ Christianæ?

A. Præclarum sanè atque multiplicem, cùm in hac, tum in futura vita. Huc enim spectat Pauli sententia, [a] *Pietas ad omnia vtilis est, promißionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.* Tum alibì scriptum legimus, [b] *Bonorum laborum gloriosus est fructus.*

B. Primùm enim hæc opera ex viua fide, id est, per charitatem [c] operante profecta, non modò signa sunt Christianæ vocationis, sed eandem nobis quoquè confirmant, certamque faciunt. Quamobrem Petrus Apostolus, qui ad opera bona nusquàm nō cohortatur, hoc etiā adiecit: [d] *Fratres, magis*

a 1.Timot.4.c Prouer.11.c 2.Paral.15.b Matt.10.d 19.d Gene.12.a 15.a Eccli 12.a 36.c Hier.31.c

b Sap.3.d.10.d Malac.3.d 1.Cor.15.g Hebr.6.b

c Galat.5 a

d 2.Petr.1.b Cypr. episto. 57. ad Cornelium in fine.

satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.

e 2.Corin.9.c Coloss.1.b 1.Petr. 2.a
f 2 Cor.7.a Rom.6.d Apocal.22.c Eccli 18.c Trident. sess.6.cap.10.
g Iaco.2.d
h Ioan.3.c 1.Ioan.4.c Iacob.1.d Galat.6.a
i Tob.4.b
k 1.Ioan.3.d Ioan.15.a August.in præfat.in psal.31.
l Esaiæ 38.a 4.Reg. 20.a Psal.7.b 16.a d 17.b c 25.a c 34.d 131.a

C. Secundò gratiam credentibus [e] augent, atque [f] sanctificationem perficiunt, Apostolo teste: vt hinc etiam Iacobus affirmet, quòd Fides, quæ operibus cooperatur, [g] ex iisdem quoquè consummetur.

D. Tertiò [h] fiduciam bonæ conscientiæ pariunt, magisque ad orandum & quidlibet à Deo impetrandum animant. Scriptum est enim: [i] *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.* Et rursùs: [k] *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.* Exemplum extat in Ezechia rege, qui bona conscientia fretus, ac Dei voce in hoc ipso comprobatus, dixit: [l] *Obsecro Domine, memento quæso, quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto: & quod bonum est in oculis tuis, fecerim.*

m Matt.20.a Aug.tract.67. in Ioan. & Gregor. lib.4. dialog.cap.35.
n 2.Timo.4.b Iac.1.b.
o Matth.19 c
p Ioan.3.c 15.a
q Eccli 16.b Heb.13.c Sap. 3.a 2.Thess.1.b Apoc.3.a Triden.sess 6.cap.16. Cypr.de vnitate Eccle.Aug.epi.105. & lib.de moribus eccl.cathol. cap.25.
r Matth.20.a Sapien.5.c
s Psal.18 c Heb.11 b c Luc. 14.c Col.3.d Eph.6.b 2.Cor. 4 d Aug in psal.93.
t Psal.118 a Mat.19.b Aug. in psal.120.
v 2.Tim.4.b Aug.hom.14. ex 50. Itē in psal.83. & 100. & tract.3. in Ioan. 2.Conc. Arausic.c.38.Matth.5.b 6.a b 10.d Apo.2.b c g 3.c d 14.c
x Matth.19.c
y Ioan.5.e Matth.25 b c d Aug.in psal.49.
z Matth.7.c
a Apoc.22.c Eccli 18.c
b Psal.61.b Matt.16.d Roma.2 b c 1.Cor.3 b c
c Gal.6.b Eccli 51.d Aug. in psalm.111. & quæst.4.ad Dulcitium.

E. Demùm id efficiunt, vt laborantes in vinea Christi, [m] denarium diurnum accipiamus, hoc est, promissam æternæ vitæ mercedem, iustitiæque [n] coronam, quam in Ecclesia Dei [o] mandata seruantes, [p] in Christo [q] promeremur. Ait igitur Dominus, [r] *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Ait Dauid, [s] *Seruus tuus custodit ea*, diuina scilicet præcepta: *in custodiendis illis retributio multa.* Ac iterùm, [t] *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.* Ait & Paulus: [v] *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex: non solùm autem mihi; sed & iis, qui diligunt aduentum eius.* Ait deniquè & ipse Christus: [x] *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Et iterùm: [y] *Procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.* Tum alibì: [z] *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.*

F. Ex quibus fit perspicuum, quanti nostra omnium referat, si vitam æternam cupimus, Diuinas obseruare voces. [a] *Qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc. Eccè venio citò, & merces mea mecum est, reddere* [b] *vnicuique secundùm opera sua.* [c] *Bonum igitur facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus, non deficientes.*

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Timotheū quarto: Pietas &c. vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis.

3. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autē filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa & omnis Iuda & Beniamin, Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

4. MATTHAEI decimo: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

5. ET decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

6. GENESIS duodecimo: Dixit Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrauero tibi. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicā maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ.

7. ET decimoquinto: His transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimìs.

8. ECCLESIASTICI duodecimo: Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

9. ET trigesimosexto: Da mercedem sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur: & exaudi orationes seruorum tuorum.

10. HIE-

10. HIEREMIAE trigesimoprimo: Hęc dicit Dominus, Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici.

11. SAPIENTIAE tertio: Bonorum laborũ &c. vt in textu.

12. ET capite decimo: Sapientia reddidit iustis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem.

13. MALACHIAE tertio: Inualuerunt super me verba vestra, dicit Dominus. Et dixistis, Quid locuti sumus contra te? Dixistis, vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentum quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculiũ: & parcam eis, sicut parcit vir filio suo seruienti sibi. Et conuertemini, & videbitis quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo, & non seruientem ei.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

15. AD Hebræos sexto: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quã ostendistis in nomine ipsius, qui ministrâstis sanctis, & ministratis. Cupimus autem vnumquenque vestrûm eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei vsque in finem: vt non segnes efficiamini, verùm imitatores eorum qui fide & patientia hæreditabunt promissiones. Abrahæ nanque promittẽs Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per semetipsum, &c.

1.B. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu, ex fide, spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

2. POSTERIORIS Petri primo: Fratres &c. vt in textu. Lib. 1. epist. 1.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima ad Cornelium Pontificem Romanum: Hortamur planè quantùm possumus frater charissime pro charitate mutua, qua nobis inuicèm cohæremus, vt (quoniam prouidentia Domini monentis instruimur, & diuinæ misericordiæ consilijs salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiunijs, vigilijs, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis & deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare & perseuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritualia, & tela diuina, quæ protegunt. (Amiditas bonorum operum quid præstet Christia.)

1.C. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

2. AD Colossenses primo: Vt ambuletis dignè, Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius, in omni patientia & longanimitate cum gaudio.

3. PRIORIS Petri secundo: Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo lac cõcupiscite, vt in eo crescatis in salutem.

4. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spiritûs, perficientes sanctificationem in timore Dei.

5. AD Romanos sexto: Nunc liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

7. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nè vereris vsque ad mortem iustificari: quoniã merces Dei manet in æternum.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimo: Sic ergò iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem, renouantur, vt Apostolus inquit, de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterùm: Nè vereаris vsque ad mortem iustificari. Et rursùs: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum. (Ephe. 2. Psal. 83. 2. Cor. 4. Coloss. 3. Rom. 6. Acceptæ iustificationis incrementũ. Apocal. vlt. Eccli 18. Iaco. 2.)

9. IACOBI secundo: Vis autem scire ô homo inanis, quoniã fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est?

1.D. IOANNIS tertio: Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

2. PRIMAE Ioannis quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

3. IACOBI primo: Similiter & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eijciens?

4. AD Galatas sexto: Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantùm gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit.

5. TOBIAE quarto, & 6. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

7. IOANNIS decimoquinto: Si mãseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque voluẽritis petetis, & fiet vobis.

8. AVGVSTINVS in præfatione in psalmũ trigesimumprimum: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide nõ ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas. Alio loco ab ipsa charitate cœpit: Charitas de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta. Modò nos à medio cœpimus, ab ipsa conscientia (1. Tim. 1. Fiduciam bonæ conscientiæ parit fides, operans per charitatem. 1. Cor. 13. 1. Tim. 1.)

& spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finē, credat & operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est.

9. ESAIAE trigesimooctauo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, & introiuit ad eum Esaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hęc dicit Dominus, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis, fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. eccè ego adijciam super dies tuos quindecim annos, & de manu regis Assyriorum eruam te & ciuitatem istam, & protegam eum. Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est: Eccè ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsùm decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.

10. QVARTI Regum vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, &c. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso, quomodò ambulauerim corā te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim, &c.

11. PSALMO septimo: Iudica me Domine secundùm iustitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me.

12. ITEM decimosexto: Exaudi Domine iustitiam meam: intende deprecationem meam. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

13. ET decimoseptimo: Retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatē manuum mearum retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo: Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo: & iustitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

14. ET vigesimoquinto: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans, non infirmabor. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere meî. Pes meus stetit in directo: in ecclesijs benedicam te Domine.

15. ET trigesimoquarto psalmo: Exurge & intende iudicio meo Deus meus, & Dominus meus in causam meam. Iudica me secundùm iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

16. ET centesimo trigesimoprimo: Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

1.E. MATTHAEI vigesimo: Simile est regnum cælorum homini patrifamiliâs, qui exijt primo manè conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam: & quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autem abiêrunt, &c. Cùm serò autem factū esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cùm venissent ergò qui circa vndecimam horam venerant, acceperūt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

2. AVGVSTINVS tractatu sexagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Cùm audiunt, In domo patris mei mansiones multæ sunt: Si quo minùs, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. A perturbatione recreantur, certi ac fidentes etiam post pericula tentationum se apud Deum cum Christo esse mansuros, quia etsi alius est alio fortior, alius alio sapientior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multæ sunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, vbì mansionem pro suo quisque accepturus est merito: denarius quidem ille æqualis est omnibus, quē paterfamiliâs eis qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non in eo discernens, qui minùs, & qui ampliùs laborârūt: quo vtique denario vita significatur æterna, vbì ampliùs alio nemo viuit, quoniam viuendi non est diuersa in æternitate mēsura: sed multę mansiones diuersas meritorum in vna vita ęterna significant dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum: stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorū. Tanquàm stellæ sancti, diuersas mansiones, diuersas claritates, tanquàm in cælo sortiuntur in regno, sed propter vnū denarium nullus separatur à regno: atque ità Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, vt quod habent singuli, commune sit omnibus: sic enim quisque etiam ipse habet, cùm amat in altero quod ipse non habet: non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.

Ioan. 14.
Mansionem pro suo quisque merito in vita æterna recipiet.
Matth. 20.
Denarius significat vitā æternam, in qua tamē diuersæ sunt meritorum dignitates.
1. Cor. 15.
1. Ioan. 4.
Per charitatē omnia fiunt communia.

3. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimoquinto: Ipse propter electos in Euangelio dicit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si enim dispar retributio in illà æterna beatitudine non esset, vna potiùs mansio quàm multæ essent. Multæ ergò mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, & propter meritorum consortia communiter lętantur: & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiūt. Qui multis mansionibus distinguuntur: quia & vna est beatitudo quam illic percipiunt, & dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur.

Ioan. 14.
Dispar retributio in vna vita æterna.
Dispar retributiōis qualitas per opera diuersa.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitię, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

5. IACOBI primo: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

6. MATTHAEI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata.

7. IOANNIS tertio: Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

8. ET decimoquinto: Ego sum vitis vera: & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plùs afferat. Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

9. ECCLESIASTICI decimosexto: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secūdùm meritum operum suorum, & secundùm intellectum peregrinationis ipsius.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficētiæ autem & communionis nolite obliuisci. Talibus enim hostijs promeretur Deus.

11. SAPIENTIAE tertio: In paucis vexati, in multis benè disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiā accepit

& in

& in tempore erit respectus illorum.

12. POSTERIORIS ad Thessalonicẽses primo: Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ità vt dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusq; vestrûm in inuicẽm: ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesijs Dei, pro patiẽtia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. si tamen iustum est apud Deum, retribuere tribulationem ijs qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis eius.

13. APOCALYPSIS tertio: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius.

14. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimosexto: Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Et, Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideò benè operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquàm gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquàm merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc est illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam: & non solùm sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credẽdum est, quo minùs plenè illis quidem operibus quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur, cùm Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Itaque neque propria nostra iustitia, tanquàm ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque verò illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiã qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum: & Apostolus testetur, id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cuius tanta est erga homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, ità seueritatem & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, Reddet vnicuique secundùm opera sua.

1.Cor.15. Heb.6. Heb.10.

Vita æterna benè operantibus & gratia & merces est, corũ meritis reddẽda.

2.Tim.4.

Cur & quomodò opera iustorum sunt meritoria.

Ioan.15. Ioan.3.

Diuinæ legi satisfaciunt iusti & verè merẽtur vitã æternam.

Ioan.4.

Eadem iustitia & Dei & nostra quomodò dicatur.

Retributio bonis operibus promissa.

Matth.10. 2.Cor.4.

Merita nostra sunt Dei dona.

Iacob.3.

Dei seueritas & iustitia etiam ante oculos habenda.

1.Cor.4. Matth.16. Rom.2.

15. CYPRIANVS de vnitate ecclesiæ, siue in tractatu de simplicitate prælatorum: Iustitia opùs est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperãdum est, vt accipiant merita nostra mercedem.

Iustitia promeremur Deum iudicem. Merita nostra mercedẽ accipient.

16. AVGVSTINVS in epistola centesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quæ igitur sua merita iactaturus est liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisì damnatus? Nullàne igitur sunt merita iustorum? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita nõ fuerunt. Iusti enim facti sunt, cùm iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus: Iustificati gratìs per gratiam ipsius. Et nõnullis interpositis: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cùm omne bonũ meritũ nostrum, non in nobis faciat nisì gratia, & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quàm munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: Sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. Non itaq; fru-strà Deo cantatur: Et misericordia eius præueniet me: Et misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtiquè in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisì quia gratìs datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defensorem Apostolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autẽ Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis quæstionis huius aliquantulùm dilucescat obscuritas. Cùm enim dixisset, Stipendiũ peccati mors: quis non congruẽtissimè & consequenter addere iudicaret, Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquàm stipendium redditur mors, ità merito iustitiæ tanquàm stipendium vita æterna. Et paulò pòst: Cui debetur vita æterna, vera iustitia est: Si autem vera iustitia est, ex te non est, desursùm est descendens à patre luminum, vt haberes eam: Si tamen habes eã, profectò accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter ô homo, si accepturus es vitam æternam, iustitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquàm debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergò de plenitudine eius accepimus non solùm gratiam, qua nunc iustè in laboribus vsq; in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie posteà sine fine viuamus.

Merita iustorum.

Rom.3.

Omne bonũ meritum nostrũ à gratia proficiscitur.

Coronantur Dei dona, cùm merita coronantur.

Psal.102. Psal.58.& 22.

Vita æterna præcedentibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur.

Nõ ideò gratis datur vita æterna, quia meritis non datur.

Rom.6.

Merito iustitiæ redditur vita æterna tanquàm stipendium.

Iacob.1. 1.Cor.4.

Vita æterna iustitiæ stipendium est atque etiam gratia.

17. ET in libro de moribus Ecclesiæ catholicæ, capite vigesimoquinto: Diligamus igitur Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & priùs homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium antequàm mereamur accipere.

Matth.22. Luc.10.

Vita æterna est totũ præmiũ promissum, nec datur nisì dignis & pro meritis. Non poscendum præmiũ ante meritũ.

18. MATTHAEI vigesimo, vt suprà, E. testimo. primo.

19. SAPIENTIAE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum: Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

20. PSALMO decimooctauo: Seruus tuus &c. vt in textu.

21. AD Hebræos vndecimo: Sine fide autem impossibi-

ſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit. Fide, Moyſes grandis factus, negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis: magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem: maiores diuitias æſtimans, theſauro Aeyptiorum, improperiũ Chriſti. adſpiciebat enim in remuneratione.

22. LVCAE decimoquarto: Dicebat autẽ & ei qui ſe inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neq; vicinos diuites: nè fortè te & ipſi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis conuiuiũ, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorum.

23. AD Coloſſenſes tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes q; à Dño accipietis retributionem hereditatis.

24. AD Epheſios ſexto: Cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino & non hominibus, ſciẽtes quoniam vnuſquiſq; quodcunq; fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

25. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

26. AVGVSTINVS in pſalmum nonageſimumtertium: Attendis te hîc habere laborem? ſed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam poſſes cogitare, videres te nihil laborare ad compenſationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc ſcio ex parte. Quid ait Apoſtolus? Etenim quod eſt ad præſens temporale, & leue tribulationis noſtræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid eſt, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non reſpicientibus quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quę autem non videntur, æterna. Noli eſſe piger in labore breuiter, & gaudebis inceſſabiliter. Aeternam vitam tibi daturus eſt Deus, cogita quanto labore emenda ſit. Intendite fratres, venale eſt. Venale eſt quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illam. De labore intendite, vt ſimus in nomine Chriſti fortes Chriſtiani. Attendite, quodammodò Deus propoſuit venale regnum cælorum. Dicis illi, Quantum valet? Precium ipſius labor eſt, quomodò ſi diceret, precium illius aurum eſt. Non ſufficeret hoc ſolùm dicere, ſed quæreres quantum aurum. Nam ſi ſolidus aurum eſt, & ſemiuncia, & libra, & tale aliquid: ideò dixit precium, nè laborares quærere quandiũ huius rei precium labor eſt. Quantus labor eſt? Iam quære tu, quantùm laborandum ſit: nondùm dicitur tibi, quantus futurus ſit labor iſte, vel quãtum laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus, Ego oſtendo quanta ſit illa requies, tu iudica quanto labore emenda ſit. Dicat ergò Deus, quanta futura ſit ipſa requies. Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Hæc eſt requies ſempiterna, ſine fine erit requies iſta, ſine fine erit gaudium hoc, ſine fine erit incorruptio. Vitam æternam habebis, requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna eſt requies quæ non habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies æterno labore rectè emitur. Verum hoc eſt, ſed noli timere, miſericors eſt Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquàm peruenires ad æternam quietem. Semper laborans quando peruenturus eras ad illud, quod dignè quidem poteſt emi ſempiterno labore? Quia ſempiterna requies eſt, æqua precium: æterno certè labore digna eſt æterna requies comparari. Sed ſi ſemper laborares, nunquàm ad requiem peruenires. Ergò vt aliquãdo peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum eſt, non quia non valet tanti, ſed vt poſſideatur quod emitur. Digna eſt quidem emi labore perpetuo, ſed neceſsè eſt, vt labore temporali ematur. Certè tantus debuit eſſe, id eſt, ſempiternus labor pro requie ſempiterna. Deciès centena millia annorum in labore quid valent? Deciès centena millia annorum habent finem: quod tibi dabo, dicit Dominus, nõ habebit finem. Qualis miſericordia Dei? Nec dicit, deciès centena millia annorum labora: non dicit, vel mille annos labora: non dicit, quingẽtos annos labora: * Cum viuis labora in paucis annis. Indè iam requies erit, & finem non habebit.

1. Cor. 13. 2. Cor. 4. Vita & requies æterna venalis eſt, & labore tãquàm precio comparatur. Pſal. 83. Labore non æterno, ſed tẽporali emitur ſempiterna requies. *Cùm viuis.

27. PSALMO centeſimo decimooctauo: Inclinaui, vt in textu.

28. MATTHAEI decimonono: Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt. Sunt enim eunuchi q de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi q facti ſunt ab hominibus: & ſunt eunuchi qui ſeipſos caſtrauerũt propter regnũ cælorum.

29. AVGVSTINVS in pſalmum centeſimum vigeſimum: Quid eſt, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Id eſt, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam ſi opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent: ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, miſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere niſi propter vitam æternam: ideò fac, & ſecurus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter ſolas res humanas, & ſolam vitam iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola operatur. Si autem propter vitam ęternam operaris, dextera ſola operatur. Si autẽ habes intentionem ad vitam æternam, ſed ſurrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attẽdas etiam iſta quando facis opus bonum, vt hîc tibi aliquid retribuatur, miſcet ſe ſiniſtra operibus dexteræ. Hoc vetat Deus.

Matth. 6. Propter vitã æternam bona opera facienda.

30. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen &c. vt in textu.

31. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimaquarta: Nunc ergò audiamus Paulum Apoſtolum dicentem, cùm paſſioni ſuæ appropinquaret, de corona ſibi parata præſumentem: Bonum, inquit, certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: Decętero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolùm autem mihi, ſed & omnibus qui diligunt manifeſtationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronã iuſtus iudex. Debet ergò, Quid reddet? Reddet ergò iuſtus iudex. Non enim opere inſpecto poteſt negare mercedẽ qui opus inſpicit. Bonum certamen certaui, opus eſt. Curſum conſummaui, opus eſt. Fidem ſeruaui, opus eſt. Supereſt mihi corona iuſtitiæ, merces eſt: ſed in mercede tu nihil agis, in opere non ſolus agis. Corona tibi eſt ab ipſo, opus autem abs te, ſed non niſi ipſo adiuuante.

2. Tim. 4. Non poteſt negare mercedem, qui opus inſpicit. Opera bona vndè ſint.

32. ET in pſalmum octogeſimumtertium ſuper ea verba: Miſericordiam & veritatẽ diligit Deus: Primò Dominus miſericordiam in Apoſtolum Paulum prerogauit, poſt miſericordiã veritatem. Audi illum iam exigentem veritatem, Primò ergò, inquit, miſericordiam conſecutus ſum, qui priùs fui blaſphemus & perſecutor & iniurioſus, ſed gratia Dei ſum id quod ſum. Poſteà dicit cùm paſſioni propinquaret, Bonum agonem certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, ſupereſt mihi corona iuſtitiæ. Ille qui tribuit miſericordiam, ſeruat veritatem. Vndè ſeruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iuſtus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator eſt indulgentiæ, debitor coronę. Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Conſecutus eſt miſericordiam, exigens veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, niſi quod tibi debet? Vndè tibi debet? quid ei dediſti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipſe fecit ſe, non accipiendo, ſed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepiſti: ſed, redde quod promiſiſti.

1. Tim. 1. 1. Cor. 15. 2. Tim. 4. Deus donator eſt indulgentiæ, ſed debitor coronæ. Deus eſt debitor noſter, nõ accipiendo, ſed promittendo. Rom. 11.

32. ITEM in psalmum centesimum: Audi quia ille cui donauit, tenet Dominum etiam debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorem tempore iudicij. Quomodò hoc dicit, videte. Ego enim iam immolor, dixit, & tempus resolutionis meæ proximum est. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Hoc tempore misericordiæ: audi de iudicio, De cætero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non dixit, donat: sed, reddet. Quando donabat, misericors erat: quando reddet, iudex erit, quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Sed donando delicta fecit se debitorem coronæ, ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergò Dominus primò, hic autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vndè reddet? Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex est? Quia bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Ideò iustus nō potest nisi coronare ista. Inuenit enim ista quæ coronaret.

Paulus tenet Dominū debitorem tempore iudicij. 2. Tim. 4. Tanquàm iudex reddet.

33. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Cùm promerueris Deum viuendo ex fide, accipies præmium immortalitatem, & vitam æternam: & illa gratia est. Non pro merito quidē accipies vitam æternam, sed tantùm pro gratia. Si enim fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei, videtur quidem Deus vitam æternam tanquàm debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidē. Sed quia ipsa fides gratia est, & vita æterna gratia est pro gratia: Audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, & posteà debitum expetentem. Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam, inquit, cōsecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat: bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: decæterò reposita est mihi corona iustitiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia: Quam mihi reddet Dominus in illa die, iustus iudex. Vt antè susciperet gratiam, misericordem Patrem opùs habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum.

Promeremur Deum viuendo ex fide. Vita æterna fideli debetur, quia promeruit illam per fidem, vitam scilicet. 1. Tim. 1. Paulus debitum flagitat à iusto iudice. 2. Tim. 4.

34. CONCILIVM Arausicanum secundum, circa tempora Leonis Papæ celebratum, capite vel canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Bonis operibus merces debetur.

35. MATTHAEI quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

36. ET sexto capite: Vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

37. ITEM capite decimo: Qui recipit Prophetā in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet &c.

38. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Nihil horum timeas quę passurus es. Eccè missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsq; ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

39. ET capite tertio: Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & foràs non egredietur ampliùs: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descēdit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

40. ET capite decimoquarto: Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi, Scribe, beati mortui qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

41. MATTHAEI decimonono, 42. IOANNIS quinto, vt in textu.

43. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erūt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à cōstitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c.

44. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumnonum: Congregate illi iustos eius. Quos iustos, nisi viuentes ex fide, facientes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitię opera sunt. Habes Euangelium: Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi quæreretur, quam iustitiam? cùm ergò facis elemosynam, inquit. Ergò eleemosynas opera iustitiæ esse significauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate qui compassi sunt inopi, qui intellexerunt super egenum & pauperem. Congregate illos, conseruet eos Dominus, & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. Qui disponunt testamentum eius super sacrificia. Id est, qui cogitant de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim sunt sacrificia, Deo dicente, Misericordiam volo plusquàm sacrificium. Qui disponunt testamentum eius super sacrificia. Et annunciabunt cæli iustitiam eius. Verè hanc iustitiam Dei, cæli nobis annunciauerunt, Euangelistæ prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdam ad dexteram, quibus dicet paterfamiliâs: Venite benedicti Patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro qua re? Esuriui, & dedistis mihi manducare. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti? Tanti valet regnum cælorum. Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam: Si videris nudum, vesti. Si non habes facultatem frangendi panem, non habes domum quò inducas, non habes vestem qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylaciū. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum emit Petrus relinquens retia, quantum emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tantum valet, quantum habueris.

Matth. 6. Eleemosynę sunt opera iustitiæ. Psal. 49. & 40. Oseæ 6. Matth. 9. Matth. 25. Iusti percipient regnum pro operibus misericordię. Esaiæ 58. Matth. 10. Marc. 12. Matth. 4. Lucæ 19. Regnum Dei tantum valet quātū habes.

45. MATTHAEI septimo: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit volūtatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cęlorum.

1. F. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui iustus est, vt in textu.

2. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nè veteris vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

3. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hęc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

4. MATTHAEI decimosexto: Filius hominis vēturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

5. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quęrunt, vitam æternam. ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt

dunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. Non enim est acceptio personarum apud Deum: quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabûtur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Qui aût plantat & qui rigat, vnum sunt. Vnusquisq; autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem: Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis. Vniuscuiusq; opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

7. AD Galatas sexto: Nolite errare: Deus non irridetur: quę enim seminauerit homo, hęc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

8. ECCLESIASTICI quinquagesimoprimo: Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vndecimum, super ea verba: Potens in terra erit semen eius: Semen futuræ messis, opera esse misericordię, Apostolus testis est, qui dicit, Bonum autem facientes non deficiamus, tēpore enim proprio metemus: & iterùm, Hoc autem, inquit, qui parcè seminat, parcè & metet. Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cęlorum, nō solùm Zachęus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundem ibi vterque possideant? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

[Opera misericordiæ seminis vim habent. Galat. 6. 2. Cor. 9. Regnū cælorum quo precio ematur. Lucæ 19. Marc. 12. Marc. 10.]

10. ET de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione quarta, eadem ex hoc loco desumpta repetit.

III

Quot sunt genera bonorum operum, in quibus Iustitia Christiana præcipuè cernitur & exercetur?

[Petrus Chrysologus ser. 43. Leo ser. 1. & 4. de ieiunio 10. mēsis. Bernardus in sententijs, sectione 11. a Aug. de perfec. iustitiæ respons. 16. b Tobiæ 12. b c In psal. 42. d Matth. 6. a e Aug. ser. 66. de tempo. f Matth. 6. a g Matth. 5. c h Ibidem b i Ephes. 2. b k Matth. 25. d Ioan. 5. e l Lucæ 18. b m Rom. 10. a Tridēt. Cōci. sess. 6. cap. 16. n 1. Cor. 1. d 2. Cor. 10. d o Philip. 2. b]

A. Eiusmodi sunt triplicia, sicut sacris è literis accipimus, videlicet Oratio, Ieiunium & Eleemosyna. Nam reliqua ferè benefacta, quæ ex fide viua proficiscuntur, & Iustitiam Christianam cōmendant, augent atq; consummant, ad hosce tres fontes facilè [a] referuntur. Hinc illa præclara vox Angeli Raphaëlis, [b] *Bona est Oratio cum Ieiunio, & Eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere.* Augustinus verò dilucidè [c] dixit: Hæc iustitia hominis in hac vita, Ieiunium, Eleemosyna, Oratio.

B. De quibus Christus [d] apud Matthæum singulatìm docet, additque promissiones de parata cælesti mercede ijs, qui in Ecclesia citra [e] hypocrisin syncerè ieiunāt, orant, ac eleemosynam tribuunt. Hinc fidelis illa sponsio totiès repetita: [f] *Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.* Et hæc ipsa sunt, in quibus Christus, vt benè beateq; viuamus, [g] abundare vult nostram iustitiam, & ità lucere [h] coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrē. Ad hæc præstanda in Christo [i] creati & destinati sumus, quæ nimirùm præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Propter [k] hæc è charitate præstita, iusti in regnum adsciscentur æternum: ob eadem verò neglecta, iniusti in gehennam ignis præcipitabuntur.

C. Vt verò [l] Pharisaicum ac vanum est, cum aliorum contemptu seipsum iustificare, & [m] suis operibus fidere: ità Christianum est atq; legitimum, hominem cum suî submissione operibus bonis operam sedulam dare, & si quando gloriari velit, [n] in Domino gloriari, vt qui operatur in nobis velle & perficere, [o] Apostolo teste.

TESTIMONIA.

[Tria bonorū genera, Oratio, Ieiunium & Misericordia, qd præstent.]

1. A. PETRVS Chrysologus Rauennensis Episcopus in sermone quadragesimotertio: Tria sunt, tria fratres, per quæ stat fides, constat deuotio, manet virtus: Oratio, Ieiunium, Misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat ieiunium, misericordia accipit. Oratio, Misericordia, Ieiunium, sunt hæc tria vnum, dant hæc sibi inuicèm vitam. Est nanque orationis anima, ieiunium: ieiunij vita, misericordia est. Hæc nemo rescindat: nesciunt separari. Horum qui vnum habet, ista qui simul non habet, nihil habet. Ergò qui orat, ieiunet: qui ieiunat, misereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum. Ieiunium ieiunator intelligat, esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quod esurit: misereatur, qui misericordiā sperat: pietatem qui quęrit, faciat: qui præstari sibi vult, præstet. Improbus petitor est, qui quod alijs negat, sibi postulat. Homo, esto tibi misericordiæ forma, sic quomodò vis, quantum vis, quàm citò vis, misericordiam tibi fieri: tam citò alij, tantum, taliter, ipse miserere. Ergò oratio, misericordia, ieiunium sint vnum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc aduocatio sit vna, vna hæc pro nobis oratio sit triformis. Hæc sunt, fratres, hæc sunt quæ tenent cæli arcem, quæ secretum Dei iudicis pulsant, quæ ante tribunal Christi causas humani generis exequuntur, quæ iniustorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cælestibus non assistunt, ipse non subsistit in terris: hæc cùm teneāt in cælestibus principatum, in terris rerum summam moderantur, hæc regunt prospera, hæc aduer-

[Hæc tria coniungi debēt. Patrocinium pro nobis ad Deum sunt. Reorum veniam promerentur.]

Vitia extinguunt, & reddunt corda pura.

aduersa propellunt, vitia extinguunt ista, virtutes ista succendunt, hæc reddunt casta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem, humanos ista sensus, scholam faciunt disciplinæ: per hæc in templum Dei pectora humana consurgunt, hæc hominem præstant angelum, homini Deitatis deferunt hæc honorem. Hinc est, quòd fit horũ suffragio Moyses Deus, & ad triumphos suos militares sibi omnia mandat elemẽta: iubet mare discedere, durari vndas, profunda siccari, cælum pluere dat frumenta, ventos spargere cogit carnes, noctem splendore solis illustrat, solem nubis temperat velamento, petram percutit, vt de recenti vulnere frigida sitientibus det fluẽta: primus dat terris legem cæli, scribit vitæ normam, figit terminos disciplinæ. Per hæc Helias nescit mortem, relinquit terras, cælos intrat, cõmoratur angelis, conuiuit Deo: & terrenus hospes supernas possidet mansiones. Per ista Ioannes fit angelus in carne, cælestis in terra, & auditu, visu, tactu totam solus capit, tenet, complectitur Trinitatem. Et nos fratres, si volumus Moysi gloriæ, Heliæ vitæ, Ioannis virtutibus, omnium sanctorum meritis applicari, insistamus orationi, vacemus ieiunio, misericordiæ seruiamus: qui in his vixerit, qui per ista fuerit communitus, iacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Christianus armiger, bellator Dominicus non timebit: sed nos qui ad incerta consurgimus, qui inter insidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapsus, actuum pericula sustinemus, quid est quod ecclesiam manè nolumus intrare? quid est quod matutina prece totius diei custodiã nolumus postulare? quid est quod homini adstare toto tẽpore libet, & Deo assistere nec puncto libet? Non est nostrum, fratres, non est nostrum: inimici est ista surreptio: decipere parat, quos non patitur orationibus communiri. Quid de aduersis queritur, qui sibi prospera nõ precatur? Audiamus vocem Dei monentem: Orate, nè intretis in tentationem. In tentationem vadit, qui ad orationem non vadit. Hoc sciens Propheta, cantabat: Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Putas'ne ante Deum lachrymas fundere dignatur, qui verba non dignatur expromere? Manicemus, oremus vel humano timore, si non amore diuino, si non inuitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum cursus non facit. Quod ergò contemptu perdidimus, ieiunijs conquiramus, animas nostras ieiunijs immolemus: quia nihil est quod Deo præstantiùs offerre possimus, probante Propheta, cùm dicit, Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Homo, offer Deo animam tuam, & offer oblationem ieiunij: vt sit pura hostia, sacrificium sanctũ, viuens victima, quæ & tibi maneat, & data sit Deo. Hoc qui non dederit Deo, excusatus nõ erit: quia daturus, se nõ potest non habere. Sed accepta vt sint ista, misericordia subsequatur: ieiunium non germinat, si de misericordia non rigetur: siccatur ieiunium misericordiæ siccitate: quod imber terris, hoc ieiunio misericordia est. Quanuis cor excolat, carnem mundet, eradicet vitia, virtutes serat, si misericordiæ fluenta nõ dederit, fructum non colligit ieiunator. Ieiunator, ager tuus misericordia ieiunante ieiunat: ieiunator, quod tu in misericordia fuderis, tibi in horreo hoc redundat. Homo ergò, nè seruãdo perdas, collige prorogando: homo, dando pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

Exod. 7. Exod. 14. Exod. 16. 13. Num. 20. Exod. 24. 4. Reg. 2. Marci 1.

Sanctorum meritis applicamur per orationem, ieiunium & misericordiam.

Diabolus impedit orationem.

Matth. 26. Psal. 94.

Ieiunijs perdita recuperanda.

Psal. 50.

Misericordia iungenda ieiunio.

2. LEO sermone primo de ieiunio decimi mensis: Tria verò sunt, quæ maximè ad religiosas pertinent actiones, oratio scilicet, ieiunium, & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, sed illud est studiosiùs obseruandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus consecratum, sicut etiam decimus hic mensis morem refert veteris instituti, vt tria illa, de quibus locutus sum, diligentiùs exequamur. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscẽtia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur: simulq; per omnia Dei in nobis imago renouatur, si & in laudem eius semper parati, & ad purificationem nostram sine cessatione soliciti, & ad sustentationẽ proximi indesinenter simus intenti. Hęc triplex obseruantia, dilectissimi, omnium virtutum compræhendit effectus. Hæc ad imaginem & similitudinem Dei peruenit, & à Spiritu sancto inseparabiles facit: Quia in orationibus permanet fides recta, in ieiunio innocens vita, in eleemosynis mens benigna. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus: qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras, precibus suis dignabitur adiuuare per Dominum nostrum.

Ad religiosas actiones hæc tria maximè pertinent. Ieiunia Decembris ex [...]

Apostolica traditione manat.

Fructus horũ trium bonorum operum.

Quotiès ieiunatur in ieiunio 4 temporum.

Sanctorum preces.

3. ET sermone quarto de ieiunio decimi mẽsis: Curandis læsionibus &c. vt infrà quæstione sequenti, B. testimonio trigesimo.

4. BERNARDVS in sententijs sectione vndecima: Et quidem tria sunt, à quibus abstinere debent, quicunque iustificari desiderãt. Primò vtique ab operibus prauis, secundò à carnalibus desiderijs, tertiò à curis seculi. Item tria sunt quibus debent insistere, quę etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, ieiuniũ, oratio. Sic enim adimpletur iustificatio, dum ab interdictis vitijs abstinent, & bona quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponãtur ergò prauis operibus opera misericordiæ, cõtra carnalia desideria adhibeantur ieiunia, & pro curis seculi, succedat amor Dei, & frequentia orationis.

Matth. 6. Ad iustificationem tria hæc bonorũ operum genera pertinent.

5. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ, responsione decimaseptima: Post hanc autem vitã merces perficiens redditur, sed eis tantùm, à quibus in hac vita eiusdem mercedis meritum cõparatur. Non enim ad saturitatem iustitiæ, cùm hinc exierit, quisque perueniet, nisi ad eam cùm hìc est, esuriendo & sitiendo cucurrerit. Beati quippe qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quandiù ergò peregrinantes à Domino, per fidem ambulamus, non per speciem: vndè dictũ est, Iustus ex fide viuit: hæc est nostra in ipsa peregrinatione iustitia, vt ad illã perfectionem plenitudinemq; iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nũc ipsius cursûs rectitudine & perfectione tendamus, castigando corpus nostrum & seruituti subijciẽdo, & eleemosynas in dandis beneficijs, & dimittẽdis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indesinenter insistendo, & hoc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia qua currimus, esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinemq; iustitiæ, vt ea posteà saturemur. Vndè Dominus in Euangelio cùm dixisset, Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis: nè istum nostrũ cursum sine humanæ gloriæ metiremur, non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista: ieiuniũ, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significans: eleemosynis omnem beneuolentiam & beneficentiam vel dandi, vel ignoscendi: & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij &c.

Merces post hanc vitã nõ datur, nisi promeritis.

Matth. 5. 2. Cor. 5. Abac. 2.

Iustitia Christiani hominis in bonorum operum, quę ex fide fiunt, exercitatione cõsistit.

Matth. 6. Iustitia de qua saluator ait, in tribus consistit.

Ad hæc tria omnia alia bona opera reuocantur.

6. TOBIAE duodecimo, vt in textu.

7. AVGVSTINVS in psalmũ quadragesimum secundum: Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.

1. B. MATTHAEI sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosy-

nam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritę faciũt in Synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis & in angulis plateарũ stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuũ, & faciem tuam laua, nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimo de tempore: Qui ideò facit eleemosynam, vt ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemosynam pro solo amore Dei facit, vt ad opus bonũ illum reliqui imitentur, & non ipse, sed Dominus collaudetur, etiamsi publicè faciat eleemosynam, absconsè facit, quia pro eleemosyna illa non hoc quod videtur, sed quod non videtur, desiderat, nec ab hominibus laudem, sed mercedẽ à Deo optat accipere. Hoc etiã & de ieiunio debemus accipere. Cùm enim ipse Dominus dicat, Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris ieiunans hominibus: ergò contra Christi pręcepta facimus, qui publicè ieiuniũ indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet, & vnusquisque interroget conscientiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicunque viderint, imitentur. Nam & illud quod dicit Dominus, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ad hoc quod suprà diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omninò nihil facit. Si verò pro remissione peccatorum & amore vitæ æternæ eleemosynam dederis, totum dextera facit. Quid est ergò? Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, nisi, quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas vel cupiditas mũdi? Et paulò pòst: Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis quod videtur, publicè & aperto ostio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. Si verò pro indulgentia peccatorum & pro vita æterna volueris supplicare, etiam si publicè oraueris, clauso ostio oras, quia non petis quod videtur, sed quod non videtur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

Eleemosynã quis coram hominibus faciat, & quis in abscondito.

Matth. 6. Ieiunium publicè indictũ.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina.

Nesciat sinistra quid faciat dextera, quomodo intelligendum.

Eleemosyna danda pro remissione peccatorum.

Orare clauso ostio & aperto, quando dicamur.

2. Cor. 4.

3. MATTHAEI quinto: Dico vobis, quia nisì abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

4. AD Ephesios secundo: Ipsius sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

5. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes eram, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitâstis me. In carcere eram, & venistis ad me, &c. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere: & nõ visitâstis me, &c. Et ibũt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egérunt, in resurrectionem iudicij.

1. C. LVCAE decimooctauo: Duo homines ascendebant in templum vt orarent: vnus Pharisæus, & alter Publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus, &c. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2. AD Romanos decimo: Testimonium perhibeo illis quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite decimosexto: Neque illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potũ aquæ frigidæ dederit, &c. absit tamen, vt Christianus homo in seipso confidat vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, &c. vt suprà, quæst. secunda, E. testimonio decimo.

Matth. 10. Christianus non in se, sed in Domino gloriari debet.

4. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Nõ enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

6. AD Philippenses secũdo: Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

IIII

Quid est Ieiunium?

A. Non simplex huius nominis est acceptio. Magnum & generale ieiunium [a] Augustinus vocat, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi. Deindè [b] Philosophicum, vt quidam vocant, ieiunium, est parsimonia illa cibi ac potûs, moralisque sobrietas, qua temperatè etiam ab Ethnicis secundùm rectam rationem viuitur. Tertiò [c] Ecclesiasticum

a Augu. tract. 17. in Ioan. & lib. 2. quæst. Euang. cap. 18.
b Hieron. lib. 2. aduersùs Iouinianum.
c Clemens Constit. Apost lib. 5. cap. 13. 16. 19. 20. & 21. Isido. lib. 1. de Eccles. offi. cap. 36. & sequen.

cum est Ieiunium, vtpotè cùm iuxta certum Ecclesiæ morem atq; præscriptum, certis diebus & carniū esum nobis subtrahimus, & vnica duntaxàt refectione contenti sumus.

Rabanus de institut. cler. lib. 2. cap. 17. & sequent. Iuo parte 4. ca. 25. & sequent. Burchar. lib. 13.

B. Cuiuscemodi Ieiunium piè & Christianè[d] suscipitur ad cultum diuinum religiosiùs exhibendum, ad carnem edomandam spirituiq; subijciendam, ad fructus pœnitentiæ dignos præstandos, ad obedientiam exercendam, ac demùm ad quamlibet Dei gratiam consequendam.

d Cypr. de ieiunio & tentationibus Christi. Athanas. de virg. Chrysost. hom. 1. & 2. in Genes. & ser. de ieiun. Basil. orat. 1. & 2. de ieiun. August. de vtil. ieiunij. Amb. in lib. 1. de Helia & ieiunio. & epist. 82. Leo in ser. de ieiunio 7. & 10. mensis pentecostes & quadragesimæ.

TESTIMONIA.

Ieiuniū magnum & generale quod sit.

1. A. AVGVSTINVS tractatu decimoseptimo in Euangelium Ioannis: Ieiunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium, vt abnegantes impietatem & seculares cupiditates, temperàter & iustè & piè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur & dicit, Expectantes illam beatam spem, & manifestationem gloriæ beati Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergò seculo quasi quadragesimam abstinētiæ celebramus, cùm benè viuimus, cùm ab iniquitatibus & ab illicitis voluptatibus abstinemus. (Tit. 2.)

2. IDEM libro secundo quæstionum Euangelicarum, capite decimooctauo: Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.

Abstinentia Ethnicorum qualis fuerit. Persarum.

3. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum: Dicæarchus in libris antiquitatum, & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno, id est, aureo seculo, cùm omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus & pomis, quæ spontè terra gignebat. Persarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, polenta & cardamo & sale ac pane cibario eos asserens victitare. Lacedæmoniorum mēsæ frugalitatisq; & suprascriptus Xenophon, & Theophrastus, & omnes penè scriptores Græciæ, testes sunt. Cheræmon Stoicus, vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum Aegypti sacerdotum, quòd omnibus mundi negocijs curisq; postpositis, semper in templo fuerint: & rerum naturas, causasq; ac rationes siderum contemplati sint: nunquàm mulieribus se miscuerint, nunquàm cognatos & propinquos, ne liberos quidem viderint: ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensûs, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis & ex hac potione nascuntur. Pane rarò vescebantur, nè onerarent stomachū: &, si quando comedebant, tusum pariter hysopum sumebāt in cibo, vt escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantùm in oleribus nouerant, verùm & ipsum parùm propter nauseam & asperitatem gustûs leniendā. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cùm ouum quoquè pro carnibus vitauerint, & lac? quorum alterum, carnes liquidas: alterum, sanguinem esse dicebant, colore mutato. Cubile eis, de folijs palmarū, quas baias vocant, contextum erat: scabellum accliue, & ex vna parte obliquum, in terra pro puluillo capiti supponebant, bidui triduíque inediam sustinentes. Humores corporis, qui nascuntur ex ocio, & ex mansione vnius loci, nimia victûs castigatione siccabant. Iosephus in secunda Iudaicæ captiuitatis historia, & in octauodecimo antiquitatum libro, & contra Appionem duobus voluminibus, tria describit dogmata Iudæorum, Pharisæos, Sadducæos, Essænos: quorum nouissimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus semper abstinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Super quorum vita & Philo, vir doctissimus, proprium volumen edidit. Eanthes Cizycenus, Asclepiades Cyprius, ætate, qua Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carnium non fuisse. Eubulus quoque qui historiam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Persas tria genera Magorum: quorum primos, qui sint doctissimi & eloquentissimi, excepta farina & olere, nihil ampliùs in cibo sumere. Apud Eleusinam etiam volucribus, & piscibus, & quibusdam pomis abstinere, solenne est. Bardesanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnosophistas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continentiæ sint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, vel publico orizæ, vel farinæ alantur cibo: &, cùm rex ad eos venerit, adorare illos solitus sit, pacémque suæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari sitam. Euripides, in Creta Iouis prophetas non solùm carnibus, sed & coctis cibis abstinuisse refert. Xenocrates philosophus de Triptolemi legibus apud Athenienses tria tantùm præcepta in templo Eleusinæ residere scribit, honorandos parentes, venerandos deos, carnibus non vescendum. Orpheus in carmine suo esum carnium detestatur. Pythagoræ, Socratis, Antisthenis & reliquorum frugalitatem referrem in confusionem nostram, nisi & longum esset, & proprij operis indigeret.

(Lacedæmoniorum. Sacerdotum Aegyptiorum. Essænorum. Orientalium. Magorum. Eleusinorum. Gymnosophistarum. Prophetarum Iouis. Esus carniū prohibitus apud Ethnicos.)

4. CLEMENS Pontifex & martyr Constitutionum Apostolicarum libro quinto, capite decimotertio: Post Epiphaniam seruandum est à vobis ieiunium quadragesimæ, continens memoriam conuersationis & legislationis Domini. Celebretur hoc ieiunium ante ieiunium Paschæ, quod incipiens à secunda Sabbati desinat in Parasceuen. Post quos dies soluto ieiunio, aggredimini sanctam Paschæ hebdomadā: ieiunantes in ea omnes cum timore & tremore, orantes per eos dies pro ijs qui pereunt.

(Quadragesimæ ieiunium Apostolicum. Ieiunium ante Pascha. Hebdomadā ante Pascha ieiunijs sacra.)

5. ET capite decimosexto: Præcepit igitur nobis, vt ieiunaremus sex his diebus propter Iudæorum impietatem atque iniquitatem: admonens nos, vt eos ob interitum lugeamus atque deploremus. Etenim ille quoque illachrymatus est, ignorantibus tempus visitationis suæ. In quarta feria & Parasceue nobis ieiunium indixit: in illa ob proditionem, in hac ob passionem: desinere autem ieiunium in septima die in gallicantu. Iussit in ipso sabbato ieiunare.

(Ieiuniū proximè ante Pascha. Lucæ 19.)

6. CAPITE decimonono: In diebus Paschæ ieiunate, incipientes à secunda sabbati vsque ad Parasceuen & sabbatum dies sex, solo pane vtentes, sale atque oleribus, & aqua in potum. A vino & carnibus vos abstinete in ijs diebus: sunt enim dies luctuosi, nō festi. Parasceuen tamen & sabbatum integrum ieiunent, qui quidem possunt, nihil gustantes vsque ad gallicantum noctis. Quòd si quis non potest duorum dierum ieiunium continuare, seruet saltem sabbatum: ait enim quodā in loco de se Dominus: Quando discedet ab eis sponsus, ieiunabunt in illis diebus, ijs igitur diebus sublatus est à falsis Iudæis, & crucifixus est, & cum impijs reputatus.

(Qualis abstinentia in ieiunio hebdomadæ sanctæ. Matth. 9. Lucæ 22.)

7. CAPITE vigesimo: Quare monemus vos, vt ieiunetis per hos dies, quemadmodùm nos etiam ieiunauimus, cùm nobis ipse ereptus est, vsque ad vesperam. In reliquis verò diebus ante Parasceuen nona hora,

hora, vel vesperì quilibet cibum capiat, vel quemadmodùm quisque poterit.

8. ET capite vigesimoprimo, eoq; vltimo: Post festum Pentecostes celebrate vnā hebdomadam, post quam ieiunate alteram hebdomadam: æquum est enim & lætari Dei dono, & ieiunare post hilaritatem. Etenim Moyses & Helias ieiunauerunt per quadraginta dies, & Daniel hebdomadas dierum tres panem cupiditatum non comedit, nec caro, neque vinum in os eius intrauit. Et beata Anna, rogans Samuelem, dicebat: Vinum & omne quod inebriat, non bibi, & effundam animam in conspectu Domini. Niniuitæ quoquè, cùm per tres dies & tres noctes ieiunâssent, iræ Dei periculum effugerunt. Esther quoquè, Mardochæus, Iudith impiorum insultationem, id est, Holophernis & Aman, ieiunio declinauerunt. Dauídque dicit, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Vos quoq; per ieiunium supplicationes vestras Deo offerte. Post hebdomadā ieiunij, in omni quarta feria & Parasceue præcipimus vobis vt ieiunetis, idq; quod à ieiunio superest, pauperibus præbeatis.

Ieiunantium exempla. Exo. 24. & 34. 3. Reg. 19. Daniel. 10. 1. Reg. 1. Ionæ 3. Esther 4. Iudith 9. Psal. 108. Omni feria 4. & 6. olim ieiunabatur.

9. ISIDORVS Hispalensis libro primo de Ecclesiasticis Officijs, capite trigesimosexto: Ieiuniorum tempora secundùm scripturas sacras, quatuor sunt, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino supplicandum est: & licèt omnibus diebus orare & abstinere conueniat, his tamen temporibus ampliùs ieiunijs & pœnitentiæ seruire oportet. Primum ieiunium quadragesimarum est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moysis & Heliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, monstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysis, lex: in persona Heliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euidentiùs emineret quod de illo dicit Apostolus: Testimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergò parte anni congruentiùs obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisì confinis atque contigua Dominicæ passionis, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiam opus est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, in solo manna viuentes, id est, cęlestibus spiritualibúsque præceptis? In numero autem quadragenario vita ista propterea figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ: creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus à quatuor ventis *delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta cōsummatur: quo numero ostēditur, ab omni temporum delectatione abstinendum ac ieiunandum esse, & castè continentérque viuendum. Licèt & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum consummationésque operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in supputatione tamen quadragesimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus trigintasex numero dierum decimatur. subtractis enim à quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam concurrimus, actuúmque nostrorum operationem Deo in hostiam iubilationis offerimus. Cuius quidem quadragesimæ legibus, sicut ait *noster Cassianus, quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectò illis, qui per totum anni spatium delicijs ac negocijs secularibus implicantur, Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodò necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quasi quosdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

*Ieiuniorum tempora. Ieiunium quadragesimæ. Exod. 24. 3. Reg. 19. Matth. 4. Rom. 3. Congruo anni tempore obseruatur. Ex B. August. epist. 119. ad Ianuarium, cap. 15. Mysterium quadragenarij ieiunij. *delimatur. Aliud mysterium. Leuit. 27. Num. 5. Vide B. Greg. homil. 16. in euangelia. In Quadragesima dantur totius anni decimæ. *Collat. 21. cap. 29. Pro quibus potissimùm sit institutum ieiuniū Quadragesimæ.*

10. CAPITE trigesimoseptimo: Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pentecosten alio die inchoatur, secundùm quod & Moyses ait, Initium mensis hordearij facietis vobis hebdomadas septem &c.

Deut. 16.

11. CAPITE trigesimooctauo agit de ieiunio septimi mensis.

12. CAPITE trigesimonono & quadragesimo, de ieiunio calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

13. CAPITE quadragesimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitijs, totos se tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti saccis, Deum ad misericordiam prouocauerunt.

Ionæ 3.

14. CAPITE quadragesimosecundo: Præter hęc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet nè Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse reficiendum, vt resurrectionem Christi & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cùm Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post Pascha autem vsque ad Pentecosten licèt traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandijs relaxauerit, tamen si qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisì tantùm die Dominico. Quis enim parsimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cæleste, ianua regni, forma futuri, quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Ieiunium feriæ 6. Sabbati ieiunium. Ieiunia extraordinaria non prohibentur. Ieiunij laus eximia ab effectu.

15. CAPITE quadragesimotertio: Hæc & alia multa sunt, quę in Ecclesijs Christi geruntur, ex quibus tamen quędam sunt, quę in scripturis canonicis commendantur, quædam non quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quę toto terrarum orbe seruantur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab authoritate principali Conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cęlum, & aduentus Spiritus sancti, quę reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruatur ab vniuersis, quaq; se diffundit Ecclesia. Alia verò quę variè per diuersa loca obseruantur, sicuti est, quòd aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidiè communicant, alij certis diebus: alijs nullus dies pretermittitur, quo non offeratur sacrificium: alijs sabbato tantùm offertur & Dominico, alijs tantùm Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum, vt quibuscunque placuit sacerdotibus Ecclesię, vel regionis cui pręerant, instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentiq; Christiano, nisì vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quā fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neq; contra mores bonos habetur, indifferenter sequendū, & propter eorum inter quos viuitur, societatem seruandum est, nè per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

Ex D. August. epist. 118. ad Ianuarium, cap. 1. & 2. Traditiones apostolicæ, & vniuersales. De vario ecclesiarum vsu in ieiunijs, tum in alijs. Conformare nos Ecclesiæ debemus, ad quam venimus.

16. RABANVS Maurus de institutione Clericorum libro secundo, capite decimoseptimo: Ieiunium res est sancta, &c. ex Isidoro libro primo, capite quadragesimosecundo, vt suprà testimonio decimoquarto.

17. CAPITE decimooctauo assignat differentiam inter ieiunium & stationem. Discernunt quidam, inquit,

Ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos.

quit, inter ieiunium & stationem. Nam ieiuniū indifferenter cuiuslibet diei est abstinentia, non per legem, sed secūdùm propriam voluntatē: Statio, obseruatio statutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartę feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptū, de qua statione in Euāgelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbato, id est, in quarta & sexta sabbati: Temporum autem, quæ legalibus aut propheticis institutionibus, terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiuniū quarti, ieiunium quinti, ieiuniū septimi, & ieiunium decimi: vel sicut in Euangelio dies illi, in quibus ablatus est sponsus: vel sicut obseruatio quadragesimæ, quæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicæ passionis.

Luc.18. Zachar.8. Matth.9. Quadragesima obseruatur in toto orbe ex institutione Apostolica.

18. CAPITE decimonono agit de ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, ex Hieronymi Commentarijs in Zachariam prophetam: Sed quia, inquit, hæc ieiunia magìs in veteri testamento, quàm in nouo celebrata sunt, nè penitùs illa prætermisisse videremur, (quia in propheta Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotabimus, ad noui testamenti ieiunia exponenda transeuntes.

In caput 8. Zachar.8.

19. CAPITE vigesimo: Primum enim ieiunium quadragesimæ est, quod à veteribus libris cœpit, &c. ad verbum, vt suprà testimo. nono, Isidorus libro primo, capite trigesimosexto.

20. CAPITE vigesimoprimo & vigesimosecundo agitur de ieiunio Pentecostes, & noni ac decimi mensis.

21. CAPITE vigesimotertio: Præter hæc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionem Domini à fidelibus ieiunatur: & sabbati dies, qui à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet nè iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Nam vtiquè cōstat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse, quod vtiquè non dubium est, & ieiunâsse eos biduo memorato, quæ forma vtiquè per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quòd commemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant, semel atque vno tantùm sabbato ieiunandum, ergò & Dominicum, & sexta feria, semel in Pascha erit vtiquè celebrandum.

Ieiunium 6. feriæ & sabbati. Innocent. I. epi. 1. ad Decentiū, cap. 4. Ioan. 20.

22. CAPITE vigesimoquarto: Sunt quoquè & quatuor sabbata, in quatuor mensibus, singula per singulos, in quibus specialia ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationum & lectionum in Ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbato, & in secundo sabbato quarti mensis, id est, Iunij. In septimi quoquè mensis, id est, Septembris, tertio sabbato, & in quarto sabbato decimi mensis, id est, Decembris. Quorum primum iuxta obseruationem quadragesimæ verno tempore celebratur, quando mensis nouorum apud Iudæos habebatur. Secundum autē in Iunio post Pentecosten æstatis tempore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebantur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebantur, & ocium legitimum ipsius diei celebatur. Tertium est in septimo mense, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege varijs solēnitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, affligetisq; animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerant, id est, tabernaculorum. Nam quintadecima die mensis huius veteres solennitates Tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solennitatem exigentes. Quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquàm enim redièrunt, inquit, filij Israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio, in saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standū, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum. Quartū verò est ieiunium sabbati in decimo mense ante diem Natalis Domini, quando venturi Saluatoris salubris in sacris lectionibus prædicatur aduentus, vt fideles quique hac religione instructi, & medicamine sanctarum orationum simul cum sacro ieiunio confirmati, natiuitatem redemptoris læti expectent. Ante hæc videlicet quatuor sabbata in eadem hebdomada, semper quarta & sexta feria legitima ieiunia fieri, & canō orationum & lectionum in ijsdem ferijs ad sacrarū Missarum solennia constitutus indicat, & exempla præcedentium Patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelasij Papæ * testantur, in quibus ità scriptum continetur: Ordinationes autem presbyterorum diaconorumq;, nisi certis temporibus & diebus exercere non debeant, id est, in quarti mensis ieiunio, septimi, & decimi, sed & etiam quadragesimalis initij: ac mediana quadragesimæ die, sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor sabbatorum, vulgò duodecim lectiones vocantur, eò quòd cum lectionibus quæ leguntur, & cum psalmis qui canuntur, duodenarius numerus adimpletur, qui benè lectiones possūt vocari, eò quòd inter canonicas scripturas connumerantur.

De ieiunio 4. sabbatorū in quatuor temporibus. Primum. Leuit. 23. Secundum. Tertium. Leuit. 23. 2. Esd. 9. Quartum. Quarta & sexta feria præcedēti etiam ieiunatur. Ordinatiōes ministrorum Ecclesiæ in sabbatis 4. temporum. * In epist. ad episcopos per Lucaniā & Brutios & Siciliam constitutos, ca. 13. Officia 4. sabbatorum cæteris lōgiora.

23. CAPITE vigesimoquinto: Prætereà vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, seu inediam extendere, seruata præ omnibus constitutione legitimorum ieiuniorum, quæ suprà memorauimus, quæ generaliter sancta & Apostolica seruat Ecclesia. Necnon & illa omnimodò custodire oportet vnumquenque, quæ communiter omnibus facere, siue pro tribulatione, siue pro gratiarum actione proprius Ecclesiæ mandat Episcopus: quia qui constituta atque demandata ieiunia seruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata superexpenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: pleriq; quòd nec vinum nec siceram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem siccum & olera: alij, quòd ab omni carne se abstinuerint: alij, quòd intantùm se abstinuerint, quòd nec pane in cibo vsi sunt, sed paucis carycis corpus suum sustentauerint. Et alia plurima sunt genera abstinētię: Sed ante omnia cauere debet, qui se abstinere vult ab aliquo cibo vel potu, nè mens eius occulta cogitatione polluatur, ità vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica superstitione seductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum esse, cogitet: Quem huiusmodi cogitatio pulsat, videat Apostolum dixisse, Omnis creatura Dei munda est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. &, Malum est homini qui per offendiculum manducat.

De priuatis ieiunijs. Ieiunia stata Ecclesiæ ante omnia seruāda sunt. Itē ab Episcopo indicta. Peccat qui Ecclesiastica ieiunia violant. Pro priuatis ieiunijs merces accipitur. Admiranda quorundam ieiunia. Ciborū delectus & abstinentia mira. Nō abstinendū à cibo ex superstitione Iudaica, vel hæreticè. 1. Tim. 4. Rom. 14.

24. IVO Carnotensis Episcopus, parte quarta decretorum, capite vigesimoquinto ex Telesphoro septimo à Petro, in primo decreto suo ad omnes Episcopos, hæc verba citat: Cognoscite à nobis & cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes Clerici in sorte Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta debet esse vita Clericorum à laicorum conuersatione, ità & in ieiunio fieri debet discretio. Has ergò septē hebdomadas

Ieiuniū quadragesimale accuratiùs à Clero obseruandum.

Abstinentia à carnibus.

omnes Clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs atque orationibus Domino inhærere die noctúq; studeant.

Apud Grat. dist. 76. cap. Ieiunium.

Ieiunium 4. temporum.

25. CAPITE vigesimosexto ex Calixto Papa & Martyre, qui fuit decimusquintus à Petro, ad Benedictum fratrem suum & coëpiscopum: Ieiunium quod ter in anno apud nos celebrari didicisti, conuenientiùs nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora.

de cõsec. dist. 3. c. Sabbato.

Ieiuniũ sabbati, vndè nostra sabbatina abstinentia profecta videtur.

Ieiuniũ sextæ feriæ.

26. CAPITE vigesimooctauo ex Innocentio primo ad Decentium Eugubinum Episcopum, capite quarto: Sabbato verò ieiunandum esse ratio euidentissima demonstrat. Nam si diem Dominicum, ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Iesu Christi, non solùm in Pascha celebramus, verumetiam per circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus, ac sicut sexta feria propter passionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter tristitiam & lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam vtiquè constat, Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metũ Iudæorum se occuluisse. Quod vtiquè non dubium est intantùm eos ieiunâsse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo sacramenta penitùs non celebrari. Quæ vtiquè forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id cõmemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant semel atq; vno sabbato ieiunandũ, ergò & Dominica & sexta feria semel in Pascha erit vtiquè celebrandum.

Ioan 20.

Biduo ante pascha nõ celebrantur sacra mysteria.

Nam officiũ sabbati paschalis ad noctem sequentem pertinet potiùs.

Cap. Deniquè sacerdotes. dist. 4.

Ecclesiastico. rum ieiuniũ quadragesimale citiùs inchoatur.

27. CAPITE vigesimonono ex Gregorio ad Augustinum Anglorũ Episcopum: Deniquè sacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes quos dignitas Ecclesiastici gradus exornat, à quinquagesima propositum ieiunandi suscipiant, quo & aliquid ad pensum sanctæ institutionis adijciãt, & eorum qui in laicali ordine consistunt, obseruantiam, sicut loco, ità & religione præcellant. Et post pauca: Par autem est, vt qui his diebus à carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoquè quæ sementiuam carnis trahunt originem, ieiunemus, à lacte videlicet, caseo, & ouis.

In Quadragesima ab ouis & lacticinijs abstinẽdum.

28. CAPITE trigesimoprimo ex Elibertino concilio, capite vigesimotertio: Ieiunia seu abstinẽtias per singulos menses placuit celebrari, exceptis diebus duorum mensium Iulio & Augusto, & hoc ob eorundem infirmitatem.

Ieiunium 4. & 6 feriæ.

29. CAPITE trigesimosecundo ex dictis sancti Apollonij: Ieiunia verò legitima, id est, quarta & sexta feria, non sunt soluenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitauit, & sexta feria crucifixus est Saluator. Videbitur ergò qui in his diebus sine aliqua necessitate soluerit statuta ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.

Quantũ crimẽ violantiũ ieiunia ecclesiastica.

30. CAPITE trigesimotertio ex concilio Salegunstadiensi, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. decimaquarta, testimonio sexto de ieiunio.

Cap. Quadragesima. de consec dist. 5.

Quadragesimalis ieiunij obseruatio.

Infirmitas excusat.

31. CAPITE trigesimoquarto ex epistola Gregorij Papæ, vel libro quadraginta homiliarum, homilia decimasexta: Quadragesima summa obseruatione est obseruanda, vt ieiunium in ea præter dies Dominicos qui de abstinentia subtracti sunt, nisi quem infirmitas impediẽrit, nullatenùs tollatur, quia ipsi dies, decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica quadragesimæ vsque in Pascha Domini, sex hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies quadragintaduo fiunt. Ex quibus dum sex Dominici dies subtrahuntur abstinentiæ, non plùs in abstinentia quàm triginta & sex dies remanent. Verbi gratia: Si per trecentos sexagintaquinque dies annus ducitur, & nos per triginta & sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus: & vt sacer numerus quadraginta dierũ adimpleatur, quem Saluator noster suo sacro ieiunio cõsecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tolluntur, id est, quarta feria, quæ caput ieiunij subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbatũ. Nisi quatuor istos dies superioribus triginta & sex adiunxerimus, quadraginta dies in abstinẽtia nõ habemus. Iubemur etiam ab omnipotẽte Deo omniũ bonorũ nostrorũ decimas dare. Quapropter vt omnis decima à nobis ritè persoluatur, tollamus decimam anni, & in ea peccata nostra cõfitendo, corrigẽdo nos, ieiunãdo, vigilãdo, orãdo, eleemosynas dãdo, abstergamus, & carnem nostram decimemus, vt ad sanctum Pascha securi peruenire possimus.

Cur ante Dominicã primã Quadragesimæ inchoamus Quadragesimale ieiunium.

Decimæ anni dandæ sunt in quadragesima.

32. CAPITE trigesimoquinto & trigesimoseptimo ex concilio Moguntino, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæst. decimaquarta, testimo. quarto & sequenti de ieiunio.

33. CAPITE quadragesimo ex Aurelianensi concilio, capite sexto: Cùm exigentibus peccatis, Galliarum populi, luporum rabie acriter interimerẽtur, nec illius flagelli aliquod remediũ inuenire possent: congregati traduntur Galliarum Episcopi apud Viennam vrbem, atque in commune statuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cúmque Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Ascensionis Domini diem celebrarẽtur. Agamus & nos hos dies cum summa reuerentia & deuotione, cum abstinẽtia carnis, & humilitate mentis & cordis, vt nõ solùm visibilium luporũ rabiem euadamus, sed vt inuisibilium, id est, spirituum immundorum tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus vestimentis preciosis induatur, qui in sacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates & comessationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquàm mulierculæ choros ducant, sed omnes in commune Kyrieeleyson decantent, & cum contritione cordis, Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro conseruatione frugum, & pro cæteris necessitatibus: dies enim sunt abstinentiæ, non lætitiæ.

Vndè ieiuniũ Rogationum originem habeat. Vide Gregor. Turon. historiæ Francorũ lib. 2. cap. 34.

Quomodò Rogationum ieiunia celebrari iussa sunt in Gallia.

Pro quibus rebus orandum in Rogationũ diebus.

34. CAPITE quadragesimosecundo ex concilio Arausico, capite secundo: Vt in sabbato sancto, hoc est, in vigilia Paschæ, ieiunium ante noctis initium, nisi à paruulis aut infirmis, non soluatur.

Ieiuniũ sabbati paschalis.

35. CAPITE quadragesimoquinto ex cõcilio Cabilonensi, capite quinto: Solent plures qui se ieiunare putant, in quadragesima mox vt signum audiẽrint ad horam nonam, manducare. Qui nullatenùs ieiunare credendi sunt, si antè manducauerint, quàm vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad Missam, & auditis Missarum solennibus & vespertinis officijs, largitis eleemosynis, ad cibum accedendũ est. Si verò aliquis necessitate cõstrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua, ieiunium soluat.

Burchardus li. 13. c. 12. hæc tribuit Siluerio Papæ.

Ante vespertinum officiũ mãducare nõ licebat in quadragesima.

36. CAPITE quadragesimonono ex decretis Eusebij Papæ, capite tertio: Vt in Ecclesia à sacerdotibus ieiunia constituta sine necessitate rationabili non soluantur.

Ieiunia indicta non sunt soluenda.

37. CAPITE quinquagesimo ex eisdem, capite secundo: Si euenerit fames, aut pestilentia, aut inæqualitas aëris, vel alia qualiscunque tribulatio, statim ieiunijs & eleemosynis & obsecrationibus misericordia Domini deprecetur.

Aduersitatis tempore quibus modis exorandus & placandus Deus.

38. BVRCHARDVS Vuormatiensis Episcopus decretorum libro decimotertio, capite primo ex Gregorio, de obseruatione quadragesimæ, vt suprà apud Iuonem, capite quadragesimoquarto.

39. CAPITE secundo & quarto, vt apud Iuonem, cap. trigesimoquinto & trigesimoseptimo.

40. CAPITE quinto ex concilio Gangrensi, vt apud Iuonem, cap. trigesimooctauo, & infrà quæstione sequenti, D. testimo. quadragesimoquarto.

41. CAPITE septimo de ieiunio Rogationum, ex concilio Aurelianensi, capite sexto, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimo.

42. CAPITE nono de Sabbato sancto, ex concilio Arausico, capite secundo, vt suprà apud Iuonem capite quadragesimosecundo.

43. CAPITE duodecimo ex decretis Siluerij Papę, capite primo: Solent plures &c. vt suprà apud Iuonem capite quadragesimoquinto.

44. CAPITE decimosexto ex cõcilio Aurelianensi, capite primo: Presbyteri cùm sacras festiuitates populo annunciant, etiam ieiunium vigiliarũ eos omnimodis seruare moneant.

Ieiunium vigiliarum.

45. CAPITE decimoseptimo ex dictis Eusebij Papæ, vt suprà, capite quadragesimonono apud Iuonem.

46. CAPITE decimooctauo ex decretis Liberij Papæ, capite secundo: Si euenerit, &c. vt apud Iuonem capite quinquagesimo.

Ieiuniorũ vis & efficacitas.

1. B. CYPRIANVS de ieiunio & tentationibus Christi: Ieiunijs vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardentis Aetnæ incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecùs, montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat. Ieiunium si humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Ieiunium scripturarum delicijs pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cælesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio illæsi egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum Domino perseuerans, & Dei familiare colloquium, & legis ministerium ieiunio promeretur. Helias quoquè eodem dierum numero abstinens, in eremo conuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clariùs patuit, & à multis frequentata, in plurimos se effudit. Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magnum moliti sunt, nisi priùs abstinentia præcessisset. Quotiès aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiunijs incubuêre & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, cilicijs carni hærentibus supplices beneficia postulârunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificium contriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis.

Dan.2.&3. Exod.24.34. 3.Reg.19.

Frequens ieiunium apud Christianos, & quãta eius vtilitas.

2. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Amplectamur valdè ieiunium. Magnum enim munimentum est ieiunium, oratio item & eleemosyna, quum ex morte hominem liberent. Vt enim ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex Paradiso, ità rursùm per ieiunium & obedientiam in Paradisum, qui volet, redibit. In hac virtute cultũ corporis tui ornamentaq; quære, ô virgo, & placebis cælesti sponso. Nam quæ cum mundo coalescũt & conferuntur, & vnguentis, aromatibus, & fragrantijs, & amictu precioso, & auro venustãt sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solùm cor mundum, & os incontaminatum, ieiunioq; liuidum. Quòd si accedant aliqui, & dicant tibi, Nè frequenter ieiunes, nè imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: Istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quòd quum Daniel & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij pueruli vnà cum illis, iussumq; esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Danielem & tres pueros noluisse saturari ex mensa

Tob.12.&.4.

Per ieiunium reditur in paradisum.

Dissuasores frequentis ieiunij subornantur à diabolo.

Daniel.1.

regia, & ad eunuchum dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terræ, & vescemur. Quibus responsum est ab eunucho, Timeo ego regem, qui hunc cibum vobis & potum imperauit dari, nè facies vestræ regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me. Cui ità responderunt, Experire id in seruis tuis plùs minùs decẽ diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum. Et produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximiæ super eos, qui ex regia mensa vescebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malasq; cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Sed nè putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangelijs, ab ipso Christo prolatum: Sciscitati sunt ab eo discipuli, dicentes: Domine, declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est à Domino: Hoc genus non eijcitur nisi ieiunijs & orationibus. Quisquis igitur ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquã, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuẽtes. Valdè enim dæmones oblectantur crapula & ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiũt per illud. Alioquì vndè fieri posset, vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus per eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuersationem bonam? Ieiunium enim, angelorum cibus est: & qui eo vtitur, ordinis angelici cẽsendus est. Sed nè, mi dilecta, simplex quiddam & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat solummodò, probè se gesserit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

Ieiunij effectus.

Matth.17. Marci 9.

Angelorum cibus.

3. CHRYSOSTOMVS homilia prima in Genesim: Eapropter & ipse hodiè ingenti alacritate surrexi, vnà vobiscum lætitiæ illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum, vobis annunciator esse. Communis enim nostrî omniũ Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea quæ vnquàm peccauimus nos abluere, hanc nobis quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Nullus igitur sit mœstus &c. Hæ veræ feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, coquorum discursus, & pecudum mactationes è medio tollũtur, &c. Vellem etiam vos purificata vestra mente, valéque delicijs & voracitati dicto, matrem omniũ bonorum, & pudicitiæ aliarúmque virtutum omnium magistram, ieiunium inquam, explicitis vestræ mentis finibus suscipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & illud congruam vobis suam medicinã conferat. Nam si medici, pharmaca dare volentes, vt putridum & corruptum humorem expurgent, à corporali hac voluptate abstinere præcipiũt, ità vt pharmaci efficaciæ desit obstaculum, & operari, suámque vim illa declarare possint: multo magis nobis spirituale hoc remedium, hoc est, vtilitatem quæ ex ieiunio est, suscepturis, tenuitate victus nostram mentem expurgare, & leuiorem reddere conuenit, vt nè ebrietate demersa infrugiferam & inutilem vtilitatem quę ex illo est, efficiat. Enimuerò sicut crapula humano generi innumerorum malorũ causa est & adductrix, ità etiam ieiunium ventrisque neglectus omnium nobis bonorum semper causa fuit. Nam Deus quum ab initio hominem condidisset, & sciret quòd hoc remedio ad animæ salutem multùm haberet opùs: statìm & in principio hoc mandatum protoplasto dedit, dicens: De omni ligno quod est in paradiso, comedendo comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali nè comedatis de ipso. Iam dicere, Hoc comede, hoc nè comedas: ieiunij figura erat. Et adductis exemplis Moysi,

Remediũ animarum Quadragesima.

Ieiunio curantur peccata.

Pecudum mactationes cessant in Quadragesima.

Ieiunium mater omniũ bonorũ, & magistra virtutũ.

Ieiuniũ omnium bonorum causa.

Remedio ieiunij opùs habet homo ad animæ salutẽ. Genes.2.

Moysi, Heliæ, Danielis, Niniuitarum & ipsius Christi, ità subiungit: Cæterùm quoniam nobis manifestum factum est, quàm magna sit ieiunij vis, & quàm multiplex ex illo vtilitas, idq; per seruos ac Dominum est ostensum: proindè obsecro charitatem vestram, vt scientes, quantum ex illo sit lucrum, nè vtilitatẽ tantam quæ ex illo paratur, per desidiam repellatis: neque contristemini propter illius aduentum, sed gaudete & exultate, iuxta beatũ Paulum, dicentẽ: Quanto externus noster homo corrumpitur, tanto internus innouatur. Ieiunium enim, animæ nostræ alimentum est: & sicut corporalis iste cibus impinguat corpus, ità & ieiunium animam habitiorem efficit & valentiorẽ. Leues ei pẽnas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari queat, voluptatibúsque & omnibus quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa sit superior. Et queàdmodùm leuiores naues maria velociùs transeunt, contrà multis oneribus grauatæ submerguntur: ità ieiunium quidem leuiorem reddens mentem, efficit vt faciliùs huius vitæ pelagus transmittat, & in cælum ac ea quæ in cælis sunt respiciat, & nihili faciat præsentia, sed vt vmbras & si quid minus, diffugere censeat.

Ieiunij vtilitas nõ negligẽda, nec cõtristandũ propter eius aduentum. 2.Cor.4. — Animæ cibus ieiunium. — Mentem eleuat.

4. ET homilia secunda in Genesim: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senũ decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodã ornat. Nusquàm hodiè tumultus, vel clamor, vel carniũ concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abiêrunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, continentem & sobriam matremfamiliâs.

Ieiunij laus. — Carnium cõcisiones cessant ieiunij tempore.

5. IDEM in sermone primo de Ieiunio: Propitiationis tempus adest, temporis opportunitatẽ nè contemnamus: abijciẽdorum peccatorum tempus est, gratiã nè negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis. Bonum ieiunij lupatum, his qui diligunt ieiunij vtilitatem. Nè attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructum. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui serit, vt nè reposita dispergere videretur. Respiciens autem in spem, seminauit quæ habuit, vt quæ non habuit metat. Dolet in ieiunijs caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autẽ & hoc pulchriùs & meliùs. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carnium liquefaciunt, & animam deficientem nutriunt. Nè putetis paruum quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adam, si ab vno ieiunâsset, mortua fuisset mors, immò nõ fuisset mortua quæ nõ erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, non fuisset mortale nostrum genus. Quantæ gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit cõtrarium, hoc est quòd non abstinuit ab vno ligno Adam: cognosce, quantum bonum ieiunium & abstinentia ab his, quæ licita sunt, afferant. Et adductis exemplis Moysi, Saluatoris, & Danielis, de propheta verba faciens, qui ad Ieroboam missus, contra Dei mandatum manducauerat, & idcircò à leone occisus fuerat, ità ait: Et videre licebat de hoc triplicia mirabilia. Iacebat propheta, declarans inobedientiam: assidebat leo, declarans obedientiam: adstabat asina, neque leonis naturam timens, neque recedens, neque aliquid à leone patiens: vt clarum esset, non propter explendum ventrem accessisse leonem, vt accesserat, sed ideò quia ieiunium non seruârat ille cui præceptum erat. Et paulò pòst: Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frenum oris: & mitigat cõcupiscentias: sciunt qui ieiunãt: & mitigat voluptates, & non ignorant qui tentârunt: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationẽ, claram facit animam, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores & adspectus. Benè compositi ieiunis sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentiæ: hilaris est continentia, serenitas inualescit. Homo enim exterior ociosus est. In ebrietate ea quæ patimur, non recordamur: à quibus liberati simus, in ieiunijs habemus memoriam. Ieiunium enim & seipsum scit, & quę sibi sunt aduersaria: ebrietas autem & seipsam ignorat, & bona quæ ex ieiunio proueniunt. Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nónne quia in ministerio vinum gustârunt? Quę erat lex Nazaræorum? Nónne abstinere à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis legumina comedebãt contemnentes mensam tyranni Nabuchodonosor. Ieiunauit Daniel trigintasex dierum hebdomadas: & vir ille desideriorum, quia à concupiscentijs sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodò ieiunauit non vnum Iudaicum diem & breuem, sed trigintasex dierum hebdomadas? Et ipse pręfigurabat Ecclesiæ consuetudinem. Panem, ait, delicatum non comedebam. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibũt. Vinum & caro non intrauit in os meum, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitã. Figurę enim in his qui infirmi & imperfecti: in prophetis autem iam veritatis vestigia. Ieiunium sententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, Subuertetur Niniue: & non subuersa est. Adhibuerũt enim ieiunium, & effugerunt. Ibidèm: Ieiuna, quia peccâsti: ieiuna, vt nõ pecces: ieiuna, vt accipias: ieiuna, vt & permaneant quæ accepisti. Hæc enim ieiunij genera sunt. Peccauit alius, ieiunauit seipsum castigans, vt effugiat pœnam. Ieiunemus, nè insurgant in nos concupiscentiæ. Vides vt ieiuniũ peccata sequatur, hoc est, quia peccata admissa sunt, fit ipsum propter conuersionem & pœnã. Aliud ieiunium peccata præcedit, non vt auferat peccatum quod commissum sit, sed vt tollat quod futurum, ni ieiunaretur. Aliud ieiunium, vt qui legẽ quærit, legem accipiat. Etenim qui petit, ieiunat vt Moyses ieiunauit, vt acciperet legem. Iterùm alius ieiunat, vt nè amittat iure quæ assecutus fuit. Ecclesia autem simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpotè vt cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domnio glorificetur: non vt Dominum lugeamus: viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium. & si lugemus quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt: surrexit ex mortuis, stat in gloria, in qua anteà cum patre fuit. Simul erat cum patre, à quo & erat. Non est luctu digna victoria Iesų: sed ieiunemus, nosipsos curantes, operámque dantes, vt passionum illius participes simus.

Tempus ieiunij est tẽpus propitiatiõis. — Ad ieiunij fructum attendendum. — Magnum ieiunij lucrum. — Gen.3. — 3.Reg.13. — Propheta, quia ieiuniũ violauit, à leone interfectus est. — Ieiuniũ angelorũ imitatio — Effectus ieiunij. — Propter gustatum vinum filij Aaron interfecti. Leuit.10. Num.6. Daniel.1. Daniel.10. — Daniel præfigurauit Ecclesiæ ieiunium. — A carne & vino ieiunat Ecclesia. — Ieiuniũ sententiam Dei reuocat. Ionæ 3. — Ieiuniũ peccati remedium, & quas præterea ob causas assumatur. — Deut.9. — Ecclesia ob gratiã ieiunat & vt Christo conformetur. Rom.8. 2.Cor.1. 2.Tim.2. — Per ieiunium passiõis Christi participes efficimur.

6. ITEM sermone secundo de ieiunio: Cùm igitur ieiunium aduersarijs nostris obsistat, & iugũ seruitutis expellat, & ingenuitatis securitatem restituat: quid aliud argumenti est, omnium bonorum atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiunium constitutum? Et cùm in paradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multò magis extra paradisum necessarium postulatur. Et cùm ante plagam remedium vtiliter demonstratum est, multò magis sauciatis appetendum est, vt præstet vulneribus sanitatem. Et cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus, clypeus nobis abstinentiæ necessarius fuit: multò magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

Omniũ beneficiorum cardo ieiunium. Genes.2. — Præstat vulneribus sanitatem.

7. BASILIVS Magnus in homilia prima de laudibus ieiunij: Quemadmodùm vermes qui in puerorum intestinis germinant, pharmacis quibusdam vehementer acribus & amaris excutiũtur, ità peccatum in intimis secessibus habitans, extinguit, enecatq; simulatquè in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quòd inedia purget ani-

Ieiunium extinguit peccata.

mæ

mę viscera. Quicquid vetustate pręcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij canitiē. Tam vetus est, vt simul cum homine cōdito cœperit. in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, nè de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autē verbum, Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunâsset Eua, nequaquàm hoc nūc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia sine ieiunio ociosa & infrugifera est. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere delicijs. Per ieiunium satisfacito Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur. Et paulò pòst, ostendens scripturæ exemplis ieiunij vim: Ieiunium, inquit, prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, copori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum. Neque enim fieri potest, vt is absque ieiunio sanctum ministerium cum fidutia peragat, non tantùm in mystico horum temporum veroq; cultu, verùm etiam in eo qui iuxta legem in figuris peragebatur. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuêre sancti, omnes per ieiunium ad vitam Deo dignā fuisse institutos. Ieiunium restinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quô sursùm ferantur. Ieiunium, familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuentutis pædagogus, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis. Adde, quòd non solùm ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona vtile est ieiunium, sed hîc interìm ipsi carni conducibilius est. Si cupis mentem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur. Item illud: Cùm infirmor, tunc potens sum. Ieiunium armatura est ad confligendum cum impijs spiritibus. Nam hoc genus non eijcitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona proueniunt è ieiunio. Caue tamen, nè ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum enim ieiunium est, ab omnibus vitijs esse alienum. Solue omne vinculum iniquitatis, condona proximo, si quid dolet animo, remitte illi debita. Nolite ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes non edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniurijs tibi non temperas. Expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Væ his qui ebrij sunt, non à vino. Ira, mentis est temulentia, eamq; à sobrietate excutit, haud aliter quàm vinum, &c.

Margin notes: Genes. 2. — Matth. 9. — Pœnitētia sine ieiunio infrugifera est. — Genes. 3. — Per ieiunium satisfacimus. — Ieiunij effecta. — Num. 6. — Leuit. 10. — Per ieiunium ad vitam Deo dignā instituti Sancti. — Ad fugienda mala venturi seculi vtile. — 2. Cor. 4. & 12. — Matth. 17. Marc. 9. — Ieiunium spirituale. — A carnibus & vino abstinetur. — Ad vesperum vsque ieiunabatur. — Esa. 5. — Roboratio ieiunium.

8. ET homilia secunda: Quemadmodùm oleum oblinit athletam, itâ ieiunium robur addit ei qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorem. Nam robur aduersùs inuisibiles hostes non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Itâ ieiunium per omne quidem tempus vtile est ijs, qui illud spontè suscipiunt: (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersùs ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes angeli diligentiùs adsunt ijs, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magìs hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndiquè denunciatur ieiunij præconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbì non sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negociatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Nè quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formę censentur. Angeli sunt, qui in singulis ecclesijs describunt ac recensent ieiunātium capita. Et post pauca: Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium fœminis ornatus est congruentissimus, ætate ac robore vigentibus, pro freno est. Ieiunium, matrimonij custodia est, virginitatis nutritius. Atque hæc quidem commoda adfert priuatìm ieiunium, in singulis ædibus in quibus colitur. At publicè quomodò vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totumq; populum ad tranquillitatem componit, consopit clamores, sedat lites, cōuicijs imponit silentium. Excipite hoc pauperes cōtubernale vobis ac mensæ socium. Excipite serui, vt respirationem à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxæ è luxu contractæ medeatur, quodq; vicissitudine & nouitate vobis iucundiora reddat ea, quæ nunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite malè valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil esse periculosius habitudine corporis extremè bona. Eoq; qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantiā, nè vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succumbat. Attamen ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satìs temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est, à vitijs immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mēdacij, periurij. Ab his abstinere, verum est ieiunium.

Margin notes: Ieiunio purgatis angeli diligentius adsunt. — Vniuersale ieiunij quadragesimæ. — Angeli describunt ieiunantes. — Ieiunij priuati fructus. — Publici ieiunij fructus. — Sanitatis mater & bonæ habitudinis custos ieiunium. — Ieiuniū à vitijs, alteri cōiungendum.

9. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate ieiunij: Si caro in terram vergens, onus est animæ, & sarcina prægrauans præuolantem: quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Eccè quod agimus ieiunantes. Non vobis ergò videatur leuis res aut superflua, nec quisquā fortè hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibijpsi, vt suggerentem intrinsecùs audiat tentatorem: Quid facis quia ieiunas? defraudas animam tuam, non ei das quod eam delectat, tibijpsi ingeris pœnam? tuus ipse tortor & cruciator existis. Deo ergò placet, quia te crucias? Ergò crudelis est qui delectatur pœnis tuis. Responde huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minùs premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori malo seruo ventris responde per hanc similitudinem, & dic: Si iumento fortè insideres, si equo vtereris, qui te * gestiendo posset præcipitare, nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est, iter ago in Hierusalem, plerunquè me rapit, & de via conatur excludere: Via autem mea Christus est. Itâ exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat quàm vtiliter ieiunetur. Nunquid enim caro ista, quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes suas manifestas, & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondùm resurrexit. Nam non semper sic erit, nondùm habet statum proprium cælestis habitudinis. Nondùm enim facti sumus æquales angelis eius.

Margin notes: Quid tētatori respōdendum, quādo ieiunij afflictionem exaggerat. — Similitudo. * gestando — Nota cur ieiunio carnem affligamus.

10. AMBROSIVS in libro de Helia & ieiunio, capite secundo: Magna virtus est ieiunij. Deniquè tam speciosa militia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magìs quàm diuinis vtar exemplis, Heliæ ieiuni ore vox emissa cælum clausit sacrilego populo Iudæo-

Margin notes: Ieiunij magna virtus. — Matth 4. — 3. Reg 17 & 18.

4.Reg.2. 3.Reg.19. Elias plus meruit quando plus ieiunauit. 4.Reg.2.

dæorum. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis resuscitauit. Ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cælo: ieiunus curru raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc deniquè plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repentè siccatum, pulueruIento transmigrat vestigio. Meritò illum dignum cęlo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cælestem vitam viuebat in corpore, ac supernæ vsum conuersationis exhibebat in terris.

Ieiunij commendatio. Culpæ mors, excidium delictorum.

11. CAPITE tertio: Quid est ieiunium, nisi substantia & imago cælestis? Ieiunium, refectio animę, cibus mentis est. Ieiunium, vita est angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citiùs peruenitur.

Psal.68. Ieiuniũ culpam tegit. Psalm.31. Abstinentia abluit vitiũ.

12. CAPITE quarto: Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vndè Dominus ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimẽtum, quod animã tegit, nè à tentatore depræhendatur, nè à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnẽ abolet errorem. Tegit abstinentia, dum abluit vitium, & mœsto abscondit affectu, atq; extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant.

Daniel.3.6. Exod.14.17.

13. CAPITE septimo: Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij, cõtra suam mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

Ieiunium purificatio animæ. Alimentum salutis.

14. CAPITE octauo: Ieiunium, continentiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuamentum, alimentum salutis.

Recõciliationis sacrificiũ. Iudith 8. Esther.4.

15. CAPITE nono: Est ergò ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ.

Psalm.22. Mercamur æterna.

16. CAPITE decimo: Mystica quoquè mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parâsti in conspectu meo mensam aduersùs eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur precio, & poculum illud inebrians sobrietate, cęlestium sacramentorum siti quæritur. Ergò si ad mensam illam venerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa quæ sunt æterna mercamur, quid de ijs dubitamus quæ in vsu humano sunt, quòd etiam suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames quæ Dei timore suscipitur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim, culpæ interfector est.

Ieiunium culpæ interfector.

Ex D. Basilio desumpta similitudo. Culpã latentẽ interficit.

17. CAPITE vndecimo: Nemo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarũ ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt nisi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inolescit asperior, quorum odore moriantur: ità profundum animæ virtus ingressa ieiunij, culpam latentem interficit.

Abstinentiæ nullum esse meritũ, hæresis antiqua. * aliàs, Audio venisse ad vos Sarmatiónem & Barbatianum vanil[o]quos homines qui dicant. Confutatio. 1.Cor.9.

18. IDEM in epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellẽsem, quorundã Iouinianistarũ errorem confutans: Audio homines * qui dicunt, nullum esse abstinentię meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari precio, delirare eos qui ieiunijs castigẽt carnem suam, vt menti subditam faciant. Quod nunquàm fecisset, nunquàm scripsisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentum putâsset. Gloriatur itaque, dicens: Sed castigo corpus meum, & seruituti redigo, nè alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Ergò qui non castigant corpus suum, & volunt prædicare alijs, ipsi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendiũ cupiditatis? Quæ istos Epicureos noua schola misit, non philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorũ, qui voluptatem prædicẽt, delicias suadeãt, castimoniã nullius esse dicãt vtilitatis? Fuerũt nobiscũ, sed non fuerũt ex nobis. Neq; enim pudet dicere quod dicit Euangelista Ioannes. Sed hîc positi, primò ieiunabant, intra monasterium continebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibriosæ disputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abiêrunt: deindè volentes redire, non sunt recepti. Pleraque enim audieram, quę deberem cauere. Monueram, nihil profeceram. Efferuescentes itaque disseminare talia cœperunt, quibus incentores essent vitiorum omnium. Miserabiles, perdiderunt vtiquè quòd ieiunauerunt: Perdiderunt, quòd se aliquo continuerũt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt. Et paulò pòst: Quomodò igitur voluptas ad paradisum reuocare nos potest, quæ sola nos paradiso exuit? Vndè & Dominus Iesus volens nos aduersùs diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus quia aliter illecebras mali non possemus vincere. Deniquè ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculum de voluptate intorsit, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Vndè ait Dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei. & noluit facere, cùm posset, vt magìs lectionis studio q̃ voluptatis, intendere nos salutari pręcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causa Christus ieiunauerit, adstruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium? Deniquè in posterioribus docuit, non facilè malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus non eijcitur, nisi in oratione & ieiunio. Quid etiam sibi vult scriptura, quæ docet ieiunâsse Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis Gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos sanctos, cùm ieiunant, tunc fieri præstantiores? Deniquè Moyses cùm ieiunaret, legem accepit. Et ideò Petrus cùm ieiunaret, edoctus est noui testamenti gratiam. Daniel quoquè ieiunij merito ora clausit leonum, futurorumq; temporum vidit negocia. Aut quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio eluêrimus peccata nostra: cùm scriptura dicat: Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat? Qui sunt ergò hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium vox ista est, dicentium: Manducemus & bibamus? Quos benè irridet Apostolus, dicens: Si secundùm hominem pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus, cràs enim moriemur. Et quibusdam interiectis: O stultum Helisæum qui syluestribus * ramis & amaris pascebat prophetas: Immemorem scripturarum Esdram, qui memoria scripturas reddidit: Insipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs, si nihil prosunt ieiunia. Sed quomodò non prosunt, quibus vitia purgantur? Quę si deferas cum humilitate, cum misericordia, vt Esaias spiritu diuino locutus est, Ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius. Pinguescit igitur anima tua virtutesq; eius, spirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mentis tuæ, vt sit in te sobria ebrietas, sicut illud est poculum de quo ait Propheta: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est.

Ex Epicureorum schola profecti. 1.Ioan.2. Hæresis ista ab apostatis monachis initiũ cepit. Ieiunio & abstinẽtia redeundũ ad paradisum, non p voluptate. Matth.4. Christus ideò ieiunauit, vt nobis esset exemplo. Matth.17. Actor.10. & Sancti per ieiunia præstãtiores fiunt. Exodi 34. Daniel.14. 9.& 10. Tob.4.12. Gẽtilibus cõparãtur ij qui detrahũt merito ieiunij. 1.Corinth.15. * rhamnis 4.Reg.4. 1.Esd.8. 2.Cor.11. Ieiunijs vitia purgantur. Esaiæ 58. Pinguescit anima. Psalm.22.

Ieiunia quædã voluntaria, siue priuata, quædã legitima.

19. LEO Magnus sermone primo de ieiunio septimi mensis: Obseruantiam quidem vestram, dilectissimi, ità nouimus esse deuotam, vt animas vestras, non

solùm

solùm legitimis, sed etiam voluntarijs ieiunijs excolatis. Veruntamen adijcienda est huic studio etiam nostræ admonitionis exhortatio, vt si qui sunt in hoc exercitio tardiores, in his saltem diebus communi abstinentiæ se obedienter adiungant, in quibus nos oportet sacratissimam consuetudinem attentiùs celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hostes nostros, diuinum mereamur auxilium. Res enim est præcipui operis, quam ex authoritate indicimus, & ex charitate suademus, vt paululùm edēdi libertate compressa, castigationi corporum & pauperum studeamus alimoniæ. Et ideò, dilectissimi, quia septimi mensis ieiuniū nos celebrare cōuenit, sanctitatem vestram monemus, vt quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, ab omnibus tribulationibus mereamur absolui per Christum Dominum nostrum.

ma siue indicta & communia.

Per ieiunium cōtra oēs hostes diuinum meremur auxilium.

Ex authoritate indicit Pontifex ieiunium.

Ieiuniū quatuor temporum comprehendit feriam 4. 6. & sabbatum.

Sanctorum merita.

20. SERMONE secundo: Misericordissimus rex saluberrimè nos obseruantiæ ratione informauit, præfiniens nobis per temporum recursus, quosdam ieiuniorum dies, in quibus castigatione corporum virtus roboraretur animorū. Huius autem remedij munus, dilectissimi, etiam in isto qui septimus est, mense dispositum est, quod nos prompta conuenit alacritate suscipere, vt præter abstinentiam, qua quisque se peculiariter atque priuatìm secundùm modum suæ possibilitatis exercet, hæc ipsa, quæ omnibus simul indicitur, animosiùs celebretur. Nam in omni agone certaminis Christiani, vtilitas continentiæ plurimùm valet, ità vt quidam sæuissimorum spiritus dæmonum, qui ab obsessis corporibus nullis exorcizantiū fugantur imperijs, sola ieiuniorum & orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus dæmoniorum non eijcitur, nisi in ieiunio & oratione. Grata ergò est Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio, nec latet quantum acquirit suæ saluti, quæ tantum præstat alienæ. In hac sanè obseruantia dilectissimi, quanuis nos omnes vnanimiter oporteat esse deuotos, si qui tamen sunt, quorum voluntati aliqua obsistat infirmitas, laborem, qui supra vires est corporum, redimant impendijs facultatum.

Stati ieiuniorum dies.

Ieiunium 7. mensis omnibus simul indicitur.

Matth. 17. Marc. 9.

Terribilis diabolo ieiunātis oratio.

21. SERMONE tertio: Ad exorandam, dilectissimi, misericordiam Dei, & ad renouandum statum fragilitatis humanæ, quantum valeant religiosa ieiunia, sanctorum prophetarum prædicatione cognoscimus, qui diuinæ iustitiæ commotionem, quam frequenter populus Israel merito iniquitatis inciderat, non nisi ieiunio protestantur posse placari. Vndè & Ioel propheta admonet, dicens: Hæc dicit Dominus Deus vester: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors est, & patiens, & magnanimus, & multùm misericors. Et iterùm: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate plebem, sanctificate Ecclesiam. Quæ cohortatio, dilectissimi, nostris quoquè est amplectenda temporibus, quia huius curationis remedia, etiam à nobis sunt necessariè prædicanda, vt in obseruantia sanctificationis antiquæ, quod perdidit Iudaica præuaricatio, acquirat Christiana deuotio. Diuinarum nanque reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisq; proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tūc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ, similis ex omni parte præparatio, & eadē est vbiquè munitio. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolū pariter vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus confidimus nobis per omnia misericordiam Dei nostri esse præstandam.

Ieiunij vis.

Ioel. 2.

Ibidèm.

Ieiunium publicum priuato præstat.

Ieiunium 4. & 6. feriæ ac sabbati in 4. temporibus.

Merita & orationes sancti Petri.

22. ET sermone quarto: Prædicationem nostram, dilectissimi, familiaris vobis adiuuat consuetudo, & ratio temporis commendat officium sacerdotis, nè aut onerosum videatur aut arduum, quod & præceptum exigit legis, & deuotio temperat voluntatis. Quæ cùm in vnum, gratia Dei auxiliante, conueniunt, non litera occidit, sed spiritus viuificat. Vbì autem spiritus Dei, ibì libertas, quæ legem non timore exequitur, sed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibì necessitate seruitur, vbì diligitur, quod iubetur. Cùm ergò vos, dilectissimi, ad quædam quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruantiæ iugo subdimus, nec consuetudinem vobis carnalis populi indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid nobis atque illis commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ad habitùs nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, nō creatura damnetur. Quanuis enim vnicuique nostrùm liberum sit, voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere, & nūc moderatiùs, nunc verò districtiùs, repugnantes spiritui carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus oportet pariter celebrare generale ieiunium, & tunc est efficacior sanctiorq; deuotio, quando in operibus pietatis, totius Ecclesiæ vnus animus & vnus est sensus. Publica enim præferēda sunt proprijs: & ibì intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbì vigilat cura communis. Teneant igitur diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cælestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutiùs tamen & feliciùs dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbì non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat. Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit, vt vbì est vna omnium causa, sit vna victoria. Et paulò pòst: Et cùm nos oporteat semper studere virtutibus, quidam tamen dies sunt ad castigationem communis obseruantiæ consecrati, vt anima, quæ terrenis adhuc desiderijs implicatur, & curis seculi impeditur, ex interuallo saltem ad diuina respiret, & quia portio diuini agri est, dignos cælestibus horreis adferat fructus. Ibì enim spes est metendi, vbì fuerit diligentia seminandi. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: Sabbato verò ad beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, sperantes nos ità eius orationibus adiuuandos, vt Deus misericordiarum, ieiunij nostri sacrificio placatus exaudiat.

2. Cor. 3.

Obedientia mollit imperium.

Alia Christianorum atq; Iudæorum ieiunia.

Ieiuniū generale & publicum præfertur priuato.

Cur certa ieiuniorum tēpora instituta.

Quarta & sexta feria & sabbatū ieiunij quatuor temporum.

Orationes S. Petri.

Ieiunij sacrificio placatur Deus.

23. SERMONE quinto de eodem ieiunio septimi mensis: Sancitum, dilectissimi, in septimo mense ieiuniū, ad communis deuotionis exercitia prædicamus, fidenter vos paternis cohortationibus incitantes, vt quod fuit antè Iudaicū, vestra fiat obseruantia Christianum. Est enim omni tempore aptum & testamento vtrique conueniens, vt per castigationem mentis & corporis, misericordia diuina quæratur: quia nihil est efficacius ad exorandum Deum, quàm vt homo ipse se iudicet, & nunquàm desinat à venia postulanda, qui se scit nunquàm esse sine culpa. Et in fine: Quod ergò & sanctificationi corporum, & reparationi prosit animarum, quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud

Ieiunia vtriq; testamento congruunt.

Reparationi animarū prodest ieiuniū.

4. & 6. feriæ ieiuniū cum

apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt sanctorum desideriorum consequamur effectum.

Sabbati vigilijs. Orationes S. Petri.

24. SERMONE septimo: Apostolica institutio, dilectissimi, quæ Dominum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mundum nouerat, vt legem non solueret: ità veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quędam ex eis, sicut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerperet, & quæ dudùm fuerant consuetudinis Iudaicæ, fierét obseruantiæ Christianæ. Quanuìs enim varietates hostiarum, differentiæ baptismatum, & ocia sabbatorum, cum ipsa carnis circuncisione cessauerint, manent tamen ex ipsis voluminibus, & apud nos præcepta plurima moralia. Quòd igitur, dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ ad purificationem animarum corporumq́ue nostrorū ieiunium septimi mensis adsumimus, non legalibus nos oneribus subijcimus, sed vtilitatem continentiæ, quæ Christi Euangelio seruit, amplectimur: Quia in hoc potest super scribas & Pharisæos Christiana abundare iustitia, non euacuando legem, sed intelligentiam refutando carnalem. Nec enim talia nostra debent esse ieiunia, qualia erant illorum, quibus Esaias propheta, Spiritu sancto in se loquente, dicebat: Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnum non sustineo, ieiuniū & ferias, & dies festos vestros odit anima mea. Vndè Dominus ieiunandi formam discipulis tradens: Cùm ieiunatis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Et in fine: Quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum vigilias celebremus, cuius nobis orationes suffragabuntur & merita, vt quantumcunque fidelibus tribuitur bonum velle, tantum donetur & posse.

Ex veteri lege quęnā Ecclesia obseruanda retinuerit, quæ non. Ad purificationem animarum assumitur ieiunium. Matth. 5. Esaiæ 1. Matth. 6. 4. & 6. feriæ ieiuniū cum vigilijs sabbati. Orationes & merita D. Petri suffragantur nobis.

25. SERMONE octauo: Felicior semper parca tẽperantia, quàm profusa luxuria: maiorq́ue est lux humilibus, quàm superbis, & sublimior mens, quæ inter prohibita atq́ue permissa certiùs habet sperare cælestia, quàm amare terrena. Vt autem in hoc prouectu animus religiosus excellat, & ius suę dominationis obtineat, subigendo corpori castigatio est adhibenda ieiunij. Quod licèt generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem refertur, vt prosit nunc voluntate non sumere, quod ab initio contra vetitum nocuit vsurpâsse, vt sicut illic concupiscentia vulneri, ità hîc abstinẽtia sit saluti. Cui medicinæ, dilectissimi, cùm omne tempus sit congruum, hoc tamen habemus aptissimum, quod Apostolicis & legalibus institutis videmus electum, vt sicut in alijs anni diebus, ità in mense septimo, spiritalibus nos purificationibus emūdemus. Conuenientibus autem in vnū propositum tribus studijs, oratione scilicet & eleemosyna atq́ue ieiunio, præstabitur nobis à misericorde Deo & cohibitio cupiditatum, & exauditio precum, & remissio peccatorū, per Dominum nostrum Iesum Christum.

Ieiuniū propriè ad edendi diminutionem refertur. Ieiunium 4. temporū ab Apostolis institutum. Remissio peccatorū præstatur oratione, ieiunio & eleemosyna.

26. SERMONE nono: Quod dudùm & traditio decreuit, & cōsuetudo firmauit, nec eruditio ignorat, nec pietas prætermittit. Sed quia sacerdotalis officij est, erga omnes Ecclesiæ filios curam habere communem, in id quod & rudibus prosit & doctis, quos simul diligimus, pariter incitamus, vt ieiunium quod nobis septimi mensis recursus indicit, fide alacri per castigationem animi & corporis celebremus. Et post pauca: Ideò enim continentiæ obseruantia, quatuor est assignata temporibus, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere, semperq́ue esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur, vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatū Petrū Apostolum vigilias celebremus, cuius nos meritis & orationibus credimus adiuuādos, vt misericordi Deo ieiunio nostro & deuotione placeamus.

Traditio & consuetudo ieiunij Septembris. Cur 4. tẽporum ieiunia instituta. Ad delendum peccata. Feriæ 4. & 6. sabbati ieiuniū & vigilię. Meritis & orationibus S. Petri adiuuamur.

27. IDEM Leo de ieiunio decimi mensis, sermone primo: Tria verò sunt &c. vt suprà quæstione pręcedēti, A. testimo. secundo.

28. SERMONE secundo de ieiunio decimi mensis: Quid potest esse efficacius ieiunio? cuius obseruātia appropinquamus Deo, & resistentes diabolo, vitia blanda superamus. Semper virtuti cibus, ieiunium fuit. De abstinentia prodeunt castæ cogitationes, rationabiles voluntates, salubria consilia. Et per voluntarias afflictiones caro cōcupiscentijs moritur, virtutibus spiritus innouatur. Sed quia non solo ieiunio animarum nostrarum salus acquiritur, ieiunium nostrum misericordijs pauperum suppleamus. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum pariter vigilemus, cuius suffragantibus meritis, quæ poscimus, impetrare possimus.

Nota ieiunij efficaciam. Feriæ 4. & 6. ieiunium cū sabbati vigilijs. Merita S. Petri.

29. SERMONE tertio: Enecato omni semine vitiorum, conualescat seges lęta virtutum. Ad quam diligētiam omni quidem nos tempore pietatis magister adhortatur: sed in his diebus, qui huic operi sunt specialiùs præstituti, maior animositas & cura est excitanda feruentior, nè quod pium est agere non indictum, impium sit negligere prædicatum. Decimi itaq́ue mensis ieiunium, ad quod charitatem vestram religioso proposito nouimus præparatam, vnanimiter auxiliante Christo celebrātes, hortamur monētes, vt vnusquisq́ue secūdùm mensuram possibilitatis, quā accepit à Deo, in bonis operibus enitescat: quia & inimici nostri, qui nostra sanctificatione torquentur, in his diebus, quos ad maiorem obseruantiam nobis dispositos esse nouerunt, vehementiùs sæuiunt, & subtiliore insidiantur astutia, vt alijs immittendo metum inopiæ de largitatis expensis, alijs immittendo tristitiam de labore ieiunij, quamplurimos à cōsortio huius deuotionis abducant.

Pium est agere ieiunium nō indictum, sed impium negligere prędicatum. Diabolus benè agentibus magis insidiatur.

30. SERMONE quarto: Curandis igitur lęsionibus, quas sępè incidunt, qui cum inuisibili hoste confligūt, trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate. Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Et ijs quidem prędidijs semper fidelis anima debet accingi, sed tūc studiosiùs pręparari, cùm ij adsunt dies, qui propriè sunt ad hęc pietatis officia præstituti. De quorum ordine est etiam decimi huius mensis solenne ieiunium: quod non ideò negligendum est, quia de obseruantia veteris legis adsumptū est, tanquàm hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborū, inter baptismatum differentias, & auium pecudumq́ue hostias esse destiterunt. Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauêre, finita sunt. Ieiuniorum verò vtilitatē, noui Testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atq́ue animæ semper profuturam, pia obseruatione suscepit. Quoniam sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: &, Diliges proximum tuum sicut teipsum, & cętera talium mandatorum: ità quod in eisdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatione pręceptum est, nulla interpretatione vacuatur. In omni enim tempore omniq́ue vita huius seculi, ieiunia nos contra peccata faciunt fortiores, ieiunia contra concupiscentias vincunt, tentationes repellunt, superbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus, ad maturitatem totius virtutis enutriunt: si tamen in societatem sibi beneuolentiam charitatis assumant, & in operibus misericordiæ se prudenter exerceant. Hęc itaque, vt adiuuante Deo, pia deuotione curentur, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato verò apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius orationibus adiuti, in omnibus misericordiam Dei mereamur.

Per ieiuniū, orationem & eleemosynā propitiatur Deus, culpa deletur, tẽtator eliditur. Præcepta cæremonialia veteris legis cur abrogata. Quomodò ieiunium, quātuis in veteri lege præceptum, ad Christianos pertineat. Ieiunij vis & energia. Feriæ 4. & 6. ieiuniū cum vigilijs sabbati. Orationibus S. Petri adiuti, misericordiā Dei meremur.

31. SERMONE quinto de eodem ieiunio: Huic aūt operi (eleemosynarum) cùm omnia opportuna sint tempo-

tempora, hoc nunc præcipuè aptum atque conueniens, in quo sancti Patres nostri diuinitùs inspirati, decimi mensis sanxêre ieiunium, vt omnium fructuum collectione cōclusa, rationabilis Deo abstinētia dicaretur, & meminisset quisque ità vti abūdātia, vt & circa se abstinentior, & circa pauperes esset effusior. Efficacissima enim pro peccatis deprecatio est in eleemosynis atque ieiunijs, & velociter ad diuinas cōscendit aures talibus oratio eleuata suffragijs. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud præsentem beatissimum Petrū vigilias celebremus: qui sicut experimur & credimus, pro commēdatis sibi ouibus indesinenter pastorales prætendit excubias, exoratus deprecationibus suis, vt Ecclesia Dei, quæ ipsius est prædicationibus instituta, ab omni errore sit libera, per Christum Dominum nostrum.

Efficax vndè sit pro peccatis oratio. — *Feriæ 4. & 6. ieiuniū cum vigilijs sabbati.* — *S.Petri cura & intercessio pro Ecclesia Romana.*

32. SERMONE sexto de ieiunio decimi mensis: Euāgelicis sanctionibus, dilectissimi, multùm authoritatis præbet doctrina legalis, cùm quædam de mandato veteri ad nouam obseruantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica deuotione demonstratur, quòd Dominus Iesus Christus non venit legem soluere, sed adimplere. Cessantibus enim significationibus, quibus Saluatoris nostri nūciabatur aduētus: & peractis figuris, quas abstulit ipsa præsentia veritatis, ea quę ad regulas morum, vel ad simplicē Dei cultum, ratio pietatis instituit, in eadē apud nos forma, in qua sunt condita, perseuerant: & quæ vtrique testamēto erunt congrua, nulla sunt commutatione variata. Ex ijs autē est etiam decimi mensis solenne ieiunium, quod à nobis nunc est annua consuetudine celebrandum: Quia plenum iustitiæ est atque pietatis, gratias agere diuinæ largitati pro fructibus, quos in vsus hominum secūdùm summæ prouidentię temperamentum terra produxit. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilemus, cuius orationibus nobis per omnia obtineatur diuina protectio.

Quæ obseruationes Iudæorum abrogatæ, & quę nō. — *Ieiunium decembris.* — *Feriæ 4. & 6. ieiun. cū vigilijs sabbati.* — *S.Petri orationes.*

33. SERMONE septimo: Subegit luxuriam continentia, humilitas arrogantiam propulsauit: & qui impudicitia sorduerant, castitate nituerunt. His autem conuersionibus, dilectissimi, prouidente gratia Dei, addita sunt sancta ieiunia, quæ in quibusdā diebus, ab vniuersa ecclesia deuotionē obseruantiæ generalis exigerent. Quanuis enim pulchrum sit atque laudabile, vt singula quæque membra corporis Christi, proprijs ornentur officijs, excellentioris tamen est actionis sacratiorisque virtutis, cùm in vnū propositū, piæ plebis corda concurrunt: vt illi cui sanctificatio nostra supplicium est, nō solū à parte, sed etiā à soliditate superetur. Cui nunc operi, dilectissimi, decimus mēsis offertur, admonens quodammodò pro qualitate temporis sui, nè quisquā frigore infidelitatis obtorpeat, sed potiùs charitatis spiritu cōcalescat. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus.

Ieiunij generalis maior vis. — *Feriæ 4. & 6. ieiunium.*

34. ET sermone octauo: Ecclesiastica ieiunia ex doctrina sancti Spiritus ità per totius anni circulū distributa sunt, vt lex abstinētiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernū in quadragesima, æstiuum in pentecoste, autumnale in mense septimo, hyemale autē in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuum esse preceptis, & verbo Dei ad eruditionē nostram, omnia elementa seruire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Euāgelia, incessabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus. Cùm ergò vniuersa vitia per cōtinentiam destruantur, & quicquid auaritia sitit, quicquid superbia ambit, quicquid luxuria concupiscit, huius virtutis soliditate superetur: quis nō intelligat, quantum nobis per ieiunia cōferatur, in quibus indicitur, vt non solùm à cibis, sed etiam ab omnibus carnalibus desiderijs temperetur? Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus, qui & orationes & ieiunia & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuuare.

Ieiunia 4. tēporum ex doctrina Spiritus sancti profecta. — *Per continentiam vniuersa vitia superantur.* — *4. & 6. feriæ ieiunia cum vigilijs sabbati.* — *S.Petri preces.*

35. IDEM de ieiunio Pentecostes sermone primo: Hodiernam, dilectissimi, festiuitatem descensione Spiritus sancti consecratā, sequitur, vt nôstis, solenne ieiunium, quod animis corporibusque curandis salubriter institutum, deuota nobis est obseruantia celebrandum. Repletis nanque Apostolis virtute promissa, & in corda eorū Spiritu veritatis ingresso, non ambigimus inter cætera cælestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritalis cōtinentiæ disciplinam de paracleti magisterio primitùs fuisse conceptā, vt sanctificatæ ieiunio mentes, conferendis sibi charismatibus fierent aptiores. Ij itaque doctores, qui exēplis & traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerunt, tyrocinium militiæ Christianæ sanctis ieiunijs inchoârunt, vt contra spiritales nequitias pugnaturi, abstinentiæ arma raperent, quibus incentiua vitiorum truncarent. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autē apud beatissimū Petrū Apostolū vigilias celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritalibus inimicis, & à corporeis hostibus confidimus liberari.

Ieiunium Pēcostes ad curandas animas & corpora salubriter institutum magisterio Spiritus sancti. — *Feriæ 4. & 6. ieiuniū cum sabbatinis vigilijs.* — *S.Petri orationes.*

36. SERMONE secundo: Dubitandū non est, dilectissimi, omnē obseruantiam Christianam eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica & de sancti Spiritus prodire doctrina, qui nūc quoquè cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligant. Nam cùm in die Pentecostes, quem à Pascha Domini quinquagesimum celebramus, promissus à Domino Spiritus sanctus, expectantium mentes maiori quàm vnquàm copia & clariore pręsentia suę maiestatis impleuerit: manifestissimè patet inter cætera Dei munera, ieiuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festiuitatem indiuisa subsequitur, tūc fuisse donatam, vt sicut fuit cōcupiscentia initium peccatorum, ità sit continentia origo virtutum.

Ex traditiōe Apostolica quęnam proficiscantur. — *Continentia virtutum origo.*

37. SERMONE quarto: Inter omnia, dilectissimi, Apostolicæ instituta doctrinæ, quæ ex diuinæ institutionis fonte manârunt, dubium nō est, influente in Ecclesię principes Spiritu sancto, hanc primùm ab eis obseruantiā fuisse conceptā, vt sancti obseruatione ieiunij, omniū virtutū regulas inchoarent, quia multū ad præcepta Dei exequenda prodesset, si Christiana militia contra incentiua omnium vitiorum continentię se sanctificatione muniret. Et in fine: Vndè charitatē vestram solerter admonemus, vt per castigationem corporis & per opera pietatis, mundari ab omnium peccatorum sorde cupientes, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus ità nos per omnia credimus adiuuandos, vt misericordia Dei & ieiunijs nostris adsit & votis, per Christum Dominum nostrum.

Ieiunij vis. — *Feriæ 4. & 6. ieiuniū cum sabbatinis vigilijs.* — *S.Petri meritis & orationibus adiuuamur.*

38. IDEM Leo Magnus de quadragesima sermone primo: Sciētes dæmones agere nos sacratissimos Quadragesimæ dies, in quorū obseruantia omnes præteritæ desidiæ castigantur, omnes negligentiæ diluuntur, ad hoc totam vim suæ malignitatis intendunt, vt celebraturi sanctū Pascha Domini, in aliquo inueniamur indigni: & vndè nobis obtinēda erat propitiatio, indè contrahatur offensio. Accedentes ergò, dilectissimi, ad Quadragesimæ initiū, id est, ad diligentiorē Domini seruitutē, quia quasi ad quendā agonē sancti operis introimus, ad pugnas tentationum animos pręparemus, & intelligamus quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementiùs ab aduersarijs impetendos. Sed fortior est, qui in nobis est, quàm qui aduersùm nos est, & per ipsum validi sumus, in cuius virtute confidimus: quia ob hoc Dominus se tentari à tētatore permisit, vt cuius munimur auxilio, eiusdem erudiremur exemplo.

Quadragesimalis obseruātia ieiunij diluuntur negligentiæ. — *Obtinetur propitiatio.*

In quadragesima religiosiùs viuendũ.

39. SERMONE secundo: Parùm religiosus alio tempore demonstratur, qui in his diebus religiosior non inuenitur. Vndè opportunè auribus nostris lectio Apostolicæ prædicationis insonuit, dicens: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quid enim acceptius hoc tempore? quid salubrius his diebus? in quibus, vitijs bellum indicitur, & omnium virtutum profectus augetur.

2.Cor.6.

40. SERMONE tertio: Quia dum mortali carne circundamur, non desinit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbiquè prætendere, & tunc maximè aduersùs Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad paschale festum quadraginta dierum continentia se præpararet. Cuius purificationis ratio etiã nos ad obseruantiã suæ salubritatis inuitat, & diligentiam nobis propositæ castigationis indicit. Quanto enim sanctiùs quisque hos dies inuenietur egisse, tanto ꝓbabitur Pascha Domini honorâsse religiosiùs. In diebus igitur sanctorũ ieiuniorũ pietatis opera, quibus semper studendum est, abundantiùs exequamur.

Quando magis sæuiat hostis.

Obseruantia religiosa Quadragesimæ.

41. SERMONE quarto: Prædicaturus vobis (dilectissimi) sacratissimum maximumq́ ieiunium, quo aptiùs vtar exordio, quàm vt verbis Apostoli, in quo Christus loquebatur, incipiam, dicamq́ quod lectum est: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quanuìs enim nulla sint tempora, quę diuinis non sint plena muneribus, & semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiam præstetur accessus: nunc tamen omnium mentes maiori studio ad spiritales profectus moueri, & ampliori fidutia oportet animari, quando ad vniuersa pietatis officia, illius nos diei, in quo redempti sumus, recursus inuitat, vt excellens super omnia passionis Dominicę sacramentum purificatis & corporibus & animis celebremus. Debebatur quidem tantis mysterijs ità ineffabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignũ est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, & dum carnis fragilitate austerior obseruãtia relaxatur, dúmque per varias actiones, vitæ huius solicitudo distenditur, necessè est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierũ exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos, & purificandis animis atque corporibus sacratiùs institutos, præceptis Apostolicis obedire curemus, emundantes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus. Et in fine: Secunda igitur & quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud S. Petrum vigilias celebremus, qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit, auxiliante Deo nobis per omnia.

2.Cor.6.

Cur religiosiùs trãsigendum Quadragesimale tempus.

Ad reparandam mentiũ puritatẽ certum hoc ieiunij tẽpus institutum.

Item ad culpas aliorum temporũ redimẽdas per opera pia.

2.Cor.7.

Feriæ 4. & 6. ieiun. cũ sabbatinis vigilijs.

Sancti Petri preces.

42. SERMONE quinto: Quando opportuniùs, dilectissimi, ad remedia diuina recurrimus, quàm cùm ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ temporum lege referũtur? quæ vt digniùs celebremus, saluberrimè nos quadraginta dierum ieiunio præparemus. Non enim ij tantùm, qui per mortis Christi resurrectionisq́ mysterium in nouam vitam baptismo sunt regenerante venturi, sed etiam omnes populi renatorum vtiliter sibi & necessariè præsidiũ huius sanctificationis adsumunt: illi, vt quæ nondùm habent, accipiant: isti, vt accepta custodiant. Dicente nanque Apostolo: Qui stat, videat nè cadat: nemo est tanta firmitate suffultus, vt de stabilitate sua debeat esse securus. Vtamur igitur, dilectissimi, saluberrimi temporis venerabilibus institutis, & solicitiore cura, cordis nostri piacula tergamus.

Quadragesimę ieiunium cur ab omnibus suscipiendum.

1.Cor.10.

43. SERMONE sexto: Quod ergò, dilectissimi, in omni tempore vnumquenque conuenit facere Christianum, id nunc soliciùs est & deuotiùs exequendũ, vt apostolica institutio quadraginta dierum ieiunijs impleatur, non ciborum parcitate tantummodò, sed priuatione maximè vitiorum.

Apostolica institutio.

44. SERMONE nono: In omnibus solennitatibus Christianis non ignoramus paschale sacramẽtum esse præcipuum, cui condignè & congruè suscipiendo totius quidem nos temporis instituta reformant, sed deuotionem nostram præsentes vel maximè dies exigunt, quos illi sublimissimo diuinæ misericordiæ sacramẽto scimus esse contiguos. In quibus meritò à sanctis Apostolis per doctrinam Spiritus sancti maiora sunt ordinata ieiunia, vt per cõmune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo, quod propter nos gessit, ageremus, sicut Apostolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Certa atque secura est expectatio promissæ beatitudinis, vbì est participatio Dominicæ passionis.

A sanctis Apostolis cur ante passionem Domini Quadragesimale ieiunium institutum.

Rom.8.

Nota.

45. SERMONE decimo: Considerantes autem, quid per crucem Domini adepta est vniuersitas mundi, cognoscimus ad celebrandum paschæ diem, meritò nos quadraginta dierum ieiunio præparari, vt digni possimus diuinis interesse mysterijs.

46. SERMONE vndecimo de Quadragesima: Appropinquante autem festiuitate paschali, adest maximum sacratissimumq́ ieiunium, quod obseruantiam suî vniuersis fidelibus sine exceptione denunciat: quia nemo tam sanctus est, vt non sanctior: nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior.

Quadragesimę ieiunium vniuersale.

47. ET sermone duodecimo: Appropinquante, dilectissimi, solennitate paschali, sic est præcurrẽda consuetudo ieiunij, vt nos quadraginta dierum numerus ad sanctificationẽ corporis & mentis exerceat. Suscepturi enim festorũ omniũ maximũ festum, ea nos debemus obseruãtia præparare, vt in cuius sumus resurrectione conresuscitati, in ipsius inueniamur passione cõmortui. Et paulò pòst: Continentia nutriendis atq́ seruandis animi & corporis bonis, & incrementa præbet, & roborat. Vndè in cælestibus Ecclesiæ disciplinis, multùm vtilitatis adferũt diuinitùs instituta ieiunia, vt dum continentiæ legibus carnalis subijcitur appetitus, motus quoq́ interior temperetur, vt sicut corpus à cibis, ità mens ab iniquitate ieiunet.

Diuinitùs institutorum ieiuniorum vtilitas.

V

Quid verò his respondendum est, qui legem Ecclesiastici Ieiunij conuellunt atque contemnunt?

A. Primùm admonendi sunt isti, nè falsò Catholicis affingant, quòd Apostolus [a] detestatur, & Ecclesia semper dãnauit in Iudæis, Manichæis & Priscillianistis: quòd videlicet aut secundũ legẽ Mosaicam, aut ex superstitione à cibis quibusdam abstineant. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manichæo [b] respõdet, quòd à carnibus abstinent, edomandi corporis causa id faciũt, propter animam ab irra-

a 1.Tim.4.a Coloss.2.c d Deut 14.a b Can.Apost.50.& 52. Concil. Gangrens. can.2.1.Tolet.in assertione fidei.Bracar. 1.can.14.& 32.

b lib.30. contra Faust.cap.5.& de morib.Manich.cap.13.& 14.Cont Adimant. cap.14. Item Theodoret. in Epitome diuinorum decret.cap. de abstinent. Bern. serm.66.in Cantica. Isidor.lib.1. de off. Eccl cap.44. Gene.1.d 2 c 9.a Leu.10.b

ab irrationalibus motibus ampliùs humiliandam, non quòd carnes esse immundas credant. Nec solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicutì pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicutì per Quadragesimam fermè omnes. Sic Augustinus. Atque ante illum idipsum etiam docet Epiphanius: vbì confutat Aërianam [c] hæresim, quæ stata Ecclesiæ Ieiunia cuique libera esse vult, atque ad ea neminem obligari.

Num.6.a Iudic.13.a c Hier.35.a b d Dan.1.b c 10.a Matth.3.a Marc.1.a Lucæ 1.b Actor.15.d e Roma.14.d 1.Corinth.8.d 1.Tim.5.d Sexta syn. Constantinop. can. 56. Greg. ad August. Anglor. Episc. teste Grat. dist.4. & Iuo par.4.c.29. Athan. in vita Antonij. Hiero. in vita Pauli eremitæ, & Hilarionis. Epiphan. in compen. doct. Eccl. Cathol.

c Hæresi 75. & August. hæresi 53. Itē Damascenus de hæresibus.

B. Quòd autem in publicis [d] ieiunijs, sicut & in precationibus & ferijs, ratio temporis obseruatur, id ordinem & concordiam publicam in Ecclesia confirmat, illustrat ac promouet. Deindè priuata ieiunia non ità multi quidem imponerent sibi, vtpotè naturali carnis amore ventrisque studio ad suscipienda ea impediti.

d Hieron. in Epist. ad Galat. cap.4. Leo serm.3. & 4. de Ieiunio 7. mēsis, & serm. 4. de quadragesima. Basil. orat.2. de Ieiunio.

C. Iam quòd magni momenti, & certi meriti sit, eiusmodi ieiunia reuerenter amplecti, seduloque obseruare, tam apertè probat Hieronymus [e] contra Iouinianum, hac de re ampliùs vt à nullo possit dubitari. Quibus addenda sunt, quæ suprà docuimus de præceptis Ecclesiæ obseruandis, idque ad scandalum [f] euitandum, & ob disciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, sed etiam propter conscientiam, vt Apostolus [g] dixit.

e Lib.2. August. hæresi 82. & Ambros. epist.82.

f August. epist.118 ad Ianuar. cap.2.

g Roman.13 b

D. Constat autem, sicut omnium ætatum [h] scriptores comprobant, Ecclesiæ disciplinam, consuetudinem, traditionem, sanctionem hanc & esse constantem, & indè ab initio fuisse, vt diebus quibusdam, præsertim [i] Quadragesimæ, Ieiunium hoc Ecclesiasticum obseruaretur. Ità docent Canones [k] Apostolorum & Sacrosanctæ [l] Synodi. Gangrensis quidem [m] Anathemate eos ferit, qui communia totius Ecclesiæ Ieiunia contemnunt: Toletana [n] verò communione eos priuari iubet, qui sine ineuitabili necessitate & euidenti languore carnibus in Quadragesima vescuntur.

h Aug. epist.86. Epiphan. in cōpendiar. doct. Calixt. epist.1. ad Benedictum. Leo ser.1. & 2. de pentecoste. Itē ser 8. & 9. de ieiunio 7. mensis, & sermo.8. de Ieiunio 10. mensis. Raba. lib.2. de institut cleric. cap.24. Concil. Mogun. cap.34. Salegunstad. can.2. Bernard. in vigil. Andreæ.

i Ignat. ad Phil. Epiphan. in cōpendiar. doctr. Theophilus Alex. li.3. Paschal. Maximus in ser. de quadrag. Itē Ambr. Aug. Leo & Bernar. de eadem. Orig. hom.10. in Leuit. Isidor.1. off. Ecc. ca.36. August. epist.119. cap.15. & in psalm.110.

k Canon.68.

l Laodic. ca.50. 2. Bracar. can.9. 4. Cartha. can.63. Tribur. can.35. Agath. can.12.

m Ca.19. Item. Mogunt. ca.35.

n 8. Tolet. can 9. Vide Telesph. in epist. ad vniuersos. Theophilum Alexan. lib.3. Paschal. Augustin. serm.64. de tempore. Niceph. lib.17. cap.32. Chrysost. homil. 6. ad popul. Item 1. & 2. in Genes.

E. Et singularis Patrum est ardor in commendando, vrgendo, & exigendo [o] ieiunio, præsertim Quadragesimæ, quod quidem ab [p] Apostolis institutum videri volunt. Ab hoc Patrum spiritu sunt alieni, qui ieiuniorum legem sibi alijsque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Euangelicæ, patrocinantur. Hi [q] carnem cum vitijs & concupiscentijs nolunt crucifigi, ac proindè quæ sunt [r] spiritus, non sapiunt: sed spiritum [s] potiùs extinguunt, aduersùs doctrinam Apostolicam. Deindè palàm obsistunt Ecclesiæ matri, immò etiam [t] CHRISTO in Ecclesia sponsa [v] loquenti atque præcipienti: vndè sibi certam [x] damnationem acquirunt, quando sanctum & salutiferum, & ab Ecclesia nobis vsque commendatum ieiuniorum institutum, abrogant repudiántve.

o Basil. homil.2. de ieiunio. Aug. serm. 62. de temp. Ambr. ser. 23. 25. 34. 36. & 37.

p Hieron. epistol.54. contra Montanū, ad Marcellam.

q Galat.5.d

r 1.Corin.2.d

s 1.Thess.5.c Maximus in Litanijs.

t August. in epist. 86. ad Casulanum.

v Lucæ 10.c Matth.18.c 1.Corinth.14.g 1.Thessal.2.c Actor.15.e Hierem.35.b d 2.Machab.6.d e f 7.a

x Rom.13.a Leui.23.e 1.Reg.14.d f 3.Regum 13.e Concil. Trident. sess. vlt. Aug. tractat.73. in Ioan. Ambros. sermo.25. & 36. Chrysost. hom.12. in 1. ad Timo.1. Raba. lib.2. de instit. cler. ca.25.

TESTIMONIA.

I.A. PRIORIS ad Timotheū quarto: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis tēporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentiū mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiā, prohibentiū nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiēdum cum gratiarum actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei

ra Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. sanctificatur enim per verbum Dei & orationem.

2. AD Colossenses secundo: Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc tanquàm viuentes in mundo, decernitis? Ne tetigeritis, neq; gustaueritis, neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundùm præcepta & doctrinas hominum. quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. DEVTERONOMII decimoquarto: Nè comedatis quæ immunda sunt. Hoc est animal quod comedere debetis: Bouem, & ouem, & caprã, ceruum & capream, bubalum & tragelaphum, pygargũ, orygem, camelopardalum. Omne animal quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis. De his autem quæ ruminant, & vngulam non findunt, hæc comedere non debetis, camelum, leporẽ, chœrogryllum: quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immunda erunt vobis. Sus quoquè, quoniam diuidit vngulam, & non ruminat, immunda erit: carnibus eorũ non vescemini, & cadauera non tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis. Quæ habent pinnulas & squamas, comedite: quæ absque pinnulis & squamis sunt, nè comedatis, quia immunda sunt. Omnes aues mundas comedite. Immundas nè comedatis: aquilã scilicet, & gryphum, & haliæetũ, ixon, & vulturem ac miluum iuxta genus suum: & omne coruini generis, & struthionem, ac noctuã, & larum, atque accipitrem iuxta genus suum: herodium ac cygnum, & ibin, ac mergulum, porphyrionem, ac nycticoracem, onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo: vpupam quoquè, & vespertilionem. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur. Omne quod mundum est, comedite. Quicquid autem morticinum est, nè vescamini ex eo.

4. CANONE quinquagesimo Apostolorum: Si quis Episcopus, presbyter, vel diaconus, vel omninò ex sacerdotali numero, à nuptijs, carnibus & vino, nõ propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, oblitus quòd omnia valdè bona, & quòd masculinum & fœmininum fecit Deus hominem: sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia eijciatur. Similiter & laicus.

Abstinentes à cibis propter abominationem.

Gen.1.

5. ET canone quinquagesimosecundo: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus in festis diebus carnem & vinum non sumit abhorrens, & non propter exercitationem, deponatur: vt qui habeat inustam conscientiam propriam, & sit multis offensionis causa.

6. CONCILIVM Gangrense canone secundo: Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem & idolothytum & suffocatũ, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquàm eò quòd ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

7. CONCILIVM primum Toletanum in assertione fidei: Si quis dixerit vel crediderit, carnes auiũ seu pecudum, quæ ad escam datæ sunt, non tantùm pro castigatione hominum abstinendas, sed execrandas esse, anathema sit. Si quis in errore Priscilliani sectã sequitur, vel ꝓfitetur, vt aliud in salubri baptismo contra sedem sancti Petri faciat, anathema sit.

8. CONCILIVM primum Braccarense canone decimoquarto: Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans, ità abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

9. ET canone trigesimosecundo: Item placuit, vt quicunque in clero cibo carnium nõ vtuntur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamen prægustare cogantur. Quod si contempserint, secundùm quod de talibus sancti Patres antiquitùs statuerũt, necessè est pro suspicione hęresis huius, hos excommunicatos, ab officio omnimodè remoueri.

10. AVGVSTINVS libro trigesimo contra Faustum Manichæum, capite quinto: Audi quod confiteris te non videre, qua mente & consilio hoc aduersùm vos capitulum proferamus: nõ quòd à carnibus abstineatis: nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis: & vndè iam quantùm sufficere videbatur, in superioribus partibus operis huius locutus sum: & Christiani, non hæretici, sed catholici, edomandi corporis causa propter animam ab irrationalibus motibus ampliùs humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdã etiam terræ fructibus abstinẽt: vel semper, sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes, quanto magìs quisque vel minùs seu voluerit seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immũdam dicitis, quòd carnes diabolus operetur fæculentiore materia mali: ac per hoc eas, tanquàm immundiora & truculentiora Dei vestri vincula, exhorrẽtes abijcitis. Et paulò pòst: Cùm enim Apostolus dixisset, Abstinentes à cibis quos Deus creauit, ad percipiẽdum cum gratiarum actione fidelibus: secutus, ait: Et ijs qui cognouerũt veritatem: quoniam omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendũ, quod cum gratiarũ actione percipitur: sanctificatur enim per verbũ Dei & orationem. Hęc sunt quę negatis: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab escis huiusmodi temperatis, quòd non significatione, sed natura malæ & immundæ sint. Qua in re creatorẽ earum sine dubio blasphematis: hoc est quod pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergò mirari hoc de vobis tantò antè à sancto Spiritu prophetatum.

1. Tim.4.

Cur Catholici abstineãt à carnibus &c.

Qua intẽtione Manichæi abstinent.

1. Tim.4.

11. IDEM in libro de moribus Manichęorum, capite decimotertio: Nisì fortè quòd non vescimini carnibus, & vinum non bibitis, signaculum oris mirãdum & laudandum putatis. Quod quæro à vobis quo fine id faciatis. Finis enim, quò referuntur ea quę facimus, id est, propter quem facimus quicquid facimus: si nõ solùm inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc demùm etiam facta nostra laude aliqua digna sunt: sin ille iure meritoq; culpatur, quem spectamus & intuemur, cùm in aliquo versamur officio, id quoquè officium nemo improbandum vituperandumq; dubitauerit. De Catilina memoriæ proditum est, quòd frigus, sitim, famem ferre poterat. Hæc erant illi spurco sacrilegoq; etiam cum Apostolis nostris cõmunia. Vndè ergò discernitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisì fine illo, quem diuersissimũ sequebatur? Nanque ille ista tolerabat, vt immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates: illi ecõtrà, vt eas premerẽt, & dominanti rationi seruire cogerent. Soletis & vos, cùm catholicarum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere: Etiam mula virgo est. Temerè id quidẽ, propter imperitiam Catholicæ disciplinæ, sed tamen significantes vanam esse continentiam istã, nisì ad aliquem rectissimum finem certa ratione referatur. Possunt & Catholici Christiani vestram à vino & carnibus abstinentiã, iumentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed nè in vestram incidam temeritatem, non id præproperè faciam, sed discutiam primò, quo ista fine faciatis. Iam enim constat inter vos, vt opinor, huiuscemodi moribus nihil aliud esse quærendum. Si ergò

Quo fine quidque fiat, intuendum.

Abstinentia probatur, quæ coërcendæ libidinis & parsimoniæ causa suscipitur.

Si ergò parsimoniæ gratia & coërcendæ libidinis, qua escis talibus & potu delectamur & capimur, audio & probo. Sed non ità est.

12. ET capite decimoquarto: Appáret igitur, vt opinor, quo fine à carnibus & à vino sit abstinendum.

Ad cōprimendam delectationem cibi aut potûs.

Is finis est triplex: Ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi solet, atque in tali potu vsque ad ebriositatem peruenire. Ad tuendam infirmitatem, propter illa quæ sacrificantur atque libantur. Et quod maximè commendandum est, propter charitatem, nè imbecilliorum ab his continentium offendatur infirmitas. Vos autem immunda esse obsonia dicitis, cùm dicat Apostolus: Omnia munda esse, sed ei malum esse, qui per offensionem manducat. Et prorsùs credo vos istis epulis inquinari, eo ipso quo immunda esse arbitramini. Ait enim: Credo & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per seipsum, sed ei qui existimat aliquid commune esse, illi commune est. Cui autem dubium est, commune illum immundum & inquinatum vocâsse?

Ad tuendam infirmitatē. Propter scandalum. Rom. 14.

13. ET in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimoquarto: De carne autem non manducanda, & non bibendo vino, quod ait Apostolus, non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcepit, sicut isti existimant, & errantes in errorem præcipitant, quibus talia persuaserunt: sed cùm ipse posuerit causam, cur hoc dixerit, non est nobis hæc interpretanda vel exponenda sententia. Sufficit enim ipsum de Apostoli epistola totum locum huic sermoni contexere, vt & causa manifestiùs appareat, cur hoc Apostolus dixerit, & istorum fraus, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes quæ suprà & infrà scripta sunt, ex quibus voluntas & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergò Apostolus ait: Infirmum autem in fide recipite, non in disceptationibus cogitationum &c. Nunquid eget cuiusquam interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apostolus dixerit: & quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpunt, quibus circunueniant imperitos? Nam & munda esse omnia dixit Apostolus secundùm fidem: & ei esse immunda, qui putat immunda: & tunc esse ab eis temperandum, cùm per offensionem accipiuntur: id est, cùm aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, nè incidat in carnem immolatitiam: & ideò eum qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorum id facere: & ex eo grauiter offendi, cùm ipsa immolatitia caro, si ex fide à nesciente accipiatur, neminem maculet. Vndè alio loco idem Apostolus interrogare vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes videt, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cùm Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem: & tamen temperandum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertissimè istos significauit, cùm dicit, In nouissimis temporibus futuros quosdam, prohibentes nubere, abstinentes à cibis quos Deus creauit. Hos enim propriè designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant.

Rom. 14. Hæreticorum fraus in citandis scripturis. Rom. 14. Expositio ca. 14. ad Rom. 1. Cor. 10. Rom. 14. Tit. 1. 1. Tim. 4. De quibus loquitur Paulus in epist. ad Tim. ca. 4.

14. THEODORETVS in epitome diuinorum decretorum, capite de Abstinentia: A vino autem, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter àc hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs, tanquàm abominandis, abstinendum esse censent. Ecclesia autem nihil horum decernit: neque enim eorum prohibet participationem, & ideò alij quidem permissis à lege bonis & voluptatibus securi fruuntur, alij verò ab eis abstinent: nullus autem qui sapit, & rectè sentit, cōdemnat eum qui comedit. Nam & abstinentia & esus participatio, sunt in mentis potestate. Porrò autem vita monastica non est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedentem non spernat: & qui non comedit, comedentem non iudicet. Et rursùs: Omnia munda, sed malum est homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipsos impios in epistola ad Timotheum repræhendens, hæc scripsit: Spiritus autem manifestè dicit, quòd in nouissimis temporibus aberrabunt quidam à fide, &c. Et Corinthijs etiam iussit, quicquid in macello venditur, comedere, nihil interrogantes propter conscientiam, & eum qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur, securè participem esse iussit, nisi fortè aliquis significauerit, aliqua ex obsonijs, fuisse immolata. Tantum abfuit vt diuinus ille vir carnibus vesci prohiberet. Iam verò ipse quoquè Dominus de seipso dixit: Venit filius hominis, comedens & bibens, & dicunt: Eccè homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum. Et cùm pascha perageret, agnum comedit, scilicet cum discipulis: & ad nuptias vocatus, non solùm non prohibuit bibere, sed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus est. Encratitarum ergò seu Abstinentium errorē diuina etiam decreta pulchrè conuincunt. Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur.

Qua intētione hæretici Encratitæ, & qua Ecclesia à cibis abstinet. Monachorū abstinentia sicut & vita, liberè suscipitur. Rom. 14. 1. Tim. 4. 1. Cor. 10. Matth. 11. Matth. 26. Ioan. 2.

15. BERNARDVS sermone sexagesimo sexto in Cantica: Superest vt & de residuo Apostolicæ prophetiæ istos aliquantulùm exagitemus. Abstinent nanque hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoquè hæreticos se probantes, nō sanè quia abstinēt, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdùm abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, nè, dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriāt vitia. Panem ipsum cū mēsura studebo sumere, nè onerato ventre stare ad orandum tædeat, & nè improperet etiam mihi propheta quia panem meum comederim in saturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, nè distentio sanè ventris vsque ad titillationē pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcircò quia ex coitu, sed nè ad coitum prouocent. Cæterùm quid sibi vult, quòd ità generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula Medicorum hæc profers nobis, non repræhendimus curā carnis, quam nemo vnquàm odio habuit, si tamē non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium medicorum schola: etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiēdum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius, immūdum decernas, & tanquàm à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam & blasphemiam: te magis immundū dixerim, qui immundum quid putas.

1. Tim. 4. Nō abstinere, sed hæreticè abstinere, hæreticū facit. Abstinet Bernardus, vt satisfaciat pro peccatis. 1. Cor. 9. Ephe. 5. A carnibus cur abstinebat Diuus Bernardus. Leuit. 26. Esaiæ 23. A lacticinijs ouis &c. quomodò Christianè abstinetur. Ephes. 5. Ad domandā carnem & libidinem frenandam. 1. Tim. 4. Manichæi cur abstinent à cibis.

16. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officijs Ecclesiasticis, capite quadragesimoquarto: Carnes autem & vinum post diluuiū hominibus in vsum concessa sunt. Nam initiò permissum non fuerat, nisi tantùm illud, vt scriptum est, Lignum fructiferum & herbam seminalem dedi vobis in escam. Posteà verò per Noë data sunt in esum cuncta animalia, vini quoquè tunc

Carnis esus ac vini potus quando cœperit. Gene. 1. Gene. 9.

què tunc attributa licentia eſt. Sed poſtquàm Chriſtus, qui eſt principium & finis, apparuit, hoc quod in principio ſuſpenderat, etiam in temporum fine retraxit, loquens per Apoſtolum ſuum: Bonũ eſt non man-
Rom.14. ducare carnem, & non bibere vinum. Et iterùm: Qui
Cur eſus carnium prohibetur ab Eccleſia certis tẽporibus. infirmus eſt, olera manducet. Non igitur quia carnes malæ ſunt, ideò prohibentur, ſed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt, fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum ſunt. Eſca ventri, & venter
1.Cor.6. eſcis: Deus autem & hunc & hanc deſtruet. Piſcem ſa-
Ioan.21. nè, quia eum poſt reſurrectionem accepit Dominus, poſſumus manducare. Hunc enim nec Saluator nec Apoſtoli prohibuerunt.

17. GENESIS primo: Dixitq; Deus, Eccè dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & vniuerſa ligna quæ habent in ſemetipſis ſementem generis ſui, vt ſint vobis in eſcam.

18. ET capite ſecundo: Præcepitq; ei dicẽs: Ex omni ligno paradiſi comede: De ligno autem ſcientiæ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

19. CAPITE nono: Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia tradidi vobis omnia: Excepto, quòd carnem cum ſanguine non comedetis.

20. LEVITICI decimo: Dixitq; Dominus ad Aaron: Vinum & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum teſtimonij, nè moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras. Et vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatisq; filios Iſraël omnia legitima mea, quę locutus eſt Dominus ad eos per manum Moyſi.

21. NVMERORVM ſexto: Loquere ad filios Iſraël, & dices ad eos: Vir ſiue mulier cùm fecerint votum vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare: à vino & omni quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vua exprimitur, non bibent: vuas recentes ſiccáſque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino conſecrantur: quicquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua paſſa vſque ad acinum, non comedent.

22. IVDICVM decimotertio: Erat quidam vir de Saraa & de ſtirpe Dan, nomine Manuë, habẽs vxorem ſterilẽ. Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & abſq; liberis: ſed concipies & paries filiũ. Caue ergò nè bibas vinum ac ſiceram, nec immundum quicquã comedas. Et paulò poſt: Dixitq; angelus Domini ad Manuẽ: Ab omnibus quæ locutus ſum vxori tuæ, abſtineat ſe. & quicquid ex vinea naſcitur, non comedat: vinum & ſicerã nõ bibat, nullo veſcatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atq; cuſtodiat.

23. HIEREMIAE trigeſimoquinto: Verbum quod factum eſt ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim filij Ioſiæ regis Iuda, dicens: Vade ad domũ Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram theſaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et aſſumpſi Iozoniam filium Ieremię filij Haſanię, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuerſam domum Rechabitarum. Et introduxi eos in domum Domini, ad gazophylacium filiorum Hanan filij Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum, ſuper theſaurum Maaſiæ filij Selum, qui erat cuſtos veſtibuli. Et poſui coram filijs domus Rechabitarum ſcyphos plenos vino & calices: & dixi ad eos, Bibite vinum. Qui reſponderunt, Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noſter, præcepit nobis, dicẽs: Non bibetis vinum vos & filij veſtri vſque in ſempiternum. Et domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: ſed in tabernaculis habitabitis cũctis diebus veſtris, vt viuatis diebus multis ſuper faciem terræ in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergò voci Ionadab filij Rechab, patris noſtri, in omnibus quæ præcepit nobis: ità vt non biberemus vinum cunctis diebus noſtris: nos & mulieres noſtræ, filij & filiæ noſtræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam & agrum & ſementem non habuimus: ſed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noſter, &c. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Pro eo quòd obedîſtis præcepto Ionadab patris veſtri, & cuſtodîſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuerſa quæ pręcepit vobis: Propterea hęc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Non deficiet vir de ſtirpe Ionadab filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus.

24. DANIELIS primo: Propoſuit autem Daniel in corde ſuo, nè pollueretur de menſa regis, neque de vino potus eius, & rogauit eunuchorum præpoſitum, nè contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & miſericordiam in conſpectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui conſtituit vobis cibum & potum: qui ſi viderit vultus veſtros macilentiores præ cæteris adoleſcentibus coæuis veſtris, condemnabitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malaſar, quem conſtituerat princeps eunuchorum ſuper Danielem, Ananiam, Miſaëlem & Azariam: Tenta nos, obſecro, ſeruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus noſtros, & vultus puerorum qui veſcuntur cibo regio: & ſicut videris, facies cum ſeruis tuis. Qui audito ſermone huiuſcemodi, tentauit eos diebus decem. Poſt dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui veſcebantur cibo regio. Porrò Malaſar tollebat cibaria, & vinum potûs eorum: dabatq; eis legumina. Pueris autem his dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro & ſapientia: Danieli autem intelligentiam omnium viſionum & ſomniorum.

25. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comèdi, & caro & vinum non introiẽrũt in os meum, ſed neq; vnguẽto vnctus ſum, donèc complerentur trium hebdomadarum dies.

26. MATTHAEI tertio: Ipſe autem Ioannes habebat veſtimẽtum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: Eſca autem eius erat locuſtę & mel ſylueſtre.

27. MARCI primo: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locuſtas & mel ſylueſtre edebat.

28. LVCAE primo: Ait autem ad illum angelus, Nè timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & vxor tua Eliſabet pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſiceram non bibet: & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.

29. ACTORVM decimoquinto: Propter quod ego iudico (ait Iacobus) non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum: ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe à contaminationibus ſimulacrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine. Et paulò pòſt: Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione: à quibus cuſtodientes vos, benè agetis.

30. AD Romanos decimoquarto: Itaque quæ pacis ſunt, ſectemur, & quæ ædificationis ſunt, inuicèm cuſtodiamus. Noli propter eſcam deſtruere opus Dei.

Omnia

Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

31. PRIORIS ad Corinthios octauo: Videte autem nè fortè hęc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet scientiam, in idolio recumbētem: nónne consciētia eius cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua cōscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmā, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnē in æternum, nè fratrem meum scandalizem.

32. PRIORIS ad Timotheū quinto: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

33. CANON quinquagesimussextus sextę Synodi Constantinopolitanæ: Accepimus in Armeniorū regione & in alijs locis, in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimę quosdam oua & caseum comedere. Visum est ergò & hoc, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens ieiunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mactabili, sic ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fœtus eorum à quibus abstinemus. Si autem hoc non seruauerint, si sint quidem Clerici, deponātur: sin autem Laici, segregentur.

Abstinentia ab ouis & caseo, sicut ab omni mactabili, cōmunis toti Ecclesiæ in Quadragesima.

34. GREGORIVS Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum, teste Gratiano distinctione quarta, & Iuone parte quarta, capite vigesimonono, vt supra quæstione præcedenti, A testim. vigesimoseptimo.

35. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: Inediæ autem & vigiliarum intantùm patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione sępissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquàm biduo, triduóq; sic permanens, quarta demùm die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potumq́ aquæ perparuum. De carnibus verò & vino meliùs tacere puto, quàm quidquam dicere, quoniam nec apud plurimos quidem Monachorū istiusmodi escæ in vsu habeantur. Ibidèm: Sic Antonio impenetrabilia montium, & deserti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introëuntes fratres magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & senili modicum laxaret ætati.

Antonij abstinentia.

Delectus ciborum apud antiquos monachos.

36. HIERONYMVS in vita Pauli eremitæ: Cibum & vestimentū ei palma præbebat. Quod nè cui impossibile videatur, Iesum testor & sanctos angelos eius, in ea eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, vidisse me monachos, de quibus vnus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane & lutulēta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quā gentili sermone Syri cubam vocant, quinq; caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbuntur ijs, qui nō crediderint: quia omnia possibilia sunt credentibus.

Admirabilis abstinentia monachorū quorundam, eáque incredibilis ijs q non credunt. Marc. 10.

37. IDEM in vita sancti Hilarionis: Erat autē tunc annorum quindecim, &c. Igitur sacco tantùm membra coopertus & pelliceum habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumq́; rusticum, inter mare & paludem, vasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantùm caricas post solis occasum comedens. Et paulò pòst: A vicesimoprimo anno vsque ad vicesimumseptimum, tribus annis dimidium lentis sextarium madefactum aqua frigida comedit, & alijs tribus panem aridū cum sale & aqua. Porrò à vicesimoseptimo vsque ad tricesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorūdam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo vsque ad tricesimumquintum, sex vncias hordeacei panis & coctum modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, & totum corpus impetigine & pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem victum adiecit oleum: & vsque ad sexagesimumtertium vitæ suæ annum hoc cōtinentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecùs aut pomorum, aut leguminis, cut cuiuslibet rei gustans. Indè cùm se videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, à sexagesimoquarto anno vsque ad octogesimum pane abstinuit, incredibili feruore mentis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo cæteri solent remissiùs viuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere sorbitiunculæ, cibo & potu vixquinque vncias appendentibus: sicq; complens ordinem vitæ, nunquàm ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiunium.

Hilariōis adhuc adolescētis abstinētia & delectus ciborum.

Post annū 21.

Post 27. annū.

Post 35. annū.

Ab anno sexagesimoquarto vsque ad octogesimū.

Nunquàm ante solis occasum soluit ieiunium.

38. EPIPHANIVS in cōpendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesię: Sunt prætereà aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusq; & volatilibus ac piscibus, ouo item ac caseo, & alia diuersa vitæ instituta. Nā vnusquisq; secundùm proprium laborem accipiet mercedem. Et quidā sanè abstinēt ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solùm, volatilibus verò & reliquis vescuntur. Alij verò à volucribus abstinēt, vtuntur aūt ouis & piscibus. Alij neq; ouis vescuntur, alij piscibus solis. Alij etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur. Alij aūt neque caseum sumunt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinēt, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis.

Abstinentia & delectus ciborum in Ecclesia varius. 1. Cor. 3.

39. IDEM hæresi septuagesimaquinta contra Aërium: Erat Aërio sermo furiosus magis, quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? &c. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum. Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex nō est posita, sed patricidis ac matricidis & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunq; eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vndè apud ipsos studium est, vt potiùs in die Dominica ieiunent, quarta verò & prosabbato edant. Sæpè verò etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo manè obsonantur, carneq; ac vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt. Tametsi enim renunciatorium habeant hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipsos, sed multo plùs carnis esus & vini potus: nisì fortasè rari aliqui in medio ipsorum ex propria voluntate hoc velint, verùm plerique ipsorum magis vtuntur largis edulijs, carnis esu & vini potu, velut sæpè dixi. Hæc sunt quæ Aërius in mundo euomuit. Et paulò pòst confutans eius sententiam, ait Epiphanius: A quo verò non assensum est in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & prosabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? Si verò etiam oportet constitutionem Apostolorum proferre, quomodò illic decreuerunt quarta & prosabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoste, & de sex diebus Paschatis, quomodò præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem & salem & aquam, qualémque diem agere, & quomodò dimittere in illucescentem Dominicam, manifestum est. Quis autem magis de his nouit? hic'ne seductus homo, qui etiam nunc superest, & hucusquè in mundo versatur, aut qui ante nos testes fuerunt? Habentes ante nos traditionem in Ecclesia, quíque etiam à patribus traditum acceperūt, quemadmodùm etiam hi à suis patribus didicerunt, qui ante ipsos fuerunt, quomodò Ecclesia acceptam à

Certos ieiuniorum dies oppugnat Aëriana hæresis, iisdem argumentis quibus Luterana &c.

Abstinentia hebdomadæ sanctæ.

Attendant ad patres suos, qui in parasceue curant cutem.

Ieiunium feriæ 4. & 6.

Citat cōstitutiones Apostolorum lib. 5. cap. 21.

Delectus ciborum in hebdomada sancta Ca. 19. lib. 5. Constit. Apostol.

Traditio Ecclesiastica.

patribus suis veram fidem vsque huc continet, itemque traditiones. Deinde vero si non de eodem argumento quartarum & prosabbatorum ijdem Apostoli in constitutione dixissent, etiam aliter vndique demonstrare possemus. Attamen de hoc exactè scribunt. Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mūdo assensus factus est, antequàm esset Aërius, & qui ab ipso appellantur Aëriani. Fortassis enim & ob hoc iustissimum nomen accepit: Aërium enim spiritum habebat ex immunditia, quod ab aërijs spiritibus prauitatis, in ipso contra Ecclesiam habitauit.

Ca. 21. lib. 5.

40. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quodvultdeū, hæresi quinquagesimatertia: Aëriani ab Aërio quodā sunt nominati, qui cùm esset presbyter, doluisse fertur, quod Episcopus non potuisset ordinari, & in Arrianorū hæresim lapsus, propria quoquè dogmata addidisse nonnulla, dicēs, orare vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter esse celebranda ieiunia, sed cùm quisque voluērit, ieiunandum, nè videatur esse sub lege.

Aëriana hæresis.

Statos ieiuniorum dies abrogat Aëriani, & volunt ieiunia esse libera.

41. IOANNES Damascenus in libro de hæresibus: Aëriani ab Aërio Pontico dicti sunt. Fuit autem sacerdos Eustachij episcopi eius, cui Arianæ hæreseos crimen obiectum est, filius. Cumque sibi episcopatum denegatum videret, multa contra Ecclesiam docere instituit, Arianorū nulli secundus. Adiecit aūt quædam de suo. Negat enim quicquā offerendū esse pro mortuis. Ieiunium feria quarta & sexta, & quadraginta diebus seruari, & pascha celebrari prohibet. stata hæc damnat omnia. Carnibus & cibis omnis generis vsus est sine religione. Quòd si quis ieiuniū seruare velit, id ab eo certis statisque diebus seruari negat oportere, sed quādo volet. Negat enim se lege teneri, negat etiam quicquā inter presbyterum & episcopum interesse.

Prohibet Aërius ieiuniū 4. & 6. feriæ, ac Quadragesimæ.

Abstinētiam à carnibus nihili facit.

Lege teneri non vult hæreticus.

1. B. HIERONYMVS in caput quartū epistolę ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tēpora, & annos: nos quoque simile crimē incurrimus, quartam sabbati obseruātes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lætitiā: & pro varietate regionum, diuersa in honore martyrū tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respōdebit, dicet, non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Nos enim non azymorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in Pētecoste: sed Spiritus sancti veneramur aduentū. Et nè inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliquot constituti sunt, vt in vnum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior sit dies illa, qua conuenimus: sed quo quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò oppositæ quæstioni acutiùs respondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantùm Christum crucifigi, & die Dominica resurgere: sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica. Ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo: nec possunt, immò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus, Deo orationum suarum offerre sacrificium. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus: Non ità & Iudęis fas est omni tempore immolare agnum, pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidiè.

Argumētum cōtra certos ieiuniorum & feriarum dies.

Responsio vna.

Altera.

Ieiuniorum dies propter quos potissimùm instituti.

2. LEO sermone tertio & quarto de ieiunio septimi mensis, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. vigesimoprimo & sequenti.

3. ITEM sermone quarto de quadragesima, ibidèm B. testimo. quadragesimoprimo.

4. BASILIVS in oratione secunda de ieiunio, vt quæstione præcedenti, B. testimo. octauo.

1. C. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum: Sequar ergò vestigia propositionis expositæ: & antequàm ad scripturas veniam, doceamque ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabilem continentiā, argumentis philosophorum argumenta componam: & probabo, nō Empedoclis & Pythagorę nos dogma sectari, qui, propter μετεμψύχωσιν, omne quod mouetur & viuit, edendum non putant: & eiusdem criminis reos arbitrantur, qui abietem quercúmque succiderint, cuius parricidæ sunt & venefici: sed venerari conditorem nostrum, qui in vsus hominum cuncta creauit. Et post nonnulla: Hæc de argumentis Philosophorum, exemplisque disserui. nunc ad exordium generis humani, id est, ad nostra transiens, docebo primum Adam in paradiso accepisse præceptum, vt, cætera poma comedens, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Quandiù ieiunauit, in paradiso fuit: comedit, & eiectus est: eiectus, statim duxit vxorem. Qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, satur in terra matrimonio copulatur: & tamen eiectus, non protinùs accepit licentiam carnium vescendarū: sed tantùm poma arborū, & fruges segetum, & herbarum olera ei traduntur in cibum: vt exul quoquè paradisi, non carnibus, quę in paradiso non erant, sed similitudine frugum paradisi vesceretur. Posteà verò videns Deus, quòd diligenter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, & spiritus eius in his permanere non posset, quia erant caro, opera carnis diluuio condemnauit, & auidissimā hominum gulam probans, dedit eis licentiam comedendarum carnium: vt, dum sibi intelligunt licere omnia, non desiderent magnoperè quod licebat, nè mandatum in causam verterent præuaricationis. Quanquàm & tunc ex parte imperatum ieiunium sit. Nam cùm alia munda dicantur, alia immunda: & in arca Noë de immundis bina, de mundis introducuntur imparia: & vtique immundorum esus ablatus sit, nè sine causa dicerentur immunda: ex parte ieiuniū dedicatum est, docens abstinentiam omnium in quorundam recisione. Cur perdidit Esau primogenita sua? Nónne propter cibum? impatientiamque gulæ lachrymis emendare non potuit. Eiectus de Aegypto populus Israël, & in terrā repromissionis lacte & melle manantem introducendus, Aegyptias carnes, & pepones, alliaque desiderat. Vtinàm, inquit, obîssemus percussi à Deo in terra Aegypti, quando super ollas carnium sedebamus. Et iterùm: Quis nos pascet carnibus? Venerunt in mētem nobis pisces, quos in Aegypto comedebamus gratìs, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepæ, & allia: at nunc anima nostra arida, nihil nisi manna oculi nostri conspiciunt. Angelorum cibum contemnentes, carnes Aegyptias suspirabant. Moyses quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans nō in pane solo viuere hominem, sed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem satur idola fabricatur. Ille, vacuo ventre, legem accipit, scriptam digito Dei: iste, manducans & bibens, consurgensque ludere, aurum conflat in vitulū, & Aegyptium bouem præfert Domini maiestati. tot dierum labor, vnius horæ saturitate perit. Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim Dei sermonem non posse audire temulentos. Incrassatus est, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, & à Deo reliquit Dominum qui fecerat eum, & abscessit à Deo salutari suo. Vndè & in eodem Deuteronomio præcipitur: Nè, cùm mādùcaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus & bubus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiscaris Domini tui. Denique manducauit populus, & incrassatum est cor eius, nè videret oculis, & audiret auribus, & corde conijceret: & vultum ieiunantis Moysi, & iuxta Hebraicam veritatem, Dei confabulatione cornu-

Ieiunia Deo grata esse, ex scripturis docebit Hieronymus.

Gen. 2.

Gene. 4.

Gene. 2.

Gene. 6.

Ibidem.

Gene. 7.

Gene. 25.

Exod. 16.

Num. 11.

Psal. 77.

Exod. 24.

Deut. 9.

Matth. 4.

Exod. 32.

Deut. 32.

Deut. 8.

Matth. 13.

Exod. 34.

[Matth.17.] cornutum, paſtus & pinguior populus ſuſtinere non potuit. Quamobrem & Dominus noſter atque Saluator, non ob differentiam virginitatis & nuptiarum, vt quidam putant, ſed ob ieiuniorum conſortia, Moyſen & Eliam, transfiguratus in monte, ſecum oſtendit in gloria. Quanquàm Moyſes & Elias typum propriè legis prophetarumq; monſtrauerint, ſicut manifeſtè Euangelij ſcriptura teſtatur: Dicebant ei exitum, quem completurus erat in Hieruſalem. paſſionem enim Domini non virginitas & nuptiæ, ſed lex nunciat, & prophetę. Quòd ſi contentiosè in Moyſe nuptias, in Elia virginitatem dixerint demonſtrari: breuiter [Deut.14. 4.Reg.2. Exod.34. Deut.9.] audiant Moyſen mortuum & ſepultum, Eliam igneo curru raptum, antè immortalem eſſe cœpiſſe, quàm mortuum. Sed nec ſecunda conſcriptio tabularum abſque ieiunio potuit impetrari, quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. [Per ieiunium reditur ad paradiſum.] Ex quo oſtenditur, poſſe nos per ieiunium redire in paradiſum, vndè per ſaturitatem fueramus eiecti. [Exod.17.] In Exodo aduerſus Amalech, oratione Moyſi & totius populi, vſque ad veſperam ieiunio dimicatum eſt. [Ioſ.10.] Ieſus, filius Naue, ſtationem imperauit ſoli & lunæ: & inediam plùs quàm vnius diei, victoris exercitus protelauit. [1.Reg.14.] Saul, ſicut in Regnorum primo libro ſcribitur: Maledictus, inquit, qui ederit panem vſque ad veſperam, donèc vlciſcar me de inimicis meis. Et non guſtauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantiq; fuit authoritas ſtationis ſemel Domino deſtinatæ, vt Ionathas, qui cauſa victoriæ extiterat, depræhenderetur ſorte, & ignorantiæ crimen declinare non poſſet, patriſq; in ſe concitaret manum, & vix populi precibus ſaluaretur. [3.Reg.19.] Elias, quadraginta dierum ieiunio præparatus, Deum vidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid tu hîc Elia? Multo [Gene.3.] familiarior iſta vox, quàm illa in Geneſi: Adam, vbì es? Illa enim paſtum terrebat & perditum: hæc ieiunanti famulo blandiebatur. [1.Reg.7.] Congregatum Samuel populum in Maſphat, indicto ieiunio roborauit, & fecit hoſtibus fortiorem. [2.Para.32. Eſa.37.] Aſſyriorum impetum & potentiam Sennacherib, Ezechiæ regis lachrymæ, ſaccus, & humiliatio victûs, fregit, proſtrauit, & vicit. [Ion 3.] Et econtrariò ciuitas Niniue imminentem iram Domini ieiuniorum miſeratione detorſit: quam & Sodoma placâſſet, & Gomorrha, ſi voluiſſent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. [3.Reg.21.] Achab, rex impijſſimus, vt ſententiam Dei ſubterfugeret, & euerſio domûs eius differretur in [1.Reg.1.] poſteros, ieiunio impetrauit & ſacco. Anna, vxor Helcanæ, inanem cibo ventrem, filio meruit implere. [Dan.1.] Periclitantur in Babylone Magi, omnis coniector & hariolus & haruſpex cæditur. Daniel & tres pueri reuelationem merentur ieiunio: & paſti leguminibus, pulchriores ſunt & prudentiores ijs, qui de menſa regis [Dan.10.] carnibus veſcebantur. Deindè ſcriptum eſt, quòd Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit, panem ſuauem non manducauerit, caro & vinum non intrauerit in os eius, oleo vnctus non ſit, & venerit ad eum angelus, dicens: Daniel, homo miſerabilis es. Qui Deo miſerabilis apparuerat, poſt ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quàm pulchra res, quæ placat [Dan.14.] Deum, leones mitigat, dæmones terret? Mittitur ad eum (licèt hoc in Hebraicis voluminibus non inuenerimus) Habacuc, meſſorum prandium portans. talem enim diſcophorum inedia meruerat hebdomadis. [2.Reg.12. Pſal.101.] Dauid, periclitante filio poſt adulterium, ἐξομολόγησιν in cinere & ieiunio facit, dicens: Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miſcebam. [Pſal.108.] Et infirmata ſunt in ieiunio genua mea. Et certè iam audierat à Nathan: Dominus abſtulit à te hoc peccatum. [Iud.13. 1.Reg.1. Leuit.10.] Samſon & Samuel vinum & ſiceram non bibunt: erant enim filij repromiſſionis, & per abſtinentiam ieiuniúmque concepti. Aaron & cæteri ſacerdotes ingreſſuri templum, omne quod poteſt inebriare, non potant, nè moriantur. ex quo intelligimus, mori eos, qui in Eccleſia non ſobrij miniſtrârint.

Quamobrem exprobratur Iſraëli: Potum dabatis Nazaræis meis vinum. [Amos 2.] Ionadab, filius Rechab, præcepit filijs ſuis, vt non biberent vinum vſque in æternum. Quibus cùm offerret Hieremias vinum, vt biberent: & illi bibere noluiſſent: loquitur Dominus per Prophetam: Quia obedîſtis præcepto Ionadab patris veſtri, non deficiet vir de ſtirpe Ionadab, filij Rechab, ſtans in conſpectu meo cunctis diebus. [Hiere.35.] In foribus Euangelij Anna, filia Phanuëlis, vniuira inducitur, ſemperq; ieiunans. Et Dominum virginem longa caſtitas longaq; ieiunia ſuſcepêre. [Luc. 2.] Præcurſor eius, & præco Ioannes locuſtis alitur, & ſiluestri melle, non carnibus: [Matth.3.] habitatioq; deſerti, & incunabula monachorum, talibus inchoantur alimentis. Sed & ipſe Dominus baptiſma ſuum quadraginta dierum ieiunio dedicauit, & [Matth.4.] acriora dæmonia docuit non niſi oratione & ieiunijs [Matth.17.] poſſe ſuperari. Cornelius centurio, vt Spiritum ſanctum acciperet antè, quàm baptiſma, eleemoſynis meruit, crebriſq; ieiunijs. [Actor.10.] Paulus Apoſtolus poſt famem & ſitim, & cæteros labores ſuos, & pericula latronum, naufragia, ſolitudines, crebra ieiunia enumerat. [2.Cor.11.] Et diſcipulo Timotheo dolenti ſtomachum, & infirmitates plurimas ſuſtinenti, ſuadet vini modicam potionem. [1.Tim.5.] Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli aquam bibere, oſtendit eum aquam antè potâſſe. quod non concederet, niſi crebræ infirmitates, & dolor ſtomachi poſtulâſſent. [Aggreditur ſolutionē argumentorum contra ieiunium.] Reprobat quidem Apoſtolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: [1.Tim.4.] ſed Marcionem deſignat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abſtinentiam indicunt perpetuam, ad deſtruenda & contemnenda, & abominanda opera creatoris. [Apoſtolus Paulus quos notet de ciborum abſtinentia.] Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem ſaginæ, abſtinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus ſaturitati. Vir quippe in laboribus laborat ſibi, & vim facit in interitum ſuum. Et à diebus Ioannis Baptiſtæ, ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. [Matth.11.] Timemus enim nè ab aduentu æterni iudicis, ſicut in diebus diluuij, & euerſionis Sodomæ & Gomorrhæ, depræhendamur manducantes, & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes. [Luc. 17.] nam & diluuium, & ignis de cælo ſaturitatem pariter & nuptias, quas deleret, inuenit. Nec mirum, ſi omne quod in macello venditur, Apoſtolus emi iubeat, & comedi: [1.Cor.10.] [Quomodò iubeat Apoſtolus omnia emi in macello.] cùm idololatris, adhuc in templis idolorum, quaſi idolothyta veſcentibus, pro ſumma abſtinentia fuerit, cibis tantùm abſtinere gentilium. Quòd ſi loquitur ad Romanos: [Rom.14.] Is, qui manducat, non manducantem non ſpernat: &, qui non manducat, manducantem non iudicet: [Quomodò manducātem iudicari vetat] non inter ieiunia & ſaturitatem æqualia merita diſpenſat, ſed contra eos loquitur, qui in Chriſtum credentes, adhuc Iudaizabant, & eos, qui ex gentibus crediderant, monet, vt nè ſcandalizent illos cibo ſuo, qui adhuc in fide infirmiores erant. [Meritum ieiunij.] Deniquè & in conſequentibus hoc ipſum ſonat: Scio, & confido in Domino Ieſu, quòd nihil commune per ſeipſum eſt, niſi ei, qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt. ſi enim propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundùm charitatem ambulas. noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt. Non ergò blaſphemetur bonum noſtrum. Non eſt enim regnum Dei eſca & potus. Ac, nè quis putaret hoc de ieiunijs dici, & non de ſuperſtitione Iudaica, ſtatìm ediſſerit: Alius credit manducari omnia: qui autem infirmus eſt, olera manducat. Et rurſùm: Alius iudicat diem plùs, quàm diem, alius iudicat omnem diem. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Qui ſapit diem, Domino ſapit. & qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. &, qui non manducat, Domino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide, & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas: & inter diem & diem eſſe aliquid exiſtimabant, verbi

 gratia,

gratia, sanctius esse sabbatum, & neomenias, & scenopegiam, quàm reliquos dies, iubentur olera manducare: quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. qui verò firmioris erant fidei, omnes carnes & dies omnes, æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum voratorem, & potatorem vini à Pharisæis appellatum: & quia ad epulas ierit nuptiarũ, & conuiuia nõ despexerit peccatorum: existimo quòd nobiscum faciat. Iste est Dominus, vt arbitraris, vorator: qui quadraginta diebus Christianorum ieiuniũ sanctificauit: qui beatos appellat esurientes & sitientes: qui escam habere se dicit, nõ quam discipuli suspicabantur, sed quę in perpetuũ non periret: qui de die crastino cogitare prohibet: qui cùm esurisse & sitisse dicatur, & isse frequenter ad prandia, excepto mysterio, quod in typum suæ passionis expressit, & probãdi corporis veritate, nec gulæ scribitur seruisse, nec ventri: qui diuitem purpuratũ propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum pauperem ob inediam dicit esse in sinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, vngi caput & lauari faciem præcipit, vt non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus: qui comedit quidem post resurrectionem partem piscis assi, & fauum, non propter esuriem, & gutturis suauitatẽ, sed vt veritatem sui corporis comprobaret. nam, quotiescunque mortuum suscitauit, iussit ei dare manducare, nè resurrectio phantasma putaretur. Et Lazarus, post resurrectionem, ob hanc causam scribitur cum Domino iniisse conuiuium. Nec hoc dicimus, quòd negemus pisces & cætera, si voluntas fuerit, in cibo esse sumenda: sed quo modo nuptijs virginitatem, ità saturitati & carnibus ieiunia spirituumq́ præferimus. Si autem Petrus hora sexta pransurus ascendit in cœnaculum, fortuita esuries non facit præiudicium ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus, quia ad puteum Samariæ horá sexta fessus resedit, & bibere voluit: omnibus incumbet necessitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, vt vel sabbatum esset, vel dies Dominicus, & post bidui, triduiq́ ieiunium hora sexta esurierit. nunquàm enim crediderim Apostolum, si ante vnam diem cœnauerat, epulisq́ distentus fuerat, alterius diei esuriisse meridiẽ. quòd si cœnauit pridiè, & sequenti die esuriuit ante prandium: non existimo, quòd vsque ad satietatem comederit, qui tam citò potuit esurire. Porrò, si per Esaiam loquitur Deus, quòd non tale ieiunium elegerit, dicens, In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestræ: & subiectos percutitis: & in iudicio, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiunium elegi, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti: & domesticos seminis tui nè despicias. Non igitur ieiunium reprobauit, sed, quale vellet, ostendit. Neque enim ventris esuries accepta est Deo, quam lites & rapinæ & luxuria destruunt. Si non vult ieiunium Deus, quomodò in Leuitico præcipit, vt septimo mense, decima mensis, omnis populus ieiunet vsq́ ad vesperam: & qui non afflixerit animam suam, moriatur, & exterminetur de populo suo? Quare sepulcra concupiscentiæ, vbi carnibus deditus populus ruit, vsque hodiè in solitudine perseuerant, & crassus populus ortygometram scribitur ad choleram vsque ructâsse? Cur homo Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis Hieroboam, quia manducauit contra edictum Dei, ilicò percussus est? & leo qui asinam custodiuit intactam, prophetæ leuanti se de prandio non pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, pransus, ilicò saturitatis pœnas luit. Sed & Iohel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate curationem: vt monstraretur, ieiunium sanctificari cæteris operibus, & sanctificatum ieiunium curationi proficere peccatorum. Quo modo autem virginitati verę non præiudicat imitatio virginum diaboli: ità nec veris ieiunijs cossorum Isidis & Cybeles, & quorũdam ciborum in æternum abstinentia: maximè cùm apud illos ieiunium panis, sagina carnium compensetur. Et, sicut signa quę faciebat Moyses, imitabantur signa Aegyptiorum, sed non erant in veritate: nam virga Moysi virgas Magorum deuorabat: ità per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non religionis nostræ superstitio, sed nostra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bonũ esse, etiam seculi homines non ignorant.

Matth. 11. Ioan. 2. Matth. 4. Christus ieiunium quadragesimale sanctificauit. Matth. 5. Ioan. 4. Matth. 6. Matth. 26. Luc. 16. Matth. 6. Luc. 24. Marc. 5. Ioan. 12. Ioan. 4. Esa. 58. Apud Esaiam non reprobatur ieiuniũ. Leuit. 16. Num. 11. 3. Reg. 13. Iohel. 2. Ieiuniũ sanctificatur cæteris opibus bonis, & curationi peccatorum proficit. Exod 7.

2. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecũda: A Iouiniano quodam monacho hæresis Iouinianistarum orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid ꝓdesse ieiunia, vel à cibis aliq̃bus abstinentiã.

Iouiniani hæresis nihil prodesse ieiunia vel à cibis aliq̃bus abstinentiam.

3. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellenses, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. decimooctauo.

4. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite secundo: Alia verò quæ per loca terrarum regionesq́ variantur, sicuti est quòd alij ieiunant sabbato, alij verò non: Alij quotidiè communicant corpori & sanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: Alibì nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibì sabbato tãtùm & Dominico, alibì tantùm Dominico. Et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum liberas habet obseruationes. Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentiq́ Christiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunq́ fortè deuenerit. Quod enim neq́ contra fidem, neq́ contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, & pro eorũ inter quos viuitur, societate seruandum est. Credo te aliquando ex me audisse, sed tamen etiam nunc commemoro: Mater mea Mediolanum me consecuta, inuenit Ecclesiam sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret, cùm ego talia non curabam: sed propter ipsam consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Respondit se nihil docere me posse, nisi quod ipse faceret, quia si melius nôsset, id potiùs obseruaret. Cumq́ ego putâssem, nulla reddita ratione, authoritate sua sola nos voluisse admonere, nè sabbato ieiunaremus, subsecutus est, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno sabbato: cùm hîc sum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Ecclesiam veneris, eius morem serua, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quenquam tibi. Hoc cùm matri renunciâssem, libenter amplexa est. Ego verò de hac sententia etiam atque etiam cogitans, ità semper habui, tanquàm eam cælesti oraculo susceperim.

In ieiunijs & similibus accommodare se quisque debet ad Ecclesiam ad quã diuerterit.

Ambrosij sententia.

5. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim minister est, tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

1. D. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum: Quòd ergò me consulis, vtrùm sabbato liceat ieiunare: Respõdeo, si nullo modo liceret, profectò quadraginta continuos dies nec Moyses, nec Helias, nec ipse Dominus ieiunâsset. Verùm ista ratione cõcluditur, etiam Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernẽdum putauerit, sicut quidam ieiunantes sabbatum obseruant, nõ paruo scandalo erit Ecclesiæ. Nec immeritò: In his enim rebus de quibus nihil certi

De ieiunio sabbati.

Consuetudo Ecclesiæ.

certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta Maiorum pro lege tenenda sunt. Et post multa: Si autem quoniam huic, quantum potui, sufficienter respondisse me puto, de hac re sententiam meam quæris, ego in Euangelicis & Apostolicis literis, totoq; instrumento quod appellatur testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Et paucis interiectis: Et de die quidem sabbati facilior causa est: quia & Romana ieiunat Ecclesia, & aliæ nonnullæ, etiamsi paucæ, siue illi proximæ, siue longinquæ. Die autem Dominico ieiunare, scandalum est magnum, maximè postquàm innotuit detestabilis multumq; fidei Catholicæ, scripturisq; diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquàm constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Nisi fortè aliquis idoneus sit, nulla refectione interposita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum, quantùm potuerit, appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratum est. Quemadmodùm enim veterum patrum temporibus Moyses & Helias nihil contra prandia sabbatorum fecerunt, cùm diebus quadraginta ieiunauerũt: ità qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligit Dominicum diem, sed in ijs eum inuenit, quos ieiunaturum se vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, si in hebdomade soluendum est, nullo congruentiùs quàm Dominico die soluitur. Si autem post hebdomadam corpus reficitur, non vtiquè ad ieiunandum dies Dominicus eligitur, sed in numero quem voueri placuit, inuenitur. Rursùs post nonnulla: Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati: deindè traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam Sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed Matthæus Euangelista quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente, futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait Dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est: quia sicut Euangelista sequitur & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergò die intermisso, passus est Dominus, quod nullus ambigit, sexta sabbati: quapropter & ipsa sexta rectè ieiunio deputatur. Ieiunia quippe humilitatem significant. Vndè dictum est: Et humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur sabbatum, quo die caro Christi in monumento requieuit, sicut in primis operibus mundi requieuit Deus illo die ab omnibus operibus suis. Hinc exorta est ista in regia illa veste varietas, vt alij, sicut maximè populi Orientis, propter requiem significandam mallent relaxare ieiunium: alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, sicut Romana & nonnullæ Occidentis ecclesiæ. Quod quidem vno die quo Pascha celebratur, propter renouandam rei gestæ memoriam, quia discipuli humanitùs mortem Domini doluerunt, sic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi sabbati ieiunium deuotissimè celebrent, qui cæteris per totum annum sabbatis prandent, vtrunque videlicet significantes, & in vno anniuersario die luctum discipulorum, & in cæteris sabbatis quietis bonum. Duo quippe sunt, quæ iustorum beatitudinem & omnis miseriæ finem sperari faciunt, mors & resurrectio mortuorum. Sed quoniam non inuenimus, vt iam suprà commemoraui, in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ ad noui testamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obseruanda esse ieiunia: & ideò res quoquè ista, sicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile est, inuenit in veste illius filiæ regis, hoc est, Ecclesiæ varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti responderit venerandus Ambrosius, à quo baptizatus sum, Mediolanensis Episcopus. Nam cùm in eadem ciuitate mater mea mecum esset, & nobis adhuc catechumenis, parùm ista curantibus, illa solicitudinem gereret, vtrùm secundùm morem nostræ ciuitatis sibi esset sabbato ieiunandum, an ecclesiæ Mediolanensis more prandendum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogaui hoc supradictum hominem Dei. At ille, Quid possum, inquit, hinc docere ampliùs quàm ipse facio? Vbì ego putaueram nihil eum ista responsione præcepisse, nisi vt sabbato pranderemus. Hoc quippe ipsum facere sciebam, sed ille secutus adiecit: Quando hìc sum, non ieiuno sabbato: quando Romæ sum, ieiuno sabbato: & ad quamcunque Ecclesiam veneritis, inquit, eius morem seruate, si pati scandalum non vultis aut facere. Hoc responsum retuli ad matrem, eiq; suffecit, nec dubitauit esse obediendum. hoc etiam nos secuti sumus. Sed quoniam contingit, maximè in Aphrica, vt vna Ecclesia vel vnius regionis Ecclesiæ, alios habeant sabbato prandentes, alios ieiunantes, mos eorum mihi sequẽdus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commissa est.

2\. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Communiones autem siue synaxes fieri ordinatæ sunt ab Apostolis quarta, & prosabbato, & Dominica. Quarta verò & prosabbato ieiunium statutum est vsque ad horam nonam. Nam illucescente quarta, assumptus est Dominus, & prosabbato crucifixus est. Et tradiderunt Apostoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ità vt impleatur dictum hoc: Quum ablatus fuerit ab ipsis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei qui pro nobis passus est, ieiunium nobis constitutum est: sed vt confiteamur ad nostram salutem Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris, ieiunia nobis apud Deum supputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc seruatur in eadem sancta Catholica Ecclesia, quarta, inquam, & prosabbato, vsque ad horam nonam, excepta sola Pentecoste, per totos quadraginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum est. Cæterùm pro communionibus, quę quarta & prosabbato ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Insupèr verò, in quinquaginta diebus Pentecostes, de quibus dixi, non est ieiunium: neque in die Epiphaniorum, hoc est, apparitionis & aduentus, quando natus est in carne Dominus, ieiunare licet, etiamsi contingat vt sit quarta aut prosabbatum. Verùm ex bono proposito, pietatis exercitatores in ipsa Ecclesia semper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoste, semper item vigilias agunt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit sancta hæc Catholica Ecclesia, & communiones manè perficit, & non ieiunat. Inconsentaneum enim est in Dominica ieiunare. Porrò quadragesimã ante septem dies

Ieiunij præceptum in nouo testamento.

Ieiunium Sabbati.

Diei Dominicæ ieiunium.

Ieiunium integrorũ quadraginta dierum.

Votũ ieiunij.

Ieiunij 4. & 6. feriæ cur institutum. Matth. 26.

Ioan. 19.

Matth. 26.

Matth. 26.

Psalm. 34.

Cur quædam Ecclesiæ sabbato ieiunãt, quædam non.

Sabbatũ paschale vbiq; ieiunatur.

Ambrosij responsio de ieiunio sabbati.

Ieiuniũ 4. & 6. feriæ ab Apostolis institutum.

Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 5.

Pro peccatis supputantur apud Deum ieiunia.

Monachorũ ieiunia.

Quadragesimę ieiunium.

dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiunijs perseuerans, Dominicis verò omninò non, neque in ipsa quadragesima. Cæterùm per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in siccorum esu perseuerant, pane, inquam, & sale & aqua tunc vtentes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas ác quadruplas transmittũt, & aliqui totam hebdomadam, vsq; ad gallicinium Dominicæ illucescentis.

Arctior abstinentia per sex dies ante pascha, & ciborũ delectus.

3. CALIXTVS primus Põtifex & martyr in epistola prima ad Benedictum Episcopum, capite primo: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, conuenientiùs nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et sicut replemur frumentò, vino & oleo ad alenda corpora, sic repleamur ieiunio ad alendas animas, iuxta prophetæ Zachariæ vocem, qui ait: Factum est verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitaui vt affligerem vos, quum ad iracundiam prouocâssent me patres vestri, & non sum misertus: sic conuersus cogitaui in diebus istis, vt benefaciam Hierusalem & domui Iuda. Nolite timere. Hæc sunt verba quæ facietis: Loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis vestris, & vnusquisque malum contra amicum suum nè cogitetis in cordibus vestris, & iuramentum mendax nè diligatis. Omnia enim hæc sunt, quæ odiui, dicit Dominus exercituum. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium, & in lætitiam, & in solennitates præclaras: veritatem tantùm & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. In hoc ergò omnes nos vnanimes oportet esse, vt secundùm Apostolicam doctrinam, idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata. Simus autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia, in cuius operis deuotione gratulamur dilectionem tuam esse consortem. Non decet enim, à capite membra dissidere: sed, iuxta sacræ scripturæ testimonium, omnia membra caput sequantur. Nulli verò dubium est, quòd Apostolica Ecclesia mater sit omnium Ecclesiarum, à cuius vos regulis nullatenùs conuenit deuiare. Et sicut Dei filius venit facere voluntatem patris, sic & vos voluntatem vestræ impleatis matris, quæ est Ecclesia, cuius caput (vt prædictum est) Romana existit Ecclesia. Quicquid ergò sine discretione iustitiæ contra huius disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

Ieiunium 4. tẽporũ, & cur institutum.
Ieiunium ad alendas animas confert.
Zach. 8.
1. Cor. 1.
1. Cor. 12.
Romana Ecclesia omniũ ecclesiarũ mater.

4. LEO Magnus sermone primo de Pentecoste: Ipse enim spiritus veritatis, facit domum gloriæ suæ luminis sui nitore fulgere, & in templo suo nec tenebrosum aliquid vult esse, nec tepidum: De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis atque eleemosynarum est collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem sequitur saluberrimæ obseruantiæ consuetudo, quam vtilissimam sibi omnes sancti semper experti sunt, & ad quam sedulò celebrandam, pastorali vos solicitudine cohortamur, vt si quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxerit, id & ieiunij censura castiget, & deuotio pietatis emendet. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem in idipsum consueta deuotione vigilias celebremus.

Ieiuniũ post Pentecosten.
Ieiunij cẽsura castigãtur maculæ peccatorum.
Feriæ 4. & 6. ieiuniũ cum vigilijs sabbati.

5. ET sermone secundo de Pentecoste: Ad præsentem autem solennitatem etiam ista nobis est adsumenda deuotio, vt ieiunium, quod ex Apostolica traditione subsequitur, sancta obseruantia celebremus: quia & hoc inter maxima sancti Spiritus dona numerandum est, quòd nobis aduersùm illecebras carnis & insidias diaboli, ieiuniorum sunt collata præsidia, quibus omnes tentationes, Deo adiuuante, vincamus. Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatum Petrum Apostolum vigilias celebremus, patrocinante eodem spiritu orationibus nostris, vt in omnibus misericordiam Dei obtinere mereamur.

Ieiuniũ post pẽtecosten ex Apostolica traditione obseruatur.
Vtilitas ieiuniorum.
Feriæ 4. & 6.
ieiuniũ cum vigilijs sabbati.

6. IDEM sermone octauo & nono de ieiunio septimi mensis, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. vigesimoquinto & sequenti.

7. ITEM sermone octauo de ieiunio decimi mensis, vt ibidèm, B. testimo. trigesimoquinto.

8. RABANVS Maurus libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquarto, vt suprà quæstione præcedenti, A. testimo. vigesimosecundo.

9. CONCILIVM Moguntinum capite trigesimoquarto, 10. SALEGVNSTADIENSE canone secundo, 11. BERNARDVS in vigilia S. Andreæ, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimaquarta, testimo. quarto & sequentibus.

12. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò, & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Quadragesimæ ieiunium D. Ignatij tẽpore.
Ieiunium hebdomadæ sanctæ. Item 4. & 6. feriæ.

13. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina &c. vt paulò superiùs D. testimo. secundo.

14. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali ad totius Aegypti Episcopos: Iustum est, cunctos Domini timore purgatos, dignam peragere solennitatem, continentijs quoquè ac ieiunijs redimere castitatem, & dormientem sensum vigili suscitare fide, imitariq; sapientissimum Danielem, de quo scribitur: Est vir in regno tuo, in quo est Spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilantia & sapientia inuenta sunt in eo. Qui enim curam sui gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quasi fortissimum ducem, pârent imperijs eius, & venientia contra se peccata subuertunt, splendore operum illustrantes Paschæ festiuitatem: & securitate conscientiæ, perturbationum iacula negligentes, spe anticipiant victoriam. Qui autem horum imitatores sunt, antequàm ineant prælium, desiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronamq; victores lubricæ voluptatis in cælestibus possident reuelata facie, animo contemplantes vociferabuntur & dicent: Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos in consummationem, super excelsa statuens me, vt vincam in cantico eius. Nec putemus, fratres charissimi, certamen esse perpetuum, vt idcircò lassemur, sed sciamus finem huius coronam esse iustitiæ, quam nulla seculorum corrumpit ætas. Studium vitæ istius & certaminis, temporale est: qui autem inoffenso cucurrerint gradu, & ad calcem venerint præmiorum, nouas inuenient mansiones, victoriam canticis demonstrantes. Itaque gratia Domini triumphos nobis de sceleratissimis dęmonibus pollicente, ieiunia ritè celebremus, vt solennitatis quoquè ritè participes simus. Nequaquàm diebus quadragesimæ, sicut luxuriosi diuites solent, vini poculum suspiremus: neque in procinctu & prælio, vbi labor & sudor est necessarius, carnium edulio delectemur. Qui autem legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, carnium esum repudiant, & insatiabilem auaritiam Dei timore compescũt. Vndè ad continentes scriptura quotidiè clamitat: Vinũ & siceram non bibent. Et econtrariò Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis liberè sanctis vinũ & Prophetis. Non possunt castigare correptionem, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & consilijs refrenare amore ieiunij. Qui desidia & peritura citò voluptate studium virtutis infamant, non erubescentes vinum clàm bibere, & auidis faucibus, arbitros declinantes, in cubiculis mulsa potare, vt inediam & ieiunia, quæ vltrò appetere debebant, ieiuniorum tempore luxuria & ebrietate commutent: nescientes quòd

Qualis debeat esse Quadragesimæ obseruatio.
Daniel. 5.
Habacuc 3.
A vino & carnibus abstinebant olim in quadragesima.
Leuit. 10.
Amos 2.
In eos q clàm vescũtur carnibus in diebus ieiuniorum.

quòd etiam si hominum conscientiam fugiát, & clausis parietibus, vescantur carnibus, atque aues altiles diebus quadragesimæ, & propinquante Pascha, immundis manibus lacerent, tristi vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiuscemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt isti, vt recedant à sanctis meis. Non decet ieiunâtes tempore agonis & prælij vesci carnibus, monēte scriptura: Affligetis animas vestras. Neque Phasides aues solicito labore perquirere, & garrulas volucres, earúmque pinguedinem hianti ingerere gulæ. Nec inuestigare magni precij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus contusione mutatis, diuersoq; ciborum sapore demulceant: fumantibus pateris & nidore sui, furori gutturis blandientibus, cùm in iniuriam continentię diuersi saporis & coloris vina quęrantur. Docet nos sancti Danielis historia, & trium puerorum virtus, consona appetere & honorare ieiunia. Et paulò pòst: Hęcidcircò, fratres charissimi, replicauimus, vt Pauli Apostoli de Sanctorum virtutibus prædicantis, verba noscêtes, in quibus ait: Quorum considerantes exitum conuersationis, imitamini fidem: Suademus eis qui tempore ieiuniorum esu carnium delectantur, imitari Sanctorum continentiam: qui nulla vi superari potuerunt, vt rigorem virtutis amitterent, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in se ostenderent voluptatem: sed manserunt liberi, ventrisq; desideria ratione superârunt, titillantem gulæ vicêre luxuriam, nobisq; suæ fortitudinis exempla reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum angelis in cælesti Hierusalem morantes, vt omnem deincèps ętatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinēdum, sumere de terra semina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur pudicitia. Quid memorem insignes Machabæorum victorias? qui nè illicitis carnibus vescerentur, & communes tangerent cibos, corpora obtulêre cruciatibus: totiusq; orbis in Ecclesijs Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus. Ergò qui ieiunia, id est, conuersationem angelicam imitantur in terris, meminerūt illius dicti: Regnum Dei non est cibus & potus, sed iustitia, & gaudiū, & pax, & lætitia. Isti per continentiā, breui & paruo labore magna sibi & æterna conciliant pręmia: & multo plus accipiunt, quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant.

Non decet ieiunâtes vesci carnibus. Leuit. 23. — *Daniel. 1.* — *Heb. 13.* — *Exemplo Danielis & triū puerorū docet abstinendum à supradictis.* — *Machabæorū exemplo idē docet. 2. Mach. 7.* — *Conuersatio angelica in terris, ieiunium. Rom. 14.*

15. MAXIMVS Taurinensis Episcopus scripsit homilias quatuor de ieiunio quadragesimæ, in quibus frequenter monet, vt bonis operibus sanctificemus quadraginta dierum ieiunium, & non solùm à cibis, sed etiam à vitijs ieiunemus. Inter alia sic ait homilia tertia: Nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilem quadragesimam dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus membra ieiunijs, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciosa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa contentio: abstineamus ab epulis, magìs abstineamus à vitijs: sic nos temperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatione quadraginta dierum ieiunandi nos tempora custodire, & legē non tenere ieiunij? Quid prodest vobis, vacare à conuiuijs, & diem litibus occupare? Quid prodest, proprium non edere panem, & victum diripere miserorum? Ieiunium Christiani, egentis debet esse refectio. Ieiunium Christiani pacem debet nutrire, nō iurgia. Quale illud est autem, quòd non vesceris carnibus, & de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictū? Quale est, quòd sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mendacijs? Rectè sanè, frater, frequentabis Ecclesiā, si gressus tuos lethalibus laqueis auida illa nō implicet & inuoluat vsura. Rectè orabis Dominū tuū, si precibus tuis obuia tibi cordis tui non obsistat inuidia. Rectè contundes manibus pectus, si omnem indè furorem malignæ voluntatis excusseris. Iustè etiā dabis denarium pauperi, si alij illud pauperi non tulisti. Hæc ergò est, charissimi, religiosa esuries, hic fidelium pastus animarum, vt ieiunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foueat, misericordia lætificet, commendet humilitas. His quadragesimam Christi, prout possumus, virtutibus subsequamur, vt gemino quodam corporis animiq; ieiunio, diuinę nos semper gratiæ commendemus.

Quale ieiunium esse debeat, & cū quibus operibus coniunctum. — *Abstinentia à carnibus.* — *Corporis ieiunio animi ieiunium iungendum.*

16. AMBROSIVS agit de quadragesima sermone vigesimotertio & sequentibus. Quo quidem vigesimotertio sermone sic ait: Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodiè initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sępè docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibusq; non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licèt diei ordo noctis interrumperetur aduentu, non tamē interruptus est ordo ieiunij. Vndè erant apud eum plura temporū curricula, sed abstinentiæ dies vna, ostendens nobis ità nos hunc numerum integrum ieiunare debere, vt quia totam quadragesimam complecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandem sine intermissione ieiunijs celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimā violârit, & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et post pauca: Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cęlum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissæ nobis terræ viciniores efficimur, ità vt citiùs perueniat qui deuotiùs ieiunârit. Pedes enim quidam animæ pernices sunt, fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conscendunt, citò de terrenis ad cælestia gradiuntur.

Cur 40. diebus ieiunent Christiani. Matth. 4. — *In Quadragesima quotidiè ieiunandū: alioquin tota violatur. Num. 33* — *Per ieiunium citiùs peruenitur ad terrā promissionis.*

17. ET sermone vigesimoquinto: Sic ergò & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendunt. Deniquè stationes vocantur, quòd stantes & commorâtes in eis inimicos insidiâtes repellamus. Castra planè sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spirituali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnquàm Christianorum ieiunauit, & captus est? Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur. Prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est. Vndè ait Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodùm fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiunijs, anima puritate pinguescit. Quantùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic iustitię virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ad diuina opera. Tunc enim magìs de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicū. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus non eijcitur nisì in ieiunio & orationibus. Dicit vtiquè, à diabolo energumenum non nisì ieiunijs posse purgari. Videte ergò quæ ieiunij virtus sit, quantā homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinam: quemadmodùm proprium sanctificet hominem, quòd ità purificet alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergò, fratres, abstinentiæ

Castris comparantur ieiunia. — *Murus quidā est Christiano ieiunium aduersùs diabolum.* — *2. Cor. 12.* — *Matth. 17. Ieiuniū etiā alijs prodest.*

nentiæ arma minimè deponamus, & quadraginta dierum ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendū. Dominus enim diabolum posteà quàm quadraginta dies ieiunauit, euicit: non quòd non & ante ieiunia eum vincere potuisset: sed vt ostenderet nobis, tunc nos diaboli posse esse victores, cùm per quadraginta dies victores ieiunādo desideriorum carnalium fuissemus. Eum autem qui hunc numerum consecratum gulæ intemperantia violâsset, tanquàm imbecillem & miserum, facilè eum ab inimico posse superari. Quomodò enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulę intemperantiam in seipso non vincit? Priùs ergò homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprij tibi hostes, qui quotidiè te oppugnant. Eccè enim auaritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epularum suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate peruertit. Vince ergò inimicos proprios, vt vincere possis alienos. Non enim fratres leue peccatum est, fidelibus indictam quadragesimā à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergò Christianus esse, debes, quod Christus, facere. Ille qui peccatum nō habebat, Quadragesimam ieiunauit: tu non vis quadragesimam ieiunare qui peccas? Ille, inquam, peccatum nō habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergò apud conscientiam tuam Christianus es, cùm Christo pro te esuriente tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieiunante tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiuniū. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cùm Saul rex Israel bellū contra Allophylos gereret, vniuerso eum exercitui indixisse ieiunium, & abstinentibus cunctis, eum contra aduersarios pugnare cœpisse. Bonus planè rex, qui hostes suos non tam armis quàm deuotione vincebat, & plùs dimicabat religione quàm telis. Cùm ergò Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius pręcepti nescius inter medias hostium acies victor incedens fauum mellis intincta sceptri summitate gustâsset, tanta indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas lęderetur. Deniquè nec bello finis imponitur, nec regi respōsum propheticum datur. Vndè intelligimus, quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm militum abstinentia superabat. Deniquè vnius culpa cūctis cōfertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbì deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statìm Ionathæ dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluerit, morti addicitur: qui sciēs indictum à Christo resoluit ieiuniū, quid meretur? Ergò fratres statutum nobis custodiamus obseruatione ieiunium, vt hostes nostros spirituales carnalesq; vincamus. Habemus enim, sicut nôstis, carnales hostes. Ieiunemus igitur vt eos & exercitus noster & Saul superet & obtineat. Nec in abstinētia positi declinemus ad fauum. Fauus enim quidam mundi est voluptas seu vitia, quæ, sicut scriptum est, ad tempus quidem impinguant fauces, nouissima amariora sunt felle.

Cur Christus diabolum vincere voluit post 40. dierum ieiuniū.

Nō leue peccatum est, indictum à Domino quadragesimale ieiunium violare.

1. Ioan. 2.

Nō leue peccatum esse, indictum ieiunium violare, exemplo Ionathæ declarat 1. Reg. 14.

Prouerb. 5.

18. SERMONE vigesimoseptimo in fine: Igitur & nos, fratres dilectissimi, ieiunemus continuè & deuotè hoc spatio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cæli, inferna contra nos non valeāt.

Ieiunandum vt propitietur nobis Dominus.

19. SERMONE trigesimotertio: Diximus superiore Dominica hoc esse fidei nostræ opus primum, vt horum quadraginta dierū curriculo deuotissimè ieiunemus, & istā esse causam salutis nostræ, si hoc tempore abstinentiæ operam commodemus. Atque ideò fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiunij, vt respiciamus quanta sit eius vtilitas. Est enim interdùm inutile ieiunium, quod licèt ventrem & omnia viscera succo saturitatis exhaurit, non tamen acceptum est Deo, quia mētem & intimos sensus minimè vinculo iniquitatis euacuat. Et paulò pòst: Hæc voluntas est Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinētiam indicamus corpori, vt à vitijs magis animam abstinere possimus. Frenum enim quoddam est luxuriātis animæ corpus exhaustum. Et quibusdam interiectis: Hoc est enim salutare ieiuniū, vt sicut abstinetur corpus ab epulis, ità & anima refrenetur à vitijs. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendum non est, vt qui abstinemus & minimè prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus.

Ieiunium geminum.

20. SERMONE trigesimoquarto: Bonū est quidem cunctis temporibus ieiunare, sed melius quadragesimam ieiunare cum Christo. Hanc enim Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Quod dixi ieiunio, non ieiunijs. Vnum enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibū omninò non sumpsit. Quisquis ergò Christianus consecratam ieiunando non impleuerit Quadragesimam, præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quòd legem diuinitùs pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. Rescindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non custodis. Qualis autem Christianus es, cùm Domino ieiunante tu prandes? Qualis Christianus es, cùm Christo esuriente tu reficeris? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadragesima prādetis, si non in conscientijs vestris rei estis, quòd abstinente toto populo vos soli contra præceptum Domini deuoratis: si non vobis rubor est cùm exitis in publicum, nè quis vobis ieiunus occurrat: aut si non cogitatis cùm ad Ecclesiam proceditis, quemadmodùm pacem Episcopo porrigatis, nè fortè ipso spiritu osculi vestri vos reprobet? Quòd si hæc non cogitatis forsitan, vehemēter erratis. Scire enim debetis, cùm in quadragesimæ diebus ieiuno pransus occurrit, non benè de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideò dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septem dies fraudem sibi faciant ieiunando, cùm illis ieiunium tale non prosit? Quanuìs enim abstineat quis certis diebus, quanuìs ciborum dulciora alimenta non sumat, non tamen illi accepto fertur quadragesimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, senes & aniculæ quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur solicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereat nos dies absque ieiunio, non nos transeat vna hebdomada absque vigilijs. Ille enim facit quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad Pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ità in quadragesima non ieiunare peccatū est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Et post pauca: Bonus ergò numerus, qui semper cælum aperit. Bonus, inquam, numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israel filij saginantur. Vndè & nos obseruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis cæli, quatenùs & pluuia nos gratiæ spiritualis irroret, & spiritualium sacramentorum manna reficiat.

Quadragesimā Christus suo ieiunio consecrauit.

Violator ieiunij quadragesimalis præuaricationis & cōtumaciæ reus tenebitur ob rescissam legē diuinitùs constitutam.

In quadragesima olìm nō prandebatur.

Quadraginta diebus ieiunandum.

Voluntarijs ieiunijs præmium debetur: indicta violātes peccant.

Quadragenarius numerus

Gene. 7.
Iosue 5.

21. SERMONE trigesimosexto eiusdem Ambrosij: Ante dies deuotionem sanctæ quadragesimę prędicantes,

Diuinitùs cõsecratus numerus quadragenarius & cęlesti maiestate præceptus.

cantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragenariũ numerũ non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitùs consecratum: nec terrena cogitatione inuentum, sed cælesti maiestate præceptũ. Atq; ideò qui cõstitutum numerũ vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accusatur, sed vt totius quadragesimæ transgressor arguitur. Vndè bonum est homini, vt dictũ numerum sine labore ieiunet, & totius quadragesimę consequatur pariter sanctitatem. Hæc autẽ non tam sacerdotum præcepta quàm Dei sunt. Atq; ideò qui spernit, non sacerdotem spernit, sed Christũ qui in suo loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obseruantiam nobis indixerit Dominus, si nõ veluti per istam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim indicta quadragesima, constricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarum fluenta meatus suos glacie liquefacta recipiũt: sic quoquè corporum nostrorum hoc eodem tempore contracta sceleribus peccata soluuntur, & vitæ nostræ purior cursus liquefacto rigore diaboli meatum suum pristinũ recognoscit. Terra, inquã, indicta quadragesima asperitatem deponit hyemis, ego indicta Quadragesima asperitatem reijcio delictorum. Illa terra aratris scinditur, vt mundanis fit cõgrua frugibus: mea terra ieiunijs exaratur, vt cælestibus sit apta seminibus. Sicut enim reditum &c.

Non tam ex Sacerdotum, quàm Dei præcepto quadragesimam obseruamus.

Tẽpore quadragesimę cõtracta sceleribus peccata soluuntur.

22. SERMONE trigesimoseptimo: Si benè retinet, fratres, vestra dilectio, hac superiore Dominica prædicauimus, quòd sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus consecrauerit, & tot dierum noctiumq; curriculo cibũ omninò non capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegum est: ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solùm doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt ijsdem vestigijs quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ causa steterit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primùm vt bonus humani generis medicus ieiunaret. Bonus enim medicus poculũ quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiã artis suæ antè in se ipse demonstret, & experimentũ æger accipiens, securus fit de poculo, securior de salute. Deindè, quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurârit. Dicit enim Euangelista, abstinuisse Dominũ quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiãm gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatũ mortis inciderat, nunc secundùm mandatum Domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt ijsdem vestigijs quibus admissa fuerint delicta, purgentur, hoc est, vt quia homo manducãdo deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quandiù autem mansit in illis intemerata parcitas, mansit & impolluta virginitas: & quandiù ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiù & à pudendis ieiunauêre peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiæ. Saturitas verò castitatem prodigit, nutrit illecebrã. Igitur, sicut dixi, hoc agit Dominus, vt ijs præiudicijs quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur.

Quadragesimam consecrauit Dominus.

Sacrilegũ est Quadragesimæ ieiunium in totum non obseruare, ex parte violare, peccatum.

Matth. 4.

Cur in deserto Christus ieiunauit.

Genes. 4.

23. SERMONE trigesimooctauo: Propitia diuinitate ecce iam penè transegimus quadragesimæ indicta ieiunia, & præcepta Christi Domini abstinentiæ deuotione compleuimus. Superest nunc vt quemadmodùm famuli eius Moyses & Helias hunc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruerunt: ità & nos hoc ipsum tempus custodiẽdo mereamur, sitq; similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij.

Indicta Quadragesimę ieiunia ex Christi præcepto.

Exod. 19.

3. Reg. 19.

Obseruatione ieiunij quadragesimalis meremur.

24. SERMONE quadragesimo: Legimus in Prophetis cùm Niniuæ ciuitati subuersio diuinitùs immineret, & iuxta sententiam Dei, destruendi illam tempus ingrueret, consistentes in ea aliud non habuisse præsidium, nisi vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione seposita, humilitate se paupertatis induerent: scilicet vt exindè remedium perciperent, vndè his perditio contingebat, hoc est, vt iram diuinitatis quam luxuriando prouocauerant, abstinendo lenirent: & offensam quam in eos superbia contraxerat, humilitas mitigaret. Et paulò pòst: Solent quidam homines quotiescunquè necessitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilij causa destinare legatos. Nos, quod est melius, legationem ad Deum per ieiunia destinemus, ab ipso imploremus auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus conferamus. Auxilium enim illi non aliundè rogando petiuerunt, sed de suis ieiunando visceribus exigerunt. Cur enim petat ab altero, qui intra se potest inuenire quod quærit? Quãto enim Deo viciniores fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longiùs repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: Ecce qui elongãt se à te, peribunt. Quòd si à Deo qui longè sunt, peribunt: vtiquè, qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergò proximi Deo esse non possumus, nisi ad eum ieiunijs & orationibus & eleemosynis propinquemus. Deus enim ipse misericors, ieiunus & & sanctus est. Atque ideò qui vult proximus Deo esse, debet imitari hoc esse quod est Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Benè dixi, tota: nõ solùm enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecudes legimus ieiunâsse. Mira res: ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati conditio non constringit. Vndè & nos, fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianum pro salute sua non facere, quod pecudes pro hominum salute fecerunt? nisi quòd stolidior pecude est, qui indicto pro se à Sacerdote ieiunio non ieiunat. Nónne enim pecus est, qui non intelligit quid illi immineat, quid illi incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculũ declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare cùm abstinere debeas: tunc gaudere, cùm debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod à nobis auertat Deus: Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Ieiunemus ergò fratres sine intermissione, vt hostes nostros orationibus & abstinentia superare possimus.

Ionæ 3.

Abstinendo ira Dei lenitur.

Psal. 72.

Non nisi ieiunijs, orationibus & eleemosynis Deo propinquamus.

Ionæ 3.

Pro salute sua quisque ieiunare debet.

1. Cor. 15.

Matth. 17.

25. AVGVSTINVS sermone quinquagesimoquinto de tempore & multis sequentibus agit de quadragesimali ieiunio: eo verò sermone quinquagesimoquinto sic ait: Ecce, fratres charissimi, Deo propitio, tempus quadragesimæ venit: & ideò rogo dilectissimi, vt dies istos corporibus salubres & animę medicinales ità cum Dei adiutorio sanctè ac spiritaliter celebremus, vt obseruatio sanctæ quadragesimæ non nobis iudicium pariat, sed profectum. Et post pauca: Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atq; luxuria, per transitoriam dulcedinem præparant sempiternam amaritudinem. Abstinentia verò, vigiliæ, orationes atq; ieiunium, per breuissimas angustias perducũt ad paradisi delicias, quia non mentitur veritas, quæ in Euangelio dicit, Arcta & angusta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

Dies quadragesimæ corporibus salubres & animę medicinales.

Abstinentia, vigilię, & orationes perducunt ad paradisi delicias.

Matth. 7.

26. SERMONE sexagesimo de tempore: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, nè videaris ieiunans hominibus: Ergò cõtra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet

Luc. 13.

Matth. 6.

Publicè indicitur ieiuniũ.

Ieiunandum pro peccatorum indulgentia.

tet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia vel pro misericordia diuina ieiunet.

Soli dies Dominici in Quadragesima excipiuntur à ieiunio.

In Quadragesima nõ ieiunantes, peccant.

27. SERMONE sexagesimosecundo de tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prãdere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit: quia alijs diebus ieiunare, remedium est aut præmium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, acccipiet indulgentiam: in quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam: & tamen qui ieiunare nõ prævalet, secretiùs sibi soli, aut si est alius infirmus cũ ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare prævalent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non prævalet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus ille abstinere nõ potest. Pro eo tamen quòd non potest ieiunare, ampliùs debet erogare pauperibus, vt peccata quæ non potest ieiunando curare, possit in eleemosynis dandis redimere. Bonum est ieiunare, fratres: sed melius est, eleemosynam dare. Si aliquis vtrunque potest, duo sunt bona. Si verò non potest, melius est eleemosynam dare.

Peccata ieiunando curantur.

28. SERMONE sexagesimoquarto de tempore: Omne vitæ nostræ tempus, stadium quoddam debemus putare virtutum, & ad cæleste brauium tota virtute contendere. Sed hoc præcipuè in quadragesimæ diebus implendum est, qui abstinentiæ ac ieiunijs dedicati, tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatem decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunij, & qui in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus à Deo, quadraginta dies ac noctes absque cibo potuq; transegit, & ad suscipiendam Domini voluntatem ieiunus præparatus est. Helias post quadraginta dierum ieiunia, curru igneo ad superna cælorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoquè Dominus ac saluator noster quadraginta diebus ieiunans, de diaboli tentatione triumphauit, vt ad prædicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiunijs, quem per talia exempla legimus consecratum. Celebremus ergò hos dies cum omni alacritate mẽtis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus delicijs præferamus. In his enim præcipuè diebus ad implendam Domini voluntatem accendimur, quando maximè per abstinentiam voluptas carnis extinguitur. Sed & illa est in quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abstinemus, magìs ac magìs admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos à carnibus, quibus alijs diebus vti licet: qui nos abstinemus à vino, quo moderatè vti licet: qui ergò ista vitamus, quæ aliquando licent, inprimìs peccata fugiamus, quæ omninò nunquàm licẽt. Itaq; si volumus benè ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitijs. Sic ergò, vt dixi, ieiunemus à cibis, vt multo magìs ieiunemus à vitijs, vt sanctorum morum vbertate saturemur, vt & in futuro mereamur ipsorum operum retributione satiari, sicut in Euangelio legimus: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Quadragesimale ieiuniũ quorũ exemplis cõsecratum sit.
Exod.34.
3.Reg.19.
Matth.4.
Obseruãdum à nobis quadragesimale ieiunium, & quo fructu.
Abstinentia à carnibus in Quadragesima & à vino.
Ieiunandũ & à cibis, & à vitijs, vt mereamur operum retributione satiari.
Matth.5.

29. SERMONE sexagesimoquinto de tempore: Adest nobis venerabile & medicinale tempus Quadragesimæ, charissimi, per quod ieiunantes, peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergò bonum ieiunij, breui sermone exemplis additis differamus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunâsset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetrauerunt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergò quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & pulmones epulis æstuantes. Moyses ergò quia ieiunauit, Dominum vidit: populus quia manducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse & Israelitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quandiù ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbì verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso, cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciuia. Vicina sibi sunt venter & genitalia: & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergò nos de paradiso cibus: reducat esuries, reducat ieiunium. Diximus ergò quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deindè & cunctos videamus. Sancto Heliæ ieiunanti etiam elementa famulata sunt. Hic deniquè tribus annis & sex mensibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. Et cùm eum Iezabel regina vellet occidere, & fessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei: Sume paululum panis & aquæ. Videte quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi: Non sufficiebat quia angelum Dominus miserat, qui eum vt cibum sumeret iuberet, sed etiam præcepit vt longiùs fugiat persequentem. Ait ergò: Sume paululum panis & aquæ. quadraginta enim dierum ieiunio perrecturus erat per desertum vsque ad montem Sina. Nunquid enim Dominus qui cælũ & terrã fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prandium mittere, sicut Danieli in lacum leonũ per Abacuc misit? Sed sciebat Deus, prophetam suum tentantem diabolum aliter superare non posse, nì ieiunijs eruditus, insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoquè ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euersionis Ierusalem manifestissimus prædicator, ideò vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij nõ comedit, & potũ concupiscentiæ non bibit, quia magìs Christum quàm epulas desiderabat. Ioannes quoquè præcursor Domini locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur. poterat vtiquè iuxta Iordanem positus, piscium sibi exhibere delicias: sed pœnitentiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplo suo magìs debuit & factis ostendere, quàm voce. In Euangelio quoquè cùm quidam dæmone plenus Domino fuisset oblatus, quem Apostoli curare nequiuerant, interrogantes audiunt à Domino, istiusmodi genus non posse eijci nisì orationibus & ieiunijs. Videte ergò charissimi, quanta sit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerant. Omitto cætera: sed vnusquisque consideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuũ & refertum, inter rubentem faciem & ora pallentia, inter os ieiunum & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inediæ tenuitate vigilantem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies absque ciborum nimietate transeamus. Cessent lauacra, vina vel carnes, nõ quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandam, sed qui toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies viuamus Domino. Sed ieiunia nostra vt plena sint & suffarta, misericordiæ pinguedine saginentur, demus esurientibus prandium nostrum. Nec putes ieiunia sola sufficere ad sananda vulnera peccatorum, nì medicamento eleemosynæ recreentur. Ieiunium ergò tuum te castiget, sed lætificet alterum, & ità fructuosæ erũt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, vt in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam manducante paupere de bonis tuis, prãdet Christus, qui se in paupere esurire testatur.

Medicinale tempus Quadragesimæ ad curanda peccatorum vulnera.
Exemplis ostendit ieiunij vim & efficaciam.
Exod 24.
Deut. 9.
Exod.32.
Genes.3.
Genes.4.
Ieiuniũ reducit ad paradisum.
3.Reg.17.
Iaco.5.
4.Reg.1.
3.Reg.19.
Daniel.14.
Dan.9.10.
Matth.3.
Matth.17.
Cur à carnibus &c. abstinendum.
Ad sananda peccatorum vulnera cõducit ieiunia eleemosynis iuncta.
2.Cor.9.
Matth.25.

30. SERMONE sexagesimonono de tempore: Hos sanctæ Quadragesimæ dies, fratres charissimi, debemus

mus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt ieiunij, tanto maior est causa remedij. Quanto prolixior abstinētiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis. Quanto austerior cura vulnerũ, tanto medicina est salubrior peccatorum. Deus enim, qui est nostrarum medicus animarum, cōgruens tempus instituit, quod & iustis satis sit ad orãdum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hi veniam deprecantes. Congruens enim tempus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandũ, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierum ieiunijs, quæuis iniquitas peccatoris exorari potest, & quantauis seueritas iudicis mitigari. Illi longũ & fastidiosum fortè sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de iudice. Sanctus igitur & salutaris quadragesimæ cursus est, quo adducitur ad misericordiam peccator per pœnitentiam, iustus ad requiem. His enim diebus solito amplius & diuinitas miseretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. Patent enim omnia, & cæli ad indulgentiam, & peccator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primùm cùm mundi faciem iniquitas hominum possideret, tot dierũ curriculo Deus effusis de cælo imbribus, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergò iam illo tempore mysterium in figura dispositum. Nam sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgandum mundum, ità & nunc quadraginta diebus miseretur ad hominem purificandum. Et paulò pòst: Per hos quadraginta dies separantur mali à bonis, hoc est, luxuriosus à casto, à ieiuno intemperans, à Christiano gentilis. Separatur, inquam, malus à bono, hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hæreticus à fideli.

Ieiunium est redēptio salutis, medicina & remedium peccatorum.

Ieiunijs iniquitates redimuntur, & Dei placatur ira.

Quàm salutares sint dies quadragesimæ.

Quadragenarij numeri mysterium. Gene. 7.

In quadragesima discernuntur boni à malis, & hæreticus à fide li.

31. SERMONE septuagesimoseptimo de tempore: omnia, vt suprà ex sermone trigesimoseptimo Ambrosij, D. testimo. vigesimoprimo.

32. LEO Magnus scripsit de Quadragesima sermones duodecim. Vide suprà quæst. præcedenti, B. testimo. trigesimooctauo & sequentibus.

33. BERNARDVS habet sermones septem de Quadragesima, in quorum primo sic ait: Hodiè, dilectissimi, sacrũ quadragesimæ tempus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc obseruatio: vna omnium est, quicunque in eandem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidni caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, & communicare iucundis? Si ità est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quòd si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnum, si ieiunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum ipso. Non est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandũ est. Et in fine: Est ergò ieiunium corporis, capitis vnctio: & carnis inedia, refectio cordis. Quidni dixerim vnctionem, quæ & medetur vulneribus, & exasperatas conscientias lenit?

Quadragesimalis ieiunij obseruatio ad omnes Christianos pertinet.

Medetur ieiunium corporis vulneribus animi.

34. SERMONE tertio de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite quadragesimale ieiunium, quod nō sola abstinentia commendat, sed multo magìs sacramentum. Nam si deuotè vsque modò ieiunauimus, vtiquè sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotiùs. Si quid enim additur ad solitum abstinentiæ modum, nunquìd non valdè indignum est, vt nobis onerosum sit, quod Ecclesia portat vniuersa nobiscum? Hactenùs vsque ad nonam ieiunauimus soli: nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Sed quid de his loquor, quos habemus in hac ieiunij obseruatione consortes, quasi non multo excellentiores habeamus in ea duces, immò & consecratores? Quanta deuotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse tanquàm hęreditario iure traditur, cui speciali præ cæteris prophetis prærogatiua, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto feruore amplectendum est, quod Helias ille commendat, igneo curru raptus in cælum? Eccè enim quàm multa millia à diebus illis generalis cōditio mortis inuasit: Helias tamen vsque adhuc conseruante Domino manus eius euasit. Iam verò si commendant ieiunium præsens Moyses & Helias, quanuìs magni, tamen conserui nostri: quantùm commendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidē ieiunauit? Qualis ille est, non dicam monachus, sed Christianus, qui minùs deuotè ieiuniũ suscipit, quod ei tradit ipse Christus? Denique tantò deuotiùs imitandum nobis est, dilectissimi, Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est, propter nos eum ieiunâsse, non propter seipsum. Et post pauca: Ergò quia toto hoc tempore misericordię proximus est: quærite Dominum charissimi, dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Veruntamen pręsenti quadragesima maiore nobis est feruore quęrendus, quæ non solùm pars, sed & sacramentum est totius temporis huius. Proptereà si fortè diebus cæteris studia vestra aliquatenùs intepuerant, dignum est vt nunc in feruore spiritus recalescant. Quòd si gula sola peccauit, sola quoquè ieiunet, & sufficit. Si verò peccauerunt & membra cætera, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergò oculus qui deprędatus est animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiā anima ipsa. Ieiunet oculus à curiosis adspectibus & omni petulantia, vt benè humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcunque ociosa sunt, & ad salutem minimè pertinentia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis: interdùm quoque ob grauitatem silentij, & ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab ociosis signis, & ab operibus omnibus, quæcunque non sunt imperata. Sed & multo magìs anima ipsa ieiunet à vitijs & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hoc, cætera à Domino reprobantur, sicut scriptum est: quia in diebus ieiuniorum vestrorum voluntates vestræ inueniuntur.

Vere Bernardus in quadragesima ieiunabant reges & principes, clerus & populus & vniuersa Ecclesia vsque ad vesperã.

Deut. 9. Exod. 33. 3. Reg. 19. 4. Reg. 2.

Moyses, Helias & Christus commendant ieiuniũ Quadragesimæ.

Matth. 4.

Esa. 55.

Quadragesima designat vitæ nostræ tempus.

Ieiunare debet non sola gula, sed cætera mēbra. Thren. 3.

Esaiæ 58.

35. SERMONE quarto de Quadragesima ait idē Bernardus: Quia ieiunij Quadragesimalis tempus aduenit, quod tota deuotiore suscipere moneo charitatem vestram: dignum reor aliquatenùs exponere, quo fructu & quēadmodùm oporteat ieiunare. Primùm quidem fratres, pro eo quòd ab ipsis quoq; licitis abstinemus, ea nobis quæ priùs commisimus illicita condonantur. Quid verò est condonari commissa, nisì ieiunio breui, ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbì nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbì guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autē abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita quæ commisimus, sed & repellit futura quæ committere poteramus. Dicam vnum adhuc quod facilè capiatis, sæpiùs, nisì fallor, experti: Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat. Et vide quemadmodùm sibi inuicèm ieiunium & oratio socientur, sicut scriptum est: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat,

Condonãtur illicitè perpetrata, per abstinentiam à licitis.

Ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur. Lucæ 16.

Extirpantur ieiunio vitia, & gratiã promeremur.

Delet præterita peccata & repellit ieiuniũ futura.

Ieiuniũ quid orationi, & qd vicissim ieiunio præstet & confert oratio. Eccli 35.

Gratiam orãdi promeretur ieiunium, & oratio sanctificat ieiunium.

Sss 3

roborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repræsentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, si relinquatur in terra? quod absit. Subleuetur ergò ieiunium penna quadam orationis. Verùm huic nè fortè minùs sufficiat, alteram quoq; necessè est sociari. Oratio iusti, ait scriptura, penetrat cælos. Sint ergò ieiunio nostro, vt facilè cælos penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque iustitiæ. Iustitia verò quæ est, nisi quæ cuiq; reddit quod suum est? Noli ergò quasi solùm attendere Deum. debitor enim es etiam prælatis, etiam fratribus tuis: nec vult Deus vt paruipendas, quos ipse minimè paruipendit.

Eccli 35.
Alæ ieiunij, oratio & iustitia.

36. ORIGENES homilia decima in Leuiticum: Abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum ijs qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando Pharisæi Domino, cur non ieiunarent discipuli eius, quibus ille respondit: Quia non possunt filij spōsi ieiunare, quandiù cum ipsis est sponsus. Illi ergò ieiunant, qui perdiderunt sponsum. Nos habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideò dicimus, vt abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos, habemus quartam & sextam septimanæ diem, quibus solenniter ieiunamus. Est certè libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantiæ superstitione, sed virtute cōtinentiæ. Nam quomodò apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi arctioribus cōtinentiæ fulta subsidijs? quomodò scripturis operam dabunt, quomodò scientiæ & sapientiæ studebunt? nónne per continentiam ventris & gulæ? Quomodò quis seipsum castrat propter regnum cælorum, nisi ciborum affluentiam resecet, nisi abstinentia vtatur ministra? Hæc ergò ieiunandi Christianis ratio est.

1.Tim. 4.
Iudaicè abstinere à cibis, Deo non est acceptum.
Matth. 9.
Habēt Christiani Quadragesimæ dies ieiunijs consecratos. Ieiunium 4. & 6. feriæ.
Abstinentiæ Christianæ fructus.

37. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officijs Ecclesiasticis, capite trigesimosexto, vt suprà quæstione præcedente, A. testimo. nono.

38. AVGVSTINVS epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite decimoquinto: Quadragesima sanè ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi & Heliæ: & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysi lex, in persona Heliç Prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit, vt euidentiùs emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens à lege & à Prophetis. In qua ergò parte anni congruentiùs obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confini & contigua Dominicæ passioni? quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opùs est continentia, vt ab ipsius mundi amicitia ieiunetur, quç vtiquè fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos conspergere atq; iactare nō cessat. Numero autem quadragenario vitam istam propterea figurari arbitror, quia denarius &c.

Quadragesimale ieiuniū & ex veteribus libris & ex Euangelio authoritatem habet.
Matth. 17.
Tempus quadragesimalis ieiunij quàm opportunè constitutum.
Quadragesima designat vitā pręsentē.

39. IDEM in psalmum centesimum decimum: Sicut dies isti Paschales prçteritis diebus Quadragesimç, quibus ante resurrectionem Dominici corporis vitæ huius significatur mœror, solenniter grata hilaritate succedunt: sic dies ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ huius ærumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continētiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, à secularibus delectationibus temperemus, & significatur quadragenario numero, quo & Moyses & Helias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis & ex lege & prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimonium habet à lege & prophetis, (vndè etiam in monte & inter vtranque personam medius Saluator effulsit) vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquàm ieiunio temperantię refrenemus, quandiù perfectio decalogi legis, tanquàm psalterium decē chordarum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, vt decem quatèr ducta, quadragenarium numerum signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem Domini, quo cātamus halleluia, non cuiusdam temporis finis & trāsitus, sed beata illa significatur æternitas, quia denarius additus quadragenario, laborātibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfamiliâs pręparauit ęqualem.

Vitæ præsentis error per Quadragesimam significatur.
Exod. 34.
3. Reg. 19.
Matth. 4.
Ieiunij Quadragesimalis præceptū ex lege, Prophetis & Euāgelio.
Matth. 17.
Per quinquagesimā, hoc est, dies Paschales, vita æterna designatur.

40. CANON sexagesimusoctauus Apostolorum: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor sanctam Paschę Quadragesimam nō ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, prætèrquàm si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur: Si sit autem laicus, segregetur.

Ieiuniū Quadragesimæ & feriæ 4. & 6. violantes.

41. CONCILIVM Laodicenum canone quinquagesimo: Non oportet in quadragesimæ quinta feria vltimç hebdomadç ieiunium dissolui, & totā quadragesimam inhonorari, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentię conuenientibus, id est, aridioribus vti.

Quadragesima integra seruanda. Abstinentia sanctæ hebdomadæ.

42. CONCILIVM Braccarense secundum canone nono: Placuit, vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur vt superuenturum ipsius anni Pascha, quota Kalendarum die, vel quota luna debeat suscipi, à Metropolitano episcopo nuncietur. Quod cæteri episcopi vel clerus reliquus breuiculo subnotātes, vnusquisque in sua ecclesia, adueniēte natalis Domini die, adstante populo post lectionem Euangelicam nuncient. In cuius principio conuenientes in vnum vicinæ Ecclesiæ, per triduum cum Psalmis, per Sanctorū basilicas ambulantes, celebrent litanias. Tertio autē die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo, præcipiant Quadragesimæ seruare ieiunia, & mediante Quadragesima, ex viginti diebus baptizandos infantes, ad exorcismi purgationem offerre.

Indictio ieiunij Quadragesimalis.

43. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexagesimotertio: Clericum qui tempore ieiunij, absque ineuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

Ieiunij violatores.

44. TRIBVRIENSE concilium canone trigesimoquinto: Secundùm sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus concilio, vt nullus comes, nullusq; omninò secularis, diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere, sed nec populum illo præsumat coercere: Quia indè irascitur Deus, cùm tantùm suo sancto seruitio debet populus desudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orandum, atq; vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

Quadragesimale ieiuniū quō transigendum.

45. AGATHENSE concilium, canone duodecimo: Placuit etiam, vt omnes Ecclesiæ filij (exceptis diebus Dominicis) in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione & distinctionis comminatione ieiunent.

Omnibus diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis, cunctis ieiunandum.

46. GANGRENSIS synodus canone decimonono: Si quis eorum, qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Ieiuniorum ecclesiasticorum violatores anathematē feriuntur.

47. MOGVNTINVM concilium sub Carolo Magno celebratum canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cū cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

Indictum ieiunium violātes anathematizantur.

48. TOLETANVM concilium octauum canone no.

nenono: Nouæ intentionis admonitu detecta est ingluuies horrēda voracium, quæ dum freno parsimoniæ non adstringitur, religioni contraire monstratur.

Eccli 19.

Dicente enim scriptura, Qui spernit minima, paulatìm decidit: illi tanta edacitatis improbitate grassantur, vt cælestia & penè summa contemnere videantur.

Quadragesimæ dies totius anni decimæ deputantur.

Etenim cùm Quadragesimæ dies, anni totius decimæ deputentur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam saluberrimè conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, & ex quatuor elementis formatus, propter transgressionem decalogi quatèr deciès conuenienter affligitur:

Contra violatores ieiunij Quadragesimalis.

illis qui ausu temerario hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem frenant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esuum perceptione prophanant, ex hoc adeò acerrimè interdicitur,

Carnibus vescētes in quadragesima sine ineuitabili necessitate, rei existunt Dominicę resurrectionis.

vt quisquis absq; ineuitabili necessitate atq; fragilitate, & euidēti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnium præsumpserint attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carniū abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ oblítus est disciplinam.

Dispensatio sacerdotis est necessaria ijs qui coguntur vetitis cibis vti.

Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non antè prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

49. TELESPHORVS Pōtifex & martyr in epistola ad omnes vniuersaliter capite primo: Cognoscite à nobis, & à cūctis episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati, à carne ieiunent:

Clericorum abstinentia quadragesimalis, à laicorum abstinentia olìm distincta.

quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ità & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines, nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis, ità nec clerici debēt eos recipere in impulsationibus suis, quoniam in omnibus discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio clericorum, ac secularium laicorū. Et sicut hi ampliùs sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris, ità moribus & conuersatione atque sanctitate debent esse distincti.

Septē hebdomadarum à carnibus abstinentiâ.

Has ergò septem hebdomadas omnes clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs atque orationibus Domino inhærere die noctuq; studeant.

50. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimo. decimotertio.

51. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquarto de tempore, vt suprà, D. testimo. vigesimoseptimo.

52. NICEPHORVS Callistus libro decimoseptimo historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimosecundo:

Mortem potius adire, q̄ carnibus vesci statuit populus Christianus, etiāsi maxima esset annonæ caritas.

Et quum fames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, Imperator Iustinianus secūda statìm ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidē sic per vim actum. Populus autem, qui pietatem sibi consectandā statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortē sibi potiùs adeundam esse censens, quàm vt quidquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret.

Christiani olim quiduis pati malebāt, q̄ cibis vetitis vti ieiunij tempore.

53. CHRYSOSTOMVS homilia sexta ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, vt adueniente ieiunio, etsi milliès quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid, ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mâllet pati, quàm prohibitū tangere nutrimentum.

54. ITEM homilia prima, 55. ET secunda in Genesim, vt suprà quæstione præcedenti, B. testimo. tertio & quarto.

1. E. BASILIVS Magnus homilia secunda de ieiunio, vt suprà quæstione præcedēti, B. testimo. octauo.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimosecundo de tempore, vt suprà in hac quæstione, D. testimo. vigesimosexto.

3. AMBROSIVS sermone vigesimotertio, 4. VIGESIMOQVINTO 5. TRIGESIMOQVARTO, 6. TRIGESIMOSEXTO, 7. ET trigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimo. decimoquinto & sequentibus.

8. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellam, aduersùs Mōtanum: Nos vnam quadragesimam secundùm traditionem Apostolorū, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciūt quadragesimas, quasi tres passi sint saluatores, non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.

Quadragesimæ ieiunium ex traditione Apostolorum obseruatur.

9. AD Galatas quinto: Qui autē sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.

10. PRIORIS ad Corinthios secundo: Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

12. MAXIMVS Taurinensis Episcopus in homilia in litanijs & de ieiunijs Niniuitarū, quæ eadem est cum sermone quadragesimo D. Ambrosij, vt suprà D. testimo. vigesimotertio.

13. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum, vt suprà hac eadem quęst. D. testimo. primo.

14. LVCAE decimo: Qui vos audit me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autē me spernit, spernit eum qui misit me.

15. MATTHAEI decimooctauo: Quòd si non audiërit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audiërit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erūt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

16. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur Propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

17. PRIORIS ad Thessalonicēses secundo: Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniā cùm accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis qui credidistis.

18. ACTORVM decimoquinto: Visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, &c.

19. HIEREMIAE trigesimoquinto, vt suprà A. testimo. vigesimotertio.

20. SECVNDI Machabæorum sexto: Eleazarus vnus de primoribus scribarum, vir ætate prouectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinā manducare. At ille gloriosissimam mortē magìs quàm odibilē vitā cōplectens, voluntariè præibat ad supplicium. Intuēs autem quemadmodū oporteret accedere, patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hi autē qui adstabāt, iniqua miseratione cōmoti propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secretò, rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur manducâsse, sicut rex imperauerat, de sacrificij carnibus: vt hoc facto à morte liberaretur, & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conuersationis actus, & secundùm sanctæ & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens præmitti se velle in infernum. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: vt multi

ado-

adolescentes, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum: & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur,& per hoc maculam atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam etsi in præsenti tempore supplicijs hominum eripiar, sed manum omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte relinquã, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

21. ET capite septimo: Contigit autem septem fratres vnà cum matre sua appræhensos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quæris,& quid vis discere à nobis? Parati sumus mori magìs, quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succendi. Quibus statim succensis, iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguam: & cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei præscindi, cæteris eius fratribus & matre inspicientibus,&c.

22. AD Romanos decimotertio, vt suprà C. testimo. quinto.

23. LEVITICI vigesimotertio: Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus: affligetisq́ animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus seruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo.

24. PRIMI Regum decimoquarto: Viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir qui comederit panem vsque ad vesperam, donèc vlciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panẽ: omneq́ terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusq́ applicuit manum ad os suum, timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cùm adiuraret pater eius populum: extenditq́ summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & cõuertit manũ suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. &c. Et consuluit Saul Dominum, dicens: Num persequar Philisthijm? si trades eos in manus Israel? Et nõ respõdit ei in die illa. Dixitq́ Saul: Applicate huc vniuersos angulos populi: & scitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodiè. Viuit Dominus saluator Israel, quia si per Ionathan filium meum factũ est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. Et ait ad vniuersum Israel: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Respondítq́ populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israel da indiciũ, quid est quod non responderis seruo tuo hodiè? Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprænhensus est Ionathas & Saul, populus autẽ exiuit. Et ait Saul: Mittite sortẽ inter me, & inter Ionathan filiũ meum. Et captus est Ionathas. Dixit autem Saul ad Ionathan: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Gustans gustaui in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & eccè ego morior? Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixitq́ populus ad Saul: Ergóne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Hoc nefas est, &c.

25. TERTII Regum decimotertio: Dixitq́ (propheta qui habitabat in Bethel) ad virũ Dei de Iuda: Veni mecum domum, vt comedas panem. Qui ait, Non possum reuerti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto: quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec reuerteris per viam qua ieris. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tuî: & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicẽs: Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum, & reduxit secum: comedit ergò panem in domo eius,& bibit aquam. Cumq́ sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Hæc dicit Dominus, Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodijsti mandatum quod præcepit tibi Dominus Deus tuus: & reuersus es, & comedisti panem, & bibisti aquã in loco in quo præcepit tibi nè comederes panem, neq́ biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in sepulcrum patrũ tuorum. Cumq́ comedisset & bibisset, strauit asinũ suũ propheta quem reduxerat. Qui cùm abijsset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere: asinus autem stabat iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer.

26. CONCILIVM Tridẽtinum sessione vltima, quæ est vigesimaquinta, in decreto de delectu ciborũ, ieiunijs, & diebus festis: Insupèr hortatur sancta Synodus, & per sanctissimum Domini nostri atque Saluatoris aduentũ Pastores omnes obtestatur, vt tanquàm boni milites, illa omnia, quæ sancta Romana Ecclesia, omnium Ecclesiarum mater & magistra, statuit, necnon ea, quæ tam in hoc concilio, quàm in alijs œcumenicis statuta sunt, quibuscunque fidelibus sedulò commendent: omniq́ diligentia vtãtur, vt illis omnibus, & ijs præcipuè sint obsequentes, quę ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus & ieiunia, vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum festorum deuota & religiosa celebratio: admonẽtes populos crebrò obedire præpositis suis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui verò contemnunt, Deum ipsum vltorem sentient.

Ciborũ delectus & ieiunia obseruanda.

Præpositis nõ obtemperantes, Deũ sentient vltorẽ.

27. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Euangelium Ioannis: Non est malum carne vesci, cùm de hac re loquens Apostolus dicat: Omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendum quod cum gratiarum actione accipitur: sed quia, sicut idem ipse ait, Malum est homini qui per offendiculum manducat. Et si per hominis offensionem, quantò magìs Dei? Cuius in Israelitis non parua erat offensio, repudiare quod dabat sapientia, & petere id quò inhiabat concupiscentia, quanuìs illi nec peterent, sed quia deerat, murmurarent: sed vt sciremus, non Dei creaturã esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo inuenit: & Esau primatus suos non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

Non propter cibum mors incurritur, sed propter inobedientiã cõtumacem, aut inordinatam cupiditatem.

Gen. 3.

Gen. 25.

28. AMBROSIVS sermone vigesimoquinto,

29. ET trigesimosexto, vt suprà hac eadem quæstione, D. testimonio decimosexto, & vigesimo.

30. CHRYSOSTOMVS homilia duodecima in priorem epistolam ad Timotheum, in ea verba scribens: Omnis creatura Dei bona est, &c. Duo igitur capita ponit: vnum quidẽ, quòd creatura nulla communis est: secundò, quòd etsi communis sit, medicamentum in promptu est. Signum illi crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinùs immunditia omnis abscessit. Num verò, inquies, & quod idolis immolatum fuerit, eadem possumus ratione mundare? Licet, si quidem nescias idolothytum esse: sin verò sciens ac prudens illud percipias, immundus iam eris, non ideò quia idolothytum est, sed quòd, cùm tibi imperatum sit non communicare dæmonijs, per id com-

Idolothyta non maculãt per se hominem, sed inobedientia.

communicâsse conuinceris. Itaque neque illud natura huiusmodi est, verùm ex sententia tua atque inobedientia immundum fit. Num suilla caro immunda est? non, si cum gratiarum actione percipitur, crucisque signaculo: nec aliud quicquam immundum est. Sola quippe voluntas erit immunda, quæ gratias non exhibet Deo.

31. RABANVS libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquinto, vt suprà, quæstione præcedenti, A. testimo. vigesimotertio.

VI

Quid de Ieiunio sacra scriptura tradit?

Diuina vox est, quæ per Ioëlem ad peccatores clamat: [a] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, fletu & planctu.* Nec multò pòst: [b] *Canite tuba in Sion,* inquit, *sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum,* vel sicut alij legunt: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem: Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari cæteris bonis operibus, & sanctificatum curationi proficere [c] peccatorũ, vt Hieronymus [d] interpretatur. Nam vt idem è sacris literis [e] colligit, per ieiunia Daniel [f] vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitæ [g] iram placauerunt Dei: & [h] Elias ac [i] Moyses quadraginta dierum esurie, Dei familiaritate saturati sunt: & ipse [k] Dominus totidẽ diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret: & acriora dæmonia docuit [l] nõ nisi oratione & ieiunijs posse superari: & Apostolus frequenter [m] se ieiunâsse dicit, & in psalmis pœnitens loquitur: [n] *Manducabam sicut cinerem panem meum, & potum meum cum fletu miscebam.* Et, [o] *Cùm mihi molesti essent, induebar cilicio, humiliabam in ieiunio animam meam.* Demùm quid eo manifestius, quàm quòd Christus affirmat [p] fore, vt cùm ipse spõsus, discipulis suis maximè dilectus, ablatus sit, tunc illos, licèt [q] Spiritu sancto plenos, ieiunaturos esse? Itaque Paulus fideles omnes hortatur, [r] *Exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate.* [s] *Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.*

Iudic. 20. d 1. Reg. 7. b 31. d 2. Reg. 1. b 3. g 12. d e 3. Reg. 21. g 1. Paralip. 10. d 2. Paral. 20. a e 1. Esdræ 8. d e 2. Esd. 1. a

a Ioel. 2. c & 1. c

b Ibidèm. Gregor. homil. 16. in Euangel. Maximus homil. 1. de ieiunio Quadragesimæ.

c August. ser. 60. 62. 69. 230. de tempore. Bernar. ser. 4. de quadrag. Hieron. in caput 6. Daniel.

d Lib. 2. aduersùs Iouinian.

e Ibid. Vide & Aug. ser. 65. de tempore, & Chrysost. in homil. de Iona.

f Daniel. 9 a f g 10. b c

g Ionæ 3. d

h 3. Reg 19. b

i Exod. 24. d 34. d Deut. 9. b c

k Matth. & Luc. 4. a

l Matth. 17. c Mar. 9. d

m 2. Corinth. 11. f

n Psal. 101. b

o Psal. 34. b

p Luc. 5. g Mar. 2. c Matth. 9. b & ibidèm Hieron.

q Actor. 13. a 14. d

r 2. Cor. 6. a Luc. 2. f Matth. 6. b Tob. 3. b Iudith 4. b c 8. a Esther 4. a d 14. a Iere. 36. b Baruch 1. a 1. Mach. 3. f 2. Machab. 13. c. d

s Galat. 5. d

TESTIMONIA.

1. IVDICVM vigesimo: Cumque filij Israel altera die contra filios Beniamin ad præliũ processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. Quamobrem omnes filij Israel venerũt in domũ Dei, & sedentes, flebant coram Domino: ieiunauerúntque die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore erat ibi arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerũt: Exire vltrà debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cràs enim tradam eos in manus vestras.

2. PRIMI Regum septimo: Dixit Samuel, Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orẽ pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios Israel in Masphath. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthijm inière prælium contra Israel. Intonuit autẽ Dominus fragore magno in die illa super Philisthijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israël. Egressique viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Et humiliati sunt Philisthijm, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus.

3. ET capite trigesimoprimo: Quod cùm audîssent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philisthijm Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi igni: & tulerũt ossa eorum, & sepelièrunt in nemore Iabes, & ieiunauerũt septem diebus Samuelis.

4. SECVNDI Regum primo capite: Appræhendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperã super Saul, & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domũ Israel, eò quòd corruissent gladio.

5. ITEM capite tertio: Dixit Dauid ad Ioab & ad omnem populũ qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex Dauid sequebatur pheretrum. Cúmque sepelîsset Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner. Fleuit autẽ & omnis populus &c. Cumque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die, iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quicquam.

6. ET capite duodecimo: Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoquè Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ, Dauid, & desperatus est.

Deprecatusq́ eſt Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingreſſus ſeorſùm, iacuit ſuper terram. Venerunt autem ſeniores domûs eius, cogentes eum vt ſurgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Et paulò pòſt: Dixerunt autem ei ſerui ſui: Quis eſt ſermo quem feciſti? propter infantē cùm adhuc viueret, ieiunâſti & flebas: mortuo autem puero, ſurrexiſti & comediſti panem. Qui ait: Propter infantē, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. dicebam enim: Quis ſcit, ſi fortè donet eum mihi Dominus, & viuat infans? Nunc autem quia mortuus eſt, quare ieiuno? Nūquid potero reuocare eum ampliùs? ego vadam magis ad eum, ille verò non reuertetur ad me.

7. TERTII Regū vigeſimoprimo: Factus eſt igitur ſermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & deſcende in occurſum Achab regis Iſrael, qui eſt in Samaria: eccè ad vineam Naboth deſcendit, vt poſſideat eam: & loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidiſti, inſupèr & poſſediſti. Et poſt hæc addes: Hæc dicit Dominus, In loco hoc in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoquè ſanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Num inueniſti me inimicum tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venundatus ſis, vt faceres malum in conſpectu Domini. Eccè ego inducam ſuper te malum, & demetam poſteriora tua, & interficiam de Achab mingētem ad parietem, & clauſum, & vltimum in Iſrael. Et dabo domum tuam ſicut domum Ieroboam filij Nabat, & ſicut domum Baaſa filij Ahia: quia egiſti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare feciſti Iſrael. Sed & de Iezabel locutus eſt Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: ſi autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit alter talis ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malū in conſpectu Domini: Concitauit enim eum Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt intantùm, vt ſequeretur idola quæ fecerāt Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſrael. Itaque cùm audîſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq́, & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Heliam Thesbiten, dicens: Nónne vidiſti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus eſt meî cauſa, non inducam malum in diebus eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius.

8. PRIORIS Paralipomenon decimo: Arma Saul conſecrauerunt in fano Dei ſui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cùm audîſſent viri Iabes Galaad, omnia ſcilicet quæ Philiſthijm fecerant ſuper Saul, conſurrexerunt ſinguli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius: attulerúntque ea in Iabes, & ſepeliêrunt oſſa eorum ſubter quercum quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus.

9. POSTERIORIS Paralipomenon vigeſimo: Poſt hæc congregati ſunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Ioſaphat, vt pugnarēt contra eum. Venerúntque nuncij, & indicauerunt Ioſaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare ſunt, & de Syria, & eccè conſiſtunt in Aſaſonthamar, quæ eſt Engaddi. Ioſaphat autem timore perterritus, totum ſe contulit ad rogandū Dominum: & prædicauit ieiuniū vniuerſo Iuda. Congregatusq́ eſt Iudas ad deprecandum Dominum: ſed & omnes de vrbibus ſuis venerunt ad obſecrandum eum. Cumq́ ſtetiſſet Ioſaphat in medio cœtu Iudæ & Ieruſalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum noſtrorum, tu es Deus in cælo &c.

10. PRIMI Eſdræ octauo: Et prædicaui ibì ieiuniū iuxta fluuium Ahana, vt affligeremur coram Domino Deo noſtro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filijs noſtris, vniuerſæq́ ſubſtantiæ noſtræ. Erubui enim petere regem auxiliū & equites, qui defenderent nos ab inimico in via, quia dixeramus regi: Manus Dei noſtri eſt ſuper omnes qui quærunt eum in bonitate: & imperium eius & fortitudo eius, & furor ſuper omnes qui derelinquunt eum. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum noſtrum pro hoc: & euenit nobis proſperè.

11. SECVNDI Eſdræ primo: Verba Nehemiæ filij Helchiæ: Et factum eſt in menſe Caſleu, anno vigeſimo, & ego eram in Suſis caſtro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipſe, & filij Iuda: & interrogaui eos de Iudęis, qui remanſerant & ſupererant de captiuitate, & Ieruſalem. Et dixerunt mihi: Qui remanſerunt, & derelicti ſunt de captiuitate ibì in prouincia, in afflictione magna ſunt, & in opprobrio: & murus Ieruſalem diſſipatus eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni. Cumq́ audîſſem verba huiuſmodi, ſedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Et dixi: Quæſo Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui cuſtodis pactum & miſericordiam cum his qui te diligunt, & cuſtodiunt mandata tua, &c.

12. IOELIS ſecundo: Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra: & conuertimini ad Dominū Deum veſtrū: quia benignus & miſericors eſt, patiēs & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Quis ſcit, ſi conuertatur, & ignoſcat, & relinquat poſt ſe benedictionem, ſacrificium & libamē Domino Deo noſtro? Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, ſanctificate Eccleſiam, coadunate ſenes: congregate paruulos, & ſugentes vbera: egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo. Inter veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo: & nè des hæreditatem tuam in opprobriū, vt dominentur eis nationes. Quare dicunt in populis, Vbi eſt Deus eorum? Zelatus eſt Dominus terram ſuam, & pepercit populo ſuo. Et reſpōdit Dominus, & dixit populo ſuo: Eccè ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos vltrà opprobrium in gentibus, &c.

13. ET capite primo: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate ſenes, omnes habitatores terræ in domum Dei veſtri: & clamate ad Dominum.

14. GREGORIVS homilia decimaſexta in Euangelia: Per Iohelem dicitur: Sanctificate ieiuniū. Ieiunium quippe ſanctificare, eſt adiūctis bonis alijs, dignam Deo abſtinentiam carnis oſtendere. Ceſſet ira, ſopiantur iurgia. Incaſsùm enim caro atteritur, ſi à prauis ſuis voluptatibus animus non refrenatur. Ioel. 2. Ieiuniū quomodo ſanctificatur.

15. MAXIMVS homilia prima de ieiunio Quadrageſimæ: Ieiunia noſtra religioſis ſanctificemus obſequijs. Quid autem eſt aliud, ſanctificare ieiunium, niſi ieiunij cauſa ſancta velle, iuſta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius cor adulatio potentū, amicorum parentumq́ gratia, clientum etiam parua magnáve munuſcula, à recti tramite non auertūt. Sanctificat ieiunium ſuum, cuius iuſtitia precio non vileſcit. Sanctificat ille ieiuniū, qui flammas ſæuientis iracundiæ, manſuetæ mētis placabilitate reſtinguit. Sanctificat ieiunium, qui laſciuientes oculos turpi ab adſpectu habenis caſtitatis auertit. Sanctificat ieiunium, qui conuiciorum iacula, ſcuto patientiæ repercuſſa, diſpergit. Sanctificat ieiunium, qui litigātium tumultus pacifici ſanitate ſermonis, & linguę prudētioris arte compeſcit. Sanctificat ieiunium, qui conſurgētes in ſemetipſo vanarum cogitationum ſpinas, euangelico ſulcante vomere, velut quidam pectoris ſui arator excidit. Sanctificat ieiunium, qui inopias egenorum pro quan- Sanctificare ieiunium.

quantitate substantiæ suæ, miserantis manus humanitate solatur. Adprimè sanctificat ille ieiunium, qui per omnia præceptis diuinæ legis intétus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò, fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere ieiunia, simus in fide fortes, in iudicijs iusti, in amicitia fideles, in iniurijs patientes, in contentionibus moderati, refugiẽtes turpiloquia, aduersùs iniqua constantes, in conuiuijs sobrij, in voluptatibus continentes, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Si huiusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare ieiunia: tribuente Domino, ad festiuitatem Paschalis gratiæ, & ad gaudia cælestium promissionũ indubitata fiducia, & conscientia lætiore veniemus.

16. AVGVSTINVS sermone sexagesimo, 17. SEXAGESIMOSECVNDO, & 18. SEXAGESIMONONO de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimo. vigesimoquinto, vigesimosexto & vigesimonono.

19. ET sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Aduersùs dæmonum nequitiam quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus vtiquè retinere. Hoc, ait, genus in nullo eijcitur, nisi oratiõe & ieiunio. Hęc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas autem ad omnia vtilis est, * professionem habens vitæ præsentis & futuræ. Inspiciamus ergò vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersùs improbas cogitationes. Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit. Ieiunium cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non spernit. Ieiunium cõcupiscentię nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accendit. Ieiunium verbositatem non amat, diuitias superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere, quod est infirmum & fragile, atque dum ità se intelligit imbecillem, aptiorem virtutem Dei adiutorem quęrit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes, & obsecrationes.

Matth. 17.
1. Tim. 4.
* promissionem
Ieiunij vis.
Psal. 50.

20. BERNARDVS sermone quarto in quadragesima, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimo. trigesimoquarto.

21. HIERONYMVS in caput sextum Danielis, super ea verba: Et abijt rex in domum suam, & dormiuit incœnatus. Quanta regis beneuolentia, vt cibũ nec die nec nocte caperet, somnum oculis non concederet, sed cum periclitante propheta ipse penderet affectu. Si autem rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis proprijs inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere?

Dan. 6.
Pro peccatis proprijs inedia &c. Deus ad clementiã flectendus.

22. IDEM libro secundo aduersùs Iouinianum, vt in textu, & suprà quæstione præcedenti, C. testimo. primo.

23. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquinto de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D. testimo. vigesimooctauo.

24. CHRYSOSTOMVS in homilia de Iona propheta: Ebrietas & luxuria stantem euerterunt ciuitatem: commotam, ieiunium solidauit. Cum ieiunio Daniel in lacum leonũ ingressus est. Et paulò pòst: Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni auiditate tuis amplexibus festina suscipere. Quando enim & in flamma prodest, & in lacu leonum subuenit, & spiritus propulsat immundos, & diuinam sententiã mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consueuit: quis huius insaniæ reperitur, qui velit ieiunij tantorum bonorum materiam declinare? Sed dicis: Corporibus exindè generatur infirmitas. Sed quantum exterior conteritur, tantum interior renouatur de die in diem. Immò si diligenter scrutari volueris, inuenies ieiunio corpora validiùs roborari. Et si meũ sermonem respuis, medicorũ te doceat disciplina: qui parcitatẽ salutis nominant matrem. Nam pedũ dolores, capitis vertiginẽ, subitaneas mortes & cætera, quibus febris atque languores corporis comparantur, ex luxurijs atque voluptatibus aiunt generari, & tãquàm de fonte noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarũ perturbationem commeare testantur.

Ionæ 3.
Dan. 6. & 14.
Ieiunij fructus.
Matth. 17.
Ionæ 3.
2. Cor. 4.
Ieiunio non animam tantùm, sed etiã corpora roborari.
Ex medicorũ etiam sententia.

25. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunijs, sacco & cinere. Et oraui Dominum Deum meũ, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua, &c. Adhuc me loquente in oratione, eccè vir Gabriel, quẽ videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitq́; : Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: Ego autem véni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu autem animaduerte sermonem, & intellige visionem. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum & super vrbẽ sanctam tuã, vt consummetur præuaricatio, &c.

26. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introiẽrunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum: donèc complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vicesima, &c. Et eccè manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et dixit ad me: Daniel, vir desideriorum, intellige verba quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumq́; dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. Et ait ad me: Noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuũ ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego véni propter sermones tuos. Véni autem vt docerem te, quę ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

27. IONAE tertio: Et surrexit Ionas, & abijt in Niniuen iuxta verbum Domini: & Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnius: & clamauit & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderunt viri Niniuitę in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora nõ gustent quicquam, nec pascantur, & aquam nõ bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominũ in fortitudine: & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate quæ est in manibus eorum. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

28. TERTII Regum decimonono: Proiecitq́; se (Elias) & obdormiuit in vmbra Iuniperi: & eccè angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge & comede. Respexit, & eccè ad caput suum subcineritius panis, & vas aquæ: comedit ergò & bibit: & rursùm obdormiuit. Reuersusq́; est angelus Domini secundò, & tetigit eũ, dixitq́; illi: Surge, comede. grandis enim tibi restat via. Qui cũ surrexisset, comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illi⁹ quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vsque ad montẽ Dei Horeb.

29. EXODI vigesimoquarto: Cumq́; ascendisset Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens eum nube sex diebus: se-

ptimo autem die vocauit eum de medio caliginis. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israel. Ingressusq; Moyses medium nebulæ, ascendit in montẽ: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

30. ET capite trigesimoquarto: Dixitq; Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem nõ comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

31. DEVTERONOMII nono: Nam & in Horeb prouocâsti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendi in montem, vt acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus: & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Deditq; mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, continentes omnia verba quæ vobis locutus est in mõte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cumq; trãsissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis. Cumq; de monte ardente descẽderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissemq; vos peccâsse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius quam vobis ostenderat: proieci tabulas de manibus meis, confregiq; eas in conspectu vestro. Et prócidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis cõtra Dominum, & eum ad iracundiã prouocâstis: timui enim indignationem & iram illius, qua aduersùm vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice.

32. MATTHAEI quarto: Et cùm ieiunâsset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, posteà esurijt.

33. LVCAE quarto: Iesus autem plenus spiritu sancto, regressus est à Iordane, & agebatur in spiritu in deserto, diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis, esurijt.

34. MATTHAEI decimoseptimo: Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos nõ potuimus eijcere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc: & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eijcitur nisi per orationem & ieiunium.

35. MARCI nono: Et cùm introîsset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus eijcere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio.

36. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo: Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in *profundum maris fui, in itineribus sępè, periculis fluminum, &c. in labore & ærumna, in vigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate.

*profundo

37. PSALMO centesimo primo: Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

38. ET trigesimoquarto, vt in textu.

39. LVCAE quinto: Quibus ipse ait: Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: & cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

40. MARCI secundo: Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabũt in illis diebus.

41. MATTHAEI nono: Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere quandiù cum illis est sponsus? Veniẽt autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

42. HIERONYMVS in caput nonũ Matthæi, scribens in præcedẽtia verba: Spõsus, (ait) Christus: sponsa ecclesia est. De hoc sancto spirituali cõnubio, Apostoli sunt procreati: qui lugere nõ possunt quandiù spõsam in thalamo vident: & sciunt sponsum esse cum sponsa. Quando verò transierint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabũt. Nonnulli putant idcircò post dies quadraginta passionis ieiunia debere committi, licèt statìm dies Pentecostes & Spiritus sanctus adueniens, indicent nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca, & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadragesimã: quòd ablato spõso, filij sponsi debeant ieiunare. Ecclesiæ autem consuetudo ad passionẽ Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali sagina, ieiunio corporis præparemur.

Post passionẽ & resurrectionẽ filij spõsi ieiunabunt.

Montani error.

Ieiunij quadragesimæ cur Ecclesia ante Pascha seruet.

43. ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas, & Simõ qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrãtibus aũt illis Domino & ieiunãtibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulũ & Barnabã in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunãtes & orãtes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto, abiêrunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.

44. ET capite decimoquarto: Circundantibus aũt eum discipulis, surgens intrauit ciuitatẽ, & postera die profectus cũ Barnaba in Derben. Cumq; euangelizâssent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystram & Iconiũ, & Antiochiã, confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei. Et cùm cõstituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino in quem crediderunt.

45. POSTERIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

46. LVCAE secundo: Et erat Anna Prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octogintaquatuor: quæ non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

47. MATTHAEI sexto: Attendite nè iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedẽ non habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunãtes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciẽ tuam laua: nè videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscõdito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

48. TOBIAE tertio: Eadẽ itaq; die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorũ, & ipsa audiret improperiũ ab vna ex ancillis patris sui, quoniã tradita fuerat septẽ viris, & dęmonium nomine Asmodęus occiderat eos, mox vt ingressi fuissẽt ad eã. Ergo cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Ampliùs ex te non videamus filium aut filiã super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocẽ perrexit in superius cubiculũ domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus nõ manducauit, neq; bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab ipso improperio liberaret eam.

49. IVDITH quarto: Et fecerũt filij Israel secundùm quod cõstituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominũ instantia magna, & humiliauerũt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorũ. Et induerunt se sacerdotes cili-

cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: Et clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorũ in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fieret in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq; est eos, dicẽs: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, quia Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs, offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israël.

50. ET capite octauo: Erat Iudith relicta eius vidua iam annis tribus & mensibus sex. Et in superioribus domûs suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitę suæ, præter Sabbata, & Neomenias, & festa domus Israël.

51. ESTHER quarto: Quæ cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum, indutum sacco, aulam regis intrare. In omnibus quoquè prouincijs, oppidis ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis pro stratu vtentibus. Et paulò pòst: Rursumq; Esther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & nõ bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cũ ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensq; me morti & periculo. Iuit itaque Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

52. ET capite decimoquarto: Esther quoquè regina confugit ad Dominum, pauens periculum quod imminebat. Cúmque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro vnguentis varijs, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs: omniáque loca, in quibus anteà lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israël, &c.

53. IEREMIAE trigesimosexto: Et fecit Baruch filius Neriæ, iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. Factum est autẽ in anno quinto Ioacim filij Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. Legitq; Baruch ex volumine sermones Ieremię in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni populo.

54. BARVCH primo: Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechoniæ filij Ioacim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi venientis ad librum: & ad aures potentium filiorum Regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vsq; ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia ad flumen Sodi. Qui audientes, plorabant & ieiunabant, & orabãt in conspectu Domini.

55. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium: & vt orarent & peterent misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: nõ erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibì erat habitatio gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibì tibia & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalẽ: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & disciderunt vestimenta sua, & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum: & attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas, & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies, & clamauerunt voce magna in cælum, dicentes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus? & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum & in humilitatem: & eccè nationes conuenerunt aduersùm nos, vt nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos. Quomodò poterimus subsistere ante faciem eorum, nisì tu Deus adiuues nos? ET capite sequenti: Et exiêrunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt, & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderũt in gladio, & persequuti sunt eos vsque Gezeron, & vsq; in campos Idumęæ: & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

56. SECVNDI Machabæorum decimotertio. Sed rex (Antiochus) mente effrenatus veniebat, nequiorem se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo, vt die ac nocte Dominum inuocarent, quò sicut semper, & nunc adiuuaret eos: quippe qui lege & patria, sanctóque templo priuari vererentur, ac populum, qui nupèr paululùm respirâsset, nè fineret blasphemis rursùs nationibus subdi. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu & ieiunijs, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas, vt se præpararent. Ipse verò cum senioribus cogitauit priùs quàm rex admoueret exercitum ad Iudæam, & obtineret ciuitatem: exire, & Domini iudicio committere exitum rei. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsque ad mortem pro legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus starent: circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiã, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his qui superpositi fuerant. summóque metu ac perturbatione hostium castra repleuerunt, rebusq; prosperè gestis abiêrunt.

57. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII

Quid est Oratio?

A. Est[a] pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter, quæcunque sunt nobis aut alijs salutaria: quo diuinam quo-

[a] Damasc. lib. 3. orthod. fidei, c. 24. August. lib. 2. de serm. Domini in monte, c. 7. & ser. 230. de temp. Basil. in Iulittam martyrem. Chrysost. hom. 30. in Genes. Nyssenus in libro de Oratione.

quoquè gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunque ratione coram summa & æterna illa maiestate nos [b] deuotos testamur: Vt huc spectet non solùm precatio, sed etiam [c] adoratio, [d] oblatio seu sacrificium, [e] inuocatio, [f] laudatio, [g] gratiarum actio.

b Exodi 35.c d 2.Paralip 29.g
c
d Matth.4.b
e Malach.1.c Esaiæ 56.c Ioan.4.c
f Roman.10.c Psal.17.a 145.a
g Esaiæ 56.c 1.Timoth.2.a Augustin. epist.59.ad Paulinum.

B. [h] Modum autem precandi & formulam singularem Christus [i] præscripsit, sicut suprà declarauimus. Et nullum est sanè opus magìs in scriptura [k] commendatum, nullum pijs sanctisque hominibus familiarius, nullum quod à pluribus & sæpiùs, & diligentiùs, magisq; necessariò in hac vita sit exercendum, atquè precatio. Verè dictum illud: [l] *Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.* Item, [m] *Oportet semper orare*, ardenti scilicet cordis affectu, & citra hypocrisim, & absque laudis [n] humanæ respectu, hoc est, in [o] spiritu & veritate.

h Aug.tract.73. in Euang.Ioan. Basil.c.2.const. monast. Bern.ser.4.& 5. de quadrag.& in ser.de 4.modis orandi.
i Matth.6.b Lucæ 11.a Vide suprà de oratione Dominica.
k Psal.140.a Tob.12.c Acto.10.a Exo.32.c Psal.105.d Ierem.7.c 27.d.& ibidem Hierony. Item episto.12. ad Gaudentium.
l Eccli 35.d Psal.101.c 36.a Iudith 9.d
m Lucæ 18.a Eccli 18.c 1.Thessal.5.c
n Matth.6.a
o Ioan.4.c

C. Interim orantes, [p] externum corporis gestum & habitum, ritusque nonnullos adhibent sæpè. Et rectè quidem, vt exempla scripturæ commonstrant. Nam & Christus Dominus, nunc [q] sublevatis in cælum oculis, nunc [r] elata voce, nunc in terram [s] prostratus Patrem orauit. Tum [t] Danielis ac [u] Niniuitarum precatio, quia non sine ieiunijs, sacco & cinere instituta fuit, magìs commendatur. Nec frustrà de Publicano [x] dictum est, quòd humili facie, depressis oculis, pectorisque tunsione suam in templo precationem instruxit. Quæ quidem licèt externa videantur, & ab impijs etiam fieri ac ostentari queant, tamen hactenùs laudem illa merentur, quatenùs & piè corpus exercent, rediguntque in obsequium creatoris, & animum excitant, fulciunt ac promouent in cultu interiore. Prætereà sunt hæc testimonia quædam fidei, humilitatis atque pietatis non negligenda, vt quæ non solùm spectanti proximo, sed etiam Ecclesiæ adferunt ædificationem.

p Tertul. in apologetico aduersùs gentes, cap.30. Aug. in lib. de cura pro mortuis gerenda, cap.5. Hieron. aduersùs Luciferianos, & in vita Pauli Eremitæ. Item de viris illust. in Iacobo.
q Ioan.17.a 11.a
r Matth.27.e Lucæ 23.f
s Matth.26.d Mar.14.d Lucæ 22 c
t Daniel.9.a
u Ionæ 3.c d Iudith 4.b c d 9.a 1.Mach.3.f
x Luc.18.c Exo.9.f.g 17.c Deut.9.c d Num.20 a Psal.87.b 140.a 2.Paral.6.b 29.f 3.Reg 8.f Daniel.6.c 1.Esdræ 9.b Matth.2.b Act.7.g 9.g 20.g 21.a Ephe.3.c 1.Cor.11.a Damasc.lib.4.orthod.fidei, cap.13. De certis orandi temporibus videatur August. hæresi 57. Beda in c 18. Luc. Ansel. in cap.5. episto.1.ad Thessal. Clemen. constitut. Apost. lib.8. cap.40. Tertul. in apologetico cap.2. Cypr. de orat.Dom. Athan. de virgin. Basil.ser.1.de instit.monach. & cap.37. in regulis longiorib. Chrys.hom.59 ad pop. Hiero. in c.6.Dan. & ad Eustoch.epist.22. & in epitaph. Paulæ epist.27. Concil. Aquisgran. cap.126.& seq. Psal.118.5.a 54.c Daniel.6.c Actor.3.a 10.b 16.c

TESTIMONIA.

Oratio quid sit.

1. A. DAMASCENVS libro tertio orthodoxæ fidei, capite vigesimoquarto: Oratio est ascensio mentis ad Deum, aut decentium à Deo petitio.

In oratione fit mentis ad Deum conuersio.

2. AVGVSTINVS libro secundo de sermone Domini in monte, capite septimo: Primò hìc respondetur, non verbis nos agere debere apud Deum, vt impetremus quod volumus, sed rebus quas animo gerimus & intentione cogitationis cum dilectione pura & simplici affectu. Sed res ipsas verbis nos docuisse Dominum nostrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orandi recordaremur. Et post pauca: Fit ergò in oratione conuersio cordis ad eum, qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit.

Orationis vis & vtilitas.

Oratio quid sit, & quæ bona præstet.

Psal.62.

3. IDEM sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autē oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium? Abeat dissensio secularium morũ, quibus premitur mens humana quotidiè. Oratio coniunctio Spiritus sancti, si tamen orationi intētus sit animus: sicut clamat Propheta, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi, & caro mea. Quid autē sitiendum est, sequitur: Vt videat virtutem. Credite mihi, si ad videndā plenam virtutem Dei, plenè sitiant animæ humanæ substātiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitationem sensu proprio, cum fide clamabit: Adhęsit anima mea post te, suscepit me dextera tua. Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimenta carnalia aufert. Oratio verò perseuerans iungit Deo, atque ità gaudens assistere se Domino gloriatur. Adhærens autem anima mea Domino, incipit securitatem habere & libertatem, nec pauores sustinet timoris. Suscepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodò poterit noceri ab aliqua potestate? Sicut scriptum est, quòd nemo illud rapit de manu patris: hoc præstat ieiunium, hoc præstat oratio. Ioan.10.

Oratio quid sit.

4. BASILIVS Magnus homilia in Martyrem Iulittam, quæ est quinta inter homilias variorum argumentorum: Oratio est boni cuiuspiam petitio, quę ad Deum à pijs effunditur. Sanè eiusmodi petitionē neutiquàm statuimus in sola verborum præcisione. Ipsi enim credimus, Deo nihil opùs esse verbis, quibus commonefiat nostræ petitionis: magìs verò dicimus eum perspicacissimè scire, quæ nobis nec petentibus etiam profutura sint. Quid ergò, quod ipsi dicimus? Nimirùm, orationem non oportere nos plenè in syllabis constituere, quin potiùs ipsam suas vires pleniùs explicare, explere ve in animę orantis libera electione ac proposito, simul & in actionibus quæ per omnem vitam intento studio perficiũtur ad præscriptum virtutis,

Oratio non solis verbis cõstat ac perficitur.

1.Cor.10. Coloss.3. Oratiõis frequẽtatio ante refectionem. Eccli 31. Prou.31. 1.Tim.5.

tutis, iuxta Paulum: Siue comeditis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbẽs mensæ, ora: esitans panem, largitori gratiam rependito. Suffulciẽs firmansq; infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc te dono impartiuit ad inferendam cordi tuo lætitiam, & ad multiplicium infirmitatum non mediocre solamen. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue, nè prætereat eius memoria, cuius liberali beneficio ventrem explẽsti. Tunicam indueris? gratias agito benignò datori. Amiciris pallio? fac, in te augescat intentior erga Deum charitas, qui integumẽta gratuitò largitus est hyemi æstatiq; accommoda, quibus & vita conseruetur, & obueletur turpitudo. Tibíne dies expletus abijt? Illi referto gratiam, qui solem quidem nobis nihil tale commeritis indulsit in diurnę operationis ministeriũ: ignẽ verò contulit illustrandæ nocti, vtq; subseruiat reliquis vitę cõmoditatibus. Ipsa rursùs nox alias ad orationem suggerere possit conciliaréve occasiones. Etenim si quãdo in cęlum suspexeris, quum in eximiam siderum pulchritudinem oculorum aciem defixeris pressiùs: horum visibiliũ supplica Domino, vniuersorum longè optimo artifici procide Deo, & cole eum qui cuncta hæc in sapientia condidit. Sanè ad eum modum indiuulsè & continenter oraueris, non quidem si verbis modò orationem expleueris tuam: verùs vbi omnis prorsùs vitæ tuæ ratio atque institutum diuinæ te conformârit voluntati, sic vt vita ipsa dici & esse promereatur continens quædam & indiuulsa oratio.

Manè post somnum in vestiendo se.

Vesperi ante somnum.

Ipsa nocte.

Tota vita oratio quædam esse potest.

5. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus, modò sobrij & vndequaquè mente nostra collecta, inimicoq; nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Et paulò pòst: Magnum bonum sunt preces. Nam si homini quis loquatur virtute prædito, nõ paruum indè fructum percipiet: quantis bonis fruetur is, cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquiũ meum: hoc est, sermo meus appareat Deo. An nõ enim præstare potest priusquàm petamus? Verùm propter hoc differt & expectat, vt occasionem accipiat, qua iustè nos sua cura dignos faciat. Siue autẽ consequamur quod petimus, siue non consequamur, perseueremus semper in oratione. Et non solùm gratias agamus si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cùm Deus aliquid nobis denegat, non minus est quàm si concessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis conducant, sicut ipse nouit.

Orationis cõmendatio.

Oratio est colloquium cum Deo. Psal.103.

Cur Deus differat ea dare, quæ postulamus.

Cum denegat postulata, beneficium præstat.

6. GREGORIVS Nyssenus in libro de oratione, circa principium: Et quid attinet singulatìm exponere, quibus rebus multipliciter, multisq; modis peccatum humanæ vitæ commiscetur: cuius peccati nulla alia causa est, quàm quòd ad ea, quæ in manibus habent, & studiosè tractant negocia, diuinum etiam auxilium homines non simul adhibent & assumunt. Quòd si oratio negocium præcesserit, peccatum aduersùs animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa atque fundata, irrita consilia aduersarij manent, iustitia sese mediam vbiquè controuersijs interponente. Prohibet item agricolam à peccato, oratio in exiguo agri modo fructus multiplicans, nè posteà ampliùs vnà cum plus habendi cupiditate peccatum ingrediatur. ità viator, ità qui expeditionem vel nuptias parat: ità quicunque animum ad aliquod negocium adiecit, si cum oratione quodlibet agat, prospero atque felici successu negociorum à peccando abducetur, nullo aduersario animam ad vitium trahente. sin autem relicto Deo, negocio totus intentus fuerit, omninò necessè est, vt à Deo remotus cum aduersario prorsùs versetur. recedit autem à Deo, qui per orationem sese Deo non coniungit. Ergò hoc priùs oratione docendi estis, quòd semper orare & non defatigari oporteat. Per orationem enim cum Deo esse contingit. at qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitiæ præsidium atque tutamen est, iræ moderatio, superbię sedatio atque repressio, iniuriarum tenacis memoriæ expurgatio: inuidiæ profligatio, iniustitiæ sublatio, impietatis correctio. Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta iuris ac legum in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, dissidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium salus. Oratio reorũ & causam dicentium patrona, nexorum ac vinctorum relaxatio atque solutio, fatigatorum requies, mœrentium consolatio, gaudentium animi delectatio, lugentium solatium, nuptias contrahentium corona, natalitij festi celebratio, morientium funus. Oratio, conuersatio sermocinatióque cum Deo est: visum effugientium contemplatio: eorum, quæ concupiscuntur, certa fides: eiusdem cum angelis honoris conditio, bonorum progressus & incrementum: malorum subuersio, peccatorum emendatio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio. Oratio, Ionæ quidem cetum domum effecit: Ezechiam verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adolescentibus in ventum rorantem, flammam conuertit: Israelitis, aduersùs Amalechitas trophæum erexit, & centum octogintaquinque millia Assyriorum vna nocte gladio inuisibili prostrauit. Atq; sexcenta præter hæc ex ijs, quę iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palàm fit, nihil ex ijs, quæ per hanc vitam coluntur & in precio sunt, orationi præstare. Et, posteà: προσευχή, id est, oratio, est petitio bonorum, quæ Deo cum supplicatione offertur.

Oratiõis negléctio quàm multorũ malorũ causa, in rebus etiam tẽporalibus.

A Deo recedit, qui orare negligit. Luca 18.

Oratiõis laus à fructu & vtilitate multiplici.

Oratio est cõuersatio & collocutio cum Deo.

Ionæ 2. 4.Reg.20. Dan.3. Exod.17. 4.Reg.19.

Oratio est petitio bonorũ, quæ Deo cũ supplicatiõe offertur.

7. EXODI trigesimoquinto: Egressaq; omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi, obtulerũt mente promptissima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quicquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat, &c. Et paulò pòst: Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israel voluntaria Domino dedicauerunt.

8. SECVNDI Paralipomenon vigesimono: Ezechias autem etiam hæc addidit, Implẽstis manus vestras Domino: accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergò vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mente deuota.

9. MATTHAEI quarto: Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuũ adorabis, & illi soli seruies.

10. MALACHIAE primo: Ab ortu solis vsq; ad occasum magnum est nomẽ meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

11. ESAIAE quinquagesimosexto, vt infrà testimo. decimosexto.

12. IOANNIS quarto: Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est, quãdo veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

13. AD Romanos decimo: Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam idem Dominus omniũ, diues in

omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodò ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem nō audièrunt? Quomodò autem audient sine prædicante?

14. PSALMO decimoseptimo: Laudans inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero.

15. ET psalmo cētesimo quadragesimoquinto: Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiù fuero.

16. ESAIAE quinquagesimosexto: Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabò eos in domo orationis meæ: holocausta eorum & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

17. PRIORIS ad Timotheum secundo: Obsecro igitur primùm omniū fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarū actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo.

18. AVGVSTINVS epistola quinquagesimanona ad Paulinum, quæstione quinta: Illa sane difficilimè di[illegible]nuntur, vbi ad Timotheum scribens Apostolus ait: Obsecro itaque primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarū actiones. Secundùm Græcum enim eloquium discernenda sunt. Et post pauca: Multa quippe hinc dici possunt, quæ improbanda non sint: sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis vel penè omnis frequētat Ecclesia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramētorum, antequàm illud quod est in Domini mensa, incipiat benedici: orationes, cùm benedicitur & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominica oratione concludit. Ad quem intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicūt εὐχὴν, rarò ità scriptura ponit vt intelligatur oratio, sed plerunquè & multo vsitatiùs votū appellat εὐχήν: προσευχὴν verò, quod verbum ità positū est, vndè tractamus, semper orationem vocat. Vndè hanc verbi originem, sicut superiùs dixi, nonnulli minùs eruditè intuentes, προσευχὴν non orationem, sed adorationem dicere voluerunt, quæ potiùs προσκύνησιϛ dicitur. Sed quia oratio interdùm dicitur, quæ vocatur εὐχή, adoratio putata est προσευχή. Porrò si vsitatiùs, vt dixi, in scripturis votum appellatur εὐχή, excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda est oratio, quam facimus ad votum, id est, πρὸς εὐχήν. Vouentur autem omnia quę offeruntur Deo, maximè sancti altaris oblatio, quo sacramento prædicatur nostrum aliud votum maximum, quo nos vouimus in Christo esse mansuros, vtiquè in compage corporis Christi. Cuius rei sacramentum est, quòd vnus panis, vnum corpus multi sumus. Ideò in huius sanctificatione & distributionis præparatione, existimo Apostolum iussisse propriè fieri προσευχάς, id est, orationes: vel, vt nonnulli minùs peritè interpretati sunt, adorationes. hoc est enim ad votum, quod vsitatiùs in scripturis nuncupatur εὐχή. Interpellationes autem, siue (vt vestri codices habent) postulationes, fiūt cùm populus benedicitur. Tunc enim antistites velut aduocati, susceptos suos per manus impositionē misericordissimę offerunt potestati. Quibus peractis, & participato tanto sacramento, gratiarū actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam commendauit Apostolus.

1.Tim.2.

Locum Pauli interpretatur Augustinus de precibus quæ in Missæ sacrificio fiūt.

1.Cor.10.

1. B. AVGVSTINVS tractatu septuagesimotertio in Ioannem: Magnam spem Dominus suis promisit sperantibus, dicens: Quia ego ad Patrem vado, & quodcunq; petieritis in nomine meo, hoc faciā. Sic ergò perrexit ad Patrem, vt non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, Quodcunquè petieritis, cùm videamus plerunquè fideles eius petere, & non accipere? An fortè propterea quia malè petunt? Nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus, dicens: Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis. Malè ergò vsurus eo quod vult accipere, Deo potiùs miserante non accipit. Proindè si hoc ab illo petitur vndè homo lædatur exauditus, magis metuendum est, nè, quod posset non dare propitius, det iratus. An non vidimus Israelitas malo suo impetrâsse, quod culpabili concupiscentia petièrunt? Concupierant enim carnibus vesci, quibus pluebatur manna de cælo: fastidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant: quasi non meliùs peterent, non vt cibus qui deerat, indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille qui aderat, sanato fastidio, sumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potiùs Deum, vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Et post pauca: Euigila igitur homo fidelis, & vigilāter audi quod illic positum est, in nomine meo. Ipsum enim quodcunque, non ait petieritis vtcunquè, sed in nomine meo. Qui promisit ergò tam magnum beneficium, qui vocatur? vtiquè Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunq; rex, sed rex saluator: ac per hoc quodcunque petimus aduersùs vtilitatem salutis, non petimus in nomine saluatoris: & tamen ipse saluator est nō solùm quando facit quod petimus, verumetiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo potiùs se exhibet saluatorem. nouit enim medicus, quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus: & ideò contraria poscentis non facit voluntatem, vt faciat sanitatem. quapropter quando volumus vt faciat quodcunque petimus, nō vtcunquè, sed in nomine eius, hoc est, in nomine saluatoris, petamus. Non ergò cōtra nostram salutem petamus: quod si fecerit, non vt saluator facit, quod est nomen eius, fidelibus eius. Est quippe impijs & damnator, qui dignatur fidelibus esse saluator. Qui ergò credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod est illis qui credunt in eum, hoc facit, quoniam hoc sicut saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiam contra suam salutem petit, non in nomine saluatoris petit, quia saluator ei non erit, si quod eius salutē impedit, fecerit. Vndè tunc expedit potiùs, vt non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea non solùm saluator, sed etiam magister bonus, vt faciat quodcunque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus, vt etiam sic intelligamus, non petere nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam eius magisterij. Sanè quædam quanuis in nomine eius petamus, id est, secundùm saluatorem & secundùm magistrum petamus, non tunc quando petimus facit, sed tamen facit. Neque enim quia & illud petimus, vt veniat regnum Dei, propterea non facit quod petimus, quia non statìm cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quando petimus, non negatur. Veruntamen orantes, tanquàm seminantes, non deficiamus: tempore enim proprio metemus. Et simul petamus, quando benè petimus, vt non faciat quod non benè petimus, quia & ad hoc pertinet, quod in eadem oratione Dominica dicimus, Nè nos inferas in tentationem: neque enim parua est tentatio, si contra tuam sit causam tua postulatio.

Ioan.14.

Cur orantes non semper exaudiantur.

Iaco.4.

Præstat aliquando non exaudiri.

Num.11.

Qui nō petit in nomine Iesu, id est, saluatoris.

Nihil contra salutem postulandum.

Ex Oratione Dominica discimus quid petendum sit.

Differuntur multa quæ petuntur, non negantur.

Orandum vt non tribuatur quod non benè petitur.

2. BASILIVS Magnus constitutionum monasticarum capite secundo (vel secundùm alios, capite primo:) Duplex est orandi modus: quorum alter in glorificatione, adhibita animi submissione, cernitur: alter in petitione, qui quidem priori subijcitur. Cùm oras igitur, nolito confestìm ad petitionem accedere: quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te scilicet, quòd necessitate vrgearis, Deo preces adhibere.

Oratio cōstat Dei glorificatione & petitione.

bere. Quapropter quandocunque instituis orare, coniugem, liberos, teque adeò ipsum relinquito, à terraque procùl abscedito, cælumque superato, & naturas omnes tam quæ cerni, quàm quæ cerni non possunt, relinquito: & ab eius glorificatione exorditor, qui omnia condidit. Cumque in eo satis fueris commoratus, non mente vaga, neque huc, illucve temerè deerrante, neque (vt Græcorum mos est) fabulas garriens, sed de sacrosanctis literis carpens, quę dicas, dic: Gratias ago tibi Domine propter incredibilem clementiam, & in ferendis hominum culpis facilitatem tuam, qui peccantem me quotidiè patientia tua sustines, & ad resipiscendum omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines Domine, vt tibi gratias agamus, qui salutem generis nostri, modò terrendo, modò leniter exhortando moderaris, quique per prophetas primò, postremò etiam per aduentum Christi tui nos visitaueris. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos. tu es Deus noster. Vbi verò iam satis gratias egeris, Deumque petitis è diuina scriptura laudibus glorificaueris, tum iterùm adhibita humilitate, ordire, ac dic: Equidem non sum dignus Domine, qui coram te verbum faciam, quoniam vehementer peccator sum. & licèt nullius tibi culpæ conscius sis, nihilominùs tamen ità te oportet dicere. Etenim cùm multis in rebus offendamus omnes, maiorem tamen offensarum partem ne intelligimus quidem. Idcircò Apostolus dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. quod idem est àc si diceret, Multa delicta committo, quæ committere me non intelligo. Propter hanc causam etiam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Vbi verò verbis humilitatem tuam satis ostenderis, dixerisque, Gratias ago tibi Domine, quòd peccantem me tam diù patientia tua sustinuisti, & in hodiernum vsque diem nullas à me peccatorum meorum pœnas expetisti. Equidem Domine infinita iampridèm commeritus eram supplicia, dignusque eram, qui longissimè à conspectu abspellerer tuo: verùm tua me patientissima lenitas peccantem clementissimè sustinuit. Gratias, inquam, ago tibi, tametsi ad parem tuæ in me clementiæ gratiarum actionem haudquaquàm esse me idoneum intelligo. Simulàc verò ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demùm, quod petere debes, petito: non diuitias, (vt antè dixi) neque terrenam gloriam, non sanitatē corporis: (Ipse est enim qui te creauit, ipsi curæ est incolumitas tua, neque non probè intelligit, quàm è re cuiusque sit, vel benè valere, vel malè) sed quemadmodùm iussus es, regnum cælorum pete tantummodò, & necessitatibus corporis tui ipse (vt dixi) prouidebit. Munificentissimus est enim idem & augustissimus rex noster, & indignè fert, quandocunquè quis exiguum à se aliquid petit, quandocunquè quis nostrùm de rebus ipsum minimè ipsi conuenientibus rogat. Noli igitur illum tibi oratione tua iratum facere, sed ea petito tibi, quæ digna sunt & rege & Deo. Hæc autem petens ab eo, nè priùs recesseris, quàm quod petis impetraueris. Hoc enim fieri oportere, in euangelio subindicans Dominus dicit: Quis ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Hoc autem exemplum idcircò nobis proponitur à Domino, vt in fide acres ac pertinaces esse nos doceat. Exemplum enim ab homine ad alium hominem sumit, vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à suscepto proposito desistere, vt videlicet quandocunquè aliquid petieris, neque impetraueris, tam diù perseueres, quoàd impetres. Si tamen (vt suprà dixi) ea petas, quæ voluntati Dei non repugnent. Neque verò tecum tacitus dixeris: Peccator sum, & propterea non exaudior. Vt enim diffidentiæ ille tibi causam omnem præcideret, illud adiecit: Et si non dabit illi surgens, eò quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios. Decætero autem, etsi mensis præteri jt, etsi annus, etsi triennium, etsi

A gratiarum actione exordienda oratio.

Modus orādi ex D. Basilij sententia.

Iacob. 3.

1. Cor. 4.

Psal. 18.

Quid sit potissimū à Deo postulādum.

Magna à se pe- tiuit Deus.

Perseuerantia in orando. Lucæ 11.

Peccatores etiā exaudit Deus.

quadriennium, etsi anni complures, acriter perseuerato tamen, donèc impetres. sed postula cum fide, neque intereà rectè vnquàm viuere intermiseris. Si enim libidinibus se quis ex ignauia dediderit, sequemet ipse volens hostibus suis prodiderit, hunc nullo modo Deus neque adiuuat, neque exaudit, quippe cùm prior ipse vitio suo à Deo se alienauerit. Qui enim à Deo se optat iuuari, is nunquàm deserit, quòd se addecet, officium suum: qui autem hoc facit, is diuino auxilio nunquàm destituitur. Quapropter danda in eo op[...] est, nè vlla in re conscientia nostra nos condemne[...]tum, vbi hoc fecerimus, implorandum est diui[...] auxilium: implorandum autem non lentè, non men[...] huc illucque temerè oberrante. Qui enim sic facit, is (tantum abest vt impetraturus sit, quod petit) perficiet priùs vt sibi Dominus irascatur. Etenim si qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cùm corporis extrinsecùs, tum mentis etiam intrinsecùs attentos oculos tenet, periculi metu: quanto tandèm maiore cum metu trepidationeque censendum est oportere nos stare in conspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neque vsquàm aliò? cùm ipse non hominis partem illam modò, quæ foris apparet, vt homines faciunt, sed illam etiam, quę intùs occulta oculorum adspectum fallit, clarissimè perui- deat. Si igitur sic, quemadmodùm decet, steteris coram Deo, & quæ in te sunt, omnia pro viribus præstiteris, persta, donèc omninò tandèm impetres, quod petis. Sin conscientia te tua condemnat, tanquàm qui negligentiùs rem tractes, & si in oratione aliud agens, animo minùs attento stes, cùm possis omnem abs te repellere distractionem, nè præsidentior ausis consistere coram Deo, nè fiat tibi oratio tua in peccatum. Si verò propterea, quòd à peccato debilior factus, hoc à teipso impetrare non potes, quin interim, dum oras, animo & mente distrahare: enitere contrà, quantùm potes, & ipse tibimetipsi vim affer, & coram Deo stare perseuera, mentemque tuam in illum defixam tene, ipsamque ad seipsam aduoca. Si ità feceris, ignoscet tibi Deus, quoniam non ex cōtemptione, sed ex infirmitate, eo modo quo conueniret, coram Deo stare non vales. Hoc modo si tibimetipsi vim feceris, teque ad omne opus bonum paraueris, nè destiteris priùs, quàm illud impetres, quod rogas. Et quibusdam interiectis: At sæpè petiui, inquis, neque impetraui tamen. Prorsùs, quia non rectè petiuisti, videlicet aut dubitabundus, aut aliud agens, aut quę tibi vtilia non erant futura. Quòd si & quæ tibi erant vtilia, sæpè petijsti, at non tamen perseuerantiam adhibuisti. Scriptum est enim, In perseuerantia vestra possidebitis animas vestras. Et qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et post pauca: Ea re fortasse differt quæ daturus est, vt hoc modo magis te ad assiduitatem vocet, & vt intelligas, quòd sit donum Dei, & vt datum diligenter custodias. Siquidem nititur vnusquisque, quod magno labore inuenit, id maiore etiam quadam diligentia custodire, nè eo amisso, labores etiam vnà cum eo suos multos amittat, néve neglecto Dei munere, æterna vita indignus efficiatur.

3. BERNARDVS sermone quarto de Quadragesima: Oratio quanto est efficacior, si fiat vt debet, tantò callidiùs impediri ab aduersario solet. Interdùm enim grauiter impeditur oratio à pusillanimitate spiritus & timore immoderato. Hoc autem tunc solet fieri, cùm sic cogitat homo propriam indignitatem, vt non conuertat oculos ad diuinam benignitatem. Abyssus enim abyssum inuocat: abyssus luminosa, abyssum tenebrosam: abyssus misericordiæ, abyssum miseriæ. Profundum nanque est cor hominis, & imperscrutabile. Sed si magna est iniquitas mea, multo maior est Domine pietas tua. Ideoque cùm ad meipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiæ tuæ, & respiro in ea: & cùm introiero in potentias meas, nolo memorari iustitiæ tuæ solius. Veruntamen

Perseuerātia orationis iungenda est bonæ vitæ perseuerantia.

Euagationes & peregrinationes mētis in oratione vitandæ.

Distractio mentis cui pro viribus resistitur, Deum non offendit.

Quibus de causis nonnunquàm nō impetramus quod petimus.

Luc. 21. Matth. 10. & 24.

Cur differat interdū dare.

Orationem maximè impedire conatur Dæmon.

Oratio non sit nimis timida.

Psalm. 41.

Hiere. 17.

runtamen ſicut periculum eſt, ſi fuerit oratio nimis timida, ſic in contraria parte non minus, immò & magis periculum eſt, ſi fortè fuerit temeraria. De his qui ſic orant, audi quid loquatur ad prophetam Dominus: Clama, inquit, nè ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam, &c. Quaſi tuba, inquit, quia in ſpiritu vehementi increpandi ſunt temerarij. Me etenim quærunt, qui ſeipſos nondùm inuenerunt. Nec hoc dico, vt peccatoribus auferam orandi fiduciam, ſed volo eos orare tanquàm gentem quæ peccatum fecerit, non iuſtitiam. Orent pro indulgentia peccatorum ſuorum in animo contrito & ſpiritu humilitatis, quemadmodùm publicanus ille: Deus, inquit, propitius eſto mihi peccatori. Temeritatem enim dico, quando is, in cuius conſcientia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & mirabilibus ſuper ſe: minus ſolicitus pro periculo animæ ſuæ. Tertium periculum eſt, ſi ſit oratio tepida, & non ex viua affectione procedens. Timida quidem oratio cælum non penetrat, quia reſtringit animum timor immoderatus, vt oratio non dicam non aſcendere, ſed nec procedere queat. Tepida verò in aſcenſu langueſcit, & deficit, eò quòd nō habeat vigorem. Nam temeraria aſcendit, ſed reſilit: reſiſtitur enim ei: nec tantùm non obtinet gratiam, ſed & meretur offenſam. Quæ verò fidelis & humilis, & feruens oratio fuerit, cælum ſine dubio penetrabit: vndè certū eſt quòd vacua redire non poterit.

Nec ſit temeraria. Eſa. 58. Luc. 18. Non ſit oratio tepida. Oratio fidelis, humilis & feruens cęlū penetrat.

4. ET ſermone quinto de Quadrageſima: Rogo vos fratres, vt ſemper ad manum habeatis tutiſſimum orationis refugium, de qua etiam memini me paulò antè in fine ſermonis eſſe locutum. Veruntamen quotiès de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde veſtro, quæ & ab alijs frequenter audiui, & nonnunquàm expertus ſum in corde meo. Quid enim eſt, quòd licèt nūquàm ab oratione ceſſemus, vix vnquàm experiri videatur aliquis noſtrū, quis ſit orationis ſuæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, ſic redire videmur: nemo nobis reſpondet verbum, nemo quicquam donat, ſed laboráſſe videmur incaſſum. Sed quid in Euangelio dicit Dominus? Nolite, ait, iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Quod eſt autē iuſtum iudicium, niſi iudiciū fidei? quoniam iuſtus ex fide viuit. Ergò iudicium fidei ſequere, & nō experimentum tuum: quoniam fides quidem verax, ſed experimentum fallax. Quæ eſt ergò veritas fidei, niſi quod promittit ipſe filius Dei? Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Nemo veſtrûm, fratres, paruipendat orationem ſuam. Dico enim vobis, quia ipſe ad quem oramus, non paruipendit eam. Priuſquàm egreſſa ſit ab ore noſtro, ipſe ſcribi iubet eam in libro ſuo. Et vnum indubitanter è duobus ſperare poſſumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit eſſe vtilius. Nos enim quid oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed miſeretur ille ſuper ignorantiam noſtram: & orationem benignè ſuſcipiens, quod nobis aut omninò non eſt vtile, aut non tam citò dari neceſſè eſt, minimè tribuit: oratio tamen infructuoſa non erit. Ità ſanè, ſi fecerimus quod monemur in pſalmo, id eſt, ſi delectemur in Domino. Ait enim ſanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Tutiſſimum orationis refugium. Ioan. 7. Rom. 1. Marc. 11. Scribi iubet Deus orationem noſtram in libro ſuo. Rom. 8. Pſal. 36.

5. IDEM in ſermone de quatuor modis orandi: Propter quod fiducialiter iam poſtulare poteſt qui eiuſmodi eſt, (id eſt, qui in lamentis pœnitētiæ aliquandiù perſeuerans, hilaritatem quādam & fiduciam concepit indulgentiæ) tantùm caueat, nè fortè aut poſtulet non poſtulanda, aut minùs poſtulet quę à Deo ſunt poſtulanda: aut ea tepidè quærat, quæ toto affectu & omni tempore ſunt quærenda. Petitis, & non accipitis, (ait Iacobus) eò quòd malè petatis, vtpotè in concupiſcentijs veſtris. Sic agit omnis qui terrena quærit vltra neceſſitatem, qui mundialem gloriam ſectatur aut voluptatem. Tale eſt etiam quod ſolent ſeculares homines mortem inimicorum in orationibus poſtulare, cæteraq; ſimilia quæ non oportet. At verò temporalia ſi defuerint, petenda quidem ſunt, quantùm neceſſitas humana requirit: ſed iuxta beati Gregorij * ſententiam, non ſunt hæc nimiùm requirenda. In quo genere etiam illa ſpiritualia ſunt, ſine quibus nihilominùs ſalus conſtare poteſt, vt ſermo ſcientiæ, gratia curationum, omniaq; de quibus certum non habemus quid expediat nobis: vtpotè ſi te fatiget tentatio, ſupplicandum quidem pro ea, vt auferatur à te, ſed non nimìs obnixè, quoniam in talibus meminiſſe ſemper oportet Apoſtolicę illius ſententię: Nos enim quid oremus ſicut oportet, neſcimus: & Deo magìs committere, quàm temerè aliquid apud nos definire. Hęc autem ſunt toto affectu & omni tēpore poſtulanda: hæc ſunt, pro quibus inceſſanter & quàm obnixè poterunt, ad Deum clament deſideria tua, vt habeas gratiam eius bonā, & placere poſſis in oculis pietatis ipſius, & in eo viuas, & moriaris in ipſo, vt gloriam eius videre, & ipſo frui in perpetuum merearis. De his enim dictum eſt: Sine intermiſſione orate. Vndè & Propheta, Exquiſiuit, inquit, te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Et alibì: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitē in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Et poſt pauca: Quid aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quàm propheticum illud: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vſq; ad domum Dei? Omninò ſiquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare cęleſtem, illam vtiquè curiam, in qua rex regum ſtellato ſedet ſolio, circundante innumerabili & ineffabili beatorum ſpirituum exercitu. Vndè & ipſe qui viderat, quia maiorem numerum non inuenit, Millia, ait, millium miniſtrabant ei, & deciès milliès centena millia aſſiſtebant ei. Quanta ergò cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palude ſua procedens & repens ranuncula vilis? Quàm tremebundus, quàm ſupplex, quàm deniq; humilis & ſolicitus, & toto intentus animo maieſtati gloriæ, in præſentia angelorum, in concilio iuſtorū & congregatione aſſiſtere poterit miſer homuncio? In cunctis igitur actionibus noſtris multa opùs eſt animi vigilantia, ſed præcipuè in oratione. Etenim ſicut in regula noſtra legimus, * licèt hora omni & omni loco oculi Domini ſuper nos ſpeculentur, maximè tamen in oratione. Licèt enim ſemper videamur, ſed nūc etiam præſentamus & oſtendimus nos quaſi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porrò quanuìs vbiquè ſit Deus, in cælo tamen orandus eſt, ibiq; orationis tempore cogitandus: vt mens noſtra non oratorij tecto, non aëris ſpatio, non ipſa retardetur nubium denſitate, iuxta eam formam quæ nobis à Chriſto tradita eſt, vbì ait: Sic orabitis: Pater noſter qui es in cælis. Cęlum enim quadam prærogatiua etiam ſedes ſiue thronus Dei vocatur: quia ad eam comparationem qua Deum in cælis angeli ſancti & electorum animæ vident, nos miſeri & peregrini ſuper terram vix ſolum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, tāquàm aſſumptus & præſentatus ei qui ſedet ſuper excelſum thronum in angelis qui minimè ceciderunt, & eleuatum in hominibus quos ſuſcitauit de puluere inopes, & erexit de ſtercore pauperes: ſic, inquam, ſemetipſum conſideret, & ſic attendat, tanquàm pręſentatum Domino maieſtatis, vt dicat cum Abraham: Loquar ad Dominum meum, cùm ſim puluis & cinis. Et quia tuo præcepto commonitus, tua inſtitutione formatus, id præſumo Domine fons pietatis.

Quæ impediant quo minus exaudiatur oratio. Iaco. 4. An temporalia in oratione poſtulanda, aut ſpiritualia quę nō ſunt ad ſalutem neceſſaria. * Homilia 27. in Euangel. Rom. 8. Quæ ſemper & ſine conditione poſtulanda. 1. Theſſ. 5. Luc. 18. Pſal. 26. Ibidèm. Quomodò ad orationē accedendū. Pſal. 41. Dan. 7. In orationē præcipuè opùs eſt animi vigilātia. * In regula S. Benedicti cap. 19. Pſal. 33. Prou. 15. Præſentamus nos Deo. Matth. 6. Gene. 18.

6. MATTHAEI ſexto: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multùm loqui, ſicut ethnici. Putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergò aſſimilari eis: ſcit enim pater veſter quid opùs ſit vobis, antequàm petatis eum. Sic ergò

ergò vos orabitis: Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cęlo, & in terra. Panē nostrum supersubstantialem da nobis hodiè. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et nè nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

7. LVCAE vndecimo: Et factum est: cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Iohannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuū. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè, & dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et nè nos inducas in tentationem.

8. PSALMO centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

9. TOBIAE duodecimo: Quādo orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prādium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

10. ACTORVM decimo: Vir autem quidā erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quę dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, & dicētem sibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

11. EXODI trigesimosecundo: Rursumq́; ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste durę ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq́; te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicēs: Cur Domine irascitur furor tuus contra populū tuū, quē eduxisti de terra Aegypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? &c. Placatusq́; est Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduersùs populū suum.

12. PSALMO centesimo quinto: Et dixit vt disperderet eos, si nō Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

13. HIEREMIAE septimo: Tu ergò noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

14. ET vigesimoseptimo: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum, vt non veniant vasa, quę derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda & in Ierusalem, in Babylonem.

15. HIERONYMVS in caput septimum Hieremiæ, in ea verba scribens: Tu ergò noli orare, &c. Nè videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, nè pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam, deprecetur. Quod autē dicit, Et non resistas mihi: illud ostendit, quòd sanctorum preces Dei irę possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen: Dimitte me, vt percutiam populum istum: & faciam te in gentem magnam. Et in psalmis legitur: Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam: Aaron quoq; arrepto thuribulo, inter ignem arsurumq́; populum medius stetit: & Dei ira cessauit.

Preces Sanctorum Dei iræ resistere possunt. Exod. 32. Psal. 105. Num. 16.

16. ET in caput vigesimumseptimum Hieremiæ, super ea verba: Et si prophetæ sunt, & est verbū Domini in eis, occurrāt Domino exercituum: Quod ait, occurrant mihi siue Domino exercituum: illud ostendit, verum prophetam posse Domino precibus resistere: secundùm quod & Moyses stetit in percussione contra Dominum, vt auerteret iram furoris eius. Samuel quoq; idem fecit. Et Dominus ad Moysen: Dimitte me, ait, vt percutiam populum istum. Quando autem dicit, Dimitte me, ostendit se precibus sanctorum posse retineri.

Exod. 32. 1. Reg. 8. Precibus sanctorum retineri potest Deus.

17. IDEM epistola duodecima ad Gaudentium de Pacatulæ infantulæ educatione: Legimus Aaron pontificem isse obuiàm furētibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse. stetit inter mortem & vitam sacerdos magnus: nec vltra vestigia eius ignis procedere ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, nè faciat quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediebant.

Num. 16. Exod. 32.

18. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donèc propinquet, non consolabitur: & non discedet donèc Altissimus adspiciat.

19. PSALMO centesimo primo: Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum.

20. ET trigesimosexto: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam: & iudicium tuum tanquàm meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.

21. IVDITH nono: Nō enim in multitudine est virtus tua Domine, neq; in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerūt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarū, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

22. LVCAE decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nō impediàris orare semper, & nè verèris vsque ad mortē iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate: In omnibus gratias agite: Hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

25. MATTHAEI sexto: Attendite nè iustitiā vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cælis est. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

26. IOANNIS quarto, vt suprà A. testimo. duodecimo.

DE EXTERNIS GESTIBVS ORANTIVM.

1. C. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersùs gentes capite trigesimo: Illuc (in cælum) suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubescimus, deniquè sine monitore, quia de pectore oramus, precantes sumus omnes semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcūque hominis & Cæsaris vota sunt. Hæc ab alio orare non possum, quàm à quo scio me consecuturum: quoniam & ipse est qui solus præstat, & ego sum cui impetrare debetur, famulus eius &c. Sic itaque nos ad Deū expansos vngulæ fodiant, cruces suspendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, bestiæ insiliant: paratus est ad omne supplicium

Veterū Christianorū gestus & ritus in orando.

ipse habitus orantis Christiani. Hoc agite boni præsides, extorquete animam Deo supplicantem pro Imperatore. Hîc erit crimen, vbi veritas & Dei deuotio est.

2. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quinto: Orantes de mẽbris sui corporis faciunt quod supplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam prosternuntur solo, & si quid aliud visibiliter faciunt: quanuis eorum inuisibilis voluntas, & cordis intẽtio Deo nota sit: nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pãdatur animus: sed his magis seipsum excitat homo ad orandum gemendumq́ humiliùs atque feruentiùs. Et nescio quomodò, cùm hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint, eisdemq́ rursùs exteriùs visibiliter factis, ille interior inuisibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui, vt fierent ista, præcessit, quia facta sunt, crescit. Veruntamen si eo modo quisque teneatur, vel etiam ligetur, vt hæc de suis membris facere nequeat, non ideò non orat interior homo, & ante oculos Dei in secretissimo cubili vbi compungitur, sternitur.

Orantiũ gestus externi.

Externis gestibus seipsũ magis excitat homo ad orandum, & augetur deuotio.

3. HIERONYMVS in dialogo aduersùs Luciferianos: Indubitata in Deũ fides arduè reperitur. Verbi gratia dictum sit, vt, quod volumus, perspicuum fiat: ad orationem assisto: non orarem, si non crederem: sed, si verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lachrymis rigarem, corpore inhorrescerem, ore pallerem, iacere ad Domini mei pedes, eosq́ fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec priùs amitterem, quàm misericordiam impetrarem: nũc verò creberrimè in oratione mea aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo: aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubescenda sunt, gero. Vbi est fides? Siccine putamus oràsse Ionam? sic tres pueros? sic Danielẽ inter leones? sic certè latronem in cruce?

Si verè & perfectè crederemus, q̃bus externis exercitationibus & gestibus vteremur in oratione.

Ionæ 2. Dan. 3. & 14. Luc. 23.

4. ET in vita Pauli Eremitæ: Introgressus speluncam Antonius, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extensisq́ in altum manibus, corpus exanime. Ac primùm & ipse viuere eum credens, pariter orabat. Postquàm verò nulla, vt solebat, suspiria precãtis audiuit, in flebile osculum ruens, intellexit quòd etiam cadauer sancti, Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur.

Mortui Pauli Eremitæ cadauer officioso gestu Deum precabatur.

5. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Iacobo fratre Domini: Hegesippus vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans ait: Suscepit ecclesiã Hierosolymæ post Apostolos frater Domini Iacobus, cognomento iustus. multi siquidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquàm attonsus est, nec vnctus vnguento, nec vsus balneo. Huic soli licitum erat ingredi sancta sanctorum. Siquidem vestibus laneis nõ vtebatur, sed lineis, solusq́ ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantùm, vt camelorũ duritiẽ traxisse eius genua crederentur.

Sancti Iacobi genua camelorum duritiem contraxisse videbãtur.

6. IOANNIS decimoseptimo: Hæc locutus est Iesus: & subleuatis oculis in cælum, dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuũ, vt filius tuus clarificet te.

7. ET capite vndecimo: Iesus autẽ eleuatis sursùm oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniã audisti me.

8. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et circa horã nonam clamauit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lammasabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Iesus autem iterùm clamãs voce magna, emisit spiritum.

9. LVCAE vigesimotertio: Et clamãs voce magna Iesus, ait: Pater in manus tuas cõmendo spiritũ meũ.

10. MATTHAEI vigesimosexto: Et progressus pusillùm, prócidit in faciem suam, orans & dicẽs: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volò, sed sicut tu.

11. MARCI decimoquarto: Et cùm processisset paululùm, prócidit super terram: & orabat, vt si fieri posset, transiret ab eo hora.

12. LVCAE vigesimosecundo: Et ipse auulsus est ab eis, quantum iactus est lapidis: & positis genibus, orabat, dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

13. DANIELIS nono: Et posui faciem meã ad Dominum Deum meum, rogare & deprecari in ieiunijs, sacco & cinere.

14. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbũ ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam, nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, &c.

15. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter, nè darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminiũ, & sancta eorum in pollutionem, & fierent in opprobrium Gentibus. Tũc Eliachim sacerdos Domini magnus circuiuit omnem Israel, allocutusq́ est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit. Sic erunt vniuersi hostes Israel, si perseueraueritis in hoc opere quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in cõspectu Domini, ità vt etiam hi qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs offerrent sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorũ. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

16. ET capite nono: Quibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c.

17. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregati sunt, & venerunt in Maspha, contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerẽ imposuerunt capiti suo: & disciderunt vestimenta sua.

18. LVCAE decimooctauo: Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

19. EXODI nono: Orate Dominũ, vt desinãt tonitrua Dei, & grando: vt dimittã vos, & nequaquàm hîc vltrà maneatis. Ait Moyses: Cùm egressus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: vt scias quia Domini est terra. Egressusq́ Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltrà stillauit pluuia super terram.

20. ET

20. ET capite decimoseptimo: Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem & Aaron & Hur ascenderunt super verticē collis. Cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitq; Iosue Amalec, & populū eius in ore gladij.

21. DEVTERONOMII nono: Et prócidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis. Et iacui corā Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eū suppliciter deprecabar, nè deleret vos vt fuerat comminatus: & orans dixi, &c.

22. NVMERORVM vigesimo: Ingressusq; Moyses & Aaron, dimissa multitudine, in tabernaculū fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntq; ad Dominum, atq; dixerunt: Domine Deus, audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontē aquæ viuæ, vt satiati, cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

23. PSALMO octogesimoseptimo: Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

24. ET centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuū mearum sacrificium vespertinum.

25. SECVNDI Paralipomenon sexto: Stetit ergò coram altari Domini ex aduerso vniuersæ multitudinis Israel, & extēdit manus suas. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, &c. stetitq; super eam, & deinceps flexis genibus contra vniuersam multitudinem Israel, & palmis in cælum leuatis, ait, Domine Deus &c.

26. ET capite vigesimonono: Consurgensq; diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & ascendit in domum Domini &c. Cumq; finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt.

27. TERTII Regum octauo: Factum est autem, cùm complêsset Salomon orans Dominum omnē orationem, & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrunque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum.

28. DANIELIS sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domū suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, cōfitebaturq; coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat.

29. PRIMI Esdræ nono: Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuaui genua mea, & expādi manus meas ad Dominum meum.

30. MATTHAEI secundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes, adorauerunt eum.

31. ACTORVM septimo: Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè statuas illis hoc peccatum.

32. ET capite nono: Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit.

33. ET capite vigesimo: Et cùm hæc dixisset (Paulus) positis genibus suis, orauit cum omnibus illis.

34. ET vigesimoprimo: Et expletis diebus, profecti ibamus, deducētibus nos omnibus cum vxoribus & filijs vsque foràs ciuitatem: & positis genibus in littore, orauimus.

35. AD Ephesios tertio: Propter quod peto nè deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quę est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi.

36. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Omnis vir orans aut prophetās velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans nō velato capite, deturpat caput suum: vnum enim est ac si decaluetur. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

37. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimotertio: Nō simpliciter & fortuitò ad Orientem adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicem adorationem conditori nostro offerimus: vt & mente psallimus, & corporalibus labijs: & baptizamur aqua, & spiritu: & dupliciter Domino vnimur, mysterijs participātes, & gratia spirit⁹. Quia igitur Deus est lux intelligibilis, & sol iustitię, & Oriens in scripturis nominatur Christus: dedicandus illi Oriens est ad adorationē. Nam omne prestantius magisq; bonum, Deo offerendum, à quo omne bonū benignè largitur. Dicit autē diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino qui ascēdit super cælum cæli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradisum in Eden ad Orientem, vbi hominem quem plasmauit, posuit: quem transgredientem, exilio mulctauit, & e regionē paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidēte videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes, Deum adoramus. Et Mosaicum tabernaculum ad Orientem habebat velum, & propitiatorium: & tribus Iuda, vt honorabilissima, ad Orientem castra ponebat: & in famigerato Salomonis templo, porta Domini ad Orientē statuebatur. Verumetiam & Christus crucifixus, ad Occidentē respiciebat. Et sic adoramus ad ipsum suspirātes. Et assumptus, ad Orientē ferebatur, & sic ipsum Apostoli adorauerunt. Et sic veniet, quemadmodùm intuebantur ipsum euntem in cælum, vt angeli dixêre ad Apostolos, & vt ipse Dominus dixit: quemadmodùm fulgur egreditur ab Oriente, & peruenit vsq; ad Occidentem, sic erit aduentus filij hominis. Ipsum igitur expectantes, ad Orientem adoramus. Non scripta autem est hæc Apostolorum traditio: nam multa sine scripto nobis tradita sunt.

[Margin: Cur Orientem versùs adoramus. — Adorandus Deus animo & corpore. — Zach.3.& 6. — Luc.1. — Psal.67. — Gen.2. — Exo.27. & 38. — Num.2. — 3.Reg.6. — Christus cruci suffixus, Occidentem respiciebat. — Actor.1. — Matth.24. — Traditio Apostolica, adorare versùs Orientem.]

DE CERTIS HORIS ORATIONIS.

38. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimaseptima: Psallianorum postremā ponit Epiphanius hæresim, quod nomen ex lingua Syra est. Græcè autem dicuntur εὐχῖται, ab orando sic appellati. Tantum enim orant, vt eis qui hoc de illis audiūt, incredibile videatur. Nam cùm Dominus dixerit, Oportet semper orare, & non deficere: Et Apostolus, Sine intermissione orate: quod sanissimè sic accipitur, vt nullo die intermittatur certa tempora orandi: isti ità nimis hoc faciunt, vt hinc iudicentur inter hæreticos nominandi.

39. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Dicit & Apostolus: Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autē potest ità semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumēdi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergò dicendū est, eum semper orare, & nō deficere, qui canonicis horis quotidiè iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, precibusq; consuetis Dominum laudare & rogare non desistit, & hoc esse quod Psalmista dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aut certè omnia quæ iustus secundùm Deū gerit & di-

[Margin: Luc.18. — 1.Thess.5. — Semper & sine intermissione orāt, qui orādi tempora non intermittunt. — Luc.18. — 1.Thess.5. — Canonicas horas obseruantes, semper orant. — Psal.33.]

& dicit, ad orationem esse reputãdã. Quia enim iustus sine intermissione quæ iusta sunt agit, per hoc sine intermissione iustus orabit, nec vnquàm ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

40. ANSELMVS Cantuarien. Archiepiscopus in caput quintum prioris epistolæ D. Pauli ad Thessalonicẽ: Sine intermissione orate, id est, vt nullo die intermittatis certa tempora orandi. Sed & continuum cordis desiderium, continua oratio est. Nunquid enim sine intermissione possumus genu flectere, corpus prosternere, vel manus leuare, vt de hoc nobis dicatur, sine intermissione orate? Sed qui nunc vult intermittere orare, nõ intermittat desiderare. Sic enim orabat Moyses, cui taceti dixit Dominus: Quid clamas ad me? Clamabat enim corde, quanuis nihil diceret ore. Ità iuge desiderium & incessabilis amor, assidua est oratio Sanctorum.

Certa orandi tempora non intermittentes, orant sine intermissione.

Exod. 14.

41. CLEMENS Pontifex & martyr libro octauo constitutionũ Apostolicarum, capite quadragesimo: Preces vestras facite diluculo, tertia hora, sexta, nona, vespere, & in gallicantu: diluculo gratias agẽtes, quoniam illuminauit nos Dominus expulsa nocte, & inducto die: hora tertia, quoniã illa hora Dominus sententiam Pilati accepit: sexta, quoniam tunc crucifixus est: nona, quoniã omnia commota sunt crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum audaciam, & nõ ferentia ignominiam Domini: vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborũ requietem: in gallicantu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercenda opera lucis.

Ab Ecclesiæ exordio quæ diei horæ, orationi destinatæ fuerint, & quibus de causis.

42. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersùs gentes, capite secundo: Plinius Secũdus, cùm prouinciam regeret, damnatis quibusdã Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid decæterò ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Deo, & ad confœderandam disciplinam: homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibẽtes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidẽ non esse, oblatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendũ Deo.

43. CYPRIANVS de Oratione Dominica: In orationibus celebrãdis inuenimus obseruâsse cum Daniele tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis: quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itémque ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem. Et quando à septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur: quæ horarum spatia iampridèm spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruiebant: & manifestata postmodùm res est, sacramenta olìm fuisse, quòd antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentilibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitùs obseruatas, orandi nunc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olìm Spiritus sanctus designabat, in psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per Prophetam loquitur Dominus: Diluculò vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessariò rursùs orandum est. Nam quia Christus sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

Daniel. 6.

Hora tertia, sexta & nona iam olìm ad orationẽ destinata, & qua de causa.

Actor. 2.

Actor. 10.

Lucæ 23.

In noua lege plures horæ orationis q̃ in veteri.

Mat. 16.

Psal. 5.

Osee 6.

44. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Meditare in sacris scripturis: habe psalterium, & psalmos disce. Oriens sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxes cõficies, quoniam ea hora defixum est lignũ crucis. Sexta hora absolues deprecationes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus: quoniam hac hora pependit filius Dei in cruce. Nona hora rursùm in hymnis & glorificatiõibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorũ Deo supplicabis, quoniã hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum suum.

Quæ horæ diei orationi aũt psalmis constitutæ sint, & quibus de causis.

45. BASILIVS Magnus sermone primo de institutione Monachorum: qui alijs est sermo quartus exercitamentorum pietatis: Cùm autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datis quibusdam interuallis ab illa psalmodiæ genuúq; flexionis acri contentione nonnunquàm est interquiescendum, is est maximè horarũ modus tenendus, qui à veteribus olìm sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quem sanè Paulus quoquè & Silas secuti reperiũtur, cùm in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deindè idem Propheta: Vespere, manè, & meridie. Quin & Spiritus sancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tẽpore cùm propter variam illam linguarum efficacem vim Pharisæi discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse. Porrò nona Dominicæ passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verùm quoniã item hoc est apud eundem Dauid, Septiès in die laudẽ dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ: tempora autem illa, quæ diximus, neutiquàm septenarium orationis numerum conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ità videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua hæc nobis formula fit Deum septiès per singulas dierum cõuersiones laudibus celebrandi.

Horarum canonicarũ approbatio.

Hora noctis orationi destinata.

Psalm. 118.

Actor. 16.

Vespertina, matutina, & meridiana.

Psal. 54.

Hora tertia.

Actor. 2.

Hora nona.

Psal. 118.

Septem horæ canonicæ.

46. ITEM in regulis fusiùs disputatis, interrogatione trigesimaseptima: Neq; verò tamen, quanquàm hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarũ actionẽ, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariam esse, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est & quotidianum. Siquidẽm ea re à nobis necessariò huiusmodi tempora delecta sunt, quòd in eorum singulis peculiaris quædam Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinũ quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, neque vllius rei curæ antè aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptũ est: Memor fui Dei, & delectatus sum. Neque corpus priùs ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum est: Orabo ad te Domine: manè exaudies vocem meam. Manè adstabo tibi. Tertia verò hora, vt in ea ad orationẽ surgatur, fratrésq; omnes in vnũ cõgregentur, licèt diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati: idq; eare, vt admoniti doni spiritus, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datum fuit, vno eodemq; animo cuncti illum venerentur, ab eoq; percipiant, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant: simulq; vt salutaris sibi doctrinæ, & recti itineris dux esse, & author velit, illũ imitantes, qui dixit: Cor mundum crea in me Deus, & spiritũ rectum innoua in visceri-

Cur instituta certa orationis horæ.

Matutinæ horæ obseruatio quare.

Psal. 76.

Psalm. 5.

Tertiæ.

Actor. 2.

Psal. 50.

visceribus meis! Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum nè auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Et alio in loco: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: atque ità denuò ad intermissa opera redeatur. Quòd si fors aliquos vel propter operũ, vel propter locorum naturam eo tempore abesse longiùs contigerit, quàm vt vnà cum reliquis præstò esse possint: ij vbicunquè fuerint, ea necessariò ibì exequi debent, quæ cõmuniter statuta sunt, nihil hæsitantes omninò. Quia vbì sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, inquit Dominus, ibì in medio eorum sum. Porrò sexta hora, sanctorum exemplo, necessariam esse orationem iudicauimus, apud quos est: Vespere & manè & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocẽ meam. In qua quidem, vt liberemur ab incursu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerunt in Actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iam die, pro ijs omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciterve nobis euenerint, gratiarũ actio succedat: eorumq; quæ vel per consensum, aut secùs contra animi sententiam prætermissa sint, confessio: ac sicubì latens delictũ aliquod admissum fuerit verbis, operibúsve, aut etiam corde, pro his omnibus oratione adhibita veniã nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad similia peccata iterùm euitanda, valdè vtilis est præteritorum cõsideratio. Idcircò Dauid dicit: Quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris cõpungimini. Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur petitio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari psalmus debet. De tempore autem dimidiæ noctis, quòd id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic, Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidam etiam concentor psalmorum cõfirmat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitẽdum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Pòst anteuertendũ diluculum est, & ad orationem surgendum, cauendumq; nè dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitãdus, qui dixit: Præuenerunt oculi mei diluculũ, vt meditarer eloquia tua. Porrò ex his omnibus, quæ diximus, statis tẽporibus, nullum ab ijs prætermitti debet, quorũ vitæ propositum est, vt quæ acturi sunt, omnia ad laudem Dei & Christi eius referant. Atq; vtilis etiam, meo quidem iudicio, hæc in orationibus, & psalmorũ decantationibus, quæ certis temporibus fiunt, diuersitas est atq; varietas, ob eam causam, quòd in perpetua similitudine & ęqualitate rerum animo nescio quo modo torpedo quædam plerunq; oboritur atq; tædium, eaq; re aliud agens, ad futiles & vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autẽ varietateq; cùm psalmodiæ, tum singularum horarum orationis, & studiũ ipsum renouatur, & attentio instauratur.

[Margin: Psal. 142. — Matth. 18. — Sextæ horæ obseruatio. — Psal. 54. — Psal. 90. — Nona. — Actor. 3. — Vesperarum. — Psalm. 4. — Cõpletorij. — Mediæ noctis. — Actor. 16. — Psalm. 118. — Laudum, vel aurora. — Psalm. 118. — Ad quid præterea cõferat illa horarum varietas & distinctio.]

47\. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenũ: Dies lucescit, immò verò ante diem gallus cantauit, & non sicut domi, stertunt serui, ianuæ clausæ, omnes mortuis similes sunt dormiẽtes, mulio tintinabula cõcutit. Illic huiusmodi nihil, sed omnes statim cum reuerentia somnum deponentes exurgunt, excitante eos prælato, & consistunt, sanctum constituentes chorum, & statim manus extendentes, sacros hymnos decantãt. Et post pauca: Neque cithara, neq; fistulæ, nec vllum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & solitudine, sanctis cantantibus illis. At & ipsa cantica commoda, & in Deum charitate plena. In noctibus, inquit, extollite manus vestras ad Deũ. Et de nocte vigilauit spiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua super terram. Et Dauidica cantica, multos mouentia fontes lachrymarum. Quippe cùm cantet, dicens: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meũ, lachrymis meis stratum meum rigabo. Et iterùm: Quia cinerem tanquàm panem manducabam. Et iterùm: Quid est homo, quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati similis factus est, & dies eius sicut vmbra prætereunt: &, Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, vel cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Et rursùm: Qui habitare facit vnius moris in domo. &, Septiès in die laudaui te super iudicia iustitiæ tuæ. Et iterùm: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Facto aũt die quisque nostrûm alterum vocat, egressorũ rationẽ agit, in forum educit, assistit magistratui, tremiscit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad suum alius opus. Illi vero cùm rursùm matutinas orationes celebrauerint & hymnos, ad scripturarum lectionem conuertuntur. Sunt autem & qui libros transcribere docti, assignatum quisque sumens habitaculum, semper agit quietem, nugante nemine, nemine quicquam dicente. Tertiam, sextam, nonam, & vespertinas orationes celebrant. Et in quatuor partes diem dispartiti, dum singulæ partes implentur, psalmodijs & hymnis Deum venerantur.

[Margin: Horæ ac tempora orationis apud monachos D. Chrysostomi tempore distributa. — Psalm. 133. — Psalm. 6. — Psalm. 101. — Psalm. 143. — Psalm. 48. — Psalm. 67. — Psalm. 118. — Ibidem.]

48\. HIERONYMVS in caput sextum Danielis: Tria autem sunt tempora, quibus Deo flectenda sunt genua: tertiam horam, sextam, & nonam, ecclesiastica traditio intelligit. Deniquè tertia hora descendit Spiritus sanctus super Apostolos: Sexta volens Petrus comedere, ad orationem ascendit in cœnaculum. Nona, Petrus & Ioannes pergebant ad templum.

[Margin: Tertia, sexta & nona hora orationis ex Ecclesiastica traditione. — Act. 2. 10. & 3.]

49\. IDEM ad Eustochiũ de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Quanquàm Apostolus orare nos semper iubeat, & sanctis etiam ipse sit somnus oratio: tamen diuisas orandi horas debemus habere, vt, si fortè aliquo fuerimus opere detẽti, ipsum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoquè & vesperam, nemo est qui nesciat. Nec cibi sumantur, nisì oratione pręmissa: nec recedatur à mensa, nisì referatur creatori gratia. Noctibus bis terq; surgendum, reuoluenda, quæ de scripturis memoriter retinemus. Egredientes de hospitio, armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequàm sessio: nec priùs corpusculũ requiescat, quàm anima pascatur. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem.

[Margin: 1. Thess. 5. — Diuisas orandi horas cur habere debeamus.]

50\. AD eandem in Epitaphio Paulæ matris, epistola vigesimaseptima, de monasterijs virginum, quas illa fundauerat, agens: Manè, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio, per ordinẽ psalteriũ cantabant.

[Margin: Horas canonicas decãtabãt sacræ virgines D. Hieronymi ætate.]

51\. AQVISGRANENSE Concilium sub Ludouico Pio Imperatore primo, capite centesimo vigesimosexto, ex capite decimonono libri primi de officijs ecclesiasticis Isidori: Horam tertiam & sextam & nonam, Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet, vt ab ortu diei in tempus supplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariliter à tertia ad sextam, atque indè ad nonam, per paria lucis interualla ratis dimensionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationẽ venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus sanctus hora tertia, hoc est, suo loco & numero & tempore, descendit ad terras, impleturus gratiam, quam Christus promisit. Nam & sexta hora Christus passus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim sacramento legitimis ad precem temporibus, per ternas horas Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: & si cõputetur diurna celebritas, per quaternariũ vsq; in vespertinum officium, hoc est, quater ternis significatur: quia mundus quadrifariò diuisus, in Trinitate saluatur. Siquidẽ & in nocte stationes & vigiliæ militares, in quatuor partes diuisæ, ternis horarum spatijs secernuntur,

[Margin: Tertia, sexta & nona hora orationi consecrata. — Daniel. 6. — Actor. 2. — Matth. 27. Lucæ 23.]

nuntur, vt & in ipsis nocturnis mundialibusque officijs, Trinitatis mysterium veneretur.

Vespertina hora orationi cõsecrata. 52. CAPITE centesimo vigesimoseptimo, ex capite vigesimo eiusdem libri Isidori: Vespertinum diurni finis officium, diurnæ & alternę lucis occasus est, cuius ex veteri testamento solennis celebratio est. Denique hoc tempore veterũ sacrificia offerri, adolerique altario aromata & thura, mos erat. Testis est hymnidicus ille, regio ac sacerdotali perfunctus officio, dicẽs: Dirigatur oratio mea sicut incensum in cõspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. In nouo quoquè testamento eo tempore Dominus & Saluator noster, cœnantibus Apostolis mysterium sui corporis & sanguinis initiò tradidit, vt tempus ipsum sacrificij, vesperũ ostenderet seculi. Proindè in honore ac memoria tantorum sacramentorum, his tẽporibus adesse nos decet Dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificiũ offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur à sidere, quod vesper vocatur, & decidẽte sole exoritur. De quo Propheta dicit: Et vesperum super filios hominum consurgere facis.

Exod. 29. Psal. 140. Matth. 26. Marc. 14. Lucæ 22. Iob 38.

Cõpletoriũ. 53. CAPITE centesimo vigesimooctauo, ex vigesimoprimo capite Isidori: De Completis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenitur exẽplis. Dauid Propheta dicente: Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donèc inueniam locum Domino, tabernaculũ Deo Iacob. Quis non stupeat, tantam in Dei amore animi deuotionẽ, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiũt, penitùs interdixerit, donèc locum ac templum Domino fabricãdum in pectore suo rex & Propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt si ipsi locus Domini esse volumus, & tabernaculum eius aut templum cupimus haberi, inquãtùm possumus, exempla sanctorum imitemur, nè de nobis dicatur, quod legitur: Dormiẽrunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

Psal. 131. Psal. 75.

Matutinæ preces. 54. CAPITE centesimo vigesimonono, ex vigesimotertio capite eiusdem libri secundi Isidori: De matutinorum antiquitate & authoritate, testis est idẽ Dauid propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuisti adiutor meus. Et alibi: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proindè oratur, quòd resurrectio Christi celebretur. Matutina autem luce radiãte, Dominus & Saluator noster ab inferis resurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Christo occiderat peccatoribus. Siquidem & eo tempore cunctis spes futuræ resurrectionis creditur, cùm iusti & omnes ab hac temporaria morte, quasi à sopore somni resurgentes, euigilabunt.

Psal. 62. Psal. 118.

Nocturnæ preces. 55. CAPITE centesimo trigesimo, ex vigesimosecundo capite libri primi Isidori: Antiqua est vigiliarum deuotio, familiare bonũ omnibus sanctis. Esaias deniquè Propheta exclamat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat spiritus meus ad te Deus, quia lux pręcepta tua sunt super terrã. Itẽ Dauid & regio & prophetico sanctificatus vnguento, ità canit: Media nocte surgebã ad confitendũ tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc namque tempore vastator angelus transiẽs, primogenita Aegyptiorũ percussit. Vndè & nos vigilare oportet, nè periculo Aegyptiorũ admisceamur. Ijsdẽ etiam horis venturum se esse, in Euangelio Saluator asseruit: vndè & ad vigilandum auditores suos exuscitãs, dicit: Beati serui illi, quos, cùm venerit, Dominus inuenerit vigilantes. Et si vespertina (inquit) hora venerit, & si media nocte, & si in gallicantu, & inuenerit eos vigilantes, beati sunt serui illi. Itaque & vos estote parati, quia nescitis, qua hora filius hominis venturus est. Siquidem nec verbis solùm docuit vigilias, sed etiam confirmauit exemplo. Nam testatur Euãgelium, quia erat Iesus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoquè & Silas in custodia publica circa medium noctis orantes, hymnum, audientibus cunctis, vincti dixisse memorantur: vbi repentè terræmotu facto, & concussis carceris fundamentis, & ianuæ spontè apertę, & omnium vincula sunt soluta. Vndè oportet his horis psallendi, orandique frequentiam nos in sanctis habere officijs, finemque nostrum, vel si aduenerit sub tali actu, expectare securiùs. Est autem quoddam genus hæreticorum, superfluas existimantium sacras vigilias, & spiritali operi infructuosas, dicentium iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, sicut diem ad laborem. Qui hęretici Gręco sermone Nyctazontes, hoc est, somniculosi vocantur.

Esaiæ 26. Psal. 118. Exod. 12. Marc. 13. Lucæ 6. Acto. 16. Hæretici reprehendẽtes nocturnas preces siue Christianas vigilias.

56. ET capite centesimo trigesimoprimo: Studeant summoperè canonici prædictas horas vigilantissima cura custodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè persoluere.

57. VIDE de horis Canonicis plura apud Rabanum libro secundo de institutione Clericorum, capite primo & sequentibus: item apud Rupertum Tuitiensem libro primo de diuinis officijs, capite primo & sequentibus.

58. PSALMO centesimo decimooctauo: Memor fui nocte nominis tui Domine, & custodiui legem tuam. Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ. Septiès in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ.

59. ET quinto: Quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: Manè adstabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

60. ITEM quinquagesimoquarto: Vesperè, & manè, & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.

61. DANIELIS sexto, vt suprà C. testimo. vigesimooctauo.

62. ACTORVM tertio: Petrus autem & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam.

63. ET capite decimo: Postera autẽ die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret circa horam sextam.

64. ITEM capite decimosexto: Media autẽ nocte Paulus & Silas orantes, laudabant Deum. Et audiebãt eos qui in custodia erant.

VIII

Cur in orando seduli & assidui esse debemus?

Isidor. de summo bon. li. 3. ca. 7. Aug. ser. 226. & 230. de temp. & epi. 121. ca. 8. & sequen. Itẽ ser. 5. de ver. Do. Cypri. de orat. Dom. Amb. li. 3. de virginib. & serm. 93. de Nazario & Celso. a Mat. 26. d Mar. 13 d Luc. 18. a 11. a b 21. g Eccli 18. c 21. a Rom. 12. c Phil. 4 b Col. 4. a 1. Petr. 4. b 1. Thessa. 5. c Eph. 6 c 1. Tim 5. a Heb 4. d Iac 1. a 4. a 5. d b Mat. 11. c Mar. 21 b 18. c d c Luc. 11. b Mat. 7. b Ioan.

Primùm, ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, vtilitates. Deindè, quòd oratio proprium & necessarium sit fidei exercitium. Habet prætereà præceptum in diuinis literis [a] passim: neque modò frequentem, sed etiam eximiam plenamque consolationis & suauitatis promissionem. *Dico vobis*, inquit ipsa veritas [b] Christus: *omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.* Et rursùm: [c] *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim qui petit, accipit:*

accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Atque iterùm: [d] *Si vos cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magis Pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se?* Talibus quidem dictis, vt rectè colligit Chrysostomus, [e] ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit semper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

14.b 15.a 10. d 1. Ioan. 3.d 5.c Psal. 49.c 144.d Prou. 15.d 2. Par. 7. c Eccli 2.b 3.a 38. a Leuit. 4.f g 5.c d 6. a

d Matth. 7.b Luc. 11.c

e Lib. de orando Deum. Vide etiã lib. 2. Item hom. 5. de incompræhensib. Dei natura, & ad populum Antioch. hom. 71. & 79. Greg. hom. 27. in Euangel. & in psalmum 6. pœnitentialẽ.

TESTIMONIA.

Oratio remedium est tentationum.

1. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite septimo: Hoc est remedium eius, qui vitiorũ tentamẽtis exæstuat, vt quotiès quolibet tangitur vitio, totiès se ad orationem subdat, quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando, quousquè importunas desideriorum carnalium suggestiones, quæ nostris obstrepunt sensibus, fortissima intentione superemus, ac tam diù insistere, quousq; persistẽdo vincamus. Nam negligẽtes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisq; orat, sanctũ ad se spiritũ aduocat: At vbi aduenerit, confestim tentamenta dæmonũ, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiã eius ferre non sustinentes effugiunt. Oratio, cordis est, non labiorum. Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor adspicit. Quòd si tacitè cor oret, & vox sileat: quanuìs homines lateat, Deum latére non potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est autẽ cum silentio orare corde sine sono vocis, quàm solis verbis sine intuitu mẽtis. Nunquàm est sine gemitu orandũ. Nam peccatorum recordatio mœrorem gignit. Dum enim oramus, ad memoriã culpam reducimus, & magis tunc reos nos esse cognoscimus. Ideoq; cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscẽtes quàm grauia sunt scelera quæ commisimus, quamq; dira inferni supplicia quæ timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuò committitur, vndè iam iterùm venia postuletur. Ille enim precis desideratũ effectum sine dubio percipit, qui quod orando ablui postulat, delinquendo non iterat. Mens nostra cælestis est, & tunc orando Deum benè contemplatur, quando nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonũ in sua natura, in aliena verò turbatur. Pura est oratio, quàm in suo tẽpore seculi nõ interueniunt curæ: longè aũt est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergò veraciter oramus, quãdo aliundè non cogitamus. Sed valdè pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licèt in quibusdam sint, difficile tamen est vt semper sint. Mens quę ante orationem vacans à Deo, in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationẽ venerit, confestìm illi imagines rerum, quas nupèr cogitauit, occurrunt, aditumq; precis obstruũt, nè se mens libera ad cæleste desideriũ erigat. Purgandus est itaq; primùm animus, atq; à temporalium rerum cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deũ verè & simpliciter dirigatur. Nam reuerà tunc impetranda diuina munera credimus: quãdo simplici affectu assistimus, cùm oramus. Multis modis interrũpitur orationis intentio, dũ se per incuriã vana mundi ingerũt in cuiuscunq; orantis animo. Tunc aũt diabolus magìs cogitationes curarũ secularium humanis mentibus ingerit, quando orantẽ adspexerit. Duobus modis oratio impeditur, nè impetrare quisq; valeat postulata: hoc est, si aut quisque adhuc mala cõmittit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Quod geminum malum dum quisque à semetipso absterserit: protinùs securus studio orationis incumbit, & ad ea quæ impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit. Qui lęditur, nõ desistat orare pro se lædentibus: alioquin iuxta Domini sententiam peccat, qui pro inimicis nõ orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamentũ, si adhuc ferrũ in eo sit: ità nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odiũ manet in pectore. Tantus debet esse orantis erga Deum affectus, vt non desperet precis effectum. Inaniter autem oramus, si spei fiduciam non habemus. Petat ergò, vt Apostolus ait, vnusquisque in fide nihil dubitans: nam qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atque dispergitur. Diffidentia nascitur impetrandi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam, qui adhuc in pręceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat, accipere nõ meretur, nec impetrat ab illo bonũ quod poscit, cuius legi nõ obedit. Si enim id quod Deus præcepit, facimus: id quod petimus, sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptũ est, Qui auertit aurẽ suã nè audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multùm apud Deum vtraque sibi necessariò commendatur, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Vndè etiã Hieremias ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Cor enim cum manibus leuat, qui orationem cum opere subleuat. Nam quicunque orat & non operatur, cor leuat, & manus nõ leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, leuat manus, & cor non leuat. Sed quia operari necessè est & orare, benè iuxta vtrunque dictũ est, Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum, nè de negligentia mandatorum corde repræhendamur, dum salutem nostrã obtinere aut sola oratione, aut sola operatione contẽdimus. Postquàm bonum opus agimus, lachrymæ orationum fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad Deũ expandit, qui facta sua orando iactanter prodit, sicut Pharisæus in templo iactanter orabat, seq; magìs quàm Deum de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatum cõuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, laudem appetendo humanam, non solùm eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatum. Sic Iudæi & Hæretici qui licèt ieiunare & orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum, nec ad purgationis proficit meritum, sed mutatur potiùs in peccatum. Ideò interdùm oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verùm dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligũt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorũ oculi ad conuersionem aperiantur. Vndè & triũ puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deum verum agnosceret. Sicut & Propheta in psalmis ait: Propter inimicos meos eripe me. Proindè tardiùs exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortiùs excitati, maioribus præmijs cumulentur, exemplo pruinarum & repressione messium, in quibus quanto tardiùs sata semina exeunt, tanto ad frugẽ cumulatiùs crescunt. Quotiẹs orantes nõ citò exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipsum quod differtur, diuinę reputetur iustitię, & culpæ nostrę. Interdùm, quòd perseueranter orantes, non citò

Perseuerantia opus est.

Spiritum sanctum aduocat feruens oratio.

Cum gemitu orandum.

Alienæ curæ & cogitationes arcendæ.

Dæmon orationes nostras impedire conatur.

Similia habet Gregorius li. 10. Moraliũ, cap. 17. & 18.

Geminum orationis impedimentum.

Matth. 5.

Fiducia impetrandi adsit.

Iaco. 1.

Diffidentiæ causa quæ sit.

Prou. 28.

Orationi iungenda est bona operatio.

Thren. 3.

Greg. 18. Moral. cap 3. & Hieron. in c. 3. Thren. idẽ dicunt.

Iactantia cauẽda in orando.

Lucæ 18.

Psal. 108.

Daniel. 3.

Psal. 68.

Cur quidam tardius exaudiantur.

citò

citò exaudimur, vtilitatis nostræ est, non aduersitatis. sæpè enim multos Deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis Deus meliora quàm petũt, reseruat, sicut cõtingere solet paruulis, qui nè in scholis vapulent, Deum exorant: sed nõ datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibusdã contingit electis. Deprecantur enim Deum pro nonnullis vitę huius commodis vel aduersis. Prouidẽtia verò diuina temporaliter eorum desiderio minimè consulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur, magisq; obtentum impetrat, dum Deo tantùm teste depromitur. Proprium autem hypocritarum est, offerre se in oratione videntibus, quorum fructus est non Deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. Non in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quasi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim conciliat eum multiplex orantis sermo, sed pura sinceraq; orationis intẽtio. Bonum est, corde semper orare: bonum etiam, & sono vocis Deũ spiritalibus hymnis glorificare. Nihil est, sola voce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, Cantantes in cordibus vestris, hoc est, non solùm voce, sed & corde psallentes. Vndè & alibi: Psallam spiritu, psallam & mente. Sicut orationibus regimur, ità psalmorum studijs delectamur. Psallendi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exuscitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quanuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectũ pietatis animũ eorum inflectit. Dum Christianum non vocis modulatio, sed tantùm verba diuina, quæ ibi dicuntur, debeant commouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti, sua crimina plangunt, atque ex ea parte magìs flectũtur ad lachrymas, ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præsenti tãtùm vita pro remedio peccatorum effunditur: psalmorum autem decantatio, perpetuam Dei laudẽ demonstrat in gloriam sempiternam, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te. Cuius operis ministerium quicunque fideliter intentaq; mente exequitur, quodammodò angelis sociatur.

Orare in abscondito. Matth. 6. Oratio vocalis. Ephes. 5. 1. Cor. 14. Psallendi vtilitas. Psal. 83.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo vigesimosexto de tempore: Oratio iusti, clauis est cæli. Ascendit precatio, & descẽdit Dei miseratio. Licèt alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam, si mundam habeat conscientiam.

Oratio iusti clauis est cęli.

3. IDEM sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Oratio refectio est ieiuniorum, aduocat gratiã Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiuniũ dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio &c. vt suprà quæstione præcedenti, A. testimonio tertio.

Ieiunio adesse debet oratio.

4. ET epistola centesima vigesimaprima ad Probã, capite octauo: Propter hanc adipiscendam vitam beatam, ipsa vera vita beata nos orare docuit nõ in multiloquio, tanquàm eò fiat, vt exaudiamur, quo loquaciores sumus, cùm eum oremus, qui nouit, sicut ipse Dominus ait, quid nobis necessarium sit, priusquàm petamus ab eo. Vndè mirum videri potest, quanuis multiloquium prohibuerit, cur nos sic orare adhortatus sit, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquàm petamus ab eo, vt diceret: Oportet semper orare, & non deficere, viduæ cuiusdam proposito exemplo, quę de suo aduersario cupiens vindicari, iudicem iniquum sæpè interpellando flexit ad audiendum, nõ iustitia nec misericordia permotum, sed tædio superatum: vt hinc admoneremur, quanto certiùs nos exaudiat misericors & iustus Dominus Deus sine intermissione orantes, quando illa nec ab iniquo & impio iudice potuit assidua interpellatione cõtemni: & quàm libens atque placatus bona desideria impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignosci, si quò cupiebat illa peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoquè, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico sibi tres panes cupiens commodari, quibus fortassè ipsa Trinitas vnius substantiæ figurata est, iam cum suis seruis dormiẽtem petitor instantissimus & molestissimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magìs & ipse vitãdo tædium quàm beneuolentiam cogitando: vt hinc intelligeremus, si dare cogitur, qui cùm dormiat, à petente excitatur inuitus: quanto det benigniùs, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc est & illud: Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & quærens, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, à quo filius suus panem petit, nunquid lapidem porrigit ei? Aut si piscem petit, nunquid serpentem porrigit illi? Aut si ouum petit, nunquid porrigit ei scorpium? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris, quanto magìs pater vester cęlestis dabit bona petentibus se? Cùm ergò secundùm tria illa, quæ commendat Apostolus, fides significetur in pisce, vel propter aquam baptismi, vel quòd in huius seculi fluctibus integra est: cui contrarius est ille serpens, qui vt non crederetur Deo, venenosa fraude persuasit: Spes in ouo, quia vita pulli nõdùm est, sed futura est: nec iam videtur, sed adhuc speratur: Spes enim quæ videtur, non est spes: cui contrarius est scorpius, quoniam qui sperat æternam vitam, quæ retrò sunt obliuiscitur, & in anteriora se extendit: cui noxium est retrò respicere: scorpius autem ex ea parte cauendus est, qua venenatam & aculeatam caudam retrorsùm habet. Charitas, in pane. Maior enim horum charitas, & in cibis vtiquè vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius est lapis, quoniã dura corda respuunt charitatẽ. Siue aliud aliquid congruentiùs ista significent, tamen qui nouit bona data dare filijs suis, petere nos & quærere & pulsare compellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis necessarium sit priusquàm petamus ab eo, mouere animum potest, nisi intelligamus quòd Dominus & Deus noster non voluntatẽ nostrã sibi velit innotescere, quam non potest ignorare: sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quô possimus capere quod pręparat dare. Illud enim valdè magnum est, sed nos ad accipiendum parui & angusti sumus. Ideò nobis dicitur: Dilatamini, nè sitis iugũ ducentes cum infidelibus. Tanto quippe illud quod valdè magnũ est, quod nec oculus vidit, quia non est color: nec auris audiuit, quia non est sonus: nec in cor hominis ascẽdit, quia cor hominis illuc debet ascendere, sumemus capaciùs, quanto id & fideliùs credimus, & speramus firmiùs, & desideramus ardentiùs.

Matth. 6. An repugnent semper orare, & in oratione multiloquium esse. Luc. 18. Explicatio parabolæ de iniquo iudice. Luc. 11. De amico dormiente, & tribus panibus. Matth. 7. Luc. 11. De pane, pisce & ouo. Rom. 8. Philip. 3. 1. Cor. 13. Cur Deus orari velit, cũ tamẽ nõ ignoret quę sint nobis necessaria. 2. Cor. 6. 1. Cor. 2.

5. CAPITE nono: In ipsa ergò fide & spe & charitate cõtinuato desiderio semper oramus. Sed ideò per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nosipsos admoneamus: quantumq; in hoc desiderio profecerimus, nobisipsis innotescamus, & ad hoc agendum nosipsos acriùs excitemus. Dignior enim sequetur effectus, quẽ feruentior præcedit affectus. Ac per hoc & quod ait Apostolus, Sine intermissione orate: quid est aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui solus eam dare potest, sine intermissione desiderate? Semper ergò hanc à Domino Deo desideremus, & oremus semper. Sed ideò ab alijs curis atque negocijs, quibus ipsum desiderium quodammodò tepescit, certis horis ad negociũ orandi mentẽ reuocamus, verbis orationis nosipsos admonentes in id, quod desideramus, intendere: nè quod tepescere cœperat, omninò fri-

Cur verbis oramus, idq; certis horarum interuallis. 1. Thess. 5.

frigescat, & penitùs extinguatur, nisi crebriùs inflammetur. Vndè & illud quod idem Apostolus ait: Postulationes vestræ innotescant apud Deum: non sic accipiendum est, tanquàm Deo innotescant, qui eas & antequàm essent vtiquè nouerat, sed nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam. Aut fortè etiam innotescant angelis, qui sunt apud Deum, vt quodammodò eas offerant Deo, & de his consulant, & quod eo iubente implendũ esse cognouerint, sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter, vel latenter apportent. Dixit enim angelus homini: Et nunc quãdo orabas tu & Sara, ego obtuli orationẽ vestram in conspectu claritatis Dei.

Coloss. 4.
Angeli offerũt orationes nostras Deo.
Tob. 12.

6. CAPITE decimo: Quæ cùm ità sint, etiã cùm diu orare vacat, id est, cùm alia bonarum & necessariarum actionum nõ impediuntur officia, quanuis & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutiùs oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nã & de ipso Domino scriptũ est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixiùs orauerit: vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplũ, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidẽ habere orationes, sed eas tamen breuissimas & raptim quodammodò iaculatas, nè illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimùm necessaria est, per productiores moras euanescat atq; hebetetur intẽtio. Ac per hoc etiã ipsi satis ostendunt, hanc intentionẽ, sicut nõ est obtundenda, si perdurare non potest, ità si perdurauerit, nõ citò esse rumpendã. Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nã multum loqui, est in orãdo rem necessariã superfluis agere verbis. Multum autẽ precari, est ad eum quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nã plerunquè hoc negocium plùs gemitibus quàm sermonibus agitur, plùs fletu quàm affatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster non est absc̃oditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba non quærit.

Orare in multiloquio, & diu orare, nõ idem valent. Luc. 6. & 22.
Orationes iaculatoriæ.
Multũ loqui & multũ precari, quomodo differant.
Psal. 55. & 37.

7. CAPITE vndecimo: Nobis ergò verba necessaria sunt, quibus cõmoneamur, & inspiciamus quid petamus, non quibus Dominum seu docẽdum seu flectendum esse credamus. Cùm ergò dicimus, Sanctificetur nomen tuum: nosipsos admonemus desiderare, vt nomen eius quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur, quod non Deo, sed hominibus prodest. Et in eo quod dicimus, Adueniat regnum tuum, quod, seu velimus, seu nolimus, vtiquè veniet: desiderium nostrũ ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, vt sic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodùm fit in cælestibus ab angelis eius. Cùm dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè: per id quod dicitur, Hodiè, significatur, hoc tempore: vbi vel illam sufficientiam petimus, à parte quę excellit, id est, nomine panis totam significantes, vel sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam ęternã felicitatem, assequendã. Cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cùm dicimus, Nè nos inferas in tentationem: nos admonemus hoc petere, nè deserti eius adiutorio, alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cùm dicimus, Libera nos à malo: nos admonemus cogitare, nondùm nos esse in eo bono, vbi nullũ patiemur malum. Et hoc quidem vltimũ, quod in Dominica oratione positũ est, tam latè, tamq; euidenter & manifestè patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione cõstitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memorię nostræ commendari oportebat.

Luc. 11. Matth. 6. Breuis expositio Orationis Dominicæ. 1. petitio.
2. petitio.
3. petitio.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.

8. CAPITE duodecimo: Nam quanlibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo format vt clareat, vel consequendo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positum est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euangelicam precem pertinere non possit, etiam si non illicitè orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodùm nõ dicatur illicitè, quandoquidem spiritu renatos non nisi spiritaliter decet orare. Qui enim dicit, verbi gratia: Clarificare in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis, & prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dicit, quàm, Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit, Deus virtutũ conuerte nos, & ostende faciẽ tuam, & salui erimus: quid aliud dicit, quàm, Veniat regnũ tuum? Qui dicit, Itinera mea dirige secundùm verbũ tuũ, & nè dominetur meî omnis iniquitas: quid aliud dicit, quàm, Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra? Qui dicit, Paupertatem & diuitias nè dederis mihi: quid aliud dicit, quàm, Panem nostrum quotidianũ da nobis hodiè? Qui dicit, Memẽto Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius: aut, Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala: quid aliud dicit, quàm, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit, Aufer à me concupiscentias ventris, & desiderium concubitus nè appręhẽdat me: quid aliud dicit, quàm, Nè nos inferas in tentationem? Qui dicit, Erue me de inimicis meis Deus, & ab insurgentibus super me libera me: quid aliud dicit, quàm, Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarũ verba discurras, quantùm existimo, nihil inuenies quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberum est, alijs atque alijs verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis orãda sunt: quanuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur aut extollat affectus. Qui aũt dicit in oratione, verbi gratia: Domine, multiplica diuitias meas: aut, da mihi tantas quãtas illi vel illi dedisti: aut, honores meos auge: aut, fac me in hoc seculo præpotentem atq; clarentem: vel si quid huiusmodi est, & hęc dicit, eorum habens concupiscentiam, nõ id attendens, vt ex his secundùm Deum profit hominibus: puto eum non inuenire in oratione Dominica, quò possit hęc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltem petere, quę non pudet cupere: aut si & hoc pudet, sed cupiditas vincit: quanto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo?

Quæcunque postulanda sunt à Deo, oratione Dominica continentur.
Ad primã petitionẽ cuiusmodi preces referantur. Eccli 36.
Ad secundã. Psal. 79.
Ad tertiam. Psal. 118.
Ad quartam. Prouer. 30.
Ad quintam. Psal. 131. Psal. 7.
Ad sextam. Eccli 23.
Ad septimã. Psal. 58.
Non sunt alia postulanda, quanuis alijs atq; alijs verbis vti liceat.

9. CAPITE decimoquarto: Nonnullis impatientibus Dominus Deus, quod petebant, concessit iratus, sicut contrà Apostolo negauit propitius. Nam legimus, Israelitæ quid & quomodò rogauerint & acceperint: sed expleta cõcupiscentia, impatientia est grauiter castigata. Dedit & regem petentibus secundùm cor eorum, sicut scriptum est, nõ secundùm cor suum. Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos spiritus, vt in multos sues legio dæmonum mitteretur. Hæc scripta sunt, nè fortè se quisq; magni pendat, si fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrare plùs profit: aut se abijciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrociùs, vel à prosperitate corruptus penitùs euertatur. In talibus ergò, quid oremus sicut oportet, nescimus. Vndè si aliquid contrà, quàm oramus, acci-

Impetrare quod petitur nõ est semper salutare. Num. 11.
1. Reg. 8.
Iob 1. & 2.
Luc. 8.
Rom. 8.

derit: patienter ferendo, & in omnibus gratias agẽdo, hoc potiùs oportuisse, quod Dei, nõ quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille mediator,

Matth.26.

qui cùm dixisset: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste: humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuò subiecit: Verùm non

Rom.5.

quod ego volo, sed quod tu vis pater. Vndè nõ immeritò per vnius obedientiam iusti constituuntur multi.

10. IDEM Augustinus sermone quinto de verbis Domini: Si vis habere iustitiam, esto mendicus Dei, qui te paulò antè ex Euangelio, vt peteres, quæreres, pulsares, monebat. Mendicũ suum sciebat, & eccè paterfamiliâs & magnus diues, diuitiarum scilicet spiritaliũ & æternarũ, hortatur, & dicit tibi: Pete, quære, pulsa. Qui petit, accipit: quærens inueniet, pulsanti aperietur.

Deus monet vt petamus.
Matth.7.

Hortatur vt petas: negabit quod petis? Attende à contrario similitudinem vel comparationem, de illo diuite iniquo, hortantem nos ad orationem, quando ait Dominus:

Luc.18.

Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur. Quædam vidua interpellabat eum quotidiè, & dicebat: Vindica me. Nolebat ille per tempus. Illa interpellare nõn definebat: & fecit tædio, quod nolebat beneficio. Sic enim à contrario nos admonuit vt petamus.

Luc.11.

Venit, inquit, ad amicum suum, cui hospes venerat, & cœpit pulsare & dicere: Hospes mihi venit, commoda mihi tres panes: respondit ille, Iam requiesco, & mecum serui mei requiescunt. Ille non cessat, adstat, instat, pulsat, & tanquàm amicus ab amico mendicat. Et quid ait? Dico vobis, quia surgit, & non propter amicitiam eius, sed propter improbitatem dat illi quantos voluerit. Non propter amicitiam, quia amicus eius sit, sed propter improbitatem. Quid est, propter improbitatem? Quia pulsare non destitit, quia & cùm esset negatum, non se auertit. Ille qui nolebat dare, quod petebatur fecit, quia ille in petendo non defecit. Quanto magìs dabit Deus bonus, qui nos hortatur vt petamus: cui displicet, si non petamus: sed cùm aliquando tardiùs dat, commendat dona, non negat.

Cur differat dare nonnunquàm.

Diù desiderata dulciùs obtinentur, citò autem data vilescunt: Pete, quære, insta. Petendo & quærendo crescis vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare, vt & tu discas magna magnè desiderare. Indè oportet semper orare, & non deficere. Sed petitur & à nobis: mendici enim Dei sumus: Vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros.

Sumus Dei mendici.

Quantã vim habeat apud Deum patrẽ oratio Dominica.
Ioan.16.

11. CYPRIANVS de oratione Dominica: Cùm Christum habeamus apud Patrem aduocatũ pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat, quia quodcunque petierimus à patre in nomine eius, dabit nobis: quanto efficaciùs impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem cõtinens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendũ est diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Et post pauca: Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis Dominicæ sacramenta: quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omninò prætermissum sit, quod non in precibus atq; orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio compræhẽdatur.

Oratione Dominica omnia alia precationum genera compręhenduntur.

Exemplo suo ad orandum Saluator nos excitauit.

Ibidẽm: Nec verbis tantùm, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orãs frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit secedens in solitudinem, & adorans. Et iterùm: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei.

Mar.1.
Luc.6.

Quòd si ille orabat qui sine peccato erat, quanto magìs peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat: quãto nos magìs in frequenti da oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus, & rogabat non pro se: quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: Eccè satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodò triticum: ego autem rogaui pro te, nè deficiat fides tua.

Christus non pro se, sed pro nobis orabat.
Luc.22.

Et postmodùm pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Nõ pro his autem rogo solis, sed & pro illis qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint.

Ioãn.17.

Magna Domini propter salutem nostrã benignitas pariter & pietas, vt nõn contentus q; nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis ampliùs & rogaret. Quando aũt stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus.

Quàm attẽto animo incũbendum sit orationi.

Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquã tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo: Sursùm corda: vt dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere.

Sursùm corda.

Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei, tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens, preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione syncera Dominũ debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est, alienari & rapi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum depręcaris, quasi sit aliud quod magìs debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quo modo te audiri à Deo postulas, cùm te ipse nõ audias? Vis esse Deum memorẽ tuì cùm rogas, quãdo tu ipse memor tuî nõ sis?

Inuehitur in eos, qui sub oratione peregrinãtur animo.

Hoc est, ab hoste in totũ nõ cauere: hoc est, quãdo oras Deum, maiestatẽ Dei negligẽtia orationis offendere: hoc est, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Christianus, & cùm dormit oculis, corde vigilare: sicut scriptũ est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico Canticorum: Ego dormio, & cor meũ vigilat.

Cant.5.

Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet, dicẽs: Instate orationi, vigilãtes in ea: docens scilicet & ostendẽs, eos impetrare quod postulãt de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare.

Coloss.4.

Orãtes aũt, nõ infructuosis, nec nudis precibus ad Deum veniãt. Inefficax petitio est, cùm precatur Deũ sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor nõ faciens fructũ, excidatur & in ignẽ mittatur: vtiq; & sermo non habẽs fructũ, promereri Deum nõ potest, qui nulla est operatione fœcundus.

Orationi operæ bonæ iungendæ sunt.
Matth.3. & 7.

Et ideò scriptura diuina instruit, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna.

Tob.12.

Nam qui in die iudicij præmiũ pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodiè quoquè ad orationẽ cum operatione venienti benignus auditor est. Sic deniq; Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebẽ, & semper orãs Deũ: huic circa horã nonã oranti adstitit angelus, testimoniũ reddens sui operis, & dicẽs: Corneli, orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt ad memoriam coram Deo.

Actor.10.

Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt.

Merita nostri operis.

Sic & Raphael angelus Tobię oranti semper, & semper operanti, testis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectum claritatis Dei.

Tob.12.

12. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: Oratio quoquè nos Deo crebra commendet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi: qui regni erat necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet qui legimus, Vigilate & orate, nè intretis in tentationem?

Oratio sit frequens.
Psal.118.

Matth.26.

Certè solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ, cùm è somno surgimus, cùm prodimus, cùm cibum paramus sumere, cùm sumpserimus, & hora incẽsi, cùm deniquè cubitum pergimus. Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Do-

Quibus horis quotidiè orãdum.

Dominica frequenti contexas vice, vel cùm euigilaueris, vel antequàm corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio rerum secularium cura liberam, diuina meditatem somnus inueniat. Deniq; etiam ille philosophiæ ipsius qui nomen inuenit, quotidiè priusquàm cubitum iret, tibicinem iubebat molliora canere, vt anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille, sicut is qui laterē lauat, secularia secularibus frustrà cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autē terrenorum vitiorum colluuione detersa, ab omni inquinamento carnis mentium interna mundemus. Symbolum quoquè specialiter debemus, tanquàm nostri signaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recensere. Quò etiam, cùm horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiæ sacramēto miles in tentorio, bellator in prælio?

Symboli quotidiana recitatio.

13. IDEM in sermone nonagesimotertio in natali sanctorum martyrū Nazarij & Celsi, (qui alijs est nonagesimus secundus:) Oratio quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundū, penetrat paradisum, euolat vsq; ad ipsum summę maiestatis, angelo conferente, conspectum, sicut quodam loco vox testatur angelica: Et cùm tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in cōspectu claritatis Dei. Beata anima, charissimi, cuius votum, cuius cōpunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla sæuitia cruentum, nulla odij simultate maculatum, sed fide igneum, conscientia nitidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vsque ad Dei vultum per cælestium nunciorum defertur obsequia.

Vis orationis operibus bonis coniunctæ.

Tobiæ 12.

14. MATTHAEI vigesimosexto: Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem.

15. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.

16. LVCAE decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadā ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa: & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominē reuereor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, nè in nouissimo veniens sugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorū.

17. ET capite vndecimo: Quis vestrûm habebit amicum, & ibit ad illū media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniā amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum: & ille deintùs respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi. Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, etsi non dabit illi, surgens eò quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quęrit, inuenit, & pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpentē dabit illi? Aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

18. ITEM capite vigesimoprimo: Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

19. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nō impediaris orare semper, & nè veteris vsque ad mortem iustificari, quoniam merces Dei manet in æternum.

20. ET vigesimoprimo: Fili, peccâsti? non adijcias iterùm: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.

21. AD Romanos duodecimo: Orationi instantes.

22. AD Philippenses quarto: Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarū actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.

23. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi, (propter quod etiā vinctus sum) vt manifestē illud ità, vt oportet me loqui.

24. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

25. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

26. AD Ephesios sexto: In omnibus sumētes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeā salutis assumite, & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnē orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij.

27. PRIORIS ad Timotheum quinto: Quæ autē verè vidua est & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die.

28. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ, vt misericordiā consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

29. IACOBI primo: Si quis autem vestrûm indiget sapiētia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autē in fide nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur. Non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Dn̄o.

30. CAPITE quarto: Non habetis, propter quod nō postulatis. Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis.

31. ET capite quinto: Confitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicē, vt saluemini. Multùm enim valet deprecatio iusti assidua. Helias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursùm orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.

32. MARCI vndecimo: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & pater vester q in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

33. MATTHAEI vigesimoprimo: Et omnia quęcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

34. ET capite decimooctauo: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunq; petierint, fiet illis à patre meo qui in cælis est. Et paulò pòst: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogâsti me: nónne ergò &c.

35. LVCAE vndecimo: vt suprà testimo. decimoseptimo, & in textu.

36. MATTHAEI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui q̄rit, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quē si petierit filius suus panē, nunquid lapidē porriget ei? Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare

filijs vestris: quanto magis pater vester qui in cęlis est, dabit bona petentibus se?

37. IOANNIS decimoquarto: Et quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciā: vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

38. ET capite decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

39. ITEM capite decimosexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsque modò non petîstis quicquam in nomine meo. Petite, & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum.

40. PRIMAE Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non repræhenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus accipiemus ab eo: quoniam mādata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.

41. ET capite quinto: Et hæc est fiducia quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus secundùm voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

42. PSALMO quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.

43. ET centesimo quadragesimoquarto: Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentiū se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.

44. PROVERBIORVM decimoquinto: Longè est Dn̄s ab impijs, & orationes iustorum exaudiet.

45. SECVNDI Paralipomenon septimo: Compleuitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autē ei Dominus nocte, & ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. Si clausero cælum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatū est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciē meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum. Oculi quoquè mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneāt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus, &c.

46. ECCLESIASTICI secundo: Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est.

47. ET capite tertio: Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

48. ITEM capite trigesimooctauo: Fili, in tua infirmitate nè despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te.

49. LEVITICI quarto: Adipem verò adolebit suprà, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Omnem autem adipem auferēs, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorē suauitatis Domino, rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Omnem quoque adipē auferēs, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini: rogabitque pro eo & pro peccato eius, & dimittetur ei.

50. ET capite quinto: Alterū verò in holocaustum adolebit, vt fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Ipsumque quod intulit dāni restituet, quintā partē ponet suprà tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietē, & dimittetur ei.

51. CAPITE sexto: Qui rogabit pro eo corā Dn̄o, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccauit.

52. MATTHAEI septimo, 53. LVCAE vndecimo, vt suprà testimo. trigesimosexto, & decimoseptimo.

60. CHRYSOSTOMVS libro primo de orando Deum: Quemadmodùm sol lucem præbet corpori, sic animæ lumen est precatio. Proindè si cæco damnosum est, nō intueri solem: quanto grauius damnū est homini Christiano, si non assiduè deprecetur, neque Christi lucē orando in animū suū inducat? Iam verò quis non obstupescat & admiretur tantā benignitatem ac beneuolentiam, quam in nos homines declarat Deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostraque vota apud ipsum deponamus. Nam verè profectò cum Deo confabulamur, quotiès vacamus deprecationi: per quam simul & angelis copulamur, & societatem, quā cum brutis animātibus habebamus, procùl effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiam illorum dignitatem, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquiū miscere cum Deo. Atqui quòd id sublimius sit, ipsi nos docent, multo quidem cùm tremore vota sua offerentes, cæterùm nobis exemplum prębentes, vndè sciamus aut discamus, quod quisquis Deū adit, multo cū gaudio, multoque rursùm cū tremore id facere oporteat. Tremore quidē, dum metuimus, nè videamur indigni, qui Deum precibus alloquamur: rursùs gaudio repleamur, reputantes honoris magnitudinē, quod Deus mortaliū genus tanta ac tali sua cura dignatus sit, vt assiduò diuino colloquio frui liceat: per quod etiā illud assequimur, vt & mortales tēporarij esse desinamus, natura quidem mortales, sed colloquio conuictúque quē agimus cum Deo, ad immortalē vitā transeuntes. Etenim si qui cum Cæsare miscent sermones, familiariterque cū eo versantur, & hoc honoris ab illo sunt adepti, non possunt esse pauperes: multo minùs fieri potest, vt qui Deū deprecantur, cum eo familiariter colloquentes, animas habeāt mortales. Nam mors animæ est impietas, ac vita pugnans cum lege diuina. Ex quo consequitur, animæ vitā esse Dei cultū, ac vitā eo cultu dignam. Porrò vitā piam, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio cōciliat, conciliatā auget, ac ceu thesaurum recōdit animis nostris. Neque enim fieri potest, non potest, inquam, fieri, vt qui postulant à Deo pudicitiam, iustitiam, mansuetudinē ac benignitatem, non assequantur id quod petunt. Petite enim, inquit Dn̄s, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Et rursùs alibi: Quis est, inquit, ex vobis, à quo si filius petat panem, det illi lapidem? aut si piscem postulet ille, porrigat ei serpentem? Quòd si vos cùm sitis mali, nôstis bona munera dare filijs vestris: quanto magis pater vester cælestis dabit spiritū sanctū his qui nunc ab ipso petunt? Talibus quidem dictis, ac tali spe prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit, semper viuere vitā homine digna. Quisquis enim nō orat Deū, nec diuino colloquio cupit assiduè frui, is mortuus est, & vita carens, expersque sanæ mentis. Nā hoc ipsum euidentissimū est argumentū amentiæ, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quòd animæ mors sit, non prouolui ad Dei genua. Quin insupèr quòd oporteat quauis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur, pulchrè nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quàm triduo duntaxàt arceri ab orādo. Nec enim

Oratio lumē est animæ.

Colloqui cū Deo.

Quō ad orationem accedendum.

Honor quo afficiuntur orantes.

Quantum cōferat ad vitā piam oratio.

Matth. 7.

Luc. 11.

Amens est, qui orare negligit.

Morte tristius est ab oratione arceri.

Dan.6. enim hoc ab eo exigebat rex Persarum, vt impietatem admitteret: tantùm illud obseruabat, si quis intra triduum quicquam petere deprehenderetur ab vllo deorum aut hominum, preterquàm ab ipso. Sed propheta ne tantulum quidem temporis sustinuit ab orando cessare: propterea quòd nisi Deus propēsus sit in nos, nihil omninò bonorum in animas nostras venire possit: Dei verò propēsio simul adiuuat labores nostros, hosq; pulchrè subleuat, si conspexerit nos amare precandi studium, si continenter orare Deū, si viderit expectantes omnia bona nobis illinc defluxura. Itaque cùm videro quempiam non amantem orandi studiū, nec huius rei feruida vehementiq; cura teneri: continuò mihi palàm est, eum nihil egregiæ dotis in animo possidere. Rursùs vbi quem conspexero, insatiabiliter adhærentem cultui diuino, idq; in summis damnis numerantem, si non continenter orauerit, coniecto talem omnis virtutis firmum esse meditatorem, ac Dei templum. Etenim si vestitus hominis, si pedum incessus, si risus dentium declarat qualis sit, queādmodùm sapiens dixit Salomon: multo magìs deprecatio cultusq; Dei, signū est totius iustitiæ, cùm sit ornatus spiritualis ac diuinus, multā pulchritudinē ac decorem concilians mentibus nostris, dum vniuscuiusq; vitam componit, nec sinit quicquam sordidum aut absurdū dominari nostro animo, dum persuadet reuereri Deum, & honorem quē illi debemus præstare, dum docet vniuersam mali spiritus imposturam reijcere, turpes & absurdas cogitationes profligans: deniq; dum cuiusq; mentem constabilit in cōtemptu voluptatum. Nam hæc superbia sola decet eos qui Christum venerantur, videlicet, nulli seruire turpitudini, sed mentē seruare in libertate morumq; puritate. Arbitror itaq; cunctis esse manifestum, quòd simpliciter impossibile sit, absque precationis præsidio cum virtute degere, cumq; hac huius vitæ cursum peragere. Etenim quî fiat vt quis virtutem exerceat, nisi continenter adeat, & supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem suppeditat ac largitur hominibus? Rursùm quî fiat, vt aliquis concupiscat esse temperatus ac iustus, nisi lubens cum eo consuetudinem & colloquium habeat, qui cùm hæc, tum his etiam plura exigit à nobis? Quin & illud paucis demonstrare volo, quòd etiam si nos peccatis refertos precatio deprehenderit, celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius aut diuinius obtingere possit, quàm deprecatio, cùm hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddam esse liqueat? Et paulò pòst: Iam verò quòd animam peccatis obnoxiam deprecatio facilè purā reddit, docet nos publicanus ille, qui petijt à Deo remissionem peccatorum, & impetrauit. Docet & leprosus, qui simul vt procidit ad pedes Dei, mūdatus est. Quòd si Deus corpus morbo corruptum celeriter sanauit: multò magìs animā, quæ morbo tenetur, humaniter sanabit. Etenim quanto preciosior est anima corpore, tanto magìs consentaneum est, hanc Deo maiori curæ futurā. Quanquàm innumera recenseri possint exempla tum vetera, tum noua, si quis velit omnes enumerare, qui deprecationis beneficio seruati sunt. Verùm aliquis forsitan ex eorum numero qui socordiæ segnitiæq; dediti nolunt attentè ac diligenter orare, persuasurus sit, in hoc Deum illa verba dixisse: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorū, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cęlis est. Atquì ego si crederem solam precationem ad salutem nostrā sufficere, non iniuria sermonem hunc nobis obijceret aliquis. Nunc cùm profitear, deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vitæ frugiferę, non est quòd quisquam illis verbis abutatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim sola temperantia potest homini salutē adferre, si cætera desint bona, neq; cura pauperum, neque benignitas, neque quicquam aliorū quæ cum virtute gerūtur, sed oportet vt omnia simul concurrant in animas nostras. Cæterùm precatio, ceu radix & basis omnibus cæteris substernitur. Neq; secùs àc nauem & domum, ea quæ substrata sunt, valida reddunt, ac nè soluatur, continent: ità nostram vitam orandi studium & continet, & vbiquè firmam reddit, adeò vt absq; hoc nihil nobis boni possit contingere, neque quod ad salutem conducat. His de causis Paulus tanto studio nō cessat huc adhortari nos, dicens: Deprecationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Atquì alibi iubet, vt citra intermissionem oremus, in omnibus gratias agētes: Hęc est enim, inquit, voluntas Dei. Ac rursùs alio in loco: Orate omni tempore in spiritu, in hoc ipsum vigilantes cum omni instātia & obsecratione. Adeò multis ac diuinis vocibus ad orandum nos assiduè prouocat ille Apostolorum princeps. Decet igitur nos ab illo doctos, cum precatione vitæ cursum peragere, atque hac mentem assiduè rigare: Siquidem hoc omnes homines nō minùs opùs habemus, quàm arbores aquarū humore. Neque enim valent illæ fructus producere, nisi bibāt humorē radicibus: neque nos preciosis pietatis fructibus poterimus esse grauidi, nisi precibus irrigemur. Quapropter oportet, & stratis relictis, diuino cultu præuenire Solis exortum, & cùm ad mensam accedimus, & cùm nos ad nocturnam quietem recipimus: Quin potiùs oportet singulis horis vnam precationē offerre Deo, vt orandi cursus, diei cursum æquet. Cęterùm hyberno tempore decet etiam noctis maximam partem precibus impendere, ac flexis genibus, multo cum tremore instare deprecatiōi, hoc ipso nos beatos existimantes, quòd Dei cultui vacamus. Dic mihi, qua fronte Solē intueberis, nisi priùs adoraueris, qui lumen illud dulcissimum oculis tuis mittit? Quo pacto frueris mensa, nisi priùs adoraueris eum, qui tibi tantum bonorum largitur ac suppeditat? Qua spe trades teipsum nocturno tempori, qualibus cum insomnijs putas tibi rem fore, nisi teipsum præmunieris orando, sed incustoditus ad somnum accesseris? Nimirùm contemptibilem captuq; facilem teipsum præbebis sceleratissimis spiritibus, qui continenter obambulant, obseruantes nos, vt si quem deprehenderint nudatum deprecationis præsidio, protinùs abripiant. Si nos conspexerint deprecatione communitos, ilicò resiliunt, non aliter quàm prædones ac facinorosi, vbi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quòd si contingat aliquem esse nudū precationis prędidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variáque mala impellitur. Oportet igitur, vt hæc omnia metuentes, precibus & hymnis semper nosipsos circunuallemus, vt Deus omnium misertus dignos efficiat regno cælorum per vnicum filiū suum.

61. IDEM libro secundo de orādo Deum, cùm multa summatim repetiuisset ex superiori libro, inter alia sic ait: Iam verò si quis dicat animæ neruos esse deprecationem, mea quidem sententia videbitur verū dicere: nimirùm quemadmodū corpus neruis cohæret, currit, viuit, stat, & compactum est, adeò, vt si neruos inciderís, vniuersam corporis harmoniā dissolueris: itidèm animæ per sanctas preces sibi constant, & compinguntur, ac pietatis cursum facilè peragunt. Quòd si teipsum destitueris precatione, perindè feceris, àc si piscē ex aquis extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ità tibi deprecatio: per hanc datur velut ex aquis subuolare, cælumq; transcendere, ac proximum fieri. Itaq; quæ hactenùs dicta sunt, sufficiunt ad declarandum, quanta sit vis sanctæ deprecationis. Sed fortassè præstiterit, vt ad diuinas scripturas veniam, vt ex ipsius Christi verbis discamus opes, quas deprecatio comparat his, qui student per omnem vitam in ea versari. Dicebat autem, inquit, eis etiam parabolam huc spectantem, quòd oporteat semper orare. Si is qui nunquàm cogitârat quicquam humanitatis cuiquā præstare, subitò mutatus, misertus est viduæ rogantis: quantam erga nos Dei solicitudinem è cælo deportabit deprecatio? Adhæc quantum valeat ac possit sancta

Iudiciū Chrysostomi de ijs, qui precandi desidio non tenentur.

De ijs qui amant orandi studium.

Eccli.19.

Sancta superbia seruorum Christi.

Sine orationis præsidio impossibile est cum virtute degere.

Oratio peccatorum remedium est.

Luc.18.

Matth.8.

Matth.7.

Sola oratio tametsi non sufficiat ad salutem, est tamen bonorum omnium caput, & radix bonę vitę.

Coloss.4.

1.Thess.5.

Ephe.6.

Similitudo.

Quibus temporibus orādum quotidiè.

Munit oratio aduersùs spiritus malignos.

Animæ nerui oratio.

Simile.

Animæ vita oratio.

Luc.18.

ćta precatio, vel hinc cognoſcas licebit, ſi conſideres, quantum bonorum ſingulis diebus, ac ſingulis horis accipiant hi, qui iugiter Deo ſupplicant. Quem enim fugit, quòd ſolis, lunæ ſtellarumq́ue lumen, quòd cæli temperiem, ac variam alimentorũ copiã, quòd opes, quòd vitam, deniquè quòd alia innumera bona cuncta ex æquo mortalibus largitur Deus, iuſtis pariter atque impijs, videlicet ob immenſam ſuam humanitatem, qua afficitur erga nos? Porrò ſi nec rogantes, nec poſtulantes, tanta quotidiè miſericordia proſequitur ac refocillat: quantis bonis probabile eſt fruituros eos, qui omnem vitam precibus & obſecrationibus vacârunt? Agè iam & illud exponamus vobis, quàm multis ſanctis datum ſit, deprecationis præſidio ſeruare non ſolùm gẽtes & ciuitates, verumetiam orbem vniuerſum. Deprecatio incendij vim exercuit, leones mites reddidit, hoc quidẽ in Daniele, illud verò in tribus pueris, per quos nimirùm declaratũ eſt omnibus, quòd quoſcunque depræhenderit in periculo conſtitutos, facilè exurgentibus malis eripiat deprecatio, ſalutis cauſa, immortalitatis animæ conciliatrix, Eccleſiæ murus qui rumpi non poſſit, munimentum inconcuſſum, dæmonibus quidem formidabile, pijs verò, nimirùm nobis, ſalutiferum.

Multa largiri Deũ aſſiduè precantibus. *Matth. 5.* *Orationis commendatio ab effectu.* *Dan. 3. & 6.*

62. ITEM homilia quinta de incompræhenſibili Dei natura contra Anomœos: Aptiſſima arma oratio eſt, theſaurus certè perpetuus, diuitię inexhauſtę, portus quietus, occaſio tranquillitatis, denique author, parens, fons, & radix bonorum omnium & innumerabilium oratio eſt, atque etiam regia ipſa facultate potior & ſuperior. Et paulò pòſt: Vis orationis, vim ignis extinxit, impetum leonum cohibuit, bella compoſuit, prælia remouit, tempeſtates ſuſtulit, dæmonia expulit, cæli fores aperuit, vincula mortis diſrupit, languores eiecit, offenſas repreſſit, vrbes terręmotu nutantes firmauit, plagas cælitùs irruentes, inſidias hominum, mala deniquè omnia deleuit oratio. Orationem autem, vt iterùm dicam, non eam commendo, quæ fruſtrà in ore habeatur, ſed quæ ab imis animi prodeat. Vt enim arbores quæ radicem altiùs miſerint, quanuìs ſummum ventorum excipiant impetũ, non frangi aut euelli poſſunt, cùm planta & firmiſſima ſtirpe innitãtur: ſic orationes, quas animus de ſuo imo reddiderit, perquàm tutè affixę, efferunt ſeſe in excelſum, nulloq́ue peruertuntur aggreſſu cogitationũ. Vndè Propheta inſignis ait: De profundis clamaui ad te Domine. Nihil penitùs nos dolore afficere poterit, ſi orationem intentam exquiſitamq́ue habeamus: quicquid enim acciderit, facilè per orationis facultatem repellemus. Nec mirum ſi caſus humanos tollere vires poſſunt orationis, quando & ipſam peccatorum naturam extinguunt, & compendio excidunt, ac delent.

Orationis laus eximia. *Pſal. 129.* *Peccata extinguit oratio.*

63. ET homilia ſeptuageſimaprima ad populum Antiochenũ: At ſi fide quidem opùs eſt, quid eſt opùs ieiunio? quoniam & illud cum fide non modicam inducit fortitudinem: multã enim adfert diſciplinam, & angelũ ex homine reddit, & cum incorporeis pugnat virtutibus, ſed non per ſe. opùs enim eſt & oratione, & oratione primò. Nam adſpice, quot ex ambobus bona naſcuntur. Orans enim, & vt oportet ieiunans, non multis eget: qui verò multis non eget, nunquàm fiet auarus, & ad eleemoſynam magìs eſt aptus. Ieiunãs, leuis eſt & alatus, & cum ſolertia orat, & improbas extinguit concupiſcentias, Deum placat, & inſurgentem animum humiliat. Propterea & Apoſtoli ferè ſemper ieiunabant. Orans cum ieiunio, geminas habet alas, & ipſis quidem ventis leuiores: nec enim oſcitat, & diſtenditur, & orans langueſcit, quod multi patiuntur: ſed eſt igne vehementior, & terra ſuperior: & propterea talis maximè dęmonibus eſt infeſtus & hoſtis. Nihil enim fortius homine legitimè orãte. Nam ſi ſæuum principẽ quendã, qui neq; Deum timebat, nec hominẽ reuerebatur, placare potuit mulier: multo magìs Deum alliciet, qui ei iugiter aſſiſtit, vincit ventrem, & delicias eliminat.

Non ſola fide opùs eſt, ſed etiã ieiunio, ac præterea oratione. *Fructuoſa ieiunantis oratio.* *Luc. 18.*

64. ITEM homilia ſeptuageſimanona ad populũ Antiochenum: Si beatus Dauid cùm eſſet rex, & innumeris immerſus curis, & vndiquè diſtractus, ſeptiès in die Dominum rogabat: quam nos veniam habuerimus & excuſationem, tantum habentes ocij, nec ipſi continuè ſupplicantes, & hæc cùm tantum lucri capere debeamus? Impoſſibile enim, impoſſibile, hominẽ congruo precantem ſtudio, Deoq́ue continuè ſupplicantem, vnquàm peccare. Et paulò pòſt de Anna Samuelis matre loquens: Nónne poterat & ſine oratione Deus præbere? Nónne ſciebat & ante orationem mulieris deſiderium? Sed ſi ante petitionem dediſſet, non apparuiſſet mulieris ſtudium, nõ virtus fuiſſet manifeſta, non indè præmium poſſediſſet. Opùs eſt itaque, nos & menſam petentes, & deſiſtentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquàm in ebrietatem decidet aut inſolentiam, nunquàm crapula diſrumpetur: ſed orationis expectationem pro freno ſenſibus habẽs impoſitam, cum debita modeſtia ex omnibus appoſitis ſumet, & multa quidem animam, multa verò benedictione corpus implebit. Mẽſa nanque ab oratione ſumens initium, & in orationem deſinens, nunquàm deficiet: ſed fonte largiùs omnia nobis afferet bona. Nè tantum itaque prætermittamus emolumentum. Abſurdum eſt enim, ſeruos quidem noſtros, ſi quam appoſitorum partem à nobis accipiant, nobiſque gratias agere, & cum benedictione recedere: nos autẽ tot bonis potientes, nec tantum honoris Deo repẽdere. Propterea nanque multa tam in communibus, quàm in priuatis rebus, præter ſentẽtiam nobis eueniunt: quoniam non circa ſpiritualia primùm, tum verò circa ſecularia ſtudium exhibemus. Neque mihi quiſpiã dicat, quòd nequit homo ſecularis, affixus foro, continuè per diem orare, & ad eccleſiam concurrere: poteſt enim & quàm facilimè. Nam licèt in eccleſiam nõ ſit facile concurrere, illic ante fores cõſtitutus, & affixus tribunali, poteſt orare. Si mentem nanque mundã habeas ab immũdis motibus, licèt in foro ſis, ſiue in via, ſiue in foro cõſtitutus, ſiue in mari, ſiue in diuerſorio, ſiue in officina poſitus, ſiue ſis vbicunquè, Deo poteris inuocato petitionem obtinere. Et domi quidẽ orari poteſt: ſic autem vt in eccleſia, non poteſt, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ità Dominum per te ſolum orans, audiris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid eſt, putà vnanimitas & conſonantia, charitatiſq́ue vinculum, & ſacerdotum orationes. Propterea nãque ſacerdotes præpoſiti ſunt, vt multitudinis oratiões cùm ſint infirmiores, hiſce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cælum aſcendant. Si nanque Petrũ Eccleſiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodò tu ipſius potentiam contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo nõ arcetur, ità nec orationis efficacia: ſed ſicut illa inter ſe diſtantes coniungit, itidèm & hæc, & procùl poſitos plurimùm adiuuare poteſt. Et paulò pòſt: Bonũ eſt igitur, ſanctorũ oratione frui, ſed cùm & nos ſimus cooperatores: quod ſi non adfuerit, nihil aliorum proderit auxiliũ, verùm & cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? Nónne ter ad Deum acceſſit, & ter audiuit: Nè ores, neque petas pro populo iſto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel ad vltimũ vſque diem orans, & pro eo lugens? Quid autem & Iſraelitis profuit? Nónne dicebat, Mihi autẽ abſit peccare pro vobis orare ceſſanti? Nónne cuncti periẽrũt? Nam Deum audi dicentem per Prophetã: Si ſteterint Noë, Iob, & Daniel, non liberabunt filios ſuos & filias: quoniam inualuit eorum malitia. Quid ergò? Nihil proſunt orationes? Proſunt, & quàm plurimùm: ſed cùm nos quoq; cooperamur. Et ſi vis diſcere quantum contulerint, cogita mihi Cornelium, & Thabitã: audi quoquè Deum dicẽtem: Protegam ciuitatẽ iſtam pro-

Exẽplo Dauid ad frequenter precandum incitamur. *Pſal. 118.* *Oratio continet hominẽ à peccatis.* *1. Reg. 1.* *Oratio ante & poſt refectionem corporis.* *Etiam extra eccleſiã orari poteſt, & quod petitur impetrari.* *Cõmodiùs & fructuoſiùs oratur in eccleſia.* *Actor. 12.* *Sanctorum orationes quibus potiſſimũ proſint.* *Ierem. 7.* *1. Reg. 15.* *1. Reg. 12.* *Ezech. 14.* *Quibus proſint.* *Acto. 9. & 10.* *4. Re. 19. & 20.* *Eſaiæ 37.*

propter me, & propter Dauid puerum meum. Sed quando? Tempore iusti Ezechiæ. Alioquìn si malorũ quoquè valebant preces, quare Nabuchodonosor regi quoquè Deus hoc non dixit, sed ciuitatem tradidit? quoniam inualuerat peccatum. Et hic ipse rursùm Samuel pro Israëlitis orauit, & obtinuit: sed quo tempore? Cùm & ipsi Deo grati fuerunt, tunc hostes in fugam verterunt. Et quid est, ait ille, mihi opùs alienis orationibus, cùm ego gratus sim? Quid ais homo? Paulus non dixit, Mihi non est opùs oratione, licèt orantes eo digni non essent: immò nec ipsi pares, & tu dicis, Quid mihi opùs est oratione? Petrus non dixit, Quid mihi opùs est oratione? ait enim: Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo: & statìm liberauit eum ex vinculis: & tu dicis, Quid mihi est opùs oratione? Propter hoc & indiges, quoniam indigere non te credis. Nam si Deus nostrum in orationibus torporem & negligentiam exquirat, & quòd in eius conspectu positi, & orantes, neque tantum ei præbemus honorem, quantum dominis serui, quantum ducibus milites, quantum amicis amici: amicum enim alloquens, hoc cum attentione facis: Deo autem pro peccatis occurrens, pro totq; criminibus veniam petens, & rogans tibi remissionem fieri, torpes, & genibus tuis humì prostratis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter dimittis, ore tuo frustrà nugante & incassùm: nec hoc semel & bis, verùm & frequenter patimur. Si hoc tantùm exquirere Deus voluerit, nunquid veniam habebimus? nunquìd excusationem assequi poterimus?

4. Reg. 25. — 1. Reg. 7. — In eos qui putant se nō indigere precibus aliorum. — Rom. 15. Ephe. 6. Coloss. 4. 1 Thess. 5. 2. Thess. 3. Heb. 13. Acto. 12.

65. GREGORIVS homilia vigesimaseptima in euangelia: Si omne quod petimus in nomine filij, dat nobis pater: quid ergò est, quòd Paulus ter Dominũ rogauit, & exaudiri non meruit, sed dictum est illi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur? Nunquid ille tam egregius prædicator in filij nomine non petijt? Quare autem non accepit quod petijt? Quomodò ergò verum est, quia quicquid petierimus patrem in nomine filij, dat nobis pater, si auferri à se angelum satanæ petijt, Apostolus in nomine filij, & tamen quod petijt, non accepit? Sed quia nomen filij Iesus est, Iesus autem saluator vel etiam salutaris dicitur: ille ergò in nomine Saluatoris petit, qui illud petit, quod ad veram salutem pertinet. Nam si id, quod non expedit, petitur, non in nomine IESV petitur pater. Vndè & eisdem Apostolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: Vsque modò non petîstis quicquam in nomine meo. Ac si apertè diceretur: Non petîstis in nomine Saluatoris, qui nescitis quærere æternam salutem. Hinc est quòd & Paulus non exauditur: quia si liberaretur à tentatione, ei non prodesset ad salutem. Eccè vidimus fratres charissimi, quàm multi ad solẽnitatem martyris conuenistis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confessionis emittitis, faciem lachrymis rigatis. Sed pensate, quæso, petitiones vestras: videte si in nomine Iesu petitis, id est, si gaudia salutis æternæ postulatis. In domo enim Iesu, Iesum non quæritis, si in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis. Eccè alius in oratione quęrit vxorem, alius petit villam, alius postulat vestem, alius dari sib deprecatur alimẽtum. Et quidem cùm hæc desunt, ab omnipotente Deo petenda sunt. Sed meminisse continuò debemus, quod ex mandato eiusdem nostri redemptoris accepimus: Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Et hæc itaque à Iesu petere, non est errare: si tamen nō nimìs petantur. Sed adhuc, quod est grauius, alius postulat mortem inimici, eumq; quem gladio non potest persequi, persequitur oratiõe. Et viuit adhuc qui maledicitur, & tamen is qui maledicit, iam de morte illius reus tenetur. Iubet autem Deus vt diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus vt occidat inimicum. Quisquis itaque sic orat, in ipsis suis precibus contra conditorem pugnat. Vndè & sub Iudæ specie dicitur: Fiat oratio eius in peccatum. Oratio autem in peccatum est, illa petere quæ prohibet ipse qui petitur. Hinc veritas dicit: Cùm statis ad orandũ, remittite si quid habetis in cordibus vestris. Quam virtutem remissionis apertiùs ostendimus, si vnum testimonium testamenti veteris proferamus. Certè cùm Iudæa conditoris sui iustitiam culpis exigentibus offendisset, prophetam suum ab oratione Dominus prohibet, dicẽs: Non assumas laudem & orationem pro eis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Quid est, quòd intermissis relictisq; tot patribus, soli Moyses & Samuel ad medium deducuntur: quorũ mira obtinendi virtus ostẽditur, dum nec ipsi posse intercedere dicuntur? Ac si apertè Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis suæ meritum minimè contemno. Quid est ergò, quòd Moyses & Samuel cæteris patribus in postulatione præferuntur: nisi quòd hi duo tantummodò in cuncta Testamenti veteris serie etiam pro inimicis suis leguntur exoràsse? Vnus à populo lapidibus impetitur, & tamen pro lapidatoribus suis Dominum deprecatur. Alter ex principatu eijcitur, & tamen petitus vt exoraret, fatetur dicens: Absit à me hoc peccatum in Domino, quo minùs cessem orare pro vobis. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum. Ac si apertè dicat: Nec illos modò pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis scio. Virtus ergò veræ orationis, est celsitudo charitatis. Et tunc quisq; quod rectè petit, adipiscitur, cùm eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur.

Ioan. 16. — 2 Cor. 12. — In nomine Saluatoris qui petere dicantur. — Ioan. 16. — 2. Cor. 12. — Temporalia quomodò petenda sint. — Matth. 6. — Postulantes inimicorum mortem. — Matth. 5. — Psal. 108. — Marc. 11. — Hiere. 15. — Orationes Moysis & Samuelis cur magis efficaces. — Exod. 17. — 1. Reg. 12.

66. IDEM in psalmum sextũ pœnitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideò tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Esto ergò sedulus in oratione, esto in precibus importunus: caue nè ab oratione deficias. Si dissimulat audire quem rogas, esto raptor, vt regnum cælorum accipias: esto violentus, vt vim etiam ipsis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac gloriosius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur: proximus nõ læditur, sed iuuatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua nõ quæritur lucrum citò periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum.

Matth. 11. — Perseuerãtia oratiõis Deo grata est.

IX

Quibus exemplis vim Orationis & fructuum colligemus?

A. Iacobus Apostolus, vt orationis virtutem explicaret exemplo, ità scripsit: [a] *Elias homo erat similis nobis, passibilis: & oratione orauit, vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursùm orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.* Pluribus exemplis Augustinus [b] rem eandem comprobat: Orante [c] Moyse & [d] Samuele, vincuntur à Iudæis hostes Amalechitæ atque Philisthæi. Orans Hieremias [e] confortatur

a Iacob. 5. d 3. Reg. 17. a d & 18. f g Luc. 4. d Eccli 48. a
b August. serm. 22. ad fratres in eremo.
c Exod. 17. c d Iudith 4. c d
d 1. Reg. 7. c d
e Hiere. 32. c d f

f Daniel.6.c f
g Daniel.3.c e
h Lucæ 23. f
i Daniel.13.e
k Acto.7.g Hieron. contra Vigilantium. Augu.ferm.1. & 4.de ſanctis.
l Gen 25.c Exo.8.c g.9.g 10.e 14 c d 32.e f Nū.11. a 12.d 14.c 16.c e g 21.b 1.Reg.1.b d 12.c 4.Reg.19.c g 20.a 2.Para.20.a c e 33.c 1.Eſd.8.e Tob.3.a b d Iudit.9.a d 13 a Pſal.17.a 119.a Ion.2.a 1.Mach.3.f 4.a b Act.12.a
m 1.Theſſ.5.c
n Iacob.5.d
o 1.Ioan.5.c
p 1.Ioan.5.d

tatur in carcere. Orans [f] Daniel inter leones exultat. Orantes [g] tres pueri in fornace tripudiant. Orans [h] de cruce Latro, inuenit paradiſum. Suſanna [i] per orationem inter ſenes falsò accuſantes defenditur. [k] Stephanus orans, in cælum ſuſcipitur,& inter lapidantes pro Saulo exauditur.

B. Quibus [l] exemplis non modò fructus Orationis oſtenditur,ſed etiam precandi ſtudium ac ſedulitas nobis cōmendatur. Quare Scriptura quoquè Apoſtolica cohortatur: [m] *Sine intermiſſione orate, in omnibus gratias agite.* Et rursùs: [n] *Orate pro inuicèm vt ſaluemini: multùm enim valet deprecatio iuſti aſſidua.* Item, *Hæc* [o] *eſt fiducia quam habemus ad Deum,quia quodcunque petierimus ſecundùm voluntatem eius,audit nos.* Præterea: [p] *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatū non ad mortem, petat,& dabitur ei vita.*

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI quinto: Orate prò inuicèm vt ſaluemini: multùm enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Elias homo erat ſimilis nobis, paſſibilis: &c. vt in textu.

2. TERTII Regum decimoſeptimo: Et dixit Elias Theſbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto: ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Ibidèm: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit.

3. ET capite decimooctauo: Et accedens Elias propheta,ait: Domine Deus Abraham &c. Cecidit autem ignis Domini,& vorauit holocauſtum. Et paulò pòſt: Et ait Elias ad Achab, Aſcende, comede,& bibe: quia ſonus multæ pluuiæ eſt. Aſcendit Achab vt comederet & biberet. Elias autèm aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuā inter genua ſua, & dixit ad puerum ſuum: Aſcende, & proſpice contra mare. Qui cùm aſcendiſſet, & cōtemplatus eſſet, ait: Non eſt quicquam. Et rurſum ait illi: Reuertere ſeptem vicibus. In ſeptima autem vice, eccè nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcēdebat de mari. Qui ait: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuū, & deſcende, ne occupet te pluuia. Cumq́ ſe verteret huc atque illuc, eccè cæli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis.

4. LVCAE quarto: In veritate dico vobis,multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cælum annis tribus & menſibus ſex, cùm facta eſſet fames magna in omni terra: & ad nullam illarū miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

5. ECCLESIASTICI quadrageſimooctauo:Et ſurrexit Elias propheta quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat. Qui induxit in illos famem, & imitantes illum inuidia ſua, pauci facti ſunt.Nō enim poterant ſuſtinere præcepta Domini. Verbo Domini continuit cælum, & deiecit à ſe ignē terræ. ſic amplificatus eſt Elias in mirabilibus ſuis. Et quis poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi?

6. AVGVSTINVS ſermone vigeſimoſecundo ad fratres in eremo: Valdè ſeruis Dei & ſolitarijs eſt neceſſaria ipſa oratio, per quam Deus placatur, per quam Deus ad nos inclinatur. Adorauerat enim populus Iudaicus vitulum conflatilem, & ait Dominus Moyſi: Dimitte vt iraſcatur furor meus cōtra eos.cui Moyſes: Quæſo, ô Domine, quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper malitiam populi tui. Et eccè placatus eſt Dominus. O quàm grandis eſt ipſius orationis cauſa, ô quàm grande myſterium. Eccè Moyſes orabat in monte, & Ioſue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias ſanatur,& ſalutem animæ & corporis adipiſcitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & Doctor gentium, & prædicator orbis terræ.

Orationis vis per exempla oſtenditur. Exod.32.
Exod.17.
4.Reg.20.
Act.7.9.

Et poſt pauca: Nec in oratione locutio tantum quæritur, quantum ſenſus. Eccè enim Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Iob in ſterquilinio nudus triumphat, paradiſum de cruce latro inuenit, Suſanna inter ſenes defenditur, Stephanus de torrente in cælum ſuſcipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. Non eſt igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus vbiquè eſt, vbiquè nos exaudire dignatur. Orate igitur ſemper, & in omni loco, vt ſaluemini. Non ſolùm vnuſquiſque pro ſe, ſed pro omnibus orare debemus. Nam vt ait pater Ambroſius, Si pro te tantùm rogaueris, ſolùm tuum meritum poſſidebis: ſed ſi pro omnibus rogaueris, omnes pro te rogabūt. Oratio ſancta, columna ſanctarum virtutum, Deitatis ſcala, viduarum maritus, angelorū cognata, fundamentum fidei, monachorum corona, coniugatarū leuamen. Beatus qui te amat, beatior qui te frequentat. Beatus qui te adſtringit, ſed beatior qui in te perſeuerat. Beatus qui tecum lachrymas fundit, quoniā holocauſtum ſanctum Deo & immaculatum offerre non dubitamus.

Hiere.20. Dan.3.& 6. Iob 2. Lucæ 23. Daniel.13. Actor.7.
Orationis laus.

7. EXODI decimoſeptimo: Venit autem Amalec, & pugnabat contra Iſrael in Raphidim. Dixitque Moyſes ad Ioſue: Elige viros: & egreſſus, pugna contra Amalec: cras ego ſtabo in vertice collis, habēs virgam Dei in manu mea. Fecit Ioſue, vt locutus erat Moyſes, & pugnauit contra Amalec: Moyſes autem & Aaron, & Hur aſcenderunt ſuper verticem collis. Cumq́ leuaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululùm remiſiſſet, ſuperabat Amalec. Manus autem Moyſi erant graues: ſumentes igitur lapidem, poſuerunt ſubter eum, in quo ſedit: Aaron autem & Hur ſuſtentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum eſt vt manus illius non laſſarentur vſque ad occaſum ſolis. Fugauitq́ Ioſue Amalec, & populum eius in ore gladij. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Ioſue: delebo enim memoriam Amalec ſub cælo.

8. IVDITH quartò: Tūc Eliachim ſacerdos Domini magnus circuiuit omnem Iſrael, allocutusq́ eſt eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiunijs & orationibus in conſpectu Domini. Memores eſtote Moyſi ſerui Domini, qui Amalec confidentem in virtute ſua, & in potentia ſua, & in exercitu ſuo, & in clypeis ſuis, & in curribus ſuis, & in equitibus ſuis, non ferro pugnando, ſed precibus ſanctis orando deiecit. ſic erunt vniuerſi hoſtes Iſrael, ſi perſeuraueritis in hoc opere quod cœpiſtis. Ad hāc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conſpectu Domini ità, vt etiam hi qui offerebant Domino holocauſta, præcincti cilicijs, offerrent ſacrificia Domino, & erat cinis ſupra capita eorum. Et ex

ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

9. PRIMI Regum septimo: Dixit autem Samuel, Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et couenerunt in Masphat: Hauseruntque aquam, & effuderunt in cospectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi, Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios Israel in Masphath. Et audierunt Philisthijm quòd congregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderut Satrapæ Philisthinorum ad Israel. Quod cùm audissent filij Israel, timuerunt à facie Philisthinorum. Dixeruntque ad Samuelem: Nè cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorū. Tulit autem Samuel agnum * lactantem vnum, & obtulit illum holocaustū integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthijm iniêre prælium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à filijs Israel. Egressique viri Israel de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum qui erat subter Bethchar. Tulit autē Samuel lapidem vnū, & posuit eum inter Masphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitque, Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthijm, nec apposuerunt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philistheos, cunctis diebus Samuelis.

* lactentem

10. HIEREMIAE trigesimosecundo: Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicēs: Hæc dicit Dominus, Eccè ego dabo ciuitatem istam in manu regis Babylonis, & capiet eam? Et paulò pòst: Et oraui ad Dominū postquàm tradidi librū possessionis Baruch filio Neri, dicens: Heu, heu, heu Domine Deus: eccè tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum, &c. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbum? Propterea hæc dicit Dominus &c. Et nunc propter ista hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis, quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste: Eccè ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erunt mihi in populum, &c.

11. DANIELIS sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem, tribus tēporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, cōfitebaturque coram Deo suo, sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosiùs inquirentes, &c. Et Daniel regi respōdens, ait: Rex, in æternum viue. Deus meus misit angelum suum, & cōclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia corā eo iustitia inuenta est in me: sed & coram te, rex, delictū non feci. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu, eductusque est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo.

12. ET capite tertio: Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati. Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias, orauit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula, &c. Angelus autem Domini descēdit cum Azaria & socijs eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantē, & nō tetigit eos omninò ignis, neque contristauit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore, &c.

13. LVCAE vigesimotertio: Dicebat ad Iesum: Domine, memēto meî cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, Hodiè mecum eris in paradiso.

14. DANIELIS decimotertio: Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui abscònditorum es cognitor, qui nôsti omnia antequàm fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & eccè morior, cùm nihil horum fecerim quæ isti malitiosè composuerūt aduersùm me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius, &c.

15. ACTORVM septimo: Cùm autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu, suscipe spiritum me. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine, nè statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit.

16. HIERONYMVS aduersùs Vigilantium: Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debēt esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniā: & Stephanus imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: & postquàm cum Christo esse cœperint, minùs valebunt? Paulus Apostolus ducētas septuagintasex sibi dicit in naui animas condonatas: & postquàm resolutus, esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro ijs, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit?

Efficacia orationis sanctorum. Exod. 32. Actor. 7. Actor. 27.

17. AVGVSTINVS sermone primo de sanctis, qui est etiam primus de sancto Stephano: Olim quidem debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. O Saule lupe rapax, comedisti: expecta paululùm, & digeres. Dicam planè, elisus est filius perditionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orâsset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Sic ergò exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergò nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exauditur pro benè oratoribus suis.

Actor. 7. Nisi Stephanus orâsset, Ecclesia Paulum non haberet.

18. ET sermone quarto de sanctis, siue de sancto Stephano: Illi lapides mittebant, ille orationes præmittebat, tanquàm dixisset: Domine, si istos modò occideris inimicos, quos posteà facies amicos? Deniquè fratres, vt noueritis quantum valuerit oratio sancti martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illū adolescentem nomine Saulū. Qui, cùm sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimēta seruabat, & tanquàm manibus omnium lapidabat. Elisus est filius perditionis, erectus est vas electionis. Elisus est Saulus, erectus est Paulus. Nam si martyr Stephanus non sic orâsset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.

Actor. 7.

1. B. GENESIS vigesimoquinto: Deprecatusque est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quòd esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

2. EXODI octauo: Egressique sunt Moyses & Aaron à Pharaone: & clamauit Moyses ad Dominū pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni. Fecitque Dominus iuxta verbum Moysi: & mortuæ

sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Egressusq́ Moyses à Pharaone, orauit Dominum: Qui fecit iuxta verbum illius, & abstulit muscas à Pharaone, & à seruis suis, & à populo eius: non superfuit ne vna quidem.

3. ET capite nono: Egressusq́ Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum, & cessauerũt tonitrua & grãdo, nec vltrà stillauit pluuia super terrã.

4. ITEM capite decimo: Egressusq́ est Moyses de conspectu Pharaonis, & orauit Dominum. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis finibus Aegypti.

5. CAPITE decimoquarto: Dixitq́ Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filijs Israel vt proficiscantur. Tu autem eleua virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & diuide illud: vt gradiantur filij Israel in medio mari per siccum. Cumq́ extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus, flante vento vehementi & vrente tota nocte, & vertit in siccum: diuisáque est aqua. Et ingressi sunt filij Israel per mediũ sicci maris: erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læua.

6. CAPITE trigesimosecundo: Rursúmque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos: faciamq́ te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicẽs: Cur Domine irascitur furor tuus contra populũ tuum, quem eduxisti de terra Aegypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? Nè, quæso, dicant Aegyptij, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum: quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & vniuersam terrã hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. Placatusq́ est Dominus nè faceret malum quod locutus fuerat aduersùs populum suum. Et paulopòst: Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populũ: Peccâstis peccatum maximum: ascendam ad Dominum, si quo modo quiuero eũ deprecari pro scelere vestro. Reuersusq́ ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximũ, feceruntq́ sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eũ de libro meo: tu autem vade, & duc populum istũ quò locutus sum tibi. angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergò Dominus populũ pro reatu vituli, quẽ fecerat Aaron.

7. NVMERORVM vndecimo: Intereà ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cùm audîsset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini, deuorauit extremam castrorum partem. Cumq́ clamâsset populus ad Moysen, orauit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

8. CAPITE duodecimo: Clamauitq́ Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne debuerat saltem septẽ diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postèa reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donèc reuocata est Maria.

9. CAPITE decimoquarto: Et dixit Dominus ad Moysen: Vsquequò detrahet mihi populus iste? Quousquè nõ credet mihi in omnibus signis quæ feci corã eis? Feriã igitur eos pestilentia, atq́ consumã: te autem faciã principẽ super gentẽ magnã & fortiorẽ q̃ hęc est. Et ait Moyses ad Dominũ: Vt audiãt Aegyptij, de quorum medio eduxisti populũ istum &c. Dimitte, obsecro, peccatũ populi tui huius secundùm magnitudinẽ misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto vsque ad locum istum. Dixitq́ Dominus: Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego, & implebitur gloria Domini vniuersa terra &c.

10. CAPITE decimosexto: Iratusq́ Moyses valdè, ait ad Dominum: Nè respicias sacrificia eorum: tu scis quòd nec asellum quidem vnquàm acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Et paulopòst: Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorũ: descenderuntq́ viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. Ibidèm: Cumq́ iacerent in terra, dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulũ, & hausto igne de altari, mitte incensum desupèr, pergens citò ad populũ, vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desæuit. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinẽ, quã iam vastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit.

11. CAPITE vigesimoprimo: Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti sumus contra Dominũ & te: ora vt tollat à nobis serpentes. Orauitq́ Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentẽ æneum, & pone eum pro signo: qui percussus adspexerit eum, viuet.

12. PRIMI Regum primo: Cùm esset Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter, & votũ vouit, dicens: Domine exercituũ, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus meî fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederis seruæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascẽdet super caput eius. Et paulopòst: Respõdens Anna, Nequaquàm, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vinumq́ & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meã in conspectu Domini. Nè reputes ancillam tuã quasi vnã de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei locuta sum vsq́ in præsens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Israel det tibi petitionẽ tuã, quã rogâsti eum. At illa dixit: Vtinàm inueniat ancilla tua gratiã in oculis tuis. Et abijt mulier in viã suã, & comedit, vultusq́ illius non sunt ampliùs in diuersa mutati.

13. CAPITE duodecimo: Nũquid non messis tritici est hodiè? inuocabo Dominũ, & dabit voces & pluuias: & scietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petẽtes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die.

14. QVARTI Regum decimonono: Itaque cùm accepisset Ezechias literas de manu nunciorum, & legisset eas: ascendit in domum Domini, & expandit eas corã Domino: & orauit in cõspectu eius, dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super Cherubim, tu es Deus solus regum omniũ terræ: tu fecisti cælum & terram &c. Factum est igitur in nocte illa, venit angelus Domini, & percussit in castris Assyriorũ centũ octoginta quinque millia. Cumq́ diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum. Eadem habentur Isaiæ trigesimoseptimo.

15. CAPITE vigesimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsq́ ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitq́ ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui cõuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominũ, dicens: Obsecro Domine, memẽto quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est corã te, fecerim. Fleuit itaq́ Ezechias fletu magno, & anteq̃ egrederetur Isaias mediã partem atrij, factus est sermo Domini ad eum, dicens:

dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Audiui orationem tuam, & vidi lachrymam tuam: & ecce, sanaui te, die tertio ascendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te & ciuitatem hanc, & protegam vrbem istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Eadem habentur Isaiæ trigesimooctauo.

16. SECVNDI Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat, vt pugnarēt cōtra eum. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogādum Dominum: & prædicauit ieiunium vniuerso Iuda. Congregatusq; est Iudas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrandum eum. Cumq; stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ & Ierusalem, in domo Domini ante atriū nouum, ait: Domine Deus &c. Deus noster, ergò nō iudicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Omnis verò Iuda stabat corā Domino cum paruulis & vxoribus & liberis suis. cumq; cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent cōtra Iudam, & percussi sunt. Nanque filij Ammon & Moab consurrexerunt aduersùm habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumq; hoc opere perpetrâssent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidêre vulneribus.

17. CAPITE trigesimotertio: Igitur Manasses seduxit Iudam & habitatores Ierusalem, vt facerent malum super omnes gentes, quas subuerterat Dominus à facie filiorū Israel. Locutusq; est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcircò superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: ceperúntque Manassen, & vinctum catenis atque compedibus, duxerunt in Babylonem. Qui postquàm coangustatus est, orauit Dominum Deum suum: & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum suorum. Deprecatusq; est eum, & obsecrauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitq; eum Ierusalē in regnum suum: & cognouit Manasses quòd Dominus ipse esset Deus.

18. PRIMI Esdræ octauo: Ieiunauimns autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

19. TOBIAE tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuæ, misericordia & veritas & iudicium. Et nunc Domine memor esto meî, & nè vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, &c. Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui: Nunquid & occídere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculū domus suæ: & tribus diebus & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lachrymis, deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum, &c. In illo tempore exauditæ sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei: & missus est angelus Domini sanctus Raphael, vt curaret eos ambos, quorum vno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

20. IVDITH nono: Quibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladiū in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorū semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturę, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

21. CAPITE decimotertio: Stetítque Iudith ante lectum, orans cum lachrymis & labiorum motu in silentio, dicens: Confirma me Domine Deus Israel, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, vt sicut promisisti, Ierusalem ciuitatem tuam erigas: & hoc quod credens per te posse fieri cogitaui, perficiam. Et cùm hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionem eius qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cúmque euaginâsset illum, appræhendit comam capitis eius, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora. & percussit bis in ceruicem eius, & abscidit caput eius, & abstulit conopœum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum.

22. PSALMO decimoseptimo: In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui: Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam: & clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius.

23. ET centesimo decimonono: Ad Dominū, cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me.

24. IONAE secundo: Et orauit Ionas ad Dominū Deum suum de ventre piscis. Et dixit: Clamaui de tribulatione mea ad Dominum: & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudîsti vocē meam. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. Qui custodiunt vanitates frustrà, misericordiam suam derelinquūt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque voui, reddam pro salute Domino. Et dixit Dominus pisci, & euomuit Ionam in aridam.

25. PRIMI Machabæorum tertio: Et elegit Lysias Ptolemæū filium Dorymini, & Nicanorem & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis: & misit cum eis quadraginta millia virorum, & septem millia equitum: vt venirent in terram Iuda, & disperderent eam secundùm verbum regis. Et processerunt cum vniuersa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri. Et audiêrunt mercatores regionū nomen eorum: & acceperunt argentum & aurū multum valdè, & pueros: & venerunt in castra, vt acciperent filios Israel in seruos, & additi sunt ad eos exercitus Syriæ & terræ alienigenarū. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum, & cognouerunt verba regis quæ mandauit populo facere in interitum & consummationem: & dixerunt vnusquisque ad proximum suum, Erigamus deiectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro & sanctis nostris. Et congregatus est conuentus, vt essent parati in prælium: & vt orarent & peterent misericordiam & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertū: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erāt in arce, ibi erat habitatio gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia & cithara. Et cōgregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerūt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua, &c.

26. CAPITE quarto: Et cùm dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorum

tantùm: qui tegumenta & gladios non habebant: & viderunt castra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium. Et ait Iudas viris qui secum erant: Nè timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum nè formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cælum: & miserebitur nostrî Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & cōteret exercitum istum ante faciem nostram hodiè: & scient omnes Gentes, quia est qui redimat & liberet Israel. Et eleuauerunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes exaduersò. Et exierūt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi qui erant cum Iuda. Et congressi sunt: & contritę sunt gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum. Et sequenti anno congregauit Lysias virorum electorum sexaginta millia & equitum quinque millia, vt debellarent eos. Et venerunt in Iudæam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit: Benedictus es saluator Israel, qui cōtriuisti impetum potentis in manu serui tui Dauid, & tradidisti castra alienigenarum in manu Ionathæ filij Saul & armigeri eius. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, & confundatur in exercitu suo & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciā virtutis eorum, & commoueantur cōtritione sua. Deijce illos gladio diligentiū te, & collaudent te omnes, qui nouerunt nomen tuum, in hymnis. Et commiserūt præliū, & ceciderūt de exercitu Lysiæ quinq; millia virorum.

27. ACTORVM duodecimo: Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et eccè angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo: percussoq; latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius &c.

28. PRIORIS ad Thessalonicēses quinto, 29. IACOBI quinto, 30. PRIMAE Ioannis quinto, vt in textu.

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBVS MISERICORDIAE.

X

Quid est Eleemosyna?

Vide Chrysost. homil. 13. in 2. Cor. & Aug. serm. 30. de verbis Domini.

a Tob. 12. b

b De Opere & Eleemosynis, Item Petr. Chrysolog. ser. 43. Leo ser. 3. de ieiun. Penteco. Oseæ 6. c Matth. 9. b 12. a Prou. 21. a Philip. 4. d Hebr. 13. c

c Lib. 1. Offic. c. 11. Chrys. homil. 36. ad pop. Antioch. August. ser. 76. de temp. & hom. 39. ex 50. Leo ser. 5. & 10. de quadrag. Greg. Nyssen. de beatitud.

d Luc. 6. d Psal. 32. a 118. h 144. b c

e Lucæ 10. f

f Actor. 10. f

EST beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro commiserationis affectu subuenitur. Quò spectat id, quod apud Tobiam Raphael Angelus testatur: [a] *Bona est oratio cum Ieiunio & Eleemosyna:* Vt intelligamus, sicut [b] Cyprianus admonet, orationes nostras ac Ieiunia minùs posse, nisì Eleemosynis adiuuētur. Bona misericordia, inquit [c] Ambrosius, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Sic ille: [d] *Estote ergò misericordes, sicut & Pater vester misericors est, vt sitis filij Patris vestri qui in cælis est, qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.* Ità Christus Saluator & [e] Samaritanus noster, omni gratia & misericordia plenus, qui [f] pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS homilia decimatertia in posteriorem epistolam ad Corinthios: Eleemosyna est, non dare opes, sed cum misericordia illas dare.

Luc. 11.

2. AVGVSTINVS sermone trigesimo de verbis Domini: Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia.

3. TOBIAE duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio: & eleemosyna magìs, quàm thesauros auri recondere. Secundùm Septuaginta verò: Bonū est oratio cum ieiunio & eleemosyna & iustitia. Bonum parùm cum iustitia, quàm multum cum iniustitia. Bonum, facere eleemosynam: quàm thesaurizare aurum.

Tob. 12.

Orationi & ieiunio eleemosynę iungendæ sunt.

4. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Raphael quoquè angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minùs posse, nisì eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere, nisì factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari.

5. PETRVS Chrysologus sermone quadragesimotertio, vt suprà quęstione tertia de bonis operibus, A. testimo. primo.

Ieiunium si comitem habeat eleemosynã, ad animæ curationẽ proficit. Luc. 11.

6. LEO Magnus sermone tertio de ieiunio Pentecostes: Tunc demùm ad animæ curationem proficit medicina ieiunij, cùm abstinentia ieiunantis esuriem reficit indigentis. Quia ergò scimus apud misericordē Deum ieiunijs præcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: Date eleemosynā, & omnia munda sunt vobis: si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, vt in die retributionis ad promerēdam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur.

7. OSEAE sexto: Quia misericordiam volui, & non sacrificium: & scientiam Dei plùs, quàm holocausta.

8. MATTHAEI nono: Non est opùs valentibus medi-

medicus, sed malè habentibus. Euntes autem, discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium.

9. ET capite duodecimo: Si autem sciretis quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquàm condemnâssetis innocentes.

10. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Facere misericordiam & iudicium, magìs placet Domino, quàm victimæ.

11. AD Philippenses quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, odorem suauitatis, hostiam acceptã, placentem Deo.

12. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

13. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vndecimo: Bona etiam misericordia, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Primùm in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vsum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & consortem & conformem tuum adiuues. Tu nummũ largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille substantiam suam æstimat. Tuus denarius, census illius est. Adhæc plus ille tibi confert, cùm sit debitor salutis. Si nudum vestias, teipsum induis iustitiam. Si peregrinum sub tectum inducas tuum, si suscipias egentem: ille tibi acquiret sanctorum amicitias & æterna tabernacula. Non mediocris ista gratia. Corporalia seminas, & recipis spiritualia. Miraris iudicium Domini de sancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego erã infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus: ostium meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquàm vacuo sinu pauper exiuit. Neq; enim quisquam magìs beatus, quàm qui intelligit super pauperis necessitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die iudicij habebit salutem à Domino, quem habebit suæ debitorem misericordiæ.

Misericordia perfectos facit. Iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit. 1. Cor. 9. Iob 29. Psal. 40.

14. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum: Non dixit, Si ieiunetis, similes eritis patri vestro: neq; dixit, Si suppliciter oraueritis, similes eritis patri vestro: neque, Si virginitatem illęsam seruaueritis, similes eritis patri vestro. Nihil enim horũ est circa Deum, nec horum quicquam Deus operatur. Sed quid? Estote misericordes, sicut & pater vester qui in cælis est. Hoc Dei est opus. Hoc si non habeas, quid habes? Misericordiam volo, inquit, & non sacrificium. Fecit cælum Deus, fecit terrã, mare: magna hæc, & ipsius digna sapientia. Sed horũ nullo tantùm humanã attraxit naturam, quantũ misericordia & clementia: ait enim, Hoc quidem opus est sapientiæ & potentię, & bonitatis, multo magìs autem quòd seruus factus est. Nónne magìs in hoc eum admiramur? Non in hoc magìs acceptamur? Nihil ità Deũ attrahit sicut misericordia. Et multa de hoc passìm omnes prophetæ loquuntur.

Misericordia reddit nos Deo similes. Luc. 6. Oseę 6. Matt. 9. & 12.

15. AVGVSTINVS sermone septuagesimosexto de tẽpore: Facilè curatur à vulneribus peccatorũ, qui necessitatem curauerit pauperum: & misericordiã accipiet, qui proximo pietatis non denegat officia. Deniquè cui dare præcipitur, gaudeat quòd non ea forte natus sit vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quòd alterius miseria in paupere locuples donando existat, quòd misericordia fœnerat Deũ, quòd pascat in paupere Christum, quòd per alterius inopiã peccatorum accipiat indulgentiã. Obiurgãtis Domini vox est, Si in alieno mammona fideles nõ fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Talem enim se exhibere quis pauperi debet, qualẽ sibi alium exhibere vellet, si pauper ipse fuisset. Cæterùm dispẽdium magnum est, si Deum de Dei dono promereri nolueris, aut cùm tibi Dominus ad hoc dederit vt dispenses, eius delegatã non serues. Semper enim sua Dominus tibi dispensanda interim commendauit, de re sua pauperibus te dare præcepit. Cur dantis iussa contemnis? Cur pactum destituis? Cur Dominum iubentem dare non audis? Facilè enim poterit pecuniam acceptam amittere, qui quod accepit, in lucrũ noluerit erogare. Estote misericordes, sicut & pater vester cęlestis misertus est vestrî. Similitudinem patris, actus indicent sobolis. Similitudo operis, similitudinem indicet generis. Actus nomen confirmet, vt nomen genus demonstret. Quod contulit pater, filius seruet, vt & filio pater promissa præmia repræsentet. Patrimonium quod habes, si operaris, tuum est: si cessas, alienum est. Pecunia quæ seruatur, casibus seruit: quæ in misericordia reseruatur, pręmium futurum acquirit. Quid vereris Christo committere, quod à latronibus vix poteris reseruare? Qui dat, inquit, pauperi, non egebit. Diuidis patrimonium tuum hæredi, & Christus est indignus de tuo aliquid tecum tollere, aliqua tecũ in futura secula deportare? Quid hæredi seruas, quo si vtatur ignoras? Quid substantiã cumulas, quam fortassìs ingrato relinquis? Forsitan illi præstabis, quicquid misericordiæ causa de eius portione detraxeris. Quare fac primò quod iubetur, vt possis accipere quod promittitur. Nõ potest vsuras accipere, qui Dominum noluerit fœnerare. Qui dat, inquit, pauperibus, Deum fœnerat. Nec enim potest diuina promissa percipere, qui præcepta cælestia noluerit obseruare.

Misericordiã præstãdo peccatorum accipimus indulgentiam. Luc. 16. Deum promeremur de Dei dono. Adhortatiò ad largiendas eleemosynas. Luc. 6. Prouer. 28.

16. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia trigesimanona, exponens illud Psalmi, Beatus qui intelligit super egenum: Felix operarius cultor eleemosynarum, eò quòd ære suo comparauerit cælum, & dans panem esurientibus, delictorum suorum pressit incendium. Cui Propheta tale exhibet testimonium, & patronum habet Spiritum sanctum. In tali causa operarius felix viuit, & securus iam moritur, cum quo ambulat patrimonium in immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum pascit alterum dando. Si accepit in se modicum panis in pera, comparauit in se vitam cælestem, se faciens hæredem in die iudicij. Nullam poterit incurrere perniciẽ, qui comparauerit eleemosynis pietatem. Et post pauca: Perfecta est ergò misericordia, fratres charissimi, vt antè occurrat esurienti cibus, quàm roget mendicus. Non enim est perfecta misericordia quæ precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penè lassus, fessus est, cælisq; suspectus. Festina pietas succurrere, nè audias rogantem: nè quod debetur Domino, vendices tibi. Imitare Deum tuum, qui solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et eccè venit tibi pluuia antequàm roges, descendit vbertas nocte dum stertis, dum adhuc in lecto es, ex præcepto vigilat dies, excubant elementa, fructus te nesciente effunduntur. lactat cælũ & parturit terra, tot cellaria messium dum nescimus sic accipimus, & tantas opes comedimus antequàm rogemus. Et tu homo, modicus est ipse panis, & precibus vendis? Non rogauerunt quatuor millia Iesum in deserto septẽ panes & paucos pisces, vt infinita agmina pranderent, quo prandio vicisset saltem vsura mensurã. Qui cùm erogâsset, Colligite, inquit, fragmenta, nè quid depereat: quia sanctum fuerat totum quod ipse confecerat. Redigantur septem sportæ buccellarum, saturata sunt tanta millia, & nihil minoratũ est. Et creuit eis cibus dum impenditur victus, sic & eleemosyna si indigẽtibus erogetur. Magnũ opus est eleemosyna, fratres charissimi, vt faciat homo quod fecit Deus, quia hos paucos esurientes in terra dimisit, qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbiquè fuisset abundans, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismũ. Quis enim sine peccato? Nã sicut aqua extinguit ignẽ, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris

Psal. 40. Felicitas eius qui eleemosynas elargitur. Misericordia promptè & citò præstetur, Dei patris exemplo. Matth. 5. Matth. 15. Eleemosyna est veluti secundus baptismus. Eccli. 3

nostris habeamus abundãtiam, quæ flammas nostras oblatione vnius panis extinguat: & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerẽ mitti. Et quicunq; misertus fuerit, miserebitur ei: & si quis non fuerit misertus, non miserebitur ei. Da panẽ cùm potes, quia nemo esuriet in inferno, nec habebis post mortem frumentum, nec inuenies illic aliquando mendicum, quia non erit tempus miserendi. Bonorum enim malorumq; discretio & in suis actibus permanebit, ipso Christo Domino nostro rege ac iudice

Matth. 25.

secernente agnos ab hœdis, dexteram ac sinistrã sequestrans, qui esurîsse & sitîsse se dicit, & cętera in suis ministris perpessum fuisse se asserit. Date ergò omnibus, dilectissimi fratres, date præcipuè ad domesticos fidei, date omnibus, nè cui non dederitis, ipse sit Christus, cui've dederitis, ipse est Christus.

Per largitatẽ fit homo sui authoris imitator.

17. LEO sermone quinto de quadragesima: Clementes & mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius, quàm vt homo sit sui authoris imitator, & secundùm modum proprię facultatis, diuini sit operis executor. nam cùm aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nónne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordiæ suæ adiutore non egeat, ità suam omnipotentiam temperauit, vt & laboribus hominum per homines subueniret, & meritò Deo gratiæ referrentur de pietatis officijs, cuius opera viderentur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum qui est in cælis.

Matth. 5.

18. ET sermone decimo de quadragesima: In pauperes quoquè & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & ieiunijs nostris egentium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fideliũ magis Dominus delectatur, quàm ista, quæ pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiæ inuenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in ijs expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas, magna substãtia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa interuenit manus, quæ panem frangendo auget, erogãdo multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicente beato Apostolo Paulo: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ in Christo Iesu Domino nostro.

Imago diuinę pietatis agnoscitur in operibus misericordiæ.

2. Cor. 9.

19. GREGORIVS Nyssenus in libro de beatitudinibus, exponens illud Christi dictum, Beati misericordes: Scio, inquit, in multis locis diuinæ scripturæ, nomine misericordis sanctos viros diuinã potentiam appellare: sic Dauid in Psalmis: sic Ionas in sua prophetia: ità magnus Moyses in multis locis suæ sanctionis nominat numen diuinum. Si ergò misericordis appellatio Deum decet: ad quid aliud te sermo hortatur, nisì vt Deus fias, tanquàm formatus & insignitus propria nota deitatis? Nam si Deus misericors à diuina scriptura nominatur: quod autem verè beatum iudicandum sit, id deitas est: perspicuum fuerit, quid ex cõsequenti intelligatur, videlicet, si vel ex hominibus aliquis existat, qui misericors sit, beatitudine diuina dignus habeatur, quippe quum id assecutus sit, quo numẽ diuinum denominatur. Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur. Quî ergò non beatum est illud & fieri & vocari hominem, quo Deus ex eo, quod facit, denominatur? Et paulòpòst: Vt igitur ea pars, cui deest, ad eandẽ commoditatẽ perueniat cũ ea, cui quid superest, & suppleatur id quod deest, ab eo quod redundat: misericordiam aduersùs tenuiores & inferiores hominibus præscribit. Nã nisì misericordia animũ ad eiusmodi motũ emollluerit, nõ poterit alioquì quis in animũ inducere & impelli, vt in calamitate proximũ subleuet. ex cõtrario enim, videlicet, inhumanitate, misericordia intelligitur. Vt igitur ferus, sęuus, & immitis appropinquantibus inaccessus est: ità & qui misericors est, & incommodis proximi condolescit, affectione quasi contemperatur cum eo, qui vel rogat, vel aliqua re opùs habet, ad id sese dolenti atque solicito accommodans, quod mens anxia molestijsq; circunuenta requirit.

Matth. 5.

Psal. 85. 102. 110. 111.
Ionæ 4.
Exod. 34.
Deut. 4.

Misericordia deitatis nota est, & hominẽ quodammodò Deũ facit.

Psal. 114.

20. LVCAE sexto: Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderũt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimẽtum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, nè repetas. Et prout vultis vt faciãt vobis homines, & vos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidèm & peccatores hoc faciũt. Et si mutuũ dederitis his, à quibus speratis recipere: quę gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerãtur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuũ date, nihil indè sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergò misericordes, sicut & pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & nõ cõdemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

21. PSALMO trigesimosecundo: Diligit misericordiam & iudiciũ: misericordia Dñi plena est terra.

22. ET centesimo decimooctauo: Misericordia tua Domine plena est terra.

23. PSALMO centesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus, patiens & multùm misericors: Suauis Dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Alleuat Dominus oẽs qui corruũt, & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuã, & imples omne animal benedictione.

24. LVCAE decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est, &c.

25. ACTORVM decimo: Ait Petrus, Vos scitis quod factũ est verbũ per vniuersam Iudæã: incipiens enim à Galilęa, post baptismũ quod prędicauit Ioãnes, Iesum à Nazareth, quomodò vnxit eũ Deus Spiritu sancto & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando oẽs oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

XI

Quo pacto nobis scriptura commendat Eleemosynam?

Multis [a] quidem & apertis præceptis, promissionibus & exemplis. Quin [b] Cyprianus docet, in Euangelio nihil pręcipi frequentiùs, quàm vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incumbamus, sed cælestes thesauros potiùs recondamus. Hinc

a Deut. 15. b 2. Esd. 8. c Tob. 4. b Psal. 40. a Prou. 11. c 14. cd 19. c 22. b 25 c 28. d Eccli 4. a b d 7. a d 12. a 17. c 29. b Ezech. 18. b c Matth. 25. d Luc. 14. c
b De opere & eleemosynis. Vide etiam Aug. ser. 50 & 227. de temp. Item hom. 18. 19. 29 & 47. ex quinquag. Nazian. de paup. amore. Chryso st. hom. 32. ad pop. & sequentib.

Hinc illæ Christi sententiæ: [c] *Quod superest, date eleemosynam: & ecce* [d] *omnia munda sunt vobis.* [e] *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynā. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis.* Atque alibì: [f] *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Breuiter: [g] *Date, & dabitur vobis.* Proindè Daniel Propheta impio regi cōsulit: [h] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Tum alibì legitur: [i] *Ignem ardentē extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Neque hominis verò, sed Angeli vox ea fuit, [k] *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.* Quin & Christus ipse pronunciat: [l] *Quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicē aquæ frigidæ, tātùm in nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* [m] *Beati* igitur *misericordes, quoniā ipsi misericordiam consequentur.* E cōtrario autem, vt Iacobus affirmat, [n] *Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.*

c Luc. 11. f Hieron. ad Hedibiam epist. 150. quæst. 1.
d Aug. in Enchir. cap. 75. & 76. & ser. 30. de verbis Domini.
e Luc. 12. d 3. c Matt. 6. a c 19. d Mar. 10. c d 1. Tim. 6. d
f Luc. 16. c Aug. ser. 25. & 35. de verbis Domini.
g Luc. 6. f 2. Cor. 8. b c 9. b 1. Tim. 4. c Rom. 12. c d Iac. 1. d
h Dan. 4. e Prou. 13. b Ambros. ser. 30. & 31. Item de Helia & ieiunio, cap. 20. Leo in sermonib. de collectis. Chrysost. hom. 25. in Act. Apostolorum.
i Eccli 3. d Ambro. ser. 15. Chrys. hom. 34. in Genesi. Prosper. p. 2. de promiss. & prædictionib. c. 7.
k Tob. 12. b 4. b Esa. 1. e Prou. 15. d 16. a 10. b 1. Petr. 4. b Iaco. 5. d
l Matth. 10. d Greg. hom. 5. in Euangelia. Ambros. in lib. de Viduis. Leo ser. 4. & 6. de quadrag. & ser. 6. de ieiun. 10. mens.
m Matth. 5. a
n Iac. 2. b Prouer. 21. b

TESTIMONIA.

1. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem deuenerit: nō obdurabis cor tuū, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum quo eum indigere perspexeris, &c. Non deerūt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

2. SECVNDI Esdræ octauo: Et legerunt in libro legis Dei distinctè & apertè ad intelligendum: & intellexerunt, cùm legeretur. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersata) & Esdras sacerdos & scriba, & Leuitæ interpretantes vniuerso populo, Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cùm audiret verba legis. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his qui non præparauerunt sibi, quia sanctus dies Domini est, & nolite cōtristari, gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

3. TOBIAE quarto: Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ità enim fiet, vt nec à te auertatur facies Domini. Quo modo potueris, ità esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libēter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & nō tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versâsti in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiā propinquos abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiā merces fidelis. Alij diuidūnt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

6. CAPITE decimoquarto: Qui despicit proximum suum, peccat: qui autē miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiā diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

7. CAPITE decimonono: Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinem suam reddit ei.

8. CAPITE vigesimosecundo: Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: De panibus enim suis dedit pauperi.

9. CAPITE vigesimoquinto: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquā bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITE vigesimooctauo: Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecātem, sustinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili, eleemosynam pauperis nè defraudes, & oculos tuos nè transuertas à paupere. Animā esurientē nè despexeris: & nō exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis nè afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationē contribulati nè abijcias: & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope nè auertas oculos tuos propter irā: & non relinquas quærentibus tibi retrò maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam: & magnato humilia caput tuum: declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacificè in mansuetudine. Libera eum qui iniuriā patitur, de manu superbi: & nō acidè feras in anima tua. In iudicando esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorū: & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tuî magìs quàm mater. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

12. CAPITE septimo: Exorare, & facere eleemosynam nè despicias. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorātibus in cōsolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITE duodecimo: Si benè feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionē magnam: & si nō ab ipso, certè à Domino. Non est enim ei benè qui assiduus est

in malis, & eleemosynas non danti: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Da misericordi, & nè suscipias peccatorē: & impijs & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diē vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorē. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dare, nè in ipsis potentior te sit.

14. CAPITE decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso: & gratiā hominis quasi pupillam conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuiq; in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

15. CAPITE vigesimonono: Conclude eleemosynam in * corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cū ipso, & gratiā hominis quasi pupillam cōseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem vnicuiq; in caput illorum.

* sinu

16. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir, si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. Et hominem nō contristauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuērit vestimēto: in pręceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dn̄s Deus. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, &c. Et virum non contristauerit, pignus nō retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimēto: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in pręceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

17. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erūt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnū à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi bibere. Hospes erā, & collegistis me. Nudus, & operuistis me. Infirmus, & visitâstis me. In carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quādo te vidimus esurientē, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? aut quādo te vidimus infirmum, aut in carcere, & vénimus ad te? Et respondēs rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiù fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Sitiui, & non dedistis mihi potum. Hospes eram, & non collegistis me. Nudus, & non operuistis me. Infirmus, & in carcere, & nō visitâstis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicētes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere: & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quandiù non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.

18. LVCAE decimoquarto: Dicebat autem ei qui se inuitauerat: Cùm facis prandiū aut cœnā, noli vocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos, neq; vicinos diuites: nè fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cùm facis conuiuiū, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

19. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Cùm Dominus adueniens sanâsset illa quæ Adā portauerat vulnera, & venena antiqui serpentis curâsset, legē dedit sano, & pręcepit nè vltrà iam peccaret, nè quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione conclusi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atq; imbecillitas faceret, nisi iterùm pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viam quandā tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodùm quascunq; cōtrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis diuinis Spiritus sanctus & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgātur. Non vtiq; illa delicta, quæ fuerant antè contracta: nam illa Christi sanguine & sanctificatione purgantur. Item denuò dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hîc quoquè ostēditur & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ità eleemosynis atq; operibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorū datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursùs indulgentiā largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet: nam cū denotarētur discipuli eius quòd ederent, nec priùs manus abluissent, respōdit & dixit: Qui fecit quod intùs est, fecit & quod foris est: verùm date eleemosynam, & eccè vobis munda omnia: docens scilicet & ostendens non manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecùs potiùs quàm extrinsecùs detrahendas: verùm qui purgauerit quod est intùs, eum quoquè id quod foris est repurgâsse, & emūdata mente, cute quoquè & corpore mundum esse cœpisse. Porrò autem monens & ostendēs vndè mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciēdas. Misericors monet misericordiam fieri: & quia seruare quærit, quos magno precio redemit, post baptismi gratiam sordidatos docet denuò posse purgari. Agnoscamus itaque, fratres charissimi, diuinæ indulgentiæ munus salubre, & emundandis purgandisq; peccatis nostris, qui sine aliquo consciētiæ vulnere esse nō possumus, medelis spiritalibus vulnera nostra curemus. Nec quisquam sic sibi de puro atque immaculato corde blandiatur, vt innocentia sua fretus medicinā non putet adhibendam esse vulneribus: cùm scriptum sit: Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundū se esse à peccatis? Et iterùm in epistola sua Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatū non habemus, nosipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si aūt confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatum dixerit, aut superbus, aut stultus est: quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia? quæ cùm sciat nō deesse sanatis quædam postmodùm vulnera, dedit curandis denuò sanandisq; vulneribus remedia salutaria. Nunquàm deniquè, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nūquàm & tacuit, quo minùs in scripturis sanctis tam veteribus, quàm nouis semper & vbiquè ad misericordiæ opera Dei populus prouocaretur: & canente atq; exhortante Spiritu sancto quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemosynas iubetur. Mandat & præcipit Esaiæ Deus: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere: sicut tuba exalta vocē tuam, & annūcia plebi meę peccata ipsorum, & domui Iacob facinora eorum. Et cùm peccata eis sua exprobari præcepisset, cumq; eorū facinora pleno indignationis impetu ꝓtulisset, dixissetq; eos, nec si orationibus & precibus & ieiunijs vterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere voluerentur, iram Dei posse lenire, in nouissima tamen parte demonstrans solis eleemosynis Deū posse placari, addidit dicēs: Frange esurienti panē tuum, & egenos sine tecto induc in domū tuā. Si videris nudum, vesti eū, & domesticos seminis tui nō despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuū, & vestimēta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circūdabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te: dum adhuc loqueris, dicet: eccè adsum. Remedia propitiādo Deo ipsius Dei verbis data sunt: quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt: ope-

Ioan.5.

Eleemosynis abluūtur sordes peccatorum.

Tob. 4.

Prouer. 15.

Eccli 3.

Eleemosynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur.

Luc. 11.

Eleemosynarum remedio indigent oēs mortales post baptismum.

Prouer. 20.

1. Ioan. 1.

Eleemosynarum præceptio frequens in diuinis scripturis.

Esa. 58.

Ibidem.

Ad propitiandum Deum & satisfaciendum pro peccatis opera remedia.

operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonem legimus: Eccli 29. Prouer.21. Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Et iterùm: Qui obturat aures nè audiat imbecillũ, & ipse inuocabit Deum, & nõ erit qui exaudiat eum. Neq; enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse nõ fuerit: aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Psal.40. Quod itẽ in psalmis Spiritus sanctus declarat & probat, dicens: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorum præceptorum memor Daniel, cùm rex Nabuchodonosor aduerso somnio territus æstuaret, pro auertendis malis, ad diuinam opem impetrandam remedium Dan.4. dedit, dicens: Propterea rex, cõsilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniustitias tuas miserationibus pauperum, & erit Deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ viderat & infesta perpessus est, quæ euadere & vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoquè angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cũ ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minùs posse, nisi eleemosynis adiuuentur. Deprecationes solas parùm ad impetrandum valere, nisi factorum & operum accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari. Nec sic, fratres charissimi, ista proferimus, vt non quod Raphael angelus dixit, veritatis testimonio comprobemus. In Actibus Apostolorum facti fides posita est, & quòd eleemosynis non tantùm à secunda, sed à prima morte animæ liberentur, gestæ & impletæ rei probatione compertũ est. Tabitha operationibus iustis & eleemosynis præstãdis plurimùm dedita, cùm infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est. Mors suspenditur, & spiritus redditur: & mirantibus ac stupẽtibus cunctis, ad hanc mũdi denuò lucem rediuiuum corpus animatur. tantum potuerunt misericordiæ merita, tantum opera iusta valuerunt. Quæ laborantibus viduis largita fuerat subsidia viuendi, meruit ad vitam viduarum petitione reuocari. Itaque in Euangelio Dominus, doctor vitæ nostræ, & magister salutis æternæ, viuificans credentium populum, & viuificatis consulens in æternum, inter sua mandata diuina & præcepta cælestia nihil crebriùs mandat & præcipit, quàm vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incubemus, sed cælestes thesauros potiùs recondamus. Vendite, inquit, res vestras, & date eleemosynam. Et iterùm: Nolite vobis condere thesauros super terrã, vbi tinea & comestura exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque tinea, neq; comestura extermiat, & vbi fures non effodiunt, nec furãtur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cùm obseruata lege perfectum & consummatum vellet ostendere: Si vis, inquit, perfectus esse, vade, & vẽde omnia tua, & da egenis, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Item alio loco negociatorem cælestis gratiæ, & comparatorẽ salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, preciosam margaritam, hoc est, vitam æternam Christi cruore preciosam, de quantitate patrimonij sui dicit debere mercari. Simile est, inquit, regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit preciosam margaritam, abijt, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illam. Eos deniquè & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis alendisq; pauperibus operarios cernit. Nam cùm Zachæus dixisset, Eccè dimidium ex substantia mea do egenis: & si cui quid fraudaui, quadruplum reddo: respõdit Iesus & dixit: Quia salus hodiè huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit Deo, & deputatum est ei ad iustitiam? vtiquè qui secundùm præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit: & qui habet fidei veritatẽ, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat, in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideò, quia credit, quia scit vera esse quæ prædicta sunt verbis Dei, nec scripturam sanctã posse mentiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines excidi, & in ignem mitti, misericordes autem ad regnũ vocari. Qui & alio in loco operarios & fructuosos, fideles appellat: infructuosis verò & sterilibus fidem derogat, dicens: Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod est verum, quis credet vobis? Et si in alieno fideles nõ fuistis, quod est vestrum, quis dabit vobis? Si vereris & metuis, nè si operari plurimùm cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito, ad penuriam fortè redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus: finiri nõ potest, vndè in vsus Christi impenditur, vndè opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & diuinæ pollicitationis authoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nunquàm egebit: qui aũt auertit oculum suũ, in magna penuria erit: ostendens misericordes atq; operantes egere non posse: magis parcos & steriles ad inopiã postmodùm deuenire. Itẽ beatus Apostolus Paulus Dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit seminationẽ vestram, & augebit incremẽta frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini. Et iterùm: Administratio huius officij non tantùm supplebit ea quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis, Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis præscia voce denuncians, contestatur & dicit: Nolite cogitare dicẽtes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærũt. Scit autem pater vester quia omnium horum indigetis. Quærite primùm regnũ Dei, & omnia ista apponentur vobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus, cùm iudicij dies venerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in Ecclesia eius operati. Metuis nè patrimoniũ tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times nè res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficit: & dum, nè quid de rebus tuis minuatur, attendis, non respicis quòd ipse minuaris: amator magis mammonæ, quàm animæ tuæ: vt dum times nè pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideò benè Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus: habentes itaq; exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omniũ malorum est cupiditas, quam quidam appetẽtes naufragauerunt à fide, & inseruerũt se doloribus multis. Metuis nè patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est vt iusto possent deesse subsidia vitæ, cùm scriptum sit: Nõ occidet fame Dominus animam iustam. Helias in solitudine coruis ministrantibus pascitur: & Danieli in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandiũ diuinitùs apparatur: & tu metuis nè operãti tibi & Dominum promerenti desit alimentum? quando ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia

Margin notes (left column): Eccli 29. — Prouer.21. — Psal.40. — Dan.4. — Tob.12. — Orationes & ieiunia sine eleemosynis minùs possunt. — Actor.9. — Christus nihil frequentiùs præcipit quàm eleemosynas. — Luc.12. — Matth.6. — Matth.19. — Matth.13. — Luc.19.

Margin notes (right column): Gen.15. — Matth.3. — Matth.25. — Luc.16. — Non timendũ nè eleemosynarum causa, rerum necessariarum penuria laboraturi simus. — Prouer.28. — 2.Cor.9. — Matth.6. — 1.Tim.6. — Prouer.10. — 3.Reg.17. — Dan.14.

Matth. 6.

dubia est & fides parua, contestetur & dicat: Adspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa: nónne vos plures illis estis? Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diurna præstantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest: tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino suo charo aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse non pascitur: aut eis terrena deerũt, quibus cælestia & diuina tribuuntur. Vndè hæc incredula cogitatio? vndè impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidũ pectus? quid qui Christo omninò non credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisæi tibi magis congruit nomen. Nam cùm Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrestribus lucris prouida operatione faceremus, qui nos postmodùm in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter præmoneret, addidit post hæc scriptura, dicens: Audiebant aũt hæc omnia Pharisęi qui erant cupidissimi, & irridebãt eum. Et paulopòst: Quid diuitijs tuis solus incubas? quid in pœnã tuam patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo locupletior seculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos diuide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Christo: fac tibi possessionum terrestrium Christum participem, vt & ille te sibi faciat regnorum cęlestiũ cohęredẽ. Et nonnullis interiectis, de vidua loquens quę Heliã pauit: Et illa, inquit, nondũ Christum sciebat, nondùm præcepta eius audierat: nõ cruce & passione eius redempta, cibũ & potũ pro sanguine rependebat: vt ex hoc appareat quantũ in Ecclesia peccet, qui se & filios Christo anteponens, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minùs largiter bonis operibus insistas: atquin hoc ipso ampliùs operari debes, quo multorũ pignorũ pater es. Plures sunt pro quibus Dominum depreceris: multorum delicta redimenda sunt, multorũ purgãdæ conscientiæ, multorum animæ liberãdæ. Vt in hac vita seculari alendis sustinendisque pignoribus quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ità & in vita spiritali atque cælesti, quo amplior fuerit pignorũ copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat: quantúsque erat in domo pignorum numerus, tãtus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidiè deesse non potest quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. Qui studes terreno magis quàm cælesti patrimonio, filios tuos diabolo magis cõmendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quòd non pręparas filijs tuis Dei patris auxilium, & quòd doces filios patrimonium plùs amare quàm Christum. Esto potiùs liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Et post pauca: Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quàm quòd præstari dixit sibi, quicquid egenti præstetur & pauperi? & se dixit offendi, nisi egenti præstetur & pauperi, vt qui respectu fratris in Ecclesia nõ mouetur, vel Christi cõtemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque egestate conseruum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quem despicit, constitutum. Et sub finem: Qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis cõmunis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & summa lætitia, cùm populũ suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna pręstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatemque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suę pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indesinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate faciẽtis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximũ, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiã spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem.

Marginal notes (left column): Pharisæis cõparantur qui promissionibus diuinis non credunt. — Luc. 16. — 3. Reg. 17. — Filiorũ multitudo nõ excusat parentes ab eleemosynarum largitione. — Iob 1. — Tob. 4. — Matth. 25. — Liberalitas Dei similem facit. — Rettributio bonorũ operum & eleemosynarum.

Operum bonorum laus.

20. AVGVSTINVS sermone quinquagesimo de tempore: Quid sunt pauperes quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælum de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælũ portat quod das. Quomodò, inquis, ad cælum portat, & video quia manducando consumit? Prorsùs non tenendo, sed manducando transportat. An excidit tibi, Venite benedicti, percipite regnum, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: Et cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis? Et paulopòst: Quàm multa posset in impios dicere, quoniam si quærerent, quare imus in ignẽ æternum? quare quæris adulter, homicida, fraudator, sacrilege, blasphemator, infidelis? Nihil horũ, sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Video vos moueri, sicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationẽ colligo vt possum, quam vos non celabo. Scriptum est: Sicut aqua extinguit ignẽ, ità eleemosyna extinguit peccatum. Item scriptũ est, Include eleemosynam in corde pauperis, & ipsa pro te deprecabitur Dominum. Item scriptum est, Consilium meum audi rex, & peccata tua eleemosynis redime. Et alia multa sunt diuini eloquij documenta, quibus ostenditur multùm valere eleemosynam ad extinguenda & delenda peccata. Proindè illis quos damnaturus est, immò plus illis quos coronaturus, solas eleemosynas imputabit, tanquàm dicens: Difficile est, vt si examinẽ vos, & appendam vos, & scruter diligentissimè facta vestra, non inueniam vndè vos damnem: Sed ite in regnum, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Non ergò itis in regnum, quia non peccâstis, sed quia vestra peccata eleemosynis redemistis. Rursùs & illis: Ite in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et illi tanquàm noxij, olìm rei, serò trementes, attendentes peccata sua, quando auderent dicere, immeritò se damnari, immeritò in se hanc depromi à iudice tam iusto sententiam? Considerando conscientias suas, considerando omnia vulnera animæ suæ, quando auderent dicere, iniustè damnamur? De quibus antè in Sapientia dictum est: Traducent eos exaduersò iniquitates eorum. Sine dubio videbunt se iustè damnari pro sceleribus & criminibus suis: & quasi eis diceret, Non indè, vndè putatis: sed quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Si enim ab illis omnibus vestris factis auersi, & ad me conuersi, illa omnia crimina atque peccata eleemosynis redemissetis, ipsæ eleemosynæ modò liberarent vos, & à reatu tantorum criminum absoluerent. Beati enim misericordes, quoniam ipsis misericordia præstabitur. Modò autem ite in ignem æternum. Iudicium sine misericordia ei qui non fecit misericordiã. Breuiter ergò audiant homines, dignéque considerent, quantum sit meritum Christum pauisse esurientem, & quale sit crimen Christum contempsisse esurientem. Mutat quidem hominem in melius pœnitentia peccatorum, sed nec ipsa videtur aliquid profutura, si ab operibus misericordiæ sterilis fuerit. Testatur hoc veritas per Ioannẽ, qui veniẽtibus ad se dicebat: Generatio viperarũ, quis vobis ostẽdit fugere ab ira ventura?

Marginal notes (right column): Pauperes sunt laturarij nostri. — Matth. 25. — Cur in die iudicij tantùm fiet mentio operum misericordiæ. — Eccli 3. — Eccli 29. — Dan. 4. — Eleemosynã valere multũ ad delenda peccata sacræ literæ conuincunt. — Matth. 25. — Sapien. 4. — Matth. 5. — Iacob. 2. — Pœnitẽtia ab operibus misericordiæ nõ sufficit sterilis. — Luc. 3.

ra? Facite ergò dignos fructus pœnitentiæ, &c. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. De hoc itaque fructu superiùs ait, Facite fructus dignos pœnitentiæ. Quisquis itaq; hos fructus nō fecerit, sine causa putat per sterilem pœnitentiam se mereri veniam peccatorū. Qui sint autem isti fructus, ipse consequenter ostendit. Nam post hæc eius verba interrogabāt eum turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? id est, qui sunt isti fructus quos vt faciamus hortaris & terres? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Quid manifestius fratres mei? Quid certius? Quid expressius? Quid ergò aliud sonat, quod superiùs ait, Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur & in ignē mittetur: nisi quod sinistri audituri sunt, Ite in ignem æternum: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare? Parùm est itaque recedere à peccatis, si præterita curare neglexeris.

Ad pœnitentiæ fructus, pertinent opera misericordiæ.

Matth. 25.

21. ITEM sermone ducentesimo vigesimoseptimo de tempore: Sed dicit aliquis, Pauper sum, ideò eleemosynam dare non possum. Vt nullus se pauper excusare posset, Dominus & Saluator noster pro calice aquæ frigidæ mercedem se redditurum esse promisit. Dicis ergò, Pauper sum. Si nihil ampliùs habes in substantia tua, quàm tibi aut in victu aut vestitu rationabili aut mediocri sufficiat, sola tibi potest bona volūtas sufficere. Sed rogo te, diligenter conscientiam tuam interroga, nè aliquotiès per ebrietatē perdas, quod per eleemosynam dare potueras, nè fortè per gulam studeas in terra consumere, quod per eleemosynā debueras in cælum recondere. Nè fortè delicias præparando, ornamenta ad luxuriam comparando, nō habeas quod pro remedio animæ tuæ possis pauperibus erogare. Et cùm preciosæ vestes nostræ à tineis soleāt deuorari, pauperes nec vilia vestimenta merentur accipere. Si ergò ista omnia impedimenta non aggrauāt animam nostram, & hoc solum habemus quod nobis vel nostris sufficere possit, non apparebimus rei, si eleemosynam pauperibus non erogamus. Si verò, vt iam dictum est, frequenter luxuria deuorat quod misericordia in cælo thesaurizare potuerat, corrigamur dum tempus est, & quod hucusquè aut non fecimus, aut fortè minùs quàm oportuit fecimus, implere totis viribus studeamus. Et in fine: Quàm diù fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Nónne ego quę accepi, terrena accepi? Cælestia reddam, dabo æternū præmium, & ad partem dexteram regnum. Non quia non peccâstis, sed quia peccata vestra eleemosynis redemistis.

Matth. 10.

Bona voluntas sufficit, cùm facultates desunt.

Matth. 25.

22. ET homilia decimaoctaua libri quinquaginta homiliarum: Nemo tibi dicturus est post resurrectionem mortuorum in regno Dei, Frange esurienti panem tuum, &c. In isto autem tempore, vt nouerimus, quantum nobis commēdat Deus opera misericordię, etiam ipsos suos sanctos egere fecit: vt cùm fiunt hîc amici de mammona iniquitatis, recipiant & ipsi amicos suos in æterna tabernacula: id est, cùm serui Dei pij, dum iugiter Deo vacant, aliquotiès indigent, illi qui habent mundi diuitias, eleemosynas largiantur. Quomodò eos participes faciunt in terrena substantia, sic cum illis partem habere merebuntur in vita æterna. Videtis nempe, & manifestum est, quòd aliquando serui Dei ideò non habent, vt probentur qui habent. Hîc bonorum operum messem cum labore serimus, sed in futuro fructus illius cum gaudio colligemus, secundùm illud quod scriptum est, Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua. Venientes autē venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Illud enim pro signo factum est, non pro dono. Nam si vidua illa quòd pauit hominem Dei, hîc recepit, nō est magnum quod seminauit, quia non magnam segetem messuit. Temporale est enim quod accepit, non deficientem farinam, nec diminutum oleum, quousquè daret Deus pluuiam super terram, ac sic tūc magìs cœpit egere, quādo dignatus est Deus pluere. Tūc enim laboratura erat, expectatura agri fructus & collectura. Quando autem non pluebat, victus eius facilè veniebat. Signū hoc ipsum quod Deus illi ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, vbì merces nostra deficere nesciet, vbì farina nostra Deus erit. Quomodò illa per illos non deficit dies, sic ille dies non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus quando bona facimus, nè fortè aliquis vestrū tentetur tali cogitatione vt dicat, Pascam aliquem seruorum Dei esurientem, vt lagena mea non deficiat, & in cupa mea semper vinum inueniam. Noli hoc hîc quærere. Semina securus, messis tua seriùs veniet, tardiùs veniet, sed cùm venerit, finem non habebit.

Esa. 58.

Lucæ 16.

Cur aliquādo probi egeant.

Retributio eleemosynæ.
Psal. 125.

3. Reg. 17.

23. ITEM homilia decimanona: Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse iudicauit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimuntur. Ideò illam laudauit fœcunditatem, istam culpauit & damnauit ariditatem. Sed audîstis, omnia malefacta eleemosynis redimi, nolite sic intelligere, vt intelligunt quidam peruersè. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaueris. Si autem in eisdem malis perseueraueris, eleemosynis tuis non corrumpes iudicium Dei. Ego dico propter illa scelera & crimina, quæ omnes modò vitare debent, qui accipiunt corpus Christi & sanguinem.

In iudicio solùm opera misericordiæ quare cōmemorantur.

Quibus ad delenda peccata prosint eleemosynæ.

24. ET homilia vigesimanona ex eodē libro quinquaginta homiliarum: Sacrificiū Christiani, est eleemosyna in pauperē. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanebit nisi reus? Ab eis peccatis & delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mūdantur homines per eleemosynas. Quæ sunt duorum generum, erogando & remittendo. Erogando quod habes bonum, remittendo quod pateris malum. Hæc duo genera eleemosynarum Dominus magister bonus, qui verbum breuiauit super terram, vt esset fructuosum, & non onerosum, quàm breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendum. Date, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa eleemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Eccè statìm veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redîsti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbì iubemur erogare indigentibus, graue videtur, quia quod quisq; dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit. Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt alijs sit refectio, vobis angustia. Metiatur ergò vnusquisque vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit quod dat. Nō dico, hoc non perit: sed dico, hoc solum non perit. Alia verò quæ nō dederis, & abundant tibi, aut cùm viuis amittis, aut cùm morieris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Quādo dicit, date, & dabitur vobis, attēdite cui dicat: Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamiliâs. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus, inuenimus quem fœneremur. Demus in vsuram, sed Deo, nō homini. Ei damus qui abundat, ei damus qui dedit quod demus, & pro modicis rebus profert nobis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, quæ æterna sunt & incorruptibilia, & sine fine manētia. Quid multa dicturus sum? Se promittit, qui promittit. Si amas illum, eme illum ab illo. Et vt noueris te ipsi dare, audi illum dicentem, Esuriui, & dedistis mihi manducare. Sitiui, & dedistis mihi potum. Hospes fui, & suscepistis me, &c. Et dicent illi, Quando te vidimus in his necessitatibus constitutum, & ministrauimus tibi? Et ille, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Eleemosynæ sacrificium Christianorum quo fit Deus peccatis propitius.

Duo eleemosynarū genera.

Lucæ 6.

2. Cor. 8.

Quæ nō dantur, ea sola pereunt.

Lucæ 6.

Matth. 25.

Dat de cælo, accipit in terra. Ipſe dat, ipſe accipit, quaſi fœnus traiectitium facis. Hîc das, ibì recipis. Hîc das res perituras, ibì recipis res ſine fine manſuras.

25. HOMILIA quadrageſimaſeptima eiuſdem libri: Remedia peccatorum, fratres, medicina eleemoſyna. Eleemoſyna enim à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammas æternas non timeat. Sicut Iacobus in epiſtola ſua dicit, Superexaltat miſericordia iudicium: Et iudicium ſine miſericordia illi, qui nõ fecit miſericordiam. Sed talis debet eſſe ipſa miſericordia, fratres, quæ ſuſcipiatur, non quæ repellatur. Quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono, de iuſto labore, de propria facultate, non de pauperum ægeſtate. Fratres, non vult Deus hominem à miſericordia ceſſare, nec libenter adſpicit Deus quenquam de fraudibus dantem, ſicut Salomon propheta dicit, Honora Dominum Deum tuum de tua ſubſtantia, ac de iuſtis laboribus tuis. De iuſtis laboribus iuſſit dari, de iniuſtis verò rapinis prohibuit dari. Sed cùm iudicare cœperit Deus, dicturi ſunt hi qui de fraudibus viuunt, & de ſpolijs miſerorum eleemoſynam faciunt: Domine, præcepta tua ſeruauimus, & in nomine tuo miſericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hoſpitio ſuſcepimus. Quibus dicturus eſt Deus, Quod dediſtis dicitis, quod rapuiſtis nõ dicitis. Quos pauiſtis memoramini, quare non recordamini quos necâſtis? Quos operuiſtis, gaudent: quos expoliâſtis, plangunt. Quos hoſpitio recepiſtis, retinetis: & obliti eſtis, quantos de ſuis habitaculis expuliſtis. Ego miſericordiã fieri iuſſi, fraudes & rapinas exerceri non mãdaui. Vnus repletur panibus, quẽ de rapinis ſatiâſti, & benedicet Dominus non te, ſed eum quem necâſti. Ille miſer necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris & gaudes, rapis & lętaris: pauper rogat, & contriſtaris, prandium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium nè quid deſit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem nõ audis. Tu diuerſis bonis repleris, & egenti non misereris. Multis epulis diſtentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem contemnis. Oblitus es dictum prophetæ dicentis: Qui, inquit, auerterit aurem ſuam ab egeno, & ipſe inuocabit Dominum, & non exaudiet eum. Inclina aurem tuam, audi egentis vocem & fame pereuntis, vt & tuam vocem Deus exaudiat tribulantis. Da de quo dederit tibi Deus. Ipſe te diuitem fecit, ideò illi redde quod ſuum eſt. Ipſe ſe dicit accipere quod pauperibus datur: ſibi collatum conclamat, quod in corde pauperis fuerit ſeminatum, ſicut in Euangelio dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Eccè habes Chriſtiane æternum tabernaculum, ſi dederis pauperibus victum. Si quid das, illuc tranſmittis, tibi in futuro reponis, non vndè carnaliter ſatureris, ſed vndè ſpiritaliter glorieris: non vndè ventrẽ repleas, ſed vndè flammas extinguas, quia ſcriptũ eſt, Eleemoſyna à morte liberat, & nõ patitur hominem ire in tenebras. Miſericordia eſt, fratres, quæ irã Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit, ſicut Salomon dicit: Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna reſiſtit peccatis. Da ergò egenti, confer nõ habenti, ſuccurre fame pereũti. Crudele eſt, vt de quo habes, non des ei quem ſcis non habere. Graue eſt, vt de tua abundantia non ſuſtentes egentis inopiam. Vndè ſemper flagellamur in frugibus, quia benè egentibus non facimus. Reuerà ſi conſideres homo vndè damna, vndè pericula, vndè calumniæ, niſì de ſterilitate noſtra. Tu non das indigenti quod potes, quod te nõ grauat: venit vna calumnia, & perdes quod nõ habes. Ventre pleno ambulas, & vacuum pauperis ventrem non conſideras. Benè eſt tibi de bonis Dei, nihil indiges, honeſtis veſtibus vteris, & nudum & trementem frigore non veſtis.

Tobiæ 4.
In die iudicij patrocinatur eleemoſyna.
Iacob. 2.
De iuſto labore & propria facultate dandæ eleemoſynæ.
Prouer. 3.
Qui ex rapinis eleemoſynas largiuntur.
Matth. 25.
In eos qui liberaliter expendunt ſua in cõuiuia & res ſuperfluas.
Lucæ 14.
Prouer. 21.
Adhortatur ad eleemoſynas faciendas.
Lucæ 16.
Tobię 4.
Miſericordiæ vis.
Eccli 3.
Cur in frugibus flagellamur.

26. GREGORIVS Nazianzenus in oratione de pauperum amore: Si ex Pauli atque ipſius etiã Chriſti ſententia & authoritate charitatẽ, vt legis & ꝓphetarũ caput, præceptorũ omniũ primũ maximúmque cenſendum eſt: huius potiſſimam partem in eo ſitam eſſe cõperio, vt pauperes amore & beneuolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognationis iure ſunt coniuncti, calamitate moueamur atque doleamus. Neque enim vlla omninò res eſt, quæ Dei beneuolentiam perindè conciliet, àc miſericordia: (quandoquidem nec quicquam eſt, quod Deo congruentiùs offerri poſſit, vtpotè quem miſericordia & veritas antecedant, eiq; miſericordia ante iudicium offerenda ſit) nec vlli alij rei potiùs, quàm humanitati & commiſerationi commiſeratio & humanitas ab eo rependi ſolet, qui ſumma æquitate quenq; remuneratur, atque in lance & menſura miſericordiam conſtituit. Et poſt multa: Cura, vt proximo tuo idcircò præſtantior ſis, quia benignior: fac calamitoſo ſis Deus, Dei miſericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quàm de alijs benè mereri: tametſi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirùm pro ſuis viribus. Egenti paruũ aliquid dato: neque enim paruum eſt ei, qui omnibus rebus caret, immò ne ipſi quidem Deo, ſi viribus tuis par ſit. Summi muneris loco alacritatem dona: ſi nihil habes, collachryma. Magnum eſt infortunato remedium, miſeratio ex animo collata: ac ſyncerè condoleſcere, calamitatem magnoperè leuat. Nè ſit tibi iumento vilior homo, ô homo, quod in foueam lapſum, aut oberrans erigere, ac reducere tibi lex præſcribit. In quo quidem profundiúsne aliquid & magìs arcanum occultet, (cuiuſmodi pleraque veteris legis obſcuritas ſenſuumq; varietas habet) non eſt meum ſcire, verùm Spiritus ſancti omnia perſcrutantis & cognoſcentis: quantum autem ipſe ratione atque intelligentia aſſequi poſſum, hoc ideò ſanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem plenioremq; benignitatẽ exerceat. Et quibuſdam interiectis: Cæterùm multo magìs mandato diuino atque exemplo moueri debemus. Quodnam porrò hoc mandatum eſt? Ac videte quæſo, quàm conſtans ſit minimeq; fucatum. Neque enim hominibus Spiritu ſancto afflatis fuit ſatìs, ſemèl atque iterùm de pauperibus ſermonem habuiſſe: nec quidam duntaxàt de his rebus verba fecerunt, reliqui minimè: aut alij copioſiùs, alij parciùs, velut de re non ità magna, nec admodùm neceſſaria: verùm & omnes in vniuerſum, & ſedulò quiſque, vel primũ, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrantes, nonnunquàm etiam eos, qui hanc virtutem aſſequuntur, laudibus efferentes: nimirùm vt aſſidua commonitione nos ad præcepti huius expletionem inflamment. Propter miſeriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Quis exurgẽtem Dominum non extimeſcat? Et alio loco: Exurge Domine Deus meus, exaltetur manus tua, nè obliuiſcaris pauperũ. Elationẽ huiuſmodi deprecemur, nec nobis in mentem veniat, videre velle manũ illam aduersùs contumaces & rebelles homines ſeſe efferentem: quodq; eo grauius eſt, in duros atq; præfractos immiſſam. Et rurſùs, Non eſt oblitus clamoris pauperũ. Et, Non in finem obliuioni erit pauper. Et, Oculi eius ad panperem reſpiciunt, (quod quidem palpebris melius eſt, & efficacius) palpebræ autem eius explorant filios hominum, id eſt, minor, vt ità dicam, ac ſecundaria inſpectio. Verùm dixerit fortaſsè aliquis, Hęc de pauperibus & egenis illis dicuntur, qui per iniuriã læſi fuerint. Sit ità ſanè, nam de hoc litem nullam moueo. At hoc quoquè tamen ad colenda humanitatis officia te extimulet. Nam quorum iniuria affectorum tanta ratio habetur, quid afferri poteſt, quin iiſdem beneficio

Charitas in qua re potiſſimùm cernatur.
Miſericordiæ laus.
Pſal. 84.88.
Iacob. 2.
Benè mereri de alijs, diuinum eſt.
Pro ſuis quiſque viribus eleemoſynã præſtet qualemcunque.
Deut. 22.
Exod. 23.
De eleemoſynis cur tam crebra vbiq; mentio in ſacris literis.
Pſal. 11.
Pſal. 9.
Ibidem.

neficio affectis magis oblectetur Deus? Nã cùm is, qui pauperem aspernatur, ipsius creatorem ad iram concitet: non dubium est, quin Creatorem honore afficiat, qui creaturam ipsius complectitur. Rursùs cùm audis, Pauper & diues inuicẽ sibi occurrerũt: vtrunq; autem creauit Dominus: ne illum quidem pauperem, hunc autem diuitem ab eo creatum intelligas, ex eoq; insectandi pauperis ansam arripias. Neque enim constat, an à Deo huiusmodi diuisio profecta sit: verum Dei figmentum, inquit ille, vterque æquè est, tametsi quod ad res externas attinet, dispari conditione sint. Hoc te ad condolentiam & charitatẽ pudore pertrahat: vt cùm cogitatio illa tibi animos extulerit, hęc eosdem demittat, teq; moderatiorem efficiat. Quid prætereà? Qui miseretur pauperis, inquit, Deo fœneratur. Quis huiusmodi debitorem recuset, æs alienum in tempore non sine fœnore redditurum? Et rursùs, Misericordia & fide peccata purgantur. Ergò miseratione purgemur, animiq; labes & inquinamenta egregia illa herba detergamus, ac dealbemus, alij vt lana, alij vt nix, pro misericordiæ videlicet proportione. Atque, vt formidabilius aliquid dicam, si nulla est in te comminutio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, aut significationis tactus, aut cãdor, quæ lex prisca leuiter curabat, ac medicã Christi manum requirunt: at eum certè, qui salutis nostræ causa vulneribus & languore affectus est, venerare. Veneraberis autem, si te Christi membro benignum atque humanum præbeas. Quòd si te fortassè animarum nostrarum prædo ac tyrannus vel à Hierusalem in Hiericho descendentem, vel alibì vspiam inermem & imparatum nactus, vsqueadeò sauciauit, vt meritò his verbis vti queas, Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices à facie insipientiæ meæ. siquidem ità es affectus, vt ne medicinam quidem postules, nec morbi curandi rationem intelligas: heu plagam sanè grauissimã, calamitatemq; altissimè grassantem. Sin autem salus tua nõdùm prorsùs deplorata est, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obsecra, vulneribus per vulnera medere: idem eodem acquire, vel potiùs minoribus remedijs grauiores morbos depelle. Dicet animæ tuæ, Salus tua ego sum. Et, Fides tua te saluum fecit. Et, Eccè sanus factus es: atque humanissimis quibusque verbis te alloquetur: modò te afflictis hominibus benignum & clementem esse videat. Beati, inquit, misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: Non in postremis beatitudinum partibus est misericordia. Et, Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem. Ac rursùs, Benignus vir, qui miseretur & commodat. Et alio loco, Tota die iustus miseretur, & commodat. Benedictionem arripiamus, intelligentes vocemur, benigni simus, ne nox quidem misericordiæ officia interrumpat. Nè dixeris, Rediens redi, & crastino die dabo tibi: nè quid inter propositum tuũ & beneficentiam intercedat. Vna enim est beneficentia, quæ moram non patitur. Frange esurienti panem tuum, & egenos ac tecto carentes induc in domum tuam, idq; læto atque alacri animo. Qui enim miseretur, inquit ille, cum hilaritate misereatur: ac beneficij gratia promptitudine & celeritate congeminatur. nam quod mœsto animo defertur, aut necessitate extorquetur, ingratum est, parumq; gloriosum. Lætandum est autem, non lugẽdum, cùm beneficium damus. Si vinculum & electionem sustuleris, inquit ille, hoc est, tenacitatem & explorationem animiq; dubitationem, ac querulam orationem, quid futurum est? quàm magnum & admirandum, quantáque huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & sanitas tua citò coorietur. Quis ergò est, qui lucem & sanitatem non expetat? Quin me mouet quoquè Christi crumena, qua nos ad pauperes alendos exhortatur, Pauliq; etiã & Petri conuentio, qui ità inter se Euangelij promulgationem partiti sunt, vt pauperes interim communiter cõplexi sint: ac deniq; vitæ perfectio Adolescenti illi in eo definita & constituta, vt facultates suas pauperibus erogaret. An tu beneficentiæ officium tibi liberum esse, ac non necessariò præstandum existimas, ac non legis, sed consilij rationem habere? Hoc quoq; ipse magnoperè vellem & existimarem: sed me sinistra illa manus exterret, hœdi, & probra ea quę in sceleratos homines ab eo, à quo in ea parte collocati sunt, conijciuntur, non quia manus alienis bonis attulerũt, nec quia fana diripuerunt, aut adulterium admiserũt, aut aliud quiddam ex ijs, quæ interdicta sunt, perpetrârunt, hoc ordine condemnati: sed quia Christum per pauperes minimè curârunt. Quocircà si quid mihi auscultandum putabitis, serui Christi, & fratres, & cohæredes, Christũ, quandiù licèt, inuisamus, Christum curemus, Christum alamus, Christum induamus, Christum colligamus, Christum honoremus non mensa solùm, vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec sepulcro duntaxàt, vt Ioseph Arimathæus, nec rebus ad sepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantùm ex parte Christum amans Nicodemus, nec denique auro, thure & myrrha, vt Magi ante eos omnes, quos diximus: sed quoniam omnium Dominus misericordiam mauult quàm sacrificium, ac pinguium agnorum myriades commiseratio superat: hanc per pauperes humiq; hodierno die prouolutos ipsi conferamus, vt cùm hinc excesserimus, in æterna tabernacula nos accipiant.

Prouer. 12. — Prouer. 19. — Prouer. 15. — Remedium peccatorum eleemosyna. — Esa. 1. — Leuit. 13. — Lucæ 10. — Psal. 17. — Psal. 34. — Lucæ 7. — Ioan. 5. — Matth. 5. — Psal. 40. — Psal. 111. — Psal. 36. — Prouer. 3. — Quõ eleemosyna danda. — Esa. 58. — Rom. 12. — 2. Cor. 9. — Esa. 58. — Alia ad eleemosynã erogandam incitamenta. — Ioan. 12. — Gal. 2. — Matth. 19. — Adhortatio ad liberalitatis studium in egentes. — Lucæ 7. & 14. — Ioan. 12. & 19. — Matth. 2. — Oseæ 6.

27. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasecunda ad populum Antiochenum: Vndè verò Deus ità mundum dilexit? Ex nulla quidem alia re, sed ex charitate sola. Reuereamur eius itaq; charitatem, miserationis excessum erubescamus. Ipse nanque nec vnigenito pepercit propter nos, nos autem & pecunijs parcimus contra nosipsos. Ipse & legitimum pro nobis filium tradidit: nos verò nec argentum propter eum contemnimus, sed neque propter nos. Et quid dico pecunias? Nónne si innumeras haberemus animas, omnes oportuerat pro eo ponere? Seruis quidem & mulis, & equis, torques aureos circumponentes, Dominum verò nudum circumeuntem, & fores ex foribus mutantem, & semper in exitibus morantẽ, & manus porrigentem despicientes, frequẽter autem & toruo respicientes oculo, licèt & hoc ipsum propter nos patiatur. Libenter enim esurit, vt tu pascaris: & nudus circumit, vt incorruptionis indumenti tibi præbeat occasionem: sed nec ità vestrorum aliquid erogatis. Sed vestimentorum hæc quidem iacent tineis esca: hæc autem arcæ sarcina, superfluáque possidentibus cura. Qui verò ista, cæteráque dedit omnia, nudus errat. Sed in arcam ipsa non reponitis, sed ipsi vos circumamicientes ornamini. Et quid vobis ex his amplius? vt forensium turba vos spectet? Et quid hoc? Non enim his amictum admirabuntur, sed eum qui indigentibus largitur. Itaque si vis in admiratione haberi, alios potiùs induens, infinitos assequeris applausus. Tunc & ipse Deus te cum hominibus laudabit: nunc autem laudabit quidẽ nemo, at omnes inuidebunt, corpus quidem cernentes ornatum, animam verò neglectam habentẽ. Hic & meritorijs mulieribus est ornatus, at & preciosiores apud eas frequenter, & pulchriores sunt vestes. Animæ verò ornatus penès eos est solos, qui cum virtute viuunt. Hæc continuè dico, neque dicere desinam, non tam pauperum, quàm animarum curam gerens vestrarum.

Dei misericordia imitanda. — In immisericordes homines. — In immoderatum vestitũ.

28. ET homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum: eadémque habentur ad verbum homilia quinquagesimatertia in Matthæũ: Eiá charissimi priùs dicta resumamus, & hodiè ostendamus qualiter est ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna. Si enim artis est proprium, ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemosyna verò nihil est vtilius: clarũ est profectò, quòd & ars, & omnium est artium optima. Nõ enim nobis conficit calceamenta, neque vestimenta

Ars omnium artium quæstuosissima eleemosyna.

Vtilitas eleemosynarum.

ta contexit, nec has luteas domos ædificat: verùm & æternam ministrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraq; vita claros exhibet, & mansiones ædificat in cælis, & ęterna parat illa tabernacula. Hæc lampades nostras non finit extingui, nec sordidis indutos vestibus in nuptijs videri, sed lauat, & niue mundiores reddit. Si nanq; fuerint peccata vestra vt coccinũ, quasi nix dealbabuntur. Nõ finit nos eò decidere, vbi diues ille: nec audire verba tremenda, sed in Abrahæ sinus deducit. Et artium quidẽ secularium vnaquęq; vnum habet, quod accepit, meritum. Verbi gratia, Agricultura pascit, textoria vestit, immò verò nec hoc vlla potest à semetipsa vobis conferre. Et si libet, agriculturam examinemus primam. Nam nisi cusoriã habuerit, à qua ligonem & vomerem, falcem, securim & alia plura mutuetur: & carpẽtariam, vt aratrũ pangat, & iugum paret & plaustrum, vt spicas excutiat: & coriariam, vt & lorum faciat: & ædificatoriam, vt & arantibus tauris stabulũ ædificet, & ferentibus agricolis domum: & succisoriam, vt ligna secentur: & pistoriam: post hæc omnia nusquàm apparebit. Similiter & textoria, cùm aliquid faciat, multas secum artes conuocat, vt proposita secum expediant: quòd si non accesserint, & manum porrexerint, hæc quoquè similiter vt illa remanebit inops. Et artium quæq; alterius indiget artis. Cùm autem oporteat misereri, nihil aliud nobis opùs est, sed sola voluntas est necessaria. Quòd si dicas, quòd pecunijs opùs est, & habitationibus, & vestimentis, & calceamentis: illa lege Christi verba, quæ de vidua dixit: & ab angustia desiste, licèt valdè sis pauper, & mendicantibus pauperior, si duo minuta contuleris, totum explêsti. Et si des panẽ, eum habens solum, ad perfectionem artis venisti. Hãc itaq; suscipiamus artem & scientiam, & obeamus. Melius enim est hanc scire, quàm esse regem, & diademate coronari. Non enim est hæc sola eius præcellentia, quòd aliarum non indiget, verùm & diuersarum rerũ est expeditoria, & multarum quidem & omnigenarũ. Domos enim ædificat in cælis semper mãsuras, & qui se consecuti fuerint, docet quemadmodùm immortalem fugiant mortẽ: & tibi thesauros donat, qui nunquàm absumuntur, sed omne damnum effugiũt, tam à latronibus, quàm à vermibus & tempore. Si quis circa frumentorum conseruationem hoc solum te docuisset: quid non reddidisses, vt inabsumptũ multos annos posses conseruare frumentum? Eccè autẽ hæc non in frumento tantùm, verùm & in omnibus docet, & quomodò parta, & anima & corpus indiminuta conseruentur, ostendit. Et quid opùs est omnia particulatim dicere artis huius merita? Hæc nanque te docet, quomodò possis Deo similis fieri, quod est omnium summa bonorum. Vides quomodò non vnũ huius est opus, sed multa? non alterius indigens artis domos ædificat, texit vestes, inabsumptos parat thesauros, facit vt mors superetur, diabolum cohibet, Deo reddit similes. Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nã aliæ quidem cum dictis, & cum præsenti soluũtur vita, & morbo laborantibus artificibus nusquàm apparent, & earum opera durare non possunt, & laboris indigent, & temporis multi, & aliorum mille: hæc autem cùm mũdus præterierit, maximè tunc apparet, cùm fuerimus mortui, maximè tunc coruscat, & opera monstrat à se gesta, nec laboris indiget: nec alterius huiusmodi cuiuspiã operationis: verùm & ægrotante te fructum affert, & annis confecto, & ad futurã tecum vitam emigrat, nec vnquàm te deserit. Hæc & sophistis & oratoribus te potentiorem efficit. Nam illi quidem in suis præcellentes artibus, multos habent æmulos: hac autem pollentes, infinitos habent pro se orantes. Et illi quidem hominum assistunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrocinium, at & frequenter iniuriam facientibus: hæc autem Christi adstat tribunali, non tantùm patrocinans, verùm & ipsi persuadens iudici, vt reo patrocinium præstet,

Esa. 1.
Lucæ 16.

Facilitas in conferendis eleemosynis.

Luc. 21.

Melius est hanc artem scire, quàm regem esse.

Quàm mira operetur eleemosyna.

Docet hæc ars Deo similem fieri.

Post mortem maximè apparet eleemosynæ vis apud tribunal iudicis.

& pro eo sententiam ferat: & licèt milliès peccauerit, coronat, & victorem promulgat: ait enim, Date eleemosynam, & omnia erunt munda. Et quid de futuris loquor? In præsenti vita si homines interrogemus, quid mâlint, sophistas se esse magnos & oratores, an eleemosynarios & humanos? audies eos secundũ eligentes: & meritò. Sublata nanque dicendi facultate, vita nihil lædetur. Nam & ante hanc multũ stetit temporis. Sed si misericordiam auferes, omnia transibũt & perierint. Et sicut mare non potest nauigari, portubus & stationibus obrutis: ità nec hæc vita constare, si misericordiam & veniã tollas ac humanitatẽ. Quamobrem non tantùm eam rationi Deus mãdauit, verùm & multas ipsius partes inspersit naturæ tyrannidi. Sic & filiorum patres miserentur, ità matres, ità parentũ geniti. Nec verò tantũ in hominibus, verùm in omnibus brutis: ità fratrum fratres, & consanguinei, & necessarij, sic hominis homo. Habemus enim aliquid ad misericordiam inclinatum & à natura. Et proptereà pro patientibus iniuriam indignamur, & iugulatos cernentes flectimur, & lugentes aliquos videntes lachrymas impendimus. Quoniam enim id vult Deus præstari, naturam ad hoc multum conferre mandauit, ostendens quòd hoc est sibi valdè gratum. Hęc itaque cogitantes, & nosipsos, & filios, & necessarios, in eleemosynæ disciplinam ducamus. Et hoc super omnia discat homo, quoniam & hoc est homo. Magnum enim homo, & preciosum vir misericors. Itaq; nisi hoc habeat, esse desijt homo. Hoc sapientes præstat. Et quid admiraris, si hoc est Deus, & hoc homo? Ait enim: Estote misericordes, sicut pater vester. Discamus itaque misericordes esse omnium causa, maximè quoniam & nos multæ indigemus misericordię, & neque viuere putemus per id temporis, quo non misereamur. Eleemosynam autem dico ab auaritia puram: nam si suis contentus, & alijs non impertiẽs, nõ est misericors: aliena rapiens, quomodò misericors? Non est misericors profectò, licèt infinita largiatur. Nam si proprijs frui simpliciter, est inhumanitatis: multo magìs, alios expilare. IN eadem homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum: Hîc quidem quæcunque dederis, recipere non licet: illic verò cum multo rursùm honore recipies, & maiora lucraberis, & spiritualiora lucra. Hæc quæ hîc erogas, illic sunt repetitio, mutuum, & fœnus, & debitum. Nam chirographa tibi Deus fecit. Ait enim, Qui miseretur inopis, fœnerat Deo. Arrhabonem tibi dedit & vades, & hæc cùm Deus sit. Quem arrhabonem? Præsentis vitę sensibilia, spiritualia futurorum primordia. Quid itaque differs & torpes, cùm iam tanta receperis, & tot expectes? Quæ nanq; accepisti, sunt ista: Corpus tibi formauit, animam ipse intulit, honorauit te ratione solum ex animalibus terrenis: omnium tibi visibilium vsum contulit, suî præstitit scientiam, pro te tradidit filium, baptisma tot plenum bonis donauit, & sacram tibi dedit mensam, regnum promisit, & arcana bona. Cùm igitur tot acceperis, tot itidèm accepturus, (iterùm enim idem referam) circa pereuntes pecunias pusillanimiter agis Et quam habebis veniam?

29. ITEM homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenũ, & homilia septuagesimaquarta in Matthæum: Tuarum es ô homo pecuniarum dispensator, non minùs quàm qui Ecclesiæ bona dispensat. Sicut igitur ille potestatem non habet, ea quæ propter pauperes à vobis erogantur, temerè, & vt casu venit dispergendi, quoniam in pauperum data sunt alimentũ: ità neque tu tua. Etsi nanque paternam accepisti hæreditatem, & ità possides quæcunque tibi sunt, ità quoquè tamen Dei sunt omnia. Posteà verò tu quod erogâsti quidem, tali vis dispensari diligentia: Deũ verò sua non censes maiori nos repetiturum vehemẽtia, sed ea simpliciter passurum pereuntia? Non ità est, nequaquàm. Hæc enim propterea tibi concessit, vt dares illis escam in tempore opportuno, egenis, esurientibus:

Luc. 11.

Sine misericordia vita constare nequit.

Innata est nobis & insita misericordia.

Qui misericors non est, homo esse desijt.

Luc. 6.

Eleemosynarum fructus & vtilitas.

Prou. 19.

Beneficia Dei in hominem.

Dispensatores pecuniarum sumus constituti à Deo.

bus: ſicut tu conſeruo diſpenſanda dediſti, itidèm & Deus te vult hæc in congrua erogare. Propterea quoquè cùm auferre poſſet, ea dimiſit, vt exhibẽdæ virtutis occaſionem habeas, vt alterum alterius indigentem conſtituens, mutuam charitatem redderet feruentiorem. Non enim ad hoc accepiſti, vt in delicias abſumeres, ſed vt in eleemoſynam erogares. Nunquìd enim tua poſsides? Res pauperũ tibi ſunt creditæ, ſiue ex laboribus iuſtis, ſiue ex hęreditate paterna poſsideas. Nũquìd enim nõ potuit tibi Deus hæc auferre? Verùm hoc non facit, in poteſtate tua ponens liberam in pauperes liberalitatem. Tu verò, quæſo, conſidera quomodò per omnes parabolas non ſuis congruè pecunijs vtentes punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, ſed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniuſtum vſum ſibi vendicauit, ſed quia nõ geminauit: nec eſurĩetem deſpicientes, quòd aliena rapuerint, puniuntur, ſed quoniam ſua non diſperſerunt, ſicut & hic ſeruus. Audiamus itaque quotquot ventri indulgemus, quotquot in opiparas cœnas expendimus diuitias, nihil nobis pertinentes, ſed indigentibus debitas: non enim quoniam ex benignitate multa de tuis erogare iuſſus es, hęc ideò putes eſſe tua. Tibi mutuauit, vt laudabilis fieri poſſes: nè tua igitur eſſe putes, ei ſua præbens: nec enim ſic cui tu mutuâſſes, vt abiens aliquas poſſet quæſtuum occaſiones inuenire, illius pecunias eſſe diceres. Igitur & tibi Deus tradidit, vt cælum lucrari poſſes: ergò benignitatis exceſſum nè facias ingratitudinis materiam. Cogita quantis dignum votis poſſe poſt baptiſma viam inuenire peccata lauantem. nisì dixiſſet, Da eleemoſynã: quot dixiſſent, Vtinàm poſſet fieri, vt pecuniæ darentur, & futuris malis abſolueremur? Sed quoniam hoc poſſibile factũ eſt, rurſùm redditi ſunt ſupini. Et poſt pauca: Ieiunare quidem, & humi cubare, & exercere virginitatem, & temperanter agere, ſolis hæc obeuntibus vtilitatem afferunt: quæ verò proximis à nobis exhibentur, vt eleemoſyna, doctrina & charitas: hæc & nobiſipſis, & proximis ad quos à nobis tranſeunt, proſunt. Has quæramus virtutes, quæ præter ſalutem noſtram proximis quoquè plurimùm prodeſſe poſſint: tale quid eſt eleemoſyna, tale oratio, quin potiùs & hæc ab altera fit potens, & eleuatur: ait enim, Orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Nec verò ſolùm oratio, verùm & ieiunium hinc neruos habet. Et ſi abſque eleemoſyna ieiunes, nec bonum opus ieiunium cenſetur, ſed crapulante & ebrio peior eſt huiuſmodi, & tanto peior, quanto delicijs crudelitas grauior. Et quid dico ieiunium? Et ſi nanque continens degas, ſiue virginitatem ſerues, charitatem non habens, extra ſponſi thalamum remanes. Et quid par virginitati, quæ nec in nouo teſtamento propter excellentiam ſub legis venit neceſſitatem? Et tamen expellitur, ſi eleemoſynam non habeat. Si verò virgines excluduntur, eò quòd hanc congrua non habuerint cum largitate, quis abſque ea veniam aſſequi poterit? Nemo, ſed hanc non habentem omninò perire neceſſarium eſt. Si enim in ſecularibus ſibi viuit nemo, verùm & artifex, & miles, & agricola, & mercator, ad communem & proximorum vtilitatem omnes operantur: multo magis in ſpiritualibus oportet hoc facere: hoc enim eſt maximè viuere. Qui nanque ſibi viuit ſoli, & omnes negligit, ſuperfluus eſt, & nec homo, nec generis noſtri.

Cur non auferat Deus à diuitibus opes quas poſſident.

Matth. 25.

Facultates & opes non ſunt noſtræ, ſed pauperũ, quod ad vſũ ſcilicet attinet.

Via abluendi peccata poſt baptiſmum.

Opera miſericordiæ duplicem adferunt fructũ.

Ab eleemoſyna roborãtur oratio & ieiunium.

Actor. 10.

Quàm ſint neceſſaria opera miſericordiæ.

Qui ſibi ſoli viuit, ſuperfluus eſt, & nec homo, nec generis noſtri.

IN eadem homilia trigeſimaquarta ad populũ Antiochenum, & homilia quinquageſimaquinta in Geneſim de eleemoſyna loquens: Nè ſimpliciter, quęſo, animarum noſtrarum pertranſeamus emolumẽtum, noſtrorum medicinam vulnerum. Hoc enim medicamen, hoc maximè tantum nobis præſtabit remedium, & tantum animarum noſtrarum vulnera delebit, vt neque veſtigium, neque cicatrix relinquatur: quod in corporalibus fieri non poteſt vulneribus. Sed licèt infinita quis medicorum imponat remedia, cicatricem in corpore remanere neceſſariũ eſt: & meritò: corpus enim eſt quod curatur. Hîc verò quoniam eſt anima, cùm propriam præ ſe tulerit gratitudinem, validam ſuſcipit in melius mutationem: & ſic omnia tolluntur vlcera, ſicut vento puluis excitatus vehementi. Et his omnibus exemplis plenæ ſunt nobis ſcripturæ. Videamus autem & huius vim mandati, & quantam potentiæ ſuperabundantiã habeat liberalis eleemoſyna, vt lucrum ex ea nobis conflatum agnoſcentes, eam promptè tranſigamus. Nam fortè tanta eſt ipſius facultas, vt non tantùm peccata detergat, verùm & ipſam effuget mortem. At inquies: Quis eleemoſynam exhibens, morte ſuperior factus eſt? omnes enim videmus ſub mortis imperio poſitos. Nè tumultueris amice, ſed ipſis ex rebus diſce, quomodò eleemoſynæ virtus & huius ſuperauit imperium. Tabitha quædam mulier fuit, quæ Dorcas dicitur interpretata &c. Vidiſti medicaminis virtutem? hoc omnes nobis comparemus: nec enim precioſum eſt, licèt tantam habeat potentiam, ſed valdè vili venale, nec multa opùs habet impenſa. Nam eleemoſynæ magnitudo non in pecuniarum multitudine iudicatur, ſed in dantium promptitudine. Et proptereà qui calicem aquæ frigidæ dederit, factus eſt acceptabilis: & quæ duo minuta erogauit: vt diſcamus quòd vbiquè mentem Dominus inquirit. Licet & habẽtem pauca, magnam exhibere largitatem, cùm efficax fuerit promptitudo: & multa poſſidentẽ, pauca habentibus inferiorem videri propter mentis puſillanimitatem. Et poſt pauca: Et quid dico, quòd ea multiplicans illa manus præbet? Non enim ea ſolùm, verùm & cum his regnum donat cælorum, & prædicat, & coronat, & infinita largitur bona, ſi quid ex rebus ab eo datis paruum erogare velimus. Nunquìd enim graue quippiam & oneroſum à nobis inquirit? Neceſſitatem excedentia vult nos facere neceſſaria, & quæ nequicquam & inutiliter repoſita ſunt, hæc vult benè diſtribui, vt hinc occaſione ſumpta nos coronet: feſtinat enim & properat, & omnia facit, vt nos his quæ pollicitus eſt, dignos conſtituat. Nè nos itaq; tot bonis priuemus. Nam ſi circa terram laborantes, horrea exhaurientes, terræ ſemina mandant, & congregata diſpergunt, & hoc faciunt cum voluptate, ſe ampliorum ſpe conſolantes: & hæc cùm ſciant quòd frequenter & aëris inæqualitas, & ſterilitas terræ, & alij multi incurſus, vel locuſtarum exercitus, vel rubiginis impetus ab expectatione decidere facit, bonis tamen ſe paſcentes expectationibus, in horreis congregata terræ committunt: multo magìs nos inaniter repoſita in cibos pauperum diſpergere congruum eſt, vbi nunquàm accidit aberrare, nec infortunium, quod in terra fit, vereri: ait enim, Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Breui tempore diſtributionem fecit, & perenni æuo permanet eius iuſtitia. Quid hoc vnquàm poſſit eſſe beatius? Proptereà cohortor, per eleemoſynam attrahamus iuſtitiam, vt & de nobis hoc dicatur: Diſperſit, dedit pauperibus. Poſtquàm enim dixit, Diſperſit, nè putares quòd diſperſa perijſſent, proptereà ſtatìm intulit, Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Ex illis, inquit, diſperſis inconſumpta manet iuſtitia, cum omnibus pariter ſeculis extenſa. Et cum eleemoſyna reliquarum quoquè virtutum multam geramus curam, & carnis vitia corrigamus.

Eleemoſyna talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat.

Mortem fugat.

Actor. 9.

Eleemoſynæ vis nõ ex magnitudine vel multitudine, ſed ex promptitudine iudicatur.

Matth. 10.

Luc. 21.

Retributio eleemoſynæ.

Ex ſuperfluis vult Deus eleemoſynã præberi.

Perennis iuſtitia comparatur ex eleemoſyna.

Pſal. 111.

30. ET homilia trigeſimaquinta ad populum Antiochenum, & in ſermone de miſericordia: Amabile ſanctorum omne genus, chariſſimi, proptereaq; Paulus dicebat: Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem. Vides verbi virtutem, & quomodò nos ſemper vult eſſe miſericordes? Non enim dixit, Miſeremini, ſimpliciter: ſed, induite vos, vt ſicut veſtimentum ſemper nobiſcum eſt, ſic & eleemoſyna. Nec ſimpliciter dixit, miſericordiam: ſed, viſcera miſericordiæ,

Coloſſ. 3.

diæ, vt naturalem imitemur amorem. At nos contraria facimus, & si quis vnum quidem petens obolum accedat, contumelijs & conuicijs insectamur, ac impostorem vocamus. Non horres homo & erubescis, impostorem propter panem vocans? Si verò talis & imposturam facit, propterea cui misericordia tribuatur dignus est, quòd ità fame premitur, vt talē subeat personam. Quin hoc & nostræ crudelitatis est redargutio. Nam quoniam facilè dare non sustinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem nostram fallere possint, & emollire sæuitiam.

In exagitatores pauperum.

31. IDEM homilia trigesimasexta ad populū Antiochenum: Magnum est & pulchrum & preciosum, eleemosyna: donum est magnum, immò verò magnū bonum. si pecunias contemnere discamus, alia quoquè discemus. Hinc enim intuere quot bona pariantur. Dans eleemosynam, sicut oportet dare, discit aspernari diuitias: qui pecunias didicit aspernari, malorum radicē excidit: itaque non minus accipit quàm præstat beneficium, non eò solùm, quòd debitum & retributio sit eleemosynæ reposita, verū & quòd anima sapiens & alta fiat, & diues. Qui dat eleemosynā, discit non admirari pecunias, neque aurum. Hoc autem instructa mente maximum in cælum ascendendi principium accepit, & innumeras contentionis & litis & inuidiæ ac tristitiæ sustulit occasiones. Nôstis enim, nôstis & vos, quòd omnia propter pecunias, & infinita propter pecunias bella: qui autem has contemnere didicit, semetipsum in tranquillitate constituit, non ampliùs iacturam formidat, hoc enim docuit eleemosyna, non ampliùs res proximi concupiscit. Quomodò nanque, qui sua dispergit, & largitur? Non vltrà locupleti inuidet: quomodò nanque, cùm velit pauper fieri? suæ purgat oculum animæ. Et hæc quidem in hoc seculo: quæ verò sunt in illo, nec dicere licet quanta consequetur bona. Non extrinsecùs cum fatuis manebit virginibus, sed cum prudentibus ingredietur cum sponso, ardentes habens lampadas, & in virginitate tabefactis, qui nec illos quidem gustauit labores, erit melior. Tanta vis est eleemosynæ, cum multa fidutia suos introducit alumnos: est enim cæli nota ianitoribus, sponsalis thalami fores obseruantibus, quin & venerabilis, & quos suî cultores agnouerit, cum multa introducet libertate, & contradicet nemo, sed omnes cedent. Nam si Deum in terram deduxit, & hominem fieri persuasit, multo magìs in cælum hominem poterit reducere: magna enim est ipsius potentia. Si igitur ex misericordia & clementia Deus homo factus est, & vt seruus fieret, persuasum: multo magìs seruos in ipsius inducet domum. Hanc amemus, hanc diligamus, non vno die vel altero, sed in omni tempore, vt nos agnoscat. Si ipsa nos agnouerit, & Dominus agnoscet: si nō agnouerit ipsa, ignorabit & Dominus, & dicet: Nescio vos: ait enim, Magna res, homo: & preciosa, vir misericors. Hæc maior est gratia, quàm mortuos resuscitare. Multo nanque maius est, quàm in nomine Iesu mortuos suscitare, esurientem pascere Christum. Nam hîc quidem tu de Christo benè mereris, illic autem ipse de te. At merces est in benè gerendo, non in benè patiendo. Hîc enim, in signis inquam, ipse Deo debes, in eleemosyna verò Deum habes debitorem. Est autem eleemosyna, cùm promptè præstatur cum largitate: cùm non dare, sed accipere te putaueris: cùm tanquàm beneficium accipiens, & quæstum faciens, non autem iacturam. Et paulò pòst: Absque eleemosyna sterilis oratio, omnia immunda absque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars est amputata. Qui nō diligit fratrem suum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodò diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? Si propterea rapis vt miserearis, nihil hac peius eleemosyna. Cùm enim ex rapina nascatur, hoc eleemosyna non est: sæuitia quædam est & crudelitas, hoc est, in Deum contumelia. Si suorum deteriora

Quàm sit vtile eleemosynam dare.
Matth. 25.
Eleemosyna nota est cæli ianitoribus.
Matth. 25.
Misericordiā præstare maius est, quàm excitare mortuos.
In eleemosyna habemus Deum debitorem.
Sine eleemosyna sterilis oratio &c.
1. Ioan. 4.
Eleemosyna ex rapina, nō est eleemosyna.

Cain offerens sic offendit, aliena offerēs quomodò nō offendit? Oblatio non aliud est quàm sacrificium, nō immunditia. Et post nonnulla: Consuetudinis vis & in bonis, & in malis magna: ipsa nos trahente, laboris iam non indigebimus. Multi sunt in se signandi consuetudine confirmati, nec iam commonente opùs habent: quin & mente frequenter aliò vagāte, tanquàm à quodam animato præceptore manus spontè trahitur ad signum faciendum. In cōsuetudine quidam se constituerunt nè iurent, & hoc neque volentes, nec inuiti patientur. Igitur & in hac eleemosynæ nosipsos consuetudine constituamus. Quot opùs erat nobis laboribus, vt hoc inueniretur remediū? Dic enim mihi, nisì foret eleemosynæ subsidium, cùm multis criminibus admissis nos vltionis reos statuissemus, nónne multū doleremus? nónne diceremus, vtinàm per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinàm pecunijs Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam si hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus, Si mors redimi posset, ille omnia sua dedisset: multo magìs hoc. Et vide quanta sit Dei misericordia: temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Nè breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi.

Gene. 4.
Consuetudo cruce se signandi.
Consuetudo tribuēdi eleemosynam paranda est.
Mors æterna redimitur eleemosynis.

32. ITEM homilia trigesimaseptima ad populum Antiochenum: Furor est, & manifesta dementia, vestibus quidem arcas parare, ad Dei verò factum imaginem & similitudinem, nudum & tremētem præ gelu, vixq; stantem rectū, negligere. At inquies: Simulat tremorem & infirmitatem. Non times nè fulmen ab hoc verbo cælitùs accensum in te feratur? Disrumpor enim ab hac indignatione, parcite. Tu quidē ventre tumens & pinguis, & ad profundam potum producens vesperam, & mollibus calescens stragulis, nō te dignum dare pœnas cēses, cùm tam iniquè Dei muneribus vtaris: (nec enim vt inebriemur, est vinum: nec vt crapulemur, esca fuit facta: nec vt ventrē disrumpamus, cibi) pauperē verò miserum, nihilo meliùs mortuo habentem, exquisitas exigis rationes? Nec Christi times tribunal illud horrendum & terribile? Nam & si simulat, ex necessitate simulat, & egestate, propter sæuitiam & inhumanitatē tuam, quæ talibus personis supplicantibus ad misericordiam non flectitur. Quis enim tam miser & ærumnosus, vt nulla premente necessitate, pro solo pane velit ità deturpari & plangere, talémque pœnam sustinere? Igitur illius simulatio fertur inhumanitatis tuæ præco. Et post pauca: Si parùm argenti dederitis, tanquàm totum exolueritis, ità vos geritis: nescientes quòd non dare, sed cum copia dare, præsertim hoc est eleemosyna. Propterea q; Propheta non dantes simpliciter prædicat, & beatificat, sed copiosè præbētes. Nec enim simpliciter dixit, dedit: sed quomodò? Dispersit, dedit pauperibus. Quid enim vtilitatis, cùm tantum abundans dederis, quantum si quis ex mari cyathum hauserit, & neque generosum viduæ mulieris animum imitatus sis? Quomodò verò dices: Miserere meî Deus secundùm magnam misericordiam tuam, & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: cùm secundùm eius misericordiam ipse non miserearis, fortè verò neque secundùm paruam? Sed solent dicere, habent communia bona Ecclesiæ. Et quid hoc ad te? Nec enim si ego dedero, falsaberis ipse: neq; si Ecclesia præbuerit, tu peccata tua deleueris. Nam si propterea non erogas, quòd egenis Ecclesia dare debeat: quoniam orant sacerdotes, tu nunquàm orabis? Et quoniam alij ieiunant, tu iugiter ebrius eris? Nescis quòd non tam propter pauperes eleemosynam Deus, quàm propter ipsos impendentes instituit?

In eos qui cū vestibus abūdant, pauperes nudos relinquunt.
In eos quidicūt pauperes simulare tremorem &c.
Largè abundanter & copiosè dandū.
Psal. 111.
Luc. 21.
Psal. 50.
Excusatio diuitum.
Eleemosynā Deus instituit non tā propter pauperes quā propter diuites & impendētes eā.

33. LVCAE vndecimo: Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis & catini, mundatis: quod autem intùs est vestrum, plenum est rapina & iniquitate.

quitate. Stulti, nónne qui fecit quod deforìs est, etiam id quod deintùs est, fecit? Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & eccè omnia munda sunt vobis.

Ad perfectionem via suprema, omnia dare pauperibus.

34. HIERONYMVS epistola centesima quinquagesima ad Hedibiam quæstione prima: Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem, & nudam solámque crucem nuda sequaris & sola. Nō vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filijs, da propinquis. Nemo te repræhendit, si inferiora sectèris: dummodò illam scias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quę multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Nō vt alijs refrigerium, vobis autē tribulatio: sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustētet inopiam: vt & illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Quid si Scythiæ frigora sint, & Alpinæ niues, quæ non duabus & tribus tunicis, sed vix pecudum pellibus repelluntur? Quidquid ergò corpori nostro sufficere potest, & humanæ succurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda est tunica: & quicquid in præsentibus alimentis necessarium est, hoc vnius diei victus appellatur. Vndè præceptum est: Non cogitetis de crastino, hoc est, de futuro tempore. Et Apostolus: Habentes, inquit, victum & vestitum, his contenti simus. Si plus habes, quàm tibi ad victum vestitumq́ necessarium est: illud eroga, & in illo debitricem esse te noueris.

2. via, dare amicis omnia.

3. eleemosynas dare de suis facultatibus ex eo quod superest.

2. Cor. 8.

Lucæ 3.

Matth. 6.
1. Tim. 6.
Vide B. Thomam. 2. 2. q̄st. 32. arti. 5. & 6

An sine fide & baptismo vel pœnitentia mundet hominē eleemosyna.

35. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquinto: Sanè qui sceleratissimè viuunt, nec curant talem vitam moresq́ corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant: frustrà sibi ideò blandiuntur, quoniam Dominus ait, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligunt. Sed vt intelligant, attendant quibus dixerit. Nempe in Euangelio sic scriptum est: Cùm loqueretur, rogauit illum quidam Pharisæus, vt pranderet apud se: & ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium. Et ait Dominus ad illū: Nūc vos Pharisæi quod deforìs est calicis & catini, mūdatis: quod autem intùs est vestrum, plenum est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod forìs est, etiam id quod intùs est fecit? Videte vt etiam id quod intùs est mundum fiat. Veruntamen quod superest, date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Itáne hoc intellecturi sumus, vt Pharisæis nō habentibus fidem Christi, etiam si non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & Spiritu sancto, munda sint omnia, tantùm si eleemosynas dederint, sicut isti eas dandas putant: cùm sint immūdi omnes, quos non mundat fides Christi, de quā scriptum est, Mundans fide corda eorum: & dicat Apostolus, Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia? Quomodò ergò Pharisæis omnia munda essent, si eleemosynas darent, & fideles non essent? Aut quomodò fideles essent, si in Christum credere, atque in eius renasci gratia noluissent? Et tamen verum est quod audierāt, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis.

Lucæ 11.

Ioan. 3.

Acto. 15.
Tit. 1.

Luc. 11.

Nobis ipsis animæq; nostræ primùm danda est eleemosyna.
Eccli. 30.

36. ET capite septuagesimosexto: Qui autem vult eleemosynam ordinatè dare, à seipso debet incipere, & eam sibi primùm dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeq́ dictum est, Miserere animæ tuæ placens Deo. Propter hoc renascimur, vt Deo placeamus, cui meritò displicet quod nascendo contraximus. Hęc est prima eleemosyna quam nobis dedimus. ET capite septuagesimoseptimo: Non ergò se fallant, qui per eleemosynas quaslibet largissimas fructuum suorum vel cuiusque pecuniæ, impunitatem se emere existimant, in facinorum suorum immanitate ac flagitiorum nequitia permanendo. Non solùm enim hæc faciunt, sed ità diligunt, vt in eis semper optent tantum si possint impunè versari. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit animam suam, non est misericors, sed crudelis. Diligēdo eam quippe secundùm seculum, odit eam secundùm Deū. Si ergò vellet ei dare eleemosynam, per quam munda illi essent omnia, odìsset eam secūdùm seculum, & diligeret eam secundùm Deum.

Psal. 10.

37. IDEM sermone trigesimo de verbis Domini: Quomodò eis dicit, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis? Si audirent illum Pharisæi, & darent eleemosynas, iam secundùm verbum eius munda illis essent omnia, quid opùs esset vt crederēt in eo? Si autem mundari non possent, nisi credentes in eum qui fide mundat cor, quid est, Date eleemosynam, & eccè omnia mūda sunt vobis? Quid est, facite eleemosynam. Facite misericordiam. Quid est, facite misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynā, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia. Audi scripturam, Miserere animæ tuæ placēs Deo. Fac eleemosynam, miserere animæ tuæ placens Deo. Mendicat à te anima tua, redi ad conscientiam tuam. Quicunque malè viuis, quicunque infideliter viuis, redi ad conscientiam, & ibì inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperē, inuenis ærumnosam, inuenis fortè nec egentem, sed egestate obmutescentem. Nam si mendicat, esurit iustitiā. Quandò inueneris animam tuam talem, intùs in corde tuo sunt illa. Fac priùs eleemosynam, da illi panē. Quem panem? Si Pharisæus interrogaret, diceret illi Dominus: Fac eleemosynam cum anima tua. Hoc enim illi dixit, sed ille non intellexit, quando illis enarrauit eleemosynas quas faciebant, & putabant latēre Christum, & ait illis, Noui quid facitis: decimatis mentham & anethum, cyminum & rutam. Sed ego alias eleemosynas loquor, Contemnitis iudicium & charitatem. In iudicio & charitate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? Respice & inueni, displice tibi, pronuncia in te. Et quid est charitas? Dilige Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua, Dilige proximum tanquàm teipsum, & fecisti misericordiam priùs cum anima tua, in conscientia tua. Hanc autem eleemosynam si prætermittis, de quanto vis dona, quantum vis retrahe de fructibus tuis, non decimas, sed dimidias: nouem partes da, & vnam tibi dimitte: nihil facis, quādo tecum non facis, & tecum pauper es.

Lucæ 11.

Eleemosyna non mundat non credentes aut impœnitentes.

Animæ propriæ primùm dāda est eleemosyna.

Eccli. 30.

Iudicium & misericordiā facere, ad eleemosynā animæ pertinet.

Matth. 22.

38. LVCAE capite duodecimo: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientē in cælis: quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbì enim thesaurus vester est, ibì & cor vestrum erit.

39. ITEM capite tertio: Et interrogabant eum (Ioannem) turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? Respondens autem, dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habēti: & qui habet escas, similiter faciat.

40. MATTHAEI sexto: Attendite nè iustitiā vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrū qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, vt sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, red-

det tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiũt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

41. CAPITE decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrẽ, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitã æternam possidebit.

42. MARCI decimo: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centiès tantum nũc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus: & in seculo futuro vitam æternam.

43. PRIORIS ad Timotheum sexto: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, (qui pręstat nobis omnia abundè ad fruendum) benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt appræhendant veram vitam.

44. LVCAE decimosexto: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, recipiant vos in ęterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergò in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrũ est, quis dabit vobis?

45. AVGVSTINVS sermone vigesimoquinto de verbis Domini: Diues & pauper duo sibi sunt contraria, sed iterùm duo sunt sibi necessaria. Nullus indigeret, si inuicèm se supportarent: & nemo laboraret, si se ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus est, & pauper propter diuitem. Pauperis est orare, & diuitis erogare. Dei est pro paruis magna pensare. De misericordia eius parua, magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperum, citò reddiţ donantibus fructum. Via cæli est pauper, per quam venitur ad patrem. Incipe ergò erogare, si non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolue, vt liberè ad cælum possis accedere. Abijce abs te diuitiarum onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates & tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da petenti, vt possis ipse accipere: tribue pauperi, si nõ vis flãmis exuri. Da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obliuiscere quod es, & attende quid futurus es. Præsens vita fragilis est, & in mortẽ procliuis. Nemo potest stare, sed omnes cogimur transire. Nolentes imus, inuiti eximus, quia mali sumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hospitium veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem rapimus, hìc totum dimittimus.

Diues & pauper sunt sibi mutuò necessaria.

Pauper est via cæli.

46. SERMONE trigesimoquinto de verbis Domini: Recens euangelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos qui faciunt recipiant & ipsi in æterna tabernacula. Qui sunt qui habebunt tabernacula ęterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorũ indigẽtiæ seruiunt, & quod eis opus est, hilariter subministrant? Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Minimi ergò qui sunt Christi? Hi illi sunt, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, vt Deo sine seculi compede expediti seruirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursùm humeros tollerent. Quod Hebræi dicunt mammona, Latinè diuitiæ vocantur. Vt ergò Latinè totũ dicamus, hoc ait Dominus noster Iesus Christus, Facite vobis amicos de diuitijs iniquitatis. Hoc quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid indè pauperibus largiuntur, & putant se facere quod præceptum est. Dicunt enim: rapere res alienas, mammona est iniquitatis: erogare indè aliquid, maximè egentibus sanctis, hoc ità est facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iste corrigendus est, immò de tabulis cordis vestri omninò delendus est. Nolo sic intelligatis. De iustis laboribus facite eleemosynas, ex eo quod rectè habetis date. Non enim corrupturi estis iudicem Christum, vt non vos audiat cùm pauperibus quibus tollitis. Noli velle eleemosynas facere de fœnore & vsuris. Et post pauca: Ait Zachæus: Dimidium rerum mearum do pauperibus. Ecce quomodò currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. Et nè reus aliundè teneretur: Si cui aliquid tuli, ait, quadruplum reddã. Inflixit sibi cõdemnationem, nè incurreret damnationem. Ergò qui habetis de malo, facite indè bonum. Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Esto bonus tu qui bonum facis de malo, & cùm cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? Est quidem & alius intellectus, nec ipsum tacebo. Mammona iniquitatis, diuitiæ sunt seculi omnes, vndecunquè sint. Vndecunquè congregentur, mammona iniquitatis est, id est, diuitiæ sunt iniquitatis. Quid est, diuitiæ sunt iniquitatis? Pecunia est, quam nomine diuitiarum appellat, iniquitatis. Si enim veras diuitias quæris, aliæ sunt. Talibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenũ habebat, & laudes Deo perditis omnibus rebus tanquàm gemmas preciosissimas proferebat. Habes illas diuitias, non repræhendo. hæreditas venit, pater tuus diues fuit, & dimisit tibi. Honestè acquisiuisti, de iustis laboribus plenam domum habes, non repræhendo. Tamen etiam sic non illas dices diuitias: Nã si dicis illas diuitias, amabis illas. Et si amaueris illas, peribis cum illis. Perde nè pereas, dona vt acquiras, semina vt metas. Has diuitias noli appellare, quia veræ non sunt. Paupertate plenæ sunt, & semper obnoxiæ casibus. Quales diuitiæ sunt, propter quas latronem times, propter quas times seruum tuum, nè te occiso auferat & fugiat? Si veræ diuitiæ essent, securitatem tibi darent. Ergò illæ sunt veræ diuitiæ, quas cùm habuerimus, perdere non possumus. Et nè fortè propter illas furem timeas, ibi erunt, vbi nullus auferet. Audi Dominum tuum: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, quò fur non accedat. Tunc erũt diuitiæ, quando eas migraueris. Quãdiù in terra sunt, diuitiæ non sunt: sed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus: ideò mammona iniquitatis, quia diuitias vocat iniquitatem.

Lucæ 16.

Qui nos recipiant in ęterna tabernacula.

Matth. 25.

Minimi qui dicantur.

Lucæ 16.

Mammona iniquitatis.

De iustis laboribus eleemosyna facienda.

Nõ de vsuris & iniustè acquisitis eleemosyna facienda, sed restitutio.

Lucæ 19.

Vide B. Thō. 2.2. quæst. 32. artic. 7.

Mammona iniquitatis.

Iob 1. & 2.

Diuitiæ licèt iustè acquisitæ, veræ diuitiæ non sunt.

Quę sint veræ diuitiæ.

Matth. 6.

47. LVCAE sexto: Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam, & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

48. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Et consilium in hoc do: hoc enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm promptus est animus voluntatis, ità sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est: secundùm id quod habet, accepta est, non secundùm id quod non habet. Non enim vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tempore vestra abundantia, illorum inopiam suppleat: vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas.

49. ET

49. ET capite nono: Necessarium ergò existimaui rogare fratres, vt perueniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, non tanquàm auaritiã. Hoc aũt dico: Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisque prout destinauit in corde suo, non ex tristitia aut ex necessitate. Hilarem enim datorẽ diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus semper omnẽ sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonũ, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in æternum. Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ: vt in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.

50. PRIORIS ad Timotheum quarto: Ineptas autem & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

51. AD Romanos duodecimo: Necessitatibus sanctorum communicantes, Hospitalitatem sectantes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.

52. IACOBI primo: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hęc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

53. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

54. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitię suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

55. AMBROSIVS sermone trigesimo, & Maximus Episcopus sermone primo de eleemosynis: Dicit scriptura diuina: Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Magna planè & cunctis ambienda sententia, quæ hominibus iam mortuis, & peccatorum suorum incẽdio arefactis rediuiuũ quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemosyna, sicut aqua intermortuis, succus refrigerium arescentibus infundatur, hoc est, vt miseri homines qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemosynis reuiuiscãt, sitq́; illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammas quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguãt, atque vtiliore commercio, qui pecuniam quondàm dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodãmodò innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date eleemosynã, & eccè omnia munda sunt vobis. Quanuìs ergò pollutus, quanuìs multis criminibus circũseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat, & maculã quã res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergò quæ sit misericordiæ gratia, quę vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum.

[Eccli 3. Peccatorum remedium eleemosyna.] [Luc. 11.]

56. ITEM sermone trigesimoprimo, & Maximus sermone secundo de eleemosynis: Mundiùs planè misericordia quàm puteus detergit maculas: quia putei aqua tantùm corporis cutem abluit, misericordię autem bonitas animæ interna purificat. Et sub finem: Ità igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergò eleemosyna quodam modo animarum aliud est lauacrũ, vt si quis fortè post baptismum humana fragilitate deliquerit, superstit ei vt iterùm eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus: Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Nisi quòd, salua fide dixerim, indulgẽtior est eleemosyna, quàm lauacrũ. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur. Eleemosynam autẽ quotiès feceris, totiès veniã promereris. Hi ergò duo misericordiarum fontes sunt, qui & vitam tribuũt, & peccata condonant. Qui vtrunque custodierit, regni cælestis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad misericordiæ se fluenta contulerit, & ipse misericordiam consequetur.

[Misericordiæ operibus anima purgatur.] [Eleemosyna aliud quodã modo est lauacrum animarum.] [Luc. 11.]

57. IDEM in libro de Helia & ieiunio, capite vigesimo: Habemus etiam plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed preciosa est misericordia. Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidoton temperatur, hoc est, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita seruatur. Fac & tu quasi bonus dispensator de instrumento auaritiæ subsidium misericordiæ, sinceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

[Eleemosynis peccata condonantur, & rediminuntur.] [Tob. 12.] [Prouer. 13.] [Luc. 16.]

58. LEO Magnus sermone primo de collectis: Multis diuinarum scripturarum testimonijs edocemur, quantum eleemosynarum meritum, & quanta sit virtus. Certum est enim, vnumquenque nostrûm animæ suæ benefacere, quotiès misericordia sua inopiæ succurrit alienæ. Prompta ergò & facilis, dilectissimi, apud nos largitas esse debet, si credimus sibi vnumquenque id præstare, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cælo, qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc & dispensationẽ diuinæ pietatis agnosce. Idcircò enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per ministerium operis tui, pauperem ab egestatis labore, teq́; à peccatorum multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas creatoris, vt vno facto duobus vellet esse succursum.

[Eleemosynarũ vis & meritum.]

59. SERMONE secundo: Scientes præter illud regenerationis lauacrum, in quo vniuersorum ablutæ sunt maculæ peccatorum, hoc remedium infirmitati humanæ diuinitùs esse donatum, vt si quid culparum in hac terrena habitatione contrahitur, eleemosynis deleatur: Eleemosynæ enim opera charitatis sunt, & scimus quòd charitas operit multitudinem peccatorum.

[Eleemosyna velut alter baptismus est.] [1. Pet. 4.]

60. SERMONE tertio: Et si non est omniũ æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniam fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. Habeant in hoc misericordiæ commercio etiam pauperes lucrum, & ad sustentationem egentium de quantacunque substantia aliquid, quod eos non contristet, excerpant. Sit diues munere copiosior, dum pauper animo non sit inferior. Quanuìs enim maior speretur reditus de maiore semente, potest tamen de exigua satione multus fructus prouenire iustitiæ. Iustus enim est iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum.

[Largitas fidelium non ex quãtitate muneris æstimatur.] [Mercede meritorũ nemo fraudatur.]

61. SERMONE quarto: Misereantur pauperum, qui sibi volunt parcere Christum. Faciles sint in alimenta miserorum, qui cupiunt ad societatem peruenire fidelium. Non sit vilis homini homo, nec in quoquam despiciatur illa natura, quam rerum conditor suam fecit. Cui enim laborantium licet negare, quod Christus sibi profitetur impẽdi? Iuuatur conseruus, & gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cæle-

[Ad eleemosynam hortatio.]

Operum pondera, charitatis lance pensantur.

cælestis est precium: & largitor temporalium, hæres efficitur æternorum. Vndè autem exigua ista impendia, tanta æstimari taxatione meruerũt, nisi quia pondera operũ charitatis lance pensantur, & quum amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius ascẽditur regnum, in cuius transitur affectum? Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Ad quem intelligendum, dilectissimi, solita benignitate vigilandum est, vt quem modestia tegit, & verecundia præpedit, inuenire possimus. Sunt enim qui palàm poscere ea, quibus indigent, erubescunt, & mâlunt miseria tacitæ egestatis affligi, quàm publica petitione confundi. Intelligendi ergò isti sunt, & ab occultata necessitate subleuandi, vt hoc ipso ampliùs gaudeant, quum & paupertati eorum consultũ fuerit & pudori. Rectè enim in egeno & paupere, ipsius Iesu Christi Domini nostri persona sentitur, qui cùm esset diues, sicut dicit Apostolus, inops factus est, vt nos sua paupertate ditaret. Et nè deesse nobis sua præsentia videretur, ità humilitatis & gloriæ suæ temperauit mysterium, vt quem regem & Dominum in maiestate patris adoramus, eundem in suis pauperibus pasceremus, liberandi ab hoc in die mala à damnatione perpetua, & pro intellecti pauperis cura, regni cælestis consortijs inserendi.

Psal. 40. Quid sit intelligere super egenũ & pauperem. 2. Cor. 8.

62. SERMONE quinto de collectis: Non solùm spiritales opes & dona cælestia Deo donante capiuntur, sed etiam terrenæ & corporeę facultates ex ipsius largitate proueniunt, vt meritò rationem eorum quęsiturus sit, quæ non magìs possidenda tradidit, quàm dispensanda commisit. Muneribus igitur Dei iustè & sapienter vtendum est, nè materia boni operis fiat causa peccati. Nam diuitiæ quidem, quantum ad ipsas species earum atque substantias pertinet, bonę sunt, & humanæ societati plurimùm prosunt, cùm à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxuriosus prodigit, aut auarus abstrudit, vt tam pereant malè conditę, quàm insipienter. Sed fortè sunt aliqui diuitũ, qui licèt nullis largitionibus pauperes Ecclesiæ soleant adiuuare, alia tamen mandata Dei custodiunt, & inter diuersa fidei & probitatis merita, venialiter sibi æstimant vnam deesse virtutem. Verùm hęc tanta est, vt sine illa cęteræ, etsi sint, prodesse non possint. Quanuìs enim quis fidelis sit, & castus, & sobrius, & alijs moribus ornatus insignibus, misericors tamen si non est, misericordiam non meretur. Ait enim Dominus: Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Illo magno summoq; iudicio tanti ęstimabitur vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omnium virtutũ, & pro summa omnium commissorum, & per vnum bonum isti introducantur in regnum, & per vnum malũ illi mittantur in ignem æternum. Nemo igitur, dilectissimi, de vllis sibi bonæ vitæ meritis blandiatur, si illi defuerint opera charitatis: nec de sui corporis qualitate securus sit, qui nulla eleemosynarũ purificatione mundatur. Eleemosynæ enim peccata delent, mortẽ perimunt, & pœnam perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuentis alienus, dicente Salomone: Qui obturat aures nè audiat imbecillem, & ipse vocabit Dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vndè & Tobias filium suum præceptis pietatis instituens: Ex substantia, inquit, tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ità fiet, vt nec à te auertatur facies Dei. Hæc virtus omnes facit vtiles esse virtutes, quæ ipsam quoquè fidem, ex qua iustus viuit, & quæ sine operibus mortua nominatur, suî admixtione viuificat. Quia sicut in fide operum ratio est, ità in operibus fidei fortitudo. Dum ergò tempus habemus, sicut ait Apostolus, operemur bonum ad omnes, maximè autẽ ad domesticos fidei. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus. Præsens itaque vita tempus est sationis, & retributionis tempus est messis, quando vnusquisque seminum fructus secundùm sationis suæ percipiet quantitatem. De prouentu autem istius segetis nemo falletur, quia animorum ibì magìs, quàm impendiorum mensura taxabitur: & tantum reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis.

Facultates diuitibus nõ tã possidendas, quàm dispensandas commisit Deus. Diuitiæ per se malę nõ sunt. Sine misericordiæ virtute cæterę prodesse nõ possunt. Matth. 5. Quanti æstimabitur misericordia in die iudicij. Peccata delet & pœnã perpetui ignis extinguunt eleemosynæ. Prouer. 21. Tob. 4. Iacob. 2. Galat. 6. Animorũ magìs quàm impendiorum mensurâ taxabitur.

63. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquinta in Acta Apostolorum: Nunc autem & nos & pauperes fame laboramus. nam illi quidem necessario alimento egent, nos verò rarissimè misericordiæ sumus dediti. Hoc autem alimento nullum magìs necessariũ. Nihil pulchrius, nihil suauius anima quæ sic pascitur, omni superior est morbo, omni fame, omni intemperie & ægritudine, nûllus illam poterit rapere, sed sicut adamantinũ corpus, nec ferrum cædere valet, nec aliud quiddam, ità & animam ob eleemosynam confirmatã nihil tollere potest. Quid enim, dic oro, hanc rapere vnquàm posset? Paupertas? minimè. habitat enim in regalibus promptuarijs. Num latro & fur? sed illos parietes nullus perfodere valet. Num vermis? sed etiam hoc incommodo superiorem habet thesaurum. Num inuidia & odium? sed neq; ab illis capitur. num calumniæ & insidiæ? neq; illæ. Indeprædabilis enim thesaurus est, sed fœdũ fuerit, si hęc sola demonstrâro quæ eleemosynæ accidunt, & non cõtraria. Non enim ab inuidentia solùm libera est, sed etiam multa benedictione fruitur etiam ab his, quibus non est benefactum. Nam quemadmodùm crudeles ac inhumani nõ eos duntaxàt habent aduersarios, quos afflixerũt, sed etiam eos qui nihil passi illis condolent: nam & isti accusant & vituperant: sic qui multa bona fecerunt, non solùm eos quibus benefecerunt, sed etiam eos quibus nullum beneficium impenderunt, inueniunt laudatores. Quid dicam liberos ab inuidia & insidiatoribus, & latronibus, & parietum effractoribus? Nõ hoc solum bonum habet, sed adhuc cum eo quòd non imminuuntur, crescunt etiam opes, & multiplicantur. Quid Nabuchodonozore turpius? quid deformius? quid iniquius? Impius homo erat, plurima signa & iudicia vidit, & noluit resipiscere, sed seruos Dei in caminum iniecit, & posteà adorauit. Quid igitur propheta? Rex, ait, consilium meum placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus pauperum: forsan erit venia delictis tuis. Hoc sic dixit, non ambigens: valdè enim persuasum erat prophetæ. sed volens illum ampliùs terrere, & cogere vt hoc faciat. Si enim affirmãdo hoc dixisset, negligentior factus esset ille. Ità & nos tunc maximè quosdam vrgemus, quando dicimus, obsecra illum: & non adijcimus omninò auditurũ, sed fortè auditurum. Metus enim à dubitatione profectus, magìs impellit: & propter hoc, certum & manifestum istud nõ fecit. Quid dicis? tantísne impietatibus erit venia? Etiam, non est peccatũm quod non possit purgare eleemosyna, quódve non possit extinguere. Omne peccatum infra illam stat. Remediũ est ad omne vulnus vtile. Quid publicano deterius? omnis iniustitiæ fomes est auaritia, sed hanc omnem abluit Zachæus. Vide quomodò Christus hoc monstrat, dum curauit & marsupium habere, & portare ea quæ immittebantur. Paulus autem dicit: Tantùm vt memores pauperum essemus. Et per omnem vbiquè scripturam super hac re sermo est. Precium animæ viri, inquit, diuitiæ propriæ. Et Christus: Si vis perfectus esse, vende tuas facultates, & da pauperibus, & veni, sequere me. Hæc meritò perfectio est.

Anima misericordi nihil pulchrius & fortius. Eleemosynæ præstantia. Dan. 4. Cur dixit Daniel, Forsitan Deus ignosceт delictis tuis. Non est peccatum quod nõ possit purgare eleemosyna. Luc. 18. & 19. Ioan. 13. Galat. 2. Prouer. 13. Matth. 19.

64. ECCLESIASTICI tertio: Ignem ardentẽ extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis: & Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamentum.

65. AMBROSIVS sermone decimoquinto: Si mulierculæ solent aliquas suscepturæ, maculas vestiũ suarũ aqua diluere, cur non magìs nos accepturi natalem

lem Domini, maculas animarum nostrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem si adeò infectæ & obscuræ sordibus fuerint, vt maculas sola aqua non purget, adducunt mollitiem olei, saponis etiam acrimoniam: nos quoquè si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniámque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergò est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ suę fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt quanuis offensus Deus, quanuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quē disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodò, dum cōpellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodemq; homine nūc seueritate iudicis permoueri, nūc patris pietate blādiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus: iudex noster est, cùm peccamus. Cōpellitur ergò operibus nostris Dominus, vt nobis suam misericordiam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur.

Nullum tam graue delictum quod non purgetur abstinētia, & eleemosynis extinguatur. Eccli 3.

Cogitur quodammodò à nobis Deus operibus nostris.

Matth. 11.

66. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimaquarta in Genesin: Hîc erudiamur, vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur, quô datis paruis, adipiscamur magna. Quomodò enim paria sunt, dic obsecro, dare parùm argenti, & obtinere peccatorum remissionē? pascere esurientem, & in die illa horribili fiduciā assequi, & audire verba nulli regno conferēda: Esuriui, & dedistis mihi quod comederem? Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatē, potuit & illius inopiam leuare & solari? Hac de causa reliquit illū inopia vexari, vt & ipse patiētia multum mercedis acquireret, & tu per eleemosynam tibi fiduciæ materiam illuc præmitteres. Vidisti misericordiā Domini, quomodò propter nostram salutem dispensat omnia. Itaq; dum cogitas, quòd propter te & propter tuam vtilitatem, ille cum inopia conflictans fame perit, nè absque misericordia transeas, sed esto fidelis eorum, quæ tibi à Domino concessa sunt, bonorum dispensator, vt adiutus illius penuria, tibi supernam concilies gratiam. Et glorifica Dominum tuum, quòd propter te & propter salutem tuam permittat illum in paupertate versari, vt tibi via pateat, per quam peccata possis abluere: & dispensatis benè ijs quę à Domino tibi sunt concessa, laudes illas mereare, quæ omnem sermonem & rationem transcendunt. Audies enim: Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui. Talia animaduertentes, ità respiciamus pauperes, quasi operarios, qui occasiones salutis dare nobis possunt, & eis largiter, hilarique promptitudine communicemus, nunquàm renuentes dare, sed magna lenitate cum eis colloquentes, & multam mansuetudinem declarantes. Inclina, inquit, pauperi aurem tuam, & responde ei pacificè in mititate, vt & antequàm des, verborū clementia deiectum eius animum erigas. Adeò etiam verbum animam roborare, consolationemq; multam afferre solet. Igitur non tantùm attendentes eum qui accipit, in dandis eleemosynis simus liberales: sed ratiocinantes potiùs quis ille sit, qui ea quæ in pauperem collocata vt sibi facta vindicat, & pro datis solutionem pollicetur. Atque ità animo illum intuentes, magna promptitudine dare studeamus, & largā, dum adhuc tempus est, sementem faciamus, vt & vbertìm metamus. Nam qui seminat parcè, inquit, parcè & metet. Manu igitur minimè parca, semina illa bona spargamus, vt suo tempore multum metamus. Nunc enim seminandi tempus est, quod nè prætereamus, obsecro: vt in die retributionis pro ijs quæ hîc seminauimus, fructus percipiamus, & Domini misericordiam assequamur. Nullum enim omninò aliud bonum sic poterit restinguere peccatorū nostrorum incendium, vt eleemosynæ largitas: ista & peccatorū nostrorū abolitionem operatur, & magnam nobis fidutiam cōciliat & præparat, vt ineffabilibus illis bonis frui tūc liceat.

Peccatorum remissio obtinetur eleemosynis.

Matth. 25.

Peccata abluendi via.

Matth. 25.

Benignitas & clementia in pauperes.

Eccli 3.

2. Cor. 9.

Incendiū peccatorū restinguit eleemosynæ largitas.

67. PROSPER in libro de promissionibus & prędictionibus Dei parte secunda, capite septimo: Scribis & Pharisæis singulare sacrificium ostendit, dicens: Veruntamen dico vobis, date eleemosynā, & eccè vobis munda sunt omnia. O quàm breue compendiosumq; sacrificium, quod intrinsecùs atq; extrinsecùs totumq; hominem mūdat. Eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Eleemosyna munus bonum est omnibus facientibus eam coram summo Deo. Hæc est quæ perpetuos ignes extinguit: hæc est quæ resistit peccatis. Hæc est quæ Christum pascit esurientē in paupere. Hæc vestit nudum: hęc visitat infirmū: hęc peregrinū hospitio accipit: hæc, quæ omnem angustiā carceris tollit: hęc omnē inopiam finit: hæc diuitibus confert remedia: hęc vitam æternam comparat: hæc fœnerat Deum: hęc continet regnum cęlorū: hæc est quæ discernit agnos ab hœdis: hæc est quæ ad dexteram collocat iudicis, hæc angelis sociat: hæc ex seruis filios Dei fieri pręstat. Cōcurrite omni ex genere peccatores: concurrite oēs ex vitijs erroribusq; leprosi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immūdi pœnitentes vouentesq;: concurrite ad tam magnū, compendiosum, vtileq; sacrificium, cum omni lętitia offerentes. Hilarem enim datorē diligit Deus. Prout quisque quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ità noster princeps sacerdotum instituit, acceptumq; præ omnibus esse mandauit, vt vsque ad duo minuta calicemq; aquæ frigidæ mensuras huius perduxerit sacrificij: pacem promittens, & si hæc desunt, hominibus bonæ voluntatis.

Eleemosynæ vis.

Luc. 11.

Tob. 4.

Matth. 25.

Magnum, vtile & compendiosum sacrificium.

2. Cor. 9.

Mar. 12.

Matth. 10.

Luc. 2.

68. TOBIAE duodecimo, vt in textu.

69. ET capite quarto, vt suprà testimo. tertio.

70. ESAIAE primo: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudiciū, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

71. PROVERBIORVM decimoquinto: Conturbat domum suam qui sectatur auaritiam: qui autē odit munera, viuet. Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

72. ET decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo.

73. ITEM capite decimo: Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

74. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia mutuā in vobismetipsis charitatem cōtinuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

75. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

76. MATTHAEI decimo, vt in textu.

77. GREGORIVS homilia quinta in Euāgelia: Exteriora nostra Domino quamlibèt parua sufficiūt: cor nanque & non substantiam pensat. Nec perpendit quantum in eius sacrificio, sed ex quanto proferatur. Nam si exteriorem substantiam perpendamus, eccè sancti negociatores nostri perpetuam angelorum vitam, datis retibus & naui, mercati sunt. Aestimationem quippe precij rectè non habet: sed tamen regnum Dei tantum valet, quantum habes. Valuit nanque Zachæo dimidiū substantiæ: quia dimidiū aliud ad hoc quod iniustè abstulit, restituendum in quadruplū reseruauit.

Voluntas bona & animus potius spectatur quàm eleemosynæ quantitas.

Luc. 19.

Matth.4. Lucæ 21. Matth.10. Regnum Dei tantum valet, quantum habes. seruauit. Valuit Petro & Andreę dimissis retibus & naui. Valuit viduæ duobus minutis. Valuit alteri calice aquæ frigidæ. Regnum itaque Dei, vt diximus, tantū valet, quantum habes. Pensate igitur fratres, quid vilius, cùm emitur: quid carius, cùm possidetur? Sed fortasse nec calix aquæ frigidæ suppetit qui indigenti præbeatur: etiam tunc securitatē nobis promittit sermo diuinus. Redēptore etenim nato, cæli ciues ostensi sunt, qui clamarent: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei nanque oculos nunquàm est vacua manus à munere: si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc etenim Psalmista dicit: In me sunt, Deus, vota tua: quæ reddā laudationes tibi. Ac si apertè dicat: Et si exteriùs munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen inuenio quod in ara tuæ laudis impono: quia qui nostra datione nō pasceris, oblatione cordis meliùs placaris. Nihil quippe offertur Deo ditius voluntate bona. (Lucæ 2. Psal.55. Nihil ditius bona voluntate offertur Deo.)

8. AMBROSIVS in libro de viduis: Non professione, sed merito videtur vnaquæque præstare, & hospitalitatis apud Deum gratiam nō perire, qui potum aquæ frigidæ, sicut in Euangelio ipse memorauit, pręmio æternitatis remuneret amplissimo, & farinæ breuis oleiq́ mensuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compenset. Et posteà: Liberalitas non cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Deniquè Dominica voce illa vidua omnibus anteferetur, de qua dictum est: Vidua hæc plus omnibus misit. In qua moraliter Dominus instituit vniuersos, nè quis à collatione ministerij, paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blandiantur, quòd plus videantur conferre quàm pauperes. Vberior est enim nummus è paruo, quàm thesaurus è maximo: quia non quantum detur, sed quantum resideat, expēditur. Nemo plus tribuit, quàm qui sibi nihil relinquit. Quid tu diues egeni cōparatione te iactas, & cùm tota onereris auro, preciosam per humum trahens vestē, quasi inferior tuis & parua diuitijs, honorari desideras, quia inopem collatione vicisti? Et flumina superfluunt, cùm redundant: gratior tamen haustus è riuulo est. Spumant & musta dum feruent, nec damnum putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cæditur messis, frumenta defolliunt: sed deficientibus messibus non deficit hydria de farina, & plena olei testa desudat. Exinaniuit tamen dolia diuitū siccitas, cùm viduæ pauxillulum olearium redundaret. Non ergò quid fastidio expuas, sed quātum deuotione cōferas, æstimandū est. Deniquè nulla plus tribuit, quàm illa quæ de filiorū alimentis pauit Prophetam. Et ideò quia nulla plus contulit, nulla plus meruit. (Matth.10. Ex affectu & animo iudicatur liberalitas. Luc.21. 3.Reg.17.)

79. LEO Magnus sermone quarto de Quadragesima: Non timeatur inter opera misericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper diues est Christiana paupertas, quia plus est quod habet, quàm quod non habet. Nec pauet in isto mundo indigentia laborare, cui donatum est, in omniū rerū Domino omnia possidere. Operantibus ergò quæ bona sunt, non est omninò metuendum, nè eis desit facultas operandi, quum & in duobus nummis euangelicæ illius viduæ sit laudata deuotio, & pro calice aquę frigidæ pręmiū habeat gratuita largitio. Ex affectibus enim piorum, benignitatis mensura taxatur, & nunquàm eum miserendi efficacia deserit, in quo misericordia ipsa nō deficit. Experta est hoc vidua de Sarepta. (Lucæ 21. Matth.10. Ex affectu benignitatis mensura taxatur. 3.Reg.17.)

80. ET sermone sexto: Rationabilibus sanctisq́ ieiunijs nulla vtiliùs, quàm eleemosynarū, opera copulantur, quæ vno misericordiæ nomine multas laudabiles pietatis continent actiones, vt omnium fidelium pares animi esse possint etiam inter impares facultates. Dilectio enim quæ simul Deo hominiq́ debetur, nullis vnquàm impeditur obstaculis, vt non ei semper benè velle sit liberum. Dicentibus quippe angelis, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: non solùm virtute beneuolentiæ, sed etiam pacis bono beatus efficitur, quicunq; alijs quacunque miseria laborantibus, charitate compatitur. Latissima enim sunt opera pietatis, quæ ipsa suî varietate id veris conferunt Christianis, vt in distributione eleemosynarum non solùm diuites & abundantes, sed etiam mediocres & pauperes, suas habeant portiones: & qui largitatis sunt viribus inæquales, mentis tamen affectione sint similes. Nam cùm sub oculis Domini multi in gazophylacio ex opulētia sua multa conferrent, vidua quædam duos intulit nummos, & tali Iesu Christi testimonio meruit coronari, vt in tam paruo muneris modo, omnium fuerit collationi condigna præferri: quia inter magna eorum dona, quibus multa residebant, illius quod fuit exiguum, fuit totū. Si verò aliquis tantę paupertatis coarctatur angustijs, vt nec ad duo æra inopi impartiēda sufficiat, habet in præceptis Domini, vndè impleat bonæ voluntatis officium. Siquidem qui sitienti pauperi calicem aquæ frigidæ ministrârit, mercedem est sui operis adepturus: tanta seruis suis Domino ad obtinendū regnum suum præparante compendia, vt etiā præbitio aquæ, cuius vsus gratuitus atque communis est, præmio nō careret. Quod nè vlla includeret difficultas, de aqua frigida forma est proposita pietatis, nè putaret se mercede cariturum, cui de calefactione potus lignorū impendium defuisset. De quo tamen calice frustrà nō admonet Dominus, vt in nomine ipsius præbeatur: quia hæc, quæ per se sunt vilia, fides efficit preciosa: & quæ ab infidelibus ministrantur, & si fuerint sumptu magna, omni tamen iustificatione sunt vacua. (Bona voluntas. Lucæ 2. Luc.21. Mar.12. Matth.10. Fides efficit preciosa quæ per se sunt vilia.)

81. ITEM sermone sexto de ieiunio decimi mēsis: Efficacissima est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis opera suffragātur. Quoniā qui suum ab inope non auertit animum, citò ad se Domini cōuertit auditum, dicēte Domino: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Dimittite, & dimittetur vobis. Quid hac iustitia benignius? Quid hac retributione clementius, vbi sentētia iudicaturi, in potestate ponitur iudicandi? date, inquit, & dabitur vobis. Quàm citò diffidētiæ solicitudo & auaritię est amputata cunctatio, vt quod redditurā se promittit veritas, secura expendat humanitas. Constans esto Christiane largitor: da quod accipias, sere quod metas, sparge quod colligas. Noli metuere dispendiū, noli de dubio suspirare prouentu. Substantia tua cùm benè erogatur, augetur: & concupiscere iustū misericordiæ lucrū, æterni quæstus est sectari commercium. Munerator tuus vult te esse munificum, & qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: Date, & dabitur vobis. Amplectenda est tibi promissionis istius gratulanda conditio. Quanuis enim non habeas, nisi quod acceperis, nō potes tamen non habere, quod dederis. Qui ergò pecunias amat, & multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potiùs sanctum fœnus exerceat, & hac vsurarum arte ditescat. (Lucæ 6.)

82. MATTHAEI quinto, 83. IACOBI secundo, vt in textu.

84. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Qui obturat aurem suam ad clamorē pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

XII

Quibus exemplis Eleemosynæ virtus & fructus declaratur?

In sacris quidem literis Abraham [a] & Lot propter hospitalitatem & Deo placuisse, (a Genes.18 a 19. a)

cuisse, & angelos [b] hospitio excepisse dicuntur. [c] Tobiæ & [d] Centurionis eleemosynę tantum valuerunt, vt in memoriam ascenderint in conspectu Dei, & non solùm testes, sed etiam collaudatores habuerint sanctos Angelos. Zachæus Christi verbis permotus, & ex principe Publicanorum speculum misericordię factus, dimidiũ bonorũ dat pauperibus, & mox Abrahæ filius à Christo ipso [e] pronunciatur. Tabitha, [f] vt plena operibus bonis & eleemosynis, quas viduis præsertim faciebat, à Luca celebratur. Sic piæ matronæ laudem habent in [g] Euangelio singularem, quę cũ Magdalena & Martha Christo Domino eiusque pauperibus discipulis liberaliter de suis facultatibus inseruiebant. Et de [h] Laurentio Leuita & martyre iustissimè canitur: [i] *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi.*

b Hebræ. 13. a
c Tob. 12. c 1. d
d Act. 10. a Exempla Ioannis Eleemosynarij & aliorum vide apud Leontium in eius vita: Martini apud Sulpitium: Paulæ apud Hier. Paulini apud Turonẽs. de gloria Confes. c. 107. & apud Grego. 3. dial. c. 1. Tiberij apud Turõ. lib. 5. hist. Franc. c. 19. Bened. apud Greg 2 dial c. 28. & 29. Martyrij apud eundem hom. 39. in euangel. Greg. apud Ioan. diac lib. 1. vitæ eius cap. 10. & lib. 2. c. 22. & 23. Osual. apud Bedam hist. Angl. lib. 3. c. 6.
e Luc. 19. a b
f Act. 9 f g Vide etiam Pratum Spirituale Sophronij cap. 175. 185. 195. & 201.
g Luc. 8. a & 10. g Ioan. 12. a 3. Reg 17. b c d 4. Reg. b c f
h Ambros. lib. 2. offic. cap. 28.
i Psal. 111. b Chrysost. hom. 55. in Gen.

TESTIMONIA.

1. GENESIS decimooctauo: Apparuit autem ei (Abraham) Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. Cumq́ eleuâsset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terrã. Et dixit: Domine, si inueni gratiã in oculis tuis, nè transeas seruum tuum: sed afferam pauxillum aquæ, vt lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore. Ponamq́ buccellam panis, & confortetur cor vestrum: posteà transibitis: idcircò enim declinâstis ad seruum vestrũ. Qui dixerunt: Fac vt loquutus es. Festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitq́ ei: Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcineritios panes, &c.

2. ET capite decimonono: Veneruntq́ duo angeli Sodomam vesperè, sedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cùm vidisset eos, surrexit, & iuit obuiàm eis: adorauitq́ pronus in terram, & dixit: Obsecro, Domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi: lauate pedes vestros, & manè proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Minimè, sed in platea manebimus. Compulit illos oppidò vt diuerterent ad eum: ingressisq́ domum illius, fecit conuiuiũ, & coxit azyma, & comederunt, &c.

3. AD Hebræos decimotertio: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim placuerunt quidam, angelis hospitio receptis.

4. TOBIAE duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. ET capite primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, diuidebatq́ vnicuique, prout poterat, de facultatibus suis. Esurientes alebat, nudisq́ vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

6. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, centurio cohortis quę dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciẽs eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introëuntem ad se, & dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ & eleemosynæ tuę ascenderunt in memoriã in conspectu Dei, &c.

EX PATRIBVS EXEMPLA.

Vide authoris commẽdatio. Actu in 2. syn-

7. LEONTIVS Episcopus Neapoleos insulę Cypri, in vita S. Ioannis Eleemosynarij patriarchæ Alexandrini: Humilis Zacharia, (inquit patriarcha ad ministrum suum) esto misericors, & verbum promissionis habe ex Deo per infirmitatem meam, quia neque in vita mea, neque post mortem deerit tibi Deus, quod seruat vsque hodiè. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, sed non dimittit quidquam, quod non statìm det pauperibus, propemodùm constringens & in nihilum redigens domum suam. Multotiès in exultatione inuenerunt eum quidam, dicentem Deo: Sic sic, aut tu mittendo, aut ego dispergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim quoniam tu diues Domine, & vitæ nostræ miserator es. Porrò autem quando iuxta euentum non habet, ad horam aliquid quod det à se petenti, contristatus, dicit ad tabernarium aut negociatorem, Da mihi vnum tremissem, id est, tertiam partem solidi aurei, & seruiam tibi vno mense vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam esuriunt valdè qui in domo mea sunt. Et sumens dat egenti, rogans vt nemini dicat. Ibidèm: Non iustum est (ait ipse Ioannes in die, cùm in patriarcham electus esset) ô fratres, antè alterius cuiusquam curam habere, quàm Christi. Omni verò multitudine quæ conuenerat, audito verbo compuncta ac sustinente, dicit iterùm ille beatus: Euntes ergò per totam ciuitatem, conscribite mihi vsque ad vnum omnes dominos meos. Illis autem non intelligentibus qui hi domini essent, sed rogantibus dicere, & mirantibus, quinam patriarchæ domini existerent, respondit rursùs angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos & mendicos vocatis, illos ego dominos & auxiliatores prædico. Ipsi enim nobis verè & auxiliari, & cælorum regnũ donare poterunt. Et cùm hoc multa velocitate vidisset factum Christi imitator, præcepit eis, per singulos dies stipendia tribui, & per proprium dispensatorem præberi eis sufficientem necessitatem: plus autem erant, quàm septem millia quingenti. Tunc quasi pastor verus & non mercenarius, cum sacrosancto ouili, & cum conuenientibus sanctis viris episcopis ad Ecclesiam sanctam pergens, consecratus est de diuino iudicio. CVM essem (inquit patriarcha) adhuc in Cypro iuuenis quasi annorum quindecim, vidi vna noctium in somnis puellam quandã, cuius species supra Solem splendebat, ornatam supra omnem humanum sensum, quæ venit & stetit ante lectum meum, & pulsauit me in latere. Expergefactus verò, vidi eam in veritate stantem, & æstimaui eam esse mulierem. Figura igitur crucis signatus, dixi ei: Quæ es tu? & quomodò ausa es intrare ad me dum dormirem? Habebat autem & coronã de oliuarum ramis super caput suum. Tunc illa hilari vultu & subridendo dicit mihi, Ego sum prima filiarum Regis. Cùm hæc audissem, statìm adoraui eam. Tunc dicit mihi: Si me possides amicam, ego te ducam in conspectu Imperatoris. Etenim nemo

odo Nicena, actione 4.

Zacharię eleemosynarij exemplum.

Ioannis eleemosynarij cura & solicitudo erga pauperes.

Visio eius.

habet poteſtatem apud eum, ſicut ego. Ego quippe feci eum in terris hominẽ fieri, & ſaluare homines. Et hæc dicens, diſparuit. Ego verò in memetipſum reuerſus, intellexi viſionẽ, & dixi: Credo, compaſſio ac eleemoſyna eſt, & ideò habet in capite ex oliuæ folijs coronam. Etenim veraciter compaſſio & benignitas erga homines, Deum carne veſtiri fecit. Statim ergò veſtij me, & nullum domus meæ excitans, in Eccleſiam abij. Erat enim iam aurora. Et cùm irem obuiàm fratri frigore vexato, expoliaui me indumento caprino, & dedi ei, dixiq; intra me: Eccè in hoc ſciam, ſi vtiquè vera eſt viſio quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate teſtante, nondùm Eccleſiam comprehenderam, & ſubitò obuians mihi quidam, albis indutus veſtimẽtis, dat mihi ligaturam centum numiſmatum, dicens: Accipe hæc frater, & diſpenſa vt vis. Ego autem præ gaudio ſtatim hæc ſuſcipiens, reuerſus ſum, volens reddere ei ligaturam illam, quaſi nihil indigens, & ampliùs non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non eſſe phantaſiã. Ex illa verò hora ſæpè dabam confratri aliquid, & dicebam: Videbo ſi mittat Deus mihi, vt dixit, centupla. Et cùm tentâſſem Dominũ, malè faciens, & ſatisfactum mihi eſſet diuerſis modis per eas res, dixi: Ceſſa miſera anima, tentando intentabilem. Adrione exiſtente eadem populi multitudine in ciuitate, quidam peregrinorum videns tantam compaſſionem eius, voluit tentare eum, & indutus veſtimenta vetera, acceſſit ad eum, euntẽ ad viſitandos qui in Noſocomio, id eſt, in Infirmario iacebant: (bis enim per hebdomadã vel ter ibat illuc) Et dicit ad eum: Miſerere meî, quoniam captiuus ſum. Dicit datori, da ei ſex numiſmata. Deindè cùm hæc accepiſſet, vadit & mutat habitum, & obuiat ei aliundè, & procidit ei, dicẽs: Miſerere meî, quia coarctor. Dicit denuò patriarcha datori: Da ei ſex nũmos aureos. Cùm verò îſſet, dicit ille diſtributor ad aurem illius patriarchę: Per orationes tuas Domine, idem ipſe accepit ſecundò. Fecit verò ſeipſum patriarcha tanquàm neſciret. Venit itaque tertiò iterùm accipere, & tetigit dator patriarcham qui aurum ferebat, ſignificans quòd ipſe eſſet. Tunc reſpondit ei Dei amicus, ille veraciter miſericors: Da ei duodecim numiſmata, nè fortè Chriſtus meus ſit, & tentet me. Referebat ſemel coram omnibus iſte ſanctus, dicens: Habebam, inquit, quendam miniſtrum in apotheca mea in Cypro, fidelem valdè, & virginem vſq; ad obitum ſuũ. Hic ergo narrabat mihi, quia in Africa exiſtente me, facta eſt res huiuſmodi: Permanebã enim, ait, cum quodam Telonario, diuite vehementer & immiſericordi. Semel ergò pauperibus in hyeme ſedentibus ad ſolem, ſeq; calefacientibus, cœperunt ſinguli domos Eleemoſynatorum collaudare, & pro eis orare per ſingulos eorum: ſimiliter & domos eleemoſynam non facientium vituperare. Inter quæ venit in medium eorum & nomen ſenioris mei Telonarij, & cœperunt ſinguli interrogare proximum: Verè tu frater accepiſti aliquando de domo illa benedictionẽ? Et omnibus interrogãtibus inuicèm, nullus inuentus eſt accepiſſe aliquando de domo eius aliquid. Dicit ergò vnus ex eis: Quid dabitis mihi, & ego accipiam hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & ſtat foris portam domus, expectans quando ad domum ſuam reuerteretur. Ex diſpenſatione Dei peruenerunt ſimul, ipſe ingrediẽs portam, & animal portans ſiligines à mãcipio cauſa prandij ipſius. Videns igitur egenum, non inueniens lapidem, per furorem arripit ſiliginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò ſuſcepit eam, & abijt vt ſatisfaceret confratribus ſuis, quòd ex eiſdem manibus accepiſſet eam. Itaq; poſt duos dies ægrotauit infirmitate ad mortem idem Telonarius, & vidit in ſomnis ſeipſum rationem ponentẽ, & omnes actus ſuos ſuper ſtateram appendi. In vna quidem acie congregabantur mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundam erat candidatorum & terribiliũ ſpecie. Qui nihil inuenientes boni, vt & ipſi appenderent econtrà aduersùm mala opera, quæ collecta erãt à mauris, in acie ipſorum nimis turbabantur & triſtabantur, & mente conſternabãtur ad alterutrum, & dicebant: Ergò nihil nos hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, niſi vnam * ſiliginem, quam dedit ante duos dies Chriſto, & ipſam non voluntariè. Et mittentibus eis ſiliginem, æqualitas facta non eſt. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati: Vade, & auge ad ſiliginem hanc: aliàs verò mauri iſti te appræhendent. Euigilans ergò, agnouit, quæ viſa ſunt ab eo, non eſſe mendacia, ſed vera. Omnia verò quæ à iuuentute ſua commiſerat, & quorum ipſe erat oblitus, videbat Aethiopes illos congregare, & deportare ad librã, & dicebat: Papè, ſi vna ſiligo quam iactaui per furorem, ità profuit: à quantis malis ſe liberat, qui dat in ſimplicitate ſua bona indigentibus? Et decætero ità modeſtus & prudens atq; ſummus eleemoſynator factus eſt, vt etiam corpori proprio nõ parceret. Hæ ſunt beatiſſimi à Deo honorati Ioannis Patriarchæ narrationes. Non ſolùm enim de vita ſua contentus erat volentem proficere ædificare, verùm etiam de Deo acceptis & veracibus relationibus ſuis, & dicebat ſemper hæc audientibus: Si proprio ſanguini nõ pepercerunt quidam hominum, ſed hunc dederunt in manus fratrũ, immò Chriſti, quomodò putas nos cũ alacritate & humilitate debemus de facultatibus noſtris dare Chriſto, & egenis atque pauperibus, vt recompenſationem recipiamus à iuſto & mercedum redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc ſeminat parcè, parcè & metet: quòd qui ſeminat in benedictionibus, id eſt, largè & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc eſt, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem tranſcendunt.

Ab aduena quodam tentatur Ioannes eleemoſynarius.

Hiſtoria de Petro publicano ſiue telonario.

Actus hominum velut in trutina ponderãtur. Vide Damaſcenũ in oratione de defunctis.

* panem.

2. Cor. 9.

POSTEA de Troilo agens author, qui à Ioanne monitus, inuitus eleemoſynam dederat, & ideò cœperat ægrotare: Igitur (inquit) cùm hoc audîſſet Patriarcha, mox agnouit cauſam, quia propter exitũ viginti librarum infirmatus eſt ille inuitus eleemoſynator. Erat enim (vt prædictum eſt) valdè immiſericors, & amator pecuniæ. Non ſufferens ergò beatus ſe quidem ſuper menſam reficere, illum autem ſuper lectũ cruciari grauiter, peruenit celeriter ad eum ille verè ſine ſuperbia, & dixit ad eum hilari vultu: Fac charitatem fili Troile. Aeſtimans quòd in veritate dixerim tibi, fratribus huiuſcemodi dare, crede mihi, per iocum dixi tibi dare. Ego enim volui præſtare eis ſingula numiſmata propter ſanctam feſtiuitatem: ſed quia nõ habebat diſtributor meus ſecum ſufficientẽ quantitatem, huius rei gratia mutuam dediſti eam mihi, & eccè attuli tibi illas triginta libras. Vt verò vidit quantitatẽ Epiſcopus amator pecuniæ, in honorabili manu ſapiẽtis exiſtentis medici & paſtoris, febris quidem ſubitò diſparebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoquè, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, vt ex hoc non poſſet latére, hanc eſſe cauſam repentè compræhendentis eum commutationis. Suſcipiens verò aurum ab honorandis manibus Patriarchæ, & nihil omninò contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conſcriptionem abrenunciationis mercedis earum, quæ datæ ſunt, triginta auri librarum. Fecit autem hoc cum gaudio Troilus epiſcopus, ſcribẽs proprijs manibus ità: Deus, Domino meo Ioanni beatiſſimo Patriarchæ huius Alexandrinorum magnæ ciuitatis, da mercedem triginta librarum, quæ datæ ſunt tibi, quoniam ego recepi mea. Hoc ſcriptum itaque ſanctus accipiens, ſumpſit ſecum & eundem Epiſcopũ ad prandium. vt enim iam dictum eſt, ſtatim ſanus factus eſt. Volens ergò mercedis redditor Deus corripere eum, ſimul autem & ad miſerationem contribulatorum & compaſſionem erigere, oſtendit ei eadem die dormienti poſt prandium Patriarchæ in ſomnis, qua mercede priuatus eſſet. Vidit enim (vt ait) do-

Troilum epiſcopum auarũ quomodò ab auaritiæ morbo curarit Ioannes.

domum, cuius pulchritudinem atq; magnitudinem non potest ars hominum imitari, & ianuam huius totam auream & super ianuam titulum conscriptũ, Mansio æterna, & requies Troili episcopi. Cumq; hoc, inquit, legissem, gauisus sum: sciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulationem. Nondùm autem huiusmodi tituli superscriptionem perlegeram, & eccè quidam regius cubicularius, habens secum & alios obsequij diuini, & cùm peruenisset ad talem nitentis domus ianuam, dixit ad proprios officiales: Deponite titulum istum. Et cùm deposuissent, iterùm dixit: Mutate eum, & ponite quem misit orbis terrarum rex. Et attulerunt, & affixerunt aliud, adspiciente me, superscriptum ità, Mansio ęterna ac requies Archiepiscopi Alexandriæ, empta libris triginta. Et cùm hoc vidisset, surrexit à somno, & magno summóque pastori, quę visa sunt ei in somnis, enarrauit, proficiens ea de causa Troilus episcopus, factus extũc eleemosynator magnificus.

Aliud exemplum.

Ad extremam paupertatem peruenienti cuidam de domesticis ministris, propria manu iste sanctus, vt nullus sciret, duas libras auri dedit: & audiens ab accipiente, quoniam hæc accipiens, domine (inquit) vlteriùs non habeo vultum intendendi in honorabilem & angelicam faciem tuam: verè dignum laude, vt sapiens, locutus est verbum: Nondùm, inquiens, sanguinem meum pro te frater effudi, sicut mandauit mihi Dominus meus Christus.

Si verò aliquando audiebat sapientissimus quoniã eleemosynarius est talis, adducebat eum in hilaritate seorsùm, & dicebat ei: Quomodò factus es eleemosynator? naturaliter, an te ipsum cogens? Vndè quidam eorum qui ab eo interrogabantur, verecundati, occultabant se: quidam autem dicebant ei. Propter quod vnus interrogatus à sancto, respondit ità: Crede mihi Domine, quia nihil do aut facio boni, veruntamen ipsum quod facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiũtur, ità facere assueui. Eram priùs valdè immisericors & crudelis, & semel damna pertuli, & in subtilitatem deueni: Cœpit autem cogitatio mea dicere mihi: Verè si esses eleemosynator, non relinqueret te Deus. Statui ergò per singulos dies dare quinq; æreos nummos pauperibus, & cùm cœpissem dare, statìm satanas prohibebat me, dicẽs: Verè quinque nummi sufficiunt domui tuæ ad olera aut ad balneum percipiendum: & statìm, tanquàm sicut de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cùm verò vidissem quòd superarer à vitio, dico puero meo: Per singulos dies furare, me nesciente, quinq; nummos, & da eleemosynam. Sum enim ego trapezita, Domine. Ille verò, benè faciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquãdo & siliqua. Cum ergò vidisset, quia benedicebamur, & diuitijs abũdabamus, cœpit & tremisses furari & dare. Semel itaque admirans benedictiones Dei, dixi ei: Verè multùm profuerunt fili quinque nummi illi, volo ergò vt des decem. Tunc dicit mihi & puer subridendo: Vade, ora furtis meis. Nam verè hodiè non haberemus quem manducâssemus panem, sed si est fur iustus, ego sum. Tunc ergò dixit, quoniam tremisses dabat & siliquas, & iam ex fide illius, assueui domine ex animo dare. Aedificatus ergò sanctus valdè, dixit ad eum: Crede mihi, multas conuersationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

Modus quo trapezita quidam tentantẽ de auaritia dęmonem superauit.

8. SEVERVS Sulpitius in vita sancti Martini: Quodam tempore cùm iam nihil præter arma & simplicem militiæ vestem haberet media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, (adeò vt plerosque vis algoris extingueret) obuium habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prætereuntes, vt suî misererentur, oraret, omnesq; miserum prętereirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, alijs misericordiam non præstantibus, reseruari. Quid tamen ageret? Nil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partemq; eius pauperi tribuit: reliqua rursùs induitur. Intereà de circunstantibus ridere nonnulli, qa deformis esset, & trũcatus habitu videretur. Multi tamen quibus erat mens sanior, altiùs gemere, qui simile nihil fecissent, cùm vtiquè plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cùm se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissimè Dominum, vestemq; quam dederat, iubet agnoscere. Mox ad angelorum circunstantiũ multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentẽ: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. Verè memor Dominus dictorum suorum, qui antè prædixerat: Quãdiù fecistis hæc vni ex minimis istis, mihi fecistis: se in paupere professus est fuisse vestitum. Matth. 25.
Et ad confirmandum tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostendere.

Liberalitas S. Martini.

9. HIERONYMVS ad Eustochium in epitaphio Paulæ, epistola vigesimaseptima: Si pauperem videbat, sustentabat: si diuitem, ad benefaciendum hortabatur. Liberalitas sola excedebat modũ. Et vsuras tribuens, versuram quoquè sæpiùs faciebat, vt nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meũ: Cùm in largiendo esset profusior, arguebam, illud proferẽs de Apostolo: Non vt alijs refrigerium, vobis autẽ tribulatio: sed ex æqualitate in hoc tempore, vt vestra abundantia sit ad illorum inopiam, & illorum abundantia sit ad vestram inopiã. Et hoc de Euangelio Saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Et prouidendum esse, nè quod libenter faceret, semper facere non posset: multaq; huiuscemodi, quæ illa mira verecundia & sermone parcissimo dissoluebat, testem inuocans Deum, se pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere voti, vt mendicans ipsa moreretur, & vnum nummum filiæ non dimitteret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremũ inferebat: Ego si petiero, multos inueniam, qui mihi tribuant: iste mendicans si à me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, & mortuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam: sed illa ardentior fide, toto Saluatori animo iungebatur: & pauperem Dominum pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Deniquè consecuta est quod optabat, & in grandi ære alieno filiã dereliquit: quod hucusquè debens, non suis viribus, sed Christi se confidit misericordia reddituram. Solent pleræque matronarũ buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largitate profusa, manum à cæteris retrahere: quo illa omninò carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reuersus est. Quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispensandi: illud semper replicans, Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequentur. Et, Sicut aqua extinguit ignem, ità eleemosyna extinguit peccatum. Et, Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Et, Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, vt eleemosynis redimeret peccata sua.

Paulæ viduæ liberalitas erga pauperes. — 2. Cor. 8. — Luc. 3. — Matth. 5. — Eccli. 3. — Luc. 16. — Luc. 11. — Dan. 4.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugẽ, habens diuitias multas: & tam in fundorũ possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentẽ pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cælo: & veni, se-

S. Paulini Nolani exemplum. — Matth. 19.

quere me: facilius est camelũ per foramen acus transire, quàm diuitẽ introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui Maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangeliũ, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam verò die venit ad eum qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium: quæ respondit, Non est nobis ampliùs quàm vnus panis: cui ille, vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum: sed illa quasi strenua reseruari cupiens, nè aliquid deesset, porrigere noluit. Intereà aduenerunt quidam, dicentes, missos se à dominis suis, vt illi annonæ ac vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas, vnam eis cum tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatum: & ideò hanc nauem esse mersam. Perrexit ergò cum coniuge quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter statum proprium.

11. GREGORIVS Magnus libro tertio dialogorum, capite primo: Cùm sæuientium Vuandalorum tempore fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multiq; essent de hac terra in Africanam regionẽ traducti, vir Domini Paulinus cuncta quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigentibusq; largitus est. Cumq; iam nihil omninò superesset quod petentibus dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis Vuandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius preciũ postulauit, si fortè illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad propria remeare. Sed vir Dei magnoperè petenti fœminę quid dare potuisset inquirẽs, nihil apud se aliud nisi se inuenit, petentiq; fœminæ respondit, dicens: Mulier, quod possim dare nõ habeo, sed memetipsum tolle, seruum me iuris tui esse profitere, atque vt filiũ tuum recipias, me vice illius in seruitiũ trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potiùs credidit, quàm compassionem. At ille vt erat vir eloquentissimus, atq; apprimè exterioribus quoquè studijs eruditus, dubitanti fœminæ citiùs persuasit, vt audita crederet, & pro receptione filij sui in seruitium Episcopum tradere non dubitaret. Perrexêre igitur vtrique ad Africam. Procedente autem regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogatura se obtulit, ac priùs petijt vt ei filium donare debuisset. Quod cùm vir barbarus, typo superbiæ turgidus, gaudio transitoriæ prosperitatis inflatus, non solùm facere, sed etiã audire despiceret, vidua subiunxit, dicens: Eccè hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatem in me exhibe, mihiq; vnicũ filiũ redde. Cumq; ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artẽ nôsset, inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens: Artem quidem aliquam nescio, sed hortum benè excolere scio. Quod vir gentilis valdè libenter accepit, cùm in nutriendis oleribus quia peritus esset, audiuit. Suscepit itaque seruum, & roganti viduę reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus verò excolendi horti suscepit curam. Cúmque idem regis gener crebrò ingrederetur hortum, suumq; hortulanum quædam requireret, & sapientem valdè hominem videret, amicos cœpit familiares deserere, & sæpiùs cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidiè ad mensam olera, virentesq; herbas deferre consueuerat, & accepto pane ad curam horti remeare. Cumq; hoc diutiùs ageret, quadam die suo domino secum secretiùs loquenti ait: Vide quid agas, & Vuandalorum regnum qualiter disponi debeat, prouide: quia rex citiùs & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapiẽti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audîsset, ilicò respondit: Ego vellem hunc de quo loqueris hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaque ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc est locutus, agnoscas. Factúmque est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæq; & virentia delaturus aduenit. Cumq; hunc rex subitò conspexisset, intremuit, atque accersito eius domino sibi per filiã propinquo, ei secretum, quod priùs absconderat, indicauit, dicẽs: Verum est quod audîsti. Nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit. nam ego hunc tanti meriti virum, popularẽ, vt conspicitur, esse non suspicor. Tunc regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit. Cui vir Domini respondit: Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cumq; instanter ille requireret, vt non quis esset, sed quis in terra sua fuisset, indicaret, atque hoc ab eo iteratione frequentis inquisitionis exigeret, vir Domini constrictus magnis coniurationibus, iam non valens negare quid esset, Episcopũ se fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens, valdè pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenùs ad terram tuã à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnum est, quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cũcti protinùs in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus pro venerandi viri Paulini satisfactione, in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verò verò dies Vuandalorum rex occubuit, & flagellum quod ad suam perniciem dispensante Deo pro fideliũ disciplina tenuerat, amisit. Sicq; factũ est, vt omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret: & qui se in seruitium solum tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum videlicet imitatus, qui formam serui assumpsit, nè nos essemus serui peccati. Cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus volũtariè seruus factus est solus, vt esset postmodùm liber cum multis.

12. GREGORIVS Turonensis historiæ Francorum libro quinto, capite decimonono: Cùm Iustinus Imperator amisso sensu amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperiũ regeretur, populi Tiberium Cæsarẽ elegerunt, vtilẽ, strenuum, atq; sapientem, eleemosynarium, inopumq; optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentiùs increparet, quòd rempublicam redegisset in paupertatẽ: diceretq;, Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille: Non deerit fisco nostro: tantùm pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus rhesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbì neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbì fures non effodiunt, nec furantur. Ergò de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in seculo. Et quia, vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magìs ac magìs ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua Domine frontem nostram munimus & pectora, & eccè crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citiùs, iussit eam auferri, defossaq; tabula atque erecta, inueniunt subtèr & aliam hoc signum habentem. Nunciantesq; iussit & illam

Eiusdem Paulini exemplũ aliud.

Semetipsum donat.

Paulinus captiuos suæ ciuitatis liberauit seruitute sua.

Tiberij erga pauperes clementia.

Matth. 6.

Thesaurum reperit.

illam auferre. Quā amota, reperiunt & tertiam: iussúq; eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria. Sublatumq; aurum, pauperibus adhuc abundantiùs, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmiserit, nō omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, * in Italiā cum multis thesauris egressus, ad suprà memoratam vrbem aduenit: ibiq; in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentiq; reposuit: ibiq; interfectis conscijs, vni tātummodò seni per iuramentum condita commendauit. Defunctoq; Narsete, hæc sub terra latebant. Cumq; supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturū narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditū habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientesq; ad cisternam, deopertamq; ingrediuntur, in qua tantum aurum argentumq; reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille ampliùs hilari erogatione dispensauit egenis.

* ex Italia cū

S. Benedicti misericordia & liberalitas in egentes.

13. GREGORIUS Magnus libro secundo dialogorū, in vita sancti Benedicti, capite vigesimooctauo: Eo quoq; tempore quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei diuersis indigentibus monasterij sui cuncta tribuerat, vt penè nihil in cellario nisi parū quid olei in vitreo vase remaneret: Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine, aduenit, magnopere postulans, vt sibi aliquantulùm olei dari debuisset. Vir autē Domini qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in cælo omnia reseruaret, hoc ipsum parùm quod remanserat olei iussit petenti dari. Monachus verò qui cellarium tenebat, audiuit quidē iubentis verba, sed implere distulit. Cumq; post paululùm, si id quod iusserat datum esset, inquireret, respondit monachus se minimè dedisse: quia si illud ei tribueret, omninò nihil fratribus remaneret. Tūc iratus, alijs præcepit vt hoc ipsum vas vitreū, in quo parùm olei remansisse videbatur, per fenestrā proijcerēt, nè in cella aliquid per inobedientiā remaneret. Factúq; est. Sub fenestra aūt eadem ingens præcipitiū patebat saxorum molibus asperum. Proiectū itaq; vas vitreū venit in saxis, sed sic mansit incolume, àc si proiectum minimè fuisset, ità vt neque frangi, neq; oleū effundi potuisset. Quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus, inobedientem monachum de infidelitate sua & superbia coram omnibus increpauit.

Miraculum.

14. ET capite vigesimonono: Qua increpatione cōpleta, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco vbì cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum. Cumq; sanctus vir in oratione persisteret, cœpit operimentum eiusdem dolij oleo excrescente subleuari. Quo cōmoto atque subleuato, oleū quod excreuerat, ora dolij transiens, pauimentū loci in quo incubuerat, inundabat. Quod Benedictus Dei famulus vt adspexit, protinùs orationem cōpleuit, atq; in pauimentū oleū defluere cessauit. Tunc diffidentem inobedientemq; fratrem latiùs admonuit, vt fidem habere disceret & humilitatē. Idem verò frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotentis Dei, quā admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset: qui in vno eodemq; momēto pro vitreo vase penè vacuo plenum oleo dolium reddidisset.

Miraculum.

15. IDEM homilia trigesimanona in Euāgelia: Sed quia ad amorem Dei & proximi plerunque corda audientium plùs exempla quàm verba excitant, charitati vestræ indicare studeo, quod is qui præstò est filius meus, Epiphanius Diaconus, Isauria prouinciā exortus, in vicina factum terra Lycaoniæ solet narrare miraculum. Ait enim, quòd in ea quidam Martyrius nomine, vitæ valdè venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasteriū tendebat, cui spiritalis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quendam, quem densis vulneribus elephātinus morbus per membra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium, quò idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei eiusdem leprosi lassitudini misertus, pallium quo vestiebatur, in terram protinùs proiecit & expādit, ac desupèr leprosum posuit, eumq; suo pallio vndiq; constrictum super humerum leuauit, secúmque reuertens detulit. Cumq; iam monasterij foribus propinquaret, spiritalis pater eiusdē monasterij magnis vocibus clamare cœpit: Currite, ianuas monasterij citiùs aperite, quia frater Martyrius venit Dominum portans. Statìm verò vt Martyrius ad monasterij aditū peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in specie appárens, qua recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis, Deus & homo Christus Iesus, ad cælum Martyrio adspiciente redijt, eiq; ascendens dixit: Martyri, tu me non erubuisti super terrā, ego te non erubescā super cælos. Qui sanctus vir mox, vt est monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit: Frater Martyri, vbì est quem portabas? Cui ille respondens dixit: Ego si scîssem quis esset, pedes illius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat: quia cùm eum portâsset, pondus eius minimè sensisset. Nec mirum: quomodò enim pōdus sentire poterat, qui portantem portabat?

Martyrij misericordia erga ægrotos.

Christus in forma leprosi portatur.

16. IOANNES Diaconus in vita Diui Gregorij Papę, libro primo, capite decimo: Hūc de more quędā scribentem angelus Dei reperiens, misereri sibi flebiliter sub habitu naufragi postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde compatiens, bis ternis numismatibus datis, abire præcepit. Nec multò pòst eadem die idē naufragus redijt, seq; multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo pari modo senis numismatibus sumptis, lætabundus abscessit. Sed die tertia rediens, identidèm adiutorium naufragus importunis vocibus inquirebat. Cui liberalissimus pater, accersito vestiario, alia sex numismata dari præcipiēs, cognouit in vestiario nihil numismatum, vndè posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nesciebat. Aestuabat Deo deuoti pectoris pietas, non sufferens vacuam proximi reliquisse miseriam. Rursùs vestiarium suum, si fortè vas quodlibet aut vestimentum haberet interrogans, audiuit nil penitùs remansisse præter matris argenteam, quæ cum infusis leguminibus mitti solita erat, scutellam. Mox alacrior factus, Ergò, inquit, frater hanc defer: nè tristis abeat, qui cōsolari quæritur pauper. Itaq; delatam scutellam Gregorio satìs hilariter largiente, pauper qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expetenda, sed ad conferenda suffragia rediturus. A quo videlicet angelicæ visitationis tempore tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus exemplo fuerit & terrori: quippe qui non solus, sed socialiter cum beato Andrea Apostolo, suo monasterio signis euidentibus sit præfuisse putatus.

S. Gregorij eleemosynæ.

Angelus in forma naufragi eleemosynā flagitat.

17. ET libro secūdo, capite vigesimosecundò: Tantæ hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio permansit, vt exceptis his quos tam per diuersas regiones, quàm Romæ quoquè Longobardorum perfidiæ gladios fugientes, ecclesiastica stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidiè peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit,

Hospitalitas Gregorij.

cessit, in cuius manibus dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conuersus vrceum accepit: sed repentè eum, in cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire non potuit. Cumq́; hoc factũ secum ipse miraretur, eadẽ nocte Dominus ei per visionem dixit: Cæteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

Christus in forma hospitis suscipitur.

18. ITEM capite vigesimotertio: Alio quoquè tempore idem Gregorius iuxta consuetudinem suam præcepit sacellario, vt duodecim peregrinos inuitaret. Qui pergens iussa compleuit, eosq́; ad mensam pariter ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa tredecim numerauit, & accersito sacellario, cur contra iussionem suam tertiumdecimum inuitare præsumpserit, inquisiuit. Ille obstupefactus, conuiuantes peregrinos curiosiùs numerauit: & duodecim solos inueniens, velutì securus respondit: Crede mihi honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergò dum conuictus sæpiùs duodecim identidèm numeraret, ac tertiumdecimum, quem solus Papa videre poterat, non videret: animaduertit spiritualis pater Gregorius virum propiùs discumbentem vultus crebrò conuertere, & nunc adolescentem, nunc verò se vetulum veneranda quadam canitie simulare. Finito conuiuio, duodecim quidẽ abire permisit: tertiumdecimum verò manu suscipiens, in cubiculum suum induxit, vehementer adiurans, vt ei se nomenq́; suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Veruntamen scito memoria recognoscens, quia ego sum naufragus ille, qui quondàm veni ad te quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, & argenteam scutellam, quam tibi miserat cum infusis leguminibus beata Syluia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri præsulem sanctæ suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem fudit, & esse te successorem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius & virtutem imitatus es, cùm substantiam offerentium diuideret, prout cuiq; opùs erat. Hæc audiens Gregorius, dixit: Et tu quomodò nôsti quòd tũc me Dominus pręesse sanctæ suæ Ecclesiæ destinârit? At ille inquit, quoniã ego angelus eius sum, & tunc ab eo ad tuum inquirẽdum propositum destinatus. Tunc Gregorius, quia nondũ manifestè viderat angelum, prorsùs expauit: sibíque hunc taliter dicentem audiuit: Nè timeas neque formides. Eccè enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quandiù fueris in isto mortali seculo: quatenùs quamcunque rem petieris, per me apud eum fiducialiter valeas impetrare. Ilicò Gregorius in faciem suam corruit, dicens: Si propter meæ paruitatis munusculum tanta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, vt & pontificem me sanctæ suæ Ecclesiæ faceret, & custodem mihi suum angelũ deputaret: quanta putem mihi restitui, si in præceptis eius totis viribus permanens, plura studuero de pluribus erogare? Vide etiam sequentia capita.

Angelus fuit conuiua.

19. BEDA libro tertio Anglicanæ historiæ, capite sexto: Huius antistitis Aidani doctrina rex Osuuald cum ea, cui præerat gente Anglorum instituitur: & non solùm incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit, sed & regna terrarum plusquàm vllus Maiorum suorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Deniquè omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominùs (quod mirũ dictu est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. Deniquè fertur quòd tempore quodã, cùm die sancto Paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandium, positusq́; esset in mensa coram eo discus argẽteus regalibus epulis refertus, iamq́; essent manus ad panem benedicẽdum missuri, intrauit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndecunquè adueniens maxima, per plateas sederet, postulãs aliquid eleemosynæ à rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus iussit: sed & discum confringi, atque eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso pontifex qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, appræhendit dexteram eius, & ait: Nunquàm inueterascat hæc manus. Quod & ità iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit vt hactenùs incorruptę perdurent. Denique in vrbe Regia, quæ à Regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

Regis Osuualdi misericordia in pauperes.

Manus incorruptæ manent.

20. LVCAE decimonono: Et ingressus, perambulabat Iericho. Et eccè vir nomine Zachæus, & hic princeps erat publicanorum, & ipse diues, &c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Eccè dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum, Quia hodiè salus domui huic facta est, eò quòd & ipse filius sit Abrahæ.

21. ACTORVM nono: In Ioppe autem fuit quędam discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat. Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauissent, posuerunt eam in cœnaculo. Cùm autem propè esset Lydda ab Ioppe, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Nè pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cùm aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circunsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foràs, Petrus ponens genua, orauit: & cõuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit. Dans autem illi manũ, erexit eam. Et cùm vocâsset sanctos & viduas, assignauit eã viuã.

22. IN Prato spirituali Sophronij Archiepiscopi Hierosolymorum, capite centesimo septuagesimoquinto: Narrauit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quòd mulierem quandam in filia ipsius iniuriosè tractauerit. Hæc autẽ vacabat in templo Dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, orans eam & deprecans, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cùm ergò multis diebus hoc faceret, apparuit ei sancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam sæpè facere volui, sed manus eius prohibet me. Erat enim valdè misericors, & eleemosynas faciens.

Huius libelli meminit Damascenus lib. 1. de imagin. & Synodus septima Nicena actione 4. & plures alij.

Zeno Imperator eleemosynarius.

23. CAPITE centesimo octogesimoquinto: Cùm in Samo insula essemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm essem in ciuitate Nisibe, erat ibì Christiana mulier virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numismata. Die verò quadam ait vir vxori suæ: Demus hæc numismata fœneratori, vt aliquod solatium ex eis capiamus. Ea enim singulatìm consumimus, & deficiunt. Respondens autem illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari: veni, demus illa sub fœnore Deo Christianorum. Dicit ei vir eius: Et vbì est Deus Christianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipsum ostendam. Si enim huic dederis illa, non solùm non illa perdes, sed & vsuras tibi persoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, ostende mihi illum, & demus ei. Illa verò assumens virũ suũ, duxit in sanctam ecclesiam. Habet aũt ecclesia illa quinq; magnas ianuas. Cùm ergò induxisset illũ in ecclesiæ porticum, ostendit

Festiua historia de ijs qui fœnori dederant pecuniã suam Deo Christianorũ

oſtendit ei pauperes, dicens: Iſtis ſi præbueris, Deus Chriſtianorum ipſa accipit. Iſti enim omnes ſui ſunt. Qui mox cum gaudio numiſmata cœpit erogare pauperibus. Reuerſiq; ſunt in domum ſuam. Cùm verò poſt menſes tres neceſſitate ſumptuum anguſtarêtur, ait vir vxori ſuæ: Soror, nihil, vt video, daturus eſt nobis Deus Chriſtianorum ex debito illo, & nunc anguſtamur inopia. Reſpondit mulier, & ait illi: Profectò dabit. Vade vbi illa dediſti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abijt in ſanctam eccleſiam, veniensq; in loco, vbi erogauerat numiſmata pauperibus, & circuiens totam eccleſiam, neminem vidit, qui ſibi debitum redderet, niſi ſolos pauperes denuò ſedentes. Cùm ergò cogitaret in ſeipſo, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adſpexit ante pedes ſuos in marmore iacere numiſma vnum ex illis, quæ pauperibus ipſe erogârat: inclinánſque ſe, & accipiens illud, abijt in domum ſuam, & ait coniugi ſuæ: Eccè profectus ſum in Eccleſiã, & crede mihi, mulier, quia Deum Chriſtianorum non vidi, vt dixiſti: nullusq; mihi aliquid dedit, niſi quòd hoc numiſma ibi poſitũ vidi, vbi ego priùs erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipſe eſt, qui hoc tibi inuiſibiliter præſtitit. Ille enim inuiſibili poteſtate manus ſuæ diſponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodiè, rursúsque ipſe prouidebit nobis. Abijt ille, & emit ſibi panem, & vinum, & piſcem, & veniens domũ, dedit vxori. Quæ accipiens piſcem, cœpit ipſum purgare, exenteransq; illum, inuenit in viſceribus eius lapidem valdè mirabilem, ità vt miraretur mulier illius pulchritudinem. Non tamen ſciebat quid eſſet. Seruatum autem oſtendit reuertenti viro, dicens: Eccè hunc lapidem in piſce reperi. Videns autem & ipſe miratus eſt quidem ipſius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid eſſet. Cùm autem comediſſet, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendam illum, ſi quid fortaſsis precij de illo accipere cõtingat. Neque enim, vt dixi, nouerat & ipſe, quid eſſet, vtpotè ſimplex & rudis. Tulit itaque lapidem, & abijt ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenitq; illum iam clauſis omnibus egredientem (ad veſperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò cõſiderans lapidem, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo ſoluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quem ipſe: Accipe, inquit, quinque numiſmata. Putans autem venditor quia illuderet ſibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo perſoluere? Exiſtimãs trapezita, quòd ità ille per ironiã loqueretur, ait ipſi: Accipe decem pro eo numiſmata. Venditor iterùm ſe irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: viginti numiſmata accipe. Ille autem tacebat, nihil reſpondens. cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numiſmata emptor aſcenderet, & ſe daturum ea iuramẽto affirmaret, cœpit ille ampliùs lapidem æſtimare: paulatìm verò emptor aſcendens, vſque ad trecenta numiſmata peruenit, deditq; illa vendenti. Ipſe igitur, dato lapide, acceptaq; pecunia, venit ad vxorem ſuam gaudens. Quæ cùm videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidiſti? Putabat autem, quòd illum quinque vel decem minutis vendidiſſet. Tunc ille trecẽta numiſmata proferẽs, dedit illa vxori ſuæ, dicens, tanto ſe illum vendidiſſe. Illa verò ſummam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Eccè Deus Chriſtianorũ qualis eſt, quàm bonus, quàm gratus, quàm diues. Vides quia nõ ſolùm quinquaginta numiſmata tibi reddidit, quæ tu illi mutuaſti, ſed paucis diebus ipſa tibi ſexcuplicata reſtituit? Agnoſce igitur, quia non eſt Deus alius, neque in terra, neque in cælo, niſi ipſe ſolus. Ille verò miraculo admonitus, cùm experimento didiciſſet & ipſe veritatem, effectus eſt repentè Chriſtianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem noſtrum Chriſtum cum Patre & Spiritu ſancto, plurimas referens gratias prudentiſſimæ vxori ſuæ, per quã vera Dei notitia ipſi in veritate conceſſa eſt.

23. CAPITE centeſimo nonageſimoquinto Prati ſpiritualis: Cùm Alexandriæ eſſemus, Leontius Apameenſis vir religioſus, ac fideliſſimus, venit ex Pentapoli. multis enim iam annis Cyrenæ moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij ſancti Alexandrini Patriarchæ, eiuſdem Cyrenẽſis vrbis futurus Epiſcopus. Cumq; in familiari colloquio eſſemus, narrauit nobis, dicens: Fuit temporibus Theophili beatiſſimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrene Epiſcopus Syneſius Philoſophus. Qui cùm veniſſet Cyrenen, reperit illic philoſophum quendam, Euagrium nomine, qui ſodalis ſuus in ſtudijs liberalibus fuerat, amicum ſibi chariſſimum, ſed religione gentilem, & culturæ idolorum maximè deditum. Eum Epiſcopus Syneſius ab idololatria transferre ad culturam Chriſti ſatagebat, curamq; ingentem eius rei ſibi aſſumpſerat pro charitate, quam erga ipſum à principio habuerat. Ille verò minimè id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat. Epiſcopus tamẽ præ nimio ad illũ amore, ne ſic quidem tædio victus deſiſtebat diebus illum ſingulis hortari, & inſtruere, ac inducere, vt Chriſto crederet, ipſiusq; ſacramenta ſuſciperet. Cúmque illi quotidiè iſta monita dare perſiſteret, dixit ad eum ſemèl Philoſophus: Verè, mi Domine Epiſcope, cum cæteris, quæ mihi diſplicent in Chriſtianis, hoc eſt, quòd conſummationem ſeculi iſtius futuram dicunt, & poſt conſummationem omnes, qui ab initio ſeculi fuerũt, homines, in iſto corpore reſurrecturos, carnemq; hanc incorruptibilem recepturos & immortalem, atque ità in perpetuũ victuros, ſicq; eorum, quæ in corpore geſſerunt, præmia percepturos: eum etiã, qui miſeretur pauperi, fœnerari Deo: & qui diſpergit in pauperes & inopes, in cælo ſibi theſauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Chriſto eſſe reddenda. Quæ omnia cùm dicuntur, deceptio & irriſio & fabula mihi videntur. Epiſcopus autem Syneſius aſſeuerabat omnia Chriſtianorum vera eſſe, nihilq; omninò habere falſum, vel veritati contrarium, idq; multis documentis aſſerebat, & perſuadere illi nitebatur. Poſt multũ verò temporis, cùm illum induxiſſet Chriſtianum fieri, baptizauit ipſum, & filios eius, cunctosq; domeſticos illius. Cæterùm non multò poſteà quàm baptizatus fuerat, dedit Epiſcopo auri tria centenaria in vſum pauperum, dicens: Accipe aurum iſtud, & diſtribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quòd Chriſtus mihi ipſum reddet in futuro ſeculo. Qui ſuſcepto auro, promptè illi, vt petebat, cautionẽ fecit. Vixit itaque poſt baptiſmum annos aliquot philoſophus, ac tandèm infirmatus eſt ad mortem. Cùm verò morti proximus eſſet, dixit filijs ſuis: Quando curabitis funus meum, chartam iſtam in meis manibus ponite, & me cum illa ſepelite. Mortuo autẽ illo, fecerunt filij, ſicut eis ipſe præceperat, ſepelierúntque eum cum chirographo. Tertia verò poſt ſepulturam die, apparuit epiſcopo Syneſio nocte quieſcenti, dicẽs: Veni ad ſepulcrum, vbi iaceo, & accipe chirographũ tuum. Accepi enim debitum, ſatisfactumq; mihi eſt, atq; vt certior eius rei fias, propria mea ſubſcripſi manu. Ignorabat autem Epiſcopus, quòd chirographum illud conſepeliſſent ei. Manè autem facto, accerſitis filijs eius, dixit: Num aliquid cum patre veſtro in monumento poſuiſtis? Illi putantes, quòd eos de pecunijs interrogaret, dixerunt ei: Nihil, Domine, præter pannos conſuetos. Quid igitur? Nũquid vel chartam aliquam conſepeliſtis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim, quòd de chirographo diceret) dixerunt ei: Ità ſanè, Domine. Chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando ſepelietis me, chartam iſtam mihi in manibus date, nullo penitùs ſciente. Tunc dixit illis Epiſcopus ſomnium, quod nocte illa viderat: ſuménſque illos, cum clericis ac prima-

Pulchra hiſtoria de Philoſopho qui chirographũ ab epiſcopo poſtulauit, quo teſtaretur retributionem futurã eleemoſynarum in vita æterna.

rijs

rijs ciuitatis accessit ad philosophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem philosophum, chirographumque manu Episcopi conscriptum, suis manibus tenentem. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerunt, inueneruntque in eo nouiter manu philosophi subscriptum ità: Ego Euagrius philosophus tibi sanctissimo Domino Synesio Episcopo salutem: Accepi debitum in his literis manu tua cõscriptum, satisfactumque mihi est, & nullum contra te habeo ius propter aurum, quod dedi tibi & per te Christo Deo & Saluatori nostro. Qui verò conuenerãt, hoc videntes obstupuerunt, & per multas horas clamauerunt, Kyrie eleison, glorificantes Deum, qui facit mirabilia, talémque, ac tantam promissionum suarum euidentiam dat seruis suis. Asserebat autẽ & hoc idem dominus Leontius, cautionem illam manu philosophi subscriptam, seruari vsque hodiè, atque in sacrario sanctæ Cyrenensis Ecclesiæ custodiri, & quicũque sacrarij custos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vasis sacris assignari custodiendam cum omni diligentia, atque eum deinceps successori suo integram illã, inuiolatamque reconsignare.

24. ET capite ducentesimo primo: Narrauit quidam patrum, dicens: Ascendi aliquando Constantinopolim cuiusdã necessitatis gratia. Cumque in Ecclesia sederem, ingressus est quidam secularis, maximè illustris atque fidelissimus. Is cùm adspexisset me, accedẽs salutauit cum omni charitatis officio. Et post salutationem sedit iuxta me, & cœpit interrogare de his, quæ pertinent ad animæ salutem. Cumque ego illi dicerem, quòd his, qui ritè terrena disponunt, cælestia quoquè donantur: Benè, inquit, pater dixisti. Nam verè beatus est, qui spem suam in Deum ponit, & seipsum totum committit Deo. Et dicebat: Ego filius fui cuiusdam secularis gloria clarissimi. Erat autem ipse pater meus eleemosynis maximè deditus, & plurima pauperibus distribuebat. Die ergò quadam vocauit me, & ostendit mihi omnes pecunias, dicens: Fili, quid tibi gratius est, vt dimittã tibi pecunias istas, an Christum curatorem tuũ? Ego, cùm placerent mihi, quæ faciebat, respondi me Christum màlle. Ista enim omnia prætereunt, & hodiè sunt, & cras nõ erũt, Christus autem manet in æternum. Quod ille cùm audîsset, omnia iã liberè & larga manu pauperibus erogabat, ità vt moriens pauca admodùm mihi relinqueret. Ego autem iam pauper effectus, humilis procedebam, spem meam habens in Christum, cui me ille reliquerat. Erat autem alius quidam diues valdè & primarius, habens vxorem fidelem Christo, & timẽtem Dominum: Habebat autem & filiam vnicam. Dixit ergò illa viro suo: Hãc solam habemus filiam, tantaque bona nobis largitus est Deus: cuius ergò rei indiget? Si quæsierimus dare illam alicui primario & diuiti, qui non sit bonis moribus, affliget eam semper. Quæramus illi virum humilem, & timentem Dominum, qui secundùm Deum illam diligat, & foueat. Qui dixit illi: Rectè dixisti. Perge ergò in Ecclesiam, & ora intensissimè, atque illic reside, & qui primus ingressus fuerit, hic illi à Domino missus est sponsus. Fecit igitur, vt iusserat vir eius. Cumque orâsset & sederet, ingressus sum ego primus. Mittens ergò illa seruum suum, continuò accersiuit me, cœpitque interrogare, dicens: Vndè es? Ego autem dixi illi: Ex hac ciuitate sum talis filius. Dixit autem mihi: Illius eleemosynarij? Et dixi: Ità, illius sum filius. Tunc ait mihi: Habes vxorem? Et dixi, Non. Narrauique illi, quæ mihi dixerat pater meus, & quæ ego responderam ipsi. Illa verò glorificans Dominum, ait: Eccè bonus curator tuus misit tibi vxorem & pecunias, vt vtaris vtrisque cum timore Dei. Deditque mihi filiam suam & pecunias. Ego autem oro, vt patris mei viam vsque in finem teneam.

Filius eleemosynarij ad paupertatem redactus, quo modo diuina prouidentia diues effectus sit.

25. LVCAE octauo: Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erãt curatæ à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, & Iohanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

26. ET capite decimo: Factum est autem dum irẽt, & ipse intrauit in quoddam castellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, &c.

27. IOANNIS duodecimo: Iesus ergò ante sex dies Paschæ venit Bethaniã, vbì Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibì, & Martha ministrabat. Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cum eo.

28. TERTII Regum decimoseptimo: Factus est ergo sermo Domini ad Eliam, dicens: Surge, & vade in Sareptha Sidoniorũ, & manebis ibì: præcepi enim ibì mulieri viduæ vt pascat te. Surrexit, & abijt in Sareptha. Cumque venisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixitque ei: Da mihi paululùm aquæ in vase, vt bibam. Cumque illa pergeret vt afferret, clamauit post tergum eius, dicens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua. Quæ respondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisì quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululùm olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciam illud mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: veruntamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcineritium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies posteà. Hæc autẽ dicit Dominus Deus Israël, Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsque ad diem in qua Dominus daturus est pluuiam super faciem terræ. Quæ abijt, & fecit iuxta verbum Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ nõ defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta verbũ Dñi quod locutus fuerat in manu Eliæ, &c. Et post pauca: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. Tulítque Elias puerũ, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En viuit filius tuus.

29. QVARTI Regum quarto: Facta est autẽ quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibì mulier magna, quæ tenuit eum vt comederet panem: cumque frequenter indè transiret, diuertebat ad eam, vt comederet panem. Quæ dixit ad virum suũ: Animaduerto quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergò ei cœnaculũ paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, vt cùm venerit ad nos, maneat ibì, &c. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat Eliseus. Creuit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus isset ad patrem suum ad messores, ait patri suo: Caput meũ doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, duc eum ad matrem suam. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua vsque ad meridiem: & mortuus est. Ascendit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa vocauit virum suum, &c. Ingressusque clausit ostium super se & super puerum: & orauit ad Dominũ. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius: & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulabat in domo semèl huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitauit puer septiès, aperuitque oculos. Et ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hãc. Quæ vocata, ingressa est ad eum.

30. AMBROSIVS libro secundo Officiorũ, capite

pite vigesimooctauo: Hoc maximum incētiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quantùm possumus, iuuemus, & plùs interdùm quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiam perpeti, quàm prætendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, quia cōfregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arianis displicere poterat, nec tam factũ displicere, quàm vt esset quod in nobis repræhenderent. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solùm irrutilâsse, verumetiam diuinę operationis impressisse virtutē redemptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurentius Domino reseruauit, à quo cùm quærerentur thesauri Ecclesiæ, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes produxit. Interrogatus vbi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesiæ: & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurũ in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quàm eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptũ est: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infrà: Quod enim vni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demōstrauit Laurentius, & vicit, quòd eos nec persecutor potuit auferre. Itaque Ioachim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparādæ: & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perduci. Laurentius qui aurum Ecclesię maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sacram martyrij accepit coronam.

Laurentius martyr ecclesiæ thesauros in persecutione pauperibus distribuit.

2.Cor.4.

Matth. 25.

4.Reg. 25. 2.Para.36.

31. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Genesim, vt suprà in homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, testimonio vigesimonono, quæstione præcedenti.

XIII

Quid est Misericordia?

A. Est, sicut [a] Augustinus affirmat, alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, qua vtiquè si possimus, subuenire compellimur. Quod misericordię nomen pro eleemosyna dici & accipi persępè solet. *Omnis autem misericordia*, teste diuina [b] scriptura, *faciet locum vnicuique secundùm meritũ operum suorum.*

B. Hanc sæpè & mirificè commēdat [c] Chrysostomus, nec dubitat alicubì dicere, [d] Misericordia est salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum: hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat. Quinetiam, si Ambrosio [e] credimus, omnis summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate est.

a Lib 9. de Ciuit. Dei cap. 5. Isidorus de summo bon. lib.3.cap.64. Greg. Nyssen. in lib. de beatitudinibus.

b Eccli 16.b

c Hom. 32. in epist. ad Heb. homil. 9. de pœnitent. 53 in Matth. & 36. ad populum Antiochenum.

d Chrysost homi. de misericordia & duabus viduis.

e In epist. 1. ad Timot. ca. 4. Vide eundem in caput 3. Lucæ.

TESTIMONIA.

Misericordia quid sit.

1. A. AVGVSTINVS libro nono de ciuitate Dei, capite quinto: Quid est autem misericordia, nisi alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, qua vtiquè, si possimus, subuenire compellimur? Seruit autem motus iste rationi, quando ità præbetur misericordia, vt iustitia conseruetur: siue cùm indigenti tribuitur, siue cùm ignoscitur pœnitenti.

Abutētes diuitijs.

2. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite sexagesimoquarto: Grauiter in Deum delinquũt, qui diuitijs à Deo concessis, non in rebus salutaribus, sed in vsibus prauis vtuntur. Nesciunt impartire pauperibus, oppressis subuenire despiciunt: & indè magis augent delicta, vndè redimere debuerunt. Hoc habet tantum bonum possessio præsentium rerum, si vitam reficiat miserorum: Præter hoc tentatio est mundi lucrum, tantoq; maiora supplicia in futurum dabunt, quanto & ipsa maiora sunt. Potentes enim potenter tormenta patientur. Terrena omnia seruando amittimus, largiendo seruamus. Patrimonium enim retentum perit, manet autem erogatũ: Diù enim cum rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viuentes deserunt. Pro diuersitate vsus, alij de rebus mundanis pereunt, quas cupidiùs rapiunt: alij verò saluantur, dum in eorum pulchritudine conditoris pulcherrimam prouidentiam laudantes mirantur, vel dum pro misericordiæ operibus ex eis cælestia bona mercantur. Misericordia à compatiendo alienæ miseriæ vocabulum sortita est. Nullus autem in alio misericors esse potest, qui prauè viuendo in se misericors non est. Qui enim sibi nequam est, cui bonus erit? Nulla scelera eleemosynis posse redimi, si in peccatis voluntariè quis permanserit. Tunc autem fructus eleemosynarũ indulgentiam consequitur, quando ab scelerũ opere desinitur. Verum est quòd peccata omnia misericordiæ operibus expurgantur, sed si iam caueat peccare, qui misericordiam impartitur. Cæterùm nulla est delicti venia, quando sic procedit misericordia, vt eam sequantur peccata. Non est eleemosyna, quæ gloriæ magis causa, quàm misericordiæ impartitur intuitu. Quali intētione ab vnoquoq; largitur, taliter & apud Deum recipitur. Qui ergò hìc de bono opere laudem præsentem appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. Dum causa iactantiæ pauper pascitur, etiam ipsum misericordiæ opus in peccatum conuertitur. Intantùm eleemosynarum opera peccata extinguunt, atque intantùm ad regnum seculi futuri proficiunt, vt etiam iudex cælestis in futuro iudicio veniens, in dextera consistentibus dicat: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus eram, & cooperuistis me. Quibus etiam benè promittit, dicens: Venite benedicti patris mei, percipite præparatũ vobis regnum. His autem quos nulla præcedentia eleemosynarum facta sequuntur, æterni iudicis voce sic dicitur: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi bibere. Quibus iustè dicitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui hìc misericordiam non impartit, illic pietatis fructum nō inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in inferno ad tenuissima petenda compulsus est, qui hìc tenuissima negare studuit. Quid tribui subtiliùs, quid districtiùs petere poterat? Guttam aquæ ardens petijt, qui micas panis negauit. Serò diues oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requiescentem vidit, quem iacen-

Sap 6.

Misericordia vndè dicta sit.

Eleemosynæ eorum qui in peccatis perseuerant.

Intentio bona adesse in eleemosynarum largitione debet.

Eleemosynarum vis in die iudicij, & futura vita.

Matth. 25.

Immisericordes quid merentur.

Lucæ 16.

tem ante ianuas videre despexit. Non solùm qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit, vel si quid aliud indigenti largitur, sed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compassionis & consolationis impartit, aut errantem fratrem charitatiuè corrigendo, ad viam veritatis reuocat, aut in quibuslibet necessitatibus consilium dat, eleemosynam procul dubio facit. Nam & doctrinæ vel disciplinæ bonum, eleemosyna est, & misericordia carnali eminentior est. Quicunque egens poscit, etiamsi indigentem se simulet, ex toto illi corde commiserei oportet. Et licèt ille fortasse falsam indigentis speciem præferat, is tamen qui simpliciter impartit, fructum misericordiæ non amittit. Quantumuis quis sit egens, nullus tamen vndè tribuat indigenti, excusationem inopiæ potest obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamur indigenti præbere. Nam si aliud non habentes, idipsum benignè tribuamus, mercedem proculdubiò non amittimus. Cæterùm si ampliùs possumus, & egestatem simulando minùs largimur, non egentem, sed Deum fallimus, cui conscientiam nostram abscondere non possumus. Duæ sunt eleemosynæ: vna corporalis, scilicet egenti dare quicquid potueris: Altera spiritalis, dimittere à quo læsus extiteris. Harum prima adhibenda est miseris, secunda malis. Erit ergò quod semper impartias, etsi non pecuniam, saltē vel gratiam. Non est eleemosyna cum murmuratione præbenda, nè comitante tristitia, merces pereat dispensata. Tunc autem benè tribuitur, quando cum mētis hilaritate præbetur. Vndè & Apostolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus. Metuendum est itaque, nè pauper aut cum tædio nostra oblata suscipiat, aut nè omninò prætermissus, mœrens tristisque recedat. De rapinis alienis eleemosynam facere, non est officiū miserationis, sed emolumentum magnum sceleris. Vndè & Salomon: Qui offert, inquit, sacrificium de rapina pauperum, tanquàm si quis victimet filium in conspectu patris sui. Qui enim iniustè tollit, iustè nunquàm distribuit: nec benè alteri præbet, quod ab alio malè extorquet. Magnum scelus est, rem pauperum præstare diuitibus: & de sumptibus inopum, acquirere fauores potentum: arenti terræ aquam tollere, & flumina quæ non indigent, irrigare. Nonnūquàm largitas diuitum prodiga, non ad vtilitatem, sed ad elationem effunditur: comparata hypocritis, qui nō ad ædificationem docent audientium, sed ad suæ gloriæ exaggerandum cothurnum. Repræhensibilis est superflua effusio largitatis. Nam qui modū seruat, auarus nulli est, sed omnibus largus est. Dispensator non debet esse prodigus, sed discretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo mensuram in vno sufficiat pluribus.

Eleemosynæ quædam sunt spirituales.

Simulātibus inopiam, eleemosynæ etiam tribuēdæ.

Tribuendum pro viribus, & pro cuiusque facultate.

Matth. 10.

Duplex eleemosynæ genus.

Libenter & cum hilaritate præbenda eleemosyna.

2. Cor. 9.

Ex rapinis vel alienis rebus eleemosynam facere.

Eccli 34.

Nimiū dare.

3. GREGORIVS Nyssenus in libro de beatitudinibus: Ac misericordia, vt eam aliquis definitione compræhensam interpretari & explicare possit, voluntaria tristitia est, quæ conflatur ob incommoda aliena. Quòd si non plenè, quid per eam intelligatur, expressimus: forsitan alia ratione magis dilucidè ac planiùs explicari possit: Misericordia est erga eos, qui ob res aliquas tristes ac molestas sese discruciant, cum dilectione coniuncta affectio. Quemadmodùm enim inhumanitas & feritas ab odio causam & originē habent, sic ex dilectione quodāmodò misericordia enascitur: nec aliundè existeret, nisi ex hac. ac si quis plenè misericordiæ proprietatem exquisiuerit, intentionem & vehementiam inueniet diligendi affectionis cum affectu tristitiæ commixtam. Nam participationem quidem bonorum omnes similiter appetunt & amici & inimici: at vt incommodorum, & rerū tristium atque acerbarum participes esse velint, eorū duntaxat proprium est, qui dilectione tenentur. Atqui ex omnibus rebus, quæ per vitam coluntur & exercentur, constat rem præstantissimam esse dilectionem. Dilectionis autem intentio atque incrementum, misericordia est. Et post pauca: Ergò misericordia, vt definitio quidem ostendit, beneuolentiæ mater est, dilectionis pignus, vinculum omnis amicæ affectionis. Hac verò cautione atque securitate, quid in vita firmius & tutius excogitari possit?

Misericordia quid sit.

Oritur ex dilectione misericordia.

Misericordia quid efficiat.

4. ECCLESIASTICI decimosexto, vt in textu.

1. B. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasecunda in epistolam ad Hebræos: In ædificia cælestia studeamus nostras euacuare pecunias, nec fabris, nec structoribus, nec operarijs opùs habebimus. Manus nanque pauperum tales domos ædificant: claudi, cæci, vel debiles isti sunt, qui domos illas ædificant: & non mireris. Siquidem per istos nobis & regnum cæleste prouidetur, per istos etiam fidutiam accipimus apud Deum. Eleemosyna quippe artifex magna consistit, & auxiliatrix eorum, qui ipsam faciunt. Amica nanque Dei consistit, & semper ei propinqua est: pro quibuscunque voluerit, facilè gratiæ munus impetrat, tantùm si à nobis non læditur, si nullam patiatur iniuriam. Iniuriam autem patitur, cùm ex rapinis eam volumus operari. Si verò fuerit mūda, magnam præstat confidentiam tribuentibus eam, interuenit etiam pro delinquentibus. Tanta est eius virtus, tantaque potentia. Sed etiam vincula peccatorū ipsa dissoluit, fugat tenebras, extinguit ignem, mortificat vermem, expellit stridorem dētium. Huic cum multa fidutia portæ cæli aperiuntur, & velutì regina intrāte, nullus ianitorum, nullus custodum, qui portis assistūt, audet dicere: Quæ tu es, vel vndè? sed omnes eam è regione suscipiunt. Sic etiam misericordia. regina nanque est, verè regina, similes faciens homines Deo. Estote, inquit, misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Pennata nanque est & valdè leuis, habens alas aureas & volatum, qui angelos ipsos deceat. Scriptum est enim: Pennæ tuæ, sicut pennæ columbæ deargentatæ, & collum eius in fulgore auri. Sicut columba quædam nitens, & aurea venustate decorata, mites & affabiles oculos habens, per cuncta peruolat: sic & misericordia nitet magno decore festiua: nihil est illis oculis melius. Pulcher quidem est pauo, sed in illius cōparatione deformis appāret. Ità enim hæc auis quædam pulchra est & mirabilis, ab ipso initio per tempora cuncta perdurans, & multa diuina gloria decoratur. Virgo est habens alas aureas, circunspecta per omnia, venustèque succincta, vultum habēs candidum atque mansuetum: pennata est, & leuis, & semper ante solium regale consistit. Quando iudicamur, repentè subuenit, & nos à supplicijs liberat imminentibus, alis suis nos contegens. Hanc ampliùs desiderat Deus, quàm sacrificia numerosa: multa de illa loquitur, sic eam diligit. Scriptum est enim: Viduam & pupillum & pauperem suscipiet Dominus. Ex eius vocabulo Deus desiderat appellari miserator & misericors, Deus longanimis, & multùm misericors, & verax. Misericordia nanque Dei super omnē terram. Ista est quæ salutem humano generi contulit. Si enim non misereretur nostrî Deus, irent prorsùs cuncta perditū. Ipsa nos quippe, cùm inimici essemus, reconciliatos reddidit: ipsa plura bona perfecit, ipsa filio Dei persuasit, vt fieret seruus, & exinaniret semetipsum. Hāc igitur æmulemur, per quam nos constat esse saluos. Hanc diligamus, hanc pecunijs præponamus vniuersis, & sine pecunijs vel diuitijs habeamus animam misericordem. Nihil ità exprimit Christianum, sicut misericordia: nihil sic & fideles & infideles simul admirantur, sicut quando nos vident eleemosynas impendere. In multis enim & nos indigemus misericordia. Nam & ad Dominum clamamus: Secundùm magnam misericordiā tuam miserere nostrî. Nos ergò initium faciamus, quanquàm nos non facimus initium, quandoquidem iam nos ipse antecessit, & suam in nobis misericordiam reddidit manifestam: saltem posteriores sequamur. Si enim homines

Eleemosynæ vis in flectēdo iudice cælesti.

Misericordia regina est, similes faciēs homines Deo.

Lucæ 6.

Psal. 67.

Misericordiæ pulchritudo, & commendatio.

Psal. 145.

Psal. 102.

Psal. 50.

nes eius qui misericors est, etiamsi innumera peccata commiserit, miserentur: multo amplius Deus. Aduerte prophetam dicentem: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini. Tales ergò efficiamur: sicut oliua fructifera, ex omnibus partibus misericordias germinemus. Non enim sufficit oliuam esse, sed opus est eam esse fructiferã. Sunt enim misericordes, sed modica per totum annum tribuentes, aut per singulas septimanas, aut si quando fortè fortuna progrediuntur: isti oliuæ quidem sunt, sed non fructiferæ, quinetiam aridæ: & quandoquidem miserentur, oliuæ sunt: quoniam verò non largè, neque magnificè, non sunt fructiferæ. Nos efficiamur oliuæ fructiferæ. Sæpiùs iam dixi, & nunc quoquè dico, quoniam non mensura vel quantitate datorum iudicatur misericordiæ magnitudo, sed ex voluntate largientis. Scitis enim illius viduæ factum. Commodum quippe est, hoc proferre semper exemplum, vt neque pauper de opere suo desperet, respiciens ad viduam duo minuta conferentem: neque diues glorietur, cùm de magnis parua largitur. Obtulerunt quidam etiã setas, & pilos, & capillos, in templi constructionem, & spreti penitùs non sunt: sed hi, si aurum habentes, capillorum munera deportâssent, maledicti protinùs extitissent. Si verò istud tantùm habentes obtulerunt, acceptabiles in suo munere facti sunt. Propterea & Cain culpatus est, non quia abiecta obtulit, sed quia omnium quæ habebat, abiectiora obtulit Deo. Maledictus, inquit scriptura, qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo: non absolutè dixit, qui sacrificat corrupta Deo: sed qui habet, inquit, & auaritia compellente reuocatur. Si igitur quisquam non habet, omni culpa caret, liber est: magis autem mercedem facilè conquirit. Quid enim duobus minutis abiectius, vel quid capillis vilius, vel quid inferius parua similagine? Et tamen inuenies ista similiter approbata, sicut vitulos & aurum quod diuites obtulerunt. Secundùm quod quis habet, secundùm hoc acceptabilis efficitur, non secundùm quod non habet. Quantum habet manus tua, inquit, benefacito. Propterea obsecro, vt euacuemus cum alacritate substantias nostras in pauperes: etiam si parua sint quæ habemus, mercedem similem consequimur illis, qui plura videntur offerre. Vel potiùs maiorem, quàm illi, qui offerunt multitudinem talentorum. Si hæc igitur faciamus, inæstimabiles Dei thesauros adipiscimur: si tamen non solùm audiamus, verumetiam faciamus: si non tantùm laudemus, sed etiam ipsis operibus ostendamus.

[Psal. 51. — Oliuæ fructiferæ esse debemus. — Misericordia nō spectatur ex datorum quantitate. — Mar. 12. — Lucæ 21. — Exod. 35. — Gen. 4. — Lucæ 21. — Eccli 9.]

2. IDEM homilia nona de pœnitentia: Age, quartam proferamus pœnitentiæ viam. Et quænam ea est? Eleemosyna, regina illa virtutum, homines celerrimè ipsorum in cælorum axes adducet, aduocati optimi loco fungens. Magna res eleemosyna, præcidit aërem, transit lunam, solis radios cædit, ad ipsum venit cælorum culmen: ipsos pertransiens cælos, & angelorum populos decurrens, archangelorumque choros, & omnes superiores potestates, ipsi assistit regali throno. Quod ex ipsa disce scriptura. Corneli, eleemosynæ, inquit, & orationes tuæ ascenderunt in conspectu Dei. Tametsi multa habueris peccata, aduocatrix eleemosyna est, nè timeas. Nulla enim super omnibus virtutibus huic sese opposuerat, Christum requirit, quem ipsa lucrifecit proprijs in manibus baiulans. Ipsius enim Domini est vox: Si quis fecerit vni ex minimis his, mihi fecit. Ità ergò quotquot talia habueris peccata, eleemosyna tua omnibus est grauior. Aut non intellexistis in Euangelio decem virginum parabolam, quòd eleemosynam non habentes, virginitati indulgentes, à nuptijs exclusæ sunt? Abeuntes, inquiunt, emite vobis à vendentibus. Qui nanque sunt mercatores olei huius? Pauperes ad eleemosynam sedentes. & quanti emitur? quanti libuerit. Precium nõ appono, nè obijcias inopiam. Quãti potes, tanti eme. habes denarium, eme cælum: nõ quòd venale sit cælum, sed quòd clemens sit Dominus. Non habes denarium, da calicem frigidæ aquæ. Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negociatioque cælum est, atque ipsi pigritamus. Da panem, & accipe paradisum: parua da, & magna suscipe. Da mortalia, & immortalia recipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Si celebritas adesset epulum habens, atque in ea ciborum abũdantia, multaque paruo emerentur, num substantiam vendentes, cunctaque postponentes, in partem eius negociationis veniretis? Et vbi quidem corruptio, tanto studio laboratis: vbi immortalis est negociatio, pigritatis, atque adeò conciditis. Da inopi, quanuis tu tacueris, orare pro te, respondebunt infinita. Eleemosyna tua stante & declinãte, precium redemptionis animæ eleemosyna est. Præterea pelues & lauacra cum aqua sunt, quô manus laues, * qua vestes, aqua: sic & eleemosyna, quô per eam animæ manus diluas. Nè inopiã proferas. Vidua in vltimo cœnaculo Heliam hospitabatur, ac paupertas non affuit impedimẽto, sed eximio cum gaudio suscepit eum, quare & dignos recepit fructus, & metens eleemosynæ spicam legit. Sed fortassè auditor dicet, Da & mihi Heliam. Quî quæris Heliã? Dominum Heliæ do tibi, nec ipsum cibas: Heliam si inueneris, quomodò hospitaberis? Christi Domini sententia est: Quicunque vni ex minimis fecerit, mihi fecerit. Si fortè rex quempiam de populo appellauerit, atque ad seruos dixerit: Reddite gratias huic meo nomine quamplures, qui me inopia laborantem nutriuit, qui mihi beneficia in tẽpore permulta contulit: num certatim quisque pecunias eius omnes apprehenderit, cui rex gratias dederit? Si ergò in hominem regem tantum honoris res ipsa tribuit, cogita Christum in illa die ad angelos dicentem: Hic me in terra suscepit hospitio, hic mihi innumera contulit beneficia, hic me peregrinum existentem confouit inducens. Cogita decætero fidutiam, inter angelorũ populos gaudium. Igitur cui testimonium Christus perhibet, non fidutiam super angelos habuerit? Magna igitur res eleemosyna, fratres. Hanc amãdo faciamus, cui nihil æquale: potens est enim peccata alia delere, iudiciumque propulsare. Te tacente, infinita pauperum ora gratias referunt: immò verò minùs verbo aut ore necessè est, rebus ipsis clamantibus. Tam adeò exuberans, tamque magnum est eleemosynæ bonum, & ipsi pigritamus & concidimus. Da panem pro posse: non habes panem, da denarium, da vel frigidæ aquæ calicem: atqui neque id habes, vel malis oppresso cõpatere, atque appensam mercedem habes.

[Eleemosyna inter pœnitẽtiæ fructus annumeratur. — Vis eleemosynæ apud Deum. — Act. 10. — Peccata delet eleemosyna. — Matth. 25. — Ibidem. — Quanti ematur cælum. — Matth. 10. — for. *quô venas abluas: sic — Inopia non excusat ab eleemosyna. — 3.Reg. 17. — Quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Christo. — Matth. 25. — Peccata delent eleemosynæ, & iudicium propulsant.]

3. ET homilia quinquagesimatertia in Matthæum, vt suprà homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum, testimonio vigesimooctauo, quæstione vndecima.

4. ITEM homilia trigesimasexta ad populũ Antiochenum, vt suprà testimonio trigesimoprimo ibidẽ.

5. IDEM in homilia de misericordia & duabus mulieribus viduis: Tria sunt quæ in misericordiæ opere optanda sunt Christiano, vt possit facere, vt velit, vt compleat. Vt possit, id est, vt substantia faciendi non desit: vt velit, hoc est, voluntas adsit qua faciat, quia substantia non deest qua fiat. Tertium est, vt compleat, id est, quæ possit & velit, sine dilatione perficiat. his enim tribus opus tantum, tamque præclarum impletur. Nam sunt qui possunt facere, sed nolunt: sunt qui volunt, & non possunt: sunt & qui volunt & possunt, sed differendo non faciunt. Cæterùm qui potest facere, oret vt velit: & qui vult facere, oret vt possit: & qui in vtroque paratus est, det operam vt misericordiam instanter efficiat, nè quod vult & potest, differendo non compleat. Est enim misericordia salutis præsidium, fidei ornamẽtum, propitiatio peccatorum. Hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat: cuius exercitium lætum efficit

[Tria in opere misericordiæ requiruntur. — Misericordiæ cõmendatio.]

Dominum, placatum exhibet Christum, dum cernit subsidijs huiusmodi foueri pauperem, inopem subleuari. Hæc misericordia cùm à cunctis impleri præcipitur, tum maximè ab his qui signati sunt, vt dent quam accipiant, tribuant quam sumant, donent alijs qua ipsi indigeant.

6. AMBROSIVS in caput quartum epistolę prioris ad Timotheum, ea D. Pauli verba exponens: Pietas ad omnia vtilis est, &c. Si quis ergò, quia misericordia magna res est, lubricum tamē carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Si autē solum corporis habuit exercitiū, perennes pœnas patietur, sicut in Euāgelio Dominus repromisit. Omnis enim summa disciplinæ nostræ, in misericordia & pietate est.

Summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate consistit.

7. IDEM in Lucæ caput tertium: Singulis quoq; generibus hominum conueniens tribuit sanctus Baptista Ioannes responsum, vnum omnibus, ità: Publicanis, nè vltra præscriptum exigant: militibus, nè calumniam faciant, nè prædam requirant. Docens idcircò stipendia constituta militiæ, nè, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordiæ communis est vsus. Ideò commune præceptum omnibus officijs, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper: omnes in commune admonentur, vt conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideò omnibus est proposita perfectæ forma virtutis, nè vestimentis alimentisq; suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanę mensura seruatur, vt non sibi vnusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

Misericordia ad omnes pertinet.

ANNOTATIO. Quando Scriptura sacra vel S. Patres suprà adducti, tribuunt eleemosynis, ieiunio, alijsque pietatis operibus vim delendi aut redimēdi peccata, præsertim lethalia, (nam de venialibus nulla est controuersia) aut aliquid simile: id accipiendum est & intelligēdum, quatenùs ijs præparatur & disponitur peccator ad remissionem peccatorum in Sacramento pœnitentiæ consequendam, & amissam iustificationis gratiam recuperandam. Est enim hoc Sacramentū lapsis post Baptismum ad salutē necessarium, iuxta S. Tridentini Concilij sententiam, vt nondùm regeneratis ipse Baptismus: Vel quatenùs per ea opera post reconciliationem factam satisfacimus pro peccatis, quo ad pœnam temporalem, quæ sæpè redimenda restat post culpam remissam. Quod S. Thomas his verbis expressit: Actus misericordiæ operatur circa peccatum vel per modum satisfactionis, & sic sequitur iustificationem: vel per modū præparationis, inquantùm misericordes misericordiam cōsequentur: & sic etiā potest præcedere iustificationem, vel etiam ad iustificationem concurrere simul cum alijs virtutibus requisitis, secundùm quod misericordia includitur in dilectione proximi. Et alio loco: Per opera pietatis ille qui lubricū carnis patitur, liberatur à perditione æterna, inquantùm per huiusmodi opera disponitur ad hoc, quòd gratiam consequatur per quam pœniteat: & inquantū per huiusmodi opera satisfacit de lubrico carnis commisso. Non autem ità, quòd si in eo peccato perseueret impœnitens vsque ad mortem, per pietatis opera liberetur. Huc pertinet B. Augustini doctrina in Enchiridio cap. 75. 76. & 77. & in serm. 30. de verbis Domini, quam habes suprà quæst. II. authorit. 16. 17. & 18.

Sess. 14. cap. 5.

1. 2. q. 113. art. 4. ad 1.

2. 2. q. 154. art. 2. ad 5.

XIIII

Sunt'ne vnius generis misericordiæ opera?

A. Duplicis ea generis esse [a] inueniuntur: cùm alia sint corporalia, alia spiritualia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalem miseriam proximi subleuandam exercentur: Spiritualia verò, quòd in his saluti proximi spirituali benè consulamus atque operam demus.

a Aug. lib. de morib. Ecclesiæ Cathol. c. 27. & 28. Item in Enchirid. cap. 72. & ser. 203. de tempore.

B. Huius multiplicis misericordiæ clarum præbet exemplum Iob benignissimus, qui de seipso testatur: [b] *Ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum.* [c] *Oculus fui cæco, & pes claudo: pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Item, [d] *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

b Iob 31. b & ibid. Gregor.

c Iob 29. c

d Iob 31. d

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vigesimoseptimo: Homo igitur vt homini appàret, anima rationalis est, mortali atque terreno vtens corpore. Partìm ergò corpori, partìm verò animæ hominis benefacit, qui hominem diligit. Ad corpus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem, disciplina. Sed medicinam nunc voco, quicquid omninò corporis vel tuetur, vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent non ea tantùm, quæ ars eorum exhibet, qui propriè medici nominantur: sed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defensio deniquè omnis atq; munitio, qua nostrum corpus aduersùs etiam externos ictus actúsque seruatur: nam & fames & sitis, & frigus & æstus, & quicquid extrinsecùs grauiter infligitur, salutem de qua nunc agitur, manere non sinunt. Quare illa omnia, quibus huiusmodi malis incommodisve resistitur, qui officiosè atque humaniter præbent, misericordes vocantur, etiam si sapientes vsqueadeò sint, vt iam nullo animi dolore turbentur. Nam quis ignoret ex eo appellatam esse misericordiam, quòd miserum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedat ab omni miseria liberum esse debere sapientem, cùm subuenit inopi, cùm esurienti cibum præstat, potúmque sitienti, cùm vestit nudum, cùm peregrinum tecto recipit, cùm oppressum liberat, cùm deniquè, humanitatem suam vsque ad sepulturam porrigit mortuorum? Etiam si id faciat mente tranquilla, nullis aculeis doloris instinctus, sed adductus officio bonitatis, misericors tamen vocandus est. Huic enim nihil obest nomen, cùm absit miseria.

Quia partim animo, partim corpori benè facimus idcirco duplicia sunt opera misericordiæ. Corporalia.

Misericordia vnde dicta.

2. ET capite vigesimooctauo: Quod autem attinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quæ si absit, nihil ad depellendas miserias sa- lus ipsa corporis valet, difficilima omninò res est. Atq; vt in corpore dicebamus, aliud esse morbos & vulnera curare, quod pauci homines benè facere possunt, aliud autē famē sitimq; sopire, & cætera in quibus subuenire hominem homini vulgò passimq; conceditur: Sic in animo

Spiritualia misericordiæ opera.

animo sunt quædam, in quibus excellentia illa & rara magisteria non admodùm desiderãtur: vt cùm hortamur & monemus, vt hæc ipsa indigentibus exhibeantur, quæ corpori exhibẽda esse diximus. Cùm enim hæc facimus, ope corpori: cùm autem docemus vt fiant, disciplina animo subuenimus. Sunt verò alia, quibus multimodi varijq; morbi animorum magna quadam & prorsùs ineffabili ratione sanantur. Hęc tamen disciplina, de qua nunc agimus, quæ animi medicina est, quantũ scripturis ipsis diuinis colligi licet, in duo distribuitur, coërcitionem, & instructionem. Coercitio timore, instructio verò amore perficitur, eius dico cui per disciplinam subuenitur: nam qui subuenit, nihil horum duorũ habet, nisi amare. Qui ergò diligit proximum, agit quantùm potest, vt sanus corpore, sanúsque animo sit: Sed cura corporis ad sanitatem animæ referenda est. Agit ergò his gradibus quod ad animum pertinet, vt primò timeat, deindè diligat Deum. Hi mores sunt optimi, per quos nobis etiam ipsa prouenit, ad quam omni studio rapimur, agnitio veritatis.

Animi medicina coercitione & instructione psicitur.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimosecundo: Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, cæco deductionem, tristi consolationem, nõ sano medicinam, erranti viam, deliberanti consilium, & quod cuique necessarium est indigenti: verumetiã & qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo læsus est aut offensus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo quod dimittit atq; orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat: quia misericordiã præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non volũtati: quia ipsi sibi inueniuntur esse inimici, amici verò eorum potiùs illi quos inimicos putant, & reddũt errando mala pro bonis, cùm reddere mala Christianus non debeat pro malis. Multa itaque sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

Opera misericordiæ corporalia.
Spiritualia.
Multa bona inuitis præstantur.

4. ET sermone ducentesimo tertio de tẽpore: Multa genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod quisque peccauit. Non solùm enim qui dat esurienti cibũ, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinantibus hospitium, & cætera huiusmodi, verumetiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere in quẽ potestas datur, vel coërcet aliqua disciplina, & tamen peccatum eius, qui ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo quod dimittit atque orat, verumetiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat.

Dimittere in nos peccantibus.
Matth. 25.
Spiritualia opera misericordiæ.

1. B. IOB trigesimoprimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea? (Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum) Si despexi * pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absq; operimento pauperẽ? Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est? Si leuaui super pupillum manum meã, etiam cùm viderẽ me in porta superiorem? Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachiũ meum cum suis ossibus confringatur. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

* prætereuntẽ

2. GREGORIVS in caput trigesimumprimum Iob scribens libro vigesimoprimo Moralium, capite duodecimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Per hæc dicta vir sanctus ostenditur nõ solùm ad inopiam pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deseruiſſe. Sed quid si ipsa vellent pauperes, quæ fortasſè accipere non expediret? An quia in scriptura sacra dici pauperes humiles solent, ea sola æstimandi sunt accipere pauperes, quæ humiles petunt? Et proculdubiò oportet vt incunctanter detur, quicquid cum vera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Petentem se viduam expectare noluit, vt nõ solùm ex munere, sed ex celeritate quoquè muneris bonorum operũ merita augeret. Vndè aliàs scriptum est: Nè dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statìm possis dare. Sed nonnulli solent exteriùs multa largiri, communis autem vitæ gratiã repellentes, habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiunt. Vndè beatus Iob vt non solùm se insinuet exteriùs multa præbuisse, sed apud se quosque inopes etiam in domestica conuersatione recepisse, protinùs adiungit: Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Scilicet pietati se præiudiciũ facere æstimans, si solus comederet, quod Dominus omnium communiter creasset. Quæ profectò communio conuersationis esse cum talibus intra domesticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Vndè sanctus vir non quemlibet, sed ad manducandum, socium pupillum se habuisse perhibet: sed tanta hæc pietatis viscera, vtrùm à semetipso habuerit, an conditoris sui gratia sit consecutus, innotescit: Quia ab infantia mea creuit mecũ miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum. Miseratio etenim etsi eius fuerit arbitrij, vt cum ipso proficeret: liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, vt cum ipso de vtero exiret. Constat ergò quia suę virtuti nil tribuit, qui profectò testatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonum igitur quod à conditore habuisse se intimat, liquet proculdubiò, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipso se accepisse vt pius esset, à quo accepit vt esset: quia sicut suo opere in vtero conditus non fuit, ità nec sua virtute ab vtero pius fuit.

Quanta diui Iob misericordia fuerit erga pauperes & afflictos.
Bonorũ operum merita.
Prouer. 3.
Consuetudo cum pauperibus.
Merita æternæ retributionis.

3. ET capite decimotertio: Quòd pauperem non despexit, virtutem humilitatis exhibuit: quòd autem operuit, pietatis. Duæ quippe istæ virtutes ità sibimet connexæ esse debent, vt vicario semper opere fulciantur, quatenùs nec humilitas cùm veneratur proximum, largitatis gratiam deserat, nec pietas cùm largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: vt cùm indigentem rebus necessarijs naturæ tuæ consortem videris, nec per impietatem desinas tegere, nec per superbiam negligas venerari quem tegis. Nam sunt nonnulli qui mox vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, pòst dona largituri, in eos priùs contumeliosa verba iaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ità vt plerunquè videatur, quia illatæ iam iniuriæ satisfactionem soluũt, cùm post contumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quòd postulata tribuunt, quia ipso donationis suæ munere, vix eundem excessum sermonis tegunt. Quibus benè per Ecclesiasticum librum dicitur: Omni dato nõ des tristitiam verbi mali. Et rursùm: Adde verbum super datum bonum, & vtraque cum homine iustificato: videlicet vt datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. At cõtrà alij egenos fratres non student rebus fulcire cùm possint, sed blandis tantùm sermonibus fouere. Quos vehementer Iacobi prædicatio sancta repræhendit, dicens: Si autem frater aut soror nudi sunt, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefiamini & saturamini: nõ dederitis autem eis quę necessaria sunt corpori, quid vobis proderit?

Iob 31.
Pietas humilitatis socia.
Contumelijs excipientes pauperes antequàm donent quicquã.
Eccli 18.
Verbis tãtùm misericordiã præstantes.
Iacob. 2.

1.Ioan.3. rit? Quos Ioannes quoque Apoſtolus admonet, dicẽs: Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, ſed opere & veritate. Dilectio nanque noſtra ſemper exhibenda eſt, & veneratione ſermonis, & miniſterio largitatis.

4. CAPITE decimoquarto: Multum verò ad edomandam dantis ſuperbiam valet, ſi cùm terrena tribuit, verba ſolicitè magiſtri cæleſtis penſet, qui ait: Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Si enim eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubiò penſare debemus, quia patronis potiùs munera offerimus, quàm egenis dona largimur. (Patronis potiùs munera largimur, quàm egenis.) Hinc per Paulum dicitur: 2.Cor.3. Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vt videlicet ſolicitè perpendamus, quia eos quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoquè videbimus: & qui abundantes adſpicimur, ſi largiri negligemus, quandoquè inopes erimus. Qui itaque nunc temporale ſubſidium pauperi tribuit, ab eo poſtmodùm perpetua recepturus, vt ità dicam, quaſi ad frugẽ terram excolit, quæ quod acceperit, vberiùs reddit. Reſtat ergò vt nũquàm elatio ſurgat ex munere, quãdo videlicet diues ex eo quod pauperi tribuit, agit vt in perpetuum pauper non ſit. (Iob humilitatem cum miſericordia cõiunxit.) Beatus igitur Iob, vt diligenter oſtenderet, humilitas atque miſericordia quanta in eo fuerit conſideratione ſociata, ait: Iob 3. Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & abſque operimẽto pauperem, ſi non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt. Ac ſi apertè diceret: In amore proximi, vno eodemque ordine & ſuperbiæ vitium, & impietatis premens, prætereuntem quempiam, & humiliter adſpiciẽs non deſpexi, & miſericorditer calefeci. Quiſquis enim ſuper eum cui aliquid tribuit, faſtu ſe elationis extollit, maiorem culpam intrinſecùs ſuperbiendo peragit, quàm extrinſecùs largiendo mercedem: fitque ipſe bonis interioribus nudus, cùm nudum deſpicit veſtiẽs, eoque agit vt ſeipſo deterior fiat, quo ſe indigenti proximo meliorem putat. Minùs quippe inops eſt qui veſtẽ non habet, quàm qui humilitatem. (Quid cogitandum cùm egẽtes intuemur.) Vndè neceſsè eſt, vt cùm naturæ noſtræ conſortes exteriora non habere conſpicimus, quàm multa nobis deſint bona interiora penſemus, quatenùs ſeſe ſuper inopes cogitatio noſtra non eleuet, cùm ſolerter videt, quia nos tanto veriùs, quanto & interiùs indigentes ſumus. Et quia ſunt nonnulli qui pietatis ſuæ viſcera tendere vſque ad incognitos neſciunt, ſed ſolis quos per aſſiduitatem notitiæ didicerint, miſerentur, (Ignotis etiam miſericordia exhibenda.) apud quos nimirùm plùs familiaritas quàm natura valet, dum quibuſdam neceſſaria, non quia homines, ſed quia noti ſunt, largiuntur, benè nunc per beatum Iob dicitur: Si deſpexi prætereuntẽ, eò quòd non habuerit indumentũ. Ignoto enim proximo miſertũ ſe indicat, quem prætereuntẽ vocat, quia videlicet apud piam mentem plùs natura valet, quàm notitia. Nam & vnuſquiſque qui indiget, eo ipſo quo homo eſt, ei iam incognitus non eſt. Sequitur: Si leuaui ſuper pupillum manum meam, etiã cùm viderem me in porta ſuperiorem. (Miſericordia Iob erga pupillos, in iudicio cauſa cadentes.) Mos apud veteres fuit, vt ad portam ſeniores ſederent, qui certantium iurgia iudiciaria examinatione diſcernerent, quatenùs vrbem in qua concorditer oporteret viuere, diſcordes minimè intrarent. Vndè & per Prophetam Dominus dicit: Amos 5. Conſtituite in porta iudicium. Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare caſtra dicimus, pro eo quòd pugnatur ex caſtris, ità iudiciũ quod in porta agi conſueuerat, porta nominatur. In porta ergò ſe ſuperiorem videt, qui ſe melioris partis eſſe in iudicio æquitatis merito conſpicit. Beatus igitur Iob, quia nec tunc contra pupillum manum exercuit, cùm ſe etiam per iuſtitiæ meritum potentiorem vidit, nobis timoris regulam inſinuans, dicit: Si leuaui ſuper pupillum manum, cùm viderem me in porta ſuperiorẽ. Ac ſi patenter dicat: Neque tunc vtilitatis meæ negocia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iuſtitia potiorem vidi.

5. IOB capite vigeſimonono: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns, teſtimonium reddebat mihi. Eò quòd liberâſſem pauperem vociferantem, & pupillum cui non eſſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Iuſtitia indutus ſum: & veſtiui me, ſicut veſtimento & diademate, iudicio meo. Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & cauſam quam neſciebã, diligentiſſimè inueſtigabã. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cúmque ſederem quaſi rex circunſtante exercitu, eram tamen mœrentiũ conſolator.

6. ET trigeſimoprimo, vt ſuprà B. teſtimonio primo.

XV

Quot ſunt opera miſericordiæ tum corporalia, tum ſpiritualia?

A. Septem in vtroque genere numerantur. Ac primùm quidem corporalia hæc ſunt: [a] Eſurientes paſcere, potum dare ſitientibus, operire nudos, captiuos redimere, ægrotos inuiſere, hoſpitio peregrinos ſuſcipere, [b] mortuos ſepelire.

B. Spiritualia verò hæc: [c] Peccantes corrigere, [d] ignorantes docere, [e] dubitantibus rectè conſulere, [f] pro ſalute proximi Deum orare, [g] conſolari mœſtos, [h] ferre patienter iniurias, offenſam [i] remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus præſertìm Chriſtianis, nec barbaris planè, tam aperta ſunt, vt longa tractatione neutiquàm egeant.

a Matth. 25. d

b Tob. 1. d 2. a b 12. c 2. Reg. 2. a Aug. lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 13. & de cura pro mortuis cap. 3.

c Matth. 18. b 1. Timoth. 5. c

d Eccli 18. b 2. Timoth. 4. a Eſai. 52. b Hier. 15. b Dan. 12. a Iaco. 5. d Gal. 6. a Chryſ. hom. 3. & 10. in Geneſ. Clemens Alex. lib. 1. Stromatum. Bern. ſerm. 36. in Cant. Greg. homil. 17. in Euang.

e Prouer 27. b Eccli 5. c

f Matth. 5. g Iacobi 5. d

g Eccli 7. d 2. Corinth. 1. a

h Tit. 3. a 1. Theſ. 5. c Rom. 15. a

i Matt. 5. d 6. b 18. c d Mar. 11. c Eccli 28. a

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erũt: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & viſitâſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me, &c.

2. TOBIAE primo: Tobias quotidiè pergebat per omnem cognationem ſuam, & conſolabatur eos, diuidebátque vnicuique, prout poterat, de facultatibus ſuis: eſurientes alebat, nudíſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat.

3. ET capite ſecundo: Poſt hæc verò cùm eſſet dies feſtus Domini, & factum eſſet prandium bonum in domo Tobiæ, dixit filio ſuo: Vade, & adduc aliquos de tribu noſtra, timẽtes Deum, vt epulentur nobiſcũ. Cumque abijſſet, reuerſus nunciauit ei, vnum ex filijs Iſrael

Israel iugulatum iacere in platea. Statimq; exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus: tollensq; illud, portauit ad domum suam occultè, vt dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum. Cumq; occultâsset corpus, mãducauit panem cum luctu & tremore, memorans illum sermonem quem dixit Dominus per Amos prophetam, Dies festi vestri conuertentur in lamentationem & luctum. Cùm verò sol occubuisset, abijt, & sepeliuit eum. Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicentes: Iam huius rei causa interfici iussus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterùm sepelis mortuos? Sed Tobias plùs timens Deum quàm regem, rapiebat corpora occisorũ, & occultabat in domo sua, & medijs noctibus sepeliebat ea.

Amos 8.

4. CAPITE duodecimo ait Raphael: Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. SECVNDI Regum secundo: Veneruntq; viri Iuda, & vnxerũt ibi Dauid, vt regnaret super domum Iuda. Et nunciatum est Dauid, quòd viri Iabes Galaad sepelîssent Saul. Misit ergò Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitq; ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiã hanc cum domino vestro Saul, & sepelîstis eum. Et nunc retribuat vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eò quòd fecistis verbum istud.

6. AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei, capite decimotertio: Non ideò tamen contemnenda & abijcienda sunt corpora defunctorum, maximéque iustorum atque fidelium, quibus tanquàm organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritus. Si enim paterna vestis & annulus, ac si quid huiusmodi, tanto charius est posteris, quanto erga parentes maior extitit affectus: nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vtiquè multo familiariùs atque coniunctiùs, quàm quælibet indumenta, gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod exhibetur extrinsecùs, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iustorũ funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, & sepultura prouisa: ipsiq; dum viuerent, de sepeliendis vel etiam transferendis suis corporibus filijs mandauerunt. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoquè Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq; cõmendat, quòd vnguentum preciosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendũ fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum sepeliendumq; curârũt. Verùm istæ authoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus: sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoquè mortuorum pertinere significant, propter fidem resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominũ membris officij diligentiæq; persoluitur. Sunt quidem & alia, quę sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condendis, vel transferendis, prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt.

Corpora defunctorum fidelium quare cum honore sepelienda.

Gen. 23. & 25. Sepultura & exequiæ iustorum.

Tob. 2 & 12.

Matth. 26. Ioan. 12.

Ioan. 19.

Deo placent officia pietatis, quæ exhibentur mortuis.

7. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite tertio, repetit eadem ad verbum ex supradicto libro de ciuitate Dei.

1. B. MATTHAEI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eũ inter te & ipsum solũ: si te audierit, lucratus eris fratrẽ tuum: si aũt te non audierit, adhibe tecũ adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium testiũ stet omne verbum.

2. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant.

3. ECCLESIASTICI decimooctauo: Qui misericordiam habet, docet & erudit quasi pastor gregẽ suum. Misereatur accipiens doctrinam miserationis, & qui festinant in iudicijs eius.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, insta oportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cùm sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coaceruabũt sibi magistros, prurientes auribus.

5. ESAIAE quinquagesimosecundo: Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus?

6. HIEREMIAE decimoquinto: Propter hoc hęc dicit Dominus: Si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris preciosum à vili, quasi os meũ eris. Conuertentur ipsi ad te, & tu non conuertéris ad eos.

7. DANIELIS duodecimo ait angelus: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabũt: alij in vitam ęternam, & alij in opprobriũ vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splẽdor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiũt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

8. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniam qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

9. AD Galatas sexto: Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, nè & tu tenteris.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Genesim: Nihil ità gratũ est Deo, & ità curæ, vt animarũ salus, sicut clamat Paulus, dicens: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterùm Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et propter hoc etiam creaturam hanc omnem produxit, & nos formauit, non vt pereamus, neque vt supplicijs nos torqueat: sed vt saluet, & ab errore liberatis, regno frui nobis concedat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignũ, tam mansuetum: cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Nam & hoc nostræ salutis argumentum erit & occasio, si nõ solùm pro nobisipsis soliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viã veritatis manuducẽtes. Et vt sciatis quantum bonum sit, cùm salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem: Qui educit preciosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit: pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia omnia humana sustinuit, & crucẽ quoquè suscepit, nisì vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoquè Paulus clamat, dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictũ. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ, ob misericordiam ineffabilem hęc omnia propter nos & salutem nostram suscepit: cur non & nos erga fratres iusti sumus, agnoscentesq; eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus, in viam virtutis inducimus? Nam vt anima corpore melior est: ità his qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi qui admonendo & continuè docendo in viam rectã supinos & desides inducunt, monstrãdo eis diuinarum virtutum fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hęc omnia cùm sciamus, prę omnibus alijs huius vitæ curis, de salute animarum

Animarũ salutem quanti faciat Deus.

1. Tim 2.

Ezech. 18.

Proximũ ad salutem perducere, quàm præclarũ sit.

Hiere. 15.

Galat. 3.

Animarũ lucrum quanti faciendum.

marum loquamur proximis, eandem illis solicitudinem ingerentes.

Docere proximum.

11. ET homilia decima in Genesim: Cuius studium est docere proximum, is non tam illi benefacit, quàm sibijpsi magnam mercedē parat: dupliciq; augetur lucro, dum maiorem à Deo retributionem assequitur, & dum fratrem docere aggreditur, docendo interim sibijpsi memoriam eorū quæ audiuit renouat. Igitur cogitātes tantū lucrum vestrū, nè inuideatis fratribus vestris, sed à vobis discant quę nunc à nobis dicuntur.

Lucæ 19. Matth. 25. Taleta nobis cōcredita, benè collocāda sunt, & expendēda in vtilitatem aliorū.

12. CLEMENS Alexandrinus libro primo stromatum, in principio: Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redūdanti copia, pro eius qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationē ponere, quando ijs quidem qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerāt fideles, exceptis, eos super multa constituturum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem qui pecuniam ad fœnerandum creditam occultauerat, & eam ipsam quam acceperat, absque vllo emolumento reddebat: Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, & ego veniens meam recepissem. Propter hæc seruus inutilis inijcietur in tenebras exteriores. Tu ergò fortis esto, ait quoquè Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audijsti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt alios quoquè docere. Et rursùs: Stude teipsum Deo probum exhibere operarium, inconfusibilem, rectè tractantem verbum veritatis. Si ambo ergò verbum prædicant, hic quidem scripto, ille verò voce: quomodò non sunt ambo admittendi, qui effecerunt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autē eius, qui quod est optimum, non elegit, Deus est prorsùs alienus, & minimè eius causa. Iam verò illorum quidem munus est, verbum fœnerari: horum autem probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipsis iudicatur. Sed prædicandi quidem scientia, est quodammodò Angelica, vtrouis modo iuuās, seu per manum, seu per linguam operetur: quoniam qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Et paulò pòst: Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, sed qui manet in vitam ęternam. Sumitur autem nutrimentum & per cibos, & per verba: & reuerà beati sunt pacifici, qui eos qui in hac vita & errore, ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo transmouent, & traducunt ad pacē quæ est in Verbo, & vita quæ est ex Deo, & eos qui esuriunt iustitiam, panis distributione nutriunt.

2. Tim. 2.

Ibidèm.

Prædicandi verbi Dei scientia est quodammodò angelica.

Ioan. 6.

Ab errore ad veritatem reducere alios.

13. BERNARDVS sermone trigesimosexto in Cantica canticorum: Videar forsan nimius in suggillatione scientiæ, & quasi repræhendere doctos, ac prohibere studia literarum. Absit. Non ignoro quantum Ecclesię profuerint & prosint literati sui, siue ad refellendos eos qui ex aduerso sunt, siue ad simplices instruendos. Deniquè legi: Quia tu repulisti scientiam, repellam & ego te, vt non fungaris mihi sacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Et paulò pòst: Est autē (quod in se est) omnis scientia bona, quæ tamen veritate subnixa sit: sed tu qui cum timore & tremore tuam ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scire priùs ampliùsque curato, quæ senseris viciniora saluti. Nónne medici corporum medicinæ portionem diffiniunt, eligere in sumendis cibis quid priùs, quid posteriùs, & quemadmodùm quidque sumi oporteat? Nam etsi bonos constat esse cibos, quos Deus creauit, tu tamen ipsos tibi, si in sumendo modum & ordinem non obserues, reddis planè non bonos. Ergò quod dico de cibis, hoc sentite & de sciētijs. Sed meliùs mitto vos ad magistrum. Non est enim nostra ista sententia, sed illius: immò & nostra, quoniam veritatis. Qui se, inquit, putat aliquid scire, nondùm scit quomodò oporteat eum scire. Vides quoniam nō probat multa scientem, si sciēdi modum nescierit? Vides, inquam, quomodò fructum & vtilitatem scientiæ in modo sciendi constituit? Quid ergò dicit modum sciendi? Quid? nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nôsse oporteat? Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius, quod vehementius ad amorē. Quo fine? vt nō ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt nanque qui scire volunt eo fine tantùm, vt sciāt: & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volūt, vt sciantur ipsi: & turpis vanitas est. Qui profectò non euadent subsannantem Satyricum, & ei qui eiusmodi est decantantem:

Scientia literarum, Ecclesiæ multum prodest.

Osee 4.

Dan. 12.

Quarum rerū scientia & cognitio inprimis quærēda.

1. Cor. 8.

Modus sciēdi cū primis necessarius.

Quo fine sciētiā appetere debeamus.

Abusus sciētiæ 1. 2.

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Persius saty. ra 1.

Et sunt item qui scire volunt, vt scientiam suam vendant, verbi causa, pro pecunia, pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoquè qui scire volunt, vt ædificent: & charitas est. Et item qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo non inueniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Deniquè intellectus bonus omnibus facientibus eum. Reliqui omnes audiant: Scienti bonum & non facienti, peccatum est ei. Ac si per similitudinem dicat: Sumenti cibum & non digerenti, perniciosum est ei. Cibus siquidem indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ità & multa scientia ingesta stomacho animæ, quæ est memoria, si decocta igne charitatis nō fuerit, & sic per quosdam artus animæ, mores scilicet atque actus, transfusa atque digesta, quatenùs ipsa de bonis quæ nouerit, vita attestante & moribus bona efficiatur: nónne illa scientia reputabitur in peccatū, tanquàm cibus conuersus in prauos noxiosq; humores? Et initio sermonis trigesimiseptimi: Non tamen dico contemnendam aut negligēdam scientiam literarum, quæ ornat animā, & erudit eam, & facit vt possit etiā alios erudire. Sed duo illa (nôsse Deum & seipsum) oportet & expedit vt pręcedant, in quibus summa salutis constituitur.

3.

Rectus vsus. 2.

Psal. 110.

Iacob. 4.

Similitudo accōmodata.

Sciētia per se laude digna.

14. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Pensemus ergò, qui vnquàm per linguam nostram conuersi, qui de peruerso suo opere nostra increpatione correpti, pœnitentiam egerunt: quis luxuriam ex nostra eruditione deseruit, quis auaritiam, quis superbiam declinauit? Pensemus quod lucrum Dei fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negocium missi sumus. Etenim dicit: Negociamini dum venio. Eccè iam venit, eccè de nostro negocio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de nostra negociatione monstrabimus? Quot eius conspectui animarū manipulos de prædicationis nostræ segete illaturi sumus? Ponamus ante oculos nostros illum tantæ districtionis diem, quo iudex veniet, & rationem cum seruis suis, quibus talenta credidit, ponet. Eccè in maiestate terribili, inter angelorum atq; archangelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium & reproborū multitudo deducetur, & vnusquisq; quid sit operatus ostēdetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ità dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam, in conspectum sui iudicis conuersam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes, cum animarū lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cùm tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negocium vacui redimus, qui pastorum nomen habuimus, & oues quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus? Hîc pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus.

Ad pastores & concionatores qui nullas animas Deo lucrifecerunt.

Luc. 19.

Apostoli quos populos conuerterint, in die iudicij videbuntur.

15. PRO-

15. PROVERBIORVM vigesimoseptimo: Vnguento & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici consilijs anima dulcoratur.

16. ECCLESIASTICI quinto: Si est tibi intellectus, respõde proximo: sin autẽ, sit manus tua super os tuum, nè capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

17. MATTHAEI quinto: Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.

18. IACOBI quinto: Cõfitemini ergò alterutrùm peccata vestra: & orate pro inuicèm vt saluemini, multùm enim valet deprecatio iusti assidua.

19. ECCLESIASTICI septimo: Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

20. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius cõsolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi cõsolari eos qui in omni pressura sunt, per exhortationem qua exhortamur & ipsi à Deo.

21. AD Titum tertio: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, nõ litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendẽtes mansuetudinem ad omnes homines.

22. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, cõsolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte nè quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est, sectamini inuicèm & in omnes.

23. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisq; vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est, Improperia improperantium tibi, ceciderunt super me.

24. MATTHAEI quinto: Si ergò offers munus tuũ ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs recõciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum.

25. CAPITE sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

26. CAPITE decimooctauo: Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

27. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos nõ dimiseritis, nec pater vester qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

28. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Dño inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocẽti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluẽtur. Homo homini reseruat iram: & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi nõ habet misericordiã: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram: & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro delictis illius?

XVI

Quomodò isthæc Scripturis ostenduntur?

A. Pulchrè quidem ac passìm, sicut in primis illa Esaiæ verba, aut potiùs Dei præcepta commonstrant: [a] *Frange, inquit, esurienti panem tuum, egenos vagosque induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam nè despexeris.* Quorum officiorum ingens quoquè fructus ibidèm subijcitur: [b] *Tunc anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te.* Et Ioannes, qui in charitate & misericordia fraterna nobis commendanda totus est, inter cætera docet: [c] *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessè habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus, quoniam ex veritate sumus.*

[a] Esaiæ 58.b
[b] Ibidèm c
[c] 1.Ioã.3.c Iac.2.c Basil. hom.7. in diuites auaros. Ambr.ser.81 & apud Grat. dist.86. Idem lib.3. offic.c.6.& 7. Greg 3.p. curæ past. admonit.21. Item Grego. Turon. in glor. cõfes. c.108.

B. Hæc sunt fidelium, vereque iustorum opera, quæ in [d] extremo illo iudicio Christus agnoscet, & palàm approbabit: propter quæ regnum promissum decernet, iustitiæq; coronam reddet misericordibus, quos & ipse iustos prædicat.

[d] Matth.25.d Luc.14.c

C. Quæ [e] quidem opera tanto plùs veræ laudis æternique præmij porrigunt, quanto fiunt ab animo Christiano sinceriùs, alacriùs, liberaliùs, nimirùm vt in illis humanæ vanitati atque cupiditati quàm minimum loci relinquatur: ea verò ad Dei gloriam proximique, cui seruiunt, cõmodum propriè referantur. Hinc illæ scripturæ voces obseruandæ: [f] *Qui tribuit in simplicitate: qui miseretur in hilaritate.* [g] *Noli auertere faciem tuam ab vllo paupere.* [h] *Quomodò potueris, ità esto misericors.* [h] *Hilarem datorem diligit Deus.* [i] *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* [k] *Iucundus homo qui miseretur & commodat.* Certè Christus

[e] Gregor. curæ past. part. 3. admonit.21. Ambro lib. 1. offic. cap.30 & lib.2 c.21. & 25. Chrys. hom. de misericordia & duabus viduis. Item hom.30. in 1. epist. ad Corinth.
[f] Rom.12.b
[g] Tob 4.b
[h] 2.Cor.9.b
[i] Eccli 35.b
[k] Psal.111 a

l Luc.10.f

m Nazian. in orat. de funere patris. Chryso hom. 21. in episto. ad Rom. Item homil. 35. & 37. ad pop. Antioch.

n 2. Cor. 9. b

stus apud Lucam[l] talem depingit Samaritanum, qui preclarum exemplum præbeat summæ humanitatis perfectæque misericordiæ, ignotis etiã[m] & immerentibus vltrò præstandæ. [n] *Qui verò parcè seminat, parcè & metet*, Apostolo teste. Satis autem hactenùs de corporalibus præcipuè operibus misericordiæ.

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE quinquagesimooctauo: Clama, nè cesses: quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit, rogãt me iudicia iustitię, appropinquare Deo volũt. Quare ieiunauimus, & non adspexisti? humiliauimus animas nostras, & nescîsti? Eccè in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est ieiuniũ quod elegi, per diem affligere hominem animam suã? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere? Nunquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nónne hoc est magìs ieiunium quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui cõfracti sunt, liberos, & omne onus dirũpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosq́ inducin domum tuam. cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuã nè despexeris. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tũc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, Eccè adsum. si abstuleris de medio tuî catenam, & desieris extendere digitũ, & loqui quod non prodest. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuã, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarũ, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deserta seculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietem.

2. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

3. IACOBI secundo: Iudicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicium. Quid prodest, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autẽ non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autẽ frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autẽ eis quę necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

4. BASILIVS homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorum, vt suprà de peccatis capitalibus, quęstione quarta A. testimonio secundo.

5. AMBROSIVS sermone octogesimoprimo, qui est idem cum homilia sexta Basilij in ditescentes auaros: Quòd si difficile tibi putas, ô homo, magnificentiam diuinæ largitionis imitari, imitare terram: si leuare sursùm oculos non potes, saltem ea quæ deorsùm sunt, & in pedibus tuis, intuere. Affer tu fructum sicut terra. noli esse deterior insensibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non suis vsibus vindicat, sed tuis ministrat obsequijs. Tu verò fructus illius solus inuadis, & tibi soli concludis. Quòd si tantum auiditatis te morbus adstringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc salutare remedium. Beneficiũ largientis prębenti magìs permanet quàm suscipienti. Nã misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatæ mercedis permanet tribuenti. Esurienti dedisti panem: ille quidem pastus est & refectus, sed ad te redit, quod dedisti, cum fructibus & vsuris. Quod si difficile putas, considera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potiùs quàm ad suscipientis lucra cedit: ità etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ restituetur in posterum. Sit ergò tibi finis agriculturæ huius initium cælestium sationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiam. Quid ergò affligtaris? quid temetipsum excrucias, luto & lateribus concludens humanæ vitæ subsidia? Scriptum non legis: Melius est nomen bonũ super diuitias multas? Si ergò & tu gloriam ex diuitijs quæris, cognosce quia melius est mille filiorum, quos per misericordiã filios acquisieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominum dici. Facultates nanque relinquentur hîc etiam si nolumus, bonorum verò operum conscientia nobiscum pariter pergit ad Deum. Et considera quanta tibi tum erit gloria, cùm te omnis ille populus, qui ex promptuarijs tuis pastus est & refectus, pro tribunali magni illius & iustissimi iudicis caterua constipante circundabit, pastorem te suum, ac tutorem pium, & misericordem patrem omni gratiarum voce testabitur. Quòd si magistratus in theatris, mimis & athletis & gladiatoribus, alijsq́ huiusmodi generibus hominum totum penè patrimonium suum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi nimirùm acquirat, nihil sibi vlteriùs profuturũ: tu dubitas & cunctaris munificus esse in huiusmodi largitionibus, in quibus iudex residet Deus, fauentium & acclamantium vulgus est angeli: vbi omnes qui à seculo fuerunt sancti, laudatores & prædicatores tui sunt: vbi laus & fauor non simul cum die cessat, sed cum seculis permanet: vbi corona tibi non auri, sed iustitiæ dabitur: vbi non honores vnius vrbis, sed cælorum regna mereberis. Et hæc omnia acquirũtur per misericordias pauperum, per dispensationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis precio, incorruptibilem regni cælorum gloriam, æternamq́ mercaris. Et post pauca: Sicut ij qui per insaniam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ità etiam mens auari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper reditus computat. Gratiùs aurum intuetur, quàm solem videt. Ipsa eius oratio & supplicatio ad Dominum, aurum quærit, & vellet atque optaret vt omnia ei in aurum conuerterentur. Vos autem fratres si mihi auscultatis, reserate aditus promptuariorũ vestrorum, & largior diuitijs vestris atque fluentior exitus procuretur, quàm dudùm fuerat quæsitus ingressus, tanquàm affluentissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiæ affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua si frequentiùs hauriatur, & salubrior efficitur, & abundantior: quòd si ociosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructum? Mete ergò vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes dico pauperum, intercessionemq́ sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores apud iustum iudicem Deum dignis operum tuorum allegationibus postulent. Caueamus exemplũ diuitis istius, qui dum præsentes diuitias concludit, & de futuris solicitudinem

Creaturarum exemplo prouocamur ad misericordiã.

Fructus eleemosynarum in donantem redundat.

Gratia & iustitia acquiruntur. Osee 10.

Prouer. 22.

Gloriam pariunt eleemosynæ in futura vita.

Corona iustitiæ dabitur & cælorum regna merebere.

Auarorum cogitationes quæ sint.

Facultates nostræ erogando multiplicantur.

Similitudo pulchra.

Luc. 12.

Auaritia auaros accusat coram summo iudice.

nem gerit, diuitijs pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidem huius assistit ipsa illa quæ & totius vitæ eius comes extitit auaritia: defensor verò & intercessor nusquàm vllus apparet. Circunspectat nanque sanctorum multitudinem diuinis tribunalibus assistentem, & intentis ac solicitis oculis circunlustrat si quem fortè videat charum sibi ac familiarem in hac vita obsequio suo factum, nec vsquàm tamen vllum inuenit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas: dilexit enim gentem nostram, & ecclesiã ipse ædificauit. Nullæ viduæ quæ procidentes & flentes rogent Petrum, ostendentes vestimenta sua, quæ eis largitus est diues. Nullus ergò miserebitur ei qui non est misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et iterùm: Date, & dabitur vobis. Et: Qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Et paulò pòst: Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & lætari quòd non ipse mendicans alienas circuis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te misericordiam postulantes? Tu verò difficilis es ad præbendum, contristaris ac declinas nè quis tibi paulò molestior, cogente necessitate paupertatis, existat: quasi non potuisset fieri vt esses vnus ex ijs qui ante ianuã tuam fame perditi iacent. & tu quidem satis dignè: nam voto, mente, ac proposito pauper es, & totius boni egenus. Cùm enim non habes charitatem, cùm tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in Deo, cùm tibi desit misericordia, quid te egestuosius, quidve mendicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorum tuorum rosoribus erit. Qui vtiquè si talia non videres, si nõ corrumpi ea cerneres & consumi, quis tibi suadere posset aliquid indè largiri? Sed ais: Quid iniustum est, si cùm aliena non inuadã, propria diligentiùs seruo? O impudens dictum, propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundũ detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris exîsti, quibus quæso facultatibus, quibusq; subsidijs stipatus ingressus es? Aduentum tuum in hunc mundum disce ab Apostolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mũdum, sed nec auferre quidem quid possumus: habentes autem victum & vestitum, his contenti simus. Terra communiter omnibus hominibus data est, proprium nemo dicat, quod è communi plus quàm sufficeret sumptum, & violenter obtentum est. Veruntamen nudus ex ventre matris exîsti, nudus nihilominùs reuerteris in terram. Et si quidem terræ elementum putas fortuitò substitisse, impius es qui ignoras conditorem Deum: si verò agnoscis beneficium largitoris, gratus esto creatori, & require apud temetipsum rationem cur plus tibi quàm cæteris præstitit. Nunquid iniquus est Deus, vt nobis nõ æqualiter distribuat vitæ subsidia, & tu quidem esses affluens & abundans, alijs verò deesset, & egerent? An idcircò magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare: tu verò susceptis Dei muneribus, etsi in sinũ tuum redactis, nihil te putas agere iniquũ, si tam multorum vitæ subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta, suum non vsum, sed abundantiã & delicias facit? Neque enim minus est criminis, habenti tollere, quàm cùm possis & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quã tu in terram defodis. Tot te ergò scias inuadere bona, quot posses præstare quod velis.

Luc. 7. — Actor. 9. — Matth. 5. — Luc. 6. — In eos qui difficiles se præbent ad largiendum. — In eos qui se propria licitè seruare dicũt. — 1. Tim. 6. — Iob 1. — Cur Deus alios ditauit, alios pauperes esse voluit. — Diuitum bona sunt pauperum quo ad vsum. Vide S. Tho. 2. 2. q. 32. art. 5.

Occidit hominem, qui præ fame morienté nõ pascit cum potest.

6. IDEM Ambrosius apud Gratianum distinctione octogesimasexta: Pasce fame morientem. quisquis enim pascendo hominem seruare poteris, si nõ pascas, fame occidisti.

7. ET libro tertio Officiorũ, capite sexto: Non vincat honestatem vtilitas, sed honestas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quæ æstimatur secundùm vulgi opinionem. Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus in negociationem introîsse se negat: quia preciorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. Et alius ait: Captans precia frumenti, maledictus in plebe est. Et post pauca: Cur ad fraudem conuertis naturæ industriam & indulgentiã? Cur inuides vsibus hominum publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cùm enim non sentiant beneficia fœcunditatis, te auctionãte precium, te condente frumentum, optant potiùs nihil nasci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriã, vberis soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras, exploras quando sterilior prouentus sit, quando exilior partus. Votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquàm nasceretur. Tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris opes, & hanc tu industriam vocas, hanc diligẽtiam nominas, quæ calliditatis versutia, quæ astutia fraudis est: & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitiæ. Latrociniũ hoc, an fœnus appellem? Captantur tanquàm latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquàm sorte cumulatum fœnoris, quo periculum capitis aceruatur. Tibi conditæ frugis multiplicatur vsura, tu frumentum quasi fœnerator occultas, quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum supersit, quasi infœcundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, nõ clausit: nec precia captauit annonæ, sed perenne subsidium collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodùm fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodùm hunc frumentarij precij captatorem exponat in Euangelio Dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam: cùm scire non posset, vtrùm sequenti nocte anima sua ab eo repeteretur. Nesciebat quid faceret: quasi ei alimenta deessent, hærebat ambiguo. Non capiebant horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentũ, relinquet illud nationibus, non hæredibus, quoniã auaritiæ emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quasi ventis quibusdam ità extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autẽ in capite eius qui participat. Vides ergò quòd largitorem frumenti esse deceat, non precij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

Famis tẽpore subueniendũ communitati — Prouer. 11. — In eos qui frumenta recondunt. — Latrocinijs comparatur ea mercatorũ industria. — Exemplum Ioseph. — De diuite Euangelico. Luc. 12. — Prouer. 11.

Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos.

8. CAPITE septimo eiusdem libri: Sed & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquàm probandi: expellere eo tempore quo deberent iuuare, separare à commercijs communis parentis, fusos omnibus partus negare, inita iam consortia viuendi auerruncare: cum quibus fuerint communia iura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri. Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Feræ ac bestiæ communem putant omnibus victũ, quem terra ministrat. Illæ etiam conformem sui generis adiuuant: homo impugnat, qui nihil à se alienũ debet credere, quicquid humani est. Quanto ille rectiùs, qui cùm iam prouecta processisset ætate, & famem tolleraret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgò, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfecturæ vrbanæ curam cæteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros poposcit, vt in medium consulerent, dicens: Quàm immane esset peregrinos eijci, quàm hominem exueret, qui cibum morienti nega-

Senis cuiusdã oratio, qua persuasit non esse eos pellendos.

negaret? Canes ante mēſam impaſtos eſſe nō patimur, & homines extrudimus? Quàm inutile quoquè tot populos mundo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi ſuæ perire, qui ſolerent adiumento eſſe, vel in conferendis ſubſidijs, vel in celebrandis commercijs: neminem fame aliena iuuari: protrahere vtplurimùm diem poſſe, non inopiam repellere: immò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occaſura in perpetuum ſubſidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre conſueuerunt? Hos nolumus in tempore neceſſitatis paſcere, qui nos omni ætate pauerūt? Quanta ſunt quę ab ipſis nobis hoc ipſo tempore miniſtrantur? Non in ſolo pane viuit homo. Noſtra illic familia, plerique etiā noſtri parētes ſunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, nè cumulemus inopiam. Primùm omniū miſericordia nunquàm deſtituitur, ſed adiuuatur. Deindè ſubſidia annonæ, quæ his impartienda ſunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nunquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilius eſt paſcere quàm emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quem reformes? Adde: ſi inuenias quem ignarum, & alieni vſus: numero poſſis ſubſtituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta ſunt. Itá nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam ſubminiſtrauit. Quantæ hoc commendationis apud Deum fuit ſanctiſſimo ſeni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus verè probatus, qui verè potuit Imperatori dicere, demonſtrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reſeruaui, hi viuunt beneficio tui ſenatûs, hos tua curia iam morti abſtulit.

Deut. 8. Matth. 4.

9. GREGORIVS Magnus in tertia parte curæ paſtoralis, admonitione vigeſimaſecunda: Admonendi ſunt qui nec aliena appetunt, nec ſua largiuntur: vt ſciant ſolicitè, quòd ea de qua ſumpti ſunt, cunctis hominibus terra communis eſt: & idcircò alimenta quoquè omnibus communiter profert. Incaſsùm ergò ſe innocentes putant, qui commune Dei munus ſibi priuatum vendicant: qui cùm accepta non tribuunt, in proximorū nece graſſantur: quia tot penè quotidiè perimunt, quot morientium pauperum apud ſe ſubſidia abſcondunt. Nam cùm quælibet neceſſaria indigentibus miniſtramus, ſua illis reddimus, nō noſtra largimur: iuſtitiæ debitū potiùs ſoluimus, quàm miſericordiæ opus implemus. Vndè & ipſa veritas, cum de miſericordia cautè exhibenda loqueretur, ait: Attendite, nè iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus. Cui quoquè ſententiæ etiam Pſalmiſta concinens dicit: Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in æternum. Cùm enim largitatem impenſam pauperibus præmiſiſſet, non hanc vocare miſericordiam, ſed iuſtitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, iuſtum profectò eſt vt qui accipiunt, eo communiter vtantur. Hinc etiam Salomon ait: Qui iuſtus eſt, tribuit: & non ceſſabit. Admonendi ſunt quoquè vt ſolicitè attendant, quòd ficulnea quæ fructum nòn habuit, contra hanc diſtrictus agricola queritur quòd etiam terram occupauit. Terram quippe ficulnea ſine fructu occupat, quando mens tenacium hoc quod prodeſſe multis poterat, inutiliter ſeruat. Terram ficulnea ſine fructu occupat, quando locum quem exercere alius per ſolem boni operis valuit, ſtultus per deſidiæ vmbram premit. Hi autē dicere nonnunquàm ſolent: Conceſſis vtimur, aliena non quærimus: & ſi digna miſericordiæ retributione non agimus, nulla tamē peruerſa perpetramus. Quod idcircò ſentiunt: quia videlicet aurem cordis à verbis cæleſtibus claudunt. Neque enim diues in Euangelio, qui induebatur purpura & byſſo, qui epulabatur quotidiè ſplendidè, aliena rapuiſſe, ſed infructuosè proprijs vſus fuiſſe perhibetur: eumq́ poſt hanc vitā vltrix gehenna ſuſcepit, non quia aliquid illicitū geſſit, ſed quia immoderato vſu totum ſe licitis tradidit.

Ad eos qui ſua non largiuntur.

Perimūt pauperes morientes.

Opus miſericordiæ, eſt iuſtitiæ etiam opus.

Matth. 6.

Pſal. 111.

Prouer. 21.

Luc. 13.

Per ficulneam infructuoſam tenaces homines deſignantur.

Non eſt ſatìs ab alienis abſtinere, ſed etiā ſua eroganda alijs.

Lucæ 16.

Admonendi ſunt tenaces, vt nouerint quòd hanc primam iniuriā faciunt Deo: quia danti ſibi omnia, nullam miſericordiæ hoſtiam reddunt. Hinc etenim Pſalmiſta ait: Non dabit Deo placationem ſuam, nec precium redemptionis animæ ſuæ. Precium nanque redemptionis dare, eſt opus bonum præueniēti nos gratiæ reddere. Hinc Ioannes exclamat, dicens: Iam enim ſecuris ad radicē arboris poſita eſt. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Qui ergò ſe innoxios, quia aliena non rapiunt, æſtimant: ictum ſecuris vicinæ pręuideant, & torporē improuidæ ſecuritatis amittāt: nè cùm ferre fructum boni operis negligunt, à præſenti vita funditùs quaſi ex viriditate radicis exſecentur.

Ad tenaces.

Pſal. 48.

Luc. 3.

10. GREGORIVS Turonenſis in libro de gloria Confeſſorum, capite cēteſimo octauo: Sic & quodam loco in portu maris geſtum fuiſſe multorū confirmat relatio. Quidā pauper & ſenex marſupijs oneratus, venit ad litus maris: & accedens ad portum, petere eleemoſynam à naucleris cœpit. Atque illi, qui primus carinæ erat, importunior adſiſtebat, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille cōmotus ait: Abſiſte quæſo decrepite, & noli à nobis quærere quicquam: nihil enim hîc aliud præter lapides habemus. At ille ait: ſi lapides dicis eſſe quæ in tuis ditionibus nauis hæc continet, omnia vertantur in lapides. & ſtatìm cunctū nauis onus quod mandi potuit, in ſaxum cōuerſum eſt. Ego enim ex his & dactylos vidi, & oliuas adſpexi marmore duriores. Nam cùm in lapidis duritiā conuerſa fuiſſent, nunquàm tamen colorem quem habuerunt, perdiderunt, niſi eadem forma eademq́ ſpecies erat. Dominus autem nauis pœnitentia motus, inquiſitum ſenem nunquàm potuit reperire: & ſicut ferunt, per multas ciuitates de ijs quæ in ſaxum mutata fuerant, ad videndum direxit, vt ſcilicet exemplum eſſet omnibus, nè ſimilia perpetrarent. Eccè quid agis impudens auaritia: feciſti hominem pauperem, qui non porrigendo pauperi, putauit ſe poſſe fieri ditiorem.

Eſculenta omnia vertuntur imprecatione pauperis in lapides.

1. B. MATTHAEI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erūt: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: Sitiui, & dediſtis mihi bibere: Hoſpes eram, & collegiſtis me, &c. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus: ſitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et ibūt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam.

2. LVCAE decimoquarto: Dicebat aūt ei qui ſe inuitauerat: Cùm facis prandiū aut cœnā, noli vocare amicos tuos, neq́ fratres tuos, neq́ cognatos, neq́ vicinos diuites: nè fortè te & ipſi reinuitēt, & fiat tibi retributio. ſed cùm facis conuiuiū, voca pauperes, debiles, claudos, & cęcos, & beatus eris, quia non habent retribuere: retribuetur enim tibi in reſurrectione iuſtorū.

1. C. GREGORIVS Magnus parte tertia curæ paſtoralis, admonitione vigeſimaprima: Admonendi ſunt qui iam ſua miſericorditer tribuunt, vt à cæleſti Domino diſpenſatores ſe poſitos ſubſidiorum temporalium agnoſcant, & tanto humiliter præbeant, quanto & aliena eſſe intelligūt quę diſpenſant. Cumq́ in illorum miniſterio quibus accepta largiuntur, conſtitutos ſe eſſe conſiderant, nequaquàm eorū mentes tumor ſubleuet, ſed timor premat. Vndè & neceſsè eſt, vt ſolicitè perpendant, nè commiſſa indignè diſtribuant, nè quædam quibus nulla, nè nulla quibus quędā, nè multa quibus pauca, nè pauca prębeant quibus impendere multa debuerūt: nè pręcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter ſpargant: nè tarditate petentes nociuè crucient, nè recipiendæ hîc gratiæ intentio ſubrepat, nè dationis lumen laudis tranſitoriæ appetitio extinguat, nè oblatum munus coniuncta triſtitia abſorbeat, nè in benè oblato munere animus pluſquā decet hilareſcat, nè ſibi quicquam, cùm totum rectè impleuerint, tribuant, & ſimul omnia poſtquàm peregerint

Quid in eleemoſynarū largitione obſeruādum, quid cauendūm.

Scripturis singula probat. egerint, perdant. Nè enim sibi virtutem suæ liberalitatis deputent, audiant quod scriptum est: Si quis administrat, tanquàm ex virtute quam administrat Deus. 1. Pet. 4. Nè in benefactis immoderatiùs gaudeant, audiãt quod scriptum est: Lucæ 17. Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis: dicite, serui inutiles sumus: quę debuimus facere, fecimus. Nè largitatẽ tristitia corrumpat, audiant quod scriptũ est: 2. Cor. 9. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nè ex impenso munere transitoriam laudem quærant, audiant quod scriptum est: Matth. 6. Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, id est, piæ dispensationi nequaquàm se gloria vitæ præsentis admisceat, sed opus rectitudinis, appetitionem ignoret fauoris. Nè impensæ gratiæ vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est: Lucæ 14. Cùm facis prandiũ aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, nè fortè te ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Nè quæ præbenda sunt citiùs, serò præbeantur, audiant quod scriptũ est: Prouer. 3. Nè dixeris amico tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Nè sub obtentu largitatis ea quæ possident, inutiliter spargant, audiant quod scriptum est: Sudet eleemosyna in manu tua. Nè cùm multa necessè sunt, parua largiantur, audiant quod scriptum est: 2. Cor. 9. Qui parcè seminat, parcè & metet. Nè cùm pauca oportet, plurima præbeant, & ipsi postmodùm nimiè inopiam tolerantes ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: 2. Cor. 8. Non vt alijs sit remissio, vobis aũt tribulatio, sed ex æqualitate vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundãtia vestræ inopiæ fit supplementũ. Cùm enim dantis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientiæ exquirit. Priùs nanque præparandus est patientiæ animus, & tũc aut multa sunt, aut cũcta largiẽda, nè, dum minùs æquanimiter inopia irruens fertur, & præmissæ largitatis merces pereat, & adhuc mentem deteriùs murmuratio subsequens perdat. Nè omninò nihil eis præbeant, quibus conferre aliquid paruũ debent, audiant quod scriptum est: Lucæ 6. Omni petenti te tribue. Nè saltem aliquid præbeant, quibus omninò conferre nihil debẽt, audiant quod scriptum est: Eccli 12. Da bono, & noli recipere peccatorem. Benefac humili, & nõ dederis impio. Et rursùm: Tob. 4. Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Panem enim suum & vinum peccatoribus præbet, qui iniquis subsidia, pro eo quòd iniqui sunt, impendit. Vndè & nonnulli huius mũdi diuites, cùm fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui verò indigenti etiam peccatori panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirùm non peccatorem, sed iustum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Admonendi sunt etiam, qui iam sua misericorditer largiuntur, vt solicitè custodire studeant, nè, cùm commissa peccata eleemosynis redimũt, adhuc redimenda committant. Non ideò tribuendæ eleemosynæ, vt liberius pecc.etur. Nè venalem Dei iustitiam æstiment, si cùm curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur se posse inultè peccare. Melior quippe est anima quàm esca, melius corpus quàm vestimentum. Matth. 6. Lucæ 12. Qui ergò escam aut vestimentum pauperibus largitur, sed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est iustitiæ, obtulit: & quod maius est culpæ, commisit, sua enim Deo dedit, & se diabolo.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Sed iam de beneficẽtia loquamur, quę diuiditur etiam ipsa in beneuolentiam & liberalitatẽ. Non satis est bene velle, sed etiam benefacere ex bona voluntate. Ex his igitur duobus constat beneficentia, vt sit perfecta. Non enim satis est benè velle, sed etiam benefacere. Nec satis est iterùm benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. 2. Cor. 9. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facis, quæ tibi merces est? Vndè Apostolus generaliter inquit: Si volens hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoq; multas disciplinas accepimus iustæ liberalitatis. Pulchrũ est igitur benè velle, & eo largiri consilio, vt prosis, nõ vt noceas. Dare oportet vt prosis, non vt obsis. Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionẽ, adultero ad mercedem adulterij largiendum putes, non est beneficentia ista, vbi nulla est beneuolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri: si largiaris ei qui conspiret aduersùs patriam, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnent Ecclesiam. Nõ est hæc probabilis liberalitas, si adiuues eum qui aduersùs viduam & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur. Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: Ex alieno nõ largiendum. si iniustè quærat, & iustè dispensandum putet: nisi fortè, vt ille Zachæus, reddas quadruplũ priùs ei quem fraudaueris: Lucæ 19. & gentilitatis vitia, fidei studio & credẽtis operatione compenses. Fundamentum igitur habeat liberalitas tua. Hoc primùm quæritur, vt cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, nè dicas te plus conferre, & minus cõferas. Sine fraude largiendum. Quid enim opùs est dicere? Fraus promissi est: in tua potestatẽ est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corruit. Nunquid Petrus ità indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Actor. 5. Sed exemplo eorũ noluit perire cæteros. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiæ causa magis quàm misericordiæ, largiaris. Nõ iactantiæ causa. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodò à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quàm moralem iudicem habeas? Te consulit, quomodò opus tuum suscipiat, mentem tuam priùs interrogat. Matth. 6. Nesciat, inquit, sinistra tua quid faciat dextera tua. Non de corpore loquitur, sed etiam vnanimus tuus, frater tuus, quod facis, nesciat: nè dum hîc quæris mercedem iactantiæ, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit: quem laudat os pauperis, & non labia sua. Ordinata sit liberalitas. Deindè perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore commodatur, vt primùm opereris circa domesticos fidei. Domestici fidei præferantur. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnã perpeti, qui præsertim egere erubescat: si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calumniæ, & non adiuues: si sit in carcere, & pœnis & supplicijs propter debitum aliquod iustus excrucietur: (nam & si omnibus debetur misericordia, tamen iusto ampliùs:) Iustis magis benè faciendum quàm alijs. si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret, si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri. De quo pulchrè Iob dixit: Iob 29. Benedictio perituri in me veniebat. Personarum quidem Deus acceptor non est, quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidem debemus misericordiam. Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur. Sed quia plerique fraude eam quærunt, & fingunt ærumnam, ideò vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largiùs se debet profundere misericordia. Nõ enim auarus Dominus est, vt plurimũ quærat. Beatus quidẽ qui dimittit omnia, & sequitur eum. Matth. 19. Sed & ille beatus, qui quod habet, ex affectu facit. Deniquè duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit: Lucæ 21. Marc. 12. quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam contulerunt. Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & precium rebus imponit. An liceat omnia simul erogare. Cæterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi fortè vt Helisæus qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, 3. Reg. 19. vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Cognatorum etiam habenda est ratio, si egeant. Melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes

Non propterea se Deo dicāt religiosi, vt suos amicos diuites faciāt, sed facultatum in pauperes distributiōe peccata redimāt, & vitā æternā acquirāt.

conferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicâsti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putant se parùm poscere? precium tuū quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt. Et accusat ꝙ eum diuitem non feceris, cùm te ille velit æternę vitę fraudare mercede. Et post quædā: Cōsideranda etiā in largiēdo ętas atq; debilitas, nonnunꝗ etiā verecundia, quæ ingenuos prodit natales: vt senibus plus largiaris, qui sibi labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis: & hæc iuuanda promptiùs. Tum si quis ex diuitijs cecidit in egestatē, & maximè si non vitio suo: sed aut latrocinijs, aut proscriptione, aut calumnijs, quæ habebat, amisit. Sed fortè dicat aliquis: Cæcus vno loco sedet & præteritur, & iuuenis validus frequenter accipit. Verum est, quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij, sed tædij. Nā & Dominus ait in Euangelio, de eo qui iam clauserat ostiū suum, si quis ostium eius procaciùs pulset, quia surgit & dat illi propter importunitatem.

Cōsideranda ætas, debilitas, & verecūdia in pauperibus.

Lucæ 11.

Ex operibus misericordiæ vera laus cōparatur.

3. ET libro secundo officiorum, capite vigesimoprimo: Adiuuat hoc quoq; ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatū eruas, quantū sine perturbatione fieri potest: nè videamur iactantiæ magìs causa facere, ꝙ misericordiæ, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potētis, & factione magìs quàm sceleris sui precio grauatum liberaueris, egregiæ cōualescit opinionis testimoniū. Cōmendat plerosq; etiā hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat, suscipiatur officiosè, pateat aduenienti ianua. In officijs autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicunque enim iustum receperit in nomine iusti, mercedē iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit. Tanta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne potus quidem aquæ frigidæ à præmijs remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cùm suscipis hospitem, suscipias Christum? Licèt in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me: nudus eram, & operuistis me. Suaue est igitur non pecuniæ, sed gratiæ studere. Et post pauca: Pulchra liberalitas, erga ipsos quoq; pauperes mensuram tenere, vt abundes pluribus, nō conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum. Non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè Sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordiæ frequentare, quantū oporteat largiri peregrinis, nō superflua, sed cōpetentia: nō redundantia, sed congrua humanitati: nè sumptu pauperum alienam sibi quærat gratiā, ne restrictiorē erga clericos aut indulgentiorem se præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum: si aut sumptus desit necessitati eorū, quos à sordidis negociationis aucupijs retrahere debeas, aut voluptati superfluat.

Ex hospitalitate.

Matth. 10.

Ibidem.

Gen. 18.

Gen. 19.

Matth. 5.

Beneficia magis in pauperes, quàm diuites conferenda.

4. CAPITE vigesimoquinto: Quid autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citiùs amantem remuneret? His enim fauemus frequentiùs, à quibus referendæ vicem speramus gratiæ. Sed eo magìs infirmo & inopi nos studere cōuenit, quia pro eo qui non habet, remunerationem speramus à Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formā, vt his potiùs nostra conferamus beneficia, qui nobis ea nō possunt repræsentare, dicens, ad cōuiuium atq; epulas non eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoq; nobis reddāt conuiuiū: pauperes (quia nō habent quod restituant) cùm acceperint, remuneratorē nobis faciunt Dominum, qui se pro paupere obligandū obtulit. Ad ipsum quoquè seculi vsum, collatio beneficij facta in pauperes, magìs quàm in locupletes, plùs iuuat: quia diues dedignatur beneficiū, & pudet eum debitorē esse gratiæ. Quinetiam id quod collatū est sibi, meritis suis arrogat, ꝙ vel vt debitū acceperit, vel ideò datum sit, eò quòd is qui dedit, reddendū sibi à diuite vberiùs existimauerit. Ità in accipiendo beneficio, eo ipso quòd acceperint diuites, dedisse se magìs quàm accepisse existimant. Pauper verò & si nō habeat vndè reddat pecuniā, refert gratiā. In quo certū est, quòd plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nunquàm exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Deindè quod diues refugit, pauper fatetur, quòd sit obligatus debito, sibiq; subuentum, non honori suo delatum putat: donatos sibi arbitratur filios, vitā redditā, seruatā familiam. Quāto igitur melius, apud bonos, quàm apud ingratos locare beneficium? Vndè Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam: qua velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. Petrus quoquè claudo (qui ex vtero matris suæ portabatur) ait: Argentū & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi. In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quanto melius est salutem habere sine pecunia, quàm pecuniā sine salute? Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniam non accepit, quā sperabat. Sed hæc vix in sanctis Domini reperiuntur, vt diuitiæ contemptui sint.

Lucæ 14.

Matth. 10.

Actor. 3.

5. CHRYSOSTOMVS in homilia de misericordia & duabus viduis, vt suprà quæstione decimatertia B. testimonio quinto. Ibidèm: Nullus miser est, nisì qui misereri noluerit: quia nec quisquam misereri desiderans, poterit non habere quod tribuat: nullus petentem pauperē poterit inanem relinquere, nisì qui ei noluerit commodare. Non enim misericordiæ definita sunt precia, aut nisì quis multum dederit, acceptabile esse quod datur, nō poterit: aut inopes tantum à quoquam exposcunt, quantum qui poscuntur dare non possunt: aut ex modico multum, aut de exiguo plurimum dare quispiam cogitur, cùm libenter ex modico modicum attributum diuina pietas gratuletur. Dominus diuitum & viduæ operationes expendens, non quantum quisq; obtulerit, sed quantū quis fecerit, singulorum animos & facultates ostendit, & viduam in opere perfecto laudauit. Certabat enim animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus pauper, mediocris cum opulentissimis, fide ac deuotione certabat: sed vincit animo, deuotione superat, deniq; inuenitur potior, melior cōspicitur, maior omnibus à iudice pronunciatur. Amen, inquit, dico vobis, vidua ista plus omnibus fecit. Prouocaris Christiane, prouocaris, & à vidua in certamen deduceris.

Miser ille solus est, qui misereri non vult.

Nō sunt definita precia misericordiæ.

6. IDEM homilia trigesima in priorem epistolam ad Corinthios: Mendicis quid esse vilius potest? sed illi tamen ipsi, vsum Ecclesiæ, templorum foribus admoti, pulcherrimū quendam, & ornamentum maximum præstant, vt his sine, plenitudo Ecclesiæ perfecta esse non possit. Quod & Apostoli principiò statim intelligentes, vt cætera quidē omnia, ità isthuc quoq; viduæ vt essent, præclarè constituerunt, tantam in ea re diligentiam collocantes, vt illis ministros septem præficerent. Neque verò medicus quisquam ferro manu've admotis sic accuratè putrida vulnera secat, vt pauper egena manu porrecta stipem flagitando vulnerum cicatrices tollit. Et quod mirum, citra dolorem, citra suspirium, pulcherrimam conferunt, solóque medicinam. Neque minùs ille, per silentium, suasione conspectu, pro templi foribus mendicus sedens, suadendo potest, quàm qui populum moderatur, & pro

Mendici Ecclesiæ ornamentum.

Actor. 6.

Mendici ante fores ecclesiæ sedētes, quid cōcionantur

pro concione quotidiè declamamus. Quid enim aliud nos vobis inculcamus quotidiè docendo, nisi vt nè altũ sapias ô homo? Res est subitò inclinans, & omnigenis casibus quàm maximè obnoxia hominum natura: ad senectam iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit: in contemptum gloria, diuitiæ in penuriam, honor in despectum abit: præcipiti flumini nec vsquàm cõsistenti, sed ad prona continuò & per omnia ruenti, nostra similia sunt. Hæc & his plura mendicus ille, nõ verbis & oratione ad hoc concinnata, sed re ipsa, & vero vultu (quod genus hortationis potentissimum est) assiduè contestatur.

7. AD Romanos duodecimo, 8. TOBIAE quarto, 9. POSTERIORIS ad Corinthios nono, 10. ECCLESIASTICI trigesimoqnto, 11. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

12. LVCAE decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunq; supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

13. GREGORIVS Nazianzenus in oratione de funere patris: Quis pauperibus, hoc est, naturæ pari honore præditæ contemptissimæ parti vel animo condolentior, vel manu liberalior ac munificentior? Sic enim haud dubiè quasi alienorum bonorum procurator de bonis suis existimabat, pauperum inopiam, quantùm poterat, subleuans, nec superflua duntaxàt, sed necessaria quoq; in eam rem insùmens, (id quod hominis amicissimè erga pauperes affecti clarissimũ est argumentum) partemq; dans, non septem dũtaxàt, sicut Salomonis lex ferebat, sed ne octauo quidem accedente, sordidi tamen perparciq; animi specimen vllum edens, verùm libentiùs sua profundens, quàm alij amplificent, vinculum & electionem tollens, hoc est, vt quidem interpretor, illiberalitatem, atq; eius qui stipem accepturus est, explorationem, sit ne videlicet ea dignus, an indignus, nec murmuris verbũ cum largitione coniungens. Quo vitio plerịq; laborãt, qui quanuìs largiantur, nequaquàm tamẽ promptè & libenter tribuunt: quod quidem erogatione ipsa maius est & excellentius. Multò enim præstat ob eos, qui opem merentur, immerentibus quoquè porrigere, quàm dum metuimus, nè in indignos beneficiũ conferamus, dignis etiam misericordiæ officia denegare. Atque eò pertinere videtur, quod Scriptura inquit, panem in aquam quoq; mittendum esse: vtpotè nec defluxurum nec periturum apud iustum harum rerum ponderatorem, sed eò peruenturum, vbì omnia nostra collocabuntur, ac tempestiuè occurrent, vtcunq; aliter existimemus.

Liberalitas patris Gregorij Nazianzeni.

Eccles 11.

Exploratio pauperum reprehendi tur.

Eccles 11.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima in epistolam ad Romanos, & in sermone, Nè scrutemur pauperes curiosè: Quàm multi diuites erant temporibus prophetæ Elisæi, & tamen sola Sunamitis hospitalitatis fructum vindemiauit. Quemadmodùm & Abraham suo tempore largitèr ac promptè fecit. Et profectò potissimum est quod quis admiretur, quòd ista fecerit cùm ignoraret, qui essent, qui aduenerant peregrini. Itaque neque tu pauperes curiosè inquiras. Propter Christum enim illos suscipis. Quòd si perpetuò curiosè scrutaturus es pauperes, fiet, vt sæpenumerò probatum coram Deo virũ prætergrediare, mercedemq; quam ex eo habiturus eras, perdas. Atqui etiam is qui reprobum recipit, sine culpa erit, immò & mercedem habebit. Prophetam enim in nomine prophetæ recipiens, mercedem prophetæ accipiet. Qui verò intempestiua sua curiositate præcipuum quenquam neglexerit, pœnas etiam dabit. Nè scruteris igitur curiosè pauperum vitam atque negocia: nam extremæ illud insolentiæ est, pro vno pane totam hominis miseri vitam curiosè inquirere. Nam etiam si homicida, si latro, aut aliud huiusmodi fuerit: an non videtur tibi vel pane, vel modico argento dignus? Et tamen Dominus tuus solem suum illi producit: tu verò quotidiano cibo indignum iudicas? Dominus tuus diligit, labijsq; osculandò excipit eum, qui statim sanguinem illum suum preciosum fusurus erat: tu verò pauperem neq; pane dignaris, neque legem quam Christus dedit reuereris? Per hæc enim, quæ recensui, satis ostendit, quòd non solùm pauperes, sed & eos qui nos ad mortem vsque impellunt, auersari non oporteat. Nè dicas igitur mihi, quòd vel hoc vel illud operatus sit mali: sed perpende quid Christus fecerit, qui ad crucem vsque proditorem suum osculo, quo tradendus erat, emendare studebat. Et in fine: Non succurris paupertati? Quid & conteris? Non erigis iacentem? vt quid & deijcis? Non tollis pauperis tristitiam? Quid & auges? Non das pecuniam? Cur verbis etiam conuiciaris? Non audîsti quantã daturi sint pœnam, qui pauperes non pascunt? Quibus supplicijs condemnandi sint? Ite, inquit, in ignem præparatum diabolo, & angelis illius. Si ergò non pascentes ità cõdemnabuntur, quam putas pœnam dabunt, qui non solùm non pascunt, sed & conuiciantur? Quantũ patientur supplicium? quantam gehennam? Nè itaque tanta mala erga nosipsos incendamus: donèc facultas est, malum hunc morbum corrigamus, linguæq; frenum imponamus, non solùm non conuiciantes, sed & consolantes tam verbis quàm factis, quatenùs multa nobis recondita in futurum misericordia, promissa bona appræhendamus.

4. Reg. 4.

Pauperes nõ curiosè inquirendi.

Matth. 10.

Matth. 5.

Lucæ 22. Matth. 26.

In eos qui pauperes offendunt.

Matth. 25.

15. IDEM homilia trigesimaquinta & 16. TRIGESIMASEPTIMA ad populum Antiochenum, vt suprà quæstione vndecima, testimo. trigesimo & trigesimosecundo.

17. POSTERIORIS ad Corinthios nono, vt in textu.

XVII

De spiritualibus quid porrò Scriptura testatur?

A. *Debemus*, [a] inquit, *nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit.* Ac rursùs: [b] *Estote inuicèm benigni, misericordes, donantes inuicèm, sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Item: [c] *Estote ergò imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos.* Prætereà, [d] *Induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportãtes inuicèm, &* [e] *donantes vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelã: sicut Dominus donauit vobis, ita & vos.* Iterum verò: [f] *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.*

a Rom. 15. a

b Ephes. 4 g

c Ephe. 5. a

d Coloss. 3 b

e August. in Enchir. ca. 72. & 74. homil. 6. 29. & 40. ex quinquaginta, & serm. 203. de temp. Grego. 4 dialog. cap. vlt.

f 1. Thess. 5. c

B. Hæc

g 1.Cor.9.d B. Hæc aliaque id genus permulta pasśim inculcat Paulus: qui, vt [g] omnes faceret saluos, omnibus omnia factus est: vt hinc ipse testetur: [h] *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror?* Et iterùm: [i] *Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis.* Tum alibi: [k] *Ego libentiśsimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris, licèt plùs vos diligens, minùs diligar.*

h 2. Cor. 11.g

i Rom. 9.a

k 2. Cor. 12.e

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos decimoquinto, 2. AD Ephesios quarto, 3. ET quinto, 4. AD Colossenses tertio: vt in textu.

5. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentiũ, capite septuagesimotertio: Postquàm in fine præcedentis capitis dixisset, multa esse genera Eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittãtur nobis nostra peccata: Sed ea, inquit, nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse beneuolum, siue etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit. Illud multo grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoquè inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, &, si potest, facit, tu bonũ semper velis, faciasq́; cùm possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens pro suis exorat persecutoribus, suosq́; admonuit dicens, Diligite inimicos vestros, benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Sed quoniam perfectorũ sunt ista filiorum Dei, quò quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanũ animum ad hunc affectum orando Deum secúmque agendo luctandoq́; perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis nõ est, quantam credimus exaudiri, cùm in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubiò verba sponsionis huius implentur, si homo qui nondùm ità profecit vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde: quia etiam sibi roganti vult vtiquè dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: id est, sic dimitte nobis debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

Maxima eleemosyna est, offensam remittere.

Matth. 5.

Contendendum ad perfectam dilectionem, quæ ad inimicos vsque se extendat.

Matth. 6.

Vt minimùm veniã petenti condonanda est culpa.

6. ET capite septuagesimoquarto: Iam verò qui eum in quẽ peccauit hominẽ rogat, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere sit difficile, sicut difficile erat quãdo inimicitias exercebat. Quisquis autem roganti & peccati sui pœnitenti nõ ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniã mentiri veritas non potest. Quem verò lateat Euangelij auditorem siue lectorem, quis dixerit, Ego sum veritas? Qui cùm docuisset orationem, hanc in ea positam sententiam vehementer commẽdauit, dicens: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiscitur, non dormit, sed mortuus est: & tamen potens est ille etiam mortuos suscitare.

Ioan. 14.

Matth. 6.

Magno tonitruo comparatur Christi comminatio.

7. LIBRO quinquaginta homiliarum, homilia sexta: Potes mihi dicere, non habeo quod tribuam indigenti, non possum ieiunare frequenter, & à vino & carnibus abstinere non possum. Nunquid potes mihi dicere, charitatem te habere non posse? Ipsa est cuius possessio tanto plùs augetur, quanto ampliùs erogatur. Dimitte ergò quod tenebas, nè aduersùs te ille teneat aliquid, cui nõ habes quod dimittas. Dimittite, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Scitote fratres charissimi, quia duæ sunt eleemosynæ, Vna cordis, alia pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei à quo læsus es. Nam dare aliquid indigenti, aliquando quæris, & non habes. Indulgere peccanti quantum voluêris, redundabit tibi. Aurũ & argentum, vestem, frumentum, vinum & oleum potest fieri vt aliquotiès non habeas, vndè pauperibus tribuas: vt autẽ omnes homines diligas, & hoc alijs, quod tibi ipse velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquàm te poteris excusare. Quia si in cellario vel in horreo non habes quod dare possis, de thesauro cordis tui potes proferre quod tribuas. Et quod omnibus hominibus, etiam si sola sit bona voluntas sufficiat, & eleemosyna cordis multo maior sit, quàm eleemosyna corporis, quis est qui vel vmbram excusationis possit prætẽdere? Et illud attendite fratres, quia charitatis eleemosyna sine terrena substantia sufficit sibi: illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omninò non sufficit. Et quia sicut ipsi videtis fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum satìs abundeq́; sufficiunt, nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit: nec dicere aliquis poterit, non se habuisse vndè sua peccata redimeret. Et ideò omnes homines studeamus toto corde diligere, orantes, vt qui boni sunt, meliores fiant, & in opere bono permaneant: qui mali sunt, citò se corrigant: timẽtes illud quod Dominus comminatus est dicens, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sed magìs cum ipsius adiutorio laboremus, vt illud in nobis possit impleri, Date, & dabitur vobis: dimittite, & dimittetur vobis. Cùm ergò secundùm præfatã Domini sententiam, qua dixit, Si dimiseritis hominibus peccata eorũ, dimittet vobis pater vester cælestis peccata vestra: in potestate nostra positum sit, qualiter in die iudicij iudicemur: dimittamus omnibus inimicis nostris, vt libera conscientia possimus in oratione Dominica dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Ab hoc opere misericordiæ nihil nos excusat.

Lucæ 6.

Eleemosyna cordis & pecuniæ.

Eleemosyna cordis facilè tribuitur.

Matth. 6.

Lucæ 6.

In nostra potestate positũ est, qualiter iudicemur.

Matth. 6.

8. ET homilia vigesimanona: Ex illa eleemosyna qua ignoscis homini, nihil perdis. Eccè statìm veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redîsti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur: quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit.

9. ITEM homilia quadragesima: Si mordet conscientia fragilitatis, & in hoc seculo vbiquè abundãt iniquitates: dic ergò, Dimitte nobis debita nostra. Sed quod sequitur vide, Noluisti enim dimittere peccatũ fratri tuo, & dicturus es, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. An non es dicturus? Si nõ es dicturus, nihil es accepturus, si falsum es dicturus. Ergò dic, & verum dic. Quomodò dicturus es verum, quia fratri tuo noluisti laxare peccatum? Illum admonui, modò consulo. O quisquis es, si tamen es, qui dixisti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccaui: si dixisti ex toto corde tuo, si vera humilitate, non ficta charitate, quomodò Deus videt in corde, vndè dixisti, sed ille noluit tibi dimittere, noli esse solicitus: Serui estis ambo, habetis Dominum, conseruo tuo debes, noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborũ. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigat seruus. Dico aliud,

Matth. 6.

De eo qui petiuit ab alio remissionẽ, & non acquiescit.

aliud, Admonui ergò eum qui noluit dimittere fratri suo, cùm petat ille dimitti, vt sibi faciat quod nolebat, nè quando orat non accipiat quod desiderat. Admonui & illum qui petiuit veniam peccati sui à fratre suo, & non accepit, vt in eo quod non impetrauit à fratre suo, securus sit de Domino suo. Est & illud quod moneam: Peccauit in te frater tuus, & noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod peccaui in te. Si abundant verba ista, vtinàm Deus eradicet illa de agro suo, hoc est, de cordibus vestris. Quàm multi enim qui sciunt se peccâsse in fratribus suis, & nolunt dicere, Dimitte mihi. Non erubuerunt peccare, & erubescũt rogare. Ipsos ergò inprimis admoneo quicunque habetis discordiam cum fratribus vestris, & reuocatis ad vos, & consideratis vos, & iustum iudicium fertis in vobis, intùs in cordibus vestris, & inuenietis vos non debuisse facere quod fecistis, nõ debuistis dicere quod dixistis. Petite veniam fratres à fratribus vestris, facite fratribus quod ait Apostolus, Donantes vobisipsis, sicut & Deus in Christo donauit vobis: facite, nolite erubescere veniam petere. Proindè omnibus dico viris & fœminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis: dico & mihijpsi. Omnes audiamus, omnes timeamus, si peccauimus in fratres nostros. Et post pauca: Sunt personæ humiles per ordinem sęculi huius, à quibus si petamus veniam, extolluntur in superbiam: hoc est quod dico, aliquando dominus peccat in seruum suum, quia si ille dominus est, ille seruus: ambo tamen alieni serui sunt, quia ambo Christi sanguine redempti sunt. Tamen durum videtur vt etiam iubeam, hoc præcipiam, vt si fortè dominus homo peccat in seruum suum iniustè litigãdo, iniustè cædendo, dicat ille, Ignosce mihi, da mihi veniã. Nõ q̃a nõ debet facere, sed nè ille incipiat superbire, si pœniteat eũ. Quid ergò? Ante oculos Dei pœniteat eũ, ante oculos Dei puniat cor suũ: & si non potest dicere seruo suo, quia nõ oportet, Da mihi veniã, blandè illum alloquatur. Blanda enim appellatio, venię est postulatio. Fortè cogitando loquimini, & dicitis vobis, Volo cõcordare: Sed ille me læsit, ille in me peccauit, & non vult veniã postulare. Quid ergò dicturus sum? Vade ad illum, & tu pete veniã: Absit. Nolo mentiaris. Nolo dicas, Da mihi veniam, qui te nôsti nõ peccâsse in fratrẽ tuũ. Quid enim prodest tibi, cùm tu fueris tuus accusator? Quid expetis tu tibi ignosci ab eo, quem nõ læsisti, aut in quo nõ peccâsti? Nihil tibi prodest, nolo facias, nôsti benè, discussisti, scîsti, quia in te peccauit, nõ tu in illũ. Scito, inquam, in tua scientia, scit tua sciẽtia, noli venire ad fratrẽ tuũ qui in te peccauit, & vltrò ab illo petere veniã. Debent inter vos esse alij pacifici qui illũ obiurgent, vt à te priùs veniã petat, tu tantũ paratus esto ignoscere, prior paratus esto ex toto corde dimittere. Si paratus es dimittere, iam dimisisti, habes adhuc quod ores. Ora pro illo, vt petat à te veniã, quia scis ei nocere, si non petat. Ora pro illo vt petat, dic Domino in oratione tua, Domine scis me non peccâsse in illũ fratrẽ meũ, sed illũ potiùs peccâsse in me, & obesse illi quod peccauit in me, si veniã non petat à me: Ego bono animo peto vt ignoscas ei. Eccè dixi vobis, quòd maximè per istos dies ieiuniorũ vestrorũ, obseruationũ quoq; vestrarũ cõtinentiæ vestræ mecũ agere debeatis, vt cũ fratribus vestris concordetis. Gaudeã & ego de pace vestra, qui contristor litibus vestris, vt omnes donantes vobismetipsis, si quis habet aduersùs aliquem querelã, securi agamus pascha, securi celebremus eius passionẽ qui nihil cuiquam debebat, & preciũ, quod pro debentibus soluit Dominus Iesus Christus, dico qui in neminem peccauit, & propè in illũ omnis mundus peccauit, nec exigit supplicia, sed promisit præmia. Habetis ipsum testem in cordibus vestris, quia si in aliquẽ peccauimus, vero corde veniã postulemus: si aliquis in nos peccauit, veniam dare parati simus, & pro inimicis nostris oremus, non expectemus vindicari fratres. Quid est vindicari, nisi malo alieno pasci? Scito quotidiè venire hominem, genua figere, fronte terram concutere, aliquando vultũ suum lachrymis rigare, & in ista tanta humilitate ac perturbatione dicit, Domine vindica me, occide inimicũ meum. Planè ora vt occidat inimicum tuum, & saluet fratrem tuum. Occidat inimicitias, saluet naturã. Sic ora vt vindicet te Deus, pereat qui te persequebatur, sed maneat qui tibi reddatur.

Margin: De eo qui offensus est ab alio qui veniam non deprecatur. — Ad eos qui erubescũt veniam petere. — Ephe. 4. — An ab inferioribus petẽda sit venia. — Blanda appellatio, veniæ est postulatio. — An qui læsus vel offensus est, offendentem accedere teneatur. — Repetitio breuis. — De expetentibus vindictam.

10. IDEM Augustinus sermone ducentesimo tertio de tempore: Non potest peccator misericordiam à Deo sperare, qui misericordiam non facit peccantibus in se. Ergò dimittat homo temporale debitum, vt mereatur recipere æternale bonum. Si animas nostras cupimus peccatorum sordibus emundari, misericordiam in nos peccantibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur. Quomodò misericordiã à Deo expectat vel sperat, qui crudelis est in conseruos suos? Si quis cupiat Deum sibi misereri, ità & misereatur debitoribus suis. Certissimè indulgẽtiam sperare poterit, qui alijs indulgere nouit. Ad misericordię opus optimè nos in Euãgelio Dominus exẽplo roborauit, vbi ait: Estote ergò misericordes, sicut pater vester cęlestis misericors est: Qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum suorum. Et paulò pòst: Igitur ex nostro iudicio iudicat nos Deus. Quodammodò in potestate nostra est, quomodò iudicemur à iudice. Si misericorditer iudicemus in nos delinquẽtibus, misericorditer iudicat Deus de nobis in se peccantibus. Intendamus ergò in exemplum illius: sicut doctor gentium nos admonens ait: Donate vobismetipsis, si quis aduersùs aliquem habet querelam, sicut Deus in Christo donauit vobis, ità & vos facite: hoc est, quomodò Deus in Christo nobis peccata donauit, sic etiam nos qui in nos peccant, dimittamus. Item alibi idem Apostolus ait: Nulli malum pro malo reddentes. Et alio loco: Noli vinci à malo, sed vince in bono malũ. Sciendum est certissimè, quòd vnusquisq; talẽ indulgentiẽ accepturus est à Deo, qualẽ & ipse dederit ꝓximo suo. Tũc oratio nostra ꝓ peccatis nostris ad aures omnipotẽtis Dei citò perueniet, si delinquentium preces in nostris auribus acceptabiles erunt. Qui clementer peccantibus ignoscere nouit, clementiã diuinæ pietatis certissimè accipiet. Vndè & scriptum est: Qui pronus est ad misericordiã, benedictus à Domino. Sic enim remittitur nobis, vt nos remiserimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerunt. Multa itaque genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus quod quisque peccauit.

Margin: Remittenda est offensio. — Operibus misericordiæ iuuamur ad promerendã Dei misericordiam. — Indulgẽdum alijs. — Lucæ 6. — Matth. 5. — Eccli 16. — Coloss. 3. — Rom. 12. — Ibidèm. — Prouer. 22. — Miseratione iuuamur vt dimittantur nobis peccata.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite sexagesimo, eoq; vltimo: Sed inter hæc sciendum est, quia ille rectè sui delicti veniã postulat, qui priùs hoc quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur, nisi antè discordia ab animo repellatur, dicente veritate: Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersùm te, relinque munus tuũ ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tũc veniens, offeres munus tuum. Qua in re pensandũ est, cùm omnis culpa munere soluatur, quàm grauis est culpa discordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quanuis longè positum, longeq; disiunctum, mente ire: eiq; animum subdere, humilitate illum ac beneuolentia placare: vt scilicet conditor noster dum tale placitum nostræ mentis adspexerit, à peccato nos soluat, qui munus pro culpa sumit. Veritatis autem voce attestante didicimus, quia seruus qui decem millia talenta debebat, cùm pœnitentiam ageret, absolutionem debiti à domino accepit. Sed quia conseruo suo centum sibi denarios debenti,

Margin: Matth. 5. — Discordiæ fraternæ culpa quàm magna sit. — Placandus est ꝓximus quẽ offendimus. — Matth. 18.

Debita remissa rursùs exiguntur ab ijs qui iniurias nō remittunt. Vide S. Thomā p.3.q.88.

benti, debitū non dimisit: & hoc est iussus exigi, quod ei fuerat iam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat, quia si hoc quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus: & illud rursùs exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Igitur dum per indulti temporis spatium licet, dum iudex sustinet, dum conuersionem nostram is qui culpas examinat, expectat: conflemus in lachrymis duritiam mentis: formemus in proximis gratiam benignitatis. Et audenter dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortē Deo ipsi hostia fuerimus.

Post mortem quinam salutari hostia egeant.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto, vt in textu.

1.B. PRIORIS ad Corinthios nono, 2. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo, 3. AD Romanos nono, 4. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo, vt in textu.

XVIII

Quæ summa est doctrinæ omnis de misericordiæ operibus præstandis?

a Galat.6.a

b Rom.13.c Galat.5.c

c 1.Pet.4.b

d Eccli 17.b

e Matth.7.b Lucæ 6.c

Apostolus rem omnē hoc quasi vnico verbo complexus est,[a] *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*, putà legem charitatis. De qua lege rursùs idem:[b] *Si quod est mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Et Petrus Apostolus:[c] *Ante omnia*, inquit, *mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.* Quod charitatis misericordiæque præstādæ præceptum ac officium, vt est naturæ ac rationi maximè consentaneum: sic ad omnes etiam se porrigit, vt hinc scriptum legamus,[d] *Vnicuique mandauit Deus de proximo suo.* Ità verò mandauit, veluti Christus interpretatur:[e] *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, ità & vos facite illis.* Hæc est enim lex & prophetæ.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas sexto, 2. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

3. AD Galatas quinto: Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximū tuū sicut teipsum.

4. PRIORIS Petri quarto, 5. ECCLESIASTICI decimoseptimo, 6. MATTHAEI septimo, vt in textu.

7. LVCAE sexto: Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

I

Quid sibi vult nomen & ratio Cardinalium virtutum?

a Vide Amb. in c.6. Luc. & lib.1. offi. c.24. Item Prosp. de vita contemplatiua lib. 3. cap. 18.

b Greg. lib.2. moral. in Iob cap.36.

c Ambr. lib. 3. de virginib. & lib.2. offi. cap.9.

d Sapien.8.b

e Aug. lib.1. retract. cap.7.

f Prouer. 8.b c d Eccli 24. a c

g lib.1. offic. cap.25.

CARDINALES quædam virtutes idcircò[a] dicuntur, quòd sint tanquàm aliarum fontes & cardines: & quemadmodū ostiū in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versetur, ac boni operis vniuersa structura[b] eisdē inniti quodāmodò videatur. Eiusmodi verò[c] quatuor numerantur: Prudentia, Iustitia, Temperantia, & Fortitudo. de quibus ità scriptum extat:[d] *Sobrietatem & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem: quibus vtilius nihil est in vita hominibus.* Vbi per sobrietatem[e] tēperantia, per virtutem fortitudo haud obscurè designatur: omnesq; illæ nobis ità commendantur, vt ab æterna[f] Sapientia, qui Deus est, eas propriè cōferri, & ingenti cum fructu humanæ salutis accipi atque exerceri, certò intelligamus. Quæ virtutes etiam Officiales dictæ sunt, quoniam ab ijs, vt[g] Ambrosius annotauit, nascuntur officiorum genera, cunctaque communis vitæ officia secundùm suam cuiusque vocationem deriuantur.

TESTIMONIA.

Quatuor virtutes Cardinales.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Quatuor tantùm beatitudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales, ille in illis octo mysticum numerum reserauit. Pro octaua enim multi scribuntur psalmi, & mandatum accipis, octo illis partem dare fortassè benedictionibus. Sicut enim spei nostræ octaua perfectio est, ità octaua summa virtutū est. Et post multa: Nunc dicamus quēadmodùm in quatuor benedictionibus sanctus Lucas benedictiones octo sit complexus. Et quidem scimus virtutes esse quatuor cardinales, Temperantiam, Iustitiam, Prudentiam, Fortitudinem. Qui pauper est spiritu, auarus non est. Qui flet, non superbit: sed mitis est & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, non negat quod sit omnibus ad vsum communiter datum. Qui miseretur, largitur de suo. Qui suum donat, nō quærit alienū, nec dolū proximo suo struit. Cōnexæ igitur sibi sunt concatenatæq; virtutes, vt qui vnā habet, plures habere videatur: & sanctis vna cōpetit virtus, sed eius q̃ fuerit vberior, vberius est premium.

Cōnexæ concatenatæque virtutes.

Gen. 18. 14. mium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, vt fratris filiũ ab hoste seruaret? & quanta abstinentia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præstitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergò vnicuiq; plura præmia, quia plura incentiua virtutum. Sed quod in aliquo merito copiosius, hoc etiam in præmio redundantius. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abstinet, seculum calcat, illecebrosa non quærit. Beati qui esuriunt & sitiunt. Qui enim esurit, esurienti compatitur, compatiendo largitur, largiẽdo fit iustus: quia iustitia eius manet in æternum. Vndè & in Matthæo sitim & famem intelligimus spiritalẽ, qua cibus iustitiæ desideratur, aut potus: quæ virtus quasi materia quædam virtutum est, vt iustus æqualem se inferioribus præstet, dolum excludat, veritatem requirat. Beati qui nũc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius est flere occidua, & ea quæ æterna sunt quærere, lugere secularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, vt confundat sapientes: & qui ea quæ non sunt destruat, vt quæ sunt possit adipisci. Beati eritis cùm vos oderint homines. Habes fortitudinem, sed eam quæ nõn odium mereatur ex crimine, sed persecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad passionis peruenitur coronã, si gratiam hominum negligas, diuinam sequaris. Deniquè vt scias consummationem esse fortitudinis, passionem: Secundùm hæc, inquit, faciebant prophetis patres eorum, quia prophetas Iudæi vsque ad mortẽ corporis persecuti sunt. Est etiam fortitudinis, iram vincere, indignationémque cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxtà corpusq; confirmat. Nec perturbari sinit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus plerunq; percellimur. Ergò temperantia cordis habet, animiq; munditiam, iustitia misericordiam, pacem prudentia, mansuetudinem fortitudo.

Genes. 15. Rom. 4. Galat. 3. Merito præmium respõdet. Comparãtur 4. virtutes cũ beatitudinibus 4. Temperãtia. Iustitia. Matth. 5. Prudentia. 1. Cor. 1. Fortitudo.

2. IDEM libro primo Officiorum, capite vigesimoquarto: Quod his viris (Abraham, Iacob, Ioseph, Dauid) principalium virtutũ officium defuit? Quarum primo loco constituerunt prudentiam, quæ in veri inuestigatione versatur, & scientiæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iustitiam, quæ suum cuique tribuit, alienum non vendicat: vtilitatẽ propriam negligit, vt communem æquitatem custodiat. Tertio fortitudinẽ, quę & in rebus bellicis excelsi animi magnitudine & domi eminet, corporisq; præstat viribus. Quarto temperantiam, quæ modum ordinemq; seruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

Principales virtutes. Prudentia. Iustitia. Fortitudo. Temperãtia.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo: Videamus nunc, an vera sit philosophorum illa sententia, qua quatuor virtutes, velut quosdam virtutũ omnium fontes: vitia quoq; quatuor, velut quasdam origines omnium malorũ definiunt. Principales quatuor esse virtutes, non solùm philosophi sentiunt, sed etiam nostri consentiũt. Sed quare quatuor, vel quæ sint operæ singularum, hoc Domino illuminante debemus breuiter demonstrare. Quaternarium numerum perfectioni sacratũ, penè nullus ignorat. Siquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus siue angulis inuenitur: & ipse Adam qui est humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis expsicatur. Corpus quoquè quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in se continet sacramentum. Ipsius etiam animæ quatuor esse affectiones, quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala, & antiqui subtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes posteri susceperunt. Sed & quatuor flumina, quæ de paradisi fonte procedũt, vel quatuor Euãgelia, diuini currus rotæ quatuor & animalia, alæ eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abundè commendant: & ideò virtutes istæ, quæ tantùm continent perfectionis in numero, solicitè considerare debemus, quantam sanctitatẽ conferant animo Christiano, & quàm nihil perfectionis vsquàm sit, quod in istis virtutibus non sit. Nam si temperantia facit temperantem, prudentia prudentem, iustitia iustum, fortitudo fortem: eo qui temperanter & iustè & prudenter agit ac fortiter, nescio quid possit esse perfectius. Itaque difficile quidẽ est nobis, nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur, ostendere: sed cùm proprietates & actus earum cœperint aperiri, ex ipsis affectionibus singularum, quæ virtutes ex quibus existant, forsitan apparebit. Veruntamen hoc in primis nôsse, & tenere debemus, quòd istæ quatuor virtutes, vel omnes quæ ex illis existũt, dona sint Dei: & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, nisi cui Deus, qui est omniũ virtutum proprietas & origo, contulerit: quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerũt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtiq; potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes, sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt.

Principales virtutes 4. Quaternarij numeri mysterium. Gen. 2. Ezech. 1. Omnem perfectionem in se compræhendunt 4. istæ virtutes. Sunt Dei dona.

4. GREGORIVS Magnus libro secundo Moralium in Iob, capite trigesimosexto de tranquillitate conscientiæ loquens: In quatuor verò angulis domus ista consistit: quia nimirùm solidæ mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In quatuor ergò angulis domus ista subsistit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis structura cõsurgit. Vndè & quatuor paradisi flumina terram irrigant: quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnaliũ æstu temperatur. Sed nonnunquàm dum menti ignauia surrepit, Prudentia frigescit: nam cùm fessa torpet, ventura non prouidet. Nonnunquàm dum nonnulla menti delectatio surrepit, Temperantia nostra marcescit. Inquantùm enim ad delectationem præsentium ducimur, intantùm minùs ab illicitis temperamus. Nonnunquàm se timor cordi insinuat, & vires nostræ fortitudinis turbat: & eo minores contra aduersa existimus, quo quædam perdere immoderatiùs dilecta formidamus. Nonnunquàm verò amor sui se menti ingerit, eamq; latenti motu à rectitudine iustitiæ diuertit: & quo se totam authori reddere negligit, eo in se iustitiæ iuri contradicit. Ventus ergò vehemens quatuor angulos domus concutit, dum fortis tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit, & quasi quassatis angulis domus obruitur, dum pulsatis virtutibus conscientia turbatur. Intra hos autẽ quatuor domus angulos filij conuiuantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ quasi quædam cordis soboles se inuicèm pascũt. Donum quippe spiritus, quod in subiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiã format: eandem mentem, vt contra singula quæq; tentamenta erudiat, in septem mox virtutibus temperat; vt contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinẽ, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: cõtra superbiam, det timorem.

In 4. virtutibus tota boni operis structura cõsurgit. Prudentia quando frigescat. Temperantia quando marcescit. Fortitudinis vires quomodò turbantur. Iustitia quando eneruatur. Dona spiritus sancti mentem informant.

5. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: In omni sapiente viro prudentes Græciæ esse memorauerunt λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν. Latini verò Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque iustitiam. Prudentia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisq; contemptum. Temperantia sacratæ vinculo charitatis, mysteriorumq; contemplatione cælestium negligit corporis voluptates. Iustitia in alto quodam suggestu locata videt exploratq; omnia: quæ alijs potius

Prudentia. Fortitudo. Temperãtia. Iustitia.

tius nata quàm sibi, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur.

6. ET libro secundo Officiorum, capite nono: Est ergò indiuiduum sapientię atque iustitię contubernium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despiciendis voluptatibus: Fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio.

Temperãtia, fortitudo, &c. in quibus consistãt.

7. SAPIENTIAE octauo: Et si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum quæ sunt, magis quàm illa est artifex? Et si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.

8. AVGVSTINVS libro primo retractationum, capite septimo: Codices veriores habent: Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam & virtuté. His enim nominibus Latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maximè in ore Philosophorum esse assolent, nominauit, sobrietatem appellans temperantiam, & prudentiæ imponens nomen, sapiẽtiam: fortitudinem verò, virtutis vocabulo enuncians, solam iustitiam suo nomine interpretatus est. Has autẽ quatuor virtutes in eodem libro Sapientiæ suis nominibus appellatas, sicut à Græcis vocantur, longè posteà reperimus in codicibus Græcis.

Sap. 8.

9. PROVERBIORVM octauo: Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam & superbiam & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequàm quicquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequàm terra fieret, &c.

10. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiẽs, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habitaui, & thronus meus in columna nubis: gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. Et in omni populo & in omni gente primatum habui. Ab initio & ante secula creata sum, & vsque ad futurum seculum nõ desinã, & in habitatione sancta coram ipso ministraui. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctę spei. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

11. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimoquinto: Ab his quatuor virtutibus nascuntur officiorum genera.

II

Quomodò Cardinales virtutes definiuntur?

A. Prudentia est virtus, quæ secundùm honesti rationem quid expetendum, quídve fugiendum sit, homini præscribit. Iustitia est virtus, qua cuique sua tribuuntur. Temperantia est virtus, voluptatum carnis, quæ gustu atque tactu percipiuntur, moderatrix. Fortitudo est virtus, qua labores mortisque pericula constanter & suscipiuntur, & perferuntur.

Definit easdem Augũst. lib. 1. de libero arbitrio, cap. 13. & 1. de morib. Eccl. Catholic. ca. 15. De his in libris offic. disserit Ambr. Prosp. l. 3. de vita contempl. c. 18. & seq. Bern. ex paruis sermonib. serm. 35. & in Cantica serm. 22.

B. Hæc est nobilis quadriga Virtutum, qua in cælum vehimur: hæc [a] flumina quatuor paradisi, vt [b] Augustinus vocat, cuius & hoc dictũ extat memorabile: Illa est, inquit, [c] humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantię decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quæ nullam fortunam metuentes, verè nostra dicere audemus.

a Genes. 2. b

b lib. 2. de Genesi cõtra Manich. cap. 10. Item Ambr. in lib. de paradiso, cap. 3.

c Lib. 1 contra Academicos, cap. 7.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro primo de libero arbitrio, capite decimotertio: Considera nunc, vtrùm tibi videatur esse prudentia appetendarum & vitandarum rerum scientia. EVODIVS. Videtur. AVG. Quid fortitudo? Nónne illa est animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum, non in nostra potestate constitutarum, contemnimus? EVO. Ità existimo. AVG. Porrò temperantia est affectio coërcens & cohibens appetitum ab ijs rebus, quæ turpiter appetuntur. An tu aliter putas? EVO. Immò ità, vt dicis, sentio. AVG. Iam iustitiam quid dicamus esse, nisi virtutem, qua sua cuique tribuuntur. EVO. Nulla mihi alia iustitiæ notio est.

Prudentia quid sit.

Fortitudo.

Temperantia

Iustitia.

2. ET in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite decimoquinto: Quòd si virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omninò esse virtutem affirmauerim, nisi summum amorem Dei. Nanque illud quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipsius amoris vario quodam affectu, quantùm intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinàm ità sit in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam definire non dubitem, vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei quod amatur: fortitudo amor, facilè tolerans omnia propter quod amatur: iustitia amor soli amato seruiens, & propterea rectè dominãs: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis à quibus impeditur, sagaciter seligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, sed Dei esse diximus, id est, summi boni, summæ sapientiæ, summæque concordiæ. Quare definire etiam sic licet, vt temperãtiam dicamus esse amorem, Deo sese integrum incorruptúmque seruantem: fortitudinem, amorem omnia propter Deum facilè perferentem: iustitiam, amorem Deo tantùm seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt: prudentiam, amorem benè discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab ijs quibus impediri potest.

Virtus est summus amor Dei.

Quadruplex virtus.

Temperantia. Fortitudo. Iustitia. Prudentia.

Definitiones earundem.

3. PROSPER vt suprà, quæstione prima, testimonio tertio.

4. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone trigesimoquinto: Ad consiliũ impiorũ (dæmonis scilicet suggerẽtis, carnis sese oblectãtis, & spiritus con-

Ad consilium impiorum quomodo itur.

consentientis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, nè in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo, qua resistant vsque ad mortẽ minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditijs. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quídve reijciendũ sit. Iustitia indigent illi qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem: quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc nõ videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat deseruit. Prudentia & temperantia sedẽ habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidẽ non solùm iniustitiam apertã, sed etiam illa quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magìs quod expedit: vitãs diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimẽta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc faciunt, additur, propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem vel cõseruationẽ, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iustitiam conseruant, nè amittatur aut minuatur. Postquàm verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis, idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata.

[Marg.: Fortitudo qbus necessaria. Temperãtia. Prudentia. Iustitia. Vbì sedem habeant virtutes singulæ. Prudentia quid sit. Iustitia quid sit.]

5. IDEM sermone vigesimosecundo in Cãtica canticorum: Frustrà huius seculi sapiẽtes de quatuor virtutibus tam multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omninò nequiuerunt, cùm illũ nescierint qui factus est nobis à Deo sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio, in exemplũ temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forsitan dicit aliquis: Cætera benè conueniunt, sed sanctificatio ad temperãtiam minùs propriè referri videtur. Ad quod respondetur primùm, id esse continentiam, quod temperantiam. Deindè, vsitatum in scripturis, sanctificationem pro continentia seu munditia poni. Denique quid illæ apud Moysen tam crebræ sanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum, temperantium se à cibo, à potu, à concubitu, hisq́ similibus? Sed audi ipsum præcipuè Apostolum, quàm familiare habeat vel vti, vel vsurpare sanctificationẽ in hoc sensu: Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrûm suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit. Educto itaq; in lucem quod subobscurum videbatur, redeo ad id vndè digressus erã. Quid vobis cum virtutibus, qui Dei virtutem Christum ignoratis? Vbinam quæso vera prudentia, nisì in Christi doctrina? Vndè vera iustitia, nisì de Christi misericordia? Vbì vera temperantia, nisì in Christi vita? Vbì vera fortitudo, nisì in Christi passione? Soli ergò qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicẽdi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperãtes, qui eius vitam imitari student: soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassùm proindè quis laborat in acquisitione virtutum, si aliundè eas sperandas putat, quàm à Domino virtutũ, cuius doctrina, seminarium prudentiæ: cuius misericordia, opus iustitiæ: cuius vita, speculum temperantiæ: cuius mors, insigne est fortitudinis.

[Marg.: Ethnici cur frustrà de his virtutibus Cardinalibus differuerint. 1.Cor.1. Temperantia sanctificatio quædam est. 1.Thess.4. Ibidẽm. Soli Christiani sunt prudẽtes, iusti, fortes, aut temperantes.]

1. B. GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui indè diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilath, vbì nascitur aurum: & aurum terræ illius optimum est, ibiq́ inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomẽ fluuij secundi Gehon. ipse est qui circumit omnem terrã Aethiopiæ. Nomen verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

2. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite decimo: Flumen autem quod procedebat ex Eden, id est, ex delicijs & voluptate & epulis, quod flumen à Propheta significatur in psalmis, cùm dicit: Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc est enim Eden, quod Latinè voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes significat: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iustitiam. Prudentia ergò quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia est ineffabilis: quam si eloqui velis, parturis eam potiùs, quàm paris, quia ibì audiuit & Apostolus ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Hæc ergò prudentia terram circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem prasinum, id est, disciplinam viuendi, quæ ab omnibus terrenis sordibus quasi decocta nitescit, sicut aurum optimum & verum, quod nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nocte non vincitur: & vitam æternam, quæ viriditate lapidis prasini significatur, propter vigorem qui non arescit. Fluuius autem ille, qui circumit terram * Aethiopiam multùm calidam atque feruentem, significat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigram. Tertius autem Tigris, vadit contra Assyrios, & significat temperantiam, quæ resistit libidini, multùm aduersanti consilijs prudentiæ. Vndè plerunquè in scripturis Assyrij aduersariorum loco ponuntur. Quartus fluuius, non dictum est, contra quid vadat, aut quam terram circumeat: iustitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia ipse ordo & æquitas animæ est, qua sibi ista tria concorditer copulãtur, prima prudentia, secunda fortitudo, tertia temperantia, & in ista tota copulatione atque ordinatione perficiunt iustitiam.

[Marg.: 4. flumina paradisi, 4. virtutes significant. Prudentia designatur per Phison. 2.Cor.12. Fortitudo per Gehon. Temperantia per Tigrim. Iustitia per Euphratem.]

3. AMBROSIVS in libro de paradiso, capite tertio: Sicut ergò fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritalis: ità fons virtutum est cæterarum, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima quę culta est, non ex ea quæ inculta est, fons iste procedit, vt irriget paradisum, hoc est, quædã diuersarum fruteta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quæ sapientia ista diuiditur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisì vnum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertiũ fortitudinis, quartum iustitiæ? quæ etiam sapientes istius mundi ex nostris assumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientiæ, ità etiam flumina ista quatuor, quædam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum. Phison igitur prudentia est &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinem, & per Euphratem iustitiam intelligi docet Ambrosius. Et paulò pòst: In his ergò fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi istius incluserunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vsque ad diluuiũ, prudentiæ fuit: quo in tempore iusti numerantur, Abel à Deo iustus dictus &c.

[Marg.: Sapientia veluti fons est virtutum. Ethnici scriptores 4. virtutum descriptionẽ ex nostrorum libris hausêre. Prudentiam designat Phison. Temperantiã Gehon, iuxta Ambr. Fortitudinem Tigris iuxta Amb. Iustitiã Euphrates.]

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite septimo, agens de definitione Sapientiæ, qua dicitur, Sapientiam esse rerum humanarum diuinarúmque scientiam, ait: Res humanas esse vt concedam res hominum, quicquam tu existimas nostrũ esse, quod nobis vel dare, vel eripere casus potest? Aut cùm rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, qua quisquã nouit vel quot, vel quales fundos habea-

 mus:

Humanarum rerū ſcientia.

mus: quid auri, quid argenti, quidque deniquè aliorum carminum cogitemus? Illa eſt humanarum rerum ſcientia, quæ nouit lumen prouidentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iuſtitiæ ſanctitatem. Hæc enim ſunt, quæ nullam fortunam metuentes, vera noſtra dicere audemus, &c.

III

Quo pacto Prudentia nobis ſacris literis commendatur?

Baſil. in conſtit. monaſt. cap. 15. & hom. 12. in principium Prouerbiorum. Bernard. ſer. 49. in Cantica.
a Eccli 32. d 37. c Prouerb. 12. c 13. b
b Eccli 3. d 18. d 33. a Prouerb. 14. b Iob 28 d Deut. 4. a 32. d Vide Prou. 3. b 8. b & Sap. 6. a c d 7. a b d
c Eccli 1. a
d Matth 12. d Luc. 11. d
e Matth. 10. b & ibidem Theophylact. & Hieron. Item Auguſt quæſt 8. ex Matthæo. Greg. 1. moral. cap 2. & hom. 30. in Euangel. Proſper lib. 3 de vita contempl. cap. 29. & 30.
f Epheſ. 5. d Coloſſ. 4. a 1. Pet. 4. b Prouer. 4. d Eccles 2. c
g Rom. 12. a 1. Theſſ. 4. a
h Prouer. 13. d Eccli 6. d
i Prouer. 17. d Eccles 8. a
k Prouer. 18. c

Prudenter monet Eccleſiaſticus in hunc modũ: [a] *Fili, ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis.* Item, [b] *Sapiens cor & intelligibile abſtinebit ſe à peccatis, & in operibus iuſtitiæ ſucceſſus habebit.* Tum fons [c] omnis ſapientiæ prudentiæque Chriſtus, verus ille [d] Salomon, ità docet: [e] *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*: vt intelligamus, ad perfectam prudentiam vtrunque coniunctim requiri, columbinam videlicet ſimplicitatem, quæ innocentes miteſque facit: & ſerpentinam prudentiam, quæ homines cautos ac prouidos reddit, vt nec fallant ipſi, neque ab vllo fallantur. Id fiet, ſi Paulinæ doctrinæ nos accommodemus: [f] *Videte fratres*, inquit, *quomodò cautè ambuletis: non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Proptereà nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes, quæ ſit voluntas Dei, bona* [g] ſcilicet *& beneplacẽs & perfecta.* Atque huc pertinet dictum Salomonis, [h] *Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus ſtultorum ſimilis efficietur.* Et illud, [i] *In facie prudentis lucet ſapientia.* Demùm quod idem affirmat, [k] *Cor prudentis poſsidebit ſcientiam, & auris ſapientum quærit doctrinam.*

TESTIMONIA.

Prudentia quā ſit in omni actione neceſſaria.

1. BASILIVS in conſtitutionibus monaſticis, capite decimoquinto: Cæterùm in omni, quæ ſuſcipitur, actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiuſuis generis eſt, quod licèt bonum videatur, non in vitium recidat, ſi aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile eſt, quantus ex earum vſu cùm in dantes, tum in accipientes fructus redundet.

2. ET homilia in principium Prouerbiorum, quæ eſt duodecima inter homilias variorum argumentorum: Prudentiam igitur vnam ex virtutibus præclaris exiſtere palàm eſt, qua bonorum & malorum & indifferentium nos homines ſcientes reddimur. Prudens verò vtiquè à prudẽtia per denominationem dictus eſt. Sed quando ferarum prudentiſſimus ſerpens eſſe Domini teſtimonio dicitur: Eſtote, inquit, prudentes ſicuti ſerpentes: item prudens œconomicus iniuſtitiæ: manifeſtum, quòd duplex eſt Prudentiæ nomen. Vna quidẽ proprij commodi cuſtos, & alieni doli obſeruatrix, qualem ſerpens habet. Ille ſi quid periculi incurrere viderit, caput ante omnia cuſtodit. Ea videtur eſſe verſutia illa, quæ prona eſt ad proprium commodum, & ſimpliciores defraudãdos. Quali prudẽtia fuit ille ſeculi prudẽs & iniuſtitiæ œconomicus apud Euangelium. Vera autem prudentia, eorum quæ agenda & non agenda ſunt, cognitio eſt: quam ſi quis ritè ſectatus fuerit, nũquàm ab officio virtuteq́ʒ abſcedet, nunquàm vitiorum peſtem incurret.

Matth. 10

Luc. 16.

Prudẽtia carnis ſiue mundana.

Prudentia vera.

Diſcretio quā ſit neceſſaria.

3. BERNARDVS ſermone quadrageſimonono in Cantica: Importabilis abſque ſcientia eſt zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè diſcretio eſt neceſſaria, quę eſt ordinatio charitatis. Semper quidẽ zelus abſque ſcientia minùs efficax minuſq́ʒ vtilis inuenitur, plerunquè autem & pernicioſus valdè ſentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior ſpiritus, profuſiorq́ʒ charitas: eo vigilantiori opùs ſcientia eſt, quæ zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet charitatem. Diſcretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorẽ, etiam & perpetuitatẽ. Deniq; ait: Ordinatione tua perſeuerat dies: diem, virtutem appellans. Eſt ergò diſcretio non tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixq́ʒ affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipſaq́ʒ affectio naturalis in perturbationem magìs conuertetur, exterminiumq́ʒ naturæ.

Pſal. 118.

4. ECCLESIASTICI trigeſimoſecundo, vt in textu.

5. ET trigeſimoſeptimo: Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.

6. PROVERBIORVM duodecimo: Via ſtulti recta in oculis eius: qui autem ſapiens eſt, audit conſilia.

7. ET capite decimotertio: Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.

8. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

9. CAPITE decimooctauo: Homo ſapiens in omnibus metuit, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

10. CAPITE trigeſimotertio: Sapiens non odit mandata & iuſtitias, & non illidetur quaſi in procella nauis. Homo ſenſatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

11. PROVERBIORVM decimoquarto: Sapiens timet, & declinat à malo: ſtultus tranſilit & confidit.

12. IOB vigeſimooctauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.

13. DEVTERONOMII quarto ait Moyſes: Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis ea in

in terra quam possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna.

14. ET trigesimosecundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

15. PROVERBIORVM tertio: Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudētia: melior est acquisitio eius negociatione auri & argenti: primi & purissimi fructus eius. Preciosior est cūctis opibus: & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitę illius pacificæ.

16. CAPITE octauo: Melior est sapientia cunctis opibus preciosissimis: & omne desiderabile ei nō potest comparari. Ego sapiētia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernūt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me, diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro & lapide precioso, & genimina mea argento electo.

17. SAPIENTIAE sexto: Melior est sapientia, quàm vires: & vir prudens, quàm fortis. Clara est, & quę nunquàm marcescit sapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quærūt illam. Prǫccupat qui se concupiscunt, vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inueniet. Cogitare ergò de illa, sensus est consummatus: & qui vigilauerit propter illā, citò securus erit. Si ergò delectamini sedibus & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis. Diligite lumen sapientiæ omnes qui pręestis populis. Multitudo autē sapientum, sanitas est orbis terrarum: & rex sapiēs, stabilimentum populi est.

18. CAPITE septimo: Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ: & pręposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem preciosum: quoniam omne aurū in comparatione illius arena est exigua, & tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cū illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lętatus sum in omnibus: quoniam antecedebat me ista sapiētia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbiquè propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædā est claritatis omnipotētis Dei sincera: & ideò nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cùm sit vna, omnia potest: & in se permanens, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas cōstituit. Neminem enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

19. ECCLESIASTICI primo: Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Sapientiam Dei præcedētem omnia, quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mādata æterna. Vnus est altissimus creator omnipotens, & rex potēs & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans Deus. Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundùm datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

20. MATTHAEI duodecimo: Regina Austri surget in iudicio cū generatione ista, & condemnabit eā: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & eccè plusquàm Salomon hîc.

21. LVCAE vndecimo: Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit &c. vt apud Matthęum.

22. MATTHAEI decimo: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergò prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

23. THEOPHYLACTVS in caput decimum Matthæi: Volo vos māsuetos esse, sicut oues, & sic magìs vincere. Estote igitur prudentes sicut serpentes, & simplices velut columbæ. Vult discipulos etiam prudentes. Idcircò cùm audieris Christianos dici oues, non intelligas quòd oporteat eos stupidos esse. nam & prudentes oportet esse, & scire quomodò versandum sit in medio multorum inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus obijcit vt percutiatur, caput autem seruat: ità & Christianus, inquit, omnia sua det, atque etiam corpus suum, percutientibus: caput autem quod est Christus, & fidem in illum seruet. Et sicut serpens in angustam quandam cauernam circungyrat se, & transiens pellem veterem expoliat: ità & nos per angustā viam incedamus, vt veterē exuamus hominem. Veruntamen quia & serpens nociuus est, iubet nos simplices esse, hoc est, synceros, & absque malitia, nullumque offendentes, sicut columbæ. illæ enim, cùm auferuntur eis fœtus, & persecutionem patiuntur, rursùs ad dominos suos reuertuntur. Esto igitur prudens sicut serpens, ità vt nè deridearis ob vitam ab alijs, sed omnia tua citra labē perficias. Erga alios autem, nè illis noceas, sis velut columba, hoc est, neutiquàm malignus.

Matth. 10.

Serpētis prudentia in quo imitanda.

Simplicitas columbæ in quo imitāda.

24. HIERONYMVS in caput decimum Matthęi: Estote ergò prudentes &c. Vt per prudentiā deuitent insidias, per simplicitatem non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput: & illud in quo vita est, protegit. Ità & nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus. Simplicitas columbarū ex Spiritus sancti specie demonstratur. Vndè dicit & Apostolus: Malitia paruuli estote.

Serpētis astutia, & columbæ simplicitas imitāda.

1. Cor. 14.

25. AVGVSTINVS in libro quęstionū ex Matthæo, quęstione octaua: Estote ergò prudētes sicut serpentes: ad cauendùm malum, in capite custodiendo, quod est Christus. Nàm serpens totū corpus pro capite obijcit persequenti. Vel quòd per angustias se coarctans, veteri tunica exutus innouetur. Quod imitātur quibus dictum est, Intrate per angustam portam, cùm vetere homine exuuntur. Nam si cauendum malū ità moneret, vt violenter resistendum esset malis, non suprà dixisset, Mitto vos sicut oues in medio luporum. Simplices autē sicut columbas esse voluit, ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis nullum omninò animalium necat, non solùm grandiū, contra quæ vires non habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeres aluntur. Est autem omnibus irrationalibus animantibus vna quædam inter se societas, sicut etiam rationalibus sua, id est, hominibus, non solùm secum, sed etiam cum angelis. Discunt ergò ex similitudine columbarum nulli prorsùs nocere ad societatem suam pertinenti participatione rationis.

Matth 10.

Serpentis astutia.

Matth. 7.
Ephes. 4.

Matth. 10.

Columbæ simplicitas.

26. GREGORIVS libro primo Moraliū in Iob, capite secundo: Nonnulli ità sunt simplices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eô veræ simplicitatis innocentiam

Simplicitati coniungenda est prudentia.

tiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinē nesciunt, nequaquàm innocentes persistere per simplicitatē possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet, dicēs: Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in Rom.16. malo. Hinc rursùs dicit: Nolite pueri effici sensibus, 1.Cor.14. sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsum veritas Matth.10. discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessariò in admonitione coniunxit: vt & simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursùs serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quòd sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodò, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per Actor.2. ignē verò zelus indicatur. In columba ergò, & in igne, sanctus Spiritus ostenditur: quia quicunque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

27. IDEM homilia trigesima in Euangelia: In columba Spiritus sanctus & in igne monstratus est: quia omnes quos repleuerit, simplices & ardētes facit. Simplices puritate, ardentes æmulatione. Neq; enim placere Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate Matth.10. potest. Hinc ipsa veritas dicit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Qua in re notandum est, quòd discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenùs & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpētis astutiam 1.Cor.14. colūbæ simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: Nolite pueri effici sensibus. Eccè prudentiam serpētis audiuimus, nunc de simplicitate columbæ moneamur. Sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob dicitur: Iob 1. Erat vir simplex & rectus. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quæ simplicitas sine rectitudine? Quia ergò & rectitudinem docet ipse spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in columba, quatenùs omne cor quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo iustitiæ accensum fiat.

28. PROSPER libro de vita contemplatiua, capite vigesimonono: Prudentiam ac sapientiam plerique in indagatione veri & inuentione constituūt: Credo propterea, quòd nec sapiēs ritè dici possit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus accipitur, nisi inquisitio & compræhensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, Prudentia sapientiæ connexa est. is prudens, is sapiens iure vocabitur. Hoc idcircò prçmiserim, vt quicquid de prudētia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictū possit intelligi: quia ità sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vnaquælibet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiens possit dici prudentia. Si ergò tota humanæ vitæ perfectio in actione & cognitione consistit: sicut in plerisque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ità cognitionem rerum, prouenire Rectū de rebus iudicium ad prudētiam pertinet. consecutione prudentiæ comprobemus. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitijs defæcatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos, desiderio contemplandæ virtutis inflammat, vt humanarū rerum, diuinarūmque scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallētia & solida bona discernāt: nihil in hoc mūdo casu aut iniustè, sed omnia, Deo volente ac permittente fieri, prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunquè ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligāt: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerātia passionum, occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agentes arripiant: nec ipsi alijs noceant, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: quia nec simplices circunuenire aliquos possunt, nec prudentes se circunueniri permittūt. Matth.10. Simplices & prudētes nos esse oportet. Cæterùm si in cōtractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat: iste nō habet prudentiam, quæ salutis magìs quàm perditionis est causa, sed simulat. Prudentia simulata. Quoniam quidē hæc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpit sana, hęc sanat vitij accessione corrupta: ac sic, aut omnibus quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquirūtur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est vt priùs pereat ipse, quàm alium perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

29. CAPITE trigesimo: Hi ergò, qui prudentiæ participes, prudentes effecti, Deo suo nō pedibus, sed sanctis moribus appropinquant: ex ea parte, qua sunt dono Dei prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdum ità est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omninò non poterit, etiam prudentes aliquotiès peccatis fallentibus acquiescunt: In hac vita non habetur omninò perfecta prudentia. non voluntate deprauati, sed humano errore, vt homines, lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

30. AD Ephesios quinto, vt in textu.

31. AD Colossenses quarto: In sapiētia ambulate ad eos qui foris sunt, tempus redimentes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus: vt sciatis quomodò oporteat vos vnicuique respondere.

32. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

33. PROVERBIORVM quarto: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

34. ECCLESIASTIS secundo: Transiui ad contemplandam sapientiam, erroresq; & stultitiam, (quid est, inquam, homo, vt sequi possit regem factorem suum?) & vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat.

35. AD Romanos duodecimo: Et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quę sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

36. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione.

37. PROVERBIORVM decimotertio, vt in textu.

38. ECCLESIASTICI sexto: Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuā, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiēns eris. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorū ex corde coniungere, vt omnem narrationē Dei possis audire, & prouerbia laudis non effugiant à te. Et si videris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in pręceptis Dei, & in mandatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

39. PRO-

39. PROVERBIORVM decimoseptimo: In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

40. ECCLESIASTIS octauo: Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit.

41. PROVERBIORVM decimooctauo, vt in textu.

IIII

De Iustitia quid porrò Scriptura tradit?

Iustitia [a] *eleuat gentem:* [b] *Iustitia firmatur solium. Melius est parùm cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate.* Cuius quidem iustitiæ officium nobis per Apostolum his verbis explicatur: [c] *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.* Huc spectant iusti & beati viri partes, sic in psalmo [d] decantatæ: *Qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malũ, & opprobrium non accepit aduersùs proximos suos: Qui iurat proximo suo, & non decipit: qui pecuniã suam non dedit ad* [e] *vsuram, & munera super innocentem non accepit.* Ex quo facilè constat, iustitiæ nomen contractiùs hic accipi, quàm vbi generatim de Iustitia Christiana disserimus.

a Prouer. 14. d 15. b 21. c Eccli 4. d

b Prouer. 16. b 25. a August. lib. 4. de ciuit. Dei, cap. 4. & lib. 19. cap. 21. Gregor. lib. 7. epist. 120. ad reges Franciæ Theodoricum & Theobertum.

c Rom. 13. c Matth 22. c 17. d Luc. 2. a 3. c 1. Tim. 5. c Bernar. ser. 3. de aduentu Domini. Aug. ser. 19. de verb. Domini, & lib. 22. contra Faustum, cap. 74. & 75. Theophylactus in cap. 13. ad Roman.

d Psal. 14. a b Matth. 5. a Chrysost. hom. 15. in Matth. Ambros. lib. 1. offic. cap. 28. & 29. & ser. 16. in Psal. 118. & in lib. de paradiso, cap. 3. August. lib. 4. de doctr. Christ. cap. 18. Vide septimum & octauum præceptum Decalogi.

e Exod. 22. d Leuit. 25. e Deut. 23. c Ezech. 18. b c d 22. c Lucæ 6. e Leo ser. 6. de ieiunio decimi mens. Bernar. epist. 322. ad Spirenses. Ambros. de Tobia, c. 14. & 15. Hieron. in 18. cap. Ezech. Concil. Lateranense sub Alexandro III. parte 1. cap. 25.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

2. CAPITE decimoquinto: Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiã, diligitur ab eo.

3. CAPITE vigesimoprimo: Gaudium iusto est facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inueniet vitam, iustitiam & gloriam.

4. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsq; ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

5. PROVERBIORVM decimosexto: Melius est parùm cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate. Abominabiles regi qui agũt impiè: quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas regum, labia iusta: qui recta loquitur, dirigetur.

6. CAPITE vigesimoquinto: Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.

Regna sunt latrocinia, si remoueatur iustitia.

7. AVGVSTINVS libro quarto de ciuitate Dei, capite quarto: Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Quia & ipsa latrocinia quid sunt, nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominũ cum imperio principis regitur, pacto societatis adstringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum si intantùm perditorum hominum accessibus crescit, vt & loca teneat, sedes constituat, ciuitates occupet, populos subiuget, euidentiùs regni nomen assumit, quod ei iam in manifesto cõfert nõ adempta cupiditas, sed addita impúnitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam comprehensus pirata respondit: Nam cùm idem rex hominem interrogâsset, quid ei videretur, vt mare haberet infestum? ille libera contumacia, quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna classe, imperator.

Ex Cicerone li. 3 de repub. teste Nonio Marcello de genere nauigiorum.

8. ET libro decimonono, capite vigesimoprimo: Quapropter nunc est locus, vt quàm potero breuiter ac dilucidè expediam, quod in secundo huius operis libro me demonstraturum esse promisi: secundùm definitiones, quibus apud Ciceronem vtitur Scipio in libris de Republica, nunquàm Rempublicã fuisse Romanam. Breuiter enim Rempublicam definit esse rem populi. quæ definitio si vera est, nunquàm fuit Romana Respublica: quia nunquàm fuit res populi: quã definitionem voluit esse Reipublicæ. Populum enim esse definiuit cœtum multitudinis, iuris consensu & vtilitatis communione sociatum. Quid autem dicat iuris consensum, disputando explicat: per hoc ostendens, geri sine iustitia non posse Rempublicam. Vbi ergò iustitia vera nõ est, nec ius potest esse. Quod enim iure fit, profectò iustè fit. Quod autem fit iniustè, nec iure fieri potest. Non enim iura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum constituta, cùm illud etiã ipsi ius esse dicant, quod de iustitiæ fonte manauerit: falsumq; esse, quod à quibusdam non rectè sentientibus dici solet: id esse ius, quod ei, qui plus potest, vtile est. Quocircà vbi non est vera iustitia, iuris consensu sociatus cœtus hominum non potest esse, & ideò nec populus: iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et si non populus, nec res populi: sed qualiscunq; multitudinis, quæ populi nomine digna nõ est: ac per hoc si Respublica res populi est, & populus nõ est, qui consensu non sociatus est iuris. Non est autem ius, vbi nulla iustitia est: proculdubiò colligitur, vbi iustitia non est, non esse Rempublicam. Iustitia porrò ea virtus est, quæ sua cuique distribuit. Quæ igitur iustitia est hominis, quæ ipsum hominem Deo vero tollit, & immundis dæmonibus subdit? Hóccine est sua cuique distribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus est, & tradit ei, qui nihil in eo habet iuris, iniustus est: & qui seipsum aufert dominanti Deo, à quo factus est, & malignis seruit spiritibus, iustus est?

Vbi iustitia non est, Rempublicam nõ esse.

Apud ethnicos non est vera iustitia.

9. GREGORIVS Magnus libro septimo, epistola centesima vigesima ad Theodoricum & Theobertum reges Franciæ: Summum in regibus bonũ est, iustitiam colere, ac sua cuique iura seruare: & subiectis non sinere quod potestatis est fieri, sed quod æquũ est custodire.

Regum officium maximè propriũ.

10. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

11. MATTHAEI vigesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

12. ET capite decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicẽs: Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem non scandali-

zemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

13. LVCAE secundo: Factum est autem, in diebus illis exijt edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syriæ Cyrino. Et ibant omnes vt profiterētur, singuli in suam ciuitatem. Ascendit autē & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, ciuitatē Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria despōsata sibi vxore, prægnante.

14. ET capite tertio: Venerunt & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad Ioannem: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius quàm quod cōstitutum est vobis, faciatis. Interrogabant aūt eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendijs vestris.

15. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborāt in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non infrenabis os boui trituranti. &, Dignus est operarius mercede sua.

16. BERNARDVS sermone tertio de Aduentu Domini: Beatus, in quo sapiētia ædificat sibi domum, excidens columnas septem: beata anima quæ sedes est sapientiæ. Quęnam est illa? Anima vtiquè iusti. Meritò planè, quia iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ. Quis in vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Eccè quænam illi serica, quę tapetia, quod puluinar oporteat præparari. Iustitia, inquit, & iudicium præparatio sedis tuæ. Iustitia virtus est, quod suum est, vnicuique tribuens. Tribue ergò tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali, cuique quod debes, & dignè celebras aduentum Christi, parans ei in iustitia sedem suam. Redde, inquam, reuerentiam prælato & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis est, Nec enim sufficit exteriùs obtēperare Maioribus nostris, nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis. Quòd etsi tam manifestè innotuerit indigna prelati alicuius vita, vt nihil omninò dissimulationis, nihil excusationis admittat: propter eum tamen à quo est omnis potestas, ipsum quem modò talē nouimus, excelsum reputare debemus, non prēsentibus personæ meritis, sed ordinationi Diuinæ, & dignitati ipsius officij deferentes. Sic & fratribus nostris inter quos viuimus, ipso iure fraternitatis & societatis humanæ, consilij sumus & auxilij debitores. Hæc enim volumus vt & ipsi nobis impendant, consilium quo erudiatur ignorātia nostra, auxilium quo iuuetur infirmitas nostra. Sed fortè erit inter vos qui tacitus respondeat, dicens: Quod ego consilium dabo fratri, cui nec vnum quidem dicere verbum fas est absque licentia? Quod ei auxilium impendere est, cùm nec minimū aliquid agere liceat absque obediētia? Ad quod ego: Non deerit certè quod facias, tantummodò charitas fraterna non desit. Nullum ego consilium melius arbitror, quàm si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri, prouocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neque lingua, sed opere & veritate. An verò vtilius aut efficacius auxilium aliquod est, quàm vt ores deuotè pro eo, vt non dissimules redarguere culpas eius: vt non modò nullum ei offendiculum ponas, sed & solicitus sis, quantùm præuales, tanquàm angelus pacis, de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorū penitùs dimouere? Si talem te fratri auxiliarium & consiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet vndè causetur. Porrò si cui fortè prælatus es, huic sine dubio teneris debitor solicitudinis amplioris. Exigit à te & ipse custodiam & disciplinam. Custodiam quidem, vt possit cauere peccatum: disciplinam verò, vt quod minùs cauit, minimè maneat impunitū. Quòd etsi nemini fratrum præesse videris, habes tamen sub te cui custodiam hanc & disciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiam, vt non regnet in eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & disciplinam, vt dignos faciat pœnitentiæ fructus castigatum, & subditum seruituti. Longè tamen grauiori & periculosiori debito tenentur adstricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Et in fine: Audi deniquè manifestius à te iudicium exigi post iustitiam. Cùm feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Hæc planè, quo ad hominem, est digna sedis præparatio Domino maiestatis: vt & iustitiæ mādata studeat obseruare, & semper indignum sese & inutilem arbitretur.

Prouer.9. Iustitia & iudicio paratur sedes sapientiæ. Psal.88. Iustitia in quo consistat. Quid superiori reddendū. Rom.13. Quid reddendum æqualibus. Quid reddendum inferioribus. Quomodò iudicare nos ipsos debemus. Luc.17.

17. AVGVSTINVS sermone decimonono de verbis Domini, (& Ambrosius sermone septimo:) Nō militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est. Nec rempublicam gerere criminosum est: sed ideò agere rempublicam, vt rem familiarem potiùs augeas, videtur esse damnabile. Proptereà enim prouidētia quadam militantibus sunt stipendia constituta, nè, dum sumptus quæritur, prēda grassetur. Illud autē quale est, cùm ob errorem aliquem à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaserit, cædem cur turbulentus admiserit: statim respōdeat, Quid habebam facere, homo secularis aut miles? nunquid monachum sum professus aut clericum? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officijs sacris literis præscribitur norma viuendi, omnis ad benè viuendum prouocatur sexus, ætas & dignitas. Igitur nemo se excuset publicis actibus, nemo de occupatione militię cōqueratur. Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia. Nam vt id quod dicimus, authoritate euangelica comprobemus, videamus lectionem quæ paulò antè decursa est. ait enim Euangelium: Venerunt autem & publicani ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eum: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis, quàm quod constitutum est vobis. Honesta planè publicanorum interrogatio, ac sancti Prophetæ iusta responsio. Illi enim solicitè interrogant, nè aut ignorantes plus exigendo in peccatum incidant, aut cessantes publicam decipiant functionem. Hic autem moderatè præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & constitutum habeat vectigal effectum. Non enim dixit, Nihil exigatis: sed, nihil amplius exigatis. Vndè intelligimus quòd apud Deum non tam exactio quàm exactio iniqua damnetur. dicit enim ipse Dominus: Reddite quæ Dei sunt, Deo: & quæ Cæsaris, Cęsari. Igitur quod Cæsar præcipit, ferendum est: quod Imperator indicit, tolerandum est: sed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat. Et post pauca: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem cōcutiatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendijs vestris. Hîc iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantùm de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisque militię suę cingulo vtitur, dignitatis suę miles adscribitur, atque ideò hæc sententia potest dici: Verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisq; rectoribus: Quicunque stipendia sibi publicè decreta consequitur, si amplius quærit, tanquàm calumniator & concussor Ioannis sententia condemnatur. Hæc autem diuina sententia quæ ad milites loquitur, potest etiam ad Clericos retorqueri, quia etiamsi non militare videamur seculo, tamē Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militans Deo, obligat se negocijs secularibus. Videmur, inquam, non militare remissis ac fluentibus

Militare vel Remp. administrare quando cum peccato sint coniuncta. Excusatio militum quando de rapinis & alijs criminibus reprehenduntur. Luc.3. Vectigalia iusta. Iniqua exactio dānatur. Matth.22. Milites sunt varij. Clerici etiam sunt milites. 2.Tim.2.

bus tunicis, sed habemus militiæ nostræ cingulũ, quo castimoniæ interiora constringimus: de quo cingulo Dominus ait ad discipulos suos: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipendium ab ipso donumq́ percipimus, sicut dicit Apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus, hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergò Christianorum hoc donatiuo contentus fortè non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Et in fine: Nec interest apud Deum, vtrùm vi an circunuentione quis res alienas occupet, dummodò quoquo pacto teneat alienum.

Lucæ 12.
1.Cor. 1.
Aliena restituenda sunt.

18. IDEM libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæũ, capite septuagesimoquarto: Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoquè morituri, vt dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorum est, non religiosorum: nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, fœditas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunquè ità culpantur, vt etiam iure puniantur. Aduersùs violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarũ ordine inueniuntur, vbì eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse cõstringit. Alioquin Ioannes, cùm ad eum baptizandi milites venirent, dicentes, Et nos quid faciemus? responderet eis, Arma abijcite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite neminem. Sed quia sciebat eos, cùm hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarũ suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Sed quia Manichæi Ioannem apertè blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christum audiant, hoc stipendium iubentem reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi: Reddite, inquit, Cæsari quæ Cæsaris sunt, & Deo quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Meritò & illius Centurionis, dicentis: Et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit: fidem laudauit, nõ illius militiæ desertionem imperauit. Sed de iustis quidem iniustisq́ bellis nunc disputare longum est, & non necessarium.

An bellũ gerere licitũ sit.
Lucæ 3.
Iniusto bello qui occidunt homines, non sunt homicidæ.
Lucæ 3.
Matth. 22.
Cur tributa principibus præstantur.
Matt. 8. Luc. 7.
De iustis bellis.

19. ET capite septuagesimoquinto: Interest enim quibus causis, quibusq́ authoribus homines gerenda bella suscipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poscit, vt suscipiendi belli authoritas atque consilium penès principem sit: exequendi autem iussa bellica ministerium, milites debeant paci salutiq́ communi. Bellum autem, quod gerendum Deo authore suscipitur, rectè suscipi, dubitare fas non est: vel ad terrendam, vel ad obterẽdam, vel ad subiugandam mortalium superbiam: quando ne illud quidem, quod humana cupiditate geritur, non solùm incorruptibili Deo, sed nec sanctis eius obesse aliquid potest: quibus potiùs ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendámque paternam disciplinam etiam prodesse inuenitur. Neque enim habet in eos quisquam vllam potestatẽ, nisi cui data fuerit desupèr. Non est enim potestas, nisi à Deo, siue iubente, siue sinente. Cùm ergò vir iustus, si fortè sub rege, homine etiam sacrilego militet, rectè possit, illo iubente, bellare ciuicæ pacis ordinem seruans: cui, quod iubetur, vel non esse cõtra Dei præceptum, certum est, vel vtrùm sit, certum non est: ità vt fortassè reum regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo seruiẽdi: quanto magìs in administratione bellorum innocentissimè diuersatur, qui Deo iubente belligerat, quem malè aliquid iubere non posse, nemo qui ei seruit, ignorat?

Ioan. 19.
Rom. 13.
An milites in omnibus suo duci obtemperare debeant.

20. THEOPHYLACTVS in caput decimumtertium epistolæ ad Romanos: Plurimùm prosunt Rebuspublicis magistratus: per ipsos enim vita nostra consistit. Qui nisi essent, iam olìm omnia perijssent, potentioribus imbecilliores deuorantibus. Conscientia igitur tua persuadeat tibi, vt suo honore tanta tibi bona donantes nunquàm non digneris. Ideò enim & tributa præstatis. Tu, inquit, testaris, quòd à magistratu beneficio afficeris, quatenùs mercedem ei pendis, vt ei videlicet qui rebus tuis prospiciat. Non enim principiò tributum soluissemus, nisi agnouissemus, nostrum nobis lucrum, adeoq́ commodum ex huiusmodi præfectura sanè accrescere. Siquidem ipsi nos citra curam ducentes vitam, principes habemus pro nobis excubias agentes. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbẽtes. Quare Deo etiam placet vt ipsius ministris tributa pendamus: vult enim Deus pacem in republica versari, necnon virtutem, vitium autem profligari. Atque in hoc principes ministrant voluntati Dei, pro communi constitutione & salute laborantes, inq́ idipsum perseueranter incumbentes, vt nos in pace ac tranquillitate ętatem quisque suã transigamus. Sin quisquam malè magistratu suo & publica functione abutatur, id nihil aduersùs rei ipsius pulcherrimæ elegantiam facit. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Irrefragabiliter, inquit, debes impositã tibi ergà magistratum gratitudinem & beneuolentiam. Redde igitur quæ debes ijs quibus varij magistratus sunt commissi: cui tributum debetur, siue exactio, capitum ve census, ei tributum da: cui vectigal, vectigal: vel pro terra censum. Nec solùm pecunias reddite, sed timorem etiam, hoc est, reuerentiam & verecundiam atque eximium honorem. Quare infert, Cui honorem, honorem. Est enim duplex metus: alter, quo terrentur scelera patrantes, ex mali conscientia profluens, quem iam anteà reiecit Apostolus: alter verò, quo diligentes erga dilectos rapiuntur, hoc est, excellens & eximius honor, quemadmodùm dictum est: Non est inopia timentibus eum. &, Timor Domini permanẽs in seculum seculi. Pietatem enim hìc siue reuerentiam subindicat.

Magistratus quantũ prosit Reipub.
Tributorum solutio.
Psal. 33. & 18.

21. PSALMO decimoquarto, vt in textu.

22. MATTHAEI quinto: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

23. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta in Matthæum: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã. Quam verò iustitiam? an in genere virtutem ipsam, an speciem illam iustitiæ, quæ exaduersò auaritiæ collocatur? Quia enim commendaturus erat misericordiam, ostendens quo modo misereri oporteat: id est, non ex auaritia, nec rapina, opportunè beatificat iustitiam acquirentes. Et considera quanta idipsum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit, Beati qui iustitiam seruant: sed, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: vt non vtiquè mediocriter, sed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc est auaritiæ proprium, neque sic cibum desideramus ac potum, vt possidere latiùs, induiq́ preciosiùs: concupiscentiã istam quæ habendi amore flagrat, iubet in meliora conuerti: deindè rursùs sensibile præmium statuẽs, ait: Quoniam ipsi saturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc esse contrarium, magisq́ id præstare iustitiam. Noli igitur iustitiam exercens formidare pauperiem, neq́ famem timere, cùm certè illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt: vt exaduersò ille qui iustitiam diligit, tutissimè omnia bona possidet. Si verò qui aliena nõ inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur: quanto magìs, qui propria fideliter largiuntur?

Iustitiæ nomẽ aliàs generale, aliàs minùs latè patens.
Iustitiæ præmium.

Ffff 2 24. AM-

24. AMBROSIVS libro primo officiorum, capite vigesimooctauo: Magnus iustitiæ splendor, quæ alijs potiùs nata quàm sibi, communitatem & societatem nostram adiuuat, excelsitatem tenet, vt suo iudicio omnia subiecta habeat, opem alijs ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, nisi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem? Etenim dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras possessionibus cupimus, præstare diuitijs: iustitiæ formam exuimus, beneficentiã communem amittimus. Quomodò enim potest iustus esse, qui studet eripere alteri, quod sibi quærat? Potentiæ quoquè cupiditas, formam iustitiæ virilem effœminat. Quomodò enim potest pro alijs interuenire, qui alios sibi subijcere conatur: & infirmo aduersùs potentes opem ferre, qui ipse grauem libertati affectat potentiam?

Magnus iustitiæ splendor.

Auaritia iustitiam corrumpit.

25. ET capite vigesimonono: Quanta autem iustitia sit, ex hoc intelligi potest, quòd nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, quæ etiam hostibus reseruatur: vt si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies prælio, aduersùs iustitiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore. Interest enim, vtrùm aliquis pugna aliqua & cõflictu graui capiatur, an superiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehemẽtioribus hostibus & infidis, & his qui amplius læserint, vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres suas plerosque peccare fecerant ex plebe Iudæorũ, vndè & Dei in populum Patrum iracundia effusa est. Et ideo factum est, vt nullũ Moyses victor superesse pateretur: Gabaonitas autem qui fraude magìs quàm bello tentauerant plebem Patrum, non expugnaret Iesus, sed conditionis impositæ afficeret iniuria: Syros verò Helisæus, quos obsidentes in ciuitatem duxerat momentanea cæcitate percussos, cùm quò ingrederentur videre non possent, volenti regi Israel percutere non acquiesceret, dicens: Non percuties quos non captiuâsti in lancea & in gladio tuo. Pone eis panem & aquam, vt manducent & bibant, & remittãtur, & eant ad dominum suum: vt humanitate prouocati, gratiã repræsentarent. Deniquè posteà in terram Israel venire piratæ Syriæ destiterunt. Si ergò etiam in bello iustitia valet, quanto magìs in pace seruanda est? Et post pauca: Liquet igitur, etiam in bello fidem & iustitiam seruari oportere, nec vllum decorum esse posse, si violetur fides.

Iustitiæ dignitas.

Num. 31.

Iosue 9.

4. Reg. 6.

Belli æquè ac pacis tempore iustitia seruanda.

26. ITEM in psalmum centesimum decimumoctauum, sermone decimosexto: Hoc est ergò, Feci iudicium & iustitiam: in iudicio non contempsi pauperẽ, non oppressi viduam, personam diuitis non recepi, in omnibus operibus iustitiam seruaui. Iudicij finis iustitia est. In altero veritatis custodia, in altero fructus est æquitatis: vtraque tamen non priuata virtus, sed publica. Nam immaculatum corpus à virili permixtione seruare, & palmam castimoniæ limoso in corpore vsque ad angelorum conuersationem custodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica est. Frugi esse ac modestũ, & sobriæ parcitatis tenere mensuram: probatur à pluribus, sed sibi soli proficit. Fortitudo in prælijs eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore necessarium, in voto aduersum. Mâlũt enim homines non pugnare, quàm vincere. Sola iustitia est, quę omnibus temporibus alijs potiùs nata quàm sibi, quotidiano vsu & fructu, publico suo damno alienas custodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis.

Iustitia in quo cæteris virtutibus præstet.

27. IDEM in libro de paradiso, capite tertio: Quartus est fluuius Euphrates, qui Latinè fœcunditas atque abundantia fructuũ nuncupatur, pręferẽs quoddam insigne iustitiæ, quæ omnem pascit animã. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quàm æquitas atque iustitia, quæ magìs alijs quàm sibi prodest, vtilitates suas negligit, cõmunia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τῆς εὐφρασίας dictum putant, hoc est, à lætando, eò quòd hominum genus nullo magìs quàm iustitia & æquitate lætetur. Causam autem, cur, cæteri quà commeant fluuij, describuntur regiones locorum: quà Euphrates commeat, non describatur: illam accipimus, quia aqua eius vitalis asseritur, & quæ foueat atque augeat. Vndè Auxen eum Hebræorum & Assyriorum prudentes dixerunt: contrà autem fertur esse aqua aliorum fluminum. Deindè quia vbì prudentia, ibì & malitia: vbì fortitudo, ibì iracundia: vbì temperantia, ibì intemperantia plerunquè est, aut alia vitia sunt. Vbì autem iustitia, ibì concordia virtutum est cæterarũ: ideò non ex locis quà fluit, hoc est, non ex parte, cognoscitur. Non enim pars est iustitia, sed quasi mater est omnium.

Iustitiæ fructus vberes.

Vbì iustitia, ibì concordia est cæterarum virtutum.

28. AVGVSTINVS libro quarto de doctrina Christiana, capite decimooctauo: In istis autem nostris (negocijs Ecclesiasticis) quandoquidem omnia, maximè quæ de loco superiore populis dicimus, ad hominum salutem, nec temporariam, sed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus est æternus interitus, omnia magna sunt quæ dicimus: vsqueadeò, vt nec de ipsis pecuniarijs rebus vel acquirẽdis, vel amittendis parua videri debeant, quæ doctor Ecclesiasticus dicit, siue sit illa magna, siue parua pecunia. Neque enim parua est iustitia, quam profectò & in parua pecunia custodire debemus, dicẽte Domino: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergò minimum est, minimum est: sed in minimo fidelem esse, magnum est. Nam sicut ratio rotunditatis est, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur, eadẽ est & in magno disco, quæ in nummulo exiguo: ità vbì parua iustè geruntur, non minuitur iustitiæ magnitudo. De iudicijs deniquè secularibus, quibus vtiquè nisi pecuniarijs cùm loqueretur Apostolus, Audet quisquam vestrûm, inquit, aduersùs alterum habens negocium, iudicari ab iniquis, & nõ apud sanctos? &c. Quid est quòd sic indignatur Apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic increpat, sic minatur? Quid est quòd sui animi affectum tam crebra & tam aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremò, quòd de rebus minimis tam grãditer dicit? Tãtum'ne de illo negocia secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter iustitiam, charitatem, pietatem, quę nulla sobria mente dubitante, etiam in rebus quamlibet paruulis magna sunt.

Iustitia custodienda est etiam in parua pecunia.

Luc. 16.

In minimo fidelem esse, magnum est.

1. Cor. 6.

Iustitia, charitas, pietas, etiã in rebus paruis magna sunt.

DE VSVRA.

29. EXODI vigesimosecundo: Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi, qui habitat tecũ, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes.

30. LEVITICI vigesimoquinto: Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, nè accipias vsuras ab eo, nec amplius quàm dedisti. Time Deum tuum, vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram, & frugum superabundantiam non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt darẽ vobis terram Chanaan, & essem vester Deus.

31. DEVTERONOMII vigesimotertio: Non fœneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: sed alieno. Fratri autem tuo absque vsura id quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra ad quam ingredieris possidendam.

32. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, &c. ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in pręceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatẽ: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genue-

genuerit filium latronem effundentem ſanguinem, & fecerit vnum de iſtis &c. ad vſuram dantem, & amplius accipientem: Nunquid viuet? non viuet. Cùm vniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur: ſanguis eius in ipſo erit. Quòd ſi genuerit filium, qui videns omnia peccata patris ſui quæ fecit, timuerit, & non fecerit ſimile eis &c. à pauperis iniuria auerterit manum ſuam, vſuram & ſuperabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit; hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed vita viuet.

33. ET viceſimoſecundo: Viri detractores fuerũt in te ad effundendum ſanguinẽ, & ſuper montes comederunt in te, ſcelus operati ſunt in medio tuî &c. Munera acceperunt apud te ad effundendum ſanguinem: vſuram & ſuperabundantiam accepiſti, & auarè proximos tuos calumniabaris: meiq; oblita es, ait Dominus Deus. Eccè, cõploſi manus meas ſuper auaritiam tuam quam feciſti, & ſuper ſanguinem qui effuſus eſt in medio tuî. Nunquid ſuſtinebit cor tuum, aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi? Ego Dominus locutus ſum, & faciã. Et diſpergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

34. LVCAE ſexto: Veruntamen diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil indè ſperantes: & erit merces veſtra multa, & eritis filij altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.

35. LEO Magnus ſermone ſexto de Ieiunio decimi menſis: Iniuſta & impudens auaritia, quæ beneficium ſe dicit præſtare cùm decipit, nõ credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè paciſcẽti: dumq; certiora exiſtimat præſentia, quàm futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei cupiditas iniuſti lucri, nõ iniuſti cauſa ſit damni. Vndè quilibet ſequatur euentus, mala ſemper eſt ratio fœnerantis, cui pecuniam & minuiſſe & auxiſſe peccatum eſt: vt aut miſer ſit, amittendo quod dedit, aut miſerior, accipiendo quod nõ dedit. Fugienda proſùs eſt iniquitas fœnoris, & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum eſt. Multiplicatur quidem facultas iniuſtis & triſtibus incrementis, ſed mentis ſubſtantia contabeſcit: quoniam fœnus pecuniæ, funus eſt animæ. Quid enim de huiuſmodi ſentiat Deus, ſacratiſſimus propheta Dauid manifeſtat. Qui cùm diceret: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? reſponſo diuinæ vocis inſtruitur, & eum ad æternam requiem pertinere cognoſcit, qui inter alias piæ conuerſationis regulas, pecuniam ſuam non dedit ad vſuram: & à tabernaculo Dei oſtenditur alienus, & à ſancto monte eius extraneus, qui doloſum quæſtũ de pecuniæ ſuæ captat vſuris: & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus eſt egeſtate puniri.

Iniquitas fœnoris.
Lucrũ omni humanitate carens.
Nota. Fœnus pecuniæ, funus eſt animę. Pſal. 14.

36. BERNARDVS epiſtola treceenteſima vigeſimaſecunda ad Epiſcopum, clerum & populũ Spirenſem: Sicubì deſunt Iudæi, peiùs iudaizare dolemus Chriſtianos fœneratores, ſi tamen Chriſtianos, & non magìs baptizatos Iudæos conuenit appellari.

Vſurarij, rectè baptizati Iudæi appellantur.

37. AMBROSIVS in libro de Tobia, capite decimoquarto: Non nouum, nec perfunctorium hoc malum eſt, quod veteris atque diuinæ præſcripto legis inhibetur. Populus qui deſpoliauerat Aegyptum, qui pede tranſierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cùm de alijs peccatis ſemel aut multùm iterata admonitione præſcripſerit, de fœnore ſæpiùs intimauit. Habes in Exodo: Quòd ſi pecuniã fœneraueris pupillo, orphano, pauperi apud te, nõ ſuffocabis eum, non impones ei vſuram. Oſtendit quid ſit ſuffocare, id eſt, vſurã imponere. Strangulat enim, & quod peius eſt, animã laqueat creditoris. Quo ſermone & pdonis violentiã, & deformis nodũ mortis expreſſerit. Quòd ſi pignus acceperis veſtimentũ proximi tui, ante ſolis occaſum reſtitues. Illud eſt enim opertorium eius tantùm, hoc veſtimentum turpitudinis eius in quo dormiet. Quòd ſi itaq; proclamauerit ad me, exaudiam eum. Audîſtis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus: Nõ veni legem ſoluere, ſed adimplere? Quam Dominus non ſoluit, vos ſoluitis? Vſuram, inquit, petere, ſuffocare eſt. Hoc quoquè foris ſerò eſt dictum à quibuſdam eorũ prudentibus. Quid eſt, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occídere. Sed vtiquè non Cato prior quàm Moyſes qui legem accepit. Multo ille poſterior. In Deuteronomio quoquè ſcriptum eſt: Non exiges à fratre tuo vſuram pecuniæ, & vſuram eſcarum, & vſuram omnium rerum quaſcunque fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vſuram exiges ab eo, à fratre autem tuo non exiges. Vides quantum pondus in verbis ſit. Noli, inquit, exigere vſuram à fratre tuo, hoc eſt, cum quo habere debes omnia communia, ab eo tu vſuram exigis? Frater tuus conſors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo durum eſt repetere quod dederis, niſi cùm habuerit vndè diſſoluat. Et plerique refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia vſuras exigũt, ſed de mercibus eorum tanquàm vſurarum emolumenta percipiunt, ideò audiant quid lex dicat: Neque vſuram, inquit, eſcarũ accipies, neque omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim iſta & circunſcriptio legis eſt, non cuſtodia. Et putas te piè facere, quia à negociatore vel ut mutuum ſuſcipis? Indè ipſe fraudem facit in mercium precio, vndè tibi ſoluit vſurã. Fraudis illius tu author, tu particeps: tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcunque ſorti accedit, vſura eſt. Quod velis ei nomen imponas, vſura eſt. Si licitum eſt, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum eſt, cur incrementum requiris?

Exod. 22.
Vſurarij ſuffocãt & ſtrãgulant homines.
Matth. 5.
Vſuram petere, ſuffocare eſt.
Catonis dictum.
Deut. 23.
Vſura nõ cõmittitur tantùm in pecunijs.
Ibidèm.
Quicqd ſorti accedit, vſura eſt.

38. ET capite decimoquinto: Sed fortè dices, quia ſcriptum eſt: Alienigenæ fœnerabis: & non conſideras quid Euangelium dicat, quod eſt plenius. Sed hoc interim ſequeſtremus. Legis ipſius verba cõſidera: Fratri tuo, inquit, non fœnerabis ad vſuram, ſed ab alienigena exiges. Quis erat tũc alienigena, niſi Amalech, niſi Amorrhæus, niſi hoſtes? Ibì, inquit, vſuram exige. Cui meritò nocere deſideras, cui iure inferũtur arma, huic legitimè indicantur vſuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes centeſima vindicare te. Ab hoc vſuram exige, quem non ſit crimẽ occídere. Sine ferro dimicat, qui vſurã flagitat: ſine gladio & de hoſte vlciſcitur, qui fuerit vſurarius & exactor inimici. Ergò vbì ius belli, ibì etiam ius vſuræ. Frater autẽ tuus omnis, fidei primùm, deindè Romani iuris eſt populus. Narrabo nomẽ tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te. Denique in Leuitico præſcripſit etiam lex, vſuram à fratre non eſſe poſcendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vſuram, & in amplius recipiendum non dabis illi eſcas tuas. Generaliter hæc ſententia Dei omne ſortis excludit augmentum. Vndè & Dauid & benedictum æſtimauit, & dignum habitatione cæleſti, qui pecuniã non dedit in vſuram. Si ergò qui non dedit, benedictus: ſine dubio maledictus qui ad vſuram dedit. Cur ergò maledictionem potiùs eligis, quàm benedictionem? Poteſtis enim benedicti eſſe, ſi velitis, poteſtis iuſti eſſe. Homo enim iuſtus, ſecundùm Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam ſuam in vſuram non dederit, & ſuperabundantiam non acceperit, & ab iniuſtitia auerterit manum ſuam. Iuſtus eſt, inquit, iſte: vita viuet, dicit Dominus. Qui autem pignus non reddidit, & in ſimulacra appoſuit oculos ſuos, iniquitatem fecit, cum vſura dedit, & ſuperabundantiam accepit, hic vita non viuet. Omnes iniquitates iſtas fecit,

Deut. 23.
An permiſſum fuerit Iudæis exigere vſuram à gentibus propter duritiam cordis tantùm & inſatiabilem auaritiã ipſorum, vt nè fideles grauarent vſuris.
Pſal. 21.
Leuit. 25.
Omne ſortis augmentum prohibetur.
Pſal. 41.
Maledictus qui ad vſurã dat.
Ezech. 18.
Iuſtus eſt, qui ſuperabũdantiam nõ accipit.
Morte morietur, qui ſuperabũdãtiam acceperit.

Fœnus cum idololatria comparatur.

cit, morte morietur, sanguis eius super ipsum manet. Vide quomodò fœneratorem cum idololatra copulauit, quasi crimen æquaret.

39. HIERONYMVS in caput decimumoctauũ Ezechielis: Duodecimum numerum in catalogo virtutum patris tenet: Et ad vsuram non commodauerit, siue vt LXX. transtulerunt, pecuniã suam ad vsuram non dederit. In Hebraico, cunctarum specierum vsura ꝓhibetur: in LXX, tantùm pecuniæ. Iuxta quod & in quartodecimo psalmo scriptum est: Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Et quomodò dicitur, Fratri tuo non fœnerabis, alieno autem fœnerabis. Sed vide profectum: In principio legis, à fratribus tantùm fœnus tollitur: in propheta ab omnibus vsura prohibetur, dicente Ezechiele: Pecuniam suam non dedit ad vsuram. Porrò in Euangelio virtutis augmentum est, præcipiente Domino: Fœneramini his à quibus non speratis recipere. Sequitur in tertiodecimo loco: Et amplius non acceperit. Putant quidam vsuram tantùm esse in pecunia. Quod præuidens scriptura diuina, omni rei aufert superabundantiam, vt plus non recipias, quàm dedisti. Solent in agris frumenti & milij, vini & olei, cæterarumꝗ; specierũ vsuræ exigi: siue (vt appellat sermo diuinus) abundantiæ: Verbi gratia: vt hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est, amplius partem mediam. Qui iustissimũ se putauerit, quartam plùs accipiet portionem, & solent argumentari ac dicere: Dedi vnum modium, qui satus, fecit decẽ modios. Nónne iustum est, vt medium modium de meo plùs accipiam, cùm ille mea liberalitate nouem & semis de meo habeat? Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur. Respondeat enim nobis breuiter fœnerator misericors, vtrùm habenti dederit, an non habenti. Si habenti, vtiquè dare non debuerat, sed dedit quasi non habenti. Ergò quare plus exigit quasi ab habente? Alij pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diuersi generis, & non intelligunt vsurã appellari & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo quod dederint, plus acceperint.

Psal.14.

Deut.15.& 23.
In Ezechiele prohibetur vsura nõ tantùm à fratribus, sed ab omnibus.
Lucæ 6.

Vsura non est tantùm in pecunia.

Non est amplius recipiẽdum, quàm mutuò datũ est.

Galat. 6.

Vsuræ & superabundantiæ nomine appellatur, quicquid recipitur amplius supra sortem.

40. CONCILIVM Lateranense sub Alexandro tertio celebratum, parte prima, capite vigesimoquinto: Quia in omnibus ferè locis tantum vsurarum ità inoleuit, vt multi alijs negocijs prætermissis, quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusque testamenti pagina condemnentur, nequaquàm attendant: ideò constituimus, vt vsurarij manifesti nec ad communionem admittantur altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam. Sed nec eorum oblationem quisquam accipiat. Qui autem acceperit, aut eos Christianæ tradiderit sepulturæ: & ea quæ acceperit, reddere compellatur, & donèc ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat, ab officij sui maneat executione suspensus.

Vsura prohibita in nouo & veteri testamento.
Vsurarijs manifestis communio & Christiana sepultura negatur.
Vide plura in tit. de vsuris lib. 5. decret. Item in 6. & in Clementinis.

V

Quomodò Temperantiam Scriptura docet?

a Rom.13.d 1.Pet.2.c Galat.5.c 1.Cor.9.d
b Luc.21.g Vide suprà de Gula, & de Ieiunio.
c 1. Petr. 5. c 1.Thess.5.b 1.Tim.3.a c 2.Tim.4.a Tit. 1. c 2.a b c Leuit.10.b
d Ephe.4. f
e Eccli 31.b
f Ibidèm d
g Eccli 19. a
h Eccli 31.d
i Eccles 10.c
k Eccli 37.d

A. Ad vitandam intemperantiam, hoc Scriptura nobis iniungit, [a] nè carnis curã in desiderijs faciamus, [b] néve per gulam corda nostra in crapula & ebrietate aliquando grauemus. Cęterùm ad exercitandam temperantiã hortatur, vbi [c] vult nos esse sobrios & vigilare, hoc est, sacris vigilijs & orationibus aptos esse, vt nullum Sathanæ locũ [d] demus. Monet igitur & Ecclesiasticus: [e] *Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, vt nõ cùm manducas multũ, odio habearis.* Neq; tacet idem de fugiẽda ebrietate. [f] *Vinũ quippe multum potatum, iritationem, & iram & ruinas multas facit.* Quinetiam, vt idem ait, [g] *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Igitur de potu vini temperatè sumendo, hoc etiam addit: [h] *Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanctas est animæ & corpori sobrius potus.* Quare alibì quoquè scriptum legimus: [i] *Beata terra, cuius principes comedunt in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* [k] *Qui autem abstinens est, adyciet vitam.*

l Vide Prosp.l.3. de vita cõtemp.c.19.& Amb.lib.1.de Iacob & vita beata, cap.2. Hier. in c.44.Ezechielis.
m Matt.3.a 11.a c Mar.1.a Luc.1.b g 7.d e Bernard. in ser. de natiui. Ioan. Baptist. & Grego.hom.6. in Euang.

B. Sed hæc temperantiæ virtus etiam [l] latiùs, quàm ad moderatã cibi potusque sumptionem, se porrigit: [m] Ioannes Baptista, si quis vnquàm alius, temperantiæ, abstinentiæ, immò & continentiæ omnis exemplum se nobis absolutum præbuit, cùm luxum omnem in victu habituque sibi præscidit, & summa frugalitate contentus, vitam in eremo traduxit.

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos decimotertio: Sicut in die honestè ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curam nè feceritis in desiderijs.

2. PRIORIS Petri secundo: Charissimi, obsecro vos tanquàm aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desiderijs quæ militant aduersùs animam.

3. AD Galatas quinto: Dico autem: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit aduersùs spiritum, spiritus autem aduersùs carnem. Hæc enim sibi inuicèm aduersantur: vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

5. LVCAE vigesimoprimo: Attendite autẽ vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui

qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt dgni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hom n is.

6. PRIORIS Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabo lus tãquàm leo rugiens circuit, quærens quẽ deuoret. Cui resistite fortes in fide.

7. PRIORIS ad Thessalonicẽses quinto: Omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus & sobrij simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet ergò Episcopum irrepræhensibilẽ esse, vnius vxoris virũ, sobrium &c. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

9. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

10. AD Titum primo: Oportet enim Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundũ, non vinolentum, &c. sed hospitalem, benignum, sobrium, iustum, sanctum, continentem.

11. CAPITE secundo: Tu autẽ loquere quæ decẽt sanam doctrinã. Senes, vt sobrij sint, pudici, prudẽtes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes: benè docentes, vt prudentiã doceant adolescentulas, vt viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias &c. Iuuenes similiter hortare vt sobrij sint.

12. LEVITICI decimo: Dixitq; Dominus ad Aaron: Vinũ, & omne quod inebriare potest, nõ bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, nè moriamini: quia præceptum sempiternũ est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiã discernendi inter sanctũ & prophanũ, inter pollutum & mundũ: doceatisq; filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

13. AD Ephesios quarto: Nolite locum dare diabolo.

14. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior. Nõ dicas, si multa sunt, quæ super illam sunt. Nè extendas manũ tuam prior, & inuidia cõtaminatus erubescas. Nè comprimaris in conuiuio. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponuntur, vt non cùm manducas multũ, odio habearis. Cessa prior, causa disciplinæ: & noli nimius esse, nè fortè offendas. Et si in medio multorũ sedisti, prior illis nè extendas manum tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum: & in dormiendo nõ laborabis ab illo, & non senties dolorem. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatũ. Aequa vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Quæ vita est quæ minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinũ in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus. Vinum multum potatũ, iritationẽ, & irã, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ, vinum multum potatũ. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorãs virtutem, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum: & nõ despicias eum in iucũditate illius: verba improperij non dicas illi, & non premas illum in repetendo.

15. CAPITE decimonono: Operarius ebriosus non locupletabitur: & qui spernit modica, paulatim decidet. Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos.

16. CAPITE trigesimoprimo, vt suprà.

17. ECCLESIASTIS decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes manè comedũt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tẽpore suo, ad reficiendũ, & nõ ad luxuriã.

18. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & nõ te effundas super omnem escam. in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obiêrunt: qui autem abstinẽs est, adijciet vitam.

1. B. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonono: Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatũ, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas. ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperãtia intemperantiam nostram ad honestum modũ redigit in cibo ipso vel potu, vt contẽti simus appositis, nè poscamus impudenter, quod aut ille qui poscitur, fortè non habeat: aut alios, quod desiderio nostro placet, offendat: aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volũt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea quibus ipsi abstinemus, fortè percipiunt, & Deo gratias agunt: certi quòd satis miserũ sit, aliquos de cibi vel potus perceptione dãnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiæ est, quòd reuerentiam senioribus exhibemus, æquales germanitùs honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præstamus loquenti seniori silentium, quòd ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quòd non attollimus immoderatum in collocutionibus sonum, quòd risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes quòd tam illi qui detrahunt, quàm illi qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt. qui ad hoc alios viles videri volunt, vt se commendent eorum comparatione quos carpunt, & videantur ea vitia non habere, quæ malitiosè in alijs reprehendunt: quod malum temperantia tollit: cui qui seruire voluerit, non quod reprehendat in fratribus, sed vndè Deum laudet, attendit. Ac per hoc, ipsius temperantiæ est, quòd non solùm temperantes in omniũ membrorum officijs sumus: sed etiam quòd omnia libenter, quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus.

Temperantiã quid efficiat.

2. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata, capite secundo: Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quas sequuntur cæteræ. Illæ enim complectuntur vniuersas, quarũ vtraque non solùm corporis, sed etiam secundùm animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones, ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autem animi, communis passio & delectationis & doloris est. Transcurram alias, id est, superbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quæ sunt secũdùm animam passiones: transcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effusionémque luxuriæ atque lasciuiæ, quæ vitia nexa sunt corpori, & secundùm illud operantur. Meritóque temperantia quàm maximè ista-

Passiones siue affectus præcipui.

Temperantia quas passiões potissimùm sedet.

rum

rum passionum restinguit ardorem, quæ primùm sobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat. Deindè etiam deliciarũ abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideò lex recídit ciborum licentiam, epularum copias, non solùm vt resecaret luxuriam, verùm etiam vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ iritamenta gulæ cæterasq; recíderet cupiditates, corporeas passiones motusq; cohiberet. Temperantia est igitur correctionis præuia, disciplinæ magi-

Genes. 25. Temperantia Iacob & Ioseph. stra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus à fratre quos non habebat, accepit: eiusq; prælatus assensu, docuit in reliquum intemperantes proprio sibi viles esse iudicio.

Genes. 39. Ab hac profectus Ioseph & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectę rationis inductione firmauit. Et post pauca: Nam de excludẽdo vel mitigando iniuriæ dolore quis melior magister quàm patriarcha Iacob, qui

Genes. 34. proprios coarguens filios Simeon & Leui, ait: Odiosum me fecistis, ità vt sæuus videar. Et vtiquè vlti fuerant sororis iniuriam, quæ contra instituta patria violato fuerat pudore temerata. nec potuit Iacob præceptor disciplinæ, custos pudoris, stuprum probare commissum, sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quòd indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur, quæ resecat cupiditates. Hanc

In paradiso præcepta temperantia. Genes. 2. primis hominibus tenendam mandauit Deus, dicẽs: De fructu autem ligni quod est in paradiso, non edetis, neque tangetis illud, nè moriamini. Et quia non est retenta, ideò transgressores virtutis egregiæ, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuersorum infundit affectibus.

3. HIERONYMVS in caput quadragesimumquartum Ezechielis super ea verba: Omnis alienige-

Circũcisio & moderatio auriũ, labiorũ, cordis & carnis quomodo fiat. na incircuncisus corde, & incircuncisus carne, nõ ingredietur sanctuariũ meum: Sin autem cœperint Iudæi & Hebionitæ circuncisionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhonestũ audire nos patimur: & circuncisionem labiorum, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis, Eandẽ expositionem etiam in corde & in carne seruare debetis. Cor circuncidimus cultello Dei, & aufertur de corde nostro prępụtium: quando turpes cogitationes nequaquàm ex-

Acto. 28. eunt de corde nostro, nec de nobis dicitur: Impinguatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audièrunt. Ergò & caro similiter circunciditur, vt ne-

Temperantia cibi, potus, somni, & vestimẽtorum. quaquàm faciamus terrena opera, quæ pro necessitate corporis facere compellimur: cibum capere, & potum, & somnum, & vti vestibus: quæ tunc circuncidimus, si non ad delicias, & ad luxuriã & ad inertiam, sed ad necessitatem naturæ & corporis istius sustentaculum cuncta faciamus. Qui bibit vinum modicum

1.Tim. 5. propter stomachũ & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circũcidit carnẽ suam. Qui dormit quan-

Prouer. 3. tùm natura patitur, audiet à Salomone: Si sederis, absque timore eris: si dormieris, suauiter dormies, & non timebis pauorem superuenĩetem tibi, neque impetus impiorum superueniẽtes. Et qui fugit fornica-

1.Cor. 7. tionem, & vxori debitũ reddit, reuertens ad idipsum, nè tentet eum satanas: audiet cũ populo Israel, In hac

Iosue 5. die abstuli opprobrium Aegypti à vobis. Vestibus quoquè vtetur, quæ frigus repellant, non quæ tenuitate suî corpora nuda demonstrent. Attenuata ieiunijs caro & circuncisa continentia, fugit opprobriũ Aegyptiorum qui sunt magnis carnibus: & illud potest dicere, quod in plerisque iuxta editionem Septuaginta

Psal. 62. legitur: Quomodò cõtabuit caro mea: in terra deserta, inuia, & inaquosa sic in sancto apparui tibi. Si quãdo ergò alienigenas introducere voluerimus in templum Dei, circuncidamus aures eorum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculósque, gustum & odoratum, vt omnia cum Dei timore & ratione faciamus.

4. MATTHAEI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimẽtum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ & mel syluestre.

5. CAPITE vndecimo: Sed quid exîstis videre? hominem mollibus vestitum? Eccè qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Venit Ioannes neq; manducans, neque bibens: & dicunt, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Eccè homo vorax & potator vini, publicanorũ & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filijs suis.

6. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius: & locustas & mel syluestre edebat.

7. LVCAE primo: Erit enim magnus corã Domino: & vinum & sicerã non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ, & multos filiorũ Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum. & ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrũ in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectã. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.

8. CAPITE septimo: Sed quid exîstis videre? hominem mollibus vestimentis indutum? Eccè, qui in veste preciosa sunt & delicijs, in domibus regum sunt. Venit Ioannes Baptista neque manducans panẽ, neq; bibens vinum: & dicitis, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens, &c.

9. BERNARDVS in sermone de natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Considera hominem angelico Lucæ 1.

promissum oraculo, conceptum miraculo, sanctificatum in vtero, & nouum in nouo homine pœnitẽtiæ mirare feruorem. Victum & vestitum (ait Apostolus) habentes, his contenti simus. Apostolica perfectio ista est, sed Ioannes etiam hæc contempsit. Deniquè audi Dominum in Euangelio: Venit (inquit) Ioannes non manducans, nec bibens, planè nec vestiens. Sicut enim non est locusta cibus, nisì aliquorum fortè irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli humanũ est indumentum. Quid tu pilos tuos camele deposuisti? Vtinàm gibbum magìs deposuisses. Quid vos irrationabiles feræ & reptilia deserti, cibos exquiritis delicatos? Ioannes sanctus homo missus à Deo, immò angelus Dei, sicut ait pater: Eccè mitto angelum meum ante te. Hic ergò Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentissimum illud corpus sic castigat, sic extenuat, sic affligit: vos indui festinatis bysso & purpura, & splendidè epulari? Heu hic est præsentis totus honor diei, hæc Baptistæ reuerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondàm lætitia est? Cuius enim memoriam agitis ô nimìs delicati cultores? cuius celebratis natalem? Nónne illius, qui in eremo fuit hirsutus veste, cõfectus inedia? Quid exîstis in desertum videre filij Babylonis? arundinem vento agitatam? Quid igitur? Hominem mollibus vestitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota versatur hæc vestra celebritas: in popularis fauoris aura sectanda, in gloria vestium, & voluptate ciborum. Sed quid hęc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit sic, aut talibus vnquàm potuit delectari. Multi (inquit angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudẽt: & paganis ipsis (vt audiuimus) læta est & solennis. Illi celebrant quod ignorant, sed non ità debuerant Christiani. Nunc verò & ipsi in hac beati Ioannis Baptistæ natiuitate gaudent: sed vtinàm de natiuitate, non de vanitate.

Ioannis Baptistæ temperantia. 1.Tim. 6. Matth. 11. Lucæ 7. Malach. 3. In eos qui ferias natalitias S. Ioannis malè celebrant. Lucæ 1.

10. GREGORIVS homilia sexta in Euangelia: Matth. 11.

Camelorum pilis contextis, vt scitis, vestitus Ioãnes fuisse describitur. Et quid est dicere, Eccè qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: nisì aperta sententia demonstrare, quia non cælesti, sed terreno regi militant hi, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, & solis exterioribus dediti, præsentis vitæ mollitiem & delectationem quærunt? Nemo ergo existimet in fluxu

fluxu atque studio preciosarum vestium peccatũ desse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudâsset. Si hoc culpa nõ esset, nequaquàm Paulus Apostolus per epistolam fœminas à preciosarũ vestium appetitu compesceret, dicens: Non in veste preciosa. Pensate ergò quæ culpa sit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Pastor Ecclesiæ & fœminas prohibere.

In precioso vestitu nõ deest peccatũ.

1.Tim.2.
1.Pet.3.

VI

De Fortitudine quid Scriptura monet?

A. Ad hanc colendam satìs hortatur, cùm [a] timorem improbum nobis adimit, & Christianæ mentis fidutiam, alacritatem, cõstantiam atque magnanimitatem commendat. [b] *Fugit impius nemine persequente,* inquit Salomon: *Iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit.* Et Petrus de fidei ac pietatis hostibus hoc admonet: [c] *Timorẽ eorũ nè timueritis, neque conturbemini. Quis est,* inquit, [d] *qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam,* [e] *beati.* Paulus verò, cùm esset ipse Christi miles [f] inuictus, ad veram & Christianã fortitudinem alios sæpè excitat: *Fratres,* inquit, [g] *mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* Ac rursùm: [h] *Fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturã Dei, vt possitis stare aduersùs insidias Diaboli, & resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.*

a Matt.10.c 8.c Luc.12.a d Esa.8.c 35.a 41.c d 43.a 44.a 51.c d Hier.10.a Eccli 7.a 34.b Prouer.3.c Psal.3.b 22.a 26.a 55.b 117.a Esa.12.a Heb.12.a b c d
b Prouer.28.a Iob 15.c 6.c Prouer.29.d Eccli 22.c Psal.13.c Ioan.12.f Apoc.21.b 2.Cor.1.c Matt.11.a Gal.3.a Prouer.15.a 27.b Eccli 27.b
c 1.Pet.3.c
d Ibidèm & 2.d 4.c
e Matth.5.a Lucæ 6.c
f 1.Cor.4.c 2.Cor 4.b c 6.a b 11.f 12.c Acto.20.e 21.c 2.Tim.4.b Rom.8.f g
g 1.Cor.15.g 16.c 9.d Rom.11.c Gala.6.c 2.Thes.3.c Tob.2.c Eccles 10.a Eccli 4.d 5.c 11 c 2.Paral.15.b Iaco.5.b Heb.10.f Matth.10.c 24.b Bern.epist.129. ad Ianuenses.
h Ephe.6.b Esa.40.g Prou.14.c 2.Par.16.c Iaco.4.b 1.Pet.5.c Vide Prosp.lib.3.de vita contempl.cap.20.& Ambr.lib.1. offic. cap.35.& sequentib.

B. Fortis viri voces hæ sunt propriæ: [i] *In Deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi caro.* [k] *Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meũ.* [l] *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* [m] *Quis nos separabit à charitate Christi?* [n] *Omnia possum in eo qui me cõfortat.* Hoc est quod Rex [o] fortissimus Dauid ad omnes Dei filios suosque cõmilitones, velutì classicum canens, dixit: [p] *Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.* [q] *In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.*

i Psal.55.a c
k Psal.26.a
l Psal.22.a
m Rom.8.g
n Philip.4.c
o 1.Reg.17.d 2.Reg.14.d 16.b c 17.b 23.a Psal.17.c
p Psal.30.d
q Psal.107.d Heb.11.f g Daniel.3.b 1.Machab.2.b f g 2.Mach.7.a f Act.4.c 5.f g Apoc.2.b c g 3.a c d

C. Ea verò demũ vita homine Christiano digna est, qua prudenter, iustè, temperatè, fortiterque viuitur. Hinc aurea [r] mediocritas constat, vt nè quid nimìs, & nè quid minùs. Hoc est, quod Scriptura loquitur: [s] *Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram.*

r Bernard.lib.2. de cõsideratione cap.10.
s Prouer.4.b

TESTIMONIA.

1.A. MATTHAEI decimo: Et nolite timere eos qui occídunt corpus, animam autem non possunt occídere: sed potiùs timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.

2. ET capite octauo: Et accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos, perímus. Et dicit eis: Quid timidi estis modicæ fidei? Tũc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

3. LVCAE duodecimo: Dico autem vobis amicis meis, Nè terreamini ab his qui occídunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quẽ timeatis: timete eum qui postquàm occíderit, habet potestatem mittere in gehennam.

4. ESAIAE octauo: Hæc ait Dominns ad me: Sicut in manu forti erudiuit me, nè irem in via populi huius, dicens: Non dicatis, coniuratio. omnia enim quæ loquitur populus iste, cõiuratio est. & timorem eius nè timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester.

5. CAPITE trigesimoquinto: Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicite pusillanimis: confortamini, & nolite timere. Eccè Deus vester vltionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & saluabit vos.

6. CAPITE quadragesimoprimo: Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei, in quo appræhendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Nè timeas, quia ego tecum sum: nè declines, quia ego Deus tuus: confortaui te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei. Quia ego Dominus Deus tuus appræhendẽs manum tuam, dicensq; tibi: Nè timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, & redẽptor tuus sanctus Israel.

7. CAPITE quadragesimotertio: Et nũc hæc dicit Dominus, creans te Iacob, & formãs te Israel: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non comburéris, & flamma non ardebit in te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis & gloriosus, ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente ducã semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Hæc dicit Dominus, faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere serue meus Iacob, & rectissime quẽ elegi. Et paulopòst; Nolite timere, neq; concurbemini.
9. CAPITE quinquagesimoprimo: Audite me qui scitis iustum, populus meus, lex mea in corda eorum. nolite timere opprobriũ hominum, & blasphemias eorum nè metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: & sicut lanam, sic deuorabit eos tinea: Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generationes generationum.
10. HIEREMIAE decimo: Hęc dicit Dñs, iuxta vias Gẽtium nolite discere: & à signis cæli nolite metuere, quę timent Gentes: quia leges populorũ vanę sunt.
11. ECCLESIASTICI septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.
12. CAPITE trigesimoquarto: Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius.
13. PROVERBIORVM tertio: Nè paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorũ. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum nè capiaris.
14. PSALMO tertio: Non timebo millia populi circundantis me: exurge Domine, saluum me fac Deus meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisti.
15. ET vigesimosecundo: Nam etsi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.
16. ITEM vigesimosexto: Dominus illuminatio mea & salus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersùm me prælium, in hoc ego sperabo.
17. ET quinquagesimoquinto: In Deo speraui, nõ timebo quid faciat mihi homo.
18. PSALMO centesimo decimoseptimo: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor: & ego despiciam inimicos meos.
19. ESAIAE duodecimo: Eccè Deus saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutẽ.
20. HEBRAEORVM duodecimo: Ideoq; & nos tantam habentes impositam nubẽ testium: deponentes omne pondus & circunstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositũ nobis certamen, adspicientes in authorẽ fidei & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum qui talẽ sustinuit à peccatoribus aduersùm semetipsum contradictionem: vt nè fatigemini, animis vestris deficientes. Nondùm enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersùs peccatum repugnantes: & obliti estis consolationis, quæ vobis tanquàm filijs loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: posteà autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicãs quis erret, magìs autem sanetur.
21. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.
22. IOB decimoquinto: Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorũ incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Nõ credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucẽ, circunspectans vndiq; gladiũ. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regẽ qui præparatur ad pręliũ.
23. CAPITE sexto: Qui timent pruinam, irruet super eos nix.
24. PROVERBIORVM vigesimonono: Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.
25. ECCLESIASTICI vigesimosecundo: Cogitatus sensati in omni tempore vel metu non deprauabitur. Sicut paleæ in excelsis, & cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebũt: sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet: sic & qui in præceptis Dei permanet semper.
26. PSALMO decimotertio: Dominũ non inuocauerũt, illic trepidauerũt timore, vbì nõ erat timor.
27. IOANNIS duodecimo: Veruntamen & ex principibns multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga nõ eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magìs, quàm gloriam Dei.
28. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus: & ille erit mihi filius. Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.
29. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Cũ ergò hoc voluissem, nunquid leuitate vsus sum? Aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, vt sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster qui fuit apud vos, nõ est in illo Est, & Non. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit.
30. MATTHAEI vndecimo: Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohanne: Quid exîstis in desertum videre? arundinẽ vento agitatam?
31. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?
32. PROVERBIORVM decimoqnto: Domus iusti plurima fortitudo; & in fructibus impij cõturbatio.
33. CAPITE vigesimoseptimo: Sicut auis transmigrans de nido suo, sic qui derelinquit locũ suum.
34. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur.
35. PRIORIS Petri tertio, vt in textu.
36. CAPITE secũdo: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiã sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benè facientes patienter sustinetis, hęc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.
37. CAPITE quarto: Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniã quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, super vos requiescet. Nemo autem vestrûm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine.
38. MATTHAEI quinto: Beati qui persecutionẽ patiũtur propter iustitiã: quoniã ipsorũ est regnũ cælorum. Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniã merces vestra copiosa est in cælis. sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.
39. LVCAE sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrũ tanquàm malum, propter filium hominis. Gaudete in illa die & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo. Secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.
40. PRIORIS ad Corinthios quarto: Puto enim q; Deus nos Apostolos nouissimos, ostendit tanquàm morti

morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autẽ fortes: vos nobiles, nos autẽ ignobiles. Vsq; in hanc horã & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris. maledicimur, & benedicimus: persecutionẽ patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. tanquàm purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.

41. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: In omnibus tribulationẽ patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deijcimur, sed nõ perimus: semper mortificationem Iesu in corpore nostro circunferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum: vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

42. CAPITE sexto: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. nemini dantes vllam offensionẽ, vt nõ vituperetur ministeriũ nostrũ: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiã & bonam famã: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autẽ gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes.

43. CAPITE vndecimo: Ministri Christi sunt, & ego: (vt minùs sapiẽs dico) plùs ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis supra modum, in mortibus frequẽter. A Iudæis quinquiès quadragenas, vna minùs, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundũ maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate, præter illa quæ extrinsecùs sunt: instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum.

44. CAPITE duodecimo: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus, in contumelijs, in necessitatibus, in persequutionibus, in angustijs ꝓ Christo. Cũ enim infirmor, tũc potẽs sum.

45. ACTORVM vigesimo: Et nũc eccè (ait Paulus) alligatus ego spiritu, vado in Ierusalem: quę in ea ventura sint mihi ignorans, nisi ꝙ Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula & tribulationes Hierosolymis me manẽt. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam preciosiorem quàm me, dummodò consummem cursum meum & ministerium quod accepi à Domino Iesu, testificari euangelium gratiæ Dei.

46. ET capite vigesimoprimo: Tũc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego enim non solùm alligari, sed & mori in Ierusalem paratus sum propter nomen Domini Iesu.

47. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

48. AD Romanos octauo: Quid ergò dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis ergò nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculũ? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis.) Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neq; angeli, neq; principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

49. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto, vt in textu.

50. CAPITE decimosexto: Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini. omnia vestra in charitate fiant.

51. CAPITE nono: Nescitis quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite, vt comprælendatis.

52. AD Romanos vndecimo: Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderũt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquìn & tu excidéris.

53. AD Galatas sexto: Bonũ autẽ facientes, non deficiamus. Tempore enim suo metemus nõ deficientes.

54. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

55. TOBIAE secundo: Filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his qui fidem suam nunquàm mutant ab eo.

56. ECCLESIASTIS decimo: Si spiritus potestatem habentis ascẽderit super te, locum tuum nè dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

57. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

58. CAPITE quinto: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & sciẽtia: & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ.

59. CAPITE vndecimo: Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce. Nè manseris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

60. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiscũ, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos, &c. Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

61. IACOBI quinto: Patientes igitur estote, fratres, vsque ad aduentum Domini. Eccè agricola expectat preciosum fructum terræ, patienter ferens donèc accipiat temporaneum & serotinũ: Patientes estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniã aduentus Domini appropinquabit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, vt non iudicemini. Eccè, iudex ante ianuam assistit. Exemplum accipite, fratres, laboris & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Eccè beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est & miserator.

62. AD Hebræos decimo: Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

63. MATTHAEI decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.

64. ET capite vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

65. BERNARDVS epistola centesima vigesimanona ad Ianuenses: Et nunc quid restat, charissimi, nisi vt admoneamini de perseuerantia, quæ sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorsùs absque perseuerantia, nec qui pugnat, victoriã, nec palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum cõsummatio est, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmiũ. Soror est patientiæ, cõstantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum sanctitatis. Tolle perseuerantiam: nec obsequium mercedem habet: nec beneficium gratiã: nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Saul cùm esset paruulus in oculis suis, rex est super Israel cõstitutus: non perseuerans in humilitate, & regnum amisit & vitam. Si cautela Samson, si Salomonis deuotio perseuerãtiam retinuissent: nec is profectò priuaretur sapientia, nec ille viribus. Hoc summæ honestatis insigne, hanc totius probitatis vnicã fidamque custodem, custodiri à vobis firmiter hortor & precor.

Perseuerãtiæ laus.

Matth. 10. & 24.

1. Reg. 15.

Iudic. 16.

3. Reg. 11.

66. AD Ephesios sexto, vt in textu.

67. ESAIAE quadragesimo: Nunquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ, non deficiet, neque laborabit, nec est inuestigatio sapientiæ eius. Qui dat lasso virtutem: & his qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino, mutabũt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

68. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes.

69. SECVNDI Paralipomenon decimosexto ait Hanani propheta ad Asam regem Iuda: Oculi Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credũt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersùm te bella consurgent.

70. IACOBI quarto: Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

71. PRIORIS Petri quinto: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autẽ omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

72. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite vigesimo: Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non solùm diuersis pulsata molestijs, inconcussa permaneat, sed etiam nullis voluptatum illecebris resoluta succumbat. Alioquin si impetus quidem malorum sæuientium frangat, si calamitatibus quibuslibet impactis obsistat, si inter iniuriarũ sæua, inter procellas angentium pressurarum, inter inimicitias ac damna præsentia, atque multimodas persecutiones infatigata persistat: & tamen de ipsa se aduersariorum sustinentia iactet, nec de dono Dei, quo illustratur, exultet: sed carnaliter se de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet: plusque gaudeat ex eo quòd laudatur, q̃ ex eo quòd habet vndè laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet, hanc animi intentionem virtutẽ dici non posse? Quæ si virtus esset, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec acquiesceret mollibus, quæ adiuuante Domino, dura quæque vel aspera superasset. Quosdam namque insuperabiles asperis passionibus facit mũdi cupiditas: in quibus non patientia laudanda est, sed miranda duritia. Eos vero quos ad tolerantiam passionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniam si non quid, sed propter quid patiamur, plurimùm refert, non in eis patientia est, qui æquanimiter patiuntur angẽtia, sed in eis tantùm, quos fortiter facit sustinere iustitia. Denique Dominus non ait, Qui persecutionem patiuntur, & tacuit: sed adiecit, Propter iustitiam: vt euidẽter ostenderet, quòd patientiã verã non facit pœna, sed causa: & ideò beatitudinem, non persecutionem patientibus, sed propter iustitiam patientibus, repromisit. Quod si ità est, superandorum malorum sustinentia, tunc est vera patientia, si fuerit iusta: & in eis iusta est patiẽtia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mentis inuictæ constantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo est nobis, cui cum Propheta cãtamus: Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutẽ. Fortitudo nostra est, quia ità nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animum nostrum nec blanda dissoluant, nec aduersa deijciant: & tunc laus nostra Dominus fit, si non nos de muneribus Dei, sed diuina in nobis cupiamus munera prædicari. Nec illi suam possunt iactare virtutem, quibus Dominus factus est in salutem. Is ergò cui Dominus est animi fortitudo, nullis carnalibus desiderijs cedat, nullis voluptatibus acquiescat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas passionum damnorumque subijciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, spes certa, securitas firma, possibilitas sana, sanitas incorrupta: vt ei quicquid carnalibus placet, in hoc mũdo displiceat: quicquid preciosum videtur esse, vilescat: quicquid nitidum, futurorum contemplatione sordescat: nec ab his quæ iam per gratiam Dei elisit, se patiatur elidi: quia & turpius videtur, animum ab his vitijs vinci, quæ vicerat: & nihil ei profit aliqua superâsse, si alicui, quod neglexerit superare, subiaceat: quando nõ ille fortis haberi solet, qui in adeundis laboribus periculisque claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domãdis institerit: sed ille magnus & sublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione cẽsendus est, qui nihil sibi vitij rebellare, aut dominari permiserit, modò absit ignauia, nè nos id desperemus posse, quod possumus: absit præsumptio vitiosa, nè nobis hoc quod per Dei gratiam possumus, asscribamus: quia siue de munere Dei, quo fortes efficimur, desperemus: siue nos de nostra possibilitate iactemus, idonei ad resistendũ vitijs esse nõ possumus. Et vtique animi fortitudo tam desperandi ignauiam debet excutere, quàm iactãtiæ contraire.

Ad animi fortitudinem qd pertineat.

Aliud est patientia, aliud duritia.

Matth. 5.

Verã patientiam non facit pœna, sed causa.

Author veræ fortitudinis.

Esaiæ 12.

Verè fortes quales esse debeant.

73. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimoquinto: Nũc de fortitudine tractemus, quæ velut excelsior cæteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat vsus noster, sed ad pacis negocia. Maiores nostri, vt Iesus Naue, Hierobaal, Samson, Dauid, summam rebus quoque bellicis retulêre gloriam. Est itaque fortitudo velut excelsior cæteris, sed nunquàm incomitata virtutis. Sed non hæc sola præclara fortitudo est, sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus succincti, cõmunem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerant triumphum. Quàm insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expauit leones: Fremebant bestiæ, & ille epulabatur.

Hebr. 11.

Dan. 14.

74. CAPITE trigesimosexto: Non igitur in viribus corporis & lacertis tãtummodo fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit à socio iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille qui facit. Et paulo post: Et reuerà iure ea

ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificentius, quàm exercere mentem, afficere carnem & in seruitutem redigere, vt obediat imperio, consilijs obtemperet, vt in adeundis laboribus impigrè exequatur propositum animi ac voluntatem? Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ summa sunt, omnesque res in quibus honestas & illud πρέπον cernitur, præclara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ità animum tuum informes, vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores, in maximis constituas, neque in his studiũ omne conteras? Quod cùm ità affectus animo fueris, necesse est vt illud honestũ ac decorum præponendum putes, illique mentem ità intendas tuam, vt quicquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonij amissio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quasi superior nõ sentias. Deindè vt te salutis ipsius pericula pro iustitia suscepta non moueant. Hæc vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitimè certauerit, non coronatur.

Duobus perficitur animi fortitudo. — *Rerum labentium contemptus.* — *Periculorum despicientia.* — *2. Tim. 2.*

75. CAPITE trigesimoseptimo: Sed quia in omnibus quæ agimus, non solum quid honestum, sed etiam quid possibile sit quærimus, nè fortè aggrediamur aliquid quod non possimus exequi: vndè nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatem cedere, immò vt ipsius verbo vtar, fugere vult Dominus: nè temerè aliquis dum martyrij desiderat gloriam, offerat se periculis, quæ fortassè caro infirmior, aut remissior animus, ferre ac tolerare non queat.

Fortitudo nè sit temeraria. — *Matth. 10.*

76. CAPITE trigesimooctauo: Nec rursùs propter ignauiam cedere quis ac deserere fidem debet metu periculi. Qua gratia præparandus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiã: vt nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestijs, nullis supplicijs cedere. Quæ difficilè quidẽ sustinentur. Sed quia omnia supplicia grauiorũ suppliciorum vincũtur formidine, ideò si cõsilio firmes animum tuum, nec à ratione discedendum putes, & proponas diuini iudicij metũ, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam.

Media quibus animi cõstantia comparatur.

77. CAPITE trigesimonono: Non est mediocris nec discreta à cæteris animi fortitudo, quæ bellũ cum virtutibus gerat, sed quæ sola defendat ornaméta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & quę inexpiabili prælio aduersùs omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersùs voluptates, dura aduersùs illecebras, quibus aurẽ deferre nesciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniã negligat, auaritiam fugiat tanquàm labem quandam, quæ virtutẽ effœminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Fortitudo igitur tam immanẽ pestem repellat & proterat, nec tentetur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus sibi constat, vt fortiter omnia persequatur vitia, tanquàm virtutis venena: iracundiam velut quibusdam propulset armis, quæ tollit consilium, & tanquàm ægritudinem vitet. Gloriæ quoquè caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatiùs appetita, semper autem vsurpata. Quid horum sancto Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepsit? Quomodò laborẽ ægritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodò despexit salutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebãt? Nunquid auaritia, censùs aut voluptatis studia cupiditatesque excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum contumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuem extulit, qui imprecabatur grauia sibi, si vnquàm vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudiné plebis, quò minùs annunciaret eam in conspectu omnium? Neque enim consentaneæ sunt vitijs virtutes, sed sibi constant. Quis igitur tam fortis, quàm sanctus Iob? Cui secũdus adiudicari potest, qui parem vix reperit?

Fortitudo aduersus omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam. — *Fortitudo beati Iob.* — *Iob 1. & seq.* — *Iob 31.*

78. CAPITE quadragesimo & quadragesimoprimo profert ex sacris literis petita exempla fortitudinis bellicæ, & eius quæ in tolerandis rebus aduersis cernitur.

1. B PSALMO quinquagesimoquinto, 2. VIGESIMOSEXTO, 3. VIGESIMOSECVNDO, 4. AD Romanos octauo, 5. AD Philippenses quarto, vt in textu.

6. PRIMI Regũ decimoseptimo: Audita sunt aũt verba quæ locutus est Dauid, & annũciata in cõspectu Saul. Ad quem cùm fuisset adductus, locutus est ei: Nõ concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadã, & pugnabo aduersùs Philisthæum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersùs eum: quia puer es, hic aũt vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitque Dauid ad Saul: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arieté de medio gregis: & persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: & illi consurgebant aduersùm me, & appræhendebam mentum eorum, & suffocabã, interficiebamque eos. Nam & leonem & vrsum interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircuncisus, quasi vnus ex eis. Nunc vadam & auferam opprobrium populi: quoniã quis est iste Philisthæus incircuncisus? qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis. Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Dicit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum sit, &c.

7. SECVNDI Regum decimoquarto, ait mulier Thecuitis ad Dauid: Dicat ergò ancilla tua, vt fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. Sicut enim angelus Domini, sic est dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vndè & Dominus Deus tuus est tecum.

8. CAPITE decimosexto: Venit ergò rex Dauid vsque Bahurim: & eccè egrediebatur indè vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat. Mittebatque lapides cõtra Dauid, & contra vniuersos seruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuersi bellatores à dextro & à sinistro latere regis incedebãt. Ità autem loquebatur Semei, cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui: & eccè premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit hic canis moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex, Quid mihi & vobis est filij Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis: Eccè filius meus qui egressus est de vtero meo, quærit animã meam: quanto magis nunc filius Iemini? dimittite eum, vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè Dominus respiciat afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonũ pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaque Dauid & socij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersùm eum, terramque spargens.

9. CAPITE decimoseptimo: Non est bonũ consilium quod dedit Achitophel hac vice. Et rursùm intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa

si vrsa raptis catulis in saltu sæuiat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

10. CAPITE vigesimotertio: Hæc nomina fortiũ Dauid. Dauid sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingẽtos interfecit impetu vno. Post hũc Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid, quando exprobrauerunt Philisthijm, & congregati sunt illuc in prælium, &c.

11. PSALMO decimoseptimo: Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

12. ET trigesimo, 13. ITEM centesimo septimo, vt in textu.

14. AD Hebræos vndecimo: Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem deuicerunt regna, operati sunt iustitiã, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonũ, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerũt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alij autẽ distenti sunt, non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem. Alij verò ludibria & verbera experti, insupèr & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tẽtati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierũt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ.

15. DANIELIS tertio: Respondentes Sidrach, Misach & Abdenago, dixerũt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi. Eccè enim Deus noster quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti, non adoramus.

16. PRIMI Machabæorum secundo: Et respondit Mathathias: Et dixit magna voce: Etsi omnes gentes regi Antiocho obediunt, vt discedãt vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiant mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum propitius sit nobis Deus: non est nobis vtile relinquere legem & iustitias Dei. nõ audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus trãsgredientes legis nostræ mandata, vt eamus altera via, &c. Et appropinquauerũt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filijs suis: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus euersionis, & ira indignationis. Nũc ergò, ô filij, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum, & mementote operum patrũ, quæ fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriam magnam, & nomen ęternũ. Abraham nónne in tentatione inuentus est fidelis, & reputatum est ei ad iustitiã? Ioseph in tempore angustię suę custodiuit mãdatum: & factus est dominus Aegypti. Phinees pater noster zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotij æterni. Iesus dum impleuit verbũ, factus est dux in Israel. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatẽ. Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni in secula. Elias dum zelat zelũ legis, receptus est in cælum. Ananias & Azarias & Misael, credentes, liberati sunt de flamma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. Et ità cogitate per generationem & generationẽ: quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur. Et à verbis viri peccatoris nè timueritis: quia gloria eius, stercus & vermis est: hodiè extollitur, & cras non inuenietur: quia conuersus est in terram suam, & cogitatio eius perijt. Vos ergò filij confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.

17. SECVNDI Machabæorum septimo: Cõtigit autem septem fratres vnà cum matre sua appræhẽsos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & qd vis discere à nobis? parati sumus mori magis quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex, iussit sartagines & ollas æneas succendi, &c. Ait mater adolescentiori: Peto te nate, vt adspicias ad cælum & terram, & ad omnia quę in eis sunt: & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus & hominum genus: ità fiet vt nõ timeas carnificem istũ, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Cùm hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu verò qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei, &c.

18. ACTORVM quarto: Videntes autem Petri constantiam & Iohannis, comperto quòd homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant: hominẽ quoque videntes stantẽ cum eis qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Et vocantes eos, denunciauerunt, nè omninò loquerentur, neque docerent in nomine Iesu. Petrus verò & Iohannes respondẽtes, dixerunt ad eos: Si iustum est in cõspectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, iudicate. Non enim possumus quæ vidimus & audiuimus, non loqui.

19. CAPITE quinto: Et cùm adduxissent illos, statuerunt in cõcilio. Et interrogauit eos princeps sacerdotum, dicẽs: Præcipiendo præcepimus vobis, nè doceretis in nomine isto: & eccè replẽstis Ierusalem doctrina vestra, & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus, &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt, nè loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

20. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Et angelo Smyrnæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit: Scio tribulationem tuam & paupertatem tuam, sed diues es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Nihil horũ timeas quæ passurus es. Eccè missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortẽ, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs: Qui vicerit, nõ lædetur à morte secunda. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

21. ET capite tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Eccè venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & foràs nõ egredietur ampliùs: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecũ in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

1. C. BERNARDVS libro secundo de consideratione, capite decimo: Tene medium, si non vis perdere modũ. Locus medius tutus est. Mediũ, sedes modi: & modus, virtus. Omnem extra modum habitationem, sapiens exilium reputat. Propterea non est illi habitare in longo, quòd vltra modum sit: sed nec in lato

Mediocritas tutissima.

lato quidem, quòd extra fit: porrò nec in alto vel imo, quòd alterum supra, alterum infra fit. Deniquè & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionē. Dico hæc planiùs, nè me putes ea loqui quæ Apostolus compræhendere hortatur cum omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum: quod alterius erit & disputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cùm sibi homo longiorem promittit vitā. Latum, cùm in superfluas animus distenditur curas. Altum, cùm de se plùs præsumit. Profundum, cùm se plùs deijcit. Qui ergò longa sibi metitur tempora, nónne verè ingreditur iter exterminij, transiens vitæ terminos productiori solicitudine? Indè est quòd homines in præsentia sese exules per obliuionem, in alia per inanem solicitudinem migrant secula, non profutura, immò nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis laceretur curis necessè est. Nempe immoderata extensio extenuationē, & extenuatio nimia scissionē facit. Iam verò alta præsumptio, quid nisì ruinosa præcipitatio est? Legisti nanque: Ante ruinam exaltatur cor. Quid è regione nimię pusillanimitatis deiectio, nisì desperata quædam absorptio est? In hanc fortis non deijcietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modestus moderabitur curas, temperabit à superfluis, non deerit necessarijs. Porrò iustus altiora se non pręsumet, sed loquetur cum iusto: Si iustus fuero, nō leuabo caput. Tu ergò in hac consideratione tuî cautè ambules, & tota æquitate verseris: vt nec plus vero tibi tribuas, nec pus iusto parcas.

Ephes. 3. — Prouer. 16. — Qui fortis, prudens, temperans & iustus est, medium facilè tenet. — Iob 10.

2. PROVERBIORVM quarto, vt in textu.

DE DONIS ET FRVCTIBVS SPIRITVS SANCTI.

I

Quot sunt dona Spiritus sancti?

EA septem apud Esaiam[a] Prophetam & Ecclesiæ Patres inueniuntur: Spiritus sapientiæ, Intellectus, Consilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, ac demùm Spiritus timoris Domini.

B. Quæ quidē dona, vel Spiritus in Christo Iesu Domino nostro[b] perfectiùs, quàm in vllo alio, reperiuntur. Is enim plenus[c] est gratiæ & veritatis: *In illo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis*[d] *corporaliter. De plenitudine*[e] *eius nos omnes accepimus:*[f] qui & de Spiritu sancto suo dedit nobis.[g] *Si quis autē Spiritum Christi non habet, hic non est eius,* si Apostolo credimus.

a Esa. 11. a & ibidèm Hier. Ambr. lib. 1. de Spiritu san. cto, cap. 20. Aug. ser. 209. de temp. & 17. de Sanctis. Item lib. 1. de ser. Dom. in monte, cap. 9. & lib. 2. de doct. Christ. c. 7. Greg. homil. 19. in Ezech. & lib. 1. moral. c. 28. & lib. 35. c. 7. Ber. in ser. de don. Spir. san.
b Orig. homil. 3. in Esa. & homil. 6. in Numeros.
c Ioan. 1. b
d Coloss. 2. b
e Ioan. 1. b
f 1. Ioan. 4. c
g Rom. 8. b

TESTIMONIA.

1. A. ESAIAE vndecimo: Et egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascēdet. Et requiescet super eū spiritus Domini, spiritus sapiētiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis. Et replebit eum spiritus timoris Domini,

2. HIERONYMVS in caput vndecimum Esaiæ prophetæ: Super hunc florem, qui de trunco & radice Iesse per Mariam virginē repentè cōsurget, requiescet Spiritus Dñi, quia in ipso complacuit oēm plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter: nequaquā per partes, vt in cæteris sanctis, sed iuxta euangelium eorum quod Hebræo sermone conscriptum legunt Nazaræi: Descendet super eum omnis fons Spiritus sancti. Dominus aūt spiritus est: & vbì spiritus Domini, ibì libertas. In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in consequentibus scribitur: Eccè puer meus quem elegi: electus meus in quo complacuit animæ meæ: ponam spiritum meum super illum: iudicium gentibus proferet: ad saluatoris referri intelligentiam, in quo requieuit spiritus Domini, id est, æterna habitatione permansit: non vt auolaret, & rursùm ad eum descenderet: sed iuxta Ioānis Baptistæ testimonium, iugiter permaneret, qui ait: Vidi spiritū descendentē quasi columbam de cælo, & manentē in eo, & ego nesciebā illum: sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentē, & manentem in eo, ipse est qui baptizat in Spiritu sancto. Porrò in euāgelio, cuius suprà fecimus mentionem, hæc scripta reperimus: Factū est aūt cùm ascēdisset Dominus de aqua, descēdit fons omnis Spiritus sancti: & requieuit super eum, & dixit illi: Fili mi, in omnibus prophetis expectabā te, vt venires, & requiescerem in te. Tu es enim requies mea, tu es filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum. Qui spiritus Domini appellatur & spiritus sapientiæ: Omnia enim per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factū est. Et in psalmis canitur: Quàm magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Et Apostolus scribit: Christus Dei virtus & Dei sapientia. Et in Prouerbijs legitur: Deus in sapiētia sua fundauit terrā, & parauit cælos in prudētia. Et quomodò idem sermo Dei vocatur lux, & vita, & resurrectio: sic spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, & sciētiæ, & pietatis, & timoris Domini nuncupatur: nō quòd diuersus sit iuxta differentias nominū, sed vnus atque idem cunctarum virtutum fons sit atque principium. Absque Christo igitur nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei. Et hoc notandum, quòd spiritus Domini sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, & scientię, & pietatis, & timoris Domini: id est, septenarius numerus, qui septem oculi in vno lapide dicūtur in Zacharia: requiescat super virgam & florem, qui de Iesse, ac per hoc Dauid stirpe surrexit: Specialiter autem spiritus timoris Domini impleuerit eū, propter eos qui timore Domini indigent: quia paruuli sunt, quem forìs mittit perfecta dilectio. Qui enim timet, pœnā habet, & nō est perfectus. Vndè & Apostolus loquitur ad credentes: Non enim accepistis spiritū seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis, in quo clamamus, abba pater. Et in Malachia legimus: Si pater ego sum, vbì est gloria mea? & si Dominus ego sum, vbì est timor meus? de quo cantatur in psalmo: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.

Coloss. 2. — Spiritus sanctus aliter in Christo, quàm in cæteris sanctis habitat. — 2. Cor. 3. — Matthæ. — Ioan. 1. — Spiritus sapientiæ. — Ioan. 1. — Psal. 103. — 1. Cor. 1. — Prouer. 3. — Vnus idemque spiritus est sapientiæ, intellectus &c. — Sine Christo nemo sapiens, intelligēs &c. — Zacha. 3. — Spiritus timoris Domini cur eū impleuisse dicatur. — 1. Ioan. 4. — Rom. 8. — Malach. 1. — Psal. 33.

3. AMBROSIVS libro primo de Spiritu sancto, capite vigesimo: Discant non solùm aquam, sed etiam flumē dictum, Spiritum sanctum, secundùm quod lectum est: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant qui credituri erant in eo. Ergò flumē est Spiritus sanctus, & flumen maximum, quod secundum Hebræos de Iesu fluxit in terris, vt ore Esaiæ sæpè accepimus

Ioan. 7. — Spiritus sanctus flumini comparatur.

mus prophetatum. Magnum hoc flumen quod fluit semper, & nunquàm deficit. Nec solùm flumen, sed etiam profusi impetus, & magnitudinis redundantis, sicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Ierusalem meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ille ex vitæ fonte procedẽs Spiritus sanctus, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cælestibus, thronis, dominationibus, & potestatibus, angelis & archangelis redũdantiùs videtur effluere, pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum editis superfusus exundat, quanto magis Spiritus omnem supereminens creaturam, cùm reliqua tanquàm inferiora nostræ mentis arua perstringat, cælestem illam creaturarum naturam effusiore quadã sanctificationis vbertate lætificat? Nec moueat quod vel hîc dixit, flumina: vel alibì, septem spiritus: his enim sanctificationibus septem spiritalium (sicut Esaias dixit) significatur plenitudo virtutum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus timoris Dei. Vnum ergò flumen, sed multi spiritalium donorum meatus.

Psal.45. — Esaiæ 11. — Septem spiritaliũ virtutũ plenitudo. — Multi spiritalium donorũ meatus in vno flumine.

4. AVGVSTINVS sermone ducentesimo nono de tempore: Ibì quinque panes fuerunt, hoc est, quinque libri Moysi. Hîc verò septem panes, qui sunt septiformis spiritus dona, sicut ait sanctus Esaias propheta: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Ibì duodecim cophini pleni Spiritu sancto, hîc septem Ecclesiæ, siue septem candelabra aurea. Ibì duo pisces, qui sunt duo testamenta, siue vnus liber omnium prophearũ, vel sancti Ioannis prædicatio: hîc indefinitus numerus ponitur, quæ sunt dona gratiarum, sicut ait Apostolus, Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, omnia verò hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Ibì super fœnum recumbunt, & hîc super terram. Vtrinquè vna conuersatio, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibì super fœnum discumbunt, hoc est, mortificata opera carnis: quia omnis caro fœnũ, ait propheta. Hîc super terram discumbũt, id est, opera terrena conculcant. Ibì quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos. Nam post ascensionem Domini loquente sancto Petro, quinque millia sunt baptizati. Hîc autem quatuor millia, hoc est, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cæli, de septiformis sancti Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam. Et ideò, dilectissimi, nos qui non per legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Iesu Christo, qui nõ ex operibus, sed ipsius gratia sumus redempti, qui non ex quinque panibus, id est, ex quinque libris Moysi, sed ex septiformis gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Esaias prophetauerat, dicens: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hac ergò septiformi Spiritus sancti gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono spiritus sancti.

Ioan.6. — Matth.15. — Esaiæ 11. — 1.Cor.12. — Esaiæ 40. — Acto 4. — Septiformis Spiritus sancti gratia. — Esaiæ 11.

5. ET sermone decimoseptimo de sanctis, qui est primus de annunciatione Dominica: Esaias propheta cùm septem illa notissima dona spiritalia commendaret, incipiens à sapiẽtia, peruenit ad timorem Dei, tanquàm de sublimi descendens ad nos, vt nos Dominus doceret ascendere. Indè ergò cœpit, quò volumus peruenire: & illuc peruenit, vndè debemus incipere. Requiescet in eo, inquit, spiritus Dei, spiritus sapiẽtiæ & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Sicut ergò ille non deficiendo, sed docendo à sapientia vsque ad timorem descendit, sic nos non superbiendo, sed proficiendo à timore vsque ad sapientiam oportet ascendere. Initium enim sapientiæ timor Domini. Ipsa est enim illa conuallis plorationis, de qua psalmus dicit: Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plorationis. Per conuallem quippe humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum? & eo timore conterens cor in lachrymis confessionis & pœnitentiæ, quia cor contritum & humiliatum Deus nõ spernit. Ergò ille cùm præposuisset sapientiam, lumen scilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum, tanquàm quærentibus, vndè ad sapientiam veniretur, responderet, ab intellectu: vndè ad intellectum, à consilio: vndè ad consilium, à fortitudine: vndè ad fortitudinem, à scientia: vndè ad scientiam, à pietate: vndè ad pietatem, à timore. Ergò ad sapientiam à timore, quia initium sapientiæ timor Domini.

Ordo inter septem dona Spiritus sancti. — Esaiæ 11. — Eccli 1. — Psal.83. — Psal.50. — Eccli 1.

6. IDEM libro primo de sermone Domini in monte, capite nono, comparans beatitudines cum donis Spiritus sancti: Septem sunt, inquit, quæ perficiunt: nam octaua clarificat, & quod perfectum est, demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquàm à capite rursùm exordiens. Videtur ergò mihi etiã septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Esaias loquitur, his gradibus sententijsq́ue congruere. Sed interest ordinis. Nam ibì enumeratio ab excellentioribus cœpit, hîc verò ab inferioribus. Ibì nanque incipit à sapientia Dei, & definit ad timorem Dei: sed initium sapiẽtiæ timor Domini est. Quapropter si gradatìm tanquàm ascendentes numeremus, primus ibì est timor Dei, secunda pietas, tertia scientia, quarta fortitudo, quintum consilium, sextus intellectus, septima sapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hîc dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cælorum: id est, non inflati, non superbi, de quibus Apostolus dicit: Noli altum sapere, sed time: id est, noli extolli. Pietas congruit mitibus. Qui enim piè quærit, honorat sanctam scripturam, & non reprætendit quod nondùm intelligit, & propterea non resistit, quod est mitem esse. Vndè hîc dicitur: Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerunt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquàm bona & vtilia ignorantes appetiẽrunt, de quibus hîc dicitur, Beati qui lugẽt nunc. Fortitudo congruit esurientibus & sitientibus. Laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hîc dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Consilium congruit misericordibus: hoc enim vnum remedium est de tantis malis euadendi, vt dimittamus sicut nobis dimitti volumus: & adiuuemus, in quo possumus alios, sicut & nos, in quo non possumus, cupimus adiuuari. De quibus hîc dicitur: Beati misericordes, quoniã ipsorũ miserebitur Deus: & reliqua. Intellectus cõgruit mundis corde, tanquàm purgato oculo, quo cerni possit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De quibus hîc dicitur, Beati mundicordes: & reliqua. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia, nullusq́ue motus aduersùs rationem rebellis est, sed cuncta obtemperant spiritui hominis, cùm & ipse obtemperet Deo, de quibus hîc dicitur, Beati pacifici: vnum autem præmium quod est regnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum est. In primo, sicut oportebat, positum est regnum cælorum, quod est perfectæ summæq́ue sapientiæ animæ rationalis. Sic itaque dictum est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: tanquàm diceretur, Initium sapientiæ timor Domini.

Matth.5. — Septiformis operatio Spiritus sancti, gradibus beatitudinum respondet. — Esaiæ 11. — Eccli 1. & Psal.110. — Pauperibus timor respondet. — Rom.11. — Mitibus pietas. — Lugentibus cõgruit scientia. — Esurientibus fortitudo. — Misericordibus consilium. — Mundis corde intellectus. — Esaiæ 64. — 1.Cor.2. — Pacificis sapientia. — Eccli 1.

7. LIBRO secundo de doctrina Christiana, capite septimo: Ante omnia igitur opus est Dei timore conuerti ad cognoscendam eius voluntatem, si quid nobis appetendum fugiendumq́ue præcipiat. Timor autem iste cogitationem de nostra immortalitate, & de futura morte necessè est incutiat, & quasi clauatis carnibus omnes superbiæ motus ligno crucis affigat. Deindè

Timor inijcit mortis cogitationem.

Tum pietas.

dè opùs est mitescere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos meliùs sapere meliúsque percipere possimus: sed cogitare potiùs & credere id esse melius & verius quod ibì scriptum est, etiã si lateat, quàm id quod nos per nosmetipsos sapere possumus.

Deindè scientia succedit.

Post istos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venitur scientiæ gradũ, de quo nunc agere statui.

Summa diuinarum literarum.

Matth. 22. Lucæ 10.

Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studiosus, nihil aliud in eo inueniens, quàm diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere, proximum verò tanquàm seipsum, id est, vt tota dilectio proximi, sicut etiam nostrî, referatur in Deum. Necesse est ergò, vt primò se quisque in scripturis inueniat amore huius seculi, hoc est, temporalium rerum implicatum, longè seiunctum esse à tanto amore Dei, & tanto amore proximi, quantum scriptura ipsa præscribit.

Esaiæ 11.

Tum verò ille timor quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua nõ potest nisì credere & cedere authoritati sanctorum librorum, cogit eum seipsum lugere.

Scientia rerũ diuinarum lamentantem facit.

Nam ista scientia, bonæ spei hominem se non iactantem, sed lamentantem facit. Quo affectu impetrat sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, nè desperatione frangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est, fortitudinis, quo esuritur & sititur iustitia.

Fortitudo.

Hoc enim affectu ab omni mortifera iucunditate rerũ transeuntium sese extrahit, & indè se auertens conuertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem scilicet vnitatem, eandemq; trinitatem. Quam vbì adspexerit quantùm potest, in longinqua radiantẽ, suiq; adspectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit,

Consilium.

in quinto gradu, hoc est, in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodò atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorũ conceptis sordibus. Hinc verò se in dilectione proximi gnauiter exercet, in eaq; perficitur, & spe iã plenus atque integer viribus cùm peruenerit vsque ad inimici dilectionem,

Intellectus.

ascendit in sextum gradũ, vbì iam ipsum oculum purgat quo videri Deus pòtest, quantùm potest ab ijs qui huic seculo moriuntur quantũ possunt. Non intantùm vident, inquantùm moriuntur huic seculo. Inquantùm autem huic viuunt, non vident. Et ideò quanuìs iam certior & non solùm tolerabilior, sed etiam iucundior species lucis illius incipiat apparére, in ænigmate tamen adhuc & per speculum videri dicitur, quia magìs per fidem quàm per speciem ambulatur, cùm in hac vita peregrinamur, quanuìs conuersationem habeamus in cælis.

1. Cor. 13.

1. Cor. 5. Philip. 3.

In hoc autem gradu ità purgat oculũ cordis, vt veritati ne ipsum quidem præferat aut conferat proximum: ergò nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erit ergò iste sanctus tam simplici corde atque mundato, vt neq; hominibus placendi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorum quorumlibet incommodorũ suorum quæ aduersantur huic vitę.

Sapientia.

Talis filius ascẽdit ad sapientiam, quæ vltima & septima est, qua pacatus tranquillusq; perfruitur. Initium enim sapiẽtiæ timor Domini. Ab illo enim vsque ad ipsam per hos gradus tenditur atque peruenitur.

Per septiformem Spiritus gratiã aditus regni cælestis aperitur.

Esaiæ 11.

8. GREGORIVS Magnus homilia decimanona in Ezechielem: Septem gradibus ad portam ascenditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiã aditus nobis regni cælestis aperitur. Quam septiformem gratiam Esaias in ipso nostro capite, vel in eius corpore quod sumus, enumerans dicit: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quos gradus de cęlestibus loquens, descendendo magìs quàm ascendendo numerauit: videlicet sapiẽtiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem.

Prouer. 9.

Et cùm scriptum sit: Initium sapientiæ timor Domini: constat proculdubiò, quia à timore ad sapientiam ascenditur: non autem à sapientia ad timorem reditur, quia nimirùm perfectam habet sapientia charitatem. Et scriptum est: Perfecta charitas foràs mittit timorem.

1. Ioan. 4.

Propheta ergò, quia de cęlestibus ad ima loquebatur, cœpit magìs à sapientia, & descendit ad timorẽ. Sed nos qui à terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo enumeramus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus.

Gradus septẽ per quos ascẽditur.

In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consilium: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor Domini in mente.

Timori iungenda est pietas.

Sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui cõpati eius tribulationibus dissimulat: huius timor ante omnipotẽtis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatẽ. Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiã errare solet, si fortassè pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata etenim quæ feriri gehẽnę ignibus possunt, disciplinę verbere sunt corrigenda. Sed inordinata pietas, cùm temporaliter parcit, ad æternũ suppliciũ pertrahit.

Deindè scientia.

Vt ergò vera & ordinata sit pietas, ad gradum est aliũ subleuanda, id est, ad scientiam, vt sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex pietate dimittat.

Fortitudo.

Sed quid si sciat quid agere quis debeat, virtutẽ verò agendi nõ habeat? Scientia ergò nostra crescat ad fortitudinẽ: vt cùm videt quid agendum sit, hoc agere per mẽtis fortitudinem possit, nè timore trepidet, & pauore collapsa, nõ valeat bona defendere quæ sentit. Sed sępè fortitudo si improuida fuerit, & minùs circa vitia circunspecta, ipsa suî præsumptione in casum ruit.

Consilium.

Ascendat ergò ad consilium, vt prouidendo præmuniat omne quod agere fortiter potest.

Intellectus.

Sed esse consiliũ nõ potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malũ quod agentem grauat, quomodò potest bonũ solidare quod adiuuat? Itaq; à consilio ascendamus ad intellectũ.

Sapientia.

Sed quid si intellectus magno acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatẽ? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam: vt hoc quod acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat.

Conclusio.

Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consiliũ tendimus, per consilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ peruenimus: septẽ gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitę spiritalis aperitur.

9. ITEM libro primo Moralium, capite vigesimooctauo: Nati sunt Iob septem filij & tres filiæ.

Iob 1.

Septem quippe filij nobis nascuntur, cùm per conceptionẽ bonæ cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc nanque internam prolem Propheta dinumerat, cùm spiritus mentem fœcundat, dicens: Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cõsilij & fortitudinis, spiritus scientię & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.

Esaiæ 11.

Cùm ergò per aduentũ Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consiliũ, fortitudo, scientia, pietas ac timor Domini in animo vnicuique nostrûm gignitur: quasi mansura posteritas in mẽte propagatur, quę supernæ nostræ nobilitatis genus eò ad vitam longiùs seruat, quo amori ęternitatis sociat. Sed habẽt in nobis septem filij, tres proculdubiò sorores suas, quia quicquid virile hi virtutum sensus faciunt, spei, fidei, charitatiq; coniungunt. Neq; enim ad denarij perfectionẽ septem filij perueniunt: nisì in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt.

10. ITEM libro trigesimoquinto Moralium, capite septimo: Septenario numero sanctę Ecclesiæ vniuersitas designatur.

Septenarij numeri mysterium.

Vndè Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesijs scribit, sed per eas quid aliud quàm vniuersalem Ecclesiã intelligi voluit? Quæ nimirùm vniuersalis Ecclesia vt plena septiformis gratiæ spiritu signaretur,

4.Reg.4. retur, Helisæus super puerum mortuum septiès oscitâsse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septiès oscitat: quia ei dona spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpè septenario numero sanctæ Ecclesiæ
Iob 42. vniuersitas figuratur, veniant ad beatum Iob amici illius, & iussum diuinitùs offerãt holocaustum. Sed vigilanter omninò septenarij numeri arcana custodiant, vt videlicet hi qui extrà sunt positi, priùs se vniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceant, & tunc demùm veniã de reatu pristinæ elationis exquirant: pro culpa sua septẽ sacrificia offerant, quia reatus sui ablutionem non accipiunt, nisì gratiæ septiformis spiritu vniuersali paci, à qua excisi fuerant, aggregentur.

11. BERNARDVS in sermone seu tractatu de do-
Primum donum Spiritus sancti. nis Spiritus sancti, capite primo: Prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit
Psal.118. iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et alio loco: Omnem viã
Prouer.8. iniquitatis odio habui. Scriptum nanq; est: Timor Do-
Prouer.3. mini odit malum. Et iterùm: Time Deum, & recede à
Iob 1. malo. Et de Iob dicitur: Vir timens Deum, & recedens
Timor Domini quàm necessarius. à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manare potest. Sicut enim securitas vel desidia causa est & mater omnium delictorum, sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum. Vndè scri-
Eccli 27. ptum est: Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Omne nanque virtutum ædificium ilicò vergit in præcipitiũ, si huius gra-
Prouer.23. tiæ amiserit præsidium. Vndè Salomon ait: In timore Domini esto quotidiè, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Hinc & Aposto-
Philip.2. lus: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Et quid plura? Connexa sunt timor & religio, nec
Actor.10. manere potest alterum absque altero. Vndè Cornelius
Lucæ 2. vir religiosus ac timens Deum, & Simeon iustus & ti-
Eccles 12. moratus. Vndè Salomon: Deũ, inquit, time, & mandata eius obserua. Hũc verò sic habere debemus, quo-
Iob 31. modò se asserit habuisse Iob beatissimus. Semper quasi tumentes super se fluctus Deum timuit. Per hunc timorem Dei vniuersa deserimus, mundo abrenuncia-
Matth.16. mus, nosq; ipsos, sicut Dominus ait, abnegamus no-
Lucæ 9. bis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Iste ergò diuinus timor qui eum quẽ perfectè imbuit,
Congruit primum donum primæ beatitudini. paupertati subijcit, & à malo diuidit, ità est primus in ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beatitudinum: de qua Dominus in cæterarum fundaméto vir-
Matth. 5. tutum eam ponens, ait: Beati pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnum cælorum.

Secundũ donum secundę. ET capite secundo: Secundum charisma est spiritus pietatis, illi secundæ quæ in euangelio ponitur be-
Matth. 5. atitudini simile, de qua Dominus sic ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. De talibus Domi-
Esaiæ 61. nus in Esaia ait: Spiritus Domini super me, ad annun-
Num.12. ciandum mansuetis misit me. Moyses quoquè mitissimus erat super omnes homines qui morabãtur in ter-
Iob 5. ra. De talibus Iob dicit: Dominus ponit humiles in sublime: & mœrentes erigit sospitate. Vndè illud de
Psal.33. Domino dicitur: Humiles spiritu saluabit. Ecõtrà de
Iaco.4. superbis dicitur: Dominus superbis resistit. Ante rui-
Prouer.16. nam exaltatur cor. Superbia de supernis ad ima præcipitat, humilitas de imis ad superna eleuat. Angelus enim in cælo superbiens, ad tartara corruit: homo in terra se humilians, ad cælos ascendit. Tanto verò quisque debet esse humilior, quanto est sublimior. Vndè
Eccli 3. scriptũ est: Quãto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Hinc ipse Dominus ad
Matth.20. discipulos ait: Qui voluerit inter vos primus esse, erit
Lucæ 17. vester seruus. Item cùm feceritis omnia quæ pręcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Item ipse di-
Matth.11. cit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sine hac humilitatis virtute reliquæ virtutes nequeunt
Homil.7.in euangelia. prodesse. Vndè beatus Gregorius ait: Qui virtutes sine humilitate congregat, est quasi qui in ventum puluerem portat. Sicut enim puluis venti validi flatu dispergitur, sic omne bonum sine humilitate inanis vento gloriæ rapitur. Multo etiam melius est, peccatorem esse humilem, quàm iustum arrogantem. Quod à Domino euidenter ostenditur, vbì publicanus & phari- Luc.18.
sæus in exemplum adducuntur, sicut quidam sapiens ait: Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis factis superba gloriatio.

CAPVT tertium: Tertium donum est spiritus Scientiæ donum 3. beatitudini congruens.
scientiæ, de quo Salomon ait: Qui addit scientiam, addit & dolorem. Vera nanque sciẽtia est, scire nos mortales & caducos & fragiles esse, & in hoc exilio, & in Eccles 1.
hoc ergastulo, & in hac peregrinatione, in hac valle lachrymarum dolendum & lugendum esse. Vndè dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti:
Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Item: Matth.5.
Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salo- Luc.6.
mon ait: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij Prouer.14.
luctus occupat.

CAPVT quartum: Quarta gratia est spiritus fortitudinis, quartæ in euangelio beatitudini similis, de Donũ fortitudinis cum 4. beatitudine.
qua dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã, quo- Matth.5.
niam ipsi saturabuntur. Qui enim iustitiam esurit & sitit, contra quælibet aduersa fortis, insuperabilis, & imperterritus existit. Vndè Salomon ait: Iustus vt leo Prouer.28.
confidit, & absque terrore erit. Item: Non contristabi- Prouer.12.
tur iustus quicquid ei acciderit. Hoc spiritu erãt præditi omnes de quibus loquitur Apostolus: Sancti lu- Hebr.11.
dibria & verbera experti, insupèr & vincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuiẽrũt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus nõ erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus & spelũcis, & in cauernis terræ. Hęc & Apostolus ipse, qui ait: Quis nos separabit à charitate Christi? tribu- Rom.8.
latio? &c. Iste spiritus omnem alienam malitiam sustinet, & aduersùs hostiles insidias instruit & munit. Vndè sponsus in sponsæ præconio ait: Pulchra es ami- Cant.6.
ca mea, suauis & decora sicut Hierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

CAPVT quintum: Quintum donum est consilij Consilij donũ cum quinta.
spiritus, qui alijs facit compati & misereri, illi competens, de qua dicitur, quintæ beatitudini: Beati mise- Matth.5.
ricordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hinc & Salomon ait: Qui pronus est ad misericordi- Prouer.14.
am, benedicetur. Hanc principaliter trifariàm exerce- Matth.15.
mus, vel quando sex eius, quæ in euangelio leguntur, Ephes.4.
opera implemus, vel quando delinquentes corrigere Colos.3.
& ad bonum reducere studemus, vel quando iniurias 1.Thess.5.
nobis illatas facilè indulgemus. Iste secundus clementiæ modus, siue consilij spiritus, Deũ fecit semetipsum Philip.2.
exinanire, formam serui accipere, scilicet vt sic posset ouem errantem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Vndè Apostolus ait: Semetipsum dedit pro pec- Gal.1.
catis nostris, vt nos eriperet de præsenti seculo nequã. Huic consulendi modo sic oportet insistere, vt iniungitur ab Apostolo monente: Insta opportunè, impor- 1.Tim.4.
tunè. Est & alius consulendi modus, scilicet discretionis virtus, qua veras à palliatis atque simulatis virtutibus discernimus, qua etiam ipsum satanam hypocri- 2.Cor.11.
sis authorem dignoscimus. Ipse enim satanas (vt ait Apostolus) transfigurat se in Angelum lucis: & iuxta Lib. de vnitate Ecclesiæ.
beati Cypriani dictum, ministros iniustitię subornat, noctem afferentes pro die, interitum pro salute. Ista quidem cęterarum virtutum magistra ac domina, oẽs alias proindè temperat, ac supernè gubernat, & nè vltrà vel citrà euagentur licenter, imperialiter ac discretè conseruat. Vndè Boëthius: Virtutes medium tenẽt. Si vel vltrà vel infrà quàm oportuerit fiat, à virtute discedit.

CAPVT sextum: Sexta gratia est spiritus intelligentiæ, illi sextę beatitudini cõgruus: Beati mũdo cor- Donũ intellectus cum 6. Matth.5.
de, quoniam ipsi Deum videbunt. Nisì enim mentis intui-

Sapien.1.

intuitus diligenter purificatus fuerit, mystica ac diuina liquidè intelligere nequit. Nam scriptum est: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Vndè Salomon: Abominatio Domini, cogitationes malæ. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Qui ergò vult sincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantasias ac nebulas studeat effugare, & omni diligētia & cautela cor seruare. Vndè Salomon: Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.

Prouer.15. Sapien.1. Prouer.4.

Donum sapientiæ cum 7. beatitudine congruens. Psal.33. Psal.45. Psal.33.

CAPVT septimum: Septimum donum est spiritus sapientiæ quidam internus sapor, ac suauissimus gustus. Vndè Psalmista: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Et item: Vacate & videte. Et iterùm: Accedite ad eum, & illuminamini. Hoc diuinæ sapientiæ interno gustu superna prælibamus, videlicet contemplantes quàm amœnum sit angelicis cœtibus interesse, vbi nil poterit quod displiceat esse, nil quod placeat abesse. Ista septima gratia illi veræ beatitudini congruit, de qua ait Dominus: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Qui enim mentem pacificam & serenam habent, de supernis dulciùs sapiũt, & subtiliùs vident. Nam quisquis patientior, eo probatur esse sapientior. Vndè Salomon: Doctrina viri per patientiam dignoscitur. De talibus alibi dicitur: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Hæ septem gratiæ sunt septem mulieres virum vnum appræhendentes, septem spiritus super florem requiescentes, septem in candelabro lucernæ fulgentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante thronum Dei.

Math.5. Prouer.19. Psal.118. Septem donorũ figuræ. Esa.4.11. Exod.25.37. Apocal.1.

Esaiæ 4. Per septē mulieres designantur septē spiritus. Esaiæ 11.

1. B. ORIGENES homilia tertia in Esaiam: Septem mulieres patiuntur opprobrium, & circumeunt quærētes eum recipere, qui possit auferre opprobrium earũ. Septem mulieres vna sunt. Spiritus enim Dei sunt. Et ista vna, septem sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapientia patitur opprobrium à multis sapientijs insurgentibus in se. Iste verus intellectus sustinet opprobriũ ab intellectibus falsis. Istud magnum consilium opprobratur à multis consilijs nō bonis. Ista virtus maledicitur à quadam, quæ cùm nō sit virtus, repromittit se esse virtutem. Ista scientia patitur opprobrium à quasi falsi nominis scientia, nomen suum surripiente. Ista pietas exprobratur ab ea, quæ cùm se dicat esse pietatem, impietas est, & impios instruit. Iste timor patitur opprobrium ab eo qui putatur esse timor. Multi enim pollicentur diuinum metum, sed non cum scientia metuunt. Exijt virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescent super eum septem mulieres spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus requiescet super eum. Spiritus enim sapientiæ non requieuit in Moyse, spiritus sapientiæ non requieuit in Iesu Naue, spiritus sapientiæ non requieuit in singulis prophetarum, in Esaia, in Hieremia. Nec verò quasi blasphemantem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Iesum Christum: sed sustinentes considerate quod dicitur, & videbitis quia in nullo eorum requieuerit spiritus, non quòd ad nullum eorum venerit, sed quòd in nullo requieuerit. Venit super Moysen, & non credidit Moyses post spiritum sapientiæ qui venit ad eum. Audite enim, ait, contumaces. Nunquid ex petra ista educam vobis aquam? Venit super omnes iustos, venit & super Esaiam, sed quid ait? Immunda labia habens, & in medio populi immunda labia habētis, ego habito. Venit spiritus sapientiæ post illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requieuit. Ministro quidem eo vsus est, non autem requieuit. Tribulatur ad quemcunque venerit hominē. Peccat enim omnis homo, nec est iustus super terram qui faciat bonum, & nō peccet. Nemo mundus à sordibus, neq; si vna dies sit vita eius, numerati autē menses eius. Igitur super nullum requiescit. Possumus & de Euangelio probare, quia venit spiritus super multos, & non mansit in eis. Ante paululũ lectum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum. Non ait, Non erit: sed, Non permanebit. Vndè vidit Ioannes solùm in quo permansit, & signum hoc erat: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem in eo, iste est filius Dei. Et in fine: Reuerà abstulit opprobrium Iesus. Idcircò surgentes, oremus Deum qui hunc misit hominem, vt septem mulierũ spiritus in eo requiesceret, vt & nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: vt assumentes eas, fiamus sapientes, intelligentes in Deo & hominibus, virtutibus adornantes animam nostrā in Christo Iesu.

Esaiæ 11. Soli Christo propriè requieuit Spiritus Domini. Numer.20. Esaiæ 6. Iob 15. Eccles 7. Psal.14. iuxta LXX. Genes.6. Ioan.1.

2. ITEM homilia sexta in librum Numerorum: Quod dixit, quia assumens de spiritu Moysi, dedit septuaginta senioribus spiritum: non ità intelligas, quasi materialem aliquam corpoream'q; substantiam auferens Deus à Moyse, in septuaginta secuerit portiones, & ità vnicuique seniorum exiguam particulam dederit. Impium est ità intelligere naturam Spiritus sancti. Sed hoc modo figuram mystici huius sermonis aduerte, quasi Moyses, & spiritus qui erat in Moyse, clarissimi cuiusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ità principalis illius luminis splendor peruenerit, vt origo ipsa luminis nihil damni ex commercio deriuationis acceperit. Et hoc modo piè intelligitur quod scriptum est, quia abstulit Dominus de spiritu Moysi, & dedit septuaginta senioribus. Sed videamus quid est quod ait in consequentibus: Et requieuit, inquit, super eos spiritus, & prophetârũt omnes. Requiescere spiritum non in quibuscunq; hominibus legimus, sed in sanctis & beatis. Requiescit enim spiritus Dei in ijs qui mundo sunt corde, & in ijs qui purificāt animas suas à peccato: sicut econtrariò non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiam si habitauit aliquando in eo. Non enim potest Spiritus sanctus consortium pati & societatem spiritus mali. Certũ est enim, peccati tempore adesse in corde vniuscuiusque spiritum malum, & agere partes suas. Cui vtiquè cùm locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas, contristatus, & (vt ità dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod & Apostolus sciens hæc ità accidere, monebat, dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemptionis. Igitur peccantes, contristamus Spiritum sanctum: iustè verò agentes & sanctè, requiem ei paramus in nobis: Vndè & quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requieuit in eis spiritus, laudem vitæ eorum, & virtutes exposuit. Deniquè quia pro puritate cordis eorum, & syncerit ate mentis, atq; intelligētiæ capacitate requieuit Spiritus sanctus, continuò & operatur in eis, nec ocium patitur, vbi operandi materia digna suppeditat. Ait enim scriptura: Et requieuit in eis spiritus, & prophetârunt. In omnibus ergò qui prophetârunt, requieuit Spiritus sanctus. nec tamen in aliquo ipsorũ ità requieuit, sicut in Saluatore. Propter quod & scriptum est de eo, quia exibit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Sed fortassè dicit aliquis: Nihil amplius ostendisti scriptum de Christo, quàm de reliquis hominibus. Sicut enim de cęteris dictũ est, quia requieuit super eos spiritus, ità & de Saluatore dictũ est, requiescet super eũ spiritus Dei. Sed vide quia super nullum alium spiritus Dei requieuisse septēplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa diuini spiritus substātia, q̄ quia vno nomine nō poterat, diuersis vocabulis explanatur, requiesce-

Num.11. Quomodò Dominus auferēs de spiritu qui erat in Moyse, dederit, septuaginta viris. In quibus Spiritus sanctus requiescat. Sapient.1. Ephes.4. Aliter in Saluatore quàm in alijs requieuit Spiritus sanctus. Num.11. Esaiæ 11.

re super virgã, quæ de stirpe Iesse procederet, prophetatur. Habeo & aliud testimonium, quo docere possum, in Domino & Saluatore meo Spiritum sanctum eximio quodam genere, & longè aliter requieuisse, quàm refertur in cæteris. Dicit enim Ioannes Baptista
Ioan.1. de eo: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem in eo, ipse est. Si dixisset spiritum descendentem, & non addidisset, manentem in eo: nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, & manentem in eo, vt esset hoc signum in Saluatore, quod in nullo alio posset ostendi. De nullo enim scriptum est, quia mãserit in eo Spiritus sanctus. Et nè quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi quia non eis derogo, præferens eis Dominum meum Iesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, &
1.Pet.2. inueniunt quòd de nullo alio dictum est, quia peccatũ
Esaiæ 53. non fecit, nec inuẽtus est dolus in ore eius. Et post nonnulla: Sed in hæc per excessum quendam incurrimus, dum ostendere volumus, super solum Dominum & Saluatorem meum Iesum, mansisse semper Spiritum Dei: in cæteris autẽ omnibus sanctis, sicut & in septuaginta senioribus, à quibus verbi huius processit exordium, requieuisse tantùm spiritum Dei, & operatum esse in tempore eo, quo expediebat ijs, per quos operabatur, & vtile erat ijs, quibus ministrabatur.

3. IOANNIS primo: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, (& vidimus gloriã eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratiæ & veritatis.

4. AD Colossenses secundo: Videte nè quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam: secundùm traditionem hominũ, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum. quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

5. IOANNIS primo: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

6. PRIMAE epistolæ Ioannis quarto: In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

7. AD Romanos octauo, vt in textu.

II

Quot sunt fructus Spiritus?

a Gal.5.d vide ibidẽ Hieron. Theophylact. &c.
b Colos. 3. c 1. Ioan. 4. c Aug. tract. 87 in euang. Ioan. Hier. in cap. 5. ad Gal.
c 1. Cor. 13. a August. in epist. Ioan. tract. 5.
d In Euang. Ioan. tract. 87.
e Philip. 4. a
f Lucæ 2. b Philip. 4. b Psal. 118. x
g Luc. 21. d Iacob. 1. a
h Abacuc 2. a 2. Cor. 6. b Matth. 10. c
i Ephes. 5. b
k Colos. 3. b
l Matth. 5. a 11. d Prouer. 31. d
m 1. Tim. 3. c Prouer. 12. d
n Philip. 4. a
o Eccli 37. d Tobiæ 1. b 1. Thes. 5. d
p Sap. 4. a 1. Cor. 7. f

Ab eodẽ Apostolo [a] Paulo duodecim numerantur: Primus est [b] CHARITAS, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorũ omniũ: sine [c] qua non possunt prodesse cętera bona, & quæ ipsa non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit [d] Augustinus. Alter fructus est [e] GAVDIVM, hoc præstans, vt homo spiritualis alacriter læteque seruiat Deo. Tertius [f] PAX, quæ eò spectat, vt in huius mundi procellis animi seruetur tranquillitas. Quartus [g] PATIENTIA, quæ in duris ferendis est sita. Quintus [h] LONGANIMITAS, quæ magnitudinem animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus [i] BONITAS, quæ nulli nocet, sed benè vult omnibus. Septimus [k] BENIGNITAS, inuitans ad familiaritatẽ, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus [l] MANSVETVDO, quæ omnes iræ motus sedat & mitigat. Nonus [m] FIDES in proximum, vt fideles, pactorumque ac promissorũ obseruatores simus. Decimus [n] MODESTIA, quæ omnem fastus & arrogantiæ suspicionem excludit. Vndecimus [o] CONTINENTIA, qua non solùm ab escis, sed etiam ab omni nequitia abstinemus. Duodecimus [p] CASTITAS, quæ mentem castam in corpore casto conseruat.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax, patiẽtia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersùs huiusmodi non est lex.

2. AD Colossenses tertio: Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. PRIMAE Ioannis quarto: Et nos cognouimus, & credimus charitati, quã habet Deus in nobis. Deus charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Ioan.15. 4. AVGVSTINVS tractatu octuagesimoseptimo in euangelium Ioannis: Posuit nos vt fructum afferamus, hoc est, inuicèm diligamus: quem fructum sine illo afferre non possumus, sicut palmites facere sine vite nihil possunt. Charitas ergò est fructus noster,
1.Tim.1. quem definit Apostolus, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicèm, hac diligimus Deum: neque enim vera dilectione diligeremus inuicèm, nisì diligentes Deũ. Diligit enim vnusquisque proximum suum tanquàm seipsum, si diligit Deum: nam si non diligit Deum, non diligit seipsum. Matth.22.
In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ. hic est fructus noster. De fructu itaque nobis mandans, Hæc mando, inquit, vobis, vt diligatis inuicèm: vndè & Apostolus Paulus, cùm contra opera carnis commendare fructum spiritus vellet, à capite hoc posuit: Fructus, inquit, spiritus charitas est: ac deindè cętera tanquàm ex isto capite exorta & religata contexuit, quæ sunt, gaudiũ, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Quis autem benè gaudet, qui bonum non diligit vndè gaudet? Quis pacem veram nisì cum illo potest habere, quem veraciter diligit? Quis est longanimis in bono opere perseueranter manendo, nisì ferueat diligendo? Quis est benignus, nisì diligat cui opitulatur? Quis bonus, nisì diligendo efficiatur? Quis salubriter fidelis, nisì ea fide quæ per dilectionem operatur? Quis vtiliter mansuetus, cui non dile-

Charitas est primarius fructus Spiritus.
Galat.5.

Charitas q̃ sit vtilis & necessaria.

dilectio moderetur? Quis ab eo continet vndè turpatur, nisì diligat vndè honestatur? Meritò itaque magister bonus dilectionem sic sæpè cõmendat, tanquàm sola præcipienda sit, sine qua nõ possunt prodesse cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus.

Charitas cur primatum tenet inter fructus Spiritus.

5. HIERONYMVS in quintum caput ad Galatas: Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisì charitas: sine qua virtutes cęteræ non reputantur esse virtutes: & ex qua nascuntur vniuersa quæ bona sunt? Siquidem & in Lege, & in Euangelio, ipsa obtinet principatum: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua: & diliges proximũ tuũ sicut teipsum.

Deut. 6. Matth. 22.

6. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum veluti æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ità vt ardeam, charitatem autẽ non habuero: nihil mihi prodest.

7. AVGVSTINVS in epistolam primam Ioannis, tractatu quinto: In hoc manifestati sunt filij Dei & filij diaboli: Omnis qui nõ est iustus, nõ est à Deo, & qui non diligit fratrem suum. Certè iam manifestũ est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes, halleluia: Baptizentur omnes, intrent omnes Ecclesias, faciant parietes basilicarum, non discernuntur filij Dei à filijs diaboli nisì charitate. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: & plenitudo legis, charitas. Puto istam margaritam esse illam. Homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emit eam: hæc est margarita preciosa charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris. Quam si solam habeas, sufficit tibi.

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli.

Rom. 13.

Matth. 13.

Sine charitate nihil prodest, sola sufficit.

8. ITEM in Euangelium Ioannis tractatu octuagesimoseptimo, vt suprà testimonio tertio.

9. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper: iterùm dico, gaudete.

10. LVCAE secundo: Gloria in altissimis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

11. AD Philippenses quarto: Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligentias vestras in Christo Iesu.

12. PSALMO centesimo decimooctauo: Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.

13. LVCAE vigesimoprimo: In patientia vestra possidebitis animas vestras.

14. IACOBI primo: Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis: scientes quòd probatio fidei vestræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes.

15. ABACVC secundo: Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eum super tabulas: vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc visus procùl, & apparebit in finem, & non mentietur. si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & nõ tardabit. Eccè, qui incredulus est, nõ erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua viuet.

16. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in castitate, in sciẽtia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta.

17. MATTHAEI decimo: Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit.

18. AD Ephesios quinto: Eratis aliquando tenebrę, nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate, (fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate) probantes quid sit beneplacitum Deo.

19. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam.

20. MATTHAEI quinto: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

21. CAPITE vndecimo: Tollite iugum meũ super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

22. PROVERBIORVM tertio: Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam.

23. PRIORIS ad Timotheum tertio: Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

24. PROVERBIORVM duodecimo: Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

25. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est.

26. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Propter crapulam multi obiêrunt: qui autẽ abstinens est, adijciet vitam.

27. TOBIAE primo: Cùm verò Tobias factus fuisset vir, accepit vxorẽ Annam de tribu sua: genuitq; ex ea filium, nomẽ suum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato.

28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ab omni specie mala abstinete vos.

29. SAPIENTIAE quarto: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Cùm præsens est, imitantur illam.

30. PRIORIS ad Corinthios septimo: Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu.

III

Quomodò doctrina de donis & fructibus Spiritus ritè vtemur?

A. Ità videlicet, si gratis animis, vndè illa nobis proueniant, agnoscamus, ac eorundem virtutem & vsum in nobis efficacem sentiamus, exprimamus, atque conseruemus. Proueniunt certè ab omnis gratiæ fonte Patre [a] illo luminum, qui nobis suam bonitatem & charitatem immensam in his commendat, dum per Christũ in nos [b] tam abundè Spiritum suum effundit. [c] *Charitas* enim *Dei*, vt Apostolus testatur, *diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*, secundùm hanc gratiam scilicet septiformem, Christo nobis ità promerente. [d] *Qui credit in me*, inquit, *sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autẽ dixit de Spiritu,*

a Iacob. 1. c
b Tit. 3. b
c Rom. 5. a
d Ioan. 7. f

ritu, quem accepturi erant credentes in eum, vt ipse explicat Euãgelista. Alioquin absq; Christo, sicut Hieronymus[e] dixit, nec sapiens quis esse potest, nec intelligẽs, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

e In cap. Esaiæ 11.

B. Virtus autem & vsus horum donorum spiritualiũ eò spectat, vt virtutes Theologicæ simul & Cardinales, quas diximus, suam in nobis vim & operationem legitimam expediant, & expeditè perficiant. Efficiũt quoquè, vt homines prorsùs lubentes & habiles, ducem[f] Spiritum sanctum vbiquè sequantur, atque eodem incitati & confirmati, in via[g] mandatorum Dei indefessè procurrant, vereque spirituales & Dei filij efficiãtur. [h] *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei*, Apostolo teste.

f Psal. 142.c 50.c Sapien. 1.a b
g Psal. 118.d
h Rom. 8.c

C. De his donis prolixum esset nunc agere singulatìm: Indè porrò suauissimi fructus Spiritus consequuntur, qui nos velutì frugiferas [i] arbores in Ecclesiæ agro commendant atque ostendunt, secundùm illud: [k] *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.* Qui fructus etiam illud commodi afferunt, vt homo Christianus aduersùs carnis opera, velut spirituali quadam armatura, sit instructus & confirmatus. Nunquàm enim fallet Canon Apostolicus: [l] *Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.* Et alibì scriptum est: [m] *Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

i Psal. 51.c
k Matth. 7. c Hiero. in ca. 5. ad Galat.
l Galat. 5.c
m Rom. 8.c

TESTIMONIA.

1. A. IACOBI primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursùm est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

2. AD Titum tertio: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorẽ nostrum, vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. AD Romanos quinto, 4. IOANNIS septimo, vt in textu.

5. HIERONYMVS in caput vndecimum Esaiæ, vt in textu, & suprà quæstione prima A. testimonio secundo.

1. B. PSALMO centesimo quadragesimosecundo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

2. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Nè proijcias me à facie tua, & Spiritũ sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & Spiritu principali confirma me.

3. SAPIENTIAE primo: Quoniam in maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit maledictum à labijs suis: quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ eius auditor. Quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium.

4. PSALMO centesimo decimooctauo: Viã mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâsti cor meum.

5. AD Romanos octauo, vt in textu.

1. C. PSALMO quinquagesimoprimo: Ego autẽ sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi.

2. MATTHAEI septimo, vt in textu.

3. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Galatas: Illud quoquè quod à Saluatore dicitur: Non potest arbor bona fructus afferre malos: neque arbor mala, fructus afferre bonos: non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & spiritus, arbitror pronũciatum: quia nec spiritus vnquàm potest ea vitia, quæ in carnis operibus numerata sunt, facere: nec caro his fructibus, qui oriuntur ex spiritu, redundare. Potest autem fieri per negligentiam possidẽtis: vt spiritus qui versatur in homine, fructus non habeat suos: & econtrariò caro, operibus suis mortificatis, peccare desistat. Non tamen illò vsque procedunt, vt & neglecta arbor spiritus, opera carnis afferat: & arbor carnis exculta, fructus germinet spirituales.

Matth. 7. Arboris bonæ fructus.

4. AD Galatas quinto, 5. AD Romanos octauo, vt in textu.

IIII

Quæ sunt carnis opera?

Ea sunt, de quibus Apostolus ità differit: [a] *Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non consequentur.* Et subiungit: [b] *Qui autem Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs.* Tum alibì: [c] *Qui in carne sunt*, vt secundùm carnis videlicet desideria ambulent, *Deo placere non possunt.* Monet igitur idem Apostolus: [d] *Nolite errare: Deus non irri-*

a Galat. 5.c d Vide August. lib. 14. de ciuit. Dei cap. 2. & 3.
b Ibidèm d
c Rom. 8.b August. de verb. Apost. serm. 6.
d Galat 6.b

irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto, vt in textu.

2. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite secundo: Cùm igitur multis modis, quos perscrutari & colligere longum est, diuina scriptura nuncupet carnem, quid sit secũdùm carnem viuere: quod profectò malum est, cùm ipsa carnis natura non sit malum, vt indagare possimus: inspiciamus diligenter illum locum epistolæ Pauli Apostoli, quam scripsit ad Galatas, vbi ait: Manifesta autẽ sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorũ seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicùt & prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei nõ possidebunt. Iste totus epistolæ Apostolicæ locus, quantùm ad rem præsentem satis esse videbitur, consideratus, poterit hanc dissoluere quæstionem, quid sit secundùm carnem viuere. In operibus nanque carnis, quæ manifesta esse dixit, eaq; commemorata damnauit, non illa tantùm inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis: sicuti sunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comessationes: verùm etiam illa, quibus animi vitia demonstrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim seruitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, hæreses, inuidias, non potiùs intelligat animi vitia esse, quàm carnis? Quandoquidem fieri potest, vt propter idololatriam, vel hæresis alicuius errorẽ à voluptatibus carnis temperetur: & tamen etiam tunc homo quanuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, secundùm carnem viuere hac Apostolica authoritate conuincitur: & in eo quòd abstinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonstratur. Quis inimicitias non in animo habeat: aut quis ità loquitur, vt inimico suo, vel quem putat inimicum, dicat: malam carnem, ac non potiùs, malum animum habes aduersùm me? Postremò sicut carnalitates, vt ità dicam, si quis audisset, non dubitaret carni tribuere: ità nemo dubitat animositates ad animum pertinere. Cur ergò hæc omnia, & his similia, doctor gentiũ in fide & veritate, opera carnis appellat, nisi quia eo locutionis modo quo totum significatur à parte, ipsum hominẽ vult nomine carnis intelligi?

Secundũ carnem viuere, angui aut luxuriæ dedi tis solũ conuenit.

Galat. 5.

Inter opera carnis numerantur etiam animi vitia.

Quomodo carnis opera dicantur ea quæ Aposto. lus enumerauit.

3. ET capite tertio: Hæc autem vitia (superbia & inuidia) quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apostolus, quam certum est diabolum non habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animositates, inuidias, opera esse carnis: quorum omnium malorum caput & origo superbia est, quæ sine carne regnat in diabolo. Quis autem illo est inimicior sanctis? Quis aduersùs eos contentiosior, animosior, & magìs æmulus, atque inuidus inuenitur? Et hæc omnia cùm habeat sine carne, quomodò sunt ista opera carnis, nisi quia opera sunt hominis: quem, sicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habendo carnem, quam nõ habet diabolus, sed viuendo secundùm seipsum, hoc est, secundùm hominem, factus est homo similis diabolo: quia & ille secundùm seipsum viuere voluit, quando in veritate non stetit, vt non de Dei, sed de suo mendacium loqueretur, qui non solùm mendax, verùm etiam mendacij pater est. Primus est quippe mentitus, & à quo peccatum, ab illo cœpit esse mendacium.

Galat. 5.

Opera carnis dicũtur, quia sunt opera hominis.

Ioan. 8.

4. AD Romanos octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS sermone sexto de verbis Apostoli: Quid est secundùm carnem ambulare? Carnalibus concupiscentijs consentire. Quid est secundũ spiritum ambulare? Adiuuari spiritu in mente, & concupiscentijs carnis non obedire. Sic ergò impletur in nobis lex, impletur in nobis iustitia Dei: modò interìm impleatur, Post concupiscẽtias tuas non eas. Post concupiscentias tuas, cùm audis, illicitas accipe. Post concupiscentias tuas non eas, debet impleri ex voluntate nostra. Adiuta gratia Dei debet impleri, Post concupiscentias tuas non eas. Quicquid enim illa cõcupiscentia carnis egit in nobis preteritorum peccatorum, siue in factis, siue in dictis, siue in cogitationibus, totum deletum est sacro baptismate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Restat ergò cum carne conflictus, quia deleta est iniquitas: sed manet infirmitas, inest, titillat delectatio illicitæ concupiscentiæ: pugna, resiste, noli consentire, & impletur hîc, Post concupiscentias tuas non eas: quia & si quando surrepunt, & vsurpant sibi oculum, aurem, linguam, volaticam cogitationem, nec sic desperemus de salute nostra. Et post pauca: Qui autẽ in carne sunt, id est, qui in carne cõfidunt, qui cõcupiscẽtias suas sequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum delectationibus beatam felicemq; vitam constituunt, ipsi sunt in carne, Deo placere non possunt. Non enim sic dictum est, Qui autẽ in carne sunt, Deo placere non possunt: quasi dictum esset, in hac vita cùm sunt homines, Deo placere non possunt. Ergò non placuerunt sancti patriarchæ? Ergò non placuerunt sancti prophetæ? Ergò non placuerunt sancti Apostoli? Non placuerunt sancti martyres, qui antequàm corpus patiendo deponerent Christum confitendo, non solùm voluptatem contemnebant, sed dolores quoquè patientissimè perferebant? Placuerunt, sed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur à carne. Iam enim paralytico dictum erat, Tolle grabatum tuum. Qui enim in carne sunt, quemadmodùm dixi, quemadmodùm iam exposui, non in hoc seculo viuendo, sed carnis concupiscentijs consentiendo, Deo placere non possunt.

Secundũ carnem ambulare, est consentire carnalibus concupiscentijs.

Eccli 18.

Baptismi vis.

Concupiscẽtia post baptismum.

Qui dicantur esse in carne apud Paulũ.

Ioan. 5.

6. AD Galatas sexto, vt in textu.

DE OCTO BEATITVDINIBVS.

I

Quænam sunt Euangelicæ legis Beatitudines?

Illæ sanè sunt, quas & Dominicas Beatitudines & Benedictiones Ambrosius [a] vocat, quæ apud [b] Mattheum Euangelistam octonario numero recensentur in hunc modum:

1. *Beati*

Vide Aug. li. 1. de ser. Domini in monte cap. 2. & seq. Chromatium Episcopũ in declamatione de octo Beatitudinib. Greg. Nyssẽ. de beatitudinib. Leonem in homil. omnium Sanctorum. Item Bernard. ser. 1. de Festo omnium Sanctorũ & serm. 4. de Aduentu Domini.

a Ambros. in 6. cap. Lucæ.

b Mat. 5. a & ibid. Hilar. Chrysost. Hierõ. Chromatius, Theophylact. Euthymius, Anselmus &c.

c Lucæ 6.c Esa.66.a Iaco.2.a Matth. 18.a
d Psal.36.b Matth.11.d Psal.26.d
e Luc.6.c 16.f 1.Reg.15.g Ioan.16.c Esa. 61.a Matth.26.g
f Sap.1.a Psal.15.b 16.d Esa.65.b
g Psal.40.a Prouer.11.c Eccli 29.b Luc. 6.c
h Psal.23.a Psal.50.c
i Psal.36.d Ioan.14.d
k Luc.6.c 1.Pet.3.c 2.Tim.3.c Act.14.d August.de ser.Domini in monte lib.1. cap.9.

1. *Beati [c] pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*
2. *Beati [d] mites: quoniam ipsi possidebunt terram.*
3. *Beati qui [e] lugent: quoniam ipsi consolabuntur.*
4. *Beati qui [f] esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.*
5. *Beati [g] misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*
6. *Beati [h] mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.*
7. *Beati [i] pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati qui [k] persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Quatuor tantùm beatitudines sanctus Lucas dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illę quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo &c. Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatioque virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quinta: Beati misericordes. Sexta: Beati mũdo corde. Septima: Beati pacifici. Et benè septima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus. Dies enim quietis & pacis est. Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Matth. 5. Octo benedictiones.

Merẽtur sempiterna, qui secularia cõtemnunt.

2. MATTHAEI quinto: Videns autem turbas, ascendit in montẽ: & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius: & aperiens os suum, docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. vt in textu.

3. LVCAE sexto: Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

4. ESAIAE sexagesimosexto: Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit Dominus. ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculũ, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

5. IACOBI secundo: Audite fratres mei dilectissimi: nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. MATTHAEI decimooctauo: Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.

7. PSALMO trigesimosexto: Mansueti autẽ hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

8. MATTHAEI vndecimo: Tollite iugũ meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

9. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

10. LVCAE sexto: Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

11. ET capite decimosexto: Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

12. PRIMI Regum decimoquinto: Et non vidit Samuel vltrà Saul vsque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset regem Saul super Israel.

13. IOANNIS decimosexto: Amen amẽ dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autẽ gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem pepererit puerũ, iam non meminit pressurę propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Et vos igitur, nunc quidem tristitiam habetis, iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

14. ESAIAE sexagesimoprimo: Spiritus Domini super me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandum mãsuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clausis apertionem: Vt prædicarem annum placabilẽ Domino, & diem vltionis Deo nostro: vt cõsolarer omnes lugentes. Vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabũtur in ea fortes iustitię, plantatio Domini ad glorificandum. Pro confusione vestra duplici & rubore laudabũt partem eorum: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

15. MATTHAEI vigesimosexto: Et egressus Petrus foràs, fleuit amarè.

16. SAPIENTIAE primo: Diligite iustitiã, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum.

17. PSALMO decimoquinto: Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in finem.

18. ET decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo cõspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

19. ESAIAE sexagesimoquinto: Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè serui mei comedẽt, & vos esurietis: eccè serui mei bibent, & vos sitietis: Eccè serui mei lætabũtur, & vos cõfundemini: Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

20. PSALMO quadragesimo: Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorum eius.

21. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiã merces fidelis. Clementia præparat vitam: & sectatio malorum mortem.

22. ECCLESIASTICI vigesimonono: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & posteà resurget, & retribuet illis retributionem vnicuique in caput illorum.

23. LVCAE sexto: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Date, & dabitur vobis. mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

24. PSAL-

24. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Hic accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo.

25. ET quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

26. ET trigesimosexto: Custodi innocētiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt simul: reliquiæ impiorum interibunt.

27. IOANNIS decimoquarto: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. nō quomodò mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28. LVCAE sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquàm malum, propter filium hominis.

29. PRIORIS Petri tertio: Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiam, beati.

30. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Et omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.

31. ACTORVM decimoquarto: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, aiunt Paulus & Barnabas.

32. AVGVSTINVS de sermone Domini in monte, libro primo, capite nono: Non ista perpeti fructuosum est, sed ista pro Christi nomine nō solùm æquo animo, sed etiam cum exultatione tolerare. Nam multi hæretici, nomine Christiano animas decipientes, multa talia patiuntur. Sed ideò excluduntur ab ista mercede, quia non dictum est tantùm, Beati qui persecutionem patiuntur: sed additum est, propter iustitiam. Vbi autem sana fides non est, non potest esse iustitia. Quia iustus ex fide viuit. Neque schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter vbi charitas non est, non potest esse iustitia. Dilectio enim proximi malum non operatur. Quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi quod est Ecclesia. Et post pauca: Quid est sanè quòd etiam hoc non est nudè positum, vt diceretur, Et dicent omne malum aduersùm vos: sed additum est, mentientes: additum est etiam, propter me? Propter eos additum puto, qui volunt de persecutionibus & de famæ suæ turpitudine gloriari: & ideò dicere ad se pertinere Christum, quia multa de illis dicuntur mala: cùm & vera dicantur, quando & de illorum errore dicuntur: etsi aliquando etiam nonnulla * facta iactantur, quod temeritate hominum plerunquè accidit, non tamen propter Christum ista patiuntur. Non enim Christū sequitur, qui non secundùm veram fidem & Catholicam disciplinam Christianus vocatur.

Hæretici & schismatici nō patiuntur persecutionē propter iustitiam.

Vbi sana fides nō est, nō potest esse iustitia.

Abacuc 2. Rom. 1. Rom. 13.

Charitatē nō habent, qui Ecclesiā dilaniant.

* ficta

Hæretici non propter Christum malè audiunt.

II

Quare hæc de Beatitudinibus doctrina est obseruanda?

Quoniā prima & maxima pars est legis Euangelicæ, quam Christus [a] Legifer noster in monte tradidit ore suo sacrosancto, vt cōsiderarent omnes, quid Christiana Iustitia vltra fidem complectatur & postulet: deindè scirēt, quomodò iustis corona iustitiæ, vt Paulus [b] vocat, vel merces [c] plena æternaque non sine [d] labore obueniat. Nam hinc etiam Iacobus affirmat: [e] *Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

a Esa.53.d Iacob. 4.c Matth.5.a
b 2.Tim. 4.b
c 2.Ioan.epist.c Lucæ 6.e
d 1.Cor.3.b Matt.11.b Lucæ 16. d
e Iacob. 1. b

TESTIMONIA.

1. ESAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster: Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.

2. IACOBI quarto: Vnus est enim legislator, & iudex qui potest perdere & liberare.

3. MATTHAEI quinto: Videns autem turbas, ascendit in montem: & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius &c.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

5. IN secunda epistola Ioānis: Videte vosmetipsos, nè perdatis quæ operati estis: sed vt mercedem plenam accipiatis.

6. LVCAE sexto: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Vnusquisq; autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.

8. MATTHAEI vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

9. LVCAE decimosexto: Lex & prophetæ, vsque ad Ioannem: ex eo regnū Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.

10. IACOBI primo, vt in textu.

III

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipuè notandum est?

A. Primùm quidem obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, vt ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur.

Ambros. in 6. cap. Lucæ.

B. Deindè quolibet in gradu coniunctìm duo proponuntur, quorum alterum ipse sit actus virtutis, seu meritum, & Beatitudo (vt nuncupant) huius vitæ: alterū verò, æternæ vitæ præmium suo merito congruens, quam beatitudinem patriæ licet appellare. Sicutì autē prior pars laborem & difficultatē offert credentibus: ità posterior quæ statìm in singulis gradibus adijcitur, magnitudine propositi præmij

consolationem admiscet, lenitque labores, sudores & agones in Christiana militia omnibus perferendos. [a] *Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* [b] *Vnusquisque propriã mercedẽ accipiet secundùm suum laborem.* [c] *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, vt constanter gentium doctor asseuerat. Quamobrem Dominus priusquàm [d] tremẽdum se iudicem orbi sistat, ad expectationem aduentus sui nos omnes his verbis excitat: [e] *Eccè venio citò*, inquit, *& merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.* [f] *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo*: quæ demùm summa, æterna & absoluta est Beatitudo.

C. At [g] vana est prorsùs mundi de beatitudine sententia, quæ permultos interìm fallit ac perdit. Nam beati ferè vulgò putantur diuites, præpotentes, gloria & authoritate clari, bonis fortunæ affluentes, voluptatibus indulgentes. Verùm Christus [h] væ væ istis opponit, & liberè sic Esaias [i] acclamat: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* [k] *Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*, nimirùm vt authorem suum benè beatéque viuendo semper prædicet.

a 2.Tim.2.a
b 1.Cor.3.b
c Galat. 6.b
d Heb.10.e g Actor.17.g
e Apoc. 22.c
f Apoc. 3. d Matth.19.d Lucæ 22.c
g Eccles 2. a b 5. c 11.c d Psal.143. c d Sapient. 2. a b
h Lucæ 6.d Esa.5.b c d 65. b c Amos 6.a b
i Esa.3.c
k Psal. 143.d 32.c Et ibidèm Aug.conc.2. & in Psal.118. concione 1.

TESTIMONIA.

A. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Veni Domine Iesu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim sine ordine dixisti, primò beatos pauperes spiritu, secundò beatos mites, & tertiò beatos qui lugent. Et post nonnulla: Vsque ad finem te ducit, vsque ad martyrium prosequitur, & constituit beatitudinum palmam. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperem fieri spiritu. Humilitas enim spiritus, diuitiæ virtutum sunt. Nisi pauper fueris, mitis esse non poteris. Qui mitis est, potest lugere præsentia: qui inferiora luget, potest desiderare meliora: qui superiora quærit, inferiora deuitat, vt & ipse à superioribus adiuuetur: qui miseretur, cor suum mundat. Quid enim est mundare animum, nisi sordem mentis abluere? Eleemosyna enim à morte liberat: patientia verò, perfectio est charitatis. Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cùm legitimè certauerit, coronetur. Hos quidem gradus volunt esse virtutum, per quos ab vltimo ad superiora possimus ascendere. Denique sicut incrementa virtutum, ità etiam sunt incrementa præmiorũ. Plus est enim, Dei esse filium, quàm possidere terram, & consolationem mereri. Sed quia & primum præmium regnum cælorum est, & vltimum præmium regnum cælorum est: nũquid æquale præmiũ incipientibus atque perfectis est? Num fortè mysticè docemur, quia est primum regnum cælorum, illud Apostolicum, Dissolui & esse cum Christo? Habes primum regnum, quando sancti rapiuntur in nubibus obuiàm Christo in aëra. Multi enim dormientium surgent, isti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergò regnum cælorum sanctis propositum, est in absolutione corporis: secundum regnum cælorum est, post resurrectionem esse cum Christo. Cùm fueritis in regno cælorum, tunc processus est mansionum: & si vnum regnum, diuersa tamen merita sunt in regno cælorum. Post resurrectionem terrã tuam incipies possidere, absolutus à morte. Absolutus per Dominicam crucem, si tamen intra iugum Domini fueris inuentus, consolationem in ipsa possessione reperies: consolationem sequitur delectatio, delectationem diuina miseratio. Quem autem miseratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videt vocantem: qui Deum viderit, in ius diuinæ generationis assumitur: tunc demùm quasi Dei filius, cælestis regni diuitijs delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intra hoc sæculum multi in imperio Romano sunt: sed maiorem imperij gratiam, qui propiores imperatori sunt, consequuntur.

Ordo beatitudinum.
Tob. 12.
2. Tim. 2.
Præmiorum incrementa respondent incrementis virtutum.
Philip. 1.
1. Theß. 4.
Dan. 12.
Duplex status regni cælorum: alter statim post mortem, alter post generalem resurrectionem.
Ioan. 14.
Diuersitas meritorum in regno cælorum.

1.B. POSTERIORIS ad Timotheum secundo, 2. PRIORIS ad Corinthios tertio, 3. AD Galatas sexto capite, vt in textu.

4. AD Hebræos decimo: Teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & cõsideremus inuicèm in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam: sed cõsolantes, & tanto magìs quanto videritis appropinquantem diem. Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quę consumptura est aduersarios. Mihi vindictam, ego retribuam. Et iterùm: Quia iudicabit Dominus populum suũ. Horrendũ est incidere in manus Dei viuentis. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc modicum aliquantulúmque, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

5. ACTORVM decimoseptimo ait Paulus: Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annunciat hominibus, vt omnes vbiquè pœnitentiam agant, eò quòd statuit diem, in quo iudicaturus est orbem in æquitate, in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

6. APOCALYPSIS vigesimosecũdo, 7. ET capite tertio, vt in textu.

8. MATTHAEI decimonono: Iesus autem dixit illis, Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: cẽtuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

9. LVCAE vigesimosecundo: Vos autem estis qui permansistis mecum in tẽtationibus meis. Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mẽsam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

1.C. ECCLESIASTIS secũdo: Dixi ergò in corde meo, Vadam & affluam delicijs, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoquè esset vanitas. Risum reputaui errorẽ: & gaudio dixi, Quid frustrà deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt

vt animum meum transferrem ad sapientiam, deuitarem'q; stultitiam, donèc viderem quid esset vtile filijs hominum, quo facto opùs est sub sole numero dierum vitæ suæ. Magnificaui pgera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas: feci hortos & pomaria, & conseui ea cuncti generis arboribus. Et extruxi mihi piscinas aquarum, vt irrigarem syluam lignorum germinantium. Possedi seruos & ancillas, multam'q; familiam habui: armenta quoquè & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalem. Coaceruaui mihi argentum & aurum, & substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & vrceos in ministerio ad vina fundenda. Et supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ierusalem. sapientia quoquè perseuerauit mecum. Et omnia quæ desiderauerunt oculi mei, nō negaui eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram: & hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cum'q; me conuertissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustrà sudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

2. CAPITE quinto: Auarus non impletur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. & hoc ergò vanitas. Vbi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit diuitias oculis suis?

3. CAPITE vndecimo: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierū multorum: qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorū: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudiciū. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas, vana sunt.

4. PSALMO centesimo quadragesimotertio: Eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorū dextera iniquitatis. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundātes in egressibus suis: boues eorum crassæ. Nō est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: beatus populus, cuius Dominus Deus eius.

5. SAPIENTIAE secundo: Dixerunt impij, cogitantes apud se non rectè: Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquàm non fuerimus: quoniam fumus flatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad commouendum cor nostrum: quia extinctus cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquàm mollis aër, & transibit vita nostra tanquàm vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est radijs solis, & à calore illius aggrauata: & nomen nostrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum. Vmbrę enim transitus est tempus nostrum, & non est reuersio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo reuertitur. Venite ergò, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tanq̃ in iuuentute celeriter. Vino precioso & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequàm marcescant: nullum pratum sit quod non pertranseat luxuria nostra. Nemo vestrûm exors sit luxuriæ nostræ: vbiquè relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra.

6. LVCAE sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines. secundùm hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum.

7. ESAIAE quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci. Nūquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint grandes & pulchræ, absque habitatore. Decem enim iugera vinearum facient laguncùlam vnam, & triginta modij sementis facient modios tres. Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in cōuiuijs vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum eius consideratis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit, &c. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri iniquitatem. Qui dicitis, Festinet, & citò veniat opus eius vt videamus: & appropiet & veniat consilium sancti Israel, & sciemus illud. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ qui potentes estis ad bibēdum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemauerunt, &c.

8. CAPITE sexagesimoquinto: Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis: & quæ nolui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabūtur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

9. AMOS sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israel. Qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter &c.

10. ESAIAE tertio, 11. ET psalmo cētesimo quadragesimotertio, vt in textu.

12. PSALMO trigesimosecundo: Beata gens cuius est Dominus, Deus eius: populus quem elegit in hæreditatem sibi.

13. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumsecundum concione secunda: Amant omnes beatitudinem, & ideò peruersi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cùm sit malitiæ indiuidua comes miseria, isti peruersi non solùm mali esse volunt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideò volunt mali esse, nè miseri sint. Quid est hoc quod dixi, ideò volunt mali esse, nè miseri sint? Considerate hoc paululum in omnibus hominibus qui malè faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit, quæris quare? propter famem, propter necessitatem. Ergò, nè miser sit, malus est: & ideò miserior est, quia malus

Beatitudinē amāt omnes, tam mali, quàm boni.

est. Depellendæ ergò miseriæ causa, & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt, vel mali. Semper ergò beati esse volunt. Siue malè viuentes, siue benè viuentes, beati esse volunt, & non contingit omnibus quod omnes esse volunt. Omnes enim beati esse volunt, non autem erunt nisi illi, qui iustè esse voluerint. Et eccè nescio quis vt malè faciat, beatus vult esse. Vndè? Ex pecunia, ex argento & auro, ex prædijs, fundis, domibus, mancipijs, pompa seculi, honore volatico & perituro, habendo aliquid volunt beati esse. Quære ergò quid habeas, vt beatus sis. Cùm enim beatus fueris, melior vtiquè eris, quàm cùm miser es. Fieri autē nō potest, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es: deterius te est, quicquid cupis quo beatus esse desideras. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruēdis, inferiora sunt te. Tu melior es, tu fortior es: & vtiquè vis melior esse quàm es, cùm beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim vtiquè, beatum esse, quàm miserum. Vis esse melior te: & quæris & perquiris, per quæ id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quæsieris in terra, deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adiurat: sic melior sis, sic meliorē te videamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergò fidele consilium. Melior te vis esse, noui: omnes nouimus, omnes volumus: quære quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cælum & terram: nō tibi sic hæc pulchra corpora placeant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit melius. Cùm enim duo sint quædam, hoc est, animus & corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit, quod animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo. Potest ergò melius fieri corpus tuum per animum tuum, vt cùm fuerit iustus animus tuus, sit posteà immortale etiam corpus tuum. Per animi enim illuminationē meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergo corporis tui bonū animus est, quia corpore tuo melior est, cùm quæris bonum tuum, illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autem animus tuus attende, nè fortè contemnens animum tuum, & putans nescio quid esse vile & abiectū, & viliora quæras quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago Dei, mens hominis capit eam. Accepit eam, & inclinando se ad peccatum, decolorauit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius antè formator: quia per verbum facta sunt omnia, & per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo: Reformamini in nouitate mentis vestræ. Iam ergò superest, vt quæras quid sit melius quàm animus tuus. Quid erit, obsecro, nisi Deus tuus? Nō inuenis aliquid melius animo tuo, quia cùm fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam suprà non est nisi creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere, multum est ad me. Magìs multum est ad te, habere aurum quod quæris. Aurum & si voluēris, fortè nō habebis: Deum, cùm voluēris, habebis: quia & antequàm velis, venit ad te: & cùm auersa voluntate esses, vocauit te: & cùm conuersus esses, terruit te: & cùm territus confitereris, cōsolatus est te. Iste qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit te vt esses, qui his qui tecum sunt, etiam malis, præstat solem, præstat pluuiā, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas consolationes, seruat tibi aliquid quod non det, nisì tibi. Quid est autem quod tibi seruat, nisi se? Pete aliud, si melius inueneris, se tibi seruat Deus. Auare, quid inhias cælo & terræ? Melior est qui fecit cælum & terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & transiens per illam, dicis: Beatus cuius est possessio ista. Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam, & tamen cùm dixerint & transeunt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas, sed non cōcupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nôstis quid dicturus sum. Ergò desiderate vt habeatis, tunc demùm beati eritis. Hac sola beati eritis, re meliore quàm vos estis, meliores eritis. Deus est, inquam, melior te qui te fecit. Beata gens, cuius est Dominus Deus eorum. Hoc ama, hoc posside: hoc cùm vis, habebis, hoc gratìs habebis.

Omnis actio humana instituitur vel beatitudinis acquirendæ causa, vel miseriæ depellendæ.

Beatitudinē suam in quo constituant filij huius seculi.

Id in quo beatitudo ponēda est, oportet vt sit homine melius.

Corpus fit melius per animum.

Gene. 1.

Ioan. 1.

Rom. 12.

Matth. 22.

Deus melior animo.

Deum, cùm volueris, habebis.

Matth. 5.

In auaros.

Sola re meliore nobis, erimus beati.

14\. ET in psalmum centesimum decimumoctauum concione prima: Ab exordio suo magnus psalmus iste, charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinē, quam nemo est qui non expetat. Quis enim vnquàm vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatiōe opùs est ad eam rem, quam sua spōte appetit animus? Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiscū agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisì quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quomodò ad eam perueniatur, plurimi nesciunt? Ideóque hoc docet iste qui dicit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquàm diceret: Scio quid velis: beatitudinem quæris. Si vis ergò esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbì erit quisque immaculatus, nisì in via? in qua via, nisì in lege Domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: non superfluò vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est Domini: sic ostenditur, cùm beatos esse qui hoc faciunt, indicatur, vt propter illud quod omnes volunt, etiam hoc fiat quod plurimi nolunt. Beatum quippe esse, tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint, & mali. Nec mirum est, quòd boni propterea sunt boni: sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, vt luxuria stuprisq; corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cùm ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiamq; nō peruenit: beatum verò non dubitat se iactare, cùm peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini: tanquàm dicens, Quò itis? Peritis, & nescitis. Non illàc itur quò pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtiquè beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hàc ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustrà tendendo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate seculi: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Et paulò pòst: Quomodò ergò iam beati, cùm adhuc testimonia eius scrutantur, & exquirunt eum, cùm hoc facere possint & impij & iniqui? Beatos autem esse impios & iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergò spe beati, sicut, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: non propter quod adest, quan-

Nemo non vult esse beatus.

Quomodò perueniatur ad beatitudinem, ignorāt multi.

Psal. 118.

Mali propterea sunt mali, vt sint beati.

Vera miseria falsam beatitudinem requirentes.

Spe beati sumus in hac vita.

Matth. 5.

quandiù mala patiuntur, ſed propter quod aderit, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Et, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: non quia eſuriunt & ſitiunt, ſed propter quod ſequitur, quoniam ipſi ſaturabuntur: &, Beati qui plorant, non quia plorant, ſed propter quod, ſequitur, quia ridebunt. Proindè, Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum: non quia ſcrutantur & exquirunt, ſed quia inuenturi ſunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter, exquirunt.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Euangelica conſilia?

EA [a] videlicet, quæ cùm ad ſalutem conſequendam ſimpliciter neceſſaria non ſint, tamen vt parandæ ſalutis ratio expeditior habeatur ac facilior, à Chriſto proponuntur atque conſuluntur.

a Auguſt. ſer. 61. de temp. & in Enchirid. cap. 121 Itẽ lib. 1. de adulterinis coniugijs cap. 14. & lib. de ſancta virginitate ca. 14. Item lib. 2. quæſt. euang. c. 19 & Paulinus ad Seuerũ epiſt. 4.

B. Vndè diſcrimen, quod Scriptura inter præcepta, & conſilia [b] ſtatuit, eſt ſedulò retinendum, vt illa quidem, tanquàm obſeruatu neceſſaria, præſcribi: hæc verò, vt perfectam præceptorum obſeruationem promouentia, ſuaderi ac [c] ſponte ſuſcipi intelligamus. Hinc Apoſtolus, quum de obſeruando cælibatu docere vellet, ità pronunciat: [d] *De virginibus præceptũ Domini non habeo: Conſilium autem do, tanquàm miſericordiam conſecutus à Deo, vt ſim fidelis.*

b 1. Cor. 7. d Matth. 19. c, 16. d Luc. 10. f

c 1. Cor. 9. b c Matth. 26. a Mar. 14. a 3. Reg. 8. b Geneſ. 8 d Num 6. a

d 1. Cor. 7. d Cyprian. in ſer. de natiuitate Chriſti.

C. Quò ſpectat quod Auguſtinus perſpicuè dixit: [e] Aliud eſt conſilium, aliud præceptum. Conſilium datur, vt virginitas conſeruetur, vt à vino & à carnibus abſtineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur: Pręceptum verò datur, vt iuſtitia cuſtodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonũ. Et rursùm: [f] Conſilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam: Præceptum qui non impleuerit, niſi pœnitentia ſubuenerit, euadere pœnam non poterit.

e. Ser. 61. de temp.

f Ibidèm.

D. Auguſtino conſonat Ambroſius, cùm ità [g] ſcribit: Non præcipitur quod ſupra legem eſt, ſed magìs dato ſuadetur conſilio, & quod tutius eſt, demonſtratur. Item: Conſilium inuitat voluntarios: pręceptum etiam adſtringit inuitos.

g Amb. epiſt. 28. ad eccleſiam Vercellenſem. Vide eundem in libro de viduis.

E. Neque aliter ſenſit Hieronymus, vt hæc eius verba [h] declarant: Vbì conſilium datur, offerentis arbitrium eſt: vbì præceptum, neceſſitas ſeruientis. Sed maioris eſt mercedis, inquit, [i] quod non cogitur, & offertur.

h Lib. 1. aduerſus Iouinianum.

i Epiſt. 22. ad Euſtochium de virginitatis cuſtodia.

TESTIMONIA.

Conſilij & præcepti diſcrimen. 1. Cor. 7. Rom. 14. Matth. 19. 2. Tim. 2. Pſal. 33. Matth. 19. Matth. 3. & 7.

1. A. AVGVSTINVS ſermone ſexageſimoprimo de tempore: Aliud eſt conſilium, aliud præceptũ. Conſilium datur, vt virginitas conſeruetur, vt à vino & à carnibus abſtineatur, vt vendãtur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iuſtitia cuſtodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonũ. Deniquè de virginitate dicitur: Qui poteſt capere, capiat. De iuſtitia verò nõ dicitur: Qui poteſt facere, faciat: ſed, Omnis arbor quæ nõ facit fructũ bonũ, excidetur, & in ignẽ mittetur. Conſilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, niſì pœnitentia ſubuenerit, euadere pœnam non poterit.

Exod. 20. Conſilia à mandatis diſtincta. 1. Cor. 7. Finis conſiliorum.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimo vigeſimoprimo: Quæcunque ergò mandat Deus, ex quibus vnum eſt, Non mœchaberis: & quæcunque non iubentur, ſed ſpeciali conſilio monentur, ex quibus vnum eſt: Bonum eſt homini mulierem non tangere: tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.

3. ITEM libro primo de adulterinis coniugijs ad Pollentium, capite decimoquarto: Multa ſunt autem facienda non iubente lege, ſed libera charitate: & ea ſunt in noſtris officijs gratiora, quæ cùm licerent nobis etiam non impendere, tamen cauſa dilectionis impendimus. Vndè prior ipſe Dominus cùm ſe tributum non debere monſtrâſſet, ſoluit tamen, ne ſcandalizaret eos, quibus ad ęternam ſalutem gerens hominẽ conſulebat. Iam verò Apoſtolus quemadmodùm iſta commendet, eius verba teſtantur, vbì dicit: Cum enim liber ſim ex omnibus, omnium ſeruum me feci, vt plures lucrifacerem. Cùm paulò ſuperiùs dixiſſet, Nunquìd non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? Nunquìd non habemus licentiam ſororem mulierem circunducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Quis militat ſuis ſtipẽdijs vnquàm? Quis plãtauit vineam,

Gratiora ſunt quæ non tenemur impẽdere, & tamen impendimus ex charitate. Matth. 17. Exẽpla ſcripturæ de operibus liberis. 1. Cor. 9. Ibidèm.

neam, & de fructu eius non edit? Quis pascit, &c. Item alio loco de quibusdam, quæ ad escam pertinent: Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licita sunt, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis: Deus autē & hūc & has euacuabit. Item alibì de hoc ipso: Omnia licita sunt, sed nō omnia expediūt. Omnia licita sunt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed id quod alterius est. Atque vt ostenderet vndè loqueretur: Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Et tamen alibì dicit, Non manducabo carnem in æternum, nè fratrē meū scandalizem. Itemq; alibì, Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Quid est, omnia licita sunt? ipsum est, omnia quidem munda. Et quid est, sed non omnia expediunt? ipsum est, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Ità ostendit ea quę licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potiùs esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt quæ ampliùs erogantur saucio, qui curandus ad stabulū Samaritani illius miseratione perductus est. Et ideò dicuntur non à Domino præcipi, quanuìs à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quanto magìs ostenduntur indebita.

1.Cor.6. 1.Cor 10. 1.Cor.8. Rom.14. Opera supererogationis. Luc.10. Tanto gratiora, quanto magis indebita.

4. ET libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo. Præcepto enim quisquis non obtemperat, reus est & debitor pœnæ. Proindè quia vxorem ducere vel nubere, peccatum non est: si autem peccatum esset, præcepto vetaretur: propterea præceptum Domini de virginibus nullum est. Sed quoniam deuitatis remissisve peccatis, adeunda est vita ęterna, in qua est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibì tribuenda, cui consequendæ parùm est, liberatum esse à peccatis, nisì aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis nō vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Cōsilium, inquit, do, tanquàm misericordiam consecutus à Deo, vt fidelis essem. Neq; enim inuidere debeo fidele consilium, qui non meis meritis, sed Domini misericordia sum fidelis. Existimo itaque hoc bonum esse propter præsentem necessitatem. Hoc est, inquit, vndè præceptum Domini non habeo: sed consilium do, hoc est, de virginibus existimo bonum esse propter pręsentem necessitatem. Noui enim quid pręsentis temporis, cui coniugia seruiunt, necessitas cogat, vt ea quæ Dei sunt, minùs cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quanuìs in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

1.Cor.7. Consilij & præcepti discrimen. Maiorem gloriam consequuntur, qui amplectuntur consilia. Vouere rem liberam, consilij est. 1.Cor.7. Virginū maior gloria in vita æterna. 1.Cor.15. 1.Cor.7.

5. IDEM libro secundo quæstionum euangelicarum, capite decimonono: Stabulum est Ecclesia, vbì reficiuntur viatores de peregrinatione redeuntes in æternam patriam. Altera dies est post resurrectionem Domini. Duo denarij, sunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum sanctum acceperunt Apostoli ad euangelizandum cæteris, vel promissio vitæ pręsentis & futuræ. Secundùm enim duas promissiones dictum est, Accipiet in hoc seculo centiès tantum, & in seculo futuro vitam æternam consequetur. Stabularius ergò est Apostolus. Quod supererogat, aut illud est consilium quod ait, De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do: aut quod etiam manibus suis operatus est, nè infirmorum aliquem in nouitate euangelij grauaret, cùm ei liceret pasci ex euangelio.

Luc.10. Matth.19. Opera supererogationis. 1.Cor.7. 2.Thess.3.

6. PAVLINVS Nolanus epistola quarta ad Seuerum Sulpitium: Hic Samarites hominem suum prætermissum præuijs, nec curatum, miseratus accessit, & iumento suo, hoc est, verbi incarnatione suscepit, & oleo gratiæ & vino passionis suæ commendatum stabulario, profectò illi magistro gentium in duobus testamentis denarij mercede sanauit, redditurus illi & beatæ virginitatis de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc consilium præcepto adijciens, de suo supererogauit.

Lucæ 10. Virginitas opus supererogationis.

1. B. PRIORIS ad Corinthios septimo: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, &c. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium.

2. MATTHAEI decimonono: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, &c.

3. ET capite decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c.

4. LVCAE decimo: Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunq; supererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

5. PRIORIS ad Corinthios nono: Si nos vobis spiritualia seminauimus: magnum est, si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt: quare non potiùs nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, nè quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ità & Dominus ordinauit eis qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vsus sum. Non autem scripsi hæc, vt ità fiant in me: bonum enim est mihi magìs mori, quàm vt gloriam meā quis euacuet. Nam & si euangelizauero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: Væ enim mihi est, si nō euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatiò mihi credita est. Quæ est ergò merces mea? Vt Euangelium prædicans, sine sumptu ponam Euangelium, vt non abutar potestate mea in Euangelio. Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me seruum feci, vt plures lucrifacerem.

6. MATTHAEI vigesimosexto: Cùm autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti preciosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, &c. Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. Nam semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Mittens enim hęc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendū me, fecit. Amen dico vobis, vbicunquè prædicatū fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hęc fecit, in memoriam eius.

7. MARCI decimoquarto: Iesus autem dixit: Sinite eam. quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Amen dico vobis, vbicunquè pręedicatū fuerit Euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

8. TERTII Regum octauo ait Salomon: Voluitque Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israel: & ait Dominus ad Dauid patrem meum, Quod cogitâsti in corde tuo ędificare domum nomini meo, benè fecisti, hoc ipsum mente tractans.

9. GENESIS octauo: Aedificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratúsque est Dominus odorem suauitatis, & ait ad eum: Nequaquàm vltrà maledicam terræ propter homines.

10. NVMERORVM sexto: Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir siue mulier cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quicquid ex vua

vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccasq; nõ comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum, non comedent.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu, vt paulò antè B. testimo. primo.

1.Cor.7. 12. CYPRIANVS in sermone de natiuitate Christi: De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneant: quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque authoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant prioré: quia etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior tamen est continétia, & virginitas excellentior: quam non cogit necessitas aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium. Quòd si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat, quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus: & qui victores sunt suî, cælo vim inferunt, quoniam sicut scriptum est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

Cõiugio melior & excellentior virginitas. Virginitatem suadet perfectionis consilium. Matth.11.

C. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore, vt in textu, & vt suprà A. testimo. primo.

1.Cor.7. 1. D. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo qui misericordiã Dei meruit. Horum ergò meliora, quàm Apostolorum, consilia? Apostolus dicit, Consilium do. isti dissuadendum putant, nè qua studeat virginitati. Et paulopòst: Bonum ergò consiliũ, quia in consilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergò secuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideò sibi voluntatis suę rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquàm bonus medicus, qui & fortibus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritaté dare, alijs dat consilium, alijs demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expectet. Meritòq; adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suã, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tãtùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatam arbitratur, incedat, dummodò occurrat quò possit incaptus * prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra

Consulitur, nõ præcipitur virginitas. 1.Cor.7. Cõtra dissuasores virginitatis Iouinianistas. Cõsilij & præcepti discrimen. Rom.14. 1.Cor.7. Meliora suadet & tutiora demonstrat Paulus, cùm virginitatem cõsulit, & matrimonium permittit. *prætendere. Cõparat virginitatis viã cum viduitatis & matrimonij via.

sanctorũ peruenit: ea plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiã coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum.

Per viã matrimonij lõgiore circuitu ad castra sanctorum peruenitur.

2. IDEM in libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Quod igitur bonũ est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed pręponitur. Et ideò benè Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini nõ habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibì lex est: vbi consilium, ibì gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus reseruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam præmijs prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio antè præscribitur, nè homicidium faciat, nè adulterium admittat, nè falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibì est, vbì est pœna peccati. At verò cùm se præcepta legis memorâsset implêsse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex nanque forma mandati est: vna præceptiua, altera voluntaria. Vndè & Dominus in alia dicit: Non occides. vbì pręcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo nõ dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sunt enim spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnũ cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensurã: & qui pensa distribuit, æquitatem debet examinis reseruare. Et ità diuidet virtuté, vt vires æstimet singulorum. Et ideò dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et ideò præmijs virtuté prouocauit, non infirmitatem vinculis alligauit. Scit & ille gentium Doctor, bonus morũ auriga nostrorum, & quidã interiorum rector affectuũ, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandé tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquã, varios cursus mentiũ repugnare. Et ideò neq; intãtùm adhortationé integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neq; ità coniugiũ prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cùm brauiũ supernæ vocationis fortioribus demonstrâsset, deficere tamen in via neminem passus est, ità plaudés prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus alijs panem hordeaceum, nè in via deficerent, alijs corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntaté inuitauit. Nec Apostolus pręceptum statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consilijs, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterùm: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, nõ tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam

Hebr.13. 1.Cor.7. 1.Cor.7. Virginitatis & continẽtiæ consilium. Præcepti & consilij discrimen. Matth.19. Consilium voluntariæ paupertatis. Duplex forma mandati. Liber est à pcepto, cuius defertur arbitrio. Luc.17. Luc.18. Matth 19. Rom.7. Discretio & prudentia D. Pauli. 1.Cor.7. Ioan.6. Matth.26. Christus turbæ panẽ hordeaceũ, Apostolis verò corpus suum ministrauit. Consilium D. Pauli de continentia. 1.Cor.7.

nam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat alijs, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè compræhendi, nec fastidiosiùs æquari? Quænam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Supra laborẽ præmium, & supra vsum gratia.

1. E. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum, 2. ET epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, vt in textu.

II

Quot sunt Euangelica consilia?

A. Omnia enumerare hoc loco non attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia complectenda, sicut è sacris literis Patres intellexerunt. [a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquunt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur. [b] Castitas eorum est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, &, vtì Tertullianus [c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò præstant, qui vt seipsos plenè [d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verumetiam voluntate sua, quod Scriptura [e] admonet, prorsùs auertuntur, dum eius, quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subijciunt.

B. Huiusmodi consilia Christus perfectionis Euangelicæ absolutum exemplar, non verbo tantùm docuit, vtì mox ostendemus, sed etiam exemplo vitæ suæ sanctissimæ confirmauit: qui cùm [f] diues esset, propter nos pauper factus est, non [g] habens vbì caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine [h] natus, & sanctarum virginum [i] sponsus perseuerat: qui tam sedulus demùm in præstanda obedientia fuit, vt matri [k] virgini adeoque fabro subditus, & ad [l] mortem vsque crucis obediens factus, de seipso testetur: [m] *Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

a Matth.19.c d Act.4.g Vide vitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphat, Damasceni, &c.
b Matth.19.b Euseb.lib.2.hist.cap.6. & Nicepho.lib.2. cap.16. ex Philone de vita contemp.
c Lib.1. ad vxorem.
d Matth.16.d Lucæ 9.c
e Eccli 18.d Galat.5.c Basilius in regulis breuioribus, quæstione 96.
f 2.Corinth.8.b
g Matth.8.c
h Esaiæ 7.c
i Hieron.epist.22. ad Eustoch. Ambros. lib.1. de Virginibus, & ser.90.
k Lucæ 2 g Matth.17.d
l Philip.2.b Matth.26.d Rom.5.d
m Ioan.6.d 4.c 5.e

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infrà quæstione tertia, A. testimo. primo: Eccè nos reliquimus omnia, &c.

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim possessores agrorum, &c. vt infrà quæstione tertia, D. testimonio primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymum in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: vbì inter cætera sic ait de Marco: Assumpto Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit Ecclesiam, tanta doctrina & vitæ continentia, vt omnes sectatores Christi, ad exemplum suî cogeret. Deniquè Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorũ conuersatione scripsit. Et quomodò Lucas narrat, Hierosolymæ credentes omnia habuisse cõmunia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latiùs autem hæc prosequitur Hieronymus in eodem catalogo, cùm Philonem describẽs, ait: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotium, idcircò à nobis inter Scriptores Ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euãgelistæ apud Alexandriam scribens Ecclesia, in nostrorũ laude versatus est, non solùm eos ibì, sed in multis quoquè prouincijs esse memorans, & habitacula eorũ dicens monasteria. Ex quo appáret, talem primò Christo credentium fuisse Ecclesiã, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & psalmis, doctrinæ quoquè & cõtinentiæ, quales & Lucas refert, primùm fuisse Hierosolymæ credentes.

Omnia communia inter discipulos S. Marci. Act.2.& 4.

Philonis liber.

Monasteria tempore S. Marci.

Nihil proprium apud Monachos, sicut & apud S. Marci discipulos & primos Christianos.

4. CYPRIANI vitam conscripsit Pontius eius Diaconus, in qua sic ait: Inter fidei suæ prima rudimẽta nihil aliud credidit Deo dignũ, quàm si continentiam tueretur: tunc enim posse idoneũ fieri pectus, & sensum ad plenam veri capacitatẽ peruenire, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquàm tanti miraculi meminit? Nondùm secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura vincebat. Deindè quod maius est, cùm de lectione diuina quædam iam non pro conditione nouitatis, sed pro fidei festinatione didicisset: statìm rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. Distractis rebus suis ad indigentiam pauperum sustentandam, tota prædia precio dispensans, duo bona simul iunxit, vt & ambitionem seculi sperneret, qua perniciosius nihil est, & misericordiam, quam Deus etiam sacrificijs suis prætulit, quam nec ille qui legis omnia mandata seruâsse se dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè antè cœpit perfectus esse, quàm disceret.

Continentia Cypriani.

Matth.19.

Cyprianus ex euãgelio edoctus, sua pauperibus distribuit.

Oseæ 6. Matt.9. & 12. Matth 19.

5. IN vita sancti Antonij beatus Athanasius: Post mortem parentum, annorum circiter decem & octo, seu viginti, cũ sorore admodùm paruula derelictus, & domus & sororis honestam curã gerebat. Necdùm verò sex fluxerant menses, quibus ad Ecclesiam (vt solebat) occurrens, recordabatur quomodò & Apostoli, omnibus spretis, secuti fuissent Saluatorẽ: & multi, vt legitur in Actis Apostolorum, facultatibus suis ven-

Matth.4. Actor.4. Matth.19.

venditis, precia ad pedes eorum detulissent egentibus partienda, quæ ve, aut quanta spes iisdem reposita esset in cælis. Talia secum voluens, intrauit ecclesiam: & accidit vt tunc legeretur Euangeliũ, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, quæcunq; habes, & da pauperibus: & veni, sequere me, & habebis thesaurum in cælo. Quo audito, quasi diuinitùs huiusmodi antè memoriam concepisset, & veluti propter se hęc esset scriptura recitata, ad se Dominicũ traxit imperium: statimq; regressus, possessiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valdè optimæ, quas vicinis largitus est, ne in aliquo aut sibi aut sorori molestia gigneretur. Cætera verò, quæ in mobilibus possidebat, vniuersa vendidit, & aggregato nõ exiguo precio, indigentibus dedit, paucis tamen ob sororem reseruatis, quæ & sexu, & ætate videbatur infirmior. Rursùs autem ecclesiam ingressus, cùm audîsset Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de crastino, reliquam quoquè portionem pauperibus distribuit: neq; se versari passus est domi, sed sorore fidelibus ac notis virginibus cõmendata, vt earũ nutriretur exemplo, ipse iam omnibus seculi vinculis liber, asperum atq; arduum arripuit institutum.

Ibidem.

Dominicum imperiũ siue consiliũ ad se traxit Antonius & possessiones suas vendidit, & precium pauperibus distribuit.

Matth. 6.

6. IN vita sancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem substantiæ fratribus, partem pauperibus largitus est, nihil sibi omninò reseruans, timens illud de Actibus Apostolorum, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel supplicium, maximeq; Domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omnibus quæ habet, non potest meus esse discipulus. Erat autem tunc annorũ quindecim. Sic nudus & armatus in Christo, solitudinem, quæ in septimo milliario à Maioma, Gazæ emporio, per littus euntibus Aegyptum, ad lęuam flectitur, ingressus est.

Hilarionis exemplum.

Actor. 5. Luc. 14.

7. IN vita sancti Ioannis Chrysostomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excurso non ità multo pòst tempore, & ipsius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitijs permultis in auro, argento, veste preciosa, prædijs, mancipijs, iumentis, alijsq; id genus peculijs, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religiosè extulit, in conditorio deposuit beati patris iuxta sanctæ matris præscriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus est. quod autem nulla insigni nota erat percussum, in ecclesias dispertiuit, ac finitima monasteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas preciosas reliquias. Seruos & ancillas ad vnũ omnes seruitutis vinculo emãcipatos asseruit libertati. His tandèm exolutus vinculis negociorum, superfluè mentem vrgentium, quicquid resederat è suis facultatibus, in vsum ciuitatis distribuit, vt vacuus maximè esset ab omni intemperie & molestia exactorum publici tributi. Veritatis cõcertator hic sua hæc omnia ad hunc modum dispensabat. Proindè in perquàm amœna requie vitam transmittebat, iugi meditationi & assiduæ lectioni diuinarum scripturarũ aduigilans, custos peruigil sui ipsius corporis factus, studio fugitans & à se quàm longissimè submouens iritamenta gulæ, turpiumq; concupiscentiarũ indecoras permistiones propellens, in corpore suo quasi in tẽplo quopiam sancto locum tribuebat capacem virginitatis ac sanctimoniæ. Porrò is cùm probè nôsset extimulante conscientia, præsertim vigẽte ætatis flore, (tametsi saluo esset & incolumi sensu præditus) se haudquaquàm esse parem tot sustinendis molestijs, quas facessit Respublica suis administratoribus, finitima ciuitati inuisit monasteria. A suæ cognationis hominibus, à ciuitate quum se sequestrâsset, in numerum adscitus ciuium supernæ Hierusalem, studio festinabat, ac flagrãti desiderio vrebatur, vt vel ibi innotesceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monasticæ exercitationis, ac tenaciùs tueri.

Ex hac vita Damascenus citat ad verbũ historiam de imagine D. Pauli libro 1. de veneratione S. Imaginum aduersus Iconomachos.

Vixit fortè author circa annum Domini 620. viderurq; is esse Georgius qui successit Ioanni Eleemosynatio.

Chrysostomus sua partim in pauperes dispertitur, partim ad vsum ecclesiarum & ornatum S. reliquiarum confert.

Chrysostomus monachus factus.

8. IN vita sancti Paulini Nolani episcopi Gregorius Turonensis libro in gloriam Confessorum, capite centesimo septimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similẽ sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in quo Dominus adolescentẽ pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnũ Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrũ liber sequitur, per hęc se putans paradisi diuitijs locupletari: si videretur nihil de trãsitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum.

Matth. 19.

Paulinus, audito euangelico consilio, facultates suas pauperibus erogauit.

9. DE eodem ità scribit D. Ambrosius epistola trigesimasexta ad Sabinum episcopum: Paulinũ splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, venditis facultatibus tam suis quàm etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus, tanquàm deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoquè vale dicat, quo impensiùs Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuum exigat. Matrona quoquè virtuti & studio eius proximè accedit, neque à proposito viri discrepat. Deniquè transcriptis in aliorum iura suis prędijs, virum sequitur, & exiguo illic coniugis cõtenta cespite, solatur se religionis & charitatis diuitijs. Soboles eis nulla, & ideò meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditum eloquẽtia migrâsse à Senatu, interceptam familię nobilis successionem: ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiũt sacra, si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidẽ doleo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, nõ considerantes vocem dicentis: Qui me confusus fuerit corã hominibus, &c.

Ambrosij testimonium de Paulino.

Luc. 9.

10. ET de sancto Martino scribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditiq; sequeremur. Præstantissimumq; nobis præsentium temporum illustris viri Paulini exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta complêsset. Illum nobis sequendum, illum clamabat imitandũ, beatumq; esse præsens seculum tantę fidei, virtutisq; documento: cùm secundùm sententiã Domini diues, & possidens multa, vendendo omnia & dando pauperibus, quod erat facto impossibile, possibile fecisset exemplo.

Martini testimonium de eodem Paulino.

Matth. 19.

11. IN vita sancti Augustini Possidonius, vel Possidius Calamensis episcopus, capite secundo: Mox (post baptismum) ex intimis cordis medullis ad Deũ conuersus, spem omnem quam habebat in seculo, dereliquit: Iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, & in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis. Et illud quod iterùm dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens: Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlis: &

Mundum contemnit Augustinus.

Lucæ 12.

Augustinus de amplectẽda perfectione Euangelica cogitauit.

& veni, sequere me, &c. DEINDE capite quinto: Factus ergò presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundùm modum & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: Maximè, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique prout cuiq; opus erat, quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeasset. ET capite trigesimoprimo: Testamentum nullum fecit, quia vndè faceret, pauper Christi non habuit.

Monasterium instituit Augustinus. Lege vtrunque sermonem de cōmuni vita Clericorum. Actor. 2. & 4. Omnia communia in societate Augustini. Renunciauit Augustinus proprietati. Pauper Christi.

12. ITEM de seipso scribens Augustinus, ait epistola octogesimanona ad Hilarium: Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quādo ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuāte sic feci. Neq; enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magìs quidem noui ego, quàm quisquam alius homo: sed magìs Deus, quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministeriū persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Matth. 19. Augustinus fatetur se consilium euāgelicū de voluntaria paupertate amplexū fuisse.

Alios totis viribus ad idē propositū exhortabatur.

13. IN vita sancti Gregorij Magni Ioānes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandèm patre orbatus, vbi liberam disponendarum rerum suarum nactus est facultatem, sex monasteria in Sicilia fabricans, sufficientibus fratribus cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantum posset ad victum quotidianum Deo illic militantium sine indigentia suffragari. ET capite sexto: Septimum intra Romanæ vrbis mœnia sub honore sancti Andreæ Apostoli iuxta basilicam sanctorum Ioannis & Pauli ad cliuum Scauri, monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis sericis, auro gemmisq; radiantibus togis, simulq; supellectilibus reliquis, in vsum pauperū erogatis: ex huius mundi naufragio nudus euasit, diuq; desideratum monachicum capiens indumentum, primò sub Hilarionis, deindè sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit. Pòst verò, cùm subesse mallet, fratrum votiua concordia imminente, præesse non renuit.

Gregorius Magnus ex suis facultatibus sex aut septem monasteria fabricauit.

Omnibus relictis, monasticam vitā & habitū monasticū assumit.

14. SIMILITER Gregorius Turonēsis libro decimo historiæ Francorum, capite primo: Gregorius de senatoribus primis, ab adolescentia deuotus Deo, in rebus proprijs sex in Sicilia monasteria congregauit: septimū intra vrbis Romæ muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendū sufficeret, reliqua vendidit, cum omni pręsidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui antè serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu, ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimúsque leuita ad adiutorium Papæ adsciscitur.

Turonensis æqualis Gregorij, idē de eo testatur.

15. IN vita Iosaphat & Barlaam duorū Christi militum Ioannes Damascenus de rege Iosaphat, Auenniri regis filio Indiæ loquens: Octaua die (post mortem patris) ad palatiū regressus, cunctas diuitias & pecunias indigentibus distribuit, itá vt nullus iam relinqueretur inopiam patientium. In paucis ergò diebus huiusmodi perficiens ministerium, & omnes thesauros euacuās, quatenùs per angustam intraturum portam, non impediret pondus pecuniarum: quadraginta dies obitus patris sui memoriam ei perficiens, conuocat omnes principes & militari præcinctos balteo, & vrbani populi nō paucos, sedensq; pro tribunali, ait in audientia omnium: Eccè sicut videtis, rex Auennir pater meus, quasi vnus de pauperibus mortuus est: neque diuitiæ, neque regalis gloria, neque ego dilectus filius illius, neque aliquis de cæteris amicis suis & cognatis, adiuuare illum præualuerunt, vt ineuitabilem sententiam pręteriret: sed abijt ad illa iusta iudicia, rationem redditurus conuersationis pręsentis vitę, nullum de omnibus ducens secū adiutorem, nisì tantùm, quæ egit opera, qualiacunque sint. Et post pauca: Iam ergò tempus est, vt decæterò compleam, quæ promisi Deo, opera. Tempus est eundi, quò ipse deducet me, & reddam vota mea, quæ voui ei. Nunc ergò vos considerate, quemcunque velitis præesse vobis & regnare.

Iosaphat rex cuncta indigentibus distribuit.

Votum derelinquēdo seculo emisserat rex.

16. IN vita Ioannis Damasceni Ioannes Patriarcha Hierosolymitanus: Verùm cùm duo in manibus haberet, vnum, vt iuxta mandatum Domini venderet omnem substantiam suam, & distribueret pauperibus: alterum, vt dimitteret agros, domos, & alia omnia propter nomen Domini, in vtroque diligens fuit, & circa primum quidem, nè mora in periculo esset: circa secundum vero, nè (vt fieri solet) prætextu aliquo iuris orirentur lites ac pugnæ consanguineorum, dum varias quisque causas afferunt, quasi iusti hæredes sint ipsi. Facultates enim, vt potuit, diuisit pauperibus, captiuis, seruis suis, quos cognatis, templisq; sanctis obtulit, libertatéque donauit. Ipse verò sicut exiuit nudus de ventre matris suæ, itá nudus exiuit mundum, exceptis his quæ maximè necessaria erant. Et primùm profectus Hierosolymas, factaq; in venerabilibus locis adoratione decenti, mox velut ceruus sitiens Deum, in deserta abijt, & ad beati Sabbæ monasterium perrexit, comite, eiusdémque instituti socio, beatissimo Cosma, qui ei anteà & conuictu, & disciplinatu cōiunctus fuit. Rectè diceres ipsos sacrum par, currere ad iugum Dei, ceruicibus suis ferendum.

Damascenus sua pauperibus distribuit anteq; mundū relinqueret.

Peregrinatio ad loca sancta.

17. MATTHAEI decimonono: Sunt enim Eunuchi &c. vt infrà quæstione quarta, A. testimonio primo.

18. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto, ex libro Philonis Iudæi de vita contemplatiua siue de supplicibus, quædam commemorās de Christianis Alexandriæ degentibus sub disciplina Diui Marci, ait: Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificāt. Ista Philonis tam perspicua tamq; rata testimonia, de nostræ religionis viris solùm tradita esse pro certo arbitramur. Quòd si quisquam adeò obstinato animo sit, vt hisce etiam voluerit refragari, sic tamen euidentioribus argumentis (quæ apud nullos alios præterquàm solos Christianos, religionis euangelicæ professores reperiuntur) obsecutus, de contumacia & incredulamentis sententia tandèm desistat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vnà viuere ait: quarum complures ad extremam senectutem virgines permanent. Quę quidem non necessitate, (sicut non paucæ Græcarum ac gentilium sacerdotum faciunt) sed sua voluntate adductę, castitatem propter incredibilem sapientiæ cupiditatem & desideriū, quo incenduntur, summa cura & cogitatione amplexantur obseruántque. In cuius peruestigatione, dum ętatē terere student, voluptates, quibus corpus titillari solet, penitùs respuunt: neque mortales fœtus & caducos, sed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè sola anima, Dei amore inflammata, ex se potest procreare.

Temperantia tanquàm virtutum fundamentum.

Philonem loqui de Christianis.

virgines anus, voluntarie amplectentes castitatem.

19. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticę, capite decimosexto, eadem quę Eusebius ex Philone recitat.

20. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorē: Voluntarijs spadonibus pro cupiditate cælesti saluo ma-

matrimonio, abstinentia toleratur, quanto magis adempto? &c.

21. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, &c. vt infrà quæstione quinta, B. testimo. primo.

22. LVCAE nono: Si quis vult post me venire, &c. ibidem testimo. secundo.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, facies te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto: Vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

Gal. 5. Abnegatio propriæ voluntatis.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quæstione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contraque, quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cùm esset diues: vt illius inopia vos diuites essetis.

2. MATTHAEI octauo: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

3. ESAIAE septimo: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

Virgo sacra, sponsa est Domini: sed Luterus in spurco suo Epithalamio appellare non dubitat sponsam diaboli.

4. HIERONYMVS epistola vicesimasecunda ad Eustochium virginem: Hæc idcircò, domina mi Eustochium, scribo, (dominaquippe vocare debeo sponsam Domini mei) vt ex ipso principio lectionis agnosceres, &c. Ibidem: Nolo habeas consortium matronarum: nolo ad nobilium domos accedas: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo esse voluisti. Sic sibi solent applaudere mulierculæ de iudicibus viris, & in aliqua positis dignitate. Si ad Imperatoris vxorem cócurrit ambitio salutantium, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis coniugem Dei sponsa quid properas? Disce in hac parte superbiam sanctam: scito te illis esse meliorem.

Dei sponsa.

Virgo sponsum habet in cælo.

5. AMBROSIVS libro primo de virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi sibi vsum quæsiuit è cælo, quæ sponsum sibi inuenit in cęlo. Hæc nubes, aëra, angelos, sideraque transgrediens, verbum Dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nã quis tantum, cùm inuenerit, relinquat boni? Vnguentũ enim exinanitum est nomen tuum. Propterea adolescentulę dilexerunt te, & attraxerunt te. Postremò non meum est illud, quoniam quæ non nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in cælo. Nemo ergò miretur, si angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Nisi postquàm Deus in hæc terreni corporis membra descendit, tunc in vtero virgo concepit, & verbum caro factum est: vt quod caro factum est, caro fieret Dei. Et post nonnulla: Quod nupturæ præ cæteris concupiscunt, vt sponsi decore se iactent, eo necessè est impares sacris se fateantur esse virginibus, quibus solis contingit dicere: Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis. Quis est iste sponsus? Non vilibus addictus obsequijs, nõ caducis superbus diuitijs, sed cuius sedes in seculum seculi, filiæ regum in honore eius. Adstitit regina à dextris eius in vestitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, quoniam cócupiuit rex speciem tuam, quia ipse est Deus tuus. Et aduerte quantũ tibi Spiritus sanctus scripturę diuinæ testificatione detulerit: Regnum, aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia sponsa es regis æterni, vel quia inuictum animum gerens, ab illecebris voluptatũ non captiua haberis, sed quasi regina dominaris. Aurum, qua sicut illa materies examinata igne preciosior est, ità corporis species virginalis spiritu consecrata diuino, formę suę acquirit augmentum. Pulchritudinem verò quis potest maiorem existimare decore eius, quæ amatur à rege, probatur à iudice, dicatur Domino, consecratur Deo, semper sponsa, semper innupta, vt nec amor finẽ habeat, nec damnum pudor? Hæc profectò vera pulchritudo est, cui nihil deest.

Cant. 1.

Matth. 22.

Angelorum Domino copulantur virgines.

Ioan. 1.

Sacrarum virginum sponsus quis sit.

Psal. 44.

Sponsa regis æterni.

6. ITEM in sermone nonagesimo, dũ agit de passione beatę Agnetis virginis: Discede à me, (ait B. Agnes ad pręfecti filiũ) quia iã ab alio amatore pręuẽta sum, qui mihi satis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei suæ subarrauit me, longè te nobilior & genere & dignitate. Ornauit me inæstimabili dextrocherio. Dextram meam & collũ meum cinxit lapidibus preciosis. Tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruscantibus gemmis. Posuit signum in facie mea, vt nullũ pręter ipsum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, & immensis monilibus ornauit me. Ostendit mihi thesauros incomparabiles, quos mihi se daturũ, si ei perseuerauero, repromisit. Nõ ergò potero ad contumeliam prioris amatoris vel adspicere alium, & illũ derelinquere, cum quo sum charitate deuincta. Cuius generositas celsior, possibilitas fortior, adspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegãtior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius castis adstricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatũ est, & sanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater fœminam nescit. Cui angeli seruiunt, cuius pulchritudinem sol & luna mirantur, cuius odore reuiuiscũt mortui, cuius tactu fouentur infirmi, cuius opes nunquàm deficiunt, cuiusque diuitiæ non decrescunt. Ipsi soli seruo fidem, ipsi me tota deuotione committo. Quem cùm amauero, casta sum: cùm tetigero, munda sum: cùm accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptijs filij, vbi partus sine dolore succedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiens hæc insanus iuuenis, amore corripitur cęco, &c. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare. Cumque pater diceret, in fascibus pręfecturæ se agere, & idcircò non sibi quemuis illustrissimum virum etiam posse præferri: cœpit tamen vehementissimè inquirere, quis esset sponsus, de cuius se Agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ità occupatam, vt dicat Christum suum sponsum.

Sponsus S. Agnetis virginis quis & qualis sit.

Christus spõsus S. Agnetis.

7. LVCAE secundo: Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis.

8. MATTHAEI decimoseptimo: Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâsset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filijs suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergò liberi sunt filij. Vt autem nõ scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro me & te.

9. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis.

10. MATTHAEI vigesimosexto: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Iterùm secundò abijt, & orauit, dicẽs: Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum: fiat voluntas tua.

11. AD Romanos quinto: Sicut enim per inobedientiam

entiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

12. IOANNIS sexto, vt in textu.

13. CAPITE quarto: Dicit eis Iesus: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius.

14. CAPITE quinto: Iudicium meum, iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

III

Vbì consilium Paupertatis Euangelicæ à Christo docetur?

A. Apud[a] Matthæum eo in loco ostenditur, qui sequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicuique citra exceptionem dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ac deindè consilium de voluntaria[b] paupertate sectādа proponitur, addita verborum formula singulari, quæ illud capessentis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: [c] *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.*

B. Vbì non solùm ità consulit Dominus, verùm etiam quasi calcar addit, & vt homines ad consilium hoc amplectendum lubētiores faciat, pręmij proponit magnitudinē, quo eos alliciat atq; consoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Christū relictis, pauper est, is habeat thesaurum in cęlo, accipiat[d] centuplum, & possideat vitam æternam, quæ diuitibus alioquin aditu est[e] perdifficilis.

C. Huiusmodi paupertatis[f] cultores ac[g] professores erāt Apostoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Christum: [h] *Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

D. His accedunt nascentis Ecclesiæ Christiani, qui, vti Lucas[i] testatur, vendebāt possessiones, & pecuniam ex his conflatam, in communem vsum conferebant, ità vt nemo suum esse diceret aliquid, quoniam indiscreta & communia apud ipsos manebant omnia.

E. Quæ paupertas demùm requirit, vt voluntaria plenáque sit abdicatio facultatum, quarum nulla[k] proprietas retineatur.

F. Atque hìc locū habet celebris & antiquis probata[l] sententia: Bonū est, facultates cum dispensatione pauperibus erogare: melius est, pro intentione sequendi Dominū insimul donare, & absolutū à solicitudine, cum Christo egere.

a Matth. 19. c

b Hieron. epist. ad Heliod. Item in cap. 19. Matth. & ad Demetriadem de seruanda virginit. epist. 8. Quæst. 1. ad Hedibiam epist. 150 & ad Pammachiū super obitu Paulinæ epist. 26. Basil. quæst. 9. in regulis fusiùs disputatis. Damascen. in histo. Barlaam & Iosaphat. Chrysost. in illud Pauli, Salutate Priscam & Aquilam.

c Ibidèm. Lucæ 18. c Marci 10. d & ibidèm Beda & Theophylact.

d Matth. 19 d & ibidèm Hieron. Euthym. & Anselmus. Item Theophylact. & Beda in Marcum, & Lucā. Cassian. collat. 24. cap. 26. Gregor. homil. 18. in Ezechielem. Bernard. in declamat. de deserendis facultatibus. Damianus in sermone de S. Benedicto.

e Matth. 19. c

f Luc. 6. c & ibidèm Ambros. Leo in ser. de omnib. Sanctis. Chromat. in cap. 5. Matth. Bernard. ser. 1. de festo omnium Sanctorum. Tertull. lib. 4. contra Marcionem.

g August. lib. 17. de ciuitate Dei, cap. 4.

h Matth. 19. d

i Actor. 4. g 2. g Hieron. epist. 8. ad Demetriadem, & in catal. virorum illustr. de Marco. August. in epist. 89. ad Hilarium. Possidon. in vita August. cap. 5. Cassian. lib. 7. cap. 14. 17. & collat. 3. cap. 6.

k Actor. 5. a Hieron. epist. 8. ad Demetriad. Basil. ser. 1. de instit. monachor. & in constit. monast. cap. 19. & 35. Item quæst. 85. in regulis breuioribus. Aug. epist. 109. & ser. 1. de communi vita cler. Item lib. de mor. rib. eccl. cathol. cap. 31. Hieron. epist. 22. ad Eustoch. Gregor. 4. dial. cap. 55. & lib. 10. epist 22.

l Lib de eccle. dogmatib. cap. 71. Ambros. 1. Offic. c. 30. & Hieron. aduersùs Vigilantium. Prosper lib. 2. de vita contemplat. cap. 9. August. lib. de bono coniug. cap. 8.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuentute mea: quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Cùm audisset autem adolescens verbum, abijt tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cęlorum. Et iterùm dico vobis: facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergò poterit saluus esse? Adspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autē omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergò erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus

tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrẽ, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplũ accipiet, & vitam æternam possidebit.

2. HIERONYMVS ad Heliodorũ epistola prima: Sed forsitan dicturus es: Quid ergò? quicunque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum ausculta dicentẽ:

Matth. 19.

Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus: & veni, sequere me. Tu autem perfectũ te fore pollicitus es. nam cùm derelicta militia, te castrâsti propter regnum cælorum: quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet: aut si quid præter Christum habet, perfectus nõ est: &, si perfectus non est, cùm se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem quod mentitur, occidit animam. Igitur vt cõcludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominũ fefellisti, si perfectus non es. Diuinis Euangelium vocibus contonat: Non potestis duobus dominis seruire: & audet quisquam mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpè: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego onustus auro, arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quòd si nihil habes, vt te responsurum scio: cur, tam benè paratus ad bella, non militas?

Votum perfectionis.
Sap. 1.
Matth. 6.
Lucæ 9.

3. IDEM in caput decimumnonum Matthæi super ea verba, Si vis perfectus esse &c. In potestate nostra est, vtrùm velimus esse perfecti. Tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet: & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere: & cùm totum vendiderit, omne dare pauperibus: & sic sibi præparare thesaurũ in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi post contemptas diuitias saluatorem sequatur: id est, relictis malis, faciat bona. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Et in illud: Eccè nos reliquimus &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat: cibos manu & arte quærebat: & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantùm relinquere, iungit quod perfectum est: & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? Iesus autẽ dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos qui secuti estis me, in regeneratione, cùm sederit &c. Nõ dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Socrates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserũt: sed, qui secuti estis me: quod propriè Apostolorum est atq; credentiũ. Deindè in illud, Et omnis qui reliquerit domum &c. Locus iste cum illa sententia congruit, in qua Saluator loquitur: Non véni pacem mittere, sed gladiũ. Véni enim separare hominem à patre suo, & matrẽ à filio, & nurũ à socru: & inimici hominis, domestici eius. Qui ergo propter fidẽ Christi, & prædicationẽ Euangelij omnes affectus contempserint, atque diuitias & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.

In nostra potestate est perfectio.
Actor. 5.
Non pars, sed totũ vendendum, & pauperibus dandum.
Matth. 19.
Non satìs est omnia relinquere, sed & Christus sequendus est.
Matth. 10.

4. ITEM ad Demetriadem de seruanda virginitate epistola octaua: Apostolici fastigij est, perfectæq; virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum, cum Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immò tibi, diligens credita est dispẽsatio, quanq̃ in hoc omni ætati omniq; personę libertas arbitrij relicta sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero: sed propono palmam, ostendo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atq; certamine coronari. Et consideremus quàm sapiẽter sapiẽtia sit locuta: Vende, quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est: Si vis esse perfectus,

Apostolici fastigij perfectaque virtutis.
Libertas relinquitur circa desertionẽ facultatum.
Matth. 19.
Proponitur palma, & ostenduntur præmia.

Nõ partem bonorum tuorũ vende, sed omnia. Cumq; vendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Nõ diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud consideres, quàm paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis Apostolorum, quando Domini nostri adhuc calebat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & precia earum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dabaturq; singulis, prout cuiq; opùs erat. Ananias & Sapphira dispensatores timidi, immò corde duplici, & ideò cõdemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & nõ eius, cui semel ea vouerant: partemq; sibi iam alienæ substantiæ reseruârunt, metuentes famem, quã vera fides non timet: præsentẽ meruêre vindictã, nõ crudelitate sententiæ, sed correptionis exemplo. Deniq; & Apostolus Petrus nequaquàm imprecatur eis mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudiciũ prophetico spiritu annunciat, vt pœna duorum hominũ sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ cõsecrata es, tua nõ sunt, immò verè tua, quia Christi esse cœperunt, quæ auia viuente vel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt. Sin autẽ obierint, & somno sanctorum requieuerint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant superstitem, cùm ætas maturior fuerit, & volũtas grauior, firmiorq; sententia: facies quod tibi visum fuerit, immò quod Dominus imperat, scitura nihil te habituram, nisi quod in bonis operibus erogaueris.

Non partem, sed omnia vende.
Da pauperibus, non diuitibus, aut propinquis, nisi sint pauperes.
Actor. 4.
Actor 5.
Votum paupertatis violârunt Ananias & Saphira.
Ibidem.
Virginitati perpetuæ cõsecrata Demetrias.

5. IDEM quæstione prima ad Hedibiam, epistola centesima quinquagesima: Interrogas quo modo perfectus esse quis possit, & quo modo viuere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idem in Euangelio legis doctor interrogat: Magister, quid faciens, vitam æternam possidebo? Cui respondit Dominus. Mandata nôsti? Dicit ille: Quæ? Iesus autẽ dixit: Non homicidiũ facies, non adulterium, non furtũ, nõ falsum dices testimoniũ: honora patrẽ & matrem, & diliges proximũ tuũ sicut teipsum. Et illo dicente, Hæc omnia feci, Dominus intulit: Vnum tibi deest: Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Itaq; & ego tibi Domini nostri respondebo sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dominum saluatorem, & imitari Petrum dicentem: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere saluatorem. Non dixit, da filijs, da fratribus, da propinquis: quos etiam si haberes, iure ijs Dominus præferretur: sed da pauperibus, immò da Christo, qui in pauperibus pascitur: Qui cùm diues esset, pro nobis pauper factus est. Et paulopòst: Dicunt Apostoli se omnia quæ sua fuerãt, dimisisse: & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper viuentia, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maximè si nobilis familiæ est, egentes filios nõ dimittat, sed ex æqualitate eos amet, vt & meminerit primùm animæ suæ, & ipsam putet esse de filijs, & partiatur potiùs cum liberis, quàm omnia filijs derelinquat: immò Christũ liberorum suorũ faciat cohæredẽ. Respõdebis: Difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem: Qui potest capere, capiat. Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis: fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia quæ

Matth. 19.
Non dixit, da filijs, da fratribus, da propinquis, sed pauperibus.
2. Cor. 8.
Marc. 10.
Matth. 19.
Pro paruis magna recipere, & habere Dominum debitorem.
Vidua diues Christum faciat suorum liberorũ cohæredem.
Matth. 19.
Nõ præcipit, nec iugũ necessitatis imponit Christus.
Primũ dignitatis fastigiũ.

Omnia pauperibus dare.

quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Saluatorem, & nudam ſolamq́; crucem nuda ſequaris & ſola. Non vis eſſe perfecta, ſed ſecundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunq; habes, da filijs, da propinquis, nemo te repræhendit, ſi inferiora ſecteris, dummodò illam ſcias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: hoc Apoſtolorum eſt, & virorum: mulierem autem nobilem non poſſe omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apoſtolum commonentem: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: ſed ex æqualitate, veſtra abundantia illorum ſuſtentet inopiam: vt & illòrum abundantia, veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vndè, inquit, Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Ananias & Sapphira Apoſtoli meruêre ſententiam, quia ſua timidè reſeruârunt. Ergóne, inquies, puniendus eſt, qui ſua nō dederit? Minimè: ideò puniti ſunt, quia mentiri voluêrunt Spiritui ſancto, & reſeruantes neceſſaria victui ſuo, quaſi perfectè ſeculo renunciantes, vanam gloriā ſectabantur. Alioquì licet liberè dare, vel non dare. quāquàm ei, qui cupiat eſſe perfectus, præſens paupertas futuris diuitijs compenſanda ſit.

Secundus virtutis gradus, dare propinquis &c.

2. Cor. 8.

Lucæ 3. & 6.

Actor. 5.

Ananias & Sapphira cur puniti.

6. IDEM in conſolatione ad Pammachium ſuper obitu Paulinæ vxoris, epiſtola vigeſimaſexta: Parua dimiſimus, & grandia poſſidemus. Centuplicato fœnore Chriſti promiſſa redduntur. In tali & Iſaac quondàm agro ſeuerat: qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, ſequere me. Si vis perfectus eſſe. Semper grandia in audientium ponuntur arbitrio. & ideò virginitatem Apoſtolus non imperat, quia Dominus diſputans de eunuchis, qui ſe caſtrâſſent propter regna cælorum, ad extremum intulit: Qui poteſt capere, capiat. Non eſt enim volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei. Si vis perfectus eſſe. Non tibi imponitur neceſſitas, vt voluntas præmium conſequatur. Si vis ergò eſſe perfectus, & deſideras eſſe quod prophetæ, quod Apoſtoli, quod Chriſtus eſt: vende non partem ſubſtantiæ, nè timor penuriæ infidelitatis occaſio ſit, & cum Anania & Sapphira pereas, ſed vniuerſa quæ poſſides. Cumq́; vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non ſuperbis: da quo neceſſitas ſuſtentetur, non augeantur opes. Pars ſacrilegij eſt, rem pauperum dare non pauperibus. Et tamen non eſt ſatis perfecto & conſummato viro opes contemnere, pecuniam diſſipare, & proijcere, quod in momento & perdi, & inueniri poteſt. Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antiſthenes, fecerunt plurimi, quos vitioſiſſimos legimus. Plus debet Chriſti diſcipulus præſtare, quàm mundi philoſophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipium. Tibi non ſufficit opes contemnere, niſi Chriſtum ſequaris. Chriſtum autem ſequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes eſt. Chriſtum ſcimus ſapientiam. Hic theſaurus in agro ſcripturarum naſcitur: hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris captiuam mulierem, id eſt, ſapientiam ſecularem, & eius pulchritudine captus fueris, decalua eam, & illecebras crinium atque ornamēta verborum cum emortuis vnguibus ſeca. Laua eam prophetali nitro, & tunc requieſcens cum illa, dicito: Siniſtra eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Iſraelitis. Chriſtus ſanctificatio eſt, ſine qua nemo videbit faciem Dei. Chriſtus redemptio, idem redemptor, & precium. Chriſtus omnia, vt, qui omnia propter Chriſtum dimiſerit, vnū inueniat pro omnibus, & poſſit liberè proclamare: Pars mea Dominus.

Cētuplicato fœnore Chriſti promiſſa redduntur.

Geneſ. 26.

Matth. 19.

In audiētium arbitrio grādia ponūtur, conſiliū paupertatis ſci licet & caſtitatis.

1. Cor. 7.

Matth. 19.

Rom. 9.

Vende non partem ſubſtantiæ.

Actor. 5.

Da pauperibus, non locupletibus.

Ethnici philoſophi contempſerunt pecuniam.

Theſaurus.

Matth. 13.

Deut. 21.

Secularium literarū vſus.

Hier. 2.

Cant. 2.

Pſal. 15.

7. BASILIVS in regulis fuſiùs diſputatis, interrogatione nona: Cùm Dominus noſter Ieſus Chriſtus dixerit, Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me: & item, Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam: Equidem ex hoc colligo, qui hac mente à ſuis diſcedat, hunc huiuſcemodi curam de parte patrimonij ſua nullo modo oportere negligere, contràq; illud accurare, vt cùm eam omnē diligētiſſimè ſecum abſtulerit, eam velutì rem iam Domino conſecratam, ſumma cum religione diſtribuat, vel ipſe per ſe, ſi huiuſcemodi muneri ſcienter adminiſtrando eſſe ipſe par poſſit, vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit, quiq; certiſſima dederint documenta, poſſe ſe illam fideliter ac prudēter diſtribuere, cùm illud perſuaſum ſit, non vacare periculo, ſiue propinquis ſuis illam relinquat, ſiue in ea diſtribuenda, cuiuſuis, nulla adhibita delectione, opera vſus ſit. Etenim ſi, qui præfectus eſt procurandæ regię pecuniæ, eſto de rebus ijs, quæ partæ iam ſunt, nihil interuerterit omninò, ad ſeq; tranſtulerit: is tamen, ſi quæ prætereà acquiri potuerant, negligentia ſua non acquiſiuerit, ſed paſſus ſit deperire, nihilominùs tamen vtiquè in crimine eſt: quàm graue tandèm cenſere debemus iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam conſecratis, vindicandis, lentè ac negligenter ſe geſſerint? An non in eadem cum illis iudicij cauſa futuros, de quibus ſcriptum eſt, Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?

Matth. 19.

Lucæ 12.

Quanta diligentia patrimonium diſtribuendum ei, qui cōſiliū paupertatis amplecti ſtatuit.

Hier. 48.

8. DAMASCENVS in hiſtoria duorum Chriſti militū Barlaam & Ioſaphat: Ioſaphat verò ait: Cunctà ergò deſpicere, & iſtam laborioſiſſimam aſſumere vitam (ſicut dixiſti ſuperiùs) traditio eſt antiqua, ab Apoſtolorum deſcendens doctrina: an modò nouiter vobis ſic viſum eſt, mentis veſtræ ſcientia quaſi melius eligentibus iſtud? Reſpondens ſenex, ait: Non legē recenter introductam doceo te, (abſit hoc à me) ſed ab antiquo nobis traditam. Dixit enim Deus cuidam diuiti, qui interrogabat eum, quid faciendo, vitā æternam poſſideret: & glorianti omnia ſe cuſtodiſſe quæ ſcripta erant in lege: Vnum (inquit) tibi deeſt. Vade, & quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me, tollendo crucem. Ille verò hoc audiens, triſtis effectus eſt. Erat enim diues valdè. Videns eum contriſtatū Dominus, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, intrabunt in regnum cælorum. Facilius enim eſt, camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem in intrare in regnum cælorum. Hoc ergò mandatum cuncti audiêrunt ſancti, & ſeparari ab omni tali diuitiarū difficultate ſtuduerunt, cuncta ſua diſpergētes in pauperum erogationem, & diuitias ſibi æternas reponentes, tulerunt crucem, & ſecuti ſunt Chriſtū. Alij quidem martyrio, ſicut iam dixi tibi, conſummati ſunt. Alij verò eremiticè agonizantes, & nihil eorum quæ ad conuerſationem huius veracis philoſophiæ pertinent, omiſerunt. Mandatum igitur hoc eſſe noueris Chriſti regis noſtri & Dei, quod nos ab amore temporalium retrahit, & æternorum participes efficit. Cùm igitur, inquit Ioſaphat, ſic antiqua & neceſſaria huiuſmodi ſit philoſophia, cur non hodiè hanc multi ſequuntur? Senex verò ait: Multi quidem imitati ſunt, & imitantur: plurimi verò pigri remanent, & negligentes. Pauci enim ſunt (ſicut ait Dominus) qui ſtrictam & arctam pergant viam, amplam verò & latam plures. Qui enim ſemèl ab auaritia & voluptate malorum capiuntur, inani ac vanæ dediti gloriæ, inextricabiliter ipſis adſtricti remanent, & quaſi ſeruos ſemetipſos voluntariè venundantes alieno domino, & exaduersò ſtantes iſta præcipienti Deo, & vincti ab eo tenentur. Anima enim quæ ſemèl de ſua ſalute deſperat, habenasq́; ſuas irrationabilibus laxat cupiditatibus, vbiquè fertur.

Doctrina de conſilio paupertatis euāgelicæ, vtrum recens an antiqua ſit.

Matth. 19.

Chriſti conſiliū amplexi ſunt Sancti.

Cur non id multi amplectantur.

Matth. 7.

9. CHRYSOSTOMVS homilia in locū Pauli ad Romanos, Salutate Priſcam & Aquilam: Cùm dicit, Si vis perfectus eſſe: conſulendo & admonendo dicit. Non eſt autem idem conſulere, & legem ponere. Nam qui legem ſtatuit, modis omnibus fieri

Matth. 19.

eri vult, quod præcipit. Qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis quod voluerit eligat, sicq; faciendorum dominus auditor relinquitur. Propereà nō simpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: sed vt discas, quòd in arbitrio audientium res sitæ sint.

10. LVCAE decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciēs vitam æternam possidebo? Dixit autē ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nôsti: Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. Qui ait: Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest, omnia quæcunque habes, vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. His ille auditis contristatus est: quia diues erat valdè. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim, camelū per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnū Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

11. MARCI decimo: Et cùm egressus esset in via, procurrens quidā genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciā, vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Præcepta nôsti, Nè adulteres, Nè occidas, Nè fureris, Nè falsum testimonium dixeris, Nè fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abijt mœrens. erat enim habens multas possessiones. Et circunspiciens Iesus, ait discipulis: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnū Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebant in verbis eius. At Iesus rursùs respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est, cōfidentes in pecunijs, in regnum Dei introire. Facilius est, camelum per foramē acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum. omnia enim possibilia sunt apud Deum. Et cœpit ei Petrus dicere: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter Euangelium: qui non accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus: & in seculo futuro vitam æternam.

Nō esse mentitum adolescentem diuitem de obseruatione mādatorum, probat ex Marco. Marc. 10.

12. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Non est putandus hic princeps, cùm legis se mandata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus. Quia si mendacij noxa reus teneretur, nequaquàm Marcus Euangelista de illo scribēs adijceret: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes, vende, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quanuis minora, custodiunt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, ijs qui perfecti esse desiderant, ostendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vēdere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere: & cùm vendiderit, dare omnia pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionē sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bonum. Faciliùs enim sacculus contemnitur, quàm voluntas.

Consilia sunt supra mandata.

Actor. 5.

13. ITEM in caput decimum Marci: Non est putandus homo iste vel voto tentantis (vt quidam putauêre) Dominū interrogâsse, vel de sua esse vita mentitus, cùm se legis mandata custodîsse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus: Quia si mendacij aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquàm intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis quanuis minora custodiunt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, ijs qui perfecti esse desiderāt, ostendit: quia non véni soluere legem aut prophetas, sed adimplere. Ad quam profectò adimpletionem pertinet, quod hîc consequenter adiungatur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

Reprǣhendit eorū sententiam ex Euāgelio, q aiūt, adolescētem fuisse mentitum de obseruatione mandatorum.

Perfectionē appetentibus ostēdit, quod in lege minus erat.

14. THEOPHYLACTVS in caput decimumoctauum Lucæ: Postquàm autem adolescens se omnia hæc seruâsse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autē legem Christiana vita dignam: Omnia quæcunq; habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuendi verbum emphasim quandam, vt cum dijudicatione, & non fortuitò, dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianū oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, & in omnibus alijs esto discipulus meus, & semper sequere, non hodiè quidem, cras autem non. Et paulopòst: Postquàm diues audijt abijciendas diuitias, mœrore affectus est. Vndè dicit Dominus admirabili figura, quomodò difficile sit, habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quòd impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est saluari tales. possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adhęrent pecuniæ, & difficilè abstrahitur, qui à talibus est comprǣhensus. Ibidem: Quæ impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari non possunt, sicut dictū est. Deo autem possibile hoc est, quando quis cōsiliarium habet Deum, & iustificationes Dei, & mandata Magistri de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium. Possibile enim est hoc. Nostrū est enim velle hoc: Dei autem perficere. Et aliter, Si quidem transcenderimus humanam illam infirmitatem diuitum, & voluerimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia. Hoc autem si minùs, saltem facere partiarios pauperes, & sic impossibile fiet possibile. Impossibile quidem esset nō omnibus dimissis saluari, veruntamen & est propter misericordiam Dei, si partes dederimus in vsum congruum.

Paupertas caput omnium virtutum.

Distribue nō diuitibus cognatis, sed pauperibus.

Prior modus quo diuites possunt ingredi in regnum cælorum, nimirū dimittendo omnia.

Alter modus per eleemosynas.

Lucæ 16.

Melius est dimittere omia q per partes ex bonis suis eleemosynas dare.

1. B. MATTHAEI decimonono, vt suprà A. testimonio primo.

2. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, in ea verba, Centuplum accipiet: Ex occasione huius sententiæ, quidā introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam: non intelligentes, quòd si in cæteris digna sit repromissio, in vxoribus appareat turpitudo: vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sēsus ergò iste est: Qui carnalia pro saluatore dimiserit, spiritualia recipiet: quæ com-

Per centuplū quid intelligatur.

Spiritualia ad carnalia cō-

paratur, sicut centenarius numerus ad paruum numerum. 2.Cor. 6.

comparatione & merito suî ità erunt, quasi si paruo numero centenarius numerus comparetur. Vndè dicit & Apostolus, qui vnam tantùm domum & vnius prouinciæ paruos agros dimiserat: Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.

3. EVTHYMIVS in caput decimumnonũ Matthæi: Marcus & Lucas manifestiùs de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore repẽdi dicũt, in hoc videlicet seculo, vitam autem æternam in venturo siue futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multo plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodò variè multiplicatam accipiet quis hãc retributionem in præsenti seculo? Quomodò? Sicut acceperunt Apostoli & Martyres, cæteriq; omnes iusti. Vide enim quòd omnium fidelium domus sibi habebant apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò, omnes ipsos colentes, ipsorumq; curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos: nam hæc sunt propria patris: matres quoquè, omnes pari modo se habentes: vxores verò, omnes ministrantes, subseruientes ac curãtes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios prætereà omnes discipulos. Adhæc omnes fidelium agros in sua potestate habebant: quodq; omnium est maximè admirabile, omnia hæc habebãt cum persequutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinẽtes. Potest etiam esse multiplicatio, gratia sanitatum, aut prophetia, aut aliud quippiam simile.

Cẽtupla retributio in præsenti seculo.
Apostoli quas domos in hac vita receperunt.
Fratres & sorores.
Patres & matres.
Quas vxores.
Quos filios & agros.
Cum persecutionibus. Marc. 10.
Dona spiritualia nomine centupli etiã intelligũtur.

4. ANSELMVS in caput decimumnonum Matthæi: Sic illud centuplum intelligendum est: qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualia. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram translatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextera ad cælestia refertur. Cùm ergò centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quod autem subdit, & vitã æternã possidebit: expositio est & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Spiritualia nomine centupli intelliguntur.
Volũtas nihil habẽdi, nomine centupli intelligi potest.

5. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonum Matthæi: Nè quis suspicetur quod dictum est, solis congruere discipulis: dilatat promissionem ad omnes qui similia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatẽ cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis ædibus supernam Hierusalem, pro matre presbyteram ecclesiã, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: num nuptijs? absit, sed spirituali affectione, & misericorde erga se cura.

Cognatos quos recipient.
Quos agros, domos, parentes, aut vxores.

6. ET in Marci caput decimum: Cumq; solus Petrus rogâsset, omnibus generaliter loquitur Christus, dicens: Omnis qui reliquerit vxorem vel patrem. Hęc dicit, nõ vt velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari, sed docet nos præferre pietatẽ erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellũ à prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnia propter Euangelium: centupla omnia accipiet in præsenti seculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergò & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi maledictus Iulianus hoc irriserit. Quid confert vxor domui viri? Omninò curat, vt vir habeat quod edat, quibus induatur, & horum omnium curã adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostolis. Quot mulieres fuêre, quibus cura erat de amictu & esu illorum, & quæ ministrârunt eis, qui nihil horum curabant, sed solùm sermonem & doctrinã? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent, & amico affectu erga se essent. Et Petrus qui vnã domum reliquerat, posteà omnium discipulorũ suorum domos habebat. Et nunc quoquè vbiq; terrarum erecta sunt templa in nomine eius, quæ sunt claræ domus. Et quod maius, hęc omnia in persequutionibus, id est, persequutionem passi, & malè affecti atque afflicti.

Pietas erga Deum, omnibus carnalibus præferenda est.
Quomodò centum mulieres receperunt Apostoli.
Matres & patres Apostolorum.
Domos quales receperunt.

7. IN Lucæ caput decimumoctauum: Tuguriola quidem reliquerant Apostoli omnes, & nunc habent fulgentissima templa, & res familiares, & agros, & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliáque omnia. In futuro autem seculo, non agros tales multiplices & corporales retributiones, sed vitam æternam.

Domus Apostolorũ sunt templa.

8. BEDA in caput decimum Marci: Sensus iste est: Qui propter euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritalia bona recipiet: quæ comparatione & merito suî ità erunt, quasi paruo numero centenarius numerus comparetur. Quia nimirùm à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quòd multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, & erãt illis omnia communia, nullusq; egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Potest sanè hoc quod ait, Accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, per significationem altiùs intelligi. Cẽtenarius quippe numerus de læua translatus in dexteram, licèt eandem in flexu digitorum videatur tenere figurã quam habebat denarius in læua, nimiùm tamen quantitatis magnitudine supercrescit: Quia videlicet omnes qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persequutionibus plenissima, eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis (quæ iure in dextera significatur) omnium pariter electorum syncerissima dilectione perfruuntur.

Spiritualia bona quæ in hac vita pro carnalibus recipiuntur.
Charitas æterna.
Actor. 4.
2. Cor. 6.
Alia expositio de centuplo.
Degustatio gaudij cælestis, & expectatio cælestis patriæ.

9. ET in caput decimũoctauum Lucę: Sensus iste est: Qui propter regnum Dei acquirẽdum omnes affectus contempserit, omnes seculi delicias luxúsque calcauerit, multo plura in præsenti recipiet, quia à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulę, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Deniquè interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur. Soli perpetuæ coniunctionis retinẽt vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quę sua sunt. Lege Actus Apostolorum, quia multitudinis credentium erat cor & anima vna, & erant illis omnia communia, nullusq; egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali cõmulto maior suauitas ab illa, quę eis inuicèm per mixtionem sexuum præbebatur. Vxorem antè in lasciua passione desiderij possidebam, hanc eandem in honore sanctificationis & vera Christi dilectione possideo. Vna est mulier, sed centuplum creuit meritũ castitatis. Nam quod secundùm Marcum dicitur, accipiet centiès tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persequutionibus: potest altiùs accipi. Centenarius quippe numerus, &c. vt suprà in Marco.

Gratior charitas recipitur in hac vita.
Actor. 4.
2. Cor. 6.
Centuplum crescit meritum castitatis.

10. CASSIANVS collatione vigesimaquarta Abbatis Abraham, capite vigesimosexto: Multo credibilius, multóque manifestius est, eum qui aliquid secularium vel affectuum vel bonorum Christo suadente contempserit, à fratribus atq; consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, centuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem quam inter parentes ac filios atq; germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ,

læ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Deniq; etiam boni ac pij cùm adoleuerint filij, à parẽtum domibus nõnunquàm ac substantijs excluduntur, communio quoquè consortij coniugalis interdùm etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatẽ contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ coniunctionis retinent vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrũ credunt esse quæ sua sunt. Si ergò istis diebus quibus carnalis copulatur affectio, dilectionis nostræ gratia conferatur, profectò centuplo hæc dulcior atque sublimior est. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali maior cẽtuplo suauitas, ab illa quæ eis inuicèm per commixtionem sexuum præbebatur. Pro lætitia quoq; illa, quam in vnius agri ac domus possessione quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, qui in adoptionem transiens filiorum Dei, vniuersa quæ æterni sunt patris, vt propria, possidebit, & affectu atque virtute ad imitationem veri illius filij proclamabit: Omnia quæ habet pater, mea sunt: nec iam cum vlla pœnali distensionis ac solicitudinis cura, sed securus ac lætus velut in proprijs vbiquè sucedit, audiens quotidiè sibimet ab Apostolo prædicari, Omnia enim vestra sunt, siue mundus, siue præsentia, siue futura. Et à Salomone: Fidelis viri totus mũdus diuitiarum est. Habes ergò istam centupli retributionem, in magnitudine meriti, & in discretione tam incomparabilis qualitatis expressam. Neque enim si pro æris, aut ferri, aut vilioris cuiusquam metalli certo pondere, tantundem ponderis, sed auri quispiam reddidisset, non etiã amplius quàm centuplum restituisse videretur: ità cum pro contemptu voluptatum atque affectuum terrenorum, spiritale gaudium & preciosissimæ charitatis iocunditas repensatur, etiamsi ipse sit numerus, centuplo tamen hæc maior atque præclarior est. Et post pauca: Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro contemptu mũdialium commodorum nobis in hoc seculo Christus restituit, transeamus, præcipuè secundùm euangelium Marci ità dicentis: Nemo est qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut matrem, aut filios, aut agros propter me & propter euangelium, qui non accipiat centiès tantum nunc in tempore hoc, domos, fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitã æternam. Centuplam nanque fratrum, parentum vere cipiet quantitatem, quisquis patris vnius vel matris seu filij pro Christi nomine charitate contempta, in omnium quæ Christo deseruiunt, dilectionem sincerissimam transit, pro vno scilicet tot inueniens patres fratrésque, feruentiore ac prestãtiore sibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atq; agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione reiecta, innumera monasteriorum habitacula tanquàm propria possidebit, in quacunq; orbis parte velut in suæ domus iure succedens. Quomodò enim non centuplum, & si Domini nostri sententiæ superadijci aliquid fas est, plus quàm centuplũ recipit, qui decem vel viginti seruorum ministeria infida & coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Quod ità esse etiam vestris experimentis probare potuistis, qui singulis patribus matribusq; ac domibus derelictis, quãlibet mundi partem fueritis ingressi, patres, matres, fratresq; innumeros, domos quoquè & agros seruosq; fidelissimos, absque vllo solicitudinis labore conquiritis, qui vos vt proprios dominos summis suscipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officijs. Sed hoc, inquam, sancti ministerio meritò ac fiducialiter perfruentur, qui priùs in seruitutem fraternitatis semetipsos suaq; omnia voluntaria deuotione subdiderint. Quisquis autem hæc humilitate sincera consortibus suis non detulerit, quomodò deferri sibi ab alijs patienter admittit, cùm grauari se eorum obsequijs intelligat potiùs quàm foueri, qui accipere mauult fratrum, quàm deferre, famulatũ? Hæc tamen omnia non cum remissa securitate, nec cum inerti oblectatione percipiet, sed secundùm verbum Domini, cum persecutionibus, id est, cum pressuris seculi huius, ac summis angoribus passionum. Et sub finem: Postremò, vt iam disputationis huius sermo claudatur, nonne obsecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentissimè, qui fideliter Christo deseruiunt, consequuntur, dum pro nomine eius à summis principibus honorantur, ac licèt ipsi humanam gloriam non requirant, venerabiles tamẽ etiam in persecutionum angustijs iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt, quorum vilitas etiam mediocribus forsitan despicabilis esse potuisset, vel pro obscuritate natalium, vel pro conditione seruili, si in seculari conuersatione mansissent.

Pro agrorum & domorum possessione quid recipiatur.

Ioan. 17.

1. Cor. 3.

Centupli retributio in magnitudine meriti.

Gaudiũ spiritale pro cõtemptu voluptatum terrenarum repẽditur.

Marc. 10.

Centupla retributio monachorum & religiosorũ, pro parentũ & fratrum dimissione.

Pro dimissis possessionibus.

Pro dimissione seruorum & ministrorum.

Cum persecutionibus.

11. GREGORIVS homilia decimaoctaua in Ezechielem: Denarius numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vndè rectè per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: Omnis qui relinquit domum vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternã possidebit. Neque etenim sanctus quisque ideò terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mundo multipliciùs possit: quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui vnam vxorem deserit, centum recepturus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur. Quia quisquis pro Dei nomine tẽporalia atq; terrena contemnit, & hìc perfectionem mẽtis recipit, vt iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti seculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Centiès itaq; recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiẽs, terrenis non indiget, etiam si hæc non habet. Ille autẽ pauper est, qui eget eo quod non habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui in paupertate benè conuenit, non est pauper.

Matth. 19.

Nõ sunt terrena deserẽda vt terrena recipiamus.

Per centenarium numerũ perfectio mẽtis designatur.

Voluntas & desideriũ nihil habendi.

Paupertas in quo consistat.

12. BERNARDVS in declamationibus de deserendis facultatibus super Euangelium, Eccè nos reliquimus omnia: Sed audiui, ait homo, qui perditionis sumit occasionem, & (vt vulgò dicitur) festucam quærit vndè sibi eruat oculum: audiui, inquit, de illo & illo, qui reliquerant omnia, & ad vomitum suum sunt reuersi: quomodò illi acceperãt cẽtuplum? Exurge Domine, iudica causam tuam, & istorum nempe calumniam, & murmur ipsorum qui fortè omnia relinquere visi sunt, & minimè tamen centuplum acceperunt. non contra nos, sed contra te est, qui dixisti: Omnis qui reliquerit patrem &c. centuplum accipiet. Quid tamen dicimus? An ex collegio discipulorum reprobari quis potest, nisi loculos habens? Sunt enim loculi non modò pecuniæ, sed propriæ voluntatis. Scrutetur proindè vias suas & studia sua, qui promissam centupli gratiam sibi deesse causatur: nec dubium quin inueniat angulum & diuersorium reclinatoriúmque, nõ quidem filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidum. Magis autem perfectus, obsecro, relinquat omnia: & solum sequatur Christũ, iactans cogitatum suum in Deo, enutriendus ab eo, & centuplum sine dubio percepturus. Neque enim potest solui scriptura, quæ tam certa veritate subnixa, omnibus id sine exceptione promittit. Nihil sibi retineat, nihil suis, nè modicum fermentum totam massam corrumpat. Sunt enim qui sibi retinent aliquid, Dominicæ vocis obliti, qui nõ suam venit facere voluntatem: & in ipsis quoq; sanctorum collegijs proprio aut desiderio, aut fortassè consilio importuniùs adhærentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinentes: quos penitùs abnegâsse, & diuinæ proui-

Apostatæ à Religione, an acceperint centuplũ pro dimissis parentibus &c.

Matth. 19.

Propriam voluntatem nõ relinquens, non dimittit omnia.

Matth. 8.

1. Cor. 5.

dentiæ, ac obedientiæ patrum, consilijs quoquè spiritualium virorum debuerant committisse. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abijciunt à seipsis, pro eorum prosperitate præsenti, inani prorsùs & seculari solicitudine æstuantes. Crudeles planè, qui nequaquàm proximos diligant tanquàm se. crudeles, inquam, vel in se, vel in suos: immò quod verius est, in vtrosque. Nemo ergò cùm se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur. Preciosa siquidem diuina consolatio est, nec omninò tribuitur admittentibus alienam. Et post pauca: Sic nimirùm, sic vsque hodiè, dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & transitorijs non renuit consolari, ipse sibi profectò cælestis subtrahit gratiam consolationis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. Alioquìn si fortè (quod absit) pudendum illum apostasiæ saltum præsumpserit, certum omninò sit testimoniũ veritatis accipientibus, aut nunquàm eum omnia reliquisse, aut ipsum quoquè posteà deseruisse centuplũ quod acceperit. Nonnulli siquidem cùm spiritu cœperint, heu carne posteà consummantur. Centuplum, inquit, accipiet, & vitam æternam possidebit. Illud enim in via, hæc in patria est. Immò hæc patria, illud via. Illud consolatio præsentis laboris, hęc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirùm & operarijs huius seculi solet cibus in opere, merces in fine dari. sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate laboris, & nouissimè donatiuum maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filijs Israel donèc terram promissionis intrarent, in deserto manna non defuit: & ab Ecclesia post quæsitum regni cælestis aduentum, quotidianus panis petitur in oratione quam ipse Saluator instituit. Habes hanc duplicem promissionem & in propheta euidenter expressam, vbi ait: Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, & deducet illos in via mirabili. Ipsa est enim via testimoniorum Domini, in qua propheta alius sicut in omnibus diuitijs delectatum se esse testatur. Vt quid ergò in incredulitate moriemini filij hominum? At fortè adhuc secularis ad hæc quispiam dicat: Ostende mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimētum. An potiùs homini ostendenti, quàm veritati crederes promittenti? Deficis scrutans scrutinio. Nisi credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis victori promittitur. Nouum nomen est, quod nemo scit nisi qui accipit. Videtur enim fortè nonnullis, præsentem sanctorum communionē facultatum pariter & voluntatum hoc loco centupli nomine designari. Et magna quidem hæc ipsa cōsolatio, sed non adeò generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntariè eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt martyres exilio relegatos, humana consolatione nouimus caruisse? Datum optimum est centuplum hoc, desursùm descendit à patre luminũ. An non deniquè omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non cētuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quòd longè plus quàm centuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsentia Christi. Quàm magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quomodò memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta, quomodò exprimere gestiens verba multiplicet? Quàm magna, inquit, multitudo. Hoc ergo centuplum, adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloria cōscientiæ, regnum Dei quod intra nos est, non vtiquè esca vel potus, sed iustitia, & pax, &

Cōsolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam.

Pudēdus apostasiæ saltus.

Quidā posteà deserunt centuplum quod acceperunt.

Galat. 3.

Sap. 10.

Psal. 118.

Quid dicatur centuplum.

Esa. 7. iuxta LXX.

Apoc. 2.

Nō tā externa quam interna consolatio & visitatio Spiritus sancti, nomine centupli intelligitur.

Iacob. 1.

Rom. 8.

Psal. 30.

Scriptura sacra quàm varijs modis appellat hoc centuplum.

Rom. 8.

Lucæ 17.

Rom. 14. & 5.

gaudium in Spiritu sancto. Gaudium sanè non modò in spe gloriæ, sed etiā in tribulationibus. Hic est ignis quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus ex alto, quæ Andream fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanum pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Siquidem donum & pax est electis Dei: pax vtiquè præsentis, & donum futuræ. Illa superat omnem sensum, sed & huic quicquid sub sole placet, quicquid in mūdo concupiscitur, non poterit comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quam expertus nouit, inexpertus ignorat: quoniā nemo scit, nisi qui accipit.

2. Cor. 3. & 1.

Lucæ 12.

Acto. 7.

Sap. 3.

1. Ioan. 2.

Expertus nouit, inexpertus ignorat.

13. PETRVS Damianus in sermone de S. Benedicto Abbate: Quid est centuplum istud, nisi consolationes, visitationésque, & primitiæ Spiritus, qui super mel dulcis est, nisi testimonium conscientiæ nostræ, nisi læta & iucūdissima expectatio iustorum, nisi memoria abūdantiæ suauitatis Dei, & magna verè multitudo dulcedinis eius, quam nec expertis necessè est dicere, nec inexpertis vllis verbis exprimere quisquam potest?

Centuplum quid significet.

14. MATTHAEI decimonono, vt paulò superiùs A. testimo. primo.

1. C. LVCAE sexto: Et ipse (Iesus) eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat, Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

2. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cælorum. Primam benedictionem hāc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generationiꝗ; virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Et paulopòst: Non omnes beati pauperes. Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi fortè ille intelligendus pauper beatus, quē Propheta describit, dicens: Quia melior pauper iustus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitijs, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cùm diues esset, propter nos pauper factus est. Vndè plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes spiritu. Pauper enim spiritu non inflatur, non extollitur mente carnis suæ. Quid enim mihi prodest carere secularibus, nisi fuero mitis atque mansuetus?

Per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius.

Qui contempserit secularia, merebitur æterna.

Prouer. 19.

Psal. 33.

2. Cor. 8.

Matth. 5.

3. LEO Magnus in sermone de festo omniũ Sanctorum: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, fortè esset ambiguum, si dicens, Beati pauperes, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate: & sufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea sola inopia, quam multi sub graui & dura necessitate patiūtur. Sed cùm dicit, Beati pauperes spiritu: ostendit eis regnum cælorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum, magis quàm indigentia facultatum. Dubitari autem nō potest, quod humilitatis istius bonũ faciliùs pauperes, quàm diuites assequantur, dum & illis in tenuitate amica est mansuetudo, & istis in diuitijs familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore nō capitur, nec mundi opibus augeri appetit, sed cælestibus bonis ditescere concupiscit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplũ primi post Dominum Apostoli præbuerũt, qui omnia sua sine differentia relinquentes, ad vocem cælestis magistri, à captura piscium in piscatores hominum alacri conuersione mutati sunt, & multos sui similes fidei suæ imitatione fecerũt, quando illis primitijs Ecclesiæ vnum cor omnium & anima vna erat credentium, qui vniuersis suis rebus possessionibusque abstractis, per deuotissimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ex Apostolica prædicatione gaudebant

Matth. 5.

Cui pauperes beati.

Apostoli fuerunt pauperes.

Matth. 4.

Item primitiua Ecclesia Christianorum.

Actor. 4.

debant nihil habere de mundo, & omnia possidere cũ Christo.

Illi pauperes beati, qui cõtemptis diuitijs, student Deo fieri diuites.
Exemplum paupertatis dederũt Apostoli, omnia propter Christum relinquentes.
Actor. 4.
Et primi Christiani.
2. Cor. 6.
Actor. 3.

4. CHROMATIVS Romanus, episcopus Aquileiensis in dissertatione super caput quintum Matthęi: Hos vtiq; pauperes significat esse beatos, qui contemptis mũdi diuitijs, spretaq; seculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo esse pauperes voluerunt. Hi tales, pauperes quidem seculo videntur, sed Deo diuites sunt, egentes seculo, sed Christo locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primum se Apostoli præbuerunt, qui contempta omni facultate, statim sequuti Domini vocem, ipsius esse discipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apostolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuersis rebus suis possessionibusq; distractis, sub hac deuota paupertate Domini diuitias quæsierunt. Vndè & Apostolus in tali paupertate diuitias inesse cælestes ostendit, dicens: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Indè deniquè Petrus, cùm ascendens ad templum, à claudo eleemosynam peteretur, ait: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Iesu Christi surge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cùm nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur. Non dat quidem argentum vel aurum, sed quod plus est diuitijs omnibus, reddit corporis sanitatem: imaginẽ Cæsaris in nummo, quam dare non habuit, sed Christi imaginem in homine reformauit. De huiusmodi pauperibus in præsenti loco Dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis testatur, dicendo: Edent pauperes, & saturabuntur, & viuit cor eorum in seculum seculi. Et iterùm: Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergò pauperum Dominus docet esse regnum cælorum, qui se causa religionis ac fidei, seculo pauperauerunt, vt locupletem sanctum Spiritum possiderent: vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla superbia diaboli inflantur, nulla ambitione seculi extolluntur, sed humilitatem spiritus cum fidei deuotione custodiunt.

Psal. 21.
Psal. 71.
Psal. 33.
Qualiũ pauperum est regnum cælorum.

5. BERNARDVS sermone primo in festo omnium Sanctorum: Aperiens os suum docebat eos, dicẽs: Beati pauperes spiritu. Verè apertum est os eius, in quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypsi loquitur: Eccè noua facio omnia, qui per prophetã antè prædixerat: Aperiam os meũ, eructabo abscondita à cõstitutione mundi. Quid enim tam absconditum, quàm paupertatem esse beatam? Attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere potest: & ipsa est quę dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Sic vos insensati filij Adam diuitias quæritis, diuitias desideratis vsq; adhuc: cùm iam beatitudo pauperũ diuinitùs cõmendata, prædicata mũdo, credita sit ab hominibus? Quęrat eas paganus, qui sine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promissiones accepit. Sed qua fronte, magìs aut qua mente Christianus diuitias quærit, postquàm Christus beatos esse pauperes prædicauit? Quousq; filij alieni, quousq; vanitatem loquetur os vestrũ, vt beatum dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia: cùm filius Dei os suum aperiens, locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, & væ diuitibùs? Sed diligenter attẽde quòd non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes necessitate miserabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis misericordiam hanc ipsam afflictionis suæ miseriã: scio tamẽ Dominum hoc in loco non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum propheta: Voluntariè sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, vt expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberiùs: & nolebant censu abũdare terreno, vt abundarent magìs in sensu suo. Hos discernit quod dictum est, spiritu, id est, spirituali voluntate. Beati verò pauperes spiritu, spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitũ Dei, & animarum salutem: quoniam ipsorum est regnum cęlorum. Et attende quàm sapienter ordinauerit sapientia, contra peccatum primum, remedium primum opponẽs. Ac si apertiùs dicat: Vis obtinere cælum quod perdidit superbiens angelus, qui confisus est in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum? Paupertatis vilitatem amplectere, & tuum erit. Et in fine sermonis: Veruntamen quid sibi vult, quòd eadem promissio facta est pauperibus & martyribus, nisì quia verè martyrij genus paupertas voluntaria est? Beatus vir, ait propheta, qui post aurum non abijt, nec sperauit in thesauris pecuniæ. Quis est hic, & laudabimus eũ? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quid mirabilius, aut quod martyrium grauius est, quàm inter epulas esurire, inter vestes multas & preciosas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mundus, quas ostentat malignus, quas desiderat noster iste appetitus? An nõ meritò coronabitur qui sic certauerit, mũdum abijciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, & crucifigens concupiscentiam prurientem? Deniquè propterea pauperibus pariter, & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate quidem emitur: sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

Apoc. 21.
Psal. 77.
In eos qui ... diuitias quærunt, cùm pauperes beati prędicentur.
Psal. 143.
Lucæ 6.
Soli voluntarij pauperes beati.
Psal. 53.
Non omnis voluntaria paupertas beatos efficit, sed voluntaria paupertas spiritus siue euangelica.
Paupertas voluntaria, martyrij genus est.
Eccli 31.
Paupertate emitur regnũ cælorum.

6. TERTVLLIANVS libro quarto aduersùs Marcionem: Beati mendici (sic enim exigit interpretatio vocabuli, quod in Græco est) quoniam illorum est regnum Dei. Iam hoc ipsum quod à benedictionibus cœpit, creatoris est: qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis dedicauit. Eructauit, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoq; testamenti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergò mirum, si & ab effectibus creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulũ credas de fontibus saluatoris.

Christus appellat apud Lucam ca. 6. mendicos beatos.
Μακάριοι οἱ πτωχοί
Gene. 1.
Psal. 44.

7. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò suscitatus est supra omnes diuites ille pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulentos ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ hæreditatem dans eis. Dixerant enim potentes illi: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: hoc votum potentissimi vouerant. Sed vndè hoc eis, nisì ab illo, de quo hîc continuò dictum est: Dans votum vouenti? Alioquin ex illis essent potentibus, quorum infirmatus est arcus. Dans, inquit, votum vouenti. Non enim Domino quisquam quicquam ratum voueret, nisì qui ab illo acciperet quod voueret.

Psal. 112.
Matth. 19.
1. Reg 2.
Apostoli vouerũt votum paupertatis.

8. MATTHAEI decimonono, vt suprà A. testimo. primo.

1. D. ACTORVM quartò: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorũ aut domorum erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorũ. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat. Ioseph autẽ qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est, interpretatum, filius consolationis) Leuites, Cyprius genere, cùm haberet agrum, vendidit

didit eum, & atttulit precium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. ET capite secundo: Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

3. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de virginitate seruanda, vt suprà A. testimo. quarto.

4. ITEM in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorũ siue in libro de viris illustribus, vt suprà quæstione secunda, A. testimo. tertio.

5. AVGVSTINVS in epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione quarta: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendũ. Hoc enim posuisti quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitijs suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit: nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitijs mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hîc autem, Si vis perfectus esse, vade: vende omnia quæ habes, &c. Cur ergò negamus diuites, quanuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis, & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantùm qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua, pauperibus distribuerent, & humeris ab omni seculi huius sarcina liberioribus leuem Christi sarcinam ferrent: sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minùs idoneus, qui tamen se meminit veraciter esse Christianum, cùm audierit sibi proponi, quòd nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum: apprehendet potiùs turrim fortitudinis à facie inimici &c. Ac profectò renunciat etiam diuitijs suis, si quas habet: aut sic, vt eas omninò non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, vt pius diligens Christũ, spem ab eis transferat in ipsum, atque ità vtatur illis, vt facilè tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratusq; sit quemadmodùm parentes & filios & fratres & vxorem, hoc modo & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nam si aliter huic seculo renunciat, quando accedit ad fidei sacramẽtum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicens: Seculo solis verbis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi quos rerum suarum venditione piguerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repètè perfecti: & qui nõnullam infirmitatem carnis & sanguinis fuis diuitijs perfecerunt, subitò aduersùs peccatum pro fide vsque ad sanguinem certàrunt. Quibus autẽ non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vendendis rebus suis, cõsilium tam grande, tamq; præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerunt, sitienti potum dederunt, nudum vestiẽrunt, peregrinantem susceperunt: non sedebunt quidem cũ Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexteram stabunt misericorditer iudicãdi. Beati enim misericordes, quoniam ipsorũ miserebitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiã. Superexultat autem misericordia iudicio. Proindè isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora sic excitent, vt minora non damnent. Ego qui hæc scribo, perfectionem de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideò minùs mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim, magis quidẽ noui ego, quàm quisquam alius homo: sed magis Deus, quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

[Margin: Contra eos q asserunt esse præceptum omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendant. Matth. 19. Lucæ 6. — Consilium perfectionis. — Matth. 11. — Quo casu teneatur vnusquisq; Christianus oĩa sua dimittere. — Martyrum perfectio. Martyrum, & Euangelicam paupertatem amplectentium priuilegium. Cõsiliũ grãde & præclarum de vendẽdis rebus suis. Matt. 25. & 19. Diuites Christiani & boni, non iudicabunt cum Christo, sed iudicabũtur. Matth. 5. Iacob. 2. — Ad maiora sic excitent, vt minora nõ damnent. — Augustinus euangelicum hoc consiliũ amplexus est. Matth. 19. — Alios ad idẽ propositum exhortatur.]

6. POSSIDONIVS in vita D. Augustini, capite quinto, vt suprà quæstione secunda, A. testimo. vndecimo.

7. CASSIANVS libro septimo de institutis cœnobiorum, capite decimoquarto: Triplex itaque est huius valetudinis morbus, qui ab vniuersis patribus æquali detestatione damnatur. Vnus hic, cuius superiùs descripsimus labem, qui decipiens miserabiles quosque, ea quæ aneà quidem, cùm in seculo degerent, possidebant, congregare persuadet. Alius, qui hæc quæ in primordijs suæ renunciationis abiecerant, posteà resumere, ac rursùm desiderare cõpellit. Tertius, qui initio malo vitiosoq; contractus, & ab imperfectione incipiens, eos quos semèl hoc tẽpore mentis infecerit, paupertatis ac diffidentiæ timore perteritos, spoliare se cunctis mundi facultatibus non sinit: eosq; pecunias vel substantias, quas vtiquè renunciantes abijcere debuerant, reseruantes, ad euangelicam perfectionem nunquàm peruenire concedit. Quarũ trium ruinarum exempla, in scripturis sanctis etiam inuenimus non leui pœna fuisse damnata. Nam Giezi ea quæ ne anteà quidem possederat, volens acquirere, non modò gratiam prophetiæ non meruit possidere, quam per successionem velut hæreditariã à suo habuit magistro suscipere: verùm etiam è contrario æterna lepra, sancti Helisæi maledictione, perfunditur. Iudas autem volens resumere pecunias, quas anteà Christum secutus, non solùm ad proditionem Domini lapsus, Apostolatus perdidit gradum, sed etiam vitam ipsam communi exitu finire nõ meruit, eámque violenta morte conclusit. Ananias verò & Sapphira reseruantes partem quandam ex his quæ possederant, Apostolico ore morte mulctantur.

8. ET capite decimoseptimo: Quasi verò illi qui Hierosolymis cùm essent possessores agrorum vel domorum, vendentes omnia, & nihil sibi penitùs ex his reseruantes, afferebant precia eorum: & ponebant ante pedes discipulorum, non potuerint necessitatem corporis sui facultatibus proprijs sustinere: si hoc perfectius fuisset ab Apostolis iudicatũ, vel ipsi esse vtilius probauissent? sed vniuersas simul abijcientes substantias, maluerunt labore proprio vel collatione gentium sustentari. De quorum sumptu sanctus Apostolus ad Romanos scribens, suúmque eis in hoc ministerium prædicans, ac subtiliter eos ad hanc collationem prouocans, ait: Nunc autem proficiscar Hierusalem ministrare sanctis. Complacuit enim Macedoniæ & Achaiæ, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt Hierusalem: placuit enim eis, & debitores sunt eorum. Quoniam si spiritalium eorum participes factæ sunt gentes, debent & in carnalibus ministrare eis. Ad Corinthios quoquè horum solicitudinem similiter gerens, monet eos, vt ante aduentum suum collationem, quam ad vsus eorum mittere disponebant, solicitiùs præpararẽt. De collectis autem quæ fiunt in sanctis, sicut ordinaui ecclesijs Galatiæ, ità & vos facite. Vnusquisque vestrûm per vnam sabbati thesaurizet apud semetipsum, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero, tunc collectæ fiant. Cùm autem venero, quos probaueritis per epistolas, hos transmittã perferre gratiam vestrã in Hierusalẽ. Et vt eos ad largiorẽ collationẽ prouocaret, infert: Quòd si dignũ fuerit vt & ego eã, mecũ ibũt, id est, si talis fuerit oblatio vestra, quæ

[Margin: Cõtra monachos proprietarios, vt vocant. Primus auaritiæ morbus. Secundus. Tertius. — Exemplum Giezi. 4. Reg. 5. — Exemplum Iudæ proditoris. Matth. 27. Acto. 1. — Ananiæ & Sapphiræ exemplum. Actor. 5. — Actor. 4. Maioris est perfectionis, nihil habere proprium. — Alebantur ab alijs Christianis illi qui Hierosolymis perfectionem euangelicam sectabantur. Rom. 15. — 1. Cor. 16.]

Galat. 2. quæ mea quoquè mereatur prosecutione deferri. Ad Galatas quoquè cùm prædicationis ministerium cum Apostolis partiretur: in hoc idem se destinatum à Iacobo, Petro & Ioanne testatur, vt licèt prædicationẽ susciperet gentium, pauperum tamen qui erant Hierosolymis, nequaquàm solicitudinem curámque respueret, qui propter Christum vniuersis rebus suis renunciantes, spontaneam subieçant egestatem. Et cùm vidissent, inquit, gratiam Dei quæ data ést mihi, Iacobus & Cephas & Ioannes qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ societatis, vt nos inter gentes prædicaremus, ipsi autem in circũcisione, tantùm vt pauperum memores essemus. Quam rem omni solicitudine se testatur implêsse, dicens: Quod etiam solicitus fui hoc ipsum facere. Qui igitur sunt beatiores, vtrùmnam hi qui nupèr de numero gentium congregati, nec præualentes euangelicam perfectionem conscendere, adhuc suis substantijs inhærebant, in quibus magnus fructus ab Apostolo ducebatur, si saltem ab idolorum cultura, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine reuocati, fidem Christi cum suis facultatibus suscepissent: an illi qui euangelicæ satisfacientes sententiæ, crucem Domini quotidiè portantes, nihil sibi de proprijs facultatibus superesse voluerunt? Cúmque ipse beatus Apostolus vinculis & carceribus obligatus, seu vexatione itineris impeditus, & ob hoc consuetam victus substantiam parare, vt erat solitus suis manibus, non occurrẽs, à fratribus qui de Macedonia venerunt, supplemẽtum suæ necessitatis se asserit accepisse: Nam quod mihi, inquiens, deerat, suppleuerunt fratres qui venerunt à Macedonia. & ad Philippenses ipse referens, Scitis enim & vos Philippenses, quia in principio Euangelij quando profectus sum à Macedonia, nulla ecclesia mihi communicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli: quia ad Thessalonicam & semel & bis in vsum mihi misistis: erunt secundùm istorum sententiam, quam mente tepida conceperunt, & isti beatiores Apostolo, quia de suis inueniũtur ei substantijs impartisse? Quod amens quilibet dicere non audebit?

Perfectiores erant Christiani Hierosolymitani, quàm ij qui inter Gentiles habitabant. Vide Aug. lib. 3. de doctrina Christ. cap. 6.

Lucæ 9.

2. Cor. 11.

Philip. 4.

Triplex est renunciatio.

9. IDEM in collatione tertia, quę est Abbatis Paphnutij, capite sexto: Nunc de abrenunciationibus dicendum est, quas tres esse, & patrum traditio, & scripturarum sanctarum demonstrat authoritas, quásque vnumquenque nostrûm omni studio oportet implere. Prima est, qua corporaliter vniuersas diuitias mũdi facultatesq́; contemnimus: Secunda, qua mores ac vitia affectusq́; pristinos animi, carnisq́; respuimus: Tertia, qua mentem nostram de præsentibus vniuersis ac visibilibus euocantes, futura tantummodò contemplamur, & ea quę sunt inuisibilia, concupiscimus. Quæ tria vt simul perficiantur, ad Abraham legimus à Domino fuisse præcepta, cùm dicit ad eum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Primùm dixit, de terra tua, id est, de facultatibus mundi huius, opibúsque terrenis: secundò, de cognatione tua, id est, de conuersatione & moribus vitij. ꝑ prioribus, quæ nobis à nostra natiuitate cohærentia, velut affinitate quadam & consanguinitate videntur esse cognata: tertiò, de domo patris tui, id est, omni memoria mundi huius, quæ oculorum occurrit obtutibus.

Genes. 12.

1. E. ACTORVM quinto: Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira vxore sua vendidit agrum, & fraudauit de precio agri, conscia vxore sua: & afferens partem quandam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de precio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hęc verba, cecidit, & expirauit. Et factus est timor magnus super omnes qui audiêrunt. Surgentes autem iuuenes, amouerunt eum, & efferentes sepeliêrunt. Factum est autem quasi horarũ trium spatium, & vxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introiuit. Respondit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiã tanti. Petrus autem ad eam, Quid vtiquè conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Eccè pedes eorum qui sepeliêrunt virum tuum, ad ostium, & efferẽt te. Confestim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes, inuenerunt illam mortuam: & extulerunt, & sepeliêrunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in vniuersa Ecclesia, & in omnes qui audiêrunt hæc.

2. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de seruanda virginitate, vt suprà A. testimo. quarto.

3. BASILIVS sermone primo de institutione monachorum: Danda omninò nobis sedulò opera est, nè quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, nève simili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri atque vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo cõsecrauit, quo videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret, de precio autem callidè posteà nescio quid interuertit: eiusmodi aduersùm se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenus per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibiq́; vxorem adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, nè sacrilegij iudiciũ incurrat, cùm videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursùm communis vitæ contaminet.

Actor. 5. Ananiæ votum.

In votifragos.

4. IDEM in constitutionibus monasticis, capite decimonono: Perfectissimam ego vitæ communionem illam appello, à qua priuata omnis rei cuiusque exclusa possessio est & eliminata: itemq́; vndè dissensio omnis, ac perturbatio omnis, contentio omnis abest, & rixæ: contraq́; vniuersa communia, animi, mentes, corpora, eáque, quibuscunq́; necessariò ad victũ cultúmque vtimur: communis Deus, communis pietatis mercatura, communis salus, communia certamina, communes labores, communia præmia & certaminũ exantlatorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus non solus, sed in pluribus. Huic vitæ instituto, quid est tandèm quod iure æquiparari possit? quid eo beatius dici? quid hac coniunctione, vnitate, & necessitudine aptius excogitari? Quid mutua inter se morum, animorumq́; contemperatione gratiosius fingi? Homines ex diuersis nationibus ac regionibus profectos, per exactam morum ac disciplinæ similitudinem, adeò in vnũ veluti coaluisse, vt in pluribus corporibus vnus modò esse animus videatur, vicissimq́; plura corpora mentis vnius instrumenta cernantur. Et paulò pòst: Hi liberatoris nostri, eiusq́; vitæ, dum inter nos versaretur, institutorum, veri perfectiq́; imitatores existunt. Quemadmodùm enim ille coacto discipulorũ choro communia cũcta, seq́; ipsum communem Apostolis præbuit, item hi quoquè antistiti suo obtemperantes (qui modò vitæ suæ præscripta rectè conseruãt) genus viuendi Apostolorum ac Domini imitantur. Hi vitæ diligenter communitate retenta, angelorum viuendi ritum æmulantur. Nulla est inter angelos lis, nulla contentio, nulla controuersia: sed cùm habeat quisque quæ omnium sunt, omnes tamen integras apud se suas diuitias cõseruant. Et post pauca: Hi perfectè rerum omnium paupertatem tenent, in quibus nihil proprium cuiusquam sit, sed communia omniũ omnia.

Priuata possessio exclusa est à vita communi.

Vitæ communis laus.

Religiosi in communi viuentes, Christi & Apostolorum vitam imitantur.

Angelorum vitam imitantur.

Paupertas euangelica proprium excludit.

5. ET

Proprietas cur monacho & religioso vitanda.

5. ET capite trigesimoquinto: Debet autē pietatis cultor, qui eā, quam suprà expofuimus, in vita communitatem amplexus sit, ab omni priuata rerum, quæ in materia consistunt, possessione liber esse. Etenim nisi hoc facit, primùm quidem societatis exactam disciplinam priuata possessionę corrumpit: tum ipse etiam magnoperè de se indicio est, vt qui Deum perpetuò ijs alimenta suppeditaturum diffidat, qui in nomine ipsius congregati sint, neque illud audiuerit, quod dicitur à propheta: Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panes. vel eos nimirùm, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ scilicet, vel qui sensu, quibus corpus alitur. Nam si vbi duo vel tres congregati sunt in nomine Christi, ibi ipse in medio illorum est: multo certè verisimiliùs ibi idem esse credendus est, vbi multo copiosior ac frequentior hominū congregata multitudo sit. Aut igitur necessarium nihil nobis deerit, si Christus nobiscum affuerit. siquidem neque Israëlitis in vasta illa solitudine ipsorum vsui necessarium quicquam defuit. aut si etiam defuerit, ad probationem nostram, satius est inopia laborare, & cum Christo esse, quàm disiunctos ab eius societate, in rerum vitæ huius omnium affluentia versari. Porrò incommodum, quod ex istiusmodi possessione nascitur, nequaquàm hîc tantùm resistit, sed vlteriùs etiam progreditur. Etenim qui propriū habere aliquid studet, is sine dubio nihil aliud, quàm disiunctionem, ac defectionem à cæteris meditatur. Nam cui hoc in animo non est, quid est tandèm quod ipse possidere seorsùm velit? cùm id certum sciat, Christi beneficio seruos ipsius in necessariarum rerum copia assiduè versari. Proindè perspicuum est, qui talis sit, eum de precidenda ac morte afficienda anima sua meditari, qui exiguis obolis salutem suam addicere ac prodere paratus sit, & (liceat mihi quæso per vos aliquantulùm loqui audacter, quod sentio) alter Iudas efficiatur, nempe qui à furto exordiatur, (Furtum est enim priuata possessio) & in proditionem desinat: quando vt ille Dominum, sic iste etiam veritatis verbum prodit. Quando enim instituti nostri regula hoc habet, non licere nobis neque ab ea societate, ad quam aggregati sumus, disiungi, neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque deniquè clancularium quiduis moliri, aut eiusmodi, quod exempli peruersitate reliquorum fratrum saluti possit obesse, dum neglecto aliquis Dei timore, & legibus Spiritus sancti violatis, societatem primùm expilare, (societatis enim expilatio est, rei cuiuscunque & vndecunquè in priuatum vsum seuocatio) deindè defectionem etiam ac separationem cogitauerit: quî defendi potest, hunc non verbum veritatis prodidisse, & alterum Iudam factū esse? qui, quantùm in ipsa re sit, veritatem prodat? Quocircà omni modo fugiendum nobis est, nè priuatìm quicquam possideamus, præter ea, quæ promiscuè omnibus simul comparantur. neque hac ratione solùm integram ab omni labe mentem nostram conseruemus, sed internum etiam hominē ab omnibus sordibus expurgemus: nimirùm impuris ac prauis primùm cogitationibus, quæ interius spiritus domicilium sua intemperie exagitant & conturbant, idq; contingit à dolo, simulatione, inuidentia, contentione, quæ vitia & charitatem radicitùs euellunt, & Deum ex eorum animis, in quibus sunt, fugant.

Corrumpit disciplinam.

Diffidentiæ signum.

Psal. 36.

Matth. 18.

Proprietarij meditantur disiunctionē & defectionē à cæteris.

Animę mortē meditantur.

Iudæ proditori comparantur Religiosi proprietarij.

6. ITEM quæstione octogesimaquinta in regulis breuioribus: Nunquid priuatìm aliquid haberi conueniat in societate fratrum? Responsio: Hoc contrariū est testimonijs his, quæ habētur in Actis, de ijs qui crediderant: in quibus scriptum est, Neque quisquā eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Quare qui dicit suum aliquid esse, is seipsum alienū reddit ab ecclesia Dei & charitate Domini: qui quidē & verbo & re docuit ponendam esse animam pro amicis, nedùm res externas.

In fratrū societate priuatim nihil possidendum.

Actor. 4.

Ioan. 15.

Rom 5.

7. AVGVSTINVS in epistola centesima nona ad Monachas: Hæc sunt quæ vt obseruetis præcipimus in monasterio constitutæ. Primùm propter quod estis in vnum congregatæ, vbi vnanimes habitetis in domo, & sit vobis cor vnum & anima vna in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuique vestrûm à Pręposita vestra victus & tegumentum: nôn æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed vnicuiq; sicut opùs fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apostolorum: Quia erant eis omnia communia, & distribuebatur singulis prout cuiq; opùs erat. Quæ aliquid habebant in seculo, quando ingressæ sunt monasteriū, libenter velint illud esse commune. Quæ autem non habebant, non ea quærant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt: sed tamen earū infirmitati quod opùs est tribuatur, & si pauperies earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire.

Regula B. Augustini.

Nihil proprij habere poterār Sanctimoniales D. Augustini tempore.

Act. 2. & 4.

8. ITEM in sermone primo de disquisitione & communi vita Clericorum suorum, ad populū Hipponēsem: Nôstis omnes aut penè omnes, sic nos viuere in ea domo, quæ dicitur domus episcopi, vt quantùm possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum: Nemo dicebat aliquid propriū, sed erant illis omnia communia. Quia fortè aliqui vestrûm non sunt tam diligentes vitę nostræ scrutatores, vt hoc sic nouerint quomodò volo vos nôsse: dico quod frequenter dixi. Ego, quem Deo propitio videtis Episcopum vestrum, iuuenis véni ad istam ciuitatem, vt multi vestrûm nouerunt, & quærebam vbi constituerem monasterium, & viuere cum fratribus meis. Spem quippe omnem seculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui: nec tamen quæsiui esse quod sum. Et post pauca: Et quia hîc disponebam esse in monasterio cum fratribus, cognito instituto & voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasteriū. Cœpi boni propositi fratres colligere compares meos nihil habentes, sicut nihil habebam, & imitantes me: vt quomodò ego tenuem paupertatem meam vendidi, & pauperibus erogaui, sic facerent & illi qui mecum esse voluissent, vt de communi viueremus. Commune autem nobis erat magnum & vberrimum prædium ipse Deus. Peruéni ad Episcopatum, & vidi necessè habere Episcopum exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus siue transeuntibus. Quod si non fecissem, episcopus inhumanus dicerer. Si autem consuetudo ista in monasterio permissa esset, indecens esset. Et ideò volui habere in ista domo episcopi mecum monasterium clericorum. Eccè quomodò viuimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium: sed si fortè aliquid habent, nulli licet: & qui habuerint, faciunt quod non licet. Et paulò pòst, plangēs Ianuarium presbyterum, qui reseruatam pecuniam moriens Ecclesiæ legauerat, ait: Testamentum fecit presbyter, socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia viuens, communem vitam profitens: testamentum fecit, hæredes instituit. O dolor illius societatis: ô fructus natus non de arbore quam plantauit Dominus. sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo munera ista: non amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, Deo societatē professus erat: hanc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret: habeat aliquid, non se nostrum socium quasi Dei pauperē fingeret. Magnus indè mihi dolor est, fratres. ET in eodē sermone: Qui societatē communis vitæ iam susceptā, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit, obseruet iudicē, scilicet Deū, non me. Ego scio quantū mali sit, profiteri sanctū aliquid, nec implere: Vouete, inquit, & reddite Dño Deo vestro. Et melius est non vouere, quàm vouere, & nō reddere. Virgo & si nunquàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere nō licet, quanuis esse in monasterio nō cōpellitur.

Eundem sermonē habes in Concilio Aquisgranēsi celebrato anno 816. tempore Ludouici Imperatoris, filij Caroli Magni.

Act. 2. & 4.

Augustinus monasterium constituit.

Paupertas euangelica, in communi viuere.

Nulli licebat in societate Augustini habere aliquid proprium.

Eum plangit qui tanquā proprium aliquid reseruarat.

Societatem communis vitæ deserentes, à voto & professione sancta cadunt.

Actor. 2. & 4.

Votum paupertatis violare.

Psal. 75.

Eccles. 5.

Virgini sacræ nubere non licet.

tur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est, dimidiata ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum: Interiùs sanctitatem: nam clericatum propter populum suũ Deus imposuit ceruicibus ipsius, cui magis onus est quàm honor. Sed quis sapiens, & intelliget hæc? Ergò professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est, quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito cecidit, & extrà manens clericus fuerit, dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foràs seruat sanctitatem, dimidius cecidit. Si verò intùs habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo quòd habeat necessitatem simulandi. Scio quomodò homines ament clericatum, nemini eum tollo nolenti mecum communiter viuere, sed habet Deum qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiam ipsius, non habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in commune mittere: maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem, & videat vtrùm habere possit felicitatis æternitatem.

Deut. 32. Clerici Augustini profitebantur communem vitã. Psal. 132.

Clerici Augustini nõ debebant habere aliquid proprium.

9. IDEM Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo de monachis cœnobitis agens: Contemptis, inquit, atq; desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimámque congregati, simul ætatem agunt &c. Nemo quicquam possidet proprium.

Cœnobitæ monachi nihil proprij possidebant.

10. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda: Quid ante non plures annos Nitriæ gestũ sit, referemus. Quidam ex fratribus parcior magìs quàm auarior, & nesciens triginta argẽteis Dominum venditum, centum solidos, quos lino texendo acquisierat, moriens dereliquit. Initum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinque millia diuisis cellulis habitabant) quid facto opùs esset. Alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittendos. Macarius verò, & Pambo, & Isidorus, & cæteri, quos patres vocant, sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Nec hoc crudeliter quisquam putet factũ. Tantus cunctos per totam Aegyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis.

Matth. 26.

Nota pœnam monacho proprietario spiritus sancti instinctu inflictam.

Actor. 8.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoquinto: Neque hoc silendum puto, quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam nanque monachus, Iustus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monasterio constituto sedulè obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueuerat. Hic itaque languore corporis præuẽtus, ad extremũ deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, seruiebat, qui ipse quoquè nunc in hac vrbe per eandem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed prædictus Iustus cùm iam se ad extremũ peruenisse cognouisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirùm fratribus nõ potuit celari, sed subtiliter indagantes, atq; illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos inuenerunt absconsos in medicamine. Quod mox vt mihi nunciatum est tantum malum de fratre, qui nobiscũ communiter vixerat, æquanimiter ferre non valui: quippe quia eiusdem mei monasterij semper regula fuerat, vt cuncti fratres ità communiter viuerẽt, quatenùs eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus cogitare cœpi, vel quid ad expurgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Precioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accersito dixi: Vide vt nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat: sed cùm in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat: quia propter aureos quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus sit: vt saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transuerberet, atque à peccato quod perpetrauit, purget. Cùm verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, & in ea corpus eius projicite: ibiq; super eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes simul clamantes: Pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. In quibus vtrisque rebus, vnam morienti, alteram verò voluĩ prodesse fratribus viuentibus: vt & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terreret, atq; à culpa prohiberet: quod ità factũ est. Nam cùm idem monachus peruenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus esset abominatus, indicauit. Qui protinùs de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia è corpore exiuit, qui ità est sepultus vt dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæque & vilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad mediũ proferre, vehementérque formidare, nè quid apud eos esset, vndè repræhendi potuissent.

Aliud exemplum de monacho proprietario, quali dedecore affectus est ante mortem, à Gregorij iussu.

Monasterij regula prohibet proprium.

Actor. 8.

Causa facti.

12. IDEM libro decimo, epistola vigesimasecunda ad Ioannem Subdiaconum Rauennæ: Cognoui quòd Constantius peculiaritati studeat. Quæ res maximè testatur, eum cor monachi non habere. Et paulò pòst: Hoc autem prædicto fratri & Coëpiscopo nostro omninò dicere stude, vt peculiaritatem à quatuor aut quinq; monasterij monachis, in quibus corrigi hactenùs minimè potuit, studiosissimè compescat, & hoc ipsum monasterium à tali peste mundare festinet: quia si ibì peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid est autem habitus monachi, nisi contemptus mundi? Quomodò igitur mundum despiciunt, qui in monasterio positi aurum quærunt?

Peculiaritati studens, cor monachi non habet.

Incommoda quæ secum affert.

1. F. LIBER de Ecclesiasticis dogmatibus, capite septuagesimoprimo, vt in textu.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum: &c. Affectus diuitem collationem aut pauperem facit, & precium rebus imponit. Cæterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi fortè vt Helisæus, qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus, in disciplinã se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Meliùs est enim, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia. Neque enim propter eà te Domino dicasti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuã fructu boni operis acquiras, & precio miserationis peccata redimas tua. Putant se parùm poscere? precium tuum quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt. Et accusat quod eum diuitem non feceris, cùm te ille velit æternę vitę fraudare mercede?

Relinquere omnia. Lucæ 21.

3. Reg. 19.

In distribuendo seruandus est ordo.

Non ideò dimittunt sua religiosi, vt amicos ditẽt.

3. HIERONYMVS aduersùs Vigilantium: Quòd autem asseris eos meliùs facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatìm fructus possessionum suarum pauperibus diuidunt, quàm illos, qui possessionibus venundatis, semel omnia largiuntur: non à me eis, sed à Domino respondebitur: Si vis esse perfectus, vade, & vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Ad tũ loquitur, qui vult esse perfectus, qui

Vigilantianã doctrina de facultatum distributione.

Matth. 19.

Matth.4.

Melius est omnia simul relinquere, quàm paulatim in vsus pauperum suas facultates dispergere.

qui cum Apostolis patrem, nauiculam & rete dimittit. Iste, quem tu laudas, secundus & tertius gradus est: quem & nos recipimus, dummodò sciamus, prima secundis & tertijs præferēda. Nec à suo studio monachi deterrendi sunt à te lingua viperea, & morsu sæuissimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucrifaciet? quis peccātes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sunt, sapiens quis esse poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt: interibit humanū genus: infantes in cunis non vagient: obstetrices absque mercedibus mendicabunt, &, grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitantius vigilabit in lectulo. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur. atque vtinā hoc oēs essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur: Multi vocati, pauci aūt electi. vacui essēt carceres.

Apta responsio.

Matth.20.

4. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite nono: Quisquis omnibus quæ habuit, dimissis aut venditis, fit rei suæ contemptor, cùm præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. Deindè sanctus Paulinus (vt ipsi meliùs nôstis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogauit: sed cùm posteà factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satìs ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis, posse quę sunt communia Ecclesiæ, possideri. Quid sanctus Hilarius? nónne & ipse omnia bona sua aut parētibus reliquit, aut vendita pauperibus erogauit? Is tamen cùm merito perfectionis suæ fieret ecclesiæ Arelatēsis episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia, non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit.

Episcopi qui omnia dimiserant, ecclesiasticorū bonorum dispēsatores fiebāt.

5. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite octauo: Bonum erat quod faciebāt, qui de substantia sua Christo ac discipulis suis necessaria administrabant: sed meliùs, qui omnem substantiam suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur.

Luc.8.

Meliùs fecerūt qui omnia dimiserunt, quàm q Christo de suis facultatibus ministrârunt.

IIII

Vbì Castitatis consilium commendatur?

A. Tum in Euangelicis, tum in Apostolicis literis. Laudat enim [a] Christus illud genus Eunuchorum, qui propter regnum cælorum seipsos castrauerunt. Et nè præceptum hoc esse magìs quàm consilium putaremus, mox subijcit: *Qui potest capere, capiat.* Quæ vox quasi hortantis est Domini, vt rectè [b] Hieronymus interpretatur, & milites suos ad pudicitiæ præmiū concitantis: perindè àc si dicat, Qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triumphet. Id ille potest, cui [c] datum est: datur autem omnibus, qui, vt [d] Hieronymus idem testatur, petierint, qui voluerint, qui, vt accipiāt, laborauerint. Omni enim petenti [e] dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.

B. Cui quidem castitati præmium [f] Diuina scriptura decernit, singulare autem virginum castitati. Etenim [g] qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sed virgines permanserunt, sine macula ante thronum Dei assistunt, cantantque nouum canticum corā Deo & Agno, ac sequuntur Agnum quocunquè iērit.

C. Apostolus verò planissimè dixit: [h] *Bonum est homini mulierem non tangere:* Ac rursùm: [i] *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiā consecutus à Deo, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem: quoniam bonum est homini sic esse.* Atque iterùm de vidua scibens, *Cui vult,* [k] inquit, *nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permāserit secundùm meum consilium: Puto autem, quòd & ego Spiritum Dei habeam.*

D. Apostolo pulchrè suffragatur [l] Ambrosius, vbì in hęc verba scribit: Iure laudatur bona vxor, sed meliùs pia virgo præfertur, dicente Apostolo: [m] *Qui iungit virginem suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit:* Hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi: illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia,

a Matth.19.b Esaiæ 56.b & ibidèm Hierony. Item lib.1.aduersus Iouinian. Basil. de virginit. Epipha. hæresi 58. contra Valesios. August. de sancta virginitate, cap.24. & 25.

b Hieronymus in cap.19. Matth. & lib.1. aduersùs Iouinianum. Cyprian. in tract. de disciplina & habitu virginum.

c Sapient.8. d

d Ibidèm. & Origen. tract.7. in Matth. August. lib.6. confess. cap.11. Chrys. homil.63. in Matth. Nazianzen. in orat. in dictum euangelij.

e Matth.7.a Lucæ 11.b Trident. sess.24. cano.9.

f Sapient.3. c 4. a Eccli 26. c Matth.13.a c 22.c Marci 12.c Lucæ 20. f

g Apocal.14. a Esaiæ 56.b Psal. 44. c d Cyrill. catech. 4. 12. & 15. illumin. Martialis in epist. ad Tolosan. cap.8.9. & 10. Cyprian. in tracta. de discipli. & habitu virginum. Hieron. in epist. ad Philemonem. August. in lib. de sancta virginitate, cap. 14. 27. & sequentib. Gregor. in 3. parte curæ past. admonit. 29.

h 1. Corinth. 7. a

i Ibidèm c. Vide Hieron. lib.1. aduersùs Iouinianū. Ambros. in 1. Cor.7. & ibidèm Theodoretum. Item eundem in epito. diuin. decret. cap. de virgin. Chrys. in libro de virginitate, cap.10. & sequentibus.

k Ibidèm g Iudith 8.a 15. c Lucæ 2.c

l Ambros. in epist. 83. ad Syricium Papam, & 82. ad Vercellenses.

m 1 Corinth 7. g Legatur idem Ambrosius de viduis, & in 3. libris de virginib. Item in exhortat. ad virgines, & in institutione virginis, c.6. 15.17. Et Damascenus lib.4. orthod. fidei, cap.25. Præterea Athanasius, Basilius, Nazianzenus, August. de virginitate. Item Fulgentius epist.3. ad Probam, cap.9. & 10. Hieron. epist 22. ad Eustoch. & lib.1. contra Iouinianū. Item in apologia pro libris contra Iouin. Ignatius ad Philadelphien. Cypria. de bono pudicitiæ. Isidorus lib.2 de summo bono, cap.40.

tia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanæ: sed melior virginitas, per quam regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per Virginem salus euenit. Itá Ambrosius.

E. Requirit autem isthæc Castitas, vt quis consilio deliberato [n] atque constanti ab omni carnis sorde, seu Venerea voluptate, incorruptus viuere studeat, atque vitam cælibem agat continenter: vt sit sanctus, [o] & corpore, & spiritu propter Christum. Eoque spectans Apostolus dixit: [p] *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicat in corde suo seruare virginem suam, benè facit.*

n Basilius in præfatione in Ascetica, & in constitutionibus monasticis, c. I. Cassian. colla. 12. cap. 4. & 7.
o I. Cor. 7. f
p I. Cor. 7. g Basil. homil. in Psal. 44.

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI decimonono: Dico autem vobis, quia quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Dicunt ei discipuli eius: Si itá est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datū est. Sunt enim eunuchi qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

2. ESAIAE quinquagesimosexto: Et non dicat eunuchus, Eccè ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quę ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomē melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

3. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextū Esaiæ, vt suprà de sacramento Matrimonij, quęstione quinta, B. testimo. octauo.

4. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum, qui docebat virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem esse meriti: Dominus tentatus à Pharisæis, vtrùm secundùm legem Moysi vxores liceret dimittere, omninò fieri prohibuit. quod discipuli considerantes, dixerunt ei: Si talis est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille respondit: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris itá sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De virginibus autem præceptū Domini non habeo. profectò quia præmiserat Dominus: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est: & qui potest capere, capiat. Proponit ἀγωνοθέτης præmium: inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauium: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, veniat, & bibat: qui potest capere, capiat. Nō dicit, velitis, nolitis, bibēdum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atq; portare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideò plùs amat virgines Christus, quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum. Maiorisq; gratiæ est, offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigaris. Apostoli, vxoris onera contemplati, Si talis est, inquiunt, causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorū Dominus sententiam probans, Rectè quidem sentitis, ait, quòd nō expediat homini, ad cælorum regna tendenti, accipere vxorem: sed difficilis res est, & nō omnes capiunt verbum istud, verùm quibus datum est. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent, quos castrauit non necessitas, sed voluntas. libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: & ob meī cultum noluerunt esse, quod nati sunt. Simulq; tractanda sententia: Qui se, inquit, castrauerunt propter regnū cælorum. Si castrati mercedem habent regnum cælorum: ergò, qui se non castrauerunt, locum non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere, capiat. Grandis fidei est, grandisq; virtutis, Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino: &, iuxta eundem Apostolum, esse sanctum corpore & spiritu. Hi sunt Eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiunt per Esaiam, quòd pro filijs & filiabus locum habeant in cælis paratum. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Hieremia, & spado ille reginæ Candaces in Actis Apostolorum: quòd ob robur fidei, viri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens, successor Apostoli Petri, cuius Paulus Apostolus meminit, scribit epistolas, omnemq; penè sermonem suum de virginitatis puritate contexuit: & deincèps multi Apostolici, & martyres, & illustres tā sanctitate quàm eloquentia viri, quos ex proprijs scriptis nosse perfacile est.

Marc. 10. Matth. 19.
I. Cor. 7.
Qui potest capere, capiat: quomodò intelligatur.
Ioan. 7.
Impar præmium continētium & incontinētium.
I. Cor. 7.
Esaiæ 56.
Esaias de eunuchis euangelicis agit.
Hier. 38.
Actor. 8.
Clemēs pontifex scripsit de virginitate, & prætereà multi alij.
Philip. 4.

5. BASILIVS in libro de vera virginitate, vt suprà de sacramento Matrimonij, quæst. quinta, B. testimonio nono.

6. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaoctaua contra Valesios: Et sunt, inquit, eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum. Quinam igitur hi fuerint, quàm generosi Apostoli, ac monasticam vitam degentes, & deincèps virgines? Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedęi, qui manserunt in virginitate, neq; tamen proprijs manibus membra resecuerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertârunt, & mirabiliter gloriam coronæ huius certaminis abstulerunt. Post ipsos verò quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à monasterijs, & à virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt. Velut etiam Helias in veteri testamento reperitur, & Paulus dum dicit: Dico autem incōiugatis, bonum est ipsis si manserint sic, vt & ego. Si verò se non continent, contrahant matrimonium. Quomodò igitur ipse mansit? Siquidē enim resectus erat, & secundùm ipsum manserunt assimilati ipsi, vt implerent hoc, sicut & ego. Quomodò exectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? Sed & matrimonium contrahant, & nè vrantur: vides quomodò de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

Matth. 19.
Eunuchi euāgelici fuerunt Apostoli & monachi.
Ioannes & Iacobus virgines.
Multitudo continētium & virginum.
Helias & Paulus cælibes & continentes.
I Cor. 7.

7. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite vigesimoquarto & vigesimoquinto, vt suprà de Sacramento matrimonij, quæst. quinta, testimo. decimo & vndecimo.

8. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, vt ibidem C. testimonio octauo.

9. IDEM libro primo aduersùs Iouinianum, vt suprà in hac quæstione, A. testimo. quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu

Gen.3.

bitu virginũ: Prima ſententia creſcere & generare prę-cepit: ſecunda continentiam ſuaſit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis eſt, copiam fœcũditate generantes, propagamur& creſcimus,ad humani generis augmentum. Cùm iam refertus eſt orbis,& mũdus impletus, qui capere continentiam poſſunt, ſpadonum more viuentes, caſtrãtur ad regnum. Néc hoc iubet Dominus, ſed hortatur: nec iugum neceſſitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cùm habitationes multas apud Patrem ſuũ dicat, melioris habitaculi hoſpitia demonſtrat: habitacula iſta meliora vos petitis, carnis deſideria caſtrantes, maioris gratiæ præmium in cæleſtibus obtinetis.

Mũdo iam referto hominibus, ſuadetur continentiã. Matth.19. Ioan.14.

Maius præmium virginũ in cæleſtibus.

11. SAPIENTIAE octauo: Et vt ſciui, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſì Deus det, & hoc ipſum erat ſapientia, ſcire cuius eſſet hoc donum: adij Dominum, & deprecatus ſum illum, & dixi ex totis præcordijs meis, &c.

12. ORIGENES tractatu ſeptimo in Matthæi caput decimumnonum, vt ſuprà de ſacramento Matrimonij, quæſt. quinta, C.teſtimo.ſeptimo.

13. AVGVSTINVS libro ſexto Confeſſionum, capite vndecimo: Ibidèm C.teſtimo.nono.

14. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſimatertia in Matthæum: Ibidèm C.teſtimo.nono.

15. GREGORIVS Nazianzenus in dictum illud Euangelij: Quum conſummâſſet Ieſus hos ſermones, &c. Nõ omnes, inquit, capiunt verbũ hoc, ſed quibus datum eſt. Cùm audis hoc, Datũ eſt, nè hæretica vlla opinione inficiaris, nè naturas cõminiſcaris & introducas, nè terrenos, & ſpirituales, & medios. Sũt enim quidam ità peruersè affecti, vt alios omninò perditæ naturæ eſſe, alios beatæ & ſaluandæ, alios autem, prout eos vel ad virtutem, vel ad vitium libera voluntas duxerit, ità ſe habere arbitrentur. Ego verò aptitudinem quidem alios alijs vel maiorem, vel minorem habere fateor: cæterùm ad perfectionem adipiſcendam nequaquàm aptitudinem ſolam ſufficere contendo: rationem enim eſſe, quę eam excitet, vt natura in opus prodeat, quemadmodùm ſilex ferro pulſatus, atque ità ferrum fiat. Cùm audieris, Quibus datum eſt: adde, Volentibus datum eſt, atque ijs qui animi inclinatione ità ferũtur. Etenim cùm illud audis, Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerantis Dei: idem tibi exiſtimandum cenſeo. Quoniam enim nonnulli ſunt, qui ob rectè facta ità animis efferuntur, vt id totum ſibi jpſis aſſcribant, nec quicquam Creatori, ſapientiæq́ eorum authori, ac bonorum omnium ſuppeditatori, his verbis eos docet Paulus, quòd ipſum etiam rectè velle, diuino auxilio indiget: immò, vt rectiùs loquar, propoſitum quoquè ipſum atque electio eorum, quæ recta & cum officio coniuncta ſunt, diuinum quoddam beneficium eſt, atque à Dei benignitate manans. Idcircò ait, Non volentis, id eſt, non ſolùm volentis, nec currentis ſolùm, ſed etiam miſerantis Dei. Ità, quoniam velle quoquè ipſum à Deo eſt, optimo iure totum Deo aſſignauit. Et paulò pòſt: Illic quoquè his verbis, Et quibus datum eſt: hoc adiunge, qui digni ſunt, quíque vt tales ſint, non modò à Patre acceperunt, ſed ſibi jpſis etiam dederunt. Ibidèm paulò antè: Bonum eſt matrimonium: ſed quòd virginitate præſtantius ſit, dicere non poſſum. Neque enim magnum aliquid eſſet virginitas, niſì re aliqua bona melior & præclarior eſſet. Nolite hoc moleſtè ferre, qui matrimonij iugo ſubditæ eſtis. Obedire oportet Deo magìs quàm hominibus. Quæ coniugio mancipata eſt, aliqua ex parte Chriſti ſit: quæ virginitatem amplexata eſt, tota Chriſti ſit. Illa mundo non prorsùs adſtringatur: hęc nullo modo animum mundo addicat. Quod enim coniugatæ eſt pars, id virgini totum eſt. Angelorum vitam elegiſti, in eorum ordinem te aggregâſti, qui iugum neſciunt: nè in carnem prolabaris, nè in materiam craſſitiemq́ deijciaris, nè cum materia matrimonio iungaris, etiamſi alioquì

Matth.19. Explicat illud, Non oẽs capiunt verbũ illud, ſed quibus datũ eſt.

Volentibus datum eſt. Rom.9.

Voluntatis cũ Dei gratia cooperatio.

Matrimoniũ non eſt virginitate præſtantius.

Actor.5.

Angelorum vitam eligunt virgines.

in cælibatu perſtes. An non planè angelicum, eam, quę carnis vinculis alligata ſit, non ſecundùm carnem viuere, ſed natura ipſa excelſiorem eſſe?

16. MATTHAEI ſeptimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.

17. LVCAE vndecimo: Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, &c. vt apud Matthæum.

18. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione viceſimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares, caſtitatem ſolenniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumq́ validum eſſe, non obſtante lege eccleſiaſtica, vel voto: & oppoſitum nil aliud eſſe, quàm damnare matrimonium, poſſeq́ omnes contrahere matrimonium, qui non ſentiunt ſe caſtitatis, etiam ſi eam vouerint, habere donum: anathema ſit. cùm Deus id rectè petẽtibus non deneget, nec patiatur nos ſupra id, quod poſſumus, tentari.

Cælibatus Clericorũ & Religioſorũ.

Caſtitatis donum non habentes. Matth.7. 1.Cor.10.

1. B. SAPIENTIAE tertio: Felix eſt ſterilis & incoinquinata, quæ neſciuit torũ in delicto, habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarũ, & ſpado qui non operatus eſt per manus ſuas iniquitatem, nec cogitauit aduersùs Deum nequiſſima. dabitur enim illi fidei donum electum, & ſors in templo Dei acceptiſſima. Bonorum enim laborum glorioſus eſt fructus, & quæ non concidit radix ſapientiæ.

2. CAPITE quarto: O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate: immortalis eſt enim memoria illius: quoniam apud Deum nota eſt, & apud homines. Cùm præſens eſt, imitãtur illam: & deſiderãt eam cùm ſe eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3. ECCLESIASTICI vigeſimoſexto: Omnis autem ponderatio non eſt digna continentis animæ.

4. MATTHAEI decimotertio: Alia autẽ cecide-runt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud triceſimũ. Et poſt nonnulla: Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt: hic eſt qui audit verbum, & intelligit, & fructũ affert: & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò triceſimum.

5. CAPITE vigeſimoſecundo: In reſurrectione neque nubent, neq; nubentur: ſed ſunt ſicut angeli Dei in cælo.

6. MARCI duodecimo: Cùm enim à mortuis reſurrexerint, neque nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut angeli in cælis.

7. LVCAE vigeſimo: Et ait illis Ieſus, Filij huius ſeculi nubunt, & tradũtur ad nuptias: illi verò qui digni habebũtur ſeculo illo & reſurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducũt vxores, neque vltrà mori poterunt: æquales enim angelis ſunt: & filij ſunt Dei, cùm ſint filij reſurrectionis.

8. APOCALYPSIS decimoquarto: Et vidi, & eccè Agnus ſtabat ſupra montem Sion, & cum eo centum quadragintaquatuor millia, habẽtes nomẽ eius, & nomen Patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. Et audiui vocem de cęlo, tanquàm vocem aquarum multarum, & tanquàm vocem tonitrui magni: & vocem quam audiui, ſicut citharœdorum citharizantium in citharis ſuis. Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem & ante quatuor animalia, & ſeniores, & nemo poterat dicere canticum, niſì illa centum quadragintaquatuor millia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati. Virgines enim ſunt. Hi ſequuntur Agnum quocunquè ierit.

9. ESAIAE quinquageſimoſexto, vt ſuprà A. teſtimonio ſecundo.

10. PSALMO quadrageſimoquarto: Audi filia, & vide,

Vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populũ tuum, & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filię Tyri, in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis abintus, in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

11. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi quarta illuminatorum: Ac præcipuè de temperantia sermonem audito, secundùm ordinem solitariam vitam agentium, ac virginum vitam æqualem angelis ducentium. Magna vobis reposita est, fratres, corona. Nè parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Est ne aliquis impurus sicut Esau, qui pro esca vendidit primogenita sua? Sed tu in libros Euangelicos inscriptus cùm sis, propter institutum continentiæ, caue igitur, nè delearis propter scortationem. Neque rursùs cùm magnoperè studes temperantiæ, sis inflatus aduersùs illos, qui occupati sunt nuptijs: nam & hi mundi sunt. Honorabile enim coniugium, & torus immaculatus, dicit Apostolus. & tu quid ignoras, nunquid non ex nuptijs natus es? Non ergò ideò, quòd aurum possides, argentum reprobes.

Virgines vitã æqualem angelis ducunt. Corona virginitatis magna. Heb.12. Heb.13.

12. CATECHESI duodecima illuminatorum: Adoretur qui de virgine natus Christus, & agnoscant virgines sui status vel dignitatis coronam. Agnoscat eorum ordo & institutum, qui vitam solitariã agunt, castitatis gloriam: neque enim priuamur castitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator. Itaque si veneratur virgo propter nouem mensium tempus, multo magìs nos, propter multorum annorum tempus. Omnes autem castitatis cursum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, senes cum iunioribus: non intemperantias exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam: angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio: parcamus corporibus, quæ lucere debent sicut sol. Nè propter paruam voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim est ad horam peccatum, longæua autem est ex eo & æterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria virgine habebunt partem.

Virginum corona. Castitatis monachorũ gloria. Angelica corona. Virgines cum Maria habebunt partem.

13. CATECHESI decimaquinta illuminatorũ: Inscripta est omnis tua oratio, & psalmodia: descripta est tua omnis eleemosyna: inscriptum est omne ieiunium: inscriptum est omne coniugium rectè custoditum: inscripta est continẽtia, propter Deum instituta. Pręcipuam enim coronã in scripturis habet virginitas & castitas, cuius gratia lucebis sicut angelus.

14. MARTIALIS Apostolus in epistola ad Tolosanos, capite octauo: Virgo Valeria sponsa regis terrestris, sed meliùs sponsa regis cælestis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis Deo deuouerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempsit, æternam inuenit, & temporalem mortem pro Christo suscipere non recusans, æternam mortem deuicit. Et paulò pòst: Sponsus autẽ virginis adeò est effectus testis passionum Christi, vt in corpore suo cælestem conuersationem iam præbeat subditis, desideria carnis suæ crucifigens, regnum diaboli minuens: nec solùm Christo cui credidit, Ecclesias per suum regnum, secundùm quod Spiritui sancto & nobis visum est disponere, & fabricare gaudeat, sed antiqua templa dæmoniorum, & spurcissima fana idolorum destruere perfectus in fide videatur. Cui etiam obedire debetis in omnibus, quia princeps à Deo vobis est constitutus, à quo omnis potestas & paternitas in cælis & in terra originem ac fortitudinẽ sumpsit. Quem principem bonum ad hoc tantum munus perduxit grauem & nouellæ fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini coniunctus est, vt prõ suauitate quoquè præmij futuri electus, copulam carnalium nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem, quatenùs liberior Deo famulari possit, & multas cateruas populorum subdere fonti regenerationis.

Valeria sponsa regis cælestis, virginitatem vouit. Ecclesiarum fabricatio. Castitas spõsi sanctæ Valeriæ.

15. CAPITE nono: Nec ideò tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cùm & hoc coniugiũ honestum concessum sit & constitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationẽ generis humani. Vltra hunc autem gradum homini licitè concessum, viduitatem in præmio maiori constituit. Sed & tertium excellentem gradum honestatis in virginitate demonstrauit nobis perfectum, & per omnia similem angelicæ dignitati. Ad quem inuitabat nos, dicens: Non omnes capiunt verbum hoc: sed qui potest capere, capiat.

Castitas coniugalis. Genes.1. Vidualis. Virginitas similis angelicæ dignitati. Matth.19.

16. CAPITE decimo: Ideò prædico vobis, quicunque in vobis viduitatem propter recompensationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis Dei. Qui verò in sublimitate excelsiori permanserint, virgines esse eligentes, centuplicatam in perpetua benedictione gloriam consequentur. Nam qui in virginitate singulari virginitatẽ matris suæ elegit, qui mortuus & resurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentiùs secum, qui tales esse elegerint, in benedictione & regno patris exaltabit.

Virginũ centuplicata gloria.

17. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginũ: Nunc nobis ad virgines sermo est, quarum quo sublimior gloria est, maior & cura est. Flos est ille ecclesiastici germinis, decus atque ornamẽtum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi, &c. Quæ se Christo dicauerint, & à carnali concupiscentia recedentes, tam carne quàm mente se Deo vouerint, consumment opus suum magno præmio destinatum: nec ornari iam aut placere cuiquam, nisi Domino suo, studeant, à quo & mercedem virginitatis expectant, dicente ipso: Non omnes capiũt verbum, sed illi quibus datũ est. Sunt enim spadones, &c. Denuò quoquè per hanc angeli vocẽ continentię munus ostẽditur, virginitas prædicatur: Hi sunt qui cum mulieribus se nõ coinquinauerũt, virgines enim permanserunt: hi sunt qui sequuntur Agnum quocunquè ierit. Ibidèm: Si præmium pollicitationis attendas, minus est quod laboras. immortalitas perseuerãti datur, perpetua vita promittitur, regnũ Dominus pollicetur. Seruate virgines, seruate quod esse cœpistis, seruate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum castitatis. Domini vox est illa, dicentis: Filij seculi huius generant & generantur: qui autem habuerint dignationem seculi illius & resurrectionis à mortuis, non nubunt, neq; matrimonium faciunt: neq; enim incipient mori, æquales enim sunt angelis Dei, cùm sint filij resurrectionis. Quod futuri sumus, iam vos esse cœpistis: vos resurrectionis gloriam in isto seculo iam tenetis: per seculũ sine seculi contagione transitis. Cùm castæ perseueratis & virgines, angelis Dei estis æquales: tantùm maneat & duret solida & illæsa virginitas, & vt cœpit fortiter, iugiter perseueret.

Virginũ gloria sublimior. Laus virginũ. Deo se vouẽt virgines. Opus magno præmio destinatum. Matth.19. Apoc.14. Præmium virginitatis cuiusmodi sit. Lucæ 20.

18. HIERONYMVS in commentarijs super epistolam ad Philemonem: Si autẽ Philemon hæc ad hominis præceptum facit: quanto magìs faciet ob dilectionem Dei? Vndè meritò Apostoli voce laudatur, quòd mandata eius opere præuertat, & possit dicere: Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine: plúsque faciens quàm præceptum est, vincant eos qui tantummodò imperata fecerunt, & iubentur dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoquè propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet: & vltra imperata se tendit.

Psal.18. Plus faciens quàm præceptum est. Lucæ 17. Virginitas cur maiori præmio coronetur.

19. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite decimoquarto: Sed quoniam deuitatis remissisve peccatis, adeunda est vita æterna, in qua est quędam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda, cui consequendę parùm est liberatum esse à peccatis, nisi aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse ac reddidisse sit laudis. Consilium, inquit, do. Noui enim quid præsentis temporis, cui coniugia seruiũt, necessitas cogat, vt ea quæ Dei sunt minùs cogitentur, quàm sufficit adipiscendæ illi gloriæ, quę nõ erit omnium, quanuis in æterna vita ac salute manentium. Stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorum. Bonum est ergò homini sic esse.

Singularis gloria eorum in cælis, qui Deo virginitatem vouerũt. 1.Cor.7.

Quædam gloria non erit omnium beatorum. 1.Cor.15. 1.Cor.7.

20. ET capite vigesimoseptimo: Pergite itaq; sancti Dei, pueri ac puellæ, mares ac fœminæ cælibes & innuptæ, pergite perseueranter in finem. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis in citharis vestris, hoc est, in cordibus dicatis laudibus. Nõ vtiquè tale, quale cantat vniuersa terra, cui dicitur: Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino vniuersa terra: sed tale, quale nemo poterit dicere nisi vos. Et post pauca: Quò ire putamus hunc agnum? Quò nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos. Quò putamus eum ire? In quos saltus & prata? Vbi credo sunt * gramina gaudia, non gaudia seculi huius vana, insaniæ mendaces, nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non virginibus erunt, sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta: gaudiũ virginum Christi, de Christo, in Christo, cum Christo, post Christum, per Christum, propter Christum: gaudia propria virginum Christi: Non sunt eadem non virgiuum, quanuis Christi. Nam sunt alijs alia, sed nullis talia.

Apoc.14. Canticũ virginũ singulare. Psal.95.

* grandia

Gaudiũ virginum in cælo à cæterorũ gaudiorũ sorte distinctum. Sũt alijs alia, sed nullis talia gaudia.

21. CAPITE vigesimooctauo: Sequantur itaque agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt: non quocunquè ille ierit, sed quousquè ipsi potuerint. Possunt autem vbiquè, præter cùm in decore virginitatis incedit.

22. CAPITE vigesimonono: Vos itaque sequimini eum, tenendo perseueranter quod vouistis, ardenter facite cùm potestis, nè virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ agnum ad hoc sequi non potest: videbit, nec inuidebit: & collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Præsumite itaque, fidite, roboramini, permanete qui vouetis & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens seculum, sed propter regnum cælorum.

Votum virginitatis.

Votum perpetuæ continentiæ non propter præsens seculum, sed propter regnum cęlorũ. Matth.19. 1.Cor.9. Psal.85.

23. CAPITE trigesimo: Vos etiam qui hoc nondùm vouistis, qui potestis capere, capite: perseueranter currite, vt compræhendatis. Tollite hostias quisque suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestatem habentes vestræ voluntatis. Neq; enim, sicut, Non mœchaberis, Nõ occides: ità dici potest, Non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur: nisi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis: in his autem si quid ampliùs supererogaueritis, in redeundo reddet vobis. Cogitate quicquid illud est, in muro eius locũ nominatum, meliorem multo quàm filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo & sperando & amando, potuistis coniugia non deuitare prohibita, sed transuolare concessa.

Exod. 20.

Supererogationis opus, vouere castitatem. Lucæ 10. Esaiæ 56. Gloria virginũ singularis.

Transuolare coniugia.

24. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimanona: Admonẽdi sunt, peccata carnis ignorantes, vt incessanter præmia suspiciant: & libenter proculdubiò tentationum quas tolerant, labores calcabunt. Si enim attendatur felicitas, quæ sine transitu attingitur, leue fit quod transeundo laboratur. Audiant quod per Prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ volui, & fœdus meum tenuerint: dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomẽ meliusà filijs & filiabus. Eunuchi quippe sunt, qui compressis motibus carnis, affectum in se praui operis abscindunt. Quo autem apud patrem loco habeantur, ostenditur, quia in domo patris, videlicet æterna mansione, etiam filijs præferuntur. Audiant quod per Ioannem dicitur: Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt: & sequũtur agnum quocunquè ierit. Et quòd canticum cantant, quod nemo potest dicere, nisi illa centũ quadragintaquatuor millia. Singulariter quippe canticum agno cantare, est cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licèt dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celsitudine lęti sunt, quanuis ad eorum pręmia non assurgant.

Præmia castitatis.

Esaiæ 56.

Eunuchi euãgelici qui sint.

Continẽtium & virginũ peculiaris gloria in vita æterna.

Apoc.14.

Canticum singulare.

1. C. PRIORIS ad Corinthios septimo: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini, mulierem non tangere. Propter fornicationem autẽ vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic. Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri. Ijs autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari, &c. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? Noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationẽ tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quę Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodò placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum * obseruandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ità oportet fieri: quod vult faciat. non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicat in corde suo, seruare virginem suam: benè facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginẽ suam, benè facit: & qui non iungit, meliùs facit. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult, nubat: tãtùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

* obsecrandi

2. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum, explicaturus caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios, inter cætera inquit: Corinthij per literas quæsierant, vtrùm post fidem Christi cælibes esse deberent, & continentiæ causa, quas habebant, vxores dimittere: an si virgines credidissent, inirent matrimonia. &, cùm è duobus ethnicis vnus credidisset in Christum, vtrúmnam credens relinqueret non credentem: & si essent ducendæ vxores, Christia-

Scopus capitis 7. prioris epistolæ ad Corinthios.

nas

nas tantùm accipi iuberet, an & ethnicas. Et post nonnulla: Noli igitur admirari, si inter titillationem carnis, & incentiua vitiorum, angelorum vitam non exigimur, sed docemur. Quia vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo, consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare consilium, de quo non habes iussionem? Respondebit mihi Apostolus: Et vis vt ego iubeam quod Dominus obtulit potiùs, quàm præcepit? Ille creator & figulus, sciens fragilitatem vasculi, quod operatus est, virginitatem in audientis potestate dimisit: & ego doctor gentiũ, qui omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerẽ, onus perpetuæ castitatis statim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum? Et posteà: Quid ergò cogitat innupta & virgo? Quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Vt nihil aliud esset, vt nulla merces virginum amplior sequeretur: sufficeret ei hęc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Statimq́ docet, quæ sit ipsa cogitatio, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt virgines carne, nõ spiritu: quarum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mẽtem cogitatio, nec carnẽ libido maculauit. Ac, nè forsitan putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi, & ait: Hoc autem ad vtilitatẽ vestram dico: non vt laqueũ vobis inijciam, sed vt ad id, quod honestum est, & intentè facit seruire Domino absque vlla distractione, vos adhorter. Et paulò pòst: Et qui non iungit, meliùs facit. Nisi illaturus esset, meliùs facit: nunquàm præmisisset, benè facit. Vbi autem bonum, & melius est, ibi boni & melioris non vnum est præmium: & vbi non est vnum præmium, ibi vtiquè dona diuersa. Tantũ igitur est inter nuptias & virginitatem, quantum inter nõ peccare & benefacere: immò vt leniùs dicã, quantum inter bonũ & melius. Finita disputatione coniugiorum, & virginitatis, & inter vtrunque cauto moderamine præceptorum, vt nec ad sinistram, nec ad dexteram diuerteret, sed via regia graderetur, & illud impleret: Nè sis iustus multùm: rursùm monogamiam digamiæ comparat: & quomodò nuptias subdiderat virginitati, ità digamiam primis nuptijs subijcit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormièrit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm consilium meũ. Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed volentibus, sed ijs quę se cõtinere nõ possunt, nè, luxuriatæ in Christo, nubere velint, habentes damnationem, quòd primam fidem irritam fecerint: & hoc cõcedit, quia multæ abièrũt retrò post sathanam. Cæterùm beatiores, inquit, erunt, si sic permanserint: continuoq́ subiungit Apostolicam authoritatem, secundùm meum consilium. Porrò nè authoritas Apostoli, quasi hominis, leuior videretur, addidit: Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consilium est: vbi autem nubẽdi concedit veniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium, ità singulis relaxãs, vt vnusquisque ferre potest. Quàm sancta sit digamia, hinc ostenditur, quòd digamus in Clerum eligi non potest: & ideò Apostolus ad Timotheũ: Vidua, inquit, eligatur, non minùs sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Nõ damno digamos, immò nec trigamos, &, si dici potest, octogamos. plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Quicquid æqualiter licet, æqua lance pensandum est.

[Margin: Consiliũ virginitatis, nõ præceptum datur. — 1. Cor. 7. — 1. Cor. 9. — 1. Cor. 7. Cogitare quę Domini sunt, magna dignitas est. — Differẽtia & distantia inter nuptias & virginitatem. — Eccles. 7. Monogamia melior digamia. — 1. Cor. 7. — 1. Tim. 5. — Digamus eligi non potest in Clerum. 1. Tim. 3. — Bigamiã non damnat Hieronymus.]

IBIDEM: Ac de Adam quidẽ & Eua illud dicendum, quòd ante offensam in paradiso virgines fuerint, post peccatũ autem & extra paradisum protinùs nuptiæ. Nuptiæ terram replẽt, virginitas paradisum. Sicut legimus, quòd Moyses, id est, lex, habuerit vxorem: ostende mihi Iesum Naue vel vxorem habuisse, vel filios: &, si potueris monstrare, victum me esse fatebor. Item: Obsecro te lector, & idipsum sæpè commoneo, vt scias me, quæ loquor, necessitate dicere: nec detrahere ijs, qui in lege præcesserint, sed seruìsse eos temporibus & conditionibus suis, & illam Domini implẽsse sententiam: Crescite & multiplicamini, & replete terram: &, quod his maius est, futurorum typos præbuisse: nobis autem, quibus dicitur, Tempus in collecto est: superest, vt qui habẽt vxores, sic sint, quasi non habeant, aliud præcipi, & virginitatem à saluatore virgine dedicari. Eliam, & Elisæum quàm stultè Iouinianus in catalogo posuerit maritorum, me tacente, manifestum est. Si enim Ioannes Baptista venit in spiritu & virtute Eliæ, & Ioannes virgo est: vtiquè non solùm in spiritu eius venit, sed etiam in corporis castitate. Superfluũ autem est de Daniele dicere, cùm Hebræi vsque hodiè autument, & illum, & tres pueros fuisse eunuchos ex illa Dei sententia, quam Esaias loquitur ad Ezechiam: Et de filijs tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. Et post pauca: Venit Iouinianus ad Euangelium, & proponit nobis Zachariam & Elizabeth, & Petrum & socrum eius: & consueta vecordia non intelligit istos quoquè inter eos, qui legi seruierint, debuisse numerari, neque enim euangelium ante crucẽ Christi est, quod passione & sanguine ipsius dedicatur. Iuxta quam regulã Petrus, & cæteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperãt, quo euangelium nesciebant. qui assumpti posteà in apostolatum, relinquunt officium coniugale. Nam cum Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: Eccè nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondet ei Dominus, Amen dico vobis, quoniã nemo est, qui dimiserit domũ, aut parentes, aut fratres, aut vxorẽ, aut filios propter regnũ Dei, qui nõ recipiat multo plura in seculo isto, & in seculo futuro vitã æternã. Si autẽ illud nobis opposuerit, ad probãdum quòd omnes Apostoli vxores habuerint: Nũquid nõ habemus potestatẽ mulieres, vel vxores circunducendi, (quia γυνὴ apud Gręcos vtrunq; significat) sicut cæteri Apostoli, & Cephas & fratres Domini? iungat & illud, quod in Græcis codicibus est: Nũquid nõ habemus potestatẽ sorores mulieres, vel vxores circundu cendi? Ex quo apparet, eũ de alijs sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morẽ Iudaicũ, magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoq; Domino factitatũ. nam & ordo verborum hoc significat. Nunquid non habemus potestatẽ manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circũducendi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuũ præmittitur, & de mulieribus sororibus infertur: perspicuũ est, nõ vxores debere intelligi, sed eas vt diximus, quæ de sua substãtia ministrabãt. quod & in veteri lege de Sunamitide illa scribitur, q; solita sit Elisæũ recipere, & ponere ei mẽsam & panem, & candelabrũ &c. Aut certè, si γυναῖκας vxores accipimus, nõ mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores, & ostendit, eas ceu germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquàm excepto Apostolo Petro non sit manifestè relatum de alijs Apostolis, quòd vxores habuerint: & cùm de vno scriptum sit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significet. Et tamen ille, qui nobis obiecit Zachariam & Elisabeth, Petrum & socrum eius: sciat de Zacharia & Elisabeth Ioannem fuisse generatum, id est, de nuptijs virginem, de lege euangelium, de matrimonio castitatẽ: vt à propheta virgine, virgo Dominus & annunciaretur, & baptizaretur.

[Margin: Iosue cælebs vixit. — Cur in lege veteri non ità viguit cælibatus & continentia. — Gene. 1. — 1. Cor. 7. — Eliã & Elisæum cælibes fuisse. — Lucæ 1. — Danielis castitas. — Esaiæ 39. — Apostoli ante euangeliũ vxores suas duxerant: posteà verò reliquerunt officium coniugale. — Matth. 19. Marc. 10. Lucæ 18. — 1. Cor. 9. — An ex Pauli verbis cõuincatur, omnes Apostolos vxores habuisse. — Lucæ 8. — An vxores circunducebant Apostoli. — 4. Reg. 4. — Vox Græca non admittit hoc loco significationẽ vxoris. Vide etiam Augu. in lib. de opere monach. cap. 4. — Lucæ 1. — Ioãnes bãptista virgo. Lucæ 4.]

Ioannes Apostolus virgo. Ioan. 13. Ioan. 21.

Ioannes vnus ex discipulis qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quem fides Christi virginem repererat, virgo permansit: & ideò plùs amatur à Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus qui vxorem habuerat, interrogare nõ audet, illum rogat, vt interroget &c. Dicit Petro Dominus: Si eum sic volo esse, quid ad te? Vndè & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum non moriturũ. Ex quo ostenditur, virginitatem non mori, nec sordes nuptiarum ablui cruore martyrij, sed manere cum Christo, & dormitionem eius transitum esse, non mortem. Si autem obnixè contenderit, Ioannem virginem non fuisse, & nos amoris præcipuè causam, virginitatem diximus: exponat ille, si virgo non fuit, cur cæteris Apostolis plùs amatus sit.

Virginitas non moritur.

Ob virginitatem Ioannes plùs amatus.

Castitas viduarum superat castitatē coniugum, & à virginitate superatur.

IBIDEM: Non nego beatas esse viduas, quæ ità post baptismum manserint: nec illarum detraho merito, quæ cum viris in castitate perdurant: sed, sicut hæ maioris apud Deum præmij sunt, quàm nuptæ coniugali officio seruientes, ità & ipsæ æquo animo patiantur virginitatem sibi præferri. Si enim illas sera pudicitia, post despumatas corporis voluptates, erigit contra maritatas: cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint? Frustrà, inquit, hæc loqueris: quia & Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vnius vxoris viri, & habentes filios, ab Apostolo constituuntur. Quo modo de virginibus Apostolus dicit se non habere præceptum: & tamen dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino: & hoc agit in omni illa disputatione, vt virginitatem præferat matrimonio: & suadet, quod imperare non audet, nè iniicere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm hominum potest sustinere natura: ità & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leuiora nupèr credentibus dat præcepta: nè territi ferre non possent. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Nõ enim dicit, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem &c. vt suprà de Sacramento Matrimonij, quæst. 4. C. 15. Alioquì si iuxta sententiam Apostoli, non erunt episcopi nisì mariti, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines & continentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur. Noli metuere, nè omnes virgines fiãt. difficilis res est virginitas: & ideò rara, quia difficilis: Multi vocati, pauci electi. incipere, plurimorum est: perseuerare, paucorum. Vndè & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes virgines esse possent, nunquàm & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Et post multa ex Paulo allata testimonia: Dies, inquit, me deficiet, si voluèro omnia castitatis de Apostolo præcepta memorare. Ista sunt, de quibus ad Apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Transeamus ad Iacobum, qui frater Domini dicebatur, tantæ sanctitatis, tantæq; iustitiæ, & perpetuæ virginitatis, vt Iosephus quoquè, historicus Iudæorum, propter huius necem Hierosolymam subuersam referat. Et ex Apocalypsi citans: Si virgines, inquit, primitiæ Dei sunt: ergò viduæ, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, id est, in secundo & tertio gradu: nec priùs perditus populus saluari poterit, nisì tales hostias castitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum purissimis victimis reconciliauerit. Infinitũ est, de euangelio decem virginum exponere sacramentũ, quinq; stultarum, & quinque sapientum. Hoc solùm nũc dico, quòd quo modo absque cæteris operibus virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate, imperfecta sunt.

Obiectio de Clericis nascentis ecclesiæ. 1. Tim. 3. 1. Cor. 7.

Paulus in septimo capite omnia agit, vt virginitatē præferat matrimonio.

Cur in initio Ecclesiæ in Episcopos coniugati etiam ordinabantur.

Ineptũ est asserere non nisi maritos episcopos esse debere. 1. Cor. 7.

Virginibus tãquàm gemmis ornatur Ecclesia.

Rara virginitas. Matth. 20.

Matth. 19. 1. Cor. 7.

Castitatis præcepta. Ioan. 16.

Iacobus perpetuæ virginitatis fuit.

Apoc. 14.

Gradus continentiæ coniugum, viduarum, & virginum.

Matth. 25.

Opera omia absque continentia imperfecta sunt.

Et concludens ait: Satis abundeq; Christianæ pudicitiæ & virginitatis angelicæ de diuinis libris exempla præbuimus: sed quoniam intellexi in commentarijs aduersarij, prouocari nos etiam ad mundi sapientiam, quòd nunquàm hoc genus in seculo sit probatum, & nouum dogma contra naturam religio nostra prodiderit, percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbarasq; historias: & docebo virginitatem semper tenuisse pudicitiæ principatum. Referunt fabulæ, &c.

Ex profanis authoribus probat virginitatem semper tenuisse pudicitiæ principatum.

3. AMBROSIVS in caput septimũ prioris epistolæ ad Corinthios: Non diceret, Bonum est innuptis vt sint sicut & ego, nisì esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit: sed absit. Sic enim à pueritia spiritui seruiuit, vt huius rei studium non haberet: quippe cùm iuuenculus anticipatus sit à gratia Dei. Et paulò pòst: Bonum dicit esse, virginem permanere. Et vt hoc absolutiùs ostenderet, propter præsentem necessitatem, ait: quia optimum est, vt inter bonum & optimum nihil tam præclarũ atque vtile esse cognosceretur, quàm est virginitas: quia non solùm apud Deum virginitatem commẽdatiorem docet, sed & apud vitam præsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio & mœroris partus, simulq; orbitates filiorum ignorat. Vt ergò ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has quæ illã dilexerint, vt cùm non solùm hanc apud Deum locum meliorem habere discunt, verumetiã in pręsenti, omni industria hanc appeterent. Et in fine: Apostolus his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderant cælestibus præceptis, ostendens & docens quo compendio citiùs itur ad Deum: quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens quale præmiũ possit accipere, qui à licito tẽperat: vt melior fiat, simul omnia impedimenta carnis spernit, non nescius hæc esse, quæ gressum currentis velut oneribus compedum detinent.

Pauli cælibatus & continentia. 1. Cor. 7.

Virginitas & apud Deũ & apud vitam præsentem commendatior.

Per virginitatem tanquàm compendium quoddam citiùs itur ad Deum.

4. THEODORETVS in caput septimum prioris ad Corinthios: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. Dominus enim, cùm dixissent Apostoli, Si ità est lex vxoris, expedit vxorem nõ ducere: respondit, Non omnes capiunt verbum hoc. & rursùs, Qui potest capere, capiat. Proptereà diuinus quoquè dixit Apostolus, Præceptum Domini nõ habeo. Si ergò legem non accepisti, quid sibi vult quod dicis, Consilium autem do? Non legem fero, sed consilium affero. Etenim Deus cùm quæ sunt secundùm naturam præcepisset, adhortatur ad ea quæ sunt suprà naturam. Quoniam autem verisimile erat futurum vt quidam huic rei tanquàm rei nouæ contradicerent, consilio adiecit: Tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Cum solita modestia Apostolicam authoritatem ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per multam Domini misericordiam vocatus, & cui credita est prædicatio. Quid autem consulis? Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est sic esse. Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Illud, Existimo, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum & bonorum optimum ac præstantissimum: sed nè adhortatio lex fieret, adiecit dubitationẽ. Legem enim consequitur obseruatio & transgressio, & eorũ qui transgrediuntur, punitio: & ideò quæ magna sunt, non præcipit, sed ad ea hortatur. Et paulò pòst in ea verba, Qui sine vxore est, &c. Ostendit breuiter differentiam solicitudinis eius qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cælibatum amplectitur. Facilè autem scire potest qui vult, eorum qui in vita versantur, labores & solicitudines. Eas autem nos quoquè fusiùs ostendimus, dum de virginitate orationes scriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur.

Matth. 19.

Præceptorum & consilij discrimen.

Consiliarius fide dignus.

Virginitas bonorũ optimum ac præstantissimum.

Theodoretus scripsit orationes de virginitate.

IBIDEM super ea verba: Volo autem omnes esse sicut

ficut meipſum: In continentia & perfectione indicauit, & quæ minora ſunt, cõceſſit: & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quæ ſunt optima & præſtantiſſima eligenda, archetypum exemplar excitat: ſeipſum autem exemplar propoſuit, ſuæ caſtitatis theſaurum nobis reuelare coactus. Dico autem non nuptis & viduis: Bonum eſt illis, ſi ſic permanſerint ſicut ego. Oſtendit rurſus ſe eſſe ex ordine cælibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc eſſet adoleſcens, quando vocatione dignus eſt habitus.

Pauli cælibatus.

5. IDEM in epitome diuinorum decretorum, capite de virginitate: Dominus autem Deus non tulit quidem leges de virginitate: intellexit enim eſſe rem ſupra naturam: eam autem laudibus proſequẽdo, eos qui vellent, ad certamen adhortatus eſt. Cùm enim dixiſſent Apoſtoli: Si ità eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere: reſpondens Dominus, dixit: Non omnes &c. & ſunt Eunuchi qui caſtrauerunt ſeipſos propter regnum Dei. Hoc autẽ nõ de teſtium, ſed de prauarum cogitationum dixit amputatione. deindè ſubiunxit: Qui poteſt capere, capiat. Qua de cauſa diuinus etiam Apoſtolus, de virginitate loquens, dixit: Præceptum autem Domini non habeo. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Conſilium autem do, &c. Huic nempe, ſic eſſe, addidit illud, exiſtimo: non dubitans de ijs quæ conſulebat, ſed orationem moderans, vt nõ eſſet lex. Lex enim habet etiam tranſgreſſionem, tranſgreſſio autem inducit etiam ſupplicium. Ea autem de cauſa adiecit illud, Puto, vt oſtenderet id quod dicitur, nõ eſſe legem, ſed conſilium. Hoc autem, Non peccat ſi nubat: dicit de ijs, quæ virginitatis pacta conuenta ſeu vota nondùm fecerant.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Cur dixit, exiſtimo.

Virginibus quæ voto adſtrictæ non ſunt, nubere licet.

6. CHRYSOSTOMVS in libro de virginitate, capite decimo: Mihi ipſe perſuadeo, virginitatẽ coniugio multo eſſe præſtantiorem: neque tamen propterea connubium in malis pono, quin etiam ipſum magnis laudibus afficio.

Meminit huius libri Nicepho. lib. 13. hiſto. eccleſiaſt. cap. 2.

7. CAPITE vndecimo: Virginitas eſt bonum. id ego quoquè fateor. Atquì nuptijs etiam melior. & iſtud tibi aſſentior: ac, ſi libet, illud adiungam, tanto nuptijs eam præſtare, quanto cælum terræ, quanto hominibus angeli antecellunt: ác, ſi quid prætereà audendum eſt, etiam magìs. Nam ſi neque nubũt angeli, neque vxorem ducunt, non etiam carne & ſanguine coagmentati ſunt, in terris prætereà non commorantur: non cupiditatum aut libidinum perturbationibus ſunt obnoxij, non cibi indigent aut potus: non ſunt eiuſmodi, vt eos dulcis ſonus, aut cantus mollire, aut præclara ſpecies poſſit allicere: nulla deniquè eius generis capiũtur illecebra: ſed, quemadmodùm cælum ſummo meridie, nullis perturbatum nubibus, purum & lucidum appáret, ſic angelorum natura, nullis commota perturbationibus, neceſſariò clara permanet, & illuſtris.

Virginitas cõiugio præſtantior.

Angelis præferuntur virgines.

Lucæ 20.

8. CAPITE duodecimo: At humanum genus, cùm natura beatis illis mentibus inferius ſit, omni vi, ſtudioq́ contendit, vt, quoàd eius fieri poteſt, illas aſſequatur: quomodò? non nubunt angeli, neque vxorem ducunt: at neq́ etiam virgo. aſſiſtentes illi ſemper ad Deum, eidem inſeruiunt: & iſtud ipſum virgo. Quamobrem Paulus ab omnibus curis eas auocat, vt attentè & aſſiduè Deo ſeruire, neque vlla indè re diſtrahi poſſint. Vides'ne virginitatis præſtantiam? quomodò terrarum incolas ſic afficiat, vt eiſdem illi, quibus cælites, muneribus perfungantur, & qui corpore veſtiti ſunt, eos incorporeis mentibus exæquet, & homines ipſos æmulos ſtudij efficiat angelorum? Pijs autem virginibus multa & maxima præſtò erunt bona, & planè ea, quæ nõ modò ſupra ſunt oculorum & aurium ſenſum, ſed omnem hominum mentem & cogitationem ſuperant.

Virgines quæ in re angelorum imitentur mores.

Inexplicabilis virginum merces.

9. CAPITE vigeſimoprimo: Quid virginitate ſuauius? quid pulchrius? quid illuſtrius? etenim ipſis Solis radijs fulgores ſplendidiores emittit: nos verò ab omnibus terrenis rebus auocans, ſic afficit, vt Solẽ iuſtitiæ puris & intentis oculis intueamur.

Pulchritudo virginitatis.

10. CAPITE vigeſimooctauo: Mulier ſui corporis poteſtatẽ non habet, ſed vir: ſimiliter vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. quæ cùm de nuptijs videatur dicere, re tamen vera tanquàm hamũ vſitata piſcator eſca circunueſtiens, ſic ipſe in audientium aures inſerit orationem, eo conſilio, vt illo ipſo ſermone de nuptijs, eoſdem à nuptijs deterreat. nam qui illud audit, ſe per coniugium non in ſua, ſed in vxoris eſſe poteſtate, confeſtim operam dabit, vt ab acerbiſſima ſeruitute liberetur, vel potiùs id primùm cauebit, nè ipſum ſubeat iugum ſeruitutis.

1. Cor. 7.

Nuptias occultè diſſuadet Paulus.

11. CAPITE trigeſimoquarto: Etiam'ne, quæſo, nuptias quiſquam cum virginitate cõferre, vel omninò in eius conſpectu ponere audeat? at non id permittit diuus Paulus, qui magnum inter vtrunque ponit interuallum. hæc enim, inquit, cogitat, quæ Domini ſunt: illa autẽ cogitat, quæ ſunt mundi. Et paulò pòſt: Quo magìs virginitas, diutiusq́ ſeruatur, eo maiorẽ habet laudem: coniugio verò cum quis ad ſatietatem abutitur, tum maximè omni laude priuatur. Hoc autem, inquit, dico ſecundùm indulgentiam. at cui indulgentia tribuitur, nullus ipſi ea in re locus ad laudẽ relinquitur. De virginibus autem cùm diſſereret, Pręceptum, inquit, Domini non habeo, cõſilium autem do. An igitur coniugium propterea virginitati cõfert? minimè is quidem: nam de virginitate conſiliũ dat, hîc tribuit indulgentiam, neutrum certè iubet. Quòd ſi eius ſententiam nôſſe vis, audi quæ dicat ipſe: Volo, inquit, omnes homines, ſicut meipſum, continentes eſſe. Si igitur vis, omnes vtì ſe contineant, neminẽ vis iungi coniugio. At enim eos qui connubio iungi volunt, neq́ propterea prohibeo, nec accuſo: omnes tamẽ oro, & exopto ab omnibus, vtì ſimiles meî ſint. concedo illis cõnubium propter fornicationes: quòd verò illud mihi optatius eſt, propterea dixi initiò, Bonum eſſe homini mulierem non tangere.

Inter nuptias & virginitatẽ magnum interuallum.

Pauli cælibatus.

12. CAPITE trigeſimoſexto: Cùm illud acceperis ab eo, Vnuſquiſque proprium donum habet, nè concidas animo, ne've ſic tecum loquaris: nihil mihi ad hanc rem labore aut ſtudio meo opùs eſt: donũ enim eam Paulus vocauit. Neque enim ità dixit, quòd continentiam in numerum cæleſtium munerũ vellet referre, ſed modeſtiæ cauſa donum appellauit. non enim adeò & à ſe ipſe, & à Chriſto diſſentiret, cuius illud eſt, Sunt eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: & illud, Qui poteſt capere, capiat. Sibi certè, ijs condemnatis, quæ, cùm viduitatẽ elegiſſent, non manſerunt in ſententia, minùs ipſe conſtaret. nam ſi donum id eſt, quid ipſis eo minaris? Habentes damnationem, quia primam fidem irritã fecerũt. nuſquàm enim Chriſtus in eos animaduertit, qui dona non habuerunt: at illos ſemper pœna afficit, qui honeſtè vitam non agunt. Atque illud, quod ab ipſo maximè quæritur, optima vitæ ratio eſt, & actiones eiuſmodi, quæ nullam habeant anſam repræhẽſionis: partes verò facere diuinorũ munerum, eaq́ diſtribuere, non accipientis eſt optio, ſed dantis iudicium. Nõ miraculis, ſed honeſtis actionibus tribuũtur beatitudines, queadmodùm nec ceſſationi, ſed prauis actibus ſupplicia proponuntur. Sed quid opùs fuit in eiuſdem rei admonitione permanere, ſi noſtri illa non ſit arbitrij, ſi, præter diuinæ gratiæ momenta, non etiam opera ac ſtudium noſtrum nobis ſint ad eius facultatẽ neceſſaria? cùm enim dixiſſet, Volo omnes homines, ſicut ego ſum, continentes eſſe: rurſùs inquit, Dico autem non nuptis, & viduis: bonum eſt ipſis, ſi ſic permanſerint, ſicut & ego.

Virginitatis donũ non ità datur, vt homo pro eo adipiſcendo aut cõſeruando laborare non debeat.

Matth. 19.

1. Tim. 5.

Bonam vitã requirit Chriſtus.

Matth. 5.

1. Cor. 7.

13. CAPITE trigeſimonono: Cùm dixit virginẽ, quia nupſerit, non peccare, de ea non eſt locutus, quæ con-

Quænam virgo ſi nubat, non peccat.

coniugium renunciârit, quippe quam deliquisse, & intolerabili scelere se adstrinxisse perspicuũ est omnibus, sed de illa, quæ expers adhuc nuptiarum, nihildum statutum habet, verùm etiam nunc inter vtrunque ancipiti cogitandi cura distrahitur. Et post pauca: Viduæ omninò, si voluerit, potestatem nubendi facit: at eam, quæ, cõiuge mortuo, se in reliquum tempus Deo castam fore professa sit, si posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ pacta, quę cum Deo fecerat, tanquàm obtrita neglexerit. non his ergò, sed illis dixit, Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Non dixit, si quadam libidinis vi coguntur, si transuersi aguntur, si non possunt: nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatã ostendat, aut venia dignum sit: verùm quid is inquit? Si verò se non continent, nubant. quod eorum voluntati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim ipsos rei facultatem habentes, ob id minùs eam perficere, quòd laborem defugiunt.

Cui viduæ licet denuò nubere. — *1. Tim. 5.* — *Nemo cogitur ad incontinentiam.* — *Quòd quidã se non contineant, voluntati tribuendum est & pigritiæ.*

14. CAPITE quadragesimo: Quemadmodùm virgini, viuo eius viro (immortalis autem is est) nunquàm licet nubere: sic nuptæ, tantùm coniuge mortuo.

Virgini sacræ nubere non licet.

15. CAPITE quadragesimoprimo: Illud, Qui potest capere, capiat, liberam dat auditori optionem eligendi.

Matth. 19.

16. CAPITE quadragesimonono: Virgo, si nupsit, non illa quidem peccauit, sed ipsa se virginitatis corona priuauit, nempe magnis muneribus, & inexplicabilibus. Quid verò bona non exposuit ea, quę, certamine confecto, ipsis sunt reseruata? quo modo sponso obuiàm prodeunt, quo modo fulgentes gestabunt lampades, quo modo gloriosè admodùm, fidenterq; vnà cum Rege sponso in thalamum introeant, quo modo ad regiũ solium accedentes, omniũ maximè fulgeant? At de illis ne verbum quidem fecit, passim verò meminit vacuitatis molestiarum, quas vita hæc habet. Ad Corinthios loquebatur, apud quos se nihil scire iudicauit, præter Christum, & eum crucifixum: quibus cum agere tanquàm cum ijs, qui rebus cælestibus dediti essent, minimè potuit: ac, quòd hærerent in corpore, & in cura terrenarum rerum essent defixi, lac etiam tum illis adhibuit: ad quos cùm illa mitteret, sic est locutus: Lac vobis potum dedi, non escam: nondùm enim poteratis: sed ne nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis, & secundùm hominem ambulatis. Idcircò terrenarum rerum cõmemoratione, & eorum, quæ sub oculos & sensus cadunt, eos & ad virginitatem cohortatur, & à coniugio deterret. At non idem fecit Dominus noster Iesus Christus, cùm de virginitate disseruit: sed in illis quidem cælestis regni meminit: Sunt enim eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.

Corona virginitatis inexplicabilis. — *Cur Paulus non meminit coronæ virginum, sed tantùm vacuitatis molestiarum huius vitæ.* — *1. Cor. 2.* — *1. Cor. 3.* — *Christus verò meminit. Matth. 19.*

17. CAPITE septuagesimooctauo: Christum loquentem attende: Neque nubent, neque vxorem ducent, sed sunt sicut angeli in cælo. Vide interuallum, quàm in excelsum locum virginitas, cùm eiusmodi est, mortale corpus extollat.

Lucæ 20.

18. CAPITE septuagesimonono: Qua enim, quæso, re differebant ab angelis Helias, Helisæus, Ioãnes, veri virginitatis amatores? nulla, nisi quòd mortali natura constabant. nam cætera si quis diligẽter inquirat, hi nihilo minùs affecti reperientur, quàm beatæ illæ mentes: & id ipsum, quo inferiore conditione videntur esse, in magna est eorum laude ponendum. Vt enim terrarum incolæ, & ij, qui essent mortali natura, possent ad illam virtutem vi & cõtentione peruenire, vide, quanta eos fortitudine, quanta vitæ ratione præditos fuisse oporteat. Virginitatem autem fuisse, quæ tales eos reddiderit, ex eo perspicuum est. nam si vxores habuissent & liberos, haud facilè adducti essent, vt & in solitudine viuerent, & suas familias contemnerent, & reliqua, quæ necessaria essent ad vitam, non compararent. Nunc verò his omnibus soluti vinculis, tanquàm in cælo, sic in terris diuersantes, non parietibus, non tecto, non lecto, non mensa, non alijs eius generis indigebant: quin illis cælum erat pro tecto, solum pro strato, pro mensa solitudo, & quæ sterilitas solitudinis, alijs famis effectrix videtur, sanctis illis viris suppeditabat rerum omnium copiam.

Heliæ, Helisæi & Ioãnis virginitas, ijdemq; angelis conferuntur. — *Virginitas eos euexit.*

19. CAPITE octogesimotertio: Quod initio dixi, id repetam etiam in præsentia, nõ eundem à nobis, & ab illis virtutis modum requiri. neque enim nunc quisquam perfectus esse potest, nisi vẽdiderit omnia, nisi omnibus renunciauerit, neq; pecuniæ solùm, aut domus, sed propriæ etiam vitæ curam abiecerit. at nullum tantæ perfectionis tum specimen fuit. Quid ergò est? perfectior'ne, inquit, nostræ huius vitæ ratio est, quàm tum Patriarchæ Abraham fuerit? deberet quidem, & ea lege sumus adstricti: sed hac viuendi regula non vtimur.

Nõ idem virtutis modus in veteri & nouo testamento.

20. IVDITH octauo: Erat autem Iudith relicta eius (Manassis) vidua iam annis tribus, & mẽsibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata & neomenias, & festa domus Israel.

21. CAPITE decimoquinto: Ioachim autẽ summus pontifex de Ierusalem, venit in Bethuliam cum vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith. Quę cùm exisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaueris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideò & manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum.

22. LVCAE secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua erat vsque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: Agrestis vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle cõfundere, diuersorũ gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulant se ista donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla est virginitatis gloria? Neque verò nos negamus sanctificatũ à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quàm quod effecti, multoq; præstantius diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor &c. vt in textu. Et in fine: Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuariũ, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundùm iudicium tuum esse damnatos.

Inter castitatis & meritorum gradus non discernere, agrestis vlulatus est. — *Gene. 2. Matth. 19.* — *Iouinianistæ damnati.*

2. IDEM in epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Audio venisse ad vos Sarmationẽ & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicũt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari precio. Et post nonnulla: Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorũ. Sola ergò non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere aut sustinere non potest. Denique

Virginitatem deprimũt vaniloqui homines — *Virginitatis gloria.*

qua

qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, &c. vt suprà, quæstione prima D. testimonio primo.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C. testimo. primo.

4. AMBROSIVS libro de viduis, vt suprà quæstione prima, D. testimonio secundo.

Virginitas principalis est virtus.

5. IDEM in libro primo de virginibus: Inuitat nunc integritatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, vt aliquid de virginitate dicamus: nè velutì transitu quodam præstricta videatur, quæ principalis est virtus. Nõ enim ideò laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat. Quis autem humano eam possit ingenio compræhendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vsum naturæ sit? E cælo accersiuit, quod imitaretur in terris. Nec immeritò viuẽdi sibi vsum &c. vt suprà quęst. 2.B.2. Dicet aliquis: Sed etiam Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideò ergò curru raptus ad cælum, ideò cum Domino apparet in gloria, ideò Dominici venturus est præcursor aduentus. Et post nõnulla: Ego licèt laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis author, appareat. Ac priùs vbì sit patria definiamus. Si enim ibì est patria, vbì genitale domicilium: in cælo profectò est patria castitatis. Itaque hìc aduena, ibì incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisì expers contagionis integritas? Atque eius authorẽ quem possumus existimare, nisì immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas nõ est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint. Conferamus, si placet, bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licèt fœcundo se mulier nobilis partu: quo plùs generauerit, plùs laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? Et post pauca: Audistis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Non vtiquè dissuadeo nuptias, si fructus sacræ virginitatis enumero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, nisì habeat vndè nascatur. Bona cum bonis cõparo, quò faciliùs, quid præstet, eluceat. Neque meam sententiam affero, sed eam repetò, quam edidit spiritus sanctus per Prophetam: Melior est, inquit, sterilitas cum virtute. Vobis virgines sanctæ speciale præsidium est, quæ intemerato pudore sacrum Domini seruatis cubile. Neque mirum, si pro vobis angeli militant, quæ angelorũ moribus militatis. Meretur eorũ præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim angelos fecit. Qui eam seruauit, angelus est: qui perdidit, diabolus. Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? In resurrectione autem neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli, inquit, in cælo. Quod nobis promittitur, vobis præstò est, votorumq; nostrorum vsus apud vos est. Dicet aliquis: Tu nobis quotidiè virginum canis laudes: quid faciam, qui eadem quotidiè cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Deniquè de Placentino sacrandæ virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hìc velentur: magnam rem videtis: hìc tracto, & alibì persuadeo. Si ità est, alibì tractemus, vt vobis persuadeamus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, sequuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam plerasque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod grauius est, viduis, cum quibus hic mihi sermo est. Nempe si hominem amarent filiæ vestræ, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Contuemini quàm dulcis pudicitiæ fructus sit, qui Barbaricis quoquè inoleuit effectibus. Ex vltimis infra vltráque Mauritaniæ partibus deductæ virgines hìc sacrari gestiunt. Bonum est, si virgini studia parentum quasi flabra pudoris adspirent. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis spontè se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesauro, patrię successionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendijs casta paupertas? Vince priùs puella pietatem. Si vincis domum, vincis & seculum. Memoriæ nostræ puella dudùm nobilis in seculo, nũc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quò enim meliùs virgo recurreret, quàm vbì sacrificium virginitatis offertur? Ne is quidẽ finis audacię. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis: nunc capiti dexteram sacerdotis imponens, precem poscens, nunc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiectans verticem. Num meliùs, inquit, mater tu me quàm altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plùs talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidiè consecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptijs solicitatis animum? Iam dudùm prouisas habeo. Sponsum offertis? meliorem reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Silentibus cæteris, vnus abruptiùs: Quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideò fortasse defecit, nè quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo suî probauit exitio. Ità cæteri eadem quisque metuentes, fauere cœperunt qui impedire quærebant: nec dispẽdium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete offensionis exemplum.

6. ET libro secundo de virginibus: Superiore libro, quantum virginitatis munus sit, euoluimus, (non enim potuimus explicare) vt per se cælestis gratia muneris inuitet legentem. Secundo libro virginẽ institui decet, & tanquàm competentium præceptorum magisterijs erudiri.

7. LIBRO tertio de virginibus: At certè ipsis gentilibus inter aras & focos venerabilis solet esse virginitas: & in quibus nulla est meritorum pietas, nulla mentis integritas, in ijs tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur cæremonijs virgines nemo prohibebit, ab Ecclesia Dei virginitas arcebitur? Illic coguntur, quod non docentur: hìc interdicitur, quod non licet non doceri. Illic præmijs reuocantur à nuptijs, hìc ad nuptias coarctabuntur iniurijs? Illic violentia fit vt capiantur, hìc fiet violentia nè profiteantur? Et potest esse patientia sacerdotum, vt non vel morte oblata, si ità necesse est, integritatis sacrificium vindicetur. Accusati sumus: & nisì fallor, accusatores nostri plerique de vobis sunt. Horum ego affectus redarguere mãlo, quàm personas prodere. Criminis autẽ inuidia hæc est, quia suadeo castitatem. Qui hoc non libenter accipit, ipse se prodit. Virginitatem, inquit, doces, & persuades plurimis. Vtinã conuincerer, vtinàm tanti criminis probaretur effectus. Nõ vererer inuidiam, si efficaciã recognoscerem. Atq; vtinàm me exẽplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cęderetis. Sed vereor nè præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & consecratas inte-

[Left margin notes:]
4.Reg.2. Helias virgo. Malach.4.
Virginitatis & castitatis patria in cælo est.
Virginalis castitas quid sit.
Author eius est Dei filius.
Confert virginum felicitatem cũ bonis coniugũ.
Meritis filiarum virginũ redimuntur parentum delicta.
Sap.4.
Virginalis castitas meretur angelorum præsidium.
Castitas angelos fecit. Matth.22.
Ad Ambrosiũ confluebant virgines ex alijs prouincijs, vt ab eo velarentur.
Contra parentes, qui filias in amplectẽdo virginitatis statu obsistunt.

[Right margin notes:]
Vide Concil. Trid. sess. 25. de Regulari. & monialib. cap. 18.
Laudat filias, quæ parentibus inuitis amplectuntur.
Exemplũ de virgine nobili, quæ parentibus & amicis inuitis confugit ad altare, vt virgo consecraretur.
Spõsus Christus.
Nota vindictam Dei.
Virginitatis munus quodãmodò inexplicabile.
Virginitas venerabilis apud Gentiles.
Contra eos qui prohibẽt virginitatem, aut impediũt virginitatis oblationem.
Ambrosius accusatus fuit eò quòd virginitatem suaderet.
Responsio accommodata.

integritati puellas nubere prohibes. Vtinàm potuiſſem reuocare nupturas. Vtinàm poſſem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt ſacratæ virgines à ſacroſanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet ſponſum eligere, non licet Deum præferre? In me ergò facti conditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat, quod ſemper ſpectauit ad gratiam ſacerdotū, iacere ſemina integritatis, & virginitatis ſtudia prouocare. Quæro enim, vtrùm quaſi improbum hoc, an quaſi nouum, an quaſi inutile repræhēdatur? Si quaſi improbum, improba ergò vota ſunt omnium, improba vita eſt angelorum, quam gratia reſurrectionis imitatur. Qui enim non nubunt neque nubentur, erunt ſicut angeli in cælo: qui hoc vtiquè repræhendit, reſurrectionis vota condemnat. Itaque improbū videri non poteſt, quod hominibus pro præmio conſtitutum eſt. Nec poteſt eius rei ſpecies diſplicere, cuius veritas & in fructu eſt, & in voto. Sed eſto, non ſit improbum, nunquid nouum eſt? Nos enim noua omnia quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus nō docuit quod docemus, etiam nos id deteſtabile iudicamus. Diſcutiamus ergò, vtrùm Chriſtus integritatem docuerit, an repudiandam putauerit. Et ſunt, inquit, ſpadones, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Eſt ergò præclara militia, quæ regno cælorum militat. Itaque iam tunc Dominus docuit, eſſe debere intemerata ſtudia caſtitatis. Vndè & Apoſtoli eam cæteris præeminere cernentes, ſi ità eſt cauſa, aiunt, viri cum vxore, non expedit nubere. Quo citò & grauiora iudicârunt onera vinculi coniugalis, & veræ integritatis gratiam prætulerunt. Sed Dominus qui ſciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis: Non omnes, inquit, capiunt verbum illud, ſed quibus datum eſt. hoc eſt, nō eſt communis plurimis, & vulgaris integritas: nec pro infirmitate permittitur, ſed pro virtute conceditur. Denique cùm dixiſſet, Et ſunt ſpadones qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: vt oſtenderet hoc non mediocris eſſe virtutis, Qui poteſt, inquit, capere, capiat. Et ideò poſt hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate ſeruarent. Talium enim eſt regnum cælorum, qui in puerilem caſtimoniā tanquàm in naturam infantium corruptelæ ignoratione remeauerint. Eſt ergò etiam cæleſti voce probata virginitas, Dominicisq́; expetēda præceptis. Et poſt nonnulla: Si quis putat conſecratione virginū minui genus hùmanum, cōſideret quia vbì paucæ virgines, ibì etiam pauciores homines: vbì virginitatis ſtudia crebriora, ibì numerum quoquè hominum eſſe maiorē. Diſcite, quantas Alexādrina, totiusq́; Orientis & Africana eccleſia quotannis ſacrare conſueuerint. Pauciores hìc homines prodeunt, quàm illic virgines conſecrantur. Aiunt etiam plerique maturioris ætatis virgines eſſe velandas. Neque ego abnuo, ſacerdotalis eſſe cautionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet planè, ſpectet ætatem ſacerdos, ſed fidei vel pudoris. Spectet & maturitatem verecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum ſenectam, pudicitiæ annos, animos caſtitatis. Tum deindè ſi matris tuta cuſtodia, comitum ſobria ſedulitas, ſi hæc præſtò ſunt, nō deeſt virgini longæua canities. Si hæc deſunt, differatur puella moribus quàm annis adoleſcentior. Nō ergò ætas reijcitur florentior, ſed animus examinatur. Et certè Teclam non ſenectus, ſed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta ſit Chriſto? Deniquè nō virtutem ætatis appendicem dicimus, ſed virtutis ætatem. Nec mirere in adoleſcentulis profeſſionem, cùm légeris in paruulis paſſionem &c.

Ad Sacerdotes pertinet virginitatis ſtudia prouocare.

Vita angelorum. Matth. 22. Lucæ 20.

Non eſt nouū docere vel conſulere caſtitatem.

Chriſtus conſuluit integritatem. Matth. 19.

Cur pueri benedicendi offeruntur poſt conſilium caſtitatis.

Virginum cōſecratione nō minuitur genus humanū.

Multitudo ſacrarum virginum in Oriēte, Aegypto, & Africa.

De ætate virginum quæ conſecrandæ ſunt & velandæ.

Vide concilium Tridentinum ſeſſ. 25. de Regularibus & Monial. cap. 17.

8. ITEM in exhortatione ad virgines, cùm citâſſet D. Paulū de virginitate, Eſaiam & Matthæū de eunuchis: Audiſtis, inquit, filiæ, quantum ſit præmiū integritatis. Regnū acquirit, & regnū cæleſte, vitā angelorum exhibet. Hoc vobis ſuadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli ſitis, qui nulla ſibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quę nō nubunt, & vxores non ducunt, ſicut angeli in terris ſunt, vt tribulationem carnis nō ſentiant, ſeruitutem ignorēt, à mundanæ cogitationis ableuentur contagio, diuinis rebus mente intendāt: vt tanq̃ exuti corporis infirmitate, nō quæ hominis ſunt, ſed quæ Dei ſunt, cogitent. Quis vobis poteſt melius conſiliū dare, quàm ille vas Dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autē omnes homines eſſe ſicut meipſum. Et iterū dicit de nō nuptis & viduis: Bonū eſt illis, ſi ſic maneāt ſicut & ego. Volo vos imitatrices eſſe tāti Apoſtoli, vt vitā eius ſequamini, qui coniugij vinculū refugit, vt vinctus eſſet Chriſti Ieſu. Nō potuiſſet ad tātam Apoſtolatus ſui peruenire gratiā, ſi fuiſſet alligatus cōiugij contubernio. Quòd ſi ille qui & doctrina pręſtantiſſimus erat, & tantum Chriſti donū habebat, iudicauit tanti momēti eſſe, ſi abſtineret ab vſu copulæ cōiugalis, & ideò ſic manſit, nè plurimū ſuo muneri decerperetur: quòd neq; orationi vacare ſemper liceret, neq; ſemper diuinis intendere mādatis, quē coniugij cura reuocaret vt placere vxori eſſet neceſsè: quid vtiq; vos eligere oportet, quibus ſola virginitas poteſt libertatem dare? Quoniam quæ nupſerit, ad ſeruitutem pecunia ſua venditur.

1. Cor. 7. Eſaiæ 56. Matth. 19.

Inter homines angeli. Lucæ 20. 1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

S. Pauli cælibatus.

9. IN inſtitutione virginis, capite ſexto: Nulli Dominus vberiora quàm virginitati deputauit munera, ſicut ſcriptura nos docet. Sic enim per Eſaiam Dominus locutus eſt: Nè dicat ſpado &c.

Virginitati vberrima præmia deputata. Eſa. 56.

10. CAPITE decimoquinto: Chriſti lilia ſunt ſpecialiter ſacræ virgines, quarum eſt ſplendida & immaculata virginitas.

11. CAPITE decimoſeptimo: In virginibus ſacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiſo quondàm amiſeramus. Hæc quoq; famula tua ad huiuſcemodi virtutis gratiam laceſſita, tuis aſſiſtit altaribus, non rutilanti cæſarie flauum deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum: ſed illum crinem, quo euangelica illa mulier ſancta Maria pedes Chriſti ſedula pietate deterſit, & domum totam effuſo impleuit vnguento, ſacro offerēs velamine conſecrandum.

Angelorū vita cernitur in virginibus.

Lucæ 7. Ioan. 12. Sacro velamine conſecrandum.

12. IOANNES Damaſcenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite vigeſimoquinto: Detractant carnales virginitati, & in teſtimoniū citāt voluptatis adamatores, quòd maledictus omnis homo qui non ſuſcitat ſemen in Iſrael. Nos autem reſpondemus, Deo verbo ex virgine incarnato freti, quòd virginitas deſupèr eſt, & à principio inſita naturæ hominum. Ex virgine enim terra, homo plaſmatus eſt: ex ſolo Adam, Eua creata eſt. Dicit enim diuina ſcriptura &c. Helias qui igneo curru in cælum ſublatus eſt, nónne nuptias valere permiſit, & in ſublimatione ſuper homines teſtimonium accepit? Quis cælos clauſit? quis mortuos ſuſcitauit? quis Iordanē diuiſit? nónne virgo Helias? Heliſæus verò huius aſſectator, æqualē virtutē pręferens, nónne cùm duplari gratiā ſpiritus ſancti petijſſet, hęreditauit? Quid autē, nónne tres pueri virginitatem colētes, igne ſuperiores euasêre, per virginitatē corporibus ab igni inexpugnabilibus factis? Nónne Danielis corpori, virginitate ſolidato, ferarū dētes infigi nō potuerūt? Nónne cùm vidēdus eſſet Deus ab Iſraëlitis, caſtū corpus eſſe præcepit? Nónne etiā ſacerdotes ſeipſos caſtos ſeruabant, & ità adyta intrabant, offerebantq́; hoſtias? Nónne lex magnū votū caſtitatē appellauit? Virginitas angelorū conuerſatio eſt, hæc omnis incorporeæ naturæ proprietas. Hæc enim dicimus, nō nuptijs derogantes: Abſit enim. Nam ſcimus, Dominum pręſentia ſua nuptias benedixiſſe: & eum qui dixit, Honorabiles nuptiæ, & torus immaculatus. Sed bonis nuptijs meliorem virginitatem agnoſcimus: in virtutibus enim & intenſiones, & remiſſiones ſunt: ſimili-

Contra Iouinianos. Deut. 25.

Virginitas deſupèr eſt. Gene. 1.

4. Reg. 2. 3. Reg. 17. 4. Reg. 2. Helias & Heliſæus virgines ac cælibes.

4. Reg. 2. Tres pueri virgines. Daniel 3. Daniel virgo. Daniel 6. Exod. 19.

Exod. 28. Virginitas angelorū cōuerſatio. Ioan. 2. Heb. 13. Cælibatus angelorū imitatio.

ſimiliter & in vitijs. Cælibatus, angelorum eſt (ceu diximus) imitatio. Quãto igitur angelus hominibus ſuperior, tanto virginitas nuptijs honorabilior.

13. ATHANASIVS de virginitate ſiue de meditatione: Si illi qui ſe mundo copulant, relinquuntq́ patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur: quanto magis virgo continens relinquere debet terreſtria omnia, & Domino ſoli agglutinari? A quo tempore ſtatuiſti Deo caſta eſſe, corpus tuum ſanctificatum, & templum Dei eſt. Et in fine: Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis: ô virginitatis opulentia indeficiens, ô virginitas corona immarceſcibilis, ô virginitas templum Dei, & domicilium ſancti Spiritus: ô virginitas margarita ſpecioſa, vulgo inconſpicua, & quæ non niſi à paucis inuenitur: ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicata: ô continentia apud multos odioſa, ſed apud dignos ſpectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate poſſidetur: ô continentia gaudium Prophetarum, & Apoſtolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorũ corona: Beatus eſt qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulùm fatigatus, multùm in te gaudebit.

Virgo continẽs Domino ſoli agglutinari debet.

Continentiæ, caſtitatis & virginitatis laus.

Angelorum vita & Sanctorum corona.

14. BASILIVS in libro de vera virginitate, in principio: Magnum reuerà quiddam ac præclarum, virginitas eſt: quæ (vt totum ſimul explicem) hominem incorruptibili Deo ſimillimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: ſed cùm incorporalis animæ propria & præcipua ſit, eius precioſiſſima integritate corpora quoquè incorrupta ſeruantur. Et poſt libri mediũ: Virginitas vitam noſtram de corruptione ad ſanctitatis gloriam colligit. Præoccupârunt virtutis opere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in reſurrectione continget, in ipſis Dei virtute perficiendum eſt: hîc enim angelorum inſtàr, neque nubent, neque nubentur: verùm & virtute animæ, & corporis integritate angelis æquales ſunt. Nuſquàm Dominus virginitatem inter veteris & noui teſtamenti mandata conſtituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum non iuſſionis neceſſitati obnoxium fieri: ſed egregij ac ſingularis animi ſpecimẽ atque indicium eſſe, dum ſponte ſua, nulla imperij neceſſitate cogente, quod mandata omnia excellit, & ſupra humanæ naturæ modũ eſt, deſiderio affectuq́ virtutis efficeret. Cõiugium quippe naturale eſt, vbi etiam lex conuenientia naturę diſponit. Virginitas verò ſupergreſſa naturam, legis vinculis non tenetur adſtricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem creatori & authori legis iure precioſi muneris offert. Et poſt multa: Quocircà quoniam hæc integerrima caſtitas precioſiſſima omnium eſt, maximaq́ poſſeſſio, hisq́ qui hanc fuerint adepti, repoſita ſunt glorioſiſſima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione ſabbatizare ſtudeamus, impollutamq́ & ab omni macula intactam aſſiduè naturalem diuinæ effigiei ſeruemus pulchritudinẽ. Et Eſaiæ verba de eunuchis interpretatus, ait: Pro humano, inquit, nomine, angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet, vt cælum & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorandum, atque in cæli pulcherrima ſede, hoc eſt, in domo mea intra ſepta habitantes, non angelorum iam naturam tantùm, ac dignitatem perpetuæ ſucceſſionis accipiant, ipſi ſibi in æterna vita pro ſucceſſione generis ſufficiẽtes, verùm & locum inter angelos habeant illuſtrem, atque inſigniſſimum, nomenq́ pro eximiæ virtutis ſplendore indelebile.

Virginitas hominẽ incorruptibili Deo ſimillimum facit.

Virgines angelicam vitã amplectũtur. Matth. 22. Lucæ 20.

Virginitas nõ eſt præcepta.

Virginitas precioſiſſima omniũ eſt maximaq́ poſſeſſio, cui glorioſiſſima p̃mia ſunt repoſita.

Eſa. 56.

Pręmiũ virginum in cælis.

15. GREGORIVS Nazianzenus in carmine de virginitate:

Salue virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffenſæ vitæ, bona maxima fundens,
Chriſti pars, & ſpiritibus ſociata ſupernis
Ignaris thalami: nam magnus coniugis expers
Eſt Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis.

16. AVGVSTINVS in libro de ſancta virginitate, capite ſecundo: Cùm ipſa igitur vniuerſa Eccleſia virgo ſit, deſpõſata vni viro Chriſto, ſicut dicit Apoſtolus: quanto digna ſunt honore membra eius quæ hoc cuſtodiunt, etiam in ipſa carne, quod tota cuſtodit in fide? Proindè cùm Eccleſia vniuerſa ſit ſancta & corpore & ſpiritu: nec tamen vniuerſa ſit corpore virgo, ſed ſpiritu: quanto ſanctior eſt in his membris, vbi virgo eſt & corpore & ſpiritu? CAPITE quarto: Quomodò, inquit Maria, fiet iſtud, quoniam virũ non cognoſco? Quod profectò non diceret, niſi Deo virginem ſe antè vouiſſet. Virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc, quid eſſet conceptura, neſciret: vt in terreno mortaliq́ corpore, cæleſtis vitæ imitatio, voto fieret, non præcepto, amore eligendi, non neceſſitate ſeruiendi: ità Chriſtus naſcendo de virgine, quæ antequàm ſciret, quis de illa fuerat naſciturus, virgo ſtatuerat permanere, virginitatem ſanctam approbare maluit, quàm imperare. Ac ſic etiam in ipſa fœmina, in qua formam ſerui accepit, virginitatẽ eſſe liberam voluit. CAPITE octauo: Nulla carnis fœcunditas ſanctæ virginitati etiam carnis comparari poteſt. Neque enim & ipſa quia virginitas eſt, ſed quia Deo dicata eſt, honoratur: quæ licèt in carne ſeruetur, ſpiritus tamen religione ac deuotione ſeruatur. Ac per hoc ſpiritalis eſt etiam virginitas corporis, quam vouet & ſeruat continentia pietatis. CAPITE vndecimo: Nec nos hoc in virginibus prædicamus, quòd virgines ſunt, ſed quòd Deo dicatæ pia continentia virgines. CAPITE decimotertio: Virginalis integritas & per piam cõtinentiam ab omni cõcubitu immúnitas, angelica portio eſt, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: illa non eſt in poteſtate, illa non eſt in æternitate: fœcunditatem carnalem non habet liberum arbitriũ, pudicitiam coniugalem non habet cælum. Profectò habebũt magnum aliquid præter cæteros in illa communi immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. Vndè mirabiliter deſipiunt, qui putant huius continentiæ bonum non eſſe neceſſarium propter regnum cęlorum, ſed propter pręſens ſeculum: quòd ſcilicet coniugia terrenis curis pluribus atq́ arctioribus diſtenduntur, qua moleſtia virgines & continentes carent: quaſi ob hoc tantùm melius ſit non coniugari, vt huius temporis relaxentur anguſtię, nõ quòd in futurum ſeculum aliquid proſit. Hãc vanam ſententiam nè cordis propria vanitate protuliſſe videantur, adhibent ex Apoſtolo teſtimonium, vbi ait, &c. Confutat autem poſteà Auguſtinus ex profeſſo hanc ſententiam capite vigeſimoſecundo, & ſequentibus: & contrariũ probat ex ijs ſcripturę verbis: quomodò placeat Deo: caſtrauerũt ſeipſos propter regnũ cęlorũ. CAPITE vigeſimoprimo: Nos ſecundùm ſcripturarum ſanctarum fidem ſanamq́ doctrinã, nec peccatum eſſe dicimus nuptias, & earum tamen bonũ non ſolùm infra virginalem, verùm etiam infra vidualem continentiam conſtituimus: pręſentemq́ neceſſitatem coniugatorum, non quidem ſolùm ad vitam ęternam, verùm etiam ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuę continentiæ reſeruatur, impedire eorum meritum dicimus, neque hoc tempore, niſi eis qui ſe non continent, nuptias expedire: & tribulationem carnis ex affectu carnali venientem, ſine quo nuptiæ incontinentium eſſe nõ poſſunt, nec tacere voluiſſe Apoſtolum vera præmonentem, nec pleniùs explicare hominum infirmitati parcentem. CAPITE vigeſimoquarto: Ita'ne tanta dementia quiſquam eſt contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio propoſito continentes, corpus vſque ad contemptas nuptias caſtigantes, ſeipſos non in corpore,

2. Cor. 11. Inter Eccleſiæ membra dignitate præſtant virgines.

Lucæ 1. Virginitatem vouerat B. Maria.

Virginitas quæ Deo dicata eſt, honoratur.

Virgines Deo dicatę, potiſſimùm commendantur.

Virginalis integritas angelica portio eſt.

Præmiũ ſingulare.

Virginitas propter regnum cælorũ ſeruatur, non autem propter vacuitatem moleſtiarum tantùm huius vitæ.

Vana ſententia.

1 Cor. 7. Matth. 19. Eſa. 56.

Doctrina ſana de continentia virginum, viduarum & coniugum.

Nuptiæ non expediũt, niſi eis qui ſe non cõtinẽt. 1. Cor. 7.

Dementia eſt veritati contraria dicere virgines & coniugatos meritis pares eſſe.

re, sed in ipsa concupiscentiæ radice castrantes, cælestem & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse contendat? CAPITE trigesimosexto: Respice agmina virginum, puerorum, puellarumq; sanctarum: in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum. Non potest quisquam ex hoc numero dicere, Qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quoniam ignorans feci in incredulitate: immò etiã quod non iussisti, sed tantummodò volentibus arripiẽdum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat: arripuerunt, vouerunt, & propter regnum cælorum seipsos, non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt. CAPITE quadragesimoquarto: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam? Sed cùm ambæ sint obedientes præceptis Dei, ita'ne trepidabit sanctam virginitatem etiam castis nuptijs, & continentiam præferre connubio, fructum centenum præire triceno? Immò verò non dubitet, hanc rem illi rei præponere. Hîc tamen vel hæc virgo obediens & Deum timens, illi vel illi mulieri obedienti & Deum timenti se anteferre non audeat: alioquìn non erit humilis, & Deus superbis resistit. CAPITE quinquagesimosexto, eoq; vltimo: Pro modulo itaque nostro & de sanctitate qua sanctimoniales propriè dicimini, & de humilitate qua conseruatur quicquid magnum dicimini, satis locuti sumus.

Innocentia virginum sacrarum D. Augustini tempore. — 1. Tim. 1. — Matth. 19. Votum castitatis. — An quævis virgo cuiuis cõiugatæ prę ferenda sit, quemadmodùm securè præfertur virginitas castis etiam nuptijs. — Matth. 13. Iacob. 4. — Sanctimoniales à sanctitate dictæ.

17. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus epistola tertia ad Probam, capite nono: Veruntamẽ vtriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus à sanctis nuptijs, vbì nubunt qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito potiore distare, quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis cælestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mundiora, à mortali connubio immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus: à fœtu transititiæ prolis, permansuri germinis fructus: à tribulatione securitas, à perturbatione tranquillitas, à bono quod est cum angustia momentaneum, melius quod est cum lætitia sempiternum.

Inter virginitatem & castas nuptias quanta sit differentia.

18. ET capite decimo: Nec dubitamus dicere, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorum (licèt à Deo concessum) infirmæ mortalisq; carnis huius distare concubitum, quantum similitudo pecorum, ab imitatione discernitur angelorum.

19. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis: Dicat aliquis: Et audes nuptijs detrahere, quæ à Deo benedictæ sunt? Non est detrahere nuptijs, cùm illis virginitas antefertur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & nuptæ, cùm à virginibus sint secundæ: Crescite, ait, & multiplicamini, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generant, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo. cur? quia & ipse vt esset virgo, nõ fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt: cùm de continentia differens, & suadens perpetuam castitatẽ, intulerit: Volo omnes esse sicut meipsum. Et infrà: Dico autem innuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Nunquid non habemus potestatem circunducendi mulieres, sicut & cæteri Apostoli? Quare ergò non habet Domini de virginitate præceptũ? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur: quia, si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbãtur ablatæ: & durissimum erat contra naturam cogere, angelorumq; vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod conditum est. Alia fuit in veteri lege felicitas. ibì dicitur beatus, qui habet semen in Sion, & domesticos in Hierusalem. Et maledicta sterilis, quæ non pariebat. Et filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nunc eunuchis dicitur: Nè te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filijs & filiabus in cælestibus sempiternum. Virgo Helias, Helisæus virgo, virgines multi filij prophetarũ. Statìm vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, vt, qui ab angelis adorabatur in cælo, haberet angelos in terris.

Non detrahit nuptijs, qui anteponit ijs virginitatem. Genes. 1. — 1. Cor. 7. — Paulus virgo. — 1. Cor. 9. — Angelorum vita. — Esa. 31. — Psal. 127. — Esa. 56. — Helias & Helisæus cum multis filijs prophetarum virgines fuere.

20. ET libro primo contra Iouinianum: Neq; verò nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes, nuptijs detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarũ errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui non solùm nuptias, sed cibos quoquè quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solùm vasa esse aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare, aurum, argentum, lapides preciosos, alios è contrario fœnum, ligna, stipulã. Non ignoramus honorabiles nuptias & torũ immaculatũ. Legimus primã Dei sententiam: Crescite, & multiplicamini, & replete terrã: sed ità nuptias recipimus, vt virginitatẽ, quæ de nuptijs nascitur, præferamus. Nunquid argentũ non erit argentum, si aurum argento preciosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici & folijs, culmo & aristis, poma præferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum à stipula, ità virginitas è nuptijs. Cẽtesimus & sexagesimus & tricesimus fructus, quanquàm de vna terra & de vna semente nascatur, tamen multùm differt in numero. Triginta referũtur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eò quòd in angustia & tribulatione sunt positæ: vndè & superiori digito deprimuntur: quantoq; maior est difficultas expertæ quondàm voluptatis illecebris abstinere, tantò maius est præmium. Porrò cẽtesimus numerus, diligenter quæso lector attende, de sinistra trãsfertur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ significantur & viduæ, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

Hieronymi sententia de nuptijs & virginitate. — 1. Tim. 4. — 2. Tim. 2. — 1. Cor. 3. — Heb. 13. — Gene. 1. — Per centesimum fructũ virginitas, per sexagesimum viduitas, per tricesimum verò coniugiũ significatur.

21. IDEM in apologia pro libris aduersùs Iouinianum ad Pammachium: Repræhendunt me quidam, quòd in libris, quos aduersùs Iouinianum scripsi, nimius fuerim vel in laude virginũ, vel in suggillatione nuptiarũ: & aiunt condemnationem quodam modo esse matrimonij, intantùm pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorẽ & virginem cõparatio derelinqui. Ego si benè problematis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, q, ille exæquet virginitati nuptias, nos subijciamus: ille partim, vel nihil, te nos multum interesse dicamus. Denique idcircò, post Dominum faciente, damnatus est, quòd ausus sit perpetuæ virginitati matrimonium cõparare. Et paulò pòst: Aurũ virginitatem, argentũ diximus matrimonium. centesimũ & sexagesimum & tricesimũ fructum de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licèt multùm differat in numero. & quisquam tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, sed ex suo me sensu iudicet? Et certè multo clèmentiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Græcis tractatoribus: qui centesimum numerum ad martyres referunt, sexagesimum ad virgines, tricesimum ad viduas. atque ità fit iuxta illorum sententiam, vt de bona terra, & de patrisfamiliâs semine excludantur mariti. Et in fine: Igitur hoc extrema voce protestor, me nec damnâsse nuptias, nec damnare: respondisse aduersario, non meorum insidias for-

Purgat se Hieronymus. — Iouiniani & Hieronymi sententię discrepantes de nuptijs & virginitate. — Hieronymus non damnasse nuptias. — Matth. 13. — Antiquiores patres minus tribuêre [illegible] quàm Hieronymus tribuit. — Hieronymi protestatio.

Ex scriptura hausit Virginitatis commendationem tantam. Continentia Apostolorum & Clericorũ.

formidâsse. Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, non ad mea verba respicias, sed ad scripturam, vndè mea tracta sunt verba. Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexûs virginitatem dedicauêre. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Virgines veteris & noui testamenti.

22. IGNATIVS in epistola ad Philadelphienses: Virgines, solùm Christum præ oculis habete, &c. Vtinàm fruar vestra sanctitate, sicut Heliæ, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedec, Helisæi, Hieremiæ, Ioannis Baptistæ, dilecti illius discipuli, sicut Timothei, Titi, Euodij, Clementis, qui in castitate de vita exiêrunt.

Pudicitia laus. *Triplex castitas.* *Virginitatis laus.* *Victoria virginum.*

23. CYPRIANVS in libro de disciplina & bono pudicitiæ: Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculũ pudoris, fons castitatis, pax domus, concordię caput. Hæc nos commendat Domino, connectit Christo: hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa, & beatos efficiens apud quoscunq; habitare dignatur. Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimonijs. Et post pauca: Virginitas æquat se angelis: si verò exquiramus, etiam excedit, dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est, quàm futuræ vitæ gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatũ triumphus: virginitas filios non habet, sed quod plus est, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quàm ea quę de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostrauit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malum omne faciliùs vincitur, quàm voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

Vndè & quomodo obtineatur continentia. Virginitas prælata nuptijs. Virginitatis & castitatis commendatio. Esaiæ 56. Angelis equales efficit. Matth. 22. Lucæ 20.

24. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Prælatam virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est, virginitas admonita tantùm, non iussa. Sed ideò tantùm admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo solicitudinem seculi adimit, & in futuro æternum castitatis præmium percipit. Virgines feliciores sunt in vita æterna, Esaia testante: Hæc dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum: & nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternum dabo eis quod non peribit. Nec dubium, quòd qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur æquales. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quàm carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas securitas mentis est, & sanitas corporis: vndè & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Veneris abstinentiam exercuisse, nè virtutem libidine frangerent. Luxuriosa nanque vita carnem citò debilitat, fractámque celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per pœnitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nullatenùs reparatur. Nam quamuis pœnitendo venię fructum percipiat, incorruptionem tamen nullatenùs recipit pristinam.

1. E. BASILIVS Magnus in præfatione in Ascetica (alijs est sermo primus exercitamentorum pietatis) sic ait: Non te vlla impediat, illigetq; de coniuge cupiditas: non de filijs solicitudo, quando alienũ hoc est penitùs à cælestis militiæ disciplina. Siquidem arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potẽtia Deo. Corporis te natura non vincit, neque vim affert inuito: Non te de soluto constrictum facit. Non enim tu id quæris, vt sobolem in terris relinquas, sed vt in cęlum sursùm educas: non vt attingentibus te corpus connubijs adglutines, sed vt quæ spiritui conuenientia sunt, persequare: vt animabus videlicet præsis, & spiritualiter liberos gignas. Imitare sponsum cælestẽ: insurgentes aduersùm te crebrò inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatibus illis ac principatibus gerito: studetóque vt eos ex animo primùm expellas tuo, neque omninò illis quicquam sit apud te loci.

Propositum eorum qui castitatẽ & cælibatum amplecti volunt.

2. IDEM in Constitutionibus Monasticis, capite primo (secundùm alios in præfatione Constitutionum exercitatoriarum) ità ait: Qui à mundi vinculis esse liber gliscit, hic coniugium velutì compedes quasdam profugit, & Deo vitam suam consecrauit, & castitatem professus est, ea re, nè sibi ampliùs liberum esset vxorem ducere, sed assiduè vsque pro tenenda castitate aduersùs naturam decertaret, & naturæ impetus illos, qui omnium habentur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cùm Deum vnicè sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenùs saltem, quantùm possit, cupiat consequi, & spiritualem puritatem, tranquillitatemq; mentis & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascuntur, lætitiam & gaudium optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni concretione materiæ, corporaliq; affectione animum turbulenter exagitante, longissimè cogitationes abducat suas, & cęlesti lumine citra vllam satietatem largiter hausto, puro, neque vmbra vlla præpedito mentis oculo res diuinas vndiquè contemplatur. Is autem vbi ad huiusmodi habitum, statumq; hoc modo animum suum iugi exercitio deduxerit: Deo, quatenùs Dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eoq; summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui factu difficilimum certamen confecerit, & mente ab omni penitùs materiæ contagione ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta, familiariter cum Deo congredi potuerit. Proindè qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic flagitiosissimè ac perniciosissimè fecerit, si voluptatum blanditijs delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & si suscipiendis quæ indè sursùm ascendunt exhalationibus animi oculos sibi velutì crassissima quadam nebula offusos esse patiatur, vellicatáque ab libidinum fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarum.

Castitatẽ professurus quid sibi propositũ habeat. *Ad Dei similitudinẽ perducit perfecta castitas.* *De ijs qui ad carnis vitia relabuntur.*

3. CASSIANVS in collatione duodecima, quæ est Abbatis Cheremonis, capite quarto: Certos tamen esse nos conuenit, quòd licèt omnem continentiæ districtionem, famem scilicet ac sitim, vigilias quoque & operis iugitatem, atque incessabile subeamus studium lectionis, perpetuam tamen castimoniæ puritatem horum laborum merito cõtingere nequeamus, nisi in his iugiter desudantes, experientiæ magisterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc sanè solummodò se vnusquisque infatigabiliter in his exercitijs perdurare debere cognoscat, vt per illorum afflictionem misericordiam Domini consecutus, de impugnatione carnis ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, non quo adepturum se per illa confidat istam, quam cupit, inuiolatam corporis castitatem. Tanto autem erga acquisitionem castimoniæ desiderio atque amore inflammemur, quãto quis pecuniarum cupidissimus appetitor, vel qui summa honorum ambitione distenditur, vel qui intolera-

Castitas perfecta an solis operibus cõparari possit. *Desiderium acquirendæ castitatis.*

bili pulchræ mulieris amore raptatur, desiderium suum impatientissimo ardore optat expleri.

Castitatis gradus sex.

4. ET capite septimo: Primus pudicitię gradus est, nè vigilans impugnatione carnali monachus elidatur. Secundus, nè mens illius voluptuarijs cogitationibus immoretur. Tertius, nè fœmineo nec tenuiter ad concupiscentiam moueatur adspectu. Quartus, nè vigilans vel simplicem carnis perferat motum. Quintus, nè cùm memoriam generationis humanæ, vel tractatûs ratio, vel necessitas lectionis ingesserit, subtilissimus mentem voluptuariæ actionis perstringat assensus, sed velut opus quoddam simplex ac ministerium humano generi necessariò contributū, tranquillo ac puro cordis contempletur intuitu, nihilque ampliùs de eius recordatione concipiat, quàm si operationem laterū vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus castimoniæ gradus est, nè illecebrosis phantasmatibus fœminarum vel dormiens illudatur.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà C. testimonio primo.

6. BASILIVS Magnus homilia in psalmum quadragesimumquartum: Audiant hæc quę virginitatem Domino vouerunt, quòd virgines regi adducentur, Psal. 44. virgines planè quæ proximæ sunt Ecclesiæ, nempe ponè ipsam affectantes, nusquàm aberrantes ab Ecclesiastica disciplina. Hæ porrò virgines in lętitia & exultatione adducentur, ducentur in templū regis. Non quę virginitatis voto se subtrauerunt vi adactæ, non item quæ ex tristitia aut necessitate vitæ virginalis sanctimoniam susceperunt: sed quæ in lætitia & exultatione gaudent, & se exhilarāt, tali officio perficiundę virtutis addictæ: hæ demùm adducentur regi, & adducentur, non in vnum plebeium & vulgarem locū, sed in templum regis. Vasa nanque sacerdotalia, quæ humanus vsus non commaculauit, in sancta sanctorum adducentur, & ad adyta accedendi potestatem habebunt, vbì contaminati pedes non ambulabunt.

Votorum virginitatis liberè nuncupari Deo debet.

Singularis virginum locus in cælo.

V

Quomodò consilium Euangelicum de Obedientia nobis proponitur?

De Obedientiæ laude & perfectione vide August. lib. 14 de ciuitate Dei, cap 12. Hieron. epist. 8. ad Demetriad. Gregor. lib. 35. moral. cap. 12. Item in primum Regum lib. 2. cap. 4. lib. 4. cap 5. & lib. 6. cap. 2. Cass. lib. 4 cap. 10. collat. 2. cap. 11. & collat. 4 cap. 20. Bernard. in sermone de 3. ordinibus Ecclesiæ. Item ad milites templi, cap. 13. & in ser. de virtute obed.

A. Christus Dominus primùm exemplo vitæ sanctissimæ, sicut antè meminimus, deindè verbo suo huius Obedientiæ rationem perfectam nobis proposuit atque commendauit. Venit enim non suam [a]facere voluntatē, sed Patris, & eorū quibus fuisse [b]subditus legitur: venit idem [c]ministrare, & non ministrari, adeò vt humiliârit semetipsum, factus [d] obediens vsque ad mortem, mortem autē Crucis.

a Ioan. 6. d 4. e 5. e
b Lucæ 2. g Bernard. sermone 3. de circuncisione Domini.
c Matth. 20. d Lucæ 22. e
d Philip. 2. b

B. Tum ad suî imitationem nos verbo excitās, dixit: [e]*Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suā, & sequatur me.* Quæ verba, vt generatìm ad omnes dicta, rectè quidem possunt accipi, sed peculiariter tamen atq; perfectiùs ad eos pertinent, qui pro suo modulo se Christo ità conformant, vt nulla in re sui esse iuris velint, & alieno potiùs, quàm suo arbitratu viuere satagūt, dum alterius, quem Christi loco sibi præposuerunt, voluntatem & imperium vltrò sequuntur.

e Matth. 16. d Lucæ 9. c Hierony. ad Rusticum monachum epistola 4. Basil. in sermone de abdicatione rerum, & in sermone de institutione monachorum, & quæstio. 96. in regulis breuioribus. Item in constitutionibus monasticis, cap. 23. Gregor. lib. 32. moral. cap. 21. Niceph. lib. 11. ecclesiast. histor. cap. 37.

C. Horum præfectus, vtì Basilius [f]docet, Christi personā obtinet, ac veluti mediator Dei & hominum factus, salutē obedientium, Deo sacrificat. Vndè quemadmodùm oues pastori obediunt, ea pergentes via, qua pastor ipsas duxerit: ità conuenit huiusmodi pietatis exercitatores suis obedire præfectis, non curiosè inuestigando præcepta, vbì à peccato aliena fuerint, sed cum omni alacritate ac studio explendo ea quæ demandantur. De quo præfecto sic etiam post Basilium Bernardus [g] affirmat: Ipsum quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ non sunt apertè contra Deum, audire debemus.

f Basilius in constitutionibus monasticis, cap. 23. 1 Reg. 15. c Eccles 4. d Lucæ 10. c Ephes. 6. a Coloss. 3. d

g Bernardus in tractatu de præcepto & dispensatione cap 12. 13. & 23. Vide eundem in epist. 2. ad Adam monachum.

D. Huiusmodi [h] autē fideles & excellentes Christi imitatores, qui dictis consilijs obseruandis seriò vacarent, vtì veteres ostendunt annales, Ecclesia semper habuit, & in his delectos probatosque cœtus piorum ac religiosorum hominum, qui supra vulgi morem ac exemplum, abdicatis

h Philo in lib. de vita contēplatiua, & ex eodem Euseb. & Niceph. Iosephus lib 18. antiquit. cap. 2. & lib. 2 de bello Iudaico cap. 7. Epipha. hæresi 29. Hiero. epist. 22 ad Eustoch. de custod. virg. Itē de viris illust. in Philone, & Marco. Dionys. de ecclesiast. hierarch. cap 6. Euseb. lib. 1. de demonst. euang. cap. 8. Aug. in psal. 132. & de morib eccle. cath. cap. 31. & 33. Item lib. 8. confess. cap. 6. Amb. epist. 82. Cass. collat. 18. c. 4. & sequētib. Nazian. in vita Basil. Atha. in vita Antonij. Sulpit. in vita Martini. Isido. lib. 2. de eccl. offi. cap. 15. Sozom. lib. 1. hist. cap. 12. Gregor. lib. 2. dial. & lib 1. epist. 33. Chryso. aduersùs vitup. monast. vitæ, & hom. 55. ad pop cum sequentib. Item hom. 41. in 1. ad Timo. Bernar. in apol ad Guil. Abb. & hom. de bonis marga.

tis ſemel bonis omnibus & relictis carnis illecebris, ex profeſſo ſtuderent ſanctæ obedientiæ: eò videlicet ſpectãtes, vt ad Chriſti obedientis exemplar, & ad Euangelicæ normæ perfectionem ſeſe totos componerent, nullumq́ue propriæ voluntati locum relinquerent.

E. Cuius rei teſtes perquàm idoneos habemus Baſilium, Auguſtinum, Hieronymum, Benedictum, Gregorium, Caſſianum, Bernardum, aliosq́ue innumeros Euangelicæ perfectionis profeſſores, & monaſtici inſtituti tum defenſores, tum obſeruatores integerrimos.

TESTIMONIA.

Obedientia mater eſt & cuſtos virtutum omnium.

1. A. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite duodecimo: Obedientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodò eſt omnium cuſtosq́; virtutum.

Obedire maioribus.

2. HIERONYMVS epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate: Bonum eſt obedire maioribus, parére præfectis, & poſt regulas ſcripturarũ, vitæ ſuæ tramitem ab alijs diſcere, nec præceptori vti peſſimo, ſcilicet præſumptione ſua.

Obedientiæ dignitas. 1. Reg. 15.

3. GREGORIVS Magnus libro trigeſimoquinto Moralium in Iob, capite duodecimo: Sola virtus eſt obedientia, quæ virtutes cæteras menti inſerit, inſertasq́; cuſtodit. Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur.

Obedientia cæca.

4. ITEM in librum primum Regum, libro ſecundo, capite quarto: Vera Obedientia nec præpoſitorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit: quia qui omne vitæ ſuæ iudicium maiori ſubdidit, in hoc ſolo gaudet, ſi quod ſibi præcipitur, operatur. Neſcit enim iudicare, quiſquis perfectè didicerit obedire.

Obediẽtia nõ impugnantur tantum, ſed etiam vincũtur dæmones.

5. ET libro quarto, capite quarto: Victimę ſunt obſequia obedientiũ, quia cùm hominibus pro Deo ſubijcimur, ſuperbos ſpiritus ſuperamus. Cęteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergò ſunt qui obediũt: quia dum voluntatem ſuam alijs perfectè ſubijciunt, ipſi lapſis per obedientiam angelis dominantur.

Inobedientiæ vitium.

6. LIBRO ſexto in eundem primum librum Regum, capite ſecundo: Inobedientes dum tumenti corde Maiorum iuſſa non faciunt, cùm meliorare, quod eis iniungitur, conantur, ſua opera Deo offerre dũ cupiunt, ſemetipſos tollunt. Nam per alias virtutes noſtra ei impendimus, per obedientiam noſmetipſos exhibemus. Omnia bona opera poſtponẽda ſunt his bonis quæ iubentur. Melior eſt obedientia quàm victimæ &c. Quia longè altioris meriti eſt, propriam voluntatem alienæ ſemper volũtati ſubijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere: aut per compunctionem ſe in ſecretiori ſacrificio mactare: quia qui perfectè voluntatem præceptoris ſui implere didicit, in cæleſti regno & abſtinentibus & flentibus excellit.

Obedientiæ poſtponenda alia opera bona.

Obedientia perfecta antiquorum monachorum & religioſorum.

7. CASSIANVS libro quarto de inſtitutis cœnobiorum, capite decimo, loquens de Tabennenſiotarum monachorum, in Thebaide commorantium obedientia: Poſt hæc tanta (inquit) obſeruantia obedientiæ regula cuſtoditur, vt iuniores abſque prępoſiti ſui ſcientia vel permiſſu non ſolùm nõ audeant extra cellam progredi, ſed ne ipſi quidem communi ac naturali neceſſitati ſatisfacere ſua authoritate prǽſumát. Sicq́; vniuerſa complere, quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquàm ſi à Deo ſint cælitùs edita, ſine vlla diſcuſſione feſtinant, vt nonnunquàm etiam impoſſibilia ſibimet imperata, ea fide ac deuotione ſuſcipiant, vt virtute ac ſine vlla cordis hæſitatione, perficere ea aut conſummare nitantur, & nec impoſſibilitaté quidem præcepti pro ſenioris ſui reuerentia metiãtur. De quorum obedientia ſpeciatim nunc dicere prætermitto. Exemplis enim eam ipſis paulò pòſt tradere ſuo loco diſponimus. *Vide cap. 24. & ſequentia eiuſdẽ lib. 4.*

Diſcretionem veram parandi ratio.

8. ITEM in Collatione ſecunda, quæ eſt Abbatis Moyſis, capite vndecimo: Hoc igitur modo ad ſcientiam diſcretionis veræ peruenire facilimè poterimus, vt ſeniorum veſtigia ſubſequentes, neque agere quicquam noui, neque diſcernere noſtro iudicio pręſumamus: ſed quemadmodùm nos vel traditio eorum, vel vitæ probitas informârit, in omnibus gradiamur. Qua inſtitutione firmatus, non modò ad perfectam diſcretionis rationem quiſque perueniet, verumetiam munitus à cunctis inſidijs inimici & tutiſſimus permanebit. Nullo nanque alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertrahit ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis conſilijs ſeniorum, in ſuo iudicio perſuaſerit ac definitione doctrina've confidere.

Iudicij proprij abnegatio quàm ſit Religioſo neceſſaria.

Neque in ſpiritualibus & pijs operibus diſcedendum eſt à volũtate Superiorum.

9. COLLATIONE quarta, quę eſt Danielis Abbatis, capite vigeſimo: Vnum ſanè atque idem inobedientiæ genus eſt, vel propter operationis inſtantiam, vel propter ocij deſiderium, ſenioris violare mandatum: tamq́; diſpẽdioſum eſt pro ſomno, quàm pro vigilantia monaſterij ſtatutá conuellere: Tantum deniquè eſt, Abbatis tranſire pręceptum vt legas, quantum ſi contemnas vt dormias.

Voluntas ſubditi, voluntati Superioris ſubiecta & conformis eſſe debet.

10. BERNARDVS in ſermone de tribus ordinibus Eccleſiæ, ad patres in Capitulo facto: Quiſquis vel apertè vel occultè ſatagit, vt quod habet in voluntate, hoc ei ſpiritualis pater iniungat, ipſe ſe ſeducit, ſi fortè ſibi quaſi de obedientia blandiatur. Neq; enim in ea re ipſe prælato, ſed magìs ei prælatus obedit.

11. IN ſermone ad milites templi, capite decimotertio: Sanè non omninò debeo tranſire ſilenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicet, caſtellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus eſt reſuſcitatus, vbi nimirùm & vtriuſque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, nec non & virtus obedientiæ vnà cum fructibus pœnitentiæ cõmendatur. Hoc ergò in loco breuiter intimatum ſufficiat, quòd quidem nec ſtudium bonæ actionis, nec ocium ſanctæ contemplationis, nec lachryma pœnitẽtis, extra Bethaniam accepta eſſe poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, vt vitam, quàm ipſam, perdere maluerit, factus obediens patri vſque ad mortem. *Ioan. 11. & 12.*

Sine obedientia nihil acceptum Chriſto.

Circa quas actiones verſetur potiſſimùm obedientia quę pręſtatur homini

12. ITEM ſermone de virtute obedientiæ, & eius gradibus: Inter ſummè mala & ſummè bona, quędam media ſunt, ad alterutrum ſe habentia, & boni maliq́ue nomen aſſumunt. Media ſunt, ambulare, ſedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & ſi qua ſunt ſimilia: quæ ſi paſtoris licentia fiãt, ſummam expectant retributionẽ. In his igitur medijs ſubditi eſſe & obedientes debemus ad nutum præpoſitorum, nihil interrogantes, propter conſcientiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, ſed prælatorum dereliquit imperio diſponenda. Non autem te moueat magiſter imperitus, indiſcreta poteſtas, ſed memento quia non eſt poteſtas niſi à Deo: & qui reſiſtit poteſtati, reſiſtit Dei ordinationi. Hæc eſt propria hominis *Rom. 13.*

nis obedientia, quã homini debemus, qui homini subditi sumus. Cõmunis est etiã ista inter Deũ & hominẽ, quia quicquid obedientiæ prælatis exhibetur, ei exhibetur qui dicit: Qui vos audit, me audit. Cum magna igitur cautela hoc tramite dicimus incedendum: quia & multi gradus ibidèm delitescunt, quorum qui vnũ reliquerit, cæteros sine retributione tenebit. Primus gradus obedientiæ est, obedire libenter. Hoc est libenter obedire, prælatorum voluntatem volũtariè adimplere. Secundus obedientiæ gradus est, obtemperare simpliciter. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quæstiones: cur, quare, quamobrem, sæpiùs interrogare: crebras ingeminare querelas: querere, quare hoc præcipit, vndè hoc venit, quis hoc adinuenit cõsilium. Indè murmuratio, indè verba murmurationem & indignationem sonantia, & redolentia amaritudinem. Indè frequens excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorũ. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici populo protestetur: In auditu (inquit) auris obediuit mihi, vt videlicet ostenderet vno eodemq; momento processisse & imperantis imperium, & obsequium obsequentis. Tertius gradus est, hilariter obedire. Hilarem enim datorẽ diligit Deus. Non ex tristitia (inquit Apostolus) aut ex necessitate. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multùm colorant obedientiam obsequentis. Quartus gradus est, obsecundare velociter. Fidelis obediẽs nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientẽ, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, vt imperantis colligat voluntatem. Quintus gradus est, adimplere viriliter. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, indesinenter obtemperare. Non qui inceperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Incipere, multorum est: perseuerare, paucorum. Perseuerantia, singularis est filia summi regis, virtutũ fructus, earúmque cõsummatio, totius boni repositorium, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur. Sola est quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, vt eum videat in decore suo, in quem desiderant angeli prospicere.

Lucæ 10. — Obedientiæ gradus. Primus. — Secundus. Prouer. 10. — Gen. 12. 22. — Psal. 71. — Tertius. — 2. Cor 9. — Quartus. — Quintus. Psal. 30. — Sextus & Septimus. — Matth. 10. & 24. — Perseuerantiæ laus.

13. IOANNIS sexto, vt suprà quæstione secunda, B. in textu.

14. ET capite quarto, ibidèm testimonio decimotertio.

15. CAPITE quinto, ibidèm testimonio decimoquarto.

16. LVCAE secundo, ibidèm testimo. septimo.

17. BERNARDVS sermone tertio de circuncisione Domini: Cùm eligit homo esse in congregatione multorum, nunquid eliget esse magister, qui nõdùm discipulus fuit, & docere quod didicit nunquàm? Eligit abiectus esse in domo Dei sui, & subiectus esse magistro, sub quo frangatur eius voluntas, & obedientiæ freno concupiscentia reprimatur: sitq; quod ait propheta: Imposuisti homines super capita nostra. Nec dedignandum seruo, quod præcessit in Domino. Siquidem non est seruus maior domino suo. Ille enim cùm iam creuisset ætate & sapiẽtia, & gratia apud Deum & homines: cùm iam duodecim annorum esset, & remansisset in Hierusalem: inuentus à beata virgine & Ioseph, cuius filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, & erat subditus illis. Et tu ergò subditus esto propter illũ. Sed iam tibi in ipsa obediẽtiæ via, aliqua fortassìs dura & aspera occurrere possunt, vt accipias interdùm præcepta nonnulla, quæ licèt salubria sint, minùs tamen suauia videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si dijudicare prælatum, si murmurare in corde: etiam si exteriùs impleas quod iubetur, nõ est hæc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ. Necesse est ergò vt illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia. Et in fine: Ergò nè incurrat qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & consummatio perfectionis. Hæc nimirùm docet, nè quid nimis. At verò, quia omninò rara ista auis est in terris, huius discretionis locũ in vobis fratres suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plùs, nihil minùs, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis.

Obediendum exemplo Christi. — Psal. 65. — Ioan. 13. — Luc. 2. — Contra murmuratores. — Discretionẽ supplet virtus obedientiæ.

18. MATTHAEI vigesimo: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis.

19. LVCAE vigesimosecundo: Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrûm sum sicut qui ministrat.

20. AD Philippenses secundo, vt suprà quæstione secunda, B. testimonio nono.

1. B. MATTHAEI decimosexto, vt in textu.

2. LVCAE nono: Dicebat autẽ ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

3. HIERONYMVS ad Rusticum monachum epistola quarta: Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequũtur ordine literato. imperator vnus, iudex vnus prouinciæ. Roma, vt condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esau & Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quanuìs grandi exercitu, vnius signum expectatur. Et, nè plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, cõsortióque multorum, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium, ille doceat mansuetudinem, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare, quod acceperis, operis tui pensum persoluas, subijciaris cui nõ vis, lassus ad stratum venias, ambulánsque dormites, &, necdùm expleto somno, surgere compellaris. Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo: Psallam spiritu, psallam & mẽte. Et, Cantantes in cordibus vestris Domino. Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter. Seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas: prepositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel, & tace.

Vnus rector &c. — Gene. 25. — Obedientia monastica. — 1. Cor. 14. — Ephes. 5. — Psal. 46. — De maiorum sententia non iudicandum. — Deut. 6. 7.

4. BASILIVS in sermone de abdicatione rerum, siue renunciatione seculi istius & spirituali perfectione: qui alijs est sermo secundus exercitamentorum pietatis: Si igitur Dei munere talem quempiam virum inueneris (prorsùs autem si peruestigare voluéris, inuenies) magistrum bonorum operũ, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omninò quicquam præter illius sententiam facias. Quicquid enim eo nesciente facis, id furtum ac sacrilegium est, tibíque exitium, non autem vtilitatem vllam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Et in fine: Violentorum est regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Verba hæc euangelij sunt. Violentiam appellauit assiduam & acrem corporis in laboribus fatigationem: quod nullius impulsu, suapte sponte, Christi discipuli faciũt: cùm & voluntatem propriam, & corporis laxamentum abnegant omne, & magistri sui præcepta omnia cõseruant. Quocircà si tibi in animo est rapere regnũ Dei, violentiæ te dato, ceruices tuas Christi seruitutis iugo submittito, & eius loris collum tuũ arctè circunquaq; cohibeto.

Nihil præter superioris sententiam faciendum. — Matth. 11. — Voluntatem propriam abnegantes, vim faciunt regno cælorum. Matth. 11.

5. ITEM

5. ITEM in sermone de institutione Monachorum, qui alijs est sermo quintus exercitamentorum pietatis: Vera perfectáque subiectorum aduersùs moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, si quis ex eius consilio non à rebus modò flagitiosis abstineat, sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorum perpessio, vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid sunt: at si quis propriæ obsequens voluntati, spretis consilijs antistitis sui, id facere voluerit, quicquid ipsi collibitum sit, hîc plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & præmium obedientiæ magìs debetur, quàm rectè facto cum continentia.

Obedientiæ perfectio in quo consistat. — *Ne bona quidem opera præter Superioris sententiam facienda.* — *Rom. 13.* — *Obedientiæ præmium.*

6. IN regulis breuioribus, interrogatione nonagesimasexta: Cùm Apostolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permittatur, calamitosum est. Contráq; quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisq; debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

Galat. 5. — *Propriæ voluntatis abnegatio.*

7. IN constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Animaduerte quid in Euangelijs Dominus dicat, cùm de obedientia aduersùm seruos suos adhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit, me recipit. Et item alio in loco: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apostolis dixit, intelligendus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erāt moderatores. id ex multis, iisdémque certissimis diuinarum literarum testimonijs, manifestissimisq; argumentis probari potest. Et paulò pòst, de obedientia Apostolorum loquens, ait: Dixit eis Iesus, cùm rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tantùm non iamiam regnaturum illum putarent, & in ea spe essent, se nullis laboribus aditis, nullisq; periculis susceptis, ac se nullis molestijs exantlatis, Christi regni consortes futuros, atq; in regalis gloriæ, cultus, honorisq; societatē venturos. Quid igitur hæc expectantibus illis & sperantibus dixit? Ecce ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. Porrò illi, re audita spei suæ summè contraria, nequaquàm dixerunt: Alia adducti spe ad te accesseramus, & tu contraria nobis, atquè sperauimus, imperas? Nos requietem sperauimus, & tu nos in pericula protrudis: honores nobis proposuimus, & tu ex transuerso ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu vt exagitemur, & omnium serui simus, iubes. Horum nihil omninò dixerunt, licèt his, quæ memorauimus, plura & grauiora etiam audîssent, veluti illud, Tradēt vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ad præsides & reges ducemini propter me. His igitur illi omnibus auditis, submissa mentis ceruice, obedientię iugum subiêrunt, alacriq; animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processêre: tantáque hæc alacritate sustinebant, vt magnificè lætitia efferrentur, cùm digni habiti sunt, qui pro Christi nomine illa paterentur. Gaudebant enim, inquit, quòd digni habiti sunt pro nomine ipsius contumeliam pati. Hanc obedientiam is qui secundùm Deum verè est monachus, antistiti suo præstet, oportet. Siquidem (vt iam diximus) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum æmularētur, vt per eos formam relinqueret eandem secuturæ posteritati. Nihil est enim aliud antistes, (qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet) quàm is qui personam Christi sustinet, & sequester est inter Deū & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutem sacrificans Deo. Et post pauca: Quemadmodùm igitur pastori suo oues obtemperant, & viam, quamcunque ille vult, ingrediūtur: sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent, nihil omninò illorum iussa curiosiùs perscrutantes, quando libera sunt à peccato: contráque, ea summa animi alacritate, summoq; studio cōficere. Quemadmodùm enim faber ædificator've singulis artis instrumentis pro arbitrio vtitur suo, neque vnquàm vllum inuentum est instrumentum, quod ad quemcunque ille vsum voluisset, non se facilè tractandum præbuerit, ac moderatoris manui cesserit: ità quoque conuenit verum pietatis cultorem, perindè vt instrumentum quoddam vtile opifici ad complendam spiritualem fabricam, omnibus in rebus parére, in quibus vt operam suam nauet, rectum esse antistes iudicârit, nè si id facere recusauerit, impedimento sit, quo minùs spirituale opus compleatur Et vt instrumentum non sibijpsi deligit, quod facto vsus sit ad artem iuuandam: eodem modo pietatis cultorē quoquè nequaquàm conuenit ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus deligat, sed gubernationem sui, artificis prudentiæ debet consilioq; concedere.

Matth. 10. — *Luc. 10.* — *Qui vos audit, me audit: pertinet ad omnes moderatores aliorum.* — *Obedientia Apostolorum quàm perfecta fuerit.* — *Matth. 10.* — *Matth. 10.* — *Luc. 24. & 10.* — *Act. 5.* — *Obedientia monastica.* — *Personam Christi sustinet antistes.* — *Superiorum iussis simpliciter obsequendum quando à peccata libera sunt.* — *Verè obediēs comparatur instrumento artificis.*

8. GREGORIVS libro trigesimosecundo Moralium, capite vigesimoprimo, agens de astutis consilijs & callidis tentationibus dæmonis: Alius quoquè (inquit) nō solùm decreuit terrena commoda nō quęrere, sed etiam cunctis quæ possidet, renunciare, vt in discipulatu cælestis magisterij tanto se liberior exerceat, quanto & expeditior redditus, ea quæ possidentem premere poterant, deserens calcat. Huius cor hostis insidians occulta suggestione alloquitur, dicens: Vndè hæc temeritatis tantæ surrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator condidit, atque aliter tu teipsum disponis: valentiorem te robustioremque faceret, si sequi te sua vestigia cum inopiæ necessitate voluisset. An non plerique & terrena patrimonia nequaquàm deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera supernæ sortis bona æterna mercātur? Hęc blandiens suggerit, seorsùm verò in eisdem rebus quas retinere admonet, ante retinentis oculos delectationes pestiferas decipiens apponit, quatenùs seductum cor ad blandimenta exteriora pertrahat, & intima perfectionis vota peruertat. Ossa itaque eius sicut fistulæ æris sunt, quia dolosa eius consilia dum blandum de exterioribus sonum reddunt, perniciosum dispendium de interioribus ingerunt. Alius relictis omnibus quæ exteriùs possederat, vt ordinem sublimioris discipulatus appræhendat, etiam intimas frangere voluntates parat, vt rectioribus se alterius voluntatibus subdens, non solùm prauis desiderijs, sed ad perfectionis cumulum etiam in bonis votis sibimetipsi renunciet: & cuncta quæ sibi agenda sunt, ex alieno arbitrio obseruet. Hunc hostis callidus tanto mollitiis alloquitur, quanto ab excellentiori loco deijcere ardentiùs conatur, moxq; virulenta suggestione blandiens dicit: O quanta per temetipsum miranda agere poteris, si nequaquàm te iudicio alterius subdis. Cur profectum tuum sub studio meliorationis imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum vltra quàm necessè est, extendere niteris, frangis? Quæ enim dum voluntate propria vsus es, peruersa perpetrâsti? Qui ergò tibi plenè ad benè viuendum sufficis, alienum super te iudicium cur requiris? Hæc blandiens intimat, seorsùm verò in voluntatibus eius proprijs exercendæ superbiæ causas parat: & dum laudat cor de intestina rectitudine, inuestigat callidè vbi subruat in prauitate.

Tentatio dæmonis, qua aggreditur eum qui deliberat omnia relinquere. — *Iob 40.* — *Intimas voluntates frangere.* — *Tentatio dæmonis aduersùs eū qui cōstituit se obedientię Superioris totum committere.*

9. NICEPHORVS libro vndecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimoseptimo: Pior admodùm adolescens monasticam philosophiam complexus, quum paternam relinqueret domū, votum Deo nuncupauit, nunquàm se propinquorum suorum cuiquā in conspectum venturum esse. Postquàm verò quinquagesimo anno pòst soror eius viuere illum accepit, continere seipsam non potuit: atque indicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat, in immensam

Vouit se non visurum propinquum aliquem.

ſublata lætitiam, ſummoperè, vt eum videret, expetiuit. Quapropter loci eius epiſcopum flens atque vociferās rogauit, vt in Scetin literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Ille fœminæ ſenectutē miſeratus, monachorum antiſtitibus, vt Pior veniret, ſcripſit. Is, vt hoc faceret, iuſſus, quum contrà niti non poſſet, (nō enim Aegyptijs, immò etiam alijs monachis fas eſt, imperata non facere) in patriam venit, fratre alio ſecum ducto. Atque vbì pro foribus paternarum ædium fuit, præſentiam ſuam ſorori inſinuauit. Et quum ſtrepitum pedum eius ſentiret, & ianua aperta ſtrideret, oculis conniuens, de nomine ſororem compellans: Ego, inquit, Pior ſum, frater tuus: conſpectu meo, ſicuti viſum tibi eſt, fruere. Atque illa quidem fratrem ſatis intuita, Deo, qui deſiderium eius impleuiſſet, gratias egit: ipſe autem ad fores precatione habita, rursùm diſceſſit, & in regionem ſolitam reuertit.

Monachorū obedientia.

1. C. BASILIVS in conſtitutionibus monaſticis, capite vigeſimotertio, vt in textu, & vt ſuprà paulò antè, B. teſtimo. ſeptimo.

2. PRIMI Regum decimoquinto: Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & nō potiùs vt obediatur voci Domini? Melior eſt enim obedientia quàm victimæ: & auſcultare, magìs quàm offerre adipem arietum: quoniam quaſi peccatū ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.

3. ECCLESIASTIS quarto: Multo melior eſt obedientia, quàm ſtultorū victimę, qui neſciunt quid faciunt mali.

4. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Qui autē me ſpernit, ſpernit eum qui miſit me.

5. AD Epheſios ſexto: Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculū ſeruientes, quaſi hominibus placentes: ſed vt ſerui Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quoniā vnuſquiſque quodcunque fecerit bonū, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

6. AD Coloſſenſes tertio: Filij, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum eſt in Domino. Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, nō ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite.

6. BERNARDVS in tractatu de præcepto & diſpenſatione, capite duodecimo: Siue Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obſequendum eſt cura: pari reuerentia deferendum: vbì tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod ſi contigerit, pergendum indubitanter conſulo in Petri ſententiā: quia obedire oportet Deo magìs quàm hominibus. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certū diſplicere Deo: haud ſecùs omninò accipiendū eſt, quàm ſi præcipiat Deus. Quid enim intereſt vtrùm per ſe, an per ſuos miniſtros, ſiue homines, ſiue angelos, hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubijs percipienda, & in præcipienda fallere poſſunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conſcius non es: præſertìm cùm teneas de ſcripturis, quia labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia angelus Domini exercituum eſt? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla ſcriptura tradiderit, vel ratio manifeſta probauerit. De huiuſmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auſcultandus eſt: ſed quod ità latére aut obſcurum eſſe cognoſcitur, vt in dubium venire poſſit, vtrúmnā Deus ſic aut aliter fortè velit, ſi non de labijs cuſtodientibus ſcientiā, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo deniquè diuina potiùs conſilia requirentur, quàm ab illo cui credita eſt diſpēnſatio myſteriorum Dei? Ipſum proindè quē pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non ſunt contra Deum, audire debemus.

Nō minùs homini q̃ Deo obtemperandū, quado nihil Deo cōtrariū præcipit.
Actor. 5.

Nisì certū ſit Deo diſplicere, ità Superioris ſuſcipiendū eſt mandatum, àc ſi prę cipiat Deus.
Obiectio, q̃ homines circa Dei voluntatem falli poſſint.
Reſponſio.
Malach. 2.

7. ET capite decimotertio: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsùs voluntatis indicium eſt, ſtatuta ſeniorum ſtudioſiùs diſcutere, hęrere ad ſingula quę iniunguntur, exigere de quibuſque rationem, & malè ſuſpicari de omni præcepto, cuius cauſa latuerit, nec vnquàm libenter obedire, niſì cùm audire contigerit quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere ſeu expedire monſtrauerit vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Delicata ſatìs, immò nimìs moleſta eſt huiuſcemodi obedientia. Non planè hæc illa eſt, quæ ex regula traditur, obedientia ſine mora.

Cōtra eos qui diſcutiunt & examināt maiorū iuſſa curioſè.

8. ITEM capite vigeſimotertio, reſpondens ad quæſtionem quandam: Audire, inquit, & hoc vultis à me, vndè inter cætera pœnitentiæ inſtituta, monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt ſecundum baptiſma nūcupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac ſingularem excellentiam vitæ ſpiritualis, qua præeminens vniuerſis vitæ humanæ generibus huiuſcemodi conuerſatio, profeſſores & amatores ſuos angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit, immò diuinam in honore reformat imaginem, configurans nos Chriſto inſtàr baptiſmi. Et quaſi deniquè ſecundò baptizamur, dum per id quòd mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, rursùm Chriſtum induimus, complantati denuò ſimilitudini mortis eius. Sed & quomodò in baptiſmo eruimur de poteſtate tenebrarum, & in regnū transferimur claritatis æternæ: ità & in ſancti huius ſecunda quadam regeneratione propoſiti, de tenebris æquè non vnius originalis, ſed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, reaptantes nobis illud Apoſtoli: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.

Cur monaſterialis diſciplina ſecundum baptiſma nūcupetur à maioribus.

Rom. 13.

9. IDEM in epiſtola ſeptima ad Adam monachum: Igitur facere malum quolibet etiam iubente, conſtat non eſſe obedientiam, ſed potiùs inobedientiam. Sanè hoc aduertendum, quòd quædā ſunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda ſunt etiam cùm prohibentur, nec iſta vel cùm iubentur committenda. Porrò inter hæc ſunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore vel perſona, & mala poſſunt eſſe, & bona: & in his lex poſita eſt obediētiæ, tanquàm in ligno ſcientiæ boni & mali, quod erat in medio paradiſi. In his profectò fas non eſt, noſtrum ſenſum ſententiæ præſcribere magiſtrorum. In his omninò prælatorum nec iuſſio, nec prohibitio contemnenda. Videamus nè fortè tale fuerit, quod arguimus in vobis: & ob hoc forſitan argui non debuerit. Quod euidentiùs elucebit, ſi præmiſſæ diuiſionis exempla ſubiecero. Fides, Spes, Charitas, & cætera huiuſmodi, pura ſunt bona: quæ quia malè non poſſunt vel iuberi, vel teneri, benè non poſſunt vel prohiberi, vel non teneri. Pura mala ſunt, furtum, ſacrilegium, adulterium, & cætera talia, quæ vtiquè nec vel benè præcipi, vel adperfici poſſunt, nec malè prohiberi, vel non fieri. Aduersùs huiuſmodi non eſt lex. Nullius quippe prohibitio valet obuiare præceptis, nullius iuſſio præiudicare prohibitis. Sunt deindè media, quæ quidem per ſe nec bona eſſe noſcuntur, nec mala: poſſunt tamen indifferenter & benè pariter & malè vel prohiberi vel iuberi, ſed malè nullatenùs in his à ſubditis obediri. Ex his ſunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò, quia media quædam in purorum plerunquè bonorum ſeu malorum tranſeunt rationē. Nam coniugium cùm & fieri liceat, & non fieri: factum iam ſolui non licet. Quod ergo ante

In quibus nō ſit hominibus obedientum.

In quibus obedientia verſetur.

Pura bona.

Pura mala.

Media.

A ſubditis nullatenùs poteſt malè obediri in medijs.

Quædam non manēt media ſiue indifferentia.

gò ante nuptias medium esse liquebat, in iam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, seculari quidem homini medium est, quoniam & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

Monacho nō licet possidere proprium.

1. D. PHILO Iudæus in libro de vita contemplatiua, siue de supplicum virtutibus: Postquàm de Essæis disseruimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minùs inuidiosum dictu est, plerisq; feliciùs: ordo postulat vt deincèps dicamus, quę dicenda sunt de contemplationi deditis, nihil affingẽdo rei ornandæ gratia, sicut poëtæ &c. quæ ex eodẽ libro Eusebius & alij summatim compræhensa citârunt, & ad Christianos & religiosos D. Marci discipulos pertinere docuerunt. Ac de Marco quidem sic scribit Eusebius Cæsareensis libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto: Aiunt hunc Marcum primum in Aegyptum traiecisse, & euangelium, quod ipse conscripserat, illic prædicâsse, primumq; ecclesiarum Alexandriæ institutarum authorem extitisse. Atque tanta hominum & mulierum fidem Christi amplexantium ex prima aggressione & conatu, per graue in primis sanctum & seuerum eius viuendi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studia, exercitationes, mores, frequentes cõgressus, communem inter ipsos victus rationem, omnẽ deniquè viuendi institutionem, suis scriptis persequi operæprecium existimaret. Quem Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquium Petri, qui Romanis eodem tempore verbum Dei prædicabat, venisse. Atque illud quidẽ est planè verisimile: quippe opus, quod deincèps post aliquod temporis spatium ab eo dicitur elaboratum, ecclesiæ reuerà canones, ad nostram vsque memoriam obseruatos, complectitur.

Philo scripsit de Essæis secularibus & religiosis.

Philo descripsit institutū Christianorū Alexandrinorum.

Philonis cum D. Petro colloquium.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto de Philone agẽs: Iam verò, cùm eorum viuẽdi rationem, qui apud nos ἀσκηταὶ, id est, monachi, religiosiq;, virtutis studio & exercitationi maximè dediti appellati sunt, quàm accuratissimè percenseat, cumq; eos viros, qui eius ætate tam piam, támque Apostolicam vitam agerẽt, quíque ab Hebræis, vt videtur, ducerẽt originem, & proptereà permulta vetera instituta propiùs ad Iudæorũ consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solùm, sed sententia & opinione vehementer approbâsse. Primùm ergò in eo libro, quem de vita in contemplatione posita, siue de supplicibus inscripsit, simulatq; se nihil à veritate alienum, nihil suo marte & suopte ingenio cõfictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerârit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atque mulieres eandem cum illis vitæ consuetudinem secutas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: talésque eius appellationis causas refert: vel quòd tanquàm medici, curatione adhibita, eorum mentes, qui ipsos adirẽt, à vitij & turpitudinis morbo ereptas, ad integrã valetudinẽ restituerent: vel quòd syncero ac puro cultu, religioneq; erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur Philo ipse, dum propriam & appositam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis illud nomen imposuerit: siue reuerà ab initio authores eius religionis, cùm adhuc Christianorum appellatio nusquàm penè locorum diuulgata esset, eos ità nominârit, lõga oratione disquirere non est opùs. Verùm vt ad rem redeamus, principiò illos facultates suas opesq; abijcere, & simulàc in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiunt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsùs exuêre testatur: deindè quibusque vitæ curis depositis depulsisq;, extra vrbium mœnia progressos, in locis solitarijs, & hortis à populi cõspectu remotis, domicilia rerum suarum collocare. Deincèps vbì eorum domicilia quænam sint, descripserit: de ecclesijs in varijs locis extructis sic loquitur: Est in quoque ferè agro ædes sacra, quæ appellatur σεμνεῖον, id est angustũ templum, vel μοναστήριον, quod Latinè locus solitarius separatúsque dici potest: in quo illi ab alijs separati seiunctiq;, vitæ piæ, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt, nihilq; eò vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum, quæ ad corporis vsus necessariæ sunt, omninò secum apportant: sed leges & oracula à prophetis diuinitùs edita, hymnosq; ibi recolunt, & alias deniquè res, quibus diuina sciẽtia, & vera erga Deum pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiã subiungit: Totum temporis spatium, quod inter auroram & vesperam intercedit, in pia quadam exercitatione collocant. Nam sacras literas inter se perlegere, auitumq; sapientiæ studium commentari aggrediũtur &c. Cùm temperantiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ędificant. Cibum aut potionem ante solis occasum nemo illorũ capit. Quippe diuinæ sapientiæ studium, quo se inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autẽ necessitates, tenebras solùm meritò sibi vẽdicare. Vndè illis quidem totum diem, his autem exiguam quandã noctis particulam largiuntur. Quidam porrò, quorũ animis ardentius scientiæ desideriũ insidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapientiæ (quæ salubria virtutis & doctrinæ pręcepta tam affatim & copiosè suppeditat) quodammodò inuitati, sic oblectantur, indeq; tales carpunt delicias, vt duplo plus temporis inediam facilè sustineant, & vix tantùm sex diebus expletis, alimentum necessarium degustẽt. Ista Philonis tam perspicua &c. vt suprà, quæstione secunda, A. testimo. decimooctauo.

Philo descripsit monachorum & religiosorũ mores.

Christiani ex Iudæis conuersi, adhuc iudaizabant in multis.

Summa eorũ quæ Philo in libro de vita contemplatiua tradit tum de viris, tum de fœminis religiosis.

Cur θεραπευτὰς & θεραπευτρίδας appellauerit.

Ecclesiæ & oratoria ipsorum. Monasteriũ.

Exercitationes eorum.

Temperantia

Abstinentia.

3. NICEPHORVS libro secundo historię Ecclesiasticæ, capite decimosexto ex Philone refert eadem quæ Eusebius.

4. IOSEPHVS libro decimooctauo antiquitatũ Iudaicarum, capite secundo: Miranda etiam est Essænorum iustitia, qua omnes Gręcos & Barbaros longè superant, multis iam seculis triti in eius continuis studijs. Facultates in commune possident, nec aliquis diues magis vtitur suis bonis, quàm quiuis nihil possidens. Atque hoc instituto viuunt virorum supra quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos, quòd alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere sentiant, alterum tranquillitati vitæ parùm commodum. Quare per se ipsi viuentes, inuicẽ sibi ministrant. Questores creant viros probos ex sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus & frugum prouentu cibos eis conficiant, &c.

Essænorũ viuendi modus in communi.

Cælibes viuunt.

5. ET libro secundo de bello Iudaico, capite septimo: Tria sunt apud Iudæos genera philosophiæ. Horum vnum Pharisæi profitentur: alterum Sadducæi, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Essęni colunt, gente quidem Iudæi, verùm inter se mutuo amore coniunctissimi: & qui præter cæteros, voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continentiam verò seruare, neque cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cauendam putent intemperantiam fœminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes. Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerumq; apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuenias alteri alterum opulentia præstare: legémque sibi dixerunt, vt qui disciplinã suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ità enim fore, nè vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimonium. Et post nonnulla: Sectæ verò suæ studiosis non statìm cum eis vna collectio: sed per annum integrum extrinsecùs commoranti cuique eun-

Essæni quales sint.

Cælibatus eorum.

Viuunt in communi.

Probatio nouitiorum.

Facultatum desertio.

Secessus ab hominũ aliorum consuetudine.

eundem victus ordinem tribuunt: dolabellam quoquè, & quod prædictum est perizoma, & albā vestem tradentes. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communē cibum: & purioribus, ob castificationē scilicet, aquis participat: neque tamen in conuictum assumitur. Post ostensionem quippe continentiæ duobus annis alijs mores eius probantur. Cúmque dignus apparuerit, tunc demùm in cōsortium assumitur. Viuunt autem quàm longissimè, ità vt plurimi eorum vsque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem benè in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores aduersorum &c.

Iessæi dicti sunt primi Christiani vel à Iesse, vel à Iesu.

Actor. 11.

6. EPIPHANIVS hæresi vigesimanona Nazoræorum: Et tunc sanè omnes Christiani Nazoræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sint Iessæi, priusquàm in Antiochia initium sumerent discipuli, vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quandoquidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem seminis Maria. Et siue ex Iesse, siue ex nomine Iesu Dñi nostri, appellati sunt Iessęi, propterea quòd ex Iesu procederent, quū discipuli eius essent, aut propter nominis Domini etymologiam: Iesus enim in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus, & saluator: nihilominùs hoc nomen habuerunt, priusquàm ipsi Christiani vocarentur. Ab Antiochia autem, velut suprà meminimus, & sicut veritatis ratio habet, discipuli & vniuersa ecclesia Dei, Christiani vocari cœperunt. Repereris autem ô studiose, etiam hoc argumentum in commentarijs Philonis, in libro de Iessæis ab ipso inscripto. Qui horum conuersationem, & laudes horum exequens, & monasteria ipsorum in vicinia circum Mariam paludem recensens, non de alijs quibusdam narrauit quàm de Christianis &c. Tunc igitur vocabantur Iessæi per modicum tempus, post assumptionem Saluatoris, & Marco in Aegyptiorum regione Euangelium prædicante.

Actor. 11.

Philo scripsit de Iessæis Christianis, eorumq; monasterijs.

Tria monachorū genera in Aegypto.

7. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis epistola vigesimasecunda: Tria sunt in Aegypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua vocant: nos, In communi viuentes, possumus appellare. Secundum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quòd procùl ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicūt, deterrimum, atque neglectum, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est &c. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ità vt nouem hominibus decimus præsit: & rursùs decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutū est. nemo pergit ad alium, exceptis his decanis, quos diximus, vt, si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquijs. post horam nonam in commune concurritur: psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more. & completis orationibus, cunctisq; residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare. dicentis laus in fletu est audientium. tacitæ voluuntur per ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cùm verò de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare futura, videas cunctos moderato suspirio & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Post hæc concilium soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrāt.

Cœnobitarū viuēdi ratio. Obedientia. Præfecti eorum. Habitatio. Conuentus cuius rei gratia fiant. Psal. 54. Refectionis modus.

Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur. viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur: vinum tantùm senes accipiunt, quibus & paruulis sępè fit prandium: vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto, ad præsepia redeunt: ibì vsq; ad vesperam cum suis vnusquisque loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silentium? quàm moderatus incessus? Si infirmum viderint, cōsolantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas, in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeūt cellulas singulorum, &, aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiorem depræhenderint, non increpant, sed dissimulato quod nôrunt, eum sæpiùs visitant, & priùs incipientes, prouocant magìs orare, quàm cogunt. Opus diei statum est: quod Decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos menses patri omnium cum magno tremore reddit rationem, à quo etiam cibi, cùm facti fuerint, prægustantur: & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam, & sagum, textáque iuncis strata non habeo: ille ità vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram latiorem, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantùm & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore, completis opusculis, faciunt. Quotidiè aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadragesima, in qua sola conceditur districtiùs viuere, à pascha ad pentecosten cœnę mutantur in prandia: quo & traditioni ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo nō onerent duplicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia Essenos refert. Verùm quia nunc, de virginibus scribēs, penè superfluum de monachis disputaui, ad tertium genus veniam, quos Anachoritas vocant: qui & de cœnobijs exeuntes, excepto pane & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. huius vitæ author Paulus, illustrator Antonius, &, vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem verò virum Hieremias quoquè propheta describit, dicens: Bonum est viro cùm portauerit iugū ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percutiēti se maxillam: saturabitur opprobrijs: quia non in sempiternum abijciet Dominus.

Quibus occupationibus & exercitationibus diem transigant. Cura & charitas præfectorum. Ieiuniū quadragesimæ. Philo & Iosephus sub Essænorum nomine cœnobitarum vitā descripsere. Anachoritarū vitæ quos authores habuit. Luc. 1. Tren. 3.

8. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Philone sic scribit: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, iccircò à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoquè prouincijs esse memorās, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo apparet, talē primùm Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiūt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidatur, orationi vacetur & Psalmis, doctrinæ quoquè & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm Hierosolymæ fuisse credētes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quò legatus gentis suæ missus fuerat. Cùm secunda vice venisset ad Claudium, in eadem locutum esse cum Apostolo Petro, eiusq; habuisse amicitias, & ob hanc caussam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornâsse laudibus.

Philo de Christianis scripsit. Vitam primorum Christianorū imitantur monachi. Actor. 4. Cum Petro locutus dicitur Philo.

9. ET de Marco: Assumpto itaque Euangelio, quod ipse confecerat, perrexit Aegyptum, & primus Alexandriæ Christum annuncians, constituit ecclesiam, tanta doctrina, & vitæ continētia, vt omnes sectatores Christi

Philo de quibus scripserit. Christi ad exemplum sui cogeret. Denique Philo, disertissimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam ecclesiam adhuc iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librum super eorum conuersatione scripsit. Et Actor. 2. & 4. quomodò Lucas narrat Hierosolymæ credêtes omnia habuisse communia: sic & ille, quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit.

Monachorũ ordo laudatur. 10. DIONYSIVS Areopagita ecclesiasticæ Hierarchiæ capite sexto, parte prima: Porrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio, expiatione omni, tota virtute, atque exactissima suarum operationum castitate mundata: omnis item (quantùm sibi licet inspicere) sacræ operationis spiritualiter speculatrix & particeps facta, pontificumq; consummantibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus & pontificalibus traditionibus, conspecta pro ordine suo sanctorum mysteriorum sacrificia ediscens, à sacra eorum scientia ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur. Vndè sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt prosecuti, partim therapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu atq; cultu: partim monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quæ illos sanctis diuisibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemq; promoueat. (Apostoli vocârũt eos partim Therapeutas, partim Monachos.) Et parte secũda: Stat quidem sacerdos ante sacrum altare, monasticam imprecationem psallens: ille autem post sacerdotê adstat, nõ vtrunque ponens genu, non alterum, non habens impolita sacra eloquia capiti, verùm soli sacerdoti adstans, mysticam super illum inuocationê prosequenti. (Modus benedicêdi & cõsecrandi monachum.) Ea verò finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, nõ solùm vitis, verùm etiam imaginibus quoq; ac phantasijs. (Renunciatio vitæ seculi, & professio vitæ perfectioris.) Deindè exponit illi perfectissimam vitam, illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere. Vbì verò ille ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans: exutumq; veste omni, aliam induit, & cum sanctis alijs (qui adstant) viris ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit. (Tondetur, & alia veste induitur.)

Apostolorũ industria. 11. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de demonstratione euangelica, capite octauo: Christi discipuli ad magistri sui nutum auribus multorũ doctrinam suam commodantes, quæcunque quidê veluti vltra habitũ progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea ijs qui capere poterant, tradiderunt: quæcunq; verò ijs conuenire arbitrabãtur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisq; indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi iure quodam non scripto seruanda, commendârunt. Quocircà in ecclesia Dei duo etiam viuendi modi instituti sunt: (Duo viuendi modi in Ecclesia ab Apostolis instituti.) alter quidem naturam nostrã, & communem hominum vitæ rationem excedens, nõ nuptias, non sobolem, non substantiam, nõ opum facultatem requirens: totus autem prorsùs à communi & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & solo diuino cultui, ex immenso rerum cælestiũ amore addictus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita seiuncti, ipsumq; duntaxàt corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipso cælo degentes, quasi quidam cælites, reliquorum hominum vitam despiciunt: (Quidã se toto Deo cõsecrati, & cælestem viuunt.) quippe qui pro vniuerso genere, supremo omnium Deo sacrati sint: idq; non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore vllo, neque fumo, aut ignis deuoratione, consumptione ve corporum, sed rectis veræ pietatis sententijs, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoq; ac verbis, quæ à virtute proficiscantur: quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum & pro seipsis, & pro alijs, qui eiusdem sunt generis, administrant sacerdotium. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modesto coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus, quæ sint agenda, describit: agros quoquè, & mercaturã, aliumq; magis ciuilem viuendi morê, adiũcta religione, nõ negligit. (Alij coniugio vtuntur, & secularibus negocijs vacãt.)

12. AVGVSTINVS in psalmum cêtesimum trigesimumsecundũ: Ista verba psalterij, Eccè quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnũ, (Psal. 132.) iste dulcis sonus, ista suauis melodia, tam in cãtico quàm in intellectu, etiam monasteria peperit. (Monasteria vndè excitatã.) Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iste versus fuit tuba ipsorum. Ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia quæ habebãt vendiderunt, rerumq; suarum precia ad pedes Apostolorum posuerunt. (Actor 4.) Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, nè quis vobis de isto nomine insultet Catholicis. (Monachorũ nomen ex sacris literis manauit.) Dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen monachorum? Quanto meliùs dicimus nos: quid sibi vult nomen Circellionũ? (Contra hæreticos qui nomen monachorum insectantur.) Fortè Circũcelliones vocantur, nõ Circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. Nam Circuncelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur. Solent enim ire hac atq; illac, nusquàm habentes sedes, & facere quæ nôstis, & quæ illi nôrunt, velint nolint. Veruntamen charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales, sed non perijt fraternitas pia propter eos qui profitentur quod non sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quàm & clerici falsi, & fideles falsi. (Non propter malos monachos monachismus improbãdus est.) Fortassè dicturi sunt, Nostri non vocantur Circuncelliones: vos illos ità appellatis contumelioso nomine: nam nos eos ità non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis, Agonisticos eos vocant. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conueniret. Sed interìm illud videat sanctitas vestra: Qui nobis dicunt, ostendite vbì scriptum sit nomen monachorum, ostendant vbì scriptum sit nomen Agonisticorum. (Heretici quærebant, vbi scriptum sit nomen monachorum?) Hi etiã insultare nobis audent, quia fratres cùm vident homines, Deo gratias dicunt. (Deo gratias.) Quid est, inquiunt, Deo gratias? Itáne surdus es, vt nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident qui habitant in Christo? Et tamê vos, Deo gratias nostrum ridetis, Deo laudes vestrum plorant homines. Sed certè reddituri estis rationem de nomine, quare appelletis Agonisticos. Ità fiat vt appellatis: ità fiat, omninò fauemus. Præstet Dominus, vt illi cõtra diabolũ certêt, & nõ cõtra Christũ, cuius persequuntur ecclesiã. Tamen quia certãt, dicitis Agonisticos, & inuenistis vndè appelletis, quia dixit Apostolus, Bonũ agonê certaui. (1. Tim. 6.) Quare ergò & nos non appellemus monachos, cùm dicit Psalmus, Eccè quàm bonũ & quàm iucundum habitare fratres in vnũ? μόνος enim vnus dicitur, (Monachus vndè dicitur.) Et non vnus quomodocunquè: nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis vnus dici potest: μόνος non potest: id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergò sic viuunt in vnũ, vt vnũ hominê faciant, vt sit illis verè quomodò scriptũ est, vnà anima & vnũ cor, (Acto. 4.) multa corpora, sed nõ multæ animæ: multa corpora, sed nõ multa corda, rectè dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vndè & ille vnus sanabatur in piscinã. Respondeãt nobis & exponant, qui insultãt nomini monachorũ, quare ille qui inuentus est trigintaocto annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino: Cùm commota fuerit aqua, nõ habeo qui me deponat, alius ante me descêdit. (Ioan. 5.) Descenderat vnus, iam alius nõ descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem Ecclesiæ figurabat. Meritò insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderũt. Meritò illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt. (Hæreticis meritò displicet nomen monachorũ, quod est nomen vnitatis.)

13. IDEM in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo: Iam accipite Manichæi perfectorum

Perfecti Christiani.

fectorum Christianorum, quibus summa castitas nõ laudanda tantùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularẽ: nè vos impudenter iactare apud animos imperitorum quasi difficilima rerum abstinentia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentiæ hominum Christianorum multitudinem per totum orbem indiès magìs magisq; diffundi, & in Oriente maximè atque Aegypto, quod vos nullo modo potest latère? Nihil de ijs dicam, quos paulò antè cõmemoraui, qui secretissimi penitùs ab omni hominum conspectu, pane solo qui eis per certa interualla temporũ affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolũt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisì sanctorum intellectu percipi nõ potest. Nihil, inquam, de his loquar. videntur enim nonnullis res humanas plusquàm oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamq; congregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecũdi, pacati, concordissimam vitam & intentissimam in Deum, gratissimũ munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquã onerosus est. Operantur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem suum tradunt eis, quos decanos vocant, eò quòd sint denis præpositi, vt neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimẽto, neque si quid aliud opùs est vel quotidianæ necessitati, vel mutatæ, vt assolet, valetudini. Illi autem decani cum magna solicitudine omnia disponentes, & præstò facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi verò patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt ijs quos filios vocant, magna sua in iubendo authoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiuni sunt, ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad singulos patres terna, vt minimũ, hominum millia: nam etiam multo numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio, affectiones animorum suorum, prout eos pepulerit differentis oratio, vel gemitu, vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudium significantes. Corpus deindè reficitur, quantùm saluti & salubritati sat est, coërcente vnoquoque concupiscentiam, nè se profundat vel in ea ipsa quæ præstò sunt, parca & vilissima. Ità non solùm à carnibus & vino abstinent pro sufficientia domandarũ libidinum, sed ab ijs etiam, quæ tanto concitatiùs ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mũdiora nonnullis videntur. Et paulò pòst: Nõ opùs est plura de re notissima dicere. Hæc est etiã vita fœminarũ Deo solicitè casteq; seruientium, quę habitaculis segregatæ ac remotæ à viris, quàm longissimè decet, pia tantùm illis charitate iunguntur & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neq; ipsorum quanuis grauissimorum & probatissimorum senum, nisì vsque ad vestibulum necessaria præbendi, quibus indigent, gratia. Lanificio nanque corpus exercent atque sustentant, vestesq; ipsas fratribus tradunt, ab ijs inuicèm quod victui opùs est resumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor nè iudicare videar per seipsum tantummodò expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus & discernere inualidis ostentare nostra zizania.

Anachoretarum vita. *Quid prosint alijs Anachoretæ.* *Cœnobitarũ vita.* *Nemo possidet propriũ.* *Pręfecti eorũ.* *Obedientiæ promptitudo* *Terna hominum millia.* *Refectio.* *Abstinentia à vino & carnibus.* *Monacharũ vita.* *Contra hæreticos Manichæos.*

14. CAPITE trigesimotertio: Nec ideò tamẽ laudabile Christianorum genus contempserim, eorum scilicet qui in ciuitatibus degunt, à vulgari vita remotissimi. Vidi ego diuersoria Sanctorum Mediolani, non paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia & diuina scientia præpollentes, cæteris secum habitantibus præsunt, Christiana charitate, sanctitate & libertate viuentibus. Ne ipsi quidẽ cuiquam onerosi sunt, sed Orientis more & Pauli Apostoli authoritate, manibus suis se transigunt. Ieiunia etiam prorsùs incredibilia multos exercere didici, non quotidiè semèl sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaquè vsitatissimum, sed continuum triduum vel amplius sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tãtùm, sed etiam in fœminis. Quibus item multis viduis & virginibus simul habitãtibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præsunt singulæ grauissimæ probatissimæq;, non tantùm in instituendis componendisq; moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ ac paratæ.

Religiosorũ collegia in ciuitatibus. *Abstinentia mirabilis.*

15. LIBRO octauo Confessionum, capite sexto: Indè sermo Fotitiani deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaueolentiæ tuæ, & vbera deserta eremi, quorũ nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non noueramus.

Monasteriũ sub Ambrosio.

16. AMBROSIVS epistola octogesimasecũda ad ecclesiam Vercellensem: Quòd si in alijs ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi Ecclesia, vbì duo pariter exigi vidẽtur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidẽtis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & normam integritatis, iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbem, abdicet vsu vrbis & cõuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Helisæus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis &c.

S. Eusebius Vercellensis primus in occidente introduxit monasteria in ciuitates.

17. CASSIANVS collatione decimaoctaua, quæ est Abbatis Pyamonis, capite quarto: Tria sunt in Aegypto genera monachorum, quorũ duo sunt optima, tertium tepidum atque omnimodìs euitandum. Primum est Cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuersam commoratur Aegyptum. Secundum Anachoritarum, qui priùs in cœnobijs instituti, iamq; in actuali conuersatione perfecti, solitudinis elegêre secreta, cuius professionis nos quoq; optamus esse participes. Tertium repræhensibile Sarabaitarum est: de quibus singulatìm per ordinem pleniùs differemus.

Tria monachorum genera in Aegypto.

18. CAPITE quinto: Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. Nam talis extitit in Hierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in actibus Apostolorum ità describitur: Multitudinis credentium &c. Talis inquam erat tunc omnis ecclesia, quales nunc perpaucos in cœnobijs inuenire difficile est. Sed cùm post Apostolorum recessum tepescere cœpisset credẽtium multitudo, ea vel maximè quæ ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, à quibus

Cœnobitarũ vita vnde sumpserit initiũ. *Acto. 4. & 2.*

Apo-

Act. 15.

Causa cur nō omnes Christiani primorum Christianorum, qui ex Iudæis cōuersi erant, vestigia imitati sint.

Apostoli pro ipsis fidei rudimentis ac inueterata gentilitatis cōsuetudine nihil ampliùs expetebant, nisi vt ab immolaticijs idolorum & fornicatione & suffocatis & sanguine temperarent: atque ista libertas quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta est, etiam illius ecclesiæ quæ Hierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescēte quotidie vel indigenarum numero, vel aduenarum, primæ illius fidei frigesceret feruor, nō solùm hi qui ad fidem Christi cōfluxerant, verùm etiam illi qui erant ecclesiæ principes, ab illa districtione laxati sunt. Nonnulli enim existimantes id quod videbant gentibus pro infirmitate concessum, sibi etiam licitum, nihil se detrimenti perpeti crediderunt, si cum substantijs ac facultatibus suis fidem Christi confessionemq́ sequerentur. Hi auté quibus adhuc apostolicus inerat feruor, memores illius pristinæ perfectionis, discedentes à ciuitatibus suis, illorumq́ consortio qui sibi vel ecclesiæ Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis per vniuersum corpus ecclesiæ generaliter meminerunt instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperūt: atque ità incaluit ista, quam diximus, discipulorum, qui se ab illorum contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo quòd à coniugijs abstinerent, & à parentum se consortio mundiq́ istius conuersatione secernerent, monachi siue monozentes, à singularis ac solitariæ vitæ districtione, nominati sunt. Vndè consequens fuit, vt ex cōmunione consortij, cœnobitæ: cellæq́ ac diuersoria eorum, cœnobia vocarētur. Istud ergò solum fuit antiquissimum monachorū genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primum est, quodq́ per annos plurimos solum inuiolabile vsq́ ad Abbatis Pauli vel Antonij durauit ætatem. Cuius etiam nunc in districtis cœnobijs cernimus residere vestigia.

Cœnobitarum origo.

Cur monachi dicti.

19. CAPITE sexto de Anachoretis, capite septimo de Sarabaitis, & capite octauo de quarto quodā genere monachorum agit.

20. GREGORIVS Naziãzenus in oratione funebri in laudem Basilij Magni: Nobiscum ex patria profugus, in Pontū secedit, pietatisq́ gymnasia, quæ in illis locis erant, moderatur: atque cum Helia & Ioanne summis philosophis solitudinem amplectitur. Et post multa: Eximia res est virginitas & cælibatus, atq́ in angelorum naturæq́ singularis ordine censeri. Quis igitur vel virginitatem maiori honore prosecutus est, vel carnem legibus frenauit, idq́ non suo tantùm exemplo, sed ijs etiam studijs, quibus incubuit? Cuius sunt virginum cœnobia? cuius præcepta illa literis consignata, quibus cùm omnes sensus coercebat, tum membra omnia componebat, ac virginitatem verè seruare persuadebat. Ergò cùm solitaria vita, & ea quæ societate gaudet, vtplurimùm inter se dissiderent, ac pugnarent, neutraq́ omninò vel commoda vel incommoda sua pura & immixta haberet, verùm illa tranquillior quidem esset, magisq́ sedata & constituta, Deoq́ coniungens: cæterùm quia in eo instituto nec explorari, nec ex comparatione cognosci virtus poterat, fastus nō omnino expers esset: hæc contrà occupatior quidem & fructuosior, verùm à tumultibus minùs libera: præclarè eas inter se reconciliauit, ac permiscuit, pietatis nimirùm gymnasia & monasteria extruēs, non tamen longo interuallo ab ijs, qui in sodalitio viuunt, remota, nec velut muro quopiam interiecto ea distinguens, atque à se inuicèm separans, verùm propè coniungens ac dirimens: vt nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio tranquillitate & speculatione careret: sed quéadmodùm terra & mare, ità etiam hæ duæ vitæ cōmoda inter se cōmunicātes, ad vnicā Dei gloriā concurrerēt.

[Ba]silius cœ[n]obiorū mo[de]rator.

[V]irginitatis [&] cælibatus [la]us.

[In] libro de [ver]a virgini[tate].

[Ba]silius co[niunx]it vitam [solit]ariā cum [socia]li vita.

[Mo]nasteria [ext]ruit, [hoc Ba]si[lius] ... [Hi]... [mus in]... [reliquos] ... [elabo]... [rit etiā] ... [κοινοβιακόν].

21. ATHANASIVS in vita Diui Antonij: Erant igitur in monte monasteria tanquàm tabernacula plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium, tantumq́ ieiunandi & vigiliarum ardorem cūctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate, ad charitatem mutuam & misericordias indigentibus exhibendas, iugi studio laborarent, qui infinitam regionem quandam, & oppidum à mūdana conuersatione seiunctum, plenum pietatis & iustitiæ videbantur incolere. Quis tātum monachorum agmen adspiciens, quis virilem illum concordiæ cœtū cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio susurronis, sed multitudo abstinentium & certamen officiorum erat, non in hanc statìm erumperet vocē? Quàm bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula tua Israel, tanquàm nemora obumbrantia, tanquàm paradisus super fluuios, tāquàm tabernacula, quæ fixa sunt à Domino, tāquàm cedri Libani circa aquas. Et post multa: Postulanti duci vt paulò largiùs Antonius eidē suam præsentiam indulgeret, ait, nō posse se diutiùs ibidèm morari, grato vsus exemplo, quòd sicutì pisces ab aqua extracti, mox in arenti terra morerentur: ità & monachos cum secularibus retardantes, humanis statìm resolui confabulationibus. Ob id ergò, inquit, conuenit vt pisces ad mare, ità nos ad montem festinemus, nè tardantibus nobis aliqua propositi succedat obliuio.

Monasteriā tempore Antonij, & quæ monachorū vita.

Num. 24.

22. SEVERVS Sulpitius in vita Diui Martini: Cùm intra Gallias quoquè discessu sancti Hilarij, quem ad exilium hæreticorū vis coēgerat, turbatam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasteriū statuit. Ibì quoquè eum Auxentius, auctor & princeps Arrianorum, grauissimè insectatus est: multisq́ affectum iniurijs de ciuitate exturbauit. Cumq́ ab Hilario iam reuerso gratissimè esset susceptus, haud longè sibi ab oppido monasterium collocauit. Iam verò sumpto episcopatu Turonico, qualem se, quantumq́ præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui priùs fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat. Atque ità plenus authoritatis & gratiæ, implebat episcopi dignitatem, vt non tamen propositū monachi, virtutemq́ desereret. Aliquādiù ergò adhærenti ad ecclesiam cellula vsus est. Deindè cùm inquietudinem se frequentantium ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus, & remotus erat, vt eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebatur, reliquam planitiem Liger fluuius reducto paululùm sinu clauserat. Vna tantùm eademq́ arcta admodùm via adiri poterat. Ipse ex lignis contextam cellulam habebat, multiq́ ex fratribus in eundem modum. Plerique saxo superiecti montis cauato receptacula sibi fecerant. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibì quicquam propriū habebat, omnia in mediū conferebantur. Non emere, aut vendere (vt plerisq́ monachis moris est) cuiquam licebat. Ars ibì, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant. Rarus cuiquam extra cellulam suam egressus, nisì cùm ad locū orationis conueniebant. Cibū vnà omnes post horā ieiunij accipiebant. Vinum nemo nouerat, nisì quem infirmitas coēgisset. Pleriq́ camelorū setis vestiebantur: mollior ibì habitus pro crimine erat. Quod eò magìs sit mirum, necessè est, ꝙ multi inter eos nobiles habebātur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiā coēgerant. Pluresq́ ex his posteà episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

S. Martinus monasteriū sibi statuit Mediolani.

Apud Pictauorum vrbē similiter.

Tertium monasterium.

Habitatio fratrum qualis fuerit.

Nemò quicquam proprium habebat.

Abstinentia.

23. ISIDORVS Hispalensis episcopus de ecclesiasticis officijs libro secundo, capite decimoquinto: Primum genus monachorum est Cœnobitarum, id est, in commune viuentium, instàr sanctorum illorum,

Cœnobitarū origo & vita.

illorum, qui temporibus Apostolorum Hierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabant in sancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur institutione monasteria sumpsêre principium. Secundum genus est Eremitarum, qui procùl ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Heliæ & Ioānis Baptistæ, qui eremi secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu sola solitudine delectantur, herbis tātùm arescentibus victitantes, aut pane solo (qui eis per certa temporum interualla defertur) vel aqua contenti: sicq; secretissimi penitùs & ab omni hominum cōspectu remoti, diuino tantùm colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, cuius amore non solùm mundum, sed etiam hominum cōsortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoritarum, qui iam cœnobitali conuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procùl ab hominum conspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseuerant, id est, theoria. Sed isti examinatione cœnobiorū probati in omnibus disciplinis monasterij per triginta annos, ad hanc contemplationem, per obedientiam eliguntur.

Eremitæ.

Anachoritæ.

24. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticæ libro primo, capite duodecimo, cùm monachorum viuendi rationem mirificè commendâsset, ità subiungit: Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, instituit propheta Helias, & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoreus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos vndiquè in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, se pio & seuero vitæ generi dicâsse. Quorum domicilia, victus rationem & institutionem vitæ talem perhibet, qualem nos etiam hoc tempore à monachis in Aegypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cùm in hoc sanctum & seuerum vitæ genus primùm ingrediuntur, sua bona cognatis cōcedere, & quo commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitent, extra muros vrbium in agris solitarijs & hortis ætatem degere: sacras ædes illis esse, quæ vocantur monasteria: in quibus ab alijs separati, sanctæ & seueræ vitæ mysteria obeunt: Deum prætereà psalmis & hymnis assiduè colere, & ante solis occasum nullum gustare cibum. Nonnullos eorum toto triduo aut ampliùs nihil comedere: statis diebus humi cubare, à vino prorsùs & carnibus animalium, quæ sanguinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, panem, salem, & hysopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò cum illis viuere, quæ virgines manent ad extremam vsque senectutem, easq; propter amorem pietatis & sapientiæ sua sponte vitam cælibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua ætate religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen morem Iudæorum aliquantulùm in vita sequebantur, & eorū instituta seruabant. Nam apud alios hoc genus vitæ nō reperitur. Vndè conijcio apud Aegyptios ex eo tempore hoc ipsum floruisse.

Vitæ monasticæ institutores primi.

Philo qd scribat de Christianis Alexandrinis.

Virginitatem perpetuā seruantes.

25. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum, describit vitam sancti Benedicti Abbatis. Et capite primo quidem ait: Romanum monachū ei sanctæ conuersationis habitum tradidisse. CAPITE vigesimoquinto autem ità scribit: Quidam eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Cúmque eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in congregatione persistere, atque importunis precibus vt relaxaretur innueret, quadā die idem venerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit vt discederet. Qui mox vt monasterium exijt, contra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cumq; eum idem draco qui apparuerat, deuorare vellet, cœpit ipse tremens & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succurrite, succurrite: quia draco iste me deuorare vult. Currentes autem fratres draconem minimè viderunt, sed trementem atque palpitantem monachum ad monasteriū reduxerunt. Qui statim promisit nunquàm se esse à monasterio recessurum, atque ex hac hora eadem in sua promissione permansit. Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quē priùs non videndo sequebatur. CAPITE trigesimosexto: Hoc autem nolo te lateat, quòd vir Dei inter tot miracula quibus in mundo claruit, doctrinæ quoquè verbo non mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorum regulam, discretione præcipuam, sermone luculentā. Cuius si quis velit subtiliùs mores vitamq; cognoscere, potest in eadem institutione regulæ omnes magisterij illius actus inuenire: quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quàm vixit.

Habitus monasticus.

Monasteriū relinquere volenti draco apparet, qui eū deuorare conabatur.

Monachorū regulam scripsit S. Benedictus.

26. IDEM libro primo, epistola trigesimatertia ad Venantium Italiæ Cancellarium, qui habitū monasticum dimiserat: Multi hominum stulti putauerunt, quòd si ad ordinem episcopatus eueherer, vos alloqui ac per epistolas frequētare recusarem. Sed nō ità est, quia ipsa iam loci mei necessitate compellor, vt tacere non debeam: scriptum quippe est, &c. Hac igitur consideratione compulsus, velis nolis locuturus sum, quia omni virtute aut te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris, recolis, & supernæ districtionis animaduersione propulsus, ad quid sis delapsus, agnoscis. Culpam ergò tuam pensa, dum vacat: districtionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce: nè tunc illam amaram sententiam audias, cùm iam nullis fletibus euadas. Pensa quod scriptum est: Orate nè fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad ambulandū quippe in hyeme torpor frigoris obsistit, & iuxta præceptum legis, ambulare in sabbato non licet. In hyeme ergò vel sabbato fugere conatur, qui iram districti iudicis tunc appetit fugere, quando ei iam non licet ambulare. Dum vacat me. ergò, dum licet, animaduersionem tanti terroris fuge. Pensa quod scriptum est: Omne quod potest manus tua facere, instāter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, sunt apud inferos, quò tu properas. Teste Euangelio, scis quia diuina seueritas de ocioso sermone nos arguit, & de verbo inutili rationes subtiliter exquirit. Pensa ergò quid factura est de peruerso opere, si quosdā in iudicio suo reprobat de sermone? Ananias pecunias Deo vouerat, quas pòst diabolica victus persuasione, subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergò ille mortis periculo dignus fuit, qui eos quos dederat nummos Deo abstulit: considera, quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuoueras, subtraxisti? Considera iudicium Dei quod mereatur qui semetipsum Deo vouit, continuoq; mundi desiderijs irretitus, mentitus est quod vouit. Si mihi credideris, si correptionis meæ verba secuturus audieris, quàm sint blanda & dulcia in fine cognosces. Eccè fateor, mœrens loquor, & facti tui tristitia adstrictus, edere verba vix valeo, & tamen animus tuus actionis suæ conscius, vix sufficit ferre quod audit: erubescit, confunditur, auersatur. Si ergò non valet verba ferre pulueris, quid facturus est ad iudicium cōditoris? Fateor tamen, quia supernæ gratiæ esse misericordiam maximam credo, quòd te effugere vitam conspicit, & tamen ad vitam adhuc reseruat: quòd superbientem te videt: & tolerat, quòd per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est vt pensare solicitè debeas, quod Paulus ait: Exhortamur vos fratres, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Eccè nunc tempus acceptabile:

Legant hanc epistolā apostatæ Monachi & Religiosi.

Esaiæ 58.

Ezech. 3.

Actor. 20.

Matth. 24.

Quid sit fugere in Sabbato aut hyeme.

Eccles 9.

Matth. 12.

Acto. 5.

Semetipsos Deo subtrahunt Apostatæ.

Dei in eos benignitas.

2. Cor. 6.

ptabile: eccè nunc dies salutis. Sed scio cùm epistola mea suscipitur, protinùs amici conueniunt, literati clientes vocantur, & de causa vitæ consilium à fautoribus mortis quæritur, qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi nisi quæ ad tempus placeant loquuntur. Tales enim fuerunt, sicut ipse reminisceris, dudùm consiliarij qui te ad tanti facinus perduxerunt delicti. Vt tibi aliquid secularis authoris loquar: Cum amicis omnia tractanda sunt, sed priùs de ipsis. Si verò in causa tua hominem consiliariũ quæris, consiliarium rogo me suscipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quàm qui non tua, sed te diligit. Omnipotens Deus cordi tuo índicet, cor meum quanto te amore, quantaq; charitate amplectitur, inquantùm tamen diuina gratia non offendatur. Nam sic culpam tuam insequor, vt te diligam. Sic personam diligo, vt culpæ vitium non amplectar. Si igitur à me amari te credis, Apostolorum liminibus præsentare, méque consiliario vtere. Si autem esse fortassè in causa Dei minimus credor, & pro zeli mei ardore suspectus sum, cunctam simul Ecclesiam in cõsilio huius disceptationis adhibeo, & quicquid omnibus fieri salubriter placet, ego in nullo contradico: sed quod in commune decernitur, lætus impleo & subscribo. Implentem quæ monui, gratia diuina te custodiat.

Consiliarij quales adhiberi ab illis solent.

Facinus tanti delicti.

Quis sit fidelis consiliarius.

Iudicium & consilium totius Ecclesiæ sequi paratus est Gregorius.

27. CHRYSOSTOMVS edidit tres libros aduersùs vituperatores monasticæ vitæ. In secundo sic ait: Non sum ignarus complures esse, qui patribus quidem ità affectis facilè ignoscendum putant, nec propterea valdè admirari dicunt: suffocari autem se ac penè disrumpi iracundia, cùm videant eos, qui neque patres sunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitùs alia ex parte necessarij, quin & frequenter ignoti, aduersùs eos qui philosophari instituunt, hoc ipsum pati, atque ipsis patribus magìs angi & dolere, eósque qui illos hortati sunt, & ad eius vitæ amorem traduxerunt, oppugnare, insimulare, ac maledictis omnibus persequi. Mihi verò longè alia mens est. Eos enim qui nullum paterni affectus priuilegium, nullum ius amicitiæ ac familiaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil profectò nouum, aut mirum videri debet, partìm inuidiæ stimulis concitatos, partìm malitiæ suæ, atque vitijs aliorum perditionem solatio, & excusationi esse arbitrantes. Miserè id quidem & infeliciter, arbitrantes tamen. At verò qui genuerunt, qui educauerunt, qui diebus singulis natos suos proficere, sibíque ipsis & ad virtutem, & ad gloriam præcellere & cupiunt, & optant: qui propterea cuncta & patiuntur & faciunt, eos quadam veluti ebrietate correptos repentè mutari, angíque, ac dolere vehementiùs, cùm ab se liberi ad philosophiam abducuntur: hoc profectò est, quod vnum omnium ego maximè admiror, quódque omnia iam corrupta sint & perdita, satis firmum & validum argumentum esse duco. Hoc enim prioribus temporibus vnquàm contigisse, nemo qui possit dicere, &c.

Vtrùm magis mirãdum sit, quòd amici & parentes à Monastica vita aut religionis proposito filios retrahunt, an quòd alieni id faciant.

28. ET libro tertio aduersùs vituperatores monasticæ vitæ: Primus malitiæ gradus est, amicos aspernari, quin vt ad inferiora sermonem reducamus: nescio enim quo pacto id penè me effugerat: prior illa lex Iudæis tradita, ne iumẽta quidem inimicorum despici permittit: sed siue illa deciderint, simul erigere: siue aberrauerint, reducere iubet. Est itaq; primus malitiæ & crudelitatis gradus, ab infimis ascendendo, iumenta & pecora inimicorum & errantia, vel lapsa negligere. Secundus illo superior, inimicos ipsos negligentiùs curare. Quanto enim homo mutis animantibus ad honorem præstat, tanto peccatum istud maius, quàm illud est. Tertius deinceps, fratres aspernari, si fuerint ignoti. Quartus, familiares quoquè despicere. Quintus, cùm non solùm corpore, verùm anima quoquè fratrum pereunte, desidemus. Sextus, si non familiaribus modò, verùm ipsis quoquè liberis nostris pereuntibus, negligimus. Septimus, cùm nec alios quibus illi curæ esse possint, prouidemus. Octauus, cùm & eos, qui id à seipsis facere instituunt, arcemus atque prohibemus. Nonus, cùm non tantùm prohibemus, verùm oppugnamus quoquè. Itaque si primus & secũdus, & tertius eiusce facinoris gradus tanto supplicio afficiẽdus est: quantos ille meretur ignes, qui cunctos eos gradus ascendit? Quod profectò modò vos facitis, qui nonum illum à primo gradum transcendistis: quinimmò si quis eum non tantùm nonum, verùm & decimum, & vndecimum dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia non natura solùm id peccatum multo maius est, verùm ex ipsa quoquè ratione temporum durius multo & grauius fit. Quid ità? Quia eodem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadẽ supplicia debẽtur: verùm tãto acerbiora & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentiorisq; doctrinæ participes effecti, maioribus item honoribus affecti sumus. Cùm igitur & natura, & tẽpore scelus hoc adeò immane sit & vehemens, considera iam quantas flammas, quantósque cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuunt, exaggerabit. Et posteà de monachis loquens: Conuersationem planè cælestem elegerunt, nihilq; deteriùs angelis affecti sunt. Vt enim illis nulla inest inæqualitas, nec alij successibus, secundísque rebus elati gloriantur, alij extremis malis & incommodis oppressi gemunt, sed omnes pariter in gaudio & quiete, summáque illa & cælesti gloria exultant: ità fieri quoquè perspicias in monasterijs, nullus ibì paupertatem exprobrat, nullus diuitijs honestior est. Indè id quod omnia peruertit & perturbat, Meum & Tuum, penitùs eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumentum, & quod sanè mirabilius est, vnus etiam idémque animus omnibus est. Omnes eadem sunt nobilitate nobiles, omnes eadem seruitute serui, eadem libertate liberi, vnæ illic omnibus diuitiæ, quæ verę diuitiæ sunt: vna gloria, quæ verè gloria est. Non enim in appellationibus, sed in ipsis rebus bona eorum consistunt. Vna ibì voluptas &c.

Gradus malitiæ.

Exod. 23. Deut. 22.

Primus gradus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

Octauus.

Nonus.

Christianis malis quare maiora supplicia debentur quàm Iudæis.

De monachorum vita.

Meum & Tuum eliminata sunt.

29. AD populum Antiochenum homilia quinquagesimasexta & tribus sequentibus, describit & commendat egregiè vitam monachorum.

30. ITEM homilia decimaquarta in priorem epistolam ad Timotheum, quæ eadem habentur homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenum.

31. BERNARDVS in apologia ad Guilhelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcunq; monachũ. Cur adhuc viuo? videre ad id deuenisse ordinem nostrum, ordinem scilicet qui primus fuit in ecclesia, immò à quo cœpit Ecclesia, quo nullus in terra similior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quę in cælis est Hierusalem mater nostra, siue ob decorem castitatis, siue propter charitatis ardorem: cuius Apostoli institutores, cuius hi quos Paulus tam sæpè sanctos appellat, inchoatores extiterũt? Et quidem inter illos, cùm nihil quod suum esset, quispiam retinuisset, diuidebatur (vt scriptum est) singulis prout cuique opus erat.

Religiosorũ ordo primus in Ecclesia & angelicis ordinibus persimilis. Apostoli institutores. Rom. 15. 1.Cor.16. 2.Cor.9. Actor. 2. & 4.

32. IDEM in homilia super ijs verbis Domini: Simile est regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Sed quæ est ista, quæso, fratres mei charissimi, hæc tam preciosa margarita, pro qua vniuersa dare debemus, id est, nosmetipsos: quia totum Deo dedit qui seipsum obtulit, vt possimus eam habere? Nónne hæc est religio sancta, pura & immaculata, in qua homo viuit puriùs, cadit rariùs, surgit velociùs, incedit cautiùs, irroratur frequentiùs, quiescit securiùs, moritur fiduciùs, purgatur citiùs, præmiatur copiosiùs?

Religiosæ vitæ commẽdatio.

VI

Quid summatìm de Consilijs Euangelicis est sentiendum?

A. Hoc nimirùm, quòd sint incitamenta, & subsidia quædam commoda admodùm, quæ infirmis aduersùs [a] mundi, carnisque illecebras arma præbeant: quæ bonorum conatus in cursu veræ pietatis ad meliora prouehāt: quæ spiritum ad præstanda Religionis Diuinique cultus officia expeditiorem reddant, & quæ insupèr, vt ostendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo [b] pleniorem consequendam conferant.

B. Ac summa quidem Euangelicæ perfectionis in eo versatur, vt, quàm maximè possis, ad [c] charitatem contendas, Christumque [d] imiteris. Imitaris autem, si Christo & [e] pauperi, & [f] virgini, & alijs [g] subdito, & ad mortem vsque Crucis [h] obedienti, pro tua virili te studeas [i] cōformare: si cum Apostolo itidèm [k] Paulo, neglectis ijs, quæ retrò sunt, indefesso labore ad anteriora contendas, & ad supernæ vocationis brauium te extēdas in dies, voluntate interim propria in totum, quoàd eius fieri potest, abdicata, ac homini propter Deum subiecta, vt [l] æmuleris vsque meliora Charismata, [m] partemque optimam tum eligas, tum bona fide in finem [n] vsque conserues.

a 1.Ioā.2.c Luc.14.d e f g 8.b Matth.19.b c 13.c 1.Cor.7.f Eccli 31 a Prouer.29.c Iudic.17.c 21.d Galat.5.b

b Matth.19.b c d Gregor. lib.26. Moral. cap.25.
c 1.Cor.13.a 1.Ioā.2.a 4.c Coloss.3.c Aug. de morib. ecclesiæ Cathol. cap.33.
d Lucæ 9.c
e 2.Cor 8.b Matth.8.c
f 1.Pet.1.c
g Lucæ 2.g
h Philip.2.b
i 1.Pet.2.d
k Philip.3.c Psal.83.c Bernar. epist.253. ad Garinum Abbatem, & epist.341. ad monachos S. Bertini. Item ser.2. de purific. B. Mariæ. August. epist.137. ad Hipponenses.
l 1.Cor.12.d
m Lucæ 10.g
n Apocal.2.c

TESTIMONIA.

1. A. PRIMAE epistolæ Ioannis secundò capite: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

2. LVCAE decimoquarto: Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non possum venire. Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & vxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suam, & venit post me: non potest meus esse discipulus. Sic ergò omnis ex vobis qui non renūciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

3. ET capite octauo: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt qui audiērunt, & à solicitudinibus & diuitijs & voluptatibus vitæ, euntes suffocantur, & nō referunt fructum.

4. MATTHAEI decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ità est causa hominis cum vxore, nō expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiūt verbum istud, sed quibus datum est &c. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterùm dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

5. ET capite decimotertio: Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum audit, & solicitudo seculi istius & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

6. PRIORIS ad Corinthios septimo: Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodò placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodò placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ mundi sunt: quomodò placeat viro.

7. ECCLESIASTICI trigesimoprimo: Beatus diues qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

8. PROVERBIORVM vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

9. IVDICVM decimoseptimo, 10. ET vigesimoprimo: In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

11. AD Galatas quinto: Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantùm nè libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatē spiritus seruite inuicèm.

12. MATTHAEI decimonono, vt suprà quæstione tertia A. testimonio primo, & quæstione quarta, A. testimonio primo.

13. GREGORIVS Magnus libro vigesimosexto Moralium, capite vigesimoquinto: Alij non iudicantur, & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquàm hoc solùm quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et de quibus propheta ait: Dominus ad iudiciū veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon, cùm de sanctæ Ecclesiæ sponsa loqueretur, intulit dicens: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaq; in extremo iudicio nō iudicantur, & regnant: quia cū authore suo etiā iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia, plus prōpta deuotione executi sunt, quàm iuberi generaliter audierunt. Speciali nanq; iussione paucis perfectioribus, & nō generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens diues audiuit: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo: & veni, & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis adstringeret, culpa profectò esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est, quod per sacram scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud, quod

Singularis honor eorum qui vltra præcepta seruarunt etiā consilia.
Matth.19.
Esa.3.
Prouer.31.
Paupertatis & perfectionis Euāgelicæ sectatores cum Christo iudicabunt, & non iudicabuntur iudicio discussionis.
Matth.19. Marc.10. Lucæ 18.

quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergò rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur, & pereũt: qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ità non iudicantur & regnant, qui suadente pietate etiam vltra generalis diuinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quàm institutione permissionis accepit. Cùm enim accepisset vt Euangelium prædicans, de Euangelio viueret, & Euangelium audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergò iste iudicetur, vt régnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicatur igitur rectè: Iudicium pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescũt.

Vltra generalis diuinę legis præcepta quidam proficiunt. 1. Cor. 9. Iob 36.

1. B. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatẽ autem non habeam: factus sum velut æs sonãs, aut cymbalum tinniens, &c.

2. PRIMAE epistolæ Ioannis secundo: Qui autẽ seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Nolite diligere mundũ, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo.

3. ET capite quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

4. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

5. AVGVSTINVS de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimotertio, loquens de religiosis simul viuentibus Mediolani, Romæ & alibi: Charitas præcipuè custoditur: charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur: coitur in vnam conspiraturq; charitatem: hãc violare tanquàm Deum nefas ducitur: huic si quis resistit, expurgatur atque vitatur: hãc si quis offendit, vno die durare nõ finitur. Sciunt hanc ità commendatam esse à Christo & Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc assit, plena sint omnia.

Ad Charitatẽ omnia referentur. Vide Thomã Aquinatẽ in 2. 2. q. 184. & 186. & in opusculo de perfectione vitæ spiritualis.

6. LVCAE nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

7. POSTERIORIS ad Corinthios octauo,
8. MATTHAEI octauo, 9. LVCAE secundo,
10. AD Philippenses secundo, vt suprà quæstione secunda B. testimo. primo, secundo, septimo & nono.

11. PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro vel argẽto redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati.

12. ET capite secũdo: In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

13. AD Philippenses tertio: Fratres, ego me non arbitror comprænhendisse. Vnum autem: quæ quidem retrò sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

14. PSALMO octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

15. BERNARDVS epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Abbatem Garinum Alpẽsem: Itaq; indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionẽ, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectum est: profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergò sunt qui dicere solẽt, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm patres nostri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergò deficere? Nequaquàm. Quid ergò? Sic mihi, inquis, viuere volo, & manere in quo peruéni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergò vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc seculo? Et certè de homine specialiter dictum est: Fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Ipse deniq; hominis seculiq; author, quandiù in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid stetit? Et quidem, teste scriptura, pertransijt benefaciendo & sanãdo omnes. Pertransijt ergò sicut non infructuosè, ita non remissè: nõ pigrè, non lento gressu, sed queadmodùm item de eo scriptum est: Exultauit vt gigas ad currendã viã. Porrò currentẽ non apprænendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christũ sequi, si nón cõtingat cõsequi? Ideò Paulus aiebat: Sic currite, vt cõprænhendatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectusq; metam, vbì Christus posuit suã. Factus est, inquit, obediens vsq; ad mortẽ. Quantũlibèt ergò cucurreris: si vsq; ad mortẽ nõ perueneris, brauiũ nõ apprænhendis. Brauium Christus est. Quòd si illo currente, tu gradũ sistis: non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumq; tibi est quod ait Dauid: Eccè qui elongãt se à te Domine, peribunt. Itaq; si proficere currere est: vbi proficere, ibi & currere definis. Vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc planè colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, vbi nullus residẽs, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi: quatenùs palàm daretur intelligi, inter profectum & defectũ in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri: sed quomodò ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necessè sit & spiritũ aut ꝓficere semper, aut deficere.

Studere perfectioni, est perfectum. Continenter proficiẽdum est: alioqui enim deficimus. Iob 14. Actor. 10. Psal. 18. 1. Cor. 9. Phil. 2. Psal. 72. Gene. 28. Scala Iacob.

16. IDEM in epistola trecentesima quadragesimaprima ad monachos sancti Bertini: Discipulus proficiens, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, præsertim tamen vbi sumus, vbi nihil in eodem statu permanet: & non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proindè dicat, satis est: sic volo manere: sufficit mihi esse sicut herì & nudiustertiùs. In via residet qui eiusmodi est: in scala subsistit, vbi neminem patriarcha vidit nõ ascendentem aut descendentem. Dico ergò: Qui se existimat stare, videat nè cadat. Ardua & angusta est via: & non hìc, sed in domo patris mansiones sunt multæ. Itaq; qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iesus enim (vt ait Euangelista) crescebat & proficiebat sapiẽtia & ætate & gratia apud Deum & homines. Ille non restitit ergò, sed exultauit vt gigas ad currendã viam: & nos quoq; si non desipimus, curremus post eum: trahemur in odore vnguentorũ ipsius. Alioquin si elongari contigerit, erit pigritati animæ & laboriosior & periculosior via: dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia longiùs abeũtis. Sic ergò currite fratres, vt comprænhendatis. Quod sanè ità fiet, si nequaquàm arbitramini vos cõprænhẽdisse: sed oblíti quæ retrò sunt, extenditis vos in anteriora: si apprænhendatis disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Qui edit me (ait sapientia) adhuc esuriet: & qui bibit me, adhuc sitiet: vt nouerit piger, qui dignè prorsùs lapidatur stercoribus boum, fastidium sibi non de satietate, sed de inedia generari. Deniquè quia omnia cooperantur in bonum his, qui secũdùm propositum vocati sunt sancti: moueat nos ipsum quoq; secularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus ad alias non anhelare? Sic & curiosi cuiusq; non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid? eorum qui auaritiæ seruiunt, aut amatores sunt volu-

Non proficere, deficere est. Gene. 28. 1. Cor. 10. Ioan. 14. 1. Ioan. 2. Lucæ 2. Psal. 18. De continuo proficiendi studio. 1. Cor. 9. Phil. 3. Psal. 2. Eccli 24. Ibidèm 21. Rom. 8. Diligentia filiorum huius seculi, arguit piorum negligentiam.

ptatum, seu vanas sectantur hominum laudes: nónne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè spiritualiũ nos bonorum minùs cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum, minori affectu sectari iustitiam, quàm iniquitatem anteà sectaretur. Est enim causa quoquè valdè dissimilis. Stipendium quippe peccati, mors: fructus autem spiritus, vita æterna. Pudeat proindè negligentiùs nunc in vitam, quàm priùs in mortem ire: & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis, augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitæ quo citiùs, eo faciliùs curritur: & leue saluatoris onus quo crescit ampliùs, eo portabilius est. Nónne & auiculas leuat, non onerat, pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suaue iugũ, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi: quia portat potiùs, quàm portatur.

Rom. 6.

Similitudo pulchra. Iugum Domini leue.

17. SERMONE secundo in purificatione beatæ Mariæ: Si quis forsan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutẽ, nouerit quisquis huiusmodi est, in statione, non in processione se esse, immò verò & in regressione: quoniam in via vitæ nõ progredi, regredi est, cùm nihil adhuc in eodem statu permaneat. Porrò profectus noster in eo consistit, (vt sæpiùs me dixisse memini) vt nunquàm arbitremur nos appræhendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, vt imperfectum nostrum diuinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.

In via vitæ nõ progredi, regredi est.

18. AVGVSTINVS epistola cẽtesima tricesimaseptima ad Hipponenses: Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quomodò difficilè sum expertus meliores quàm qui in monasterijs profecerunt, ità non sum expertus peiores, quàm qui in monasterijs ceciderunt, ità vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergò propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, vndè apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur. Domini Dei nostri misericordia vos aduersùs omnes insidias inimici, in sua pace custodiat dilectissimi fratres.

Qui in monasterijs proficiunt, optimi euadunt: sic cõtrà qui deficiunt. Apoc. 22. In eos qui propter quosdam malos religiosos, alios execrātur.

19. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Aemulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

20. LVCAE decimo: Et respondens, dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

21. APOCALYPSIS secundo: Esto fidelis vsq; ad mortem: & dabo tibi coronam vitæ.

DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

I

Quæ dicuntur quatuor hominis nouissima?

HAEC videlicet: Mors, Iudicium, Infernus & Regnum cælorum: dicta quidem [a] nouissima, quòd inter cætera omnia quæ homini accidere possunt, extremũ planè locum sibi vẽdicent. Mors enim, vt dici solet, est vltima rerum linea. Mortem sequitur Iudicium Dei, sicut & Paulus his verbis ostẽdit: [b] *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem Iudicium*, tum [c] singulare scilicet, quod vnusquisque moriens excipit, tum illud extremum & vniuersale, quod omnes ad mundi finem expectat, vt suprà [d] indicauimus.

a Eccli 7.d 28.a 38.b Deut. 32.d Prouer. 19.c Bernard. in ser. de primordijs, medijs & nouissimis.
b Heb. 9.g
c Aug. lib. 2. de anima & eius origine ca. 4. Itẽ tract. 49. in Ioannem. Chrysost. homil. 14 in Matth.
d In symbolo

B. Iudicãtur autem alij, quos in mortali peccato mors opprimit, vt [e] pœnis apud inferos perpetuis addicantur: alij, quos ex hac vita migrantes ornat [f] nuptialis illa vestis charitas, vt vita in cælesti regno perbeata fruantur. Hoc est quod Euãgelica veritas asserit: [g] *Procedent qui bona fecerunt, in vitam æternam: qui verò mala, in supplicium æternum.* [h] *Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.*

e Lucæ 16.e Matth. 25.d
f Matth. 22.b Aug. lib. post collat. contra Donat. cap. 20. Greg. homil. 38. in Euãgel.
g Ioan. 5.e Matth. 25.d
h Matth. 16.d

TESTIMONIA.

1. A. ECCLESIASTICI septimo: Gratia datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmũ: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

2. CAPITE vigesimooctauo: Memento nouissimorum, & desine inimicari.

3. CAPITE trigesimooctauo: Memento nouissimorum, noli obliuisci: neque enim est conuersio, & huic nihil proderis, & teipsum pessimabis. Memor esto iudicij mei: sic enim erit & tuum. Mihi heri, & tibi hodiè. In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

4. DEVTERONOMII trigesimosecũdo: Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinàm saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

5. PROVERBIORVM decimonono: Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis.

6. BERNARDVS in sermone de primordijs, medijs, & nouissimis nostris: Habes iam primordia, habes etiam media: sed nouissima quæ sunt? Nam de eis dicitur,

Eccles 7.

Tria nouissima quæ metū inijciunt, mors, iūdicium, gehenna.

dicitur, quòd eorum memor non peccabis. Ipsa sunt mors, iudiciū, gehenna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? Nam gehenna nihil potest intolerabilius cogitari. Quid metuet, si quis ad ista non trepidat, non expauescit, nō timore concutitur? O homo si pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, si dolorem non sentiebas afflictionis, quod est etiam carnalium: vel timorem non omittas, quonaim ille est etiam iumentorum. Oneramus asinum & fatigamus in laboribus plurimis, & non curat, quia asinus est. At si in ignem impellere, si in foueam præcipitare velis, cauet quantum potest, quia vitam diligit, & mortem timet. An nō tibi ergò iustum videtur, vt qui nō modò iumentis insensibilior fuerit, post iumenta ipsa compellatur abire, & in tormentis positus, locum teneat posteriorem? Time ergò ô homo, quòd in morte separandus es à bonis omnibus huius corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secandum diuortio erit. Time quòd in terribili iudicio ei præsentandus es, in cuius manus horrendum est incidere: & eo examinante quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas, alienandus ab vniuersitate quietis & gloriæ, & segregandus à numero beatorum. Time quòd in gehenna cruciatibus æternis & immensis exponendus es, in sorte diaboli & angelorum eius, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergò timor initium sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vndè est quod nō dicitur, memorare primordia, aut media, sed nouissima, & non peccabis. Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quàm pudor & dolor. quia pudor de multitudine, & dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium, timor verò non inuenit vndè consoletur. Nam in morte non magnum, non paruum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere nec resistere possibile erit: in gehenna penitùs nulla consolatio, sed perpetuum væ, vlulatus, & fletus & stridor dentium.

Asini exemplum.

Mors cur timenda.

Cur iudicium metuendum. Heb. 10.

Gehenna cur metuenda. Matth. 25.

Timor nouissimorum, est initium sapientiæ.

Timor plus valet ad resistendum peccato, quàm pudor aut dolor.

7. AD Hebræos nono, vt in textu.

8. AVGVSTINVS libro secundo de anima & eius origine, capite quarto: Rectissimè & valdè salubriter creditur, iudicari animas cùm de corporibus exierint, antequàm veniāt ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atque in ipsa qua hìc vixerunt, carne torqueri, siue gloriari. Quis aduersùs Euangelium tanta obstinatione mentis obsurduit, vt in illo paupere qui post mortem oblatus est in sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat?

Iudicium priuatū animarū quando de corporibus exierint.

Lucæ 16.

9. ITEM tractatu quadragesimonono in Euangelium Ioannis: in ea verba scribens, Lazarus amicus noster dormit, &c. Dormit omnis mortuus, & bonus & malus: sed quomodò interest in ipsis qui quotidiè dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis, alij sentiunt læta somnia, alij torquentia, ità vt euigilans dormire timeat, nè ad ipsa iterùm redeat: sic vnusquisque hominum cum causa sua dormit, cum causa sua surgit, & interest quali quisque custodia recipiatur, ad iudicem posteà producendus: nam & receptiones in custodia pro meritis causarum adhibentur: alios iubentur custodire lictores, humano & miti officio atque ciuili: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris contruduntur. Sicut ergò diuersæ custodiæ agentium in officio, sic diuersæ custodiæ mortuorū, & diuersa merita resurgentium: receptus est pauper, receptus est diues: sed ille in sinu Abrahæ, ille vbi sitiret, & guttam non inueniret. Habent ergò omnes animæ, vt ex hac occasione instruam charitatem vestrā, habent omnes animę cùm de seculo exierint, diuersas receptiones suas: habent gaudium boni, & mali tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudiū amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti patriarchę, prophetæ, Apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine recepturi sunt, quod promisit Deus: promissa enim est resurrectio etiā carnis, mortis consumptio, vita æterna cum angelis, hoc omnes simul accepturi sumus: nam requiem quæ continuò post mortē datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque cùm moritur. Priores acceperunt patriarchæ, videte ex quo requiescunt. Posteriores prophetæ, recentiùs Apostoli, multo recētiores sancti martyres, quotidiè boni fideles: & alij in ista requie tam diù sunt, alij non tandiù, alij paucioribus annis, alij recenti tempore.

De statu animarum post mortem.

Diuersæ custodiæ mortuorum.

Lucæ 16.

Post mortem recipiūt gaudium boni & tormenta mali: quòd non nisi iudicio Dei præcedēte fieri potest. Post resurrectionem maiora recipiēt.

Requies animæ post mortem non ęquè diuturna omnibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquarta in Matthęum: Sicut illi qui è carceribus educuntur, vnà cum ipsis catenis ad iudicium protrahuntur: sic omnes animæ, cùm hinc emigrauerint, varijs peccatorum catenis implicitæ, ad terribile illud ducentur tribunal.

Post mortem animæ ad tribunal iudicis ducuntur.

1. B. LVCAE decimosexto: Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinū Abrahæ. Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarū in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

2. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erūt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

3. ET capite vigesimosecundo: Intrauit autē rex, vt videret discumbentes: & vidit ibì hominem nō vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intrâsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibì erit fletus & stridor dentium.

4. AVGVSTINVS in libro contra Donatistas post collationem, capite vigesimo: Posteaquàm dixit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores, ibì erit fletus & stridor dentium: continuò subiecit, Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Quomodò hoc verum est, cùm potiùs vnus è multis fuisset proiectus in tenebras exteriores, nisì quia in illo vno grande corpus figurabatur omnium malorū ante Domini iudicium conuiuio dominico permixtorum? A quibus se boni corde interim ac moribus separant, simul manducantes & bibentes corpus & sanguinem Domini, sed cum magna distinctione: quia isti in honore sponsi induti sunt veste nuptiali, nō sua quærentes, sed quæ Iesu Christi: illi autem non habēt vestem nuptialem, hoc est, fidelissimam sponsi charitatem, sua quærentes, non quæ Iesu Christi.

Matth. 22.

Boni & mali simul bibunt corpus & sanguinem Domini.

Philip. 2.

Vestis nuptialis charitatē significat.

5. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Si vestem nuptialem, baptisma vel fidem dicimus, quis sine baptismate & fide has nuptias intrauit? Eo enim ipso foris est, quo necdùm credidit. Quid ergò debemus intelligere vestem nuptialem, nisì charitatem? Intrat enim ad nuptias, sed cum nuptiali veste non intrat, qui in sancta Ecclesia assistens, fidem habet, sed charitatem non habet. Rectè enim charitas, nuptialis vestis vocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad associandæ sibi Ecclesiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum est, vt eius vnigenitus mentes sibi electorum hominum vniret. Vndè & Ioannes dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret pro nobis. Qui ergò per charitatem venit ad homines, eandem charitatem innotuit vestem esse nuptialem.

Veste nuptiali ineptè significamus fidem aut baptismū. Charitatem significat vestis nuptialis.

Ioan. 3.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit

venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius: & procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

7. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

8. ET decimosexto, vt in textu.

II

Quomodò nos Scriptura de Morte docet?

A. *Sicut*[a] *per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ità in omnes homines mors pertransijt*, vt Paulus affirmat. Igitur etsi[b] hora mortis nihil sit nobis incertius, *Nescit*[c] *enim homo finem suum*: morte tamen ipsa certius nihil esse potest. Vndè scriptum est, & res ipsa quotidiè docet: [d] *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.* Idque confirmans Ecclesiasticus, [e] *Et Rex hodiè est*, inquit, *& cras morietur. Cùm morietur autem homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes.*

B. Cùm verò plurimùm referat, quomodò & quàm parati moriamur, totiès in Euangelio nobis repetitur illud: [f] VIGILATE. Item, [g] *Estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.* Parati verò & vigilantes mortem excipiemus, si seriò & in omni vita pro se quisque meditetur quod scriptum est, [h] *Ante obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibũ*: sicut & Christus dixit, [i] *Venit nox quando nemo potest operari.* [k] *Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ compræhendant.*

C. Pulchrè autem Propheta inter iustorum malorumque mortem discreuit. Nam de his quidem dicit, [l] *Mors peccatorum pessima*, illorum scilicet, qui veluc peruicaces Iudæi, in peccato sine pœnitentia moriuntur, ac proindè sic pereũt, vt semper apud [m] inferos cũ epulone diuite sint excruciandi. De illis verò testatur: [n] *Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Talibus[o] quippe mors ista corporis nihil est aliud, quàm terrenę huius peregrinationis & ærumnarum mortalis vitæ terminus, somnus quietus, & secura obdormitio, veræ vitæ principium, & optabilis transitus ad beatam immortalitatem: Cuius desiderio Apostolus flagrás, & huius vitę pertæsus, [p] *Cupio*, inquit, *dissolui, & esse cum Christo.* [q] *Beati serui illi, quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes.* Et, [r] *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* [s] *Iustus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

a Rom.5.b Sapien.1.d Concil. Mileuita.can.1. August. de prædest. & gratia, cap.3.
b Gregor.homil.13.in euangel. August. in psal.144. hom. 27 ex 50. & cap.2. soliloquiorum animæ. Hugo Victorinus lib.1. de anima, cap.3.
c Eccles 9.c Iaco.4 d Eccli 11.c 14.b Lucæ 12.c
d 2.Reg 14 c Eccles 2.c Psal.89.b 101.a b 102.c Iob 8.b 14.a 1.Pet 1 d August. lib.13 de ciuitate Dei, cap.10. & 11. Ser. 21. de verbis Domini. Innocent. III. de contemptu mundi lib.1. cap.24.
e Eccli 10.b Iob 17.d Psal.48 b d Baruch 3.b Eccli 41.a August. senten. vlt. apud Prosperum.
f Matth.25.a 24.d Mar.13.d August. epist.80. ad Hesychium, & quæst.59. lib.83 quæstionum.
g Lucæ 12.e Apoc.3.a 16 c Cypria. epist 52. ad Antonianum. August ser.3. de Innocentibus, & tract.33. in Ioan. Gregor. lib.16. moral. cap 31.
h Eccli 14.c Eccles 9.c 12.a Galat 6.c August. de disciplina Christiana, cap.2. Concil. Lateran. cap 22. Trident. sess. 14. Nannetense cap.4. Gregor. 4. dialog. cap.58. Possidon. in vita Augustini.
i Ioan.9.a August. in enchir. cap.110. & tract.44. in Ioannem.
k Ioan.12.e Lucæ 19.c
l Psal.33.d Prouer.11.a Sapien.5.b c Psal.10.b August ser.47. & 59. ad fratres in eremo. Hugo Victorinus lib.1. de anima, cap.2. lib.3. cap.23. & lib.4. ca.13. Innocent. III. de contemptu mundi lib.2. cap.42.
m Lucæ 16.e f Gregor.4. dial. cap.38. & homil.12. in euang. Beda lib.5. hist. Anglorum, cap.14. & 15.
n Psal.115.a
o 2.Corinth.5.a b Gregor.4. dial. cap.11. & sequen. Cyprianus de mortalitate. Ambrosius in libro de bono mortis, cap.2. & sequentib.
p Phil.1.d Lucæ 2.d Psal.41.a 83.a 141.b Num.23 b
q Lucæ 12.c
r Apocal.14.c
s Sapient.4.b

TESTIMONIA.

1. A. AD Romanos quinto, vt in textu.

2. SAPIENTIAE primo: Deus mortem non fecit.

3. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ità vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit. *(Peccatum est causa mortis corporalis.)*

4. AVGVSTINVS in libro de prędestinatione & gratia, capite tertio: Mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est. *(Mors pœna peccati est.)*

5. GREGORIVS homilia decimatertia in euangelia: Horam vltimam Dominus noster idcircò voluit nobis esse incognitam, vt semper possit esse suspecta: vt dum illã præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. *(Mortis hora cur incerta.)* Proindè fratres mei in conditione mortalitatis vestræ mentis oculos figite, & laméta præuenienti vos iudici per fletus quotidiè parate. Et cùm certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incerta cogitare. Audite quid sapiens Salomon dicat: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec scientia, nec ratio, nec sapiẽtia erunt apud inferos, quò tu properas. *(Eccles 9. Præparatio ad mortem.)* Quia ergò & véturę mortis tempus ignoramus,

ramus, & post mortẽ operari non possumus, superest, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, sic mors ipsa cùm venerit, vincetur: si priusquàm veniat, semper timeatur.

6. AVGVSTINVS in psalmum centesimũ quadragesimumquartum: Magna est Dei misericordia & in hoc quòd diem vitæ tibi incertum fecit, vt nescias quando hinc emigrabis, & cùm quotidiè speras, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna misericordia. Cæterùm si statuisset diem, omnibus faceret abundare peccata de securitate. Dedit ergò spem veniæ, nè desperando ampliùs pecces. Deus conuersioni tuę indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ diem crastinum non promisit.

Quòd mortis tẽpus incertũ sit, magna est Dei misericordia.

7. IDEM libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimaseptima, siue in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, in fine: Nè desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus. Rursùs, Nè sperãdo augeamus, datus est dies mortis incertus.

Incertus dies mortis cõtra præsumptionem valet.

8. IN libro soliloquiorum animæ ad Deum, capite secundo: Importuna mors mille modis quotidiè miseros homines rapit. Hunc necat febribus, illum opprimit doloribus: hunc cõsumit fames, illum sitis extinguit: hunc suffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alium dentibus bestiarum ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miserã vitam finire compellit. Et nunc super hæc omnia magna miseria, quia cùm nihil sit certius morte, ignorat tamẽ homo finem suum. Et cùm stare putat, colliditur & perit spes eius: nescit enim homo quando vel vbì, vel quomodò moriatur: & tamen certum est quòd eum mori oporteat.

Quàm varijs modis homines tollit è medio.

Nihil certius morte, & tamen vitæ terminus ignoratur.

9. HVGO à sancto Victore, libro primo de anima, capite tertio: Certum est quòd morieris: sed incertum est quando aut quomodo, vel vbì. Quoniam mors te vbiquè expectat: tu quoquè, si sapiens fueris, vbiquè eam expectabis. Idem habet D. Bernardus cap. 3. meditationum: Nam illi tribuunt nonnulli hunc I. librum.

Incerta mortis conditio.

10. ECCLESIASTIS nono: Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprænhenduntur: sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplò superuenerit.

11. IACOBI quarto: Eccè nunc qui dicitis, Hodiè aut crastino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibì quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, (qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? Vapor est, ad modicum pàrens, & deincèps exterminabitur) pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud.

12. ECCLESIASTICI vndecimo: Est qui locupletatur parcè agendo, & hæc est pars mercedis illius in eo quod dicit: Inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus. & nescit quòd tempus prætereat, & mors appropinquet, & relinquat omnia alijs, & morietur.

13. CAPITE decimoquarto: Memor esto, quoniã mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: testamentum enim huius mundi morte morietur. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deijciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

14. LVCAE duodecimo: Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis huberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paràsti, cuius erunt?

15. SECVNDI Regum decimoquarto ait mulier Thecuitis ad Regem Dauid: Omnes morimur &c. vt in textu.

16. ECCLESIASTIS secundo: Moritur doctus simul & indoctus.

17. PSALMO octogesimonono: Quoniã omnes dies nostri defecerũt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autẽ in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

18. ITEM centesimoprimo: Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt. Dies mei sicut vmbra declinauerunt, & ego sicut fœnum arui.

19. ET centesimo secundo: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam puluis sumus, homo sicut fœnũ dies eius: tanquàm flos agri sic efflorebit. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet ampliùs locum suum.

20. IOB octauo: Ait Baldad Suhites: Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.

21. CAPITE decimoquarto: Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius qui præteriri non poterunt.

22. PRIORIS Petri primo: Quia omnis caro vt fœnum, & omnis gloria eius tanquàm flos fœni. exaruit fœnum: & flos eius décidit.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite decimo: Ex quo enim quisque in isto corpore morituro esse cœperit, nunquàm in eo nõ agitur, vt mors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius, si tamen vita dicẽda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui nõ ei post annum sit, quàm ante annum fuit, & cras quàm hodiè, & hodiè quàm herì, & paulò pòst quàm nunc, & nunc quàm paulò antè propinquior: quoniam quicquid temporis viuitur, de spatio viuendi demitur: & quotidiè fit minus minusq; quod restat: vt omninò nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem.

Tempus vitæ nostræ nihil est aliud q cursus ad mortem.

24. ET capite vndecimo: Vtinàm in paradiso benè viuẽdo egissemus, vt re vera nulla esset mors. Nunc autem non solùm est, verùm etiam tam molesta est, vt nec vlla explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari. Et post pauca: Non importunè, neque incongruè arbitror accidisse, etsi non humana industria, iudicio fortassè diuino, vt hoc verbum quod est, moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, ea regula qua cætera talia declinantur. Nanque ab eo quod est, oritur, fit verbum præteriti temporis, ortus est: & si qua similia sunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò quod est, moritur, si quæramus præteriti temporis verbum, responderi solet, mortuus est, v, litera geminata: Sic enim dicitur mortuus, quomodò fatuus, arduus, carduus, conspicuus, & si qua similia, quæ non sunt præteriti temporis: sed quoniàm nomina sunt, sine tempore declinantur. Illud autem quasi vt declinaretur, quod declinari nõ potest, pro participio præteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaque factum est, vt quemadmodùm id quod significat, non potest agendo, ità ipsum verbum declinari loquendo non possit. Agi tamen potest in adiutorio gratiæ redemptoris nostri, vt saltem secundam mortem declinare possimus. Illa enim est grauior & omniũ malorum

Mortis molestia inexplicabilis.

Verbũ mori, apud Grammaticos non declinatur vt cætera talia verba.

Mors declinari non potest, sicut nec verbũ mori.

Mors secūda quæ pessima est, declinari potest.

rum pessima, quæ non fit separatione animæ & corporis, sed in æternam pœnam potiùs vtriusq; complexu. Ibì è contrario non erunt homines ante mortem atque post mortem, sed semper in morte: ac per hoc nunquàm viuentes, nunquàm mortui, sed sine fine morientes. Nunquàm enim erit homini peiùs in morte, quàm vbì erit mors ipsa sine morte.

Nunquàm mortui & sine fine morientes

25. IDEM de verbis Domini, sermone vigesimoprimo: Quis nescit quia pœna est, necessè esse vt moriamur, & quod est grauius, quando nescimus? Pœna certa est, hora incerta: & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra & bona & mala incerta sunt, sola mors certa est. Quid est quod dico? Cōceptus est puer, fortè nascitur, fortè aborsum facit. Ità incertum est, fortè crescit, fortè non crescit. Fortè senescit, fortè nō senescit. Fortè diues erit, fortè pauper. Fortè honoratus, fortè humiliatus. Fortè habebit filios, fortè non habebit. Fortè ducet vxorem, fortè non ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis, respice & ad mala. Fortè ægrotat, fortè non ægrotat. Fortè à serpente percutitur, fortè non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, fortè non deuoratur. Et respice omnia mala, vbiquè est, fortè erit, fortè nō erit. Nunquid potes dicere, fortè moritur, fortè non moritur?

Necessitas moriendi pœna est. Pœna certa, hora incerta. Cùm ferè alia omnia fortuita sint, mors tamen certa est.

26. INNOCENTIVS tertius de cōtemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis libro primo, capite vigesimoquarto, vel iuxta alios vigesimosecundo: Semper vltimus dies primus, & nūquàm primus dies vltimus reputatur: cùm tamen ità semper viuere deceat, tanquàm mori semper oporteat. Scriptum est enim: Memor esto, quia mors non tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos moriētis, tanquàm dies hesterna, quæ prȩterijt. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriūntur, & quicquid est præteritum, est mortuū totum. Morimur enim, dum viuimus, semper: & tūc tantùm desinimus mori, cùm desinimus viuere. Melius est ergò mori vitæ, quàm viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisì mors viuens. Vndè Salomon: Laudaui magìs mortuos quàm viuentes, & vtroq; feliciorem iudicaui qui necdùm natus est. Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impediri non valet: hoc est illud mirabile, quod quanto plùs crescit, tanto magìs decrescit: Quia quanto plus vita procedit, tanto magìs ad finem accedit.

De vicinitate mortis.

Eccli 14.

Vita mortalis nil est aliud quàm mors viuens.

Eccles 4.

27. ECCLESIASTICI decimo: Omnis potentatus breuis vita. Languor prolixior grauat medicū. Breuem languorem prȩcīdit medicus: sic & rex hodiè est, & cras morietur. Cùm enim morietur homo, hȩreditabit serpentes & bestias, & vermes.

28. IOB decimoseptimo: Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea, & soror mea, vermibus.

29. PSALMO quadragesimooctauo: Simul insipiens & stultus peribunt. Et relinquent alienis diuitias suas: & sepulcra eorum domus illorum in æternum. Nè timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cùm interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria eius.

30. BARVCH tertio: Vbì sunt principes gētium, & qui dominantur super bestias quȩ sunt super terrā? qui in auibus cȩli ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant, & soliciti sunt, nec est inuentio operum illorum? exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum exurrexerunt.

31. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo: O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis: viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibū? O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit sapiētiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carni: & quid superueniet tibi in beneplacito Altissimi? siue decem, siue centum, siue mille anni. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

32. AVGVSTINVS in sententijs à Prospero collectis, sententia vltima: Diuitijs flores, & maiorū nobilitate te iactas, & exultas de patria & pulchritudine corporis, & honoribus qui tibi ab hominibus deferuntur? respice teipsum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circunspice eos qui ante te similibus splendoribus fulsêre. Vbì sunt quos ambiebant ciuium potentatus? Vbì insuperabiles Imperatores? Vbì qui cōuentus disponebāt, & festa? Vbi equorum splendidi inuectores, Exercituum duces, Satrapȩ, Tyranni? Non omnia puluis? non omnia fauillȩ? non in paucis ossibus eorum vitæ memoria est? Respice sepulcra, & vide quis seruus, quis dominus, quis pauper, quis diues? Discerne, si potes, vinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si teipsum respexeris.

Mortis memoria superbiam calcat.

In ossibus mortuorum nulla distinctio diuitis & pauperis &c.

1. B. MATTHAEI vigesimoquinto: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

2. ET capite vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora fur venturus esset, vigilaret vtiquè, & non sineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora filius hominis venturus est. Quis, putas, est fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus, quem, cùm venerit dominus eius, inuenerit sic facientem. amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

3. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate. nescitis enim quādo tempus sit. Sicut homo qui peregrè profectus reliquit domum suam: & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergò (nescitis enim quando dominus domus veniat: serò, an media nocte, an gallicantu, an manè) nè, cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

4. AVGVSTINVS in epistola octogesima ad Hesychium: Vnusquisque debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare. in quo enim quenque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprȩhendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in euangelio secūdùm Marcum ità scriptū est: Vigilate ergò, quia nescitis quando dominus domus veniat: serò, an media nocte, an gallicantu, an manè: nè, cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisì electis & dilectis suis ad corpus eius pertinentibus, quod est Ecclesia? Non solùm ergò illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis qui fuerunt post illos ante nos, & ad nosipsos, & qui erunt post nos vsque ad eius nouissimum aduentum. Nunquid autem omnes inuēturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, quòd ad defunctos etiam pertineat quod ait: Vigilate, nè, cùm repētè venerit, inueniat vos dormientes? Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos solos pertineat qui tunc erunt, nisì quia eo modo ad omnes

Nō solùm de die nouissimo mundi: sed etiam de suo vitæ nouissimo die quisq; formidare debere.

Marci 13.

Quomodò præceptū est omnibus vt vigilent &c.

[Margin: ...rati sint ad Domini aduentum.]

omnes pertinet, quo modo dixi? Tunc enim vnicuique veniet dies ille, cùm venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, nè imparatum inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc saltem manifestum erat Apostolis, non eorum temporibus cùm hîc in carne viuerent, Dominum esse venturum: & tamen quis dubitet eos præcipuè vigilâsse & seruâsse, quod omnibus dixit, nè imparatos repentè veniens inueniret?

[Margin: Imparatū inuenit Domini aduentus, quē dies mortis suæ inuenit imparatū.]

5. LIBRO octogintatrium quæstionum, quæstione quinquagesimanona: Vigilate, inquit, quia nescitis diem neque horam. Non modò illius vltimi temporis quo venturus est sponsus, sed suæ quisque diem dormitionis & horam nescit. Quisquis autē paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cùm illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

[Margin: Matth. 25.]

[Margin: Qui inuenitur paratus in hora mortis, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis.]

6. LVCAE duodecimo: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suū quando reuertatur à nuptijs: vt cùm venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos, cùm venerit dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ità inuenerit: beati sunt serui illi. Hoc aūt scitote, quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora fur veniret, vigilaret vtiquè, & non sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam: an & ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispēsator & prudens, quem cōstituit dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem, cùm venerit dominus, inuenerit ità facientem. Verè dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum, partemque eius cum infidelibus ponet.

7. APOCALYPSIS tertio: In mente ergò habe, qualiter acceperis & audieris: & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, veniā ad te tanquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

8. CAPITE decimosexto: Eccè venio sicut fur: Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, nè nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

[Margin: Lib. 4. epist. 2.]

[Margin: Indigni in morte solatium accipere qui sunt.]

9. CYPRIANVS Epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum: Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum.

10. AVGVSTINVS sermone tertio de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur suî, qui dum viueret, oblitus est Dei.

[Margin: Ezech. 18.]

11. ET tractatu trigesimotertio in Euangelium Ioannis: In quo Propheta mihi legis, quia promisit Deus correcto indulgentiam: non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Propter illos qui desperatione periclitantur, proposuit indulgētiæ portum: propter illos qui spe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum.

[Margin: Cur dies mortis incertus.]

12. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo: Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, posteà inuenire non valet misericordem.

13. ECCLESIASTICI decimoquarto: Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nónne alijs relinques dolores & labores tuos in diuisione sortis? Da & accipe, & iustifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

14. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erūt apud inferos, quò tu properas.

15. CAPITE duodecimo: Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequàm veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent, antequàm tenebrescant sol, & lumen, & luna, & stellæ, & reuertantur nubes post pluuiam, &c.

16. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

17. AVGVSTINVS in libro de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ, capite secundo: Quomodò stimulat, quomodò metus iste mortis interpellat? Quomodò nomen ipsum à me commemoratum, omnium corda percussit? Quomodò timorem vestrum teste gemitu declarâstis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam, an non timeam, venire habet: serò an citò, ventura est. Si timeas, non efficies vt non sit quod times. Illud potiùs time, quod si nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues, quò posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus plùs amas mortē, quàm vitā? Absit, inquis. Quis est hominum, qui plùs amet mortem, quàm vitam? Fortè conuinco te, quia plùs amas mortem quàm vitam. Eccè vndè te conuinco: Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonū eum vis. Amas domum tuam, bonam eam vis. Quid est quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidiè enim rogas, vt quoniam mors ventura est, bonam mortem det tibi Deus, & dicis: Deus auertat à me malam mortem. Plùs ergò amas mortem tuam, quàm vitam tuā. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori, sed noli timere: Non potest malè mori qui benè vixerit. Prorsùs confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus sum: non potest malè mori qui benè vixerit. Num multi iusti naufragio perierunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiæ laniauerunt? Certè non potest malè mori qui benè vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire, gladio percuti, à bestijs laniari, mors tibi mala esse videtur? Nónne has mortes martyres subierūt, quorum natalitia celebramus? Quod genus mortis non subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cùm hîc sumus, vel cùm hîc audimus, si exeuntes hinc nō obliuiscimur, si meminimus quod hîc audimus, nónne martyres beatificamus? Quære mortes martyrū. Oculos carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculos fidei interroga: Preciosa in conspectu Domini mors sanctorū eius. Quicquid ergò est quod exhorres in morte, omninò non exhorreas, si eos imitaris. Id age vt bonam vitam habeas, & quęcunque occasio fuerit, vt exeas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ non habet timorem nec finem. Nam quasi bona mors diuitis in purpura & bysso, sed mala mors sitientis & inter tormenta guttam aquæ

[Margin: Mortem nominare terrorem injicit & metum.]

[Margin: Vtrùm mors timenda est.]

[Margin: Quidam plùs amant mortem, quàm vitam.]

[Margin: Cōtra eos qui cupiunt benè mori, & tamē malè viuere non reformidant.]

[Margin: Psal. 115.]

[Margin: Malè viuere & benè mori pugnant.]

[Margin: Martyres partim malè, partim benè mortui sunt.]

[Margin: Psal. 115.]

[Margin: Lucæ 16.]

[Margin: Mors diuitis & Lazari qualis.]

à quæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter linguas canum, in fame & siti micas de mensa desiderantis. Mala mors, auersanda mors, finem respice: Christianus es, fidei oculum intende. Contigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulcrum marmoreum, sitienti apud inferos? Quid oberant pauperi panni cum sanie vlcerum eius, requiescenti in sinu Abrahę? Longè vidit eum requiescentem, quem contempserat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, Quis benè mortuus est? quis malè? Puto quia meliùs ille pauper, quàm ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes: Absit à me. Puto quòd hoc dices. Disces ergò benè mori, si didiceris benè viuere. Merces enim bonę vitę ęterna est.

18. CONCILIVM Lateranense sub Innocentio tertio, capite vigesimosecundo: Cùm infirmitas corporalis nonnunquàm ex peccato proueniat, dicente Domino languido quem sanauerat: Vade, & ampliùs noli peccare, nè deterius aliquid tibi contingat: decreto præsenti statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant & inducant, quòd medicos aduocent animarum, vt postquàm infirmis fuerit de spiritali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubriùs procedatur, cùm causa cessante cesset & effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vndè faciliùs mortis periculum incurrunt. Si quis autē medicorum huius nostræ constitutionis, postquàm per prælatos locorum fuerit publicata, transgressor extiterit, tam diù ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donèc pro transgressione huiusmodi satisfecerit competēter. Cęterùm cùm anima sit multo preciosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, nè quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

Ioan. 5.

Medicorū officium apud ægrotātes, vt medicos animarum vocaticurent.

Nihil pro corporis salute suscipiendum vel agendum, quod vergat in animæ periculum.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Clementissimus redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remedijs aduersùs omnia omnium hostium tela esse prospectū, quemadmodùm auxilia maxima in Sacramentis alijs præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint, ità extremæ Vnctionis Sacramento, finem vitæ, tanquàm firmissimo quodam præsidio, muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementiùs ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitùs & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendére nobis exitum vitæ perspicit. ET capite secundo: Res & effectus huius sacramenti, gratia est Spiritus sancti: cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinę misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuiùs fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdùm vbi saluti animæ expedierit, consequitur.

Morituris prospexit Deus Vnctionis sacramento.

Dæmonis importunitas circa horam mortis.

Effectus extremæ Vnctionis.

Iaco. 5.

20. CONCILIVM Nannetense capite quarto: Cùm sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quàm citiùs ad eum pergat: & ingressus cubiculū, aquam benedictā super eum & per omne cubiculum adspergat cum antiphona, Asperges me Domine: & versu, Exurgat Deus. Deindè dicat orationem, Deus qui sacerdotibus tuis totam præ cæteris gratiā contulisti, &c. Deindè cantet septem psalmos cum precibus pro infirmis. Post hæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquās lecto quo infirmus decumbit, eum blandè leniterq; alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem & castigationē suam prouenire credat, vt peccata sua confiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiam pro culpis commissis spondeat: vt substantiam suam, dum adhuc sensus & ratio in eo vigēt, disponat: vt peccata sua eleemosynis redimat: vt his qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquàm desperet. Cùm his & huiuscemodi allocutionibus fuerit mens infirmi releuata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, dētque locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

Aegroti à parocho visitatio.

Aquę benedictæ aspersio.

Septem psalmorū lectio.

Exhortatio ad infirmum.

Peccatorum confessio.

Testamētum.

21. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Tutior est via, vt bonum quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse dum viuit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quęrere.

22. POSSIDONIVS vel Possidius in vita sancti Augustini, capite trigesimoprimo: Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos & sacerdotes absque digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima qua defunctus est ægritudine. Nam sibi iusserat psalmos Dauidicos, qui sunt paucissimi de pœnitentia scribi, ipsósque quaterniones iacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vbertìm flebat. Et nè intentio eius à quoquam impediretur, cauebat. Ante dies fermè decem quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentibus, nè quis ad eum ingrederetur, nisi ijs tantùm horis quibus medici ad inspiciendum intrarent, vel cùm ei inferretur refectio. Et ità obseruatum ac factū est, & omni illo tempore orationi vacabat. ET capite vigesimoseptimo: Indicauerat quoquè nobis, se prædicti beati viri Ambrosij in vltimo vitæ constituti audisse sapientissimum & pijssimum responsum, & multùm laudabat ac prædicabat. Nam cùm ille, inquit, venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis lecto eius adstantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deum, & ob hoc mœrentibus, tanti scilicet ac talis Antistitis morte Ecclesiā posse priuari verbi & sacramenti Dei dispensatione, & rogaretur cum lachrymis, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatū, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et hæc noster Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideò enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, nè crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere. Hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nôsse poterāt. Nam sciens examē æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicebat magìs, quàm de meritis suis, confidere. Cui etiam in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoquè Coëpiscopi & familiarissimi sui amici in extremis vitæ de talibus frequentissimum referebat dictum. Ad quem cùm visitandum iam morti propinquantem venit, & ille manuū gestu se de seculo exiturum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse: illum, nè putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquàm, benè: Si aliquando, quare non modò? Et talem hominem protulisse sententiam mirabatur & laudabat hominem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ęgrotātis dictum afferebat

Sine pœnitentia nō migrandum ex hac vita.

Psalmos pœnitentiales sibi scribi iussit Augustinus ante mortem.

Orationi potissimū vacat Augustinus moriturus.

Ambrosij dictū in morte.

Matth. 6.

Cuiusdam alterius moriendi dictum ab Augustino laudatum.

rebat Episcopi, de quo sanctus in epistola sua quam de mortalitate scripsit, martyr Cyprianus ità retulit, dicens: Cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, & quē adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisì quòd talē videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit, Pati timetis, exire non vultis: quid faciam vobis?

Ex Cypriano visio quędam.

In eos qui inuiti moriuntur.

23. IOANNIS nono, vt in textu.

24. AVGVSTINVS in enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimo: Quocircà hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam releuari quispiam vel grauari. Nemo autem se speret quod hîc neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri.

Ante mortem omne meritū comparatur.

25. ET tractatu quadragesimoquarto in Euangeliū Ioannis, super ea verba, Venit nox quando nemo potest operari: Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit, nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: sed nox dicta est, nō flamma, nō ignis? Audi quia & nox est: de quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores. Operetur ergò homo dum viuit, nè illa nocte præueniatur, vbì nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem: & si modò operamur, hic est dies, hic est Christus: audi promittentem, & nè arbitreris absentem. Ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum. Quàm diù? non sit in nobis solicitudo qui viuimus, si fieri posset, de hac etiam voce posteros qui futuri sunt, securissimos faceremus: Ecce, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dies iste, qui circumitu solis huius adimpletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi, vsque in consummationem seculi extenditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorū, & cùm positis ad dexteram dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autem ad sinistram dixerit, Ite in ignem ęternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibì erit nox, ibi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus vnicuiq; secundū opera sua, cùm viuis & mortuis sic facturus est: erit enim tūc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modò omnis infidelis quādo moritur, illa nocte suscipitur, & non est vt illic aliqd operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillam aquæ de digito pauperis requirebat, dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hîc agatur, nè & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. O infelix, quando viuebas, tunc erat tempus operandi: modò iam in nocte es, in qua nemo possit operari.

Nox in qua nemo potest operari, est impiorū post iudicium extremum.
Matth. 25.
Matth. 22.
Matth. 28.
Matth. 25.
Matth. 16.
Et etiam malis statim post mortem nox in qua nemo potest operari.
Luc. 16.

26. IOANNIS duodecimo, vt in textu.

27. LVCAE decimonono: Negociamini dum venio.

1. C. PSALMO trigesimotertio, vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Mortuo homine impio nulla erit vltrà spes, & expectatio solicitorum peribit.

3. SAPIENTIAE quinto: Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquàm vmbra, & tanquàm nuncius præcurrens, &c. Sic & nos nati continuò desiuimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autē nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impij tanquàm lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquàm spuma gracilis, quę à procella dispergitur: & tanquàm fumus qui à vento diffusus est: & tanquàm memoria hospitis vnius diei prætereuntis.

4. PSALMO decimo: Dominus interrogat iustū & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

5. AVGVSTINVS sermone quadragesimooctauo ad fratres in eremo: Cùm in extrema ægritudine fueritis, ô quàm forte, ô quàm durum, ô quàm pœnosum, ô quàm lachrymabile erit vobis pœnitere & dolere de malis commissis, & de bonis omissis. Quare hoc erit, nisì quia illic capitur tota intentio mentis, vbì est vis doloris? Multa enim occurrūt impedimenta cordi. Nam corpus dolet, pœna affligit: quia mors appropinquat, intrare filios quos patres summè dilexerunt, pro quibus etiam se damnatos existimant, tenebroso oculo adspiciunt: vxores iam lachrymantes considerant, mundus adhuc eis fidutiam præstat: Diabolus, nè de peccatis doleant, fidem tribuit, & chirographum infirmantibus præbet: caro non deficere adhuc satis sperat: medici, vt lucrentur, ipsum confortant: parentes applaudunt, sacerdotes alliciunt, & sic diuites moriuntur in inferno. O homo, audîsti quid locutus sum: omninò crede quòd hæc omnia citò experieris. Obsecro igitur te, vt antequā infirmitate graueris, agas pœnitentiam, disponas domum tuam. Fac quod fiendum est, fac testamentum dum sanus es, dum sapiens es, dum tuus es: Nam si expectaueris infirmitatem, omninò minis vel blandimentis duceris quò tu non vis.

De differentibus pœnitentiam vsque ad horā mortis.
Impedit verā conuersionē dolor.
Alia conuersionis impedimenta.
Tempore cōuersio instituenda est. & condendum testamentum.

6. ET sermone quinquagesimoseptimo: Item in libro de vanitate seculi, capite primo: Quòd si vultis scire charissimi, quàm magno metu magnísque doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante Deum, vt perducant illā ante tribunal iudicis metuendi. & tunc illa memorans opera sua mala & peruersa, quæ die noctúque gessit, contremiscit, & quærit ea fugere, induciásque petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera eius, dicent: Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumq; pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima agūtur, quę cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti confusione: iusti verò anima cùm separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magìs cum magno gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad Deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horam fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præcauete, vt tunc securi esse possitis.

De separatione animæ à corpore.
Mors peccatoris & iustorum quid distent.

7. HVGO à sancto Victore, libro primo de anima, capite secundo: Dum libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diuq; se victurum arbitratur, ac multa in longum disponit tempus agenda: subitò rapitur in mortē, & ex improuiso anima aufertur à corpore: túncque cum magno metu magnisq; doloribus anima separatur à corpore. Veniunt enim angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuēdi. & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctúque gessit, contremiscit, & quęrit illa fugere, induciasq; petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti: opera tua sumus: non te deseremus, sed tecum semper erimus: tecum pergemus ad iudiciū. Vitia quoq; multis & multiplicibus criminibus eam accusabunt: multaq; falsa testimonia aduersùs illam inuenient, quanquàm vera ad damnationem eius possent sufficere. Dæmones verò terribili vultu & horribili adspectu eam terrebūt: ingenti furore eam persequentur & comprænhendent tam terribiliter quàm horribiliter, volētes eam retinere & possidere, nisi sit qui eripiat,

Eadem habet Bernard. c. 2. meditationū.
De separatione animæ à corpore.
Dæmonū terror & furor.

piat. Tunc anima inueniẽs oculos clausos, & os aliosq́ corporis sensus per quos solebat egredi & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se: & vidẽs se solam & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mundi & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tantæ necessitatis, atq́ dæmonibus tradetur in inferno crucianda. Sic anima peccatoris in die qua ignorat, & hora qua nescit, rapitur à morte & segregatur à corpore: pergitq́ miserijs plena, tremens & dolens: & cùm nullam excusationẽ habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit & pertimescit ante Deum apparére. Ingẽti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationũ æstibus agitatur: cùm vrgente solutione carnis & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat cui appropinquat: & post paululùm hoc inuenit, quod in perpetuũ mutari non poterit. Considerat planè, quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatẽ tantæ iustitiæ quas rationes vitæ suæ ponat. Si enim cuncta opera quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illa magìs quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quòd viam vitæ huius nequaquàm fine culpa transire potuit.

Animæ peccatricis timor & miseria in hora mortis.

8. ET libro tertio, capite vigesimotertio: Considera quomodò morieris, quãdo aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus: & ibi ad terrã proiectus inter longa suspiria & difficiles singultus, inter diuersos dolores & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in saniem & fœtorem: erit vermis & cibus vermium: animam verò mox capient & rapient laruales illę facies, quæ eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebũt eam dæmones terribiles & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cùm teterrima illa monstra dæmoniorum occursantia sibi cateruatim ruere videbit: aut quis deducet per ignotam regionem?

Habet eadem Bernardus in libro de interiori domo, cap. 38. *Cõsideratio morientis hominis.* *Dæmonum præsentia.*

9. ET libro quarto de anima, capite decimotertio: Introducere debet prudentia aliquos nuncios qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaq́ nuncius mortis ingressum postulans, admittitur. Qui rogatus vt dicat quis sit, vndè veniat, quid viderit: se respondet non aliter quicquam dicturum, nisì summũ fiat silentium. Quo impetrato, sic incipit: Ego sum timor mortis: & mortem vobis venire nuncio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicẽs: Vbì est mors? MEMORIA MORTIS. Scio quia non tardat venire & propè est. Sed diem & horam aduẽtus eius ego nescio. PRVDENTIA. Et qui veniũt cum illa? MEMORIA. Mille dæmones ferentes secum libros grãdes & vncos ferreos, & igneas catenas. PRVDENTIA. Quid prætendunt his omnibus? MEMORIA. In libris scripta sunt omnia peccata hominum: & quorum ibidèm peccata scripta sunt, illos sui esse dicunt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahant, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Colloquium inter Prudentiam & timorem vel memoriam mortis. *In morte pręsentes sunt dæmones, libros, vncos & catenas habentes.*

10. INNOCENTIVS tertius libro secundo de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite quadragesimosecundo: Mali quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tanta & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus appáret, pręnimio dolore seipsos discerpẽtibus. Fortis enim & incomparabilis est violentia, quando nexus illi & vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vndè propheta lamentando ait: Circundederũt me dolores mortis. Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitùs non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quando iam penè defatigato corpore & suis exhausto viribus, anima multo liberiùs videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducũtur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & * retractatio ista tam grauis est, quòd anima plurimùm turbata, cogitur quasi seipsam odisse. Vndè dicitur in psalmo: Torrẽtes iniquitatis cõturbauerunt me. Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ità in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam tristè dijudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vndè dicitur in psalmo: Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Quartus dolor est, quãdo anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendũ se paratos: vbì tantus dolor est & timor, quòd misera anima licèt à corpore egressura, quandiù potest refugiat, vt tempus suę captiuitatis redimat, antequàm de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à secũda vlulatus. Prima porta dicitur, quando anima mala quàm citò egreditur à corpore, tam citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secũda porta dicitur, quando post diem iudicij punientur in corpore & anima sine fine. Puniuntur enim mali in anima tantùm in prima separatione corporis & animæ, post iudicium verò in anima & corpore punientur. Vndè dicitur: Duplici contritione contere eos.

Quadrúplex dolor quẽ in morte sustinent mali. *Corporis dolor quantus.* *Psal. 114.* *Animæ dolor triplex in morte.* *Adspectus operum bonorum & malorum.* ** aliâs recogitatio* *Psal. 17.* *Consideratio gehennæ.* *Psal. 114.* *Adspectus dæmonum.* *Sophon. 1.* *Hierem. 17.*

11. LVCAE decimosexto: Homo quidam erat diues, & induebatur purpura & bysso: & epulabatur quotidiè splendidè, &c. Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuãs autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum, vt intingat extremũ digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma, &c.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimooctauo: Chrisorius, sicut Probus propinquus illius, cuius iam superiùs memoriã feci, narrare consueuit, vir in hoc mundo valdè idoneus fuit, sed tantum plenus vitijs quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cùm tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit teterrimos viros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumq́ suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimijs & turbatis vocibus vocare, dicens: Maxime curre. Nunquàm tibi mali aliquid feci, in fide tua me suscipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perstrepens familia conuenit. Eos autem quos ille insistẽtes sibi grauiter tolerabat, ipsi malignos spiritus videre non poterant, sed eorum præsentiam, in cõfusione, & pallore, & tremore illius qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetræ eorũ imaginis huc illúcque vertebatur in lectulo: iacebat in sinistro latere, adspectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibíque aderant. Cumq́ constrictus nimìs, relaxari se iam posse desperaret, cœpit magnis vocibus clamare: Inducias vel vsque manè, inducias vel vsque manè. Sed cùm hæc clamaret, in ipsis vocibus de habitaculo suæ carnis euulsus est. De quo nimirùm constat: quia pro nobis ista non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros spiritus ante mortem vidisse, & inducias petijsse, quid profuit, qui easdem inducias quas petijt, non accepit?

Terribile exemplum. *Dæmonum adspectus.* *Nostri causa hæc vidit Chrisorius.*

13. IDEM in homilia duodecima in euangelia, eandem

eandem refert historiam de Chrisorio.

Aliud terribile exemplum de differentibus cõuersionẽ ad mortem vsque.

14. BEDA libro quinto historiæ Anglorum, capite decimoquarto: Fuit quidam in prouincia Merciorum, cuius visiones ac verba, nec non & conuersatio plurimis, sed non sibimet profuit. Fuit autem temporibus Coenridi, qui post Edilredum regnauit, vir in laico habitu atq; officio militari positus: sed quantum pro industria exteriori Regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat ergò illum sedulò, vt confiteretur, & emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquàm subito mortis superuentu tempus omne pœnitendi & emendandi perderet. Verùm ille frequenter licèt admonitus, spernebat verba salutis, seséque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, décidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex, qui diligebat eum, multũ hortabatur, vt vel tunc antequàm moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondit, non se tunc velle confiteri peccata sua, sed cùm ab infirmitate sua resurgeret, nè exprobrarent sibi sodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ sospes facere nolebat, fortiter quidem, vt sibi videbatur loquutus, sed miserabiliter, vt pòst patuit, dæmoniaca fraude seductus. Cumq; morbo ingrauescente, denuò ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamauit statim miserabili voce: Quid vis modò? quid huc venisti? nõ enim mihi aliquid vtilitatis, aut salutis potes vltrà conferre. At ille, noli ità loqui. Vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulò antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & resederunt iuxta me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitq; vnus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi legendum dedit, in quo omnia quæ vnquàm bona feceram, intuens scripta reperi, & hæc erant nimiùm pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subitò mihi superuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu spirituum, domumq; hanc & exteriùs obsedit, & intùs maxima ex parte residens impleuit. Tunc ille qui & obscuritate tenebrosæ faciei, & primatu sedis maior esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iussit vni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferre. Quem cùm legissem, inueni omnia scelera, nõ solùm quæ opere & verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccaui, manifestissimè in eo tetris esse descripta literis. Dicebatq; ad illos, qui mihi adsederant, viros albatos & præclaros: Quid hîc sedetis, scientes certissimè quia noster est iste? Respõderunt, Verùm dicitis, accipite, & in cumulum damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt, surgentesq; duo nequissimi spiritus, habentes cultros in manibus, percusserunt me, vnus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viscera mea, & interiora corporis mei penetrant, moxq; ad inuicèm peruenient, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, & nõ multò pòst defunctus, pœnitentiam, quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere supersedit, in æternũ sine fructu pœnis subditus facit. De quo constat, quia, sicut B. Papa Gregorius de quibusdam scribit, nõ pro se ista, cui non profuêre, sed pro alijs viderit: qui eius interitum cognoscentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, nè improuiso mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuersos per bonos siue malos spiritus sibi vidit offerri, ob id superna dispensatione factum est, vt meminerimus facta & cogitationes nostras, non in ventum diffluere, sed ad examen summi iudicis cuncta seruari, siue per amicos angelos in fine nobis ostendenda, siue per hostes. Quòd verò prius candidum codicem protulerunt angeli, deindè atrum dæmones, illi perparuum, isti enormem, animaduertendum est, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamẽ vniuersa prauè agendo iuuenis obnubilauit: Qui si è contrario errores pueritiæ corrigere in adolescẽtia, ac benefaciendo à Dei oculis abscondere curâsset, posset eorum numero sociari, de quibus ait psalmus: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hanc historiam, sicut à venerabili antistite Pethelmo didici, simpliciter ob salutem legentium siue audientium, narrandam esse putaui.

Admonitio ad confessionem & vitæ emendationem.

In 4. dialog. cap. 11.

De codicibus quos angeli tum boni tũ mali morituro exhibuerunt.

Psal. 31.

Exemplum terribile de eo qui vidit infernũ apertum, & locũ apud inferos sibi paratum.

15. ET capite decimoquinto: Noui autem ipse fratrem, quem vtinàm non nôssem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem sedulò à fratribus, ac à maioribus loci ad castigatiorem vitam conuerti admonebatur: Et quanuis eos audire noluisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operũ ipsius exteriorum, erat enim fabrili arte singularis. Seruiebat autem multùm ebrietati, & cæteris remissioris vitæ illecebris, magisq; in officina sua die, noctuq; residere, quàm ad psallendum aut orandum in ecclesia, audiendumq; cum fratribus verbum vitæ consueuerat. Vndè accidit illi, quod solent dicere quidã: Quia qui non vult Ecclesiæ ianuam spontè humiliatus ingredi, necessè habeat ianuã inferni nõ spontè damnatus introduci. Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multùm mœrens ac damnato similis, cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Sathan demersum in profundũ tartari, Caiphamq; cum cæteris, qui occiderãt Dominũ, iuxta eum flammis vltricibus contraditum. In quorũ vicinia, inquit, heu misero mihi locum adspicio æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam, cùm ipse viderim iudicium meũ iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obijt: & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatum: neque aliquis pro eo Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cælos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei: & vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit, quò lætior occumberet in mortem. At contrà faber iste tenebrosæ mentis & actionis, imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius, vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabiliùs ipse desperata salute periret, sed viuentibus, qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nupèr in prouincia Berniciorum, ac longè lateq; diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelerum suorũ pœnitudinem prouocauit. Quod vtinàm ex hac etiam nostrarum lectione literarum fiat.

Actor. 7.

16. PSALMO cẽtesimo decimoquinto, vt in textu.

17. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationẽ ex Deo habemus, domũ non manufactam æternã in cælis, &c. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatẽ habemus magìs peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

18. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vndecimo mortem Vrsini presbyteri describens: Cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Benè veniant Domini mei, benè veniant Domini:

In morte quidam videns Apostolos.

quid ad tãtillum seruulum vestrum estis dignati conuenire? Venio, venio. Gratias ago, gratias ago. Cumq; hoc iterata crebrò voce repeteret, quibus hoc diceret, noti sui qui illum circunsteterant, requirebant. Quibus ille admirando respondit, dicens: Nunquid hîc cõueniſſe sanctos Apostolos non videtis? beatũ Petrũ & Paulum primos Apostolorum non adspicitis? Ad quos iterùm conuersus, dicebat: Eccè venio, eccè venio: atque inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter sanctos Apostolos viderit, eos etiam sequendo testatus est. Quod plerunquè contingit iustis, vt in morte sua sanctorum præcellentium visiones adspiciant, nè ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimescant, sed dum eorum menti internorum ciuium societas ostenditur, à carnis suæ copula sine doloris & formidinis fatigatione soluantur.

Cur quidam in morte sanctos videant præsentes.

19. SEQVENTIBVS capitibus plures alias similes apparitiones iustorum commemorat.

20. CYPRIANVS in libro de mortalitate, inter alia quæ adfert de non timenda morte: Quæ cæcitas, inquit, animi, quæ væ dementia est, amare pressuras & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potiùs ad gaudium quod nunquàm possit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quæ promittit Deus. Apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitijs carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ, Christo vocante, proficisci. Et post nonnulla: Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione censetur: mori timeat, qui ad secundã mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemitus interìm differatur. Qualem te inuenit Dominus cùm vocat, talem pariter & iudicat. Meminiſſe debemus voluntatem nos, non nostram, sed Dei facere debere, secũdùm quod nos Dominus quotidiè iussit orare. Quàm præposterum est, quamq; peruersum, vt cùm Dei voluntatem fieri postulemus, quando euocat nos & accersit de hoc mundo Deus, nõ statìm voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & peruicacium more seruorum ad conspectũ Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmijs cælestibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergò oramus & petimus vt adueniat regnũ cælorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequẽter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si maiora desideria, & vota potiora sunt seruire istic diabolo, quàm regnare cum Christo? Deniquè vt manifestiùs diuinæ prouidentiæ indicia clarescerent, quòd Dominus, præscius futurorum suis consulat ad veram salutem, cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus adspectu, & quem assistentem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisì quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire non vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox & monentis est: qui de persecutione solicitis, de accersitione securis non consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurũ. Audiuit frater noster & collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid disceret iam recessurus? Didicit immò nobis remanẽtibus, vt dum sacerdotem Dei qui commeatum petebat, increpitum esse comperimus, quid cunctis expediat agnosceremus. Et paucis interiectis: Quod interìm morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisì hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decurso ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citiùs exoptet? Paulo Apostolo prædicãte: Nostra autẽ conuersatio, inquit, in cælis est, vndè & Dominum expectamus &c. Eius est in mundo diù velle remanere, quẽ mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porrò cùm mũdus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit, & non magìs sequeris Christũ, qui te & redemit & diligit? Et sub finem: Quis non peregrè cõstitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, ventũ prosperum cupidiùs optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriã nostrã paradisum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostrã videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorũ numerus expectat, parentũ, fratrũ, filiorũ, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.

Amare vitam præsentem, quàm fatuum sit.

Philip. 1. Per mortem à quibus calamitatibus & periculis liberemur.

Quibus sit meritò mors timenda.

Quales morimur, tales iudicamur. Volũtati Dei parendũ est.

Pertinacibus seruis cõparantur ij, qui moriũtur inuiti.

Exemplum cuius etiam meminit Possidonius in vita D. Augustini.

Non sibi, sed nobis audiuit.

Per mortem transitur ad immortalitatem.

Philip. 3.

Cuius sit desiderare & vnicè amare vitam præsentem.

Per mortẽ reditur in patriam.

Sãcti in cælis sunt de nobis soliciti.

21. AMBROSIVS in libro de bono mortis, capite secundo: Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est: Anima quæ peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quãdo quis peccato moritur, & Deo viuit, de qua ait idem Apostolus: Consepulti enim sumus cum illo per baptismũ in mortem. Tertia mors qua cursum vitæ huius & munus explemus, id est, animæ corporísque secessio. Aduertimus igitur quòd vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato. Tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cùm absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitiũ, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc cõsummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quàm voluptatis est. Et post pauca: Quid tantoperè vitam istam desideramus, in qua quanto diutiùs quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait: Sufficit diei malitia sua.

Mortis tria sunt genera. Ezech. 18.

Rom. 6.

Quædã mors mala, quædã bona, & quædam media.

Cur mors paucos delectet, viriũ infirmitatis est.

Matth. 6.

22. CAPITE tertio: Mors igitur solutio est animæ & corporis. Deniq; & in Apostolo docuimus lectum, Dissolui & cum Christo esse, multo melius. Solutio autem ista quid aliud agit, nisì vt corpus resoluatur & quiescat, anima autẽ conuertatur in requiem suam, & fit libera, quæ si pia est, cum Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agũt, nisì vt exuant se huius corporis cogitationibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestijs separare contendant, renunciẽt voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum?

Philip. 1.

Anima post mortem ad Christum vadit.

Mors mystica iustorum.

23. CAPITE quarto: Omnifariàm igitur mors est bonum, & quia compugnantia diuidit, nè se inuicèm impugnent, & quia portus quidã est eorum qui magno vitæ istius iactati salo, fidę quietis stationé requirunt. Et quia deteriorem statum non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & præsentiũ inuidiæ subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quòd frustrà homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortẽ non fecerit, sed postquàm homo lapsus in flagitiũ est, præuaricationis & fraudis sententia comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inuenicmus mortem finem esse peccati, ne quo esset vita diuturnior, eo fieret culpa numerosior.

Mortem esse bonam, & idcircò non timendam.

Sap. 1.

Mors est finis peccati.

24. CAPI-

Mors quibus amara sit.

Mors impiorum quodammodo bona est.

24. CAPITE septimo: Non amara mors, sed impio amara, & tamen amarior vita quàm mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quàm in peccato mori, quia impius quàm diù viuit, peccatũ auget: si moriatur, peccare desinit. Plerią criminum suorum absolutione lætantur: si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia longè illis plùs damnatio profuisset, nè incrementa facerent peccatorum.

Nõ tam mors quàm opinio de morte, terribilis est.

25. CAPITE octauo: Quòd si terribilis apud viuentes æstimatur, nõ mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quã vnusquisą pro suo interpretatur affectu, aut pro sua cõscientia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisque conscientiæ vulnus accuset, non mortis acerbitatẽ. Denią iustis mors quietus est portus, nocentibus naufragiũ putatur. Certè ijs quibus grauis est timor mortis, nõ est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergò mors grauis, sed metus mortis. Nõ habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendũ sit, vita nostra commisit. Insipiẽtes aũt mortẽ quasi summũ malorũ reformidant, sapiẽtes quasi requiẽ post labores & finem malorum expetũt.

Timor mortis potiùs grauis est, quàm mors ipsa. Vita inculpata mortẽ non timet.

26. CAPITE duodecimo: His igitur freti, intrepidè pergamus ad redẽptorem nostrũ Iesum, intrepidè ad patriarcharum cõcilium, intrepidè ad Abraham patrem nostrum, cùm dies aduenerit, proficiscamur: intrepidè pergamus ad illum sanctorũ cœtum, iustorumą conuentum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiam si opera desint, fides opituletur, defendatur hæreditas.

Per mortem itur ad sanctorum consortia.

27. AD Philippenses primo, vt in textu.

28. LVCAE secundo: Nunc dimittis seruum tuum Domine secundùm verbum tuum in pace.

29. PSALMO quadragesimoprimo: Quẽadmodùm desiderat ceruus ad fontes aquarũ, ità desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deũ fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei.

30. ITEM octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.

31. ET centesimo quadragesimoprimo: Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi.

32. NVMERORVM vigesimotertio ait Balaam: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.

33. LVCAE duodecimo, vt in tex. & B. testim. sexto.

34. APOCALYPSIS decimoquarto, 35. SAPIENTIAE quarto, vt in textu.

III

Quomodò Scriptura de Iudicio admonet?

A. *Horrendum* [a] *est incidere in manus Dei viuentis*, Christią iudicis, [b] ante cuius tribunal nos omnes oportet manifestari, & [c] vnumquenque rationem pro seipso reddere. [d] *Cuncta enim quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum sit.* Quare nõ modò peccatoribus, sed etiam sæpè [e] sanctis iudicij huius terribilis est [f] expectatio. Timuit hinc Dauid, vt solicitè roget: [g] *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.* Timuit & Iob, quantumuis [h] innocẽs, suumque timorem his verbis ostendit: [i] *Quid faciã, cùm surrexerit ad iudicandum Deus? & cùm quæsierit, quid respondebo illi? Semper* [k] *quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* [l] *Verebar omnia opera mea, sciẽs quòd non parceres delinquenti.*

B. Ac verò metuẽdus est Iudex [m] ille, cuius non licet potestatem effugere, sapientiam fallere, æquitatem flectere, iudicium retractare. De quo ità scriptum extat, [n] *Zelus & furor viri* (Christi iudicis scilicet) *non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Qui de seipso etiam suoque iudicio (nè quis sit inscius) hoc omnibus prænunciauit: [o] *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* [p] *Ego Dominus scrutans cor & probans renes: qui do vnicuią iuxta viã suã, & iuxta fructũ adinuentionũ suarũ.* [q] *Ego opera eorum & cogitationes eorum venio vt congregem, cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meã.*

C. Cæterùm de Iudicij [r] extremi die, qui & [s] dies Domini, dies iræ, dies magnus & horribilis in scriptura dicitur, Apostolus Petrus docet in hunc modum: [t] *Adueniet dies Domini sicut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur: terra autem & omnia quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluẽda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus: expectantes & properantes*

a Hebr.10.f Bernard.ser.8.in psalmum, Qui habitat.
b 2.Cor.5.b
c Rom.14.b. Luc.16.a 12.f 19.d
d Eccles 12.d 11.d 1.Cor.4.a Rom.2.a b c Sap.1.c Eccli 11.c Matth.12.c 16.d Apoc.20.d 22.c Psal.61.b 2.Tim.4.b Damasc.in serm.de defunctis. Cyril.de exitu animæ. Leontius in vita Ioannis Eleemosynarij.
e 1.Pet.4.d Soph.1.c Psal.74.a Bernar.ser.55.in Cantica. Greg.lib.8. moral.cap.13.
f Heb.10.e
g Psal.142.a
h Iob 1.a
i Iob 31.b
k Ibidẽm c Greg.21.moral. cap.15.& 16.
l Iob 9.d 24.b Eccles 9.a 1.Cor.4.a
m Aug.in lib.de decẽ chordis cap.1.& 2. Prosper lib.3.de vita contemp.cap.12. Bernard.epist.1. Innocentius 3.lib.3. de contemptu mundi, cap.15.
n Prouer.6.d
o Psal.74.a Bernar. serm.55. in Cant.
p Hieremiæ 17.b 11.d 20.c 32.c Prouer.16.a Heb.4.d 1.Para.28.b Mal.3.a Psal.7.b 43.d
q Esa.66.f Iudæ Apost.c. Matth.10.c
r Aug.20.de ciuit.Dei cap.1.2.30.& lib.18.cap.53. Item epist.78.& 80.ad Hesych. Hippol.de cõsum.mũdi. Damasc.lib 4.ortho.fidei, cap.27.
s Soph.1.d Iohel.2.a c g 3.a Esa.13.b c 24.c d 66.e Hiere.23.d Mal.3.a 4.a b Dan.7 c d Apoc.20.d 6 d Psal.96.a 49.a Matth.24.& 25.c d 13.f 3.c Sap.5.a d
t 2.Pet.3.c August. lib.20. de ciuit.Dei cap.16 & 18. Chrysost.hom.46.ad pop.Antioch.& seq. Ephræm in lib.de iudicio extremo, & lib.de vera pœnitent. Aug. serm.67.de temp. Isidorus de summo bono lib.1.cap.30. Cyril.catec.15. Illum. Hieron.epist.1.ad Heliodo. Grego.hom.1.& 12.in Euang. Item lib.26.moral.cap.24.& 25.Aug.cap.4.meditat. Ansel.de miseria hominis. Bernar.de interiori domo cap.38.

rantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent?

D. Vt verò tunc clementem iudicem Christum, ac diem illum, quo *cælũ & terra* [v] *transibunt*, nobis lætum habeamus, præclarum hoc est consilium Sapientis, [x] *Ante languorem adhibe medicinam, & ante iudicium interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem.* [y] *Si enim nosmetipsos dijudicaremus, non vtiquè iudicaremur.* [z] *Timenti Dominum benè erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur.*

v Lucæ 21.f 1.Corinth.7.f Apoc. 21.a
x Eccli 18.c 2.Pet 3 c Lucæ 21 g Tit.2.d 1.Theff.5.a Luc.17.f Chrysost.homi.5. de pœnitentia.
y 1.Cor.11.g
z Eccli 1.b Gregor.lib.31. moral.cap.21 August.serm.120.de temp.

TESTIMONIA.

1.A. AD Hebræos decimo vt in textu.

2. BERNARDVS sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Quid tam pauendum, quid tam plenum anxietatis, & vehementissimę solicitudinis excogitari potest, quàm iudicandum adstare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare sub tam districto iudice sententiam? Horrendum est (ait Apostolus) incidere in manus Dei viuentis. Iudicemur interim fratres, & terribilem illam expectationem præsenti studeamus declinare iudicio. Non iudicabit Deus bis in idipsum. Sanè vt quorundam peccata, sic & quorundam studia bona manifesta sunt præcedentia ad iudicium: vt illi quidem non expectantes sententiam, proprio statim pondere criminum in tartara deijciantur: isti verò è regione paratas sibi sedes tota libertate spiritus sine vlla cunctatione conscendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquentium, & sequentium te Domine Iesu. Felix planè quæ tam securos, immò tam gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum.

Iudiciũ Dei terribile.
Heb. 10.
Quomodò declinetur. 1.Cor. 11. 1.Tim.5. Ioan.3.
Matth. 19. Paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

4. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi. scriptum est enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniã mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

5. LVCAE decimosexto: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare.

6. ET capite duodecimo: Omni autem cui multũ datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

7. CAPITE decimonono: Et alter venit, dicens: Domine, eccè mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, eccè mna tua quam habui repositam in sudario. Timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non seminâsti. Dicit ei: De ore tuo te iudico serue nequam. Sciebas quòd ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminaui: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniẽs cum vsuris vtiquè exegissem illam? Et adstantibus dixit, Auferte ab illo mnam &c.

8. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

9. CAPITE vndecimo: Lætare ergò iuuenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. PRIORIS ad Corinthios quarto: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscõdita tenebrarũ, & manifestabit cõsilia cordiũ: & tunc laus erit vnicuiq; à Deo.

11. AD Romanos secundo: Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas. Eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniã iudiciũ Dei est secundùm veritatem in eos qui talia agũt. Existimas autem hoc ô homo, qui iudicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudiciũ Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientię, & longanimitatis cõtemnis, ignorans quoniã benignitas Dei ad pœnitentiã te adducit? Secũdùm autem duritiã tuã & impœnitẽs cor, thesaurizas tibi irã, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; secundùm opera eius: ijs quidẽ qui secundùm patientiam boni operis, gloriã & honorẽ & incorruptionẽ quærunt, vitam æternam. ijs autẽ qui sunt ex cõtentione, & qui nõ acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animã hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci, gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primũ & Græco. non enim est acceptio personarũ apud Deũ. Quicunq; enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunq; in lege peccauerunt, per legẽ iudicabũtur. Nõ enim auditores legis iusti sunt apud Deũ: sed factores legis iustificabuntur. Cùm enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicèm cogitationum accusantium, aut etiam defendentium, in die cùm iudicabit Deus occulta hominum, secundùm Euangelium meum per Iesum Christum.

12. SAPIENTIAE primo: In cogitationibus impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

13. ECCLESIASTICI vndecimo: Facile est coram Deo in die obitus retribuere vnicuiq; secundùm vias suas. Malitia horæ obliuionẽ facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.

14. MATTHAEI duodecimo: Dico autẽ vobis, quoniam omne verbum ociosum quod locuti fuerint homines, reddent rationẽ de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

15. CAPITE decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

16. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundùm opera ipsorum. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederũt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

17. CAPITE vigesimosecundo: Eccè venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.

18. PSALMO sexagesimoprimo: Semèl locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

19. POSTE-

19. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

20. IOANNES Damascenus in sermone de defunctis, siue in sermone quòd qui in fide hinc migrârunt, sacris operationibus & viuorũ beneficijs multùm iuuentur: Aiunt viri diuinitùs illustrati, quòd cùm exhalamus spiritũ, quasi in libra humana opera probantur. Et si lanx dextera alteram superexcedat, manifestum quòd is cuius opera examinantur, in dextris refocillabitur. Sin vtraque æqualiter pendeat, vincet tamen omninò diuina misericordia: quinetiam vt Theologi referunt, si sinistra parùm vergat, misericordia Dei totum adimplebit. Eccè tria diuina Domini iudicia, primum iustum, secundum verò misericors, tertium deniquè plus quàm misericors. Addere licet ad hæc quartum, quando mala opera multùm præponderant. Et paulopòst: In ijs temporibus, in quibus venerabilis inprimisq; sanctus Ioannes Eleemosynarius vixit, Petrus Telonearius aliquando & durus pauperibus ex plurimis opibus, ex inuidia, ex immisericordia, ad cõsummatam misericordiam & sanctitatẽ peruenit. Nam vt est in libro beatissimæ illius vitæ, dicitur quòd factus in ecstasi, viderit opera sua ponderari, & inter cætera siligineum panem, quem pro lapide aliquando in faciem pauperis iracundus miserit, in dextra libræ lance: eáque visione commonitus, tam pius posteà euaserit.

Examinãtur velut in libra opera hominum.

De Petro Telonario.

Apud Leontium.

21. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ, vt suprà de extrema vnctione, quæstione tertia, C. testimonio primo.

22. LEONTIVS Neapolitanus in vita Ioannis Eleemosynarij: Multùm de memoria mortis & exitu animæ disputabat semper ille beatus, ità vt frequenter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridente vultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymantibus oculis. Propter quod & dicebat, Quia (vt æstimo ego humilis) sufficit ad salutem assiduè & dolenter cogitare, & solicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatietur, aut comitabitur ex vita ista, nisi opera bona nostra. Et quomodò angelis venientibus & properantibus non turbatur tũc anima, si inuenta fuerit benè præparata? aut quomodò rogat, vt addatur sibi modicum tempus vitæ, si audierit, Tempus quod vixisti, benè non consumpsisti? Et iterùm dicebat tanquàm de semetipso: Quomodò humilis Ioannes transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc rationẽ ponentem, tantis exquisitoribus, tam amaris & immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in colũnis stetit, per reuelationem factum est notum, quia (vt ait) exeunte anima è corpore, obuiant ei, cùm ascenderit à terra in cælum, chori dæmonum, singuli in proprio ordine. Obuiat & chorus dæmoniorum superbiæ, inuestigat eam si habeat opera eorũ. Obuiat chorus spirituum detractionis, adspiciunt si quando oblocuta sit, & pœnitentiam non egerit. Obuiant iterùm superiùs dæmones fornicationis, scrutantur si recognoscant in ea voluptates suas. Et quando à terra vsq; ad cælum misera anima posita rationem peruenerit, seorsum ab ea sancti angeli stabunt, & non adiuuabunt eam nisi bonitates suæ.

Memoria mortis quàm sit fructuosa.

Vexatio dæmonum in morte, & statim post mortem.

23. PRIORIS Petri quarto: Quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autẽ primùm à nobis, quis finis eorum qui non credunt Dei euangelio?

24. SOPHONIAE primo: Et erit in tempore illo scrutabor Ierusalem in lucernis, & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis, Non faciet benè Dominus, & non faciet malè.

25. PSALMO septuagesimoquarto: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

26. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica: Verùm tu qui aduentum desideras saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreæ, time illum qui per prophetam dicit: Et erit, in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsaq; cogitatio hominis confitebitur illi. Quid tutũ in Babylone, si Hierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco prophetam Hierusalem nomine designâsse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Hierusalem conuersatione honesta & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerúmque confusione vastantes. Deniq; illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, & nõ egent scrutinio, sed supplicio. Mea autẽ (qui videor monachus & Hierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata. Et idcircò necessè erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Hierusalem. Ait nanque sub persona Domini: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se & examinaturum dicit. Verendum valdè cùm ad hoc ventum fuerit, nè sub tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (vt putantur) peccata appareant. Vnum est tamen, si nosmetipsos dijudicauerimus, non vtiquè dijudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto diuinoq; iudicio subducit & abscondit. Prorsùs horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus. Spiritualis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proindè mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisq; sanctæ laboribus disciplinæ. In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui, tantùm feci. Dabo operã nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea: quò is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat. Neq; enim iudicaturus est bis in idipsum.

Iudicis in examinando seueritas timenda. *Soph. 1.* *Psal. 7.* *Quid sit scrutari Hierusalem in lucernis.* *1. Tim. 5.* *Psal. 74.* *Quid sit iustitias iudicare.* *Quomodò Dei iudicium & seuerũ examen effugere liceat.* *1. Cor. 2.* *Lucæ 17.* *Soph. 1.*

27. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimotertio: Iustorum mens semper solicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt metuunt, dum cautè considerant, ante quantũ iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & pensant quanto reatu constricti sunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprij operis, & contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Considerãt praua quàm districtè iudicet, bona opera quàm subtiliter penset, & perituros se absque ambiguitate præsciunt, si remota pietate iudicẽtur, quia hoc ipsum quoq; quod iustè videmur viuere, culpa est, si vitam nostram cùm iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est: Astra non sunt munda in conspectu eius. Quia apud eum districtè iudicati, ipsi quoq; maculas inquinationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent.

Iusti timent Dei iudiciũ. *Iob 25.*

28. AD Hebræos decimo: Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.

29. PSALMO centesimo quadragesimosecundo:

Et nõ intres in iudicium cum seruo tuo: quia nõ iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

30. IOB primo: Vir erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex & rectus, ac timẽs Deum, & recedens à malo.

31. CAPITE trigesimoprimo, vt in textu.

32. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moralium, capite decimoquinto: Sciunt sancti, quia omnis humana iustitia, iniustitia esse depræhenditur, si diuinitùs districtè iudicetur.

33. CAPITE decimosexto: Benè subditur: Et pondus eius ferre non potui, quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente considerat, profectò videt, quia tantus pauor imminet, quantum non solùm tunc videre, sed se etiam nunc præuidere pertimescat. Consideratione nanque tanti terroris metu animus palpitat, & intentionis suæ oculos declinans, intueri quod præuidet, recusat. Benè ergò dicitur: Et pondus eius ferre non potui, quia cùm supernæ maiestatis vim ad iudicium venientis, terroremq́ue tanti examinis considerando animus conatur exquirere, mox ad seipsum refugiens, sese expauescit inuenire.

Iudicij consideratio metum affert.

Iob 31.

34. IOB nono: Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me voluěro, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.

35. CAPITE vigesimoquarto: Deus inultum ire non patitur.

36. ECCLESIASTIS capite nono: Nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta.

37. PRIORIS ad Corinthios quarto: Mihi autem pro minimò est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi cõscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, dominus est.

1. B. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite primo: Gaudeamus ad misericordiam Domini, sed timeamus ad iudicium Domini. Parcit dum tacet. Tacet, sed non semper tacebit. Audi dum non tacet in verbo, nè non tibi vacet audire, dum non tacebit in iudicio.

Timendum Dei iudiciũ.

2. CAPITE secundo: Modò enim licet tibi causam tuam cõponere. Ante vltimum iudicium Dei tui compone causam tuam. Non est vndè præsumas, cùm ille venerit, nec falsos testes adduces, quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circunuentionibus & linguosis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem possis corrumpere. Quid ergò ages apud talem iudicem, quem nec fallere, nec corrumpere poteris, & tamen est quod agas? Tunc enim ipse erit iudex causæ tuæ, qui modò est testis vitæ tuæ.

Falli in iudicio Deus non poterit, aut corrumpi.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Age cùm ad illud vltimũ iudicium venerimus, ab eo iudice iudicãdi, qui nec falli occultatione criminum potest, nec ad impunitatem promerendam muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium secreta reuelari, & nõ solùm actus ac verba, sed etiam ipsæ cogitationes ostendi: quid faciemus sub tanti iudicis maiestate? quid excusationis obtendere poterimus? qua nos defensionis arte purgabimus? quæ nobis subuentura est pœnitentia, quam in hac carne contempsimus? Quæ nos defensura sunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos Apostolos, aut ad quos alios sanctos confugituri sumus, quorum exempla simul ac verba despeximus? An fortè aliquos ibì fragilitas corporis excusabit? Sed excusationi eorum reclamabunt omnium sanctorum exempla, qui cum fragilitate carnis in carne viuentes, fragilitatem carnis in carne vincentes, quod fecerunt, vtiq; fieri posse docuerũt: maximè, quia nec ipsi peccato sua virtute, sed Domini miserantis auxilio restiterunt: qui se & non quærentibus, vt quæratur, atque in eum credatur, ostendit: & credentes in se, nè à peccato vincantur, inuicta protectione defendit. Quid ergò responsuri sunt, si eis Dominus dicat, Si potuistis, quare non restitistis desiderijs peccatorum? si non potuistis, quare meum contra peccata non quæsistis auxilium? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuistis vulneri vestro remedium? Nónne ad hæc obmutescentes, & quid excusationis referant, non habentes, dicet: Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibì erit fletus & stridor dentium: vbì vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur?

Iudex falli aut corrũpi non poterit.

Sera in iudicio pœnitentia.

Frustrà implorabuntur Sancti.

Excusationi nullus erit locus in iudicio.

Matth. 22.
Marc. 9.
Esaiæ 6.

4. BERNARDVS epistola prima ad Robertum: Veniet, veniet, qui malè iudicata reiudicabit: illicitè iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriã patientibus: qui iudicabit in iustitia pauperes: arguet in æquitate pro mansuetis terræ. Veniet pro certo, qui per prophetam minatur in psalmo, dicens: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Quid faciet de iniustis iudicijs, qui ipsas quoquè iustitias iudicabit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbì plus valebũt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis.

Iudicabit malè iudicata.
Psal. 45.
Esaiæ 11.
Psal. 74.
Conscientiæ puræ vis in iudicio.

5. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite decimoquinto: O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nam si columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius, & angeli pacis amarè flebunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores vbì parebunt? Propterea clamat Propheta: Nè intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim non timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum? Potentissimum, quẽ nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latére: iustissimum, quẽ nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluěro, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammã ignis. Cuius voluntati nihil omninò resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Hunc ergò nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascẽdero in cælum, tu illic es: si descẽdero ad infernum, ades. Ipse scrutatur renes & corda: cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas & arenam maris dinumerat. Deus scientiarũ Dominus, præscius omnium, & conscius singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergò nemo potest latére, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec precio, nec amore, nec odio declinat à semita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitũ, nullum bonum irremuneratum relinquit. Hunc ergò nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundùm opera sua.

Job 26.
Esaiæ 33.
1. Pet. 4.
Psal. 142.
Psal. 129.
Iudex potentissimus, sapientissimus, & iustissimus meritò timendus est.
Iob 9.
Psal. 32. 148.
Bar. 3.
Psal. 103.
Rom. 9.
Lucæ 1.
Phil. 2.
Hunc iudicẽ nihil latet.
Psal 138.
Hiere. 17.
Heb. 4.
Eccli 1.
1. Reg. 2.
Hebr. 4.
Psal. 7.
Nullum malum præterit impunitũ, & nullum bonũ irremuneratũ relinquit.
Psal. 65.

6. PROVERBIORVM sexto, 7. PSALMO septuagesimoquarto, vt in textu.

8. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica, vt suprà A. testimonio vigesimosexto.

9. HIEREMIAE decimoseptimo, vt in textu.

10. ET

10. ET capite vndecimo: Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iustè, & probas renes & corda, &c.
11. CAPITE vigesimo: Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes & cor, &c.
12. CAPITE trigesimosecundo: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos. Fortissime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incompræhensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secũdùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.
13. PROVERBIORVM decimosexto: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.
14. AD Hebræos quarto: Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.
15. PRIMI Paralipomenon vigesimooctauo: Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo voluntario: Omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentiũ cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, projciet te in æternum.
16. MALACHIAE tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calũmniantur mercedem mercenarij, viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum: Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Iacob non estis consumpti.
17. PSALMO septimo: Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.
18. ET quadragesimotertio: Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum? Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.
19. ESAIAE sexagesimosexto, vt in textu.
20. IN epistola Iudæ Apostoli: Prophetauit autẽ de his septimus ab Adam, Enoch, dicens: Eccè venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudiciũ contra omnes, & arguere omnes impios, de omnibus operibus impietatis eorũ, quibus impiè egerunt, quæ locuti sunt contra eum peccatores impij.
21. MATTHAEI decimo: Nihil est opertum, quod non reuelabitur: & occultũ, quod non scietur.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite primo: Non igitur in hoc libro de illis primis, nec de istis medijs Dei iudicijs, sed de ipso nouissimo iudicio, quantùm ipse tribuerit, disputabo: quando Christus de cælo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Iste quippe dies iudicij propriè iam vocatur, eò quòd nullus ibi erit imperitæ querelæ locus, cur iniustus ille sit felix, & cur istus ille infelix. Omnium nanque tunc non nisì bonorum vera & plenissima felicitas, & omnium non nisì malorum digna & summa infelicitas apparebit.

Dies iudicij cuis propriè dicatur, & qua de causa.

2. CAPITE secundo: Quanuìs nesciamus quo iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat: apud quem summa virtus est, & summa sapientia, summaq́ iustitia: nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: salubriter tamen discimus non magni pendere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malisq́ communia: & illa bona quærere, quæ bonorum: atque illa mala maximè fugere, quæ propria sunt malorũ. Cùm verò ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur: non solùm quæcunque tunc iudicabuntur, verumetiã quæcunque ab initio iudicata, & quæcunque ad illud tempus adhuc iudicanda sunt, apparebunt esse iustissima. Vbì hoc quoquè manifestabitur, quàm iusto iudicio Dei fiat, vt nunc tam multa ac penè omnia iusta iudicia Dei sensus mentesq́ mortalium lateant, cùm tamen in hac re piorum fidem nõ lateat, iustum esse quod latet.

In die iudicij cognoscemus quo iudicio hæc aut illa Deus modò faciat vel permittat.

3. CAPITE trigesimo siue vltimo: In illo itaq́ iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse futuras: Heliam Thesbiten, fidem Iudæorũ, Antichristum persecuturum, Christum venturum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorũ malorumq́ diremptionem: mundi cõflagrationem eiusdemq́ renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse credendum est. Sed quibus modis, & quo ordine veniant, magìs tunc docebit rerum experiẽtia, quàm nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamen eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.

Ante & circa iudicium extremum quænam contingent. Malach. 4. Rom. 9. 11. 2. Thess. 3. Dan. 7. 11. 12. Apoc. 11. 13. 20. 21. Matth. 25. 2. Pet. 3.

4. ET libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimotertio: Frustrà annos, qui huic seculo remanent, computare ac definire conamur, cùm hoc scire non esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab ascensione Domini vsque ad eius vltimum aduentum compleri posse dixerunt. Quemadmodùm autem quisque eorum adstruat opinionẽ suam, longum est demonstrare, & non necessariũ. Coniecturis quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de scripturæ canonicæ veritate profertur. Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pater in suã posuit potestate.

Incertus annorũ numerus vsque ad diem iudicij. Actor. 1.

In eos qui conantur finem mundi prænunciare.

Actor. 1.

5. IDEM in epistola septuagesimaoctaua ad Hesychium: Tunc audierunt Apostoli: Nemo potest cognoscere tempora quæ pater posuit in sua potestate. Tempora ergò cõputare, hoc est, χρόνους, vt sciamus quando sit finis huius seculi vel aduentus Domini, nihil mihi aliud videtur, quàm scire velle, quod ipse ait neminẽ scire posse. Opportunitas verò illius temporis profectò non erit antequàm prędicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris dicentis: Et prædicabitur hoc Euãgelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisì antè non veniet? Quanto pòst ergò veniat, incertum nobis est: antè tamen non esse venturum, dubitare vtiquè non debemus. Si ergò susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remansit gentium, vbì nondùm est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtcunquè possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine seculi. Quod si propter quædam loca inaccessibilia & inhospita fieri posse nõ creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæq́ sint adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renuncietur: multo minùs existimo in scripturis posse cõpræhendi, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quandoquidẽ in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quę pater posuit in sua potestate. Vndè si iam nobis certissimè nunciatum fuisset omnibus gentibus euangeliũ prædicari, nec sic possemus dicere quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magìs magisq́ iam appropinquare meritò diceremus.

Acto. 1.

Scire velle finem seculi quid sit.

Nõ veniet dies iudicij priusquã euãgeliũ annũcietur toto orbe. Matth. 24.

Actor. 1. Quãuis euãgelium toto orbe nũc annunciaretur, incertus nihilominus remaneret iudicij dies.

6. ET ad eundem Hesychium epistola octogesima: Non quidem ille ait: Non est vestrũ prædicare tempora, sed non est vestrum nõsse. Verùm si ità vis intelligi quod ait: Non est vestrum scire: àc si diceret, non est vestrum scientes facere, id est, nõ est vestrum hoc docere: quis nostrûm docere audeat, vel scire pręsumat, quod Deus ille magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tam sancti magniq́ doctores Ecclesiam docere potuerunt? Et post pauca: Noluit prædicari quod videbat non vtiliter sciri. Et post multa: Nescio tamen vtrùm intueri aliquid certius in hac quæstione possemus, si vlla ratione seu facultate possemus, quàm illud quod in epistola priore iam posui, quando

Non tantùm noluit Christus ab Apostolis prædicari certum tempus aduẽtus sui, sed ne sciri quidẽ.

Noluit prædicari quod non vtiliter sciebatur.

do Euangelio mundus vniuersus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factum, non ità esse, certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc est, in Aphrica, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondùm esse prædicatum Euangelium, ex ijs qui ducuntur indè captiui, & Romanorum seruitijs iam miscentur, quotidiè nobis addiscere in promptu est.

Tẽpore Augustini nondũ erat euangelium vbiq; prædicatum.

7. HIPPOLYTVS Episcopus & martyr, in oratione quæ inscribitur de consummatione mundi, Antichristo, & secundo Aduentu Domini, in primis adfert testimonia prophetarum: quibus productis, ait inter cætera: Templa diuina domorum instàr erunt: locis omnibus euersiones fient ecclesiarum: scripturæ contemnentur: hostis illius cantica vbiquè decantabunt. Post hæc stupra, adulteria, periuria, incantationes, diuinationes magno impetu studioq; sequẽtur. In summa, ex ijs qui Christiani videntur, tunc exurgent falsi prophetæ falsiq; Apostoli, homines impostores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, stupratores, rapaces, auari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi: monachi expetẽt quæ sunt mundi: diuites animum expertem misericordiæ induent: pauperi non succurrẽt principes &c. Deindè post Euãgelij & Apostolorum testimonia Danielem citat, Antichristum describentem. Quem ex tribu Dan nasciturum docet Hippolytus, & Hierosolymis suscitaturum templum lapideum. Ibidèm: Prior Christi aduentus, inquit, præcursorem habuit Ioannem Baptistam, posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Eliam & Ioannem Theologum exhibebit, quos interficiet bestia de mari ascendens. Describit deindè Antichristi mores, hypocrisin, falsa miracula, fraudes, arrogantiam, ambitionem, regnũ, quod tres annos & dimidium perdurabit, crudelitatem & grauissimam persecutionem. Qua inualescente, mox cuncti, inquit, ob ciborum penuriam accedent, atque adorabũt eum, quibus dabit characterem in dextra manu & fronte, nè quis dextra sua preciosam illam crucem pingat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum signare membrorum suorum, sed adhærebit seductori, eiq; seruiet, neque ducetur pœnitudine. Et post nonnulla: Lugebunt montes & colles, ac ligna campi propter genus humanum: eò quòd omnes defecerint à sancto Deo, & crediderint impostori illi, suscepto charactere impuri illius & hostis Dei, loco viuificæ crucis Seruatoris. Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed ecclesiarũ ędes sacræ tugurij instàr erunt, preciosumq; corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ. Postremò describens Christi aduentum ad iudicium: Orietur, inquit, ab Oriente ad Occidentem vsq; signum crucis superantis splendorem solis, denuncians aduentum & apparitionem iudicis: vt reddat cuique secundùm opera sua. Et inducens iudicem alloquentem impios, ait: Omnes qui neglexerint, nec misericordiam exercuerint hîc benè merendo, nihil eis debetur, nisi ignis qui non extinguitur. Humanus enim sum, at iustus quoquè iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabo, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omnibus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo: sed oleum in vasis vestris non video. Confessi estis me Dominum: sed verbis meis non paruistis. Signo crucis meæ notati estis: sed hoc animi duritia deleuistis. Baptisma meum recepistis: at præcepta mea non seruâstis, at odium fraternum ex animis vestris non excussistis. Non enim omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, saluabitur: sed qui faciet voluntatem meam. Et discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam

Esaiæ 1. Oseæ 13. Amos 5. Mich. 3.

Antichristi tempore tẽpla Christianorum deuastabuntur & iniquitas inualescet.

Monachi expetent quæ sunt mundi.

Matth. 24. Luc. 21. 2. Pet. 2. 3 1. Ioan. 3. 4. Iudas. Phil. 3. Coloss. 2. Dan. 7.

Antichristus orietur ex tribu Dan.

Lucæ 1.

Enoch, Helias & Ioannes Euangelista præcedẽt aduentũ Christi.

Antichristus consignationem crucis in frõte prohibebit.

Apoc. 13.

Character antichristi loco viuificæ crucis Christi

Luctus Ecclesiarum Christianarũ propter abrogationem sacrificij Missæ, & Eucharistiæ &c. antichristi tempore.

Signum crucis apparebit in cælo ante Christi aduẽtum.

Impij cur damnabũtur in die iudicij.

Matth. 7.

Matth. 25.

æternam. Audîstis dilecti responsionem Domini, cognouistis sententiam iudicis, didicistis quàm horrendum iudicium & dies & hora nos maneat: de eò soliciti cogitemus quotidiè: hoc diù noctúque meditemur, in domibus, in plateis, in ecclesijs: nè in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti ac tristes adstemus condemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura: vt nobis quoquè dicat ille misericors hominúmque amans Deus, Fides tua te saluum fecit: vade in pace. Item illud, Eugè serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.

Iudicium Dei ante oculos ponendum.

Lucæ 7. Matth. 25.

8. IOANNES Damascenus libro quarto orthodoxæ fidei, capite vigesimoseptimo: Nôsse oportet, oportere antichristum venire. Omnis enim qui non confitetur filium Dei, & Deum venisse in carne, & esse Deum perfectum, & factum esse hominem perfectum, cum hoc ipso quod Deus est, antichristus est. Attamen peculiari modo ac præcipuo, antichristus dicitur, qui in consummatione seculi venturus est. Oportet ergò primùm prædicari euangelium omnibus gentibus, quemadmodùm inquit Dominus, & tunc veniet in redargutionem aduersariorum Dei Iudæorum. Dixit enim illis Dominus: Ego véni in nomine patris mei, & non recepistis me: veniet alius in nomine proprio, & illum recipietis. Et Apostolus: Pro eo quòd dilectionem veritatis non susceperunt, vt ipsi saluarentur, propter hoc mittet eis Deus operationem erroris ad credendum mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed approbauerunt iniustitiam. Iudæi igitur filium Dei, qui est Dominus Iesus Christus & Deus, non receperunt: seductorem, seipsum dicentem Deum, suscipient. Quòd autem seipsum vocabit Deũ, angelus Danielem docens, sic inquit: Aduersùs Deos patrum suorum non intelliget. Et Apostolus: Nè quis vos seducat vllo modo: quoniam nisì venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ità vt in templo Dei sedeat, demonstrans seipsum quòd sit Deus. In templo quidem Dei, non nostro, sed veteri Iudaico. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersùs Christum, & eos qui sunt Christi: propter quod & Antichristus dicitur. Oportet igitur primùm prædicatum esse euangelium in omnibus gentibus, & tunc reuelabitur iniquus, cuius aduentus secũdùm operationem Sathanæ in omni virtute & signis & prodigijs mendacij, & in omni fallacia iniustitiæ, ijs qui pereunt: quem Dominus interficiet verbo oris sui, & dissoluet aduentu superapparitionis suæ. Non ipse igitur diabolus fiet homo, instàr Domini humanationis, (absit enim) sed nascetur homo ex fornicatione, & suscipiet omnem operationem sathanæ. Nam præsciens Deus irrationabilitatem futuræ eius voluntatis, permittet vt illum inhabitet diabolus. Nascetur igitur ex fornicatione (ceu diximus) & educabitur occultè, & repentè insurget, & eleuabit se, & regnabit. Et in exordijs regni sui, seu potiùs tyrannidis, simulabit bonitatem: cùm verò dominator factus fuerit, persequetur ecclesiam Dei, & manifestabit omnẽ malitiam suam. Et veniet in signis & prodigijs mendacij fictis, & non veracibus. Et eos qui debile & infirmum fundamentum mentis habent, decipiet & separabit à Deo viuente, ità vt scandalizentur, si fieri potest, electi. Mittentur autem Enoch & Helias Thesbites, & conuertent corda patrum in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem, & ab illo interficientur. Et veniet Dominus ex cælo, quemadmodùm Apostoli eum intuiti sunt euntem in cælum, Deus perfectus, & homo perfectus, cum gloria & virtute, & interficiet hominem peccati,

Antichristus cõmuni modo.

1. Ioan. 2.

Antichristus propriè quis sit.

Matth. 24.

Ioan. 5.

2. Thess. 2.

Iudæos decipiet Antichristus.

Seipsum vocabit Deum.

Dan. 11.

2. Thess. 2.

In templo Iudaico sedebit Antichristus.

Matth. 24. 2. Thess. 2.

Erit magus & diabolicus homo

Antichristus erit verus homo, non autẽ diabolus incarnatus.

Nascetur ex fornicatione.

Regnum Antichristi.

Prodigia mẽdacia.

Matth. 24.

Prædicatio Enoch & Heliæ.

Apoc. 11. Malach. 4.

Actor. 1.

Interitus Antichristi.

2. Thess. 2.

cati, filium perditionis spiritu oris sui.

9. SOPHONIAE primo: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabũt vt cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurũ eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationẽ cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

10. IOELIS secundo: Venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarũ & caliginis, dies nubis & turbinis: quasi manè expansum super montes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius. magnus enim dies Domini, & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Et dabo prodigia in cælo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis.

11. CAPITE tertio: Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallẽ Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos dispserunt in nationibus, & terrã meam diuiserunt. Et paulò pòst: Consurgant, & ascendant gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicẽ omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxtà est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellę retraxerunt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cæli & terra, & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israel.

12. ESAIAE decimotertio: Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignatiõis plenus, & iræ, furorisque, ad ponendam terram in solitudinẽ, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam stellę cęli, & splendor earum non expandent lumen suum: obtenebratus est sol in ortu suo, & luna nõ splendebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Preciosior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Super hoc cælũ turbabo: & mouebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.

13. CAPITE vigesimoquarto: Cataractę de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione cõfringetur terra, contritione cõteretur terra, commotione commouebitur terra: agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum vnius noctis: & grauabit eã iniquitas sua, & corruet, & non adijciet vt resurgat. Et erit: in die illa visitabit Dominus super militiam cęli in excelso: & super reges terræ qui sunt super terram. Et congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & post multos dies visitabũtur. Et erubescet luna, & confundetur sol, cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ierusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

14. CAPITE sexagesimosexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino, &c.

15. HIEREMIAE vigesimotertio: Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens: super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini, vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui. in nouissimis diebus intelligetis consilium eius.

16. MALACHIAE tertio: Ecce venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diẽ aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ: & sedebit conflans & emundãs argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerẽtes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificium Iuda & Ierusalem sicut dies seculi & sicut anni antiqui.

17. CAPITE quarto: Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus: & erũt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et post pauca: Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequàm veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: nè fortè veniam, & percutiam terram anathemate.

18. DANIELIS septimo: Aspiciebam donèc throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum eius candidum quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana munda: thronus eius, flammæ ignis: rotæ eius, ignis accensus. Fluuius igneus rapidúsque egrediebatur à facie eius: millia millium ministrabant ei, & deciès milliès centena millia assistebant ei: iudicium sedit, & libri aperti sunt. Et paulò pòst: Aspiciebã ergò in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit: & in conspectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguę ipsi seruient: potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur.

19. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi thronũ magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erãt in libris secundùm opera ipsorum. & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnũ ignis. Hęc est mors secunda. Et qui nõ inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

20. CAPITE sexto: Et vidi, cùm aperuisset sigillum sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tãquàm saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellæ de cælo ceciderũt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cùm à vento magno mouetur: & cælum recessit sicut liber inuolutus: & omnis mõs, & insulæ de locis suis motę sunt. & reges terrę, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber abscõderunt se in speluncis & in petris montium. & dicũt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni: quoniam venit dies magnus iræ ipsorum. & quis poterit stare?

21. PSALMO nonagesimosexto: Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.

 Allu-

Alluxerunt fulgura eius orbis terræ: vidit, & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.

22. ET quinquagesimonono: Deus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis. Commouisti terram, & conturbâsti eam: sana contritiones eius, quia commota est.

23. MATTHAEI vigesimoquarto: Sedente autem eo super montem Olıueti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis, quando hęc erunt? & quod signum aduentus tui, & consummationis seculi? Et respondens Iesus, dixit eis: Videte nè quis vos seducat: multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent. Audituri enim estis prælia & opiniones præliorum. Videte nè turbemini. oportet enim hæc fieri: sed nondùm est finis. consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca, hæc autem omnia initia sunt dolorum, &c. Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus. & tunc veniet consummatio, &c. Orate autem, vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sabbatho. erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi vsque modò, neque fiet. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hîc est Christus, aut illic: nolite credere. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi, &c. Statìm autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit splendorem suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cęlorũ commouebuntur: & tunc parebit signum filij hominis in cælo. & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum, &c. Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

24. ITEM vigesimoquintò: Cùm autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicèm, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnũ à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare. sitiui, & dedistis mihi bibere. hospes erã, & collegistis me &c. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientẽ, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiù fecistis fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. esuriui enim: & non dedistis mihi manducare. sitiui: & non dedistis mihi bibere, &c. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientẽ, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere: & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quandiù non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

25. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione seculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibì erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Sic erit in consummatione seculi. exibũt angeli, & separabunt malos de medio iustorũ, & mittent eos in caminum ignis. ibì erit fletus & stridor dentium.

26. CAPITE tertio: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

27. SAPIENTIAE quinto: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersùs eos qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatę salutis, dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinẽ improperij. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: eccè quomodò computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est: &c. Et accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturã ad vltionem inimicorũ. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum: sumet scutum inexpugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

28. POSTERIORIS Petri tertio: Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant priùs, & terra, de aqua, & per aquam, consistens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus perijt. Cæli autem qui nunc sunt, & terra eodem verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominũ sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Nõ tardat Dominus promissionem suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolẽs aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transient, elementa verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt opera, exurentur &c.

29. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit: sic ut factum est mundanarum aquarum inundatione diluuij. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant, ardendo penitùs interibunt: atque ipsa substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt scilicet mundus in melius innouatus, aptè accõmodetur hominibus, etiam carne in melius innouatis.

Igne conflagrationis qualis fiet mundi purgatio.

30. CAPITE decimooctauo: Apostolus Petrus 2. Pet. 3. commemorans factum antè diluuium, videtur admonuisse quodammodò, quatenùs in fine huius seculi mundum istum periturum esse credamus. Nam & illo tempore perisse dixit, qui tunc erat, mundum: nec solùm orbem terræ, verumetiam cælos, quos vtiquè istos aërios intelligimus, quorum locum, ac spatium, tunc aqua crescendo superauerat. Ergò totus, aut penè totus aër iste ventosus, quod cælũ vel potiùs cęlos vocat: sed istos vtiq; imos, non illos supremos, vbì sol, & luna, & sidera constituta sunt, conuersus fuerat in humidam qualitatem: atque hoc modo cum terra perierat, cuius terræ vtiquè prior facies fuerat deleta diluuio. Qui aũt nũc sunt, inquit, cęli & terra, eodẽ verbo repo-

Cæli aërij interituri, & quousquè.

repositi sunt, igni reseruandi in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Proindè, qui cæli, & quę terra, id est, qui mundus, pro eo mundo, qui diluuio perijt, ex eadem aqua repositus est: ipse igni nouissimo reseruatur in diem iudicij, & perditionis hominũ impiorum. Nam & hominum propter magnam quandã commutationem, non dubitat dicere perditionem futuram, cùm tamen eorum, quanuis in æternis pœnis sit mansura natura. Quærat forsitan aliquis, si post factum iudicium mundus iste ardebit, antequàm pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipso tempore conflagrationis eius vbì erunt sancti, quum eos habentes corpora in aliquo corporali loco esse necessè sit? possumus respondere, futuros esse in superioribus partibus, quò ità non ascẽdet flamma illius incendij, quemadmodùm nec vnda diluuij. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic sint, vbi esse voluerint: sed nec ignem conflagrationis illius pertimescent immortales, atque incorruptibiles facti: sicut virorum trium corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino ardenti viuere illæsa potuerunt.

Genes. 7.

Quæstio de beatis, vbi illi futuri sint tẽpore conflagrationis.

Corpora beatorum.

Daniel. 3.

31. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasexta ad populum Antiochenum: Ipsius itaq; misericordia confidamus, & solicitam exhibeamus pœnitentiam, priusquàm ingruat hora, quæ nos ex hoc lucrari non permittat. Nam nunc quidem in nobis totũ est positum, tunc verò iudicans solus est sententiæ dominus. Præoccupemus itaq; faciem eius confessione, ploremus & lugeamus. Si nanq; Dominum orare possumus ante rationis diem peccata nobis remittere, nec ingressu iam erit opùs. Sicut vicissìm, nisì hoc fiat, palàm præsente terrarũ orbe, nostrorum vnusquisq; introducetur, & nulla iam nobis supererit veniæ spes. Nullus enim eorum qui hîc peccata non dissoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit: sed sicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: sic omnes animæ cùm hinc migrauerint varijs peccatorum catenis circũdatæ, ad tremendũ aguntur tribunal. Et sub finem: Nec ab omnibus hîc pœnas exigit, nè resurrectionem desperes, & iudiciũ desinas expectare: quasi omnes hîc reddant rationem. Nec oẽs rursùm abire permittit impunitos, nè rursùm omnia prouidentia carere putes: verùm & punit, & nõ punit. Et inquantùm punit, ostendit quòd hîc punitos & illic rationem exposcet: inquantùm autem non punit, facit vt credas quòd est aliquod post præsentem peregrinationem tremendum tribunal.

Pœnitentia agenda ante diem mortis & iudicij.

Psal. 94.

Animæ migrantes à corpore ante tribunal Christi sistuntur.

Cur quosdam non puniat Deus in hac vita.

32. HOMILIA quadragesimaseptima: Assistemus tribunali Christi, & omnium erit acris examinatio. Si quis verò futurum non credit iudicium, quæ sunt hîc, videat, in vinculis positos, in metallis, in stercoribus, dæmonibus obsessos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus consternatos luctibus, in captiuitate positos. Non enim hi nunc passi essent, nisì & omnes alios, qui talia peccârunt, vltio maneret atque supplicium.

Vndè colligi possit futurũ Dei iudicium.

33. HOMILIA quadragesimaoctaua ad populũ Antiochenum, & homilia quinta in epistolam ad Romanos: Vnusquisque vestrûm, charissimi, suam ingressus conscientiam, & peccata reputans, diligenter à semetipso pœnas exigat, nè quandoq; cũ orbe terrarũ condemnemur. Tremendum enim illud subsellium, horrẽdum tribunal, tremore plena iudicia, ignis funditur fluuius, frater non redimit, redimet homo? Recordare siquidem quæ dicuntur in Euangelio, circuncurrentium angelorum, spõsalis thalami clausi, extinctarum lampadarum, potestatum in fornaces detrahentium. Et illud pensa, quòd si cuius ex nobis factum occultum in medium hodiè coram sola produceretur ecclesia: quomodò nõ perire, & sibi terrã hiscere precaretur, potiùs quàm tot malitiæ testes habere? Quid tunc ergò patiemur, cùm in medium coram mundo cuncta promentur, in theatro tam claro & illustri, & nobis notis & incognitis omnia spectatibus? ET post nonnulla in eadem homilia quadragesimaoctaua: Si mille dixeris gehennas, nihil illius par dicis doloris, quem sustinet anima dum totus terrarum orbis conuoluitur, canentibus tubis, angelis præcurrentibus primis, tum secundis, mox tertijs, demùm innumeris ordinibus in terram se fundentibus, insupèr autem & Cherubin (multa verò sunt hæc & infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipso veniẽte, occurentibus his qui venerint, vt in medium electos agant: Paulo cum socijs omnibus, & quicunque probabiles apud eum fuerunt, coronas, pręconia, & honores à rege suscipientibus coram toto cælesti exercitu. Nam si neque gehenna censeatur hos quidem honorari, illos verò contemni, quantum est? Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amissio, hoc cogitate. Cogitemus quanta priuamur gloria, cùm liceat non priuari. Hoc enim graue est, quòd cùm domini simus nè hoc patiamur, patimur, cùm hos quidem suscipiat, & ad patrẽ in cælos perducat: hos autẽ relinquat, & captos angeli quidam inuitos trahant, & lachrymis perfusos, & deorsùm tuentes in gehennæ flammam, priùs coram toto terrarum orbe ad dedecus productos: quantum dolorem esse putas?

Horrendum Dei iudicium.

Matth. 13. 25.

Omnium peccata detegentur.

Timor & dolor animarũ in iudicio extremo.

Intolerabilis regni cælestis amissio.

34. EPHRAEM Syrus in libro de iudicio extremo, capite primo: Nec quisquam nobis prodesse poterit in illa iudicij die, nisì conuersatio sancta & bona opera, quæ hinc detulerimus nobiscum. Futurum est nanque, vt vnusquisque nostrûm & actus suos & cogitationes ante tribunal tremendi iudicis deferat. Contremiscit cor meum, & renes mei resoluuntur, quotiescunquè recogito, quòd reuelandæ sint cogitationes & sermones atque actus nostri in die iudicij. Arbores fructiferæ tempore suo primùm intrinsecùs concipiunt fructum: posteà verò diuino nutu extrinsecùs proferunt, secundùm suam naturam & fructum & folia. Sic in die illa terribili, omnes homines quicunque in hoc seculo quasi in tempore suo occultè intrinsecùs siue bona siue mala gesserint, ibì quasi fructus proprios ante tribunal Domini proferent. Tunc iusti bonos & iucundos proferent fructus: sancti similiter fructus suauissimos, & omnibus gratiarum floribus exornatos: martyres verò suppliciorum & pœnarum fructus patientiæ gloriosos: monachi autem sanctæ conuersationis suæ, id est, continentiæ, humilitatis, vigiliarum, orationum atque obedientiæ, immarcescibiles proferent fructus. Peccatores verò, impij ac prophani, proferent fructus turpissimos & execrandos, plenos confusione, opprobrio, vlulatu, & luctu, vermium quoquè immortalium, & ignis inextinguibilis cum gemitu. Tremendum est, dilectissimi fratres, ibì iudicium, in quo sine testibus omnia manifesta sunt. Ibì assistunt millia millium, & deciès dena millia angelorum & archangelorum, Cherubin & Seraphin. Ibi iustorum chori circunstant, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, & martyrum, & omnium omninò agmina sanctorum. CAPITE quinto: Beatus homo, qui inuenerit fiduciam in hora illa, & qui audierit beatam vocem illam: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Tunc iusti cùm se in lumine viderint in illa memorabili gloria, intra semetipsos singuli obstupescent, & dicent: Putas ipse ego sum? Et quomodò huic gloriæ dignus inuentus sum? Angeli etiam accedentes cum gaudio magno ad sanctos, enarrant eis conuersationem eorum immaculatam, continentiam, vigilias, orationes, voluntariam paupertatem, frugalitatem perfectam, patiẽtiam sitis, tolerantiam famis, orationis instantiam, & omnia quæcunque propter Christi perfectam charitatem æquanimiter pertulerunt. Hæc autem omnia sanctis angelis dicentibus cum exultatione, respondebunt omnes iusti, dicentes: Omninò constituti in terris, nec vnam diem

In futuro iudicio prosunt potissimùm bona opera.

Reuelatio omnium cogitationum, verborum & actionum.

Fructus iustorum in die iudicij.

Peccatorum fructus.

Tremendum iudicium.

Matth. 25.

Stupor & admiratio beatorum de sua gloria.

Humilitas iustorum.

diem perfectæ correctionis viximus, nec vllum opus bonum à nobis gestum est. Iterùm verò angeli commemorare eos faciunt locum & tempus: & admirantes eorum humilitatem, glorificant Deum, videntes in cælis corpora sanctorum super lumen fulgentia.

Crucis apparitio in die iudicij.

35. ITEM in libro de vera pœnitentia, capite tertio: Sancta crux rursùs in consummatione seculi, cùm secundus illuxerit Domini Saluatoris aduētus, prima, cum gloria ingenti & angelicorum exercituum infinita multitudine, apparebit in cælo, inimicos quidem terrens ac vexans, fideles autem illuminans atque lætificans, aduentúmque cælestis imperatoris annuncians. CAPITE quarto: Quæ verò post hæc futura sunt, cùm illa radiare in cælis cœperit, putas qualia erunt? Tanta enim & tam ingentia, támque horrenda mirabilia, neque facta sunt in omnibus à seculo generationibus, neque futura sunt. Et modò quidem sæpè cùm fit coruscatio & tonitrus vastior, omnes suî formidine terret, cunctiq; horrore percussi, solo procumbunt. Quomodò ergo sustinebimus, cùm audierimus tubæ vocem de cælo nimio cum metu resonantem, omnesq; à seculo defunctos iustos & iniustos, bonos & malos, pios atq; impios excitātem? Tunc omnia ex tumulis humanæ conditionis ossa, vbì vox tubæ insonuerit, exilient, atq; discurrēt, artus suos iuncturasq; cum festinatione requirentia. Cùm viderimus omne hominū genus exurgere, quemlibet ex loco suo, congregariq; ad iudicium: Cælestis nempe regis iussu, terra suos mortuos reddet, mare itidèm suos, quicquid item humanorum corporum vel bestia rapuit, vel vorauit piscis, auis've discerpsit, in priorem statum remeabit, omnésque in ictu oculi resurgent, & ante tribunal adstabunt, ità vt ne vnus quidem capillus capitis desit: cùm viderimus igneum fluuium ab ortu solis, vsque ad occasum emanantem, ac veluti sæuiens fluctibus mare, montes ac valles deuorantem, terrámque omnem, & quæcunque sunt in illa, exurentē: tunc dilectissimi mei, ab illo igne deficient fontes, vanescēt flumina, mare siccabitur, agitabitur aër, sidera vt folia de cælo cadent, deficiet sol, luna vertetur in sanguinē, cælum vt liber complicabitur: cùm viderimus angelos missos hincindè cum festinatione discurrere, electosq; Dei seruos ab ortu solis vsque ad occasum, in vnum cogere: cùm viderimus cælum nouum & terram nouam, in quibus iustitia inhabitat: cùm viderimus terribile solium, sedentemq; super illud omnium Deum, infinitaq; angelorum millia cum tremore circunstantia: cùm viderimus signum filij hominis, preciosam scilicet ac viuificam crucem in cælo lucentem, omnesq; fines orbis terræ, vltra solis claritatem illustrantem. Vbì verò viderint omnes regiū istud ac tremendum sceptrum in cælo reuelari, iam tunc agnoscent singuli continuò ipsum quoquè regem reuelandum, qui in illo clauis affixus est. In illa hora quisque pauidus tractabit, quomodò iturus sit obuiàm Christo, quam rationem redditurus. Ac si quidem peccatorum conscientia prematur, stabit tristis, mœrens, afflictus, atque anxius, expectans sententiam contra se ferendam. Vnusquisque enim cernet ante faciem suam exposita opera sua, siue bona illa, siue mala præmisit. Et post nonnulla: Magnus in hora illa pauor erit, fratres mei, grandis tremor, cùm libri illi formidabiles aperiētur, in quibus scripta sunt opera nostra, & actus, & verba, & quæcunque egimus in hac vita putantes latére Deum, qui scrutatur renes & corda. Illic enim non solùm actus, verùm & cogitationes & intentiones cordis scriptæ erunt. O quantus erit gemitus, quàm miserabiles lachrymæ, quum oculis nostris intuebimur hinc ineffabile cælorum regnū, indè rursùs æterna supplicia, pauendosq; cruciatus reuelari, medium verò adsistere omne mortalium genus, à primo Adam vsque ad vltimum hominum, omnesq; cadentes in faciem atque adorantes. Tunc omne humanum genus inter cæleste regnum æternumq; cruciatum, inter gaudium & mœstitiam, omnes demissis in humum vultibus adstabunt, metu & expectatione soliciti. CAPITE quinto: Tunc requiretur in singulis Christianis baptismatis sigillum illibatū, exigeturq; ab vnoquoq; fides integra, & nulla hæretica colluuione maculata. Tunc ô fratres mei & Christi amatores, omnis humanitatis effigies media inter iudicium & regnum, vitam ac mortem, gaudiumq; ac mœrorem, statuetur. Et requiretur à quolibet regium signum, ex quā die Catholicam & orthodoxam Ecclesiam ac fidem nostram per baptisma suscepit: exigeturq; à singulis fides in pace illibata, sigillumq; infractum, & tunica incoinquinata, secundùm pulchram illam cōfessionem quam coram multis testibus professi sunt, dicentes: Abrenuncio tibi satana & omnibus operibus tuis. Huiusmodi clara abrenunciatio, requiretur à nobis in illa hora. Hanc abrenunciationem angeli in hora baptismatis scribunt. Hæc à nobis omnibus Christianis confessio exigitur iudicij tempore. Examinantur Pastores, Episcopi scilicet de conuersatione sua, efflagitanturq; à singulis rationales oues, quas à pastore summo Christo acceperant. Ac si quidem per pastoris negligentiam, ouem deesse contigerit, sanguis eius de manu illius requiretur. Similiter & abbas pro seipso & pro grege suo rationē reddet. Pari ratione & presbyter, pro sibi creditæ Ecclesiæ populo rationem redditurus est. Diaconi item ac lectores, fidelesq; omnes, rationem pro animabus, quæ sunt in domo sua, reddent, pro vxore, pro filijs, pro seruis & ancillis. An illos enutrierint in timore & disciplina & correctione Domini, sicut admonet Apostolus Paulus. Tunc & reges & principes, & diuites & pauperes, pusilli ac magni, interrogabuntur de operibus proprijs. Scriptum enim est, quia omnes sistemur ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisq; secundùm opera sua quæ per corpus gessit siue bona, siue mala. Item alio in loco scriptum est: Quia non est qui eruat de manibus meis. CAPITE octauo: Tunc segregantur ab inuicèm, itérque conficiunt, omni spe reuersionis destitutum. Quis adeò lapideo corde sit, qui iam hinc diem illam non amarissimè fleat? Tunc separantur episcopi à coëpiscopis, diaconi à condiaconis, subdiaconíque atque lectores à socijs suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando reges fuêre, plorabúntque velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscent principes & diuites & immisericordes, pergentq; nudi atque desolati, huc illúcque intuentes. Angustiabuntur quærentes adiutorium, & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt autē breuiter dixerim, tunc iam impelluntur miseri ab angelis terribilibus acti, cæsi atque flagellati, perguntq; ad mugientes ac stridentes dentibus, crebriusq; post tergum adspicientes, si quo pacto iustos & illud gaudium, vndè ipsi separati sunt, intueri queant. Vident autem lucem illam ineffabilem. Adspiciunt amœnitates paradisi, vident magna illa & præclara munera, quæ perceperunt à rege gloriæ, qui legitimè certârunt. Intuentur notos dudùm ac familiares suos æternis illis gaudijs fruentes, quæ ipsi percipere non meruerunt, & lamentātur, ingemiscúnque grauiter. Deindè paulatìm sequestrantur à sanctis omnibus & notis suis, atque à Deo ipso absconduntur, ità vt iam retrò adspicere nō possint, neque intueri gaudium illud immensum & meracissimam lucem, cùm iam loco illi mœroris ac doloris appropinquauerint, vbì repositi sunt illis æterni cruciatus. Illic autem rursùs dissemīnantur atque disperguntur, dirimuntúrque ab inuicèm miseri, varijsq; deputantur cruciatibus, quisque scilicet iuxta operum suorum merita. Vide plura in sermone de resurrectione & iudicio futuro. Item in libro de resurrectione, iudicio, regno cælorum, & munditia animæ.

36. AVGVSTINVS sermone sexagesimoseptimo de tempore: Quid faciemus, charissimi, in illo metuendo iudicij die, cùm tremente mundo, Dominus præ-

Quàm horrenda contingēt in die iudicij.

1. Thess. 4.
1. Cor. 15.
Resurrectio mortuorum.

Apoc. 20.
1. Cor. 15.

Ignis conflagrationis.
2. Pet. 3.

Apoc. 6.
Ioel 2.
Esaiæ 34.
Mat. 13. 24. 25.

Apoc. 21.

Matth. 25.

Matth. 24.
Crucis in cælo splendor.

Timor hominum in iudicis aduentu.

Operum denudatio.

Librorum apertio.
Apoc. 10.

Hierem. 17.

Exigetur fides integra & nulla hæresi cōmaculata.

Professio in baptismo facta.

Examinatio Episcoporum & aliorum prælatorum.
Ezech. 3.

Singuli rationem dabunt sui officij.

Ephes. 6.

2. Cor. 5.

Deut. 32.

Separatio luctuosa in die iudicij.

A dæmonibus impellentur mali.

Cruciatuum & pœnarum in inferno diuersitas.

Iudicij extremi terribilis memoria.

præcinentibus angelorum buccinis, in illo maiestatis suæ throno circundatus cælestis militiæ luce consederit: ibiq; de terræ gremio & antiquo puluere suscitato humano genere, adstante testimonio conscientię singulorum, positis in conspectu peccatorum pœnis iustorúmque præmijs, rationem vitæ cœperit postulare, & plùs iam iustus quàm misericors, seueritate iudicis contemptæ misericordiæ reos cœperit accusare & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus &c. Irridentium palmas & sputa suscepi, acetum cum felle bibi: flagellis cæsus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfossus, vt tu eripereris morti, animam in tormentis dimisi. En clauorum vestigia, quibus affixus pepēdi. En perfossum vulneribus latus. Suscepi dolores tuos, vt tibi gloriā darem: Suscepi mortem tuam, vt in æternum viueres. Conditus iacui in sepulcro, vt tu regnares in cælo. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? Cur ingrate redēptionis tuæ munera renuisti? Et quia post omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab auditu malo non mereberis liberari. Qui tunc erit stridor dentium, cùm sanctorum multitudine ad dexteram regis & ad gloriam segregati, peccati populus in profundo tartari sine vlla miserationis ac veniæ spe demersus, excludi se tenebris suis à beata sanctorum luce viderit, & in profundi sinum sine fine descendens, vrgente os suum puteo, æterna supplicia & perpetuam mortem non moriturus adspexerit? Vt ergò hæc tam dura & tam terribilia ante illud tribunal æterni iudicis audire non mereamur, dum adhuc licet, & cum Dei adiutorio in potestate nostra est, consideremus conscientias nostras, & si aliqua crimina vel peccata capitalia necdùm eleemosynis & orationibus purgata, nobis adhuc dominari cognoscimus, portum pœnitentiæ deuictis peccatorum fluctibus, Christo iuuante, festinemus intrare: & si quid in nauicula animæ nostræ multis tempestatibus peccatorum, aut per superbiam fractum, aut per auaritiam ruptum, aut per luxuriam resolutum esse cognoscimus, componere vel reparare bonis operibus festinemus.

Ingratitudo malorū erga Saluatorem.

Segregati bona malis.

Psal. 68.

Adhortatio ad pœnitentiam.

37. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimo: Iudicij diem nouit Christus, sed in Euangelio dicere & scire discipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: Dies vltionis in corde meo, indicat se non nescire, sed nolle indicare. In iudicio reprobi humanitatem Christi in qua iudicatus est, videbunt, vt doleant: diuinitatem eius verò non videbunt, nè gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, vtiquè ad gaudium demōstratur. Pro diuersitate conscientiarum, & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quisque conscientiam tulerit, talem & iudicē habebit: vt manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat. Duæ sunt differētiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum & reproborum, qui tamē diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantùm damnandi.

Diem iudicij noluit Christus indicare.

Esaiæ 63.

Impij diuinitatem Christi non videbunt

Apparebit mitis & terribilis pro diuersitate conscientiarum.

Differentiæ hominum in iudicio.

38. CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi decimaquinta illuminatorum: Sicut cùm anteà ipse incarnari deberet, & nasci de virgine, expectatus Deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria, proferens deos falsos, generātes & genitos de mulieribus, vt præmissa falsitate, non credatur posteà veritati: sic cùm verus Christus secundò venturus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius, & maximè eorum, qui sunt ex circuncisione, inducet quendam magnum hominē, veneficijs & incantationibus, & malis artibus instructissimum: vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij, falsò autē Christum seipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectāt, decipientem: Gentes verò per magicas imposturas seducentem. Veniet autē hic prædictus Antichristus, cùm impleta fuerint tempora imperij Romani, & mundi consummatio appropinquabit. Decem simul reges Romanorum excitabuntur in diuersis quidem locis, eodē tamen tempore regnantes: Post istos autē vndecimus Antichristus, per magicum maleficium Romanorum potestatē rapiens. Tres quidem ante se reges deprimet, reliquos autē septem sibi subijciet. Ac primùm quidē tanquàm prudēs aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatē simulabit, signisq; & portentis, magica impostura decipiet Iudęos, tanquàm is esset Christus ab illis expectatus. Deceptos vero, deincèps omnis generis inhumanitatis & iniquitatis malis, omnes circunscribet: ità vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerāt, excellat malitia. Mentemq; habebit homicidiariam, pręfractam, immisericordem, & variam, cùm contra alios omnes, tum verò maximè cōtra nos Christianos. Tribus autem annis & sex mensibus talia audens, à secundo de cęlis glorioso aduentu vnigeniti filij Dei, & Domino saluatoreq; nostro Iesu Christo deprimetur. Qui tollens Antichristum spiritu oris sui, igni gehennæ illum tradet. Hæc autem docemus, non comminiscentes, sed è scripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè, quæ nupèr lecta est, ex Daniele propheta edocti: sicut Gabriel Archangelus interpretatus est, dicens sic: Quarta bestia, quartum est regnum in terra, quod maius erit alijs omnibus regnis: hoc autem esse Romanorum, Ecclesiastici interpretes tradiderunt. Primum enim erat regnum Assyriorum: alterum Medorum simul & Persarum: tertium posteà Macedonum: Quartū est nunc regnum Romanorū. Deincèps verò Gabriel interpretans dicit: Decem cornua ipsius, decem regna consurgent: post ista alter consurget, qui omnes ante se, malis vincet: neque solùm illos decem reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet. Manifestum autem est, quòd ex istis decē tres opprimet prorsùs, vt ipsemet octauus regnet: & verba faciet cōtra altissimum, vir blasphemus & iniquus: nō à patribus accipiens regnum, sed arte magica principatum vsurpabit. Et paulopòst: Idola odio habiturus est antichristus, vt ipse in templo Dei sedeat. Quale autem templum dicit? In templo quod reliquum est Iudæorum. Absit enim, vt in hoc id fiat, in quo sumus. Et post nonnulla: Sed quod tandèm aduentus illius signum est, quod non audeat virtus contraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit signum filij hominis in cælo. Signū autem verum & proprium Christi, est crux. Lucidum crucis signum præcedens regem, atque demonstrans eum qui priùs fuerat crucifixus: vt videntes qui anteà illum pupugerunt, & illi insidiati sunt Iudæi, certent tribus cum tribubus, dicentes: Hic est alapis percussus: hic est in cuius faciem spuebant illi: hic est, quem ligārunt: hic est, quem anteà crucifixum spreuerunt: quò fugiemus à facie iræ illius, dicent. cùm angelicis exercitibus circundabuntur, nusquàm sanè fugere poterunt. Tremor est inimicis, signum crucis, & gaudiū amicis in illum credentibus, vel qui prædicārunt, vel qui passi pro illo. Et post quædam: Iam igitur incipe hæc operari, & perseueres in fide: nè, sicut stultæ virgines, empturus oleum, excludaris. Non in hoc confidas, quòd solam lampadem habes, sed custodi illā ardentem. Non in hoc solùm confidas, quòd credis, sed fidem ardentem conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, nè blasphemetur propter te Christus. Feras quoquè indumētum incorruptionis in operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo, vtiliter gerens negocium: pecuniæ tibi creditæ sunt, dispensa benè.

Antichristus præcedet Christi aduentum.

Quando veniet.

Inuadet Romanum imperium.

Eius fraudes & hypocrisis.

Improbitas quanta.

Tribus annis & sex mensibus.

Interitus eius.

2. Thess. 2.

Apoc. 19.

Doctrina hæc de Antichristo in scripturis fundata est.

Dan. 7.

Quartum regnū apud Danielem est imperiū Romanorum, quod Antichristus sub finē mundi inuadet.

In templo Iudęorum sedebit Antichristus.

Matth. 24.

Crux signum aduentus Domini.

Apoc. 1.

Matth. 25.

Non satis est habere fidē.

Matth. 5.

Rom 14.

39. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola

 pri-

prima: Delicatus es frater, si & hic vis gaudere cum seculo, & posteà vis regnare cum Christo. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionem induat & immortalitatem. Beatus seruus, quem dominus inuenerit vigilantem. tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino lugubrè mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient: potentissimi quondàm reges, nudo latere palpitabunt: exhibebitur cum plebe sua verè tunc ignitus Iupiter: adducetur & cum suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta nō proderunt. Tunc tu rusticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Eccè crucifixus Deus meus: eccè iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagijt. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius: hic, qui matris gestatus sinu, hominem fugit Deus in Aegyptum: hic vestitus coccino: hic sentibus coronatus: hic Magus, dæmonium habens, & Samarites. Cerne manus Iudæe quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videte corpus an idem sit, quod dicebatis clàm nocte sustulisse discipulos.

1. Cor. 15. Luc. 12. Iudicij horror. Iustorum & pauperum exultatio in die iudicij.

40. GREGORIVS homilia prima in euangelia: Districtionem venturi iudicis Paulus considerās, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Districtionem quippe tanti iudicis, tempestas ignísque comitabuntur, quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergò diem fratres charissimi, ante oculos ponite: & quicquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etenim die per prophetam dicitur: Iuxtà est dies Domini magnus, iuxtà & velox nimìs. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibì fortis: dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miserię, dies tenebrarū & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. De hac die Dominus iterùm per prophetam dicit: Adhuc semel, & ego mouebo non solùm terram, sed etiam cælum. Eccè, vt prædiximus, aëra mouit, & terra nō sustitit. Quis ergò ferat, cùm cælum mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vndè & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quantum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergò diem fratres charissimi tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum nanquè æterni iudicis tanto securiores quandoquè videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis.

Hebr. 10. Psal. 46. Dies iudicij ante oculos ponendus. Sophon. 1. Aggæi 2.

41. ET homilia duodecima in euangelia: Pensate fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis, qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit? Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente continget in conuentu omnium angelorum hominúmque erubescere? Qui pauor, eum quem & tranquillum mens humana capere nō valet, etiam iratum videre? Quem diem benè propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Pensate ergò fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborum qua asperitate vidit propheta amarescere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elementa omnia cōtremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare: qui & in sponsi nuptijs gaudent, & tamē ipsi sunt sponsa, quia in illo æterni regis thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquàm iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euelletur. Tunc regni ianua lugentibus claudetur, quę modò quotidiè pœnitentibus aperitur. Erit nanque & tunc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit: quia nequaquàm tunc veniam inuenit, qui modò aptum tempus veniæ perdit. Hinc etenim Paulus dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Hinc propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est.

Terror, pudor, & pauor malorum in die iudicij. Sophon. 1. Electorum lætitia. Pœnitentia inutilis. 1. Cor. 6. Esaiæ 55.

42. ITEM libro vigesimosexto Moralium in Iob, capite vigesimoquarto: Vel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Duę quippe sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij nanque iudicantur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur & regnant, alij nō iudicantur & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: Esuriui, & nō dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non visitâstis me. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius. Alij verò in extremo iudicio non iudicantur & pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgunt impij in iudicio: & de quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est: & de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergò etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem verò fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta retinuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius quem despexerāt, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua ęterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerētiam nec verbotenùs seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt, istis in perditione sua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati sunt.

Iob 36. Electorum & reproborū varia distinctio in iudicio. Iudicantur & pereunt. Matth. 25. Non iudicantur & pereunt. Psal. 1. Ioan. 3. Rom. 2. Quómodò infideles ad iudicium non resurgere dicantur. Rom. 2.

43. CAPITE vigesimoquinto: Princeps nanque terrenam Rempublicam gerēs, aliter punit ciuem interiùs delinquentem, atque aliter exteriùs hostem rebellantem. In illo iura sua consulit, eumq́ sub verbis dignæ inuectionis addicit: contra hostem verò bella mouet, instrumenta perditionis exercet, dignaq́ eius malitiæ tormēta retribuit, de malo verò eius quid lex habeat, nō requirit. Neque enim lege necesse est perimi, qui lege nunquàm potuit teneri. Ità ergò in extremo iudicio & legalis illum inuectio percutit, qui ab eo quod professione tenuit, actione declinauit: & iste sine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei nō tenetur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui malà præcedentia factis sequentibus redimentes, quicquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis iudicis eleemosynarum superductione cooperiunt. Quibus iudex veniens in dextera consistentibus dicit: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & operuistis me: infirmus, & visitâstis me: in carcere eram, & venistis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Alij autem non iudicantur & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquàm hoc solùm quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed prę stantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm prę ceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis &c. vt suprà de consilijs euangelicis, quæstione sexta, A. testimo. decimotertio.

Aliter ciuis aliter puniatur hostis. Iudicantur & regnant. Matth. 25. Non iudicantur & regnant. Matth. 19.

44. AV-

Psal.49.

44. AVGVSTINVS libro meditationum, capite quarto: Deus Deorum Domine præstabilis super malitia, noui quia manifestus venies, noui quia non semper silebis, cùm in conspectu tuo ignis exardescet, & in circuitu tuo tempestas valida ingruerit, cùm aduocaueris cælum desupèr & terram discernere populum tuum. Et eccè coram tot millibus populorũ nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebunt vniuersa scelera mea, non solùm actuum, sed etiam cogitationum simúlque locutionum. Tot iudicibus inops adstabo, quot me præcesserunt in opere bono: tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt benè viuendi exempla: tot conuincar testibus, quot me monuerunt proficuis sermonibus, seq; imitandos iustis dederunt actionibus.

Detectio peccatorum.

45. ANSELMVS Cantuariensis in libro de miseria hominis: In toto me angustiæ, hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia, subtùs patens horridũ chaos inferni, desupèr iratus iudex, intùs vrens conscientia, forìs ardens mundus. Iustus vix saluabitur, peccator sic deprehensus in quam partem se premet? Constrictus vbì latebo, quomodò apparebo? Latére erit impossibile, apparére intolerabile.

Impius in die iudicij vndique affligetur & terrebitur.

46. BERNARDVS in libro de interiori domo, capite trigesimooctauo, vel Hugo à sancto Victore, libro tertio de anima, capite vicesimotertio: Ipse iudex erit districtus accusator tuus. Omnes etiã spiritus boni & mali coram Deo te accusabunt cum eo. Boni, quia Deo debent æquitatem: mali, quia tuam seruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis adstabis, quot præcesserunt te in opere bono. Tot arguentibus confundéris, quot tibi præbuerunt benè viuendi exemplum. Tot conuincéris testibus, quot te monuerũt bonis sermonibus, & iustis actionibus. Omnibus populis nudabuntur iniquitates tuæ: & cunctis agminibus patebunt vniuersa scelera tua, non solùm actuum, verumetiam cogitationum & locutionum. Multa verò peccata tunc prouent ex improuiso, quasi ex insidijs, quæ modò non vides: & forsitan plura & terribiliora his quæ nunc vides. Vndiquè erunt tibi angustiæ. hinc erunt accusantia peccata, indè terrens iustitia: subtùs patens horridum chaos inferni: desupèr iratus iudex: intùs vrens conscientia: forìs ardens mundus. Si iustus vix saluabitur, peccator sic depræhensus in quam partem se premet? Latére erit impossibile, apparére intolerabile. In tanto discrimine torquebit te tua conscientia malè sibi conscia: cruciabunt cordis arcana. Cogente etiam conscientia, tuipse eris accusator & iudex tuus. Conuictus teste propria conscientia, & testibus oculis ipsius iudicis, fugere non poteris: sed tremens & anxius stabis suspensus ad grauissimam sententiam in angusto periculo, & in periculosa angustia: tanquàm ilicò recepturus quod in perpetuum amittere non poteris. Iudex tunc erit vehementer iratus, & terribiliter districtus: sententia eius semel lata, erit immutabilis: tortores horribiles, qui nunquàm miserentur, erunt parati, vt data sententia te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt sine interuallo & sine temperamento: timor cõturbabit te, cùm terra aperietur coram te, & tu rues & cades in stagnũ sulphuris ardentis & fœtentis. Ignis exteriùs carnem tuã comburet: vermis interiùs conscientiam corrodet: ibì eris sine fine, sine spe veniæ & misericordiæ. Omnia verò gehennæ supplicia superabit, Deum non videre, & bonis carere, quæ in potestate habuisti obtinere.

Accusatores in iudicio Dei.

Operum denudatio.

Vndiq; angustiæ & terror.

Conscientiæ testimonium & vermis.

Terribilis sententiæ expectatio.

Parati tortores ad executionem latæ sententiæ.

Cruciatus infernal.

1. D. LVCAE vigesimoprimo, vt in textu.

2. PRIORIS ad Corinthios septimo: Præterit enim figura huius mundi.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et vidi cælum nouum & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abijt, & mare iam non est.

4. ECCLESIASTICI decimooctauo, vt in textu.

5. POSTERIORIS Petri tertio: Nouos verò cælos & nouam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi hæc expectantes, satagite, immaculati & inuiolati ei inueniri in pace.

6. LVCAE vigesimoprimo: Attendite autem vobis, nè fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa: tanquàm laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciẽ omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

7. AD Titum secundo: Erudiens nos, vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicẽses quinto: Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ità veniet. Cùm enim dixerint, pax & securitas: tunc repetinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres, non estis in tenebris: vt vos dies illa tanquàm fur compræhendat. omnes enim vos, filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri: sed vigilemus & sobrij simus.

9. LVCAE decimoseptimo: Et sicut factum est in diebus Noë, ità erit & in diebus filij hominis. Edebãt & bibebant, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vsque in diem qua intrauit Noë arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant: qua die autem exijt Lot à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundùm hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.

10. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de pœnitentia: Responde iudici priusquàm in prætorium veniat. Aut ignoras eos qui iudicem mitigare volunt? non ipso in examine causæ, sed priusquàm iudicij ingrediatur locum, beneuolum sibi faciunt, vel amico mediatore vel præsule, aut modo alio sibi iudicem conciliant? Igitur & Deo non sessionis tempore suadendum erit iudici, ante verò iudicij tempus mitigabilis est iudex. Quare dicit Dauid, Præoccupemus faciem eius. Illic magnum iudicem ars rhetoris nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condescendit, non veneratur personam, sed tremendum & implacabile iusti iudicium. Hìc verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magìs autem (si verum dicere oportet) clemens ipse piúsque pecunia suadetur, non ipse manu, sed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

Præueniendũ est iudicium Dei.

Psal.94.

Iudex flecti & decipi nequit.

11. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Quòd si nosmetipsos &c. vt in textu.

12. ECCLESIASTICI primo, vt in textu. Ibidèm: Timenti Dominum benè erit, in diebus consummationis illius benedicetur.

13. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vicesimoprimo: Visionem districti iudicis, quam iustus vehementer expectat, iniustus venire formidat. Iste nanque labores suos considerans, mercedem retributionis quærit: & causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit: eúmque vt veniat in flamma ignis dans vindictam impijs, & contemplationis suæ speciem in retributione deferens, pijssimo ardore concupiscit. Ille verò qui iniustitiæ suæ meminit, venire iudicium perhorrescit, actusq; suos examinari metuit: quia damnari, si examinentur, nouit. Gloria ergò narium eius, terror est: quia iustus indè gloriatur, vndè peccator pœnæ addicitur. Videamus equum,

Iusti expectãt iudicẽ, cuius aduentum timent impij.

Iob 39.

quomodò de his quæ adhuc non videt, iam per nares spiritũ trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cùm iam futura præstolatur. Ecce labores suos intuẽs prædicator egregius, dicit: Ego iam delibor, & tẽpus meę resolutionis instat. Bonum certamen certaui: cursum consummaui: fidem seruaui. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vbì & aptè subiungit: Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Ac si dicat: Sed & omnibus qui sibi de bona operatione sunt conscij. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisì qui in causa sua se habere iustitiæ meritum sciunt.

2. Tim. 4.

Iustitiæ meritum.

14. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitijs & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij.

Memoriam iudicij deposuisse, quàm periculosum.

IIII

Quid verò de Inferno eiúsque pœnis?

Vide Chrys. epist. 5. ad Theod. lapsum, & Cyril. Alex. de exitu animæ. Prosp. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Item Greg. lib. 4. dial. cap. 28. 29. 42. & seq. Isido. de summo bono lib. 1. cap. 31. & 32.

A. Vt morte quidem nihil miserabilius, vt iudicio etiam nihil est terribilius, præsertim filijs huius seculi obstinatè peccantibus: sic Inferno eiusque pœna nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Ibì enim (teste [a] Scriptura diuina) *fletus est & stridor dentium:* ibì [b] *vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur:* ibì *terra* [c] *tenebrosa & operta mortis caligine: ibì vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat:* ibì *pars* [d] *illorum in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda:* ibì [e] *cruciabuntur die ac nocte in secula seculorum.* Ibì demùm verum esse comperietur, quod omnibus apud inferos torquendis iustus Iudex his verbis prędixit: [f] *Eccè serui mei comedent, & vos esurietis: Eccè serui mei bibent, & vos sitietis: Eccè serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Eccè serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.*

a Matt. 8. b 13. f g 22. b 24. d 25. e Luc. 13. f

b Mar. 9. g Esaiæ 66. g 14. c Eccli 7. b Iudith 16. c

c Iob 10 d Iudæ c. Greg. lib. 9. moral. cap. 45 & seq. Cassian. in confess. Theologica, p. 3. Ephræm in lib. de vera pœnitent. cap. 7. & 8.

d Apoc. 21. c 14. b c 18. b 19, d 20. c d Psal 10. b 20. b Deut 32. c Iob 24. c Rom. 2. b Esaiæ 13. d Prouerb. 19. d Eccli 21. b

e Apoc. 20. c 9. a Iob 7. b 20. c d Psal. 48. c Esa. 33. b Matth. 3. c 25. d 2. Thess. 1. c 2. Pet. 2. a b

f Esa. 65 c Luc. 6. d 16 f Cyril. Alex. in orat. de exitu animæ. August. in enchir. cap. 111. & seq. Item ser. 121. de temp. cap. 18. lib. de triplici habitaculo, cap. 2. Cyprian. ad Demetrian. & in serm. de Ascen. Christi. Bernar. epist. 252. & meditat. cap. 3. Item ser. 8. in psal Qui habitat Hugo lib. 4. de anima, cap. 13. Innocen. III. lib. 3. de contemp. mundi cap. 2. & seq. Concil. Florent.

B. Itaque Propheta regius Reges & Principes omnes compellat, atque futuras malorum pœnas illis proponit cum hac graui admonitione: [g] *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram.* ([h] *Fortioribus* enim *fortior instat cruciatio, & iudiciũ durissimum in his qui præsunt, fiet.*) *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: Appræhendite disciplinam, nè quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta, cùm exarserit in breui ira eius.* Hinc & Christus ipse dictum omnibus voluit, [i] *Timete eum, qui postquàm occiderit, habet potestatem mittere in gehennam: ità dico vobis, hunc timete.* Vt enim est momentaneum quod in hac vita delectat, ità sempiternum est quod in gehenna excruciat.

g Psal. 2. e

h Sapien. 6. a b Esaiæ 5. d

i Lucæ 12. a Matth. 10. c Chrysost. lib. de prouidentia Dei. Item homil. 5. & 55. ad populum Antioch. Augu. in psal. 49. Bernard. in ser. de conuersione ad Clericos cap. 5.

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS in epistola quinta ad Theodorum lapsum: Hìc habent tam iucunda quàm tristia finem, eúmque celerrimum: illic seculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici potest quantum virtute & potentia differant à rebus pręsentibus. Cùm ignem audis, nè arbitreris esse similẽ huic igni: accensus enim deferuescit, & mutatur: ille autem semèl in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquàm intermoritur. Qui peccauerunt, necessè est vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem sibi, verùm vt continuum superstit viaticum illius supplicij: quod quàm sit horrendum, oratio nequit vnquàm explicare. Ab experimento rerum tenuium fieri potest vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimiùm efferuescente, tum gehennæ recorderis: & rursùs si quando febre acriore conflagraueris, ad flammam quæ tunc est, progredere: tum probè intelliges, quia balneũ & febres adeò nos affligant ac terricant: quo animo futuri sumus, quando in fluuium ignis inciderimus, qui ducitur ab illo horrẽdo tribunali? Profectò frendemus dentibus propter labores & cruciatus illos indicibiles, nemo suppetias feret. Plorabimus omnes tristissimè, flamma nobis vehementiùs incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiscum, & immanem solitudinem. Quis potest verbis consequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis nostris extabunt? Quemadmodùm ignis illic non habet vim resoluendi, sic nec lucere potest: alioquì non essent tenebræ. Huiusmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, solutionem membrorum, attonitum stuporem adducere sufficit vna illius temporis ratio. Multa illic variáque tormenta, grumuli pœnarum ceu niuis inundant. Cæterùm si quis fortè dubitat quo pacto satis esse, ac æternùm durare immortalis queat anima confecta tanta vi pœnarum, is cogitescat quæ hìc fiunt: quomodò non raró multi ad morbum non minùs acrem, quàm diuturnum sufferint, nec anima dissoluta est, sed corpus est constrictum ac depressum, anima afflicti remanente in negocio, non

Ignis inferni nostro igni dissimilis.

Immortalitas misera dãnatorum.

Cruciatus inferni.

Stridor dentium.

Fletus.

Societas dæmonum & damnatorum.

Tenebræ interiores.

Tenebræ exteriores.

Varietas & copia pœnarum. [illegible]

Anima [illegible]

non aliter, atque si corpori non indita foret. Quare postquàm incorruptibile corpus insolubileq; acceperit, nihil prohibet in infinitum protendi supplicium. Hîc quidem non simul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis ea: immortalitate autem succedente soluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala possidebunt, nec excessus vllus tormentorum perimet animã nostram. Sic, inquam, licet nos esse persuasos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore cõsumi cruciatibus: afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quàm exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Vis'ne centum annos, aut bis centum? Verùm quid hi sunt ad secula interminabilia? quod enim est somnium vnius diei per omnem vitam, id est fructus rerum præsentiũ comparatus ad statum futurorum bonorum. Est'ne qui propterea vt suaue somnium videat, per omnem vitã eligat ferre cruciatum? & quis sic stultus est, vt vltrò ad talem mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem quę in eis occulitur, aperio: quandoquidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractãdi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amaram nominauero: liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiam. Quare sermones illos in aliud tempus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilq; habere fellis: sed quid, obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi persoluemus pœnam: & præterea quia exiguo tempore quæ tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruiq; bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementiæ diuinæ, quòd nobis certamina non in longum tempus præscripsit, breui quidem & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quæ omninò bello debetur, si eam ad infinita secula conferas. Num id animas damnatorum contristabit, quando meminerint quòd occasione emendandi per hos paucos dies non vsi, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergò, nè simile quiddam patiamur, dum tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitentiæ. Siquidem malis ignauiter cohærentes, quæ dicta sunt omnia excipient, multoq; illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxijs parantur, multo sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tãtam afflictionem, tantam angustiam, quantum vllum esse potest aliud flagellum, certè hîc debitum peccatibus, cuiusmodi per se sufficere, & quàm tormenta reliqua gehennæ acerbiùs mordere, contereréque animas nostras videtur.

Corpus cruciatibus non consumetur.
Auocat à delicijs huius mundi consideratio harũ pœnarũ fine carentium.
Tristabuntur animæ dãnatorum potissimũ de pœnitentiæ tempore neglecto.
2. Cor. 6.
Excidisse à cælestibus bonis, maximũ dolorem affert.

2. CYRILLVS Alexãdrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris: Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniã est perennis. Et post nonnulla: Atqui si anima in ocioso luxu vixisse fuerit depræhẽsa, durissimam illã vocem audit: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini. Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustiæ, dies tenebrarum & caliginis. Tunc à sanctis Dei angelis destitutam inuaduunt Aethiopes illi dæmones, eamq; ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure solidissimis compedibus reuinctam in terram tenebrosam & fuliginosam, in infimas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deijciunt. Huc demerguntur animæ peccatorum, in omne æuum crematuræ, quemadmodùm Iob tradidit: In terram atram & obscuram, in terram noctis æternæ: Vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus inquies, sed dentium stridor, nullo silentio intermissus, sed planctus pernoctes. Væ væ illic æternũ. Illic heu me, heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem, linguæ non datur assequi cruciatus illic detentarum animarum, os nullum humanum potest horridum illum timorem planum facere, nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratum earum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus miseretur. Clamant è profundis, at nemo flectitur. Lamentantur, at nullus eripit. Exclamant, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? Vbi gloria inanis, vbi deliciæ, vbi voluptas, vbi petulantia, vbi ambitio? &c. Quàm densa obducentur caligine, quando in ira sua verba ad eos faciet? quando in furore suo perterrebit eos, inquiens: Ite à me maledicti in ignẽ æternum, diabolo & eius nuncijs præparatũ. Eheu, quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cùm cælestes vniuersæ potestates sublata voce clamabunt: Auertantur peccatores in tartarum. Væ væ, quale melos succinunt? collugentes, vlulantes, plangentes, dum sæuissimis tormentis nunquàm non excarnificandi abducuntur. Hei hei qualis illius loci facies? Vbi fletus & stridor dentium, quem tartarum appellant, quẽ ipse quoque diabolus expauet. Væ væ, qualis est gehenna ignis inextincti, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis. Hei qualis est insomnis & virulentus vermis? Væ væ, quàm graues exteriores illæ tenebræ & assiduæ? heu heu quales sunt angeli infligendis pœnis destinati, truculenti & immites? etenim conuiciantur fortiter & increpant. Tunc rei conclamant vehementer, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tũc cunctas vitæ vanitates fluxas fuisse ac caducas cognoscent, quæq; hîc bona esse gaudijsq; plena videbantur, ea felle & veneno amariora reperientur. O temporis illius tribulationem, ô necessitatem, ô tempestatem. A sanctis graue dirimi, grauius à Deo dissociari. Ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari. Durum in exteriores tenebras amandari, horridum fremere, dentibus stridere, contabescere, acerbum iugibus pœnis atteri, laboriosum lingua flammas sustinere. Miserrimum est aquæ poscere guttulam, & repulsam accipere, peramarum in ignibus esse & vociferari, nec tamen subleuari: inaccessæ fauces, & immensum chaos. Neque fuga se subtrahere, quoniã occluditur, abitum parare non potest, quoniam coërcetur. Custodiæ murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla refringendæ catenæ. Feri & intractabiles flammæ illius ministri, graues illæ quæ ad suppliciũ adhibentur scuticæ, firmi vngues & infracti, prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur graue olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, tetricum prætorium.

Gehennæ metus
Esaiæ 26.
Sopho. 1.
A dæmonibus rapitur anima ad inferos.
Iob 10.
Cruciatus damnatorum.
Clamant, & non exaudiuntur.
Terribilis sententiæ prolatio.
Matth. 25.
Psal. 9.
Fletus & stridor dentium.
Ignis ardens & non lucẽs.
Vermis immortalis.
Tenebræ exteriores.
Tortores.
Clamor damnatorum.
Separatio à Deo & sanctis.
Matth. 22.
Lucæ 16.
Carceris infernalis descriptio.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Et quid est, obmutescẽtes manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione priuari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non videndi sensum habituri sunt, sed dolendi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis sensus, torquent animas, nec extorquent, puniunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideò sibi deputatos ignis inextinguibilis nõ extinguit, vt permanente sentiẽdi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat,

Matth. 22.
Quid sit obmutescentem ligari, & in tenebras exteriores mitti.
Fletus & stridor dentium qd designẽt.
Cruciatus inferni.
Calamitosa immortalitas.

quos in flāmis viuacibus immortalitas secundę mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum nō morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem inefficacis pœnitentiæ ignis exurit, & consumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proindè omnes qui in gehenna dicuntur occidi, nō id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorū omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbì sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri. Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimentum probabunt, quādo iam, quod omni infelicitate est miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisq; terrenis, cælestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoquè sufficere iudicantes, quod de incipientiū timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

Marc. 9. Vermis eorū quomodo nō moriatur.

Recordatio suppliciorum gehennæ q̄ fructuosa sit.

Non sentiunt in igne quod illuminat, sed quod cruciat.

Salubris timor iudicij & gehennæ.

4. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vicesimooctauo: Si esse sanctorum animas in cælo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iusti iam glorientur, necessè est per omnia vt & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ità credi necessè est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat. PETRVS: Et qua ratione credendum est, quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Iniquorum animæ sunt in inferno.

5. CAPITE vigesimonono: GREGORIVS. Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cùm incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? PETRVS: In viuente quolibet idcircò incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. GREGORIVS: Si incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest quod viuificat: quare nō pœnaliter & ibi teneatur vbì mortificatur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, vt in tormento ignis, videndo atque sentiendo puniatur. Ignem nanque eo ipso patitur quòd videt: & quia cremari se adspicit, crematur. Sicq; fit, vt res corporea incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: vt per ignem corporeū mens incorporea etiā incorporea flamma crucietur: quanuìs colligere ex dictis Euangelicis possumus, quia incendium anima non solùm videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis enim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus. Cuius anima quia in igne teneatur, insinuat voce diuitis, quia Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma. Dum ergò peccatorem diuitem damnatum veritas in ignem perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? PETRVS: Ecce ratione ac testimonio ad credulitatem flectitur animus, sed dimissus iterùm ad rigorem redit. Quomodò enim res corporea incorpoream teneat, atque affligere possit, ignoro. GREGORIVS: Dic, quæso te, apostatas spiritus à cælesti gloria deiectos, esse corporeos, an incorporeos suspicaris? PETRVS: Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit? GREGORIVS: Gehennæ ignē esse incorporeum, an corporeum fateris? PETRVS: Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari. GREGORIVS: Certè reprobis veritas in fine dictura est: Ite in ignem æternū, qui paratus est diabolo & angelis eius. Si igitur diabolus eiusq; angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum, si animæ, & antequàm recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta? PETRVS: Patet ratio, nec debet animus de hac vlteriùs quæstione dubitare.

Iucorporeos spiritus posse ab igne corporeo teneri.

Corporeus ignis cruciat animā peccatoris: idque tanquàm diuinæ iustitiæ instrumentū.

Lucæ 16.

Matth. 25. Sicut dæmones incorporei igne corporeo cruciantur, ità & animæ damnatorum.

6. CAPITE quadragesimosecundo eiusdem libri quarti dialogorum: Cùm ergò ad aperiendum librū nullus sub terra inuentus dignus dicitur, quid obstet non video, vt sub terra infernus esse credatur.

Apoc. 5. Infernus sub terra esse creditur.

7. CAPITE quadragesimotertio: Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vniuscuiusq; etenim quantum exigit culpa, tanta illic sentitur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub vno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorem æqualiter sentiunt: quia alius plùs æstuat, atque alius minùs: ità illic in vno igne non vnus est modus incendij: quia quod hìc diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum, vt & ignem non dissimilem habeant, & tamen eosdē singulos dissimiliter exurat.

Gehennæ ignis nō vno modo omnes excruciat.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Cùm veritas dicat, Ibunt impij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam: quia verum est quod promisit, falsum proculdubiò non erit quod minatus est Deus. PETRVS: Quid si quis dicat: Idcircò peccantibus æternam pœnam minatus est, vt eos à peccatorum perpetratione compesceret? GREGORIVS: Si falsum est quod minatus est, vt ab iniustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, vt ad iustitiam prouocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod dici nefas est, prædicare compellimur. PETRVS: Scire velim quomodò iustum sit, vt culpa quæ cum fine perpetrata est, sine fine puniatur. GREG. Hoc rectè diceretur, si districtus iudex non corda hominū, sed facta pensaret. Iniqui enim ideò cum fine deliquerunt, quia cū fine vixerūt. Nā voluissēt vtiquè, si potuissēt, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquàm desinūt peccare dum viuūt. Ad magnam ergò iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquàm careant supplicio, qui in hac vita nunquàm voluérunt carere peccato. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatu non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuū non sedatur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidē iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia quæ euaserunt: quatenùs tanto magis in æternum gratiæ diuinæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. PETRVS: Et vbì est quòd sancti sint, si pro inimicis suis, quos tunc ardere vident, non orabunt: quibus vtiquè dictum est: Pro inimicis vestris orate? GREGORIVS: Pro inimicis suis orant eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersatione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisì hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœniten-

Matth. 25. Tormēta impiorum perpetuò duratura sunt.

Non comminandi causa vocauit Saluator ignem æternum, sed ex veritate.

Cur culpa temporalis perpetuo puniatur.

Iustus & pius est Deus.

Fructus quē percipiūt iusti ex supplicijs impiorū.

Matth. 5. Cur sancti nō orant pro damnatis.

2. Tim. 2.

nitentiam ad cognoſcendum veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipſius voluntatem? PETRVS: Placet quod dicis: Et quomodò pro illis tunc orabunt, qui iam nullatenùs poſſunt ad iuſtitiæ opera ab iniquitate commutari? GREGORIVS: Eadem itaque cauſa eſt, cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc etiam cauſa eſt vt non oretur pro diabolo angeliſq; eius æterno ſupplicio deputatis. Quæ nunc etiam cauſa eſt, vt non orent ſancti homines pro hominibus infidelibus, impijſq; defunctis: quia pro eis vtiquè quos æterno deputatos ſupplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iuſti conſpectum orationis ſuæ meritum caſſari refugiunt. Quòd ſi nunc quoquè viuentes iuſti, mortuis & damnatis iniuſtis minimè compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de ſua carne ſeſe perpeti etiam ipſi nouerunt, quanto diſtrictiùs tunc iniquorum tormenta reſpiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipſi iam iuſtitiæ viciniùs atque arctiùs inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc quòd iuſtiſſimo iudici inhærent, vis diſtrictionis abſorbet, vt omninò eis non libeat, quicquid ab illius æternæ regulæ ſubtilitate diſcordat.

Non oratur pro infideli bus impijsq; defunctis.

Miſericordia minimè mouentur ſancti erga damnatos.

9. ISIDORVS libro primo de ſummo bono, capite trigeſimoprimo: Duplex damnatorum pœna eſt in gehenna, quorum & mentem vrit triſtitia, & corpus flamma * iuxta viciſſitudinem: vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore, ſimul & animo puniantur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere, hoc eſt, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vndè doleant: & non habere ad conſolationem, nè videant vndè gaudeant. Apta fit comparatio de camino triũ puerorum ad exemplum ignis gehennæ. Nam ſicut ille ignis non arſit ad trium puerorum ſupplicium, * ſed arſit ad comburenda ligamina vinculorum: ità ignis gehennæ & lucebit miſeris ad augmentum pœnarum, vt videant vndè doleant: & non lucebit ad conſolationem, nè videant vndè gaudeant. Inter huius vitæ & futuræ infelicitatis miſeriam, multa diſcretio eſt. Illic enim & miſeria eſt propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis auerſionem: quorum vnum in hac vita, id eſt, miſeria eſt, aliud non eſt: in inferno autem vtrunque eſt.

Duplex damnatorum pœna.

*aliàs iuſta viciſſitudine: Ignis gehennæ an lumen habeat.

Dan. 3.

*aliàs &

Miſeria & tenebræ ſunt in inferno.

10. CAPITE trigeſimoſecundo: Sicut faſciculi lignorum ad combuſtionem de ſimilibus colligãtur, ità in iudicij die ſimilis culpæ rei, ſuis ſimilibus iungentur: vt ex æquo pœna conſtringat quaſi in faſciculum, quos actio ſimiles fecit in malum. Sicut vnuſquiſque ſanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glorificabitur: & vnuſquiſq; impius pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in ſupplicio futuro damnationis ordo, ſed iuxta qualitatẽ criminum, Propheta affirmante, diſcretio erit pœnarũ. De charorum quoq; ſuorum ſupplicijs, additur etiam pœna defunctis, ſicut apud inferos diuitis ſermo prædicat Euangelicus, ſicut pro augendo Iudæ ſupplicio, dicit etiam Pſalmiſta: Commotione moueantur filij eius & mendicent. Impij duriùs ex hoc in iudicio puniendi ſunt mentis dolore, ex quo viſuri ſunt iuſtos gloriæ beatitudinem meruiſſe.

Alligabuntur in faſciculos, ſimilis culpæ rei.

Diſcretio & differentia pœnarum. Apoc. 18. Lucæ 16.

Pſal. 108. De gloria beatorum dolẽt dãnati.

11. MATTHAEI octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriẽte & Occidente veniẽt, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cælorũ: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores: ibì erit fletus & ſtridor dentium.

12. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi. mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibì erit fletus & ſtridor dentium. Et paulò pòſt: Iterũ ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti, &c. Sic erit in conſummatione ſeculi. exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. ibì erit fletus & ſtridor dentium.

13. CAPITE vigeſimoſecundo: Intrauit autem rex vt videret diſcumbentes: & vidit ibì hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intrâſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tũc dixit rex miniſtris: Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

14. CAPITE vigeſimoquartò: Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem & bibat cum ebrioſis: veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat: & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & ſtridor dentium.

15. CAPITE vigeſimoquinto: Et inutilem ſeruũ eijcite in tenebras exteriores. Illic erit fletus & ſtridor dentium.

16. LVCAE decimotertio: Et dicet vobis, Neſcio vos vndè ſitis: tunc incipietis dicere, Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis, Neſcio vos, vndè ſitis: diſcedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibì erit fletus & ſtridor dentium: cùm videritis Abraham & Iſaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli forâs. Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone & Auſtro: & accumbent in regno Dei.

17. MARCI nono: Et ſi ſcandalizauerit te manus tua, abſcinde illam. bonum eſt tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentẽ ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbì vermis eorũ non moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum. bonum eſt tibi claudũ introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem, mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbì vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, eijce eum. bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis, vbì vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

18. ESAIAE ſexageſimoſexto: Veniet omnis caro vt adoret corã facie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbunt cadauera virorum qui præuaricati ſunt in me: vermis eorum nõ morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni.

19. CAPITE decimoquarto: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, concidit cadauer tuum: ſubter te ſternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes. Quomodò cecidiſti de cælo lucifer qui manè oriebaris? corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo, In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.

20. ECCLESIASTICI ſeptimo: Humilia valdè ſpiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

21. IVDITH decimoſexto: Væ genti inſurgenti ſuper genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicij viſitabit illos. Dabit enim ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & ſentiant vſque in ſempiternum.

22. IOB decimo: Dimitte ergò me, vt plangam paululùm dolorem meum. Antequàm vadam, & non reuertar, ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, terram miſeriæ & tenebrarũ, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

23. IN epiſtola Iudæ Apoſtoli: Hi ſunt in epulis ſuis, maculæ, conuiuantes &c. quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum.

Iob 10. Infernus dicitur terra tenebroſa &c

24. GREGORIVS Magnus libro nono moraliũ in Iob, capite quadrageſimoquinto: Quid terræ tenebroſæ nomine, niſi tetra tartari clauſtra ſignantur? Quæ æternæ mortis caligo operit, quia dãnatos quoſque in perpetuum à vitæ luce diſiungit. Nec immeritò infernus terra dicitur: quia quicunque ab eo capti fuerint, ſtabiliter tenentur. Scriptum quippe eſt: Generatio præterit, & generatio aduenit, terra verò in æternum ſtat. Rectè igitur inferni clauſtra, tenebroſa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquàm pœna tranſitoria, vel phantaſtica imaginatione cruciãt, ſed vltione ſolida perpetuæ damnationi ſeruant. Quæ aliquando tamen laci appellatione ſignantur, propheta atteſtante, qui ait: Portauerunt ignominiam ſuam cum his qui deſcendunt in lacum. Infernus ergò & terra nominatur, quia ſuſceptos ſtabiliter tenet: & lacus dicitur, quia hos quos ſemèl ceperit, ſemper fluctuantes & trepidos tormentis circunfluentibus abſorbet. Nequaquàm vltrà miſericordia parcentis liberat: quos ſemèl in locis pœnalibus iuſtitia iudicis damnat.

Eccles 1.

Nõ eſt tranſitoria vel phãtaſtica pœna inferni.

Ezech. 16.

Iob 10. Terra miſeriæ & tenebrarum.

25. CAPITE quadrageſimoſexto: Quæ adhuc ſubtiliùs loca deſcribuntur, cùm dicitur: Terram miſeriæ & tenebrarum. Miſeria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergò quæ à conſpectu diſtricti iudicis expulſos tenet, miſeriæ & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuiſos à vero lumine, intùs cæcitas obſcurat. Natura ignis eſt, vt ex ſeipſo & lucem exhibeat & concremationẽ. Sed tranſactorum vltrix illa flamma vitiorum, cõcremationem habet, & lumen nõ habet. Hinc eſt enim quod reprobis veritas dicit: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Quorum rurſùm omnium corpus in vnius perſona ſignificans, dicit: Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis qui reprobos cruciat, lumen habere potuiſſet, is qui repellitur, nequaquàm mitti in tenebras diceretur.

Flãma ignis inferni lumẽ non habet. Matth 25.

Matth. 22.

Quomodò in inferno nullus ſit ordo, cùm tamẽ ſit ordinata pœ. narũ pro culparum diuerſitate diſtinctio.

26. CAPITE quadrageſimoſeptimo: Quomodò in ſupplicijs ordo non erit, dum damnatorũ quenqꝫ iuxta modum criminis, retributio ſequitur vltionis? Hinc quippe ſcriptum eſt: Potentes potẽter tormenta patientur, & fortioribus fortior inſtat cruciatio. Hinc in Babyloniis damnatione dicitur: Quãtum exaltauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Si igitur iuxta modum culpæ, pœna diſtinguitur: conſtat nimirùm, quòd in ſupplicijs ordo ſeruatur. Et niſi tormentorum ſummam, meritorum acta dirimerent, nequaquàm iudex veniens dicturum ſe meſſoribus eſſe perhiberet: Colligite primùm zizania, & ligate ea in faſciculos ad cõburendũ. Si enim nullus in ſupplicijs ordo ſeruabitur, cur comburenda zizania in faſciculos ligantur? Sed nimirùm faſciculos ad comburendum ligare, eſt hos qui æterno igni tradendi ſunt, pares paribus ſociare: vt quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat: & qui nequaquàm diſpari iniquitate polluti ſunt, nequaquàm diſpari tormento crucientur: quatenùs ſimul damnatio conterat, quos ſimul elatio ſubleuat, quoſqꝫ non diſſimiliter dilatauit ambitio, non diſſimilis anguſtet afflictio: & par cruciet flamma ſupplicij, quos in igne luxuriæ par ſuccendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris manſiones multæ ſunt pro diuerſitate virtutis, ſic damnatos diuerſo ſupplicio gehennæ ignibus ſubijcit diſparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna quanuis cunctis vna ſit, non tamen cunctos vna eademqꝫ qualitate ſuccendit. Nam ſicut vno ſole omnes tangimur, nec tamen ſub eo vno ordine omnes æſtuamus: quia iuxta qualitatem corporis ſentitur etiam pondus caloris: ſic damnatis & vna eſt gehenna quæ afficit, & tamen non vna omnes qualitate comburit: quia quod hîc agit diſpar valetudo corporum, hoc illic exhibet diſpar cauſa meritorum. Quomodò ergò nullus ineſſe ordo ſupplicijs dicitur, in quibus profectò quiſqꝫ iuxta modum culpæ cruciatur?

Sap 6. Apoc. 18.

Matth. 13.

Pares paribus ſociabũtur.

Ioan. 14. Diuerſitas pœnarum in inferno reperitur.

Diſpar cauſa meritorũ adfert ſuppliciorum differentiam.

Reſponſio.

27. CAPITE quadrageſimooctauo: Quia ipſa quoquè ſupplicia quæ ordinata per iuſtitiam veniunt, ordinata proculdubiò in corde morientium non ſunt. Vt enim &c. Infernum verò & vmbra mortis obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, & in ſupplicijs dolorem ſentiunt, & in doloris anguſtia pulſante ſe ſemper pauore feriuntur: vt & quod timent tolerent, & rursùm quod tolerant, ſine ceſſatione pertimeſcãt. De his etenim ſcriptum eſt: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hîc flamma quæ ſuccendit, illuminat: illic, vt ſuperiùs verbis Pſalmiſtæ docuimus, ignis qui cruciat, obſcurat. Hîc metus amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilaniat, & pauor anguſtat. Horrendo igitur modo, erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obſcuritate. Sic ſic videlicet à damnatis ſentiri pondus ſummæ æquitatis debet: vt qui à voluntate cõditoris nequaquàm ſunt veriti diſcrepare dum viuerent, in eorum quandoquè interitu ipſa à ſuis qualitatibus etiam tormenta diſcordent: quatenùs quo ſe impugnant, cruciatus augeant, & cùm variè prodeunt, multipliciter ſentiantur. Quæ tamen ſupplicia in ſe demerſos & vltra vires cruciant, & in eis vitæ ſubſidium extinguentes ſeruant: vt ſic vitam terminus puniat, quatenùs ſemper ſine termino cruciatus viuat, qui & ad finem per tormenta properat, & ſine fine deficiens durat. Fit ergò miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu: quia & mors viuit, & finis ſemper incipit, & deficere defectus neſcit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, ſed nullatenùs pauorem fugat: flamma comburit, ſed nequaquàm tenebras diſcutit: quantùm per notitiam præſentis vitæ colligitur, ſupplicia ordinem non habent, quæ non ſuam per omnia qualitatem tenent, quanuis illic ignis & ad conſolationem non lucet, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

Vmbra mortis & ſempiternus horror.

Eſaiæ 66. Differẽtia inter pœnas & cruciatus huius vitæ & futuræ.

De iuſtitia & prouidentia in punitione damnatorũ.

Mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu.

28. CAPITE quinquageſimo: Et quanuis angelorum atque hominum lõgè ſit natura diſſimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat. Sed quid prodeſt iſta prænôſſe, ſi non contingat euadere? Tota ergò intentione curandum eſt, vt cùm vacationis tempus accipimus, benè viuendi ſtudio, malorum vltricia tormenta fugiamus: Hinc quippe per Salomonem dicitur: Quodcunque poteſt manùs tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erit apud inferos, quò tu properas. Hinc Eſaias ait: Quærite Dominũ dum inueniri poteſt, inuocate eum dum propè eſt. Hinc Paulus dicit: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nũc dies ſalutis. Hinc rursùm ait: Dum tempus habemus, operemur bonum.

Vna pœna implicat, quos vnus reatus ligat.

Recordatio ſuppliciorum infernalium, ad quid nos permouere debet.

Eccles 9.

Eſaiæ 55.

2 Cor. 6. Galat. 6.

29. IOANNES Caſſianus in confeſſione Theologica, parte tertia: Sed dicere quis valeat, quæ impijs & malè viuentibus tormenta ſint præparata? In ipſo enim continuæ mortis loco, qui infernus appellatur, quid aliud niſi iugis flamma, perſeuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas eſſe poteſt? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia. Ibì ſanè atroces angeli commorantur: quorum brachia ſunt vt capita dracõnũ: quorum oculi igneas ex ſe ſagittas emittunt: quorũ dentes vt elephantis prominent, & ſtimulant ad tormentum, vt caudæ ſcorpionum. Quorum adſpectus tremorem inducit, & dolorem atque mortẽ. Atque vtinàm mors poſſit in his ſubuenire anguſtijs: ſed, quod eſt horribilius, ad hoc viuit in tormentis poſitus, vt cruciatibus gubernetur. Ad hoc redintegratur, vt rurſus

Deſcriptio pœnarum inferni egregia.

Dæmonum quàm tetra & horrida forma.

Qualis ſit mors in inferno.

sus serpentibus, & iteratis subindè iterumq́; repetitis morsibus attrectetur. Ibi dracones blasphemãtium labia vorant, & Regulus diris morsibus miserorũ pectora lacerat: atque horribiles diuersi generis beluæ incredulorũ animas multipliciter sine cessatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè sonant: simulq́; clamor vbiq́; confusus attollitur: quem dura vis tormentorum exagitat, & incendij arsura extorquet. Hæc autem ipsa tribulatio, quæ illic excipiet miseros, nullo termino finitur, nullo fine concluditur, sed flammarum atroci adustione consumitur, & ad rediuiua incendia iterùm qui adustus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermis qui non moritur, & ignis qui nũquàm extinguitur, atque stridor semper dentiũ sentitur. Gehennę lethale frigus, & glacies indeficiens. Fames pessima, & sitis immensa. Dolor perpetuus, & continuus languor. Sæua pestis & indicibilis lues. Tenebræ densissimæ, & nox obscuritatis horrendæ. Nulla requies datur miseris, omnia ibi mala, & cuncta tormentorum genera. Mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus. Quis ergò fidelium hæc audiens, & talia sciens, non contremiscat?

Blasphemorum pœna. Qualis symphonia. Perpetuitas suppliciorũ. Matth. 22. Esa. 66. Marc. 9. Dolor, languor, pestis, tenebræ. Mors immortalis.

30. EPHRAEM in libro de vera pœnitentia, capite septimo: Interrogatio: In vnum omnes supplicium abibunt, an varij cruciatus sunt? Responsio: Varia sunt tormentorum loca, sicut in Euangelio audiuimus. Sunt enim tenebræ exteriores, hauddubium, quin & aliæ interiores sint. Gehennæ ignis locus alius, stridori dentium proprius locus est, vermis item immortalis alio in loco est. Stagnum ignis locus est proprius, suoq́; itidèm loco, ignis inextinguibilis est. Inferi atque perditio suis terminis constant, & inferiora terræ alius locus. Infernus quò mittuntur peccatores, & inferni profundum atrocior locus. Inter hæc suppliciorum loca, distribuuntur infelicissimi, vnusquisque pro peccatorum suorum modo, siue mitiùs siue vehementiùs, sicut scriptum est, quoniam spinis peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Hoc autem est & id quod dicitur, Vapulabit multis & paucis. Sicut autem sunt peccatorum differentiæ, ità sunt & cruciatuum varietates. Dic, inquiunt, nobis, precamur, quæ sit cruciatus differentia. Et ille: Aliter, inquit, cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida, aliter fur, aliter ebriosus, aliter mendax, & aliter periurus. Qui autem odit fratrem suum, cum venefico & homicida iudicatur. Qui hæresibus inquinantur, audituri sunt: Tollatur impius, nè videat gloriam Domini.

Locorum & suppliciorum varietas in inferno. Matth. 22. 5. Mar. 9. Esaiæ 66. Apoc. 19. 20. 21. Matt. 3. Luc. 3. Mar. 9. Prouer 27. Ephe. 4. Psal. 9. Prouer. 9. Esaiæ 7. Prouer. 5. Lucæ 12. 1 Ioan. 3. Esa. 26. iuxta LXX.

31. CAPITE octauo: Tunc segregãtur ab inuicẽ, iterq́; conficiunt, omni spe reuersionis destitutũ. Quis adeò lapideo corde sit, qui iam hinc diem illã nõ amarissimè fleat? Tunc separantur episcopi à coëpiscopis, diaconi à condiaconis, subdiaconiq́; atque lectores à socijs suis. Tunc separabuntur hi, qui aliquando reges fuêre, plorabuntq́; velut infantes, atque vt mancipia pellentur. Tunc ingemiscent principes & diuites & immisericordes, pergentq́; nudi atque desolati, huc illucq́; intuentes. Angustiabũtur quærentes adiutorium, & nullus erit adiutor. Neque enim diuitiæ, &c. Vt autem breuiter dixerim, &c. vt quæstione præcedenti, C. testimo. trigesimoquinto.

Separatio miserabilis.

32. APOCALYPSIS vicesimoprimo: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

33. CAPITE decimoquarto: Et tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruci[...]itur igne & sulphure in conspectu angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni. & fumus tormentorũ eorũ ascendet in secula seculorũ: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt bestiam & imaginem eius: & si quis acceperit characterem nominis eius.

34. CAPITE decimooctauo: Quoniam peruenerunt peccata Babylon vsque ad cælum, & recordatus est Deus iniquitatũ eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundùm opera eius. In poculo quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit: tãtum date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit, Sedeo regina, & vidua non sum, & luctum non videbo. Ideò in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus qui iudicabit illam.

35. CAPITE decimonono: Et appræhensa est bestia, & cum ea Pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis & sulphure.

36. CAPITE vigesimo: Et diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac nocte in secula seculorũ. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hęc est mors secunda. Et qui nõ inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnũ ignis.

37. PSALMO decimo: Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

38. ITEM vigesimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

39. DEVTERONOMII trigesimosecũdo: Ignis succensus est in furore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitq́; terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

40. IOB vicesimoquarto: Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, & vsque ad inferos peccatũ illius. Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius, vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

41. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriã & honorẽ & incorruptionem quærunt, vitam æternã: ijs autẽ qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum.

42. ESAIAE decimotertio: Et requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & sirenes in delubris voluptatis.

43. PROVERBIORVM decimonono: Parata sunt derisoribus iudicia: & mallei percutientes stultorum corporibus.

44. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Stupa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

45. APOCALYPSIS vigesimo, vt suprà, testimonio trigesimosexto.

46. CAPITE nono: Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

47. IOB septimo: Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

48. CAPITE vigesimo: Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar

puncti. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecùs. diuitias quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebit. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabũt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersùs eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas verborum eius à Domino.

49. PSALMO quadragesimooctauo: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.

50. ESAIAE trigesimotertio: Concipietis ardorem, pariétis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cũ igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

51. MATTHAEI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiã, qui autem post me venturus est, (fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare) ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

52. CAPITE vigesimoquinto: Tunc dicet & his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitã æternam.

53. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo: In flamma ignis dantis vindictam ijs qui nõ nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio Domini nostri IESV CHRISTI, qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini & à gloria virtutis eius.

54. POSTERIORIS Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit: sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Et originali mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. Et ciuitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigẽs, euersione damnauit, exemplum eorum qui impiè acturi sunt ponens. &c. Nouit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

55. ESAIAE sexagesimoquinto, vt in textu.

56. LVCAE sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines.

57. CAPITE decimosexto: Mortuus est autem & diues: & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnum firmatum est: vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indè huc transmeare.

58. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Væ peccatoribus, quoniam iusti glorificantur, & peccatores condemnantur. Væ peccatoribus, quoniã iusti in existimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio: Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur: Iusti in sanctorum statione, peccatores in continuo exilio: Iusti quidẽ audient illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis ab æterno paratum: Peccatores autem illud, Discedite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nuncijs paratum: Iusti autem in paradiso, peccatores in igne viuacissimo & inextincto: Iusti delicijs affluunt, peccatores labore conficiuntur: Iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: Iusti concinunt, peccatores lugent: Iusti ter felices, peccatores ter miseri: Iusti in cantu, peccatores in specu: Iusti in sinu Abrahæ, peccatores in æstu Belial: Iusti in quiete, peccatores in pœnis: Iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: Iusti cum angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugent: Iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: Iustos paracletus cõsolatur, peccatores cum dæmonibus pœnas luunt: Iusti adsistunt solio Domini, peccatores adstãt vltricibus tenebris: Iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: Iusti cum angelis viuunt, peccatores adsociantur dæmonijs: Iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentum: Iusti sursùm, peccatores deorsùm: Iusti in cælo, peccatores in abysso: Iusti in perenni vita, peccatores in morte perditionis: Iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: Iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

Differentia iustorum & peccatorum in futura vita.

Matth. 25.

59. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite cẽtesimo vndecimo: Post resurrectionem verò facto vniuerso completoq; iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ, vna Christi, altera diaboli: vna bonorum, altera malorum, vtraque tamẽ angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. istis in æterna vita verè feliciterq; viuentibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus, quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabiliùs, in miseria verò illi, alius alio tolerabiliùs permanebunt.

Beatorum & damnatorum differentia.

Præmiorum & suppliciorum imparitas.

60. CAPITE cẽtesimo duodecimo: Frustrà itaq; nõnulli, immò quàm plurimi æternam damnatorum pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos, humano miserantur affectu, atque ità futurum esse nõ credunt: non quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in leniorem flectendo sententiam, quæ putant in eis terribiliùs esse dicta quàm veriùs. Et post pauca: Si pœna solla esset, quanta in inferno minima cogitari potest, perire à regno Dei, exulare à ciuitate Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est pœna, vt ei nulla possint tormẽta quæ nouimus cõparari, si illa sit æterna, ista autem sint quãlibèt multis seculis longa finienda.

Contra eos qui humano quodam affectu putant cruciatus malorum non fore perpetuos.

Vide etiam Chrysostomi

61. CAPITE centesimo decimotertio: Manebit ergò sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quamlibèt homines de varietate pœnarum, de dolorum releuatione vel intermissione pro suis humanis motibus suspicentur, sicut manebit cõmuniter omnium vita æterna sanctorum, quamlibèt bonorum distantia concorditer fulgeant.

62. ITEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, siue sermone primo in vigilia Pentecostes, capite decimooctauo: Hæc [re]cordare, & ignem illum gehennæ his qui se nunc exagitant

libidinis flammas. agitant flammis libidinis & cupiditatis, oppone. Ignis hic qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit: ille verò quos susceperit, semper cruciat, & pœnæ suæ semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos quos susceperit, extinguet aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionem, scilicet non ad honorem vitæ, sed ad diuturnitatem supplicij profuturã. Huius autem pœnæ & ignis illius potentiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus quod conferri possit incorruptibilibus siue bonis siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vlulatus & fletus, & sera pœnitentia, cessantibus vndiquè auxilijs, & vndiquè inualescentibus pœnis: sed solatiũ quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarum ministri, & facies dira tortorum. Verùm has pœnas, hos cruciatus non solùm euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris pœnitentiam agimus, possumus acquirere.

(Ignis gehennæ nec extingui, nec extinguere potest eos quos cruciat. 1. Cor. 15. — Inferni supplicia. — Per pœnitentiam has pœnas effugere licet.)

63. LIBRO de triplici habitaculo, capite secundo: Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vndè in Euangelio legitur, Illic erit fletus & stridor dentium. Fletus nanque & liquefactio oculorum ex calore nascitur. Stridor verò dentium ex frigore nascitur: hinc etiam beatus Iob: De aquis, inquit, niuium transibũt ad calorem nimium. De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera, videlicet sitis intolerabilis, pœna famis, pœna fœtoris, pœna horroris, pœna timoris, pœna angustiæ, pœna tenebrarum, seueritas tortoris, præsentia dæmonum, ferocitas bestiarũ, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis conscientiæ, ignitæ lachrymæ, suspiria miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quo ad visionem eius, quæ sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis qui perennè subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur pro delectabili vnius horæ somnio. Tanta etenim & talis est omnis huius mundi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictũ est de infelice Iuda, non nasci, quàm malis suis meritis plagas inferni sustinere.

(Duo principalia tormẽta inferni. Matt. 8. 13. 22. 24. 25. Luc. 13. — Iob 24. — Alia pœnarũ genera ex his duobus pendent. — Priuatio aspectus diuini pœna quanta sit. — Matth. 26.)

64. CYPRIANVS in libro ad Demetrianum: Cremabit addictos ardens semper gehenna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vndè habere tormenta vel requiem possint aliquando vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.

(Cruciatus perpetuus.)

65. ITEM in sermone de ascensione Christi: Continuus erit & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent. Ardebit purpuratus diues, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe frixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrociùs desperatio condemnatos affliget. Non miserebitur vltrà Deus, neque tunc audiet pœnitẽtes, sera erit illa confessio: & cùm clausa fuerit ianua, frustrà carẽtes oleo, acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vlteriùs non descendet. Non vltrà videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immutabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

(Immortalitas damnatorum. — Lucæ 16. — Sartagines. — Desperatio. Sera pœnitentia. Matth. 25. — Immutabilis sententia semel lata.)

66. BERNARDVS epistola ducentesima quinquagesima tertia ad Garinum abbatem: Ob hoc proculdubiò inflexibilis & obstinatæ mẽtis punitur æternaliter malum, licèt temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate: ità vt si nunquàm moreretur, nunquàm velle peccare desineret: immò semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

(Peccatũ temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur.)

67. ET in libro meditationum capite tertio, siue libro primo de anima apud Hugonem, capite tertio: Procùl à beata paradisi patria exulati, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquàm lucẽ visuri, nũquàm refrigerium adepturi, sed per millia millium annorũ in inferno cruciandi, nec indè vnquàm liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquãdo fatigatur: nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormenta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ pœnã sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, & planctus, gemitus & vlulatus, mœrores, atque stridores dentium: nihilq; ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque teterrima monstra dæmonum.

(Egregia descriptio suppliciorũ gehennæ. — Quid ibi audiatur. — Quid videatur.)

Vermes crudeles mordebunt intima cordis:
Hinc dolor, indè pauor, gemitus, stupor, & timor horrens.

Ardebuntq; miseri in igne æterno in æternum & vltra. In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per cõscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ & misericordiæ. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuent, vt semper moriantur. Ità anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergò alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impijs, aut perpetualiter lætari cum sanctis. Bonum siquidẽ & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluerimus, manũ extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuitent præmia.

(Qualis mors. — Alterutrum eligendum nobis. Eccli 15.)

68. IDEM Bernardus sermone octauo in psalmũ, Qui habitat in adiutorio altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: (priùs enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum deijciantur ignis æterni, quò videlicet acriùs doleant vidẽtes quid amiserint) sic iusti quoq; videbunt & lætabuntur considerantes quid euaserint. In illa ergò tanta separatione quemadmodùm hœdis agnorum diuisio grauissimi liuoris occasio fiet, sic electis è regione consideratio reproborum, immensa quædam materia gratiarum actionis & laudis. Vndè enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsam quoquè retributionem cernerent iniustorum, à quibus equidem sola misericordia redemptoris segregatos sese esse fidelissimè & deuotissimè recordantur? Vndè verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summæ beatitudinis corã sese vidissent alios introduci, & tunc demùm in illos sese fœtores, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas deniquè immortalis mortis miserias gemerẽt esse damnatos? Fletus quidem ob ignẽ qui non extinguitur: stridor verò ob vermem qui nõ moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempe tormentorum immanitas, stridorẽ dentium vehementia ipsa tabescentis inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ità ergò retributionem peccatorum videbis, nè videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. Non solùm autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorum: quo videlicet nec humanam aliquando, nec diabolicam vltrà vereri malignitatem possint. Et post pauca: Nõ igitur tibi durum videatur fore quod dicitur, Oculis tuis considerabis: quando & ridebis in eorum interitu: non quòd velut quadã immanitate crudelitatis in ipsa tibi vltione cõplaceat, sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordi-

(In separatione iustorum & impiorum quid fiet. — Iusti ex malorum supplicijs occasionem sument agendi gratias. — Impij furore tabescẽt propter iustorum gloriam. — Fletus & stridor dentium vndè. — Quomodò gaudebunt beati de malorũ supplicijs.)

ordinationis vltrà quàm credi possit, iustitiæ zelatorem & amatorẽ æquitatis oblectet. Vbi optimè omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immò in suum quemlibet cessisse, pleniùs & perfectiùs illustrante veritate cognosces: quomodò non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare licebit? Itaque oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Primò quidem ob tuam euasionem, secundò ob omnimodam securitatem, tertiò quoquè ob comparationem, quartò ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc nõ misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omninò credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla speranda est correctio.

Nulla misericordia erga impios.

69. HVGO à sancto Victore, libro quarto de anima, capite decimotertio: Infernus latus est sine mẽsura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibì miseria, ibì tenebræ, ibì ordo nullus, ibì horror æternus, ibì nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis qui est in eo, odit se & omnes alios. Ibì omnia genera tormentorum: quorum minimum est maius omnibus his tormentis quæcunque in hoc seculo fieri possunt. Ibì est fletus & stridor dentium: ibì transitur à frigore niuium ad calorem *ignium: & vtrunque intolerabile. Ibì omnes comburuntur, & vermibus corroduntur, nec cõsumuntur. Vermis quorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi væh væh: væh habent, væh sonãt: tortores diabolici torquent pariter & torquentur, & eorum nunquàm finis erit aut remedium. Talis est infernus, & milliès peior.

Inferni & pœnarum eius breuis descriptio.
Odium sui & omnium aliorum.
* aliàs nimiũ
Væ, væ illic perpetuo auditur.

70. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite secundo: Vindicta carnis impij, vermis & ignis. Vterque duplex: interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Dabit Dominus ignem & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiant vsque in sempiternum. Vermis conscientiæ * tripliciter lacerabit. Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, torquebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorũ suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transierunt illa omnia tanquàm vmbra, & sicut nauis quæ pertransijt fluctuantem aquam, cuius quum præterierit, non est inuenire vestigium. Sic & nos nati, continuò desiuimus esse. Virtutis quidem signum nullum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatione recogitabunt, quæ cum nimia delectatione gesserũt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitiæ stimulauit ad culpam.

Eccli 7.
Vermis & ignis duplex. Esaiæ vltimo. Iudith 16.
* aliàs temporaliter.
Sap. 4.
Sap. 5.

71. CAPITE tertio: Dicent intra se, pœnitentiam agentes: Errauimus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere mõtibus: Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniã. Iustum est enim, vt qui noluerunt cùm benè potuerũt, quum velint, non possint.

Sap. 5.
Lucæ 23. Apoc. 6.
Pœnitentia infructuosa.

72. CAPITE quarto: Pœnæ autem infernales secundùm diuersa peccata sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda frigoris. De ijs dixit Dominus: Ibì erit fletus & stridor dentium. Fletus, propter fumum ignis. Stridor dentium propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficientes, Vndè Esaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percutientes. Vndè dicit Salomon: Parata sunt damnationis iudicia * blasphematoribus, & percutientes mallei stultorũ corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vndè Iob: Terra miseriæ & tenebrarũ, vbì vmbra mortis &c. Vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Et in psalmo: In æternum non videbũt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, confusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiæ hominum erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonum, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendentium. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur. Prima pœna est concupiscentium: secunda malitiosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habentium: quinta eorum qui in hoc seculo per flagella non meruerunt castigari, quia tentauerũt & exacerbauerunt Dominũ in multitudine iniquitatum suarum. Vndè scriptum est: Exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non requiret. Sexta, eorum qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt. Septima, confitentium peccata sua, & pœnitentiã contemnentium: Octaua, illorũ qui in hoc seculo libenter vident mala, & faciunt: Nona, illorum qui per singula vitia sunt defluxi, qui ambulant in desiderijs suis, & eunt post concupiscentias suas.

Diuersitas pœnarum.
Ignis. Frigus. Matth. 13. Fœtor. Psal. 10. Vermes. Esa vltimo. Mallei percutientes. Prouer. 14. * aliàs derisoribus,
Tenebræ palpabiles. Iob 10.
Psal. 48.
1. Reg 2.
Cõfusio peccatorum. Dan. 7.
Horribilis visio dæmonum.
Igneæ catenæ.
Nouẽ prædictæ pœnæ, quibus peccatoribus conueniant.
Psal. 9.

73. CAPITE sexto: Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mundi. Scriptum est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succenditur. Creditur autem esse sub terris, secundùm illud Esaiæ: Infernus subtèr conturbatus est in occursum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secũ deferunt cruciatum, & vbiquè contra se tormentum incurrũt. Producam (inquit) ignem de medio tuî, qui comedet te. Ignis autem gehennæ semper ardebit, & nunquàm lucebit: semper vret, & nunquàm cõsumet: semper afficiet, & nũquàm deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarũ obscuritas, immẽsa pœnarum acerbitas, infinita miseriarũ æternitas. Ligatis (inquit) manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbì erit fletus & stridor dentiũ. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebunt tormenta, vt in eo puniãtur, in quo peccauerũt. Scriptum est enim: Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur. Vndè qui in lingua peccauerat, cruciabatur in lingua. Propter quod ipse clamabat: Pater Abraham, miserere meî, & mitte Lazarũ, vt intingat extremũ digiti sui in aquã, & refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberem, minorem pœnam sentirem.

Qualis sit ignis gehennæ.
Ezech. 20.
Iob 20.
Infernus sub terris esse creditur.
Esa. 14.
Ezech. 28.
Ignis gehennæ an luceat.
Matth. 22.
Singula membra pro suis peccatis propria tormenta sustinebũt.
Lucæ 16.

74. CAPITE septimo: Reprobi verò non solùm exterioribus, sed etiã interioribus tenebris inuoluentur: quia spirituali pariter & corporali luce carebũt. Scriptum est enim: Tollatur impius nè videat gloriã Dei, qui solus tũc erit in lucẽ sempiternam. Tantã autem in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris. Sanè discipulus quidam fertur apparuisse magistro suo post mortẽ. Quem cùm magister esse damnatum intellexisset, quæsiuit ab eo, si aliquæ quæstiones apud inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quæritur solummodò, quid nõ fit pœna. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quò tu properas. Erit enim tanta in reprobis mentis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta confusio rationis, vt rarò vel nunquàm ad cogitãdum quicquam de Deo possint assurgere, nedùm ad confitendum valeant adspirare. Nam à mortuo tanquàm ab eo qui non est, perijt confessio. Scriptum est enim: Non mortui laudabunt te Domine, neq; omnes qui descendũt in infernũ. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

Duplices tenebræ damnatorum.
Esa. 26 60.
Præ dolore vix aliud quàm pœnas cogitare poterunt.
Quæstio quæ apud inferos mouetur.
Eccles. 9.
Obliuio quanta in inferno.
Eccli 17.
Psal. 113.
Esa. 38.

75. CA-

Iob 10. 75. CAPITE octauo: Dimitte me Domine (dicit Iob) vt plangam paululùm dolorem meũ, antequàm vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine: terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mensura mensi fuerint, remetietur eis, vt qui grauiùs peccauerunt, grauiùs puniantur. Potẽtes enim potenter tormenta patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium transibunt ad calorem nimium, vt subita cõtrariorum mutatio grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiat cruciatum.

An in inferno futurus sit aliquis ordo. Lucæ 6. Sapien. 6. Ordo nõ erit in qualitate, sed in quantitate.

Iob 24. Psal. 48. 76. CAPITE nono: Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dictum est hoc à similitudine iumentorum, quę non radicitùs euellunt herbas, sed summitates solummodò carpunt, vt iterùm herbæ renascantur ad pastum. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriãtur. Ouidius:

Mors immortalis.

Sic inconsumptum Titij sempérque renascens,
Sic perit, vt possit sæpè perire, iecur.

Tunc erit mors immortalis, tunc viuent mortui, qui vitę sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient: quia vitam habuerunt, & perdiderunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quærent homines mortẽ, & non inuenient eam: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quàm dulcis esses quibus tam amara fuisti. Te solam desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Apoc. 9. Optabũt mortem, qui hic eam solã abhorruerunt.

Obiectio. Psal. 102. Psal. 144. Sapien. 11. Esaiæ 24. 77. CAPITE decimo: Nullus ergò sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur: sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cùm iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquam eorũ quæ fecit Deus, odiuit. Assumens in argumentum erroris, quod ait Dominus per Esaiam prophetam: Congregabuntur in congregatione vnius fascis in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo nanq; peccauit ad tempus, non ergò Deus puniet in æternũ. O spes inanis, ô falsa præsumptio. Non credat frustrà errore deceptus, quòd aliquo precio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsq; in diem iudicij torquebũtur, & post multos dies, postquàm videlicet resurgent cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem, sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauiùs punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Prædestinatis ergò Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deus filium quem recipit, de quibus illud accipitur: Non in finem irascetur &c. Reprobis autem Deus irascitur æternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo præuaricatur æterno, Deus vlciscatur in suo æterno. Nam licèt peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum qui te oderunt, ascẽdit semper. Nam non humiliabuntur reprobi iam desperati de venia, sed malignitas odij tantum in illis excrescet, vt velint illum omninò non esse, per quem sciũt se tam infeliciter esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerẽtes eum esse malignum, qui creauit illos ad pœnam, & nunquàm inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de cęlo in homines, & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. Voluntas ergò damnati, licèt amiserit potestatis effectum, semper tamen habebit malignitatis affectum, & ipsa erit in inferno supplicium, quæ fuerat in mundo peccatum: licèt forsan & ibi peccatum sit, sed non meritum pœnæ. Impiùs ergò quia semper habebit in se reatum ex culpa, semper sentiet contra se esse cruciatum ex pœna: quia quod ipse per pœnitentiam non deleuit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnam ergò pertinet iustitiam iudicantis, vt nunquàm careant in gehenna supplicio, qui nunquàm carere voluerunt in vita peccato. Ostendunt enim quòd in peccato semper viuere volunt, qui nunquàm desinunt peccare dum viuunt.

Responsio de reproborum terminandis pœnis. Exponit locũ Esaiæ. Psal. 88. Heb. 12. Psal. 102. Cur peccatũ quod breui temporis spacio perpetratur, in æternũ puniatur. Psal. 73. Damnati blasphemant Deum. Apoc. 16. Habent voluntatem peccãdi, potestatẽ non item. Vide Aug. in enchir. cap. 111.

78. CONCILIVM Florentinum in conclusione, siue in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari, & vt à pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secũdùm Ecclesiæ instituta: illorumq; animas, qui post baptisma susceptum, nullam omninò peccati maculã incurrerũt, illas etiã, quę post contractã peccati maculã, vel in suis corporibus, vel eisdẽ exutæ corporibus (prout superiùs dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, meritorum tamen diuersitate alium alio perfectiùs: illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Quorum animæ ad purgatoriũ migrẽt. Quomodò iuuentur. Quorum animæ ad cælum migrent. Ad inferos quorũ animæ descendant. Suppliciorum imparitas.

1. B. PSALMO secundo, vt in textu.

2. SAPIENTIAE sexto: Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè iudicâstis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulâstis. Horrẽdè & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimũ in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autẽ potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

3. ESAIAE quinto: Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: & descendẽt fortes eius & populus eius, & sublimes gloriosiq; eius ad eum.

4. LVCAE duodecimo, vt in textu.

5. MATTHAEI decimo: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam.

6. CHRYSOSTOMVS libro primo de prouidentia Dei: Quid autem dicam pressuras huius temporis, cùm non minùs ipsa quoquè gehennæ comminatio, quàm promissio regni, ineffabilem ipsius clementiam commendet? Nisi enim ille gehennam minatus esset, non facilè quispiam cælestibus bonis potiretur. Neque enim sufficit sola gaudiorum repromissio ad excitandos ad virtutem animos, nisi etiam eos pœnarum timor impellat, qui negligentiùs ad illam affecti sunt.

Comminatio gehẽnæ quàm fructuosa.

7. ITEM homilia quinta ad populum Antiochenum: Itaque si quis gehennæ semper meminisse laboret, omnem mortem deridebit: & non præsenti tantùm angustia liberabitur, sed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continuè timens, nunquàm in Gehennæ ignem decidet, continuè hoc castigatus metu.

Gehennæ memoria quantã vtilitatem secum ferat.

8. ET homilia quinquagesimaquinta ad populum Antiochenum: Et propterea de gehenna iugiter audiamus,

Comminatio gehennæ, Dei circa nos misericordiam & prouidentiam ostendit.

mus, vt ex huius minis & timore multum emolumēti capiamus. Nam si Deus peccantes in eam deiecturus huius minas nō præmisisset, in eam multi cecidissent. Si nunc enim timore animas nostras concutiente, sunt aliqui tam facilè peccantes, tanquàm nec ipsa sit: si nihil horum dictum fuisset, neque intentatum, quid mali non fecissemus? Itaque quod semper dico, gehenna non minùs, quàm regnum, Dei circa nos curam ostendit. Gehenna nanque cum regno cooperatur, ad ipsum homines timore compellens: nè sæuitiæ, neque crudelitatis rem esse cēseamus, sed misericordiæ, multæ'que benignitatis & curæ, & dulcis erga nos amoris. Nisì per Ionam subuersio denunciata fuisset, non fuisset prohibita subuersio. Nisì dixisset, quòd subuertetur Niniue, Niniue nō stetisset: nisì fuisset intentata gehenna, in gehennam omnes cecidissemus: nisì prænunciatus ignis fuisset, ignem fugisset nemo. Eorum quæ facere vult, contraria dicit, vt quæ vult faciat. Non vult mortem peccatoris: & dicit mortem peccatoris, nè mittat in mortem.

9. AVGVSTINVS in psalmū quadragesimumnonum: Si possemus facere, fratres, vt dies iudicij nō veniret, puto quia nec sic erat malè viuendum. Si non veniret ignis diei iudicij, & sola peccatoribus immineret separatio à facie Dei, in qualibet essent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati sunt, & separati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet æternitate & impunitate peccati, plangere se deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna est, nòn contemnentibus. Qui dulcedinem sapientiæ & veritatis vtcunquè sentire cœperunt, nouerunt quod dico, quanta pœna est, tantummodò à facie Dei separari. Qui autem illam dulcedinē non gustauerunt, si nondùm desiderant Dei faciem, timeant vel ignem: supplicia terreant, quem præmia nō inuitant. Vile tibi est quod Deus pollicetur? contremisce quod minatur. Veniet dulcedo præsentiæ, non mutaris, non excitaris, non suspiras, non desideras, amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ, stipulas ad te congeris? veniet ignis. Ignis in conspectu eius ardebit. Non erit iste ignis sicut focus tuus: quò tamē si manū mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, scribe cōtra caput patris tui, scribe contra capita filiorum tuorum: nam si non feceris, manum tuam mitto in focum tuum: facies nè ardeat manus tua, nè ardeat ad tempus membrum tuū, non semper in dolore futurum. Minatur ergò inimicus tam leue malum, & facis malum? minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minæ te compellere deberent, à bono faciendo, nec minæ te terrere deberent. Minis enim Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum.

Separari à facie Dei, grauis pœna.

Supplicia terreant, quem præmia non inuitant.

Psal. 49.

Quàm grauis sit ignis ille.

10. BERNARDVS in sermone de conuersione ad clericos, capite quinto: Habet malus hoc ipsum quod nunc ponit, quandoquè recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, sed ad pœnam. Vbì nimirùm peccati ipsius & carnis quodammodò similis videbitur esse conditio, vt quemadmodùm culpa semper puniri poterit, nec vnquàm poterit expiari: sic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipsum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidem vltio sempiterna desæuiet, quòd nunquàm possit culpa deleri: & nec substantia carnis deficiet, nè simul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc fratres mei qui pauet, cauet: nam qui negligit, incidit.

Pœna perpetua.

V

De regno Cælorum quid ex Scriptura discimus?

A. Parauit [a] hoc Regnum Deus electis ab origine mundi, [b] regnum cæleste, [c] regnum æternū, [d] regnum beatissimū, de quo Paulus apertè fatetur: [e] *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam.* [f] *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt illum.* [g] *O sanctam ciuitatem Hierusalem nouam, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.* De qua Ioannes diuinorum optimè conscius, hæc cælitùs audiuit & scripsit: [h] *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus. & habitabit cum eis: & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit: neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abierūt.* Illic auditur [i] vox tubæ magnę, & sicut vox aquarū multarū, & sicut vox tonitruorum magnorum dicentium, *Alleluia: quoniā regnauit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni.*

B. [k] *Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt:* Beatiores verò, qui ad eam [l] cœnam vocati, submotis impedimentis omnibus, accedunt, vestemque [m] nuptialem adferunt, vt in [n] regno Dei, cum Abraham, Isaac & Iacob recumbant. Nec opus est rogare: [o] *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Expedita est responsio, *Qui ingre-*

a Matth. 25.c
b 2. Timoth. 4. d
c 2. Petri 1. c
d Lucæ 14.d August. ser. 37. de sanctis. Cyprianus de mortalitate.
e Roman. 8. d 2. Corinth. 4. d Actor. 14. d 2. Tim. 2. a b 4. b
f 1. Corinth. 2. c Esaiæ 64. b
g Apoc. 21. a d e f g 22. a Matth 13. f 22. c Sap. 3. a b 5. c Daniel. 12. c 1. Cor. 15. e f g Philip. 3. d Ioan. 14. a
h Apocal. 21. a 7. d 1. Corinth. 13. d 1 Ioan. 3. a Esaiæ 25. c 33. c d 49. c 51. a d 60. d 65. c 66. d Psal. 16. d 26. d 30. c 35. b 86. a 114. b 149. a Chrysost epist. 5. ad Theodor. lapsum. Ansel. epist. 2. & in libro de similitudinibus cap. 47. & seq. Hugo lib. 4. de anima, c. 15. & 16.
i Apocal. 19. a Psal. 83. a b d, & ibidèm August. item lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 16. & lib. 22. ca. 29. & 30. Itē lib. 3. de libero arbitrio, cap. vltimo, & lib. 3. de symb. ad Catechum. cap. vltimo, lib. 1. de Trinit. cap. 13. & de catechizan. rudib cap. 25. Tract. 4. in epist. Ioan. lib. Meditat. cap. 22. & 25. Soliloqui. cap. 21. 35. & 36. Manual. cap. 6. 7. 16. 17.
k Apocalyp. 19. b
l Luc. 14. d Greg. homil. 36. & 37. in Euang. Prosp. de vita cōtemplat. lib. 1. cap. 2. & seq. Item lib. 3. cap. 32. Bernard in ser. de triplici genere bonorum, & cap. 4. meditat
m Matth. 22. b
n Matth. 8. b Luc. 13. f 12. e 22. c Gregor. homil. 13. in Euang.
o Psal. 14. a 23. a Esaiæ 33. c Rom. 2. b c Matth. 5. a Bernard. in ser. de conuersione ad Clericos cap. 25.

ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Aut si verbo Christi magis delectaris, [p] *Qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.* Sancta hæc est ciuitas, & sanctos etiam ciues requirit: [q] *non intrabit in eam aliquid coinquinatum.*

p Matth. 7. c 19. c 25. b c Apocal. 2. b c g 3. b c d. 7. d Bernar. ser. 2. de verb. Apostoli, Non est regnum Dei esca & potus.
q Apocal. 21. g

TESTIMONIA.

1\. A. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem, in vitam æternam.

2\. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Liberauit me Dominus ab omni opere malo: & saluum faciet in regnum suum cæleste.

3\. POSTERIORIS epistolæ Petri capite primo: Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & Saluatoris Iesu Christi.

4\. LVCAE decimoquarto: Hæc cùm audîsset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

5\. AVGVSTINVS sermone trigesimoseptimo de sanctis, siue sermone primo de festo omnium Sanctorum, quem nonnulli tribuunt Alcuino: Dei ineffabilis & immensa bonitas etiam hoc prouidit, vt laborum tempus & agonis non extenderet, nec longum faceret aut æternum, sed breue, & vt ità dicam, momentaneum: vt in hac breui & exigua vita agones essent & labores: in illa verò, quæ æterna est, coronę & pręmia meritorum sine fine durarent: vt labores quidem citò finirentur, meritorum verò præmia sine fine manerent. Et post pauca: Consideremus ergò inclytam vrbis illius felicitatem, inquantùm considerare possibile est. Vt enim verè est, compræhendere nullus sermo sufficiet. Dicitur de ea in quodam loco sic, quòd aufugiet ibi dolor, & tristitia, & gemitus. Quid hac vita beatius, vbi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas, nemo læditur, irascitur nemo, inuidet nemo: cupiditas nulla exardescit, nullum cibi desiderium, nullius honoris aut potestatis pulsat ambitio, nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procùl? Ibì mors neque corporis erit neque animæ, sed immortalitatis munere vita iucunda. Nulla erit tunc discordia, sed cuncta consona, cuncta conuenientia: quia erit omnium sanctorum vna concordia. Pax cuncta & lætitia continet, tranquilla sunt omnia & quieta, atque iugis splendor: nō iste qui nunc est, sed tanto clarior quanto felicior, quia ciuitas (vt legitur) illa non egebit lumine solis & lunæ, sed Deus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius est Agnus: vbi sancti fulgebunt vt stellæ in perpetuas æternitates, & sicut splendor firmamenti, qui ad iustitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium nullus, nec frigoris siue ardoris asperitas vlla: sed talis erit quædam rerum temperies, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nisi illorū qui ea perfrui digni inueniuntur, quorū nomina scripta sunt in libro vitę, qui & lauerunt stolas suas in sanguine agni, & sunt ante thronum Dei, & seruiūt ei die ac nocte. Non est senectus ibi, nec senectutis miseria, dum omnes occurrunt in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Verùm super hæc omnia est consociari angelorum & archangelorū cœtibus, thronis etiam & dominationibus, principatibus & potestatibus, omniúmque cælestium supernarumq; virtutum cōtubernijs perfrui, & intueri agmina sanctorum splendidiùs sideribus micantia, patriarcharum fide fulgentia, Prophetarum spe lætātia, Apostolorum in duodecim tribubus Israel orbē iudicantia, martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, virginúmque choros candentia serta gestantes inspicere. De rege autem, qui horum agminum medius residet, dicere vox nulla sufficit. Effugit enim omnem sermonem, atque omnem sensum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa maiestas. Vltra enim oēm sanctorum est gloriam, ipsius inæstimabilem adipisci conspectum, & splendore maiestatis eius irradiari. Si enim quotidiè oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam paruo tempore tolerare, vt Christū videre possemus in gloria venientem, & sanctorū eius numero sociari, nō erat dignum pati omne quod mœstum est, vt tantæ bonitatis gloriæ participes haberemur? Quæ erit illa, fratres charissimi, iustorum gloria, quàm magna sanctorum lætitia, cùm vnaquæque facies lucebit vt sol, cùm ordinibus distinctis populum suum Dominus in regno patris sui cœperit recensere, & meritis atque operibus singulorum præmia restituere, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare, adducere sanctos in visionem paternæ gloriæ, & facere in cælestibus considere, vt sit Deus omnia in omnibus, æternitatemq; suis amatoribus & immortalitatem largiri, ad quam eos sanguinis sui viuificatione reparauit, denuò ad paradisum reducere, & regna cęlorum in fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris, hæc intelligātur plena fide, hæc toto corde diligantur, hæc indesinentium operum magnanimitate acquirantur. Res posita est in potestate facientis, quia regnum cælorum vim patitur. Res ista, ô homo, id est, regnum cæleste aliud non quærit precium, nisi teipsum. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illam. Quid turbaris de precio? Christus semetipsum dedit, vt acquireret te regnum Deo patri. Ità & tu teipsum da, vt sis regnum eius, ac nō regnet peccatum in mortali tuo corpore, sed spiritus in acquisitionem vitæ.

Labores breues sunt, meritorum verò præmia æterna.
Esaiæ 35.
Eidem ad verbum habet in manuali c. 17. quæ non sint in vita æterna.
Pax & cōcordia omnium in beata vita. Claritas & splendor.
Apoc. 21.
Daniel. 12.
Apoc. 7.
Ephes. 4.
Societas beatorum.
Dei pulchritudo & conspectus.
Gaudium beatorum.
Retributio præmiorum pro meritis.
Item in manuali cap. 16.
Matth. 11.
Facere cui comparetur Regnum cælorum.
1 Cor. 15.
Rom. 6.

16\. CYPRIANVS in libro de mortalitate: Patriam nostram paradisum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorū, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita. Ad horū conspectum & amplexum venire, quāta & illis & nobis in commune lætitia est? qualis illic cælestium regnorum voluptas sine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quàm summa & perpetua felicitas? Illic Apostolorum gloriosus chorus: illic prophetarum exultantium numerus: illic martyrum innumerabilis populus ob certaminis & passionis victoriam coronatus: triumphantes illic virgines, quæ concupiscentiā carnis & corporis, continentiæ robore subegerunt: remunerati misericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum iustitiæ opera fecerunt, qui Dominica pręcepta seruantes, ad cælestes thesauros terrena patrimonia transtulerunt. Ad hos, fratres dilectissimi, auida cupiditate properemus.

Properādum est ad vitam æternam tanquàm ad patriam; vbi parētes, fratres, & amici nos expectant, & de nobis sunt soliciti.
Societas Sanctorum.

17\. AD Romanos octauo, vt in textu.

18\. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quę non videntur.

tur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna.

19. ACTORVM decimoquarto: Confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

20. POSTERIORIS ad Timotheum secũdo: Et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo, implicat se negocijs secularibus: vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit. Laborantem agricolam oportet primũ de fructibus percipere. Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & conuiuemus; si sustinebimus, & conregnabimus.

21. ET capite quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

22. PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit Deus ante secula in gloriã nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit: si enim cognouissent, nunquàm Dominũ gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est, Quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quę præparauit Deus ijs qui diligunt illum. nobis autem Deus reuelauit per spiritũ suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

23. ESAIAE sexagesimoquarto: A seculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit Deus absque te, quæ præparâsti expectantibus te.

24. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et ego Iohannes vidi sanctam ciuitatem Hierusalem nouã, descendentem de cælo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et venit vnus de septem angelis habentibus phialas plenas de septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum & altum: & ostẽdit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei. & lumẽ eius simile lapidi precioso tanquàm lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum & altum, habentem portas duodecim, & in portis angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel &c. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide precioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartũ, smaragdus &c. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ, erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquàm vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est & Agnus. Et ciuitas non eget sole neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus.

25. ET capite vigesimosecundo: In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferẽs fructus duodecim, per menses singulos reddens fructũ suum, Et folia ligni ad sanitatẽ Gentium. Et omne maledictum non erit ampliùs: & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciẽ eius, & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.

26. MATTHAEI decimotertio: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum.

27. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

28. SAPIENTIAE tertio: Iustorum animę in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Fulgebunt iusti, & tanquàm scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

29. CAPITE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideò accipient regnũ decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua reget eos, & in brachio sancto suo defendet illos.

30. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videãt semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

31. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione: surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute. Seminatur corpus animale: surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale. &c. Eccè mysterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus: sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba, (canet enim tuba) & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbì est mors victoria tua? Vbì est mors stimulus tuus?

32. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vndè etiam Saluatorem expectamus, Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem qua etiam possit subijcere sibi omnia.

33. IOANNIS decimoquarto: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. si quo minùs, dixissem vobis, Quia vado parare vobis locum.

34. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Eccè tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt; & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, &c. vt in textu.

35. CAPITE septimo: Hi sunt qui venerũt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Ideò sunt ante thronũ Dei, & seruiũt ei die ac nocte in tẹmplo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos. non esurient, neq; sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neq; vllus æstus. quoniam Agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

36. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Videmus nunc per speculum in ęnigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.

37. PRIMAE epistolæ Ioannis tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondùm apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

38. ESAIAE vigesimoquinto: Præcipitabit mortẽ in sempiternum, & auferet Dominus Deus lachrymã ab,

ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa, Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus & lætabimur in salutari eius.

39. CAPITE trigesimotertio: Regẽ in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longè. Respice Sion ciuitatem solennitatis nostræ: oculi tui videbũt Hierusalem habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquàm transferri poterit: nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpẽtur: quia solummodò ibi magnificus est Dominus noster: locus fluuiorum riui latissimi & patentes: non transibit per eum nauis remigum, neque trieris magna transgredietur eum.

40. CAPITE quadragesimonono: Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

41. CAPITE quinquagesimoprimo: Consolabitur ergò Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertum eius quasi delicias, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis. Et nunc qui redempti sunt à Domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

42. CAPITE sexagesimo: Non audietur vltrà iniquitas in terra tua, vastitas & cõtritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi ampliùs sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltrà sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternã, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuum hæreditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manus meę ad glorificandum. Minimus erit in mille, & paruulus in gentẽ fortissimam: ego Dominus in tempore eius subitò faciam istud.

43. CAPITE sexagesimoquinto: Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erũt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his quę ego creo: quia ecce ego creo Hierusalem exultationem, & populum eius gaudium. Et exultabo in Hierusalem, & gaudebo in populo meo, & non audietur in eo vltrà vox fletus & vox clamoris.

44. CAPITE sexagesimosexto: Quomodò si cui mater blandiatur, ità ego consolabor vos, & in Hierusalem cõsolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrũ, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.

45. PSALMO decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

46. ITEM vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

47. ET trigesimo: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorũ hominum. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominũ. Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

48. ITEM psalmo trigesimoquinto: Inebriabuntur ab hubertate domus tuæ, & torrẽte voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

49. ET octogesimosexto: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Sicut lætantium omniũ habitatio est in te.

50. PSALMO centesimo decimoquarto: Conuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meã de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viuorum.

51. ITEM centesimo quadragesimonono: Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis: Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

52. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum: Concipe animo statum vitæ illius, quantum homini cõcipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest: ex ijs tamen quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quantulamcunque faciemus. Abiuit, inquit, dolor, & tristitia, & gemitus. Quid igitur ea vita beatius erit? Non est cur illic pauperiem metuas & morbum. Nemo videbit contumeliosum, nec iniquè oppressum, nec exasperatum, aut irascentem, aut inuidentem: nemo ardentẽ absurda concupiscentia, aut mœrentem propter sumptum necessariũ, aut à magistratu vapulantẽ. Omnis enim affectuum turba, quæ hîc sedata est, perimetur: omnia erunt pax, lætitia, gaudium, omnia serenitas & tranquillitas, omnia dies & splendor & lux: lux non quæ nunc est, sed planè alia, quæ hanc tantum excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neque enim occulitur illic aut nocte, aut congressu nubium, nec vrit, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vespera, nec frigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio: sed omninò alia est conditio, quam demùm ad hoc idonei reperiri intelligẽt: non est illic senium, nec senectæ mala, quæq; obnoxia sunt corruptioni, è medio & è pedibus, quod aiunt, tollentur. Omnia occupabit vbiquè incorruptibilis gloria: & quod omnium longè est maximum, continua fruentur cõuersatione cum Christo, vnà cum angelis, cum archangelis, cum superioribus potestatibus. Contemplare cælum, animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ: nihil enim huiusmodi, vt nunc est, manebit, sed multo pulchrius erit ac præclarius: & quantum plumbo aurum vibrans aëra, tantum hac rerum præsentium specie futurus ille decor illustrior erit, quemadmodùm beatus Paulus ait: Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Etenim nunc ceu corruptionis particeps multa patitur, quæ ferre corpus contingit: tum verò hæc vniuersa reijciet, nobisq; exhibebit elegantem & incorruptibilem habitudinem. Incorruptibile nanciscetur anima corpus, quæ & ipsa in melius formabitur. Vndè putas tum simultas? vndè pugna? Iucundus nimirùm concentus erit in hoc, quòd omnes sancti perpetuò inter se consentient: nullus illic calumniator timendus, nullæ dæmonum insidiæ, nullæ minæ, nulla mors, nec ea qua hîc extinguimur, nec altera quę hac multo est acerbior: omnis harum rerum expectatio desijt. Et quemadmodùm puellus regius primùm alitur cibo non admodùm splendido, terretur minis pædagogi, nè per indulgentiam lapsus, paterna se indignum reddat hæreditate: mox regiam nactus potestatem, omnia hæc mutat, præsidet cum magna libertate, vestitus purpura, diademateq; ornatus, & stipatus numeroso satellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac subamaris, in quorum tunc locũ omnia magnifica, omnia iucunda successerũt: sic tum eueniet omnibus sanctis. Atquì sermonis elegantia, & vires nihil possunt: ad montem illum oratione pergamus, vbi Dominus transformatus est: contẽplemur eum splendentem, sicut resplenduit, quanquàm ne sic quidem vniuersum nobis futuri seculi splendorem exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, attemperatio quædam pro captu nostro, neutiquàm accurata rei demonstratio,

Vitæ æternæ qualiscunque descriptio.

Esaiæ 35.

Quæ absint à vita beata.

Iucunda & læta omnia.

Societas Christi & sanctorum.

Corporũ cælestium qualitas post iudicij diem.

Rom 8.

Nulla aduersa timenda.

Similitudo.

Transfiguratio Domini repræsentauit nobis splendorem futuri seculi.

tio, quod à verbis Euangelistæ manifestum est. Quidnam ait? Splenduit, inquit, sicut sol. Cæterùm incorruptibilium corporum gloria non tantam lucem demittit, quantam illud corruptibile corpus: neque talem eiusmodi oculi mortales capere sufficiunt. Ad hanc quidem visionem oculi requiruntur incorruptibiles & immortales. Verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra læsionem aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: prociderunt enim in faciem. Dic, obsecro, si quis te in theatrum induceret, vbì magna multitudo hominum sederet amicta stolis aureis, & in medio omnium ostenderet alium quendam adornatum eximiè gemmis, regio vestitu insignem, coronam habentem in capite, deindè polliceatur te assumpturum in numerum eorum, num omnia faceres quæ ipse iusserit? Euola nunc in cælos animo, in illud intende theatrum, quod non coijt ex huiusmodi viris. Conuentus est illic eorum qui exuperant omne precium auri, lapidum preciosorum, radiorum solis, & omnis visibilis formæ, non hominum solùm, sed eorum qui hominibus antecellunt, angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, principatuum, potestatum. De rege ipso nihil satìs idoneum dici potest, adeò sermonem & mentē excedit eius pulchritudo, formositas, splendor, gloria, maiestas, magnificentia. Tantum'ne bonorum à nobis ipsis submouebimus, quo declinemus exigui temporis laborem? Quòd si quotidiè foret infinitiès moriendum, ferendum tamen esset. Prætereà gehennam tormentáque omnia conuenit sustinere, vt videre queas Christum venientem in gloria sua, & conscribi ordini Sanctorum. Audi quid Petrus dicit, Bonum est nos hîc esse. Si Petrus qui vidit obscuram quandam imaginem futurorum, omnia continuò reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali adspectu: quid dicemus, quando rerum veritas erit, quando regijs cubiculis adapertis contueri licebit ipsum Regem, non per ænigma, nec per speculum, sed facie ad faciem, non ampliùs, inquam, per fidem, sed per speciem? Et post nonnulla: Quis vel delineabit voluptatem quæ ex conuictu Christi extabit, aut vtilitatem, aut gaudium? Etenim anima quæ in propriam redijt naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum suum suscipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quisquam vnquàm satìs explicabit: nec solùm læta bonis præsentibus, sed secura tutáque erit, quòd tanta gaudiorum semina nequaquàm desitura sint. Eam itaque iucunditatem vniuersam sermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Quòd si hæc fluxa suos possessores in tanta gaudia sustollunt, & animū, licèt incerta subitáque sint, in iugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animis illis accersitis ad infinita bona, quæ in cælis pios manent, quæ fixa semperque duratura sunt, quę virtute quoquè his præsentibus longè præstant, nedùm constantia sua nunquàm desitura, & cuiusmodi haudquaquàm ascenderunt in cor hominis?

Matth. 17.

Descriptio consessus beatorū à simili

Dei pulchritudo.

Matth. 17.

Gaudium beatorum.

53. ANSELMVS in epistola secunda ad Hugonē: Sic aliquem illiteratum & qui altiora non possit capere, ad beatitudinis æternæ desiderium existimo posse incitari, Frater charissime, regnum cælorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale est, vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamen aliquo modo illud possis cogitare: quisquis ibì regnarę meruerit, quicquid ipse volet, hoc erit in cælo & in terra: quicquid verò nolet, non erit in cælo & in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos qui ibi erunt, & inter seipsos inuicèm, vt omnes se inuicèm diligāt sicut seipsos, sed plùs ament omnes Deum quàm seipsos. Et propter hoc nullus ibì volet nisi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisq; volet, hoc erit & de seipso, & de omnibus alijs, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volēt, hoc erit, & omnes simul cum Deo vnus rex & quasi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod omnes volēt, erit. Et post pauca: Ama Deum plusquàm teipsum, & iam incipis tenere quod ibì perfectè vis habere. Concorda cum Deo & hominibus, si tantùm ipsi à Deo non discordent, & iam incipis cum Deo & cum omnibus sanctis eius regnare Nam secundùm quod tu cōcordabis modò cum Deo & cum hominibus in volūtate illorum, concordabit tunc Deus & omnes sancti tecum in tua voluntate. Si ergò vis esse rex in cælo, ama Deum & homines sicut debes, & mereberis esse quod optas. Hunc amorē non poteris habere perfectum, nisi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore.

Ad amorē vitæ beatæ quomodò excitari illiteratus possit.

Quicquid voles aderit, & quid noles aberit

Voluntatum conformitas, & charitas mutua.

Singuli erunt perfecti reges

Principiū regni cælestis quomodo hic habeatur.

54. IDEM in libro de similitudinibus, capite quadragesimoseptimo: Multi homines quibus nonnunquàm boni mores & iusta opera proponuntur, vt & se in eis, seculi postposita vanitate, exerceant, admonentur, inquirere solent, quamobrem, quo præmio, qua retributione. Respondetur itaq; illis quod scriptū est: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quod cùm illi non clarè, quid sit, aduertere possunt, repetitur hoc ipsum alijs verbis, & dicitur eis: prēmiū quod his qui in hac vita Deo seruiunt, in futura vita recompensatur vita æterna, beatitudo æterna, æterna iucunditas, sufficientia simul omnium commodorum secundùm voluntatem, & sine omni indigentia. Hæc ergò cùm illis hoc modo dicuntur, bona quidem & magna, vt sunt, videntur; sed quia non intelligunt, quid in ipsa vita habituri sint, nec subitò quid sit omnium commodorum secundùm voluntatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, hærent animo, nec multùm efficaci sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, vt hæc illis aliquatenùs sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorū more cibandos æstimo eos, qui si aliquando grossum aliquod pomum edendum percipiunt, illud ob dentium teneritudinē & oris angustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate priùs non fuerit particulatìm diuisum. Itaque diuidamus in partes magna quæ diximus, vt indè possint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quæ vt meliùs eluceant, consideremus quæ in hac vita mens auidiùs amet humana, & ex his prout possumus, coniectemus illa eos habituros in vita æterna multo excellentiùs, si quidem inter multimoda mundi pericula constituti, Domini fuerint pręcepta secuti: atque cùm ipsi illius adepti fuerint plenitudinem desiderij sui, se nequaquàm fraudatos percipient. Hoc igitur vt prętaxauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine, perfectiùs omnes electi habebunt, totidémque miserię genera, quæ mali tunc sustinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atq; miserię, sic sibi inuicèm omninò sunt contrarię, quomodò & ipsi qui eas accipiunt, in remuneratione.

Quid respondendum ijs, qui quærunt de præmio & mercede, quæ Deo seruientibus debetur.

Prima responsio generalior.

1. Cor. 2.

Secunda minus generalis & distinctior.

Sufficientia omnium commodorum secundū voluntatem, sine omni indigentia.

Simile à pueris deductum.

Ex his quæ in hac vita mens humana magis amat, deduci possumus ad cognitionem quarumcunq; eorum quæ sunt in vita æterna.

55. CAPITE quadragesimooctauo: Partes verò beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudiū. Partes verò miseriæ, quatuordecim pręlibatis beatitudinibus contrariæ, hæ sunt:

Partes beatitudinis quatuordecim.

Miseriæ partes totidem.

56. CAPITE quadragesimonono: Turpitudo, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Notandum quòd sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinē, septemq; posteriores ad animæ pertinent beatitudinem: sic quoquè septem priores huius mi-

Septem pertinent ad corpus, & aliæ ad animam.

miseriæ partes, corporis: septemq; vltimæ, miseriam perficiunt mentis. Quicunque ergò illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis & animæ beatitudinem possidebit. Quemcunq; verò has omnes miseriæ partes tolerare contigerit, summę corporis & animæ miseriæ subiacebit. Verùm in hac vita, nec vnam illius beatitudinis & huius miserię partem quisquam potest habere, nec rursùs ex toto ea carere. In alia verò vita aut perfectam habens beatitudinem, miserię nullatenùs subiacebit: aut summæ subiacens miseriæ, omninò beatitudine carebit.

Solùm in vita futura perfectè habentur prædictæ partes beatitudinis & miseriæ.

Pulchritudo quāta beatorū, & è diuerso quanta deformitas damnatorum. Matth. 13.

57. CAPITE quinquagesimo: In illa siquidem vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septempliciter, quàm modò sit, splēdidior erit, adęquabitur. Vndè scriptum est: Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei. Si verò iniustus fuerit, cœno & omni cadauere fœtidior erit, omniq; fuligine turpior erit.

Velocitas iustorum.

58. CAPITE quinquagesimoprimo: Velocitas quæ pulchritudine nō minùs amatur, tanta nos comitabitur, vt ipsis angelis Dei æquè celeres simus, qui à cælo ad terras & econuersò dicto citiùs dilabuntur. Malus verò tanto pœnarum pondere premetur, vt nec pedem quidem, vel manus vel aliquid sui corporis possit mouere. Vndè & illud in Euangelio: Ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

Grauitas & pondus corporū damnatorum. Matth. 22.

Fortitudo beatorum. Imbecillitas damnatorum

59. CAPITE quinquagesimosecundo: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiam, si velit, terram commouere possit: & sic econuersò iniustus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

Libertas beatorum.

60. CAPITE quinquagesimotertio: Sicut angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire potest, vel constringere, quin pro velle suo cuncta penetrent liberrimè, ità non erit aliquod obstaculum quod nos retardet, nulla clausula quæ nobis vllatenùs obstet, non elementum, quod nobis ad velle nostrum paruum omninò non exercet. In illa etenim vita si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed agere permittetur quæcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia quæ noluerit, cogetur: & ab omnibus quæ voluerit, prohibebitur.

Seruitus reproborum.

Sanitas sanctorum.

61. CAPITE quinquagesimoquarto: Incunctanter, vt mea quidem fert opinio, adstruere licet, sanitatem vitæ futuræ ità vigere, & immutabilem ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis aut læsionis suspicionē prætendere queat, procul arceat atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quemlibet iniustum tanta ibì infirmitate scias infirmari, vt nullo postmodùm medicamine queat medicari.

Mala valetudo damnatorum.

Voluptas & miseria futuræ vitæ.

62. CAPITE quinquagesimoquinto: Post hanc vitam aut in omnimoda voluptate sunt, aut omninò replebuntur anxietate.

Voluptas beatorū quanta, & è diuerso miseria malorum.

63. CAPITE quinquagesimoseptimo: In illa futura vita delectatio quędam ineffabilis bonos inebriabit, & inæstimabili dulcedine suî totos eos inenarrabili abundantia satiabit, quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, exta etiam ipsa & cuncta singulatim, singulaq; membra eorum, in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verùm econtrariò, vt dictū est, credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa, homo aliquis, qui tam in ipsis oculorum suorum pupillis, quàm & in singulis membris ferrum ignitum & candens infixum habeat: ità vt nec medullæ, nec intestina, nec omninò quicquam in toto ipso cruciatu, immanitate illius careat vel eam leuius quàm in oculis aliquatenùs sentiat. Quid dicā angustiatur? Quis hunc æstimet sanę mentis inter ista?

Longæuitas beatorum.

64. CAPITE quinquagesimooctauo: Si benè vixerit nunc, tunc viuet quantum & Deus. Vndè scriptū est: Iusti autem in perpetuum viuent. Si verò malè vixerit, non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergò breuius illa vita, cui mors fuerit semper iuncta.

Sapien 5. Vitæ breuitas malorum.

Hactenus de beatitudine & miseria corporis.

65. CAPITE quinquagesimonono: Sapientia quā omnes in hac vita non vtiliter amant, tanta in futura vita bonis erit, vt eorum quæ scire voluerint, nihil sit quod ignorent. Bonus enim perfecta, quæ Deus est, sapientia replebitur, eamq; facie ad faciem intuebitur. Quam dum ità perspexerit, creaturę totius naturā videbit, quæ in Deo meliùs quàm in seipsa consistit. Tūc etenim iusti omnia scient, quæ Deus fecit scienda, tam ea quæ præterita, quàm ea quę postmodùm sunt futura. Ibì à singulis omnes, ibì ab omnibus singuli cognoscentur, nec quenquā omninò latebit, qua patria, qua gente, qua stirpe quis editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit.

Sapientia sanctorū quanta.

Scientia iustorum.

66. CAPITE sexagesimoprimo: Si autem fueris malus, vera omninò sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solùm insipiens, verùm omninò fias & amens.

Ignorantia & insipientia damnatorū.

67. CAPITE sexagesimosecundo: Bonum quenq; sic Deus omnesq; alij diligēt boni, vt eum habere odio vltrà non possint. Quantū nanq; quisq; seipsum, tantū & tam diù diliget & alterum. Malum autem quenq; sic Deus omnesq; boni habebunt odio, vt nec filius quidem pietatem habeat de patre in pœnis conspecto.

Amicitia beatorum.

Inimicitia malorum.

68. CAPITE sexagesimotertio: Corpus & anima cuiusq; sancti, immò concordiæ tantę erunt omnes iusti, quātæ in pręsenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculus vnus verti non potest, quò non vertatur & alius, sed in eandem partem semper voluuntur: sic etiā corpus & anima, vel societas illa iustorum nihil poterunt velle diuersum, sed eandem semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnū erimus, ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunq; ibì erimus. Ipsa Dei voluntas non erit à tua diuersa, sed sicut tu quod ille, ità & ille volet in cunctis quod tu: caput nanque à suo corpore quomodò discreparet?

Concordia quanta sit in vita æterna.

69. CAPITE sexagesimoquarto: In illa admirabili & glorificata dispositione & æquè disposita glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ità quisq; quod adeptus fuerit, amabit, vt statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo, sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Mali verò in discordia tanta persistent, vt eorum corpus & anima semper dissideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquàm cogitauerit, & anima corpus, eò quòd malè cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

Discordia quanta in inferno.

70. CAPITE sexagesimoseptimo: In illa beata supernorum ciuiū societate quemadmodùm hi qui summæ Deitati sunt propinquiores, & ob hoc alijs pręstātiores, dij dicentur, ità & qui illis sunt inferiores, quoniam vna & eadem qua & ipsi summæ Deitati pro suâ capacitate participant, simili nomine deos dicendos esse necessè est. Talis honor, vt prælibauimus, iustis pro modo meritorū exhibebitur. Quisquis verò malus econtrà sic exhonorabitur, vt in omni fœtore deiectus, vermium etiam dominio subijciatur.

Honor in æterna vita.

Quanto dedecore afficiantur damnati.

71. CAPITE sexagesimooctauo: In futuro, aut verè præpotens, aut erit quisq; omninò semperq; impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suæ voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit, agere quibit.

Potestas bonorum. Impotentia malorum.

72. CAPITE sexagesimonono: In futuro aut securitatem perfectam, aut econtrà summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo se amissurum timebit.

Securitas beatorum.

73. CAPITE septuagesimo: Malus verò & semper tormenta quæ patietur, pauebit, & nunquàm ex eis euadere poterit.

Timor dānatorum.

74. CAPITE septuagesimoprimo: In seculo futuro aut lætitia, aut tristitia quisque replebitur summa. Bonus enim quisque omninò tunc poterit gaudere, quia prædictas omnis beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergò beatius isto, quo tunc replebitur iustus gaudio? adhuc tamen ad cumulum beatitudinis suæ aliud habebit, vndè magis possit gaudere: quia enim quisque sic, vt se, alterum amabit: patet quia sic de illius felicitate, vt de sua gaudebit. O quot igitur & quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot & tantis beatitudinibus sanctorum iubilabit? Quòd si tantum de alijs, quos vt se diliget, gaudebit: quantū de Deo, quem supra se diliget, exultabit? Gaudiū enim erit ei intùs & extrà, gaudium sursùm atq; deorsùm, gaudium circuncircà, vbiquè gaudium plenum. Malus verò econtrà tristitia replebitur summa, quia omnes miseriæ partes, quibus nihilominùs se circunseptum sentiet, ineuitabiliter sine fine patietur, & indesinenter.

Gaudium bonorum perfectum & plenum.

Tristitia malorū summa.

75. HVGO libro quarto de anima, capite decimoquinto: Beatorum omnium simul, in communi actio septiformis est. Viuunt, sapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces sunt, securi sunt. Viuunt vita sine fine, sine molestia, sine diminutione, sine omni aduersitate. Vita eorum visio & cognitio beatæ Trinitatis: sicut Dominus ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Sapiunt consilia atque iudicia Dei, quæ sunt abyssus multa. Sapiunt causas & naturas & origines omnium rerum. Amant Deum incomparabiliter: quia sciunt vndè & ad quid eos Deus prouexit. Amant singuli singulos sicut seipsos. Gaudent de Deo ineffabiliter. Gaudent de tâta sua beatitudine. Et quia vnusquisq; vnumquenq; diligit sicut seipsum, tantum gaudium quisque habet de bono singulorum, quantum de suo: quoniā bonum quod non habet in seipso, possidet in altero. Constat igitur quòd singuli tot gaudia habent, quot socios: & singula gaudia tanta sunt singulis, quantum proprium singulorū. Cùm autem quisque plùs amet Deum, quàm seipsum, & omnes alios secū: plùs gaudet de Dei felicitate, quàm de sua & omnium aliorum secum. Si ergò cor vniuscuiusque vix capit suum gaudium, quomodò capit tot & tanta gaudia? Ideò dicitur: Intra in gaudium Domini tui: non, Intret gaudiū Domini tui in te: quia capi non posset. Indè laudent Deum sine fine: sine fastidio, sicut scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. Veloces sunt, quia vbicunquè esse vult spiritus, ibì est etiam corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tali vita, de tanta sapientia, de tâto amore, de tanto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quòd nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

Septiformis actio beatorum. Viuunt. Ioan. 17. Sapiunt. Amant. Gaudent. Matth. 25. Laudant. Psal. 83. Veloces sunt. Securi sunt.

76. CAPITE decimosexto: In ea cælesti patria est vita sine morte, Iuuentus sine senectute, Sanitas sine infirmitate, Requies sine labore, Gaudium sine tristitia, Pax sine discordia, Delectatio sine fastidio, Lux sine tenebris, Pulchritudo sine turpitudine, Agilitas sine ponderositate, Fortitudo sine imbecillitate, Libertas sine seruitute, Voluptas sine anxietate, Longæuitas sine vitæ termino, Sapientia sine insipientia, Amicitia sine inimicitia, Concordia, sine discordia, Honor sine dedecore, Securitas sine timore.

Quid sit in vita æterna, & quid absit.

77. APOCALYPSIS decimonono: Et audiui quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentiū: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens, &c. vt in textu.

78. PSALMO octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Beati qui habitant in domo tua: in seculum seculorum laudabūt te. Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion. Quia melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magìs quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quia misericordiam & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulāt in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

79. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Beati qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnę illæ diuitię, non angustat frater fratrem, nulla ibì indigentia est. Quid ergò ibì acturi? In secula seculorum laudabunt te. Hoc erit totum negocium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibì futurum: quia si modò hoc diù dicatis, non duratis ab illo gaudio, necessitas vos auertit. Securi ergò simus fratres, non nos satiabit nisì laus Dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere nè nō possis semper laudare, quem semper poteris amare.

Quid agent beati in vita æterna. Laudabunt Deū sine fastidio & labore. Deficiens ab amore, deficit à laude.

80. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Illa visio Dei tâtę pulchritudinis visio est, & tâto amore dignissima, vt sine hac, quibuslibet alijs bonis præditum atque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

Visio Dei quantæ pulchritudinis.

81. ET libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono & trigesimo: Item libro tertio de libero arbitrio, capite vltimo, & libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite vltimo, vt suprà de fide & symbolo, quæstione vicesimaprima, A. testimo. decimonono & sequentibus.

De vita æterna.

82. LIBRO primo de Trinitate, capite decimotertio: Illa visio Dei, qua contēplabimur incommutabilē atque humanis oculis inuisibilem Dei substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem: & de qua dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: & de qua dicitur, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt contempler delectationem Domini: & de qua dicit ipse Dominus: Ego diligā eum, & ostendam meipsum illi: & propter quam solam fide corda mundamus, vt simus beati mundicordes, quoniā ipsi Deum videbūt, & si qua alia de ista visione dicta sunt, quę copiosissimè sparsa per omnes scripturas inuenit, quisquis ad eam quærendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrum, cuius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid rectè agimus.

Visio Dei est summum bonum nostrū. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 3. Psal. 26. Ioan. 14. Matth. 5.

83. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimoquinto: Fuge frater illa tormenta, vbì nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus sine finè mors est, non posse in cruciatibus mori: & exardesce amore, atque desiderio sempiternæ vitæ sanctorū, vbì nec operosa erit actio, nec requies desidiosa: laus erit Dei sine fastidio, sine defectu: nullum in animo tædium, nullus labor in corpore, nulla indigentia, nec tua cui subueniri desideres, nec proximi cui subuenire festines. Omnes deliciæ Deus erit, & societas sanctę ciuitatis in illo & de illo sapienter beatæq; viuentis. Efficiemur enim, sicut ab illo promissum speramus & expectamus, æquales angelis Dei, & cum eis pariter illa Trinitate perfruemur iam per speciem, in qua nunc per fidem ambulamus.

Laudant Deū sancti sine labore & fastidio. Matth. 22. 2. Cor. 5.

84. TRACTATV quarto in epistolam Ioannis: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ergò visuri sumus quandam visionē fratres, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Visionem quandam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atq; camporum, pulchritudinem maris & aëris, pulchritudinem solis & lunæ, stellarum, angelorum, omnia

Matth. 5. 1. Cor. 2. Visio Dei quàm amœna & iucunda.

omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergò erimus, quando videbimus quod nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

85. IDEM in libro meditationum capite vigesimosecũdo: O tu vita, quam præparauit Deus his qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantiæ & dignitatis plenissima, vbi nõ est aduersarius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi Deus facie ad faciẽ cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. O tu vita felicissima, ô regnum verè beatũ, carens morte, vacans fine, cui nulla tempora succedũt per æuum, vbi cõtinuus sine nocte dies nescit habere tẽpus, vbi victor miles illis hymnidicis angelorũ sociatus choris, cantat Deo sine cessatione cãticum de canticis Sion.

Vita beata qualis vita sit.

86. CAPITE vigesimoquinto: Dispar est gloria singulorum, sed communis est lætitia omnium. Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia Deus est ibi omnia in omnibus, quem sine fine vident, & semper videndo in eius amore ardent, amant & laudant, laudant & amant. Omne opus eorum laus Dei sine fine, sine defectione, sine labore.

Dispar gloria. Plena charitas. Omne opus laudare Deũ.

87. SOLILOQVIORVM animæ ad Deũ capite vigesimoprimo: Si pro hoc corpore ignobili & corruptibili tam magna & innumera beneficia præstas à cælo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & vmbra, rore & imbre, ventis & pluuijs, volucribus & piscibus, bestijs & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, & cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis successiuè per sua tempora ministrantium, vt alleues fastidium nostrum: qualia, quæso, & quàm magna & innumerabilia erunt illa bona, quæ præparâsti diligentibus te, in illa cælesti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia sunt opera tua Domine rex cælorum. Cùm enim sint hæc omnia valdè bona & delectabilia, quæ bonis pariter malísque communia tradidisti, qualia futura sunt illa, quæ solis bonis recondidisti? Si tam innumera & varia dona tua, quæ nunc amicis pariter tribuis & inimicis, quàm magna & innumerabilia, quàm dulcia & delectabilia, quæ solis tuis es largiturus amicis? Si tanta solatia in hac die lachrymarum, quanta conferes in die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta, quæso, continet patria? Oculus non vidit Deus absq; te, quæ præparâsti diligentibus te. Secundùm enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ, est etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te: magnus enim tu es Domine Deus meus & immensus, nec est finis magnitudinis tuæ, nec est numerus sapientiæ tuæ, nec est mẽsura benignitatis tuæ, nec est finis, nec numerus, nec mensura retributionis tuę: sed sicut magnus es tu, ità magna sunt donaria tua, quoniam tu ipse præmium & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.

Si Deus tam multa tribuit morituris, qualia & quãta largietur in æternũ cum eo victuris.

Esa. 64. Psal. 30.

88. CAPITE trigesimoquinto: Intra in gaudium sine tristitia, quod cõtinet æternam lætitiam, vbi erit omne bonum, & non erit aliquod malum: vbi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, semperq; memorialis: vbi non erit hostis impugnans, nec vlla illecebra, sed summa & certa securitas, secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitatis vnitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata visio, quæ est gaudium Domini Dei tui. O gaudium super gaudium, gaudiũ vincens omne gaudiũ, extra quod non est gaudium: quando intrabo in te, vt videam Deum meum qui habitat in te? O æternum regnũ, regnũ omniũ seculorum, vbi lumen indeficiens, & pax Dei quæ exuperat omnem sensum, in quo sanctorum animæ requiescunt, & lętitia sempiterna super capita eorum, gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. O quàm gloriosum est regnũ, in quo tecum Domine regnãt omnes sancti, amicti lumine sicut vestimento, habentes in capite suo coronam de lapide precioso. O regnum beatitudinis sempiternę, vbi tu Domine spes sanctorum & diadema gloriæ, facie ad faciem videris à sanctis, lætificans eos vndique in pace tua, quæ exuperat omnem sensum. Ibi gaudiũ infinitum, lætitia sine tristitia, salus sine dolore, via sine labore, lux sine tenebris, vita sine morte, omne bonum sine omni malo: vbi iuuentus nunquàm senescit, vbi vita terminum nescit, vbi decor nunquàm pallescit, vbi amor nũquàm tepescit, vbi sanitas nunquàm marcescit, vbi gaudium nunquàm decrescit, vbi dolor nunquàm sentitur, vbi gemitus nunquàm auditur, vbi triste nihil videtur, vbi lætitia semper habetur, vbi malũ nullũ timetur, quoniam ibi summum bonum possidetur, quod est videre semper faciem Domini virtutum.

Gaudium quale.

Regni cælestis descriptio. Philip. 4.

89. CAPITE trigesimosexto: Quid est videre facie ad faciem, nisi quod ait Apostolus, cognoscere sicut & cognitus sum, cognoscere veritatẽ tuam & gloriam tuam, hoc est cognoscere faciem tuam? Cognoscere patris potentiam, filij sapientiam, Spiritus sancti clementiam, ipsius summæ Trinitatis vnam & indiuiduã essentiam. Videre enim faciem Dei viui, hoc est summum bonum, gaudiũ angelorum atque omnium sanctorũ, præmiũ vitæ æternæ, gloria spirituum, lætitia sempiterna, corona decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gaudium, paradisus Dei, Hierusalem cælestis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudiũ ęternitatis, pax Dei quę exuperat omnem sensum. Hęc est plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre faciem Dei sui, videre eum qui fecit cęlum & terram, videre eum qui fecit eum, qui saluauit eũ, & qui glorificauit eum. Videbit eum cognoscendo, amabit diligẽdo, laudabit possidẽdo. Ipse enim erit hęreditas populi sui, populi sanctorũ, populi quem redemit. Ipse possessio felicitatis eorum, ipse pręmium & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis: magnum enim magna decent. Et post pauca: Visio ergò tua, tota merces est, totum pręmium, & totũ gaudium quod expectamus. Hęc est enim vita ætera, hęc est, inquam, sapiẽtia tua. Hęc est vita ęterna, vt cognoscamus te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Videre faciem Dei. 1. Cor. 13.

Philip. 4.

Gene. 15.

Visio Dei, tota merces & gaudiũ quod expectamus. Ioan. 17.

90. IN Manuali capite sexto: Sonant ibi semper melliflua hymnorũ organa, suauissima angelorũ melodia, cantica canticorum mira, quę ad gloriã & laudem tuam à supernis ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis asperitas in regione tua locum non habent. Non enim est ibi malus neque malitia, non est aduersarius & impugnãs, nec est vlla peccati illecebra, nulla est ibi indigentia, dedecus nullum, rixa nulla, nullum improperium, causatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla discordia: sed est ibi pax summa, charitas plena, iubilatio & laus Dei ęterna, sine fine secura requies, & gaudium semper in spiritu sancto.

Symphonia cælestis.

Quæ à regno cælorum absint.

91. CAPITE septimo: O vita vitalis, vita sempiterna, & sempiternè beata, vbi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine lãguore, abundantia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfectat, vbi species & visio facie ad faciem, vbi plena scientia in omnibus & per omnia, vbi summa Dei bonitas cernitur, & lumẽ illuminãs à sanctis glorificatur,

Vitæ beatæ descriptio.

rificatur, vbi præsens maiestas Dei conspicitur, & hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentium satiatur. Vidēt semper & videre desiderant, sine anxietate desiderant, & sine fastidio satiantur. Vbi verus sol iustitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit, & ità vniuersos cælestis patriæ ciues illuminat, vt luceat ibi, lumen videlicet illuminatum, per diuinum lumen illuminans vltra omnem solis nostri splendorem, atque cunctarum stellarum claritatem, immortali adhærentes Deitati, ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promissionem Domini saluatoris: Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, & ipsi in nobis vnum sint.

Ioan.17.

92. CAPITE decimosexto: O felix iucunditas, & iucunda felicitas, sanctos videre, cum sanctis esse, & esse sanctum, Deum videre & Deum habere in æternum & vltra. Hæc sedula mente cogitemus, hæc toto desiderio desideremus, vt ad eos citò peruenire valeamus. Si quæras quomodò istud potest fieri, vel quibus meritis, quibus've auxilijs? Audi: res ista posita est in potestate facientis, quoniam regnum &c. vt suprà in sermone trigesimoseptimo de Sanctis.

Sanctorum in talis consortium.

93. CAPITE decimoseptimo: Quid hac vita beatius? vbi non est paupertatis metus &c. vt suprà in eodem sermone trigesimoseptimo. Verùm super hæc omnia est, consociari choris angelorū & archangelorum, atque omniū cælestium virtutum, intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apostolos atque omnes sanctos, videre etiam parentes nostros. Gloriosa sunt hæc: sed multo gloriosius est, præsentem Dei vultum cernere, incircunscriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cùm Deum videbimus in seipso, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

Dei vultum cernere.

1.B. APOCALYPSIS decimonono, vt in textu.

2. LVCAE decimoquarto: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirēt, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei, Villam emi, & necessè habeo exire & videre illam: rogo te, habe me excusatum, &c.

3. GREGORIVS homilia trigesimasexta in Euangelia: Hoc distare, fratres charissimi, inter delicias corporis & cordis solet, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, graue in se desiderium accendunt: cùm verò auidè eduntur, comedentem protinùs in fastidium per satietatem vertunt. At contrà spiritales deliciæ cùm non habentur, in fastidio sunt: cùm verò habentur, in desiderio: tantoq; à comedente ampliùs esuriuntur, quanto & ab esuriente ampliùs comeduntur. In illis appetitus placet, experientia displicet. In istis appetitus vilis est, & experientia magìs placet. In illis appetitus saturitatem, saturitas fastidium generat. In istis autem appetitus saturitatem, saturitas appetitum parit. Augent enim spiritales deliciæ desiderium in mente, dum satiant: quia quanto magìs earum sapor percipitur, eo ampliùs cognoscitur quod auidiùs ametur. Et idcircò non habitæ, amari non possunt: quia earum sapor ignoratur. Et post pauca: Et quia gustare intùs nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miseri famem nostrā. Sed superna nos pietas nec deserentes se deserit. Contemptas enim illas delicias ad memoriæ nostræ oculos reuocat, easq; nobis proponit: in promissione torporem excutit, atque vt fastidiū nostrū repellere debeamus, inuitat. Ait nanque: Homo quidam fecit cœnā magnam, & vocauit multos. Quis iste homo est, nisi ille de quo per prophetam dicitur: Et homo est, & quis cognouit eum? Qui fecit cœnam magnam: quia satietatem nobis dulcedinis internæ præparauit. Qui vocauit multos, sed pauci veniunt: quia nonnunquàm ipsi qui ei per fidem subiecti sunt, æterno eius conuiuio malè viuendo contradicunt. Et post nōnulla: Ad cœnam ergò nos æterni conuiuij summus paterfamiliâs inuitat, sed dum alius auaritiæ, alius curiositati, alius voluptati carnis est deditus, nimirùm reprobi simul omnes excusant. Dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus sagax cogitatio deuastat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, fastidiosus quisque ad æternæ vitæ epulas non festinat. Et in fine: Nihil sit quod desiderium vestræ mentis retardet: nullius vos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id est, in cælestibus, delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: vt dum illic esse cōspicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimescat, hìc omninò non hæreat.

Differentia inter delicias corporis & cordis.

Lucæ 14.

Cœna magna quæ apparata est.

4. HOMILIA trigesimaseptima: Si cōsideremus, fratres charissimi, quæ & quanta sunt, quæ nobis promittuntur in cælis: vilescunt animo omnia quæ habentur in terris. Terrena nanque substantia supernæ felicitati comparata, pondus est, nō subsidium. Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors est potiùs dicenda quàm vita. Ipse enim quotidianus defectus corruptionis, quid est aliud quàm quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere sufficit, illa supernæ ciuitatis quanta sint gaudia: angelorum choris interesse, cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assistere, præsentem Dei vultum cernere, incircunscriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardescit animus, iamq; illic cupit assistere, vbi se sperat sine fine gaudere: sed ad magna prēmia perueniri non potest, nisi per magnos labores. Vndè & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur nisi qui legitimè certauerit. Delectat ergò mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum.

Consideratio bonorum cælestium adfert terrenarum rerum contemptionem.

Gaudium ciuitatis supernæ.

2.Tim.2.

5. PROSPER de vita contēplatiua libro primo, capite secundo: Futura vita creditur beatè sempiterna, & sempiternè beata: vbi est certa securitas, & secura tranquillitas, & tranquilla iucunditas: felix ęternitas, ęterna felicitas: vbi est amor perfectus, nullus timor, dies ęternus, alacer motus, & vnus omniū spiritus de contemplatione Dei sui, ac de sua cum illo permansione securus: vbi ipsa ciuitas, quę est angelorum sanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & ęterna salus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quisque, nec fallitur: vndè nullus eijcitur beatus, quò nullus miser admittitur.

Vitæ futuræ qualitas.

6. CAPITE tertio: Angeli summum solidumq; gaudium quo insatiabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo suo infatigabiliter & amanter inseruiunt, ità perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltrà, nec valeant.

Gaudiū angelorum promanat ex diuina contemplatione.

7. CAPITE quarto: Hęc est contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operum consummatione peruenerint, beatis angelis similes erunt, & simul cum Deo suo sine fine regnabunt. Quod hìc crediderant, ibi videbunt, sui creatoris substantiam mundis cordibus contemplantes: ęterna exultatione gaudebunt, diuina ac mutua dilectione possessi, Deo suo in æternum & inuicèm sibi feliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cælestis accipient, atque eius in æternum ciues effecti, promissa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cælestium gratia gaudiorum, vt & remuneratori suo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum fastidium ex ipsa affluentium bonorum perceptione sustineant. Ibi ità patebunt singulorum singulis mentes, sicut corporalibus oculis subiacent facies corporales: quia humanorum pectorum tanta ibi erit & tam perfecta mundicia, vt habeant vndè mundatori suo Deo gratias agāt, non vndè offensi, aliquibus peccatorum sordibus erubescāt: quia nec vlla peccata ibi nec peccatores

Bonorū operum consummatione peruenitur ad vitam beatam.

Quāta beatorum lætitia.

Cognitio beatorum.

tores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ità perfecta erit, vt in melius aut deterius vltrà mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona, quæ naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hîc corporibus humanis vitiandis aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa discerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hæc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicunque ibi erunt, & si differentibus meritis ab inuicèm distabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erũt, & capere amplius præmijs suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quanuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ità omnes sancti & si fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterùm in illa tantæ beatitudinis regione nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideò etsi ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cælestis vna felicitas.

Reparatio omnium donorum, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant.

Corporũ humanorum redintegratio in resurrectione.

Meritorũ diuersitas.

Præmia singulis sufficientia, licèt inæqualia.

Inuidia nulla.

8. CAPITE quinto: Cui felicitati promerendæ ille suspirat, qui præsentibus omnibus futurorũ contemplatione renunciat, atque à domesticis occupationibus, quæ nonnunquàm perfectè viuere cupientiũ processus impediunt, in illam diuinæ sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: qui & infra se vniuersa despiciens, quæ plerunquè animas de præteritæ vitæ sanctitate securas in terrena deijciunt, ipsis etiam cælestibus appropinquat, tanto diuinis vicinior factus, quanto supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitam hîc incertis honoribus, diuitijs anxijs, & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit, veros honores, securas diuitias, & delectationes æternas inueniat, cùm ad perfectionem contemplatiuæ virtutis, in illa beata vita vbi futura est, Deo remunerante peruenerit. Et reuerà quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cælestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit?

Qui promerentur eam felicitatem.

Ad angelicã dignitatem euehemur.

9. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimosecundo: In illa vita beata, ad quã consumpta omni corruptibilitate ac mortalitate perueniũt, quicunque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes sancti amorẽ perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniã fruendo cælestibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vlteriùs concupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas forás mittit, sed quem charitas nutrit, ideò fortassis in seculum seculi permanebit: quia in seculum seculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

Amor perfectus, timor nullus, gaudium sempiternum.

Voluntas recta, cupiditas nulla.

1 Ioan. 4. Psal. 18.

10. BERNARDVS in sermone de triplici genere bonorum & vigilantia super cogitationibus: Sanctis animabus non iam imitationem, nec à sanctis angelis tantummodò quærere debemus auxilium, sed ardenter desiderare conspectum eorum, & esse cum illis, & videre quæ sint illæ columnæ cæli quæ sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat & relucet tantum & tam excellẽs diuinitatis insigne. Et post pauca: Porrò quidem æterna bona, illa bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quæ nunquàm exeunt ab illa patria, quæ nescit nisi gaudium & iubilationem. Ibi nihil deest: eccè abundantia qua impleatur humana cupiditas. Quæ est ista copia, vbi nihil quod nolis fit, totum fit quod velis? Fiat pax (ait propheta ad Hierusalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis inquam turribus, quæ iuxta prophetam alium gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice sacramenti, satiabit nos Deus. Quòd si nihil deerit nobis, aliquid autem nos latuerit, nunquid erit gloria consummata? Ideò nihil latebit nos, & eccè sapientia qua curiositas hominis satietur. O sapientia, qua tunc omnia quæ in cælo & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuam suspiciones, non timebo consilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannem) purissimo vitro similis erit, vt sicut per vitrum lucidissimè cernimus, sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideò nihil terret, & eccè potentia qua humana infirmitas roboretur. Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit seras portarum tuarum, ità vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergò summa abundantia, summa sapientia, summa potẽtia est, puto quòd nihil desit plenitudini beatitudinis, quantùm spectat ad summam felicitatis humanæ.

Desiderare debemus cõspectum sanctorum.

Aeternorum bonorum descriptio.

1. Cor. 2.

Abundantia quanta.

Psal. 121.

Qualis sapientia & sciẽtia erit in cælo.

Apoc. 21.

Potentia qualis.

Psal. 147.

11. IDEM in meditationibus capite quarto, eademq; habet Hugo Victorinus libro primo de anima, capite quarto: Præmium est videre Deum, viuere cũ Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deum, qui est summum bonum. Et vbi est summum bonũ, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna securitas, & secura æternitas: ibi est vera lætitia, plena sciẽtia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Præmiũ piorum.

Descriptio beatitudinis æternæ.

Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas,
Gaudia, lætitiæ, dulcedo, vita perennis:
Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatũ inuentũ nõ fuerit. Videbit Deũ ad voluntatẽ, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatem. In æternitate vigebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi æternitatem, sic cognoscendi facilitatem, & requiescendi felicitatem. Ciuis siquidem erit illius sanctæ ciuitatis, cuius angeli ciues sunt, Deus pater templũ, filius eius splendor, spiritus sanctus charitas. O ciuitas cælestis, mansio secura, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullã indigentiam habentes. Quàm gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei: sicut lætantium omnium habitatio est in te. Omnes lætantur in lætitia & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius adspectus pulcher, facies decora, eloquium dulce. Delectabilis est ad videndum, suauis ad habendum, dulcis ad perfruendum. Ipse per se placet, & per se sufficit ad meritum, sufficit ad præmium, nec extra illum quicquam quæritur: quia totum in illo inuenitur quicquid desideratur. Semper libet eum adspicere, semper habere, semper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoscendam & diligendam veritatem. Et hoc est totum bonum hominis, nõsse sci-

Ciuitatis cælestis & incolarũ eius descriptio.

Psal. 86.

Frui Deo.

Totũ hominis bonum.

scilicet & amare creatorem suum. Quæ ergò nos angit vesania, vitiorum sitire absynthium, huius mundi sequi naufragium, vitæ labẽtis pati infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, & non magis conuolare ad sanctorum felicitatem, ad angelorum societatem, ad solennitatẽ supernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt possimus intrare in potentias Domini, & videre superabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibì vacabimus & videbimus quàm dulcis est Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloriæ decorem, sanctorum splendorem, & regiæ potestatis honorem: cognoscemus patris potentiam, filij sapientiam, spiritus sancti benignissimam clementiam: &ità habebimus notitiam illius summæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videmus: imagines etiam corporũ spiritu cernimus: tũc verò ipsam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata visio, videre Deum in seipso, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucunda felicitate. Quicquid desiderabimus, totum habebimus, nihil ampliùs desiderantes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipso amore beati. Beati dulcedine amoris, & suauitate contemplationis. Hæc erit summa illius contemplationis, hæc erit summa illius felicitatis, quoniã intelligetur in suo puro esse syncera diuinitas, compræhendetur in ea incompræhensibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus & hæc visio & delectatio totum cor hominis implens & satians, tota erit illius beatitudinis consummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefessa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ societas. Fulgebit sicut sol humanitas glorificata. Quieta erit & concors carnis & spiritus societas. Angelorum & hominum vnum erit gaudium, vnum colloquium, vnum conuiuium. Non languebit amor, nec liquefiet dilectio. Præsentibus omnibus bonis, nulla erit dilationis afflictio, quoniam beatifica diuinæ maiestatis præsentia omnibus erit omnia, & erit communis omnium omnipotentia, sapientia, pax, iustitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuersitas linguarum, sed pacifica & concors concordia morum & affectuum. In torrente illius voluptatis nihil vltrà appetet cumulata satietas, tanta erit felicitas. Ibì siquidem erit cumulus felicitatis, supereminens gloria, & superabundans lætitia. Sed ad hæc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis socius, fidelis seruus.

Quid agemus & videbimus in cælo. — *Videre Deũ.* — *Iucunditas & charitas quæ erit in vita æterna.* — *Quis idoneus ad consequendum vitæ æternę bona.*

12. MATTHAEI vigesimosecundo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes: & vidit ibì hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice, quomodò huc intràsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit, &c.

13. CAPITE octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum.

14. LVCAE decimotertio: Ibì erit fletus & stridor dentium: cùm videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foràs. Et venient ab Oriẽte & Occidẽte & Aquilone & Austro, & accumbent in regno Dei.

15. CAPITE duodecimo: Beati serui illi, quos, cũ venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

16. CAPITE vigesimosecundo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

17. GREGORIVS homilia decimatertia in euãgelia: Sed veniens Dominus quid seruis vigilantibus exhibeat, audiamus. Amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis. Præcinget se, id est, ad retributionem præparabit. Et faciet illos discumbere, id est, æterna quiete refoueri. Discumbere quippe nostrum, in regno quiescere est. Vndè rursùm Dominus dicit: Veniẽt & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob. Transiens autem Dominus ministrat, quia lucis suæ illustratione nos satiat. Transire verò dictum est, cùm de iudicio ad regnum redit. Vel certè Dominus nobis post iudiciũ transit, quia ab humanitatis forma, in diuinitatis suæ contemplationem nos eleuat. Et transire eius, est in claritatis suæ speculationem nos ducere, cùm eũ quem in humanitate in iudicio cernimus, etiam in diuinitate post iudicium videmus. Ad iudicium quippe veniens, in forma serui omnibus appáret, quia scriptũ est: Videbunt in quem transfixerunt. Sed cùm reprobi in supplicium corruunt, iusti ad claritatis eius gloriam pertrahuntur: sicut scriptum est: Tollatur impius, nè videat gloriam Dei.

Lucæ 12. Quid sit ministrare & discumbere in — *regno cælorum.* — *Matth. 8.* — *Ioan. 19.* — *Zach. 12.* — *Esaiæ 26.*

18. PSALMO decimoquarto, vt in textu.

19. ET vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui nõ accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

20. ESAIAE trigesimotertio: Qui ambulat in iustitijs, & loquitur veritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas nè audiat sanguinem, & claudit oculos suos nè videat malum. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regem in decore suo videbunt oculi eius.

21. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius, ijs quidem qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam &c. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum.

22. MATTHAEI: quinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

23. BERNARDVS in sermone de conuersione ad clericos, siue de persecutione sustinenda, capite vigesimoquinto: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Magna promissio, fratres mei, & totis desiderijs affectanda. Hæc enim visio, confirmatio est, sicut Ioannes Apostolus ait: Nũc filij Dei sumus, sed nondùm apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, similes ei erimus: quia videbimus eum sicuti est. Hæc visio vita æterna est, sicut ipsa in euangelio veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Odibilis macula, quæ beatam nobis adimit visionem, & execrabilis negligentia, qua dissimulamus interìm illius oculi mundationem. Vt enim corporeus nobis visus aut humore interiori, aut exterioris iniectione pulueris impeditur: sic & intuitus spiritualis interdùm quidem propriæ carnis illecebra, interdùm curiositate seculari & ambitione turbatur. Et in fine: Beati ergò mundo corde, quoniam ipsi Deũ videbunt. Nunc quidem per speculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, vbì nimirùm faciei nostræ fuerit consummata mundities, vt sibi eam exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam.

Matth. 5. visio Dei magna res fit. — *1. Ioan. 3.* — *Ioan. 17.* — *Nota.* — *1. Cor. 13.* — *Ephe. 5.*

24. MATTHAEI septimo, vt in textu.

25. CAPITE decimonono: Eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, serua mandata.

26. CAPITE vigesimoquinto: Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicẽs: Domine, quinque talenta tradidisti mihi: eccè alia quinque superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium

gaudium domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi: eccè alia duo superlucratus sum. Ait illi dominus eius: Eugè serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium domini tui.

27. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesijs, Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem: & dabo tibi coronã vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculũ candidum: & in calculo, nomen nouum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea: dabo illi potestatẽ super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

28. CAPITE tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui vicerit, faciam illum columnã in templo Dei mei: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

29. CAPITE septimo: Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. ideò sunt ante thronũ Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos.

Rom. 14. 30. BERNARDVS sermone secundo de verbis Apostoli, Non est regnum Dei esca & potus: Quid ergò? Sed iustitia & pax & gaudium in spiritu sancto. Attendis & intendis, quia gaudium in fine est? Sic fatui filij Adam, & præcipiti saltu iustitiam transilientes & pacem, rem finalem in principiũ conuertere & peruertere vultis? Nemo enim est qui gaudere non velit. Non stabit, & non erit istud: quia sicut nõ est pax impijs, sic nec gaudere impijs, dicit Dominus. Nõ sic impij, non sic. Prius est iustitiam facere, inquirere pacẽ, & persequi eam, & sic demùm appræhendere gaudiũ: immò à gaudio compræhendi. Sic angelicus ille conuentus priùs iustitiam fecit, cùm stetit in veritate, & veritatis deseruit desertorẽ. Post hæc illa pace firmati sunt, quæ exuperat omnem sensum: quia cùm diuersis honoris primatibus ambiantur, nullus qui murmuret, qui inuideat nullus. Lauda tu Hierusalẽ Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit seras portarum tuarum, benedixit filijs tuis in te, qui posuit fines tuos pacem. Lauda & laudes replica, quia munitissimis vectibus & inconuulsibilibus seris clausæ sunt portæ tuæ, nullus inimicus intrat, nullus exit amicus. benedicti filij tui in te, omni benedictione spirituali in cęlestibus cum Christo. Iam non est timor in finibus tuis, quia posuit fines tuos pacem: nullæ tibi tentationes, nulla sese tentationum turma confundit, quia versipellis ille & tortor longè est à muris tuis & à filijs tuis. Et ille qui idem est, omnia in identitate consolidat atque coniungit. Cuius participatio, inquit, in idipsum. Hoc iam tertiò hauriunt aquas in gaudio de fontibus saluatoris, & nudis (vt ità dicam) oculis diuinitatis intuentur essentiam, nulla corporeorum phantasmatum imaginatione decepti. Eccè gaudium in fine, sed sine fine.

Præposterum studium filiorum huius seculi. Esa. 48. Psal. 33. Pax cęlestis. Psal. 147. Gaudium in fine, sed sine fine.

31. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

VI

Quis est vsus & fructus doctrinæ totius de quatuor nouissimis?

A. Primùm hæc ipsa cognoscere ac seriò meditari, eò confert, vt à cura, studio & amore illarũ rerum, quæ caducæ, fluxæ & vanæ sunt in hoc mundo, faciliùs auocemur. [a] *Vanitas* enim *vanitatum*, dixit Ecclesiastes: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* [b] *Vidi cuncta quæ fiunt sub sole, & eccè vniuersa vanitas & afflictio spiritus.*

B. Deindè non solùm à cogitationibus vanis curisque terrenis hæc animaduersa hominem reuocant, verùm etiam ab omni [c] peccandi licentia, consuetudine & procliuitate deterrent. Hinc aurea illa sententia: [d] *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

C. Prætereà monent sapientem, vt cunctis in rebus nihil temerè faciat, sed extrema primùm omnium sibi [e] proponat, fineque prospecto, via regia progrediatur, vt neque [f] ad dexteram, neque ad sinistram à recto deflectat.

D. Præcipuè verò huiusmodi rerum memoria & contemplatio id efficit, vt diuinus timor, [g] qui veræ sapientiæ fons, totius virtutis custos, ac in omni hominis vita necessarius est Pædagogus, in æqui boniq́ue studio nos confirmet ac prouehat. Nam [h] *timor Domini expellit peccatum: & qui sine timore est, non poterit iustificari.* [i] *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.* Deniq́ue [k] *qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.*

Vide Chrysost. epist. 5. ad Theod. lapsum & Damasc. in histor. Barlaam & Iosaphat cap. 5. 12. 13. & 14.
a Eccles 1. a & ibi. Hier. Itẽ Greg. lib. 5. ca. 2. in 1. Regũ.
b Ibidem c
c Aug. lib. 2. de Genesi cõtra Manich. cap. 28. & ser. 120. de temp. Greg homil. 39. in Euang. Isid. lib. 3. de summo bono cap vlt.
d Eccli 7. d Bern. ser. 1. in festo omniũ sancto. Item in serm. de primordijs, medijs & nouissimis nostris.
e Deut. 32. d
f Prouer. 4. d
g Eccli 1. b Psal. 110. b Pro. 1. a 9. b Iob 28. d Eccles 7. c Prou. 14. c Chryso. hom. 15. ad pop. Antioch. Item ho. 2. in secundam ad Thessal. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. & in psal 127.
h Eccli 1 c
i Eccli 2. d Aug. serm. 13. & 18. de verb. Apost. Item lib. de sanct. virgin. cap. 38. & serm. 214. de tempore.
k Ibidem.

l Psal. 4. a / m Prouer. 2. c / n Psal. 13. b / o Deut. 32. d / Bern. ferm. 2. in die Apost. Petri & Pauli. Item epist. 292. / p Iob 21. b / q Prou. 14. b

E. Cæterùm filij seculi huius, qui[l] vanitatem diligunt, & quærunt mendacium: qui[m] *lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus pessimis*, ante[n] quorum oculos nõ est timor Dei, nihil minùs illi quàm his de rebus cogitationem suscipiunt. [o] *Gens absque consilio est, & sine prudentia: vtinàm saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* His videmus, quod Iob sanctus aiebat, quotidiè vsuuenire: [p] *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* [q] *Sic risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.*

TESTIMONIA.

1. A. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum, vt suprà quæstione quarta A. testimonio primo, & quæstione quinta A. testimonio quinquagesimosecundo.

2. DAMASCENVS in historia duorum militum Barlaam eremitæ & Iosaphat filij regis Indorũ, capite quinto: Vidit regis filius die quadã, clam ministris, duos viros, quorum vnus quidem leprosus, cæcus verò alter erat. Quos videns, contristatus est animo, & dicit his qui secum erant: Qui sunt isti, & qualis horum fœdus adspectus? Illi nõ valentes quod ad adspectum illius venerat, occultare, dixerunt: Passiones istæ sunt humanæ, quæ ex materia corrupta, & corporis mala complexione, hominibus solent accidere. Et ait adolescens: Omnibus hominibus nũquid ista contingere solent? Dicunt illi: Non omnibus, sed quibus subuertitur sanitas ex humorũ malorũ abundantia. Rursùs ergò interrogauit puer: Si non omnibus hominibus istud cõtingere solet, sed quibusdam: ergò noti sunt quos appræhensura sunt ista mala, an indefinitè & improuisè superueniunt? Respondent illi: Et quis hominum futura præuidere potest, & diligenter cognoscere? Hoc enim humanam naturam supergreditur, solisq; hæreditarium est dijs immortalibus. Et cessauit quidem regis filius interrogare. Super hoc verò quod viderat, doluit corde, & immutata est species vultus eius propter inconsuetudinem rei. Post multos verò dies, rursùs progrediens, reperit senem inueteratum dierum multorum, rugosam habentem faciem, dissolutis brachijs, & dorsum inclinatum, & toto capite cano, carentem dentibus, & balbutiendo loquentem. Stupefactus igitur assumit eum, & propiùs adducens, interrogat, discere cupiens visionis miraculum. Præsentes autem dixerunt: Iste iam plurimorum existit annorum, paulatímque imminuta sibi virtute, & ægrotantibus membris, ad hanc, quam cernis, peruenit miseriam. Quis est, inquit, huius finis? Illi autem dixerunt: Nihil aliud quàm mors istum suscipiet. Sed & omnibus, inquit, hominibus istud imminet, an aliquibus tãtùm? Responderunt ei: Nisi mors præueniens hinc transferat hominem, impossibile est annis succedentibus, non ad istius venire status experientiam. Et ait puer: Igitur in quot annis superuenit alicui? & si penitùs mors imminet, & non est ars hanc euadendi, quin ad hanc perueniatur miseriam? Dicunt ei: In octoginta quidem vel centum annis ad hanc senectutem deueniunt homines, deindè moriuntur: nec aliter fieri potest. Debitum nanque naturale mors est, ab initio inditum hominibus, & ineuitabilis huius aduentus est. Hæc omnia vt vidit & cogitauit sapiens ille & prudens iuuenis, ingemiscens de profundo cordis, ait: Amara est vita ista, & omni dolore & amaritudine plena. Si hæc ità se habent, quomodò securus poterit esse aliquis, mortem incertam præstolando, cuius aduentus non tantùm ineuitabilis, sed & incertus est, sicut dicitis? Et abijt, ista intra se seruans, & incessanter cogitans, & frequenter habens de morte memoriam: & ob hæc in doloribus & defectionibus iuuenis continuam habebat tristitiam. Dicebat enim in semetipso: Ergóne aliquando me mors appræhendet? Et quis erit memoriam meî faciens post mortẽ, tempore obliuioni omnia tradente? & si moriens in nihilum dissoluar: aut est aliqua vita alia, aut alius mundus? Hæc & his similia incessanter cogitans, pallidus tabescebat.

Cæci & leprosi adspectus occasionem philosophãdi præbet regis filio

Senis adspectus, mortis & nouissimorum ingerit cogitationẽ.

Mortis vicinitas, & moriendi necessitas.

Incertus mortis aduentus.

Mortis memoria à mundi voluptatibus auocat.

3. CAPITE duodecimo: Ait Barlaam: Diuina promissio à peccandi voluntate nos retrahit, & ad incorruptionem, quæ nobis in diuino mysterio baptismate data est, nos adstringit. Vndè sermones beatorum illorum sequentes, valdè abhorremus corruptibilia hæc & mortalia vitæ negocia, in quibus nihil potest inueniri firmum, neque planum, neque stabile in seipsis, sed vanitas sunt omnia & afflictio spiritus, multas in puncto ferentes transmutationes. Somno enim & vmbra, & aura per aërem flante sunt fragiliora, minimaq; inest eis gratia, & neque gratia, sed error quidam & seductio malitiæ mundi, quæ non diligere, sed potiùs odire ex corde, præcipimur. Et est secundùm veritatem odibilis iste mundus & abominabilis. Nam quantacũque donat amicis suis, cum ira denuò diripit ea, nudatosq; omni bono, & confusione indutos, omnibusq; grauibus prægrauatos, æternæ transmittit tribulationi. Quos modò exaltat, subitò vltima miseria humiliat, subdens eos pedibus omnium inimicorum suorum. Tales ergò gratiæ ipsius, talia sunt & dona. Inimicus enim est amicorũ suorum, & hostis omnium quì faciunt eius volũtatem. Discerpit crudeliter incumbentes super se, eneruat illos qui confidunt in eo. Fœdus posuit cum insipientibus, & promissiones falsas eis pollicitus est, ad hoc tantùm, vt trahat eos ad se. Illis sibi acquiescentibus ingratus ipse & fallax demõstratur, nihil eorum complendo quæ promiserat. Hodiè regem aliquem constituit, & cràs seruitutis iugo supponit. Hodiè multis affluentem bonis, cràs mendicantem reddit. Hodiè coronam gloriæ eius vertici imponit, sed vultum illius cràs in terram deprimit. Hodiè exornat collum illius splendidis gemmis, dignitatum torquibus, cràs humiliat ferreis vinctum compedibus. Amabilẽ hunc ad modicum omnibus facit, odibilem verò paulò pòst facit & abominabilem. Hodiè lætificat, & cràs lamentis eum & fletibus afficit. Qualem verò & his finem imponit, audi: Habitatores gehennæ, dilectores suos perficit miserrimè. Talem habet intentionem semper, taleq; propositum. Neque recedentes hinc lamentatur, neque remanentium miseretur. Illos enim malè seduxit, & retibus conclusit: ad istos verò rursùs artem suam transferre conatur, nolens aliquem suos sæuos effugere laqueos. Itaque qui tali seruiunt duro & maligno domino, ac à bono & benigno mente perdita semetipsos elongant, & præsentibus inhiant negocijs, & ijs tenentur adstricti, & nullam futurorum habent memoriam, sed delectationes corporales incessanter desiderant: animas verò suas dimittentes fame tabescere, & innumerabilibus affici malis, similes esse arbitror homini fugienti à facie furentis vnicornis, qui non ferens sonum vocis illius & terribilium mugituum, fortiter fugiebat, nè deuoraretur ab eo. Dum ergò velociter curreret, in

Nihil stabile in rebus mũdanis.

Eccles 1.

Cur mundus odibilis.

Mũdus quàm infidelis, & ingratus sit ac fallax.

Mũdi amatores & serui cui comparentur.

in magnum quoddam decidit barathrum. Dum autē caderet, manibus extensis arbusculam quandam appræhendit, & fortiter tenuit, & in basi quadam pedibus impressis, visum est sibi in pace dereliquò fore & stabilitate. Respiciens ergò vidit duos mures, album quidem vnum, alterum verò nigrum, corrodētes incessanter radicem arbusculæ, quam appræhenderat, & iam propè erat vt eam abscinderent. Considerans etiā ipsius barathri fundum, vidit draconem adspectu terribilem, ignē spirantem, & feralibus oculis adspicientem, osq; terribiliter aperire, & deuorare eum cupientem. Intuens verò rursùs basim illam, super quā pedes habebat firmatos, contemplatus est quatuor aspidum capita de pariete prodeuntia, vbì consistebat. Eleuans autem sursùm oculos, vidit de ramis arbusculæ illius exiguum mel distillans. Dimittens ergò considerare quæ circundederunt eum mala, scilicet quomodò sursùm quidem vnicornis horribiliter insaniens, quærebat hunc deuorare: deorsùm verò amarissimus draco inhiabat deglutire eum: arbuscula verò quam appræhenderat, post modicum erat excidenda: pedes super lubricam & infidelem basem statuerat: & tantorum ac talium malorum oblitus, seipsum dulcedini modici illius mellis tradidit. Hæc similitudo est eorum, qui seductioni præsentis seculi adhæserunt. Cuius expositionem mox dicam tibi: Vnicornis quidem figuram tenet mortis, quæ semper persequitur & compræhendere desiderat genus humanum. Barathrum verò mundus est iste, plenus omnibus malis & mortiferis laqueis. Arbuscula autē, quæ à duobus muribus incessanter incidebatur, quam appræhendimus, vitæ vniuscuiusque nostrûm mensura est, quæ consumitur & diminuitur per horas diei & noctis, & incisioni paulatìm appropiat. Quatuor verò aspides, de quatuor fragilibus & instabilibus elementis, constitutionem humani corporis significant: quibus inordinatis & conturbatis, compago dissoluitur. Cum his & igneus ille atque crudelissimus draco, terribilem figurat ventrem inferni, cupiens suscipere eos, qui præsentes delectationes futuris præponunt bonis. Stilla verò mellis, dulcedinem significat delectationum mundi, per quam seductor ille suos amicos non sinit propriam videre salutem.

Expositio similitudinis.

4. CAPITE decimotertio: Hac ergò Iosaphat valdè libenter suscepta parabola, ait: Quàm verus est iste sermo, & quàm benè coaptatus. Nè, quæso, pigriteris tales semper mihi typos subrogare, vt sciam diligenter qualis est præsens vita nostra, & quorum amicis suis author malorū sit. Senex verò dixit: Rursùs similes sunt amatores secularium delectationum, & qui harum dulcedine illiciuntur, atque futuris & stabilibus fluida & fragilia præferūt, homini qui tres amicos habuit, quorum quidem duos præcordialiter & affectuosè honorabat, ac vehementer eorū charitate afficiebatur, vsque ad mortem pro ipsis agonizans, & periclitari desiderans. Aduersùs tertium verò multo ferebatur despectu, neque honore, neq; decenti eum aliquando gratificans dilectione, nisì modicam quandam & exiguam ad eum simulans amicitiam. Venerunt ergò die quadam terribiles quidam ac præcipui milites, festinantes celeritate multa hunc ad imperatorem ducere, rationem redditurum pro debito decem millium talentorum. Coarctatus verò ille, quærebat adiutorem ad subueniendū sibi in terribili rationis positione apud regem. Currens igitur ad primum suum, & præ omnibus alijs charissimum amicum, dicit ei: Nôsti ô amice, quomodò animam meam semper pro te posui: nunc autem indigeo auxilio tuo in die ista, detinente me necessitate. Quomodò ergò promittis mihi nunc auxiliari? Et quæ apud te reposita mihi spes est dilectissime? Respondens ergò ille, ait: Non sum amicus tuus, ô homo, neq; scio quis sis. Habeo enim alios amicos, cum quibus oportet me hodiè lætari, & amicos istos amodò possidebo. Præbeo tantùm eccè tibi ciliciola duo, vt habeas ea in via qua ambulas: quæ tamen nihil tibi proderunt, & nullam spem à me præstoleris. Hæc audiens ille, & diffidens de auxilio quod sperauerat ab eo, ad secundum perrexit amicum. Cui & ait: Recordare amice, quantum à me recepisti honoris & gratiæ. Hodiè verò in tribulationem corruens & aduersitatem maximam, auxiliatore opùs habeo. Quantum igitur vales mihi subuenire nunc, indica mihi. Ille verò ait: Non vacat mihi hodiè, vt tecum subeam agonem. Curis enim & solicitudinibus circundor, & in tribulatione sum. Modicum tamen tecum pergam, quanuìs nō sit tibi profuturum, & statìm domum reuersus, proprijs vacabo negocijs. Vacuis ergò manibus homo indè reuersus, & vndiquè destitutus, lamentabatur seipsum de vana spe ingratorum suorum amicorum, & de inutilibus laboribus, quos pro illorum sustinuit dilectione. Pergit etiam ad tertium amicum, de quo nūquàm curam habuit, nec socium lætitiæ suæ aduocauit. Et ait ad eum, confuso & in terram vultu demisso: Non habeo os loquendi ad te. cognosco enim diligenter quòd nunquàm tibi benefeci, nec amicabiliter erga te me habui. Sed quoniam aduersitas me appræhendit dirissima, & nullam spem salutis in cæteris meis amicis reperi, véni ad te, rogans, si est tibi possibile, quodlibet auxilium vel modicum impendere, nè tardes, memor ignorantiæ meæ. Tunc ille respondit ei hilari & sereno vultu: Certè amicum meū charissimum confiteor te esse, & modici illius beneficij tui non immemor, cum vsuris retribuam tibi. Nè timeas ergò, neque formides. Ego enim præcedam te. Ego interueniam pro te apud regem, & non tradam te in manus inimicorum tuorum. Confide ergò, dilectissime, & nè tristeris. Tunc compunctus ille, dicebat cum lachrymis: Heu mihi, quid priùs lamentabor, aut quid potiùs plangam? Vanum affectum meum repræhendam, quem ingratis illis & falsis exhibui amicis: an amentiam meam plangam, quòd huic vero & germano amico nullam ostendi familiaritatem? Iosaphat autem & istum cum admiratione sermonem suscipiens, expositionem requirebat. Tunc ait Barlaam: Primus amicus vtiquè est diuitiarum possessio & amor pecuniarum, pro quibus homo multis subiacet periculis, & plurimas sustinet miserias: veniente verò vltimo mortis termino, nihil ex omnibus illis, nisì qui ad sepulturam pertinent, inutiles accipit panniculos. Secundus autem amicus vocatur vxor, & filij & cognati, & cæteri amici, quorum affectui adhærentes inseparabiliter tenemur, ipsam animam & corpus propter illorum spernentes amorem. Sed nullam aliquis ex eis vtilitatem consequitur in hora mortis, nisì quòd tantummodò vsque ad monumentum secum pergunt: deindè mox reuertentes, suis curis ac solicitudinibus, non minùs obliuione memoriam, quàm corpus aliquando amici operientes sepulcro. Amicus verò tertius despectus & grauis, non familiaris, sed exosus & quasi aduersus, iustorum operum chorus est: videlicet spes, charitas, fides, eleemosyna, humanitas, & cætera virtutum congregatio, quæ potest præcedere nos cùm eximus de corpore, & pro nobis apud Deum interuenire, & de inimicis crudelibus exactoribus liberare, qui calumniam & amaram rationis exactionem nobis commouent, in aëre nos compræhendere tentantes. Iste est gratus amicus & bonus, qui & modicum bonum opus nostrum in memoria fert, & cum vsura nobis integrum restituit.

Quibus similes sint amatores secularium delectationum.

Explicatio præcedentis similitudinis

Bonorū operum auxiliū in morte & post mortem.

5. CAPITE decimoquarto: Rursùs ergò Iosaphat ait: Benè sit tibi à Domino Deo tuo, ô sapientissime hominum. Lætificâsti nanque animam meam congruis ac dignis sermonibus tuis. Rogo etiam te, vt depingas mihi imaginem vanitatis mundi, & quomodò eum aliquis liberè ac sine impedimento transire valeat. Assumpto verò sermone Barlaam

Vanitas mũdi depingitur

laam ait: Ciuitatem quandam didici fuisse magnam, cuius ciues talem habebant consuetudinem antiquitùs, vt assumerent extraneum aliquem & ignotum virum, nihil legum ciuitatis suæ & traditionum penitùs scientem, & hunc sibi regem constituebant. Qui omnem potestatem accipiebat, & suarum volūtatum perficiendarum facultatem habebat, vsque ad completionem vnius anni. Deindè in omni securitate eo permanente, delicijsq́ ac suauitatibus sine vlla formidine, & secum semper permansurum regnum existimante, repentè surgentes ciues illi contra eum, regali ablata stola, nudum per totam trahentes ciuitatem, exulem transmittebant in magnam ac longiùs remotam insulam: in qua neque cibum inueniens, neque vestimentum, in fame ac nuditate malè atterebatur, præter spem concessis sibi delicijs & gaudio, in tristitia rursùs præter spem omnem & expectationem transmutatus. Intereà iuxta morem consuetudinum ciuium illorum, ordinatus est quidam vir in regno, qui non exiguo mentis intellectu vigebat. Qui tanta ac tali ex improuiso accedente sibi abundantia, mox non est dissolutus, nec ab ea raptus, neq́ eorum, qui ante eum regnauerunt & miserrimè eiecti fuerunt, incuriam secutus est, sed solicitudinem gerebat, & laborabat animo, quomodò se & sua benè disponeret. Dum ergò assidua meditatione diligentiùs ista pertractaret, cognouit per quendam sapientissimum consiliarium suum, consuetudinem ciuium, & locum perennis exilij: & quomodò oporteret semetipsum custodire sine errore, edoctus est. Hoc ergò vt agnouit, & quia oporteret eum post paululum ad illam applicare insulam, hoc quoq́ caducum regnum & peregrinum alienigenis rursùs derelinquere: apertis thesauris suis, quorum tunc liberam habebat facultatem, & de illis quod vellet facere, accepit pecuniarum multitudinē, auri videlicet & argenti, & lapidum preciosorum amplissimum pondus, & fidelissimis committens famulis, in illam præmisit, ad quam ducendus erat, insulam. Peracto igitur anni termino, in seditionem versi ciues, nudum (sicut & illos qui ante eum fuerunt) in exilium transmiserunt. Tunc cæteri stulti & temporales reges malè fame cruciabantur. Ille verò qui diuitias antè ibì deposuerat, in abundantia perpetua viuens, & delicias infinitas habens, timoreq́ prorsùs incusso infidelibus & malignis ciuibus, sapientissimo seipsum beatificauit consilio. Ciuitatem ergò intellige vanum istum & deceptorem mundum. Ciues autem, principes & potestates dæmonum, mūdi rectores tenebrarum seculi huius, qui illiciunt nos dulcedine voluptatum, & suggerunt vt corruptibilia & mortalia, ceu immortalia & semper nobiscum mansura consideremus. Sic ergò nobis seductis, & nullam solicitudinem de stabilibus & æternis gerentibus, neque nobisipsis aliquid in illa vita recondentibus, repentè nobis imminet perditio mortis. Tunc iam nudos nos hinc maligni & amari suscipientes tenebrarum ciues, cum quibus totum expendimus tempus, ducunt nos in terram tenebrosam & caliginosam, in terram tenebrarum æternarum, vbi non est lux, nec vita hominum. Consiliarium autem bonum, qui omnia vera fecit nota, & salutaria edocuit studia sapientem & prudentem regem, meam æstima paruitatem, qui bonam & rectam viam veni demonstrare tibi, introducens te in æterna & infinita bona, ibiq́ te omnia consulens reponere, abstractum ab errore mundi huius, quem & ego aliquando infeliciter diligebam, & ipsius delectationibus detinebar atque iucunditatibus, donèc veracibus mentis oculis consideraui, quomodò in istis omnis hominum vita atteritur, alijs quidem venientibus, alijs verò discedentibus, & nullis firmum statum habentibus, neque diuitibus in diuitijs, neque potentibus in potentia, neque qui prosperantur in prosperitate sua, neque qui delicijs affluunt in iucunditate sua, neque putantibus firmiter se viuere in vana sua & infirma stabilitate, neque in aliquo alio eorum, quæ laudantur in hac vita: sed omnia similia sunt torrenti, impetu magno in profundum maris ruenti. Fluida nanque sic sunt omnia præsentia & temporalia. Vide etiam capite sexto similitudinem de rege, qui tubam mortis misit ante domum fratris sui, à quo repræhensus fuerat, quòd ex regali curru desiliens, duos viros vilibus vestimentis indutos ceu mortis præcones, osculatus fuisset.

Explicatio antecedentis similitudinis

6. ECCLESIASTIS primo, vt in textu.

7. HIERONYMVS in caput primum Ecclesiastæ, in ea verba, Vanitas vanitatum &c. Si cuncta quę fecit Deus, sunt valdè bona, quomodò omnia vanitas: & non solùm vanitas, verùm etiam vanitas vanitatum? Vt sicut in Cantico canticorum inter omnia carmina, excellens carmen ostenditur: ità in vanitate vanitatum, vanitatis magnitudo monstretur. Tale quid & in psalmo scriptum est: Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Si viuens homo, vanitas est: ergò mortuus, vanitas vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moysi intantùm, vt filij Israel in eum adspicere non possent. Quam gloriam Paulus Apostolus, ad comparationem euangelicæ gloriæ, dicit esse non gloriam. Nam nec glorificatum est, inquit, quod glorificatum fuit in hac parte propter excellentem gloriam. Possumus igitur & nos in hunc modum cælum, terram, maria & omnia quæ in hoc circulo continentur, bona quidem per se dicere: sed ad Deum comparata, esse pro nihilo. Et quomodò si igniculum lucernæ videns, contentus essem eius lumine, & posteà orto sole non cernerem quod lucebat, stellarum quoquè lumina iubare viderem solis abscondi: ità adspiciens elementa & rerum multiplicem varietatē, admiror quidē operū magnitudinem: recogitans autē omnia pertransire, & mundum suo fine senescere, solumq́ Deū illud semper esse quod fuerit: cōpellor dicere non semèl, sed bìs: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In Hebræo pro vanitate vanitatū Hauel haualim scriptum est: quod, exceptis Septuaginta interpretibus, omnes similiter transtulerunt, ἀτμὸς ἀτμῶν: quod nos possumus vaporē fumi & auram tenuem, quæ citò resoluitur, appellare. Caducum itaque nonnihil ex hoc verbo vanitatis ostenditur. Quæ enim videntur, vt ait Apostolus, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Siue quia vanitati creatura subiecta est, & ingemiscit, & parturit, & præstolatur reuelationem filiorum Dei: & nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Tam diū enim omnia vana sunt, donèc veniat quod perfectum est. Quid superest &c. Post generalem sentētiam quòd vana sint omnia, ab hominibus incipit: quòd frustrà in mundi istius labore desudent, congregantes diuitias, erudientes liberos, ambientes honorem, ædificia construentes: & in medio opere subita morte subtracti, audiunt: Insipiens, hac nocte auferetur anima tua à te: quæ autē parâsti, cuius erunt? maximè cùm ex omni labore nihil secum ferant, sed nudi in terram redeant, de qua sumpti sunt.

Vanitas vanitatum.

Psal. 38.

Exod. 34.

2. Cor. 3.

הבל הבלים

2. Cor. 4.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

Vanitas vanitatum

Lucæ 12.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto, capite secundo in librū primū Regum: Vanitas vanitatū, & omnia vanitas. In cōparatione etenim ęternorū bonorum, vana sunt omnia, etiā bona tēporalia. Quicquid enim in hoc seculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperū cernitur, vanū profectò est: quia difficilè habetur, & citò amittitur. Repentè quidē alta seculi corruunt, pulchra transeunt, læta & prospera euanescunt. Nam cùm stare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aut festina, & omnia deturbante morte concluditur. Vana ergò sunt gudia seculi, quæ quasi manentia blandiuntur: sed amatores suos citò transeundo decipiunt.

Eccles. 1. Quomodò omnia vana.

1. B. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite vigesimooctauo: Nihil sic reuo-

Memoria mortis à peccato reuocat maximè.

reuocat homines à peccato, quemadmodùm imminentis mortis cogitatio.

Iudicij memoriã & metum deposuisse, magna peccati pœna est.

Cōtra eos qui latronis exēplo ad securitatem abutuntur, & ad dilationem pœnitentiæ.

2. IDEM sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitijs & cupiditatibus frena laxare, vt se rationem Deo nō meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij. Et post pauca: Sed nè fortè charissimi aliquem nimìs securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, nè fortè dicat aliquis in corde suo, Non me vsqueadeò conturbet & cruciet rea conscientia, non me vsq; adeò contristet culpabilis vita: video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimina sua donata, & mihi resoluta mente concipiuntur: Primùm considerandum in latrone illo, non solùm credulitatis compendium, sed deuotio, sed temporis illius sub quo hæc agebantur occasio, quo iustorum legitur titubâsse perfectio. Deindè antè mihi fidem latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatem, vt inferat perditionem, neque dinumerari possunt, quantos hæc inanis spei vmbra deceperit. Deterreant, quæso, nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac luce prærepti. Quotidiè expauescendo transitus nostri & commigrationis incerta, quæ & modò vel insperata vel subita sunt, & in æternū remedijs caritura sunt.

Timor mortis & ad eam præparatio.

Præueniendus est dies, qui præuenire consueuit. Ipse se seducit, & de morte sua ludit qui hoc cogitat, potest mihi extremi temporis indulgentia subuenire. Non est hoc, primùm, quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas: Deindè stultissimum est, vt causa quæ de necessitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruatæ liberiùs peccat. Credite, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinandæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apud illū cordis interpretē, ars non admittetur ad salutē. Ille aūt de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias tendens, sed viā ipsam in Christo tenens, ac vitæ prædam subitò rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum reseruauit, nec religionem antè, nec Christum sciuit. Quod si sciſſet, fuiſſet forsitan inter Apostolos non postremus in numero, qui prior factus est in regno. Ergò etiam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad consequendam fidem, non fuit extrema hora illa, sed prima. Opùs est ergò, vt sibi homo quotidiano actu prouideat, & procuret consummationem: opùs est, vt tota vita nostra talis sit in conuersatione, vt liberi mereamur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri & tempus iudicij cogitantes, nos quoquè cum latrone iugiter proclamemus: Memento meî Domine cùm veneris in regnum tuum.

Præparatio ad mortem.

Lucæ 23.

Lucæ 19.

3. GREGORIVS homilia trigesimanona in Euangelia: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Suam hîc diem habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Cui ea quæ assunt, ad pacem sunt: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum in carnis voluptate resoluitur, dum nulla venturæ pœnæ formidine terretur, pacem habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibì enim affligenda est, vbì iusti lætabuntur: & cuncta quæ modò ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinem rixæ vertentur: quia rixari secum incipiet, cur damnationem quam patitur, non expauit: cur à prospiciendis malis sequentibus oculos mentis clausit. Vndè ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa quippe anima rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia præuidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbant: dúmque in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè benè scriptū est: In die bonorū nè immemor sis malorum. Et indè per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquàm non gaudentes sint: quia & si qua est præsentis temporis, ità est agenda lætitia, vt nunquàm amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria: quatenùs dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lætitia, tantum pòst ira subsequens temperetur. Hinc nanque scriptum est: Beatus homo qui semper est pauidus. Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Sequentis enim ira iudicij tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Sciendū nobis est, quia veritatis verbis veraciter erudimur, si extrema mala nostra formidolosè & indesinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quendam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum nō peccabis. Pensare quippe quotidiè debemùs, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiuimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manū non exerit in percussionem: dum à retributione vltionis vltimæ esse quædam temporis securitas videtur: debemus pensare malum quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea quæ cōmisimus peccata indesinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes abstergere. Nulla nos prosperitas transitoriæ laudis lætitiæ'que dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea quæ sunt transitoria obstruant, nè cæcos ad ignem ducant. Si enim districtè pensetur, cuius sit ponderis improperiū, ex ore veritatis agnoscitur: cùm negligenti & futura non prospicienti dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valdè est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, &c. vt suprà de Sacramento extremæ Vnctionis, quæstione tertia, C. testimonio quarto.

Obliuio nouissimorum quàm perniciosa.

Eccli 11.

1. Cor. 7.

Amaritudò iudicij à memoria non recedat.

Prouer. 28.

Nouissima in memoriam reuocanda.

Eccli 7.

Hora mortis terribilis.

4. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite vltimo: Quanuìs sancti ab huius vitæ ærumnis liberari se cupiant, citò volentes exire de corpore, Dei tamen dispensatione plerunquè diù in hac vita versantur: vt per longa tolerantiæ experimenta, solidiùs eorum patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamen mori timent: quod plerisque in angustia contingere solet: sicq; contrario affectu, & viuendi habent tædium, & moriēdi metum. Solicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suæ considerare, vt de contemplatione illius, animus se semper ad alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore caueat. Scriptum est enim: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Venturi exitus ignorantia incerta est, & dum mori quis non existimat, tollitur. Vndè vnusquisq; festinet, nè in iniquitatibus suis rapiatur, simúlque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, subitò morientes pertrahere molítur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentiæ gloria, vel rerum abundantia gestiūt, ab his repentè, hora qua nesciūt, improuiso exitu rapiuntur: atque absorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendijs deputantur. De quibus benè per prophetam dicitur: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum enim

Cur habenda est mortis memoria.

Eccli 7.

Hora mortis incerta.

Mors repentina & improuisa.

Iob 21.

Iniquorum mors & pœna quomodò alijs prosit.

Psal. 57.

enim morientium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorum pœna conspicitur, cõspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solùm qui viderit, refugit, sed alios etiam ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compescit.

In hora mortis timẽt etiã iusti quandoquè.

In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incerti vtrùm ad præmium, an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuibus quibusdam peccatis: quidam verò in ipso exitu suo hilarescunt ex æternorum contemplatione bonorum. Quanuis quis in hac vita sit iustus, tamẽ dum ex corpore isto egreditur, pertimescit, nè dignus supplicio sit. Nullus est enim homo absque peccato, nec aliquis potest de Dei securus esse iudicio, cùm etiam & de ociosis verbis reddenda sit ratio.

Matth. 12.

Differentia inter mortem bonorum & malorum hominum.

Finem iustorum optimum, vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur sanctorum habere consortium angelorum, ex quo ab hoc corpore sine vexatione dura tolluntur. Prauos homines apostatæ angeli excipiunt morientes, vt eis sint ipsi tortores in pœnis, qui fuerunt suasores in vitijs.

Tortores.

Mortui an lugendi.

Etsi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi sunt in morte, quos miseros infernus ex hac vita recipit: non quos cælestis aula Christi lætificandos includit.

5. ECCLESIASTICI septimo, vt in textu.

6. BERNARDVS sermone primo in festo omnium sanctorum: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenùs patiaris.

Eccli 7.

Nouissimorũ memoria habenda.

Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ: cogita vitæ humanæ pericula, cogita fragilitatem propriam: & in huiusmodi cogitatione si perseueraueris, dico tibi, parùm senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine consolatione te esse, quoniam pater misericordiarum est, & Deus totius consolationis, & complebitur omninò quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Matth. 5.

Concordat autẽ huic sententiæ etiam illud quod in Salomone legisti: Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij.

Eccles 7.

7. ET in sermone de primordijs, medijs, & nouissimis nostris, vt suprà quæst. prima, A. testimo. sexto.

1. C. DEVTERONOMII trigesimosecundo, vt suprà quæstione prima, A. testimo. quarto.

2. PROVERBIORVM quarto: Nè declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum à malo.

1. D. ECCLESIASTICI primo: Initium sapientiæ, timor Domini.

2. PSALMO centesimo decimo: Initium sapientiæ timor Domini.

3. PROVERBIORVM primo: Timor Domini principium sapientiæ. Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.

4. ET capite nono: Principiũ sapientiæ, timor Domini: & scientia sanctorum prudentia.

5. IOB vigesimooctauo: Et dixit homini, Eccè timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

6. ECCLESIASTIS septimo: Qui timet Deum, nihil negligit.

7. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta ad populum Antiochenum: Nisi bonus esset timor, filijs patres pædagogos non præponerent, non legislatores ciuitatibus vllos magistratus.

Timor pœnæ & gehennæ quàm sit vtilis.

Quid gehẽna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ nanque timor, regni nobis adfert coronam. Vbì timor est, liuor non est: vbì timor est, pecuniarum amor non vexat: vbì timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparére propiùs audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis subrepit, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndiquè exactæ. Nec hoc solùm est quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multo maius. Non enim improbas tantùm nostras expellit passiones, sed & omnem cum multa facilitate virtutem inducit.

Omnem virtutem inducit & à peccato auocat timor.

Vbì timor est, ibì & eleemosynæ studiũ, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionẽ. Nihil enim tantum peccata quidem consumit, virtutem verò crescere facit & germinare, quantum continui timoris natura. Propterea qui non viuit in timore, rectè illum agere non est facile: sicut vicissim cum timore viuentem, est impossibile peccare. Audi verò & Salomonem omnibus innutritum delicijs, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius est ire in domũm luctus, quàm in domũ conuiuij.

Eccles 7. Ire ad domũ luctus cur melius sit.

Quid est, quæso, quod ait? Vbì luctus, & lachrymæ, & gemitus, & dolor, & tristitia tanta, melius accedere, quàm vbì choreæ, & cymbala, & risus, & deliciæ, & crapula, & ebrietas. Verùm inquis, Qua de causa, quæso, & quapropter? quoniam illinc quidem dementia, hinc verò modestia nascitur. Lugentium domum ingressus, statìm lachrymis defunctum prosequitur, etiamsi sit inimicus. Vidisti quanto melior hæc quàm illa domus? Ille enim, etiamsi amicus sit, inuidet: hic autẽ, etiamsi inimicus sit, lachrymas dat: id quod omnium maximè Deus exquirit, vt non insultemus his qui nos contristauêre. Non hæc autem sola datur hinc bona capere, verùm & alia his non minora. Etenim peccatorum quisque suorum reminiscitur, & tremendi tribunalis, & pœnarum, & iudicij, licèt sit infinita ab alijs passus mala, & domi tristitias habeat, omnium ipsorum capiens medicinam, ità reuertitur. Cogitans enim quòd & ipse paulò pòst hoc patietur, & quòd trãsitoria cuncta præsentia sunt, siue suauia sint, siue tristia, tristitiam & inuidiam omnem deponens, & leuem reddens animam, & releuatus sic domum reuertitur: & hinc mansuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & sapientior, futurorum timore ipsius animam subingresso, & omnes spinas absumente. Et hæc omnia cognoscens ille, dicebat quòd melius est ire ad domũ luctus, quàm ad domum conuiuij. Illinc torpor, hinc anxietas nascitur: illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Nisi bonum esset timor, non multos impẽdisset Christus sermones & longos, de illa pœna & supplicio loquẽs. Timor nil aliud est, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

Timor murus est & turris inexpugnabilis.

9. IDEM homilia secũda in posteriorem epistolam ad Thessalonicenses: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo est vehementer dextro virtutíque dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, sed propter ipsum Christum, quemadmodùm Paulus fecit.

Cuius rei intuitu rectè agendum sit, præmiorum, an supplicij.

Nos verò vel hoc pacto consideremus, quæ in regno Dei sint bona, & quę in gehenna mala, atq; ità nosipsos corrigamus & instruamus, ità nosipsos ad ea quę faciẽda sunt, incitemus & permoueamus. Si víderis in præsenti vita iucundũ quid ac magnificum, cogita regnũ Dei, & istud nihil esse putabis: si terribile quid videris, cogita gehennã, & illud etiam deridebis.

Vtilitas memoriæ nouissimorum.

Si quando te ceperit concupiscentia corporalis, cogita gehennæ ignem: cogita quàm planè nullius æstimanda sit peccati voluptas, quàm ne voluptatem quidem habeat. Si enim earum legum quæ in hoc seculo positæ sunt, tantum potest metus, vt à malis nos actibus cohibeat:

Timor gehennæ quàm fructuosus sit.

beat: multo magìs poterit hoc recordatio futurorum, supplicium immortale, pœna sempiterna. Si metus terreni regis à tantis nos malis abducit, quanto magìs regis æterni? Vndè poterimus ergò continuum habere timorem? Si continuè scripturas audierimus. Etenim si adspectus duntaxàt mortui hominis mentem nostram adeò pauore contrahit, quanto magìs gehenna & ignis ille inextinguibilis? quanto magìs vermis non moriens? Si perpetuò gehennam recogitaremus, non statìm in illam incideremus. Propterea supplicium minatus est Deus. Nisì aliquid profectus in se haberet gehênæ reputatio, vtiquè iam non esset illam minatus Deus. Verùm quoniam ipsius recordatio magna potest efficere, propterea comminationem illius quasi salutare quoddam pharmacum animis nostris imposuit. Nè contemnamus itaque tantum lucrum quod hinc generatur, sed hanc gehennæ comminationem indesinenter versemus in prandijs & in conuiuijs. Sermocinatio quippe quæ de rebus est iucundis, nihil prodest animæ, sed debiliorem eam reddit: quæ verò de tristibus est & austeris, quicquid in illa dissolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, laxámque illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, sed magìs incenderit & petulantiorem effecerit. Qui aliena curat & curiosè scrutatur, etiam pericula illi ex ea curiositate sæpenumerò infligit: qui verò de gehenna sermocinatur, is neque periculum aliquod habebit, & animam castigatiorem reddit. Sed vereris verborum grauitatem & molestiam? Num si de gehenna tacueris, hinc illam extinxisti? An incendisti, si de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, siue minùs, feruebit omninò incendiũ. Indesinenter de illa dicito, nè quandoquè in eam incidas. Non potest fieri, vt anima de gehenna solicitè cogitans, citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, esto nouissimorum tuorum, & in æternum non peccabis. Nequit anima pœnas metuens non esse ad delinquendum cunctabunda. Timor enim, si quidem robustus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mundani relinquet. Si enim sermo de gehenna factus, ità humiliat & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animam non quouis igne magìs expurgabit? Regni nõ ità recordemur vt gehennæ. Timor enim promissione potentior est & efficacior. Et noui complures innumera bona promissa contempturos fuisse, si de supplicio securi fuissent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi satìs est, supplicio aut pœna non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnentium, gehennam effugiet. Quemadmodùm enim apud nos qui quidem iudicia metuunt, iudicijs non damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potissimùm in ea incidunt: ità & hîc. Nisì subuersionem veriti fuissent Niniuitæ, vtiquè subuersi fuissent. Quia verò illam metuebant, non subuertebantur. Si diluuium veriti fuissent qui temporibus Noë vixerunt, submersi sanè non fuissent. Et Sodomitæ si incendium metuissent, combusti non fuissent. Magnum malum est, contemnere minas. Qui minas contemnit, confestìm reipsa sentiet experientiam. Nihil ità est vtile, atquè de gehenna sermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi nanque quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conspectu meo sunt semper. Et Christus quoquè de illa differit. Nam etiam si molestum sit auditori, plurimùm tamen illi prodest. Sunt enim talia, quæcunq; vtilia sunt. Etenim & pharmaca & reliqua medicamenta ægrotum primùm malè habent, & tunc demùm vtilitatem adferunt. Si verò verborum grauitatem & molestiam non ferimus, manifestum est quòd rerum ipsarum afflictionem non feremus. Si nemo sermones eos qui de gehenna dicuntur, sustinet: liquet neminem, si persecutio nos occupâsset, ad intẽtatum ignem ac ferrum vnquàm perstiturum fuisse. Exerceamus auditum nostrum, nè adeò mollescat. Nam ex eo & ad res ipsas veniemus. Si assueuerimus audire terribilia, assuescemus etiam terribilia sustinere: si verò ità molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidem feramus, quando aduersùm res ipsas persistemus? Et post pauca: Quapropter admonens quidam dicit: Omnis narratio tua sit in lege altissimi. Proindè obsecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex primæua mox ætate discant esse iudicium Dei, infigatur animis eorum esse suppliciũ. Hic metus si radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab ineunte ætate hac futurorum expectatione ad demissionẽ imbutus, non statim hunc metum excutiet, sed quasi quidã obsequens equus, velut sessorem habens gehennæ cogitationẽ, compositè ingredietur, & quæ vtilia sunt loquetur ac dicet, & neque iuuentus, neque diuitię, neq; orphania, neq; aliud quicquam illi nocere poterunt, adeò robustam habenti cogitationem, & omnibus resistere valentẽ. His sermonibus componamus & nosipsos, & vxores, & seruos, & liberos, & amicos, si fieri queat, & inimicos: poterimus enim istis sermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit tristibus immorari, quàm iucundis. Nè fugiamus quæ de gehenna dicuntur, vt gehennam ipsam effugiamus. Nè fugiamus supplicij memoriã, nè supplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitâsset, vtiquè non deliquisset: quia verò nunquàm eius in mentẽ illi venit, propterea in illum incidit. Dic mihi homo: Tribunali Christi cùm sistendus sis, omnia magìs loqueris quàm de isto? Et quidem si quando tibi cum iudice causa est, plerunquè verbotenùs duntaxàt, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, sed semper de causa illa quam agẽdam habes. Cùm verò de omni vita tua rationem redditurus, & pœnas daturus sis, neq; alios etiam pateris qui te iudicij huius admoneant? Atquì propterea cuncta periêre semper & intercidêre, quòd humano quidem tribunali temporalium rerum gratia sistendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indesinenter de illo soliciti sumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Christi venturi, idq; breui, neque per nosipsos aliquid, neque per alios facimus, iudicem non rogamus, quanuìs multum nobis spatij ante iudicium permittat, nec in medijs nos abripiat peccatis, sed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum quæ ad ipsum recidunt, prætermittat bonitate illa sua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit supplicium. Sed absit vt hoc fiat. Proindè obsecro, vel amodò resipiscamus. Habeamus gehennam ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonáque diligentibus Deum promissa consequi valeamus.

Timor quomodo acquiritur.

Gehennæ cogitatio vtilissima est.

Inter epulas de gehenna differendum.

Memoria gehennæ à peccato coercet. Eccli 7.

Timor suppliciorum est potentior promissione præmiorum.

Nota.

Ionæ 3.

Genes. 7.

Genes. 19.

De gehenna loqui vtile est admodùm. Psal. 17.

Contra delicatis auribus præditos.

Eccli 9.

Pueris inculcandum Dei iudicium & gehennę supplicia.

Memoria gehennæ & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

10. AVGVSTINVS tractatu nono in epistolam Ioannis: Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere: sed quia timet, adhuc nondùm habet fidutiam in die iudicij, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquìd tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? quod initium video, inquies, ipsum timorem: audi scripturam, Initium sapientiæ timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicij, timendo corrigit se, vigilat aduersùs hostes suos, id est, peccata sua, incipit reuiuiscere interiùs, & mortificare membra sua quæ sunt super terram: sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram: spiritalia nequitiæ dicit membra super terram: nam sequitur & exponit, Auaritiam, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autem mortificat iste, qui timere cœpit diem iudici, membra sua super terram, tantũ surgunt & corroborantur membra cælestia. Membra autẽ cælestia, omnia opera bona. Surgẽtibus cælestibus membris, incipit desiderare quod timebat: timebat enim nè veni-

Eccli 1.

Timor iudicij quid efficiat boni.

Coloss. 3.

veniret Christus, & inueniret impium quem damnaret: desiderat vt veniat, quia inuenturus est piũ quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit virgo interiùs ipsa fide, spe & charitate. Et post nonnulla: Timor non est in charitate. Quid ergò dicemus de illo, qui cœpit timere diem iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet quare timeret, immò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergò timor non est in charitate. Sed in qua charitate? non in inchoata. In qua ergò? Sed perfecta, inquit, charitas foràs mittit timorem. Ergò incipiat timor: quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum: quantũ enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foràs. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linũ, quando aliquid suitur: seta priùs intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autē ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

1.Ioan.4. — Eccli 1. — Timor præparat locum charitati. — Nota similitudinem.

11. IN psalmum centesimum vigesimumseptimum: Non de omni timore dicitur, quòd mittitur foràs à charitate: Habes enim psalmum dicētem, Timor Domini castus, permanens in seculum seculi. Alius ergò timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, castus non est: qui autem permanet, castus est. Quis est timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantùm timent, nè aliquid mali in terra patiantur, nè illis ægritudo accedat, nè damnum, nè orbitas, nè alicuius admissio criminis, nè alicuius amissio chari, nè exilium, nè damnatio, nè carcer, nè aliqua tribulatio, propterea timent & tremunt. Adhuc timor iste non est castus. Adhuc audi: alius non in hac terra pati timet, sed gehennam timet. Vndè terruit & Dominus: Audîstis cùm Euangelium legeretur, Vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiũt hæc homines, & quia verè futura sunt impijs, timent, & continent se à peccato. Habent timorem, & per timorem continent se à peccato. Timent quidem, sed non amant iustitiā. Cùm autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere, propterea non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Exclusus est ergò timor à charitate, sed successit timor castus. Et post pauca: Castus ergò timor, fratres mei, hoc habet, quia venit de amore. Ille autem timor nondùm castus, præsentiam Domini & pœnas timet, timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum. Non timet nè perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet nè mittatur in gehennam. Bonus est & iste timor, vtilis est: non quidem permanebit in seculum seculi, sed nondùm est iste castus, permanens in seculum seculi.

Timor castus manet cum charitate. 1.Ioan.4. Psal.18. — Timor mundanus & humanus. — Timor seruilis aut diuinæ iustitiæ. Esaiæ 66. Marc. 9. — Vtilitas eius timoris. — Timor castus & seruilis, in quo differāt. — Psal.18.

12. ECCLESIASTICI primo, 13. ET secundo, vt in textu.

14. AVGVSTINVS sermone decimotertio de verbis Apostoli: Iam ergò nō in timore, sed in dilectione, vt non serui, sed filij simus. Qui enim adhuc ideò benè agit, quia & pœnam timet, Deum nō amat, nondùm est inter filios: vtinàm tamen vel pœnam timeat. Timor seruus est, charitas libera est: & vt sic dicamus, timor est seruus charitatis. Nè possideat diabolus cor tuum, præcedat seruus in corde tuo, & seruet dominæ venturæ locum. Fac fac vel timore pœnæ, si nondùm potes amore iustitiæ. Veniet domina, & seruus abscedit, quia consummata charitas foràs mittit timorem.

Timor seruus Charitati dominæ locum seruat. — 1.Ioan.4.

15. ET sermone decimooctauo de verbis Apostoli: Cùm mihi dicis, Gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo: Quid dicturus sum? Malè times? vanè times? Non audeo, quandoquidem ipse Dominus, ablato timore, subiecit timorem, & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidũt, & postea non habent quid faciant: sed eum timete, qui habet potestatem & corpus & animam mittere in gehennam ignis: ità dico vobis, hũc timete. Cùm ergò Dominus timorem incusserit, & vehementer incusserit, & repetendo verbum, comminationem ingeminauerit, dicturus ego sum, malè times ista? Non dicam, planè time, nihil meliùs times, nihil est quod magis timere debeas. Sed interrogo te: Si non te videret Deus, quando facis, nec quisquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea respondere, inspice teipsum. Faceres? Si faceres, ergò pœnam times, charitatē nondùm habes, seruiliter times: formido est mali, nondùm delectatio boni, sed time etiā vt ista formido custodiat te, vt perducat ad dilectionem. Timor enim iste quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te, & sic volentē peccare animo interiore non finit: est quidam custos timor, quasi pædagogus legis, litera est minans, nondùm gratia iuuans. Custodiat tamen timor iste dum non facis timendo, & veniet charitas, intrat in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, nè faceres: charitas hoc agit, vt nolis facere etiam si impunè possis admittere.

Timor gehennæ & suppliciorum nō est malus. — Matth.10. Lucæ 12. — Christus hortatur ad timorem pœnæ. — Timor gehennæ est quidā custos & pædagogus legis.

16. IN libro de sancta virginitate, capite trigesimooctauo: Timor quidem non est in charitate, sed perfecta, sicut scriptura dicit, charitas foràs mittit timorem, sed timorem hominum, non Dei timorem, temporalium malorum, non diuini in fine iudicij. Noli altum sapere, sed time. Ama Dei bonitatem, time seueritatem: vtrunq; te superbum esse non finit. Amando enim times, nè amatum & amantem grauiter offendas. Nam quæ grauior offensio, quàm vt superbia illi displiceas, qui propter te superbis displicuit.

1.Ioan.4. Timorē qualem expellat charitas perfecta. — Rom.11.

17. SERMONE ducentesimo decimoquarto de tempore: Cùm timetur pœna quam Deus minatur, diligitur amari præmium quod pollicetur, ac sic per timorem pœnæ bona vita retinetur. Per bonam vitam bona conscientia comparatur, vt per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere. Discat ad tempus esse solicitus, qui semper vult esse securus: vt enim dixit Ioannes, Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foràs mittit timorē. Dixit sanè, & veraciter dixit. Si ergò habere nō vis timorem, priùs vide vtrùm iam perfectam habeas charitatem, quæ foràs mittit timorem. Si verò ante istam perfectionem timor excluditur, superbia inflat, charitas ædificat. Nam sicut in bona valetudine fames non fastidio, sed cibo pellitur: ità in bona mente timor non vanitate, sed charitate pellendus est.

Timor pœnæ vtilis est. — 1.Ioan.4.

1. E. PSALMO quarto: Filij hominũ vsquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

2. PROVERBIORVM secundo: Si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit: consiliũ custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine qui peruersa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas: qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum.

3. PSALMO decimotertio: Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo, vt in textu.

5. BER-

De bono fine maximè solicitos nos esse oportet. 5. BERNARDVS sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iustorum, sed morte eorum mori multo magìs desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima præfert: ibì nos iudicans, vbì nos inuenerit. Omninò necessè est, vitæ præsentis finem futuræ cohærere principio, nec ibì tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (vt ità dixerim) cinctoria consuere aut colligare voluerit, minùs de reliquis partibus curans, ipsa quæ sibi copulanda sunt capita vniformiter parat, nè dissideant à seipsis: ità dico vobis, quantumlibèt extiterit conuersatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spirituali penitùs non cohæret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. Fili, (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis. Nimirùm quòd hæc maximè recordatio faciat timoratum: timor expellat peccatum, negligentia non admittat. Hinc & Moyses de quibusdam: Vtinàm (ait) saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. In quibus vtiquè verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignari posse temporibus, vt æternitati quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam dijudicantibus, nouissima prouidentibus ad cautelam. Hæc nempe spiritualis est exercitij summa: hæc forma studij spiritualis, vt sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita, futura quoquè solicitè prouideamus. Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, (ait Apostolus) vt videlicet in præsenti sobrietas obseruetur, vt iusta satisfactione præterita, quæ nobis sine fructu salutis præteriêre, tempora redimantur, vt pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quę ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisì vt vniuersa quę nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omninò industria, magìs autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors preciosa. Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commendata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cælestium interno quodam sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt hæreditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinàm (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestiùs dicat, Vtinàm esset in eis spiritus sapientiæ & intelligentiæ atque consilij. Vtinàm hæc in nobis inueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapiētiam disponamus, vt intellectu præterita peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinàm sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: vtinàm intelligamus ad præteritę correptionem: vtinàm deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex quo trahimur ad salutem, ordinata cōuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

[Margin: 1. Cor. 15. Eccli 7. Deut. 32. Consideratio præsentium, præteritorum & futurorum. Tit. 2. 1. Tim. 4. Iacob. 1. Matth. 5. Iacob. 1. Deut. 32.]

6. ITEM in epistola ducētesima nonagesima secunda ad quendam, qui ausus est nouitiū dehortari à proposito religionis: O vtinàm saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes quę Dei sunt, intelligeres quæ mundi sunt, prouideres quę inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt ad malum, contemneres. Deut. 32.

7. IOB vicesimoprimo, 8. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

VII

Quæ est summa eorum quæ in hoc libro continentur?

A. Summa totius operis duabus rebus continetur, *SAPIENTIA ET IVSTITIA CHRISTIANA.* Ad Sapientiam hæc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & Decalogo referuntur. Nam *FIDES, SPES, CHARITAS*, illæ virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, vt Augustinus [a] annotauit, Diuina scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesiæ, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictæ virtutes absque Sacramentis & præceptis Ecclesiæ rectè obseruatis subsistere non possunt, ità eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ cōfirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in ijs, quæ ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

[Margin: a Lib. 2. retractat. cap. 63. & in Enchi. cap. 2. & 3.]

B. Posterior, quæ circa Iustitiam versatur, duas eius partes tum [b] ad mala fugienda, tum ad bona consectanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim abstinere à malis, Chrysostomo [c] teste, non satìs est nobis ad salutem, nisì adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ præcipuè ad malorum bonorumque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitiæ vim & amplitudinem, Tobias vir æquè sapiens àc iustus, succinctè comprræhendit, vbì suum filium, adeoque in illo filios Dei omnes sigillatìm admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.* Ità demùm discimus Christiani hominis integrum officium, quod non modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm

[Margin: b Psal. 33. c 36. c; c Chrysost. in Psal. 4. Plura vide suprà. Tob. 4. d]

Eccli 3.d Sapientiam & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor & intelligibile*, vtì scriptura testatur, *abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.*

C. Verùm enimuerò, nè institutæ breuitatis terminos prætereamus, doctrinæ huius ad Christianos, eosque in primis simpliciores instituendos pertinentis, hic modus & finis esto. Quæ omnia vno Ecclesiastis verbo, tanquàm totius humanæ vitæ illustri Sigillo, consignabimus, ità concludentes: *DEVM TIME, ET MANDATA EIVS OBSERVA. HOC EST ENIM OMNIS HOMO.* Eccles 12.d

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro secundo retractationũ, capite sexagesimotertio, 2. ET in Enchiridio, capite secundo, 3. ET tertio, vt in quæst. secũda de fide & symbolo, testimo. secundo, tertio, & quarto.
1. B. PSALMO trigesimotertio, 2. ET trigesimosexto, vt suprà quæstione prima de peccatis, A. testimonio quinto & sexto.
3. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt suprà quæst. prima de pecccatis, A. testimo. secundo.
4. TOBIAE quinto, 5. ECCLESIASTICI tertio, vt in teytu.
C. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

FINIS.

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De statu & lapsu primi hominis.

a Genes. 2. c 3.c Aug. lib. 14. de ciuit. Dei, cap. 17. lib. 6. de Gen. ad lite cap 26 & 27. in concione ad catechum cont. Iudeos, &c. cap. 2. Fulgent. de incarna & gratia Christi, cap. 12 13. Bernar. ser 1. de Annuncia. Prosper. contra Collator. cap. 21.

b Gen. 2. c 3.d Rom. 5. c Concil. Mileuit. can. 1. Aug. lib 1. de ciui. Dei, c. 12. lib. 1. de pecca. meri. cap. 2. 4 6. Chrys. hom. 17. in Gen. Bernar. ad mili. templi cap. 11.
c August. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 3. Hypogn. Bernar. epist 190.
d Hebr. 2. d
e Concil. 2 Arausi can. 1. Lib. de Eccles. dogmat. cap. 38 Aug. lib. 13. de Trinit. cap. 12. lib. 14. de ciui. Dei, cap. 15.

VM primus homo Adam [a] mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statìm sanctitatem & iustitiam in qua fuerat constitutus, amisit: ac prætereà per huiusmodi præuaricationis offensam, iram & indignationem Dei, atq; adeò mortem [b], quam anteà comminatus illi fuerat Deus, incurrit: & cum hac ipsa morte in [c] diaboli, qui mortis [d] deindè habuit imperium, captiuitatem incidit: demumque totus [e] Adam per illam præuaricationis offensam, secundùm corpus & ipsam animam in deterius commutatus fuit. Ex sess. 5. Concilij Tridentini can. 1.

TESTIMONIA.

1. GENESIS secundo capite: Tulit ergò Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum: præcepitq; ei, dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali nè comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et infrà: Erat autem vterque nudus, Adam scilicet & vxor eius: & non erubescebant.

2. IBIDEM capite tertio: Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectúque delectabile: & tulit de fructu illius, & comédit: deditq; viro suo, qui comédit. Et aperti sunt oculi amborum: cumq; cognouissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Et cùm audîssent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradisi. Vocauitq; Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait: Vocem tuam audiui in paradiso: & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me. Cui dixit Dominus: Quis enim indicauit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperam tibi nè come-

comederes, comedisti? Dixitque Adam: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quæ respondit, Serpens decepit me, & comedi. Mulieri quoquè dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tuî. Adæ verò dixit, Quia audîsti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi nè comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vescéris pane tuo, donèc reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertéris. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Heua: eò quòd mater esset cunctorum viuentium. Fecit quoquè Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait, Eccè Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. nunc ergò nè fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram de qua sumptus est. Eiecitque Adam: & collocauit ante paradisum voluptatis cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoseptimo: Nudi erant, & non confundebantur, non quòd eis sua nuditas esset incognita, sed turpis nuditas nondùm erat: quia nondùm libido membra illa præter arbitrium commouebat: nondùm ad hominis inobedientiam redarguendam sua inobedientia caro quodammodò testimoniũ perhibebat. Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quandoquidem & ille vidit animalia, quibus nomina imposuit, & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in escam, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergò oculi eorum, sed adhuc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent, quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vndè esset indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc est, quòd postea quàm mandatum Dei aperta transgressione violârunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & anteà videbant, sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, & malũ in quod ciderant. Vndè & ipsum lignum eò quòd istam faceret dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergò quia nudi erant: nudati scilicet ea gratia, qua fiebat, vt nudidas corporis nulla eos lege peccati menti eorum repugnante confunderet. Hoc itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent, si Deo credentes & obedientes nõ committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobedientia quid nocerent.

Vulgi error. Genes. 3.

Genes. 3.

Lignum scientiæ boni & mali cur sic dictum.

Ephes. 4.

4. ITEM libro sexto de Genesi ad literam, capite vigesimosexto: Dicit Apostolus, Sicut est veritas in Iesu deponere vos secundùm priorem conuersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundùm concupiscentias deceptionis, hoc est factus Adam per peccatum. Vide ergò quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Eccè quod perdidit Adam per peccatum.

5. ET capite vigesimoseptimo: In hoc ergò renouamur secundùm id quod amisit Adam, id est, secundùm spiritum mentis nostræ. Secundùm autem corpus quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondùm fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius qui creauit eum. Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiæ: non spiritale atque immortale corpus, in quo ille nondùm fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes à mortuis. Hoc enim primum est illius meriti quod amisit.

1. Cor. 15.

Coloss. 3.

6. IDEM in concione ad catechumenos contra Iudæos, Paganos & Arrianos, capite secundo: Diabolus dum illum primum hominem à Deo factum, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intueretur, videretque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, immortalitate vestitum, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognoscitur amisisse, inuidit statim insatiabilis homicida, eóque nostros primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, insupèr & peremit. Nanque, dilectissimi, cùm tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, eúmque turpem ac nudum reddidisset, obsitum suis pannis deridens, eum suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit.

Adam qualis à Deo creatus.

Qualis diaboli fraude factus.

7. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianæ religionis non vult inaniter immò damnabiliter portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quæ vnus summus & verus est Deus, primo homini quem ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoquè suæ cognitionis ac dilectionis inseruit, non solùm bonæ voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendámque iustitiam integrum sanúmque creâsse libertatis arbitrium, vt facultas atque motus inditæ libertatis, si iuuantem se gratiam Dei non desereret, præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas homini: si autem iustitiam diuinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proindè à bono iustóque creatore illi homini, quem in corpore animali conditum ditauit intelligentiæ ac iustitiæ dono, iusta est vtrinquè statuta conditio, vt scilicet, si obedientiam, quæ prima virtus est, custodiret, ex animali in qua creatus erat corporis qualitate, ad spiritualem immortalémque statum sine corporis morte (quia sine animæ iniquitate) transiret, accepisétque diuino munere, si præcepta seruâsset, non solùm perfectam atque inamissibilem corporis immortalitatem, verùm etiam in anima talem gratiam sanctè iustéque viuendi, vt peccare deinceps omninò non posset, si non peccaret donèc peccare potuisset. Creatus ergò primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiam, qua non posset peccare, si peccare nollet: nondùm tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omninò, nec posset: vt scilicet à bono iustóque Domino pòst esset illud munere largiendum, si voluntariè fuisset hoc à

Libero arbitrio in primâ creatione homo donatus.

In obedientia perseuerans immortalis futurus sine corporis morte.

Et impeccabilis.

seruo priùs in opere custoditum. Quòd si bono iustóque neglexisset obedire mandato, post mortem animæ, quam delinquendo ipse sibi noxius intulisset, etiam per corporis mortem vitæ præsentis mutaretur incommodo, nec tenere sineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui noluisset in corde seruare iustitiam, essetq; pœnaliter etiam corpore mortis deinceps necessitate constrictus, qui contumaciter salubria iussa transgrediens, spirituali morte spontè fuisset obnoxius.

Inobediens post animæ etiam corporis mortē sibi consciscceret.

8. ET capite decimotertio: Peccās ille qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animæ sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi quæ ad Deum pertinent, amisit protinùs facultatem. Oblitus est enim manducare panem suum, & expoliatus vestimento fidei, carnaliúmque concupiscentiarum vulneribus sauciatus, sic iacuit oppressus ditione peccati, vt nullatenùs aliquod bonæ volūtatis initium habere potuisset, nisi hoc Deo gratis donante sumpsisset. Seruus quippe factus peccati, liber factus iustitiæ. Et ideò à iustitia factus est alienus, qui spontè dominio est iniquitatis addictus.

Psal. 101.

Rom. 6.

9. BERNARDVS sermone primo de Annunciatione beatæ Mariæ: Videre mihi videor, dilectissimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipso suæ creationis exordio, & (vt propheta meminit) vestimento salutis indutum. Est enim in his quatuor illa salutis integritas: nec sine his omnibus potest constare salus: præsertim cùm nec possint esse virtutes si ab inuicèm separentur. Acceperat ergò homo misericordiam, custodem scilicet atque pedisequam, vt ipsa preueniret, ipsa & sequeretur eum, ipsáque protegeret & conseruaret vbiquè. Vides qualem nutritium cōtulit paruulo suo Deus, qualem dedit pedisequam homini recèns orto. Sed erat illi necessarius etiam eruditor tanquàm ingenuæ & rationabili creaturæ, vt non sicut iumentum aliquod custodiretur, sed tanquàm paruulus educaretur. Cui sanè magisterio nemo poterat aptior inueniri, quàm veritas ipsa quæ eum in agnitionem summæ perduceret aliquando veritatis. Interim verò nè sapiens inueniretur vt malum faceret, essétque peccatum ei tanquàm scienti bonum, & minimè facienti: iustitiam quoquè qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem qua foueretur & delectaretur, addidit manus benignissima creatoris. Pacem vtiquè duplicem, vt nec intùs pugnæ, nec foris timores, id est, nec caro concupisceret aduersùs spiritum: nec esset ei creatura vlla formidini. Nam & bestijs omnibus liberè imposuit nomina: & serpens ipse, qui violentia non præsumpsit, fraude magis eum aggressus est. Quid huic deerat, quem misericordia custodiebat, docebat veritas, regebat iustitia, pax fouebat? Sed heu homo iste ad multam perniciem & insipientiam sibi, descendit de Hierusalem in Hierico. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur despoliatus. An non despoliatus, qui Domino veniente nudum se esse conqueritur? Nec verò poterat reuestiri, vel ablata sibi recipere vestimenta, nisì Christus amitteret sua. Sicut enim viuificari in anima nisì interueniente corporali morte Christi non potuit, ità nec reuestiri sine eius despoliatione. Et vide si non propter has quatuor partes vestimenti quod amiserat primus & vetus homo, in totidem quoquè diuisa sunt secundi & noui hominis vestimenta. An fortè quæris & tunicam inconsutilem, quæ non diuiditur, sed sorte prouenit? Ego diuinam arbitror esse imaginem, quæ nimirùm non assuta, sed insita atque ipsi impressa naturæ, diuidi scindíque non potest. Ad imaginem nempe & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in similitudine. Et similitudo quidem perijt, veruntamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem

Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus.

I. Misericordia.

II. Veritas.

III. Iustitia.

IIII. Pax.

Luc. 10.

Ijsdem spoliàtus, recuperare ea nisì per Christum non potuit.

Imago Dei & similitudo ad quā homo factus in quibus consistāt.

in gehenna ipsa vri poterit, non exuri: ardere, sed non deleri. Hæc ergò non scinditur, sed sorte prouenit. Et quocunquè perueniat anima, simul & ipsa erit. Nam similitudo non sic, sed aut manet in bono: aut si peccauerit anima, mutatur miserabiliter, iumentis insipientibus similata. Sed quia spoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo singulis sit spoliatus, congruum est vt dicamus. Perdidit homo iustitiam, cùm Eua serpentis, Adam mulieris voci obediuit potiùs quàm diuinæ. Erat tamen residuum aliquid, quod appræhendere possent, idque Dominus suo illò scrutinio innuebat: sed abiecerunt etiam illud, conuersi in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Prior enim iustitiæ portio, non peccare: secunda, per pœnitentiam damnare peccatum. Perdidit & misericordiam, cùm sic exarsit Eua in concupiscentia sua, vt nec sibi, nec viro, nec filijs parceret nascituris, simul omnes terribili maledicto & necessitati mortis addicens. Adam quoquè indignationi diuinæ mulierem pro qua peccauerat, obiecit: quasi post tergum eius volens declinare sagittam. Vidit enim mulier lignum quòd esset pulchrum visu, & ad vescendum suaue, & à serpente audierat tanquàm deos se futuros. Funiculus triplex difficilè rumpitur, curiositatis, voluptatis, & vanitatis. Hæc sola mundus habet, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. His abstracta & illecta misericordiam omnem crudelis mater abiecit. Sic & Adam qui mulieri malè misertus est vt cum ea peccaret, benè noluit misereri vt pœnam sustineret pro ea. Priuata est etiam mulier veritate, primò quidem malè detorquens quod audierat, Morte morieris: & dicens, Nè fortè moriamur: demùm serpenti credens penitùs abneganti & dicenti, Nequaquàm moriemini. Priuatus est & Adam veritate, vbì eam confiteri erubuit, folia, hoc est, excusationum operimenta prætendens. Siquidem ipsa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubescam & ego eum coram patre meo. Pacem quoquè protinùs amiserunt, quia non est pax impijs, dicit Dominus. Nónne enim contrariam legem inuenerant in membris suis, quos de nouo pudere cœperat nuditatis? Timui ego, inquit, eò quòd nudus essem. Non sic miser non sic paulò antè timebas, non quærebas folia, licèt corpore nudus sicut & modò.

Iustitia quomodò amissa

Iustitiæ duo membra.

Misericordia quo sit amissa

Veritas vt sit perdita.

Luc. 9.

Pax etiam in impietatem prolapsos deseruit.

Genes. 3.

10. PROSPER contra Collatorem, capite vigesimoprimo: Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum sanctúmque mandatum Dei fideli corde seruabat, & erat iustus manens in imagine creatoris sui, legísque eius non obliuiscens. Postquàm autem se, hoc est, imaginem & templum Dei deceptori suo subdidit, perdidit boni scientiam, quia perdidit bonam conscientiam. Iustitiam enim iniquitas depulit, humilitatem superbia destruxit, continentiam concupiscentia elisit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abstulit libertatem: nec potuit illis vlla portio residere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum. Nemo enim potest duobus dominis seruire. Et, Qui facit peccatum, seruus est peccati. Et, A quo quis superatus est, ei seruus addictus est. Nemo autem seruit nisì cum aliqua libertate: & nemo liber est, nisì cum aliqua seruitute, dicente Apostolo: Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergò fructum habuistis tunc, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc autem liberi à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum in sanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque seruit diabolo, liber est à Deo.

Luc. 6.

Ioan. 8.

2. Pet. 2.

Rom. 6.

11. GENESIS secundo capite, 12. ET tertio, vt suprà testimonio primo & secundo.

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem

minem peccatū in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Adam mortalis peccati merito, non naturæ necessitate.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Placuit ergò omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo, constituere hæc, quæ in præsenti concilio definita sunt: vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ità vt siue peccaret, siue non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito sed necessitate naturæ, anathema sit.

Quamnā Deus mortem transgressori Adamo sit cōminatus.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam custodirent: vtrùm animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur: respondendum est, omnes. Prima enim constat ex duabus: secunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis constat Ecclesijs, sic vniuersa mors ex omnibus: quoniam prima constat ex duabus: vna animæ, altera corporis, vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergò dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso constituerat, de cibo vetito: Quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini: (Genes. 2.) non tantùm primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantùm posteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec solùm ipsam totā primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur, sed quicquid mortis est, vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est.

16. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite secundo: Qui dicunt Adam sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, sed necessitate naturæ, profectò illud quod in lege dictum est, Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, sed mortem animæ quæ in peccato fit, referre conantur. Qua morte mortuos significauit Dominus infideles de quibus ait, Sine mortuos sepelire mortuos suos. (Matth. 8. Luc. 9.) Quid ergò respondebunt, cùm legitur hoc Deum primo homini etiam post peccatum increpando & damnando dixisse, Terra es, & in terram ibis? (Genes. 3.) Neque enim secundùm animam, sed quod manifestum est secundùm corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram. Quanuis enim secundùm corpus terra esset, & corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccâsset, in corpus fuerat spiritale mutandus, & in illam incorruptionem quæ fidelibus ac sanctis promittitur, sine mortis periculo transiturus.

Immortalis futurus sine corporis morte Adam ni peccâsset.

Cuius rei desiderium nos habere non solùm ipsi sentimus in nobis, verumetiam admonente Apostolo cognoscimus, vbi ait: (2. Cor. 5.) Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculū nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, si tamen induti, non nudi inueniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione, ingemiscimus grauati, in quo nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Proindè si non peccâsset Adam, nō erat expoliandus corpore, sed superuestiendus immortalitate, & incorruptione, vt absorberetur mortale à vita: id est, ab animali in spiritale transiret.

Corporeæ morti peccāto se obnoxium fecit homo.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia testimonia quibus euidentissimè appareat, non tantùm spiritus, sed etiam corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanum. Ad Romanos Apostolus dicit: (Rom. 8.) Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si ergò spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Christum Iesum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, per inhabitantem spiritum eius in vobis. Puto quòd non expositorem, sed tantùm lectorem opùs habet tam clara & aperta sententia. Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, quia de terræ puluere factum est, sed propter peccatum, quid ampliùs quærimus? Et vigilantissimè non ait, mortale: sed, mortuum.

18. IBIDEM capite sexto: Mirum si aliquid quæritur hac manifestatione liquidius, nisi fortè audiendum est, quòd huic perspicuitati contradicitur, vt mortuum corpus secundùm illum modum hîc intelligamus quo dictum est, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. (Coloss. 3.) Sed hoc modo corpus propter iustitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iustitiam, mortificamus membra nostra quæ sunt super terram. Aut si putant ideò additum propter peccatum, vt non intelligamus quia peccatum factum est, sed vt peccatum non fiat, tanquàm diceret, corpus quidem mortuum est, propter non faciendum peccatum: Quid sibi ergò vult quod cùm adiunxisset, Spiritus autem vita est: (Rom. 8.) addidit, propter iustitiam? Sufficeret enim si adiungeret, vita spiritus, vt etiam hîc subaudiretur propter non faciendum peccatum: vt sic vtrunque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter non faciendum peccatum. Ità quippe etiam si tantummodò vellet dicere, propter iustitiam, hoc est, propter faciendam iustitiam, ad vtrunque posset hoc referri, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter faciendam iustitiam. Nunc verò & mortuum dixit esse corpus propter peccatum, & spiritum vitam esse propter iustitiam, diuersa merita diuersis tribuens rebus, morti quidem corporis, meritum peccati, vitæ autem spiritus, meritum iustitiæ.

Mors corporis, peccati meritum: vita, spiritus iustitiæ.

Quocircà si, vt dubitari non poterit, spiritus vita est propter iustitiam, hoc est, merito iustitiæ: profectò corpus mortuum propter peccatum, quid aliud quàm merito peccati intelligere debemus aut possumus, si apertissimum scripturæ sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Huc etiam verborum consequentium lumen accedit. Cùm enim præsentis temporis gratiam determinans, diceret, mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondùm per resurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc est, necessitas mortis: spiritum autem vitam esse propter iustitiam, quia licèt adhuc corpore mortis huius oneremur, iam secundùm interiorem hominem cœpta renouatione in fidei iustitiam respiramus: tamen nè humana ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum quod propter meritum peccati in præsenti seculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iustitiæ dicit viuificandum, nec sic vt tantùm ex mortuo viuum fiat, verumetiam ex mortali immortale.

19. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima in Genesim: Quæstio hîc nascitur. Dixit, inquit, Deus, Quocunque die comederitis ex eo, morte moriemini: multorum autem annorum numero ostenditur vixisse illos post inobedientiam, & cibi vetiti esum. Et quæstio quidem aliqua esse videtur his qui à superficie salutant diuinas literas: At si quis magno studio aures adhibeat, manifestum est quod dicitur, neque quæstio fuerit attendenti. Nam licèt multos annos vixerint, attamen à quo tempore audierunt, Terra es, & in terram abibis: & sententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: & ex illo tempore fuerunt perindè ac si quis illos dicat mortuos fuisse. Hoc igitur & scriptura significans, dixit, Quocunque die comederitis, morte moriemini: hoc est, sententiam accipietis, mortales posthàc vos futuros.

Post lapsum quanuis non statim mortuus, at mortalis tamen esse cœpit homo.

Sicut in humanis iudicijs, quando quis sententia lata vt capite mulctetur, iterùm in carcerem conijcitur, & licèt ibì multo tempore agat, nihil meliùs tamen habet defunctis & mortuis, vtpotè iam per sententiam mortuus: eodem modo & illi, ab eo die à quo mortalitatis sentẽtiam acceperunt, tametsi longo tempore durauerint, nihilominùs sententia mortui erant.

20. BERNARDVS in sermone ad milites templi, capite vndecimo: Peccatum præcessit, vt sequeretur mors: quod sanè si cauisset homo, mortem non gustâsset in æternum. Peccando itaque vitam amisit, & mortem inuenit, quoniam quidem & Deus ità prædixerat, & iustum profectò erat vt si peccaret homo, moreretur. Quid nanque iustius poterat quàm recipere talionem? Vita siquidẽ Deus animæ est, ipsa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Spõtè repulit vitam, cùm viuere noluit, non valeat eam dare cui vel quatenùs voluërit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret superiori, inferiori cur imperet? Inuenit cõditor suam sibi rebellem creaturam, inueniat anima suam sibi rebellem pedisequam. Transgressor inuentus est homo diuinæ legis, inueniat ipse aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in legem peccati. Porrò peccatũ (vt scriptum est) separat inter nos & Deum, separet proindè etiam mors inter corpus nostrum & nos. Non potuit diuidi à Deo anima nisì peccando, nec corpus ab ipsa nisì moriendo. Quid itaque austerius pertulit in vltione, id solum passa à subdito, quod prẹsumpserat in authorem? Nihil profectò congruentius quàm vt mors operata sit mortem, spiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria necessariam.

Non moriturus homo nisì peccâsset.

Vltionem iustam ac talionem homo post peccatũ recepit.

Rom. 6.

Esa. 59.

21. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanũ, peccato primi hominis in omnes vtriusq; sexus communione nascentes originaliter transeunte, & parentum primorum debito vniuersos posteros obligante. Hæc traditio priùs in Genesi significata est, vbì cùm serpenti dictum esset, Terram manducabis: homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. Eo quod dictũ est, in terram ibis: mors corporis prænunciata est, quia nec ipsam fuerat experturus, si permansisset vt factus est rectus. Quod verò viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius cõmutatum. Tale est enim, Terra es: quale istud, Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Tũc ergò demonstrauit eum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apostolus autem apertiùs hoc prædicat, vbì dicit: Et vos cùm essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulâstis secundùm seculum mundi huius, secundùm principem potestatis aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desiderijs carnis nostræ, facientes voluntates carnis & affectionũ, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Filij diffidentiæ sunt infideles, & quis hoc nõ est antequàm fidelis fiat? Quocircà omnes homines ab origine sub principe sunt potestatis aëris, qui operatur in filijs diffidentiæ. Et quod dixi ab origine: hoc est quod dicit Apostolus, natura & se fuisse sicut cæteros: natura scilicet vt est deprauata peccato, non vt recta creata ab initio. Modus autem iste quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ità debet intelligi, tanquàm hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit: sed quòd tantùm permiserit, iustè tamen. Illo enim deserente peccantem, peccati author ilicò inuasit. Nec ità sanè Deus deseruit creaturam suam, vt non se illi exhiberet Deum creantem & viuificantem, & inter pœnalia mala etiam bona malis multa præstantem.

Iustè in diaboli potestatem traditũ genus humanum.

Genes. 3.

Genes. 6.

Ephes. 2.

Homo Deum peccandò deserẽs, iustè ab eodem desertus in diaboli potestatem venit.

22. ET libro tertio Hypognosticon: Quid est autem: Et reliquit illum in manu consilij sui: nisì dimisit eum in possibilitate liberi arbitrij sui? In manu enim possibilitas intelligitur. Ipsa est prima gratia qua primus homo stare potuisset, si seruare mandata Domini voluisset. Hac ergò per inobedientiam desolatus homo, iudicio iusto factus est serpenti, id est, diabolo cui maluit obedire quàm Deo, captiuus. Et ideò scriptum est: A quo enim quis 2. Pet. 2.
superatus est, huic & seruus addictus est. Et iterùm: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Ioan. 8.

23. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem contra hæresim Petri Abailardi: Mysterium nostræ redemptionis temerarius scrutator maiestatis aggrediens, in ipso statìm suæ disputationis exordio Ecclesiasticorum doctorum vnam omnium de hac re dicit esse sententiam, & ipsam ponit, ac spernit, & gloriatur se habere meliorem: non veritus, contra præceptum Sapientis, transgredi terminos antiquos quos posuerunt patres nostri. Sciendum est, ait, quòd omnes doctores nostri post Apostolos in hoc conueniunt, quòd diabolus dominium & potestatem habebat super hominem, & iure eum possidebat, ideò scilicet quòd homo ex libertate arbitrij quam habebat, spontè diabolo consensit. Aiunt nanque quòd si quis aliquem vicerit, victus iure victoris seruus constituitur. Ideò, inquit, sicut dicunt doctores, hac necessitate incarnatus est filius Dei, vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vnquàm ius aliquod in homine habuit, nisì fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iustiùs os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nónne omnium meritò in se prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Et paucis interiectis: Ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Hierusalem, ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta Dominus, dicens: Saluabo te, & liberabo te, noli timere. Quæris à qua potestate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat vel habuerit potestatem. Fateor nec ego. Non tamen idcircò non habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si non confiteris tu, nec cognoscis: cognoscunt & dicunt qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici. Quod minimè negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui se nescit captiuum. Qui autem scierunt, clamauerunt ad Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui sit, Quos redemit, ait, de manu inimici: de regionibus congregauit eos. Et infrà: Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, sed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. Quis iste vnus tam potens dominus, qui non vni præfuit regioni, sed omnibus? Non alius, vt arbitror, quàm ille qui ab alio propheta dicitur absorbere fluuium, id est, genus humanum, & non mirari: habere autem fiduciã quòd & Iordanis, hoc est electio ipsa influat in os eius. Beati qui sic influũt non vt effluant, qui sic intrant vt exeant. Sed quid? dùm fortè credis prophetis sic sibi concinentibus de dia-

Hæreticus homo omnium Patrum sententiæ suam arroganter præfert.

Sophon. 3.

Psal. 106.

Diabolum in hominẽ potestatẽ accepisse asseritur.

Iob 40.

diaboli potestate in hominem. Veni mecum, & ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis qui post Apostolos venerunt: assentias vel Apostolis: si forte & tibi contingat quod vnus eorum loquitur de quibusdam: Nequando, inquiens, det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Paulus est iste, qui homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius voluntatem. Audis, ad eius voluntatem, & negas potestatem? Si & Paulo non credis, veni iam ad ipsum Dominum: si fortè audias & quiescas. Nempe ab ipso appellatur princeps huius mundi, & fortis armatus, possessorq; vasorum: & dicis eum non habere potestatem in homines? Nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium quàm mũdum, vasa quàm homines. Quòd si atrium diaboli mundus erat, & homines vasa eius: quomodò non dominabatur in hominibus? Ait item Dominus capientibus se: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Potestas ista non latuit illum qui dicebat: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ. Hanc ergò Dominus nec in se quidem negauit diaboli potestatem, sicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait siquidem: Non haberes potestatem in me vllam, nisi data tibi fuisset desupèr. Quòd si in viride lignum intantùm grassata est, ista desupèr data potestas, aridum quomodò non fuit ausa contingere? Nec iniustam puto iste causabitur potestatem datam desupèr. Discat ergò diabolum non solùm potestatem, sed & iustam habuisse in homines, vt consequenter & hoc videat, venisse vtiquè in carne Dei filium propter liberandos homines. Cæterùm etsi iustam dicimus diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Vndè non diabolus qui inuasit, non homo qui meruit, sed iustus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate iustus iniustúsve quis dicitur. Hoc ergò diaboli quoddam in hominem ius etsi non iure acquisitum, sed nequiter vsurpatum, iustè tamen permissum. Sic itaque homo iustè captiuus tenebatur, vt tamen nec in homine nec in diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. Iustè igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus.

[Margin: 2.Tim.2. — Ioan.14. — Lucæ 22. Coloss.1. — Ioan.19. — Diaboli iusta potestas, non voluntas.]

24. AD Hæbreos secundo capite: Quia ergò pueri communicauerunt carni & sanguini: & ipse similiter participauit eisdem: vt per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum.

25. CONCILIVM Arausicanum secundum, capite primo: Si quis per offensam præuaricationis Adæ, non totum (id est secundùm corpus & animam) in deterius dicit hominem commutatum, sed animæ libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, aduersatur scripturæ dicenti: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et, Nescitis, quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? Et, A quo quis superatur, eius & seruus addicitur.

[Margin: Totus Adam secũdùm corpus & animã in deerius cõmutatus. — Pelagij error. — Ezech.18. — Rom.6. — 2.Pet.2.]

26. GENNADIVS, vel quisquis author est, libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimooctauo: Si quis per offensam &c. vt capite illo secundi concilij Arausicani.

27. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quod viuenti ait, Terra es: ostendit totum hominem in deterius commutatũ.

28. ET libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Quia contemptus est Deus iubẽs, qui hominem creauerat, qui ad suam imaginem eum fecerat, qui cæteris animalibus præposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omnium copiam salutisq; præstiterat, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus onerauerat, sed vno breuissimo atque leuissimo ad obedientiæ salubritatem adminiculatus fuerat, quo super eam creaturam, cui libera seruitus expediret, se esse Dominum commonebat, iusta damnatio subsequuta est, talis quidem damnatio vt homo qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis: & quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitiâ sibi donaretur, nec sicut affectabat, in sua esset omnimodò potestate, sed à seipso quoquè dissentiens, sub illo cui peccando consensit, pro libertate quam concupiuerat, duram miseramq; ageret seruitutẽ, mortuus spiritu volens, & corpore moriturus inuitus: desertor æternæ vitæ, etiam æterna, nisi gratia liberaret, morte damnatus.

[Margin: Miserabilis metamorphosis.]

II.

De peccato Adæ in omnes homines transfuso.

[Margin: Ex cã. 2. eiusdem sess. 5.]

A. NEQVE verò Adæ præuaricatio sibi soli, sed etiam eius progini,[a] & toti posteritati nocuit, vt qui acceptam à Deo sanctitatem & iustitiam sibi [b] nobisque perdiderit, & per inobediẽtiæ peccatum inquinatus, non mortem & pœnas corporis [c] tantùm, verum etiam peccatum (quod mors est animæ) in omne genus humanum transfudit. Id quod Apostolus confirmans dixit,[d] *Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatũ mors: & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.*

[Margin: 1 Ex can. 3. sess. — 2 Ex cap. 1. sess. 6. — 3 Ex append. sess. 5.]

B. [1] Vndè Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione [e], non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique [f] proprium, aliquo remedio expiari necessè est ad vitam æternam consequendã. [2] Nam ex eo immũdi, & vt Apostolus [g] inquit, natura filij iræ, tum serui peccati, diaboli & mortis omnes efficiuntur, [3] excepta interim Beata & immaculata [h] virgine Maria Dei genitrice, quam hoc loco vbi de peccato originali agitur, non comprælendimus.

a Rom.5.c d 1.Cor.15.c Eccli 25.d. Cõcil.2.Arauf.can.2.Aug.in Enchir.cap.26. lib. 2. Hypog.lib.13. de ciuitat. Dei, c.3. 14. & lib.14.ca.1. Prosper lib 1.de vocat. gent.cap.7. & ad capitula Gallorũ ca.8.
b Prosp.cõtra Collator.cap.19. & ad tria prima dub. Genuens. Fulgent.de incar. & gratia Christi, cap.13.
c Lib.de eccles.dogmat.cap.39. August. in Ench.cap.26.lib.15.de ciui.Dei, cap 1. de prædest.& grat.cap.3.lib.6. cõtra Iulian.c.4.9.12.13. Fulgen de incar.& gratia Christi, cap.14.15. de fide ad Petrum c. 25. Prosp. lib.2.de vita contemp. cap.20. & contra Collat.c.20. lib.de ingratis ca. 40 & 27. Petrus Diac. de incarn.& grat. Christi, cap.6.
d Rom.5.b
e Aug.lib.2. cont.Pelag. & Celest. cap. 15.16.lib.1.de peccat.meri. cap.9.10.11.12. & 13. lib.2.Hypognos. Epistola 86.quæst. 3.lib.6.cont.Iulian.cap.12. serm.14.de verb.Apost.
f Idem lib.3.de peccat.merit.ca.8.lib.6. contra Iulian.cap.4.
g Ephes.2.a Fulgent. de fide ad Petrum cap.26.
h Aug.de nat.& gratia cap.36. Vide extrauag.comm.lib.3. de reliq. & venerat. Sanct. Conc.Tridẽ.sess.5.in fine decreti de peccat.origin.

TESTIMONIA.

1.A. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Vsq; ad

ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed nō sicut delictum, ità & donū. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magìs gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in condemnationem: gratia autē ex multis delictis, in iustificationē. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abūdantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabuntur.

3. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

4. CONCILIVM Arausicanum secundum canone secundo: Si quis soli Adæ præuaricationem suam, non & eius propagini, asserit nocuisse, aut certè mortem tantùm corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum transijsse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: Per vnum hominē peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Adæ præuaricatio præter corporis, etiam animæ mortē, id est, peccatum in posteros trāsmisit.

Rom. 5.

5. AVGVSTINVS capite vigesimosexto Enchiridij ad Laurentium: Post peccatum exul effectus, (loquitur de Adamo) stirpem quoquè suam, quam peccando in se tanquàm in radice vitiauerat, pœna mortis & damnationis obstrinxit: vt quicquid prolis ex illo & simul damnata per quam peccauerat coniuge, per carnalem concupiscentiam in qua inobedientiæ pœna similis retributa est, nasceretur, traheret originale peccatum, quo traheretur per errores doloresq; diuersos ad illud extremum cum desertoribus angelis vitiatoribus & possessoribus & consortibus suis sine fine supplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Mundum quippe appellauit eo loco Apostolus vniuersum genus humanum.

Originale peccatum omnes Adæ posteri contrahunt cum pœna.

Rom. 5.

6. ET libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos & Celestianos: Peccatū Adæ, aiunt, neminem nocuit, nisi solum ipsum. Respondemus, Si peccatū primorum hominum solis obfuit illis, & nemini nostrûm: quemadmodùm quæ in illos pro peccato lata est, in nos sententia pertransiuit, in quos non transiuit & culpa? Nisi fortè secundùm vos iniustus Deus qui expertes eorum delicti, passus est nos eorum pœnæ adstringi vinculo. Hæc est enim in illis post peccatum diuina sententia, postquàm scilicet suasor ad præuaricandum maledictus est serpens. Mulieri autem dixit Deus, Multiplicās multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum. In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tuî. Et Adæ dixit, Quoniam audîsti vocem mulieris tuæ, & manducâsti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo nè manducares: maledicta terra in operibus tuis. in mœroribus manducabis ex illa omnibus diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & edes fœnum agri. In sudore vultus tui edes panem tuum, donèc reuertaris in terram de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Hac nos pœnæ sententia colligatos, ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruidet laborare. Quod qua iustitia, si hæredes parentum peccati non sumus, patimur? Si vobis solis æquitas suppeditat naturalis, qua iustiora sint iudicia vestra quàm Dei, inter nos & Deum residentes in superbiæ solio iudicate. Nullum enim hominem tam amatorem vel defensorem sui erroris, ad Dei iudicia reprehendenda vel etiam refellenda diabolus potuit inuenire, nisi Pelagium & Celestium nouæ legis iura tradentes. Adam igitur factus est absque peccato natura: cùm verò peccauit homo, natura peccauit, & facta est natura iam peccatrix, id est vitium habēs peccati, non ipsa effecta vitium vel peccatum. Post peccatum ergò homo peccator dictus est, non homo peccatum. Peccator enim à peccando, non homo à peccando dicitur. Et ideò peccator homo genuit hominem, sine dubio peccatorem: quia de natura, vt dixi peccato vitiata, non nisi natura nascitur vitiosa, id est peccatrix: secundùm quod ait Apostolus Paulus, Qualis terrenus, tales & terreni. Et hoc quomodò, nisi per seminis sparsionem? Sed ais mihi è diuerso veniens, Ergò semen peccatum est? Iam superiùs dixi, quia cùm peccauit homo, natura peccauit, cuius sunt semina: & semen ergò vitiatum est, non vitium, sicut scriptum est, Semen enim maledictum erat ab initio: Maledictū videlicet post peccatum, quia maledicta, inquit, terra in operibus tuis. Sed vitium trahi non potest protoplasti, neq; esse homini sine seminis effusione. Quod confirmat Apostolus dicens, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertransiuit, in quo omnes peccauerūt. Solus autem Dominus Iesus Christus absque semine ex virgine factus est homo, & expers delicti natus est Deus & homo. Audis itaque per vnum hominem peccatum intrâsse in mūdum, & per peccatum mortem, & ità in omnes homines pertransîsse, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hæretice, Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? Et verè tunc soli nocuit, cùm solus esset ipse, & Eua mulier eius. Sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi vni sunt, quia natura eorum sumus. Sed respondentes, dicitis, vt dicere consueuistis: Apostolus si voluisset intelligi, quia per seminum cōceptionem dicebat peccatum in omnes homines pertransisse, non per vnum hominem dixisset, sed per duos homines, quia sine fœmina de solo masculo homo nasci non potest. Si cordis oculos non amisistis, attendite dictum esse, Iam non sunt duo, sed vna caro: Et iterùm, Erunt duo in carne vna. Nam ideò per vnum hominem dixit Apostolus, quia cùm in viro suo mulier vna fit caro, in semine progenies imputatur. Audite adhuc & alium sapientissimum, dicentem ad vestram confusionem: Ex muliere initium factum est peccati, & per illā omnes morimur. Ecce hæretice, factum est tibi satis, per duos homines in humanum genus peccatū vel mortem pertransisse.

Genes. 3.

Pelagij & Celestij error.

Homo peccator, nō peccatum.

1. Cor. 15.

Sap. 12.

Genes. 3.

Rom. 5.

Genes. 2.

Eccli. 25.

7. ITEM libro decimotertio de ciuitate Dei, capite tertio: Fatendum est, primos quidem homines ità fuisse institutos: vt si nō peccauissent, nullū mortis experirentur genus: sed eosdem primos peccatores ità fuisse morte mulctatos, vt etiam quicquid eorum stirpe esset exortum, eadem pœna teneretur obnoxium. Non enim aliud ex eis, quàm quod ipsi fuerant, nasceretur: pro magnitudine quippe culpæ illius naturam damnatio mutauit in peius: vt quod pœnaliter præcessit in peccantibus hominibus primis, etiam naturaliter sequeretur in nascentibus cæteris. Neque enim homo ità ex homine, sicut homo ex puluere. Puluis nanque homini faciendo materies fuit, homo autem homini gignendo parens. Proindè quod est

Genes. 2.

est terra, nõ hoc est caro: quanuis ex terra facta sit caro. Quod est autem parens homo, hoc est & proles homo. In primo igitur homine per fœminã in progeniẽ trãsiturum vniuersum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinã sententiã suæ damnationis excepit. Et quod homo factus est: non cùm crearetur, sed cùm peccaret & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati & mortis originẽ. Nõ enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatem animi & corporis, quam videmus in paruulis, peccato vel pœna ille redactus est, quæ voluit Deus esse tanquàm primordia catulorum, quorum parentes in bestialem vitam mortalémque deiecerat: sicut scriptũ est, Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est pecoribus non intelligentibus, & similis factus est illis. Nisi quòd infantes infirmiores etiam cernimus in vsu motuúq; membrorum & sensu appetendi atque vitandi, quàm sunt aliorum tenerrimi fœtus animalium: tanquàm se tanto attollat excellentiùs supra cætera animantia vis humana, quanto magìs impetum suum velùt sagitta cùm arcus extenditur retrorsùm reducta distulerit. Nõ ergò ad ista infantilia rudimenta præsumptione illicita, & damnatione iusta prolapsus vel impulsus est primus homo, sed hactenùs in eo natura humana vitiata atque mutata est, vt repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiscendi: & ob id obstringeretur necessitate moriẽdi, atq; ità id quod vitio pœnaq; factus est, id est, obnoxius peccato mortiq; generaret.

Quod factus est homo cũ peccaret, hoc generat.

Psal. 48.

Eccl. 7.

8. IBIDEM capite decimoquarto: Deus creauit hominem rectum, naturarum author, non vtiq; vitiorum, sed spontè deprauatus iustéque damnatus, deprauatos damnatósq; generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes ille vnus corrupit, qui per fœminam lapsus est in peccatum, quæ de illo facta est ante peccatum. Nondùm erat nobis sigillatìm creata & distributa forma, in qua singuli viueremus, sed iam natura erat seminalis, ex qua propagaremur: qua, scilicet propter peccatum vitiata, & vinculo mortis obstricta, iusteq; damnata, non alterius conditionis homo ex homine nasceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vsu series huius calamitatis exorta est, quæ humanum genus origine deprauata, (velùt radice corrupta, vsque ad secundæ mortis exitium, quæ non habet finem: solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miseriarum connexione perducit.

Liberi arbitrij malus vsus, fons omnium calamitatum.

9. ET libro decimoquarto capite primo: Diximus in superioribus libris ad humanum genus non solùm naturæ similitudine sociandum, verumetiam quadam cognationis necessitudine in vnitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine vno Deum voluisse homines instituere: neque hoc genus fuisse in singulis quibusque moriturum, nisi duo primi, quorum creatus est vnus ex nullo, alter ex illo, id inobedientia meruissent, à quibus admissum est tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteros obligatione peccati & mortis necessitate transmissa.

Ex vno homine cur Deus voluerit homines ingignere.

Natura peccato Adæ in deterius mutata, postérique sic peccato ac morti obnoxij redditi.

10. PROSPER libro primo de vocatione gentium, capite septimo: Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incolumitatem, eiusdem hominis præuaricatione perdidimus. Indè tracta mortalitas, indè multiplex corporis animiq; corruptio, indè ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniusta gaudia, pœnitenda consilia, & non minor miseriarum multitudo quàm criminum. His ergò atque alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiua, nemo in se vndè repararetur inuenit.

Ex præuaricatione primi hominis quæ mala in nos deriuata.

11. ET in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capite octauo: Cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodùm ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum Dominũ, non solùm ad cognoscendam, verumetiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare, ità, vt sine illa nihil veræ sanctæq; pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ità ex Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ author est, per conditionem iam hæc contulisse videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem: sed omnes eam in illo amisimus, in quo omnes peccauimus. Vndè alia creatione, alioq; principio renouari egemus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumq; figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt simus ex vasis iræ, vasa misericordiæ.

Gratia Dei & ad cognoscẽdam & ad faciendam iustitiam adiuuat.

In Adam oẽs peccauimus.

12. IDEM contra Collatorem capite decimonono: Fuit Adam, & in illo fuimus omnes. Perijt Adam, & in illo perierunt omnes. Quod ità non falsò dixit beatus Ambrosius, sicut non falsò ipsa veritas ait: Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersalis præuaricationis ruina, nec substantia erepta est nec voluntas, sed lumen decusq; virtutum, quibus fraude inuidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternam atq; inamissibilem corporis animæq; incorruptionem poterat peruenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quę tota est damnationis & pœnæ? Propter quod, natos in Adam renasci oportet in Christo, nè in illa quis inueniatur generatione, quæ perijt. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum, non essent natura filij iræ, non essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarum: saluatoris deniq; gratia non egerent: quia non frustrà boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habentes ea bona, quorum amissione primi patres de paradiso exulare meruerunt. Nunc autem, cùm sine sacramento regenerationis æternã mortem nemo possit euadere: nónne ex ipsius remedij singularitate apertissimè patet, in quàm profundum malum totius humani generis natura demersa sit, illius pręuaricatione, in quo omnes peccauerũt, & quicquid ille perdidit, perdiderunt? Perdidit autẽ primitùs fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatẽ, spoliatus est sapientia, & intellectu, caruit consilio & fortitudine: & impiè altiora sectando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est: nec ipso saltem timore sibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ, * qui abstinebat amore iustitiæ. Liberũ ergò arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, vbi vsum bonorum quæ acceperat fastidiuit, & vilescentibus sibi felicitatis suæ præsidijs, insanam cupiditatem, ad experientiam præuaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ suæ ebrietate madefecit.

Amb. lib. 7. in Lucam in illud cap. 15. Filius perierat & inuentus est.

Luc. 19.

Ephes. 2.
Ephes. 5.
Colos. 1.

Rom. 5. Adam, & in illo nos quæ perdiderimus.

al. *qui non abstineret amore iustitiæ.

13. ITEM ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Hoc qui asserit, fatetur, credo, nobiscum quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata sit: nec negat eam in illo lapsu, suas amisisse virtutes, quas, nisi per gratiam recipiat, habere non possit. Quid est autem quod eidẽ naturę solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primam amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo, & cùm spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à Domino cor eius: & factus est seruus apostatæ, dum liber vult esse iustitiæ. Cùm itaque nõ haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis: cùm postremò nemo haberet sapientiam & intellectũ, consiliũ & fortitudinẽ, scientiã & pietatẽ ac timorem

In Adã omnium hominũ natura vitiata

Sap. 8.
Rom. 5.
Esa. 11.

 Domini,

Domini, nisi has virtutes spiritus sanctus daret: quomodò fides in Adam perdita, in quoquam filiorum eius inueniretur, nisi eam idem spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vndè si quod Adam perdidit, posteritas nō amisit, ipsum solum læsit peccatum eius, & nō genus humanum. Sed omnes in vno peccauerunt, & præuaricationis merito, tota eius propago damnata est. Omnes igitur, quod Adā perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitùs fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere.

1.Cor.12. — Rom. 5. — Fides vt prima perdita, ità prima recuperanda.

14. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimotertio: Venundatus sub peccato (loquitur de primo hominum parente) cunctam in se prolem de carnis cōcubitu nasciturā, nexibus mortiferæ seruitutis obstrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis insinuat: Per vnum hominem peccatum in hunc mūdum intrauit, & per peccatū mors, & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo oēs peccauerunt. Hoc in illo, qui primus fictus est, patre orbis terrarum vniuersi pertulimus, in quo omnes peccauerunt antequàm nati essent, qui per seipsos peccare non potuerunt. Hinc factum est, vt iam filios iræ propagaret massa damnata, quæ in illius hominis posteros & iniquitatem simul transfudit & mortem, vt omnis qui per legem peccati (quam certum est mortalibus vsque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipso conceptionis exordio excepisset peccati parentalis maculam, exindè sub iugo graui quod est super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium, ducturus esset ærumnosam infeliciter vitam, breuitati scilicet, peccato, mortiq; subiectam. Scriptum est enim: Homo natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad secundam quoquè mortem natum mortaliter traheret, si quem alienum à gratia Dei redemptoris vitæ huius miserabilis obitus inueniret. Vt ergò peccati originalis vinculo, quo per hominem primum tenebamur obstricti, miserantis Dei gratia solueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Nam quia Deus immortalis & iustus est, nos autem iniquos & mortales primi hominis transgressio fecerat, vt congrua nostris adhiberetur medela vulneribus, natus est de homine homo vnigenitus Deus, qui de patre natus est immortalis & iustus.

Rom. 5. — In Adam oēs peccauerunt, qui nondùm nati per seipsos peccare nequiuerunt. — Eccli 40. — Iob 14. — Originalis peccati vinculo nos gratia mediatoris Christi necesse est absoluat.

15. AVGVSTINVS aut Gennadius libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimonono: Si quis soli Adæ &c. vt suprà testimonio quarto huius capitis.

16. IDEM Augustinus in Enchiridio ad Laurentium capite vigesimo sexto, vt paulò antè testimonio quinto.

17. ITEM libro decimoquinto de ciuitate Dei, capite primo: Vnusquisque quoniam ex damnata propagine exoritur, primò fit necesse est ex Adam malus atque carnalis: quòd si in Christo renascendo profecerit, posteà erit bonus & spiritalis.

18. ET libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Vitiatæ radicis macula ità propaginis traduce per generationum sarmenta diffusa est, vt nec infans quidem vnius diei à culpa sit primæ præuaricationis alienus, nisi per indebitam saluatoris gratiam fuerit liberatus. Quòd si nec hic quidem sine peccato est, qui proprium habere non potuit, conficitur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus dicit, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundū, & per peccatum mors, & ità in omnes pertrāsijt, in quo omnes peccauerūt. Quod qui negat, negat profectò primùm nos esse mortales. Si enim, vt dicit Apostolus, per vnū hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: mors intrare non potuit, nisi intrante peccato. Et quoniam mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est, sequatur necesse est pœna peccatū. Quia verò in omnes homines mors pertrāsijt, in omnes necesse est pertransîsse peccatū. Peccatū quo modo cum paruulis originale nascatur, carnis oculis videre non possumus: Quia verò omnes ex Adā carnaliter natos, & si illi iam etiam qui in Christo renati sunt, videmus mortis lege constringi: per hoc quod videmus semper paruulos mori, cogimur confiteri semper paruulos nasci cum peccato originali. Faciliùs enim fieri posset, vt quanuis trāseunte peccato, pœna minimè sequeretur, quàm vt nulla cōmunicatione peccati partē sumat pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergò, vt apparuit, de præuaricatoris semine omnes nascimur debitores, quoniam in ipso omnes, vt ait Apostolus, peccauerunt, & ipsa iam in principio vndè descendimus, massa damnata est, nullus de duritia sua, nullus de pœna sua conqueri audeat, quæ etiam non existentibus peccatis proprijs, sola nascendi conditione debetur.

Rom. 5. — Peccatum ab Adā nos trahere ex eo est euidens, quia pœnam traximus. — Pœnam luês etiam culpæ est affinis. — Rom. 5.

19. LIBRO item sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Ego per vnum hominē in mundum intrâsse peccatū, & per peccatum mortem, & ità in omnes homines pertransîsse, in quo peccauerunt omnes, ab initio cōuersionis meæ sic tenui semper vt teneo. Extant libri quos adhuc laicus recētissima mea conuersione cōscripsi, & si nondùm sicut posteà sacris literis eruditus, tamen nihil de hac re iam tunc sentiens, & vbi disputandi ratio popòscerat dicens, nisi quod antiquitùs discit & docet omnis Ecclesia, in has videlicet magnas manifestasq; miserias, in quibus homo vanitati similis factus est, vt dies eius sicut vmbra prætereant, & sit vniuersa vanitas omnis homo viuēs, merito peccati originalis genus humanum fuisse collapsum, vndè non liberat nisi qui dixit, Veritas liberabit vos. &, Ego sum veritas. &, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis.

Rom. 5. — Originalis peccati merito in oēs suas miserias prolapsus homo. — Psal. 143. — Psal. 38. — Ioan. 8. — Ioan. 4. — Ioan. 8.

20. ET capite nono: His verbis meis ex libro meo abs te positis, ità resistendum putâsti, vt diceres hanc formā etiā in homine malo debuisse seruari, quæ seruatur in diabolo, nè quisquam damnetur nisi ex vitijs propriæ voluntatis, atque ideò nullum sit originale peccatum. Alioquin opus eius, vt dicis, qui etiā diabolum bonū condidit, non potest approbari. Nec attendis quòd diabolum non ex alio diabolo creauit Deus, nec ex aliquo angelo licèt bono, cuius tamen lex esset in membris repugnans legi mentis, per quam & cum qua, de homine nascitur omnis homo. Adiuuaret itaque te fortasse hoc argumentum, si vt homo ità diabolus gigneret filios, eosq; paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc verò aliud est ille, qui homicida erat ab initio, quia hominem ab initio quo est homo institutus, occidit per fœminæ seductionem, & in veritate per liberum arbitrium non stetit, cadensq; deiecit hominem: & aliud est quod per vnum hominē peccatū intrauit in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Vbi euidenter expressum est, exceptis cuiusque hominis proprijs, commune omnibus hominibus originale peccatum.

Ioan. 8. — Originale peccatū commune omnibus. — Rom. 5.

21. ITEM capite duodecimo: Commēdat, inquit Apostolus, suam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multò magis iustificati nunc in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. De hac ira dicitur, Eramus & nos natura filij iræ sicut & cæteri. De hac ira dicit Hieremias Propheta, Maledictus dies ille in quo natus sum. De hac ira dicit sanctus Iob, Pereat dies ille in quo natus sum. De hac ira autem dicit idem ipse, Homo enim natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iracūndiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autem sicut vmbra & non stabit. Nónne & huius curā fecisti, & hunc fecisti intrare in conspectu iudicū? Quis enim erit mundus à sordibus? Ne vnus quidem, etiā si vnius diei fuerit vita eius super terrā. De hac ira dicit liber Ecclesiasticus, Omnis caro sicut vestis veterascit,

Ephes. 2. — Hiere. 20. — Iob 3. — Iob 14. — Eccli 14.

Eccli 25. rascit, testamentum enim à seculo, morte morieris. Eccli 40. Itemq; ipse, A muliere, inquit, initiũ est peccati, & propter illam morimur omnes. Et alio loco, Occupatio magna creata est omni homini, & iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum vsq; in diem sepulturæ in matrem omnium. Eccles 1. De hac ira dicit Ecclesiastes, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? Rom. 8. De hac ira vox Apostolica est, Omnis creatura vanitati subiecta est. Psal. 38. De hac ira plangit Psalmista, Eccè veteres posuisti dies meos, & substantia mea tanquàm nihil ante te, veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. Psal. 89. De hac re plangit & alius, Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt: Manè sicut herba transeat, manè floreat & prætereat, vespere decidat, durescat, & arescat: Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrum in illuminatione vultus tui. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem reconcilietur Deo. Ioan. 3. Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui nõ credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eum.

22. IBIDEM capite decimotertio: Audes te (alloquitur Iulianum negantem peccatum originale) agmini sanctorum patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum sacerdotumq; miscere: Iob 15. & 25. cùm tibi dicant patriarchæ, etiam paruulis natis oblata sacrificia pro peccatis, eò quòd non sit mundus à sordibus, nec infans vnius diei super terram: Psal. 50. Cùm tibi dicant prophetæ, In iniquitatibus concepti sumus: Galat. 3. Cùm tibi dicant Apostoli, Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus: vt existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuere autem Deo in Christo Iesu: Cùm tibi dicant martyres, secundùm Adam carnaliter natos colluuionem mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vndè paruulis dimittantur in baptismo, non propria, sed aliena peccata: Cùm tibi dicant sacerdotes, carnali voluptate cõcretos priùs subire delictorum contagium, quàm vitæ huius haurire munus. His te consociari præsumis, quorum fidem debellare conaris.

23. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoquarto: Hi qui mortem solam vt non etiam peccatum ex homine primo transijsse in genus humanum nituntur asserere, mirum si non intelligũt quibus sententiæ suæ laqueis obligentur. Primò, quia Deum dicunt iniustum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volunt isti originalis peccati contagione pollutos, quosq; manifestè constat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non posse voluntate contrahere, cùm mortem stipendium Apostolus esse peccati diffiniat, & rursum, aculeũ mortis dicat esse peccatũ, quo vtiq; pungente mors illigata est homini. Sic enim peccatum aculeus mortis dicitur, non quia peccatum per mortem, sed quia per peccatũ mors in mundum intrauit: sicut virulentum poculũ mortis poculum dicimus, nõ quòd à morte poculum detur, sed quòd mors poculo illi cõparetur. Qua igitur iustitia paruulus subijcitur peccati stipẽdio, si nulla est in eo peccati pollutio? Vel quomodò videmus morte punctũ, si non sensit aculeũ? Et cùm non sit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem suam, quæ iustitia est, vt imago Dei, quæ nihil potuit per seipsam delinquere, si non redimatur sanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Et paulò pòst: Si ergò nolunt in ipsius Dei cõtumeliam mortifera impietate versari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte transmisisse peccatum.

Originale peccatũ paruulis inesse qui negant, Deum iniustum faciunt.

Rom. 6.

24. ET capite decimoquinto: Negantes in paruulis nascẽtibus originale peccatum, humanam eos carnem habere nõ negant, filium autem Dei carnem humanã de virgine sine peccato accepisse cõcedunt: consequens igitur est, vt inter carnem nascentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuslibet alterius paruuli nihil distare fateãtur. Vndè cõficitur, vt omnes paruulos quos nasci asserunt sine peccato, dicant non egere saluatoris auxilio: atq; ità laqueũ Pelagiani erroris incurrunt, dum fidei catholicæ infideliter cõtradicunt. Si enim sine peccato infantes nasci asserunt, quid restat, nisi vt dicant nihil esse in eis quod debeat spirituali regeneratione mundari? Et si remouent peccati originalis maculam à nascentibus paruulis, quid aliud nitũtur, nisi diuinæ veritati succensere mendaciũ, quando eos in remissionem peccatorũ, vident baptismatis accipere sacramentum? Quod ideò vniformiter infantibus, maioribusq; confertur, vt omnibus originalis inesse peccati macula cognoscatur. Quisquis igitur salutem verã sempiternamq; desiderat adipisci, sensum hæreticæ prauitatis abijciens, quos cum pœna peccati natos videt, cum peccato quoq; natos non dubitet, audiatq; beatum Iob dicentẽ: Quia non est mũdus à sorde, nec infans, cuius vnius diei vita est super terram. Iob 15. Beati quoq; Dauid fluctus pij cordis humilitate consideret, dicentis: Eccè in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Psal. 50. Sancto quoq; Abrahæ videat circũcisionis sacramentũ nõ sine tremẽda paruuli cõminatione mandatũ. Ibì quippe Deus fidelis & iustus, qui nõ infert irã, vbì culpã non inuenit, patri nostro Abrahæ sic loquitur: Masculus qui nõ fuerit circuncisus carnem præputij sui octauo die, exterminabitur anima illa de populo suo, quia testamentũ meũ transgressus est. Genes. 17. Quisquis itaq; negat in paruulis secũdùm carnem nascentibus originale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierum testamentum Dei trãsgredi, si non in illo transgressus est, in quo omnes peccauerunt, cùm & antequàm nascerentur asserat Apostolus infantes nihil egisse boni vel mali, Rom. 9. & videamus iam natos non solùm intra octauum diem natiuitatis suæ, quo tunc tempore circuncidi iubebantur infantes, sed etiam post ipsum diem toto infantiæ suæ tempore in tantũ non posse testamentum Dei transgredi, vt eis nec eiusdẽ testamenti cognitio valeat intimari. An illo quisquã beati Pauli sermone in paruulis euacuare nititur originale peccatũ, quo dicit regnâsse mortem ab Adam vsq; ad Moysen etiã in eos, qui nõ peccauerũt in similitudinẽ præuaricationis Adæ? Rom. 5. Cui si fuerit illud è cõtrario replicatũ, quod idẽ Apostolus ait: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, Ibidèm. quod paulò pòst exponens ait: Per inobedientiam vnius hominis peccatores cõstituti sunt multi: Et cùm de Iudæis atq; Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Rom. 3. Dei, iustificati gratis per gratiã ipsius, per redemptionem quę est in Christo Iesu Domino nostro, nónne ilicò in magnas trudetur angustias, si nõ vtrunq; sensum secundùm professionem catholicæ credulitatis acceperit, vt scilicet infantes proprijs quidẽ operibus nihil deliquisse dicat, in illo autẽ primo homine omnes homines generaliter peccâsse cognoscat?

Saluatore eos non indigere neque baptismo cõcludent.

Baptismus infantibus nõ minùs quàm adultis tributus arguit eos peccato obnoxios.

25. ITEM de fide ad Petrum capite vigesimoquinto: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, primos homines, id est, Adam & mulierẽ eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio, quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiã possent, si vellent, propria volũtate peccare: eosq; non necessitate, sed propria voluntate peccâsse: illoq; peccato sic in deterius mutatã humanam naturam, vt non solùm in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiam in omnes homines transiret peccati mortisq; dominium.

Primi parentes quales creati.

Peccatum & Mors in posteros Adæ simul transfusa.

26. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite vigesimo: Sicut quando in Adam fuimus omnes, ipso cadẽte occidimus: ità quia in Christo iam esse

Primi & secundi Adami antithesis.

esse cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus est mori, & nos pecatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona quæ potuimus habere perdidimus: in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si perseueranter eius vestigia teneamus. Adam nos *sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberauit aduentus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit, & pœnam: hic qui culpam nostram suscipere, vtpotè conceptus & natus sine peccato, non potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpā nostram simul aboleuit, & pœnam: vt & totum dicam, Adā nobis eripuit paradisum, Christus donauit cælū.

al. *subnoxa-uit

Adam in nos culpā & pœnam trāsmisit.

27. ET contra Collatorem capite vigesimo: Quid peccato lęsum est, si id læsum non est, vndè peccatū est? (intelligit liberū arbitriū) Nisi fortè dicatur in Adæ posteros pœnam transiisse, non culpam: quod omni modo falsò dicitur, & ob hoc fortè non dicitur. Nimìs enim impiū est hoc de Dei sentire iustitia, quòd à præuaricatione liberos, cum reis voluerit esse damnatos. Patet ergò culpa, vbì non latet pœna, & societas peccati conuincitur de cōmunione supplicij: vt quod est humanæ miseriæ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis.

Pœnam cùm sentiamus, etiam culpæ affines esse cōuincimur.

28. ITEM libro de ingratis contra Pelagianos capite quadragesimo:

Nemo etenim nemo est, qui non cum vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens priùs intùs
Percussa est, quàm mēbra foris: cū mēte receptū est,
Quod regione poli disiecta superbia suasit.

29. ET capite vigesimoseptimo:

Inuiolata Dei quondàm & sublimis imago
In primo cuncti fuimus patre, dum nemore almo
Degit, & edicto parens cauet arbore ab vna.
At postquàm rupta mandati lege superbum
Consilium mixtum inuidiæ de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in genitore cadente
Corruimus: transcurrit enim virosa per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.

Corruimus cum corruēte Adamo.

30. PETRVS Diaconus & reliqui in causa fidei à Græcis ex Oriente Romam missi in libro de incarnatione & gratia Christi, ad Fulgentiū & alios Episcopos Africę, capite sexto: (habetur inter opera Fulgētij) Adā serpentis astutia deprauatus, spontè diuinæ legis præuaricator effectus est, & ideò secundū quod ei prædictum fuerat iusto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totúsque, id est, secundū corpus, & secundùm animam, in deterius cōmutatus, amissa libertate propria, sub peccati seruitio mancipatur. Ex hoc nullus est hominū qui nō huius peccati vinculo nascatur astrictus, præter eum qui ad hoc vinculum peccati soluendum, nouo generationis modo natus est, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quid enim aliud potuit aut potest nasci ex seruo, nisi seruus? neque enim cùm esset liber Adam, filios procreauit, sed postquàm seruus peccati factus est. Ideò sicut omnis ab illo est, ità & omnis homo seruus peccati per ipsum est. Hinc & Apostolus, Ex vno, inquit, in omnes homines in cōdemnationem. & rursùs: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatū mors, & ità in omnes homines mors pertrāsijt, in quo omnes peccauerunt. Falluntur ergò omnimodò qui dicunt mortem solam, non & peccatum transiisse in genus humanum. Cùm Apostolus & peccatum & mortē mundo per eum testetur illatum.

Omnes peccati Adami vinculo obstricti nascimur.

Christo excepto.

Rom. 5.

Ibidèm.

Et peccatū & mors mundo illata per Adam.

31. AD Romanos qnto capite: Per vnū &c. vt in tex.

1. B. AVGVSTINVS libro secundo cōtra Pelagiū & Celestiū, q est de peccato originali, capite decimoquinto, loquens de Pelagio, qui in synodo Palæstina anathema dicere coactus erat illis qui docēt, Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, nō generi humano. Quid (inquit beatus Augustinus) ad rem de qua nunc agimus pertinet, quod discipulis suis respōdet, Ideò se illa obiecta dānâsse, quia & ipse dicit, nō tantùm primo homini, sed etiā humano generi primum illud obfuisse peccatum, nō propagine, sed exemplo: id est, nō quòd ex illo traxerint aliquod vitium, qui ex illo propagati sunt, sed ꝙ eum primum peccantem imitati sunt omnes, qui posteà peccauerūt. Aut quia dicit ideò infantes nō in eo statu esse, in quo fuit Adam ante præuaricationem, quia isti præceptū capere nondùm possunt, ille autem potuit, nondumꝙ vtuntur rationalis voluntatis arbitrio, quo ille nisi vteretur, non ei præceptum daretur? Quid hoc ad rem pertinet, quia verba sibi obiecta sic exponendo, rectè se putat damnâsse, quod dicitur, peccatum Adæ ipsi soli obfuisse & nō generi humano, & infantes qui nascuntur, in eo statu esse in quo Adam fuit ante peccatum: & tamen his damnatis non mēdaciter tenere, quod in eius posteà conscriptis opusculis inuenitur, sine vllo malo, sine vllo vitio paruulos nasci, & hoc solum in eis esse quod Deus condidit, non vulnus quod inimicus inflixit?

2. ET capite decimosexto: Nunquid hæc dicendo verba propter aliud obiecta, aliter exponēdo id agit, vt se iudices non fefellisse demonstret? Prorsùs non id efficit. Tāto enim iudices fefellit occultiùs, quāto exponit ista versutiùs. Episcopi quippe catholici, quādo audiebāt hominē anathematizantē eos, qui dicūt Adæ peccatū ipsi soli obfuisse, nō generi humano, nihil aliud eum sapere existimabant, quàm id quod catholica Ecclesia prædicare cōsueuit. Vndè veraciter paruulos in peccatorū remissionē baptizat, non quæ imitando fecerunt, propter primi peccatoris exemplum, sed quæ nascēdo traxerunt, propter originis vitiū. Et paulò inferiùs: Quando tibi illa damnanda objjciebantur, nō ea catholici Episcopi sic intelligebant, ideò cùm illa damnares, catholicū te esse credebāt. Propterea ergò quod te illi sapere existimabāt, absoluendum fuit: quod verò tu sapiebas, damnandū fuit. Non ergò tu absolutus es, qui damnanda tenuisti: sed illud absolutum est, quod tenere debuisti. Vt autē tu absolutus putareris, creditus es sentire laudanda, cùm te iudices non intelligerent occultare damnanda.

Catholicæ Ecclesiæ de paruulorum peccato sententia.

3. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Hoc Apostolicū testimoniū in quo ait, Per vnū hominem intrauit peccatum in mundum, & per peccatū mors: conari eos (Pelagianos intelligit) quidē in aliam nouā detorquere opinionem, tuis literis intimâsti, sed quidnam illud sit, quod in his verbis opinentur, tacuisti. Quantū autē ex alijs cōperi, hoc ibi sentiūt, quòd & mors ista quæ illic commemorata est, non sit corporis, quā nolunt Adam peccando meruisse, sed animæ, quæ in ipso peccato fit, & ipsum peccatū non propagatione in alios homines ex primo homine, sed imitatione transiisse. Hinc enim etiam in paruulis nolunt credere per baptismū solui originale peccatum, quod in nascētibus nullū esse omninò cōtendunt. Sed si Apostolus peccatū illud commemorare voluisset, quod in hūc mundū nō propagatione sed imitatione intrauerit, eius principē non Adam, sed diabolū diceret, de quo scriptū est, Ab initio diabolus peccat. De quo etiam legitur in libro Sapientiæ, Inuidia autē diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam quoniam ista mors sic à diabolo venit in homines, non quòd ab illo fuerint propagati, sed quòd eū fuerint imitati, continuò subiunxit, Imitantur autem eum qui sunt ex parte eius. Proindè Apostolus cùm illud peccatum ac mortem cōmemoraret, quæ ab vno in omnes propagatione transiisset, eum principem posuit, à quo propagatio generis humani sumpsit exordium. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatū Dei: sed aliud est quod exemplū est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus.

Rom. 5.

Pelagiani negāt Adā peccando mortē corporis meruisse.

Et peccatum eius propagatione in posteros transiisse.

1. Ioan. 3.

Sap. 2.

4. ITEM capite decimo: Deindè quod sequitur, In quo omnes peccauerūt: quàm circunspectè, ꝙ propriè, quàm sine ambiguitate dictū est. Si enim peccatū intel-

Rom. 5.

intellexeris quod per vnũ hominẽ intrauit in mundũ, in quo omnes peccauerunt: certum manifestumq́ꝫ est, alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantùm peccāt, quorum peccata sunt, aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille vnus homo fuerunt. Si autem nõ peccatum, sed ille vnus homo intelligitur, in quo vno homine omnes peccauerunt: quid etiam ista manifestatione manifestius?

5. CAPITE item vndecimo: Ergò & in eis qui nõ peccauerunt in similitudine præuaricationis Adæ, id est, qui nondùm sua & propria volũtate sicut ille peccauerunt, sed ab illo peccatũ originale traxerunt, qui est forma futuri, quia in illo constituta est forma condemnationis futuris posteris qui eius propagine crearentur, vt ex vno omnes in condemnationem nascerentur, ex qua non liberat nisi gratia saluatoris.

Peccatum voluntarium.

Propagatione in nos traductum.

6. DEINDE capite duodecimo: Verùm illud diligentiùs intuere, quod ait, ob vnius delictum multos mortuos. Cur enim ob vnius illius, & non potiùs ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda est imitatio, non propagatio? Sed attende quod sequitur, Et nõ sicut per vnum peccantẽ, ità est & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condemnationẽ, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Nunc dicant, vbi locũ habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno, inquit, in condemnationẽ: quo vno, nisi delicto? Hoc enim explanat, cùm adiũgit, Gratia aũt ex multis delictis in iustificationem. Cur ergò iudicium ex vno delicto in condemnationẽ, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Nónne si nullum est originale delictũ, non solùm ad iustificationem gratia, sed etiam iudiciũ ad condemnationẽ ex multis delictis homines ducit? Neque enim gratia multa delicta donat, & non etiã iudicium multa delicta cõdemnat. Aut si propterea ex vno delicto in condemnationẽ ducuntur, quia omnia delicta quę condemnãtur, ex vnius illius imitatione commissa sunt, eadẽ causa est, cur ex vno delicto etiam ad iustificationem duci intelligantur, quia omnia delicta quę iustificatis remittuntur, ex illius vnius imitatione commissa sunt. Sed hoc videlicet nõ intelligebat Apostolus, cùm dicebat: Iudicium quidẽ ex vno delicto in condemnationẽ, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Immò verò nos intelligamus Apostolũ, & videamus ideò dictum iudiciũ ex vno delicto in condemnationem, quia sufficeret ad condemnationẽ, etiã si non esset in hominibus nisi originale peccatum.

Rom. 5.

Originale peccatum etiã solum ad condemnationẽ sufficit.

7. ET capite decimotertio: Cur ob vnius delictum mors regnauit per vnũ, nisi quia mortis vinculo tenebantur in illo vno in quo oẽs peccauerunt, etiã si propria peccata non adderẽt? Alioquin nõ solùm ob vnius delictũ mors per vnum regnauit, sed ob delicta multa multorũ per vnumquenq́ꝫ peccantẽ. Nam si propterea cæteri ob alterius hominis delictũ mortui sunt, quia illũ in delinquẽdo pręcedentem, subsequentes imitati sunt, ille quoquè & multò magìs ob alterius delictum mortuus est, quẽ diabolus delinquẽdo ità pręcesserat, vt ei delictũ etiã ipse suaderet: Adam verò nihil suasit imitatoribus suis, & multi qui eius imitatores dicuntur, eum fuisse & tale aliquid cõmisisse, vel nõ audierunt, vel omninò nõ credũt. Quanto ergò rectiùs, sicut iam dixi, diabolũ principem cõstituisset Apostolus, à quo vno peccatũ & mortem per oẽs transîsse diceret, si hoc loco non propagationẽ, sed imitationẽ dicere voluisset. Multò enim rationabiliùs Adam dicitur imitator diaboli, quẽ suasorẽ habuit peccati, si potest quisq́ꝫ imitari etiã illum, qui nihil ei tale suasit, vel omninò quem nescit. Quid est aũt quòd abundantiam gratię & iustitiæ accipiunt, nisi quòd non ei tantùm peccato in quo omnes peccauerunt, sed eis etiã quæ addiderunt, gratia remissionis datur, eisq́ꝫ hominibus tanta iustitiá donatur, vt cùm Adam cõsenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam cogenti. Et quid est, multò magìs in vita regnabunt, cùm mortis regnum multò plures in æternam pœnam trahat, nisi intelligamus eos ipsos in vtroq́ꝫ dici qui transeũt ab Adam ad Christum, id est, à morte ad vitam, quia in vita æterna sine fine regnabunt, magìs quàm in eis mors temporaliter & cum fine regnauit. Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationẽ, ità & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Hoc vnius delictum, si imitationem attẽdamus, non erit nisi diaboli: sed quia manifestũ est de Adam non de diabolo dici, restat intelligenda non imitatio, sed propagatio peccati. Vide plura ibidèm capite decimoquinto.

Rom. 5.

Gratiæ abundãtia ex quibus perspiciatur.

Rom. 5.

8. IDEM libro secũdo Hypognosticon cõtra Pelagianos: Peccatũ protoplasti oẽs trahimus, non morũ imitatione, sed seminis conceptione, sicut scriptũ est: Eccè enim in iniquitatibus cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Cõstant etiã & imitatiõe morũ peccata, imitando scilicet malos. Sed vt quis imitetur malos, naturę est vitiũ deprauatę qua factus est malus & malitiosus, nõ natura à Deo cõditus malus. Ob hoc enim & natura filij irę ab Apostolo iam baptizati fuisse dicimur. Omnis enim carnaliter nascẽs, natura filius iræ rectè dicitur: quia natura est protoplasti, quę prior in illo propter delictũ iram iudicis Dei iustè suscepit. Si enim delictum eius per quod, vt dixi, ad irã Dominum prouocauit, non traheremus, nunquàm natura filij iræ diceremur. Et ideò peccatum eius non solum ipsum, sed omne nocuit genus humanũ, cùm eius damnatione simul & culpam suscepimus. Eius enim nos vulneratos esse delicto, vas probat electionis, cùm dicit, Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerũt, & egent gloria Dei. Dicendo, omnes, nullum excipit, quinimmò totum declarauit genus humanum. Peccauerunt enim omnes, cùm ex vno peccatore omnes nascimur peccatores. Propter quod iterùm idẽ dicit Apostolus: Nam iudicium ex vno in condemnationẽ. Ex quo vno, nisi ex Adam, vel eius vno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa eius, qua ille est condemnatus? Quid est autem, & egent gloria Dei: nisi gratia Dei patris, per Iesum Christum qui est gloria Dei patris?

Originale peccatum trahimus conceptione seminis.

Psal. 50.

Ephes. 2.

Natura cur filij iræ dicamur.

Rom. 3.

Rom. 5.

9. ITEM epistola octuagesimanona ad Hilariũ, quęstione tertia: Quapropter si non audent resistere Apostolo, (loquitur de Pelagianis) exponant nobis quare iudicium ex vno delicto ducat in condemnationem, cùm ex multis delictis homines damnandi veniant ad iudicium? Aut si propterea ità dictum putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati cæteri sunt, vt sic ex vno illo delicto in iudicium condemnationémque traherentur, qui eum imitando multa peccârunt, Cur non etiam de gratia & iustificatione dictum est? Cur non dixit similiter: Et gratia ex vno delicto in iustificationem? Sicut enim hominum multa delicta, inter illud vnum quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur: ab vno quippe ad multa venerunt, vt à multis ad iudicium damnationémque ducerentur: sic eadem multa delicta inter hoc ipsum vnum, cuius imitatione commissa sunt, & gratiam qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, vt ex multis ad gratiam iustificandi venirent. Cùm ergò in vtroque, id est, & iudicio & gratia, quod attinet ad vnum & multa delicta, vna eademq́ꝫ ratio sit, dicãt isti nobis quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationẽ, gratiam verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescãt ideò sic esse dictũ, quia in hac causa duo constituũtur homines: Adam, ex quo consistit generatio carnalis: & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tantùm ille homo, iste autẽ & Deus & homo, nõ quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod est ex Adã, ità ista regeneratio vnũ delictum solum soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidem generationi sufficit ad condemnationẽ vnius delicti connexio: quicquid enim posteà homines ex malis operibus suis addunt, non pertinet ad illam genera-

Rom. 5.

Originale peccatum nos ex parẽtibus trahere, ex Pauli loco eruitur.

nerationem, sed ad humanam conuersationem: huic autem regenerationi non sufficit illud delictum tantummodò soluere, quod ex Adam trahitur, sed quicquid etiam posteà ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Ideò iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

10. LIBRO item sexto contra Iulianum, capite duodecimo: De illis quoquè Apostolicis verbis in quibus impudentia mirabili, immò demētia resistitis fundatissimę fidei, vbi ait, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, frustrà sensum alium nouum atque distortum, & à vero abhorrentem moliris exculpere, affirmans ea locutione dictum esse, in quo omnes peccauerunt, àc si diceretur, propter quod omnes peccauerunt: sicut dictum est, In quo corrigit iunior viam suā: vt scilicet, non in vno homine omnes homines peccâsse intelligantur originaliter, & tanquàm in massæ vnione communiter, sed propterea quia primus hominū ille peccauit, id est, cùm imitantur illum, nō cùm generantur ex illo. Non ergò huic sensui conuenit illa locutio, ità dictum esse, in quo, velut dictū esset, propter quod. Nam propter hoc quisque peccat, quod sibi proponit vt peccet, vel quoquo modo quod illi est causa peccandi. Quis verò ab omni humano sensu tam sit absurdus, vt dicat, Propter hoc fecit homo iste homicidiū, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibū sumpsit: cùm iste latrocinādo occiderit hominem nihil de Adam cogitans, sed propter hoc vt aurum quod ferebat, auferret? Sic & cætera cuncta peccata, quę propria quisque committit, habent causas propter quas fiant, etiam, si nemo cogitet quod ille primus homo commisit, neque illud sibi ad peccandum proponat exemplum. Propter hoc itaque, id est, quoniā peccauit Adā, nec ipse Cain peccâsse dicendus est, qui eundē patrem suum nouerat. Propter quid enim fratrem suum occiderit, notum est: quia non propter hoc quod perpetrauit Adam, sed quia bono eius inuidit.

Rom. 5.
Idem locus excutitur, vt originale peccatum generatione contrahi non imitatione doceatur.
Psal. 118.
Absurditas expositionis Pelagianicæ.
Genes. 4.

11. ET sermone decimoquarto de verbis Apostoli: Cùm cœperint vrgeri Pelagiani verbis Apostoli dicentis, Per vnum hominem peccatū intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt: quę verba nescio quis nō intelligat, in quibus verbis nescio vtrùm quisquam expositorem requirat, conantur respondere & dicere, ideò dictum est hoc ab Apostolo, quia primus peccauit Adam, & qui posteà peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid est aliud, quàm conari tenebras aperto lumini offundere? Peccatum per vnum hominem intrauit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Propter imitationem dicis, quia primus peccauit Adam. Respondeo prorsùs, non primus peccauit Adā. Si primum peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis massam volens ostendere Apostolus de origine venenatam, ideò eum posuit vndè nati sumus, nō eum quem imitati sumus. Dicitur quidem & pater tuus, quē fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterùm parturio. Qui identidèm dicit, Imitatores mei estote. Et propter ipsam imitationem dicitur impijs, Vos à patre diabolo estis. Nam constat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit nostram naturam nec condidit: sola in illa seductio est præcedentis, imitatio consequentis. Deniquè quo modo dictū est de Adam, in quo omnes peccauerunt, legatur mihi alicubì, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud est illo præcedente & seducente peccare, aliud in illo peccare. Quia secundùm propaginem carnis in illo eramus oēs antequàm nati essemus tanquàm in parente, tanquàm in radice ibì eramus, sic venenata est ista arbor, ibì eramus. Nam quia ad diabolum, hoc est, principē peccati, & verè primum peccatorem non pertinet origo, sed imitatio, cùm de illo scriptura loqueretur, Inuidia, inquit, diaboli, mors intrauit in orbem terrarū. Imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitando eum fiunt ex parte ipsius. Nunquid dictum est, in illo peccauerunt? Cùm verò de Adam diceretur propter originem, propter posteritatem, propter propaginem viscerum, In quo omnes, inquit, peccauerunt. Nam si propterea primus constitutus est Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo sit, nō in origine: vt quid tam in lōginquo, post tam prolixa tempora contra Adam quæritur Christus? Si oēs peccatores ad Adam propterea pertinent, quia primus peccator, omnes iusti debuerūt ad Abel pertinere, quia primus iustus. Quare Christus quæritur? Expergiscere frater, quare Christus quęritur, nisi quia in Adā damnata est generatio, in Christo quæritur regeneratio? Proindè nemo nos fallat. Scriptura euidens est, authoritas fundatissima est, fides catholicissima est. Omnis generatus damnatus, nemo liberatus, nisi regeneratus.

Rom. 5.
Pelagianorū falsa expositio.
Diabolus primus peccator
Gal. 4.
1. Cor. 4. & 11.
Ioan. 8.
In Adam omnes eramus tanquàm in parente, in radice.
Sapien. 2.
Rom. 5.
In Adam generatio damnata.

12. LIBRO item tertio de peccatorum meritis & remissione, capite octauo: Nulla (inquiunt Pelagiani) ratione cōceditur, vt Deus qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò non iam aliena, sed propria: Aliena quippe erant, quando hi qui ea propagata portarent, nondùm erāt, nunc verò carnali generatione iam eorum sunt quibus nondùm spiritali regeneratione dimissa sunt.

Pelagianorū ratio refutata
Generatione Adæ peccatum fit cuiusque proprium.

13. IDEM libro sexto contra Iulianū, capite quarto: Quod dicis, alienis peccatis obnoxium non teneri, interest quatenùs rectè possit intelligi. Neq; nunc ago quòd peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominū millia ceciderunt: & quòd de anathemate cōtra interdictum quia vsurpauit vnus, in eos qui hoc non fecerant, nec factum fuisse nouerāt, vindicta processit. Alia disputatio est, neq; nunc terrere nos debet, de hoc genere peccatorum siue pœnarum. Parentum autē peccata modo quodam dicuntur aliena, & rursùs modo quodam reperiuntur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis, & nostra sunt contagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, nullo modo iustum esset. Quod autem Apostolum dixisse commemoras: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisq; propria corporis sui prout gessit siue bonum siue malū, quo modo in paruulis accipis? Vtrùm & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autē manifestabuntur, quo modo reportat eorū quisq; quod gessit, qui nihil gessit, nisi quia pertinet ad eos, quod per corda & ora gestantium, siue credunt, siue non credunt? Propria corporis sui enim dixit, quod ad vnumquenque in seipso iam viuentem pertinet.

2. Reg. 24.
Iosu. 7.
Primorum parentum peccata quomodo aliena & quomodo nostra.
Eccli. 40.
2. Cor. 5.
Paruuli per corda & ora gestantium credunt.

14. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri.

15. FVLGENTIVS de fide ad Petrum, capite vigesimosexto: Firmissimè tene, & nullatenùs dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum, & ob hoc natura iræ filium nasci. De qua dicit Apostolus, Eramus enim & nos natura filij iræ sicut & cæteri.

Ob peccatum orig. natura filius iræ omnis homo nascitur.
Ephes. 2.

16. AVGVSTINVS de natura & gratia cōtra Pelagianos, capite trigesimosexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsùs, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem, Vndè enim scimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatū, quæ concipere ac parere meruit eum quem constat nullum habuisse peccatum: Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hîc viuerent, congregare possemus, & interrogare vtrùm essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus: vtrùm hoc quod iste dicit, an quod Ioānes Apostolus? Rogo vos quantalibet

S. Maria sine peccato.

talibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, vna voce clamâssent, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. An illud humiliùs responderent fortasse quàm veriùs?

1. Ioan. 1.

17. SIXTVS quartus libro tertio extrauagãtium communium, titulo de reliquijs & veneratione Sanctorum, capite primo: Cùm præexcelsa meritorum insignia, quibus regina cælorũ virgo Dei genitrix gloriosa sedibus prælata æthereis, syderibus quasi stella matutina prærutilans, deuotæ considerationis indagine perscrutamur, & intra pectoris arcana reuoluimus quòd ipsa (vtpotè via misericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis, consolatrix) pro salute fidelium, qui delictorum onere grauantur, sedula oratrix & peruigil ad Regem quem genuit intercedit: dignum (quin potiùs debitum) reputamus vniuersos Christifideles, vt omnipotenti Deo (cuius prouidentia eiusdem virginis humilitatem, ab æterno respiciẽs pro reconcilianda suo authori humana natura, lapsu primi hominis æternæ morti obnoxia, eam sui vnigeniti habitaculum sancti spiritus præparatione constituit, ex qua carnem nostræ mortalitatis pro redemptione populi sui assumeret, & immaculata virgo nihilominùs post partum remaneret) de ipsius immaculatæ virginis mira conceptione gratias & laudes referant, & instituta propterea Dei Ecclesia missas & alia diuina officia dicant, & illis intersint, indulgentijs & peccatorum remissionibus inuitare: vt exindè fiant eiusdem virginis meritis & intercessione diuinæ gratiæ aptiores.

S. Mariæ elogia.

B. Mariæ mira conceptio.

Festi institutio.

18. IDEM eodem loco, capite secundo: Sanè cùm sancta Romana Ecclesia de intemeratæ semperq; virginis Mariæ conceptione publicè festum solenniter celebret, & speciale ac proprium super hoc officiũ ordinauerit: nonnulli (vt accepimus) diuersorũ ordinum prædicatores in suis sermonibus ad populum publicè per diuersas ciuitates & terras affirmare hactenùs non erubuerunt, & quotidiè prædicare non cessant, omnes illos qui tenent aut asserunt eandem gloriosam & immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos: eiusdem immaculatæ conceptionis officium celebrantes, audientesq; sermones illorum qui eam sine huiusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus nõ contenti, confectos super his suis assertionibus libros in publicum ediderunt: ex quorum assertionibus & prædicationibus non leuia scandala in mentibus fidelium exorta sunt, & maiora meritò exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiusmodi temerarijs ausibus ac peruersis assertionibus ac scandalis quæ exindè in Dei Ecclesia exoriri possunt (quantum nobis ex alto conceditur) obuiare volentes, motu proprio, nõ ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera deliberatione & certa scientia huiusmodi assertiones prędicatorum eorundem, & aliorum quorumlibet qui affirmare præsumerent, eos qui crederẽt aut tenerent eandem Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua conceptione præseruatã fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiusmodi officium cõceptionis celebrantes, seu huiusmodi sermones audiẽtes, alicuius peccati reatum incurrere: vtpotè falsas & erroneas, & à veritate penitùs alienas, editosq; desupèr libros prædictos id continentes, quo ad hoc authoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & damnamus: Ac motu sciẽtia & authoritate prædictis statuimus & ordinamus, quòd prædicatores verbi Dei, & quicunque alij cuiuscunque status, gradus, aut ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cætero ausu temerario præsumpserint in eorum sermonibus ad populum, seu aliàs quomodolibet affirmare huiusmodi sic per nos improbatas & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere postquàm de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant: à qua ab alio quàm à Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu scientia & authoritate similibus simili pœnæ ac censuræ subijcientes eos qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen vel peccatum incurrere mortale: cùm nondùm sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum. Non obstantibus cõstitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrarijs quibuscunq;, quibus communiter vel diuisìm à sede Apostolica indultum existat, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non faciẽtes plenam ac expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem.

De conceptione B. Mariæ diuersa sententes compescit Sixtus, nè alteri alteros hæreseos condemnent ante determinationem Ecclesiæ.

A Romana Ecclesia nihil certi de conceptione B. Mariæ decisum.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta in fine decreti de peccato originali: Declarat tamẽ hęc ipsa sancta Synodus, non esse suæ intentionis, compręhendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Dei genitricem virginem Mariam, sed obseruandas esse constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ quarti, sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innouat.

III.

De remedio originalis peccati.

Ex can. 3. sess. 5.

A. PECCATVM hoc originis, quod inest vnicuique proprium, vt diximus, neque per humanæ [a] naturæ vires, neque per aliud remedium tollitur, quàm per meritum [b] vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo [c] reconciliauit in sanguine suo, factus nobis [d] iustitia, sanctificatio & redemptio. Huius verò meritum [e] per Baptismi sacramentum in forma Ecclesiæ ritè collatum, tam adultis quàm paruulis applicatur: quia [f] non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox, [g] *Eccè Agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.* Et illa, [h] *Quicunque baptizati estis, Christum induistis.*

Ex can. 4. sess. 5.

B. Vndè errant grauiter, qui negant paruulos [i] recentes ab vteris matrum baptizandos esse, etiamsi fuerint à baptizatis parentibus orti.

Bapti-

a August. epist. 28. Enchir. cap. 48. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 16.
b 1. Timoth. 2. b
c Rom. 5. b Petrus Diaco. de incar. & gratia Christi, cap. 16. Bernar. epist. 190.
d 1. Cor. 1. d Bernar. ser. 1. de Purificat.
e Tit. 3. b
f Actor. 4. b
g Ioan. 1. d
h Galat. 3. d August. lib. 6. cont. Iulian. cap. 4.
i Concil. Mileuita. can. 2. Aphrican. can. 77.

Baptizantur certè etiam hi in remissionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod [k] regenerationis lauacro expiari necesse est ad vitam æternam consequendam, quoniam non aliter intelligendum est, [l] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ità in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt*: nisì quemadmodùm Ecclesia Catholica vbiq; diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt. [m] *Nisì* enim *quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

k August. lib. 1. de pecc. merit. c. 16. lib. 4. cont. 2. epist. Pelag. cap. 4.
l Rom. 5. b August. li. 4. cōt. 2. epist. Pelag. cap. 4. lib 2. cont. Pelagiū & Celest. c. 40
m Ioan. 3. a

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymum: Certus sum animam nulla Dei culpa, nulla Dei necessitate vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius vel suæ volūtatis virtute tanquàm sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: nec omninò esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationē mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quæcunque autem sine gratia mediatoris & sacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnā futuram, & vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autē post generationem humanam, quæ facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem, & requiem post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturā. Hæc sunt quæ de anima firmissimè teneo. Et paulò pòst: Excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quænam sit eligenda scire desidero. Quæcunque enim eligenda est, absit vt impugnet hanc fidem, de qua certi sumus, omni animæ etiam paruuli infantis necessariam esse liberationem ex obligatione peccati, eamq; nullam esse nisì per Iesum Christum & hunc crucifixum?

Anima sua culpa lapsa, sola Dei gratia restauratur.

Mediator Christus omnibus ad liberationem necessarius.

Liberatio vt omnibus necessaria, ità nulla nisi per Christum.

2. ET in Enchiridio capite quadragesimooctauo: Vnum peccatum, quod tam magnum in loco & habitu tantæ infelicitatis admissum est, vt in vno homine originaliter, atque, vt ità dixerim, radicaliter totum genus humanum damnaretur, non soluitur ac diluitur nisì per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, qui solus potuit ità nasci, vt ei opùs non esset renasci.

Originale peccatum nō nisi per mediatorem Christum soluitur.

3. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quærere & saluum facere quod perierat. Pro impijs mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendę legis est cōsummatus effectus: quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quæ vtiq; ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantum natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces?

Nec naturæ vires nec lex à peccato orígin. liberat.

Ephes. 5.

Psal. 89.

Rom. 7.

4. PRIORIS ad Timotheū secundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

5. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur, in spe gloriæ filiorum Dei. Et infrà: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitā quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magìs nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magìs reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Si qua ergò in Christo noua creatura: vetera transierunt, eccè facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium recōciliationis. quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et infrà: Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

7. PETRVS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Christi ad Fulgentium & reliquos, capite sexto: Ab hac damnatione & morte (per Adæ peccatum mundo illata) nullus omninò liberatur, nisì gratia redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vtpotè Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educeret, factus est seruus, accipiens formam serui. Hinc est quod dicit ad Iudæos: Tunc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit. *Ioan. 8.*

8. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocētium Pontificem: Iustè homo addictus, sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, vt non defuerit iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniam hoc quoquè fuit de misericordia liberantis, vt (quod congruebat remedijs liberandi, iustitia magìs contra inuasorem quàm potentia vteretur. Quid nanque ex se agere poterat, vt semel amissam iustitiam recuperaret, homo seruus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proindè aliena, qui caruit sua, & ipsa sic est: Venit princeps huius mundi, & in saluatore non inuenit quicquam: & cùm nihilominùs innocenti manus iniecit, iustissimè quos tenebat amisit: quando is qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli soluit dominio. Qua enim iustitia id secundò homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nā si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius omnibus imputetur, sicut omnium peccata

Liberationis modus iustissimus.

vnus

Vnus ille portauit: nec alter iam inueniatur qui forefecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus vnus est Christus. Satisfecit ergò caput pro membris, Christus pro visceribus suis, quando iuxta Euangelium Pauli, quo conuincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis conuiuificauit nos sibi, donans nobis omnia delicta, delens quod aduersùm nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci, expolians principatus & potestates.

Coloss.2.

9. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptũ est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Ierem.9.

10. BERNARDVS sermone primo de Purificatione beatæ Mariæ: Vbi minoratus est Christus paulò minùs ab angelis, factusq; est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per sanguinem suum quæ in cælis sunt, & quæ super terram: ex hoc planè iam suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filij iræ, sed consequuti sumus misericordiam. Cuius iræ filij? & quam misericordiam cõsequuti? Nempe filij ignorantiæ, ignauiæ, captiuitatis: & consequuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ excæcauerat nos, mollities viri abstracti & illecti à propria cõcupiscentia, eneruauerat nos, malitia diaboli expositos iustè à Deo captiuauerat nos. Sic ergò nascimur vniuersi primùm quidem viæ ciuitatis habitaculi prorsùs ignari, deindè imbecilles & ignaui, vt etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen præpediremur & detineremur inertia: postremò captiui sub pessimo crudelissimoq; tyranno, vt licèt prudentes essemus atque robusti, ipsa tamen miseræ seruitutis opprimeremur conditione. Nunquid non misericordia & miseratione multa opùs habet tanta miseria? Aut certè si iam salui sumus ab hac triplici ira per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo patre, & iustitia & sanctificatio & redemptio: quanta nobis vigilantia opùs est dilectissimi, nè fortè (quod absit) inueniantur nostra nouissima peiora prioribus, si denuò contingat iram incendere, vtpotè qui non natura iam sed propria voluntate filij iræ sumus?

Miseria quanta circundati nascamur.

Magna misericordia indiget hæc tanta miseria.

11. AD Titum tertio capite: Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suã misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abũdè per Iesum Christum saluatorẽ nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

12. ACTORVM quarto capite ait beatus Petrus: In nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus: qui factus est in caput anguli. & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

13. IOANNIS primo capite: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi.

14. AD Galatas tertio capite: Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicunq; enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

15. AVGVSTINVS libro sexto cõtra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Non habere paruulos vitam, nisì habeãt Christum, quem proculdubiò habere non possunt, nisì induerint eum, eo modo quo scriptum est, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non ergò eos habere vitam, nisì habeant Christum, Ioannes Euangelista testatur, dicens in epistola sua, Qui habet filiũ, habet vitam: qui nõ habet filium, vitam non habet. Meritò ergò intelliguntur mortui qui non habent vitã, pro quibus est Christus mortuus vt habeãt. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. Ideò autẽ mortuus est, sicut legitur ad Hebræos, vt per mortem euacuaret eum qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum. Quid ergò mirum, si paruuli quandiù mortui sunt antequàm incipiant eum habere qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt qui potestatem habet mortis?

Galat.3.

1.Ioan.5.

2.Cor.5.

Heb.2.

1. B. CONCILIVM Mileuitanũ canone secundo: Itẽ placuit, vt suprà quæstione prima de sacramento Baptismi, B. testimo. septimo. & ibidèm vide plura de hac re testimonia.

2. CONCILIVM Africanum canone septuagesimoseptimo: Item placuit &c. vt loco citato in Concilio Mileuitano.

3. AVGVSTINVS libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimosexto: Ex hac inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opùs habet, vt non solùm ad regnum Dei perducatur, verumetiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato & morti primi hominis obnoxij nascũtur in carne, & simul iustitię vitæq; æternę secundi hominis sociati renascuntur in baptismo.

Regeneratio omnibus necessaria carnaliter generatis.

4. ET libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Iacet inter illos (Manichæos scilicet & Pelagianos) in paruulis humana creatura institutione bona, propagatione vitiata, bonis suis confitens optimum conditorem, malis suis quærens misericordissimum redemptorem, Manichęos habẽs bonorum suorum vituperatores, Pelagianos habens malorum suorum negatores, vtrosque persequutores. Et quanuìs per infantiam loqui non valeat, specie tamen tacita & infirmitate abdita, impiam vanitatem vtrorumq; compellat, & illis dicens, ab eo qui bona creat, credite me creari, & istis dicens, ab eo qui me creauit, sinite me sanari. Manichęus dicit, nihil est huius infantis, nisì anima bona liberanda, cætera nõ ad Deum bonum, sed ad principem tenebrarum pertinẽt respuenda. Pelagianus dicit, immò huius infantis nihil est liberandũ, quia totum ostendimus saluum. Ambo mentiuntur. Sed mitior est iam carnis solius accusator, quàm qui in vniuersum conuincitur sæuire laudator. Sed neq; Manichæus humanæ animę subuenit blasphemando authorem totius hominis Deum, nec Pelagianus humanę infantię diuinam gratiam subuenire permittit, negando originale peccatum. Deus ergò miseretur per catholicam fidem, quæ vtranque redarguendo perniciem infantibus subuenit ad salutem, Manichæis dicens, Audite Apostolum clamantem, Nescitis quia corpus vestrum templũ est in vobis spiritus sancti? & Deum bonum creatorem credite corporũ, quia non potest esse templum spiritus sancti opus principis tenebrarum. Pelagianis dicens, In iniquitatibus conceptus est, & in peccatis eum mater eius in vtero aluit, quem conspicitis paruulum. Quid eum tanquàm ab omni noxa liberum defendendo, non permittitis per indulgentiam liberari? Nemo mundus à sorde, nec infans cuius diei vnius vita sit super terram. Sinite miserum remissionem accipere peccatorum per eum, qui solus nec paruus nec magnus potuit habere peccatum.

Manichæi erroris & Pelagiani collatio.

1.Cor.3.

Psal.50.

Iob 25.

5. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominẽ &c. vt in textu.

6. AVGVSTINVS libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Volũt ex verbis Apostoli in suum sensum homines (Pelagianos intelligit) detorquere. Vbi enim ait Apostolus, Per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt: ibì volunt intelligi nõ peccatum pertransisse, sed mortẽ. Quid est ergò quod sequitur, in quo omnes peccaue- runt?

Rom.5.

runt? Aut enim in illo vno homine peccâsse dicit oẽs Apostolus, de quo dixerat, Per vnũ hominem peccatũ intrauit in mundum: aut in illo peccato, aut certè in morte. Nõ enim mouere debet, quia nõ dixit, in qua, sed in quo omnes peccauerunt: Mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Quodlibet ergò eligant, aut enim in illo homine peccauerunt omnes, & ideò dictum est, quoniam quando ille peccauit, in illo erãt omnes: aut in illo peccato peccauerunt omnes, quia generaliter omnium factum est, quod nascẽtes tracturi erant omnes: aut restat vt dicant, quòd in illa morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodùm possit intelligi, non planè video. In peccato enim moriuntur omnes, non in morte peccant. Nam peccato præcedente, mors sequitur, non morte præcedente, peccatum. Aculeus quippe mortis est peccatum, id est, aculeus cuius punctione fit mors, nõ aculeus quo pũgit mors. Sicut venenum si bibitur, appellatur poculũ mortis, quòd eo poculo facta sit mors, non quòd morte sit poculum factũ, aut à morte sit datum. Quòd si propterea non potest illis verbis Apostoli peccatum intelligi, in quo omnes peccauerunt, quia in Græco vndè translata est Epistola, peccatum fœminino genere positũ est, restat vt in illo primo homine peccâsse omnes intelligantur, quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccauit, vndè peccatum nascendo trahitur, quod nisi renascendo non soluitur. Nam & sic sanctus Hilarius intellexit quod scriptũ est, in quo omnes peccauerunt: ait enim, In quo, id est, in Adam, omnes peccauerunt. Deindè addidit, Manifestum in Adam omnes peccâsse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, omnes quos genuit nati sunt sub peccato. Hæc scribens Hilarius sine ambiguitate commonuit, quo modo intelligendum esset, in quo omnes peccauerunt. Propter quid autem idem Apostolus dicit nos per Christum recõciliari Deo, nisi propter quod facti fuimus inimici? Et hoc quid est, nisi peccatum? Vndè & Propheta dicit: Peccata vestra separant inter vos & Deum. Propter hanc ergò separationem mediator est missus, vt tolleret peccatum mundi, per quod separabamur inimici, & reconciliati ex inimicis efficeremur filij.

θάνατος. 1.Cor.15. Rom.5. ἁμαρτία. In Adam oẽs fuimus. In Adam quasi in massa omnes peccauimus. Esa.59.

7. ITEM libro secundo contra Pelagium & Celestium, capite quadragesimo: Ipsa sanctæ Ecclesiæ sacramenta satis indicant paruulos à partu etiam recentissimos, per gratiam Christi de diaboli seruitio liberari. Excepto enim quòd in peccatorum remissionem non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiã priùs exorcizatur in eis & exufflatur potestas contraria, cui etiam verbis eorum à quibus portantur, sese renunciare respondent.

Paruuli de diaboli seruitio in baptismo liberantur. Exorcismi ante baptismum.

8. IOANNIS tertio capite: Nisi quis, vt in textu.

IIII.

De reliquijs originalis peccati in baptizatis.

Ex can.5. sess.5.

PRAETEREA confitẽdum est, reatum originalis peccati per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, remitti: & in baptizatis [a] totum id quod veram & propriam peccati rationem habet, tolli, non radi tantùm, aut imputari. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil [b] est damnationis ijs, qui verè [c] consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundùm carnem ambulant, sed [d] veterem hominem exuentes, & nouum qui secundùm Deum creatus est induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt: [e] hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, ità vt nihil prorsùs eos ab ingressu cæli remoretur. Ac interìm fateri oportet, manere in baptizatis [f] concupiscentiam vel fomitem: quæ cùm ad agonem [g] relicta sit, nocere non consentientibus, [h] & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet: quinimmò qui [i] legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam quam aliquando [k] Apostolus peccatum appellat, Ecclesia Catholica nunquàm intellexit peccatum appellari, quòd verè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex [l] peccato est, & ad peccatum inclinat.

a Aug. lib. 1. cont. 2. epist. Pelag. cap. 13. 14. lib. 6. con. Iulia. cap. 5. lib. 2. cont. Pelagium & Celest. cap. 39 & 40. Vide quæst. 3. de sacramento Baptismi.
b Rom. 8 a
c Ibid. 6. a
d Ephes. 4. c Coloss. 3. b
e Rom. 8. c
f August. lib. 2. de peccat. merit. cap. 28.
g Idem lib. 2. cont. Iulian.
h lib. 1. de pecc. mer. cap. vlt.
Idem lib 1 de ciuit. Dei, cap. 25. lib. 5. contra Iulian. cap. 3.
i 2. Timoth. 2. a
k Rom. 7. b
l August. lib. 6. cont. Iulia. cap. 11. ser. 6. de ver. Apost.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicunt etiam (Iulianus scilicet & Pelagianus) baptisma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterùm resecanda peccata. Nam & istam similitudinem comperi suæ illos adhibere calumniæ, tanquàm hoc nos sentiamus atque dicamus. Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo vel fallere, cum qua necesse est vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat.

Pelagianus error, baptismo radi peccata, nõ tolli. Concupiscentia remanet in baptizatis.

2. ET capite decimoquarto: Nullus in Ecclesia rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, Si quis sine peccato: vbi ait, Si quis sine crimine est. Aut si dixisset, nullum peccatum habentes: vbi ait, Nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersùm nos inflentur & dirumpantur insania: non quia peccati aliquid remaneat, quod in baptismate non remittatur, sed quia in nobis in huius vitæ infirmitate manentibus quotidiè fieri nõ quiescunt, quæ fideliter orantibus & misericorditer operantibus quotidiè remittantur. Hęc est fidei Catholicę sanitas, quam sanctus vbique seminat spiritus, non prauitatis hæreticæ vanitas & præsumptio spiritus.

1.Tim.3. Nihil peccati baptismus relinquit.

3. IDEM libro sexto contra Iulianum, capite quinto: Iam nunc illam tuam discutiamus calumniam,

mniam, qua me dixisse criminaris, baptizatos ex parte mundari. Et infrà: Dixisse me affirmas, quòd gratia non perfectè hominem nouum faciat. Non hoc dico. Attende quod dico. Gratia perfectè hominem nouum facit, quandoquidem & ad corporis immortalitatem plenámque felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfectè innouat hominem, quantum attinet ad liberationē, ab omnibus omninò peccatis, nō quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nūc corpus aggrauat animam. Et interiectis nonnullis: Quanuis iam peccato mortui, Deo viuamus: est tamen quod in nobis mortificemus, vt nō regnet peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendū concupiscentijs eius, à quibus nos soluit nè his essemus obnoxij, plena atque perfecta remissio peccatorum, & remanserūt in nobis cum quibus generantur bella castrorum. Nec ità multò pòst: Quanuis itaq; sacro baptismate sanctificetur & corpus, ad hoc tamē sanctificatur, vt per remissionem peccatorum non solùm præteritis peccatis omnibus, verumetiam ipsi quæ inest carnis concupiscentiæ non sit obnoxium, cui necessè est obnoxius omnis homo nascatur, etiam moriturus obnoxius, si non renascatur. Vbi ergò me audîsti siue legisti dicentem, non innouari homines per baptismum, sed quasi innouari: non liberari, sed quasi liberari: non saluari, sed quasi saluari: absit vt ego inanem dicerem gratiam lauacri illius in quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ malè viuendo contraxeram? Qua gratia liberor, vt scio, nè intrem in tentationem, à concupiscentia mea abstractus & illectus, atq; vt exaudiar dicens cum cōsortibus meis, Dimitte nobis debita nostra. Qua liberabor, vt spero, in æternū, vbi iam nulla lex in mēbris meis repugnet legi mentis meę. Non igitur ego inanem facio Dei gratiam: sed tu eius inimicus inanem quæsisse videris iactantiā. Item infrà: Quapropter dimittuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoràter vel scienter adiecta. Sed cùm dicit Apostolus Iacobus, Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariēte discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatū. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit: non cōcipit nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit volentis assensum. Quod ergò aduersùs eam dimicatur, hoc agitur, nè concipiat, pariatq; peccatū. Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentiæ fœtibus, si illic etiā ipsa cōsumpta est, quo modo contra eam nè cōcipiat, dimicant sancti liuore corporis, pedore membrorū, contritione carnis. Denique post nōnulla inserta: Tu qui putas, quòd si malū esset cōcupiscentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planiùs ità dicitur, Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? An non est malum quod aggrauat animam, & errauit qui dixit, corpus enim corruptibile aggrauat animam?

Baptismus liberat ab omnibus peccatis. — *Rom. 6.* — *Plena & perfecta remissio peccatorum in baptismo.* — *Calumnia Iuliani. Baptismus innouat, liberat, saluat.* — *Matth. 6.* — *Rom. 7.* — *Iac. 1.* — *Concupiscentia remanens non est peccatum.* — *Omne peccatum omnis reatus baptismo tollitur.* — *Sapien. 9.*

4. ITEM libro secundo contra Pelagium & Celestium, seu libro de gratia & peccato originali contra eosdem, capite trigesimonono: Ad beatam perfectionē huius, quod nunc datur, sancti lauacri gratia peruenitur. Quia enim regeneratione spiritus modò fit, vt peccata omnia præterita remittantur, eius merito fiet etiam regeneratio carnis in ęternam vitam, qua in ipsa carne incorruptibiliter resurgente peccatorū omnium incitamenta sanētur. Sed ea salus adhuc in spe facta est, non tenetur in re, neque possidetur per pręsentiam, sed expectatur per patientiam.

5. ET capite quadragesimo: Ac per hoc non solùm peccata omnia, quorum nunc remissio fit in baptismo, quæ reos faciunt, dum desiderijs vitiosis consentitur atque peccatur, verum etiam ipsa desideria vitiosa, quibus si non cōsentitur, nullus peccati reatus contrahitur, quæ non in ista, sed in alia vita nulla erunt, eodē lauacro baptismatis vniuersa purgantur. Reatus itaq; vitij eius de quo loquimur, in regeneratorum prole carnali tandiù manebit, donèc & illic lauacro regenerationis abluatur. Plura vide de hac re testimonia, quæstione tertia de sacramento Baptismi, A. & B.

Baptismo & peccata & desideria vitiosa purgantur.

6. AD Romanos octauo capite: Nihil ergò nunc damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu: qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

7. ET capite sexto: Quid ergò dicemus? Permanebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

8. AD Ephesios quarto capite: Deponite vos, secundùm pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

9. AD Colossenses tertio capite: Mortificate ergò membra vestra quæ sunt super terram, fornicationē, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam, quę est simulachrorum seruitus. propter quæ, venit ira Dei super filios incredulitatis. in quibus & vos ambulâstis aliquando, cùm viueretis in illis. Nunc autē deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem: expoliātes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionē, secundùm imaginem eius qui creauit illum.

10. AD Romanos octauo capite: Quicunq; spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorū, in quo clamamus: Abba, (Pater.) Ipse enim spiritus testimoniū reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes, hęredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

11. AVGVSTINVS libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Hæc lex peccati, quod etiam peccatū appellat Apostolus, cùm dicit, Non ergò regnet peccatū in vestro mortali corpore ad obediendum desiderijs eius: non sic manet in membris eorū, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquàm non sit eius facta remissio, vbi omninò plena & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicitijs interfectis quibus separabamur à Deo, sed manet in vetustate carnis tanquàm superatum & peremptum, si nō illicitis consensionibus quodā modo reuiuiscat, & in regnum propriū dominationemq; reuocetur. Ab hac aūt vetustate carnis, in qua est lex ista peccati vel peccatū iam remissum, vsqueadeò spiritus vita discernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiam renascuntur, vt parùm fuerit Apostolo dicere, tales non esse in peccato, nisi etiam diceret in ipsa illos carne nō esse antequā ex hac mortali vita migrarent. Qui enim in carne, inquit, sunt, Deo placere non possunt: vos autem non estis in carne, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Veruntamen sicut ipsa carne quanuis corruptibili benè vtuntur qui membra eius ad opera bona conuertunt, in qua carne non sunt, quia non secundùm eam sapiunt neque viuunt: sicut deniquè etiam morte, quæ primi peccati pœna est, benè

Rom. 6. — *Inimicitiæ plenè sublatę in baptismo.* — *Rom. 8.*

tuntur qui eam pro fratribus, pro fide, pro quacunq; vera & sancta iustitia fortiter & patienter impendunt: sic illa etiam lege peccati, quod iam remissum in vetustate carnis manet, benè vtuntur coniugati fideles, qui ex eo quòd sunt in Christi nouitate, dominari sibi libidinem minimè patiuntur, ex eo autem quòd adhuc trahunt Adæ vetustatem, regenerandos immortaliter filios mortaliter generãt cum ea propagine peccati, qua illi qui renati sunt, obnoxij non tenentur, & qua illi qui nascuntur, renascendo soluũtur. Et paulò

Concupiscentia manet, reatu eius sublato.

pòst: Nec mireris, quòd dixi, manente concupiscentiali lege peccati, reatum eius solui per gratiã sacramẽti. Sicut enim facta & dicta & cogitata iniqua, quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iam præterierunt & non sunt, eis tamen præteritis & non iam existentibus, reatus eorum manet, nisi peccatorum remissione soluatur: sic contrà in hac non iam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ, reatus eius soluitur & non erit, cùm fit in baptismo ple-

Concupiscentia remanens reatus planè expers.

na remissio peccatorum. Deniquè si continuò consequatur ab hac vita migratio, non erit omninò quod obnoxium hominem teneat, solutis omnibus quæ tenebant. Sicut ergò non est mirum præteritorum dictorum, factorum, atque cogitatorum reatum manere ante peccatorum remissionem: sic contrà non debet esse mirum manentis concupiscentiæ reatum præterire post peccatorum remissionem.

12. IDEM libro secundo cõtra Iulianum, ante finẽ: In hac vita humanam iustitiam in quadã militia belloq; constituit, non solùm aduersùs æmulas aëreas potestates, sed aduersùs ipsas nostras cupiditates, per quas & illi exteriores inimici nos deijcere, vel penetrare moliuntur. In hoc bello & ipsam carnem aduersariam grauem dicit, cuius vtiq; natura sicut primitùs condita est, nobiscum concordissima permaneret, nisi primi hominis præuaricatione vitiata, suo nobiscum lãguore cõfligeret. In hoc bello ille vir sanctus monet nos seculum effugere, & in ea fuga quanta sit difficultas, immò impossibilitas, nisi Dei gratia opituletur, ostendit. Dicit mortua quædam vitia per remissionem in baptismate omnium peccatorum, sed corũ nos cu-

Mortuorum per baptismũ vitiorũ curanda sepultura.

rare debere quodam modo sepulturam. Et in hoc ipso opere talem describit cum vitijs mortuis nos habere conflictum, vt non quod volumus, agamus, sed quod odio habemus, hoc faciamus. Multa in nobis peccatũ nobis reluctantibus operari, rediuiuas plerunq; resurgere voluptates. Luctandum nobis esse aduersùs carnem, aduersùs quam luctatus est Paulus, quãdo dice-

Rom.7.

bat, Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ. Præcipit nè carni nostræ cõfidamus, nè nos ei credamus, cùm Apostolus clamet, Scio quia non habitat in me, id est, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum non inue-

Cum mortuis peccatis pugna habenda. Ambrosius is est.

nio. Eccè quantam nos pugnam cum mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & Ecclesiæ fidelis doctor ostendit. Quo modo enim peccatum mortuum est, cùm multa operetur in nobis, reluctantibus

1.Tim.6.

nobis. Quæ multa? nisi desideria stulta & noxia, quę consentientes mergunt in interitum & perditionem: quæ vtiquè perpeti, eisq; non consentire, certamen est, conflictus est, pugna est. Quorum pugna? nisi boni & mali, non naturæ aduersùs naturam, sed naturę aduersùs vitium iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omninò sanandum. Quo modo ergò mortuum dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste vir dicit, & quo modo habitare in membris fatemur, & multa operari desideria reluctantibus nobis, quibus non consentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur, nisi quia mortuum est in eo reatu quo

Concupiscentia remanens quo sensu peccatũ vocetur. Ad agonem relicta concupiscentia.

nos tenebat, & donèc sepulturæ perfectione sanetur, rebellat & mortuum? Quamuis iam non eodem modo appelletur peccatum, quo facit reum, sed quòd sit reatu primi hominis factum, & quòd rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet nos gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nè sic etiam mortuum peccatum rebellet, vt vincendo reuiuiscat & regnet. In hoc bello laborantes, quandiù vita humana tentatio est super terram, non ideò sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatum dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis. Quantum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donèc sanaretur hoc malum, si ei nunquàm consentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus, vndè quotidiè dicamus, Dimitte nobis debita nostra.

Concupiscentiæ nisi consentiremus, absque peccato remaneremus.

Matth.6.

13. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vltimo: In paruulis certè gratia Dei &c. vt quæstione tertia de sacramento Baptismi, C. testimonio decimoseptimo, & plura ibidèm.

14. ITEM libro primo de ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Absit à mẽte Christiana, quæ in Deo suo fidit, in eóque spe posita, eius adiutorio nititur: absit, inquam, vt mẽs talis quibuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, prętér nostræ voluntatis legem quasi lege sua mouetur: quanto magìs absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

Concupiscentia sine consensu culpa caret.

15. ITEM libro quinto contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Quid plus factum est, obsecro te, aut vt quid diceret, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, si iam erant possessi quodam modo malis desiderijs cordis sui? Nunquìd autẽ consequens est, vt si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiã consentiat eis ad cõmittenda eadẽ mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis, vtiquè vt consentiendo eis possideatur ab eis, quod fit cùm diuino iudicio traditur eis. Alioquìn frustrà dictum est, Post concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quòd tumultuantes & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens aduersùs eas gloriosa certamina, si viuit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obseruat quod scriptum est, Si præstes animæ tuę concupiscentias eius, quod quid est aliud, quàm desideria eius mala, faciet te gaudiũ inimicis & inuidis tuis? Nunquìd iam iste reus est habendo tales animę concupiscentias, quas ei præstare non debet, nè in gaudium veniat diabolo & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? Cùm ergò dicitur homo tradi desiderijs suis, indè fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, trahitur, possidetur. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.

Rom.1.

Eccli 18.

Eccli 18.

2.Pet.2.

16. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Nam & qui certat in agone: non coronatur nisi legitimè certauerit.

17. AD Romanos septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem. nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquãdo. Sed cùm venisset mandatum: peccatum reuixit. Nam peccatũ occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Quod ergò bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malũ, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

18. AV-

18. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianũ, capite vndecimo: Quòd verba Apostolica, vbi dicit, (Rom. 7.) Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum: & cætera vsque ad illud, vbi ait, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: me affirmas aliter intelligere quàm eorũ ipsum caput debet intelligi, nesciens mihi plurimũ tribuis. Nõ enim ego solus aut primus sic istum locum intellexi, quo euertitur hæresis vestra, quemadmodùm verè intelligendus est, immò verò ego priùs eũ aliter intellexeram, vel potiùs nõ intellexeram, quod mea quædam illius temporis scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus & de seipso dicere potuisse, Ego autem carnalis sum, cùm esset spiritalis, & quòd captiuus duceretur sub lege peccati, quæ in membris erat eius. Ego enim putabam dici ista non posse, nisì de ijs quos ità haberet carnis concupiscentia subiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret, quod de Apostolo dementis est credere, cùm etiam innumerabilis multitudo sanctorum, nè concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed posteà melioribus & intelligentioribus cessi, vel potiùs ipsi, quod fatendum est, veritati, vt viderem in illis Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum, cõtra carnales concupiscentias dimicantium. Qui cùm mente sint spiritales, adhuc tamen isto corruptibili corpore (Sap. 9.) quod aggrauat animam, rectè intelliguntur esse carnales, qui erunt & corpore spiritales, quando seminatũ (1. Cor. 15.) fuerit corpus animale, & resurget corpus spiritale. Et rectè adhuc intelliguntur ea parte captiui sub lege peccati, quæ desideriorum quibus non consentiunt, motibus subiacet. Hinc factum est vt sic ista intelligerẽ, quemadmodùm intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & cęteri Ecclesię sancti notiq; doctores, qui & ipsum Apostolum aduersùs carnales concupiscentias quas habere nolebat, & tamen habebat, strenuè conflixisse, eundemq; conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt. Contra quos motus priùs vtiquè debellãdos nè dominentur, & posteà sanandos vt penitùs extinguantur, etiam ipsa gloriosa certamina sanctos exercere confessus es. Simul itaque cognoscamus verba pugnantium, si pugnamus. Hoc enim modo non viuimus nos, sed viuit Christus in nobis, si & ad pugnam contra concupiscentias exercendam, & ad victoriam vsque ad consumptionẽ eorundem hostium capessendam, in illo fidimus, non in nobis. Ipse quippe factus est nobis sapientia à Deo, & (1. Cor. 1.) iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt, quemadmodùm scriptum est, Qui gloriatur, in Domino glorietur. (Hier. 9.) Non est ergò contrarium, sicut putas, vt, qui dicit, Viuo non ego iam, viuit verò in me Christus: (Gal. 2.) dicat etiam, Scio quia nõ habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. (Rom. 7.) Inquãtùm quippe in illo viuit Christus, intantùm expugnat & superat quod non habet bonum in eius carne, sed malũ. Neque enim rectè cuiusquam spiritus concupisceret aduersùs carnem suam, nisì habitaret in illo spiritus Christi. Absit ergò vt dicamus, quod nos dicere insimulas, Apostolum sic ista dixisse, quasi qui se vellet intelligi renitẽtem, in scorto aliqua manu pestiferæ voluptatis abduci: cùm dicat, Non ego operor illud: ostendens concupiscentias carnis solum impulsum libidinis operari, sine consensione peccati.

19. ET sermone sexto de verbis Apostoli: Demonstrauit Apostolus ad hoc se dixisse quæ suprà dixerat, Iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum, (Rom. 7.) quia non mente operabatur consentiendo, sed carne concupiscendo. Hoc enim peccati nomine appellat, vndè oriuntur cuncta peccata, id est, ex carnali concupiscentia. (Concupiscẽtia peccatum vocata, quòd ex ea illa proficiscantur.) Quicquid enim est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoriuntur nisì ex mala cupiditate, non exoriuntur nisì ex illicita delectatione. Huic ergò illicitæ delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus, nõ regnat peccatum in nostro mortali corpore.

V.

De naturæ & legis ad iustificandos homines imbecillitate.

(Caput 1. sess. 5.) VT iam propiùs ad Iustificationis doctrinam probè & syncerè intelligendam accedamus, illud vnusquisq; agnoscat & fateatur oportet, quod cùm omnes homines in præuaricatione Adæ [a] innocentiam perdidissent, facti immundi, & (vt [b] Apostolus inquit) natura filij iræ, quẽadmodùm est dictum, vsqueadeò [c] serui erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, vt non modò gentes per vim [d] naturę, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam [e] legis Moysi, indè liberari aut surgere possent: tametsi in eis [f] liberum arbitrium minimè extinctum esset, [g] viribus licèt attenuatũ & inclinatum.

a Cælest. I. epist. 1. c. 4. 1. Corin. 15. c Rom. 5. c d
b Ephes. 2. a
c Rom. 6. c
d Prosp. cont. Collat. c. 22. August. epist. 95.
e Fulg. de incarnat. & gratia Christi, cap. 16.
f Aug. lib. 1. cont. 2. epist. Pelag. c. 2. & lib. 2. c. 5. contra Fortuna. monach. disputat. 2. lib. 3. de libero arb. cap. 1. 3. lib. 3. de gratia & libero arbit. cap. 2. lib. 5. de ciuitate Dei, cap 10. in expos. capitis 5. ad Galatas. quæst. 24. ex 83. lib. 3. Hypog. Origen. Philocal. cap. 21. homil. 2 ex diuersis. in cap. 13. Matth. Chrysost. homil. 30. in Matth. hom. 9. & 11. in Ioan. Cyrill. Hierosolym. cate. 4. Illum. Hieron. in procem. lib. cont. Pelagianos. lib. 2. contra Iouinian.
g Conc. 2. Arausic. can. 13. 25. August. epist. 95. Prosp. lib. 1. de vocat. gent. cap. 8.

TESTIMONIA.

(Innocentiam omnes in Adæ præuaricatione perdidimus.) 1. CAELESTINVS primus, epistola prima ad episcopos Galliæ, canone quarto: In præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eũ gratia Dei miserentis erexerit: pronunciante beatæ memoriæ Innocentio Papa atque dicente in epistola ad Carthaginense cõcilium, liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultiùs vtitur bonis, (In nobis nihil est quo resurgere queamus.) cadens in præuaricationis profunda demersus est, & nihil quemadmodùm exindè resurgere posset, inuenit, suáque in æternum libertate deceptus huius ruina iacuisset oppressus, nisì eum posteà Christi, per suam gratiam, releuâsset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem omne præteriti peccati vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectio mortuorũ. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ità & in Christo omnes viuificabuntur.

3. AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mũdum intrauit, & per peccatum mors: & ità in omnes homines pertransijt, in quo oẽs peccauerũt. Vsq; ad legem enim peccatũ erat in mũdo: peccatũ autem nõ imputabatur,

cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ità & donum. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magìs gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ità & donum. nam iudicium quidem ex vno, in condemnationem: gratia autem ex multis delictis, in iustificationé. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnũ: multò magìs abundãtiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ità & per vnius obeditioné, iusti constituentur multi.

4. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ sicut & cæteri.

5. AD Romanos sexto capite: Peccatum enim vobis non dominabitur. non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergò? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedîstis autem ex corde in eam formã doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

6. PROSPER contra Collatorem capite vicesimosecundo: Si de illis ista dicuntur (loquitur de illis verbis ad Romanos secundo capite, Cùm enim gentes quæ legem non habent &c.) qui alieni à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorũ proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum concordiamq́ populorum nõ posse aliter cõtineri, nisi vt rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiã humano generi ad temporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo conditæ superesse reliquijs? Si enim nec ad ista terrena ordinãda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen etiamsi excellentissimis artibus, & cunctis mortaliũ eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditiæq́ conuincitur, & vndè se defendi existimat, accusatur. Cùm ergò Paulus definiat, quòd nõ ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neq; circuncisio neque preputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertaté naturalibus instruit bonis, & proprijs vult iustificare principijs? Quid ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatricis scientiæ nuditatem? Quasi ista sciẽtia vel ex naturæ opibus residua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæsita, possit suî perceptione præstare, vt quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit diffusæ per spiritum sanctum charitatis afflatus.

Vitiata, non extincta natura.
Natura etiam excellentissima non sufficit sibi ad iustificationem
Rom. 3.
Galat. 6.

7. AVGVSTINVS & reliqui Episcopi epistola nonagesimaquinta ad Innocentium Papam: Cùm de hac gratia Christianis fidelibus catholicisq́ notissima, illi obijceretur quæstio, vt eam oppugnare desineret, quid est quod cùm hæc sibi in libro suo velut aduersante persona idem ipse obiecisset, vt se respondendo purgaret, nihil aliud respondit, nisi naturam creati hominis referri gratiam creatoris: atq; ità se dicere sine peccato implere posse iustitiam per liberum arbitrium cum adiutorio diuinæ gratiæ, quòd Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturæ? Cui meritò respondetur, Ergò euacuatum est scandalũ crucis, ergo Christus gratis mortuus est. Non enim si non moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram, nec ascendens in altum captiuans captiuitatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas quam defendit, in hominibus nõ esset. An fortè Dei mandatum deerat, & ideò Christus mortuus est: immò iam & hoc erat sanctũ & iustum & bonũ. Iam dictum fuerat: Non concupisces. Iam dictum fuerat. Diliges proximum tuum tanquàm teipsum. In quo sermone Apostolus omnem legem dicit impleri. Et quoniam nisi diligat Deum nemo diligit seipsum: ideò Dominus in ijs duobus præceptis, totam legem prophetasq́ dicit pendere. Quæ duo præcepta iam erãt hominibus diuinitùs data. An æternum præmiũ iustitiæ promissum nondùm erat? Hoc ipse nõ dicit, qui in suis literis posuit etiam in vetere testamento regnũ cælorum esse promissum. Si ergò ad faciendam perficiendamq́ iustitiam iam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei sanctũ & iustum bonumq́ mandatum, iam erat promissum præmium sempiternum, ergò Christus gratis mortuus est. Ergò neque per legem iustitia, neque per naturę possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum Dominum nostrũ, vnum mediatorem Dei & hominum: qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra, & resurrexisset propter iustificationem nostram, profectò & antiquorum fides euacuaretur, & nostra. Fide verò euacuata, quæ homini iustitia remaneat, cùm iustus ex fide viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, proculdubiò à corpore mortis huius, vbì alia lex repugnat legi mentis, neminem liberauit aut liberat sua possibilitas, quæ perdita redemptore indiget, saucia saluatore: sed gratia Dei per fidem vnius mediatoris Dei & hominũ, hominis Christi Iesu, qui & Deus cùm esset, hominem fecit, & manens Deus, homo factus refecit ipse quod fecit. Et infrà post medium: Quapropter si & ante tempus legis & tempore ipso legis iustos patres, & ex fide viuentes, non possibilitas naturæ infirmæ & indignæ ac vitiatæ & sub peccato venundatæ, sed Dei gratia per fidem iustificat, & nũc eadem in apertum iam veniens reuelata iustificat.

Psal. 67.
Exod. 20.
Leuit. 19.
Matth. 22.
Iustitia neq; per legem neque per naturæ vim.
Abacuc 2.
Rom. 5.
Naturæ possibilitas indiget redemptore, ac saluatore ad iustitiam consequendam.

8. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quærere & saluum facere quod perierat. Pro impijs mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit: Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendæ legis est consummatus effectus, quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenùs potuit naturalis infirmitas, quæ vtiquè ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantùm natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Legalis quoquè auditus non solùm neminé de potestate tenebrarum eripuit, quin etiam peccatoribus cumulum præuaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei grauiùs lex agnita quàm ignota condemnat. Vbi quantum ignorantia peccati minuitur, tantum reatus peccatoris augetur. Ideò Apostolus ait: Lex enim irã operatur, vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Idem quoquè dicit: Quia lex propter transgressionem posita est. Et quia cõclusit scriptura omnia sub peccato, vt iustificatio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quomodò igitur de possibilitate solius liberi arbitrij (si non præueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quam bona voluntas reparatur, & seruatur in homine natura tanto magìs superba, quanto magìs dominio peccati mortiq́ subiecta)

A peccato originali nec vis naturæ nec litera legis liberat.
Ephes. 5.
Rom. 7.
Lex non liberauit nos de potestate tenebrarum.
Rom. 4.
Galat. 3.

sta)quantulŭcunque sibi bonæ voluntatis & operis exordium repromittit, quæ nec sana potuit Dei seruare mandatum, nec vulnerata quantulumcunque curationis sumpsit de lege remedium, sed insupèr auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim subintrauit, vt abundaret peccatum, de quo liberari nemo potest, nisì per agnum Dei qui tollit peccatum mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, nequè legis sanctum iustum bonumq́ mandatum, sed sola nos liberat gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati & mortis. Rom. 8.

9. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite secundo: Dicunt, inquit, (Iulianus scilicet) illi Manichæi, quibus modò non cōmunicamus, id est, toti isti cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est, Adæ liberum arbitrium perierit, & nemo iam potestatem habeat benè viuendi, sed omnes in peccatum carnis suæ necessitate cogantur. Manichæos appellat catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, virginitatem sanctæ Mariæ destruebat, & virginitati sacræ nuptias fidelium coæquabat. Et paucis interiectis: Quis autē nostrûm dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem perijt per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam, propter quod natura humana diuina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtiquè liberi ad benè iusteq́ viuendum. Nam liberum arbitrium vsqueadeò in peccatore non perijt, vt per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet quod eis libet. Vndè & Apostolus, Cùm essetis, inquit, serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. Eccè ostenduntur etiam peccato minimè potuisse, nisì alia libertate seruire.

[Marginalia: Liberum arbitrium Adæ peccato periisse, Catholicos sentire, per calumniā iis impingit Iulianus. — Ioan. 8. — Libero arbitrio etiā peccatores peccant. — Rom. 6.]

10. ET libro secundo, capite quinto: Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura perijsse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad benè autem pieq́ viuendum non valere, nisì ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis adiuta.

[Marginalia: Liberum arbitriū ad peccandū valet per se, ad piè operandum gratia adiutum.]

11. ITEM contra Fortunatum Manichæum disputatione secunda, post principiū. AVG. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut si pœnam meretur qui peccat inuitus, debet & præmium mereri qui benè facit inuitus. Quis autem dubitet non deferri præmium, nisì ei qui bona voluntate aliquid fecerit. Ex quo intelligimus & pœnam inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit.

[Marginalia: 1. Retract. c. 16]

12. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite primo: AVG. Credo meminisse te in prima disputatione satis esse compertum, nulla re fieri mentem seruam libidinis, nisì propria voluntate: Nam neq́ à superiore, neque ab æquali eam posse ad hoc dedecus cogi, quia iniustum est: neque ab inferiore, quia non potest. Restat igitur vt eius sit proprius iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore conuertit: Qui motus si culpæ deputatur, vndè qui dubitat, irrisione dignus tibi visus est, non est vtiquè naturalis, sed voluntarius: In eoq́ similis est illi motui quo deorsùm versùs lapis fertur, quòd sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi. Veruntamen in eo dissimilis, quòd in potestate non habet lapis cohibere motum quo fertur inferiùs, animus verò dum non vult, non ità mouetur, vt superioribus desertis inferiora diligat: Et ideò lapidi naturalis est ille motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quòd lapidem si quis dicat peccare, quòd pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens iudicatur. Animū verò peccati arguimus, cùm eum conuincimus superioribus desertis ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opùs est quærere vndè iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono ad cōmutabile bonum, cùm eum non nisì animi, & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur, omnisq́ de hac re disciplina vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato atq́ cohibito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, à lapsu temporalium conuertamus. EVOD. Video, & quodā modo tāgo ac teneo vera esse quæ dicis. Non enim quicquam tam firmè atque intimè sentio, quàm me habere voluntatem, eaq́ me moueri ad aliquid fruendum: quid autem meum dicam prorsùs non inuenio, si voluntas, qua volo & nolo, nō est mea. Quapropter cui tribuenpū est, si quid per illā malè facio, nisì mihi? Cùm enim bonus Deus me fecerit, nec benè aliquid faciā, nisì per voluntatem, ad hoc potiùs datā esse à bono Deo satis apparet: Motus autem quo huc atque illuc voluntas conuertitur, nisì esset voluntarius, atq́ in nostra positus potestate, neq́ laudandus, cùm ad superiora: neq́ culpandus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis: neq́ omninò monendus esset, vt istis neglectis æterna vellet adipisci, atq́ vt malè nollet viuere, vellet autem benè. Hoc autem monendum non esse hominem, quisquis existimat, de hominum numero exterminandus est.

[Marginalia: 1. Retract. c. 9. — Homo si non volūtate ageret, nec laudandus, nec culpandus, nec monendus esset.]

13. ET capite tertio: Negare non possumus habere nos potestatem, nisì cùm nobis quod volumus deest. Dum autē volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non vtiq́ volumus. Quod si fieri non potest, vt dum volumus non velimus, adest vtiq́ voluntas volentibus: Nec aliud quicquam est in potestate, nisì quod volentibus adest. Voluntas igitur nostra nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Ità fit vt & Deū non negemus esse præscium omnium futurorū, & nos tamen velimus quod volumus. Cùm enim sit præscius voluntatis nostræ, cuius est præscius, ipsa erit. Volūtas ergò erit, quia voluntatis est præscius. Nec voluntas esse poterit, si in potestate non erit. Ergò & potestatis est præscius. Non igitur per eius præscientiā mihi potestas adimitur, quæ propterea mihi certior aderit, quia ille cuius præscientia non fallitur, affuturam mihi esse præsciuit.

[Marginalia: Voluntas libera, quia in potestate nostra. — Præscientia Dei non adimit nobis potestatem.]

14. LIBRO item de gratia & libero arbitrio, capite secundo: Reuelauit nobis (Deus) per scripturas suas sanctas esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Quo modo autem reuelauerit commemoro vos, non humano eloquio, sed diuino. Primùm quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisì haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia perueniret: Ideò enim data sunt, vt homo excusationem de ignorantia non haberet: sicut Dominus dicit in Euangelio de Iudæis, Si non venissem & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et post pauca: Sed sunt homines qui etiam de ipso Deo se excusare conantur, quibus dicit Apostolus Iacobus, Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tentor. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat: vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deindè concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum. Peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem. Item de ipso Deo se excusare volentibus respondet liber Prouerbiorum Salomonis, Insipientia viri violat vias eius, Deum autem causatur in corde suo. Et liber Ecclesiasticus dicit, Ne dixeris, quia propter Deum recessi: quæ enim odit nè facias. Nè dixeris, quia ipse me induxit: non enim opùs habet viro peccatore: omne execramentum odit Dominus, & non est amabile timentibus

[Marginalia: Liberum arbitriū in homine. — Nisì esset, frustrà essent præcepta. — Ioan. 15. — Iac. 1. — Eccli 15.]

tibus eum. Ipse ab initio fecit illum, & reliquit illum in manu consilij sui. Si volueris, conseruabis mandata, & fidem bonam placiti. Apponet tibi ignem & aquam, ad quodcunque voluêris extendere manum tuam. In conspectu vita & mors, & quodcunque placuerit dabitur ei. Eccè apertissimè videmus expressum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud quòd tam multis locis omnia mandata sua custodiri & fieri iubet Deus? Quo modo iubet, si non est liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo psalmus dicit, quòd in lege Domini fuit voluntas eius,
Psal. 1. nónne satis indicat volũtate sua hominem in lege Dei consistere? Deindè tam multa mandata quæ ipsam quodam modo nominatìm conueniunt voluntatem:
Rom. 12. sicut est, Noli vinci à malo: & alia similia: sicut sunt, Nolite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est in-
Psal. 31. Prouer. 1. tellectus: Et, Noli repellere consilia matris tuæ: Et, No-
Prouer 3. li esse sapiens apud teipsum: Et, Noli deficere à disciplina Domini: Et, Noli negligere legem: Et, Noli abstinere benefacere egenti: Et, Noli fabricare in amicum tuum mala: Et, Noli intendere fallaci mulieri: Et, Noluit intelligere vt benè ageret: Et, Noluerunt accipere disciplinam: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorum eloquiorum, quid ostendunt, nisì liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam nouis Euangelicis & Apostolicis, quid aliud
Matth. 6. ostenditur vbì dicitur, Nolite vobis condere thesau-
Matth. 10. ros in terra: Et, Nolite timere eos qui occidunt cor-
Matth. 16. pus: Et, Qui vult venire post me, abneget semetipsum:
Lucæ 2. Et, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis: Et quod dicit Apostolus Paulus, Quod vult faciat, non peccat
1. Cor. 7. si nubat: qui autem statuit in corde suo nõ habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc statuit in corde suo seruare virginem suam, benè facit. Item dicit: Si autem volens hoc facio, merce-
1. Cor. 9. dem habeo. Et alio loco: Sobrij estote, iusti, & noli-
1. Cor. 15. te peccare. Et iterùm: Vt quemadmodùm promptus
2. Cor. 8. est animus voluntatis, ità sit & perficiendi. Et ad Timotheum dicit: Cùm enim in delicijs egerint in Chri-
1. Tim. 5. sto, nubere volunt. Et alibì: Sed & omnes qui piè vo-
2. Tim. 3. lunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur.
1. Tim 4. Et ipsi Timotheo: Noli negligere gratiam quæ in te est. Et ad Philemonem: Nè bonum tuum velut ex necessitate esset, sed ex voluntate. Seruos etiã ipsos monet, vt dominis suis ex animo seruiant cum bona voluntate. Item Iacobus: Nolite itaque errare fratres
Iac. 2. mei, & nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi, & nolite detrahere de alterutro. Item Ioannes in epistola sua: Nolite diligere
1. Ioan. 2. mundum: & cætera huiusmodi. Nempe vbì dicitur: Noli hoc, & noli illud, & vbì ad aliquid faciendum, vel non faciendum, in diuinis monitis opus volũtatis exigitur, satìs liberum demõstratur arbitrium. Nemo ergò Deum causetur in corde suo, sed sibi imputet quisque cùm peccat. Neque cùm aliquid secundũ Deũ operatur, alienet hoc à propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum est opus bonũ, tunc speranda est boni operis merces ab eo, de quo di-
Matth. 16. Rom. 2. ctum est, Qui reddet vnicuique secundùm opera sua.

15. IDEM libro quinto de ciuitate Dei, capite decimo: Stoici laborauerunt causas rerum ità distinguere, vt quasdam subtraherent necessitati, quasdã subderent: atque in his quas esse sub necessitate nolue-
Stoici necessitati volũtates nostras exemerunt. runt, posuerunt etiam nostras voluntates, nè videlicet non essent liberæ, sed subderentur necessitati. Si enim necessitas nostra illa dicenda est, quæ non est in nostra potestate, sed etiam si nolumus, efficit quod potest, sicut est necessitas mortis: manifestum est voluntates nostras, quibus rectè, vel perperàm viuitur, sub tali necessitate non esse. Multa enim facimus, quæ si nollemus, non vtiquè faceremus. Quò primitùs pertinet ipsum velle: nam si volumus, est: si nolumus, non est. Non enim vellemus, si nollemus. Si autem il-
Qualis necessitas libe- la definitur esse necessitas, secundùm quam dicimus necessè esse, vt ità sit aliquid, vel ità fiat, nescio cur rum arbitriũ
eam timeamus, nè nobis libertatem auferat volũtatis. nobis nõ adimat.
Neque enim & vitam Dei & præsciẽtiam Dei sub necessitate ponimus, si dicamus necessè esse Deum semper viuere, & cuncta præscire: sicut nec potestas eius minuitur cùm dicitur mori fallíq; non posse. Sic enim hoc non potest, vt potiùs si posset, minoris esset vtiq; potestatis. Rectè quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori & falli non potest. Dicitur enim omnipo- Omnipotens
tens faciendo quod vult, non patiendo quod nõ vult. Deus faciẽdo
Quod si ei accideret, nequaquàm esset omnipotens. quod vult, nõ
Vndè propterea quædam non potest quia omnipotẽs patiẽdo quod
est. Sicut etiam cùm dicimus, necessè est esse, vt cùm non vult.
volumus, libero velimus arbitrio: & verum proculdubiò dicimus, & non ideò ipsum liberum arbitriũ necessitati subijcimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur nostræ voluntates, & ipsæ faciũt quicquid volendo facimus, quod non fieret, si nollemus.

16. ET in expositione capitis quinti epistolæ ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiscit aduersùs spiritum, spiritus autem aduersùs carnem. Hæc enim inuicèm aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis: putant hìc homines liberum voluntatis arbitrium negare Apostolum nos habere. Nec intelligunt Liberum ar-
hoc eis dictum, si gratiam fidei susceptam tenere no- bitrium, gra-
lunt, per quam solam possunt spiritu ambulare, & tia fidei repul
concupiscẽtias carnis nõ perficere. Si ergò nolunt eam sa, ad benè
tenere, non poterunt ea quæ volunt facere. Volunt operandũ in-
enim operari opera iustitiæ quæ sunt in lege, sed vin- ualidum.
cuntur concupiscentia carnis, quam sequendo deserunt gratiam fidei.

17. LIBRO octogintatrium quæstionum, quæstione vigesimaquarta: Deus quouis homine optimo & iustissimo longè atque incomparabiliter melior & iustior est. Iustus autem regens & gubernans vniuersa, nullam pœnam cuiquã sinit immerito infligi, nullum præmium immerito dari. Meritum autem pœnæ, peccatum: & meritum præmij, rectè factum est. Nec peccatum autem nec rectè factum imputari cuiquam Peccatum &
iustè potest, qui nihil fecerit propria voluntate. Est rectè factum
igitur & peccatum & rectè factum in libero volunta- est in libero
tis arbitrio. arbitrio.

18. ITEM libro tertio Hypognosticon: Ait Paulus Apostolus, Et spiritus adiuuat infirmitatem no- Rom. 8.
stram. Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis, id est, spiritus po- Liberum ar-
stulare nos facit, gemitibus inenarrabilibus. Est igitur bitrium Ca-
liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, ca- tholici con-
tholicus non est: Et quisquis sic esse dixerit, quod sine stituunt, sed
Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctũ propo- quod sine
situm pertinet, nec incipere, nec perficere possit, ca- Deo ad san-
tholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis, nisì libe- cta opera sit
rum arbitrium habentibus, Venite filij, audite me, ti- inualidum.
morẽ Domini docebo vos? Item à Domino in Euan- Psal. 33.
gelio discipulis, Omnis qui audit verba mea hæc, & Matth. 7.
faciet ea. Et item, Vos amici mei estis, si feceritis quæ Ioan. 15.
ego mando vobis. Et ab Apostolo Corinthijs, Hoc 2. Cor. 8.
enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodùm promptus est animus voluntatis, ità sit & perficiẽdi. Et multa alia quæ tam in veteri quàm in nouo testamento continentur, quę nimìs propter fastidium lectionis, longum est enarrare. Quo modo autem vnicuique secũdùm opera sua reddere tur in die iudicij, nisì liberum esset arbitrium? Rom. 2.
Et ideò non est personarum acceptio apud Deũ. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribũt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudica- In sancto
buntur. In omni itaq; opere sancto prior est voluntas opere prior
Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, voluntas Dei,
cooperatur homo. posterior liberi arbitrij.

19. ORIGENES Philocaliæ capite vicesimoprimo: Res extrinsecùs obiectas accusare, & seipsos culpa liberare, se similes lignis, lapidibúsq; ab externis moto-

motoribus tractis declarantes, neque verum est, neque consentaneum: sed hæc oratio hominis est cupientis notionem liberi arbitrij corrumpere. Nam si ipsum interrogemus, quid liberum arbitrium, respondebit, si nihil extrinsecum occurrat, quod nos in cõtrarium prouocet. Rursùm imbecillem corporis constitutionem accusare, contra rationem est perspicuè. Nam ratio atque doctrina intemperãtes & agrestissimos conuertit, si monita sequantur: & itá mutat in melius, vt sæpenumerò ex incontinentissimis castissimi euadentes, non ijdem videantur esse qui priùs. Sic ex moribus agrestissimis quidam ad tantam mansuetudinem perueniunt, vt qui nunquàm agrestem vitã egerint, agrestes esse videantur comparatione huius, qui ad mansuetudinẽ est immutatus. Contrà alios cernimus compositissimos & honestissimos, deterioribus colloquijs deprauatos, compositam & honestam vitam excutere, adeò vt in intemperantiam, vitæque confusionẽ incidant media sæpè ætate, postquàm iuuentutis instabilitas, quæ tum est maxima, præterijt. Ratio igitur ostẽdit extrinsecùs incidentia non esse in nostra potestate. Vt autem hoc vel cõtrario modo istis ratio vtatur, disceptans & indicans quî oporteat externis obiectis occurrere, nostrum est munus. Quòd autẽ munus officiúmque sit nostrum, non autem ipsius, honestè viuere, & id à nobis postulet Deus, neque ex ijs quæ extrinsecùs accidunt, vel vt quidam putant, fato cogamur, testatur Michæas propheta, dicẽs, Si annunciatum est, ô homo, quid bonum, aut quid Dominus requirat à te, nisi vt facias iudiciũ, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo. Et Moses, Posui ante faciem tuã viam vitæ & viam mortis, vt eligas quod bonũ est, & incedas cum eo. Et Esaias, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Si nolueritis neque audieritis me, gladius exedet vos. Os enim Domini locutũ est hoc. Et in psalmis, Si populus meus audîsset me, & Israel in vijs meis ambulâsset, in nihilum inimicos eorum humiliâssem, & in affligentes eos iniecissem manũ meam. Quibus ostendit, in populi fuisse potestate, audire & incedere in vijs Dei. Sed & Saluator dicens, Ego autem dico vobis nõ resistere malo. Et, Quicunque iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio. Et, Quicunque inspexerit mulierem ad concupiscendam eam, mœchatus iam est in corde suo. Et cùm dat cætera quæque mandata, quid aliud indicat, nisi quòd in nostra potestate est obseruare quæ mandantur? Et propter hoc rectè rei efficimur iudicio, si præuaricemur. Vndè &, Omnis qui audit, inquit, verba mea, & facit ea, similis est viro prudenti, qui ædificauit domum suam super petram, & cætera. Qui autẽ audit hæc, & non facit, similis est viro stulto, qui ædificauit domum super arenam, & reliqua. Et illud quod dicit his, qui à dextris eius sunt, Venite patris mei &c. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: euidenter ostẽdit se his dare promissiones, velut laudis suæ authoribus, & è contrario alijs, tãquàm vituperandis ex sese, ait, Discedite maledicti in ignem æternum. Videamus quomodò etiam Paulus velut potestatem arbitrij habentibus nobis loquitur, & tanquàm in nobis ipsis vel salutis, vel perditionis habentibus causam, ait: Aut diuitias bonitatis ac patientiæ ac longanimitatis contemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm duritiam autẽ tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iudicij & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opus eius, his quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloria & incorruptio, qui quærunt vitam æternam: his autem qui ex contentione, & qui non credunt quidem veritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæo primùm & Græco. Infinita quidem alia in sanctis scripturis inuenies arbitrij libertatẽ constituentia: At quoniã in contrarium, id est citra liberum arbitrium, licere seruare mandata, & saluari, item ea transgredi & perire, quędã è veteri & nouo testamento dicta contendunt, agè aliqua ex parte proferentes ea, illorum solutiones inspiciamus, quò ex his quæ proposuerimus, etiam cæterorum quæ similiter arbitrij libertatem videntur tollere, absolutio fiat euidẽs. Adfert deinde sex scripturæ loca, & diluit quæ contra arbitrij nostri libertatem obijciuntur.

Honestè viuere, nostrũ munus.

Mich. 6.

Deut. 30.

Esa. 1.

Psal. 80.

Matth. 5.

Matth. 7.

Matth. 25.

Rom. 2.

20. ET homilia secũda ex diuersis: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius. Iam diuiditur nõ humanitas rationabilis mundi, sed voluntas, segregãtur receptores incarnationis à respuentibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt Dominum suũ: impij negant, & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiã, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis potestatem filios Dei fieri, non recipientibus dat adhuc spatium recipiendi. A nullo enim aufertur possibilitas credendi Dei filiũ, & possibilitas offendi Dei filiũ. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ constitutum est. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri? Recipiẽtibus se videlicet, & credentibus in nomen eius.

Ioan. 1.

In arbitrio hominis & cooperatione positũ est, credere.

21. ITEM in caput decimumtertium Euangelij secundùm Matthæum: Et hîc igitur regnum cælorum simile est sagenæ missæ in mare, non quemadmodùm quidam opinantur, qui docẽt verbo naturas subiectas esse diuersas, malorum scilicet ac iustorum qui sub rete venerunt, vt ex eo quod scriptum est, ex omni genere congreganti, credamus iustorum diuersas ac varias esse naturas, similiter autẽ & malorũ. Nam huic intellectui repugnant omnes scripturæ, declarantes esse liberum arbitrium, dum & accusant eos qui delinquũt, & probant eos qui rectè faciunt, haudquaquàm meritò in eos competente vel repræhẽsione, qui ex mali generis natura tales sunt, vel laude in eos, qui tales sunt ex genere meliore. Siquidem vt pisces boni sint ac mali, causa nõ est in animabus pisciũ, sed secundũ illud, quod verbũ omnia sciens, dixit, Producãt aquæ reptilia animarũ viuentiũ. Quo tempore & fecit Deus cete grandia, omnemque animã animaliũ reptilium, quæ produxerũt aquæ iuxta genus suum. Illic igitur aquæ produxerunt omnem animam animantium reptilium iuxta suũ quanque genus, quum causa nõ esset penès illam. Hîc verò nos sumus in causa, vt sint bona genera, dignaque vasis quæ vocantur, aut mala dignaque quæ proijciantur. Nõ enim in nobis natura causa est malitiæ, sed voluntas quum sit libera, propensa est ad malefaciendũ. Sic nec iustitiæ causa est natura, tanquàm quæ nõ recipiat iniustitiã, sed verbũ quod accepimus est quod reddit nos iustos. Nam inter genera degentiũ in aquis, non videbis quæ transmutentur à malis, vt in piscium generibus, in bona, aut à melioribus ad deteriora: in hominibus contrà bonos ac malos semper videre licet, qui vel ex malitia peruenerint ad virtutẽ, vel à profectu virtutis ad malitiæ dissolutionẽ reciderint. In hoc autẽ quod scriptũ est: Si iustus auersus fuerit à iustitia sua feceritque iniustitiã, ac cætera quæ sequuntur, vsque ad illud, & in peccatis suis quæ peccauit in his morietur, aut dicãt nobis qui ex sagenæ parabola naturas inducũt: Iniustus qui pòst auertit se ab iniquitatibus suis quas fecit, ac seruat præcepta Domini, facitque iustitiam ac misericordiã, cuius erat naturæ quum esset iniustus? non sanè laudandæ, ergò vituperandæ. Et cuius naturæ meritò dicetur, quum auertit se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit? Nam si propter ea quæ priùs fecit erat malæ naturæ, quomodò bonæ naturæ quum esset, erat iniquus? In simili re prætereà dubitabis & de iusto qui se auertit à iustitia sua, fecitque iniustitiã & omnes iniquitates. Priusquàm enim se auerteret à iustitia, in iustis operibus versans, nõ erat malæ naturæ. Mala siquidẽ natura nequaquàm possit esse in iustitia, quoniã nõ potest mala arbor, videlicet

Genes. 1.

Natura in nobis nõ est causa malitiæ, contra Manichæos.

Ezech. 18.

delicet malitia, fructos bonos facere, q à virtute proficiſcuntur. Rurſùs è diuerſo, qui bonæ naturæ ſit & immutabilis, nequaquàm auertere ſe poſſit à bono, poſteaq̃ ſemel habitus eſt iuſtus, à iuſtitia ſua ad faciendã iniuſtitiã, iuxta omnes iniquitates ſuas quas fecit. His autem dictis, exiſtimandũ eſt, regnũ cælorum eſſe ſimile ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere congreganti, ad probandam varietatum volũtatem in hominibus, quamplurimum inter ſe diſcrimẽ habentium, vt quod dicit, congreganti ex omni genere, ſignificet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum ſpecies.

Matth.13.

22. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſima in Matthæum: Multi certè tanta pœnitentia compuncti ſunt, vt cùm anteà peruerſi eſſent, electiſſimi poſteà inuenirentur: vt Paulus, vt publicanus, vt latro, qui cùm priùs zizania eſſent, in optimum triticum mutati ſunt: quæ quidem mutatio in ſeminibus impoſſibilis eſt, at in voluntate facilis, atque procliua. Non enim naturæ terminis ad bonum aut ad malũ voluntas alligatur, ſed libero honoratur arbitrio. Quare cùm inimicum veritatis aliquem videris, omni ſtudio atque cura conare ad virtutem reducere, primùm viuendi exẽplis, deindè orationis grauitate, ac poſtremùm patrocinij & auxilij copia. Nõ graueris omnia emendationis genera percurrere.

Multi ex peruerſis boni facti.

Matth.13.

Voluntas libera.

23. ET homilia nona in Ioannem, tractans ea verba Ioannis primo capite, Dedit eis poteſtatẽ filios Dei fieri: Vbiquè (inquit) non violentũ, nõ coactũ, ſed voluntarium penitùs & liberũ nobis oſtendit arbitrium, quod in hoc loco ſignificauit.

24. ITEM homilia vndecima: Magna ſanè corporis præſtantia, anima tamẽ tanto præſtantior, quanto corpore melior. Neq; hac tantùm ratione, ſed quoniã corporis natura, quocunq; ipſam opifex ducere velit, eò ſequitur, neque reſiſtit: anima autem ſui iuris vim in ſe habet operandi, neque vlla in re Deo, niſi velit, obtemperat: inuitam enim & coactam minimè vult Deus bonam, & virtutibus præditam reddere: neque id animæ virtuti eſſet adſcribendum, ſed ſponte ſua bona ſit, & ſibi virtutem complectendam perſuadeat oportet. Quamobrem difficilior huius eſt, quàm illius cura.

Anima quia libera, nõ inuita agit, corpore præſtat.

25. CYRILLVS Hieroſolymitanus catecheſi quarta illuminatorum: Cognoſce animam eſſe ſui iuris, ſeu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimũ, ſecundùm factoris imaginẽ immortale per eũ, qui immortalitate illud donauit, animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiã illi contulit, poteſtatem habens facere quæ velit. Neq; enim ex generatiõis natura peccas: neq; propter animam fornicaris: neq; (vt nonnulli fingunt) aſtrorum inclinationes, ad amplectendam impietatem te cogunt. Cur tua ipſius mala confiteri detrectas? cur innocuis aſtris culpã adſcribis? Et paulò inferiùs: Ex noſtro arbitrio peccamus. Nè quem audias differentem malè. Scis hoc dicere: Quod nolo, hoc facio: ſed memineris etiam dicentis, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Et, Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſerua immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ità & nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Et paucis interiectis: Liberum arbitriũ habet anima: & poteſt quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem, omninò nõ poteſt. Subijcit tibi ſcortationis cogitationes, ſi vis, probas, ſi nolis, improbas. Si enim ex neceſſitate ſcortareris, cuius gratia gehennam Deus parâſſet? Et ſi naturâ & non voluntate iuſtè ageres, cur Deus coronas pararet? Manſuetum eſt animal ouis, neq; tamẽ illa propter manſuetudinẽ coronatur: quoniam illa manſuetudo non ex voluntate, ſed à natura illi ineſt.

Anima ſui iuris.

Nõ aſtris ſed voluntati noſtræ peccata noſtra adſcribenda.

Rom.7.

Eſa.1.

Rom.6.

Diabolus incitare poteſt, cogere non item.

26. HIERONYMVS in prooemio librorũ aduersùs Pelagianos: Breuiter calũniatoribus reſpõdemus, q ſua in nos maledicta cõferunt, Manichęorũ eſſe hominum damnare naturam: & liberum auferre arbitrium, & adiutoriũ Dei tollere. Rurſumq; apertiſſimę inſaniæ, hoc hominem dicere, quod Deus eſt. Et ſic ingrediendum via regia, vt nec ad ſiniſtram, nec ad dextram declinemus: Appetitumq; propriæ voluntatis Dei ſemper credamus auxilio gubernari.

Manichæorũ errores circa liberum arbitrium.

27. ET libro ſecundo aduersùs Iouinianũ: Liberi arbitrij nos cõdidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia, neceſſitate trahimur. Alioqn vbì neceſſitas eſt, nec damnatio, nec corona eſt. Sicut in bonis operibus perfector eſt Deus: nõ eſt enim volẽtis, neq; currentis, ſed miſerentis & adiuuãtis Dei, vt peruenire valeamus ad calcẽ: ſic in malis atq; peccatis ſemina noſtra ſunt incentiua, & perfectio diaboli.

Vbì neceſſitas, ibì nec dãnatio nec corona.

Rom.9.

28. CONCILIVM Arauſicanũ ſecundũ canone decimotertio: Arbitrium volũtatis in primo homine infirmatũ, niſi per gratiã baptiſmi, non poteſt reparari.

29. ET canone viceſimoquinto: Secundũ ſupraſcriptas ſanctarũ ſcripturarũ ſententias, vel antiquorũ patrum diffinitiones, hoc Deo propitiante & prædicare debemus & credere, quòd per peccatũ primi hominis, ità inclinatũ & attenuatũ fuerit liberũ arbitriũ, vt nullus poſteà aut diligere Deũ ſicut oportuit, aut credere in Deũ, aut operari propter Deũ, quod bonũ eſt, poſſit, niſi gratia eum & miſericordia diuina præuenerit.

Liberum arbitrium attenuatum.

30. AVGVSTINVS epiſtola nonageſimaquinta, quã cum reliquis Epiſcopis ſcripſit ad Innocẽtium Pontificẽ: Oramus vt peccatorũ tentationẽ ſuperare poſſimus, vt ſpiritus Dei, vndè pignus accepimus, adiuuet infirmitatem noſtrã. Qui autẽ orat & dicit, Nè nos inferas in tentationẽ: nõ vtiq; id orat vt homo ſit, quod eſt natura: neq; id orat, vt habeat liberum arbitriũ, quod iam accepit cùm crearetur ipſa natura: neq; orat remiſſionẽ peccatorũ, quia hoc ſuperiùs dicitur, Dimitte nobis debita noſtra: neq; orat vt accipiat mãdatum. Si enim in tentationẽ inductus fuerit, hoc eſt, in tentatione defecerit, facit vtiq; peccatum, quod eſt contra mandatum. Orat ergò vt non peccet, hoc eſt, nè quid faciat mali, quod pro Corinthijs orat Apoſtolus Paulus, dicens: Oramus autẽ ad Dominũ nè quid faciatis mali. Vndè ſatis apparet quòd ad non peccandũ, id eſt, ad non malefaciendũ, quanuìs eſſe non dubitetur arbitriũ voluntatis, tamen eius poteſtas nõ ſufficiat, niſi adiuuetur infirmitas. Ipſa igitur oratio, clariſſima eſt gratiæ teſtificatio. Hanc ille confiteatur, & eum gaudebimus ſiue rectum ſiue correctum. Diſtinguenda eſt lex & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet niſi eſſet voluntas. Et pòſt pauca: Iubetur vt non faciamus malum, vbì dicitur: Declina à malo: & tamen oratur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad Dominum nè quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbì dicitur: Et fac bonum: & tamen oramus vt faciamus bonum, vbì dicitur, Non ceſſamus pro vobis orantes & poſtulantes. Atque inter cætera pro illis orans dicit: Vt ambuletis dignè Deo in omne placitum, in omni opere & ſermone bono. Sicut ergò agnoſcimus voluntatem cùm hæc præcipiuntur, ſic & ipſe agnoſcat gratiam cùm petuntur.

Matth.6.

2.Cor.13.

Liberum arbitrium niſi adiuuetur, nõ ſufficit ad nõ peccandum.

Pſal.36.

Coloſſ.1.

31. PROSPER libro primo de vocatione gentiũ, capite octauo: Nõ ergò fidat de viribus ſuis, quæ etiam cùm eſſent integræ, non ſteterunt: ſed per illum quærat victoriam, qui ſolus non eſt victus, & omnibus vicit. Et ſi quærit, nõ dubitet quærendi affectum ab illo ſe accepiſſe quem quærit. Nec quia ſpiritu Dei agitur, ideò ſe putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate ſe dedit, à quo iudicium voluntatis deprauatum eſt, non ablatũ. Quod ergò non interfectũ eſt per vulnerantẽ, non tollitur per medentem: vulnus ſanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non reſtituitur niſi ab authore naturæ.

Rom.8.

Liberum arbitrium permanſit in homine etiam diabolo ſeducto.

VI.

VI.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi

Caput 2. sess. 6.

QVO factum est, vt cælestis pater, [a] pater misericordiarum & Deus totius consolationis, CHRISTVM IESVM filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cùm venit beata illa [b] plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos qui sub lege erant, redimeret, & [c] gentes quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam appræhenderet, atque omnes [d] adoptionem filiorum reciperent. Hunc [e] proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non [f] solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

a 2.Cor.1.a
b Gal.4.a
c Rom.9.g
d Gal.4.a
e Rom.3.d.
5.b 1.Tim.2.b
f 1.Ioan.2.a

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

2. AD Galatas quarto capite: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factũ ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij: misit Deus spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius. Quòd si filius: & hæres per Deum.

3. AD Romanos nono capite: Quid ergò dicemus? Quòd Gentes quæ non sectabantur iustitiam, appræhenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est.

4. AD Galatas quarto capite, vt paulò antè.

5. AD Romanos tertio capite: Omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedẽtium delictorum, in sustentationem Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide Iesu Christi.

6. ET capite quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Nõ solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

7. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cuius testimonium temporibus suis confirmatum est.

8. PRIMAE epistolæ Ioannis capite secundo: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non prò nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

VII.

Qui per Christum iustificentur.

Caput 3. sess. 6.

VERVM etsi ille pro [a] omnibus mortuus est, nõ omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt: sed ij duntaxàt, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut re vera homines, nisì ex semine [b] Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cùm ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ità nisì in Christo renascerentur, nunquàm iustificarentur, cùm ea renascentia per meritum passionis eius gratia qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio [c] Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

a 2.Cor.5.d Prosp.ca.9.ad obiec.Gallô.
b Aug. epist. 89.quæst.3.lib. 1.de peccat. merit.cap.28. de nat. & gratia.ca.41. lib. 6.cont. Iulia. cap.12.
c Colosf.1.b

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Charitas enim Christi vrget nos: æstimãtes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. & pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est: & resurrexit.

2. PROSPER in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capitulo nono: Deus ergò Dei filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem Iesum Christum, nisi in ipso eodem de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixum esse Dominum Christũ, nisi commoriantur ei, & consepeliantur in baptismo. Alioquìn nato saluatore in carne substãtiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius cõplantaremur: sed cùm sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, nõ est saluatus cru-

In cruce Christi non saluatus, qui nõ est crucifixus in Christo.

ce Christi, qui non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & spiritum sanctum induit Christũ. Qui ideò infirmitate nostra communionem subijt mortis, vt nos in virtute eius habemus consortium resurrectionis. Cùm itaque rectissimè dicatur saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omniũ perditionem: potest tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantùm pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. In sua enim venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex volũtate viri, sed ex Deo nati sunt.

Ioan. 11. Ioan. 1.

3. AVGVSTINVS epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Itaque sicut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, de qua condemnatione paruuli per sacramentum baptismi liberandi sunt, ità per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Et hìc omnes dixit, & ibì, non quia omnes homines venirent ad gratiam iustificationis Christi, cùm tam multi alienati ab illa, in æternum moriantur: sed quia omnes qui renascuntur in iustificationem, nõ nisì per Christum renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in condemnationem, non nisì per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, præter Adam: nemo in ista regeneratione præter Christum: ideò omnes & omnes. Eosdem autem omnes etiam multos posteà dicit, adiungens: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, sic & per vnius hominis obedientiam iusti constituuntur multi. Qui multi? nisì quos iam paulò antè omnes dixerat. Vide quemadmodùm commendat vnum & vnum, id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad iustificationem, cùm tanto post Adam venerit Christus in carne, vt sciamus etiam antiquos iustos, quicunque esse potuerunt, non nisì per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut à nobis facta annunciatur.

Rom. 5. — Antiqui iusti per eandem fidem iustificati per quã & nos.

4. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Ad vitam æternam, quã promisit non mendax Deus sanctis & fidelibus suis, cuius vitæ participes omnes non viuificabuntur nisì in Christo, sicut in Adam omnes moriuntur. Quemadmodùm enim omnes omninò pertinentes ad generationem voluntatis carnis, non moriuntur nisì in Adam, in quo omnes peccauerunt, sic ex his omnes omninò pertinentes ad regenerationem volũtatis spiritus, non viuificantur nisì in Christo, in quo omnes iustificantur. Quia sicut per vnum omnes ad condemnationem, sic per vnum omnes ad iustificationem.

1. Cor. 15. Rom. 5.

5. ITEM de natura & gratia capite quadragesimoprimo: Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationẽ vitæ. Cùm per Christi, inquit, iustitiam, non omnes, sed eos tantùm qui illi obedire voluérũt, & baptismi eius ablutione purgati sunt, sanctificatos esse non dubium sit, non planè isto testimonio probat quod vult. Nam sicut dictum est, Sicut per vnius delictũ in omnes homines in condemnationem, vt nullus prætermitteretur, sic & in eo quod dictum est, per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ, nullus prætermissus est, non quia omnes in eum credunt, & baptismo eius abluuntur, sed quia nemo iustificatur nisì in eum credat, & baptismo eius abluatur. Itaque omnes dictum est, nè aliquo modo alio præter ipsum quisquam saluus fieri posse credatur.

Rom. 5. — Nemo iustificatur nisi credat in Christum & baptizetur.

6. IDEM contra Iulianum libro sexto, capite primo: Itaquè sicut per vnius, inquit, delictum in omnes homines ad condemnationem, ità & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Ideò & ibì omnes, & hìc omnes, quia nemo ad mortẽ nisì per illum, nemo ad vitam nisì per istũ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ità per vnius obedientiam iusti constituentur multi.

Rom. 5. — Ad mortem nemo nisi per Adam: ad vitã nemo nisi per Christũ.

7. CAPITE item duodecimo: Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisì per mediatorem recõcilietur Deo. Vndè dicit etiam ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eum. Ideò ergò credũt atque confitentur & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum, vt reconcilientur Deo per mortem filij eius, nè ira Dei maneat super eos, quos etiam origo vitiata efficit reos. Et infrà: Cùm dictum est, Per vnum in omnes transisse peccatum, & posteà per vnius inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi qui & omnes. Similiter cùm dictum est, Per vnius iustificationẽ in omnes homines, ad iustificationem vitæ: & rursùs dictum est, Per vnius obedientiam iusti constituentur multi: non aliquibus exceptis, sed eosdem multos, omnes oportet intelligi, nõ quia omnes homines iustificantur in Christo, sed quia omnes qui iustificantur, non aliter possunt iustificari quàm in Christo. Sicut possumus dicere, in aliquam domum per vnam ianuam intrare omnes, non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed quia nemo intrat nisì per illam. Omnes ergò ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ità & in Christo omnes viuificabuntur: id est, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem nisì per Adam, & nemo per Adam nisì ad mortem. Et nemo ad vitam nisì per Christum, & nemo per Christum nisì ad vitam. Vos autem dum non omnes, sed multos, siue per Adam condemnatos esse, siue per Christum liberatos vultis intelligi, horrenda peruersitate Christianæ religioni estis infesti. Si enim salui erũt aliqui sine Christo, & iustificantur aliqui sine Christo, ergò Christus gratìs mortuus est.

Ioan. 3. — Paruuli per alienum os confitentur fidem. — Rom. 5. — 1. Cor. 15. — Pelagianos intelligit.

8. AD Colossenses primo capite: Gratias agentes Deo & Patri qui dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorum, in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suę, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum.

VIII.

Descriptio iustificationis impij, & modus eius in statu gratiæ.

QVIBVS verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, vt sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi[a] Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam IESVM CHRISTVM, saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regeneratio- nis,

Caput 4 sess. 6. — a Gal. 4. a Tit. 3. b

nis, aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est: [b] *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

b Ioan.3.a

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quarto capite: At vbi venit &c. vt suprà capite sexto, testimonio secundo.

2. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

3. IOANNIS tertio capite: Nisi quis &c. vt in textu. Testimonia de necessitate Baptismi habes, suprà quæstione prima de sacramento Baptismi. Reliqua verò testimonia ad descriptionem Iustificationis pertinentia, quære infrà capite vndecimo.

IX.

De necessitate præparationis ad iustificationem in adultis, & vndè illa sit.

Caput 5. sess. 5.

PRAETEREA ipsius iustificationis exordium in adultis, à Dei [a] per Christum Iesum præueniente gratia sumendum est: hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum existentibus meritis, vocantur: vt qui per peccata à Deo auersi erant, per eius excitantem atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiæ liberè assentiendo & [b] cooperando, disponantur: ità vt tangente Deo cor hominis per spiritus sancti illuminationem, neque [c] homo ipse nihil omninò agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam & abijcere [d] potest: neque tamen sine gratia [e] Dei mouere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vndè in sacris literis cùm dicitur: [f] *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos*: libertatis nostræ admonemur. Cùm respondemus: [g] *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur*: Dei nos gratia præueniri confitemur.

a August. lib. 2. cont. 2. epist. Pelag. cap. 9. de prædest. & gratia, cap. 10. de prædest. sanct. cap 2. Lib de Eccles. dog. cap. 44. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 18.

b 1. Cor. 3. b 15. b 2. Cor. 6. a 7. a 2. Tim. 2. d Heb. 12 d Iere. 7. a Ezech. 18. e f Prouer. 16. a Eccli 2. d Sap. 9. b Psal. 26. c ibidèm August enarrat. 2. & ser. 13. de verb. Apost. lib. 1. retract. cap. 22. Leo ser. 5. de quadrages. Fulgent. de incarna. & gratia Christi, cap 20.

c August. de gratia & libe. arb. cap. 2. 5. 15. de spir. & liter. cap. 34. lib. 2. de pecca. meri. cap. 5 de prædest & gratia, cap. 9. ser. 4. & 15. de ver. Apost. tract. 4. in epist. Ioan. lib. 1. de prædest. sanc cap. 3. Chrys. hemil 9 in Ioan. Bernar. de gratia & libero arb. Prosp. lib. 2. de voca. gent. cap. 26. 27. 28. cont. Collat. cap 26.

d Matth. 23. d Acto. 13. g Ierem. 18. b 2[illegible]. a b 32. f 35. c Zach. 1. b

e Cypria. de orat. Dom. Aug. de natur. & gratia, cap. 18. lib. 2. cont. 2. epist. Pelag. cap. 10. Hieron [illegible].

f Zach. 1. a Malach. 3. b Actor. 2. f 3. c Ephes. 5. c Iaco. 4. c Matth 11. d Iere. 3. a d 4. d 18. b Esa 1. d [illegible] 45. d 46. c 55. a b Baru. 4. a Ezech. 18. g 1. Reg. 7. a

g Thren. 5. d Iere. 31. c

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum, quoniam misericordia eius præueniet me, & ipse est cui fideliter veraciterque cantatur, quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. & quid hîc aptiùs intelligitur, quàm ipsa de qua loquimur cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, & gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis, in qua si nos non præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus, dictum est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictum est, Misericordia eius subsequetur me. Quid est ergò quod in consequentibus vbi ea quæ ipsi sentiunt, commemorant, dicũt se confiteri gratiam quoquè adiuuare vniuscuiusque bonum propositum, non tamen reluctanti studium virtutis immittere? Hoc quippe ità dicunt, velut homo à seipso sine adiutorio Dei habeat propositum bonum studiumque virtutis, quo merito præcedente dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente. Et post pauca: Hominis autem propositũ bonum adiuuat quidẽ subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Studium quoquè hominis quod dicitur bonũ, quamuis cùm esse cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus, Gratias autem Deo qui dedit idem studium pro vobis in corde Titi. Si studium quisque vt pro alijs habeat Deus dat, vt pro seipso habeat, quis alius est daturus?

Psal. 58. — Psal. 20. — Deus prior in nostra iustificatione. — Psal. 58. & 22. — Pelagianus error. — Gratia præcedens, Gratia subsequens. — 2. Cor. 8.

2. ET de prædestinatione & gratia, capite decimo: A Deo homines nullis existentibus meritis vocari, & vocatos vt boni aliquid operentur, Dei adminiculis indigere, sumpto de veteribus literis Apostolus monstrat exemplo. postquàm illã de duobus geminis electionẽ omni repulsa laude meritorũ, ad Dei gratiã iudiciumque cõtulerat, vidẽs quid impia posset blasphemare garrulitas, dixit, Nũquid iniquitas est apud Deum? Et sequitur, Absit. Et quasi diceretur ei, vndè probas? parũ putauit authoritatẽ suę valere doctrinę, nisi sententiã suam etiã legis doceret exemplo. Sic enim intelligi voluit quod Moyses dixerat, Misereor, cuius miserebor, & misericordiam præstabo, cui misericors fuero. vt primam misericordiam vocatione credamus hominibus prærogari, quæ sola ad rectè viuendũ non sufficit, si deserat qui vocauit.

Rom. 9. — Exod. 33.

3. ITEM libro de prædestinatione sanctorum, capite secundo: Quod ergò pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus: Si nõ sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est: profectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra qua credere incipimus, ex Deo est. Quocircà sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcunque opus bonum, quod iam isti fratres, sicut

2. Cor. 3. — Credere ex nobismetipsis non sumus idonei.

vestra scripta indicant, verum esse consentiunt: vndè in omni opere bono & incipiendo & perficiendo, sufficientia nostra ex Deo est, ità nemo sibi sufficit vel ad incipiendam vel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est: quoniam fides si non cogitetur, nulla est, & non sumus idonei cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

4. LIBRO de Ecclesiasticis dogmatibus, capite quadragesimoquarto: Si quis per naturę vigorem bonum aliquid quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit aut eligere, siue salutari, id est, Euangelicæ prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non quòd idonei simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Hominem nihil posse sine Deo in salutis negocio.

Ioan. 15.
2. Cor. 3.

5. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimooctauo: Si secundùm opinionem illorum, nostrum est velle credere, priusquàm nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniustè gratia dicitur, quia non gratìs datur homini, sed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (sicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipsa non dedit: immò si sic est, nos priores Deo voluntatem damus, atque ità gratiam non miseratione tribuentis, sed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veruntamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtiquè, quia non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit de cælo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quasi non acceperit: Non autem misericordia Dei aliquando præuenit hominem, si nunquàm bonam fecit, sed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbì est quod Dauid dicit: Deus meus, misericordia eius præueniet me. In quo autem Dei nos in misericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, non in quolibet alio, sed in se nobis gentium magister ostendit, dicens: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

Gratia prior nostro velle.

Rom. 11.

1. Cor. 4.

Psal. 58.

1 Tim. 1.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Dei enim sumus adiutores. (συνεργοί cooperatores.)

7. ET capite decimoquinto: Gratia autem Dei sum id quod sum: & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

8. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Adiuuantes autem exhortamur, nè in vacuum gratiam Dei recipiatis. (Ait enim: Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te.

9. ITEM capite septimo: Has ergò habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

10. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite; Si quis ergò emundauerit se ab istis: erit vas in honorem sanctificatum & vtile Domino, ad omne opus bonum paratum.

11. AD Hebræos duodecimo capite: Propter quod remissas manus & soluta genua erigite: & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magìs autem sanetur.

12. IEREMIAE septimo capite: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. Quoniam si benedixeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, &c.

13. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & nō morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Et cùm auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam: ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est, vita viuet & non morietur. Idcircò vnumquenque iuxta vias suas iudicabo domus Israel, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini, & viuite.

14. PROVERBIORVM decimosexto capite: Hominis est animam præparare, & Dominij gubernare linguam. Abominatio Domini est omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens. Initium viæ bonæ, facere iustitiam: accepta est autem apud Deum magìs, quàm immolare hostias.

15. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.

16. SAPIENTIAE nono capite: Mitte illam (sapientiam tuam) de cælis sanctis tuis & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit apud te.

17. PSALMO vicesimosexto: Nè auertas faciem tuam à me: nè declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus esto: nè derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris noster.

18. AVGVSTINVS in enarratione secunda eiusdem psalmi vigesimisexti: Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Eccè enim in via sum: petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: sed vt ad illam perueniam, in via sum. Fortè dices mihi vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, prosequere viam, quære pacem & sequere eam. Noli à via declinare, noli ibì remanere, noli retrò respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio quasi præsumis vndè ambules. Noli de te præsumere. si te dereliquerit, in ipsa via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil est mihi conatus meus. Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Neque despicias me Deus salutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris qui creâsti.

Psal. 33.
Mat. 10. & 24.

19. IDEM sermone decimotertio de verbis Apostoli: Cùm dixisset, (Apostolus) Si spiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: id est, illas concupiscentias carnis morbidas, & de morte habentes contentionem: quibus non consentire magna laus est, quas non habere perfectio est: hìc iam metuendum est, nè quisquam rursùs ad mortificandas actiones carnis de spiritu suo audeat præsumere. Non solùm enim Deus spiritus est, sed & anima tua spiritus est, & mens tua spiritus est. Et cùm dicis, Mēte seruio legi Dei, carne aūt legi peccati, quia spiritus concupiscit aduersùs carnem, & caro aduersùs spiritum. Ergò nè ad carnis actiones mortificandas de spiritu tuo pręsumas, & superbia pereas, & tibi superbo resistatur, non humili gratia concedatur. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Nè fortè ergò suboriretur tibi ista superbia, vide quid sequatur: Cùm enim dixisset, Si spiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: nè hìc se extolleret humanus spiritus, & ad hoc opus

Rom. 8.
Ioan. 4.
Rom. 7.
Galat. 5.
Iacob 4.
Rom. 8.

se

se idoneũ firmumq́ iactaret, subiecit, & ait: Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Qui te ergò iam volebas extollere, vbi audisti, Si spiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis? Dicturus enim eras, Hoc potest voluntas mea, hoc potest liberũ arbitrium meum. Quę voluntas? Quod liberum arbitriũ? Nisi ille regat, cadis: nisi regat, iaces. Quomodò ergò spiritu tuo, cùm audias Apostolum dicentē, Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei? Tu te vis agere, à teipso vis agi ad actiones carnis mortificãdas? Quid tibi prodest quia nõ eris Epicureus & eris Stoicus? Siue Epicureus eris, siue Stoicus eris, inter filios Dei non eris. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nõ qui secundùm carnē viuunt suã, nõ qui secundùm spiritũ suum viuunt, nõ qui carnis voluptate ducuntur, nõ qui spiritu suo aguntur: sed quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, nõ agimus. Respondeo, Immò & agis & ageris. Et nũc benè agis, si à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor est: ipsum nomē adiutoris præscribit tibi, quia & tuipse aliqd agis. Agnosce quid poscas, agnosce quid cõfitearis, quãdo dicis, Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Adiutorē vtiquè inuocas Deum. Nemo adiuuatur, si ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nõ litera, sed spiritu, non lege præcipiente, minãte, promittente, sed spiritu exhortãte, illuminante, adiuuãte. Scimus, inquit idē Apostolus, quia diligētibus Deum omnia cooperantur in bonũ. Si non esses operator, ille non esset cooperator. Sed hîc fortiter vigilate, nè fortè dicat spiritus vester, si subtraxerit se cooperatio Dei, & adiutoriũ Dei, spiritus meus facit hoc, & si cum labore, & si cũ aliqua difficultate, potest tamē implere. Non potest. Quomodò si aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, sed cũ aliquo labore: ô si ventum habeamus, faciliùs peruenimus. Non sic est adiutorium Dei, non sic est adiutoriũ Christi, non sic est adiutorium spiritus sancti. Prorsùs si defuerit, nihil boni agere poteris, agis quidē illo non adiuuãte libera voluntate, sed malè. Ad hoc idonea est voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendũ habes sine adiutorio Dei liberam voluntatē, quanq̃ nõ est illa libera. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est: & omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati: & si vos filius liberauerit, tunc veri liberi eritis. Prorsùs hoc credite, sic vos agere bona voluntate, quia viuitis vtiquè agitis: non enim adiutor est ille, si nihil agatis, non enim cooperator est ille, si nihil operamini. Sic vos tamen scitote agere bona, vt sit rector spiritus adiutor: qui si verò defuerit, nihil boni omninò agere valetis. Et paulò pòst: Iam nũc cùm audis, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei, nolite vos demittere. Neque enim templum suum sic de vobis ædificat Deus quasi de lapidibus, qui nõ habēt motum suum: leuantur, ab structore ponuntur. Non sic sunt lapides viui, & vos tanquàm lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, sed currite, & vos ducimini, sed sequimini, quia cùm secuti fueritis, verum erit illud, quia sine illo nihil facere potestis.

Liberum arbitrium nisì regat Deus, cadimus.

Agimus & agimur.

Psal. 26.

Rom. 8.

Ibidèm.

Dei adiutoriũ si abfuerit, nihil ages boni.

1. Pet. 2.

Ioan. 8.

Rom. 8.

Ephes. 2.

20. ET libro primo retractationum, capite vigesimosecundo: Alio loco: Nisi quisq́, inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari nõ potest, quod in nostra potestate esse positũ alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam & fructum eius bonũ, aut facite arborem malã & fructum eius malũ. Quod nõ est contra gratiã Dei quam prędicamus. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est nisi à Deo detur, de quo dictũ est: Dedit eis potestatē filios Dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate quod cùm volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est, sed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergò dat potestatem. Sic intelligendum est, & quod dixi posteà: In nostrã potestate esse, vt vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur, quia in potestate nostra nõ est, nisi quod nostram sequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impossibile fuit.

Matth. 12.

Ioan. 1.

Voluntas à Deo præparatur.

21. LEO Magnus sermone quinto de quadragesima: Quanuìs ædificiũ nostrum sine opere sui non subsistat artificis, nec fabrica nostra possit esse incolumis, nisi ei protectio præfuerit cõditoris: tamē quia rationabiles lapides sumus & viua materies, sic nos authoris nostri extruxit manus, vt cum opifice suo etiam is, qui reparatur, operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia se humana non subtrahat, nec ab illo bono, sine quo non potest bona esse, deficiat.

Cooperamur Deo.

22. FVLGENTIVS in libro de incarnatione & gratia Christi, capite vigesimo: Gratia humanum non aufertur, sed sanatur, non adimitur, sed corrigitur, nõ remouetur, sed illuminatur, non euacuatur, sed adiuuatur atque seruatur arbitrium: vt in quo infirmitatē homo habuit, in eo habere incipiat sanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbì fuit iniquus seruiens immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ibì gratia præuentus atque adiutus seruiat iustitiæ in sanctificationem.

Gratia adiuuat liberũ arbitrium, non adimit.

23. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite secundo, vt suprà capite quinto, testimonio decimotertio.

24. IBIDEM capite nono: Non enim quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona volũtate: ideò liberum arbitriũ abstulisse putandus est. Quod si ità esset, non superiùs dixisset, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutē operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideò cum timore & tremore, nè sibi tribuendo quod benè operãtur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Philip. 2.

Agit etiã ipse homo aliquid

25. ET capite decimoquinto: Cùm ergò ipse semper sit sanctus, sanctificatur tamen in eis quibus largitur gratiã suam, auferēdo ab eis cor lapideũ, per quod nomen Domini profanauerunt. Nè autem putetur nihil ibì facere ipsos homines per liberum arbitriũ, ideò in psalmo dicitur, Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem, Proijcite à vobis omnes impietates vestras quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus: quia nolo mortē moriētis, dicit Adonai Dñs, sed cõuertimini & viuetis: meminerimus Deũ dicere, sed conuertimini & viuetis: cui dicitur, Cõuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere, Proijcite à vobis oēs impietates vestras: cùm ipse iustificet impiũ. Meminerimus ipsum dicere, Facite vobis cor nouum & spiritum nouum: qui dicit, dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis: hoc dicit, dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est, nisi quia dat quod iubet, & adiuuat vt faciat cui iubet?

Psal. 94.

Ezech. 18.

Psal. 84.

Ezech. 18.

26. ITEM libro de spiritu & litera, capite trigesimoquarto: Visorũ suasionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: siue extrinsecùs per Euãgelicas exhortationes, vbì & mãdata legis aliquid agũt, si ad hoc admonēt hominē infirmitatis suæ, vt ad gratiã iustificantem credendo cõfugiat: siue intrinsecùs, vbì nemo habet in potestate quid ei veniat in mentē, sed consentire vel dissentire ꝓpriæ volũtatis est. His ergò modis quãdo Deus agit cũ anima rationali vt ei credat, neq́ enim credere potest quolibet (libero) arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio cui credat: profectò & ipsum velle credere Deus oꝑatur in homine, & in oĩbus misericordia eius præuenit nos: cõsentire aũt vocationi Dei, vel ab ea dissentire, sicut dixi, propriæ voluntatis est. Quę

Consentire Dei vocationi vel dissentire, propriæ est volũtatis.

res

res non solùm non infirmat quod dictum est, Quid enim habes quod non accepisti: verumetiam confirmat. Accipere quippe & habere anima nõ potest dona, de quibus hoc audit, nisi cõsentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei est: accipere autem & habere vtiquè accipientis & habentis est.

27. LIBRO item secundo de peccatorum meritis & remissione, capite quinto: Nec ideò tamen de hac re (vt scilicet aut iustitiam qua caremus, aut plenam habeamus) solis votis agendum est, vt non subinferatur adnitendo etiam nostræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noster Deus dicitur. Nec adiuuari potest, nisi qui aliquid spontè conatur, quia non sicut in lapidibus insensatis, aut sicut in eis in quorum natura rationem voluntatemq́; non condidit, salutem nostrã Deus operatur in nobis.

Adiuuãte Deo nobis etiam spõtè aliquid conandum.

28. IDEM libro de prædestinatione & gratia, capite nono: Nè homo in vltimam fæcem desidiæ resolutus, arduum virtutis iter, & quanuis adiuuante gratia Dei, non nisi labore gradiendum, inerti sibi crederet posse deferri, & nullius laboris industriam studio sui profectus adhiberet, ità inter se atque homines Deus tempora officiaq́; distribuens ordinauit, vt vocatione ipsius bonorum principia sumeremus, vocati autem atque illuminati vias mandatorum eius boni ingenij intelligentia nosceremus, & eas libero vel eligeremus vel relinqueremus arbitrio. Quas tamen si ipsius fulti adiutorio, continua deuotione sequeremur, in fine rursùs non repugnantem mandatis suis, subiectam in nobis obedientiam coronaret.

29. ET sermone septimo de verbis Apostoli: Peto, inquit, vos non infirmari: id est, vt non infirmemini, quando audîstis me pati pro vobis tribulationes, quia hæc est gloria vestra. Petit ergò eos vt non infirmentur, quod non faceret, nisi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim responderent, Quid nos petis quod in potestate non habemus? nunquid non viderentur sibi iustum reddidisse responsum? Et tamen Apostolus nisi sciret esse in eis voluntatis propriæ consensionem, vbi & ipsi aliquid agerent, non diceret, peto. Et si diceret, iubeo, nisi eos nôsset adhibere posse iussioni suæ voluntatem, sine causa hoc verbum de eius ore procederet.

Ephes.3.

Volũtatis cõsensio in nobis est.

30. IBIDEM sermone decimoquinto: Hanc iustificationem & habeamus inquantùm habemus, & augeamus inquantùm minores sumus, & perficiamus cùm illuc venerimus, vbi dicetur, Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? Sed totũ ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt non velimus. Sine voluntate tua, non erit in te iustitia Dei. Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia nõ est nisi Dei. Esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratum est quid agere debeas. Iussit lex, non facias illud, non illud, fac hoc atque illud. Demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias, roga vt facias, si cognoscis virtutem resurrectionis Christi. Traditus est enim propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Quid est, propter iustificationem nostram? vt iustificet nos, & iustos faciat nos. Eris opus Dei, nõ solùm quia homo es, sed etiam quia iustus es. Melius est enim iustum esse, quàm te hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum tu te facis, melius aliquid facis quàm fecit Deus, sed sine te fecit te Deus. Non enim adhibuisti aliquem consensum vt te faceret Deus. Quomodò consentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergò fecit nescientem, iustificat volentem.

1.Cor.15.

Voluntas nostra est, iustitia Dei.

Rom.4.

Iustificat Deus, sed volentem

31. TRACTATV item quarto in epistolam beati Ioannis: Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est. Videte quemadmodùm nõ abstulit liberum arbitrium, vt diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te nolentem nõ castificat. Ergò quòd adiungis voluntatem tuam Deo, castificas teipsum. Castificas te, non de te, sed de illo qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid volũtate, ideò & tibi aliquid tributum est: ideò autem tibi tributum est, vt dicas sicut in psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodò ille adiuuat? Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit. Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator homo sum, sed iniquus non sum.

Voluntas nostra requiritur.

Psal.26.

32. DENIQVE libro primo de prædestinatione sanctorum, capite tertio: Quod dixi: Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus: nusquàm autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. ac deindè subiunxi: Quod enim credimus, nostrum est: quod autem operamur bonum, illius est, qui credentibus dat spiritum sanctum: profectò non dicerem, nisi iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergò nostrum est, propter arbitrium voluntatis, & vtrunque tamen datum est per spiritum fidei & charitatis: Neque enim sola charitas, sed sicut scriptũ est, charitas cum fide à Deo patre & Domino Iesu Christo. Et quod paulò pòst dixi: Nostrum est enim credere & velle: illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi per spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris: verum est quidem, sed eadem regula & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem: & vtrunque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam posteà dixi: Quia neque velle possumus, nisi vocemur: & cùm post vocationem voluerimus, nõ sufficit voluntas nostra, & cursus noster, nisi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè subiunxi: Manifestum est ergò non volẽtis neq; currentis, sed miserentis Dei esse quod benè operamur: omninò verissimum est.

Fides charitasque quomodò Dei & quomodò nostra.

Ephes.6.

33. CHRYSOSTOMVS homilia nona in Ioannem: Clementissimus & benignissimus Deus, dilectissimi, omnia & facit & molitur, vt nos ad sectandas virtutes illuminet, & vnumquenq; bonum esse vult, neminem tamen cogit. Suadendo autẽ & benefaciendo voluntarios quoscunque & vltrò sequentes allicit & ad se trahit. Proptereà cùm veniret in mundum, alij eum recepcrunt, alij neglexerunt. Nullum enim seruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: sed eos tantùm, qui sponte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se ei seruitutis habere intelligunt. Homines enim, vtpotè quibus necessariò seruorũ opera & seruitio opùs est, improbos & dicto non audiẽtes seruos, possessionis iure coërcent. Deus autem cùm sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostrę duntaxàt salutis gratia omnia operatur, nosq́; ipsos nostri arbitrij & iuris esse liberè permittit. Idcircò cogit neminem, quòd ad nostram enim tantummodò spectat vtilitaté. Quòd si nolentes ad seruiendum traheret, non secùs eos haberet, àc si nullum pręstitissent seruitium.

Voluntarios trahit Deus.

Deus neminẽ cogit.

34. BERNARDVS tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipsa (gratia scilicet) liberum excitat arbitrium, cùm seminat cogitatum, sanat cùm immutat affectum, roborat vt perducat ad actum, seruat nè sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtiquè præueniens, vt iam sibi decomitetur. Ad hoc vtiquè præueniens, vt iam sibi deincèps cooperetur. Ità tamen quod à sola gratia cœptũ est, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim non sigillatim, simul non vicissìm per singulos profectus operentur. Non partìm gratia, partìm liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed vt totum in illo, sic totum ex illa.

Gratia liberũ arbitriũ præuenit, deinde comitatur.

35. PROSPER libro secundo de vocatione gentium,

tium, capite vigesimosexto: Hanc abundantiorẽ gratiam ità credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentam; quò quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando cõsilium, corq́ ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atque cõiungitur, quę ad hoc prædictis est excitata præsidijs, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos siue manifestos, omnibus adhibetur, & quòd à multis refutatur, ipsorum est nequitiæ: quòd autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanę. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo quem vocat, primam sibi receptricem & famulam donorum suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Gratia potẽs, at non violenta.

Gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur.

Gratia quòd suscipitur, & gratiæ est & voluntatis.

36. IBIDEM capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahẽdorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt, neq; accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducũtur, dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Ioan. 6.

Matth. 16.

37. ET capite vicesimooctauo: Meritò non solùm ab incipientibus, verumetiam à prouectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur: Nè nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim qui in fide & dilectione permanent, ab ipso donatur nè in tentatione superentur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Ipsamq́ gloriam ijsdem quibus eam impertit adscribit: vt quanuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vndè caderent, ipsorum sit meritum quòd steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: sic & qui nondùm crediderunt, iuuantur vt credant. Et quemadmodùm illi in sua habent potestate vt exeant, ità & isti in sua habent potestate nè veniant. Fitq́ manifestũ quòd diuersis atque innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniũt, sua pertinacia reluctantur.

Matth. 6.

1. Cor. 1.

1. Tim. 2.

38. ITEM contra Collatorem, capite vicesimosexto: Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, & confitendum est Deo inspirante conceptam. Et paulò pòst: Si ergò quis de ærumnosis vanitatibus & insanijs fallacibus erubescens, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quanuis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflammat: non vt inuitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentémque præcedat. Manens enim liberum arbitrium, quod vtiquè cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo fit qui sanatur, nec nisi ab illo fit qui medetur, cuius sumus noua creatura, nouúmque figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Ephes. 2.

Bona voluntas, & propria hominis, & à Deo inspirata.

39. MATTHAEI vicesimotertio capite: Ierusalẽ Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quotiès volui congregare filios tuos quemadmodùm gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti.

40. ACTORVM decimotertio capite: Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: eccè conuertimur ad Gentes.

41. IEREMIAE decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hęc dicit Dominus, Eccè ego fingo contra vos malum, & cogito cõtra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus.

42. ET capite vicesimoquinto: Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensq́: & non audîstis, neq; inclinâstis aures vestras vt audiretis, cùm diceret, Reuertimini vnusquisq; à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris, à seculo vsque in seculũ. Et non audîstis me, dicit Dominus, vt me ad iracundiã prouocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

43. ITEM trigesimosecundo capite: Et verterũt ad me terga & nõ facies: cùm docerem eos diluculo & erudirem, & nollent audire vt acciperent disciplinam.

44. IBIDEM capite tricesimoquinto: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis disciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos pręcepit filijs suis vt nõ biberent vinũ: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierũt præcepto patris sui: ego autẽ locutus sum ad vos, de manè consurgens & loquens, & nõ obedîstis mihi. Misiq́; ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensq́, & dicens: Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neq; colatis eos, & habitabitis in terra quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinâstis aurem vestram, neq; audîstis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptũ patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Eccè, ego adducam super Iudam & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem quam locutus sum aduersùm illos: eò quòd locutus sum ad illos, & non audiêrunt: vocaui illos, & non responderunt mihi.

45. ZACHARIAE primo capite: Nè sitis sicut patres vestri, ad quos clamabãt prophetę priores, dicentes, Hæc dicit Dominus exercituum, Conuertimini de vijs vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audiêrunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

46. CYPRIANVS de oratione Dominica: Addimus quoque & dicimus: Fiat volũtas tua, sicut in cælo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quo minùs quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minùs per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opùs est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est.

Dei voluntatem sine eius ope non possumus facere.

47. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite decimooctauo: Diuinitùs esse expianda peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse fatetur, propter veniam scilicet promerendam, quia id quod factum est, facere infectũ multùm ab isto laudata potentia naturæ & voluntas hominis etiã ipso fatente nõ potest: quare hac necessitate restat vt oret ignosci: vt autem adiuuetur nè peccet, nusquàm dixit, nõ hîc legi. Mirum de hac re omninò silentiũ, cùm oratio Dominica vtrunq; petendum esse commoneat, & vt dimittantur nobis debita nostra, & vt non inferamur in tentationem: illud vt præterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licèt nõ fiat nisi voluntas adsit, tamen vt fiat voluntas sola non sufficit, ideò pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quàm orare vt facias quod in potestate habeas?

Vt non peccemus, Dei opẽ petere necesse est. Matth. 6.

48. ET libro secundo cõtra duas epistolas Pelagianorum, capite decimo: Nihil in scripturis sanctis homini à Domino video iuberi propter probandum liberum arbitriũ, quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratię demonstrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonũ per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita & gratuita misericordia Dei. De qua suam cogitationem recolens quidã, sicut legimus in Psalmis, Nunquid obliuiscetur, inquit, misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas? Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. Cùm ergò dixisset, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrij mei: sed, dexteræ excelsi. Sic itaq; Dei gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis suæ vsq; in finem consummationis, qui gloriatur, in Domino glorietur. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine Domino, sic nemo perficere sine Domino.

Psal. 76.

Hierem. 9.

49. HIERONYMVS epistola centesima trigesimanona ad Cyprianum in explicatione psalmi octogesiminoni: Si sæuissima bestia hominis sanguinẽ sitiat, cupit & nititur, vtcunquè poterit, præsens vitare discrimen. Ità & homo à principio cõditionis suæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius sit gratiæ, quod creatus est, illiusq; misericordiæ, quod subsistit & viuit: nihil boni operis agere potest absque eo: qui ità concessit liberum arbitrium, vt suam per singula opera gratiam non negaret: nè libertas arbitrij redundaret ad iniuriã conditoris, & ad eius cõtumaciam, qui ideò liber conditus est, vt absque Deo nihil esse se nouerit.

Absque Deo nihil boni agere possumus.

50. ZACHARIAE primo capite, vt in textu.

51. MALACHIAE tertio capite: A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis meis, & non custodîstis. Reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. ACTORVM secũdo capite: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisq; vestrũ in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.

53. ET capite tertio: Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.

54. AD Ephesios quinto capite: Propter quod dicit: Surge qui dormis & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus.

55. IACOBI quarto capite: Subditi ergò estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.

56. MATTHAEI vndecimo capite: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

57. IEREMIAE tertio capite: Tu aũt fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices, Reuertere auersatrix Israel, ait Dominus, & non auertam faciem meã à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Eccè nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

58. ET capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua fias: vsquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ?

59. ITEM decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, Eccè ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra.

60. ESAIAE primo capite: Lauamini, mũdi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersè, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.

61. CAPITE item quadragesimo: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

62. ET quadragesimoquinto capite: Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

63. ITEM capite quadragesimosexto: Mementote istud & confundamini: redite præuaricatores ad cor.

64. DEMVM capite quinquagesimoquinto: Oẽs sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentũ, properate, emite & comedite: venite, emite absq; argento, & absque vlla commutatione vinũ & lac. Inclinate aurẽ vestram, & venite ad me: audite, & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominũ, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum: quoniã multus est ad ignoscendũ.

65. BARVCH quarto capite: Hic liber mandatorum Dei, & lex quæ est in æternum: omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortẽ. Conuertere Iacob, & appræhende eam, ambula per viam ad splendorem eius contra lumen eius. Nè tradas alteri gloriam tuam, & dignitatẽ tuam genti alienæ.

66. EZECHIELIS decimooctauo capite: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinã iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouũ, & spiritum nouũ: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertimini & viuite.

67. PRIMI Regum capite septimo: Ait autem Samuel ad vniuersam domum Israel, dicens, Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthijm.

68. THRENORVM quinto capite: Annunciate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes, Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis.

69. IEREMIAE trigesimoprimo: Audiens audiui Ephraim transmigrantem, Castigâsti me, & eruditus sum quasi iuuenculus indómitus. conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquàm enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquàm ostendisti mihi, percussi femur meum.

X.

Modus præparationis ad iustificationem quis.

Caput 6. sess. 6.

DISPONVNTVR autem ad ipsam iustitiam, dum excitati [a] diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu [b] concipientes, liberè [c] mouentur in Deum: credentes vera esse, quæ diuinitùs reuelata & promissa sunt, atque illud in primis, [d] à Deo iustificari impium per gratiam eius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: & dum peccatores se esse intelligentes, à diuinæ iustitiæ timore, [e] quo vtiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitiũ fore: illumque tanquàm omnis iustitię fontem diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduersùs [f] peccata per odiũ aliquod & detestationem: hoc est, per eam pœnitẽtiam, quam ante Baptismum agi oportet: deniquè dum proponunt suscipere Baptismum, inchoare nouam vitam, & seruare diuina mandata. De hac dispositione scriptum est: [g] *Accedentẽ ad Deum oportet credere quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit.* Et, *Confide* [h] *fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et, [i] *Timor Domini expellit peccatum.* Et, [k] *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* Et, [l] *Euntes ergò docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare quæcunque mandaui vobis.* Deniquè, [m] *Præparate corda vestra Domino.*

a August. lib. 2. cont. 2. epist. Pelag. cap. 9. de prædestin. sanct cap. 20. Concil. 2. Arauſ. can. 5. 6. 7. & 25. Fulgent. de incar & gratia Christi, cap. 17. & 18.
b Rom 10. c d
c August. tract. 26. in Ioan. de prædest. sanct. cap. 11. de spiritu & litera cap 31. 32. in exposit. propos. 44. ex epist ad Roma. lib 1. quæst. ad Simplicia. quæst. 2. Prosp. lib. 2. de vocat. gent. cap. 27. 28. Euseb. in cap. 1. Ioan. Isidor. lib. 2. de summo bono, cap 2.
d Rom. 3. d Aug. de natur. & grat. c. 44.
e Fulgent. lib 1. de remiss. pecc. cap. 8 9. 11. Prosp. lib. 2. de voca. gen. cap. 27. lib. 3. de vita contempl. cap. 12. Aug tract. 9. in epist. Ioan. de catechiz. ruoib. cap. 5.
f Eccli 2. d August. homil. 50. cap 2 ex 50. de vtilita. pœnit. cap. 1. Chrysost. homil. 21. ad Antioch.
g Hebr. 11. b
h Matth. 9. a
i Eccli 1. c
k Actor. 2. f
l Matth. 28. d
m 1. Reg. 7. a

TESTIMONIA.

Deus prior, deinde nos. Psal. 58.

1. AVGVSTINVS libro secundo cõtra duas epistolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, posteriorem ipsum, quoniam misericordia eius præueniet me: & ipse est cui fideliter veracitérque cantatur, quoniam præuenisti eum in benedictione dulcedinis. (Psal. 20.) Et paulò pòst: Ergò benedictio dulcedinis, est gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet & cupiamus, hoc est, amemus quod præcipit nobis: in qua si nos non præuenit Deus, non solùm non perficitur, sed nec inchoatur ex nobis. Si enim sine illo nihil possumus facere, profectò nec incipere, nec perficere: quia vt incipiamus, dictum est, Misericordia eius præueniet me. vt perficiamus, dictum est, Misericordia eius subsequetur me.

Initium fidei Dei donum. Coloss. 4.

2. ITEM de prædestinatione sanctorum, capite vicesimo: Illud etiam initium fidei hominum donum Dei esse nos admonet, cùm hoc significet Apostolus in epistola ad Colossenses, Orationi instate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi sui ad loquendum mysterium Christi, propter quod etiam vinctus sum, vt manifestem illud ità vt oportet me loqui. Quomodò aperitur ostium verbi, nisì cùm sensus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea quæ ad ædificandam salubrem doctrinam prædicãtur & disputantur, admittat, nè per infidelitatem corde clauso ea quæ dicuntur, improbet ac repellat? (Coloss. 4.) Quid est enim, Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi: nisì apertissima demonstratio etiam ipsum initium fidei esse donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, nisì ab ipso tribui crederetur. Hoc donũ cælestis gratiæ in illam purpurariam descenderat, cui sicut scriptura dicit in Actibus Apostolorum, (Actor. 16.) Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea quæ à Paulo dicebantur, sic enim vocabatur vt crederet.

3. CONCILIVM Arausicanum secundum canone quinto: Si quis, sicut augmentum, ità etiam initium fidei ipsum credulitatis affectũ, quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis peruenimus, nõ per gratiæ donum, id est, per inspirationem spiritus sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, & naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente: Confidimus, quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem Domini nostri Iesu Christi. (Philip. 1.) Et illud: Vobis datum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiã vt pro illo patiamini. (Ibid.) Et, Gratia salui facti estis per fidem, non ex vobis: Dei enim donum est. (Ephes. 2.) Qui enim fidem, qua in Deũ credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodãmodò fideles esse diffiniunt.

Gratia nostris conatibus prior.

4. ET canone sexto: Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, conãtibus, laborantibus, vigilãtibus, studẽtibus, petentibus, quęrẽtibus, pulsantibus nobis misericordiã dicit conferri, non aũt diuinitùs vt credamus, velimus, vel hæc omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionẽ & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri confitetur, aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obediens & humilimus, ipsius gratiæ donum esse consentit, resistit Apostolo, dicenti: Quid habes quod non accepisti? (1. Cor. 4.) Et, Gratia Dei sum id quod sum. (Ibid. 15)

5. ITEM septimo canone: Si quis per naturę vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare, aut eligere, sine salutari (id est, euan-

gelizanti) prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consenciendo & credendo veritati, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Nunquid idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis? sed sufficientia nostra ex Deo est.

Ioan.15. 2.Cor.3.

6. CANONE deniquè vicesimoquinto: Hoc etiam salubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono non nos incipimus, & posteà per Dei misericordiam adiuuamur: sed ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorẽ suî priùs inspirat, vt & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vndè manifestissimè credendum est, quòd & illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriã reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, & Zachæi, qui ipsum Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum.

Deus salutaria opera prę-uenit & adiuuat. Lucæ 23. Actor.10. Lucæ 19.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoseptimo: Adiutorio atque munere gratiæ sibi fidem dari vnusquisque non dubitet, nedùm initium sibi fidei nititur assignare. Pœnitentiã quoquè quam Deus ad vitam dat, sibi homo non sanitate validus, sed infirmitate præiudicatus assignet, tantique medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cùm cordis humilitas diuinis sit eloquijs admonenda, vbi principaliter ipsa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à Domino præparari demonstratur ac dirigi, Salomone dicente: Præparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in psalmis: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius cupiet nimis.

Fidei initium nõ nobis, sed gratiæ tribuendum. Item pœnitentiæ. Psal.36.

8. ET capite decimooctauo: Dignè in Paulo assignatur præuenientis misericordiæ dono, non solùm credulitatis initium, sed etiam ipsius incredulitatis agnitio. Quam ei propterea Dei misericordia cõtulit, vt incredulitatem suam illuminatus atque adiutus & agnosceret & vitaret. Dominus enim est illuminatio nostra, & salus nostra, qui nos illuminat, vt peccata nostra cognoscamus: & sanat, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus. Ob hoc ipse qui vt fidelis esset, fatetur se misericordiam consecutum, salubriter nos instruit dicens: Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Quia re vera & vt velimus, misericordiæ præuenientis illuminamur dono, & vt curramus, misericordiæ subsequentis fulcimur auxilio.

1.Tim.1. Rom.9.

9. AD Romanos decimo capite: Quomodò ergò inuocabunt in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei quem non audierunt? Quomodò autem audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabũt nisi mittantur? Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

10. AVGVSTINVS tractatu vicesimosexto in Euangelium Ioannis: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum nõ trahat, noli velle iudicare, si non vis errare: semel accipe & intellige. Non traheris? ora vt traharis. Quid hîc dicimus fratres? si trahimur ad Christũ, ergò inuiti credimus, ergo violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens, credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur ad iustitiam. Apostolum audi dicentem, Corde creditur ad iustitiam.

Credimus volentes, non ... 10.

11. ET de prædestinatione sanctorum, capite vndecimo: Omnia autem hæc operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens propria vnicuiq; prout vult. Inter quæ omnia sicut scitis, nominauit & fidẽ. Sicut ergò quanuìs donũ Dei sit facta carnis mortificare, exigitur tamen à nobis proposito prẽmio vitę: ità donum Dei est & fides, quanuìs & ipsa cùm dicitur, Si credideris, saluus eris: proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hęc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur, vt intelligatur quòd & nos ea faciamus, & Deus facit vt illa faciamus: sicut per prophetã Ezechielem apertissimè dicit: quid enim apertius quàm vbì dicit, Ego faciam vt faciatis? Locum ipsum scripturę fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deũ promittere facturum se vt faciant, quę iubet vt fiant.

1.Cor.12. Fides donum Dei, & voluntati tamẽ nostræ subiecta.

12. ITEM de spiritu & litera, capite trigesimoprimo: Secundùm hanc fidẽ qua credimus, fideles sumus Deo: secũdùm illã verò qua fit quod promittitur, etiã Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide quęrimus, vtrùm in potestate sit, qua credimus Deo, vel credimus in Deũ. Hinc enim scriptũ est, Credidit Abraham Deo, & deputatum est illi ad iustitiã. Et credẽti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide enim vtrùm quisq; credat si noluerit, aut nõ credat si voluerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere nisi consentire verum esse quod dicitur? consensio autem vtiquè volentis est: profectò fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit, Non est potestas nisi à Deo.

1.Cor.10. Genes.15. Rom.4. Credimus volentes. Rom.13.

13. CAPITE etiam tricesimosecũdo: Cum ergò fides in potestate sit: quoniam cùm vult quisque credit: & cùm credit, volens credit.

14. IDEM in expositione propositionis quadragesimæquartæ ex epistola ad Romanos: Quod autẽ ait, Non enim quod volo hoc ago, sed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, consentio legi quoniam bona est. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauẽdum nè quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod nõ ità est. Nunc enim homo describitur sub lege positus ante gratiam. Tunc enim peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. In libero autem arbitrio habet vt credat liberè, & accipiat gratiam, vt iam illo qui eam donat liberante & adiuuante non peccet: atque ità desinat esse sub lege, sed cum lege vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

Credimus liberè à gratia præuenti.

15. DEMVM libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Si Iacob ideò credidit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, sed eam sibi ipse volendo præstitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo potest credere nisi velit, nemo velle nisi vocetur, nemo autem sibi potest præstare vt vocetur, vocando Deus præstat & fidem: quia sine vocatione non potest quisquam credere, quanuìs nullus credat inuitus. Quomodò enim credent ei quem non audierunt? Aut quomodò audient sine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Vtiquè ij qui vocantem non contempserunt, sed credendo secuti sunt, volentes autem sine dubio crediderunt.

Rom.10. Matth.20.

16. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictũ est, vt illam fidẽ, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis nõ reuelauit tibi, sed pater meus qui in cęlis est. Qui in cordibus trahendorũ hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellẽt. Non enim esset vndè traherẽtur, si sequaces fide & voluntate nõ essent: quoniã qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt, neq; accedunt qui dissentiũt, sed

Ioan.6. Matth.16.

sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur; dilecti enim sunt, & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt.

17. ET capite vigesimooctauo: Deus ad obediendum sibi, ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquàm fidelium recessisset à fide.

18. EVTHYMIVS in caput primū Euangelij secundùm Ioanné in verba illa, Vt omnes crederent per illum: Ioannes testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim nō est coacta sed voluntaria.

Fides voluntaria est.

19. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite secundo: Fides nequaquàm vi extorquetur, sed ratione atque exemplis suadetur. A quibus autem exigitur violenter, perseuerare in eis non potest, exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius si quis cacumen violenter impresserit, & demū dum laxatur, in id quod fuerat, confestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus sua sponte diuertit à Deo: ità ex propria mentis conuersione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoscatur arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. AD Romanos tertio capite: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorū.

21. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimoquarto: Sicut ipse dicit ad quod nunc agit non pertinere vt quæratur vtrùm fuerint vel sint aliqui homines in hac vita sine peccato, sed vtrùm esse potuerint siue possint: ità ego etiam si fuisse, vel esse consentiam, nullo modo tamen potuisse vel posse confirmo, nisi iustificatos gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, & hunc crucifixū. Ea quippe fides iustos sanauit antiquos, quæ sanat & nos, id est, mediatoris Dei & hominum hominis Iesu Christi, fides sanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis & resurrectionis eius. Habentes ergò eundem spiritum fidei & nos credimus, ꝓpter quod & loquimur.

1.Tim. 2. 2.Cor. 4.

22. FVLGENTIVS libro primo de remissione peccatorum, capite octauo: Diuinis indesinenter eloquijs mali salubriter admonentur, nè remaneant in seruitute peccati: sed misericordiā iusti Dei dum sunt in hac vita requirant. Bonis quoq; præcipitur, vt seruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, appræhendant disciplinam: nè quando irascatur Dominus, & pereāt de via iusta. Ipse itaque Deus qui est misericors & iustus, sicut admonet, vt propter iustitiam & misericordiam timeatur & diligatur à malis, vt cōuersi careant pœna quam iustitia minatur, & accipiant indulgentiam quam misericordia pollicetur: sic admonet vt propter iustitiam & misericordiā diligatur & timeatur à bonis, quo possint qui eius præuenti misericordia boni sunt, & dilectione misericordiæ in bonis operibus permanere, & timore iustitiæ à peccatis semetipsos solicitè custodire: & consideratione propriæ infirmitatis instructi nunquàm de suis viribus confidant, sed diuinæ virtutis auxiliū iugiter & humiliter poscant. Debet ergò & à bonis & à malis tam misericordia diligi quàm iustitia formidari: nè vel boni diligentes misericordiam Dei, iustitiam nō timeāt, & laqueos diaboli seducētis incurrāt: vel mali solā iustitiæ seueritatē considerantes, nō quærant (cùm inuenire possūt per conuersionē) misericordiæ beneficiū, ac sic obdurati nō solū remissionē peccatorū denegēt, quin etiā peccata multiplicare nō cessēt.

Psal. 2.

Misericordia diligēda, iustitia formidanda bonis & malis.

23. ET capite nono: Hoc enim bicipiti laqueo frequēter diabolus captiuat incautos: vt aut spe vana futuræ remissionis obtusi, nolint iustitiæ timore cōuerti: aut remissionē omnimodis desperātes, conuersionē negligāt, & habenas iniquitatibus relaxātes, dum desperāt indulgentiā, currāt præcipites in gehennam. Ac sic ille callidus humani generis inimicus, alios desperationis temeritate præcipitat, alios autē fallacis spei deceptione supplātat. Propter quod B. Paulus, in quo locutus est Christus, benè viuentibus scribēs, sic eorū cōmendat obedientiā, vt cū metu & tremore salubris operationis iubeat talibus inesse cautelam. Dicit enim Philippensibus: Itaq; charissimi mei sicut semper obedîstis, non vt in præsentia mea tantùm, sed multò magìs nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestrā salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate. His verbis B. Paulus iustum vtiquè Deum insinuat, cùm metum tremoremq; seruandum fidelibus pręcipit in operibus bonis. Misericordem quoq; prædicat, quem in eis operari dicit, & velle & perficere pro bona voluntate. Neque enim à benè operantibus iustè timeretur, si iustus non esset: Nec omne bonum volūtatis & operis ipse in eis operaretur, si misericors non fuisset. Hūc iustitiæ diuinæ timorem, terribili denuò prædicatione iustis vehementer Apostolus Paulus inculcat, dicens: Qui se existimat stare, videat nè cadat.

Biceps diaboli laqueus: Desperatio, & fallax spes.

2.Cor. 13. Philip. 2. 1.Cor. 10.

24. ITEM vndecimo capite: Innumerabilia sunt diuinarū testimonia scripturarū, quibus Deus misericors ꝑdicatur & iustus, nec est aliud quod omnis textus cælestis eloquij agat, nisi vt malos admoneat timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finē ponere, & bonos in bonis operibus solicitè atque humiliter permanere: Vt scilicet & omnis iniquus æquitatē Dei metuens, ad misericordiā currat iustę bonitatis, & omnis iustus de Dei misericordia gaudens, iudiciū benignissimæ nō negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitiaq; perfecta, nec fauorē potest iustus peccatis impēdere, nec indulgentiā cōuersis misericors abnegare.

Timore iustitiæ proposito ad quærendū Dei misericordiam scriptura malos incitat.

25. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vicesimoseptimo: Hūc autem consensum (bonus ad fidem, spem & charitatem scilicet) non solū cohortatio prædicantiū & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, non aliud agit, quam vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solùm volētem, sed etiam sapientem. Vndè & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditorq; sapientiæ est? In cuius vtiquè deuotione deuota est & voluntas, quæ authore gratiæ eodem proficit timore quò cœpit. Cùm ergò hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibì ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potiùs quę mentem premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata priùs atque captiua, recta efficiatur & libera. Vndè sicut animus nihil virtutis capit, nisi radiū veri acceperit luminis: ità gratia nihil ei quē vocat confert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis.

Prouer. 9. Vtilis terror. Eccli 25. Timor genitor eruditorq; sapientiæ.

26. ET libro tertio de vita contēplatiua, capite duodecimo. Postq̃ multa attulit de terrore iudicij extremi, & de æternitate ac qualitate gehēnæ: Hæc (inquit) & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contēplationis excludi, beatissima sanctorū omniū societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in ęternū ignē cum diabolo & angelis eius expelli, vbì sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri: Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis,

Extremi iudicij & gehennæ metus salubri nos terrore concutiunt.

malis quæ fidelium mentes salubri terrore cõcutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatũ suarum tunc suæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infelicitate miserius, se emendare non poterũt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mẽtes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisq; terrenis, cælestia concupiscunt: & quoniã proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatẽ proficiendo perueniunt, nos quoquè sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

A timore incipiunt proficere cupientes.

27. AVGVSTINVS in epistolam primam beati Ioannis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicij? Si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondùm habet fiduciã in die iudicij, nondùm est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initium video, inquies? Ipsum timorem. audi scripturam, Initium sapientiæ timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicij: timendo corrigit se, vigilat aduersùs hostes suos, id est, peccata sua: incipit reuiuiscere interiùs, & mortificare membra sua quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. spiritalia nequitiæ dicit membra super terram. nam sequitur & exponit, Auaritiam, immunditiam, & cætera quæ illic exequitur. Quantum autem mortificat iste, qui timere cœpit diem iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur membra cælestia. Membra autem cælestia, omnia opera bona. Surgentibus cælestibus membris, incipit desiderare quod timebat. timebat enim nè veniret Christus, & inueniret impium quem damnaret. desiderat vt veniat, quia inuenturus est pium quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat adulterio, fit virgo interiùs ipsa fide, spe & charitate. Et paulò pòst: Ergò incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foràs. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per setam intro duci linum, quando aliquid suitur: seta priùs intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentẽ, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

Eccli 1.
Coloss. 3.
Eccli 1.
Timor locũ præparat charitati.
Charitate crescente decrescit timor.

28. ITEM de catechizandis rudibus, capite quinto: De ipsa etiam seueritate Dei qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari se gaudens, eum redamare audeat, eiusq; in se dilectioni, etiam si impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, immò verò nunquàm, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui nõ sit aliquo timore Dei perculsus.

Terror salubris.

29. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

30. AVGVSTINVS homilia quinquagesima libri quinquaginta homiliarum, capite tertio: Omnis qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cùm baptizãtur soli paruuli sunt immunes. Nondùm enim vti possunt libero arbitrio.

Pœnitentia ad baptismũ accedentis.

31. ET de vtilitate pœnitentiæ, capite primo: Cùm spina illa recordationis compuncti (Iudæi) dicerent Apostolis: Quid ergò faciemus? ait illis Petrus: Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Domini Iesu Christi, & remittentur vobis peccata. Ergò interim nũc si fortè adsunt ex eo numero qui baptizari disponũt, (credimus enim eos adesse tanto ad verbum studiosiùs, quanto ad indulgentiam viciniùs) hos primum paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem, ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominẽ nasciturum iam voto cõcipiant, quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conscientiã, quicquid omninò vel magnum vel paruum, vel dicendum vel non dicendum, non dubitent posse dimitti: nè fortè quod vult Dei miseratio dimittere, contra se teneat humana dubitatio.

Actor. 2.

32. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum, quæ est catechesis ad illuminandos: Quòd oporteat priùs pœnituisse, & à prioribus destitisse malis, & sic ad gratiam accedere, audi quid Ioannes dicat, quid verò summus Apostolorum baptizari debentibus. Ille nempe dicit: Facite fructum dignum pœnitentiæ: & nè incipiatis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Hic autem interrogantibus rursùs aiebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur quisq; vestrûm in nomine Domini nostri Iesu Christi. Pœnitentiam agens autem non ampliùs eadem attingat negocia, quorum pœnituit. Proptereaq; iubemur dicere: Abrenuncio tibi satana, ne ampliùs ad ipsum reuertamur.

Luc. 3.
Actor. 2.
Solennia in baptismo verba.

33. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator fit.

34. MATTHAEI nono capite, vt in textu.

35. ECCLESIASTICI primo capite: Timor Domini expellit peccatum. nam qui sine timore est, non poterit iustificari, iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est.

36. ACTORVM secundo capite, 37. MATTHAEI vigesimooctauo capite, 38. PRIMI Regum septimo: vt in textu.

XI.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ.

Caput 7. sess. 6.

A. HANC dispositionẽ seu præparationẽ iustificatio ipsa consequitur: quæ non est sola [a] peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renouatio interioris hominis per volũtariam susceptionem gratiæ & donorum, vndè homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit [b] hæres secũdùm spem vitæ æternæ.

B. Huius iustificationis causæ sunt: Finalis quidem, gloria Dei & CHRISTI, ac vita æterna: Efficiens verò, misericors Deus, qui [c] gratuitò abluit & [d] sanctificat, [e] signans & vngens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus

a Aug. lib. 6. cont. Iulia. c. 11. lib. 1. retract. c. 13. epist. 105. 106. Conc. Mileuit. cã. 3. & 4. Chrysost hom. 3 de pœniten. Theophy. in cap. 2. Marci. Vide quæst. 3. de Sacramen. Baptismi A. B.
b Tit. 3. b
c Ibidèm
d 1 Cor. 6. c
e Ephes. 1. e

pignus hæreditatis nostræ: Meritoria autem, dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui cùm [f] essemus inimici, [g] propter nimiam charitatem qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationē [h] meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Instrumentalis item, Sacramentum [i] Baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vnquàm contigit iustificatio: demùm vnica Formalis causa est iustitia Dei, non qua [k] ipse iustus est, sed qua nos iustos facit: qua videlicet ab eo donati, [l] renouamur spiritu mentis nostræ: & non modò reputamur, sed verè [m] iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipiētes, vnusquisq; suam, secundùm mensuram, quam Spiritus sanctus partitur [n] singulis prout vult, & secūdùm propriam cuiusque dispositionem & cooperationem. Quanquàm enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi cōmunicantur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum sanctū [o] Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vndè in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum cui inseritur, Fidem, Spem & Charitatem. Nam fides nisi ad eam spes accedat & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione verissimè dicitur, [p] fidem sine operibus mortuam & ociosam esse: &, [q] In Christo Iesu neque circuncisionem aliquid valere, neque præputium: sed fidem, quæ per charitatē operatur. Hanc fidem ante Baptismi Sacramentum ex Apostolorum traditione Catechumeni ab Ecclesia petunt, cùm petunt fidem, vitam æternam præstantem: quam sine spe & charitate fides præstare non potest. Vndè & statìm verbum Christi audiunt: [r] *Si vis ad vitam ingredi, serua mādata.* Itaque veram & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam, pro illa quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam & immaculatam iubētur statìm renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

f Rom. 5.b
g Ephe. 2.a
h Rom. 4.d
i Vide quæst. 1. de Sacram. Baptismi.
k Aug. de spir. & litera c. 9. 11. In Psal. 150. tract. 26 in Ioann. epist. 120. cap 30 de natu. & grat. cap. 63. lib. 1. cont Pelag. & Celest. cap. 30. lib. 1. de peccat. merit. cap. 9. 10. Concil. Vienn. in Clement. lib. 1. tit. 1. de summa Trinit. & fide Cathol.
l Ephe. 4.c
m Augu. epist. 29. ser. 16. de verb. Apost. lib. 2. retract. c. 33. de spirit, & lit. cap. 26. & 27.
n 1. Cor. 12.b Ephes. 4.a August. epist. 57. quæst. 1.
o Rom. 5.a 2. Cor. 1.d August. de spiritu & litera c. 17. 32. de nat. & grat. c. vlt.
p Iaco. 2.d
q Gal. 5.a Chrysost. hom. 5. in Ioan. Aug. lib. 3. cont. 2. epist. Pelag cap. 5. hom. 17. ex 50. lib. 15. de Trinit. c. 18. Grego lib. 6. epist. 15. Fulg. epist. 2. c. 8. de incarnat. & gratia Christi, cap. 26.
r Matth. 19.e

TESTIMONIA.

1. A. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinàm ipsa dona Christi saltem ità saperes, vt ad vincendam cōcupiscentiam valere aliquid crederes. Sed ideò dicis à Iudæis fuisse contempta, quòd veniam daret ille peccatis, quæ ipsi legis admonitione vitâssent. Quasi hoc conferat homini remissio peccatorum, vt caro non concupiscat aduersùs spiritum, vndè illa verba nata sunt, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: & cætera eiusmodi. Verùm tu à vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum sic in sola peccatorum remissione versari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & desideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui ab illo datus est nobis. Neque consideras eum qui dicit, Video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ: & ab hoc malo non se liberari clamat, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, nec Iudæum esse, nec quia peccauit, sed nè peccet potiùs laborare.

Rom. 7.

Gratia per Christū collata non in sola peccatorum remissione versatur.

Rom. 7.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimotertio: Gratia Dei, non solùm reatus omniū peccatorū * soluitur in omnibus qui baptizātur in Christo, quod fit spiritu regenerationis, verumetiam in grandibus voluntas ipsa sanatur, & præparatur à Domino, quod fit spiritu fidei & charitatis.

* alias, præteritorum

3. EPISTOLA cētesima quinta ad Sixtū: Post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum habitet spiritus sanctus, nónne cum alijs septem redit spiritus immundus, & erunt nouissima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet spiritus sanctus, nónne vbi vult spirat, & charitas Dei (sine qua nemo benè viuit) diffunditur in cordibus nostris, non à nobis, sed per spiritum sanctū qui datus est nobis? Et post multa: Neque ab illo quod originaliter contrahitur, neque ab ijs quæ vnusquisque in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere mala congregat, vel etiam instructus ex lege additamento præuaricationis exaggerat, quisquam liberatur & iustificatur, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, non solùm remissione peccatorum, sed priùs ipsius inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu & effectu, donèc sanet omnes languores nostros, & redimat de corruptione vitam nostram, & coronet nos in miseratione & misericordia.

Matth. 12.

Ioan. 3.

Rom. 5.

Psal. 102.

4. ITEM epistola centesima sexta ad Paulinum: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum (quod fides vera & Catholica tenet semper Ecclesia) pusillos cum magnis à morte primi hominis ad

ad vitam secundi hominis transfert: non solùm peccata delendo, verumetiam ad non pe. -andum rectéq; viuendum, eos qui iam vti possunt ve. untatis arbitrio, sic adiuuando, vt nisì adiuuet, nihil pieta . . . q; iustitiæ, siue in opere, siue etiam in ipsa volu . . . habere possimus.

5. CONCILIVM Mileuitanum canone tertio: Item placuit vt quicunque dixerit gratiam Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrũ, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutoriũ, vt non committantur, anathema sit.

6. ET Canone quarto: Item quisquis dixerit eandem gratiam Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantùm nos adiuuare ad non peccãdum, quia per ipsam nobis reuelatur & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illã nobis præstari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit. Cùm enim
1.Cor. 8. dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat: valdè impium est, vt credamus ad eam quæ inflat, nos habere gratiam Christi: ad eam quæ ædificat, nõ habere: cùm sit vtrunque donum Dei, & scire, quod facere debeamus: & diligere, vt faciamus, vt ædificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de
Psal. 93. Deo scriptum est, Qui docet hominem scientiam:ità
1.Ioan.4. etiam scriptum est, Charitas ex Deo est.

7. CHRYSOSTOMVS homilia tertia de pœnitentia: Deus cùm deleuerit peccata, sic delet, vt neque cicatrix, neque cicatricis supersit indiciũ, nõ vestigium quodquam, sed & cum sanitate decorem elar-
Iustitiam infert Deus cũ peccata deleuerit. gitur. Post pœnæ liberationem, & iustitiam infert, atq; peccantem coæqualem facit non peccanti.

8. THEOPHYLACTVS in caput secundum Euangelij secundùm Marcum: Surge & tolle grabatũ tuum, ad maiorem miraculi confirmationem, quòd non apparenter sanatus sit: & ad declarandum quòd non solùm sanârit, sed & virtutem indiderit. Sic quoq; facit & in morbis animæ. Nõ solùm liberat nos ab in-
Virtutem infundit, peccatis sublatis. firmitatibus, sed etiam virtutem infundit, vt operemur mandatũ. Reliqua hac de re testimonia vide suprà quæstione tertia de sacramento Baptismi, A.B.

9. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quẽ effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secũdùm spem vitæ æternæ.

1.B. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Et hęc quidẽ fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

2. AD Ephesios primo capite: In quo & credẽtes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

3. AD Romanos quinto capite: Cõmẽdat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multò igitur magìs nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, recõciliati sumus Deo per mortẽ filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

4. AD Ephesios secundo capite: Deus autem (qui diues est in misericordia) propter nimiam charitatem suã qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Et paulò pòst: Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua: legem mandatorũ decretis euacuans: vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & recõciliet ambos in vno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

5. AD Romanos quarto capite: Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostram. Baptismum esse causam instrumentalem nostræ iustificationis satis confirmatum est testimonijs suprà citatis in quæstione prima de sacramento Baptismi.

6 AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite nono: Iustitia, inquit, Dei manifestata est: non dixit, iu-
stitia hominis, vel iustitia propriæ voluntatis, sed iu- Iustitia Dei, non qua Deus iustus est.
stitia Dei, nõ qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cùm iustificat impium. Et paucis interiectis: Rom.4.
Iustitia autem Dei, per fidem Iesu Christi, hoc est, per fidem, qua creditur in Christum. Sicut autem ista fi- Rom. 3.
des Christi dicta est, non qua credit Christus: sic & illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrunq; enim nostrum est, sed ideò Dei & Christi dicitur, quòd eius nobis largitate donatur.

7. IBIDEM capite vndecimo: Hæc est iustitia Dei Iustitia Dei dicitur, quia eam ipse impertit.
quæ in testamẽto veteri velata, in nouo reuelatur, quę ideò iustitia Dei dicitur, quòd impertiendo eam iu-
stos facit: sicut Domini est salus, qua saluos facit: & Psal. 3.
hæc est fides ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annunciantiũ in fidem obedientiũ: qua fide Iesu Christi, id est, quam nobis contulit Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusq; futurum esse quòd iustè viuimus, vndè illi ea pietate qua solus colendus est, gratias agimus.

8. ET in expositione psalmi centesimi quinquagesimi: Aliter intelligitur iustitia qua est ipse (Deus) iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius.

9. ITEM tractatu vigesimosexto in Euangelium Ioannis: Quid est hoc, iustitia Dei, & iustitia hominis? Iustitia Dei hìc dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt iustus sit homo per Deum.

10. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite trigesimo: Illa iustitia Dei commendatur in eo quod dicitur, Ignorantes Dei iustitiam, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt ipsa Dei iustitia nos simus, cùm iustè viuimus, credentes in eum qui iustificat impium: non illa qua ipse iustus est æterna sua & incommutabili iustitia. Hæc itaque iustitia, qua nos Dei munere iusti sumus, significatur in psalmo illo,
vbì scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Montes Psal. 35.
quippe Dei, sancti eius sunt. Et infrà: Sicut ergò quod legitur, Domini est salus, non ea salus intelligitur qua Dominus saluus est, sed qua salui sunt quos ipse saluos facit: sic cùm legitur Dei iustitia, in eo quod scri-
ptum est, Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes Rom. 10.
constituere, non est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines quos gratia sua iustificat. Indè enim salui vndè iusti.

11. LIBRO item de natura & gratia, capite sexagesimotertio: Ex fide Christi ante eius passionem iustos vixisse non dubium est, qui præstat spiritum sanctum qui datus est nobis, per quẽ diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt quicunque iusti sunt.

12. ET libro primo cõtra Pelagium & Celestium, seu libro de gratia Christi contra prędictos, capite tri- . . . stam gratiam qua iustificamur, id est, qua
charitas .ei diffunditur in cordibus nostris per spiri- Rom. 5.
tum sanctum qui datus est nobis, in Pelagij & Celestij scriptis quæcunque legere potui, nusquàm eos inueni, quemadmodùm confitenda est, confiteri.

13. ITEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vndè & idem Apostolus

1.Cor.4. lus dixit: Imitatores mei estote sicut & ego Christi. Sed præter hanc imitationem gratiæ eius, illuminationem iustificationemq; nostram etiã intrinsecùs operatur illo opere de quo idem prædicator eius dicit, 1.Cor.3. Neq; qui plãtat est aliquid neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hæc enim gratia baptizatos 1.Cor.15. quoquè paruulos suo inserit corpori, qui certè imitari aliquè nondùm valent. Sicut ergò ille in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dat etiam sui spiritus Paruulis etiam occultissimam spiritus sui gratiã infundit Christus. occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptũ Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes.

Gal.2. 14. CAPITE decimo eiusdem libri: Legimus iustificari in Christo qui credunt in eum, propter oc-1.Cor.6. cultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino vnus spiritus est, quanuis eum & imitentur sancti eius.

15. CONCILIVM Viennẽse sub Clemẽte quinto celebratum, vt habetur in Clementinis libro primo, titulo primo de summa Trinitate & fide Catholica, capite vnico: Quia quantũ ad effectũ baptismi in paruulis reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse: Quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpã Paruulis etiã virtutes & informans gratia infunduntur quo ad habitum. remitti, sed gratiam non conferri. Alijs econtrà asserentibus, quòd & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes ac informans gratia infunduntur quo ad habitum, etsi non pro illo tempore quo ad vsum. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi (quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis) opinionem secundam (quæ dicit tam paruulis quàm adultis cõferri in baptismo informantem gratiam & virtutes) tanquàm probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem, sacro approbante concilio duximus eligendam.

16. AD Ephesios quarto capite: Renouamini autẽ spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominẽ, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis.

17. AVGVSTINVS epistola vigesimanona ad Hieronymũ: Absit vt quisquã fidelis existimet tot milia seruorũ Christi, qui veraciter dicũt se habere peccatum, nè seipsos decipiãt, & veritas in eis non sit, nullã habere virtutem, cùm virtus magna sit sapientia. Dixit autẽ ipsa sapientia homini: Eccè pietas est sapientia. Absit ergò vt dicamus tot ac tantos fideles & pios homines Dei non habere pietatem, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expressiùs & pleniùs θεοσέβειαν vocãt. Quid autem est pietas nisi Dei cultus? Et vndè ille colitur 1.Tim.1. nisi charitate? Charitas igitur de corde puro & conscientia bona & fide nõ ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Et post pauca: Proindè mihi videntur Stoici falli, quia proficientem hominem in sapientia nolunt omninò habere sapientiã: sed tũc habere, cùm in ea omninò perfectus fuerit: nõ quia illum perfectũ negãt, sed nisi ex profundo quodam emergendo repentè emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominem præfocandum, vtrùm aquã stadijs multis super se habeat altam, aut vnũ palmum aut digitum, sic illos qui tendunt ad sapientiam, proficere quidem dicunt, tanquàm ab imo gurgitis surgentes in aërem, sed nisi totam stultitiam velut opprimentem aquam proficiendo velut emergendo euaserint, non habere virtutem, nec esse sapientes. Vbi autem euaserint, mox habere totã, nec quicquam stultitiæ remanere, vndè omninò vllum peccatum possit existere. Hæc similitudo vbi stultitia velut aqua, & sapientia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione stultitiæ tanquàm emergens in sapientia repentè respiret, non mihi videtur satìs accommodata nostrarum scripturarum authoritati: sed illa potiùs, vt vitium vel stultitia tenebris, luci autem virtus & sapientia comparetur, quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt. Non itaque sicut de aquis in aërem surgens, vbi earum summum transierit, repentè quantum sufficit inspiratur, sed sicut de tenebris in lucem procedens, paulatim progrediendo illuminatur. Quod donèc plenissimè fiat, iam eum tamen dicimus tãquàm de abditissima spelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quanto magis propinquat egressui: vt illud quod in eo lucet, sit vtiquè ex lumine quò progreditur: illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris vndè egreditur. Itaque & non iustificabitur in conspectu Psal.142. Dei omnis viuens, & tamen iustus ex fide viuit. Et Abac.2. induti sunt sancti iustitia, alius magis, alius minùs. Et nemo hìc viuit sine peccato, & hoc alius magis, alius minùs. Optimus autem est, qui minimùm.

18. ET sermone decimosexto de verbis Apostoli: Eccè baptizati sunt homines, omnia illis peccata dimissa sunt, iustificati sunt à peccatis, negare non possumus, restat tamen lucta cum carne, restat lucta cum Lucta etiam mundo, restat lucta cum diabolo. Qui autem lucta- iustificatis tur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquan- restat. do vincit, aliquando perimitur, quomodò de stadio exeat attendatur. Nam si dixerimus quia pecca- 1.Ioan.1. tum non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus quia iustitiæ nihil habemus, aduersùm Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Christiani non sumus. Iustitiam nos Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iu- habere confirmatur. stitiæ. Ipsum aliquid vis nôsse quantùm sit? Iustus ex fide viuit: iustus inquam ex fide viuit, quia cre- Abac.1. dit quod non videt. Patres, arietes, sancti duces, Rom.1. Apostoli, quando annunciauernut non solùm viderunt oculis, sed etiam manibus tractauerunt, & tamen Dominus seruans nobis donum fidei, cuidam discipulorum suorum tractanti, palpanti, veritatem digitis inquirenti & inuenienti, exclamanti, Dominus meus & Deus meus, ait ipse Dominus & Ioan.20. Deus, Quia vidisti credidisti, & nos futuros intuens, Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Non vidimus, audiuimus, & credidimus. Beati prædicti sumus, & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est, Populus quem Psal.7. non cognoui, seruiuit mihi, in obauditu auris obaudiuit mihi. Nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omninò habemus. Grati simus ex eo quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergò & hoc tertium iam agitur in nobis. Iustificati sumus, sed ipsa iustitia cùm proficimus crescit. Et sub finem: Et vbi est? Beati qui non viderunt & crediderunt? Eccè vbi est. Ioan.20. In te est, quia & fides ipsa in teipso est. An fallit nos Apostolus, qui dicit habitare Christum per fidem in cordibus nostris? Modò per fidem, tunc per spe- Ephes.3. ciem, modò per fidem quandiu in via, quandiù in peregrinatione. Quandiù enim sumus in corpore, per- 2.Cor.5. egrinamur à Domino.

19. IDEM libro secundo retractationum, capite trigesimotertio: Scripsi libros tres, quorum titulus est, De peccatorum meritis & remissione. vbi maximè de baptismate disputatur paruulorum propter originale peccatum, & de gratia Dei qua iustificamur, hoc est, iusti efficimur.

20. ITEM de spiritu & litera, capite vicesimosexto: Quid aliud est, iustificati, quàm iusti facti, ab Rom.4. illo scilicet qui iustificat impium, vt ex impio fiat iustus?

21. ET capite vicesimoseptimo: Per vnum ho- Rom.5.

 minem

minem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ità in omnes homines pertransiuit, in quo omnes pecauerunt. Et ideò quia non est distinctio, egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Qua gratia in interiore homine renouato iustitia scribitur, quam culpa deleuerat: & hæc misericordia super genus humanum per Christum Iesum Dominum nostrum.

Rom. 3. 1.Tim. 2.

22. PRIORIS ad Corinthios duodecimo capite: Hæc autem omnia operatur vnus atque idẽ spiritus, diuidens singulis prout vult.

23. ET ad Ephesios quarto capite: Vnicuique autẽ nostrûm data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

24. AVGVSTINVS epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, quæstione prima: Cùm (Deus) qui vbiquè est, non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nam vndè est illud quod Helisæus poposcit, vt dupliciter in eo fieret spiritus Dei, qui erat in Helia? Et vndè in omnibus sanctis sunt alij alijs sanctiores, nisì abundantiùs habendo habitatorem Deum? Et infrà: Deus natura incorporea & immutabiliter viua, qui non, sicut sonus per moras temporum tendi & diuidi potest, nec spatio aëreo tanquàm loco suo indiget, vbì præsentibus præstò sit, sed æterna stabilitate in seipso manens, totus adesse rebus omnibus potest, & singulis totus: quanuìs in quibus habitat, habeant eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij ampliùs, alij minùs, quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat: Et donationum quidem dictæ sunt diuisiones tanquàm per partes & membra vnius corporis, vbì & simul omnes vnum templum, & singuli singula templa sumus, quia non est Deus in omnibus quàm in singulis maior. Et fit plerunquè vt plures eum minùs capiant, vnus ampliùs. Sed cùm dixisset Apostolus, Diuisiones autem donationum sunt, continuò subiecit, Idem autem spiritus. Item cùm ipsas donationum diuisiones commemoràsset, Omnia autem hæc, inquit, operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidens ergò non ipse diuisus, quia ipse vnus atque idem.

Deus in omnibus æqualiter habitat. 4.Reg. 2. 1.Cor.12.

25. AD Romanos quinto capite: Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis.

26. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris.

27. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite decimoseptimo: Cùm ipsa charitas diffunditur in corde credentium, lex est fidei, & spiritus viuificans dilectorem. Vide nunc quemadmodùm consonet ista discretio illis Apostolicis verbis quæ paulò antè ob aliud commemorata & diligentiùs pertractanda distuleram. Manifestati, inquit, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Eccè quemadmodùm ostendit quia illud extra hominem scribitur, vt eum forinsecùs terrificet: hoc in ipso homine, vt eum intrinsecùs iustificet.

2.Cor.3.

28. ET capite trigesimosecundo: Vndè dilectio, id est, charitas, per quam fides operatur, nisì vndè illam fides ipsa impetrauit? Neque enim esset in nobis quantacunque sit in nobis, nisì diffunderetur in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis. Charitas quippe Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos, sicut iustitia Dei, qua iusti eius munere efficimur: & Domini salus, qua nos saluos facit: & fides Iesu Christi, qua nos fideles facit. Hæc est iustitia Dei, quam non solùm docet per legis præceptum, verumetiam dat per spiritus donum.

Charitas Dei qua dilectores nos suos facit.

29. ITEM de natura & gratia, capite vltimo: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta est iustitia: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. sed charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta: quæ tunc maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita. Sed maior si non habet quò crescat cùm de mortali excesserit vita: Vbicunque autem & quandocunque ità plena sit, vt ei non sit quod adijciatur, non tamen diffunditur in cordibus nostris vel naturæ vel voluntatis operibus quæ sunt in nobis, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis, qui & infirmitati nostræ opitulatur, & sanitati cooperatur: Ipsa est enim gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum.

1. Tim. 1. Rom. 5. Charitas per spiritum sanctum diffunditur.

30. IACOBI secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autẽ non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis, illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicit quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostende mihi fidem tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus. Benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est scriptura, dicens, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tantùm? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuncios, & alia via eijciẽs? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ità & fides sine operibus mortua est.

Genes.15. Iosu.2.

31. AD Galatas quinto capite: Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides quæ per charitatem operatur.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinta in Ioannem: Oremus vt cum horum sensuum reuelatione, & doctrinæ huius veritate pura nobis adsit vita, & conuersatio honesta atque illustris. Siquidem nullus eorum vsus est, nisì bonis illustrentur operibus. Quanuìs enim fidem firmissimam, quanuis scripturarũ sensus haberemus, à vitæ autem patrocinio & deserti essemus, & nudi, nihil nos à gehennæ ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma combureremur. Quemadmodùm enim qui benè operantur, resurgẽt in vitam æternam: ità qui malè, in supplicium æternũ, quod nullo vnquàm fine præscribitur. Quare omni diligentia curaque adhibita cõtendamus, nè quod ex vera & firma fide lucrum accepimus, operum prauitate perdatur: sed in hac vita totis viribus Christi sectemur vestigia, cui beatitudini nihil est conferendum. Atque vtinàm purè & sanctè viuentes, quæcunque dicta sunt, ad Dei gloriam referamus.

Fides etiam firmissima, probitate destituta, à gehenna non liberat.

33. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quinto: Fides licèt sine operibus neminem saluat, ipsa enim est non reproba fides, quæ per dilectionem operatur, tamen per ipsam etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit.

Galat. 5. Abac. 2.

34. ET homilia decimaseptima ex quinquaginta: Audi Apostolum ipsum, fidei disputatorem, & gratiæ magnum defensorẽ: audi eum dicentẽ, Pax fratribus & charitas cum fide magna. Tria dixit, Pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initiũ terminauit. Initiũ est enim in fide, finis in pace, quia enim credimus, ipsa est fides: Sed fides debet esse Christianorum, non dæmoniorũ.

Ephes. 6. Fides Christianorum, non dæmonum.

Nam

Iaco.2. Nam ſicut dicit Iacobus Apoſtolus, Et dæmones credunt & contremiſcunt. Et dæmones dixerũt Chriſto, Marc.3. Tu es filius Dei. Confitebantur dæmones, quod non credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim? Quia dixerũt dæmones, Tu es filius Dei, ſcimus qui ſis, ideò regnaturi ſunt cum filio Dei? Abſit. Diſcernenda eſt ergò fides dæmonum à fide ſanctorum. Planè diſcernenda vigilanter & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit Domino dicenti, Quem me eſſe dicitis? Matth.16. Tu es Chriſtus filius Dei viui. Et Dominus, Beatus es Simon bar Iona. O Domine hoc tibi dixerunt & dæmones! Quarè ipſi non ſunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore, ideò initium eſt à fide. Sed quali fide? Gal.5. Quam definiuit Apoſtolus, Neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, ſed fides. Dic quæ fides? Quæ per dilectionẽ operatur. *Fides Chriſtianorum.* Hanc dæmones non habent fidẽ quæ per dilectionem operatur, ſed ſoli ſerui Dei, ſoli ſancti Dei, ſoli fide filij Abrahæ, ſoli filij dilectionis, filij promiſſionis. Ideò eſt & charitas dicta. Tria illa dicta ſunt ab Apoſtolo, Pax fratribus & charitas cũ fide. Vndè pax & charitas? Vndè charitas cum fide? Si enim non credas, nõ amas. Dixit ergò Apoſtolus, ſic incipiens à fine, & veniens ad initium, Pax charitas, cum fide. Nos dicamus: Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis & non amas, adhuc non diſcreuiſti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, Scimus quia ſis filius Dei viui. Ergò tu ama, quia charitas cum fide ipſa te perducit ad pacem. Quam pacem? Veram pacem, plenam pacem, ſolidam pacem, ſecuram pacem, vbi nulla peſtis, nullus hoſtis. Ipſa pax eſt finis omnium deſideriorum bonorum. Charitas cum fide, & ſi ſic dicas, benè dicis, fides cum charitate.

35. IDEM libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullũ eſt iſto Dei dono (dilectionis ſeu charitatis) excellentius. *Charitatis dono nullum excellentius.* Solum eſt quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per ſpiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt. Niſi ergò tantum impartiatur cuiq; ſpiritus ſanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à ſiniſtra non transfertur ad dexteram. Nec ſpiritus propriè dicitur donũ niſi propter dilectionẽ: 1.Cor.13. quam qui non habuerit, ſi linguis hominũ loquatur & angelorum, ſonans æramentum eſt, & cymbalum tinniens. Et ſi habuerit prophetiam, & ſcierit omnia ſacramenta, & omnem ſcientiam, & ſi habuerit omnẽ fidem, ità vt montes transferat, nihil eſt. Et ſi diſtribuerit omnem ſubſtantiã ſuam, & ſi tradiderit corpus ſuum vt ardeat, nihil ei prodeſt. Quantum ergò bonum eſt, ſine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt? Ipſa verò dilectio ſiue charitas, (nam vnius rei eſt vtrunque nomen) ſi habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia ſcit ſacramenta, omnemq; ſcientiam, nec diſtribuit omnia ſua pauperibus, vel non habendo quod diſtribuat, vel aliqua neceſſitate prohibitus, nec tradit corpus ſuum vt ardeat, ſi talis paſſionis nulla tẽtatio eſt, perducit ad regnum, ità vt ipſam fidem non faciat vtilem niſi charitas. *Fidem vtilẽ charitas facit.* Sine charitate quippe fides poteſt quidẽ eſſe, ſed non & prodeſſe. Gal.5. Propter quod & Apoſtolus Paulus, In Chriſto, inquit, Ieſu neque circuncisio, neq; præputium aliquid valet, ſed fides quæ per dilectionem operatur: Iac.2. ſic eam diſcernẽs ab ea fide, qua & dæmones credunt & contremiſcunt.

36. GREGORIVS libro ſexto epiſtola decimaquinta ad Gregorium presbyterum, & Theodorũ diaconum Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ: Deſcendens (Chriſtus) ad inferos, ſolos per ſuam gratiam liberauit, qui eum & venturum eſſe crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant. Conſtat autem quia poſt incarnationem Domini nullus ex his etiam ſaluari poteſt: *Vita fidei.* qui fidem illius tenent, & vitam fidei non habent: quia ſcriptum eſt: Confitentur ſe nôſſe Deum, factis autem negant: Tit.1. & Ioannes ait: Qui dicit quia nouit eum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. 1.Ioan.2. Iacobus quoquè frater Domini ſcribit dicens: Fides ſine operibus mortua eſt. Iac.4. Si ergò fideles nunc ſine operibus bonis non ſaluantur, & infideles ac reprobi ſine bona actione Domino ad inferos deſcendente, ſaluati ſunt, melior illorum ſors fuit, qui incarnationem Domini minimè viderunt, quã horum qui poſt incarnationis eius myſterium nati ſunt. Quod quantæ fatuitatis ſit dicere vel ſentire, ipſe Dominus teſtatur diſcipulis dicens: Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Matth.13.

37. FVLGENTIVS epiſtola ſecũda ad Gallam, capite octauo: Recta fides & miſericors operatio poſt hanc vitam deſinet, cùm per ſpeciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miſer, cui miſericordia prærogetur. Hæc autem duo, id eſt, fides & operatio, ità poſt huius vitæ finem non ſunt neceſſaria, vt ante finem non ſint vllatenùs deſerenda. *Fides & operatio per totã vitam nõ deferenda.* Quiſquis enim ante finem vitæ præſentis à fide recta ſiue bona operatione diſceſſerit: etiam ſi in his anteà ſtrenuè vigilanterq; cucurrerit, pro eo quod ab itinere recto deſiſtit, perdit meritum totius itineris quod cucurrit.

38. IDEM libro de incarnatiõe & gratia Ieſu Chriſti, capite viceſimoſexto: Sciẽtia in qua ſic Deus agnoſcitur, vt peccatorũ remiſſio diuinæ propitiatiõis munere tribuatur, lõgè aliena eſt ab illa cognitione illorũ, qua cognoſcẽtes Deũ nõ ſicut Deũ glorificauerunt aut gratias egerũt, Rom.1. ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, qui dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & mutauerũt gloriã incorruptibilis Dei, in ſimilitudinẽ imaginis corruptibilis hominis. Iſti enim quia ſine gratia fidei, quę per charitatẽ operatur, Deũ cognouerũt, ipſa ſua cognitione inexcuſabiles facti ſunt. Hi verò, qui Deũ perceptione fidei cognoſcũt, inaccuſabiles fiunt. Quis enim accuſabit electos Dei? Nemo vtiq;, diligentibus enim eis Deum omnia cooperatur in bonum. Rom.8. Et ideò eos nullus accuſat, quia Deus eos ſecundùm propoſitũ præſcitos & prædeſtinatos vocatosq; iuſtificat atq; glorificat, vt gloriatione legis factorũ qua ſe homo ſuperbus extollit excluſa, per legem fidei quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino glorietur. Et infra: Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraq; vnũ. Epheſ.2. Hæc autẽ pax ſine charitate & fide Chriſti nõ poteſt poſſideri, quia iuſtificati ex fide, pacẽ habemus ad Deum per Dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ, Rom.5. per quẽ & acceſſum habemus per fidem in gratia iſta, in qua ſtamus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorũ Dei. Quos ſpes ideò non cõfundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis.

39. MATTHAEI decimonono capite: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciã vt habeam vitam æternã. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autẽ dixit: Nõ homicidiũ facies, Nõ adulterabis, Nõ facies furtũ, Non falſum teſtimoniũ dices: Honora patrem tuum & matrem tuam, Diliges proximum ſicut teipſum.

XII.

Quomodò intelligatur, impium per fidem & gratìs iuſtificari.

Caput 8. ſeſſ.6.

CVM verò Apoſtolus[a] dicit, iuſtificari hominem per fidem & gratìs, ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit & expreſſit: vt ſcilicet per fidem ideò iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſa-

a Roman.3 & Aug. de prædeſt. ſanct. c. 7. ſerm.38 de temp.

b Heb.11.b

c Auguſt.lib.6.Hypognoſt. lib.1. quæſt. ad Simplician. queſt.2. lib.1. cont.Pela.& Celeſt.cap.31. ſerm. 15. de verb.Apoſt. de ſpirit.& lit. c.26. Proſp.ad tria prima dub.Genuen. Haymo in c. 3.ad Rom.

d Rom. 11.a

lutis initium, fundamentum & radix omnis iuſtificationis:[b] ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratìs autem [c] iuſtificari ideò dicamur, quia nihil eorum quæ iuſtificationẽ præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. Si enim gratia eſt, iam non ex operibus: alioquin, vt idem [d] Apoſtolus inquit, gratia iam non eſt gratia.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos tertio capite: Iuſtificati gratìs per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis.

2. AVGVSTINVS de prædeſtinatione ſanctorũ, capite ſeptimo: Ex fide dicit (Apoſtolus) iuſtificari hominem, nõ ex operibus: quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuſtè viuitur. Nam dicit etiam ipſe, Gratia ſalui eſtis facti per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: id eſt, & quod dixi per fidem, non ex vobis, ſed Dei donum eſt.

Epheſ.2.

3. IDEM ſermone trigeſimooctauo de tempore: Tota ſancta ſeries ſcripturarum nos à terrenis ad cæleſtia erigi adhortatur, vbi vera & ſempiterna eſt beatitudo, ad quam niſi per fidẽ catholicæ pacis cooperante charitate Dei & proximi neminẽ peruenire certiſſimum eſt. Deniq; ad verã beatitudinẽ peruenire volentibus, primò omniũ fides neceſſaria eſt, ſicut Apoſtolica docet authoritas dicens, Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Conſtat ergò neminem ad verã peruenire poſſe beatitudinẽ, niſi Deo placeat, & Deo neminem poſſe placere niſi per fidem. Fides nanq; eſt bonorum omnium fundamentum. Fdes eſt humanæ ſalutis initiũ. Sine hac nemo ad filiorum Dei conſortiũ poteſt peruenire, quia ſine ipſa nec in hoc ſeculo quiſquã iuſtificationis exequitur gratiã, nec in futuro vitam poſſidebit æternam. Et ſi quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad ſpeciem beatæ viſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Reliqua teſtimonia pro commendatione fidei, vide quæſtione quarta de Fide & Symbolo.

Heb.11.

Fides fundamentum, initium ſalutis.

2.Cor. 5.

4. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.

5. AVGVSTINVS libro ſexto Hypognoſticon: Deus eſt qui iuſtificat impium, nõ præuentus humana volũtate, ſed ipſe præueniens hominis voluntatẽ miſericordia ſua. Deus enim, inquit, meus, miſericordia eius præueniet me. Audi & alium prophetã dicentem, Conuerte me Domine, & cõuertar: ſana me Domine, & ſanabor. Vndè Apoſtolus, Iuſtificati, inquit, gratìs per gratiã ipſius, per redemptionẽ quæ eſt in Chriſto Ieſu. Audi, gratìs, & tace de meritis.

Deus præuenit noſtram voluntatem.

Pſal. 58.

Hiere. 17.

Rom.3.

6. IDEM libro primo quæſtionum ad Simplicianum, quæſtione ſecunda: Primò intẽtionem Apoſtoli quæ per totã epiſtolã (ad Romanos ſcilicet) viget, tenebo quam conſulam. Hæc eſt autẽ, vt de operũ meritis nemo glorietur de quibus audebant Iſraelitæ gloriari, quòd datæ ſibi legi ſeruiſſent, & ex hoc Euangelicam gratiam tãquàm debitam meritis ſuis percepiſſent, quia legi ſeruiebant: vndè nolebant eandẽ gratiam dari gentibus tanquàm indignis, niſi Iudaica ſacramenta ſuſciperent. Quæ orta quæſtio, in Apoſtolorum Actibus ſoluitur: Nõ enim intelligebãt, quia eoipſo quòd gratia eſt Euangelica, operibus nõ debetur: Alioquìn gratia iam non eſt gratia. Et multis locis hoc ſæpè teſtatur, fidei gratiam præponens operibus, non vt opera extinguat, ſed vt oſtendat non eſſe opera precedentia gratiam, ſed conſequentia: vt ſcilicet non ſe quis arbitretur ideò percepiſſe gratiã, quia benè operatus eſt, ſed benè operari non poſſe, niſi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna vel externa admonitione motus ad fidem. Et paulò pòſt: Fiunt ergò inchoationes quædam fidei, conceptionibus ſimiles, non tamen ſolùm concipi, ſed etiam naſci opùs eſt, vt ad vitam perueniatur æternam. Nihil horum tamen ſine gratia miſericordiæ Dei: quia & opera ſi qua ſunt bona, cõſequuntur, vt dictũ eſt, illã gratiam, non præcedunt. Quam rem perſuadere Apoſtolus volens, quia ſicut alio loco dicit, Gratia enim Dei ſalui facti ſumus, & non ex nobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: de his qui nondùm nati erant, documentum dedit. Item poſt multa: Quæritur autem, vtrùm vel fides mereatur hominis iuſtificationem, an verò nec fidei merita precedant miſericordiam Dei, ſed & fides ipſa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cùm dixiſſet, Non ex operibus: non ait, ſed ex fide dictum eſt ei, quia maior ſeruiet minori: Ait autem, ſed ex vocante. Nemo enim credit qui non vocatur. Miſericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei ſequuntur vocationem potiùs quàm præcedant. Quomodò enim credent ei quem non audièrunt? Et quomodò audient ſine prædicante? Niſi ergò vocando præcedat miſericordia Dei, nec credere quiſquam poteſt, vt ex hoc incipiat iuſtificari, & accipiat facultatem benè operandi. Ergò ante omne meritum eſt gratia. Etenim Chriſtus pro impijs mortuus eſt.

Pauli intẽtio in epiſtola ad Rom.

Actor. 15.

Rom. 11.

Opera gratiã ſequuntur, nõ præcedunt.

Epheſ. 2.

Rom. 10.

Gratia ante omne meritũ

7. ET libro primo contra Pelagium & Celeſtium, capite trigeſimoprimo: Cùm eos remunerandos dicit (Pelagius) qui benè vtuntur libero arbitrio, & ideò mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur: Vbi eſt ergò illud Apoſtoli, Iuſtificati gratìs per gratiam ipſius? Vbi eſt & illud: Gratia ſalui facti eſtis? Et nè putarent per opera, addidit, per fidem. Rurſùs nè ipſam fidem ſine Dei gratia ſibi putarent eſſe tribuendam, Et hoc, inquit, non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Nempe ergò illud vndè incipit omne quod meritò accipere dicimur, ſine merito accipimus, id eſt, ipſam fidem. Aut ſi negatur dari, quid eſt quod dictum eſt, Sicut vnicuique Deus partitus eſt menſuram fidei? Si autem ſic dicitur dari, vt reddatur meritis, non donetur: quid eſt hoc quod iterùm dicit, Vobis donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm vt credatis in eum, verumetiam vt patiamini pro eo? Vtrunque enim donatum eſſe teſtatus eſt, & quòd credit in Chriſtum, & quòd patitur quiſque pro Chriſto. Iſti autem libero arbitrio ſic applicant fidem, vt fidei videlicet reddi videatur non gratuita, ſed debita gratia, ac per hoc iam nec gratia, quia niſi gratuita, non eſt gratia.

Rom.3.
Epheſ. 2.

Fidem ſine merito accipimus.

Rom.12.

Philip.1.

Rom. 11.

8. ET ſermone decimoquinto de verbis Apoſtoli: Traditus eſt enim propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Iuſtificatio tua, circuncſio tua, non eſt à te. Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt. Non ex operibus, nè fortè dicas, Promerui, & ideò accepi. Non putes te promerendo accepiſſe, qui non promereres niſi accepiſſes. Gratia præceſſit meritum tuum, nõ gratia ex merito, ſed meritum ex gratia. Nam ſi gratia ex merito, emiſti, non gratìs accepiſti. Pro nihilo

Rom. 4.

Epheſ. 2.

Pſal. 55.

Io, inquit, saluos facies eos. Quid est, Pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis vndè salues, & tamen saluas. Gratìs das, gratìs saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua consequantur merita tua. Prorsùs gratìs das, gratìs saluas, qui nihil inuenis vndè salues, & multum inuenis vndè damnes.

Gratia omni merito prior.

9. ITEM de spiritu & litera, capite vigesimosexto: Omnes peccauerunt & egent gloria Dei, iustificati gratìs per gratiam ipsius. Vndè autem factorem legis Græcum iustificari diceret, sine gratia saluatoris? Neque enim contra seipsum diceret, quod ait: Factores legis iustificabuntur: tanquàm per opera, non per gratiam iustificentur: cùm dicat gratìs iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihilq; aliud velit intelligi in eo quod dicit, gratìs, nisì quia iustificationem opera nō præcedūt. Apostolus quippe alibì dicit, Si gratia, iā nō ex operibus, alioqn gratia nō est gratia.

Rom. 3. — Rom. 11.

10. PROSPER ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Intelligo quòd vnam atque eandem causam scriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum (Augustinum intelligit) primo conuersionis suæ tempore meliora sensisse, quando æstimabat, quòd fides qua Christiani sumus, non esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine, & ex arbitrij libertate: Modò autem errare eum, quia assereret ipsam etiam fidem Dei esse donum: & ad hanc quoquè pertinere quod dictum est: Quid autem habes quod non accepisti? Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propositum Dei referre, quam priùs ad præscientiam retulisset. Ad hanc ergò obiectionem respondet, se, antequàm cognosceret gratiæ veritatem, & antequàm regendæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter errâsse: sed in ipso episcopatus sui exordio, sanctæ memoriæ Simpliciano Mediolanensiū antistite, de Iacob electione & de Esau reiectione consulto, totam quęstionem ad hos geminos pertinentem, sagaciore diligentia ventilâsse: & omnibus ratiocinādi viribus hoc indubitāter agnouisse, quòd electionem gratiæ nulla merita humana pręcedant: & quòd fides, vndè incipiūt omnia merita, donum sit Dei: nè gratia non sit gratia, si aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit.

1. Cor. 4.

Electionem gratiæ nulla merita humana præcedūt.

11. HAYMO in caput tertium epistolæ beati Pauli ad Romanos: Iustificati gratìs per gratiam ipsius per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Gratìs dicit, id est, sine vllis præcedentibus meritis. Verbi gratia: Qui ad baptismum venit, nihil vnquàm boni fecit, baptizatur, statimq; iustificatur. Eccè gratìs iustificatur per gratiam, id est, per donum Dei, & hoc per redemptionem quæ est in Christo Iesu, non in operibus legis.

12. AD Romanos vndecimo: Sic ergò & in hoc tempore, reliquiæ secundùm electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia: iam non ex operibus, alioquìn gratia iam non est gratia.

XIII.

Contra inanem hæreticorum fidutiam.

Caput 9. sess. 6.

QVANVIS autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa vnquàm fuisse peccata, nisì gratìs diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fidutiam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti, vel dimissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos & Schismaticos possit esse, immò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam contentione prędicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fidutia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubitatione [a] apud semetipsos statuere se esse iustificatos, neminémque à peccatis absolui & iustificari, nisì eum qui certò credat, se absolutum & iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare & timere potest: cùm nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

[a] Iob 9.d Psal. 18.e Eccli 9.a Ecclè 5.b Prouer. 20.b 1. Cor 4.a August. de perfect. iustiti. respons. 19. in psal 41 lib. 10. confess. cap. 32. Hieron. epist. 127. ad Fabio. mansio. 23. Chrysost. homil. 11. in 1. ad Corinth. Theodor. in cap. 4 1. ad Corinth. Bernar. epist. 42. & 85. ser. 2. in octa. Paschæ. Haymo in cap. 4. 1. ad Cor. Gregor. lib. 6. epist. 22. Vide plura testimo. quæst. 3. de peccat. in spir. sanct.

TESTIMONIA.

1. IOB nono capite: Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquēti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ: Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Neque enim viro qui similis meî est respondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.

2. PSALMO decimooctauo: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Si meî non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

3. ECCLESIASTAE nono capite: Sunt iusti, atq; sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrùm amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immūdo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ità & ille qui verū deierat.

4. ECCLESIASTICI quinto capite: De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et nè dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximāt, & in peccatores respicit ira illius.

5. PROVERBIORVM vigesimo capite: Quis potest dice-

dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato?

6. PRIORIS ad Corinthios quarto capite: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuiq; à Deo.

7. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ in responsione ad ratiocinationem decimamnonam: Dicimus ideò secutum esse, quis gloriabitur castum se habere cor? quoniam præcessit, cùm rex iustus sederit in throno. (Prouer.20.) Quantalibet enim iustitia sit præditus homo, cogitare debet nè aliquid in illo quod ipse non videt inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? (Psal.18.) Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisì fortè isti qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. Tamen etiam illa vera sunt quæ respondendo subiecit, quod Saluator ait in Euangelio, Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: (Matth.5.) Et quod Dauid dicit: Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. (Psal.23.) Et alibi: Benefac Domine bonis & rectis corde. (Psal.124.) Itẽ apud Salomonem, Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia. (Eccli 13.) Item illic: Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Item in epistola Ioannis: Si cor nostrum nos non repræhendat, fiduciam habemus ad Deum, & quæcunq; petierimus, accipiemus ab eo. (1.Ioan.3.) Hoc enim agitur voluntate, credendo, sperando, diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscẽdo, instanter orando, & proficiendi vires precando, veraciterq; dicendo: Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus, & nè inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. (Matth.6.) Hoc prorsùs agitur vt cor mundetur, & peccatum omne tollatur, & quod iudex iustus cùm in throno sederit occultũ inuenerit, minusq; mundatũ, eius misericordia remittatur, vt Deo videndo totũ sanum mundúmque reddatur. Iudicium enim sine misericordia est, sed illi qui non fecit misericordiam. (Iacobi 2.) Superexaltat autem misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? Quandoquidem cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castũ se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato?

8. ET in psalmum quadragesimumprimum: Ad meipsum anima mea turbata est. Nunquid à Deo turbatur? Ad me turbata est, ab incommutabili reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia Dei mei manet, vtrùm mea maneat nescio. Terret enim me Apostolus dicens, Qui se putat stare, videat nè cadat. (1.Cor.10.) Ergò quia non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, ad meipsum turbata est anima mea. Vis non conturbetur: non remaneas in teipso, & dic, Ad te Domine leuaui animã meã. (Psal.24.) Hoc planiùs audi, Noli sperare de te, sed de Deo tuo: nam si speras de te, anima tua conturbatur ad te, quia nondũm inuenit vndè sit secura de te. Ergò quoniam ad me conturbata est anima mea, quid restat nisì humilitas, vt de seipsa anima nõ præsumat? (Anima de seipsa non præsumat.) Quid restat nisì vt omninò minimã se faciat, nisì vt se humiliet, vt exaltari mereatur? Nihil sibi tribuat, vt ei ab illo quod vtile est tribuatur? Et paulò pòst: Vt noueris qã abyssus & ipsi, (prędicatores videlicet) Apostolus ait, Minimum est vt à vobis dijudicer aut ab humano die. (1.Cor.4.) Quanta autẽ abyssus sit, audite ampliùs, Neque enim ego meipsum dijudico. Tantámne profunditatem creditis esse in homine, quę lateat ipsum hominẽ in quo est? (Latet ipsum hominẽ quod in se est.) Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intùs nesciebat, & se moriturum cum Domino vel (Matth.26.) pro Domino temerè promittebat. Quanta abyssus erat? Quæ tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus prænunciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergò omnis homo licèt sanctus, licèt iustus, licèt in multis proficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quãdo homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternam prædicat.

9. ITEM libro decimo confessionum, capite trigesimosecundo: De illecebra odorum non satago nimis. Cùm absunt, non requiro: cùm adsunt, non respuo: paratus etiam eis semper carere. Ità mihi videor, forsitàn. Sunt enim, & istæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea, quæ in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogans, non facilè sibi credendum existimet, quia & quod inest, plerunquè occultũ est, nisì experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vt qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. (Iob 7. Nemo debet esse securus in hac vita.) Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia tua.

10. HIERONYMVS epistola centesima vigesimaseptima ad Fabiolam, mansione vicesimatertia: Vicesimatertia mansio potest & subterintelligi, sed meliùs pauorem interpretabimur. Venisti ad ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem cõfiteris, vides ibi multos virtutis tuæ socios: noli altum sapere, sed time, Dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. (Iaco.4.) Et qui se exaltat, videat nè cadat. Potentes potenter tormenta patientur. (Sap.6.) Timor virtutum custos est: securitas ad lapsum facilis. (Timor virtutum custos. Securitas lapsui exposita.) Vndè & in quodam psalmo, postquàm propheta dixerat: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit: iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, & est sensus, dum tormẽta formido, seruaui gratiam quam acceperam. (Psal.22.)

11. CHRRYSOSTOMVS homilia vndecima in priorem epistolam ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum. Quid igitur, non oportet vt homines & se & peccatores iudicent? Sanè quidem. Et maiorem profectò in modum quum peccamus. Verùm Paulus nihil peccârat. Nihil enim, inquit, mihi conscius sum. Quodnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil sibi conscius esset? Hic autem non ait se iustificatum esse. Nos igitur qui innumeris vulneribus conscientiam confectam habemus, ac nullius boni nobis sumus conscij, sed prorsùs contrà: quidnam sumus dicturi? Et quid tandèm, si nullius sit sibi conscius, non iustificatus est? Quid igitur dicemus? Quòd accidit hominem in quibusdam peccare, quæ peccatã esse ignorat: hinc considera, quanta sit futuri iudicij diligentia. Et nonnullis interiectis: Duabus igitur rationibus, vel tribus potiùs incertum est nostrum iudicium. (Nostrum iudicium quare incertum.) Prima quidem, quòd etsi nihil nobis ipsi conscij simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corrigat. Altera, quòd multa opera nostra nos latent. Tertia prætereà, quòd multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta fiunt sententia. Quid igitur dicitis, quòd neque ab illo peccator, neque hic illo melior? Hoc enim ostendi non potest neque de illo, qui nihil sibi conscius est: sed qui abscondita iudicat, ille certò iudicat. Eccè igitur, Neque ego aliquid mihi conscius sum, sed neque sic iustificatus sum, hoc est, nõ sum propterea liber à crimine, quin redditurus sim rationem. (Etiam nullius sibi conscius, non se à crimine liberũ pronunciet.) Non enim dicit, quòd iustis adnumeratus sum, sed quòd non sum mundus à peccatis. Etenim alio in loco inquit: Qui autem moritur, iustificatus est peccato, hoc est, liberatus. (Rom.6.) Multa quoquè facimus bona, non tamen recta sententia.

12. THEODORETVS in caput quartum epistolæ prioris ad Corinthios: Sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est.

Quid

Quid enim, inquit, loquor de alijs? Ego qui quę ad me pertinent rectè scio, etsi nullius mihi sim sceleris iniquitatisq; conscius, non potero in animum inducere, vt meipsum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei sententiam. Nemo autem existimet hoc, Non in hoc iustificatus sum, illi esse contrarium, Nihil mihi conscius sum. Non est enim contrarium, sed consequens. Sæpè enim euenit vt etiam ignorantes peccēt, æquum esse & iustum existimantes. Sed hoc aliter videt vniuersorum Deus.

Dei sententia expectanda.

13. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Beati qui in veritate dicere possunt: Gloria nostra hæc est, testimonium cōscientiæ nostræ. Non potest dicere nisi humilis, qui iuxta vulgare & oculos campi metuere, & syluarum aures soleat semper habere suspectas. Beatus nempe homo qui semper est pauidus. Non potest dicere arrogans & præsumptor, qui seipsum impudenter ostentās passim & vbiquè tanquàm per campum incedens, totus fertur in gloriam. Gloriatur etiā cùm malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Aestimat se non videri, dum plures habeat imitatores, quàm reprænhensores, cæcus dux cæcorum. Sed habet hic campus oculos, sanctorum proculdubiò angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata cōuersatio. Non dicet hypocrita, Gloria mea est testimonium cōscientiæ meæ: quia etsi iudicantium secundùm faciem, verbo, vultu, habitúve simulatorio eludat opinioni, sed non eius qui scrutatur renes & corda, fallit vel euadit iudicium. Siquidem Deus non irridetur. Timeat ergò & iste nemoris aurem. Lingua licèt manuq; cessantibus, auri tamen vbiquè præsenti de quacunque sylua latebrosæ duplicitatis & spinosæ calliditatis, tacentis & quiescentis cor loquitur, cogitatio confitetur. Prauum est cor hominis & imperscrutabile, ità vt nemo sciat quæ sunt in homine, nisì spiritus hominis qui in eo est; sed nec ipse plenè. Nam cùm Apostolus diceret, Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: adiecit, Sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, ratam vel ipse dè me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me vel ipsi conscientiæ meæ, quippe cùm ne ipsa quidem queat me comprændere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autem iudicat me, Dominus est. Dominus, inquit, cuius vtiquè scientiam non effugit, sententiam non subterfugit etiam quod propriam latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Aderat auris prophetæ absentis ori furtiuè poscentis pecuniam: & ego quantumlibèt in occulto lædere cogitans, aut proximum nequiter, aut turpiter meipsum, non verear aurem nusquàm absentē? Tremenda prorsùs auris & reuerenda, cui non cessat quies, non tacet silentium. Et post pauca: Veruntamen delicta quis intelligit? Nam si possem dicere cum Paulo, quod quidem lōgè est à me: Nihil mihi conscius sum: non tamen in hoc esse iustificatum oporteret me gloriari. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Si applauserit mihi iustitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tantùm in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Hieremias non satìs popularibus sententijs velut quibusdam humani diei radijs mouebatur, sed fidenter loquebatur Deo: Diem hominis non cōcupiui, tu scis. Si meus mihi arriserit dies, neque meipsum, inquit, iudico: quia nec ipse me satis intelligo. Solus meritò constitutus est iudex viuorum & mortuorū, qui finxit sigillatim corda vniuersorum, & intelligit omnia opera eorum. Solum attendo iudicem, quem & solum iustificatorem agnosco. Pater dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Non vsurpo mihi vel super me seruus filij potestatem: nec me annumero illis de quibus ità conqueri solet: Tulerunt homines à me iudicium. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Et egò mihi præsumam quod nec ipse pater sibi assumit? Velim nolim, ipsi me astare necesse est: ipsi horum quę gesserim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum prętereuolat, nec subterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, sub tam intimo secretorū inspectore, quis gloriabitur castū se habere cor? Sola profectò quæ nō solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non consueuit, gratiam inuentura est in oculis pietatis humilitas. Deus nanque superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Non contendit iudicio, nec prætēdit iustitiā, qui verè humilis est, sed dicit: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.

1.Cor.1. — Prouer.28. — Hiere.7. — 1.Cor.4. — Conscientiam etiam nostrā sunt quæ lateant in nobis ipsis. — 1.Cor.4. — Hiere.17. — Iaco.4. — Psal.142.

14. ITEM epistola octuagesimaquinta ad Vuilhelmum Abbatem sancti Theodorici: Fortè verum est quod dicis, minùs scilicet à me amari te, quàm me diligis: sed certè certus sum, certum non esse tibi. Quomodò ergò pro certo affirmas, de quo certum est quia certus minimè sis? Mirum. Paulus se suo iudicio non credit: sed neq; (inquiens) meipsum iudico. Petrus luget suam qua se fefellerat præsumptionem, cùm de se loqueretur, dicens: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Discipuli de proditione Domini, nec in suis fidentes conscientijs, singuli respondebāt: Nunquid ego sum Domine? Dauid suā de se ignorantiā fatetur orans & clamās: Et ignorātias meas nè memineris. Et paulò pòst: Tu Domine qui dedisti, scis quantū dedisti, vel illi me, vel mihi illum amare. Et quomodò aliquis nostrûm cui tu non dixisti, audet dicere: Plùs amās, minùs diligor: nisi fortè qui iam in lumine tuo videat lumen suū, id est, in lumine tuæ veritatis agnoscat quantum ardeat igne charitatis? Ego autem Domine interìm contentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusquè visites sedentem in tenebris & vmbra mortis, & per te reuelentur cogitationes cordium, & manifesta fiant abscondita tenebrarum, fugatisq; tenebris iam non videatur in lumine tuo nisì lumen: sentio quidem de munere tuo quòd eum diligam, sed necdùm video in lumine tuo si vel satìs diligam. Neque enim scio si iam peruenerim ad illam, qua nemo maiorem habet dilectionem, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Nam quis gloriabitur castum se habere cor, nedùm perfectum? O Domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipsas tenebras meas, vt videam & gaudeam ordinatam in me charitatem, sciens & diligens quæ diligenda sunt, & quantum, & ad quid diligenda sunt: me quoquè nolens diligi nisì in te, & quantum diligendus sum.

1.Cor.4. — Matth.26. — Ibidem. — Psal.24. — Prouer.20.

15. ET sermone secundo in octaua Paschæ: Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominū, si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certū est, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire?

16. HAYMO in caput quartum prioris epistolæ ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum, subaudi, apud me, vel apud Deum. àc si diceret alijs verbis: Licèt ego in me nihil mali, nihilq; reprænhensione dignum inueniam, vt quidam mihi detrahant iniustè, quidam extollant suis fauoribus, tamen non ideò iustificatus sum apud me, neque iustificatum esse credo per hoc apud Deum, quia nescio vtrùm placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat, qui meliùs cognoscit quid sit in me quàm ego: quoniam etsi in maximis operibus peccatorum non deliqui, saltèm in cogitationibus deliqui & peccaui.

17. GREGORIVS libro sexto epistolarum, epistola vicesimasecunda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, testimonio tertio.

Plures hac de re aliorum Patrum & scripturæ sacræ sententias vide eadem quæstione illa tertia.

XIIII.

XIIII.

De acceptæ iustificationis incremento.

Capur 10. sess. 6.

SIC ergò iustificati, & amici Dei ac [a] domestici facti, euntes [b] de virtute in virtutem, renouantur, vt Apostolus [c] inquit, de die in diem: hoc est, mortificando [d] membra carnis suæ, & [e] exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt atque magìs iustificantur: sicut scriptum est: [f] *Qui iustus est, iustificetur adhuc.* Et iterùm: [g] *Nè verearis vsque ad mortem iustificari.* Et rursus: [h] *Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm.* Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: [i] Da nobis Domine fidei, spei & charitatis augmentum.

a Ephes. 2. d
b Psal. 83. b
c 2. Cor. 4. d
d Coloss. 3. a
e Rom. 6. b Aug. de mori. Eccles. Cath. c. vlt. lib. 14. de Trinit. cap. 17. lib. 2. de pecca. mer. c. 7. 13. & 27. lib. 6. cont. Iulia. c. 7. ser. 16. de ver. Apost. Fulgen. epist. 4. c. 3. Bernar. epist. 91. Concil Viennen. in Clemen. ad nostrum. de hæret.
f Apoc. 22. c
g Eccli 18. c
h Iacob. 2. d
i In oratione Dom. 13. post Pentecosten.

TESTIMONIA.

1. AD Ephesios secundo capite: Iam non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum & domestici Dei.

2. PSALMO octogesimotertio: Beatus vir cuius est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, in valle lachrymarum in loco quem posuit. Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Propter quod non deficimus: sed licèt is qui forìs est noster homo corrumpitur: tamen is qui intùs est renouatur de die in diem.

4. AD Colossenses tertio capite: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiã malam, & auatitiam, quæ est simulachrorum seruitus.

5. AD Romanos sexto capite: Ità & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in Christo Iesu Domino nostro. Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obediatis concupiscentijs eius. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes: & membra vestra arma iustitiæ Deo.

6. AVGVSTINVS libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vltimo: Illo sacrosancto lauacro inchoatur innouatio noui hominis, vt proficiendo perficiatur, in alijs citiùs, in alijs tardiùs: à multis tamen proceditur in nouam vitam, si quisquam nõ inimicè, sed diligenter intendat. Ipse quippe sicut ait Apostolus, Etsi exterior noster homo corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Apostolus de die in diẽ interiorem hominem renouari dicit, vt perficiatur, & vos (Manichæos alloquitur) à perfectione vultis incipiat.

Innouatio p baptismũ inchoata proficiendo perficitur.

2. Cor. 4.

7. ET libro decimoquarto de Trinitate, capite decimoseptimo: Sanè ista renouatio non momento vno fit ipsius conuersionis, sicut momento vno fit illa in baptismo renouatio remissione omnium peccatorũ, neq; enim vel vnum quantumcunque remanet quod non remittatur: sed quemadmodùm aliud est carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta est, reualescere: itemq; aliud est infixum telum de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum est secunda curatione curatione sanare: ità prima curatio est causam languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum, secunda ipsum sanare languorẽ, quod fit paulatìm proficiẽdo in renouatione huius imaginis: Quæ duo demonstrantur in psalmo, vbi legitur: Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis: quod fit in baptismo. Deindè sequitur, Qui sanat omnes languores tuos: quod fit quotidianis accessibus, cùm hæc imago renouatur. De qua re Apostolus apertissimè locutus est, dicens: Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Renouatur autẽ in agnitione Dei, hoc est, iustitia & sanctitate veritatis: sicut sese habent Apostolica testimonia quę pauloantè commemoraui. In agnitione igitur Dei, iustitiáque & sanctitate veritatis qui de die in diem proficiendo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, à visibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad spiritalia, atque ab istis cupiditatem frenare atque minuere, illísque se charitate alligare diligenter insistit.

Psal. 102.

Quotidiani accessus ad renouationẽ.

2. Cor. 4.

Coloss. 3.

Ephes. 4.

8. ITEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite septimo: In eo quod scriptum est, Qui natus est ex Deo, non peccat, & non potest peccare, quia semen eius in ipso manet: & si quid aliud eo modo dictum est, multùm falluntur (Pelagiani) minùs considerando scripturas. Non enim aduertunt eo quosque fieri filios Dei, quo esse incipiunt in nouitate spiritus, & renouari in interiorem hominẽ secundùm imaginem eius qui creauit eos: Non enim ex qua hora quisque baptizatur omnis vetus infirmitas eius absumitur, sed renouatio incipit à remissione omnium peccatorum. Et inquantùm quisque spiritalia sapit, qui iam sapit, intantùm renouatur. Cætera verò in spe facta sunt, donèc etiam in re fiant vsque ad ipsius corporis renouationem in meliorem statum immortalitatis & incorruptionis, qua induemur in resurrectione mortuorum. Et paucis interiectis: Nam in baptismo quanuis tota & plena fiat remissio peccatorum, tamen si continuò tota & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, nõ dico & in corpore, quod certè manifestum est adhuc in veterem corruptionem atque in mortem tendere, in fine posteà renouandum, quando verè tota nouitas erit: sed excepto corpore, si in ipso animo, qui est homo interior, perfecta in baptismo nouitas fieret, non diceret Apostolus, Etsi exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Profectò enim qui de die in diem adhuc renouatur, nondùm totus est renouatus: & inquantùm nondùm est renouatus, intantùm adhuc in vetustate est.

1. Ioan. 3.

Renouatio incipit à remissione peccatorum, indiès verò accessionem accipit.

2. Cor. 4.

9. IBIDEM capite decimotertio: Fratres, ego meipsum non arbitror appræhendisse: vnum autem quæ retrò oblitus, in ea quæ antè sunt, extensus secundùm intentionem sequor, ad palmam supernæ vocationis Dei, in Christo Iesu: Ipse se confitetur nondùm accepisse, nondùm esse perfectum in plenitudine iustitiæ quam adipisci dilexit in Christo, sed adhuc secundùm intentionem sequi, & præterita obliuiscentem in ea quæ antè sunt extendi, vt nouerimus etiam ad ipsum pertinere illud quod ait, Etsi exterior homo noster cor-

Philipp. 3.

2. Cor. 4.

corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem, quanuis iam esset perfectus viator, etsi nondùm erat ipsius itineris perfectione peruentor. Deniquè tales vult secum in isto cursu comites rapere, quibus continuò subiũgit & dicit, Quotquot ergò perfecti hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, hoc quoquè Deus vobis reuelabit, veruntamen ait Apostolus, in quod peruenimus, in eo ambulemus. Ambulatio ista non corporis pedibus, sed mentis affectibus & vitæ moribus geritur, vt possint esse perfecti iustitiæ possessores, qui recto itinere fidei de die in diem sua renouatione proficientes, iam perfecti facti sunt eiusdem iustitiæ viatores. [Philip.3.]

10. ITEM capite vicesimoseptimo: Attendere ac meminisse debemus, tantummodò peccatorum omnium plenam perfectamq; remissionem baptismo fieri, hominis verò ipsius qualitatem non totam continuò commutari, sed spiritales primitias in benè proficientibus de die in diem nouitate crescente commutare in se quod carnaliter vetus est, donèc totum ità renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem spiritalem incorruptionémque perueniat. [Renouationis in baptismo cœptæ quotidianum fit augmentum.]

11. IDEM libro sexto contra Iulianum, capite septimo: Si continuò fit bonus, & vtiquè bona qualitate fit bonus, qui fornicationi vinolentiæq; renuncians ab huiusmodi operibus sese abstinet, nónne rectè audit, Eccè sanus factus es, iam noli peccare: rectéque appellatur castus & sobrius? Deindè si prouectu concupiscentiæ bonæ, qua concupiscentias malas fornicandi potandíque debellat, talis efficitur qualis recenti conuersione nondùm fuit, vt illorum in eo desideria peccatorum minùs minúsque moueantur, vt aduersùs ea mala non tanta quanta priùs exerceat, sed minora certamina, non virtutum diminutione, sed hostium, nec deficiente pugna, sed crescente victoria, dubitabis eum pronunciare meliorem? Vndè obsecro, nisì quia bona qualitas aucta, & mala minuta est? Auctum est igitur quo bonus esse cœpit, minutum est quo malus fuit, & hoc egit post baptismum, non peregit in baptismo. Ità quanuis ibì peracta fuerit plena peccatorum remissio: remansit tamen qua proficeretur in melius, aduersùs cateruas desideriorum malorum in nobismetipsis vtiquè tumultuantium vigilanter exerenda, & instanter exercenda luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram: &, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: &, Exuite vos veterem hominem. Nullo modo repræhenditur baptisma, quia asseritur curatio quæ fit post baptisma: quia potiùs totum hoc per baptisma actum est, id est, vt & à præteritis languoribus sanaretur, & à futuris incipiat, studeat, mereatur sanari. Ità baptismus totius fit causa sanitatis, per quod & incipitur omnis sanitas & impletur. [Ioan.5.] [Post baptismum in melius proficitur.] [Coloss.3.] [Rom.8.] [Coloss.3.] [Baptismus causa totius sanitatis.]

12. ET sermone decimosexto de verbis Apostoli: Iustificati sumus, sed ipsa iustitia dum proficimus crescit. Et quomodò crescit dicam, & vobiscũ quodammodò conferam, vt vnusquisque vestrûm iam in ipsa iustificatione constitutus, accepta scilicet remissione peccatorum per lauacrum regenerationis, accepto spiritu sancto, proficiens de die in diem, videat vbì sit, accedat, proficiat & crescat donèc consummetur, non vt finiatur, sed vt perficiatur. [Iustitia crescit in iustificatis.]

13. FVLGENTIVS epistola quarta ad Probam, capite tertio: Sicut, qui ad patriam tendit, donèc perueniat, semper habet vbi ambulet: sic etiam nos quandiù in hoc mortali corpore constituti peregrinamur à Domino, præsens vita nobis est via, in qua semper habemus vbi possimus proficere, donèc Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire. [Præsens vita, via.]

14. BERNARDVS epistola nonagesimaprima ad Abbates Suessione cõgregatos: Nemo esse bonus plus quàm oportet potest. Bonus erat iam Paulus: & tamẽ nequaquàm contentus, libenter se ad ea quæ ante se sunt extendebat, posteriora obliuiscens, & seipso semper melior effici studens. Solus Deus melior seipso esse idcircò non vult, quia non valet. Recedant à me & à vobis qui dicunt: Nolumus esse meliores quàm patres nostri: tepidorum & dissolutorum se filios protestantes. Quorum memoria in maledictione est, quia manducauerunt vuas acerbas, quibus dentes filiorum obstupuerunt. Aut si de sanctis & bonæ memoriæ patribus gloriantur, imitentur certè sanctitatem, quorum indulgentias dispensationésque pro lege defendunt. Quanquàm sanctus Helias, Non sum, inquit, melior quàm patres mei. & non dixit se nolle patribus esse meliorem. Vidit Iacob in scala angelos ascendentes & descendentes. Nunquid stantem quempiam siue sedentem? Non est stare omninò in pendulo fragilis scalæ, neque in incerto huius mortalis vitæ quicquam in eodem statu permanet. Non habemus hîc manentem ciuitatem, nec futuram adhuc possidemus, sed inquirimus. Aut ascendas necessè est, aut descendas. Si attẽtas stare, ruas necessè est. Minimè pro certo est bonus, qui melior esse non vult. Et vbì incipis nolle fieri melior, ibì etiam desinis esse bonus. [Philip.3.] [3.Reg.19.] [Bonus minimè est qui melior esse non vult.]

15. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto in Clementinis, libro quinto, titulo tertio de Hæreticis, capite tertio: Ad nostrum (qui desideranter in votis gerimus, vt fides Catholica nostris prosperetur temporibus, & prauitas hæretica de finibus fideliũ extirpetur) non sine displicentia grandi peruenit auditum, quòd secta quędam abominabilis quorundã hominum malignorum, qui Beguardi, & quarundã infidelium mulierum quæ Beguinæ vulgariter appellantur, in regno Alemaniæ (procurante satore malorum operum) damnabiliter insurrexit: tenens & asserens doctrina sua sacrilega & peruersa inferiùs designatos errores. Primò videlicet, quòd homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradũ potest acquirere, quòd reddetur penitùs impeccabilis, & ampliùs in gratia proficere non valebit. Nam (vt dicunt) si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inueniri. Et in fine capitis: Nos sacro approbãte concilio sectam ipsam cum pręmissis erroribus damnamus & reprobamus omninò, inhibentes districtiùs, nè quis ipsos decæterò teneat, approbet vel defendat. Eos autem qui secùs egerint, animaduersione canonica decernimus puniendos. [Beguardi.] [Beguinæ.] [Error eorum.]

16. APOCALYPSIS vicesimosecundo capite: Qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.

17. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nè impediaris orare semper, & nè vereris vsque ad mortem iustificari.

18. IACOBI secundo capite, vt suprà capite vndecimo, B. testimonio trigesimo.

XV.

De obseruatione mandatorum, déque illius necessitate & possibilitate.

[Caput 11. sess. 6.]

NEMO autem quantunuis iustificatus, liberum [a] se esse ab obseruatione mandatorum putare debet, nemo temeraria illa & à Patribus sub anathemate prohibita [b] voce vti, Dei præcepta homini iusti-

a Matth. 18. d Hierony. Beda, & Theophyl. ibidem. Aug. lib. 3. cont. 2 epist. Pelag. c. 4. Cypria. de vnit Eccles. Concil. Vien. in Clem. ad nostrum. de hæret. Vide quæst. 5. de Decalog. & quæst. 1. de præcep. Ecclesiæ.

b Hieron. in explana. Symb. ad Damas. Concil. 2. Arausic. can. 25.

iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. Nam Deus impoſſibilia non iubet[c], ſed iubendo monet & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis. Cuius[d] mandata grauia nō ſunt, cuius[e] iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſemet[f] teſtatur, ſeruāt ſermones eius: quod vtiquè cū diuino[g] auxilio pręſtare poſſunt. Licèt enim in hac mortali vita, quantunuìs ſancti & iuſti[h], in leuia ſaltem & quotidiana, quę etiā venialia dicuntur, peccata quandoquè cadant: non propterea deſinūt eſſe iuſti. Nam iuſtorum[i] illa vox eſt & humilis & verax: [k] *Dimitte nobis debita noſtra.* Quo fit vt iuſti ipſi eo magìs ſe obligatos ad ambulādum in via iuſtitiæ ſentire debeāt, quo[l] liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo,[m] ſobriè, iuſtè, & piè viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per[n] quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus[o] nanque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis priùs deſeratur.

B. Itaque nemo ſibi in ſola fide[p] blandiri debet, putans fide ſola ſe hæredem eſſe conſtitutum, hæreditatemq́; conſecuturū, etiam ſi Chriſto[q] non compatiatur, vt & conglorificetur. Nam & Chriſtus ipſe (vt inquit[r] Apoſtolus) *cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.* Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: [ſ] *Neſcitis, quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? ſic currite vt comprætendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: nè fortè cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Item princeps Apoſtolorum Petrus: [t] *Satagite, vt per bona opera, certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

C. Vndè conſtat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt iuſtum in omni bono opere ſaltem venialiter peccare[v]: aut, quod intolerabilius eſt, pœnas æternas mereri: atque etiā eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedē quoquè intuentur[x] æternam, cùm ſcriptum ſit: [y] *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem.* Et de Moyſe dicat[z] Apoſtolus, quòd reſpiciebat in remunerationem.

c Auguſt. de natur. & gra. c. 43. lib. 2. de pecca. mer. c. 6. de gratia & libero arbit. c. 16. Chryſoſt. hom. 8. de pœniten. Leo ſer. 5. de quadrag. Vide quæſt. 6. de Decalog. C.
d 1. Ioan. 5. a
e Matth. 11. d Auguſt. de natur. & gratia cap. 69. Bernard. epiſt. 341. Chryſoſt. in pſal. 111.
f Ioan. 14. c
g Aug. ſer. 61. de temp. lib. 3. cont. Creſco. Gramma. cap. 4.
h Idem de vera & falſa pœnit. cap. 5. de ſpir. & lite. c. 28. Gregor. lib. 6. in 1. Reg. c. 2. Beda in cap. 26. Prouer. vel 24. Vide de pecca. in genere quæſt. 3. D. & de expia. pecca. quæſt. 2. & 3.
i Concil. Mileui. can. 7. & 8.
k Matth. 6. b
l Rom. 6. c
m Tit. 2. d
n Rom. 5. a
o Auguſt. de nat. & grat. cap. 26. Proſp. ſenten. 7. ad capitu. Gallor. & ad 7. obiectio. Vincentia.
p Chryſoſt. hom. 3. & 9. in Ioan. hom. 70. in Matth. in Pſal. 110. lib. 1. cōt. vitup. monaſt. vitæ. Fulgen. lib. 2. de remiſ. pecca. c. 1. Gregor. hom. 29. in Euang. & lib. 33. moral. c. 7. Aug. de gratia & lib. arb. c. 8. Cyril. lib. 10. in Ioan. c. 16. Vide quæſt. 3. de pecca. in ſpirit. ſanct. B. & quæſt. 1. de bonis oper. B.
q Rom. 8. c
r Heb. 5. c
ſ 1. Corinth. 9. d
t 2. Pet. 1. b
v Iob 1. d 2. c Matth. 6. c Lucæ 11. e 1. Cor. 7. e 2. Pet. 1. b 1. Ioan. 3. a 5. d Ambroſ. in caput 1. Lucæ. Orige. homil 2. in Lucam.
x 1. Cor. 9. d Heb. 11. b e 13. c Coloſſ. 1. a 3. d Matth. 4. c 5 a 10. d Lucæ 6. e 14. c. 16. b 1. Tim. 4. c 2. Paralip. 15. b Eccli 12. a 18. c Epheſ. 6. b 2. Theſ. 1. b Gal. 6. b Auguſt. præfat. in pſal. 31. & in pſal. 93. 120. Cypria. epiſt. 9. 16. 56.
y Pſal. 118. o
z Heb. 11. e

TESTIMONIA.

1. A. MATTHAEI viceſimooctauo capite: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.

2. HIERONYMVS in caput vltimum Matthęi: Docentes eos ſeruare omnia quæcunq; mandaui &c. Ordo præcipuus: Iuſſit Apoſtolis vt primùm docerēt vniuerſas gentes, deindè fidei intingerēt ſacramento: & poſt fidem ac baptiſma quæ eſſent obſeruanda præciperēt. Ac nè putemus leuia eſſe quæ iuſſa ſunt & pauca, addidit: Omnia quæcunq; mandaui vobis. Vt quicunque crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta ſunt.

Baptiſmo tinctis præcepta ſeruanda.

3. BEDA in eadem verba capitis vltimi Euangelij ſecundùm Matthæum: Priùs ergò docere gentes, id eſt, ſcientia veritatis inſtituere, ac ſic baptizare præcipit, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. &, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, nō poteſt introire in regnum Dei. Ad extremum verò ſubiungit, Docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis: quia ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ità & fides ſine operibus mortua eſt.

Heb. 11. *Ioan. 3.*

4. THEOPHYLACTVS in eundem locū: Docentes eos ſeruare omnia quæcunque præcepi vobis, non vnum vel duo, ſed omnia mandata mea. Horreſcamus & timeamus fratres, quia ſi vnum nobis defecerit, non erimus perfecti ſerui Chriſti. Omnia enim exiguntur vt ſeruentur. Vide autem Domini ſermonem, quomodò vtrunque Chriſtianiſmi caput complectatur, contemplatiuam & practicam virtutē. Dicendo quidem quòd oporteat baptizari in nomine Trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem quòd oporteat docere & mandata tenere, practicam introduxit.

Omnia mandata vt ſeruemus exiguntur.

5. AV-

5. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Exceptis librorum veterum sacramentis, quæ sola significandi ratione præcepta sunt, quanquàm & in eis spiritaliter intelligenda sunt, rectè lex dicitur spiritalis. Cætera certè quæ ad pietatem bonosque mores pertinentia, nō ad aliquam significationem vlla interpretatione referenda, sed prorsùs vt sunt dicta, facienda sunt. Profectò illam Dei legem, non solùm illi tunc populo, verumetiam nunc nobis ad instituendam rectè vitam necessariam nemo dubitauerit. Si enim Christus nobis abstulit illud grauissimū multarū obseruationū iugum, nè carnaliter circuncidamur, nè pecorū victimas immolemus, nè sabbato septeno dierū volumine redeunte ab operibus etiā necessarijs quiescamus, & cætera huiusmodi, sed ea spiritaliter intellecta teneamus, remotisque vmbris significantibus in rerum ipsarum quæ significantur luce vigilemus, nunquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere quod scriptum est, vt alienum quodcunque perditum quisquis inuenerit reddat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus piè rectèque viuere discitur, maximeque ipsum decalogū, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali, quæ spiritalem sanctificationem quietemque significat? Quis enim dicat non debere obseruare Christianos, vt vni Deo religionis obsequio seruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, nè adulteria, homicidia, furta, falsa testimonia perpetrentur, nè vxor, nè omninò res vlla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat ideò se ista legis non custodire præcepta, quia est ipse Christianus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus?

Christianis præcepta Decalogi obseruanda.

6. CYPRIANVS de vnitate Ecclesiæ: Prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, sublimis vtiquè & admirabilis res est: non tamen regnū cæleste consequitur, quisquis in his omnibus inuenitur, nisi recti & iusti itineris obseruatione gradiatur. Denunciat Dominus & dicit: Multi mihi dicent in illo die: Domine Domine, nónne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquàm vos cognoui, recedite à me qui operamini iniquitatem. Iustitia opus est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem. Dominus in Euangelio cùm spei & fidei nostræ viam compendio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit, Deus vnus est. &: Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc est primum mandatum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquàm te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem simul & dilectionē magisterio suo docuit: prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit.

Matth. 7. *Præceptis & monitis Dei obtemperandum.* *Marci 12.*

7. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesima in Matthæum: Nè fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum disserit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est. Verùm cùm per gratiam vocati simus, quamobrem hæc ità accuratè disputat? Quia videlicet vocatio & purgatio ipsa ex gratia sunt, vt verò vocatus iam, & candida indutus veste seipsum non maculet, ad diligentiam quoque pertinet vocatorum. Nam si non quia dignus, sed quia gratia tibi largita est, vocatus fuisti, oportebat te vicissim pro gratia nonnihil reddere, & non tantam nequitiam ac ingratitudinem post acceptum honorē ostendere. Sed non ità magna vt Iudæis, inquies, mihi concessa sunt: immò verò multò maiora. Nam quæ longo tempore illis parabantur, ea tibi, quanuis indignus esses, vno temporis momento vniuersa largita sunt: ideò Paulus scribit, Gentes autem pro misericordia glorificare Deum. Tu enim quæ illi expectabant accepisti, propterea magna negligentibus imminet pœna: nam sicut illi, quia non venerunt, contempsisse rectè dicuntur, pariter tu si perperàm viuendo recumbere audebis, nequitiæ accusaberis crimine. Ingredi nanque cum sordidis vestibus, significat cum vita impura hinc abire: quocircà & obmutuisse scribitur.

Fidelibus etiam rectè viuendum, vt saluentur. *Rom. 15.*

8. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de Hæreticis, capite, Ad nostrum, errorem hunc tertium Beguardorum & Beguinarum damnat: Tertiò, quòd illi qui sunt in prædicto gradu perfectionis, & spiritu libertatis, non sunt humanæ subiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligantur: quia (vt asserunt) vbi spiritus Domini, ibi libertas.

Beguardorū & Beguinarū error.

Reliqua testimonia de obseruatione mādatorū Dei & Ecclesię, vide suprà quæstione quinta de Decalogo, & quæstione prima de præceptis Ecclesiæ.

9. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse: & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in cōmune posse seruari. Eadem habet Augustinus sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore. Vide suprà quæstione sexta de Decalogo, C. testimonio decimo.

Blasphemia est Deum impossibilia pręcepisse sentire.

10. CONCILIVM secundum Arausicanum, canone vigesimoquinto: Hoc enim secundùm fidem catholicam credimus, quòd accepta per baptismū gratia, omnes baptizati, Christo auxiliante & cooperante, quæ ad salutem pertinent, possint & debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere.

11. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Nō igitur Deus impossibilia iubet, sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.

12. IDEM libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite sexto: Itinera mea, inquit, dirige secundùm verbum tuum, & nō dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandæ dominationis seruitute liberamur, quibus Dominus Iesus eum recipientibus dedit potestatem filios Dei fieri. Ab ista horrenda dominatione liberandi fuerāt quibus dicit, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. His atque huiusmodi alijs innumerabilibus testimonijs dubitare nō possū, nec Deum aliquid impossibile homini præcepisse, nec Deo ad opitulandum & adiuuandum, quo fiat quod iubet impossibile aliquid esse, ac per hoc potest homo si velit, esse sine peccato, adiutus à Deo.

Psal. 18. *Ioan. 1.* *Ioan. 8.* *Homo à Deo adiutus potest esse sine peccato, si velit.*

13. ET de gratia & libero arbitrio, capite decimosexto: Magnum aliquid Pelagiani se scire putāt, quando dicunt, Non iuberet Deus quod sciret non posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideò iubet aliqua quæ non possumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Denique ipse qui dixit, Si volueris, conseruabis mandata: in eodem libro Ecclesiastico aliquanto pòst dicit, Quis dabit in ore meo custodiā, & super labia mea signaculum astutum, nè fortè cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Et infrà: Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vias efficacissimas voluntati, qui dixit, Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis.

Eccli 15. *Eccli 22.* *Ezech. 36.*

14. CHRYSOSTOMVS homilia octaua de pœnitentia: Quicquid ergò fortassè dixeris, id erit quod diximus, laboriosa lex. Quid igitur? impossibilia mādat nobis Deus? non, inquam. obmutesce, neque Domino succenseas. Non enim hic respōsi modus, sed peccati additamētum priori peius. Quòd aūt peccatorum plurimi cōsueuerunt in Dominum suas accusationes retorquere, audi: Accessit ille cui talenta quinque tradita fuerant, & alia quinque attulit: accessit qui duo, & alia duo

duo attulit: accessit cui vnum fuit creditũ, & quoniã non habuit talentũ quod ferret, pro talento accusationẽ attulit. Quomodò? Noui, inquit, quoniã austerus es. O serui proteruiã, non contentus peccato, etiã contra dominũ statuit accusationẽ. Metens vbi nõ seminâsti, & tollens quod nõ posuisti. Sic & in præsenti vita quotquot nihil operantur boni, additamentũ malorũ faciunt accusationẽ aduersùs Dominũ. Nequaquàm igitur Dominũ incuses: haud mãdat impossibilia, multi & ipsa superant mandata. Ergò si impossibilia fuissent, minùs sua sponte superâssent. Virginitatẽ, in bonisq; nihil possidere nusquàm mãdat, atq; à se propriã substantiã multi abijciunt, ipsis operibus reddẽtes testimonium legibus mandatorũ inesse multũ facilitatis. Nequaquàm ergò superâssent ea, nisì facilia probâssent. Et paulò pòst: Hæc à me omnia non inuacuũ dicta sunt, sed diuinæ legis gratia, vt ostendã grauem non esse, nõ esse onerosam, nõ laboriosam, neq; impossibilem. Qui viderit mulierẽ ad concupiscendũ eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Vidit simul & idipsum Christus multos legis difficultatẽ accusaturos: quapropter haud nudam, neque simplicem induxit, neq; à semetipso: sed antiquę legis memoriã reduxit à comparatione, felicitatemq; illius atq; humanitatem ostendit. Item infrà: Cuius ergò rei gratia veterem ipsis legem repetit? dicit enim ipsis: Audîstis quoniam dictũ est antiquis, Nõ mœchaberis. Cognouit difficile esse mandatũ, non suapte natura, sed audientiũ desidia. Multa enim quæ natura facilia sunt, difficilia fiũt cùm pigritamus: velutì difficilia quæ sunt, leuia & facilia fiunt nobis accuratè prospicientibus: non enim difficultas rerum naturæ inest, sed exercentium proposito. Quod verissimũ esse vel ex eo patet. Nam mel natura dulcedinẽ habet, atq; eandẽ iucundissimã, sed ægrotis amarũ quid atq; illibitum est, non propria, sed illorũ ægritudinis natura: sic lex tametsi videatur onerosa, nõ sua natura, sed nostra fit pigritia. Haud etenim mihi multum laboris, ostendere factũ facile esse: nam idipsum difficile aliud dicere oportuerat. Nunc enim dicit, fuge mulieris visum, à luxuria recede. Quod aut peius oppositũ dicere fuerat, exquire mulieres, scrutare alienas formas, atq; sic libidinẽ vince. Id ergò difficile fuerat: nam dicere fornacem fuge, recede lõgiùs ab igne, flammæ propiùs non accesseris, quô sis innocuus, multum facilitatis habet.

Impossibilia non mandat Deus. *Multi mandata superant.* *Matth. 5.*

15. LEO sermone quinto de Quadragesima: Gratiæ Dei obediẽtia se humana nõ subtrahat, nec ab illo bono, sine quo nõ potest bona esse, deficiat. At si quid sibi impossibile aut arduum in mandatorum effectibus experitur, non in se remaneat, sed ad iubentẽm recurrat: qui ideò dat præceptum, vt excitet desideriũ, & præstet auxilium, dicente Propheta: Iacta in Deum cogitatum tuum, & ipse te enutriet. Reliqua testimonia de possibilitate & facilitate mandatorum Dei, vide suprà quæstione sexta de Decalogo, C.

Difficultas præceptorum Dei, si quę sit, Dei auxilio superatur. *Psal. 54.*

16. PRIMAE Ioannis quinto capite, vide loco citato, testimonio secundo.

17. MATTHAEI vndecimo capite, ibidèm testimonio primo.

18. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite sexagesimonono, ibidèm testimonio octauo.

19. BERNARDVS epistola trecentesima quadragesimaprima: Pudeat negligentiùs nunc in vitã, quam priùs in mortem ire, & minori studio salutis acquirere quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitæ quo citiùs, eo faciliùs curritur: & leue Saluatoris onus quo crescit ampliùs, eo portabiliùs est. Nõnne & auiculas leuat, non onerat pennarum siue plumarũ numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi, quia portat potiùs quàm portatur.

Onus Christi quo magis crescit eo portabilius.

20. CHRYSOSTOMVS in psalmum centesimum vndecimum: In mandatis eius volet nimis. Qui enim eum metuit vt oportet, suscipit eius pręcepta cũ magna auiditate: & ideò amor in legislatorem, facilẽ & gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatẽ. Nemo autẽ quod dico reprehendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoquè eo vsus est, sic dicens: Sicut exhibuistis membra vestra serua immunditiæ, ità exhibete iustitiæ. Qui meretricis itaq; amore captus est, etiamsi afficiatur probro & cõtumelia, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter & indecorè gerat, etiamsi expellatur à patria, etiãsi bonis paternis euertatur, etiamsi patris beneuolẽtia priuetur, etiãsi grauiora patiatur, ea fert iucundè & lubẽter propter amorẽ impudicũ. Quòd si illa cum voluptate suscipiũt, quomodò nõ mũltò magìs Dei pręcepta, quæ sunt salutaria, & gloriæ plena, & magnam nobis prębẽt philosophiam, & animã meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare? Difficultatem enim non natura pręceptorũ, sed multorũ solet socordia efficere. Itaq; si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia & facilia. Quocircà dicebat Christus, Iugum meũ suaue est, & onus meum leue. Et vt scias ea hoc modo se habere, & multorum socordiã ea quæ sunt facilia, facere difficilia: studium aũt ac diligentiã facilima, ea quę alioquì difficilima: quando manna fruebãtur Iudæi, id & ægrè ferebant, & mortẽ exoptabant: Paulus aũt cum fame confli&ans gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebãt: Anima nostra arida est in manna. Eduxisti nos vt interficeres, eò quòd non essent monumẽta in Aegypto? Paulus autem, Gaudeo in passionibus meis, & suppleo ea quæ desunt afflictionibus Christi, in carne mea. Quibúsnam passionibus? fame, siti, nuditate, & alijs omnibus. In mandatis eius volet nimis.

Amor legislatoris facilem facit legem. *Rom. 6.* *Matth. 11.* *Num. 11.* *Coloss. 1*

21. IOANNIS decimoquarto: Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera quę ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad patrem vado. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eũ veniemus, & mansionem apud eum faciemus. qui non diligit me, sermones meos non seruat.

22. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore: Cùm tam magnũ sit veræ & perfectę charitatis remediũ, nullus tamen inuenitur qui eam cum Dei adiutorio non possit habere. In reliquis operibus bonis interdùm potest aliquis qualemcunq; excusationem prætendere, in habenda verò dilectione nullus se poterit excusare. Et post pauca: Sed dicit aliquis, nulla ratione possũ inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu ecõtrariò respondes, non posse. Considera nunc vtrùm tibi an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri nõ potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominẽ pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiuersamur incassùm? Nemo enim quantũ possumus meliùs nouit quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tãtæ & tam delicatę puellæ flammas & ignẽs & bestias æquanimiter pertulerunt, & nos stultorum hominum conuicia dicimus tolerare non posse, quæ nobis malorum hominũ nequitia inferuntur, si possumus etiam vsque ad mortem illorũ nostras iniurias vindicamus? Vndè nescio qua fronte vel qua conscientia cum omnibus sanctis in ęterna beatitudine partem habere desideramus, quorum exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.

Charitatem cum Dei adiutorio habere oẽs possumus.

23. ET libro tertio contra Cresconium Grammaticum, capite quarto: Boni mores vitam bonorum malorumq; discernunt, & ad diuersa perducũt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legem Christi per dilectionem Christi, vndè iniustus alienus est.

Per dilectionem iustus legem implere potest.

24. IDEM de vera & falsa pœnitentia, capite quin-

1.Cor.4. quinto: Apostolus dixit, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Scimus enim & iustis peccata solere contingere. Non se confirmabat absque peccato, qui se nouit indissolubili vinculo charitatis Christo conuinctum. Nisi enim sciret sæpè iustos ad veniam venire, quomodò dubitaret se peccare, qui se sciebat spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei seruire? Cur enim Dominus Petri pedes lauisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia quotidiana est offensio, oportet vt quotidiana sit remissio? Cur docuisset ipse Dominus orantes dicere, Dimitte nobis debita nostra: nisi ipse misericors perseueraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

Iustos etiam peccare contingit.

Ioan.13.

Vt quotidiana offensio, ità quotidiana remissio.

Matth.6.

25. ITEM de spiritu & litera, capite vicesimooctauo: Sicut non impediunt à vita æterna iustum quędam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternã nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Sine leuibus peccatis vita non ducitur.

26. GREGORIVS libro sexto in librum primum Regum capite secundo, in illa verba capitis decimiquinti, Pœnitet me quòd constituerim Regem Saul. Quasi dicat: Quem præesse alijs tunc volui, modò nolo: quia quem humilem prætuli, nunc superbientem & elatum transgressorem cerno. Quod nimirùm de quibuslibet lapsis non dicitur: sed de his quorum lapsus ostenditur, & pœnitentia nequaquàm præuidetur. Nam de iustorum casu scriptum est: Septiès in die cadit iustus, & resurgit. Eorum certè casus quodammodò status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortiùs stare. Permittuntur vt in malis corruant, nè summa virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò & si verba Domini quandoquè non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt.

Prouer.24.

Casus iustorum quodãmodo status illorum est.

27. BEDA in caput vicesimumquartum Prouerbiorum, vel iuxta ipsius diuisionem, in caput vicesimumsextum in ea verba, Septiès in die cadit iustus &c. Quomodò autem iustus appellatur, qui cadere, id est peccare memoratur? nisi quia de leuibus quotidianisque loquitur peccatis, sine quibus nec iustorum quispiam esse in hac vita potuit. Quia nimirùm per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per sermonem, per surreptionem, per necéssitatem, per fragilitatem carnis, singulis diebus, vel inuiti vel volentes frequenter reatum incurrimus. Et tamen resurgit iustus, videlicet quia iustus est, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ.

Fragilis lapsus iustitiæ non præiudicat.

Vide plura hac de re testimonia suprà de peccatis in genere, quęstione tertia, D. Et de expiatione peccatorum, quæstione secunda & tertia.

28. CONCILIVM Mileuitanum canone septimo: Item placuit, vt quicunque dixerit, in oratione Dominica ideò dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, vt non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro alijs, qui sunt in suo populo peccatores: & ideò non dicere vnumquenque sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed, Dimitte nobis debita nostra, vt hoc pro alijs potiùs, quàm pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & iustus erat Apostolus Iacobus, cũ dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam quare additum est, omnes, nisi vt ista sententia conueniret & psalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, qnia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Et in oratione sapientissimi Salomonis: Non est homo qui non peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis signat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam. Vndè etiam Daniel sanctus & iustus, cùm in oratione pluraliter diceret, Peccauimus, iniquitatem fecimus, & cætera, quæ ibi veraciter & humiliter confitetur, nè putaretur, quemadmodùm

Matth.6.

Iustus pro se, ipso dicit, Dimitte nobis debita nostra

Iaco.3.

Psal.142.

3.Reg.8.

2.Paral.6.

Eccli 7.

Iob.37.

Dan.9.

dùm quidam sentiunt, hæc non de suis, sed de populi sui potiùs dixisse peccatis, posteà dixit: Cùm orarem, & cõfiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo nostro: noluit dicere, peccata nostra, sed & populi sui dixit, & sua: quia futuros istos, qui tam malè intelligerent, tanquàm propheta præuidit. Dan.9.

29. ET canone octauo: Item placuit, vt quicunque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ità volunt à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, se debita nõ habere?

Matth.6.

A sanctis veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra.

30. MATTHAEI sexto capite: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

31. AD Romanos sexto capite: Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formã doctrinæ in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

32. AD Titum secundo capite: Apparuit enim gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus: erudiens nos vt abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, expectãtes beatam spem & aduentũ gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi.

33. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrũ Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

34. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vicesimosexto: Ipse Deus, cùm per mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuũ, id est, iustificat impium, & cùm ad perfectam sanitatem, hoc est ad perfectam vitam iustitiamq; perduxerit, non deserit, si non deseratur, vt piè semper iustéque viuatur.

Deus nõ deserit, nisi priùs deseratur.

35. PROSPER sententia septima ad capitula Gallorum: Qui dicit, quòd Deus quibusdam filijs suis quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc perseuerantiam non dederit, quia à massa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione non sint discreti: Si hoc vult firmare, quòd Deus huiusmodi homines in bonis quæ donauerat noluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiam Dei sentit. Quanuis enim omnipotentia Dei potuerit vires standi præbere lapsuris: gratia tamen eius non priùs eos deseruit, quàm ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos voluntaria facturos defectione præuidit, ideò in prædestinationis electione illos non habuit.

Deus nulli causa auersionis.

36. IDEM ad septimam obiectionem Vincentianam, hanc videlicet, Quòd hæc sit voluntas Dei, vt magna pars Christianorũ salua esse nec velit, nec possit. sic respõdet: Si de his hoc dicitur, qui pietatẽ Christianæ cõuersationis & fidei deserentes, in prophanos errores, aut in dãnabiles mores irreuocabiliter transierunt, non dubiũ est, quòd talem voluntatem habentes salui esse nolunt: & quandiù salui esse nolunt, salui esse non possunt. Sed nullo modo credendum est huiusmodi homines, in hanc desperationẽ ex Dei voluntate cecidisse, cùm potiùs alleuet Dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisì illius gratia erigitur, nemo nisì illius gratia stabilitur. Dei ergò voluntas est, vt in bona voluntate maneatur: qui & priùs quàm deseratur neminem deserit: & multos desertores sæpè conuertit.

Psal.144.

Deus neminẽ deserit priùs, quàm deseratur.

1.B. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Ioannem: Deo gloriam demus, vt à parentibus & à maioribus nostris accepimus, demus, inquam, gloriã & fide, & operibus. Nulla enim nobis bonorum dogmatum ad salutem vtilitas, si vita vitiorũ sordibus scateat, & inquinetur. Quamobrem eam ità formemus &

Fide & operibus Deus colendus.

& erudiamus, vt Deo placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquàm hospites & aduenas, & à terrenis rebus alienos nos exhibeamus.

2. ET homilia nona: Ad animæ puritatem seruandam, non satìs est baptizari duntaxàt & credere: sed si perpetuò ea frui mũditia & pulchritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet. Item post pauca: Maiorem in modum nobis formidandum est, nè pulchra hac stola, segnitie postmodùm & sceleribus nostris sordidata, è cubiculo thalamóque eijciamur: vt quinq; illæ virgines fatuæ, & is qui nuptialem vestem non habebat: siquidem ille ex conuiuis erat, Inuitatus enim & ipse fuerat. sed quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore, dominum qui se inuitauerat contumelia affecit, audi quàm miseram, quàm luctuosam pœnam dederit. Cùm enim ad tam splẽdidam, & tam lautam mensam veniret, non modò conuiuio prohibitus est, verùm & manibus ligatis & pedibus in tenebras mittitur exteriores, vbì & perpetuus fletus est, & stridor dentium. Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem satìs esse existimare. Nam nisì vitam puram exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem quo miser ille afficiamur supplicio.

Matth. 25.22.

Fides ad salutem satis non est.

3. IDEM homilia septuagesima in Matthæum: Nè fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum disserit. Ità infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est.

4. IDEM in psalmũm centesimum decimum: Nè quis existimaret sapientiam non procedere vltra cognitionem, subiunxit, Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Non sufficit enim fides, nisì adsit etiam vitæ institutio fidei conueniens. Quomodò est autem initium sapientiæ timor Domini? Ab omni vitio liberat, omnem virtutem dirigit. Dicit autem sapientiam, non quæ in verbis, sed quæ in rebus sita est. Nam externi quoq; philosophi definierũt sapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionem. Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferẽs, & virtutem inserens, vt præsentia contemnantur efficiens & in cælum traducens. Quid est hac anima sapientius? Non quærit autem hic solùm auditorem, sed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Hoc est, ijs qui faciunt sapientiam, & eam factis ostendunt, bonus est intellectus.

Vita fidei sit conueniens.

5. LIBRO primo contra vituperatores monasticę vitæ: Quid, quæso, fides conferet emolumenti, si vita syncera non fuerit & pura? Verùm vos & ista fortassìs nescitis, quibus nostra ferè omnia & ignota sunt & inaudita. Itaque vobis necessariò Christi sententias summatim numerabo: vos autem cautè & diligenter obseruate, vtrúmne semper de fide & dogmatibus disputet, proq; his tantùm supplicia decernat, nisì integra seruentur: an verò vitam ipsam quoquè, ac mores improbos castiget aliquando. Cùm enim in montem conscendisset, videns innumeram circũfluentem, ac se circunstãtem multitudinem, talia monita edebat: Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Item: Multi dicẽt mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Eum verò qui audit sermones meos, & non facit, similem esse dixit homini fatuo, qui domum suam super arenam construit, eam ventis & fluminibus & pluuijs labefactandam ac diruendã parat. Item cùm alio in loco concionaretur: Sicut, inquit, piscatores cùm sagenã traxerint, malos pisces abjciunt: ità erit in illa die, angelis eos omnes qui peccauerint in fornacem iactãtibus. De flagitiosis quoquè, & impuris hominibus cùm loqueretur, aiebat: Et illuc abibunt, vbì nec vermis eorum moritur, nec ignis extinguitur. Et rursum: Rex, inquit, fecit nuptias filio suo, & cùm vidisset hominẽ indutum vestibus sordidis, ait ad eum: Amice, quomodò huc intrâsti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit ministris suis: Ligatis eius manibus & pedibus, eijcite illum in tenebras exteriores. Impudicis ista, vt dictum est, & flagitiosis atq; impuris cõminatur. Virgines quoq; quæ exclusæ à sponsi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atq; immanitatem id passæ sunt: alijq; rursùs eadem ex causa eunt in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Et hi quoq; qui frustrà, & sine causa loquũtur, punientur. Ex verbis enim, inquit, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis cõdemnaberis. Ergóne tibi videmur inaniter, ac sine ratione vitæ nostræ cautè, timideq; rationem habere, eiq; philosophiæ parti, quæ mores instruit propensiùs studere? Minimè equidem id puto, nisì fortè Christũ hæc superuacuè dixisse velis asserere, atq; his plura etiam: neq; enim hîc omnia inserere visum est. Quod nisì vererer librum prolixiùs extendere, & ex prophetis ipsis atq; ex beato Paulo, alijsq; Apostolis ostenderem profectò, quantum studij in hac parte emendandæ vitę, morumq; componendorum nos Deus ponere voluit.

Fides sine vita pura non prodest.

Matth. 7.

Marc 9.

Matth. 22.

6. FVLGENTIVS libro secundo de remissione peccatorum, capite primo: Constat peccatorum remissionem non tribui, nisì conuersis intra Ecclesiam Catholicam constitutis. Ibì enim potest conuersio esse vera, vbì fides vera comitatu sanctæ conuersationis ornatur, & benè viuendi studium nulla prauæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona nõ veraciter dicitur, quæ peruersæ credulitatis vitio deprauatur: neq; sufficit ad salutem fides rectè credentis, si conuersatio moribus atq; operibus turpatur obscœnit. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidem B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatũ esse Paulus sua prædicatione con-firmat.

Et fides syncera & vita sit oportet.

Iac. 5.

Rom. 14.

7. GREGORIVS homilia vicesimanona in Euangelia: Fortassè vnusquisque apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: Qui confitentur se nôsse Deũ, factis autem negant. Hinc Ioannes ait: Qui dicit se nôsse Deum: & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cùm ità sit, fidei nostræ veritatem in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tũc enim veraciter fideles sumus: si quod verbis promittimus, operibus complemus. In die quippe baptismatis omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus põpis abrenunciare promisimus. Itaq; vnusquisq; vestrùm ad considerationem suam mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum quod ante baptismum spopondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat.

Nõ vult hîc asserere S. Fulgentius omnia opera facta ab infidelibus esse peccata propriè dicta, sed quòd nõ sint opera meritoria vitæ æternæ, aut talia q̃ eos iustificârint. Cõcedit enim ca. 26. libri de incarnatione & gratia Christi, illos posse habere quædã bona opera.

Ad Tit. 1.

1. Ioan. 2.

Fideles veri qui dicẽdi.

8. ET libro trigesimotertio moraliũ, capite septimo: Alios à rectitudine fidei nequaquàm deuiat, (loquitur de Behemoth) sed ad vsum prauæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditiæ inflectere non valet, sed apud semetipsos intùs in studio intentionis intorquet: vt dum à charitate mentem diuidunt, rectum non sit quicquid extrinsecùs operentur. Et vitã fidei non tenent: quia aut apertè illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agunt, praua sunt, etiamsi sancta videantur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non viuendo: hinc est quod voce veritatis dicitur: Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorũ. Hinc rursùm ait: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nôsse Deum: factis autem negant. Hinc Ioannes

Fides & vita fidei simul tenenda.

Matth. 7.

Ad Tit. 1.

1.Ioan.2. annes dicit: Qui dicit ſe Deum nôſſe, & mandata ei-
us non cuſtodit, mendax eſt. Hinc eſt quod de ipſa
Marc.7. ſua prima plebe Dominus conqueritur dicẽs: Popu-
lus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè eſt
Pſal. 77. à me. Hinc etiam Pſalmiſta ait: Dilexerunt eum in ore
ſuo, & lingua ſua mẽtiti ſunt ei. Item poſt pauca: Ne-
mo igitur ſibi fidem ſine operibus ſufficere poſſe con-
Iac. 2. fidat, cùm ſcimus quòd ſcriptum ſit: Fides ſine ope-
ribus mortua eſt. Nullus Behemoth morſum ex ſola
confeſſione fidei plenè euaſiſſe ſe exiſtimet: quia iam
quidem fluuium abſorbuit, ſed adhuc Iordanem ſitit,
& toties in os illius Iordanis fluit, quoties Chriſtia-
nus quiſque ad iniquitatem defluit. Os quidem eius
iam fide nos ſubleuante fugimus: ſed magno ſtudio
curandum eſt, nè in hac lubrica operatione dilaba-
tur. Si ambulandi cautela negligitur, incaſsùm creden-
do rectum iter tenetur: quia via quidem fidei ad cæ-
leſtem patriam proficit, ſed offendentes minimè per-
ducit.
9. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio,
Epheſ. 2. capite octauo: Apoſtolus cùm dixiſſet, Gratia ſalui
facti eſtis per fidem, & hoc nõ ex vobis, ſed Dei donũ
eſt, non ex operibus, nè fortè quis extollatur: vidit
vtiq; putare poſſe homines hoc ità dictũ, quaſi neceſ-
ſaria non ſint opera bona credentibus, ſi eis fides ſola
ſufficiat: & rurſus poſſe homines de bonis operibus
extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: mox itaq;
addidit, Ipſius enim ſumus figmentũ, creati in Chri-
ſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt
in illis ambulemus.
10. CYRILLVS libro decimo in Ioannem, ca-
pite decimoſexto, in hæc verba: Manete in me, & ego
in vobis. Sicut palmes &c. Manifeſtiùs iam ex hoc lo-
co diſcimus, ſyncera fide palmites inſertos viti fide-
les fieri. Sed non eſt minoris curæ iugiter per chari-
Pſal. 62. tatem, id eſt, mandati ſeruationem Chriſto inhærere,
Palmitem vi- illud Pſalmiſtæ clamantes, Inhæſit anima mea poſt te.
tique per fidẽ Non igitur ſufficit ad perfectionem, id eſt, ad ſanctifi-
inſitum eſſe cationem, quæ per Chriſtum in ſpiritu eſt, in nume-
non eſt ſatis. ro palmitum recipi: ſed oportet ardẽti charitate, atq;
continuò immaculatè Chriſtum ſequi. Qua in re ma-
ximè ſpiritalis coniunctionis virtus ſeruatur.

Plura de hac re teſtimonia vide ſuprà de peccatis in
ſpiritũ ſanctum, quæſtione tertia B. teſtimonium pri-
mum cum ſequentibus. Item de bonis operibus quæ-
ſtione prima B. teſtimonium ſecundũ & ſubſequentia.
11. AD Romanos octauo capite: Ipſe enim ſpiri-
tus, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus
filij Dei. Si autem filij: & hæredes, hæredes quidem
Dei: cohæredes autem Chriſti: ſi tamen cõpatimur,
vt & conglorificemur.
12. AD Hebræos quinto capite, 13. PRIORIS
ad Corinthios nono capite, 14. POSTERIORIS
Petri primo capite, vt in textu.
1. C. IOB primo capite: In omnibus his non pec-
cauit Iob labijs ſuis: neque ſtultum quid contra De-
um locutus eſt.
2. ET capite ſecundo: Qui ait ad illam, Quaſi vna
de ſtultis mulieribus locuta es. ſi bona ſuſcepimus de
manu Dei, mala quare non ſuſcipiamus? In omnibus
his non peccauit Iob labijs ſuis.
3. MATTHAEI ſexto capite: Lucerna corporis
tui, eſt oculus tuus: Si oculus tuus fuerit ſimplex: to-
tum corpus tuum lucidum erit.
4. LVCAE vndecimo capite: Cùm immundus
ſpiritus exierit de homine, perambulat per loca ina-
quoſa, quærens requiẽ. Et non inueniens dicit, Reuer-
tar in domum meam vndè exiui. Et paulò pòſt: Tunc
vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe, &
ingreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illi-
us peiora prioribus.
5. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo capite: De
virginibus autem præceptum Domini nõ habeo: con-
ſilium autem do, tanquàm miſericordiam conſecu-
tus à Domino vt ſim fidelis. Et paulò pòſt: Exiſtimo
ergò hoc bonum eſſe propter inſtantem neceſſitatem,
quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Si autem accepe-
ris vxorem: non peccàſti. Et ſi nupſerit virgo, nõ pec-
cauit. tribulationẽ tamen carnis habebunt huiuſmo-
di. Ego autem vobis parco.
6. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in
textu, B.
7. PRIMAE Ioannis tertio capite: Omnis qui in
eo manet, non peccat.
8. ET capite quinto: Scimus quia omnis qui na-
tus eſt ex illo, non peccat: ſed gubernatio Dei con-
ſeruat eum, & malignus non tangit eum.
9. AMBROSIVS in caput primum Lucæ, in il-
la verba: Erant, inquit, ambo iuſti ante Deum, ince-
dentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Do-
mini ſine querela. Quid ad hoc referunt qui peccatis
ſuis ſolatia præferẽtes, ſine peccatis frequentibus ho-
minem putant eſſe nõ poſſe, & vtuntur verſiculo, quia
ſcriptum eſt in Iob: Nemo mundus à ſorde, nec ſi vni- Iob 15.
us diei vitæ ſit in terra, numeroſi menſes ab ipſo? Qui-
bus reſpondendum eſt, priùs vt quid ſit hominem ſi-
ne peccato eſſe, definiant, vtrùm nunquàm omninò
peccàſſe, an deſiſſe peccare. Si enim hoc putant ſine
peccato eſſe, deſiſſe peccare, & ipſe conſentio. Omnes Rom. 3.
enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Sin autem eum
qui veterem errorem correxerit, & in eam ſe vitæ
transformauerit qualitatem, vt temperet à peccato,
negant abſtinere delictis: non poſſum in eorum con-
uenire ſententiam, cùm legamus: Quia ſic Dominus Epheſ. 5.
dilexit Eccleſiam vt exhibeat ſibi ipſe glorioſam, &
non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eiuſ-
modi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Et poſt pauca:
Et benè iuſtos ante Deum. Non enim omnis qui iu-
ſtus eſt ante homines, iuſtus eſt ante Deum. Aliter vi-
dent homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in
corde. Et ideò fieri poteſt vt aliquis affectata bonitate
populari, iuſtus videatur mihi, iuſtus autem ante De-
um non ſit: ſi iuſtitia non ex mentis ſimplicitate for-
metur, ſed adulatione ſimuletur. Abſcondita enim in
ea homo non poterit depræhendere. Perfecta igitur
laus eſt, ante Deum iuſtum eſſe. Vnde & Apoſtolus,
Cuius laus, inquit, non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. Rom. 2.
Beatus ille de quo Dominus dignatus eſt dicere: Ec- Ioan. 1.
cè verè Iſraëlita, in quo dolus non eſt. Verus enim
Iſraëlita, qui Deum videt: & videri ſe nouit à Deo,
& ipſi exhibet cordis occulta. Solus enim perfecti-
or, qui ab eo probatur qui non poteſt falli. Iudicia
enim Domini vera, iudicia autem hominum ſæpè fal-
luntur: vt & iniuſtis iuſtitiæ gratiam frequenter ad-
ſcribant, & iuſtum aut odio perſequantur, aut menda-
cio decolorent. Nouit autem Dominus immaculato-
rum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro lau-
dabili peccatorem, ſed vnumquenque pro competen-
tium iudicat ratione meritorum. Idem eſt enim arbi-
ter mentis & facti. Diuina nanque iudicia meritum
iuſti ex mentis habitu, non aliquo factorũ exitu me-
tiuntur.
10. ORIGENES homilia ſecunda in Lucam ea-
dem habet ferè ad verbum, quæ Ambroſius.
11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Neſci-
tis quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem cur-
runt: ſed vnus accipit brauiũ? Sic currite vt compræ-
hendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab
omnibus ſe abſtinet, & illi quidem vt corruptibilem
coronam accipiant: nos autem incorruptam.
12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim
oportet accedentẽ ad Deum quia eſt, & inquirentibus
ſe remunerator ſit. Et nonnullis interiectis: Fide, qui
vocatur Abraham obediuit in locum exire quem ac-
cepturus erat in hæreditatẽ: & exijt, neſciens quò iret.
Fide, demoratus eſt in terra repromiſſionis, tanq̃ in
aliena, in caſulis habitãdo cum Iſaac & Iacob cohære-
dibus repromiſſionis eiuſdẽ. Expectabat enim funda-
menta

menta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor Deus. Item post pauca: Fide, Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magìs eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi. aspiciebat enim in remunerationem.

13. ET capite decimotertio: Beneficentiæ autem & communionis nolite obliuisci. talibus enim hostijs promeretur Deus.

14. AD Colossenses primo capite: Audiẽtes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cælis, quam audistis in verbo veritatis Euangelij.

15. CAPITE itẽ tertio: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo seruite.

16. MATTHAEI quarto capite: Exindè cœpit Iesus prædicare, & dicere, Pœnitẽtiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum.

17. ET capite quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

18. ITEM capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ: mercedem prophetæ accipiet. & qui recipit iustũ in nomine iusti: mercedẽ iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

19. LVCAE sexto capite: Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Et infrà: Date, & dabitur vobis. mensurã bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrũ. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

20. CAPITE decimoquarto: Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos, & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

21. ITEM capite decimosexto: Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceretis, recipiant vos in æterna tabernacula.

22. PRIORIS ad Timotheum quarto capite: Exerce teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est: promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

23. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto capite: Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

24. ECCLESIASTICI duodecimo capite: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

25. ET capite decimooctauo: Non impediaris orare semper, & nè veteris vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

26. AD Ephesios sexto capite: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino & non hominibus. scientes quoniam vnusquisq; quodcunq; fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

27. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo capite: Ità vt & nosipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. AD Galatas sexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus. tempore enim suo metemus non deficientes.

29. AVGVSTINVS in præfatione enarrationis psalmi trigesimiprimi: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide nõ ficta. *1.Tim.1.* Pro spe conscientiã posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisì damnationem. Vt ergò speret regnũ, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. *Conscientiã bonam vndè quis habeat.* Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas: *1.Cor.13.* Alio loco ab ipsa charitate cœpit. Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *1.Tim.1.* Modò nos à medio cœpimus ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: Vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur, Quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. Et infrà: Iactet etiam impius opera sua & dicat, Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam cõcupisco, nõ quenquam occido, nulli fraudem facio, depositũ apud me nullo teste repræsento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrũ pius sit an impius? Et quomodò sum impius, inquit, ista faciens? Quomodò illi de quibus dictum est, Et seruierunt creaturæ potiùs quàm creatori, qui est benedictus in secula. *Rom.1. Impii bona opera cur nulla censeantur.* Eccè quomodò es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo à quo sperandum est: aut hoc speras quod sperandum non est, etiam ab illo à quo æterna vita speranda est. Pro bonis operibus speras tibi terrenam quandam felicitatem, impius es. *Pro bonis operibus vita æterna speranda.* Non est ista merces fides. Chara res est fides, vili illam addixisti. *Fides merces ampla.* Impius ergò es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licèt in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optimè gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam, sed non à Domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita æterna: si putas te ad vitam æternã posse peruenire per militiam cæli, per Solem & Lunam, per potestates aëris, & maris, & terræ, & syderum: impius es. Sed crede in eum qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona. *Opera bona vt bona sint, fides requiritur.*

30. ET in psalmum nonagesimumtertium, in eum versum: Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem &c. Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. Attendis te hìc habere laborem, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit, Nunc scio ex parte. *1.Cor.13.* Quid ait Apostolus? *2.Cor.4.* Etenim quod est ad præsens temporale & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modũ, & in incredibilem modum, æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternũ gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Aeternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, eme venale est. *Vita æterna labore emenda.* Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani.

31. ITEM in psalmum centesimum vicesimũ: Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. *Matth.6. Bona opera propter vitam æternam facienda.* Nam si opus bonum in terra proptereà feceris vt terrena tibi abundẽt, scit sinistra tua quid faciat dextera

tera tua: miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternã: ideò fac, & securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera sola operatur.

Lib.2.epist.6. 32. CYPRIANVS epistola nona ad martyres & confessores: Istum nunc beatissimum martyrẽ (Mappalicum) & alios participes eiusdem congressionis, & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione victores, vt cæteri quoquè sectemini, & opto pariter, & exhortor: vt quos vinculum confessionis & hospitium carceris simul iunxit, iungat etiam cõsummatio virtutis, & corona cælestis: vt lachrymas matris Ecclesiæ, quæ plangit ruinas & funera plurimorum, vos vestra lætitia tergeatis, & cæterorum quoq; stantium firmitatem vestri exempli prouocatione solidetis. Si vos acies vocauerit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimicate constanter, scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam peruenire: qui non sic est, vt seruos suos tantùm spectet: sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri & coronat pariter, & coronatur. Quòd si ante diem certaminis vestri de indulgentia Domini pax superuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conscientia gloriosa.

Corona post victoriam.

Confessione nominis Christi, ad gloriam peruenitur.

Lib.2.epist.4. 33. ET epistola decimasexta, ad Moysen & Maximum presbyteros: Sed & vestra nõ minor gloria, qui adhuc in certamine constituti, & comitum glorias secuturi, pugnam diù geritis, immotiq; & inconcussa fide stabiles, quotidiè spectaculum Deo vestris virtutibus exhibetis. Quo longior vestra pugna, hoc corona sublimior. Agon vnus, sed multiplici præliorum numerositate congestus. Famem vincitis, & sitim spernitis, & squalorem carceris ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcatis. Pœna illic subigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, sed optatur, quæ scilicet immortalitatis præmio vincitur, vt vitæ æternitate, qui vicerit, honoretur. Qui nunc in vobis animus, quàm sublime, quàm capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non nisi Dei præcepta & Christi præmia cogitantur, voluntas est illic tantùm Dei: & in carne adhuc licèt vobis positis, vita iam viuitur non præsentis seculi, sed futuri.

Quo longior pugna, hoc corona sublimior.

Victor hic, vitæ æternitate honorandus.

Lib.4.epist.6 Lucæ 6. 34. ITEM epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cùm odio vos habuerint homines, & separauerint vos & expulerint, & maledixerint nomini vestro quasi nequam, propter filium hominis: gaudete in illa die & exultate, eccè enim merces vestra multa in cælis. Gaudere nos & exultare voluit in persecutionibus Dominus, quia quando persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cæli. Et infrà: Sit ante oculos fratres dilectissimi, quòd qui omne iudicium à patre solus accepit, & qui venturus est & iudicaturus, iam iudicij sui & cognitionis futuræ sententiam protulerit, prænuncians & contestans: confessurum se coram patre suo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem possemus euadere, meritò mortem timeremus. Porrò autem cùm mortalem mori necessè sit, amplectamur occasionem de diuina promissione & dignatione venientem, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos constet quando occidimur coronari.

Corona fidei constanti cõfessioni redditur.

Matth. 10.

Mortem prò Christi cõfessione toleratam premiũ immortalitatis sequitur

Lib.4.epist.1 36. IDEM epistola octuagesimaprima ad Rogatianum & cæteros: Nemo mortem cogitet, sed immortalitatem: nec temporariam pœnam, sed gloriã sempiternam, cùm scriptum sit: Preciosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. Et iterùm: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicit. Et iterùm vbi loquitur scriptura diuina de tormentis quæ martyres Dei consecrant, & in ipsa passionis probatione sanctificant: Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati, in multis benè disponentur, quoniam Deus tẽtauit illos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurũ in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquàm scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergò iudicaturos vos & regnaturos cum Christo Domino cogitatis, exultetis necessè est, & futurorũ gaudio præsentia supplicia calcetis. Et infrà: Addit etiam (Paulus) comparationem præsentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes & persecutiones tolerare nos conuenit, quia etsi sunt multæ pressuræ iustorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Et in fine: Quam fidem nos quoq; retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deũ prompti, contemptu præsentium futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum & osculum Domini, conspectum Dei.

Psal. 115.

Psal. 50.

Sap. 3.

Rom. 8.

36. PSALMO centesimo decimooctauo: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem.

37. AD Hebræos vndecimo capite: vt paulò antè C. testimonio duodecimo.

XVI.

Caput 12. sess. 6.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.

NEMO quoq; quàm diù in hac mortalitate viuitur, de arcano [a] diuinę prædestinationis mysterio vsqueadeò præsumere debet, vt certò statuat, se omninò esse in numero prædestinatorũ: quasi verum esset, quòd iustificatus aut ampliùs [b] peccare nõ possit: aut si peccauerit, certã sibi resipiscentiam [c] promittere debeat. Nam nisi ex speciali reuelatione sciri non potest, quos Deus sibi elegerit.

a August. lib. 6. Hypog. de correp. & grat. cap. 13. ad articul. sibi falsò imposit art. 12. Gregor. homil. 38. in Euangel. Bernard: serm. 2. in octa. Paschæ.
b Matth. 24. b Ezech. 18. f August. hæret 82. Hieron. lib. 2. aduers. Iouinian. August. de correp. & grat. cap. 7. & 6. de bono. perseuer. cap. 6. ad artic. sibi falsò imposit. art. 14. lib. 6. de Genes. ad lite. c. 28. Bernar. epist. 42. Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap. 16. Theophy. in cap. 26. Matth. Concil. Vien. in Clement. ad nostrũ. de heret.
c Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Bernar. serm. 38. ex paruis. August. tract. 33. in Ioan. Hæc & plura vide quæst. 3. de peccatis in Spiritum sanctum.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorũ annorum, prolapsos in vltimo vitæ suæ perijsse. Aliquos verò ab ineunte ætate sua in omni scelere & damnabilitate vsque ad decrepitam ætatem perdurâsse, & repentè cælitùs inspirata salute, raptos esse ad requiem regni cælorum. Nouimus etiam paruulos, quibus vsus liberi arbitrij non est, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam sacri baptismatis deportatos, & cùm in vno eorum per manus sacerdotis mysterium fidei adimpleretur, aliquotiès alterum in parentum manibus factũ ex-

Perfecti nonnunquàm in vitæ extremo prolapsi pereunt.

Improbi nõnunquàm, in vitæ extremo resipiscentes salute donantur.

exanimem, fraudatum gratia saluatoris. Quis sapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iustus Dominus in omnibus vijs suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Et, Quàm magnificata sunt opera tua Domine, nimìs profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Dicamus etiam cum Apostolo Paulo: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incompræhensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Et post pauca: Nemo glorietur, nemo desperet. Solus enim Dominus scit qui sunt eius. Inquantùm autem possumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nulli desperationem demus, pro inuicèm oremus, in conspectu Dei nos humiliemus dicentes: Fiat voluntas tua. Ipsius erit potestatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædestinationis indebitam prærogare.

Psal. 144. Psal. 91. Rom. 11. Neque præsumendum, neque desperandum. Matth. 6.

2. ET de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis ex multitudine fideliũ quandiù in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat, quia id occultari opùs est in hoc loco, vbì sic cauenda est elatio, vt etiam per sathanæ angelum nè extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc Apostolis dicebatur, Si manseritis in me: dicente illo qui illos vtiquè sciebat esse mansuros. Et per prophetam, Si volueritis & audieritis me: cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur propter huius vtilitatem secreti, nè fortè quis extollatur, sed omnes etiam qui benè currunt timeãt, dum occultũ est quò perueniant: propter huius ergò vtilitatem secreti credendum est quosdam de filijs perditionis, non accepto dono perseuerãdi vsque in finem, in fide quæ per dilectionem operatur incipere viuere, & aliquandiù fideliter ac iustè viuere, & posteà cadere, neque de hac vita priusq̃ hoc eis contingat auferri.

2. Cor. 12. Ioan. 15. Esa. 1.

3. IDEM ad articulos sibi falsò impositos, in responsione ad articulum duodecimum: Prædestinatio Dei etsi apud nos, qui dum præsentis vitæ periculis versamur incerta est, apud illum tamen qui fecit quæ futura sunt, incommutabilis permanet.

Prædestinatio Dei apud nos incerta, apud ipsum incõmutabilis.

4. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tremendum est valdè fratres charissimi quod audiuimus. Eccè nos omnes iam vocati per fidẽ ad cælestis regis nuptias venimus, incarnationis eius mysteriũ & credimus & cõfitemur, diuini verbi epulas sumimus, sed futuro die iudicij rex intraturus est. Quia vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tanto ergò necessè est vt vnusquisque nostrùm in humilitate se deprimat, quanto si sit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis quæ inceperunt, minimè persistunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conspicitur, sed iuxta finẽ vitę à prauitate sua per districtæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiã iuxta finẽ vitæ declinare. Alius bonũ benè inchoat, meliùs consummat. Alius in malis actibus à primæua ætate se exercet, & in eisdem operibus semper seipso deterior consummatur. Tanto ergò sibi vnusquisq; solicitè metuat, quanto ignorat quod restat: quia quod sæpè dicendum est, & sine obliuione retinendũ, multi sunt vocati, pauci verò electi. Et in fine: Nemo ergò scit quid de se in occultis Dei iudicijs agatur, quia multi sunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de se certum est electum se esse, restat vt omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant, nullus de suis viribus præsumat.

Matth. 22. Vocatos nos nouimus, electos esse ignoramus.

5. BERNARDVS sermone secundo in octauis Paschæ: Est & aliud (testimoniũ) quod datur in terra, ad discernendos vtriq; qui in ea sunt exules ab indigenis, hoc est, cæli ciues à ciuibus Babylonis. Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certè quænam eis esse poterat cõsolatio inter spem & metũ solicitudine anxia fluctuantibus, si nullũ omninò electionis suæ habere testimoniũ mererentur? Nouit Dominus qui sunt eius, & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis verò scit hominũ, si est dignus amore vel odio? Quod si, vt certũ est, certitudo nobis omninò negatur, nũquid nõ tãto delectabiliora erũt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire?

Certitudo electionis nostræ nobis negata.

6. MATTHAEI vicesimoquarto capite: Et multi pseudoprophetę surgent, & seducẽt multos. Et quoniã abũdabit iniquitas: refrigescet charitas multorum.

7. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autẽ auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secũdùm omnes abominationes quas operari solet impius, nũquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabũtur: in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia quam operatus est morietur.

8. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodã monacho ista hæresis (Iouinianistarũ) orta est ętate nostra cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicùt Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto.

Iouiniani hæresis, baptizatos nõ posse peccare.

9. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum: Secunda propositio (Iouiniani scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et nè hoc stultè dicere videretur, adiecit: Quicunque autem tentati fuerint, ostendit eos aqua tantùm & nõ spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vndè & Ioãnes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniã semen ipsius in eo manet, & nõ potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filij diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis qui natus est ex Deo, nõ peccat, sed generatio Dei cõseruat eum, & malignus non tangit eum. Reuerà fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statìm enim intulit: Filioli custodite vos à simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, nõ peccat, & à diabolo tentari nõ potest, quomodò præcipit, vt caueãt nè tẽtentur? Et in eadẽ rursùs epistola: Si dixerimus quia peccatũ nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis nõ est. Si cõfiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mũdet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia nõ peccauimus, mendacem facimus eũ, & verbũ eius non est in nobis. Existimo quòd Ioannes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quòd omne peccatũ à diabolo sit. Ille peccatorẽ se cõfitetur, & sperat remissionẽ post baptisma peccatorũ: & Iouinianus meus dicit: Nè tãgas me, quoniã mundus sum. Quid ergò? cõtraria sibi Apostolus loquitur? Minimè. In eodẽ quippe loco cur hoc dixerit, statìm edisserit: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt nõ peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrẽ Iesum Christum iustũ, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Nõ pro nostris aũt tantũ, sed etiã pro totius mundi. Et in hoc scimus, quòd cognouimus eum, si mãdata eius obseruemus. Et post pauca: Ex quibus liquidò cõprobatur, post baptisma posse peccari. Frustrà enim habemus aduocatũ Iesum Christũ, si peccari nõ potest. Petrus Apostolus ad quẽ dictũ fuerat, Qui lotus est, non necessè habet vt iterùm lauet: Et, Tu es Petrus, & super hãc petrã ædificabo Ecclesiã meã: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus, Simon Simon, eccè, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticũ: Ego aũt rogaui pro te, nè deficeret fides tua. Et in eodẽ loco: Vigilate & orate, nè intretis in tentationẽ: spiritus quidẽ prõptus est, caro autẽ infirma. Quod si ante crucẽ dictũ responderis, certè post crucem in oratione Dñica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & nè nos inducas in tẽtationẽ, sed libera nos à malo. Si nõ peccamus post bapti-

1. Ioan. 3. 1. Ioan. 5. Ibidem. 1. Ioan. 1. 1. Ioan. 2. Baptizatos peccare posse. Ioan. 13. Matth. 16. Lucæ 22.

baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus nè intremus in tentationem, & vt liberemur à malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autē est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non conuenit fidelibus & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, nè alijs prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios: Timeo, inquit, nè sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ità corrumpantur sensus vestri à simplicitate quæ est in Christo. Et alibi: Cui autem aliquid donâstis, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi, vt non circunueniamur à sathana. Nō enim eius ignoramus astutias. ITEM nonnullis interiectis: Et existimat aliquis securos & dormientes nos esse debere post baptismum? Necnon ad Hebræos: Impossibile est enim eos qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntq; nihilominùs bonū Dei verbum, virtutesq; seculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterùm ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donū cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntq; bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodò nūc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & alijs plurimis sacrarum literarum testimonijs hunc errorem ibidem Hieronymus confutat, quæ nimis longum foret hîc adscribere.

1.Cor.9. 2.Cor.12. 2.Cor.11. 2.Cor.2. Heb.6.

10. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite septimo: Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur, donū eius esse talē perseuerantiam confitetur. Quæ cùm ità sint, corripimus tamen eos, iusteq; corripimus, qui cùm benè viuerēt, non in eo perseuerarunt. Ex bona quippe in malā vitam sua voluntate mutati sunt, & ideò corripiuntur: & si nihil in eis correptio profuerit, sed in vita perdita vsque ad mortem perseuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni.

Perseuerātia Dei donum.

11. ET capite sexto: Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste nō potest dicere, non accepi, quia acceptā gratiam Dei suo in malum libero amisit arbitrio.

Iustificatum in vitam malam relabi posse.

12. ITEM libro de bono perseuerantiæ, capite sexto: Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cùm ipse venerit finis, & perseuerâsse, cui data est, repertus fuerit vsq; in finem. Dicimus quippe castum quem nouimus castum, siue sit, siue nō sit in eadem castitate mansurus: & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quandiucunquè habet: & si amiserit, dicimus habuisse.

Bonus à bonitate sua excidere potest.

13. IDEM ad articulos sibi falsò impositos, in respōsione ad articulū decimumquartum: Si in sanctitate viuitur, si in virtute proficitur, si in bonis studijs permanetur, manifestū est munus Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autē ab his receditur, & ad vitia atq; peccata transitur, nihil ibi Deus malæ tētationis immittit, & recessurū nō deserit antequàm deserat, & facit plerunq; nè deserat, aut etiam si discesserit vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat, nec possibile est compræhendere, nec licitū inuestigare, cùm scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non esse ab illo quòd ruitur.

A virtute ad vitia si transimus, à nobis hoc & non à Deo est.

14. LIBRO deniquè sexto de Genesi ad literam, capite vigesimooctauo: Apostoli & omnes iusti animale vtiquè corpus habebant, sed tamen spiritaliter intùs viuebāt, renouati scilicet in agnitione Dei secūdùm imaginē eius qui creauit eos: nō ideò tamen peccare nō poterāt, si consentirēt iniquitati. Nam & spiritales posse cadere in tentatione peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum nè & tu tenteris. Hoc dixi nè cuiquam impossibile videatur quòd peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quanuis animalis esset corpore.

Spiritales etiam cadere possunt. Galat.6.

15. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonēsem Archiepiscopū: Interroga eos qui dicūt charitatē à quo semel accipitur, nequaquàm vltra recedere. Ait veritas de quibusdam: Et hi radices nō habent, quia ad tēpus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vndè & quò recedunt? Vtiq; à fide in infidelitatē. Item quæro: Poterant'ne in illa fide saluari, an nō poterāt? Si nō poterāt, quæ iniuria saluatori, quæ've tētatori lætitia, quòd hinc recedāt vbi salus non sit? Siquidem nec saluator zelatur nisi salutē, nec malignus inuidet nisi saluti. Si autē poterant, quomodò aut sine charitate sunt, quādiù in illa fide sunt, cùm sine charitate salus esse nō possit: aut deserētes fidem, nō etiā deserunt charitatē, cùm charitas & infidelitas simul esse nō possint? Recedūt ergò quidē à fide, quia veritas asserit. Consequenter & à salute, quia saluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, sine qua salus esse nō potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonū, sed in bono potiùs radicatos non esse causatur. Deniq; sequitur, & ait: Quia ad tempus credūt. Bonū est, sed vtinā duraturum. Nō enim qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Non autem durant, quoniā in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequàm malitia mutaret corda eorū. Et infrà: Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuit, sed ex fidè qua viuat. Neque enim quæ mortua est, vitā dare potest. Solā vtiq; iustorum fidē, id est, viuorū viuā, fornax tentationū suscipit examinandam. Sed nō omniū iustitia manet in seculū seculi: quoniā sunt qui ad tempus credūt, & in tempore tentationis recedūt. Et paucis interiectis: Liquet ex his satis vt (arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiam in charitate. Alioquìn frustrà cōmoneret discipulos Dominus, Manete, inquiēs, in dilectione mea. Aut enim si necdùm diligebant, non debuerat dicere, Manete, sed estote in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necessè nō erat moneri de perseuerantia, qua secundùm istos priuari non poterant.

Luc.8. Recedūt quidam à fide, à salute, & quod hinc colligitur à charitate. Luc.8. Matth.10. Eccli 27. Rom.1. Abac.2. Non omnes charitatē habentes, etiam perseuerantiam habent. Ioan.15.

16. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimosexto: Quoniam dictum est, mundos illos fuisse propter sermonē Christi: nè quis putet nequaquàm se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quàm illud Pauli, Qui putat se stare, videat nè cadat. Mille nanq; pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam stātibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti.

Purgatus semel ad peiora delabi potest. 1.Cor.10.

17. THEOPHYLACTVS in caput vigesimūsextum Matthæi: Vnus aūt ex duodecim, dicit Euangelista, admirās quòd ex primis & electis esset, diaboloq; se tradidisset. Vndè homo & tu time licèt ex familiarissimis sis, nè vnquàm desidiæ vaces & excidas.

18. CONCILIVM Viennense sub Clemēte quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite tertio: Ad nostrū, vt suprà capite decimoquarto testimonio decimoquinto.

19. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconū capite tertio, vt suprà quæstione tertia de peccatis in spiritum sanctum, A. testimonio quarto.

20. BERNARDVS sermone trigesimo octauo ex paruis sermonibus, vt ibidèm testimonio quinto.

21. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem, vt in eadem quæstione B. testimonio vigesimosecundo. Vide etiam plura eadem de re testimonia in prædicta illa quæstione tertia.

XVII.

De perseuerantiæ munere.

Caput 13. sess. 6.

SIMILITER de perseuerantiæ munere, de quo scriptũ est:[a] *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*: quod quidem aliũdè haberi[b] non potest, nisì ab eo qui potens est, eum qui[c] stat, statuere, vt perseuerãter stet: & cum qui cadit, restituere: nemo sibi certi[d] aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debẽt. Deus enim, nisì ipsi illius gratiæ defuerint, sicut[e] cœpit opus bonum, ità perficiet,[f] operans velle & perficere. Veruntamen qui se[g] existimant stare, videant nè cadant: &[h] cum timore ac tremore salutem suam operentur in[i] laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in ieiunijs & castitate. Formidare enim debent, scientes quòd in[k] spem gloriæ, & nondùm in gloriam renati sunt, de pugna[l] quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victoria esse non possunt, nisì cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti:[m] *Debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus. Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

a Matth. 10. c 24. b
b August. de bono perseuer. c. 1. & 13. de correpr. & gratia c. 6. & 7.
c Rom. 14. a
d August. homil. 35. ex 50. lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 12. & lib. 20. cap. 7. epist. 121. c. 2. Chrysost. hom. 11. in epist. ad Philip. Ambros. in psal. 37. Bernar. serm. de duplici baptismo.
e Philip. 1. a
f Philip. 2. b
g 1. Cor. 10. Rom. 10. c August. epist. 107. de bono perseuer. cap. 8. Chrysost. lib. 2. de compunct. cord.
h Philip. 2. b Aug. de natu. & grat. c. 27. de bono perseue. c. 13.
i 2. Cor. 6. a b
k Rom. 5. a
l Bernard. serm. 3. in vigil. Natiuit. Domini. serm. 5. in Psal. Qui habitat. meditati. c. 14. 15.
m Rom. 8. c

TESTIMONIA.

1. MATTHAEI decimo capite, 2. ET capite vicesimoquarto, vt in textu.

3. AVGVSTINVS de bono perseuerantiæ, capite primo: Asserimus donum Dei esse perseuerantiam qua vsque in finem perseueratur in Christo: finẽ autẽ dico quo vita ista finitur, in qua tantummodò periculum est nè cadatur. Itaque vtrùm quisque hoc munus acceperit, quandiù hanc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquàm moriatur cadat, non perseuerãsse vtiquè dicitur, & verissimè dicitur. *(Perseuerantia Dei donũ.)*

4. ET capite decimotertio: Ipsos quoq; regeneratos, alios perseuerantes vsque in finem hinc ire: alios quousq; decidant hìc teneri, qui vtiquè non decidissent, si antequàm laberentur hinc îssent: & rursùs quosdam lapsos quousquè redeant non exire de hac vita, qui vtiquè perirent si antequàm redirent, exirent. Vndè satis dilucidè ostenditur, & inchoandi & vsque in finem perseuerandi gratiã Dei non secundùm merita nostra dari, sed donari secundùm ipsius secretissimam eandemq; iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.

5. IDEM de correptione & gratia, capite sexto: Si dixerimus istam perseuerantiam tam laudabilem tamq; felicem sic esse hominis, vt ei non sit ex Deo: illud primitùs euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, nè deficiat fides tua. Quid enim ei rogauit, nisì perseuerantiam vsque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset. Deindè cùm dicat Apostolus, Oramus autem ad Deum nè quid faciatis mali: proculdubiò perseuerantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit qui bonum deserit, & à quo declinare non debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco vbì dicit, Gratias ago Deo in omni memoria vestrî, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cũ gaudio deprecationẽ faciẽs, super cõmunione vestra in Euangelio à prima die vsq; nũc, confidens hoc ipsum, quoniã qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsq; in diem Christi Iesu. Quid aliud eis quàm perseuerantiam in bono vsque in finem de Dei miseratione promittit? Itemq; vbì dicit, Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei, quid est, vt stetis: nisì, vt perseueretis? Vndè dictum est de diabolo, In veritate non stetit: quia fuit ibì, sed non permansit. Nam vtiq; isti in fide iam stabant. Nec aliud oramus, cùm oramus, vt qui stat stet, nisì vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autẽ qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante cõspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nónne apertissimè ostẽdit donũ Dei esse in bono perseuerare vsq; in finem? Quid enim aliud donat qui cõseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisì perseuerantiam bonam? Quid est etiam quod in Apostolorum Actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & crediderunt quotquot erãt ordinati in vitam æternam. Quis in æternam vitã potuit ordinari, nisì perseuerantiæ dono? Quandoquidem qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Qua salute, nisì æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur nomẽ tuum: quid aliud dicimus, quàm vt nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cùm iam per lauacrũ regeneratiõis effectum sit, quare quotidiè à fidelibus poscitur, nisì vt in eo quod factũ est in nobis, perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponẽs quippe eandem orationem, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus à Deo vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Demen eius sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Eccè gloriosissimus martyr hoc sentit, quod in his verbis quotidiè fideles Christi petunt, vt perseuerent in eo quod esse cœperunt.

(Margin: Perseuerãtia ex Dei est munere. — Lucæ 22. — 2. Cor. 13. — Philip. 1. — Coloss. 4. — Ioan. 8. — Actor. 13. — Matth. 10. 24. — Matth. 6. Lucæ 11. — Leuit. 19.)

6. ITEM capite septimo: Nullo dubitante, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur: donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

7. AD Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit. stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

8. AVGVSTINVS homilia trigesimaquinta, ex quinquaginta: Quandiù viuimus hîc, de nobisipsis nosipsi iudicare non possumus, non dico quid cras erimus, sed quid hodiè simus.

9. ET libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quanuis de sua beatitudine quàm diuturna vel vtrùm æterna esset incertos? Esset autem æterna nisi peccâssent: cùm hodiè non imprudenter beatos vocemus, quos videmus iustè ac piè cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facilè impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam. Qui licèt de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuq; iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi aliqua reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentiq; iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit.

Perseuerantię præmium certum, ipsa incerta.

Reuelatione Dei certus de sua perseuerantia fieri quis potest.

10. ITEM libro vigesimo, capite septimo: Significâsse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit & signauit super illum, vt non seducat ampliùs gentes) quòd occultum esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in seculo isto prorsùs latet: quia & qui videtur stare, vtrùm sit casurus: & qui videtur iacere, vtrùm sit resurrecturus, incertum est. Est post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorũ: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamẽ videt, cuius cor non videt: qualis autem posteà sit futurus, nec seipsum videt.

Quales futuri simus, minimè cognoscimus.

11. IDEM epistola cẽtesima vigesimaprima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque ità notus est, vt sit de sua crastina conuersatione securus. Proindè quanuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidem benè viuendo proximos lætificent, alij malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus donèc veniat Dominus, & illuminet abscõdita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à Deo. In ijs igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quandiù per fidem ambulamus, non per speciem, desolatam debet se Christiana anima putare, nè desistat orare, & scripturarum diuinarum, sanctarumq; sermoni discat tanquàm lucernæ in obscuro loco positæ fidei oculum intendere, donèc dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.

Securus nemo in hac vita, qualis demùm futurus sit.

1.Cor.4.

2.Cor.5.

2.Pet.1.

12. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolam ad Philippenses: Si quo pacto pertingam, inquit, ad resurrectionem mortuorum. Quid dicit? Atquì omnes illam assequentur. Nam non quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & non solùm resurrectionem omnes, sed & incorruptionem consequentur: illi quidem ad honorem, illi verò ad ingressum & viaticum supplicij. Si ergò resurrectionem assequentur omnes, & nõ solùm resurrectionem, sed & incorruptionẽ: quomodò tanquàm præcipuum quicquam adepturus dixit, si quo pacto pertingam? Propterea, inquit, ista patior, vt aliquo pacto ad resurrectionem ex mortuis pertingam. Nisi enim mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur enim magnũ quid hic innuere. Erat enim adeò magnum, vt liquidò definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pacto. Credidi in illum & resurrectionem eius, immò & patior propter ipsum, sed nondùm possumus de resurrectione confidentes esse & securi. Quã hic ergò resurrectionem dicit? Eam scilicet quæ ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, consortemq; passionum ipsius factum, & conformatum morti eius: veruntamen post ista omnia nõdùm securus sum. Quod & alibi dicit: Qui stare videtur, videat nè cadat. Et iterùm: Metuo nè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Non quòd iam appræhenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoquè appræhendam, quatenùs & appræhensus sum à Christo Iesu. Nõ quòd iam appræhenderim. Quid est, iam appræhenderim? Brabium dicit. Si ergò qui tãta passus est, si qui persecutionem tulit, si qui mortificationem habebat, nondùm de resurrectione illa securus fuit, quid sanè nos dicemus? Quid est, si appræhendam? Resuscitationem ex mortuis, resurrectionem eius, inquit, si appræhendã: hoc est, si tanta pati potero, si potero ipsum imitari, si potero conformis ipsi fieri: Vtpotè multa passus est Christus, alapis percussus est, flagellatus est, postremò passus est. Quæ quidem passus est, istud est stadium. Per omnia ista ad resurrectionem eius pertingere oportet quæuis certamina ferentes.

Philip.3.

1.Cor.15.

Securi esse nõ possumus de nostra salute.

1.Cor.10.

1.Cor.9.

Philip.3.

13. AMBROSIVS in psalmum trigesimumseptimum: Etsi innocens quisquis sit, securus esse non potest, cui sint aduersùs grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideò hæc licèt lęta sit conscientia, tamen pugna lachrymabilis.

Ob incertum belli cum grauiss. hostibus exitum etiam innocens securus esse nõ potest.

14. BERNARDVS in sermone de duplici baptismo, & de relinquenda propria voluntate: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nec verò inanis est aut infirma potestas, quia nimirùm certi sumus continuò & nos quoniam neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neque profundum poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Sed attende quanta enumerauit Apostolus, (eius enim verba sunt) minimè tamen adijciens, nec nosipsi. Nimirùm hæc est libertas qua Christus nos liberauit, vt nulla penitùs creatura auellere nos, aut vim facere possit. Soli id deserere possumus propria voluntate, abstracti & illecti à propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Deniquè donèc voluntatis vsum, & facultatem deliberãdi renatus quisque recipiat, à charitate Dei separari omninò nõ potest. Securus interim degit sub protectione & aduocatione Domini Dei sui, non est quod vereatur ex omnibus. At vbi sanè discretionis annos ingrediens redditur sibi, cæterorum vtiquè violẽtiam nec tunc quidem formidare necesse est: sed ab ea quæ dormit in sinu caueat, propria scilicet voluntate. Erit fortè peccatum in foribus, sed appetitus eius sub eo est, tantùm ipse aperire renuat, consentire recuset.

Ioan.1.

Rom.8.

Nulla nos vis à charitate auellit, sola hanc voluntas deserit.

15. AD Philippenses primo capite: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestrî. confidẽs hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsq; in diem Christi Iesu.

16. ET capite secundo: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona voluntate.

17. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Itaque qui se existimat stare, videat nè cadat.

18. AD Romanos vndecimo capite: Dicis ergò: Fracti sunt rami, vt ego inserar. Benè: propter incredulitatem fracti sunt, tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: nè fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem & seueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

19. AVGVSTINVS epistola centesima septima ad Vitalem: Iam verò vt perseuerent in eo quod esse cœperunt, etiam pro seipsis orãt fideles: vtile est quippe omnibus vel penè omnibus propter humilitatem saluberrimam, vt quales futuri sint scire non possint. Ad hoc dicitur: Qui videtur stare, videat nè cadat. Propter huius timoris vtilitatem, nè regenerati & piè viuere incipientes, tanquàm securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam

Vtile nos ignorare quales simus futuri.

1.Cor.10.

Cum timore & tremore

viam iustam perficere non perseuerantiũ casus admonet.

viam iustam, donèc ex hac vita, quæ tentatio est super terram, transeamus ad aliam, vbì iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones tentationésque luctandum.

20. ET de bono perseuerantiæ, capite octauo: Hominibus videtur, omnes qui boni apparẽt fideles, perseuerantiam vsq; in finem accipere debuisse. Deus autem melius esse iudicauit miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum, vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, nõ possint esse securi: multos enim à perniciosa elatione reprimit, quod ait Apostolus, Quapropter qui videtur stare, videat nè cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit: & voluntate Dei stat, qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergò ipse seipsum, sed Deus. Veruntamen bonum est non altum sapere, sed timere. In cogitatione autem sua, vel cadit quisque vel stat.

Securitas nobis minimè expedit.
1. Cor. 10.
Rom. 11.

21. CHRYSOSTOMVS libro secundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam, subreptiuã, & ob hoc incerta esse quæ futura sunt, & valdè dubia, & tam periculosa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cùm dicit se timere nè fortè cùm alijs prædicârit, ipse reprobus fiat. Et iterùm cùm ait: Qui se putat stare, videat nè cadat. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum Dei munerúmque eius memoriam recolens, compunctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid est homo, quòd memores eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulò minùs ab angelis, gloria & honore coronâsti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

1. Cor. 9.
1. Cor. 10.
Psal. 8.

22. AD Philippenses secundo capite: Itaque charissimi mei, (sicut semper obedîstis) non vt in præsentia meî tantùm, sed multò magìs nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

23. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vigesimoseptimo: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, sola autem superbia etiam in rectè factis cauenda est. Vndè admonẽtur illi, nè dona Dei suæ potestati tribuendo sese q; extollendo grauiùs pereant, quàm si nil operarentur boni, quibus dicitur: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore & tremore, & non potiùs cum securitate, si Deus operatur, nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua benè non possumus operari, citò potest subrepere animo humano, vt quod benè operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? Ideò qui in volũtate sua præstiterat decori eius virtutem, auertit paululùm faciem suam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus, quoniam ipse est ille tumor sanandus doloribus.

Superbia etiã rectè facta adoritur.
Philip. 2.
Securitas perniciosa.
Timor vtilis.
Psal. 29.

24. ET de bono perseuerantiæ, capite decimotertio: In hac vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat nè cadat. Ideò quippe, sicut iã suprà diximus, non perseueraturi, perseueraturis prouidentissima Dei voluntate miscẽtur, vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus cõsentientes, & cum timore & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

Iob 7.
1. Cor. 10.
Non perseueraturi, perseueraturis vtiliter mixti.

25. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitię, à dextris, & à sinistris, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famã: vt seductores & veraces: sicut qui ignoti & cogniti.

26. AD Romanos quinto capite: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

27. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò sic ardens & lucens nondùm in domo se esse cõfidat, vbì sine omni timore ventorum accensum lumen soleat deportari, sed meminerit se esse sub dio, & vtraque manu studeat operire quod portat, nec credat aëri, etiam si videat esse tranquillum. Repentè enim & hora qua nõ putauerit mutabitur, & si vel ad modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Quòd etsi etiam ardor portantis manus (vt quandoquè fieri solet) adusserit, eligat potiùs pati, quàm retrahere manus suas, quia in momento, in ictu oculi poterit exufflari. Si essemus in domo illa non manu facta æterna in cęlis, vbì nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc verò tribus malignissimis & validissimis vẽtis expositi sumus, carni, diabolo, & mundo, qui conscientiam illuminatam moliuntur extinguere, insufflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, & ità te repentè turbantes, vt vix prænoscere valeas vndè venias, aut quò vadas. Ex quibus etsi duo sæpiùs intermittũt, à tertio tamẽ nemo vnquàm sufflandi inducias extorsit. Ideò vtrisque manibus & cordis & corporis anima est tegenda, nè fortè quæ iam illuminata fuerat, extinguatur, nec cedendum vel recedendum, etiam si grauis tẽtationum feruor vtriusque hominis statum vehementer afflixerit, sed dicendum cum sancto: Anima mea in manibus meis semper. Eligamus potiùs ardere, quàm cedere. Et sicut quod in manibus nostris tenemus, non facilè obliuiscimur: sic nunquàm obliuiscamur negocium animarum nostrarum, & illa cura principaliter vigeat in cordibus nostris. Cùm ergò sic lumbi nostri accincti fuerint, & lucernæ ardentes, custodiendæ sunt vigiliæ noctis supra gregem cogitationum & actionum nostrarum: vt si in prima vigilia, vel secunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

Hostes quia nobis sunt atrocissimi, cautè & cum timore illos obseruare oportet.
Tertius noster hostis nullas nobis inducias concedit.
Psal. 118.

28. ET sermone quinto in psalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Et quis hoc dixerit, scitis: & tempus scitis, Domini enim est verbum istud instante iam passione sua. Et attendite quoniam ipse quidem erat passurus, & non discipuli: nec tamen pro se dicebat orandũ, sed pro illis. Vndè ad Petrum: Eccè satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt nõ deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis timendum est, fratres, in passione nostra? Vigilate proindè & orate, vt non intretis in tentationem: quoniam vndiquè circundati estis tentationibus. Vndè & legistis, quia tentatio est vita hominis super terram. Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, vt non immeritò tota ipsa tentatio debeat appellari: peruigili circunspectione opùs est & oratione nè inducamur in eã. Vndè est & illud in oratione Dominica: Et nè nos inducas in tentationem. Et infrà: Hoc præmonitos vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, vt cui fortè tollitur aliqua, alteram securus expectet: aut fortè non securus, sed pauidus magìs, & sic petat ab ea liberari, vt nunquàm sibi in corpore mortis huius libertatẽ perfectam seu requiem audeat polliceri.

Marc. 14.
Luc. 22.
Iob 7.
Matth. 6.
Sine tentatione nemo mortalium viuit.

29. IDEM capite decimoquarto meditationũ: Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circundederunt: corpus scilicet, mundus, & diabolus. A corpore fugere non possum: nec ipsum à me fugare. Circunferre illud necessè est, quoniam alligatum est mihi. perimere non licet, sustentare cogor: & cùm illud impinguo, hostem meum aduersùm me nutrio. Si enim satis comedero, & id robustum fuerit, sanitas & fortitudo eius mihi aduersantur. Mundus verò circùcingit & obsidet me vndiquè: & per quinque portas, videlicet per quinque corporis

Hostes nostri.
Corpus.
Mundus.

ris sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratũ, & tactum, sagittis suis me vulnerat, & mors intrat per fenestras meas in animam meam. Respicit oculus, & mentis sensum auertit. Audit auris, & intentionẽ cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parua occasione excitatur, & nisi ilicò respuatur, subitò totum corpus occupat, vrit, & incendit. Primò carnem cogitatione modicum titillat: deindè delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per consensum prauitatis sibi mẽtem subiugat. Porrò diabolus quem videre non possum, & ideò minùs ab eo mihi cauere, tetendit arcum suum, & in eo parauit sagittas suas vt vulneret me repentè. narrauit vt absconderet laqueos suos, & dixit: Quis videbit eos? laqueũ posuit in auro & argento, & in omnibus quibus abutimur, cùm illis malè delectamur & illaqueamur. Nec solùm laqueum posuit, sed & viscum. Viscus est amor possessionis, affectus cognationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiscatur & irretitur, nè pennis contemplationis per plateas supernæ Sion volare possit. Sagittæ diaboli sunt ira, inuidia, luxuria, & cætera quibus anima vulneratur. Et quis est ille qui iacula eius ignea extinguere possit? Proh dolor, his telis superatur sæpè anima fidelis. Heu mihi quia vndiquè bella mihi video: vndiquè tela volant: vndiquè tentamenta, vndiquè pericula. Quocunquè me vertam, nulla securitas est. Et quæ mulcent, & quę tristant vel molestant, omnia timeo: esuries & refectio, somnus & vigiliæ, labor & quies pugnant contra me. Non minùs suspectus est mihi iocus quàm ira: multos siquidem iocando scandalizaui. Nec minùs prospera vereor quàm aduersa. Prospera nanque suauitate sua incautum me faciunt, & decipiunt: aduersa verò quia aliquid amaritudinis habẽt, velut potiones amaræ me suspectum & timidum faciunt.

[Margin: Hier. 9. — Diabolus tertius inimicus. — Psal. 7. — Psal. 63. — Diaboli laquei. — Viscus. — Sagittæ.]

30. CAPITE itẽ decimoquinto: Caro mea de luto est, & ideò lutosas & voluptuosas cogitationes ab illa habeo: vanas & curiosas à mũdo: à diabolo malas & malitiosas. Isti tres inimici me impugnant & persequuntur, nunc quidem apertè, nunc verò occultè: semper aũt malitiosè. Diabolus nanq; plùs cõfidit in adiutorio carnis: quoniam magis nocet domesticus hostis. Illa verò ad subuersionẽ meam cum illo fœdus inijt, vtpotè de peccato nata, & in peccato nutrita, vitijs corrupta ab ipsa origine: sed multo ampliùs vitiata praua consuetudine. Hinc est quòd tam acriter cõcupiscit aduersùs spiritum: quòd assiduè murmurat, & impatiens est disciplinæ: quòd illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec inhibetur vllo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hac vtitur tortuosus ille serpens hostis humani generis, cui nullum aliud est desiderium, nullum negocium, nullum studium, nisi perdere animas nostras. Hic est qui iugiter malum machinatur, arguté loquitur, artificiosè suggerit, callidè decipit. Illicitos motus insufflat, & venenatas cogitationes inflammat, mouet bella, nutrit odia, incitat gulam, mouet libidinem, desideria carnis instigat, & peccati occasiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulsare non cessat. Hinc est quòd baculo nostro nos cædit, & manus nostras proprio cingulo ligat: vt caro quæ data est nobis in adiutorium, fiat nobis in ruinam & scandalum. Grauis lucta, & graue periculum est aduersùs domesticum hostem pugnare, maximè cùm nos aduenæ simus, & ille ciuis. Ille suam inhabitat regionem, nos exules sumus & peregrini. Magnum quoquè discrimen est aduersùs diabolicæ fraudis astutiam tam crebros, immò continuos sustinere conflictus: quem astutum fecit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ huius.

[Margin: Hostes nostri cuiusmodi in nobis cogitationes excitent. — Domesticus noster hostis nocẽtissimus, cum quo contra nos fœdus facit diabolus. — Periculosum bellum, quod cum domestico nostro hoste incessãter gerẽdum est.]

31. AD Romanos octauo capite, vt in textu.

XVIII.

De lapsis & eorum reparatione.

[Margin: Caput 15. sess. 6.]

QVI verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderũt, rursùs iustificari [a] poterunt: cùm excitante Deo, per pœnitentiæ Sacramentum merito Christi, amissam gratiã recuperare procurauerint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio: quam secundam post naufragiũ deperditæ gratiæ tabulam, sancti Patres [b] aptè nuncupârunt. Etenim pro ijs qui post Baptismũ in peccata labuntur, Christus Iesus Sacramentum instituit Pœnitentiæ, cùm dixit: [c] *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Vndè dicendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum, multo aliam esse à Baptismali: eaque contineri non modò cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut [d] cor contritum & humiliatum: verumetiam eorundem sacramentalẽ [e] confessionem saltem in voto, & suo tempore faciẽdam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem [f] per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia: non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramẽto, vel sacramenti voto vnà cum culpa remittitur: sed pro pœna temporali, quæ, vt [g] sacræ literæ docent, non tota semper, vt in Baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperunt, ingrati, [h] Spiritum sanctum contristauerunt, & [i] templum Dei violare non sunt veriti. De qua pœnitentia scriptum est: [k] *Memor esto vndè excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterùm: [l] *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursùs: [m] *Pœnitentiam agite.* Et, [n] *Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

a August. hom. 50. ex 50. c. 14. Vide quæst. 1. de sacram. Pœniten. & quæst. 2. A.
b Vide de sacramẽto Pœniten. quæst. 2. B
c Ioan. 20. c Ibid. quæst. 1. de sacramento Pœnit. B.
d Psal. 50. d Ibid. quæst. 3. & 4.
e Vide quæst. 5. & 6. ibidẽ.
f quæst. 7. & 8. de Pœniten. sacramento.
g Num. 14. d 2. Reg. 12. c 24. b Vide prædictã quæst. 7. B
h Ephes. 4. g
i 1. Corinth. 3. d
k Apocal. 2. b
l 2. Corinth. 7. c
m Matth. 4. c
n Luc. 3. c

TESTI-

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite decimoquarto: Si iam de sanitate desperans addis peccata peccatis, sicut scriptum est, Peccator cùm venerit in profundū malorum contemnet, noli contemnere, noli desperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei, De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obsecrationis meæ. Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quoniam apud te propitiatio est. De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt, faciliusq; est euacuata cōminatio prophetæ, quàm humiliatio pœnitentiæ. Hîc fortasse dicis, Sed ego iā baptizatus sum in Christo, à quo omnia mihi peccata præterita dimissa sunt, vilis factus sum nimìs iterans vias meas, & canis horribilis oculis Dei conuersus ad vomitum suū, Quò abibo à spiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò frater, nisi ad eius misericordiam pœnitendo, cuius potestatem peccando contempseras? Nemo enim rectè fugit ab illo, nisi ad illum, ab eius seueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientē, vbi eius præsentia te non inueniat? Si ascenderis in cælum, ibi est: si descenderis ad infernum, adest. Recipe ergò pennas tuas in directum, & habita in spe in extremo huius seculi. Etenim illuc manus sua deducet te, & perducet te dextera sua. Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in hac vita es, vndè te Deus, si sanare nollet, auferret. Cur ergò ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando tibi persuasit vt non recederes, parcendo clamat vt redeas.

Prouer.18. Psal.129. Prouer.26. Psal.138. Peccatori ad Dei misericordiam confugiendum. Rom.2.

Lapsis post baptismum, per sacramentum pœnitentiæ, gratiam iustificationis posse restitui, multis alijs testimonijs confirmatum est, quæstione prima de sacramento Pœnitentiæ, & quæstione secunda, A.

A quibus Patribus vocetur Pœnitētia secunda post naufragium deperditæ gratiæ tabula, vide eadē quæstione secunda, B.

2. IOANNIS vigesimo capite, vt in textu. quem Scripturæ locum quo pacto Patres intellexerint, videre potes quæstione prima de sacramento Pœnitentiæ, B.

3. PSALMO quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

Contritionem ad hanc lapsorum restaurationē necessariam esse, probatum est quæstione tertia & quarta de sacramēto Pœnitentiæ. De Confessione verò agitur quæstione quinta & sexta: sicut & de Satisfactione, quæstione septima & octaua.

4. NVMERORVM duodecimo capite. vide suprà quæstione septima de sacramento Pœnitentiæ, B. testimonio secundo.

5. SECVNDI Regum duodecimo capite. ibidèm testimonio sexto.

6. ET capite vigesimoquarto: eodem in loco, testimonio decimo. Plures etiam hac de re & sacræ scripturæ, & Patrum inuenies sententias, prædicta quæstione septima, B.

7. AD Ephesios quarto capite: Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in die redemptionis.

8. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Nescitis quia templum Dei estis: & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctū est: quod estis vos.

9. APOCALYPSIS secundo capite: Sed habeo aduersùm te pauca, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vndè excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem: venio tibi, & mouebo candelabrū tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

10. POSTERIORIS ad Corinthios septimo capite: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur.

11. MATTHAEI quarto capite: Tunc reliquit eū diabolus: & eccè, Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

12. LVCAE tertio capite, vt in textu.

XIX.

Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.

Caput 15. sess. 6.

ADVERSVS etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per [a] dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium, asserendum est non modò infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur: sed etiam quocunque [b] alio mortali peccato, quanuis non [c] amittatur fides, acceptam iustificationis gratiam amitti: diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei non solùm infideles excludit, sed & fideles quoquè [d] fornicarios, adulteros, molles, masculorū concubitores, fures, auaros, ebriosos, maledicos, rapaces, cæterosque omnes, qui lethalia committunt peccata: à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abstinere possunt, & pro quibus à Christi gratia separantur.

a Rom.16.c
b Iaco.2.b Basil. lib.1. de baptis. par.2. & lib.2. c.9.
c Matth.7. c d 25.a Lucæ 12.f Ioan. 12.g 1.Cor.13.a Iaco.2. c d August. lib.15. de Trinita. c.18. tract.10. in epist. Ioan. Fulgen. de incar. & gratia Christi, c.26.
d 1.Cor.6.b Galat.5.c d Ephes.5.b Apocal.21.c

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimosexto capite: Rogo aūt vos fratres, vt obseruetis eos qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciūt, & declinate ab illis. Huiuscemodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

2. IACOBI secundo capite: Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno: factus est omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptismo, parte secunda: Modica quædam ex illis quæ de regno cælorum sunt dicta, adijciam, nè quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negocio paululum non est quod paululùm abest, ac ferè dicitur, vt quidam nostrorum sapientum admonuit. Et hoc ex ipsis rebus potissimùm liquet, immò & ex absoluta illa sacrorum & ad oblationem destinatorum animalium integritate satis habet fidei quod dico, in quibus vbi modica quędam reperiebatur macula vel mutilatio,

tilatio, non integri alicuius membri, sed partis tantùm ipsius, quemadmodùm scriptum est, mutilatio auriculæ, siue homo erat, ad sacerdotium ineptus iudicabatur, siue animal, reprobum habebatur ad sacrificiũ, [1.Cor.10.] cùm Apostolus dixerit, Hæc quidẽ illis in figura contigerunt, scripta verò sunt ad nostram admonitionẽ, in quos fines seculorum venerunt: & Dominus apertè declarauerit, [Matth.12.] quæ à nobis exigãtur iustitiæ pręstantia, vbì dixit, templo maius aliquid est hic, & abundantiùs nos animæ curam habere debere ostenderit, [Lucæ 12.] dicens, Cui multum concreditum est, ab illo & multum repetent. Et infrà: De quibus vna est sententia, liquet quòd idem sit & periculi omnibus, si vnum aliquid ex ipsis defuerit. Si nanque Dominus dicit, [Matth.5.] Iota vnum, aut apex vnus haudquaquàm præteribit à lege, donèc omnia fiant, quanto magìs ab Euange- [Lucæ 21.] lio, dicente Domino ipso, Cælum ac terra transibit, sermones verò mei nequaquàm transibunt. Vndè Ia- [Iaco.2.] cobus Apostolus confidenter denunciauit dicẽs: Quisquis fecerit totam legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quòd post beatitudines Dominus testimonijs ac promissionibus Petro propter homines datis, comminatus est dicens, [Ioan.13.] Nisi lauero te, non habebis partem mecum. Paulus [Coloss.1.] verò Apostolus afflictiones illas Christi quæ adhuc deerant, pro corpore ipsius, quod est Ecclesia, adimplens, & in Christo loquens contestatur, quænam illa sint, quorum potissimùm gratia quis regno cęlorum non potiatur, & mortis condemnationi subijciatur, [Rom.1.] aliquando quidem definitè dicens, quòd qui talia faciunt, digni sint morte. Quare verò non dixit, qui ista faciũt, sed, qui talia faciunt regnum cælorum [1.Cor.6.] non possidebunt? Et iterùm generaliùs, quoniam [Gal.5.] iniusti regnum Dei non possidebunt. Et alibi simi- [Lucæ 3.] liter. Ipse verò Dominus noster Iesus Christus in Euangelio Lucæ ità definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum posita, & retrò posteà auersus, aptus est ad regnum Dei. Est autem hìc necessariò obseruandum, quòd non de multis peccatis, sed de vno est horrendum adeò & ineuitabile iudicium, idq; ex concessis ac licitis, & si moram duntaxàt, cámque modicam obedientiæ illi quis, quæ absque vllo prætextu, velocissimè & sine suspensione Domino pręstanda est, iniecerit.

4. ITEM libro secundo de Baptismo, capite nono: Iniquus quidem est quisquis legem non integram seruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum transgressus fuerit. In modicæ nanque particulæ defectu, totum periclitatur. [In modicæ particulæ defectu totum periclitatur.] Quod enim propè factum est, nondùm factum est. Nam quemadmodùm qui propè mortuus est, non est mortuus, sed adhuc viuit: & qui propè vixisset, non viuit, sed mortuus est: & qui ferè ingressus est, non est [Matth.25.] ingressus, vtpotè quinque illæ virgines: ità & qui propè seruauit legem, non seruauit legem, sed est iniquus ac transgressor legis. Quapropter & necessarium est de iniquis, etiamsi germani ac synceri videantur, Apostolo credere dicenti, aliquando qui- [1.Cor.5.] dem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut conuiciator, aut raptor, cum huiusmodi ne cibum quidem sumite: (obiter autem hìc notandum est, quòd non eum tantùm, qui in his omnibus culpabilis est, à communi Christianorum conuictu abarcet, sed & eum, qui vel in vno tantùm istorum repræhensibilis est, cùm non dicit, cum isto, sed, cum huiusmodi) ali- [Coloss.3.] quando verò, Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiscentiam prauam, & auaritiam, quę est idolorum seruitus, propter quæ venit ira Dei (& generaliùs adiungens) super filios, inquit, immorigeros: nè sitis ergò consortes ipsorum.

5. MATTHAEI septimo capite: Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, Quia nunquàm noui vos: discedite à me qui operamini iniquitatem. Et post pauca: Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenam: & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigesimoquinto: Tunc simile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obuiàm sponso & sponsæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum. Et paucis interiectis: Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait, Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

7. LVCAE duodecimo capite: Ille autem seruus qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundùm voluntatem eius, plagis vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt è synagoga non eijcerentur. dilexerunt enim gloriam hominum magìs, quàm gloriam Dei.

9. PRIORIS ad Corinthios decimotertio capite: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam: factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiã, & si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, charitatem autem non habuero: nihil sum.

10. IACOBI secundo capite: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Et paulò pòst: Tu credis quoniam vnus est Deus. Benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est?

11. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Ipsam fidem non facit vtilem nisi charitas: sine charitate &c. vt suprà capite vndecimo, B. testimonio trigesimoquinto.

12. ET tractatu decimo in primam epistolam Ioannis: Multi dicunt, Credo, sed fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei ipsa dilectio est, dicente Paulo Apostolo, Et fides quę per dilectionem operatur. [Gal.5.] Et post pauca: Hoc est credere, quòd Iesus Christus est, quomodò credunt Christiani, qui non solùm nomine Christiani sunt, sed factis & vita: non quomodò credunt dæmones: Nam & dæmones credunt [Iaco. 2.] & contremiscunt: sic dixit scriptura. Quid potuerunt dæmones plus credere, quàm vt dicerent, Scimus qui sis, Tu es filius Dei? Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cùm Dominus quæreret, quis esset, quem illum dicerent homines. Et [Matth.16.] infrà: Aliud est ergò confiteri Christum vt teneas Christum, aliud confiteri Christum vt repellas à te Christum. Ergò videtis, quia quomodò hìc dicit, Qui credit, propria quædam fides est, non quomodò cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorum dicat vobis, Et nos credimus. Ideò enim de dæmonibus exemplum proposui, nè gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viuentium. Videamus ergò quid est credere in Christum, quid credere quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex Deo natus est. Sed cre-

quid est credere illud? Et omnis qui diligit qui genuit eum, diligit eum qui genitus est ab ipso. Statim fidei coniunxit dilectionem, quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, peiores sunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum, adhuc ne demones imitatur. Iam credit aliquis in Christo, sed odit Christum, habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: nam & illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianum, inuenisti ciuem Hierusalem, inuenisti ciuem Angelorum, inuenisti in via suspirantem peregrinum, adiunge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es.

1. Ioan. 5.

Fides cum dilectione Christiani, sine hac, dæmonis est.

Gal. 5.

13. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto: Fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit: vt autem quisquam Deum diligat, qui in Deum non credit, fieri nullatenùs potest: quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit: Sine charitate fidem cæteráque bona opera cuiquam prodesse non posse, dicit enim: Si habuero omnem fidem ità vt montes transferam, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Fides sine charitate esse potest, nô côtrà.

1. Cor. 13

14. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed vos iniuriam facitis & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare, Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri.

15. AD Galatas quinto capite: Quòd si spiritu ducimini: non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis, quę sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidię, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia. quæ prædico vobis, sicut prędixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

16. AD Ephesios quinto capite: Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis. propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò effici participes eorum.

17. APOCALYPSIS vigesimoprimo capite: Timidis autem & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.

XX.

De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

Caput 16. sess. 6.

A. Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: [a] *Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* [b] *Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quã ostendistis in nomine ipsius.* Et, [c] *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Atque ideò benè operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquàm gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquàm merces [d] ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat [e] Apostolus, à iusto iudice sibi reddendam: non solùm autem sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum [f] opera semper antecedit, comitatur & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis ampliùs deesse credendum est, quo minùs plenè illis quidem operibus quæ [g] in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse [h], & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur, cùm Christus Saluator noster dicat: [i] *Si quis biberit ex aqua quam ego dabo*

a 1. Corinth. 15. g
b Heb. 6. b
c Heb. 10. g
d August. de gratia & libero arbi. cap. 8. 9. Epist. 105. & 52. lib. 1. cont. aduersa. leg. & proph. cap. 16. de morib Ecclesiæ cathol. cap. 25. de correp. & gratia, cap. 13. ser. 56. ex diuersis. Cypria. de oper. & eleemosy. Epist. 56. 60. Chrysost. homil. 42. in Genes. homil. 53. in 1. ad Corinth. Gregor. homil. 17. in Euang.
e 2. Tim. 4. b August. homil. 14. ex 50. in psal. 83. tract. 3. in Ioannem. Theoph. & Oecumen. in c 4. epist. 2. ad Tim.
f Concil. 2. Arausi. can. 18. August. de correp. & gratia, cap. 13. de gratia & libe. arbit. cap. 6. ser. 15. de verb. Apost. Fulgent. lib. 1. ad Moni. cap. 11. 12
g Ioan. 3. c
h August. sent. 313. Prosper.
i Ioan. 4. b.

dabo ei, non sitiet in æternum: sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Itâ neque propria nostra iustitia, tanquàm ex nobis propria, statuitur, neque ignoratur aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur, illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum.

B. Neque verò illud omittendum est, quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui[k] vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum: & Apostolus[l] testetur, id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen vt Christianus homo in seipso[m] vel confidat, vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita[o], quæ sunt ipsius dona. Et quia [p] in multis offendimus omnes, vnusquisque sicut misericordiam & bonitatem, itâ seueritatem & iudiciũ ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiamsi[q] nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda & iudicanda est, sed Dei: [r] qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cõsilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, [s] *reddet vnicuique secundùm opera sua.*

k Matth.10.d
l 2.Cor.4.d
m August. de prędest. sanc. cap.5. de gratia & lib. arb. cap 6.
n 1.Cor.1.d 2.Cor.10.d
o Celest.1. epist.1. can.12. August. in enchir. cap. 107. epist.105. de gratia & libero arbit. c. 6 Lib. de Eccles. dogmat. c.32.
p Iaco.3.a
q 1.Cor.4.a
r Ibidèm.
s Matth.16.d Rom.2.a Psal.61.b

TESTIMONIA.

1. A. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite, vt in textu.

2. AD Hebræos sexto capite: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrâstis sanctis, & ministratis.

3. ET capite decimo, vt in textu.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Si vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura, Quoniam Deus reddet vnicuique secundùm opera eius: quomodò gratia est vita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente, Ei qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm meritum. Et infrà: Ista quæstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiam pertinere: propter illud quod ait Dominus Iesus, Sine me nihil potestis facere. Et in fine: Itaque charissimi, vita bona nostra nihil aliud est quàm Dei gratia: sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò gratia est, hæc autem quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquàm merces pro iustitia, vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundùm opera eius.

Matth.16. Rom.2. Apoc.22.
Rom.4.
Bona etiam opera nostra ad Dei gratiã referenda.
Ioan.15.
Et vita etiam æterna quæ bonæ vitæ redditur.
Apoc.22.

5. ET capite nono: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate, ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia, quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur.

Psal.102.
Bona opera in bonis operatur Deus.
Philip.2.

6. ITEM epistola centesima quinta ad Sixtum Presbyterum: Sicut ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cantatur, Et misericordia eius præueniet me: Et, Misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtiquè in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisi quia gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem gratiæ magnificum defensorem Apostolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide, obsecro te, in quanta breuitate, quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis, quæstionis huius aliquantulùm dilucescat obscuritas. Cùm enim dixisset: Stipendium peccati mors: quis non congruentissimè & consequenter addere iudicaret: Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquàm stipendium redditur mors, itâ merito iustitiæ tanquàm stipendium vita æterna. Aut si nollet dicere iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuit. Vndè etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquàm porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersùs elationem quæ vsqueadeò magis tentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datũ angelum Sathanæ, à quo colaphizaretur, nè verticem præsumptionis erigeret. Aduersùs hanc ergò elationis pestem vigilantissimè militans, Stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia merito redditur. Deindè nè iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens: Stipendium iustitiæ vita æterna, sed gratia, inquit, Dei vita æter-

Psal.102.
Psal.58.
Psal.22.
Vita æterna & meritis datur & gratis.
Rom.6.
Abac.2.
2.Cor.12.

ta æterna. Et hæc nè præter mediatorem aliqua alia via quæreretur, adiecit, In Christo Iesu Domino nostro.

7. EPISTOLA item quinquagesimasecunda ad Macedonium: His virtutibus (quatuor scilicet, prudentiæ, fortitudini, temperantię, & iustitiæ) diuinitùs impartitis, & bona vita nunc agitur, & posteà præmium eius, quæ nisi æterna esse non potest, beata vita persoluitur. Hîc enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hîc in opere, ibi in mercede: hîc in officio, ibi in fine.

8. IDEM libro primo contra aduersarium legis & Prophetarũ, capite decimosexto: Perparùm est quod in eleemosynis datur: sed cùm piè datur, æternum indè meritum comparatur.

9. LIBRO item de moribus Ecclesiæ catholicæ, capite vigesimoquinto: Diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & priùs homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo. Non ergò debemus poscere præmium antequàm mereamur accipere.

Vita æterna præmium.

10. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Etiam ibi Dei misericordia necessaria est, quâ fiet beatus, cui non imputauit Dominus peccatum: sed tunc pro bonorum operum meritis iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuetur. Cùm enim dicitur, Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam: manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia fieri, ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Non sic est nunc, quando non solùm nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia eius præuenit hominem vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur, & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei. Veruntamen quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitendum est ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quæ gratia in Euangelio legitur, Gratiam pro gratia, id est, pro his meritis quæ contulit gratia.

Psal.31. Iac.2. Vita æterna gratia, & bonis operibus tamen vt debitum redditur. Ioan.1.

11. ITEM sermone quinquagesimosexto, ex diuersis à Vlimerio adiectis: Beata vita merces bonorum est: bonitas opus est, beatitudo merces est. Deus opus iubet, mercedem proponit. Dicit, hoc fac, & hoc accipies.

12. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Quæ illa erit fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & summa lætitia: cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatémque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indesinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis: sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac promptè certemus: omnes in agone iustitiæ Deo & Christo spectante curramus: & qui seculo & mundo maiores esse iam cœpimus, cursum nostrum nulla seculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, si celeres, si in hoc operis agone currentes, dies nos vel reditionis, vel persecutionis inuenerit: nusquàm Dominus meritis nostris ad præmium deerit: in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in persecutione purpuream pro passione geminabit.

Operibus & meritis nostris præmia promissa tribuet Deus. Salutaris operationis præconia. Operatio bona Dei munus. Corona in pace vincētibus candida, in persecutione purpurea.

13. IDEM epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Armemus dexteram gladio spiritali, vt sacrificia funesta fortiter respuat, & eucharistiæ memor, quæ Domini corpus accepit, ipsum complectatur, posteà à Domino sumptura præmium cælestium coronarum. O dies ille qualis & quantus adueniet fratres dilectissimi, cùm cœperit populum suum Dominus recensere, & diuinæ cognitionis examine singulorum merita recognoscere, mittere in gehennam nocentes, & persecutores nostros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis verò mercedem fidei & deuotionis exoluere. Quæ erit gloria, & quanta lætitia, admitti, vt Deum videas: honorari, vt cum Christo Domino Deo tuo salutis ac lucis æternæ gaudium capias? Et infrà: Hæc fratres dilectissimi hæreant cordibus vestris. hæc sit armorum vestrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione semper ac sensibus voluere iniquorum supplicia, & præmia ac merita iustorum: quid negantibus Dominus comminetur ad pœnam, quid contrà confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis superuenerit persecutionis dies, miles Christi, præceptis eius & monitis eruditus, non expauescit ad pugnam, sed paratus est ad coronam.

Lib.4.epist.6. Merces fidei & deuotionis

14. ET epistola sexagesima ad Episcopos Numidas: Cùm Dominus in Euangelio suo dicat, Infirmus fui, & visitâstis me: quanto nunc quoquè cum maiore operis nostri mercede dicturus est: Captiuus fui, & redemistis me? Et cùm denuò dicat, In carcere fui, & venistis ad me: quanto plus est, cùm cœperit dicere, In carcere captiuitatis fui, & clausus, & vinctus apud Barbaros iacui: & de carcere illo seruitutis liberâstis me, cùm iudicij dies venerit præmium de Domino recepturi?

Lib.5.epist.8. Matth.25.

15. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimasecunda in Genesim: Si voluerimus superna frui gratia, imitemur patriarcham, (Abraham) & nè cunctemur ad obeundam virtutem: sed quotidiè ità eam exerceamus, vt oculum illum qui sopiri nescit, conciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Etenim qui scit arcana mentis nostræ, cùm viderit sanam mentem nostram, & nos conari & eniti ad virtutis agones, statim & nutu suo nos adiuuat, simul & labores nostros alleuians, & infirmitatem nostræ naturæ confirmans, vberésque retributiones suppeditans. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquàm quis tale quid inueniet: sed subsistit adornator & magister, sitque spectator tantùm certantium vt cæteri, neque in vlla re potest adiuuare, sed expectat vt fiat victoria. Dominus autem noster non sic, sed simul nobiscum certat, & manum porrigit, & simul adiuuat, & quasi vndequaquè aduersarium nostrum nobis tradit, & omnia facit satagens vt in certamine duremus, & vincamus, quò nobis immarcescibilem imponat coronam. Coronam enim, inquit, gratia-

Deus in certamine nos adiuuat, & coronam posteà largitur.

tiarũ accipies in capite tuo. Iam in medijs illis Olympicis certaminibus corona post victoriam nihil aliud est, quàm folia lauri, quàm applausus & acclamatio vulgi, quæ tamẽ omnia vespera ingruente marcescunt & pereunt: at corona quę pro virtute & eius sudoribus datur, nihil habet sensibile, neque in hoc seculo nobiscum dissoluitur, sed perpetua est, immortalis, extendens se in omnia secula. Et labor quidem est parui temporis: merces autem laborum, finem non habet, neque cedit tempori, neque marcescit.

Corona pro virtute & sudoribus qualis nobis retribuenda.

16. ET homilia quadragesimatertia in priorẽ epistolam ad Corinthios: Permagnum quidem est, in secundo prosperoq́ rerum statu, & misericordiam exercere, & virtuti esse deditum: verùm longè tamẽ maius illud, aduersitatum afflictionibus, ab opere isto pulcherrimo non deturbari, ac is est qui propter Deũ hæc maximè facit. Vtrunque igitur, siue periclitemur fratres, siue quicquid patiamur, ardentiores reddamur ad virtutis studium. Neq; est enim hoc retributionis nostræ tempus. Quare hîc coronas non petamus, nè si aduenerit ipsum coronationis tempus, imminuerimus nobis præmia. Nam quemadmodùm artificibus accidere videmus, qui quidẽ si ipsi se alant & operentur, maiorem accipiunt mercedẽm: sin verò apud conductores ipsos victitant, non parùm illis à mercede sua detrahitur: Ità & cum sanctis agitur. Si quis enim & innumera bona fuerit operatus, tum verò & innumera mala perpessus, integram habet mercedem, & plenissimam retributionem, non bonorum tantùm quæ fecerit gratia, sed malorũ etiam quæ tulerit. Qui autem requie hîc, & felicitate fruitus est, tam splendidam isthic coronam non est consecuturus. Eapropter hoc in seculo retributionem non quæramus, sed tum gaudeamus potissimùm, si rectè viuentes malis affligamur. Quoniam quidem non propter bona tantùm opera, verùm & afflictiones, mercedẽ nobis isthic Deus retribuet. Vt autẽ quod loquor fiat clarius, agitè constituamus diuites duos, misericordes illos & largientes pauperibus. Deindè verò alter quidẽ in diuitijs permaneat, & omni felicitate fruatur: alter verò in paupertatẽ incidat, morbos, & calamitates, qui tamen gratias agat Domino. Iam illi si isthuc peruenerint, vter, putatis, maiorem accepturus est coronam? An non manifestum, eum assecuturum, qui æger, calamitosus, benè faciens, malè patiens, nihil hîc erat humani passus? Equidẽ istud planè indubitatũ. Ille enim verè virilis, adamãtinus, & beneuolus erat Dei seruus.

Coronæ hîc non petendæ.

Et propter bona opera, & propter afflictiões mercedem Deus retribuet.

Corona alia alia maior.

17. GREGORIVS homilia decimaseptima in Euangelia: Notandũ quod subditur: Dignus est operarius mercede sua. Quia iam de mercede operis, sunt ipsa alimenta sustentationis, vt hîc merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis visione perficitur. Qua in re considerandum est, quòd vni nostro operi duæ mercedes debentur: vna in via, altera in patria: vna quæ nos in labore sustẽtat, alia quæ nos in resurrectione remunerat. Merces itaque quæ in præsenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentem mercedem robustiùs tendatur. Verus ergò quisque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat: sed ideò mercedem recipere, vt prædicare subsistat. Quisquis nanque ideò prędicat, vt hîc vel laudis vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubiò mercede se priuat. Quisquis verò vel ea quæ dicit ideò placere hominibus appetit, vt dum placet quod dicitur, per eadem dicta nõ ipse, sed Dominus ametur: vel idcircò terrena stipendia in prædicatione consequitur, nè à prædicationis voce per indigentiam lassetur: huic proculdubiò ad recipiendam mercedẽ nil obstat in patria, quia sumptus sumpsit in via.

Lucæ 10.

Merces duplex debetur vni nostro operi.

18. POSTERIORIS ad Timotheum quarto capite: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

19. AVGVSTINVS homilia decimaquarta, libri quinquaginta homiliarum: Audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni suæ appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem, Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De cętero superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Nõ solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Reddet, inquit, mihi Dominus coronam iustus iudex. Debet ergò. Quid reddet? Reddet ergò iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem qui opus inspicit. Bonum certamen certaui, opus est. Cursum consummaui, opus est. Fidẽ seruaui, opus est. Superest mihi corona iustitiæ, merces est, sed in mercede tu nihil agis, in opere non solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante.

2.Tim.4.

In opere non soli, in mercede nihil agimus.

20. ET in psalmum octogesimumtertium: Audi illum (Paulum intelligit) iam exigẽtem veritatem. Primò ergò, inquit, misericordiam consecutus sum, qui priùs fui blasphemus & persecutor & iniuriosus: sed gratia Dei sum id quod sum. Posteà dicit cùm passioni propinquaret, Bonum agonem certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, superest mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiã, seruat veritatem. Vndè seruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vndè debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Eccè videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigẽs veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vndè tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo sed promittendo: non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentem: Nam priùs fui blasphemus & iniuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autem qui prærogauit misericordiã, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem. Gratiam & gloriam dabit. Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gratia Dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit, Superest mihi corona iustitiæ?

1.Tim.1. 1.Cor.15. 2.Tim.4.

Deus indulgentiæ donator, coronæ debitor.

Rom.11.

Debitorem se fecit Deus, non accipiendo, sed promittendo.

1.Tim.1. Psal.32. 1.Cor.15. 2.Tim.4.

21. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Audi Paulum Apostolum confitentem gratiã, & posteà debitum expetentem. Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui priùs fui blasphemus, & persecutor & iniuriosus: sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit qui consequeretur, consecutum tamen nõ per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam susceperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia, Quam mihi reddet Dominus in illa die iustus iudex. Vt antè susciperet gratiam, misericordem patrem opùs habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum. Qui non damnauit impium, damnabit fidelem?

1.Tim.1. 2.Tim.4.

22. THEOPHYLACTVS in illa verba capitis quarti posterioris epistolæ ad Timotheum, Quam reddet mihi &c. Non dixit dabit, sed reddet veluti debitum quoddam. iustus enim cùm sit, omninò laboribus mercedem definiet. Debitum itaque est corona, propter iudicis iustitiam.

23. OECVMENIVS in eundem locum: Considera, quòd tanquàm debitum expetit illud, cùm ait, Reddet mihi, & non dicit, Dabit, significans etiã hoc ex eo quod ait, iustus iudex.

24. CONCILIVM secundum Arausicanum canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit, vt fiant.

25. AVGVSTINVS de correptiōe & gratia, capite decimotertio: vt suprà hoc eodem capite, testimonio decimo.

26. ET de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Paulū inuenimus sine vllis meritis bonis, immò cum multis meritis malis Dei gratiam consecutum, reddentis bonū pro malis: videamus quid dicat sua iam propinquante passione, scribens ad Timotheum, Ego enim iam immolor, inquit, & tēpus resolutionis meæ instat: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidē seruaui. Ista vtiquè iam merita sua bona commemorat, vt post bona merita consequatur coronam, qui post merita mala consecutus est gratiam. Deniquè attendite quid sequatur, Superest, inquit, mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Cui redderet coronam iustus iudex, si non donâsset gratiam misericors pater? Et quomodò esset ista corona iustitiæ, nisì præcessisset gratia quæ iustificat impium? Quomodò ista debita redderetur, nisì priùs illa gratuita donaretur?

2.Tim.4.

27. ITEM sermone decimoquinto de verbis Apostoli: Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Non ex operibus, nè fortè dicas, Promerui, & ideò accepi. Non putes te promerendo accepisse, qui non promereres nisì accepisses. Gratia præcessit meritum tuum, nōn gratia ex merito, sed meritum ex gratiā. Nam si gratia ex merito, emisti, non gratìs accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies eos. Quid est, Pro nihilo saluos facies? Nihil in eis inuenis vndè salues, & tamen saluas. Gratìs das, gratìs saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua cōsequantur merita tua. Prorsùs gratìs das, gratìs saluas, qui nihil inuenis vndè salues, & multum inuenis vndè damnes.

Ephes.2. Psal.55.

28. FVLGENTIVS libro primo ad Monimum, capite vndecimo: Hanc gratiam nō solùm in præsentis vitæ iustificatione, sed etiam in futuri seculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & super nos, hoc est, super omnia bona cuiuslibet hominis merita in Dei bonitate asserit abundare, dicens: Vt ostendat in seculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia est igitur retributio pia, qua Deus in præsenti tempore malis bona retribuit, illis videlicet, quos iustificat impios, vt deputetur fides ad iustitiam. De qua retributione Dauid dicit: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Gratia est & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos. Et hoc enim gratiæ opus erit. Quia vt hoc mereantur, ipsa præueniendo misericorditer incipit: Ipsa subsequendo custodit. Ista gratia in scripturis etiam misericordia nominatur. De qua dicit Dauid: Deus meus, misericordia eius præueniat me. Et alio loco: Misericordia tua subsequitur me, per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium, vt fiat iustus: subsequitur iustum, nè fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen quod non inuenit donet: subsequitur videntem, vt lumen quod contulit seruet. Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur eleuatum, nè cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur beneuolentē, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniens ipsa largitur. Et ideò non solùm errantem iustificando ad viam reuocat, sed etiam benè ambulantem custodit & adiuuat, vt ad donum glorificationis æternæ perducat.

Ephes.2. Gratia iustificās impios. Psal.115. Gratia glorificans iustos. Glorificari, vt mereamur, gratia & præueniendo incipit, & subsequendo custodit. Psal.58. Psal.22. Gratia quæ & misericordia, quanta nobis præstet.

29. ET capite duodecimo: In hac ergò iustificatione, sancti euntes eunt & flent, mittentes semina sua: In illa verò glorificatione, venientes venient in exultatione, portantes manipulos suos. In hac operarij patrisfamiliâs in vinea operantur: in illa autem denarij mercede sine dubio potientur. Istam Deus nūc donat, vt initium meriti boni gratìs indignus accipiat: Illam verò in futurum repositā seruat, qua boni meriti præmium accipere dignus possit, qui boni meriti principium, cùm esset indignus accepit.

Psal.125. Hic operamur, illic mercedem consequemus.

30. IOANNIS tertio capite: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

31. AVGVSTINVS sententia trecentesima decimatertia apud Prosperum: Iustitia, secundùm quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licèt non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnā, quam capit æqualitas angelorū: quā qui nondùm habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectum: & propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritū: maior illa facit præmium. Vndè qui istam non sequitur, illā non assequetur.

Ex libro 3. cōtra duas epistol. Pelag. cap. 7. Iustitia quam habent in hac vita iusti, vera est iustitia. Minor illa æterna, quam in altera vita cōsequemur. Minor iustitia facit meritum, maior præmium.

32. IOANNIS quarto capite, vt in textu.

1.B. MATTHAEI decimo capite: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ: mercedem prophetæ accipiet. & qui recipit iustum in nomine iusti: mercedē iusti accipiet. Et quicunq; potū dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedē suā.

2. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ nō videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

3. AVGVSTINVS de prædestinatione sanctorū, capite quinto: Quid autem habes quod non accepisti? Posset quippe dicere homo inflatus aduersùs alterum: discernit me fides mea, iustitia mea, vel si quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor, Quid autem habes, inquit, quod non accepisti? A quo, nisì ab illo qui te discernit ab alio, cui non donauit, quod donauit tibi. Si autem & accepisti, ait, quid gloriaris quasi non acceperis? Nunquid quæso ait aliud, nisì vt qui gloriatur in Domino glorietur? Nihil autem huic sensui tam contrariū est, quàm de suis meritis sic quenquam gloriari, tanquàm ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit à malis: non quæ communis est & bonis & malis. Sit ergò gratia naturæ attributa, qua sumus animantia rationabilia, discernimurq; à pecoribus: sic etiam gratia naturæ attributa, qua in ipsis hominibus à deformibus pulchri, vel ingeniosi discernuntur à tardis, ac si quid eiusmodi est. Sed non se ille quem coërcebat Apostolus aduersùs pecus inflabat, nec aduersùs hominem alterum, de aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo, sed aliquod bonū quod pertineret ad vitam bonam, sibi non Deo tribuens, inflabatur, quando audire meruit, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?

1.Cor.4. Gloriandum minimè de operibus nostris tāquàm illa à nobis sint.

4. ET de gratia & libero arbitrio, capite sexto: His & talibus testimonijs diuinis probatur gratia Dei nō secundùm merita nostra dari, quandoquidem nō solùm nullis bonis, verumetiam multis meritis malis præcedentibus videmus datam, & quotidiè dari videmus. Sed planè cùm data fuerit, incipiunt esse etiā merita nostra bona, per illam tamen: nam si illam subtraxerit, cadit homo non erectus sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter quando cœperit homo habere merita bona, non debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in psalmo: Adiutor meus esto, nè derelinquas me: dicendo, nè derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se.

Post gratiam incipiunt esse merita nostra. Ea subtracta, ruimus. Psal.26.

5. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Et ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non

non sunt, vt ea quæ sunt destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt quemadmodùm scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

6. POSTERIORIS ad Corinthios decimo capite: Qui autem gloriatur: in Domino glorietur. Nō enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

7. CAELESTINVS primus, epistola prima ad Episcopos Galliæ, canone duodecimo: Tanta erga oēs homines est bonitas Dei, vt nostra velit esse merita quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est æterna præmia sit donaturus: agit quippe in nobis, vt quod vult & volumus & agamus. Nec ociosa in nobis esse patitur quæ exercenda, non negligenda donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei.

Deus mira bonitate nostra vult esse merita, quæ sua sunt dona.

8. AVGVSTINVS, capite centesimo septimo Enchiridij ad Laurentium: Intelligendū est etiā ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cùm vita æterna redditur, quid nisì gratia pro gratia redditur?

9. ET epistola centesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam quo merito percipiat gratiam, cùm omne meritū nostrum, non in nobis faciat nisì gratia, & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet quam munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, nō quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, In miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cantatur: Et misericordia eius præueniet me. Et misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna quæ vtiquè in fine sine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur, tamē quia eadem merita quibus redditur, nō à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud nisì quia gratìs datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur.

Meritum nostrum non nisi gratia facit. Merita nostra Deus coronans, sua munera coronat.

10. ITEM de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Cùm dicunt Pelagiani hanc esse solam, non secundùm merita nostra gratiā, qua homini peccata dimittuntur: illam verò quæ datur in finem, id est, æternam vitam meritis nostris præcedentibus reddi: Respondendum est eis: Si enim merita nostra sic intelligerēt, vt etiā ipsa dona Dei esse cognoscerent, nō esset reprobanda ista sententia: quoniam verò merita humana sic prædicant, vt ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsùs rectissimè respondet Apostolus, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Prorsùs talia cogitanti verissimè dicitur: Dona sua coronat Deus, non merita tua, si tibi à teipso, non ab illo sunt merita tua: Hæc enim si talia sunt, mala sunt: quæ mala sunt, non coronat Deus: si autem bona sunt, Dei dona sunt. Quia sicut dicit Apostolus Iacobus, Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursùm est, descendens à patre luminum. Vndè dicit & Ioannes præcursor Domini nostri, Non potest homo accipere quicquam, nisì fuerit ei datum de cælo: vtiquè de cælo, vndè etiam venit spiritus sanctus, quando Iesus ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Merita nostra etiā Dei dona. Pelagianus error. 1. Cor. 4. Iaco. 1. Ioān. 3.

11. LIBER de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimosecundo: Tanta est erga omnes homines &c. vt paulò antè Cælestinus testimonio septimo.

12. IACOBI tertio capite: In multis enim offendimus omnes.

13. PRIORIS ad Corinthios quarto capite: Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusquè veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

14. MATTHAEI decimosexto capite: Filius enim hominis venturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

15. AD Romanos secundo capite: Secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Ijs quidē qui secundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem qui sunt ex contentione, & qui non acquiescūt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.

16. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

FINIS APPENDICIS.

INDEX

INDEX LOCORVM SCRIPTVRAE SACRAE, QVAE IN HOC OPERE SPARSIM EXPLICANTVR.

E C-

IN PRAECEDENS OPVS CATECHISTICVM D. PETRI CANISII, SCRIPTVRÆ TESTIMONIIS ET PATRVM SENTENTIIS ILLVSTRATVM, RERVM AC SENTENTIARUM INDEX.

In quo litera A, numeris apposita, prius paginæ latus, B, posterius designat. Sicubì verò neutra adiecta fuerit, ipsius Catechismi textus denotatur.

A

pec-

C

cali-

D

diui-

gratia se-

apud

I

Ido-

crescit

K

L

M

N

O

P

erga

pec-

super

Q

S

FINIS CORONAT OPVS.

ERRATA quædam insigniora, partìm operarum incuria, partìm exemplaris vitio admissa, (si emendata non inueniantur) sic corrigantur.

PAGINA 33.b.56. quia circuncisio spiritalis 39.a.57. atque morientur 43.a.63. ritate habendas 51.b.9. contenti sumus. 52.b.26. supersubstantialem. 28. substantiam 368.a.54. noscit, 370.b.4. viuēdi 416.b.46. *lege*, 20. GREGORIVS 417.a.63. *lege*, 21. ACTORVM *& sic deincèps numeris mutatis*. 430.a.12. Balsasar 534.b.8. *lege*, 53. CHRYSOSTOMVS 535.b.51. *lege*, 54. IDEM *& ità consequenter*. 564.b.37 *dele alterum* verò 609.a.38. & spe iam 655.a.24. capite quinto: 785.b.75. quid

IN MARGINE pag. 32.b.8. super oēs 448.b.7. Dei patientia 679.b.33. *lege*, 96.a.59.a

IN CHRONOLOGIA, *Centenario* 3. *classe* 2. *lin*. 3. *lege*, Neocæsariense. *clas*. 3 *lin*. 3. Constans I. *Centenario* 4. *clas*. 2. *lin*. 1. Toletanum I. *Centenario* 7. *clas*. 3 *lin*. 9. Constantinus VI. *Centenario* 8. *in margine deleatur lineola transuersa, quæ verbis* Ante annos *præfigitur. nam eius numeri limes paulò pòst in sequenti pagina est notatus. Centenario* 9. *clas*. 1. *lin*. 4. Anastasius III. *lin*. 19. dic. VI. *lin*. 21. dic. VII. *Centenario* 10. *clas*. 4. *lin*. 3. Burchardus *Centenario* 11. *clas*. 1. *lin* 8. Anastasius IIII. *Centenario* 12 *clas*. 3. *lin*. 3. Iæologus. *clas*. 4. *lin*. 10. Parisiensis *Centenario* 13. *clas*. 1. *lin*. 4. dic. XII. *clas*. 3. *lin*. 1. Henricus VIII. *Centenario* 14. *clas*. 5. *lin*. 12. Hermannus IN *Indice qui opus ipsum proximè antecedit, pag*. 2. *lin*. 38. *dele* VII. *pag*. 3. *lin*. 29. *lege*, De acceptæ

PETRI CANISII
Summa
Doctrinæ Christian.

2

A
DOR
CAN

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm